7847

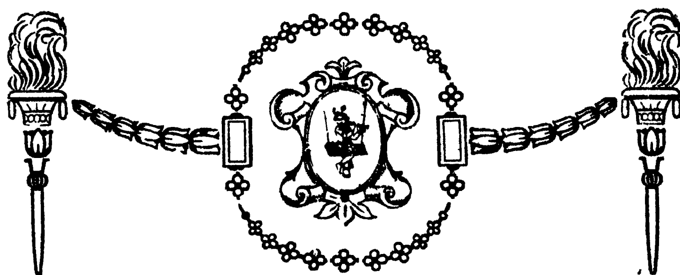
శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

నాలుగవ సంపుటము.

'య' మొదలు 'హ' గద్య

[illegible]

ఇది

కొట్ర శ్యామల కామశాస్త్రిచే

వ్రాయఁబడి

ప్రకటింపఁబడినది.

కరప, కాకినాడ.

శ్రీ లక్ష్మీముద్రాక్షరశాల

కాకినాడ

1940

నాలుగవ సంపుటము వెల రు 10-0-0

మొత్తము వెల రు 25-0-0 లు

ఆశీస్సు.

శ్రీ సత్యనోలు రాధామాధవరాయకవి-సంగీత సాహిత్య విద్వాన్.
కొత్తపల్లి-పిఠాపురము.

గీ॥ శ్రీమహిత, కొట్ర శ్యామల-కామశాస్త్రి
యాంధ్ర గీర్వాణభాషా సు-ధాబ్ధిఁ దరచి
కూర్చె సాంధ్రవాచస్పత్య-గురు నిఘంటు
వమృతఘటముగ విబుధులా-హ్లాదమొంద
నదియు నాచంద్ర తారార్క-ములరుగాత॥

శ్రీ నోముల అప్పారావుగారు, పండిత-సాహిత్య శిరోమణి
పార్వతీపురము.

క. అత్యధిక పదచయముతో
సత్యుత్తమమగుచు విద్వ దమర-ద్రుమమై
యత్యంత "మాంధ్ర వాచ
స్పత్యమా" విలసిల్లు నహహా! శాస్త్రివరేణ్యా.

శ్రీ ర స్తు—శు భ మ స్తు.

శ్రీ ఆంధ్ర వాచస్పత్యము.

కృతిసమర్పణము.

శ్రీపుణ్యగోదావ ♦ రీమండలంబున కరపపురంబు దాఁ ♦ బరఁగు నందు
వేదవేదాంగాది ♦ విద్యావిహారమై సుగుణపుంజంబుచే ♦ శోభఁ గాంచు
కౌశికగోత్రాన ♦ ఘన కోట్రివంశాబ్ధి చంద్రుఁడై వెంకటే ♦ శ్వరబుధుండు
జనియించె; నతనికి ♦ జన్మించె వెంకటేశ్వరుఁడు వేదాభ్యాస ♦ సాధుశీలుఁ
డామహాత్ముఁడు తెలిసిచె ♦ జ్ఞానదయాబ్ధి చంద్రుఁడౌ బుధవెంకటా ♦ చలసురేణ్యు
బిడ్డయౌ నరసమాంబను ♦ బెండ్లియాడి విమలయజ్ఞాదు లెన్నేని ♦ వెలయఁజేసె.

కాంచి రాపుణ్యదంపతుల్ ♦ ఘనగుణాఢ్యులైన సుతులను శ్రీవెంక ♦ టాచల, జగ
న్నాథ, వెంకటరత్నా ♦ మాదికులను; వారిలో శ్రీజగన్నాథ ♦ వర్యుఁ డెలమి,

శ్రీ వేదవేదాంగ ♦ శిక్షాసమర్థ శ్రీవత్సగోత్ర రాం ♦ పల్లివంశ
వర్ధనుండై యజ్ఞ ♦ వరతంత్రకీర్తి బ్రహ్మీభూత సుభగవా ♦ నీశ్వరునకు
సుతుఁ డగు కామేశ ♦ సూనుఁ డచ్చన్న దీక్షితునకు శాంభవ ♦ సుతయునైన
సుగుణాలవాలయౌ సుబ్బమాంబను బెండ్లియాడి సత్కీర్తిఁ దా ♦ నందగల్గె

అట్టిభర్తకు ననుకూల ♦ లై చరించి సీత, సావిత్రి, యనసూయ ♦ శీలముల ను
నేర్చి యారీతి వర్తింప ♦ నేర్పెనట్టి మాతృదేవత యగు సుబ్బ ♦ మాంబ కె.మి.

తల్లికి, సద్గుణగరిమా, తల్లజ జనవంద్యమాన ♦ తైర్థిక సేవా
సల్లలిత మానినీగణ, హల్లాసవిలాసహాస ♦ రేఖాముఖికిన్.

అమ్మకు సాధ్వీలీలా, సమ్మోదవదాన్యమాన్య ♦ సంపత్కలా
సమ్ముఖసుగుణాశ్రిత సు, బ్బమ్మకుఁ బతిపాదసేవఁ ♦ బరఁగెడుసతికిన్.

1. అంకితము సేయుచున్నాఁడ ♦ "నాంధ్రవాచస్పత్యకోశంబు" మాతృదేవ ♦ తకు నేఁడు
విబుధకవివరగణముతో ♦ వెలయుచున్న హైందవస్త్రీసమాజ స ♦ న్మందిరమున.

కరప, కాకినాడ,
విక్రమ నాగులచవితి.
3—11—40

ఇట్లు,
ఆంధ్రసారస్వతోపాసకుఁడు,
ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి,
కోట్రి శ్యామలకామశాస్త్రి,
ఆంధ్రవాచస్పత్యకర్త.

N. B:- శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాశాలాధికారులగు మ. పోతాప్రగడ కనకరాజు పం
రికిని, శ్రీ లక్ష్మీముద్రాశాలకు మొదట అధికారిగనున్న జోగా అప్పలస్వామిగారికిని,
నా పిన్న అధికారమును స్వీకరించిన మ. దొల్లుబాదా గోపాలకృష్ణారావు పంతులుగా
శ్రీ ఆంధ్రవాచస్పత్యమును అచ్చుపూర్తిచేయు భాగ్యము లభించినది. కావున వీరియెడల
యు కృతజ్ఞుఁడను వీరిని పరమేశ్వరుఁడు సదా రక్షించుఁగాక !!!

శ్రీ ఆంధ్ర వాచస్పత్యము.

అకారాది హకారాంతము వఱకు పదముల పట్టిక.

అక్షరవిభాగము	శబ్దరత్నాకరము 33 572		ఆంధ్రవాచస్పత్యము 62, 980								లక్ష్మీనారాయణీయము
	సం	తె	సం	తె	దేశ్యములు	పారిభాషిక	జాతీయములు	ఆంగ్లపదములు	వాడుక	లోకోక్తులు	అచ్చతెలుఁగుపదములు 25, 714
అకారాది హకారాంతము వఱకు	10705	14659	10747	23491	2729	2170	300	295	512	102	22,798
య	203	4	249	—	45	2	1	—	10	1	య — 7
ర	293	326	468	497	130	11	1	10	108	6	ర — 485
ఱ	—	174	—	98	—	—	1	—	11	—	ఱ — 91
ల	198	278	156	195	18	2	2	—	46	1	ల — 859
వ	1339	2312	2078	1303	450	6	15	10	165	15	వ — 741
శ	643	1	1041	—	238	9	4	—	4	4	శ — 0
ష	36	—	38	—	45	—	—	—	25	—	ష — 0
స	1328	778	1708	1178	572	10	10	10	338	10	స — 1100
హ	224	83	368	157	102		8	—	55	1	హ — 188
మొత్తము	14957	18515	26834	27525	4835	2410	837	325	1274	140	25,714

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

మహారాజపోషకులు.

ఆంధ్ర సంస్కృత కర్ణాట భాషా విదులును, సరసకవితా సంపన్నులును,

సాధుగుణ విభూషితులును నగు,

మహారాజరాజశ్రీ డాక్టరు. కోటంరాజు కోటీశ్వరరావుపంతులుగారు,

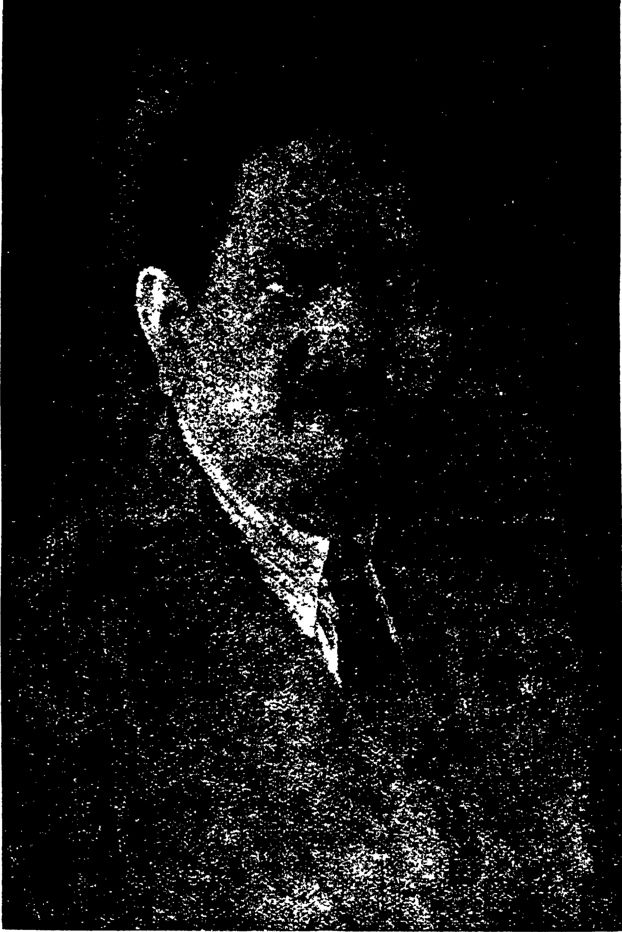
తెలుఁగు పండితులు, బి హెచ్ యి యస్. గూడపల్లి,

రేపల్లె తాలూకా, (గుంటూరుజిల్లా.)

శ్రీ

ఆంధ్రవాచస్పత్యము.

మహారాజపోషకులు.

మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా వాత్రేవు విశ్వసుందరరావు బహద్దరు
జమీందారువారు, వేగాయమ్మపేట యస్టేటువగైరా. వేగాయమ్మపేట,
తూర్పు గోదావరిజిల్లా.

శ్రీ

ఆంధ్ర వాచస్పత్యము.

పండితాభిప్రాయము.

ఉభయభాషా ప్రవీణ,
బ్ర. కొట్ర రామచంద్రమూర్తిగారు,
కరప, కాకినాడ.

కరప బోర్డు హాయ్యర్ ఎలిమెంటరీ
పాఠశాలోపాధ్యాయుఁడు,
(తెలుఁగు పండితుఁడు)
విక్రమ శ్రీరామనవమి.

ఇంతకుమున్ను శబ్దరత్నాకరాది నిఘంటువు లనేకములున్నను నయ్యవి యసమగ్రంబులగుటచే సమగ్రకోశము నపేక్షించుచున్న యీయాంధ్రలోకంబునకుఁ బూర్వము గీర్వాణభాషకు 'తర్క-వాచస్పతి' యను మహాపండితుఁడు 'వాచస్పత్యము' అను మహాకోశమును రచించి చరితార్థుఁడై యమూల్యకీర్తి నందునట్లుగా నాంధ్ర వాచస్పతీత్యాది బిరుదాంకితులును, మాబాబయ్యగారను నగు శ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రవాచస్పత్యము' అను నీయసమాన బృహత్కోశమును రచించియున్నారు.

వీరు బాల్యమున తండ్రిగారగు లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారితోఁ గూడి వారికిఁ జేదోడు వాఁదోడుగానుండి రచించిన 'శుద్ధాంధ్ర త్రిలింగపదార్థ పర్యాయపదనిఘంటువు' నసదృశ సామాన్యకీర్తిని గడించుచున్నను, నయ్యది కేవలమచ్చ తెలుంగగుటచే నీయాంధ్రభాషాంతర్గతమగు నొకభాగమును మాత్రమే తెలియఁజేయుచున్నదనియు, నంతమాత్రమున నాంధ్రభాషామతల్లి ఋణంబు నీఁగసమర్థంబుఁ గాదనియు నుభయభాషలతోఁగూడి యుండునట్లుగా రచించుట యావశ్యకమనియు మొదలగు విషయములను 'లక్ష్మీనారాయణీయ' రచనాకాలమునుండియు నూహించుచు నీవాఙ్మయమునెల్ల విస్పష్టముగా నట్లు రచించు విధంబెట్టులా? యని తదేక దృష్టితో రాత్రింబవళ్లుఁ దదీయాలోచనా నిమగ్నమానస వృత్తులై యత్యాగ్రహ యహర్నిశముగాఁ దలంచి యందులకు భాషామతల్లినే వరదాత్రినిగా నిశ్చయించుకొని '<u>ఉభయభాషామతల్లి</u>' యను నష్టాక్షరీజపించిజపించి "యథాహ్యేకేన చక్రేణ న రథస్య గతిర్భవేత్। ఏవం పురుషకారేణ వినా దైవం న సిధ్యతి" "ఉద్యోగినం పురుషసింహముపైతి లక్ష్మీః" అను మొదలగు శాస్త్రోక్తులచొప్పున యత్నించియత్నించి తత్ఫలంబుఁగా నాయుత్కృష్టకార్యంబునకుందగు జిక్కని పంథనెఱింగి తిక్కన-సోమయాజియై భారతరచనకుం గడంగినవిధంబున మున్ముందుగా 'నాంధ్రవిద్యా వాచస్పతీ' త్యాది బిరుదాళిచేఁ దగు నర్హత సంపాదించి నిఘంటు ముద్రణాదులకై యార్థిక పరిస్థితింగూర్చి యాలోచించి వెనుకంజేసిడక "నాత్రోసి నవాఁడు నీరోయకుండఁడను" లోకోక్తిందలంచి తమకీమార్గముంజూపిన వరప్రదాయినియగు భాషామతల్లియే తోడ్పాటు నొసంగింపఁ గలదనియుఁ, "గాళిదాసువంటి కవి యున్నచోఁ భోజరాజువంటి విద్వత్పరిశ్రమజ్ఞుం డుండక పోఁడ"న్న రీతినింబట్టి భాషాభిమానులు లేకుండరనియు వారల చేయూఁత త్వరలోఁ నందఁగలమనియు దృఢమగు ధైర్యముతో నీమహానిఘంటు రచకుంబూనుకొని, తత్ఫలంబు సద్యఃఫలంబుఁగా నెల్లరికాస్వాదయోగ్యంబుఁ జేయ నీనిఘంటువు ప్రతికప్రతికి మాసపత్రికవలె నచ్చొత్తింపించుచు వెంటనే భాషాభిమానుల కందఁజేసి రల ప్రోత్సాహంబులచే ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో 'లక్ష్మీనారాయణీయ' రచనాకాల

న యాంధ్రలోకమునఁ బాదుకొల్పిన స్వీయకీర్తివల్లికకు నేతద్గ్రంథరచనచే నవనవోన్మేషదక్ష పంకాగమంబును బ్రసూనగుచ్ఛంబులను నావహింపఁజేయుచుఁ బునోభివృద్ధి సూచకంబగు ప్రస్తాలిఖితమువలె శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి పీఠికాముల్ఁ జక్కఁగా లిఖింపఁజేయుచుఁ బండిత భాషాభిమానులు యాశీర్వాదాభివందనామృతవృష్టిచే నమ్లానామరత్వంబుల నందఁజేయుచు, అతిరిచ్యతే నుజన్మాకశ్చిల్లోకే స్వతేజసా జనకాత్తన్న సూక్తి నన్వర్థంబుఁ గావింపుచు జనకునికంటె నెన్నియేరి మణుంగుల మిన్నయై యొప్పుచున్న యిట్టి భాషాసేవకుంగన్న యాంధ్రదేశము ధన్యముగదా! ఇట్టి సుపుత్రుంబడసిన జననీజనకులు ధన్యతములుగదా!! స్వార్థరహితముగా భాషాసేవకై పాటుపడు మహనీయుని జీవితము మహాధన్యతముగదా!!!

ఇఁక నీనిఘంటువన్ననో, అమరకోశాదులవలెఁ దత్తదర్థపదజాల లింగాది ప్రదర్శిని మాత్రమే గాక, నానార్థరత్నమాలాదులవలె నానార్థబోధిని మాత్రమే గాక, యాంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వంబువలె నతిదీర్ఘతమంబునుం గాక, యాంధ్రభాషయందు వ్యాపించియున్న పదజాలంబులకెల్ల భాషాభాగవిభజనము, తత్సమములకు సద్భవనిరూపణము, అర్థాన్తరరూపాన్తరవివరణము, గూఢపదప్రయోగప్రదర్శనము, ప్రధానపదముకడ నానార్థములు, ప్రత్యర్థమునకు నుభయభాషలలోని పర్యాయపదములు, సందర్భానుసారముగా వ్యాకరణవిషయ ప్రదర్శనము, చిత్రపట ప్రదర్శనము మొదలగు విషయములు లిన్నియేర్పఁగల్గి వాఙ్మయమునందు వ్యాపించియున్న వేదవేదాంగ సైద్ధాన్తిక మీమాంసా వైద్యవాస్తు ధర్మశాస్త్రపారిభాషిక సాంఘికార్థిక రాజకీయాది పదజాలంబునెల్లఁ దత్తద్గ్రంథవిషయాని విమర్శనపూర్వకంబుగా గాలించి నిర్దుష్టముగను, నిష్కళంకముగను రచింపఁబడుచున్నదయ్యు దుర్వహభార గ్రంథంబు గాఁగాక సూక్ష్మపద్ధతిని విశేషప్రదర్శినియగు మాత్రము సర్వంబున కకారాది క్రమంబుఁగల్గి యక్షరాస్యుఁడగు ప్రతియాంధ్రునకును సులభముగా బోధపడునట్లుండి తనకుఁదాన సాటియై నవనవోన్మేషంబున నొప్పుచు మఱల నీవాఙ్మయమునకు నిఘంటునిర్మాణావసరము లేకుండఁ జేయుచు బండితులకుం బరమానందమై, విద్యార్థులకు నియుక్స్వగ్రభిత్తియై పాఠశాలలకుం బారిజాతంబై, కళాశాలలకుం గల్పతరువై, పుస్తకభాండాగారములకు నిస్తులనిధానంబై, కవీశ్వరులకుం ఘనచింతామణియై, నిఘంటువులకెల్ల నియమమాన శిరోమణియై, యాంధ్రహస్తంబుల కమూల్యాభరణంబై, భాషాయోషకు హారహీరాయమానంబై యొప్పుచుండునన్న నతిశయోక్తి గాకుండునని నాయభిప్రాయము.

ఏవం విధోత్కృష్టకోశమతి నిర్దుష్టముగా రచింపఁబడుచున్నదైనను నన్యసహాయములంతఁగా నుండమింజేసి యేవేని యచ్చుపొరపాటులుగాని, 'ప్రమాదో ధీమతామపి' అని ప్రమాదపతితములుగాని యుండిననుండవచ్చును. "ఏగతిరచియించిరేని సమకాలపువారలు మెచ్చరేగదా!" అని చేమకూర వేంకటకవి చెప్పినట్లు కాళిదాసువంటి వారికింగూడ దిఙ్నాగాచార్యులవారివంటి ప్రతిపక్షులుండక పోలేదు. అట్టివారు రంధ్రాన్వేషకులై గోరంతలు కొండంతలుగా నెంచి వెల్లడింపకను మానరు. అంతమాత్రమున గ్రంథోత్కృష్టతకుఁ గొంతవాటిల్లనేరదుగదా! మఱియు నట్టి పొరబాటుల గ్రంథావసానంబునఁ దప్పొప్పులపట్టిక సరిచేయుదును. కావున కాలప్రవాహవేగమును బాటించి యచిరకాలముననే పరిపూర్ణగ్రంథములచే నాంధ్రుల హస్తంబుల నలంకరింపఁజేసి సంపూర్ణమనోరథులై యాంధ్రమాత గర్భంబు ఫలవంతంబుఁ గావించుదురుగాత! యని శ్రీ యాంధ్రవిద్యా వాచస్పతిగారిం బ్రార్థించుచు, స్వీయబిరుదావళిచే నీనిఘంటు రాజమునకును నీనిఘంటు రాజముచే స్వీయబిరుదావళికిని నన్వర్థశోభ నాపాదించుచున్న శ్రీ శ్రీ శ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రిగారికిఁ జిరాయురారోగ్యైశ్వర్యాదు లొసంగి కాపాడుచు నితోధికోత్కృష్ట గ్రంథకర్తలుగాఁ జేయుఁగాత! యని యాపరమేశ్వరుని మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నవాఁడను. ఓం తత్సత్. శ్రీ.శ్రీ.శ్రీ.

య

య. ఒకయక్షరము. అం. 1: చూ, తాలవ్యములు; 2: చూ, అంతస్థములు, యణ్ణులు; 3. యకారము కడపటఁ గల ధాతువుల కృదంత రూపంబులందలి తవర్ణకంబునకు ముందర నున్నయుండును. (చూ, అగసున్న) ఉదా.—అలయు-అలఁత, కూయు-కూఁత, కోయు-కోఁత, గీయు-గీఁత మొ.

యంత. సం. వి. ఋ. పుం. 1: చూ, సారథి; 2: చూ, హస్త్యారోహుఁడు.

యంత్రణము. సం. వి. అ. న, ఆ. స్త్రీ. 1:చూ, బంధనము. 1; 2. రక్షణము: చూ, సంరక్షణము; 3. నియమనము: చూ, సత్యము. 1.

యంత్రపాతితము. సం.వి.అ.న.=జంతిక.యంత్రిక:చూ, హోలిగ (భక్ష్యము. 1—౭౬.)

యంత్రము. సం. వి. అ. న. 1.=జంతరము. కీలుపనిముట్టు. సులభముగ చేయఁదగినసాధనము (మిషన్), (తె).—బిస, జంతరము-జంత్రము; 2. బీజాక్షరచక్రము; 3 జంతికలుచేయు గొట్టము; 4: ఘరట్టము, చక్రికాయంత్రము.(తె).-తిరగలి-తిరుగలి-తిఱుగల్లు, జక్కి; 5.=ఏతము—ఏతాము: (చూ, తలము (2)); పుం. 6. ఎండ్రి, పీత: చూ, హరిలాంఛనము; వా. 7. మంత్ర తంత్ర యంత్రములు మూఁడింటిలోనొకటి. (యంత్రము=యుక్తి, తంత్రము=పని, మంత్రము=మంతిరము, మంతు); 8. కంటికి చూపకయే చేయుదగా; 9.కంటికిచూపుచే చేయుదగా;10.జంతరము-జంత్రము.తిరుగుడుచీలలోనగుపనిముట్లగుంపు:చూ, హిండనము.2.

యంత్రించు. సం స. క్రి. యంత్రణముచేయు.

యంత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=జంతిక: చూ, యంత్రపాతితము.

యంత్రికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=జెడ్డిగము. పిడతకు మూఁడుగొట్టములు పెట్టియున్నది:(తె). జెడ్డిగము, జెత్తిగె. [సితము. 4.

యంత్రితము. సం. విణ. కట్టఁబడినది: చూ,

యకృత్తు. సం. వి. త్. న: కాలఖంజనము,కాలఖంజము, కాలేయము. (తె).—కారిజము-కార్జము, ముక్క.

యక్షకర్దమము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము అగరు చందనము కస్తూరి తక్కోలము కుంకుమపువ్వు వీనితో చేయఁబడినకలపము.

యక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సర్జరసము.

యక్షరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం.=జక్కులఱేఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

యక్షసత్త్వ. అం: చూ, ద్వాదశసత్త్వలు.

యక్షాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గచ్ఛే*: చూ, సోమరాజి.

యక్షిణి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ.=జక్కిని. 1. మాయము, గతించిన వృత్తాంతములను దెలిపెడియొకవిద్య: చూ, వేడబము. 5; 2. కుబేరునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య.1-౧౦); 3. యక్షునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1.); వా. 4. తమాషా; 5. యుక్తి.

యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (బ. యక్షులు.) 1. పుణ్యజనుఁడు: చూ, దేవతాభేదము; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

యక్ష్మము. సం. వి. అ. న్. పుం. క్షయము, శోషము, క్షయరోగము: చూ, రోగము.1. (దగ్గు).

యగణము. అం. ఒకలఘువు + రెండుగురువులు. "మురారీ": చూ, అష్టగణలక్షణము.

యజనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-యజము. యజించుట; అం. 2: చూ, కర్మములు.

యజమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గృహపతి, గృహమేధి, గృహయాప్యుఁడు, గృహ

స్థు, గృహస్థుఁడు, గృహాధిపుఁడు, గృహా యనికుఁడు, గృహి, గేహి, ఋజుౕఁడు. (తె).—ఇంటి కాఁపు, ఇంటి వాఁడు, ఇలుదొర, ఇలుఱేఁడు, కాఁపు, గేస్తు-గేస్తుఁడు-గృస్తు, మనికిఱేఁడు. (మిగతవానికి "చూ, స్వామి.1."); 2: చూ, యజ్ఞకర్త; వా. విణ. 3: మేస్తరు, మేస్త్రి; 4. అధికారి: చూ, స్వామి. 3.

యజించే. సం. అ. క్రి. రూ-యజియించే. 1. యజ్ఞముచేయు; స. క్రి. 2. అర్చించే, పూజించే: చూ, సమర్పించే.

యజియించే. సం. అ. క్రి.—పై.—(అర్చించుటకు. కాశీ. 3, ఆ. 81.)

యజుర్వేదము. అం.(చూ, వేదము, బ్రాహ్మణములు, ఉపవిద్యలు, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము, తైత్తిరీయసంహిత.) యజుర్వేదమునకు మొట్టమొదట 27 శాఖలు ఏర్పడినవి. అందు 12 కృష్ణయజుశ్శాఖలు, 15 శుక్లయజుశ్శాఖలు. కృష్ణయజుశ్శాఖలు పశాఖలతోఁగలిసి క్రమముగా ౮6 అయినవి. అందుచే యజుశ్శాఖల మొత్తము ౧౦౧ అగుచున్నవి. కృష్ణయజుశ్శాఖాప్రవర్తకులు చరకులు. వారివలన నేర్పడిన శాఖాభేదములు 12.—చరక, ఆహ్వరక, కఠ, ప్రాచ్యకఠ, కపిష్ఠలకఠ, చారాయణీయ, వారాయణీయ, వార్తాన్తవీయ, శ్వేతాశ్వతర, ఔపమన్యవ, పాతాండనీయ, మైత్రాయణీయ అనునవి. శుక్లయజుశ్శాఖాప్రవర్తకులు వాజసనేయులు. ప్రాచ్యోదీచ్య నైరృత్యులయిన వారివల్ల నేర్పడిన శాఖాభేదములు 15.—వాజసనేయ, జాబాల, బౌద్ధాయన, కాణ్వ, మాధ్యందిన, శాఖేయ, తాపనీయ, కపోల, పౌండరవత్స, ఆవటిక, పరమావటిక, పారాశర, వైణేయ, అద్ధ, బౌధేయ అనునవి. మొత్తమీ 27 ను యజుర్వేదమునకు సంబంధించినప్రధానశాఖలు. ఇత్యాది: యజుస్సు-యాజ్య. [ర్వేదము.

యజుస్సు. అం. రూ-యాజ్య: చూ, యజు-

యజ్ఞకర్త. అం: ఆదేష్ట-ఆదేష్ట్రుఁడు, ఋత్కరుఁడు, ఋత్విజుఁడు, యజమానుఁడు, యష్ట, యాజకుఁడు, వ్రతి. (తె).—జన్నఁపుఁటొజ్జ. ("చూ, వ్రతి. 2.")

యజ్ఞపురుషుఁడు. సం. వి.అ.పుం: చూ, విష్ణువు.1.

యజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం.=జన్నము: అంతరము, అక్షరము, అధ్వరము, అభిషవము, ఆహవనము, ఆహవము, ఇజ్య, ఇష్టము, ఇష్టి, ఉదుంబరావతి, కుండపాయ్యము, క్రతువు, గోవు, జ్యోతి, తీర్థము, ధర్మము, ధృతి, ప్రయాగము, మఖము-మఘము, మన్యువు, మేధము, యాగము, వితానము, సప్తతంతువు, సవము, స్వరువు, హవము, హోమము. (తె).—జన్నము, వేలిమి-వేల్మి-వేల్మి. తద్విశేషములు.—౧. అగ్నిష్టోమము, ఉక్థ్యము, సోమయాగము; ౨:అతిరాత్రము; 3.అశ్వమేధము, అశ్వాతరము; ౪. ఏకరాత్రము; ౫: క్రతురాజము, క్రతూత్తమము; ౬: క్షామవతి-క్షామవతీష్టి; ౭: గోమేధము, గోసరము; ౮: చాతుర్మాస్యము; ౯:(చూ, తర్పణము); ౧౦:దర్శము; ౧౧: పానము, బ్రహ్మయజ్ఞము.(తె): చేదువు; ౧౨: పుత్రకామేష్టి; ౧౩: ప్రవర్గ్యము; ౧౪: ప్రాజాపత్యము; ౧౫: చూ, రాజసూయము; ౧౬: (చూ, మహాయజ్ఞములు.); ౧౭: (చూ, క్రతుచతుష్టయము.("చూ, హోమము. 3.")

యజ్ఞములు. అం:(చూ, మహాయజ్ఞములు.) వాడుకయందు.—వేదపఠనము, వైశ్వదేవము, అతిథిపూజ, పితృతర్పణము, భూతబలి (5.)

యజ్ఞసూత్రము. సం. వి. అ. న: ఉత్తరీయము, ఉపవీతము, పవిత్రము, బ్రహ్మసూత్రము, యజ్ఞోపవీతము. (తె).—జందియము-జందెము-జన్నిదము, పోఁచే; తద్వి.—౧. మెడ-

నుదంసవలె వ్రేలెడు జందియమునకు.—కంఠలంబితము, నివీతము, సంవీతము; 2. కుడిబుజము మీఁదుగా యెడమపార్శ్వమున వ్రేలెడు జందెమునకు.—ప్రాచీనావీతము; 3. ఎడమ బుజము మీఁదుగా కుడిపార్శ్వమున వ్రేలెడు జందెమునకు.—ఉపవీతము; 4. పెండ్లిజందెమునకు.—రెండిజందెము. (ఉత్తరజందెము అని వాడుక.) ("చూ, సూత్రము. 1.")

యజ్ఞవహ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. ఉద్భవము, యాగాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

యజ్ఞాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

యజ్ఞాంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మేడి*.

యజ్ఞియము. సం. వి. అ. పుం. 1.=జెన్నియ-జెన్నె. ముంజదర్భ*: చూ, హరిత (తృణము. 1.); 2. ద్వాపరయుగము: చూ, యుగములు; 3: చూ, గంగి. 3; 4.=జెన్నియ-జెన్నె. యజ్ఞమునకు హితమైనది, దేవతార్పితము.

యజ్ఞోపవీతము. సం. వి. అ. న.=జందియము-జందెము-జెన్నిదము. 1: చూ, యజ్ఞసూత్రము; అం. 2: చూ, ఉపచారములు. 1.

యజ్వ. సం. వి. న్. పుం. విధ్యుక్తముగా యజ్ఞము చేసినవాఁడు. ("ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్తయొక్క పితామహులని కగ్రజుఁడు కొండు యజ్వ—కొండుసోమయాజులు."): చూ, సోమయాజి.

యణాదేశము. పా. సవర్ణముగాని యచ్చుపరమగుచుండ నిక్కులకు యణాదేశంబగు ఉదా.—ప్రతి+అర్థి=ప్రత్యర్థి ఇత్యాది.

యణ్ణులు. అం: య ర ల వ (అంతస్థములు)

యత. సం. అవ్య. (యతః) 1: చూ, ఇంక. 2; 2. పాలనము: చూ, రక్షణము; 3 ఏర్పాటు: చూ, సత్యము; 4. పిమ్మట: చూ, వెనుక. 1; 5: చూ. యత్ర. (యత్=హేతువునం దుపర్తించును.)

యతనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-యత్నము.

యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పద్యవిశ్రమస్థానము. (యతి ప్రతిపద్యమందలి ప్రతిపాదము లోని మొదటియక్షరము. 'వళిరాద్య' మని నన్నయసూత్రము యతికి విరతి, విశ్రాంతి, విరామము, విగమనము, వళి, వడి యని నామాంతరములు. దీనికి విరిగినచోట సరియైన వర్ణము మైత్రినొందును. విరుగుట పద్యమును బట్టి 5 మొదలు 16 అక్షరములవఱకుండును. యతికి స్వరము ప్రధానము, సమాన వర్ణమయ్యును మిత్రములైన యచ్చులతోఁ గూడనియెడల యతి వేయరాదు. కాను గీ యతి వేయవచ్చునాయన్న కకార గకారములు మిత్రములైనను వానిపైనున్న ఆ ఈ లు మిత్రములు కావు. గావున వేయరాదు. ఇత్యాది (చూ, యతిమైత్రి)); పుం. 2. నియతి: చూ, సత్యము. 1; 3 తాళప్రాణకళావిశేషము: చూ, యతిప్రాణములు; ఇ. న్. పుం. 4: చూ, సన్యాసి. (వైష్ణవయతికి బ్రహ్మసూత్రము, త్రిదండము, చర్మవస్త్రము, శిక్యము, బ్రిసి, కౌపీనము, కటివేష్టనమును ఉండును.); అం. 5: చూ, జన్యతాళములు.

యతిప్రాణములు. అం. (యతి): సమము, స్రోతోవహము, గోపుచ్ఛము, యవమధ్యము, వేదిమధ్యము, విషమము (6), మఱియు పిపీలికాయతితో (7): చూ, తాళప్రాణములు. (వీని వివరములకు 'సభారంజని' యను పొత్తముఁ జూడనగు.)

యతిమైత్రి. అం: "అ ఆ ఐ ఔ, హ, య; ఇ ఈ ఋ ౠ ఎ ఏ; ఉ ఊ ఒ ఓ; క ఖ గ ఘ; చ ఛ జ ఝ శ ష స; ట ఠ డ ఢ, త థ ద ధ; ప ఫ బ భ వ; ల ళ; ఋ ౠ రి రీ రె రే ర. ఏ హల్లయినను వాని వత్తులతో మైత్రినొందును. వర్గాంత్యమందలి యనునాసికములకుఁ బూఁ(పునాల

యమస్వస. సం. వి. బు. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

యమళచ్ఛదము. సం. వి. అ. న. ఏఱుజోజె*: చూ, సుభిక్షు.

యమళము. సం. వి. అ. న. 1.=జెమిలి, జంట: రూ-యామళము: చూ, యుగళము; పుం. 2 =యామము. చోలించుట. హింసాదుల వలన నడుగుట; అం. 3: చూ, యోగాంగములు. (శరీరమునే సాధనముగా గలిగినది.)

యమళములు. అం. 1: చూ, శుభావర్తములు; 2: చూ, ఆగంతుకములు.

యమళశిశువులు. వా. సం. వి. అ. పుం. బ: చూ, యుగళశిశువులు. [తంత్రములు.

యమళాష్టక భైరవతంత్రము. అం: చూ,

యమళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=జెమలిక-జెమలిక. చర్మవాద్యవిశేషము: చూ, వీణె.

యమి. సం. వి. న్. పుం. 1. ముని: చూ, సన్యాసి; 2. అంచె: చూ, హంస. 1.

యమించు. సం. స. క్రి. 1. అణఁచు: చూ, సమ్మర్దించు. (పిసుకు. 3); 2. పీడించు చూ, సమ్మర్దించు.

యముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=జెముఁడు. రూ-యాముఁడు-యమరాట్టు: (యమునికిని తద్విశేషాదులకునుగల పర్యాయపదములకు "చూ, హరి. 5."); 2. శని: చూ, రాహువు. 2 (చూ, గ్రహములు.)

యమున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=జెమున. యమునానది. (యమునితోఁగూడఁ బుట్టినది) చూ, నది; 2: చూ, పార్వతి.

యమునాభ్రాత. సం. వి. బు. పుం. జెమునసైఁదోడు: చూ, హరి. 5.

యయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అశ్వమేధయాగ దీక్షితునిచే విడువఁబడిన గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

యవకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-యావకము. 1. బ.అలసందెలు: చూ, ధాన్యము; 2. కాఱు మినుము: చూ, మినుము.

యవక్యము. సం. విశే. యవలుపండునది (పొలము) యవ్యము, షష్టిక్యము: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1) [తానములు.)

యవక్రీతము. అం: చూ, తానములు (నహీన

యవక్షారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-యవాక్షారము, యవాగ్రజము, పాక్యము, యవల వలనఁ గలిగినఉప్పు: చూ, లవణము. 1; అం. 2: చూ, క్షారములు (శుద్ధి — క్షారితో మర్దించి యొండించినశుద్ధి.)

యవనము. సం. వి. అ. పుం. పరానులదేశము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

యవనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడ్డపాటు: చూ, స్థగనము (ఇదివిచార్యము);2 =జవనిక, సీను, తెరచీర: చూ, వస్త్రము; 3. తెర, మఱుఁగుచీర: చూ, వస్త్రము.

యవనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యవనదేశీయుఁడు; 2: తురుష్కుఁడు, మ్లేచ్ఛుఁడు, మహమ్మదీయుఁడు. (తె).— తురక, ములక, మెంచె.

యవఫలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడిసె*: చూ, వత్సకము; 2: చూ, వెదురు*.

యవమధ్యము. అం: చూ, యతిప్రాణము.

యవలు. సం. వి. అ. పుం. బ =జెవలు: చూ, ధాన్యము. 32.

యవవరాహన్యాయము. అం. అడవిపంది చేను మేయఁగానూరఁబంది చెవులుఁగోసెననినరీతి.

యవసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-యావసము. ఘాసము, బాలతృణము: చూ, తృణము.1. (గడ్డివాము అనికొందఱు.)

యవాగువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ.=జావ, నూకల గంజి (అని కొందఱు): చూ, సాదము. (1)

యవాగూగర్త ప్లవనన్యాయము. అం. గంజిగుంట దాఁటెననినరీతి.

యవాగ్రిజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యవక్షారము. [ద్వివిధము.

యవాద్వయము. అం. నల్లావాలు, తెల్లావాలు అని

యవాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: రూ-యవానిక, అజమోద, ఉగ్రగంధ, గంధదళ, బ్రహ్మదర్భ. (తె).—కురాసాని యోమము. తద్విశేషము.—ఓమమునకు.—కారవి, ఖరాశ్వ. ఖరాహ్వము, గంధదళ, గంధపత్రి-గంధపత్రిక, తీక్ష్ణగంధ, తీవ్రగంధ, దీపకము_దీప్యకము_దీప్యము, భూతికము-భూతీకము, మయూరము, యవాని_యవానిక. (తె) ఓమము-వాము. ("చూ, వాము.2.") (జీర్ణరసోత్పత్తిని వృద్ధిచేసి ప్రోత్సాహపదార్థముగాను, ఆఁకలి పుట్టించేనదిగాను, క్రిమిని చేంపునదిగాను ఉపయోగపడును); విశే. 2. వడిగలది: చూ, వేగము. 3.

యవానిక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ: చూ, రూ-యవాని.1. (మఱియు తద్విశేషమునకున్ను: చూ, రూ_యవాని. 1.)

యవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1.తీఁటకసింద*: చూ, సముద్రాంత; 2. పిన్నశేగటిదూల*. చూ, స్వల్పదురాలభ.

యవీయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.చెల్లెలు: చూ, సహోదరి; 2. కొమ్మపొట్ల, కన్యాకుబ్జము*: చూ, సిధ్రికి (పొట్ల.)

యవీయసుఁడు. సం. వి. స్. పుం.1.తమ్ముఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; విశే. 2.చిన్నవాఁడు: చూ, శిశువు(చిన్నవయసువాఁడనికొందఱు); 3. ప్రాయపువాఁడు. చూ, యౌవనుఁడు.

యవ్యము. సం. విశే: చూ, యవక్యము.

యశఃపటము. సం. వి. అ. పుం. ఢక్కా: చూ, వీణె. [సము, కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1.

యశము. సం. వి. స్. న. రూ_యశస్సు=అ

యశస్కరము. సం.విశే.కీర్తిని కలుగఁజేయునది.

యశస్వి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) కీర్తిగల వాఁడు: చూ, గురువు 14. [యశము.

యశస్సు. సం. వి. స్. న.=అసము: చూ, రూ-

యష్టృ. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, యజ్ఞకర్త.

యష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ.1. హారముపేట, పేట: చూ, భూషణము. 2-సంఖ్య; 2: చూ, యష్టిమధుకము*; పుం. 3. చేతికఱ్ఱ: చూ, వేత్రము. 1; 4. టెక్కెపుకామ; అం. 5: చూ, ముప్పది రెండాయుధములు.

యష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూఱుపేటల హారము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2).

యష్టికము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

యష్టిధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: ఐష్టికుఁడు.

యష్టిమధుకము. సం. వి. అ. న. రూ—యష్టి, యష్టిమధువు, మధుకము=మధుయష్టి, అతిమధురము, కంఠశోభని_కంఠశోభిని, క్లీతకము-క్లీతకము.

యాగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యజ్ఞము; అం. 2: చూ, దినాంగములు. [ఞ.

యాగాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, యజ్ఞ

యాచకుఁడు సం. వి. అ. పుం: అంచకుఁడు, అర్థి, కుశీలవుఁడు, ప్రార్థకుఁడు, భిక్షుకుఁడు, మస్కరి, మార్గణుఁడు, యాచనకుఁడు, వనీపకుఁడు. (తె).—వేఁడువాఁడు.("చూ, వేఁడువాఁడు"). తద్వి.—గ. ఊరజోగికి.-కర్పటధారి, కర్పటికుఁడు.(తె). ఊరజోగి, జోగి, తలక్రిందుజోగి, తిరిపగాఁడు, తిరిపెగాఁడు, తిరిపరి-తిరిపె, పిచ్చెగుంటివాఁడు, బిచ్చెగాఁడు, బిచ్చెపుజోగి; ౨ కమ్మవారి యాచకునకు.— (తె).పిచ్చెగుంటివాఁడు; 3. విడువనిబిచ్చెగానికి.— (తె). తిరిపగొట్టు_తిరిపెగొట్టు, తిఱిగొట్టు-తిఱగొట్టు, తిఱ్ఱి_తిఱ్ఱి, బికారి, బికాపి,

బికిరాలమారి, లొల్లెగాఁడు. తద్వి.— యోగాభ్యాసముచేయు పురుషునకు.—(సం).- యుక్తుఁడు,యోగి. ("చూ,వేఁడువాఁడు").

యాచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-యాచ్ఞ, అభిశస్తి. అర్దన-అర్థన, నిష్ఠ, ప్రార్థన-ప్రార్థనము, భిక్ష-భిక్షము, మార్గణ-మార్గణము-మృగణ, యాయావరము, లాలస. (అవ్య).—అయి, ఊసు. (తె).—అడుగుకోలు, అడుగుట, అటువారము,ఆయవారము-ఆయివారము, జోగ్గు-జోగు, తిరిపము-తిరిపెము-తిటిపము-తిటిపెము, బికిరము, బిచ్చె-బిచ్చెము, ముష్టి, వేఁడికోలు-వేఁడుకోలు; తద్వి.—౧. ప్రార్థనకు.—ప్రార్థన-ప్రార్థనము. (అవ్య).—అ, (తె) —అడుగుకోలు ("చూ, స్తోత్రము"); ౨. దైన్యముతో యాచించుటకు.-(తె).—మండాటము; ౩. వేఁడఁదగినది అనుటకు.—విశే. అర్థనీయము, అర్థ్యము, ప్రార్థనీయము. (మిగతవానికి "చూ, స్తోత్రము")

యాచనకుఁడు. సం. విశే: చూ, యాచకుఁడు.

యాచించు. సం. సం క్రి.అడుగు:చూ,వేఁడు. 2.

యాచితకము. సం. వి. అ. న. 1. అడిగి తెచ్చుకొనిన వస్తువు (లేక) ఎరవు వస్తువు, ఎరవు, బాకి: చూ, శేషము. 1; 2: చూ, మొక్కుబడి. 2.

యాచితము. సం. వి. అ. న. మరణమునకు సమమైన దుఃఖముగలది గనుక యాచ్ఞావృత్తి మృతము: చూ, మృతము. 2.

యాచ్ఞ. సం. వి. ఆ స్త్రీ:చూ, రూ-యాచన.

యాజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ,యాజ్ఞికుఁడు; 2. ఋత్విక్కు (వసంతాది ఋతువులయందు యాగముచేయించెడు అగ్నిఘ్రుఁడు మొదలగు పదియారుగురు ఋత్విజులు యాజకులనంబడుదురు.): చూ, ఋత్విజుఁడు. 1. [టు; అం. 2: చూ, కర్మములు.

యాజనము. సం. వి. అ. న. 1. యజింపఁజేయు

యాజుషము. సం.విశే.యజుర్వేదసంబంధమైనది.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. అం: చూ, స్మృతులు (మూలస్మృతులు.) [కులు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు. అం: చూ, శాస్త్రప్రవర్త

యాజ్ఞికవాలురను బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు. 2118 పొరట. (ఋగ్వేదులును యజుర్వేదులును కలరు. సూరతులో నీతెగలవారధికముగ నున్నారు.): చూ, బ్రాహ్మణులు.

యాజ్ఞికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞము నడపువాఁడు: చూ, స్థేయుఁడు; 2. పురోహితుఁడు: చూ, స్థేయుఁడు.

యాజ్య. అం: చూ, యజుస్సు.

యాజ్యము. సం. విశే. యజింపఁదగినది.

యాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోడికోడలు: చూ, సవతి; విశే. 2. గంత, పోవువాఁడు: చూ, పాటచారి.

యాతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కారణ,తీవ్రవేదన, కాటియు, తినుకు, తీపు: చూ, వేదన. 1.

యాతము. సం. విశే. 1. పోయినది: చూ, హితము. 3; అం 2. చూ, దృష్టిక్రియలు.

యాతయామము. సం. విశే. 1. జీర్ణించినది: జర్జరము-జర్ఝరము; 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3; 3. అనుభవించి విడువఁబడినది: చూ,హీనము 3.

యాతుధానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు; 2. రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

యాతువు సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, యాతుధానుఁడు. 2; 2. బాటసారి: చూ, సమీరణుఁడు. 2; 3: చూ, యముఁడు;

యాదృచ్ఛికము. సం. విణ. యదృచ్ఛముగాఁ గలిగినది. [ఎటువంటిది.

యాదృశ. సం. విణ. రూ-యాదృశము.

యాదృశము. సం. విణ.—పై.—

యాదోనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, యాదఃపతి. 1—2. [నల్లకి.

యాదోమాత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిల్ల *: చూ,

యానపంచకము. అం: చూ, యానము. 2.

యానపాత్రము. సం. వి. అ న. జనులెక్కిపోయెడి యోడ, డోగు: చూ, హోడము.

యానము. సం. వి. అ. న. 1. పోవుట: చూ, సంచారము; అం. 2: చూ, షడ్గుణములు(తనకు వృద్ధి గలిగినప్పుడైనను, పరునికి క్షయము కలిగినప్పుడైనను దండెత్తిపోవుట.) [(షడ్గుణములలో నొకటి. ఇది పంచవిధము. ఇదె యానపంచకము.—౧. సంధాయయానము (పరునిఁ దనకు వశపఱచుకొని దుర్గాదులను గ్రహింపవలయునని కదలిపోవుట); ౨. పరిసంగయానము (ఒక దిక్కునకుఁగదలిపోయి పొసఁగుడు పడినచో మఱియొక దిక్కునకుఁ గదలిపోవుట; ౩. విగృహ్యయానము (శత్రువును సంహరింపవలయుననియేకదలిపోవుట); ౪. సంభూయయానము (శత్రువును గెలువ శక్యముగానిచో సరిరాజులను గూర్చుకొని కదలిపోవుట); ౫. ఉపేక్ష్యయానము (నేనే శత్రువులను సంహరింపఁగలనను తలంపుతో దేశకాలాదులను పరికింపక కదలిపోవుట) అని]: చూ, యానములు.(చూ, ఆసనము. 4.); 3. గజాది వాహనము: చూ, వాహనము.

యానములు. అం: సంధాయకము, పరిసంగయానము, విగృహ్యయానము, సంభూయయానము, ఉపేక్ష్యయానము(5): చూ, యానము.2.

యానసంధి. అం: చూ, ప్రకరణములు.

యాపనము. సం. వి. అ. న. 1. కాలక్షేపము, కాలయాపనము: చూ, విలంబము; 2. తిరస్కారము: చూ, పహేలనము; 3: చూ, వర్తనము. 1.

యాపిల్‌పండు. వా. వి. అస్పృతాహ్వాము: చూ, సీమరేఁగుపండు.(రక్తమును పూరించును)

యాప్యము. సం. విణ. 1 యాపనము చేయఁదగినది; 2. నికృష్టమైనది: చూ, హీనము. 1.

యాప్యయానము. సం. వి. అ. న. పల్లకి: చూ, సవారి. [చూ, హీనుఁడు.

యాప్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధముఁడు:

యామము. సం. వి. అ. పుం. 1.=జాము. 3 గంటలకాలము, జాలు. (సం).—ప్రహరము: చూ, సంజెజాము; 2. శరీరముచే సాధనముగాఁగలిగిన యొక యోగాంగము: చూ, రూ-యమము; 3: చూ, సంయమము. 1.

యామవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యామిని: చూ, రాత్రి. [శము.

యామళము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-యమ

యామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కులస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. తోడఁబుట్టినది: చూ, సహోదరి.

యామికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తలారి: చూ, సంరక్షకుఁడు.

యామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, యామవతి; 2. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6.

యామునము. సం. వి. అ. న. (యమునయందుఁ బుట్టినది) నీలాంజనము: చూ, సౌవీరము.2.

యామ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దక్షిణపుదిక్కు: చూ, హరిత్తు. 1; 2. భరణీనక్షత్రము: చూ, రిక్క; 3 చూ, యామవతి; పుం. 4. చందనవృక్షము: చూ, సుగంధము; విణ. 5. యమసంబంధమయినది. [చూ, సన్యాసి.

యామ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యుఁడు:

యాయజూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పలుమాఱు యజ్ఞముచేయు స్వభావము గలవాఁడు: ఇజ్యాశీలుఁడు.

యాయావరము. సం. వి. అ. పుం. 1.=ఆయ వారము-అయివారము: చూ, వేఁడికోలు; 2. అశ్వమేధపు గుఱ్ఱము: చూ, హయము; వా. 3.=ఆయవారము-అయివారము: చూ, యాచన. [డు: చూ, వాటచారి.

యాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) పోవువాఁ

యాన. వా. అవ్య. 1. ధ్యానము."నీమీఁదయావ పాఁటేనది."; 2. దృష్టి.(ఏవఅనుశబ్దమునుఇట్లు వాడుచేన్నారు.) (ఇది ప్రయోగానర్హము.)

యావకము. సం. వి. అ.పుం: చూ, రూ-యావకము.1—2.

యావత్. సం. అవ్య. 1. తావత్, అంతయు; 'యావత్కార్యంతావత్కారు'; 2. మేర. 'యావత్సవస్యం క్షేత్రం తావత్కంటకినృ ష్టైఃపరివృతమ్'; 3. పరిమాణము.'యావద్దత్తం తావద్భుక్తమ్.';4.పరిమాణనిశ్చయము.'యా పదమత్రంతావద్బ్రాహ్మణానామంత్రయస్వ' 'భవిషదర్థం సాంతత్యం యాదవపత్రియుగ్వ దే.' దితిశేషః'తావచ్ఛబ్దాసహచరితః కేవ లోయావచ్ఛబ్దః భవిష్యదర్థం సాంతత్యం చాభిదధాతి.'

యావనము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిల్లమడ్డి*: చూ, సల్లకి; విణ. 2. యవనసంబంధమైనది.

యావనాళము. సం. వి. అ. పుం. జొన్న*: చూ, సస్యము. 1.

యావము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, లత్తుక; 2: చూ, లక్క. [యవసము.

యావసము. సం. వి.అ.పుం.గడ్డివాము:చూ,రూ-

యాశోదేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యశోద కొడుకు, కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

యాష్టీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దుడ్డుగఱ్ఱ ఆయుధముగాఁగలవాఁడు; తద్వి.—గండ్రగొడ్డలి యాయుధముగాఁగలవాఁడు.—పార శ్వధికుఁడు—పారశ్వధుఁడు. [యవాసము.

యాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-

యాసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

యి

యియక్షువు. సం.విణ. (ఉ). యజింప నిచ్ఛ గలవాఁడు.

యియాసువు.సం.విణ (ఉ).పోవనిచ్ఛగలవాఁడు.

యు

యు. దే. అప. ఉకారేతరశబ్దములమీఁద సము చ్చయాద్యర్థములయందు వచ్చెడు నువర్ణము నకు ముందువచ్చేనది. ('చూ, ను.'); 2. ను వర్ణపరకమై భావార్థముమీద వచ్చేనపుడు ఆనంతర్యమును దెలుపునది. "వ. అనుటయు మహేంద్రుఁడిట్లనియె".

యుక్తమగు. మి. అ.క్రి.కూడు:చూ,సరిపడు.2.

యుక్తము. సం. వి. అ. న. 1. బార: చూ, వ్యామము. 1; విణ 2.=యుతము. కూడు కొన్నది, పాత్రి: చూ, సహితము.1;3.న్యా యముతోఁ గూడుకొన్నది. (యుక్తము, ఔపయికము, లభ్యము, భజమానము, అభి నీతము, న్యాయము. యీ ౬ను త్రిలింగ ములు): చూ, యోగ్యము. 2; 4. లెక్క కలియకూడినది, యుతము:చూ,సంకలనము; 5.=ఓగితము.తగినది: చూ, సమీచీనము. 4.

యుక్తరస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సన్న రాస్నము. *.

యుక్తాయుక్తతలు. సం. వి. అ. న. బ: న్యా యాన్యాయములు. (తె).—అవుగాములు—ఔగాములు.

యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూడిక: చూ, సంయోగము; 2. న్యాయము: చూ, సత్య ము. 1; 3.=ఉత్తి—ఎత్తు-జిత్తు, ఉపాయము: చూ, వెరవు; అం. 4: చూ,అలంకారము.3. (క్రియచే మర్మగోపన మొనర్చుట."ఉదా.— చెలియనీరూపు వ్రాయుచునెవ్వరో రాగ హస్తమున విల్లువ్రాసె.")

యుక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగి; విణ. 2.=ఉత్తుఁడు. తగినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

యుగంధరము. సం. వి. అ. పుం: కుబరము-కూబరము. (తె).—నొగ, పోలుకట్టె-పోలుగట్టె. తద్వి.— రథకూబరమునకు.—పరము.

యుగకీలకము. సం. వి. అ. పుం, న. కాఁడియందలి-చీల: చూ, శమ్య.

యుగచతుష్టయము. అం: చూ, యుగము. 1.

యుగపత్. సం. అవ్య.=ఉన్నొత్తు: యుగపదర్థకము, ఏకకాలమున. (తె).—ఉమ్మడి, ఉఱక, ఉన్నొత్తు, ఒకపెట్టు-ఒకపెట్టున-ఒక్కపెట్టు, ఒకమొగి—ఒక్కమొగి, ఒక్కంతగా, ఒకయూక—ఒక్కయూక, ఒక్కుమ్మడి, ఒక్కూక, ఒక్కొత్తు, ఒక్కొట-ఒక్కొట, ఒక్కోలనము, ఒక్కోలు, ధురీన-ధురీలున (ఇవి అన్నియు గుణితాంతావ్యయములు.)

యుగపత్రికము. సం. వి. అ. పుం: చమరిక-చమరికము, దేవకాంచనము. (తె).—ఎఱ్ఱకాంచేనము*; తద్విశేషములు.-కాంచనమునకు.-ఆస్ఫోతము, కనకము, కనకారకము, కర్బుదారము, కాంచనకము, కాంచనము, కాంచనారము, కాంచనాలము, కాంతపుష్పము, కుండలి, కుద్దాలము — కూద్దాలము, కులి, కోవిదారము, గండారి. (తె).—కాంచేనము, పయిఁడియుమ్మెత్త-పైఁడియుమ్మెత్త*: ("చూ, వృక్షము")

యుగపదము. అం : చూ, స్థితకరణబంధములు.

యుగపరిమాణము. అం. కృత 17,28,000 + త్రేత 12,96,000 + ద్వాపర 8,64,000 + కలి 4,32,000 = మొత్తము 43,20,000, 43,20,000 సం=1 మహాయుగము లేక దేవయుగము, 71 మహాయుగము=1 మన్వంతరము, 14 మన్వంతరములు=1 బ్రహ్మ పగలు లేక 1 మనుష్యకల్పము. మఱిన్ని 1 మనుష్యమాసము=పితృదేవతలకు ఒక అహోరాత్రము, (అందు శుక్లపక్షము పగలు, కృష్ణపక్షము రాత్రి), 1 మనుష్యవత్సరము=దేవతలకు ఒక అహోరాత్రము (అందు ఉత్తరాయణము పగలు, దక్షిణాయనము రాత్రి), 320 అహోరాత్రములు=ఒక దేవవత్సరము, 12,000 దేవవత్సరములు=ఒక దేవయుగము లేక మనుష్య మహాయుగము, 2,000 దేవయుగములు=బ్రహ్మకు ఒక అహోరాత్రము, 1 బ్రహ్మ అహోరాత్రము=2 మనుష్య కల్పములు. (అందు పగలు ఉదయకల్పము, రాత్రి క్షయకల్పము). (చూ, యుగము. 1)

యుగపార్శ్వకము. సం. వి. అ. పుం. మగపుటకు కాఁడిమోపెడి యెద్దు: చూ, వృషభము. 1.

యుగము. సం. వి. అ. న. 1.=ఉగము. ఒక పరిమాణకాలము, కృతాది.—కృతము (సత్యము), త్రేత, ద్వాపరము (యజ్ఞీయము), కలి (కర్మజము, కర్మయుగము, ఘుర్ఘరకము, ఘుర్ఘగము, కలియుగము, తిష్యము, పుష్యము, : చూ, యుగపరిమాణము; 2. జోత: చూ, యుగ్మము; 3. బార: చూ, యుక్తము. 1; 4. బుద్ధియను గ్రంథద్రవ్యము: చూ, రాజాగ్రహము; పుం. 5. బండిలోనగువాని కాఁడి: (తె). కాఁడి. తద్వి.— కాఁడికి ముందటికాఁడికి.—ప్రాసంగము. (తె). తలకాఁడి.

యుగములు. అం: చూ, యుగము. 1; చూ, యుగపరిమాణము.

యుగళము. సం. వి. అ న. జంట: చూ, సంగడి. 5.

యుగళశిశువులు. సం. వి. అ. పుం. బ: యమళిశిశువులు, జనటము, నారంగము, (తె).—అమడలు, కవలవారు, కవలు, జంటలు; తద్వి.-౧. శ్రీరాముని కొమాళ్ళు.—(తె) కవలు; ౨. నకులసహదేవులు.—(తె). కవలు; 3. అంటిపెట్టుకొని పుట్టినబిడ్డలు.—(తె). అమడబిడ్డలు, జంటలు.

యుగళి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, రూ-యుగళము.

యుగాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. మహాప్రళయము: చూ, సంవర్తము. 1; 2. ప్రళయము: చూ, సంవర్తము. 1.

యుగాంశకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంవత్సరము.

యుగ్మఫలి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ. జోట్టువు* చూ, విషాణి

యుగ్మము. సం. వి. అ. న: చూ, యుగళము.

యుగ్యము. సం.వి.అ. న. 1. గజాదివాహనము: చూ, వాహనము; 2: చూ, యుగపార్శ్వకము.

యుతకము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-యౌతకము. అరణపుసొమ్ము: చూ, హరణము. 2; 2. జేత: చూ, సంగడి. 5; 3. కూడిక: చూ, సంయోగము; 4. అంచుదానికోక చెఱఁగు: చూ, మైజోలు; 5. చేల్లడపుచివర; 6: చూ, సంశయము.

యుతము. సం. వి. అ. న. 1. బార: చూ, వ్యామము. 1; విణ. 2. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము. 1; 3: చూ, యుక్తము. 4.

యుధిష్ఠిరశకము. అం: చూ, శకములు.

యుధిష్ఠిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అజమీఢుఁడు, అజాతశత్రువు, కర్ణానుజుఁడు, ధర్మపుత్రుఁడు, ధర్మరాజు. తద్వి.—అజ్ఞాతవాసమందలిపేరు. కంకుభట్టు-కంకుభట్టుఁడు.

యుద్ఘట్టతాళము. అం. (ఈశానముఖమునఁబుట్టినది): చూ, ముఖ్యకళాప్రాణములు.

యుద్ధకాల మెదురుమేచేట. అం: చూ, గుణములు.

యుద్ధము. సం. వి. అ. న. (పోరుట).(యుద్ధము త్రివిధము.—ప్రకాశయుద్ధము, కూటయుద్ధము, పార్ష్ణియుద్ధము): అ, అస్, అంకము, అంబరీషము, అనీకము, అభిమరము—అభీమరము, అభిమర్దము, అభిసంపాతము, అభ్యాగమము, అభ్యామర్దము, అరివీర్యము, అవగీతము, అహవము-అహవము-అహవము, ఆక్రందనము, ఆక్రందము, ఆజి, ఆనర్తము, ఆయోధనము, ఆస్కందనము, ఉత్థానము, ఉదరము, ఋతి, కంవళము, కదనము, కలహము, కలి, కారుజము, కాలీనము, గర్జాఫలము, ఘుషము, జా, డ, జన్యము, ఝుకటము, తీక్ష్ణము, న, వణము, ప్రతిదారణము, ప్రధనము, ప్రవిదారణము, ప్రహరము, ఖండనము, మృధము-మృధము, రణము, విగ్రహము, విదారణము, వివాదము, వ్యవహారము, సంఖ్యము, సంగరము, సంగ్రామము, సంపరాయికము—సాంపరాయికము-సంపరాయము- సాంపరాయము, సంప్రహారము, సంయత్తు, సంవిత్తు, సంయుగము, సంస్ఫోటము, సమరము, సమాఘాతము, సమితి—సమిత్తు, సమీకము, సముదయము-సముదాయము, సమ్మర్దము, స్కంగము, స్పృశము, హారము. (తె.వ).—అని, అరివేరము-ఆరివేరము- ఆర్వేరము, ఆలము, ఆసము, ఏద్దెఱ, కంగారు, కచ్చియ-కచ్చె, కజ్జా-ఖజ్జా, కయ్యము, కలఁకు, కలన-కలను, కొట్టులాట-కొట్లాట, క్రిందుకయ్యము, గొడవ, గోడవాదము, చిదగొద, చివ్వ, జేగడము, జిద్దు, తంట-తంటా, తంపి-త్రింపి, తగవు-తగువు, తవాయి, దండడి, దురము, దొమ్మి, పడవ, పెనఁకువ-పెనుఁకువ, పోటు, పోట్లాట, పోరాట, పోరితము, పోరు, బకేడా, బలువిడి-బల్విడి, బవరము, మండి-మండీ, మల్లట-మల్లాట, మారాటము-మాటాట-మాటాటము, మేడము, రచ్చె, లడాయి; తద్విశేషములు.—౧: అంకము, కరేకరము, దోర్మధ్యము, ముష్టాముష్టి. (తె)గుద్దు-గుద్దు, గుద్దులాట-గుద్దులాట, గమ్మ, పెనఁకున-పెనుఁకువ, పెనఁగులాట-పెనుఁగులాట- పెనఁగులాటము-పెనుఁగులాటము, మల్లడి; ౨: అక్షు

ద్యూతికము; ౩: అక్షము. (తె). గొడవ; ౪: అధ్యాఖ్యానము, అభ్యాఖ్యానము, మిథ్యాభియోగము. (తె). కల్లజగడము; ౫: అధ్వము, అభియోగము, అభిహారము, దండయాత్ర, ధాటి. (తె). దాడు; పగకెదురు, బలువిడి; ౬. జయమునకు ఎదురుకొనిపోవుటకు.— అభిగమనము-అభిగమము, అభియానము, అభిషేణనము, అభ్యమిత్రీణము, అభ్యమిత్రీయము, క్రమము, ప్రతిరోధము. (తె). అలుముట, ఎదిరి, ఎదిరించుట, ఎదిరికొనుట-ఎదుర్కొనుట, ఎదిరికోలు-ఎదురుకోలు-ఎదుర్కోలు. ఎదురేగుట, ఎదురుపాటు-ఎదుర్పాటు, ఎదురుబడి, ఎదురుమ్రోల, డీకోలు-దీకోలు, తలపాటు, లూటి-లూటీ; ౭. ఎదురుకొనిపోయియాక్రమించుటకు.— అభియోగము, అభ్యవస్కందనము, అభ్యాసదనము-అభ్యాసాదనము, అభ్యాసాధనము, క్షోభము. (తె). కొల్ల, కోలు, చేరాఱ, చేరాఱకోలు, చెనకు, దొడ్డ, దోపిడి-దోపు-దోపుడు, పగకెదురు, ముట్టడము-ముట్టణము-ముట్టడి, ముట్టుకోలు, వీటి; ౮: అవస్కంధము; ౯: (తె). ఆణిపోటు, కుమ్ము-కుమ్ముడు, పొడుపు, పోటు; ౧౦: (తె). ఎక్కటిబవరము, ఒంటిపోట్లాట; ౧౧: కంఠారము; ౧౨: (తె). కన్నెకయ్యము; ౧౩: కేశాకేశి; ౧౪: కాలీనము; ౧౫: కేల; ౧౬: (తె). కోలాతల-కోల్తల; ౧౭: (తె). కోలుతల-కోల్తల; ౧౮: గ్రామముద్గరిక; ౧౯: తుములము, సంకులరణము. (తె). అరుపోరు, ఎసలు, క్రిందుకయ్యము; ౨౦: (తె); తాకుదల; ౨౧: (తె). దండ; ౨౨: ద్వంద్వము. (తె). ఎక్కటికయ్యము, దంటపోరు-బంటపోరు; ౨౩: నియుద్ధము; ౨౪: (తె). పితూరి; ౨౫: (తె). మల్లు; ౨౬: (తె). ముచ్చిలిపోటు. (మిగతవానికి "చూ, హారము. 2.")(చూ, మల్లబంధములు).

యుద్ధమునకుఁబోవుట. అం: చూ, గుణములు.

యుద్ధసన్నాహవిధి. అం: చూ, ప్రకరణములు.

యుధ్యత్కుక్కుటన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

యువ. సం. వి. న్.పుం.1: చూ, సంవత్సరములు; విణ. 2: చూ, వయసువాఁడు; 3. సహజమైన బలముగలవాఁడు: చూ, శక్తుఁడు; 4: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

యువగండము. సం. వి. అ.పుం. మొటిమ: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము. 2.

యువతి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1.=జవరాలు. రూ-యువని. ప్రాయముగల ఆఁడుది, వయస్థ: చూ, స్త్రీ; 2.=ఉవిద. రూ-యువని. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. మునగ*: చూ, శిగ్రువు.

యువని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, యువతి.1_2.

యువరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1. చిన్నరాజు: చూ, రాజు. 1; 2. భర్తృదారకుఁడు: చూ, రాజు.1;3.కర్ణుఁడు: చూ, సూతపుత్రకుఁడు.

యూ

యూకము. సం. వి. అ. పుం, ఆ. స్త్రీ: అండమసి, ఇంద్రలుప్తము, ఓకణము, ఓకణి, కిటిభము, కేశకీటము, పాశి. (తె).— పేను; తద్విశేషములు.— ౧: అంగవస్త్రదము, కంబవము, ధేనుకము, శ్వేతయూకము. (తె) చీరపిట్ట, చీరపేను, చీరపోతు; ౨: లిక్ష. (తె). అంటుపేను, అంటులు-అంట్లు, ఈపి, ఈరు, పేనుగుడ్డు, పేనుపిల్ల. ("చూ, శ్వేతయూకము.")

యూకలిప్టసఆయిలు. వా. వి. గర్భగోళమును బాగుచేయు మందు.

యూథనాథము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు మూఁకలో ముఖ్యమైనయేనుఁగు. యూథపము, సరికాఁడు: చూ, హస్తి.

యూథపము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యూథము. సం. వి. అ. న. 1. సజాతీయపశు సమూహము: చూ, సమూహము; 2. పశు పక్షి సమూహము: చూ, సమూహము.

యూథిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5; 2. పెద్దగోరంట*: చూ, సహ. 2.

యూపపశున్యాయము. అం. యూపస్తంభము నకుఁ గట్టిన పశువునకుఁ జావుసిద్ధమనినరీతి.

యూపము. సం. వి. అ. పుం. 1 యజ్ఞమునందు పశుబంధనార్థము నాటిన పైపట్టలేనికొయ్య, పాలకొయ్య, పాలగుంజె: చూ, స్తంభము 1; 2. గంగరావి*: చూ, శ్యామలము. 2.

యూషము. సం. వి. అ. పుం: (తె).—కట్టు, కట్టుచారు, చారు, చేరు, పడిదెము, పప్పుకట్టు. ("చూ, సూపము.")

యొ

యొక్క. దే. అవ. శేషషష్ఠియందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. "రాజుయొక్క, వనముయొక్క" మొ. (సంబంధంబున షష్ఠిని యొక్కశబ్దంబగు. "ఉ. మాయొక్క యిష్టదైవము రాములు. మాకు నిష్టదైవము రాములు; బాలురయొక్క చేమవు; ఇట్టిచోట్ల 'కు' వర్ణకంబు రాదు. ఈ యొక్క' శ లోపంబు వైకల్పికంబు. మా యిలువేల్పు వెంకటేశ్వరులు."): చూ, విభక్తులు.

యో

యోక్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ) యోగకర్త.

యోక్త్రము. సం. వి. అ. న. పశువుల మెడపలుపు, యోత్రము: చూ, సూత్రము. 1.

యోగచతుష్టయము. అం: మంత్ర, లయ, హఠ, రాజయోగములు. (4.)

యోగచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము.

యోగపట్టము. సం. వి. అ. పుం.=యోగపట్టె. జోగపట్టియ: చూ, సూత్రము. 1.

యోగపట్టె. వై. వి.=యోగపట్టము. స్వా. 1, అ. 60: ఒడ్డాణము, జోగపట్టియ-జోగపట్టె-జోగిపట్టియ – జోగిపట్టె. (సం).—పరికరము, పర్యంకము, పర్యస్తిక, పల్యంకము, యోగపట్టము ("చూ, సూత్రము.1.")

యోగము. సం. వి. అ. పుం. 1.=జోగము. ప్రాణాయామాదికము; 2.నుదిటివ్రాఁత. "నీ యోగమిట్లున్నది"; 3. ఉపాయము: చూ, వెరవు; 4. కూడిక: చూ, సంయోగము; 5. కూర్పు: చూ, సంధానము.1; 6. కవచము: చూ, వారవాణము; 7. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 8. ద్రవ్యము: చూ, హిరణ్యము. 3; 9. వ్యాకరణాదిసూత్రము; 10. ఔషధము: చూ, మందు; 11. మూలికలచేత చేసెడి యుచ్చాటనాదికృత్యము; అం. 12: చూ, ఆగమములు; 13: చూ, యోగచతుష్టయము; 14: చూ, పంచాంగము. 1; 15: చూ, యోగములు; 16. ధ్యానము: చూ, యోగాంగములు; 17. యోగవిశేషము: చూ, సాంఖ్యము.

యోగములు. అం: విష్కంభాది.-విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మత్తు,(ఆయుష్మాన్, ఆయుష్మంతము), సౌభాగ్యము, శోభనము, అతిగండము, సుకర్మము, ధృతి, శూలము, గండము, వృద్ధి, ధ్రువము, వ్యాఘాతము, హర్షణము, వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతీపాతము, వరీయస్సు, పరిఘము, శివము, సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుభ్రము, బ్రహ్మము, ఐంద్రము, వైధృతి (27).

యోగయమాంగములు. అం: సత్యము, దయ, క్షమ, ధృతి, మితాహారము, ఆర్జవము, బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అహింస, శౌచము (10) (అంగము. 9.)

యోగవాగముల్లు. వై. వి. బ. రూ_యోగవాగలు. అంతరిక్షమార్గమున పోయెడు యోగసిద్ధులు మెట్టెడు పావకోళ్ళు: చూ, సమ్మాళిగలు.

యోగవాగలు. వై. వి. బ.—పై.—

యోగశాస్త్రము. అం. ఇందు నాలుగు యోగములు కలవు. ౧. సచ్చిదానందంబులు మూఁడు ఇవి మంత్రయోగసాధనములు; ౨. యమనియమాసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధు లెనిమిది హఠయోగసాధనంబులు; 3. సాంఖ్యతారకామనస్కంబులు మూఁడును రాజయోగసాధనంబులు; ౪. నాదబిందుకళలు మూఁడును లయయోగసాధనములు.

యోగాంగములు. అం: (అంగయోగములు) యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము (యోగము), ధారణ, సమాధి (8) (చూ, అంగము.9.)

యోగాభ్యాసము. పా. జీవాత్మ పరమాత్మ సంయోగమును పొందుటకుఁ జేయు నభ్యాసము.

యోగి. సం. వి. న్. పుం.=జోగి, యోగాభ్యాసము చేయు పురుషుఁడు, యుక్తుఁడు: చూ, యాచకుఁడు.

యోగితము. సం. వి. అ. పుం. అలర్కము, పిచ్చికుక్క, వెఱ్ఱికుక్క: చూ, శునకము.

యోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=జోగిణి. 1. దైవజ్ఞ: చూ, సోదెకత్తె; 2. యోగాభ్యాసము చేయు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

యోగినీజాలశంబరము. అం: చూ, తంత్రములు.

యోగినీభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

యోగేష్టము. సం. వి. అ. న. సీసము: చూ, లోహము. 1.

యోగ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగలిజేరు: చూ, వర్షకేతువు. [మర్థ్యము. 2.

యోగ్యత. సం. వి. అ. న. అర్హత: చూ, సా

యోగ్యము సం. వి. అ. న. 1. బుద్ధియనెఁడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; విణ. 2. తగినది: అనుగుణము-ఆనుగుణ్యము, అనురూపము, అభినీతము, అర్హము, ఉచితము, ఉత్తమము, ఔచితి, ఔచిత్యము, ఔపపత్తికము, ఔపయికము, క్షమము, న్యాయ్యము, భజమానము, భాజనము, భూతము, యుక్తము, లభ్యము, సదృశము, సమీచీనము. (అవ్య).— సాంప్రతము. (తె.ప).— అనువు, ఇమ్మ, ఉరవు-ఉఱవు, ఒడికము, ఒఱపు, ఓగితము, చేందు, జోక, తగవు, తిన్న, దొనరు, నెరవు-నెఱవు, మంచి, మేవడి, లెస్స, వలను, నెగవు-నెరువు, సరి. ("చూ, సమీచీనము. 4."); ("చూ, శ్రైష్ఠ్యము."); 3. ఉపాయముగలది (మాట). కల్యము, హితవచనము: చూ, శబ్దము. 2; 4. నేర్పుగలది: ఉష్ణము, చోక్షము: చూ, సమర్థము.3; 5. శక్తిగలది: చూ, స్థౌల్యము. తద్వి.—మిక్కిలి బలముకలది అనుటకు.—("చూ, స్థౌల్యము.")

యోగ్యుఁడు. సం. విణ. మంచివాఁడు, పాత్రుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

యోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అపోహము, ఆలోచన, ఊహ - ఊహము, ఋ, గాథ, ధ్రువము, భావన, విచారము, శంక, సంకల్పము. (అవ్య).—ఆ, అజ్, ఆహో, ఓ, కిమ్, కింస్విత్తు, ను. (తె. ప).—అఱ, అఱమఱ-అఱమఱిక, ఊఁ, ఏకతము, తలఁపు, తలపోఁత, మంతనము, వగ, సలహా. తద్వి.—౧. పెద్దఆలోచనకు.—(తె). గడెత్తు; ౨. చెడుఆలోచనకు.—(మి). దుస్సలహా; 3. చేక్కగాఆలోచించుటకు.—పర్యా

లోచనము; ౪. ఊహాయందువర్తించుటకు.—హుం; ౫. రహస్యాలోచనకు.—రహస్యము, మంత్రణ- మంత్రణము. (తె).—మంతనము; ౬. చేలునెడి తలంపునకు.—పరిత్రాణము. ("చూ, హుం. 1.")

యోచించు. సం. స. క్రి. ఆలోచించు, ఊహించు, ఎంచు, తలఁచు: చూ, సంకల్పించు.

యోజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-యోజనము. కూర్పు: చూ, సంధానము. 1.

యోజనగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శంతనుని భార్య: చూ, భార్య. 1—౫౯.

యోజనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ-యోజన; 2: చూ, ఆమడ; పుం. 3. నూది గొంటువక్క: చూ, వక్క.

యోజనవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిష్ఠ*: చూ, సమంగ. 1.

యోజించు. సం. స. క్రి. యోజనముచేయు, కూర్చు: చూ, సంధించు. 2.

యోజితము. సం. వి. అ. న. లెక్కకలియఁగూడుట, అన్వితము: చూ, సంకలనము.

యోత్రము. సం. వి. అ. న: చూ, యోక్త్రము.

యోధ. సం. వి. అ. పుం.=జోదు. రూ-యోద్ధ. యుద్ధముచేయువాఁడు: చూ, హంవీరుఁడు. 2.

యోధవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యోధుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

యోద్ధ. సం. వి. ఋ. పుం —పై.—

యోని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; 2. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 3. గని: చూ, పారపిరియ (భూమి. 1—౧౨.); అం. 4: చూ, తాడితాంగములు.

యోనిమూలము. పా: ఉపభృత్తు, ఉపస్థమూలము.

యోన్యర్శము. సం. వి. స్. న. కందసంజ్ఞము (చూ, రోగము. 1.)

యోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=జోటి. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

యోషిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=జోటిక.—పై.—

యోషిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ.=—పై.—

యౌ

యౌకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, ఊషిరికుట్టు.

యౌగంధరము. అం: చూ, శస్త్రములు.

యౌగపద్యము. సం. వి. అ. న. యుగపద్భావము.

యౌగికము. సం. విణ. యోగమువలనఁ గలిగినది.

యౌతకము. సం. వి. అ. న. అరణము: చూ, హారణము. 2.

యౌతనము. సం. వి. అ. న. త్రాసు మూరతూములోనగుమానము: చూ, మానము. 1.

యౌతవము. సం. వి. అ. న.—పై.—

యౌధికము. అం: చూ, పరిచారములు.

యౌవతము. సం. వి. అ. న. యువతీజనసమూహము: చూ, సమూహము.

యౌవనభేదములు. అం: ౧. 7వ సం. మొదలు 8వ సం. వఱకు మొలకజవ్వనము (కన్యక); ౨. 9వ సం. లేఁతజవ్వనము (గౌరి); 3. 12వ సం. నెఱజవ్వనము (బాల); ౪. 20వ సం. నిండుజవ్వనము (ముగ్ధ); ౫. 30వ సం. మించుజవ్వనము (విదగ్ధ); ౬. 40వ సం. బలజవ్వనము (ప్రగల్భ); ౭. 50వ సం. పీడుజవ్వనము. (ఇచ్ఛామతి); మతాంతరమున.— ౧. 16వ సం. వఱకు (బాల); ౨. 30వ సం. వఱకు (యౌవని); 3. 50వ సం. వఱకు (ప్రౌఢ); ౪. 100వ సం. వఱకు (లోల.)

యౌవనమదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మదములు. 1—౮-౮.

యౌవనము. సం. వి. అ. న. 1.=జవ్వనము. ప్రాయము (16వ సం. మొదలు 50వ సం. వఱకు): చూ, వయస్సు; అం. 2: చూ, అవస్థలు.

యౌవని. అం: చూ, యౌవనభేదములు.

యౌవనుఁడు. సం. విణ: చూ, యువ. 2.

యౌవరాజ్యము. సం. వి. అ. న. యువరాజు యొక్క దొరతనము.

•

ర

ర. ఒక యక్షరము. దే. అవ్య. (రూ-రా.) 1. నీచమిత్రోద్దేశములయందు ఉద్దేశ్యవాచకమునకు ఏకత్వంబున అంతాగమంబగును; అవ్య. 2. ప్రశంసార్థక శబ్దములకు అనుప్రయుక్తమగును. "ఔర, బళిర" మొ; అం. 3: చూ, మూర్ధన్యములు; 4: చూ, అంతస్థములు.

రంకు. వై. వి: చూ, రూ-అంకు.

రంకుటాలు. ద్వి. వి. (రంకు + ఆలు): చూ, రూ-అంకుటాలు.

రంకులరాట్నము. వా. వై. వి: చూ, రూ-అంకుల[రాట్నము.

రంకులాఁడి. ద్వి. వి: చూ, రూ-అంకులాఁడి.

రంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. తెల్లనివెండ్రుకలును, మెత్తనితోలునుగలయిఱ్ఱి: చూ, హరిణము. 1.

రంకె. దే. వి: చూ, రూ-అంకె.

రంకెత. ద్వి. విణ: చూ, రూ-అంకెత.

రంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1.

రంగఁడు. వై. వి.=రంగ. నంబెరుమాళ్లు: చూ, [శ్రీరంగఁడు.

రంగతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రంగదము. సం. వి. అ. న. కవిరియుండ: చూ, పోఁక.

రంగద్యోతము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రంగప్రదీపకము. అం. — పై. —

రంగప్రవేశ లక్షణనిర్దేశము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

రంగము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-వంగము. తగరము: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. యుద్ధభూమి: చూ, హరిప్రియ (భూమి. 1.); 3. నాట్యస్థానము: నేపథ్యము-నైపథ్యము. (అంకములోనికథ రంగములుగ భాగింపఁబడును. రంగస్థలము శూన్యమయి యుండరాదు. రంగము మాఱునపుడు మధ్యకాల వ్యవధిలో విదూషకుఁడుగాని విష్కంభకుఁడుగాని వచ్చి వినోదములచేతనో ప్రస్తావనములచేతనో సభ్యుల చిత్తము రంజింపఁజేయవలయును. విష్కంభకుఁడంకములో నాది మధ్యాంతముల నెప్పుడేని రావచ్చును. ప్రవేశకుఁడు మాత్రము ప్రథమాంకమునందు రాఁగూడదు. అంకాంతమందుఁ బాత్రలన్నియు తెరలోనికిఁ బోవును. అంకమునఁ గథానాయకునితోఁ గూడ విదూషకనటాది పాత్రలు ముగ్గురో నల్గురో ఉండకతప్పదు: చూ, నాటకము. 1); 4.=రంగు: చూ, వర్ణము. 6; 5: చూ, శ్రీరంగము; వా. వి. 6. రంగూన్ అనెడియొకానొక పట్టణము; దే. వి. (1) ఎలుక: చూ, సోఁద.

రంగరంగవైభవములు. జా. శ్రీరంగములోని రంగనాయకస్వామి వైభవములు. (చూ, అంగరంగవైభవము)

రంగరి. ద్వి. వి. (రంగు + అరి) రూ-రంగారి. రంగువేయువాఁడు: రంగ్రీజ్. (సం). రంజకుఁడు.

రంగరించు. దే. స. క్రి. ఔషధచూర్ణములో తేనె లోనగునది చేర్చికలుపు: రూ-రంగలించు.

రంగలక్ష్మీవిలాసము. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

రంగలించు. వా. స. క్రి: చూ, రూ-రంగరించు.

రంగవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రచించినముగ్గు: రూ-రంగవల్లిక, కృత్యా, వర్ణకారిక. (తె). — ఉరుంగులు, పరిక, ముగ్గు-మ్రుగ్గు. తద్వ. — ఇల్లుఅలికి పెట్టిన ముగ్గునకు — (తె). పరికవా 2. నాగవల్లిపట్టు: రూ-రంగవల్లిక.

రంగవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ — పై. —

రంగాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ,

ముచ్చి. 1; ("చూ, శిల్పులు".); 2. నట్టువుఁడు: చూ, శైలూషుఁడు.
రంగాభరణము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
రంగాయించు. దే. స. క్రి. రంగువేయు.
రంగారి. ద్వ. వి: చూ, రూ-రంగరి.
రంగిరీజు. వా. వి: చూ, రంగరి.
రంగు. వై.వి.=రంగ. 1. చాయ:చూ,వర్ణము.6; 2. కాంతి: చూ, వెలుగురు. 1; 3 రంజించుట: (సం). రహి,రాణ. తద్వి.-రంజనము.
రంగులు. వై. వి. బ: చూ, వర్ణము. 6. (ఇందుకుసంబంధించిన శాస్త్ర పరిభాషాపదములు.——ముదురుచాయరంగులు, ద్రావకపు రంగులు, సోపాధికమగురంగులు, వాయువర్ణ చిత్రపు అద్దకములు, క్షారపురంగులు, దోహదపురంగులు, పక్వ-రంగులు, కచ్చా రంగులు, ఖనిజపురంగులు, కసటురంగులు, నిరుపాధికమగు రంగులు, ఉద్భిజ్జపు రంగులు ఇత్యాది.) [గోఁటుగా.
రంగుగా. వై. క్రి. విణ. సొంపుగా. నీటుగా,
రంగుపంటలు. వా. వి. బ. నీలి-జాబరా-చిఱువేరు మొ. [ఉనుచు.
రంగువేయు. దే. స. క్రి: అద్దించు, అద్దు,
రంజకము. సం. వి. అ. న. ఇంగిలీకము: చూ, హింగుళము.
రంజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రంజించువాఁడు; 2: చూ, రంగరి.
రంజనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రంజకము; 2. ఎఱ్ఱచందనము: చూ, వాసన. 1; పుం. 3: చూ, రంగు. 3; అం. 4: చూ,శ్రుతులు.
రంజని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. నీలి, రజని*: చూ, శ్రీఫలి. 2; తద్వి.——చండాలిక. (తె). పిన్ననీలి;అం.2:చూ, భాషాంగములు.
రంజి. వా. వి. రంజింపఁజేసెడి స్త్రీ:చూ, వేశ్య. (అం. పదా. సర. 63.)

రంజించు. సం. ప్రే. రంజిల్లఁజేయు.
రంజితము. అం: చూ, సంచారివర్ణ గత్యాలంకారములు (అలంకారము. 3.)
రంజిల్లు. సం. అ. క్రి: రాగించు, రాగిల్లు. (తె): ఇగిరించు-ఇవిరించు, ఎఱ్ఱవాఱు, కావిగొను, చిగురుచు-చిగుర్చు, జేజేవాఱు, జేగురించు-జేవురించు, జొత్తిలు-జొత్తిల్లు, తొగరుకొను, దొరగిలు-దొరగిల్లు, నెత్తురువాఱు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు.
రంజేకము. దే. వి. తుపాకి చెవినికాల్చుటకు పెట్టెడుమందు.
రంజేణ. దే. వి. రూ-రంజేణి. గాదెవంటికాఁగు: చూ, హరివాణము (పాత్రము.6-౧.)
రంజేణి. దే. వి.——వై.——
రండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, విధవ; 2. ఎలుకజీడి*: చూ, నుతశ్రేణి.
రండావివాహన్యాయము. అం. ఒకానొకన్యాయము. [వాఁడు.
రంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) క్రీడించు
రంతిదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ,విష్ణువు.1.
రంతు. వై. వి. 1: చూ, రవ. 6; 2. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1; 4.=రతి: చూ, సంయోగము.
రంతుకాఁడు. ద్వ. విణ. క్రీడాపరుఁడు,ద్యూతక్రీడాపరుఁడు (అని కొందఱు.)
రంధి. వా. సం. వి. పేచీ. "రంధిపెరిగినది."
రంధ్రబభ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎలుక:చూ, మూషకము.
రంధ్రము. సం. వి. అ. న. 1.=క్రంత. (వాయువుచేత మ్రోయునది.): అంతరము, అవధి, ఇరివిలి, ఋ, కందరము, కర్ణము, కుహరము, కూపము, ఖమ్, గుప్తి, ఛిద్రము, నిమ్నము, నిర్వ్యధనము, ప్రాంతరము, బిలము, భూకము, గోకము, వప, వివరము,

శ్వభ్రము, సంధి, సుషి, సుషిరము, స్వాంతము. (అవ్య).—అంతరము. (తె).—ఒడపి, ఓడు, కనుమ, కన్నము, కలుఁగు, కగ్రంత-గంత-గ్రంత, గండి-గండిక, గని, చిందఱ, చిల్లి, చీఁదఱ, డొంగు, తూఁటు, తూపరము, తూము, తొండి, తొలి-తొలిక-తొల్లి, దుంకము, దువాణము, దొండి, బడిలి, బెజ్జము, బెలము, బొంద, బొక్క, బొత్త, బొరి, బొరియ-బొఱియ-బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱె, రుంకము, లాఁగ, లొటారము, లొత్త, విలము, సందు, సరియ-సరె, సురంగ-సురంగము, సొరంగ-సొరంగము. తద్విశేషములు.— ౧: అగాధము, అవఘట్టము, అవటము, అవటువు, కంబిలము, కస్తూరి, కుహరము, కూలము, క్షితివ్యుదాసము, ఖల్లి, గర్తము, గవి, గహ్వరము, గుహ, దరము. (తె). ఒఱకము, కలుఁగు, కుంట, కుక్క, గుంట, గుండము, గుంత, గొయ్యి-గోయి, నవుకు, పఱ్ఱ-పఱ్ఱె, పల్లము, పల్లు-పల్లడు, సొక్కలి, బావి, బొంద, బొక్క, బొరియ-బొఱియ-బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱె, లాఁగ, లొట్ట, లొత్త, వరఁత-వ్రంత, సందు; ౨: అనూపము, ఈ, కందర-కందరము, కుహరము, గహనము, గహ్వరము, గుహ, డ, దరి, బిలము. (తె).—కలుఁగు, గొబ, పడఁకు-పణఁకు. బొరియ-బొఱియ, బొఱ్ఱియ-బొఱ్ఱె; ౩: ఆవ్రశ్చన, కులాలము, కుహరము, కోటరము, ఖగఖాసము, నిష్కుటము-నిష్కూటము, నిష్కుహము, నిష్కుహము-నిష్కూహము. (తె). డొంగు-దొంగు, తొట్ట-తొట్రి-తొట్రు, తొఱ-తొఱ్ఱ-తొఱ్ఱ-దొఱట-దొఱ్ఱట, తొలి; ౪: ఉపశయము. (తె). అనువు, మాటు; ౫: (తె) కన్ను; ౬: కుకుందరము, గర్తము; (తె). గుంత; ౭: కిష్కింధి-కిష్కింధ్య; ౮: (తె) కొలి; ౯: కోట్టారము; ౧౦: (తె) కోడు; ౧౧: (తె). గండి-గండిక; ౧౨: ఖల్లము, గంభీరము-గభీరము, గుప్తి, నిమ్నము. (తె) ఆవ, గొల్లము. (చూ, భూమి. 1-౫౦); ౧౩: గజపుటము; ౧౪: గమకము; ౧౫: (తె). గాఁడి; ౧౬: శ్రీవత్సము; ౧౭: గోష్పదము; ౧౮: (తె) జీవుఱుగండ్లు; ౧౯: తండసము. (తె) కొలిమి; ౨౦: (తె). తంపి, త్రింపి, దాలిగుంట; ౨౧: తుంబిక, పిండిక. (తె). తూము, తొలి; ౨౨: సూదిచెవికి.—(తె). తూము; ౨౩: నగలమోపునందలి రంధ్రమునకు.—(తె). తూము; ౨౪. ద్రోణి; (తె). దొన-దోని; ౨౫: (తె). నొక్కు-నొక్కుడు; ౨౬: (తె). పగంజోగూఁడు; ౨౭: (తె). బంద; ౨౮: ప్రపణము, ప్లవము; ౨౯: (తె) ముద్దకొలిమి. (మిగతవానికి "చూ, సొరంగము."): 2 అత్యల్పమార్గము: చూ, సందు. 5; 3. దూఱు: చూ, సెగ్గింపు.

రంధ్రములు. అం: చూ, ఇంద్రియములు.

రంధ్రాన్వేషణము. జా. తప్పులు వెదకుట.

రంపకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ—అంపకాఁడు.

రంపము. దే. వి: చూ, రూ-అంపము.

రంపి. దే. వి. రూ-రంపు. అతి దారుణముగు చేష్టుడు: చూ, స్వైరము. 2.

రంపియ. దే. వి. (రూ-రంపె-అంపియ-అంపె.) 1. మాదిగవాఁడు తోలుకోసెడు సాధనము; 2 తాటాకులు మట్టగించి కోసెడు సాధనము.

రంపు. దే. వి. చూ, రూ-రంపి.

రంపె. దే. వి: చూ, రూ-రంపియ.

రంపెఱాఁడి. దే. విశే. రాక్షసకృత్యముగల ఆఁడుది. పంచ. వేం. 3, ఆ. 183: చూ, స్త్రీ.

రంబారావుక్కు. వా. వి. బ: మారాముల్లు, చిక్కులు, పుస్తాకులు.

రంబు. దే. వి. యంజే: చూ, పీణె.

రంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక అప్సరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. అరఁటి*. (దీనియందు రమింతురు.): అంశుమత్ఫల, అవిపాణి, ఊరుస్తంభ, కందరుహ, కదలి, కదళకము-కదళము-కదళి, కర్ణి, కాదలి-కాదళి, కాష్ఠీల, గుచ్ఛదంతిక, గుచ్ఛఫల, చర్మణ్వతి, జయ, తృణసార, దీర్ఘపత్రిక, నిస్సార, పిచ్ఛ, ప్రిసువు, మృత్యుఫల, మోచ, మోచకము, మోద, వారణబుస-వారణవృష, వృత్తపుష్ప, సుకుమార. (తె).—అంటి—అనంటి-అనఁటి-అరఁటి-అఱఁటి. ("చూ, సువర్ణకదళి."); తద్విశేషములు.-౧: అమృతపాణి (చూ, అనుబంధములో.); ౨: కనకరంభ, కాంచనకదళి, చంపకరంభ, చంపకము, మహారంభ, సువర్ణకదళి. (తె) పచ్చయరఁటి, బంగారుఅరఁటి; ౩: కాష్ఠకదళి, కోలనాసిక, రసదాళిక. (తె). కొమ్మనఁటి_కొమ్మరఁటి; ౪: రసదాళిక. (తె). రసదాడి-రసదాళి; ౫: కీశ. (తె). కీసబత్తీస, చేక్కరకేళీ; ౬: కుస్తిష్కము; ౭: గజవల్లభ, గిరికదళి; ౮: గుచ్ఛకుసుమము, ఛత్రిపర్ణము, సప్తపర్ణము. (తె). ఏడాకులనఁటి—ఏడాకులరఁటి; ౯: ఘనసారతరువు. (తె) కపురపుటనఁటి—కప్పురపుటనఁటి; ౧౦: చోచము; ౧౧: (తె). తేనెయరఁటి; ౧౨: (తె). నల్లయరఁటి; ౧౩: (తె). బత్తీస; ౧౪: మహేంద్రి. (తె). బొంతరఁటి_ ("చూ, సువర్ణకదళి.")

రంభము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మచారిధరించెడు వెదురుకోల: (తె).—వెదురుకోల.

రంహస్సు. సం. వి. స్. న. (రూ-రంహము) 1. వడి: చూ, వేగము. 3; విశ. 2. వడిగలది: చూ, వేగము. 3.

రకము. దే. వి. 1: చూ, రంగు. 3; 2. వస్తువు: చూ, సరకు. 2; వా. 3. రీతి: చూ, విధము. 1; 4. జాతి; విశ. 5: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; 6: చూ, సౌందర్యము.

రక్కసి. వై. వి. 1.=రాక్షసి. రూ-రక్కస-రాకాసి: చూ, రాక్షసి. 1; 2.=రాక్షస. రూ-రాకాసి: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 3. నిర్కృతి. చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రక్కసీఁడు. ద్వ.వి. (రక్కసి + ఈఁడు): చూ, రాక్షసుఁడు. 1. (వై-అనికొందఱు).

రక్కసుఁడు. వై. వి.=రాక్షస. 1. దనుజుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. నిర్కృతి. నీలా. 2, ఆ. 119: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రక్కసులగొంగ. ద్వ. వి. దైత్యారి: చూ, విష్ణువు. 1.

రక్కెస. వై. వి. 1 =రాక్షసి: చూ, రూ-రక్కసి. 1; విశ. 2. అయుక్తము; దే. వి. 3. రక్కెసచెట్టు. (దీనిపాలు కండ్లజబ్బులు తగ్గించును.): చూ, స్వర్ణక్షీరి. 2.

రక్కొను. దే. అ. క్రి. రూ-రెక్కొను. 1: చూ, వర్ధిల్లు; 2. స్వస్థమగు. విజ. 3, ఆ. 54: చూ, సేదదేరు; 3. కలుగు: చూ, సంభవించు.

రక్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దగోరఁట*: చూ, సహ. 2; 2. తోఁపుచీర: చూ, వస్త్రము; 3: అర్ఘ్యముము, జప, నీపము, బంధుకము, బంధుజీవకము, బంధురము, బంధువు, బంధూకము. (తె).-మంకెన.* ("చూ, వృక్షము"); 4. అశోకము*: చూ, హేమపుష్పము.

రక్తకాంచనము. సం. వి. అ. పుం: కామాసువు*: చూ, యుగపత్రికము.

రక్తకాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: అరుణాభము (తె).—ఎఱ్ఱనికాంతి, ఎఱ్ఱనిజిగి: చూ, వెలుతురు. 1.

రక్తకార్పాసము. సం. వి. అ. పుం, న. ఎఱ్ఱప్రత్తి*: చూ, సముద్రాంత. 3.

రక్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనురాగముగలవాఁడు.

రక్తగాంధారి. అం: చూ, అంశములు.

రక్తఘూర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్దాలకము, జొన్నలలోభేదము: చూ, ధాన్యము.

రక్తచందనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱచందనము: చూ, వాసన. 1; 2. పతాంగము, భూర్జము (అనికొందఱు): చూ, లేఖనము. 3. (ఆకులు అవయవములందుగలది.)

రక్తనాళము. సం. వి. అ. పుం. తోఁటకూర*: చూ, మారిషము.

రక్తప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జలగ: చూ, వేణివేధిని (బుడ్డపిడుఁదు.); 2. డాకిని: చూ, సోఁకుడు. 1.

రక్తపాటలము. అం: చూ, అనువర్ణములు.

రక్తపిపీలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱచీమ: చూ, పిపీలిక. [చూ, పరగోఁగు.

రక్తపిలువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱగోఁగు*.

రక్తపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు. [చూ, సర్పము.

రక్తపుచ్ఛిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలికండ్లపాము:

రక్తపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, మోదుగు*; 2. ఒకానొకమామిడి*: చూ, మామిడి. [చూ, సుభిక్ష.

రక్తపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱుజోజి*:

రక్తపూరకము సం. వి. అ. పుం: చూ, రక్తబీజకము*.

రక్తఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొండ*: ఆర్ద్రగళము, కదళి, కర్మకరి, తుండకేరి, పీలుపర్ణి, బింబిక. (తె).—దొండ. తద్విశేషములు.- ౧. అడవిదొండకు.—కాండము, కాక, కాకజంఘ, కాకతుండఫల, కాకనాస, కాకనాసిక, కాంకాగ-కాకాంగి, కాకాంచి, కాలింది—కాళింది, కుళపర్ణ, కృష్ణీవలము, ఘనడిండిమము, చపేటార్యము, జడళ్రి, తస్కరము, తామ్రపుష్పిక, దాసి, నటి. (తె).—అడవిదొండ, ఎఱ్ఱతెగడ, కాకిదొండ; ౨. ఆరుదొండకు.—ఆర్ద్రగళము, కర్కశము, జాలదుమము, జాలవృక్షము, తుజాలకము, స్వాదుపుష్పము, స్వాదుఫలము, హుంకారము. (తె).- ఆరుదొండ; ౩: డింబిక; ర: (తె) —చేఁదిదొండ; ౪: తుర్యతుండి.(తె).-పిండిదొండ;౬:ఆకాశగరుడ.(తె).-పాముదొండ* (నాగదొండ అనివాడుక.); ౭. దొండపండువంటు.- ఓష్టి, బింబము. ("చూ, స్వాదుపుష్పము.")

రక్తబాష్పము. సం. వి. అ. పుం: చూ, దొగ్గలి*. తద్వి.—(తె).—తురకదొగ్గలి.

రక్తబీజకము. సం. వి. అ. పుం: కరకము, కల్కఫలము, కుచఫలము, దాడిమము, నీరసము, ఫలషాడబము, మధురామ్లఫలము, రక్తపూరకము, రక్తబీజము, సుపుష్పము. (తె).—దాడింబ, దాడినిమ్మ-దాడిమ్మ-దానిమ్మ-దాళింబ-దాళిమ్మ.*; తద్విశేషములు.— ౧. చెండుదానిమ్మ;౨:తియ్యదానిమ్మ, తేనెదానిమ్మ; 3: పుల్లదానిమ్మ (చూ, సుపుష్పము.)

రక్తబీజము సం. వి. అ. పుం.—పై.—

రక్తభిది. సం. వి. ఇ. పుం. ఎఱ్ఱఉత్తరేణి*: చూ, శైఖరికము.

రక్తము. సం. వి. అ. న. 1: (ఎఱ్ఱనివన్నెగలది): అంకురము, అంగజము, అసృక్కు, అస్రము—ఆస్రము, అసువు, కంకరకీలాలము, క్షతజము, చమ్, రుధిరము, రోహితము—లోహితము, శోణితము. (తె).—ఎఱ్ఱ, నల్ల, నెత్తురు—నెత్రు; తద్వి.—౧: (తె) జొత్తు;౨: (తె). దొబ్బ-దొబ్బు; 3: (తె). పచ్చినెత్తురు;

ర: ప్రూయము, రసము. (తె). చీము, రసి-రసిక; ౫. నెత్తురు విడిగినరసిక.-ప్రూయము, రసము. (తె) చీము, రసి_రసిక: ("చూ, శోణితము. 1"); 2. కుంకుము: చూ, సిందూరము. 1; 3. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 4.=రాగి. తామ్రము: చూ, లోహము. 1; పుం. 5. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 6. ఎఱ్ఱనిది: చూ, వర్ణము. 6; 7. అనురాగముగలది: చూ, వల్లభము; 8. రంగువేయఁబడినది; అం. 9: చూ, శోణితము. 2; 10: చూ, శోణితము. 3.

రక్తవచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రాణి, ఎఱ్ఱవస*: చూ, వస.

రక్తసంధ్యకము. సం. వి. అ. న. హల్లకము, చెంగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము.

రక్తసరోరుహము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱతామర*: చూ, సహస్రపత్రము; 2. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1.

రక్తసేవంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱచేమంతి*: [చూ, సేమంతి.

రక్తా. అం. చూ, శ్రుతులు. (రక్త అనికొందఱు.)

రక్తాంగము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుము: చూ, సిందూరము. 1; 2. పగడము: చూ, రత్నము. 1; పుం. 3. కంపిల్లము*: చూ, రోచని. 2; 4: ఉసుఁణము, ఉర్దంశము, చుర్దంశము, మత్కుణము. (తె). గోడపురుగు, నల్లి, మొగిటి, మొగిటిపురువు.

రక్తాంగుఁడు. సం. వి. అ. న. అంగారకుఁడు: [చూ, రాహువు.2

రక్తాంబుజము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱతామర*. చూ, సహస్రపత్రము.

రక్తాక్షి. అం: చూ, సంవత్సరములు.

రక్తాగ్రికర్ణి. అం: చూ, చిత్రివర్ణములు.

రక్తాశ్మము. సం. వి. న్. పుం. కావిఱాయి: చూ, రాయి.

రక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, రాగము: [చూ, స్నేహము. 1,

రక్తిక. అం: చూ, శ్రుతులు.

రక్తిమ. సం. వి. న్. పుం. రూ-రక్తిమము. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

రక్తిమము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

రక్తైరండము. సం. వి. అ. పుం. పేరాముదము*: చూ, వ్యడంబకము.

రక్తోత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱతామర*: చూ, సహస్రపత్రము; 2. ఎఱ్ఱఁగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము.

రక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, రక్షణము; 2. రక్షణమునకై బిడ్డలు మొదలైనవారికికట్టెడు తావేజో, కంఠపిలక, మువ్వ లోనగునది: అంగరక్ష. (తె) అంగరేను-అంగరేకు, తాయిత-తాయిత్తు_తాయెత-తాయెతు- తాయెత్తు-తాయెదు_ తావీజో_ తావేజో; 3. రక్షణమునకై నొసటఁబెట్టుకొను హోమభస్మము: చూ, సిగరి.1; 4. రూ-రాక్ష: చూ, లక్క.

రక్షకుఁడు. సం. విణ: చూ, సంరక్షకుఁడు.

రక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. రక్షించుట: చూ, సంరక్షణము; అం. 2: చూ, హస్తక్రియలు.

రక్షము. సం. వి. అ. న: చూ, రక్షణము.1.

రక్షస్సు. సం వి. స్. న. 1: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. నిరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రక్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్): చూ, రక్షకుఁడు.

రక్షించు. సం. స. క్రి. కాపాడు: చూ, సంరక్షించు.

రక్షితము. సం. విణ. రక్షింపఁబడినది: అవిత, గుప్తము, గోపాయితము, త్రాణము, త్రాతము, పరిపాలితము, పాతము, పాలితము, పుషితము, పుష్టము. తద్వి.— ౧: త్రాయంతి; ౨: పాసిని.

రక్షితవ్యము. సం. విణ. రక్షింపఁదగినది: గోప్యము, పోష్యము, రక్ష్యము.

రక్షివర్గము. సం. వి. అ. పుం. అంగరక్షకసమూహము: చూ, సమూహము.

రక్షోగణాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

రక్షోఘ్నము. సం. వి. అ. న. జీడి*: చూ, స్ఫోటకోఘ.
రక్ష్యము. సం. విశ: చూ, రక్షితవ్యము.
రగంతి. అం: చూ, కచుజభాషలు.
రగడ. అం: చూ, వృత్తము. 1. (చూ, మహాకావ్యము) (ఇది 9 విధములు.—హయప్రచారము, తురగవల్గనము, విజయమంగళము, ద్విరదగతి, విజయభద్రము, మధురగతి, హరిగతి, హరిణగతి, వృషభగతి.)
రగణము. అం. ఒకగురువు+ఒకలఘువు+ఒకగురువు. "శ్రీధరా.": చూ, అష్టగణలక్షణము
రగము. అం. ర+గ. "పద్మనాభా.": చూ, ఉపగణములు.
రగులు. దే. అ. క్రి. రూ-రవులు. మంటయెత్తు: చూ, రూ-రాలు. [రవులుచే
రగులుచే. దే. ప్రే. రగులఁజేయు: చూ, రూ—
రగ్గు. వా. వి: చూ, రజాయి. [ముఁడు. 1.
రఘురాముఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రా
రఘువంశము. అం. (ఈగ్రంథమును కాళిదాసు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.
రచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-రచనము. మాల్యాది నిర్మాణము: చూ, విన్యాసము. 2.
రచనము. సం. వి. అ. న. 1.—పై—;2. గ్రంథముయొక్క పడికట్టు: చూ, విషయసూచిక. (చూ, సంగ్రహము.); వా. 3. నిర్మితి, నిర్మాణము. [సృజించే.
రచించే. సం. స. క్రి. రూ-రచియించే: చూ,
రచియించే. సం. స. క్రి.—పై.—
రచితము. సం. విశ. కల్పితము: చూ, విరచితము.
రచ్చ. వై. వి. 1. కలకలధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2. గోష్ఠి, కొలువు: చూ, సభ. 2; 3.=రథ్య. ఘంటాపథము. పంచ. నా. 1, ఆ. 553: చూ, మార్గము. ౧-౧౫; 4. చేవికె, మండపము: చూ, సదనము. 1; 5. కలహము: చూ, యుద్ధము; 6. సమితి: చూ, సభ. 2(చూ, రచ్చ. 2.); 7. రచ్చసేయుచోట నీడకై పెట్టిన మ్రాను: రచ్చమ్రాను.*. (సం). ఆయతనము, ఉద్దేశపాదపము, కరిభము, కుంజరము, చైత్యము, దేవతరువు, దేవావాసము.
రచ్చకొట్టము. వై. వి.=రాజకూటము: చూ, రచ్చ. 4. [పుగూడు: చూ, సంతనకట్టు. 1.
రచ్చగొను. ద్వి. అ. క్రి. (రచ్చ+కొను) గుంపు
రచ్చపట్టు. ద్వి. వి: చూ, రచ్చకొట్టము.
రచ్చబండ. ద్వి. వి. రచ్చచేయుకాలమందు పదిమందికూర్చుండెడుబల్ల: చూ, సింహాసనము.
రచ్చబల్ల. ద్వి. వి.—పై.—
రచ్చమ్రాను. ద్వి. వి: చూ, రచ్చ. 7 *.
రజఃపుష్పము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మొగలి*.
రజకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: (తె).—చాకలత, చాకలది, చాకలి, చాకి—చాకిత—చాక—చాకెత, మడియాలు—మడేలు, మెడవాలు.
రజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: నిర్ణేజకుఁడు. (తె).—చాకలవాఁడు, చాకలి, చాకి, జోవడి, మడివాలు—మడేలు, మెడవాఁలు, రేవఁడు, రేవువాఁడు.
రజతప్రస్థము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రజతాద్రి.
రజతము. సం వి. అ. న. 1. వెండి: చూ, లోహము. 1; 2. హారము: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 2-32.); 3. ఏనుఁగుకొమ్ము: చూ, హస్తి (శృంగము. 1); విశ. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6.
రజతాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-రజితాద్రి. వెండికొండ, కైలాసము: చూ, పర్వతము.
రజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రాత్రి; 2 పసుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3: చూ, కోరింద*; 4. నీలి*: చూ, రంజని. 1.*; అం. 5: చూ, షడ్జగ్రామ గతమూర్ఛనలు. [హిమము.
రజనీజలము. సం. వి. అ. పుం. మంచు: చూ,
రజనీముఖము. సం. వి. అ. న. మునిమాపు: చూ, సంధ్య. • సంజెపొద్దు.

రజము. అం: చూ, రజస్సు. 1.

రజవాలురను బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు,(యజుర్వేదులు. ఖేడా జిల్లాలోఁ గానంబడియెదరు) (చూ, బ్రాహ్మణులు.) [స్త్రీ.

రజస్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట్టుది: చూ,

రజస్వలము. సం. వి. అ. పుం.దున్నపోతు:చూ, మహిషము.

రజస్వలయగు. వా. మి. అ.క్రి: చూ, సమర్తాడు.

రజస్సు. సం. వి. స్. న. రూ-రజము. 1.రజోగుణము: చూ, గుణములు; 2. దుమ్ము,ధూళి: చూ,నురుము; 3. స్త్రీరజస్సు: ఆర్తవము, ఋతువు, కల-కళ, తమస్సు, తీర్థము,పుష్పము.రేతస్సు.(తె).-అంటు,కుసుమ-కుసుము, కొళగు, ముట్టు, ముట్టునెత్తురు: ("చూ, రేతస్సు."). తద్వి.—౧. పశుఋతువునకు.—(తె). ఎద; ౨. ముట్టునెత్తురు: చూ, రేతస్సు. 1; 3. పుప్పొడి: చూ, సుమనోరజము.

రజితభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

రజితాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-రజతాద్రి.

రజ్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 2. ఆఁడుదానిజడ: చూ, వేనలి. [(దే. అని శ. ర.)

రజీన. వై.వి.=అర్జన. గడన: చూ,సంపాదనము.

రజీ. వా. వి. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

రజాయి. దే. వి. చేలికి కప్పుకొనెడు మేలుదుప్పటి: చూ, వస్త్రము. [త్రము.

రజ్జిన. దే. వి. రూ-రజ్జే. ఆత్మస్తుతి: చూ, స్తో

రజ్జే. దే వి. 1.—పై.—; 2. పదరు: చూ, శబ్దము. 2; అ. క్రి. 3. పేర్మి. స్వా. 3, ఆ. 84: చూ, పదరు. 5.

రజ్జేలాఁడి. దే. విశ. (రజ్జేలు+ఆఁడి) 1. వ్యర్థభాషణురాలు: చూ, స్త్రీ; 2. ఆత్మస్తుతిపరురాలు: చూ, స్త్రీ.

రజ్జేలాఁడు. సం. విశ.1.వ్యర్థభాషణుఁడు:చూ, వక్త. 1; 2. ఆత్మస్తుతిపరుఁడు:చూ,వక్త. 1; 3. అసత్యుఁడు: చూ, ముఖరుఁడు.

రటనము. సం. వి. అ. న. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

రటితము. సం. వి.అ.న. రెపరెప: చూ,స్వరము.2.

రట్టడి. దే. విశ. రూ-రట్టు- ఒట్టడి- అట్టు. 1.నింద్యము: చూ, హీనము. 2; 2 అఘోషణము: చూ, రవ. 6; వై. వి.3.=రాష్ట్రీప్. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

రట్టు. దే. విశ, వై. వి.—పై.—

రడి. దే. వి 1. కాఁపువిరుదు రూ-రడ్డి-రెడి-రెడ్డి; వా. వి. 2. సిద్ధము, తయారు

రడ్డి. దే వి: చూ, రడి. 1. [భూమి. 1.

రణఖలము. సం. వి. అ. న. యుద్ధభూమి: చూ,

రణగృహము. సం. వి. అ. న. అట్టడి: చూ, సదనము. 1.

రణనము. సం. వి అ. న.ధ్వని: చూ,స్వరము.2.

రణపాలాకు. వా. వి. పత్రిబీజము*: చూ, హేమసాగర. [పెంకి."

రణపెంకి. వా. వి: చూ, దిట్టఁడు. "వీఁడురణ

రణపెండ్లికొడుకులు. ద్వ. వి. బ: చూ,ధాన్యము.

రణభేరు. దే. వి. 1. పందెపుకోడిపుంజు: చూ, పుంజు. 2. శునకవిశేషము: చూ,శునకము.

రణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: చూ,యుద్ధము; పుం. 2. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2; వా. 3 పెద్దకుఱుపు: చూ, వ్రణము. [ఘుఁడు.

రణరణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మ

రణరణము. సం. వి. అ. న: చూ, వివాహము.

రణితము. సం. వి. అ. న. 1. మ్రోఁత: చూ, రణనము; విశ. 2. మ్రోసినది: చూ, స్వరము 2.

రణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1. [శంభళి.

రతతాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కట్టని: చూ

రతనపుగని. వై. వి.=రత్నఖని: చూ, సముద్రము.

రతనపువిల్లు. ద్వ. వి. ఇంద్రధనుస్సు: చూ, బాణము. 1.

రతనము. వై. వి.=రత్న. మణి: చూ, రత్నము. 1.

రతనాలపంట. ద్వ. వి: చూ, రతనపుగని.

రతసిలిట్టు. సం. వి. హ్రా. పుం: చూ, రతవ్రణము.

రతము. సం. వి. అ. న. 1. సురతము: చూ, సంయోగము; 2. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; విణ. 3. కూడియున్నది: చూ, సహితము. 1.

రతవ్రణము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ, శునకము.

రతామోదము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

రతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. =కంతు. సురతము: చూ, రూ-రతము. 1; 2. మన్మథునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౪౭; 3. అనురాగము: చూ, స్నేహము; 4. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12 (రతి అనఁగా సమరతులు=లోరతి, వెలిరతిఅనియు మఱియుఉపరతి=పురుషాయితము); అం. 5: చూ, రసస్థాయీభావములు; 6: చూ, జన్యతాళములు; 7: చూ, పగుచెనిమిదివర్ణనములు; దే వి. (1). పచ్చలతూనికయందొకయొత్తు. విజ 1, ఆ. ౪౨; (2). మణుగునందు 25 వ భాగము.

రతికూజితము. సం. వి. అ. న: చూ, మణితము. 1.

రతిధ్వనులు. అం: హుంకృతి, సీత్కృతి, ఉత్కృతి, ఫూ(ఫ్రూ)త్కృతి, కృణితము, రోదనము, స్తనితము, మణితము, ఘూత్కృతి. (9) (చూ, స్వరము. 2)

రతిపతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు

రతిప్రవేశముగలది. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

రతిప్రియము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (13 వదగు అతిజగతీఛందస్సునందలి ప్రహర్షిణీవృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములున్న, రుచిరవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములున్నదడచేను.)

రతిబంధము. అం: చూ, రతిబంధములు.

రతిబంధములు. అం: ౧ ఉత్తానకరణబంధములు ౪౧, ౨ తిర్యక్కరణ బంధములు ౯, ౩ స్థితకరణబంధములు ౮, ౪ ఉద్ధితకరణబంధములు ౬, ౫ వ్యానకరణబంధములు ౨౦ (అదూషితములు ౧౦ + భావదూషితములు 11.)= అన్నియుఁగూడి 84 బంధములు; మఱియు నాఅవదియగు విపరీతకరణబంధములు ౪; మఱియు.—చిత్రబంధములు ౨, నఖక్షతములు ౬, చుంబనములు ౧౫, చుంబనస్థానములు ౯, దంతక్షతములు ౭, దశనస్థలు ౧౨, రతిఅనఁగా సమాగములు బంధములకు సంబంధించియున్నవి. ఈబంధములలోని అంతర్భాగపు బంధములుగాను శబ్దములకడఁ జూచికొనవలయును; మఱియు.—రతిధ్వనులు ౯, చిహ్నములు ౮, పలుకులు (కూజితములు) ౫, తాడనములు ౨, తాడితాంగములు ౫, ప్రేమపంచకము (౫), ఆలింగనములు ౭ (అజాతస్మరాలింగనము ౭-జాతస్మరాలింగనము ౮), కళలు ౬౪, కళలుండు స్థలములు ౧౬ మొదలగునవి బంధములలోని యంతర్భాగములకుఁ జెందినవి. వీని వివరము లాయాశబ్దములకడఁ జూచికొనవలయును; మఱికొన్ని బంధములు — అంగాగ్రపీడితము-అంగాగ్రనిపీడితము; అత్యంతయుక్తి; అర్ధాంబుజాసనము; అవలంబితము; అశ్వకము; ఇంద్రాణికము; ఉత్తానము; ఉత్ఫుల్లకము-ఉత్ఫుల్లము; ఉత్పుటితము; ఉద్గ్రథితము; ఉపసృటకము; ఉరస్స్ఫోటనము; ఊరుఘట్టనము; ఊరుపీడితము; ఊరువేష్టితము; ఏకపదము; ఐంద్రాణికము; ఐణేయము; కందర్పశృంఖలము; కటినాభిమర్దనము; కరణము; కంకరకేళిక—కరకరక్రీడనము; కర్కటము; కాకము; కాకపదము; కామప్రియము; కార్కటము; కుచమర్దనము; కులిశనాయకము; కేయూరము; గ్రా

మ్యము; గ్రాహ్యము; ఘటచక్రము; ఘల్లరీ సుఖము; చారితము; చేష్టకము; జృంభితము; పాంచాళి; వేణువిదారితము ఇత్యాది; (తె).—కలియికలాగులు; మఱియు ౧. బాహ్యరతికి.- కరికరక్రీడ-కరికరక్రీడనము; ౨. బాహ్యరతిపరిహారమునకు.—అపహస్తము; ౩. సంభోగభేదములకు.—ఉద్భుగ్నము; కరిపదము; కృతిర్మము; కౌర్మము; నాగపాశము; నాగము; ౪. బాహ్యసంభోగాలింగనమునకు.—తిలతండులము; ౫. మహాసుఖమునిచ్చు సంభోగమునకు.—క్రీడారత్నము, రతి ఇత్యాది. (చూ, సంయోగము.)(చూ, కామము. 3.) (చూ, ఉపవిద్యలు.) [ఘుఁడు.

రతిరమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మ

రతిరహస్యము. అం: చూ, కామము 816పొరట.

రతిలీలము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రతులు. అం: స్థితము, తిర్యక్, అముక్తాన్వితము, నాభిసితము. (4).

రత్నగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, భూమి. 1.

రత్నగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రతనపుగని; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

రత్నతాటంకము. సం. వి. అ. పుం. పంజాలకమ్మ: చూ, భూషణము. 2.

రత్నపరీక్షాసమయము. అం. (ధనప్రాప్తి): చూ, గ్రహసమయములు.

రత్నపురుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము. (రత్నపురుషలేహ్యము రక్తమును పూరించేను.)

రత్నము. సం. వి. అ. న.=రతనము. మణి.(దీని యందుమనస్సు రమించేను)(మరకతాద్యశ్మజాతియు మౌక్తికాద్యనశ్మజాతియు): చూ, రత్నములు ౧౦; 2. స్వజాతియందు శ్రేష్ఠమైనది.

రత్నములు. అం: ౧. మౌక్తికము, ౨. పద్మరాగము, ౩. వజ్రము, ౪. ప్రవాళము, ౫. మరకతము, ౬. నీలము, ౭. గోమేధికము, ౮. పుష్యరాగము, ౯. వైడూర్యము; ౧. మౌక్తికమునకు.—కటశర్కర, కువలము, క్షీరాబ్ధిజము, గాంగేష్టి, భౌతికము, ముక్త, మౌక్తికము. (తె).—ఆణి-ఆణీ, ఆణిపూస, ఆణిముత్తియము, చినుకుఁబూస, ముత్తియము-ముత్తెము-ముత్యము, హురుమంజి. తద్విశేషములు.—(౧): (తె).-అంటుపూస, చిప్పముత్తెము; (౨): ఇక్షుజము; (౩): (తె).—కట్టాణి; (౪): (తె) - కయ్యర; (౫): కరికుంభజము; (౬): కాకపాణి; (౭): (తె).-కూటిముత్యము; (౮): (తె).-కొలికిపూస, మొగపుముత్తెము; (౯): క్షుద్రమౌక్తికము. (తె).—ఉమ్మియముత్తియము; (౧౦):(తె)—గొగ్గి, నెరదు; (౧౧): (తె)-తారము; (౧౨): నీరజము;(౧౩). రంధ్రము గల ముత్యమునకు: (తె). - పూస;(౧౪): మంజరి; (౧౫). ముత్యములోనగుజాతికి.—మణి; (౧౬). ముత్తెపుకాంతికి.—(తె). చేవులు-చాలు;(౧౭).మౌక్తికాదిభారమునకు.-(తె) చేవి; (౧౮) శౌక్తికేయము. (తె).—మంచిముత్తెము; (౧౯): (తె). సుప్పాణి; (౨౦).మౌక్తికదోషమునకు.— అతిరక్తము, కాకపాణి, త్రాసము. (తె). పుప్పి; ౨.పద్మరాగమునకు.-కీలాలము, కురుబిల్వము, కురువిందము, కురువిల్లము, కుల్మాషము-కుల్మాసము, నీలగంధి, పద్మరాగము, మాణిక్యము, లోహితకము, సౌగంధికము. (తె).—కెంపు, తమ్మికెంపు, తమ్మిడాయి, తామరకెంపు, తామరడాయి, మానికము. తద్వి.-(౧).వర్ణహీనమైన పద్మరాగమునకు.—.౧. (తె):కరపక్క; (౨): (తె). పనిమచ్చె; (౩): జలరాగము; ౩. వజ్రమునకు.—కుంతము, కులిశము, గిరికంట(ఠ)కము, గిరిజ్వరము, ఛిదకము,

నిర్ఘాతము, ఫ్రులకము, వజ్రము, హీరము. (తె).- గుదుజో, మగమానికము, మగరాయి, మూలరా- మూలరాయి, గవ-రవ్వ- అవ, వజ్జిరము. తద్వి.—(౧). వజ్రసదృశమణికి.- కువ్రజకము, క్షుద్రకులిశము, గోనసము-గోనాసము, వైక్రాంతము; (౨). వజ్రప్రతినిధికి.— (తె) తలుపు; (౩): కాకపదము, ఝర్ఝరము, ఫులకము; ౪. ప్రవాళమునకు.- అంగారకమణి, అబ్ధిపల్లవము (అభిపల్లవము అని కొందఱు.), కుజప్రియము, ప్రవాళము, రక్తాంగము, విద్రుమము. (తె).— గసిరా, పగడము- పవడము, మెఱుఁగురిక్క, సిరాజి. తద్వి. (౧): మట్టిపగడము; (౨). విద్రుమదోషమునకు:— కర్కశము, కోమలము; ౫. మరకతమునకు:— అశ్మగర్భము, గరలారి, గరుడాంకితము, గరుడాశ్మము, గరుడోత్తీర్ణము, గారుడము, గారుత్మతము, తృణగ్రాహి, మరకతము, హరిన్మణి. (తె).— గరుడపచ్చ, పచ్చ, పచ్చరాయి, ఫులుఁగుటాయి. తద్వి.-(౧): పేరోజము. (తె) పేరోజేము, పేరోజనము, పేరోజము. (౨) (తె). మాందాళి, రవా-రవాయి; (౩). మరకతదోషమునకు.— కర్కశము; ౬. నీలమునకు.- అశ్మసారము, ఇంద్రనీలము, ఇంద్రము, శౌరికము, గల్వర్కము, జర్జరము, తృణమణి, నీలమణి, మసారము—మాసారము, సుసారము. తద్వి.—(౧): మహానీలము; (౨). నీలమణిదోషమునకు.— కిరంజి, కుక్షి, ఛిన్నము; (౩) నీలమణివిశేషమునకు.(తె).- గోతుపు; ౭. గోమేధికమునకు.- గోమేదకము-గోమేదము-గోమేదము- గోమేధికము. (తె)-గోమేదికము; ౮. పుష్యరాగమునకు.- గురుప్రియము, గురురత్నము, పుష్యము, పుష్యరాగము; ౯. వైడూర్యమునకు.- ఏకసూత్రము, కేతుప్రియము, కేతురత్నము, కైతవము, ఖరాబ్దాంకురకము, వైడూర్యము- వైదూర్యము. (తె).- పిల్లికన్రితనము. తద్వి.- త్రిసూత్రము; ౧౦. రత్నమునకు.— అర్భకము, ఇ, ఉపలము, ఖ, ప్రస్తరము, మణి, రత్నము. (అవ్య).- ఇ. (తె).- పూస, మానికము- మానికె, మిన్న, రతనము. తద్వి.—(౧) ఉద్దాలకము; (౨). (తె). గుళుపు (౩). రత్నముల యిరువదింటి సంజ్ఞకు.— (తె). కోడీ: (౪): చూడామణి (తె). తలమానికము; (౫.): (తె). చొక్కము; (౬). రత్నదోషమునకు.— ఖండము, పటలము. (తె). గాఁ, జిజ్జి, పులు, సున్న; (౭). సూర్యకాంతమణికి.— అగ్నిమణి, అర్కాహ్వము, ఖస్ఫాటికము, తపనమణి. (తె). పొద్దుఁగల్లు, పొద్దుటాయి; (౮). హారమధ్యరత్నమునకు.— తరలము-తరళము (చూ. భూషణము. 2.); (౯): శమంతకము; (౧౦): జీవరత్నము; (౧౧). రంధ్రము గలరత్నమునకు (తె).- పూస; (౧౨). పచ్చ: (౧౩) రాయిలోనగుజాతికి.— మణి; (౧౪) ముకుందము; ౧౧. చింతామణికి:— చింతామణి, త్యాగరత్నము. (తె).— ఈవులరతనము, భోగరతనము, జేజెలమానికము, తలఁపుమిన్న, పుడుకుఁగల్లు, వినువారలమానికము, వేలుపుమానికము; ౧౨. శిలలు, వానివిశేషములను.— (౧): (తె). అగ్గిటిక, చెకముకి—చెకుముకి, చెకుముకిరాయి; (౨): (తె). అచ్చనగండ్లు; (౩): అచ్ఛము, ఉగ్రము, భాసురము, స్ఫటికము. (తె). పటికపురాయి, పటికము, పలుగు; (౪) (తె). అడిగండ్లు; (౫): అద్రి, అశ్మము, ఆపనాయకము, ఉపలము, కాంతము, కాఠము, గ్రావము, దృశత్తు—దృషత్తు, పాషాణము, ప్రస్తరము, మృన్మరువు, శిల. (తె).- కలు—

కల్లు, చేట్టు, చేలుప, పదును, రాయి-ఱా-ఱాయి, అప్పు; (౬): అయఃకాంతము-అయస్కాంతము, ఆకర్షకము, ఆకర్షణము, కాంతము, కాంతలోహము, కాంతాయసము. (తె). అంటుఱాయి, సూదంటుఱాయి — సూదిఱాయి; (౭): ఇష్టకము, ఇష్టిక, ఝామకము. (తె). ఇటక-ఇటిక-ఇటికె-ఇటుక-ఇట్టిక-ఇట్టికె-ఇట్టుక; (౮): (తె). ఉస్జికల్లు; (౯): (తె). ఔటుగుండు, పడిగల్లు, పిరంగిగుండు;(౧౦): ఉపల-ఉపలము, గండము, ఘర్షణాలము, దృషత్పుత్రి, శిలాపుత్రము. (తె). గుండు, గుండ్రాయి, పొత్తరము-పొత్రము, మెట్టియ. (ఇదెకల్వపుగుండు అనికొండులు); (౧౧): కటంభర, కణచీర, కల్యాణిక, కుంభకారి, కునటి, కులటి, గోల, నైపాలి, మనశ్శిల, మనోగుప్త. (తె). మణిసిల; (౧౨): కఠినిక, గిరిమృత్తు, గైరికము, ధాతుగక్తాశ్మము, ధాతూపలము, రక్తకాంతికృత్తు, రక్తాశ్మము. (తె). కావిఱాయి, జేగురుఱాయి; (౧౩): కరవీర; (౧౪): (తె). కరసాన, సాన (చూ, సాన.); (౧౫): కర్కశము, చూర్ణఖండము. (తె). కంకర, కంకరఱాయి; (౧౬): (తె). కలుపము-కల్వము; (౧౭): కుండము. (తె).— కట్టియ-కట్టె, గుండు, పడికట్టు; (౧౮): కుధ్రము, ఖస్ఫాటికము, చంద్రకాంతము. (తె). చేందురా - చేందురాలు, చేలువఱాయి, జాబిలిఱాయి, నెలఱా-నెలఱాయి; (౧౯): కునటి, నైపాలి; (౨౦): (తె). కులుపుఱాయి; (౨౧): (తె). కూడలిఱాయి (ఇదె ఎల్లఱాయి); (౨౨): కౌస్తుభము, దేవమణి. (తె). నీటియిక్క, నీటిపుట్టుగు. (ఇదె విష్ణువక్షస్థలము నందలి మణి.); (౨౩): క్షీరక్షరము,

(తె). పాలఱాయి; (౨౪): గండకము, గండశైలము; (౨౫): గంధకము, గంధపాషాణము, గంధమాదనము, గంధమోదనము, గంధాశ్మము, గంధికము(చూ, సౌవీరము. 2.); (౨౬) కపిలెగుండునకు.—(తె): గుండు; (౨౭): (తె). గులక, గోడిగ; (౨౮): గ్రాహకచ్ఛపము, గృహాశ్మ, దృషత్తు-దృశత్తు, పట్టము, పేషణి, పేషాకము. (తె). నూఱుఱాయి, సనె-సన్నె, సనెకలు-సన్నికల్లు— సన్నెకల్లు; (౨౯): గోమేధసన్నిభము, ఘుటిక;(౩౦):చపలము.(౩౦):(తె.) చేట్టు,చేట్రాయి,చేలుప,చాఁపఱాయి; ౩౨: (తె).చేట్టు;(౩౩):(తె). చేదలుకెంపుఱాయి;(౩౪):(తె) చేంచేఱాయి;(౩౫):(తె) జేల్లి; (౩౬): తర్కాణము, సామకము; (౩౭): (తె). తురకఱాయి, బొంతఱాయి; (౩౮): దంతము; (౩౯): ద్రావకము; (౪౦): (తె). నాపఱాయి; (౪౧): నికషము, కషము, కషిక, కషోపలము, శాణము. (తె). ఒరగల్లు-ఒఱగల్లు, టేకము, సాన. (చూ, సాన); (౪౨): నికషము, కుంపము. (చూ, సాన); (౪౩): (తె). నిట్రాయి; (౪౪): (తె). నూఱుఱాయి; (౪౫): (తె). పటిక; (౪౬): (తె). పలుకుఱాయి-పలుగుఱాయి; (౪౭): (తె).బొట్టడి;(౪౮):(తె).బొడ్డుఱాయి;(౪౯):(తె).బొమ్మఱాయి;(౫౦):భ్రామరము; (౫౧): (తె). మడ్డు; (౫౨):(తె). మలిగండ్లు;(౫౩):(తె).మిడుగు, మిడుగుఱాయి;(౫౪):(తె).—మెఱుఁగుఱాయి,ఱాయి; (౫౫): (తె). మొరప, మొరసు, మొర్మ్ర; (౫౬): నికషము, కుందము (చూ, సాన.); (౫౭). రత్నాల్పదండకు:— (చూ, నేవడము);

(౫౦): సాలగ్రామము; (౫౯): స్థూలోచ్చయము. (తె). బండ, బలపము. (మిగత వానికి "చూ, స్థూలోచ్చయము. 1")

రత్నసరులు. అం: చూ, ధాన్యము.

రత్నసానువు. సం. వి. ఉ. పుం. మేరుపర్వతము: చూ, హిమాలయము(చూ,పర్వతము. ౨౨.)

రత్నాకరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రతనపుగని.

రత్నావళి. అం. 1: చూ, అలంకారము. 3. (ప్రకృతార్థపదంబుల వరుసగ(జెప్పుట. "ఉదా.—చతురాననుండు శ్రీపతి సర్వజ్ఞు(డితండు."); 2 ఇదియొక నాటకము. (శ్రీహర్షుడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రత్ని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. పిడికిలితో మూర. (చిటికెనవ్రేలు చిన పిడిమూరఅరత్ని): చూ, పిడిమూర (హస్తము).

రథకట్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-రథకడ్యా. తేరులగుంపు, రథ్య: చూ, శకటము. 1.

రథకడ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

రథకారుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరుచేయువాడు. (వైశ్యస్త్రీకిని క్షత్రియునికి(బుట్టినవాడు మాహిష్యుడు. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునికి(బుట్టినవాడు కరణుడు. ఇట్టి కరణస్త్రీకిని మాహిష్యునికి(బుట్టినవాడు రథకారుడు.); 2. వడ్లవాడు: చూ, స్వర్ణకారుడు.

రథగమనమనోహరగము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (1—3—4 పాదంబుల న-న-ర-జ_గగములు. 2వ పాదమున న-జ_జ-ర-యగణములున్నూ గలిగినది. 2వ పాదమున 10యతి, 1—3—4 పాదంబుల 9 యతి.)

రథగుప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చక్రరంధ్రములు(జొప్పించెడు సెమ్మలు; 2. పులితోలులోనగువానిచే సేర్పఱచిన రథము మీదికప్పు.

రథద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుమద్ది*: చూ, సాలము. 3.

రథద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. తినాసము*: చూ, స్యందనము. [పరిజ్ఞానము.

రథబోధనామృతము. సా: చూ, అశ్వహృదయ

రథబంధము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

రథము. సం. వి. అ. పుం. 1.=అరదము (బృహస్పతి రథముసీతిఘోషము, అర్జునునిరథము నందిఘోషము, విష్ణురథము శతానందము.): చూ, శకటము. 1; 2: చూ, శరీరము; 3.తినిశము*: చూ, స్యందనము; 4: చూ, వేతసము*; అం. 5: చూ, సేనాంగములు (అంగము. 9.); 6: చూ, చతురంగములు.

రథాంగము. సం. వి. అ. న. 1. రథచక్రము: చూ, బండికన్ను; పుం. 2. చక్రవాకము (చూ, బటువుగువ్వ): చూ, శకుంతి.

రథాంగాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రథాంగము. 2. [చూ, ప్రమేయములు.

రథారోహణశరాభ్యాసవిశేషభాషణము. అం:

రథాస్యము. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

రథి. సం. వి. న్. పుం. 1. రూ-రథికుడు-రథికుడు, రథమునెక్కువాడు: చూ, స్యందనారోహుడు; 2. రథమునెక్కి యుద్ధము చేయువాడు. ప్రిశి, రూ-రథికుడు-రథిరుడు (తె). తేరిజెకాడు: చూ, స్యందనారోహుడు; 3. తేలికగా(బోవురథము: చూ, శకటము. 1.

రథికచతుష్టయము. అం: అతిరథ, మహారథ, సమరథ, అర్ధరథులు (4). (చూ, హంవీరుడు.) [రాజు: చూ, రథి. 1—2.

రథికుడు. సం. వి. అ. పుం. రథమువీడ(డనుండు

రథిరుడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

రథీతర. అం: చూ, గోత్రము. 13.

రథోద్ధతము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ర_న_ర-వ. 7, యతి."మాధవుంగొలుతు—మాన్య-

వైభవున్.”; 2.(భ—భ—భ—గగములు. 7. యతి. 11 వ ఛందస్సు.) (అనికొందఱు)

రథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రథసమూహము.1; రథకట్యా-రథకడ్యా: చూ, శకటము. 1; 2.=రచ్చ. రాజమార్గము: చూ, మార్గము 1; 3.=రచ్చ. దారి: చూ, మార్గము. 1.

రథ్యము. సం. వి. అ. పుం. రథమునీడ్చెడుగుఱ్ఱములోనగునది.

రథ్యములు. అం: కృష్ణునిరథ్యములు.—శైబ్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, వలాహకము. (4)

రథ్యాప్రవాహన్యాయము. అం. వీధులలోనుండి వచ్చు పిల్లకాల్వలు ఏఱులై పాఱుననురీతి

రదక్షతములు.అం.దంతక్షతములుఅనుపదము కడనున్న ఏడుశబ్దములును ఈక్రిందివిధముగా వాడుచున్నారు. (చూ,దంతక్షతములు.)—అ వే ప న.—క్షతరద్గోచ్ఛూనము, అగ్రిమము, ఖండము, ప్రవాళము,మణికము,మూషకము, రుచిబిందువు, గుణకబిందువు, మాలికాగోళము,చర్చితము(10).(ఇవియేరదక్షతము లని కొందఱు.) (దంతము=రదము=పల్లు.)

రదనచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి: చూ, వాతెఱ.

రదనచ్ఛదస్సు. సం. వి. స్. పుం.—పై.—

రదనము. సం. వి. అ. పుం. రూ-రదము, దంతము, దశనము: చూ, పల్లు. 2. [రము. 2.

రదని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. అభ్రి: చూ, ముద్గ

రదము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-రదనము

రద్ది. దే. వి. 1. అల్లరి. భాగ. 2, స్కం. 179: చూ, రూ-రద్దు.2; 2. గొప్పధ్వని:చూ,స్వరము. 2; 3. అఘోషణము: చూ, రవ్వ. 1.

రద్దు. దే. వి. 1. తీసివేఁత: చూ, వ్యవకలనము; 2. దోషముయొక్క ప్రకటనము: రూ-రద్ది, అల్లరి, ఆరుమాఱు, గందరగోళము—గందరగోళము, గగ్గోలు, గత్తర, బెడద, రవ్వ, రవ్వ. తద్వి.— విశే. దోషమువలన ప్రకటితమైనది: రూ-రద్ది. అల్లరి, ఆరుమాఱు, గత్తర, రవ్వ; 3: చూ, రవ్వ. 1.

రపణము. దే. వి. గొప్ప: చూ, నుర. (3)

రపము. దే. వి. 1: చెల్లుబడి, నెగ్గుట, నెఱవేఱుట, చేవవు, పారుపత్తెము-పార్పత్తెము, పిట్టపిడుగు, పెత్తనము, మణిగము-మణివము, హోదా. (సం).—అధికారము, అధిక్రియ, పరిపాలనము, ప్రక్రియ, ప్రాజాపత్యము. (అవ్య)-అథ, అగ్రే; (“చూ,సమాప్తి.1.”); విశే. 2. సిద్ధిఁబొందినది, రూ-రపము: చూ, సమాప్తి. 1. [రావించు.

రప్పించు. దే. ప్రే. రాఁజేయు(వచ్చుధాతువు);

రప్ప. వా. వి. 1. పోగుఁదీయుట. “దర్జీవాఁడు రప్పతీసెను.”; 2. అల్లరి: చూ, రద్దు. 2. వా. 3 అప్రతిష్ఠ: రవ్వ.

రభసము. సం. వి. అ. పుం. 1. వడి: చూ, వేగము. 3; 2: చూ, సంతోషము; అం. 3: చూ, శస్త్రములు. [చూ, లక్ష్మి. 1.

రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-మా. లక్ష్మి:

రమణ. సం. విశే. 1.=రాణ. రూ-రవణ. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము; నై. వి. (1) ప్రేమము: చూ, స్నేహము; (2) రీతి: చూ, విధము 1; (3)=రమ్య. ఒప్పిదము: చూ, సౌందర్యము.

రమణకము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (“3 నగణములు ఒక వగణము. 9-17 యతులు”)

రమణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. నాయకుని రమింపఁజేయునట్టి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

రమణించు. నై. అ. క్రి: చూ, రూ-రవణించు.

రమణీయము. సం. విశే. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము.

రమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మగఁడు: చూ, సామి. 2; 2: చూ, మన్మథుఁడు; 3. అనూరుఁడు: చూ, సూర్యసూతుఁడు; విణ. 4. మనోజ్ఞుఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు. [హేమపుష్పము.

రమఠము. సం. వి. అ. పుం. రక్తాశోకము*: చూ,

రమరమి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. రూ-రమారమి. ఇంచుమించు: చూ, సుమారు.

రమారమి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. --పై.—

రమించు. సం. అ. క్రి. రూ-రమియించు. 1. క్రీడించు. (చూ, చెలరేగు.); 2: చూ, సంభోగించు.

రమియించు. సం. అ. క్రి.—పై.—

రమ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రాత్రి.

రమ్యమగు. మి. అ. క్రి: (తె).—అందగించు, అందపడు, అందపఱచు, ఇంచు, కోపువాఱు, పట్టు, బెడఁకు, బెడగారు-బెడఁగు, సొంపిలు-సొంపిల్లు. ("చూ, సొంపిలు.")

రమ్యము. సం. వి. అ. న. 1. పొట్లవేరు; పుం. 2: చూ, సంపంగి *; విణ. 3.=రమణ-రవణము. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము.

రమ్యకము. అం: చూ, వర్షములు.

రమ్యా. అం: చూ, శ్రుతులు.

రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతివేగము: చూ, వేగము. 3; 2. ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ. 2.

రయితు. వా. వి. రూ-రైతు. పంటకాఁపు: చూ, వ్యవసాయి. [ఉపగణములు.

రలము. అం. ర + ల. "విష్ణుమూర్తి.": చూ,

రల్లకము. సం. వి. అ. పుం: ఊర్ణాయువు, కంబళము-కంబళి, కుటారము-కుట్టారము, కుటీరము, గోలకము-గోళకము, ఘోరపటము, ప్రావారము, సాశూకము. (తె). కంబడి-కంబళి, గొంగడి-గొంగళి, గోరుపడము. తద్విశేషములు.—౧: ఆస్తరణము, ఆస్తరము. (తె). ఎఱ్ఱకంబళి; ౨. ఏనుఁగు మీఁదఁబఱచెడి రత్నకంబళికి:—ఆస్తరణము, ఆస్తరము, కంబళము, కుథము, కుథము, పరిస్తోమము, ప్రఖరము, ప్రవేణి, వర్ణము. (తె).—జోటు, జోలు, పక్కెర, పడము, మొగివడము; ౩. కుందేటితుప్పడు కంబళికి:- శశోర్ణము; ౪. జోదమాడుకంబళికి:— పర్యాణము; ౫. పెద్దగొంగళికి:- ఘూటకి; ౬. మెత్తనికంబళికి.—(తె): బూరినీసు-బూర్నీసు; ౭. మేఁకతుప్పడు కంబళికి.—కుతపము; ౮. నేతైన చిత్రాసనము నకు.— చిత్రాసనము. (తె). తివాసి-తివాసీ. ("చూ, సాశూకము.")

రవ. వై. వి. రూ-రవ్వ. 1. తునుక: చూ, శకలము. 4; 2. రవగాలు-రవాలు. అశ్వగతి: చూ, ధారలు (చూ, హయము.); 3.=లవ. అణువు. "పుష్పొడిరవ" (ఇవెలోహశకలము): చూ, శకలము. 4; 4. వజ్రము: చూ, రత్నములు. 3; 5. నూక: చూ, శంబూకము. 2; 6. ఓర్వలేనితనమున ఆడిపోసికొనుట, అఘోషణము, పెద్దమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2; విణ. 7.=లవ. లేశము, అల్పము. "రవగాఁడు-రవదువ్వ.": చూ, స్వల్పము.

రవంత. వా. అవ్య. రూ-రవ్వంత: చూ, స్వల్పము. [చూ, సమాలంభము.

రవకారము. దే. వి. పలుచనైన గచ్చుపూఁత:

రవగాలు. ద్వ. వి. రూ-రవాలు: చూ, రవ. 2.

రవడి. దే. వి. 1.=రవ. రూ-రవలి-రవళి-రవాళి-అవలి-అవళి, చప్పుడు: చూ, స్వరము. 2; 2. అప్పు: చూ, వారకము (1).

రవణ. వై. వి. 1: చూ, రూ-రమణ; 2.=రమ్య: చూ, రూ-రవణము. (1).

రవణము. సం. విణ. 1. మ్రోఁగునది: ధ్వనితము, ముఖరము; వై. వి. (1)=రమ్య. నగ: చూ, భూషణము. 2; (2): రూ-రవము. రాణ,

సొగసు; చూ, సౌందర్యము.

రవణించు. వై. అ. క్రి: రూ-రమణించు. అగు, అగుపడు, అవు-ఔ, ఒప్పు, కలుగు-కల్గు-కలువు, కాఁబడు, గులకరించు, నిగ్గు, నెగ్గు, పొనరారు-పొనరు, పోవు. (సం)-నిర్వర్తిల్లు.

రవణుఁడు. సం. విణ. 1. మ్రోయువాఁడు: చూ, శబ్దనుఁడు; 2. మ్రోయుస్వభావము గలవాఁడు: చూ, శబ్దనుఁడు.

రవపలుకు. ధ్వ. వి. మణితము: చూ, స్వరము.2.

రవపాళము. ధ్వ. విణ. మిక్కిలిసన్నబట్ట: చూ, వస్త్రము. [చూ, శయ్య. 1.

రవమంచము. సం. వి. అ పుం. సకినలమంచము:

రవము. సం వి. అ. పుం. రూ-రావము. 1.=గవడి: చూ, గవడి. 1; 2. కంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2; దే. వి. (1). మంజులము: చూ, హృద్యము; విణ. (2): చూ, రూ-రపము. 2.

రవరవ. దే. వి. 1. పడి: చూ, వేగము. 3; 2. ఉఱునిరోసము: చూ, గోషము; 3. పంతము. విజ. 1, ఆ 151: చూ, స్పర్ధ. 4; 4. కాంతివిశేషము. స్వా. 6, ఆ. 4: చూ, వెలుతురు. 1; 5. మొరయుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము. స్వా. 4, ఆ. 118: చూ, హూహూ. [చూ, స్వరము 2

రవలి. వై. వి =రవ. రూ-రవళి-రవాళి. ధ్వని:

రవళి. వై. వి.=—పై.—

రవళించు. వై. అ. క్రి. రూ-రవాళించు. ధ్వనించు. (ధ్వనించు=సకిలించు): చూ, శబ్దించు.

రవసెల్లా. ధ్వ. విణ: చూ, రవపాళము.

రవా. వై. వి. రూ-రవాయి. మాంద్యాళి: చూ, రత్నము. 1.

రవాణము. దే. వి. హాయాహారము. ఆం, భా. ద్వి. 193. (దాఁగ, కాణము, ఖాణము, (సం).—ఖాదనము): చూ, సాదము (1).

రవాణా. వా. వి. రూ-రవానా. జోబుపోఁదగిన గాద్రిమము.

రవానా. వా. వి.—పై.—

రవాయి. దే. వి: చూ, రూ-రవా.

రవాలు. ధ్వ. వి: చూ, రూ-రవగాలు.

రవాళి. వై. వి =రవ: చూ, రూ-రవళి.

రవాళించు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-రవళించు.

రవి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు. (చూ, రాహువు. 2) (చూ, 1136-1137 పొరటలు); న. పుం. 2. జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు; అం. 3: చూ, పదునెనిమిదివర్ణనములు.

రవిక. దే. వి: చూ, రూ-అవిక.

రవిచంద్రిక. అం: చూ, టక్కుజభాషలు.

రవిభక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సూర్యానువర్తని*.

రవీషురుఁడు. సం.వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

రవీసు. వా. వి: చూ, రూ-రవేసు.

రవుతు. దే. అ క్రి.=రాహుత్త. (రూ-రావుతు-రావు-రావుత-రావుత్తు-రాహుతు-రౌత-రౌతు) గుఱ్ఱమునెక్కువాఁడు: చూ, సాది. 1. [చూ, రూ-రాలు.

రవులు. దే. అ. క్రి. రూ-రగులు. మంటయెత్తు:

రవులుకోలు. దే. వి. రాలుకొనుట: చూ, రూ-రాలుకోలు. [ఒట్టు, ముట్టించు.

రవులుచు. దే. ప్రే: రూ-రగులుచు-రాలుచు,

రవేసు. వా. వి. రూ-రవీసు. 1: లంచము, రుసుము; 2. ఫీజు: రుసుము; 3. కమీషను: రుసుము; 4. బ్రోకరేజీ: రుసుము. (చూ, తఱుగు. 1.) [తములపాకు.)

రవేసాకులు. వా.వి.బ. లేఁతతములపాకులు.(చూ,

రవ్వ. వై. వి: చూ, రూ-రవ. 1-2-3-4-5-6-7; వా. 8. అల్లరి: చూ, రద్దు. 2; 9. అపకీర్తి: చూ, సడి. 3.

రవ్వంత. వా. అవ్య: చూ, రూ-రవంత.

రశన. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. రూ-రసన. పదియూఱు పేటలుగల అందుదాని మొలనూలు: చూ, పావడిక. 2 (భూషణము 2—౭)

రశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 2. వెలుఁగు, కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3 పగ్గము: చూ, సూత్రము. 1; 4 చూ, ఱెప్ప; 5 ఒకగుఱ్ఱము: చూ, హయము.

రస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. పుడమి: చూ, భూమి. 1; 2: చూ, రసాతలము; 3. నాలుక: చూ, రసన. 1; 4. అందుగు*: చూ, సల్లకి; 5. చిఱుబొద్ది*: చూ, విద్ధకర్ణి; బ. 6. కొఱ్ఱలు: చూ, ధాన్యము. ౧౦; అం. 7. చూ, ఫిస్కములు.

రసంగులు. దే. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

రసకర్పూరము. సం. వి. అ. పుం, న. కర్పూరరసము: చూ, సిరము (2).

రసకలిక. అం: చూ, రూపకములు.

రసగర్భము. సం. వి.అ. న. 1 అంజనవిశేషము: చూ, రసాంజనము; 2. ఇంగిలీకము: చూ, హింగుళము.

రసగుండు. మి. వా. వి. రసముపూసినగోళాకా[రపు వస్తువు

రసజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చూ, రస. 3.

రసజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పండితుఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు; వి౫. 2. రసికుఁడు: చూ, సరస్వంతుఁడు. 2.

రసతరంగిణి. అం. (ఈగ్రంథము భానుకర మిశ్రుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు

రసదాడి. వై. వి.=రసధారి. 1. ఒకరకము చెఱుకు*: చూ, రసాలము. 3; 2. ఒకరకము అరఁటి*: చూ, రంభ. 1—3.

రసదాళి. వై. వి.=—వై.—

రసదాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=రసదాడి.-వై.-

రసదృష్టులు. అం: శాంత, కరుణ, హాస్య, రౌద్ర, వీర, భయానక, భీభత్స, అద్భుతదృష్టులు. (8)

రసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: ఈ, కకుత్తు, జిహ్వ, రసజ్ఞ, రసన, రసాల, లోల, సుధాస్రవము.(తె).—జిహ్మ, నాలిక-నాలుక-నాల్క-నాలువు. తద్వి.—కొండనాలుక కు.—(సం). సూన. (తె).—కొండనాలుక. ("చూ, సుధాస్రవము. 1."); 2: చూ, రూ-రశన.

రసనామలము. సం. వి. అ. న. నాలుకపై పాఁచి: కులకము—కులుకము, సుధాస్రవము. ("చూ, సుధాస్రవము. 2.")

రసపదఘుటిక. అం: చూ, రూపకములు.

రసభావపరిజ్ఞానము. అం: చూ, సుగుణములు.

రసమంజరి. అం. (ఈ గ్రంథమును భానుకర మిశ్రుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రసమాలిక. అం: చూ, రూపకములు.

రసము. సం. వి. అ పుం. 1 పాదరసము: చూ, సూతము. 2. బోళము: చూ, సౌరభము. 3; 3. నీరు: చూ, సలిలము; 4. చేవ—చేవురు—సారు; 5: స్వారసము. (తె).—అసరు, ఆసపసరు, పసరు; 6. అనురాగము: చూ, స్నేహము. 1; 7. వీర్యము: చూ, రేతస్సు 1; 8 దేహధాతువిశేషము; 9. ద్రవము, తడి: చూ, స్తేమము, 10. విషము: చూ, సంగరము. 6; 11.—రసి. పుంటిచీము: చూ, రసి; 12.=రసి. నెత్తురువిఱిగినరసి: చూ, రసి; 13. (పండ్ల) రసము: పానకము; అం. 14. ఇంద్రియార్థము: చూ, విషయము 3. (చూ, ఇంద్రియవిషయములు) (చూ, ఇంద్రియార్థము); 15: చూ, రసములు; 16: చూ, రసవదలంకారములు; 17: చూ, కావ్యస్వరూపము; 18: చూ, కషాయము. 1. (కషాయము౹.—కషాయము, మధురము, లవణము, కటువు, తిక్తము, ఆమ్లము: వీనినే ఒగరు, తీపు, ఉప్పు, కారము, చేఁదు, పులుపు అందురు.)

రసములు. అం: ౧ శృంగారము దీనికి రతి; ౨ వీరము దీనికి యత్నము లేక ఉత్సాహము; ౩ కరుణము దీనికి శోకము; ౪ అద్భుతము దీనికి విస్మయము; ౫ హాస్యము దీనికి హాసము; ౬ భయానకము దీనికి భయము; ౭ భీభత్సము దీనికి జుగుప్స; ౮. రౌద్రము దీనికి గోగము; ౯ శాంతము దీనికి శమమును స్థాయీభావములు అనఁగా ఉనికిపట్లు. (మతాంతరములఁబట్టి యీసంఖ్య హెచ్చుతగ్గు కలది యగును. శృంగారతిలకము, రసకలిక, రసమాలిక, రసపద ఘుటిక మొదలగు గ్రంథములలో రసభావాదుల భేదములు లక్షణములు వివరింపఁబడియున్నవి. భోజరాజు మొదలగు కొందఱు శృంగార మొకటి పరాహ్లాదకర మగుటచే రసమనిపించుకొనునుగాని తక్కినవి రసములే కావనుచున్నారు. శృంగారరస ప్రధానములుకాని యితర రసములుకానిఁగలిగినగ్రంథములురూపకములు, కావ్యములుఅని ద్వివిధము.)

రసవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంటయిల్లు: చూ, సదనము. 1.

రసవదలంకారములు. అం: రసము, ప్రేయస్సు, ఊర్జస్వి, సమాహితము, భావోదయము, భావసంధి, భావశాంతి, భావశబలత, ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శబ్దము (స్మృతి, ఆచారము, ఆత్మతుష్టి, శ్రుతి, లింగము.), అర్థాపత్తి, అనుపలబ్ధి, సంభవము, ఐతిహ్యము, సంసృష్టి, సంకరము (18).

రసవాదము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసమునుకట్టి బంగారుచేసెడివిద్య: (చూ, విద్యలు.)

రసవాది. సం. వి. న్. పుం: కారంధమి, ధాతువాది.

రసస్థాయీభావమునఁబుట్టిన దృష్టులు. అం: చూ, [దృష్టులు.

రసస్థాయీభావములు. అం: రతి, ఇతిహాసము (హాసము), శోకము, క్రోధము, ఉత్సాహము, భయము, జుగుప్స, విస్మయము, (ఆశ్చర్యము), శాంతము (శమము) (9): (చూ, రసములు.)

రసాంజనము. సం. వి. అ. న. అంజనము, కృత్రిమము, చక్షుష్యము, దార్వీక, శైలము. తద్వి.-౧. అక్షము, ఖర్పరి, ఖర్పరము, ఖర్పరీతుత్థము, కాసీసము, తుత్థము, తుత్థాంజనము, మయూరకము, మయూరతుత్థము, వితున్నము, శిఖిగ్రీవము. (తె.ప).- తుతినాగము-తుత్తనాగము, తుత్తము,(చూ, లోహము.1.), పాలతుత్తము, మయిలుతుత్తము-మైలతుత్తము-మైలుతుత్తము; ౨: కాంస్యనీలము; ౩: కుంభకారి, కులత్థిక-కులుత్థిక-కుసుత్థిక, కుసుత్థాంజనము, కులాలి, చక్షుష్యము.(తె).-కనుపాలవిత్తులు; ౪: కుసుమాంజనము, పుష్పకము, పుష్పకేతువు, పౌష్పకము, రీతిక-రీతికము, రీతిపుష్పము; ౫: క్వాథోద్భవము; ౬: తార్క్ష్యశైలము; ౭: రసగర్భము. ("చూ, శైలము.")

రసాంతరము. అం: చూ, ఉపాయములు. (నాయకుఁడు నాయికయొక్క కోపము పోఁగొట్టునపుడు ఉపయోగించెడు ఉపాయములాఱింటిలో నొకటి.)

రసాతలము. అం. చూ, అధోలోకములు. [(చూ, లోకములు).

రసాభాసు. వా. వి. చెడుట, విఘ్నము.

రసాయనము. సం. వి. అ. న. 1. జరావ్యాధిని పోఁగొట్టెడిమందు: చూ, సంగరము. 6. (మందు); 2. మజ్జిగ: చూ, స్తన్యము. (మజ్జిగ); 3. విషము: చూ, సంగరము. 6; పుం. 4: చూ, విడంగము. 1. *.

రసాయనములు. అం. నారికేళరసాయనము, గుడనాగాది, శిగ్రుపుష్పాది, చూతఫల, సుకుమార, భల్లాతకీ, సుదర్శన, వారాహీ, విశలగాది, అమృత, లోహరసాయనాదులు.

రసాయనశాస్త్రము. పా. (Chemistry) ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపద

ములు.—రసాయన, రాసాయనిక; రసాయనానురాగము; రసాయనాకర్షణము; రసాయనిక వికారము; రాసాయనిక సంయోగము, రాసాయనిక సమ్మేళనము; రసాయన వియోగము; రసాయనికతుల్యశక్తి. ఇత్యాది

రసాయనశాస్త్రజ్ఞుఁడు. వా. వి. (Chemist) రసాయనశాస్త్ర మెఱిఁగినవాఁడు.

రసాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

రసాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సిగరి. 1; 2. చేక్కెర: చూ, శర్కర. 1; 3. వాలుక: చూ, గసన. 1, 4 గఱిక*: చూ, తృణము 1; 5. తెల్లనేలగుమ్మడు, కవాక* చూ, సర్వతోభద్ర.

రసాలపాకము. అం: చూ, పాకములు.

రసాలము. సం. వి. అ. న. 1. చిల్లముష్టి*. చూ, సల్లకి; 2. బోళము: చూ, సౌరభము. 3; పుం. 3. చెఱకు * (చెఱకునకును చెఱకుల లోని భేదములకును: చూ, సుకుమారము. 1); 4: చూ, మామిడి. *.

రసాలి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-న-ర-గురువులు. 7 యతి. 10వ ఛందస్సు.".)

రసి. నై. వి =చీ. (దే. అని ? ?) పుంటి చీము: రూ-రసిక, చీము: చూ, రక్తము. 1—రసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱకుపాలు; 2: చూ, సిగర; విణ. 3. రసికురాలు: చూ, స్త్రీ; నై. వి. (1). =చీ: చూ, రూ-రసి.

రసికుఁడు. సం. విణ: చూ, రసజ్ఞుఁడు. 2.

రసితము. సం. వి. అ. న. 1. ఉఱుము: చూ, స్తనితము; 2. ధ్వని: చూ, స్వనము. 2, విణ. 3 మెలామము చేయఁబడినది; 4. ధ్వనించినది.

రసీదు. వా. వి. రసీదు (రు 0-1-0) బిళ్ల అంటించి సొమ్ములోనికునవి ముట్టినట్లు వ్రాసియిచ్చేదుపత్రము.

రసీదుబిళ్ళ. వా. వి. ప్రామిస్సరీనోట్లపైనను రసీదులపైనను అంటించెడు అణాబిళ్ల. (ఇదిప్రతితపాలాపేసుకందును అమ్మెదరు)

రసోనకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, నెల్లుల్లి*.

రస్తా. వా. వి. దారి: చూ, మార్గము. 1.

రస్తు. దే. వి. 1. వస్తుసంభారము; వా. వి. 2. రమ్ము—రారమ్ము, పిలుపు.

రస్మి. వా. వి: చూ, వచ్చుబడి.

రహటము. సం. వి. అ. పుం.=రాట్నము. నూలువడకు యంత్రము: చూ, రాట్నము.

రహాటు నై వి. రట్టు: చూ, రట్టడి. 3.

రహదారి. వా. వి. 1. శౌట్టతెన్ను: చూ, మార్గము. 1; 2. నిరాటంకముగా పోవుట కిచ్చెడు చీటి. [చూ, ఖాండము.

రహదారీపడవ. వా. వి. ప్రయాణీకులపడవ:

రహము. సం అవ్య: చూ, రహస్యము

రహస్య. సం. వి ఆ. స్త్రీ ఒకయేఱు: చూ, హ్రదిని (నది.)

రహస్యము. సం. వి. అ. న. (ఇష్టులకంటె నెక్కుపమంది లేనిది.): అనురహసము, అపరిస్థి, ఉపనిషత్తు, ఏకాంతము, కాండము, కైవల్యము, గాయకము, గుహ్యము, గూఢము, ఛన్నము, ద్వంద్వము, నిశ్శలాకము, మంత్రము, మర్మము, మిడము, రహము—రహస్సు, విజనము, వివిక్తము, సంకేతము. (తె. ప).—ఎగ్గతము, ఒంటరిపాటు—ఒంటిపాటు, కందువ, గుట్టు, బాస, మంతనము, సయిగ—సైగ; ("చూ, సైగ. 2"); 2 చేయిలోనగువానిసంజ్ఞ: చూ, సైగ. 1; 3: చూ, యోచన; విణ 4. దాఁచేఁబడినది: ఉపహ్వరము, గుప్తము గుహ్యము, గూఢము.

రహస్సు. సం. వి. స. న. 1: చూ, రహస్యము; 2: చూ, సురతము.

రహి. దే. వి. 1: చూ, సంతోషము; 2. జ్ఞానము: చూ, వ్యుత్పత్తి. 2; 3. రక్తి. చూ,

స్నేహము; 4. ఆసక్తి: చూ, వాంఛ; 5. చూ, రంగు. 3; 6: చూ, విధము. 1; 7: చూ, సౌందర్యము.

రహించు. దే. అ. క్రి. రూ-రహియించు 1. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించు; 2: చూ, వర్ధిల్లు

రహియించు. దే. అ. క్రి —పై.—

రహితము. సం. విణ. 1. ఒక లెక్కలో మఱియొక లెక్క తీసివేయఁబడినది: ఊనము, ఋణము; 2. విడువఁబడినది: చూ, సముజ్ఝితము; వా. 3. నిశ్చయింపఁబడినది. "పెండ్లి రహితమైనది" "పంచకరహితము" (రహితము=సహితము అని కొందఱు) (ఉత్తరసర్కారులలో కొన్నిచోట్ల వాడుక.)

రహితు. వా. వి: చూ, రూ-రయితు.

రహీనతానసులు. అం: చూ, తానములు. 3.

రా

రా. దే. అవ: చూ, రూ-ర. 1-2; వి. 3. రాయిశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము; 4: చూ, అష్టాక్షరి: చూ, మంత్రము. 1 (651 పొరట చూడుము); నై. విణ. 5.=రాట్. రాచేశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము; 6.=రాట్. రాయఁడు, ఏకిమీఁడు: చూ, రాజు. 1.

రాంకవము. సం. విణ: చూ, మృగరోమజము.

రాంకిలము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లు: చూ, సితాగ్రము. [వ్యతిరేకము).

రాంగు. వా. విణ. తప్పు,అక్రమము (రైటునకు

రాంభము. సం. వి. అ. పుం. వ్రతమందలి వెదురుకోల

రాంభాళము. సం. వి. అ. న: రామాఫలము*.

రాఁజు. దే.అ.క్రి.నిప్పుఅంటుకొను:చూ, రగులు.

రాఁబట్టు. దే. స. క్రి. (రాన్ + పట్టు) 1. ఇచ్చినదానిమరలఁదీయు;2: చూ, సేకరించు. 2.

రాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1.(సుఖమునిచ్చునది) సంపూర్ణ కళలుగల చంద్రునితోఁగూడిన పున్నమ: చూ, హరివాసరము (పున్నమ.); 2. ఒకయేఱు: చూ, గోదావరి (నది); 3. తీఁట: చూ, విదర్చిక; 5. సమర్తాడినది (ఆఁడుది): చూ, స్త్రీ; దే. వి. (1): రూ-రాకడ. (సం).—ఆగమనము, ఆగమము.

రాకట్టు. వా. వి. రాజబంధనము.

రాకడ. అం. 1: చూ, ఉపవీతములు; దే. వి. 2: చూ, రాక. (1).

రాకాసి. నై. వి.=: చూ, రూ-రక్కసి. 1-2.

రాకించు దే. స. క్రి మోఁదు: చూ, వ్రేయు.1.

రాకిడి. దే. వి. రూ-రాగిడి. జడబిల్ల: చూ, భూషణము. 2.

రాకొట్టు. దే. అ. క్రి. 1. రారాపోరాయని యేకవచనాంతముగా నుచ్చరించు; స. క్రి. 2: చూ, హేళనము చేయు. విజ. 1,ఆ.131.

రాక్షి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-రక్షు-లాక్షు: చూ, లక్క.

రాక్షశాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

రాక్షస. అం: చూ, సంవత్సరములు.

రాక్షసము. అం: చూ, వివాహములు (బలాత్కారమున కన్యనపహరించుకొని వచ్చి చేసికొనిన పెండ్లి).

రాక్షససత్త్వ. అం: చూ, ద్వాదశసత్త్వాలు.

రాక్షసి. సం. వి. ఈ.స్త్రీ. 1.=రక్కసి-రక్కస-రాకాసి. గరాసు, రేద్రిమ్మరి. (సం).-దానవి, నిశాచరి; తద్వ.—౦: చెప్పనాక, చేటగోళ్ళబోటి. (సం).— శూర్పణఖ; 2: గాఱుటపురు, బమ్మరక్కసి-బొమ్మరక్కసి-బొమ్మరాకాసి, బాఁపనదయ్యము;3; కావ్య;ర:పూతన; ("చూ,సోఁకుడు. 4."); 2. బలురక్కస*: చూ, స్వర్ణక్షీరి; 3. నల్లకచోరము*: చూ, రాజార్హము.

రాక్షసుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=రక్కసుఁడు. 1: అసుర - అసురుఁడు, ఆశరుఁడు-ఆసురుఁడు, ఇంద్రారి, ఊర్ద్దరుఁడు, కటప్రువు, కలుషుఁడు, కాలాప్రుఁడు, కీనాశుఁడు, కీలాలపుఁడు, క్రవ్యదుఁడు, క్రవ్యాత్తు, క్రవ్యాదుఁడు, క్రవ్యాశి, క్షపాచరుఁడు, క్షపాటుఁడు, ఖచరుఁడు, ఖసాత్మజుఁడు, చుసుఁడు, దందశూకుఁడు, దనుజుఁడు, దానవుఁడు, దితిసుతుఁడు, దుష్కృఖుఁడు, దూషణుఁడు, దైతేయుఁడు, దైత్యుఁడు, దోషాచరుఁడు, నక్తంచరుఁడు, నరకుఁడు, నిశాచరుఁడు, నిశాటుఁడు, పలలుఁడు, పలాశి, పలాశుఁడు, పుణ్యజనుఁడు, పూర్వదేవుఁడు, భైరవుఁడు, బకుఁడు, బలి, బలుఁడు, మనుజాసనుఁడు, మాయుఁడు, యాతుధానుఁడు, యాతువు, రక్షస్సు, రాత్రించరుఁడు, రాత్రిచరుఁడు, శుక్రశిష్యుఁడు, సురద్విషుఁడు, సురారి (అన్య).—ఊ (తె. ప).—అసర, ఎఱచిదిండు, తొలివేలుపు-తొలువేలుపు, నంజుడుదిండి, నల్లద్రావుడు, నెత్తురుద్రావుడు, పాలసుఁడు, పొలదిండి- పొలసుదిండి, పొరివేలుపు-పొరివేల్పు, మానిసిదిండి, రక్కసి-రక్కస-రాకాసి, రక్కసుఁడు, రేఁదిరిమ్మరి, రేదిరిమ్మరీఁడు, వేగంటిగొంగ, వేలుపుదాయ, సుడుగుసిసువు-సుక్కురాసారసిసువు, సోఁకు-సోఁకుడు. తద్విశేషములు.—౧. రాక్షసికి: చూ, రాక్షసి. 1; ౨. బ్రహ్మరాక్షసునకు.—(తె) పాఱుటసుగ; ౩. రావణునకు.—కృతికరుఁడు, క్రూరాకృతి, దశకంఠుఁడు, పంక్తికంఠుఁడు, పంక్తికంధరుఁడు, పౌలస్త్యుఁడు, రావణుఁడు. (తె). చొల్పుకుత్తుకవాఁడు; ౪. రాక్షసభేదములు.—అంధకుఁడు; అక్షుఁడు; అఘుఁడు; అతికాయుఁడు; ఇల్వలుఁడు; ఐందురిఁడు; కంపనుఁడు; కబంధుఁడు; కరవీరుఁడు; కాకాసురుఁడు; కాలేయుఁడు; కిమ్మీరుఁడు- కిర్మీరుఁడు; కీచకుఁడు; కుముదుఁడు; కేశి; కైటభుఁడు; ఖరుఁడు; గయుఁడు; చండుఁడు; చర్మి; చార్వాకుఁడు; జంభాసురుఁడు-జంభుఁడు; జానకి; జీవాంతకుఁడు; తారకుఁడు; త్రిశిఖుఁడు; దుందుభి; ధేనుకుఁడు; నారాయణుఁడు; మహాదైత్యుఁడు. (తె).- పెద్దతొలువేలుపు; పింగళాక్షుఁడు. (తె) - పచ్చెకన్నులవేల్పు సూఁడు; పిచువు; ప్రలంబుఁడు; బకాసురుఁడు. (తె). కొక్కెరతొలివేల్పు; బలి; బాణాసురుఁడు-బాణుఁడు; ముండుఁడు; మురుఁడు; మూకుఁడు; మేఘవాహనుఁడు, రురువు, శంబరుఁడు-శంబుఁడు- శంబూకుఁడు, సారణుఁడు.(మిగతవానికి "చూ, సురారి"); 2. నైరృతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రాఁగలతఱి. వా. వి. భవిష్యత్కాలము: చూ, సాంపరాయము. 3.

రాఁగలది. వా. విశే. భవిష్యత్తు.

రాఁగలపంట. దే. వి. రాగలపంటు, రాఁగలపని. (సం): —ఉదర్కము. భవిష్యత్ఫలము.

రాఁగలపండు. వా. వి.—పై.—

రాఁగలపని. వా. వి.—పై.—

రాగద్రవ్యము. సం. వి. అ. న: గవ్యము: చూ, శకలము. 3.

రాగద్వేషరాహిత్యము. అం: చూ, సుగుణములు.

రాగమంజూష. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు. [ఆఱవది.)

రాగమాలికలు. అం: చూ, స్వరము. 2. (ఇది

రాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాటలోనగునది: చూ, స్వరము. 2; 2. అనురాగము, రక్తి: చూ, స్నేహము. 1; 3. రంగు: చూ, వర్ణము. 6; 4. మాత్సర్యము: చూ, హింస.

5. క్లేశములోనగునది; 6. గీతము: చూ, స్వరము. 2: వా. 7. ఏకుపు: చూ, శోకము; అం. 8: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; బ. 9: చూ, రాగములు.

రాగములు. అం: చూ, స్వరము. 2. ("శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి వేత్తి గానరసం ఫణీ." "పదపదంబును విభజించి తుదయు మొదలు। నేరుపడ శబ్దభావంబు తెలిసి రాగ । సమితి నైనను శ్రీరాగ సరణినైన । సభను తింపఁ బురాణముల్ చేయవలయు." "ఏవం వాచ్యం పురాణాని శబ్దభావసమన్వితం । పదం పదం సంవిభజ్య పూర్వాపర విమిశ్రితం ॥ సువ్యక్తం మధురం రాజన్ గంభీరం శాస్త్రగర్భితం । అఘుష్టం రాగసంయుక్తం శ్రీరాగమథవా నృప ॥ మంద్రమధ్యమతారైశ్చ ధ్వనిభిస్సమ్మితం వదేత్ । ఏవం వదన్ ద్విజో పక్షశ్రోతౄణామఘనాశనం ॥ అథవా సర్వరాగైశ్చవదన్ స్వర్గే మహీయతే ॥ "ఇత్యాది) సప్తస్వరయుక్తరాగములు (సంపూర్ణములు), షట్స్వరయుక్తరాగములు (షాడవములు), పంచస్వరయుక్తరాగములు (ఔడవములు), చతుస్స్వరయుక్తరాగములు (స్వరాంతములు), త్రిస్వరయుక్తరాగములు (సామికములు), ద్విస్వరయుక్తరాగములు (గాథికములు); ఏకస్వరయుక్తరాగములు (ఆర్చికములు): శ్రుతులు ఇత్యాది. (చూ, సంగీతము, నాటకము, తానములు, జనకరాగములు, ఉచ్చతమము, గమకములు): చూ, ఉపవిద్యలు 417-418-419-420 పొరటలోని వివరములు, వానియందుగల శబ్దముల శీర్షికాస్థానములను చూచుకొన వలయును. ఇచట నుదాహరింపఁదలచిన విశేషంబులపారంబుగ నున్నందున గ్రంథవిస్తరభీతి చే వదలివేయఁబడియె.)

రాగరజ్జువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

రాగలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రతి, మన్మథుని భార్య: చూ, భార్య. 1—౮౭.

రాగవర్ధనము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాగవుఁడు. వై. వి =రాఘవ: చూ, శ్రీరాముఁడు.

రాగసూత్రము. సం. వి. అ. న. 1. త్రాను త్రాడు: చూ, సూత్రము 1; 2. పట్టుఁ దారము: చూ, సూత్రము. 1.

రాగాంగములు. అం. 1: చూ, అష్టాదశ పదార్థములు; 2: (చూ, అంగము. 9.) ఇవి౧౩.—మధ్యమాది, మాళవశ్రీ, తోడి, బంగాళము, భైరవము, వరాటి, ఘూర్జరి, గౌడము, కోలాహలము, వసంతము, ధన్యాసి, దేశి, దేశము.

రాగాధ్యాయము. అం: చూ, రాగాంగములు.

రాగాలపెట్టె. వా. వి. 1. హార్మోనియము: చూ, వీణె; 2. గ్రామఫోను: చూ, వీణె.

రాగాలాపము. అం. (ఇది రెండవది): చూ, స్వరము. 2.

రాగాశని. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

రాగి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్) 1. అనురాగముఁ గలది: చూ, వల్లభము; 2. ఎఱుపుగలది: చూ, వర్ణము. 6; దే. వి. (1) తవిదపైరు: చూ, తమిదె. 1; బ. (2). తమిదలు, చోళ్లు: చూ, ధాన్యము. ౪౫; (3): చూ, రావి; వై. వి. (4). =రక్త. తామ్రము: చూ, లోహము. 1.

రాగించు. సం. అ. క్రి: చూ, రంజిల్లు.

రాగిడి. వా. వి: చూ, రూ- రాకిడి.

రాగిల్లు. సం. అ. క్రి: చూ, రూ- రాగించు.

రాగుత్తి. వా. వి: చూ, స్తబకము(పూగుత్తి.)

రాగోపాంగములు. అం. (చూ, అంగము. 9.) ఇవి. 4.—ద్రావిడి, ఘూర్జరి, వరాటి, మలహారి. [చూ, శ్రీరాముఁడు.

రాఘవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=రాగవుఁడు:

రాచిలుక. వా. వి. రాజకీరము: చూ, శుకము. 2.

రాచిల్కనెక్కురౌతు. ద్వ. వి: చూ, మన్మథుఁడు.

రాచే. వై. విశే.=రాజ.1 రాజసంబంధి; 2: చూ, రాజు. 1; "రాచేవాఁడు, రాచేది, రాచేకార్యము."; అం.3: చూ, వర్ణములు.2. [వ్రణము 1.

రాచేనలువు. ద్వ. వి. రాచేపుండు: చూ,

రాచేజిల్లేడు. ద్వ. వి. రాజార్కము*: చూ, వికీరణము. 2. [చూ, రాజపుత్రుఁడు.

రాచేకొమరుఁడు. వై. వి: రాచేబిడ్డ. (సం).

రాచేకొలము. వై. వి =రాజకుల. రెండవకొలము, క్షత్రియవంశము: చూ, సంతతి. 1.

రాచేపుండు. ద్వ. వి. ప్రాణమునుతీయుటకై పీఁపు నలేచెడు మహావ్రణము: చూ, వ్రణము. 1.

రాచేపుట్టువు. ద్వ. వి. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1.

రాచేబిడ్డ. ద్వ. వి: చూ, రాచేకొమరుఁడు.

రాచేమామిడి. ద్వ. వి. రాజామ్రము*: చూ, మామిడి. [శ్రీఫలి. 1.

రాచేయుసిరిక. ద్వ. వి. పెద్దయుసిరిక*: చూ,

రాచేఱికము. ద్వ. వి. రాజభావము: రాయఱికము.

రాచేవాఁడు. ద్వ. వి: చూ, రాచేపుట్టువు.

రాచేపీడు. ద్వ. వి: చూ, రాజధాని.

రాచు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరసికొను: చూ, రుద్దు; స. క్రి. 2 ఒరయు: చూ, రుద్దు; 3: చూ, చెఱచు; 4. తోము: చూ, రుద్దు.

రాజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంటగలగర*: చూ, భృంగరాజము. 1.

రాజకము. సం. వి. అ. న. 1. రాజన్యకము, ప్రజలనేలెడి రాజుల సమూహము: చూ, రాజు; 2. రాజన్యకము, క్షత్రియజాతివారి సమూహము: చూ, రాజు.

రాజకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దగోస*. చూ, హారివాలుకము.

రాజకశేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిడుముస్తె*: చూ, ముస్తకము. 2.

రాజకోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దబీఱ*: చూ, హ్రస్వగవేధుక.

రాజగృహము. సం. వి. అ. పుం. నగరు: చూ, సదనము. 1.

రాజచూడామణి. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాజజంబువు. సం. వి. ఉ. పుం: సురభిపత్ర*.

రాజతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాజదంతము. సం. వి. అ. పుం. ముందటిపల్లు: చూ, కోసువు (పల్లు. 1.)

రాజధాని. అం. రాజు నివసించేనట్టి ప్రధాన నగరము, రాచేపీడు: చూ, దేశము. 1516 పొరట. ౬.

రాజనారాయణము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాజన్యకము. సం. వి. అ. న: చూ, రాజకము. 1-2.

రాజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రాచేవాఁడు.

రాజన్వంతము. సం. విశే (త్రి. ఈ. త్రి) మంచిరాజుగలది (దేశము.): చూ, దేశములు.

రాజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1.

రాజపటోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పొట్ల*.

రాజపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రాచేకొమరుఁడు; 2: చూ, బుధుఁడు.

రాజబంగాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాజబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొంతెమగోరు*: చూ, లంజెసవరము.

రాజబీజి. సం. వి. న్. పుం. రాచేసలమునఁ బుట్టినవాఁడు: రాజవంశ్యుఁడు (చూ, రాజు.)

రాజభూయము. సం. వి. అ. న. రాజత్వము.

రాజమంగలము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

రాజమందిరము. వా. వి. 1. మహలు: చూ, సదనము. 1; 2. గోదావరీమండలములోని యొక గొప్ప పట్టణము: రాజమహేంద్రవరము. (దీనిగుండాపాఱు గోదావరీనదిజిల్లాయందంతటను ప్రవహించిమద్రాసురాజధానియందలి జిల్లాలలోనినదులన్నిటికంటెను అగ్రస్థానము లంకరించి రక్షించుచున్నది.) (చూ, ఏల (2).)

రాజమల్లుఁడు. సం. విణ. పొగరుఁబోతు: చూ, హేరంబుఁడు. 2. [మందిరము. 2.

రాజమహేంద్రవరము. వా. వి: చూ, రాజ

రాజమార్గము. సం. వి. అ. పుం. రథములు మొదలగునవి పోఁదగిన పెద్దత్రోవ, మహాపథము: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1-౨౮.)

రాజమాషము. అం: అలసాంద్రము, కల్మాషము-కుల్మాషము-కుల్మాసము, యవకము-యావకము. (తె).—అలచందలు-అలసందియలు-అలసందెలు, బొబ్బరలు (చూ, ధాన్యము.)

రాజముకుటము. అం: చూ, కావ్యనాటకములు.

రాజముఖ్యగుణములు. అం. (స్వభార్యయందే) కామము, (శత్రువులయందే) క్షాత్రము, (విద్వాంసులయందే) దానము. (3)

రాజమూషకము. సం. వి. అ. పుం. ఎల్లెలుక: చూ, మూషకము. 3.

రాజమేఘము. సం. వి. అ. పుం. మబ్బుమీఁది మబ్బు: చూ, మేఘము. 1.

రాజయక్ష్మము. సం. వి. న్. పుం. క్షయరోగము: చూ, రోగము 1 (దగ్గు).

రాజయోగము. అం: చూ, యోగచతుష్టయము.

రాజరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1.=రారాజు. ప్రభుప్రభువు, చక్రవర్తి: చూ, సార్వభౌముఁడు; 2.=రాజరాజు. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 3. దుర్యోధనుఁడు, గాంధారేయుఁడు: చూ, సుయోధనుఁడు; 4. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

రాజలక్షణములు. అం: మంచితెలివి, పెద్దలతోడి సాంగత్యము, హరిభక్తి, హరినామకీర్తనము, అహింస, నిజముపలుకుట, దొంగిలింపకుండుట. (7)

రాజవంతము. సం. విణ. (త్. ఈ. త్) రాజుగలది (దేశము): చూ, సీమ(1) (దేశములు).

రాజవంశ్యుఁడు. సం. విణ: చూ, రాజబీజి.

రాజవిద్యలు. అం: అన్వీక్షకి, త్రయీ, వార్త, దండనీతి (4) (చూ, విద్యలు.)

రాజవిద్యాధరము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రాజవిలాసస్థితసమయము. అం. (జయము గలుగును): చూ, గ్రహసమయములు.

రాజవృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రేల*.

రాజవ్యసనభేదము. అం: చూ, ప్రకరణములు (ఇవి అర్థవేదములోనివి.) [పుండు.

రాజవ్రణము. సం. వి. అ. న: చూ, రాచ

రాజశఫరము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లీశమనుచేఁప: చూ, మత్స్యము. [సదనము. 1.

రాజసదనము. సం. వి. అ. న. మేడ: చూ,

రాజసభాజిష్ణుత్వము. అం: చూ, సుగుణములు.

రాజసము. సం. విణ. రజోగుణమువలనఁ గలిగినది: రాయసము.

రాజసర్షపము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దఆవాలు*: చూ, సర్షపము.

రాజసూయము. సం. వి.అ.న. ఒకరాజు తక్కిన రాజులను జయించి చేసెడి యజ్ఞము: చూ, యజ్ఞము.

రాజసేవాన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

రాజస్కంధము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

రాజహంస. సం. వి. అ. పుం.=రాయంచ. మేటిహంస. 1. ఎఱ్ఱని ముక్కుకాళ్లుగల హంస: చూ, హంస; 2. ధూమ్రవర్ణములగు ముక్కు కాళ్లు రెక్కలుగలహంస: చూ, హంస: 3. మధురముగాఁ బలికెడుహంస: చూ, హంస; 4. కమనీయ కలహంస నాటకయందు నాయకుఁడై చెప్పఁబడ్డ రాజు: చూ, రాజు. 1.

రాజాదనము. సం. వి. అ. న. 1. పాల*: చూ, సుమంగళి; 2. మోదుగు*: చూ, సమిత. (మోదుగు); 3. మోరటి*: చూ, సన్నక

దుప్రివు; 4. కొండగోనుగు*: చూ, వరగోఁగు.

రాజాన్నము. సం. వి. అ. న. 1.=రాజనాలు, రాజేనము: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము.); 2. రాజులు భుజింపఁదగినయన్నము: చూ, సాదము. (1). [మామిడి*.

రాజామ్రము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రాచ

రాజార్క-ము. సం. వి. అ. పుం: చూ, తెల్ల జిల్లేడు*. •

రాజార్హము. సం. వి. అ. న. 1. (రాజులకు యోగ్యమైనది) అగరు-అగరువు-అగురు-అగురువు, కటుమోదము, కాకతుండము, కాష్ఠకము, కృమిజగ్ధము, కృమిజము, కృష్ణశీర్షకము, కేశ్యము, క్రిమిజము-క్రిమిజము, క్షతహరము, జోంగకము, ప్రికరము, లోహము, వంశికము-వంశికము, వరచందనము, శీతళమనము, సుగంధద్రవ్యము. (తె).—అంబరు, అగలు—అగరు, అగలునత్తు. తద్విశేషములు.—౧. అంటుగుబంకతోఁ జేసిన ధూపద్రవ్యము:—కపినామము, క్లిష్టధూపము, సావనము, సిల్హము, సిహ్లకము, సిహ్లాయు: (చూ, సల్లకి.), ౨. ఉత్తరదేశమునఁబుట్టిన సుగంధ ద్రవ్యమునకు.—కృష్ణ, పర్పటి; 3. బుద్ధియను గంధద్రవ్యమునకు.— బుద్ధి, కల్యాణము, ప్రియము, యుగము, యోగ్యము, లక్ష్మి, వృద్ధి, సిద్ధి, హృద్య. (తె).—మందు; ౪. కాకపుష్పము, కాలపుష్పము; ౫: కర్పురము, కుందకము, కుందము, కుందురు, పాలంక్య-పాలుక్య, ముకుందము; ౬: క్షీరజము; ౭: కాంపీలకము-కాంపీలము-కాంపిల్యము—కాంపిల్లక-కాంపిల్లము; ౮. గువ్వగుత్తికి.—అంజనకేశి, కపోతచరణ, కపోతబాణ, కపోతాంఘ్రి, కాన్యజ, కింధర, కోలదళము, చారటిక, ధమని, నటి, నర్తకి, నలి, విద్రుమలత, శుషిర.(తె).-గుత్తికగువ్వ, గువ్వగుత్తి-గువ్వగుత్తుక; ౯. ఘ్రాణతర్పణమను గంధద్రవ్యమునకు.—(చూ, వాసన.1); మంచివాసనగలది:—క్షిపణ్యువు, సురభి.—(చూ, వాసన.1.); ౧౦. చండయనుగంధద్రవ్యమునకు.—కితవము, కునహము, క్షేమము, గణహాసకము, చండ, చపలము.(చోరకమనికొందఱు); ౧౧. చవ్యమనుగ్రంథ్యమునకు.—కశేరుకము, కృకరము, కోల, కోలవల్లి-కోలపల్లిక, గంధనాకులి, చవి-చవిక--చవికము—చవ్య - చవ్యకము - చవ్యము; ౧౨. చీడా యను గంధద్రవ్యమునకు.—కపటిని, గంధమాదని, గంధపసుపు, చీడ; ౧౩. చోరమను గ్రంథ్యమునకు.—కోపనకము, కోరకము, కోప్రమూర్ఛితము, క్షేమకము, క్షేమము, క్షేమకము, ఖడ్గము, గణహాసకము, గణహాసము, గుచ్ఛకము, గుచ్ఛము, చండ, చపలము, చోరము, చారము, దుర్గత్రిము, ధనహరి, రాక్షసి. (తె).—నల్లగోరము. (చూ, పద్గ్రంథి); ౧౪. జీవాజికి —కృత్రిమము, గంధరాజము, గంధాఢ్యము; ౧౫. జాపకమునకు.—కనకము, కాలాగురువు, కాలికము, కాలీయకము, కాలీయము, కాలేయకము, కాలేయము, కాలానుసార్యకము, కాలానుసార్యము, కృష్ణము, కృష్ణకాష్ఠము, కృష్ణాగురువు, కేశ్యము, జంతుదుగ్ధము, జాపకము, లఘువు, లోహనామము, వనదుమము, సువర్ణము (తె).—నల్లఅగలు; ౧౬. కిరీటిక, కుందురుకము, కుందురుకము, కుందురువు, కూర్చశీర్షము, జీవకము, దీర్ఘాయువు, మధుకరము, శృంగము, హ్రస్వాంగము; ౧౭: శంఖరము, వారివాలుకము, హ్రీబేరము; ౧౮: ఖదిరోప్త్రిము, తిల్వకము; ౧౯: కపి, కపిజము, కపితైలము, కరేబరము, కృత్రిమము, తురుష్క-ము; ౨౦: కాలా

నుసారి, క్షీరజము, క్ష్వేడము, గంధరసాంగకము, గోరసము, దధి, పాయసము, వాయసము, వృక్షధూపము, శ్రీవాసము, శ్రీవేష్టము, సరళద్రవము; ౨౧: ధాతకి; ౨౨: గంధము, శబరము, ౨౩: కూటస్థము, కోలగళిము, ఖురము, గంధరాజి, చక్రికారము, ధమని, నఖము, శుక్తి, శంఖము, హట్టవిలాసిని, హనువు. (తె). రేఁగాకు; ౨౪: కరంజము, కరజము, కరజాఖ్యము, ఘృతపూర్ణకము, చక్రికారము, వ్యాఘ్రనఖము, వ్యాడాయుధము, వ్యాళనఖము, వ్యాళాయుధము. (చూ, వ్యాఘ్రనఖము); ౨౫: పుండరీకము, పుండర్యము, పౌండర్యము, ప్రపౌండరీకము; ౨౬. పురానామగంధద్రవ్యము. — గంధమాదిని; ౨౭. పూఁతపూసికొనెడు చందనాది.— విలేపనము; ౨౮: మల్లెపూవాసన అగలు:— మంగళ్యము; ౨౯: గంధబిడాలిక, జాలిక, పూతికోశి, బిడాలకము. (తె) — పునుఁగు, పూతిగడ్డ; ౩౦: కుటి, ఖలిని, ఖళ, గంధకుటి, గంధవతి, గంధాఢ్య, గంధిని, గంధమాలిని, తాలపర్ణి, మురః (చూ, సల్లకి); ౩౧: మునాంబ్రము, ౩౨: కపిల, కాంతి, కుంతి, క్రోతాంత, కౌంతి, ఖరనాదిని, ద్విజ, భస్మగంధిని, రేణుక, హరేణువు, హూరేణువు, ౩౩. రోచన అను గంధద్రవ్యమునకు.-(చూ, రోచన.=గోరోజనము); ౩౪: సాంబ్రాణి. తద్వి.—(మి) గవ్యసాంబ్రాణి; ౩౫: జీవకము, మధుకరము, సర్జకము; ౩౬: క్రిధనకము; సితాగురువు; ౩౭: కోటివర్ష, దేవి, పిశున, మరుత్తు, మరున్మాల, మాల, లత, లఘువు, లంకాసిక- లంకోయిక-లంకోపిక - లంకోసిక, వధువు, సముద్రాంత, స్పృక్క. (తె). — పక్క-పిక్క; ౩౮: క్షీరజము; ౩౯: కీరవర్ణకము, కుకురము-కుక్కురము-కురుక్కురము, కుశపుష్పము, గ్రంథి, గ్రంథికము, గ్రంథిపర్ణకము, గ్రంథిపర్ణము, గుచ్ఛకము, గుత్సకము, చారటి-చారటిక, పుష్పము, బర్హపుష్పము, బర్హము, బర్హిపుష్పము, వర్హిచూడము, శీర్ణరోమము, శుకము, స్థౌణేయము. (తె). —గండివనము; ౪౦: గంధధూమజము, స్వాదువు; ౪౧: మురామాంసికి.— అసురాహ్వయము; ౪౨: మరువకము, సురభి. (తె).- మరువము (చూ, వాసనమొలక); ౪౩: సుగంధద్రవ్యములు.—(౧). జవాది, సంకుమదము. (తె).—జవాజి, జవాది, జవ్వాజి, జవ్వాది, జవ్వాదు, జబువాయి; (౨). కళ (మాంసరోహిణి అనికొందఱు); (౩). గంధకోకిల, గంధమాలతి; (౪). దాల్చిని; (౫). దివ్యచక్షువు; (౬). కుంకుమపువ్వునకు.—(చూ, వహ్నిశిఖము. 1.); (౭). గంధమునకు.— (చూ, వాసన. 1.); (మిగతవానికి "చూ, సౌగంధ్యము."); విశే. 2. రాజునకు తగినది. [రాజాదనము. 4.

రాజాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం: చూ,

రాజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నడుమసందులుగల పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 2. క్రిక్కిఱిసిన పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; వా. 3. సమ్మతించి వ్రాసిన వ్రాఁత, ఉభయవాదులసమ్మతి: రూ—రాజీ, రాజీనామా, ఒడఁబడిక, ఒప్పందము, పలుకుబడి—పల్కుబడి, పిడివాటు, (ముచ్చిలకా—ముచ్చిలికా.)

రాజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు: చూ, సర్షపము; 2. వరిమడి: చూ, హరిప్రియ. 2. (భూమి. 1-౪౨.); 3. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1. [వెలుతురు. 1.

రాజితము. సం. విశే. ప్రకాశితము: చూ,

రాజిరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: పానీయవల్లిక*: చూ, సుషవికా ఫల.

రాజిలము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుదలపాము: చూ, సర్పము. [ణిల్లు.

రాజిల్లు. సం. అ. క్రి: ప్రకాశించు: చూ, సావ

రాజీ. వా. వి: చూ, రూ-రాజి. 3.

రాజీనామా. వా. వి. 1.—పై.—; 2. హోదాను ఇష్టము మీఁద విడుచుట; 3: చూ, సమ్మతి. 1.

రాజీవము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. ఒకానొక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; 3. ఒకానొక మృగము: చూ, సింహము. 1 (మృగము. 1.); విణ. 4. రాజును అనుసరించి జీవించునది.

రాజు. సం. వి. న్. పుం. 1.=రాజో, రాయఁడు, రావు, ఱేఁడు: చూ, రాజో. 1; 2.=రాజో, రాయఁడు, రావు, పుడమిఱేఁడు: చూ, రాజో. 1; 3=రాచ, రాచవాఁడు, రాజో, క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజో. 1; తద్వి.— ౧ ప్రజల నేలెడు రాజుల సమూహమునకు.—(సం). రాజకము, రాజన్యకము; ౨. క్షత్రియజాతి సమూహమునకు.—(సం.).- రాజకము, రాజన్యకము; 4=రాజో. యక్షుఁడు. చూ, రాజో. 4; 5.=రాజో. ఇంద్రుఁడు: చూ, రాజో. 5; 6.=రాజో. చంద్రుఁడు: చూ, రాజు. 6. [చూ, స్వామిని.

రాజుభార్య. అం. 1: చూ, మాతలు; 2. రాజ్ఞి:

రాజ్ఞి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= రాణి 1. పట్టపుదేవి: చూ, స్వామిని; 2: చూ, భార్య; 3. సూర్యునిభార్య: చూ, భార్య.

రాజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. దొరతనము: చూ, స్వారాజ్యము; 2. దొరతనమునకు లోఁబడిన దేశము: చూ, సీమ (1) (దేశములు); అం. 3: చూ, విశంతివిగ్రహములు.

రాజ్యసప్తాంగములు. అం: చూ, రాజ్యాంగములు.

రాజ్యాంగములు. అం: (అంగము. 9.) స్వామి (రాజు), అమాత్యుఁడు (మంత్రి), సుహృదులు (చెలికాండ్రు), కోశము (భండారము), రాష్ట్రము (తిరస్తు=దేశములతోఁ గూడిన పట్టణము), దుర్గము (పర్వతోదక వృక్షముల చేతఁ బోవశక్యము గాని పట్టణము=కోట), బలము (సైన్యము) (ఈసప్తాంగములే ప్రకృతులనఁబడును: చూ, ప్రకృతులు. 2; పౌరశ్రేణులుఁగూడ ప్రకృతులనఁబడును.)

రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువమ్. లో. రాజ్యాంతమున నరకము వచ్చుట నిజము. "ఉదా.—పుడమిపైనిట్టి రాజ్యోత్తము లుండఁబట్టియే కదా? "రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువ" మ్మను పండితోక్తి యెల్లెడలను జెల్లుగ విలసిల్లె." (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము.)

రాజ్యాభిషేకము. అం: చూ, అభిషేకము. 1.

రాజనములు. వై. వి. బ.=రాజాన్న. 1. రూ-రాజనాలు: చూ, ధాన్యము; 2. రాజాన్నమను సస్యము: చూ, సస్యము. 1.

రాజరాజో వై వి.=రాజరాజ. 1. కుబేరుఁడు. ఆం, పదా. సుర. 36: చూ, శ్రీదుఁడు; 2. చక్రవర్తి, సార్వభౌముఁడు: చూ, రాజో. 1.

రాజో. వై. వి.=రాజ: చూ, రాజు. 1-2-3. అర్థములకును వానివిశేషములకును.— ౧. క్షత్రియునకు— ఉ, కంతి, క్రోసుఁడు, క్షు, క్షత్రియుఁడు-క్షత్రుఁడు, క్షితిపతి, నాభి, బాహుజుఁడు, మంతువు, మూర్ధాభిషిక్తుఁడు, రాజన్యుఁడు, రాజు, విరాట్టు, హంవీరుఁడు. (సా.ప).— అరుసు, ఏలిక, పాదుషా-పాదుసా-పాదుసాహి, బుజము పుట్టువు, రాచపుట్టువు, రాచ, రాచవాఁడు, రాజో, రెండవవంగడంపు పబువు; ౨. (క్షత్రియుఁడైనను కాకపోయినను) జనులను భూమిని రక్షించువానికి.—క్ష్మాభృ

త్తు, గురువు, ధరణీధరుఁడు, ధరణీశ్వరుఁడు, పార్థివుఁడు, పార్థుఁడు, భూజాని, భూపతి, భూపుఁడు, భూభృత్తు, మనుజేంద్రుఁడు, మహీక్షితుఁడు, రాజు, రాట్టు. (తె. వ.).—నేలతాలుపు, నేలఱేఁడు, పుడమితాలుపు, పుడమిఱేఁడు, పుడమీసుఁడు, మానిసి ఱేఁడు, రాజే, ఱేఁడు; ౩. తనచుట్టుపట్ల రాజులనువశముచేసికొనినరాజునకు - సామంతుఁడు; ౪. కొంత భూఖండము నేలువానికి. - నరపాలుఁడు, నరేంద్రుఁడు, నృపతి, నృపాలుఁడు, నృపుఁడు; ౫. రాజసూయయాగము చేసినవాఁడును, ద్వాదశరాజమండలమునకు నీశ్వరుఁడైనవాఁడును, హిమవత్సేతుమధ్యమండలి రాజులను దనయాజ్ఞచేత వశపఱచుకొనువాఁడును.—సమ్రాట్టు; ౬. అధీశ్వర సార్వభౌములకంటెనున్నుఁడైనరాజునకు.—ఏకజన్ముఁడు, భగూపహుఁడు, మండలి, మండలేశుఁడు - మండలేశ్వరుఁడు; ౭. సార్వభౌమునకు.—కలహంస - కలహంసము, చక్రధరుఁడు, చక్రవర్తి, చక్రి, నాభి, మహారాజు, రాజహంస, సార్వభౌముఁడు. (తె) చేకఱ్ఱపతి, రారాజే, రారేఁడు; ౮. సార్వభౌమురాలు.— చక్రవర్తిని: (చూ, భార్య. 1—౫౧.); ౯. సామంతరాజు చేరువ నున్న రాజు.— ఉత్తరుఁడు; ౧౦. కమనీయకలహంసనాయకుఁడై చెప్పఁబడ్డరాజు.—కలహంస—కలహంసము; ౧౧. లోభగుణములేని రాజు.—హంసుఁడు; ౧౨: అంగరాజు, కుమారయువు, కుమారుఁడు, క్షత్త్రదారకుఁడు, యువరాజు. (తె).-పెగడ-పెగ్గడ- పెగ్గ్గడ-పెగ్గడ; ౧౩: అంగారుఁడు; ౧౪: అంబికేయుఁడు, ధృతరాష్ట్రుఁడు; ౧౫: అంశుమంతుఁడు; ౧౬: అక్షవిశారదుఁడు; ౧౭: అగ్నిమిత్రుఁడు, శూద్రుఁడు; ౧౮: అజుఁడు; ౧౯: అనూపుఁడు; ౨౦: అలర్కుఁడు; ౨౧: అశితసుతుఁడు—అసితసంతుఁడు, సగరుఁడు; ౨౨: ఆదిరాజు, పృథువు, వైన్యుఁడు; ౨౩: ఇక్ష్వాకువు, కల్మాషపాదుఁడు, సౌదాసుఁడు; ౨౪: (తె).—ఇజారాదారు—ఇజారాదారుఁడు, గుత్తకాఁడు, పాలెగాఁడు, మొఖాసాదారు; ౨౫: ఇనుఁడు; ౨౬: ఇలాపతి, ఇలేశుఁడు; ౨౭: ఈశుఁడు; ౨౮: ఉదయనుఁడు; ౨౯: ఊర్వశీవల్లభుఁడు, ఐలబిలుఁడు, ఐలేయుఁడు, ఐలుఁడు, ఐసుఁడు - పురూరవుఁడు - పురూరవసువు, పురువు; ౩౦: (తె).—ఒడ్డీఁడు; ౩౧: ఔత్తరేయుఁడు, పరీక్షిత్తు; ౩౨: ఔశీనరుఁడు - ఔసీనరుఁడు, శిబి; ౩౩: కరూశుఁడు; ౩౪: కవేరుఁడు; ౩౫: కాలింగుఁడు; ౩౬: కాశిరాజు, గణపతీసుతుఁడు; ౩౭: కుకరుఁడు - కుకురుఁడు; ౩౮: కుంతిభోజుఁడు; ౩౯: కుంభువు; ౪౦: శాలివాహనరాజు; ౪౧: కురురాజు, కురువు, గాంధారేయుఁడు, దుర్యోధనుఁడు, ప్రతీపుఁడు, సుయోధనుఁడు; ౪౨: కుహరుఁడు; ౪౩: కేకయుఁడు; ౪౪: కౌసల్యుఁడు; ౪౫: క్రోష్టుఁడు; ౪౬: క్షత్త్రబంధువు; ౪౭: క్షితిపుత్త్రుఁడు; ౪౮: ఖట్వాంగుఁడు; ౪౯: గంగాపిత; ౫౦: గోపతి, గోపాలుఁడు; ౫౧: గోవిందుఁడు; ౫౨: చేదిరాజు - చేదిరాట్టు, చైద్యుఁడు, శిశుపాలకుఁడు, శిశుపాలుఁడు; ౫౩: చైత్రరథుఁడు; ౫౪: జనకుఁడు; ౫౫: జనమేజయసంజ్ఞికుఁడు, జనమేజయుఁడు, రాజర్షి; ౫౬: జరత్కారుఁడు, యాయావరుఁడు; ౫౭: త్రిశంఖజుఁడు, త్రిశంకువు. ౫౮: దండధరుఁడు; ౫౯: దండధరుఁడు (చూ, యముఁడు); ౬౦: దత్తుఁడు; ౬౧: దశరథుఁడు; ౬౨: దేవుఁడు,

భట్టారకుఁడు; ౧౩: ద్విజుఁడు,ద్విజన్ముఁడు; ౧౪: ధవుఁడు; ౧౫: నలుఁడు; ౧౬: పాండువు.(తె).—పాండీఁడు; ౧౭: పార్థివుఁడు, పార్థుఁడు; ౧౮: పుష్కరుఁడు; ౧౯: ప్రాచీనబర్హి; ౨౦: బాహ్లీకుఁడు; ౨౧: భీముఁడు; ౨౨: భోగి; ౨౩: (చూ, మహారాజులు. 16); ౨౪: మిత్రుఁడు; ౨౫: వత్సరాజు; ౨౬: వసువు; ౨౭: శకుఁడు; ౨౮: శల్యుఁడు; ౨౯: శ్రీమంతుఁడు; ౩౦: హంసుఁడు ఇత్యాది. (మిగతవానికి "చూ, హంసుఁడు. 5. "); 4: యక్షుఁడు, పుణ్యజనుఁడు, రాజు. (తె).—రాజో (చూ, దేవతా భేదము.); 5. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 6.చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

రాజోఁగొట్టఁగా మొగసాలకు మొఱలువెట్టుట. లో. "ఉదా.—మగువ వినురాజోఁగొట్టఁగ, మొగసాలకు మొఱలువెట్టుమూఢులుఁగలరే." (కుచేలోపాఖ్యానము.)

రాజోను జూచిన కండ్లతో మగనిఁజూచిన మొట్టబుద్ధియగును. లో. "ఉదా.–"యతివరో రాజుమోముగనినట్టి యొయ్యారమెసంగఁగన్నులన్ మెతక మొగంబుగల్గు మగనిం గనినంతనె మొట్టబుద్ధియౌ." (శ్రీనివాసవిలాసము.)

రాట. వా. వి. రాడు: చూ, స్తంభము. 1.

రాటణము. వై. వి.=గహటః: 1. నూలువడికెడియంత్రము లోనగునది: రూ–రాటనము–రాటము–రాట్టము–రాట్నము; వా. వి. 2: రూ—రాటనము–రాటము—రాట్టము–రాట్నము, కప్పి, గిరక, గిలక. (సం).—రహటము. తద్వి.— కపిలెరాట్నము, బిల్ల-బిళ్ల.

రాటనము. వై వి:చూ, రాటణము.1—2.

రాటము. వై. వి.=: చూ, రూ—రాటణము. 1—2; 3. రాటు, జనసమ్మర్దము: చూ, సందడి. 1; అం. 4: చూ, విన్నాణములు.

రాటు. వై. వి.=రాష్ట్రిమ్. రూ–రహటు-రట్టు-రట్టడి–రాయిడి–రావడి. 1. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; 2: చూ, రాటము. 3. "రాటుపోటులకు ఆగితిని." [ద్రవపడు.

రాటుపడు. వై. అ. క్రి. రూ—రాట్పడు. ఉప

రాట్టము వై .వి.=: చూ, రూ–రాటణము. 1-2.

రాట్టు. సం. వి. ట్. పుం.=రా- జేఁడు: చూ, రాజు. 1—2—3.

రాట్నపాకు. ద్వ. వి. రాట్నమునకమర్చెడు పలక. [ణము.1—2.

రాట్నము. వై. వి.=రహట: చూ, రూ—రాట

రాట్పడు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ–రాటుపడు.

రాడు. దే. వి. గుంజ: చూ, స్తంభము. 1; క్రి. 2. వచ్చు ధాతువుయొక్క వ్యతిరేకరూపము.

రాణ. వై. వి: చూ, రూ–రమణ. (1), (2), (3); 4. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 5. రంజనము: చూ, రంగు. 3; 6.=రమణ. సుందరము: చూ, హృద్యము.

రాణి. వై. వి.=రాజ్ఞి: చూ, రాజ్ఞి. 1-2-3.

రాణించు. వై. అ. క్రి. 1. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించు; 2. ప్రకాశించు: చూ, హవణిల్లు.

రాణివాసము. వై. వి. 1.=రాజ్ఞీవాసః. అంతఃపురము: చూ, సదనము. 1; 2. అంతఃపురస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. పెండ్లాము: చూ, భార్య.

రాణువ. దే. వి. 1. దండు: చూ, సేన. 1; 2. పరివారము: చూ, సంగడము. 5.

రాతిగొరక. ద్వ. వి. (రాయి + గొరక) ఒకానొకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

రాతితాలుపరిగారావుసూను. ద్వ. వి: చూ, సముద్రము. వేం, అం. 16.

రాతియుప్పు. దే. వి. (రాయి + ఉప్పు) సముద్రపుఉప్పు: చూ, లవణము. 1.

రాతిరి. వై. వి.=రాత్రి. రూ-రాత్తిరి: చూ, రాత్రి. [కులఱేఁడు.

రాతిరితిరుగుమేటి. ద్వ. వి. నిర్ఋతి: చూ, సోఁ

రాత్తిరి. వై. వి.=రాత్రి: చూ, రూ-రాతిరి.

రాత్రము. సం. వి. అ. పుం.=రాతిరి-రాత్తిరి: చూ, రూ-రాత్రి.

రాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=రాతిరి-రాత్తిరి (సుఖమునిచ్చునది.): అధివిన్న, అసుర, ఉష, ఏ, కలాపిని, క్షణద, క్షణిని, క్షప, క్షుప, క్షిప, క్షిప్త, గౌరి, ఘోర, చక్రభేదిని, ణా, తమ, తమస్సు, తమస్విని, తమి, తుంగి, త్రియామ, దోష, నక్తము, నిశ, నిశి, నిశీథము, నిశీథని, నిషద్వర, పక్షిణి, యామవతి, యామిని, యామ్య, రజని, రమ్య, విభావరి, శర్వరి-శార్వరి. (తె).—నిసి, మాపు, రాతిరి-రాత్తిరి, రెయి-రే-రేయి, రేతిరి. తద్విశేషములు.—౧: అపరరాత్రము, అర్ధరాత్రము, ఉచ్చంపము, నిశీథము, నిస్సంపాతము, మహారాత్రము, వసతి, సర్వాపసగము.(తె). అర్ధమరేయి, అపరాతిరి, కాందారి-కాందారి మాందారి-కాందారి మాందారిపొద్దు-కాఁదారి-కాఁదారిమాఁదారి, కాఁదారిమాఁదారి పొద్దు, నడికిరేయి-నడిరేయి, నడురాతిరి, నడురే-నడురేయి, నిసి, మ్రుచ్చుపొద్దు, సందరాతిరి, సరిపొద్దు, సవరాతిరి; ౨: అసోమ; ౩: కాలరాత్రి; ౪: గణరాత్రము, చిరరాత్రము; ౫: చైత్రి, జ్యోత్స్న, జ్యోతిస్న, జ్యోత్స్నీ; ౬: తమిస్ర; ౭: తామసి; ౮: త్రిరాత్రము; ౯: పక్షిణి; ౧౦: పూర్వరాత్రము; ౧౧: మహానిశ. (మిగతవానికి "చూ, శర్వరి.1.")

రాత్రించరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-రాత్రిచరుఁడు. 1. నిర్ఋతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు; 2: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

రాత్రిచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-రాత్రించరుఁడు.

రాత్రిమణి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు. [హీనతానములు.)

రాత్రిసత్రము. అం: చూ, తానములు. (స-మ-

రాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకగొల్లస్త్రీ: చూ, వ్రేత; 2. కర్ణుని పెంపుడుతల్లి: చూ, మహాలక్ష్మి. 2; 3. విశాఖానక్షత్రము: చూ, రిక్క; 4. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 5: చూ, విష్ణుక్రాంత*; 6 ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1.

రాధము. సం. వి. అ. పుం. వైశాఖమాసము, మాధవము: చూ, మాసములు. [పుత్రకుఁడు.

రాధేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూత

రాద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. (దీనియందు నిశ్చయముండును.): చూ, సిద్ధాంతము. 1.

రాపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. (రాడు + పడు): చూ, స్తంభించు; 2. (రాయి + పడు) రాయియగు; 3. దృఢపడు: గట్టిపడు, గడితపడు.

రాపాడు. దే. స. క్రి. (రాపు + ఆడు) రాయ. భాగ. 3, స్కం. 415: చూ, సమ్మర్దించు.

రాపిడి దే. వి. ఒరయిక: చూ, సమ్మర్దము.

రాపిడిచేయు. ద్వ. స. క్రి. కరిసించు: చూ, రాపాడు.

రాపు. దే. వి: చూ, రాపిడి. హరి. పూ. 8, ఆ. 44.

రాపుడు. దే. వి. రామేట: చూ, రాపిడి.

రాపుడుటాయి. దే. వి. గోడలు లోనగునవి నునుపగుటకై రాచెడుటాయి: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు).

రాపులుఁగు. ద్వ. వి (రాచే + పులుఁగు) రాబందు, కంకము: చూ, లోహపృష్ఠము.

రాపువ్వు. ద్వ. వి. (రాయి + పువ్వు) రూ-రాపువ్వు-రాతిపువ్వు: చూ, శైలేయము.

రాపాడి. దే. వి. (రాపు + పాడి) అకుటాయి

తో రాచినపాడి: చూ, సురుము.

రాబందు. వై. వి.=రామబంధు. (ద్వి. అని శ. ర.). చూ, రాపులుఁగు. (చూ, పక్షి.)

రాబడి. దే. వి: చూ, వచ్చుబడి.

రాబోఁడి. దే. వి. రాజుస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

రామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లేమ. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. గీతకళాదులు నేర్చి రమించే నట్టి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; దే. వి. (1) రామ అను చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

రామందాడి. వా. వి: చూ, రూ-రామునిదాడి.

రామకర్పూరము. సం. వి. అ. న: చూ, నరము. 1.

రామఠకరండన్యాయము. అం. ఇంగువ పెట్టె లోని యింగువను తీసివైచినను వాసన పోదనురీతి. [హింగువు.

రామఠము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ: చూ,

రామతమ్మ. దే. వి. చిలుక: చూ, శుకము.

రామతాడు. దే. వి. పెద్దతాడి*: చూ, శ్రీతాళము. [దూతి*.

రామతులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రామ

రామదాసు. దే. వి. 1. ఒకపిట్ట: చూ, శకుంతి (పక్షి); వా. వి. 2. రామునిబంటు; 3: చూ, హరిభక్తుఁడు. [చూ, వానరము.

రామదూత. సం. వి. అ. పుం. హనుమంతుఁడు:

రామదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రామతులసి*: చూ, హరిప్రియ. 3.

రామన్నాట. వా. వి: చూ, బాలక్రీడ.

రామపూగము. సం. వి. అ. పుం. నిడుపుతోడి మ గల పోఁక.*: చూ, స్రింపి. 1. (పోఁక.)

రామబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం.=రామబందు-రాబందు: చూ, రాపులుఁగు.

రామబాణము. సం. వి.అ.పుం. 1. తాటాకులో నగుపుస్తకములను తొలిచెడు క్రిమివిశేషము: చూ, పురుగు; 2. పుష్పవిశేషము: చూ, సుమము; 3. ౩.కానొక ఘుటికౌషధము; 4. శ్రీరాముని అమోఘమను బాణము: చూ, బాణము. 1; 5. అచ్చేము ఇనుపబాణము: చూ, బాణము. 1; బ. 6. రామబాణాలను వడ్లు: చూ, ధాన్యము; అం. 7: చూ, కాయమానములు. [బుడమ. 1—౨.

రామబుడమ. వా. వి. పెద్దబుడమ*: చూ,

రామము. సం. వి. అ. న. 1. కుష్ఠము: చూ, సితము. 1; 2: చూ, వాస్తుకము; పుం. 3. చమూరువు: చూ, హరిణము; విణ. 4. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము; 5. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 6. నల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6. [చూ, లోహము. 1.

రామమాడ. మి. వి.వరహాల బంగారు నాణెము.

రామరాజ్యము. జా. సుఖమైనరాజ్యము. "జనులకు మీ రాజ్యము రామరాజ్యముగనున్నది." (ధర్మజరాజసూయము.); "ఈతిగహితమగు నటుల భూమి రామరాజ్యముగ నేలుచుండె." (సారంగధరచరిత్ర.) [చూ, ధాన్యము.

రామసాగరములు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యము.

రామానుజకూటము. మి. వి. వైష్ణవుల రాకపోకలకేర్పడిన యిల్లు: చూ, సదనము. 1.

రామాఫలము. సం.వి. అ. న 1. రాంభాళము*; 2. రాంభాళపుపండు.

రామాయణచంపు. అం. (భోజుఁడువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రామాయణము. అం. (వాల్మీకివ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

రాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రఘురాముఁడు: చూ, సీతాపతి; 2: చూ, బలరాముఁడు; 3: చూ, పరశురాముఁడు.

రామునిదాడి. వా. మి. వి. రూ-రామందాడి: చూ, సమ్మర్దము.

రాములు. అం: ౧ శ్రీరాముఁడు, ౨ పరశురాముఁడు, ౩ బలరాముఁడు. (3)

రాములుక. దే. వి. నేలములక*: చూ, స్పృశి.

రామేశ్వరము. అం. దక్షిణ దిశనున్న యొకానొక గొప్ప పుణ్యక్షేత్రము. :చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

రాయంచే. నై. వి. (రాచే + అంచే)=రాజహంస, నేటిహంస: చూ, రాజహంస. 1-2-3

రాయఁడు. నై. వి.=రాజ (బ. రాయలు.): చూ, రాజో. 1—2—3.

రాయబారము. వై. వి.=రాజభార, సంధికర్మము: (సం).—దౌత్యము-దూత్యము.

రాయబారి. ద్వ. వి. (రాయబారము + ఇ.) (పంచ. నా. 3, ఆ. 35): కాలరి. (సం). దూత-దూతుఁడు.

రాయబ్రాహ్మణులు. అం. మైథిలులలో నొక తెగవారు (వీరు సామవేదులు, ద్రాహ్యాయనులునై యున్నారు): చూ, మైథిలులు.

రాయటికము. ద్వ. వి: చూ, రూ_రాచేటికము.

రాయసకాఁడు. వా. వి. జాబులువ్రాయునుద్యోగి: చూ, వ్రాఁతకాఁడు.

రాయసము. దే. వి. 1. కార్యదర్శిపని; 2. రాజలేఖ: చూ, లేఖ. 3; 3.=రాజస. రజోగుణము: రాజసము.

రాయి. దే. వి. రూ-ఱాయి. శిల: చూ, రత్నములు. ౧౦ (రాయికి సంబంధించిన విశేషములన్నియు రత్నములు అనుపదముకడఁ జూచికొనవలయును.)

రాయిగుద్దుట. జా. దృఢముగాఁ జెప్పుట. "నీవు బుద్ధిమాలినవాఁడవు గావున రాయి గ్రుద్దిబూటకములపాటించితి." (ధర్మజరాజనూయము.)

రాయిగుద్దనేల ? చేయినొవ్వనేల ? జా. అనవసరపుకార్యములకుఁబోవుట. (అనుసరింపక్కనేల ? కాలుకడుగనేల?వంటిది.)

రాయిడి. దే. వి. 1. రూ-రాపిడి-రాపుడు-రాపు-ఱాపు-ఱాపుడు, ఒరయిక: చూ, సమ్మర్దము; 2. గ్రా-రావడి-హావడి, ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

రాయిడించే. దే. అ. క్రి. అల్లరిచేయు.

రాయిడికత్తె ద్వ.విశ.ఉపద్రవము చేయునది(అఁడుది): చూ, స్త్రీ. [డు: చూ, హానికరుఁడు.

రాయిడికాఁడు. దే. విశ.ఉపద్రవము చేయువాఁ

రాయిడిగిడిగిడి. దే. వి. డమామి: చూ, వీణె.

రాయిడిచేయు. దే. స. క్రి: చూ, రాపిడిచేయు.

రాయిణీబ్రాహ్మణులు. అం. సారస్వతులలో రెండవ తెగవారు: చూ, అచార్య అను బ్రాహ్మణులు (బ్రాహ్మణులు).

రాయితి. వా. వి. రాక: చూ, వెల. 1.

రాయు. దే. అ. క్రి. 1. (గొంతు) కమ్ము; 2. ఒరయు: చూ, రుద్దు; 3. ఎదిరించే: చూ, పక్కలించే; 4. కాటులాడు: చూ, వాటులాడు; వా. 5. (అక్షరాదులు) వ్రాయు: చూ, లిఖించే.

రారాజో. నై వి.=రాజరాజ. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 2. చక్రవర్తి: చూ, రాజు. 1-2-3; 3. దుర్యోధనుఁడు: చూ, సుయోధనుఁడు. [రాపిడి.

రారాపిడి. దే. వి. మిక్కిలిరాపిడి: చూ,

రారాపు. దే. వి.—పై.—

రారేక. ద్వ. వి. రూ-రావిరేక-రావ్రేక. 1. బిడ్డలకు కొండెయందుఁగట్టెడు రావాకువంటి పతకము: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2.); 2. చిన్నవాండ్రు నుదుటనుంచే నగ: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2.); 3. చెవినగ: చూ, భూషణము. 2.

రారేఁడు. నై.వి.=రాజరాజ: చూ, రారాజో.3. (ద్వ. అని శ. ర.)

రాలఁగొట్టు. దే. క్రి. (రాలన్ + కొట్టు.) రాలఁజేయు: చూ, విదళించే.

రాలచేలకు గుంటుక్రతోలుట. జా. కష్టసాధ్యమైనపనినిఁజేయుట.

రాలరువ్వినవారినిఁబూలరువ్వరు. లో. "ఉదా-ఎవ్వరును రాలరువ్వినవానిఁబూలరువ్వరు." (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము.) [రము.

రాలిపాటు. ద్వ. వి. గర్వము: చూ, హంకా

రాలు. దే. అ. క్రి. గళితమగు: చూ, సడలు. 4.

రాలుగాయ. దే. విశే. 1. తుంటరి: చూ, వ్యాఘుఁడు. 2; నా. 2. చెట్టునుండి రాలిన కాయ; 3. ఎండదెబ్బకు చెట్టునుండి రాలిన పచ్చికాయ. [శిఁచే.

రాలుచే. దే. క్రి: రూ-రాల్చు: చూ, విడ

రాలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-రాల్పడు. (ఎలుఁగు) కంపించు: చూ, వడఁకు. 2.

రాలుపాటు. ద్వ. వి. కంపనము: చూ, లోలము.

రాలుపు. దే. వి. రాలుట: పడుట, పాటు. (సం).—అవభ్రంశము, ఆపాతము, నిపాతనము, పతనము.

రాల్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-రాలుచే.

రాల్పడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-రాలుపడు.

రావడి. దే. వి. హావడి: చూ, విపత్తు.

రావడు. ద్వ. అ. క్రి (రాయి + పడు) రాయియగు, జడుఁడగు.

రావణహస్తము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

రావణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దశకంఠుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; అం. 2: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

రావము. సం. వి. అ. స్త్రీ. చూ, రూ-రవము.

రావి. దే. వి. రూ-రాగి*: చూ, శ్యామలము. 2

రావించు. దే. క్రి: చూ, రూ-రప్పించు.

రావిరేక. ద్వ. వి: చూ, రూ-రారేక. 1-2-3.

రావిపండు. దే. వి. అశ్వత్థము: చూ, ఫలములు.

రావు. నై. వి. 1.=రాజ. అధిపతి: చూ, స్వామి. 1; 2.=రాహుత్తుఁడు. గుఱ్ఱము నెక్కువాఁడు: చూ, పాది. 1. (గుఱ్ఱపు సవారు అనికొందఱు:)

రావుత. నై. వి.=రాహుత్త.—పై.—

రావుతు. నై. వి.=—పై.—

రావుత్తు. నై. వి.=—పై.—

రావ్రేక. ద్వ. వి: చూ, రూ-రారేక_రావిరేక. 1—2—3.

రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. 1.=రాసి. ప్రోగు: ఉత్కరము, కూటము, నికాయము, పుంజము, సంచయము. (తె).— ఉడ్డ- ఉడ్డా, కుప్ప, కుఱుకు, కువ-కువ్వ, కూటువ-కూటువు, కొణిగె, గుట్ట, తిట్ట, తిప్ప, తెట్ట, తెప్ప, దిబ్బ, దిమ్మ, దొర, పడ, పుంజి, పుట్ట, పోగు-(ప్రోగు-ప్రోవు, ప్రోక, రాసి, లప్ప, లిబ్బి, లొద్ద, వామి. తద్వ.— ౧. తూర్పెత్తిన (ఎగరబోసిన) కడ్లరాశి. (తె).—మేలురాసి. (మిగతవానికి "చూ, సంచయము.1."); అం. 2.=రాశి. మేషాది: చూ, రాసులు.

రాశికములు. అం: త్రైరాశికము, పాంచరాశికము, వ్యస్తత్రైరాశికము.

రాశిచక్రము. అం. (దీనినే కోటి, జాతకము, జాతకచక్రము అనివాడెదరు): చూ, చక్రములు. 2.

రాశ్యుదయము. సం. వి. అ.న: చూ, లగ్నము.1.

రాష్ట్రము. సం. వి. అ. న. 1. దేశములోఁగూడిన పట్టణము: చూ, దేశము; పుం, న.2.=రాటు, ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; అం. 3: చూ, రాజ్యాంగములు. [స్మృతి.

రాష్ట్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁకుడు*: చూ,

రాష్ట్రియుఁడు. సం. వి అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజు పెండ్లాముతో డఁబుట్టినవాఁడు.

రాసకము. అం: చూ, నాటికలు (ఒకంకము, హాస్యరసము, నాయికయోగ్యరాలు, నాయకుఁడు మోహితుఁడు.)

రాసక్రీడ. అం: చూ, ఉద్ధతము(వ్యంజకము. 1.)

రాసభము. సం. వి. అ. పుం. (కట్టుగా మొఱపెట్టునది.): కరభము, కుటచకము, కోలెంతము, ఖరము, గర్దభము-గార్దభము, ఖునసారము, చక్రీవంతము, చరి,

చిరమేహి, ధూసరము, బాలేయము. (తె).—గాడిద-గాడిదె, గాలిగాఁడు, చేలువగుఱ్ఱము, రేవుజెక్కి. తద్విశేషములు.—కంచెరగాడిదకు.—అశ్వఖరజము, అశ్వతరము-అశ్వేతరము, ఖరము, గోకర్ణము, పరిఖరము, మయము. (తె).—కంకరగాడిద-కంచెరగాడిద, చిలకమట్ట, వేసడము-వేసరము ("చూ, హయము. 1.")

రాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోపకులక్రీడ (ఇదె రాసక్రీడ): చూ, విలాసము. 1; 2. రసము: చూ, సూతము; 3. పరిహాసము: చూ, హాళి.5; 4. గుసగుస: చూ, సల్లాపము; 5. కలకలధ్వని: చూ, స్వగము.2;6. మోఁత: చూ, స్వరము. 2.

రాసి. వై. వి. 1.=రాశి.కుప్ప.1:చూ, రాశి 1; అం. 2.=రాశి. మేషాది: చూ, రాసులు.

రాసిపడు. ద్వ. వి: కుప్పతిలు, కుప్పవడు, పోగుపడు.

రాసులు అం. ౧ మేషము (అజా, క్రియా, ఛాగబస్తా, ఆద్యా); ౨ వృషభము (ఉక్షః, గౌః, వృషః, ఉక్షా); ౩ మిథునము. (యమళము, యుగ్మము, యుగం,ద్వంద్వము)(తె). జంటరాసి; ౪ కర్కాటకము—కర్కాటము,(కుళీరః, కర్కి,కటకః,కర్కిణీ, నిచళీ);౫సింహము (మృగారి, మృగరాట్, మృగేంద్రః, హరిః, కంఠీరవః, పంచాననః); ౬ కన్య (అంగనా, వధూ, పార్థేయము, అబలా, కన్యకా); ౭ తుల (తౌళి, వణిక్, జూకః, తులాభృత్, ధటః); ౮ వృశ్చికము,అళము, కౌర్ప్యము (సరీసృపః, కార్పి, కీటకం) (తె).—తేలురాసి;౯ధనువు—ధనుస్సు(శరాసనం, శార్ఙ్గము,తౌక్షికము,చాపము,తూణీరము, బాణము, కోదండము, కార్ముకము); ౧౦ మకరము (మృగః, నక్రః, ఆకోకేరః); ౧౧ కుంభము (ఘటః. జలధరః,హృద్రోగః, కలశః) (తె).—కడవరాసి - కడువరాసి, కుండరాసి; ౧౨ మీనము, అండజము, అంత్యము, వారిజము, శబరము: (చూ, మత్స్యము. 1.). తద్విశేషములు.— ఐయూలరాశికి.—కరణి.

రాస్తా. వా. వి: చూ, రూ-రస్తా.

రాస్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-రస్య. పిరంగిచెక్క (అని కొందఱు): చూ, సన్నరాష్ట్రము; 2. కారేలకి*: చూ, సన్నరాష్ట్రము, 3: చూ, స్వరాక్షి*. [చూ, శూన్యము. 1.

రాహిత్యము. సం. వి. అ. న. రహితభావము:

రాహుతు. వై. వి.=రాహుత్త. రూ-రవుతు. గుఱ్ఱపురౌతు: చూ, సాది. 1.

రాహుతుఁడు. వై. వి.=రాహుత్త.—వై.—

రాహుత్తి. వై. వి. 1. పందెపుకోడిపుంజు: చూ, పుంజు; 2. వేఁటకుక్క: చూ,సివఁగి.2.

రాహుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=రావుతరౌతు: చూ, రాహుతు.

రాహుమూర్ధభిదుఁడు. సం వి. ద్. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

రాహువు. అం. (చూ, గ్రహములు.) 1. రాహుగ్రహమునకు: అభ్రిజుఁడు, అశిరస్కము, ఉపప్లవము, కలాదుఁడు, కృష్ణవర్త్మ, ఖండపరశువు, గ్రహకల్లోలము, గ్రహము, తమము, పాతము, భయానకము, ముండుఁడు, రాహువు, విధుంతుదుఁడు, సైంహికేయుఁడు, స్వర్భానువు. (తె).—చీఁకటిగాము జాబిలిమేఁపరి, తలగాము, నెలమేఁపరి, మొండెపుగాము: ("చూ, స్వర్భానువు."); 2: అరుఁడు, గ్రహము, నాగము. (తె).—గాము; తద్వి.— గ్రహనిఘంటువు:—౧. రవికి:—చూ, సూర్యుఁడు; ౨. చంద్రునకు.—చూ, హిమాంశువు; 3. కుజునకు—

అంగారకుఁడు - అంగారుఁడు, కుజుఁడు, క్రూరదృష్టి, ఖోల్ముకుఁడు, గగనోత్సుకుఁడు, గగనోల్ముకుఁడు, చరుఁడు, నవార్చి, భూమిజుఁడు, భౌముఁడు, మంగళుఁడు, రక్తాంగుఁడు, రుధిరుఁడు, మహీసుతుఁడు, లోహితాంగుఁడు, లోహితుఁడు, వక్రుఁడు. (తె).—కెంపుగాతు, కెంపుగాము, నేలపట్టి, పుడమిపట్టి; ౪. రాహువునకు:- చూ, రాహువు. 1; ౫. గురునకు:- చూ, సురాచార్యుఁడు. (మంత్రిః, ఆర్యః మొ.); ౬. శనికి:—అచ్యుతుఁడు, అర్కజుఁడు, అర్కనందనుఁడు, అసితుఁడు, కాలానుజుఁడు, కాలుఁడు, కోణుఁడు, క్రూరదృక్కు, క్రూరలోచనుఁడు, క్రోడుఁడు, ఛాయాత్మజుఁడు, ఛాయాపుత్రుఁడు, నీలాంబరుఁడు, పంగువు, పెలుఁడు, బ్రాహ్మణ్యుఁడు, మందుఁడు, యముఁడు, వైవస్వతుఁడు, శని, శనైశ్చరుఁడు, సౌరి, స్థిరుఁడు (సౌతాంగి, కృష్ణదేహి మొ); (తె).— కప్పుమేనిగాము, కుంటిగాము, నీయకొడుకు, చాయపట్టి, పొద్దుఁగొడుకు, పొద్దుబట్టి, పొద్దుకూన, పొద్దుమేలి, సని; ౭. బుధునకు:— ఇలాపతి, ఏకదేహుఁడు, ఏకాంగి-ఏకాంగుఁడు, జైవధిశుఁడు, జ్ఞ, పంచార్చి, ప్రహర్షణుఁడు, బుధుఁడు, రాజపుత్రుఁడు, గోధనుఁడు, శ్రవిష్ఠాజుఁడు, శ్యామాంగుఁడు, సోముఁడు, సౌమ్యుఁడు, హేముఁడు. (తారాసుతః, ఇందుజః, బోధనః, విట్ మొ). (తె).— నెలమేలి, నెలపట్టి, బుదుఁడు; ౮. కేతువునకు.—ఆశ్లేషాభవము, ఆహికము, ఉపప్లవము, కబంధుఁడు, కలాదుఁడు, కేతువు, శిఖి, శిఖిధ్వజము, సుకేతనము. (తె).- టెక్కెపుగాము, మిత్తి చేలు; ౯. శుక్రునకు.—అనేహాస్సు, ఆస్ఫుజితుఁడు, ఉశనుఁడు, ఏకదృక్కు, ఏకాక్షుఁడు, కవి, కావ్యుఁడు, దైత్యగురువు, భ, భార్గవుఁడు, మఘాభువు, శితుఁడు-సితుఁడు, శుక్రుఁడు, శ్వేతుఁడు, షోడశార్చి. (తె).—ఒంటికంటిగాము, ఒంటిగాము, చుక్క, తెలిగాము, వాలుచుక్క, వేఁగుఁజుక్క, వేఁగురిక్క, వేగుఁజుక్క, సుక్కురుఁడు, సోఁకుటొజ్జ. (మిగతవానికి "చూ, స్వర్భానువు.") [సజ్జీరసము.

రాళము. సం. వి. అ. పుం. అరాళము: చూ, రాళ్లరాసిగాఁడు. ద్వి. వి. 1. రాజమూషకము: వేం, ఆం. 94: చూ, మూషకము; 2. ఎలుక: చూ, మూషకము.

రి

రి. అం. (ఋ (రి) షభము. దీనికి వరాఁడుశ్రుతులు): చూ, సప్తస్వరములు.

రింఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుఱ్ఱపుడెక్క: చూ, రింఖము; 2. అశ్వగతివిశేషము: చూ, వాయసము; 3 నృత్యము: చూ, వ్యంజకము.1; 4 దుగదగొండి*. చూ, శూకశింబి.

రింఖణము. సం. వి. అ. న. రూ—రింగణము. స్వధర్మమును విడుచుట, జారుట: చూ, స్ఖలనము. 2.

రింగణము. సం. వి. అ. న —పై —

రింగు. సే. వి. 1. రూ—ఱింగు. ఱెక్కలగాలి చేప్పుడు: చూ, స్వరము 2; 2. వేగము: చూ, స్యదము; బ. 3. వస్త్రపుఁగుచ్చె. సా. 2, ఆ. 218: చూ, వలి. 2; వా. 4. రూ-ఱింగు ఉంగరము: చూ, హావణిక.2. (భూషణము. 2.)

రింఛోళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూ, సమూహము.

రింజె. దే. వి. 1. కాలుపట్టుకొనుటకుఁజొచ్చి వచ్చు కాలుతప్పించి సందిట మెడఁబొదివి పట్టెడుపట్టు: సందిలిదండ; అం. 2. మల్లబంధవిశేషము: చూ, విన్నాణములు.

రింబ. దే. వి. రూ-రిబ్బ-రిమ్మ, పిచ్చి: చూ, సీసము. (2).

రికము. దే. అప. రూ-ఱికము. భావమునందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. ప్రభా. 3, ఆ. 88.

రికామీగా. వా. అవ్య. పనిపాటులు లేకుండఁగ, ఖాళీగా, వృథాగా.

రికాబు. వా. వి: చూ, కోమటియొక్క యేకాంతపు లెక్క.

రిక్క. వై. వి.=ఋక్షః (చూ, నక్షత్రము.) చుక్క. (సం. ప).—ఉడువు, ఋక్షము-రిక్షము, ఖమ్, గగనేచరము, జాని, జ్యోతి, తారకము, తారము, ధిష్ణ్యము, భం, భంబు, సత్తు. తద్విశేషములు —దక్షప్రజాపతి కొమార్తెలగు ౨౭ నక్షత్రములకును, తద్విశేషములకును.—౧. అశ్వినికి.-గుఱ్ఱపుఁజుక్క. (సం).— అశ్వయుక్కు, అశ్విని, ఛాయాపుత్రిక, హయ, హరి. (అశ్వి, ఆద్యః, తురగ, తురంగమ, దస్రః మొ.); ౨. భరణికి.—బరణిచుక్క-బరిణెచుక్క. (సం) —అంతకుఁడు, భరణి, యామ్య; ౩. కృత్తికకు.—కార్తె, మంగలకత్తిరూపు. (సం).—ఆగ్నేయి, కృత్తిక, బహుళ. వహ్నిసంజ్ఞక, షట్తారక, హుతభుక్కు. (జ్వలన, పావక, అనల మొ), ౪. రోహిణికి.— బండిరిక్క, రోయిని. (సం).—దాక్షాయణి, విధాత, విధి. (ఆత్మభూః, చతుర్ముఖః, పంకజాసనః, ప్రాజాపత్యః, బ్రహ్మనామః మొ); ౫. మృగశిరకు.—జాబిలిరిక్క, జింకతలచుక్క. (సం).-ఆగ్రహాయణి, ఇందుభము, గోకర్ణము, చాంద్రమసము, మృగము, మృగశిర, మృగశిరము, మృగశీర్షము, హిమదీధితి, (ఐందవః, చంద్రః, నిశాకరః, శశిభం, సౌమ్యః మొ.); ౬. ఆర్ద్రకు.— పగడఁపురిక్క-పగడంపురిక్క. (సం).—ఆర్ద్ర, కాలిని. (పురజిత్, భవః, స్థాణుః, హరః మొ); ౭. పునర్వసుకు.—పొదరిండ్లచుక్క. (సం).—అదితి, ఆదితిభము, పునర్వసు. (అదితి, ఆదిత్యం, దేవమాత); ౮. పుష్యమికి.—తొండమూపురిక్క, పొట్లమూపురిక్క. (సం).—ఆంగీరస, గురుదైవతము, తిష్యము, పుష్యమి, పుష్యము, సిద్ధము, సిధ్యము. (పురోహితః, వాగీశః, జీవః, అమరేజ్య, ఆద్యః, గురునామకః, పూజితః మొ.); ౯. ఆశ్లేషకు.—అసిలేరు, సప్పుఁజుక్క. (సం).— ఆశ్లేష-ఆశ్లేషము, ఔరగము. (ఉరగః, సార్పః, అహిః, భుజంగః, వ్యాళసంజ్ఞికః మొ); ౧౦. మఘకు.-జెన్నపుఁజుక్క, పాలకీబొంగుచుక్క, పితరులచుక్క-పెతరులచుక్క. (సం).—మఘ (పితా, పైత్రః, మేఖలా, పితృభమ్ మొ); ౧౧. పుబ్బకు.—పుబ్బ, సామ్ముకంటిచుక్క, (సం) —పూర్వఫల్గుని. (భగాఖ్యం, భాగ్యం. మొ); ౧౨. ఉత్తరకు.—ప్రొద్దురిక్క. (సం).—అర్యమ్ణి, ఉత్తర, ఉత్తరఫల్గుని. (అర్యం, అర్యమణం, అర్యమ్ణం మొ.); ౧౩. హస్తకు.-కయిసాటిచుక్క-కైసాటిచుక్క. (సం) -హస్త, సవిత. (అర్క, సూర్యః మొ.); ౧౪. చిత్తకు.-చిత్త, ముత్తెపుసవతు. (సం)—కాగవి, చిత్ర, చిత్రిణి (త్వాష్ట్రం, ఉదగ్రః, సుఖవర్ధకం); ౧౫. స్వాతికి.—కెంపుసవతు, కరువలిరిక్క. (సం). మారుతి, స్వాతి. (అనిలః, వాయుః, సమీరణః. మొ); ౧౬. విశాఖకు.—కుమ్మరసారె చుక్క, చేఁటరిక్క, చేఁటసవతురిక్క, జోడువేల్పురిక్క. (సం) —రాధ, విశాఖ. (ఇంద్రాగ్ని, ద్విదైవత్వం, శూర్పం మొ.); ౧౭. అనూరాధకు.-చెలిమిచుక్క, దోరణపుసాటిరిక్క. (సం).-అనూరాధ, మైత్రి.

(మిత్రం మొ.); ౧౮. జ్యేష్ఠకు.—తాటిరిక్క, తాటిసవతురిక్క, వేల్పురాచుక్క. (సం).—జ్యేష్ఠ. (ఇంద్రః, జ్యేష్ఠేంద్రః, పురుహూతః, శతమఖః మొ.); ౧౯. మూలకు.—అంకుసంబుమాద్రి. (సం).—ఆసురి, మూల. (కోణపము, నిశాచరము, పిశితాశనము, రాక్షసము మొ.); ౨౦. పూర్వాషాఢకు.—తొలునీటిరిక్క, నీటిరిక్క-నీరురిక్క. (సం).—పూర్వాషాఢ, ఆషాఢము, జలాత్మ. (జలం, తోయం, ఉదకం, ఆపః మొ.); ౨౧. ఉత్తరాషాఢకు.—ఏచేకంకటిచుక్క. (సం).—ఆషాఢము, ఉత్తరాషాఢ (అప్రకాశం, అభిజిట్, విశ్వం); ౨౨. శ్రవణమునకు.—తూపురిక్క, కటివేల్పురిక్క, తూపురూపురిక్క. (సం).—శ్రవణము. (వైష్ణవం, శ్రీశం, శ్రీకాంతం, మురజిత్, హరం మొ); ౨౩. ధనిష్ఠకు—మద్దలరూపురిక్క. (సం).—ధనిష్ఠ, మర్దళరూపర్క్ష, శ్రవిష్ఠ, (వసుః, వాసవః మొ.); ౨౪. శతభిషమునకు.—నీటితేనిరిక్క—నీళ్లతేనిరిక్క, నూఱుచుక్కలప్రోవు. (సం)—శతభిషము. (ప్రాచేతః, జలనిధిః, వారుణః మొ); ౨౫. అభిజిత్తునకు.—కానరానిచుక్క, బొమ్మచుక్క, బొమ్మరిక్క. (సం).—అప్రకాశము, అభిజిత్తు; ౨౬. పూర్వాభాద్రకు.—ఎనిమిదికాళ్లచుక్క.(సం).—అజైకపాత్తు, అష్టాపదము, పూర్వభద్రపదము, పూర్వాభాద్ర, ప్రోష్ఠపద, ప్రోష్ఠపద; ౨౭. ఉత్తరాభాద్రకు.— ముక్కంటిచుక్క. (సం).—ఉత్తరభద్రపద— ఉత్తరాభాద్ర, భాద్రపద. (నిశాముఖం, అహిర్బుధ్న్య మొ.); ౨౮. రేవతికి.—కడచుక్క, మీనురూపుచుక్క. (సం).—అంత్యము, నీవ్రము, పూష, పౌష్ణము, మీనరూపర్క్ష, రేవ-రేవంతి-రేవతి. (పూషా, పౌష్ణః.); మఱియు తద్విశేషములు. (చూ, నక్షత్రము.) ౧ అశ్విన్యాదినక్షత్రము.—(సం). దాక్షాయణి; ౨ తోఁకచుక్కకు.— తోఁకచుక్క, దుమగతికేతు. (సం). అంజన్యము — అజన్యము, అగ్న్యుత్పాతము, అద్భుతము, అపశకునము, ఉత్పాతము, ఉపప్లవము, ఉపసర్గము, ఉపాహితము, ఉల్క, ఉల్కాగ్ని, కులుక్కగుంజ, ధూమకేతువు; ౩ మృగశీర్షపైనుండు చిన్నచుక్కలకు.—(సం). ఇన్వక, ఇల్వక, ఇల్వల; ౪ అరుంధతికి.—ఆరంజ్యోతి. (సం). అక్షమాల, అరుంధతి; ౫ ధ్రువునకు.—ఉత్తానపాదజుఁడు, ఔత్తానపాది, గ్రహాధారుఁడు, ధృవుఁడు- ధ్రువుఁడు; ౬ కృత్తికకార్తెకు.—కార్తె (సం).క్రాంతి ;౭ చిత్తకార్తెకు.-చిత్త; ౮. కాంతిగలరిక్కకు.- మెఱుఁగురిక్క. ఇత్యాది; ౯. (1). ఆకాశమునందలి రాశిచక్రమున కుత్తరమున నున్ననక్షత్రసమూహము 25 రాసులుగా విభజింపఁబడినది:— (వీనిని శీర్షికాపదములలో చేర్చలేదు.) 1 అశ్వముఖము; 2 ఉచ్చైశ్రవము; 3 ఉత్తరముకుటము; 4 కరభము; 5 కాళీయము; 6 గరుడుఁడు; 7 జంబుకము; 8 త్రిభుజము; 9 దేవయాని; 10 బృహదక్షము; 11 భుజగధారి; 12 భూతపము; 13 యయాతి; 14 రాజహంస; 15 లఘుఋక్షము; 16 విశ్వాకద్రువు; 17 వృషపర్వుఁడు; 18 శరము; 19 శర్మిష్ఠ; 20 శార్ఙ్గపాణి; 21 శౌరి; 22 సర్పము; 23 సారథి, 24 స్వరమండలము; 25 హృదయము; (2) దక్షిణముననున్న నక్షత్రసమూహము 18 రాసులుగా విభజింపఁబడినది:—1 తిమింగిలము, 2 మృగశీర్షము, 3 యమున, 4 బృహల్లుబ్ధ

శకము, 5 లఘులుబ్ధకము, 6 నాక, 7 వాసుకి, 8 చషకము, 9 ధ్వాంక్షము, 10 వరాశ్వము, 11 వృకము, 12 పీఠము, 13 శశము, 14 దక్షిణముకుటము, 15 దక్షిణమత్స్యము, 16 శృంగాశ్వము, 17 పారావతము, 18 స్వస్తికము; ౧౦. అహియనురిక్కకు.—(సం).—అహి. ఇత్యాది. (మిగిలినవానికి "చూ, సత్తు.1.")

రిక్కదారి. దే. వి. ఆకాశము: చూ, సురవర్త్మము

రిక్కరక్కసులమిత్తి. వై. వి. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు. [హిమాంశువు

రిక్కలనంటు. ద్వి. వి. చంద్రుఁడు: చూ,

రిక్కలు. వై. వి. బ: చూ, వేత్రహస్తుఁడు.

రిక్కు. దే. వి. తోఁకతిప్పుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. హరిశ్చ 2, ఆ. 49. చూ, హుహూహూ.

రిక్త. అం. ఒకానొకతిథి: చూ, తిథి. 1.

రిక్తకము. సం. విణ: చూ, రిక్తము. 2.

రిక్తము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి: చూ, విపినము; విణ. 2.=ఱిచ్చ. రిత్త: చూ, శూన్యము. 1.

రిక్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=రిత్తిక. మఱఁదలు, తమ్మునిభార్య: చూ, రిత్తిక.

రిక్థము. సం. వి. అ. న. రూ-ఋక్థము. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. [చూ, రిక్క.

రిక్షము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఋక్షము:

రిక్షా. వా. వి. మనుష్యుఁడులాగెడు బండి: చూ, బండి. [రిత్త. 1.

రిచ్చ. వై. వి.=రిక్త. (దే. అని శ. ర): చూ,

రిచ్చపాటు. వై. వి.—పై.—

రిజాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు. [2. పనిలేమి.

రిజాలా. వా. వి. 1: చూ, వ్యభిచారము;

రిత్త. వై. విణ. 1.=రిక్త: చూ, రిక్తము. 2; 2. కల్ల; చూ, వితథము; 3. ఊరక, కారణములేనిది.

రిత్తకత్తె. వై. విణ.=రిక్త. లేఁకత్తియ: చూ, స్త్రీ.

రిత్తకాఁడు. ద్వి. విణ. అన్యుఁడు. నిర్వ. 3, ఆ. 92: చూ, వేఱయినవాఁడు.

రిత్తవోవు. ద్వి. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యర్థమగు; 2: చూ, శూన్యమగు.

రిత్తిక. వై. వి.=రిక్తిక. తమ్మునిభార్య: మఱఁదలు. (సం).—రిక్తిక.

రి-ధ-హీనతానములు. అం: చూ, తానములు.

రిపువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శత్రువు.

రిప్పు. దే. వి. వీసర-వీసరము, తొత్తి. యు. 3, ఆ. 64: చూ, వెలితి. 2.

రిబ్బ. దే. వి: చూ, రూ-రింబ.

రిమీషను. వా. వి. పన్నుతగ్గించుట.

రిమ్మ. దే. వి: చూ, రూ-రిబ్బ. భాగ. 5, స్కం. 2, ఆ. 155. [వాంఛ.

రిరంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రమింపనిచ్ఛ: చూ,

రిరంసువు. సం. విణ. (ఉ) రమింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

రిరక్ష. సం వి. ఆ. స్త్రీ. రక్షింపనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

రిరక్షువు. సం. విణ. (ఉ). రక్షింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

రిరిపువు. అం: చూ, గమకములు.

రిల్లు. వా. వి ఇలకోడి-ఈలకోడి, ఈలపురుగు, చిమట-చిమ్మట-చిమ్మిట-చిమ్మెట. (సం). కచ్ఛ, కరీర-కరీరి-కరీరిక, చీరి, చీరుక, ఝిల్లి-ఝిల్లిక, ఝీరుక, భృంగారి.

రివట. దే. వి రూ-రివ్వ. రెమ్మ. భో. 4, ఆ. 23: చూ, శాఖ. 1.

రివాజో. వా. విణ. మామూలు.

రివిన్యూ. వా. వి. దొరతనమునకిచ్చెడుపన్ను.

రివ్వ. దే. వి: చూ, రూ-రివట.

రివ్వు. దే. వి. 1. శీఘ్రము: చూ, స్యదము; 2: చూ, రూ-జివ్వు. 1; 3: చూ, రూ-జివ్వు. 2.

రివ్వున. దే. క్రి. ఝడితిత్యర్థకము: చూ, స్యదము.

రిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. క్షేమము: చూ, శుభము. 1; 2. అశుభము: చూ, హాని. 2; 3. అభావము: చూ, శూన్యము. 1; పుం. 4. కత్తి: చూ, ఱ్యారిష్టి. 2; 5. కుంకుడు: చూ, ఫేనిలము. 2; 6. నాశము: చూ, రుత్త. 2.

ృ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అశుభము: చూ, హాని. 2; ఖడ్గం. 2. (దీనిచేత హింసింపఁబడును.) (చూ, బాణము. 1.) పెద్దకత్తి: అఘాయువు, అసి, అసితాంగము, అసిధేనుక, అసిపుత్రి, అస్త్రము, ఇష్టి, ఈవి-ఈవిల, ఈళి-ఈళిక, ఋష్టి, ఏకవాలి, కక్ష్య, కతారము, కడితులము, కరండము, కరచ్ఛురిక, కరపాలము-కరవాలము-కరాపాలము, కరవాలి, కరవాళిక, కరశీరము, కర్కాళము, కర్త్రి, కాకేతువు, కుబ్జము, కృపాణకము-కృపాణము, కృపాణి, కౌక్షేయకము, ఖ, ఖడ్గము, చంద్రహాసము, ఛిత్వరము, ఛిదిరము, ఛురి-ఛురిక, ఛారి, టంకము-టంగము, తరవరి-తరవారి-తరువారి, తమాలము, తలిమము, ధారాధరము, నిస్త్రింశము, న్యుబ్జఖడ్గము, పట్టిసము, పత్రిలత, భద్రనురము, మండలాగ్రము, రిష్టము, విశసనము, శస్త్రము, శస్త్రి, సాయకము. (తె. వ).—అడిదము, అలుఁగు-అల్గు, కగ్గ-కగ్గము, కటారి-కటారు-కఠారి, కత్తి, కరవాలు, కరాచేరకత్తి, కరాచేరి-కరాచూరి, కైదువ-కైదువు, ఖండా, చిప్పకత్తి, చేక-చేరి-చేరియ-చూర, చేరకత్తి-చూరకత్తి, చూరి-చూరీ, తరవరి-తరవలి-తరవళి, తేగాకత్తి, నరాజి-నరాజీ-నారాజి-నారాజీ, పట్టెయము-పట్టెము, పట్టెస, పిడియము-పిడెము, పిరంగి-పీరంగి-పేరంగు, (చూ, బాణము.1.) బాఁకు, వాలు, సురియ-సురె, సూరకత్తి; తద్విశేషములు.-౧. బ్రహ్మఖడ్గమునకు.-ఖచితము; ౨. విష్ణుఖడ్గమునకు.—ఖడ్గము, నందకము; ౩. రావణఖడ్గమునకు.—చంద్రహాసము; ౪. కుబేరఖడ్గమునకు.—కంఠి, కమఠము, చంద్రహాసము; ౫. మంగలివానికత్తికి.—క్షురము, క్షురిక. (తె).—కత్తి-కత్తియ-కత్తె, మంగలకత్తి; ౬. కన్నగానికత్తికి.—కుడ్యచ్ఛేద్యము, ఖానికము. (తె). కన్నఁగత్తి-కన్నపుఁగత్తి; ౭. మాదిగవానికత్తికి.—భిండిపాలము-భిందిపాలము- భిందివాలము, శస్త్రి. (తె).—కొంగవాలు, చిల్లగోలు, మాదిగకత్తి, విడిచివాటుగుదియ, విడిబాటుగుదియ, సాగు; ౮. నిడుపుపరుఁజోగలకత్తికి.— యమధాటి. (తె).— జంబాడి-జంజాళి-జముదళము, జముదాఁడి; ౯. సాదనకత్తికి.—(తె). తగుకత్తి; ౧౦. చిన్నకత్తికి.—ధేనుక. (తె).—చాకు, బాఁకుదారు-బాగుదార; ౧౧. (తె). బొంపకోల. సానకత్తి; ౧౨: (తె). చిలుమువాలు; ౧౩: (తె). బుజ్జికత్తి, ముప్పేకత్తి, మోటకత్తి; ౧౪: (తె). తులుపకత్తి; ౧౫: కర్త్రిక, క్షుద్రికము. (తె).—కుప్పెకోల; ౧౬: (తె). ములుకత్తి; ౧౭: ఈవి, కరవాళిక. (తె).—చేకత్తి, నిమిచాకత్తి; ౧౮: కీర్మి; ౧౯: (తె).—కీలుకత్తి, మరకత్తి; ౨౦: (తె). పోటుకత్తి; ౨౧. ఇరుప్రక్కల వాదరఁగలిగివాటమైనకత్తికి.—పాటకము, యమఘారము. (తె). కిరుసు, దోదమ్మి-దోదుసు-దోదుమ్మి, పట్టా, పట్టాకత్తి, సైబు; ౨౨. కత్తిపిడికి.—తలము, త్సరువు, పరంజము, ముష్టి, సుగ్రాహము. (తె).—జేర, పరుఁజో, పిడి, గాజోపరుఁజో, సెమ్మలిపరుఁజో-సెమ్మలిపరుఁజో; ౨౩: (తె). గద్దగోరు-గ్రద్దగోరు, తలముల్లు, ములుబంతి, బలపము; ౨౪: ఈళిక, కరవాళిక. (తె).—కత్తిపీఁట; ౨౫: దాత్రము, లవిత్రము. (తె).—కొడవలి, గిద్ద, లిక్కి; ౨౬: లవిత్రమూలమునకు.—(తె) కూలు; ౨౭. చేరకత్తియలుఁగునకు.— పరంజము (మిగతవానికి "చూ, హేతి. 4.")

రిప్యాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు.

రిహీనశాసనములు. అం: చూ, శాసనములు. 3.

రీ

రీజను. వా. వి. సబబు: చూ, హేతువు. 1.

రీఠాకరజము. సం. వి. అ. పుం. *: రూ—రీఢాకరజము, అమృతపత్రము, కలింగము-కిలింగము, కలికారకము-కలికారము, కలిమారకము, కరిమాలకము-కలిమాల్యము, కుండలి, కేకిశిఖ, కైడర్యము, ఖరాశ్వ, క్షుద్రశీర్షము, గర్భపాతనము, గౌగము, ఘృతపత్రికము, షత్తూరము, పూతికము-పూతీకము, పూతికరజము, ప్రకీర్యము, బర్హిచూడము, బర్హిపర్ణి, మయూరశిఖ (తె. ప).— నెమలి- నెమలు- నెమ్మలి- నెవిలి, నెమలియడుగు- తద్వి —గుత్తినెమిలడుగు మ్రానునకు.—కుంభబీజకము, గర్భపాతనము, గుచ్ఛపుష్పకము, రీఠాకరజము-రీఢాకరజము. (తె).— గుత్తినెమిలడుగుమ్రాను. ("చూ, వృక్షము.")

రీఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, హేళనము.

రీఢాకరజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—రీఠాకరజము; తద్వి:— చూ, రూ—రీఠాకరజము.

రీణము. సం. విణ. కాఱినది: చూ, స్రుతము.

రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెఱఁగు: చూ, విధము. 1; 2. మేర: చూ, సీమ. 1; 3. ఇత్తడి: చూ, లోహము. 1; 4. ఇనుపచిట్టెము: చూ, శింఘాణము; 5. కాఱుట: చూ, స్రవము; అం. 6. వైదర్భ్యాది: చూ, రీతులు.

రీతిపుష్పము. సం. వి. అ. న: చూ, రసాంజనము.

రీతులు. అం. 1. (రీతిత్రయము) ౧ వైదర్భి (మృదుపదములు హ్రస్వసమాసములుగలది); ౨ గౌడి (కఠినపదములు దీర్ఘసమాసములు గలది); ౩ పాంచాలి (పైరెండు రీతులను గలది.); ౪. లాటి (అవిమతియొకటి.); 2: చూ, కావ్యస్వరూపము; 3: చూ, గుణములు. 2.

రీము. వా. వి. ఇరువదిదస్తాలకట్ట: చూ, పటపత్రము.

రు

రు. దే. అ. వ. వాఁడు, నీవు మొదలగువానిబహువచనమునందును వర్తమానాద్యర్థక ప్రథమపురుషాది బహువచనములందును వచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా.—వారు, మీరు, కొట్టుచున్నారు, కొట్టఁగలరు, కొట్టుదురు, కొట్టిరి మొ); 2. ఆచ్ఛికపదంబులందుత్తమంబులగు రు—లు—డు ముందటి యేత్వంబునకు హ్రస్వంబునకు విభాషనగు. "గన్నెరు—గన్నేరు" మొ.

రుంకము వై. వి.=రోక: చూ, రంధ్రము. 1.

రుంజె. దే. వి. 1.=రౌంధ్ర. చర్మవాద్యవిశేషము. రంబు, డంగురము: చూ, వీణె; 2: ముంజె-ముంజియ-ముంజె. [వాఁడు.

రుంజెవాఁడు. దే. విణ. ఆవద్యము వాయించు

రుండము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెగినతల: చూ, మొండెము; దే. వి. (1). క్షుద్రజలచరము: చూ, మత్స్యము. 1.

రుంద్రము. సం. విణ. ఎడముగలది: చూ, సురు(3).

రుకాయిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు. [తపులెక్క.

రుకారు. వా. వి: చూ, కోమటియొక్క యేకాం

రుక్కా. వా. వి. 1. రహస్యపుచీటి; 2. సంగతులుండియు విలాసములేని రహస్యపుజాబు.

రుక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. రూ—రుచ-రుచి-రోచి. 1. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 4. రూ-రుజ. వ్యాధి: చూ, హానువు. 4.

రుక్మకారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగసాలె వాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

రుక్మపట్టము. వా. వి. బంగారపుపట్టా.

రుక్మము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2.=రూక. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. (బంగారులోనగునది ఇది లోహము): చూ, లోహము. 1.

రుక్మిదారి. సం. వి. న్. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1. [చూ, వృక్ణము.

రుగ్ణము. సం. విణ. రూ-రుగ్నము. విఱిగినది:

రుగ్నము. సం. విణ.—పై.—

రుగ్మత. వా. సం. వి. రోగము: చూ, హనువు. 4.

రుగ్మవతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (భ-మ-స-గ. 6. యతి. 10వ ఛందస్సు. "సారస, నేత్రా-చా, లనుతిం, తున్").

రుచక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇల్లింద*: చూ, నుపూరము.

రుచకము. సం. వి. అ. న. 1. సౌవర్చలవణము: చూ, లవణము. 1; 2. సర్జికాక్షారము: చూ, లవణము. 1; 3. గుబ్బపువగ: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2—౧.); 4. మూల్యము: చూ, వెల. 1; 5. మంగళద్రవ్యము: చూ, సరకు. 2; 6. దంతము: చూ, పోసుపు (పల్లు. 1.); 7. లవంగపుఁబట్ట: చూ, వరాంగకము. 1; పుం. 8. రాజగృహవిశేషము: చూ, సదనము. 1; 9. రూ-రుబుకము. ఆముదపుఁజెట్టు: చూ, వ్యడంబకము; 10. మాతులుంగము *: చూ, నుభ్రూరము.

రుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: ఆస్వదనము-ఆస్వాదనము. (తె).—చేవి; 2. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 3. సూర్యకిరణము: చూ, హోయనము. 2; 4. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 5. వాసనగలమాలిక*: దమనము. (తె).—దవనము. తద్వి:—మహాదమునము. వా. 6. మాధుర్యము: చూ, సూరసము. 2.

రుచించు. సం. అ. క్రి. ఇష్టమగు, ప్రియపడు: చూ, సంధించు. 2.

రుచిఁగాయ. మి. వి. లవణ భావిత శలాటువు: ఆవకాయ; ఉప్పుఁగాయ; ఊరుఁగాయ. (సం).—అవదంశము, ఉపదంశము. తద్వి.—౧ మాఁగాయ; ౨: నంజే-నంజో, పచ్చడి. (౧. ఊరుఁగాయలు.—కారపుఁగాయ; మెంతికాయ మొ; ౨. ఇతరజాతి ఊరుఁగాయలు.—నిమ్మ, పుల్లదబ్బ, నారదబ్బ, ఉసిరిక, చింత మొదలగునవి.)

రుచిరము. సం. విణ. 1. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము; అం. 2: చూ, శస్త్రములు; 3: చూ, వృత్తము. 1. ("జ-భ-స-జ గురువులు. 9 యతి. 13వ ఛందస్సు.")

రుచిరాసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కరేణుముని: చూ, సన్యాసి.

రుచీషము. సం. వి. అ. న. రూ-ఋబీషము-ఋజీషము. బూరెలమూఁకుడు: చూ, పాత్రము. 6—౯.

రుచ్యము. సం. విణ: చూ, రుచిరము. 1.

రుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రోగము: చూ, హానువు. 4; 2. చేటు: చూ, రుత్త.

రుజువు. వా. వి. తారకాణ: చూ, సాక్ష్యము.

రుజువుపఱుచు. వా. క్రి. తారకాణించు-తార్కాణించు. (సం).—ఉదాహరించు, దృష్టాంతీకరించు.

రుటము. పై. విణ. 1.=సూధ. నిజమయినది. శకాం. 2, అ. 66: చూ, సత్యము. 5; 2.=దృఢ. గట్టిని: చూ, స్థైర్యము. 1.

రుట్టు. సం. వి. ష్. స్త్రీ. కోపము: చూ, రోషము.

రుతము. సం. వి. అ. న.=రొద. రుతి, మృగపక్ష్యాదులధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=రొద.—పై.—

రుత్త. వై. వి.=రిక్త (జే. అని శ.ర) నాశము. "వానిరూపురుత్తాయెనుపో": చూ, సంస్థ. 3.
రుత్తు. దే. స. క్రి. కొట్టు: చూ, వ్రేయు. 1.
రుదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసంశ్రియ*: చూ, స్రవంతి. 2.
రుదితము. సం. వి. అ. న: చూ, రోదనము. 1.
రుదురక్క. వై. వి.=రుద్రాక్ష. (రూ_రుదురాక_రుదురాచే-రుదురాచ్చే.) శివభక్తుల తావళపుఁబూస. అచ్చ. యు, కాం. 410: చూ, రుద్రాక్షము. 1.
రుదురాక. వై. వి.=_పై._
రుదురాచే. వై. వి.=_పై._
రుదురాచ్చే. వై. వి.=_పై._
రుద్దు. దే. స. క్రి: అంటు, అఱుగఁదీయు, ఒరగొను, ఒరపెట్టు, ఒరయు, కఱకు, కసుకు, చేమురు, చేరుము, చోఁదు, తన్ను, తోము, నెరుము, పాము-ప్రాము, పులుము, బెళఁకు-బెళుకు, వెలచు. తద్విశేషములు.___ ౧ఉతుకుటకు.-ఉతుకు-ఉదుకు,ఉసుము,గుంజో, పులుము; ౨: చేలునఁజేయు; ౩. అ.క్రి: రాయు, రాచే_తాచే; (స.క్రి):___రాచే
రుద్దుడు. దే. వి: తుడుపు_తుడ్పు, తోమకము, తోముడు_త్రోముడు, పులుముడు, ప్రాముడు. (సం).___పరిమార్జనము, మార్జనము, మృజ, మార్ష్టి_మార్ష్ణి, శుద్ధి, సమ్మార్జనము ("చూ, సమ్మార్జనము.")
రుద్రజట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ:=రుద్రజడ, ఘన, జటావల్లి*. (వీర్యస్తంభనచేయును.)
రుద్రజడ. వై. వి.=రుద్రజట.___పై.___
రుద్రభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, శ్మశానము.
రుద్రవీణ. అం: చూ, తతవాద్యములు (ఒకానొకవీణె): చూ, వీణ. [మాల.
రుద్రాక్షమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అక్షమాల,
రుద్రాక్షము. సం. వి. అ. న. 1.=రుదురక్క-రుదురాక-రుదురాచే-రుదురాచ్చే. (సం). అక్షము; పుం. 2. రుద్రాక్షి*: అక్షము, పావకము; 3. పారేవతము*: చూ, శర్కరాంకము. [మల్లియ.*.
రుద్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, నందా
రుద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.
రుద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; అం. బ. 2: చూ, రుద్రులు.
రుద్రులు. అం: అజుఁడు, ఏకపాదుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు,త్వష్ట,రుద్రుఁడు, హరుఁడు,శంభుఁడు,త్ర్యంబకుఁడు,అపరాజితుఁడు, ఈశానుఁడు, త్రిభువనుఁడు.(౧౧) (చూ,శివుఁడు)
రుధిరము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; 2. చెందిరము: చూ, సిందూరము. 1.
రుధిరాంధము. అం: చూ, నరకములు.
రుధిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగారకుఁడు: చూ, రాహువు. 2.
రుధిరోద్గారి. అం: చూ, సంవత్సరములు.
రుద్ధము. సం. విశే. 1. అడ్డగింపఁబడినది: అవరుద్ధము, అవస్థితము, అవారితము, ఆసిద్ధము, ఆసేధ్యము, ఉపరుద్ధము, నిరుద్ధము,ప్రతిష్టబ్ధము, ప్రాక్షితము. (తె).___అడ్డు; 2. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము.
రుబుకము. సం. వి. అ. పుం: చూ,రుచకము.9*
రుబ్బు. దే. స. క్రి. పప్పు లోనగువానిని ట్రోటిలోఁబోసి రుబ్బుగుండుతో మెదుపు.
రుబ్బుగుంట. వా. వి: రుబ్బుటోలు: చూ, స్థూలోచ్ఛయము. 1. (రత్నములు.)
రుబ్బుగుండు. ద్వ. వి. రుబ్బుపాత్రము: చూ, స్థూలోచ్ఛయము. 1 (రత్నములు.)
రుబ్బుపాత్రము. ద్వ. వి.___పై.___
రుబ్బుటోలు. దే. వి: చూ, రుబ్బుగుంట.
రుమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉప్పుపండఁదగిన నేల: చూ, భూమి. 1; 2. ఉప్పురాసులుండుచోటు: చూ, భూమి. 1; 3. సుగ్రీ

వుని పెండ్లాము: చూ, భార్య; 4: చూ, కోడుగు*.

రుమాలు. దే. వి. రూ-రుమాలువు: చూ, వస్త్రము.

రుమాలువు. దే. వి.—పై—

రురువు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్లచారలదుప్పి: చూ, హరిణము; 2. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

రువాణము. దే. వి. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; వా. 2. ఆకారము. "ఇంతవఱకు దాని రువాణము చెడలేదు.": చూ, స్వరూపము; 3. అందము: చూ, సౌందర్యము [సము. 1.

రువారము. దే. వి. విలాసవిశేషము: చూ, విలా

రువ్వ. దే. వి. 1. అయిదుకాసులనాణెము: దమ్మిడి, పయిసపైస; వా. 2. రెండుకాసుల నాణెము: దమ్మిడి; 3. చేతిబెత్తము, జోవ్వ, జూఁక, బరికు. చూ, వేత్రము. 1.

రువ్వపులుఁగు. దే. వి. రూ-ఉవ్వపులుఁగు. మందపిచ్చుక: చూ, పిచ్చుక.

రువ్వము వై. వి.=రూప రువ్వు, తడవ, ఆవృత్తి, చెప్పినదే మరలఁజెప్పుట: చూ, నెంచియు.

రువ్వు. వై. వి. 1.=రూప. రూ-రువ్వము. —పై.— కళా. 4, ఆ. 41; వా. 2. పల్లించుట. "పాత్రము రువ్వువేయుచున్నాఁడు.": చూ, పల్లన; దే. వి. 3. విసరివైచుట. పాండు. 3, ఆ. 66; స. క్రి. 4. విసరివైచు.

రుశతి. సం. విణ. (త్. ఈ. త్) అశుభమైనది (వాక్కు). ఉషతి_ఉశతి, ఉర్ష: చూ, శబ్దము. 2.

రుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము: చూ, కోపము.

రుషితము. సం. విణ. చెక్కఁబడినది: కరంబితము, కబరము, ఖచితము, గురుగుండితము, త్వష్ట.

రుసి. వై. వి.=ఋషి: చూ, సన్యాసి.

రుసుము. వా. వి: చూ, రవేసు.

రుహా. సం. వి ఆ. స్త్రీ, రూ-ఆరుహా. 1. గతిక*: చూ, తృణము. 1; 2. మహామంజిష్ఠ*: చూ, సమంగ. 1.

రూ

రూక. వై. వి. 1.=రుక్మమ్. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 2. చిన్నమెత్తు వెండిబంగారముల నాణెము: చూ, లోహము. 1.

రూక్షము. సం. విణ. 1. కఱుకైనది: (లె).— బగక, బరుసు, బిరుసు, మొఱుక. తద్వి.— మిక్కిలి కఱుకైనది.—పరుషము; 2. ప్రేమలేనిది.

రూఢి. వై. వి.=రూఢి, నిక్కము. అచ్చ. సుం, కాం. 57: చూ, సత్యము. 1.

రూఢము. సం. విణ. 1. మొలకయెత్తినది: చూ, సంభూతము; 2. ప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, సంభావన. 3; 3=రుటము. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థాపితము. 2.

రూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1=రూఢి. మొలకయెత్తుట: చూ, సంభూతము; 2. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3; 3. నిశ్చయము: చూ, సత్యము. 1. [బంధించు.

రూణించు. దే. స. క్రి. మల్లులు ఒకవిధముగా

రూణింపు. అం: చూ, విన్నాణములు.

రూపకము. సం. వి. అ. న. 1. నాటకము, (ఎట్లుజరిగినదని నిరూపించునది) అంకము: చూ, నాటకము. 1; 2. రూపము: చూ, స్వరూపము; 3. తాళభేదము (ఆఱక్షరముల కాలముగలది); 4: చూ, రూపకాలంకారము; 5: చూ, సూచకము (సూళాదిసప్తతాళములు); 6: చూ, రూపకములు.

రూపకములు. అం: చూ, దశరూపకముల లక్షణములు. (చూ, ఉపవిద్యలు 418 పొరట: చూ, గుణములు. 2.)

రూపకాలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. (వస్తువునందు వస్త్వంతరారోపణ మొనర్చుట. ఇది మొత్తముమీఁద నాలువిధములయ్యె. అభేదతాద్రూప్యములు న్యూన అధిక ఉభయ భేదములతోఁ గలసియగుచున్నది. "ఉదా.- పురాణాబ్ధి మథింపమోక్షలక్ష్మి గన్గె.")

రూపగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: (తె).-మూరుకొంప-మూరొ్కుండ*.

రూపగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వర్ధిల్లు.

రూపచింతామణి. అం. ఒకానొక కావ్యము: చూ, కావ్యనాటకములు.

రూపడఁగు ద్వ. అ. క్రి. 1. చేచ్చు: చూ, సమయు. 1; 2. నశించు: చూ, సమయు. 3; ప్రే. 3. రూపడఁచు. ఉ. హరి. 2, ఆ. 64.

రూపభేదము. అం: చూ, తంత్రములు.

రూపమదము. అం: చూ, మదములు. 2,-ఒ.

రూపము. సం. వి. అ. న. 1.=రూపు. ఆకారము: చూ, స్వరూపము; 2. చూ, రూపకము. 1, 3. శుక్లపీతాదివర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; 4: చూ, సౌందర్యము; 5. అగ్నిగుణము; 6. చక్షురింద్రియగోచరము: చూ. రసము. 14; 7.=రువ్వము. చెప్పినదే మరలఁ జెప్పుట: చూ, వెండియు; 8: చూ, స్వభావము; అం. 9: చూ, ఆదానము. 3.

రూపరి. ద్వ. విశే. 1: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 2. అందకత్తియ: చూ, స్త్రీ.

రూపఱు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అంగహీనమగు; 2. చేచ్చు: చూ, సమయు. 1; 3. నశించు: చూ, సమయు. 3.

రూపవంతుఁడు. సం. విశే: చూ, రూపరి. 1.

రూపాజీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేశ్య.

రూపాధ్యక్షుఁడు. సం. విశే. టంకసాలయధికారి: చూ, నైష్కికుఁడు.

రూపాయ. వై. వి.=రూప్య. రూ-రూపాయి. రుకారు, పదునాఱు అణాలనాణెము: రూప్యము-రౌప్యము. తద్వి.-చివుక, దుగలము. దుగలము, పావలా-పావులా-ఇత్యాదిరకము వారీ నాణెములుకలవు.

రూపాయి వై వి.=రూప్య: చూ, రూ-రూపాయ.

రూపాస్త్రుఁడు. సం. వి. అ. పు: చూ, మన్మథుఁడు.

రూపించు. వై. స. క్రి.=రూపణ. నిరూపించు (సం. అనికొందఱు): చూ, వీక్షించు.

రూపు. వై. వి. 1. రీతి: చూ, విధము. 1; 2.=రూప: చూ, సౌందర్యము; 3.=రూప, ఆకృతి: చూ, స్వరూపము.

రూపుమాపు. ద్వ. ప్రే. రూపుమాయఁజేయు.

రూపుమాయు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చేచ్చు: చూ, సమయు. 1; 2. నశించు చూ, సమయు. 3.

రూపురూపున. వై. ద్రి. సమ్ముఖమున "అసంగతి రూపురూపున (ముఖాముఖిని) మాట్లాడిన తెలియును." [సమయు 3.

రూపుఱు. ద్వ. అ. క్రి. నశించు: చూ,

రూప్యము. సం. వి. అ. న. రూ-రౌప్యము. 1 బంగారు వెండిలోనగువాని నాణెము: చూ, హరువు. 4; 2: చూ, వెండి. 1; 3.=రూపాయ-రూపాయి: చూ, రూపాయ; వా. విశే. 4. సుందరము: చూ, హృద్యము. 2.

రూమరు. వా. వి. గాలిమాట, పుకారు, గుమాను, వదంతి: చూ, శబ్దము. 2. [గీఁత.

రూలు. వా. వి. 1. పద్ధతి, చేట్టము; 2. సమమగు

రూలుకఱ్ఱ. వా. వి. రూళ్లుగీయుకఱ్ఱ.

రూషితము. సం. విశే. ధూళి మొదలగువానిచేఁ గప్పఁబడినది, గుంఠితము: చూ, సంవృతము.

రె

రె. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకశబ్దములకనుప్రయుక్తమగునది. "బళిరె-బాపురె" మొ: రూ-రే: చూ, సేబాసు. [డు. 2.

రెంచే. దే. స. వి. (జోదమునందు రెండు): చూ, రెం

రెంట. దే. వి. 1. రెండగుట. ద్వైధము: చూ, రెండు. 2; అం. 2. ద్వైధము (భేదము): చూ, గుణములు. 3.

రెంటతాఁగుడు. దే. వి. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

రెంటతాఁగుడుగొండి. దే. వి: చూ, సింహము.

రెంటతాఁగుడుమెకము. ద్వ. వి: చూ, రెంటతాఁగుడు. రామా. 5, ఆ. 51.

రెంటవాల్కలిగలాఁడు. ద్వ. వి: చూ, సర్పము.

రెంటపంజోలు. దే. వి: లాయిడి.

రెంటము. దే. వి. రూ - రెంటెము - రేఁటెము, గింటెము - గెంటెము. జెంటనేఁతబట్ట: చూ, వస్త్రము.

రెంటికి. వా. వి. మలవిసర్జనమునకు పంపుమనెడుగుఱుతు (ష. వి). "బడిబాలుఁడు రెంటికిపంపుఁడని రెండువేళ్లుచూఁపెను."

రెంటెము. దే. వి: చూ, రూ - రెంటము.

రెండయిదులు. వా. స: చూ, పది.

రెండవకోలము. ద్వ. వి: చూ, రాచేకోలము.

రెండవపంట. దే. వి: ఎడకారు, దాళవా - దాళువా - దాళ్వా, పిక్కారు.

రెండవవంగడంపుపబువు. ద్వ. వి. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజు. 1.

రెండవవారము. వా. వి. సోమవారము: చూ, వారము. 2. [(2 × 6=12.)

రెండాఱులు. వా. స: చూ, ముచ్చాకము.

రెండు. దే. వి. 1. భేదము: చూ, వేఱుపాటు. 1; స. 2: ఇరు - ఈరు, రెంచే, రెంట. (సం). —అంఘ్రి, ద్వికము. తద్వి.—౧. ద్వంద్వము, ద్వయము, ద్వితయము, ౨. మిథునము; 3. (జోడము నందు) రెండునకు.— రెంచే; ౪. రెండగుటకు.—రెంట. (ఇదద్వైధము.) (వీనికిసంధిని వర్ణవికారము రెణ్ణాళ్లు, రెన్నెల్లు.)

రెండుజన్మములుగలవారు. అం: చూ, ద్విజులు.

రెండుతడవలు. వా. వి. బ: చూ, ఇనుమాఱు.

రెండుతలలపాము. దే. వి: చూ, రాజిలము.

రెండునాలుకలుగలది. అం. పాము: చూ, సర్పము.

రెండునాలుకలవాఁడు. లా. వి. ఆడినమాటతప్పిపోయిమఱియొకరీతిగామాట్లాడువాఁడు.

రెండునూఱులు. వా. స. బ: చూ, ఇన్నూఱు.

రెండునొకటి. వా. స. బ: చూ, రూ - రెండొకటి.

రెండుమాఱులు. వా. వి. బ: చూ, ఇనుమాఱు.

రెండుముఖములుగలవాఁడు. అం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

రెండువందలు. వా. స. బ: చూ, రెండునూఱులు.

రెండువీసెలు. వా. వి. బ: చూ, ఎత్తు. 8. (½ మణుగు.)

రెండుసార్లు. వా. వి. బ: చూ, రెండుతడవలు.

రెండైదులు. వా. స. బ: చూ, రూ - రెండయిదులు.

రెండొకటి. వా. దే. స: తిగ - తిప - తీ, ముచ్చే - ముచ్చె, మూఁడు - మూడు. (సం). —త్రికము.

రెంబ. దే. వి. రూ - రెబ్బ - రెమ్మ. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1.

రెక్క. దే. వి. రూ - ఱెక్క. పక్షియొఱెక. పరిభా. 4, ఆ. 86: చూ, ఱెక్క. 1.

రెక్కొను. దే. అ. క్రి. (రేకు + కొను) 1. రూ - రక్కొను, రేకెత్తు: చూ, వర్ధిల్లు; 2. తేఱకొను: చూ, స్వస్థమగు; ప్రే. 3. రెక్కొలుపు.

రెక్కోలు. దే. వి. రెక్కొనుట.

రెచ్చెల. దే. విణ: చూ, లడాయిగాఁడు.

రెచ్చు. దే. అ. క్రి: చూ, విజృంభించు. నీలా. 2, ఆ. 104.

రెట్ట. దే. వి. 1. పక్షిమలము: చూ, శమలము; 2. పక్షము: చూ, ప్రక్క. 2; 2. భుజము: చూ, స్కంధము. 1.

రెట్టి. దే. వి. 1: చూ, రెట్టింపు; 2. గొనము, మడుఁగు _ మడువు - మడ్గు - మణుఁగు - మణువు. (సం). గుణము.

రెట్టించు. దే. స. క్రి: ఇనుమడించు-ఇన్మడించు, ఇబ్బడించు-ఇమ్మడించు, జెమలించు.

రెట్టింపు. వా. వి. అంత, ఇనుమడి-ఇన్మడి, ఇబ్బడి-ఇమ్మడి, జంట, జత, జెమిడి-జెమిలి, దంట, దుగ-దుప, దుగుణము, దొంతు, రెట్టి, (సం).—దండము, ద్విగుణము.

రెట్టు. దే. వి: చూ, రెంటము.

రడి. దే. వి. 1: చూ, రూ-రెడ్డి; వా. 2. సిద్ధము.

రెడ్డి. దే. వి. 1. గౌరవ కుటుంబమునకుఁ జెందిన శూద్రజాతి. రూ-రెడి-ఱడి-గడ్డి (తద్వి.— కమ్మరెడ్లు, పంటరెడ్లు పాకనాటిరెడ్లు, పెడకంటరెడ్లు-పెడగటిరెడ్లు, భూమంచిరెడ్లు, మోటపాటిరెడ్లు-మోటాటిరెడ్లు మొదలగు జాతులు 14 గలవు.); 2: చూ, శూద్రుఁడు.

రెడ్డికము. వా. వి: రూ-రెడ్డిగము. ముడుచుకొన్న యొక కాలితొడమీఁద మోఁకాలు మీఁదుగా మడుఁచుకొన్న మఱియొక కాలి పాదము మోపి ఆకాలిని వీఁపును అంగవస్త్రముతో నీడ్చి కట్టుకొని కూర్చుండుట.

రెడ్డిగము. దే. వి.—పై.—

రెడ్డిపాలపంకెలు. ద్వ. వి. బ: చూ, ధాన్యము

రెడ్డివారినానఁబ్రాలు. దే. వి. పటుపర్ణి*: చూ, స్వర్ణక్షీరి.

రెపరెప. దే. వి. 1: చూ, గటిశము; 2. గాలి వీచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ. [2. గర్వించు.

రెపరెపమను. దే. అ. క్రి. 1. ఆఁకలెత్తు; వా.

రెప్ప. దే. వి: చూ, రూ-ఱెప్ప. కళా. 7, ఆ. 144. [195: చూ, సంపూర్ణము.

రెప్పము. దే. విశ. పూర్ణము. ఉ, హరి. 4, ఆ.

రెబ్బ. శే. వి: చూ, రెంబ.

రెమ్మ. దే. వి.—పై.—

రెమ్ము. దే. స. క్రి. 1. ఒడిసిలిగుచు. విజ. 1, ఆ. 72; 2. ఒడియు. సా. 1, ఆ. 71: (చూ, స్ఫోటించు) ఈడుచు-ఈడ్చు, ఈరుచు-ఈర్చు, ఒడియు, చేఁదు, తిగియు-తివియు, తిగుచు-తివుచు, తోడుకు, నిమురు, నుసుము, పీఁకు, లాగు. (సం).—ఆకర్షించు, ఆక్షేపించు, అపహరించు. తద్వి.—పాలుపితుకుటకు.—ఈడు, పిండు, పిదుచు, పితుకు-పిదుకు.

రెయి. వై. వి.=రాత్రి: చూ, రూ-రేయి.

రెయ్యా. దే. వి. చిఱుచేఁప: చూ, మత్స్యము.1.

రెలుచు. వా. స. క్రి. ఆకులుపువ్వులు లోనగువానిఁగోయు. రూ-రెల్చు. కోయు, గిల్లు, చిదుము. (సం) —అపచయించు

రెల్చు. వా. స. క్రి.—పై.—

రెల్ల. దే. వి. 1. కణిశైకదేశము: రెల్లు; 2: చూ, మెతుకు. 2. [పర్వతము.

రెల్లుకానుపుతాత. దే. వి. హేమాద్రి: చూ,

రే

రే. వై. వి. 1.=రాత్రి: చూ, రాత్రి; 2=రే. ఓసీ. రూ-రె (దేశ్యమనిశ.ర): చూ, రూ-రె.

రేఁగాకు. దే. వి. 1. నఖమను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; వా. 2: రేఁగుచెట్టుఆకు.

రేఁగు. దే. వి. 1: రూ-రేను-రేవు-ఱేఁగు, గొట్టియ-గొట్లె. *. (సం. ప).—కందుకము, కర్కంధు-కర్కంధువు, కువలము, కువలి, కుకోలము, కోల-కోలి, కోశాతకి-కోషాతకి, గూఢఫలము, గోపి, ఘుంట, ఘోంట, ఘోంటాఘుటి, ఘోటజటి, బదరి, స్వాదుఫల. తద్విశేషములు.—౧: అడవిరేఁగు-అడవిఱేఁగు. (సం).—కర్కశిక, వనకోలి, వనజబదరి; ౨: కమ్మరేఁగు-కమ్మరేను, నక్కరేఁగు-నక్కరేను-నక్కెఱు. (సం.)—ఐరావతము, కశేరుకము, ఖగవక్త్రము, లకుచము-లికుచము; ౩. నేలరేఁగు. (సం).—క్షితి

బదరి, క్షుద్రఘోలి, చివిల్లికా, క్షుపము, భూబదరి; ౪: చిటిగొట్టె; ౫: రేఁగుపండు, ఱేఁగుపండు. (సం).—కర్కంధువు, కుల ము-కోలము, కోకిలము, కువలము, గుట, ఘోంట, బదరము, సౌవీరము.(వి.గతవానికి "చూ, స్వాదుఫల. 3."); అ. క్రి. 2. పై కి లే చే. రా మా. 7, ఆ. 279: ఎగయు, కొదరు, గొరించే, నెగయు-నెవయు, నెగయుదెంచే, పుటమెగయు, లేచే. (సం).—ఉద్గమించే,3. రూ-రేయు-ఱేయు-రేచ్చు: చూ, విజృంభించే; 4. ఉ ద్రేకించే: చూ, హుంకరించే.

రేఁగుడు. దే. వి. సిధ్రికి.*: చూ, పొట్ల.

రేఁగుపండు.వా.వి.బదరీఫలము: చూ, రేఁగు.1-౪.

రేఁచే. దే. ప్రే. 1. రేఁగఁజేయు. రూ-రేఁపు; స. క్రి. 2: ఎక్కాడు, ఎక్కులు పెట్టు, ఎత్తుపెట్టు, ఎసకొలుపు, ఎసపెట్టు, కెల్ల గించే, కొలుపు, పురికొలుపు, పెః రేఁచే-పెరరేపు- ప్రేచే- ప్రేరేపించే-ప్రేరేఁచే-ప్రేరేపు, పొలుగుడుపు-పొ ల్గుడుపు. (సం).—ప్రేరించే.

రేఁటెము. దే వి: చూ, రూ-రెంటము.

రేఁపు. దే. ప్రే: చూ, రూ-రేఁచే.

రేఁబగలు. ద్వ. వి. రోజే, అహోరాత్రము: చూ, హోర. 1.

రేక. దే. వి. 1. తాటాకు మట్టతో కట్టిన దొప్ప; నై. వి. 2.=రేఖా. గీఱ; చూ, రేఖ. 3; 3.=రేఖా-లేఖా. జోబు: చూ, లేఖ. 3; 4. పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; వా. 5: చూ, రేకు. 1.

రేకంటు. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.

రేకచీరణము. ద్వ. వి. రేఖలుతీర్చెడు చిన్న యులి: చూ, వృక్షాదనము.

రేకు. దే. వి. రూ-ఱేకు. •1. పుష్పదళము: చూ, సంవర్తిక; 2. జలతారు: చూ,సరిగ.2; 3. ఈఁక: చూ, ఱెక్క. 1: 4. అంచే కమ్ములులేనిబట్ట, సయిను: చూ, వస్త్రము; 5. దుప్పటిలోసగము: చూ, వస్త్రము.

రేకుముడఁచే. దే. స. క్రి. రూ-ఱేకుముడఁచే. అణఁగఁద్రొక్కు. విజ. 3, ఆ. 167.

రేకెత్తు. దే. అ. క్రి: చూ, వర్ధిల్లు.

రేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-లేఖ. 1. ఎడము లేక దగ్గఱయగు వృక్షాదులపంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 2. పాణిపాదతలముల యందలి గీఱ; 3=రేక: చీరము,కాంతి. (తె.వ.).-గీఁత, గీటు, గీఱ, గెఱ, గోఁటు, చాఱ, జీర, బరి, రేక, అక్కు, వ్రాయి. తద్వి.—౧. గుండ్రనిరేఖను.— (తె).-గిఱి, గుడి; ౨. వడ్లగాసిచేట్టుగీఁచెడు గిటికి.—(తె). పొతుకు; 4.=లేక. జోబు: చూ, లేఖ. [1—30.

రేగటినేల. దే. వి. నల్లనేల: చూ, భూమి.

రేగడ. దే. వి.—పై.—(రూ-రేవడ)

రేగడి. దే.వి.రూ-రేవడి:చూ,భూమి.1—౫౫.

రేగడిమూల. దే. వి. తీఁటకసింద *: చూ, సముద్రాంత. 1.

రేచకనికృష్టము. అం: చూ, కరణములు.

రేచకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, కుంభకా దిత్రయము; 2. ఏనుఁగుచెవివంటి పాదకం చుకము: చూ, వారవారణము.

రేచకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.కరక*:చూ,హరీతకి.

రేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-రోచని. 1. *; 2. దంతి*: చూ, విశల్య.5.

రేచిక్క. వా వి. 1. తిలతిక్క;2:చూ,వినుపు.

రేచితము. సం. వి. అ. న. 1. వంకరలేక వేగ ముగాఁబోయెడి గుఱ్ఱపునడ: చూ, ధారలు; అం. 2: చూ, భూక్రియలు; 3: చూ, నృత్తహస్తములు;4:చూ, కటిక్రియలు.

రేచీఁకటి. ద్వ. స్త్రీ. రాత్రికన్నులు తెలియమి, నిశాంధ్యము.

రేచీఁకు. ద్వ. వి: అవిటి-అవిడి, కన్నవిటి, కానని వాఁడు, కానరాని వాఁడు, గుడ్డి-గుడ్డి, చీఁకు-చీకు. (సం. వ).—అంధకుఁడు, అంధుఁడు, అదృక్కు, అనేడమూకుఁడు, దివ్యచక్షువు. తద్వి.— ౧. పుట్టు గుడ్డి, పుట్టుచీఁకు. (సం).—జనుషాంధుఁడు; ౨. మెల్లకంటివాఁడు. (సం).—కేకరుఁడు, గోకులికుఁడు, టగరుఁడు, వలిరుఁడు-వళిరుఁడు-వళీరుఁడు. ("చూ, వళీరుఁడు.")

రేచెల్వ. ద్వ. వి. బోగముది: చూ, వేశ్య.

రేజేవరాలిమగఁడు. ద్వ. వి. చేందమామ: చూ, హిమాంశువు.

రేజోతి. వై. వి.—పై.—

రేడియో.వా. వి.(Wireless and Radio) తంతువిరహిత తారాప్రేషణము. (ఇందుకు సంబంధించిన పరిభాషా పదములు — ౧ Wireless Telegraphy=తీగ లేని టపా; తంతు విరహిత తారాప్రేషణము; ౨. Wireless Amplifier=ధ్వనిస్ఫుటీకరణసాధనము; పరివర్తన యంత్రము; ౩. Broad Sasting= పరిప్రేషణము; భూమార్గ టెలిఫోను తంతులద్వారా (శబ్ద) ధ్వనివ్యాపనము; సంగీతము ఉపన్యాసము వగైరాలకుపయోగించునది; ౪. Wireless Loud Speaker= శబ్దప్రస్ఫుటన యంత్రము; తారస్వరయంత్రము; ధ్వనియథాతథముగా వినఁబడునట్లు చేయునది; ౫. Wireless Microphone=శబ్దోత్పాదన యంత్రము; సూక్ష్మశబ్దగ్రాహి యంత్రము, వాయుతరంగములందలి ధ్వనినే విద్యుత్ప్రవాహ తరంగములందునుకలిగించునది; ౬. Wireless Radio Set=విద్యుత్తరంగముల ద్వారా వ్యాపింపఁజేయఁబడు ధ్వనులను మరల నిజరూపములో వినుటకుపయోగించు పరికర యంత్రము; ౭. Wireless Receiver=గ్రాహక యంత్రము; ౮. Wireless Short Wave=చిన్నఅల, హ్రస్వతరంగము; ౯. Wireless Trans Former=పరిణామక యంత్రము. విద్యుత్ పరివర్తన యంత్రము; ఒకవోల్టుపట్టుఁబడి విద్యుత్తునొకవోల్టుపట్టుఁబడికి మార్చునది; ౧౦. Wireles Transmitting= విద్యుత్ ప్రాపణ; ప్రేషణ; ౧౧. Wireless Trans Mitier=విద్యుత్ ప్రేషణ (ప్రాపణ)యంత్రము; ౧౨ Wireless Trans mitter Areal=అంతరిక్ష మార్గవిద్యుత్ ప్రాపణతంతులు; ఎత్తుశిఖరములపై వేయఁబడు సమాంతరతంతులు; ౧౩. Wireless Beam Areal=హ్రస్వతరంగ ప్రాపణ తంతువులు ఇత్యాది. [మయుము (పిడక.)

రేణము. దే. వి. దూషపేష. చూ, శుష్కగో

రేణికివచ్చు. వా. అ. క్రి: సేటుసేయు.

రేణుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రేణుకయను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; 2. జమదగ్నిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య.); 3. (రేణుకలు=నూగుగోస అనికొందఱు).

రేణునాసము. సం. వి. అ. పుం తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

రేణువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. 1. కణిక, కలుషము, క్షితికణము. గుండకము, చూర్ణము, తమస్సు, ధూళి, పరాగము, పాంశువు-పాంసువు, వాతకేతువు. (తె. ప).—తుమురు—తువ్వర, తర్రిమ్ము-తుర్రిమ్ము. దప, దుమారము, దుమ్ము-దుమ్ము, దువ్వ, దూలి-దూళి, నలఁకి, నలి,

వలుసంత, వలుసు, నెరసు, పదటి (పడదు)-పదడు,బుగ్గి.తద్వి.౧.-కణము,పరమాణువు, పీలువు; ౨. గవుండ్లవాఁడు కత్తులునూఱెడుపాడికి:(తె).—నెరసు. (చూ,సురుము) (చూ, స్వల్పము.); 2. లవము: చూ, స్వల్పము. [చూ, సిరము.

రేణుసారము. సం. వి. అ. న. కర్పూరము:

రేతము. సం. వి. స్. న: చూ, రూ—రేతస్సు.

రేతలి. దే. వి: చూ, రేణునాసము.

రేతస్సు.సం.వి.స్.న. 1.పురుషునిరేతస్సునకు:-అక్షము, ఇంద్రియము. కల-కళ, కలము, కామము, కిట్టవర్జితము, ఛర్ది, తేజము—తేజస్సు, బిందువు, బీజము, భగము, మదము, వీర్యము, సుక్రము, శుక్లము, శుచి, హిరణ్యము. (తె) —సాఁడు. తద్వి.—౧.ఆఁడుదానిరజస్సు -ముట్టునెత్తురు-రజస్సునకు:— (చూ, రజస్సు. 3); ౨ ఆఁడుదానిరక్తమును మగవాని రేతస్సు సు కలిసినముద్దకు:-కలిలము, కులవలము; 3. ఏనుఁగురేతస్సునకు:—మదము; ర. స్త్రీపుష్పమార్తవమునకు:-(తె).గొర్రెత్తుముట్టు,ముట్టు, సనుగతి—సముర్త ("చూ, హిరణ్యము. 5."); 2. పాదరసము: చూ, సూతము.

రేతిరి. వై. వి.=రాత్రి: చూ, రాత్రి.

రేత్తిరి. వై. వి.=—పై.—

రేత్రి. వై. వి.=—పై.—

రేదొర. ద్వి. వి. చంద్రుఁడు: చూ,హిమాంశువు.

రేద్రిమ్మరి. ద్వి. వి. (రే + ద్రిమ్మరి) రాత్రించరుఁడు. ఉ, రా. ౩, ఆ. 43: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; 2. దొంగ: చూ, హారకుఁడు.

రేద్రిమ్మరీఁడు. ద్వి. వి. 1. దొంగ: చూ, హారకుఁడు; 2. నిర్ఋతి: చూ, సోఁకులఱేఁడు.

రేనాఁడు. దే వి. దేశవిశేషము, రేవు: చూ,సీమ(1).

రేను. దే. వి: చూ, రూ-రేఁగు.*.

274

రేపకడ. ద్వి. వి. (రేపు + కడ) రూ—రేపాడి ఎల్లి, రేపు-ఱేపు.

రేపాడి. దే. వి.—పై.—కాశీ. 7, ఆ. 259. (రేపాడియనుచో ఆడియనునది అది వంటిదని యెఱుఁగునది) (చూ, ఏఁడాది.)

రేపు. దే. వి.—పై.—

రేఫుఁడు. వా. విశే. రేఫ్ఫుఁడు. మూఁబడినవాఁడు: చూ, వ్యాసుఁడు. 2. [హీనాంశువు.

రేపాలఁతిమగఁడు. ద్వి వి. చేందమామ: చూ,

రేఫము. సం. వి. అ. పుం. 1. రవర్ణము: చూ, వర్ణము 1. విశే. 2.అధమము: చూ,హీనము.2.

రేఫసుఁడు. సం. విశే: చూ, రేఫుఁడు.

రేఫ్ఫుఁడు సం. విశే.—పై.—

రేబ దే. వి. శయ్యపైపఱపు, సెపు: చూ, శయ్య. 1. [రాత్రి.

రేయి. వై. వి.=రాత్రి. రూ-రే-రేయి: చూ,

రేయింతిమాను ద్వి. వి: చూ, సముద్రము.

రేయిసల్లు. ద్వి. వి: చూ, రేపాలఁతిమగఁడు.

రేయు. దే. అ క్రి. 1: చూ, విజృంభించు; స. క్రి. 2. ఖండించు. రాఘ. 4, ఆ. 148: చూ, నెలగు.

రేగొండ. ద్వి. వి: చూ, వెన్నెల. 1.

రేఱేఁడు. ద్వి. వి: చూ, రేపాలఁతిమగఁడు.

రేల. వా. వి: చూ, రూ-ఱేల*.

రేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నర్మదానది: చూ, నది; 2. నీలి*: చూ, రంజని. [విశేషము.

రేవంతముల్లు. వా. వి. వస్త్రము ధరించుటలోని

రేవంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అశ్వశిక్షకుఁడు, కళాంకరుఁడు.

రేవఁడు. దే. వి. (రేవు + అఁడు) చాకలవాఁడు. స్వా. 3, ఆ. 104: చూ, రజకుఁడు.

రేవగలు. ద్వి. వి. (రే + పగలు) అహోరాత్రము: చూ, హోర. 1.

రేవడ. దే. వి: చూ, రూ—రేగడ.పర. 2,ఆ.12.

రేవడి. దే. వి: చూ, రూ-రేగడి.

రేవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-రేవంతి-రేవ: చూ, రిక్క; 2. బలరాముని భార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య.)
రేవతీరమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1.
రేవలచిన్ని. దే. వి. రూ-రేవల్చిన్ని* (మలమూత్రములు జారీ చేయును.)
రేవల్చిన్ని. దే. వి.—పై.—
రేవు. దే. వి. 1. నద్యాదులయందు మనుష్యులు దిగుట కనువుగా నేర్పఱచిన దారి: నీరాట రేవు-నీలాటిరేవు-నీళ్ళాటరేవు, రేవు. (సం).—అవతారము, ఘటము, తీర్థము: చూ, సరస్సు. 1. తద్వి.—నడచిపోఁదగిన రేవునకు.—పాటిరేవు; 2. సముద్రమునందు సరకులు ఎగుమతిదిగుమతి చేయుచోటునకు:-(సం).—అవతారము, ఘటము, తీర్థము: చూ, సరస్సు. 1; 3. రేవాడు, కరవాఁక పట్టణము: చూ, దేశములు. ౧౭.; 4: చూ, రేఁగు*. య. 2, అ. 47; 5. చౌకలవాని చౌకిరేవుల లెక్క. "ఎన్ని రేవుల ఉతికెను"
రేవుజెక్క. దే. వి. గాడిద: చూ, రాసభము.
రేవుబోయ. దే. వి: చూ, సరంగు.
రేవువాఁడు. దే. వి: చూ, రేవఁడు.
రేవెలుఁగు. ద్వ. వి: చూ, రేపాలఁతిమగఁడు.
రేవెల్గు. ద్వ. వి.—పై—
రేవెల్గుజోడు. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.
రేస. దే. వి. 1. చేలుకన: చూ, లాఘవము. 1; వా. 2. ఒకానొక కుక్క: చూ, రూ-రేఁచే (రేచే అని కొందరు); విశే. 3. చేలుకనిది: చూ, లాఘవము.1.
రేసుగుడ్డ. దే. వి. చేతిగుడ్డ: చూ, వస్త్రము.
రేసొద. వై. వి. కంకరి: చూ, లేపము.

రై

రై. సం. వి. ఐ. పుం.=రో. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. [కంచెల: చూ, వస్త్రము.
రైక. దే. వి.రూ-రవిక-రైక-అయిక-అవిక,
రైటరు. వా. వి. గుమాస్తా (క్లర్కు.)
రైటు. వా. వి. ఒప్పు, క్రమము. (రాంగునకు వ్యతిరేకము.)
రైతు. దే. వి. రూ-రయితు: చూ, సేద్యకాఁడు. తద్వి.—౧. భూస్వాతంత్ర్యము లేని రైతునకు.—పాయకారి; ౨. పొలము కాఁపునకు.—పొలమరి. (మిగతవానికి "చూ, సేద్యకాఁడు.")
రైలు. వా. వి. 1. ఇనుపపట్టు; 2. పొగబండి: (ట్రైన్) :చూ, శకటము.1. (చూ, బండి.)
రైవతకము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, ఊల*; 2. ఎఱ్ఱకిత్తలి*: చూ, శర్కరాంకము.
రైవతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

రొ

రో. దే. అవ్య. 1. సంబుద్ధియందు స్త్రీవాచకంబులకను ప్రయుక్తమగునది. (ఉదా. — అక్కరో, ఇంతిరో, రమణిరో మొ.) రూ-రో; 2. ప్రశంసార్థకమునందు తద్వాచకశబ్దంబులకను ప్రయుక్తంబగునది. "అమ్మరో.": రూ-రో. [శబ్దము. 1.
రొంజోడు. దే. వి. ప్రలాపము, పదరు: చూ,
రొండి. దే. వి. 1: తుంటి, మలుసు; 2. నడుముయొక్క పార్శ్వభాగము: చూ, పిఁగు. 1.
రొండివ్రేటు. అం: చూ, విన్నాణములు.
రొండు. దే. వి. రూ-రొడ్డు, రొప్పు, రోఁజు, శ్వాసరోగము: చూ, వగరుపు.
రొండుడు. దే. వి: చూ, రూ-రొంజోడు.
రొంప. దే. వి: పడిసెము. (సం)—పీనశము-పీనసము. తద్వి.—(సం).-ప్రతిశ్యాయము-ప్రతిశ్రాయము-ప్రతిశ్రయము-పీనశము-పీనసము.(వైద్యశాస్త్రమునందు ప్రతిశ్యాయపీనసశబ్దములు ప్రత్యేకములు.)
రొంపి. దే. వి: చూ, సుబ్బలి.

రొంపిదుక్కి. దే.వి. నీళ్లుగట్టి అడుసు గాదున్నుట (మళ్లీయొకటి వెలిదుక్కి): (చూ, కుదప. 1.): చూ, సేద్యము.

రొంపిమాను. దే. వి. రొంపిదున్నినపిమ్మట మిట్టపల్లములు సరిపఱచుటకు మీఁద పాఁకించెడు మాను: పోకమాను.

రొక్కపుదొర. ద్వ. వి. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

రొక్కపుపూఁట. ద్వ. వి: అపువుఁబూఁట

రొక్కము. నై. వి. 1 =రోక. చేతివెల, నగదు (చూ, విత్తము. 1.); 2.=రుక్థ. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3: చూ, సమూహము.

రొక్కములతేఁడు. ద్వ. వి: చూ, రొక్కపుదొర.

రొక్కారొక్కములు. నై. విశే. బ. బహువిధములుగలవి: (సం).— ఉచ్చావచము, నైకభేదము.

రొక్కించు. నై. స. క్రి. 1. రొక్కపఱచు; వా. 2. రొక్కిరొక్కియడుగు.

రొచ్చు. దే. వి. 1. అపవాదము: చూ, నెగ్గింపు; 2. అడుసు. రూ-అరొచ్చు: చూ, సుబ్బలి; 3: చూ, నుచ్చు. 1; 4. మాలిన్యము: చూ, మలినము. 1; వా. 5. రూ-అరొచ్చు, తూముకాల్వలవెంటఁ బాఱెడు మురికిబంక: చూ, సుబ్బలి.

రొట్ట. దే. వి. 1. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1; వా. 2. ఆకులప్రోవు.

రొట్టియ. దే. వి. రూ-రొట్టె: చూ, భక్ష్యము.

రొట్టె. దే. వి.—పై.—

రొడ్డు. దే. వి. 1: చూ, రూ-రొండు; వా. 2. పులుపు, ఘల్లన. "చెల్లరొడ్డుగానున్నది"

రొడ్డుడు. దే. వి: చూ, రూ-రొండుడు.

రొద. నై. వి.=రుత. రూ-రొదాళము. 1. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2. కలకలధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

రొదాళము. నై. వి.=రుత.—పై.—

రొదాళించు. నై. అ. క్రి. ధ్వనించు: చూ, శబ్దించు.

రొప్పు. దే. అ. క్రి. 1. కూయు: చూ, శబ్దించు; 2. (పులి) కూయు: చూ, శబ్దించు; స. క్రి. 3. కోపించు: చూ, రోషించు; 4. తఱుము: చూ, వెంబడించి పఱుగెత్తించు; 5. ఉచ్చాటనముచేయు.

రొమ్ము. నై. వి.=ఉర. రూ-అరొమ్ము. 1: చూ, వక్షము. 1; అం. 2: చూ, తాడితాంగములు; 3: చూ, నఖక్షతస్థానములు.

రొయి. దే. వి. 1. నింద: చూ, నెగ్గింపు; 2. రూ-రొయ్యి, రోఁతబూడిద, కట్టెనిప్పుమీఁదినిగుఱు: చూ, సిగరి. 1 (భస్మము.)

రొయ్య. దే. వి. చిఱుచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

రొయ్యి. దే. వి: చూ, రూ-రోయి. 2.

రొల్లు. దే. వి. 1 ప్రలాపము: చూ, శబ్దము. 2; అ. క్రి 2: కలవరించు, పనవు, పలవించు, పలవు, పలుకు, పలవరించు-పల్వరించు. (సం).—ప్రలాపించు. ("చూ, శబ్దించు".)

రొష్టు(ష్టు). వా. వి.1. నిష్ఠురము; 2. అప్రతిష్ఠ.

రో

రో. సం వి. ఐ. పుం. 1. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; నై. వి. (1). రూ-రోయి. లంజెవల: చూ, శుల్కము. 3; (2) పందెము: చూ, వ్యవహారము 4; (3) కుదువ, తాకట్టు: చూ, వారకము (1); (4) ఎరవు, చేబదులు: చూ, వారకము (1); (5): చూ, విక్రయము; (6)=రై. ధనము: చూ, రో. 1; అవ్య. (7): చూ, రూ-రొ. 1; (8): చూ, రూ-రొ. 2.

రోంత. వా. వి. (రవ్వ + అంత) రూ-రవ్వంత. కొంచెము: చూ, స్వల్పము.

రోఁకటిబండ. దే. వి. 1. శతపది: చూ, సర్పము; 2. పొన్నులేనిపొట్టిరోఁకలి, బండ: చూ, రోఁకలి; 3. క్రోష్టుపుచ్ఛిక*: చూ, సింహపుచ్ఛి.

రోఁకటిలోఁదలఁదూర్చి రోఁకలిపోటులకు వెరువవచ్చునా? లో. కార్యశూరత్వమందు వెనుకంజవేయఁగూడదు. "ఉదా.— కాకున్నది కాకమానదు. రోఁటిలోఁదలఁదూర్చి రోఁకటిపోటునకు వెరుపఁదీరునా?" (నీతిచంద్రిక—మిత్రలాభము)

రోఁకలి. వై. వి.=గోకిల: (సం).—గోకిలము, పేళలము, ముషలము-ముసలము. తద్వి.— ౧ పొట్టిరోఁకలికి.—బండ, రోఁకటిబండ; ౨.బలరాముని రోఁకలికి:-(సం)సౌనందము. ("చూ, సౌనందము.")

రోఁకలితాల్పు. ద్వ. వి. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1.

రోఁకలిపోటు. వా. వి: దంపు-దంపుడు, కొట్నము. (సం).—అవహననము.

రోఁజు. దే. వి. 1: చూ, వగరుపు; వా. 2. రేఁబగలు: చూ, రూ— రోజు; అ.క్రి.3: చూ, వగరుచు.

రోఁజోడు. దే. వి.(రూ—రొంజోడు_రొండుడు-రొడ్డుడు—రొల్లుడు) ప్రలాపము: చూ, శబ్దము. 2.

రోఁత. దే. వి. 1. నింద: చూ, సెగ్గింపు; 2.(విణ). ఉల్లటము, ఏవ-ఏవము, ఎంబెటికము-ఎంబెటికి- ఎబ్బెరికము- ఎబ్బెటికము, ఎబెట్టు-ఎబ్బెట్టు, ఎటుబటికము, ఏవ—ఏవము, ఓకర, ఓకరింత, ఓకిలి-ఓకిలింత, కింకిరిపాటు, కికింకిరి, చీఁదఱ, నవ్వు, రోఁత, విసవు-విసుగు-విసుపు-విసువు. (సం. ప).— అనిష్టము, అప్రీతి, అసహ్యత, అసహ్యము, ఆనర్తము, ఋతీయ, ఏహ్యము, ఘృణ, జుగుప్స, హ్రిణీయ-హృణీయ-. తద్వి.— మిక్కిలిరోఁతకు.—ఛెబ్బెట్టు, ఏకు(వా)(యూక్కు)("చూ, హృణీయ.")

రోఁతకాఁడు. దే. వి: ఏవకాఁడు, రోఁతగొట్టు, రోసుబడి. (సం).—అసహ్యుఁడు.

రోఁతగొట్టు. వా. వి.—పై.—

రోఁతగించు. దే. అ. క్రి: చూ, రోఁతపడు.

రోఁతపడు. దే. అ. క్రి: ఈసరించు, ఏవగించు, ఏవపడు, ఓకరించు—ఓకలించు, గోరపడు, రోఁతగించు, రోయు. (సం).—అసహ్యపడు, అసహ్యించు. [వెలివాఁడు.

రోఁతలమారి. దే. విణ. నిందితుఁడు: చూ,

రోఁతిబూడిద. దే. వి: చూ, రొయి. 2.

రోక. దే వి. మూల: చూ, హరిత్తు. 1.

రోకము. సం. వి. అ. న. 1. ఓడ: చూ, హోడము; 2.=రుంకము ఛిద్రము: చూ, రంధ్రము. 1; 3. కదలిక: చూ, లోలము; పుం. 4. వెలుఁగు: చూ, వెలుతురు. 1; 5. రొక్కపమ్మకము: చూ, విక్రయము; 6.=రొక్కము. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

రోకు. దే. వి. లలి: చూ, నికాపము.

రోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. (దీనిచేఁ దపింపఁజేయఁబడుదురు.): అంహతి, ఆతంకము, ఆమము, ఆమయము, ఆమోగము, ఉపతాపము, కాసువు, కిల్బిషము, క్షిడ్రము, గదము, గుడము, భంగము, రుక్కు—రుజ, రుగ్ణత, వికారము, వ్యాధి, స్పర్శము, హనువు. (అవ్య).—అతి, కచ్చిత్. (తె).—జబ్బు, తెగులు—తెవులు, నలఁక-నలఁకువ-నలి-నలుకువ, నొవ్వి-నొప్పి-నోవి-నోవు, సుస్తి, ("చూ, హనువు. 4."). తద్విశేషములు.— ౧. రోగవిశేషములు.—అక్కు; అతిమూత్రము; ఆమిషి; ఊరుస్తంభము, ఔదుంబరము; ఔపసర్గికము; కదరము; కురము; గదము;

గరము; గర్దభగదము; గుల్మము; ఛర్దువు; ధ; దుర్నామము; పక్షవాతము; పాకలము; పుష్కరము; ప్రదరము; మశకము; మహోదరము; లూత; విదారి; శర్కర; సికత; (తె).— ఎండుతెవులు; (తె).- ఎదురుకుత్తుక; (తె).—చీడ; (తె).—చెండు; (తె).—దొందము; (తె).—నత్తి. (తె).—మశిమిడి. ఇత్యాది; ౨: అంతర్వమి, అజీర్ణము, అజీర్తి, అనుబంధము, చపలతాశయము, వాయుగండము. (తె).—అఱకము, అఱగమి, అఱకువ-అఱుకువ, అఱ్ఱియము—అఱ్ఱము, ఉబ్బరము, ఉబ్బు, కడుపుబ్బు, పొంగరము, పొంగరింపు, పొంగు, మఱ్ఱె-మఱ్ఱెయ; ౩: ఆక్షేపకము, ఆధ్మాతము, ఆర్ధ్వపము, ఖల్లి; ౪: ఉత్పాదిక, ఉద్దేహిక, ఉపజిహ్వక, కంఠశాలుకము, గలశుండిక- గళశుండిక, గళాంకురము, ౬.వి, రోహిణి, వట. (తె).—అంగిటిముల్లు, అరిమి, కొండనాలుక, కోవ, చిఱునాలుక. (చూ, రసన 1.); ౫: ఉపతప్త, ఉపతాపము, ఖిద్యమానము, స్పర్శము, స్పృష్ట; ౬: ఉపదంశము. (తె)- కొఱుకు, కొఱుకుపుండు, సవాయి; (తె).- అడ్డకఱ్ఱ; పచ్చసెగ; సెక-సెగ; ౭: ఉచ్ఛ్వాసనిరోధనము. ఉచ్ఛ్వాసావరోధము, యాపకము. (తె).- ఊపిరికుట్టు, గురుకు; ౮: కందసంజ్ఞము, యోన్యర్శము; ౯: కాంతిదము, పిత్తము, పైత్తము, పైత్యము, మాయువు; ౧౦: కాశము—కాసము, క్షయథువు, క్షవథువు, క్షవకము, క్షయము, గదాగ్రణి, యక్ష్మము. (తె).— అఱుగుఁదెవులు-అఱువుఁదెవులు, ఉక్కిస, ఉబ్బరము, ఉబ్బసము, కక్కువాయి, దమ్ముటు, గస, డగ్గు-

డగ్గు, నవఁత. తద్వి.—(౧) (తె).—పొడిదగ్గు; (౨) రాజయక్ష్మము; ౧౧: క్షౌద్రమేహము, వర్షమేహము, మేహము. (తె).—చెలది, తెలుపు; ౧౨:గృధ్రసి. (తె).—కిరుదెస; ౧౩. గ్రహణికి:—అతిభేదము, అతిసారము, అన్నగంధ, ఆమము, ఉత్థానము, ఉదరామయము, గ్రహణి, పాచనము, ప్రవాహిక, రక్షు, సారణము. (తె).—నోము, పాచేగము, పారుడు, పాసనము, బంక, బేది. తద్వి.—(౧): నెత్తురుబంక; (౨): సీతభేది; ౧౪:సర్పి. (తె).—చేప్పి-రూ—సప్పి; ౧౫: (తె):—చెవ్వ, చెవ్వకాయలు; ౧౬: (తె):- చెలది-చెలిది-చెద్దీ;౧౭:జ్వరభేదములు —(౧): అభిఘాతము;(౨) ఆహికము.(తె).—పాళి, పొలి; (౩): అనుతాపము, ఓజోశనము. (తె):— గాలివేఁత; (౪) కూటపాకలము, పిత్తజ్వరము; (౫): కూటపూర్వము,త్రిదోషజము, పాకలము; (౬) జ్వరము, జూర్తి. (తె).— కాఁక-కాఁక, పులకరము, పులపరము, వెక్క, వెచ్చ, వేఁకి;(౭) (తె).- తాఁకుడు. ఇత్యాది; ౧౮: (తె).—తెగులుగొంటు-తెవులుగొంటు—తెవ్లుగొంటు; ౧౯. సజ్జనకు.— (చూ, శైత్యము. 1.); ౨౦. తెమడకు— (చూ, శ్లేష్మము.); ౨౧: మరిడీవ్యాధి, విషూచిక. (తె):—కలరా; ౨౨: మూర్ఛకు.(చూ, సొమ్మ.); ౨౩. జేన్నికి.— (చూ, సన్నిపాతము); ౨౪. కంటితెవులునకు.—(చూ, హర్షణము); ౨౫. కంతికి.- (చూ, దద్రువు.); ౨౬. పాండురోగమునకు..—పాండువు. (తె).— పాలుఁడు; ౨౭. వ్యాధినిర్ణయమునకు:—సముత్థానము; ౨౮. కుష్ఠువునకు.—(చూ, సితము. 1.); ౨౯. తలనొప్పికి.— (చూ, శిరోభారము);

౩౦. వాంతికి.-(చూ, వాంతి); ౩౧. మశూచక మునకు.-(చూ, స్ఫోటకము.); ౩౨. వెక్కిళ్ళకు.-(చూ, హిక్క. 1) ౩౩: లక్కతెవులు; ౩౪: అంకుతెవులు. ఇత్యాది. ("చూ, హనువు. 4.) 2. కుష్ఠౌషధము: చూ, మందు. 1-3.

రోగహారి. సం. వి. న్. పుం. 1. జోమ*: చిత్రకము, చిత్రకేతువు, జామ, జామి. (తె).: జేమి, జోము-జోమి; 2. బూడిదగుమ్మడి: చూ, సర్వతోభద్రి; విశే. 3: చూ, వైద్యుడు.

రోగి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.): చూ, వ్యాధితుడు. తద్వి.—అతిసారకి. ఇత్యాది.

రోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గోరోజనము, మంగళ్య, క్షితి: చూ, రాజావర్తము; 2. ఉత్తమస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. ఎఱ్ఱగలుగ*: చూ, సహస్రపత్రము.

రోచనము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండబూరుగు*: చూ, శాల్మలి. 2; విశే. 2. ప్రకాశించేనది: చూ, శుభ్రము. 5.

రోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ—రేచని. తెల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; 2: కంపిలము- కంపిల్లకము -కాంపిల్యము, కరంబము, కర్కశము, చంద్రము, జాతి, రక్తాంగము. (తె).—కంపిల్లము.* ((సం) రంజకము అని కొందఱు.)

రోచమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపు మెడసుడి: చూ, హయము; అం. 2: చూ, ఆగంతుకములు. 653. పొరట.

రోచిష్ణువు. సం. విశే. (ఉ): చూ, విభ్రాట్టు

రోచిస్సు. సం. వి. స్. న. 1. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

రోజా. వా. వి. 24 గంటల (60 గడియల) కాలము: ఓర, తారీఖు, తేది, దివి, నాడు, నిచ్చే, పూట, పొద్దు-ప్రొద్దు, రేబగలు-రేపగలు, రోజు (అని కొందఱు). (సం)- అహోరాత్రము, కల-కళ, కేరలి, దినము, దివసము, వాసరము, హోర. తద్వి.— ౧. ముప్పదికాష్ఠలకాలము, 580 ఱెప్పపాటులకాలమునకు:(సం).—కల-కళ; ౨. ప్రతి దినమునకు.— నాడునాడు, నానాడు. (సం).—అనుదినము, దినదినము, ప్రతిదినము, ప్రత్యహము; (చూ, వాసరము); ౩. పుణ్యదినమునకు.-(సం) పుణ్యాహము; (పగలుమన్నగువిశేషములకు "చూ, వాసరము." "చూ, హోర.1.")

రోటు. దే. వి: చూ, వక్రము. 1.

రోటుపోవు. దే. అ. క్రి: చూ, వంకరపోవు.

రోడ్డు. వా. వి. కంకరపోసినబాట "ట్రంకురోడ్డు": చూ, సృతి. 1. (మార్గము. 1.)

రోదనము. సం. వి. అ. న. 1· చూ, శోకము; 2: అశ్రము-అస్రము-అస్త్రము, అశ్రువు-అస్రువు, ఆరామశాకము, బాష్పము, నేత్రాంబువు. (తె).—కన్నీరు-కన్నునీరు, నీరు. ("చూ, సలిలము."); అం. 3: చూ, రతిధ్వనులు.

రోదము. సం. వి. అ. న. భూమ్యాకాశమధ్యము: రూ-రోదసి- రోదస్సు, ద్యావాపృథ్వులు. ద్యావాభూములు. (తె)—మన్నుమిన్ను. తద్వి.—రెండు దరులనడుమునకు:— పాత్రము, వంకము.

రోదసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మన్ను: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.); 2. మిన్ను: చూ, సురవర్త్మము; 3: చూ, రూ-రోదము.

రోదస్సు. సం. వి. స్. న: చూ, రూ—రోదము.

రోదించు. సం. అ. క్రి: చూ, శోకించు. 2.

రోధనుడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుడు: చూ, రాహువు. 2.

రోధస్సు. సం. వి. స్. న: కచ్ఛము, కూలకము, కూలము, ఘట్టము, జ, తటము, తటి, తీరము, ప్రతీరము, త్రిపుటము, నితంబము, పాట

కము, ప్రాంతము, మర్యాద, వారణ, వేల, శంబలము. (తె. ప).-ఎడగడ్డ, ఒడ్డు, ఓర, కర, గట్టు, చెలియకట్ట-చెలియలికట్ట. చెల్లెలికట్ట, తట్టు, దరి, పొంత. తద్వి.—౧. సముద్రతీర మునకు.—కూలదిక్కు. (తె).-ఏనాసము; ౨. ఈవలావలిదరులకు.— పారావారము.

రోధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు: చూ, సం రోధించు.•

రోన్న. వా.వి.(రవ్వ + అన్న) కాసిన్న, రోసిన్న.

రోధవక్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, నది.

రోపట్టు. దే. వి. రోయి: చూ, శుల్కము. 3.

రోపణము. సం. వి. అ. న. 1. మోపుట: అధి ష్ఠానము, ఆరోపణము, ఆరోపము, రోప ము, (అవ్య).—అతి; 2. పైరుచేయుట: రోపము.

రోపము. సం వి. అ. పుం. 1: చూ, బాణము. 1; 2: చూ, రోపణము. 1; 3: చూ, రోపణము 2.

రోబంటరి. వా. వి. అశ్వివపంది: చూ, సూకరము.

రోమంథము. సం. వి. అ. పుం. పశువులచర్విత చర్వణము: (తె).—నెమరు.

రోమగుత్సము. సం వి. అ. న. చామరము: చూ, సురటి.

రోమము. సం. వి. న్. న. రూ_లోమము. తనూపహము. ముఖము శిరముతక్కఁదక్క న దేహమునందుఁగల వెండ్రుక, బొచ్చు: చూ, వెండ్రుక; 2. శ్రుప్పుడు: చూ, ఉన్ని; అం. 3: చూ, దేహరోమము. 1—2.

రోమరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, శిఖరిణి. 4.

రోమవిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రోమాంచము.

రోమశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తోఁటకూర*: చూ, మారిషము.

రోమశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంది: చూ, సూకరము; 2. గొఱ్ఱె: చూ, మేషము. 1; 3: ఆమలకీదళము, గోమేధికము. (తె)— ఆకుపత్రి, లవంగపత్రి; విణ. 4. వెండ్రుకలు గలది. [చూ, హారివాలుకము.

రోమశి. సం. వి. ఈ. • స్త్రీ. ములుదోస*:

రోమశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శరీరమునందు ఎలుఁగునకువలె నిడు వెండ్రుకలుగలవాఁడు.

రోమహర్షణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రో మాంచము; పుం. 2. తాండ్రి*: చూ, సంవర్తము. 3.

రోమహర్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక సూతుఁడు.

రోమాంచము. సం. వి. అ. పుం. (రోమములు గగ్గురుపాటుచేట): అవపుధారిక, ఆకసనము, ఉద్ధర్షితము, ఉన్నిద్రిసు, కంటకము, కూ పాంగము, ణ, త్వక్పుష్పము, త్వగంకురము, పులకము, పులకాంకురము, పులము, రోమ విక్రియ, రోమోద్భేదము. (తె. ప).—గగు రు-గగ్గురు, గగురుపు-గగుర్పు, గగురుపాటు- గగుర్పాటు, గగురుపొడుపు-గగుర్పొడుపు, గరు, గరుదాల్పు, గరుపాటు, గరుపాటు, నిడువెండ్రుక, పులకరము- పుల్కరము, పులకము-పుల్కము, పులకలు-పుల్కలు, పులు, మైమోజో. (చూ, సంధ్రిమము.)

రోమావళి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1: చూ, రోమ రాజి; అం. 2. (నూగారు): చూ, స్త్రీలక్ష ణాంగములు. (బొడ్డులోనుండి ఱొమ్మునడు ములకు నడుమచీమల చాలువలెనున్న సుఖ వతియు భాగ్యవతియు నగును.)

రోయి. వై. వి. 1. నింద: చూ, సెగ్గింపు; 2: చూ, రూ-రో. (4); 3: చూ, రూ-రో. (5); 4: చూ, రూ-రో. (1); 5: చూ, రూ-రో. (2); 6: చూ, రూ-రో. (3)

రోయిని. వై. వి.=రోహిణి. బండిరిక్క: చూ, రిక్క.

రోయావి. దే. వి. ధనదానము: చూ, స్పర్శము. 3.

రోయు. దే. అ. క్రి: చూ, రోఁతపడు; స. క్రి. 2: చూ, వెదకు; 3. నిందించు: చూ, సెగ్గింపు; 4. విడుచు: చూ, విసర్జించు.

రోయుట. దే. వి: చూ, వెదకుట.

రోరవము. నై. వి.=రౌరవము. నరకము: చూ, సంహారకము. 2. (చూ, నరకములు).

రోలంబము. సం. వి. అ. పుం. రూ—లోలంబము. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

రోలు. దే. వి. 1: చూ, రూ-ఱోలు; వా. స. క్రి. 2. కొట్టు; 3. విలపించు.

రోలుమ్రాను. దే. వి: చూ, ఱోలుమ్రాను.

రోవి. దే. వి. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

రోవెల. ద్వ. వి. లంజెకు ఇచ్చెదనని ఒప్పుకొనినవెల: చూ, రోయి. 4.

రోవెలఁది. ద్వ. వి: చూ, వేశ్య.

రోషణుఁడు. సం. విశే: అతిఖి, అభిప్రేతుఁడు, అమర్షణుఁడు, ఆయస్తుఁడు, ఉచ్చండుఁడు, కుపితుఁడు, కృత్యుఁడు, కోపి, కోపితుఁడు, క్రుద్ధుఁడు, క్రూరుఁడు, క్రోధనుఁడు, క్రోధాయత్తుఁడు, క్రోధి, గాతువు, తామసి. (తె. ప).—అక్కసి, అక్కసుకాఁడు, కినుకకాఁడు, కోపకాఁడు, ముచ్చిరి. తద్వి.-అత్యంతకోపనుఁడు, క్రోధమూర్ఛితుఁడు, చండుఁడు (తె).-చిట్లకట్టియ. చిట్లకట్టియ-చిట్లుకట్టె-చెట్లకట్టియ-చెట్లకట్టె.

రోషము. సం. వి. అ. పుం. (దీనిచేత హింసింపఁబడును)= రోసము: రూ—రుష, అమర్షము, అనూయ, ఆగ్రహము, ఆవేగము, ఉత్క్రోశము, ఉత్సవము, కలుషము, కల్మషము, కోపము, క్రుధ, క్రోధము, క్లేశము, క్షిపుప్పము, గర్జనము, టంకము, త, తమిస్రము, ప్రతిఘము, భామము, మత్సరము, మన్యువు, రుట్టు, విప్రతీసారము. (అవ్య) —అయె, ఆ, ఈ, ఉ, ఏ, కచ్చిత్, హుం. (తె. ప).— అంకపొంకములు- అంకపొంకాలు- అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, అంగద, అంచేలము-అచ్చేలము, అక్కసు, అలక-అలుక-అలుకువ-అల్క, ఆకరము, ఈరస-ఈరసము, ఈసు, కసరు, కనలు, కరకరి, కలుచే, కసరు-కసురు, కసి, కాంతాళము-కాతాళము, కాఁక-క్రాఁక, కింక-కింకిరి, కింకిరిపాటు, కినుక-కిన్క—కినుకము, కినుపు, గంటు, గుబ్బు, గొడ్డ, గొద, చిందఱ, చిందు, చిటచిట, చిటపాట, చిడిముడి, చిరాకు, చిఱ్ఱుచిఱ్ఱు, చెరచెర, జిద్దు, తుకతుక, నేవ, పిసాళము, పుస్సు, పెలుచేన-పెల్చు-పెల్చన, ప్రిల్లఁదనము, ప్రిల్లదము, పైడాలము, బయిడాలము-బైడాలము, మంట, రోసము, విడి, సిడిముడి, సీసము, హూక్కుస్సు. తద్విశేషములు.—౧. (తె).—ముంగోపము-ముక్కోపము; ౨: ఉత్క్రోశము, ప్రణయకోపము. (తె).-ఉక్కుగోసము, ఉఱ్ఱిగోసము, నెయ్యపుటలుక, పొలయలుక-పొలయలుక్క, నవరస; ౩: (తె).—చిఱచిఱ; ౪. కోపభేదమునను. — (అవ్య). ౫; ౬ కోపభావమునను:-కుంతెము; ౭ బ్రహ్మకోపమునను.—కకోపము; ౮. స్త్రీలకు పురుషులయెడఁగల కోపమునను.—మానము; ౯ కిఁ. కోపము నొందినది అనుటను.— ఆయస్తము, ఉచ్చండము, మత్సరము; అం. 2. చూ, సంచారీభావములు. ("తగుమాగు మెక్కుడిఁబోయెదవు. మేము రామభటులమని గొనుఉండగవో! ఈపరుగు యమపురంబునకే జోవిరా.")

రోషించు. సం. అ. క్రి: ఆగ్రహించు, కోపించు, క్రోధించు, గర్జించు. (తె).—అచ్చెలించు, అలుగు-అల్గు-అలువు, ఈరసించు, ఈసడించు, ఎఱ్ఱగొను, ఎఱ్ఱవాఱు, కటకటఁబడు, కనలు, కనారిలు, కసరు-కసురు, కాఁగు-క్రాఁగు, కింకిరిపడు, కినియు, కినుకపడు-కిన్వడు, కెరలు, కొఱకొఱలాడు, కోపగించు, కోపగిల్లు, గాసిలు-గాసిల్లు, చిటులు-చిట్లు, తివురు,

పదరు, పనుకు, పిసాళించే, రొప్పు, రోసించే. (స. క్రి). — కసరు, కోపగిల్లు.

రోసము. వై. వి.=రోషు: చూ, రోషము.

రోసించే. వై. అ. క్రి: చూ, రోషించే.

రోసిన్ని. వా అపే. సుంత. (కాసిన్నివంటిది.)

రోసుబడి. దే. విణ. రోఁతగొట్టు: చూ, రోఁతకాఁడు.

రోహణము. సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కుట: చూ, ప్రాఁకుడు. 1; పుం. 2. ఒకకొండ: చూ, హిమాలయము (పర్వతము.)

రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రోహణము. 1; 2. మొలక: చూ, మొక్క. 1.

రోహి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. మఱ్ఱి*: చూ, వటము. 3; 2: దాడిమపుష్పము, ప్లీహశత్రువు, రోహితకము-రోహితము. (తె).— ములుమోదుగు *; 3: చూ, రావి. *.

రోహిణము. సం. వి. అ. పుం. బాడిదము*: చూ, నారిదము. (1).

రోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=రోయిని. బండిరిక్క: చూ, రిక్క; 2. అంగిటిముల్లు: చూ, రోగము. 1—ర; 3. ఆవు: చూ, ధేనువు; 4. తొమ్మిదేండ్లకన్యక, గౌరి (చూ, యౌవనభేదములు); 5. బలరాముని తల్లి: చూ, సవతి. 1; 6. రూ-కటుకరోహిణి*: చూ, శకులాదని. 1; 7 తెల్లచేండ్రి*: చూ, వెలిచేండ్రి; అం. 8: చూ, ఘ్రితులు.

రోహిణీద్వయము. అం: కటుకరోహిణి, పీతరోహిణి *.(2) [చూ, హిమాంశువు.

రోహిణీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు:

రోహితకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రోహి. 2.*; 2. కెంపు: చూ, రత్నములు.

రోహితము. సం. వి. అ. న. 1. చేక్కనియింద్రధనుస్సు: చూ, బాణము. 1; 2, కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము; 3. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; పుం. 4. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 5. ఎఱ్ఱచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; 6. కేసరిమృగము: చూ, సింహము; 7 ములుమోదుగు*: చూ, రోహి. 2; విణ. 8. ఎఱుపుఁగలది. చూ, వర్ణము. 6.

రోహితాశ్వుఁడు. సం వి. అ. పుం: చూ, రూ-రోహితాశ్వుఁడు. 2. (వాడుక).

రోహితాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; వా. 2 హరిశ్చంద్రునికొమారుఁడు: రూ-లోహితాశ్వుఁడు-రోహితాశ్వుఁడు.

రోహిషము సం. వి. అ. పుం. రూ-రౌహిషము. కొండగొఱ్ఱె (రోహిషము దకారాది గాకొంటలు): చూ, హుడువు (మేషము. 1.)

రౌ

రౌంధము. సం వి. అ. న. రుంజయనువాద్యము, రుంజ: చూ, వీణె.

రౌచికుఁడు. అం. మృదుమనుగముగఁగవితరచించువాఁడు: చూ, కృతికర్త.

రౌత. వై. వి = రాహుత్త: చూ, రూ-రవుతు. (రవుతు అను పదముకడ (అ. క్రి) కొట్టివేసి 'వి' అనివ్రాయుము.)

రౌతు. వై. వి.=—వై.—

రౌద్రము. సం వి. అ. పుం. 1. ఎండ: చూ, వెలుఁగు. 3; 2. దినముయొక్క మొదటి భాగము: చూ, వాసరము. (చూ, దినభాగములు); విణ. 3 భయంకరము: చూ, రౌరవము. 2; 4. తీక్ష్ణము: చూ, వేఁడిమి. 2; అం. 5: చూ, రసములు—రసదృష్టులు; 6: చూ, తానములు. 3 (రా—ఫ—హీనతానములు.) [శ్రుతులు.

రౌద్రి. అం. 1: చూ, సంవత్సరములు; 2: చూ,

రౌను. వా. వి. 1. గుంపరిన; 2. పరియాణము.

రౌప్యకము. సం. వి. అ. పుం. తగరము: చూ, లోహము. 1 [ము. 1-2-3.

రౌప్యము. సం. వి. అ. న: చూ. రూ-రూప్య

రౌమకము. సం. వి. అ. న. సంభరిదేశమునరుమ యనెడు గనియందుఁ బుట్టినయుప్పు: చూ, లవణము. 1.

రౌరవము. సం. వి. అ. పుం. 1.=రౌరవము, బిడ్డ: చూ, నరకములు; విశే. 2: ఆభీలము, ఉగ్రము, ఉదగ్రము, క్రూరగము, భయంకరము, భీకరము, రౌద్రము, భేరుండము. (తె).—అంకపొంకములు-అంకపొంకాలు-అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, ఒక్కుఱు, చెడగరము, చెడుగు, ప్రామిడి. తద్వి.—౧. రౌద్రరసమునకు.—ఉగ్రము, రౌద్రము; ౨. భయానకరసమునకు.—ఘోరము, దారుణము, ప్రతిభయము, భయంకరము, భయానకము, భీషణము, భీష్మము, భైరవము: చూ, రసములు; 3. భయంకరత్వమునకు.—(తె).—గోరగింత; ౪. భయమునొందినది అనుటకు.—(చూ, సాధ్వసము.); ౫. భయమునకు.—(చూ, సాధ్వసము.); అం. 3: చూ, ఆగమములు (చూ, ఉపవిద్యలు 416 పుట.)

రౌలు. దే. అ. క్రి: ఘూ-గగులు-గవులు, రాఁజు, అంటుకొను, తగులుకొను-తవులుకొను-తొలుకొను.(చూ, వెలుఁగు. 5.)

రౌలుకోలు. దే. వి: చూ, రూ-రవులుకోలు.

రౌలుచే. దే. క్రి: చూ, రూ-రవులుచే.

రౌహిణేయము. సం. వి. అ. పుం. 1. దినము యొక్క తొమ్మిదవభాగము: చూ, వాసరము (చూ, దినభాగములు); విశే. 2. ఆవునకుఁబుట్టినది (దూడ): చూ, సౌరభేయి (ధేనువు).

రౌహిణేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1; 2. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. ౨.

రౌహిషము. సం. వి. అ. న. కామంచి* (గొడుగుగడ్డి అనికొంగఱు): చూ, తృణము. 1; పుం. 2. కొండగొఱ్ఱె: చూ, రూ-రోహిషము.

ఱ

ఱ. ౬౭కయక్షరము. (శకటరేఫము, బండిరేఫము) (౧. ద్విత్వముతోఁ గూడుకొనిన వర్ణియును వాని రూపాంతరములును శకటరేఫములే. ఉదా.—మిఱ్ఱు-మిఱుత, కొఱ్ఱు-కొఱుత, వఱ్ఱు-వఱుత, మొఱ్ఱు-మొఱ, అఱ్ఱు-అఱుత, చిఱ్ఱు-చిఱచిఱ, తొఱ్ఱ-తొఱట, బొఱ్ఱె-బొఱియ, పఱ్ఱె-పఱియ, మొఱ్ఱో-మొఱట, చేఱ్ఱు-చేఱచేఱు, కఱ్ఱు, కఱుకోల, ముఱ్ఱు-ముఱుగు, కుఱ్ఱ-కుఱుచెండ్రికలు, పఱ్ఱ-పఱకట, ఎఱ్ఱ-ఎఱుపు, గుఱ్ఱు-గుఱక, చొఱ్ఱ-చొఱచే, చిఱ్ఱెకూర—చిఱుతలబొడ్డుతీఁగ, అఱ్ఱు—అఱుగు, జేఱ్ఱు-జేఱజేఱ, పఱ్ఱు-పఱపఱ, బిఱ్ఱు-బిఱబిఱ, జొఱ్ఱు-జొఱజొఱ, గొఱ్ఱు—గొఱగొఱ, గుఱ్ఱు-గుఱగుఱ, జిఱ్ఱు-జిఱజిఱ, పుఱ్ఱె-పుఱియ, గొఱ్ఱె-గొఱియ, కఱ్ఱె—కఱియ, పఱ్ఱె-పఱియ, గిఱ్ఱు-గిఱగిఱ, కఱ్ఱు-కఱకఱ, గఱ్ఱు-గఱగఱ, ఎఱ్ఱు-ఎఱఎఱ, తఱ్ఱు-తఱతఱ, తుఱ్ఱు-తుఱతుఱ, బఱ్ఱు-బఱబఱ, బుఱ్ఱు-బుఱబుఱ, కిఱ్ఱు-కిఱకిఱ, మఱ్ఱి, ఇఱ్ఱి, జెఱ్ఱి, బఱ్ఱె, జొఱ్ఱ, నెఱ్ఱె, పఱ్ఱ, గుఱ్ఱలు, తొఱ్ఱపళ్లు, విఱ్ఱవీఁగి, జఱ్ఱునజాఱి, పఱ్ఱునఁబాఱి, చిఱ్ఱునఁజీఱి, నిఱ్ఱునీలిగి, ఉఱ్ఱంక, పుఱ్ఱె, కుఱ్ఱ, కఱ్ఱ, బూఱ్ఱ, బుఱ్ఱ, తిఱ్ఱె, తొఱ్ఱ, ఉఱ్ఱూటలు మొ; ౨. ఏవిఅన్యవర్ణములతో సంయుక్తములై యుండునో యవి రేఫములుగాని శకటరేఫములుకావు. ఉదా.—తనర్చె, పొనర్చె,

ఒనర్చి మొ; 2.శకటములుసంయుక్తములు కావు. ఉదా.—అఱచె, అఱిమి, అన్నుఱిగ, క్రిక్కిఱిసె, ఉఱికె,ఉఱిమె, ఎఱిగ, ఎఱగె, ఒఱగె, ఒఱలె, ఒఱసె, కఱచె, కెఱిపె, కొఱలె, కొఱికె, గొఱిగ, చేఱచె, చిఱిగ, చెఱచె, జఱిగ మొ;ర.అను,ఉను, ఉపు అంతమందుఁగల శబ్దములు శకటరేఫములు. ఉదా.—కొఱడు, కఱడు, పెఱడు, బెఱడు, ఒఱడు, మొఱడు,నఱుము,నుఱుము, ఉఱుము, మెఱుము, కఱుపు, చేఱుపు, వఱుపు, మఱుపు, ఒఱుపు, చెఱుపు,పఱుపు, మఱుపు, విఱుపు, నెఱుపు, అఱుపు, పలువుఱు, మఱు, పోఱడు, పోఱి మొ.) (ఉపన్యాసదర్పణము)

అంకాట. ద్వ. వి. 1: చూ, వ్యభిచారము. 2; వా. 2. ఒకరకము సీట్లాట.

అంకాడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వ్యభిచరించు. 2.

అంకియ. దే. వి. రూ—అంకె-రంకె. అఱపు, ఎద్దుఅఱపు: చూ, స్వరము 2.

అంకు. నై. వి.=రంకు. 1: చూ, అంకాట. 1; వా. 2. తంటా. "అంకుతెచ్చిపెట్టితివి."

అంకుఁబోతు. ద్వ. వి. 1: చూ, విటుఁడు; 2: చూ, అంకులాఁడి.

అంకుటాలు. ద్వ వి (రూ—రంకుటాలి-రంకులాఁడి-అంకులాఁడి-అంకుఁబోతు—అంకెత) చూ, అంకులాఁడి.

అంకుతెవులు. ద్వ. వి. మేహరోగము: చూ, [రోగము.1.

అంకుమగఁడు. ద్వ. వి: చూ, విటుఁడు.

అంకులరాట్నము. నై.వి. బాలురెక్కుడు వలయాకారపుయంత్రము: చక్రిపోల.

అంకులాఁడి.ద్వ వి. రూ-రంకులాఁడి: చూ, స్వై [రిణి.

అంకులాఁడికొడుకు. ద్వ. వి; (సం).—అసతీసుతుఁడు,కొలటినేయుఁడు-కొలటేయుఁడు-కొలటేరుఁడు, బాంధకినేయుఁడు: చూ, సూనుఁడు. 1.

అంకిపోవు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, అంకాడు.

అంకె. దే. వి. రూ-రంకె. 1. వృషభధ్వని: చూ, రూ-అంకియ; 2. ధ్వని: చూ, స్వనము. 2; 3. కేక: చూ, స్వరము. 2.

అంకెత. ద్వ. వి. రూ—రంకెత: చూ, అంకులాఁడి.

అంకెలిడుమెకము. ద్వ. వి. అచ్చొత్తెద్దు: చూ, [వృషభము. 1.

అండ. వా. వి. ముండ, లంజె: చూ, అంకెత.

అంతిలు. దే. అ. క్రి. రూ-అంతిల్లు.కలకల ధ్వనిచేయు: చూ, శబ్దించు.

అంతిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై —

అంతు. దే. వి. 1. కలకలధ్వని. వసు. 2, ఆ. 142: చూ, స్వనము. 2; 2. రూ-అంపు-అంపె. అతిదారుణధ్వని. ఆం,భా. ప్ర.121: చూ, స్వరము. 2, 3: చూ, సంబరము; 4.=రతికేళి: చూ,రూ—రంతు. 4.

అంతె. దే. వి: చూ, అంతు. 2.

అంపకాఁడు. దే. వి. (అంపము + కాఁడు) అంపముతో పలకలులోనగునవి కోయువాఁడు: రూ-రంపకాఁడు-అంపకారి.

అంపకారి. వా. వి.—పై.—

అంపము. దే వి: రూ-రంపము. కరిగసము. (సం).—కదరము, క్రకచము. తద్వి.—తరఁగంపియ-తరగంపె.

అంపియ. దే. వి: చూ, రూ-అంపె.

అంపిలు. దే. అ. క్రి. రూ-అంపిల్లు. 1: చూ, వ్యాపించు; 2: చూ, పరిల్లు; 3: చూ,విజృంభించు; 4: చూ, సందడించు; వా. 5. కూయు.ఆం, భా. త్రి. 111: చూ,శబ్దించు.

అంపిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై —(వ్యాపించుటకు.—అచ్చ. సుం, కాం. 3.)

అంపు దే. వి 1: చూ, అంతు. 2. ఆం, భా. ప్ర.121;2.అనుగుడు .ఆం, భా. ద్వి. 223: చూ,సమ్మర్దము; 3 (దూడలులోనగువానికిని, బాలారిష్టదోషము కలిగిన చేంటిబిడ్డలకును

నూదులంగాల్చి వేయు)ఱచ్చే: ఱచ్చే (చేఱ
క.). (సం).—రక్ష; 4. కలకలము: చూ,
స్వరము. 2.

ఱంపె. దే. వి. (రూ-ఱంపియ-రంపియ-రంపె.) 1. మాదిగవాఁడు తోలుకోసెడు సాధనము; 2. తాటాకులు మట్టగించి కోసెడు సాధనము; వా. 3: చూ, ఱంపు. 1.

ఱక్కు. దే. వి. 1. గీఱు, గీటు. రాజ. 2, ఆ. 116: చూ, రేఖ. 3; స. క్రి. 2: గివులు-గీఱు, గోఁకు, చీఱు, జీరు, బరకు-బరుకు-బఱకు-బఱుకు, బఱటు, మక్కు.

ఱచ్చే. వై. వి.=రక్ష: చూ, ఱంపు. 3.

ఱట్టడి. దే. వి. 1. దూఱు: చూ, సెగ్గింపు; విశ. 2: చూ, రూ—రట్టడి. 1; 3: చూ, రూ—రట్టడి. 2; వై. వి. 4: చూ, రూ—రట్టడి. 3. [హరి 5, ఆ. 117.)

ఱట్టు. దే. వి —పై.—(దూఱునకు.—ఉ,

ఱప్ప. దే. వి. చిన్నఱాయి: చూ, రత్నములు. ౧౨-(౫)

ఱయిక. దే. వి. కంచెల. (రూ-రయిక-రైక-ఱైక-రవిక-ఱవిక:) చూ, వస్త్రము.

ఱస. దే. వి. 1. వజ్రము: చూ, రత్నములు; 2. దూగర, తప్పుడుకలసినచిట్టు: చూ, శంబూకము. 3. [58: చూ, రోషము.

ఱవఱవ. దే. వి. చిఱచిఱ. అచ్చ. సుం, కాం.

ఱవటి. దే. వి: చూ, రూ-రవడి.

ఱవళి. దే. వి.—పై.—

ఱవిక. దే. వి: చూ, రూ—ఱయిక.

ఱవ్వ. దే. వి. నింద: చూ, సెగ్గింపు.

ఱవ్వాడు. దే. స. క్రి. నిందించు: చూ, సెగ్గించు.

ఱా

ఱా. దే. వి. 1. ఱాయిశబ్దమునకు వృత్తియందు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగామిగిలినరూపము. "ఱాపువ్వు" వెం; 2. రూ-ఱాయి—అప్ప—రా: చూ, రూ-ఱప్ప.

ఱాఁగ. వై. వి.1.ధూర్తస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. ధూర్తుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 3 ఉద్ధతుఁడు: చూ, 'పోఁగంబుఁడు. 2; 4.=లంజ. జారిణి. సా. 2, ఆ. 84: చూ, స్వైరిణి. [తృణము. 1.

ఱాఁగతుంగ. ద్వ. వి. భద్రముస్తకము*: చూ,

ఱాకట్టు. ద్వ. వి. 1. రత్నస్థాపనము; 2: ఱాతికట్టు.

ఱాచు. దే. స. క్రి 1. రాపుడుచేయు: చెఱుము; అ. క్రి. 2. రూ-రాచు: చూ, రుద్దు.

ఱాతియుప్పు. దే. వి: చూ, రూ-రాతియుప్పు.

ఱాతికట్టు. వా. వి: చూ, ఱాకట్టు. 2

ఱాతిగానుగ. దే. వి: కలుగానుగ. (చూ, పరంజము. 1.)

ఱాతిగుండె. దే. వి. (ఱాయి + గుండె) కఠిన హృదయము: చూ, హృదయము. 2.

ఱాతినార. దే. వి.(ఱాయి + నార)ఱాతిపాఁచి: చూ, వృక్షము.

ఱాతిపనివాఁడు. దే. వి: కాసియ-కాసె-కాసీఁడు, కాసెవాఁడు, గ్రావకారుఁడు. (సం. ప).—కుట్టుఁడు-కూటుఁడు, పాషాణదారకుఁడు, శిలాకుట్టకుఁడు. ("చూ, శిలాకుట్టకుఁడు.")

ఱాతిపాఁచి. ద్వ. వి. (ఱాయి + పాఁచి) ఱాతినార: చూ, వృక్షము. [శైలేయము.

ఱాతిపూవు. ద్వ. వి. రూ-రాపువ్వు*: చూ,

ఱాతిబదనిక. దే. వి.శిలయందు:బుట్టినబదనిక*: చూ, వృక్షాదని. [లి:చూ, వృక్షాదనము. 1.

ఱాతియులి. ద్వ. వి. (ఱాయి+ఉలి) కాసెయు

ఱాతివాలు. ద్వ. వి. (ఱాయి + వాలు) వజ్రాయుధము. అచ్చ. యు, కాం. 457: చూ, బాణము. 1-౭౨.

ఱాపిడి. వా. వి. (రూ-రాపిడి-రాయిడి-రారా

పిడి-రారాపు-ఱాపు-ఱాయిడి.) అగుసుడు: చూ, సమ్మర్దము.

ఱాపు. వా. వి.—పై.—

ఱాపువ్వు. ద్వ. వి: చూ, రూ-ఱాతిపూవు.

ఱాయి. దే. వి రూ-రాయి. శిల: చూ, రత్నములు. ౧౨—(౫)

ఱాళ్లపన్ను. వా. వి: చూ. ఔపలము. 3.

ఱి

ఱింగు. దే. వి. 1: చూ, రూ-ఱింగు. 1; వా. 2: చూ, రూ-ఱింగు. 4.

ఱికము. దే. అప. రూ-ఱికము.తనము.భావమునందువచ్చెడుప్రత్యయము. "పేదఱికము".

ఱిక్క. దే. వి. పశువులఁదోలునప్పుడు నాలుకను అంగిట నొక్కఁగావచ్చెడుధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

ఱిక్కించు. దే. స. క్రి: నిక్కించు, బిక్కిరించు. (నై. 2, ఆ. 5)

ఱిచ్చ. వై. వి.=రిక్త. (దే. అని శ. ర) నిశ్చేష్టత: చూ, వెఱవెఱపాటు.

ఱిచ్చవడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెఱఁగుపడు. పర. 3, ఆ. 115.

ఱిచ్చవాటు. ద్వ. వి. ఱిచ్చవడుట. [కాం. 5.

ఱిప్పు. దే. వి: చూ, రూ-ఱివ్వు. అచ్చ. ఆర,

ఱిమ్ము. దే. స. క్రి. 1. చిమ్మనఁగ్రోపితో జలాదికముఁజిమ్ము; 2. వేయు: చూ, విసరు. 8.

ఱివ్వు. దే. వి. (రూ-ఱివ్వు-ఱిప్పు) 1. ఎగయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. వసు. 4, ఆ. 59: చూ, హూహూ; 2. పక్షి ఱెక్కలచేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.

ఱివ్వన. దే. క్రి. ఝుడిత్యర్థకము: చూ, స్యదము.

ఱు

ఱు. దే. అప. ఒకానొక బహువచన ప్రత్యయము. "ఉదా.—విలుకాఱు, వేఁటకాఱు.

ఱువ్వు. దే. స. క్రి: చూ, ఱువ్వు. 3.

ఱువ్వపులుఁగు. దే. వి: చూ, రూ-ఱువ్వపులుఁగు.

ఱువ్వు. దే. వి. 1. ఱెక్కలగాలిచేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2; 2. వీచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; స. క్రి. 3. రూ-ఱూవు. గిరాటువేయు: చూ, నైచు. 1.

ఱూ

ఱూవు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-ఱువ్వు 3.

ఱె

ఱెక్క. దే. వి. 1. రూ-ఱెక్క-ఱేకు-ఱేకు. ఈఁక-ఈఁకె, ఎఱక, గఱి, గోటాపన, చేట్టుప-చెట్టుప, డాక, నెఱి, లాఁక. (సం. ప).—గరుత్తు, తూలి, తూలిక, పక్షము, పతత్త్రము, పత్త్రము. తద్విశేషములు.—౧. కొంగతల యీఁకకు.—కలికి; ౨. పక్షి ఱెక్కకు.—(సం) తనురుహము-తనూరుహము; 3. బాణము ఱెక్కకు.—గఱి; 2: ఱెక్క మొదలు, లవిటి, లావు. (సం. ప).—పక్షతి; 3. రూ-ఱెట్ట. ప్రక్క: చూ, సూరెలు (పార్శ్వము. 2.)

ఱెక్కచాపు. దే. వి. కొన్నిమూరలుగల ఱేకు: చూ, బారచాపు.

ఱెక్కపాయలు. దే. వి బ: చూ, ధాన్యము.

ఱెక్కమొదలు. వా. వి: చూ, ఱెక్క. 2.

ఱెట్ట. వా. వి: చూ, ఱెక్క. 3.

ఱెప్ప. దే వి. రూ-ఱెప్ప, కందెఱ, కనుపొట్ట, కను ఱెప్ప. (సం).—రశ్మి. తద్వి.—తొంగలి ఱెప్ప. (సం).— ఘనపక్ష్మము.

ఱెప్పపాటు. ద్వ. వి. 1: చూ, నిముసము; వా. 2: చూ, సెకను. (నిమిషము=60 సెకనులు)

ఱెప్పవేయని మెప్పు కేళాకూళి. ద్వ. వి. దేవగంగ. వేం, ఆం. 17: చూ, నది.

ఱెమ్మ. వా. వి. రూ-రెంబ. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1.

ఱెల్లు. దే. వి. రూ-రెల్లు. 1. శరము*: చూ, తృణము. 1; 2.కసపుపులు*: చూ, తృణము. 1.

ఱెల్లుమోలి. దే. వి. శరజన్ముఁడు, కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు.

ఱెల్లుదీవి. ద్వి. వి. కుశద్వీపము: చూ, లంక. (1).

ఱే

ఱే. వా. వి. రూ-ఱేఁడు: చూ, రాజు 1.

ఱేఁగు. దే. వి: చూ, రూ-రేఁగు *.

ఱేఁగుపండు. దే వి: చూ, రూ-రేఁగుపండు.

ఱేఁచె. దే.వి. రూ-రేఁచె. రేసు. ఒకకుక్క! "ఱేఁచెంతె మొఱుగుచున్నాఁడు": చూ, శునకము.

ఱేఁడు. [సై. వి.=రాట్. (దే. అని శ. ర) 1. భర్త: చూ, సామి 2; 2. దొర, [అధిపతి: చూ, స్వామి. 1.

ఱేస. దే. వి: చూ, రూ-రేస. (పుష్పవిశేషము నకు.—సై. 6, ఆ. 22)

ఱేసుమడఁచేట. జా. కొట్టుట, అణఁగఁద్రొక్కుట. "వానితం డ్రెదురముం దెదిర్చినను ఱేసుమడంతును మాటలేటికిన్." (విజయవిలాసము.)

ఱేపు. దే. వి: చూ, రూ-రేపు. 1—2.

ఱేయి. దే. అ. క్రి. 1: చూ, సందడించు; 2 చూ, విజృంభించు.

ఱేల. దే. వి: చూ, సువర్ణకము*. (ఱేలచిగురు సుఖవిరేచనము చేయును.)

ఱై

ఱైక. దే. వి: చూ, రూ-రైక.

ఱొ

ఱొచ్చె. దే. వి. 1. సందడి: చూ, స్వరము. 2; 2: చూ, హేళనము; 3: చూ, రూ-రొచ్చె. 2; 4: చూ, సిగ్గింపు; వా 5: చూ, రొచ్చె. 5. [సవ్యము. 1.

ఱొడ్డ దే.విశే. ఎడమ. "ఱొడ్డచేయి": చూ,

ఱొడ్డు. దే. విశే. అధికము: చూ, హేరాళము.

ఱొమ్ము. సై. వి.=ఉరస్. రూ-రొమ్ము. అచ్చ. కిష్కిం, కాం. 46: చూ, వక్షము.

ఱొమ్మునొప్పి. ద్వ. వి: చూ, ఉరోబాధ.

ఱో

ఱోఁత. వా. వి. నింద: చూ, రూ-రోఁత.

ఱోయి. వా. వి.—పై.—

ఱోలగుంట. వా. వి: చూ, రూ-ఱోలుగుంట.

ఱోలు. దే. వి. రూ-రోలు 1. ఉలూఖలము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1; అ. క్రి. 2: చూ, విలపించు; వా. 3. కొట్టు.

ఱోలుగుంట. దే. వి: రూ-ఱోలగుంట, కుందెన.

ఱోలుమ్రాను. దే. వి: రూ-రోలుమ్రాను, ఉతక-ఉతుక-ఉదక.

ల

ల. ఒకయక్షరము. దే. అవ. 1. ద్వితీయాబహువచనమునందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. "ఉదా.— రాములన్, వనితలన్, వనములన్.; 2. తృతీయాదిబహువచనము పరమగుచుండఁగా వచ్చెడు ఆగమము. "ఉదా.— రాములచేతన్. వనితలకొఱకున్, వనములకున్ మొ; అం 3: చూ, అంతస్థములు (చూ, లఘువులు); 4: చూ, దంత్యములు.

లంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 =లంక. నీటి నడిమి దిబ్బ: అంతరీపము, ద్వీపము, శల్మలి-

శాల్మలి.(తె).—గడ్డ, దీవి, నడిమిదిన్నె-నడు దిన్నె, నెట్టెము, లంక. తద్విశేషములు(చూ, ద్వీపములు.)-౧: జంబువు, కుమారి; ౨: ప్లక్షము.(తె) జొవ్విదీవి; ౩: కుశము. (తె) తెల్లుదీవి; ౪: క్రౌంచము. (తె) కొంచెదీవి. ౫: శాకము. (తె) టేంకుదీవి; ౬: శల్మలి-శాల్మలి; ౭: పుష్కరము. (తె) తమ్మిదీవి; ౮: మఘము; ౯: కటాహము; ౧౦: శ్వేతద్వీపము, శ్వేతము. (తె) తెల్లదీవి. ("చూ, శ్వేతద్వీపము. 2."); 2. రావణుని పట్టణము: చూ, సీమ (1) (దేశములు); 3. ఒకానొక రాక్షసి: చూ, సోఁకుడు (రాక్షసి. 1.); 4.=అాఁగ: చూ, అంకులాఁడి; 5.=లంకలు. కలాయము: చూ, సెనగలు; 6 =లంకె. లంగ. రెండు పసులఁ గలిపికట్టుట: చూ, లంగ. 2; దే.వి (1).=లంకా. దీవి: చూ, లంక. 1; (2). కంచియ: చూ, వివీతము; (3). తలవాకిటి ప్రక్కగది, ఉలంకు: చూ, సదనము. 1; వా. (4). పొగాకు పైరి లోనగునవి పండెడు భూమి: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.); (5). ఇసుకతోఁగూడిన కరవాఁక: చూ, హరిప్రియ. 2 (చూ, భూమి. 1.); బ. (6).=లంక· చూ, లంక. 5.

లంకణము. వై. వి.=లంఘనమ్. రోగమున నుపవాసము: రూ-లంకనము, ఇల్లి, నంకు, పత్తు-పస్తు, పస్తిల్లి. (సం) —లంఘనము. తద్విశేషములు.-౧. వ్రతోపవాసమునకు.-ఉపాసము. (సం). —అనశనము, అభోజనము, ఉపవస్తము, ఉపవాసము, ఉపోషణము, ఔపవస్తము, ఔపవాస్యము; ౨. శుష్కోపవాసమునకు.—నిట్ట-నిట్టు-నిట్రి-- నిట్రిము — నిట్రి, నిట్టుపాసము-నిట్రిపాసము, నిప్పస్తు; 3: (సం). —ప్రాయము.

లంకనము. వై. వి.=—పై.—

లంకనముండు. వా. అ. క్రి: ఉపవసించు. (తె). —ఎడపడు, పస్తుండు.

లంకనవల్లు. వా. వి. బ. ఏఱువిడిచిన పొలము, కండిక: చూ, భూమి. 1-౪౯.

లంకపొలము. దే. వి.—పై.— [కోపిక*.

లంకాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-లం

లంకాకు. వా. వి. లంకలలో పండిన పొగాకు. (పాటాకు అని మఱియొకటికలదు): చూ, పొగాకు.

లంకించు. వై. అ. క్రి. 1: కీలుకొను, తవులఁబడు, తగులు-తవులు-తొలు, దొరయు, పట్టు; స. క్రి. 2. పెనవేయు; 3. అవమానపెట్టు: చూ, హేళనముచేయు.

లంకింపు. వై. వి. చౌర్యము: చూ, హరణము. 1.

లంకిణి. వా. వి. ఒకరక్కసి: చూ, సోఁకుడు. 4 (రాక్షసి. 1.)

లంకియ. వై. వి.=లంకః. రూ-లంకె. 1. సంగమము: చూ, సంయోగము; 2. బంధము: చూ, లంకెపాటు; 3. రూ-లంకె. చిక్కు, జిలుగు, తాలిక, తిరిక, తిత్తె, పిరి, పురి, పుస్తెముడుపు, పెన, మెలి, మెలిక, మెలుసు; 4. లంకెవేసెడుపలుపు: చూ, సూత్రము. 1; 5. రెండుపశువులనుఁజేర్చి కట్టెడు బంధము; వా. 6. (ఆలుమగల) కౌఁగిలింత: చూ, సంశ్లేషము.

లంకె. వై. వి.=లంకః.—పై.—

లంకెపలుపు. వా. వి: చూ, లంకియ. 4.

లంకెపాటు. వై. వి: తగులుకోలు, తగులుడు, తగులుడల, తగులుపాటు, లంకియ-లంకె. (చూ, బంధము. 1.)

లంకెపేఁట వై. వి. పెనవేసెడి మ్రానిపలక.

లంకెమానిసి. వై. వి. దాసుఁడు: చూ, సేవకుఁడు.

లంకెవెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. తగులుపఱచు; 2. పెనవేయు: చూ, వడివేయు.

లంకోపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-లంకాసిక-లంకోయిక. లంకోసిక, స్పృక్క*: చూ, రాజార్హము. 1—౩౭.

లంగ. నై. వి.=లంఘన. 1: చూ, లంఘు; 2.=లంకె: చూ, లంక. 6.

లంగగొను. ద్వ. స. క్రి: చూ, లంఘించు.

లంగము. సం. వి. అ. పుం. సంగము: చూ, సంయోగము.

లంగరు. నై. వి.=లాంగలమ్. జేను, ఓడనిలుపు ఇనుపసాధనము: చూ, లాంగలము. 6.

లంగరుకా(ఖా)నా. వా.వి. పనిచేయలేని బీదల అన్నసత్రము: చూ, సదనము. 1.

లంగా. వా. వి. అంగడట్టము: చూ, వస్త్రము.

లంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విటుఁడు

లంగోటి. వా. వి: బలమిచ్చెడియొకానొక కౌపీనము. తద్వి.—౧: అల్లకము, కచ్చె, కచ్చెడము, గోఁచి, గోణము-గోణాము-గోపణము, తడుపు, పొట్టము-బొట్ట ము.(సం. ప.)—కక్ష-కచ్ఛటిక-కచ్ఛోటిక, కచ్ఛ-కచ్ఛము, కోణము, కౌపీనము, ఖండకము, చీరము, ఘటి; ౨: ఫట్టగోఁచి, పెద్దగోఁచి, పోటుముంజి; 3: ఓరగచ్చె, (పక్క—గోఁచి, వారగోఁచి. ("చూ, వారగోఁచి")

లంఘు. సం వి. ఆ. స్త్రీ=లంగ: అవతరణము, ఉత్తరణము, చంక్రమణము, తరణము, తరణి, తరము, నిస్తరణము, నిస్తారము, ప్లవము, లంఘనము. (అన్య).— అతి. (తె).-ఉంకింపు, కుప్పింపు, గంతు, చేవుకళింత-చౌకళింత, చెంగనలు-చెంగనాలు, జంగ, దాఁటు, దుముకు, పరిగెనము, పిల్లిమొగ్గలు,లంగ, లగువు, లాఁగు. తద్వి—(తె).-ఇట్టలు; దాఁటులు; పేరెములు. తద్వి.—౧ (తె) —చేవుపుటము-చౌపుటము; ౨. విణ. దాఁటఁబడినది.—అవతీర్ణము, ఉత్తీర్ణము, తీర్ణము; 3. విణ. దాఁటఁదగినది.—ఉత్తార్యము.

లంఘనము. సం. వి. అ. న. 1.=దాఁటు: చూ, లంఘు; 2: ఎగుడుదిగుడు, దూఁకుడు, లాఁగు. (చూ, అపంగతము. 2.); 3. గుఱ్ఱపుదూఁకుడు: చూ, హయము; 4.=లంకణము. రోగమందుపవాసము: చూ, లంకణము.

లంఘించు. సం. అ. క్రి. 1: ఉత్పతనముగు, ఉద్గమించు, నిస్తరించు. (తె. ప) —ఉంకు, ఉఱుకు, ఎగయు-ఎవయు-నెగయు-నెవయు, ఎగసిపడు, ఎగసిల్లు, ఎగురు, ఎగురులాడు, కుప్పిగంతుకొను, క్రొళ్లుదాఁటు, క్రొళ్లుఱుకు, క్రొళ్లువాఱు, గంతుకొను, గోరించు, జంగగొను, జెరుగు-జేరుగు, త్రుళ్లగించు, త్రుళ్లిపాఱు, త్రుళ్లు,దాఁటు, దాఁటుకొను, దుముకు, దుముకులాడు, దూఁకు, దూఁటుకొను, పల్లటీల్గొను, పల్లటీల్దాఁటు, పల్లటీలెత్తు, పుటమెగయు, మిట్టించు, మిట్టిపడు, మిట్టు, మిడియు, మిడిసిపడు, మిడుకు, మిడుకుమాలు, లంగగొను, లాగించు. తద్వి.—(తె) చేవుకళించు—చౌకళించు ("చూ, విలంఘించు"); స. క్రి. 2. దాఁటు (చూ, లంఘించు. 1.); తరించు, ఉత్తరించు. (తె. ప) —ఈఁదు, ఒడ్డు, కడచేను, కడచు, కడవెళ్లు, జంగగొను, తఱియు, దాఁటు. (ఇట్లు పరిలంఘించు, పరివిలంఘించు, విలంఘించు) ("చూ, విలంఘించు.")

లంచము. సం. వి. అ. పుం.=లంచేము: కార్యార్థము ఇచ్చుసొమ్ము: చూ, లంచేము.

లంచేగొండి. ద్వ. వి. (లంచేము + గొండి) లంచేముతీయువాఁడు: చూ, సుంకరి.

లంచేము. వై. వి.=లంచః: చూ, సూడిద.

లంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లంజియ—లంజె—లంజెత. 1: చూ, వేశ్య; 2: చూ, అంకులాఁడి.

లంజి. నై. వి =లంజికా.—పై.—

లంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లంజి.—పై.—

లంజియ. నై. వి.=లంజికా—పై.—(వేశ్య

కు.—ఉ, హరి. 1, ఆ. 72.)

లంజె. వై. వి.=లంజికా. —పై.— (రూ-లంజియ.)

లంజెకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, విటుఁడు.

లంజెకొడుకు. వా. వి. పలువిత్తు: చూ, నూనుఁడు. 1.

లంజెత. ద్వ. వి: చూ, లంజ. (వై. అని కొందఱు) (స్వార్థమున తప్రత్యయము.)

లంజె బేడిస. ద్వ. వి. ఒక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

లంజెతీకము. ద్వ. వి. వేశ్యాసంభోగము: చూ. సంయోగము.

లంజెసవరము. వై. వి. గొంతెమగోరు*: చూ, సారణ.

లంటఁడు. వా. వి. గుండువలెనుండువాఁడు.

లండి. దే. విశే. (రూ-లండీ-లండు-లండుఁబోతు) 1. కుత్సితుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. కుత్సితురాలు, చెడుగు: చూ, స్త్రీ.

లండీ. దే. విశే.—పై —

లండు. దే. విశే.—పై.—

లండుఁబోతు. దే. విశే. —పై.—(స్వార్థమున పోతు)

లంద. దే. విశే: తొంద-తొందు, దొడ్డు, పెద్ద కడుపువాఁడు, పొట్టవాఁడు, పొసఁగ, బొంద, బొజ్జవాఁడు, బొఱ్ఱవాఁడు, బొసుక, వ్రేఁకటివాఁడు. (సం. ప).—ఉదరుఁడు, తుంది, తుందిభుఁడు, తుండిలుఁడు, తుందికుఁడు, పిచండిలుఁడు, బృహత్కుక్షి. ("చూ, వ్రేఁకటివాఁడు.")

లంపట. దే. వి. రూ-లంపటము. 1. అలసట: చూ, శ్రమము. 1; 2. ఆపద: చూ, విపత్తు; వా. 3. కలియఁబడుట, కొట్టుకొనుటకు సిద్ధపడుట.

లంపటము. దే. వి. —పై.—

లంపటపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వేసరు. 2.

లంపటుఁడు. సం. విశే. అత్యాసక్తుఁడు: చూ, లుబ్ధుఁడు. 2.

లంపతా. వై. వి.=లంపట. (దేశ్యమని శ. ర) దాసీపుత్రుఁడు: చూ, నూనుఁడు. 1.

లంపతావాఁడు. ద్వ. వి. —పై.—

లంపాకము. సం. వి. అ. పుం. .చూ, దేశములు. 73.

లంపు. దే. వి. 1: చూ, సమూహము; 2. దొంగమేఁత: చూ, సాదము. (1).

లంపులమారి. దే. విశే. దొంగమేఁత మేయునది.

లంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

లంబకర్ణము. సం. వి. అ. న. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1.

లంబనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్రేలుడు; 2.=లంబెస, లలంతిక, రూ-లంబమానము, మెడను వ్రేలెడు హారము: చూ, భూషణము. 2.

లంబమానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, లంబనము. 2; విశే. 2. వ్రేలాడునది: అవలగ్నము, లంబము.

లంబము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, లంబనము. 1. విశే. 2. వ్రేలాడునది: లంబమానము. 2.

లంబాడి. వా. వి. ఒకానొక జాతి.

లంబాడీతండా. దే వి: చేనుప, బిడారు.

లంబి. దే. వి. రూ-లంబీ-లెంబి, కుటుంబము: చూ, సంసారము. 1.

లంబిడి. వా. వి. రూ-లంబి: చూ, రూ-లమిడి.

లంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక: చూ, రసన. 1.

లంబితము. సం. విశే: చూ, వ్రేలుడు.

లంబీ. దే. వి: చూ, రూ-లంబి.

లంబు. వై. వి. 1.=లంబ. స్థౌల్యము: చూ, స్థూలము. 2; 2. గొప్పతనము: చూ, సన్మానము.

లంబుషము. సం. వి. అ. పుం. ఏడుపేటల ముత్యాలహారము: చూ, హాపణిక. 2. (భూషణము. 2.)

లంబెస. దే. వి. గొంతుకయందు వ్రేలుచున్న హారము. రూ-లొబ్బెస: చూ, భూషణము 2-౫౬. [యుకుఁడు. 1.

లంబోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినా

లంఙ్డి. వా. విణ. :చూ. రూ-లంబిడి.

లంభనము. సం. వి. అ న. 1. తిట్టుట: చూ, శాపము. 1; 2. దూషించుట: చూ, సెగ్గింపు.

లంభించు. సం. స. క్రి. 1. తిట్టు: చూ, శపించు; 2. దూషించు: చూ, సెగ్గించు.

లంసాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళ దేశపు బ్రాహ్మణులు. [పుష్టాకులు.

లకలుకలు. వా. వి: చిక్కులు, మారాముల్లు,

లకుచము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-లికుచము.

లకుముకి. దే. వి. 1: (సం) —అందుకము, ఉత్క్రోశము, ఉత్పాదశయనము, కటుక్వణము-కటుక్వాణము, కురరము-కురలము, ఖరశబ్దము, టిట్టిభము. తద్వి. — ఆఁడులకుముకికి.—(సం) కురరి ("చూ, శకుంతి."); అం. 2: చూ, కూజితములు (లేక) పలుకులు

లకోటా. వా.వి.1. ఉత్తరమునుఉంచు కాకిదపు సంచి; 2. ఉత్తరమును అతికించుట.

లకోరి. దే. వి. 1. క్రూరబాణము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.); 2. శరము: చూ, బాణము. 1. [పావురము: చూ, సురఁటీ.

లకోరీ. దే. వి. 1: చూ, రూ-లకోరి. 1; 2.

లక్క. వై. వి.= లాక్షా: (సం. వ):— అనంగమాత, అలక్తకము- అలక్తము, కర్బురనుహృత్తు, కలమము, కార్పటము, కీటజ. కుసుంభము, కృమి, కృమిజ, క్రమిజ, క్రిమి, క్రిమిజ, క్షతఘ్నము, క్షతఘ్ని, ఖదిరిక, గంధమాదని, గరాధిక, గవాషిక, గుడదరువము, జతుకము-జతూకము, జతువు, ద్రవ్యము, దుర్మామయము, నిర్భర్త్సనము, యావముద్రైకర్తృగురౌ... వరవర్ణిని. తద్వి.-లాక్షారసము నకు:-

లత్తుక. (సం).- క్షతఘ్నము. (తేనెతోకలిపి యిచ్చిన రక్తవాంతి తగ్గును.) (లక్కపూసిన కొయ్యసామానులు (లక్కబొమ్మలు) లెక్కలేనన్ని కలవు.) [రోగము. 1.

లక్క తెవులు. ద్వ. వి. ఒకానొక చీడ: చూ,

లక్కనము. వై. వి.=లక్షణ. 1. చిహ్నము: చూ, లక్షణము. 1; 2.=లక్షణమ్, వ్యాకరణాదిశాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు.

లక్కపిడత. వా.వి. లక్కపూసిన కొయ్యపిడత.

లక్కపెట్టియ. వై. వి.=లాక్షాపేటీ. రూ-లక్కపెట్టె: చూ, సందుకా.

లక్కపెట్టె. వై. వి.= —పై.— [బ్రాలు.

లక్కపొడి. ద్వ. వి లక్కబియ్యము: చూ, సేసఁ

లక్కబియ్యము. ద్వ. వి. —పై.—

లక్కబొమ్మ. వా. వి. బ: చూ, లక్కసామాను.

లక్కమనుఁడు. వై. వి.=లక్ష్మణ. (రూ-లక్కుమనుఁడు- లక్కుముఁడు, లచ్చనుఁడు- లచ్చుముఁడు) లక్ష్మణుఁడు, రామానుజుఁడు: చూ, సౌమిత్రి.

లక్కసామాను. వా. వి: లక్కబొమ్మ.

లక్కాకు. ద్వ. వి. లక్కపూసిన చెవినగ: చూ, భూషణము. 2_౩౧.

లక్కి. వా. వి. పేచి:లిక్కి."లక్కియనినలిక్కి లిక్కియనిన లక్కియని పెట్టుచున్న పేచీల కంతులేదు." (అవునని కాదనియు కాదని అవుననియు.)

లక్కిమి. వై. వి.=లక్ష్మీ: చూ, లక్ష్మి. 1.

లక్కుమనుఁడు. వై. వి.= లక్ష్మణ: చూ, రూ-లక్కమనుఁడు.

లక్కుముఁడు. వై. వి.=—పై.—

లక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, అ. పుం. నూఱువేలు, నియుతము:చూ, సంఖ్య. 1. [పెడి యర్థము.

లక్షకము. సం. వి. అ. పుం. లక్ష్యార్థమును తెలి

లక్షణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక శబ్దవృత్తి:

చూ, అభిద. (చూ, వృత్తి.); 2. రూ- లక్షణ, ఆఁడుబెగ్గురు: చూ, సారసము. 2

లక్షణజ్ఞుఁడు. సం. విణ: లాక్షణికుఁడు.

లక్షణము. సం. వి. అ. న.=లక్కనము-లచ్చెనము. 1. (పదార్థము దీనిచేతఁ జూడఁ బడును.): అంకము, అనీకస్థము, అభిజ్ఞానము, ఆకారము, ఈశ, కలంకము-కళంకము, కలనము, కాయము, కేతనము, కేతువు, గండకము, గండము, చిహ్నము, ధ్వజము, నిమిత్తము, పదము, పాళి, ప్రజ్ఞానము, లక్ష్మణము, లక్ష్మము, లలామము, లాంఛనము, లింగము, వ్యంజనము, శృంగము. (అవ్య.).— అను, అభి. (తె. ప.):—అంకనము, అంగమచ్చము, అడియాలము-అడియాళము, అపదేశము, ఆది, ఆనవాలు-ఆనాలు, ఇంకువ, ఎలుక, ఐమచ్చ, కతము, కలంక-కలంకు-కళంకు, గురుతు-గుర్తు-గుఱుతు-గుఱి, చేలివాలు, చిన్న, చిన్నియ-చిన్నె, డాగు, నెరసు, పులుగు, పొక్కు, మచ్చ-మచ్చము-మచ్చెము, మేపచ్చెన, లక్కనము-లచ్చెనము. తద్విశేషములు.- (ప్రతి విశేషము తుదను లక్షణము అను అక్షరములు చేర్చి చేసుకవలయును):— ౧. అత్తమామలఁజంపుదానికి.- ఉదరావర్తము, ఉదానము; ౨. అదృష్టస్త్రీకి.- అశ్వత్థ పత్రాభభగము; 3. అదృష్టశాలికి.- ఉన్నత బాహుమూలము; ౪. అపుత్రవిధవా.-ఖరపుంస్వరము; ౫. అవమాన.- (తె). గొమ్మ; ౬. అష్టపుత్రవతీ.— కలకంఠీ నినాద హంసస్వరము; ౭. ఉత్తమనారీ.- అల్పభోజనము; కపోలావర్తము; కుటిలకేశము; చుబుకావర్తము; ౮. ఉత్తమ స్త్రీపురుష.— అల్పనిద్ర; ౯. గండసంజ్ఞ.— అంగుష్ఠ తర్జనీ రేఖ; ౧౦. గర్భిణీస్త్రీ.- కందూరేఖలు. (తె).—చిట్టుములు; ౧౧. గోడ్రాలి.— ఊర్ధ్వజిహ్వా, చుబుకమచ్చము; ౧౨. చంద్రికళంక.— (తె) మచ్చ-మచ్చెము; ౧౩. చౌవు.— అశుభము, అరిష్టము. (తె) —కీడు, కీడుపాటు-కీడ్పాటు, చౌవు గుఱుతు; ౧౪. జారిణీ.—కటివామావర్తము; ౧౫. దారిద్ర్యవతీ.—కృష్ణతాలుని; చక్రవక్త్రము; జంఘావర్తము; ౧౬. దాసీ.— ఊర్ధ్వనఖము, ఊర్ధ్వనాసిక; ౧౭ దాస్య.- కృష్ణరేఖ; ౧౮. దీర్ఘశరీరము బలముగలవాని.- ఆజానుబాహువు; ౧౯ దీర్ఘాయువుగలవాని - అవిచ్ఛిన్నరేఖ; ఆయురేఖ; ఆయుర్లక్షణము; ౨౦. ధార్మిక.—కర్ణమచ్ఛము; ౨౧. నపుంసక.— కంఠమచ్ఛము; ౨౨. నాశ.—అతికృష్ణమచ్ఛము; అనలక్షణము; ఓష్ఠమచ్ఛము; ఘటోదరము; జంఘామచ్ఛము; (తె).— కొఱగామి; ౨౩. పతిహంత్రీ.— భ్రూమధ్యరోమాణి; ౨౪. పశుసంఖ్యా.—అంగుష్ఠపార్శ్వరేఖ; ౨౫. పాతివ్రత్య.— కటిప్రదక్షిణావర్తము; ౨౬ పాదచిహ్నము.— పదము. (తె) —జాడ; ౨౭ పుట్టుమచ్చ.— కాలకము, తిలకము, తిలకాలకము, జటులము-జడులము, పిప్పు. (తె).—పుట్టుమచ్చ, మచ్చ- మఱువు. తద్వి.—విష్ణువుయొక్క ఱొమ్మునందలి మచ్చకు.—శ్రీవత్సము, లాంఛనము; ౨౮. పుత్రనాశ —ఊరోమచ్ఛము; భ్రూమచ్ఛము; ౨౯. బిడ్డలుగలుగని పడఁతి.- చిత్రపాదము; 3౦. బిరుదు:—(తె) బొమ్మ; 3౧. భయ.—ధ; 3౨. భర్తృహంత్రీ (ఎనిమిది మనువులుపోవు మగువ).— ఘూకమార్జాలలోచనము; 33. భాగ్యవతీ.— కోమలపాణితలే (ద్వి.); 3౪. భాగ్యసూచకదేహ.-సాముద్రికము; 3౫. భ్రాతృసంఖ్యా.- అంగుష్ఠాదిరేఖ; 3౬. మహాపురుష.—ఊర్ణ; 3౭. యతిసంప్రదాయజ్ఞానార్థ.- ఆనందము; గిరి; 3౮. యతిసంప్రదాయభేదజ్ఞానార్థ.—

అరణ్యము; ఆశ్రమము; ౩౯. రాజచిహ్న.—కనుత్తు-కనుదము; ౪౦. రాజపత్నీ.—అష్టమీచంద్రనిటలము; గజహంసగతి; చక్రరేఖ; రక్తపాదతలము; ౪౧. రాజమాతృ.-అంకుశరేఖలు; ౪౨. రాజుభార్యయయ్యెడుమగువ.-త్రిరేఖాన్వితగ్రీవ; ౪౩. రాజ్య.— అకర్మకఠినకరము; ౪౪. విద్యా.-అనామికాదిరేఖ; ౪౫. విధవా.- అతిదీర్ఘాతిహ్రస్వాంగము; అతి స్థూలమహాకృశాంగము; ఊర్ధ్వకేశము; ఓష్ఠరోమాణి; జంఘపరికృష్ణరోమాణి; ౪౬. వృద్ధిప్రద.- కటిమచ్ఛము; ౪౭. శుభ.—కక్షమచ్ఛము; ౪౮. సంతానవృద్ధి స్త్రీ.— అంసదక్షిణావర్తము; ౪౯. సంపత్తు దీర్ఘాయుస్సు గలవాని.—ఆజానుబాహువు; ౫౦. సామాన్య.—(తె) కొండగుఱుతు; ౫౧. స్త్రీపూజ్య.—గంభీరనాభి; ౫౨. స్త్రీ సౌభాగ్యలక్షణము.—ఉన్నతబాహుమూలము; కంఠావర్తము, కపిలమచ్ఛము; కర్ణమూలావర్తము; ౫౩. ముండమోయుగుఱుతుకు:-వరోత్కమాణి. ఇత్యాది వివరంబు లపారంబుగ గలవు. ("చూ, సాముద్రికము. 1."); 2. గుఱి:చూ, లక్ష్యము. 1; 3. చోపు: చూ, సూచన. 4; 4. వ్యాకరణాది శాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు; 5. పేరు: చూ,సంకేతము. 1; పుం. 6. బెగ్గురు: చూ. సారసము. 2; అం. 7. పురాణమునకుఁగల పంచలక్షములు:చూ, పురాణము. 6.

లక్షణములకుఁ గలిగెడు త్రిదోషములు. అం: అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి, అసంభవము (3): చూ, త్రిదోషములు.

లక్షణమూలాధ్వని. అం: అవివక్షితవాచ్యము, అర్థాంతరసంక్రమితవాచ్యము. (2).

లక్షణాంగములు. అం. (ఇవి పురుషలక్షణాంగములు ౫౮:—౧ పాదతలరేఖలు, ౨ పాదతలములు, ౩ పాదనఖములు, ౪ పాదాంగుళములు, ౫ ప్రపదములు, ౬ పార్ష్ణులు, ౭ గుల్ఫములు, ౮ గతి, ౯ జంఘలు, ౧౦ దేహరోమము (రోమము), ౧౧ జానువులు, ౧౨ ఊరులు, ౧౩ అండములు, ౧౪ లింగము, ౧౫ మూత్రము, ౧౬ శుక్లము, ౧౭ శోణితము, ౧౮ కటి, ౧౯ నాభి, ౨౦ కుక్షి, ౨౧ మధ్యము, ౨౨ వళులు, ౨౩ స్తనములు, ౨౪ చూచుకములు, ౨౫ వక్షము, ౨౬ జత్రులు, ౨౭ స్కంధములు, ౨౮ భుజములు, ౨౯ కక్షములు, ౩౦ మణిబంధములు, ౩౧ హస్తపృష్ఠములు, ౩౨ హస్తతలములు, ౩౩ హస్తాంగుళములు, ౩౪ హస్తనఖములు, ౩౫ హస్తరేఖలు, ౩౬ పృష్ఠము, ౩౭ కంఠము, ౩౮ ముఖము, ౩౯ చిబుకము, ౪౦ అధరోష్ఠము, ౪౧ దంతములు, ౪౨ తాలువులు, ౪౩ జిహ్వ, ౪౪ స్వరము, ౪౫ హసితము, ౪౬ ఉత్తరోష్ఠము, ౪౭ శ్మశ్రువులు, ౪౮ నాసికము, ౪౯ శ్వాస, ౫౦ కపోలములు, ౫౧ నేత్రములు, ౫౨ తారలు, ౫౩ భ్రువులు, ౫౪ కర్ణములు, ౫౫ లలాటము, ౫౬ శిరము, ౫౭ శిరోరుహములు, ౫౮ దేహము (శరీరము): చూ,లక్షణము. 1; సాముద్రికము. 1. (పూర్వము నారద, ప్రహ్లాద, సముద్ర, కాత్యాయన, వరాహమిహిర, వరరుచి, మున్నగువారిచేఁ జేయఁబడిన గ్రంథములను, బ్రహ్మాండపురాణ, బ్రహ్మపురాణ, స్కాంధపురాణాదులయందుఁ గొన్నిచోట్ల నీవిషయములను జెప్పఁబడియున్నవి. ఈశాస్త్రమందు స్త్రీపురుషులకుఁ గలుగు సుఖదుఃఖాద్యనుభవములఁ దెలియఁదగు చిహ్నములఁ దెలుపఁబడియె. పురుషునకు దక్షిణభాగ, స్త్రీకి వామభాగ లక్షణములు ప్రశస్తములు.): చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు.

లక్షణాతీతంబులు. పా. నామబిరుదంబులు లక్షణాతీతంబులు. [చూ, రూ-లక్ష్మణుఁడు.

లక్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=లచ్చన్నుఁడు:

లక్షము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱి: చూ, రూ-లక్ష్యము. 1; 2. నెపము: చూ, వ్యాజము. 1.

లక్షవర్తిపత్రిక. సం. వి. అ. పుం. వ్రతముల యందుత్తమవ్రతము: చూ, వ్రతము. 1.

లక్షాక్షనిషమము. అం: చూ, శస్త్రములు.

లక్షించు. సం. స. క్రి 1. గుఱిచేయు: చూ, లెక్కసేయు; 2. చూచు: చూ, వీక్షించు. (ఆలక్షించు అనియు.)

లక్ష్మణ. సం. వి. ఆ స్త్రీ: చూ, రూ-లక్షణ. 2.

లక్ష్మణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ-లక్షణము. 1; 2: చూ, రూ-లక్షణము. 5.

లక్ష్మణుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1.=లక్ష్కుమనుఁడు-లచ్చన్నుఁడు, రాముని తమ్ముఁడు: చూ, సౌమిత్రి; విశ. 2. శ్రీమంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

లక్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1. చిహ్నము: చూ, లక్షణము. 1; 2. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠ్యము.

లక్ష్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=లక్కుమి-లచ్చి. (ఈమెచేత సర్వము చూడఁబడును.): అబ్జ, అబ్ధిజ, అరవిందాలయ, ఇంది, ఇందిర, ఈ, కభార్య, కమ, కమల, కలశాబ్ధిజ, క్షీరాబ్ధిజ, క్షీరాబ్ధితనయ, క్షీరసాగరకన్యక, క్షీరసాగరసుత, చంచల, చపల, చల, జలజ, జలధిజ, నారాయణి, పద్మ, పద్మాలయ, పద్మిని, భార్గవి, మంగళదేవత, మహాలక్ష్మి, మా, మాత, మాధవి, రమ, లోకజనని, లోకమాత, లోల, విష్వక్సేనప్రియ, వృషాకపాయి, శ్రీ, శ్రీదేవి, హరిప్రియ, హీర. (తె. ప).-కడలికూఁతురు, కలివేల్పునిల్లాలు, కలిమిచెలి-కలుములచెలి, కలువలకంటి తోఁడు, జగముతల్లి, జిడ్డుకడలిబిడ్డ, తమ్మిబిడారంపు గరితమిన్న, తమ్మియింటిగరిత, తల్లితల్లి, తాతతల్లి, నెలచెలియలు, పంటవలంతి తోఁడికోడలు, పయిఁడినెలఁత-పైఁడినెలఁత, పల్కులచెలియత్త, పాలమున్నీటి కూఁతురు, మగని పేరెదనున్నవగలాఁడి, మున్నీటిచూలి, లక్కుమి-లచ్చి, లిబ్బిపడఁతి, వలరాజుతల్లి, వెన్నునెదకొమ్మ, సత్తినెచ్చెలి, సిరి. తద్విశేషములు.—విష్ణుభార్యలలో నొకతె:—నీళ. ("చూ, హీర. 2."); 2. సంపద: చూ, సంపత్తి. 1; 3. వస్త్రభూషణాదుల శోభ, భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 4. మెట్టదామర *: చూ, సహస్రపత్రము; 5. బుద్ధియనెడు గంధద్రవ్యము, వృద్ధి, సిద్ధి: చూ, రాజార్హము; 6. గొల్లజిడ్డు *: చూ, శూలిని; 7. పేరింకణము *: చూ, సన్నకదుర్వు. [చూ, సహస్రపత్రము.

లక్ష్మీగృహము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱగలువ *:

లక్ష్మీనారాయణ. సం. వి. అ. పుం 1. విసమంగలము*: చూ, సుఖదర్శనము; అం. 2: చూ, తైలములు; బ. 3. లక్ష్మీవిష్ణువులు; వి. అ. పుం. 4: చూ, విష్ణువు. 1.

లక్ష్మీనారాయణీయము. పా. ఇదియొక సుద్ధాంధ్ర పరిత్రపదార్థ పర్యాయపద నిఘంటువు. (ఇది ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్తకు జనకతండ్రి కీ.శే.బ్ర.కొట్ర లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి విరచితము. దీనికి ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్త లేఖకుఁడును, ముద్రాలయమున నక్షరసంధానోద్యోగియునై పూర్తిగావించెను.) [పతి.1.

లక్ష్మీనారాయణుఁడు. సం. వి.అ.పుం: చూ, లక్ష్మీ

లక్ష్మీపతి. సం. వి. అ. పుం. 1. లచ్చిమగఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1.

లక్ష్మీవంతుఁడు. సం. విశ. (త్. ఈ. త్) 1. శ్రీమంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 2. ఒప్పిదము గలవాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

లక్ష్మీశము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

లక్ష్మీశాంశము. అం: చూ, పష్ఠ్యంశములు.

లక్ష్యపెట్టు. మి. స. క్రి.: చూ, లెక్కసేయు.

లక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1.=లెక్క. (బాణముచేతఁ గప్పఁబడునది.) రూ-లక్షము-లక్ష్మము-లక్షణము-లక్ష్మణము, గోవు, నికాయము, నిమిత్తము, శరవ్యము. (తె).—గణుతి, గుఱి, తిన్న, దెప్పము, నిగా (నిగహా), లెక్క, లెప్ప-లెప్పము, సూటి. ("చూ, సూటి. 1."); పుం. 2. రూ-లక్షము. లక్షణచేఁ దెలియఁదగినయర్థము: చూ, వ్యాజము. 1.

లగడ. దే. వి. రూ-లగుడు. 1. చిమిడిక: చూ, పాదము (1); 2. డేగ: చూ, శ్యేనము. 1.

లగడపిండము. మి. వి: చూ, పిండిపోక.

లగడు. దే. వి: చూ, రూ-లగడ. 1-2.

లగనము. వై. వి.=లగ్న. రూ-లగ్గము, శుభముహూర్తము: చూ, లగ్నము. 1.

లగము. అం. లఘువు గురువు. "హాకీ" (ఇదే వగణము): చూ, ఉపగణములు.

లగాము. వా. వి. కళ్లెము: చూ, వాగె.

లగాయతు. వా. వి. మొదలు: చూ, లోను. 2.

లగాలగా. వా.వి.డోలులోనగునవి వడిగా వాయించుటయందగు ధ్వన్యను కరణము: చూ, హుహూ. [వ్రేయు. 1.

లగాయించు. వా. స. క్రి. కొట్టు: చూ,

లగుడము. సం. వి. అ. పుం.=లాటీ-లోడీ-లవుడి-లౌడి, దుడ్డుకఱ్ఱ: చూ, వేత్రము. 1.

లగుడు. దే. వి: చూ, రూ-లగడ.1-2.

లగువు. వై. వి. 1.=లఘు. గంతు: చూ, లంఘు; 2.=లాఘవ: చేలుకన: లాఘవము. 1; 3. తేలిక: చూ, సులభము; విణ.4.చేలుక: చూ, సులభము. [కుట: సురతాణిలగ్గ.

లగ్గ. వై.వి.=లంఘ.(ముట్టడించి) కోటను బ్రాఁ

లగ్గదింపు. ద్వ. వి. కోటమీఁదనుండిశత్రులపయి దొర్లించెడు రాతిబండలోనగునది.

లగ్గపట్టు. ద్వ స. క్రి.(ముట్టడివేసి)కోటనెక్కు.

లగ్గము. వై. వి.=లగ్న, రూ-లగనము: చూ, లగ్నము. 1.

లగ్గు. దే. వి. 1. మేలు: చూ, శుభము.1;2.అపరక్రియ, ఉత్తరక్రియ, అంత్యకర్మము.

లగ్నకారకత్వములు. అం: జన్మ(తను), ద్వితీయ (ధనము), తృతీయ (భ్రాతృ), చతుర్థ (వాహనము), పంచమ(సంతాన), షష్ఠ(శత్రు), సప్తమ (కళత్ర), అష్టమ (ఆయుష్షు), నవమ (భాగ్య), దశమ (రాజ్య), ఏకాదశ(లాభ), ద్వాదశ (వ్యయ) స్థానములు. (12)

లగ్నకుఁడు. సం. వి. అ.పుం. 1. ఒకఁడు చేయవలసినపనిని నేను చేసెదనని పూనుకొనినవాఁడు: ఋణమొక్కణుఁడు, గోరంకువు, ప్రతిభువు. (తె. స.).-అడ్డము, జామీదారుఁడు, పూఁట, పూఁటకాఁపు, పూచీదారు. హామీదారు. ("చూ,హామీదారు"); 2. జూదములో జామీనుతు ఇచ్చువాని పేరు: త్రృణమత్కృణుఁడు.

లగ్నసిఘంటు. వా. వి: చూ, రాశి. 2.

లగ్నపత్రిక. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: శుభలేఖ.

లగ్నము. సం. వి. అ. న. 1.=లగనము-లగ్గము. రూ-పలగ్నము- అవలగ్నము, కేంద్రము, హోర, మేషాదిరాసులయొక్క యుదయము. (గ్రహములకు సంబంధించినది-దీనికే రాశి, హోరయనిఁగూడఁ బిలుతురు): చూ, రాశ్యుదయము; పుం. 2. మదపుటేనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 3. తగులుకొన్నది: చూ, సహితము;4. సిగ్గుఁ బొందినది: చూ, హ్రీణము; అం.5: చూ, వర్గములు.

లగ్నసంధి.అం. ప్రతిలగ్నమందును,లగ్నాదియందరగడియయును, లగ్నాంతమందరగడియయు గలిసినకాలమునకులగ్నసంధియని పేరు.

లగ్న సంబంధ విషయ వివరణముల పట్టిక.

లగ్నములు	అధిపతులు	స్వభావములు	జాతులు	లింగములు	వర్ణములు	దిక్కులు	శీర్షోదయ పృష్ఠోదయ రాసులు	రూపములు	ప్రమాణములు	జలభేదములు	బలాబలములు
మే	కు	చర	క్ష	పు	ఎఱు	తూ	పృ	మేక	4-0=4-20	పాదజల	రాత్రి
వృ	శు	స్థిర	శూ	స్త్రీ	తెలు	తూ	పృ	ఎద్దు	4-30=4-56	అర్ధజల	రా
మి	బు	ద్విస్వభావ	వై	పు	నలు	తూ	శీ	స్త్రీ-పు	5-15=5-28	నిర్జల	రా
కర్కా	చం	చర	బ్రా	స్త్రీ	తెలు	ద	పృ	ఎండ్రి	5-30=5-31	పూర్ణ	రా
సిం	ర	స్థిర	క్ష	పు	ఎఱు	ద	శీ	సింహ	5-20=5-20	నిర్జల	పగలు
కన్య	బు	ద్విస్వ	శూ	స్త్రీ	నలు	ద	శీ	కన్యక	5-15=5-15	నిర్జల	ప
తు	శు	చర	వై	పు	తెలు	ప	శీ	త్రాసు	5-15=5-24	పాద	ప
వృశ్చి	కు	స్థిర	బ్రా	స్త్రీ	పసు	ప	శీ	తేలు	5-30=5-33	పాద	ప
ధ	గు	ద్విస్వ	క్ష	పు	ఎఱు	ప	పృ	విల్లు	5-30=5-19	అర్ధ	రా
మ	శ	చర	శూ	స్త్రీ	నలు	ఉ	పృ	మొసలి	5-15=4-43	పూర్ణ	రా
కుం	శ	స్థిర	వై	పు	పసు	ఉ	శీ	కడవ	4-30=4-11	అర్ధ	ప
మీ	గు	ద్విస్వ	బ్రా	స్త్రీ	పసు	ఉ	ఉభయో	మత్స్యద్వ	4-0=4-2	పూర్ణ	ప

లగ్నారూఢము. అం.(దీనికే పదమని పేరు): చూ, ఆరూఢము.
లఘిమ. సం. వి. న్. పుం. రూ-లఘిమము. 1.లఘుత్వము: చూ, లాఘవము. 1; 2. ఒక విభూతి: చూ,సిద్ధులు.
లఘిమము. సం. వి. న్. పుం.—పై.—
లఘిష్ఠము. సం. విశ. 1. మిక్కిలి చులుకనైనది: చూ,లాఘవము. 1; 2. మిక్కిలితక్కువైనది: పరిక్షీణము.
లఘుకము. సం. వి. అ. పుం. తోఁటపోఁక*: చూ,క్రంసి. 1 (పోఁక. 3.) [మేషము. 1.
లఘుకాయము. సం. వి.అ.న. మేఁకపోతు: చూ,
లఘుకోణము. వా. వి. న్యూనకోణము: చూ,కోణము. 1(చూ,ఏంగిలు). [చూ, వేతరము.1.
లఘుఖము. సం. వి. అ.న.=లగుడము.ఇనుపదుడ్డు:
లఘుపంచమూలము. అం: చిన్నములక, పెద్దములక,కోలపొన్న,నేలపొన్న,పల్లేరు వేళ్లు (5).
లఘుబ్రహ్మి. సం. వి.ఈ. స్త్రీ:జలోద్భవ*.
లఘుమేరునష్టము. అం: చూ, ప్రస్తారప్రత్యయ ప్రాణములు.
లఘుమేరువు. అం. —పై.—
లఘుమేరూద్దిష్టము. అం. —పై.—
లఘులయము. సం.వి.అ.న.1.వట్టివేరు*: చూ, సేవ్యము. 1; 2. నీరు వట్టివేరు*: చూ, సేవ్యము. 2.
లఘువల్లభ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. అతివిష*: చూ,విష.
లఘువు. సం. వి. ఉ.స్త్రీ.1. పిక్క,స్పృక్క*: చూ,రాజార్హము. 1-32; న. 2.నల్లఅగలు: చూ,రాజార్హము. 1-౧౫; క్రి. విశ. 3. శీఘ్రము: చూ,స్వదము; విశ. 4. వడిగలది: చూ,స్వదము; 5.=లగువు. చులుకనిది: చూ, లఘ్వి. 2.; 6. చేవలేనిది; 7. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము; అం. 8. చూ,తాళాంగములు; 9: చూ,మాత్ర. 1. (బాణాకృతిగలది గురువు- లఘువేమాత్ర.మాత్రయనొక చిటికాలము పలుకఁబడునది.); 10: చూ,కాలప్రాణములు; 11: చూ,అంగప్రాణము; బ. 12. పొట్టి అచ్చులు పూర్వాక్షరమును గురువుగాఁజేసిన ద్విత్వ సంయుక్తములును,పదాది సంయుక్తములును లఘువులు. "ఉదా:—అ, అన్న, శక్తి, ధ్వని." (చూ,గణము.); 13. అంతిస్థ (యరలవ)లు లఘువులు అలఘువులు అని ద్వివిధము. అందు:—(య) ౧. మాటలలోని యకారము అలఘువు. "ఉ.పాయము, సాయము."; ౨ సాధ్య (ఆగమ) యకారములఘువు. "ఉ.మాయయాయె.",(ర)3.సాధురేఫములఘువు. "ఉ వరి, చీరె, నీరు,కోరు." మొ; ౪. శకటరేఫము (బండిరా)అలఘువు. "ఉ.కఱి, కాఱు." మొ;(ల) ౫. ల కారము లఘువు. "ఉ కాలు, ఆలము, లచ్చి" మొ; ౬. సాధ్య (ఆదేశ) లకారము లఘువు. "ఉ. ఏఁడ్లు, కోడ్లు, పాడ్లు." మొ; (వ) ౭. సాధ్య వకారము లఘువు. "ఉ. ఆకేఁడువల్క,నీరు వోసె." మొ; ౮. మాటలలోని వకారము లఘువు. "ఉ.వన్నె, కవ." మొ. (చూ,అలఘువు, అంతస్థములు.)
లఘుశంక. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మూత్రము; 2. కొద్దిఅనుమానము.
లఘుశేఖరము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
లఘ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తేలికగాఁబోవు రథము, బండి: చూ, శకటము. 1; విశ. 2.చులుకనైనది: లఘిష్ఠము, లఘువు.(తె).-పలుచే, రేసు: చూ, లాఘవము. 1; 3. సుఖము చేయునది: చూ, హ్రస్వము. 1.
లఘ్వీ. అం: చూ, ధారలలో భేదములు.
లచ్చి. వై. వి=లక్ష్మి. 1: చూ, లక్ష్మి. 1; 2: చూ, సంపత్తి. 1; వా. 3. నిందార్థమందు లచ్చెమ్మ-లక్ష్మమ్మయను పేర్లఁబరగువారిని లచ్చియనిఁ బిలుతురు. [(యాసము)
లచ్చించోరు. వా. వి: చూ, కడుగుచోరు.

-లచ్చికమ్మి. వా. వి: అడ్డకమ్మి, దోరణపుఁ గమ్మి,. లచ్చిపట్టె, సిరికమ్మి. (సం).— ఉత్తరంగము, వకగ్రము, నాన.(చూ, వాకిలి)

లచ్చికోడలు. ద్వ. వి: చూ, సరస్వతి.

లచ్చితండ్రి. ద్వ. వి: చూ, సముద్రము. [సంకు. 1.

లచ్చిదోర బూరఁగొమ్ము. ద్వ. వి. శంఖము: చూ,

లచ్చినెచ్చెలి. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.

-లచ్చిపట్టె. వా. వి: చూ, లచ్చికమ్మి.

లచ్చిమగఁడు. ద్వ. వి: చూ, విష్ణువు. 1.

లచ్చియన్న. ద్వ. వి చేందుగ్రుఁడు. సాంబ. దే. 10: చూ, హిమాంశువు.

లచ్చిఓనెడమకన్ను. ద్వ. వి.—పై —అం, భా. ప్ర. 177. [వాగము. 2

లచ్చివారము. మి. వి. గురువారము: చూ,

లచ్చిసవతి. వై. వి: చూ, భూమి 1. అం, వ. 6-3.

లచ్చెనము. వై. వి.=లక్షణమ్. రూ—లక్షనము. : చూ, లక్షణము.1; అం. 2. వ్యాకరణశాస్త్రము: చూ, శాస్త్రములు. [మనుఁడు.

లచ్చెనుఁడు. వై. వి.=లక్ష్మణ: చూ, రూ-లక్ష్మ

లచ్చెమనుఁడు. వై. వి.=—పై.—

లజ్జ. సం. వి. ఆ స్త్రీ.=లజ్జే 1: చూ, సిగ్గు; అం. 2: చూ, సంచారిభావమునఁ బుట్టిన దృష్టులు.

లజ్జాత్యాగము. అం: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

లజ్జాభాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, జెళగువ్వ.

లజ్జామోహము. అం: చూ, మోహచతుష్టయము.

లజ్జాశీలుఁడు. సం. విణ: చూ, సిగ్గరి.

లజ్జాలువు. సం. వి. ఉ. పుం స్త్రీ. క్షుప. పాట్టికొమ్మ లూడలుగలచెట్టు, శిఫ: చూ, హ్రస్వశాఖాశిఫము.

లజ్జించే. సం. అ. క్రి: చూ, సిగ్గుపడు.

లజ్జితము. సం. విణ. సిగ్గుపడినది: చూ, హ్రీతము.

లజ్జే. వై. వి.=లజ్జా: చూ, సిగ్గు.

-లటక్కు. దే. వి. రూ-లటుక్కు. మింగుటలో నగు వానియందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

లటపటము. వా. వి. (కొట్టుకొనుటకు) కలియఁబడడము: చూ, తొడపటము.

లటుక్కు. దే. వి: చూ, రూ-లటక్కు.

లట్టము. సం. వి. అ. పుం.=లడ్డిగ. కప్పెగ, చిన్నమూతిగల పాత్రి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-౧౫.)

లట్టాభట్టీయము. జా. (లొట్టాభట్టీయమనియు) అసంబద్ధ ప్రలాపము "నీలట్టాభట్టీయములేల యేకరువెట్టెదవు" (ధర్మజరాజసూయము.)

లట్టు. దే. వి. 1. తొట్టి, నీళ్లగాఁడి, నీళ్లతొట్టి, : గాఁడి. (సం).- ఆగానము- ఆహావము, గోష్పదము, గోష్పదము, ప్రపా, జలద్రోణి, తీర్థము, నిపానము; 2. పడియ: చూ, సరస్సు. 1; అం. 3. ప్రత్యమానార్థకము. తద్వ.—లట్టు (భూతకాల), ల్యట్టు (భవిష్యత్), లొట్టు(తద్ధర్మార్థక), లూట్టు (ఆశీరార్థకము).

లట్టువ. వై. వి.=లట్వ. చిటిపాశము: చూ, లట్వ.

లట్వ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. -: చూ, వీణ. 1.

లట్వము. సం. వి. అ. పుం.=లడ్డు-లడ్డువు: చూ, భక్ష్యము.

లడాయి. వా. వి: కొట్లాట, కజ్జాకోరు, కలవరింపు, కయ్యాలకచ్చే, చిల్లగొండి, జేగడగొండి, జేగడాలమారి, తంటలమారి, తంటాలమారి, పెనవరి, పేచీకోరు, రెచ్చెల. (సం) —కలహశీలుఁడు; 2 దెబ్బలాటలో కలియఁబడుట, దూఁకుట.

లడి. దే. వి. నిడుపుగాఁ మెట్టిన సరగలోనగువాని చేట్టు: చూ, సరిగ. 2. [లట్టము.

లడ్డిగ. వై. వి.=లట్ట. రూ-లడ్డిగము: చూ,

లడ్డిగము. వై. వి.=—పై —

లడ్డు. వై. వి.=లట్వ: చూ, లట్వము.

లడ్డుకము. సం. వి. అ. పుం, న.=లడ్డు—లడ్డువము-లడ్వము.—పై.—

లడ్డువము. వై. వి.=లడ్డుక. —పై.—

లడ్వము. వై. వి.= —పై.—

లత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-లతిక. తీఁగె: చూ, వృక్షము; 2. రూ-లతిక. ఎక్కుడుఁదీఁగె: చూ, వృక్షము; 3. రూ-లతిక. చుట్టచుట్టుకొని ఎదిగెడు తీఁగె: చూ, వృక్షము; 4. గరికె*: చూ, తృణము. 1; 5. పూలగుత్తి నెండ*: చూ, శ్వేతపాకి; 6. ముత్యాలసరపు పేట: చూ, హారవళిక. 2 (భూషణము. 2); 7. కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 8. పిక్క*: చూ, రాజాద్రము; 9. ప్రేంకణము*: చూ, సన్నకదుర్వు; 10 చీము: చూ, పేగ. 1 (పిపీలిక.); 11: చూ, సాలెపురుగు; 12. కస్తూరి: చూ, శ్వేతమ్మాగాండజము (మృగమదము); 13. మాసేరు*: చూ, స్వర్ణవల్లి; అం. 14: చూ, స్మృత్యహస్తములు.

లతకూన. ని. వి. లేఁతతీఁగవంటి ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

లతాంతము. సం. వి. అ. న. పూవు: చూ, సుమము

లతాకరంజము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగకానుఁగు*: చూ, శాకపర్ణము. [చూ, సువ్యక్తి.

లతాడు. నా. వి. (నానల్లకట్టడు) గుడ్డ:

లతాప్రతానని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకటితోనొకటి పెనఁగొన్న తీఁగ: చూ, వృక్షము.

లతార్కము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గ్రమము, పచ్చనీరుల్లి*: చూ, సుకందకము. 1.

లతావృశ్చికము. అం: చూ, కటనములు

లతావేష్టితము. అం: చూ, జాతిస్మరాలింగనములు (ఆలింగనములు)

లతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చూ రూ-లత. 1-2-3; 4. నాలుపేటలహారము: చూ, హారవళిక 2 (భూషణము 2.) [చూ, పిపస్తు.

లత్త. దే. వి. 1. దబ్బ: చూ, హతి; 2. ఆఁకడ:

లత్తిక. దే. వి. బలుపును వేప్పడునుగల యొకానొక గిచ్చెకాయ: చూ, సోమరాజి.

లత్తిచేఁప. దే. వి. ఒక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

లత్తుక. వై. వి.=అలక్తక. లాక్షారసము: చూ, లక్క.

లత్తుకబొత్తులు. ద్వ. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

లద్ది. దే. వి. గుఱ్ఱములోనగువాని మలము: చూ, శమలము. 1. [సంహారి.

లద్దిపిప్పి. దే. వి. ఒక చీడపురుగు: చూ, సస్య

లద్దిపురుగు. ద్వ. వి. తెల్లని క్రిమి విశేషము: చూ, సస్యసంహారి.

లద్దియు. దే. వి. (నేయువాఁడు వస్త్రముచివరపిడిచెడి) కచ్చె: రూ-లద్దె.

లద్దె. దే. వి. —పై.—

లపక. దే. వి. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

లపనము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖము: చూ, వదనము. 2; 2 నోరు: చూ, వదనము. 1; 3. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

లపితము. సం. వి అ. న. 1. మాట: చూ, శబ్దము. 2; విశే. 2. మాటలాడఁబడినది: చూ, శబ్దము. 2.

లప్ప. దే. విశే. 1 చూ, రాశి. 1; 2. ఎడముగా పంపఁబడినవేళ్లుగల చే. ఆం, భా ద్వి. 141: కమి, కమికిలి, లప్ప, పట్టిన (చూ, హస్తము. 1.)

లప్పము. వై. వి -లేప్య. రూ-లెప్పము. (మానిదెబ్బలోనగువాని సందుగొందులను మొత్తెడు సున్నపుముద్దలోనగునది) సమాలంభము.

లబ్బీలు. నా. వి. బ. ఒకానొక తురకజాతివారు.

లబ్ధము. సం. వి. అ. న. 1. భాగహారము చేయఁగా నేర్పడు సంఖ్య: చూ, సంఖ్యాభేదములు; విశే. 2. పొందఁబడినది: చూ, ప్రాప్తము. 3.

లబ్ధవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విద్వాంసుఁడు.

లబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, లాభము.

లభించు. సం. అ. క్రి. కలుగు: చూ, సంభవించు.

లభ్యము. సం. విశే. 1 లభింపఁదగినది; అభిగమ్యము, గంతవ్యము, ప్రాపణీయము, ప్రాప్యము: చూ, సమాసాద్యము; 2. యుక్తము: చూ, యోగ్యము. 2.

లమ. దే. వి. ఒకానొక తీఁగ: చూ, వృక్షము.

లమిడి. వా. వి. రూ-లమ్డి-లంబిడి-లంబ్డి. 1. చూ, స్వైరిణి; 2. తిట్టు: చూ, శాపము.

లమ్డి. వా. వి: చూ, రూ-లమిడి.

లయ. సం. వి. అ. పుం. 1. తౌర్యత్రికసామ్యము, నృత్తగీత వాద్యములు సమముగానుండుట: చూ, స్వరము.2; అం. 2: చూ, యోగచతుష్టయము; 3: చూ, లయప్రాణలక్షణము; రే. వి. (1): చూ, వంచన.

లయకాండు. వా. విణ: చూ, సీకారి.

లయకారి. దే. విణ: చూ, వంచకుడు.

లయగ్రాహి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (మాలికావృత్తములలో నొకటి "భ- జ-స-న-భ-య. 2 10. 18. 26 అక్షరములు ప్రాసయతులు నలువాలు "నిన్నె మదనమ్మునకొని నన్నెడయంజూడుమని, విన్నపము నీయుము విభున్న జనపాలా.")

లయతాళకళాస్థానములు అం: చూ, సంగనములు.

లయప్రాణము. అం: చూ, లయప్రాణలక్షణము.

లయప్రాణలక్షణము. అం: ౧ ద్రుతలయ (తాళము ... గా తాళము వేసికొని పాడుట ... అట్లు తాళము వేసికొని పాడుట); ౨ మధ్యలయ (అంతకు రెట్టింపు విలంబము చేయుట), 3 విలంబితము (మధ్యలయకంటె రెట్టింపు విలంబము చేయుట) (మఱియు "గీతతాళాదిన మేకత్రివిరామోలయః" అనియు "క్రియాస్తాసకాలయః" అనియు చెప్పియుండుటచేత లయముఖ్యము. తాళాక్షర కాలములలో వ్యత్యస్తమైనను గ్రహప్రాణము వ్యత్యస్తమైనను అనుద్రుతలయమాత్రము తప్పకుండవలయును. అవియుండియు లయచెడితే ప్రాణము చెడును గావున అవలయాయనంబడును.)

లయము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు వట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 2; 2. వట్టివేరు*: చూ, సేవ్యము.1; పుం. 3. నాశము: చూ, రుత్తి, 4 ఆలింగనము: చూ, సంశ్లేషము; అం. 5 సృష్టిస్థితిలయకారణములలో నిదియొకటి.

లయవిభాతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (మాలికావృత్తములైనంటిలో నొకటి. "న-స-న-న-స-న-స-గ; 4 7. 10 గణముల రెండవయక్షరములు ప్రాసయతులు" "కరుణం, గనుమా, యనుచు, ... , వినుమా, యనుచు, నిరత, ముదవే, ... , కరుణా, ...")

లయవిహారి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (మాలికావృత్తములైదింటిలో నొకటి. పదునొకండు సగణములు, స, గ; 2-12-22-32 అక్షరములు ప్రాసయతులు. " ... , ... , ...")

లయహారి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (మాలికావృత్తములలో నొకటి ... వరుసగా ... సగణములును, ... , ... 11-21-31 ప్రాసయతులు ...)

లయించు. సం. అ. క్రి 1 ... చూ, నాశము. 3; 2 చూ, ... [మృగ్యము)

లయ్యై. ... చూ, ...

లలంతిక. సం. ... స్త్రీ మెడహారము: చూ, భూషణము. 2-...

లలన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. విలసనశీలయైనయాడుది: చూ, స్త్రీ; 2 ఆడుది చూ, స్త్రీ; 3. నాలుక: చూ, సుగంధము (నిఘ.1.)

లలము. అం. ... "తు", చూ, గణములు.

లలాటతిలకము అం: చూ, కిరణములు.

లలాటము సం. వి. అ. న. 1: రూ-లలాటిక, అలకము-అలికము-అలీకము-అళికము-అళీకము, కశేరువు, గండశైలము, గోధి, నిటలము-నిటాలము-నిటిలము-నిటలము-నీటిలము, పట్టి-పట్టిక, ఫలకము, ఫాలము, సాహారకము. (తె. ప).—నుగురు, నెన్నుదురు, నొసలు, నెన్నొసలు, నెన్నొసలు, పట్టియ-

పట్టె, పలక, (వా).—నొ్ట్టి·నొష్ట. తద్వి.- స్త్రీ లలాటము.— కస్తూరి; అం. 2: చూ, చుంబన స్థానములు; 3. (నుదురు): చూ, లక్షణాంగములు. (అర్ధచంద్ర సమమైన రాజేగు, విపులమై ననంతమైన ధనికుఁడగు, అల్పమైన నల్పాయువగు, అయిదు రేఖలున్న వైభవముగలిగి నూఱేండ్లుమనును, శుభావహుఁడగును. నాలుగు రేఖలున్న కీర్తిభాగ్యములుగలిగి యెనుబదేండ్లు బ్రదుకును మూఁడు రేఖలున్న నఱువదేండ్లు బ్రదుకును. రెండు రేఖలున్న నలువదేండ్లగు. ఒక రేఖయున్నను లేకున్నను నిరువదేండ్లు మనును సుళ్లుగలిగిన దరిద్రుఁడగు. త్రిశూలరేఖ కులిశరేఖలున్న నీశ్వరుండగు. మండలేశ్వరుండునగున, మచ్చ గలిగిన స్థానభ్రష్టుండగు); 4. (నుదురు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (అష్టమచంద్రునిఁబోలిన రాజపత్నియగు, తిలకసమానగు మచ్చయున్న మొదటఁ గుమారునిఁగనును. నడుమసుడియున్న విధవయగు, రెడలుపైన మగనిని మాను మఱఁదినిఁజెంపును. చివర సుడియున్న విధయు, అంసలాఁడియునగు, రెండుకలుఁగనిపించుచో నడుమ సుడియున్న జారిణియగు.); 5: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

లలాటి.సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, రూ-లలాటము.1.

లలాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నొసటఁగట్టెడు ముత్యపు బాసికము: చూ, బొట్టు. 1

లలామకము. సం. వి. అ. న. బాసికము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము 2-౧౦-(౧౪)) తద్వి.— రాజ్యాభిషేకమున నొసటఁగట్టెడు పట్టము.— (సం).—పట్టము, పట్టి: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౦-(౧౪).)

లలామము. సం. వి. న్. న. 1. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. ఠెక్కెము: చూ, సిడము. 1; 3. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; 4. నొసటనుంచేకొనెడు బొట్టు: చూ, విశేషకము. 1 (బొట్టు. 1.); 5. గుఱ్ఱము నొసటి చుక్క: చూ, విశేషకము. 1; 6. తోఁక: చూ, వాలము. 1; 7. కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 8. ప్రభావము, బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 9. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 10. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

లలి. దే. వి. 1. ప్రేమము: చూ, స్నేహము. 1; 2. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 3. ఒయారము: చూ, విలాసము. 2; 4 క్రమము: చూ, విధము. 1; 5. ఉవ్వాయి: చూ, వికాసము.

లలిత.అం. 1: చూ, పంచమషాడవజాంతర భాషలు; 2. సుకుమారత్వముచేతనగు అంగవిన్యాస రూపమైన స్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము: చూ, సంచారీ భావములఁబుట్టిన వృత్తులు; 3: చూ, జన్యతాళములు; 6: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు 416 పొరట); 7: చూ, శృంగారచేష్టలు; 8: చూ, అలంకారము. 3. (ప్రస్తుతార్థద్యోతకముగు ప్రతిబింబ వర్ణనము. "ఉదా. గతజలసేతుబంధనము.")

లలితప్రియము. అం: చూ, జన్యతాళములు

లలితము. అం. 1: చూ, లలిత; సం.విశే.2. ఈప్సితము: చూ, వాంఛితము; 3. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము. 2.

లలితస్వరము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.

లవంగపత్రి. వా. వి. లవంగచెట్టుయొక్క ఆకు: చూ, రోమశము (ఆకుపత్రి అని కొందఱు)

లవంగపుట్ట. గ్రా. మి. వి: చూ, వరాంగకము.

లవంగము. సం. వి అ. న: ఉత్కటము, కపిశృంగము, గీర్వాణకుసుమము, దివ్యము, దేవకుసుమము, శ్రీసంజ్ఞము.(తె).—కరాపువు. (కడుపులోని క్రిమినిఁజెంపును. అజీర్తినిపోఁగొట్టును. లవంగపు నూనెలో 'యూజెనిక్ ఆసిడ్' అను ద్రావకముండును. ఇది క్రిమిసంహారశక్తిలో 'కార్బాలిక్ ఆసిడ్' కంటె కొన్నిరెట్లు గొప్పది) ("చూ, శ్రీసంజ్ఞము")

లవణము, సం. వి. అ. న. 1. (వాయువును గాని జాడ్యమును గాని పోఁగొట్టునది.): అబ్జము, అబ్ధిజము, క్షారము, జలరసము. (తె) — ఉప్పు, ఉప్పన, నీళ్లవరుగు. తద్విశేషములు - ౧. సముద్రపు ఉప్పునకు. — అక్షీబము - అక్షీబము, కటకము, క్షారాచ్ఛము, క్షీరాబ్ధిజము; (తె). - గాతియుప్పు - ఔతియుప్పు; ౨. ఊసరము, ఊషాక్షారము, ఊషక్షారము, ఊషరము, ఔషరము. (తె). — చేవ్రటుప్పు - చౌటుప్పు; ౩. ఊషసంజరము, క్షైత్రము. (తె). - పట్టుఉప్పు; ౪. అక్షము - అక్ష్యము, ఐరిణము, ఔద్భిజ్యము, ఔర్వము, ఔషరము, కాదంబరికము, కృష్ణలవణము, జారణము, జీరణము, తిలకము, రుచకము, పాంశవలవణము, సౌవర్చలము - సౌవర్చలవణము; ౫: కనకక్షారము, క్షారము, టంకణక్షారము, టంకణము, టంకము, టగరము, సౌభాగ్యము. (తె). — గవ్వచౌకము, పటిక, పటికారము, వెలిగారము; ౬: కాచజము, కాచము, కాచమలము, కాచలవణము, కాచసంభవము, కురువిందము, కృష్ణలవణము, క్షారము, తీక్ష్ణము. (తె). — గాజు - గాజుప్పు; ౭: రుచకము, సజ్జిక, సువర్చకము, సువర్చలము, సౌత్రఘ్న. (తె). — సజ్జకారము; ౮: కృతకము, కృష్ణ నామకము, క్షితిసంభూతము, ఖండలవణము, పాక్యము, బస్తకము - బాస్తకము, బిడము, బిడలవణము, సుగంధము, సుపాక్యము. (తె). — అంటుప్పు - అట్టుప్పు; ౯: క్షారత్రయము, ౧౦. క్షారదశకము; ౧౧: క్షారము, పాక్యము, యవక్షారము, యవశూకము, యవాగ్రజము; ౧౨: క్షారమేలకము, సర్వక్షారము; ౧౩: క్షారశ్రేష్ఠము, వజ్రక్షారము; ౧౪: క్షారషట్కము; ౧౫. క్షారాష్టకము; ౧౬: (చూ, క్షారములు.); ౧౭: గడదేశజము, గడలవణము, గడోత్థము, రామకము, సాంబరము. (తె). — దొనయుప్పు; ౧౮: ఉప్పుకుప్పకు. — (తె). గల్లి; ౧౯: తీపుతోఁగలిసిన యించుక ఉప్పునకు. — (తె). చేవురు - చౌరు; ౨౦: త్రికూటము, తీక్ష్ణము, పటువు, మాణిబంధము - మాణిమంథము - వశిరము - వసిరము, శ్యామము, సైంధవము, సైంధవలవణము. (తె). — ఇందుప్పు, చెందుప్పు; ౨౧ :నవక్షారము. (తె) — నవాసాగరము — నవాసారము; ౨౨ కటువు, లవణము, లావణ్యము. (తె). — ఉప్పుదనము, ఉప్పన; ౨౩: సంరక్షారము. (తె). — పెట్లుప్పు, సురుప్పు; ౨౪: సుగేకారము - సూరేకారము; ౨౫. లవణభేదములు: - అన్నభేది; కడకము; కృత్రిమము; ధూర్తము; (తె) — ఆకుప్పు; (మిగతవానికి "చూ, సౌవర్చలము."); పుం. 2. ఉప్పన: చూ, లవణము. 1 - ౨౨; 3: చూ, లవణాకరము. 1; విశే. 4 ఉప్పనిది; 5 లావణ్యముగలది; అం. బ. 6: చూ, లవణములు. [సముద్ర, కాచలవణములు. (5)

లవణములు. అం: సైంధవ, సౌవర్చ, బిడా,

లవణాకరము. సం వి అ. పుం. 1. ఉప్పు సముద్రము: చూ, లవణోదము; 2. ఉప్పు భూమి: చూ, భూమి. 1.

లవణామలకీన్యాయము. అం. సముద్రపు ఉప్పు అడవి ఉసిరికె కాయ కలసెననుకీతి. [దము.

లవణార్ణము. సం. వి. అ. పుం: చూ, లవణో

లవణి. దే. వి. 1: కచ్చింపు, గుత్తము, బింకము, బిగి, బిగువు, బిఱ్ఱు, మోడి, సున్నితము. (విశే.) కచ్చితము ("చూ, సున్నితము"), 2: ఉప్పి. (సం.వ) - సూ - లావణి, కంటకిని, కుండలి, గృధ్రనఖి, గృధ్రఫల, గృధ్రవక్త్ర, గృధ్రనఖి, గృధ్రహాల, చతుష్కంటకిని, తీక్ష్ణపత్రి, శీతపిత్తహార. తద్వి. —

పట్టె, పలక, (వా).—కొట్టు-నొష్ట. తద్వి.-స్త్రీ లలాటము.— కస్తూరి; అం. 2: చూ, చుంబన స్థానములు; 3. (నుదురు): చూ, లక్షణాంగములు. (అర్ధచంద్రి సమమైన రాజగు, విపులమై వసంతమైన ధనికుఁడగు, అల్పమైన నల్పాయువగు, అయిదు రేఖలున్న నైభవముగలిగి నూరేండ్లుమనును, శుభావహుఁడగును. నాలుగు రేఖలున్న కీర్తిభాగ్యములుగలిగి యెనుబదేండ్లు బ్రదుకును మూఁడు రేఖలున్న నఱువదేండ్లు బ్రదుకును. రెండు రేఖలున్న నలుబదేండ్లగు. ఒకరేఖయున్నను లేకున్నను నిరువదేండ్లు మనును సుళ్లుగలిగిన దరిద్రుఁడగు. త్రిశూలరేఖ సులిశరేఖలున్న నీశ్వరుండగు. మండలేశ్వరుండునునగున, మచ్చగలిగిన స్థానభ్రష్టుండగు) ; 4. (నుదురు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (అష్టమచంద్రునిఁబోలిన రాజపత్నియగు, తిలకసమునగు మచ్చయున్న మొదటఁ గుమారునిఁగనును. నడుమసుడియున్న విధవయగు, రెడలుపైన మగనిని మామను మఱఁదినిఁజంపును. చినగు సుడియున్న విధయయు, అంకులాఁడియునగు, రెండుకలుఁగనిపించుచే నడుమ సుడియున్న జారిణియగు.); 5: చూ, హస్తక్షేత్రములు.

లలాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-లలాటము. 1.

లలాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నొసటఁగట్టెడు ముత్యపు బాసికము: చూ, బొట్టు. 1

లలామకము. సం. వి. అ. న. బాసికము: చూ, పావణిక. 2 (భూషణము 2-౧౦-(౧౮)) తద్వి.— రాజ్యాభిషేకమున నొసటఁగట్టెడు పట్టము.— (సం).—పట్టము, పట్టి: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౦-(౧౮).)

లలామము. సం. వి. న్. న. 1. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. టెక్కెము: చూ, సిడము. 1; 3. తొడవు: చూ, భూషణము. 2; 4. నొసటనుంచుకొనెడు బొట్టు: చూ, విశేషకము. 1 (బొట్టు. 1.); 5. గుఱ్ఱము నొసటికి మెక్కు: చూ, విశేషకము. 1; 6. తోఁక: చూ, వాలము. 1; 7. కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 8. ప్రభావము, బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 9. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 10. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రేష్ఠ్యము.

లలి. దే. వి. 1. ప్రేమము: చూ, స్నేహము. 1; 2. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 3. ఒయారము: చూ, విలాసము. 2; 4 క్రమము: చూ, విధము. 1; 5. ఉవ్వాయి: చూ, వికాసము.

లలిత. అం. 1: చూ, పంచమపాడవజాంతర భాషలు; 2. సుకుమారత్వముచేతనగు అంగవిన్యాస రూపమైన స్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము: చూ, సంచారీ భావమువఁబుట్టిన నృష్టులు; 3: చూ, జన్యతాళములు; 6: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు 416 పొరట); 7: చూ, శృంగారచేష్టలు; 8: చూ, అలంకారము. 3. (ప్రస్తుతార్థద్యోతకముగు ప్రతిబింబ వర్ణనము. "ఉదా. గతజలసేతుబంధనము.")

లలితప్రియము. అం: చూ, జన్యతాళములు

లలితము. అం. 1: చూ, లలిత; సం. విశ. 2. ఈప్సితము: చూ, వాంఛితము; 3. మనోజ్ఞము: చూ, హృద్యము. 2.

లలితస్వరము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.

లవంగపత్రి. వా. వి. లవంగచెట్టుయొక్క ఆకు: చూ, రోమళము (ఆకుపత్రి అని కొందఱు)

లవంగపపుట్ట. వా. వి. వి: చూ, వరాంగకము.

లవంగము. సం. వి అ. న: ఉత్కటము, కపిశృంగము, గీర్వాణకుసుమము, దివ్యము, దేవకుసుమము, శ్రీసంజ్ఞము. (తె).—కరాపువు. (కడుపులోని క్రిమినిఁజంపును. అజీర్తినిపోఁగొట్టును. లవంగపు నూనెలో 'యూజెనిక్ ఆసిడ్' అను ద్రావకముండును. ఇది క్రిమిసంహారశక్తిలో 'కార్బాలిక్ ఆసిడ్' కంటె కొన్నిరెట్లు గొప్పది) ("చూ, శ్రీసంజ్ఞము").

లవణము, సం. వి. అ. న. 1. (వాయువును గాని జాడ్యమును గాని పోఁగొట్టునది.): అబ్జము, అబ్ధిజము, క్షారము, జలరసము. (తె).— ఉప్పు, ఉప్పన, నీళ్లపరుగు. తద్విశేషములు - ౧. సముద్రపు ఉప్పునకు — అక్షీబము-అక్షీబము, కటకము, క్షారాచ్ఛము, క్షీరాబ్ధిజము; (తె).- గాతియుప్పు- ఱాతియుప్పు; ౨. ఆసురము, ఉపాక్షారము, ఊషక్షారము, ఊషరము, ఔషరము. (తె).— చేవ్రటుప్పు-చౌటుప్పు; ౩. ఊషసంజరము, క్షైత్రము. (తె).- పట్టుఉప్పు; ౪. అక్షము-అక్ష్యము, ఐరిణము, ఔద్భిజ్యము, ఔర్వము, ఔషరము, కాదంబరికము, కృష్ణలవణము, జారణము, జీరణము, తిలకము, రుచకము, పాంశవలవణము, సౌవర్చలము - సౌవర్చలవణము; ౫: కనకక్షారము, క్షారము, టంకణక్షారము, టంకణము, టంకము, టగరము, సౌభాగ్యము. (తె).— గవ్వచౌకము, పటిక, పటికారము, వెలిగారము; ౬: కాచజము, కాచము, కాచమలము, కాచలవణము, కాచసంభవము, కురువిందము, కృష్ణలవణము, క్షారము, తీక్ష్ణము. (తె).— గాజు-గాజుప్పు; ౭: రుచకము, సజ్జిక, సుఖవర్చకము, సువర్చలము, స్వర్జిక. (తె).— సజ్జకారము; ౮: కృతకము, కృష్ణనామకము, క్షితిసంభూతము, ఖండలవణము, పాక్యము, బస్తకము-బాస్తకము, బిడము, బిడలవణము, సుగంధము, సుపాక్యము. (తె).— అంటుప్పు - అట్టుప్పు; ౯: క్షారత్రయము, ౧౦. క్షారదశకము; ౧౧: క్షారము, పాక్యము, యవక్షారము, యవశూకము, యవాగ్రజము; ౧౨: క్షారమేలకము, సర్వక్షారము; ౧౩: క్షారశ్రేష్ఠము, వజ్రక్షారము; ౧౪: క్షారషట్కము; ౧౫. క్షారాష్టకము; ౧౬: (చూ, క్షారములు.); ౧౭: గడదేశజము, గడలవణము, గడోత్థము, రౌమకము, సాంబరము. (తె).— దొనయుప్పు; ౧౮: ఉప్పుకుప్పకు. — (తె). గల్లి; ౧౯: తీపుతోఁగలిసిన యించుక ఉప్పునకు. —(తె). చేవురు-చౌరు; ౨౦: త్రికూటము, తీక్ష్ణము, పటువు, మాణిబంధము-మాణిమంథము-వశిరము-వసిరము, శ్యామము, సైంధవము, సైంధవలవణము. (తె).— ఇందుప్పు, చెందుప్పు; ౨౧: నవక్షారము. (తె)— నవాసాగరము-నవాసారము; ౨౨ కటువు, లవణము, లావణ్యము. (తె).— ఉప్పదనము, ఉప్పన; ౨౩: సురక్షారము. (తె).— వెట్లుప్పు, సురుప్పు; ౨౪: సురేకారము - సూరేకారము; ౨౫. లవణభేదములు:- అన్నభేరి; కడకము; కృత్రిమము; ఘూర్తము; (తె).— ఆముప్పు; (మిగతవానికి "చూ, సౌవర్చలము."); పుం. 2. ఉప్పన: చూ, లవణము. 1-౨౨; 3: చూ, లవణాకరము. 1; విణ. 4 ఉప్పనిది; 5 లావణ్యముగలది; అం. బ. 6: చూ, లవణములు.

లవణములు. అం: సైంధవ, సౌవర్చ, బిడా, సముద్ర, కాచలవణములు. (5)

లవణాకరము. సం వి అ. పుం. 1. ఉప్పుసముద్రము: చూ, లవణోదము. 2. ఉప్పుశము: చూ, భూమి. 1.

లవణామలకీన్యాయము. అం. సముద్రపు ఉప్పు అడవి ఉసిరికెకాయ కలసెనను రీతి.

లవణార్ణము. సం. వి. అ. పుం: చూ, లవణోదము.

లవణి. దే. వి. 1: కచ్చింపు, గుత్తము, బింకము, బిగి, బిగువు, బిట్టు, మోడి, సున్నితము. (విణ.) కచ్చితము ("చూ, సున్నితము"), 2: ఉప్పి. (సం. వ.) -చూ-లావణి, కంటకిని, కుండలి, గృధ్రినఖ, గృధ్రిఫల, గృధ్రివక్త్ర, గృధ్రినఖి, గృధ్రిహాల, చతుష్కంటకిని, తీక్ష్ణపత్రి, శీతపిత్తహార. తద్వి.—

తెల్లయుప్పు. (సం).— మౌక్తికఫల, నల్లయుప్పికి.—జోలారి, నల్లయుప్పు. (సం).— కాకాదని, కాచహారిణి,కుండలి,క్షుద్ర, గుల్మి, విరళ, హింస్ర,హిరలి*. ("చూ, హిరలి.")

లవణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

లవణోదము. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పుసముద్రము: చూ, సముద్రము.

లవనము. సం. వి. అ.న. పైరులోనగునానికోఁత: గూ-లానవము-లవము, అభిలావము, ఐకుఁ. (తె).—కోఁత.

లవనను. వా. వి. జీవనార్థముయి ఇచ్చేసొమ్ము.

లవబ్రాహ్మణులు. అం: చూ,కపూరియొబ్రాహ్మణులు. (బ్రాహ్మణులు.)

లవము. సం వి అ. పుం. 1.=గప-రవ్వ. లేశము: చూ, స్వల్పము: 2. చేటు: చూ,గుత్త, 3: చూ, గూ_లవనము; అం. 4: చూ, కాలప్రమాణము; విణ. 5.భిన్నాంకములోని పైఅంకె: చూ, హారము. 3.

లవలవ. దే. విణ. భేదల్లిన కె: చూ,విచ్ఛిన్నము. 3.

లవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకతీఁగ*: చూ, వృక్షము. [కొద్దిపన్ను: చూ,సిస్తు. 1.

లవాజోమా. దే. వి. గ్రామసేవకుల జీతములపై

లవించే. సం. స. క్రి: (తె).—కోయు.

లవిటి. దే. వి. పక్షితి, ఱెక్క మొదలు: చూ, ఱెక్క. 2; 2. చెవిటి: చూ, బధిరుఁడు; 3. తోఁక: చూ,వాలము.1;4: గుఱ్ఱపుతోఁక. (సం).— అశ్వవాలము: చూ, హయము. (చూ, వాలము. 1.)

లవిత్రము. సం. వి. అ. న: దాత్రము. (తె).— కొడవలి, గిద్ద, లిక్క: చూ, కత్తి 2—౧౫.

లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం: రామునిరెండవకొడుకు: చూ, సూనుఁడు. (కుశునిసోదరుడు.)

లవుటి. దే.వి.లావు,పక్షితోఁక: చూ,వాలము 1.

లవుడి. వై. వి.=లగుడ. (దేశ్యమని శ. ర. (చూ,ముద్గరము.1-౪.); రూ. లవుణి-లౌడి-లౌణి-లాటీ, బడిత-బడితె, బరిస. (సం).- పరిఘాతనము. ("చూ, స్థధితి.")

లవుణి. వై. వి.=—పై.— (తే అని శ. ర.).

లశునభక్షన్యాయము. అం.ఒకానొకన్యాయము.

లశునము. సం. వి అ. న. 1: చూ, వెల్లుల్లి *; 2.కెంపునందలి దోషము (అనఁగా పాలుపైఁబూసినట్లుండెడు తెల్లనిడాలు): చూ, స్థూలోచ్చయము. 1 (రత్నములు)

లష్కరు. వా. వి దండు: చూ, సేన. 1.

లసితము. అం: చూ, జన్మతారీళములు (పుట్టు. 1.

లసుసు. దే. స క్రి. నాశనముచేయు: చూ, సరి

లసుస్కు. వా. వి: చూ, ఫుసుక్కు.

లస్తకము. సం. వి. అ. పుం: (తె):—పిడికట్టు-పిడికిటికట్టు, వింటెనడుము. (చూ, బాణము. 1.)

లహరి. సం వి.ఇ,ఈ.స్త్రీ పెద్దఅల: చూ,వీచి. 1.

లహోని బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు.

లా

లా. వా. వి. అక్టు, చట్టము, శాసనము: చూ, శాస్త్రము. 1. [చూ, లాంగలము.

లాంగలదండము. వా.సం. వి. అ. న. ఏఁడికోల:

లాంగలపద్ధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాఁగేటిచాలు, సీత: చూ, లాంగలము. 1-౧౪.

లాంగలము. సం. వి. అ. న. 1=నాఁగలి: కృంతత్రము, గోకిలము-గోకీలము, గోదారణము, సీరము, హలము, హలి. (తె.ప).- అరక, ఏరు, కొండ్రకైదువు, దుక్కివాలు, నాఁగలి-నాఁగేరు-నాఁగేలు, మడక. తద్విశేషములు.—౧. అసుసుదున్ను నాఁగలికి.- (తె). దంపకఱ్ఱ, దంపనాఁగలి; 3. అటేగిన

నాఁగలికి.—(తె). గొనబ, గానము; ౩. ఏఁడికోలకు.— ఈళ-ఈష. లాంగల దండము (తె).-ఏఁడికోల, మేఁడికోల; ౪. ఏఁడికోల లేని నాఁగలిదుంపకు.—అధోహలము, అఫలము, కూటకము, నిరీశము—నిరీషము, శీరాంగము. (తె). ఊరు, కలప, గొడగ-గొణగ, దుంప; ౫. జేడ్డిగమునకు-యంత్రికి. (తె)-జేడ్డిగము, జేత్తిగె; ౬. దుంపమీఁదుగా కాఁడికి తగిలించిన నాఁగలికి.—(తె). కోటేరు; ౭. నాఁగటిదుంపమొనకు - పోత్రము; ౮. నాఁగటిదుంప వెనుకనిలిపినకొయ్యకు -(తె). మేఁడి, మేఁడికఱ్ఱ, మేఁడికొయ్య; ౯. నాఁగళ్ల సమూహమునకు -(సం). హాల్య; ౧౦ (తె).-మేఁడిచీల; ౧౧: (తె)-మేఁడితోఁక, మేఁడిసోగ; ౧౨. మేఁడిపాఁకిదున్నెడు మడకకు -(తె)-పాలేరు; ౧౩. మొదటికొండ్రకు.-(తె). తల్లికొండ్ర; ౧౪: లాంగల పద్ధతి. (తె). నాఁగటిచాలు, సీత; ౧౫. లాంగలస్పృష్టమునకు.-(తె).-నాఁగటిచిప్ప, నాఁగటిమొంప, నాఁగటిపడత, నాఁగటియారు, పడత—పణత; ౧౬. సీతానివృత్తికి.- కొండ్ర, గుంట, గొంట్ర; ౧౭. కొన్నిరకముల నాఁగళ్లు.—ఆవిరినాఁగలి, ఇనుపనాఁగలి, కోయఁబుత్తూరునాఁగలి, క్రైమూర్స్ నాఁగలి, దంపనాఁగలి, దక్షిణకన్నడపు నాఁగలి, మెట్టనాఁగలి మొదలగునవి (మిగత వానికి "చూ, హలము."); 2. తాడుచెట్టు: చూ, శ్రీతాళము; 3. ఒక పువ్వు; చూ, సుమము; 4. గృహదారు విశేషము, 5. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 6.=లంగరు: చూ, లంగరు, జీను.

లాంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తఱిగొఱ్ఱ. రూ-లాంగలికి*: చూ, హాలిని; 2. నీరుపిప్పలి*. చూ, శకులాదని. 2; న్. పుం. 3. నాఁగటిజోదు: చూ, హలాయుధుఁడు; 4. నారికడము*: చూ, స్కంధఫలము; 5. పాము: చూ, సర్పము. [గలి. 1.*.

లాంగలికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-లాంగలి.

లాంగూలతరణన్యాయము. అం. కుక్కతోఁక పట్టుకొని గోదావరి యీఁదెననురీతి.

లాంగూలము. సం. వి. అ. న. 1. తోఁక; చూ, వాలము. 1; 2: చూ, లాంగలము. 5; పుం. 3. అభినయహస్తవిశేషము (ఉంగరపువ్రేలిని వంచి చిటికెనవ్రేలిని పైకెత్తి కడను మూఁడు వ్రేళ్ల నూర్ధ్వాకారముగా త్రేతాగ్నుల వలె పట్టినది.). చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 4: చూ, అసంయుతహస్తములు.

లాంఛనము. సం. వి. అ. న. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 2. నామము: చూ, పేరు 1; 3 శ్రీవత్సము: చూ, లక్షణము. 1—౨౭.

లాంతరు. వా. వి. అద్దములనడుమ వెలుఁగు దీపపు గూఁడు (లాంటర్న్.) (ఇందుఁ జేరునవి.- లాంపు, సెడ్ లైటు, లైటు, హరికేన్ లాంతరు; మఱియు సిగ్నల్ లైటు, గ్యాస్ లైటు, ఎలెక్ట్రిక్ లైటు మొదలగునవి.)

లాంపట్యము. సం వి. అ. న. లంపటభావము.

లాంపు. వా. వి లోపల వెలుఁగుదీపపు గూఁడు. (చూ, లాంతరు)

లాక. దే వి. పక్షియాఁక: చూ, ఱెక్క. 1.

లాఁకకట్టు. దే. వి. వీపువిఱకట్టిన పెడ చేతులకట్టు.

లాఁగ. దే. వి. 1. గర్తము: చూ, రంధ్రము. 1-౨; 2 గొంది: చూ, రంధ్రము. 1.

లాఁగడాఁగుడు. దే. వి. పాము: చూ, సర్పము.

లాఁగరి. దే. వి. (లాగ+అరి) చెవి: చూ, శ్రోత్రము. [విచార్యము.)

లాఁగించు. వై. అ క్రి: చూ, లంఘించు (ఇది

లాఁగు. వై. వి. 1. చేల్లడము: చూ, వస్త్రము; 2.=లంఘన: చూ, లంఘనము. 2; అం. 3. చూ, విన్యాణములు; బ. 4: చూ, మల్లబంధములు.

లాఁచే. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యాపించే: 2: ఇఱుముకొను, ఓలమాసగొను, చాటుపడు, జోడుఁగు-జోణుఁగు, డాఁకొను-దాఁకొను-దాఁగుకొను, డాఁగు-దాఁగు, డుక్కు, డొంగు-దొంగు, తాఱు, దండసిలు-దండసిల్లు, పొంచే, పొంచేవేయు, పొగయు, బ్రింగు, బ్రింగుడుపడు, మఱుఁగు, మఱుఁగుపడు, మఱుపడు, మాటుపడు, మునుఁగు - మున్గు, మొఱఁగు, వస్మృవోవు. ("చూ, సురుఁగు. 1.")

లాఁత. దే. వి. లాయుట.

లాఁతసేయు. ద్వ. అ క్రి. (లాఁత + చేయు): చూ, విజృంభించే.

లాఁతి. దే. స. ఇతరము: చూ, వేఱు. 3.

లాఁతు. దే. విశే. అధికము: చూ, హేరాళము.

లాఁపరా. దే. వి. (లాఁపు + రాయి) జలదారి పెరుగినుండుగండ్లఱాయి: రూ-లాఁపఱాయి

లాఁపఱాయి. దే. వి. —పై.—

లాఁపు. దే. వి. లాఁచుట. [మగ్గము. ౧౦.

లాకి. వా. వి. లాకచేయి, లాకబద్ద: చూ,

లాక కట్ట. దే. వి లాకలతోడ మేట్టియుంచిన పని ముగియని పడుగు (చూ, మగ్గము).

లాకచేయి. వా. వి: చూ, లాక.

లాకబద్ద. వా. వి. —పై.—

లాకలూకాయ. వా.వి. అనామకుఁడు, నీతినియమములు లేనివాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

లాకు. వా. వి. కాలువయందిటు అటు వచ్చెడి ప్రవాహమును ఆపుచు వెలువరించుచు నుండెడి అడ్డుతలుపుల కట్ట. "ధవిళేశ్వరపు లాకు": చూ, సేతువు. 1.

లాక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=లక్క, రూ-రాక్ష: చూ, లక్క.

లాక్షణీవృత్తము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("భ, స, స, వ, స, భ, స, వ, సగణములు. 16 యతి.")

లాక్షణికుఁడు. సం. విశే: లక్షణజ్ఞుఁడు.

లాక్షాపేటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=లక్కపెట్టె: చూ, సందుకా.

లాక్షాది. అం: చూ, తైలములు.

లాక్షాప్రసాదనము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱలొద్దుగు*: చూ, లొద్దుగు.

లాగము. వై. వి.=లాఘవ. 1: చూ, లాఘవము. 1; 2: చూ, లాఘవము. 2.

లాగి. ద్వ విశే. (లాగము + ఇ) —పై.—

లాగించే దే. స. క్రి: కొంపోవు- కొనిపోవు, తీసికొనిపోవు.

లాగు. దే. వి. 1: ఈడుపు-ఈడ్పు, తెగ. (సం.ప) -అనుకర్షణము, అనుకర్షము, అపకృష్టి, ఆకర్షకము, ఆకర్షము, ఆకృష్టి, ఆక్షేపము, ఆవర్జనము, ("చూ, స్వీకారము. 2."); 2: చూ, విధము. 1; 3: చూ, సమ్మతి. 1; స. క్రి. 4. ఆకర్షించే: చూ, రెమ్మ. 2.

లాగుకొను దే. అ. క్రి. అపహరించుకొను: చూ, నడపు.

లాగులాడు. దే. అ. క్రి: చూ, పెంటిగొను.

లాఘవము. సం. వి. అ.న. 1.=లగువు-లాగము. లఘుత్వము: అపాతము-ఆపాతము, అవలీల, లఘిమ-లఘిమము, లఘువు. (తె. ప).— అలఁతి, ఈసడింపు, ఉలక, ఉలకన, చులక న-చుల్కన, చులకపాటు-చుల్కపాటు, చూచాయ, తేలిక, నుసులు, పలుచన, మైపోక, రేసు, లగువు, లాగము, లాగి, లివ, లేఁత, లేసు.తద్విశేషములు.-౧ చులకనైనది: (చూ, లఘ్వి. 2.); ౨ (విశే) మిక్కిలి చులకనైనది:—లఘిష్ఠము; 3. లాఘవముగా:— (తె.) చేవుక-చౌక-చులుక; 2. ఆరోగ్యము: చూ, సహ్యము. 1; 3.=లాగము: చూ, నులసము.

లాచౌకిమాట. వా. వి. నిజముతప్పినమాట: చూ, శబ్దము. 2.

లాచోరు. వా. విశే. నిరాధారముగాఁజేసినది; 2. సిగ్గును పొందఁజేసినది. "లాచోరుమాట"

లాచి. దే. వి. రూ-లాచీ. 1. గుఱ్ఱముమీఁదను గాడిదమీఁదను వేసెడు గోనె. 2. తట్టుపై వేసెడు గోనె. 3. చిన్నబండిమీఁద తెచ్చే భారము (బరువు.)

లాచీ. దే. వి. —పై.—

లాజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. బ: ఉత్తుషము, భ్రాజికము. (తె). పేలలు-పేలాలు-పేఁబ్రాలు-పేల్రలు, బొరుగులు-బొరువులు. (చూ, సాదము. (1).)

లాజము. సం. వి. అ. న. 1. వట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 1; పుం. 2. నానబియ్యము: చూ, బియ్యము. [జేయు హోమము.

లాజహోమము. సా. వివాహమందు పేలాలతోఁ

లాటదేశస్త్రీ. అం. ఒకానొకస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

లాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిలుక: చూ, శుకము; 2: చూ, సామర్థ్యము; అం. 3: చూ, దేశములు.

లాటరీ వా. వి. చీట్లుకలిపి వస్తువులనమ్ముట.

లాటానుప్రాసము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు. (తాత్పర్యభేదముగల శబ్దపునరావృత్తి. "ఉదా.—విష్ణు కథల్వీను వీనులు వీనులు" "సత్కృథలచే నడచిన దినము దినము." "భగవంతుని గుణముఁజెందిన కథ కథ." దయ దాక్షిణ్యాది గుణములు గుణములు." "దీనులపైఁజూపిన దయ దయ." (చూ, అనుప్రాసము.)

లాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రనిశంఖము: చూ, సంకు. 1; అం. 2: చూ, రీతులు; దే. వి. (1). ఒకపక్షి: చూ, పక్షి. 1.

లాటీ వా. వై. వి.=లగుడ. రూ-లాఠీ. దుడ్డుకఱ్ఱ. "లాటీదెబ్బలు.": చూ, లవుడి.

లాటీలిటము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("స-స-స-మ-భ-యగణములు. 13 యతి. 21 ఛందస్సు.")

లాటు. వా. వి. 1. పంపకమునవొక భాగము; 2. వేలములోని యొకభాగము; 3. గుట్ట, గుంపు: చూ, సమూహము.

లాట్టు. అం. తద్ధర్మాద్యర్థకము: (చూ, లట్టు. 3.)

లాడము. దే. వి. రూ-లాళము-నాళము. గుఱ్ఱపుగొరిజెలకు కొట్టెడు ఇనుప తగటిబిల్ల: నాలము-నాళము, కోవి. (లాడమని మద్రాసుప్రాంతమున వాడెదరు.)

లాడి. దే. వి. 1. పెద్దపుంజు: చూ, వృణము. 2; 2: ఎర, గావు, హారి, హాలి. (సం).—బలి. (పాండు. 5, ఆ. 240)

లాడియ. దే. వి. బరువుమోసెడి రెద్దువీఁపున బరువెక్కించేటు: రూ-లాడె.

లాడీబేడీ. గా. వి: మూట ముల్లె.

లాడువాఁడు. దే. వి: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

లాడె. దే. వి: చూ, రూ-లాడియ.

లాడ్డుకికము. సం. వి. అ. న. లడ్డుముద్దలప్రోవు.

లాతము. దే. వి. రూ-లాతాము. 1. చేతిబెత్తము: చూ, వేత్రము. 1; 2. సన్యాసుల చేతిదండము. విక్రి. 2, ఆ. 7: చూ, వేత్రము. 1.

లాము. వా. వి. కట్టడములలో వంపులు కట్టునపుడు వానికాధారముగా కట్టుకట్టడము.

లాపము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శోకము; 2: చూ, సల్లాపము.

లాబము. వై. వి.=లాభ: చూ, లాభము.

లాబించే. వై. అ. క్రి.=లాభ: చూ, లాభించే.

లాభము. సం. వి. అ. పుం.=లాబము. 1. అధికముగా పొందఁబడునది, క్రియవిక్రియముల వలన వచ్చిన విశేషధనము: అధికము, అధిగమము, అవాప్తి, ఆదాయము, ఆమిషము, ఆరాధనము, ఆసత్తి, ఆసాదనము, ఉపగతి, కలాంతరము, ప్రతిపత్తి, ప్రాపణము, ప్రాప్తి, ఫలము, లబ్ధి. (తె. వ). —ఒడుపు, కసరు — కసురు,

కూడుదల, గాపురము—దాపరము—దాపురము, నయము, పొందు, పాలి, పొసగుడు, నాయము, పలము, మిగత- మిగిలి-మిగులు- మివులు, మేలు, లాభము, వాసి; ౨. (తె).—కిట్టుబడి, కిట్టింపు-గిట్టింపు; 3: సాందృష్టికము; ర. పరప్రాప్తికి.—ప్రతిపత్తి. ("చూ, సాందృష్టికము."); 2. ఆదాయము: చూ, వచ్చుబడి; 3. అదనము: చూ, హెచ్చు. 3; 4. వడ్డి: చూ, వృద్ధి. 4.

లాభించే. వా. సం. అ. క్రి. 1. కలుగు: చూ, సంభవించే; 2.= లాభించే, క్రయవిక్రయాదులవలన హెచ్చుగావొరకు: చూ, సిద్ధించే

లామజ్జకము. సం. వి. అ. న. 1. నీరుపట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 1; 2. పట్టివేరు: చూ, సేవ్యము. 1.

లాయకు. వా. విణ. తగినది: రూ—లాయఖు.

లాయఖు. వా. విణ.—పై.—

లాయము. వై. వి.=అలాయ: చూ, వాజిశాల.

లాయరు. వా .వి. ప్లీడరు, వకీలు, న్యాయవాది, అడ్వొకేటు.

లాయిడి. వా. వి: చూ, రెంటపంజోలు.

లాయిలాసా. వా. వి: చూ, శ్రమము. 1.

లాయు. దే. అ. క్రి: చూ, విజృంభించే. హరి. ఉ. 7, ఆ. 262.

లాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చొంగ: చూ, స్యందిని.

లాలనము. సం. వి. అ. న. బుజ్జగము: చూ, సమగసము. 2 (చూ, శబ్దము. 2)

లాలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగిసె*: చూ, శుకనాసము. 1. [జెంపు) 1.

లాలము. దే. వి. ఉల్లారుక్రిందిజోలరు (చూ,

లాలస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, అ. పుం. రూ-లాలసము. 1. అధికేచ్ఛ (మనస్సుయొక్క-కూడుటయైనను క్రీడయైనను లాలసము): చూ, వాంఛ; 2. ఉత్సుకత్వము, ఔత్సుక్యము, వాణిని. (తె. వ).—అ; 3: చూ, యాచన; విణ. 4. విషయాసక్తురాలు: చూ, (స్త్రీ).

లాలసము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

లాలసరి. ద్వ. వి. (లాలము + సరి) గుజ్జుపువల్లును మీఁది యుల్లారు క్రిందవ్రేలెడు జల్లుల దండ. స్వా. 4, ఆ. 115. [శుకనాసము. 1.

లాలసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱగిసె*: చూ,

లాలాటకము. అం: చూ, జాతస్మరాలింగనములు (ఆలింగనములు.)

లాలాటికుఁడు. సం.విణ.1. ప్రభుహృదయమును కనిపెట్టువాఁడు; 2. కార్యమందు నేర్పు చాలనివాఁడు.

లాలాభక్ష్యము. అం: చూ, నరకములు.

లాలి. దే. వి. 1. ఉయ్యాల. సా. 1, ఆ. 46. చూ, సవారి; 2 లాలిపాట: చూ, స్వరము. 2.

లాలించే. సం. స. క్రి: చూ, బుజ్జగించే.

లాలికము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు: చూ, సైరిభము (మహిషము.)

లాలిత్యము. సం. వి. అ. న. లలితభావము.

లాలిపాట. వా. వి: చూ, లాలి. 2.

లాలు. దే. విణ. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

లాలుకుంచెలు. దే. వి. 1. ఎఱ్ఱనికుచ్చెలు; 2.గంగిరెద్దులవాండ్రుకట్టుకొనుచవరపుకుచ్చెలు.

లాలూచి. వా. వి. 1. ఆత్మాశ: చూ, వాంఛ; 2. నైచ్యము: చూ, హీనము. 1; 3: చూ, లాలోచీ.

లాలోచీ. వా. వి. లోపాయకారి, నామకవాః: చూ, రూ-లాలూచి. 3. [లావుక.

లావకము. సం. వి. అ. పుం.=లావుక: చూ,

లావణము. దే. వి. సేవకుఁడు కొలువునందు చేరనకాలమును వ్రాసికొనుట. (సేవకునిపని నుండి తొలగియుట పీలితము, సలితము.)

లావణి. దే.వి.1:చూ, పుల్లరి; 2:చూ, రూ-లవణి*

లావణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖకాంతి

విశేషము: చూ, పగటు. 2; 2. ఉప్పన: చూ, లవణము. 1.

లావణము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-లవణము.

లావరి. దే. విశే. (లావు+అరి) 1. బలవంతుఁడు: చూ, శక్తుఁడు; 2. లావుగనున్న వాఁడు, బలహీనుఁడు.

లావాదేవీలు. వా. వి. బ. 1. వ్యాపారపు చిక్కులు; 2. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుసంబంధము; 3: మారాముల్లు, పుట్టాకులు, చిక్కులు.

లావిల. దే. వి. ఒకపక్షి: చూ, పక్షి.

లావు. దే. వి. 1. బలము: చూ, శక్తి 1; 2: చూ, సామర్థ్యము. 1; 3 ఆధిక్యము. ఉ, హరి. 3, ఆ. 131: చూ, హెచ్చు. 2; 4. పక్షతి: చూ, ఱెక్క. 2; 5. పక్షితోఁక, లవుటి: చూ, తాలము. 1; విశే. 6: చూ, స్థూలము. 2; 7. శక్యముకానిది:అక్కజేము, అరిది, కడఁది, డెప్పరము-దెప్పర-దెప్పరము, తొక్కు. (సం).—అశక్యము; 8. ముదుగు:చూ, స్థూలము. 4.

లావుక. వై. వి.=లావక. (ఇదిచతుర్విధము.—గౌరికము, పాంసులము, పౌండ్రము, కర్బురము.): క్షౌద్రము, చిత్రయోని, లావకము: చూ, పక్షి. [శిఖి. 2.

లాసకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలి: చూ,

లాసకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆటకత్తె: చూ, లాసిక

లాసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆటకాఁడు: చూ, శైలూషుఁడు.

లాసము. సం. వి. అ.పుం: చూ, రూ-లాస్యము.

లాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శైలూషి (చూ, స్త్రీ.) [టని: చూ, వైధనిక.

లాస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-ఆస్ఫో

లాస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నృత్యము: చూ, వ్యంజకము. 1; 2: చూ, తౌర్యత్రికము (చూ, వ్యంజకము. 1.) [హామిక.

లాహిరి. దే. వి. రూ-లాహిరీ. మత్తు: చూ,

లాహిరీ. దే. వి: చూ, రూ-లాహిరి.

లాహిరీమోదము. దే వి. గంజాయిపీల్చుపాత్రము: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 8.) (ఇదివిచార్యము.) [దేశమున వాడుక.)

లాళము. దే. వి: చూ, రూ-లాడము. (దక్షిణ

లి

లింగఁడు. వై. వి.=లింగడు. జంగమయ్య, శివభక్తుఁడు: చూ, జంగముఁడు.

లింగకాయ.మి.వి. (లింగము + కాయ) లింగము గల లింగధారులసజ్జికాయ: చూ, సజ్జికాయ.

లింగదొండ. మి వి. (లింగము + దొండ) లింగాకారపు దొండ*: అయస్తంభిని, ఈశ్వరవల్లరి, కటుఫల, క్షేమ, చండ, లింగిని, శివవల్లి, శ్రీవల్లి: (చూ, దొండ, రక్తఫల.)

లింగనాడి. సం. వి.ఈ. స్త్రీ. ఉపస్థలోనిలింగనాడి: చూ, స్మరాంగారము (భగము. 12.)

లింగపీఠము సం. వి. అ. పుం: పానవట్టము.

లింగపొట్ల. మి. వి. (లింగము+పొట్ల) సిధ్రికి, లింగబీజ: చూ, పొట్ల. 1-౮.

లింగబలిజెలు. మి. వి.(లింగము+బలిజెలు)లింగధారులయిన బలిజెలు.

లింగబీజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, లింగపొట్ల.*.

లింగమణులు. అం: చూ, శుభాపత్తములు. (చూ, ఆగంతుకములు. 653 పొరట.)

లింగము. సం. వి. అ. న. 1. పానపట్టుమీఁది శివమూర్తి: చూ, శివుఁడు; 2. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 3. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 4. అనుమానము: చూ, సందేహము; 5. పంచవింశతి తత్త్వములయందు ఆదియగు ప్రకృతి (శివస్వరూపము); అం. 6. (మగగుఱి): చూ, లక్షణాంగములు. (వలపల ప్రాలిన లక్ష్మీవంతుఁడును పుత్రవంతుఁడును నగు డాపలవ్రాలిన పుత్రీవంతుఁడును నిర్ధ

నుండునగు, నీలవర్ణముఁగలిగి స్థూలమైన దుఃఖి, దీర్ఘమైన దరిద్రుఁడు, కృశమైన భాగ్యవంతుఁడు, సూక్ష్మమైనను రక్తవర్ణమైనను రాజగు.); 7: చూ, రసవదలంకారములు; బ. 8: చూ, లింగములు.

లింగములు. అం. 1: పుంలింగ, స్త్రీలింగ, నపుంసక లింగములు; (3) 2: శ్రీశైల, భీమకాళేశ, మహేంద్రగిరులు; 3: చూ, జ్యోతిర్లింగములు మఱియు సౌరాష్ట్రే-సోమనాథంచ, శ్రీశైలే- మల్లికార్జునమ్, ఉజ్జయిన్యాం-మహాకాళం, ఓంకారమమలేశ్వరమ్, పర్జ్యల్యాం-వైద్యనాథంచ, ఢాకిన్యాం-భీమశంకరమ్, సేతుబంధేతు-రామేశమ్, త్ర్యంబకం-గౌతమీతటే, హిమాలయేతు-కేదారమ్, నాగేశం-దారుకావనే, వారణస్యాంతు-విశ్వేశమ్, ఘృష్ణేశంతు-శివాలయే. ఇత్యాది.

లింగరాజు. మి.వి. (లింగము+రాజు) సూకఁటి మూఁగ: చూ, భృంగరాజము.

లింగవృత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ధర్మధ్వజి, లింగి, (తె).— తాఁటదమ్మఁడు: చూ, సన్న్యాసి.

లింగస్కంధము. అం: చూ, ఔషధస్కంధము (స్కంధములు.)

లింగి. సం. వి. న్. పుం: చూ, లింగవృత్తి.

లింగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, లింగదొండ*; అం. 2. లింగిని సన్న్యాసిది: చూ, దూతీచతుష్టయము (నాయికలు.)

లింపాకము. సం. వి. అ. పుం. పండు: చూ, ఫలము. 1. [చూ, స్తబ్ధుఁడు.

లింపాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మూర్ఖుఁడు:

లికుచము. సం. వి. అ. పుం. రూ-లకుచము. 1. కమ్మరేఁగు*: చూ, రేఁగు; 2: కరకంధువు, కోలి, డహువు. (తె).—గంగరేఁగు-గంగరేను, గజేనిమ్మ, పెద్దరేఁగు, బదరి. ("చూ, స్వాదుఫల"); 3. కాకి నేరేడు*: చూ, సురభిపత్ర. [చూ, లక్క.

లిక్క. దే. వి. 1: చూ, లవిత్రము; వా. వి. 2:

లిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-లీక్ష. ఈరు చూ, యూకము. [వ్రాయు

లిఖించే. సం. స. క్రి. రూ-లిఖియించే: చూ,

లిఖితపత్ర సంపుటము. సం. వి. అ. పుం. వ్రాఁతప్రతి: చూ, సంపుటము. 3.

లిఖితము. సం. వి. అ. న. 1. లిపి: చూ, వ్రాఁత; 2. అక్కరము: చూ, వర్ణము. 1; విణ. 3. వ్రాయఁబడినది: లేఖితము.

లిఖితవ్యము. సం. విణ. వ్రాయఁదగినది: లేఖనీయము, లేఖ్యము, లౌఖ్యము.

లిఖితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పత్రము వ్రాసికొనువానిచే రప్పింపఁబడి పత్రమునందు సంతకము చేసిన సాక్షి, వ్రాఁతసాకిరి: చూ, సాక్షి; 2. ఒకముని: చూ, సన్న్యాసి.

లిఖియించే. సం. స. క్రి: చూ, రూ-లిఖించే:

లిగాడు. వా. వి. 1. తక్కువ: చూ, స్వల్పము; 2. బీద: చూ, సీదరము. 1; 3. అగౌరవము: చూ, సడి. 3.

లిగువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జింక: చూ, హరిణము. 1; 2. నేల: చూ, హరిప్రియ. 2: (భూమి. 1.); దే. వి. (1) మృగి, లేటి, లేడి: చూ, హరిణము. 1.

లిట్టు. అం భూతార్థకము (చూ, లట్టు. 3.)

లిద్ది. దే.వి.1. పడిసెము చేత ఊపిరిరాక ముక్కడఁచేకొనుట; 2. లోఁతుపడిన తోటిలోఁ గొట్టెడు గూటము. [లేపనము. 1.

లిపము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లలుకుట: చూ,

లిపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ- లిపీ-లిభీ: చూ, వ్రాఁత. [సకాఁడు.

లిపింకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్రాయ

లిపికరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

లిపికారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

లిపీకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

లిప్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషము పూసిన బాణము: చూ, బాణము. 1; విణ-

2. పూయఁబడినది. దిగ్ధము, లిప్తము: చూ, బాణము. 2.

లిప్తగాత్రుఁడు. వా.సం.వి.అ.పుం: చూ, ఇ. 7.

లిప్తము. సం. విణ. 1: చూ, లిప్తకము. 2; 2. భుజింపఁబడినది: చూ, లీఢము.

లిప్స. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

లిబ్బి. దే. వి. 1: పాఁతఱ, పాతు, పూడుపు. (సం.).—ఆతంచనము, ఆళయము, కుండము, కునాభి, గుప్తి, నికరము, నిక్షేపము, నిధానము, నిధి, పింగళము, శేవధి-సేవధి. (చూ, నిధులు). తద్వి.—౧ కుబేరునినిధికి.-(సం). ఖర్వము.("చూ, సేవధి.");2.(ధాన్యాదుల) పాఁతఱ: చూ, పంటసాల; (చూ, లిబ్బి. 1); 3. పోగు: చూ, రాశి. 1; 4. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

లిబ్బిదొర. దే.వి. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

లిబ్బిదొరచెలి. దే. వి: చూ, శివుఁడు.

లిబ్బిపడఁతి. దే. వి: చూ, లక్ష్మి. 1.

లిబ్బులమేటి. దే. వి: చూ, లిబ్బిదొర. వేం. ఆం 15.

లిభి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-లిపి.

లిమ్మ. దే. వి. ఈఁగలను దోలెడు రెమ్మ.

లియ్యము. వై. వి.=లీవ. ఒద్దిక: చూ, స్నేహము; విణ. 2. లయించినది: (సం). లీనము.

లివ. దే.వి: చూ, లాఘవము. 1. కళా. 3,ఆ.79

లివలివ. దే. వి. దంతములు కదలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

లిస్టు. వా. వి: చూ, రూ-లీస్టు.

లీ

లీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-లిక్ష.

లీఢము. సం. విణ. తినఁబడినది: అన్నము, అభ్యవహృతము, అశితము-ఆశితము, ఖాదితము, గళితము-గ్రస్తము, గ్లస్తము, చర్వితము, జక్షితము, జగ్ధము, ప్రత్యవసితము, ప్రాశితము, ప్సాతము, భక్షితము, భుక్తము, లిప్తము. తద్వి.-౧.అనుభవింపఁబడినది:— అనుభుక్తము, అనుభూతము, ఆస్వాదితము, ఉపభుక్తము; ౨. మ్రింగఁబడినది.-గిలితము—గిళికము, గ్రస్తము; 3. నమలఁబడినది: చర్వితము; ౪. తినఁదగినది: ఖాద్యము, ప్సాతము. భక్షణీయము, భక్ష్యము. ౫.త్రాగఁబడినది: ఆపీతము,పీతము, ప్రాశితము, స్వాదితము. ("చూ, స్వాదితము."). (చూ, సాపాటు)

లీనము. సం. విణ. 1. లయించినది: (తె) —లియ్యము; 2. కరఁగినది: ద్రుతము. తద్వి.-౧. కరఁగఁబడినది: విద్రుతము; ౨. కరగింపఁ బడినది: అవదీర్ణము; అం. 3: చూ, కరణములు; 4: చూ, గమకములు.

లీపుసంవత్సరము. అం. ఫిబ్రవరినెలకు 29 తేదులు వచ్చెడి వత్సరము. అనఁగా నాలుగుచే శేషములేకుండఁగ భాగింపఁబడు వత్సరము: చూ, సంవత్సరములు.

లీయె. దే. వి. పూఁగఖండము,వక్క..అం. పదా. 6-68: చూ, పీయె.

లీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. క్రీడ: చూ, హేళి. 5; 2. శృంగారచేష్ట: చూ, విలాసము. 2; 3. క్రియ: చూ, వ్యాపారము. 1; 4: చూ, పయాట; అం. 5. ప్రేమాధిక్యమున వేషభాషణాదులచేత ప్రియుని అనుకరించునట్టి స్త్రీ శృంగార చేష్టావిశేషము (సంశ్లేషము లీల అనఁబడును): చూ, శృంగారచేష్టలు; దే. వి. (1). రీతి: చూ, విధము. 1.

లీలావిలోకితము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

లీస్టు. వా.వి.రూ-లిస్టు. జాబితా, పట్టిక-పట్టీ.

లు

లు. అవ. 1. ప్రథమా బహువచనప్రత్యయము; 2: చూ, రు.2 "ఆడేలు-ఆడెలు, కుందేలు-కుందెలు, తోఁడేలు-తోఁడెలు." మొ.

లుంగ. వా.వి. 1.బట్టల చుట్ట,2. వస్త్రాభారము.

లుంగము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లమాదిఫలము*. రామా. 5, అ. 239: చూ, సుపూరము.

లుంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాదిఫలము: చూ, సుపూరము; దే. వి. (1) కుల్లాయి కుప్పసములు చేర్చికుట్టిన పావడ, రూ-లుంగీ: చూ, వస్త్రము.

లుంగీ. దే. వి: చూ, రూ- లుంగి. (1).

లుంటాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగ: చూ, హారకుఁడు. 1; విశే. 2. దోఁచుకొను వాఁడు: చూ, హారకుఁడు. 1.

లుంఠనముగు. మి. అ. క్రి: రూ-లుఠనముగు. (తె.వ): ఉరలఁబడు-ఉర్లఁబడు, ఉరలు-ఉర్లు, దుల్లు-డొల్లు, దొరలు-దొర్లు, పొరలఁబడు_పొరలాడు-పొరలియాడు- పొర్లాడు-పొరలు_పొర్లు-పొరలువెట్టు.

లుంఠనము. సం. వి. అ. న. 1. భూమిమీఁది పొర్లిక: రూ-లుఠనము, అవలుంఠనము. (అవ్య).-తు. (తె).—కూరట, పొరలాట, పొరలిక-పొర్లిక; 2. గుఱ్ఱపుపొర్లిక: రూ-లుఠనము.

లుక. దే. వి. అశ్వనీచగతి: చూ, హాయము.

లుకలుక. దే.వి.పరుగెత్తుట, పురుగులు తొలుచుట లోనగు వాని యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ. [చూ, సంభ్రమించు.

లుకలుకలాడు. దే.అ.క్రి. (లుకలుకలు+ఆడు):

లుక్కు. సం. వి. చ్. పుం. 1. వెలితి: చూ, లోపము. 2; 2. కోఁత: చూ, లవనము.

లుక్సమాసము. అం. (చూ, అలుక్సమాసము.) విభక్తిలోపముగలది లుక్సమాసము. అది ద్వితీయాది విభక్తులతో సమసించును. (ఉదా.౧. ద్వి-త.-గజారూఢుఁడు, దుఃఖాతీతుఁడు; ౨. తృ-త.- మాసపూర్వుఁడు, పితృసదృశుఁడు; 3. చ-త.- జనసుఖము, గోహితము; ర. పం-త.- చోరభీతి, రాజభయము; ౫. ష-త.-తరుశాఖ, జనపదము; ౬. స-త.-దైవాధీనము.):చూ, సమాసము.1.

లుగచెడు. దే. అ. క్రి. బాగుతప్పు, బీదయగు.

లుగసాను. వా. వి. రూ-లుగ్సాను, నష్టము: చూ, సేగి. 4.

లుగ్సాను. వా. వి. — పై —

లుచ్ఛా.వా.వి. తుచ్ఛుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు.2.

లుఠనముగు. మి అ. క్రి: చూ, రూ-లుంఠనముగు.

లుఠనము. సం. వి. అ. న: చూ,రూ—లుంఠనము.

లుఠితము. సం. విశే. భూమిమీఁద పొర్లాడినది (గుఱ్ఱము): అవలుంఠితము, ఉపావృత్తము, (చూ, హయము).

లుఠితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కణి: చూ,వస్తాదు.

లుడుగు. దే. వి. ఎద్దు మెడనుగట్టు నొక రకము గంట: చూ, వీణ. 1.

లుప్తము. సం. వి. అ. న. 1. దొంగసొమ్ము: చూ, హిరణ్యము. 3; విశే.2. లోపించినది: చూ, హీనము. 1; 3. కోయఁబడినది: చూ, వృక్ణము. 2.

లుప్తోపమాలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("ఉదా:—నీ మోము సోమునింబోలు") (చూ, పూర్ణోపమాలంకారము.)

లుభకము. సం. వి. అ. పుం. ఆర్ద్రానక్షత్రము: చూ, సత్తు. 1 (రిక్కు. ౬.)

లుభకుఁడు. సం.వి. అ. పుం 1. బోయవాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1; 2: చూ, లోభి.

లుబ్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1; విశే. 2. (ఏవిషయమందైనను తెంపులేని) ఆసగలవాఁడు: అతిముక్తుఁడు, అభియుక్తుఁడు, అభిలాషకుఁడు, అభిలాషి,అభ్యాగారికుఁడు,ఆసక్తుఁడు,ఉపాధి, గర్ధనుఁడు (గర్ధనము), గృధువు-గృధ్నువు, చికీర్షువు,తత్పరుఁడు,తృషితుఁడు, తృష్ణక్కు, పరాయణుఁడు,ప్రవణుఁడు, ప్రసితుఁడు,

లంపటుఁడు. (తె. వ).—ఆసగలాఁడు; 3. పిసినిగొట్టు: చూ, లోభి.

లుబ్బ. వా. వి. 1. కండ (చూ, కండరములు); 2. ముద్ద.

లుబ్బలుబ్బలు. వా. వి. బ. 1. కండకండలు; 2. ముద్దముద్దలు. [మహిషము. 1.

లులాయము. సం. వి. అ. పుం. దున్న: చూ,

లులి. దే. వి. తక్కువ: చూ, సొడ్డు. 1.

లులితము. సం. విశే. చలించినది: చూ, వలితము. 3.

లులివడు ద్వ. అ. క్రి: (మి).-హీనమగు (తె).-అలుగుడువడు. సా. 4, ఆ. 16.

లుల్లిగాఁడు. దే. విశే: చూ, హీనుఁడు.

లూ

లూటి. దే. వి. రూ-లూటీ. 1. ఉపద్రవము. రామా. 7, ఆ. 9: చూ, విపత్తు; 2. దొడ యందలి వ్రణము: చూ, వ్రణము. 2; 3: వ్రణ రంధ్రము: చూ, వ్రణము. 2; వా. 4. కొల్లఁగొనుట: చూ, యుద్ధము. ౬.

లూటీ. దే. వి. —పై.—

లూట్టు. అం. ఆశీరాద్యర్థకము. (చూ, లట్టు. 3.)

లూడుపులు. దే. వి. బ. పాదరక్షలు: చూ, సమ్మాళిగలు.

లూత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సాలెపురుగు; 2. చీమ: చూ, హీర (పిపీలిక); 3. ఒకానొకరోగము: చూ, వానువు. 4.

లూనము. సం. విశే. కోయఁబడినది: చూ, వృక్ణము. 2.

లూమము. సం. వి. అ. న్. న. (గుఱ్ఱములోనగువాని) తోఁక: చూ, వాలము. 1.

లూలామాలము. దే. వి: చూ, వంచన.

లూలి. వా. వి. కుట్టని: చూ, శంభళి.

లూషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సాలెపురుగు.

ఌ

ఌట్టు. అం. భవిష్యదర్థకము. (చూ, లట్టు. 3.)

లె

లెంక. దే. వి. రూ-లేఁక: చూ, సేవకుఁడు. రామా. 2, ఆ. 9.

లెంట. దే. వి. పటికము. (అప్ర): చూ, స్థూలోచ్చయము. 1. (రత్నములు12-(3).)

లెంప. దే. వి. 1. ప్రక్క: చూ, పార్శ్వము. 2; 2: రూ-చెంప, గదుపు, గవద-గవుద-గౌద, చెంక-చెక్కు-చెక్కిలి-చెక్కు, చెరవు, చెళిపి, పుక్క-బుగ్గ. (సం).—కపోలము. తద్వ —పాలబుగ్గలు.

లెంపకాయ. దే. వి: చూ, రూ-చెంపకాయ.

లెంబి. దే. వి: చూ, రూ-లంబి.

లెక్క. వై. వి. 1.=లక్ష్యమ్: చూ, లక్ష్యము. 1; 2=లక్ష్య: చూ, సంఖ్య.

లెక్కగొను. ద్వ. స. క్రి. లెక్కించు: చూ, లెక్కసేయు.

లెక్కపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1.—పై.—; 2. ఎన్నికచేయు: చూ, లెక్కించు. 2.

లెక్కలగుఱుతులు. వా. వి. బ: ౧. + ప్లస్=కూడిక; ౨. — మైనస్=తీసివేఁత; 3. × ఇంటు=గుణకారము; ౪. ÷ డివైడెడ్బై=భాగహారము; ౫. ∴ దేర్‌ఫోర్=కాఁబట్టి; ౬. ∵ బికాజ్=ఎందుచేతనఁగా; ౭. % పెరసెంటు=నూటికియింతఅని; ౮. = ఈజ్ ఈక్వల్ టు=సమానము; ౯. ( ) స్మాల్ బ్రాకెట్టు=చిన్నబ్రాకెట్టు; ౧౦. { } లార్జిబ్రాకెట్టు=మధ్యబ్రాకెట్టు; ౧౧. [ ] స్క్వేర్ బ్రాకెట్టు=చేదరపు బ్రాకెట్టు. మొదలగునవి.

లెక్కవాఁడు. వా. వి. కరణము: చూ, సంప్రతి.

లెక్కసేయు. వై. స. క్రి. 1. (కాశీ. 6, ఆ. 293): ఉఱు, కయికొను-కైకొను, కొను,

గణుతించు, గుర్తించు, గుఱించు, గుఱికొను, లెక్కగొను, లెక్కపెట్టు, లెక్కించు, సడ్డచేయు, సరకుగొను, సరకుసేయు. (సం.వ.)-లక్ష్యపెట్టు,లక్షించు ("చూ,సరకుసేయు"); 2: ఎంచు, ఎన్నికచేయు, ఎన్నికపెట్టు, ఎన్నికయిడు, ఎన్ను, గణుతించు, గణుతిచేయు, లెక్కపెట్టు,లెక్కించు. (సం.వ.)-గణించు, పరిగణించు.("చూ,సరకుసేయు.")

లెక్కించు వై. స. క్రి.—పై.—

లెటరు. వా. వి. జాబు: చూ, లేఖ. ౘ.

లెప్ప. దే. వి. రూ—లెప్పము-దప్పము. గుణి. (భో. 3, ఆ. 240): చూ, లక్ష్యము. 1.

లెప్పము. దే.వి.1.—పై.—;వై.వి. 2.=లేప్య. సున్నపుగచ్చేలోనగునది,లేపము:చూ,సోద

లెమ్మ. వా. అవ్య: చూ, రూ-లే. 4.

లెస్స. దే. వి. 1. క్షేమము: చూ, శుభము. 1; విశే. 2 క్షేమయుక్తము. స్వా. 5, ఆ. 4: అరఁగూరుట; 3: చూ, యోగ్యము. 1; 4. శ్రేష్ఠము. నిర్వ. 8, ఆ. 31: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 5. మంజులము: చూ, హృద్యము; అవ్య. 6. సాధూక్తి. [సజ్జనుఁడు.

లెస్సవాఁడు. దే. విశే. యోగ్యుఁడు; చూ,

లే

లే. దే. విశే. రూ-లేఁత. 1. అల్పము: చూ, స్వల్పము; 2. వృత్తియందు లేఁతశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (దీనికి పరుషములు పరమగుచో నుగాగమంబగు. ఉదా.—లేఁగప్పు, లేఁగరువలి, లేఁగొమ్మకు, లేఁగొన, లేఁగొమ్మ, లేఁగాను, లేఁజెందురుఁడు, లేఁజెప్పుడు, లేఁజోను, లేఁజిగురు, లేఁజీఁకటి, లేఁజొంపు, లేఁజోలు, లేఁజెక్కు, లేఁజెమట, లేఁదగిరిస, లేఁదడి, లేఁదరఁగ, లేఁదాఁకు, లేఁదూఁడు, లేఁదర, లేఁదేఁటి, లేఁబట్టి, లేఁబావఁడు, లేఁబాయము, లేఁబోద,లేఁబొన్న,.లేఁబొర, లేగాడ్పు, లేజవరాలు, లేజోటి, లేవగపు, లేవడుము, లేనెల, లేబిత్తరి, లేబుడుత, లేమావి, లేమోక, లేయనఁటి మొదలగునవి; అవ్య. 3. నిశ్చయార్థకము. "ఔలే, దానికంటె ఇదివిశేషములే."); వా. 4. లెమ్మ. "శీఘ్రముగాలే. రైలుకుఁబొమ్మ." "నిద్రనుండిలే. బడికిపొమ్మ." (అప్రి.)

లేఁక. దే. వి: చూ, రూ-లెంక. అచ్చ. యు, కాం. 227.

లేఁగ. దే. వి. (లేఁత+కానుపు) 1.క్రొత్తగా పుట్టినదూడ, తర్ణకము: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు. 3౬.), 2. దూడ, వత్సము: చూ, ధేనువు. [చూ, ధేనువు.

లేఁగటియావు. దే. వి. లేఁతదూడగలఆవు:

లేఁగసవు. ద్వ. వి. బాలతృణము, ఘాసము: చూ, హరిత. 1 (తృణము. 1.)

లేఁగాను. దే వి. కవును. సాంబ. మాన. ౧౫: చూ, వీఁగు. 1.

లేఁత. దే. విశే. 1. బాలకుఁడు. ఆం, భా. ద్వి. 118: చూ, శిశువు; 2. అల్పము: చూ, స్వల్పము; 3. లేఁతది: (తప్పి అనుపదము కడ "లేఁత. 1" అనుదానిని "లేఁత. 3." అని దిద్దుకొనవలయును):తఱపి, లేమ. (సం. వ).—అపక్వము. (చూ, అపక్వము. 1-2); 4. చేలుకన. స్వా. 3, ఆ.33: చూ, లాఘవము. 1; 5. గోము: చూ,సుకుమారము. 2; (మఱియు దీనికి వృత్తియందు కొంచెము, చిన్న, తిన్న, తేలిక, పలుచె, మెత్త, సన్న మొదలగు అనేకార్థములుగలవు. చూ, లే.)

లేఁతకాయ. దే. వి. పచ్చికాయ: చూ, శలాటువు. 2.

లేఁతమొగ్గ. వా. క్రొపసరుమొగ్గ: చూ, మొగ్గ. 1.

లేఁతయెఱుపు. దే. వి. పద్మ్య:చూ,వర్ణము. 6.

లేఁతసారకాయవఱుకుట. జా. (సారకాయకోఁతలు) డంభములుపలుకుట, కార్యనిర్వహణశక్తిలేనిమాటలు చెప్పుట. "మీరు లేఁతసారకాయలు నఱుకువారు" (ధర్మజరాజసూయము.)

లేఁబగలు. దే.వి.(లేఁత+పగలు) 1. ప్రాహ్ణము. పాండు. 5, ఆ. 283: చూ, వాసరము; వా. 2. అపరాహ్ణము: చూ, వాసరము. (చూ, మధ్యాహ్నము.)

లేఁబరువు. వా. విణ. లేఁతపరువుగలది(కాయ)

లేఁబోక. దే. వి. (లేఁత+పోక) మందగమనము: చూ, సంచారము.

లేఁబొద్దు. ద్వ. వి. (లేఁత + పొద్దు) అపరాహ్ణము: చూ, వాసరము. (సందెజాము.)

లేక. వై. వి. 1 =లేఖ జాబు. ప్రభా. 4, ఆ 43: చూ, లేఖ. 3; 2.=రేఖా. ఎడము లేక మిక్కిలి చేరికయగు వృక్షాదుల వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 3: చూ, సమూహము.

లేకరి. ద్వ. వి. (లేక +అరి): చూ, లేఖకుఁడు. (వైకృతిలేఖకః అని పురుషోత్తమకవీయము.)

లేకి. దే. వి. 1. రాలిన ధాన్యపుగింజెలు; విణ. 2. లేకివాఁడు: చూ, వ్రిజె.

లేకిబ్రదుకు. దే. వి. లేకిగింజె లేఱికొని బ్రతికెడు బ్రదుకు: పరిగెబ్రదుకు_పఱిగ బ్రదుకు. (సం.ప.)–ఉంఛము, ఋతము.(చూ,స్థితి.4)

లేకివాఁడు. దే. విణ. 1. లేకిగింజె లేఱికొని బ్రదికెడువాఁడు; 2: చూ, లేకి. 2.

లేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=రేక. రేఖ, రాజి. చూ, శ్రేణి. 1; 2. లిపి: చూ, వ్రాఁత; ఆ. స్త్రీ, అ. పుం. 3.=లేక. కర్మ, రేఖ, వర్తి, స్వస్తిముఖము. (తె. ప).— ఆకు, కమ్మ, చీటి, జాబు, రేక, లెటరు, లేక. వ్రాయసము (రాయసము). తద్వి.— ౧. చిన్నయుత్తరమునకు.— ఖండపత్రిక. (తె).—ఆకు, పుర్రోణి; ౨ ఉల్లాసనకు.— (తె).—ఉల్లాకు- ఉళ్ళాకు, కిల్లాకు-కిళ్లాకుచీటి-కిళ్లాకుచీటి; 3 రాజలేఖకు.— (తె).— రాయసము ("చూ, స్వస్తిముఖము"); అ. పుం. 4. ఇచ్చిపుచ్చు కోలుపత్రము. (తె).—ఉత్తరము. తద్వి.—అధికారపత్రమునకు.—చీరకము.

లేఖకుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=లేకరి. 1: చూ, వ్రాఁతకాఁడు; 2: చూ, సంప్రతి.

లేఖగము. సం. వి. అ. న. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము.

లేఖనము. సం.వి.అ న. 1. లిపి: చూ, లేఖ. 2; (లేఖనభేదములు.— రేఖాలేఖనము, రేఖాచిత్రము; చిత్రఫలకము; యంత్రగత రేఖాలేఖనము; ప్రతిమాలేఖన-నమూనా చిత్రలేఖనము; ప్రమాణరేఖలేఖనము మొ): 2: చూ, వ్రాంత; 3: కవచపత్రము, కుచందనము, కృత్తి, చర్మ, పత్రాంగము, భుజపత్రము, భూర్జపత్రము, భూర్జము, మృదుత్వక్కు, రక్తచందనము. (తె ప).-బుజేపత్తి-బుజేపత్రి; అం. 4: చూ, ఉపవిద్యలు. 2.

లేఖని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ—లేఖిని.

లేఖనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జాబుకొనిపోవువాఁడు; 2. తనకుఅలతిడ యొకరిచే వ్రాయించువాఁడు. [తప్యము, లేఖ్యము.

లేఖనీయము. సం. విణ. వ్రాయఁదగినది: లిఖి

లేఖర్షభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ,సహస్రాక్షుఁడు.

లేఖశాటము. సం. వి. అ. పుం: చూ,విరిగి. 2. *:

లేఖహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాబుకొనిపోయియిచ్చువాఁడు (చూ, లేఖనికుఁడు.1.)

లేఖితము. సం. విణ: చూ, లిఖితము. 3.

లేఖిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిత్తరువువ్రాసెడు తూలిక: రూ-లేఖని, ఆలేఖని, ఇషీక-ఈషిక, కంఖటి, కలని, వర్ణరేఖ. (తె).—కుంచియ-కుంచె; 2. పలకమీఁద

వ్రాయు సాధనము: రూ-లేఖని, ఖటికా-ఖటిని, ఖటిక, (తె).—కడ్డి-కడ్డీ, కోపు, పలకపుల్ల, బలపము: 3. వ్రాయు సీసపుపోఁతపుల్ల: రూ-లేఖని, ఇషీక-ఈషిక, కలము, కూచిక-కూర్చిక, తూలిక. (తె).—ఇరుకలము, కలపకట్టియ-కలపకట్టె, కలము, పెనసలు-పెన్సలు-పెనిసిలు-పెన్సిలు, కలము, పేనా; 4. అయోలేఖిని, తాటాకుమీఁదవ్రాయు సాధనము: రూ-లేఖని, ఇషీక-ఈషిక, గంటము; 5. వ్రాసెడియినుపకలముయొక్క మొన: రూ-లేఖని. (తె):—పాళి-పాళీ; 6. గొట్టములో సిరా పోసి పాళీమీఁద జాఱునట్లు వ్రాయుపుల్ల. (ఊటకలమని కొందఱు. ఇది ఫౌంటెన్ పెన్.) ఇత్యాది.

లేఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేలుపు.

లేఖ్యపత్రకము. సం. వి. అ. పుం. తాటిచెట్టు: చూ, శ్రీతాళము.

లేఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యవహారవిషయమైన వ్రాఁత: చూ, వ్రాఁత; విణ. 2: లిఖితవ్యము, లేఖనీయము.

లేచినవాఁడు. దే. విణ: (సం.)—ఊర్ధ్వజ్ఞుఁడు.

లేచే. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్థితమగు: చూ, రేఁగు 1; 2. నిద్రతెలియు: తెలియు, మేలుకాంచే, మేలుకను-మేలుకొను—మేల్కను—మేల్కొను; 3: ఉబ్బు, పొటమరించే, పొటమరిలు—పొటమరిల్లు.

లేచేట. వా. వి: బింకము—బింకము, లేవడము. (సం.వి.)—అశ్మంతకము. తద్వః—ఉత్థానము.

లేట. దే. వి. కొమ్మ. అచ్చ. బాల, కాం. 136: చూ, శాఖ. 1. [1. నిర్వ. 4, ఆ. 48.

లేటమొగముపడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, మడవు.

లేటి. దే. వి. రూ. లేడి. 1. జింక. య 1, ఆ 110: చూ, హరిణము. 1; 2. ఆఁడుజింక, మృగి. య. 2, ఆ. 17: చూ హరిణము. 1; 3. మగజింక: చూ, హరిణము. 1.

లేటిమిన్నుగల మేటి. దే. వి. చందమామ. వేం. అం. 11: చూ, హిమాంశువు. [గతించిన.

లేటు. వా. విణ. 1. ఆలస్యము.; 2. వెనుకటి,.

లేడి. దే. వి: చూ, రూ—లేటి.

లేడికంటి. దే వి. లేడి కన్నులవంటి కన్నులుఁగలఆఁడుది, మృగాక్షి: చూ, స్త్రీ.

లేదు. దే. వి. 1: చూ, వెలుఁగుబంటి. భో. 4, ఆ. 242. (ఇది అపూర్వపదము); అవ్య. 2. నఞర్థకము: చూ, శూన్యము.1.

లేదుబంతి. ద్వ. వి: రూ—లేదుబంతీ. బొంకు: పా. 3, ఆ. 219: చూ, వితథము.

లేదుబంతీ. ద్వ. వి —పై—

లేనగవు. దే. వి. స్మితము: చూ, హాస్యము. 1.

లేనిమాట. దే. వి. 1. కల్లజగడము: చూ, వారము. 2 (యుద్ధము. ర.); 2. వట్టిమాట: చూ, నింద. 1. [చూ, నూనరి. 3.

లేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పరవాఁడు:

లేపనము. సం. వి. అ. న. 1. అలుకుట, మెత్తు. (సం.)-ఉపలేపనము, గోముఖము, లిపము. (చూ, సమాలంభము. 1); 2.=లేపు. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; 3: చూ, సాపాటు; అం. 4: చూ, తారాక్రియలు.

లేపనముచేయు. మి. స క్రి: (తె).—అలఁకు, అలుకు—అల్కు, కలుకు, గునియు, గునిసాదు, చేమురు, పంకించే, పట్టించే, పఱపు, పూయు, ప్రాము, మెత్తు, మేఁగు-మ్రేఁగు-మ్రేవు. తద్వి.—౧. అ. క్రి: ఓరుతీయు; ౨. స. క్రి: అప్పళించే, పూయు.

లేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; 2. రూ-లేహము: చూ, సాపాటు; 3. సున్నములోనగునది: చూ, సోద.

లేపు. దే. వి. 1: చూ, రేబ; 2 జాలు: చూ, వెండ్రుక. 1; ప్రే. 3 లేవఁజేయు; వై. వి. 4.=లేపన. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1.

లేప్యము. సం. వి. అ. న. 1 పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1. విణ. 2.=లప్యము-లెప్యము. పూయుఁదగినది.

లేబరము. దే. విణ. 1: చూ, శూన్యము. 1. కాశీ.1, అ. 137;2. వమ్ము: చూ, వ్యర్థము.

లేబరు. వా. వి. 1.శరీరకష్టము.2. వ్యర్థము.

లేమ. వై. వి. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; విణ. 2: చూ, లేఁత. 3.

లేమరి. దే. వి. ఉన్మాదుఁడు. ఆం,భా.త్రి. 7: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు.

లేమావి.లాయపుతేజిరౌతు. ద్వ. వి: చూ, మన్మథుఁడు. వేం, ఆం. 8.

లేమి. దే. వి. రూ-లేమిడి-లేవడి. 1. కలుగమి. రాహిత్యము: చూ, శూన్యము. 1; 2. ఉండమి; 3. దారిద్ర్యము. విక్ర. 2, ఆ. 138: చూ, సీదరము. 1.

లేమిడి. దే వి.(లేమి+ఇడి): చూ,రూ-లేమి. 3.

లేలిహానము సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-లేలీహానము: చూ, సర్పము; విణ. 2. మాటిమాటికి లేహనము చేయునది.

లేలీహానము. సం. వి అ. పుం.—పై.—

లేలేదు. దే. అవ్య. నఞర్థకము, గాకాదు: చూ, శూన్యము. 1.

లేప. దే. వి. 1. గుఱ్ఱపుతల్లాటము: చూ, భూషణము. 2; 2. ఏనుఁగు మీఁదఁబఱచెడి యెఱ్ఱనికంబళి: చూ, సాశూకము (గల్లకము..వి.); వా.3.బలిమి,చేవ."నీలేప నే నెఱుఁగుదును.": చూ, శక్తి. 1. [వికలాంగుఁడు.

లేవజాలనివాఁడు. దే. వి. ఖంజుఁడు: చూ,

లేవడము. దే. వి. 1: చూ, లేచుట; వా. వి. 2. నిద్రనుండి లేచుట:

లేవడి.దే.వి: చూ, రూ-లేమి 1—2—3;విణ. 4. దరిద్రము. వై. 2, ఆ. 11; పాండు. 4, ఆ. 77: చూ, సీదగము. 1. [లియు 2.

లేవలేకపడు. వా. అ. క్రి. పోత్తుపడు: చూ, వ

లేవిడి. వా. వి. రూ-లేవుడి. 1. అవమానపఱచుట. "వాఁడు నన్ను చూచి లేవిడీలు కొట్టుచున్నాఁడు"; చూ, హేళనము; 2. సంకెళ్లువైచి దొంగను వీధివీధికి త్రిప్పుట.

లేవుడి. వా. వి.—పై.—

లేశము. సం. వి. అ. పుం.=లేసు. 1. కొంచెపుఁదనము: చూ, స్వల్పము; విణ. 2. కొంచెము: చూ, స్వల్పము; అం. 3: చూ, అలంకారము. 3. (దోషగుణములు గుణదోషములు గాఁ జెప్పుట. "ఉదా.—చిలుక నీకుఁబంజరబంధము నీమధురవాక్కుల ఫలమొకొ దా !")

లేష్ట (ష్టు) వు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, లోష్టము.

లేసు. వై. విణ.=లేశ. 1. చులుకన: చూ, లాఘవము.1;2: చూ, సులభము;వా. 3. ఒకరకము అల్లికపని.

లేహనము. సం. వి. అ. న. అవలేహనము. (తె).—నాకుట.

లేహము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సాపాటు; వా. 2: చూ, లేహ్యము. 1.

లేహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నాకిభుజింపఁదగినమందు: రూ-లేహము; 2. నాకిభుజింపఁదగిన వ్యంజనవిశేషము: చూ, వ్యంజనము. 1; 3. అమృతము: చూ, సుధ. 1; విణ. 4. నాకఁబడినది; అం. 5: చూ, భక్ష్యములు; బ. 6: చూ, లేహ్యములు.

లేహ్యములు. అం: కుండల్యాది, కుసుమార్ద్రాది, క్షుద్రభయాది, ఖండార్జిత, చతుష్షష్టి మరీచ్యాది, పిరంగ్యాది, పిప్పల్యాది, బింబార్ద్రిక, బిల్వాది. భల్లాతకి, మదనకామేశ్వర లేహ్య ప్రభృతులు.

లై

లైంగము. అం. (ఇది ౧౧౦౦౦ శ్లోకములు. నందికేశ్వరప్రణీతము): చూ,పురాణములు.

లైటు. వా. వి. చిమ్నీనిఁబెట్టి వెలిఁగించెడి దీపపుగూఁడు (చూ, లాంతరు.)

లైను. వా. వి. వరుస, క్రమము, మార్గము.

లైసెను. వా. వి. సెలవుచీటి. (లైసెన్సు.)

లొ

లొంక. దే. వి. కోన, అడవి: చూ, విపినము.

లొంగు. దే. అ. క్రి. రూ-లోఁగు-లోవు. 1. లోఁకువగు: చూ, లోఁబడు; 2. వెనుదీయు: చూ, సృక్కు. 7.

లొండు. దే. వి. లోఁట, నీరుబెంకి: చూ, సరస్సు. 1. [చూ, సదనము 1.

లొంప. దే. వి. చిన్నఇల్లు, టొంప, కొంప:

లొంపు. దే వి. ఒకతెగ: చూ, సమూహము.

లొక్కు. వా. వి. లోఁకువ. "భర్తకు భార్య లొక్కు." :చూ, వశము. 1.

లొగ్గడి. దే. వి. 1. క్షోభము: చూ, సంతాపము; వా. 2. కలగలపుపని. [క్షోభించే

లొగ్గడిల్లు. దే. అ. క్రి. క్షోభించే: చూ, సం

లొచ్చె. దే. వి. రూ-లొజ్జె. 1. తక్కువ: చూ, సొద్దు. 1; విశే. 2. నీచము: చూ, హీనము. 1.

లొజ్జె. దే. వి. విశే.—పై.— (తక్కువకు.- అచ్చ. బాల, కాం. 177.)

లొట. దే. విశే: చూ, రూ-లొట్ట. 5.

లొటకజిట్ట. దే. వి: చూ, లొట్టకన్నుజిట్ట.

లొటలొట. దే. వి. కాఱుట, పోవుట, అంగిటఁ జేర్చి పుట్టించెడు ధ్వనిలోనగు వానియందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

లొటలొటమను. దే. అ. క్రి. లొటలొటయని ధ్వనించే: చూ, శబ్దించే.

లొటారము. దే. వి. 1. బొక్క: చూ, రంధ్రము. 1; 2. బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1; 3. లొట్ట, లొత్త, సుషిరము: చూ, రంధ్రము. 1; 4. రిక్తత: చూ, శూన్యము. 1.

లొటిపిట. ద్వ. వి: చూ, రూ-లొట్టిపిట్ట.

లొటిపిట శూలరోఁకండ్లఁగానిపోదు. లో.- "ఉదా.—కఠినతరవాక్యములచేతఁగాని చక్కఁగాదు లొటిపిటశూలరోఁకండ్లఁగాని." (నిరంకుశో పాఖ్యానము.)

లొటిపిట్ట. ద్వ. వి: చూ, రూ-లొట్టిపిట్ట.

లొట్ట. దే. వి. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము; 2. రుచిగల పదార్థములఁ దినునపుడు నాలుకను అంగిటఁజేర్చి పుట్టించెడు చేప్పుడు. "లొట్టలు వేయుచు తినుచున్నాఁడు."; 3. రూ-లొత్త-లొటారము, పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1. (ఆముదపులొట్ట=ఎండిన యాముదపుకాయ్య); 4: చూ, లొటారము. 3; విశే. 5. అణఁగినది. "లొట్టకన్ను.": రూ-లొట.

లొట్టకంటివాఁడు. దే. వి. క్లిన్నాక్షుఁడు, దించుకొనిపోయిన కన్నులు గలవాఁడు.

లొట్టకన్ను. దే. వి. దించుకొనిపోయినకన్ను: చూ, లోచనము. [పక్షి: చూ, పక్షి.

లొట్టకన్నుజిట్ట. దే. వి. లొటకజిట్ట, ఒకానొక

లొట్టకాయ. దే. వి: చూ, లొట్ట. 1.

లొట్టపోవు. దే. అ. క్రి. అణఁగు: చూ, లోపించే.

లొట్టవేయు. దే. అ. క్రి. నాలుకను అంగిటఁ జేర్చి ధ్వనిపుట్టించే: చూ, శబ్దించే.

లొట్టాభట్టీయము. జా: చూ, రూ-లట్టాభట్టీయము. [ము. 3-గు.

లొట్టి. దే. వి. కల్లుదీసెడిముంత: చూ, భాండ

లొట్టిపిట. ద్వ. వి: చూ, రూ-లొట్టిపిట్ట.

లొట్టిపిట్ట. ద్వ. వి. (లొట్టియ+పిట్ట): రూ-లొటిపిట-లొటిపిట్ట-లొట్టిపిట, లొట్టియ-లొట్టె, లొట్టెనుఁగు, ఒంటెయ-ఒంటె. (సం. వ).—అధ్వగ, ఉరఃకిణము, ఉష్ట్రము, కంటకేచ్ఛువు, కంఠకాళనము, కులనాశము, కువాహులము, కేలికీర్ణము, క్రమేలకము-క్రమేలము, గ్రంథిపాత్తు, ధూమ్ర

ఘూకము, బహుళకరము, భోలి, మయము, మరుద్వీపము, మహాంగము, లంబోష్ఠము, వక్రగ్రీవము, వర్ణము, వాసంతము, శృంఖలకము. తద్విశేషములు.—౧ ఒంటెపిల్లకు—ఒంటెపిల్ల, కడంతి-కడఁతి-కణఁతి, కటకరము.(సం).-కరభము; ౨. కాళ్లకు బొండకొయ్యవేసిన ఒంటెపిల్లకు.—(సం).—శృంఖలకము; 3: ఆఁడుఒంటె: (సం).—ఉష్ట్రి, ఉష్ట్రిక, కరభి; ౪. మహోష్ట్రమునకు.-(తె).-లొట్టెనుఁగు. ("చూ, శృంఖలకము.")

లొట్టిముచ్చు. దే. విశే. త్రాగుఁబోతు: చూ, శౌండుఁడు.

లొట్టియ. వై. వి.=ఉష్ట్ర. రూ-లొట్టె (దే. అని శ. ర.): చూ, లొట్టిపిట్ట.

లొట్టె. వై. వి =— పై.—

లొట్టెనుఁగు. దే. వి. 1.— పై.—; 2. మహోష్ట్రము: చూ, లొట్టిపిట్ట.(ఆం, భా. ద్వి.265).

లొడపెట్టు. దే. స. క్రి. ద్రవద్రవ్యమును చేత కలపెట్టు.

లొడలొడ. దే. వి 1. కాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; విశే. 3. బిగుతు కానిది: వదులు. [డు. 2.

లొడారివాఁడు. వా. విశే. అంబేద: చూ, వ్యాధుఁ

లొడిత. దే. వి: చూ, రూ-లొడితిలి.

లొడితిలి. దే. వి. రూ-లొడిత. ప్రదేశము, ప్రాదేశము: చూ, హస్తము. 1.

లొడుగు. దే. వి. ఆవుమెడగంట: చూ, వీణ.

లొడ్డ. దే. విశే: చూ, రూ-ఒడ్డ.

లొడ్డు. దే. విశే: చూ, రూ-ఒడ్డు.

లొడ్డులొసుగు. జా. యావదాస్తి. మూటముల్లె.

లొత్త. దే. వి: చూ, లొట్ట. 3—4.

లొద్ద. దే. వి: చూ, రాశి. 1.

లొద్ది. దే. వి: చూ, లోయ. 1—2.

లొద్దిగ. వై. వి.=లోధ్ర*: చూ, రూ-లొద్దుగు.

లొద్దుగ. వై. వి.=: చూ, రూ-లొద్దుగు.

లొద్దుగు. వై. వి.=లోధ్ర*: రూ-లొద్దిగ-లొద్దుగ-లొద్దువు. (సం. వ).—అక్షివి, అమరమంజరి, ఉచ్ఛాదనము, ఉత్తాలకము, ఉత్సాదనము, కాండకీలకము, కాండనీలము, కాలహీనము, కేందుకము, క్షారదళి, ఘనత్వక్కు, ఘనము, చిల్లి, చోరాపథము, తికీటకము, తిరీటము, పట్టికాహ్వయము, మార్జనము, రోధ్రకము-లోధ్రము, వల్కలము, శళము, హేమపుష్పకము. తద్విశేషములు—౧ ఎఱ్ఱలొద్దుగు. (సం).-కషాయకృత్తు, క్రముకము, తిల్వకము-తిల్వము-తిల్వము, పట్టి, పట్టికాఖ్యము, పట్టికాలోధ్రము, రక్తలోధ్రము, లాక్షాప్రసాదనము; ౨: తెల్లలొద్దుగ. (సం) -అక్షిభేషజము, గాలవము, జీర్ణవృంతము, శాబరము-సాబరము, శ్వేతము: ("చూ, హేమపుష్పకము. 2".)

లొబ్బెస. దే. వి. లంబెస. లలంతికా విశేషము: చూ, భూషణము. 2-౫౬.

లొల్ల. దే. వి. దున్నిననేల సరుదునట్టిబల్ల.

లొల్లాపొత్తు. వా. వి. మిక్కిలి మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

లొల్లి. దే. విశే. తఱచు: చూ, హేరాళము.

లొల్లెగాఁడు. వా. విశే: చూ, బీదవాఁడు. (సం).— ముష్టింపచుఁడు.

లొసుకు. వా. వి. నెలితి: చూ, సొడ్డు. 1.

లో

లో. దే. అవ. 1. నిర్ధారణ షష్ఠియందు వచ్చెడు లో పలువర్ణమునకు మాఱుగా వచ్చునది. "దేవతలలో నిందుఁడుముఖ్యుఁడు"; వి. 2. లోనుశబ్దముయొక్క సప్తమీవిభక్తియందు నాక్షరములోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. "నాలో నేమియుఁ గపటములేదు." (ఇది చోటుశబ్దమువంటిది.); 3. వృత్తి

యందు లోను లోపలశబ్దములకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. "లోఁబడు-లోచూపు" మొ; 4. దే. ద్రి: లో-లోను-లోపల.

లోఁకువ. దే. విశే. 1. లొక్కు-, అధీనము: చూ, వశము. 1; 2 తక్కువ. చూ, సొడ్డు. 1.

లోఁగడ. దే వి. (లోను+కడ) 1. అంతరాళము: చూ, వఱదగుడి; 2. గతకాలము, ఇదివఱకు.

లోఁగలి. ద్వ. వి. రూ-లోఁగిలి. (లోను + కలను) 1. గృహాంతర్భాగము; 2. ఇల్లు. చూ, సదనము. 1. (సంధిని వర్ణలోప వర్ణ వికారములు.)

లోఁగా. వా. అవ్య. ఈలోపల, క్రిందట.

లోఁగిలి. ద్వ. వి: చూ, రూ-లోఁగలి. 1_2; 3. వాస్తువు, ఇల్లుమొదలైనవి యేర్పఱుపఁదగినభూమి: చూ, హరిప్రియా 2 (భూమి. 1)

లోఁగు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-లొంగు. 1; 2: చూ, రూ-లొంగు. 2; 3. అడఁగారు. రూ-లోవు: చూ, మ్రొక్కు-. 4; 4. చొచ్చు. పంచ. నా. 1, ఆ. 331: చూ, సోఁకు. 4.

లోఁగొను. దే. స. క్రి. (లోను + కొను) లోపల నడఁచుకొను.

లోఁచు. దే. ప్రే. లోఁగఁజేయు. [కెల్లగించు.

లోఁడు. దే. స. క్రి. వేళ్లలోనగువానితో

లోఁతిడి. దే. విశే. లోఁతులేనిది: (సం).— ఉత్తానము.

లోఁతు. దే. వి. 1. మిక్కిలిపల్లము: చూ, రంధ్రము. 1; విశే. 2. మిక్కిలిపల్లమైనది: కుక్కి-. (సం).—గంభీరము-గభీరము.

లోఁదప్పు. వా. వి: చూ, వ్యభిచారము.

లోఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. అధీనమగు: అగపడు-అబ్బు, అలవడు, చిక్కు-, చేపడు, డొంకారముసెచ్చు, తగులు-తవులు-తొలు, తగులఁబడు-తగులుపడు-తవులుపడు-తొలుపడు, పట్టుపడు, పాలుపడు-పాల్పడు, లొంగు-లోఁగు_లోవు, లోనగు. (మి).—అధీనమగు, స్వవశమగు. ("చూ, స్వవశమగు.") (చూ, సంయుక్తమగు.)

లోకజనని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జగముతల్లి: చూ, లక్ష్మి. 1; 2. గంగ: చూ, నది. [బుద్ధుఁడు. 1.

లోకజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. జినుఁడు: చూ,

లోకనము. సం. వి. అ. న. అవలోకనము: చూ, వీక్షణము. [చూ, బుద్ధుఁడు.

లోకనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకబుద్ధుఁడు:

లోకపావనము. సం. వి. అ. న. సుదర్శనచక్రము, విష్ణుచక్రము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1) [చుట్టము: చూ, సూర్యుఁడు.

లోకబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జగము

లోకమాత. సం. వి. బహు. స్త్రీ 1. జగము తల్లి: చూ, లక్ష్మి. 1; 2. గంగ: చూ, నది; బహు. పుం. 2: చూ, వరుణుఁడు.

లోకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చరాచరము, జగత్తు-జగతి-జగము, భువనము, విష్టపము. (తె. వ.)—జేగము, జాగా; 2. జనము, ప్రజ: చూ, సంతతి. 1; 3. కుటుంబము: చూ, సంసారము. 1; అం. బ. 4: చూ, లోకములు.

లోకములు. అం: స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళములు; తద్వి —౧. ఊర్ధ్వలోకములు.— భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోక, మహర్లోక, జనలోక (జన-జనర్లోక), తపోలోక (తపస్సు-తమము), సత్యలోకములు; ౨. అధోలోకములు.- అతల, వితల, సుతల, రసాతల (రస-కుండిక), మహాతల, తలాతల, పాతాళములు; 3: ఇహలోక పరలోకములు అని రెండు; ౪: (చూ, నరకములు); ౫. అగ్నిలోకమునకు.—జ్వాలామాలము; ౬. అనుకీయమను లోకమునకు —అనుకీయము; ౭. పాతాళ లోకమునకు.—శీలము, పాతాళము. (తె.

షు).—నేలయడుగు. తద్వి. (౧) అంధకారము, అంతకము, (౨) అధోభువనము, (3) ఉత్పలము, (౪) చైత్యాలయము, (౫) జలలోకము, (౬) నాగలోకము, నాగవాసము, (౭) పాతాళము, (౮) బలిసద్మము, (౯) భోగవతి, (౧౦) రసాతలము; ౮. భూలోకమునకు.—ప్రసంచము, భూలోకము. మధ్యలోకము; ౯. వాయులోకమునకు.—కుందహితము, కుముదాధారము; ౧౦. సూర్యలోకమునకు — ఛాయాపతి, ౧౧. పితృదేవతల లోకమునకు.— వరూథిని, ౧౨. (చూ, దేశములు). మొ. ("చూ, స్వర్గము.")

లోకసమ్మతము. సం. వి. అ. న. చంద్రుని గొడుగు: చూ, వారిత్ర. [విశేషాంశములు.

లోకాభిరామాయణము. వా. వి. లోకములోని

లోకాయతనము. సం. వి. అ. న. స్వభావమును గర్తృత్వము చెప్పునట్టి మతము (చార్వాకమత శాస్త్రము.)

లోకాయతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లోకాయతమతస్థుఁడు (చార్వాక శాస్త్రమును జదివినవాఁడు.)

లోకాలోకము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవాళము, భూమిని చుట్టుకొనియుండు కొండ: చూ, పర్వతము. [మెడ. 1—౧.

లోకుత్తుక. వా. వి. అంతర్గళము, అంగిలి: చూ,

లోకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నలువ: చూ. బ్రహ్మ. 1; 2. ఒకబుద్ధుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

లోకేశ్వరాత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బౌద్ధదేవి: చూ, భార్య. 1—౪౧. [లోకేశుఁడు. 2.

లోకేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

లోకోక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నాడుకమాట, పుకారు: చూ, శబ్దము. 2; అం. 2: చూ, లోకోక్త్యలంకారము.

లోకోక్త్యలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. (వాడుకమాట లెట్లో యట్లె చెప్పుట.

"ఉదా.— చెలియకొన్నాళ్లు కన్నులు మూసికొనియుండు.") [సదనము. 1.

లోగది. వా. వి. కాఁపురముండుగది: చూ,

లోచకము. సం. వి. అ. న. 1. దీపపుకొనుగుడు; 2: చూ, లోచనము; 3. మాంసపిండము. 4. బొట్టు: చూ, విశేషకము. 1; (బొట్టు. 1.); 5. అరఁటి*: చూ, సువర్ణకదళి (రంభ. 2.); 6. ఎఱ్ఱగుడ్డ: చూ, వస్త్రము; 7. వింటియల్లెత్రాడు: చూ, స్థావరము. 1; 8. చెవినగ: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2.)

లోచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షీరాహారవ్రతుఁడు: చూ, వ్రతి. 2; అం. 2: చూ, వ్రతిభేదములు. [రాత్మజ.

లోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, లోకేశ్వ

లోచనము. సం. వి. అ. న. (దీనిచేత చూడఁబడును): అంజకము-అంజికము, అంబకము, అక్షి, ఈక్షణము, ఉ, ఙా, కోశకారము, గో వు, చక్షువు, జ్యోతి,ణ, తారకము, దర్శనము, దృక్కు, దృష్టి, నయనము, నేత్రము, ప్రేక్షణము, లోచకము, వస్నము. (తె. ప).—కను-కన్ను-కల్లు, (గుడ్డు. తద్విశేషములు.— ౧. కడకన్నునకు.— అపాంగము, కటాక్షము, కర్కరాటువు, కాక్షము, కేకరము. (తె.ప):—కంటితుద, కడకన్ను, కడగన్ను; కొఁగన్ను, గిల్లకన్ను, మెల్లకన్ను; (ఇదె మెల్లకన్నుఅని కొందఱు); ౨. (తె).—కాయకన్ను; ౩. (తె).—అరఁగన్ను; ౪. శివుని ఫాలనేత్రమునకు.— మి క్కి లి క సు - మిక్కిలికన్ను. (సం).—కికి; ౫. అగ్నిపుట్టిన శివుని ఫాలనేత్రమునకు.— (తె).— సొగకన్ను; ౬: (తె). ప్రాఁగన్ను; ౭: (తె). లొట్టకన్ను; ౮. తడికన్నునకు.— చిల్లము, చుల్లము, పిల్లము; ౯. ముక్కుపైపు కంటిమూలకు —గోనర్దము; ౧౦. కంటిగుడ్డుచుట్టునుండెడి తెల్లని భాగమునకు.—

లోలంబము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

లోలము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట: రూ_ఆలోలము, ఉత్సారణము, ఉన్మంథనము, ఉల్లలము, కంపనము, కాపీనము, చలనము, చలము, తరళము, ధట, భ్రింళము, భ్రేషము, రోకము, స్ఫారము. (అవ్య).—అప. (తె.ప):—అదరు-అదురు, ఇసిటింతలు, ఉలివు, కదలిక, కదలు, గెంటు, తడఁబాటు, తలఁకు-తొలఁకు, తల్లడపాటు, తల్లడము, తల్లడింపు, తుంపెసలు, నుక్కుట, పటికిరింత, పదిరు, పల్లట, బెడఁకు-బెణఁకు-బెళఁకు-బెళుకు, వెగడు, సలనము. తద్వి.-౧. కంపమునకు.-భీతి. (తె.ప).— కులుకు, జీలదరము, దడ, నడుఁకు, నణఁకు, వలి, వలిపిరి, రాలుపాటు-రాల్పాటు, వడఁకు_వణఁకు: చూ, వేపథువు; ౨. మిక్కిలి చలనమునకు.-నిస్పందము; (తె.ప). వడవడఁకు; 3. విణ. చలించునది అనుటకు.—(చూ,వలితము.3.) ("చూ, స్ఫారము. 1."); అం. 2: చూ, చిబుకక్రియలు.

లోలాయపడు. దే. అ. క్రి: చూ, శ్రమపడు.

లోలితము. సం. విణ. 1. ఊఁచఁబడినది; అం. 2: చూ, శిరఃక్రియలు; 3: చూ,కరణములు.

లోలుపుఁడు. సం. విణ. రూ-లోలుభుఁడు, మిక్కిలి నాశగలవాఁడు: చూ,వాంఛితుఁడు.

లోలుభుఁడు. సం. విణ. —పై.—

లోలొంక. దే. వి: చూ, విజ్ఞానములు.

లోవ. దే. వి. 1: చూ, లోయ. 1; 2: చూ, లోయ.2; 3.ఇంటిమోరు: చూ, సదనము.1; 4. రథపీఠముమీఁది చేట్టపు అంచు. వసు. 1, ఆ. 144; 5. కొణిగయందలి గువ్వగూఁడు: వలభిటూకు. (సం):-విటంకము.

లోవయినము. ద్వ. విణ. 1. కడచినది: రూ_లోవైనము, లోతబిసీలు; 2: రూ-లోవైనము, తబిసీలు-తబ్సీలు, లోతబిసీలు, వివరము.-

లోవరి. దే. వి. (లోవ+అరి) తొట్టికట్టు: చూ, ముంగిలి. 2 (చూ, సదనము. 1.)

లోవాకిలి. ద్వ. వి. అంతర్ద్వారము: చూ, వాకిలి.

లోవాడికాఁడు. ద్వ. వి. చోరుఁడు: చూ, పాగకుఁడు. 1.

లోవి. దే. వి. 1. వంటకుండ, స్థాలి. భాగ. 1, స్కం. 364: చూ, భాండము. 3-3; 2. పచన పాత్రము, వెసల: చూ, పాత్రము. 6_౨౫; 3. నీళ్లుతెచ్చుకొనెడుపాత్రము, లోహండి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6.)

లోవిడి. వా. వి. పూర్వము: చూ, లోను. 2.

లోనెలినలుకు. అం: చూ, నలుకులు.

లోవు. దే. అ. క్రి. లొంగు: చూ, రూ-లోఁగు.

లోవైనము. ద్వ. విణ: చూ, రూ-లోవయినము.-

లోష్టము. సం. వి. అ. న. (రూ-లోష్టువు-లోష్టువు-లేష్టువు-లోష్ఠము.) మంటిగడ్డ: చూ, భూమి. 1.

లోష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

లోసబురు. వా. వి. ఒడ్డునకుదూరమున సముద్రయానము చేయుట (వెలిసబురు కానిది.)

లోహండి. దే. వి: చూ, లోవి. 1_2_3.

లోహకటాహము సం. వి. అ. న. అండీ: చూ, పాత్రము. 6. [యము.

లోహకపాలన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యా

లోహకారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు. [తాతితెడ్డుఅను రీతి.

లోహఘటన్యాయము. అం. ఇనుప కుండకు

లోహజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. వజ్రము: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు 1. 3.)

లోహనాళము. సం. వి.అ. పుం. ఇనుపఊఁచల బాణము: చూ, బాణము. 1.

లోహపాత్రము. సం. వి. అ. న. లోహికః చూ, పాత్రము. 6-౫౧.

లోహపృష్ఠము. సం. వి. అ. పుం: అరిష్టము, కంకము, కమనచ్ఛదము, కమలచ్ఛదము, కర్కటము, కాలపృష్ఠము, కింశారువు, క్రూరము, కోలపుచ్ఛము, ఘంటారవము, ఘనరవము, జలాటవము. (తె. వ).—మల్లెజేగులు, రాపులుఁగు, రాబందు. (చూ, పక్షి).

లోహభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

లోహమారకము. సం. వి. అ. పుం. పొన్నగంటి *: చూ, శీతసారము.

లోహము. సం. వి. అ. పుం, వ. 1. బంగారులోనగునది: గిరిజము, గిరిసారము, రుక్మము. తద్విశేషములు.- ౧. ఇనుమునకు.— అయస్సారము, అయస్సు, అశ్మసారము, ఆయసము, కాంతము, కాలకాహము, కాలాయసము, కృష్ణము, కృష్ణలోహము, కృష్ణామిషము, కృష్ణాయసము, గిరిజము, గిరిసారము, తీక్ష్ణము, పిండము, బాష్పము, మలీమసము, రుక్మము, లోహము, శస్త్రకము, శస్త్రము, శిలోద్భవము. (తె. వ).—ఇనుము-ఇనుము, ఉక్కు, ఉలి. తద్వి.-మట్టమైన యినుమునకు.-(తె) బీడు; ౨. ఇత్తడికి:- ఆరకూటము, కపిలోహము, ద్రవ్యము, పిత్తలము, రీతి. (తె) - ఇత్తడి-ఇత్తళి-పిత్తడి-పిత్తళి. తద్వి.— కపిల, కాకతుండి. (తె).-హొన్నిత్తడి; 3. కంచునకు.— అసురాహ్వయము, కంసము, కంసాస్థి, కాంసీయము, కాంస్యము, తామ్రార్ధము. (తె).-కంచు; ౪. వెండికి.- ఇందుకాంతము, కలధౌతము, ఖనిజ, ఖర్జూరము, చంద్రబీజము, చంద్రహాసకము, తప్తరూపకము, తప్తరూపము, తారము, త్రిపుభి, దుర్వర్ణము, నిష్కము, మణీచకము, రజతము, రుధిరము, రుధిరాహ్వయము, రూప్యకము,-రూప్యము.- రౌప్యము, శుక్లము, శ్వేతము. (తె).— మడికాసు, వెండి. తద్వి.- (౧). రెండు ధరణముల యెత్తు వెండినాణెమునకు.-గద్యాణము, టంకము, నిష్కము; (౨): (తె).- ఊఁదుకాండి, చోదీవెండి; (3). రసవాదపు వెండికి.— కృత్రిమ; (౪). మూఁడుయవల యెత్తువెండికి.— కృష్ణలము, గుడపము, సేతిక; (౫). వెండిబంగారముల ముద్దకు:—కలధూతము, కోశము, హరుప్ర. (తె).— నాడెము - నాణెము; (౬). గనియందుఁబుట్టిన వెండికి.- ఖనిజ; (౭). ఫలపరిమితమైన వెండికి.-శతమానము; (౮). వెండిబంగారముల కమ్ములకు.— (తె).-మచ్చేలు;(౯). వెండినాణెములకు.- (తె) రూపాయము; (౧౦). వెండిబంగారముల మచ్చెముక్కకు.— మచ్చె, మచ్చెముక్క; (౧౧). చిన్నమెత్తు వెండిబంగారముల నాణెమునకు... (తె). రూక; (౧౨). నాణెమునకు.-ఆహతము, నాణకము. (తె).— నాఁడెము-నాణేయము-నాణెము; ౫. బంగారమునకు.—అగ్నిబీజము, అభ్రము, అర్జునము, అవష్టంభము, అష్టాపదము, ఉక్షము, ఊ, ఔజసము, కందళము, కతము, కనకము, కర్బూరము, కర్బురము-కర్బూరము-కార్బురము, కలధౌతము, కశేరువు, కాంచనము, కాచిఘము, కార్తస్వరము, కుసుంభము, ఖ, ఖనిజము, గంధశాకము, గరుత్తు, గారుడము, గైరికము, చంద్రము, చామీకరము, చాపపుష్పము, జాంబవము, జాంబూనదము, జాతరూపము, తపనీయకము, తామగసము, ద్రవిణము, నిష్కము, పింజరము, ప్రిగ్రహము, భద్రము, భర్మకర్బురము, భర్మము, భూరి, భృంగారము, మనోహరము, మహాధనము, మహారజతము, మహారజనము, రుక్మము, వర్ణము, వసువు, శాతకుంభము, సర్పయూతము, సురభి, సువర్ణము, స్వర్ణము, హాటకము, హిరణ్యము,

హేమము. (తె. ప).—చిన్నిదము, చీనము, పయిఁడి-పైఁడి, పసిఁడి, పుత్తడి, పొన్ను, బంగరము - బంగారము-బంగారు-బంగరు-బంగరువు, సంచేము, సొన్న-సొన్నా-సొన్నము, హొన్ను.తద్విశేషములు.—(౧). మేలిమి బంగారునకు.— అపాకృతము, కుమాగము, తప్తకాంచనము. (తె).— అచ్చబంగారు, అపరంజి, ఉనిరి, కడాని, కుందనము, చొక్కపు బంగారు, జాలువా-జాళువ-జాళువా-జాళ్వా, పుత్తడి-పుత్తళి-పుత్తళిక, మేలిమి; (౨). పైఁడినాణెమునకు:-గద్యాణము,దీనారము,వరాహము (తె).ఎఁబెట్టు-ఎడఁబెట్టు, ఎరుసు, గద్దియ-గద్దె, దినారి, నాఁడెము-నాణియము-నాణెము, బారిముద్రి, వరహా — వరా; (౩). పలమెత్తు బంగారునకు.— కురుబిస్తము- కురువిస్తము; (౪). బంగారునందలి దోషమునకు.— కాలిక-కాళిక; (౫). కోరాబంగారు, మట్టపు బంగారు; (౬). వరహాల బంగారునాణెమునకు. (తె).— రామమాడ; (౭). ముప్పదిరెండు గురిగింజెలయెత్తు బంగారు నాణెమునకు: చక్రాటము;(౮).చిన్న నాణెమునకు:చక్రము; (౯). నాలుగు గురిగింజెలయెత్తు బంగారు నాణెమునకు.(తె).—చిన్నము; (౧౦). కొంచెపాటి నాణెమునకు. (తె) — చిల్లర, చిలుక; (౧౧). బంగారుమయమునకు.-హిరణ్మయము; (౧౨). పదియారు డబ్బుల యెత్తు బంగారునాణెము.- టంకము, దీనారము; (౧౩).బంగారు పట్టుకు.-(తె) హొంబట్టు; (౧౪). చిన్నబంగారునాణెమునకు.-(తె). మినుకు; (౧౫). ఒకరకము బంగారు నాణెమునకు.—(తె).—టంకవాటు, టంకసాలవాటు; (౧౬).బంగారులోనగు ధాతు విశేషమునకు.-తైజసము; (౧౭). కర్షమెత్తు బంగారునకు.-బిస్తము-విస్తము, సువర్ణము:-(తె).-మాడ; (౧౮). పుట్ట బంగారు-మొలకబంగారు; (౧౯). లోహవికారమైనది అనుటకు.—లౌహము; ౬. సీసమునకు.—కువంగము, కుష్ఠకము, చీరము, చీరపట్టము, త్రిపులము, త్రిపువు, నాగము, పిచ్చటము, పిష్టము, బీజము, మహాబలము, యోగేష్టము, వంగము, వప్రము, శ్వేతము, సీసకము, సీసపత్రకము, సీసము. (తె).—సత్తు; ౭. తగరమునకు.-ఉదధీరము, కాలానుశారిబ, కురూప్యము, గురుపత్రము, చక్రసంజ్ఞము, తగరపాదికము, తమరకము-తమరము. తీరము, త్రిపులము, త్రిపువు, నాగము, పిచ్చటము, ప్రలంబము, రంగము, రౌప్యకము, వంగము. (తె).- తగరము-తవరము. తద్వి.—౧. తెల్లతగరమునకు.— ఖురకము; ౨.గ్రంధితగరమునకు-కుంచితము; ౮. రాగికి.-అర్కము, ఉదుంబరము-ఔడుంబరము-ఔదుంబరము, కనీయసము, కసులము, తామరసము, తామ్రికము, తామ్రము, ద్వ్యష్టము, పవిత్రము, పింజరము, మ్లేచ్ఛముఖము, మ్లేచ్ఛాశ్వము, రక్తము, వరిష్టము, శుల్వము-శుల్బము. (తె).—రాగి. తద్వి.-కర్షమెత్తు రాగిటంకమునకు.-పణము; ౯. తుత్తమునకు.—తైజసము. (తె).— తుతినాగము— తుత్తనాగము, తుత్తము; ౧౦. వెండి బంగారుదక్క తక్కిన లోహమునకు. (తె).-కుప్పము;౧౧. తేగడకు.-(తె). తేగడ; ౧౨. ఖడ్గలోహమునకు.-ఖడ్గము; ౧౩. లోహదళమునకు.-(తె)దడము; ౧౪. తప్తలోహమునకు—. (తె) - జేడి; ౧౫.లోహమలమునకు.-కలంకము,కళంకము, కిట్టాలము, కృష్ణచూర్ణకము, కృష్ణలోహామయము,గిరిజము,మండూరము, శింఘాణము,

సింహాణము. (తె).-చిట్టము-చిట్టియము-చిట్టెము,చిలుము,తుప్పు-తుప్పు,రీతి.తద్వి.-ఇనుప చిట్టెముతోఁజేసిన సిందూరమునకు.-మండూరము; ౧౬. వర్తకమునులోహమునకు.-వర్తకము, (మిగతదానికి "చూ,హరిణ్యు"); 2. అగలు: చూ, రాజాగ్రము.

లోహరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.

లోహలుఁడు. సం. విణ: అస్ఫుటవాచ్యుఁడు, ఆక్షేపకుఁడు. (తె).—నత్తివాఁడు.

లోహశంకువు. అం: చూ, నరకములు.

లోహశర్కటి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ,సమ్మెట. 1.

లోహాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. రూ-లోహాభీసారము. యుద్ధసన్నద్ధుఁడైన ప్రభునకిచ్చే హారతి: చూ, హారతి.

లోహాభీసారము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

లోహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లోహపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6—౫౧.

లోహితకము. సం. వి అ. పుం. రూ-రోహితకము. కెంపు: చూ, స్థాలోచ్చయము (రత్నములు.) [చూ, వహ్నిశిఖము. 1.

లోహితచందనము. సం. వి. అ. న.కుంకుమపువ్వు:

లోహితము. సం. వి. అ. న. 1. రక్తచందనము: చూ, వాసన. 1; 2. పరిమళచందనము. చూ, వాసన. 1; 3. చెందిరము: చూ, సిందూరము. 1; 4.నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1;పుం. 5. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; పుం. 6. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 7. నదవిశేషము: చూ,లౌహిత్యము 2;విణ.౮.ఎఱ్ఱనిది: చూ, వర్ణము. 6.

లోహితసగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.

లోహితాంగుఁడు. అం. అంగారకుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

లోహితుఁడు. అం. — పై.—

లోహితాక్ష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రోహితాక్ష్యుఁడు (లోహితాక్ష్వుఁడు-రోహితాక్ష్వుఁడు అనికొందఱు)

లోహితోదయము. అం: చూ, నరకములు.

లౌ

లౌకికము.సం. విణ.1.లోకవ్యవహారసిద్ధమైనది: లౌక్యము; వా. వి. 2: చూ, వంచన.

లౌకికుఁడు. సం. విణ. 1. లోకవ్యవహారములయందనుభవము గలవాఁడు; 2 లోకవ్యవహారముల యందనుభవము గలిగిన యుద్యోగి.

లౌక్యము. వా. సం. విణ, వి: చూ, లౌకికము.

లౌడి. వై. వి.=లగుడ. రూ-లవుడి, దుడ్డుకఱ్ఱ. జై. 6, ఆ. 173: చూ, వేత్రము. 2.

లౌణి. వై. వి.=-పై.-(రూ-లవుణి.)

లౌనను. వా. వి: రూ-లవనను. (లౌనును.)

లౌల్యము. సం. వి. అ. న. లోలత్వము.

లౌహము. సం. విణ. లోహవికారమైనది: చూ, లోహము. 1—(౧౯.)

లౌహితము. సం. వి. అ. పుం. శివుని ముమ్మొనవాలు: చూ, హేతి. 4 (బాణము.1-౩౮.)

లౌహిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱన: చూ, వర్ణము. 6; పుం. 2: చూ, లోహితము. 7.

వ

వ. ఒకయక్షరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సాత్వికుఁడు; 2. గాలి: చూ, వాయువు; 3.చోలించుట: చూ, సమాప్తి; 4: చూ,వరుణుఁడు. 1; 5: చూ, స్వాదుధన్వుఁడు(మన్మథుఁడు); 6 భయనిస్సారుఁడు; 7.పూజింపఁదగినవాఁడు; 8. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; విణ. 9 దాఁటించేవాఁడు; అవ్య. 10. చింతించేట; 11. పచ్చని ద్రవ్యము మొదలగువాని నెఱుఁగుట; స్. అవ్య. 12: చూ, వివాదము; అం. 13: చూ, అంతస్థములు; 14. దంతోష్ఠములఁ బుట్టినది.

వంక. వై. వి. 1.=వక్రి. వంకర. నీలా. 3, ఆ. 21: చూ, వేల్లితము. 3; 2.=వక్రి. వంపు: చూ, వేల్లితము. 3; 3. రూ-వాఁక. వాఁగు: చూ, నది; 4: చూ, నేరము; దే. వి. 5. దిక్కు. హరి, పూ. 8, ఆ. 44: చూ, హరిత్తు; 6. పక్షము: చూ, పక్క. 2.

వంకదారి. వై. వి.=వక్రిద్వార. కోటవాకిటి ముందటి వంకరదారి. రా, వి. 5, ఆ. 17; రామా. 8, ఆ. 63: చూ, మార్గము. 1.

వంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏటిరెండుదరుల నడుము: చూ, పాత్రము. 1; 2. గుఱ్ఱమునకు పల్లముపెట్టుచోటు (గుఱ్ఱము ముందటివైపు అని కొందఱు); 3. వంకర: చూ, వేల్లితము 3; వై. వి. (1).=వక్రి, వంక్య. నుఱుచేసవపుడు కసవును క్రిందుమీఁదుగా త్రిప్పివేసెడు వంకరకొయ్య. రూ-వంకాము, బొబ్బము-బొబ్బాము; (2)=వంక్య: చూ, వంక్యము.

వంకర. వై. వి. 1.=వక్రి. వక్రిత్వము: చూ, వేల్లితము. 3; విణ. 2. వక్రిము: చూ, వేల్లితము. 3.

వంకరచేతులవాఁడు. వా. వి. ఈచ చేతులవాఁడు, ఊఁచే చేతుల వాఁడు. (సం). -కుకరుఁడు, కుణి-కూణి-కోణి. [చూ, వేల్లితము. 3.

వంకరటింకర. ద్వ. విణ. నానావిధవక్రిము:

వంకరతొండంబువాఁడు. ద్వ. వి: చూ, వినాయకుఁడు. 1. [చూ, వల. 1.

వంకరబోను. ద్వ. వి. మృగాదులఁబట్టు వల:

వంకర వోవు. ద్వ. అ. క్రి: ఈచేపడు, ఈచఁబోవు, కొంకరలు వోవు, కొంకు వోవు, కొర వోవు, గోడివడు, చొక్కిళ్లువోవు, మలఁగు, సోటువోవు. (మి).—వక్రిమగు. తద్వి.-వంకర చేయుఅనుటకు.— కేరడించు.

వంకసన్నములు. అం. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము

వంకాము. వై. వి.=వార్తాక (వంగ + కాయ): చూ, వంగకాయ.

వంకి. వై. వి.=వక్ర. రూ-వంకిణి, బాఁకు. ఉ. రా. 7, ఆ. 335; య. 5, ఆ. 74: చూ, బాణము. 1. [రామా. 6, ఆ. 149.

వంకిణి. వై. వి.=—పై.—శకాం. 2, ఆ. 17;

వంకియ. దే. వి: రూ-వంకె: చూ, సస్యము. 1.

వంకిలము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లు: చూ, సితాగ్రము. 1. [చూ, భూషణము. 2.

వంకీ. వై. వి. స్త్రీలు సందిట ధరించేనగ:

వంకె. దే. వి: చూ, రూ-వంకియ.

వంక్యము. సం. వి. అ. న.=వంకము: (తె).— ఒంకియ-ఒంకె, కొంకికఱ్ఱ, చిలుకకొయ్య, పడియ-వడె, వంకము.

వంక్షణము. సం. వి. అ. పుం. పొత్తికడుపునకును తొడకును మధ్యపందు: (తె).-గజ్జ.

వంగ. వై. వి. 1.=వంగమ్ చూ, వార్తాకము* (కుండ పనస శబ్దములవలె స్త్రీ సమరూప మాత్రము చేతనే వైకృతత్వసిద్ధి.); 2. రూ-వంగము, బంగాళాదేశము: చూ, దేశములు.

వంగఁదీయు. దే. స. క్రి: చూ, వంచు. 2.

వంగకాయ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వంకాయ.

వంగడము. వై. వి.=వంశ. 1. రూ-వంగసము. జై. 5, ఆ. 171: చూ, సంతతి. 1; 2. బ్రాహ్మణ వర్ణము: (సం).— కపిలము.

వంగపండు. ద్వ. వి. 1. ఒకరకము పక్షి. య. 2, ఆ. 24: చూ, పక్షి; వా. 2. ముదిరిపచ్చఁబడినవంగకాయ.

వంగభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

వంగము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము: చూ, లోహము. 1; 2=వంగ*: చూ, వార్తాకము; 3. సత్తు: చూ, లోహము. 1; 4. నూలుచీర: చూ, వస్త్రము; 5. కోయిల: చూ, సాఁకుడు పులుఁగు; పుం. 6. వాయుఁడు: చూ, స్పృశి; అం. పుం. 7: చూ, రూ-వంగ. 2; అం. 8: చూ, వంగభస్మము.

వంగవరుగు. వా. వి. ఎండినవంగపండుముక్కలు.

వంగసము. వై. వి.=వంశ: చూ, రూ-వంగడము.

వంగసేనకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లయగసి*: చూ, శుకనాసము. 1.

వంగస్త్రీ. అం. వంగదేశస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

వంగాకుబుడమలు. అం. చూ, ధాన్యము.

వంగించే. వై. స. క్రి: చూ, వంచు. 2.

వంగు. వై. అ. క్రి.=వక్. ముందటికి వాలు: వాలు. తద్వి—౦: అడఁగు-అణఁగు, మడఁగు-ముడుఁగు-ముడువు-ముద్గు-మణఁగు-ముణుఁగు-మణువు, మెత్తఁబడు. (ని).—నమ్రమగు: చూ, స్రుక్కు. (4). (9); 2. మొగ్గవాలు; 3: చూ, మోఁకటించే.

వంగుట. వా. వి. నమ్రిత: చూ, మేవడి.

వంగుడు. దే. వి. బీఁట, బీటిక: చూ, స్ఫోటము.

వంగుళ్లు. దే. వి. బ. (వంగుడు+లు): అట్టొట్లు—నట్టొట్లు, బొట్టులు.

వంచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నక్క: చూ, సృగాలము; 2. ఊరముంగిస: చూ, ముంగిస; విణ. 3. మోసము చేయునది.

వంచకుఁడు. సం. విణ. 1: ఏడమూకుఁడు, కితవుఁడు, కుహకుఁడు, కైతవుఁడు, ఘోరుఁడు, చక్రాటుఁడు, జగలుఁడు, జాలికుఁడు, ద్రావకము, ద్రావకుఁడు, ధూర్తకుఁడు, ధూర్తు—ధూర్తుఁడు, నికృతుఁడు, ప్రతారకుఁడు, మాయావి, మాయి—మాయికుఁడు. (తె.ప): — అటమటకాఁడు-అటమటీఁడు, కఱటి, కల్లరి—కల్లఁరీడు, జజ్జరకాఁడు—జాజెరకాఁడు, జిత్తులమారి, జిత్తులవాఁడు, జాటా, జాటాకోరు, టక్కరి, టక్కరికాఁడు, టాటోటుకాఁడు, ఠక్కుఁడు, ఠవళికాఁడు, తక్కరి, తక్కిడికాఁడు, తాటోటు, తెక్కలికాఁడు, డబ్బఱ-దబ్బఱ-దబ్బఱి, దబ్బఱకాఁడు, దగాకోరు, ఫుండాకోరు, బూటకీఁడు—బూటకుఁడు, బెల్లి, బేలరి, మాయకాఁడు, మాయదారి, మాయపోతు, మాయలమారి, మాయలాఁడు, మొఱఁగు, మోసగాఁడు, లయకారి, వెడ్డరి. ("చూ, వెడ్డరి"); 2. చెడ్డవాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2;3. బొంకరి: చూ, ముఖరుఁడు.

వంచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, అ. న.=వంచేన: రూ—వంచనము, అభిసంధానము, కుహకము, కూర్చము, ఛద్మము, తస్కరము, దండకము, నికారము, నికృతి, పరితారణము, ప్రలంభము, మాయ, లౌకికము—లౌక్యము, వ్యళీకము. (అవ్య).— అతి, ఆక్. (తె. ప).— అటమట, అటమటింపు, అఱ, ఉక్కిదము, ఉక్కివము, ఎకసకియము—ఎకసకెము— ఎకసక్కియము—ఎకసక్కెము— ఎకసెకియము— ఎకసెకెము-ఎకసెక్కియము-ఎకసెక్కెము— ఎక్కసకియము—ఎక్కసకెము- ఎక్కసక్కియము- ఎక్కసక్కెము- ఎక్కసెకియము— ఎక్కసెకెము—ఎక్కసెక్కియము- ఎక్కసెక్కెము, కఱమ, కల్ల, కల్లతనము, కవుడు-కాడు, కికురింత—కికురింపు, కికురు—కిక్కురించే-కిక్కురు-కిలుకు, కుట్ర, కుదుకవగోలు, కుదుప, క్రిక్కు—చిక్కి, గారడము, గినుము, జజ్జర-జాజెర, జోడుఁను, జోణుఁగు—జోణుఁగుడు, జాజెము, జాటు, జాటుదనము, టక్కు, టాటోటు, డబ్బఱ-దబ్బఱ, టోపి, తంట--తంటా, తక్కిడి, తక్కు, తటమట—తటవట, తనుఁకు, తాఁట, తాటోటు, తెక్కలి, త్రిక్కు, దగా, దొంగ, నాలి, పిక్కు, బూటకము, బూమియ—బూమె, బెల్లి, బెల్లింపు, మాయము, మిల్లి, మిల్లింతలు, మొఱఁగు-మొఱఁగుడు, మోస—మోసము, లయ, లూలామాలము, వంచేన, వాలకము, వెడ్డు, వేడబము. ("చూ, వేడబము.")

వంచనాతంత్రము. అం: చూ, పంచతంత్రములు.

వంచి. దే. స: ఎక్కటి, ఎక్కము, ఒండు, ఒకటి—ఒక్కటి-ఒకొటి-ఒక్కొటి, ఒకఁడు— ఒకొఁడు, ఒక్కము, పగడ-పగడము, వంచే- వంచేము. (సం).—ఏకము, కేవలము. ("చూ, సంఖ్య.")

వంచించు. సం. స. క్రి: వరితారించు.(తె.వ).—అటమటించు, అడకించు, అలిగొను, ఊటించు, కనుఁబ్రామి, కనుమూయు, కనుమొఱఁగు-కన్నుమొఱఁగు, కన్మొఱఁగు, కికురించు, కిక్కురించు, కికురువెట్టు—కిక్కురువెట్టు, కికురువొడుచు—కిక్కురువొడుచు, గినుమాడు, చేవుకసేయు—చౌకసేయు, చిక్కుఁజేయు, చొక్కడు, చొక్కుపెట్టు, జోటాడు, తక్కు, తటమటించు, తటవటచేయు, దాఁగురించు, వండించు, పికు, బెల్లించు, బేలువెట్టు, బొంకించు, మొఱఁగు, మోసపుచ్చు, మ్రిచ్చిలు, వెడ్డువెట్టు. తద్వ.—దొంగటక్కరివేయు అనుటకు.—(తె). పిసాళించు. ("చూ, వెడ్డువెట్టు.")

వంచింపఁబడు. మి. అ. క్రి. అలుగు—అల్గు—అలవు: చూ, మోసపోవు. 2.

వంచితుఁడు. సం. విణ. వంచింపఁబడినవాఁడు: చూ, విప్రలబ్ధుఁడు.

వంచియ. దే, వై. వి: చూ, రూ—వంచె.

వంచె. దే. వి.1. కసవులోనగునవి కోయువారు వానినుంచుకొనుటకై వెనుక పిఱుఁదుల మీఁద జోఱఁగట్టుకొనెడి రొండి: చూ, సంచి; 2.తూ మెడుగింజేలువట్టెడుగోనె: చూ, సంచి; వై. వి.3=వర్ణన. రూ—వన్నియ-వన్నె. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

వంచే. దే. విణ. రూ—వంచేము. 1. ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; స. 2. ఒకటి. రూ—వంచేము: చూ, వంచి; వి. 3. చీట్లలోని అసు. రూ—వంచేము. [వంచన.

వంచేన. వై. వి.=వంచన. పా. 4, ఆ. 16: చూ,

వంచేము. దే. స, వి, విణ: చూ, రూ-వంచే.

వంచేనివియ. ద్వ. వి. ఒకగడ్డి: చూ, తృణము.1.

వంచొడించు. దే. అ. క్రి. రూ— వంచొళించు. బెదరు. సా. 3, ఆ. 206: చూ, స్రుక్కు.6.

వంచొళించు. దే. అ. క్రి. —పై.—

వంచు. వై. స. క్రి. 1. నమ్రముగాఁజేయు: గోడివెట్టు, వంగించు, వంగదీయు; ప్రే. 2. వంగఁజేయు: వంగఁదీయు, వాంచు.

వంజులము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశోకము*: చూ, హేమపుష్పము; 2. తినిశము*: చూ, స్యందనము; 3. వబ్బ*: చూ, సహస్రవేధి.2.

వంజెఱఁగు. దే.వి. (వంక+చెఱఁగు) స్త్రీపార్శ్వచేలాంచలము: చూ, వస్త్రము.

వంజె. వై. వి. 1.=వంధ్యా. గొడ్రాలు: చూ, స్త్రీ; 2=వంధ్యా. గొడ్డుటావు: చూ, ధేనువు; దే. వి. 3. గొడుగులోపలి శలాకల కాసరాగా నేర్పఱచినకమ్ములు: చూ, వారిత్ర.

వంజెరము. దే.వి. ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వంజో. దే. వి. —పై.—

వంట. దే. వి. 1. పాకము: చూ, సూపకారము; వా. వి. బ. 2: చూ, పిడక. [వంటచెఱకు.

వంటకట్టియ. ద్వ. వి. రూ—వంటకట్టె: చూ,

వంటకట్టె. ద్వ. వి. —పై.— [వంటకత్తె.)

వంటకత్తియ. ద్వ. వి: చూ, వంటలక్క. (రూ—

వంటకత్తె. ద్వ. వి. —పై.—

వంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏకాంశము, ఒకయంశము: చూ, భాగము. 1; దే. వి. (1) అన్నము: చూ, పాదము. (1).

వంటకొట్టము. ద్వ. వి: చూ, వంటయిల్లు.

వంటచెఱకు. దే. వి. 1: కట్టియ—కట్టె, కఱ్ఱ, కొయ్య, కోల, పుల్ల, మడకఱ్ఱ, ముటాలు, వంటకట్టియ—వంటకట్టె, సరుగుడుకఱ్ఱ.(సం. ప)—అట్టము, ఆలాజ్యము, ఇంధనము, ఇధ్మము, ఏధము—ఏధస్సు, కాష్ఠము, దారువు, సమిధ. ("చూ, సమిధ. 2.") (తద్వ.—చిదుగునకు: చూ, సమిధ. 2.); 2. ఇంధనసమూహము: చూ, వంటసరకు; 3. గుడపాకయోగ్యమైన యిక్షువు: చూ, సుకుమారము. 1.

వంటచేయుగు. దే. వి. పిండివంటలు తేర్చి మిగిలిన నూనె: చూ, స్నేహము. 2.

వంటపుట్టి. దే. వి. వంటచేసి పెట్టి జీవించేనది: చూ, వంటలక్క.

వంటపూఁటివాఁడు. దే. వి. 1: చూ, సూపకారుఁడు. ఆం. భా. ద్వి. కాం. 285; వా. 2: చూ, పూఁటకూళ్లవాఁడు.

వంటపూఁటియిల్లు. వా. వి. పూఁటకూళ్ల యిల్లు: చూ, సదనము. 1. (పూటి అని కొందఱు)

వంట యింటి కుందేలు. జా. స్వాధీనమైనది. "వంటయింటి కుందేలిది యెందుఁ బోఁగలదు" (విజయవిలాసము.)

వంటయిల్లు. దే. వి. రూ-వంటిల్లు: చూ, సదనము. 1.

వంటయుప్పు. దే. వి. వండినయుప్పు, విడంగము: చూ, లవణము. 1.

వంటరాయి. దే. వి. మన్ను వండి చేసిన మణివిశేషము: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు)

వంటరి. దే. వి. (వంట+అరి) 1. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు; 2. పాచకురాలు: చూ, వంటలక్క; వా. బ. 3: చూ, వంటరులు.

వంటరులు. వా. వి: చూ, రూ-ఒంటరులు. 2.

వంటలక్క. ద్వ. వి. (వంటలు + అక్క) 1. అన్నము వండెడుఆఁడుది: అక-అక్క, అడబాల, బోనకత్తియ-బోనకత్తె-బోనముకత్తె, వంటకత్తియ-వంటకత్తె, వంటపుట్టి, వంటరి. (సం). — పాచకి; వా. 2. గృహస్థుయిండ్లలో జీతముతీసికొని వేళవేళకు అన్నము వండి పెట్టెడు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. పూఁటకూళ్లమ్మ: చూ, స్త్రీ.

వంటలవాఁడు. దే. వి: చూ, వంటరి. 1.

వంటవాఁడు. దే. వి. — పై. —

వంటసరకు. దే. వి: ఇంధనసమూహము: చూ, సమిధ. 2. [5, ఆ. 46

వంటసాల. ద్వ. వి: చూ, వ్రంటయిల్లు. వర.

వంటి. దే. విశే. 1: చూ, బోటి. 1. స్వా. 1, ఆ. 65; 2: బోటు, బోటి, సాటి: చూ, సమానము. 2; అవ్య. 3: చూ, పోని. 2. ఆం. భా. తృ. 72.

వంటియము. దే. వి. రూ-వంటెము-వణితము, తాలూకా, పరగణా. ఒకని క్రిందిరాజ్యమునందు కొంతభాగము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు).

వంటిల్లు. దే. వి: చూ, రూ-వంటయిల్లు.

వంటివాఁడు. వా విశే: చూ, వంటి. 2.

వంటు. దే. వి. అనుకూల్యము: చూ, స్నేహము.

వంటెత్తు వా. వి. ఏకాకిలక్షణము.

వంటెద్దు వా. వి. ఒక్కటేఎద్దు (ఒంటెద్దు.)

వంటెద్దుబండి. వా. వి. ఒక్కయెద్దు లాగెడు బండి, ఒంటెద్దుబండి: చూ, బండి.

వంటెము. దే. వి: చూ, రూ-వంటియము.

వంట్రము. దే. వి. మందులసంచి: చూ, సంచి.

వంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు; 2: చూ, సేవకుఁడు; విశే. 3. పొట్టివాఁడు: చూ, వామనుఁడు.

వండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంకుటాలు: చూ, స్వైరిణి; విశే. 2. మొండి: చూ, స్తబ్ధుఁడు; దే. వి. (1) ఆపద: చూ, విపత్తు; (2) రూ-వండలి-వండు, చెఱువు లోనగు వానియడుగున నిలిచెడు ఎంకుబురద, శుష్కపంకము: చూ, సుబ్బలి.

వండఁడు. దే. వి. పంకము: చూ, సుబ్బలి.

వండఁబాటు. దే. వి. వండుటకువీలు.

వండలి. దే. వి: చూ, రూ-వండ. (2)

వండు. దే వి. 1. — పై. —; 2: చూ, వండ. (2). హరి. ఉ. 2, ఆ. 123; స. క్రి. 3. వంటచేయు: చూ, సంస్కరించు. 2.

వంత. దే. వి. 1: చూ, సంతాపము; 2. వ్యథ: చూ, శోకము; 3. ఏడ్పు. హరిశ్చ. 5, ఆ. 114: చూ, శోకము; 4. ఏఱు. అచ్చ. బాల.

కాం. 40: చూ, నది; 5. మనోవ్యథ: చూ, శోకము. [66: చూ, శంభలి.

వంతర_త్తియ. దే. వి. కట్టని. ఆం, పదా. నర.

వంతు. దే. వి. 1. వాటా: చూ, భాగము. 1; 2. వరుస, పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 3. సామ్యము. పా. 1, ఆ. 94: చూ, సమానము. 2; 4. పోటి. ఉ, రా. 3, ఆ. 201: చూ, స్పర్థ. 4; 5: పాలు, వరుస. (సం).—అంశము- అంసము, భాగము, విభాగము.

వంతెన. దే. వి. ఏటిపైకట్ట: అట్టెడ. (సం).- పిండిలము, పరణము, వారధి: చూ, సేతువు. 1.

వంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బదనిక*: చూ, వదనిక; 2. కొండబెండ*: చూ, షడ్గ్రంథ; దే. వి. (1) తృణ తతి విశేషము: రూ- వందియ-వందె, వన్నియ-వన్నె, శేవంద: చూ, హరిత (తృణము. 1.); స. (2) నూఱు, శతము: చూ, సంఖ్య. 1. [హంజిక.

వందకము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుతేఁకు*: చూ,

వందకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వందకమతస్థుఁడు.

వందనము. సం. వి. అ. న. 1. నమస్కారము: చూ, హణిగలు; 2: చూ, స్తుతి; అం. 3: చూ, వింశతివిగ్రహములు; 4: చూ, భక్తిలక్షణములు. [శబ్దముతోఁ చేరినప్రయోగ మేకలదు.)

వందఱ. దే. వి: చూ, శకలము. 4. (చిందఱ

వందఱలాడు. దే. స. క్రి. ఖండించు: చూ, సెలగు.

వందారువు. సం. విణ. (ఉ). గోత్రనామములు చెప్పి పాదములుసోఁక మొక్కువాఁడు: అభివాదకుఁడు. (తె).—మ్రొక్కువాఁడు.

వంది. సం. వి. న్. పుం. స్తుతిచేసి జీవించువాఁడు: కేళపాశి, నగ్నుఁడు, పాఠకుఁడు, భట్టుఁడు, వర్ణకుఁడు, వైదేహకుఁడు, సూతుఁడు. (తె).—కైక్క, బట్టు, బట్టువాఁడు, బటాగ్రజో. ("చూ, సూతుఁడు. 2.") తద్వి.- వంశావళి చేదివెడువానికి:— మగధుఁడు— మాగధుఁడు, మధుకుఁడు.

వందించు. సం. స. క్రి: చూ, స్తుతించు.

వందితుఁడు. సం. విణ. 1. నమస్కరింపఁ బడినవాఁడు; 2. స్తుతింపఁబడినవాఁడు.

వందియ. దే. వి: చూ, రూ—వంద (1).

వందిలీకము. హా. వి: చూ, వినయము.

వందు. దే. అ క్రి: చూ, సంతాపించు.

వందురు. దే. వి. 1: చూ, శోకము; అ. క్రి.- 2. క్లేశపడు; 3: చూ, శోకించు.

వందె. దే. వి: చూ, రూ-వందియ.

వందొందు. దే. వి ఒకచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వంద్యుఁడు. సం విణ. 1. నమస్కరింపఁ దగినవాఁడు; 2. స్తుతింపఁ దగినవాఁడు.

వంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=వంజె. గొడ్రాలు: చూ, స్త్రీ; 2. గొడ్డుటావు, వశ: చూ, ధేనువు; విణ 3. ఫలింపనిది (చెట్టు లోనగునది): అఫలము, అవకేశి. (తె).—గొడ్డుమ్రాను.

వంధ్యలు. అం: కదళీ, కాక, అంగ్య, స్త్రీ ప్రజా, స్రవద్గర్భ, రజోవంధ్యలు. (6)

వంధ్యాకర్కోటకి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁతిబీఱ*: చూ, హస్వగవేధుక. [అనురీతి.

వంధ్యాపుత్రన్యాయము. అం. ఏమియులేనిది

వంపు. వై. వి. 1. వంగుట. చూ, వేల్లితము. 3; 2. వక్రము: చూ, వేల్లితము. 3; విణ. 3. వంగినది: చూ, వేల్లితము. 3; 4. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3.

వంశకము. సం. వి. అ. న. రూ-వంశిక. అగరుగంధము: చూ, రాజార్హము (అగరుచెక్క అని కొందఱు)

వంశక్షయాంశము. అం: చూ, షష్ఠ్యంశములు.

వంశజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తవాక్షీరి*: చూ, వంశరోచన; 2. వెదురువంటి చెఱకు*: చూ, సుకుమారము. 1.

వంశనర్తి. సం. వి. ఇ. పుం: ఆఖుభుక్కు, కోహటకుఁడు, కోహటికుఁడు. (తె. వ).—

దొమ్మరవాఁడు, దొమ్మరి. తద్వి.— దొమ్మ రిది.— (సం. వ.) —త్రుదర్.
వంశపత్రపతితము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("భ-ర-న-భ-న-వ గణములు. 11 యతి 17 ఛందస్సు.")
వంశము. సం. వి. అ. న. 1. ఒక పురాణలక్షణము: చూ, పురాణము. 6; పుం. 2.=వంగడము, కులము: చూ, సంతతి. 1; 3.=వాసము. వెదురు*: చూ, వేణువు. 1; 4. పిల్లంగ్రోవి, మురళి (ఇదె అల్గోజా): చూ, వీణె; 5: చూ, వెన్నెముక; 6. వెన్నుగాఁడి; 7: చూ, సమూహము; 8: చూ, గోత్రము. 13; అం. 9: చూ, వేత్రము; 10: చూ, సుషిరవాద్యములు.
వంశరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: త్వక్షీర-త్వక్షీరము-త్వక్షీరి-తుకాక్షీరి-తుగాక్షీరి-తవాక్షీరి-తవక్షీరి, వంశజ*.
వంశస్థము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("జ-త-జ-ర. 8 యతి. 12 ఛందస్సు.")
వంశాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. పులుఁగు: చూ, శకుంతి (పక్షి.)
వంశానుచరితము. అం: చూ, పురాణము. 6.
వంశాళము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.
వంశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వంశము. 4.
వంశిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వంశికము.
వంశికము. సం. వి. అ. న.—పై.—
వకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-బకము
వకవకలు. దే. వి. బ. 1. రూ-వకావకలు: చూ, వికావికలు; 2 బ్రద్దలు: చూ, శకలము. 4.
వకావకలు. దే. వి. బ.—పై.—
వకీలు. నా. వి: ప్లీడరు, న్యాయవాది, అడ్వొకేటు, బారిష్టరు, పరార్థవాది, పక్షవాది.
వకుళము. సం. వి. అ. పుం.=పొగడ*: రూ-వకులము, అమరము, కాలస్కంధము, కేశరము-కేసరము, గూఢపుష్పము, చిరపుష్పము, మకురము-ముకురము. (తె).—పొగడ-పోవడ. (దీనికి దోహదక్రియ ముఖసీధువు)
వక్క. నై. వి.=వల్క: చూ, వీయె. (తద్వి.—పూదిగొంటు వక్కకు:— యోజనము.): చూ, స్రంసి. 1.
వక్కణ. నై. వి.=వ్యాఖ్యానమ్. (రూ-ఒక్కణ-వక్కణము-వక్కన-వక్కాణ-వక్కాణము.) 1. వివరము, నైనము: చూ, వ్యాఖ్యానము; 2. జోబునందు మొదట వ్రాయు గారవబిరుదముల పద్ధతి.
వక్కణము. నై. వి =—పై.—
వక్కణించు. నై. స. క్రి. వచించు. రూ-వక్కాణించు. పాండు. 4, ఆ. 92: చూ, శబ్దించు.
వక్కన. నై. వి.=: చూ, రూ-వక్కణ.
వక్కరము. నై. వి. 1 =వక్రమ్. రూ-సంకర-వంక-వాఁక: చూ, వేల్లితము. 3; విణ. 2. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3.
వక్కరాలు నై. విణ. (వక్కరము + ఆలు) కుటిలస్త్రీ. జై. 2, ఆ. 115: చూ, స్త్రీ.
వక్కరించు. నై. అ. క్రి. రూ-వక్కళించు. విక్రి 8, ఆ 44: చూ, రూ-వక్కళించు.
వక్కళించు. నై. అ. క్రి. (ఉ, హరి. 6, ఆ. 60): వక్కరించు, ఈడాడు, ఎదిరించు, ఎదుచు, ఎదురుకొను, ఎదురుచు-ఎదుర్చు-ఎదుర్చు, ఎదురుపడు-ఎదుర్పడు, ఒడ్డారించు, చెనకు, చెనయు, డీకొను-డీకొను, తలపడు, తాఁకు, తిరుగఁబడు, తొడరు, దాడియాడు, దొరలు, పదురుచు-పదుర్చు, పెనఁగు, మార్కొను-మాఱుకొను, మార్పెట్టు-మాఱుపెట్టు, మాఱొడ్డు, ముదలకించు-ముదలించు, మొండొడ్డు, మొహరించు-మోహరించు, రాయు. (సం. వ).—ప్రతిఘటిం

చే. తద్వి.—౧. ఎదుర్కొనిపోవు అనుట కు.— (సం. వ).— ప్రత్యుద్గమించే; ౨. వచించేటకు: (చూ, శబ్దించే.)

వక్కలాకులు. ద్వ. వి. బ. పోఁకచెక్కలు లోనగువానితోఁగూడిన తాంబూలము: చూ, విడెము.

వక్కాకు. ద్వ. వి. (వక్క + ఆకు.)—పై.—

వక్కాణ. వై. వి.=: చూ, రూ—వక్కణ 1-2.

వక్కాణము. వై. వి.=వృత్తాంతము. జై. 8, ఆ. 89: చూ, సమాచారము. 2.

వక్కాణించే. వై. స. క్రి. 1. వ్యాఖ్యానము చేయు; 2. వాకుృచ్చు: చూ, శబ్దించే.

వక్కి. వై. వి. 1.=బక. రూ—వక్కు, వక్కు పులుఁగు, కొంగ: చూ, బకము; దే. విగ. 2. బక్క: చూ, సారవు.

వక్కికట్టియ. ద్వ.విణ. రూ—వక్కికట్టె. బక్క వాఁడు: చూ, శాతుఁడు.

వక్కికట్టె. ద్వ. విణ.—పై —

వక్కు. వై. వి. 1.=బక: చూ, రూ—వక్కి. 1; దే. అ. క్రి. 2. బక్కటిల్లు, కృశించే: చూ, సాటసాటవోవు; 3. అడుగంటు: చూ, శోషించే.

వక్కుపులుఁగు. ద్వ. వి: చూ, వక్కు. 1.

వక్త. సం. విణ. (బు. ఈ. బు) 1. విశేష ముగా మాటలాడువాఁడు: వాచాటుఁడు, వాచాలుఁడు, వావదూకుఁడు. (తె. వ).— గట్టివ, చెప్పువాఁడు, నుడువరి, నోడికాఁడు—నోడికారి, బాతాఖాని, మాటకాఁడు— మాటకారి, మాటలమారి, ప్రేలరి, ప్రేలువాఁడు, రజ్జోలాఁడు, వదగ, వదరుఁబోతు, వాతరట్టు. తద్వి.—౧. అసభ్యము గా మాటలాడువానికి.—(సం).—గదయిత్నువు,గాయనుఁడు,జల్పాకుఁడు,బహుగర్వ వాక్కు; ౨. ఇంటిలోనుండి బగలో కులువలి కెడివానికి:—గేహేనర్ది, గేహేశూరుఁడు; ౩. చేక్కఁగామాటలాడువానికి:—ప్రవక్త, వచక్నువు, వదావదుఁడు—వదుఁడు, వాగ్మి: (చూ, సుధి.); ౪ అత్మ స్తుతిపరునకు.— (తె). రజ్జోలాఁడు; ౫. మనోజ్ఞముగా మాట లాడువానికి.— వదన్యుఁడు—వదాన్యుఁడు; 2. పండితుఁడు: చూ, సుధి.

వక్తవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. మాట: చూ, శబ్దము. 2; విణ. 2. మాటలాడఁదగినది, భాష్యము: చూ, సంభాష్యము. తద్వి.— చేక్కఁగా మాటలాడఁదగినది: ప్రవచనీయము; 3. నిందింపఁదగినది: చూ, హీనము. 1.

వక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాఠ*: చూ, విద్ధకర్ణి.

వక్రగ్రీవము. సం. వి. అ. న: చూ, లొట్టిపిట్ట.

వక్రతమములు. అం: "ఐ ఔ" లు.

వక్రద్వారము. సం. వి. అ. న.=వంకదారి—వంకరదారి.

వక్రపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ, శునకము.

వక్రముగు. మి. అ. క్రి: చూ, వంకరవోవు.

వక్రము. సం. వి. అ. న. 1.=వంక. ఏటివంకర: చూ, వేల్లితము. 3; 2.=వంకి. కొంకికత్తి: చూ, హేతి. 4 (రిష్టి. 2.); వా.3.=వాఁక. చక్రము; విణ. 4.=వక్కరము, వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 5. కూరమైనది: చూ, సాధ్వసము; అం. 6: చూ, చిబుకక్రియలు.

వక్రములు. అం: "ఎ ఏ ఒ ఓ" లు. (వంకరగానుండునవి.)

వక్రశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంకర కొమ్ములుగల యావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వక్రాంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, శకుంతి (బటువుగుడ్డ.)

వక్రాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణి*: చూ, శకులాదని; విణ. 2.వంకరైన దేహముగలది.

వక్రించే. సం. అ. క్రి. మగలు, మరలఁబడు: చూ, వటిలు. 1.

వక్రిమ. సం. వి. ఈ. పుం. 1. రూ-వక్రిమము. వంకర: చూ, వేల్లితము. 3; విఱ. 2. వంగినది: చూ, రూ-వక్రిమము.

వక్రిమము. సం. వి. ఈ. పుం. 1: చూ, రూ-వక్రిమ. 1; విఱ. 2. వంగినది: రూ-వక్రము, అవనతము-అనతము-నతము, ఉన్నతానతము, అవాగ్రము, నమితము, నమ్రము, పహ్వము, బంధురము-బంధూరము, భుగ్నము, వినత. (తె).—ఓగ, దిగుడు-దిగ్గుడు, దిగువాయి, వాటము. తద్వి.-మిక్కిలి వంగినది: వినమితము, వినమ్రము. (వంగుటను: చూ, వినయము. 1.)

వక్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుజుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2. శని: చూ, రాహువు. 2.

వక్రోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. (శ్లేష కాకువులచే నన్యార్థ కల్పన మొనర్చుట. "ఉదా.— నాతినన్నొవరింపు మానంది గాఁగ-నంది గానొనర నాతర మే.")

వక్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు: చూ, వదనము. 1; 2. మొగము: చూ, వదనము. 2; 3. ఒకబట్ట: చూ, వస్త్రము.

వక్త్రశోధనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, నిమ్మ*.

వక్షఃక్రియలు. అం: సమము, ఉద్వాహితము, నిభుగ్నము, అభుగ్నము, ప్రకంపితము. (5).

వక్షము. సం. వి. స్. న: రూ-వక్షస్సు. 1. అంకము, ఉరము, ఉ, కవచము, త్క, భుజాంతరము, వత్సము, హృదయము, హృది. (తె).—అక్కు, ఉరవు, ఎడఁద-ఎడ్డ-ఎడ్డ-ఎద, చేనుమఱ, బోర, రొమ్ము-టొమ్ము. తద్వి.—౧. టొమ్మునడిమిభాగమునకు.—(తె) ఎదురుటొమ్ము; ౨. మాంసముగల టొమ్మునకు.—(తె) నానుబోర; అం. 2: చూ, గురుమతమున నృత్యాహాంగములు; 3: చూ, శుక్రమతమనవృత్యాహాంగములు; 4. (పురుషుని టొమ్ము): చూ, లక్షణాంగములు. (దృఢమై విశాలమైన ధనధాన్య సంపన్నుఁడగు. సమమైన ధనాధిపతియగు. నరములు గనిపించేచే గుంతలైన దుఃఖకరము.); 5. (స్త్రీటొమ్ము): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (రోమమువన్న విధవ యగు. మచ్చయున్న బుత్రనాశనమగు. రోమరహితమైన యోగ్యురాలగు); 6: చూ, నాట్యోప యోగాంగములు (అంగము 9); 7: చూ, హస్తక్షేత్రములు. (రూ-వక్షస్సు.)

వక్షశ్శ్విత్రి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వక్షస్థలము. పా. దీనికి ఉపమానములు:-కవాటము, మన్మథుని పుట్టినిల్లు ను.

వక్షస్సు: చూ, రూ-వక్షము.

వక్షస్స్వస్తికము. అం: చూ, కరణములు.

వక్షోరుహము. సం. వి. అ. పుం. బ. పాలిండ్లు, గుబ్బలు: చూ, స్తనము.

వగ. దే. వి. 1: చూ, సంతాపము; 2. చింత: చూ, విప్రతీసారము; 3. వ్యధ. అని. 2, అ. 78: చూ, శోకము; 4. టెక్కు: చూ, విలాసము. 2; 5. రీతి: చూ, విధము. 1; 6. ఏడుపు: చూ, శోకము; 7. ఊహ: రామా. 5, అ. 43: చూ, యోచన; 8. గతి, వర్తనము: చూ, సమయము. 2; 9. రూ-వగపు-వవట. తహతహ: చూ, సంభ్రమము. 1.

వగకత్తె. ద్వ. విఱ. విలాసవతి: చూ, స్త్రీ.

వగకాఁడు. దే. విఱ. విలాసవంతుఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

వగచే. దే. అ. క్రి. 1. అడలు: చూ, శోకించే; 2. నొచ్చుకొను; చూ, సుక్కు. 11; 3. ఏడ్చు: చూ, శోకించే; 4. దుఃఖించే: చూ, శోకించే; స. క్రి. 5. విచారించే: చూ, విమర్శించే; 6. ఆలోచించే, యోచించే: చూ, సంకల్పించే; 7. తలఁచే, అనుమానించే: చూ, సంకల్పించే.

వగడించు. దే. ప్రే. వగడగఁజేయు. ఉ, రా. 6, ఆ. 211: చూ, సవరించు. 2

వగడు. దే. అ. క్రి. పరిష్కృతమగు: చూ, సవరించు. 2. (వగఁడగు అని కొందఱు)

వగపు. దే. వి. 1. ఏడ్పు: చూ, శోకము; 2. చింత: చూ, ప్రీతిసారము (సందర్భానుసారముగ వగచు ధాతువునకుఁ గల యితరార్థములు దీనికిఁ జెప్పవచ్చును.)

వగయిరా. వా. వి: చూ, రూ-వగైరా.

వగరము. దే. వి: చూ, రూ-వగరుపు. విక్రి. 2, ఆ. 155.

వగరు. దే. వి: చూ, రూ-వగరుపు.

వగరుచు. దే. అ. క్రి. రూ-వగర్చు, నిట్టూరుచు-నిట్టూర్చు, బుసకొట్టు, రొఁజు.(సం). — నిశ్వసించు-నిశ్వాసించు.

వగరుపు. దే. వి. రూ-వగరము-వగరు-వగర్పు, నిట్టూరుపు-నిట్టూర్పు, రొండు-రొడ్డు-రొప్పు, రొఁజు. (సం).—నిశ్వసనము-నిశ్వాసము (చూ, రోగము 1—౧౦.)(చూ, వాయువు.)

వగర్చు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వగరుచు.

వగర్పు. దే. వి: చూ, రూ-వగరుపు.

వగలాఁడి. దే. విశే. (వగలు + ఆఁడి): చూ, వగకత్తె. శశాం. 3, ఆ. 75.

వగలాఁడు. దే. విశే (వగలు + ఆఁడు): చూ, వగకాఁడు.

వగైరా. వా. వి మొదలగునవి: రూ-వగయిరా. (సం).—ఆదులు; తద్వి.-(సం).—ఇత్యాది.

వగ్గటము. దే. వి: చూ, వక్క. 1.

వగ్గు. వై. వి. 1: చూ, రూ-వక్క. 1; దే. అ. క్రి. 2: చూ, వసు. 1. "ముసలివగ్గు, వగ్గు తపసి" [వఱపు.

వగ్రిహము. సం. వి. అ. పుం. కఱవు: చూ,

వచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=వస, ఉగ్ర, ఉగ్రగంధ, లోమశ. (తె).—నల్లవస, వజే, వస: చూ, విష; 2. గోరువంక: చూ, శారిక. 1; 3. చిలుక: చూ, శుకము.

వచక్నువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నిర్భయముగా సభలో మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త; 2. బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.

వచనప్రకారకర్తరి. సం. విశే: చూ, విధేయుఁడు.

వచనము సం. వి. అ. న. రూ—వచస్సు-వాచ-వాక్కు. మాట: చూ, శబ్దము. 2. (వాక్యము అని కొందఱు.)

వచనములు. అం. 1: ఏకవచనము, ద్వివచనము, బహువచనము (3); 2: ఏకవచనము, బహువచనము (2). [కర్తరి.

వచనేస్థితుఁడు. సం. విశే: చూ, వచనప్రకార

వచము. సం. వి. అ. పుం. చిలుక: చూ, శుకము. 2.

వచసాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. బృహస్పతి గ్రహము: చూ, రాహువు. 2.

వచస్సు. సం. వి. స్. న: చూ, రూ-వచనము.

వచించు సం స. క్రి. రూ-వాచించు. మాటాడు, భాషించు: చూ, శబ్దించు.

వచ్చ. వై వి. 1 =వాంఛ: చూ, వాంఛ; దే. వి. 2. చెట్టుకుఁబట్టి నాశనముచేయు నొకచీడ: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు.)

వచ్చు. దే. అ. క్రి. 1. దూరమునుండి దగ్గఱకు నడచు 2: అరుగుదెంచు-అరుదెంచు, ఏగుదెంచు-ఏతెంచు, చేరుదెంచు, విచ్చేయు, విజయంచేయు-విజయముచేయు, వేంచేయు. (మి) —ఆగతమగు; 3. కూడు: చూ, సరిపడు. 2

వచ్చుబడి. దే. వి: రూ-ఒచ్చుబడి, రస్మి, రాబడి, లాబము, వరుమానము. (సం).—ఆదాయము, ఆయతి, ఆయము, లాభము.

వచ్చేరాములు. దే. వి. బ. (వచ్చేట+రాము.) రాకయు రామియు. పాండు. 4, ఆ. 66.

వజీరు. వా. వి. (రూ-వజీరుఁడు-వజ్జీరు-వజ్జీరుఁడు-వజీ్రుఁడు.) 1. మంత్రి: చూ, సచివుఁడు; 2. జోదు. శూరుఁడు. పా. 1, ఆ. 62: చూ, హంవీరుఁడు.

వజీరుఁడు. వా. వి. —పై.—

వజ్జిరము. దే. వి. 1. సముద్రపుఁజేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; వై. వి. 2.=వజ్రము. రవ: చూ, రత్నములు. 3.

వజ్జీరు. వా. వి: చూ, రూ-వజీరు.

వజ్జీరుఁడు. దే. వి: చూ, రూ_వజీరుఁడు. య. 1, ఆ 3.

వజ్రంపుఁదళుకులు. అం: చూ, ధాన్యము.

వజ్రకంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొలిమిడి*: చూ, స్థూలకంటకము (మొగబీర); పుం. 2. బొమ్మజెముడు*: చూ, స్నుహి.

వజ్రకము. సం. వి. అ. న. 1. తామరకాయ: చూ, సహస్రపత్రము.

వజ్రకీటము. సం. వి. అ. పుం. సాలగ్రాములోనుండి తొలిచెడుపురుగు: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు.)

వజ్రగార. మి. వి. కాంతికొఱకు వజ్రములు నూఱివేసిన గార: చూ, సమాలంభము. 1.

వజ్రతుండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

వజ్రదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. [చూ, సువిరేచని.

వజ్రద్రువు. పం. వి. ఉ. పుం. ఆకుజెముడు*:

వజ్రధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వజ్రనిర్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. వజ్రఘట్టనవలనఁ గలిగిన ధ్వని. రూ-వజ్రనిష్పేషము: చూ, స్వరము. 2. [చూ, శ్రీమాన్.

వజ్రపుష్పము. సం. వి. అ. న. నువ్వుపువ్వు:

వజ్రభిదువు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్లి: చూ, రక్తాంగము. 1. [చూ, శాదఘ్నము.

వజ్రబీజకము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగకానుఁగు*:

వజ్రము. సం. వి. అ. పుం.న. 1=వజ్జిరము. రవ: చూ, రత్నములు. 3; 2. రాముని విల్లు, కులిశము, వజ్రాశని, వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 3. కఱ్ఱలులోనగువాని నతికించుబంక: చూ, సరేసు; అం. 4: చూ, యోగములు; 5: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (ఇదె వజ్రాయుధము); 6: చూ, ప్రధానవ్యూహములు; 7: చూ, తానము (మహీనతానములు.); 8: చూ, దిక్పాలాయుధములు.

వజ్రలేపనన్యాయము. అం. ఒకచోట నొకవస్తువయుంచి దానిపైన గచ్చుచేసినయెడల నెన్నటికి నది కదలదనురీతి.

వజ్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లేరు*: చూ, హస్తి. [చూ, స్కంధజము.

వజ్ర వృక్షము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమట్టి*:

వజ్రసూర్యుఁడు.సం.వి.అ.పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వజ్రహాసము. సం. వి. అ. పుం. శివునికత్తి: చూ, హేతి. 4 (రిష్టి. 2; బాణము. 1.ు3.)

వజ్రహేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. కొండచీమ: చూ, పిపీలిక. [చూ, వారవారణము.

వజ్రాంగి. సం. వి న్. పుం. వజ్రమయకవచము:

వజ్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుమ్మ*: చూ, విట్ఖదిరము; 2. నల్లేరు*: చూ, హస్తిశుండి.

వజ్రాగ్ని. సం. వి.ఇ. పుం. ఇరమ్మదము, మేఘజ్యోతి: చూ, వహ్ని. 1.

వజ్రాభ్రకము. సం. వి. అ. న. అభ్రకభేదము.

వజ్రాయుధము. అం. రాముని విల్లు: చూ, వజ్రము. 2.

వజ్రాలయము. సం. వి. అ. పుం. వెండికొండ: చూ, హిమాలయము (పర్వతము)

వజ్రాశని. అం: చూ, వజ్రాయుధము.

వజ్రాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

వజ్రాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు: (చూ, వజ్రము. 2.)

వజ్రి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 2. జినుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు; 3. ఆకుజెముడు*: చూ, సువిరేచని.

వజ్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అలంబుషము, త్రికంటకము. (తె). — ములు జెముడు*: (చూ, స్నుహి); అం. 2: చూ, కుత్రితులు.

వజ్రికంఫలము. సం. వి. అ. న. కర్కోటకి*: చూ, సహస్రపత్రము.

వజీరుఁడు. దే. వి: చూ, రూ-వజీరు.

వజే. వై. వి.=వచ. రూ-వస*: చూ, వచ. 1.

వజ్జి. దే. వి. ఉపాయము: చూ, వెరపు. 1.

వట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక, లంబిక, సూన: చూ, సుధాస్రవము: (చూ, రసన.1; చూ, రోగము. 1-ర.)

వటకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వడియము-వడుకము-వడెము: చూ, వడియము; 2. అంకుశము: చూ, సృణి; 3. నల్లమఱ్ఱి*: చూ, వటము. 3.

వటగ. వై. విణ.=పటు. రూ—వటారి. వరగ-వరారి. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

వటపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శుక్లపాల*: చూ, విశల్య. [పెద్దచెట్టిమిడియున్న రీతి.

వటబీజన్యాయము. అం. చిన్న మఱ్ఱిగింజయందు

వటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=వడము త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 2. దండ: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 2.); పుం.3. మఱ్ఱి*: చూ, న్యగ్రోధము; 4: వరాటకము, వరాటిక. (తె). — గవ్వ: చూ, సంకు. 1.

వటమూలగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దక్షిణామూర్తి రూపుఁడగు శివుఁడు: చూ, శివుఁడు.

వటవట. వా. వి. వాఁగుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహూ. [సదనము. 1.

వటారము. దే. వి. నగరు. రూ—వటారు: చూ,

వటారి. వై. వి. రూ-వరారి. 1. బిరుదము, బిరుదు. ఉ, హరి. 6, ఆ. 129: చూ, సమర్థము. 3; 2: చూ, పమగుఁడు: 3. శూరుఁడు: చూ,

హంవీరుఁడు (దే. అని శ. ర.) [ఆ. 112.

వటారు. దే. వి: చూ, రూ-వటారము. హరిశ్చ.5,

వటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వటము. 1. (నల్లమఱ్ఱి అని కొందఱు); 2. వర్తి: చూ, వత్తి. 2.

వటించు. దే. అ. క్రి: ఎడపడు, పస్తుండు, లంకణముండు. (సం) ఉపవసించు (ఇది ద్వివిధము.- రోగమందుపవాసము, వ్రతమందుపవాసము అని.) [వట్టివేరు.

వటివేరు. దే. వి. అవురుగంటవేరు*: చూ, రూ-

వటుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1=వడుగఁడు. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు; 2. భైరవుఁడు: చూ, శివుఁడు; 3. బాలకుఁడు: చూ, శిశువు.

వటులులను బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు. 2118 పుట.(వీరు ఋగ్వేదులు. క్షత్రియవాడ అంమ్రేలియందుఁగానవగు.)

వటువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1=వడుగు (ఎనిమిదేండ్ల బాలుఁడు): ఉపవీతుఁడు, బ్రహ్మచారి, భిక్షువు, వంతుఁడు, వర్ణి, వేదాంతి. (తె స).— ఒంటిజంధెపు వాఁడు, గోఁచికట్టు, గోఁచికాఁడు, గోఁచి బాఁపఁడు, తడవుదాల్పు, తడుపుదాలుపు, బమ్మచేరి-బమ్మచేరి-బమ్మసారి-బొమ్మచేరి-బొమ్మసారి-బొమ్మసారి-బొమ్మసారె (అని కొందఱు), ముంజికాఁడు, మెణకరి, వడుగఁడు, వడుగు-వడువు తద్వ-గ. పుట్టుక మొదలు బ్రహ్మచారికి. (తె) - పుట్టువడుగు; 2: (చూ, బ్రహ్మచారులు. గాయత్రిబ్రహ్మచారి=ఉపకుర్వాణుఁడు.); 2.=బటువు. వడుగుంగరము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.); 3: చూ, విష్ణువు. 1.

వట్ట. దే. వి. 1. చెఱకుగానుగకు వేసెడి అడ్డమ్రాను; బ. 2: చూ, వృషణము.

వట్టకాయ. వా. వి. బ: చూ, వృషణము.

వట్టము. దే. వి.—... (దే. అని శ. ర.) చూ,

మారకము. 1 (తలుగు 1.); వా. వి. 2.దం డుగ. "చేతివట్టము."

వట్టువాఁపు. వా. వి: ఒటిబీజము- ఒలుబీజము, బుడ్డ, వరిబీజము. (సం).- అండవాయువు, కురండము, బృహత్తు, బృహద్బీజము.

వట్టి. దే. విణ. 1. రిక్తము: చూ, శూన్యము. 1; 2. ఉపయోగములేనిది; 3. అసత్యము: చూ, వితథము. [హజ్జె.

వట్టికాలు. దే. వి. పిక్కపెలుచటికాలు: చూ,

వట్టిగడ్డి. వా.వి: ఎండుకసవు, నల.

వట్టిగొడ్డుతాఁకట్టు. జా. వ్యర్థమైనచేష్టకి. 'వట్టి గొడ్డుతాఁకట్టితఁడెంతయున్న.కళా.4,ఆ 74.

వట్టిచేఁప. దే. వి. శుష్క మత్స్యము: చూ, మత్స్యము. 1. [సెగ్గింపు.

వట్టిమాట. దే. వి. లేనిమాట, నిరాపనింద: చూ,

వట్టియావు. దే.వి.పాలులేనియావు: చూ, ధేనువు.

వట్టివడియము. ద్వ. వి. మినుములోనగు పిండి వడియము: చూ, వడియము.

వట్టివరి. దే. వి. ఒక సస్యము: చూ, సస్యము.

వట్టివేరు. దే. వి. రూ-వటివేరు. *. రామా. 1, ఆ. 148 (ఇది తెల్ల వట్టివేరు, నీగు వట్టివేరు అని ద్వివిధము): చూ, సేవ్యము. 1-2-3.

వట్టిసరులు. దే. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

వట్టు. దే. వి. 1. ఎండవేసిన కాయదినుసు; వత్త, వరుగు; 2. ఎండినసస్యు; 3. దూలము లోనగువానికి బలముకయి వేసెడుకట్టు; వా. 4. ఒట్టు: చూ, శపథము; అ. క్రి 5. ఇంకు: చూ, శోషించు. 1; 6. ఎండు: చూ, శోషించు. 2; 7. కృశించు. మార్క. 8, ఆ. 139: చూ, సాటసాటవోవు.

వట్నము. దే. వి. బస్తా, జెడక: చూ, సంచి. (దీనిని మోసికొనిపోయెడుకట్టవట్నాలకట్ట.)

వటు్రి. వై. విణ.=వృత్త. రూ-వటు్రివ-వట్రువ. గుండ్రము: చూ, వృత్తము. 5.

వటు్రివ. వై. వి.=వర్తుల: చూ, వటు్రి.

వటు్రివడు. వై. అ. క్రి. తగ్గు. హరి. ఉ. 10, ఆ. 182: చూ, సుక్రు. 9.

వటు్రిపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. తక్కువవఱచు; తగ్గించు, అతకరించు, తీసివేయు; 2. లక్ష్య పెట్టు.

వటు్రిము. వై. విణ. 1.=వర్తన. కుఱుచే: చూ, హ్రస్వము; గే. వి. 2. వక్కకుత్తి: చూ, హడపము; వా. 3: పనితనము.

వటి్రించు. వై. అ. క్రి. 1. పెడమోమువడు, మూఱుమొగమువడు, వటి్రిలు-వట్రిల్లు: చూ, వెనుదీయు. 1; 2. గుండ్రముగా చెక్కు; 3. వంపుగా చేయు.

వటి్రిలు. వై. అ. క్రి.=వృత్. రూ-వటి్రిల్లు: చూ, వటి్రించు. 1—2; 3. ప్రవర్తిల్లు. విజ. 2, ఆ. 45: చూ, వర్తించు; 4. కలు గు: చూ, సంభవించు. [6, ఆ. 55.)

వటి్రిల్లు. వై. అ. క్రి.—పై.— (హరి. ఉ.

వటు్రివ. వై. వి.=వర్తులమ్. 1. గుండ్రము, వర్తులము: చూ, వృత్తము. 5; 2. బుకార ము, వటి్రివసుడి: చూ, సుడి.

వటు్రివముస్తె. వై. వి. చక్రిల*: చూ, ముస్త కము. [సుడియని వాడుక.)

వటు్రివసుడి. ద్వ. వి: చూ, వటు్రివ. 2. (వటు్రి

వఠర. దే. విణ.=వటారి: చూ, సమర్థుఁడు. (శూరుఁడు అని కొందఱు.)

వఠారి. దే. విణ: చూ, రూ-వటారి. 1_2-3. (ఉ, హరి. 2, ఆ. 194.)

వడ. దే వి. 1. తాపము. హరి. పూ. 6, ఆ. 33: చూ, సంతాపము; 2. వెచ్చన. రామా. 1, ఆ. 151: చూ, వేఁడిమి. 2; 3. గారె. అని. 1, ఆ. 41: చూ, భక్ష్యము. 1. (కార పువడ, పెరుఁగుఁలోవడ లోనగునవికలవు.); 4. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

వడఁకాడు. దే. అ. క్రి. (వడఁకి + ఆడు) వడఁకు: చూ, వణఁకు. 2.

వడఁకు. దే. వి. 1. రూ-వణఁకు. కంపము. పా. 5, ఆ. 46: చూ, లోలము; అ. క్రి. 2. (వై. 6, ఆ. 102): రూ-వడుఁకు-వణఁకు, గడగడలాడు, గిటగిటమను, జేలదరించు-జేలపరించు, దడియఁబడు, దడియు, వడఁకాడు, వడుకొను, వలికొను, రాలుపడు-రాల్పడు. (సం).—ఆకంపించు, ఉత్క్రంపించు, కంపించు. తద్వి.— ఆకస్మికముగా కంపించు.—అదిరిపడు, ఉదరిపడు, ఉలికిపడు; ("చూ, సలించు."); 3. చలించు: చూ, సలించు. [పర్వతము.

వడఁకుగుబ్బలి. ద్వ. వి. హిమాలయము: చూ,

వడఁకుఁగొండ. ద్వ. వి.—పై.—(రామా. 1, ఆ. 26.) [అయనము.2.

వడఁకుత్రోవ. ద్వ. వి. ఉత్తరాయణము: చూ,

వడఁగొట్టు. వా. అ క్రి: చూ, వడగొను.

వడఁబోఁత. వా. వి. వడఁబోయుట. తద్వి.— విణ. వడకట్టఁబడినది. (సం):-పూతము.

వడఁబోయు. దే. స. క్రి. పాత్రయునోటికి గుడ్డకట్టి నీళ్లు లోనగువాని వడియఁగట్టు. రసి. 1, ఆ. 16: వడగట్టు, వడిఁబెట్టు,వడియఁబెట్టు, వడియఁబోయు. తద్వి.- జలాదులంబైకిఁదేలించు.—వలచు,వానించు.

వడగట్టు. వా. వి.—పై.—

వడగరులు. వా. వి. బ: చూ, బడగులు.

వడగల్లు. దే. వి.(వడఁకు + కల్లు): వానఱాయి. (సం).—ఇరాచరము, కరక-కరకము-కరము, గోఘృతము, ఘనకుకము, ఘనోపలము, టు, తోయడింభము, పరామృతము, బీజోదకము, మేఘాస్థి, వర్షణము, వర్షోపలము.

వడగవ్వ. దే. వి. ఒక చేఁప: చూ, మత్స్యము.1.

వడగాలి. దే. వి. వేసఁగిలోని నిప్పుగాలి. చారవాయువు: చూ, వాయువు. (ఇట్లు వడగాడుపు-వడగాడ్పు.)

వడగొను. దే. అ. క్రి. ఎండచే తపించు: చూ, సంతాపించు.(వడఁగొనుఅనికొందఱు.)

వడచు. దే. స. క్రి. గ్రా-వడుచు. 1: కారుచు-కార్చు-కాఱుచు, ఒలుకు; 2. విడుచు చూ, విసర్జించు; 3. నూనె లోనగువాని దించు.

వడజికేలిక. ద్వ. వి. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు. [హరిత్తు. 1.

వడదెస. దే. వి. ఉత్తరపుదిక్కు, డాకడ:చూ,

వడదోలు. దే. వి. (వడము + తోలు) 1. వేఁటకాఁడు కప్పుకొనెడు నిడుపుతోలు: చూ, శకలము. 1 (బెరడు. 1.); 2. గవుండ్లవాని మొల నిడుపుతోలు: చూ, శకలము. 1. (బెరడు. 1.)

వడపప్పు. దే. వి. నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు: చూ, సూపము. [కాశీ. 4, ఆ. 114.

వడపిందె. దే. వి. బ. ఊరవేసిన మామిడిపిందె.

వడమబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ద్రావిడులు. (బ్రాహ్మణులు.) (కృష్ణయజుర్వేదీయులును కౌండిన్యసూత్రముగలవారు.కాషీతక సూత్రజ్ఞులను ఋగ్వేద సామవేదములు గలవారును గూడఁ గలరు.)

వడము. వై. వి. 1. దండ: చూ, భూషణము. 2—(32);2.=వట. మోకు:చూ,సూత్రము.1.

వడముడి. దే. వి: చూ, వృకోదరుఁడు.

వడలు. దే. అ. క్రి. వాడు: చూ, స్రుక్కు.14.

వడవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=బడవా. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభలి.

వడవడ. దే. వి. వణఁకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

వడవడఁకు. దే. వి. అధిక కంపము: చూ, లోలము. 1. [చూ, బొత్తిగా.

వడారము. దే. ద్రి. క్రి. విణ. మొదలంట:

వడి. వై. వి. 1.=వళి.పద్యయతి: చూ, యతి. 1; దే. వి. 2. వేగము: చూ, స్యదము; 3: చూ, శౌర్యము.1; 4. కాలము: చూ, సమయము.2;

—వా. 5. మెలి. "వెంటి వడిత్రిప్పు.": చూ, లంకియ. 3; 6. దారముపిరి: చూ, లంకియ. 3; 7. పురిబిగువు; 8. పురిబిగువునఁబడు చిక్కు.

వడిఁగట్టు. దే. వి. 1: చూ, శోధనము. 1; స. క్రి. 2: చూ, వడఁబోయు. (సంధినివర్ణలోపము.)

వడిఁబెట్టు. దే. స. క్రి. 1: చూ, వడఁబోయు. భో. 3, ఆ. 185; 2: చూ, శోధించు. 1. ఆము. 2, ఆ; వా. 3. పిరిత్రిప్పు; 4. నడకయందు వేగముకలిగించు.

వడికాఁడు. దే. విశే. 1: చూ, వేగిరకాఁడు; 2. శూరుఁడు: చూ, వాంపీరుఁడు.

వడిగలతనము. ద్వ. వి. వడితనము. కవిక. 1, ఆ: చూ, శౌర్యము. 1.

వడిగలవాఁడు. దే. విశే: చూ, వడికాఁడు.1-2.

వడిగొను. దే. అ. క్రి. 1. మెలిపడు. "వడిగొన్న సరులతో" క్షేత్రియ: చూ, వెంటిగొను; 2. వేగముగలుగు. భార. ఆది. 6, ఆ; ప్రే. 3. వడిగొల్పు. శశాం. 2, ఆ. 65.

వడిచేట్టు. వా. వి. 1. అగాత్తుగవచ్చెడి ఆపద: చూ, విపత్తు; అ. క్రి. 2. గొప్పచిక్కు. "వడిచేట్టులోఁబడితి."; 3. వేగనుగాచేట్టుకొను." "అగ్నిజ్వాల సుడిగాలివలన వడిచేట్టెను."; 4. మెలిచేట్టు. "అన్నముఱుగక పేగులుఁవడిచేట్టెను.'; 5. పిరియెక్కు. "దారము పేనినకొలఁది వడియెక్కును."; 6. పిరియెక్కునట్లు పేను.

వడితనము. వా. వి: చూ, వడిగలతనము.

వడిపెట్టు. దే. స. క్రి 1. మెలిపెట్టు. విక్రి. 8, ఆ: చూ, వడివేయు; 2. నులుము. హంస. 3, ఆ: చూ, సంహరించు.

వడియ: చూ, వంక్యము. [గట్టు. 2.

వడియఁగట్టు. దే. స. క్రి: చూ, రూ—వడిఁ

వడియఁబోఁత. దే.వి. వడియఁబోయుట.

వడియఁబోయు. దే. స. క్రి. బియ్యము కడిగి నీళ్లు వడియనుంచు: చూ, వడఁబోయు.

వడియము. వై. వి.=వటకః. రూ—వడుకము—వడెము. (సం).—వటకము. తద్వ.—౧. ఉప్పువడియము; ౨. వట్టివడియము. (గుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడి, నల్లేరు, పిండి, పేలాలు లోనగువానితో వడియములు పెట్టెదరు. నల్లేరువడియము ఆరోగ్యము. విరేచనకారి.)

వడియు దే. అ. క్రి. 1. కాఱు: చూ, స్రవించు; 2. ఇంకు: చూ, శోషించు; 3. బక్కటిల్లు: చూ, సొటసొటవోవు. [2-31.

వడివాఁడు. దే. విశే: చూ, వడికాఁడు. సాం.

వడివేయు. దే. స. క్రి. 1: నులుము, పిరిగొను, పెనపెట్టు- పెనవేయు, మెలిపెట్టు- మెలివెట్టు, మెలివేయు, లంకించు, లంకెవెట్టు, వడిపెట్టు. "మీసములు వడివేయుచున్నాఁడు."; 2: నులుము: చూ, సంహరించు.

వడిసీసము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (సీసపద్యభేదము. అంతటను యతియే గాని ప్రాసము లేనిది.) [4_87.

వడుకము. వై. వి: చూ, వడియము. ఆం, పదా.

వడుకు. దే. స. క్రి.1. కదురులోనగువాని త్రిప్పి దూదిని నూలుగానీడ్చు. "యజ్ఞోపవీతములు వడుకుచున్నాఁడు."; వా. 2. మోసముచేసి సొమ్ము సంగ్రహించు.

వడుకుడు. దే. వి. వడుకుట.

వడుగఁడు. వై. వి.=పటుకః. రూ-వడుగు: చూ, వటువు.

వడుగు. వై. వి. 1.—పై.— విజ్ఞా, ఆచా. కాం; 2: రూ-వడువు. (సం).—ఉపనయనము-ఉపనయము-ఉపనాయము; దే.వి. 3. రూ-వడువు. చంద్రా. 1, ఆ: చూ, విఘము. 1. [దానార్థులు.

వడుగుచేయించినవాఁడు. అం: చూ, గయాపిండ

వడుగుచేసినవాఁడు. అం: చూ, పితలు.

వడుచే. దే. క్రి: చూ, రూ-వడచే. 1-2-3.
వడుపు. దే. వి. 1. వడియుట. పాండు. 3, ఆ; వా. 2. నిగిడించిపోచేట. "పిల్లివడుపు".
వడువు. వై. వి.=వటుక: చూ, రూ-వడుగు. (బ్రహ్మచారికి.-పాండు. 4, ఆ. 174; విధమునకు.-భాగ. స్త్రీ. 1, ఆ.)
వడుసు. దే. వి. బట్టచేలువచేయుటలో పడుగు పేకలు సందిచ్చి వంకరగా తొలఁగుట.
వడుసుడి. దే. వి. (వడుసు+సుడి.) 1. రాజు ధనవంతుని బలాత్కారముచేసి పుచ్చుకొనెడు ధనము: దండుగ-దండుగు-దండువ-దండువు; 2. అధికారి యపరాధివలన పుచ్చుకొనెడు ధమునము:జరిమానా-జోలుమానా-జోల్మానా, దండుగ-దండుగు-దండువ-దండువు;3. నష్టము: చూ, సేగి. 4 [కలదియగు.
వడుసుపోవు. దే. అ. క్రి. వస్త్రము వడుసు
వడె. దే. వి. రూ-వడియ: చూ, వంక్యము.
వడెము. వై. వి.=: చూ, రూ-వడియము.
వడ్డన. దే. వి. వడ్డించేట: రూ-వడ్డెన.
వడ్డి. వై. వి.=వృద్ధి: చూ, వృద్ధి. 4.
వడ్డించే. దే.స. క్రి: చూ, మార్చు.1. [స్వామి.
వడ్డికాసులవాఁడు. వా. వి.తిరుపతి వెంకటేశ్వర
వడ్డికివడ్డి. వా. వై. వి.=వృద్ధివృద్ధి. వడ్డికిఁగలిగిన వడ్డి, చక్రవృద్ధి: చూ, వృద్ధి. 4.
వడ్డిబ్రతుకు. ద్వ. వి: చూ, వృద్ధజీవిక.
వడ్డిమేపరి. ద్వ. వి. వడ్డిచే జీవించువాఁడు.
వడ్డీ. వై. వి.=వృద్ధి: చూ, రూ-వడ్డి.
వడ్డెన. దే. వి: చూ, రూ-వడ్డన. [ము.
వడ్రంగము. వై. వి. వడ్రంగికర్మ: చూ, వడ్ర
వడ్రంగి. వై. వి.=వర్ధకి. రూ-వడ్ల-వడ్లంగి, వడ్రవాఁడు-వడ్లవాఁడు, రథకారుఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు. [శతపత్రము. 1.
వడ్రంగిపిట్ట. వై. వి. రూ-వడ్లంగిపిట్ట: చూ,
వడ్రము. వై. వి: చూ, రూ-వడ్రంగము.
వడ్రవాఁడు. వై. వి: చూ, రూ-వడ్రంగి.
వడ్ల. వై. వి: చూ, వడ్లంగి. (వడ్లవాఁడు, వడ్లవి.)
వడ్లంగి. వై. వి.=వర్ధకి. 1: చూ, రూ-వడ్రంగి; అం. 2: చూ, శిల్పులు.
వడ్లంగిపిట్ట. వై. వి: చూ, రూ-వడ్రంగిపిట్ట:
వడ్లకంకణము. వై. వి. ఒకకొంగ: చూ, శకుంతి (బకము)
వడ్లచిలుక. వై. వి. చిలుకపిట్ట: చూ, పురుగు.
వడ్లత. ద్వ. వి: చూ, వడ్లది.
వడ్లది. ద్వ. వి.—పై.—
వడ్లబత్తుఁడు. వా. వి: చూ, వడ్రంగి.
వడ్లు. వై. వి. బ. (ఏ. వరి): చూ, ధాన్యము.
వణఁకు. దే. వి, అ. క్రి: చూ, రూ-వడఁకు. (కంపమునకు.- వీర. 4, ఆ.)
వణజి. అం. వణఁజియను కరణము; చూ, రూ-వణిక్కు. 2.
వణము. సం. వి. అ. న. 1. గవ్య: చూ, వరాటకము. 1; 2. తోఁట: చూ, వనము. 2; 3. అడవి: చూ, విపినము; 4. బయలు వెడలుట, నిర్గమనము: చూ, వెడలఁబాటు.
వణిక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. 1: చూ, వర్తకము. 1; పుం. 2: చూ, కరణము. 14; 3. వర్తకుఁడు. రూ-వణిజుఁడు-వాణిజుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు; 4.=వానె. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు. [వణిక్కు. 3.
వణిజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం: చూ, రూ-
వణిజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వణిక్కు. 1.
వణితము. దే. వి: చూ, వంటియము.
వతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1:చూ, సిగదండ; 2. పూఁగమ్మ: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.) [పరిపాటి, వాలి.
వతను. వా. వి: వాడుక, మామూలు, రివాజు,
వత్త. దే. వి: చూ, వట్టు. 1. స్వా. 2, ఆ. 57; రసి. 4, ఆ. 115; విష్ణు. ఉ. 5, ఆ.
వత్తి. వై. వి. 1: చూ, వత్తె. అం, భా. ద్వి. 153; 2.=వర్తి. దీపమువత్తి: దశ, దీపవల్లి.

వటి, వర్తి. (తె).—వత్తియ-వత్తె. తద్వి.- ౧. కొవ్వొత్తి-క్రొవ్వొత్తి; ౨. తిటి.

వత్తియ. వై. వి. 1: చూ, రూ-వత్తి. 1; 2: చూ, రూ-వత్తె. 1-2.

వత్తె. వై. వి. 1.—పై.—; 2: చూ, రూ-వత్తియ-చేకము, బద్దియ-బద్దె. (సం).—దశ, వర్తి.

వత్సుఁడు. సం. విణ. బాలుఁడు: చూ, శిశువు.

వత్సకము. సం. వి. అ. పుం: అతిసారనుత్తు, కలింగము-కళింగము, కాహి, కుటచము-కుటజము-కూటజము, కైటజము, కోట్టారము, కౌటజము, క్రిముకము, క్షుపకము, గిరిజము, గిరిమల్లిక, ప్రావృషేణ్యము, యవఫలము, వనతిక్తకము, శక్రవృక్షము. (తె. ప).-కొండమల్లె, కొడస- -కొడిస-కొడిసె *. తద్వి.— ౧: శ్వేతకుటజము. (తె).—పాలకొడిస*; ౨. కొడిసెకాయకు.— ఇంద్రయవము, కలింగకము-కళింగకము-కలింగము-కళింగము, కలింగి, భద్రయము. (తె. ప).—కొడిసెకాయ, కొడిసెపాల, కొడిసెప్రాలు; 3. కొడిసెపండుకు.—కొడిసెపండు. ("చూ, శక్రవృక్షము.")

వత్సతరము. సం. వి. అ. పుం. మోయుటకును దున్నుటకును పను పఱుపఁదగిన వయసుగల కోడె, దమ్యము: చూ, వృషభము. 1.

వత్సదంతము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)

వత్సదూతము. అం: చూ, బాణాగ్రములు.

వత్సనాభము. సం. వి. అ. పుం. విష భేదము: చూ, విష.

వత్సనాభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.= వసనాభి. ఒక విషవస్తువు. పాండు. 5, ఆ. 240: చూ, విషము. 1; 2. మృగములకు వత్సనాభి వంటి దగుటచేత కుక్కకివ్వఁబడిన పేరు. ప్రా. 4, ఆ: చూ, సివఁగి.

వత్సము. సం. వి. అ. న. 1. ఱొమ్ము: చూ, వక్షము. 1; పుం. 2. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; 3. ఏఁడాదిలోపుదూడ: చూ, ధేనువు. ౩౭. [శిశువు.

వత్సముఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలకుఁడు: చూ,

వత్సరము. సం. వి. అ. పుం. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము. [రాజు: చూ, రాజు. 1.

వత్సరాజు. సం. వి. న్. పుం. ఉదయనుఁడను

వత్సలము. సం. వి. అ. పుం. తృణాగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

వత్సలుఁడు. సం. విణ. వాత్సల్యముఁగలవాఁడు.

వత్సాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 2: ఉదబంధని, కూర్చపర్ణిక, గారుడి, చక్రాంగి, పాతాళగరుడ. (తె. ప).—దుస్సగి-దుస్సిర-దూయుతీఁగ-దూసర.*

వత్సుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వత్సుఁడు.

వదంతి. వా. సం. వి. ఇ. న. గాలిమాట, గుమాను, పుకారు, రూమరు: చూ, శబ్దము. 2.

వదడు. దే. వి. ధూళి. ఆం, ప. 3-51: చూ, రేణువు. 1.

వదనఖుర్జువు. సం. వి. ఉ. న: చూ, మొటిమ. 1.

వదనము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు: ఆననము, ఆస్యము, చర్వణము, తుండము, ముఖము, లపనము, వక్త్రము. (తె. ప).— నోరు, మూతి, వా-వాయి. తద్వి.—౧. ముందటి పండ్లులేని నోరునకు.- (తె).— తొఱ్ఱి; ౨. వంకరనోరునకు.- (తె).—పొలునోరు; 3. నోటి పైభాగమునకు. (తె).— మూతి; 2. మొగము: ఆననము, ఆస్యము, కుహరము, తుండము, తుండి, చుక్రము, చ్యుపము, ముఖము, లపనము, వక్త్రము. (తె).—ముగము-మొగ-మొగము-మోము, మూతి, మొకము, వా-వాయి. తద్వి.—౧. కళాహీనపు మొగమునకు.- (తె).-చిప్పమూతి; ౨. గడ్డము మీసము లేని మొగమునకు.—

(తె) – పేడెమూతి; ౩. కోపముగలమొగమునకు.— (తె).— ముసురుమూతి; ౪. నిందయందు మనుష్య ముఖమునకు.— (తె).— మొర–మొరను–మోర; ౫. పశ్వాదులదీర్ఘముఖమునకు.– (తె) – మొర– మొరను– మోర; ౬. పెడమొగమునకు.– పరాఙ్ముఖము–పరాఙ్ముఖత్వము, పరాచీనము, పరివర్తనము–పరివర్తము– పరీవర్తము, విముఖత్వము, వైముఖ్యము. (తె. ప).— అరగలి, అలకువ, కొదుకు–కొదుగు, జోడుఁగు–జోణుఁగు, పెడము – పెడమొగము– పెడమోము, మోరతోపు, మాఱుమొగము; ౭. ముక్కునకు.— (చూ, ముక్కు. 1.)

వదనిక. వై. వి.=వృక్షాదని. రూ–బదనిక–బవనిక*: చూ, వృక్షాదని.

వదన్యుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ–వదాన్యుఁడు.

వదర. వై. విణ.=వద. పేలరి. లక్ష్మీ. 4, ఆ. 37; ఉ, హరి. 2, ఆ: చూ, వక్త. 1.

వదరు. దే. వి, 1. చేఁతిసార*: చూ, సార; 2. ఇంద్రాహ్వాయము; 3. ఆనపకాయ: చూ, సారకాయ; 4: చూ, వదర; వై. అ. క్రి. 5. ఊరకమాటాడు: పేలు–పేలు, ఠజో వాఁగు; దే. అ. క్రి. 6: చూ, వదరు. 5. ఉ, హరి. 5, ఆ. 276. [హరి. 12.

వదరుఁగప్ప. ద్వ. వి. ఒకానొక కప్ప: చూ,

వదరుఁబోతు. ద్వ. విణ: చూ, వదర.

వదలు. దే వి. 1. రూ–వదులు. విసర్జనము: చూ, విమోచనము; అ. క్రి. 2. రూ–వదులు. వీడు: చూ, సడలు; స. క్రి. 3. విడుచు: చూ, విసర్జించు.

వదలుట. దే. వి: చూ, వదలు. 1.

వదాన్యుఁడు. సం. విణ. రూ– వదన్యుఁడు. 1.మిక్కిలి యిచ్చు వాఁడు: ఘనాఘనుఁడు, దానశౌండుఁడు, బహుప్రదుఁడు, స్థూలలక్షుఁడు. తద్వి.—దాతకు.—ఉదాత్తుఁడు, ఉదారుఁడు, త్యాగి, దాత, దాయి, ధనదుఁడు. (తె. ప).—ఇచ్చువాఁడు, ఇడువాఁడు, ఈగికాఁడు–ఈవికాఁడు, ఈవరి, చేగకాఁడు, చేగి, చేగలవాఁడు, తెగుదారి, విడుపరి. ("చూ, స్థూలలక్షుఁడు."); 2. మనోజ్ఞముగా మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త. 1–౫. [నుడి. ౪.

వదాలము. సం. వి. అ. పుం. నీటిసుడి: చూ,

వదావదుఁడు. సం. విణ. రూ–వదుఁడు. మాటనేర్పరి: చూ, వక్త. 1.

వదావళి. ద్వ. వి. (వదర+ఆవళి) 1. ప్రలాపము: చూ, శోకము; 2. వదరుఁబోతుతనము.

వది. దే. వి. పీనుఁగు లోనగువానిఁబట్టుటకై త్రవ్వఁబడిముండ్లులోనగువానిచే కప్పఁబడిన పల్లము. రా, వి. 3, ఆ. 46.

వదిన. వై. వి.=వఘూనీ. రూ–వదినియ–వదినె–వన్నె. (సం).–వఘూని–వఘూనిక. 1. అన్న భార్య: చూ, భార్య; 2. భార్యకు అక్క; 3. తనకంటె పెద్దదియగు మేనత్త మేనమామల కూఁతురు; వా. 4. మగని తోఁబుట్టువు: చూ, ఆఁడుబిడ్డ. 2.

వదినియ. వై. వి.=—పై.—

వదినె. వై. వి.=—పై.—

వదియ. దే. వి: రూ–వద. బదనిక*: చూ, వృక్షాదని. (తృణతతివిశేషముఅనికొందఱు.)

వదుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ–వదావదుఁడు.

వదులు. దే. విణ. 1. బిగుతుకానిది: లొడలొడ; వి. 2: చూ, రూ–వదలు. 1; అ. క్రి. 3. బిగువు తప్పు: చూ, సడలు. భార. ఆది.3, ఆ.

వదులుడి. దే. వి. (వదలు+లూటి) బీటిక: చూ, స్ఫోటము. 1. (సంధినివర్ణ వికారము.)

వదె. దే. వి: చూ, రూ–వదియు. *

వద్ద. దే. వి: చూ, రూ–ఒద్ద. [బస్తాంధ్ర, వర్తిక.*.

వద్ది. వా: వి. రూ–ఒద్ది. (సం.).—అజశృంగి.

వద్దు. వా. అవ్య: చూ, రూ–వలదు.

వధదండము. అం: చూ, వధము. 2.

వధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; అం. 2: చూ, దండత్రియము. (దండార్థాని కొట్టుట:చూ,త్రయము.= అర్థహరణము, పరిక్లేశము, వధదండముఅనునవి.)

వధస్థానము. సం. వి. అ. పుం. చంపుడుగట్టు, ఆఘాతకము, ఆఘాతము: చూ, స్థానము 1.

వధించు. సం. స.క్రి. చంపు: చూ, సంహరించు.

వధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడుది: చూ,స్త్రీ.

వధువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1.—పై.—; 2. పెండ్లాము:చూ, భార్య;3:(తె). పెండ్లికూఁతురు–పెళ్ళికూఁతురు; 4. కోడలు: చూ, స్నుష; 5. గంట్లకచోరము*: చూ, పద్గ్రంథ; 6. పిక్క*: చూ, స్పృక్క; 7. ప్రేంకణము*: చూ, సన్నదుంపు; 8.మామెన*. చూ, శారిబ.

వధూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వధుక; 2: చూ, వధువు. 4; 3. కన్యక, పెండ్లికాని పడుచు: చూ, స్త్రీ. [వదిన. 1.

వధూని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=వదినె: చూ,

వధూనిక. సం. వి. ఆ.స్త్రీ.—పై.— [పతులు.)

వధూవరులు. అం. పెండ్లిదంపతులు. (చూ, దం

వధ్యుఁడు. సం. విణ. చంపఁదగినవాఁడు.

వధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ; చూ, రూ–వర్ధ్రి.

వనకాగవేల్లము. సం. వి. అ. పుం. అడవికాఁకర*: చూ, సుషవి. 1.

వనకుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. అడవికోడి: చూ, పుంజో. ౧. [చూ, రేఁగు. 1–౧.

వనకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిరేఁగు*:

వనక్షుద్రశింబి. సం. వి. ఇ. పుం: అడవిచిక్కుడు*. తద్వి.—(చూ, చిక్కుడు; మొక్కచిక్కుడు. ఇందు తీఁగ–మొక్క లోనగు జాతులుకలవు.)(చూ,చిక్కుడుకుటుంబము.)

వనగుప్తము. సం. వి. అ. పుం. చోఱ*: చూ, స్రవ. [వెన్నెల యనురీతి.

వనచంద్రికా న్యాయము. అం. అడవిఁగాచిన

వనచరము. సం. వి. అ. పుం. రూ–వనేచరము. అడవితిరుగుడు, కోఁతి: చూ, వానరము.

వనచూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దాసన*: చూ, హయజీవనమారకము. [చూ, మేషము.1–౭.

వనచ్ఛాగము. సం. వి. అ. పుం. అడవిమేఁక:

వనజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిల్లపెసర*: చూ, స్తంబకరి (పెసర.) [చూ, నిమ్మ.

వనజంబీరము. సం. వి. అ. పుం. అడవినిమ్మ*:

వనజబదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ,వనకోలి*.

వనజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. మృగమునెడి యేనుఁగు: చూ, హస్తి; 3. తుంగముస్తె*: చూ, హరిత. (ముస్తకము. 1–2)

వనట. దే. వి. 1: చూ, శోకము. భార. శాం. 3. ఆ; 2. పరిదేవనము. అం, భా. 1, ఆ. 16: చూ, వాచేగడము.

వనతిక్తక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పిద్ధకర్ణి*.

వనతిక్తకము. సం.వి.అ. పుం: చూ, పత్సకము*.

వనతుపరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవికంద, సర్పనాళము*: చూ, సూరణము.

వనదీపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంపఁగి*.

వనదేశస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేశస్త్రీలలో నొకతె: చూ, స్త్రీ.

వనధి. సం. వి. ఇ. పుం. కడలి:చూ,సముద్రము.

వనపాలుఁడు. సం. విణ: కక్షావేక్షకుఁడు. (తె. స).—తోఁటకాఁపు, తోఁటవాఁడు, తోఁటేఁడు, మాలి. [పిప్పలి. 1.

వనపిప్పలి. సం. ఈ. స్త్రీ. అడవిపిప్పలి*:చూ,

వనపు. దే. వి: చూ, వనట. 2.

వనప్రియము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 2. చోఱ*: చూ, స్రవ. [సరస్సు. 1.

వనబంధము. సం. వి. అ. పుం. కోనేరు: చూ,

వనమంజరి. అం: చూ, నృత్తము. 1. ("న–జ–

జ-జ-జ-భ-రగణములు. 14 యతి. 21 ఛందస్సు.") [మక్షిక. ౧.

వనమక్షిక. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. అడవియీఁగ: చూ,

వనమయూరము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("భ-జ-స-న-గగములు. 9 యతి. 14 ఛందస్సు.")

వనమహిషము. సం. వి. అ. పుం. అడవిదున్న: చూ, సైరిభము (మహిషము.)

వనమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకులు పువ్వులు చేర్చి కట్టిన తోమాలె: (తె):-తోఁటమాలియ-తోఁటమాలె- తోమాలియ-తోమాలె: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.)

వనమాలి. సం. వి. న్. పుం.1: చూ, విష్ణువు.1; అం. 2: చూ, జన్యతాళములు.

వనమాలిని.అం. (వారాహి): చూ, మాతృకలు.

వనము. సం. వి. అ. న. రూ-వణము. 1. అడవి: చూ, విపినము; 2. తోఁపు: అపవనము, ఆక్రీడము, ఆరామము, ఉద్యానము, ఉపవనము, కచ్ఛము, కాననము, కుటసము, గృహారామము, గోత్రము, తేపనము, నందనవనము, నందనము, నిష్కుటము, ప్రమదవనము-ప్రమదావనము, మలయము, వణము, వనిక, వాటము. (తె).—ఆటతోఁట, ఆరాము-ఆరియము—ఆరెము, ఎలదోఁట, తోఁట, తోఁపు, హౌసుతోఁట. తద్వి.—౧. అంతఃపుర స్త్రీలతోఁటకు—ఉద్యానము, ప్రమదవనము-ప్రమదావనము. (తె).—ఆటతోఁట, హౌసుతోఁట; ౨. కుబేరుని వనమునకు.—చైత్రరథము; 3. తమలపాకుల తోఁటకు - (తె) ఆకుతోఁట; ౪. దేవోద్యానమునకు.— మిశ్రకము, వైభ్రాజము, సిధ్రకారణము; ౫. పశ్చిమసముద్రపరుపోద్యానమునకు.—అరవిందము; ౬ పూఁదోఁటకు.-కచ్ఛము. (తె).— పూఁదోట-పూలతోఁట; ౭. మంత్రులతోఁటకు.-ఉపవాటిక, వృక్షవాటిక; ౮. మనోజ్ఞవనమునకు.- కామారణ్యము; ౯. వేశ్యాగృహారామమునకు.- ఉపవాటిక, వృక్షవాటిక; ౧౦. ఇంద్రోద్యానవనమునకు.-కందసారము, నందనవనము, నందనము; ౧౧. కూరలోనగువాని తోఁటకు.— (తె).- వాటము-వాటి;౧౨.అడవికి: (చూ, విపినము); ("చూ, హౌసుతోఁట."); 3 నీరు: చూ, సలిలము; 4: చూ, సెలయూట; 5 పరదేశమునందలియునికి: చూ, స్థావము. 1; 6. ఇల్లు: చూ, సదనము.1; 7: చూ, సమూహము. భార. ఆది. 1, ఆ; 8. పువ్వు: చూ, సుమము; 9. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 10. ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ; స. 11 ఏడు: చూ, సప్తకము; అం. 12: చూ, సంతానములు; 13: చూ, తంత్రములు; 14: చూ, చేతనరత్నములు. [చూ, పెసర.

వనముద్గము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపెసర*:

వనములు. అం: చూ, దివ్యవనములు.

వనమూతము. సం. వి. అ. పుం. మబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1.)

వనయగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. అడవియగిసె*:, చూ, శుకనాసము. 1.

వనయూథిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. అడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5.

వనరోఁరండము. సం. వి. అ. పుం. అడవియాముదపుఁజెట్టు: చూ, వ్యడంబకము.

వనరు. దే. వి. 1: చూ, రూ—వనట. 2; 2. జలాధారము;అ.క్రి. 3: చూ, శోకించు. భాగ. స్త్రీ 1, ఆ; 4. దీనాలాపము. భార. సభా. 2, ఆ; పాండు. 4, ఆ. 159; 5: చూ, విలపించు. వసు. 3, ఆ. 76.

వనవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవికాఁపురము; అం. 2: చూ, దేశములు. [శిగ్రువు.

వనశిగ్రువు. సం. వి. అ. న.అడవిమునగ*:చూ,

వనశృంగాటము. సం. వి. అ. పుం. పల్లేరు* చూ, స్వాదుకంటకము.

వనసూకరము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది: చూ, సూకరము.

వనస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక*: చూ, హరీతకి; 2. పుల్లబచ్చలి*: చూ, పీలమోచి (బచ్చలి. ౨); 3. రావి*: చూ, శ్యామలము.2.

వనస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పూయక కాచెడుచెట్టు. (పూచి కాచెడుచెట్టు వానస్పత్యము.); 2. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 3. మఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము; 4. పూయక కాచెడు పనస*: చూ, వేరుపనస (అని కొందఱు.)

వనస్పత్యాదిసర్గము. అం: చూ, సృష్టిసర్గములు.

వనాగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. అడవినెల్లి*: చూ, శ్రీపర్ణము. 1.

వనాటము. సం. వి. అ. పుం. వనమునందుతిరుగు జంతువు. భాగ. 8, స్కం.

వనాదానము. అం: చూ, అష్టవర్గము.

వనాయుజము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వానాయుజము. వనాయుదేశపుగుఱ్ఱము: చూ, హయము.

వనార్చకుఁడు. సం వి. అ. పుం. పూలదండలమ్మెడు వాఁడు: చూ, మాలకరి. [కుండి.

వనాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వల్లేరు*: చూ, హస్తి

వని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వనము. 1; న్. పుం. 2: చూ, వానప్రస్థుఁడు.

వనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వనము. 1—2.

వనిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వెలఁది — వెలఁదుక. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. మిక్కిలియనురాగముగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. నల్లదింటెన*: చూ, విష్ణుక్రాంత; విశ. 4. యాచింపఁబడినది; 5. సేవింపఁబడినది: చూ, సేవితము.

వనిష్ఠువు. సం. వి. ఉ. పుం. యజ్ఞపశువుయొక్క పెద్ద పేగు.

వనీపకుఁడు. సం. విశ. రూ-వనీయకుఁడు. తనకులేక యడిగెడువాఁడు: చూ, యాచకుఁడు.

వనీయకుఁడు. సం. విశ. —శై.—

వనీరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వన పిప్పలి*.

వనుకము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడు*: చూ, వికీరణము.

వనేచరము. సం. వి.అ. పుం: చూ, వనచరము.

వనోత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గమృగము: చూ, శరభము. 1. [చూ, బచ్చలి. ౧.

వనోపోదక. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. అడవి బచ్చలి*:

వనౌకసము. సం. వి. స్. పుం. అడవినట్టు: చూ, వానరము. [చూ, శీతసారము.

వనౌషధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మండూకపర్ణి*:

వన్నియ. వై. వి. రూ-వన్నె.=వర్ణక. 1. కాంతి. భాను. 2, ఆ: చూ, వెలుతురు. 1; 2. రంగు: చూ, వర్ణము 6; 3.=వర్ణన. వంచె. కవిక. 1, ఆ: చూ, వన్నియ. 1; 4. తెలుపులోనగు రంగు; య. 1, ఆ: చూ, వన్నియ. 1; 5. బంగారు యొక్క మేలిమి, గీటురాతిమీఁది గీటు; 6. వర్ణపుపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; 7. ప్రిత్యయము; 8. కైసేఁత: చూ, భూషణము. 2; 9: చూ, సౌందర్యము. శుక. 2, ఆ; 10. రంగుచీర: చూ, వస్త్రము; 11. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3; 12 రీతి: చూ, విధము. 1; 13: చూ, అంకవన్నియ; 14. వర్ణపుష్పము*: చూ, మొగలి.*.

వన్నియలపిట్ట. ద్వ. వి: చూ, వెన్నెలపులుఁగు.

వన్నె. వై వి.=వర్ణక: చూ, రూ-వన్నియ. (కైసేఁతకు.-శై. 3, ఆ. 34; బంగారుయొక్క మేలిమికి.-ఉ, హరి. 5, ఆ. 11; రంగుచీరకు.-విజ. 3, ఆ. 13; ప్రసిద్ధికి.-పాండు. 4, ఆ; రీతిక.—నీలా. 1, ఆ. 106; అంకవన్నియకు.-సా. 1, ఆ. 82.)

వన్నెకత్తియ. వై. విశ. రూ- వన్నెకత్తె. 1. సౌందర్యవతి: చూ, స్త్రీ; 2. విలాసవతి: చూ, స్త్రీ.

వన్నెకత్తె. వై. విశ.—వై.—

వన్నెకాఁడు. ద్వ. విశ. 1: చూ, సౌందర్యవం

తుఁడు; 2. విలాసవంతుఁడు. ఉ, రా. 4, ఆ: చూ, విలాసి. 6.

వన్నెచీర. వై. వి: చూ, వన్నియ. 10.

వన్నెపులుఁగు. ద్వ. వి. జీవంజీవము: చూ, వెన్నెలపులుఁగు. [ధాన్యము.

వన్నెవ్రాలు. వై. వి. బ. శాలిధాన్యము: చూ,

వన్నెలాఁడి. ద్వ. విశ: చూ, వన్నెకత్తియ. 1-2.

వన్నెలాఁడు. ద్వ. విశ: చూ, వన్నెకాఁడు. 1–2. (విలాసవంతుఁడు.–రుక్మి. 5, ఆ. 35).

వన్నెవెదురు. వై. వి: చూ, వృత్తపత్రము *.

వన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వనసమూహము. (వనము=అడవి, నీళ్లు); విశ. 2. అడవియందుఁ బుట్టినది. [దాప*: చూ, సదాప.

వన్యశతప్రసూన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పిన్నస

వన్యశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బ. అమ్మమల్లికయను వడ్లు: చూ, ధాన్యము.

వప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కడుపులోఁ బొడ్డు క్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవంటి క్రొవ్వు, మెదడు (అని కొందఱు.), వస; 2. బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1.

వపనము. సం. వి. అ. న. 1: ఆయుష్కర్మము, ఆవాపము, క్షురము-క్షౌరము, క్షురకర్మ, పరివాపనము, భద్రాకరణము, ముండనము, వాపము. (తె).-కోఁగట-కోఁగుట-గోఁగుట, గొఱుగుట, మంగలిపని; 2. విత్తుట: చూ, వెద. 2.

వపువు. సం. వి. స్. న. 1: చూ, శరీరము; 2. చక్కనిరూపము. వర్ష్మము: చూ, సౌందర్యము; 3.=వంపు. మారణకర్మము: చూ, హింస. 1.

వప్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. తండ్రి: చూ, సవిత. 2; 2. మగఁడు: చూ, సామి. 2; విశ. 2. విత్తెడువాఁడు: చూ, సేద్యకాఁడు.

వప్రక్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగులోనగునవి దంతములు లోనగువానితో భూమిని క్రోరాడెడియాట: చూ, విలాసము. 1.

వప్రము. సం. వి. అ.న 1. సీసము: చూ, లోహము. 1–౬; పుం, న. 2: చయము. (తె).– అలంగము– అలఁగము, అలవరి, అడువరి–అఱువరి, కోటకొగడు– కోటకొఱడు; 3. కోట: చూ, ప్రాకారము; 4. వరిమడి: చూ, భూమి. 1; 5. తీరము: చూ, రోధస్సు; 6. కొండనెత్తము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము. ౧3)

వమథువు. సం వి. ఉ. పుం. 1. ఏనుఁగు తొండపు తుంపురు: చూ, హస్తి (శీకరము. 1.); 2. వమనము: చూ, వాంతి. 1.

వమనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వాంతి. 1; 2. పీడనము: చూ, సమ్మర్దము. 1.

వమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తి*: చూ, సముద్రాంత. 3.

వమి. సం. వి. ఇ ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వాంతి. 1; ఇ. పుం. 2. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1.

వమ్ము. వై. వి. 1. నాశము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ; భార. విరా. 3, ఆ: చూ, సంస్థ. 3; విశ. 2.=వ్యర్థము: చూ, వ్యర్థము.

వమ్మువోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యర్థమగు; 2. కనఁబడకపోవు: చూ, సురుగు. 1; 3. నష్టమగు. ఉ, హరి. 5, ఆ. 92: చూ, సురుగు. 1; 4. దాఁగుకొను: చూ, లాఁచు. 2.

వమ్రము. సం. వి. అ. పుం. వమ్రి–వమ్రిక. తెల్లపెట్టెడు నల్లచీమ: చూ, పిపీలిక.

వమ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

వమ్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

వయనము. సం. వి. అ. న. నేత: చూ, వ్యూతి.

వయసు. సం. వి. స్. న: చూ, రూ–వయస్సు. 1. 2.

వయసువాఁడు. మి. వి. పదియాఱేండ్లు మొదలు ముప్పది యేండ్లవఱకుఁగల వయసువాఁడు. (ఆం, భా. ద్వి. 118.): తరుణుఁడు-తలునుఁడు

యవీయసుఁడు, యువ, యౌవనుఁడు, వయస్థుఁడు, వరీయుఁడు. (తె).-పడుచువాఁడు.

వయస్తంభనము. అం: చూ, కళలు.

వయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1; 2. కరక*: చూ, హరీతకి; 3: చూ, వాయసోలి*; 4. చిట్టేలకి*: చూ, సూక్ష్మైల (పత్రిల); 5. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 6. బూరుగు*: చూ, శాల్మలి; 7. మత్స్యాక్షి. (తె)-సోమెదకూర*; 8. పొన్నగంటి*: చూ, శీతసాగము; విణ. 9 జవరాలు: చూ, స్త్రీ.

వయస్థుఁడు. సం. విణ: చూ, వయసువాఁడు.

వయస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెలికత్తె: చూ, స్త్రీ; 2. కోలపాల*: చూ, శృంగబేరి.

వయస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2. క్రొత్తచెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు.

వయస్సు. సం. వి. స్. న: రూ-వయసు. ఆయువు-ఆయుస్సు, ఆయుష్యము, జీవితకాలము. (తె) -ఉగము, ఉసులు, మనన. తద్వి.— ౧. బాల్యదశకు.-గతి; ౨. పల్లుమొలచడము మొదలు మూఁడేండ్లఁ అకు.—కైశోరము; 3. మూఁడుమొదలు ఎనిమిది యేండ్లవఱకు - కౌమారము, టకను; ర. యౌవనమునకు.- తరుణిమ, తారుణ్యము, ప్రాయము, యౌవనము. (తె).-ఈడు, ఈడుపాయము, కొమరుఁడనము, కొమరుఁబాయము, గోవ, జవ్వనము, తలపి, నీరుపాయము, పడుచుతనము, పరువము, పర్వు, పాయము; ౫. పూర్ణయౌవనమునకు.— (తె).నిండుజవ్వనము, నెలజవ్వనము (స్త్రీలకు చూ, యౌవనభేదములు.)

వయాళి. వై. వి.=వాహ్యాళి. రూ-వయ్యాళి. చూ, విహారము. 1. వసు. 3, ఆ. 112.

వయిచు. దే. స. క్రి. రూ-వైచు. 1. గిరాటు వేయు: చూ, రూ-వైచు. 1; 2. విక్షేపించు: చూ, రూ-వైచు. 2; 3. పడవేయు: చూ, వైచు. 3. [కోమటిజాతి: చూ, వైశ్యుఁడు.

వయిజాతి. వై. వి. రూ-వైజాతి. ఒకానొక

వయిజాతితొండ. ద్వ. వి రూ-వైజాతితొండ. ఊసరవెల్లి. పంచ. వేం. 1, ఆ: చూ, సరటము.

వయినము. వై. వి. 1.=వ్యాఖ్యాన. రూ-వైనము. వివరణము: చూ, వ్యాఖ్యానము; 2. ఉపాయము: చూ, వెరవు. 1; 3. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 4. క్రమము: చూ, విధము. 1.

వయిపు. వై. వి. రూ-వైపు. 1. ప్రక్క: చూ, పార్శ్వము. 2; 2. ఒడుపు: చూ, లక్ష్యము. 1; 3: చూ, వయినము. 2.

వయిపుకాఁడు. దే. విణ. రూ-వైపుకాఁడు. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

వయిమాలము. దే. విణ. రూ-వైమాలము. అధికము: చూ, హేరాళము.

వయిరవులు. దే. వి. రూ-వైరవులు-వైరాలు- వయిరాలు. కట్టెనిప్పు: చూ, వహ్ని. 1.

వయిరాలు. దే. వి. 1.-పై.—; వా. బ 2: చూ, వైరము, "వయిరాలు పెరుఁగుచున్నవి." [శ్యేనము. 1.

వయిల. దే. వి. రూ-వైల. ఒకజాతి డేగ: చూ,

వయిసిక. వై. వి. రూ-వైసిక. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1.

వయిళము. దే. క్రి. విణ. రూ-వైళము-వైడము, వేగము: చూ, స్యదము.

వయోవస్థ. అం.1: చూ, అవస్థలు; అం.2: చూ, వృద్ధులు, వయోవృద్ధులు.

వయ్యంది. దే. వి. కుంపటి: చూ, హసంతి.

వయ్యము. వై. విణ. నిష్ఫలము. భో. 4, ఆ. 272. (దే. అని శ. ర.): చూ, వ్యర్థము.

వయ్యాళి. వై. వి.=: చూ, రూ-వయాళి. ఉ, రా. 7, ఆ. 332. [3, ఆ: చూ, సస్యము.

వర. దే. వి. 1. ఒకరకముసస్యము. విష్ణు. పూ.

వరండకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరండము. 1.

వరండము. సం. వి. అ. పుం. 1. నోరుడికెడు తెవ్రలు, (ముఖమునందలి) బొటిమ: చూ, స్థూలోచ్ఛ్వయము. 2; 2. లోపలితిన్నె: చూ, వేదిక; 3. గడ్డికుప్ప: చూ, వామి (1); 4: చూ, సమూహము; 5. చేఁపలనుబట్టు గాలపుత్రాడు: చూ, సూత్రము. 1; 6. బట్ట: చూ, వస్త్రము; 7. యజ్ఞమున వేదికమధ్యము: చూ, వేదిక; 8. కట్టినవస్తువు.

వరంధకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; 2. మంచు: చూ, హిమము.

వరంధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు: చూ, హరి. 5. [సుక్రిక్కు. 3.

వరఁకు. దే. వి. చిక్కు. రా. బాల, కాం: చూ,

వరఁగలించు. దే. అ. క్రి. ప్రకాశించు: చూ, హావణిల్లు. [2. పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1.

వరఁత. దే. వి. రూ-వ్రంత. 1. ఏఱు: చూ, నది; 2. పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1.

వరకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వరగ-వరిగ. వరగ లను సస్యము: చూ, వరగలు; 2. వరక యను పక్షి: చూ, శకుంతి (పక్షి); 3. తాఁబేటిచిప్ప, చిప్ప, బొరుసు: చూ, సంకు. 1; 4. కంకణపుచీల, తిఱుగాణి; వా. వి. (1) కతివశిక్షు: చూ, శిక్షు. 2; 2. నీటియందచ్చేటచ్చేట పడెడు గోతులభాగము: చూ, సుడి; 3. బాటలనడుమ అతాత్తుగాగలిగెడి గోతుల భాగము: చూ, సుడి.

వరకు. దే. వి. 1. రూ-వరను. బంగారులోనగు వాని రేకు: చూ, సరిగ. 2; అవ్య. 2. పర్యంతార్థము: చూ, రూ-వఱకు.

వరగ. వై. వి.=వరక. పెద్దారుగపైరు. విష్ణు. పూ. 8, ఆ: చూ, రూ-వరకము.

వరగలు. వై. వి. బ. పెద్దారుగధాన్యము, రూ-వరిగలు: చూ, ధాన్యము.

వరగోఁగు. వా. వి: పెద్దవరగోఁగు. (సం).— బృహత్పీలువు; తద్విశేషములు.— ౧. చిన్నవరగోఁగునకు.— గొనుగు-గొరుగు-గొలుగు- పిన్నవరగోఁగు, ఫుండికూర, వరగోఁగు. (సం).—ఉష్ట్రాశము, కమేలవల్లభ, కలభవల్లభము, కలము, గుడఫలము, గుల్మవినాశనము, దాసి, పీలువు; ౨. కొండగోఁగునకు.— కొండగొనుగు- కొండగోఁగు— కొండగోను. (సం).— అక్షోటము, ఉమామృతము, కందరాలము, కణేరము, కణేరువు, కనకపుష్పకము, కరేణువు, కరేష్టము, కర్ణికారము, కర్పరాలము, కాకము, కింకిరాతము, కీరిష్టువు, కుశేశయము, కోకము, కోషఫల, క్షీరి, క్షీరేక్షువు, గణేరువు, గుడాశ్రయము, గుహాశయము, పరివ్యాధము, పార్వతీయము, ఫలాశ్రియము, రాజాదనము. (ఉద్దాలకము=కొండగోఁగుపువ్వు.); 3. గోఁగునకు.— ఊరగోఁగు, గోఁగు-గోను. (సం).— కందరాలము, కరేష్టము, కర్ణికారము, కర్పరాలము, కింకిరాతము, కోకము, తీక్ష్ణ, పీతఘోష, పీతపుష్పము, పీతభద్రము, మృదుద్రుమము, స్వాదుమజ్జాఫలము; ౪: ఎఱ్ఱగోఁగు. (సం).— రక్తపీలువు. ("చూ, స్వాదుమజ్జాఫలము.")

వరచందనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగరు: చూ, రాజార్హము; 2. మ్రానిపసుపు: చూ, హరిద్రువు; 3. దేవదారి*: చూ, సూక్ష్మదారువు.

వరజో. వా. వి. చోలు: చూ, సీత. 2.

వరట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రూ-వారట. ఆఁడుహంస: చూ, హంస. 1; పుం, స్త్రీ. 2. రూ-వరటము. కడుఁదురీఁగ: చూ, కూ

క్షిక. ఱ; దే. వి. (1) పేడయెండినచెక్క: చూ, పిడక.

వరటము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ-వరట. 2; 2. హంసము. (శ. ర.)

వరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాశికి నుత్తరపుటెల్లయైన యొకయేఱు: చూ, నది.

వరణము సం. వి. అ. న. 1. వరించుట: చూ, వృతి.1;3. చుట్టుకొనుట: చూ, వేష్టనము. 1; 3. ఒంటె: చూ, లొట్టిపిట్ట; పుం. 4. ప్రహరి: చూ, ప్రాకారము; 5. వంతెన: చూ, సేతువు. 1; 6. రూ-వరుణము. ఉలిమిరి*: చూ, శ్వేతపుష్పము; న. 7. కనుగ్రుడ్డు త్రిప్పుట: చూ, రూ-వలనము. 1; 8. సంక్రమము, చేలకట్ట: చూ, సేతువు.1; 9. గిండి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-౧౫); అం. 10: చూ, శస్త్రములు.

వరణసాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు. 653 పుట (వీరు ఋగ్వేదులు, ఆశ్వలాయన సూత్రమువారు).

వరత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=వాఱు తోలు చీలిక: కక్ష్య, వధ్రి, వధ్రి-వర్ధ్రి. (తె).- టంగు- తంగు, టంగువాఱు- తంగువాఱు, తట్టము, పొట్టపట్టెడ, వారు-వాఱు. తద్వి.- చెక్కుటకు.—(తె.)— చివ్వి, చెక్కు; 2. ఏనుఁగు నడిమితోలుమోకు: చూ, సూత్రము. 1. (హస్తి.)

వరద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు: చూ, స్త్రీ; దే. వి. (1) రూ-వఱత-వఱలి-వఱద-వఱప-వఱ్ఱు: చూ, వెల్లువ.

వరదాభయము. అం: చూ, నృత్తహస్తములు.

వరదారువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శాకోటము*.

వరదుఁడు. సం. విణ. 1. కొడుకులకు నిండుభాగము నిచ్చెడువాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.2; 2. మిగుల దయాళువు: చూ, సురతుఁడు; 3: చూ, సహాయుఁడు.

వరను. దే. వి: చూ, రూ-వరఁకు. 1.

వరవట. దే. దరి: చూ, వెలవట.

వరపు. దే. వి. వానలేమి: చూ, రూ-వఱపు.

వరబడి. దే. వి. కఱవు: చూ, వఱపు.

వరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 2. ఇంచుకప్రియమైనది: (అవ్య. అనికొందఱు); పుం. 3. కోరిక: చూ, వాంఛ; 4. వరించుట: చూ, వరణము. 1; 5: చూ, నిధులు; 6. చల్లగడ్డ *: చూ, శతమూలి; విణ. 7.రూ -వర్యము-వరేణ్యము. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

వరయితా. సం. వి. ఋ. పుం. 1. తండ్రి: చూ, సవిత. 2; 2. మగఁడు: చూ, సామి. 2.

వరలు. వా. వి. 1: చూ, ధాన్యము; అ. క్రి. 2. ఒప్పు, ఒప్పిదమగు, రవణించు.

వరద. దే. వి. నీటికాలువ. పా. 2, ఆ: చూ, వాహసము. 2 (చూ, నది.) [వర్ణిని. 1.

వరవర్ణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ—వర

వరవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుష్ఠమనెడు గ్రంధ్యము: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము.1.)

వరవర్ణిని. సం.వి. ఈ. స్త్రీ.1. ఈలువుటాలు: చూ, స్త్రీ; 2. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. గోరోజనము: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము, రోచన. 1-33); 4: చూ, లక్క; 5. ప్రేంకడము*: చూ, సన్నకఁదువు; 6. ఫలవృక్షము: చూ, వృక్షము.

వరవు. వై. వి. రూ- వరవుఁడు.= భరట. 1.దాసుఁడు: చూ, సేవకుఁడు; 2. దాసి. ద్వి• హరిశ్చ. 2, భా: చూ, బానిస.

వరవుఁడు. వై. వి.=భరట: చూ, వరవు. 1.

వరవుడము. వై. వి.= :చూ, వరవు. 1–2.

వరవృద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

వరహా. వై. వి.=వరాహము.రూ-వరా. వరహా ముద్రగల బంగారు నాణెము. యు. 1,ఆ.2.

28: చూ, లోహము. 1- ౫_(౨). తద్వి.- పూలవరహాకు.- పూలవరహా- పూలవరా, పూలి. (కంఠకువరహా=4 రూ; పూలవరహా= 3½ రూ.)

వరహావతారము. అం: చూ, అవతారములు. (పూర్వము హిరణ్యాక్షుడనురాజు గోవులను స్త్రీలను బ్రాహ్మణులను మునులను హింసించుచుండఁగా దేవతలందఱు నాక్రూరుని బాధకోర్వలేక దేవదేవునిఁ బ్రార్థింప శ్రీవిష్ణుమూర్తి పెద్దపందిరూపమును దాల్చి సముద్రమునకని పెట్టి హిరణ్యాక్షుని చంపెను. ఇదియే వరహావతారము.)

వరా. నై. వి.=వరాహః: చూ, రూ-వరహా.

వరాంగకము. సం. వి. అ న. 1: ఉత్కటము గంధవల్కలము, సుడత్వక్కు-సుడత్వచము, చోచము-చోదము, త్వక్పత్రము, త్వచము, త్వక్కు, పత్రము, భృంగము, రుచకము, వరాంగము, వల్కము.(తె).-లవంగపుపట్ట *: (చూ, బెరడు); విశే. 2. శ్రేష్ఠమైన అంగములు గలది.

వరాంగన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, శిగ్రుతాళము*; 2. ఉత్తమస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

వరాంగము. సం.వి. అ.న. 1.తల: చూ శిరము; 2. అలుసుగలగుంటి: చూ, భగము. 12; 3. గుద్ద: చూ, ముడ్డి; 4. మగగుంటి: చూ, శిశ్నము; 5: చూ, వరాంగకము. 1.*; 6: చూ, హస్తి.

వరాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసుపు: చూ, వర్ణము. 6.

వరాకము. సం. వి. అ. న. పెద్దకత్తి: చూ, హేతి. 4 (రిష్టి. 2.)

వరాకుఁడు. సం. విశే. పేరులేనివాఁడు.

వరాటకము. సం. వి. అ. పుం. 1: రూ-వరాటిక-వరాటము, పణము, శ్వేత, కపర్దము. (తె) గవ్వ:(చూ, సంకు. 1.); 2. రూ-వరాటిక. తామరదుద్దు: చూ, సహస్రపత్రము; 3. మోకు: చూ, సూత్రము. 1.

వరాటము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరాటకము. 1; అం. 2: చూ, దేశములు.

వరాటి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ముతకబట్ట: చూ, వస్త్రము; అం. 2: చూ, రాగాంగములు. (ఉపాంగము), (అంగము. 9.), (చూ, స్వరము. 2.) [1-2-3.

వరాటిక. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరాటకము,

వరాట్యుపాంగములు. అం: చూ, అంగము. 9.

వరాడి. అం: చూ, భిన్నపంచమజభాషలు.

వరాడె బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరిరియు బ్రాహ్మణులు.

వరాననుఁడు. సం. విశే. శ్రేష్ఠమైన ముఖము గలవాఁడు: చూ, ఉత్తమాంగుఁడు.

వరాపర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిఁగెబిత్తికూర *: చూ, స్పృక్కము (భఁడీరము. 2.)

వరారోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.ఉత్తమస్త్రీ. చూ, స్త్రీ; 2. పెద్దపిఱుఁదులుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3. ఉపగతియందాసక్తిగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 4. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ,

వరారోహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొబ్బరి*: చూ, స్కంధఫలము.

వరారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మావటివాఁడు: చూ, హస్త్యారోహుఁడు; 2. గుఱ్ఱపురౌతు: చూ, సాది. 1.

వరాళి. సం. వి. ఇ. పుం.1. రూ-వరాసి: చూ, వరాటి.1; 2. శ్రేష్ఠమైనకత్తి: చూ, హేతి. 4. (రిష్టి. 2.) [ద*: చూ, శ్వేతపాకి.

వరాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. పూలగురివెంద

వరాసవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురివెంద*: చూ, శ్వేతపాకి.

వరాసి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, వరాళి. 1-2.

వరాహకర్ణి. అం: చూ, రూ-వారాహకర్ణి.

వరాహఘాతకము. అం: చూ, వ్యాకరణబంధములు. [తోఁక: చూ, వాలము. 1.

వరాహపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం, న. పంది

వరాహపుటము. అం. అరగజమువెడల్పు లోఁతు పొడవుగల గుంటనుదీసి యౌషధమును మూఁకుడులోఁబెట్టి విధిప్రకారముపుటమువేయుట: చూ, పుట(త)ములు.

వరాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంది: చూ, సూకరము; 2 _వరహా-వరా: చూ, వరహా; 3. ముస్తె*: చూ, హరిత (ముస్తకము 1); 4. కొండ: చూ, పర్వతము; 5. కోఁతి: చూ, వానరము; అం. 6: చూ, వృత్తము. 1. ("మ,న, న, న, న, న, న, స,గగములు.10-16 యతులు. 26 ఛందస్సు."); 7: చూ, వరహావతారము; 8: చూ, ఆసనములు.

వరాహవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెన్నేరు*: చూ, వారాహకర్ణి.

వరాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడు ఊరఁబిచ్చుక: చూ, శకుంతి (పిచ్చుక. ౨.); 2. ఆఁడుపంది: చూ, సూకరము.

వరాహుఁడు. సం. వి.అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

వరాశకము. సం.వి. అ. పుం. 1. కలివి*: చూ, సామ్లపుష్పఫల; న. 2. లవంగపు చెట్టు.*: చూ, శ్రీ సంజ్ఞము (లవంగము.)

వరాలి(ళి). సం. వి. ఇ.పుం.1. చేందమామ: చూ, హిమాంశువు; అం. 2: చూ, వరాటి;3: చూ, స్త్రీ రాగములు.

వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్ల పీఁచేర*: చూ, శతావరి; వై. వి. (1).=బలి. వన్ను: చూ, పిస్తు. 1; బ. (2) శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము; (3) శాలియను సస్యము. రసి.1. ఆ. 48 (నిలువునగల వరి): చూ, సస్యము; వా. (4) వన, వనమీఁదనున్న భాగము; (5) రాసి. వడ్లగింజెలసమూహము;(6)మండె, ఎగురఁబోయని భాగము; (7) వేలుగాసి, ఎగురఁబోసిన వడ్లగింజెల సమూహము: చూ, ధాన్యము. [చూ, వాంఛించే.

వరించే. సం. స. క్రి. కోరు. రూ-వరియించే:

వరక. దే. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.

వరిగ. వై. వి.=వరక: చూ, రూ-వరగ.

వరిగలు. వై. వి. బ.=వరక: చూ, రూ-వరగలు.

వరిగుండము. వై. వి. నీటిమీఁతను. (నీటిపిల్లి అని కొందఱు).

వరిపొట్ట. వా. వి: చూ, సొటకఱ.

వరిబీజము. దే. వి: చూ, పట్టువాఁపు.

వరిమడి. వా. వి: చూ, భూమి. 1_౪౨.

వరిముల్లు. వా. వి. శూకము: చూ, సితాగ్రము.

వరియ. వా. వి. ముల్లుకోల. ఆం, పదా. 5-5: చూ, సెల్లు.

వరియించే. వా. స. క్రి: చూ, రూ-వరించే.

వరివసితుఁడు. సం. విణ. రూ-వరివస్యితుఁడు-వరివస్సితుఁడు: చూ, సేవితుఁడు.

వరివస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సేవ. 1.

వరివస్యితుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ-వరిసితుఁడు.

వరివస్సితుఁడు. సం. విణ. —వై.—

వరిష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. మిరియము: చూ, శ్యామము. 2; 2. రాగి: చూ, లోహము. 1; 3. కురువేరు*: చూ, హ్రీబేరము; పుం.4: చూ, తీతువు; విణ. 5. మిక్కిలి యురువైనది. అర్ఘ్యము: చూ, శైత్య్యము; 6. మిక్కిలి వరమైనది; 7. ఎగయునది.

వరిష్ఠుఁడు. సం. విణ. 1. మిక్కిలి గొప్పయైన వాఁడు: చూ, హేమాహేమీలు; 2. మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. [రము. 1.

వరిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ). కదలనిది: చూ, స్థావ

వరీయన్సు. అం: చూ, యోగములు.(వరీయాన్.)

వరీయుఁడు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్). 1: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు; 2. మిక్కిలిశ్రేష్ఠుఁడు: చూ,

శ్రేష్ఠుఁడు; 3. పిక్కిలి ప్రాయపువాఁడు: చూ, వయసువాఁడు.

వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: (తె).- పెండ్లి కొడుకు- పెళ్లికొడుకు; 2. మగఁడు: చూ, సామి. 2; 3. ఱేఁడు: చూ, స్వామి. 1; విశ. 4: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

వరుగు. దే. వి. 1. ఎండవేసిన ఉసిరిక వంగ దోస కాసర బుడుమ ఉస్తెలోనగునవి: వట్టు, వత్త. తద్వి.- పులియఁబెట్టినవరుగునకు.- పులివరుగు; 2. ఒకానొక గ్రద్ద. ఆము. 6, ఆ: చూ, హరివాహనుఁడు.

వరుగుఁజేఁప. దే. వి. కరవాడు: చూ, మత్స్యము. 1. ౫౯. (ఉప్పుఁజేఁప అని కొందఱు.)

వరుజో. దే. వి. మడిగనిమ: చూ, సేతువు. 1.

వరుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోమెడ: చూ, శిరము. 1; 2. తలుపుగడియ: చూ, విష్కంభము. 2.

వరుణపాశకము. సం. వి. అ. పుం. తంగునాగము: చూ, సోరంగి (మత్స్యము. 1-౫.)

వరుణపాశము. అం: చూ, అస్త్రములు.

వరుణము. సం. వి. అ పుం. 1. రూ-వరణము ఉలిమిరి*: చూ, శ్వేతపుష్పము; 2: చూ, విరజాజి*; 3. నీరు: చూ, సలిలము; 4. దినముయొక్క పదునాలవ భాగము: చూ, వాసరము (దినభాగములు); 5. వరుణపర్వతము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము.); అం. 6: చూ, మేఘములు

వరుణశిఖ. అం: చూ, శిఖలు.

వరుణసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యముని భార్య: చూ, స్వాతి. 1 (భార్య. 1.)

వరుణసూరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ పుల్లబచ్చలి*: చూ, హీలమోచి (బచ్చలి.). (వరుణసూరణము అనికొందఱు.)

వరుణాత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కల్లు: చూ, సుర. 2.

వరుణాత్మజుఁడు. సం. వి. అ. ఇంద్రుని సారథి: చూ, సారథి.

వరుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: అంబుభృత్పణుఁడు, అప్పతి, అభీలుఁడు, ఉడుపుఁడు, ఉద్దాముఁడు, కార్దమి. కార్దముఁడు, కాశీఫుఁడు, కుండలి, కేశి, కేశుఁడు, జంబుకుఁడు, జలేంద్రుఁడు, జలేశుఁడు, దుందుభి, పాశి, పాశ్చాత్యుఁడు, ప్రచేతసుఁడు- ప్రాచేతసుఁడు- ప్రచేతుఁడు, మేఘనాథుఁడు, యాదఃపతి, యాదసాంపతి, యాదోనాథుఁడు, లోకమాత, వ. (తె).- ఏటిబోటి మగల రొకిమీఁడు, కడలిఱేఁడు, జేడిసామి, తాఁడుదాలుపు, నీటిఱేఁడు- నీళ్లఱేఁడు, పడమటిదొర, పడమటివంకఱేఁడు, మేటినీరుమోలిమొయిదాలుపులసామి, మేనుతాలుపులసామి, మొయిలుఱేఁడు, మొసలిగుఱ్ఱపురౌతు, వల్లెతాలుపు- వల్లెతాల్పు, వల్లెత్రాడు గలాఁడు, వాననెచ్చెలి; అం. 2: చూ, దిగధిపతులు; 3: చూ, ఆదిత్యులు; 4: చూ, వసువులు.

వరుమానము. వా. వి: చూ, వచ్చుబడి.

వరువడి. దే. వి: చూ, విధము. 1. ఆం, భా. ద్వి. 174.

వరువాత. వై. ద్రి.=: చూ, రూ-వఱువాత- [వఱువాత.

వరుస. దే. వి. 1. పఙ్క్తి: చూ, శ్రేణి 1; 2. పరంపర: చూ, వెల్లి. 4; 3: చూ, విధము. 1. జై. 7, ఆ. 142; 4. పాలు. పంచ. నా. 1, ఆ: చూ, వంతు. 5; 5. బంధుత్వక్రమము. ఉ, రా. 4, ఆ. 216; 6. సామ్యము. రాఘ. 1, ఆ: చూ, సమానము. 2; 7. క్రమము. భార. అశ్వ. 1, ఆ: చూ, వరుస. 3.

వరుసమొగ్గరము. అం. దండవ్యూహము: చూ, వ్యూహము.

వరూథము. సం. వి. అ. న. 1. కవచము: చూ, వారవారణము; 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; పుం. 3. చక్రరంధ్రములఁ జొప్పించెడు

నెమ్మలు; 4. రథముమీఁది పులితోలులో నగువాని కవ్వు.

వరూధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దండు: చూ, సేన. 1; 2. మనుచరిత్రమునందు దహరించిన వరూధిని యను దేవతాస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. పితృదేవతలలోకము: చూ, లోకములు. ౧౧.

వరేణ్యము. సం. విశ. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము.

వరేణ్యుఁడు. సం. విశ. ముఖ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

వరోత్కమణి. సం. వి. న్. న. ముండమోయుటకు గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1.

వరోలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వరట. 2.

వర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము: చూ, సర్గము. 1. (సంపుటము. 3.); 2. తెగ, వర్గువు, సజాతీయ సమూహము: చూ, సమూహము; (తద్వి.— అరిషడ్వర్గములకు.— చూ, చూ, అరివర్గములు.)

వర్గములు. అం. 1: చూ, షోడశవర్గ; 2: క్షయము, స్థానము, వృద్ధి (తగ్గు, నిల్కడ, పెరుఁగుట)

వర్గయుక్కులు. అం: "ఖ, ఘ, ఛ, ఝ, ఠ, ఢ, థ, ధ, ఫ, భ." లు [మార్పు.

వర్గావర్గి. వా. సం. వి. రెండు వస్తువులయొక్క

వర్గించు. సం. స. క్రి. వర్గుచేయు.

వర్గు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పేరువరుసగా వ్రాసినలెక్క: రూ-వర్గువు; 2. క్షేత్రములపరిమితిలోనగువానికిఁగట్టెడులెక్క: రూ-వర్గువు, వర్గుమూలము; 3. కొన్నిరకముల జంత్రీలు: రూ-వర్గువు.

వర్గువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—; 4: చూ, వర్గము. 2. ఆం, భా. ద్వి. 100.

వర్గోత్తమాంశము. అం. రాశిచక్రనవాంశచక్రములయందు నొక్క గృహంబున నేగ్రహంబుండునో నాగ్రహము వర్గోత్తమాంశ యనఁబడును.

వర్చటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రీహిధాన్యము: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము); 2. పణ్యస్త్రీ: చూ, స్త్రీ. [చూ, విష్ఠ.

వర్చస్కము. సం. వి. అ. పుం, న. మలము:

వర్చస్సు. సం. వి. స్. న. 1. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 2. మంట: చూ, వహ్ని. 1; 3. రూపము: చూ, సౌందర్యము; 4: చూ, వర్చస్కము; పుం. 5. చంద్రునికొడుకు: చూ, సూనుఁడు.

వర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు: చూ, విమోచనము; 2. ఈవి: చూ, స్పర్శము. 3; 3. చంపుట: చూ, హింస. 1.

వర్జనీయము. సం. విశ. వర్జింపఁదగినది: చూ, హీనము. 3. [ర్జించు.

వర్జించు. సం. స. క్రి. (పరివర్జించు): చూ, విస

వర్జితము. సం. విశ. వర్జింపఁబడినది: చూ, హీనము. 3.

వర్జితములు. అం: పరాన్నము, పరశయ్య, పరవస్త్రము, పరదార. (4).

వర్జు. వా. వి: పాయ్యము, యాతనము, యాతవము: చూ, మానము. 1.

వర్జ్యము. సం. వి. అ. న. 1. విడువఁదగిన దోషయుక్తకాలము; విశ. 2. విడువఁదగినది: చూ, హీనము. 3.

వర్ణకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చందనము: చూ, వాసన. 1; 2. చందనము లోనగువాని పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1: పుం. 3. తెలుపులోనగువన్నె: చూ, వర్ణము. 6; 4. (ఆంధ్రవ్యాకరణమునందు) ప్రత్యయము: చూ, వర్ణకములు; పుం. 5. తిల*: చూ, శ్రీమాన్ (నువ్వులు.)

వర్ణకములు. అం. విశేష్యములకు విభక్తులనుఁ గ్రియకుఁ బురుషలనుఁ దెల్పునవి ప్రత్యయములు. వర్ణకములనిఁ బేరు. ఉదా.- "డు, ము, వు, లు, డి, రు" మొ.

వర్ణకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రంగవల్లి.

వర్ణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు: చూ, వంది.

వర్ణచతుష్కము. అం: స్థాయీవర్ణము, ఆరోహివర్ణము, అవరోహివర్ణము, సంచారివర్ణము(4)

వర్ణచతుష్టయము. అం: (చూ, మనుష్యవర్ణములు) బ్రాహ్మ, క్షత్రియ (రాచే), వైశ్య, శూద్రులు (4). (శూద్ర=కృష్ణము.)

వర్ణచిత్రాది. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుఁగుమీఁది చిత్రకంబళి: చూ, సాశూకము (రల్లకము. ౨.)

వర్ణతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణదము. సం. వి. అ. న. మలయ పర్వతమునందుఁబుట్టిన పీత చందనము: చూ, వాసన. 1.

వర్ణనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్తోత్రము.

వర్ణపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. వన్నె*: చూ, మొగలి.

వర్ణభిన్నము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ వర్ణపుష్పము*.

వర్ణమత్తిక. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అచ్చులు హల్లులు వీని క్రమము: చూ, మాతృక. 4.

వర్ణమాల నభ్యాసము చేసినవారు. అం: చూ, ఉపదేశకులు.

వర్ణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అ, అక్షరము. (తె).- అక్కరము, వ్రాయి. తద్వి.- ౧. రవర్ణమునకు.— రేఫము. (తె).— వలపలగిలుక; ౨. (చూ, తలకట్టు. 5.); ౩. ముక్కుతోఁ పలుకఁబడు అక్షరమునకు.- అనునాసికము, జిహ్వోస్థి; ౪. ప్రకృతి ప్రత్యయాదులతోఁజెడెడి యక్షరము.— అనుబంధము; ౫. అకారము, అత్తు; ౬. లఘ్వక్షరము.- అగురువు; ౭. ప్రాణాక్షరము. (తె).— అచ్చులు. (ఇత్యాది.); 2. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 3. రూపము: చూ, సౌందర్యము; 4. చందనాదులపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1. తద్వి.-వస్త్రమునకువేయు రంగునకు.—(తె) అద్దకము; 5. భేదము; చూ, వేఱుపాటు; పుం. 6.= వన్నియ-వన్నె. (సం). ఛాయ, రంగము, రాగమ్ము, రూపము. (తె).- చాయ, జిగి, డాల్-డాలు, బచ్చెన, రంగు, వన్నియ- వన్నె. తద్విశేషములు.— ౧. వర్ణములు.— హరితము (ఆకుపచ్చన), రక్తము (ఎఱుపు), శుక్లము (తెలుపు), కృష్ణము (నలుపు), పీతము (పసుపు); ౨. అయిదురంగులకు.—(తె) పంచేవన్నియ-పంచవన్నె; 3. ఆకుపచ్చనకు.— పలాశము—పాలాశము, హరితము-హరిత్తు. (తె).—ఆకుపచ్చ-ఆకుపచ్చన, పసిమి, మదుపు; (విణ.) (౧). పలాశము- పాలాశము, హరిణి, హరితము—హరిత్తు. (తె).-ఆకుపచ్చ-ఆకుపచ్చన; ౪. ఎఱుపునకు.-అరుణము, అరుణిమ, కోకనదచ్ఛవి, కోపీనము, గౌరము, తామ్రము, ధాతువు, రక్తము, రక్తిమ-రక్తిమము, రోహితము- లోహితము, లౌహిత్యము, వనము, శోణము, శోణిమ- శోణిమము. (తె).— ఎఱుపు-ఎఱ్ఱ- ఎఱ్ఱన, కావి, కెంజాయ. కెంపు, గవరన, జాజి, జాదు, జేగుఱు- జేవుఱు, జొత్తు, తొగరు-తొవరు, తొఁపు, బొమ్మంచే; (౧). ఎఱ్ఱనిది.-(విణ.) కషాయము, కోకనదచ్ఛవి, గౌరము, తామ్రము, రక్తము, రాగి, రోహితము- లోహితము, శోణము. (తె).-ఎఱ-ఎఱ్ఱ-ఎఱ్ఱన, కెంపు, జేగుఱు- జేవుఱు, తొగరు- తొవరు, బొమ్మంచే, లాలు, పడి; (౨). (తె).-ఊదా, ఊదారంగు; (3). తెలుపుమించిన యెఱుపునకు.— అరుణము, అవ్యక్తరాగము, ఉపసర్గము, పాటలము. (తె).-ఇంచుకయెఱుపు, పయ్యా— పయ్యో, పల్ల, పస్సె, పాల, పాలవన్నె, లేఁత యెఱుపు. (విణ.) పాటలము. (తె).-పయ్యా—

-పర్యా;(౪) నలుపు మించేఁగలసిన ఎఱుపు.-కృష్ణలోహితము, ధూమలము, ధూమ్రము; (విణ.)-కృష్ణలోహితము, ధూమలము, ధూమ్రము; (౫). పసుపుమీఱిన యెఱుపునకు.-అరుణము, కడారము, కద్రువు, కపిలము, కపిశము, కబిలము, కవిల, కాంచనీయ, గౌరము, పింగము, పింగళము, పిశంగము, (తె).-గోరచేఁవము-గోరజేనము- గోరజేము-గోఱజేము, పల్ల, పల్లకమ్మ, పసిమి, పస్సె, మాదవళము-మాదళము-మాదావళము- మాదావళి;(విణ.)అరుణము, కడారము, కద్రువు, కపిలము, కపిశము, పింగము- పింగళము, పిశంగము; (౬). మిక్కిలి యెఱుపు.- మంజిష్ఠ.(తె).-పెంకి; (౭)(విణ.)-కాషాయము-కాషాయి;(౮)(విణ).-కౌసుంభము-కౌసుంభి. (తె). —చెందిరిక- చెంద్రిక; ౯. (తె).—చెంగావి; (౧౦)లత్తుకచే ఎఱ్ఱనైనది.-పల్లవితము. (వి) పల్లవము; (౧౧).-(తె)నీరుకావి-నీర్కావి; (౧౨). (తె).- జోఫరా-జోబరా;(౧౩).(తె).—తోఁపు;(౧౪).(తె).-చేందురకావి- చేందురుకావి- చేంద్రికావి; ౫. తెలుపునకు.-అమలినము, అర్జునము, అవదాతము, ఉజ్జ్వలము, క, గౌరము, ధవళము-ధవళిమ-ధవళిమము, పాండరము-పాండురము, పాండిమ-పాండిమము-పాండువు, రూపము, వర్ణము, వర్ణిక, వలక్షము-వళక్షము, విశదము, శుక్లము, శుచి, శుద్ధము, శుభ్రము, శ్యేనము, శ్వేతము, సితము, స్వచ్ఛము, హరిణము. (తె.ప).-తెల్లన, తెల్లి- తెలివి, తెలుపు, తెల్లఁదనము, పలుక- పలుకన- పల్కన, వెలరు-వెలి, వెలిక, వెలువెల్ల, వెల్లన, వెల్లి, సఫేదు. (౧) తెల్లనిది. (విణ).— అర్జునము, అచ్ఛము, అవదాతము, కర్కము, ఖరువు, ధవళము, పాండురము, పాండువు, రజతము, వలక్షము-వళక్షము, గౌరము, శుక్లము, శుచి, శుద్ధము, శుభ్రము, హరిణము.(తె).-అచ్చెము తెల— తెల్ల— తెల్లన— తెలి— తెలుపు, బొల్లి, వలిపము-వల్పము-వెలిపము, వెలి-వెల్లి; (౨). నలుపుయొక్క వగాఁగల తెలుపు:—వి. కల్మాషము;(విణ).కల్మాషము; (౩)ఎఱుపుయొక్క వగాఁగల తెలుపు.—కషాయము; (౪) పసుపుమించిన తెలుపు.—(తె) (వి.) పుల—పుల్ల; (తె) (విణ) పుల్ల; (౫) తెలుపులోనగువన్నె.—వర్ణకము, వర్ణిక; (౬) పసుపుతోఁగూడిన తెలుపు.-హరిణము;(౭) (వి.) ఈషత్పాండువు, ధూసరము. (తె). బూడిదరంగు, మసర.(విణ). ధూసరము. (తె) —మసర; ౬. నలుపునకు.-అసితము, కల్మషము-కల్మాషము, కార్ష్ణ్యము, కాలము, కాలిక, కృష్ణము, ధ్యామము, నీలము, నీలిమ—నీలిమము, నైల్యము, మేచకము, శ్యామము, శ్యామలము, శ్యామిక. (తె).-కందు, కప్పు, కఱ-కఱియ-కఱ్ఱి, కఱి-కఱ్ఱి, కసీసము, కసుఁగందు, కారియ-కాఱియ-కారు, కావిరి, కుమ్మర, చామ, చామనచాయ, చామనము, నల-నల్ల-నల్లన, నల్లఁదనము, నలుపు, మకిల, మయిల-మైల, మసి, మాఁగుడు, మాయి. (౧)నల్లనిది.—అసితము, కల్మషము-కల్మాషము, కాలము, కృష్ణము, ఢ, నీలి, మలినము, మేచకము, రామ, శితి, శ్యామము, శ్యామలము. (తె).—కఱి-కఱియ, కసీసము, నలుపు, నల్ల; (౨) ఎఱుపుయొక్క వగాఁగల నలుపు.— జోనళము- జోనాళము. (విణ).—జోనళము—జోనాళము;(౩)మిక్కిలి నల్లనిది.—(తె). నురమాయి; (౪) ఇంచుక నలుపునకు.—(తె). మసక- మసకన; ౭. పసుపునకు.—అవదాతము, ఉమ, క, కంబరము, కటంకటేరి, కల్లము, కాంచనము, కాంచని, కాదరి, కావేరి, కృమిఘ్న, కుణగ, కుప, ఖలజ, గౌరము, గౌరి, ఘర్షణి, తమ

శ్వని, త్రియామ, నిశ, నిశాఖ్య (హ్వ), పింజ, పీత-పీతము, వరాంగి, బాల, రజని, వరవర్ణిని, హారిద్రి, హారిద్రాభము, హారిద్రము, హేమరాగిణి.(తె).—అడఁది-అలఁది-అళఁది-హళది-అలిది-అళిది-హళిది, చిక్కసము, పచ్చ, పచ్చఁదనము, పచ్చన, పస, పసపు-పసుపు, పసపుంజాయ, పసరు, పసరుచాయ, పసిమి-పసిమిడి, పసిరిక. (౧) పసుపువర్ణముఁ గలది.—అవదాతము, గౌరము, పీతము, బభ్రువు, హారి, హారిద్రాభము, హారిద్రము.(తె).-తోక్మము, పసపు-పసుపు, పసిరిక.(ఇందుఁగొన్ని పసుపునకును పసుపురంగునకునుగూడఁజెల్లును.); (౨) కాముకప్రియము, గంధహారిద్రాభము.(తె). కస్తురిపసుపు; (౩) ఎఱుపుమించిన పసుపు వన్నెకు.—పింజరము, మాంజిష్ఠము. (తె).—పసఱు, పసిమి. (౪) ఎఱుపు మించినపసుపు వన్నెకలది.—పింజరము, మాంజిష్ఠము. (తె).—పసను; (౫) ఆఁచిపూచికొను పసుపునకు.—(తె).- ఓలగందము, చిఱుబంతి పసుపు, పసపు-పసుపు, పూఁతపసుపు, బండారు; (౬) (తె).—కూరపసుపు; (౭) తెలుపుమించిన పచ్చనిది.—పాండరము-పాండురము-పాండువు; (౮) బంగారువర్ణము గలది.—వి. వర్ణక.(విణ).హారి; (౯)ఇంచుక పసుపురంగునకు—కులాహము;(౧౦) పీతవర్ణమైనది.—ఆపీతము; (౧౧) పులిరంగునకు.-(తె). చౌఱ—చౌటిక—చౌటిక; (౧౨) గోరోచనపువన్నెకు.—పసిమి; (౧౩) మిక్కిలి పచ్చనకు.—(తె) పచ్చపచ్చన-పచ్చపచ్చన; ౮.చిత్రవర్ణమునకు.—ఏతము, కంబరము, కర్బురము, కల్మాషము, కిమ్మీరము-కిర్మీరము, చిత్రము, పరుషము, విచిత్రము, శబలము. (తె).—కంబరము, కత్తెరి, కప్పగము, బవంతి; (౧) చిత్రవర్ణము కలది.—ఏతము, కర్బురము, కలుషము, కల్మాషము, కిమ్మీరము- కిర్మీరము, చిత్రము, విచిత్రము, శబలము. (౨) వస్త్రము వందలి చిత్రవర్ణము. (తె).-పప్పళి; ౯. చెడ్డవర్ణముకలది.—దుర్వర్ణము, ౧౦. వర్ణలేశమునకు.— (తె)-నిగ్గు; ౧౧. కోఁతివన్నెకు.— శ్యావము; (౧) కోఁతివన్నెకలది.—శ్యావము; ౧౨. వర్ణాధిక్యమునకు.— (తె).— కవురు—కౌరు; ౧౩: (చూ, రంగులు) (మిగతవానికి "చూ, హారితము. 1."); బ. 7: చూ, వర్ణచతుష్టయము; 8: చూ, స్తుతి; 9. యశము: చూ, సమాఖ్య. 1; 10. గుణము: చూ, స్వభావము; 11. ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడు కంబళము: చూ, రల్లకము; 12. మూఁత: చూ, స్థగనము; 13. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 14. సంగీతమందలి రాగము (గీత): చూ, స్వరము. 2; 15. కులము: చూ, సంతతి. 1; అం. 16: చూ, వర్ణములు. 3; 17: చూ, అష్టాదశపదార్థములు; స. 18. నాలుగు: చూ, మూఁడునొకటి.

వర్ణములు. అం. 1: చూ, వర్ణము, 6—౧; 2: చూ, వర్ణచతుష్టయము; 3: వర్ణము, అనువర్ణము, చిత్రవర్ణము (3.); 4: చూ, వర్ణము. 14.

వర్ణయతి. అం: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ణలేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: లేఖిని.

వర్ణలోపము. వా. వి. (ఉదా.- భోజనమ్=బోజనము. ఇటజకారమునకులోపము. తామరసమ్=తామర. సకారమునకులోపము. కాళహస్తి=కాళాస్తి. ఉజ్జయిని=ఉజ్జని. జయ=జే-జే. ఇత్యాది.) [వర్ణము. 6—2.

వర్ణవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పసుపు: చూ.

వర్ణవాస్తుకము. సం. వి. అ. పుం. కౌయ్యతోఁట

కూర*: చూ, శాకిని. 2 (మారిషము. 3.)
వర్ణవిభాగము. అం: చూ, కవర్గము.
వర్ణవుఁడు. సం. విణ. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు. [కర్తుః=చేంక ఇత్యాది.)
వర్ణవ్యత్యయము. హా. వి.(ఉదా.-శుచిః=చిచ్చు,
వర్ణాగమము. వా. వి. (ఉదా.-రథః= అరదము, ఇచేట 'అ' యాగమము. దేవః-దేవర. ఇట 'ర' యాగమము ఇత్యాది.)
వర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంగీతము: చూ, స్వరము. 2; 2. ఆఁడుఁదాని బ్రతుకు: చూ, స్థితి. 5.
వర్ణాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాయకుఁడు: చూ, సీకారి; 2. చిత్రకరుఁడు: చూ, శిల్పులు (ముచ్చి, రంగాజీవుఁడు.); 3 ఆఁడుదానివలన బ్రదుకువాఁడు.
వర్ణి. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు; 2: చూ, వర్ణాటుఁడు. 2; 3: చూ, వ్రాఁతకాఁడు; 4. దండకాషాయ కమండలజడలు ధరించి బ్రదికెడు వాఁడు: చూ, సన్యాసి; 5. మూర్ఖుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 6. రమ్యము: చూ, సౌందర్యము; ఈ. స్త్రీ. 7. కరిదులు: చూ, సురాష్ట్రజము, స్తంబకరి (ధాన్యము. ౨౭. ౩౦.)
వర్ణించే. సక. స. క్రి. పొగడు: చూ, స్తుతించే.
వర్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.= వన్నియ- వన్నె. 1. తెలఁపులోనగువన్నె. రూ-వర్ణకము: చూ, వర్ణము-౬-౫-(౫); 2. బంగారువన్నె:చూ, వర్ణము. ౬-౭-(౮). [పాలము. 3.
వర్ణికర్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మద్ది*: చూ,
వర్ణితము.సం.విణ.స్తుతింపఁబడినది: చూ,స్తుతము.
వర్ణిలింగి. సం. వి. న్. పుం. తాఁటదమ్ముఁడు: చూ, సన్యాసి. [సూనుఁడు. 1.
వర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కౌమారుఁడు: చూ,
వర్తకము. సం. వి.అ.పుం. 1. (వి, పు. 7, అ.): కలాయనము, వణిక్కు-వణిజ్య, వాణిజ్యము, వ్యవహారము, వ్యాపారము, సార్థవాహము. (తె).-బెహారము-బేహారము- బేహారము-బేరము-బేవరము. తద్వి.-౧. చిల్లర బేరము నకు.-(తె)-మాఱుబేరము; ౨. (తె).-అడిసాటా, తఱుగు బేరము. ("చూ, సార్థవాహము."); 2. మీనవల్లంకి; చూ, వర్తిక. 1; 3. గుజ్జుపుగొరిసె: చూ, వింఖము; 4. ఒకానొకలోహము: చూ, లోహము. 1-౧౬.
వర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సార్థవాహుఁడు. 1; 2. ప్రవర్తకుఁడు. (తె).-నడపువాఁడు.
వర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రవర్తనము, నడవడి: చూ, సమయము. 2; 2. జీవనము: చూ, వృత్తి. 2; 3.=వటము. కుఱుచే: చూ, హ్రస్వము. 1.
వర్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-వర్త్మని-వర్త్మము. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2.కాలిజాడ: చూ,సూచన. 1; 3. కదురుబిళ్ల: (చూ, తర్కువు);4.కనుఱెప్ప: చూ, ఱెప్ప.
వర్తనుఁడు. సం. విణ. 1. పొట్టివాఁడు: చూ, వామనుఁడు. 2; 2. వర్తించేవాఁడు: వర్తి.
వర్తమానకాలము. అం. 1. (నడచేతటి): చూ, కాలత్రియము; 2. కర్త్రర్థంబుపై నుండు ధాతువు వర్తమానకాల రూపంబుచేరి వర్తమానకాలంబగు.ఉదా.-వండుచున్నానుమొ.
వర్తమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృత్తాంతము: చూ, సమాచారము. 2; విణ. 2. జరుగుచున్నది వర్తమానకాలము. (దీనికి ధాతువు చివర(చున్న)యుండును.); వా. 3: చూ,విద్యమానము; అం. 4: చూ, క్రియాకాలములు.
వర్తమానార్థకము. అం. (లట్టు) జరుగుచున్న కాలమును తెలుపునది.
వర్తరూకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వర్తనీ నది: చూ, హ్రదిని (నది); 2. కాకిగూఁడు: చూ, సదనము. 1; 3.నీటియూట పాఱురంధ్రము:

చూ, వాహసము. 2.

వర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=వత్తి. దీపపు వత్తి: అన్వాసనము, దశ, వర్తిక. (తె).- చేమురు వత్తి, తిత్తి, వత్తి. తద్వి.-౧. వర్తిధూపము, (తె).-ఊఁదువత్తి, సాంబ్రాణివత్తి; ౨.పెద్ద యూఁదువత్తికి. (తె).-వాసన కొడుపు. ౩.మయినపువత్తి-మైనపువత్తి;2.దీపమునకు: చూ, స్నేహాశము; 3: చూ, గాత్రానులేపని; 4. అత్తరుబిళ్ల: చూ, వాసన. 1; (పూసెడు వాగర అని కొందఱు.); 5. కంటికాటుక: చూ, చోఁదు. 3;6. మందుచేయుట; 7. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 8. బట్ట మొదటిబద్దె: చూ, వత్తె. 2; 9. రణములకువేయు కారపు వత్తి; 10. జాబు: చూ, లేఖ. 3; విశ. (న్. ఈ. న్) 11: చూ, వర్తనుఁడు. 2.

వర్తించు. సం. అ. క్రి: రూ-వర్తిల్లు, నటించు, ప్రవర్తించు-ప్రవర్తిల్లు, ప్రవర్ధిల్లు, ప్రయోగించు. (తె).-ఆడు, ఉండు, కలుగు-కల్గు-కలువు, క్రాలు, చోఁగు, జేరగు-జేరుగు, తవణిల్లు, నడచు-నడుచు,పచేరించు-పచారించు-పసరించు,పరఁగు,పరిఢవిల్లు, పొరలు,ప్రబ్బు, మను, మాడు, వటెర్లు-వటెర్లిల్లు, వఱలు, సాగు.తద్వి.-౧.స.క్రి -అనుష్ఠించు,ఆచరించు (తె).—నడపు-నడుపు; ౨. కపటముగా ప్రవర్తించుటకు. నటించు.(తె).-అనిపించు, టక్కు-చేయు; 3. జాగరూకతతో వర్తించుటకు.- మెలఁగు, మెలయు.

వర్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: గాంజికాయము, మీనవల్లిక, రూ-వర్తకము-వర్తికము, వలనక్రిమము. (తె).-మీనవల్లంకి, మీనుల్లంకి, మీలదొంగ, మీలముచ్చు, మీలవల్లంకి, వెలిచియ-వెలిచె-వెల్చె; 2: చూ, వద్ది*; పుం. 3: చూ, వర్తి. 1. [వర్తిక. 1.

వర్తికము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ—

వర్తితము. అం: చూ, కరణములు.

వర్తిధూపము. సం. వి. అ. పుం. ఊఁదువత్తి: చూ, వర్తి. 1-౧.

వర్తిల్లు. సం. అ. క్రి: చూ, వర్తించు.

వర్తిష్ణువు. సం. విశ. (ఉ) కాలమెఱిఁగి వర్తించువాఁడు: రూ-వర్తనుఁడు. (తె).—ఉండువాఁడు.

వర్తులము. సం. విశ.= నట్రి-నట్రిన- వట్రువ. గుండ్రని: చూ, వృత్తము. 5.

వర్తులాభరణము. సం. వి. అ. న: చూ, బవిర. వను.5,ఆ: చూ, భూషణము. 2-౮-(౨౨.)

వర్త్మము. సం. వి. న్. న. 1. దారి: చూ, మార్గము. 1; 2. కనుఱెప్ప: చూ, ఱెప్ప.

వర్త్మఁడు. సం. వి. న్. న. 1. తెరువరి: చూ, వాటచారి. [హంజిక.

వర్ధకము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుతేఁకు*: చూ,

వర్ధకి. సం. వి.ఇ.పుం.=వడ్ల-వడ్లంగి: చూ,వడ్రంగి.

వర్ధతే. అం: చూ, భావవికారములు.

వర్ధనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వృద్ధి. 1; 2. నఱకుడు: విదరము. (తె).- వ్రక్క-లింత, వ్రచ్చుట: చూ, హతి; విశ. 3. పెరుఁగునది: చూ, వర్ధి; అం. 4: చూ, జన్యతాళములు.

వర్ధని. సం. వి. ఇ. న. 1. రూ-వార్ధని. గరిగె పిడత: వారిధాన్య; ఈ. స్త్రీ. 2. చీఁపురు కట్ట: చూ, సమ్మార్జని. [పాత్రము. 6-౪౬.

వర్ధమానకము. సం. వి. అ. పుం. మూఁకుడు: చూ,

వర్ధమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. —పై.—; 2. ఆముదపుఁజెట్టు: చూ, వ్యడంబకము; 3. దక్షిణపువైపుతప్ప మిగతమూఁడువైపుల నడవవాకిళ్లుగలయిల్లు: చూ, సదనము. 1; 4. నగ: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 2.); 5. అభినయసంయుక్త హస్తవిశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 6: చూ, సంయుక్త హస్తములు; 7: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

వర్ధమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.
వర్ధి. సం. విణ. వృద్ధినొందునది: రూ-వర్ధ్రి-వార్ధ్రి, వర్ధనము.
వర్ధించే. సం. క్రి. పెంచే-పెనుచే: చూ, సంవర్ధించే. భార. అర. 1, అ: నిదిగ్ధము, పాలితము.
వర్ధితము. సం. విణ. 1. పెంచఁబడినది. (గుణకారము అనికొందఱు): చూ, హెచ్చవేఁత; 2. నఱకఁబడినది: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3; 3. కప్పఁబడినది: చూ, స్థగితము; 4. నించినది: చూ, సంపూర్ణము.
వర్ధిల్లు. సం. అ. క్రి: పూరించే, ప్రవర్ధిల్లు. (తె).—అడరు, అడరుదెంచే, ఈడుమాఱు, ఈడేఱు, ఎచ్చేరిలు- ఎచ్చిర్లు- ఎచ్చిఱు; ఎదుగు, ఏచే, ఏరుపడు-ఏర్పడు, ఒదలు-పొదలు, కెరలువోడుచే, కొనలిడు, కొనలిడు, కొనలొత్తు, కొనసాగు, కోలుకొను-కోల్కొను, తలయెత్తు, తీఁగసాగు, తొంగలించే, నిక్కు, నెగడు-నెవడు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పురడించే-పురణించే- పురాయించే, పెంపగు, పెనుపడు, పెరుఁగు-పెర్గు, పెరువు-పెర్వు, పొంపిరివోవు, పొటకరించే, పొడుగు, పొదలాడు, పొదలుకొను, ప్రబలు, ప్రబ్బు, మించే, మీఱు, ముదురు, మూరిఁబోవు, రక్కొను-రెక్కొను, రహించే, రూపగు, రేకెత్తు, ఱంపిలు-ఱంపిల్లు, వీడు, సరగు, హెచ్చేరించే- హెచ్చిరిలు-హెచ్చిరిల్లు-హెచ్చిలు-హెచ్చిల్లు. తద్వి.—మిక్కిలి వర్ధిల్లుటకు.—(తె).— పెచ్చుపెరుగు. ("చూ, హెచ్చిరిలు.")
వర్ధిష్ణుత. అం: చూ, నఖక్షతములు.
వర్ధిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ). వృద్ధిబొందువాఁడు.
వర్ధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-వధ్రి: చూ, వరత్రి; విణ. 2: చూ, వర్ధి.

వర్మము. సం. వి. న్. న. రూ-వర్మ్మవు. కవచము: చూ, వారవాణము.
వర్మితుఁడు. సం. విణ. కవచముతొడిగినవాఁడు: (తె).—కత్తళీఁడు-బొందడీఁడు-బొందలీఁడు.
వర్మ్మవు. సం. వి. ఉ. న: చూ, రూ-వర్మ్మము.
వర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 పతింవర, స్వయంవర: చూ, స్త్రీ; విణ. 2. ముఖ్యురాలు: చూ, స్త్రీ.
వర్యము. సం. విణ. ముఖ్యము: చూ, శ్రేష్ఠము.
వర్యుఁడు. సం. విణ: చూ, వరేణ్యుఁడు.
వర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ: చూ, వానతఱి.
వర్షకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱగలిజేరు, యోగ్య, విటాలిక.*: చూ, శోథఘ్ని.
వర్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వడగల్లు: 2: రూ-వర్షము. 2.
వర్షధరుఁడు. సం. విణ. (రూ-వర్షధర్షుఁడు-వర్షవరుఁడు-ధర్షరుఁడు-ధర్షుఁడు) షండుఁడు: చూ, హెగ్గడి. 2.
వర్షధర్షుఁడు. సం. విణ. —పై.—
వర్షపర్వతములు. అం. 1: చూ, పర్వతము. ౨౫; 2: హిమాచలము, హేమకూటము, నిషధము, గంధమాదనము, నీలము, శ్వేతము, శృంగి, మాల్యవంతము. (8).
వర్షపాకి. సం. వి. న్. పుం. 1. నల్లమామిడి*: చూ, సహకారము (మామిడి. ౨); 2. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము.
వర్షబిందున్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.
వర్షము. సం. వి. అ. న. 1. పేడితనము: చూ, షండత్వము; పుం. న. 2: చూ, వాన. 1; 3: చూ, సంవత్సరము; 4. జంబూద్వీపము (మంచుమలమొదలు సేతు పర్యంత దేశము): చూ, ద్వీపములు. (శ్వేతద్వీపము. 2; లంక. 1.); 5. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; న. 6: ఖండము, నవకము. (తె).—తొమ్మిది, ముమ్మాత్రుఁడు— ముమ్మాత్రుడు,

ముత్తిగ; అం. 7: చూ, కాలములు; 8: చూ, ఋతువులు.

వర్షములు. అం. భారతాది.- (చూ, ఇలావృతము) (భారతము, రమ్యకము, కింపురుషము, హరి, భద్రాశ్వము, కురువు, హిరణ్మయము, ఇలావృతము, కేతుమాలము. వీనినే "చూ, నవఖండములు.- భరత, హేమకూట, నైషధ, ఇలావృత, నీల, శ్వేత, కురు, భద్రాశ్వ, కేతుమాల అని చెప్పుచున్నారు.)

వర్షరూపిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సరస్వతి. 1.

వర్షర్తువు. అం: చూ, వర్షము. 8.

వర్షవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వర్షధరుఁడు.

వర్షాంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మాసము. 1.

వర్షాంశకము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

వర్షాభువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకప్ప: చూ, హరి. 12; 2. గలిజేరు*: చూ, శోథఘ్ని; పుం. స్త్రీ. 3. కప్ప: చూ, హరి. 12; పుం. 4. ఎఱ్ఱి: చూ, సర్పము. (చూ, మత్స్యము. 1.); 5. పట్టుపురుగు: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు. 2.); 6. తెప్ప: చూ, హ్రోడము; విణ. 7. వర్షాకాలమునందుఁబుట్టినది.

వర్షాభ్వీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వర్షాభువు. 1.

వర్షారంభః ప్రారణాపర్రితము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వానకోయిల. 2.

వర్షాశనము. సం. వి. అ. న. రాజోలులోనగువారు విద్వాంసులులోనగువారికి సంవత్సరమునకొకతూరి యిచ్చెడు సంవత్సరగ్రాసద్రవ్యము: వార్షికము. (తె).- పడితరము.

వర్షించె. సం. అ. క్రి. (ప్రవర్షించె): (తె) — కురియు, గుప్పించె, తొలుకు- తొలకరించు. తద్వ.-(తె).- తొలకరించె.

వర్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దర్భకట్ట, బద్ధ బర్హజాలము. [అగరు చెక్క.

వర్షికము. సం. వి. అ. న: అనామయము. (తె).-

వర్షీయుఁడు. సం. విణ. (న్. ఈయస్) మిక్కిలి యేండ్లు చెల్లినవాఁడు: చూ, స్థవిరుఁడు.

వర్షోపలము. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వడగల్లు.

వర్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1: చూ, శరీరము; 2. మిక్కిలి చక్కనిరూపము: చూ, సౌందర్యము; 3. కొలత: చూ, పరిమితి.

వఱ. దే. వి. మేర. (దనుక-దాఁక శబ్దములతోఁ జేరినపుడు "సీ, కీవఱదనుక." శకుం. 5, ఆ. 61.): చూ, సీమ. 1.

వఱకు. దే. అవ్య. రూ-వరకు, దనుక- దాఁక, వఱదాఁక. మట్టు. (సం). (వి.) పర్యంతము.

వఱగొడ్డము. ద్వి. వి (వఱ + గొడ్డగము.) వంకర మాట. భల్లా. 4, ఆ: చూ, శబ్దము. 2.

వఱడు. దే. వి. 1. పెద్దజాతినక్క: చూ, సృగాలము; 2. ముదినక్క: చూ, సృగాలము; 3. నక్క. భార. సభా. 2, ఆ: చూ, సృగాలము.

వఱత. దే. వి. రూ-వఱతి- వఱద-వఱ- వఱ్ఱు, ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ; 2. ఏఱు: చూ, నది.

వఱతి. దే. వి. —పై.—

వఱద. దే. వి. —పై.— (ప్రవాహమునకు — జై. 5, ఆ. 28; భార. అర. 7, ఆ); 3. వర్షాధిక్యముచే నియమమును దాఁటిపాఱెడు ప్రవాహము, ముంపు, ములుగుడు: చూ, వెల్లువ. 1.

వఱదగుడి. దే. వి. సూర్యాది పరివేషము: గాలి గుడి, గుడి, గుడిచేట్టు, గుడుసు, పరిది. (సం).- ఉపసూర్యకము, చక్రము, పరిధి, పరివేషము- పరివేశము- పరివేష్టము, మండలము. తద్వ.—౧. ఎల్లగక్కులకు నడిమచోటునకు.— అఱ, కుందకము, డొకారము, నడి, నడిమి, నడు, లోఁగడ, లోను. (సం).— అంతరాళము, అభ్యంతరము, చక్రవాళము, మండలము; ౨. నడిమచోటునకు.— (చూ, మండలము. 1.) [10, స్కం. పూ.

వఱదవాఱు. దే. అ. క్రి: చూ, వెల్లిగొను. భాగ.

వఱదాఁక. వా. అవ్య: చూ, వఱకు.

వఱపు. దే. వి. రూ—వరపు. పంచ. నా. 2, ఆ. 144: అడితాౡగుడు, కఱవు, కాటకము, నిట్టు, నెవ్వ, వగ్గబడి. (సం).— అనావృష్టి, అవగ్రహము.. అవగ్రాహము, వగ్రహము, క్షామము, దుర్భిక్షము.

వఱల. దే.వి.వృద్ధ తపస్వి (అప్రి: చూ, సన్యాసి·

వఱలు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించే. భార. ద్రో. 4, ఆ: చూ, హవణిల్లు; 2. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించే; 3: చూ, వ్యాపించే. పాండు. 3, ఆ. 138.

వఱవాత. వై .వి.=: చూ, రూ-వఱువాత-వరువాత·

వఱువట్లు. దే. వి. బ. (వట్టులు + వట్టులు) మిక్కిలి వట్టులు.

వఱువట్లుగొను. దే. అ. క్రి. మిక్కిలి యెండు· కళా. 6, ఆ. 252: చూ, శుష్కించే.

వఱువాత. వై. ప్రి. రూ- వఱవాత - వరువాత· ప్రాతఃకాలమున. హరి, పూ. 5, ఆ.

వఱువాయి. వై . వి: చూ, వేఁగుజోము. [స్ఫోటము.

వఱ్ఱియ. దే. వి. రూ- వఱ్ఱె. బీఁటిక: చూ,

వఱ్ఱు. దే.వి.1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2: చూ, వెల్లువ. రామా. 8, ఆ. 163.

వఱ్ఱె. దే. వి: చూ, రూ—వఱ్ఱియ. [విరా. 2, ఆ.

వఱ్ఱొడ్డు. దే. అ. క్రి: చూ, వెల్లిగొను. 1. భార.

వల. వై. వి. 1. చేఁపలఁబట్టు జాలము: ఊఁత-ఊఁతు-ఊఁదు, జోల. (సం).—అనుగుణ్యము, ఆనాయము, కురంబము, కులపాలకము, కోమాసిక, జాలకము, జాలము, జాలిక. తద్భేదములు._గ. చేఁపలఁబట్టువలలు:- అనుకువల; ఎడవల; ఎత్తెల; కుండెవల; కొండెవల; గఱ్ఱె; గూడ; చేఁప; డొంకవల; త్రోపుడువల; దాఁటుడువల; దొడ్డివల; మకరివల; మావు; మింటముక్కిడివల; ములుతారు; మొడవల; వెడలు; సంగీతమనుకువల; సన్నపువల-సన్నవల. (సం).— అనున్యూశము, క్షేపణి; మఱిన్ని తిత్తియనువలకు.— అడ్డకొడమ, కొడమ, గఱ్ఱె, తిత్తి; మఱిన్ని చేఁపలఁబట్టివేయు బుట్టకు.—చేఁపలబుట్ట, కొడిమె-కొడివె, బుట్ట. (సం).—కువేణి, క్షారకము, మత్స్యధాని; మఱియు.—ఉంట గాలము; గాలము-గాలాము, గోరుగాలము. (సం).— బడిశము, మత్స్యబంధనము; ౨. మృగములు పక్షులు మున్నగువానిఁబట్టెడువాగురలు.—(ఎలికవల, ఏఁదువల, కుందేటివల, దొడ్డివల, పందివల, లేటివల, వంకరబోను, సవదండవల మొ: చూ, వాగుర.); 2. కామము. నై .7, ఆ. 120: చూ, వలపు. 2. (చూ, కామము6-7-8-9); విశ 3. వృత్తియందు వలను శబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. "వలకన్ను, వలకేలు." మొ.

వలఁకు. దే. వి. గూ-వలను, దిక్కు.. హరి. ఉ. 3, ఆ. 149: చూ, హరిత్తు.

వలఁకువు. దే. వి.—పై.—(కొలఁకువువంటిది.)

వలఁతి. దే. వి. 1. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; విశ. 2: చూ, సమర్థుఁడు. భార. ఉద్యో. 3, ఆ; 3 అధీనము. భీమ. 3, ఆ: చూ, వశము. 1; 4. అనుకూలము. పా. 5, ఆ. 12: చూ, స్నేహము. 1.

వలఁదోఁట. వా. వి: చూ, వనము. 2.

వలకట్టు. దే. స. క్రి. (వలను + కట్టు) అనుకూలపఱచే. కళా.6, ఆ. 153: చూ, సరిపఱుచే.

వలకడ. ద్వ. వి. (వలను + కడ) దక్షిణదిక్కు: చూ, హరిత్తు. [తాపము. 2

వలకాఁక. ద్వ. వి. మన్మథతాపము: చూ, సం

వలకాఁడు. ద్వ.వి: చూ, వలపుకాఁడు. వసు.4, ఆ.

వలకారి. ద్వ. విశ. వలపించువాఁడు, వలపించే నది. పాండు. 3, ఆ. 43.

వలక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకీకూర*: చూ సుమంగళి. [చూ, హిమాంశువు.

వలక్షగుఁడు: సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు:

వలక్షుము. సం. [వి. అ. న, విణ. రూ—వళక్షుము-:చూ, వర్ణము. 6-౫; 6-౫-(౧).

వలగొను. దే. స. క్రి. (వలను + కొను): డాపలించే-దాపలించే, తిరిగివచ్చే, తిర్గుమ్మరు, వలచుట్టు,వలపలించే. (సం).-ప్రదక్షిణించే. (చూ, వేష్టించే) [నడుము: చూ, పీఁగు 1.

వలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న: అవలగ్నము,

వలచే. దే. అ. క్రి. 1. వాసనఁగొట్టు. స్వా. 2, ఆ. 55: గుబాళించే, గుబులుకొను, బుగులుకొను; వై. స. క్రి. 2. కోరు. భాగ. ఆది. 3, ఆ: చూ, వాంఛించే; 3.=వల్. అభిలష్. కామించే: చూ,సంభోగించే; 4. జలాదులం బైకిఁదేలించే, దానించే:చూ, వడఁబోయు.

వలచుట్టు. దే. వి. (వలను+చుట్టు) 1. వలగొనుట. వసు. 5, ఆ. 26: చూ, వేష్టనము. 1; 2: చూ, వలగొను. వసు. 5, ఆ. 26.

వలజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేక్కనిచూపుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. పుడమి: చూ,హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

వలజము. సం. వి. అ. న. 1. వరిమడి:చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1-ఠ౨.);2. పైరు:చూ, సస్యము. 1; 3. ధాన్యపురాశి, మేలురాశి: చూ, సంచయము. 1 (రాశి. 2); 4. పురద్వారము: చూ, వాకిలి; 5. పోట్లాట: చూ, పోరము. 2 (యుద్ధము.); 6. గానుగ: చూ, వరరాజము; 7. సన్ననిచూపు: చూ, వీక్షణము (చిన్నచూపు=దయలేనిచూపు.)

వలతి. దే. వి. చోటు. య. 2, ఆ. 98: చూ, స్థానము. 1; 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1.

వలదు. దే. వి. 1. అధిక్యము: చూ,హెచ్చు. 2; విణ. 2. అధికము. సా. 1, ఆ. 11: చూ, హేరాళము; వా. అవ్య. 3: రూ- వద్దు. (సం).— (అవ్య): వి. "నీవురావలదు."

వలదొర. ద్వ. వి:చూ,మన్మథుఁడు. అని. 2, ఆ. (ఇట్లువలరాయఁడు మొ.)

వలన. దే. అవ. పంచమీ విభక్తియందు వచ్చెడి యొకానొక ప్రత్యయము. [చూ,వర్తిక. 1.

వలనక్రమము. సం. వి. అ. పుం. వెలిచెపిట్ట:

వలనము. సం. వి.అ.న. 1. కంటిపాప తిరుగుడు: చూ, వరజము. 7; 2. తిరుగుడు: చూ, సంచారము; పుం. 3. ఇత్తి: చూ, హరిణము. 1.

వలను. దే. వి. 1: చూ, రూ- వలఁకు. భార. అర. 2, ఆ; 2: చూ, శకునము. 1. య. 2, ఆ. 3; 3: చూ, పార్శ్వము. 2. భార. ఆది. 2, ఆ; 4: చూ, వెరవు. 1. ద్వి. రా. యు, కాం; 5: చూ, సామర్థ్యము. భార. అర. 2, ఆ; 6. ప్రదక్షిణము. రా. బాల, కాం: చూ, సంస్కృతము; 7: చూ, విధము.1.భాగ. 4, స్కం; 8. ఒప్పిదము. భార. ద్రో. 4, ఆ: చూ, సౌందర్యము; 9. శుచిత్వము. మార్క. 3, ఆ. 228; 10. అనుకూల్యము: చూ, స్నేహము. 1; విణ. 11. కుడి, దక్షిణము. భద్రా. 1, ఆ: చూ, హరిత్తు. 1; 12. యుక్తము. రా. కిష్కిం. కాం: చూ, యోగ్యము. 2.

వలపక్షము. వా. మి.వి. న్యాయము ఎఱిఁగియుఁ వ్యతిరేకమగుట: పక్షపాతము.

వలపల. దే. వి. (వలను + వల) దక్షిణభాగము. విజ్ఞా. ఆచా, కాం: చూ, వలను. 1.

వలపలగిలుక. దే. వి. రేఫము: చూ, వర్ణము. 1.

వలపలించు. దే. స. క్రి: చూ, వలగొను.

వలపు. వై. వి. 1. మదము: చూ, పోమిక; 2. యువ యువతి సంభృతప్రేమ: చొక్కు. తగులము, తమకము, తమి, మచ్చిక-మచ్చిక- మచ్చిగ, మరులు, మేలు, విరాళము-విరాలి. (సం).— అకల్పకము, మోహము,విమోహము; 3. కోరిక. భార.విరా.2,ఆ: చూ,వాంఛ; దే. వి.4.వసి.రామా.3,ఆ:చూ, వాసన. 1; 5. గంధము.శం,భా. ప్రి.106:

చూ, వాసన. 1; వా. 6. దేవురింపు: చూ, వాచేగడము.

వలపుఁగొను. వా. అ. క్రి. 1. మోహమునొందు: చూ, మేలుపడు- మేల్పడు; తద్వి.—విమోహించు; 2. దేవురించు: చూ, వాచేరు.

వలపుకత్తియ. వై. విశ. రూ-వలపుకత్తె. కాముకి: చూ, స్త్రీ.

వలపుకత్తె. వై. విశ. —పై.—

వలపుకాఁడు. ద్వ. విశ: రూ—వలకాఁడు. ఇచ్ఛ గలవాఁడు, తమకి, మత్తికాఁడు, మేలువాఁడు. (సం).— అనుకుఁడు, అభికుఁడు—అభీకుఁడు, ఆలిప్సుఁడు, ఆలోలుఁడు, కటారుఁడు, కమనుఁడు, కమరుఁడు, కమిత-కమితృఁడు- కముకుఁడు, కరుఁడు, కాంతారుఁడు, కామచారి, కామనుఁడు, కామయిత, కామలుఁడు, కామి, కాముకుఁడు, గర్ధనము (గర్ధనుఁడు), గృభ్నువు, చంచలుఁడు, చపలుఁడు, చుంబకుఁడు, మోహితుఁడు. తద్వి — గ. కామపీడితునకు (సం).—కామపీడితుఁడు, కామాతురుఁడు-కామార్తుఁడు, కోమలుఁడు, కౌలేయకుఁడు, గదయిత్నువు; ౨. దాసినికామించువానికి (సం).— కుండకీటుఁడు; 3. పరస్త్రీ రతునకు. (సం).—క్షేత్రియుఁడు; ౪: విమోహితుఁడు.

వలపుకీలు. వై. వి (వై. 7, ఆ. 175): గనయము, పోఁకముడి. (సం).— ఉచ్చ్రయము, కూర్చిక, నీవి, నీవీబంధము, వస్త్రగ్రంథి.

వలపుమోపరి. దే. వి. గంధవహుఁడు. అచ్చ. బాల, కాం. 8: చూ, వాయువు.

వలపురాయఁడు. వై. వి: చూ, మన్మథుఁడు.

వలపురుగు. దే. వి. తేలు: చూ, వృశ్చికము. 1.

వలపులాడు. వా. అ. క్రి. (బాగుపడుటకై) దేవురించు: చూ, వాచేరు.

వలబిటాకు. దే. వి: చూ, లోవ. 5.

వలభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రూ- వలభి) 1. కొణిగ, ముంజూరు: చూ, సదనము. 1; 2. చంద్రకాల: చూ, సదనము. 1.

వలభిత్తు. అం: చూ, తానములు (గహీనతానములు)

వలమానము. సం. విశ. 1. తిరుగుచున్నది. తద్వి.— తిరుగునది అనుటకు.— ఇంగము, చరము, చరాచరము, చరిష్ణువు, జంగమము, జగత్తు, త్రిపము; 2. చరించుచున్నది: చూ, వలితము. 1—౬.

వలము. దే. వి. 1. విస్తారము: చూ, హేరాళము; 2: చూ, స్థౌల్యము; విశ. 3: చూ, స్థూలము. 4. శివ. ఉ. 2, ఆ.

వలమురి. దే. వి. (వలను + మురి) 1. దక్షిణావర్తశంఖము, విష్ణుశంఖము: చూ, సంకు. 1; 2. శంఖము: చూ, సంకు. 1.

వలమురితాలుపు. దే. వి. శంఖపాణి. పాండు. 5, ఆ. 135: చూ, విష్ణువు. 1.

వలయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కడియము: చూ, భూషణము. 2-3, ౪; పుం. 2. కుండలాకారము: చూ, వృత్తము. 5; 3. కంఠమాల, మెడపఁడ: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2); వా. 4. గండమాల: చూ, వ్రణము; 5. ఒకానొక రోగము: చూ, శల్యము. 1; విశ 6. గుండ్రనిది: చూ, వృత్తము. 5; అం. 7: చూ, దండవ్యూహములు. [వృతము.

వలయితము. సం. విశ. చుట్టఁబడినది: చూ, సం

వలయు. వై. అ. క్రి. 1. వలయితమగు. పంచ. నా. 2, ఆ. 235; దే. అ. క్రి. 2. ఇష్టమగు. భార. అశ్వ 4, ఆ.: "ఇదివలయునాకివలవదు." చూ, సమ్మతించు; 3. కోరు: చూ, వాంఛించు; 4. అవశ్యకమగు. స్వా. 4, ఆ. 20; 5. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2; 6. విహితమగు. (ఈయర్థమందిది విధ్యాద్యర్థకమయి విధినిషేధములను దెలుపును.); వా 7. ప్రార్థించు. స్వా. 3, ఆ. 140: చూ

స్తుతించు; వా. 8. శాసించు: చూ, సెలవిచ్చు. ("కావలయు, రావలయు, పోవలయు, మానవలయు, మసలవలయు, వేడుకొనవలయు, తినవలయు, పెట్టవలయు, కొట్టవలయు, తిట్టవలయు" ఇత్యాది.)

వలరాచేపని. ద్వ. వి. గ్రామ్యధర్మము. నీలా. 1, ఆ: చూ, సంయోగము. [రం. 4, ఆ. 220.

వలరాజు. వై. వి: చూ, వలపురాయఁడు. ఉ,

వలరాజుతల్లి. ద్వ. వి: చూ, లక్ష్మి. 1.

వలరాజునూఁడు ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు

వలకాఁడు. వై. వి. 1: గాలకాఁడు, జాలకాఁడు, జాలరి, తీవరుఁడు, తూలి, తూలికాఁడు, పట్టపువాఁడు, పెనుమీనువేఁటరి, బోయ, నూలికాఁడు. (సం).- కుపిని, కైవర్తుఁడు, ఘోటి, జాలికుఁడు, తీవరుఁడు, దాసుఁడు, ధీవరుఁడు; 2: చూ, వలరాజు.

వలవంత. ద్వ. వి. మన్మథవ్యథ. ఉ, హరి. 7, ఆ. 193: చూ, సంతాపము.

వలవమి. వా. వి: ఒల్లఁబాటు, ఒల్లమి. (సం).- నిరపేక్షము, నిరాశము, నిస్పృహము, నైరాశ్యము, నైస్పృహ్యము.

వలవల. దే. వి. 1. ఏడ్పుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. అని. 2, ఆ. 86: చూ, హూహూ; 2. వ్రాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

వలవలన. దే. విణ. వదలినది: (సం).- విశీర్ణము.

వలవాఁడు. దే. వి. 1: చూ, వాగురికుఁడు; 2: చూ, వేఁటకాఁడు.

వలస. వై. వి.=పరదేశ. 1. రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశమునకుఁబోవుట; వా. 2. చిన్న ఊరు: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

వలసతీయు. ద్వ. అ. క్రి: వలసపోవు.

వలసపోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.—

వలసినది. దే. విణ. కోరఁబడినది, ప్రియము: ఆం, భా. తృ. 94: చూ, వాంఛ.

వలాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ—బలాక.

వలాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 2. కప్ప: చూ, హరి. 12; 3. ఇప్ప*: చూ, సుమంగళి; 4. కింజల్కము. తామరపూల దారము: చూ, సహస్రపత్రము.

వలాహకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ—బలాహకము. 1; 2: చూ, రూ—బలాహకము. 2; 3. కొండ: చూ, పర్వతము; అం. 4: చూ, రథ్యములు. [చూ, సురారి (రాక్షసుఁడు 1.)

వలాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్కసుఁడు:

వలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ—వళి. 1; 2: చూ, రూ—వళి. 2; దే. వి. (1) జేలుబు. అచ్చ. సుం, కాం. 28: చూ, శైత్యము. 1; (2). రూ—వలిమిరి. కంపము: చూ, లోలము. 1-౧; (3). గాలి: చూ, వాయువు; విణ. (4). శీతము. వసు. 3, ఆ: చూ, శైత్యము. 2.

వలికి. దే. వి. 1. బెగ్గురు: చూ, సారసము; 2. రూ—ఒలికి: చూ, శ్మశానము.

వలికిరి. దే. వి. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

వలిగొను. దే. అ. క్రి. 1. చేలిగొను: చూ, శైత్యించు; 2: చూ, వడఁకు. 2.

వలితండ్రి. దే. వి. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము.

వలితము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ—వల్గితము; విణ. 2. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము; 3. చలనము నొందినది. (చూ, వి. లోలము. 1.): లులితము—(తె. వ).—బిత్తరము: తద్వి.—౧. కదలునది అనుటకు.—కంపనము—కంప్రము, కలుషము, చంచలము, చటులము, చపలము, చరము, చలనము, చలాచలము, చికురము, తగళము, నిస్తలము, పరిప్లవము—పారిప్లవము, లోల; (చూ, వేపథువు, లోలము. 1.); ౨. కదలినది.-ఉత్త ప్తము. (తె).—చిందిలి; 3. కదలింపఁబడినది.— (చూ, వేల్లి

తము. 1.); ౪. కదలిపోయినది.— పరిగణితము; ౫. వణకునది.— (చూ, వేపథువు.); ౬. చలించేమేన్నది. (చూ, వలమానము. 2); అం. 4: చూ, ఊరూక్రియలు; 5: చూ, కరణములు; 6: చూ, ఆకాశమండలములు.

వలితసంచరము. అం: చూ, ఆకాశమండలములు.

వలినుడు. సం. విణ. రూ—వలిభుడు. ముదిమిచే ముడుతలుగల శరీరమువాడు.

వలిపని. దే. వి. శైత్యోపచారము. నీలా. 3, ఆ.

వలిపము. దే. వి. రూ-వల్పము. వెలిపము. 1. సన్నని తెలుపుబట్ట. పా. 2, ఆ. 51: చూ, వస్త్రము; 2. మడుగుబట్ట. విక్రి. 1, ఆ 136: చూ, వస్త్రము; విణ. 3. పరిశుద్ధమైనది. లక్ష్మీ. 3, ఆ. 68. రూ—వల్పము-వెలిపము: చూ, సమీచీనము. 3; 4. తెల్లనైనది. పా. 2, ఆ. 47. రూ-వల్పము-వెలిపము: చూ, వర్ణము. 6-౫. (గ). (వృత్తియందు అంత్యవర్ణము వికల్పముగలోపము. "వలిప వెన్నెల లోన" పా. 2, ఆ. 48; "వలిప చెంగావి పావడ." శశాం. 3, ఆ.)

వలిపిరి. దే. వి: చూ, వలి. (1)—(2).

వలిపిరిగొట్టు. దే. విణ. 1. వడకువాడు (చూ, కంపనుడు-కంప్రుడు); వా. 2: చూ, వాపిరిగొట్టు.

వలిపె. దే. వి: చూ, వలిపము. 1.

వలిభము. సం. వి. అ. పుం. అడుదాని కోక కుచ్చెళ్లు: చూ, వళి. 2.

వలిభుడు. సం. విణ. వలలుగలవాడు.

వలిమల. ద్వ. వి. మంచుకొండ. య. 4, ఆ. 43: చూ, పర్వతము.

వలిమలకూతురు. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి. ఆంధ్రి, పదా. సు. 11.

వలిమల్లుడు. ద్వ. వి: చూ, శివుడు.

వలిమిడి. దే. వి. పశువులకాలిమడమలరోగము: చూ, పశురోగములు.

వలిమిరి. వా. వి: చూ, రూ-వలి. 2.

వలిమొలక. దే. వి. భీముడు: చూ, వృకోదరుడు.

వలియు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, సన్నగిలు. హరి. పూ. 7, ఆ; 2. బలహీనమగు. హరి. పూ. 6, ఆ. 126; ఎత్తుపడు-ఎత్తువడు, కుంటివాలు, చీకాకుపడు, జీజోకొను, డయ్యు-దయ్యు, నలియు, బీలువోవు, బెండువడు, ముట్టబడు, లేవలేకపడు: ("చూ, సన్నగిలు.")

వలిరుడు. సం. విణ. రూ-వళిరుడు-వలీరుడు, మెల్లకంటివాడు: చూ, కేచీకు.

వలివెలుగు. దే. వి. రూ-వలివెల్గు. చంద్రుడు· వసు. 4, ఆ: చూ, హిమాంశువు.

వలివెల్గు. దే. వి. —పై.— [సదనము. 1.

వలీకము. సం. వి. అ. న. ఇంటిచూరు: చూ,

వలీనకము సం. వి. అ. పుం. కేతకి*: చూ, సూచీ పుష్పము (మొగలి.)

వలీనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వలఫురుగు.

వలీముఖనారికేళన్యాయము. అం. కోతి కొబ్బరికాయపైనుండి పడద్రోయుటయేగాని తిన లేదనురీతి.

వలీముఖము. సం. వి. అ. పుం. తఱుల మోర మెకము: చూ, వానరము.

వలీసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కశాగ్రము, కొరడాచివర; 2. కోతి సంగమము: చూ, సంయోగము; 3. పుట్ట మూల: చూ, వల్మీకము. 1. (వరీసంగమము అనియు.)

వలుద. దే. విణ. లావు: చూ, స్థూలము. 4.

వలుకు. దే. వి. రూ-వళుకు. శుభకార్యాదులయందిచ్చెడు ఫలాదుల బహుమానము: తగవు.

వలువ. దే. వి. (రూ-వలువము-వలువు—వలిపము—వలిపె- వల్పము—వల్వ- వల్వము) 1. సన్న వస్త్రము: చూ, వస్త్రము; 2. బట్ట: చూ, వస్త్రము.

వలువము. దే. వి. —పై.—

వలువు. దే. వి: చూ, వలువ. 1.కళా. 8,అ. 228.

వలె. దే. ద్రి.1. వలయున్ అనుదానికాదేశము; 2.ఉపమావాచకము: పోలె. రుక్మి.2,అ. 83.

వలెవాటు. దే.వి. (రూ–వల్లెవాటు–ఒలెవాటు–ఒల్లెవాటు) 1. వల్లెయొక్క వాటువంటి వాటు;2.వల్లెవాటుగా మెలిబెట్టి పైచేకొనిన యుత్తరీయము. పాండు. 1, అ. 198: చూ, వస్త్రము.

వల్కము. సం. వి. అ. న. రూ– వల్కలము, 1.చెట్టు మీఁది పట్ట: చూ, శకలము. 1 (బెరడు. 1.); 2. పట్ట నార: చూ, వల్కలము. 1; 3. లవంగపుఁబట్ట: చూ, వరాంగకము; 4. తునియ: చూ, శకలము. 4; 5.=పక్క: చూ, వీయె.

వల్కలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్టనార: రూ–వల్కము, శకలము. (తె).–ఏసె, నారలు, పొత్తి: (చూ, శకలము. 1; బెరడు. 1); పుం. 2: చూ, లొద్దుగు*; 3. నారచీరె: చూ, వస్త్రము.

వల్గ సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వాగె: చూ, వాగియ.

వల్గనము. సం. వి. అ. న: చూ, వల్గితము.

వల్గితము. సం. వి. అ. న. రూ–వలితము· 1: చూ, ధారలు (చూ, హయము); అం. 2: చూ, పరిచారములు; 3: చూ, అశ్వధారలు.

వల్గువు సం. వి. అ. న. 1. ఱెప్పమీఁది వెండ్రుక: చూ, వెండ్రుక. 1; పుం. 2. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1; 3. మార్దవము, మృదువు, మెత్తన: చూ, సుకుమారము. 2; విణ. 4. చక్కనిది: చూ, హృద్యము.

వల్చు. వై. స. క్రి: చూ, రూ–వలఁచు. 1–2; దే. అ. క్రి. 3: చూ, రూ–వలచు. 1.

వల్ద. దే. విణ: చూ, రూ—వలుద.

వల్పము. దే. వి, విణ: చూ, రూ–వలుపము.

వల్పు. వై. వి:చూ, రూ– వలపు. 1–2; దే. వి. 3: చూ, రూ–వలపు. 3. [గము. 1.

వల్మికము. సం.వి. అ. పుం,న: చూ, రూ–వల్మీకము.

వల్మీకపాదుఁడు. సం. విణ: (తె).—పుట్టకాలివాఁడు, బోదకాలివాఁడు. [మక్షిక.

వల్మీకమక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈఁగ: చూ,

వల్మీకపునస్సంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సురలోకమునందు వాచ్యాయనముని: చూ, సన్యాసి.

వల్మీకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: రూ– వల్మికము, ఇంద్రమూర్ధము, కారుజము, కులకము, కూటము, కృమిశైలకము, కోలకము-ఖోలకము, క్రిమిశైలము, ఖేలకము, నాకువు, వామలూరము, వామలూరువు. (తె).– చిలువకొంకి, నేలబువి, పాములబిడారు, పుట్ట, పుడమిచెలి, మదుఁగు–మదువు. తద్వి.—పుట్టమూలసు.– వలీసంగము; 2. యోని పుట్ట–లింగపుట్ట మొదలగు వ్యాధి: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1).

వల్మీకశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టచెమ్మ, పుట్టతమ్మ*: చూ, శింబి

వల్మీకసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాల్మీకిఋషి: చూ, సన్యాసి.

వల్ల. దే. అప. 1: చూ,రూ–వలన. స్వా. 2,అ. 10; విణ. 2. అనుకూలము. పా. 1, అ. 73: చూ, స్నేహము. 1.

వల్లకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ–వల్లకి.

వల్లకాడు. ద్వ. వి. (వల్లడి + కాడు) 1: చూ, శ్మశానము. కాశీ. 7, అ. 133; వా. విణ. 2. నానావిధముల పాడుచేయఁ బడినది.

వల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ–వల్లకము. 1. విపంచి: చూ, వీణె; 2. అందుగు*:చూ, సల్లకి.

వల్లడి. దే. వి. 1.అకారణమైన ఆపద: చూ, విపత్తు, 2. కొల్ల: చూ, హరణము. 1.

వల్లడికాఁడు. దే. విణ. 1. అకారణమైన ఆపద చేయువాఁడు: చూ, హింసకుఁడు; 2. కొల్ల పెట్టువాఁడు: చూ, హారకుడు. 1.

వల్లన. వా. వి. (వేదములోనగువాని) వల్లించేట: చూ, రువ్వు. 2. [పరి: చూ, సాహిణి.

వల్లభపాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపుఁగాఁ

వల్లభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుజాతిగుఱ్ఱము: చూ, హయము; విణ. 2. అనురాగము గలది: అనురక్తము, ఇష్టము, లరళము, ప్రియము, ప్రేమము, మనసు, మనస్సు, రక్తము. (తె).—బాఁతి-బ్రాఁతి; 3. కోరబడినది, అభీప్సితము: చూ, వాంఛ.

వల్లభాయితము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

వల్లభుఁడు. సం. విణ. 1. ప్రియుఁడు: చూ, సామి. 2; 2. అధిపతి: చూ, స్వామి. 2.

వల్లము. దే. వి. వరహాలజోలె. రూ-వల్లువము. హంస. 1, ఆ: చూ, సంచి (జాలియ).

వల్లరము. సం. వి. అ. న. 1. ఈరము: చూ, వీరుధము. 1; 3: చూ, శాద్వలము. 1.

వల్లరసి. దే. వి. ఒకచెట్టు: చూ, వృక్షము.

వల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిగిరించిన లేఁత కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 2. మంజరి: చూ, స్తబకము (పూగుత్తి); 3. తీఁగ: చూ, వృక్షము; 4. చెంచేవాంద్ర క్షేత్రము; 5. వేఁపుడు పిండి: చూ, సాదము. (1)

వల్లవిభాష. అం: చూ, పంచమపాడవజవిభాష.

వల్లవుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు: చూ, వ్రేఁడు; 2. రూ-వర్ణవుఁడు: చూ, సూపకారుఁడు; 3: చూ, వృకోదరుఁడు.

వల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తీఁగ: చూ, వల్లరి.3; 2. పుల్లబచ్చెలి*: చూ, పీలమోచి (బచ్చెలి.); 3. కైవర్తి*: చూ, హారిత (ముస్తకము. 1); 4. ఓమము: చూ, వాము. 2 (యవాని. 1); 5. వల్లీయను పువ్వు; 6.=వల్లె. వల్లిదేవసేనయను పేళ్లుగల సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరునిభార్యలిద్దఱిలో నొకతె: చూ, సహధర్మిణి (భార్య); అం. 7: చూ, గమకములు.

వల్లించే. దే. స. క్రి. 1. వల్లెవేయు; అం. ప్రే. 2. వల్లెవేయించే: చేదివించే.

వల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శ్రీవల్లి.*

వల్లికము. సం. వి. అ. న. పగడము. :చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు. 8)

వల్లికరజము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతిపన్ని కాయనుగు*: చూ, శాదఘ్నము.

వల్లిగము. దే వి. బొక్కెనమీఁదియినుపవలయము.

వల్లియ. దే. వి. రూ-వల్లె. వింటినారి: చూ, స్థావరము. 1. [చూ, బచ్చెలి.

వల్లిసూరణము. సం. వి. అ. పుం పుల్లబచ్చెలి*:

వల్లీజము. సం. వి. అ. న. మిర్యాల చెట్టు*: చూ, శ్యామము. 2.

వల్లువము. దే. వి: చూ, వల్లము. హంస, 6. ఆ.

వల్లూరము సం. వి. ఆ. స్త్రీ., అ. పుం, న. 1. ఎండిన మాంసము: చూ, శుక్తము. 1; న. 2. పంది మాంసము: చూ, శుక్తము. 2; 3. శివుని హస్తము: చూ, హస్తము. 1; పుం. 4. అడవినేల: చూ, హరిప్రియ. 2(భూమి.1.); 5. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 6. మందు: చూ, విషము. 6 (మందు.)

వల్లె. దే. వి. 1. తగులు. హరి.4, ఆ. 308: చూ, సూత్రము. 1; 2. వరుణుని పాశము; 3. చెప్పినది మరలఁజెప్పుట: చూ, వెండియు; అవ్య. 4. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1; వై. వి. 5.=వల్లి: చూ, వల్లి. 6.

వల్లెకోక. వా. వి. నాగులకోక: చూ, వస్త్రము.

వల్లెతాలుపు. దే. వి. రూ-వల్లెతాల్పు: చూ, వరుణుఁడు.

వల్లెతాల్పు. దే. వి. —పై.—

వల్లెవాటు. దే. వి: చూ, రూ—వలెవాటు—ఒలెవాటు—ఒల్లెవాటు. కళా. 3, ఆ. 156.

వల్వ. దే. వి: చూ, రూ-వలువ. (సన్నబట్టకు- య. 2, అ. 98.)

వల్వము. దే. వి. —పై.—

వశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2. గొడ్డుటావు: చూ, ధేనువు; 3. ఆవు: చూ, ధేనువు; 4. కూఁతురు: చూ, సూన. 1; 5. పెండ్లాము: చూ, భార్య; 6. ఆఁడుది చూ, స్త్రీ; విశే. 7 లోఁకువైనది: చూ, వశము. 5. [లాడువాఁడు.

వశంవదుఁడు. సం. విశే. లోఁకువైనట్లు మాట

వశక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వశముచేసికొనెడు మంత్రతంత్రాదికర్మము, వశీకరణయంత్రము.

వశత్వము. అం: చూ, సిద్ధులు.

వశపఱచు. మి. స. క్రి: (మి) అధీనముచేయు, స్వాధీనముచేయు. (తె.).— అప్పగించు, అప్పనసేయు, అలవరించు-అల్వరించు, ఒప్పగించు, ఒప్పనసేయు, ఒప్పించు. ("చూ, స్వాధీనము చేయు.")

వశము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వసము. లోఁకువ: చూ, స్వాధీనము. తద్వి.-మారీఫత్తు - మారీబత్తు; 5. కోరిక: చూ, వాంఛ; 3. ప్రభుత్వము: చూ, స్వారాజ్యము; 4. శక్యము: చూ, సాధ్యము. 2; విశే. 5. లోఁకువైనది, వశ: చూ, స్వాధీనము.

వశవర్తి. సం. విశే: చూ, విధేయుఁడు.

వశారోహము. సం. వి. అ. న: చూ, పుట్టగొడుగు.

వశి. సం. విశే (స్. ఈ. న్) 1. లోఁకువైనవాఁడు: చూ, స్వాధీనుఁడు; 2. ఇంద్రియ నిగ్రహము గలవాఁడు.

వశికము. సం. విశే: చూ, శూన్యము. 1.

వశిత్వము. అం: చూ, సిద్ధులు.

వశిరము. సం. వి. అ. న. రూ-వసిరము. 1. ఇందుప్పు: చూ, లవణము. 1; 2. గినియ, కిణియ*: చూ, శిరీషపత్ర; 3. నీటిబొట్టు: చూ, బొట్టు. 6; పుం. 4. ఉత్తరేను*: చూ, శైఖరికము; 5. గజపిప్పలి*: చూ, పిప్పలి. 1-౨.

వశిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

వశిష్ఠసంహిత. అం: చూ, సంహితలు.

వశిష్ఠసగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము- 13.

వశిష్ఠస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

వశిష్ఠుఁడు. అం: చూ, మహర్షులు.

వశీకము. సం. విశే. ఏనుఁగుఁ దిన్నవెలఁగపండువలె శూన్యవస్తువు: చూ, వస్తువు. 1.

వశీకరణము. సం. వి. అ. న. 1. మందుమాఁకుల చేత లోఁకువగాఁజేసికొనుట; అం. 2: చూ, తానములు (స-రి-హీనతానములు); 3. ఒకానొక మంత్రప్రయోగము: చూ, ఉపవిద్యలు.

వశీకరించు. సం. స. క్రి. మందుమాఁకుల చేత లోఁకువగాఁజేయు. [వైనది; ప్రణీతము.

వశ్యము. సం. విశే. మందుమాఁకులచేత లోఁకు

వశ్యుఁడు. సం.విశే: ఆశ్రితుఁడు, ప్రణేయుఁడు, వచనేస్థితుఁడు, విధేయుఁడు, వినయుఁడు.

వశ్యౌషధము. సం.వి. అ.న: (తె).-పెట్టుమందు.

వషట్కర్త. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక హోత: చూ, హోత; 2: చూ, సంపాదకుఁడు; 3. ఒకానొక వాద్యము: చూ, స్వరము. 2.

వషట్కారము. అం: చూ, తానములు (ని-గ-హీనతానములు.)

వషట్కృతము. సం. విశే. అగ్నియందు వేల్వఁబడిన హవిస్సు: చూ, సాదము. (1)

వస. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కమ్ముపులో బొడ్డు క్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవంటి క్రొవ్వు: చూ, వప. 1; పై. వి. (1).=వచా. రూ-వజే. (సం).-మార్వి, లోనుశ: చూ, విష *.

వసంతఋతువు. అం: చూ, వసంతము. 5.

వసంతకడిమి. ద్వ. వి. ధూళికదంబము*: చూ, హాలిప్రియము. [(అంగము. 9.)

వసంతకము. అం: చూ, రాగాంగములు.

వసంతకుసుమము. సం. వి. అ. పుం. విరిగి*: చూ, శ్లేష్మాతకము.

వసంతకుసుమాకరము. అం: ఒకానొక దివ్యౌషధము. [సాఁకుడుపులుఁగు.

వసంతఘోషి. సం. వి. న్. పుం. కోయిల: చూ,

వసంత తిలక. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("త-భ-జ-జ గగములు.8 యతి.౧౪ఛందస్సు") (దీనినే సింహోన్నతము, ఔద్ధర్షణము, శోభావతి, మధుమాధవి యనికూడనందురు.) ("శ్రీరామ, సూర్యకు, ల-సింధు, సుధాంశు-సామ్య.")

వసంత తిలక భాణము. అం. (ఈ భాణము వరదాచార్యుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

వసంతదూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సురతము: చూ, సంయోగము; 2. పంచమస్వర ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. కోయిల: చూ, సాఁకుడు పులుఁగు; పుం. 4. చూతము*: చూ, సహకారము (మామిడి.)

వసంతదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాదిరి*: చూ, స్థాలి. 2; 2. గచ్చే*: చూ, సోమరాజి; 3: చూ, వసంతమల్లిక*; 4. పాటల*: చూ, స్రివ; 5. పూలగురివెంద: చూ, శ్వేతపాకి.

వసంతద్రుమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వసంతదూతము. 4.

వసంతమల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వసంతదూతి, ఒక రకముమల్లె*: చూ, హసంతి. 3.

వసంతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, ఋతువులు. (చైత్రి, వైశాఖమాసములు): చూ, మాసద్వయము; 2. ఒకానొక రాగము: చూ, స్వరము. 2. (చూ, అంగము 9=వసంతకము); 3. నల్లపెసర*. చూ, పెసర; అం. 4: చూ, జన్యతాళములు; దే. వి. (1) పసుపు సున్నము కలిపిన యెఱ్ఱని నీళ్లు: చూ, సలిలము.

వసతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 3. రేయి: చూ, రాత్రి; 4. బుద్ధాలయము: చూ, సదనము. 1; 5. పుట్టువు: చూ, సంభవము; దే. వి. (1) సౌఖ్యము: చూ, సంతోషము; విశే. (2) సౌఖ్యకరము.

వసనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వసతి. 2; 2: చూ, వస్త్రము.

వసనాభి. వా. వై. వి.=వత్సనాభ: చూ, నాభి.

వసపడు. వై. అ. క్రి. (వసము+పడు.): చూ, వసపోవు.

వసపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (వసము + పోవు) (పాం. చా. 2, ఆ.) శక్యమగు: చెల్లు, తీరు, పోలు, వసపడు.

వసము. వై. వి.=వశః. 1. స్వాధీనత. భార. విరా. 3, ఆ; హరి. ఉ. 8, ఆ. 127: చూ, స్వాధీనము; విశే. 2. అధీనము. హరి. పూ. 5, ఆ: చూ, వసము. 1; 3. శక్యము. హరి. పూ. 3, ఆ: చూ, సాధ్యము. [వేసెడు కొయ్య.

వసల. దే. వి. రూ-వసలా. కొయ్యకు అడుసు

వసలా. దే. వి —వై.— [చూ, సదనము. 1.

వసార. దే. వి. రూ-వసారా. పంచోది, పంచే:

వసారా. దే. వి. --వై—

వసి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; వై. వి. (1) కొన చెక్కిన కొయ్య; (2) మీఁదు మొనగా నాటిన మేకు: చూ, శూలము. 4; (3) ముల్లు (ఇదే కొఱ్ఱు). ఆం, భా. ద్వి. 218: చూ, సితాగ్రము; దే. ఉప. (4) మిక్కిలి. (క్రియకుముందు వసిమాలు వసివాడు వసినాఱు. విశేష్యమునకు ముందు వసితాఁకు మొ)

వసించు. సం. అ. క్రి. వాసముచేయు: రూ-వాసించు, అధివసించు, నివసించు. (తె)— ఇమ్ముకొను, ఉండు, కాఁపురించు, కొఱలు, నడగొట్టు, నిలుచు-నిల్చు, వేంచేయు.

వసిగొను. దే. అ. క్రి. పూను: చూ, సమకట్టు. 2.

వసిరము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-వశిరము.

వసివాళ్లు. దే. వి. బ. (వసివాడు+లు) మిక్కిలి వాడుటలు: కసుగందులు.

వసిష్ఠసంహిత. అం: చూ, తంత్రములు.

వసిష్ఠసగోత్రము. అం:చూ, గోత్రము. 3.

వసిష్ఠుఁడు. అం. 1: చూ, గోత్రము. 13, 2: చూ, సన్యాసి; 3: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు; 4: చూ, బ్రహ్మలు.

వసుంధర. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. నేల:చూ,భూమి.1.

వసుకము. సం. వి. అ. న. 1. చేవుటుప్పు: చూ, లవణము. 1; పుం. 2. జిల్లేడు. *: చూ, వికీరణము. 2;3. తెల్ల జిల్లేడు*: చూ,వికీరణము.2; 4. బకపుష్పము*: చూ, శ్రీవల్లి; 5. ఒకానొకతీఁగ*: చూ, వృక్షము.

వసుఖేటము. సం. వి. అ. న. ఒకరకము డాలు: చూ, హరిగ. [చూ, శ్వానబర్బర.

వసుగంధిక. సం. వి.ఆ.స్త్రీ. కుక్కవాయింట*:

వసుగర్భ. సం.వి. ఆ.స్త్రీ. పైఁడిచేమాలాలు: చూ, భూమి. 1. [మహాదేవ, అసుధారిణి.*.

వసుచ్ఛిద్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: మహామిద,

వసుద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ,రూ-వసుధ. 1.

వసుదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుని తండ్రి: ఆనక దుందుభి.

వసుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-వసుద. నేల: చూ, భూమి. 1; అం. 2: చూ,వృత్తము.1. (ఒక్కొకపాదమునకు రెండు సగణములు. 6వ ఛంధస్సు.)

వసుధర్మిక. సం.వి. ఆ. స్త్రీ.లెంట, స్ఫటికము: చూ,స్థూలోచ్చయము.1 (రత్నములు.12-3.)

వసుధానగరము. అం. పశ్చిమ సముద్రమున నుండు వరుణునిపోలు. [చూ,భార్య. ౭౧.

వసుధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధుని పెండ్లాము:

వసునామకము. సం. వి. అ. పుం.రాచేజిల్లేడు *: చూ, వికీరణము. 2. [చూ, శ్రీవల్లి.

వసుపట్టము. సం. వి. అ. పుం. బకపుష్పము*:

వసుబంధులు. అం: చూ, విశ్వేదేవులు.

వసుభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పునర్వసునక్షత్రము: చూ, సత్తు. 1 (రిక్క. ౭.)

వసుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1:చూ,వసుధార; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (ఒక్కొక్కపాదమున ఒకతగణము, ఒకసగణము. 6వ ఛందస్సు.)

వసుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేశ్య.

వసులపాఁతఁఅ. దే. వి. ఒకానొక పందెపు కోడి పుంజో. సా. 2, అ. 126: చూ, పుంజో.

వసులు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు: చూ,విరియు. 5.

వసువు. సం. వి. ఉ. న. 1. బంగరు: చూ, లోహము. 1; 2. రత్నము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1 (రత్నములు.); 3.ధనము: చూ,హిరణ్యము. 3; 4. బుద్ధి*: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము 1-3.); 5. నీరు: చూ, సలిలము; 6. జీవుఁడు: చూ, హంసుఁడు. 2; 7: చూ, వసుపట్టము. *; 8. పలుపు: చూ, సూత్రము. 1; 9. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 10 అగ్ని: చూ,వహ్ని.1; 11. వసువను రాజో: చూ, రాజో. 1; 12. విశ్వేదేవులలోనొకఁడు: చూ, విశ్వేదేవుఁడు; 13.కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 14. ఉచ్చింత*: చూ, శుండ. 5; 15. మధురరసము; స్త్రీ. 16. ఆవు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వసువులు. అం. గణాధిదేవతలు,అష్టవసువులు:- ఆపుఁడు (అప్పము), ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, అధ్వరుఁడు, అనిలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, అనలుఁడు, ప్రభాసుఁడు. (ఇవే మఱియొక విధము:-వరుణుఁడు, పృథుఁడు, నహుషుఁడు, జయుఁడు,అనిలుఁడు, విష్ణువు, ప్రభానుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు. (8). [సూతపుత్రకుఁడు.

వసుషేణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కర్ణుఁడు: చూ,

వసూలు. వా. వి. ఆదాయము, జమ, రాఁబడిన ద్రవ్యము.

వస్త. సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి: చూ, సవిత.2.

వస్తము. సం. వి. అ. న: చూ, వస్త్యము.

వస్తాదు. వా. వి. 1. ఉపాధ్యాయుఁడు: చూ, సురాచార్యుఁడు (పంతులు.); 2. కసరతు నేర్పువాఁడు: పయిరుమాను- పైరుమాను, పయిలుమాను- పైలుమాను. (సం).—కణి, లుఠితుఁడు (చూ, సాదనకాఁడు.); 3. శాణా కత్తి త్రిప్పుటలోనగు పనులయందు నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

వస్తి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1.=బద్దె. (గుడ్డ పీలిక అని కొందఱు): చూ, వస్త్రము; 2. కీ్రఁగడుపు, పొత్తికడుపు: చూ, వ్రేఁకటి.

వస్తువు. సం. వి. ఉ. న. 1. పదార్థము: చూ, సరకు. 2. తద్వి.-శూన్యవస్తువునకు.—వశీకము; అం. 2. నాటకలక్షణమందు.—వస్తువనఁగా కథ. దీనికే ఇతివృత్తమని పేరు. ఇది ఆధారక, ప్రాసంగిక భేదముచే ద్వివిధమైనది. అధికారముచేఁగాని అధికారిచేఁగాని నివృత్తమగునది. అధికారికము ఇది అప్రధానము. అధికారిఫలమందువాఁడు. ప్రసంగవశమునవచ్చినది ప్రాసంగికము. పతాకప్రకరీభేదముచేఁ బ్రాసంగికము ద్వివిధము, దూరవ్యాపి కథ పతాక. స్వల్పకాల నివృత్తమవు కథ ప్రకరి, మొత్తముమీఁద వస్తువు ప్రఖ్యాత, ఉత్పాద్య, మిశ్రమునను ముత్తెఱంగుల నొప్పుచున్నది. పురాణ ప్రసిద్ధము ప్రఖ్యాతము. కవికల్పితముత్పాద్యము, ప్రసిద్ధకథకుఁ గొంత కల్పితము చేర్చుట మిశ్రమము ఇత్యాది.

వస్త్యము. సం. వి. అ.న. ఇల్లు: చూ, సదనము.1.

వస్త్రగ్రంథి. సం. వి. అ. న, ఈ. స్త్రీ: చూ, వలువకీలు.

వస్త్రచ్ఛేదకుఁడు. అం: చూ, జాతులు.

వస్త్రధారణ సమయము. అం. (ప్రభుత్వముగలుగును): చూ, గ్రహసమయములు.

వస్త్రనామాని. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రవృత్తి*: చూ, సముద్రాంత. 3.

వస్త్రభేదకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టలుకుట్టెడువాఁడు: చూ, సౌచికుఁడు.

వస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1.=పాఁత: అంశుకము, కశిపువు- కసిపువు, కోకము, గుహీనము, దూష్యము, నకకము, పోతము— పోత్రము-పోత్రము, వరండము, వసనము- వస్నము-వాసనము- వాసము-వాసస్సు, సిచయము. (తె).— కోక, గుండ-గుడ్డ, పాఁత, బట్ట, వలువ. తద్వి.-ఖర్పరము, ఖల్లము, ఖల్లి, చీరము; తద్వి.—౧. కోకకు:-అంబరము, అంశుకము, ఆచ్ఛాదనము, కర్పటము, కార్పాసము, కోకము, చీర, చేల-చేలము, చేలిక, ఫాలము, బావరము, పంగము, వసనము-వస్నము-వాసము— వాసస్సు, సంవ్యానము. (తె. ప).—ఒలె-ఒల్లియ-ఒల్లె, కట్టనము, కప్పడము, కోక, గుడ్డ, గుత్త, చీర-చీఁర, చేల, జీబు, జేబు, తోఁపు, పచ్చడము, పడము, పాఁత-ప్రాఁత, పావడ, పుట్టము, బట్ట, వాసెన, సేల; ౨. కట్టుఁగోకకు:— అంతరీయము, అధోంశుకము, అపినద్ధము. ఆముక్తము, ఉపసంవ్యానము, పరిధానము. (అవ్య).-అంతరము. (తె).—కట్టుఁగోక, కట్టుబట్ట, మొలకట్టు, సమ్మకగలచీర; 3. క్రొత్తచీరకు:-అనాహతము, అహతము-ఆహతము, తంత్రకము, నవాంబరము, నిష్ప్రవాణి. (తె).— కారికము, కోరా; ౪. మీఁగాలిదనుకనుండు కోకకు.— ఆప్రపదీనము, ప్రావారము. తద్వి.—అంగటట్టము, అరచేట్ట, గాగరా, తాబందు, దట్టము, పరికిణీ, పావడ, లంగ-లంగా, లుంగి-లుంగీ; ౫. పాదవుబట్టకు.—

ఆయామము. (తె).— ఉడుగర, కంగోరు, కంగోరుపావడ, చోఁపు, నిడుపు, నిడుపుకాసె, సోగ. (ఇది పొడవునకును వర్తించును.); ౬. ఎనుబగికిఁ గొన్నబట్టకు.— అసీతికము– అసీత్యము; ౭. పాదములదాఁకనుండు అంగికి.—అంగిక, ఉన్మృక్తకము, శిరస్స్నాతము. (తె).-అంగి-అంగీ; ౮. అవికకు.—అంగిక-ఆంగిక, కంచుకము, కంచులిక - కుంచులిక, కింశుకము, కుర్పాసకము-కుర్పాసము – కూర్పాసకము-కూర్పాసము, చోలము. (తె) — కంచెల, కుపసము–కుప్పసము, చేనుఁగప్పు– చేన్నుఁగప్పు, చేనుకట్టు-చేన్కట్టు, చేనుముసువు, పంజే, రవిక–రైక–అయిక – ఐక–అవిక; ౯. చొక్కాకు.—అంగరక్షు, అంగిక-ఆంగిక, అర్ధచోలకము, కుర్పాసకము-కుర్పాసము-కూర్పాసకము-కూర్పాసము; చోడము, చోలము, జామ, నిర్మోకము. (తె).—అంగరక–అంగరకా, అంగరేకు–అంగరేకు, అంగి-అంగీ, అరచేట్ట, కబాయి–కబాయీ, కమీజు, కుపసము–కుప్పసము, కుబుసము, చేట్ట, చొకా— చొకాయు— చొకాయి— చొక్కా– చొక్కాయు– చొక్కాయి– చొగా, చొలా–చోలా, జోబ్బ, దుత్తాయి, నగ, పేరణి–పేరణము– పేరిణి. తద్వి.— (౧): కోట; (౨) దూదిబొంతచొక్కాకు:— కూర్పాసము, చోలకము; (౩.):(తె).- బనియను; (౪.): ఖేలకము- ఖోలకము; (౫): (తె).-చిందియ– చిందె; (౬): (తె) టెక్కి; (౭.): కోలకము, మూర్ధత్రాణము; (౮.) (తె).— పట్టు; ౯. బాలురదట్టికి—: అర్ధోరుకము, చండాతకము, చలనము, ధటి, పుముత్తరీయము. (తె).—ఇజారు–హిజారు, ఉడుపు, కచ్చే, కాస-కాసియ-కాసె-కుఱుచే, గుడిగి, చెడ్డీ-చెడ్డి–చెడ్డీ, చేల్లడము - చేల్లాడము, జీనపటాము, దట్టి-దట్టీ, దిండు-దిండు, పేటి-పేటీ, మొలదట్టి, లాగు, షరాయి. (ఇజారులోనగునవి చీలమండలవఱకును, లాగు (పంట్లాము) లోనగునవి మోకాలువఱకును ఉండును); ౧౦. నడికట్టుకు.— అధికాంగము, పరికరము, సారసనము. (తె).— కాసెకోక, దట్టి-దట్టీ, నడికట్టు, పేటి-పేటీ; ౧౧. అంగవస్త్రమునకు.—అంగవస్త్రము, అంశుకము, ఉత్తరవాసము, ఉత్తరాసంగము, ఉత్తరీయము, ఉపవీతము, కంబళము, కక్ష్య, కర్పటము, చోడము, దీపము, పరిధానము, ప్రచ్ఛాదనము, ప్రావరణము, ప్రావారము, బృహతి–బృహతిక, వస్త్రము, సంవ్యానము. (తె).— ఉత్తరిగము, ఒలె– ఒల్లియ- ఒల్లె, ఓణి-ఓణీ, కండువ- కండువా- ఖండువా, పంచియ– పంచె, బట్ట, బయిరవాసము– బైరవాసము; తద్వి.— (తె). కొల్లాయి పంచె, గావంచే; ౧౨. మగవానిబట్టకు.— ఉపసంవ్యానము. (తె).-సోవతి, పంచియ-పంచె, పచ్చడము, వేష్టువ; ౧౩. మడిబట్టకు.— (తె).- నారమడి, మడిపంచే, మడిబట్ట, మడుఁగు-మడుపు–మడ్గు- మణుఁగు-మణువు, ముకుటము– ముక్కటము; ౧౪. బాలురకట్టుబట్టకు.- ఉరస్కటము, పంచావటము, వాలోపరీతము; ౧౫. ఉన్నిబట్టకు.- ఉన్నిబట్ట. తద్వి.— ప్లానలు, బనాతు; ౧౬. కంబళికి.- అవి: (చూ, రల్లకము); ౧౭. ఉదికినబట్టకు.— (తె).-చేలువ, చేలువబట్ట, పావడ, మడత, మడి, మడుఁగు-మడువు-మడ్గు–మడుపు- మణుఁగు-మణువు, వలిపము–వల్పము-వెలిపము; ౧౮. వెండిసరిగబట్టకు -(తె)-జెరబాజో, తగటి– తగటీ, సేరాజో, మూతాబి, సరిగ - సరిగే, సిరాజి; ౧౯. క్రొత్తబట్టకు.-(తె).-కోడలి; ౨౦. ఎఱ్ఱగుడ్డకు.-లోచకము;

౨౧. శాలువకు.- మృగరోమజము, రాంకవము, శాలువ. (తె).- జోమారు, పోరువ, పాలు_సాలువ, సెల్లా-సేలు; ౨౨. సన్న బారచోఁపునకు._ (తె).—నేఁత; ౨౩. వెడల్పుబట్టకు.-పరిణాహము. (ఇదిపొడవునకును వర్తించునని కొందఱు); ౨౪. వితంతువు బట్టకు.— జోమారు, సయినుపంచె; ౨౫. కండువా పంచెకలిసినబట్టకు.— (తె).—జోమారు; ౨౬. మగతగుడ్డకు.- (తె.) జేమటపాఁత; ౨౭. తడిసినబట్టకు.- ఆర్ద్రవస్త్రము, జలార్ద్రము. (తె).- తడిబట్ట, తడుపంచె-తడుపంచె, తడుపు, పిడప, పొత్తియ-పొత్తు-పొత్తె, పాడుగు-పాడువు; ౨౮.తడితుడుచుకొనుబట్టకు.- కర్పటము, గాత్రమార్జని, ఝిల్లి-ఝిల్లిక, నక్తకము.(తె).-తడియొత్తు; ౨౯. చిన్నగుడ్డకు.- (చూ, తడిసినబట్ట; వస్త్రము.1-౨౭.);౩౦. చేతిగుడ్డకు.—(తె).-తువాలు_తువ్వాలు, రుమాలు- రుమాలువు; ౩౧. తెరచాఁపకు:—కాండపటము, జవనిక-యవనిక, తిరస్కరణి, ప్రతిసీర, వీరకము. (తె).- చాఁప, డమాను, తెరచాఁప; ౩౨. ప్రావరణవస్త్రమునకు.-(తె) పరవా; ౩౩. మధుపర్కమునకు.-ఆనందపటము,నవోఢావస్త్రము, మధుపర్కము; ౩౪. ముతకబట్టకు.-వరాటి,వరాశి—వరాసి; ౩౫. బారచోఁపునకు.-(తె).- బారచోఁపు- బారుచోఁపు, వబారకోక, పొక్కచోఁపు; ౩౬.అంచుకమ్ములులేనిబట్టకు.-మల్లు, మల్లుతాను,ముడిబట్ట, రేకు--- ఱేకు, సయిను-సైను; ౩౭. గొప్పవెలగలబట్ట. (సం).-మహాధనము; ౩౮. సన్నపుబట్టకు.-అంశుకము,దుకూలము, పటము, వసనము, వస్నము, సుచేలకము, సూక్ష్మవస్త్రము. (తె).—నేఁత, రవపాళము, రవసెల్లా, వలువ-వలువము-వలువు-వల్వ- వల్వము, సన్నపుబట్ట; ౩౯. గొప్పబట్టకు.-కులసము. (తె).— పెద్దబట్ట; ౪౦. మైనపుబట్టకు.—సిక్థవస్త్రము. (తె).— అత్తు-హత్తు, అత్తెము, మైనపుగుడ్డ, మైనపుజిడ్డు; ౪౧. పైఁటపావడకు.-(తె). నెటిక; ౪౨. సరిగతోనేసినపట్టెకు.—(తె). పేటు; ౪౩. జేంటనేఁతబట్టకు.- (తె).-గింటెము-గెంటెము, రెంటము— రంటెము — రేఁటెము, రెట్టు; ౪౪. గుడారమునకు.—దూష్యము (చూ, సదనము. 1.); ౪౫. టోపీలలోనిభేదమునకు.-(చూ, సీసకము. 1.); ౪౬. కిరీటమునకు -(చూ, సీసకము. 1.); ౪౭. ఉదికినదోవతిజోడుకు.- ఉద్గమనీయము; ౪౮. ఉదికిన పట్టుచీరకు.— పత్త్రోర్ణము. తగ్వ.- పట్టుచీర, పట్టుపంచె, బతినీ (చూ, వస్త్రము. 1_౨౨.); ౪౯. వస్త్రపుటికి.- (తె) ఒడి; ౫౦. వస్త్రపుకట్టుకు.— ఒరగట్టు; ౫౧. కుచ్చెయిడినబట్టకు- (తె).-కుంచియ-కుంచె, నెటి-నెటిక; ౫౨: (తె).- అలుకుజొట్ట, పిడచేపాఁత— పిడుచేపాఁత; ౫౩. దోమతెరకు:- చతుష్కి, జాలిక, మళహారి. (తె).-దోమతెర; ౫౪. చేదరపుగుడ్డకు.-(తె)చేవుకము-చౌకము; ౫౫. మోటుగుడ్డకు.-(తె) జిడ్డి;౫౬. తెల్లనినాజూకుగుడ్డకు-(తె) పరకాళాగుడ్డ; ౫౭: (తె).— బరకము; ౫౮: (తె).— శేసుగుడ్డ; ౫౯. వరుసడ్డలపైనుంచెడి యొంటి గుడ్డకు. (తె).-కట్లంక;౬౦. పటకాలగుడ్డకు.- (తె). గోనెపణము; ౬౧. బొంతకు.-కంథ, కందాడిక-కదాడిక, ప్రోతము. (తె).-అంటెలు, గంత, జేడక, పప్పళిపచ్చేడము, బొంత; ౬౨. చింపిగుడ్డకు:-కంథ, కర్పటము, కుచేలము, చైత్రగంధ, నక్తకము, పటచ్చరము, ప్రోధము, సిచయము. (తె).— అంపియ-అంపె, అఱు, కప్పడము, కుచ్చెలి

గంత, కుచ్చెలిబొంత, గుండ-గుడ్డ, చింపి, చింపిగుడ్డ, చీరిక, పాఁత-ప్రాఁత, పీలిక-పేలిక-పేలికె-ప్రేలిక, మెదుగుడు; ౬౩. మాసినబట్టకు.- ఆహతము, కర్పటము, నక్తకము. (తె).- కప్పడము; ౬౪. కవచమునకు.— (చూ, వారవారణము); ౬౫: (తె).- జేబుతువ్వాలు-జేబురుమాలు; ౬౬: (తె).- జేంబుకానా- జేముకాణము; ౬౭. నల్లబట్టకు.— చగలము. (తె) — నీలి, మంజిడి; ౬౮. తలకుఁజోట్టుకొను బట్టకు.- పరివేష్టనము. (తె).- పరివట్టము. (చూ, సీసకము. 1.); ౬౯. (చూ, వస్త్రము. 1-౫౧): తెరకు.-అపటి, కాండపటము, జవనిక-యవనిక, తిరస్కర (రి)ణి, ప్రతిసీర. (తె).- గండవడము, జేవనిక, తెర, పరదా-సీము; ౭౦. వ్రాఁతపని బట్టకు.— (తె).— కలంకారి; ౭౧. నీలకలధౌతవస్త్రమునకు: (తె).—కసీసము; ౭౨. కాషాయ వస్త్రమునకు.—కాషాయము. (తె).—కావి, కావిచీర, చేందుగు, తోఁపు; ౭౩:—కౌశేయము- కౌషేయము, చీనము. (తె).— తాపిత - తాపితా. (చూ, వస్త్రము. 1-౪౭); ౭౪. నారబట్టకు:- క్షౌమము, వల్కలము.— వాల్కము; ౭౫. నారచీరకు.-చత్వరము, చీరము, పుత్రిక, వల్కలము - వాల్కము. (తె).—నారమడి, నారచీర, పొత్తిచీరె, ముంగాముచీర, ముకుటము—ముక్కటము; ౭౬. నూనెయగిసెనారచీరకు.-క్షౌమము; ౭౭. కుందేటిత్రుప్పటి చీరకు:—క్షౌమము; ౭౮. బిచ్చెగాని బట్టకు:—చీవరము; ౭౯. చైత్రకునిబొంతకు.— చైత్రగంధ; ౮౦. సన్యాసులబొంతకు.—కుచేలము. (తె)— కుచ్చెలిగంత, కుచ్చెలిబొంత; ౮౧. పటరచితమకుటమునకు.— (తె).— కుళాయ-కుళాయి-కుల్లా-కుల్లాయ-కుల్లాయి,

తాజే, తపాగము-తపారు; ౮౨. వెలిపట్టు చీరకు,— క్షోమము-క్షౌమము, ఖర్మము, దుకూలము- నేత్రము. (1). తద్వి.— (౧.) కేంపైనపట్టుచీరకు.- (తె).-తాపిత-తాపితా. (౨.) పచ్చపట్టుచీరకు.- (తె).— మాందాళి. (చూ, వస్త్రము. 1-౪౭.); ౮౩. వెలితలువకు.-కంచుకము.(తె).-తెల్లని బట్ట, తెల్లనిచీర; ౮౪:—ఉల్లోచనము,వితానము. (తె).— చేందువ, మేలుకట్టు; ౮౫. వస్త్రముకొనకు:-(చూ, వత్తె. 1-2); ౮౬. సాంద్రవస్త్రమునకు.— (తె).— గడితము, సుగ్గడితము; ౮౭. సన్యాసులకాటికి.— కర్పటము, చివరము, చీరము, చీవము, చీవరము, చీరఖండకము, శాటి. (తె).— కప్పడము, కావులు. (చూ, వస్త్రము. 1-౭౦); ౮౮. మఱుఁగుచీరకు.— యవనిక. (తె) - తెర; ౮౯. శృంగారోత్తరీయమునకు.— (చూ, వస్త్రము. 1-౧౧). (తె).— ఒలెవాటు-ఒల్లెవాటు- వలెవాటు- వల్లెవాటు, పయఁట- పయిఁట-పయ్యెఁట- పయ్యోఁట-పైఁట, పయ్యెఁద— పయ్యోఁద; ౯౦. పుత్రోత్పత్తి కోకకు -(తె).-ఒలె-ఒల్లియ-ఒల్లె, ఒల్లెచీర, వల్లెకోక. (నాగులచీర, గళ్లచీర అనియు వాడుక.); ౯౧. చిత్రవర్ణపు కోకకు.-(తె).- ఓరవలి, కఱకంచుచీర, కస్తురిమల్లెచీర, వన్నెచీర; ౯౨. ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నెచీరకు.— మాంజిష్ఠము; ౯౩. రక్తకము.(తె)-తోఁపు; ౯౪. పాడవన్నెకోకకు.-(తె).-హేరవళి-హేరావళి, హారవలి- హోరవలి; ౯౫. చిత్రవర్ణవస్త్రములు.- (తె).—కుసుమచౌర, ఏనుఁగడుగు, పట్టెమాఱుపు; పప్పళి; బవంతి; బొమ్మంచే; మంజిడి; వన్నియ— వన్నె— వన్నెచీర;

౯౬: (తె).- పొత్తి- పొత్తిక- పొత్తియ, పొత్తు, బొమ్మచీర; ౯౭. కపిలవర్ణముగల చీరకు.- (తె).— మాదవళము- మాదళము- మాదావళము- మాదావళి; ౯౮: (తె).- మయిల-మైల,, మయిలకోక- మైలకోక; ౯౯: (తె).- మేలుకమ్మిచీర; ౧౦౦. ముదుగుకోకకు.- వరాశి, స్థూలశాటకము; ౧౦౧. చలుపుచీరకు.- నిచోళము, ప్రచ్ఛదపటము; ౧౦౨. కప్పుకొనుకోకకు.-నివీతము; ౧౦౩. పఱచెడుబట్టకు.- ప్రచ్ఛదపటము. (తె).- పచ్చడము. (చూ, వస్త్రము.1—౨౦౧.); ౧౦౪. మంచికోకకు.— పటము, సుచేలకము. (చూ, వస్త్రము. 1-3౯.); ౧౦౫. నూలుబట్టకు.- కార్పాసము, ఫాలము, వంగము. తద్వి.- కౌశేయము; ౧౦౬. దుప్పటికి.-కుంబ, చరకము, చోటి-జోటి, ద్విపటము-ద్విపటి, నిచోళము, నిశారము- నీశారము, పరిచ్ఛదనము, శాటి, స్థూలశాటకము. (తె).— తోడుగు- తోడువు- తోద్దు, దుప్పటము— దుప్పటి— దుప్పటీ— దువ్వటము, దూవలువ- దూవల్వ, పచ్చడము, వీణము- వీణాము, హసావళి. (చూ, వస్త్రము. 1-౧౦౦). తద్వి.-(౧.)(తె).-రగ్గు, రజాయి; (౨) దుప్పటీలోసగమునకు.- (తె).-రేకు- రేకు; ౧౦౭. వీణెలోనగువానియొఱకు-.నిచోళము, పంజరము, ప్రచ్ఛదపటము. (తె).— గవిసెన (చూ, నిచోళము. 1.). తద్వి.-ఖడ్గాదుల యొఱకు.— పరిత్యాకారము; ౧౦౮. (తె).- జిలిబిలిచీర; ౧౦౯. చిత్తరువుగ్రాయు వస్త్రాదికమునకు.— పటము; ౧౧౦. స్త్రీపూర్వచేలాంచలమునకు -(తె).- వంటెఱఁగు; ("చూ, స్థూలశాటకము."); 2. కోక: చూ, వస్త్రము. 1—౧; అం. 3: చూ, ఉపచారములు; 4: చూ, ఐశ్వర్యములు; 5: చూ, అష్టభోగములు, భోగములు; 6: చూ, అలంకారములు.

వస్నప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నపువరము: చూ, స్నాయువు.

వస్నము. సం. వి. అ. న. 1: చూ,వస్త్రము.1; 2. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3. కూలి. (జీతము అనియు): చూ, సంబళిక. 2; 4. వెల: చూ, విలువ; 5. కన్న:చూ,లోచనము; 6. బరిణె: చూ, హరివాణము: (చూ, పాత్రము. 6-3.) [వ్యవధానము. 3.

వస్త్రాచ్ఛాదనము. సం.వి.అ. న. ముసుఁగు:చూ,

వస్త్రాదికృతచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. న. గుడ్డలో నగువాని గొడుగు: చూ, వారిత్ర.

వస్వౌకసార. అం. 1. కుబేరునిపట్టణము; చూ, సీమ. (1) (దేశములు); 2. అమరావతీ పట్టణము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

వహతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; ఈ. స్త్రీ.2.నది: చూ, ప్రవాదిని.2 (నది.)

వహతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; 2. పథికుఁడు:చూ,వాటచారి.

వహతేబ్రాహ్మణులు.అం: చూ,వక్తారీబ్రాహ్మణులు.

వహనము. సం. వి. అ. న. 1. వహించుట:చూ, సంస్కృతి. 2; 2. ఓడ: చూ, వాోడము.

వహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దుమూఁపురము: చూ, స్కంధము. 1, 2. రూ-వాహము. గుఱ్ఱము: చూ, హయము, 3. పదియాఱుతూములు; 4. ఆవులయూపిరి: చూ, వాయువు; 5. గాలి: చూ, వాయువు.

వహోరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నరము: చూ, స్నాయువు.

వహి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) 1. వహించువాఁడు: చూ, స్వీకర్త; 2. పీత: చూ, హారిలాంఛనము; దే. వి. (1) లెక్కలపుస్తకము: చూ, సంపుటము. 3; (2) పుస్తకము: చూ,

సంపుటము. 3; (3): చూ, విధము. 1. పాండు. 4, ఆ. 184.

వహించే. సం. స.క్రి. తాల్వ్య: చూ, స్వీకరించే. 3.

వహిత్రము. సం. వి. అ. న. దోనె: చూ, హోడము.

వహేలనము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము: చూ, హేళనము. తద్విశేషములకు:- చూ, హేళనము.

వహేలనుఁడు. సం. విణ. 1. తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు: అవగణితుఁడు, అవజ్ఞుఁడు, అవమతుఁడు, అవమానితుఁడు, అవరీణుఁడు, ఏకతరుఁడు, పరాజితుఁడు, పరాభూతుఁడు, పరిభూతుఁడు. (తె).— తెగడికమానిసి; 2. ఓడినవాఁడు:_పరాభూతుఁడు.

వహ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. (హవ్యమును దేవతకుఁ బొందించేవాఁడు) తద్వి.-౧. అగ్నులు:- గార్హపత్యము, ఆహవనీయము, దక్షిణము, నిర్మంథ్యము, వైద్యుతము, శూరము, సంవర్తము, లౌకికము, జాఠరము, విషకము, క్రవ్యాత్తు, క్షేమవంతము, వైష్ణవము, దస్యుమంతము, బలదము, శాంతము, పుష్పము, విభావసువు, జ్యోతిష్మంతము, భరతము, భద్రము, స్విష్టకత్తు, వసుమంతము, క్రతువు, సోమము, పితృమంతము, అంగిరస్సు (27); ౨. ఆయుర్వేదౌషధములు వండుటకు వలసిన అగ్నులు.-దీపాగ్ని, కమలాగ్ని, మందాగ్ని, గాఢాగ్ని; 3. అగ్నిపంచకము.— బుద్ధి, ఉదానము, చక్షువు, రూపము, పాతము(5); ౪. అగ్నిహోత్రుని జిహ్వలు.- కాళి, కరాళి, మనోజవ, ధూమవర్ణ, స్ఫులింగిని, విశ్వపద. (6); (౧_౨_౩_౪ ఇందుల పదములను శీర్షికాపదములుగ చేర్చలేదు); అగ్నికి:- అంకతి, అంగారకము, అంగారము-ఆంగారము, అంచతి, అగ్ని, అగ్నిహోత్రము, అగ్నిహోత్రుఁడు, అనలము, అనలుఁడు, అప్పిత్తము, అభ్రియము, అయఃపచి, అశ్వత్థుఁడు, అసితార్చి, అరము, అశము, అశిరుఁడు, ఆశీరము, ఆశుశుక్షణి, ఆశ్రయాశి (సి), ఆశ్రయాశుఁడు, ఈషిరుఁడు, ఉదర్చి, ఉద్ఘము, ఉల్క, ఉషర్బుధుఁడు, ఉష్ణము, ఊర్ధ్వశిలము, ఏధతుఁడు, క, కతమాలము, కపిలుఁడు, కర్కము, కషాకుఁడు, కాయేంధనప్రియము, కీలకము, కీలి, కుతపము, కుధాకువు, కుశాకరము, కుషాకువు, కృత్తిక, కృపీటయోని, కృశానువు-కృపాణువు, కృష్ణవర్త్మ, కృష్ణార్చి, కృష్ణుఁడు, కేతువు, కోసలము, ఘాసి, ఘృతదీధితి, ఘృతదిధ్చి, గర్భము, గుల్మి, గోపతి, చతుశ్శృంగము, చిత్యము, చిత్రభానువు, ఛాగరథము, ఛాగవాహనుఁడు, ఛిదిరము, జగత్ను (న్ను) వు, జన్యువు, జసురి, జాతవేదుఁడు, జుహూవాహుఁడు, జ్వలనము, జ్వాలాజిహ్వుఁడు, జ్యోతి, ఠ, తనూనపాత్తు, తపువు, తమోఘ్నుఁడు, తమోపహుఁడు, తరము, తుత్థము, తుషాగ్రహుఁడు, త్రిధాముఁడు, దమునసుఁడు, దహనుఁడు, ధనంజయుఁడు, ధమనుఁడు, ధూమకేతువు, ధూమధ్వజుఁడు, నాచికేతుఁడు, నారాయణుఁడు, పచి, పర్పరీకుఁడు, పవనతనయుఁడు, పాంచజన్యుఁడు, పాచకుఁడు, పావకుఁడు, పింగళుఁడు, పీసువు, పృథువు, ప్రజ్వలనము, ప్రభాకరుఁడు, బభ్రువు, బర్హి, బర్హిశ్శుష్మ, బర్హిస్సు, బహుళుఁడు, బృహద్భానువు, భాస్కరుఁడు, భుజి, మ, మంత్రదీధితి, మలిమ్లుచుఁడు, రోహితాశ్వుఁడు, వమి, వల్లూరము, వసువు, వాయుసఖుఁడు, విభాకరుఁడు, విభావసుఁడు (వు), విరోచనుఁడు, విశ్వప్సుఁడు, వీతిహోత్రుఁడు, వైశ్వానరుఁడు, శమీగర్భము, శిఖావంతుఁడు, శిఖి, శుక్రుఁడు, శుచి, శుష్మ, శుష్మము,

శోచిష్కేశుఁడు, శోణము, సధి, సప్తజి
హ్వుఁడు, సప్తదీధితి, సప్తహస్తుఁడు, సప్తా
ర్చి, సమంతభుక్కు, సమిధుఁడు, సర్వభక్ష
కుఁడు, సృదాకువు, స్వర్ణదీధితి, హరి, హవ్య
వహుఁడు, హవ్యవాహనుఁడు,
హసనీమణి, హిరణ్యరేతసుఁడు, హిర
ణ్యరేతుఁడు, హుతభుక్కు, హుతవహుఁడు,
హుతాశనుఁడు. (తె. ప).- అంటనిజేజె
(అంటరానివేల్పు), అగిని, అగ్గి, అన్నితిండి
కాఁడు, అన్నిఁదినువాఁడు, ఇంగలము- ఇంగి
లము, ఎఱుపులు, ఎఱ్ఱనివేలుపు, ఏడికవజీరు,
ఐదార, అయిరుపు-ఐరుపు, కణఁకు, కప్పుఁ
దెరువుజాడ, కప్పుఁదెరువుదారి, కప్పుత్రో
వరి, కప్పుఁదెరువరి, కరువలివిందు, కిత్తు,
గాడుపుసంగడీఁడు, గాలిచూలి, గాలినె
చ్చెలి, చేవుగంటి-చాగంటి, చిచ్చు, జేంట
మోములవేలుపు, డిగ్గి, తగరుబాబాసామి,
తగరుగవుతు-తగరుకౌతు, తిగకాళ్లదేవర,
తెమ్మెరచెలి, తెఱ-తెఱ్ఱు, దంటమోముల
దేవర, దుగమోములవేల్పు, దుగమోము
లయ్య, దుగమోరపాదుసా, నాల్గుకన్నుల
వేల్పు, నిప్పు, నిప్పుక, నీటికానుపు, నీటి
చూలి, నీటిబిడ్డఁడు, నీరుపాప, నీరుపుట్టువు,
పుబ్బుపూనిసువు, వయిరవులు- వయి
రాలు-వైరవులు-వైరాలు, వినుమనుమఁడు,
వేఁడివేలుపు, వేల్పుల మొగము, సతనాలు
కల దునీఁడు, సతనాల్కలజేజే, సతనాల్క
లపాదుసా, సెగతోఁడు. ("చూ, హుతా
శనుఁడు."); తద్విశేషములు.— ౧: (చూ,
త్రేతాగ్నులు). (తె).— ముచ్చిచ్చు,
ముయ్యగ్గి; ౨. యజ్ఞాగ్నికి.— ఉద్ధవము,
క్రతుపావకము, యజ్ఞవహ్ని, యజ్ఞాగ్ని,
యాగాగ్ని; ఉపచాయ్యము, పరిచాయ్య
ము, సమూహ్యము; ౩. గార్హపత్యాగ్నిలో
నుండియెత్తిదక్షిణాగ్నియందుంచిన అగ్నికి.-
ఆనాయ్యము; ౪. చయనాగ్నికి.—
చయనము, చేయము. (తె. ప).— వరువడ
ము; ౫. వేదప్రణిధానాగ్నికి.- జామదగ్ని;
౬. జంతువుయొక్క యాకారముగల తిన్నె
లోని అగ్నికి:-చయనము; ౭.యజ్ఞమునందు
వేదికకుఁబడమట గుండ్రని గుండమునందు
అగ్నికి.— గార్హపత్యము; ౮. శవముతో మ్రు
పై మండెడు అగ్నికి.- (తె). తలకొఱవి;
౯. విచ్ఛిన్నాగ్నిని మరలఁగూర్చుటకు —పున
స్సంధానము; ౧౦. అగ్నిసంశాగమునకు:-
సంకృతి; ౧౧. హోమరహితాగ్నికి:- సభ్య
ము; ౧౨. మంత్రాగ్నికి:— ప్రణీతము;
౧౩. అగ్నిమయమునకు.-అంగారము. (తె).
చిగుర్చు, చిచ్చెఱ-చిచ్చెఱ, నిప్పులగుంపు;
౧౪: అగ్నికణము, కుక్కుటము, విస్ఫులింగ
ము, షణ్ముఖి, స్ఫులింగము. (తె).— అదరు
లు, నిప్పు, నిప్పుకలు, నిప్పులు, మిడుఁగు-
మిడుఁగుఱులు— మిణుఁగుఱులు—మినుఁగుఱు
లు-మిడుఁగులు—మిణుఁగులు;తద్వి.- (తె) —
తుట్టు; ౧౫. మేఘాగ్నికి.—ఇరమ్మదము, నిర్ఘా
తాగ్ని, మేఘజ్యోతి, వజ్రాగ్ని; ౧౬: అనల
ము, జఠరాగ్ని; ౧౭. కాలాగ్ని; ౧౮. పర్యగ్ని
కరణాది పశు సంస్కారమునకు:— వ్యంజన
ము; ౧౯. నీరుపోసిననిప్పునకు:—(తె). కుమ్ము;
౨౦. జ్వాలలేని నిప్పునకు:— (తె). కుమ్ము.
(సం).—ఉల్క, కంతనీలకము; ౨౧. తృణా
గ్నికి:- వత్సలము; ౨౨. ఉల్కాగ్నికి.—(చూ,
రిక్క. ౨. 2171పొరట); ౨౩. కార్చిచ్చునకు.—
ఖ, దవము—దావము. (తె).-ఎగగలి—ఎరవలి,
కారగ్గి, కారుచిచ్చు-కార్చిచ్చు-కాఱుచిచ్చు-
కాఱ్చిచ్చు; ౨౪. కొఱవికి.—అలాతము, ఉల్ము
కము, జ్వలదంగారము. (తె).—కడకొఱవి,
కొఱకచ్చు, కొఱవి; ౨౫: ఇంగలము, కర్షూ
ము, కరీషాగ్ని, ఛగలము, ధాగణము.(తె).-
పిడకనిప్పు; ౨౬. మంటను.- అగ్నిజారము,

అగ్నిజ్వాల, అగ్నివశ్రిజరాయువు, అగ్ని నిర్యాసము, అగ్నిశిఖ, అర్చి, ఇ, కాఘృణి, కీలము, కేల, జ్వలనము, జ్వాల, జ్వాలము, జ్యోతి, తిట్టు, పరిజ్వలనము, మయూఖము, వర్చస్సు, వహ్నిజాతము, హేతి. (తె).— ఏర్పు, కనలు, తమట, సెగడి, మంట, సెక-సెగ-సెవ; ౨౭: అంగార్య. (తె).- బొగ్గులకుప్ప; ౨౮. బడబాగ్నికి.- ఔర్వము, కాకధ్వజము, కామ్యధృక్కు, కోశాతకి, ఘోరధ్వని, తృణధృక్కు, పాతాళము, బడబాగ్ని, బడబానలము, బాడబము, వడవాముఖము, వాణిజము, సలిలేంధనము, స్కంధాగ్ని. (తె) — నీరుచిచ్చు-నీర్చిచ్చు, మున్నీటియగ్గి, వార్వఘుటగ్గి; ౨౯. బొగ్గుకు.— (చూ, బొగ్గు.); ౩౦. అగ్నిభేదములు.—అనలము, కుకూలము, ఛగలము, వత్సలము; ౩౧. భస్మమునకు.— (చూ,భస్మము, చూ, సిగరి. 1.); ౩౨. ఉముకనిప్పునకు.— కుకూలము, కులాలము, కుసూలము, తుషానలము, ముర్మురము. (తె).— ఉముకనిప్పు, కుమ్మ, కుమ్ము; ౩౩. హోమకుండమునకు.- కుండము. (తె).—గొండము-గుండము; (త్రేతాగ్నులు= ఆహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము ఇవి క్రమముగా వేదికిఁబూర్వ దక్షిణ పశ్చిమ దిక్కులయందుండును. పంచాగ్నులు= పైమూఁడును సభ్యము, అపసధ్యము. సభ్యాపసధ్యములు ఈశాన్యదిక్కునందుండును. సామాన్యాగ్నుల భేదములు.=అనలము, కుకూలము, ఛగలము, వత్సలము. అనలము మొదలగువాని కర్థములను ఆయాపదములకడఁజూచి తెలిసికొనవలెను.(చూ, అగ్నులు).అగ్నిచటాత్కారము సంకాగము.); ("చూ, హుతాశనుఁడు."); 2. చిత్రమూలము*: చూ, వహ్నిసంజ్ఞకము; 3.గుజ్జము: చూ, హయము.

వహ్నిగర్భ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జమ్మి*: చూ, శమి.

వహ్నిగర్భకము. సం. వి. అ. పుం. రావి*: చూ, శ్యామలము. 2. [వహ్ని. 1-౨౬.

వహ్నిజాతము. సం. వి. అ. పుం. మంట: చూ,

వహ్నిజ్వాలము. అం: చూ, నరకములు.

వహ్నిదేవత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రతిపత్తు. (తె). పాడ్యమి: చూ, హరివాసరము.

వహ్నిశిఖము. సం. వి. అ. న. 1: అగ్నిశిఖము, కాంతరజము, కాలేయకము, కాలేయము, కావేరము, కశ్మీరజన్మ- కాశ్మీరజన్మము- కాశ్మీరజము, కాశ్మీరము, కుంకుమము, కుచందనము, కుబేరము, కుసుంభము, కుసుమాత్మకము, కేసరవరము, గణేశభూషణము, గాంధారము, గుడము, గోనసము, ఘుస్రము, ఘుస్రము, ఘుసృణము, చందనము, చంద్రిక, చారువు, జాగుడము, ధీరము, నాగజము, నాగసంభవము, పిశునము, పీతనము, ప్రియంగువు, రక్తము, రక్తాంగము, రక్తసరోరుహము, రుధిరము, రోహితము, లోహితచందనము, లోహితము, వరము, వీరము, సంకోచపిశునము, సంకోచము, సిందూరము, సీమంతమండనము, సూర్యరక్తసంజ్ఞము, సైమంతికము, సౌరభము. (తె. వ).-కుంకుమ పువ్వు-కుంకుమపూవు, కుంకుము, చేందురము, చేంద్రము, చెందిరము- చెంద్రము, చెంద్రిమ-చెంద్రిమము,దీరము, సిందురము- సిందూరము. (చూ,రాజార్హము. 1-౮౩-(౬.); 2: అగ్నిశిఖము,కమలోత్తరము,కరటము, కుసుంభము, పిణ్యాకము, బాహ్లికము- బాహ్లీకము, మహారజనము. (తె.వ).-కుసుంబపువ్వు-కుసుంబా- కుసుమ-కుసుమపూవు, చేందురపూవు, చెందిరిక - చెంద్రిక. తద్వి.- అడవికుసుంబపువ్వునకు.-కౌసుంభము.[రక్త.

వహ్నిసంజ్ఞిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కృత్తిక: చూ,

వహ్నిసంజ్ఞికము. సం. వి. అ. పుం: అగ్ని, అగ్నిజారము, అగ్నిమాత, కృమికంటకము, క్రిమికంటకము, చిత్రిచరణము, చిత్రము, చిత్రిమూలము, చిత్రాంగము, జ్యోతిష్యము, దహనము, ద్వీపినామాపచనము, పాఠి, పావకము, వహ్ని.*తద్వి:-అగ్ని, కాలము, కాలమూలము, చిత్రాంగము, క్రిమికంటకము. (మి. ప.).— ఎఱ్ఱచిత్రిమూలము. *.

వళక్షము. సం. వి. అ. పుం, విణ: చూ, రూ-వలక్షము. (రూ-బలక్షము అనికొందఱు.)

వళపు. దే. వి. 1: చూ, విధము. 1; 2: చూ, వెరవు. 1.

వళాంధ్రిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు. 2118 పొరట.

వళాగ్రిము. దే. వి. క్రిముక భేదము: చూ, స్రింసి. 1 (పోఁక).

వళావళి. దే. వి 1. కుతూహలము. ప్రిభా. 2, ఆ. 70: చూ, వ్యసనము.8; 2: చూ, విజృంభణము. భాను. 3, ఆ; వసు. 3, ఆ. 132;

వళావళికాఁడు. దే. వి: చూ, వ్యర్థభాషణుఁడు: ఆం, భా. తృ. 12. [నుండు వాఁడు.

వళావళికాయ. దే. వి. కుతూహలముతో

వళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రూ-వలి. 1. కడుపుమీఁది ముడుత: (తె). ఉగ్గులు, తరులు-తెఱులు, నెత్తులు, నొక్కులు, సుక్కులు. ("చూ, సుక్కులు."). తద్వి.— కడుపుమీఁది త్రివళులు: (తె)— ముత్తరంగలు, 2. బట్టనెఱి: ఊర్మి-ఊర్మిక, కక్ష-కక్షము, కచ్ఛము, గుచ్ఛి. (తె).— ఉగ్గు, కచ్చె, కుచ్చె— కుచ్చెల- కుచ్చిళ్లు- కుచ్చెళ్లు, చింగు-చెంగు, నెఱి- నెఱిక, నొక్కు, పింజె, ముడుత, రింగులు. (తద్వి.-౧. వెనుకప్రిక్క పేరిలాడు కొంగునకు.—కక్షము; ౨. అంగవస్త్రపు కొంగునకు.— కక్షము; ౩. క్రొత్త బట్ట మడతలో నున్న తక్కువచెంగునకు.-(తె). పిక్కు; ౪. కోక యొక్క కట్టుకొను చెఱఁగునకు.- (తె).— కట్టుఁగొంగు("చూ, మైజాఱు."); ౫. ఆఁడుదానికోక కుచ్చెళ్లకు.-వలిభము; ("చూ, పింజె. 1-2-3-4.")

వళితకోశము. సం. వి. అ. పుం. మొగ్గ వ్రాలిన యుపస్థ: చూ, స్మరాంగారము(భగము.12.)

వళిరుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ- వలిరుఁడు— వళీరుఁడు.

వళీరుఁడు. సం. విణ. —పై.—

వళుకు. దే. వి. 1. తగవు: చూ, రూ-వలుకు· రా, వి. 4, ఆ. 90; 2. అపదేశము. ఆం, పదా. నర. 65: చూ, వ్యాజము. 1.

వళులు. పా. 1. దీసికిఉపమానములు.- తరంగములు, నిచ్చెనమెట్లు, మేడమెట్లు, ఇసుకతరంగములు; అం. 2. (పురుషుని కడుపుపై ముడుతలు): చూ, లక్షణాంగములు. (ఒకటి గలిగిన శస్త్రహతుఁడగు. రెండు గలిగిన స్త్రీల గెలుచును. మూఁడుగలవాఁడు యోని సుఖమునొందును. నాలుగుగలిగిన సుపుత్రి వంతుఁడై పరాక్రమశాలి యగును. పార్శ్వముల వంకలైయున్న సంతసము గలుగును.); 3. (ఆఁడుదాని కడుపుపైముడుతలు.): చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు. (జలతరంగములవలె మూఁడు కనుపించియున్న నుత్తమురాలగు.)

వా

వా. సం. అవ్య. 1. ఇవార్థము, వలెను; 2. ఇతర వ్యవచ్ఛేదార్థకము: అయ్యావే, 3. అట్లైన నిట్లైనను: చూ, వికల్పార్థకములు; 4. నూతనకల్పము; 5. నిశ్చయార్థకము: చూ, సత్యము. 1; 6. మఱియొకటియు: చూ, సముచ్చయము. 1;

7. తిరుగులాడుట, విహారము: చూ, సంచారము; 8. మంచికల్పము: చూ, సుకల్పము; వై. వి.=వాక్. రూ-వాయి. (1) నోరు: చూ, వదనము. 1; (2): చూ, వాదర. కై 2, ఆ. 79; (3) మొగము: చూ, వదనము. 2.

వాంకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సముద్రము.

వాంచే. వై. ప్రే. వంగఁజేయు: చూ, రూ-వంచే. 2.

వాంఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=ఇచ్ఛ: అనుతర్షము, అనుషంగము, అనుస్మరణము, అపేక్ష, అభిరతి, అభిలాష, అభీప్సితము, అభీష్టము, అర్థి, ఆకలనము, ఆకాంక్ష, ఆగ్రహము, ఆదిత్స, ఆమిషము, ఆశ, ఆశంసనము, ఆశాస్తి, ఆశిత, ఆశీస్సు, ఆసక్తి, ఇచ్ఛ, ఇషణము, ఇష్టి, ఈప్స, ఈహ, ఉత్థానము, ఉదాసము, ఏషణము, కాంక్ష, కాంతి, కామన, కామము, కామి, కౌతుకము, గమనము, గాధము, గార్ధ్యము, జ, చికీర్ష, ఛందస్సు, జృంభితము, తర్కము, తర్షము, త్వట్టు, తృష, తృష్ణ, దయితము, దోహదము, పరాయణము, ప్రతియత్నము, ప్రియము, భగము, మతి, మనోరథము, రుచి, లిప్స, వ, వరము, వల్లభము, వశము, వ్యసనము, శంస, శంసనము, శోభ, సమ్మతి, స్పృహ, హృద్యము. (అవ్య).-అజ్. (తె. ప).—అక్కఱ, అరుసము, అర్మిలి, ఆస, ఆసత్తి, ఆసపాటు, ఇంపు-ఇంబు, ఇచ్చ, ఇయ్య-ఈయ, ఏఁకట, కచ్చ, కసి, కాయువు-కాయ్వు, కెలసము, కొసరు, కోరిక-కోరికి-కోరెక-కోర్కి, క్రచ్చ-క్రచ్చ, చేవవు, జెంజాటము, జేడ్డు, జేడ్డుతనము, తగులము, తగులు-తౌలు, తమి, తరితీపు, తలఁపు, తివుట, తీపి, తోఁపిక, తోఁపు, నర్మిలి, పట్టింపు, పట్టు, బాళి, మచ్చిక-మచ్చికె-మచ్చిగ, మాఁటు, ముచ్చట, మోజో, రహి, వచ్చ, వలపు, వాఁపిరి, వేడుక-వేడ్క, సడ్డ, సోము, హాళి. ("చూ, హాళి.") తద్విశేషములు.- ౧. అత్యాశకు.— అపేక్ష, అభిరుచి, అభిష్వంగము, ఆశ, ఉత్కృష్ణ. (తె).—ఆస, ఉబలాటము, ఏఁకట, పేరాస, వాఁపు; ౨. దురాశకు.-అర్థాశ, ఆధి, దురాశ, పరిత్యాశ, వాసన. (తె)—అడియాస; ౩. పరద్రవ్యాపేక్షకు.-అభిధ్య; ౪. కుత్సితమైనయాశకు.- కదీహ; ౫. ఎఱుఁగనిచ్చయించుటకు.- (అవ్య)-ఖలు; ౬. అధికేచ్ఛకు.-లాలస.. లాలసము-లాలూచి; ౭. కొలువనిచ్చేకు:— దిధక్షు; ౮. గెలువనిచ్ఛకు:— జిగీష, దేవకము, దేవనము. తద్వి.-విజిగీష; ౯. గ్రహింపనిచ్ఛకు:—జిఘృక్షు; ౧౦. చంపనిచ్ఛకు.—జిఘాంస, ద్రోహము; ౧౧. చావనిచ్ఛకు:-ముమూర్ష; ౧౨. చూడనిచ్ఛకు:-దిదృక్షు; ౧౩. తెలియనిచ్ఛకు.— జిజ్ఞాస; ౧౪. నిర్మింపనిచ్చేకు:— నిర్మిమీష; ౧౫. పోవనిచ్ఛకు.— జిగమిష, సిసృప్స; ౧౬. బోధగానిచ్చేకు:- బుభుత్స; ౧౭. మిక్కిలి యిచ్చేకు:—నిరతి; ౧౮. రక్షింపనిచ్ఛకు:— రిరక్షు; ౧౯. రమింపనిచ్ఛకు:- రిరంస; ౨౦. విడువనిచ్చేకు.-జిహాస; ౨౧. విననిచ్చేకు.—శుశ్రూష; ౨౨. సంధింపనిచ్చేకు:-సంధిత్స; ౨౩. సంభోగేచ్ఛకు:- (తె.)దూల, మసకము; ౨౪. సృజింపనిచ్చేకు:- సిసృక్షు; ౨౫. హరింపనిచ్చేకు:- జిహీర్ష; ౨౬. అనుభవింపనివస్తువునందుగలయిచ్చేకు.- కుతుకము, కుతూహలము, కౌతుకము, కౌతూహలము, తమి; ౨౭. అంతటరమింపవలయునని చ్చేకు:- ఆరిరంస; ౨౮. అన్నము మీఁదియిచ్చేకు:— (తె).— చొరవ; ౨౯. చెప్పనిచ్చేకు.— వివక్షు; ౩౦. ఒకటివెనుక నొకటి వ్యాపింపనిచ్చేకు.- వీప్స;

(విణ). ౩౧. ఇచ్ఛగలఅది అనుటకు.-కమనము, క్రమము, కామనము, కాముకము; ౩౨. కోరఁదగినది అనుటకు.— అపేక్షణీయము, అపేక్ష్యము, కామ్యము, చికీర్షితము, వాంఛనీయము; ౩౩. కోరఁబడినది అనుటకు.— అపేక్షితము, అభీప్సితము, అభీష్టము, అర్దితము- అర్థితము, ఆకాంక్షితము, ఆశంసితము, ఆసేచనము, ఇష్టము, ఈప్సితము, ఈహితము, కాంక్షితము, దయితము, వృష్టము, ప్రార్థితము, ప్రియము, లలితము, వల్లభము, వాంఛితము, సమీహితము, హృద్యము. (తె).-కోరిక, బాఁతి-బ్రాఁతి, వలసినది. ("చూ, వాళి.")

వాంఛనీయము. సం. విణ. అపేక్షణీయము: చూ, వాంఛ. ౩౨.

వాంఛించు. సం. స. క్రి: అపేక్షించు, అభిలషించు, అభ్యర్థించు, అర్థించు, ఆకాంక్షించు, ఆశించు, ఇచ్ఛించు, కాంక్షించు, ప్రార్థించు, వరించు-వరియించు; అ. క్రి: -(మి). అపేక్షపడు, ఆశపడు. (తె).— అక్కఱగొను, అక్కఱపడు, ఆసపడు, ఎలయు, పనివడు, మరగు, తమికొను, పురపురలాడు; స. క్రి:— ఆసచేయు, ఆసించు, ఇంచు, ఇచ్ఛగించు, కచ్చెకొను, కోరు, గ్రుక్కిలుమింగు-గ్రుక్కిళ్లుమ్రింగు, గ్రుక్కుమిక్కుమను, తివురు, నోరూరు, మరగు, వలచు, వేడు, వేడుకపడు, వేడుకసేయు. తద్వి.—వివక్షించు.

వాంఛితము. సం. విణ. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛ. ౩౩.

వాంఛితుఁడు. సం. విణ. ప్రియవస్తువును కోరువాఁడు: ఆశంపిత- ఆశంసిత- ఆశంసువు. (తె).—కోరువాఁడు. తద్వి.—౧. మిక్కిలి ఆశగలవానికి.-లోలుపుఁడు- లోలుభుఁడు; ౨. చెప్ప నిచ్ఛించువానికి.—వివక్షువు.

వాంఛిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వ్యభిచారిణి.

వాంతము. సం. విణ.= వాఁతి. 1. వాంతియొత్తఁబడినది; 2. వెడలఁగ్రక్కఁబడినది: ఉద్గీర్ణము, ఉద్వాంతము, నిరస్తము, నిర్గతము, నిర్గళితము. తద్వి.— వెడలఁబడినది అనుటకు.—నిర్యాతము. [శునకము.

వాంతాదము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ,

వాంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= వాంతి. 1: అలంబుషము, ఉద్గరణము, ఛర్దనము- ఛర్దము- ఛర్ది, ప్రచ్ఛర్దిక, లేఖనము, వమథువు, వమనము, వమి- వమీ. (తె. వ.)— ఓకర, ఓకరింత-ఓకలింత-ఓకిలింత- ఓకిలి, కక్కు- కక్కుడు- క్రక్కు- క్రక్కుడు, కక్కఁదెవులు, కుముటు, గ్రక్కర, చేలది, డోఁకు, వాంతి-వాఁతి. తద్వి.-పిల్లి వాంతికి.కాశికి; వై. వి. (1).= వాంతి: చూ, వాంతి. 1. [యూఁదువాఁడు.

వాంశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లంగ్రోవి

వాఁక. వై. వి. 1. ఏఱు: చూ, నది; 2: చూ, రూ-వాగు. 1; విణ. 3.= వక్రి. వంకర. పర. 4, ఆ. 205: చూ, వేల్లితము. 3; దే. వి. 4. కరవాఁక: చూ, భూమి. 1.

వాఁకతాలుపు. ద్వ.వి. గంగాధరుఁడు. పాండు. 1, ఆ: చూ, శివుఁడు.

వాఁకుడు. వై. వి.=వ్యాఘ్రి. *: చూ, స్పృశీ. (దగ్గు, ఉబ్బసము తగ్గించును.)

వాఁగడుపు. దే. వి. (వాఁపు + కడుపు) వాఁపుగల కడుపు. శుక. 3, ఆ: చూ, ప్రేఁకటి (భ్రూణము. 1.)

వాఁగరత. వై. వి. (వాఁగులు + అరత) రూ-వాగర్త. సముద్రతీరము. (వృత్తియందేకవచనాంతము.) ఏనాదము. (సం). కూలడి కుక్క: చూ, రోధస్సు.

వాఁగర్త. వై. వి. —పై.—

వాఁగు. వై. వి. 1. సెలయేఱు: చూ, నది. 1; 2. దండు. భార. విరా.3, ఆ: చూ, సేన.1; ఆ. 89. 3. పేలు: చూ, పదరు 5; 4.= వాగ్. ప్రోఁగు. విజ.1, ఆ: చూ, శబ్దించే.

వాఁగుడు. వై. వి. మ్రోఁగుడు. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

వాఁగులు. వై. వి. బ. అలలు: చూ, వీచి. 1.

వాఁచే. వై.అ. క్రి. 1.=వాఛ్. ఏఁకరు-ఏఁకారు. వి, ఫు. 6, ఆ; 2: ఊఁడు.

వాఁడి. దే. వి. 1. నైశిత్యము. భార. సౌ. 1, ఆ; విజ. 3, ఆ. 8: రూ—వాఁడిమి, కూచి, పదను, వాని, వాలు, వాలురమ్ము. (సం).— ఖరము—ఖరువు; 2. గూ—వాఁడిమి. భార. ఉద్యో. 4, ఆ: చూ, శౌర్యము; 3. ప్రతాపము. ఆం, భా. ద్వి. 190: చూ, రూ—వాఁడిమి. 1; విణ. 4. పదనైనది: (సం). క్ష్ణుతము, తేజితము, నిశితము, నిశాతము: చూ, శాతము. 2; 5. తీక్ష్ణను: చూ, సంజ్వరము. 2; 6. కూ్రరము. నిర్వ. 10, ఆ. 129: చూ, రౌరవము. 2; అం. 7: చూ, జేతనము. 4 (త్రియము.)

వాఁడిగలాఁడు. దే. విణ: చూ, శూరుఁడు.

వాఁడిచేయు. దే. స. క్రి. నూఱు, పదనుపెట్టు.

వాఁడిచేయుట. వా. వి: (సం).—ఉత్తేజనకము.

వాఁడిమగఁడు. దే. విణ: చూ, వాఁడిగలాఁడు.

వాఁడిమి. దే. వి. 1: తీండ్రి, వాఁడి, వాలు, విడి, వేఁడి, వేఁడిమి. (సం).— తేజము, ప్రతాపము; 2: చూ, శౌర్యము; 3 పదను: చూ, వాఁడి. 1.

వాఁడిముక్కువాఁడు. వా. వి: గద్దముక్కువాఁడు—గ్రద్దముక్కువాఁడు, డొల్లిముక్కువాఁడు, బుల్లిముక్కువాఁడు. (సం):— ఖరణసుఁడు— ఖురణసుఁడు.

వాఁడు. దే. స. అపురుషుఁడు. (అ శబ్దమునకు మహదర్థక ప్రథమైక వచనరూపము. మహత్తు.) (ఇట్లు ఈశబ్దమువీఁడు.)

వాఁత. వై. వి. తెవులుగొంటులైన పశ్వాదులకు వేసెడుచోఁడు: డాగు, రచ్చె-అచ్చె. అంపు. (సం).—రక్షు. [(రూ-వాంతి.)

వాఁతి. వై. వి.=వాంతి: చూ, వాంతి. 1.

వాఁపి. వై. విణ.(వాపు+ఇ.): చూ, శోఫరోగి.

వాఁపిరి. ద్వ. వి.(వాఁపు + ఇరి.) ఏఁకట: చూ, వాంఛ. [అపేక్ష: చూ, వాఁపిరి.

వాఁపు. వై. వి. 1: చూ, శోఫ; 2. మిక్కిలి

వాకట్టు. ద్వ. వి 1. (మూలికా మంత్రములచేత చేసెడు) వాగ్బంధనక్రియ. విష్ణు. పూ. 2, ఆ; విణ. 2. వాగ్బంధనము చేయునది. కళా. 2, ఆ. 171; కళా. 3, ఆ. 79; వా. 3. నియమితకాలము దాఁటినది, నిరుపయోగమైనది, అనుగుటకు పక్కలేనిది. "శాకట్టు వాకట్టు అయినది."

వాకబు. వా. దరియాప్తు-దర్యాప్తు, విచారణ: చూ, సంఖ్య. 3.

వాకము. దే. విణ: చూ, వాటము. (1).

వాకాటు. ద్వ. వి. వాగ్వాదము: రూ-వాగాయిత్తము.

వాకిటిలెంకలు. వా. వి. బ. ద్వారపాలకులు.

వాకిలి. ద్వ. వి. (వా + ఇల్లు.) దుర్గముపుర ద్వారము. (వాకు, ఇల్లు అనువాని మూలపదములను గానుంచి మిశ్రపదము గాఁజేసినయెడల నచ్చే తెనుఁగు ప్రయోగములకు విరోధమగుచున్నది): గవఁక— గవఁకు— గవుఁకు, పెద్దవాకిలి. (సం).— కూటము, గోపురము, పరిఘము, వలజము, వారము. (చూ, సదనము 1.). తద్విశేషములు.— 1. గడపకు.— కడప — గడప. (సం).— ఉదుంబరము, కుతుపము, గృహావగ్రహణి, గేహళి, దేహళి; 2. తలుపుతగిలించినచేట్రమునకు.—గుంబము-గుమ్మము, దారబందము-దోరము— దువారము— దర్వాజా, మొకము,

మొగ, మోము, మొగము, సరబడి. (సం).-గోపురము, ఘర్ఘరము, ద్వారబంధము, ద్వారము, నిర్వ్యూహము, వారము; ౩. దొడ్డి గుమ్మమునకు.- దొడ్డివాకిలి, పెరటిగుమ్మము; ౪. లోపలివాకిలికి.- లోవాకిలి. (సం).-అంతర్ద్వారము, పరిచ్ఛన్నము; ౫. పెద్దతలుపునకు.- బోరతలుపు-బోర్తలుపు; ౬. పసులదొడ్డి తలుపునకు.-పలుఁగాడి, పెండియము-పెండెము; ౭. తలుపునకు.—తలుపు—తల్పు. (సం).— అరరము, అగళము, కపాటము- కవాటము, కవటి-కవాటి, ఘనాఘనము, ద్వారకంటకము, నిష్కుటము, ప్రతీహారము, సంభావన; ౮. తడికకు.-అంతిక-అంతికె, తడక-తడిక-తడికె-తడుక, దడి;౯:-(చూ, లచ్చికమ్మి). (మిగతవానికి "చూ, సదనము. 1."); వా. 2.ఇంటినిగాని దొడ్డినిగాని చేరియున్న నాలుగుగోడలనడిమిభాగము."పిల్లలు వాకిట ఆడుకొనుచున్నారు;" "పనికత్తె వాకిలిఊడ్చినది"; 3.ఇంటియందు మొదటిద్వారము దాఁటఁగానే కాన్పించేనాలుగుగోడల నడిమి భాగము, నడవ, "పెద్దలు వాకిటఁగూర్చుండి మాట్లాడుచున్నారు.": చూ, హజారము.

వాకు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1.=పలుకు. రూ-వాక్కు: చూ, శబ్దము. 2; 2. రూ-వాక్కు. పలుకుఁజెలి: చూ, సరస్వతి; వై. వి. (1). పంతము: చూ, స్పర్థ. 4; (2).=వాక్కు. మాట, పలుకు: చూ, శబ్దము. 2.

వాకూచి. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-వాగుజి-వ్యాకోచి. కారుగచ్చే*: చూ, సోమరాజి.

వాకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1.=వాగు. ద్వి. రా. కిష్కిం, కాం: చూ, శబ్దించు; 2. అఱచు. అచ్చ. యు, కాం. 226; ప్రే. 3. వాకొలుపు-వాకొల్పు. నై. 7, అ. 61.

వాకొనుట. ద్వ. వి. వచనము. ఆం, భా. వి- 11: చూ, వచనము.

వాక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-వాకు. 1; 2: చూ, రూ-వాకు. 2; అం. 3: చూ, హృషీకము; 4: చూ, కరణములు; 5: చూ, కర్మేంద్రియములు (ఇంద్రియములు); 6: చూ, మానసిక పూజాకుసుమములు.

వాక్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సంజ్ఞ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; 3. కవీశ్వరుఁడు: చూ, మాటలల్లువాఁడు; విణ. 4. మిక్కిలి చతురముగ మాటలాడువాఁడు.

వాక్పరుషము. అం: చూ, క్రోధజములు.

వాక్పారుష్యము. అం. 1: చూ, క్రోధజములు; 2: చూ, వ్యవహారపదములు; 3. (కఠినముగఁ బలుకుట): చూ, సప్తవ్యసనములు.

వాక్యగతదోషములు. అం. (కావ్యదోషములు పద అర్థగతములై దోషములుండును. పదగతములు వాక్యగతములుఅని పదదోషములు ద్వివిధము. అందు పదదోషములు ౧౭:—(చూ, కావ్యదోషములు); వాక్యదోషములు:—౧. అక్రమము (క్రమముతప్పుట), ౨. విసంధి (సంధితప్పు), ౩. ప్రక్రమభంగము (మొదటి నియమము తుదకుఁజెడుట), ౪. పునరుక్తి (చెప్పినదే చెప్పుట), ౫. అపూర్ణము (క్రియాన్వయములేనిది), ౬. వాక్యసంకీర్ణము (వాక్యముల కూడిక), ౭. వ్యాకీర్ణము (భ్రాంతికరాన్వయము), ౮. అధికపదము (లేనిపోని మాటలు చెప్పుట), ౯. వాచ్యవివర్జితము (చెప్పఁదలఁచినది మానుట), ౧౦. అరీతి (రసమునకుచితముకాని పదరచన), ౧౧. న్యూనోపమ (తక్కువనుపోల్చుట), ౧౨. అధికోపమ (ఎక్కువను బోల్చుట), ౧౩. సమాప్తపునరాత్తము (వాక్యార్థముఁ బూర్తిచేసియు

మరలఁజెప్పుట), ౧౪. అస్థాన సమాసము (అపదసమాసము), ౧౫. ఛందోభంగము (ఛందస్సు తప్పుట), ౧౬. యతిభంగము (యతి తప్పుట), ౧౭. పతత్ప్రకర్షము (అతిశయముతప్పి చెప్పుట), ౧౮. భిన్నలింగము (లింగభేదము), ౧౯. భిన్నవచనము (వచనభేదము), ౨౦. అక్రియలేక అశరీరము (క్రియలేకుండుట), ౨౧ సంబంధ వర్జితము (సంబంధము లేకుండఁజెప్పుట), ౨౨ వాక్యగర్భితము (చెప్పఁబోవు దాని నడుమ మఱియొక వాక్యమిముడ్చుట.); మఱికొందఱు: శబ్దహీనము, క్రమభ్రష్టము, విసంధి, పునరుక్తియుతము, వ్యాకీర్ణము, వాక్యసంకీర్ణము, అపూర్ణము, వాక్యగర్భితము, భిన్నలింగము, భిన్నవచనము, న్యూనోపమము, అధికోపమము, భగ్నచ్ఛందము, యతిభ్రష్టము, అశరీరము, అరీతికము, విసర్గలుప్తము, అస్థానసమాసము, వాచ్యవర్జితము, సమాప్తపునరాత్తము, సంబంధవర్జితము, పతత్ప్రకర్షము, అధికపదము, ప్రక్రమభంగము అని ౨౪ గాను; మఱికొందఱు:— అక్రమము, పునరుక్తి, అరీతి, భిన్నలింగము (భిన్నవచనము), పరుషము, విరుద్ధము, విరసము, అతిమాత్రము, హేతుశూన్యము, నిరలంకృతి అని పదియును; మఱికొందఱు:—అక్రమము, పునరుక్తి, అపూర్ణము, కర్తృపదము క్రియాపదము భిన్నవచనముల నుండుట, ఏకదేశాన్వయము, వ్యాకీర్ణము, వాచ్యవివర్జితము, అరీతి, న్యూనోపమము, అధికోపమము, సమాప్తపునరాత్తము, న్యూనపదము, అశరీరము, అధికపదము, ప్రక్రమభంగము, పతత్ప్రకర్షము, భిన్నలింగము అని ౧౭ గాను భిన్నాభిప్రాయములం జూపియున్నారు; (అర్థదోషములకు—చూ, అర్థదోషములు. అర్థదోషములు అను శీర్షికాపదముకడఁజూపిన రీతిని ౧౮ కలవు. కాని మఱికొందఱు:— హీనోపమ, అధికోపమ, అసమోపమ, అప్రసిద్ధోపమ, పరుషము, వ్యర్థము, ఏకార్థము, ససంశయము, విరుద్ధము, విరసము, అప్రయోజనము, అతిమాత్రము (లోకాతీతము), హేతురహితము, నిరలంకృతి (జాతిశూన్యము), అశ్లీలము (లజ్జాకరము), సహచరచ్యుతము(సరిగానిదిఁగూర్చుట), భిన్నము(సంబంధములేనిది)౧౭ అనియు; మఱికొందఱు:—వ్యర్థము, హీనోపమము, అధికోపమము, అసమోపమము, అఖ్యాతోపమము, పరుషము, విరుద్ధము, విరసము, హేతుశూన్యము, సహచరచ్యుతము ౧౦ అనియు: (చూ, కావ్యదోషములు, కావ్యగుణములు.)

వాక్యగతము. అం. 1: చూ, అత్యంత తిరస్కృతవాచ్యము (రెండవది పదగతము); 2: చూ, అర్థాంతర సంక్రమిత వాచ్యము (రెండవది పదగతము.)

వాక్యగర్భితము అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వాక్యదోషములు. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వాక్యము. సం. వి. అ. న. 1. పదపదార్థము యొక్క పరస్పరసంబంధము చెడక యేకార్థత్వముంగలిగి క్రియతోఁగాని తదితరముతోఁగాని ముగిసెడి పదసముదాయము. (౧. కర్తృ కర్మ క్రియగలది వాక్యము; ౨. వాక్యము సంపూర్ణవాక్యము, అసంపూర్ణవాక్యము అని ద్వివిధము; క్రియాసహితము రహితము అని సంపూర్ణవాక్యము ద్వివిధము. సమాపక క్రియతోఁగూడినది క్రియాసహితము. అసమాపక క్రియతో నంత్యమగునది యసంపూర్ణవాక్యము, క్రియలేనిది క్రియారహితవాక్యము; 3. వాక్యములు.—

సామాన్య వాక్యము, సంబంధ వాక్యము, ఉపవాక్యము, సముదాయవాక్యము, మహా వాక్యము అని వాక్యమైదువిధములు. (సమాపకక్రియతోఁగూడినది సామాన్యవాక్యము, సంబంధ సర్వనామములతోఁగూడినది సంబంధవాక్యము, కర్తగాఁగాని కర్మగాఁగాని వాడఁబడు వాక్యముపవాక్యము, అసంపూర్ణ వాక్యముతోఁగాని యుప వాక్యముతోఁ గాని కూడిన సముదాయ వాక్యము, రెండు సామాన్యవాక్యముల సంబంధముగలది మహా వాక్యము ఇత్యాది); 2. వాక్యములకుపమానములు — శేషుఁడు, బృహస్పతి, బ్రహ్మ మొ; 3. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

వాక్యసంకీర్ణము. అం: చూ, వాక్యదోషములు.

వాకుృచ్చు. ద్వ. స. క్రి. (వా + కూర్చు.) 1. పేరుచెప్పు. కళా. 1,ఆ 7: చూ, శబ్దించు; 2. చెప్పు. విక్ర. 5, ఆ.120: చూ, శబ్దించు (సంధిని వికారము.)

వాకుృచ్చుట. ద్వ. వి: చూ, వాకొనుట.

వాక్శుద్ధి. అం: చూ, శుద్ధులు

వాగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.= వాగె: చూ, వాగియ.

వాగఱ. దే. వి. (వ్రాయు + కఱ్ఱ) మిచ్చెవాఁడు చిత్తరువు వ్రాసెడుతూలిక. (సంధిని వర్ణలోపము): జాలిని, తూలిక, దూషిక.

వాగలము. వై. వి. రూ—వాగళము - వాగల్లము. కళ్లెపుమొగి, ఖలీనముఖము.

వాగళము వై. వి. —పై.—

వాగల్లము. వై. వి —పై.— [వాకాటు.

వాగాయిత్తము. వై. వి. వాగ్వివాదము:

వాగియ. వై. వి.=పగ్గ. రూ - వాగె, లగాము, కళ్లెము. (పం).—అవక్షోణిక, పగ్గ, వాగ, (చూ, ముఖరజ్జువులు.)

వాగీశాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

వాగీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; 3. కవీశ్వరుఁడు: చూ, వాక్పతి. 3.

వాగీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాగిరాట్టు.

వాగుజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.= బావంజి*: చూ, వాకూచి.

వాగుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మృగములను పక్షులను పట్టెడి) ఉరి: (తె).— ఉచ్చు, ఉరి, గుచ్చిక, జిగురుఁగండె— జీగురుఁగండె, జోవ్వ, పఱ. తద్విశేషములు.— ఉరి; ఉరిగోల; ఒడితాడు; కగకణీ; కాలుచ్చులు; చిక్కము; జిగురుఁగండె— జీగురుఁగండె; తలముల్లు; తీపుఁద్రాడు, బోను. (చూ, వల. 1.)

వాగురికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాలికుఁడు, వలవాఁడు: చూ, వేఁటకాఁడు.

వాగె. వై. వి.= వాగా: చూ, రూ - వాగియ.

వాగ్గులికుఁడు సం. వి. అ. పుం: (తె):—అడపకాఁడు.

వాగ్దండము. అం: చూ, త్రిదండము. 1-2.

వాగ్దానము. అం: చూ, కన్యాదానాంగములు.

వాగ్మి. సం. వి. న్. పుం. 1. చిలుక: చూ, శుకము; 2. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; విశే. 3. యుక్తి యుక్తముగా మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త. 1.

వాఘీబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, పఞ్చద్రావిడబ్రాహ్మణులు.

వాఙ్మయము. సం. వి. అ. న. (చూ, వేదము, ఉపవిద్యలు.) వాఙ్మయము:— ౧ వైదిక విజ్ఞానము, ౨ భాష, 3 వాఙ్మయ విభాగము, ౪ ఋక్సంహిత, ౫ సామసంహిత, ౬ బ్రాహ్మణములు, ౭ వేదాంగములు, ౮ గృహ్యసూత్రములు, ౯ స్మృతులు, ౧౦ భాష్యములు; (౧. వైదిక విజ్ఞానము:— (౧) వేదనిత్యత్వాపౌరుషేయత్వ విచారము, (౨) ఋగ్వేద వాక్య విచారణ, (3) అపౌరుషేయత్వవిచారపర్యవసానము, (౪) వేదకాలము, (౫) అదితియుగాది సిద్ధ

యము; ౨. భాష:— (౧) సంస్కృత, (౨) లాటిన్, (౩) గ్రీకు, (౪) జర్మనీ, (౫) ఇంగ్లీషు, (౬) ఆర్యలిపి, (౭) జ్యోతిర్జ్ఞానము లిపి, (౮) ఆర్యభాష, వ్యావహారిక భాష, స్థితి, (౯) సంస్కృత ప్రాకృతములు, (౧౦) ప్రాకృతములు దేశభాషలు, (౧౧) సంస్కృతభాష మొ; ౩. వాఙ్మయ విభాగము:—(౧) వేదములు, (౨) సంహితల పౌర్వాపర్యము, (౩) త్రయి-అథర్వణము, (౪) వేదప్రశంసాదులు; ౪. ఋక్సంహిత:— (౧) మండలక్రమమున ననువాక విభాగము, (౨) మండలక్రమమున సూక్త విభాగము, (౩) ఋక్సంఖ్యానిర్ణయము, (౪) సూత్ర ద్రష్టలు— సూక్తములు, (౫) మండలద్రష్టలు— మండలములు, (౬) మండలములు— ఏర్పాట్లు, (౭) ఋషుల ఇతిహాసములు, (౮) ఋగ్వేద దేవతలు, (౯) ఋగ్వేద శాఖలు, (౧౦) ఋక్సంహిత లోని వర్ణనలు; ౫. సామసంహిత:— (౧) సామసంహిత విభాగము, (౨) సామవేదసంప్రదాయము, (౩) సామగాచార్య పరంపర, (౪) సామగానప్రవచన కర్తృపరంపర, (౫) యజుర్వేదము, (౬) యజుశ్శాఖలు, (౭) యజుశ్శాఖలపౌర్వాపర్యాది విచారణ, (౮) తైత్తిరీయసంహితవిభాగము, (౯) తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ విభాగము, (౧౦) కాండములు—ఋషులు, (౧౧) సంహితా విషయము, (౧౨) పశుమేధము— నరమేధము, (౧౩) దేవతాఛందస్సులు, (౧౪) సంహితలోని వర్ణనలు, (౧౫) రుద్రప్రశ్న ప్రశస్తి, (౧౬) వాజసనేయసంహిత, (౧౭) అథర్వసంహిత, (౧౮) అథర్వణశాఖలు, (౧౯) శౌనకీయాధ్వర సంహిత, (౨౦) సంహితావిషయవిచారము, (౨౧) పైప్పలాద సంహితా చరిత్ర, (౨౨) అథర్వణ సంహిత— మంత్ర ద్రష్టలు, (౨౩) ఆర్ష విచారణ— ఛందో దేవతాదులు, (౨౪) అథర్వమంత్ర విశేషములు, (౨౫) అభిచారిక పిశాచోచ్చాటనాది మంత్ర తంత్రములు, (౨౬) సాంఘిక లక్షణములు, (౨౭) శతపథకాండ విశేషములు; ౬. బ్రాహ్మణములు:— చూ, బ్రాహ్మణములు 1930 పారట; ౭. వేదాంగములు:— చూ, ఉపవిద్యలు; ౮. గృహ్యసూత్రములు: చూ, కల్పము; ౯. స్మృతులు:— చూ, స్మృతులు; ౧౦. భాష్యములు:— (౧) ఋగ్భాష్యము, (౨) సాయనభాష్యము (మాధవభాష్యము), (౩) సామవేద ఋగ్భాష్యము, (౪) కృష్ణయజుర్వేద భాష్యము, (౫) ఉపనిషద్భాష్యము, (౬) బృహదారణ్యక భాష్యము, (౭) శంకరభాష్యము, (౮) తైత్తిరీయోపనిషద్భాష్యము) ఇత్యాది (ఈ విషయమంతా సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రచూడుము)

వాఙ్ముఖము. సం. వి. అ. న: 1. ఉపన్యాసము, ఉపోద్ఘాతము, ఊ. (తె).— వావాదు; 2. ఉదాహరణము: చూ, వృత్తాంతము. 7; 3. వాక్యారంభము: ఉపోద్ఘాతము.

వాచ. సం. వి. చ్. స్త్రీ: చూ, రూ-వాకు.

వాచంయముఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మౌని.

వాచకము. సం. వి. అ. పుం. వాచ్యార్థమును తెలిపెడి శబ్దము: చూ, శబ్దము. 2.

వాచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనుప్రసబంధ నియమాదుల నెఱింగి చెప్పువాఁడు: చూ, కృతికర్త.

వాచస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. వేలుపుటొజ్జ. లక్ష్మీ. 2, ఆ. 43: చూ, సురాచార్యుఁడు.

వాచస్పత్యము. సం. వి. అ. పుం. తారానాథ తర్క వాచస్పతిచే వ్రాయఁబడిన బృహన్నిఘంటువు.

వాచాటుఁడు. సం. విశే. రూ-వాచాలుఁడు: చూ, వక్త. 1.

వాచాలుఁడు. సం. విశే. —పై.—

వాచించు. సం. స. క్రి. 1. చెప్పు. చంద్రా. 1, అ: చూ, రూ-వచించు; 2. చేదువు. చంద్రా. 3, అ: చూ, పఠించు.

వాచికము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వర్ణాకాణ ము; 2. మాటలచేతఁబుట్టిన శృంగారభావ ము; అం. 3. వాక్కుచేత కలిగినది. (కావ్య నాటకములను రసోచితముగ నుచ్చరించుట: చూ, వ్యంజకము. 1; 4: చూ, కర్మములు; 5: చూ, స్వాధ్యాయము; 6: చూ, అభి నయములు. [చూ, సుధి.

వాచోయుక్తిపటుఁడు. సం. విశే. పండితుఁడు:

వాచ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిధచేఁదెలి యఁదగిన యర్థము; విశే. 2. చెప్పఁదగినది: ఆఖ్యేయము. తద్వి.— చెప్పనిచ్ఛించినది:— వివక్షితము (చూ, శబ్దము. 2.); 3. నిందిం పఁదగినది: చూ, హీనము. 2.

వాచ్యవర్జితము. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వాచేగడము. ద్వ. వి. రూ-వాచేరడము—వాచేగ ము-వాచేరడము—వాచేరపము, దేవరింపు- దేవురింపు, దేవురు, బతిమాలడము— బ్రతి మాలడము, బతిమాలిక-బ్రతిమాలిక, వనట, వనపు, వలపు. (సం).— దైన్యము, పరిదేవ నము, మనువు, విలపనము- విలాపము. (మి).—దైన్యపాటు.

వాచేరడము. ద్వ. వి. —పై—

వాచేరము. ద్వ. వి. —పై—

వాచేరడము. ద్వ. వి. —పై.—

వాచేరపము. ద్వ. వి. —పై.—

వాచేచ్చు. వా. అ. క్రి. (వెచ్చఁజేసిన అప్పడ ములులోనగునవి) మెత్తఁబడు.

వాచేడి. వా. వి. నోటిధ్వని.

వాచేఱచు. దే. అ. క్రి. మొఱపెట్టు: చూ, శోకించు. (గట్టిగా అఱచుటయు.)

వాచేవి. వి. రుచిచూచుట.

వాచేరు. ద్వ. అ. క్రి. పరిదేవనము చేయు: ఓఱ లాడుచు, దేవురించు, వలపుఁగొను, వలపు లాడు. (మి).—దైన్యపడు.

వాచోరు. దే. వి: ముంజోరు: చూ, సదనము. 1.

వాజపేయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఒకా నొక యాగము: చూ, హోమము. 3. (యజ్ఞ ము); అం. 2: చూ, తానములు (సహీనతా నములు).

వాజము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి: చూ, హవిస్సు. 2; 2. నీరు: చూ, సలిలము; 3. సాన్నాయ్యము: చూ, హవిస్సు. 1; పుంశ్రీ 4. బాణము తెక్క: చూ, తెక్క. 1; 5. తెక్క: చూ, తెక్క. 1; 6.=వెస. వేగ ము: చూ, స్యదము.

వాజసనేయ బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రు లు. 653 పుట. (వీరుశుక్లయజుర్వేదులు. ప్రథమశాఖీయులను నామాంతరముగలవారు. కాత్యాయన సూత్రులు. వీరిలో వైదిక లౌకికవృత్తులవారు కలరు. మీసములుంచి విష్ణు చిహ్నముల ధరింతురు.)

వాజి. సం. వి. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. పిట్ట: చూ, పక్షి; 3. అమ్ము: చూ, బాణము. 1. [కర్ణి. 1.

వాజికరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వారాహి-

వాజిగంధక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడ్డసరము*: చూ, సింహాస్యము.

వాజిదంతకము. సం. వి. అ పుం.—పై.—

వాజిపేయము. అం: చూ, సోమయజ్ఞములు.

వాజిబీ. వా. విశే. న్యాయమైనది, సరియైనది.

వాజిశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱపుశాల: చూ, సదనము. 1.

వాజీ. దే. వి. 1. రోఁత: హరిశ్చ. 4, ఆ. 103: చూ, సెగ్గింపు; 2. కువకాల. అం, భా.ద్వి.

12: చూ, సదనము.1; విణ. 3. గోఁతగలది, గోరము: చూ, వికృతము. 3.

వాజేము. దే. వి. ఒకానొక పక్షి. చూ, పక్షి.

వాజేమ్మ. వా. వి. దద్దమ్మ, అంబేద: చూ, వ్యాధుఁడు. 2. [చూ, స్వరము. 2.

వాజ్జము. వై. వి.=వాస్య. మృదంగాదివాద్యము:

వాటచారి. సం. వి. ఇ. పుం.=బాటసారి: చూ, సమీరణుఁడు. 2.

వాటపడు. ద్వ.అ. క్రి. అనుకూలపడు. కవిక.2, ఆ: చూ, సరిపడు. 1.

వాటపద్దెము. వా. వి. ఆట విడుపుపద్యము.

వాటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-వాటి. కూరలోనగు వానితోఁట: చూ, వనము. 2—౧౧; అ. పుం. 2.=వాడ. రూ-వాటి. తోవ: చూ, మార్గము. 1; 3. రూ-వాటి. చేట్టునెలుగు వేసినచోటు; 4. రూ-వాటి. కంచె: చూ, వెలుగు; 5. ఇండ్లవరుస, వాటిక: చూ, శ్రేణి 1; 6. భాగము: చూ, విభాగము. 2; దే. విశే. (1) జోలుపుగానుండునది: వాకము; (2) అనుకూలమైనది. య. 1, ఆ. 121: చూ, సంగతము. 3; (3) సక్తమైనది. మార్క. 6, ఆ: చూ, సహితము; (4) పొందికయినది. జై. 2, ఆ 86: చూ, సంసక్తము; (5): చూ, వక్రిము. 2. వి, పు. 7, ఆ.

వాటా. వై. వి.=వాటము: చూ, వాటము. 6.

వాటాలజోపితా. వా. వి: చూ, విభాగపత్రము.

వాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.: చూ, రూ—వాటము. 1*—2—3—4.

వాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తోఁట: చూ, వనము. 2; 2. పెండ్లియందు నవధాన్యములు వేసి మొలపించుటకు ఆధారమగు పాత్రము. అనఁగా పాలిక; 3. (ఊరినడుమనుండు) రచ్చేచెట్టు: చూ, రచ్చే. 7; 4. ఇండ్లవరుస: చూ, వాటము.5;5.దిరిసెన*:చూ, శిరీషము.

వాటిసధూని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=వాడపదినా: చూ, వేశ్య.

వాటు. దే. వి. 1. వైచుట; 2. దెబ్బ. పంచ. నా. 1, ఆ. 205—206: చూ, హతి.

వాటుఁగాలు. దే. వి. నడచునపుడు ప్రక్క—వాటుగా పోయెడుకాలు. ద్వి. హరిశ్చ. 2, భా: చూ, హజ్జి. [హరివాలుకము.

వాటికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్కదోస*: చూ,

వాటుపడు. వా. అ. క్రి: ఒడ్డగెడపడు, దోరగలుపడు-దోరగల్లుపడు. [దోరగల్లు.

వాటుపడుట. వా. వి: ఒడ్డగెడపు, దోరగలు—

వాటురాయి. దే. వి. దొంగలు వైచుటకు అనువుగా ఏఱితీసికొనిపోయెడు ఱాయి. ద్వి. భాగ. 5, స్కం: చూ, స్థూలోచ్చయము.1 (రత్నములు.)

వాటులాడు. దే. అ. క్రి. (వై. 3, ఆ. 95.): ఏటులాడు, కాటులాడు, కీఁచేట్లాడు, కొట్టులాడు, జగడమాడు, జగడించు, తార్పులాడు, పెనఁగు, పొడుచు, పోటులాడు-పోట్లాడు, పోరాడు, పోరు, మేడము, మొత్తులాడు, రాయు. (సం).—కలహించు. విగ్రహించు తద్వ.—మాఱుమసలు.

వాట్యాలకము. సం. వి. అ. పుం. ముత్తవపులగము*: చూ, సహదేవ.

వాట్లీఁడు. దే. విణ. (వాట్లు+ఈఁడు) కొట్లాడువాఁడు. ఉ, హరి.3,ఆ.112:వాదులాఁడు.

వాడ. వై. వి. 1.=వాటీ వాట. వీధి. వై. 3, ఆ. 82: చూ, మార్గము. 1; 2. ఇండ్లవరుస:చూ, శ్రేణి. 1; దే. వి. 3. వాడగాలి.పసుపుతావి (అని కొందఱు): చూ, వాసన. 1 (చూ, వాయువు.); వా. 4. ఓడ: చూ,పోడము.

వాడఁబాఱు.దే. అ. క్రి. వాడు: చూ, వడలు.

వాడకట్టు. ద్వ. వి: చూ, వాడ. 1.

వాడకము. వా. వి. 1: చూ, వచ్చేము. 2:

2: చూ, వ్యయము. "ఇంటివాడకము."

వాడగన్నేరు. దే. వి. ఒకరకము గన్నేరు. పచ్చగన్నేరు (అని కొందఱు)*: చూ, హాయమారకము. [వాయువు.

వాడగాలి. దే. వి. మలయమారుతము: చూ,

వాడనిపువ్వులమాను. ద్వి. వి. కల్పవృక్షము అం, పదా. సుర. 41: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.

వాడపల్లి. వా. వి: చూ, రూ-ఓడపల్లి.

వాడపడిసె. వై. వి. 1. కులట: చూ, స్వైరిణి; 2.= వాటి వధూటి: చూ, వేశ్య.

వాడిక. దే. వి. చెప్పక చూపకయుంచిన యిల్లడ: ఇల్లడ-ఇల్లడము, కుదవ- కుదువ. (సం).— ఉపనిధి, నిక్షేపము, నివేశము. న్యాసము.

వాడివత్తలగుట. జా. మిక్కిలి కృశించుట "అల జేడి వాడి వత్తలయి." (కవికర్ణరసాయనము); "ఇక్షుశరాసనసాయకవ్యథా, ఖిన్నత వాడివత్తలయి." (మనుచరిత్రి); "కమల నాళములు వాడివత్తలై." (రసికజనమనోరంజనము); "ద్వి. వాడివత్తలయి యేమి వాంఛచేసితివి." (విష్ణు మాయా విలాసము.)

వాడివ్రాలు. దే. అ. క్రి: చూ, సోలు.

వాడు. దే. వి. 1. వాడుట. సా. 2, అ. 197: చూ, సొగటు; అ. క్రి. 2: చూ, విన్నవోవు.అం.నా. శే.26; 3. వడలు: చూ, సురుక్కు. 14; స. క్రి. 4. ఉపయోగపఱచు: (సం).— వినియోగించు.

వాడుక. దే. వి. 1. ఉపయోగము; 2. అభ్యాసము: చూ, స్వభావము; 3. పాడి: చూ, వ్యవహారము. 3; వా. 4. రివాజు, మామూలు; 5. లోక వ్యవహారసిద్ధము. "వాడుక మాటలు."

వాడుకపడు.ద్వ.వి. వసువడు: చూ, సరివడు.2.

వాడుకొను. దే. స. క్రి. 1. జనులు ప్రవాదముగా చెప్పుకొను; 2. ఉపయోగపఱచుకొను.

వాడుచు. దే. ప్రే. వాడఁజేయు, వాడించు.

వాడుదల. దే. వి: చూ, వాడుక. 2.

వాడుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అని. 3, అ. 122): వాడుపడు, వాడుపాఱు.

వాడుపడు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.— (ప్రే. వాడుపఱచు.- ఉ, రా. 4, అ. 227.)

వాడుపాఱు. దే. అ. క్రి. —పై.— ఉ, రా. 4, అ. 227. [ఉపకరణములు.

వాడుముట్లు. వా. వి బ. వాడుకొనెడు

వాడేడవ. దే. వి. చెఱకుచివర: చూ, సుకుమారము. 1.

వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకు: చూ, శబ్దము. 2; 2: చూ, సరస్వతి; ఇ, ఈ. స్త్రీ. 3. నేత; చూ, వ్యూతి; అం. 4: చూ, ఆదిశక్తులు. [హుఁడు. 1.

వాణిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చూ, సార్థవా

వాణిజ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వర్తకము; అం. 2: చూ, వైశ్యవృత్తి; 3: చూ, అష్టవర్గము; 4: చూ, ఉపవిద్యలు; 5: చూ, వృత్తులు (మనుజవృత్తులు.) (వ్యవహారముఁ జేయునప్పుడు ధాన్యాదులఁ గొనుకాలము, వికృయకాలము, లాభవిధి, విక్రయనిషేధవస్తు వివరణములఁ దెలుపునది.)

వాణిద్వారము. అం: చూ, ద్వారములు.

వాణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆటకత్తె: చూ, లాసిక; 2. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభలి; 3. ముగ్ధ: చూ, స్వీయ (చూ, యౌవనభేదములు.); 4. చూ, విదగ్ధ.

వాతంగిసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కాంభోజి, వాతఘ్ని. (తె) పులిసరి, పులుగుడు: తద్వి.— ౧. తెల్లపులుగుడు, ౨. నల్లపులుగుడు*.

వాతకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వాతకి*: చూ, సోమిదము.

వాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.—పై.—;విణ. 2. (న. ఈ. న) వాతరోగముగలవాఁడు.

వాతకుంభము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పిన్న నుదురు.

వాతగానివాఁడు. దే. వి. బట్టలకు రంగువేయు వాఁడు: రంగ-రంగారి-రంగిరీజో. (సం) రంజకుఁడు. [చూ, వ్యాడంబకము.

వాతఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము*;

వాతఘ్ని. సం.వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వాతంగిని.*

వాతనాడి. వా. వి. శ్లేష్మపైత్యవాతనాడులను ప్రధాననాడులలో నొకటి: చూ, నాడులు. 3. (చూ, వాతప్రకృతి.)

వాతపోతము. సం.వి.అ. పుం: చూ, మోదుగు.*

వాతప్పు. వా. వి. (వాయి+తప్పు) నోటవెలువడిన తప్పుమాట: చూ, వితథము.

వాతప్రకృతి. అం: చూ, ప్రకృతిత్రయము.

వాతప్రమి. సం.వి. ఇ.పుం: చూ, వాతమృగము.

వాతమండలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సుడిగాలి: చూ, వాయువు.

వాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; వా. 2. వాతము అధికమై వాతనాడి నీరసించిన రోగము.

వాతమృగము. సం. వి. అ. పుం. గాలికెదురు నడిచెడి యిఱ్ఱింటి మృగము, జవి, వాతప్రమి, వాతాయువు: చూ, హరిణము. 1.

వాతగట్టు. ద్వ. విణ: చూ, వక్త. 1.

వాతరథము. సం.వి. అ. పుం: చూ, మేఘము.1.

వాతవాఁడి. ద్వ. విణ. అప్రియంపదుఁడు.

వాతాంతకతైలము. అం: చూ, తైలములు.

వాతాటము. సం. వి. అ. న. సూర్యుని గుఱ్ఱము: చూ, హయము. [చూ, సన్యాసి.

వాతాపిసూదనుఁడు. సం. విణ. అగస్త్యుఁడు:

వాతాయనము. సం. వి. అ. న. 1: గవాక్షము, గృహాక్షము, జాలకము, వఘూటకయనము. (తె).—కిటికి —కిటికీ, జోల, జోలకట్టు. తద్వి.—ప్రగ్రీవము; 2: చూ, వాతాశ్వము.

వాతాయువు. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక: చూ, హరిణము. 1; 2: చూ, వాతమృగము.

వాతారి. సం.వి. ఇ. పుం: (తె).—వాలుడు*.

వాతాళి. సం. వి.ఇ. స్త్రీ: చూ, వాతమండలి.

వాతాశ్వము. సం.వి. అ. పుం.'ఉత్తమాశ్వము: చూ, హయము. [చూ, సితము. 1.

వాతికము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక పులుము:

వాతికాసు. వై. వి. (వాయి + కాసు) లంచము: చూ, సూడిద. (పామరులవాడుకమాట)

వాతిబియ్యము. ద్వ. వి. (వాయి + బియ్యము.) దహనము చేయునపుడు బంధువులు పీనుగు నోటవేసెడు బియ్యము: చూ, సేసఁబ్రాలు (బియ్యము)

వాతూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; 2. సుడిగాలి: చూ, వాయువు; విణ. 3. గాలిసయింఁచేరిది; 4. వఱ్ఱిత్తినది; అం. 5: చూ, అగమములు (ఉపవిద్యలు); 6: చూ, తంత్రములు.

వాతూలోత్తరము. అం: చూ, తంత్రములు.

వాతెర. ద్వ వి: చూ, రూ— వాతెఱ.

వాతెఱ. ద్వ. వి. (వా+తెఱపి): రూ_వాతెర. అధరము, కెమ్మోవి, పలుకప్పు-పల్కప్పు, పలుదెర— పలుదెఱ, పలువలువ- పల్వల్వ, పెదవి, మోవి. (సం).—అధరము, ఓష్ఠము, దశనవాసస్సు, రదనచ్ఛదము— రదనచ్ఛదస్సు. తద్వి.— ౧. దవడ— దవుడ- దౌడ, దాళువ. (సం) — కాకుదము, తాలువు; ౨. అంకిలి_అంకు. (సం).- తాలుమూలము; 3. పెదవి మూలకు.— సెలవి. (సం).— సృక్వము, సృక్వి. ("చూ, సెలవి.")

వాతెఱకెంపు. ద్వ.వి: (చూ, దంతక్షతములు.2) కప్పు, కెమ్మోవిగుఱి, పలుకెంపు-పల్కెంపు, పలుగంటి— పలుగంటు- పల్గంటి- పల్గంటు, పలునొక్కు-పల్నొక్కు, పల్లొత్తు, పెదవికెంపు, పెదవిగంటు. తద్వి.-౧. దంతక్షత

స్థానవిశేషము. (సం).-కంఠము; ౨. అధర మండలి దంతక్షతమునకు.—(తె) - కెంపు. చూ, కామము. 8.)

వాతోర్మి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, భ, త, వగణములు. 7 యతి. 11 ఛందస్సు.)

వాత్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుడిగాలి: చూ, వాయువు (వాయువులు.)

వాత్సకము. సం.వి.అ. న. దూడలగుంపు. (వత్స ము=దూడ): చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

వాత్సల్యము. సం. వి. అ. న: (తె).—అరులు-అర్లు-ఆయస్లు, అర్మిలి, మాలిమి. (అన్య). (సం).-అహో, అక్. (చూ, స్నేహము. 1.)

వాత్స్యాయనవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

వాత్స్యాయనుఁడు. సం. విణ: చాణక్యుఁడు.

వాధూలసగోత్రము. అం. (వాధ్యస-వాశ్రేయస): చూ, గోత్రము. 13.

వాదడుచే. ద్వ. అ. క్రి. రూ-వాదాడు. కా శీ. 5, ఆ. 89: చూ, వాదించే. 1.

వాదనము. సం. వి. ఆ. న.,=వాదు. వీణాది చతుర్విధ వాద్యధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

వాదము. సం వి. అ. పుం. 1,=వాదు. వాగ్వివాదము: చూ, సంవాదము; 2. రసవాదము: చూ, విద్యలు; 3. తగవు: చూ, యుద్ధము.

వాదర. వై. వి. (వాఁడి+దార) (ఖడ్గాది) తీక్ష్ణధార. వా-వాయి, దార-దారి. (సం).—ధార: చూ, బాణము. 1—౧౪.

వాదాడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వాదడుచే

వాది. సం. వి. న్. పుం. 1. తగవునకుపోయినవాఁడు (ప్లయింటిఫ్); విణ. 2. వాదించే వాఁడు. [డు; 2. తగవాడు.

వాదించే. సం. అ. క్రి. 1: వాదడుచే, వాదా

వాదికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జైనశాస్త్రజ్ఞుఁడు: చూ, శాస్త్రవిదుఁడు.

వాదిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. తతము, అవనద్ధము, సుషిరము, ఘనముఅనెడి వాద్యచతుష్టయము: చూ, అతోద్యము; 2. వాద్యధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

వాదు. వై. వి.=వాద. 1. వాదము: చూ, సంవాదము. 2; 2. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3 దావా: చూ, వ్యాజ్యము; 4: నింద: చూ, సెగ్గింపు.

వాదులాట. వా. వి. మల్లగుల్లము: చూ, వాదు. 1.

వాదులాఁడు. ద్వ. విణ: చూ, వాట్లేఁడు.

వాదోడు. ద్వ. విణ. (వా+తోడు). 1. మాటకు సహాయము. విజ. 2, ఆ. 115; 2. పసులను నాలికచేతులులోను గాఁగల తెవుళ్లను పరిశీలింప నోటఁజొప్పించి నోరుతెఱపించేటక్కై యేర్పఱచిన దార్వాయస రూపయంత్రవిశేషము (చూ, ముకుబంతి).

వాద్దెము. వై. వి.=వాద్య. రూ-వాయిదము: చూ, వాద్యము. 1-2-3.

వాద్యము. సం. వి. అ. న.=వాయిదము-వాద్దెము-వాజ్జెము. 1. వీణలోనగునది: చూ, వీణ; 2. చేప్పుడు: చూ, స్వరము 2; అం. 3: చూ, తతవాద్యములు; 4: చూ, కోధనములు.

వాద్యభేదములు. అం. 1. (వాద్యములు). డమరుగము (డమరు), గుమ్మెట (మడ్డువు), రాయిడిగిడిగిల్లు (డిండిమము), కైమల్లు (ఝుర్ఝుకము), మద్దెల (మర్దలము), ఉడుక (పణవము) (6); 2: చూ, వాద్యములు.

వాద్యములు. అం. 1. (వాద్యచతుష్టయము) ౧ వీణాదులు తతములు; ౨ మర్దలాదులానద్ధములు; 3 మురళ్యాదులు సుషిరములు; ౪ కాంస్యతాళాదులు ఘనములు (4): (చూ, స్వరము. 2.): 2. చూ, వాద్యభేదములు.

వాద్రోణవాయసము. సం. వి. అ. పుం. కొండకాకి: చూ, సకృత్ప్రజము. [కల్పసూత్రములు.

వాధూలము (మా) వాధూలము. అం: చూ,

వాధ్రీణసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వార్ధ్రీణసము, ఖడ్గమృగము: చూ, శరభము.

వార్ధ్రీణసము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

వాన. దే. వి. 1: చిత్తడి—చిత్తటి, జేడి, జేల్లి, జేల్లు, తొలకరి, దల్లు, ముసురు, సోన. (సం).— అంబకీషము, అవసరము, మారి, మేఘపుష్పము, వర్షము. తద్వి.— ౧. అల్పవర్షమునకు.— చినుకు— చిన్కు, సోన; ౨ తొలకరి వానకు.— తొలకరి — తొలుకరి — తొల్కరి, తొలుకారు— తొల్కారు; 3. తుపానుకు.— గాలివాన, తుపాను, కసరు. (సం).— అతిబల, ఝుఝు, ఝుంఝు, మహావాతము, సవృష్టికము. తద్వి.— ఉప్పెన, ఉబుకు, పొంగు, పోటు. (సం) ఉల్బణము (చూ, సముద్రము; ౪. ధారావర్షమునకు:—జేడి, జేల్లు, దల్లు, తుంపిల్లు, తూరజేల్లు, వానతూర. (సం).— ఆసారము, ధారాసంపాతము, పిండాభ్రము; ౫. సానుడు వానకు.— సానుడువాన, పుస పుస, ముసాబు, ముసురు; ౬. పటపటమని వచ్చేవానకు- ఎలిగోలు, ఎలగోలుజేల్లు; ౭. మంచువంటివానకు -తుట్ర, తుఱ్ఱు; ౮. మట్టి వానకు.-(సం).—పినాకము; ౯. వర్షబిందువునకు.-చినుకు—చిన్కు; ౧౦. వర్షధారలకు_ వానకాళ్లు, దార. (సం)—ధార; ౧౧. హెచ్చు వానకు.— దెబ్బాటు. (సం).— అతివృష్టి, మహావాతము; ("చూ, సోన. 1—2."); 2 వర్షర్తువు. శ్రావణభాద్రపద మాసములు: చూ, మాసద్వయము (ఋతువులు).

వానకాళ్లు. దే. వి. బ. దార. (సం). ధారలు. వర్షధారలు. భో.4, ఆ. 287: చూ, వాన. 1-౧౦.

వానకోయిల. ద్వ. వి. 1. ఒకానొక పాము: చూ, సర్పము; 2. వానసెచ్చెలి: చూ, స్తోకము. 2.

వానజోలిపులుగు. దే. వి: చూ, హంస.

వానతతి. దే. వి: చూ, వాన. 2.

వానతూర. వా. వి. పిండాభ్రము: చూ, వాన. 1-౪.

వానసెచ్చెలి. దే. వి: చూ, వానకోయిల. 2.

వానపాము. దే. వి. ఎఱ్ఱి, మహీలత: చూ, సర్పము.

వానపేము. దే. వి. —పై.—

వానప్రస్థము సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమిత* (మోదుగు); 2. ఇప్ప*: అలిముకము-అనిముకము, అవష్టబ్ధము, గుడపుష్పము, డోలాఫలము, తీక్ష్ణసారము, మధుకము - మధూకము - మధూలకము, మధుస్రవము, మధుపుష్పము, మధుష్ఠీలము, మధుష్ఠీవము, మృదుద్రుమము, లోధ్రపుష్పము. (తె).—ఇప్ప. తద్వి.— ౧. నీరిప్పకు. - కీరేష్టము, గిరికాఖ్యము, గిరిజము, గైరికాక్షము, గౌరశాకము, జలమధూకము. (తె).— నీరిప్ప; ౨. పిన్నయిప్పకు:— గౌరీవాసము, మధుశ్రేణి, మధుష్ఠీల, మధూళిక, హ్రస్వపుష్పము. (తె).- పిన్నయిప్ప.* ("చూ, హ్రస్వపుష్పము."); అం. 3: చూ, ఆశ్రమము. 2. తద్వి.—విఖానసము. [వర్జ్యములు.

వానప్రస్థ సన్యాసములు. అం: చూ, కలియుగ

వానప్రస్థుడు. సం. విశ. వని: చూ, సన్యాసి.

వానము. సం. వి. అ. న. 1. కుట్టుపని: చూ, స్యూతి. 1; 2. సోంపు: చూ, చాంప. 1; 3. గతి: చూ, సముదయము. 2; 4: చూ, వాసన. 1; 5: చూ, సారంగము (రంధ్రము. 1.); విశ. 6. ఎండిన కాయలోనగునది: విశిష్టము, విశీర్ణము. (తె).— చొప్పు, పొడి; 7. ఆడవిది.

వానరము. సం. వి. అ. పుం. (నరుని వలె నుండునది): అగచరము, అధిసికము, ఉష్టాలము, కపి, కరి, కరేణువు, కలిప్రియుడు, కిఖి—ఖిఖి, కీశము, కుతారువు, కుధాకువు, కురంగము, కుశాక్షము,

పుషాకువు, కృష్ణవక్త్రుఁడు, కేసరి, కేసరిజుఁడు, గోపుచ్ఛము, గోమి, గోలాంగులము_గోలాంగూలము, చపలము, పింగళము, ప్లవంగమము-ప్లవంగము- ప్లీవగము- ప్లవము, భల్లుకము, మర్కటకము-మర్కటము, వనచరము-వనేచరము, వనౌకసము, వరాహము, వలీముఖము, శాఖామృగము, సాలావృకము, హరి. (తె. ప).— అడవి తిరుగుడు, అడవినట్టు, అడవినెలవరి, అడవినెలవు, అడవిమనికి, అనుమఁడు-హనుమ-హనుమఁడు, ఎక్కిరింత మెకము, కొండతిమ్మరి, కొమ్మచెంకి మెకము, కొమ్మతిమ్మరి, కొమ్మదాఁటు మెకము, కొమ్మ మెకము, కోఁతి-క్రోఁతి, కోనతిమ్మరి, కోనమనికి, గట్టుఁదిమ్మరి, గాడుపుకొడుకు (గాడుపుమోలి, గాడుపుపట్టి), గాలిమోలి, చెట్టుద్రిమ్మరి, చెట్టునట్టు, తఱుల మెకము, తఱులమోర మెకము, తిప్పతిమ్మరి, తిమ్మఁడు, నేలపట్టిమగనిబంటు, మలమనికి_మలమనిక, మల్లు, మ్రానుదిమ్మరి— మ్రాన్దిమ్మరి, మ్రానుమనికి— మ్రాన్మనికి, వెకిరింత. తద్విశేషములు.— ౧: అంగదుఁడు, తారేయుఁడు; ౨: అనిలజుఁడు, అర్జునధ్వజుఁడు, ఆంజనేయుఁడు, ఆనిలి, కపీంద్రుఁడు, పవనతనయుఁడు, పావని, యోగచరుఁడు, రామదూత, సామీరి, హనుమంతుఁడు-హనూమంతుఁడు-హిడింబారమణుఁడు. (తె.ప).— అనుమఁడు-హనుమ— హనుమఁడు, కరువలిపట్టి (గాడుపుచోలి), నేలపట్టిమగనిబంటు, వినుమనుమఁడు; 3. ఎఱ్ఱని మూతిగల కోఁతికి.—అనిలజుఁడు, క్షిపము, క్ష్వింకము. (తె. ప).—చింకిలిక; ౪. ఎఱ్ఱని మూతిగల ఆఁడుకోఁతికి.—క్ష్వింక; ౫. కొండముచ్చునకు—అసితాననము, గోలాంగూలము, నీలకము. (తె).—కుండఁగి—కొండంగి-కొండెంగ, కొండముచ్చు— కొండముచ్చు, కొండముసువ, మసికోఁతి; ౬: శింశుమారము-శిశుమారము-మారకము. (తె).— నీరుకోఁతి; ౭: సుగ్రీవుఁడు, కిష్కింధాధిపుఁడు; ౮: ఋషభము; ౯: కపిస్థుఁడు; ౧౦: కుముదుఁడు; ౧౧: గంధమాదనము (గంధమాదనుఁడు); ౧౨: గవయుఁడు; ౧౩: గవాక్షుఁడు; ౧౪: చందనుఁడు; ౧౫: నలుఁడు; ౧౬: నీలుఁడు; ౧౭: శరభుఁడు; ౧౮: సోముఁడు; ౧౯. (తె):—వాలఊగుడు, వాలిఁడి. ("చూ, హనుమంతుఁడు")

వానరసత్య. అం: చూ, ద్వాదశసత్యాలు.

వానఱాయి. దే. వి: చూ, వడగల్లు.

వానవుఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, వినాయకుఁడు.

వానస్పత్యము. సం. వి. అ. పుం. ఫూచికాచెడు చెట్టు (పూవక కాచెడు చెట్టు వనస్పతి.)

వానాయుజము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వనాయుజము.

వాని. దే. వి, విణ: చూ, దూ-వాఁడి. (హైశిత్యమునకు.- హై.4, ఆ. 52.)

వానించే. దే. స. క్రి: చూ, పలచే. 4. ఆం, భా. త్రి. 134. (చూ, వడఁబోయు.)

వానీఁడు ద్వ. వి. (వానె + ఈఁడు) 1. వానె కులమువాఁడు; 2. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

వానీరము. సం. వి. అ. పుం. పర్బ్బ*: చూ, సహస్రవేధి. 2.

వాను. దే. స. క్రి. (కుండలు) చేయు.

వానె. వై. వి.=వణిక్. వైశ్యకుల విశేషము. కాశీ. 5, ఆ. 63: చూ, వైశ్యుఁడు.

వానెత వై. వి. వానెకులము నాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

వానేయము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె*: చూ, ముస్తకము.

వాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొఱుగుట: చూ, వపనము. 1; 2. విత్తుట: చూ, విద. 2; 3. నేయుట: చూ, వ్యూతి.

వాపసు. హా. వి. 1. మరల నిచ్చివేయుట;

2. అంగీకారములేమి; 3. అక్కఱలేదు; 4. తిరస్కారము: చూ, హేళనము.

వాపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=బావి. నడబావి, దీర్ఘిక: చూ, సరస్సు. 1.

వాపితము. సం. విణ. 1. గొఱుగఁబడినది: పరివాపితము, ముండితము. (తె).— బోడి; 2. విత్తఁబడినది: ఉప్తము. [లోభి

వాపిరిగొట్టు. వా. వి. కక్కుఱితికాఁడు: చూ,

వాపు. వై. వి: చూ, రూ—వాయింపు.

వాపుచ్చు. ద్వ. స. క్రి. 1. నోరుతెఱచు; 2:చూ, వచించు. కవిక. 6, ఆ.

వాపోక. ద్వ. వి. 1. అఱచుట: చూ, శబ్దము.2; 2. ఏడ్చుట: చూ, శోకము.

వాపోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఏడ్చు. కళా. 6, ఆ. 178: చూ, శోకించు; 2. అఱచు. భాగ. 1, స్కం. 337: చూ, శబ్దించు.

వాప్యము. సం. వి. అ. న. రూ—వ్యాప్యము, చెంగల్వకోష్టు*: చూ, వాలుకము.

వామ. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. ఉత్తమమైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

వామకర్ణాగ్రశ్వేతి. అం:చూ, చిత్రవర్ణములు.

వామజుష్టతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

వామదేవ ముఖమునఁబుట్టిన చర్చపుటతాళము. అం: చూ, ముఖ్యకళా ప్రాణము.

వామదేవస గోత్రము. అం: చూ, గోత్రము.13.

వామదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; అం. 2: చూ, బ్రహ్మలు;3:చూ, శివాననములు.

వామన. దే. వి. 1. వామనపాతుగాఁడు: చూ, పక్షి; వా. విణ. 2. లేఁతది. [లేఁతకాయ.

వామనగాయ. దే. వి. లేఁత చింతకాయ; 2.

వామనగొమ్మ. దే. వి. (వామనము+కొమ్మ) ఊరవేసిన వామనగాయముక్క.

వామనపాతుగాఁడు. దే. వి: చూ, వామన. 1.

వామనము. సం. వి.అ. పుం. 1. దక్షిణపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2.వామనునకు రెండు రత్నులకంటె మీఁద గొఱవడిన యేనుఁగు (ఇది నింద్యము): చూ, హస్తి; 3. ఊడుగు*: అంకోఠము, అంకోలము, అతామ్రఫలము, కోఠరము, కోలక—కోలకము, గంధపుష్పము, గిరికోల, గుప్తస్నేహము, గూఢవల్లిక, నికోచకము, పీతసారము, మహాయమళపత్రిక. (తె).— ఊడుగు*; వా. విణ. 4. పొట్టి: చూ, హ్రస్వము; అం. 5: చూ, వామనావతారము; 6. (౧౪౦౦౦ శ్లో.బ్రహ్మదేవుఁడు కర్త): చూ, పురాణములు; 7: చూ, దిగ్గజములు.

వామనములు. దే. వి. బ. వామనగాయలు.

వామనాయనమః. అం.(వామనః=వామైర్మంగళరూపైర్వేదాది భిర్స్తూయతే గీయతఇతి.): చూ, ఓమ్. (వామనుఁడు.)

వామనావతారము.అం (వామనము):చూ,అవతారములు. (బలిచక్రవర్తి మహాదాత. వానివలన రాక్షసులు చెలరేఁగి మునులను, మంచివారలను బాధించుచుండిరి. అదివిని విష్ణువు పొట్టి బ్రాహ్మణుఁడై మూఁడడుగులస్థలమునుబలిని యాచించెను. బలిచక్రవర్తియిచ్చెను. పొట్టివాఁడు పెరిఁగి యొకపాదమున నాకాశమును, రెండవ పాదమున సమస్తభూమినిఁ గప్పెను. మూఁడవ యడుగునకు రాజు తన తలనే యీయఁగా వానినిఁ బాతాళమునకు నడఁగఁ ద్రొక్కెను. ఇదియె వామనావతారము.)

వామనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; విణ. 2: అపోగండుఁడు, ఖట్టేరకుఁడు, ఖర్వుఁడు, నీచుఁడు, వంటుఁడు, వర్తనుఁడు, హ్రస్వుఁడు. (తె).— అఱపొట్టఁడు, కురుఁజో, కుఱుచే, కుఱుచ

కొటిక,కొట్రి,గిటక, గిడ్డ_గిడ్డి,గిఱక,గున్న, గుజ్జో,గునిసె,గొనను,గొనబ-గొనబ, గొనిసె, టింగ_టింగణా, ఠంగన_ఠింగణా, పొట్టి, పొదటు, పొదవు,పొదిటి, పొనుఁగు, బుడుత, బుఱక – బుఱికి –బుఱుక–బుఱుకఁడు, మట్ట, మట్టపి, మట్టు, మొట్టి. తద్వి.—౧. పొట్టిది.-ఠంగన; ౨:కుజ్జుఁడు, గడురుఁడు_గడులుఁడు, గడువు. (తె).--గూనివాఁడు, మఱుగుజ్జో-మఱుగుజ్జో. ("చూ, హ్రస్వుఁడు.")

వామనేత్రము. అం: చూ, నేత్రములు.

వామపాదము. అం: చూ, పాదములు.

వామము. సం. వి. అ. న. 1 ధనము:చూ.హిరణ్యము. 3; 2. అపుపాదుఁగు: చూ,స్తనము; విశ. 3. ఎడమ: చూ,సవ్యము. 1; 4. సుందరము: చూ, హృద్యము; 5. వక్రము:చూ, వేల్లితము. 3; 6. పొట్టి: చూ, హ్రస్వము; 7. ప్రతికూలము: చూ, సవ్యము. 3.

వామలూరము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వామలూరువు. పుట్ట: చూ, వల్మీకము.

వామలూరువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

వామలోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేక్కసి కన్నులుగల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

వామావర్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అగ్నిమేడి, తిందుకిని, పీతకి. (తె).—అగ్గిమేడి*.

వామహనురేఖ. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వామహస్తము. అం: చూ, హస్తములు.

వామావిద్ధము. అం: చూ, ఆకాశమండలములు.

వామి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. ఆఁడుగాడిద: చూ, హయము (రాసభము. 1.); 3. ఆఁడులొట్టియ: చూ, శృంఖలకము (లొట్టిపిట్ట.); 4. ఆఁడునక్క: చూ, సృగాలము; దే. వి. (1) గడ్డికుంటి, కుప్ప: చూ, వెంటి; (2) ప్రౌఢ. ప్రయ. 1, ఆ. 119: చూ, రాశి. 1.

వాము. దే. వి. 1. బంధుత్వము: చూ, వావి; వా. 2. ఓమము: (సం) లోచమస్తకము, వల్లి (చూ,యవాని. 1.); దే.స. క్రి. 3. చేతులఁగుప్పఁజేసి యెత్తు: జేవురు-జౌరు.

వాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ-వామనుఁడు-వామదేవుఁడు) 1: చూ, శివుఁడు 2: చూ,మన్మథుఁడు.

వాయ. వై. వి. 1.=భాగ. తోటిలోనొకతడవ వంతు, తోటిలో నొక్కకతూరి పోసి దంచెడు ధాన్యాదులవంతు: చూ, భాగము.4; 2: చూ, ధాన్యము; 3. కొండసందిచ్చిన నేల: చూ, భూమి. 1.

వాయఁగొట్టు. వా. అ. క్రి. వలఁగఁగొట్టు.

వాయదండము. సం. వి. అ. పుం. సాలెవాఁడు నేఁతసరిపట్టెడు పలక: చూ,సరి.2 (మగ్గము.)

వాయనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రతోద్యాపన కాలమందు ఉపాయనముగా నిచ్చెడు మోదకము; వై. వి. (1)=ఉపాయన. వ్రతాదులయందు స్త్రీలు ముత్తయిదువులకిచ్చే కానుక, నోములందిచ్చే కానుక.

వాయము. వై. విశ.=వ్యర్థము.(దేశ్యమని శ ర) మార్క.4,ఆ; భార.ఆర.6,ఆ: చూ, వ్యర్థము.

వాయవ్యము సం. విశ. 1. వాయుసంబంధమైనది; 2. వాయువ్యమూల: చూ, హరిత్తు. 1; అం. 3: చూ, దిక్కులు. [సంధిభేదము.

వాయసతుండకము. సం. వి. అ. పుం. ఎమ్మెల

వాయసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాకి: చూ, సకృత్ప్రజము; 2. అగలుమ్రాను*: చూ, సుగంధము; 3. సరళమను ధూపద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము.

వాయసారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. గుడ్లగూబ: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు.

వాయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (కాకులసంబంధమైనది): కరట, కాకమాచి - కాకమాచిక, కాకమాత, కాకి, గుచ్ఛఫల, గుడఫల, శుకము,సర్వమాచికాకళి.(తె).-ఉడుసర,కాంచి, కామంచి, నల్లబుడుసర*: (చూ, "సర్వమాచికాకళి.") (చూ, తృణము. 1. రెండవకాలములో: చూ, కామంచి.); 2. బమ్మమేడి*: చూ, వెఱ్ఱిమేడి; 3. పొట్టికాకర*: చూ, సుషవి. 1.

వాయసోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (కాకివలె వెలింబునది.) కారుకొల్లి*: చూ, స్వాదుకస.

వాయి. వై. వి.=వాక్. 1.నోరు. భార. సభా. 1, ఆ: చూ, వదనము. 1; 2. వాయురోగము: వాయుగండము; 3. ఖడ్గాదిధార: చూ, వా. (2); 4. ముఖము: చూ, వదనము. 2.

వాయించే. వై. స. క్రి. 1. వీణాది వాద్యము లను వాదనముచేయు; వా.2. (చెంపమీఁద) కొట్టు:చూ,వేయు. 1.

వాయింట. దే. వి: రూ—వావింట*. (సం):- అజగంధిక, అజగంధిని,అమరసర్షప, కబర, కబరి, కవర, ఖరపుష్ప, చక్రింద, తుంగి, బర్బర. తద్వి.—కుక్కవాయింట- కుక్కవావింట. (సం).- వసుగంధిక, శ్వానబర్బర. (చూ, "శ్వానబర్బర.")

వాయింపు. వై. వి.= వాద్య. వీణాదివాదనము, వాయించుట. (ఇంపుప్రత్యయాంతము ప్రాచీనకవి సమ్మతముగాదు): చూ, స్వరము. 2.

వాయిదము. వై. వి.=వాద్య. రూ—వాద్దము. —పై.—య. 4, ఆ. 84.

వాయిదా. వా. వి. 1. గడువు: చూ, మితి; 2. గడువునకు చెల్లించే పైకము; 3. న్యాయాధిపతి విమర్శనకై నియమించిన దినము: హీరింగు. [ద్వి: చూ, కిస్తీ. 2.

వాయిదార. వై. వి. పంకలుగలకత్తి. ఆం,భా.

వాయివిళంగము. వై. వి. రూ—వాయువిళంగము: చూ, విడంగము. 1.*

వాయుగండము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాయి. 2. (ముండవాయి, కోరవాయి ఇందుఁజేరును.) (అజీర్తి అని కొందఱు)

వాయుగుల్మము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సుడి.1.

వాయుదారువు. సం.వి.ఉ.పుం: చూ, మేఘము.1.

వాయుధాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాయువేగము, అపరాజము: చూ, స్వదము.

వాయుపంచకము. అం: మనస్సు, ధ్యానము, త్వక్కు, స్పర్శము, పాణి. (5)

వాయులింగము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీకాళహస్తీశుఁడు: కలింగుఁడు. [విళంగము.*

వాయువిళంగము. వై. వి: చూ, రూ—వాయి

వాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. (వాతీతి వాయుః. ఉ. పుం. వాగతిగంధనయోః. వీచెడువాఁడు):1: అ,అంకతి, అగ్నిమిత్రము, అజిరము, అర్భకము, అవి, ఆత్మ, ఆధ్మాతము, ఆశుగము, క, కంపలక్ష్మ, కంపాకము, కంబు, కలుషము, కుముదము, కృపీటపాలము, కేతుధరము, క్షిత్యంతుఁడు, క్షిత్వా, క్షిపణువు, క్షేపణ్యువు, ఖగము, ఖచరము, ఖరువు, ఖశ్వాసము, గంధవహుఁడు- గంధవాహుఁడు, గమిష్ణువు, చంచలము- చంచలుఁడు, చణకము, చరణ్యువు, చరయువు, ఛుపము, జగద్బలుఁడు(జగద్బలము), జగత్తు, జగత్ప్రాణుఁడు, జాహురాణము- జాహూరాణము, ఝు, ఝంఝానిలము, తతగము, తతము, ధారావని, ధూళిధ్వజుఁడు-ధూళిధ్వజుఁడు,నభప్రాణుఁడు (నభప్రాణము), నభస్వంతుఁడు, నాగము,వ,పవనము, పవమానుఁడు,పృషదశ్వుఁడు,ప్రకంపనుఁడు, ప్రభంజనుఁడు,ప్రాణము,ప్రాణవాయువు,బలదేవుఁడు,భోగికాంతుఁడు,మరుతము-మరుత్తు- మరుత్వంతము,మహాబలుఁడు, మాతరిశ్వుఁడు,

మారుతము, మృగవాహనుఁడు, వ. వరంధకము, వాతము, వాతూలము, వాహము, వి, శరణ్యుఁడు, శారము, శ్వసనము, శ్వాసము, స, సంఘర్షము, సదాగతి, సమీరణుఁడు, సమీరము, సగయుఁడు, సోముఁడు, స్పర్శనము, హరి. (తె. ప).—ఈఁదు, ఎదచూలి, ఒంటిబ్రమఁకుల పెనుముప్పు, కరువలి-కర్వలి, గందపుఁగొండ టెంకి, గాడుపు-గాడ్పు, గాలి, చేలినట్టు, చేలియిక్క, చిలువమేఁత, జింకగుఱ్ఱమువలంతి, జింకరవుతు, తావిమోపరి, తెమ్మెర, దువ్వఁ గావించేజోఁణ, నింగిచూలి, నీటితాత, నెత్తమ్మికొలని కాఁపు, పయర-పయిర-పయ్యర-పయ్యెర-పైర, పాముమేఁత, బీదల పెనుబాధ, మబ్బుపగ, మబ్బుమేపరి, మబ్బువిప్పు, మరుతేరు, మింటిచూలి-మినుచూలు, వలపువోపరి, వలి, వినుచూలి-విన్నుచూలి, వీవలి, సుడిగొట్టు, సుడిగొట్టుజోఁణ, సుర, సురఁటివీవనులఁబుట్టు, సోఁకు, సోఁకుదయ్యము.

తద్విశేషములు.—౧. పంచవాయువులు.—(౧) ప్రాణము (ఇది హృదయమున నుండి నాసికనుండి వెడలు వాయువు): అసవు-అసువు, అమ్లజని, ఉచ్ఛ్వాసము, గిత్వము, ప్రాణము. (తె).—ఉసులు, గుండెగాలి, పాణము, మందల; (౨): అపానము. (తె).—ముడిగాలి-మూడిగాలి (ఇది పొత్తికడుపునకు దిగువనుండి మలమూత్రములను బయలువెడలింపఁజేయువాయువు); (3): వ్యానము, ఉద్ఘము. (తె).—ఒడలుగాలి. (శరీరమునం దంతటను వ్యాపించిన వాయువు); (౪): ఉదానము. (ఇది గొంతుగాలి. కంఠమునుండి మాటలాడ వీలుకలుగఁజేయును); (౫): సమానము. (తె).-బొడ్డుగాలి. (నాభియందుండు వాయువు. అన్నాశయమున జఠరాగ్నికిసమీపముననుండును); ౨. పంచోపవాయువులు. (౧): కూర్మము (దర్శన ప్రవర్తమాన వాయువు); (౨): కృకరము (క్షుత ప్రవర్తమాన వాయువు;) (3): దేవదత్తము. (జృంభప్రవర్తమాన వాయువు); (౪): ధనంజయము (శవశరీర ప్రవర్తమాన వాయువు); (౫): నాగము (ఉద్గారప్రవర్తమాన వాయువు); 3. సప్తవాయువులు.— ప్రవహము, ఆవహము, ఉద్వహము, సంవహము, వివహము, ప్రతివహము, పరావహము (7); ౪. ఎనిమిది(అష్ట) వాయువులు.—(౧): గోగంధనము, పురోవాయువు. (తె).-ఎదురుగాలి; (౨): వాసంతము. (తె).—చిఱుగాలి, తెమ్మెర, నాలిగాలి, పయ్యెర, సన్నగాలి; (3): చరవాయువు-చారవాయువు-చారము. (తె).—పడమటిగాలి, వడగాలి, వేసఁగిగాలి; (౪): కించులికము-కించులుకము. (తె).-మీఁదిగాలి; (౫): ఇరింగణము, చండవాయువు. (తె).-వడిగాలి; (౬): ఝంఝ, ఝంఝానిలము, ఝంఝావాతము. (తె).—కసరు-కసురు, గాలివాన, వానగాలి (ఇది గొప్పగాలి); (౭): చూషకము. (తె).—సరిగాలి; (౮): వాత్య-వాతూలము, వాతమండలి, ఆపంగిని, కథాప్రసంగము, తరుతూలిక, సానువు. (తె).-మడియుగాలి, మమ్ము, సుడి, సుడిగాలి, సుర, సురగాలి; ౫: అనిలము-అనిలుఁడు (49 వాయువులలో నిదియొకటి. మిగతవి లభింపవయ్యె); ౬: ఉచ్ఛ్వాసము-ఉచ్ఛ్వసనము-ఉచ్ఛ్వసితము, ఊర్ధ్వము, ఆనము. (తె).-ఎగఊపిరి; ౭: నిశ్వసనము-నిశ్వాసము, అపానము, అవానము. (తె).—ఎగరొప్పు, ఎగరోజు, నిట్టూరుపు—నిట్టూర్పు.

బుస; ౮: అవశిష్టవాయువు; ౯: ప్రాంస; ౧౦: ప్రవహము, అవహము; ౧౧: మలయమారుతము. (తె).— కమ్మగాడు పు-కమ్మగాడ్పు; ౧౨: (తె).— మందవాయి; ౧౩: ప్రకంపనుఁడు. (తె).— ఓరుగాలి; ౧౪: శీతము, శీతలము, శీతవాయువు. (తె).- అల్లిగాలి, అల్లితెమ్మెర, ఈఁద, ఈఁదురు-ఈఁదురుగాలి, చేలిగాలి, చేల్లగాలి, తుషానుగాలి; ౧౫: ఉదజని; ౧౬: పత్రిజని; ౧౭: ముక్కుగాలి; ౧౮: ఈశాన్య వర్షవాయువు; ౧౯: (తె).— కోరవాయి; ౨౦. తూర్పుగాలికి:—(తె).— తూరుపాలి- తూర్పాలి, తూర్పిడి; ౨౧. దక్షిణపుగాలికి:—(తె).— పయర- పయిర-పయ్యిర-పయ్యెర-పైర; ౨౨:(తె)అమ్మోనియా; ౨౩. చలించని గాలికి:- నిర్వాతము; ౨౪. పళ్ళాదులమీఁది గాలికి:— (తె).— పసి; ౨౫. పువ్వులమీఁది గాలికి:—(తె).- పసి; ౨౬. వాయుభేదము:— ఇ; ౨౭. వాయులక్ష్మికి:- గాథ; ౨౮. వాయుభార్యకు:-అంజన: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-౫౫.); ౨౯. వాయుసమూహమునకు:— కఝుట, కునాభి; ౩౦. చామరపుగాలికి:-కర్తరువు, మంథరువు. (తె).-విసనకఱ్ఱగాలి; ౩౧. చేటగాలికి:-నిష్పావము. (మఱియు బొగ్గుపులుసువాయువు, గంధకజలవాయువు, నవాచారవాయువు మొదలగునవికలవు.) ("చూ, హారి. 10."); అం. 2: చూ, దిగధిపతులు; 3: చూ, మేఘములు; 4: చూ, భూతములు; 5: చూ, కర్మేంద్రియములు; 6: చూ, మూర్తులు; 7: చూ, ద్రవ్యములు.

వాయువులు. అం: చూ, వాయువు. 1.

వాయువేగి. సం. వి. న్. పుం. వాయువుయొక్క వేగమువంటి వేగముగలిగినదగుటచేతఁ దనకుఁ కియ్యఁబడిన పేరు. స్వా. 4, ఆ. 32: చూ, సివంగి. 2.

వాయువ్యాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

వాయుసఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వానచిచ్చలి: చూ, వహ్ని. 1.

వాయుస్కంధన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

వాయొడు. వ్య. అ. క్రి. (వా + ఓడు) మాటసిటికియగు. భార. ఉద్యో. 1, ఆ.

వార. దే. వి. 1. ఎనిమిది ప్రుంజెములనూలు; 2. (లెక్కలయందలి) ఎక్కువతక్కువలు; వై. వి. 3.=వారణ. నివారణ.

వారంకము. సం. వి. అ. న. పిట్ట: చూ, పక్షి.

వారంటు. వా. వి. 1. (ఒకనిని పట్టుకొనుటకు) అధికారపత్రిక (హాజరువారంటు); 2. (ఒకని ఆస్తిని జప్తుచేయుటకు) అధికారపత్రిక; 3. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 4. తొందరపని.

వారఁడు. వై. వి.=వారణ. చాలింపఁడు.

వారఁబట్టు. వ్య. స. క్రి. (వా + రాన్ + పట్టు.) ఆపోశించే. జై. 1, ఆ. 100; జై. 5, ఆ. 3.

వారఁబోఁత. వా. వి: పారఁబోఁత-పాఁరఁబోఁత.

వారఁబోయు. వా. స. క్రి. 1. పారఁబోయు; 2. ఉపయోగముగ పారఁబోయు. [తృ. 68.

వారక. దే. అవ్య. నిరంతరార్థకము. ఆం, భా.

వారకము. సం. వి అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపునడ: చూ, హయము; 2. కష్టస్థానము: చూ, స్థానము. 1; 3. తగదనుట; విణ. 4. వారించునది; దే. వి. (1) తాకట్టు: అధి, ఆహాకము, బంధకము, బంధనము, బంధము, వినిమయము. (తె. ప).—అగావు, అడ్డము, ఆయకము, ఈడు, ఉద్దనవు, ఉద్దగ-ఉద్దరువు, ఎగుదల, ఏపు, కుదువ, కోరు, గిరవు, గీవు, తనకాతనఖా, తాకట్టు, తేగడ, బండకము, మారికము, మార్పు-మాఱుపు, రో-రోయి. తద్వి.—౧. అప్పునకు.— ఉద్ధారము, ఋణము, ధారమల్లు, పర్యుదంచనము, ప్రామిత్యము. (తె).—

అచ్చేదల, అప్పు, అరవడి, తంట-తంటా, బదులు, బాకి-బాకీ,రవడి, లోను; ౨: చేబదులు,పొరచి, బదులు;3:ఎరవు-ఎరవు, రో-రోయి; ౪: (చూ,ఋణత్రియము); ౫. వస్తువులమాఱుపునకు.— (చూ, వినిమయము); ౬. ధాన్యాదుల ఋణమునకు:—(తె) ఎరవు-ఎరువు; 2. లేనికాలమందు వృద్ధ్యాదులులేక యుపయోగార్థ మొకరికిచ్చి కలిగిన కాలమునందు మగలఁ బుచ్చుకొనెడి ధనాదికము.భార.ఆది. 3, ఆ;విక్ర. 7, ఆ. 62. (ఎరవు-ఎరువు అని కొందఱు)

వారకాంతి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేశ్య.

వారట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుహంస. రూ-వరట: చూ, హంస. 1.

వారడ. దే. వి. తాటాకువారిన చివ్వ.

వారడి. దే. వి.తేడా,నష్టి. "ఆవారడి యిందుఁ గలసివచ్చెను" "బడేవారడి": చూ, సేగి.

వారడు. వై. స. క్రి: చూ, చోలించు. 1-2. (అప్రి.) [రోధన్ను.

వారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెలియలికట్ట: చూ,

వారణబుస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-వారణవృష. అరఁటి*: చూ, రంభ. 2.

వారణమాల. అం: చూ, మహాకావ్యము.

వారణము. సం. వి. అ. వ. 1. నిరోధము:చూ, సంరోధము; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 3.= వార. వారించుట, నివారణము (ఇందుఁగల 1వ అర్థమునకిది వర్తించునని కొందఱు.); దే. వి. (1) ఒకరకముడేగ: చూ, శ్యేనము.

వారణవృష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ—వారణబుస*.

వారణాసి. సం. వి. ఇ. పుం. (రూ-వారణసి-వారాణసి- వారాణాసి- వరణసి- వరణాసి-వరాణసి- వరాణాసి)ః చూ, కాశి. 1-2-3 (దేశములు.)

వారధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, వంతెన; 2. అడ్డకట్ట: చూ, సేతువు.

వారము. సం. వి. అ. న. 1. మద్యపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6; పుం. 2. సూర్యాదివాసరము (ఉదయాద్యుదయము. ఉదయమునకుండు హోరాధిపతులను బట్టియే ఆయావారములకట్టి నామములుకలుగును.): చూ, వారములు; 3. తడవ: చూ, వెండియు; 4: చూ, సమూహము;5: చూ,వాకిలి; 6: చూ,క్షణము. 1; 7. కుబ్జ. పొట్ల*: చూ, సిధ్రికి; 8.=బారు. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1;అం. (బ) 9: చూ, దినాంగములు; దే. వి. (1) గుఱ్ఱము. అచ్చ. యు, కాం. 362:చూ, హయము.

వారములు. అం. ౧: ఆది, ఆదిత్య, సూర్య. (తె).-తొలివారము;౨:ఇందు,సోమ. (తె): సెలవారము, మలివారము, రెండవవారము; 3: అంగారక. కుజ, జయ,భౌమ, మంగళ; ౪:బుధ, సౌమ్య.(తె).-పెద్దవారము,బుధవారము;౫: గురు, బృహస్పతి,లక్ష్మీ.(తె).—బేస్తవారము, లచ్చివారము; ౬. శుక్ర, భృగు; ౭: శని, మంద. (తె).—సనివారము. తద్వి.- మూఁడు తిథులుఁగూడిన వారమునకు:—అవమము, తిద్యస్పృక్కు.

వారముఖ్య. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.యోగ్యతంబట్టిజనులచేతసత్కరింపఁబడినభోగముది: చూ,వేశ్య.

వారయాత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లిచూట్టము. వై. 6, ఆ. 126:చూ,సంబంధి. 1.

వారవాణము. సం. వి. అ. పుం, న:చూ, రూ-వారవారణము.

వారివారణము. సం. వి. అ. పుం, న: రూ-వారివారణము- వారవాణము, అయోగము, ఆముక్తము, ఉరచ్ఛదము-ఉరశ్ఛదము,కంకటము, కంచుకము, కకటిక, కదళి, కవచము-కవసము,కాయబలనము-కాయవలనము, కాలబలనము - కాలవలనము, కింశుకము, కుకూలము, కూర్పాసము, జగరము-జాగర్థ

ము, తనుత్రము, తనుత్రాణము, దంశనము-దంసనము-దశనము, భండనము, యోగము, వరూథము, వర్మము-వర్మువు, సజ్జ, సన్నహనము, సన్నాహము. (తె).--కత్తళము, చేట్ల, జిరా-జిరాయి-జీరా, జోడు, తొడుగు-తొడ్గు, తొడుపు-తొడువు, దగళా, దుప్పటము, పక్కెర, పేరణము-పేరణి-పేరిణి, బొందడము-బొందళము, మఱువు, మయిమఱువు - మెయిమఱుగు - మెయిమరువు-మెయిమర్వు-మెయిమఱువు-మేమఱుగు-మేమరువు - మేమర్వు-మేమఱువు-మైమఱువు, సమకట్టు, తద్వి.—౧. (శిరస్త్రాణము-శిరస్కము-శిరస్త్రము, ముఖత్రాణము దలపము, ఉదరత్రాణము నాగోదము, జంఘాత్రాణము మంఖుణము, బహుత్రాణము బాహులము, అంగుళిత్రము-అంగుళిత్రాణము-అంగులీత్రాణము గోధ, ఉరస్త్రాణము, తనుత్రాణము, తలము-హస్తకవచము-హస్తత్రాణము. (తె) అత్తెము ఇత్యాది); ౨. ఇనుపకవచమునకు.-జాలిక; 3. ఏనుఁగు పక్కెరకు.- గుడము, ప్రఖరము (చూ, రల్లకము. ౨; చూ, హస్తి); ౪. గుఱ్ఱములో నగువాని కవచమునకు.— కంబళము, జయవము, ప్రఖరము. (తె):కురాళము,పక్కెర: (చూ,వస్త్రము; చూ,హయము); ౫. వాహనాదులగవుసెనకు.-(తె).- కువాళము, గవుసెన,బురకా(చూ, వస్త్రము,నిచోళము.1.); ౬.తొడుగఁబడినకవచమునకు-అపినద్ధము,పినద్ధము, ప్రతిముక్తము; ౭. ఏనుఁగు చెవివంటి పాదకంచుకమునకు.— రేచకము; ౮. వజ్రమయ కవచమునకు.— వజ్రాంగి; ౯. కవచముల గుంపునకు.— వార్మణము; ("చూ, హస్తత్రాణము")(చూ, వస్త్రము)

వారసత్వము. వా. వి. సక్రమముగ సంక్రమించెడియాస్తి.

వారసు. వా. వి. వంశపరంపరలో మిగిలిన ఆస్తికి కర్త

వారస్త్రీ. సం. వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, వారకాంత.

వారాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—

వారాంగి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇంద్రవజ్రచ్ఛాయను మొదటిచరణమున్ను, ఉపేంద్రవజ్రచ్ఛాయను రెండవచరణమున్ను, కలితాంత వృత్తచ్ఛాయను మూఁడవ చరణమున్ను, వాతోర్మి వృత్తచ్ఛాయను నాల్గవ చరణమున్ను నడచును.)

వారాలిక. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, నముద్రము. వి, పు. 7, ఆ.

వారాలిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

వారాశి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ—వారిరాశి. నీటికుప్ప. స్కా.3, ఆ. 23: చూ,సముద్రము.

వారాహకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ—వరాహకర్ణి - వరాహవర్ణి, అశ్వ, అశ్వగంధ, అశ్వారోహ, కంజిక, కంబుక- కాంబుక, కామరూపిణి,కుష్ఠగంధ, గంధపత్రి, తురగి, బల్య, వాజికరి. (తె).— దొమ్మడోలు, పెన్నెరు- పెన్నేరు, పెన్నెరుగడ్డ-పెన్నేరుగడ్డ. తద్వి.—మహాశ్వగంధ. (తె).—పెద్దపెన్నేరు*.

వారాహము. అం.(౨౪౦౦౦ శ్లో.భూదేవికివరాహమూర్త్యుపదేశము): చూ, పురాణములు.

వారాహి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, మాతృకలు; 2. రూ— వరాహి. అడవియాఁదుపంది: చూ, సూకరము; 3. పాఁచితీఁగె*: చూ, శైవలము; 4. నేలతాడు*: చూ, శిలీంధ్రకము; 5: బ్రహ్మదండి, అవాక్పుష్పి, కంటకపత్రఫల, గుచ్ఛకంటకము. (తె).-బమ్మదండి*;6.పొట్టిగుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర; అం. 7: చూ,రసాయనములు.

వారాహీభైరవతంత్రము.అం: చూ,తంత్రములు.

వారి. సం. వి.ఇ.న.నీరు:చూ,సలిలము; 2. కురువేరు*: చూ, హ్రీబేరము; ఇ. స్త్రీ. 8:చూ, సరస్వతి. 1; ఈ. స్త్రీ. 4, కుండ: చూ.

—పారివాణము (భాండము. 3.); ఇ. ఈ. (స్త్రీ). 5. ఏనుఁగుఁబట్టెడు చోటు: చూ, హస్తి; 6. ఏనుఁగుఁబట్టెడు వల్లము: అవపాతము, శ్వభ్రము. (తె. వ).— ఒగ్గము, ఓదము, వంగిడి— వంగిడీ— వంగిణీ— వంగెన. (చూ, హస్తి.) [రోధించు.

వారించు సం. స. క్రి. నివారించు: చూ, సం

వారికర్పూరము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లీశమను చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

వారిజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; 2. ఉప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1.); 3. శంఖము: చూ, సంకు. 1; 4. శంబూకము: చూ, సంకు. 1; 5. బాడిగ*: చూ, సూక్ష్మదారువు.

వారిజీము. వై. వి. 1.=పారిజాతః. రూ-వారిదము*. అం, భా. ద్వి. వనౌ. 43: చూ, సూక్ష్మదారువు; 2: కొండబూరుగు* (సం).— కూటశాల్మలి, రోచన: చూ, శాల్మలి. [వల.1.

వారిణ. దే. వి. చిన్నచేఁపలఁబట్టు వల: చూ,

వారిత్రి. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): ఆతపత్రము, ఆతపవారణము, ఉత్కూటము, ఉష్ణవారణము, ఖర్పరము, గోత్రము, చక్రాంగము, ఛత్రము, ఛాయామిత్రము, పత్రపిశాచిక, పుటోటజము, ప్రోతోత్సాదనము, మూర్ధఖోలము, లోకసమ్మతము. (తె. వ).—ఎండచేటు పుట్టువు, ఎండమఱువు, ఎల్లి, గొడుగు-గొడువు, చేట్టువు. తద్వి.— ౧. ఆకుల (మొగలియాకులులోనగునవి) గొడుగునకు.- కావారి, జంగమకుటి, జలత్రి, ఛిద్రమత్కుటి, మూర్ధకర్పరి; ౨: వస్త్రకుట్టిమము. (తె).— అలవట్టము, గుడ్డగొడుగు; ౩. చిన్నగొడుగునకు.—ఛత్రి; ౪: జలతాలము. (తె).— గూడ, గూడచేఁట, జెంబుగూడ- జెమ్మగూడ; ౫. తెల్లగొడుగునకు.- పుండరీకము; ౬. రాజోనకుఁబట్టెడు తెల్లగొడుగునకు.-కనకదండము, నృపలక్ష్మము, రాజశృంగము. (ఇదె బంగారుకఱ్ఱలుగల గొడుగు); ౭. శ్వేతచ్ఛత్రాది రాజార్హవస్తువునకు.- పరిబర్హము, పరివాహము-పరీవాహము; ౮.వరుణునిఛత్రమునకు.- ఆభోగము; ౯. కామలేని గొడుగునకు.-(తె).—గిడుగు, జేగ్గగొడుగు;౧౦:(చూ, వంజే. 3.)

వారిదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1.); 2. ముస్త*: చూ, హరిత (తృణము. 1, ముస్తకము); వై. వి. (1).=: చూ, రూ-వారిజీము. 5. అచ్చ. రామ, కాం. 505.

వారిధాన్య. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): చూ, వర్షిని. 1.

వారిధాపయంత. అం: చూ, గోత్రము. 13.

వారిధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, వారాశి.

వారిపర్ణి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ): చూ, శైవలము*.

వారిభవ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-పారిభావ్యము*.

వారిముసి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మేఘము.1.

వారిరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వారిరాశి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ-వారాశి.

వారివారణము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, రూ-వారవారణము.

వారివాహము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వారిముసి.

వారు. వై. వి. 1.=వరత్రా. రూ-వాఱు. తోలుచీలిక: చూ, వరత్ర. తద్వి.—చివ్వు. చెక్కు-; వై. అ. క్రి. 2. ఉడుగు, అడఁగు. భార. ఆది. 6, అ; భార. శాం. 6, అ (దీనికవ్యతిరేకక్వార్థకమందును వ్యతిరేకార్థకవిశేషణమునందును మాత్రము ప్రయోగముకానఁబడెడి.): చూ, సురుక్కు-. 4; 3: చూ, సరించు. "గంజివారెను"; దే.స.క్రి. 4. రెండుచేతులతో తాటాకు ఓరచివ్వు; వ. 5.తత్సమ దుమంతంబులకుఁ గొన్నింటికి ద్వితీయా

బహువచనంబు మీఁదఁ బూజ్యతయందు వారగు. "శ్రీరాముల వారు"మొ. అర్థవిశేషంబున నేకవచనములమీఁదను గొన్నియెడలఁ గాననగు. "అయ్యవారు, అమ్మవారు, దేవరవారు, (చూ, గారు.)"

వారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

వారుచే. వై. క్రి. 1. రూ-వార్చు. వారఁజేయు; దే. అ. క్రి. 2. ఆచమించే. రూ-వార్చు; స. క్రి. 3. రూ-వార్చు: చూ, పరీక్షించే.

వారుతము. సం. వి. అ. న. ఖట్టి: చూ, శవయానము.

వారుణము. అం: చూ, ఉపపురాణములు.

వారుణాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పడమటిదిక్కు: చూ, వారిత్తు. 1; 2. సారాయి: చూ, సుర. 2; 3. శతభిషము: చూ, రిక్క; 4. ఒకగతిక*: చూ, తృణము. 1; ఇ. పుం. 5. అగస్త్యుఁడు: చూ, సన్యాసి.

వారువు. వై. వి. రూ-వారువుడు-వార్పు: చూ, పాదము (1). (మెతుకులుగల గంజికిన్నె.)

వారువుడు. వై. వి. —వై.—

వారువపుజేన్నము. ద్వి. వి. అశ్వమేధయాగము. అచ్చ. బాల, కాం. 58: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము. 3).

వారువము. దే. వి. (రూ-వార్వము-వావురము) గుఱ్ఱము: చూ, హయము. భీ. 4, ఆ.

వార్చు. వై. క్రి. 1: చూ, రూ-వార్చు; దే. అ. క్రి. 2: చూ, రూ-వారుచే. 2. స్వా. 2, ఆ. 73; స. క్రి. 3: చూ, రూ-వారుచే. 3.

వార్డరు. వా. వి. చెఱసాలఁగాపరి.

వార్డు. వా. వి. కొన్ని యిండ్లయొక్కయు కొన్ని వీధులయొక్కయు కలిసిన భాగము.

వార్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వృత్తాంతము: చూ, సమాచారము. 2; 2. నడవడి: చూ, సమయము. 2; 3. జీవనోపాయము: చూ, స్థితి. 5; 4. అర్థానర్థముల తెలుపు శాస్త్రము (ఇదియొకవిద్య): చూ, విద్యలు; 5. వంగ*: చూ, వార్తాకము; అం. 6: చూ, రాజవిద్యలు.

వార్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్లు: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము ౧౩); 2: అనామయము, ఆరోగ్యము, కల్యత్వము: చూ, సంతోషము; విణ. 3. రోగముతీఱినది; 4. జీవనోపాయముగలది.

వార్తాకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వంగ: కర్షువు, వంగము, వార్త, వార్తాకువు, శాకబిల్వకము. (తె).— వంగ*. తద్వి.—౧. (సం). వృంతాకము, నల్లవంగ, నీరువంగ, నీరెత్తువంగ; ౨: అమ్లగంధకృత్తు, ఉపదంశము, కాకామ్రము, కోకాగ్రము, గండీరము, సమష్ఠిల- సమష్ఠీల. (తె).— ఏఱువంగ; 3: (సం). కర్తారి. (తె).— కత్తెరవంగ, పెద్దవంగ, మెట్టవంగ; ౪: కంటకఫలము. (తె).— ముళ్లవంగ; ౫: కూటవార్తాకి. (తె).— కప్పురపువంగ, కపిముల్క; ౬: (తె).—సీమవంగ: (టొమేటో) ("చూ, సీమవంగ."); 2: చూ, వార్తికము. 2.

వార్తాకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ములక*: చూ, సింహి. 2. [వర్తని*.

వార్తార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సూర్యాను.

వార్తావహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడిమోసెడివాఁడు: చూ, భారవాహుఁడు; 2. వృత్తాంతములను తెలిసికొనిపోయి చెప్పువాఁడు: చూ, సందేశహరుఁడు.

వార్తికము. సం. వి. అ. న. 1. ఉక్తానుక్తదురుక్తార్థములను వ్యక్తము చేసెడు గ్రంథము. (వ్యాకరణమునందు వరరుచి చేసిన వార్తికసూత్రములు.): చూ, సంపుటము. 3; పుం. 2. వార్తాకపక్షి: వార్తాకము, వార్దాకము; అం. 3: చూ, తాళమార్గములు (మార్గప్రాణములు.) [వహుఁడు. 2.

వార్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వార్తా

వార్తుఁడు. సం. విశే. 1. రోగము తీఱినవాఁడు: అరోగి, ఉల్లాఘుఁడు, కల్యుఁడు, నిరామయుఁడు; 2. రోగములేనివాఁడు: అరోగి, కల్యుఁడు. [చూ, సుధచేఁకుఁడు.

వార్త్రఘ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుఁడు:

వార్ద్రాకము.సం. వి.అ. పుం:చూ, వార్త్రికము.2.

వార్ధకము. సం. వి. అ. న. 1. ముదిమి (50 ఏండ్లకు పైఁబడిన యీడు): చూ, స్థావిరము; 2. ముదుసలులగుంపు: చూ, సమూహము.

వార్ధక్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వార్ధకము. 1; అం. 2: చూ, అసస్థలు.

వార్ధని. సం. వి. ఇ. న: చూ, రూ—వర్ధని. 1.

వార్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, రూ—వారిధి; 2: చూ, సముద్రము.

వార్ధుషి. సం. విశే: చూ, రూ—వార్ధుషికుఁడు.

వార్ధుషికుఁడు. సం. విశే. వడ్డికిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు: కుసీదుఁడు, వృద్ధ్యాజీవి-వృద్ధ్యాజీవుఁడు.

వార్ధ్రి సం. విశే: చూ, రూ—వర్ధి-వర్ధ్రి.

వార్ష్ణేషు. వా. వి: చూ, మెఱుఁగుసూసె.

వార్పు. వై. వి: చూ, రూ—వారుపు.

వార్మణము. సం.వి.అ.న. వర్మములసమూహము. (వర్మము=కవచము): చూ, వారవారణము.

వార్యపుటగ్ని. ద్వ. వి. (వార్యము+అగ్ని) బడబాగ్ని. య. 1,ఆ.95: చూ,వహ్ని.1-౨ా.

వార్యము. దే. వి: చూ,రూ-వారువము. కళా. 3, ఆ. 62. [చూ, వాసంతి. 2.

వార్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వానాకాలపుమల్లె*:

వార్షికము. సం. వి. అ. న. 1: కారుజము, కృత్రాణ, గిరిజానుజ, త్రాణము, త్రాయంతి, త్రాయమాణ, దేవబల, బలభద్రిక, భయనాశని, మంగళ్యము, వార్షికి. (తె):—కలుఁగామునుగు-కలుఁగ్రానుగు,కలుక్రాంత.తద్వి.-జర్తిలము.(తె).-కారుమూవు-కాఱునువ్వు- కాఱునూవు. (చూ,నువ్వులు.)*; 2. పండితులు లోనగువారికి యేఁటేఁట దాత లొసంగెడి సన్మానము:వర్షాశనము.(తె).-వడితరము; విశే.3. వానకాలమునఁబుట్టినది; 4.సంవత్సరకాలపరిమితి గలది: చూ, వార్షికము. 2.

వార్షికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ:చూ, వార్షికము. 1.

వాఱంటువిల్లు. దే. వి. (వాఱు+అంటువిల్లు.) తాళ్లవనివారి వాఱుగట్టిన పింటికోల.

వాఱు. వై. వి.=వరుత్రా. రూ-వారు. సన్నగాఁగోసినతోలు:చూ,వరత్ర. (దే. అని శ. ర.)

వాఱెన. దే. వి. (వాఱు+ఎన.) 1. నొగతో కాఁడినిఁజేర్చి కట్టెడు వాఱులోనగునది. ఉ, హరి. 3, ఆ. 99: చూ, సూత్రము. 1; 2. ఏఁడికోలతో కాఁడినిచేర్చి కట్టెడు వాఱులోనగునది. శేష.4, ఆ:చూ,సూత్రము.1; 3. ముంగిసమూనుతో గడనుచేర్చి కట్టెడు మూనులోనగునది: చూ, సూత్రము. 1.

వాఱెనపీఁట. ద్వ. వి. ఏఁడికోలకును కాఁడికిని నడుమ చేరఁగానుండెడు కొయ్య.

వాలకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.ఉంగరము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౨-(౨); 2. నూడిగము:చూ,హావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౨—(3) (ర).); దే. వి. (1): చూ,వంచన. రామా. 7, ఆ; (2):చూ, వేషము. ప్రభా. 1, ఆ. 51. (నిందయందు వాడుకయని కొందఱు.); వా. (3).రూపు. "వాని వాలకము చూడుము."

వాలకర్కటక న్యాయము. అం. నక్క తన తోఁక పీతకన్నములోఁబెట్టి అదిపట్టుకొనఁగా నీవలకులాగి తినునను రీతి.

వాలధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుఁగు గుఱ్ఱములోనగువాని తోఁక: చూ, వాలము. 1.

వాలపాళ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెడబిళ్ల, పాపితగ్య: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౧-(౧).)

వాలము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వాలు: పిచ్ఛము-పుచ్ఛము, లలామము, లాంగూలము, లూమము. (తె).—తొంక-తోఁక, మట్ట, లవిటి, వాలు. తద్వి.—౧ ఏనుఁగు గుజ్జములోనగు వాని తోఁకకు.-(సం): వాలధి; ౨. కేశయుక్తమైన తోఁకకు.— (సం): వాలహస్తము; ౩. గుఱ్ఱపుతోఁకకు.-(తె):. లవిటి; ౪. పందితోఁకకు.-(సం): ఋషభము, వరాహపుచ్ఛము. (తె): పందితోఁక; ౫. అడవిపంది తోఁకకు.- ఋషభము; ౬. పక్షితోఁకకు.-(తె): లవుటి, లావు; ౭. తేలుతోఁకకు.-(తె) కొండియ-కొండె; ౮. యజ్ఞ పశువుతోఁకకు.— జాఘని; 2. తలవెండ్రుకకు: చూ, వెండ్రుక; 3.=వాలు. కత్తి: చూ, ఋష్టి. 2; వై. వి. (1).=వ్యాళ. రూ-వాలాము. బెబ్బులి. సా. 1, ఆ. 102: చూ, వ్యాఘ్రము.

వాలమృగము. సం. వి. అ. న.=వాలుమెకము. అడవిపంది: చూ, సూకరము.

వాలయించే. దే. అం. క్రి. రూ-వాలాయించే, నిర్బంధించే. భో. 5, ఆ: చూ, సంధించే.

వాలఱుగుడు. ద్వ. వి. (వాలు + అఱుగుడు) చూ, వాలిఁడి.

వాలవామభాగరేఖ. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

వాలహస్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుకలు గల తోఁక: చూ, వాలము. 1-౨; 2. వెండ్రుకలగుంపు: చూ, వెండ్రుక. 1.

వాలాము. వై. వి.= వ్యాళ: చూ, రూ-వాలము. (1)

వాలాయము. దే. వి. రూ-వాలెము. 1. నిర్బంధము. స్వా. 3, ఆ. 94: చూ, హఠము. 2; విణ. రూ-వాలెము. 2. తప్పనిసరి. భాగ. 10, స్కం. పూ; భద్రా. 2, ఆ: రూ-వాలెము, పిట్టపిడుగు. (సం).-అనివార్యము; 3. నిరంతరము: పాండు. 5, ఆ. 67: చూ, సతతము. 2; క్రి. విణ. 4. అవశ్యము. రామా. 3, ఆ. 67: నెట్టన-నెట్టనము. (సం): అగత్యము, అవశ్యము, భృశము.

వాలాయించే. దే. అ. క్రి. 1. నిర్బంధపడు, చెఱపోవు: చూ, సంధించే; అం. ప్రే. 2: చూ, రూ-వాలయించే. భో. 7, ఆ. 352.

వాలారు. ద్వ. విణ. (వాలు + ఆరు) వాలిక, వాడియైనది. పా. 5, ఆ. 46; రామా. 4, ఆ: చూ, శితము. 1.

వాలార్చు. ద్వ. స. క్రి. వేయు: చూ, వైచే. 3.

వాలిఁడి. ద్వ. వి. (వాలు + ఇఁడి) 1. వాలఱుగుడు, తోఁకలేని కోఁతి: చూ, వానరము; విణ. 2. తోఁకలేనిది.

వాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంగిటిగుంట: చూ, వావిక; దే. విణ. (1). దీర్ఘము. రామా. 1, ఆ: చూ, సోగ. 3; (2): చూ, వాలారు.

వాలికతూఁపు. దే. వి. వాఁడిబాణము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)

వాలిశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

వాలు. వై. వి. 1.=వాల. కత్తి: చూ, ఋష్టి. 2; 2: చూ, వాలిక. (1); 3: చూ, వాఁడిమి. 1; 4: చూ, వాలము. 1; విణ. 5: చూ, వాలిక (1). రామా. 1, ఆ. 122; 6: చూ, వాఁడి. 1. భార. భీష్మ. 2, ఆ; 7. క్రూరము: చూ, సాధ్వసము (రౌరవము. 2.); అ. క్రి. 8. అతిశయించే: చూ, సందడించే; 9. క్రిందికిదిగు; 10. ఒఱగు: చూ, రూ-వ్రాలు. ౪; 11: చూ, వంగు; స. క్రి. 12. అతిక్రమించే. భార. శాం. 3, ఆ: మట్టుమిగులు, మట్టుమీఱు, మించే, మిగులు- మివులు (దాఁటు 6-9.)

వాలుఁగంటి. దే. వి. రూ-వాలుగకంటి-వాల్గంటి. 1. విశాలాక్షి, దీర్ఘములయిన కన్నులు గల యాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది. హరి. 3, ఆ. 164: చూ, స్త్రీ.

వాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- బాలుఁడు.
వాలుక. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇసుక: చూ, సికత. 4; వా. 2. వాలుకాయంత్రము (కుండయందు ఇసుక పోసి నడుమ మందుంచి వండుట.)
వాలుకము. సం. వి. అ. న. 1. వాలుకమను విషము: చూ, సంగరము. 6; 2. కూఁతురు బుడము*: చూ, హరివాలుకము; 3: చెంగలి కోష్టు- చెంగల్వకోష్టు, పారిభావ్యము, వాప్యము- వ్యాప్యము, వారిభవ్యము, వ్యాధి.*
వాలుకాన్యాయము. అం. ఓకానోక న్యాయము.
వాలుకొంగ. ద్వ. వి: చూ, బకము.
వాలుగ. దే. వి. రూ- వాలువ- వాలుగు. ఒక చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; (బ. వాలుగలు.)
వాలుగకంటి. దే. వి: చూ, రూ- వాలుఁగంటి.
వాలుగకెంకి. దే. వి: చూ, వాలుగ.
వాలుగడాలు. దే. వి. మీనకేతనుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు. [బొజ్జ.
వాలుగడుపు. ద్వ. వి. రూ- వాల్గడుపు: చూ,
వాలుగపాము. దే. వి: చూ, వాలుగ.
వాలుగు. దే. వి: చూ, రూ- వాలుగ.
వాలుచే. దే. క్రి. రూ- వాల్చు. వాలఁజేయు.
వాలుచేకట్టు. ద్వ. వి: చూ, రాహువు. 2.
వాలుచూపు. ద్వ.వి.ఓరచూపు: చూ,వీక్షణము.
వాలుడు. దే. వి: చూ, వాతారి.* పంచ. వేం. 1, ఆ. 688.
వాలుపు. దే. వి. రూ- వాల్పు- వాల్చుట.
వాలుపొద్దు. ద్వ. వి: చూ, లేఁబొద్దు.
వాలుమగఁడు. ద్వ. విణ: చూ, శూరుఁడు. పంచ. వేం. 3, ఆ. 36.
వాలుమెకము. వై. వి.=వాలమృగ. అడవిపంది. అం, భా. ద్వి, కాం. 82: చూ, సూకరము.
వాలుమొగ్గ. వా. వి: పిల్లమిడియము, పిల్లమెఱము, పిల్లెరుగరతు, మెఱము, మొగ్గ, లాఁగు.
(సం).— లంఘనము.
వాలురమ్మ. వై. వి: చూ, రూ- వాఁడి. 1.
వాలువ. దే. వి: చూ, రూ- వాలుగ. పంచ. వేం. 4, ఆ. 133. [రంచే. 3.
వాలూరు. దే. అ. క్రి. ఆలస్యమగు: చూ, వికవాలెము. దే. వి,విణ: చూ, రూ- వాలాయము. (నిరంతరమునకు.- అచ్చ.యు, కాం. 259; అవశ్యమునకు.- అచ్చ. కిష్కిం, కాం.83.)
వాలోపరీతము. సం. వి. అ. పుం. పంచావటము: చూ, ఉరస్సూటము (చూ, వస్త్రము.)
వాల్కము. సం. విణ. నారచీర:చూ,వస్త్రము.
వాల్గంటి. ద్వ. వి: చూ, రూ- వాలుఁగంటి.
వాల్గడుపు. ద్వ. వి: చూ, రూ- వాలుగడుపు.
వాల్చు. దే. క్రి: చూ, రూ- వాలుచే.
వాల్పు. దే. క్రి: చూ, రూ- వాలుపు.
వాల్మికము. సం. వి. అ. న.ఇంద్రధనుస్సు: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)
వాల్మికి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ- వాల్మీకి.
వాల్మికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—
వాల్మీకి. సం. వి. ఇ. పుం. సంస్కృత రామాయణమును రచించిన మహర్షి: ప్రాచేతసి, వాల్మికి- వాల్మీకి- వాల్మీకుఁడు.
వాల్మీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—
వాల్మీకిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఘూర్జర బ్రాహ్మణులు 2118 పుట. (ఋగ్వేదులును యజుర్వేదులును కలరు): చూ, బ్రాహ్మణులు.
వాల్లభ్యము. సం. వి. అ. న. దొరతనము: చూ, స్వారాజ్యము.
వావదూకుఁడు. సం. విణ. పిరికితనము లేక యుక్తియుక్తముగా మాటలాడువాఁడు: చూ, వక్త. 1.
వావాదు. వై. వి: (సం).— ఉపన్యాసము, ఉపోద్ఘాతము, ఊ, వాజ్మృఖము.
వావి. దే. వి. బంధుత్వము. భాగ. 10, స్కం. పూ: చూ, సంబంధము.

వావింట. దే. వి: చూ, రూ-వాయింట*.

వావిక. దే. వి. కుత్తుక మొదటగలగుంట: అంగిటి గుంట- అంగిలిగుంట, అంగిటిముల్లు, బామగుంట. (సం).—గళగర్తము, వాలిక. (చూ, కొండ.)

వావిరి. దే. వి. 1. క్రమము: చూ, విధము.1; 2. అనుగతి. భో. 5, ఆ. 240: చూ, వెంబడి; 3. ఉత్కర్షము:చూ,హెచ్చు. 2; విణ. 4. అధికము: చూ, హేరాళము; 5. అనుగతము: చూ, వెంబడి; 6. ఉత్కృష్టము. నిర్వ. 4, ఆ. 10: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

వావిలి. దే. వి. (వాతముహరించేను.): (సం).- ఇంద్రసురసము, ఇంద్రాణి- ఇంద్రాణిక, నిర్గుండి, సిందుకము, సిందువారము. తద్వి.- ౧: నల్లవావిలి. (సం).— కపిక, నిర్గుండి, నీలిక, శేఫాలిక, సువహ; ౨: తెల్లవావిలి, పుల్లవావిలి.(సం).—భూతవేశి, శ్వేతసురస. ("చూ, సువహ. 4.")

వావురము. దే. వి.(రూ-వారువము- వార్వము- వారము.)గుఱ్ఱము. రా, వి. 1, ఆ. 71:చూ, హయము. (దీనికి సరియైన ప్రయోగము చిక్కవది గాదు.)

వావృత్తము. సం. విణ. వరింపఁబడినది.

వాశకము.సం.వి.అ.పుం. (రూ-వాసకము-వాసము-వాశము)అడ్డసరము*:చూ,వైద్యమాత.

వాశము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

వాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-వాసి. బాడాసువు, తక్షణి. (తె).— బాడిత-బాడిద-బాడిస- బాడిసె. తద్వి.— (తె).— పెద్దబాడిసె.

వాశిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-వాసిత. 1.ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2. ఆఁడుది:చూ,స్త్రీ.

వాశితము. సం. వి. అ. న. రూ-వాసితము. 1. మృగపక్షిధ్వని: చూ. స్వరము. 2; విణ. రూ-వాసితము. 2. వాసన కట్టఁబడినది; 3. వాసెనకట్టినది. [వెదురు

వాస. దే.వి.రూ-వాసము. అని. 1,ఆ. 48:చూ,

వాసంతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, లొట్టిపిట్ట; 2. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 3. తెమ్మెర: చూ, వాయువు. 1-౪-(౨); విణ. 4. ఉంచఁబడినది: చూ,వ్యూఢము. 2; 5. వసంత సంబంధమైనది.

వాసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల*: చూ, హసంతి. 2; 2. పువ్వులగురివెంద*: చూ, స్యందనము; 3. బట్టకడిమి*: చూ, కాలిప్రియము.

వాసంతికుఁడు. సం. విణ: చూ, హాస్యగాఁడు.

వాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2: చూ, రూ-వాశకము*; 3: కసవోత్పాటనము*.

వాసకసజ్జిక. అం. (రూ-వాసవసజ్జిక.) ("శ్లో. ప్రియాగమన వేళాయాం మండయంతీ ముహుర్ముహుః। కేళీగృహం తథాత్మానం సాస్యాద్వాసక సజ్జికా") పతివచ్చువేళకు శయనాదులలంకరించునది:చూ, నాయికలు.

వాసగృహము. సం. వి. అ. న. 1. పడకిల్లు, భోగగృహము: చూ, సదనము. 1; వా. 2.కాఁపురముండెడి యిల్లు:చూ, సదనము.1.

వాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: ఆమోదము, గంధము, చందనము, పరిమళము- పరీమళము, బలము, మలయజము, శ్రీఖండము, శ్రీగంధము, సువాసన, సౌగంధ్యము, సౌరభము. (తె).—కడి,కమ్మన, గుమగుమ, తావి, పసి, పొలపము,మలాక,వలపు, సిరిగందము.తద్విశేషములు.-౧.(తె):-కమరు; ౨: కాలసారము, తైలపర్ణి,పీతచందనము,వర్ణకము;3: కుచందనము,కుశీదము,క్షుద్రచందనము,తిలపర్ణి,పత్త్రాంగము,రంజనము,రక్తచందనము, లోహితము. (తె).—ఎఱ్ఱగంధము (చూ, కాఞార్హము);

౪: కుణపము- కుణపి, దుర్గంధము, పూతిగంధము. (తె).— కంపు, కలము, గదుర, గబ్బు, గవులు-గౌలు, చెడుకంపు, పుస్తు, బూఁజో, విస్తు, వేదు; ౫: కుష్ఠము, లోహితము; ౬: కృష్ణతామ్రము, గోశీర్షము, హరిచందనము; ౭: కృత్రిమధూపకము, వృక్షధూపము, ౮: కైరాతము, గంధకాష్ఠము, శంబరచందనము, ౯:(తె):-గత్తు-గొత్తు; ౧౦: (తె):- గాలి; ౧౧. ఘ్రాణతర్పణమను గంధద్రవ్యమునకు.- (చూ, రాజార్హము.); ౧౨: పరిమళము; ౧౩. (తె):-పొల; ౧౪: ముఖవాసన; ౧౫: వికటగంధము. (తె):-కనరు, చేఁదు, వెగటు, వేదు; ౧౬: (చూ, వర్తి. 4); ౧౭: (చూ, సుగంధము. 4); (విణ.) ౧౮: ఆఘ్రాతము, ఘ్రాణము, ఘ్రాతము; ౧౯: ఇష్టగంధము, క్షిపణ్యువు, ఘ్రాణతర్పణము, సుగంధి, సురభి; ౨౦: కటువు, కషాయము, గంధిలము ("చూ, సుగంధము. 5.); 2. రూ-వాసనము. మందనుభవించెదానిఁదలఁచుట; 3. ప్రీత్యాశ: చూ, వాంఛ. [వర్తి. 1-౨.

వాసనకొడుపు. మి.వి. పెద్దయూఁదువర్తి· చూ,

వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. వాసనకట్టుట; 2: చూ, వస్త్రము; 3: చూ, వీరాసనము. 1; విణ. 4. వసన సంబంధమైనది.

వాసనమొలక. వా. వి. మరువము. (సం). ఇంద్రమరువకము: చూ, రాజార్హము. 2-3౦.

వాసనరాజవాలు. అం: చూ, ధాన్యము.

వాసనలు. అం: దేహము, శాస్త్రము, తీర్థనలు(3)

వాసపుచ్చు. వా. అ. క్రి. వాసాలుపటుప్రు:వాసపోయు. [3, ఆ. 40.

వాసపోయు. దే. అ. క్రి. —పై.— రా, వి.

వాసము. సం. వి. స్. న. రూ-వసనము- వాసస్సు. 1: చూ, వస్త్రము; 2. కోక: చూ, వస్త్రము; అ. పుం. 3.=బస. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 4. అడ్డసరము*: చూ, వైద్యమాత; 5. కాఁపురము: చూ, స్థానము. 1; 6. చోటు: చూ, స్థానము. 1; అం. 7: చూ, సుషిరవాద్యములు; దే. వి. (1): చూ, రూ-వాస. రా, వి. 3, ఆ. 40.

వాసయోగము. సం. వి. అ. పుం. గందపొడి: చూ, నురుము (బుక్కా.)

వాసయోగ్యము. సం. విణ. కాఁపురమునకుఁదగినది.

వాసరము. సం. వి. అ. పుం, న: అహము- అహస్సు, అయత్తి, ఘస్రము, దినము-దివము- దివసము. (తె).- పగలు, పొద్దు- (చూ, రోజు.). తద్విశేషములు.- ౧. పగలునకు.- దినము. (తె).- నిచ్చె- నిచ్చెలు, పగలు-పవలు; ౨. నడిచే పగలుకు.-అద్య; 3. పట్టపగలుకు.- ఉద్దినము, కుతపము, మధ్యాహ్నము. (తె).-పగలు-పవలు, పట్టపగలు, మిడసరలగ్గము, (మి) మట్టమధ్యాహ్నము, మిట్టమధ్యాహ్నము; ౪: అర్ధరేద్యువు. (తె):-నిన్న; ౫: (తె):-మొన్న; ౬: దినదినము, ప్రతిదినము, ప్రత్యహము; ౭. పగలు రాత్రి కలిసినకాలము:-దినము; ౮. ఇంగ్లీషుతారీఖునకు.- దినము (డేటు); ౯. సౌరమాసపు దినమునకు.- తిథి, దినము; ౧౦: తద్దినము, దినము, ప్రత్యాబ్దికము. ("చూ, రోజు."); ౧౧: (చూ, రేపకడ); ౧౨: (చూ, ఎల్లుండి.); ౧౩: (చూ, అవలినాఁడు); ౧౪: (చూ, అటుమొన్న); ౧౫: (చూ, కాలములు); ౧౬: (చూ, సంరంజోము); (౧) దినముయొక్క భాగములు:-

౧: రౌద్రము; ౨: శ్వేతము; 3: మైత్రము; ౪: శారభటము; ౫: సావిత్రము; ౬: విజయ-విజయము; ౭: గాంధర్వము; ౮: కుతపము; ౯: రౌహిణేయము; ౧౦: విరించము;

౧౧: సోమము; ౧౨: నిరృతి; ౧౩: మాహేం ద్రము; ౧౪: వరుణము; ౧౫: భటము; ౧౬: ఉత్తమాహము, సుదినము; ౧౭: పూర్వా హ్ణము. (తె) లేఁబగలు; ౧౮. త్రికాలములు:- ప్రాహ్ణము, అపరాహ్ణము, పూర్వాహ్ణము; ౧౯. దినము మూఁడుభాగములైనపుడు కడపటిభాగము:- అపరాహ్ణము; ౨౦. ఉద యాదిపది గంటలవఱకు.-ప్రాహ్ణము. (తె). లేఁబగలు; ("చూ, వాసరము.")

వాసవదత్త. అం. (ఈ గ్రంథము సుబంధుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

వాసవసజ్జిక. అం: చూ, రూ-వాసకసజ్జిక.

వాసవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వాసస్థానము. సం. వి. అ. న: చూ, వీడుపట్టు. 3.

వాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-వాశి; దే. వి. (1) తారతమ్యము: చూ, వేఱుపాటు. 1; (2) భేదము. కళా. 5, అ. 54: చూ, వేఱుపాటు. 1; (3) ఆధిక్యము: చూ, హెచ్చు. 2; (4): చూ, లాభము. 1; (5) ప్రసిద్ధి. భాగ. 2, స్కం. 123: చూ, సంభావన. 3; (6) మితి: మాత్ర-మాత్రము: చూ, పరిమితి; విణ. (7): చూ, పొడగరి; (8) దీర్ఘము: చూ, పొడవు. 2; (9) ఉత్కృష్టము: చూ, హేరాళము; (10): చూ, స్వస్థము; (11) క్షేమము: చూ, శుభము. 1; (12) ఆరోగ్యము: చూ, సఖ్యము. 1; (13) బాగు: చూ, సౌందర్యము.

వాసించు. సం. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-వసించు; స. క్రి. 2. వాసనకట్టు. కళా. 7, అ. 60: పసిగొను, పసిబట్టు.

వాసిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, వాశిక ము *.

వాసికెక్కినవాఁడు. వా. విణ: చూ, వాసైన వాఁడు.

వాసిగోత్రులు. వై. వి.=వంశి. రూ-వాసెగోత్రులు. (ద్వ అని శ.ర) మురళి: చూ, వీణ. 1.

వాసిత. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-వాశిత.

వాసితము. సం. వి. అ. న, విణ: చూ, రూ-వాశితము. [(రూ-వాసె.)

వాసియ. వై. వి.=వంశి: చూ, హసిగోత్రులు.

వాసుకము. సం. వి. అ. న: చూ, వైకుంఠము.

వాసుకి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకసర్పరాజు: చూ, సర్పము.

వాసుదేవాయనమః. అం: చూ, ఓమ్. (వాసుదేవః=సర్వత్రాసౌ వసత్యాత్మ రూపేణ, విశ్వంభరత్వాదితి.)

వాసుదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వసుదేవుని కొడుకు, కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

వాసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. నాట్యపరిభాష యందు బాలిక; ఉ. పుం. 2: చూ, వాసుదేవుఁడు.

వాసె. వై. వి. 1.=వంశి: చూ, రూ-వాసియ. య. 4, ఆ. 12; 2.=వైశ్య. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు. [వాసిగోత్రులు.

వాసెగోత్రులు. వై. వి.=వంశి: చూ, రూ-వాసెత. వై. వి.=వైశ్య. కోమటిది: చూ, [వైశ్య. 1 (భార్య.)

వాసెన. వై. వి.=వాసన్. వాసిన. ఆవిరిపోక యొసటి కుండమూతి మూసికట్టినగుడ్డ: చూ, వస్త్రము. [పా. 1, ఆ. 99.

వాసెనకట్టు. ద్వ. వి. వాసెనగుడ్డకట్టువంటికట్టు.

వాసెనకుడుము. ద్వ. వి. 1: చూ, భక్ష్యము; వా. 2. పిట్టు: చూ, సాదము. (1)

వాసెనపోలె. వా. వి.--వై -- [వాఁడు.

వాసైనవాఁడు. వా. విణ: చూ, వాసికెక్కిన

వాస్తగాయిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళ దేశపుబ్రాహ్మణులు.

వాస్తవము. సం. వి. అ. న: చూ, సత్యము. 1.

-వాస్తవికము. సం. విణ: చూ, సమంజసము. 2.

-వాస్తవ్యము. సం. విణ. 1. నివసింపఁదగినది; వా. 2: చూ, వాస్తవికము.

-వాస్తవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గృహస్థుఁడు. స్వా. 1, అ. 66: చూ, స్వామి. 1. (యజమానుఁడు. 1.); వా. 2. కాఁపురమున్నవాఁడు. "కరపవాస్తవ్యుఁడు"

-వాస్తుకము. సం. వి. అ. న. 1: రూ-వాస్తూకము, చక్రవర్త-చక్రవర్తము-చక్రవర్తిని, రామము*; పుం. 2. చేల్లుట: చూ, సంప్రోత్క్షణము. 1; 3. పొర్లాడుట: చూ, విలుంఠనము (చూ, లుంఠనము. 1)

-వాస్తుకుఁడు. సం. వి.అ.పుం. వాస్తుపురుషుఁడు.

-వాస్తుపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-వాస్తోష్పతి. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

-వాస్తువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. 1. ఇండ్లు మొదలైనవి యేర్పఱుపఁదగిన నేల: చూ, హారిప్రియ. 1 (భూమి. 1.); 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, వాస్తుశాస్త్రము.

-వాస్తుశాస్త్రము. అం. 1: చూ, శాస్త్రములు. (గృహములు, సౌధములు, దేవాలయములు నిర్మించుటకు యుక్తాయుక్తములఁ దెలియఁజేయునది. అవాంతరము శల్యవాస్తు ఇంటిలో నేదిక్కున నేశల్యములుగలిగినది తెలియఁజేయునది); 2: చూ, ఏకాదశ వర్గగణితము; 3: చూ, కళలు.

-వాస్తైనవాఁడు. మి. వి: చూ, విశ్రుతుఁడు.

-వాస్తోష్పతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, రూ— వాస్తుపతి.

వాస్త్రము. సం. విణ. 1. వస్త్రముచేతఁ గప్పఁబడినది (రథము); 2. వస్త్రసంబంధమైనది.

-వాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సాది. 1.

-వాహద్విషము. సం. వి. ష్., పుం. ఎనుపోతు: చూ, మహిషము.

వాహనపదము. అం: చూ, ఆరూఢము.

వాహనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కఁదగినదే యేనుఁగులోనగునది: ధోరణము, పత్రము, యానము, యుగ్యము, వాహ్యము. (తె).— ఎకిరింత-ఎక్కిరింత-ఎక్కుడు; అం. 2 చూ, భావములు; (బ) 3: చూ, ఐశ్వర్యములు, (అష్టైశ్వర్యములు.)

వాహనములు. అం: చూ, ఐశ్వర్యములు.

వాహము. సం. వి. అ. పుం. 1 గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; 3. భుజము: చూ, స్కంధము. 1; 4: చూ, వాయువు; 5: (తె) ఇరస-ఇరుస; ఇరువది పుట్లు (అని కొందఱు) (చూ, ప్రస్థము.)

వాహసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెనుఁబాము: చూ, సర్పము; 2. తూముకాలువ: ఉచ్ఛ్వాసము, ఉపవాహము, కుల్య, జలనిర్గమము, జలాంచలము, జలోచ్ఛ్వాసము, పరీవాహము, ప్రణాళి- ప్రణాళిక - ప్రనాళము, భ్రమము, వర్తరూకము. (తె).— అలుగ-అలుగు-అల్గు-అలువు, ఒవ్వరము, ఓడికకలుఁజో, జేలదారి, జోలారి, తూపరాణ-తూపరాణి - తూపురాణి, తూము, తూర, దొన, దొరుగండి, దోని, నీరుగండి, మరిగొమ్మ, వరవ. (చూ, నది. (౧౧) (౧౨); మా, హ్రదిని.); 3. నీరుచెంచలి*: చూ, సునిషణ్ణకము. [సంసక్తము.

వాహితము. సం. విణ. వహింపఁబడినది: చూ,

వాహిత్థము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క వాతకుంభము క్రిందిచోటు: చూ, హస్తి.

వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకనది: చూ, హ్రదిని. 2 (నది.); 2: చూ, సేన.1; 3. సేనావిశేషము (ఎనుబదియొక్క రథము అన్ని యేనుఁగులు ఇన్నూటనలుపదిమూఁడు గుఱ్ఱములు నెన్నూట యేవురుకాల్వురును

గలది): చూ, సేన. 1; వై. వి. (1)=వాక్.
వాగ్ఘోరణి: చూ, శబ్దము. 2.
వాహినీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సేనానాయకుఁడు: చూ, సైనికుఁడు; 2: చూ, సముద్రుఁడు.
వాహ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వాహనము. 1; విణ. 2. వహింపఁదగినది. [స్వారి.
వాహ్యాళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=వయాళి: చూ,
వాళి. దే. వి. 1. పసులుపోవుదారి: చూ, మార్గము. 1-౭; 2. వాడుక. రూ-వాళీ. "ఈ దారినిపోవుట వాళియైనది.": చూ, పరిను; వా. 3. క్రమము: చూ, విధము. 1.
వాళీ. వా. వి: చూ, రూ-వాళి. 2.

వి

వి. ఉప. 1. (౧. వికచము.=ఇచేట 'వి' అనునది ధాత్వర్థమును వికసించు అను నర్థమునకు మార్చినది; ౨. విశాలము, విశంకటము.=ఈరెండుచోటుల 'వి' అనునది శాల, శంకట అను తద్ధిత ప్రత్యయములతోఁగూడినది; 3. వికర్తనము.=ఇచేటనిరర్థకము; ౪. వికారము. ఇచేటధాత్వర్థమును వికృతి అను నర్థమునకు మార్చినది; ౫. వికిరము.=ఇచేట ధాత్వర్థమును గజకుంభాద్యర్థము కలదిగా మార్చినది. ఇత్యాది.); సం. వి. ఇ. పుం. 2. ఒకపక్షి: చూ, విహంగము; 3. కన్ను: చూ, సింగనాదము (లోచనము.); 4: చూ, సురవర్త్మము; 5: చూ, వాయువు; 6: చూ, హంసుఁడు; అవ్య. 7. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 8: వలదు; 9. వేఱుగాసెంచుట; 10: కదలుట: చూ, సలనము; దే. అవ. (1). 'ది' అనుదానికి బహువచనము: చూ, డి.
వింఖము. సం. వి. అ. న: ఖురము, పుటము, రింఖ, వర్తకము, శఫము. (తె).— గిట్ట, గొరిజె, గొరిజియ-గొరిజె-గొరిసె, డెక్క. తద్వి.—౧. ఆవుడెక్కకు.- గోకంటకము; ౨. గుఱ్ఱపుడెక్కకు.- (తె) గొట్టె.

వింగడము. వై. విణ. 1: చూ, విస్తీర్ణము. 1;. 2. సుందరము: చూ, సౌందర్యము; 3.=వ్యంగ్య: చూ, వ్యత్యయము. విజ. 2, అ. 7;. 4: చూ, వేఱుపాటు.
వింగడించు. వై. స. క్రి: చూ, విభజించు.
వింజామర. వై. వి.=వింధ్య. రూ-వింజామరము- (వెల్ల + చామర) తెల్లనిచామరము, వీచోపు, ప్రకీర్ణము: చూ, సురఁటి (మిశ్రమనిశ.ర.)
వింజామరము. వై. వి.=-పై.-(మిశ్రమనిశ.ర).
వింజిలి. దే. వి: చూ, మత్స్యము. 1.
వింజేము. వై. వి.=వింధ్య. వింధ్యపర్వతము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము.)
వింట. దే. వి. వినుట: చూ, శ్రవణము. 2.
వింటాలము. అం: (రూ-వింటేశము): చూ, విన్నాణములు.
వింటికోల. దే. వి. (విల్లు + కోల) తాళ్లు పని వానియొక్క ధనురాకారమైన పనిముట్టు.
వింటినవుము. వా. వి: చూ, లస్తకము.
వింటిపట్టు. దే. వి. (విల్లు + పట్టు): అమ్ముపేటు నేల. (సం).—ధన్వంతరము.
వింటిబద్ద. వా. వి. 1. గిలకలబద్ద; 2. పిట్టలఁగొట్టు బద్ద; 3. విల్లు.
వింటిపసి. దే. వి. కామధేనువు: చూ, ధేనువు.
వింటిరాసి. ద్వ. వి. (విల్లు + రాసి) ధనూరాశి: చూ, రాసులు. ౯.
వింటివాఁడు. దే. విణ: చూ, విలుకాఁడు.
వింటేశము. అం: చూ, రూ-వింటాలము.
వింత. దే. వి. 1: అక్కజము, అచ్చెరియము-అచ్చెరువు-అచ్చెరుపాటు-అచ్చెరువుపాటు, అబ్బురపాటు-అబ్రపాటు-అబ్బురము-అబ్బురము-అబ్రము, అరిది-అరుదు, చిట్ట, చిత్రరువు, చోద్యము, టంకారము, తటకాపాటు-తటుకుపాటు, నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు-నివ్వెఱపాటు, వినుమానము, వెగడు, వెరఁ-

గు-వెఱ-వెఱఁగు, సోదెము-సోద్దెము. (సం. వ.).—అద్భుతము, ఆశ్చర్యము, ఇంగము, క, కుతూహలము, చిత్రము, టంకారము, విచిత్రము. విస్మయము, వీక్ష్యము, వ్యళీకము, స్మయము. (అవ్య.) - అహో, కీనము, ఆ, ఇ, హీ. (విణ.) ఆశ్చర్యకరమైనది.-అద్భుతము, చిత్రము, విచిత్రము, వీక్ష్యము, శోఘ్యము, చోద్యము. (తె) - విసుమానము, సోదెము-సోద్దెము. (అవ్య).-ఆశ్చర్యార్థకమునందు.-(తె. వ):—అక్క, అగుఁగదె_అగుఁగదే_ అవుఁగదె-అవ్రుఁగదే, ఔఁగదె-ఔఁగదే, అగుర-అగురా - అవుర_అవురా-ఔర_ఔరా, అటె-అటే-అటో - అటో - అట్టె - అట్టే, అదిర - అదిరా - అద్దిర - అద్దిరా-అన్నన్న-అన్నా, అప్ప-అప్పా, అమ్మ-అమ్మకచెల్ల-అమ్మచెల్ల, అమ్మక్క, అమ్మరో-అమ్మరో, అయారె- అయారే-అయ్యరె-అయ్యరే- అయ్యారె- అయ్యారే, అహహ-అహహో- అహో- అహోరె- అహోరే-అహాహ- అహహో-అహోహ- అహోహో- అహో, ఆ,ఓహో-ఓహోహో-హో. (మిగతవానికి "చూ,హో. 2.;); విణ. 2: చూ,క్రొత్త.2; 3. అన్యము: చూ, వేఱు. 2.

వింతరాలు. దే. విణ. (వింత+ఆలు) అన్యురాలు. భాగ. 6, స్కం. 255: చూ, స్త్రీ.

వింతవాఁడు. దే. విణ: చూ, వేఱయినవాఁడు. కాశీ. 2, ఆ. 80.

వింతోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3.

విందు. దే. వి. 1. మనుష్య యజ్ఞము; 2: ఆమెత, పబ్బము. (సం).— అతిథిక్రియ, అతిథిపూజ, అతిథి సత్కారము, ఆతిథేయము, ఆతిథ్యము. తద్వి.— అల్లియము- అల్లెము, మనుఁగుడుపు; 3. చేట్టములు లోనగువారికి పెట్టెడు భోజనము. జై. 8, ఆ. 197: చూ, సాపాటు; 4 విందునకు పిలువఁబడినవాఁడు: (సం).—అతిథి, ఆతిథ్యుఁడు, ఆవేశికుఁడు, కుతపుఁడు,గృహాగతుఁడు,గోఘ్నుఁడు.తద్వి.-పరదేశమునుండి వచ్చినవానికి.-అరదేసి-అరదేసి, పరదేసి. (సం).-ఆగంతుకుఁడు- ఆగంతువు, అభ్యాగతి-అభ్యాగతుఁడు, పరదేశి; వా. 6: మేజోవాణి-మేజోవాని.

విందుపురుగు. ద్వ. వి. ఒకానొక సాలెపురుగు. చూ, సాలెపురుగు.

విందువు. సం. విణ. (ఉ. ఊ. ఉ.) తెలియువాఁడు: చూ, విద్వాంసుఁడు.

వింధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లవలి*: చూ, వృక్షము; 2=వింజేము. రూ_ వింధ్యము: చూ, వింజేము.

వింధ్యకూటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యుఁడు: చూ, సన్యాసి.

వింధ్యము. సం. వి. అ. పుం.=వింజేము. 1:చూ, వింజేము; అం. 2: చూ, కులపర్వతములు. (పర్వతము.)

వింధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోయ: చూ, వ్యాఘుఁడు. 1.

వింశతి. సం. స. 1: చూ, ఇరువది; విణ. 2. ఇరువది సంఖ్యగలది.

వింశతి విగ్రహములు. అం. (విగ్రహములు): రాజ్యము, స్త్రీ, స్థానము, దేశము, జ్ఞానము, ధనాపహారము, వందనము, మానము, విషయపీడ, జ్ఞానార్థము, ప్రభుశక్తి, మంత్రశక్తి, ఉత్సాహశక్తి, దైవము, మిత్రుఁడు, అవమానము, బంధువినాశము, భూతానుగ్రహ విచ్ఛేదము, మండల దూషణము, ఏకార్థాభినివేశము (20) (ఈ చెప్పిన పదార్థములన్నియు మొదట నొక్క సమూహమునకు సాధారణలక్షణమును, తరువాత విశేషలక్షణమును, అవాంతరభేదములును, పిమ్మట దేనివలన నేదిపుట్టినదో అట్టి కార్యకారణభావములను, వాని వినియోగక్రమములను సాంగముగ బోధించుచున్నవి.)

వింశము. సం. విణ. ఇరువదవది.

వింశాంశ. అం: చూ, షోడశవర్గు. (లగ్నమును ఇరువది సమభాగములు చేయుటకే వింశాంశ యని పేరు. వింశాంశ కనుఁగొనవలసిన గ్రహ మే రాశి యం దెన్నవభాగమందున్నదో కనుఁగొనవలెను. అట్టి గ్రహమున్న రాశి చర రాశియైనయెడల మేషాదిగను, స్థిరరాశియైన యెడల ధనురాదిగను, ద్విస్వభావరాశియైన యెడల సింహాదిగను బయినఁజెప్పినవిధమున నాగ్రహ మెన్నవభాగమందున్నదనిఁ గనుఁ గొనఁబడినో యన్నవరాసి వింశాంశ యనఁ బడును. ఆరాశ్యధిపతి వింశాంశాధిపతి యగును.)

వికంకతము. సం. వి. అ. పుం. 1: అగ్నివృక్షము, కంటపత్రము, కంటపాదము, కాకనాసము, కాకపాదము, కింకిణి, కింకిరి, గోపకంటకము, వికంటకము. (తె) కానరేఁగు, ములువెలమ*. (చూ, రేఁగు. 1.) (చూ, స్వాదుఫల. 3.); 2. పుల్లవెలఁగ*: చూ, ములువెలఁగ.

వికంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1-2. పై.-; 3. తీఁటకసింద*: చూ, సముదాంత.

వికచము. సం. వి. అ. పుం. 1. కేతువు: చూ, స్వర్భానువు (రాహువు 2); విణ. 2. వికసించినది: చూ, వ్యాకోచము; 3. వెండ్రుకలు లేనిది.

వికట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వజ్రవారాహి యను దేవత; విణ. 2. మిక్కిలి వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 3. వికివియైనది: చూ, వికివి. 3; 4: చూ, సౌందర్యము; 5. వేక్కిలైనది: వికటము.

వికటకవి. సం. వి. ఇ. పుం: హాస్యకరుఁడు.

వికటము. సం. విణ. 1: చూ, వికట. 2; 2: చూ, వికట. 3; 3: చూ, వ్యత్యయము; 4: చూ, వికట. 5. [వికటించెను."

వికటించు. సం. అ. క్రి. ఎదురుతిరుగు. "మందు

వికత్థనము. సం. వి. అ. న: చూ, స్తోత్రము.

వికము. సం. వి. అ. పుం. 1: కాకి: చూ, సకృత్ప్రజము; 2. వికసించుట.

వికర్తనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

వికర్మికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హట్టాధ్యక్షుఁడు.

వికర్షణము. అం: చూ, హస్తక్రియలు.

వికర్షము. సం. వి. అ. న: చూ, బాణము. 1.

వికలము. మి. అ. క్రి: చూ, వైకల్యము.

వికలము. సం. విణ: చూ, వైకల్యము.

వికలాంగుఁడు. సం. విణ: అంగహీనుఁడు, అంగవికలుఁడు, అపోగండఁడు-అపోగండఁడు, పోగండఁడు. (తె).- అవిటి, అవిడి, లేవఁజాలనివాఁడు: (చూ, నూరనూతుఁడు.)

వికలావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు. 5 (అస్తంగతుఁడైన గ్రహము వికలావస్థనుబొందును.= రోగము, శతృవృద్ధి కలుగును.)

వికల్పము. సం వి అ. పుం. 1. భ్రాంతి: చూ, విభ్రమము. 1; 2. మాఱుదల: చూ, వ్యత్యయము; 3 అవాంతరకల్పము: చూ, కల్పము. 6; అం. 4: చూ, అలంకారము. 3. (సమానబలములకు విరోధము గలిగించుట.)

వికల్పార్థకములు. అం: "ఉన్న, బలె" అనునవి. తద్వి.—వికల్పార్థమునకు.-వా.

వికవిక. దే. వి. రూ-వికావిక. నవ్వుట, కేరుట లోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హహాహహా.

వికవికలు. దే. విణ. బ: చూ, రూ-వికావికలు.

వికస. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంజిష్ఠ*: చూ, సమంగ. 1.

వికసనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వికాసము. 1; వా. 2: (తె) పూచి, పూత. [క్రోదఘ్ని.

వికసము. సం. వి. అ. వ. ఎఱ్ఱగలిజేరు*: చూ,

వికసించు. సం. అ. క్రి: ఉల్లసిల్లు, పుష్పించు, విజృంభించు. (తె).—అలరు, ఎలరుచు-ఎలర్చు, చెలఁగు, తొంగలించు, నవయు, నవ్వు, పూచు, పూయు, పొదుగు, పిదులు, మదురు, విడుగు, విరియఁబాఱు, విరియు. (చూ, పల్లవించు.) [ల్లము.

వికసితము. సం. విణ. వికసించినది: చూ, సంఫు

వికసుఁడు. సం. వి.అ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

వికస్వరము. సం. విణ. 1. వికసించునది: చూ, సంఫుల్లము; అం. 2: చూ, అలంకారము. 3. (విశేషసామాన్యముల విశేషము చెప్పట. "ఉదా.—అతఁడజేయుఁడు, అట్టికా ధీరులబ్ధి గంభీరులు.")

వికారము. సం. వి. అ. పుం. 1: అభివ్యక్తి, ఆభాసము, ఛాయ, పరిణామము, ప్రతిఫలనము, ప్రతిబింబము. (తె): అచ్చు, చాయ, నీడ, మాఱురూపు, వెడఁగు; తద్వి.-విణ: ప్రతిబింబించినది.- ప్రతిఫలితము, బింబితము, విస్మృతి; 2. తెవులు: చూ, రోగము.1; 3. పరిణామము, ప్రతిబింబము, మాఱురూపు, వెడఁగు: చూ, విస్మృతి; అం. బ. 4: చూ, వికారములు.

వికారములు. అం: ఏకాదశేంద్రియములు, పంచభూతములు, (జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు, ప్రాణవాయువులు, చిత్తము (16).)

వికారి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, సంవత్సరములు; విణ. 2. వికారముగలది: వికృతము. (తె).-ఓఱప, వెక్కురు, వెడ.

వికావిక. దే. వి: చూ, రూ-వికివిక.

వికావికలు. దే. విణ. బ: రూ-వికవికలు, కకవికలు- కకావికలు, చెల్లచెదరు- చెల్లాచెదరు, పటాపంచేలు, పికపికలు, వకవకలు- వకావకలు, విచ్చేవిచ్చేలు. (ప్రే. విచ్చే మొగ్గ. (సం).- యథాయథలు.

వికాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలివి: చూ, వ్యాల్లేఖము.2; 2: చూ, విజృంభణము; 3. పుష్పాదివికాసము: ఉత్కోచము- ఉత్కోశము, ఉద్బోధము, ఉన్మీలనము, ఉన్మేషము. (తె).— ఉవ్వాయి, ఎలమి, ఎలరు, గెలివి, తెలివి, నవ్వు, పిసాళము, పూఁత, రోఁకు, లలి, విప్పు, విరియుట; అం. 4: చూ, సంచారీభావమునఁబుట్టిన దృష్టులు.

వికాసవంతుఁడు. సం. విణ: ఉద్బోధకుఁడు. (తె).-ఎలమికాఁడు.

వికాసి. సం. విణ.(న్. ఈ. న్.)వికాసముగలది.

వికిరము. సం. వి. అ. న. 1. గజకుంభస్థలముధ్యము: చూ, హస్తి; పుం. 2. రూ-విష్కిరము: చూ, పక్షి; 3. ఖండము: చూ, శకలము. 4; 4. శ్రాద్ధకాలమందు నిమంత్రితులు భుజించినపిమ్మట విస్తరకు ముందఱవేసెడు అన్నాదికము: చూ, సాదము. (1); 5. నూయి: చూ, సరస్సు. 1.

వికీరణము. సం. వి.అ. న. 1. వెదచల్లుట: చూ, వెద. 2; పుం. 2: అర్కపర్ణము, అర్కము- అర్కాహ్వము, ఆసారము, ఆస్ఫోటము, ఆస్ఫోతము, కండూఘ్నము, కల్యాణగోత్రము, క్రిమిచ్ఛదము, క్షుపకము, క్షీరకాండకము, క్షీరదళము, క్షీరపర్ణి, క్షీరి, క్షీరిణి, గజాఖ్యము, గణరూపకము- గణరూపము, చక్రిమర్దము, మందారము, వసుకము- వసుకము, శిఖరికము, సదాపుష్పి. (తె).- జిల్లేను-జిల్లేడు. తద్వి.—౧: క్ష్వేడము, రక్తార్కము. (తె).- ఎఱ్ఱజిల్లేడు; ౨: అర్కరాజము, అలకము, అలర్కము, ఏకాష్ఠీల, గణరూపి, ప్రతాపసము, వసుకము, శివమల్లిక. (తె).- తెల్లజిల్లేడు; 3: అశ్వర్కము, శాక్షి

లమును గణరూపకము, రాజార్కము, వసు నామకము. (తె).- రాచేజిల్లేడు, వెట్టి జిల్లే డు; ర. ఎట్టి జిల్లేడుకాయకు.- క్ష్వేడము; 2: చూ, ఏకవిదారణ పు ట క ఫ ల ము. ("చూ, సదాపుష్పి."); 3. ఉచింత*: చూ, కుండ. 5. [దరినది.

విక్షీర్ణము. సం. విశ. 1. వెదచల్లఁబడినది; 2. చె

వికుంఠేశ్వరము. అం: చూ, తంత్రములు.

వికుర్వాణుఁడు. సం. విశ. సంతోషమునొందిన మనస్సు గలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

వికృతము. సం. విశ. 1. వికారమునొందినది: చూ, వికారి. 2; 2. తెవులునొందినది; 3. రోఁతయయినది (తె).—గోరము, వాజే; అం. 4: చూ, పరిచారములు.

వికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విస్మృతి; అం. 2: చూ, ఛందస్సులు; 3: చూ, సంవత్సరములు; విశ.4. ఆద్యద్వితీయప్రకృతుల వికారరూపమగుటచే నాంధ్రము వికృతి యనబఁడును: చూ, వైకృతము.

వికృతుఁడు. సం. విశ: చూ, వ్యాధితుఁడు.

వికృష్ణము. అం: చూ, నాసికాక్రియలు.

విక్కము. సం. వి. అ. పుం. ఇరువదేండ్ల వయస్సుగల యేనుఁగు: చూ, హస్తి.

విక్కవిరియు. దే. అ. క్రి. (విరియు+విరియు) మిక్కిలివిరియు.

విక్కు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విజృంభించు. అచ్చ. కిష్కిం, కాం. 90; 2. గర్వించు. (చంద్రరేఖావిలాపము. 2, ఆ. 3): చూ, హుంకరించు.

విక్రమ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

విక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. విక్రాంతి, అధికబలము: చూ, శక్తి. 1; 2. ఆక్రమణము: చూ, పురి. (4); 3: చూ, శౌర్యము; 4: చరణము.

విక్రమార్కశకము. అం: చూ, శకములు.

విక్రమించు. సం. అ. క్రి. 1. పరాక్రమముచూపు; 2. శౌర్యముచూపు.

విక్రముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2. విక్రమార్కరాజు, విక్రమార్కుఁడు.

విక్రమోర్వశీత్రోటకము. అం. (కాళిదాసు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

విక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. విపణము: చూ, వెల. 1. తద్వి.-(తె) ఠోకము; అం. 2: చూ, సామ్యములు. [పదములు.

విక్రయాసంప్రదానము. అం: చూ, వ్యవహార

విక్రయి. సం.వి.న్. పుం: చూ, విక్రయికుఁడు.

విక్రయించు. సం. స క్రి: (తె).- అమ్ము, జట్టియిచ్చు, కిట్టియిచ్చు, పోకడపెట్టు, విలుచు-విల్చు. [వాఁడు: విక్రయి, విక్రేత.

విక్రయికుఁడు. సం. వి అ. పుం. అమ్మెడు

విక్రాంతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విక్రమము. 1; 2. అశ్వగతి: చూ, హయము; అం. 3: చూ, అశ్వోత్పత్తులు.

విక్రాంతుఁడు. సం. విశ. 1. విక్రమించినవాఁడు; 2: చూ, శూరుఁడు. [విస్మృతి.

విక్రియ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వికారము: చూ,

విక్రీడితము. సం. విశ. మిక్కిలి ఆడఁబడినది.

విక్రీతము. సం. విశ. విక్రయింపఁబడ్డది.

విక్రేత.సం వి. ఋ. పుం: చూ, విక్రయికుఁడు.

విక్రేయము. సం. విశ. విక్రయింపఁదగినది.

విక్లబుఁడు. సం. విశ. భయశోకాదులచేత చేతులు కాళ్లు విలవిలపోవువాఁడు: చూ, వెఱపరి.

విక్షావము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, దగ్గు. 1; 2: చూ, తుమ్ము. 1.

విక్షిప్తము. సం. విశ. 1. ఎగురవేయుట.తద్వి.- అసనము, క్షేపము—విక్షేపణము—విక్షేపము. (తె). చిమ్మనము,చిమ్ముడు; 2. విసరివేయుట: విక్షేపణము—విక్షేపము; 3. విక్షేపము

విక్షేపణము, అంగవిక్షేపము: చూ, సలనము (లోలము); 4. చిమ్ముట: చూ, విక్షిప్తము. 1; అం. 5: చూ, కరణములు; 6: చూ, దేశీయ క్రియలు. [రజ్జువులు.

విక్షిప్తైకకరము. అం. వాఁగె, వల్గ: చూ, ముఖ

విక్షేపణము. సం. విశే: చూ, విక్షిప్తము. 1-4.

విక్షేపము. సం. విశే: చూ, విక్షిప్తము. 1-2-3-4; అం. 5: చూ, హస్తక్రియలు; 6: చూ, నిశ్శబ్దక్రియలు.

విక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. ఎగురవేయు: చూ, వైచు. 1; 2: విసరివేయు: చూ, వైచు. 2, 3. పడవేయు: చూ, వైచు. 3.

విఖుఁడు. సం. విశే: చూ, రూ-విఖ్యుఁడు.

విఖ్యాతము. సం. విశే. విఖ్యాతిఁ జెందినది.

విఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3.

విఖ్యుఁడు. సం. విశే. ముక్కుపోయినవాఁడు: రూ- విఖుఁడు - విఖ్రుఁడు - విగ్రుఁడు. (తె):-ముక్కిడి. తద్వి.—గ. ముక్కు లేని వానికి.- అనాసికుఁడు; ఇ: చిపిటము. (తె).— చేప్పట ముక్కువాఁడు, చిదక ముక్కువాఁడు, నడ్డిముక్కుగలాఁడు- నడ్డి ముక్కువాఁడు. (చూ, నాసిక. 1. 4)

విఖ్రుఁడు. సం. విశే. —పై.—

విగడియ. వై. వి.=విఘటికా. 60 గడియ, 24 సెకనులు, మూఁడుకళల కాలము. తద్వి.—ఘటిక, నాడి, నాడిక. (తె).— గడియ-గడి. (చూ, గడియ. 1.)

విగణనము. సం. వి. అ. న: ఋణమోక్షము, ఋణవిముక్తి. (తె) అప్పువిడుదల.

విగతము. సం. విశే. 1. బొత్తిగాపోయినది, ప్రగతము: చూ, హితము. 3; 2. వెలుఁగు లేనిది: అలోకము, నిష్ప్రభము, విరతము.

విగతాలోకము. సం. విశే. కాంతిలేని దివాచం ద్రాదులు. [సంస్థ. 3; 2: చూ, విభజనము·

విగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము: చూ,

విగళనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలిజాఱుట, విస్ఖలనము: చూ, స్ఖలనము. [తము. 1.

విగళితము. సం. విశే. మిక్కిలిజాఱినది: స్ఖలి

విగాఢము. సం. విశే: చూ, విగాహితము.

విగాహనము. సం. వి. అ. పుం. రూ- విగాహ ము, మునుఁగుట: చూ, స్నానము. 1.

విగాహము. సం. వి. అ. పుం. — పై.—

విగాహించు. సం. అ. క్రి: చూ, స్నానమాడు.

విగాహితము. సం. విశే. మునిఁగినది, గాహిత ము, విగాఢము, మగ్నము. (తె). — బ్రుం గుడు: చూ, స్నానము. 1.

విగిరి. దే. వి. స్ఫోటభూమి: విరిగి-విఱిగి, విరివి: చూ, భూమి. 1.

విగుణము. సం. విశే. విభిన్నగుణముగలది.

విగుర్వించు. దే. స. క్రి. (విఱుచు + విఱుచు) చేక్కఁగా విఱుచు. భార. ఆది. 6, ఆ: చూ, విఱుచు. [యానము. 2.

విగృహ్యము. అం. (విగృహ్యయానము): చూ,

విగృహ్యాసనము. అం: చూ, ఆసనము. 4.

విగ్రహము. సం.వి.అ. పుం. 1: చూ, శరీరము; 2: చూ, విభాగము. 2; 3: చూ, విస్తారము. 1; పుం, న. 4: చూ, యుద్ధము; 5. రూ- విగ్రాహము: చూ, వఱపు; 6. బొమ్మ: చూ, హారిణి. 3; 7. మూర్తి: చూ, హారిణి. 3; 8. బింబము: చూ, హారిణి. 3; అం. 9: చూ, షడ్గుణములు (గుణములు.)

విగ్రహములు. అం: చూ, వింశతి విగ్రహములు.

విగ్రహ వికల్పము. అం: చూ, ప్రకరణములు.

విగ్రహించు. సం. అ. క్రి. పోరు: చూ, పాటు లాడు.

విగ్రుఁడు. సం. విశే: చూ, రూ-విఖ్యుఁడు.

విఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=విగడియ: చూ, విగడియ.

విఘటితము. అం: చూ, చుంబనములు.

విఘసము. సం. వి. అ. పుం. దేవతాతిథుల

భుక్తశేషము, యజ్ఞశేషము (అనికొందఱు): అమృతము.

విఘాతము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. అడ్డంకి: చూ, సంరోధము; 2. పెద్దదెబ్బ: చూ, వాతి; 3. చెఱుపు: చూ, సవ్యము.

విఘాతించు. సం. స. క్రి. 1: చూ, చెఱచు; 2. చంపు: చూ, సంహరించు.

విఘ్నచ్ఛేదము. అం: చూ, తంత్రము ౩.

విఘ్ననాశకుఁడు సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. 1. [వినాయకుఁడు. 1.

విఘ్ననాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

విఘ్నపడు. మి. అ. క్రి. (విఘ్నము + పడు) అడ్డిపడు: చూ, పట్టువడు.

విఘ్నము. సం. వి. అ. పుం: అంతరాయము, గండకము, గడము, ప్రత్యూహము, వ్యాఘాతము. (తె).—పనిచెఱుపు, దొసఁగు-దొసవు ("చూ, సంరోధము.")

విఘ్నరాజు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

విఘ్నవినాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. -పై.-

విఘ్నశాకము. సం. వి. అ. న. కొయ్యతోఁటకూర*: చూ, శాకిని. 2 (మారిషము.)

విఘ్నహారి. సం. వి.ఇ. పుం: చూ, విఘ్నరాజు.

విఘ్నేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వినాయకుఁడు. 1.

విచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖర్జూర*: చూ, హింతాలము; 2. పొగడ*: చూ, వకుళము; 3. పుట్టకొనసున్న పాము: చూ, సర్పము.

విచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, లోభి.

విచక్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విద్వాంసుఁడు; విణ. 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు. [సమీక్షణము. 2.

విచయనము. సం. వి. అ. న. వెదకుట: చూ,

విచర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1: చూ, విదర్చిక; 2. లక్ష్మీదేవి: చూ, హీర. 2 (లక్ష్మి. 1.)

విచారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రమాణముల చేత విషయమును పరిశీలించుట, చర్చ, విమర్శనము: చూ, సంఖ్య. 3; 2: చూ, సంతాపము.

విచారణీయము. సం. విణ. విచారణచేయఁదగినది.

విచారపడు. సం. అ. క్రి: చూ, సంతాపించు.

విచారము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోచన; 2: చూ, సంతాపము; అవ్య. 3: ఉతాహో; పుం. 4. వగ: చూ, శోకము; 5. వంత: చూ, శోకము.

విచారించు. సం. అ. క్రి. 1. అరయు: చూ, విమర్శించు; 2. చర్చించు: చూ, విమర్శించు; 3. మనస్సునందు ఆలోచించు: చూ, విమర్శించు; 4: చూ, సంతాపించు. కళా. 5, ఆ. 83; 5: చూ, వెదకు; 6: చూ, శోకించు.

విచారితము. సం. విణ. విచారింపఁబడినది: వి త్తము, విన్నము.

విచార్యము. సం. విణ. విచారింపఁదగినది.

విచికిత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సంశయము.

విచికిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకమల్లె*: చూ, వాసంతి. 2; 2. మల్లె*: చూ, వాసంతి. 2; 3. దవనము*: చూ, రుచి. 5.

విచికిలిత. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఏడునగణములు, ఒకగురువు. 13 యతి. 22 ఛందస్సు" ఇది సులక్షణసారమందు తరళవృత్తమని కలదు.)

విచిత్రికము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యరసము (చూ, రసములు); విణ. 2. అద్భుతరసము గలది.

విచిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; పుం. 2. చిత్రవర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 3. ఆశ్చర్యకరము: చూ, వింత. 1; 4. చిత్రవర్ణముకలది: చూ, వర్ణము. 6; అం: 5: చూ, అలంకారము. 3; 6: చూ, ఆకాశమండలములు.

విచిత్రవీర్యుసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. శంతనుని భార్య: చూ, భార్య.

విచిన్వత్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరామర్శము: చూ, విమర్శనము; 2. దేవతలగుంపు: చూ, వేలుపు.

విచిన్వత్కుఁడు. సం. వి.అ.పుం: చూ, శూరుఁడు.

విచిల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పావలి*.

విచేష్టించే. సం. అ. క్రి. మిక్కిలిచేష్టించే.

విచ్చేయు. మి. అ. క్రి. 1. వచ్చే. హరి. ఉ. 5, ఆ. 156; 2. వెళ్లు. భాగ. 1, స్కం. 253: చూ, సాగు. 2; 3. కూర్చుండు. భాగ. 1, స్కం. 372: చూ, విజయంచేయు.

విచ్చే. దే. వి. నాలుగు వేళ్లకు మెట్టితీసిన నూలు మెట్టు: చూ, సూత్రము. 1.

విచ్చలవిడి. దే. వి. 1: చూ, స్వాతంత్ర్యము; విశే. 2: చూ, స్వతంత్రము. 1; క్రి. విశే. 3. యథేచ్ఛము. అచ్చ. బాల, కాం. 189: చూ, స్వేచ్ఛ.

విచ్చవిచ్చలు. దే. అవ్య: చూ, వికావికలు.

విచ్చోయ. వై. వి.=విచ్ఛాయ. రత్నదోష విశేషము: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము.1.(రత్నములు. ౧౦-(౬.))

విచ్చు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విరియు; 2. చీలు, విదారించే: చూ, స్ఫోటించే; అం. ప్రే. 3. విరియఁజేయు; ప్రే. 4: విడఁజేయు, విమోచనము చేయు, విడుచే- విడ్చు-వీడుచే, విప్పు. [రిప్టి. ౩.

విచ్చుకత్తి. ద్వ. వి. ఒఱదూసినకత్తి: చూ,

విచ్చుటాకు. దే. వి. (విచ్చు+ఆకు): చూ, చెవియాకు. 1-2.

విచ్చుమొగము. వా. విశే: కంచుమించే, పటాపంచే- పటాపంచేము, మాయము. (సం):- అగోచరము, అతీంద్రియము, అత్యద్భుతము, అదృశ్యము, అదృష్టము, అస్తము, దురాలోకము.

విచ్చుమొగ్గ. ద్వ. వి. 1. విరియుమొగ్గ: చూ, మొగ్గ. ౧; 2. చెల్లాచెదరగుట: చూ, వికావికలు; విశే. 3. చెల్లాచెదరైనది; 4. చెల్లాచెదరు చేయునది.

విచ్ఛాయము. సం. వి. అ. పుం 1.=విచ్చోయ. రత్నదోషవిశేషము: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము.1(రత్నములు ౧౦-(౬).); విశే. 2. చాయపోయినది.

విచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము; 2. పూఁత: చూ, సమాలంభము. 1; 3. నఱకుడు: చూ, హతి; వా. 4. బ్రద్దలగుట; అం. 5. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము కొలఁదిగానుండినను మిక్కిలియొప్పిదమును తోఁపఁజేసెడు స్త్రీలయొక్క శృంగార చేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు.

విచ్ఛిన్నము. సం. విశే. 1. ఎడఁబడినది; 2. పూయఁబడినది: లిప్తకము, లిప్తము, వసితము. ("చూ, సమాలంభము. 1"); 3. నఱకఁబడినది: ఖండితము, నికృత్తము, ముషితము, వర్ధితము. తద్వి.—౧. చీల్పఁబడినది:- ఆస్ఫోటితము, దారితము, విదారితము, దీర్ణము, పాటితము, విదీర్ణము; ౨. భేదింపఁబడినది:- ఉద్ఘాటితము, కృత్తము, దళితము, ఛేదితము, భేదితము; 3. చీలినది:- అవదీర్ణము, దుత్రితము, భిన్నము. (తె).— సారవు; ౪. చేకఁగా భేదింపఁబడినది:- నిర్దళితము. నిర్దారితము, నిర్భిన్నము; ౫. భేదిల్లినది- (తె):--లవలవ; ౬. కోయఁబడినది:-(చూ, వృక్ణము. 2); ౭. చినిఁగినది:- జీర్ణము. (తె):—చింపి. ("చూ, సారవు"); 4. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. ౬.

విచ్ఛేదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము; 2. నఱకుడు: చూ, హతి.

విజనము. సం. విశే. జనులులేనిది: చూ, రహస్యము.

విజయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జయతిథి: చూ, హరివాసరము; 2. గౌరి: చూ, హైమవతి

(పార్వతి); అం. 3: చూ, సంవత్సరములు; 4. దినముయొక్క ఆఱవభాగము: చూ, వాసరము (విజయము).

విజయంచేయు. మి. అ. క్రి. (రూ-విజయము చేయు- విచ్చేయు- వేంచేయు.) 1: చూ, వచ్చు. 2; 2: చూ, వెళ్లు.3. నిర్వ. 7,ఆ.134.

విజయక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు.

విజయచ్ఛందము. సం. వి. అ. పుం. ఏనూఱు పేటలుగల హారము: చూ, హారము. (భూషణము. 2.)

విజయదశమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆయుధములు లోనగువానిఁ బూజించెడు ఆశ్వయుజ శుద్ధమునందలి పదవ తిథి: చూ, వారివాసరము (తిథి.)

విజయభద్రము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నవవిధరగడలలో నొకటి. ద్విరదగతి రెండు పాదములుకలసి యొక పాదమగును: చూ, రగడ")

విజయమంగళము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నవవిధరగడలలో నొకటి. తురగవల్గన రగడయొక్క రెండు పాదములుకలిసి యొక పాదమగును: చూ, రగడ.")

విజయము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వెచ్చేము. రూ- జయము- జయనము, దండయాత్ర; 2: చూ, విజయ. 4; అం. 3: చూ, దండవ్యూహములు; 4: చూ, ఆగమములు.

విజయముచేయు. మి. అ. క్రి: చూ, రూ-విజయంచేయు. 1-2. (పూజ్యులయొక్క రాకపోకలయందే ప్రయోగింపఁబడెడి.); 3: చూ, జన్యతాళములు.

విజయానందము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

విజయాభినందనశకము. అం: చూ, శకములు.

విజయి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) మేలుచేయి: చూ, సమర్థుఁడు.

విజయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు; 2. విష్ణుద్వారపాలకులలో నొకఁడు. (చూ, ప్రతిహారుఁడు.) (చూ, జయుఁడు. 3.)

విజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విభిన్నజాతి. 2. విశేషజాతి. (చూ, వైజాత్యము)

విజాతీయము. సం. విశ. విజాతిసంబంధమైనది.

విజిగీష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలి జయింపనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ. ౨.

విజిగీషువు. సం. విశ. (ఉ). 1. మిక్కిలిజయింపనిచ్ఛగలవాఁడు; అం. 2: చూ, ద్వాదశరాజమండలము.

విజితుఁడు. సం. విశ. జయింపఁబడినవాఁడు.

విజనము. సం. వి. అ. న: చూ, రహస్యము. 1.

విజలము. సం. విశ. మీఁగడగట్టినది: పిచ్ఛిల.

విజృంభణము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలిజృంభణము: ఉద్రేకము, జృంభ, జృంభణము, జృంభము, డంబము, వికాసము. (తె).—ఉంకింపు, ఉప్పెన, ఎగసిపాటు, ఎసకము, ఏడ్తెఱ, ఏపు, ఏస, ఒడి, ఒడికారము, ఒత్తరము, కడంక, కయిపు- కైపు, కేరుపు, కొప్పరము, గుంపెన, గోటాపన- చిందఱ-చీఁదఱ, డంబము, డాక, త్రుళ్లగింత, తు(తృ)ళ్లింత, తుళుమింత-తుళ్లుమింత, తుళ్లు, మీటు, ముమ్మరము, మెఱవడి, వళావళి, వీఁక.

విజృంభించు. సం. అ. క్రి. 1. మిక్కిలిచెలరేఁగు: ఉద్రేకించు, జృంభించు, పూరించు. (తె).—అడరు, అడరుకొంచు, ఉప్పొంగు, ఉగణించు- ఉరడించు- ఉరవడించు-ఉరవణించు, ఎసఁగు, ఎసరేఁగు-ఏసరేఁగు, ఏచు, ఏపారు, ఒదరు, కదురు, కసిమసఁగు, కెరలియాడు, కెరలు, కెరలువోడుచు, కెలయు, కేరించు, కేరు, కొప్పరించు, కొసరు, గుబ్బతిలు- గుబ్బతిల్లు, గొదకొను, చిందఱగొను.

-చిమ్మిరేఁగు, చిఱుము, చెంగలించు, చెల రేఁగు, చెలరేఁగు, జోవ్వరించు, తనరు-తనరు-చు-తనర్చు, నిగుడు-నివుడు, నిట్టగ్రిమ్ము, నిట్టవొడుచు, పురడించు- పురణించు-పురాణించు, పురాయించు, పెఱుగు, పేరుచు-పేర్చు, పొంగారు, పొంపిరివోవు, బుగులుకొను, మలయు, మిటారించు, మూరిఁబోవు, మెండుకొను, రెచ్చు, రేఁగు, రేయు-రేయు, లంపిలు- లంపిల్లు, లాఁతసేయు, లాయు, నిక్కు, విరియు, సెలయు, సోమించు, హావణిల్లు. ("చూ, హావణిల్లు. 2"); 2: చూ, వికసించు.

విజృంభితము. సం. విశే. 1. వికసించినది: చూ, సంఫుల్లము; 2. ఆవులించినది; అం. 3: చూ, ఉత్తాన కరణబంధములు [సంజ్ఞపనము. 2.

విజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విజ్ఞాపనము: చూ,

విజ్ఞాతము. సం. విశే. ప్రసిద్ధికెక్కినది: అభిపన్నము: చూ, సంభావన. 3.

విజ్ఞాతుఁడు. సం. విశే. 1. ప్రసిద్ధకులుఁడైన తండ్రివలనఁ బుట్టినవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 2: చూ, విశ్రుతుఁడు.

విజ్ఞానమయము. అం: చూ, కోశములు.

విజ్ఞానము. సం. వి. అ. న.=విన్నను వు. 1. శాస్త్రాదులయందలి జ్ఞానము: చూ, హృల్లేఖము. 2; 2. విశేషజ్ఞానము: చూ, హృల్లేఖము. 2; 3. చాతుర్యము: చూ, సామర్థ్యము. 1; 4. కార్యము: చూ, వ్యాపారము. 1; అం 5: చూ, బౌద్ధశాస్త్రస్కంధములు.

విజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న.=విన్నపము: చూ, విజ్ఞప్తి. [విన్నవించు.

విజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. మండలించు: చూ,

విజ్ఞుఁడు. సం విశే: చూ, సమర్థుఁడు.

విజ్జో. దే. వి. 1. తన్నుకొనుటయందగుధ్వన్యనుకరణము జై. 5, ఆ. 192: చూ, హూహూ; అ. క్రి. 2: చూ, వ్యాపించు. ఉ, హరి. 5, ఆ. 50. (ఆమ్రేడితమందు విజ్జోవిజ్జో. పా. 4, ఆ. 58.)

విజ్జోడు. ద్వ. విశే. (వీడు+జోడు) జోడుకానిది, సరికానిది. వైజ.1, ఆ. 108: రూ-వీడుజోడు. [ఆ. 79: చూ, వేఱుపడు.

విజ్జోడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. భేదపడు. కళా. 5,

విటంకము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, కపోతపాలి. 1-2: (చూ, లోవ, వలబిటాకు.)

విటకత్తె. మి. వి., విటుకులాఁడి: చూ, విటి. (వైకృతిఅని పురుషోత్తమ కవీయము.)

విటకాఁడు. మి. వి: చూ, విటుఁడు (వైకృతి అని పురుషోత్తమ కవీయము.)

విటతటము. దే.వి. (రూ-విటతాటము-విటతాటనము- వీటతటము- వీటతాటనము- వీటతాటము), తాఱుమాఱు: చూ, వ్యత్యయము.

విటతాటము. దే. వి.-పై.-భాగ.3, స్కం.605.

విటతాటనము దే. వి. —పై.— [దూతుఁడు.

విటదూత. సం. విశే. బడవ-బడవా: చూ,

విటపము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చిగిరించిన కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 2. కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 3. చిగురు: చూ, విద్రుమము; 4. బోదలేనిచెట్టు: చూ, వృక్షము.

విటపి. సం. వి. న్. పుం. 1. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 2. మఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము.

విటపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విటశ్రేష్ఠుఁడు: చూ, విటుఁడు.

విటరాయఁడు. పై. వి. —పై.—

విటాలిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. చిటిగలిజేరు, దీర్ఘపత్రము.*: చూ, వర్షకేతువు. [స్వైరిణి.

విటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=విటుకులాఁడి: చూ,

విటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విటకాఁడు, అలిపకుఁడు, అభీకుఁడు, ఉపపతి,

ఉపపతుఁడు, ఉపుఁడు, కంచుకి, కక్షాపేక్షకుఁడు, కామకేళి, కాములుఁడు, కామి, కుహానుఁడు, ఖర్పరుఁడు, చంచలుఁడు, చుంబకుఁడు, ఛిత్వరుఁడు, ఛిదురుఁడు, జారుఁడు, టారుఁడు, ణ,తరలుఁడు, నారంగుఁడు, పల్లవుఁడు, పీఠకేళి, పీఠమర్దుఁడు, భవిలుఁడు, భృంగుఁడు, మింతుఁడు, ముదిరుఁడు, లంగుఁడు, విదూషకుఁడు, వ్యళీకుఁడు, శృంగారి, షట్ప్రజ్ఞుఁడు, షిద్గుఁడు-షిద్గుఁడు. (తె. ప).-అంటుగాఁడు, ఎంగిలివాఁడు, కోడె, కోడెకాఁడు, గోవాళ్లు, చెలువుఁడు, జోమ్మకాఁడు- జోమ్మికాఁడు- జోమ్మఁడు, తిరుగుఁబోతు, నసుపుకాఁడు- నన్నుకాఁడు, పెఱమగఁడు, బోజేఁగు, మిండగాఁడు- మిండగీఁడు- మిండఁడు, మేలువాఁడు, ఱంకుఁబోతు, ఱంకుమగఁడు, లంజెకాఁడు, వెచ్చకాఁడు, వేడుకకాఁడు- వేడ్కకాఁడు, సొగసుకాఁడు, సొబగుఁడు, హావుసుకాఁడు-హౌసుకాఁడు. తద్వి:-చూ, వైశికుఁడు. 1; అం. 2: చూ, నాయకసఖులు; 3: చూ, నాయకులు. [(ద్వ.అనిశర)

విటుకులాఁడి. వై. వి=విటి: చూ, స్వైరిణి.

విట్ఖదిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్మ*: అజభక్షము, అపామారకము, అరిమేదము, అశ్వద్రువు, అహిమారకము, కఫాంతకము, కింకిరాలము, కుష్ఠారి, కేదరము, క్షేమము, గోశృంగము, చతురశ్రి, బర్బురము-బర్బూరము, వజ్రాక్షి. (తె).-తుమ్మ, నల్లతుమ్మ, బొబ్బలి: (చూ, తుమ్మకుటుంబము) ("చూ, సోమవల్కము"); 2: చూ, వెలిచేండ్రి; తద్వి.-(తె)వెట్టితుమ్మ.

విట్చరము. సం. వి. అ. పుం. ఊరఁబంది: చూ, సూకరము. [చూ, శారిక. 1.

విటాచరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పీతిగోరువంక:

విట్టము. దే. వి. ఏరుపాటు: చూ, సత్యము. 1.

విట్టాలయము. అం: చూ, విన్నాణములు.

విట్టీ. వా. వి. 1. తమాషా; 2. యుక్తి.

విట్టు. సం. వి. శ. పుం. 1. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు;ష. స్త్రీ.2: చూ, విష్ఠ.[వైశ్య.1.

విడంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ కోమటిది: చూ,

విడంగము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అమోఘ, కుష్ఠఘ్న, కృమికంటకము-క్రిమికంటకము-క్రిమికంటకము, కృమిఘ్న, క్రమిఘ్నము-క్రిమిఘ్నము, కృమిరిపువు, క్రిమిశత్రువు, క్రిమిజిత్తు, కేరలము, కైరాతతము, కైరాతతండులము, కైరాలము, కైవలము, గర్దభము, చిత్రతండుల- చిత్రతండులము, జంతుహృద్రోగతిండులము, తండులము, రసాయనము, వేల్లము. (తె) వాయివిళంగము- వాయువిళంగము*; 2. వంటయుప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1.); విణ. 3. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

విడంబన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అనుకరించుట; 2.=వేడబము: చూ, వేడబము (వంచన).

విడంబనము. సం. వి. అ. వ.—పై.—

విడంబించు. సం. స. క్రి. 1: అనుకరించు; 2. మోసపుచ్చు: చూ, వంచించు.

విడఁద్రొక్కు. దే. స. క్రి. విడుచు: చూ, విసర్జించు. [వడు. 4.

విడఁబడు. వా. అ. క్రి. బరిదెగు: చూ, విడి

విడవాడు. దే. స. క్రి: చూ, విడఁద్రొక్కు.

విడవలి. దే. వి. ఇండ్లకుకప్పెడుగడ్డి:పంజో. (విడవలిలోనగువానికట్టు; విడవలిలోనగు వానిగంట.) [వ్రాసికొనిన పత్రము.

విడాకు. వా. వి: భార్యాభర్తలఎడఁబాటునకై

విడి. దే. వి. 1: చూ, విసర్జనము; 2. కృత్రిమపద్మరాగకాంతి:చూ, వెలుతురు. 1; 3.అరుణకాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 4. ప్రతావము: చూ, వాఁడిమి; 5. క్రోధము: భాగ-

1, స్కాం. 471: చూ, కోపము; 6. పరాక్రమము: చూ, శౌర్యము; 7. ప్రత్తికాయలోనిబీడ. కళా. 8, ఆ. 12; విణ. 8. అరుణము. స్వా. 3, ఆ. 110: చూ, వర్ణము.6; 9. ప్రత్యేకమైనది. "విడాకు, విడిపూస, ఒకరొద్దు విడిగామేయుచున్నది."; 10.విడువఁదగినది. "విడికథ:": చూ, విసర్జనీయము. 2; 11. వనినుండి విడిచినది. "విడికోడె."; క్రి. విణ. 12. ఒంటరి."విడిమట్టు.".

విడిగోలు. దే. వి. 1. మాఱుపు: చూ, వినిమయము; విణ. 2. పనిలేనిది.

విడిచివాటుగుదియ. ద్వ. వి. సాఁగు, భిండిపాలము: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (బాణము. 1.)

విడిదల. ద్వ.వి. (విడిది+తల) (రూ-విడిది-విడిపట్టు- విడిమట్టు- వీడు-వీడుపట్టు) విడియుచోటు (దండువిడియుచోటు స్కంధావారము,దండునందొక్కొక్కఁడు విడిసినచోటు శిబిరము): చూ, స్కంధావారము. 1.

విడిది. దే. వి. 1.—పై.—1; 2. పెండ్లికి తరలివచ్చిన పెండ్లివారు విడిసినచోటు: వీడుపట్టు; 3. విడియుట. [ల. రుక్మి.3, ఆ. 145.

విడిపట్టు. దే. వి (విడిది+పట్టు): చూ, విడిద

విడిమట్టు. దే. వి. 1: చూ, వీడుపట్టు. 3. య. 2, ఆ. 36; 2. కాఁపురము: చూ, సంసారము. 1; 3: చూ,విడిదల;వా.4.ప్రత్యేకము: చూ, వేఱు. [50: చూ, హిరణ్యము. 3.

విడిముడి. దే. వి. ధనము. అచ్చ, బాల, కాం.

విడిముడిగలవాఁడు. దే. వి. ఆఢ్యుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

విడెయ. వై.వి.=వీటికా. (రూ-విడియము-విడెము- విడ్యము- వీడియము- వీడెము- వీడ్యము) తాంబూలపు బీడి: చూ, విడెము.

విడియము. వై. వి.= —పై.—

విడియు. దే. అ.క్రి. 1. బాటసారులు దారిలో నొకచోటదిగు. తద్వి.- పాళెంబుదిగు; 2. వీడు: చూ, సడలు. 6; 3. తోఁచు: చూ, సళ్లు. 2.

విడివడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ- విడువడు. 1.జాఱు. పంచ. నా. 3, ఆ. 250: చూ, సుళ్లు. 2; 2. వీడు. శశాం. 4, ఆ. 74: చూ, సడలు. 6; 3. తెగనుండి వేఱు పడు; 4. నిర్బంధమునుండి తొలఁగు: రూ- విడువడు-విడఁబడు, బరిదెగు.

విడివాటుబడియ. దే. వి: చూ, విడిచివాటుగుదియ. కవిక. 4, ఆ.

విడివేఁట. దే. వి. డేగవేఁట. య. 2, ఆ. 23: చూ, వేఁట. 3. (చూ, విడి, వేఁట)

విడివోవు. దే. అ. క్రి. వదలు: చూ, సడలు.6.

విడు. దే. అ. క్రి. 1. —పై.—; అం. ప్రే. 2: విడుచు, విప్పు. పాండు. 2, ఆ. 6.

విడుగడ. దే. వి: చూ,విసర్జనము.నిర్వ.7,ఆ.12.

విడుగర. దే. వి. —పై.—

విడుగు. దే. అ. క్రి: చూ, వికసించు.

విడుచు. దే. ప్రే. 1: రూ- విప్పు, విడు, వీడుచు; స. క్రి.2. విడ్చు: చూ, విసర్జించు, 3: చూ, పెట్టు. 9.

విడుట. దే. వి. అఱుట: చూ, విసర్జనము.

విడుత. దే. వి. తడవ: చూ, వెండియు.

విడుదల. దే. విణ. రూ-విడుమర- విడుగడ: చూ, విడుట.

విడుపరి. దే. విణ. (విడుపు+అరి) 1.పరిత్యాగశీలుఁడు: చూ,వదాన్యుఁడు; 2. దాత: చూ, వదాన్యుఁడు.

విడుపు. దే. వి. రూ-విడ్పు. 1. దానము. య. 1, ఆ. 95: చూ, వితరణము; 2: చూ, విసర్జనము.

విడుమర. దే. వి: చూ, విడుట.

విడువడు. ద్వ. అ. క్రి. (విడుపు+పడు): చూ, రూ-విడిపడు. 1-2-3-4. భాగ.7,స్కం.253.

విడువు. అం: చూ, చిహ్నములు.

విదూరము. అం. రూ-విదూరము. వైడూర్య మణిపుట్టెడు దేశము: చూ, సీమ (1) దేశములు.

విడెము. వై. వి.=వీటికా. రూ-విడియ-విడియము-విడెము-విడ్యము- వీడియము-వీడెము-వీడ్యము, తములము- తమ్ములము. తమ్మ, వక్కలాకులు, వక్కాకు. (సం) — తాంబూలము, వీటి. (చూ, కారపుకిళ్లి- కారాకిళ్లి, కిళ్లి-కిళ్లీ. మొ.)

విడ్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-విడుచు. 1-2-3.

విడ్డూరము. వై. వి.1: చూ, మూర్ఖ్యము; 2.=విద్వర. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు; విణ. 3: చూ, మూర్ఖ్యము.

విడ్పు. దే. వి: చూ, రూ-విడుపు. 1-2.

విడ్యము. వై. వి.=వీటికా: చూ, రూ-విడెము. పాండు. 3, ఆ. 74.

విద్వరము. సం. వి. అ. న.=విడ్డూరము: చూ, [విపత్తు.

విత. వై. విణ.= వృథా రూ- వితా- వెడ. శశాం. 3, ఆ. 73: చూ, వ్యర్థము.

వితండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (వితండవాదము) అవు ననునది కాదని వాదించెడు వాదము; విణ. 2. వేఱయినది.

వితండము. సం. వి. అ. పుం. తలుపునకువేసెడు తాళము (చూ, బీగము.)

వితంతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ: చూ, విధవ.

వితంసము. సం. వి. అ. పుం. రూ- వీతంసము. మృగములను పక్షులనుబట్టెడు ఉరితాడు: చూ, సూత్రము. 1.

వితతము. సం. విణ. 1. విరివిచేయఁబడినది; అం. 2: చూ, తతవాద్యములు.

వితతహేషితము. అం: చూ, శిక్షాకాలములు.

వితతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విరివి. 2; 2: చూ, సమూహము.

వితథము. సం. విణ. అసత్యమైనది: అనర్థకము, అనృతము, అబద్ధము, అవాస్తవము, అసత్యము, అలీకము, అహతము, కల్లము, కూటము, టట్టరి, మిధ్య, వ్యలీకము. (అవ్య)— ఆరాత్, కిల, మృష. (తె).-అటమట-అటమటము, కల్ల, కాఱులు, కొడిమె- కొడిమ, జెల్లి, జోద, జోకు,టక్కు, టవటవ, టనలి-టనళి, తవతవ, డబ్బ, డబ్బఱ- దబ్బఱ, డబ్బు-దబ్బు, తక్కు, తటవట, తవళి, తనుకు, తాటోటు, దుద్దు, ననుకు, నీటివ్రాలు, పలుచ,పలువతిట్టు,పిక్కలి(ని), పొల్ల-పొల్లు, బద్దు-బద్దుర, బిత్తిరి, బురడా-బురుడు,బూకర, బూటకము, బూమియ- బూమె, బొంకు, బొల్లు, ముసి, రిత్త, లేదుబంతి- లేదుబంతీ, వట్టి, వెడబము-వేడబము, సట, సబ్బందు, హుళక్కి- హుళికి- హుళిక్కి. ("చూ, హుళక్కి. 3.") [హర్త. 2.

వితమరి. ద్వ. విణ. (వితము + అరి): చూ, వ్యవ

వితము. వై. వి.=విధ: చూ, విధము. 1.

వితరణము. సం.వి.అ.న. ఈవి: చూ, స్పర్శము.3.

వితరణి. సం. వి. ఇ. పుం. దాత. విక్రి. 2, ఆ. 187: చూ, స్థూల లక్షుఁడు.

వితర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊహ: చూ, హుం. 1 (యోచన.); 2: చూ,సంశయము; 3. తర్కించుట; అం. 4: చూ, సంచారీ భావములు. ("నాకిమ్మడిక్కనుమ్మలికంబుఁ గ్రమ్మకొనఁ బ్రాణసఖులకుఁ దెలుపుదమన్న మనము వెనుదీయును. తెలుపకున్న మరుఁడు కమ్మచ్చుగంబట్టి సాఁగఁదీయును. ఏమి చేయంగలదాన.")

వితర్కించు. సం. అ. క్రి. ఊహించు: చూ, సంకల్పించు; 2: చూ, సంశయించు.

వితర్కితము. అం: చూ, సంచారీభావమునఁ బుట్టిన దృష్టము.

వితర్ది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అరుఁగు: చూ, వేదిక.
వితర్దిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై.—
వితర్దితము. అం: చూ, స్థితకరణబంధములు.
వితర్దితకము. అం: చూ, సంభోగబంధన భేదము.
వితలము.అం: చూ,లోకములు(అధోలోకములు.)
వితస్తి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ: చూ, జేన. (చూ, హస్తము.) [అవ్య. 2. పృథార్థకము.
వితా. వై. విణ.=వృథా. 1: చూ, రూ-విత;
వితాకు. దే. వి. 1: చూ, వెఱవెఱపాటు; 2. పార వశ్యము. శకాం. 2, ఆ. 78: చూ, విస్మృతి; 3. పరాకు. య. 5, ఆ. 22: చూ, స్థాలిత్యము; విణ. 4: రూ-వితాకుఁడు (సం).-నిశ్చేష్టితుఁడు; 5. నిశ్చేష్టితురాలు: చూ, స్త్రీ; 6: పరవశుఁడు. విజ. 1, ఆ. 138
వితాకుఁడు. దే. విణ: చూ, రూ- వితాకు. 4. రామా. 8, ఆ. 121; పంచ. వేం. 3, ఆ.103.
వితాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. నిశ్చేష్టితుఁడగు.
వితానము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: ఉల్లాభము, ఉల్లోచము, కత్తుకము, కదకము, చంద్రికము, చందాప్రము. (తె).- ఉల్లడ-ఉల్లెడ, ఉల్లబము, ఎల్లడ, కలువడము, చేందువ- చేందువా, తలిమము, మేలుకట్టు; 2: చూ, యజ్ఞము; 3. విస్తృతి: చూ, విరివి. 2; పుం. 4: చూ, సమూహము; 5. అవసరము, అదను (అనికొందఱు): చూ, సమయము. 1; విణ. 6: చొరవలేనిది: చూ, మంథరము. 2; 7. మెల్లగాఁబోవునది: చూ, మంథరము. 3; 8: చూ, శూన్యము. 1;అం.9.(వితాన) చూ,వృత్తము. 1: (జ, మ, గగ, 8 వఛందస్సు.")
వితావిత. వై. విణ.=వృథావృథా. మిక్కిలి వ్యర్థము. శకాం. 2, ఆ. 20: చూ, వ్యర్థము.
వితాశచతుష్పద. అం: చూ,వృత్తము. 1. "భానుయుగముపై-వయినవలనిం, భూనమణివిరతినొందిధరలో, జానలరుఁజతు-ష్పదవితాశా, ఖ్యానమున వినా-యక తురంగా.")
వితాళితము. అం: చూ, పుటక్రియలు.
వితీర్ణము. సం. విణ. 1. దాఁటఁబడినది: అవతీర్ణము, ఉత్తీర్ణము, తీర్ణము: చూ, లంఘు. ౨; 2. ఇయ్యఁబడినది: ఉచితము, ఉత్సృష్టము, దత్తము.
వితీర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వితరణము.
వితున్నకము. సం. వి. అ. న. 1: కుస్తుంబరి-కుస్తుంబురువు, ధన్యాకము- ధాన్యాకము. (తె).- కొతిమిరి- కొతిమెర- కొతిమెరి-కొత్తమిరి- కొత్తిమిరి, దనియము.*; 2: చూ,మయిలుతుత్తము: చూ,రసాంజనము; పుం. 3. నేలయుసిరిక*: చూ, శివ. 4.
వితున్నము. సం. వి. అ. న. 1. నీరుచెంచేలి*: చూ, సునిషణ్ణకము; 2. పాఁచి*: చూ, శైవలము; 3: చూ, వితున్నకము. 2.
విత్త. దే. వి. మిక్కిలి సన్నగోనె: చూ,సంచి.
విత్తనము. దే. వి: రూ-విత్తు, గింజే, (బ) గుఱములు, పిక్క, పిలక-పిల్క. (సం).-పిల్లకము, బీజము. తద్వి.-౧: టెంక; ౨: డొక్కబుఱ్ఱి, బుఱ్ఱి; 3: పిచ్చె-పిచ్చె.
విత్తనాలకట్ట. వా. వి. గడ్డివెంటియందిమిడ్చిన విత్తనములకట్ట: ముడికట్ట.
విత్తము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. తద్వి.-ప్రీతిదత్తము: (చూ, లిబ్బి. 1-2.); విణ. 2. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 3. పొందఁబడినది: చూ, సంసక్తము; 4. ప్రసిద్ధినొందినది: సంభావన.3; 5. విచారింపఁబడినది: చూ, విచారితము.
విత్తు. దే. వి. 1: చూ, విత్తనము; స. క్రి. 2. (విత్తనములు) చేల్లు: చూ,సంప్రోక్షించు.
విత్తుఁడు. సం. విణ: చూ, విఖ్యాతుఁడు.
విత్తెడువాఁడు. వా. విణ: చూ, వప్త. 2.
విత్తేషణము. అం. (ధనేషణము.): చూ, ఈషణత్రియము.

విదగ్ధ. అం. (వాణిజ్య) ముప్పది సం॥ల మించె జీవ్వనముగల స్త్రీ: చూ, యౌవనభేదములు.

విదగ్ధుఁడు. సం. విణ. 1. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు; 2. చోరవకాఁడు: చూ, సాహసికుఁడు.

విదరము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట: చూ, స్ఫోటము.

విదర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-విచర్చిక, కండువు, కండూతి, కండూయ, కండూయనము, కచ్ఛువు, ఖర్జువు, ఖసము, పామ, పామము, వ్రణము. (తె).— కండు, కసి, కసిమిరి, గజ్జి, గురగుర-గుఱగుఱ, గుల, గులగుల, -చిడుము, జిల, తీఁట, తీంట్రము, తీవిరము, దురద, దూల, నవ, నస, నుస, బులుపు, రాక. (చూ, వ్రణము.)

విదర్భ. అం: చూ, దేశములు. (విదర్భము)

విదలించు. వా. సం. స.క్రి: చూ, రూ-విదళించు.

విదశలకు సూక్ష్మదశలుకట్టు పద్ధతి. అం. ఎవని దశలో నెవనిసూక్ష్మదశను కనుఁగొనవలెనో యట్టివాని విదశాపరిమాణమును సూక్ష్మదశానాథుని మహాదశాసంవత్సరసంఖ్యచే గుణించవలెను. అట్లుగుణించిన మొత్తమును 120 చే భాగించినయెడల సూక్ష్మదశా పరిమాణము తెలియును.

విదళనము. సం. వి. అ. న. కందులులోనగువాని పప్పు: చూ, సూపము.

విదళించు. సం. స. క్రి. 1. మిక్కిలిఖండించు: చూ, సెలగు; 2. మిక్కిలిభేదించు: చూ, స్ఫోటించు; 3: (తె).—దులుపు, రాలఁగొట్టు, రాలుచు, విదలించు, విసరు. తద్వి.— జాడించు- జోవళించు.

విదళింపు నిలకడ. అం: చూ, ఉపవీతములు.

విదాకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలమ: చూ, సరస్సు. 1; 2. పిల్లనూయి: చూ, సరస్సు. 1; విణ. 3. చీల్చునది.

విదారకుఁడు. సం. విణ: దారకుఁడు.

విదారణము. సం. వి. అ. న. 1. చీల్చుట: చూ, స్ఫోటము; 2. చంపుట: చూ, హింస. 1; 3: చూ, యుద్ధము. (ప్రవిధారణముఅనియు.)

విదారి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ.1. తెల్లనేలగుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర; 2.ముయ్యాకుఁబొన్న*: చూ, సాలపర్ణి; 3: చూ, రోగము. 1.

విదారించు సం. స. క్రి. చీల్చు, వ్రచ్చు: చూ, స్ఫోటించు.

విదారిగంధ. సం. వి. ఆ.స్త్రీ: చూ, విదారి.2*.

విదారితమగు.మి. స. క్రి.-చీలు: చూ, స్ఫోటించు.

విదారితము. సం. విణ: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3.

విదాహము. వా. సం. వి. అ. పుం: మిక్కిలి దప్పిక: చూ, వెక్కిలి.

విదిక్కు. సం. వి. క్. స్త్రీ. రెండుదిక్కుల నడుము: (సం)అపదిశము, అస్రము, ఉపాంతము, కోణము, సంబాధము. (తె).-ఇఱుకు, కోన, గొంది, గొటి, గొబ, అయిమూల- ఐమూల, మూల, మూలవాటు, రోక. తద్వి.- ౧. పర్వతముయొక్క అత్యల్పకోణమునకు.- (తె).--గొంది, మూల; ౨. నాలుగు మూలలకు. (తె).—చేవుపదము—చావపదము. ("చూ, హారత్తు. 1.")

విదితమగు. మి. స. క్రి: విశదపఱచు, అధిగమించు, గ్రహించు-గ్రహియించు. (తె).- ఎఱుకఁబడు, తెలియు, పట్టుపడు.

విదితము. సం. విణ. 1. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 2. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము.

విదియ. వై. వి.=ద్వితీయా. పక్షమందు రెండవ తిథి: చూ, తిథి-తిథులు. (చూ, హరివాసరము.)

విదీర్ణము. సం. విణ. చీల్పఁబడినది: చూ, విచ్ఛిన్నము. 3. [చూ, సడలు. 4.

విదురు. దే. అ. క్రి. రూ—విదులు. గళితమగు:

విదురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధృతరాష్ట్రుని

తమ్ముఁడు; విశే. 2. తెలియునట్టివాఁడు; 3. తెలిసినవాఁడు: చూ, సుధి.

విదురుచు. దే. క్రి: రూ-విదుర్చు-విదులుచు-విదుల్చు-విదుర్చు, విదిలించు, విదురఁజేయు.

విదురుపు. దే. వి. విధురుచేట: రూ-విదుర్పు, విదులుపు-విదుల్పు.

విదుర్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-విదురుచు.

విదుర్పు. దే. వి: చూ, రూ-విదురుపు.

విదులము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-విఘులము-విడులము) 1. పక్షి*: చూ, సహస్రవేధి 2; 2. నీరుపక్షి*: చూ, సహస్రవేధి. 2.

విదులు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-విదురు.

విదులుచు. దే. క్రి: చూ, రూ-విదురుచు.

విదులుపు. దే. వి: చూ, రూ-విదురుపు.

విదుల్చు. దే. క్రి: చూ, రూ-విదులుచు.

విదుల్పు. దే. వి: చూ, రూ-విదులుపు.

విదువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏనుఁగు కుంభస్థల మధ్యము: చూ, హస్తి.

విదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విద్యాంసురాలు: చూ, స్త్రీ.

విదూరము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-విహారము.

విదూషకుఁడు. సం. విశే. 1. పరులను దూఱు వాఁడు; 2: చూ, విటుఁడు; అం. 3. (అర్మ వీరుఁడు): చూ, నాయకసఖులు; 4: చూ, నాయకులు. [చూ, సుపవి. 1.

విదూషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: పొట్టికాఁకర*:

విదేశము. సం. వి. అ. పుం. ఇతరదేశము.

విదేశీయుఁడు. సం. విశే. ఇతరదేశస్థుఁడు.

విదేహము. సం. విశే. 1. దేహములేనిది; అం. 2: చూ, సీమ (1) (దేశములు); 3: చూ, తంత్రములు.

విద్దియ. వై. వి.=విద్యా. రూ-విద్దె: చూ, విద్య.

విద్దె. వై. వి.= —వై.— [క్రీడ

విద్దియము. వై. వి.=వేద్య, విద్యా: చూ, బాల

విద్దెము. వై. వి.= : చూ, రూ-విద్దియము.

విద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=విద్దె-విద్దియ. 1: అధిగమము, ఆమ్నాయము, నిపాతము-నిపాతము, పతనము-పాతము. (తె).—చేదువు, విద్దియ-విద్దె. తద్వి.—౧. పాఠము; ౨: అనుసంధానము; 3: అసంగవచనము, కుశాయణము; ౪. (తె):—నెఱవిద్దె; ౫: పఠనము, విద్య. (తె).—సంత; 2. జ్ఞానము: చూ, వ్యాప్తిఖము. 2; పా. 3. ఉపమానము:— ఫుం భావ సరస్వతి; అం. 4: చూ, మదములు; 5: చూ, దానములు; బ. 6: చూ, విద్యలు.

విద్యచెప్పినవాఁడు. అం: చూ, పితలు.

విద్యమానము. సం. విశే: వర్తమానము.

విద్యలు. అం. 1. చతుర్విద్యలు.- అన్వీక్షికి (ఇందు విజ్ఞానము తెలుపఁబడును), త్రయి- (ఇందు ధర్మాధర్మములు తెలుపఁబడును), వార్త (ఇందు అర్థానర్థములు తెలుపఁబడును), దండనీతి (ఇందు నయానయములు తెలుపఁబడును); 2. షడ్విద్యలు.- ఆకర్షణము, స్తంభనము, మారణము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మోహనము: (చూ, శాస్త్రములు); 3. చతుర్దశవిద్యలు.- చతుర్వేదములు (ఋగ్యజుస్సామాథర్వణ వేదములు), షండగములు (శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము), మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రము; 4. అష్టాదశ విద్యలు.— చతుర్దశ విద్యలు, ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, నీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము; 5.అఱువదినాలుగు విద్యలకు:- చూ, తంత్రములు. తద్విశేషములు.-౧: బల; ౨: రసవాదము. వాదము. ("దూ, శాస్త్రములు."); పా. 6. ఉపమానము.- బ్రహ్మ.

విద్యాధరాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

విద్యాధరుఁడు. అం: చూ, దేవతాభేదము.

విద్యాపరిభావసూచకము. అం: చూ, పరిమేయములు.

విద్యాపరిసంగసమయము. అం. (పండితుఁడగును): చూ, గ్రహసమయములు.

విద్యామదము. అం: చూ, మదములు.

విద్యార్థి. సం. విన్. పుం. చదువుకోరువాఁడు, చదువువాఁడు. [చూ, సుధి.

విద్యావంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్):

విద్యావర్తి అం: చూ, అశుభావర్తకులు.

విద్యాసముద్దేశము. అం: చూ, పరికరణములు.

విద్యుత. అం: చూ, విద్యుత్తులు.

విద్యుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1: చూ, విద్యుత్తులు; 2: చూ, సంధ్య; 3: ఐరావతి. (తె) కోలమెఱుపు; విణ. 4. మెఱుఁగులేనిది.

విద్యుత్తులు. అం. 1: తటిత్తు, సౌదామిని, విద్యుత్తు, వీణ, చంచలము, చపలము, నిశ్చలము, అచలము (7); విద్యుత్తునకు.- అక్షణప్రభ, అచిరద్యుతి, అచిరాభ, అణుభావము, అశని-సౌదామిని, అకాలికి, ఐరావతి, కంఠి, కంఠిక, క్ష, క్షణప్రభ, క్షణిక, ఖర్జువు, ఘనరసము, ఘనవల్లిక, చంచల, చపల, చిలనీలిక, చిలిమోలిక, ఛటాభ, ఛటాంబి, తటిత్తు, రాధ, విద్యుత-విద్యుత్తు, శంప-సంప, శతహ్రద, సంధ్య, సౌదామని-సౌదామిని, హ్రాదిని. (తె).-మించు, మిఱిమిఱి, మెఱఁగు-మెఱుఁగు, మెఱపు-మెఱుపు-మెఱుము, మొగుల్పుట్టువు. తద్వ.-౧: (తె).—తీఁగమెఱుఁగు; ౨: (తె).—తొలకరిమెఱుపు-తొలుకరిమెఱుపు; 3: వీణ. (తె).—మలఁకమెఱుపు; (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.— విద్యుచ్ఛక్తి-విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము, విద్యుత్ప్రవాహము, విద్యుత్ప్రేరణ, విద్యుద్యంత్రము, విద్యుద్ఘాతకంపనము, విద్యుత్ చణుకు, విద్యుత్కరణము, విద్యుత్ప్రమాణువు-విద్యుత్కణము, విద్యుజ్జనకము, విద్యుత్ సూచకము; మఱియు.- విద్యుద్ఘటమాల-విద్యున్మాల, విద్యుద్రజ్జు, విద్యుత్ గడియారము, విద్యుత్ప్రవాహము, విద్యుదశ్రము, విద్యుత్ పరిశ్రమ, విద్యుద్దీపము— విద్యుత్త్రికాళము, విద్యుద్యంత్రము, విద్యుచ్చాలక-విద్యుత్ ప్రవాహజనకోపకరణము, విద్యుల్లేఖిని, విద్యుత్ రైలు, విద్యుత్కిరణము, విద్యుత్ తారాప్రేషణయంత్రము, వోల్టు-విద్యుచ్చలనశక్తిమాత్ర, విద్యుద్వేత్త, విద్యుచ్ఛాస్త్రజ్ఞుఁడు; మఱియు. వాతావరణజన్యవిద్యుత్తు- ఆకాశస్థవిద్యుత్తు, చలవిద్యుత్తు-గతివిశిష్టవిద్యుత్తు, ఘర్షణజన్యవిద్యుత్తు-ఘర్షణ విద్యుత్తు, చుంబకీయ విద్యుత్తు-చుంబన జన్య విద్యుత్తు, ఋణవిద్యుత్తు, ధనవిద్యుత్తు, లాక్షవిద్యుత్తు, స్థిరవిద్యుత్తు, వాల్టేయిక విద్యుత్తు, కాచవిద్యుత్తు; మఱియు.- విద్యుత్పూరణము- విద్యుద్ఘటనము, విద్యుద్గతిశాస్త్రము, విద్యుత్ చుంబకము, విద్యుజ్జీవన శాస్త్రము, విద్యుత్ శోషకత-విద్యుత్ కోశాకర్షకత, విద్యుత్ సూక్ష్మకాలదర్శకము, విద్యున్మార్గము, విద్యుత్ప్రవాహమాపణయంత్రము, విద్యుత్ మలామా-విద్యుద్ధాత్వారోహణము, విద్యుద్గతిస్థితిశాస్త్రము, విద్యుద్విచ్ఛేదనము, విద్యుద్వికారము, విద్యుచ్చుంబనీయ, విద్యుద్ధాత్వారోహణవిద్య, విద్యున్మాపకము, విద్యున్మితి, విద్యుచ్చాలనము, విద్యుచ్చాలక, విద్యుచ్చాలకశక్తి. విద్యుచ్చాలక, విద్యుత్ప్రమాణువు- (ఋణ) విద్యుత్కణము-అణీయము, ఋణాత్మక విద్యుత్తు, విద్యుత్స్వరయంత్రము, విద్యుత్ స్ఫురక, విద్యుదింద్రియ విజ్ఞానశాస్త్రము, విద్యుత్ మలామా, విద్యుత్ ధ్రువీయ, ధనాత్మకవిద్యుత్తు, విద్యుద్దర్శకము- విద్యు-

ద్దర్శని, విద్యుత్ స్థితిశాస్త్రము, విద్యుత్ వైద్యము-చికిత్స, విద్యుత్తులో రంగువేయు పద్ధతి, విద్యుత్ ముద్రణము, విద్యుద్దీపములు, ఇత్యాది. (శృంగార నైషధము. 7, ఆ. 169.)

విద్యుద్భ్రాంతము. అం. 1: చూ, ఆకాశచారులు; 2: చూ, కరణములు.

విద్యున్మనోహరంగిణి. అం. (భట్టాచార్యకృత ము): చూ, కావ్యనాటకములు.

విద్యున్మాల. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, మ, గగ. 5 యతి. 8వ ఛందస్సు. "విద్యున్మాల, లావృత్తం, బయ్యెన్.")

విద్యోతించు. సం. అ. క్రి. వెలుగు: చూ, హావణిల్లు. [చూ, హనువు. 4.

విద్రధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కడుపులోనిబల్ల:

విద్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-విద్రావము-ద్రవము. యుద్ధమువలనఁ బాఱిపోవుట: చూ, సంద్రావము; 2. బుద్ధి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 3. నింద: చూ, నెగ్గింపు; 4. కాఱుట: చూ, స్రవము. [వము. 1.

విద్రావము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-విద్ర

విద్రావితుఁడు. సం. విణ. యుద్ధమువలనఁ బాఱిపోయినవాఁడు: పలాయితుఁడు. (తె) — గ్రిగ్గులుకాఁడు. [డు. 4, ఆ 220

విద్రుచు. దే. ప్రే: చూ, రూ-విదురుచు. పాం

విద్రుతము. సం. విణ. ద్రుతము. కరఁగఁబడినది: చూ, లీనము. 2.

విద్రుమము. సం. వి. అ పుం. 1. పగడము: చూ, రత్నములు; 2. పగడపుఁజెట్టు చూ, వృక్షము; 3: ఉపసర్గము, కిసము, కిశలము-కిసలము, కిశలయము-కిసలయము, కసాలము-కిసాలయము, తరురాగము, పల్లవము, ప్రబలము, ప్రవాళము, లతాయావకము, విటపము, శృంగము. (తె).— ఇగురు-ఇవురు, ఈరిక, చిగురాకు, చిగురు-చివురు, -చిదుము, తలిరు, నన.

విద్రుమలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సువ్వగు త్రిశాఖ: చూ, రాజార్హము.

విద్వాంసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. 1. చేమంతి: చూ, సుధి; విణ. 2. ఎఱుకగలవాఁడు: చూ, సుధి. [(అంగము. 4)

విద్వాంసులు. అం: చూ, సంభావనలు

విద్వాంసులులేనిసభ. అం: చూ, అప్రకాశములు.

విద్వాన్ సర్వత్రపూజ్యతే. లో. విద్వాంసుఁడంతటంబూజింపఁబడును. "విద్వాన్, సర్వత్రపూజ్యతేయన, నుర్విన్విద్యాధికుండు గౌరవ్యుఁడు సభలన్." (కుచేలోపాఖ్యానము)

విద్విషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శత్రువు.

విద్వేషణము. సం. వి. అ. న 1: చూ, విరోధము; అం. 2: చూ, విద్యలు, 3: చూ, కళలు.

విద్వేషము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విరోధము.

విద్వేషి. సం. విణ (న్. ఈ. న్): చూ, శత్రువు. [నూఁకుకొను.

విద్వేషించు. సం. అ. క్రి. ద్వేషించు: చూ,

విధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. రూ-వీధ: చూ, సమృద్ధి; 2. కర్మ: చూ, వ్యాపారము. 1.

విధత. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, రూ-విధాత.

విధము. సం. వి. ఆ స్త్రీ, అ. పుం. 1.=రీతము: అగము, అనుపూర్వము- అనుపూర్వి, అనుపూర్వకము, ఆవృత్తు, క్రమము, గతి, ధోరణి, పద్ధతి, పరిపాటి, పర్యాయము, ప్రకారము, ప్రక్రమము, ప్రకృతి, ప్రక్రియ, ఫక్కి, భంగి, భాతి, మార్గము, విధి, విశాయము, శయ్య. (అవ్య).-అని అను, ఉప, ఏవమ్ (తె. వ).-అంగము, అంగు, అంచు, అచ్చు, అనువు, అనువిక, ఉద్దవడి-ఉద్దవిడి, ఎసకము, ఒప్పిదము, ఓలి, కట్టడ, కయిపు-కైపు, కయివడి-కైవడి, కరణి, కుదిరిక-కుదురు, కోపు, క్రియ, గమనిక, చేందము, చోడుపు-చోడ్పు, చెన్ను, చొప్పు, జోడ, జోక, జోలి, తేప, డంబు,

డవులు-డౌలు, తమకు, తీరు-తీఱు, తెగ, తెన్నడి, తెఱఁగు-తెఱవు, తొగ, తోయము, దార, దినుసు-దినుస్సు, నెప్పు, నెటి, పంతము, పక్కి, పగిది, పవిది, పదకము, పదుసు, పరుపడి, పసరు, పటి, పాట, పాటి, పాటు, పాళము, పోలము, పోలుపు-పోల్పు, పోఁడిమి-పోణిమి, పోపిడి, ప్రావ, బడి, బలువిడి-బల్విడి, బాగు, మందల, మయి-మెయి, మయిపడి-మెయివడి-మైవడి, మరియాద, మాడికి-మాడ్కి, మాదిరి-మాద్రి, మే-మై, మేర, మొగి, మోయిను, రకము, రమణ-రవణ, రహి, రాణ, రీతి, రూపు, లలి, లాగు, లీల, వగ, వడుగు-వడువు, వన్నియ-వన్నె, వయినము-వైనము, వగుపడి, వరుస, వలను, వళవు, వహి, వావిరి, వాళి, వితము, విన్ననువు, వీఁక, వెంట, వెరవు-వెరువు, సంగడి, సంచే, సరవి, సవురు-సౌరు, సూటి, సోరిది, స్రావి, హంగు. ("చూ, హంగు."); 2. చేయుట: చూ, విధి. 2; 3. వేతనము: చూ, సంబళిక. 2; 4: చూ, విధానము. 4.

విధవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెనిమిటిలేనిది: చూ, స్త్రీ. తద్వి.—దిక్కులేనిది.— అనాథ, విధవ. (తె) అనద, అలకి.

విధాత. సం. వి. ఋ. పుం. (రూ-విధాతృఁడు-ధత-ధాత-విధత.) 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. రూ-విధాతృఁడు: చూ, మన్మథుఁడు; అ. స్త్రీ. 3. రోహిణీనక్షత్రము: చూ, రిక్క; అం. 4: చూ, దూతీచతుష్టయము.

విధాతృఁడు. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, రూ-విధాత. 1-2. [చూ, సన్యాసి.

విధాతృభువు. సం. వి. ఉ. పుం. నారదుఁడు:

విధానము. సం. వి. అ. న. 1. చేయుట, విధము, విధి: చూ, వ్యాపారము. 1; 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 3. పూజ: చూ, సపర్య; 4. ఏనుఁగున కిచ్చే ఆహారపుముద్ద, కరికబలము, ప్రలకము, విధము: చూ, సాదకు. (1); 5. ఉపాయము: చూ, వెరవు; 6. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3.

విధాయకము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

విధాయకుఁడు. సం. విణ. విధించేవాఁడు: విధాయి.

విధాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్)—పై.—

విధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, విధాత. 1; 2. చేయుట: చూ, వ్యాపారము. 1; 3. కాలము: చూ, సమయము. 1; 4. భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 5. ఏర్పాటు (ఇది త్రివిధము.— అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరిసంఖ్యావిధి); స్త్రీ. 6. రోహిణి: చూ, రిక్క; 7: చూ, విధము. 1; అం. 8: చూ, అలంకారము. 3. ("సిద్ధవిషయమునె చెప్పుట. ఉదా.—పంచమం బెత్తుగడ సేయునపుడె కోయిలయని తెలియఁబడు."); 9: చూ, విధులు. (ఇది వేదాంగమైనవిధి).

విధించే. సం. స. క్రి. 1. కట్టడచేయు; వా. 2: చూ, సృజించే.

విధుంతుదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహుగ్రహము: చూ, రాహువు. 1.

విధుతము. సం. విణ. రూ-ధుతము. 1. విడువఁబడినది: చూ, సముజ్ఝితము; 2. కదలింపఁబడినది: చూ, వేల్లితము. 2; అం. 3: చూ, శిరఃక్రియలు; 4: చూ, ముఖక్రియలు.

విధురము. సం. వి. అ. న. 1. ఎడఁబాటు: చూ, విరహము; 2: చూ, వైకల్యము; విణ. 3. ఎడఁబాటునొందినది; 4. వైకల్యమునొందినది.

విధురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యావియోగమైనవాఁడు: అయోగుఁడు.

విధులు. అం: అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరిసంఖ్యావిధి (3.) (చూ, విధి. 5-9.)

విధువనము. సం. వి. అ. న. (రూ_విధూవనము. విధువము-విధవనము_ విధూన్యము-విధూయము-విధవ్యము- విధాన్యము) కదలించుట: చూ, స్ఫారము. 1 (లోలము. 1.)

విధువము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

విధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చంద్రుడు: చూ, హిమాంశువు; 2. వెన్నుడు: చూ, విష్ణువు.1; 3. కర్పూరము: చూ, సిరము. (2)

విధూతము. సం. విశ. 1: చూ, విధుతము. 2; 2. విడువబడినది: చూ, హీనము. 3; అం. 3: చూ, శస్త్రములు.

విధూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, విధువనము.

విధూవనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

విధేయుడు. సం. విశ. వినయముగలవాడు: అనూచానుడు, ఆశ్రవుడు, వచనప్రకారకర్త, వచనేస్థితుడు, వశవర్తి, వినయగ్రాహి, వినయశీలుడు, వినీతుడు, శిష్టుడు. (తె).—మాటదాటనివాడు, మేపడికాడు. (చూ, సేవకుడు.)

విద్ధకము. అం: చూ, అజాతస్మరాలింగనములు.

విద్ధకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-విద్ధకర్ణిక_ విద్ధపర్ణి, అంబష్ఠ, ఏకాష్ఠీల, కుచేల-కుచేలి, పాఠ, పాపచేలి, ప్రాచీన, రస, వక్త్రి, వనతిక్తక, వృకి, శివ, శ్రేయసి, స్థాపని. (తె).—అగలుసొంటి, చిలుబొద్ది, పాట. తద్వి.— (తె) వినబొంది-వినబొద్ది*.

విద్ధకర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

విద్ధపర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కానుగు*: చూ, శాదఘ్నము.

విద్ధపర్ణి. సం. వి.ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-విద్ధకర్ణి*.

విద్ధము. సం. విశ. 1. తొలువబడినది: ఛిద్రితము; 2. త్రోయబడినది: అస్తము, ఈరితము, క్షిప్తము, నికృతము, నిరస్తము, పర్యుదస్తము, ప్రణీతము. (తె).—పొల్ల; 3. బాధింపబడినది: చూ, వేధితము. 2; 4. సమానమైనది: చూ, సుసమ్మ. 2.

విధ్యర్థకము. అం. ధాతువు చివర (అది) చేరిన విధ్యర్థకమగును. "చేయునది."

విధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ధ్వంసము: చూ, సంస్థ. 3.

వినబడు. వా. అ. క్రి: వినిపించు.

వినకపోవు. ద్వ. స. క్రి: చూ, పెడచెవిబెట్టు.

వినత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గరుత్మంతునితల్లి: చూ, సవిత్రి.1;2.వంపుపెట్టె:చూ,సంపుకా.

వినతము.సం.విశ. 1. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3, 2. వంగినది:చూ,వక్రిమము; 3.గురుశిక్షితమైనది.

వినతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ,వినయము.1; 2. నమస్కారము: చూ, హాణిగలు.

వినతుడు. సం. విశ: చూ,ప్రణతుడు. 2.

వినతేయుడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-వైనతేయుడు. గరుత్మంతుడు: చూ, హరివాహనుడు.

వినని వాడు. దే. విశ: చూ, బధిరుడు.

వినమితము. సం. విశ. మిక్కిలివంగినది: చూ, వక్రిమము. [యము. 1.

వినమ్రత. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, విన

వినమ్రము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము: చూ, హొన్ను (లోహము. 1-ఽ.); విశ. 2. మిక్కిలి వంగినది: చూ, వక్రిమము.

వినమ్రుడు. సం. విశ. మిక్కిలివంగినవాడు: నమ్రుడు, ప్రణతుడు, ప్రవణుడు. (తె).—వంగినవాడు.

వినయ. అం: చూ,వృత్తము. 1. ("ఒక్కొక్క పాదమునకు ఒకసగణము. 3వ ఛందస్సు.")

వినయగ్రాహి. సం. విశ: చూ, విధేయుడు.

వినయము. సం. వి. అ. పుం. 1: ప్రణయము, ప్రణతి, ప్రసరము, మానన,వినతి, వినమ్రత. (అవ్య).— అ. (తె).— అడకువ-అణకువ-అణుకువ, డింగు, ముందట,ముడు

గు-మడువు-మడ్గు-మణుంగు-మణువు, మేవడి, వందిరీకము; 2. గురుశిక్ష.

వినయశీలుండు. సం. విణ: చూ, విధేయుండు.

వినశ్యతి. అం: చూ, భావవికారములు.

వినాత. అం: చూ, భిన్నపంచమజభాషలు.

వినాముఖము. సం. వి. అ. పుం. బౌద్ధాలయము: చూ, సదనము. 1.

వినాయకుండు. సం. వి. అ. పుం.=వెనకయ్య. (స్వతంత్రుండౌటవలనం దనకునితరప్రభువు లేనివాండు, దుష్టులనువిఘ్నములను శిక్షించేవాండు.): అనేకపముఖస్వామి, అఖువాహనుండు, ఇభుండు, ఉమాసుతుండు, ఉమోద్భవుండు, ఏకదంతుండు, ఐశుండు, కరిముఖుండు, గ, గజాననుండు, గణపతి, గణాధిపతి. గణాధిపుండు, గణాగ్రణి, ఢుండి, త్రిధాముండు, ద్విదేహుండు, ద్వైమాతురుండు, న, పృశ్నిశృంగుండు, మూషికాంచనుండు, లంబోదరుండు, వక్రదంతుండు, వానవుండు, విఘ్ననాయకుండు, విఘ్ననాశకుండు, విఘ్ననాశనుండు, విఘ్నరాజు, విఘ్నవినాయకుండు, విఘ్నహారి, విఘ్నుండు, విఘ్నేశుండు, వృషాంకుండు, సుముఖుండు, హేరంబుండు. (తె.):—ఇద్దఱుతల్లుల ముద్దుబిడ్డండు, ఏనుంగు మోముసామి, ఒంటికొమ్ము వేలుపు, కుడుముల తిండికాండు, కొక్కురవుతు-కొక్కురౌతు, కోడెకెక్కుమువానన్న, గజి(రి)కజెల మెచ్చుగబ్బి వేల్పు, గుంజిళ్లుపెట్టించే కొనువేల్పు, గుజ్జువేలుపు, గొప్పబొజ్జగలాండు, గొప్ప మొయిపోరిడ, చేటచెవుల వేలుపు, చేటవీనులదణి, జేమిలితల్లులబిడ్డ, టింగణాసామి, పగడపంటికొర, పనిచెఱుచేవాండు, పనిచెఱుపువేల్పు, పాంపజెందెములమేటి, పాంపజేన్నిగట్టు, పిళ్లారి, పెద్దకడుపువేల్పు, బిబ్బికడుపువేల్పు, బొజ్జదేవర, ముక్కంటి తొలిపట్టి, ముక్కంటిపండుల మెక్కుడు దిండీండు, మొదటివేల్పు, మొట్టికాయలమెప్పు, ముక్కువారల వనుల్ జెక్కుంజేసెడుసామి, వంకర కొండంబువాండు, వెనకయ్య. ("మా, హేరంబుండు."); 2: చూ, బుద్ధుండు; 3: చూ, హరివాహనుండు; 4. గురువు: చూ, సురాచార్యుండు (పంతులు. 1.); అం. 5: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

వినాయకుపిరి. మి. వి: చూ, బాలక్రీడ.

వినార్థకములు. అం: కాక, తప్ప, తక్క. (3)

వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః. లో. నశించిపోవు కాలమున వ్యతిరేకపు బుద్ధులు కలుగును. ("వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః" అను వచనం బేల తప్పు.") (నీతిచంద్రిక).

వినాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేటు: చూ, సంస్థ. 3; 2. చోడమి: అదర్శనము.

వినికి. దే. వి. (రూ-వినికిడి, వినుకలి-విన్కలి-విన్కి.): చూ, శ్రవణము. 2. [ర్థమున ఇడి.)

వినికిడి. దే వి. (వినికి + ఇడి).—పై.—(ప్రా

వినిగూహితము. అం: చూ, అధరము. 6.

వినినిందించే. మి. స క్రి. మిక్కిలినిందించే.

వినిపాతప్రతీకారము. అం: చూ, అంగపంచకము.

వినిపించే వా. అ. క్రి: వినంబడు, వినుచే.

వినిమయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్తువుల మాఱుపు: ఆపమిత్యకము, నిమయము-నిమేయము-నైమేయము, పరిదానము, పరివర్తనము-పరివర్తము-పరీవర్తము, ప్రతిదానము, బంధకము. (తె).—కుండమార్పు, ఫిరాయింపు (పిరాయింపు), బదలాయింపు, మారుగడ, మారకము-మాఱకము-మార్కము, మాఱుపు-మార్పు, విడిగోలు, వినిగోలు, వీడు; 2. కుదువ: చూ, వారకము (1); అం-3: చూ, స్వామ్యములు.

వినియుక్తము. సం. విణ. వినియోగింపఁబడినది. (నియోగింపఁబడినది=ప్రతిసరము)

వినియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపయోగము: చూ, సమృద్ధి; 2. ఉపయోగించుట: 3. నియమనము: చూ, సత్యము. 1.

వినియోగించు. సం. స. క్రి. ఉపయోగపఱచు: (తె). వాడు, వీలు. [విష్కృంతిము.

వినిర్గతము. సం. విణ. బయలువెడలినది:

వినివర్తితము. అం: చూ, పార్శ్వక్రియలు.

వినివృత్తము. అం. 1: చూ, ముఖక్రియలు; 2: చూ, కరణములు.

వినీతబాహువు. అం: చూ, పరిచారములు.

వినీతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేక్కఁగా మోసెడి గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2: చూ, నిభృతము.

వినీతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు. 1; విణ. 2. జితేంద్రియుఁడు: చూ, హంసుఁడు. 3; 3. గురువుచేత శిక్షింపఁబడినవాఁడు; 4. గురువుచేత శిక్షింపఁబడనివాఁడు; 5. వినయముగలవాఁడు: చూ, విధేయుఁడు; 6: చూ, ప్రశిక్షితుఁడు.

విను. దే. వి. 1. రూ-విన్ను, మిను-మిన్ను. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము; స. క్రి. 2: ఆలకించు-ఆలించు, ఊఁకొట్టు, ఊఁకొను, చెవిదోరఁబెట్టు, చెవియొగ్గు, చెవివాలఁబెట్టు, వీనిచ్చు. (సం).—ఆకర్ణించు, శ్రుతమగు; వా. 3. పనివిను. [వినికి.

వినుకిలి. దే. వి. రూ-విన్కలి: చూ, రూ-

వినుకలికంటి. దే. వి. (వినుకలి + కన్ను) పాము, చక్షుశ్రవము: చూ, సర్పము.

వినుకెంపు. దే. వి. ద్యుమణి. ఉ, రా. 1, ఆ. 48: చూ, సూర్యుఁడు. (ఇట్లు వినుమానికము, వినురతనము).

వినుచు. దే. అ. క్రి. 1. వినవచ్చు. భో. 5, ఆ. 73; 2. వినఁబడు. అం, భా. త్వ. 115; పే్ర. 3. వినఁజేయు: చూ, వినిపించు. భార. ఆది. 4, ఆ.

వినుచూలి. దే. వి రూ-విన్నుచూలి. నభస్వంతుఁడు: చూ, వాయువు. [సాం. దే. 3.

వినుజోట్టుదేవర. దే. వి: చూ, శివుఁడు.

వినుదిమ్మరి. దే. వి. ఖచరుఁడు. అచ్చ. అ, కాం. 13: చూ, వేలుపు.

వినుప్రోలు. ద్వ. వి. రూ-విన్నుప్రోలు-విన్ప్రోలు: చూ, స్వర్గము. [సాత్రిక్షుఁడు.

వినుప్రోల్దొర. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహా

వినుమనుమఁడు. దే. వి. 1. భీముఁడు. ఆం. పదా. 2-6: చూ, వృకోదరుఁడు; 2. హనుమంతుఁడు. అచ్చ. యు, కాం. 407: చూ, వానరము. [సాం. దే. 18.

వినుమిటారులు. దే. వి. బ: చూ, వేలుపు.

వినుము. వా. వి: (సం)—అవధారణము—అవధరము—అవధారు, మాత్రి.

వినుమ్రాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. అచ్చ. సుం, కాం. 34: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.

వినురతనము. ద్వ. వి: చూ, వినుకెంపు. [ఆం 20.

వినులంజెలు. ద్వ. వి బ: చూ, వినుమిటారులు. వేం.

వినువలను. దే. వి. రూ-విన్వలను: చూ, వినుప్రోలు.

వినువాఁక. ద్వ వి. స్వర్నది. గం. రామా. 1. ఆ, 122: చూ, నది.

వినువాఁకమోపరి. ద్వ వి: చూ, శివుఁడు.

వినువాఁడు. వా. వి: (సం) శ్రోత.

వినువారలమానికము. ద్వ. వి. చింతామణి. ఆం. పదా, సుర. 27: చూ, రత్నములు.

వినుసిగదేవర. ద్వ. వి. వ్యోమకేశుఁడు. రామా. 1, ఆ. 7: చూ, శివుఁడు.

వినోక్త్యలంకారము. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("కొంచెమును బాసినీచము, కొంచెమును బాసి రమ్యమునయ్యేనేని యిట్లు ద్వివిధము. ఉదా.—౧. వినయమును బాసి విద్యయువిద్య

యర్యో. శ. ఖలులతోఁ బాని నీసభ ఘనత కెక్కు.")

వినోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రీడాదులచేత పొద్దుపుచ్చుట: (తె) వేడుక-వేడ్క; 2. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

వినోదించు. సం. అ. క్రి. 1. క్రీడాదులచేత పొద్దుపుచ్చు; 2. క్రీడించు: చూ, చెరలాడు.

విన్కలి. దే. వి: చూ, రూ-వినుకలి.

విన్కి. దే. వి. —పై.— (రూ—వినికి)

విన్న. వై. విణ =ఖిన్న. వివర్ణమైనది.

విన్నఁబడు. వై. అ. క్రి (విన్న + పడు) వివర్ణమగు-పా. 4, ఆ.61: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

విన్నఁబాటు. వై. వి. విన్నఁబడుట. హరి. ఉ. 8, ఆ. 144: చూ, వైవర్ణ్యము. 1.

విన్నఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, విన్నఁబడు. సా. 2, ఆ. 99.

విన్నన. వై. వి. 1.=ఖిన్న: చూ, విన్నఁబాటు; 2. న్యూనత: చూ, సొడ్డు. 1.

విన్ననువు. వై. వి.=విజ్ఞానమ్. 1. నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము. 1; 2: చూ, విధము. 1.

విన్నపత్రిక. వా. మి. వి. (విన్నపము + పత్రిక) విజ్ఞాపన పత్రిక. భల్లా. 4, ఆ.

విన్నము. సం. విణ. 1. పొందఁబడినది: చూ, సంసక్తము; 2. తెలియఁబడినది: చూ, వ్యక్తము. 2; 3: చూ, విచారితము.

విన్నవించు. వై. స. క్రి =విజ్ఞాపన: మందలించు. (సం).—విజ్ఞాపించు.

విన్నవోవు. ద్వ. అ. క్రి. (అం. శే. 26): ఒల్లఁబోవు, చిన్నఁబోవు-చిన్నవోవు, తూలపోవు, ప్రయిలోడు, బుచ్చివాఱు, వాడు. (సం).—ఖిన్నుఁడగు.

విన్నాణము. వై. వి.1.= విజ్ఞానమ్: చూ, సామర్థ్యము. 1; 2: చూ, విన్ననువు; విణ. 3. ఒప్పిదమైనది. వసు. 2, ఆ. 137; కళాం. 4, ఆ. 1: చూ, హృద్యము; అం. (బ.) 4: చూ, విన్నాణములు.

విన్నాణములు. అం: కక్కు, కొక్కుస, డొక్కుస (డొక్కుర-డొక్కురము-డొక్కురము), ముత్తెర, కుమ్మరింపు, జోడింపు, సందుసీపకము, గొంతుమూర (లు), సమసీసము, సురాటము, చేవ, కరదనము (కందణము), కల్లము, తొట్టి, కిర్లి, బలిపోటు, రాండివేటు, పణము, కర్ణాతు, సుభారము, చొంగణము, పెట్లాగు, రూణింపు, సరిబిత్తరము, వింటీకము (వింటాలము), లాగు, సింగిణి, పాదవాగణము, పదగళాస్త్రి, గళకత్తెర, స్పృశింపము, కాసెనిల్కుడ. (32); తద్వి.—(తె) లోలాంక; విసరాకడ; విసరుమెయి; (చూ, మొనలు-మల్లబంధములు.)

విన్నాణి. వై. వి.=విజ్ఞాని-వైజ్ఞానిక. (విన్నాణము + ఇ) 1: చూ, సన్యాసి; విణ. 2. నేర్పరి. భాగ. 2, స్క.9: చూ, సమర్థుఁడు.

విన్ను. దే. వి: చూ, రూ—విను. 1.

విన్నుచూలి. దే. వి: చూ, రూ-వినుచూలి.

విన్నుపోల్లు. దే. వి: చూ, రూ-వినుపోల్లు.

విన్ప్రీలు. దే. వి. —పై.—

విన్యసించు. సం. స. క్రి. ఉంచు. కాశీ. 3, ఆ. 240: చూ, హవణించు. 4.

విన్యస్తము. సం. విణ. రూ-న్యస్తము. ఉంచఁబడినది: చూ, వ్యూఢము. 2.

విన్యార్థకము. అం. "ఏసి." అనునది.

విన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనుచుట, పెట్టుకోలు: చూ, సంభృతి. 2; 2. మాల్యాదినిర్మాణము: ఆకల్పము, కల్పన-కల్పనము, న్యాసము, పరిస్పందము, ప్రపంచము. రచన-రచనము. (తె).-పన్నకము-పన్నికపన్నికము-పన్నుగడ. తద్వి.—వ్యూహము.

విన్వలను. దే. వి: చూ, రూ—నినువలను.

విపంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-విపంచిక. 1: చూ, వీణె; 2. క్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

విపంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

విపక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శత్రువు; విశే. 2. పక్షములేనివాఁడు.

విపణము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విక్రయము. 1.

విపణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ, ఇ. పుం. 1. రూ-విపణ. అంగడి: చూ, సదనము. 1; 2. అంగడివీథి: చూ, మార్గము. 1-౧౨; 3. అంగడియందు అమ్ముడుసరకు: చూ, సరకు, 4. యాతన: చూ, వేదన; న్. పుం. 5. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

విపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, రూ-విపత్తు; 2. యాతన: చూ, వేదన. 1.

విపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. (దీనికివిరుద్ధార్థకపదము సంపత్తు): రూ-విపత్తి. అనయము, ఆపద-ఆపత్తి, ఈతి, ఉత్సర్గము, ఉద్వర్తనము, ఉపత్తు, ఉపద్రవము, ఉపప్లవము, ఉపలింగము. ఉపసర్గము, ఉపహతి, ఉపాకృతము, కదనము, కషాయము, డమరము, డింబము, రాష్ట్రము, విడ్వరము, విప్లవము, వ్యతికరము, వ్యసనము, సంగరము, సంపరాయము-సాంపరాయము. (తె)—అంకిలి, అంగద, అగచాట్లు, అలజేడి, అల్జడి, అఱ్ఱు, అవాంతరము, ఆవడి-ఆవిడి-హావడి, ఆవలి-ఆవళి-హావళి, ఇడుమ, ఉప్పలి, ఎడరు, ఎడ్డమి, కందు, కడేఁది, కస్తి, కీడు, క్రందు, కత్తర, గొడవ-గొడివె, గోహరు, గోగము, చీఁటిఱ, చెట్ట, చెడిది-చేడిది, చెడ్డ, చేటు, డబ్బఱ-దబ్బఱ, డెప్పరము-దెప్పరము, తెక్కలిపాటు, తిమ్మరు, త్రొక్కుడు, దాయము, దోసఁగు-దోసవు, నస, నెవ్వ, నొప్పి, పాటు, పులుగాకు, బడప, బన్నము, బెడఁద, ముద్ది, మ్రువ్వ, రట్టడి-ఱట్టడి, రట్టు-ఱట్టు, రవాటు-రాటు, రాయిడి-రావడి, లంపట, లత్త, లూటి-లూటీ, వంత, వడిమేట్టు, విద్ధూరము, విసనము-వేఁకరము, సిలుగు, సెగగు, సేగి. తద్వి.—౧. (తె): గొప్పదెబ్బ; ౨: కాంతారము. (తె).—వల్లడి; 3. అవగూవమునకు.—చూ, నడి. ౫; ౪. అపజయమునకు.—చూ, వీఁక. 7; ౫: ప్రతివాసము; అం. 2: చూ, తాగలు.

విపథము. సం. వి. అ. పుం. చెడుత్రోవ: చూ, మార్గము. 1-౯. (విపథ అని కొందఱు.)

విపన్నము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సర్పము; విశే. 2. విపత్తునొందినది.

విపరీతకరణబంధము. అం: పురుషాయితము, భ్రమనము, ఉద్గతము, ప్రేంఖావతి (4) (ఇదియాఱవది): చూ, రతిబంధములు.

విపరీతబుద్ధిప్రదము. (విపరీతధీప్రదము). అం. (విరుద్ధార్థముఁదోపించేనది.) (ఉదా.—అంబికావిటుఁడు=సాంబమూర్తి అని ప్రయోగించిన వాని యభిప్రాయము. తల్లికి విటుఁ డని యర్థము స్ఫురించేచేన్నది): చూ, కావ్యదోషములు. [చూ, స్వరము. 2.

విపరీతధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. మొత్తుకోళ్లు:

విపరీతము. సం. విశే. 1: విపర్యస్తము: చూ, వ్యత్యస్తము; అం. 2: చూ, భావదూషితములు.

విపర్యయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్యత్యయము.

విపర్యస్తము. సం. విశే: చూ, విపరీతము.

విపర్యాసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విపర్యయము. [సుఁడు.

విపశ్చితుఁడు. సం. వి. త్. పుం: చూ, విద్వాంసుఁడు.

విపాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేతులుపగిలెడు కుష్ఠువు, సిహుల్లిక, విపాదిక: చూ, సితము. 1.

విపాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుష్పాకము; 2. పండుట: చూ, పసువు (5); 3. పరిణామము, మాఱురూపు: చూ, విస్మృతి; 4. పండుట: చూ, సూపకారము; 5. భాగ్యము: చూ, సంపత్తి. 1; 6. తీపి: చూ, నుతి

నము. 2; 7. దుర్గతి (ఒకానొక నరకము వంటిది); 8. చెమట: చూ, స్వేదము. 1; 9. దుష్ఫలము, దుష్టఫలము; విశ. 10. పాకము చెడినది.

విపాతము. సం. వి. అ. న: చూ, బాణము. 1.

విపాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-విపాటిక.

విపాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జంబూద్వీపములోని నది: చూ, నది; విశ. 2. విడిచిపోయిన పాశములుగలది.

విపినము. సం. వి. అ. న. (భయముచేత దీని యందు పడఁకుదురు): అటవి, అరణ్యము, అశ్వాతరము, ఆశ్రమము, క, కచ్ఛము, కష్టము, కాంతారము, కాటిక, కాననము, కుబ్రము, కృపీటము, గహనము, గహ్వరము, గుహీనము, గోత్రము, ఝషము, తలము, దవము-దావము, ద్వైతము, నీవ్రము, ప్రాంతరము, రిక్తము, వణము-వనము, వని-వనిక, వార్క్షము, సత్రము, సమజము, సాంద్రము. (తె).—అడవి, ఎడారి-ఎడారు, కాడు, కాన, కారు, కోన, చేను, జీబు, డొంక, పొలము, లొంక, సానువు. తద్వి.—౧. అరణ్యమధ్యమునకు.—(తె) నట్టడవి; ౨. ఇంద్రునివనమునకు-ఖాండవము; 3. ఎండినయడవికి.—కక్షము- కక్ష్యము; ౪: ఝాటము. (తె).- కారడవి (కాఱడవి), చిట్టడవి; ౫: దండకము; ౬. పాడడవికి.- భృష్టి; ౭. పేరడవికి.—అరణ్యాము, కాంతారము, మహారణ్యము. (తె). దొడ్డయడవి, పేరడవి; ౮. మాయచేత చేయఁబడిన యడవి: అశ్రితము; ౯; లీలోద్యానము, దేవనము; ౧౦. వృక్షాదులతో నిండినయడవి: కుటంగకము-కుటుంగకము. ("చూ, సాంద్రము. 1,") (చూ, వనము. 2.)

విపుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల: చూ, భూమి. 1; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (కందపద్యభేదములాతింటిలో నొకటి. "క్షమఁ బేసికాల... సమపా, దములోఁ జొరశబ్దమొకటి-తనరింకన్, సమధిక పథ్యాకందము, గమనిక విపుల... యన నలరు-కందముగున్.": చూ, కందము.)

విపులము. సం. విశ. విరివియైనది: చూ, నుర. 2.

విప్పు. దే. వి. 1: చూ, వైశాల్యము; 2: (సం). బాహుళ్యము, ప్రాయము; 3: చూ, వికాసము. 3; 4. విరిసిపోవుట; పేర్చి. 5: రూ-విడుచు, విడి.

విప్పుకొప్పులతోఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు. సాం. దే. 11: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

విప్రకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరస్కారము: చూ, హేళనము; 2. అపకారము, కీడు: చూ, హాని. 2; 3: చూ, నికారము. 5.

విప్రకీర్ణము అం: చూ, నృత్తహస్తములు.

విప్రకులము. సం. వి. అ. న. బ్రాహ్మణకులము: చూ, సంతతి. 1. (చూ, వర్ణములు.) (చూ, బ్రాహ్మణులు.)

విప్రకృతుఁడు. సం. విశ. 1. తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు; 2. అపకారము చేయఁబడినవాఁడు.

విప్రకృష్టము. సం. విశ: దూరము, పరము. (తె).—ఎడ, ఎడవు, కడ, కేళవు, దవు-దవ్వు-దా-దౌవు. తద్వి.—౧: దవిష్టము, దవీయము, సుదూరము. (తె).—ఎడదవ్వు. ౨: చూ, పరువు. (1)

విప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలఁత: చూ, సంతాపము; 2: చూ, వైరము.

విప్రతిషేధన్యాయము. అం. రెండుకార్యములకుఁ దుల్యబలవిరోధము వచ్చినపుడు మొదటిదానిని విడిచి రెండవదానినిఁ జేయుట యనురీతి. [చూ, సవ్యము.

విప్రతీపము. సం. విశ. మిక్కిలి ప్రతికూలము.

విప్రతీసారము. సం. వి. అ. పుం. 1: అంబరీషము, అనుతాపము, అనుశయము, కౌక్కృత్యము-కౌకృత్యము, చింత, చర్చ, పశ్చా

స్రావము. (తె).—అడలు, అదవద, అలక, అలమట, అలుక - అల్క, కలవరము, తలcపు, తలపోcత, వగ-వగపు, నొవ్వ్చెలు; 2. కోపము: చూ, రోషము; 3. అకృత్యము.

విప్రపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అగ్రహారము. (తె) నల్లిండ్లు. (చూ, దేశములు. 3. 1516 పొరట). [చూ, సందావము.

విప్రియాణము. సం. వి. అ. న. పలాయనము:

విప్రయోగము సం. వి. అ. పుం. 1. స్త్రీపురుషులయెడcబాటు, విప్రలంభము: చూ, వ్యాలేఖము. 1; 2: చూ, విసంవాదము; 3. మిక్కిలివంచనము: విప్రలంభము.

విప్రలంభము. సం. వి. అ. పుం. —వై.—; అం.4: అభిలాష,ఈర్ష్య, విరహము, ప్రవాసము (4.)

విప్రలబ్ధ. సం. విణ. 1. వంచింపcబడినది; అం. 2. సంకేతస్థలమునందుc బ్రియునిం గానక మోసపోయి వ్యాకులతcబొందునట్టినాయిక: చూ, నాయికలు.

విప్రలబ్ధుcడు. సం. విణ: చూ, వంచితుcడు.

విప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరస్పర విరుద్ధమైనమాట: చూ, శబ్దము. 2; 2. అపార్థమైనమాట: చూ, శబ్దము. 2.

విప్రశ్నిక. సం వి. అ. స్త్రీ: చూ, సోదికత్తె.

విప్రుcడు. సం. వి అ. పుం.=పాఱుcడు: చూ, స్వస్తిముఖుcడు. 1.

విప్రుషము. సం. వి. ష్. స్త్రీ. పృషతము—పృషత్తు, బిందువు, పశిరము-పసిగము. (తె) నీటిబొట్టు: చూ, బొట్టు. 6.

విప్లవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొల్లమొదలగు దేశోపద్రవము: చూ, విపత్తు; 2. ముష్టిప్రహారాది. [దృష్టులు.

విప్లుతము. అం: చూ, సంచారీభావమునc బుట్టిన

విఫలము. సం. విణ: చూ, అఫలము.

విబంధము. సం. వి. అ. పుం. నిబంధము: చూ, మూత్రకృచ్ఛ్రము.

విబుధుcడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ,విద్వాంసుcడు. 1; 2: చూ, వేలుపు; 3: చూ, హిమాంశువు.

విబూది. వై. వి.=విభూతి: చూ, భస్మము.

విబూదిపండు. వా. వి: బూడిదపండు.

విభక్త. అం: చూ, ముఖరజ్జువులు.

విభక్తము. సం. విణ.విభాగింపcబడినది: భక్తము.

విభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1:చూ,విభాగము.2; 2. శబ్దముల పరస్పర సంబంధముల తెలియcజేయునది: చూ, విభక్తులు (ప్రథమాది)

విభక్తులు. అం. ప్రథమ=డు,ము,వు,లు; ద్వి=ని, ను, ల, కూర్చి, గుఱించి; తృ=చేత, చేన్, తోడ, తో; చ=కొఱకు, కై; పం=వలనన్, కంటె; ష=కి, కు, యొక్క, లో, లోపల; స=అందు, ఇందు,న; సం=ఓ, ఓయి,ఓరి,ఓసి.

విభజనము. సం. వి. అ. న. విభాగించుట: విగమము, విభాగము, భజన-భజనము.

విభజించు. సం. స. క్రి: చూ, విభాగించు.

విభవ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

విభవప్రీతి. అం: చూ, చతుర్విధప్రీతులు.

విభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంపద: చూ, సంపత్తి. 1; 2. ధనము:చూ,హిరణ్యము. 3.

విభవమోహము. అం: చూ,మోహచతుష్టయము.

విభాకరుcడు. సం. వి అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుcడు; 2. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

విభాగపత్రము. పా. వాటాలజాబితా.

విభాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు: చూ, వంతు. 5; 2: విభక్తి, భాగము, అంశము, వాటము, విగ్రహము. (తె).—వాటా, పంపకము; 3: చూ, విభజనము. [విభాగించు.

విభాగించు. సం. స. క్రి. భాగించు: చూ, సం

విభాజకము. సం.విణ.విభజించునది:భజమానము.

విభాజితము. సం. విణ. విభజింపఁబడినది: వ, పరిచ్ఛిన్నము, భిన్నము, విభిన్నము. తద్వి.— వ్యతిరిక్తము. [వ్యము, భాగ్యము.

విభాజ్యము. సం. విణ. విభజింపఁదగినది: భజి

విభాతము. సం. వి. అ. న: చూ, వేకువ.

విభావన. అం: చూ, అలంకారము. 3. (కారణము లేక కార్యము చెప్పుట. "ఉదా.-లత్తుకపూఁతయు లేకయె తన్వి నీ చరణములరుణములయ్యె; రాజా! నీ కీర్తులు చంద్రుఁడులేని వెన్నెలలై వెలుంగుచున్నవి." ఇది విభావనాలంకారము.)

విభావసి. అం: చూ, మాళవ పంచమిజభాషలు.

విభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. రసోత్పాదన కారణము. (ఇది ద్వివిధము.-అలంబన విభావము, ఉద్దీపన విభావము అందు స్త్రీ పురుషాదు లాలంబన విభావము. అనఁగా రసాధారమనుట.వయసు అలంకారము మొదలగునది యుద్దీపనవిభావము. అనఁగారసమును ద్వేగింపఁజేయునది. ఉదా —రతిమన్మథులం బోలె నా సీతారాములుకలసిపరస్పరశోభాహేతువులైరి. ఇది యాలంబన విభావము. ఉదా.— ఆహా! ఆ మేను, ఆ వయసు, ఆ బెళ్కు, ఆ టక్కు, ఎవ్వనిమనసుం గరంచేదు! ఇది యుద్దీపన విభావము. ఉద్దీపనమునందు మన్మథచంద్ర మలయానిలాదులు తటస్థములని మఱియొక సంజ్ఞను బొందియుండును. ఉదా.— ఓ మరుఁడా యగ్నికి గాలి తోడైనట్లు నీకు నీచంద్ర వసంత శుకపికాదులెట్లు తోడయ్యెను!"): చూ, భావములు; 2. పరిచయము: చూ, సంస్తవము.

విభావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రాత్రి; 2. పసుపు: చూ, వర్ణము.6;3:చూ, కంథళి.

విభావసుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, విభాకరుఁడు. 1-2.

విభాషలు. అం. (ఇవిఇరువది):-శకుజభాషలు 3, టక్కజవిభాషలు ౪, పంచమిజవిభాషలు ౨, భిన్నపంచమిజభాష. ౧, ఉత్కళికైశికజవిభాష ౧, మాళవకైశికజవిభాషలు ౨, భిన్నషడ్జజవిభాషలు ౪, వేసరషాడవజ విభాషలు ౨, పంచమషాడవజవిభాష. ౧. (చూ, ఉపవిద్యలు.)

విభిన్నము. సం. విణ: వివిక్తము.

విభీషణము. సం. వి. అ. పుం. 1. కిక్కసకసవు నూన్యమధ్యము: చూ, హరిత. 1 (తృణము. 1.); విణ. 2. మిక్కిలిభయంకరమైనది. (చూ, ఘోరము. 2)

విభీషణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రావణునితమ్ముఁడు: చిరజీవి (చూ, రాక్షసుఁడు. 1.) (విభీషణునిసోదరులు.- రావణకుంభకర్ణులు.)

విభుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1; 2: చూ, శివుఁడు; 3: చూ, బ్రహ్మ. 1; 4. సర్వవ్యాపకుఁడు. (నారాయణుఁడు.)

విభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=విబూది. 1. తిర్యక్పుండ్రధారులు ధరించెడు భస్మము: చూ, భస్మము; అం. 2. ఒకవిశ్వర్యము: చూ, సిద్ధులు. (చూ, విభూతులు); 3: చూ, వృత్తము.1("ర-జ-గురువులు.7ఛందస్సు".)

విభూతిపండు. మి. వి: విబూదిపండు, బూడిదపండు.

విభూతులు. అం. అణిమాదిసిద్ధులు: చూ,సిద్ధులు.

విభూషణము. సం. వి. అ. న. తొడవు: చూ, భూషణము. 2.

విభూషణుఁడు. సం. వి. అ.పుం:చూ,బుద్ధుఁడు.

విభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1: భ్రమ-భ్రమము, భ్రాంతి, మిథ్యామతి, వికల్పము, విపరీతము. (తె).-దిమ్మ-దిమ్మ,నివ్వెర-నివ్వెఱ, నివ్వెఱఁగు, నివ్వెఱపాటు, బమ, బన్నిరం-

బుమ్మరపోక, బదిరి, బాఁతి-బ్రాఁతి, బొమ్మర, భ్రామిక; 2: భ్రమణము, భ్రమి. (తె) తిరుగుడు, బొమ్మర. (చూ, వెఱవెఱపాటు); 3. వస్త్రభూషణాది ప్రయుక్తమైన కాంతివిశేషము; అం. 4. వచన భూషణవిపర్యాస రూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగార చేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు.

విభ్రాంతము. అం: చూ, సంచారిభావమునఁ బుట్టిన దృష్టులు.

విభ్రాట్టు. సం. విణ. (జ్) (భూషణాదులచేత) ప్రకాశించేవాఁడు: భ్రాజిష్ణువు, రోచిష్ణువు.

విమతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శత్రువు; విణ. 2. విరుద్ధమైన మతముగలవాఁడు.

విమనుఁడు. సం. విణ. (స్): అంతర్మనస్కుఁడు, అంతర్మనుఁడు, అఘుఁడు, అన్వితుఁడు, ఆర్తుఁడు, క్లిష్టుఁడు, క్లేశితుఁడు, ఖిన్నుఁడు, దుఃఖాన్వితుఁడు, దుఃఖితుఁడు. (తె).—ఒంజిలి-ఒందిలి, కన్నటి, ముచ్చిరి.

విమర్దనము. సం. వి. అ. న. 1. చందనములోనగువాని పూయుట, పరిమళము: చూ, సమాలంభము. 1; 2 కస్తూరిలోనగువానినూఱుట.

విమర్శనము. సం. వి. అ. న: అవలోడనము, పరామర్శము, విచిన్వత్కము. (తె).—తడవుడు, పరామరిక-పరామరిస. (చూ, సంఖ్య. 3.); 2: చూ, విచారణ. 1; వా. 3. యోచన.

విమర్శము. అం. (సావమర్శము): చూ, నాటకసంధులు (చూ, ఉపసంహృతి.): (నియతాప్తి ప్రకరులచే విమర్శసంధి)

విమర్శసంధి. అం: చూ, విమర్శము (సావమర్శము).

విమర్శించు. సం. అ. క్రి. 1. ఆలోచించు, చర్చించు, పరామర్శించు, పరిశీలించు, పరిశోధించు, పర్యాలోచించు, విచారించు, వివేకించు, వివేచించు, శీలించు, శోధించు (తె).- అరయు-అరయు, ఒరయు, గాలించు, తడవు, పరామరిసించు, పరికరించు, పరికించు, పాటించు, వగచు, వివరించు; 2. పరామర్శచేయు.

విమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సంబరేను*; విణ. 2. నిర్మలమైనది: చూ, సమీచీనము. 2; 3. ఒప్పిదమైనది: చూ, హృద్యము. 2; అం. 4: చూ, భస్మములు.

విమలము. సం. వి. అ. న. 1. బేగడ: చూ, శుభ్రము. 1; అం. 2: చూ, శస్త్రములు; 3: చూ, ఆగమములు; 4: చూ, తంత్రములు.

విమలోద్ధము. అం: చూ, తంత్రములు.

విమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. సవతితల్లి: చూ, సవిత్రి. 1.

విమానము. సం. వి. అ. న. 1. (చూ, జో. 4). సై. 6, ఆ. 29: చూ, శకటము. 1. తద్వి.-గ: వ్యోమయానము; 1. కుబేరుని విమానమునకు.—పుష్పకము; 2. చక్రవర్తియొక్క మేడ: చూ, సదనము. 1, 3: చూ, హయము; 4. నీళ్లమీఁద జనులెక్కి పోయెడు కలము: చూ, హోడము; అం. 5: చూ, వృత్తము. 1. ("జ-త-గగ-. 8 ఛందస్సు")

విమార్గగమనము. అం: చూ, శిక్షాకాలములు.

విముక్తుఁడు. సం. విణ: విముఖుఁడు, పరాఙ్ముఖుఁడు.

విముఖత్వము. సం. వి. అ. న: చూ, వైముఖ్యము.

విముఖుఁడు. సం. విణ: చూ, విముక్తుఁడు.

విమోచనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి విడుపు: అంహతి, అపధ్వంసము, అపనయము, అపనోదము, అపవర్జనము, అపసరణము, అపసరము, అపసారము, అవధ్వంసము, ఉజ్ఝనము, ఉత్సర్గము, ఉద్వాసనము, కంపనము, క్షిప, క్షిపక, క్షిపము, క్షేపణము, క్షేపము, నిర్మోకము, పరివర్జనము, పరిహారము, పరిహృతి, ప్రక్షేపణము, ముక్తి, వర్జనము, విసర్గము, విసర్జనము, శోధనము. (తె).—అఱుట, ఉజ్జీగము, ఉజ్జీగింపు, ఉజ్జీన-ఉజ్జీనము, ఏదుడు, ఒదుఁగువాటు, ఒరలుట, తలఁగుడు-తొలఁగుడు, తొలఁగుట, దపిలీ, బగళము, బెడఁ

కు-జెణఁకు, మాను, వదలు-వదులు, వదలుట, విడి, విడుగడ-విడుగర, విడుట, విడుదల, విడుపు-విడ్పు, విడుమర, విరి, వీడుకోలు-వీడ్కోలు (ఇందుఁ గొన్ని విడుపునకును మిక్కిలి విడుపునకునుగూడఁ జెల్లును.) తద్వి.- ౧. తొలఁగినది - అపేతము; ౨. మిక్కిలి తొలఁగినది: వ్యపేతము; 3:(విణ)- (చూ, హీనము. 2.)

విమోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలిమోహము: చూ, వలపు. 2; అం. 2: చూ, నగకములు. [చూ, వలపుగొను.

విమోహించు. సం. అ. క్రి.మిక్కిలిమోహించు:

విమోహితుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలిమోహితుఁడు: చూ, వలపుకాఁడు. [చూ, వేలుపు.

వియచ్చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఖచరుఁడు:

వియత్తు. సం. వి. త్. న: చూ, విను. 1.

వియద్గంగ. సం. వి.ఆ.స్త్రీ.మిన్నేఱు:చూ,నది.

వియద్గమనాగమన వ్యాపారాది లక్షణ మైన బుద్ధి. అం: చూ, అభిజ్ఞలు.

వియన్మణి. సం. వి.ఇ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

వియమము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వియామము. 1. హింసాదులవలన నుడుగుట; 2. బాధ, దుఃఖము: చూ, శోకము.

వియాతుఁడు. సం. విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు: చూ, హంవీరుడు. 2 (దిట్టరి) [వియమము.

వియామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-

వియుక్తము. సం. విణ. వియోగముగలది.

వియోగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విరహము (దీనికి విరుద్ధార్థక పదము సంయోగము.)

వియోగిని. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("బేసిపాదంబుల స-స-జ-గురువులును, సరిపాదంబుల స-భ-ర-వగణములున్ను, బేసిపాదంబుల అఱింట, సరిపాదంబుల యేడింట యతి.")

వియోగోత్కర్షణము. అం: చూ, హస్తక్రియలు.

వియ్యంకుఁడు. దే. వి. (వియ్యము+అంకుఁడు) వియ్యమందినవాఁడు, బావగారు. (పెండ్లికూఁతురు తండ్రియు, పెండ్లికొడుకు తండ్రియు పరస్పరము వియ్యంకులు): వియ్యము-వీయము, వీరకాఁడు.

వియ్యంకురాలు. దే. వి. (వియ్యంకులు+అలు) వియ్యమందిన యాఁడుది, వదినగారు. పెండ్లికూఁతురు తల్లియు, పెండ్లికొడుకు తల్లియు పరస్పరము వియ్యంకురాండ్రు: వియ్యంపురాలు-వియ్యపురాలు- వియ్యపుసాని, వీరకత్తియ-వీరకత్తె: చూ, స్త్రీ. [ద్వి. 114.

వియ్యంపురాలు. దే. వి. —పై.— అం, భా.

వియ్యపురాలు. దే.వి.-పై.-(వియ్యము + అలు.)

వియ్యపుసాని. ద్వ. వి. —పై.—

వియ్యమందు. దే. అ. క్రి. సంబంధముచేయు.

వియ్యము. దే. వి. రూ-వీయము. 1. వైవాహికసంబంధము; 2: చూ, వియ్యంకుఁడు.

విరక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగము లేమిః ద, విరాగము.

విరక్తుఁడు. సం. విణ. 1. విరక్తిగలవాఁడు; 2. అనురాగములేనివాఁడు.

విరగఁబాటు.ద్వ. వి.గర్వము: చూ,హంకారము.

విరచనుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ, యుద్ధమున గర్వించువాఁడు: రూ-విరోచనుఁడు.

విరచించు. సం. స. క్రి: విశేషముగా రచించు: చూ, సృజించు.

విరచితము. సం. విణ. విశేషముగా రచింపఁబడినది: కల్పితము, రచితము.

విరజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైకుంఠమందలి యొకానొక నది: చూ, హ్రదిని (నది.)

విరజస్తమసుఁడు. సం. వి. స్. పుం:చూ, ఌ.1.

విరజాజి. ద్వ. వి: ఆస్ఫోతము, కంటకాఖ్య, కరుణమల్లి, కుబ్జపుష్పి, కుబ్జక, సుమాలి, గంధనిలయ, గ్రిష్మభవ, గ్రిష్మి, గ్రీష్మోద్భవ,

గ్రైష్మి, నవమల్లిక, నవమాలిక, మాలిక, పరుణము, వృత్తకంటకము, సప్తల. (తె).-విరజాజి-విరజాది- విరవాజి- విరవాది-విరివాది.* (దీ ని వు ష్ప ము త రు ణ ము.) ("చూ, సప్తల.")

విరజాది. ద్వ. వి. —పై.—

విరటుఁడు. వై. వి.=విరాట. విరాటరాజు: చూ, విరాట్టు. 1-2.

విరతము. సం. విఅ. 1. మిక్కిలి విరతిఁబొంది నది; 2. వెలుఁగులేనిది: చూ, విగతము. 2.

విరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, విరామము; అం. 2: చూ, యతి.

విరతిశీలుఁడు. సం. విఅ: చూ, సూదుకాఁడు.2.

విరమణము. అం: చూ, యతి.

విరమించే సం. అ. క్రి. విశ్రాంతిఁబొందు.

విరవాజి. ద్వ. వి. -పై.- స్వా. 3, ఆ. 84.

విరవిర. దే. వి. 1. విరియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. పా. 3, ఆ. 197: చూ, హూహూ; 2. గ్రిల్లుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. నిర్వ. 4, ఆ. 93: చూ, హూహూ; వై. వి. 3. తన్నుకొనుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; 4: చూ, రూ-విలవిల. 2.

విరవిరవాఱు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, విహ్వాలించే.

విరవిరవోవు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-విలవిలవోవు. భార. భీష్మ. 1, ఆ. 181: చూ, విహ్వాలించే.

విరసము. 1. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు. (అనుచితరసముగలది. ఉదా.—ఓరాజా, నీ శత్రుస్త్రీలు గుహాలయందు దుఃఖించే చేండ ళబరులు సరసమాడుచుండిరి. (చూ, అర్థదోషములు.); విఅ. 2. రసములేనిది: పెటుకు, పెళుచే, మొగచోటు, వెగటు; 3. విరుద్ధరసముగలది.

విరసించే. సం. అ. క్రి. 1. విరసత్వము నొందు; 2. ద్వేషించే. జై. 6, ఆ. 191: చూ, విరోధించే. [చూ, శబ్దము. 2.

విరసోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరుషోక్తి: విరహము. సం. వి. అ. పుం. 1.=విరాళి: చూ, హృల్లేఖము. 1; అం. 2: చూ, విప్రలంభము.

విరహి. సం. వి. న్. పుం. విరహముగలవాఁడు.

విరహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విరహముగలది.

విరహితము. సం. విఅ. 1. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 3; 2. లేనిది.

విరహోత్కంఠిత. అం. వేళకునాయకుఁడురాక తడయఁగా విరహముచేత తహతహపడు నాయిక: చూ, నాయికలు. [లవణి. 2.

విరళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లయుప్పు *: చూ,

విరళము. సం. వి. అ. న. 1. పెరుఁగు: చూ, సోగ. 2; 2: చూ, వెలితి. 1; విఅ. 3. ఎడమయినది; 4. పలుచేనిది: చూ, పిదపిద. 2; అం. 5: చూ, అసంయుతహస్తములు; దే. వి. రూ-విరాళము. (1). ఒకరకముపన్ను: చూ, సిస్తు. 1; వా. (2). పారితోషికము, ఒక ఘనకార్యమునకు సంతోషపూర్వకముగ నిచ్చెడు ద్రవ్యాదికము; (3). ఈవి: చూ, స్పర్శము. 3. [చూ, వస్త్రము.

విరళవస్త్రము. సం. వి. అ. న. విశాలమైనబట్ట:

విరళి. వై. విఅ. విశాలమైనది: చూ, సుర.(3).

విరాగము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, విరక్తి; అం. 2: చూ, సాధనచతుష్టయము.

విరాగి. సం. విఅ.=బైరాగి. చూ, సన్యాసి.

విరాగుఁడు. సం. విఅ.—పై.—

విరాజమానము. సం. విఅ. 1. మిక్కిలిప్రకాశితము, ఉదర్కి: చూ, శోభితము; వా. 2. ఒకానొకబిరుదము.

విరాటపర్వము. అం: చూ, పర్వతములు.

విరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం.=విరటుఁడు. 1.ఆదిదేవుఁడు; 2. విరటుఁడు, క్షత్రియుఁడు:

చూ, రాజ. 1; 3: చూ, హరివాహనుఁడు.

విరామము. సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్రాంతి; విరతి, విరామము-విశ్రమము. (తె).— అరతి, ఉడుకువ, నిలకడ-నిలుకడ-నిల్కడ, పాటు, విఱుగడ; అం. 2: చూ, తాళాంగములు (ఇదిఅనుద్రితము); 3: చూ, అంగ ప్రాణములు; 4: చూ, యతి.

విరాలము. సం. విణ. వలపుఁ బుట్టించునది.

విరావము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

విరాళము. దే.వి.1: చూ, రూ-విరళము(1)(2)(3); పై. 4: చూ, వలపు. నీలా. 2, ఆ. 36.

విరాళి. పై. వి.=విరహ. 1: చూ, వలపు. పర 3, ఆ. 134; 2: భక్తి. (తె).— బత్తి; వా. 2. దయ: చూ, హార్దము. 2.

విరి. దే. వి. 1. పువ్వు: చూ, సుమము; 2. వికసించినది, వ్యాకోచము: చూ, సురభ (3); 3. వీడినది: చూ, సముజ్ఝితము; 4. తొలఁగినది: చూ, విమోచనము.

విరింగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెఱ: చూ, స్థగనము. [బ్రహ్మ. 1.

విరించనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ,

విరించము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క పదవభాగము: చూ, వాసరము (దినభాగములు)

విరించి. సం. వి. ఇ. పుం.(రూ-విరించనుఁడు-విరించినుఁడు-విరించుఁడు-విరిచనుఁడు-విరిచినుఁడు). 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు 1; 3: చూ, శివుఁడు.

విరించుఁడు. సం. వి. అ. పుం.— పై.—

విరిగి. దే. వి. (రూ-విరిగె-విరివి-విగిరి-విఱిగి-విఱివి) 1. స్ఫోటభూమి, బహువారకము: చూ, రూ-విగిరి; 2. విరిగె*: చూ, శ్లేష్మాతకము.

విరిగె. దే. వి.— పై.—

విరిఁబోఁడి. దే. వి. 1. పువ్వువలె మనోజ్ఞురాలైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

విరితేనెత్రావుడు. దే. వి: చూ, షట్పదము.

విరిదట్టు. దే. విణ. ఎడఁబాటునొందినదిఁ వియుక్తము.

విరిపోటు. దే. వి. భేదము: చూ, వేఱుపాటు.

విరిపోటుసేయు. ద్వ. స. క్రి: చూ, వేఱుపడు.

విరియఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. చ్యుతమగు: చూ, సడలు. 6.

విరియఁబాఱు. దే. అ. క్రి. 1.— పై.— కళా. 3, ఆ. 156; 2: చూ, వికసించు. ఆము. 5, ఆ. 121; 3: చూ, వ్యాపించు; 4. పగులు: చూ, స్ఫోటించు.

విరియఁబోయు. దే. స. క్రి తలవెండ్రుకలదుయు ముడిఁదీసి వ్రేలాడవిడుచు.

విరియు దే. అ. క్రి. 1: చూ, వికసించు; 2. రూ-విఱియు, పగులు. హరి. పూ. 5, ఆ. 199: చూ, స్ఫోటించు; 3. వీడు. హరి. పూ. 5, ఆ. 199: చూ, సడలు. 6; 4. చెదరు: చూ, చెల్లివిరియు; 5: ఉజ్జగిలు-ఉజ్జగిల్లు, ఉడివోవు, ఊడనిఁబాడు, ఎడగిలు-ఎడగిల్లు, ఎడయు, ఒత్తుకొను, ఒదుఁగఁబాఱు, ఒదుగు, ఒదుకువడు, ఓరగిలు-ఓరగిల్లు, ఓగసిల్లు, ఓసరిలు-ఓసరిల్లు-ఓసరు, కేడించు-క్రేడించు, గెంటు, చెంగు, జేడియు, జీరువాఱు, తలఁగు-తల్గు-తలవు, తీయు, తూలఁబాఱు, తూలు, తీరు-తీఱు, తెగలఁబాఱు, తెరలు, తేలిపోవు, తొలఁగఁబాఱు, తొలఁగు, పాయగిలు-పాయగిల్లు, పాయపడు, పాయవాఱు, పాయు, పేడెత్తు, ప్రిదులు, బెడఁకు-బెణఁకు, మిడివోవు, వసులు. తద్వ.-(మి)-కృతపడు. (సం).-అపసరిల్లు; 2. ఉప్పొంగు. పాండు. 5, ఆ. 185: చూ, విజృంభించు.

విరియుట. దే. వి. విప్పు: చూ, వికాసము. 3.

విరివాది. దే. వి: చూ, విరజాజి*.

విరివాయు. దే. అ. క్రి. చీలు. వసు.. 2, ఆ. 73: చూ, స్ఫోటించు.

విరివి. దే. వి. 1: చూ, విగిరి; 2. రూ—విరివిడి: చూ, పేరాశము; విశ. 3. విస్తృతము: చూ, సుర (3); 4: చూ, వెడలుపు.

విరివిడి. దే. వి. (విరివి+ఇడి) 1: చూ, రూ-విరివి. 2; విశ. 2: చూ, రూ-విరివి. 3.

విరివిలుకాడు. దే. వి. పుష్పధన్వుడు: చూ, మన్మథుడు.

విరివిలుతుడు. దే. వి. —పై—

విరివివిలుకాడు. దే. వి. —పై—

విరుచి. అం: చూ, శస్త్రములు.

విరుద్ధము. సం. విశ. 1. కంటకము. (తె).— ఏడాకోడము-ఏడాగోడము; అం 2: చూ, వాక్యగత దోషములు ("దేశకాల పాత్రాను గుణముగాని యర్థము. ఉదా.— సమదవి లోలభ్రమరము చంపకవనము, సముదంచిత కైతకంబు చైత్రం బనఁగన్") (చూ, అర్థ దోషములు); 3: చూ, సంధిదోషములు. ("కువలయ వికాసము చెలఁగమిత్రుఁ డుద యించెను. కువలయము=(1) కలువ, (2)భూ చక్రము. మిత్రుఁడు= (1) సూర్యుఁడు, (2) స్నేహితుఁడు. సూర్యుఁడుదయింపగాఁ గలువలు వికసించుటయు స్వభావము. ఇచ్చో ట మైత్రికిఁ గారణము చెప్పలేదు. కావున విరుద్ధము.")

విరూప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస*: చూ, విష.

విరూపము. సం. విశ. 1. విరుద్ధరూపము: చూ, వైరము; 2. వంకరైనది: చూ, వేల్లితము. 3; 3. చేసి: చూ, విషమము. 2.

విరూపాక్షలింగము. అం: చూ, జ్యోతిర్లింగములు.

విరూపాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పేసికంటి: చూ, శివుఁడు.

విరేచనము. సం. వి. అ. న. 1. సానవము: చూ, సానువు. 4 (రోగము 1–౧3.); విశ. 2. గా లంగు*: చూ, వరగోఁగు.

విరోచనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ, వహ్ని. 1; 4. ప్రహ్లాదునికొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 5: చూ, రూ-విరచనుఁడు.

విరోధనము. సం. వి. అ.న. పర్యవస్థ, పగఁగొను ట: చూ, విరోధము. 1.

విరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగ: చూ, వైరము. 1; 2; మాఱు: చూ, పెండియు; 3. అడ్డం కి: చూ, సంరోధము; 4. ఎడఁబాటు: చూ, ప్రాల్లేఖము. 1; అం. 5: చూ, విరోధాభాసము.

విరోధాభాసము. అం: చూ, అలంకారము. 3 ("పరస్పర వైరుధ్యమును అర్థాంతరము చేఁ బరిహరించుట, విరోధముగా నున్నట్లు గాన్పించి విరోధములేకుంట విరోధాభాస ము. ఉదా.—ఈ వెన్నెల హంసప్రకాశ మారంబయ్యు హంసప్రకాశంబయ్యె; మిత్ర తేజోహారియయ్యు నారాజ మిత్రతేజోహారి యయ్యె. ఇచట మిత్రతేజోహారియైనవాఁ డమిత్రతేజోహారియగుట విరోధము స్ఫురించినది. మిత్రతేజో హారి యనఁగా=సూర్యునియొక్కవలెఁ దేజ స్సుచే మనోహరుఁడైన వాఁడనియు, అమి త్ర తేజోహారి యనఁగా=శత్రువుల తేజ స్సును హరించువాఁడనియు నీయర్థముఁ జెప్పు ట వలన విరోధముపోయినది గావున విరో ధాభాసము.")

విరోధి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, శత్రువు; అం. 2: చూ, సంవత్సరములు.

విరోధించు. సం. అ. క్రి: చూ, సూమకొను.

విరోధికృత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

విర్గు. దే. వి: చూ, రూ-విఱుగు.

విఱిగి. దే. వి: చూ, రూ-విగిరి.

విఱిచికట్టు. దే. స. క్రి. (చేతులను) వెనుకకు విఱిచికట్టు: పెట్రికొలికికట్టు. [స్ఫోటించు.

విఱియు. దే. అ. క్రి. రూ-విరియు: చూ,

విఱివి. దే. వి. (రూ-విరివి-విరివిడి) 1. వితానము, విస్తృతి. మార్క. 2, ఆ. 165: చూ, పేరాళము; విణ. 2: విస్తృతము: చూ, సుర. (3).

విఱివోటు. దే. వి. విద్వేషము: చూ, వైరము.

విఱుగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. గర్వించు: చూ, హంకరించు; 2. ఓడు: చూ, వెనుదీయు.

విఱుఁగబాటు. ద్వ. వి. 1. గర్వించుట: చూ, హంకారము; 2. ఓడుట: చూ, వీఁక. 7.

విఱుగడ. దే. వి: చూ, విరామము. 1.

విఱుగనిబియ్యము. దే. వి. దీవెనఁబ్రాలు: చూ, బియ్యము. ౧. (విఱుగని బియ్యపుగింజలను తనవైపునకు వ్రేలితో త్రోసికొనుచు శ్రీరామశబ్దమునుచ్ఛరించుచు శ్రీరామకోటి నిలెక్కింతురు.)

విఱుగు. దే. వి. 1. (రూ-విఱుగుడు-విఱుగబాటు-విఱుపు-విర్గు) అపజయము: చూ, వీఁక. 7; 2. తునియుట. ప్రభా. 5, ఆ. 171: చూ, స్ఫోటము. 1; అ. క్రి. 3. తునియు: చూ, సెలగు; 4. ఓడు: చూ, వెనుదీయు; 5. పాకము చెడు: ముఱియు.

విఱుగుడు. దే. వి. 1. అపజయము: చూ, వీఁక. 7; 2. విఱిగినవస్తువు, "పాలవిఱుగుడు": విఱుపు; విణ. 3. విఱుపైనది. "పల్లమందుకువిఱుగుడు శొంఠిరసము."

విఱుచు. దే. ప్రే. విఱుఁగజేయు: నుసలు. (సం).—భంజించు. తద్వి.-(తె)-విగుర్వించు.

విఱుపు. దే. వి. 1. విఱుచుట: విఱుగుడు.(సం) ప్రదరము, భంజనము; విణ. 2: చూ, విఱుగుడు. 2

విఱ్ఱవీఁగు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలినిక్కు.

విలంఘించు. సం. స. క్రి: చూ, రూ-లంఘించు.

విలంబనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-విలంబము. 1-2.

విలంబము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము, అలసత, అలసము-ఆలస్యము, కార్యప్రద్వేషము, కౌసీద్యము, క్షేపము, జడత, జాడ్యము, జాలము, జిహ్మగము-జిహ్మము, బద్ధకము, మంథరము, మందరము, మందము, వితానము, విలంబనము, స్త్యానము. (తె).— అల్ల, ఒల్ల, ఆలసము, ఈడువు, ఓపమి, కక్కురితి-కుక్కుర్తి-కక్కుఱితి-కక్కుఱ్తి-కక్కూరితి-కక్కూర్తి-కక్కూఱితి-కక్కూఱ్తి, చెండితనము, జినుఁగు, జిలుఁగు, జేడను, జెబ్బు, జెరుపుడు, జోగు, జోపిరము, జోప్యము, జోలము, తడవు-తడువు, తరితీపు, తామసము, తొండుతనము-తొండొరుతనము, దుండుబలితనము, దండన, దళసరి, నట్టు, నానేఁత, వాలి, పాలుమాలిక, పాల్మాలిక-ప్రాలుమాలిక-ప్రాల్మాలిక, మంకుతనము, మక్కువతనము, మసలిక, మదలతనము, మాలగుడు-మాలుగు-మాల్గు, మాలుగుడు, మెతుక (వా. మెతక)-మెదుక-మెదువు, మెత్తఖాటు, వ్రేలుట, సోమరితనము; తద్వి.-కాలక్షేపము, కాలయాపనము, కాలవిలంబము, యాపనము. (విణ) అలసమైనది అనుటకు.-శీతము. ("చూ, స్త్యానము."); 2. వ్రేలుట: విలంబనము; అం. 3: చూ, రూ-విళంబము.

విలంబితము. సం. వి. అ. న. 1. లయప్రాణము, నృత్తగీత వాద్యములయందు చౌకపుకాలము: చూ, స్వరము. 2; విణ. 2. జోగుగలది; 3. వ్రేలునది. [స్పృగ్యము. 3.

విలంభము. సం. వి. అ. పుం. ఈవి: చూ,

విలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కారణములేని యునికి: చూ, స్థానము. 1, విణ. 2. వేఱైనది: భిన్నము. (తె).— వేఱవు, బిద్దము; 3. విశేషమైన లక్షణముగలది.

విలక్షుఁడు. సం. విశ. 1: చూ, వెఱపరి; 2: చూ, సిగ్గరి.

విలగ్నము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నడుము: చూ, వీఁగు. 1; విశ.2. చేక్కుఁగాతగిలినది.

విలపనము. సం. వి. అ. న: చూ, వాచేగడము.

విలపించే. సం. అ. క్రి: రూ-విలాపించే, ఆఘోషించే. (తె).-అడలు,అంగలారుచే-అంగలార్చు, అఱచే, ఉపృతించే, క్రిందు, ఓలు, వనరు, వాచేరు.

లము. వై. వి.=బిల: చూ, రంధ్రము. 1.

లయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము: చూ, సంవర్తము.

లవిల. దే. వి. రూ-విరవిర. 1. తన్నుకొనుట యందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ,హూహూ; వై. వి. 2.=విహ్వల. (తె)-బెగ్గలము, రూ-విరవిర. (సం).—విహ్వలత.

లవిలపోవు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, విహ్వలించే.

లసనము. సం. వి. అ. న. 1. క్రీడ: చూ, రూ-విలాసము. 1; 2. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1.

లసితము. సం. విశ. 1. క్రీడితము; 2. ప్రకాశితము: చూ, వెలుతురు. 1.

లసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించే: చూ, పావణిల్లు; 2. ఒప్పు: చూ, రవణించే.

లాతి. దే. వి. రూ-విలాయతి. య. 4, ఆ. 123: చూ, దేశము.

లాపనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

లాపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వాచేగడము.

లాపించే. సం.అ. క్రి: చూ, రూ-విలపించే.

లాయతి. దే. వి: చూ, రూ-విలాతి.

లాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: కేళి, క్రీడ, క్రీడనము, ఖేర-ఖేల, దేవవము-దేవనము, లీల, విపంచి-విపంచిక, వినోదము, విలసనము. (తె).—అలవోక, ఆటి, ఆట్లాట, కేళి, కోడిగము-కోడిగెము, గొండ్లి-గొంల్లి, గొంపిలి, గొల్లి, చిటకము-చిట్టకము-చీటకము, చెఱలాట-చేరలాట-చేరలాటము-చేర్లాట-చేర్లాటము, తుళ్ళ్యాట, నాటకము, రంతు. తద్వి.— ౧. కకేళి, కరపత్రిక, కరపాత్రము, కహేళి, జలక్రీడ, వ్యాత్యుక్షి. (తె).-చేల్లుపోరాట-చేల్లుపోరు, సీటియాట, నీరాట-నీరాటము; ౨: కేళి, గాథావటి; 3. క్రియా. (తె).-కేళి; ర: కుర్దనము-కూర్దనము-ఖుర్దనము, క్రీడ, క్రీడనము, కేళి, ఖేర-ఖేల. (తె).-కేళి, గంతు; తద్వి.—(౧)గోపకులక్రీడకు.-(చూ, రాసము.); (౨.): (చూ,సువాసము); (3): చూ, వప్రక్రీడ; 2.=నెఱసు. యౌవనాదులవలనఁగలుగు గర్వచేష్ట: లీల. (తె).—అగ్గలిక, అలవోక, అవుసు-ఔసు-హావుసు-హౌసు, ఎమ్మె, ఒయారము-ఒయ్యారము-ఓయారము, కులుకు. కేరడము, గునుపు-గొనపు-గోటు, చిటకము-చిట్టకము-చీటకము,చిట్టంటుచేఁతలు,చిన్నియ-చిన్నె, టీకు, టీవి,టెక్కు-తెక్కు,తెక్కరము, నిక్కు, నీటు, పొలుపు, బిటారము, బిత్తరము, బులుపు, బెడఁకు-బెడఁగు-బెళఁకు-బెళఁగు, మస, మిటారము, మిటారింపు, మురిపెము, మురువు, లలి, వగ, వెళకు-వెళుకు, సొగసు, హొళి, హొయలు-హొరంగు-హొరఁగు. ("చూ, హొరఁగు."); అం. 3. ప్రియాసందర్శనాదులచేతనగు యానావలోకనాది క్రియావిశేషరూపమైనశృంగార చేష్టావిశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు; 4: చూ, ఉద్ధత; దే. వి. (1) జాబుమీఁద వ్రాసెడు చిరునామ: చూ, శిరోనామము. (ఇది అన్య దేశ్యము.)

విలాసి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, మన్మథుఁడు; 2: చూ, హిమాంశువు; 3: చూ,

విష్ణువు; 4: చూ, శివుఁడు; 5: చూ, వహ్ని. 1; విణ. 6: (తె).—వన్నెకాఁడు, వన్నెలాఁడు. [ము. హాస్యరసమైకథ.)

విలాసిక. అం: చూ, నాటికలు (ఒకటేయంక

విలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విలాసవతియైన అఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. అఁడుది: చూ, స్త్రీ; 3: చూ, వేశ్య; అం. 4: చూ, నాటికలు. (ఒకటేయంకము. హాస్యరసమైనకథ.)

విలియా. వా. వి. రుజువు: చూ, పరబార్లా.

విలియావేయు. దే.స.క్రి.సరిచూచు, ఏర్పఱచు.

విలీనము. సం. విణ.=వెన్న. కరఁగిననేయియగునది,కరఁగినది: చూ, లీనము.2.[ఉ.1,ఆ.163.

విలు. దే. వి. ధనువు: చూ, రూ-విల్లు. హరి.

విలుంఠనము. సం. వి. అ. న. వాస్తుకము: చూ, లుంఠనము. 1.

విలుకాఁడు. దే. విణ. ధన్వి, వింటివాఁడు, రామా. 5, ఆ. 315: చూ, మన్మథుఁడు.

విలుకాఁడు. దే. విణ.—పై.—

విలుకానిస్థానములు. అం: సమము, వైశాఖము, మండలము, ఆలీఢము, ప్రత్యాలీఢము. (చూ, స్థానము. 4.)

విలుచు. దే. స. క్రి. రూ—విల్చు. 1. వెలయిచ్చి కొను:కొను.(సం).—క్రయించు;2. అమ్ము: చూ, విక్రయించు.

విలుదాలుపు దే. విణ: చూ, రూ-విల్లుదాలుపు.

విలుదాల్పు. దే. విణ.—పై.—

విలువ. దే. వి: చూ, వెల. 1. స్వా. 1,ఆ. 72.

విలువకాఁడు. దే. వి. కొనువాఁడు: రూ-విల్వకాఁడు, జెట్టికాఁడు. (సం) క్రయికుఁడు-క్రాయకుఁడు.

విలువరమ్మడు. వా. వి: చూ, బానిస. 1.

విలేపనము. సం. వి. అ. న. 1. పూఁతపూసికొనెడు చందనాది; 2. చందనాదులపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1.

విలేపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=వెలవ. కాఁపుడు గంజి, పేయము: చూ, సాదము. (1)

విలోకించు.సం.స.క్రి.ఆలోకించు: చూ,వీక్షించు.

విలోకితము. అం: చూ, దృష్టిక్రియలు.

విలోచనము. సం. వి. అ. పుం. సృణి: చూ, బాణము. 1-౨౧.

విలోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. పాము: చూ, సర్పము; విణ. 3. అవరోహణక్రమముగలది: చూ, తలకడవు. 2; అం. 4: చూ, శబ్దాలంకారములు; 5: చూ, వృత్తము. 1. ("సారాకరదాలకపద, యారవమాధామరస్థతి- యాదసమాకా, ధారారిహాధర శదరక,సారసమారాధనతమ-సారదమోదా.")

విలోముఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ,వరుణుఁడు.

విల్చు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-విలుచు. 1-2. హరిశ్చ. 4, ఆ. 77.

విల్లము. సం. వి. అ.పుం:అవాపము-ఆవాపము, ఆధారము, ఆలవాలము—ఆవాలము, కేదారము, తల్లము, ద్విజప్రిప, పరివాపము. (తె).—కుదురు, పాది, పాదు.

విల్లు. దే. వి. రూ—విలు:చూ,బాణము. 1-3౭. (ఇందులభేదములు.—తడవిల్లు, వెదురువిల్లు, సెలసువిల్లు మొ)

విల్లుదాలుపు. వా. వి. (రూ—విలుదాలుపు-విలుదాల్పు): చూ, మన్మథుఁడు.

విల్వకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-విలువకాఁడు. విక్రి. 1, ఆ. 83.

వివక్ష. సం. వి.ఆ.స్త్రీ.చెప్పనిచ్ఛ:చూ,వాంఛ.

వివక్షించు. సం. అ. క్రి. చెప్పనిచ్ఛించు: చూ, వాంఛించు. [వాచ్యము.

వివక్షితము. సం. విణ. చెప్పనిచ్ఛించినది: చూ,

వివక్షితాన్యపరవాచ్యము. అం: చూ, 'అభిధామూలధ్వని. [విస్తరము.

వివక్షితార్థప్రతిపాదనము. అం: చూ, ఇతివృత్త

వివక్షువు. సం. విణ. (ఉ). చెప్పనిచ్చించువాఁడు: చూ, వాంఛితుఁడు.

వివచ్ఛేము. వై. వి.=భీభత్స. రూ-విన్వచ్ఛేము: చూ, భీభత్సము.

వివధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి: చూ, స్కంధాటిక; 2. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 3: రూ-వీవధము, కల-కళ, ధుర-ధురి, గుణువు, భరము-భారము. (తె).-పూటము, పూటా, పొది-పొదుక, బరువు-బలువు-బళువు, బారకము, బెడఁద, మోపిక, మోపు, మోపుదల, వ్రేఁక-వ్రేఁకన, వ్రేఁకము, వ్రేఁగు ("చూ, వ్రేఁగు") తద్వి.—గ: (తె) మోఁత; ౨: (తె).-అడిగము.

వివరణము. సం. వి. అ. న.=వివరము, వయినము: చూ, వ్యాఖ్యానము.

వివరము సం. వి.అ.న. 1: చూ, రంధ్రము.1; 2. దూషణము: చూ, సెగ్గింపు; వై. వి. (1)=వివరణ: చూ, వ్యాఖ్యానము; వా. (2): లోపయినము-లోవైనము, తబిసీలు-తబ్సీలు.

వివరించు. వై. స. క్రి. 1. వక్కాణించు: చూ, శబ్దించు; 2: చూ, విమర్శించు. కాశీ. 2,ఆ. 105; 3. ఆలస్యము చేయు. య. 4, ఆ. 86: అండగొట్టు, అండగొను, అలయు, అసర చేయు, ఆలసించు, ఒప్పరికించు కన్నడించు, జాగిడు, జాగు చేయు, తడయు, తరితీపు సేయు, తామసించు, తెగడు, త్రోయు, నట్టుకొట్టు, నుసలు, పంటించు, పాలుమాలు-పాల్మాలు-ప్రాలుమాలు-ప్రాల్మాలు, బద్దకించు, మసలు, వాలూరు. (సం).-ఉపేక్షించు. [వైవర్ణ్యము.

వివర్ణత. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెల్లఁబాటు: చూ,

వివర్ణుఁడు. సం. విణ. 1. వెల్లఁబాటినవాఁడు; 2. అధముఁడు: చూ, హీనుఁడు; 3. మూర్ఖుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వివర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టివచ్చుట: చూ, వేష్టనము. 1; 2. నృత్యము: చూ, వ్యంజకము. 1; 3: చూ, సమూహము.

వివర్తితము. అం. 1: చూ, ప్రుటక్రియలు; 2: చూ, కరణములు; 3: చూ, అధరము. 6.

వివర్ధనము. సం. వి. అ. న. విశేషవర్ధనము: చూ, వృద్ధి. 1; 2: చూ, సమృద్ధి; 3. అభ్యుదయము: చూ, శుభోదయము.

వివశము. సం. విణ. స్వవశము గాని బుద్ధిగలది: (తె).-విమ్మటి.

వివశుఁడు. సం. విణ. 1: చూ, అరిష్టదుష్టధీమంతుఁడు; 2. స్వవశము గాని బుద్ధిగలవాఁడు.

వివస్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2: చూ, వేలుపు; అం. 3: చూ, ఆదిత్యులు. [(1) (దేశములు.)

వివస్వతి. అ౦. సూర్యుని పట్టణము: చూ, సీమ.

వివహము. అం: చూ, వాయువులు.

వివాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. (సం).-వ్యవహారము: చూ, వ్యాజ్యము; అం. బ. 2: చూ, వివాదములు.

వివాదములు. అం: అప్పుపుచ్చుకొనుట, సొమ్ము దాఁచుట, ఒకరి సొమ్మును తాను అమ్ముట, ఉమ్మడి బేరము, ఇచ్చినదాని మరలించుట, జీతమియ్యమి, ఒప్పుకొని మరలఁబడుట, క్రియ విక్రియములు చేసి తిరుఁగఁబడుట, స్వామిభృత్యన్యాయము, సీమా నిర్ణయము, దండవాక్పారుష్యములు, దొంగతనము, బందిపోటులోనగు సాహసము, స్త్రీసంగ్రహణము, భార్యాభర్తృక్రమము, దాయభాగము, ద్యూతము, ప్రాణిద్యూతము. (18.)

వివాహమగు. మి. స. క్రి. (నిర్వ. 2, ఆ. 85): (తె).-పెండిలియగు-పెండ్లియగు; పెండిలియాడు-పెండ్లాడు-పెండ్లియాడు; పెండిలి సేయు-పెండ్లి సేయు.

వివాహము. సం. వి.అ. పుం. 1: ఉత్పాదనము, ఉద్వాహనము, ఉద్వాహము, ఉపయమము-ఉపయామము, కరగ్రహణము, కల్యాణము, కౌతుకము, దారకర్మ, నివేశము, పరిణయము, పాణిపీడనము, పాణౌకృతి, రణరణము, వాధుక్యము, శుభము, హస్తగ్రహణము. (తె).- కాలుద్రొక్కు- కాల్ద్రొక్కు, కేల్పట్టు, చెట్టపట్టు, చేపట్టు, చేపట్టి కాలుద్రొక్కు, పెండిలి- పెండ్లి- పెళ్లి. తద్వి.-: మాఱుమనువు; అం. 2: చూ, కర్మములు; అం.బ. 3: చూ, వివాహములు.

వివాహములు. అం: బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము. (8).

వివాహితుఁడు. సం. విశే. పెండ్లిచేసికొనినవాఁడు: ఉదూఢుఁడు, ఊఢుఁడు.

వివిక్తము. సం. విశే. 1. ఏకాంతము: చూ, రహస్యము. 1; 2: విభిన్నము: 3. పవిత్రము: చూ, శుద్ధము. 3; 4.వివేకముగలది.

వివిధము. సం. విశే. అనేకవిధములుగలది: నానారూపము, పృథగ్విధము, బహువిధము.

వివిధాలప్తిలాపనము. అం: చూ, సుగుణములు.

వివీతము. సం. వి. అ. పుం. పసులుమేయుకంచె. కంచియ-కంచె: చూ, భూమి. 1-౩౦.

వివృతము. సం. విశే. 1. తెఱవఁబడినది; 2. వికసించినది: చూ, హసితము. 1; అం. 3: చూ, ముఖక్రియలు; 4: చూ, కటిక్రియలు.

వివృతోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("శ్లేషతో దాఁచినది వివరించుట. ఉదా.- వృషభమ పరక్షేత్రము వదలిపొమ్మ.")

వివృత్తము. అం: చూ, కరణములు.

వివేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేహాత్మాదివిభేదజ్ఞానము: చూ, హృల్లేఖము. 2; 2. విభేదము; 3 విచారము: చూ, హుం. 1(యోచన.)

వివేకి. సం. వి. న్. పుం. 1. విచారణచేయువాఁడు; విశే. 2. వివేకము గలవాఁడు: (తె).—ప్రోడ-ప్రోడఁడు; అం. 3: చూ, కృతికర్త; 4. గణయతిప్రాస శబ్దార్థవిజ్ఞాని: చూ, కృతికర్త. [పాండు. 4, అ. 159.

వివేకించు. సం. స. క్రి: చూ, విమర్శించు. 1.

వివేచనము. సం. వి. అ. న. వివేకించుట.

వివేచనీయము. సం. విశే. వివేకింపఁదగినది.

వివేచించు. సం. అ. క్రి: చూ, వివేకించు.

వివ్వచ్ఛ్వము. వై. వి.=భీభత్స: చూ, రూ-వివచ్ఛ్వము.

వివ్వచ్ఛుఁడు. వై. వి.=భీభత్స. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు.

విశంకటము. సం. విశే. విరివిగలది: చూ, సుర.(3).

విశదపడు. మి. అ. క్రి. ఏర్పడు: చూ, విశదమగు.

విశదపఱచు. మి. స. క్రి: చూ, విదితమగు.

విశదమగు. మి అ. క్రి: విశదపడు. (తె).—అచ్చుపడు-ఏగుపడు- ఏర్పడు, తెలియు, తేటపడు, తేరకొను, తేఱు, పసఁగు, వీడు.

విశదము. సం. విశే. 1. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 2 స్పష్టమయినది: చూ, స్పష్టము.

విశదీకరించు. సం. స. క్రి. స్పష్టముచేయు.

విశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాసస్థానము: చూ, వీడుపట్టు. 3; 2: చూ, సంశయము.

విశరఘాతము. సం. వి. అ. పుం. చంపుట: చూ, హింస. 1.

విశరము. సం. వి. అ. న. —పై—

విశల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తతిగొబ్బి*: చూ, హలిని; 2. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 3. తెల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; 4: అతపత్రిక, ఉదుంబరపర్ణి, కుంభము, చిత్ర, చిత్రకపత్రిక, జాంబవతి, జాంబవి, దంతి, నికుంభము, ప్రత్యక్ శ్రేణి, మకూలకము-మకూలము-ముకూలకము, రేచని, వృకమ్మ, వృకమ్మమ్మ, శీఘ్ర. (తె).—

దంతి-దంతె, పెన్న పెరుగు*; 5: పటపల్లిక. (తె).—కుక్కపాల*; 6. తేలుమణి*: చూ, వృశ్చికము. 2; 7, నీరుపిప్పలి*: చూ, శకులాదని. 2; (చూ, శొండి, పిప్పలి. 1-3.) 8: గోతుంబి (బ) (తె) పాపర. చిన్నపాపర, పిన్నపాపర*. (చూ, సుపూరము); విణ 9. శల్యములేనిది.

విశల్యకరణి. సం: వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక ఓషధి.* : చూ, వృక్షము. (దీనితో చేరినవి - సంధానకరణి, సౌవర్ణకరణి, సంజీవకరణి)

విశసనము. సం. వి అ. న. చంపుట: చూ, హింస. 1; పుం. 2. కత్తి: చూ, రిష్టి. 2; అం. 3: చూ, నరకములు.

విశసించు. సం. స. క్రి చేం పు: చూ, సంహరించు.

విశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకర: చూ, సుషవి. 1; అం. 2: రూ—విశిఖ. విశాఖా నక్షత్రము: చూ, రిక్క.

విశాఖము. సం. వి. అ. న. 1. విలుకాడు రెండు కాళ్లనడుమ జేనెడెడము గలుగనిలుచుట: చూ, సమపదము; పుం. 2. (నూలువడికెడు) కదురు: చూ, తర్కువు; విణ. 3 శాఖలులేనిది.

విశాఖుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. షణ్ముఖుడు: చూ, స్కందుడు; 2. బిచ్చెగాడు: చూ, వేడువాడు. 1 (యాచకుడు.)

విశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు పర్యాయక్రమమున పరుండుట: ఉపశాయము; 2. పర్యాయము: చూ, విధము. 1.

విశారదుడు. సం. విణ. 1. విద్వాంసుడు: చూ, సుధి; 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుడు; 3. చదువుకొన్న శిష్యుడు: చూ, వ్యక్తుడు. 1.

విశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెద్దపాపర*: చూ, సుపూరము; 2. ఉజ్జయిని: చూ, దేశములు; 3. విరివియైనది: చూ, సుర (3); అం. 4: చూ, గాంధారగ్రామగత మూర్ఛనలు.

విశాలత్వక్కు. సం. వి. చ్. పుం. ఏడాకుల నఁటి.*: చూ, సువర్ణకదళి. (రంభ. 2-రా.)

విశాలము. సం. వి. అ. న. 1. అటకమామిడి*: చూ, మామిడి; విణ. 2: చూ, విశాల. 3; అం, 3: చూ, పండవ్యూహములు.

విశాలముఖసాయకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పాఱమ్ము.

విశాలాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, హైమవతి (పార్వతి); 2. విశాలములైన కన్నులు గల ఆడుది: చూ, స్త్రీ.

విశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాజమార్గము: చూ, మార్గము. 1; 2. పాఱ: చూ, ముద్గరము; అం. 3: చూ, రూ-విశాఖ. 2.

విశిఖము. సం. వి. అ పుం. 1: చూ, బాణము. 1; 2. చిల్లకోల: చూ, సర్వల; విణ. 3. శిఖలేనిది.

విశిష్టము. సం. విణ. 1. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము; 2. మిక్కిలిశిష్టమైనది; 3: చూ, విశీర్ణము. 2.

విశిష్టాద్వైతము. అం: చూ, మతములు.

విశీర్ణము. సం. విణ. 1. వదలినది. (తె).—వలవలన; 2. శుష్కించినది, శాతము, శితము: చూ, వానము. 6.

విశుడు. సం. వి. శ్. పుం. 1. కోమటి: చూ, వైశ్యుడు; 2: చూ, మనుష్యుడు.

విశృంఖలము. సం. విణ. అడ్డులేనిది: అనర్గళము, అనివారణము, అనిరుద్ధము, అబాంధము, అబాధకము, అబాధము, అయంత్రితము, ఉద్దామము, నిరంకుశము, నిర్గళము, నిర్విఘ్నము. (తె).—అతిముతి, నిరుకళము.

విశుద్ధము. అం. 1: చూ, షట్చక్రములు; 2: చూ, చక్రములు.

విశుద్ధాంగుడు. సం. విణ: చూ, జొ. 3.

విశేషకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: నొసటిబొట్టు. (సం): లలామము, లోచనము, విశేషము.

తద్వి.—౧. గుజ్జము నొసటి బొట్టునకు.—లలామము; ౨. నీటిబొట్టునకు.-వశిరము_వసిరము, స్తోకము ("చూ, బొట్టు."); విశ. 2. విశేషింపఁజేయునది; అం. 3: చూ. అలంకారము. 3. (కారణముచే విశేషభావమల రించుట. "ఉదా.—నెలవొడము జలజంబులు నెమ్మొగంబులు దెలియంబడియెను.")

విశేషణము. అం. 1. గుణవాచకశబ్దము,ఉపాధి. (తద్వి.—సహజ, తత్సమ, దేశ్య, సంబంధ విశేషణములును, మఱియు సర్వనామవిశేషణములు నిర్దిష్టము, అనిర్దిష్టము, సంఖ్యార్థకము, సంఖ్యేయార్థకము, పూరణార్థకము అని యైదువిధములు ఇత్యాది.); అ. న. 2:ఉపసర్జనము, అంగభూతము.

విశేషప్రాసలు. అం. (చూ, ప్రాస.)("ర-ఱ; ల-ళ-డ; ద-ధ; న-ణ. ఇవిసరియై ప్రయోగములంజొప్పట్టుటంబట్టి విశేషప్రాసలయ్యె")

విశేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2: చూ, భేదము; 3: అంగము,అపఘనము,అవయవము, గాత్రము,ప్రతీకము. తద్వి.—౧: (తె). దొమ్మ. ౨. (కర చరణాదులన్నియు దీనియందు వర్తించును. ప్రధానభాగములు.— తల, మొండెము, కాళ్లు చేతులు); 4. వింతరూపము: (తె).— మేలు; 5. నొసటిబొట్టు: చూ, విశేషకము. 1; అం. 6: చూ, అలంకారము. 6(విశేషోక్తి.—కారణముండియుఁ గార్యముకలుగకుండుట. "ఉదా.—౧ మదవదీపము వెలుఁగుచున్నను మదిని స్నేహక్షయంబు కాకున్నది; ౨ రాజా! నీబాణవర్షమెల్లెడలఁ గురిసియు శత్రుభార్యల యానందసస్యములు వృద్ధిపొందుటలేదు.")

విశేషించు. సం. అ. క్రి. అతిశయించు: చూ, సందడించు. 2.

విశేషోక్తి. అం: చూ, విశేషము. 6.

విశేష్యములు. అం. వస్తువాచక శబ్దములు. (తద్వి.—౧ కేవలనామము, ౨ జాతివిశేష్యము, ౩ సంజ్ఞావిశేష్యము, ౪ గుణవిశేష్యము,౫తద్ధితములు,౬ క్రియావిశేష్యములు, ౭ భావార్థకము, ౮ కృదంతములు, ౯ మహత్తు-మహతి-అమహత్తు,౧౦విధకృత్తులుఇత్యాది.)

విశ్రమము. సం. వి. అ.పుం. రూ-విశ్రామము. 1. పద్యవిరామము: చూ,యతి; 2. ఊఱట: చూ, విశ్రాంతి. [సుప్రస్క. (4)

విశ్రమించు. సం. అ. క్రి. ఊఱడిల్లు: చూ, విశ్రాంతము. సం. విశ. ఊఱడిల్లినది.

విశ్రాంతి. సం. వి. ఇ. పుం.1.2 కానొకగుజ్జము: చూ, హయము; 2: చూ, విరామము. 1; అం 3. చూ, యతి. [స్ఫుర్తము. 3.

విశ్రాణనము. సం. వి. అ. న. ఈవి: చూ, విశ్రామము.సం.వి.అ పుం:చూ, రూ-విశ్రమము.

విశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలిప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3.

విశ్రుతము. సం. విశ. 1. మిక్కిలిప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, సంభావన. 3;2. ప్రవహించినది.

విశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3; 2. ప్రవాహము:చూ, వెల్లువ.

విశ్రుతుఁడు. సం. విశ. 1. ఖ్యాతుఁడు, ప్రతీతుఁడు, ప్రథితుఁడు, విజ్ఞాతుఁడు, విత్తుఁడు. (అన్య): వై. (తె).—దొర, పేరిమికాఁడు, పేరైనవాఁడు, మంతుకెక్కినవాఁడు, వాసికెక్కినవాఁడు, వాసైనవాఁడు; 2. తెలియఁబడినవాఁడు.

విశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు: చూ, వ్యాశ్లేషణము. 1; 2. ఒడఁగూడమి.

విశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, భూమి. 1; 2. అతివస*: చూ, విష.

విశ్వంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, విశ్వ. 1.

విశ్వంభరుఁడు. సం. వి.అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

విశ్వకద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వేఁట కుక్క: చూ, శునకము; 2: చూ, సివంగి. 2; 3. ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; విణ. 4. దుర్జనుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

విశ్వకర్మ. సం. వి. న్. పుం. 1. రూ-విశ్వకర్ముఁడు. దేవశిల్పి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 2: చూ, సూర్యుఁడు; 3 ఒకముని: చూ, సన్యాసి.

విశ్వకర్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, విశ్వకర్మ. 1. హరి. ఉ. 4, ఆ. 45.

విశ్వకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. (రూ-విశ్వకేతుఁడు, ఋశ్యకేతుఁడు- ఋశ్యకేతువు.) 1. మన్మథునికొడుకు: అనిరుద్ధుఁడు, ఉషాపతి, కామసుతుఁడు, కేదంతి. (తె).— అంచెయేనుఁగు మావంతుబిడ్డ; 2: చూ, మన్మథుఁడు.

విశ్వగుణాదర్శము. అం. (దీనిని వేంకటాధ్వరి వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

విశ్వజనీయము. సం. విణ. సర్వజనులకుహితమైనది.

విశ్వజిత్తు. అం: చూ, తానములు (రహీనతానములు.)

విశ్వతోముఖము సం. వి. అ. న. 1. బ్రహ్మము: చూ, హంసుఁడు. 2; విణ. 2. అంతట వ్యాపించినది: చూ, వ్యాప్తము. 1.

విశ్వదేవి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, మ, య, య. 8 యతి. 12 ఛందస్సు")

విశ్వధారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

విశ్వనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాశీక్షేత్రమునందు నివసించియుండు శివుఁడు: చూ, శివుఁడు. (అన్నపూర్ణాదేవిభర్త.)

విశ్వప్సువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వహ్ని. 1.

విశ్వబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-విశ్వల. జిబిలిక*: చూ, హ్రస్వగవేధుక.

విశ్వబోధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

విశ్వభేషజము. సం. వి. అ. న: చూ, శుంఠి.

విశ్వము. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, శుంఠి; 2: చూ, లోకము. 1; విణ. 3. సమస్తము: చూ, సర్వము.

విశ్వరూపుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

విశ్వరేతసుఁడు. సం. వి. స్. పుం: చూ, బ్రహ్మ. 1.

విశ్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-విశ్వబల*.

విశ్వసనీయము. సం. విణ. విశ్వసింపఁదగినది.

విశ్వసించు. సఁ. స. క్రి: (తె).—అనుకొను, నచ్చు, నమ్ము.

విశ్వసుందరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

విశ్వసృజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం. (రూ-విశ్వసృట్టు:) చూ, బ్రహ్మ. 1. భా. 4, ఆ. 67.

విశ్వస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, విధవ; విణ. 2. విశ్వసింపఁబడినది: విస్రబ్ధము.

విశ్వాత్మ. సం. వి. న్. పుం: చూ, బ్రహ్మ. 1.

విశ్వామిత్రము. అం 1: చూ, దర్భలు; వా. 2. మోసము

విశ్వామిత్రుఁడు. అం. 1: చూ, సన్యాసి; 2: చూ, సప్తఋషులు; 3: చూ, మహర్షులు.

విశ్వాసతంత్రము. అం: చూ, పంచతంత్రములు.

విశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం.=విసువాసము: అపవాదము—అవవాదము, ఉదానము, నిహ్నవము, ప్రణయము, ప్రత్యయము, విస్రంభము. (అవ్య).—ఆశ్. (తె).—నచ్చిక—నచ్చిగ, నమ్మకము—నమ్మిక—నమ్మిగ, విసువాసము.

విశ్వాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్)=విసువాసి. విశ్వాసముగలవాఁడు: (తె).-విసువాసి.

విశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతా విశేషము (వీరు పదుగురు: చూ, విశ్వేదేవులు).

విశ్వేదేవులు. అం. వసుబంధులు, క్రతుదక్షులు, కాలకాములు, ధురివిలోచనులు, పురూరవాద్రవులు (10) (చూ, కార్తికే.) తద్వి.— (చూ, వసువు. 12; కేలుపు.)

విష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అతివిష-అపవిష, అరుణ, ఉప విష, కాశ్మీరజ, గరము, గుణాప్రియ, ఘృణాప్రియ, ఘృణవల్లభ, నిర్విష, ప్రతివిష, ప్రవిష, భంగుర, భృంగి, భృంగుర, మహౌషధము, మాద్రి, లఘువల్లభ, విరూప, విశ్వ, శృంగి-శృంగిక, శ్వేతవచ. (తె).—అతివస*. తద్వి.—౧. ఒకరకము అతివసకు.—కలికారి, గర్భనుత్తు; ౨: ఇంద్రాణి, రక్తవచ. (తె).—ఎఱ్ఱవస; 3: మంగళ్య, శ్వేతవచ, హైమవతి. (తె).-తెల్లవస; ౪: కచ్చోరము, కర్చూరము, గంధ, గంధపత్రి, గంధపలాశి, గంధమూల, గంధమూలకము, గంధమూలి, గంధమూలిక, గంధవధువు, గంధశటి, గంధోలి, గోలోమి, శటి. (తె).—నల్లయతివస; ౫: గ్రంథిక. (తె).—పచ్చవస; ౬: గరము, గరళము, వత్సనాభము, విషము, విషసంజ్ఞికము, శృంగి, హాలాహలము; ౭: ఉగ్ర, ఉగ్రగంధ, కాంగ, కుక్కుటమస్తకము, క్షుద్రపత్రి, గానిని, జీవ, లోమశ, వచ, శతపర్విక. (తె).—వజే-వస, నల్లవస.* ("చూ, హైమవతి.") [ణిక. 1.

విషఘ్న. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిన్ననీలి*: చూ, విషా

విషణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకపాము: చూ, సర్పము.

విషణ్ణము. అం. (స్తంభమువలెఁగదలకుండుట): సంచారీభావములఁబుట్టినదృష్టులు.

విషణ్ణుఁడు. సం. విశే. విషాదమునొందినవాఁడు.

విషదివ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, దివ్యములు.

విషదుఁడు. అం: చూ, ఆతతాయి. 2.

విషధరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సర్పము; 2. మబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1.)

విషధరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; విశే. 2. విషముధరించినవాఁడు.

విషధారి. సం. వి. ఇ. పుం.=విసదారి: చూ, సర్పము.

విషధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సముద్రము.

విషనాశని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అంజలిక, అఖువిషఘ్న, కర్కోటి, ఖర-ఖరము, ఖరాగరి, ఖుజ్జాకము, గరాగరి, గరి, గర్దభము, జీమూతము, దేవతాడి, దేవతాళము, వేణి. (తె).—ఎఱ్ఱపగడ, పీరపకడ, డంగి, డావర, డావరడంగి-దావరడంగి, దేవతాడి*. [ము. 1.

విషచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. తేలు: చూ, వృశ్చిక

విషప్రదష్టాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

విషమగీతులందునెత్తుగీతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఇంద్రగణము, రెండుసూర్యగణములు, తిరిగి ఇంద్రగణము, రెండుసూర్యగణములు. మూడవగణాద్యక్షరము యతి.")

విషమచతుర్భుజము. అం: చూ, అతుల్యలంబము.

విషమచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులనఁటి*: చూ, విశాలత్వక్కు.

విషమము. సం. విశే. 1. సమముకానిది: ఓజము, ఝుంప, విరూపము. (తె).— ఎగుడుదిగుడు, ఎచ్చుతగ్గు-హెచ్చుతగ్గు, ఒడుదొడుకు, ఒఱకటము-ఒఱకాటము, ఒఱగడము-ఒఱగడ్డము, ఓరపాగము, దూఁకుడు, నెరడు, వేసి; వి. అ. పుం. 2. బాణమునకు చిక్కని మృగము: అజావయుక్కు; అం. 3. తాళప్రాణ కళాభేదము: చూ, స్వరము. 2; 4: చూ, తాళగ్రహములు; 5. (విషమాలంకారము): చూ, అలంకారము. 3. (కార్య విరుద్ధమగు కార్యముగల్గినను ననర్థము గలిగినను విరూపములగువానికి సంఘటన గలిగినను విషమాలంకారము. ఇది ముత్తెఱఁగులు గలది. "ఉదా.—విషధారవలె నల్లనగు నీ కత్తివలన గంగాప్రవాహమువలెఁ దెల్లనగు కీర్తిఁగలిగె. ఇదివిరుద్ధకార్య విషమాలంకారము; ఉదా.— ఎలుక యొకచెదురుపేళ్ల పాముపెట్టెలోఁ దానుదినుటకుఁ దగినభక్ష్యమున్నదని యది కొఱకఁగా భక్ష్యము లేక

పోవుటయే గాక దానిలోగల పాము లెలుకను దినెను. ఇది యనర్థ విషమాలంకారము; ఉదా.— అకటకటా! రత్నమయ రాజ పీఠాధిష్ఠాతలగు నీ శత్రురాజు లెక్కడ? కంటకపాషాణ సంకీలితంబులగు పర్వతనివాసము లెక్కడ? ఇది విరూపఘటన విషమాలంకారము.")

విషమములు. అం: చూ, అమృతవిషమాక్షరములు.

విషమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేసికయిదువజోదు: చూ, మన్మథుఁడు.

విషమసీసము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇది సీసపద్య భేదము.)

విషమసూచికము. అం: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

విషమాంబుకీర్ణ. అం: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు.

విషమాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

విషమాయుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విషమశరుఁడు.

విషమించు. సం. అ. క్రి. 1: చూ, విరోధించు; వా. 2. వ్యతిరేకించు; 3. బాధించు: చూ, హింసించు. 2.

విషము. సం. వి. అ. పుం, న.=విసము. 1. గరళము: చూ, సంగరము. 6; న. 2: చూ, సలిలము; అం. 3: చూ, విషమము. 5.

విషముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1: ఉరుకాలిక, కాకమర్దకము–కాకమర్దము, కాకస్వరము, కోకస్వరము, మహాకాల, ముష్టి. (తె).—ముసిఁడి–ముసిణి. తద్వి.— అనుముష్టికము, కాంజీరము, కాకోదరము, కింపాకము, కేశముష్టి–కేశముష్టిక, క్షుపముష్టి, విషవృక్షము*; అం. 2: చూ, తైలములు.

విషయపీడ. అం: చూ, వింశతి విగ్రహములు.

విషయప్రీతి. అం: చూ, చతుర్విధ ప్రీతులు.

విషయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రంథాదులయొక్క తెలియఁబడిన యాశయము: ప్రస్తవము; 2. లౌకికార్థము; బ. 3. ఇంద్రియార్థము: చూ, హృషీకము, (హృషీకము, విషయి, ఇంద్రియము అనువవి ఇంద్రియముల పేళ్లు.) ("గోచరా ఇంద్రియార్థాశ్చ" విషయముల పేళ్లు); 4. గోచరము: చూ, స్మృతి. 1; 5: చూ, దేశములు; 6: చూ, పాయకట్టు; అం. 7: చూ, అనుబంధములు.

విషయములు. అం: చూ, విషయము. 3.

విషయసూచిక. సం. వి. అ. న: అనుక్రమణిక. తద్వి.—౧. అవతారిక (గ్రంథముఖమున వ్రాయఁబడు తదుత్పత్తి క్రమము.); ౨. ఉపోద్ఘాతము (ఉదాహరణము); ౩. పీఠిక (గ్రంథము మొదట వ్రాసెడు దానిపుట్టుపూర్వోత్తరము); ౪. భూమిక (రచనము; మఱియు తెనుఁగున తొలిపలుకు అనియు కొందఱు వాడుచున్నారు.)

విషయి. సం. వి. న్. న. 1 ఇంద్రియము: చూ, విషయము. 3; పుం. 2. రాజు: చూ, రాజుఁడు. 5 (రాజో. 1.); 3. మరుఁడు: చూ, ప్రద్యుమ్నుఁడు (మన్మథుఁడు); 4. విషయాసక్తుఁడు; 5. ఆరోపింపఁబడినది.

విషయించు. సం. స. క్రి. రమించు: చూ, సంభోగించు.

విషయీకరించు. సం. స. క్రి: అభిసరించు, ఉద్దేశించు. (తె).—కెడయు, గుఱించు.

విషయేచ్ఛ సంతుఁడు. సం. విణ: చూ, ఎలపుకాఁడు.

విషవాదము. అం: చూ, కళలు.

విషవృక్షన్యాయము. అం. విషవృక్షమునైనను పెంచితాను జంపఁగూడదను రీతి.

విషవృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విషముష్టి*.

విషవైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు: చూ, వ్యాళగ్రాహి.

విషసంజ్ఞకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష*.

విషస్పృక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (విషస్పృక్కా అని కొందఱు) కంచురీఁగ: చూ, మక్షిక. ౨.

విషాణము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 2. ఏనుఁగు కొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 3. పందికోఱ: చూ, శృంగము. 1 (చూ, పల్లు. 1.)

విషాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అజశృంగి, ఇందీదీవరము, ఉత్తమకన్య, ఉత్తగవారుణి, కరంభ, యుగ్మఫలి. (తె).— ఇట్టుపు-జోట్టుపు-దుట్టుపు-దుట్టువు. *. (మేఁకకొమ్ముల వంటి ఫలములుగలది.); 2. మేఁకకొమ్ము: చూ, శృంగము. 1; 3. పిన్నపాల*: చూ, సుమంగళ; న్. పుం. 4. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; 5. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

విషాణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.పిన్నసీలి*: చూ, శ్రీఫలి. 2; 2. నులితడ*: చూ, మహాబల.

విషాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖేదము: చూ, శోకము; అం. 2. (విషాదనము): చూ, అలంకారము. 3 (అభీష్టార్థమునకు వైరుధ్యము గల్గుట. "ఉదా.—దీప మెగసన ద్రోయఁబోవనంతలో నారిపోయె."; 3: చూ, సంచారీభావములు. ("అపూర్వఁబోడికి పువ్వులు మరుశరంబులు, చంద్రికిరణములు బాఁకులు నై యుండె నిఁక నేమి చేయువచ్చెను. భూవరునకు దయ యొదయించేదాయెఁగదా"); పుం. 4. అపరాధ ధనహాన్యాదులచే ఉపాయముతోఁచేక మనసునఁ గలిగెడు ఖేదము: (చూ, విషాదము. 1.)

విషాదించే. సం. అ. క్రి. 1. ఖేదపడు (అపరాధ ధనహాన్యాదులచే ఉపాయముతోఁచేక మనసున ఖేదపడు.): చూ, శోకించే.

విషామృతము. సం. వి. అ. న: ఆసురము.

విషు. అం. (వృష): చూ, సంవత్సరములు.

విషువత్తు. సం. వి. త్. న. (రూ-విషువము; రేయిపగలు సమమైనకాలము: చూ, పర్వము.

విషువము. సం. వి. అ. న. —పై.—

విషూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ—విషూచిక.

విషూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వమనవిరేచనవ్యాధి: (తె) కలరా, (మి). మరిడివ్యాధి: ("చూ, స్ఫోటకము.)

విష్కంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డంకి: చూ, సంరోధము; 2: అగరవిష్కంభి, అర్గళము, ఘుటిక, పరిఘము, వరుటము. (తె).- అడ్డుగట్టి- అడ్డుగుఱ్ఱి, గడియ-గడె-గడియమ్రాను- గడెమ్రాను, మొకరము-మొక్కరము. తద్వి.- (తె).- కొండి, గొండెము-గొండ్లెము- గొణ్ణెము-గొళ్లెము, చిలుకు; 3. నాటకాంగభేదము: చూ, వ్యంజకము. 1. (నాటకము. 1-గ); 4. యోగులబంధవిశేషము; 5. విరివి: చూ, విస్తారము; అం. 6: చూ, యోగములు; 7: చూ, కరణములు; 8: చూ, సూచ్యము. ("జరిగిన జరుగుచున్న మధ్యమపాత్రలచేఁ జెప్పఁబడునది. ఉత్తమపాత్రలు రాజామాత్యులు. మధ్యమపాత్రలు పురోహిత బ్రాహ్మణాదులు. విటచేటీపరిభృతులు నీచపాత్రలు. విష్కంభము శుద్ధము సంకీర్ణము నని ద్వివిధము. కేవల సంస్కృతపాత్రియము శుద్ధము. సంస్కృత ప్రాకృత మిశ్రమము సంకీర్ణము.")

విష్కిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులుఁగు: చూ, పక్షి; 2: చూ, శకుంతి. (కొఁజో.); 3. కోడి: చూ, సెలుకాలుది (పుంజో.); 4. నెమలి: చూ, శిఖి. 2.

విష్టపము. సం. వి. అ. న: చూ, లోకము. 1.

విష్టరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆసనము: చూ, సింహాసనము; 2. దర్భపిడికిలి: చూ, హస్తము (పిడి. 1.); 3. మ్రాను: చూ, వృక్షము.

విష్టరశ్రవుఁడు. సం. వి. స్. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

విష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూలి: చూ, సంబళిక. 3; 2.=వెట్టి. కూలిలేనిది: చూ, వెట్టి-

3. వని: చూ, వ్యాపారము. 1; 4: చూ, వ్యాపారి. 2; 5: చూ, వెట్టివాఁడు.

విష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-విష్ఠి.

విష్ఠి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మలము: చూ, శమలము. 1.

విష్ఠించే. సం. అ.క్రి: శర్ధించే. (శై).—ఏరుగు, బయలువెడలు. తద్వి.—త. (తె).—కాఁతియుపడు, తినుకు; ౨. పారు-పాఱు;

విష్ణువేనము. అం: చూ, ఓమ్. (వేష్టి=వ్యాప్నోతి విశ్వం; వేవతి=సిఞ్చతి, అప్యాయతే విశ్వమితి; విశతిసర్వభూతాని అత్రేతి; విశధాతో: ప్రవేశనాత్.) [స్వరము. 2

విష్ణుకీర్తనము. సం. వి. అ. న. కకీర్తనము: చూ,

విష్ణుక్రమము. అం: చూ, తానములు (౨౦-ధ-హీనతానములు.)

విష్ణుక్రాంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-విష్ణుక్రాంతము*. తద్వి.-౧. దింటెనకు.—అశ్వఖురను, అస్ఫోట-అస్ఫోతము, కాలింది-కాళింది, గవాక్షి, గవాదని, గిరికర్ణి-గిరికర్ణిక. చాఁణి, రాధ, విష్ణుక్రాంత-విష్ణుక్రాంతము, శ్వేతచందన, సూర్యిక, ఘ్రాణుకర్ణిక. (తె).-గింటెన-దింటెన, తెల్లగింటెన; ౨. ఎఱ్ఱ విష్ణుక్రాంతకు.—అతిమేచక, అపరాజిత, విష్ణుక్రాంత-విష్ణుక్రాంతము; 3. నల్ల విష్ణుక్రాంతకు.—అతిమేచక, అపరాజిత, కాంభోజిక, గిరికర్ణి-గిరికర్ణిక, గిరిశాలిని, నగ్నచ్ఛద (నర్మచ్ఛద), నీలపుష్పము, నీలపుష్పి, వనిత, విష్ణుక్రాంత-విష్ణుక్రాంతము, స్థూలపుష్పి. (తె). నల్లగింటెన-నల్లదింటెన. (మి). నల్ల విష్ణుక్రాంత.*

విష్ణుక్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1.-పై.-; అం. 2: చూ, కరణములు; 3: చూ, తానములు (నిహీనతానములు.)

విష్ణుక్షేత్రము. అం: చూ, ఋషభము. 3.

విష్ణుచక్రము. అం. 1: చూ, ,కాయమానములు; 2: చూ, అస్త్రములు (బాణము. 1-30)

విష్ణుపంచాయుధములు. అం: శంఖము, చక్రము, గద, ఖడ్గము, శార్ఙ్గము (5) (చూ, బాణము. 1-౭౮.)

విష్ణుపదము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకసము: చూ, సుగవర్త్మము; 2. పాలకడలి: చూ, సముద్రము; 3. ఆవులమంద: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు 3౮.).

విష్ణుపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంగ: చూ, నది; 2: చూ, ద్వారక; 3. రవిసంక్రమణ విశేషము. [చూ, గ్రహసమయములు.

విష్ణుపూజాసమయము. అం. (జయముగలుగును.):

విష్ణురథము. సం.వి.అ.పుం: చూ, హరివాహనుఁడు.

విష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. (విశ్వమును వ్యాపించియుండువాఁడు)=వెన్నుఁడు. (ఇతని సారథిదారకుఁడు, తేరు శతానందము, గుఱ్ఱములు సైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకములు). 1: అ, అంశుమంతుఁడు, అక్షరుఁడు, అచ్యుతుఁడు, అజితుఁడు, అజుఁడు, అధోక్షజుఁడు, అనంతశయనుఁడు, అనంతుఁడు, అపరాజితుఁడు, అరరుఁడు, అరిష్టనేమి, అరిష్టసూదనుఁడు, అవ్యక్తుఁడు, అవ్యయుఁడు, అశ్వత్థుఁడు, ఆ, ఆత్మభువు, ఆదిదేవుఁడు, ఆదివరాహుఁడు, అనిర్హ్వతుఁడు, ఇందీవరుఁడు, ఇంద్రావరజుఁడు, ఇంద్రావరుఁడు, ఈరుఁడు, ఉ, ఉచ్చదేవుఁడు, ఉపేంద్రుఁడు, ఊర్ధ్వదేవుఁడు, ఋతధాముఁడు, ఏ, ఏకశృంగుఁడు, క, కంసజిత్తు, కంసారాతి, కంసహా, కపి, కపిలుఁడు, కమలాప్తుఁడు, కామతాత, కాలనేమియవహారి, కాలనేమిరిపువు, కాలింగుఁడు, కుందుఁడు, కుమోదకుఁడు, కుస్తుభుఁడు, కూర్మరాట్టు (ఆదికూర్మమగువిష్ణువు), కృష్ణుఁడు, కేకటుఁడు, కేశవుఁడు, కేశి, కేశిసూదనుఁడు, కేశిహానుఁడు, కైట

భజిత్తు, కైటభహననుఁడు, కైటభారి, కోకుఁడు, కోలకంఠుఁడు, కౌస్తుభవక్షుఁడు, క్రతుపురుషుఁడు, ఖగాసనుఁడు, ఖగేంద్రధ్వజుఁడు, గదాగ్రజుఁడు, గదాధరుఁడు, గదాభృత్తు, గది, గరుడధ్వజుఁడు, గిరిధరుఁడు, గోపతి, గోపాలకుఁడు, గోపాలుఁడు, గోపేంద్రుఁడు, గోవర్ధనధరుఁడు, గోవిందుఁడు, చక్రధరుఁడు, చక్రపాణి, చక్రభృత్తు, చక్రి, చతుర్భుజుఁడు, చతుష్పాణి, చాణూరసూదనుఁడు, చిరజీవి, జ, జగన్నాథుఁడు, జనార్దనుఁడు, జన్మకీలుఁడు, జలశాయి, జహ్నువు, జినుఁడు, జిష్ణువు, తమోఘ్నుఁడు, త్రికకుత్తు, త్రిధాముఁడు, త్రిపాత్తు, త్రివిక్రముఁడు, దశరూపభృత్తు, దశావతారుఁడు, దామోదరుఁడు, దాశార్హుఁడు, దేవకీనందనుఁడు, దైత్యారి, ధరణీధరుఁడు, ధేనుకసూదనుఁడు, ధ్రువుఁడు, నగధరుఁడు, నరకజిత్తు, నరకాంతకుఁడు, నరాయణుఁడు-నారాయణుఁడు, నలినేశయుఁడు, నిరాకారుఁడు, నృసింహుఁడు, నృహరి, పద్మగర్భి, పద్మనాభుఁడు, పరమపురుషుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు, పాండవాభీలుఁడు, పీతాంబరుఁడు, పుండరీకాక్షుఁడు, పునర్వసువు, పురాణపురుషుఁడు, పురుషోత్తముఁడు, పూతనాసూదనుఁడు, ప్రభువు, బకవైరి (శ్రీకృష్ణుఁడు), బభ్రువు, బలిధ్వంసి, బహురూపుఁడు, బ్రహ్మ, భగవానుఁడు, భూజాని, భూషణుఁడు, మ, మధురిపువు, మధుసూదనుఁడు, మనువు, మాధవుఁడు, మాయ, మారదుఁడు, ముంజకేశుఁడు, ముకుందుఁడు, మురమర్దనుఁడు, మురారి, మూర్తి, యజ్ఞపురుషుఁడు, యాశోదేయుఁడు (శ్రీకృష్ణుఁడు), రంతిదేవుఁడు, రాహుమూర్ధభిదుఁడు, లక్ష్మీనారాయణ-లక్ష్మీనారాయణుఁడు, లక్ష్మీపతి, వటువు, వనమాలి, వరాహుఁడు, వర్ధమానుఁడు, వామనుఁడు, వారిశుఁడు, వాసుఁడు, వాసుదేవుఁడు, వాసువు, విక్రముఁడు, విధువు, విరంచి, విరించుఁడు, విశ్వంభరుఁడు, విశ్వరూపుఁడు, విశ్వసుందరుఁడు, విష్టరశ్రవుఁడు, విష్వక్సేనుఁడు, వృషశత్రువు, వృషాకపి, వృష్ణి, వేధ, వైకుంఠుఁడు, వ్యవస్థానుఁడు, శంఖధారి, శంఖపాణి, శంభువు, శతధామ, శతబిందువు, శతానందుఁడు, శతావర్తి, శార్ఙ్గి, శిపివిష్టుఁడు, శివకీర్తనుఁడు, శేషశయనుఁడు, శేషసయనుఁడు, శేషి, శౌరి, శ్రీకరుఁడు-శ్రీగర్భుఁడు, శ్రీధరుఁడు, శ్రీనివాసుఁడు, శ్రీపతి, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీవత్సలాంఛనుఁడు, శ్రీవరాహుఁడు, శ్రీవరుఁడు, శ్రీహరి, షడ్బిందువు, సదాతనుఁడు, సదాయోగుఁడు, సనాతనుఁడు, సరసిజనాభుఁడు, సహస్రపాదుఁడు, సాత్వతుఁడు, సింధుశయనుఁడు, సింధువృషుఁడు, సీతాపతి (శ్రీరాముఁడు), సుయామునుఁడు, సోమగర్భుఁడు, సోమసింధువు, స్వభువు, స్వయంభువు, స్వర్ణబిందువు, హంసుఁడు, హరి, హృషీకేశుఁడు, హేమశంఖువు. (తె. ప) — అడుగు చెమ్మటలాఁడు, అడుగు వాఁకగలాఁడు, ఆలఁగాఁపు (ఆలకాఁపు — ఆలఁగాఁపరి — ఆలకాఁపరి), ఇఱ్ఱిదాల్పుబావ, ఉడ్డకేలుగలాఁడు, ఎదమచ్చెగలసామి, కడలియల్లుఁడు, కన్నఁడు, కన్నయ్య, కటివేలుపు-కటివేల్పు, కఱ్ఱినెచ్చెలి, కఱ్ఱినేస్తి, కవ్వపుమలదాల్పు, క్రొన్ననవిలుకానితండ్రి, గట్టుతాలుపు, గరుడిరవుతు, చేట్టుఁగైదువజోదు, చేట్టువాల్జోదు, చేట్టువాలుదారి, తమ్మికంటి, తరిదాలుపు, తటిగట్టుదారి, తామరపొక్కిలివాఁడు, తెలిదమ్మికంటి, తెలిదీవిమన్నీఁడు, నలమేనిదొర, నల్లనయ్య, నిడుపడుపాన్పుటోఁడు, పక్కి-

డాళ్వేలుపు, పచ్చవేలుపదారి, పదివేసముల సామి, పసిఁడిపుట్టముదాల్ప (పసిఁడివలువదాల్ప), పాలకడ లల్లుఁడు, పాలమున్నీటియల్లుఁడు, పుడమినంటు, పుట్టువడుగు, పుడమిరా, పులుఁగుతత్తడిరౌతు, పెరుమాళ్లు, పొట్టిపడుగు, ప్రొద్దునెలకనుఁగోయి, బటువుఁగైదువుజోగు, బమ్మతండ్రి, బమ్మదేవరతండ్రి, బూరఁగొమ్మతుపాసి, మామమామ, మొసలివాయొంట్లదాల్ప, రక్కసులగొంగ, లచ్చిమగఁడు, వలమురితాలుపు, వెన్నదొంగ, వెన్నముచ్చు, వెన్నుఁడు, వేగంటి సైఁదోడు, వ్రేతలమేలువాఁడు, సంకుదారి, సిరివరుఁడు, సోఁకుమూఁకలగొంగ. ("చూ, హృషీకేశుఁడు."); అం. 2: చూ, ఆదిత్యులు; 3: చూ, మూర్తులు; 4: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు; 5: చూ, వసువులు.

విష్ణుస్మృతి. అం: చూ, స్మృతులు (మూలస్మృతులు.)

విష్ణ్వర్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పూజారి. 2.

విష్ణ్వాయుధములు. అం: చూ, విష్ణుపంచాయుధములు. [రము. 1.

విష్ఫారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- విస్ఫా

విష్యుఁడు. సం. విశే. విషముచేత చంపఁదగినవాఁడు

విష్వక్సేన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రేంకణము*: చూ, సన్నకగ్రువు.

విష్వక్సేనప్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పాఁచితీఁగ*: చూ, శైవలము; 2: చూ, లక్ష్మి. 1.

విష్వక్సేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2. విష్ణుసేనాధిపతి: చూ, సైనికుఁడు.

విసంధి. అం: చూ, వాక్యదోషములు.

విసంవాదము. సం. వి. అ. పుం. ముందు ఒప్పుకొని వెనుక లేదని వాదించుట: చూ, శబ్దము. 2.

విసదారి. వై. వి.=విషధారీ: చూ, సర్పము.

విసన. వా. వి: చూ, విసనకఱ్ఱ. [అనికొందఱు)

విసనకఱ్ఱ. ద్వ. వి. వీవన: చూ, సురఁటీ. (వై.

విసనకఱ్ఱగాలి. ద్వ. వి. వీవనగాలి: చూ, వాయువు.

విసపాల. ద్వ. వి. ఒకమంగు చెట్టు: చూ, వృక్షము.

విసపాలవిత్తు. ద్వ. విశే. నాశకుఁడు: చూ, వేరువిత్తు.

విసపుమేఁతరి. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

విసపుమేతరి బలుసెంకి. ద్వ. వి. శివాద్రి: చూ, పర్వతము. గ. [కిష్ణ*.

విసబొంది. ద్వ. వి. రూ- విసబొద్ది: చూ, విద్ధ

విసబొద్ది. ద్వ. వి. —పై.—

విసమంగలము. వా. వి. లక్ష్మీనారాయణ*: చూ, సుఖదర్శనము.

విసము. వై. వి.=విష. 1. విషము. య. 1, ఆ. 29: చూ, సంగరము. 6; 2. నీరు: య. 1, ఆ. 29: చూ, సలిలము.

విసముదాల్ప. ద్వ. వి: చూ, విసదారి.

విసరణము. సం. వి. అ. న. ప్రసరణము: చూ, శిబిరము. [2: చూ, సమూహము.

విసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. —పై.—;

విసరాకడ. ద్వ. వి. మల్లయుద్ధములోని మెలఁకువ: చూ, విన్నాణములు (మల్లబంధములు)

విసరి. వై. వి: చూ, వేసఁగి.

విసరియాడు. ద్వ. స. క్రి: చూ, విసరు. 6.

విసరివేయు. వా. స. క్రి. గిరాటువేయు, పయిచు-పైచు. (సం) —విక్షేపించు: చూ, పైచు.

విసరు. వై. వి.=విస్పృ. 1. ఆడించుట. హరి. ఉ. 5, ఆ. 149; 2. వీచుట. స్వా. 3, ఆ. 9; 3. వేయుట. అని. 3, ఆ. 77; 4. శస్త్రవిద్యాభేదము. (చూ, శాయమానములు.); అ. క్రి. 5. బయలుపడు. యు. 5, ఆ. 86: చూ, నుబ్బు. 2; 6. గాలివీచు. రాజ. 1. ఆ. 92: ఆరుచు-అర్చు, వీచు, వీతెంచు, విసరియాడు. తద్వి.— పిసాళించు. (సం).— పరిమళించు; 7: చూ, విఱిపించు; 8. వేయు:

చూ, వైచు. 8; 9. ఆడించు: చూ, విద
ళించు; 10. మిక్కిలిఛేదించు: చూ, సెలగు;
11. ఖండించు: చూ, సెలగు; 12: చూ,
స్ఫోటించు; 13: చూ, సలించు; వా. 14.
(పప్పు, బియ్యము లోనగువాని) విసరు.

విసరుమొన. అం: చూ, విన్నాణములు (మల్ల
బంధములు.)

విసరులు. అం. (చూ, మల్లబంధములు): ధారు,
ధాణు, ధోణ, ఉద్ధడ, అంతరటీక, టీక,
నాట్య, ధారుధాణు, ఝూటు, ధాటుకపాలు,
ధారకపాలు, ధాణుధారు, కరాక, ధాణు
ధాక. (౧౮.) మఱియొకవిధమున.—ఎడమ
డుగు పరువడి, కుడియడుగు పరువడి, కదలు
పరువడి, దాఁటడుగుపరువడి, కోపుపరువడి.
అంతరటీక, నాట్యము, ధారు, ధాణు ధోడ,
ఉరుసోడ, ఝూటు, ధాణుకపోలు, ధారుక
ధాముక, ధాకుధాణ, ధాకఝూటు. (౧౫) అని
కొందఱు): చూ, పరువళ్లు. (పరువళ్లు విస
రులు ఒకటే అని కొందఱు.)

విసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము: చూ,
స్పర్శము. 3; 2. విడుపు: చూ, విమోచ
నము; 3. మలవిసర్జనము; 4: చూ, దక్షిణా
యనము. 1; 5: చూ, హస్తక్రియలు; 6. ః=
విసర్గము; (ం అనుస్వారము. ః=విసర్గము.
ఈరెండును ఉభయములు.)

విసర్గలుప్తము. అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.

విసర్గుఁడు. వా. సం. విణ: చూ, గూనుఁడు.

విసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి: చూ, స్పర్శ
ము. 3; 2. విడుపు, చూ, విమోచనము.
3: ఉత్తేజనము. (తె).—పుచ్చుట.

విసర్జనీయము. సం. వి. అ. పుం. 1. రెండు
సున్నలు: అభినిష్ఠానము; విణ. 2. విడువఁ
దగినది: విసర్గము. (తె).—విడి.

విసర్జనీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉదస్తుఁడు.

విసర్జించు. సం. అ. క్రి: అపనయించు, ఉత్స
ర్జించు, త్యజించు, నిరసించు, నివర్తించు,
పరిత్యజించు, పరివర్జించు, పరిహరించు, వర్జిం
చు. (మి):-అపసరిల్లఁజేయు. (తె):—ఈఁగు-
సీఁగు, ఉక్కఁబట్టు, ఉజ్జగించు, ఉజ్జన
చేయు, ఉడుగు-ఉడుపు, ఉరువు, ఎడఁ
బాపు, ఎడఁబాయు, ఎడపు, ఎడపెట్టు,
ఎడయు, ఎడలు, ఏదు, ఏవగించు, ఓసరించు,
కడపు, డిగఁద్రావు- డిగ్గఁద్రావు-దిగఁద్రా
వు, దిగ్గఁద్రావు, డిగనాడు-డిగ్గనాడు- దిగ
నాడు—దిగ్గనాడు, తక్కు, తొలఁగు-తొలఁ
పు, తొలఁగించు, దిగవిడుచు,
పాచు, పాయు, పోయు, బగళంబుసేయు—
బగళముసేయు- బగళమ్ముసేయు, మాను.
రోయు, వడచు-వడుచు, వదలు, విడఁద్రొ
క్కు, విడనాడు, విడుచు, వీడు, వేయు.

విసర్జిత. అం: చూ, దేశీయక్రియలు.

విసర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రసరణము:
చూ, శిబిరము; 2. కంఠూత్యాదిప్రసరణము.

విసవిస. దే. వి. 1. త్రిప్పుట నవ్వుట ముసరుట
విసరుటల యందగు ధ్వన్యనుకరణము. అని,
4, ఆ. 76; రామా. 1, ఆ. 153; రాజ. 1,
ఆ. 92: చూ, హూహూ; వై.విణ. 2.=
ప్రసర. ప్రసరించునది. నై. 3, ఆ. 72.

విసవు. దే వి. రూ-విసుగు- విసుపు- విసువు,
రేచిక్కు- అసహ్యము: చూ, రోఁత. 2

విసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేఁప: చూ,
మత్స్యము. 1; న. 2. కొయ్య: చూ, వేత్రము. 1.

విసిపలక. దే. వి. పరుండెడు పెద్దపలక.

విసిమాలు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలివిసుగు.

విసుగు. దే. వి. 1. రేచిక్కు: చూ, రూ—
విసవు. అ క్రి. 2: అలయు, ఇసడిలు,
కళాసించు, వేసరు-వేసారు. (సం)-నిర్వేదించు.

విసుపు. దే. వి. రేచిక్కు: చూ, రూ-విసవు.

విసుమానము. వై. వి.=విస్మయ. ఆశ్చర్యము. పర. 1, ఆ. 192: చూ, వింత. 1; విశే. 2. ఆశ్చర్యకరమైనవి. కాశీ. 4, ఆ. 173: చూ, వింత. 1.

విసువాసము. వై. వి:=చూ, విశ్వాసము.

విసువాసి. వై. వి:=చూ, విశ్వాసి.

విసువు. దే. వి, అ. క్రి: చూ, రూ-విసుగు. (రేచిక్కు.—స్వా. 3, ఆ. 66.)

విస్ఖలనము. సం. వి. అ. న: చూ, విగళనము.

విస్పృతము. సం. విశే: చూ, రూ-విస్తృతము.

విస్మృత్వరుఁడు. సం. విశే. ప్రసరించునట్టి స్వభావముగలవాఁడు: విస్మమరుఁడు.

విస్మమరుఁడు. సం. విశే.— పై.—

విస్పృష్టము. సం. విశే. 1. విసరివేయఁబడినది; విక్షిప్తము; 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము. 6; అం. 3: చూ, అధరము. 6; 4: చూ, గాయకదోషములు.

విస్తర. వై. వి.=విస్తార-రూ-విస్తరి.

విస్తరంట. ద్వ. వి. —పై.—

విస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దవిస్తృతి; 2. విరివి: చూ, పేరాళము; 3: చూ, స్నేహము. 1; 4. పీఠము: చూ, సింహాసనము; అం. 5: చూ, గాయకదోషములు; 6: చూ, గుణములు.

విస్తరి. వై. వి.=విస్తార. రూ. విస్తర. విస్తరంట, అంట, ఆకు, కుట్టుడాకు, చేదర, పులియ-పుల్లియ-పుల్లె, పుల్లాకు: (సం).—అరరము, ఛదనము-ఛదము, దళము, పత్రపాత్రము, పత్రము, పర్ణము, పలాశము. తద్వ.—గ. అంటాకు, పులియ-పుల్లియ-పుల్లె, పుల్లాకు. (సం).—ఉచ్ఛిష్టపత్రము; ౨: తామరపాకు. ఇత్యాది.

విస్తరించు. సం.స.క్రి:ప్రపంచించు,ప్రస్తరించు

విస్తరిల్లు. సం. అ. క్రి. విరివిఁగాగు.

విస్తారము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి: చూ, పేరాళము: 2. బోదలేనిచెట్టు: చూ, వృక్షము; ఐ. 3. అధికము:చూ,పామ్పే. 2.

విస్తీర్ణము. సం. విశే. 1. విరివియైనది:(తె)వింగడము: చూ, సుగి. (3); అం. 2: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; 3: చూ, అవరోహివర్ణగతాలంకారములు; వా. విశే. 4: చూ, వైశాల్యము. 2.

విస్తు. దే. వి. పుస్తు: చూ, వాసన. 1.

విస్తృతము. సం. విశే: రూ-విస్పృతము, వితతము, తతము: చూ, విస్తీర్ణము. 1.

విస్ఫారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-విస్ఫారము, వింటిమోఁత: చూ, స్వరము. 2; విశే. 2. మిక్కిలి అధికమైనది: చూ, పేరాళము.

విస్ఫారితము. సం. విశే. 1. ప్రకాశమొందినది: చూ, శోభితము; 2. కదలింపఁబడినది: చూ, వేల్లితము. 2. [చూ, వహ్ని. 1.

విస్ఫులింగము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నికణము:

విస్ఫూర్జితము. సం. విశే. మిక్కిలి ప్రకాశమొందినది: చూ, శోభితము.

విస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం.పొక్కు, బొబ్బ: చూ, వ్రణము.

విస్మయము.సం.వి.అ.పుం.1.=విసుమానము: చూ, వింత. 1; 2. గర్వము: చూ, హంకారము; విశే. 3. ఆశ్చర్యకరమైనది: చూ, వింత. 1; అం. 4. (ఆశ్చర్యము): చూ, రసస్థాయీభావములు. [గతము: చూ, విస్మృతి.

విస్మరణము. సం. వి. అ. న. మఱపు, అంత

విస్మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, విస్మయము.1.

విస్మితుఁడు. సం. విశే. 1. ఆశ్చర్యము పొందినవాఁడు; అం. 2: చూ, దృష్టులు.

విస్మృతము. సం. విశే. విస్మృతినొందినది: అంతర్గతము.

విస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: ఉద్దానము, పరవశము, పారవశ్యము, వికారము, వికృతి, విక్రియ, విస్మరణము. (అవ్య) —అనో. (తె).—అన్ను-అన్నువు,ఒల్లఁబోక,కాడు, చొక్కు, తెరుపుమఱపు, నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు, నివ్వెఱపాటు, బరవసము-బరువసము, మరుపు-మఱపు-మఱుపు, మయిమఱపు-మెయిమఱపు-మైమఱపు, వితాకు, సొగపు, సొగసు, సొగయిక, సొలపు, సోలము. ("చూ, సోలము.") తద్వి:-మాఱురూపునకు: చూ, వికారము. 1-3.

విస్మృతినొందు.మి. అ. క్రి: పరవశమగు.(తె).-అన్నుకొను, ఎరగొను, తేలగిలఁబడు, తేలగిలు-తేలగిల్లు, తేలు, నివ్వెరపడు,సొగయు. ("చూ, సొగయు.")

విస్రంభము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విశ్వాసము; 2. వధము: చూ, హింస. 1; 3: చూ, స్నేహము. 1; 4. కేళీకలహము, నర్మకలహము: చూ, పోరము. 2 (యుద్ధము.); 5. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు. 1.

విస్రబ్ధము. సం. విణ. 1. నమ్మఁబడినది: చూ, విశ్వస్త. 2; 2. అణఁగినది: చూ, స్తబ్ధము.1; 3. శాంతినొందినది, శమితము: చూ, శాంతము. 3; క్రి. విణ, అ. న. 4. అత్యంతము: చూ, హెచ్చు. 3.

విస్రము. సం. విణ: చూ, ఆమగంధి.

విస్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జర: చూ, స్థావిరము.

విస్వరము. అం: చూ, గాయకదోషములు.

విస్వరుఁడు. సం. విణ. భేదపడిన కంఠస్వరము కలవాఁడు.

విస్సందు. అం: చూ, కాయమానములు.

విహంగన్యాయము. అం. ఒకానొకన్యాయము.

విహంగమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, విహంగిక.

విహంగమము. సం వి. అ. పుం. రూ-విహంగము-విహగము. పులుఁగు: చూ, పక్షి.- (ఇది 'వి' అనుపక్షి.)

విహంగము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2: చూ, బాణము. 1; విణ.3. ఎగురునది.

విహగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-విహంగమము.

విహగణము. సం. వి. అ. న: చూ, విహారము.

విహరించు. సం. అ. క్రి. పరిభ్రమించు, పరివర్తించు, ఘూర్ణిల్లు, భ్రమరించు, సంచరించు. (తె):—గుబ్బటిలు-గుబ్బటిల్లు, డిందుపడు, తిరుగు-తిరువు-తిర్గు, తిరుగుడుపడు, దిమ్మపట్టు, దిమ్మవడు, పరఁగు, మలయు. ("చూ, సంచరించు.")

విహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) విహారముచేయువాఁడు: విహారి.

విహసితము. సం. వి. అ. న. మృదుధ్వనిగలనవ్వు. (ఇది మధ్యమము.): చూ, హాస్యములు. (చూ, హాసము. 1.)

విహస్తుఁడు. సం. విణ. 1. నెమ్మదిలేని మనస్సుగలవాఁడు;2. చదువుకొన్నవాఁడు: చూ, సుధి.

విహాపితము. సం.వి.అ.న.ఈవి: చూ, స్పర్శము. 3.

విహాయము. సం. వి. అ.పుం. 1. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము.

విహాయసము. సం. వి. అ. పుం, న. రూ-విహాయస్సు. 1. —పై.—; పుం. 2: చూ, పక్షి.

విహాయస్సు. సం. వి. స్. పుం: చూ, రూ-విహాయసము. 1-2.

విహాయితము. సం. వి. అ. న: చూ, విహాపితము.

విహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేడుకగాఁదిరుగుట: చూ, సంచారము; 2. త్రిప్పుట: చూ, విభ్రమము. 1; 3. తోఁట: చూ, పశాను తోఁట (వనము. 2.); 4. బౌద్ధాలయము,-చైత్యము: చూ, సదనము. 1.

విహారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్): చూ, విహర్త.

విహితము. సం. విణ. విధింపఁబడినది: అప్రాకృతము, ఆదిష్టము.
విహృతము. అం. మాటాడఁదగిన కాలమందు సిగ్గుచే మాటాడకుండునట్టి స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము: చూ, శృంగారచేష్టలు.
విహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, విహారము. 1.
విహ్వలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=విలవిల. బాధపలని తపన: చూ, విలవిల. 2.
విహ్వలించు. సం. అ. క్రి. భయాదులచేత అవయవముల స్వాధీనము తప్పినవాఁడగు: (తె)- పెలుకుటు-పెల్కుటు, బెగ్గలించు-బెగ్గల్లు, క్రమ్ము, విరవిరవాఱు, విరవిరవోవు, విలవిలవోవు.
విహ్వలుఁడు. సం. విణ. విహ్వలతఁ బొందినవాఁడు.
విళంగాదిరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.
విళంగీలు. దే. వి. బ. 1. తిట్లు (అప్ర): చూ, శాపము. 1; వా. 2. హేళనతోఁ గూడిన మాటలు. [ప్రాణ లక్షణము.
విళంబము. అం. రూ-విలంబము: చూ, లయ
విళంబి. సం. వి. న్. పుం. 1. విలంబముచేయువాఁడు; అం. 2: చూ, సంవత్సరములు.

వీ

వీండ్రు. దే.స. ఇదమర్థక ప్రథమా బహువచనము.
వీఁక. దే. వి. 1. గర్వము. భో. 3, ఆ. 200. చూ, హంకారము; 2. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 3: చూ, విజృంభణము; 4: చూ, విధము. 1. రామా. 3, ఆ. 137; 5: చూ, శౌర్యము. భార. ద్రోణ. 1, ఆ. 200; 6. ఉన్నతి. శశాం. 2, ఆ. 61: చూ, సోగ; 7. యుద్ధమువలనఁ బాఱుట: య. 1, ఆ. 123: ఇఱుగుట, ఈగుట, ఓటమి-ఓటము-ఓటు-ఓటుపాటు, ఓడు, ఓల, ఓలచెంగవాలు, చెంగనలు-చెంగనాలు, తిరుగు, తిరుపు-తిర్గు, తీలుపాటు, పీలుపాటు, పొల్లతనము- పొల్లుఁదనము, బన్నము, విఱుగఁబాటు, విఱుగు-విఱుగుడు, విఱుపు. (సం).—అపజయము, పరాజయము. (విణ). (సం).—పరాస్తము; 8: చూ, వాచేగడము; 9. సామ్యము: చూ, సమానము. 2.
వీఁగియాడు. దే. అ. క్రి: చూ, సలించు.
వీఁగు. దే. వి. 1. మధ్యభాగము: కవును-కౌను, నడుకౌన-నడుమంతరము- నడుమంత్రము, నడుము-నడ్ము, నెన్నడుము, మఱుము, లేఁగౌను. (సం).—అవలగ్నము, మధ్యమము-మధ్యము, వలగ్నము, విలగ్నము. తద్వి.—౧: ఒంటి; ౨: లేఁగౌను; అ. క్రి. 2 చూ, సలించు; 3. అపజయపడు: చూ, వెనుదీయు; 4. యత్నించు: చూ, సమకట్టు. 2; 5: తొంగలించు, నిక్కు, నిగుడు-నివుడు, నిగుడుదెంచు, పొంగలించు- పొంగారు, మిటారించు.
వీఁడు దే స. ఈశబ్దమునకు మహదర్థక ప్రథమైకవచనరూపము. (ఈమనుష్యుఁడు.)
వీఁపు. 1. పుత్త, వెను-వెన్ను, వెనుకమేను. (సం).-పృష్ఠము. తద్వి.—౧. మృగముల వీఁపునకు.—(సం) పిచిండము; ౨. మధ్యభాగమునకు: (చూ, వీఁగు. 1); ౩. అపరభాగమునకు: (చూ, వెనుక. 1); అం. 2: చూ, తాడితాంగములు; 3: చూ, కళలుండుస్థలములు.
వీకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 2. ఏకాంతస్థలము: చూ, స్థానము. 1; 3 దుర్లభము: చూ, వెక్కసము. 3.
వీకాశుఁడు. సం. విణ.=వెక్కసి: చూ, వెక్కసి. 1.
వీకు. దే. వి. 1: చూ, వీఁక. 6; 2: చూ, వీఁక. 1. స్వా. 4, ఆ. 27; 3: చూ, వీఁక. 5.
వీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వీక్షణము.
వీక్షణము. సం. వి. అ. న: అవలోకనము, ఆదర్శ

నము, ఆదర్శము, ఆలోకనము, ఆలోకము, ఈక్ష, ఈక్షణము, గోవు, జామదగ్న్యి, జ్యోతి, ద, దర్శనము, దర్శము, దృక్కు, దృశ, దృష్టి, నిధ్యానము, నిబోధనము, నిరీక్షణము, నిరూపణము, నిర్వర్ణనము, ప్రేక్ష, ప్రేక్షణము, లక్షణము, లోకనము, వీక్ష, సూచన, స్వప్నము. (అన్య).-ఆజ్. (తె):—కంట, కనుకలి, కనుట, కనుఁబాటు, కన్ను, కానుపు-కాన్పు, చూట్కి- చూడ్కి- చూడికి, చూపు, నిగా, పొడ, పొడగానుపు- పొడగాన్పు. ("చూ, స్వప్నము. 3.") తద్వి — ౧. అరకంటిచూపునకు.—ఆకేకర; ౨. ఉగ్ర దృష్టికి -(తె) పారిచూపు; 3. ఎదురుచూచుటకు.-నిరీక్షణము, ప్రతీక్షణము; ౪. కడకంటి కొఱఁగిన చూపునకు.- (తె) గిల్లచూపు, మెల్ల, మెల్లచూపు; ౫. కుత్సితమైన చూపునకు.—కదీక్షణము; ౬. జ్ఞానదృష్టికి.— (తె) లోచూపు; ౭: (తె) తేరిచూపు; ౮. ప్రథమ దృష్టికి.-(తె) ఎలగోలచూపు, మొదటి చూపు; ౯. భేదదృష్టికి.- (తె) పారిచూపు; ౧౦. వంకర చూపునకు.-(తె) ఓరచూపు, వాలుచూపు; ౧౧. విశదపఱచి చూపుటకు – పరిదర్శనము; ౧౨. సన్నని చూపునకు.- వలజము. (తె).—సన్నచూపు; ౧3: సమదృష్టి; ౧౪: సమీక్షణము; ౧౫: సర్వదృష్టి, ఋూ. (తె).-పాముచూపు; ("చూ,స్వప్నము.3.")

వీక్షావిభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. చూపుయొక్క విలాసము.

వీక్షించు. సం. స. క్రి: అభిదర్శించు, అభివీక్షించు, అవలోకించు, ఆలక్షించు, ఆలోకించు, ఉద్వీక్షించు, దర్శించు, దృష్టించు, నిరీక్షించు, పరివీక్షించు, లక్షించు, సంవీక్షించు, సముద్వీక్షించు. (తె).-అడికొను, కను, కనుఁగొను- కన్గొను, కన్నువేయు, కవిచేయు, కవియు, కవిద్రుంగడించు, కాంచు-కాఁచు, చూచు, తిలకించు, దరిసించు, నిగుడు, పొడగను, పొడగాంచు, పొడచూచు, మొగపడు. ("చూ, సముద్వీక్షించు.") తద్వి -౧: ప్రతీక్షించు, లక్షించు. (తె) -అఱయు, ఎదురుచూచు, కనిపెట్టు-కనుపెట్టు, కాఁచు, చూపెట్టు, తలపడు, పాటించు, వేచు; ౨: కటాక్షించు. (తె).- కేకరించు, కడకంటఁజూచు, కడకంటిచూపుఁజూచు; 3: ఆలోకించు, విలోకించు, ౪: (తె).- పులపాడుచు-పుల్పొడుచు; ౫: రూపించు; ౬: చేక్రుంగఁజూచు, పాఱవచూచు, పాఱఁజూచు. ("చూ, సముద్వీక్షించు.")

వీక్షితము. సం. విణ. చూడఁబడినది: దృష్టము, గోచరము: చూ, స్పష్టము.

వీక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; విణ. 2. చూడఁదగినది: దర్శనీయము, దృశ్యము, ప్రేక్షణీయము: చూ, స్పష్టము; 3. ఆశ్చర్యకరమైనది: చూ, వింత. 1.

వీఘానస. సం. వి. అ. స్త్రీ. యజ్ఞమునందు పిండివేఁచేగిన్నె: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6.) [వానప్రస్థము. 3.

వీఘానసము. అం. వానప్రస్థభేదము: చూ,

వీచయనము. సం. వి. అ. న. వెదకుట: చూ, సమీక్షణము. 2.

వీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: ఉత్కలిక, ఊర్మి-ఊర్మిక, జలకరంకము, జలలత, తరంగము, థ, భంగము. (తె):—అక్కలి, అల, కడలు, కర, కరండము-కరడము, కరడు, తరఁగ, తఱి, తెర, తొలఁకు, వాఁగులు. తద్వి.— ౧. చిన్నఅలకు.— తవాయి, తళ్లు, పెంటి కరడు; ౨. పెద్దఅలకు.—అర్గళము, ఉల్లోలము, ఊర్మి, కల్లోలము. (తె). — పెద్దయల, కడలు, దొరగడము, నెత్తఱులు, పోతుకరడు; (విణ): ఉత్తరంగము. ("చూ,

సముద్రము"); ఇ, పుం, స్త్రీ. 2. ఆవర్త కాలము; 3: చూ, స్వల్పము; 4. సుఖము: చూ, సంతోషము; 5. ముంగురులయుంగరములు; 6. పంక్తి: చూ, శ్రేణి. 1; 7. వరకము: చూ, సంహారము. 2 (వరకములు); 8. చలనము: చూ, స్ఫారము.1 (లోలము.1.)

వీచిమాలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సముద్రము.

వీచే. దే. స. క్రి. 1. ఉచ్చాటనము చేయు. ఆం, భా. తృ. 116: చూ, వెళ్ళగొట్టు; 2. అ. క్రి, స. క్రి.=వీజ: గాలివిసురు: చూ, విసరు.6. స్వా. 5, ఆ. 71.

వీచోపులు. దే. వి. (వీచే+చోపులు) వింజామరలు. స్వా. 5, ఆ. 71: చూ, సురటి.

వీజనము. సం. వి. అ.న.విసనకఱ్ఱ: చూ, సురటి.

వీటటటము. దే. విణ.=వ్యత్యాసము: చూ,రూ-విటతటము.

వీటతాటనము. దే. విణ.—పై.—

వీటతాటము. దే. విణ.—పై.—

వీటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.1.=వీడ్యము-వీడెము-విడియము-వీడియము: చూ, విడెము; దే. వి. (1) కొల్ల: చూ, లూటీ. 4. (చూ, యుద్ధము. 4.)

వీటిఁబుచ్చు. దే. ప్రే. వీటిఁబోవఁజేయు.

వీటిఁబోవు. దే. అ. క్రి. 1. (హరి. ఉ. 7, ఆ. 105): ఆగడుపడు, అడికపడు, అఱడిపడు, అఱడిపెట్టు, అఱడిపోవు- అఱడివోవు, తిట్టుపడు, దూఱుపడు. (మి).—నిందింపఁబడు; 2. నష్టమగు. భాగ. 1, స్కం. 423: చూ, నురుగు. 1; 3: చూ, వ్యర్థమగు.

వీటిక, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=వీడ్యము-వీడెము-విడియము-వీడియము-విడెము: చూ, వీటి.1; దే. వి. (1). శరీరమునుపగుల్చు రోగము. చూ, సీతము. 1.

వీటికా-పేటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తాంబూలభాని: చూ, హాసపము. 1. (వక్కలాకులతిత్తి అని యు) [వంశవృత్తి.

వీటివాఁడు. దే. వి. ఒకానొకదొమ్మరి: చూ,

వీడియము. వై. వి=చూ,వీటిక. 1. తద్వి.—పోఁకపొడి.

వీడు. దే. వి. 1. పురము. వసు. 6, ఆ.37: చూ, దేశము; 2. కట్నము. వసు. 6. ఆ.37: చూ, నూడిద; 3. దండువిడిసినచోటు. పా. 2, ఆ.37: చూ, స్కంధావారము. 1; 4. దండు: చూ, సేన. 1; 5. ఆపమిత్యకము: చూ, వినిమయము; 6. పథికజనసమూహము: చూ, సమూహము; 7. దొమ్మరవాండ్రగుంపు: చూ, సమూహము; అ. క్రి. 8. భేదమగు: చూ, వేఱుపడు; 9. వదలు: చూ,సడలు. 6; 10: చూ, వికసమగు; 11: చూ, వర్ధిల్లు; స. క్రి. 12: చూ, విసర్జించే, అం. ప్రే. 13. వీడఁజేయు.

వీడుకొను. దే. స. క్రి. రూ-వీడ్కొను. 1.పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొని వదలు. శై. 1, ఆ. 104: చూ,సడలు.6; 2.వదలు: చూ, సడలు.6.

వీడుకొలుపు. దే. ప్రే. రూ-వీడ్కొలుపు.

వీడుకోలు. దే. వి. రూ-వీడ్కోలు. 1: చూ, విమోచనము. ఉ, హరి. 3, ఆ. 147; 2. పోవననుజ్ఞ. (సం).—ఆమంత్రణము; 3: చూ, సావు. భో. 4, ఆ. 54.

వీడుచే. దే. ప్రే. వీడఁజేయు: చూ,రూ-విడుచే.

వీడుజోడాడు. ద్వ. అ. క్రి. మాఱుపాటుపొందు. ఉ, హరి. 4, ఆ. 213.

వీడుజోడు. ద్వ. విణ: చూ, రూ-విజ్జోడు.

వీడుపట్టు. దే. వి. 1. శిబిరము: చూ, స్కంధావారము. 1; 2: చూ,విడిది. 2; 3: ఆటపట్టు, నట్టు, వెల్లవు, పట్టు, బిడారము- బిడారు, మనికి-మన్కి, మనుకువ, విడిముట్టు- (పర్య)-వాసస్థానము. ("చూ, సదనము-1."),

వీడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-వీడువడు-వీడ్వడు. 1. భేదపడు: చూ, వేఱుపడు; 2. మాఱుపడు-మార్పడు: చూ, వేఱుపడు; 3: చూ, సంభ్రమించు.

వీడువడు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.—

వీడెము. వై. వి.= :చూ, రూ-విడెము.

వీడ్కొను. దే. స. క్రి: చూ,రూ- వీడుకొను. ఉ,హరి. 4, ఆ. 171; రామా. 5, ఆ. 220.

వీడ్కొలుపు. దే. ప్రే: చూ,రూ-వీడుకొలుపు. కళా. 2, ఆ. 20.

వీడ్కోలు. దే. వి: చూ, రూ_వీడుకోలు. (పోవ ననుజ్ఞకు -లక్ష్మీ. 2, ఆ. 43)

వీడ్పాటు. ద్వ. వి: చూ, రూ-వీడుపాటు. కళా. 3, ఆ. 246.

వీడ్యము. వై. వి = :చూ, రూ-విడెము.

వీడ్వడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ. రూ—వీడుపడు. (మాఱుపడుటకు.-భో.5, ఆ. 249; భేదపడుటకు—విక్ర. 4, ఆ. 198)

వీణ. సం. వి అ. స్త్రీ.=వీణియ-వీణె-వీనియ-వీనె. (స్వరము దీనియందుఁబుట్టును) 1:ఆలాపిని, కంఠకూణిక, కంఠగుళిక,ఘోషవతి, చండాలిక, వల్లకి, విపంచి, సువహ. (తె).—దండియ-దండె, వీణియ-వీణె-వీనియ-వీనె. (చూ, స్వరము. ౨.); తద్విశేషములు.—౧. నారదునివీణ (నూఱుతంతులవీణ):-మహతి; ౨. సరస్వతివీణ:-కచ్ఛపి, కేళికల;3: దైవీవీణ(మనుష్యగాత్రము;) ౪. విశ్వావసునివీణ:-బృహతి; ౫: ముఖవీణ. (తె) మొగవీణె; ౬. చిన్నముఖవీణకు: (తె). మోరుచెంగు-మోర్చింగు; ౭: పినాకిని; ౮. ఏడుతంతులవీణ:_పరివాదిని, సప్త; ౯: అష్ట; ౧౦: ఏకాదశి; ౧౧: త్రియోదశి; ౧౨: చతుర్దశి; ౧౩: మహతి (చూ, వీణ.౧); ౧౪: కండోలవీణ,కండోలి, కటోలవీణ, కిన్నర-కిన్నరి, చండాలవల్లకి, చాండాలిక, దండిక, సిద్ధకిన్నర. (తె).—కిన్నెర, మాలవీణె, సారంగి, సిద్ధకిన్నెర; ౧౫: కలావతి_కళావతి-తుంబుర.(తె). తంబుర-తంబురా-తంబుఱ-తంబుఱా, దండియ-దండె; ౧౬: కవిలాసిక; ౧౭: ఔదుంబరము; ౧౮: క్రౌంచ; ౧౯: ఆనకము, ఆహతము, కపచము, గుంజ, తమటము-తమ్మటము, పటహము, పూర్ణానకము. (తె).—తప్పట-తప్పెట. కనకతప్పెట, డప్పు, తమటము; ౨౦: (తె) చేతముకు; ౨౧: తూర్యగంజ, తూర్యము, ద్రగడము; ౨౨: ఖంజరి; ౨౩: ఘంట. (తె):గంట; ౨౪: ఘర్ఘరము, ఘుర్ఘురి-ఘుఘ్ఘురి, ఘుర్ఘరిక; ౨౫: కాదంబరము; ౨౬: రౌంధము, వీరణము. (తె).-వీరాణము, రంబు, రుంజే, డంగురము; ౨౭: ఆహికము, దుందుభి, నాంది, భేరి, సుషిరము. (తె) బేరి, (చూ, స్వరము 2.); ౨౮: అనేకహస్తము, వీరమర్దలము-వీరమర్దళము. (తె).—మద్దల-మద్దెల; ౨౯: అంక్యము; ౩౦: ఆలింగ్యము; ౩౧: ఊర్ధ్వకము; ౩౨: ఆతోద్యము; ౩౩: మృదంగము; ౩౪: ఖపురము; ౩౫: మడ్డువు; ౩౬: కలాహకము, కాకతుండము, కహల-కాహళ-కాహళము-కాహలము, కాహక, కాహళి_కాహళిక, కుహణము, కుహళి, కూణిక, కోహళము, ఖరముఖము, గభీరిక. (తె).—కాళియ-కాళె, కొమ్ము, కొమ్ముబూర, గవురు-గౌరు, నఫిరి, బాకా, బూర, బూరగొమ్ము; ౩౭: ఢోలము. (తె).-డోలా-డోలు; ౩౮: (తె) తిపిరికిన్నెర; ౩౯:(తె) తిరుచిన్నము,సన్నగాళె;౪౦:కుడుపము; ౪౧: కోణము; ౪౨: గంధతూర్యము; ౪౩: డిండిమము. (తె).—రాయిడిగిడిగిడి, డమామి, డమాయి, డమారము-డమ్మారము, డవిణ; ౪౪: కాంస్యము, ఝల్లరి, డ, డమా

రుకము, డమరువు, పణవము, హుడుక్క-హుడుక్కము, సూత్రకోణకము. (తె) — ఉడుక-ఉడుక్క-హుడుక- హుడుకు, డమరుగము, డుక్క, డుబుడక్క-డుబుడక్క, బుడిబుడుక్క-బుడుబుడుక్క, పంబ; ౪౫: చర్మవాద్యములులోనగునవి:— గంధతూర్యము; చూచికము; తద్వి.-(తె). ఉరుమ; కడవతీటు-కడువతీటు; కయిజుడి-కైముడి; కవడె-కవిడె; కరిడి; గిడిగి, గిడిబిడి, గిడియ; గుమ్మెట-గుమ్మెత; చేక్క; తుడుము; నరగ-నరగజేము; బీకము; మోళ్లు; ౪౬: జేగంటలోనగునవి:-కరటము; ఘనము; జయఘంట; ఘుర్ఝరము; కాంస్యతాళము.తద్వి.—ఘూ. (తె) గంట; లట్వా. (తె) చిటిక; చిటితాళము-చిరితాళము, లట్టువ; చెంగు; జేగంట; పిడిగంట; లట్టువ; గిరిగిటలు-గిర్గిటులు; కైతాళము, తాళము, మయ్యంకి; ౪౭: చుల్లి; ౪౮: రాగాలపెట్టె, హార్మోనియము; ౪౯. రాగాలపెట్టె (గ్రామఫోను);౫౦: ఆనద్ధము. (తె). తోలువాయిదము. (చూ, స్వరము. 2.); ౫౧: నాగస్వరము. (తె).— నాగసరము-నాగసారము, మంగళకోళ్ళు, సన్నాయి; ౫౨: నపీరు. (చూ, స్వరము. 2); ౫౩: పుటభేదము. (చూ, స్వరము. 2); ౫౪: ప్రియవాదిక; ౫౫: గుంజ. (తె) సితారు; ౫౬: మురళి, వంశము, వంశి, వేణువు. (తె).—తూఁత కొమ్ము, పిల్లగ్రోలు, పిల్లనగ్రోలు — పిల్లఁగ్రోవి — పిల్లనఁగ్రోవి, మైలకోవి, వాసిగ్రోలు-వాసెగ్రోలు, వాసియ-వాసె;౫౭: కమఠము, కరటము, కుడుపము, కాహళి, గోముఖము, సర్జరసము. (చూ, స్వరము. 2);౫౮: (తె) జీనుఁగ్రోవి, నాగసరము- నాగసారము, బుఱ్ఱ, మగిడి, మవురి-మౌరి, సన్నాయి; ౫౯: (తె) జిమిడిక-జమలిక-జమళిక-జమళిగ; ౬౦: క్రోళతాలము, క్రోళధ్వని, ఖపురము, ఘటి, ఢ, ఢక్క, యశఃపటము, విజయఢక్క, విజయ మర్దలము. (తె).—డంక-డంకా-డక్క-డక్కి-డక్కీ, దవిణ-డవిణ; ౬౧. నిస్సాణము-నిస్సానము. (తె)నిస్సహాణము; ౬౨ వాద్యముఖము:- పుష్కరము; ౬౩. వీణాగ్రము:-(తె) మేరువ; ౬౪. వీణాగ్రశలాటువు. (తె).—గుబ్బకాయ; ౬౫. వీణసర్వాంగము:—కోలంబకము; ౬౬. వీణలోగలుగు వాద్యమునకు.-వాద్యము, ఢ. (తె).— వాద్దిము, వాయిదము, వాపు, వాయింపు;౬౭.ఆవు మెడ గంటకు-(తె): లోడుగు; ౬౮: కోణము, దంతము. (తె).—కోడుపు; ౬౯.నాగసారములోవగు వాద్యములజేత. (తె).—మేళము; ౭౦: అహికము, సుషిరము. (తె).—తార, బూరగ, సింగినాదము. (చూ, స్వరము. 2.); ౭౧: (చూ, రేడియో); ౭౨: (చూ, వీణాదండము); ౭౩: (చూ, వీణానుబంధము.); ౭౪. రుద్రవీణ.("ఉదా.—రుద్రవీణకు ౧౨ యిండ్లుకలవు. ఈ యిండ్లలో శుద్ధ స్వరములేదు. తారకషడ్జము ౧ కూడాచేరి ౧౩ అయ్యెను. మిశ్రస్వరములు ౪ కూడాచేరి ౧౨ స్వరములయ్యెను. తక్కిన మిశ్రస్వరములు ౪ ఉన్నవి. అవి యీ ౧౨ యిండ్లలోనే పలుకుచుండుటచేత వాటికి ఇండ్లు వేఱుగ నుండనక్కరలేదు.

రుద్రవీణ :—

శు। రి।	చ।రి శు।గా	ష।రి సా।గా	అం। గాం।	శు। మ।	ప్ర మ।

పం	శు। దై।	చ।దై శు।ని	ష।దై కై।ని	కా।ని	తారక షడ్జము

ఈ ప్రకారము రుద్రవీణలో ౧౨ ఇండ్ల

లోనే ౧౬ స్వరములు పలుకుచున్నవి. ఆధారశ్రుతిలోనే మందరషడ్జము పలుకుచున్నది. గనుక దానికి యిల్లుపనిలేదు"); ౭౫. అచ్యుతరాయవీణ. "ఉదా.— రుద్రవీణకం టెస్థాయీలు హెచ్చుగా పలికించేవలెనని అచ్యుతరాయలువారు వీణలో ౨౪ యిండ్లు పెట్టించి షడ్జమతంత్రిలో ౨ స్థాయీలును కడమతంత్రులలో కడమ మూడవదగు మందరస్థాయి పలుకునట్లు ఏర్పఱచియున్నారు. ఎట్లనఁగా ఆధారశ్రుతిలోనే మందరషడ్జము పలుకుచున్నది గనుక మెట్టుపనిలేదు.

అచ్యుతరాయవీణ:—

శు।	చ। రి	సా॥గా	అం	శు	ప్రి
రి।	శు।గా।	ప। రి	గాం	మ	మ

పం	శు	చ. దై	సా. దై	కా। ని	తారక
	దై	శు. ని	కై. ని		షడ్జము

పైస్థాయి:—

శు	చ।రి శు	షు-రిసా	అం	శు	ప్రి
రి	గాం	గాం	గాం	మ	మ

పం	శు	చ—దై	సా—దై	కా।	తారక
	దై	శు. ని	కై॥ని	ని।	షడ్జము

సారణితంత్రి రెండవస్థాయి యైన తారక షడ్జము మెట్టునుంచి క్రిందు వీణమేరువు వఱకు ౧౨ మెట్లుంచితే కడమతారకస్థాయి పలుకుచున్నది. సందు తక్కువయగుటవల్లను అత్యుచ్చముగాఁబలుకు స్థాయి యొకటచే గాత్రము చేరని హేతువువలనను, వాయించుటకు వీలులేక మొదటి మందరస్థాయి యితరతంతులు మెట్లుమీఁదుగాఁ బట్టి చూపుచున్నారు. ఈయచ్యుతరాయవీణ మేళగించుక్రమము, వీణక్రిందిమేరువునుండి పైమేలువు వఱకు తాడు కొలత్తయెత్తి యీ తాడిటిలోనిన్ని యిన్నిభాగములలో ౨౪ మెట్లుంచితే ఒకసారిణి తంత్రిలోనే ౨ స్థాయీలుపలుకుచున్నవి." ఇత్యాది. (మిగతవానికి "చూ, స్వరము. 2."); 2. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; అం. 3: చూ, ప్రణవనాదములు.

వీణకరివె. వా. వి: చూ, వీణాదండము.

వీణము. దే. వి. రూ—వీణాము. సన్నబట్ట: చూ, వస్త్రము.

వీణాఖ్యము. అం: చూ, తంత్రములు.

వీణాదండము. సం. వి. అ. పుం: కకుభము, కార, ప్రసేవకము, ప్రసేవము. (తె).— ఒళగు-ఒళవు, సొళవు, కరిద, కరివె, వీణకరివె (చూ, వీణ. ౭౨.)

వీణాదులుతతములు. అం: చూ, వాద్యములు.

వీణానుబంధము. సం. వి. అ. పుం: ఉపనాహము, నిబంధనము. (తె) బిరడ. (చూ, వీణ. ౭3.)

వీణాము. దే. వి. 1: చూ, రూ-వీణము. జై. 3, ఆ. 11; 2: చూ, నిచోళము. 1.

వీణారచనము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మొదటిచరణమున త, జ, న, స గురువును, రెండవచరణమున త, జ,న, భ,గగమును, మూఁడవ చరణమున త, జ, న, భ, సగణమును, నాలుగవచరణమున భ, జ, న, జ, న గురువును గలిగి మొదటి మూఁడుచరణముల పదింటను, నాల్గవ చరణమున పదునొకొండవ యింటను యతిగలది")

వీణావాదనకౌశలము. అం: చూ, సుగుణములు.

వీణావాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వీణవాయించువాఁడు: వైణికుఁడు.

వీణియ. దే. వి. 1. కస్తూరి మృగమునియొక్క కస్తూరియుండెడి బొడ్డుకాయ: రూ-వీణె; వై. వి. 2.—వీణా. రూ-వీణె: చూ, వీణాకళా. 5, ఆ. 215.

-షట్పద, సతి, సమగీతి, సమసీసము, సమాని, సరసిజము ౧, సరసిజము ౨, సరసాంక వృత్తము, సర్వతోభద్రబంధము, సర్వతః ప్రాస సీసము, సర్వలఘుసీసము, సార్ధవృత్తము, సారిణి, సింహరేఖ, సీసము, సుందరి, సుకాంతి, సుకేసరము, సుగంధి, సుమంగలి, సుముఖి, సురలత, సువాల, స్రగ్ధర, స్రగ్విణి, స్త్రీ, స్వాగతము, హంసమాల, హంసరుతము, హయప్రచారము, హారనర్తనము, హరిగతి, హరిణగతి, హరిణి, హాలముఖి. ఇత్యాది ("చూ, శబ్దాలంకారములు, హేతువు 2."); సం. వి. అ. న. 2. నడత: చూ, సమయము. 2; 3. జీవనము: చూ, స్థితి. 5; పుం 4: (చూ, తాఁబేలు), జలగుల్మము జలబిల్వము, పంచగూఢము, పంచాంగము, పీవరము, పీరకము, శమ్; విణ. 5 = వట్రి- వట్రిన- వట్రువ: కుండలము, నిస్తలము, పరిమండలము, వర్తులము, వలయము, వృత్తము. (తె).- ఉంట- ఉండ- ఉండ్రము, గుండ్రము, గుడుసు, బంతువు, బవిరి-బవిరి, బిల్ల, బొండు, వట్రి-వట్రిన- వట్రువ, సై: కద్వి.- ౧: (చూ, బింబము.); ౨: (చూ, మాత్రి (1).): 3 వృత్తాంశము నకు.-మాత్రి: ౪: చూ, పఅదగుడి; 6. కొంచెము గట్టియైనది: చూ, వృత్తము. 10; తద్వ.-గట్టిదనమునకు.-ములుచేఁగనము(చూ, జెడిదము.5.); 7. కడచినది: ఉల్లంఘితము, భూతము; 8. చేచ్చినది: చూ, సమాప్తము.2; 9. (గుండ్రవలె) వట్రువయైనది: చూ, వృత్తము.5; 10. మిక్కిలిగట్టిది:- వ్యాయతము: చూ, జెడిదము. 5; 11. మట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము. 2; పా. 12: (చూ, వృత్తము. 5.) (ఇందలి శాస్త్రపరిభాషాపదములు:- విక్షేపవృత్తము, పరివృత్తము, మహావృత్తము, అంతర్వృత్తము, నవబిందువృత్తము, అర్ధవృత్తము.) ఇత్యాది. [జాతులు. 5-౧౪ పంక్తి.

వృత్తములు. అం. 1: చూ, వృత్తము.1; 2: చూ, వృత్తముక్తకము. సం. వి అ. న. వట్రువయాస్త్ర*: చూ, హరిత (చూ, ముక్తకము, తృణము.1.)

వృత్తసంఖ్య. అం: చూ, షట్ప్రత్యయములు. ("ఈఛందంబునందిన్ని వృత్తములు పుట్టెవనుట. ఎన్నవఛందంబున కనుగుదురో అన్ని గురువులక్షము గావిడి వానిక్రింద ౧-౨-౪-౮ ఇట్లు రెట్టించిచే వచ్చి తుది సంఖ్యను రెట్టించేఁగా వృత్తసంఖ్య వచ్చును")

వృత్తాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. వర్తమానము: చూ, సమాచారము. 2; 2. కథ: చూ, సమాచారము. 2; 3 అంతయు: చూ, సర్వము; 4 ఏకాంతము: చూ, సైగ. 2 (రహస్యము); 5. ప్రక్రియ: చూ, వ్యాపారము. 1; 6. ప్రస్తావము: చూ, శంసనము.1; 7: ఉదాహరణము, ఉదాహరము- ఉదాహారము, ఉపన్యాసము, ఉపపత్తి, ఉపోద్ఘాతము, దృష్టాంతము, నిదర్శనము, ప్రామాణ్యము, వాఙ్ముఖము. (అవ్య).-అథ, అథో. (తె).-కరి, గుత్తి, చాటువ, తెలివిడి, తేలుగడ.

వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వడవడిక: చూ, సమయము. 2; 2 జీవనోపాయము: చూ, స్థితి. 5. (ఇతిచతుర్విధము:-కృషి, పాశుపాల్యము, వాణిజ్యము, సేవ); 3. వివరణగ్రంథము. : చూ, కావ్యస్వరూపము; అం. 4. అభిధాది:-అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన (చూ, అభిధ.): చూ, వృత్తులు; 5. కైశిక్యాది: చూ, వృత్తులు.

వృత్తిమంతము. అం: చూ, శస్త్రములు.

వృత్తులు. అం. 1: భారతి, సాత్వతి, కైశికి, ఆరభటి. (౪). వీనివివరము లాయాపదములకడఁ జూడదగలయును.); 2. మనుజ వృత్తులు:- (చూ, వృత్తి. 2.)

వృత్యనుప్రాసము. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("ఒకటి రెండు మూఁడు మొదలగు వక్షర ములు సంఖ్యానియమములేకుండఁ దిరిగి తిరిగి వచ్చేట. అనఁగా కడదాఁకనొకే యక్షరము వచ్చేట. ఉదా.—నందనందన వందనమిందు వదన." "అఖండ భూమండల ప్రచండ రిపు ప్రకాండ వరకుండల." ధర్మజరాజ నూయ ము): చూ, శబ్దాలంకారము (హేతువు. 2.)

వృత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీఁకటి: చూ, శ్యామిక. 1; 2. కొండ: చూ, హిమాల యము(పర్వతము); [చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వృత్రహాఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు:

వృత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శత్రువు; 2. అహి: చూ, సురారి (రాక్ష సుఁడు. 1.)

వృథ. సం. అవ్య.=విత–వితా. వృథాశబ్దమునకు తెనుఁగున హ్రస్వముగావచ్చిన రూపము: చూ, వ్యర్థము. [స్వా. 4, ఆ. 87.

వృథా. సం. అవ్య.=విత-వితా.—పై.—

వృథావృథా. సం. అవ్య.వితావిత. మిక్కిలి వ్యర్థము: చూ, వ్యర్థము.

వృద్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ: పలిక్ని. (తె).—పెరుఁగు-పెర్గు-పెరువు-పెర్వు, ముదియుది-ముద్ది, ఎనుబదియేండ్లకు పైఁబడిన ముసలిది: చూ, స్త్రీ. [చూ, వాయసము.

వృద్ధకాకము. సం. వి. అ. పుం. మాలకాకి:

వృద్ధకుమారవరన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

వృద్ధతరుణీన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

వృద్ధదారకము. సం. వి. అ. పుం. బొద్ది*: చూ, శ్యామము. 7.

వృద్ధదారుకము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

వృద్ధదారువు. సం. వి. ఉ. పుం.—పై.—

వృద్ధము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, తాళ్ళవు; విం. 2. వృద్ధిఁబొందినది: ఏధితము, జర రము, జరఠము. ప్రవృద్ధము, ప్రౌఢము, (తె).—పెరుఁగు-పెర్గు-పెరువు, పెర్వు, పుటపుటన, ముదురు, ముది. తక్వి.—ముది సినది..(తె)డొక్కు..("చూ.స్థావిరము.1.")

వృద్ధవారకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వృద్ధదారకము *.

వృద్ధవేశ్యాన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

వృద్ధశ్రవుఁడు.సం.వి.స్.పుం:చూ,నృత్రహుఁడు.

వృద్ధి.సం.వి.ఇ.స్త్రీ. 1.అభివృద్ధి:చూ,హెచ్చు.2; 2: చూ, సమృద్ధి; 3. అభ్యుదయము: చూ, శుభోదయము; 4.=వడ్డి. ఉషి, కల-కళ, కలాంతరము, లాభము. (తె). తేమా నము, పాయిదా, బోద్రి, వడ్డి-వడ్డీ; (ఇది చతుర్విధము. ౧. రోజువారీ వడ్డీకి.-కాయిక, సాంకాలిక; ౨. నెలవడ్డీకి.—కాలిక—కాళిక; 3. అడిగినప్పుడిచ్చెడు వడ్డీకి.-కారిత. (తె). ఒడఁబాటువడ్డి; ౪.వడ్డీకి వడ్డి.-చక్రవృద్ధి); 5.గుణకారము: చూ,హెచ్చవేఁత; 6.కంఠి: చూ, దద్రువు; 7. శమ్, బుద్ధి*: చూ, రాజార్హము. 1-3; అం. 8: చూ, యోగ ములు; 9: చూ, ఉదయుత్రయము; 10: చూ, వర్గములు. 2. [బదాయించే.

వృద్ధిచేయు. మి. స. క్రి: వృద్ధియగు. (తె).—

వృద్ధిజీవనము. సం. వి. అ. న: అర్థప్రయోగము, కుత్సీరము, కుషీదము- కుసీదము, వృద్ధిజీవిక. (తె).-వడ్డిబ్రతుకు.

వృద్ధిజీవిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. —పై.—

వృద్ధియగు. మి. స. క్రి: చూ, వృద్ధిచేయు.

వృద్ధు. సం. విం. రూ-వృద్ధుఁడు. 1. ఎనుబది యేండ్లకు పైఁబడిన ముసలివాఁడు:చూ,స్థవిఁ రుఁడు; 2. తెలిసినవాఁడు: చూ, సుధి.

వృద్ధుఁడు. సం. విం.—పై.— [వృద్ధు. (8)

వృద్ధులు. అం: జ్ఞానవృద్ధు, తపోవృద్ధు, వయో

వృధ్యాజీవి. సం. విం: చూ, వార్ధుషికుఁడు.

వృధ్వాజీవుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ-వృధ్వాజీవి.
వృశ్చికకుట్టితము. అం: చూ, కరణములు.
వృశ్చికచోరన్యాయము. అం. దొంగవానిఁ దేలుఁగుట్టినట్టిరీతి.
వృశ్చికము. సం. వి. అ. పుం. 1: అలి-అళి-ఆళి, కర్కోటకము, కాలిక, కుశీలము, ఖర్జూరము, దుగ్రిణము- దుగ్రిణి-దూగ్రిణము-ద్రోగ్రిణము, వృధాకువు, వలీనము, వస్కవాటిక, విషపుచ్ఛము.(తె). — తేలు, పొట్టియు, వలపురుగు. (అళివి=అఁడుతేలు). తద్వి.— ౧. అళి, దూగ్రిణము—ద్రోగ్రిణము. (తె). అకుతేలు-ఎఱ్ఱతేలు; ౨. తేళ్ల పుట్టువు.— రుషి; 3. నల్లని పెద్ద తేలువకు:-షడ్బిందువు. (తె). పుట్టతేలు, మండగబ్బ- ముండగ్రబ్బ; ౪: వృశ్చికము. (తె):—ఇమపతేలు, ఎనుపతేలు, నల్లతేలు; ౫. తేలుకొండిముల్లువకు.- (చూ, అలము. 2.); 2: అలము—ఆలము- అళము, అహిదంష్ట్రి, ఉష్ట్రిఘ్నుము, కర్కశ, కాకోలి-విశల్య, వృశ్చికాలి, శూకము. (తె). — తేలుకొండి, తేలుమణి, తేలుమొన*; 3. వృశ్చికరాశి: చూ, రాసులు. 4. కందురీఁగ: చూ, సరఘ. (మక్షిక. ౭.); 5. గొంగళిపురుగు: చూ, శూకకీటము,6. తెల్లగలిజేరు*: చూ,శోథఘ్ని.
వృశ్చికరాశి. అం: చూ, వృశ్చికము. 3.
వృశ్చికరేచితము. అం: చూ, కరణములు.
వృశ్చికవానరన్యాయము. అం. అసలేకోఁతి. అందుపైఁ దేలుకుట్టిన వికారచేష్టలు మఱికొన్ని యెక్కువచేయునను రీతి.
వృశ్చికవిమాషకన్యాయము. అం. హాస్యగానికిఁ దేలుఁగుట్టినయెడల నదియును హాస్యమే యనుకొందురను రీతి.
వృశ్చికాలి. సం. వి. ఇ.పుం: చూ, వృశ్చికము. 2.
వృశ్చికాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. —పై. —
వృశ్చీవము. సం. వి. అ. న: పునర్నవకువు, వృశ్చీవము, ముల్లాకుటాయి: చూ, వృష్టాదనము. 1. (ఇందుల విశేషములకు: చూ, వృష్టాదనము. 1.)
వృష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. ఎలుకజీడి*: చూ, స్ఫోటకోఫ; 2. దురదగొండి*: చూ, శూకశింబి; 3. పిన్నసీలి*: చూ, రంజని; అం. 4: చూ, సంవత్సరములు (వృషసంవత్సరము అని కొందఱు.) [చూ, శ్వసనము. 3.
వృషగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గాడిదగడపర*:
వృషణము. సం. వి. అ. పుం: అండకము, అండకోశము, అండము, అండసీమ, కోశకము-కోశము—కోషము, ఫలకోశము, బీజము, ముష్కము.(తె): పిచ్చె—పిమ్మె-పిచ్చె, బీరిజము, వట్ట, వట్టకాయ. (తద్వి.-: చూ, వట్టవాఁపు.)
వృషణశ్వము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునిగుఱ్ఱము: చూ, హయము.
వృషదంశకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వృషదంశకము: చూ, మార్జాలము.
వృషధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం.: చూ, శివుఁడు.
వృషభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రాక్షము*: చూ, శృంగి. 7.
వృషభక్రీడితము. అం: చూ, కరణములు.
వృషభగతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నవవిధరగడలలో నొకటి. ఇరువది యొనిమిది మాత్రలు గలిగి పదునేనవ మాత్రయే యతిగాగల వృత్తము: చూ, రగడ.")
వృషభజాతి. అం: చూ, అంతరజాతిక్రియము.
వృషభధ్వజుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ, శివుఁడు.
వృషభము. సం. వి. అ. పుం.=బసవన్న. 1: మూ-వృషము-ఋషభము, అక్షధూర్తిలము, అనడ్వాహము, అపహాంలిహము- అవహాంలిహము, ఉక్షము, ఉదర్థి, ఋషభము, కంబళి, కకుద్మంతము, గంధమైథునము, గవరాజము, గోనాథుఁడు, గోవు, గోవృషము, నంది,

పుంగవము, బలీవర్దము, భద్రము, వహతి, వహతువు, వాహము, విషాణి, వృషము, శాంకరము, శాక్కరము, శిఖి, సౌరభము, సౌరభేయము. (తె).–ఆఁబోతు, అలపోతు, ఆలపోఁతు, ఎద్దు, గడిపోతు, గిత్త, గిబ్బ, గోణి, గోద, పోతు, బసవఁడు–బసవన–బసవన్న, ముడిగిబ్బ. తద్విశేషములు.– ౧. అచ్చుపెద్దునకు: ఇందురఁము, ఇట్వరము, ఇద్వరము, ఇత్వరము, గోపతి, షణ్ణము, షఁ, ధవళము, మహోక్షము, షండము. (తె).– అచ్చుపెద్దు, ఆఁబోతు, గడిపోతు, గిబ్బ, బసవఁడు, బసవన–బసవన్న, మలవిలుకాని తేరు, ముక్కంటియావు, అంకెలిదుమెకము; ౨: (తె).–గంగి, గంగిరెద్దు–గంగెద్దు; ౩: ఆర్షభ్యము. (తె).– జేన్నియ–జేన్నె; ౪: దమ్యము, వత్సతరము. (తె).–కోడియ–కోడె, కోడెదూడ, గిత్త, గిబ్బ; ౫: జరద్గవము; ౬: (తె). గుజ్జు; ౭: దండము; ౮: తండువు, నంది. (తె). తెలిగిబ్బ, ౯: (తె).–తణగామెుద్దు; ౧౦: గోకులికము; గోగుణికము; ౧౧: తుబరము–తూబరము: ౧౨: జాతోక్షము; ౧౩: (తె).–గోనెపెద్దు; ౧౪: గోవు, ప్రాసంగ్యము, శాకటము; ౧౫: పష్ఠవాహము, యుగపార్శ్వకము, యుగ్యము; ౧౬: సర్వధురీణము.(తె).–మోటబరి; ౧౭. నస్తితము, నస్యోతము; ౧౮: త్రివత్సము; ౧౯: (తె).—సల్లి; ౨౦. బరువుమోయుఎద్దు.—ధురంధరము– ధురీణము–ధుర్యము–ధూర్వహము; ౨౧. బరువుమోయునది.—ధురంధరము– ధురీణము–ధుర్యము–ధూర్వహము; ౨౨: కూటము; ౨౩: (తె).–టిట్టి; ౨౪: (తె).–చప్పు; ౨౫: కడంగరీయము; ౨౬: అడవియావునకు:— గవయము, గవాలూకము; ౨౭: (తె.)— ముప్పకోడె, ముప్పబసరము: ౨౮: మహోక్షము. (తె).—దొడ్డయెద్దు; ౨౯: హాలికము, (తె).—దుక్కిటెద్దు; ౩౦ ఎడ్లగుంపునకు:– ఔక్షకము. (తె).— ఎడ్లగుంపు, కదుపు. ("చూ, హాలికము"); 2. రూ–ఋషభము, వృషభరాశి: చూ, రాసులు; 3: రూ–ఋషభము పృథివీపతి, వృషము*: చూ, వృక్షము; 4: రూ–ఋషభము, విష్ణుక్షేత్రము, వేంకటాచలము. (తె).—తిరుపతి, తిరుమల: చూ, పర్వతము; విణ. 5. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము ("కవివృషభుఁడు"); అం. 6. (శుభావర్తములు): చూ, అగంటుకములు 653 పుటట; 7: చూ, దిక్పాలవాహనములు.

వృషభరాశి. అం: చూ, వృషభము. 2.

వృషభాసనము.అం: చూ, ఏకవింశతిస్థాపకములు.

వృషభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ–ఋషభి. 1: చూ, విధవ; 2: చూ, స్వైరిణి.

వృషమధ్యమ. అం: చూ, హిందోళజభాషలు.

వృషము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృషభము. 1; 2. పుణ్యము: చూ, సుకృతము.2; 3. ఎలుక: చూ, మూషికము; 4. అడ్డసరము*: చూ, వైద్యమాత; 5. ఒకఓషధి*: చూ, వృషభము.3; 6. వాస్తుస్థానవిశేషము.

వృషలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శూద్రి: చూ, స్త్రీ; 2. కన్యక: చూ, స్త్రీ; 3. గొడ్రాలు: చూ, స్త్రీ; 4. చేచ్చేడుబిడ్డలు గలది: చూ, స్త్రీ.

వృషలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శూద్రుఁడు; 2. చంద్రగుప్తుఁడు; 3. పాపాలముద్ద: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

వృషలులు. అం: ఔపాసనాగ్నికార్యములు చేయనివారు, సంధ్యోపాసనములు సలుపనివారు, వేదాధ్యయనము చేయనివారు. (3)

వృషవాను. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, వృషము.4.*.

వృషశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, విష్ణువు.1.

వృషస్యంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాముకి: చూ, స్త్రీ
వృషాంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లజీడి*: చూ, స్ఫోటకోఫ; విణ. 2: చూ, సాధ్యము. 2.
వృషాంకుడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుడు; 2: చూ, సజ్జనుడు; 3: చూ, వినాయకుడు. 1.
వృషాంచరుడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుడు.
వృషాకపాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, లక్ష్మి. 1; 2: చూ, పార్వతి; 3. ఇంద్రుని భార్య, శచి: చూ, భార్య. 1-౭; 4. అగ్ని భార్య, స్వాహా: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-౨); 5. తిప్పతీగె*: చూ, సోమవల్లి; 6. పిల్లపీచర*: చూ, శతావరి.
వృషాకపి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, శివుడు; 3: చూ, వహ్ని. 1.
వృషాభిఘాతము. అం: చూ, వ్యాకరణబంధములు (చూ, అదూషితములు).
వృషాయణము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పిచ్చుక.
వృషాహారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వృషదంశకము.
వృషుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వీర్యవృద్ధిగలవాడు; ౯. పుం. 2: చూ, సహస్రాక్షుడు; విణ. 3. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుడు: చూ, శ్రేష్ఠుడు. [సోన. (వాన. 1.)
వృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ వర్షము: చూ,
వృష్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పొట్టేలు: చూ, మేషము. 1; 2.=వేల్పు. గొల్లవాడు: చూ, వేల్పు; 3 కృష్ణుడు: చూ, విష్ణువు. 1; 4: చూ, వహ్ని. 1; 5: చూ, సహస్రాక్షుడు; 6. పాపండుడు: చూ, సర్వలింగి.
వృష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి.

వె

వెంకడు. వై. వి.=వేంకటు ఒకానొక పేరు.
వెంగలి. వై. విణ.=వ్యంగ్య-వికల. రూ-వెంగలి. 1. మూఢుడు. ఉ, హరి. 5, ఆ. 281: చూ, స్తబ్ధుడు; 2. జడుడు. కళా. 1, ఆ. 88: చూ, స్తబ్ధుడు; 3. ఉన్మాదుడు: చూ, వెఱ్ఱివాడు. 4. వెఱ్ఱిది చూ, పీతేడి 3.
వెంగలికత్తు. ద్వ. విణ. వెంబరకత్తు. మూఢాగ్రేసరుడు: చూ, స్తబ్ధుడు.
వెంగళి. వై. విణ=వ్యంగ్య: చూ, రూ-వెంగలి. (వెంగళప్ప)
వెంగళితనము. వై. వి: చూ, వెఱ్ఱి. 1.
వెంగినాడు బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు, బ్రాహ్మణులు. ("తూర్పుకనుమలకు దిగువ కృష్ణా గోదావరీనదులకు మధ్య ప్రదేశమునకుండు వెంగిపురములోనివారు. వీరిలో కొందఱు ఋగ్వేదులు. కొందఱు కృష్ణయజుర్వేదులును శుక్లయజుర్వేదులును నైయున్నారు. ఆపస్తంబ ఆశ్వలాయన కాత్యాయన సూత్రములవారు.")[సరస్వ. 1.
వెంచే. దే. వి. మడుగు, హ్రదము: చూ,
వెంచేము. దే. వి.—వై.—
వెంట. దే. వి. 1. దారి: చూ, మార్గము. 1; 2: చూ, సహాయము; 3 చూ, వేట. ఉ, హరి. 2, ఆ. 140; 4: చూ, విధము. 1; 5. తలపు. ఉ, హరి. 4, ఆ. 257: చూ, స్మృతి. 1; 6. కార్యము: చూ, వ్యాపారము. 1; ద్రి. 7: చూ, వెంబడి. 1; 8: చూ, వెంబడి. 3.
వెంటము. దే. వి. కుతూహలము, తమి: చూ, వ్యసనము. 8.
వెంటి. దే. వి. కసవుపిరి, పిరి, తోంట: చూ, సూత్రము. 1. తద్వి.—గడ్డిమేటికి.— కసవుగుప్ప, గడ్డిమేటి, గడ్డివామి, వామి. (సం).— గరిశము, వరండము.
వెంటిగొను. దే. అ. క్రి: అల్లిబిల్లిగొను, ఉగ్గులువాఱు, గుంజోలాడు, చిక్కుముళ్లాడు, తిరితీపు

లాడు, దొమ్ములాడు, పిరిగొను, పిరిపీఁకులాడు, పిరుపీఁకుసేయు - పిరుపీఁకులుసేయు, పీఁకులాడు, పెనఁకువలుగొను, పెనఁగఁబడు, పెనఁగాడు, పెనఁగు, పెనఁగులాడు, పెనఁగొను, పోరాడు, పోరితమాడు, మలగొను, మలయు, మల్లడిగొను, మల్లడించే, మల్లాడు, ముడివడు, ముప్పిరిగొను, మెలిగొను, మెలివడు, లాగులాడు, వడిగొను. (చూ, వడివేయు.)

వెంటినలుఁగు. వా. వి: మండెవెంటినలుఁగు.

వెంటుఱ్ఱుక. వా. వి: చూ, రూ - వెండ్రుక. (అప్రి). పాంబ. మా. 15. "నీవువెంటుఱ్ఱుక ముక్కకైనపనికిరావు." [(చూ, ముంగిస.)

వెంటుఱ్ఱువ. దే. వి. ఒకరకము ముంగి: బభ్రువు

వెండి. దే. వి. 1. రజితము: చూ, లోహము.1; అవ్య. 2. మఱి: చూ, వెండియు; 3. పిమ్మట: చూ, వెనుక. 1. (ఇదియు సువర్ణకాంతము వగును: చూ, ను.)

వెండికొండ. ద్వి. వి.=శివాద్రి: చూ, పర్వతము.

వెండిగుండు. ద్వి. వి. 1. —పై.—; 2. వెండిగుండువలె నుండుటచే కుక్కకియ్యఁబడిన పేరు. స్వా. 4, ఆ. 32: చూ, సివఁగి. 2.

వెండికొండదునీఁడు. ద్వి. వి: చూ, శివుఁడు. సా. 1, ఆ. 3.

వెండిజంౙెము. ద్వి. వి. పెండ్లిజంౙెము: చూ, యజ్ఞసూత్రము. (ఉత్తరజంౙెము పైఁడిజంౙెముఅని కొందఱు. ఇందు బంగారువెండి కలసి యుండును.)

వెండిమించుకొండ. ద్వి. వి: చూ, వెండికొండ.

వెండియు. వా. అవ్య. (కళా. 6, ఆ. 19; ఉ, హరి. 1, ఆ. 84.): అప్పటి, ఇఁక - ఎప్పటి, క్రిన్న, క్రిమ్మట, క్రిమ్మఱ, పదంపడి - పదపడి, పారి, బదుపడి, మగుడ, మరలమఱల, మఱియు, మాటికి, వెండి, సారె. (సం).—అపి, పున్నః. (వి).—తడవ, తరవాయి, తూరి, తేప, తోయము, పారి, మాఱు, రువ్వము - రువ్వు, వల్లె, విడుత, సారి. (సం).— ఆవర్తనము, ఆవృతి, ఆవృత్తి, వారము, విరోధము, శశ్వత్తు. (చూ, శశ్వత్తు 1-3.) (చూ, మరలఁబాటు.)

వెండ్రుక. దే. వి: కురులు, నెఱ - నెఱక, (బ) బొమ్మ, ఎంటుఱ్ఱుక, వెంటుఱ్ఱుక, వెఱక, వేనలి. (సం).— అంకురము, అంగజము, అంగరుహము, అక్షము, అస్రము - అస్రము, అళము, బ్రూ, కంజము, కచము, కుంతలము, కేశము, కోపాతకము, గోవు, చకురము, చికురము, చిహురము, తనురుహము—తనూరుహము, రోమము, వాలము, వేనలి, శిరోజము, శిరోరుహము. తద్విశేషములు.—౧:(సం). అక్షిపక్ష్మము, పక్ష్మము; ౨. పక్షితుఱ్ఱుకు -(సం). పక్ష్మము; 3. ౹తుప్పుడుకు.- ఊన్ని, తుఱ్ఱుప్పుడు, బొమ్మ. (సం).— రోమము; ౪. కేశసమూహమునకు. - జెడ, నెఱి. (సం). కైశ్యము, కచపక్షము, కచపాశము, కచహస్తము, కుంతులపక్షము, కేశకలాపము, కేశపక్షము, కేశపాశము, కేశహస్తము, కైశికము - కైశ్యము, వాలహస్తము (చూ, సమూహము); ౫: (సం).—కక్షరోమము; ౬: (సం) - కేశరము - కేసరము. (తె) జూలు, లేవు; ౭: (సం) కేసరము. (తె) జెడ, జూటు, జూలు; ౮: కురులు, నెఱికురులు, ముంగురులు. (సం) —అరాళవాలము, అలకము - అళకము, కర్కరాలము, కురలము - కురుళము, ఖుంకరము, చూర్ణకుంతలము, భ్రమరకము - భ్రమరము; ౯. ఱెప్పవెండ్రుకకు.— కొరి. (సం).—అర్మము, పల్గువు; ౧౦: (సం).— అవచూలము; ౧౧. పిల్లజొట్టుకు. (చూ, సిక); ౧౨: శిఖకు.— (చూ, సిక); ౧౩: చింపిరి, జొంజోరు, బరికె; ౧౪: పిలక; ౧౫: జొంజొఱు వెండ్రుకలు; ౧౬: (సం) ఝుల్లరి

౧౭: తల; ౧౮: ఆతు. (సం) శప్పము; ౧౯: నర. (సం).—పలితము; ౨౦. ముడికి: (చూ, ముడి. 2-3.); ౨౧. స్నానాది సంస్కారముచేత గరగరియైనతలవెండ్రుకకు.- (సం). శిరస్యము, శీర్షణ్యము; ౨౨. మూతిపై వెండ్రుకలకు:- చూ, శ్మశ్రువు. 1; (కేశమునకును రోమమునకును స్వల్పభేదము కొన్నిచోట్ల చూపట్టెడి. రోమమునకు.- ఉ, హరి. 2, ఆ. 100.) (చూ, వేనలి.)

వెండ్రుకఁగట్టఁబడుట. జా. నిరసించేట. "కాముతూఁపులు వెండ్రుకఁగట్టఁబడును." (విజయవిలాసము.)

వెంపర. దే. వి. 1: చూ, హింస. 1; 2. పీడనము: చూ, సమ్మర్దము; 3. భేదనము: చూ, స్ఫోటము. 1.

వెంపరలాడు. దే. స. క్రి. 1. పీడించే: చూ, హింసించే. 2; 2. భేదించే: చూ, వేఱుపడు; 3. బారిసమరు. జై. 3, ఆ. 101: చూ, హింసించే. 3.

వెంపలి. దే. వి: (సం).- ఇక్షుపుంఖము, చారటి, బాణపుంఖి, మణికాచము, శరపుంఖ. తద్వి.— ౧: తెల్లవెంపలి. (సం).- కాండపుంఖ, శరపుంఖ, శ్వేతపుంఖ; ౨. (తె): ములువెంపలి. (సం).—కంటకపుంఖి, కంటపుంఖ, కంటాలువు, ఖండపుంఖిక.*.

వెంబ. దే. వి. విశాలము. "బిందెమూతి వెంబగానున్నది.": చూ, సుర. (3).

వెంబడి. దే. వి. 1: అంత, అనుగలము, ఊఱట, ఒంటింపు, తోడరిక, తోడు, తోడునీడ, తోడుపాటు- తోడ్పాటు, తోవాసము, పక్క- పక్కము, బాసట, మద్దతు, వెంట, వెన్నడి, వెన్నాన, సాయము-సావాసము. (సం). అనుబంధము, అనురోధము, అనువర్తనము, అనుశయము, అనుసరణము, అనుసారము, సహాయము-సాహాయ్యము. (అవ్య): శశ్వత్తు. తద్వి.- (సం). అనుగతి, అనుగమనము, అనుగమము.; (విశే.).-వాదిరి. ("చూ, సహాయము"); క్రి. 2. పృష్ఠతోర్థకము: చూ, వెనుక. 1; 3. పశ్చాదర్థకము:(వెంట. (సం).అనంతరము: చూ, వెనుక 1. ("చూ, సాహాయ్యము.")

వెంబడించి పరుగెత్తించే. వా. అ. క్రి: తఱుము, [illegible].

వెంబడించే. దే. స. క్రి: రూ- వెంబళించే. ఎగచే-ఎగుచే- ఎవుచే- ఎయిదు- ఎర్దు, తగులు-తవులు- తోలు, తఱుము, తోడరు, పొఱఁదోలు, పిఱుఁదుకొను, వెనుకొను- వెన్కొను, వెనుచేఱచే, వెనుతవులు-వెన్తవులు, వెనుదన్ను-వెన్నుదన్ను, వెన్నంటు, వెన్నడించే, వెన్నడికొను, వెన్నాడు. (సం).— అనుగమించే, అనుబంధించే, అనువర్తించే, అనుసరించే.

వెంబడించేవాఁడు. దే. విశే: చూ, సైదోడు.

వెంబర. దే. విశే. 1. దుష్టుఁడు. రసి. 5, ఆ. 111: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. దుష్టురాలు. రసి. 5. ఆ. 111: చూ, స్త్రీ; 3. మూఢుఁడు. ప్రభు. 13, ఆ: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వెంబరవిత్తు. దే. విశే. 1. దుష్టాగ్రేసరుఁడు; 2: చూ, వెంగలివిత్తు.

వెంబళించే. దే. స.క్రి: చూ, రూ-వెంబడించే.

వెకలి. వై. విశే.=వికల. రూ-వెక్కలి-వెంగలి-వెంగళి, వెడఁగు, వెడద.1: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు; 2. మూఢుఁడు. ఉ, రా. 7, ఆ. 328: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 3. వెఱ్ఱిది: చూ, వేఱిఁడి. 1; 4.ఆసక్తుఁడు.పాండు.3,ఆ.62: చూ,లుబ్ధుఁడు.

వెకలితనము. ద్వ. వి: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

వెకవెకలు. వా. వి. బ. వెఱ్ఱినవ్వులోనగువాని యందగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, [illegible].

వెకిరింత. వై. వి: చూ, వానరము.

వెక్క. దే. వి. 1. వేఁడిమి: చూ, సంజ్వరము; వై. వి. 2.=హిక్కా. (దేశ్యమని శ. ర) ఎక్కిలి: చూ, హిక్క. 1; దే. వి. 3 జ్వరము: చూ, రోగము 1.

వెక్కలి. వై. విశ.=వికల. 1: చూ, రూ-వెకలి 1-2-3-4; 5.=హిక్కా: చూ, వెక్క. 2.

వెక్కసపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దుస్సహత్వము నొందు. హరి. పూ. 5, ఆ. 14: వెక్కసించు; 2: చూ, వెక్కిరించు 2.

వెక్కసపాటు. ద్వ. వి. వెక్కసపడుట. భార. విరా. 5, ఆ. 112.

వెక్కసము. 1. వై. వి.=వికాశ. (దేశ్యమని శ. ర) వెగటు: చూ, వైరస్యము; దే.విశ 2. అధికము. రామా. 7, ఆ. 16: చూ, మేరాశము; 3: అరిది, కడిది, గగనము, గొట్టు, బంగారము-బంగారు, బాఁతి-ప్రాఁతి, మందు. (సం).—అప్రాప్యము, గుర్లభము, వికాశము. (వి) అప్రాప్తి; 4: అరిది, డెప్పరము-డెప్పరము, మిడిమేలము. (సం). గురువు, దుర్భరము, దుర్వహము, దుస్సహము.

వెక్కసములు. దే. వి. బ. దుస్సహవచనములు

వెక్కసి. వై. విశ.=వికాశ. (వెక్కసము+ఇ) 1: ఉక్కళుఁడు. (సం): ఆక్షేపకుఁడు, దుస్సహుఁడు, వికాశుఁడు; 2. దుస్సహురాలు: చూ, స్త్రీ. (దేశ్యమని శ. ర)

వెక్కసించు. వై. అ. క్రి.=వికాశ (దేశ్యమని శ. ర): చూ, వెక్కసపడు. 1.

వెక్కిరించు. వై. అ. క్రి. 1: వెక్కిరింతలాడు. భో. 5, ఆ. 253; 2. ఒకరియొక్క వేష భాషా చేష్టల ననుకరించి అపహాస్యము చేయు. అని. 1, ఆ. 12: వెక్కిరించు, గేలికొట్టు, గేలికొను, వెక్కసపడు (చూ, హేళనము చేయు); స. క్రి. 3. పరియాచేకము సేయు: చూ, హసించు.

వెక్కిరింత. వై. వి.=వికార. రూ-వెక్కురు. వెక్కిరించుట, అపహాస్యము: చూ, హాస్యము. 1.

వెక్కిరింతలాడు. ద్వ. స. క్రి: వెక్కిరించు.

వెక్కిలి. వై. వి.=హిక్కా. (రూ-వెక్క-వెక్కిళి-వెక్కు-ఎక్కిలి): చూ, హిక్క. 1. (దీనినే విదాహమనికొందఱు.) [ఎక్కిళ్లు].

వెక్కిలి. వై. వి.=—పై.—(బ. వెక్కిళ్లు-

వెక్కు. వై. వి 1=—పై.—హరి. ఉ, 8, ఆ. 113; అ. క్రి. 2. వెక్కిలివిడుచు: వెగచు; 3. ఏడ్చినపుడు వెక్కిలివలెధ్వనించు. నిర్వ. 2, ఆ. 24: వెగచు.

వెక్కురు. వై. వి.=వికార: చూ, రూ-వెక్కిరింత.

వెక్కుడు. దే. వి. కుండలక్రిము, కుండల ద్రుమము*: అంగుళీబీజము.

వెక్కురు. వై. వి. 1.=వికార: చూ, వెక్కిరింత; విశ. 2.=వికారి. వికారము పట్టినవాఁడు, భాగ. 7, స్కం. 254; 2. వికృతము: చూ, వికారి. 2.

వెగచు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వెక్కు. 2. విక్రి. 6, ఆ. 120; 2: చూ, వెక్కు. 3.

వెగటు. వై. వి.=వికట. 1. వేము. ప్రా. 2, ఆ. 63: చూ, వైరస్యము; విశ. 2. వెటుకు. పర. 3, ఆ. 37: చూ, విరసము. 2; 3. కనరు, వికటగంధము: చూ, సుగంధము.

వెగడు. దే. వి. 1. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1; 2. తల్లడము. లక్ష్మి. 2, ఆ. 107: చూ, లోలము. 1; 3: చూ, వ్యత్యయము. మార్క. 2, ఆ. 34; నిర్వ. 8, ఆ. 119.

వెగడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. తల్లడపడు: చూ, సలించు. భార. ఆది. 2, ఆ. 131.

వెగ్గలము. దే. విశ. అధికము: చూ, మేరాశము.

వెగ్గలీఁడు. దే. విశ. (వెగ్గలము+ఈఁడు) అధికుఁడు. కాశీ. 5, ఆ. 116: చూ, హేమాహేమీలు.

వీణె. దే. వి, వై. వి=: చూ, రూ-వీణియ.
వీణెకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, వీణావాదుఁడు.
వీతంసము. సం. వి.అ. పుం: చూ, రూ-వితంసము.
వీతదంభుఁడు. సం. విణ: చూ, అకల్కుఁడు.
వీతము. సం. వి. అ. న. 1. అంకుశముపోటు; 2. సత్తువలేనియేనుఁగు: చూ, హస్తి. 1; 3. సత్తువలేని గుఱ్ఱము: చూ, హయము; విణ. 4. పోయినది: చూ, హితము. 3.
వీతరాగి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, విరాగుఁడు.
వీతరాగుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.
వీతసము. సం. వి. అ. పుం. పర్యృత్తి*: చూ, సహస్రవేధి. 2.
వీతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—
వీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మోలుపడుట; 2. జిగి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. తిండి: చూ, సాపాటు; 4. పరుగు: చూ, సంచారము (ప్రధావనము); 5. పోక: చూ, సంచారము; 6. కొర్వు: చూ, హోమిక; 7. గుఱ్ఱము: చూ, హయము. (పుం. అనికొందఱు.)
వీతిహోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు.
వీతుఁడు. సం. విణ. శాంతుఁడు: చూ, సహనుఁడు.
వీతెంచె. దే: అ. క్రి: చూ, విసరు. 6. (స్వార్థమున తెంచె.)
వీది. వై. వి.=వీథి. ఇండ్లవరుసల రెంటికి నడిమి త్రోవ, చేనుప: చూ, మార్గము. 1;
వీధి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. (వీథి)=వీది. 1: చూ, వీది; 2. ఇండ్లవరుస; 3. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 4. రాజమార్గము: చూ, మార్గము. 1; 5. అంగళ్లవాడ: చూ, మార్గము. 1; అం. 6: చూ, దశరూపకముల లక్షణములు. (కథ కల్పితము. ధూర్తవిటుఁడు నాయకుఁడు, పూర్ణశృంగారము ప్రధానరసము. కైశికీవృత్తి. ఏకాంకము. ముఖనిర్వహణములు సంధులు. గయ, హాస్యము, నిర్వో.... యుండును.)
వీధిసారథి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శిష్యుఁడు.
వీధులయందు నీళ్లను జల్లించుట. అం: చూ, శోభనములు. [తము.
వీధ్రము. సం. విణ. నిగనిగలాడునది: చూ, శోభి
వీనిచ్చె. దే. స. క్రి: చూ, విను. 2. [4, ఆ. 3.
వీనియ. వై. వి.=వీణా (రూ-వీనె): చూ, వీణ. యు.
వీను. దే. వి. 1. చెవి: చూ, శ్రోత్రము. 1; 2. ప్రసిద్ధి: చూ, సంభావన. 3.
వీనుమిగులు. దే. అ. క్రి. (ప్రసిద్ధికెక్కు. పాండు. 3, ఆ. 132: చూ, వెలయు. 4.
వీనులకంటి. దే. వి: చూ, సర్పము. నీలా. 2, ఆ. 37.
వీనులపండువ. జా, చెవుల కింపుగానుండునది. "వీనులకుఁ బండువసేయు" (కవికర్ణరసాయనము.) [వోవుట.
వీనులుచిల్లులువోవుట. జా: చూ, చెవులు చిల్లులు
వీనె. వై. వి.=వీణా: చూ, వీణ. (రూ-వీనియ.)
వీప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లిప్స, ఒకటివెనుకనొకటి వ్యాపింపనిచ్చ: చూ, వాంఛ.
వీయము. దే. వి: చూ, రూ-వియ్యము. 1-2.
వీయె. దే వి. రూ-లీయె. పోఁకచెక్క. ఆంధ్ర. పదా. 6-68: చూ, పోఁక. ౯.
వీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మగఁడుఁ గొడుకులునుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. కల్లు: చూ, సుర. 2: 3. కైలాసపర్వతము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము. ౯.)
వీరంధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. నెమలి: చూ, శిఖి. 2; 2. వీరంధరమను నది: చూ, హ్రదిని (నది); 3. పులులజగడము: చూ, హరము. 2 (యుద్ధము); 4. తోలుతోఁ గప్పినది.
వీరకత్తియ. వై. వి. (వీరము+కత్తియ) రూ-వీరకత్తె. నీలా. 3, ఆ. 87: చూ, వియ్యంపురాలు.

వీరకర్తి. వై. వి: చూ,రూ-వీరకర్తియు.

వీరకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వజ్రము; 2: చూ, చోఁచ. 1; 3. వీరకమను దేశము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.); 4. గుడ్లగూబగుడ్డు: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు; 5. తాఁబేలు: చూ, వృత్తము. 4. [అ. 87.

వీరకాఁడు. వ్య.వి: చూ,వియ్యంకుఁడు. నీలా.3,

వీరజయంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యుద్ధమునందలి వీరుల నృత్యము: చూ, వ్యంజకము.1.

వీరడి. దే. వి. తిక్క: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

వీరణము. సం. వి. అ. న.1. అవురుగడ్డి*: చూ, తృణము. 1; 2.=వీరాణము: చూ, వీణ; (వీరణము వైకృతమనికొందఱు.)

వీరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.కంతము మొదటిగుంట. (చూ, వారిక.)

వీరతరము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వీరణము. 1.*; పుం. 2: చూ, బాణము. 1.

వీరతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఏఱుమద్ది*: చూ, సాలము; 2. క్రికరము*: చూ, వెణుతురు. [కట్టుకొనెడు తాయెత్తు.

వీరతాయెత్తు. వా. మి. వి. వీరులుబిరుదుగా

వీరతృణము. సం. వి. అ.న:చూ,వీరతరము.1.*.

వీరధన్వుఁడు.సం.వి.అ.పుం:చూ,మన్మథుఁడు.

వీరపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య.)

వీరపాణము. సం. వి. అ. న. రూ-వీరపానము. యుద్ధమునకు మొదటగాని కడపటగాని వీరులుకల్లుత్రాగుట: చూ, సరకము. 2.

వీరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: సింధూరి *.

వీరభద్రపళ్లెరము. వా. మి. వి. మిక్కిలిపెద్ద పళ్లెరము: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-౨౧-3౧.)

వీరభద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం: భద్రుఁడు, వీరుఁడు, వీరేశ్వరుఁడు. తద్వి. ౧. ఏకాదశరుద్రులలోనొకఁడు; ౨. వీరభద్రుఁడను బ్రిమథుఁడు.

వీరభద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశ్వమేధయాగపుగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. అవురుగడ్డి*: చూ, హరిత (తృణము. 1.); 3: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; 4.అతిశయము:చూ,హెచ్చు. 2.

వీరమద్దియలు. వై. వి. బ.=వీరముద్రిక-వీరమర్దళ- వీరమధ్య. (రూ-వీరమద్దెలు- వీరముద్దియలు-వీరముద్దెలు.) 1. శత్రువీరులపేళ్లు నడుమఁజెక్కి కూరలు బిరుదుగా- కాలివ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికలు: చూ, భూషణము. 3-౧౦-(౧౦); 2. స్త్రీలుకాలిపెద్దవ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషము. య.4,ఆ.90:చూ,భూషణము.2-౧౦-(౧౦).

వీరమద్దెలు. వై. వి.=—పై.—

వీరమధ్యములు. సం. వి. అ. న. బ.=వీరమద్దియలు.—పై.— (2వ అర్థమునకు.—ఉ:-హరి. 5, ఆ. 19.)

వీరమర్దళము. సం. వి. అ. న.=—పై.—

వీరము. సం. వి. అ. న. 1.కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 2. పులికడుగు: చూ, శుక్తము. 1; విణ. 3: చూ, శ్రేష్ఠ్యము; అం. 4: చూ, రసములు; 5: చూ, రసదృష్టులు; 6: చూ, అగములు. (చూ, ఉపవిద్యలు); 7: చూ, తానములు (ఏ-ధ-హీనతానములు.); వై. వి. (1): చూ, రూ-బీరము.

వీరముద్దియలు. వై. వి. బ.=వీరముద్రిక: చూ, రూ-వీరమద్దియలు. (2వ అర్థమునకు.—హై. 6, ఆ. 44.)

వీరముద్దెలు. వై. వి.బ.=—పై.—[—పై.—

వీరముద్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=వీరముద్దియలు.

వీరముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కోమట్లను యాచించుకొని జీవించెడు బిచ్చగాఁడు;

వా. 2. వీరభద్రోత్సవమునందు భక్తితో తన నైపుణ్యమును జూపు ఒకతెగవాఁడు.

వీరరేణువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, వృకోదరుఁడు.

వీరవిక్రియము. అం: చూ, జన్యతాళములు (తాళప్రాణకళా భేదము.)

వీరవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఱుమద్ది*: చూ, వీరతరువు. 1; 2. నల్లయిరుగుడు*: చూ, శింశప; 3. జీడి*: చూ, స్ఫోటకోఫ; 4. మహాశతావరి*: చూ, శతమూలి; 5: చూ, స్వాదురస. 1. *; 6. క్షీరకాకోలి*: చూ, సుమంగళ; 7: గృహకన్య. (తె) – కలబంద– కలుబంద.* [నొకతెగవాఁడు.

వీరవైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తులలో

వీరశైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభక్తులలో నొకతెగవాఁడు.

వీరసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. వీరునిఁగన్నతల్లి: చూ, సవిత్రి. 1. (ఇది వీరమాత)

వీరసైన్యము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెల్లుల్లి*.

వీరస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు: చూ, సైరిభము (మహిషము.)

వీరహంకారము. సం. వి. అ. పుం. ఉఱుము: చూ, స్వరము. 2.

వీరహుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఉత్సన్నశ్రేష్ఠినిఁజేసి గార్హపత్యాగ్నిని విడిచినవాఁడు.

వీరాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. తేఁగకానుగు*: చూ, శాదఘ్నము.

వీరాణము. వై. వి.=వీరణము. డంగురము: చూ, వీణ. 1–ఱ. [చూ, సంయోగము.

వీరాయితము. సం. వి. అ. న. పురుషాయితము:

వీరాశంసనము. సం. వి. అ. న. రూ–వీరాశసనము. భయంకరమైన యుద్ధభూమి: చూ, హరిప్రియ 2 (భూమి. 1.)

వీరాశసనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

వీరాసనము. సం. వి. అ. న. 1. దేనిమీఁదను ఆనుకొనక కూర్చుండుట: చూ, ఆసనము లు; 2. రాత్రి పూఁటక త్తిచేతఁబట్టుకొని హెచ్చరికతోఁ గావలియుండుట.

వీరుఁడు. సం. విశే. 1. పోతరి: చూ, శూరుఁడు; 2: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు; 3: చూ, వీరభద్రుఁడు.

వీరుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. 1. రూ–వీరుత్తు, వల్లరము. తద్వి.– పొదకు.– అస్కంధము, అస్తంబము, ఉప్పిరిక, కందళి, కక్షము, గుల్మము, గుచ్ఛకము– గుచ్ఛము, స్తంబము. (తె). –ఈరము– ఈఱము– ఈఱమి– ఈరాలు, గుండు, చిట్ట-జిట్ట, పెట్టు, జేబు, జొంపము, డొంక, తుప్ప, పుట్ట, పొద, పొదరు. తద్వి.– కాసమర్దము. ("చూ, వృక్షము."); 2. చిగురుఁగొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 3. తీఁగె: చూ, వృక్షము. [(మి).–సంసరపనస *

వీర్యజనక. సం. వి. అ. స్త్రీ: పంపరం

వీర్యము. సం. వి. అ. న. 1: పరాక్రమము, ఘు: చూ, శౌర్యము; 2: చూ, రేతస్సు. 1; 3. తేజము: చూ, వెలుగురు. 1; 4. ప్రభావము: చూ, శక్తి 1; అం. 5: చూ, గుణములు.

వీఱిఁడి. దే. విశే. 1: చూ, రూ– వేతిఁడి. 1; 2. అవివేకి: చూ, మూఢుఁడు; 3. వెఱ్ఱిడి: వెంగలి– వెంగళి– వెకలి– వెక్కలి– వెడఁగు, వేతిఁడి.

వీలు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము: చూ, స్నేహము. 1; వా. 2. (మాటలాడుటలోని చమత్కృతిలోనగు వానియందుంను) క్రమము; విశే. 2. అనుకూలము; అ. క్రి. 3. ఉపయోగించే. జై. 6, ఆ. 197: చూ, వినియోగించే.

వీలుపడు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, సరిపడు.

వీవ. అం: చూ, ఉపవీతములు.

వీవధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి: చూ, స్కంధాటిక; 2. త్రోవ: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1.); 3. బరువు: చూ, రూ–వివధము. 3.

వీవన. వై. వి.=వ్యజన (దే. అని శ. ర.) రూ-వీవెన. :చూ, సురఁటి. శశా. 8, ఆ. 227.

వీవలి. గే. వి. గాలి: చూ, వాయువు.

వీవెన. వై. వి.=: చూ, రూ-వీవన.

వీసబడి. దే. వి. (వీసము + బడి) గ్రామము నందు భాగప్రకారము గలిగిన భూస్వాతంత్ర్యము.

వీసము. దే. వి. రూకలో 1/16 భాగము.

వీసర. ద్వ. వి. (వీసము+అర) రూ-వీసరము. కొఱఁత: చూ, వెలితి.

వీసరవడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వ్యర్థమగు.

వీసరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.— పర. 4, ఆ. 206.

వీసరవోవు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—

వీసరము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వీసర.

వీసియ. వై. వి. రూ-వీసె, ⅛ మణుగు, 120 తులములు, నలుబది పలములు.

వీసె. వై. వి.—పై.—

వు

వు. దే. అవ. 1. వామపదముల మీఁదను, క్రియాపదములమీఁదను వచ్చెడు ప్రత్యయము. "విష్ణువు" "వచ్చేచేన్నావు" మొ; వా. 2. పదాదినిషిద్ధాక్షరములలో నొకటి: చూ, శ. 5 (రూ-వూ.)

వుచ్చే. వా.అ.క్రి:చూ,రూ-పుచ్చే. 5.(అప్రి.)

వూ

వూ. వా. అవ:చూ, రూ-వు. 2.

వృ

వృంత. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("వ-వ-స-గగ. 9యతి. 11 ఛందస్సు.")

వృంతపరిణామఫలము. పా. జీడిమామిడిపండు: చూ,గుంజో కాయలు. [వసంతకడిమి*.

వృంతపుష్పకము. సం. వి. అ. పుం: చూ,

వృంతము. సం. వి. అ. న. 1: పింగ, ప్రసవబంధనము, బంధనము. (తె): -కాఁడ,కామ, తొడిమ-తొడిమె, బొండిగ. తద్వి.— (తె): గటికమ్మ-గఱిగమ్మ, ముదురుకమ్మ; 2. చూచుకము: చూ, స్తనము; 3. ఘటోదకధార; 4.ధార, అంచు. [చూ,వార్తాకము.

వృంతాకము. సం. వి. అ. పుం. నీరువంగ*:

వృకధూపము. సం. వి. అ. పుం.కృత్రిమధూపము: చూ, వాసన. 1-2.

వృకధూమకము. సం. వి. అ. పుం. కటుపత్రము, పప్పణము-పర్పటము- పర్పణము, ఘృతధూపకము. (తె) పాపట *.

వృకము. సం. వి. అ. పుం. 1: అధరుక్కు, అరణ్యశునకము, ఈహామృగము, కోకము, తస్కరము, సాలావృకము. (తె):—అడవి కుక్క, గొఱియలనూఁడు, తోఁడేలు-తోఁడేలు-తోఁడేలువు, మేఁకతిండి. ("చూ, సాలావృకము."); 2. కుక్క: చూ, శునకము; 3: చూ, వృక్క. (ఇదెకడుపులోని జఠరాగ్ని అనికొందఱు); 4. దుందిలము*: చూ, కోణకము *.

వృకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాఠ*: చూ,విద్ధకర్ణి.

వృకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. పెద్దకడుపువాఁడు: చూ, వ్రేఁకటి వాఁడు (లంద); 3. దీనుఁడు: చూ, వెఱపరి.

వృకోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కట్వ్రణుఁడు, కిర్మీరజిత్తు, కిర్మీరభిత్తు, కిర్మీరసూదనుఁడు, కీచకజిత్తు, కీచకభిత్తు, కీచకారాతి, కీచనిషూదనుఁడు, గుణకారుఁడు, గుణుఁడు, జయంతుఁడు, జరాసంధజిత్తు, డ, నాగబలుఁడు, బకజిత్తు, బకవైరి, భీమసేనుఁడు, భీముఁడు, పల్లవుఁడు, వీరకో

ణువు, సామీరి, హిడింబజిత్తు. (తె).-కరువలిపట్టి, గాడుపుఁబట్టి (గాడుపుచూలి, గాలిచూలి), తెమ్మెరకొడుకు, తోఁడేటి కడుపుపేటి, వడముడి, వలిమొలక, వినుమనుమఁడు. ("చూ, హిడింబజిత్తు.")

వృక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (రూ-వృకము-వృక్కము- వృక్య- వృక్యము- బుక్క-బుక్కము, వృత్తు) శౌ్రితాదులయందు ప్రసిద్ధమైన శ్రేష్ఠ మాంసము: అగ్రిమాంసము, 2. దంతి*: చూ, విశల్య. 4; వా. 3. మూత్రపిండము: రూ-వృక్కము- వృక్య.

వృక్కము. సం. వి. అ. పుం, న. —పై.—

వృక్ణము. సం. విణ. 1. విఱిగినది: భుగ్నము, రుగ్ణము-రుగ్నము; 2. కోయఁబడినది: కృత్తము, ఛాతము, ఛితము, ఛిన్నము, దాతము, దితము, లుప్తము, లూనము. తద్వి.-౧. చినిఁగినది.-(తె) చింపి; ౨. నఱకఁబడినది.—ఆస్ఫోటితము, ఉద్ఘాటితము, ఖండితము, ఛేదితము, నికృత్తము, భేదితము, ముషితము, వర్ధితము, విచ్ఛిన్నము, వృత్తము.

వృక్య. సం. వి. అ స్త్రీ: చూ, వృక్క. 1-3.

వృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సురపాది*; న. 2. కర్కాటకశృంగిపండు.

వృక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారు బంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము: శ్రీవాసము, శ్రీవేష్టము. (చూ, రాజార్హము.)

వృక్షప్రధానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సురలి*.

వృక్షము. సం. వి. అ. పుం. (ఛేదింపఁబడునది.): అంఘ్రిపము, అగమము, అగము, అద్రి, అనోకహము, కరద్రుమము, కరేరువు, కుజము, కుటము, కుటి, కుతి, కుథము, కుఠాటంకము, కుఠారము-కుఠారువు, కుబ్జకము, కుబ్జము, కోట్టారము, క్షప్, క్షితిరుహము, క్ష్మాజము, చంకరము-చంకురము, జర్ణము, తరము, తరువు, ద్రుమము, ద్రువు, నగము, పలాశి, పాదపము, ఫలవంతము, ఫలి, ఫలితము, ఫలినము, ఫలిని, భూజము, భూరుహము, మహీరుహము, వనస్పతి, విటపి, విష్టరము, విష్టి, శాఖి, శిఖరి, శిఖి, శృంగి, సాలము, స్థిరము. (తె. ప):— కొయ్య, చెట్టు, పుడమిపుట్టు, మాఁకు- మ్రాఁకు, మాను-మ్రాను. ("చూ, స్థిరము. 2."). తద్వి.—౧: (చూ, ఏక, ద్విబీజదళవృక్షములు); ౨: (చూ, ఏకబీజదళము); 3: సంజీవకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సౌవర్ణకరణి; ౪: ఓషధి. (తె).—చెట్టు, మందాకు, మూలిక; తద్వి.-(౧): పుంగవము; (౨): (తె).-పరివట్టము; (3): (తె) పులిచెవులాగు; (౪): (తె) పుల్లైన; ౫: పొదకు.- (చూ, వీరుధము. 1.); ౬. కొమ్మలులేని చెట్టునకు.—కీలము, ద్రుమము-ద్రువు, ధ్రువము, శంకువు, స్థాణువు. (తె).-కొఱడు, మొద్దు, మొరడు, మోట, మోటు, మోడు-మ్రోడు; ౭. బోదెలేని చెట్టునకు.-విటపము, విస్తారము; ౮. గొడ్డుచెట్టునకు.-అవకేశి; ౯: అంఘ్రిస్కంధము, (తె). చెట్టు మొదలు; ౧౦. అంకురమునకు.-(చూ, మొక్క. 1.); ౧౧. వృక్షాదుల సంతతికి.- (తె) పిల్ల; ౧౨: అవంధ్య, ఫలేగ్రహి.(తె) పండ్లమ్రాఁకు; ౧3. పూవక కాచెడు చెట్టు:-వనస్పతి; ౧౪: తీఁగెకు.-కర్కాటకి, గరుత్మత్తు, దీపము, ప్రతతి (ప్రతిత-వ్రతతి-వతతి), లత, లతిక, వల్లరి, వల్లి. (తె).-తివ్వ- తీఁగ- తీఁగియ-తీఁగె-తీవ-తీవియ-తీవె; ౧౫: తీఁగజాతులు:— ఇరావతి, ఉదుంబరావతి; కక్షము; కట్వి; కటుతుండి, కదంబి; కాండీరము; కాకాండ; దేవదాలి; మహాజ్యోతిష్మతి; లమ; లవలి; వింధ్య; (తె).— ఇసుకచేలు; నిమ

టాయి; పెంకి; చిక్కుడు కుటుంబము; (౧) ఎక్కుడుఁదీఁగకు.-లత-లతిక; (౨)చెట్టు చేట్టుకొని యెదిగడు తీఁగకు.- లత-లతిక; (౩) పెనఁగొన్న తీఁగకు.- వ్రిసుత్తు, లతా వ్రితానని; (౪) పానులముంగిట మొలచిన తీఁగకు.— కుత్కీలము; (౫). పుష్పించిన తీఁగెకు.—కణిచి-కణీచి. (చూ, లత.); (౬). పూలచెట్టునకు.— సుగంగము; ౧౬: శాల. (తె): పేరుటు రము, పేరెద; ౧౭. సంస్కృతములో వాడఁబడు కొన్నిరకములచెట్లు.—అల సము; ఉన్మత్తము; ఋషభము; కంచుకి; కంటలము; కటువత్రిక; క్రనీయసి; కపిత్థ పర్ణి; కవాలికము;కరణి_కరుణి;కర్కటము; కర్మరంగము; కవాటవక్రము; కవిక; కారి- కార్య; కాలంకతము; కిలాసఘ్నము; కీచ కము; కిరకము; కిలసంస్పర్శము; కుజము; కుబ్జకము; కులాహకము-కులాహలము; కేముకము; క్షితిరుహము; గజారి; గవేళక; గుల్మిని; చర్పటము; చికురము; జీవంజీ వము; పృథివీపతి; పేచిక; మహిషి; మేఘనా దము,వరావర (చూ, భండీరము.2); రత్నపు రుష,వగవర్ణిని; విద్రుమము; వృషధ్వము-వృ షము; సదాముస్తె; సిందూరపుష్పిఇత్యాది; ౧౮. తెనుఁగున వ్యవహరింపఁబడు కొన్ని రకములచెట్లు:—అంకెన; అగండ్రిపాకు; అబ్బెంద; అయిలారము- ఐలారము; అల్లి; అడాలు; ఇబ్బెడ; ఉట్లబొద్ది; ఉల్లంగి; ఉవ్వ; ఊకనబొడ్డు; ఊటబుడ్డిచెక్కు; ఊటి; ఊప; ఎంగుస; ఎద్దుముట్టె; ఎనుపమోఁకాలు; ఏద; ఒడిదామర; ఒద్ది; ఒలిదామర; కట్టెపాఁప ర; కన్నెకోమలి; కాణి; కుందెన; కుసుమ; కొమ్మనగోర; కొల్లి; గంటెకామ; గబ్బిస; గాత్రకోడి; గుంపెన; గున్న, గుబ్బిరి; గాఁ జ; చీకిరేను; చెక్కచెట్టు; చెంబుగు; చేక్కకూర; చేక్కలి; చాకుచెట్టు; టిల్ల- టిర్ల; జివ్న-దిన్న; తమ్మి; తొండ్లి; నాగ దాళి; నిరుకడము; సీరిజే; సీరుపాది; నూఁ క; నెక్కర; పట్టెడ; పరిమికంప; పలువే రు; పూరుదొన్నె; పూలి; పెక్కలి; పెద్దా కుచెట్టు; పొతేగ్రిను; పొడవత్రి; పోకరి; బందారు; బగిస; బరగడము; బాఁపనబూరి; బాదము-బాదాము;బొప్పాయి-బొబ్బాయి, (మదనావబ); మంపత్రి; మడకట్టి; మడఁ మూడ్పు; మిరెపకాండత్రి; ముక్కిడి;ముక్కు దాడిమ; ముక్కుముంగర;ముగ్గ; మొనకట్టు; మోవి; రోవి; తాతినాగ- తాతిపాఁచి; వల్లరసి; విసపాల; సుంకేసలము మొదలగు నవి లెక్కకు మించియున్నవి. ("చూ, స్థిరము. 2.")

వృక్షరుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ,వృక్షాదని*.

వృక్షవాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, వన ము. 2-౭; 2: చూ, వనము. 2_౯.

వృక్షాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఖటము, టంక-టంకము, కాశ్మీరము, కూటము, వృక్షాదనము, కంకుల. (తె).-ఉలి, ఉలిమి, కాసెయులి, తాతియులి. తద్వి.- ౧: (సం) పత్రపరశువు, వృశ్చనము. (తె). చీరణము- చీర్ణము; ౨. (తె):రేక-చీరణము; ౩. (తె): గోరుచీరణము; ౪. (తె): పొట్టిరపుచీరణ ము; ౫: (తె):అకురాయి; ౬. టంక-టంక ము; ౭: (తె) పొదసుత్తె; ౮. అల్పకంథ ికి:.. తాడఘు. (తె). సుత్తియ_సుత్తె; ౯: (చూ, వృశ్చనము) ("చూ, సుత్తె."); 2. రావి*: చూ, శ్యామలము. 2.

వృక్షాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-వృక్షాదని. అంధగుహూచి, కాకరుహా, కామిని, కామవృ

తుము, కోమలవల్లిక, గంధమాదని, జీవంతి-జీవంతిక, పరాన్నభుక్కు, వంద (వందక-వందాకము-వందాకి, వందారము), వృక్షరు హా. (తె):- బదనిక- బవనిక- వదనిక, వది యు-వదె. తద్వి.- (తె) జాతిబదనిక*.

వృక్షాధిరూఢము. అం. 1: చూ, జాతస్మరాలింగనములు; 2: చూ, ఆలింగనములు. [శుక్లిక.

వృక్షామ్లము సం. వి. అ. న. చింతపండు: చూ,

వృజినము. సం. వి. అ. వ. 1. (శిష్టులచేత వర్జింపఁబడునది.): అంకము, అంహస్సు, అకము, అఘము, అతిసర్జనము, అపుణ్యము, ఆగము, ఏనము - ఏనస్సు, కక్షము, కణ్వము, కదనము, కర్బురము-కార్బురము, కలనము, కల్కము, కలుషము-కల్మషము-కల్మాషము, కాలుష్యము-కల్మషము-కిల్బిషము, కష్టము, కిణ్వము, కిల్కము, కూటము, కృఛ్రము, కృష్ణము, ఖలము, తూస్తము, దురితము, దుష్కృతము, దోషము, పంకము, పాతకము, పాపము-పాప్మము, ప్రత్యవాయము, వ్యసనము, శల్యము, హింస. (అవ్య):—కు. (తె. వ):-కలంక-కలంకు-కళంకు, కలఁక-కలగుండు-కలుగుడు, కలచే-కలుచే, కసటు, కావలము, కీడు, కొడిమె, కొఱగామి, కొల, గోను, దొసఁగు-దోసఁగు, దోసము, నెరసు, నేరమి, ప్రావ. తద్వి.-౧: చూ, మహాపాతకములు. (మఱియు).—కన్నము, పాతకము, ప్రదోషము; ౨. పాపముగలది. (విణ).—కష్టము, కాహళము.("చూ, హింస.4."); పుం. 2. క్లేశము: చూ, శోకము; విణ. 3. వక్రము: చూ, వేల్లితము. 2.

వృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వరించుట: వరణము, వరము; 2. చుట్టువేసిన వెలుగు: చూ, వెలుగు; 3. చుట్టుట: చూ, వేష్టనము.1.

వృతుఁడు. సం. విణ. వరింపఁబడినవాఁడు.

వృత్త. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("న-స-త-గగ. 7 యతి. 11 ఛందస్సు.")

వృత్తకంటకము. సం.వి.అ.పుం: చూ, వికసోజి*.

వృత్తకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరుబూజో దోస *: చూ, హారివాలుకము.

వృత్తచటకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయూరఁబిచ్చుక: చూ, కకుంతి (పిచ్చుక.)

వృత్తపత్రము. సం.వి.అ.న:(తె).-పన్నెవెదురు*.

వృత్తపర్ణము. సం. వి. అ. న: (తె).—అకుమడుపు, మడుఁగు, మడుపు. [కణము.

వృత్తపర్ణి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ తెల్లజీలకము*: చూ,

వృత్తపుష్ప. సం.వి.అ.స్త్రీ.కదళి*: చూ, రంభ.2.

వృత్తప్రాసనీసము. అం: చూ, వృత్తము, 1. (సీసపద్య భేదము:- "ప్రతిపాదమునను రెండవయక్కరము ఒకటిగానుండి వృత్తమునకు ప్రాసమున్నట్లే యుండునది.")

వృత్తమల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బొడ్డుమల్లె*: చూ, వాసంతి. 2.

వృత్తము. అం. (విశేషాంశములకు అప్పకవీయములోని ౪,ఆ. 216-217-218-219మున్నగు వారటలఁజూడుము.) 1. పద్దియము-పద్దెపద్దెము, పద్యము: చూ, శ్లోకము. (చూ, ఛందస్సులు.) (పద్యపాదమునకు.—చరణము, పదము). తద్విశేషములు.—వృత్తాదులు:-అంబురుహము, అపరాజితము, అలసగతి, అశ్వగతి, అశ్వలలిత, అష్టమూర్తి, అష్టదళపద్మబంధము, అసంబాధ, అపాతలిక, ఆర్యాగీతి, ఇంద్రవంశము, ఇంద్రవజ్ర, ఇల, ఉపేంద్రవజ్ర, ఉపజాతి, ఉత్సాకము, ౧ ఉపస్థితము, ౨ ఉపస్థితము (శిఖండివిరుతము), ఉత్పలమాల, ఉత్సాహ, ఉపచిత్ర, ఉద్ధతము, ఉత్కలిక, ఉద్గీతి, ఉపగీతి, ఉదీచ్యవృత్తి, ఏకరూప, ఏకా

క్షరి, ఏకపాది, ఔపచ్ఛందసము, కంకణబంధము, కందము, కనకలత, కన్య, కమలనగీతి, కమలవిలసితము, కరిబృంహితము, కర్ణాటచతుష్పద, కలితాంతము, కవికంఠభూషణము, కవిరాజవిరాజితము, కాంతి, కుండలినాగబంధము, కుమారలలిత(లలిత), కుసుమవిచిత్రము, కుసుమితలతావేల్లిత, కేతుమతి, కౌముది, క్రౌంచపదము, క్షమ, క్ష్మాహారము, ఖచరప్లుతము, ఖడ్గబంధము, గజవిలసితము, గుచ్ఛబంగము, గోమూత్రికాబంధము, చంచరీకావళి, చంద్రకళ, చంద్రరేఖ, చంద్రవదన, చంద్రవర్త్మ, చంద్రశ్రీ, చంద్రిక, చంపకకేసరి, చంపకమాల, చంపకమాలి, చక్రబంధము, చక్రవాళము, చతుర్విధకందము, చతుష్పద, చపల, చారుహాసిక, చిత్రపదము, చిత్రబంధము, జఘనచపల, జలదము, జలధరమాల, జలోద్ధతగతి, తనుమధ్య, తన్వి, తరలి, తరళ, తరువోజ, తురగము, తురగవల్గనము, తేటగీతి, తోటకము, తోదకము, త్రిపద, త్రిభంగి, త్ర్యక్షరి, దండకము, దక్షిణాంతిక, దోదకము, ద్రుతవిలంబితము, ద్విపద, ద్విరదగతి, ద్వ్యక్షరి, ధరణి, ధరణిధరగతి, ధవళము, ధృతమధ్య, నంద, నందిని, నదీప్రఘోషము, నర్కుటము, నలిని, నవనందిని, నాగరము, నారాచము, నారి, నారీసుతము, నిరోష్ఠ్యము, నిశ, పంచచామరము, పంచటళ, పంక్తి, పణవము, పదభ్రమకము, పద్మకము, పద్మనాభము, పద్యభ్రమకము, పథ్యాకందము, పురాంతిక, పరావతి, పవడగీతి, పాలాశదలము, పృథ్వి, ప్రగుణ, ప్రభాకలిత, ప్రభాతము, ప్రభువృత్తము, ప్రమాణి, ప్రమితాక్షరము, ప్రముదితవదన, ప్రవర్తక, ప్రహరణకలిత, ప్రహర్షణి, ప్రహేయము, ప్రాచ్యవృత్తి, ప్రియంవద, ప్రియకాంత, ప్రీతి, ఫలసదనము, బంధురము, భద్రకము, భాస్కరవిలసితము, భుజంగప్రయాతము, భుజంగశిశురుతము, భుజంగవిజృంభిత, భూతిలకము, భూనుతము, భోగివిలసితము (విలసితము), భ్రమరవిలసితము, మంగళమహాశ్రీ, మంజరి, మంజుభాషిణి, మందాక్రాంతము, మణిగణనికరము, మణిదీపిక, మణిభూషణము, మణిమాల, మణిరంగము, మత్త, మత్తకోకిల, మత్తమయూరము, మత్తహంసిని, మత్తాక్రీడ, మత్తేభవిక్రీడితము, మదనదర్పణము, మదనవిలసితము, మదనవృత్తము, మద్రకము, మధుమతి, మధుర, మధురగతి, మధురాక్కర, మధ్యాక్కర, మనోజ్ఞ, మనోరమ, మనోహరవృత్తము, మయూరసారి, మలయజము, మహాక్కర, మహాస్రగ్ధర, మానిని, మాలికాచతుర్విధకందము, మాలికాబంధము, మాలికావృత్తము, మాలిని, ముఖచపల, మృగీ, మేఘవిలసితము, మేఘవిస్ఫూర్జితము, మేదిని, మౌక్తికమాల, రగడ, రతిప్రియము, రథగమనమనోహరము, రథోద్ధతము, రమణకము, రసాలి, రుగ్మవతి, రుచిరము, లయగ్రాహి, లయవిభాతి, లయహారి, లాక్షణి, లోల, వంశపత్రపతితము, వంశస్థము, వడిసీసము, వనమంజరి, వనమయూరము, వరాహము, వసంతతిలక, వసుధ, వసుమతి, వాతోర్మి, వారాంగి, విచికిలిత, విచిత్రము, విజయభద్రము, విజయమంగళము, వితాన, వితాళచతుష్పద, విద్యున్మాల, వినయ, విపుల, విభూతి, విమానము, వియోగిని, విశోకము, విశ్వదేవి, విషమగీతులందు ఎత్తుగీతి. విషమసీసము, వీణారచనము, వృంత, వృత్త, వృషభగతి, వృత్తప్రాససీసము, వేగవతి, వైతాళీయము, వ్రీడ, శరభక్రీడ, శశివదన, శార్దూలవిక్రీడిత, శాలిని, శిఖరిణి, శుద్ధవరాటి, శ్యేని, శ్రీరమణము, శ్రీవృత్తము,

వెచ్చించు. వై. స. క్రి. వెచ్చముచేయు. కై.7, ఆ. 188: చూ, వెచ్చపెట్టు.

వెచ్చ. దే. వి. 1. వేఁడిమి. భాగ. 4, స్కం. 77: చూ, సంజ్వరము. 2; 2. జ్వరము: చూ, రోగము.1; విశే.3. వేఁడి: చూ, సంజ్వరము. 2.

వెచ్చఁదనము. దే. వి: చూ, వెచ్చ. 1.

వెచ్చకాఁడు. ద్వ. వి. (వెచ్చము + కాఁడు) 1: చూ, విటుఁడు; విశే.2. మిక్కిలి వెచ్చము చేయువాఁడు: చూ, స్థూలలక్షుఁడు. 2.

వెచ్చన. దే. వి. రూ-వెచ్చ- వెట్ట. 1. వేఁడిమి: చూ, సంజ్వరము. 2; విశే. 2. వేఁడి: చూ, సంజ్వరము. 2. (విశే అయినపుడు కడపటి అకారమునకు ఇకారము వచ్చెడి. "వెచ్చని కన్నీరు, వెచ్చనిగాలి." ఇం.)

వెచ్చపడు. వై. అ. క్రి. 1: వెచ్చపోవు; ప్రే. 2. వెచ్చపఱచు.

వెచ్చపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. వెచ్చించు. విక్రి. 2, ఆ. 163: చూ, వ్యయించు; వా. 2. ఏదో యొకరీతిని కానిచ్చు; 3. కాచు.

వెచ్చపోవు. ద్వ. అ. క్రి: వెచ్చపడు. పర. 4, ఆ. 148: చూ, వ్యయించు.

వెచ్చము. వై. వి. 1.=వ్యయమ్. ఖర్చు: చూ, వ్యయము. 1; 2. ఇంటికివాడుకొనుటకు కావలసిన చిల్లగసరకులఅప్పు: దినవెచ్చము, వాడకము; 3.=విజయము. గెలుపు: చూ, విజయము. 1.

వెచ్చు. దే. వి. 1. ఉష్ణము: చూ, సంజ్వరము2; అ. క్రి. 2: చూ, సంతాపించు.

వెజ్జు. వై. వి.=వైద్య. [illegible]: చూ, సంచికట్టు.1.

వెజ్జురాలు. వై. వి.=వైద్య. వైద్యురాలు: చూ, సంచికట్టు. 4. [(రూ-ఎటకారము.)

వెటకారము. వా. వి: చూ, హేళనము. (అప్రి))

వెట్ట. దే. వి. 1. ఉష్ణము: చూ, సంజ్వరము. 2; 2: చూ, వెట్టకారు; విశే. 3. వేఁడి. ఉ, రా. 6, ఆ. 48: చూ, సంజ్వరము. 2.

వెట్టకారు. ద్వ. వి. గ్రీష్మ ఋతువు: చూ, మాసద్వయము.

వెట్టచెవ్వులతపసి. ద్వ. వి. ఉగ్రశ్రవుఁడు.

వెట్టము. దే. వి: చూ, శత్రువు.

వెట్టి. వై. వి.=విష్టి. కూలిలేక చేయించుపని. ఉ, హరి.5, ఆ. 89: (సం).-అమిజి-అమిజి,విష్టి.

వెట్టికారు. ద్వ. వి: చూ, రూ- వెట్టకారు.

వెట్టిగొను. ద్వ. స. క్రి. వెట్టిచేయించు.

వెట్టివాఁడు. ద్వ. వి: రూ-వెట్టీఁడు, శారిక, అమిజికాఁడు. (సం).-కర్మకారుఁడు.

వెట్టీఁడు. ద్వ. విశే. (వెట్టి + ఈఁడు). -పై.-

వెడ. దే. విశే. 1. కూఁడు: చూ, సహాసిపత్త్రము; 2: చూ, స్వల్పము; 3: చూ, వ్యర్థము. రామా. 6, ఆ. 49; 4: చూ, వికారి. 2. భాగ, 3, స్కం. 982; 5. లొచ్చము. భార. విరా. 2, ఆ. 174: చూ, శబ్దము. 2; క్రి. విశే. 6. ఇంచుక: చూ, స్వల్పము.

వెడఁగు. దే. వి. 1. అవివేకము. అచ్చ. సుం. కాం. 90: చూ, వెఱ్ఱి. 1; 2: చూ, వికారము. 1-3; విశే. 3. అవివేకి. భార. ఆది. 6, ఆ. 278: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 4. ఉన్మాదుఁడు: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు; 5: చూ, వేఁడి. 2.

వెడఁగుతనము. దే. వి: చూ, వెఱ్ఱి. 1.

వెడఁగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అవివేకమునొందు; 2. జడత్వమునొందు. నిర్వ. 10, ఆ.78: వెడఁగురుపడు; 3. వికారమునొందు.

వెడఁగుపాటు. ద్వ. వి. వెడఁగుపడుట. (జడత్వమునొందుటకు.- పరిభా. 1, ఆ. 28.)

వెడఁగురుపడు. ద్వ.అ.క్రి: చూ, వెడఁగుపడు.2.

వెడఁద. దే. విశే. 1: చూ, వెడఁగు. 4; 2.విరివియైనది: చూ, విశాలము. 3.

వెడఁదనోటిమెకము. ద్వ. వి: చూ, సింహము.

వెడఁదవాముమెకము. ద్వ. వి. —పై.—

వెడఁదవాతియమ్మ. ద్వ. వి. (వెడఁగవాయి + అమ్మ) పాఱవాతి యమ్మ: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-౭౬.) భార.విరా.5,ఆ.149.

వెడజాణతనము. ద్వ. వి: చూ, సంశయము.

వెడబము. వై. వి.=విడంబ. (దేశ్యమనిశర) అనృతము: చూ, వితథము.

వెడలఁగ్రక్కుట. వా. వి. 1: చూ, వాంతి; 2. అభిప్రాయమును వెల్లడించుట.

వెడలఁబడు.ద్వ.అ.క్రి: చూ, వెడలు. శై.1,ఆ.106.

వెడలఁబాటు. ద్వ. వి: వెడలుట, వెలువడుట-వెల్వడుట. (సం).-అవకర్షణము, ఉద్యానము, నిర్గతి, నిర్గమనము, నిర్గమము, నిష్క్రమము, నిష్క్రాంతి, నిస్తరణము, నిస్సరణము, వణము. (అవ్య) అప. (విణ):-అవకృష్టము, నిష్కాసితము.

వెడలఁబాఱు. దే. అ. క్రి: చూ, వెడలు. హరి. పూ. 7, ఆ. 16. [చూ, వెళ్లగొట్టు.

వెడలించు. దే. స. క్రి. ఉచ్చాటనముచేయు:

వెడలు. దే. అ. క్రి. బయలువెడలు: చూ, సాగు.

వెడలుచు. దే. ప్రే. (య. 3, ఆ. 46): రూ-వెడల్చు-వెలలుచు-వెలుచు-వెల్చు.

వెడలుట. దే. వి: చూ, వెడలఁబాటు.

వెడలుపు. దే. వి. రూ-వెడల్పు. 1: చూ, వైశాల్యము. 1; వా. 2. వెడలుపుబట్ట, పరిణాహము: చూ, వస్త్రము. 1-౨3.

వెడల్చు. దే. ప్రే: చూ, రూ-వెడలుచు.

వెడల్పు. దే. వి: చూ, రూ-వెడలుపు. [ఘుఁడు.

వెడవింటి. దే. వి. (వెడ + విల్లు): చూ, మన్మ

వెడవిలుకాఁడు. దే. వి.-పై-రామా. 6,ఆ.147.

వెడవిలుతుఁడు. దే. వి. —పై.—

వెడవిల్కానిబాబా. దే. వి: చూ, శుకము.

వెడవెడ. దే. విణ. 1. అత్యల్పము: చూ, స్వల్పము; క్రి. విణ. 2. సూక్ష్మముగ; 3. మందముగ; 4.మృదువుగ. భార. ఉద్యో.2,ఆ.111.

వెడ్డరి. దే. విణ: చూ, వంచకుఁడు.

వెడ్డు. దే. వి. 1. కపటము: చూ, సూక్ష్మము.2; 2: చూ, వంచన. పరిభా. 3, ఆ. 10.

వెడ్డువెట్టు. దే. స. క్రి: (సం)- విడంబించు. భో. 5, ఆ. 130: చూ, వంచించు.

వెణవ. దే. విణ: చూ, రూ-వెడఁద.2.

వెణుతురు. వై. వి.= వేల్లంతర.*: రూ- వెలుతురు.(సం).-కదరము, కరీరము, క్రకచము, క్రకరము, గ్రంథికము, గ్రంథిలము, గూఢపత్రము, పీరతరువు, వేల్లంతర (వేల్లంతరము.)

వెత.వై.వి.=వ్యథా: చూ, శోకము. నీలా. 2,ఆ.47.

వెతకు. దే. స. క్రి. (ఉ, రా. 4, ఆ. 6): రూ-వెదకు-వెనకు- వెమకు, అరయు-అరయు, ఒరయు, గాలించు, గుద్దలించు, దేవు, తడవు, పరికించు, పుడుకురోయు. (సం).—అన్వేషించు, గవేషించు, చర్చించు, విచారించు, శోధించు. [చూ, వెత.

వెతారము. వై. వి.=వృధా. (దేశ్యమని శ. ర):

వెద. దే. వి. 1. కొప్పు. అచ్చ. సుం, కాం. 34: చూ, వేనలి. 2; 2: విత్తడము, విత్తుట, నాటు, నాట్నము. (సం).—ఉప్తి, బీజము, బీజావాపము, వపనము, వాపము, వికీరణము. (అవ్య)—ఆక్; 3. గోమహిష్యాది పశుగర్భము: చోఁడి, చోఁలు. (సం).-ఉపచరము-ఉపసరము, ప్రజనము; 4.పక్షిగర్భాధానము. నీలా.3,ఆ.10: చూ, సంయోగము. ౧3; 5. గోమహిష్యాదులు చూలొనట్టి కాలము: చూఁడి-చోఁడు-చోఁలు. (సం) - ఉపచరము-ఉపసరము, ప్రజనము; 6 పశుఋతువు.

వెదకిపట్టు. దే. స. క్రి: చూ, కనిపట్టు.

వెదకు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వెతకు. భార. ఉద్యో. 1, ఆ. 333.

వెదకుడు. దే. వి: చూ, సమీక్షణము.2. [కొను.

వెదకులాడు.వా.స.క్రి. 1. దేవులాడు; 2. వెదకు

వెదకెడువాఁడు. దే. విణ:(సం) -అనుపది, అన్వేష్ట.

వెదగొఱ్ఱు. దే. వి. విత్తులువెదవేసెడుగొఱ్ఱు.

వెదచెల్లు. దే. స. క్రి. 1: కులుకు, చేల్లు: చూ, సంప్రోక్షించు; 2. వ్యాపింపఁజేయు. పరిభా. 4, ఆ. 54. [పా. 1, ఆ. 56.

వెదచిందు. దే. అ. క్రి: చూ, వ్యాపించు.

వెదపెట్టు. దే. స. క్రి. విత్తులుచెల్లు. మార్క. 4, ఆ. 41: చూ, వెదచెల్లు. [ధేనువు. ౨౭.

వెదమొదవు. దే. వి. వెదావు, సంధిని: చూ, వెదావు. దే. వి. -పై.-(రూ-ఎదావు)

వెదికిలఁబడుఁదొడుకు. దే. వి. కామధేనువు. చూ, ధేనువు.౮.

వెదురు. వై. వి. 1.=వేణువు*: గడ- గెడ: (సం).- కంటకము, కంబి, కర్మారము, కార్ముకము, కిలాటి, ఖులము, తృణకేతువు, తృణధ్వజము, త్వక్సారము- త్వచిసారము. తేజనము, మస్కరము, మృత్యుబీజము, యవఫలము, వంశము. వేణువు, శతపర్వము, సతీలము. తద్వి.__౧: కణాదిబొంగు, దండియ–దండె, పల్లకీబొంగు, బొంగు, బొంగువెదురు: ౨: చేపాటికఱ్ఱ, (సం): భల్లుంగము, 3: నల్లవెదురు. (సం): కృష్ణసారకము; ౪: (సం).-కీచకము, ధ్వనిద్వేణువు; ౫: (సం). శతఘ్ని; ౬: వాస-వాసము.

వెదురుకంపఖోట్ట. ద్వ. వి. ఒక పిట్ట: చూ, పక్షి.

వెదురుకోల. వా. వి: చూ, రంభము.

వెదురుపాలు. వై. వి. 1. త్వక్షీరము*: చూ, వంశరోచన; 2: వెదురుప్పు.

వెదురుపిచ్చిక. ద్వ. వి. ఒకపిట్ట: చూ; పక్షి.

వెదురుప్పు. ద్వ. వి: చూ, వెదురుపాలు. 1_2.

వెదురుబియ్యము. వా. వి: (సం).- వైణవము.

వెదురుమిడుత. ద్వ. వి. ఒకానొకమిడుత: చూ, శలభము.

వెదురుమొలక. ద్వ. వి: చోళకి, కమఠము, కరీరము: చూ, మొక్క. 1-౫,

వెదురువిల్లు. ద్వ. వి. వెదురు బద్దలతోఁజేసిన విల్లు: గిలకబద్ద, వింటిబద్ద. (బాణము.1-౩౭) (చూ, విల్లు.)

వెగర.వా. వి.1: చూ, రూ_విధవ;2.నిష్ప్రయోజకుఁడు: చూ, వ్యర్థ; 3. దుష్టుఁడు: చూ, వ్యాఘుఁడు. 2.

వెనక. ద్వ. వి, విణ, క్రి: చూ, రూ-వెనుక.1.

వెనకయ్య. వై. వి.= వినాయక: చూ, వినాయకుఁడు.

వెనకయ్యతల్లి. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.

వెనకయ్యా వెనకయ్య.ద్వ. వి:చూ, స్కందుఁడు.

వెనకు. దే. స. క్రి: చూ, వెతకు. య.2, ఆ.76.

వెనకుఁడు. దే. వి: చూ, వెనకుడు.

వెను. దే. వి, అవ్య: చూ,రూ-వెన్ను.1-2-3-4.

వెనుఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ- వెన్బడు. 1.విషాదించు భార. విరా. 2, ఆ.60: చూ, శోకించు; 2. దుఃఖించు. నిర్వ. 7, ఆ. 157: చూ, శోకించు.

వెనుఁబాటు. ద్వ. వి. రూ-వెన్బాటు. 1. విషాదము. భార. విరా.1, ఆ.103:చూ,శోకము; 2. దుఃఖము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 295. చూ, శోకము.

వెనుక. ద్వ. వి. రూ-వెనక-వెన్క. 1. పశ్చాద్భాగము: అండ, అవతల, అవల- అవ్వల- ఆవల, ఆడట, పజ్జ, పిదప, పుత్తి, మయి- మెయి-మే-మై, వీఁపు, వెంట, వెను-వెన్ను-వెనక-వెన్క. వెనుకమేను, వెనుకల, సంగడి. (సం).—అపరభాగము, పల్యము, పశ్చాద్భాగము, పార్ష్ణి, పృష్ఠము. తద్వి.— ౧. (విణ) పశ్చాద్భాగమున నున్నది:- వెనక-వెన్క, వెనుకటిది, పింగలి, పిదప, పెడ.(సం).పశ్చిమము,౨. పృష్ఠభాగమునకు:-(అవ్య)రూ-వెనక-వెన్క. వెను

కల,అంత,అంతట,అవతలి,అదట,ఐద,కలయ-కలయఁగ, క్రిన్న, తరువాత-తరువాయి, తర్వాత, పడంపడి-పదపడి, పిదప, పిమ్మట, మఱి, వెంబడి, వెన్న. (సం). (అవ్య) అనంతరము, అపరము, అథ, అగ్రే, యత; 3. (అవ్య). పశ్చాద్భాగమునకు:—రూ-వెనక-వెన్క, వెంట; ౪. దండు వెనుకకు:-(సం). పార్ష్ణి; ౫. వెనుకవ్రెక్కకు.—(సం). పుచ్ఛము; ౬: (చూ, వీఁపు.); ౭: (చూ, వెంబడి.). ("చూ, కెలు.") 2. పూర్వకాలము. రామా. 6, ఆ. 198: చూ, లోను. 2; 3. పడమటిదిక్కు. య. 5, ఆ. 30: చూ, పాఱిత్తు. 1; 4. ఉపేక్ష: భో. 6, ఆ. 370: చూ, సయాట; విశే. 5. ముందటిది. జై. 4, ఆ. 108: చూ, తొలి. 7.

వెనుకంజవేయు. దే. అ. క్రి: చూ, వెనుదీయు.1.

వెనుకఁబోవువాఁడు. దే. విశే: చూ, సహాయుఁడు.1.

వెనుకచిక్కు. దే. అ. క్రి. వెనుకనుండు: వెనుకపడు. [వెనుచూపుమెకము.

వెనుకచూపులమెకము. ద్వ. వి: చూ, రూ..

వెనుకటిది. దే. విశే. పశ్చిమము: చూ, వెనుక.1.

వెనుకటిపని. దే. వి. అపరకర్మము.

వెనుకటివాఁడు. దే. వి. (వెనుక+వాఁడు) 1. తమ్ముఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; విశే. 2. వెనుకనున్నవాఁడు: పింగళి. (సం):-పాశ్చాత్యుఁడు. [2: చూ, సంకోచించు.

వెనుకదీయు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వెనుదీయు;

వెనుకద్రొక్కు. దే. అ. క్రి: చూ, వెనుదీయు.

వెనుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1: వెనుకచిక్కు; 2. ధనము వెచ్చేముకాక కూడఁబడు.

వెనుకపాటు. ద్వ. వి. వెనుకపడుట. స్వా. 3, ఆ. 28.

వెనుకమేను. దే. వి: చూ, వీఁపు. 1.

వెనుకమ్రాను. దే. వి. ఏతపుబానకు నీళ్లెత్తువాఁడు కూర్చుండుటకై నిలువుకాళ్లమీఁద అడ్డముగా నుంచినమ్రాను.

వెనుకల. ద్వ. వి: చూ, వెనుక. 1.

వెనుకవేయు. దే. స. క్రి. ధనమువెచ్చేముచేయక కూడఁబెట్టు: చూ, సేకరించు. 2. [ము. 2.

వెనుకుట. దే. వి. రూ-వెనుకుడు: చూ, సమీకము.

వెనుకుడు. దే. వి.—పై.—(రూ-వెన్కుడు)-

వెనుకొను. దే. స. క్రి. రూ-వెన్కొను: చూ, వెంబడించు. మార్క. 2, ఆ. 312.

వెనుచేయు. దే. స. క్రి.—పై.—ఉ, రా. 3, ఆ. 401. [వెన్తవులు).

వెనుతవులు. దే. స. క్రి.—పై.—(రూ-

వెనుచూపుమెకము. దే. వి: చూ, వెలుఁగుబంటి.

వెనుదన్ను. దే. అ. క్రి. 1. వెనుకనిల్చు: రూ-వెన్నుదన్ను; స. క్రి. 2: చూ, వెంబడించు. (రూ-వెన్నుదన్ను.)

వెనుదీయు. దే. అ. క్రి. వెనుకకుమరలు, యుద్ధమువలనఁబాఱు. ఉ, రా. 7, ఆ. 132: చూ, మ్రొక్కు. (7)

వెనుదీయువాఁడు. వా. వి: (సం).-భయద్రుతుఁడు, కాందిగ్భూతుఁడు, కాందిశీకుఁడు.

వెనువెంట. దే. దక్రి. మిక్కిలివెంబడి.

వెన్క. దే. వి, విశే, దక్రి: చూ, రూ-వెనుక. (పశ్చాద్భాగమునకు.-విజ. 3, ఆ. 206.)

వెన్కుడు. దే. వి: చూ, రూ-వెనుకుడు.

వెన్కొను. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వెనుకొను.

వెన్తవులు. దే. స. క్రి. రూ-వెనుతవులు.—పై.—

వెన్న. వై. వి.=విలీన. (వెల్ల+నేయి) పెరుఁగుచిలికితెత్తినది: మిసిమి. (సం). కట్వరము, దధిత్థము, దధిఫలము, దధిసారము, నవనీతము, సవోద్ధృతము, సరజము. ("చూ, స్తన్యము.")

వెన్నంటు. దే. స. క్రి: చూ, వెంబడించు.

వెన్నచెఱకు. వా. వి: వెన్నదేవికూర. *

వెన్నడాయి. ద్వ. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.

వెన్నడి. దే. వి: చూ, వెంబడి. 1. హరి. పూ. 8, అ. 210. [ఉ, హరి. 8, అ. 107.
వెన్నడించు. దే. స. క్రి: చూ, వెంబడించు.
వెన్నడికొను. దే. స. క్రి.—పై.—
వెన్నతోడ. జా. చిన్నప్పటినుండియు. "వన విల్తు శాస్త్రంబు మిముకులావర్తించె నని వెన్నతోడఁబెట్టినదిమాకు."(మనుచరిత్రము.)
వెన్నదేవికూర. ద్వ. వి: వెన్నచెఱకు*.
వెన్నదొంగ. ద్వ. వి. నవనీతచోరుఁడు, వెన్నముచ్చు, కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.
వెన్నదొంగయన్న. ద్వ. వి. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. [వై. 6, అ. 120.
వెన్నపడిదము. ద్వ. వి: చూ, భక్ష్యము.
వెన్నపాలకాయ. ద్వ. వి.—పై.—
వెన్నపూస. ద్వ. వి: వెన్నముద్ద.1. [7, అ. 81.
వెన్నప్పము. వై. వి: చూ, భక్ష్యము. కళా.
వెన్నమడుగు. ద్వ. వి. ఒకరకముబట్ట: చూ, స్థూలశాటకము (వస్త్రము.)
వెన్నముచ్చు. ద్వ. వి: చూ, వెన్నదొంగ.
వెన్నముద్ద. ద్వ. వి. 1:వెన్నపూస;2. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.
వెన్నముద్దకోడి. వా. వి. ఒకపిట్ట: చూ, పక్షి.
వెన్నముద్దలు. ద్వ. వి. బ. 1. శాలిధాన్యవిశేషము: చూ, ధాన్యము; 2. (బ): చూ, వెన్నముద్ద. 1.
వెన్నమెఱుఁగు. ద్వ. వి: చూ, భక్ష్యము.
వెన్నయుండ. ద్వ. వి: చూ, భక్ష్యము.
వెన్నవెదురు. వై. వి. 1. తెల్లగొఱ్ఱి*: చూ, విశల్య. 1; 2. దంతి*: చూ, విశల్య. 4.
వెన్నాడు. దే. స. క్రి: చూ, వెంబడించు.
వెన్నాన. దే. వి. 1: చూ, సహాయము; 2: చూ, వెంబడి.
వెన్నిచ్చు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెనుదీయు.

వెన్ను. దే. వి. రూ—వెను. 1: కంకి, కండె. (సం).—కణిశము, సస్యమంజరి. తద్వి.— ౧: గడ్డలకాఁడు; ౨: గడ్డలు; ౩: జుట్టు; ౪: (చూ, పొటకలు); 2: చూ, వీఁపు; 3. ఇంటినడికొప్పు: చూ, సదనము. 1; వా. అవ్య. 4. పృష్ఠతోగ్రకము: చూ, వెనుక. 1.
వెన్నుఁడు. వై. వి.=విష్ణు: చూ, విష్ణువు. 1.
వెన్నుకట్టె. ద్వ. వి. పృష్ఠబంధము.
వెన్నుగంట. ద్వ. వి. కేశబంధవిశేషము: చూ, వేనలి.
వెన్నుగాఁడి. దే. వి: చూ, వెన్నుబద్ద.
వెన్నుచూపుట. జా. ఓడిపోవుట. "మున్నుగని వానికిఁదన వెన్నుఁజూపమికై." (ధర్మజ రాజసూయము). [వెనుదన్ను. 1-2.
వెన్నుదన్ను. దే. అ. క్రి, స. క్రి: చూ, రూ-
వెన్నునంటు. ద్వ. వి. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశ్వరుఁడు.
వెన్నువడుగుపాప. ద్వ. వి. గంగ: చూ, నది.
వెన్నువరదము. వై. వి. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.
వెన్నునికొడుకురాణి. వై. వి: చూ, సరస్వతి.
వెన్నునితెంకి. ద్వ. వి: చూ, సముద్రము.
వెన్నునిమడుంగుపాన్పు. ద్వ. వి. శేషఫణి: చూ, సర్పము.
వెన్నునివలకన్ను. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.
వెన్నునెడమకన్ను. ద్వ. వి: చూ, హిమాంశువు.
వెన్నునెడకొమ్మ. ద్వ. వి: చూ, లక్ష్మి. 1.
వెన్నుపట్టె. ద్వ. వి. 1: చూ, వెన్నెముక; 2: చూ, వెన్నుబద్ద.
వెన్నుపాన్పు. ద్వ. వి. శేషఫణి: చూ, సర్పము.
వెన్నుపాము. దే. వి. మజ్జారజ్జువు, సుషుమ్నానాడి, కశేరుకనాడి.(చూ, నాడులు.3,).
వెన్నుపూస. దే. వి: చూ, వెన్నెముక.
వెన్నుబద్ద. దే. వి. ఇంటినడికొప్పుమ్రాను: వెన్నుగాఁడి, వెన్నుపట్టె, వెన్నుమ్రాను

వెన్నుమ్రాను. దే. వి: చూ, వెన్నుబద్ద.

వెన్నుమచ్ఛేదునీఁడు. ద్వ. వి. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు.

వెన్నువలచేమోపు. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు.

వెన్నెముక. దే. వి: కోలెముక-కోలెమ్ము-కోలెమ్ముక - క్రోలెముక, పూసయెముక, వెన్నుపట్టె, వెన్నుపూస. (సం). ఆధారదండము, ఏకవింశన్మహామణి, కశేరుక-కషేరుక-కసేరుక, గాంగేయము, వంశము: (చూ, శల్యము. 1.) (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు.- కశేరుక పిండము, కశేరుక చక్రము, కశేరుకా సంధి ప్రవర్తకము, గ్రైవేయ కశేరుకము, పృష్ఠకశేరుకములు- పృష్ఠమణి- హృదయకుహరమందలి వెన్నుపూసలు, కశేరుక పత్రికము, కటిమణి-కటికశేరుక- వడ్డిపూసలు, కశేరుకా పృష్ఠకంటకము, కశేరుకాబాహువు. ఇత్యాది.)

వెన్నెల. ద్వ. వి. (వెల్ల + నెల) 1: చేందిరిక, నెలవెలుఁగు, రేయెండ. (సం).- కత్యము, కామవల్లభ, కార్తికోత్సవము, కైరవి, కౌముది, చంద్రశాల, చంద్రిక, చాంద్రి, చార్వి, జ్యోత్స్న-జ్యోతిస్న, జ్యోతిస్నక-జ్యోతిస్నకి, హారిచందనము. తద్వి.- పండువెన్నెల, తలిపి వెన్నెల. (చూ, పున్నమ) ("చూ, హారిచందనము. 2"); 2. వలి: చూ, హణిగలు; 3. వలి విశేషము: చూ, హణిగలు.

వెన్నెలకారు. ద్వ. వి. శరదృతువు: చూ, మాసద్వయము.

వెన్నెలకుప్పలు. ద్వ. వి. బ: చూ, బాలక్రీడ.

వెన్నెలకోలు. ద్వ. వి. వలి: చూ, హణిగలు.

వెన్నెలగుత్తి. ద్వ. వి: చూ, హిమాంశువు.

వెన్నెలచిన్నిపువ్వులు. ద్వ. వి. బ. వలివిశేషము: చూ, హణిగలు.

వెన్నెలనారి. ద్వ. వి. మన్మథుని అయిదవదియగు వింటిమొక్కనారి. (దీనిబాణములు.- మొదలిజొన్న, దిరిసనము, మొగలిపూలు) :చూ, స్థావరము. 1.

వెన్నెలపిట్ట. ద్వ. వి: చూ, వెన్నెలపులుఁగు.

వెన్నెలపులుఁగు. ద్వ. వి: చేందమామపులుఁగు, నిప్పుఁదిండి, నిప్పులనుమ్రింగుపులుఁగు, నెలతావడము, నెలపులుఁగు - నెలపుల్గు, మంచుతాగుడుపులుఁగు, వన్నియలపిట్ట, వన్నెపులుఁగు, వెన్నెలపిట్ట, వెన్నెలపులుఁగు. (సం).—ఊతిభము, గుంద్రాలము, చ, చకోరకము, చకోరము, జీవంజీవము-జీవజీవము, జ్యోత్స్నాప్రియము. తద్వి.—చకోరముల గుంపునకు. (సం).—చాకోరము. [కుప్పలు.

వెన్నెలపోవులు. ద్వ. వి బ: చూ, వెన్నెల

వెన్నెలరాయఁడు. ద్వ. వి: చూ, హిమాంశువు.

వెన్నెలఱేఁడు. ద్వ. వి. —పై.—

వెన్పడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ—వెనుఁబడు- (విషాదించుటకు.- భార. ఆది. 2, ఆ.9.)

వెన్పాటు. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెనుపాటు. (విషాదమునకు.- భార. విరా. 2, ఆ. 105.)

వెన్వెంట. దే. క్రి.వి. మిక్కిలిసెంబడి: చూ, వెంబడి.

వెప్పు. దే. వి. ఉష్ణము. స్వా. 4, ఆ. 60: చూ, సంజ్వరము. 2.

వెమ్మ. దే. అ. క్రి. తపించు: చూ, సంతాపించు.

వెయి. దే. స. రూ-వెయ్యి-వే-వేయి: చూ, సహస్రము. (చూ, సంఖ్య)

వెయ్యి. దే. వి. —పై.—

వెరఁగు. దే. వి: చూ, రూ—వెఱఁగు. 1-2-3. (వింతకు.- ప్రభా. 4, ఆ. 47.)

వెరఁజోడు. దే. స. క్రి. జొరుకొను: వెరజో.

వెరఁజో. దే. స. క్రి. —పై.—

వెరవరి. దే. విశే. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు (ఇతఁడె ఉపాయశాలి.)

వెరవిఁడి. దే. విశే. ఉపాయహీనుఁడు.

వెరవు. దే. వి. రూ-వెరువు. 1: అనువు, ఇమ్ము, ఉత్తి, ఉపము, ఎత్తు, ఎత్తుగడ, ఒడికము,

ఒఱపు, కీలు, జేతనము, జిత్తు, తెఱువు, తంతు, దీమసము, నెప్పు, పొక్కి, మందు, మేవడి, వజ్జ, వయినము-వైనము, వయిపు-వైపు, వలను, వళవు. (సం):- అంగము, ఉపమ, ఉపాయము, క్రియ, గండకము-గండము, గతి, తంత్రము, తీర్థము, ద్వారము, నిస్తరణము, నిస్సరణము, ముఖము, యుక్తి, యోగము, విధానము. తద్వి.— ౧ ఉపాయములు నాలుగు.- సామ, దాన, భేద, దండములు; ౨. ఉపాయములు ఏడు.- సామ, దాన, భేద, దండ, మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలములు; 3.ఉపాయములు ఆఱు.- సామ, దాన, భేద, నతి, ఉపేక్ష, రసాంతములు; 2. జీవనోపాయము. హరి. పూ. 7, ఆ. 130: చూ, స్థితి. 5; 3: చూ, విధము. 1. య. 2, ఆ. 92; విశే. 4.యుక్తము. ఉ, హరి. 4,ఆ. 168: చూ, యోగ్యము. 2; 5. వశము. నిర్వ. 3, ఆ. 5: చూ, స్వాధీనము.

వెరవేఁకి. ద్వ. వి. విరహతాపము. హరి. ఉ. 7, ఆ. 190: చూ, సంతాపము.

వెరసి. దే. వి. 1. లెక్క మొత్తము: చూ, సంకలనము; విశే. 2. కడపటిది. కళా. 5, ఆ. 78: అంత, కడగొట్టు. (సం) -అంతము, అంతిమము, అంత్యము, ఉత్తమ, చరమము, జఘన్యము, పశ్చిమము, పాశ్చాత్యము, సాంతము, సాకల్యము. (అవ్య).-కించ. ("చూ, సాకల్యము.")

వెరసు. దే.వి.రూ-వెరుసు.అంకెలులోనగువానిసంకలనపుపంక్తులు. "పుట్లవెరసు, టంకాలవెరసు" మొ. [ఆ. 61.

వెరువు. దే. వి: చూ, రూ-వెరవు. విక్రి. 7,

వెరుసు. వా. వి: చూ, రూ-వెరసు.

వెఱ. దే. వి. 1. రూ-వెఱఁగు-వెఱపు-వెరఁగు, భయము: చూ,సాధ్వసము; 2: చూ,వింత.1.

వెఱఁగు. దే. వి. రూ- వెరఁగు. 1. భయము: చూ, సాధ్వసము; 2: చూ, వింత. 1. జై. 1, ఆ. 114; 3: చూ, వెఱవెఱపాటు. ఉ, హరి. 5, ఆ. 83.

వెఱఁగుపడు.ద్వ. అ. క్రి.1: అక్కజపడు:చూ, వెఱఁగొందు. 1. భార. అర. 7, ఆ. 158; 2:తటకాపడు: చూ, వెఱఁగొందు.2.

వెఱఁగుపడువాఁడు.ద్వ.విశే.విస్మయాన్వితుఁడు.

వెఱఁగుపాటు. ద్వ. వి: చూ,వెఱఁగు. 1-2-3. (వింతకు.-భార. విరా. 5, ఆ. 126.)

వెఱఁగొందు. దే. అ. క్రి. 1: అక్కజపడు, అచ్చెరుపడు- అచ్చెరువుపడు, అబ్బురపడు- అబ్రపడు, అరుదందు, వెఱఁగుపడు. (మి).-అద్భుతపడు,ఆశ్చర్యపడు; 2: ఉబ్బరపోవు, తటకాపడు, నివ్వెరపడు, ముడుగు, విచ్చెపడు, వెఱఁగుపడు. (మి):-చేష్టలుడుగు. ("చూ, స్రుక్కు (6)")

వెఱక. దే. వి: చూ, వెండ్రుక.

వెఱచేఱచు. దే. అ. క్రి. భయపడు: చూ, స్రుక్కు. (6).

వెఱచే. దే. అ. క్రి.—పై.—ఉ, హరి. 6,ఆ. 134; రామా. 2, ఆ. 13.

వెఱపరి. దే. విశే. 1: అదురుగుండియ-అదురుగుండె, అఱంకరి, కోశె, పంద, పిఱికి, బెడిదుఁడు. (సం).—అధీరుఁడు, అశూరుఁడు, ఆతంకితుఁడు, అపోగండుఁడు, ఉగ్రంపశ్యుఁడు, ఉగ్రుఁడు, కాకరూకుఁడు, కాకలూకుఁడు, కాతరుఁడు, ఘోరుఁడు, చకితుఁడు, త్రిస్నువు, దీనుఁడు, భయంకరుఁడు, భయశీలుఁడు, భీకరుఁడు, భీరుకుఁడు, భీరువు, భీలుకుఁడు, భీముఁడు, భీష్మ్రుఁడు, భేలుఁడు, విక్లబుఁడు, విలక్షుఁడు, వృకుఁడు, శంకితుఁడు. తద్వి.—౧. భయమును పుట్టించేవానికి:-భయంకరుఁడు. భీకరుఁడు, భీముఁడు; ౨. భయపడినవాఁడు:—దరితుఁడు, దీనుఁడు; 2. భయశీలురాలు: చూ, స్త్రీ.

వెఱపించు. వా. స. క్రి: అంకించు, అడలఁగొట్టు, అడలించు, అదరించు-అదలించు, అదలు, అదలుచు-అదల్చు, అడించు, అఱచు-అర్చు-అఱుచు, కంకు, గదుము, గదుముకొను, గద్దించు, జంకించు, జంకెయొనర్చు, జళిపించు, బెదరించు, విసరు. (సం).— అధిక్షేపించు, తర్జించు, నిర్భర్త్సించు. (మి) భయపెట్టు. [3. భయములేనిది.

వెఱపిఁడి. దే. విశే. 1. భయములేనివాఁడు;

వెఱపు. దే. వి. భయము: చూ, సాధ్వసము.

వెఱపుఁదీర్చుకాపాడినవాఁడు. అం: చూ, పితలు.

వెఱబొమ్మ. దే. వి. పక్ష్యాదులకు వెఱపు పుట్టుటకై భీకరాకారముగఁ బ్రతిష్ఠించెడు ప్రతిమ. విక్రి. 2, ఆ. 179. (గండారపుబొమ్మ అని కొందఱు): చూ, హరిణి. 3.

వెఱవెఱపాటు. ద్వ. వి: తటకా, నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు, నివ్వెఱపాటు, జిబ్బె, వికాకు, వెరఁగు-వెఱఁగు. (సం).— నిశ్చేష్టత. (చూ, విభ్రమము. 1.)

వెఱ్ఱి. దే.వి.1.(ఉ, హరి. 4, ఆ. 48): ఉమాదము- ఉమ్మాదము, కయివు-కైవు, తిక్క-త్రిక్క, పిచ్చ, పిచ్చి, పిచ్చితనము, రింబ-రిబ్బ-రిమ్మ, వీరడి, వెంగళితనము-వెకలితనము, వెడఁగుతనము, వేఁదుఱు, వేలాకోలము, సీసము. (సం).- ఉన్మాదము-చిత్తవిభ్రమము, పిత్తము, వైభ్రమము("చూ, సీసము. 2."); (పిచ్చికిని వెఱ్ఱికిని కొద్దిభేదము కలదనికొందఱు); 2. అవివేకము. రామా. 6, ఆ. 152: చూ, స్వాపము. 3; 3. తిక్క, పిచ్చివాఁడు, తేమరి, వీరఁడి-వీఱిఁడి, వెంగలి-వెంగళి, వెకలి-వెక్కలి, వెడఁగు, వెడఁద, వెఱ్ఱివాఁడు, వేఁదుఱు, వేఱిఁడి. (సం).—ఉన్మత్తుఁడు, ఉన్మదితుఁడు, ఉన్మదిష్ణువు, ఉన్మాదకుఁడు, ఉన్మాదవంతుఁడు- ఉన్మాదినతుఁడు, ఉన్మాదుఁడు, కార్యకూటుఁడు. తద్వ్య— పుట్టువెఱ్ఱి; 4. అవివేకి: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 5. వికారము గలవాఁడు: భీభత్సుఁడు; 6. వివేకములేనిది: వెఱ్ఱిబాగులు.

వెఱ్ఱికుక్క. దే. వి. పిచ్చికుక్క: చూ, శునకము.

వెఱ్ఱిచెఱకు. దే. వి. చెఱకువంటి యొకానొకగడ్డి*: చూ, తృణము. 1.

వెఱ్ఱిజిల్లేడు. దే.వి.అలర్కము*: చూ, వికిరణము.

వెఱ్ఱితుమ్మ. దే. వి. ఒకరకముతుమ్మ*: చూ, విట్ఖదిరము.

వెఱ్ఱిదీరకోఁకలితలఁజుట్టుకొన్నట్లు. జా. కోఁకలితలఁజుట్టుకొనుటచే వెఱ్ఱి తీరలేదనుట. "వెఱ్ఱిదీర కోఁక,కలిఁ దలఁజుట్టుకొన్న క్రియగా." (కళాపూర్ణోదయము.)

వెఱ్ఱినిమ్మ. దే వి. ఒకానొకనిమ్మ*: చూ, నిమ్మ.

వెఱ్ఱినీళ్లమేలువాఁడు. దే. వి. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

వెఱ్ఱినీళ్ళు. ద్వ. వి. బ. మద్యము. అచ్చ. యు. కాం. 231: చూ, సుర. 2.

వెఱ్ఱిపుచ్చ. దే. వి. ఒకరకముపుచ్చ*: చూ, హరివాలుకము. [హీలమోచి.

వెఱ్ఱిబచ్చలి. దే. వి. ఒకరకముబచ్చలి*: చూ,

వెఱ్ఱిబాగులు. దే. వి. 1: చూ, వెఱ్ఱి. 4; 2: చూ, వెఱ్ఱి. 6. [గవేధుక.

వెఱ్ఱిబీర. దే. వి చేఁతిబీర*: చూ, హ్రిస్వ

వెఱ్ఱిమేడి. దే. వి: కాకిమేడి, కుక్కమేడి, బమ్మమేడి- బొమ్మమేడి- బ్రహ్మమేడి. (సం).—అరాజి, ఆద్యుదుంబరి, కాక, కాకోదుంబరము- కాకోదుంబరిక- కాకోదుంబరిక, కుష్ఠఘ్ని, కృష్ణోదుంబరిక, ఘూదోద్రిదుంబరిక, చిత్రాపథము, జఘనేఫల, ఫల్గువు, మలపువు, మలయువు, వాయసి.*: (చూ, మేడి. 1.) (కాకిమేడి=వాయసి; కుక్కమేడి=మలపువు, మలయువు.)("చూ, హేమదుగ్ధకము.")

వెఱ్ఱిమొగము. వా. వి. తెలివితేనివాఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వెఱ్ఱియావలు. దే.వి.బ. తెల్లావలు: చూ, సర్షపము.

వెఱ్ఱివాఁడు. దే. విశే. పిచ్చివాఁడు: చూ, వెఱ్ఱి. 8.

వెఱ్ఱెత్తు. వా. అ. క్రి: తిక్కగొను, పిచ్చెత్తు.

వెల. దే. వి. 1. కొనువస్తువులు లోనగువానికిచ్చెడు విలువ (అమ్మెడువస్తువులులోనగువానికిఁజెప్పెడుధర): అగ్గువ, అమ్మకము, అమ్మడు, కిమ్మతు-కిమ్మత్తు, ఖరీదు, జెట్టి, తెగుబడి, దర, బోగము, మొల్లమి-మొల్లము, రో-రోయి. (సం.).—అపక్రయము, అవక్రియము, అర్ఘము, అర్ఘువు, క్రియము, పణము, భృతి, మూల్యము, రుచకము, రోకము, వస్నము, విక్రియము, విపణము, శూలము. (అవ్య):- ఓ; తద్వి.- ఎండిన మాంసముయొక్క వెలకు.- శౌష్కలము; 2. పందెము. ఉ, హరి. 8, అ. 112: చూ, వ్యవహారము. 4.

వెలందుక. వై.వి.=వనితా: చూ,రూ-వెలఁదుక.

వెలఁగ. దే. వి. 1. (సం. వ).— అత్యమ్లపము, కపిప్రియము, కపిత్థము-కబిత్థము, కరంజఫలకము, కరభవల్లభము, కాతిస్యఫలము, ఖరపాదాఢ్యము, గంధఫలము, గ్రంథిఫలము, గ్రాహి, చిరపాకి, దంతశఠము, దధిత్థము, దధిఫలము, దధిసారము, పుష్పఫలము, మన్మథము. తద్వి.— ౧. నల్లవెలఁగకు.- (సం).- టంకము; ౨: పుల్లవెలఁగ. (సం): వ్యాఘ్రపాదము; 3: మూలువెలఁగ. (సం).-కంటకపిత్థము, కశేరుకము, గ్రంథిలము, చతురశ్రీకము, వ్యాఘ్రపాదము. (౨-3లకు భేదములేదని కొందఱు) (పైపెంకు కండకాయజాతిలోనిది.); అం.2: చూ, దోహదశాస్త్రము. (తేనె నెయ్యి బెల్లము పాలు దీనికి మంచి యెరువులు.)

వెలఁది. వై. వి. 1.=వనితా. (దేశ్యమని శ-ర) ఆఁడుది. విజ. 1, అ. 148: చూ, స్త్రీ; 2.=వనితా. (దేశ్యమని శ-ర.) గరగరికరైన ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; దే. వి. 3. ధాళధళ్యము. విజ. 1, అ. 195; విశే. 4. నిర్మలము. భో. 2, అ. 96; ప్ర్యా. 3, అ. 81: చూ, శుద్ధము. 3; 5. ప్రసన్నము: చూ, శుద్ధము. 3

వెలఁదుక. వై. వి.=వనితా. రూ- వెలందుక. (దేశ్యమని శ-ర): చూ, వెలఁది. 1-2. అచ్చ. సుం, కాం. 61.

వెలచు. వై. స.క్రి: చూ, రుద్దు. పర. 4, అ. 186.

వెలనాడు. దే. వి. రూ-వెల్నాడు. ఒకానొక దేశము: చూ, సీమ (1) (దేశములు.)

వెలపట. దే. క్రి: చూ, రూ-వెలపల.

వెలపలుండు. వా. అ. క్రి. 1. బుతుమతియగు: చూ, సమర్తాడు; 2. బయటనుండు.

వెలపల. వా. క్రి. 1: చూ, వెలపట; 2. ఎడము: చూ, సవ్యము. 2.

వెలపోవు. దే. అ. క్రి: అమ్ముడువోవు.

వెలమ. దే. వి. శూద్రజాతి విశేషము: దొర. (మి) పద్మవెలమ, (సం) పద్మనాయకుఁడు. (వీరు గౌరవముగ పిలిపించుకొనుటయందును తమ నామముతుదను గౌరవచిహ్నముగా 'గారు' లోనగువానిని పెట్టుకొనుట యందును ఇష్టముగలవారు)

వెలమసంది. దే. వి: రూ-వెలుమసంది, వెలుమ, చివికివెలమ, చెలికవెలుఁగు. (సం).—కాక, కాకకల, కాకజంఘ, జీవన-జీవని, లోమశ*.

వెలయాలు. దే. వి. (వెల + ఆలు): చూ, వేశ్య.

వెలయించు. దే. స. క్రి: వెల్లడించు, వెల్లడిచేయు. (సం).—ఆవిష్కరించు, ప్రకటించు.

వెలయు. వై. అ. క్రి. 1. ఒప్పు: చూ, సమ్మతించు; 2.=విలస్. ప్రకాశించు: చూ, మాపజిల్లు; 3. ప్రసన్నతనొందు. హరి. పూ. 6.

అ. 95: తిలకించె, తెలియు, తేలు; 4. ప్రసిద్ధికెక్కు. మార్క. 2, ఆ. 340: పొంపిరిపోవు, మీసుమిగులు; 5. ప్రకాశితమగు. భార. విరా. 4. ఆ.75:చూ,నుబ్బు.2.

వెలయెలనాగ. దే. వి: చూ, వెలయాలు.

వెలరారు. ద్వ. అ. క్రి. 1 తెల్లనగు: చూ,వేవు, 2: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెలరు. వై. వి.=ధవళ. తెల్లన: చూ,వర్ణము. 6.

వెలరువాఱు. ద్వ. అ. క్రి.1. తెల్లనగు.లక్ష్మ. 3, ఆ.131:చూ,వేవు; 2: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెలలఁబన్ను. ద్వ. స. క్రి: చూ, వెల్లగొట్టు.

వెలలు. దే. అ. క్రి. రూ-వెడలు. భార.ఉద్యో. 1, ఆ. 126:చూ, సాగు.

వెలలుచే దే. ప్రే: చూ, రూ-వెడలుచే.

వెలవ. వై.వి.=విలేపి. కాఁపుడుగంజి,పేయము: చూ, సాదము. (1).

వెలవెలఁది. దే. వి: చూ, వెలయాలు.

వెలవెలఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. వివర్ణమగు. స్వా. 5, ఆ. 62: రూ- వెలవెలనగు-వెలవెల్లనగు-వెలవెలనవోవు- వెలవెలఁబోవు, వెలరారు-వెలరువాఱు, వెలుకఁబాఱు, వెల్లఁబాఱు, వెల్లనగు, వెల్వెలఁబాఱు, గాజువాఱు, తెలతెలఁబోవు, తెలతెలవాఱు, డిల్లపడు_డీలుపడు-డిల్లపోవు, నీరువిడుచే, పుల్లసిలు-పుల్లసిల్లు, విన్నఁబడు, విన్నఁబోవు. తద్వి.— వెలువెలుకఁబాఱు-వెల్వెలుకఁబాఱు.

వెలవెలఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.—

వెలవెలన. వై. వి: చూ, వెలవెలపాటు. (విశ యందు.—పంచ. వేం. 1, ఆ. 221.)

వెలవెలనగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెలవెలఁబాఱు. పంచ. నా. 5, ఆ. 19. [4, ఆ. 125.

వెలవెలనవోవు. ద్వ. అ. క్రి. —పై.— శశాం.

వెలవెలపాటు. వై. వి: చూ, వైవర్ణ్యము.

వెలవెల్లనగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ,వెలవెలఁబాఱు.

వెలారించే. దే. స. క్రి. రూ-వెలారుచే-వెలార్చు. 1: చూ,వెళ్లగొట్టు; 2: చూ,వెలిపుచ్చు.

వెలారుచే. దే. స. క్రి. —పై.— (బయలువఱచే అనుటకు.-కళా. 2, ఆ. 117.)

వెలార్చు. దే. స. క్రి. —పై.—

వెలి. దే. వి. 1. బహిఃప్రదేశము: చూ, వెలుపల. 1; 2. వెలివేయుట. (సం). అంత్య, బహిష్కరణము, బహిష్కారము; 3. దేహముయొక్క బహిః ప్రదేశము; 4. బయలుపాటు. పాండు. 3, ఆ. 53;విశ. 5. బాహిరము, బాహ్యము. మార్క. 3, ఆ. 368:చూ, స్పష్టము; వై. వి. 6.=వలక్ష. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విశ.7. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము.6; అవ్య. 8: చూ, వెలపల. 1.

వెలికత్తె. వా. వి. తోపనంగొలవి.

వెలికత్తెరనేల. ద్వ. వి. కంకరమన్నుకలిసిన భూమి: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

వెలికి. దే. వి: చూ, వెలిచే*.

వెలికిలు. దే. అ. క్రి. 1. వీఁపుక్రిందగు, తిరుగఁబడు; 2. వీఁపుక్రిందుగా పరుండు. హరి. పూ. 8, ఆ. 135.

వెలిగడ. ద్వ. వి. మెట్టనేల: చూ,హరిప్రియ.2 (భూమి. 1.) [1-ష.

వెలిగారము. వై.వి. గవ్వచారము:చూ,లవణము.

వెలిగిడ్డి. వై. వి. కామధేనువు: చూ, ధేనువు.

వెలిగుల్ల. వై. వి. కూఁతకైదువు, శంఖము: చూ, సంకు. 1.

వెలిగొండ. ద్వ. వి. కైలాసము: చూ,పర్వతము.

వెలిగోరు. ద్వ. వి. ఐరావతము: చూ, హస్తి.

వెలిఁగుక్క. దే.వి.రతికూజితము:చూ,స్వరము.2.

వెలిచే. దే. వి. పిండీతకము*:చూ,శ్వసనము. 3.

వెలిచేండ్రి. ద్వ. వి: ఉండ్రి- ఉండ్రిన- ఉండ్రిన-ఉండ్రిస, ఉలిమాను,కంపుదుమ్మ, చంద్ర, తెల్లదుమ్మ,వెలిదుమ్మ.(సం). అనుసా-

రము, అవతారము, అహిమారకి, అరిమేదము, అహిమేదము, కంటకి, కంటకీదుమము, కదరము, కల్పకము, కాంభోజము, కాంభోజి, కార్ముకము, కుబ్జకంటకము, కుష్ఠఘ్నము, కుష్ఠహృత్తు, కుష్ఠారి, కుహరము, క్రిమికాత్రవము, క్షితిక్షమము, ఖదిరము, ఖదిరాసారము, గండకారి-గండకాలి, గాయత్రి, గిరిమేదము, గువాకము-గూవాకము, గోధాస్కంధము, తిక్తశాకము, దంతధావనము, ధవము, బాలతనయము, రోహిణి, శిష్టదిరము, శ్యామసారము, సారము, సోమవల్కము.* ("చూ, సోమవల్కము.")

వెలిచేవి. దే. వి. అంకాట: చూ, వ్యభిచారము. 2.

వెలిచేవుల్ గన్నతొయ్యలి. ద్వ. వి. అంకులాడి. వేం. ఆం. 64: చూ, స్వైరిణి.

వెలిచిత్తరి. అం: చూ, కాయమానములు. [క.1.

వెలిచియ. దే.వి.రూ-వెలిచె-వెల్చె: చూ, వర్తి

వెలిచె. దే. వి.—పై.—

వెలితి. దే. వి. రూ-వెల్తి. 1: జీబు, దట్టము, వలపల-వలపలన-వలుచేవ-వల్చన. (సం).-విరళము; 2. న్యూనము: చూ, సొడ్డు. 1. తద్వి.—తొత్తి, రిప్ప, వీసర-వీసరము: చూ, సొడ్డు. 1; 3. తఱచేదనములేమి; విణ. రూ-వెల్తి. 4. తక్కువైనది; 5. తఱచేకానిది.

వెలితిప్ప. వై. వి: చూ, వెలిగొండ.

వెలితిమానిసి. ద్వ.వి.అల్పుడు: చూ, హీనుడు.

వెలితుమ్మ. ద్వ. వి: చూ, వెలిచేండ్ర *.

వెలిదమ్మి. ద్వ. వి. తెల్దమ్మి. విజ. 2, ఆ. 194: చూ, సహస్రపత్రము.

వెలిదుక్కి. దే. వి. వానతడిదుక్కి. దుక్కి: చూ, సేద్యము. (చూ, రొంపిదుక్కి.)

వెలినాడు బ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు: చూ, బ్రాహ్మణులు. ("కృష్ణయజుర్వేదులై ఆపస్తంబసూత్రమును, ఋగ్వేదులు ఆశ్వలాయన సూత్రమును, శుక్లయజుర్వేదులు కాత్యాయన సూత్రమును, అయి ఆశ్వలాయనులకును ఆపస్తంబులకును సంబంధములు గలిగియున్నవి. ఈ వెలినాడులు నైజాము రాజ్యములో జేరిన యాంధ్రదేశమున నుండువారు. వల్లభమతోద్ధారకుడను వల్లభాచార్యులీ వెలినాడులలోనివాడు, వీరిలో మూడు తెగలుగలవు.(౧) శుద్ధవెలినాడులు, (౨) పేరంబేడివెలినాడులు, (3) వెలినాడులు. మొదటిరెండును లౌకిక వైదికములయందు వర్తించువారు. మూడవతెగ గ్రామపురోహితాది పురోహిత వృత్తిగలవారగుటచే కొంతకాలము వఱకు నింద్యముగ జూడబడిరి.")

వెలిగోటిమేకము. ద్వ. వి: చూ, వెలుగుబంటి.

వెలిపము. దే. వి, విణ: చూ, రూ-వలిపము.

వెలిపుచ్చు. దే. స. క్రి: కక్కు, పెట్టు, బయలు వఱచు, బుగులుపుచ్చు, వెలారించు, వెలారుచు-వెలార్చు, వెలిపుచ్చు. (మి) బహిరంగ పఱచు. [స్వా. 2,ఆ. 73.

వెలిపెట్టు. దే. స. క్రి: చూ, వెలివేయు.

వెలిబిత్తరి. అం: చూ, కాయమానములు.

వెలిమాడు. దే. వి. విదేశముల కంపబడు ధాన్యాదులు. (చూ, లోమాడు.)

వెలిమావు. ద్వ. వి. ఉచ్చైశ్శ్రవము, ఇంద్రుని గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

వెలిమిడి. ద్వ. వి. (వెలి + మిడుగు) రూ-వెల్మిడి.పంచ.నా.1,ఆ 384: చూ, భస్మము.

వెలిమొట్ట. ద్వ. వి. ఒకచేప: చూ, మత్స్యము. 1.

వెలిమొన. అం: చూ, మొనలు.

వెలిమ్రాను. ద్వ. వి: చూ, వేలుప్రుజెట్టు.

వెలియాలపోతుకాతు. ద్వ. వి: చూ, శివుడు.

వెలియాలు. దే. వి: చూ, రూ-వెలయాలు. అం, భా. ద్వి. 111.

వెలిదయు. దే. అ. క్రి. 1. బావకురిసి నిలుచే; 2. చోయరొత్తి పోవు.

వెలియునికి. దే. వి. (వెలి + ఉనికి) పరదేశము నందలి యునికి: చూ, ప్రవాసము. 2.

వెలిరతి. అం: చూ, రతి (సమరతులు).

వెలిపడు. వా. అ. క్రి: చూ, పాయపడు.

వెలివాఁడు. దే. వి. 1. కూల: చూ, సురియా ళువు; 2. భ్రష్టుఁడు: చూ, సురియాళువు.

వెలివాడ. ద్వ. వి. మాలపల్లె: చూ, సీమ (1) (దేశములు.)

వెలివాడవాఁడు. ద్వ. వి: చూ, వెలివాఁడు. 1. కాశి. 7,అ.241. [మేట్టుపాతించెడుపోఁగు.

వెలివాలు. దే. వి. వేఁటాడెడుచోట బయట

వెలివిరియు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వెల్లి విరియు; 2: చూ, ముమ్మరించే; 3: చూ, వ్యాపించే; 4. ప్రకటితమగు; 5: కొదరు, చెదరు.

వెలివిసరు. దే. అ. క్రి. ప్రకాశితమగు. పంచ. వేం. 4, అ. 14: చూ, సుబ్బు. 2.

వెలివెల్గు. ద్వ. వి: చూ, హిమాంశువు.

వెలివేయఁబడు. వా. అ. క్రి: బహిపడు.

వెలివేయు. దే. స. క్రి: బహిపెట్టు, వెలిపెట్టు.

వెలిసె. దే. వి. పటలప్రాంతము: ఇంటిచూరు: చూ, సదవము. 1.

వెలు. దే. వి. వృత్తియందు వెలికివచ్చెడు అనే శము. "వెలుపల."

వెలుఁగు. దే. వి. 1. కిరణము: చూ, హాయ నము. 2; 2. ప్రకాశము: చూ, వెలుతురు. 1; 3. (అచ్చ. అ, కాం. 42): ఎండ. (సం).—అతపము, అభాసము, ఆలోక నము, ఉష్ణము, ఊష్మము, ఓజస్సు, ఘర్మము, ద్యోతము, ప్రకాశము, రాద్ర ము: తద్వి.—గ:పొటము; అ: ఈరెండ-నీ రెండ:3.పాడ.రెండ;అ.క్రి.4. [ప్రకాశించే:- చూ, పావణిల్లు; 5. (మార్క. 7, అ. 57): అడిచిపడు, ఎగసిపడు, ఎరియు, కవలు, కమరు-కమలు, కాలు, చిటచిటమను, చిట చిటలాడు, చిఱచిఱలాడు, చేరచేరపోవు, తసుకు, తిండ్రించే, దరికొను, మండిపడు, మండు, మటమటలాడు, ఊఁడు, ముసముస మను-ముసముసయను, మెలకు. (సం) జ్వ లించే. (వి).—దగ్ధమగు. (స. క్రి).— దహించే. తద్వి.-గ: (వి)ఎఱమంట; అ: బగ్గు మను.

వెలుఁగుబంటి. దే.వి: రూ-వెలుఁగుమంటి-ఎలుఁ గుబంటి (ఎలుఁగుమంటి), ఎలుఁగు-ఎల్గు- ఎలువ, ఎలుఁగుగొడ్డు, ఎల్లవెలినోటిమెకము, ఇబ్బందిగాఁడు, పుట్టకాఁపు, పుట్టకూటి మెకము, పుట్టకూడు దిండి, పుట్టకూడు మెక్కు-మెకము, బొచ్చెమెకము, బొల్లి మోరమెకము, మొఁగము తెలుపుమెకము, లేదు, వెనుకచూపులమెకము, వెనుచూపు మెకము, వెలినోటిమెకము. (సం).— అక్షము, అచ్ఛభల్లము, అచ్ఛము, ఋక్షము, గుహాశయము,భల్లము-భల్లుకము-భల్లూకము- భాలూకము, మృగదంశకము-తద్వి.-ఏదడి. (చూ, భల్లము. 2.)

వెలుఁగుమంటి. దే. వి.—పై.—

వెలుఁగుఱేఁడు. దే. వి. త్విషాంపతి: చూ, సూర్యుఁడు.

వెలుఁగొందు. దే. అ. క్రి: చూ, వెలుఁగు. 4.

వెలుక. ద్వ. వి. (వెలి+ఉక) తెల్లవ: చూ, వర్ణము. 6. [బాలు. పాండు. 4, అ. 35.

వెలుకఁబాలు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వెలవెలఁ

వెలుగు. దే. వి: రూ-వెల్గు, అలవ, కంచియ- కంచె, కంచెకోట, కంచెగోడ, కంపకోట, కంపగోడ, కట్టువ, కల్ల-కల్లి, కాటగడ, తడుకు, దడి, తెట్టు-తెట్టువు. (సం).—

అపవారిక, అవేష్టకము, ఓక, ఓద్యాలి, వకాలి, ప్రాచీనము, ప్రాచీరము, వాటము, వేష్టనము. తద్వి.—౧: కరగోడ, కోరడి, గోడకాలు; ౨: (సం).—కుంబ; 3: చూ, మఱుఁగుగోడ. ("చూ, పరాతి.")

వెలుచే. దే. వి. రూ—వెల్చ: చూ, సర్పము.

వెలుచే. దే. స. క్రి: రూ- వెలలుచే- వెల్చు. 1: కడపు, తోలు-త్రోలు, నడపు, నూకు, వేఁపు, ప్రూరగించే; పేర్చి. 2: చూ, వెడలుచే. ఉ, హరి. 5, ఆ. 112; 3. (నూలు) తోఁడు: చేట్టు, తోఁడు.

వెలుతురు. దే. వి. రూ—వెల్తురు. 1: ఒప్పు, కళుకు-కళ్కు, గచ్చు, చెన్ను, చెలువము-చెలువు-చెల్వు, చాయ, జిగి, జోతి, జోత-జోతము-జోతాము-జోతి, డంబు, డాల్-డాలు, తిండ్రి, తుఱఁగలి, తులకింపు, తెలివి, తేజో, తొంగలి, తొలఁకు, దవురు-దౌరు, పగటు, పిసాళము, పొలపము, పోసనము, బాజో, బిత్తరము, మించు, మిన, మిస, మెఱఁగు-మెఱుఁగు, మెఱపు- మెఱుపు, మేని, మొక్కలి, రంగు, రాణి, రువాణము, వంచియ-వంచె, వన్నియ-వన్నె, వెలుఁగు, వేఁడి, సిరి, సెర, సొంపు, సోయగము. (సం. ప): —అంశువు, అభిఖ్య, అభిరుచి, అర్చి, అర్చిస్సు, ఆభ, ఆభాసము, ఇద్ధము, ఈశానము, ఈహ, ఉద్దీపనము, ఉమ, ఉల్లసము-ఉల్లాసము, ఊర్మి, ఓజస్సు, కకుప్పు, కచ, కమ, కలహము, కాంతి, కాళకము, కాశము, కాసువు, కేతువు, గోవు, చార్వి, ఛలి, ఛాయ, జ, జ్యోతి, త్విట్టు, దీప్తి, ద్యుతి, ద్యోతము, ధామము, నీకాశము, ప్రకాశము, ప్రభ, భా, భాతి, మయూఖము, మహస్సు, రశ్మి, రుక్కు-రుచి, రోకము, రోచిస్సు, వర్చస్సు, వర్ణము, విలసనము, వీకాశము, వీతి, వీర్యము, వ్యవాయము, శమ్, శోచిస్సు, శోభ, శ్రీ, సహము. (అవ్య):-అపి, ఇ, ఇదానీమ్, ఏ, చ. తద్వి.—౧. అధికప్రకాశమునకు.- జేగ్గు, తలుకు-తళుకు, తళతళ, నిగనిగ, నిగ్గు, పస, బెళఁకు-బెళుకు, మినమిన, మిలమిల, మెఱఁగు-మెఱుఁగు, రవరవ. (సం):-క; ౨. నివ్వానందలి యధికప్రకాశమునకు.- కనకన; 3: చాయ. (సం).-ఛాయ, శోభ; ౪. ఎంతజిగికి.- (సం)·—ఝిల్లి-ఝిల్లిక; ౫. వజ్రకాంతికి:-తనుపు-తన్పు; ౬: ఎఱ్ఱనిజిగి, విడి. (సం).- అరుణాభము, రక్తకాంతి; ౭. కృత్రిము పద్మరాగకాంతికి._విడి; ౮. మిసిమి; ౯: (సం).—పరిస్ఫోటనము; ౧౦: చాయ, నీడ. (సం) ఛాయ; ౧౧: పొడనీడ; (విశే) ౧౨. వెలిగినది:-ఘృతము, దీప్తము;౧౩. వెలిగించేనది:-ఉద్దీపకము, దీపకము; ౧౪. వెలిగింపఁబడినది:-ఇద్ధము, ఉద్దీపితము, ఉద్యోతితము, ఉద్భాసితము, ఉపశోభితము, ఉల్లసితము, ప్రకాశితము, రాజితము, విలసితము; ౧౫. కాఁచఁబడినది:-తప్తము, శ్రాణ, శృతము; ౧౬. తపింపఁజేయఁబడినది:- ఇద్ధము, ఉత్తప్తము, శ్రాణ. (తె).— ఉదిరి. (వి). కాంతివిశేషమునకు –రవరవ; వై. వి. 2.=వేల్లంతరా.*: చూ, రూ-వెణుతురు.

వెలుపల. దే. వి. (వెలి+పల). 1. (ఉ, హరి. 6, ఆ. 28): రూ-వెల్పల, బయలు-బయిలు-బైలు. మయిదానము-మైదానము, మెలన, వెలి, వెల్లడి. (అవ్య) వెలపట-వెలపల, వెలి, బయట, వరపట. (సం).—అంతరము. తద్వి:-బంగనబయలు, బటాకబయలు-బటాబయలు-బట్టబయలు; విశే. 2. వెలియైనది. కళా. 8, ఆ. 152. [వెలుపించే-వెల్పించే.

వెలుపలించే. దే. స. క్రి: రూ—వెల్పలించే-

వెలుపలుండుట. దే. వి. బహిష్ఠయగుట: చూ, సమర్త.

వెలుపించు. దే. స. క్రి: చూ, వెలుపలించు.

వెలుపు. దే. వి: చూ, రూ-వెడలుపు.

వెలుపుడు. దే. వి: తోఁడుడు.

వెలుమ. దే. వి: చూ, వెలమసంది.*

వెలుమసంది. దే. వి.—పై.— [సస్యము. 1.

వెలువడము. దే. వి. రూ-వెల్వడము: చూ,

వెలువడములు. దే. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

వెలువడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. ప్రకాశితమగు: చూ, సుబ్బు.2; 2.బయలుదేఱు: చూ, సాగు.

వెలువడుట. ద్వి. వి. రూ-వెల్వడుట: చూ, వెడలఁబాటు.

వెలువరించు. ద్వి. ప్రే: రూ-వెల్వరించు, వెలువఱుచు. స్వా. 4, ఆ. 48.

వెలువఱుచు. ద్వి. ప్రే.—పై.—

వెలువెలుకఁబాఱు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, రూ-వెల్వెలుకఁబాఱు.

వెలువెల్ల. వా. వి. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6.

వెల్కఁబాఱు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, రూ-వెలుకఁబాఱు.

వెల్గు. దే. వి: చూ, రూ- వెలుగు.

వెల్చ. దే. వి: చూ, రూ. వెలుచ.

వెల్చు. దే. స. క్రి. ప్రే: చూ, రూ-వెలుచు.

వెల్చె. దే. వి: చూ, రూ-వెలిచె.

వెల్తి. దే. వి, విశే: చూ, రూ-వెలితి.

వెల్తురు. దే. వి, వై. వి: చూ, రూ-వెలుతురు.

వెల్నాడు. దే. వి: చూ, రూ-వెలనాడు.

వెల్పల. దే. వి: చూ, రూ-వెలుపల.

వెల్పలించు. దే. స.క్రి: చూ, రూ-వెలుపలించు.

వెల్మ. దే. వి: చూ, రూ-వెలమ.

వెల్మిడి. ద్వి. వి: చూ, రూ-వెలిమిడి.

వెల్ల. వై. విశే. 1.=వలక్ష. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 2. కర్షణము.

వెల్లఁకి. దే. వి: చూ, లోష్టము. నిర్వ. 10, ఆ. 122; "పదకి తేరపోయి వేరు వెల్లంకి." (క్షేత్రియపదములు).

వెల్లఁగొమ్ములమెకము. ద్వి. వి: చూ, హస్తి.

వెల్లఁబాటు. వై. వి: చూ, వైవర్ణ్యము.

వెల్లఁబాఱు. ద్వి. అ. క్రి. 1: చూ, వేవు; 2. వైవర్ణ్యమునొందు: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెల్లచేఱపు. ద్వి. వి. సున్నపుపూఁత: చూ, సమాలంభము. 1.

వెల్లజక్కి-సామిటెంకి. ద్వి. వి: చూ, స్వర్గము.

వెల్లజొల్లలవీఁడు. ద్వి. వి.-పై.-[చూ, స్పష్టము.

వెల్లడి. వై. వి. 1: చూ, వెలుపల; 2. ప్రసిద్ధి:

వెల్లడించు. వా. స. క్రి: పచరించు, పగటు, వెల్లడిచేయు. (సం) ప్రకటించు.

వెల్లడిచేయు. వా. స. క్రి.—పై.—

వెల్లదమ్మి. ద్వి. వి: చూ, రూ-వెలిదమ్మి.

వెల్లన. వై. వి.=వలక్ష. తెల్లన: చూ, వర్ణము.6.

వెల్లనగు. ద్వి. అ. క్రి: చూ, వెల్లఁబాఱు. 1-2. భార. అర. 6, ఆ. 245.

వెల్లనిడాల్గలయింతి. ద్వి. వి: చూ, సరస్వతి.

వెల్లపొలిక. ద్వి. వి. క్షుద్రజలచరము: చూ, మత్స్యము. 1.

వెల్లముత్తైదువ. ద్వి. వి: చూ, సరస్వతి.

వెల్లయెలుక. ద్వి. వి. రూ-ఎల్లెలుక: చూ, మూషికము. [చూ, స్వైరిణి; 2: చూ, వేశ్య.

వెల్లాటకత్తియ. ద్వి. వి. రూ-వెల్లాటకత్తె:

వెల్లాటకత్తె. ద్వి. వి.—పై.—

వెల్లాటకము. ద్వి. వి. ప్రసిద్ధి: చూ, స్పష్టము.

వెల్లి. వై. వి. 1=వలక్ష. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; దే. వి. 2: చూ, వెల్లువ. 1; 3.అధికప్రవాహము: చూ, వెల్లువ. 1; 4. కాలువ-కాల్వ, తెర, తెరతెర-తెరలు, దొంతర, పరంపర, వరుస. (సం).—ఊర్మి, ఓఘము, ధార, పరంపర, ప్రవాహము (క్రమపద్ధతి యని కొందఱు.)

వెల్లిక. దే. వి: చూ, వెల్లువ. వసు. 4, ఆ. 52.

వెల్లిగొను. దే. అ. క్రి. 1: ఓడిగిల్లు, జాలుకొను, జాలువాఱు, తొట్టు, తొరఁగు- తొరుఁగు, పరఁగు, పొర్లించు, పారు-పాఱు, పాఱు తెంచు, పరదవాఱు, వఱ్ఱొడ్డు, వెలివిరియు- వెల్లివిరియు, వెల్లివొడుచు, వెల్లువగట్టు (సం).— ప్రవహించు; 2. పరంపరగా వెడలు. పా. 5, ఆ. 16; ప్రే. 3. వెల్లిగొలుపు.

వెల్లివాఁక. ద్వ. వి. గంగ: చూ, నది.

వెల్లివిరి. దే. వి. ప్రకటితము.

వెల్లివిరియు. దే. అ. క్రి. రూ-వెలివిరియు, 1: చూ, వెల్లిగొను. తద్వి.— నీటిబొట్టులో నగునవి ఎగిరిపడు.- చెదరఁబడు, చెదరు, బెగ్గలు-బెగ్గిల్లు; 2. ఉలుకు. భార. విరా. 2, ఆ. 146: చూ, స్రుక్కు. 6; 3: చూ, వ్యాపించు; 4. ప్రకటితమగు. అచ్చ. యు, కాం. 501; 5: కొదరు, చెదరు; 6: చూ, ముమ్మరించు.

వెల్లివొడుచు. దే. అ. క్రి: చూ, వెల్లిగొను.

వెల్లుల్లి. ద్వ. వి. (వెల్ల + ఉల్లి) తెల్లఉల్లి*: చూ, సుకందము. 1.

వెల్లువ. దే. వి: అంపాచేరము, ఓడిక, జేక్కుర, నిట్ట, నీళ్లపాఱుడు, పఱితె- పఱితి-పఱద- పఱువ, పాఱుడు, వరద-వఱద, వఱ్ఱు, వెల్లి, వెల్లిక, వేగము. (సం).— అంబుసరణము, అంభాళ్చారము, అట్టము, ఊర్మి, ఓఘము, పూరము, ప్రవాహము, ప్రవృత్తి, వనము, విశ్రుతి. (అవ్య).-అరము. తద్వి.—౧ అధిక ప్రవాహమునకు.— పెనువెల్లి, ముంపు, ముఱుగుడు, వరద, వెల్లి - వెల్లువ. (సం). రయము, ప్రవాహము; ౨. అల్పప్రవాహమునకు.— జాలు-జాలువు; 2. అధికప్రవాహము: చూ, వెల్లువ. 1-౧; 3: చూ, సేన. 1. య. 3, ఆ. 36; 4. ఇటికగోడల యింటిచోటు: చూ, సదనము. 1. [2. మడుఁగుకట్టు.

వెల్లువగట్టు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, వెల్లిగొను 1;

వెల్లెలుక. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెల్లయెలుక.

వెల్వడము. దే. వి: చూ, రూ-వెలువడము. రసి. 1, ఆ. 48. [భార. ఆది. 6, ఆ. 174.

వెల్వడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-వెలువడు.

వెల్వరించు. ద్వ. ప్రే: చూ, రూ-వెలువరించు.

వెల్వెలఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ- వెలవెలఁబాఱు.

వెల్వెలుకఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. మిక్కిలి వెలుకఁబాఱు: రూ- వెలువెలుకఁబాఱు: చూ, వెలవెలఁబాఱు.

వెల్వెల్ల. వై. విశే. (వెల్ల + వెల్ల) మిక్కిలి వైవర్ణ్యము: చూ, వైవర్ణ్యము.

వెస. వై. వి. 1.=వాజ. వేగము: చూ, స్యదము; ద్రి. క్రి. విశే. 2. శీఘ్రముగ: చూ, స్యదము. [శోకము; 2: చూ, విపత్తు.

వెసనము. వై. వి.=వ్యసన. 1. జిజ్ఞాస: చూ,

వెసల. దే. వి. వంటకుండ. విజ. 2, ఆ. 150: చూ, హరివాణము (భాండము. 3-3);

వెళకు. వై. వి.=విలాస. రూ-వెళుకు: చూ, విలాసము. 2.

వెళుకు. వై. వి.=—పై.—

వెళ్లగొట్టు. వా. స. క్రి. ఉచ్చాటనముచేయు. సాంబ. మా. 27: వీచు, వెడలించు, వెలలఁబన్ను, వెలారించు-వెలారుచు-వెలార్చు.

వెళ్లు. దే. అ. క్రి. రూ-వెడలు. 1. ధావనమొనర్చు: ఉఱుకు, ఊడనిఁబాడు, ఊడు, ఓడిగిల్లు, ఓడు, కదలు, దుయ్యు-దూయు-దూయు, పరుగిడు, పరుగుగొను, పరుగువాఱు, పరుగుపెట్టు, పరుగెత్తు, పరువిడు, పరువుగొను, పరువువాఱు, పరువెట్టు, పరువెత్తు, పారు, పాఱాడు, పేరెమువాఱు, సురుఁగు. (సం):-ఉపధావించు, ప్రధావించు. (మి) ధావనమొనర్చు. తద్వి.- సుసుకు.

("చూ, మరుఁగు. 2."); 2. విగ్గమించు: పోవు: చూ, సాగు. 2; 3. గమనించు: చూ, సాగు. 2.

వే

వే. దే. స. 1 రూ-వేయి: చూ, సహస్రము; విశే. 2. అనేకము. "వేమాటలు." : చూ, పేరాళము; వై. క్రి. విశే.3: చూ, స్వరము.

వేంకటాచలము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరుమల: చూ, ఋషభము. 3; అం. 2: చూ, క్షేత్రములు. (అనుబంధములో చూ, 1332 పొరట.)

వేంకటేశ్వరస్వామి. సం. వి. న్. పుం. తిమ్మప్పఁడు: చూ, వేలుపు.

వేంచేయు. వా. అ. క్రి. 1: చూ, వచ్చు. 2; 2. గమనించు, పోవు. భాగ. 4, స్కం. 211: చూ, వెళ్లు. 3; 3: చూ, కూర్చుండు; 4. నివసించు: చూ, వసించు.

వేండ్రము. దే. వి. తాపము. భాగ. 7, స్కం. 315: చూ, సంతాపము.

వేంబరించు. వై. వి.=వ్యాకున: చూ, వ్యాపించు.

వేఁకటి. దే. వి. రూ-వేవికటి: చూ, భ్రూణము.

వేఁకరము. దే. వి. ఉపద్రవము: చూ, విపత్తు.

వేఁకరి. దే. వి. (వేఁకము + అరి) కిరాతభేదము: చూ, వ్యాధుఁడు. 1. [చూ, రోగము. 1.

వేఁకి. దే. వి. జ్వరము. ఉ, హరి. 6, ఆ. 77:

వేఁగి. వై. వి. 1: చూ, వేగుజాము; దే. 2: చూ, సర్జకము.2*; అం. 3: చూ, సీమ(1)(దేశములు.)

వేఁగిస. దే. వి: చూ, సర్జకము. 2.*

వేఁగు. దే.అ.క్రి: చూ, సంతాపించు. విజ.3, ఆ.25.

వేఁచు. దే. ప్రే. వేఁగఁజేయు: వేఁగించు, గోలించు, పేలుచు. (సం).—భర్జించు.

వేఁచుట. వా. వి: (సం).— భర్జనము, భృష్టి.

వేఁట. దే. వి. 1. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1; 2. పొట్టేలు: చూ, మేషము. 1; 3: వెంట, షికారు. (సం).-ఆఖేటము, ఆచోదనము-ఆచ్ఛోదనము, ఖేటము, గోకర్ణము, మృగయు, మృగవ్యము. (ఇది ద్వివిధము.- మృగములవేఁట, పక్షులవేఁట. అందు మృగముల వేఁట:-ఏఁదువేఁట, గంటవేఁట, తెరవేఁట అని త్రివిధము. పక్షులవేఁట:- పాది- పాది వేఁట-పారివేఁట, విడివేఁట అని ద్వివిధము) (ఏదువేఁట ఆఖేలనము. విడివేఁట డేగవేఁట); అం. 4: చూ, కామజంబులు; 5. (వేఁటాడుట) : చూ, వ్యసనములు.

వేఁటకాఁడు. దే. వి. 1: బోయ, వలకాఁడు; వేఁటగిరి, వేఁటరి, షికారీ. (సం).—ఆఖేటకుఁడు, ఖట్టికుఁడు, జాలికుఁడు, జీవాంతకుఁడు, మృగయుఁడు, వాగురికుఁడు, శాకునికుఁడు. తద్వి.—తెరవేఁటకాఁడు; విశే. 2: చూ, సంహారకుఁడు. అచ్చ. అ, కాం. 42.

వేఁటకుక్క. ద్వ. వి. 1. విశ్వకద్రువు: చూ, శునకము; 2: చూ, సివఁగి. 2.

వేఁటగిరి. దే. వి: చూ, వేఁటకాఁడు.

వేఁటతెర. ద్వ. వి; తట్టి, తెర.

వేఁటపల్లియ. ద్వ.వి. బోయపల్లె: చూ, దేశములు.

వేఁటపల్లె. ద్వ. వి: —పై.— కాశీ. 4, ఆ. 60.

వేఁటపిట్ట. ద్వ. వి. దీమపుపిట్ట: జెలగండె, దీమము-దీము.

వేఁటరి. దే. వి: చూ, వేఁటగిరి.

వేఁటలాడు. దే. స. క్రి. 1. అడవియందు మృగములను పక్షులనువధించు: చూ, సంహారించు; 2. వధించు. భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 144: చూ, సంహారించు.

వేఁటాడు. దే. స. క్రి. —పై.—

వేఁడఁబడినవాఁడు. వా. విశే: (సం).—అభ్యర్థితుఁడు, ప్రార్థితుఁడు.

వేఁడి. దే. వి. 1. తాపము. లక్ష్మ. 2, ఆ. 118: చూ, సంతాపము; 2. వేఁడిమి. వై. 1.

ఆ. 70: చూ, సంజ్వరము. 2; 3. చేఁటుకు. భార. అర. 4, ఆ. 245: చూ, స్వేదము; 4. పరితాపము. మార్క. 7, ఆ. 84: చూ, వాఁడిమి; 5. పరిశ్రమము: చూ, వెలుతురు. 1; విణ. 6. ఉష్ణము. సా. 3, ఆ. 79: చూ, సంజ్వరము. 2; 7. ఎక్కుడనువాఁడు. భో. 1, ఆ. 74: ఏఁడి-ఏఁడీ-(బ) ఏరి-ఏరీ. (దీనికి నీయశబ్దము పరమగునపుడు డివర్ణలోపము చేయఁబడును. మార్క. 3, ఆ. 254.)

వేఁడికంటి. దే. వి. (వేఁడి + కన్ను) ఉగ్రాక్షుఁడు. యు. 1, ఆ. 16: చూ, శివుఁడు.

వేఁడికొను. దే. స. క్రి: రూ-వేఁడుకొను, వేఁడు, అడిగికొను-అడుగుకొను, అడుగు-అడ్గు, కొసరు, బతిమాలు-బ్రతిమాలు-బతిమాలుకొను, సాఁగఁదీయు. (సం).—అభ్యర్థించు, అర్థించు, ప్రార్థించు, యాచించు. తద్వి.-(చూ, వేఁడు. 4.)("చూ, స్తుతించు.").

వేఁడికోలు. దే. వి. రూ-వేఁడుకోలు: చూ, యాచన.

వేఁడిమి. దే. వి. వేఁడి-వేండ్రము. 1. కాఁక, తాపము. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 197: చూ, సంతాపము; 2. వెచ్చన: చూ, సంజ్వరము. 2. తద్వి.-(విణ). వేడిమిగలది యనుటకు.-(చూ, సంజ్వరము. 2); 3. పరితాపము: చూ, వాఁడిమి.

వేఁడిమిలేనివాఁడు. దే. విణ: (సం).-అనుష్ణుఁడు.

వేఁడివెలుఁగు. దే. వి: చూ, సూర్యుఁడు. భో. 4, ఆ. 351.

వేఁడివేలుపు. దే. వి. రూ-వేడివేల్పు. 1. -పై.- రామా. 7, ఆ. 180; 2: చూ, వహ్ని. 1. వసు. 4, ఆ. 12.

వేఁడివేల్పు. దే. వి. —పై.—

వేఁడు. దే. స. 1. ఏపురుషుఁడు: రూ-ఎతఁడు-ఏతఁడు, ఎవఁడు-ఎవ్వఁడు- ఎవ్వాఁడు-ఏవాఁడు-ఏఁడు. (రామా. 7, ఆ. 182); తద్వి.—ఏ పురుషుఁడు: రూ-ఎతఁడు-ఏతఁడు-ఎవఁడు- ఎవ్వఁడు- ఎవ్వాఁడు- ఏవాఁడు-ఏఁడు; 2. ఎవ్వఁడును: రూ- ఎతఁడు-ఏతఁడు-ఎవఁడు-ఎవ్వఁడు-ఎవ్వాఁడు-ఏవాఁడు-ఏఁడు, ఎల్లవాఁడు; స. క్రి. 2. ప్రార్థించు: చూ, వేఁడికొను; 3: చూ, వాంఛించు. భార. విరా. 4, ఆ. 200; 4: అడిగికొను, అడుగుకొను, అడుగు-అడ్గు, తిరిపమెత్తుకొను. (సం):—భిక్షించు, యాచించు. (చూ, వేఁడికొను.)

వేఁడుకొను. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వేఁడికొను.

వేఁడుకోలు. దే. వి: చూ, రూ-వేఁడికోలు.

వేఁడువాఁడు. దే. విణ. 1: చూ, యాచకుఁడు; 2: (సం).—ప్రార్థకుఁడు.

వేఁత. దే. వి: చూ, రూ-వ్రేఁత.

వేఁదుఱు. దే. వి. 1. ఉన్మాదము. లక్ష్మీ. 5, ఆ. 12: చూ, వెఱ్ఱి; విణ. 2. మూఢుఁడు: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 3: చూ, వెఱ్ఱివాఁడు.

వేఁపి. దే. వి. రూ-ఏపి. కుక్క. (బేపి అని కొందఱు): చూ, శునకము. (ఇది వేఁగుధాతుకృదంతము.)

వేఁపు. దే. వి. రూ-వేఁపుడు-వ్రేఁపు-వ్రేఁపుడు. (సం).—భర్జనము, భ్రష్టి.

వేఁపుడు. దే. వి. 1.—పై.—; 2. వేఁచెడు చేట్టి: చూ, పాత్రము. 6-రగ; విణ. 3. వేఁచినది.

వేఁపుడుచేట్టి. దే. వి: చూ, వేఁపుడు. 2.

వేఁపుడుపిండి. దే. వి. జ్యోతిర్గంధ, వల్లరి: చూ, సాదము (1).

వేఁబోక. దే. వి: చూ, రూ-వేగుఁబోక.

వేకువ. దే. వి: చూ, వేగుజాము.

వేకువతానము. ద్వ. వి. ప్రాతస్స్నానము, అవగాధము: చూ, స్నానము.

వేగ. దే. వి. 1. వడి: చూ, స్యదము; 2. త్వర. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 25: చూ, సంభ్రమము; క్రి. విణ. 3. త్వరితము: చూ, స్యదము; ద్రి. 4. ఝడితిత్యర్థకము: చూ, స్యదము.

వేగంటి. దే. ద్రి. (వే + కన్ను) ఇంద్రుఁడు. రామా. 6, ఆ. 104: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వేగంటికచ్చేరి. దే. వి: చూ, స్వర్గము. సాంబ. దే.18.

వేగంటికొమరుఁడు. ద్వ. వి. అర్జునుఁడు. సాంబ. దే.16: చూ, సుభద్రేశుఁడు. [డు.1.

వేగంటిగొంగ. దే.వి.రక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁ

వేగంటియెక్కుడు. దే.వి.ఐరావతము: చూ, హస్తి.

వేగంటిరాతు గావించినదఃశి. వా. వి: చూ, సముద్రము.

వేగంటిసైదోఁడు. దే. వి: చూ, విష్ణువు. 1. సాంబ.దే.4.

వేగన్నులసామి. ద్వ. వి: చూ, వేగంటి.

వేగపడు. మి. అ. క్రి. త్వరపడు: చూ, సంభ్రమించు.

వేగపాటు. మి. వి: చూ, సంభ్రమము.

వేగమధ్యము. అం: చూ, సౌవీరజభాషలు. (చూ, ఉపవిద్యలు. 419 పుట.)

వేగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సత్తువ: చూ, శక్తి. 1; 2. ప్రవాహము: చూ, వెల్లువ; 3.=వేగ-వే-వేగిరము. వడి: చూ, స్యదము; 4. విషవృక్షఫలము; 5. మలమూత్రాది ప్రవృత్తి; విణ. 6. త్వరితము. హరి. ఉ. 1, ఆ. 75: చూ, స్యదము.

వేగరంజి. అం: చూ, టక్కజభాషలు.

వేగరి. దే. వి. రూ-వేగురి: చూ, వేగువాఁడు.

వేగవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అశ్వంతరి; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("వేసిపాదములందు మూఁడుసగణములున్న ఒకగురువును, సరి పాదంబుల భ-భ-భ-గగములున్న—7 యతి.")

వేగి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, హయము; విణ. 2. వడిగలది: చూ, సత్వరము; వై. వి.(1)=వ్యాఘ్రి. పులి: చూ, శార్దూలము.

వేగించు. దే. అ. క్రి. జాగరముచేయు. పర. 3, ఆ. 213.

వేగినాటిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు. (వీరు ఋగ్వేదులు. ఆశ్వలాయన సూత్రులు వారు.)

వేగిరకత్తియ. వై. విణ. త్వరగలది (ఆఁడుది) రూ-వేగిరకత్తె: చూ, స్త్రీ.

వేగిరకత్తె. వై. విణ.—పై.—విజ.3, ఆ.206.

వేగిరకాఁడు. ద్వ. విణ. (విజ. 3, ఆ. 206): అత్రిగాఁడు, తమకి, తుజాగు, వరవాది, వడికాఁడు. (సం).—అరుఁడు, చపలుఁడు, జవనుఁడు, జవుఁడు, తరస్వి, ప్రజవి, వ్యగ్రుఁడు.

వేగిరపడు. వై. అ. క్రి: చూ, సంభ్రమించు.

వేగిరపాటు. వై. వి: చూ, సంభ్రమము. భార. విరా. 2, ఆ. 48-61. [విరా. 5, ఆ. 267.

వేగిరపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. త్వరపెట్టు. భార.

వేగిరము. వై. వి. 1.=వేగ. వేగము. శీఘ్రము. ఉ, హరి. 6, ఆ. 22: చూ, స్యదము; 2. త్వర. వై. 4, ఆ. 82: చూ, సంభ్రమము. [క్రి. విణ. 3. త్వరితము. పాండు. 4, ఆ. 153: చూ, స్యదము. [కళా. 3, ఆ. 115.

వేగిరించు. వై. అ. క్రి: చూ, సంభ్రమించు.

వేగు. దే. వి. 1: చూ, వేగుజాము; 2. రాజ్య సమాచారము. రామా. 7, ఆ. 49: కొట్టి, కోటి; 3: చూ, వేగువాఁడు; అ. క్రి. 4. ఉదయమగు: చూ, వేవు. తద్వి.—తెల్లగా తెల్లవాఱుటకు.- తెలతెలవాఱు- తెలతెల్ల

వాలు; 5. శుభోదయముగు: రూ- వేగ్రు. హరి. పూ. 9, ఆ. 87.

వేగుంజోక్క. ద్వ. వి. శుక్రుఁడు. రామా. 2, ఆ. 102: చూ, రాహువు. 2-౯

వేగుంజోక్కవారము. ద్వ. వి. శుక్రవారము: చూ, వారములు. [139: చూ, వేగుజాము.

వేగుంబోక. దే. వి. రూ-వేఁబోక. నై. 7, ఆ.

వేగుజాము. ద్వ. వి. (కళా. 4, ఆ. 112); రూ- వేవుజాము, చీఁకటి, తెల్లవాఱగ, తెల్లవాఱె, తెల్లవాఱుగడ, పొద్దు- ప్రొద్దు, పేగ్రు, పఱువాయి, వేకువ, వేఁగి, వేగు- వేవు, వేఁబోక - వేగుఁబోక, వేవిన. (సం). -అహర్ముఖము, ఉషఃకాలము, ఉషస్సు, ఊషము, జౌషసి, కల్యము-కాల్యము, క్షపాత్యయము, గోపీతము, గోసంగము, గోసర్గము, గోసము, నిశాంతము, ప్రత్యూషము-ప్రత్యూషము, ప్రభాతము, వ్యుష్టము, సాయోత్సవము. (అవ్య). - ఉపాంసమ్. ("చూ, సూర్యోదయము.")

వేగురిక్క. ద్వ. వి: చూ, వేగుఁజోక్క.

వేగురు. దే. స. బ. వేయిమంది. రూ- వేవురు (వేయికి మహన్మహత్యర్థక బహువచన ఆదేశము.)

వేగురుఁజోక్క. ద్వ. వి. (వేగు + చుక్క): చూ, రూ-వేగుఁజోక్క. పా. 2, ఆ. 53.

వేగురులు. దే. వి. బ: చూ, వేగరి. (ఇట్లు వేగులవారు-వేగులు-వేగువారు.)

వేగువాఁడు. దే. వి. చారుఁడు. రా. యు, కాం. 172: చూ, సందేశహరుఁడు.

వేచు. దే. అ. క్రి. 1. గర్వించు: చూ, హంకరించు; స. క్రి. 2: చూ, ప్రతీక్షించు.

వేమేంగలపాగ. దే. వి. సహస్రఫణుఁడు: చూ, సర్పము.

వేటు. దే. వి. రూ-వ్రేటు- వేఁత- వ్రేఁత. 1. వేయుట; 2. దెబ్బ: చూ, హతి.

వేట్క. దే. వి: చూ, సంతోషము.

వేడబము. వై. వి. 1. బొంకు: చూ, వితథము; 2. కుతూహలము: చూ, వ్యసనము. 8; 3.=విడంబనమ్. దగా: చూ, వంచన; 4.= విడంబనమ్: చూ, వేషము. కాశీ. 5, ఆ.75; 5.=విడంబనమ్. మాయ. ఉ, రా. 5, ఆ. 228: విడంబన-విడంబనము: చూ, మాయము. 1. తద్వి.—(సం) యక్షిణి.

వేడము. వై. వి.=వేలా. మండలాగ్రము: రూ- వేలము. [కళా. 6, ఆ. 222.

వేడించు. వై. స. క్రి =వేష్టన: చూ, వేష్టించు.

వేడు. దే. అ. క్రి: చూ, వాంఛించు.

వేడుక. దే. వి. రూ-వేడ్క. 1: చూ, సంతోషము; 2· చూ, వాంఛ. భో. 4, ఆ. 235; 3. కుతూహలము: చూ, వ్యసనము. 8; 4: రూ-వేడ్క. (సం):-వినోదము; 5. వినోదకార్యము: చూ, గొబ్బి. 2-3; విణ. 6. వినోదకరము. "అది విన విన వేడుక."

వేడుకకత్తియ. ద్వ. వి. రూ- వేడుకకత్తె- వేడ్కకత్తె. 1. జారిణి: చూ, స్వైరిణి; 2: చూ, వేశ్య. [3, ఆ. 31.)

వేడుకకత్తె. ద్వ. వి. -పై.-(వేశ్యను.- రాజ-

వేడుకకాఁడు. దే. వి. రూ-వేడ్కకాఁడు. 1. జారుఁడు. శశాం. 4, ఆ. 44; ఉ, రా. 4, ఆ. 204: చూ, విటుఁడు; వా. 2. ఆనందుఁడు: చూ, హృష్టుఁడు; విణ. రూ-వేడ్కకాఁడు. 3. కుతూహలపరుఁడు; 4, అపేక్షకుఁడు; 5. క్రీడాసక్తుఁడు. కాశీ. 6, ఆ. 50; 6. వినోదకరుఁడు.

వేడుకచెలి. దే. వి: చూ, వేశ్య. పాండు. 2, ఆ.13.

వేడుకపోదము. ద్వ. వి. కరిఖలము: చూ, వ్యవహారము. 4.

వేడుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-వేడ్కపడు. 1. కుతూహలపడు; స. క్రి. 2: చూ, వాంఛించు.

వేఢుకసేయు. ద్వ. అ. క్రి.-పై.- రూ-వేడ్క-సేయు. [పరివేష్టింపఁజేయు.

వేడిపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (వేడము + పెట్టు)

వేడము. వై. వి.=వేష్టన. 1. రేచితము: చూ, హయము; 2. మండలగతి.

వేడ్క. దే. వి, విణ: చూ, రూ-వేఢుక.

వేడ్కకత్తె. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేఢుకకత్తియ.

వేడ్కకాఁడు. దే. వి, విణ: చూ, రూ-వేఢుకకాఁడు.

వేడ్కకోమ. దే. వి: చూ, వేశ్య.

వేడ్కపడు. ద్వ. అ. క్రి, స. క్రి: చూ, రూ-వేఢుకపడు.

వేడ్కసేయు. —పై.—

వేణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనేక ప్రవాహములయొక్క కూడిక: చూ, సంభేదము. 1; ఇ, ఈ. స్త్రీ. 2.=వేనలి. సర్పాకారముగ అల్లినజడ: రూ-ప్రవేణి, వేణిక. తద్వ.-(తె).—పింపిణీ: చూ, వేనలి; ఈ. స్త్రీ. 3. కాలువ: చూ, ప్రదిని. 2 (నది.); 4. డావరడంగి*: చూ, విషనాశని.

వేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వేణి. 2.

వేణివేధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలగ: రక్తప, శుక్తి: చూ, బుడ్డపిడుఁదు.

వేణీసంహారము. అం. (ఈగ్రంథమును భట్టనారాయణుఁడువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

వేణుకము. సం. వి. అ. న. రూ-వైణుకము. 1. ఏనుఁగును పొడిచెడి బరికోల: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-౨౧-౪౮); 2. పసులను దోలెడుమునికోల: చూ, సిల్లు.

వేణుకాఖ్యము.అం:చూ,తిర్యక్కరణబంధములు.

వేణుగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.

వేణుధ్మఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లంగ్రోవి యూఁదువాఁడు: చూ, వైణవికుఁడు.

వేణునాదానములు.అం:చూ, వ్యవహారపదములు.

వేణులావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కటకారుఁడు, కులకుఁడు-కులికుఁడు-కులుఁడు, కులశ్రేష్ఠుఁడు-కులశ్రేష్ఠి, బురుడుఁడు. (తె).-ఏతుల, చేఁపలల్లువాఁడు, దబ్బవాఁడు, మేదరవాఁడు-మేదరి. [ములు.

వేణువిదారితము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధ

వేణువు. సం. వి. ఉ. పుం.=వెదురు. 1: చూ, వెదురు; 2. పిల్లంగ్రోవి: చూ,వీణ. 1-౫౬; 3. ఒకరాజు: చూ,హంసుఁడు. 5 (రాజు); అం. 4: చూ, అవరోహివర్ణ గతాలంకారములు; 5: చూ, ఆరోహివర్ణ గతాలంకారములు;6:చూ,సంచారివర్ణగతాలంకారములు; 7: చూ, ప్రణవనాదములు. 8: చూ,ముప్పదిరెండాయుధములు (బాణము. 1)

వేతనము.సం.వి.అ.న.జీతము:చూ, సంబళక. 2.

వేతసన్యాయము. అం. ప్రబ్బలిచెట్టు ఏటియొడ్డుననుండి నీరువచ్చినపుడు వంగి నీరుపోయినపుడు మరలనిలఁబడువను రీతి.

వేతసము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబ్బలి*: చూ, సహస్రవేధి. 2.

వేతస్వంతము. సం. విణ. (త్. ఈ.త్) మిక్కుటమైన ప్రబ్బలుగలది (దేశము.)

వేత్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ) తెలిసినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు. [హస్తుఁడు.

వేత్రధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేత్ర

వేత్రము. సం. వి. అ. న. 1: ఛడి, యష్టి, వంకము, కబ్బవతి. (తె):—చివర-చివ్వ, చేతికఱ్ఱ, చేవక-చేవ్వ-జోవ్వ, జాఁక, పేపజోవ్వ, పేపబెత్తము, పేము-ప్రేము, బరికె, బెత్తము-బెత్తు, బ్రిద్ద, రువ్వ, లాతము-లాతాము, సజ్జినకోల. తద్వ.— ౧. రోగివేత్రమునకు.-ఔశీరము, దండము, వేత్రము-(తె).—ఉండకోవి, లాతము-లాతాము;

౨: (తె).—గోణుకుకఱ్ఱ; 3: శరము, దండము, లఘుడము. (తె).— దుడ్డు-దుడ్డు, దుడ్డుఁగఱ్ఱ, దుడ్డుఁగోల, లగుడము- లవుడి, లాఠీ, లోడి; ౪: (తె).— బడియ- బడె; ౫: శామ్యము, దాటువు, విసారము. (తె).- కఱ్ఱ, కొయ్య; ౬:- (చూ, వెదురు.) ("చూ, సమిధ."); పుం. 2. బెత్తపుచెట్టు: ఉండకోవి, పేము-ప్రేము, బెత్తము- బెత్తు, బద్ద, సజ్జనకోల. (సం).— అర్కమచ్చంది, అర్పము. తద్వి.-(తె).-వేపపాద.

వేత్రవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకనది: చూ, నది. 1563 పొరట.

వేత్రహస్తుఁడు. సం. వి. అ.పుం: వేత్రధరుఁడు, ప్రతిహారి-ప్రతీహారి- ప్రతిహారుఁడు-ప్రతీహారుఁడు. (తె).—కటిక, కట్టిక, కటికవాఁడు- కటికివాఁడు- చోపుదారుఁడు, నకీబు, పడిహారి-పణిహారి- పడిహారుఁడు- పణిహారుఁడు, (బ) బద్దలవారు, రిక్కలు.

వేదండము. సం.వి.అ.పుం.ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

వేదకబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆచార్యుఅను బ్రాహ్మణులు.

వేదకాలము. పా. ("వేదకాలముక్రీస్తుపూర్వము 1200 సంవత్సరములకు దాఁటదని మోక్షమూలరును, 1500 సంవత్సరములని మేగ్డొనలును, 2000 సం॥రములని విట్నీపండితుఁడును, 2800 సం॥రములని బ్రిన్‍హోవరును, 4000 సం॥రములపైమాటయని జాకోబీపండితుఁడును వక్కాణించెను. ప్రాచీనార్యావర్తదేశమునకు నాలుగు సరిహద్దులుగా నాలుగుసముద్రములును మున్నొక కాలమున నుండినట్లును యాసముద్రము లంతరింపక పూర్వము ఋగ్వేదము పుట్టెనని దాసుగారనిరి. దీనినిబట్టి లక్షయేండ్లనవచ్చును. కావున వేదకాల నిర్ణయమున నిర్వివాదమైన సిద్ధాంతము లేదు.") [బ్రహ్మ. 1.

వేదగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ,

వేదన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: యా-సంవేదనము. (తె. వ).—దెమ్మ, నొవ్వి-నొప్పి-నోవి-నోవు. తద్వి.—౧: (తె).- దెమ్మదెట్లు; ౨: ఆమానస్యము- అమనస్యము. (తె).—బిడ్డకుట్టు; 3: కారణ, కారిక, యాతన, విపణి. (తె).—కాఁతియ, తినుకు, తీపు; 2. తెలివి: చూ, హృల్లేఖము. 2; అం. 3: చూ, బౌద్ధశాస్త్ర స్కంధములు.

వేదనాస్కంధము. అం: చూ, వేదన. 3.

వేదభాష్యములు. అం: ఋగ్భాష్యము (సాయణాచార్యకృతము.), సామవేద ఋగ్భాష్యము (భారతస్వామి కృతము.), కృష్ణయజుర్వేద భాష్యములు (భట్టభాస్కర మిశ్రుఁడు వ్రాసెను.), శుక్లయజుర్వేద భాష్యములు (మహీధరాచార్య విరచితము), ఉపనిషద్భాష్యములు శంకరులు, ఆనందతీర్థులు, జయతీర్థభిక్షువు, విశ్వేశ్వరతీర్థులు, నరసింహాయతి, కృష్ణాచార్యాదులును, శతాదిభాష్యములు కొన్నిఁటికి వ్యాసతీర్థ, వేదేశభిక్షుక, శ్రీనివాసాచార్యాదులు టీకావివరణాగులును, ఛాందోగ్య మాండూక్యాదులు కొన్నింటికానందతీర్థుల భాష్యముగాక రాఘవేంద్రయతికృతయర్థ సంగ్రహములుఁగూడ గలవు. విద్యాధిరాజాది మునీంద్రులు ఛాందోగ్యాదులకుభాష్యములు వ్రాసిరి. ఇత్యాది.)

వేదము. సం. వి. అ. పుం. (దీనిచేత ధర్మాధర్మముల నెఱుఁగుదురు): ఆమ్నాయము, ఆసారము, ఋషి, ఛందస్సు, నిగమము, ప్రవచనము, బ్రహ్మ-బ్రహ్మము, శాఖి, శవము, శ్రుతి. (తె).- ఉడివోనిపల్కులు, వేదువు, తొలిచేదువులు- తొలువేదువులు- తొల్పదువులు, తొలుఁబలుకులు, తొలుమి

మకులు, పెనుమినుకులు, ప్రాఁగబ్బములు, ప్రాఁగేదువులు, ప్రాఁతఁబలుకులు, ప్రాఁపలుకులు- ప్రాఁబల్కులు, ప్రామినుకులు- ప్రామిన్కులు, మి ను కు లు- మిన్కులు, మొదటిపలుకులు; తద్వి.- ౧: చూ, వాఙ్మయము; ౨: చూ, బ్రాహ్మణములు; ౩: చూ, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము, తైత్తిరీయ సంహిత; ౪: చూ, ఉపవిద్యలు 7-9-11-13; 8-10-12-14; ౫: చూ, ఋగ్వేదము; ౬: చూ, యజుర్వేదము; ౭. (మంత్రము): చూ, అథర్వణవేదము; ౮. (ఉద్గీథము, గాంధర్వ): చూ, సామవేదము; ౯: చూ, మహావిద్యలు; ౧౦. వ్యాసప్రోక్తమైన యైదవవేదము: భారతము; ౧౧. వేదోపాంగములు.- మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము (స్మృతి): (చూ, ఉపవిద్యలు 15-16-17-18); ౧౨:_చూ, వేదాంగములు; ౧౩: చూ, ఉపనిషత్తులు; ౧౪. వేదస్వరములు:- ఉదాత్తము, అనుదాత్తము, స్వరితము: (చూ, స్వరము. 2); ౧౫. అష్టకములకు ప్రశ్నలును ప్రశ్నకు అనువాకములును అనువాకములలోనుండి కండికలు లేక పంచాశత్తులుగాను విభజింపఁబడినవి. (౧): అష్టకము. (తె). అట్టము—అట్ఠము; (౨): ప్రశ్న-ప్రశ్నము. (తె).- పన్నము; (౩): అధ్యాయము, అనువాకము. (తె).—అజ్జెము; (౪): పంచాశత్తు లేక కండిక. (తె) పనస (ఏఁబదిపదముల సమూహము); ౧౬. కొన్ని యనువాకములు గల వేదభాగమునకు.— ప్రపాఠకము; ౧౭: అగ్నిహోత్రుని ఆరాధించు వేదభాగమునకు:—అగ్నిముఖము; ౧౮: చూ, అంతర్యామి బ్రాహ్మణము; ౧౯. ద్రవిడవేదములోనిభాగమునకు:—పాసురము; ౨౦. ప్రకరణములసమూహమునకు:—ఆహ్నికము; ౨౧. యజుర్వేదమునందలి పరాయితములో మూఁడవ అష్టకమునందు ఒకపన్నమునకు.— అష్టకము, ఋక్..ఋక్కు. (తె).—అజ్జెము, అట్టము—అట్ఠము; ౨౨. వేదభాగమునకు:_తంత్రము, శాఖ: ౨౩:ఆసాత్రమణి; ౨౪. వేదవాక్యమునకు.—(తె). మిడియు; ౨౫. వేదపాఠమునకు.—బ్రహ్మయజ్ఞము; ౨౬. సామవేదప్రకరణమునకు._ఉద్గీథము; ౨౭. సామవేదభాగమునకు.— ఉద్గీథము; ౨౮. బ్రహ్మయొక్క మొదటిజ్ఞాత రూపమైనవేదమునకు.-కోపజ్ఞము; ౨౯. సామవేదవేత్తకు - గిష్ణుఁడు (వు); ౩౦ వేదాంతమునకు.—ఉపనిషత్తు, ధర్మము, నైగమము, వేదాంతము; ౩౧: చూ, కల్పము. 15; ౩౨: చూ, కల్పసూత్రములు; ౩౩: చూ, ఓమ్; ౩౪: చూ, గాయత్రి; ౩౫: చూ, మంత్రము; ౩౬. వేదమునందు కొంతిభాగమునకు సంహిత. ఇత్యాది; జా. 2. ప్రమాణము. "వారివచోగుంభము వేదమే కవులవాంఛపందరంబే." (శ్రీనివాసవిలాసము.)

వేదముఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెవ్వాజిపిల్లి: చూ, మార్జాలము. 1-3 (పుఁగుఁబిల్లి అని కొందఱు.) [చూ, షడ్గ్రంథ.

వేదముఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. కచోరము*:

వేదవతి. అం: చూ, మాళవ పంజమిజభాషలు.

వేదశాఖలు. పా. ఋగ్వేదమునకు 21 శా, సామ 1000 శా, యజు 101 శా (కొందఱిమతము 109), అథర్వ 9 శా (కొందఱిమతమున 15 శా. గలవు.) (వీనికన్నిటికి నొక్కొక్క యుపనిషత్తు కలదని చెప్పుచే ముక్తికోపనిషత్తు 108 ఉపనిషత్తులను చూపినది. ఇవి సజీవములు.): చూ, ఉపనిషత్తులు.

వేదశాస్త్రాభ్యాసము. అం: చూ, వియమములు.

వేదస్వరములు. అం: చూ., వేదము. 1-౧౮.
వేదాంగములు. అం: చూ., ఉపవిద్యలు. (1. శిక్ష.- వర్ణస్వరస్థాన ప్రయత్నాదులను శిక్షించునది; 2. వ్యాకరణము.— ప్రకృతిప్రత్యయ పదస్వరూప తదర్థాదులు వివరించునది; 3. ఛందస్సు.- మంత్రముల వృత్తలక్షణములను నిరూపించునది; 4. నిరుక్తము - శబ్దముల యర్థములను నిరపేక్షముగా నిర్వర్తించునది; 5. జ్యోతిషము.— యాగాదుల యాచరణమునకును, తదర్థసిద్ధికిని దగిన గ్రహ నక్షత్రాదుల యుదయాస్తమయాదులను దెలుపునది; 6. కల్పము.— యాగప్రయోగమును సమర్థించునది.) [1-30.
వేదాంతము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేదము.
వేదాంతి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేదాంతము తెలిసినవాఁడు: గిష్ణుఁడు(వు), బ్రహ్మవాది. తద్వి.—౧: చూ, వేదము. 1-౨౯; ౨. వేదము తెలిసినవానికి.- త్రైవిద్యుఁడు; 2. బ్రహ్మచారి: చూ, వటువు. [ఉపదేశకులు.
వేదాధ్యయనము చేయించినవాఁడు. అం: చూ,
వేది. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞాదులకై చేదరముగా నేర్పఱచినతిన్నె: చూ, వేదిక; 2. తిన్నె: చూ, వేదిక; 3. ముద్దుటుంగరము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము.2-౧౨-(౨); ఇ. న్. పుం. 4. విద్వాంసుఁడు: చూ, సుధి; న్. 5. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; విశే. 6. తెలిసినవాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.
వేదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అంకపాలి-అంకపాలిక, జాంగలము, వితర్ది, వేది, వేదిక. (తె).- అరఁగు-అరుఁగు-అఱుఁగు, జేగతి, జేగిలె-జేగ్గిలె-జేవిలె, తిన్నియ-తిన్నె-తీనియ-తీనె. తద్వి.—౧:- చూ, వేది. 1; ౨. రత్నఖచితవేదికకు.- ఏ; 3: హస్తినఖము; ౪: (తె).—ఫుట్టకోట; ౫. లోపలితిన్నకు.-వరండము; ౬. యజ్ఞమున వేదికమధ్యమునకు.—వరండము.
వేదిమధ్యము. అం: చూ, యతిపాత్రము.
వేదీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వేది. 5.
వేదు. దే. వి. 1. గంధము: చూ, వాసన; 2. వికటగంధము: చూ, వాసన; 3: చూ, వైరస్యము; ఐ. 4. వెగటుమాటలు.
వేదోదయుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.
వేద్యము. సం. విశే. తెలియఁదగినది: జ్ఞేయము, జ్ఞాతవ్యము.
వేధ. సం. వి. స్. పుం. 1. నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1: 3. విద్వాంసుఁడు: చూ, సుధి. [సిరము.
వేధకము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము: చూ,
వేధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిపుచ్చుట.
వేధముఖ్యకము. సం. వి. అ. పుం. రూ- వేదముఖ్యకము: చూ, పష్గ్రంథ*.
వేధించు. సం. స. క్రి. 1: తూఁటాడు; 2. బాధించు: చూ, హింసించు. 2.
వేధితము. సం. విశే. 1. తొలిపుచ్చఁబడినది; 2. బాధింపఁబడినది: చూ, హింసితము.
వేధ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱి: చూ, సూటి. 1 (లక్ష్యము. 1.); విశే. 2. తొలిపుచ్చఁదగినది.
వేనలి. వై. వి. కేశము: చూ, వెండ్రుక. 1; తద్వి.—౧.=వేణి: కొప్పు, కొప్పెద, తుఱుము, వెద. (సం).—కబరి-కవరి, కరవి, కూటకము, కేశవేశము, కేశగర్భకము, ధమ్మల్లము-ధమ్మిల్లము, మౌళి; ౨: తుఱుము. (సం).—కుసుమగర్భకము, కేశబంధము, కురుంభము; 3: గంటు, దుయ్యమూడి-దూమూడి- దూయముడి, మూడి. (సం).—కేశకలాపము, గ్రంథి; ౪: కీలుగంటు-కీల్గంటు (కీలుజడ-కీల్జడ, కీలుమూడి-

కీల్మృడి); ౫: అల్లికజడ, జీన, ఱిరి, వేవలి. (సం). కకుబ్వ, కుథము, కోటీరము, జట, ప్రివేణి, వేణి, వేణిక; ౬: పింపిణీ. (చూ, వెండుప్రిక.) [సంఖ్యా. 1.

వేనవేలు. దే, విణ. బ. పెక్కువేలు: చూ,

వేను. దే. వి. చాటుమాట: చూ, శబ్దము. 2.

వేపథువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. (చూ, లోలము. 1-౧): కంపము. (తె) వడుకు, వడఁకు; 2. స్వరకంపము. [ము. 1 (లోలము. 1.)

వేపనము. సం. వి. అ. న. కంపనము: చూ, స్ఫార

వేపితము. సం. విణ. కంపితము: చూ, స్ఫారము. 1 (చలితము.) [సరి. 2 (మగ్గము.)

వేమము. సం. వి. న్. పుం. నేఁతపలక: చూ,

వేమరు. దే. ద్రి. క్రి. విణ. మాటిమాటికి. రూ- వేమారు-వేమఱు- వేమాఱు: చూ, శశ్వత్తు. 1.

వేమఱు. దే. ద్రి. క్రి. విణ.—పై.—

వేమారు. దే. ద్రి. క్రి. విణ.—పై.—

వేమాఱు. దే. ద్రి. క్రి. విణ.—పై.—

వేము. దే. వి: వేఁప*. (సం).—అరిష్టము, అర్కపాదపము, అపటము, కషాయి, కాకేష్టము, కైటర్యము, ఛర్దనము, చీర్ణపర్ణము, నింబము, పారిభద్రము, పిచుమందము-పిచుమర్దము, మాలకము, సర్వతోభద్రము, సాలము, హింగునిర్యాసము. తద్వి.—౧: పెద్దవేము. (సం).—కాకాండము, కాకాంధము, కార్ముకము, కేశముష్టి, కైటర్యము, మహారిష్టము, హిమద్రుమము; ౨: తురకవేము*. ("చూ, హింగునిర్యాసము.")

వేయంచులవాలు. ద్వ. వి. శతారము, విష్ణుచక్రము: చూ, బాణము. 1-౭౨-౭౫. (ఇది వజ్రాయుధము.)

వేయి. దే. స: చూ, రూ-వే. 1.

వేయిచేతులరాకమీఁడు. ద్వ. వి. కార్తవీర్యార్జునుఁడు: చూ, సహస్రబాహువు.

వేయిమేంగలపాగగలదిట్ట. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

వేయిచేతులదిట్ట. ద్వ. వి. సహస్రకరుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

వేయు. దే. స. క్రి. రూ-వ్రేయు: చూ, వైచు. 1-2-3; 4. దిగవిడచు: చూ, విసర్జించు; 5. పెట్టు: చూ, స్థాపించు; 6. (దెబ్బ) కొట్టు: చూ, రూ-వ్రేయు. 1; 7. నలుకు: చూ, రూ-వ్రేయు. 2; 8: పొడుచుకొను: చూ, రూ-వ్రేయు. 3.

వేరమి. వై. వి.=వైరమ్. (రూ-వేరము): చూ, వైరము. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 74.

వేరము. వై. వి. 1.—పై.—; 2. వేగము: చూ, స్యగము.

వేరు. దే. వి. 1. చెట్టుయొక్క మూలము: గడ్డ-గెడ్డ, దుంప, మోను. (సం).—అంఘ్రి, చరణము, నేత్రము, పదము-పాదము, బుధ్నము-బ్రధ్నము, మూలము, శఫము. తద్వి.—౧. ద్విబీజదళవృక్షముల వేరు.-కుంకటివేరు, మూఁకటివేరు (తల్లి వేరు); ౨. ఏకబీజదళ వృక్షముల వేళ్లు.—(గుబురువేళ్లు,) జల్లివేళ్లు, నారవేళ్లు; 3. పసుపుగడ్డకు.—కొమ్ము; ౪: అల్లమునకు.-(చూ, శృంగబేరము); ౫: శలాటువు; ౬: (చూ, సన్నరాష్ట్రము); ౭: (చూ, వృక్షము); స. ఏ. 2. అన్యము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 116: చూ, వేఱు. 3.

వేరుపడు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వేఱుపడు.

వేరుపనస. ద్వ. వి. వేరునందు పండు పండెడు పనస*: (సం).—అంఘ్రిపణస, బహిర్గంధికణము. తద్వి.—౧: పనస. (సం) —కంటకఫలము-కంటకిఫలము-కంటఫలము-కంటాఫలము-కంటకాలము, చంపకోల్వము, పణస, మురజఫలము; ౨: కొమ్ముపనస. (సం).—కాష్ఠ .3: (చూ, పంపరపనస); ౪:

(చూ, పుల్లపంపరపనస); ౫. పూయక కాచెడు పనసచెట్టునకు.-(సం).-వనస్పతి.

వేరువరువు. దే. వి. కడుగు: చూ, శోధనము.

వేరువిత్తు. దే. విశే. 1. నాశకము: చూ, సంస్థ.3; 2: చెఱుచువాఁడు, తుట్టు, విసపాలవిత్తు. (సం).-నాశకుఁడు.

వేర్పడు. ద్వ. అ.క్రి: చూ, రూ-వేరుపడు.

వేర్పాటు. ద్వ. వి. 1: చూ, రూ-వేఱుపాటు. 1; 2: చూ, వైరము.

వేఱడము. దే. వి: చూ, వేఱుపాటు. 1.

వేఱయినవాఁడు. దే. విశే: రూ-వేఱైనవాఁడు, అంది పొందనివాఁడు, ఉన్నవాఁడు, ఎడకడవాఁడు, ఎడవాఁడు, ఎదురు, ఒండొకఁడు, ఒకరుఁడు-ఒకరువుఁడు, ఒకోఁడు-ఒకోరుఁడు-ఒకోరువుఁడు, ఒకఁడు-ఒక్కఁడు, ఒక్కరుఁడు-ఒక్కరువుఁడు, ఒక్కోఁడు-ఒక్కోరుఁడు-ఒక్కోరువుఁడు, ఒడ్డు, కడవాఁడు, తేగవాఁడు, పరాయివాఁడు, మఱియొకఁడు, రిత్తకాఁడు, వింతవాఁడు. (సం. ప).— అన్యతరుఁడు, అన్యుఁడు, ఇతరుఁడు, పరుఁడు.

వేఱిడి. దే. విశే. 1. వెఱ్ఱివాఁడు: చూ, వెఱ్ఱి 3; 2: వెఱ్ఱిది: చూ, పిఱిఁడి. 3; 3. అవివేకి. భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 107: చూ, స్తబ్ధుఁడు.

వేఱిఁడించు. దే. స. క్రి. అవివేకమొందఁజేయు.

వేఱిమి. దే. వి: చూ, వేఱుపాటు. 1.

వేఱు. దే. వి 1: చూ, వేఱుపాటు 1; 2. (భేదము) చతురుపాయములలో నొకటి: చూ, ఉపాయములు; స. ఏ. 3. (భాగ. విరా. 1, ఆ. 78.) : రూ-వేరు, అన్యము, ఎడకడ, ఎరవు, ఒండు, ఒండువలను, ఒకటి, కడను, తక్క, పరాయి, పఱ, పెర-పెఱ, మఱియొకటి, మాఱు, లాఁతి, వింత.

వేఱుపడు. ద్వ. అ. క్రి: రూ-వేరుపడు-వేర్పడు-ఏరుపడు-ఏర్పడు, ఎడఁబాయు-పెడఁబాయు, ఎడగు, కత్తిరిల్లు, కడయు, కడించు, గాలికలఁగు, గివురు, చెంగు, తెగపడు, తొట్రిలు-తొట్రిల్లు, పాయు, పురివిచ్చు, పేటాడు, మార్పడు-మాఱుపడు, విజ్జోడుపడు, విరిపోటుసేయు, వీడు, వీడుపడు-వీడువడు-వీడ్వడు, సెంపరలాడు, వేఱుపోవు. (సం).—భేదిల్లు. తద్వి.—అతలకుతలపడు, ఉత్తలపడు, ఎదురెక్కు, తెఁగబడు, తాఱుమారగు-తాఱుమాఱుపడు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు. (మి).— వ్యత్యస్తమగు. ("చూ, స్ఫోటించు.")

వేఱుపఱచు. వా. స. క్రి: చూ, విభజించు.

వేఱుపాటు. ద్వ. వి. రూ-వేర్పాటు. 1. భేదము: చూ, వ్యత్యయము. తద్వి.-పృథగ్భావమునకు.- (సం).— పార్థక్యము; 2: చూ, వైరము. [(పే). వేఱుపుచ్చు.)

వేఱుపోవు. దే. అ. క్రి: చూ, వేఱుపడు.

వేఱుబందము. ద్వ. వి. వేఱుపాటు: చూ, వ్యత్యయము.

వేఱువేఱగు. వా. అ. క్రి:(సం):-ప్రత్యేకించు.

వేఱువేఱు. వా. వి: విడిముట్టు. (సం).— ప్రత్యేకము.

వేఱుసేయు. దే. స. క్రి. విభాగముచేయు.

వేఱైనవాఁడు. దే.వి: చూ, రూ-వేఱయినవాఁడు.

వేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెలియలికట్ట: చూ, రోధస్సు; 2. పొలిమేర: చూ, సీమ. 1; 3. ఉప్పెన: చూ, సముద్రము; 4. రాజభోజనము: చూ, సాపాటు; 5. అనాయాసమరణము: చూ, సావు; 6. వ్యాధి: చూ, హానువు. 4 (రోగము. 1.); 7. బుధుని భార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-ర౦.).

వేలము. వై. వి. 1.=వేలా: చూ, రూ-వేడము; 2: శిబిరము: చూ, స్కంధావారము. 1;

3. వేగము: చూ, స్యదము; 4: రూ-ఏలము-ఏలాము, పాట, నేల. "వేలము పాడు చేస్తారు." [2: చూ, రూ-వేళంకోళము.

వేలాకోలము. దే. వి. 1: చూ, వెట్టి. 1; వా.

వేలిమి. దే. వి. రూ-వేల్మి. 1: చూ, హోమము; 2: చూ, యజ్ఞము. [వేలిమికట్టె.)

వేలిమికట్టియ. ద్వ. వి: చూ, సమిధ. 1. (ఇట్లు

వేలిమిబొట్టు. ద్వ. వి. కత్తు: చూ, సిగరి. 1(భస్మము)·

వేలు. దే. వి. రూ-వ్రేలు. 1. అంగుళి: చూ, హస్తము; 2. అంగుళము: చూ, హస్తము; స. బ. 3. వేయికి బహువచనరూపము. "పదివేలు, అయిదువేలు."; అ. క్రి. 4: చూ, వ్రేలాడు; 5. మునుక వేయు: చూ, స్నానమాడు.

వేలుచు. దే. స. క్రి. హోమాగ్నియందు నేయి మొదలగువాని సమర్పించు: రూ-వేల్చు.

వేలుపు. దే. వి: రూ-వేల్పు. అంచుఁడు, ఈసరుఁడు, చేదలుకాఁపు, చావనివారు, జేన్నుపేఁదిండి, జియ్యా, జేజె-జేజే, తక్కరుఁడు-ఠాకురు, తెలుగంటి, తొలివేల్పు పగతురు, దయ్యము, దేవర-దేవుఁడు, పల్కుటల్గుమేటులు, బాసవాలు, బాసవాలు దిట్టరులు, బుదుఁడు, మింటితెరువరి, ముదియనివారు, మూపోకలాఁడు, విసుదిమ్మరి, సుకులు (ఇందుకొన్ని బహువచనపదములు చూపఁబడెను.)(సం).-అగ్నిముఖుఁడు, అదితినందనుఁడు, అనిమిషుఁడు, అనిమేషుఁడు, అప్రమేయుఁడు, అమరుఁడు, అమర్త్యుఁడు, అమృతాంధసుఁడు, అమృతుఁడు, అస్వప్నుఁడు, ఆదితేయుఁడు, ఆదిత్యుఁడు, ఊ, ఋ, ఋభువు, ఋషి, ఞా, క్రతుభుజుఁడు, ఖగుఁడు, ఖచరుఁడు (ఖేచరుఁడు), గీర్వాణుఁడు, తక్కరుఁడు, త్రిదశుఁడు, త్రిదివేశుఁడు, దానవారి, దివిజుఁడు, దివిషదుఁడు, దివౌకసుఁడు, దేవుఁడు, దైత్యారి, దైవతము, దైవము, నిర్జరుఁడు, నిర్గుణుఁడు, నిలింపుఁడు, పూజితుఁడు, బుధుఁడు, బృందారకుఁడు, మరుత్తు, లేఖుఁడు, విబుధుఁడు, వివస్వంతుఁడు, సుపర్వుఁడు, సుమనస్సు, (బ) సురలు. త్రిద్వి.-గ (సం).-వియచ్చరుఁడు, ౨: (సం).—కృత్తి, కృత్యా, దేవత; 3: తిమ్మప్ప, తిమ్మప్పఁడు. (సం).—వేంకటేశ్వరస్వామి; ౪: దేవగణ విశేషము:—కార్తికి, కుబేరుఁడు (చూ, దేవతాభేదము.); ౫: దేవతలగుంపునకు.—(సం) విబిన్వత్కము; ౬: చూ, దేవతలు. (చూ అనుబంధములో); 2. దేవతాస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3: చూ; జోస్యము.

వేలుపుఁజెట్టు. దే. వి: ఈగిమ్రాను (ఈవిమ్రాను), ఈవులమ్రాను, కడలికానుపు, జాలొత్తలక, తెలుగంటిమ్రాఁకు, తెల్లమ్రాను, పుడుకుమ్రాను, పెట్టుఁజెట్టు, మింటిఁజెట్టు, మెచ్చేలచెట్టు, వాడనిపువ్వులమ్రాను, వినుమ్రాను, వెలిమ్రాను, వేలుపుమ్రాను-వేల్పుమ్రాను. (సం. ప).—అబ్జము, అబ్ధిజము, కల్పకము, కల్పపాదపము, కల్పము, కల్పవృక్షము, దేవతరువు, పారిజాతకము-పారిజాతము, మందారము, సంతానము, హరిచందనము. (ఇవి 5—మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరిచందనము.)

వేలుపుఁదెరువు. దే. వి. రూ-వేల్పుఁదెరువు: చూ, సురవర్త్మము. [బ్రహ్మ. 1.

వేలుపుఁబెద్ద. ద్వ. వి. సురజ్యేష్ఠుఁడు: చూ,

వేలుపుగమికాఁడు. దే. వి. 1.—పై—; 2: చూ, స్కందుఁడు. (రూ-వేల్పుగమికాఁడు.)

వేలుపుగాణ. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుగాణ. గంధర్వుఁడు. (చూ, దేవతాభేదము).

వేలుపుగిడ్డి. ద్వ. వి. కామధేనువు. కాశి. 6, ఆ. 61: చూ, ధేనువు. [డు: చూ, సన్యాసి.

వేలుపుజడదారి. ద్వ. వి. సురముని. నారదుఁ

వేలుపుటావు. దే. వి. రూ-వేల్పుటావు: చూ, వేలుపుగిడ్డి.

వేలుపుటెంకి. దే. వి: చూ, రూ-వేల్పుటెంకి.

వేలుపుటేఱు. దే. వి. రూ-వేల్పుటేఱు. సుర నిమ్నగ, గంగ: చూ, నది.

వేలుపుటేలిక. దే. వి: చూ, వేలుపుఱేఁడు.

వేలుపుటొజ్జ. ద్వ. వి. బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు. [ద్విషుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

వేలుపుదాయ. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుదాయ. సుర

వేలుపుబానిస. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుబానిస: చూ, వేశ్య. [స్కృతము. 1.

వేలుపుబాస. ద్వ. వి. దేవభాష: చూ, సం

వేలుపుబోనము. ద్వ. వి. రూ-వేలుపులబోనము-వేల్పుబోనము-అమృతము: చూ, సుధ. 1.

వేలుపుమల. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుమల. సురాలయము, మేరుపర్వతము: చూ, పర్వతము.

వేలుపుమానికము. ద్వ. వి. చింతామణి, ఈవుల రతనము: చూ, రత్నములు. ౧౦.

వేలుపుమావు. దే. వి: చూ, రూ-వేల్పుమావు.

వేలుపుమ్రాను. దే. వి: చూ, రూ-వేల్పుమ్రాను.

వేలుపురాయఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, సురపతి: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వేలుపుఱేఁడు. దే. వి.-పై.-(రూ-వేల్పుఱేఁడు.)

వేలుపుసాని. ద్వ. వి. రూ-వేల్పుసాని: చూ, సోదికత్తియ. [హస్తి.

వేలుపులగారు. ద్వ. వి. ఐరావతము: చూ,

వేలుపులబోనము. ద్వ. వి. 1: చూ, హిమాంశువు; 2: చూ, రూ-వేలుపుబోనము.

వేలుపులమూఁకపేరిఁటి వెలఁదిమగఁడు. ద్వ. వి. : చూ, వేలుపుగమికాఁడు. 2. [పర్వతము.

వేలుపులయిల్లు. దే. వి. మేరుపర్వతము: చూ,

వేల్పు. దే. స. క్రి: చూ, రూ-వేలుచు.

వేల్పు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపు. (దేవతా స్త్రీకి.-భార. ఆది. 3, ఆ. 79; భార. అర. 2, ఆ. 102.)

వేల్పుఁదెరువు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుఁదెరువు.

వెల్పుఁబెద్ద. ద్వ. వి: చూ, రూ-వెలుపుఁబెద్ద.

వేల్పుగమికాఁడు. దే. వి: చూ, రూ- వేలుపుగమికాఁడు.

వేల్పుగాణ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుగాణ.

వేల్పుగిడ్డి. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుగిడ్డి.

వేల్పుటావు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుటావు.

వేల్పుచెలులు. ద్వ. వి. అచ్చెరలు.

వేల్పుటెంకి. దే. వి. 1: చూ, స్వర్గము; 2. గుడి, దేవళము: చూ, సదనము. 1.

వేల్పుటేటిమగఁడు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.

వేల్పుటేటిసవతి. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.

వేల్పుటేటిసవతికొడుకు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు.

వేల్పుటేఱు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుటేఱు.

వేల్పుడు. దే. వి. పూజ: చూ, సపర్య. [మగఁడు.

వేల్పుదణిఁగన్నతఁడు. ద్వ. వి: చూ, వేల్పుటేటి

వేల్పుదాయ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుదాయ.

వేల్పుదొరతేజి. ద్వ. వి. ఉచ్చైశ్శ్రవము: చూ, హయము.

వేల్పుబానిస. ద్వ. వి: చూ, వేశ్య. [బోనము. 1-2.

వేల్పుబోనము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుల

వేల్పుమల. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుమల.

వేల్పుమావు. దే. వి: చూ, వేల్పుదొరతేజి.

వేల్పుమ్రాను. దే. వి: చూ, వేలుపుఁజెట్టు.

వేల్పురాచేక్క. ద్వ. వి. జ్యేష్ఠ, తాటిరిక్క: చూ, రిక్క.

వేల్పుఱేఁడు. దే. వి: చూ, రూ-వేలుపుఱేఁడు.

వేల్పులకూడు. దే. వి. అమృతము: చూ, సుధ. 1

వేల్పులబోనము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేలుపుల బోనము. 1-2.
వేల్పులమిత్తి. దే.వి.అడవిపంది: చూ, సూకరము.
వేల్పులమొగము. ద్వ. వి: చూ, వహ్ని. 1.
వేల్పులసాని. ద్వ. వి:చూ, రూ- వేలుపుసాని.
వేల్పువెజ్జ. ద్వ. వి. 1. మందరి: చూ, వైద్యుఁడు; వా. 2.దేవవైద్యుఁడు: చూ,వైద్యుఁడు.
వేల్పునువారంపుపిడిది. ద్వ. వి:చూ,సముద్రము.
వేల్మి. దే. వి: చూ, రూ-వేలిమి. [వెజుతురు.
వేల్లంతిర. సం. వి. అ. స్త్రీ.=వెలుతురు*:చూ,
వేల్లజము. సం. వి. అ. న: అయోనామము, ఉషణము-ఊషణము, కఫవిరోధి, కృష్ణము, కేవలద్రవ్యము, కోలకము, ధార్తవర్తనము, మరీచము, మూషణము.(తె).— మిరియము-మిరెము—మిర్యము* (మిరియాలచెట్టునకును, మిరియమును గింజెకునుగూడఁజెల్లును)తద్వి.-వేశ్యాకన్య. (తె).-పిల్లమిరియము.
వేల్లనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వేష్టనము; 2: చూ, సలనము (లోలము).
వేల్లము. సం. వి. అ.న:చూ,వాయువిడంగము*.
వేల్లితము. సం. వి. అ. న. 1. ప్లుతము: చూ, హయము; విశే. 2. కదలింపఁబడినది: ఆకంపితము, చలితము, ధుతము-ధూతము, ప్రేంఖితము, విధుతము-విధూతము, విస్ఫారితము. (తద్వి.-వంకరైనది, వంకరలోనగువానికి.- చూ, వేల్లితము.3);3. వంకరయైనది: (విశే) అరాళము, అప్రవక్రము, ఆవిద్ధము, ఊర్మి, ఊర్మిమత్తు (ఊర్మిమంతము), కరాళము, కుంచితము, కుటిలము, కుటిల-కుటిలము, క్ష్వేడము, గ్రంథి, జిహ్మము, నతము, భంగురము, భుగ్నము, మంథరము, వక్రము, వికటము, విచ్ఛిన్నము, వినత, విరూపము, వృజినము. (తె) ఈఱతాఱు, ఒరగు-ఒఱగు, ఒఱవ, ఒత్తియ-ఒత్తె, ఓర, గోడి, చొక్కలి, చొట్ట-సొట్ట, నెఱి, మఱఁక, వంకర, వంపు, వక్కరము, వాఁక; తద్వి.- ౧. వంగినది అనుటకు.—(తె).—వంపు: చూ, వక్రము. 2, ౩: అర్యరాళము. (తె).—వంకరటింకర; 3. (విశే) మిక్కిలి వంకరయైనది (మాట): (తె).—ఎకసకియము-ఎకసకము- ఎకసక్కియము- ఎకసక్కెము-ఎకసెకియము-ఎకసెకము- ఎకసెక్కియము-ఎకసెక్కెము- ఎక్కసకియము- ఎక్కసకము- ఎక్కసక్కియము- ఎక్కసక్కెము-ఎక్కసెకియము-ఎక్కసెకము- ఎక్కసెక్కియము-ఎక్కసెక్కెము. (సం. ప).—వికట-వికటము; ౪. ఏటివంకరకు.- వక్రము; ౫. (వి) వంకరకు.—వంకము, వక్రము-వక్రిమము. (తె).—ఈఁచే, ఏతే-ఏస, ఏటవాలు, ఒరగు-ఒఱగు, కొంకర, చొట్ట-సొట్ట, టొంప-టొంపు, డొంకు, నెరి-నెఱి, రోటు, వంక, వంకర, వంపు, వక్కరము. [చూ, పర్వతము.
వేవన్నెలవసిండిగట్టు. ద్వ. వి. మేరుపర్వతము:
వేవిన. దే. వి: చూ, వేగుజాము.
వేవిలి దే. వి. 1. పొలము. పర. 2, అ. 163: చూ, భూమి. 1-౪౩, ౪౯; 2. దున్నని పొలము: చూ, హరిప్రియ (భూమి. 1)
వేవిలిపొలము. దే. వి. నిరుడుదున్నిన పొలము: చూ, హరిప్రియ (భూమి. 1.)
వేవిళ్లు. దే. వి. బ. భక్షణవస్తు వాంఛాతిశయరూపగర్భలక్షణ విశేషము. య. 4, అ. 9; పర. 2, అ. 169: గంట్లము, బయికలు-బయ్యంకలు-బైకలు. (సం).—దోహదము, దౌహృదము.
వేవు. దే. అ. క్రి: రూ-వేగు, తెలవాఱు-తెల్లవాఱు, తెలతెలవాఱు-తెలతెల్లవాఱు, తెలుపొఱు-తెలుపువాఱు,పల్లటిలు-పల్లటిల్లు, వ

లుకఁబోటు, పాలు,ప్రౌడ తెంచే,పాడుమే, వలుకఁబోటు-వెల్కబోటు, వెలరారు-వెలరువాటు, వెల్లఁబోటు, వెల్లనగు. [ఆ.349.

వేపురు. దే.స.బ:చూ,రూ-వేగురు.భార. అర.2,

వేపుజోము. ద్వ. వి: చూ, రూ-వేగుజోము.

వేవెలుఁగు. దే. వి. రూ-వేవెల్గు. సహస్రాంశువు: చూ, సూర్యుఁడు.

వేవెల్గు. దే. వి.—పై.—

వేశంతము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లుగలచిన్న పల్లము, పడియ: చూ, సరస్సు.

వేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేశ్యలవాడ: వేశ్యము. (విటులవాడకు పేరు): చూ, సదనము. 1; 2. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, వేషము. 1-2.

వేశవారము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వేషవారము-వేసవారము, ఉపస్కరము, సంభారము. (తె. ప).—మసాలా, సంబారము-సంబారు-సంబారువు.

వేశ్మజాలము. సం. వి. అ. న. ఇండ్లవరుస:చూ, సదనము. 1.

వేశ్మము. సం. వి. న్. న.ఇల్లు:చూ, సదనము.1.

వేశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అలంకారము చేత ప్రకాశించునది): అన్యబంధుర, అసుర, ఋచ్ఛర, కణేర-కణేరువు-గణేరువు, కామరేఖ, కావేరి, కాకూల, కుంభ, కైరాలి, క్షుద్ర, గణిక, గ్రామీణ, నటి, పణ్యాంగన, బంధుర, భుజిష్య, భోగిని, మసుర-మసూర, రూపాజీవ, వసుల, వాటీవధూని, వారకాంత, వారవాణి, వారస్త్రీ, వారాంగన, విలాసిని, శూల. (తె. ప):- ఆటవెలఁది, గడనకత్తె, గడనపడఁతి,గడించుపడఁతి, తొత్తు, పడపుఁగొమ్మ (పడపుఁజేడియ-పడపుచేడియ), పడుపుకత్తియ, పెల్లాటకత్తె, పొత్తుటాలు, బోగపుచేడియ, బోగముది, బోగముతేమ, మానికదారి, ముండ, మేల్దారి, రంకు-లంజియ- లంజె-లంజెత, రేచెల్వ, లోలఁది, లయ్య, వాడపడుచు, వెలయాలు-వెలిదయాలు, వెలయుచాన, వెలవెలఁది, వెల్లాటకత్తియ-వెల్లాటకత్తె, వేడుకకత్తియ-వేడుకకత్తె, వేడుకచెలి, వేడ్కకోమ, వేలుపుబానిస-వేల్పుబానిస, సాని. తద్విశేషములు.— ౧. కన్నెతికమైన వేశ్యకు.-కాదరి.(తె)సాని;౨.కన్నెతికము కాని వేశ్యకు.-వేశ్యాకన్య.(తె).పడుపు; ౩. స్వర్గమందుండునట్టి వేశ్యకు.-అనంగలతిక,ర.ఆట మేళమునకు.-నాగవాసము. (తె).—మేజోవాణి-మేజోవాని; ౫. వేశ్యాసమూహమునకు.-గాణిక్యము, నాగవాసము. (తె)ముండలు; ముండ్లగుంపు; ౬: పింగళ.

వేశ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, వేశము. 1.

వేశ్యాకన్య.సం.వి.ఆ. స్త్రీ: పిల్లమిరియము:చూ, శ్యామము.2;వా. 2.భోగముపిల్ల: చూ,వేశ్య.

వేశ్యాకాంతన్యాయము. అం. బోగముదానికి మగుఁడు ఒకఁడు ఏర్పాటులేదను రీతి.

వేశ్యాపుత్రజనకన్యాయము. అం. బోగముదాని కొడుకునకుఁదండ్రియెవఁడో తెలియదనురీతి.

వేషణము. సం. వి. అ. పుం: కర్కశము, కాశమర్దము-కాసమర్దకము- కాసమర్దము, కాసఘ్న, కాసారి, గాంగేరుకము. (తె).—కసింద-కసివెండ, కారకసివింద,బఁలుసు.* తద్వి.—(తె). కొండకసింద. *.

వేషము. సం. వి. అ. పుం. రూ-వేశము. 1=వేసము. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము, కైసేఁత. (మజ్జనాను లేపనమాల్య వస్త్రాభరణముల చేత నిది పంచవిధము) :చూ,భూషణము.2; 2=వేసము. స్త్రీలులోనగు వారివలె వేయు వేషము. :చూ, భూషణము. 2; తద్వి.—

మాఱు వేషమునకు.-భూమిక. (తె).— బూమియు-బూమె: చూ, వేసము.

వేష్టనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టుకొనుట: చూ, సంవృతము; 2. పాగ: చూ, సీసకము. 1; 3. చెవివెలుపలిభాగము.

వేష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. చుట్టువెలుగు: చూ, వెలుగు; 2. చెట్టుబంక (చూ, బందన.)

వేష్టించు. సం. స. క్రి: ఆవరించు, పరివేష్టించు, (మి.) ఆవరించుకొను. (తె.): అల్లుకట్టు, ఉమ్మలించు, ఒమ్ము, ఒలయు, కమ్ము, క్రమ్ము, క్రమ్ముకొను, గిఱికొను, గుండుకొను, గువ్వకరికొను, గువ్వకోలుకొను-గువ్వకోల్కొను, చుట్టివచ్చు, చుట్టు, చుట్టుకొను, చుట్టువాఱు, తట్టుముట్టాడు, తిరిగివచ్చు, తిరుగు-తిరువు-తిర్గు, తిరుగువాఱు, దాపలించు, పరవంజు, పరిగొను, పిరిగొను, పొదిగొను, పోఁగువాఱు, ప్రమ్ము, బలయు, మూఁగు-మ్రూఁగు-మూవు-మ్రూవు, వేడించు. తద్వి.—౧(తె). అల్లాడు; ౨.(తె). క్రాలు; 3.(పాము) చుట్టుకొనుటకు:-(తె):—పెట్టెవెట్టు, పెనఁగు, బ్రిమరిదిరుగు, బ్రిమరివాఱు, సుడియు, సుడివడు, సుఱుక్కు. ("చూ, సుఱుక్కు. 15.") (చూ, వ్యాపించు)

వేష్టితము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, హల్లీసకము; విశే; 2. చుట్టుకొనఁబడినది: చూ, సంవృతము; అం. 3: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

వేష్టువ. వా. వై. వి.=వేష్టన. దోవతి: చూ, వస్త్రము.

వేసఁగి. వై. వి.=వైశాఖ. రూ-వేసవి, విసరి. గ్రీష్మర్తువు: చూ, మాసద్వయము.

వేసఁగిగాలి. వా. వి. చారవాయువు: చూ, వాయువు.

వేసగాఁడు. ద్వి. విశే. (వేసము + కాఁడు) స్త్రీలు మొదలయినవారి వేషములు వేయువాఁడు.

వేసట. దే. వి. అలసట: చూ, శ్రమము. 1.

వేసడ. దే. వి. ఒకానొకడేగ: చూ, శ్యేనము.

వేసడము. దే. వి. 1.—పై.— స్వా. 4, ఆ. 58. (రూ-వేష్ట్రము.); వై. వి. 2=వేసర; కంచరగాడిద; సంకటగార్దభము. జై. 2, ఆ. 113: చూ, రాసభము.

వేసము. వై. వి.=వేష. 1: కోలము, బారిసము, బేసము, బోరిసము, వాలకము, వేడబము. (సం).-వేషము. తద్వి.— చూ, వేషము. 2; 2. అలంకారశోభ: చూ, భూషణము. 2.

వేసరపుదండ. అం: చూ, దండలు.

వేసరము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వేసడము: చూ, రాసభము; దే. వి. (1): చూ, శ్రమము. 1; వై. వి. (1).=వ్యాసటికా. కంచరగాడిద: చూ, వేసగము. 1. [హ్యాషాడవ.

వేసరషాడవజభాషలు. అం: ౧ నాంది, ౨ బా

వేసరషాడవజవిభాషలు. అం: ౧ పార్వతి, ౨ శ్రీకంఠి.

వేసరి. దే. విశే. 1: నచ్చుకాఁడు, ముక్కుకొయ్య. (సం).—బాధకుఁడు; అం. 2: చూ, టక్కజభాషలు; 3: చూ, హిందోళజ భాషలు.

వేసరించు. దే. ప్రే. శ్రమపఱచు. భాగ. 1, స్కం. 468.

వేసరు. దే. అ. క్రి. రూ. వేసారు. 1. దుఃఖించు: చూ, శోకించు; 2: చూ, శ్రమపడు; 3. నిర్వేదించు: చూ, విసుగు. 2; 4: కంటగించు, కంటగిలు-కంటగిల్లు, నొగులు, నొచ్చు, నోయు, మ్రందు.

వేసలు. దే. వి. చిన్నకుండ: చూ, భాండము. 3.

వేసవారము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-వేశవారము.

వేసవి. వై. వి.=వైశాఖ: చూ, రూ-వేసఁగి.

వేసారు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-వేసరు 1-2-3-4.

వేష్ట్రము. దే. వి: చూ, రూ-వేసడము.

వేహత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. చూలుగడినవెనుక ఆఁబోతు పైకొనుటచే ఈచుకపోయినఆవు: చూ, శారభేయి (ధేనువు.)

వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తఱి: చూ, సమయము.

వేళంకోళము. దే. వి. రూ—వేలాకోలము—వేళాకోలము. పరిహాసము: చూ, హాళి.

వేళము. క్రి. విణ. త్వరితముగ, హాసహాస: చూ, స్వదము.

వేళాకోళము. దే. వి. 1. చిక్కు, చికమక: చూ, సుగ్రిక్కు. (3); 2: చూ, రూ—వేళంకోళము; విణ. 3. చిక్కుయినది.

వేళావళి. అం: చూ, పంచమపాడవజభాషలు. (చూ, ఉపవిద్యలు. 419 పొరట)

వేళాపళ్యపాంగములు. అం: చుంబి, ఛాయ, శాంత, పరితాపము (4) (చూ, అంగము. 9)

వై

వై. సం. అవ్య. 1. పాదపూరణము; 2. ఓయి, ఓసి: చూ, సంబోధనార్థకములు; 3. ఊఱడించుట: చూ, సమాశ్వాసము; 4. వాక్యారంభము; 5. ప్రఖ్యాతుఁడు: చూ, విశ్రుతుఁడు; 6. సొంపగువ్యాపారము: చూ, వ్యాపారము; 7. నిశ్చితమగుపని: చూ, వ్యాపారము.

వైకక్షకము. సం. వి. అ. న. రూ—వైకక్ష్యకము. జంద్యమువలె వేసికొనెడు పూదండ: చూ, పావడిక. 2 (భూషణము. 2.)

వైకక్ష్యకము. సం. వి. అ. న.—వై— [నది.

వైకల్పికము. సం. విణ. (అ). వికల్పముచేతకలిగి

వైకల్యమగు. మి. అ. క్రి: వికలమగు (తె).—అరుమూడగు-అఱుమూడగు, ఎడలు, గచ్చే విచ్చేగు, నొగులు, బెడియు, బెనుకు.

వైకల్యము. సం. వి. అ. న: ఊకము, వికలము, విధురము. (తె).—అరుమూడు—అఱుమూడు, గచ్చేవిచ్చే.

వైకుంఠము. సం. వి. అ. పుం. వానుకము, అక్షయలోకము, విష్ణుస్థానము: చూ, స్వర్గము.

వైకుంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణుఁవు. 1; 2: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

వైకృతము. సం. విణ. వికృతినొందినది (వికృతి= వికారము) తద్భవరూపము. (ప్రాకృతసమము సంస్కృతప్రాకృతభవమైనపదము)

వైఖరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాక్యరూపమైనవాక్కు.

వైఖానసబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, శ్రీవైఖానస బ్రాహ్మణులు.

వైఖానసము. అం: చూ, కల్పసూత్రము.

వైఖానసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వానప్రస్థుఁడు: చూ, సన్యాసి; 2. విష్ణ్వర్చకులలో నొకఁడు.

వైగుణ్యము. సం. వి. అ. న. విగుణత్వము.

వైఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మధురమండలముల లోని యొకానొకనది: చూ, హ్రిడని (నది.)

వైచక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విచక్షణత- విచక్షణత్వము.

వైచిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, వైచిత్ర్యము.

వైచిత్ర్యము. సం. వి. అ. న. విచిత్రత. విచిత్రత్వము: వైచిత్రి.

వైచు. దే. స. క్రి. రూ—వయిచు. 1: గిరాటువేయు, ఉప్పు-ఉవ్వు-ఊవు, విసరియాడు, విసరివేయు. తద్వి.—కులుకు, చిమ్ము, తిమ్ము, వాలార్చు, వెదచల్లు; 2. ఎగురవేయు: వేయు. (సం). విక్షేపించు; 8. పడవేయు. పంచ. నా. 4, ఆ. 18: వేయు.

వైజననము. సం. వి. అ. పుం. ప్రసవమగునెల-

ఉల్బము, పొద్దుసెల-పొద్దులసెల: చూ, మాసము.

వైజయికము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని నగరు: చూ, సదనము. 1.

వైజయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము: చూ, సిడము. 1; 2. విష్ణుమాలిక: చూ, పావణిక. 2 (భూషణము. 2.); 3. విష్ణు ప్రాకారము; 4: రూ-వైజయంతిక, అగ్ని మంథని, అపరాజిత, ఏలాపత్రము, కకోల కము, కటుకము, కటురోహిణి, కక్కోల కము-కకోలకము, కర్ణిక, కాండరుహ-కాండేరుహ, కృష్ణఫలము, కేతువు, కోర కము-కోలకము, కోషఫలము, గంధవ్యాకు లము, జయ, జయంతి, తకోలకము, త క్కారి, నాదేయి. (తె. ప).—తక్కలి-తక్కిలి-తక్కిడి-తక్కె-తక్కెడ-తక్కె డ-తక్కెల-తక్కెం.*. తద్వి.—తకోల ఫలమునకు—కకోలకము, కులము, కృత ఫలము, కోశఫల-కోశఫలము, గంధవ్యా కులము. *

వైజయంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వైజయంతి. 4*.

వైజయంతికుడు. సం. విశ. టెక్కెముపట్టు వాడు: పతాకి.

వైజాత్యము. సం. వి.అ న.విజాతిత్వము:విజాతి.

వైజ్ఞానికుడు. సం. విశ.=విద్వాణి. నేర్పరి: చూ, సమర్థుడు.

వైజోతి. వై. వి: చూ, రూ-వయిజోతి.

వైజోతితొండ. ద్వ. వి: చూ, రూ-వయిజోతి తొండ. పంచ. వేం. 1, ఆ. 763.

వైడము. దే. క్రి. విశ. రూ-వైళము-వయి ళము. శీఘ్రముగ: చూ, స్వదము.

వైడూర్యము. సం. వి. అ.న.రూ-వైదూర్యము. పిల్లికన్రితనము: చూ, రత్నములు.

వైణవము. సం. వి. అ.న:(తె) వెదురుబియ్యము.

వైణవికుడు. సం. వి. అ. పుం: వేణుధ్ముడు.

వైణికుడు. సం. వి. అ. పుం:=వీణెకాడు, బయకాడు. (సం).—వీణావాదుడు.

వైణుకము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-వేణుకము. 1—2.

వైతంసికుడు. సం. వి. అ. పుం. కటికవాడు: చూ, సంహారకుడు.

వైతనికుడు. సం. వి. అ. పుం. కూలివాడు: చూ, సంబళకాడు.

వైతరణి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. నరకము నందుండెడి నిప్పులయేఱు: చూ, పారిదిని (నది); 2. రాక్షసులతల్లి: చూ, సవిత్రి. 1; అం. 8: చూ, నరకములు.

వైతాళీయవృత్తము. 1. ("బేసిపాదంబులనాఱు లఘువులును ర-వ గణములును, సరిపాదం బుల యెనిమిదిలఘువులును ర-వ గణములును యుండవలెను. ఒకప్పుడు రెండు లఘువులకు బదులు గురువును బెట్టవచ్చును. ఈ నియ మము వైతాళీయ వృత్తములకన్నిటికిని జెల్లును. యతులు బేసిపాదంబుల యేడిం టను, సరిపాదంబుల తొమ్మిదింటను నుండ వలెను. ఈజాతివృత్తములు తొమ్మిది.— దక్షిణాంతిక, ఔపచ్ఛందసము, ప్రవర్తక (వర్తక), ఆపాతలిక, పరాంతిక, వైతాళీ యము, చారుహాసిక, ప్రాచ్యవృత్తి, ఉదీ చ్యవృత్తి (ప్ర.)

వైతాళికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేకువను రాజులకు మేలుకొలుపులు పాడువాడు: ఘంటాశబ్దుడు, ఘాంటికుడు, చాక్రికుడు, బోధకరుడు; విశ. 2: ఉద్బోధకుడు. (తె).—మేలుకొలుపువాడు.

వైదగ్ధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైదగ్ధ్యము. నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము. 1; అం. 2: చూ, వృత్తులు.

వైదగ్ధ్యము.—వై.—(చూ, నాయకగుణములు.)

వైదర్భి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నలునిభార్య, దమయంతి; చూ, సహధర్మిణి(భార్య.1—౨౯); 2. శ్రీకృష్ణునిభార్య రుక్మిణి: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1_౨౦); అం. 3: చూ, రీతులు; 4: చూ, కావ్యరీతులు.

వైదికబ్రహ్మచారి. అం: చూ, వటువు: చూ, బ్రహ్మచారులు.

వైదికము. సం. విశే. 1. వేదమునందుఁ జెప్పఁబడినది; వా వి. 2. తద్దినము, ఆబ్దికము. (తె).— ఏఁడుడి: చూ, సాంవత్సరికము; 3. బ్రాహ్మణకృత్యము; 4. బ్రాహ్మణవృత్తి (వేదమునకు సంబంధించినది).

వైదికవాఙ్మయము. వా. వి: చూ, వాఙ్మయము.

వైదికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు; వా. 2. పండితుఁడు: చూ, సుధి.

వైదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ- వైదుష్యము, పాండితి, పాండిత్యము, వైశారద్యము.

వైదుష్యము. సం. వి. అ. న. -వై.-[దూర్యము.

వైదూర్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ- వై

వైదేహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టువాఁడు: చూ, వంది; 2: చూ, వర్తకుఁడు.

వైదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, సీత; 2. వర్తకురాలు: చూ, స్త్రీ; 3. గోరోజనము: చూ, సౌగంధ్యము (రాజార్హము. 1-౩3); 4: చూ, పిప్పలి*.

వైద్యబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, అనుగోత్ర బ్రాహ్మణులు. 656 పుట.

వైద్యమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. అడ్డసరము*: చూ, సింహాస్యము.

వైద్యము. సం. వి. అ. న. రోగచికిత్సా శాస్త్రము. (చూ, ఉపవిద్యలు 415 పుటలు): ఆయుర్వేదము, క్రియ, చికిత్స, చికిత్సితము. (చూ, శాస్త్రములు.); తద్వి.— (చూ, మందు.)

వైద్యశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనువతి్ర— ఆస్పత్రి: చూ, సదనము.1.

వైద్యశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రములు.

వైద్యశాస్త్రస్కంధములు. అం: ఆదానము, నిదానము, చికిత్స. (3)

వైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=వెజ్జు: అగదంకారుఁడు, అబ్జుఁడు, అబ్ధిజుఁడు, అమృతహస్తుఁడు, అమృతుఁడు, కుల్యుఁడు, చికిత్సకుఁడు, జీవదుఁడు, జైవాతృకుఁడు, దోషజ్ఞుఁడు, ధన్వంతరి, భిషక్కు, రోగహారి. (తె).—మందరి, మందులవాఁడు, వెజ్జు, వేల్పువెజ్జు, సంచికట్టు. తద్వి.— దేవవైద్యునకు —(తె).— వేల్పువెజ్జు.

వైద్యులతూనికలు. పా. (Apothecaries' weights)

		వ.	తు.
20 గ్రెయినులు=	1 స్క్రూపులు.	0—	$0\frac{1}{9}$
3 స్క్రూ్రి=	1 డ్రాము	0—	03
8 డ్రా్రి=	1 ఔన్సు	0—	$2\frac{2}{3}$
12 ఔన్సులు=	1 పౌను (lb)	10—	2

పరా:—(ఈపౌను, ఔన్సు, గ్రెయినుట్రాయితూనికలె)

వైద్యులద్రవమానపుకొలతలు. పా. (Apothecaries Liquidmeasures.)

50 మినిములు (చుక్కలు)=	1 ద్రవడ్రాము
8 ద్రవడ్రాములు=	1 ద్రవఔన్సు
20 ద్రవఔన్సులు=	1 పైంటు
1 టీస్పూను (చంచా)=	1 ద్రవడ్రాము
1 డెస్టరుస్పూను=	$2\frac{1}{2}$ ద్రవడ్రాములు
1 టేబిలు స్పూను=	4 ద్రవడ్రాములు

పరా:—(ఒక ద్రవఔన్సు వర్షపునీరు ఒక ఔన్సు అవార్డు పాయిజ్ తూనిక.)

వైధనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రత్నముఁదొలిపుచ్చెడిసూది: ఆస్ఫోటని, లాస్ఫోటని, ఆవిధము-అవిద్ధము, కూర్చి. (తె. వ).—

ఇరివిలి, ఒడిస-ఒడిసియ-ఒడిసె, తోర పణము, పిడిసాన, పోగర, బరమా-బుర మా-బురుమా. ("చూ,సూది.") [ళంగము.
వైధవ్యము.సం.వి.అ.న.ముండమోపితనము:భర్తృ
వైధాతృఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్ర కర్తయగు సనత్కుమారుఁడను దేవర్షి, సన త్కుమారుఁడు: చూ, సన్యాసి. [స్త్రుఁడు.
వైధేయుఁడు. సం. విణ. మూర్ఖుఁడు: చూ,
వైధృతి. అం: చూ, దొరాగములు.
వైనతేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుడుఁ డు: చూ, హరివాహనుఁడు; 2. అనూరుఁడు: చూ, సూరసూతుఁడు; అం. 3:చూ, ప-రి- హీనతానములు (తానములు.)
వైనము. వై.వి.=: చూ, రూ-వయినము.
వైనాయికుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ,బుద్ధుఁడు.
వైనీతకము. సం. వి. అ. పుం. 1. రథశిబికాది పరంపరా వాహనము; 2. తేరుమోకు: చూ, సూత్రము. 1; 3. అనేకులు మోయునట్టి యందలములోనగునది: చూ, సవారి.
వైన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పృథుచక్రవర్తి, ఆదిరాజు: చూ, రాజు. 1. [వ్యత్యయము.
వైపరీత్యము. సం. వి. అ. న.విపరీతత్వము:చూ,
వైపు. దే. వి: చూ, రూ-వయిపు.
వైపుకాఁడు. దే. విణ:చూ,రూ-వయిపుకాఁడు.
వైపుల్యము. సం. వి. అ. న. విపులత్వము: చూ, నుర (3).
వైభవము. సం. వి. అ. పుం. విభవము: చూ, సంపత్తి. 1; పా. 2. ఉపమానములు.- ఇం దుౖఁడు. [చూ, వనము. 1.
వైభ్రాజము. సం. వి. అ. న. దేవోద్యానము:
వైమనస్యము. సం. వి. అ. న. విమనోభావము, దుఃఖమునొందిన మనసుగలవానితనము.
వైమాత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సవతితల్లి కొడుకు: చూ, సూనుఁడు.

వైమానికుఁడు. సం. విణ. విమానమెక్కి సంచ రించువాఁడు.
వైమాలము. దే. విణ: చూ, రూ-వయిమాలము.
వైముఖ్యము. సం. వి. అ. న. విముఖత్వము, పరాఙ్ముఖత్వము: చూ, వదనము. 2-ఓ.
వైయర్థ్యము. సం. వి. అ. న. వ్యర్థత, వ్యర్థత్వము.
వైయాకరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: వ్యా కరణజ్ఞుఁడు; విణ. 2. వ్యాకరణసంబంధము గలవాఁడు.
వైయాఘ్రము. సం. విణ. పులితోలు కప్పఁబడి నది (రథము.) [దిట్టతనము: చూ, స్థిరము.
వైయాత్యము. సం. వి. అ. న. వియాతత్వము.
వైరంజి. అం: చూ, టక్కజభాషలు.
వైరనిర్యాతనము. సం. వి. అ. న: చూ,వైరశుద్ధి.
వైరము. సం. వి. అ. న.=వేరమి: అనుశయము, అభ్యాగమము, అరివీర్యము, ఋతి, క్రు, ద్వేషము, పక్షము, ప్రతియోగము, విద్వేష ణము, విద్వేషము, విరోధము. (అవ్య).— అజ్, జో, నజ్. (తె. వ).—అంకపొం కములు-అంకపొంకాలు,అంకాపొంకములు- అంకాపొంకాలు, అరివేరము-అరివేరము- అర్వేరము, ఈరస-ఈరసము, ఈసు, ఒం టమి, ఒంటరము, ఒడ్డారము, ఒమ్మమి, ఒల్లమి, కంటు, కరకరి, కిట్టమి-గిట్టమి, గొదగొద, చేతరికము, దేసము, పగ, మచ్చే రము, మచ్చేరికము, విరిపోటు, వేరమి- వేరము, వేర్పాటు-వేఱుపాటు, సూడు. (వా):—కావేషము, పాకన్న (అక్క న్న.). తద్వి.—౧. పర్యవస్థ, విరోధనము; ౨. (విణ).—అవకటము, విరుద్ధము, విరూ పము. (తె)..అవగడము; 3: చూ,వైరశుద్ధి.
వైరవులు. దే. వి: చూ, రూ-వయిరవులు.
వైరశుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపచితి, ప్రతీ కారము, ప్రతియత్నము, వైరనిర్యాతనము.

(తె)—వగయాఁగుట, నూడు.

వైరస్యము. సం. వి. అ. న. విరసత్వము: (తె).—వెగటు, చేదు, వెక్కసము.

వైరాగి. సం.వి. న్. పుం. బైరాగి: చూ, సన్యాసి.

వైరాగ్యన్యాయము. అం. ఒకానొకన్యాయము.

వైరాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. విరాగత్వము, విషయేచ్ఛారహితత్వము: కైవల్య, భగము. (అవ్య).—అ; అం. 2: చూ, ఐశ్వర్యములు; పా. 3. దీనికి ఉపమానము.—మహర్షులు.

వైరారోహము. సం. వి. అ. పుం. అంతకంతకు చలమెచ్చెడి గొప్పయుద్ధము: చూ, హోరము. 2 (యుద్ధము. ౧౮.)

వైరాలు. దే. వి: చూ, రూ-వయిరాలు.

వైరి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శత్రువు.1.

వైరించె. సం.అ.క్రి.పగగొను: చూ, నూడుకొను.

వైరూప్యము. సం. వి. అ. న. విరూపత, విరూపత్వము.

వైల. దే.వి: చూ, రూ_వయిల.

వైలక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షణత, విలక్షణత్వము.

వైలక్ష్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షత్వము, విస్మయాన్వితత్వము.

వైవధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కావడిమోసెడువాఁడు (చూ, భారవాహుఁడు.)

వైవర్ణ్యము. సం. వి. అ. న. 1: కాలిక, వివర్ణత. (తె).—కాలిక, వెలవెలన, వెలవెలపాటు, వెల్లఁబాటు, విన్నన, విన్నఁబాటు. తద్వి.—వెల్వెల్ల; అం. 2: చూ, సాత్త్వికభావములు.

వైవశ్యము. సం. వి.అ.న. వివశత, వివశత్వము.

వైవస్వతుఁడు. సం. వి. అ. పుం.1: చూ, యముఁడు; 2. శని: చూ, రాహువు. 2; అం. 3: చూ, మనువులు.

వైవాహికఘటంబులు. సం. వి. అ. పుం. బ. అయిరేని: చూ, వారివాణము(భాండము.8.౨.)

వైవాహికము. సం.విణ.వివాహసంబంధమైనది: ఔద్వాహికము, వైవాహేయనము.

వైశసము. సం. వి. అ. న. కీడు: చూ, హాని. 2.

వైశాఖము. సం. వి. అ. పుం. 1 = వేసఁగి.ఎండకారు. వైశాఖమాసము: చూ, మాసములు; 2: కరఘర్షణము, కరధర్షణము, కరఘర్షి, క్షుబ్ధము, ఖజ, ఖజకము, తక్రాటము, దండము, దధిచారము, మంథరము, మంథము, మంథనము, మంథానము. (తె).—కవ్వము, తరిగోల. తద్వి.—కవ్వపు గుత్తికి.- ౧. కుటరి. (తె).—గుత్తికవ్వము; ౨: (తె).—ముద్దకవ్వము; అం. 3: చూ, పుంస్థానకములు; 4: చూ, విలుకానిస్థానము. (వైశాఘము అనికొందఱు.)

వైశాఖరేచితము. అం: చూ, కరణములు.

వైశాఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విశాఖానక్షత్రముతోఁ గూడినపున్నమ: చూ, హరివాసరము (పున్నమ.)

[2 నేర్పు: చూ, సామర్థ్యము.1.

వైశారద్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వైదుషి;

వైశాల్యము. సం. వి అ. న: ఉరరి-ఉరి-ఊరరి-ఊరి-ఊరురి, పరిణాహము. (తె).—పట్టు, పరపు-పరుపు, విప్పు, విరివి, విరివిడి, వితివి, వెడలుపు-వెడల్పు-వెలుపు; 2. పొడుగును వెడల్పుచేతగుణించఁగా వచ్చినసంఖ్య (ఏరియా): విస్తీర్ణము, చతురము, చతురస్రము. (తె).—చేదరము, చేవుకము-చౌకము. తద్వి.—నాలుగుమూలలుగలభాగము:-విస్తీర్ణము, చేతురము, చతురస్రము. (తె).—చేదరము, చేవుకము-చౌకము.

వైశికము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; 2. భోగముతనము; విణ. 3. భోగముదానిది; 4. దూష్యము; అం. 5. చూ, సప్తాధికరణములు (చూ, కామము 816 పుట.)

వైశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బహువేశ్యోప భోగరసికుఁడు: కుంభుఁడు. (తె). —ముండరి. (చూ,విటుఁడు);అం. 2: చూ, నాయకులు.
వైశేషికము. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములను చెప్పునట్టి తర్కశాస్త్రము.
వైశేషికాంశ. అం. ఏగ్రహంబునకైనను షోడశవర్గుచేయగా పదుమూఁడువర్గములు స్వవర్గంబులు వచ్చేనేని వైశేషికాంశయగును.
వైశేషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములనుచెప్పునట్టితర్కశాస్త్రమునెఱిఁగినవాఁడు.
వైశ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోమటిది: అర్య, అర్యి,వాసెత,విడంగ: (చూ, భార్య.1-౮౧); 2. కోమటికులము:చూ, సంతతి. 1; 3.బౌద్ధదేవి: చూ, స్వాహా. 2. [పతము. (3)
వైశ్యవృత్తి. అం: కృషి, వాణిజ్యము, పాశు
వైశ్యుఁడు. సం. వి.అ. పుం.=వాసె: అర్యుఁడు, ఊరవ్యుఁడు, ఊరుజుఁడు, ఊరూత్థుఁడు, కాయుఁడు, కార్పటికుఁడు, కుబేరుఁడు, ద్విజన్ముఁడు, ద్విజుఁడు, భూమిస్పృశుఁడు, వణిక్కు, విట్టు, విశుఁడు. (తె).-కోమటి, తోడపుట్టువు, తోడబిడ్డ, నల్లనయ్య, నాణెకాఁడు, బచ్చు, బేరి, బేహారి- బేహారి, మూఁడవకోలము మనిసి, సంసారి. తద్వి.- ౧. (తె) వాసె; ౨. (తె) వయిజోతి-వైజోతి; 3. కోమటిపేరున కనుబంధము. (సం) శ్రేష్ఠి. (తె). సెట్టి. (చూ, 960 పొరట.); ౪: చూ, గుప్త: (చూ, శర్మ.)
వైశ్యులు. అం: చూ, మనుష్య వర్ణములు.
వైశ్రవణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు. [బ్రాహ్మణము.
వైశ్వదేవకాండములు. అం: చూ, తైత్తిరీయ
వైశ్వదేవము. సం. వి. అ.న. 1. విశ్వదేవతలను గూర్చిచేసెడు హోమాది: చూ, కర్మములు; విశ. 2. విశ్వదేవ సంబంధమైనది.
వైశ్వదేవసమయము. అం. (అశుభము): చూ, గ్రహసమయములు.
వైశ్వానరుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ,వహ్ని.1.
వైషమ్యము. సం. వి. అ. న. విషమత్వము:(తె) ఒడుదొడుకు, వేఱిమి: చూ, వ్యత్యయము.
వైషయికము. సం. విశ.1. విషయసంబంధమైనది; అం.2: చూ, ప్రేమపంచకము. [నములు.
వైష్ణవము. సం. వి. అ. న. 1. విష్ణువే దేవుఁడు అను ఒక మతము: చూ, మతములు; విశ. 2. విష్ణు సంబంధమైనది; అం. 3. విష్ణుప్రతిపాద్యము. (౬ అంశములు ౨౦౦౦౦ శ్లోకములు): చూ, పురాణములు; 4: చూ, పుణ్యస్థానకములు.
వైష్ణవబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఆంధ్రులు 853 పొరట. (వీరు కృష్ణయజుర్వేదులు. అపస్తంబసూత్రప్రవర్తకులు. శ్రీపాంచరాత్రోక్త పంచసంస్కారపరులై వైష్ణవేష్ట్యాదికములోనర్చి వైష్ణవత్వమునొంది విశిష్టాద్వైత మతప్రవర్తకులైనవారు)[వచ్చేనేని వైష్ణవాంశ.
వైష్ణవాంశ. అం. పదివర్గంబులు స్వవర్గంబులు
వైష్ణవి. అం: చూ, మాతృకలు.
వైష్ణవీభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.
వైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తుఁడు, తిరుమడి: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.
వైసారిణము. సం. వి. అ. పుం. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.
వైసిక. వై. వి: చూ, రూ-వయిసిక.
వైస్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. విస్వరత్వము, ఎలుఁగుయొక్క శాలుపాటు; అం. 2: చూ, సాత్త్వికభావములు.
వైహాయనము. సం. విశ: చూ, వైహాసికము.
వైహాయసి. అం: చూ, ముఖరజ్జువులు.
వైహాళి. దే. వి. పెద్దసభ: చూ, సభ. 2.
వైళము. దే. క్రి. విశ: చూ, రూ-వయిళము

వొ

వొ. వా. అప. పదాది నిషిద్ధాక్షరములలో నొకటి: గూ, క. 5. (వాడుకయందు వొంక, వొంగు, వొంచ, వొడి, వొడ్డు, వొడ్డు, వొమ్మంగి యను గ్రామము, వొత్తి, వొల్లమ్మ ఇత్యాది పదములు కలవు. ఇవి నిషిద్ధములు.) రూ-వొ.

వో

వో. వా. అప: చూ, రూ-వొ.

వోఢ. సం. వి. ఋ. పుం. 1: చూ, సారథి; 2. మోపుమోయువాఁడు: (తె).—మోపరి. (చూ, భారవాహుఁడు)

వోదము. సం. విణ. తడిసినది: చూ, స్తిమితము.2. (తడియుటకు.-చూ, స్తేమము)

వోదూరు. వా. వి. (ఓదూరు, ఓంకారపురము) దాక్షారామమునకు చెంతనున్న గ్రామము. ('వో' నిషిద్ధము)

వ్య

వ్యంగకము. సం. వి. అ. పుం. కొండ: చూ, పర్వతము.

వ్యంగము. సం. వి.అ. పుం.1. కప్ప: చూ, హరి.12.

వ్యంగుఁడు. సం. విణ. కొనటి: చూ, సూరసూతుఁడు

వ్యంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1=వెంగలి. వ్యంజనచేతఁ దెలియఁదగిన యర్థము; విణ. 2.= వింగడము: చూ, వ్యత్యయము.

వ్యంజకము. సం. వి. అ. పుం: అభినయము, ఆకృతి, చేష్ట, చేష్టితము, భావబోధకము, సంజ్ఞ. (తె).-చేసన్న. (అర్థము సువ్యక్తము గాఁజేయునది అభినయము=దీనిచేత నభిముఖముగా నర్థము పొందింపఁబడును. హస్తవిన్యాసాదులచేత భావార్థమును దెలుపుట.) (చూ, నాటకము.) (చూ, ఉద్ధతము.2.)

1. తద్విశేషములు:-(౧) నాట్యము ఆఱువిధములు.- ౧ తాండవము, ౨ నటనము, 3 నాట్యము, ౪ లాసము- లాస్యము, ౫ నృత్తము, ౬ నర్తనము; (౨) అభినయములు:-౧ఆంగికము, ౨ వాచికము, 3 ఆహార్యము, ౪ సాత్త్వికము; (3) (చూ, అసంయుతహస్తములు); (౪):- (చూ, సంయుతహస్తములు); (౫):-(చూ, నాట్యోపయోగములైన యంగములు); (౬) (చూ, అభినయములు); (౭):-(చూ, నృత్యములు): (౮): (చూ, నృత్తహస్తములు; (౯):(చూ, అనుభావము); ౧౦. భాండోపరి నృత్తమునకు.— పేరిణి, పేరిణము. (తె) పెరవణి-పేరణి-పేరిణి-పేరణము-పెక్కణము, పెక్కణము-బెక్కణ; ౧౧: (చూ, భావములు); ౧౨: (చూ, ఉపవిద్యలు 417 పొరటలో 14 గాంధర్వ వేదము); ౧3. వాక్యార్థమునభినయించుటకు.-అంగవిక్షేపము, అక్షుజము, అధిష్ఠానము, నర్తనము, నాటకము, నాట్యము, నృత్తము, నృత్యము, విష్కంభము. (తె. ప).-ఆట, ఎడాటము, కేళిక, కోపు, గొండిలి-గొండ్లి- గొంళ్ళి, చిందు, నట్టువ-నట్టువము- నట్టువు, నాటకము, పాతరలు, మలఁపు; ౧౪ కుండలాకారనృత్యమునకు.-కుండళి. (తె).-గొండిలి-గొండ్లి-గొంళ్ళి; ౧౫ కోలాటమను నృత్యమునకు.— వేష్టితము, హల్లీసకము. (తె). కోట్టము, కోలాట-కోలాటము; ౧౬. మాంతగనాట్యమునకు.- (తె): చిందు, చిందువాలు; ౧౭. అభినయాది భేదములు.— సంస్కృతమున వాడఁబడునవి:- అంజలి; అరాళము; అర్ధచంద్రము; అర్ధపతా

కము; అలపద్మము; అవహిత్థము; ఉత్తానవంచితము; ఉత్సంగము; ఊర్ణనాభము; కటకాముఖము; కపిత్థము; కర్కటము; కర్తరీముఖము. కర్తరీస్వస్తికము; కలశము. చతురము; గజదంతము; డోలము; తామ్రచూడము; త్రికకుత్తు; భావబోధకము, భ్రమరము; మకరము; ముకుళము; ముష్టి. మృగశీర్షకము; రింఖు; లాంగూలము; వర్ధమానము; వివర్తనము; విష్కంభము; శిఖరము; శుకతుండము, సందంశము; సర్పశిరము. (తెనుగున వాడఁబడునవి.) కరణము; కులుచేలు; గుజేరాతి; చౌసరి, జక్కిణి; పదచౌళి; బోగమాట; ౧౨. వీరులనృత్యమునకు.-పీరజయంతిక; ౧౩. మల్లరంగమునకు.-(తె): పెక్కణము; ౧౦. నృత్తగీతవాద్యమునకు.—తౌర్యత్రికము, లాస్యము; ౧౧. కపటనాటకమునకు.—నటనము (మిగతవానికి "చూ, హల్లీసకము."); 2. వ్యంగ్యార్థమును దెలిపెడి శబ్దము: చూ, శబ్దము. 2.

వ్యంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకశబ్దవృత్తి: చూ, వృత్తి. 4. (చూ, అభిద) (చూ, వ్యంజనములు.

వ్యంజనము. సం. వి. అ. న. 1. కూర: చూ, శాకము. 1; తద్వి.—౧. (తె) దప్పళము, కొళంబు, తొందళము; ౨: (తె). పులుసుఁగూర - పుల్లఁగూర; 3: చూ, లేహ్యము; ४: చూ, సంబారము; 2. ఆలుమగలగుఱి: చూ, భగము. 12; 3. గుఱుతు: చూ, లక్షణము. 1; 4. మీసము: చూ, శ్మశ్రువు; బ. 5. హల్లులు, పొల్లులు. హల్లుల నిజరూపములకు వ్యంజనములు (పొల్లులు) అని పేళ్లు. ఉదా.—క్, ఖ్, గ్, చ్, ట్, న్, మ్, య్, ర్ మొ; 6. పర్యగ్నికరణాది పశుసంస్కారము: చూ, వహ్ని. 1.

వ్యంజనములు. అం: శబ్దశక్తిమూలము, అర్థశక్తిమూలము, ఉభయశక్తిమూలము (3).

వ్యంజనయతులు. అం: చూ, యతులు.

వ్యంజితము. సం. విశే. బయలుపఱుపఁబడినది: ఆవిష్కృతము, ప్రకటితము, ప్రకాశము, బహిరంగము; తద్వి.—బయలుపడినది.—ప్రకాశము, బహిరంగము. (చూ, శోభితము.)

వ్యంసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వంచకుఁడు.

వ్యంసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాయాకారుఁడు, గారడివాఁడు: చూ, వ్యాళగ్రాహి.

వ్యంసితము. అం: చూ, కరణములు.

వ్యక్తము. సం. విశే. 1. తెల్లమైనది: చూ, స్పష్టము; 2. తెలియఁబడినది: చూ, స్పష్టము; అం. ३: చూ, లక్ష్యములు.

వ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ జాతికివేఱై జాతికి ఆశ్రయమైన రూపము. [2: చూ, సమర్థుఁడు.

వ్యక్తుఁడు. సం. విశే. 1: చూ, విశారదుఁడు. 3;

వ్యగ్రుఁడు. సం. విశే. 1. వేగిరపడువాఁడు: చూ, వేగిరకాఁడు; 2. ఒకటతగిలిన మనసు గలవాఁడు. [చూ, సురఁటి.

వ్యజనము. సం. వి. అ. న.=వీవన. విసనకఱ్ఱ:

వ్యడంబకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము*: అమండము—ఆమండము, ఉచకము, ఉత్తానపత్రకము, ఏరండము, కలభి, గంధర్వహస్తకము - గంధర్వహస్తము, చంచువు, చిత్ర, చిత్రకము, త్రిపుటీఫలము, డింబము, పంచాంగులము, మండము, రుచకము, రుబుకము, వర్ధమానము, వాతఘ్నము, వ్యాఘ్రపుచ్ఛము. (తె).—ఆముదపుఁజెట్టు. తద్వి.—౧: ఉత్తానపత్రకము, గక్తైరండము, వ్యాఘ్రము, వ్యాఘ్రతలోపము, హస్తిపర్ణి. (తె).—పేరాముదపుఁజెట్టు; ౨: వనయేరండము. (తె) అడవియాముదము; ३: అతిబల, ఉరుబుకము - ఉరుబూకము. బుష్యప్రోక్త:-బుశ్య ప్రోక్త, (తె)

చిట్టాముదపుఁజెట్టు. తద్వి.—ముత్తవపుల గమునకు:-(చూ, సహదేవ.)

వ్యతికరము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షోభము: చూ, సంతాపము; 2. ఆపద, వ్యసనము: చూ, విపత్తు; 3. పరస్పరమేళనము.

వ్యతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము, అక్రమము.

వ్యతిరిక్తము. సం. విశ. 1. వేఱుపడినది: చూ, విభాజితము; 2. మాఱుపడినది.

వ్యతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేఱు: చూ, వ్యత్యయము; అం. 2. వ్యతిరేకాలంకారము: చూ, అలంకారము. 3. ("ఉపమానోపమేయములందొకదానికి విశేషము విరుద్ధముగఁజెప్పుట. ఉదా.—నగములవలె ధీరులున్నతులెగాని ప్రకృతికోమలులు.")

వ్యతిరేకుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ, శత్రువు. 1.

వ్యతీపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమున వెనుదీయుట; 2. అత్యుత్పాతము; అం. 3. (వ్యతీపాత్తు): చూ, యోగములు.

వ్యత్యయము. సం. వి. అ. పుం: అతిక్రమము, అతిపాతము, అత్యయము, అత్యాదానము, అవాచీనము, ఆలస్యము, ఉపాత్యయము, ఉల్లంఘనము, చపలత, పర్యయము, ప్రపంచము, వికటము, విపర్యయము, విపర్యాసము, వైపరీత్యము, వ్యంగ్యము, వ్యత్యాసము, వ్యాఘూర్ణనము. (తె).— అకటవికటము-అకటావికటము, అదవద, అల్లకల్లోలము-హల్లకల్లోలము, ఈరతార, ఉత్తలము, ఎడమదుగు-ఎడమదువు, ఒఱవ, కక్కిరిబిక్కిరి, గచ్చేబిచ్చే, చిదగోద, తడఁబాటు, తబ్బిబ్బు, తారుమాఱు-తాఱుమాఱు, తిబిరి, తిరుగుడు, తుటారము, తెఱపుమఱపు, పల్లట-పల్లటము, పెడ, మాఱుదల, మాఱుపాటు, మించే దల, మీఱుట, వింగడము, విటతటము-విటతాటనము- విటతాటము- వీటతటము- వీటతాటనము-వీటతాటము, వీడుపాటు, వీడ్పాటు, వెగడు. తద్వి.-౧. వైషమ్యము. (తె).-ఒడుదొడుకు, వేటిమి; ౨: అంతరము, అర్థభేదము, అవచ్ఛేదము, అపీతము, ఉపజాపము, గండకము, ఛిన్నము, ప్రకారము, భిద, భేదము, వర్ణము, విశేషము, వ్యతిరేకము, వ్యత్యయము, వ్యవచ్ఛేదము. (అవ్య).-అంతరము, ఎ; (తె).—అరమర-అఱమర-అరమరము, అరమరిక-అఱమరిక, అఱ, ఎడమదుగు-ఎడమదువు, ఎరవు, కేవీసు, చిరమర, పెనపు, పొరపు, బిద్దము, బెరుకు, మెరమెర, రెండు, వాసి, వింగడము, విరిపోటు, వేర్పాటు, వేఱడము, వేటిమి, వేఱు, వేఱుపాటు, వేఱుబండము; ౩:-(చూ, వ్యస్తము. 1.). ("చూ, హల్లకల్లోలము") (చూ, యద్వ; చూ, అహో. (తె) మారుదల-మాఱుదల; (సం).—అథ-అథో.)

వ్యధికరణతత్పురుషము. అం. భేదమయినయాధారముగలది: చూ, సమాసము.

వ్యత్యస్తమగు. మి. అ. క్రి: చూ, వేఱుపడు.

వ్యత్యస్తము. సం. విశ. వ్యత్యాసపడినది, తడఁబడినది: విపరీతము, విపర్యము.

వ్యత్యాసము. సం. వి.అ. పుం: చూ, వ్యత్యయము.

వ్యథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=వెత- వెతారము. బాధ: చూ, శోకము.

వ్యధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిపుచ్చుట.

వ్యధికరణము. అం: చూ, పూర్వవాదములు.

వ్యధితము. సం. విశ. 1. బాధింపఁబడినది: చూ, వేధితము, బాధితము; 2. తొలిపుచ్చఁబడినది.

వ్యధ్వము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డత్రోవ: చూ, సృతి. 1 (మార్గము 1-౯.)

వ్యపదేశము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కపట

ము: చూ, వ్యాజము. 1.

వ్యపదేశిన్యాయము. అం. ఒకనికి నొక్కఁడె కొడుకున్న యెడల వానినే జ్యేష్ఠుఁడనియు వానినే కనిష్ఠుఁడనియు వ్యవహరించిన రీతి.

వ్యపేతము. సం. విణ. మిక్కిలితొలఁగినది: చూ, విమోచనము.

వ్యభిచరించే. సం. అ క్రి. 1. తప్పిచరించే; 2: బజాఱించే, అంకాడు, అంకుపోవు.

వ్యభిచారగుణములు. అం: పరస్త్రీలఁదలఁచుట, వారితో నేకాంతమాడుట, వారిదోషముల నెన్నుట, వారితోఁబరిహాసమాడుట, వారి సైగ సేయుట, వారినిఁ బొందఁగోరుట, వారి పొందునకైఁ బ్రయత్నించుట, అందుకుఁ దగిన చేష్టలను గనఁబఱచుట. (8)

వ్యభిచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పిచరించుట; 2: (తె).— చీఁకటితప్పు, పంపు, పడుచేఁజేఁత, పడుపు, పయాట, బజాఱము- బాజాఱము, మిండరికము, రంకు- అంకాట- అంకు, రిజాలా, లోఁదప్పు, వెలిచేవి.

వ్యభిచారీభావములు. అం: చూ, సంచారీభావములు. [చూ, స్వైరిణి.

వ్యభిచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు:

వ్యయ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

వ్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1.=వెచ్చము: అపచితి. (తె).— ఖర్చు, తగులుడు, తగులుదల, తగులుబడి, పెట్టుబడి, వాడకము, వెచ్చము; అం. 2. వ్యయస్థానము. లగ్నమునకుపండ్రెండవ యిల్లు: చూ, భావములు.

వ్యయించే. సం. స. క్రి: కొట్టుపడు, చిందు, వెచ్చించే, వెచ్చపెట్టు. తద్వి.—(అ. క్రి).- వెచ్చపడు, వెచ్చపోవు.

వ్యయితము. సం. విణ. వెచ్చింపఁబడినది.

వ్యర్థభాషణుఁడు. సం.విణ. (తె)ఎళావళికాఁడు.

వ్యర్థమగు. మి. అ. క్రి: (తె).— ఆఱడిపడు, ఆఱడిపెట్టు, ఆఱడిపోవు- ఆఱడివోవు. ఈటువోవు, ఉడివోవు, గొడ్డువోవు, చెన్నఁటివోవు, పొనుఁగుపడు, పొనుపడు-పొన్పడు, పొలివోవు, పొలువడు- పొల్లపడు-పొల్లువడు, పొల్లవోవు, బీఱువడు, బీఱువాఱు, బీఱువోవు, ముండమోయు, మేల్కానఁబోవు, రిత్తవోవు, వమ్మవోవు, వీటిఁబోవు, వీసరపడు, వీసరపోవు-వీసరవోవు, నుసిపోవు.

వ్యర్థము. సం. విణ. 1.=వమ్ము-వాయము: అప్రయోజకము, అప్రయోజనము, నిరుపయోగము, నిరర్థకము, నిష్ప్రయోజకము, ముధ. (అవ్య).—పృథ-వృథా. (తె.ప).— ఆటమట- ఆటమటము, ఆటమర, అడి, ఆఱడి, ఈటు, ఉడి, కాకు, చెనఁటి- చెన్నఁటి, పొల్ల-పొల్లు, పోరచి, ప్రోది, కోలు, బీఱు, మొక్క, లేబరము, వమ్ము, వయ్యాము-వాయము, వెడ.(అవ్య).—వితవితా. తద్వి.—వృథావృథా, వ్యాహతము. (తె) — తెకతేర, వితావిత; అం. 2: చూ, అర్థదోషములు. [వ్యసనములు.

వ్యర్థముగసొమ్ము వినియోగించుట. అం: చూ,

వ్యర్థుఁడు. సం. విణ: చూ, వ్రాజె.

వ్యవక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాఁచు*: చూ, శైవాలము. [రద్దు. (మైనస్ "—")

వ్యవకలనము. సం. వి. అ. న. తీసివేఁత,

వ్యవకలితము. సం. విణ. తీసివేయఁబడినది.

వ్యవచ్ఛిన్నము. సం.విణ.వ్యవచ్ఛేదమునొందినది.

వ్యవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖండించుట; 2. భాగించుట; 3: చూ, భాగహారము; 4. తారతమ్యము: చూ, వ్యత్యయము; 5. బాణగమనము.

వ్యవధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కప్పు: చూ, స్థగనము:3. మఱుఁగు: చూ, స్థగనము.

వ్యవధానము. సం. వి. అ. న: అవకాశము. (తె) తెఱప-తెఱపి: చూ, సందు. 6; 2. కప్పు: చూ, స్థగనము; 3. మఱుఁగు: చూ, స్థగనము.

వ్యవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మేర: చూ, సీమ. 1; 2: చూ, వ్యవధానము. 1.

వ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 2. కృషి: చూ, సేద్యము.

వ్యవసాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్): చూ, సేద్యకాఁడు. తద్వి.- (తె):—పాలికాఁపు, పాలిచేట్టము, పాలివాఁడు, పాలేరు, పాలేరువాఁడు.

వ్యవసితము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయము: చూ, సత్యము. 1; 2: చూ, వ్యవసాయము. 2; విశే. 3. అనుష్ఠింపఁబడినది; 4. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థితము. 3; 5. మోసపుచ్చఁబడినది: నికృతము.

వ్యవస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శాస్త్రనిరూపిత.

వ్యవస్థానుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు 1.

వ్యవస్థితము. సం. విశే. వ్యవస్థచేయఁబడినది.

వ్యవహరించు. సం. అ. క్రి. 1. వివాదము చేయు; స. క్రి. 2. వాడుక చేయు.

వ్యవహర్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. న్యాయాధిపతి: చూ, స్వామి. 3; 2. వ్యవహరించువాఁడు: కార్యకర్త, కార్యదర్శి, కార్యపరి, భటుఁడు, వ్యావహారికుఁడు. (తె) పనివాఁడు, వితమరి, హారువుకాఁడు-హర్వుకాఁడు. తద్వి.- మహాశూద్రుఁడు.

వ్యవహారపదములు. అం: ఇవి పదునెనిమిది:- ౧. ఋణాదానము, ౨ నిక్షేపము, 3 సీమావివాదము, ౪ స్వామిపాల వివాదము, ౫ అస్వామి విక్రయము, ౬ దత్తాప్రదానికము, ౭ క్రీతానుశయము, ౮ సమయానపకర్మము, ౯ వేతనాదానము, ౧౦ ద్యూతసమాహ్వయము, ౧౧ వాక్పారుష్యము, ౧౨ దండపారుష్యము, ౧౩ సాహసము, ౧౪ విక్రయాసంప్రదానము, ౧౫ సంభూయ సముత్థానము, ౧౬ స్తేయము, ౧౭ స్త్రీసంగ్రహణము, ౧౮ స్త్రీ పుంసయోగము (అన్యాయవాదిని శిక్షించి న్యాయవాదిని రక్షించుటకై నిర్ణయములను తేల్చి ఆ ప్రకారము జేయఁగలందులకుపయోగించెడివై యున్నవి. ఇవె వ్యాజ్యములనఁబడుచున్నవి. ఇందుకు బంగాళా పండితులు హూణప్రభుపోషితులై సకల విధ సందేహ పరిహారకములుగా జగన్నాథతర్క పంచాననీయము, జీమూతవాహనీయము అను ప్రబలగ్రంథములఁజేసిరి. ఇత్యాది: చూ, ధర్మములు; (జాతిధర్మములు.)

వ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగవు: చూ, యుద్ధము; 2. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1; 3. వాడుక, పాడి, మందలింపు; 4. జూదము: అక్షవతి, అపహారము, ఆకర్షము, కైతవము, గ్లహము, చుంచురి, తింతిడి, దాయము, దురోదరము, దేవనము, ద్యూతము, నృత్తము, పణము, ప్రాయము, సభ. (తె).- ఒడ్డవము, ఒడ్డు, జూజము-జూదము-నెత్తకమ్మ, నెత్తము, పందియము- పందెము- పన్నిదము, పాళి, ముడియ, రో-రోయి, వెల. తద్వి.—౧: కరిఖలము, క్రీడాద్యూతము. (తె).— వేడుకజూదము; ౨: పాటకము; 3: (తె) నెత్తము, సొగటము-సొగటాలు; ౪: (తె) పులిజూదము; ౫: దాయము; ౬: అక్షము, ఆకర్షము, ఆఁశి, దేవకము, దేవనము, చేలని, పాశకము, శారము, శారి. (తె).—అడ్డసాళులు-అడ్డసాళ్లు, కవఱలు, కాయ, నట్టు, నామములు, పాచిక-పాసిక, సారె, సొగటము-సొగటాలు; ౭: ప్రాణిద్యూతము, సమాహ్వయము; ౮: (తె) పగడసాలు;

౯. జూదమాడెడి పలకకు:- చూ, శారిఫలము; ౧౦. సారెలపోఁతకు.-(తె): పాళి; ౧౧. జూదమాడెడి కంబళికి:- పర్యరీణము: ౧౨. పాచికలు గవ్వలులోనగువాని పార్లికకు.- (తె).- పన్నిదము; ౧౩. పందెములోని ధనాదికమునకు.-పణము. (తె).— పందియము-పందెము-పన్నిదము; ౧౪. పాచికల మీఁది ఒంటిచుక్కకు.— (తె): పగడ; ప్రాయి; ౧౫. జూదములలోని జేగడమునకు.- పణము; ౧౬. జూదముల భేదములు:- కిరికము; చరము; నయము; ౧౭. తెనుఁగునవాడఁబడుపందెము:-సోళాందొప్పి-సోళాఁదొప్పి-సోళాదొప్పి; ౧౮: చుంచులికి; ౧౯. పగడపాలకాయకు.-(తె): సారె; 5.=బేరము-బేహారము- బేపరము, వ్యాపారము: చూ, వర్తకము. 1.

వ్యవహారి. సం. వి. ఇ. పుం.=బేహారి-బేరి. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

వ్యవహితము. సం. విణ. వ్యవధానముగలది.

వ్యవాయము. సం.వి. అ.న. 1. తేజము: చూ, వెలుతురు. 1; పుం. 2. మఱుఁగు, కప్పు: చూ, స్థగనము; 3. గ్రామ్యధర్మము: చూ, సంయోగము.

వ్యష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమిష్టిలేమి: ఒంటరిపాటు. "వ్యష్టిసోదరులు"

వ్యసనము. సం. వి. అ. న. 1.=వెసనము. ఆపద: చూ, విపత్తు; 2. ఆసక్తి: చూ, వాంఛ; 3. పాపము: చూ, వృజినము: 4.=వెసనము. దుఃఖము: చూ, శోకము; 5. అపాయము: చూ, హాని. 2; 6. నిష్ఫలమైన ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 7. దైవము వలనియనిష్టఫలము; 8: కుతూహలము. (తె) తమి, పళాపళి, వెంటము, వేడబము, వేడుక-వేడ్క (చూ, వలపు. 2.) వ్యసనములు. అం: (కామక్రోధముల వలనఁ బుట్టిన దోషములు) [ఇవి రేడు.—౧ పానము (కల్లుదాగుట), ౨ స్త్రీలఁగూడుట, 3 మృగయ (వేఁటాడుట), ౪ ద్యూతము (జూదమాట) (ఇవి కామమువలనఁబుట్టినవి.), ౫ వాక్పారుష్యము (కఠినముగఁబలుకుట), ౬ దండపారుష్యము (కఠినదండనము), ౭ అర్థదూషణము (ధన మూఱక ఖర్చుచేయుట) (ఇవి కోపమువలనఁ బుట్టినవి.)]: సప్తవ్యసనములు.

వ్యసనార్తుఁడు. సం. విణ: ఉపఘూపితుఁడు, ఉపప్లుతుఁడు, ఉపరక్తుఁడు. [బ్బ అనునవి.

వ్యసనాశ్చర్యము. వా. హి. అబ్బ- అబ్బా-అబ్బ

వ్యస్తము. సం. విణ. 1. వేఱుపడినది: భిన్నము. తద్వి.—ప్రభిన్నము; 2. వ్యాకులతఁబొందినది; 3. వ్యాపించినది: చూ, హిండితము.

వ్యళీకము. సం. వి. అ. న. 1.ఇష్టములేనిది(పని): అప్రియము, అళీకము, వ్యళీకము; 2: అకార్యము, కటువు, కాకృత్యము, కాపీనము, దుర్గుణము, దౌరాత్మ్యము, దౌర్జన్యము, దౌష్ట్యము, ద్రోహము, సాహసకృత్యము. (తె).— అఱగొండెతనము-అఱగొండెము-అఱగొట్టైము, అఱగొడ్డిఁగము-అఱగొడ్డెము, కానిపని, కొఱగామి, గొట్టు, చెడ్డపని, జోలిమి, దుండగము, గుండతికము, దుడుకు, మొఱకడము; 3. అచ్చెరుపాటు: చూ, వింత. 1; 4. అసత్యము: చూ, వితథము; 5. బాధ: చూ, శోకము; 6: చూ, సిగ్గు; 7. మోసపుచ్చుట: చూ, వంచన; ౮. మన్మథావేశముచేఁ జేయఁబడిన కామినీ జనాపరాధము, కాముని యపరాధము; 9. పండినపంట: చూ, సస్యము. 1; పుం. 10: చూ, సముద్రము. [చూ, విటుఁడు.

వ్యళీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లంజెకాఁడు:

వ్యా

వ్యాకరణజ్ఞానము. అం: చూ, సుగుణములు.

వ్యాకరణజ్ఞుఁడు. సం. విణ: చూ, వైయాకరుణుఁడు. వయ్యాకరుణుఁడు (అనికొందఱు.)

వ్యాకరణము. సం. వి. అ. న. 1: శబ్దశాస్త్రము: ఱు, తంత్రము, లక్షణము, వ్యాకృతి. (తె).-లక్కనము-లచ్చనము: చూ, శాస్త్రములు; అం. 2: చూ, శాస్త్రములు; 3: చూ, ఉపవిద్యలు. 2; 4: (చూ, వేదాంగములు) ఇది ఋగ్వేద-సామవేద-కృష్ణ యజుర్వేద-శుక్లయజుర్వేద అథర్వ ప్రాతిశాఖ్యములు అని 5 విధములు.

వ్యాకరణములు. అం: 1. శాక్త-శంభు-కుమార-ఇంద్ర-సూర్య-చంద్ర-స్మర-వాత్స్యాయన-అగస్త్య వ్యాకరణములు (9). తద్వి.-౧:చూ, చూర్ణి. 1; 2:సంస్కృతము, ప్రాకృతము, సౌరసేని, మాగధి, పైశాచి, చూళిక, అపభ్రంశము, ఆంధ్రము. (8).

వ్యాకీర్ణము. సం. విణ. 1. చెదరినది:చూ, హిండితము; అం. 2: చూ, వాక్యగతదోషములు.

వ్యాకులము. సం. విణ. 1. కలఁతనొందినది: వ్యాకులితము, పింజము, పింజరము. (తె).-కలంక, తటమట, తల్లడపాటు, తల్లడింపు; అం. 2: చూ, గాయకదోషములు.

వ్యాకులితము. సం. విణ: చూ, వ్యాకులము. 1.

వ్యాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేఱుపఱచుట; 2. విశదపఱచుట; 3. భాషాంతరపఱచుట; 4: చూ, వ్యాకరణము.1.

వ్యాకోచము. సం. విణ. విరి, వికసించినది: చూ, సుర. (3). (రూ- వ్యాకోశము-వ్యాకోషము.)

వ్యాకోచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సంఫుల్లము.

వ్యాకోశము. సం. విణ: చూ, రూ-వ్యాకోచము.

వ్యాకోషము. సం. విణ.—పై.—

వ్యాజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థవివరణము.

వ్యాఖ్యాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ): చూ, ఆఖ్యాయకుఁడు.

వ్యాఖ్యాతము. సం. విణ. 1.వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది; 2. చెప్పఁబడినది: చూ, సంభావ్యము. తద్వి.-వంకరమాటకు.-(చూ,శబ్దము.2.)

వ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న.=వక్కణ: వివరణము.(తె).-ఒక్కణ-వక్కణ-వక్కణము-వక్కన- వక్కాణ- వక్కాణము, ఏరుపాటు-ఏర్పాటు,కడముట్టు, వయినము-వైనము, వివరము.

వ్యాగూఢము. అం: చూ, ముఖరజ్జువులు.

వ్యాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1:చూ, విఘ్నము; 2. దెబ్బ: చూ, హతి; అం. 3: చూ, యోగములు; 4: చూ, అలంకారము. 3. ("మంచిచేతనే చెడ్డచేసినట్లు చెప్పుట. ఉదా:-ఏవి లోకప్రియములో వానిచేతనే మదనుఁడు హింసించుచున్నాఁడు.")

వ్యాఘూర్ణనము. సం.వి. అ. న. తిరుగుడు:చూ, వ్యత్యయము.

వ్యాఘూర్ణితము. సం. విణ. తిరుగుడుపడినది: ఆఘూర్ణితము. ఆవృత్తము, ఉద్భ్రాంతము, పరిఘూర్ణము. [వ్యాఘ్రము. 2. *.

వ్యాఘ్రతలోపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ,

వ్యాఘ్రనఖము. సం. వి. అ. న: కరంజము-కరజము-కరజాఖ్యము, ఘృతపూర్ణకము, చక్రకారకము. (తె).— పులిగోరు*; 2. పులిగోరుఅనునగ: చూ, భూషణము. 2; 3. ఒకానొక గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము. 1-అర; 4. ఒకానొకనఖక్షతము: చూ, స్ఫుటత (నఖక్షతము.)

వ్యాఘ్రపాదము. సం. వి. ద. పుం. 1. ములు

వెలఁగ*: చూ, వెలఁగ. 1; 2. పుల్లవెలఁగ*: చూ, వెలఁగ. 1.

వ్యాఘ్రపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదము*: చూ, వ్యడంబకము.

వ్యాఘ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగి. పులి, వాలము-వాలాము: చూ, శార్దూలము. తద్వి.- పులిపిల్లను.-(సం) అగ్న్యము; 2. పెద్దాముదపుఁజెట్టు*: చూ, వ్యడంబకము; 3. వాఁకుడు*: చూ, స్పృశి; 4. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రేష్ఠము: అం. 5: చూ, గతులు; 6: చూ, ఆసనములు. [న్యాయము.

వ్యాఘ్రముఖ న్యాయము. అం. ఒకానొక

వ్యాఘ్రాటము. సం. వి. అ. పుం: కర్కరాక్షము, కలాటీనము, కాలకంఠము, క్షిప్రశ్యేనము, ఖంజనము, ఖంజలేఖము, ఖేగమనము, చాటకైరము, భరద్వారము-భారద్వాజము. (తె).—ఏటిరింత-ఏట్రింత, కూకఁటిగువ్వ, చోకలిపిట్ట, నల్లచ్చిగాఁడు, పసులపోలిగాఁడు, పులుఁగులగదుమరి, పోలఁడు, పోలిగాఁడు, మంగలపిట్ట: (చూ, శకుని; పక్షి.)

వ్యాఘ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడు*: చూ, స్పృశి. [న్యాయము.

వ్యాఘ్రోపవాసన్యాయము. అం. ఒకానొక

వ్యాజనింద. అం: చూ, అలంకారము. 3 ("నిందవలెనున్న స్తుతి. ఉదా - బ్రహ్మననఁబని లేదు. వానియొక శిరమె నలియఁజేసిన శివువనపలయుఁగాని.")

వ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. 1: అపదేశము, అయోగము- ఆయోగము, ఆటోపము, ఉపధి- ఉపాధి, కపటము- కాపట్యము, కల్కము, కాకరూకము – కాకలూకము, కుక్కుటము, కుచోద్యము, కుసృతి, కూటము, కూర్చి, కూర్చము, కైతవము, ఖేటము, గజనిమీలనము, గహ్వరము, గుహ్యము, చంద్రికాంతము, ఛద్మము, ఛలము, జంభము, జాలకము, జాలము, దంభము, నికృతి, నిభము, నిహ్నవము, నేమము, పదము, పారిహార్యము, భూమిక, మిష, లక్షము, వైశికము, శాఠ్యము, సత్రము, సూక్ష్మము, హారీతము. (తె).-అడిగొంటుతనము, ఉక్కివము, ఓల, కన్ను, కవుడు-కౌడు, కిటుకు, కీలు, కువాడము-కువాళము-కువ్వాడము, కయిపు-కైపు, గజెను, గబ్బ-గబ్బి, గవురు-గౌరు, గుబుసు, గుట్టు, చిటకము- చిట్టకము-చీటకము, జిత్తు, టవలిక, టాటోటు, తవలి, దంబము, దంబు, దబ్బు, తచ్చెన, దుత్తారము, నయగారము, నెపము- నెవము, పిక్క, పొచ్చెము, పొర, బసంతము, బూమియ-బూమె, మదత, మతకము, మెలఁత, వయిసిక-వైసిక, వెడ్డు, సట, సాకము, సాకు, సెగ్గింపు. తద్వి.—కుస్మృతి, నిక్కృతి. ("చూ, హారీతము. 2."); 2. చెడ్డతనము; అం. 3: చూ, అలంకారము. 3. ("తనగుట్టు బైటఁబడకుండఁ దచ్చిహ్నములకు హేత్వంతరకల్పన మొనర్చుట. ఉదా.- చెలిచేఁ చితివా! మార్గాయాసము చేతనుమీ చెమ్మటపట్టినది.")

వ్యాజస్తుతి. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("నిందచేస్తుతి, స్తుతిచే నిందతోఁపఁ జెప్పుట. ఉదా.- గంగ! నీవు వివేకమెక్కడిది? పాపులనె స్వర్గమొందింతువు.")

వ్యాజోక్తి. అం: చూ, వ్యాజము. 3.

వ్యాజ్యగాఁడు. దే. వి. వివాదపడినవాఁడు.

వ్యాజ్యము. దే. వి. (వ్యాజ్యము) తగవు-తగువు, దావా, పెనఁకువ - పెనుఁకువ, వాదు. (చూ, యుద్ధము).

వ్యాడము. సం. వి. అ. పుం.=వాలము: చూ, రూ-వ్యాళము. 1-2-3-4.

వ్యాడాయుధము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్యాఘ్రనఖము 1; 2: చూ, వ్యాఘ్రనఖము. 3.

వ్యాత్యుక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలక్రీడ: చూ, విలాసము. 1.

వ్యాదీర్ణము. అం: చూ, చిబుక క్రియలు.

వ్యాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. తెవులు: చూ, రోగము. 1; 2. చెంగల్వకోష్టు*: చూ, వాలుకము.

వ్యాధిఘాతము. సం. వి.అ. పుం: చూ, రేల*.

వ్యాధితుఁడు. సం. విశే. 1: అపటువు, అభ్యమితుఁడు, అభ్యాంతుఁడు, ఆతురుఁడు, ఆమయావి, ఉష్ణకుఁడు, గది, గ్లానుఁడు, గ్లాస్నువు, పాశి, మందుఁడు, రోగి, వికృతుఁడు, వ్యాధిస్థుఁడు. (తె).- తెగులుగొంటు- తెవులుగొంటు- తెవ్లుగొంటు, నొప్పిగుంటి, నోవరి. తద్వి.- ౧: జ్వరితుఁడు; ౨: అతిసారకి; 3: శోధరోగి, శోఫరోగి. (తె) —ఉలుపఁడు—ఉల్పఁడు-ఉలుపి, వాపి; ౪. మందుభాయి; ౫: కచ్ఛురుఁడు, పామనుఁడు.

వ్యాధిస్థుఁడు. సం. విశే.—పై.—

వ్యాధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయవాఁడు: అల్పతనువు, ఆక్షేపకుఁడు, కంకుఁడు, కిరాతుఁడు, గుహుఁడు, గైరికుఁడు, చంచుఁడు (చంచువు), నిలింపుఁడు, పుళిందుఁడు, భిల్లుఁడు, మృగయుఁడు, మృగవధాజీవుఁడు, మృగాజీవుఁడు, మృగాదనుఁడు, లుబ్ధకుఁడు-లుబ్ధుఁడు, వింధ్యుఁడు, శబరుఁడు, శైలికుఁడు. (తె) — ఆకరి, అనాది, ఎనకరి, ఎఱుక, ఎఱుకవాఁడు, ఏఁకరి, ఏనాది, కొరపంజి, కోయ, కోయవాఁడు, చెంచు, చెంచువాఁడు, చొటిగాఁడు, పట్రి, పట్రవాఁడు, పరికి, బోయ- బోయఁడు- బోయి, వేఁకరి, సింగఁడు.

తద్వి. —౧: కొండవాఁడు; ౨: నిషాదుఁడు; పుల్కసుఁడు - పుల్కసుఁడు— పుక్కసుఁడు; 3: (తె). మందులవాఁడు; 2: ౧. జాత్యాచారాదులచేత నిందితుఁడు:-దుష్టుఁడు, దురాచారుఁడు. (తె) అడిబండ, ౨. కుత్సితుఁడు (కుటిలహృదయము గలవాఁడు. ఇందులఁ బర్యాయపదములు ప్రయోగానుసరణినిబట్టిఁ గొన్నిచోట్ల ౧వ అర్థముయొక్క భావమును చూపట్టును.): అణకుఁడు-అణుకుఁడు, అధముఁడు, అధిక్షిప్తుఁడు, అన్యజుఁడు, అనేడమూకుఁడు, అనేడుఁడు, అపరాధి, అభీకుఁడు, అర్యంతుఁడు, అస్వుఁడు, అలక్ష్మణుఁడు, అవద్యుఁడు, అవముఁడు, ఆతతాయి, ఉగ్రుఁడు, ఏడమూకుఁడు, కంకరుఁడు, కంకుఁడు, కంసుఁడు, కఠినుఁడు, కఠోరుఁడు, కఠోలుఁడు, కపాలుఁడు, కపురుషుఁడు, కర్కోటకుఁడు, కలాదుఁడు, కాహళి, కిష్కువు, కీటకుఁడు, కీనాశుఁడు, కుజముఁడు, కుటిలుఁడు, కుతాకువు, కుత్తు, కుత్సితుఁడు, కుపూయుఁడు, కుశాలి, కుశుఁడు, కృతాంతుఁడు, కృపణుఁడు, కృష్ణకర్ముఁడు, కృష్ణవర్త్మ, కౌటిలుకుఁడు, క్రూరుఁడు, క్షారితుఁడు, క్షేపుఁడు, ఖంఖటుఁడు, ఖర్పరుఁడు, ఖర్వుఁడు, ఖలుఁడు, ఖేటుఁడు, గంధవహుఁడు-గంధవాహుఁడు, ఘనాఘనుఁడు, చపలుఁడు, చలుఁడు, చుంబకుఁడు, ఝూణి, డుండుకుఁడు, తామసుఁడు, తుచ్ఛుఁడు, దహనుఁడు, దురాత్ముఁడు, దుర్జనుఁడు, దుర్మతి, దుర్మద్యుఁడు, దుర్మార్గుఁడు, దుర్విధుఁడు, దుర్హృదుఁడు, దుశ్శీలుఁడు, దుష్టుఁడు, దోషకారి, దోషి, ద్రోహి, నారంగుఁడు, నికృష్టుఁడు, నిష్ఠురుఁడు, పరాకుఁడు, పాంసుపృష్టుఁడు, పాంసనుఁడు, పాపి, పాపిష్ఠుఁడు, పాపుఁడు, పిశునుఁడు, ప్రతికృష్టుఁడు, ప్రతిక్షిప్తుఁడు, భీభత్సుఁ

డు, ధండుఁడు, భ్రష్టుఁడు, మ్లేచ్ఛుఁడు, రేపుఁడు-రేఫుఁడు, విశ్వకద్రువు, వృషలుఁడు, విధవ, శఠుఁడు, శిశ్విదానుఁడు, శుంఠ-శుంఠుఁడు. (అవ్య).-అస. (తె. వ.).- అడిగొంటు-అడిగొట్టు, అరజోతి-అఱజోతి, అఱవ, అలఁతి, అవదగాకి, అక్కాయ, అట్లుఁడు, అలరి, ఉక్కివుఁడు, ఉలిపి, ఉలిపికట్టె, ఉలిపిగొట్టు, ఎల్లిదుఁడు, ఏతరి, ఒఱటు, ఒఱపిఁడి, కటికి, కట్టిఁడి, కట్టిఁడి, కఱతలాఁడు, కఱటి, కఱకరి, కల్లరి-కల్లరీఁడు, కావరి, కావరుఁడు, కిగ్గాడి-కిగ్గాడీ-కిగాడి, కుచ్చితుఁడు, కూళ-కూళుఁడు, కుట్టుతేలు, కేడ, కొంటె, కొద్దికాఁడు, కొయ్యద్రిప్ప, కొఱతనుఱుకు, గట్టివ-గట్టివా, గడుసరి, గడుసు, గరాసు, గుంపగొయ్య, గొంటరి, గొంటు, గొంటుకాఁడు, గొడ్డ, గోపు, చిలిపి, చిలుమువాలు, చెట్ట, చెడగరము-చెణగరము, చెడుగఁడు, చెడుగు, చెడుజాతి, చెనఁటి-చెన్నఁటి, చెరపంజోట-చెరపచేట, చెరికి, చేట్లకొఱవి, చేండి, టంకు, టక్కరి, టవలి, టవలికాఁడు, టాటోటు, టాటోటుకాఁడు, తవలికాఁడు, తక్కులాఁడు, తజ్జ-తజ్జు, తిప్పకాయ, తుంట-తుంటరి, తులువ, తూఁట-తూఁటరి-తూఁడరి, దుండగీఁడు, దుండెకాఁడు, దుడుకఁడు, దుడ్డె, దోసకారి, దోసి, నరకఁడు, నాలిబూతము, నాలిముచ్చు, నీచు, పడిసేటు, పరుస, పలుగాకి-పల్గాకి, పలుగు-పలువ, పాట్లని, పాడెగట్టు, పాలసుఁడు, పావి, పింజారి, పిసాళి, పెంకి (పెంకియ)-పెంకె, పెఱగాయ, పొడువ, పొడునఁడు, పోకిరి, పోకులాఁడు, పోఁచేవాఁడు, పోతెవాఁడు, ప్రిల్లదకాఁడు-ప్రిల్లదీఁడు-ప్రిల్లదుఁడు, ప్రామిడి, బండ, బండగుఁడు, బండఁడు, బరికాయ, బాకిల్లమారి, బిగాది, బిఱుసైనవాఁడు, బెట్టిదుఁడు, బెడిదుఁడు, బేరజేము, బోటు, మల్లకుఁడు, మాడికాఁడు, ముప్పె, ములుచే, మొండికట్టె, మొక్కటీఁడు, మొక్కలి, మొక్కలికాఁడు, మొక్కలీఁడు, మోటవాఁడు, రాలుగాయ, రాగ, లండి-లండీ-లంకు, లండుబోతు, లాకలూకాయ, లొడారివాఁడు, వాజమ్మ, వెంబర, సుడియ, సుద్దులమారి, సారదోఁకి. తద్వి.-౧: అఘాయువు, అఘుఁడు, అభిపన్నుఁడు, కల్కుఁడు, కుహుఁడు, కూర్రుఁడు, ఘాతకుఁడు, దోషి, పాపాత్ముఁడు, పాపి, పాపిష్ఠుఁడు, పాపుఁడు, పృథగ్జనుఁడు. (తె).-దోసకారి, పాపాలముద్ద; ౨: పాపిష్ఠుఁడు; 3: (తె).-తిలకొట్లమారి, ప్రిల్లటీఁడు-ప్రిల్లదీఁడు-ప్రిల్లదుఁడు; ౪: ఉపదూషితుఁడు; ౫: కద్వదుఁడు, గర్హ్యవాది; ౬: గర్హ్యుఁడు, నింద్యుఁడు.

వ్యాకరణబంధములు. అం: ఇవి ౨౧:- (అందు అదూషితములు ౧౦, భావదూషితములు ౧౧. అదూషితములకు.- చూ, అదూషితములు; భావదూషితములకు.- చూ, భావదూషితములు.)

వ్యానతము. అం.-పై.-(చూ, అదూషితములు.)

వ్యానము. సం. వి. అ. పుం. 1. (వ్యానవాయువు) శరీరమంతటను వ్యాపించినవాయువు: చూ, వాయువు; అం. 2: చూ, ప్రాణములు.

వ్యాపకము. సం. విణ. పరిచారము, వెరవు: చూ, వ్యాపనము.

వ్యాపకుఁడు. సం. విణ: అపఘుళుఁడు.

వ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వ్యాపించుట: చూ, సంవృతము.

వ్యాపనీయము. సం. విణ. వ్యాపింపఁదగినది, వ్యాప్యము: చూ, సంవృతము.

వ్యాపాదనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; 2. ద్రోహము తలఁచుట. : చూ, స్మృతి. 1 [పు: చూ, స్మృతి. 1.

వ్యాపాదము. సం. వి. అ. పుం. ద్రోహము తలఁ

వ్యాపాదితము. సం. విణ. 1. చంపఁబడినది: చూ, సూదితము; 2. ద్రోహము తలఁపఁబడినది

వ్యాపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పని: అర్థము, ఆయోగము, ఆస్పదము, ఉజ్జృంభితము, కర్మము-కర్మవు, కార్యము, క్రియా, చేష్ట, ప్రక్రియ, ప్రయోజనము, లీల, విజ్ఞానము, విధము, విష్టి, వృత్తాంతము, వ్యాపృతి. (అవ్య).-అధి. (తె).— అక్కఱ, అగవు, కర్జము, కఱత, కారియము, కొలసము, చేఁత, చైదము-చైది, చేక్కటి, తీఱమి, పని, పోరామి, వెంట. తద్వి.—౧. ప్రయోజనమునకు.-అర్థము, ఉద్యానము, ఉపకృతము, కరణము, కార్యము, క్రియ, ప్రయోజనము, ఫలము, వ్యుష్టి. (తె).— అక్కఱ, కొఱ, తోలి, పని, బెరుకు; ౨. చేయుటకు.— కారిక, కృత్యా, కృతి; 3: కర్మ, కృతి, కృత్యా, క్రియా, విధానము, విధి; ౪: దుష్కార్యము. (తె).—క్రొవ్విదము; ౫: కాలీనము; ౬: (విణ) కారకము; ౭: ఆహితము, ఉధృతము, కృతము, ప్రణీతము. (తె).— చెయిదము-చెయిది-చెయ్దము-చెయ్ది-చెయువు-చెయ్వు; ౮: కరణీయము; ౯: అపదానము, సై; ౧౦: సొంపగుపనికి.— సై; ౧౧: (తె).— కొఱ; ౧౨. మంచి పనికి: సుకర్మము; 2. ఉద్యోగము: చూ, సన్నాహము. 2; వా. 3: చూ, వర్తకము. 1.

వ్యాపారి. సం. వి. న్. పుం. 1. మాధ్వబ్రాహ్మణుఁడు (మాధ్వబ్రాహ్మణులు.); విణ. 2. (న్. ఈ. న్) వ్యాపారముగలవాఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

వ్యాపి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) వ్యాపించువాఁడు.

వ్యాపించు. సం. అ. క్రి: (చూ, వేష్టించు). అభివ్యాపించు, ప్రసరించు, ప్రసరిల్లు, (మి)ఘువమగు. (తె. ప): అడరు, అడరుదెంచు, అత్తమిల్లు, అఱుకగ్రమ్ము, అలము, అలముకొను, అలయించు, అవఘళించు, ఆముకవియు, ఆముకొను, ఉసికొను, ఎసకొను, ఒత్తు, ఒదువు-పొదువు, ఒలయు, కడలుకొను-కడల్కొను, కడలొత్తు, కప్పు, కప్పుదెంచు, కమియు, కలకొను, కవించు-కవియించు, కవిచేయు, కవియు, కవియుదెంచు, క్రమ్ము, గుడికొను, గుదిగొను, చిందు, చిట్టాడు, చిలుకు, చెరలాడు, జీరువాఱు, డీకొను-దీకొను, తఱుము, తారసించు, తారసిలు-తారసిల్లు, తిపురుకట్టు-తిపురులుకట్టు, తీఁగలువాఱు, తొట్టు, తొట్టుకొను, త్రోచు, దట్టమగు, నిగిడారు, నిగుడు-నివుడు, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, నూలుకొను-నూల్కొను, నెరయు-నెఱయు, పంచారించు, పచరించు-పచారించు-పసరించు, పటవశించు, పయికొను-పైకొను, పయిపడు-పైపడు, పరఁగు-పరువు-పర్వు-పఱఁగు, పఱచు, పారు-పాఱాడు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పిసాళించు, పురికొను, పేరు, పొంపిరివోవు, పొక్కు, పొలయు, ప్రబ్బు, బలకరించు, బుగులుకొను, బెరయు-బెలయు, మట్టాడు, మలయు, ముసురు, ముసురుకవియు, ముసురుకొను, మూఁగఁబాఱు, మూఁగు, మొగియు, ఱంపిలు-ఱంపిల్లు, లాఁచు, వఱలు, విజ్జో, విరియఁబాఱు, వెదచిందు, వెలివిరియు-వెల్లివిరియు, సందుకొను, సోమించు. తద్వి.—౧ (తె): క్రిక్కిఱించు, క్రిక్కిఱియు; ౨:(తె) చూ, మొగరించు; 3: (తె) సోడుముట్టు.

వ్యాపృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, వ్యాపారము. 1.
వ్యాపృతుఁడు. సం. విణ. 1. వ్యాపారమునొందినవాఁడు.
వ్యాప్తము. సం. విణ. 1. వ్యాపించినది: చూ, సంవృతము; 2. ప్రసిద్ధికెక్కినది: చూ, సంభావన. 3; 3. పొందఁబడినది: చూ, సంసక్తము; 4: చూ, సంపూర్ణము.
వ్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభివ్యాప్తి: చూ, సంవృతము; 2. ప్రసిద్ధికెక్కుట: చూ, సంభావన. 3; 3. పొందుట: చూ, సంసక్తము.
వ్యాప్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, వ్యాధి. 2.*; విణ. 2: చూ, వ్యాపనీయము.
వ్యాభుగ్నము. అం: చూ, ముఖక్రియలు.
వ్యామము. సం. వి. అ. పుం. 1: దండము, న్యగ్రోధము, యుక్తము, యుగము, యుతము, వ్యాయామము. (తె) బార; 2. పొగ: చూ, సీసకము. (1). [హము: (చూ, పలపు. 2.)
వ్యామోహము. సం. వి. అ. పుం. అత్యంతమో
వ్యాయతము. సం. విణ. 1. దృఢమైనది: చూ, వృత్తము. 10; 2. దీర్ఘమైనది, లంబము: చూ, సోగ. 3; 3. అధికమైనది: చూ, హేరాళము; 4. వ్యాపారముగలది.
వ్యాయామము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శ్రమము. 1; 2: చూ, సాము. 3; 3. బార: చూ, వ్యామము. 1; 4: నిలుచుట: (తె).— నిలక, నిలుగు, నిలుపు-నిల్పు, నిలువు.
వ్యాయోగము. అం: చూ, రూపకములు. ('కథ ఒకనాటిది ప్రసిద్ధము. ధీరోద్ధతుఁడు నాయకుఁడు. వీరమురసము. సాత్వతివృత్తి. గర్భావమర్శ సంధులులేవు. సేనాసంబంధమైనది గనుక స్త్రీలెయుండరాదు. ఉండిరా శృంగార హాస్యములులేని ఒకరిద్దఱుమాత్రమే.) (చూ, దశరూపకముల లక్షణములు). [హ స్తి.
వ్యాలకము. సం. వి. అ. న. మదపుటేనుఁగు: చూ,

వ్యాలోలము. సం. విణ. పరిఘూర్ణము, మిక్కిలి చలించునది: చూ, స్ఫారము. 1 (లోలము. 1; వలితము. 3.)
వ్యావర్తకము. అం: చూ, హస్తప్రాణములు.
వ్యావర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. వెనుకకుమరలుట; 2. చుట్టుట: చూ, సంవృతము.
వ్యావర్తము. అం: చూ, దృష్టిక్రియలు.
వ్యావర్తితము. అం: చూ, హస్తకరణములు.
వ్యావహారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంత్రి: చూ, సచివుఁడు; విణ. 2. వ్యవహారము తెలిసినవాఁడు: చూ, వ్యవహర్త; 3.=బేహారి. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు; అం. 4: చూ, జాతులు.
వ్యావృతము. సం. విణ. 1. రూ—వ్యావృత్తము. వెనుకకుమరలినది; 2. చుట్టఁబడినది: చూ, సంవృతము. (ఇందుకు సంబంధించిన వానికొఱకు "చూ, సంవృతము.") [సోఁకుడు. 1.
వ్యావృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొఱవిదయ్యము: చూ,
వ్యావృత్తము. సం. విణ: చూ, రూ—వ్యావృతము, 1–2; అం. 3: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.
వ్యాసంగము. సం. వి. అ. పుం మిక్కిలిఆసంగము.
వ్యాసక్తుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలి ఆసక్తిఁ గొన్నవాఁడు.
వ్యాసపీఠము. సం. వి. అ. పుం. రామాయణాదులనుంచి చదువుకొనుటకనువగు రెండు చెక్కలకూడికగల పీఠము.
వ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి: చూ, హేరాళము; 2. ఏదేని యొకచరిత్రాంశము.
వ్యాసమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ: శంతనునిభార్య: చూ, భార్య. 1–౫౦.
వ్యాససంహిత. అం: చూ, సంహితలు.
వ్యాసస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

వ్యాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పరాశరుని కొడుకు: ద్వైపాయనుఁడు, మాఠరుఁడు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. చిరజీవి: చూ, సన్యాసి.

వ్యాహతము. సం. విణ. 1. మిక్కిలికొట్టఁబడినది (చూ, ప్రహతము. 1); 2 తెక తేజ: చూ, వ్యర్థము. [శబ్దము. 2.

వ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. పలుకు: చూ,

వ్యాహృతము. సం. విణ. పచింపఁబడినది: చూ. సంభావ్యము.

వ్యాహృతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ 1: చూ, వ్యాహారము; 2. ఒకానొక మంత్రము: చూ. వ్యాదద్యము 5

వ్యాళగ్రాహి. సం. వి. న్. పుం. పాములవాఁడు: అహితుండికుఁడు, కాళికుఁడు, గారుడికుఁడు, చక్రిటుఁడు, జాంగలికుఁడు-జాంగులికుఁడు, జీవకుఁడు, తాంత్రికుఁడు, నరేంద్రుఁడు, వర్తకుఁడు, విషవైద్యుఁడు, వ్యాళగ్రాహుఁడు. (తె).— కుడిమిగాఁడు_ కుడిమివాఁడు, పాములవాఁడు. తద్వి.— గారడివానికి:- అన్యజుఁడు, అన్యజుఁడు, ఇంద్రజాలికుఁడు- ఐంద్రజాలికుఁడు, కథాప్రసంగుఁడు, కాపటికుఁడు, కుహకజీవి, కుహరి, కౌస్మృతికుఁడు, జాంగలికుఁడు-జాంగులికుఁడు, డాంబికుఁడు, ప్రతిహారకుఁడు- ప్రతిహారికుఁడు--ప్రాతిహారకుఁడు, మంత్రికాఁడు, మాయాకారుఁడు, మాయావి, మాయి, మాయికుఁడు, వ్యంసికుఁడు, సౌభికుఁడు. (తె).— కయిలాటకాఁడు. కైలాటకాఁడు, గారడి-గారడివాఁడు-గారడీఁడు, జెగజంత, టంకు,టకటంకు-టకటొంకు, టక్కరి, టక్కులాఁడు, టెక్కులాఁడు, తవలికాఁడు, డాంబికుఁడు, తక్కరి, తక్కులాఁడు, బూటకీఁడు— బూటకుఁడు, మటుమాయకాఁడు, మటుమాయలాఁడు, మతకరి, మాయకాఁడు, మాయదారి, మాయపోఁకు, మాయలమారి, మాయలాఁడు.

వ్యాళగ్రాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

వ్యాళము. సం. వి. అ. పుం. రూ—వ్యాడము. 1. పాము: చూ, సర్పము; 2 =వాలాము. పులి: చూ, శార్దూలము; 3. తులువయేనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 4 కూరమైనది: కరాళి, వక్రము: చూ, సాధ్వసము. (చూ, రౌరవము. 2) [వ్యాడాయుధము

వ్యాళాయుధము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ—

వ్యాళీముఖము. అం: చూ, తతవాద్యములు.

వ్యు

వ్యుత్క్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము, వ్యతిక్రమము.

వ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. 1 అడ్డపాటు: చూ, సంరోధము; 2. సమాధినుండిమరలుట; 3. ప్రతికూలప్రవర్తనము; 4: చూ, స్వాతంత్ర్యము.

వ్యుత్పత్తి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానము: చూ, వ్యుల్లేఖము. 2; 2. శబ్దసంభవ ప్రకారము.

వ్యుత్పన్నుఁడు. సం. విణ శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానముకలవాఁడు: ప్రహితుఁడు.

వ్యుత్పాదకము. సం. విణ. వ్యుత్పత్తిని కలిగించునది.

వ్యుషితము. సం. వి. అ. న. చేరిది-చేర్ది_చేద్ది: చూ, పాదము. (1).

వ్యుష్టము. సం. వి. అ. న. 1. వేసవ: చూ, వేగుజాము; విణ. 2. వేగినది.

వ్యుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రయోజనము: చూ, వ్యాపారము. 1; 2: చూ, సమృద్ధి.

వ్యూ

వ్యూఢము. సం. విణ. 1. వ్యూహముగా ఉంచఁబడినది (సేన); 2. ఉంచఁబడినది: అధిక్షిప్తము, ఆయస్తము, ఆవిద్ధము, ఆహితము, ఉచితము, ఉపహితము, నిహితము, న్యస్తము, పర్యుషితము, ప్రణిహితము, వాసంతము, విన్యస్తము; 3. దట్టమైనది: చూ, సాంద్రము. 2; 4. విశాలమైనది: చూ, నుర. (3).

వ్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=నేఁత. నేయుంట: వాణి, వానము. (తె).—అనికి, అల్లకము, అల్లి-అల్లిక, అల్లుడు, నేఁగ. [హభేదములు.

వ్యూహపార్ష్ణి. అం. ప్రత్యాసారము: చూ, వ్యూ

వ్యూహభాగము. అం:చూ, ప్రకరణములు

వ్యూహము. సం. వి అ పుం.1. మిక్కిలిఊహ: చూ, యోచన. 3; 2: (తె).— ఒడ్డణము—ఒడ్డన—ఒడ్డనము—ఒడ్డము-ఒడ్డు, మొగరము - మొగ్గరము, మొన, మోహరము. తద్వి.—౧. వలయాకారముగఁదీర్చిన వ్యూహమునకు.-మండలము: ౨: బండి మొగ్గరము; 3. దండవ్యూహమునకు.—(తె) వరుస మొగ్గరము. (చూ, వ్యూహములు); ర: చూ, సమూహము; 3: చూ, విన్యాసము. 2.

వ్యూహములు. అం. ఇందు ప్రధానవ్యూహములు.-శ్యేనము, సూచి, వజ్రము, శకటము, మకరము, ధ్వజము,పద్మవ్యూహము, క్రౌంచవ్యూహము మొ॥

వ్యూహాంగములు. అం: (చూ, గురుమతమునవ్యూహాంగములు; చూ, శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు.) (పృష్ఠము 9_10.)

వ్యూహభేదములు.అం.(వ్యూహశాస్త్రము):దండ, భోగ, మండల, అసంహత వ్యూహములును చక్రగోమూత్రికాదులు వీనియవాంతరభేదములు. మఱియొకవిధమున:—ప్రకృతి, అసంహత, భోగ, మండలప్రధానవ్యూహములును గురుమతమునవ్యూహాంగములు శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు (అనికొందఱు).తద్వి.—౧ పద్మము;౨:బలవిన్యాసము;3: వ్యూహపార్ష్ణి, ప్రత్యాసారము ఇత్యాది. [స్త్రములు)

వ్యూహశాస్త్రము. అం. —పై.— (చూ, శా

వ్యో

వ్యోకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుము చేయువాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 2. కమ్మరి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

వ్యోమకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వినుసిగదేవర: చూ, శివుఁడు.

వ్యోమచారి. సం. వి. న్. న: చూ, పక్షి.

వ్యోమధూమము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మేఘము. 1. [భారతి.

వ్యోమనాసిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ: గరుడోర్ధ్వ,

వ్యోమపదము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

వ్యోమము. సం, వి. న్. న. 1. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము; 2. నీరు: చూ, సలిలము.

వ్యోమయానము. సం. వి. అ. న. ఆకాశమందు తిరిగెడు విమానము: చూ, విమానము 1.

వ్యోమాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

వ్యోషము. సం. వి. అ. న: చూ, త్రికటుకము.

వ్ర

వ్రింత. దే. వి. రూ—వరఁత. 1. పల్లము: చూ, రంధ్రము. 1; 2. ఏఱు: చూ, నది; 3. కొండకాలువ, ఝురము: చూ, నది.

వ్రిక్క. వై. వి. ముక్క: చూ, శకలము. 4.

వ్రిక్కలించు. వై. స. క్రి. తునుమాడు: చూ, సెలగు.

వ్రిక్కలింత. వై. వి: చూ, వ్రిచ్చుట.

వ్రిక్కవాయు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, వ్రిక్కవాఱు.

వ్రిక్కవాఱు. ద్వ. అ. క్రి: కోతపడు, చీలు, తునియు, తునుఁగు, తూటకట్టు, త్రుంగు, తెగు, తెగియు, తెగ్గు, నఱకుడుపడు, పెరుగు, మురియు, మోదుపడు-మోద్పడు, విఱుగు, వ్రిక్కవాయు, వ్రియ్యఁబడు, వ్రియ్యవాఱు, వ్రియ్యు, ("చూ, స్ఫోటించు.") [చూ, సెలగు.

వ్రిచ్చు. వై. స. క్రి.=వ్రిక్చు చీల్చు, భేదించు:

వ్రిచ్చుట. వా. వి. చీల్చుట, విదరము: చూ, స్ఫోటము. 1.

వ్రిజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పసులమంద: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); 2. పసులకొట్టము: చూ, సదనము. 1; 3: చూ, సమూహము; 4. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1.

వ్రిజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అటాట్య: చూ, సంచారము; 2 ప్రయాణము: చూ, సంచారము; 3. ఒకతెగ: చూ, సమూహము.

వ్రిణము సం. వి. అ. పుం, న: అరుస్సు, ఈమ, ఈర్మము, ఉపనాహము, కందము, గండము, త్వక్కుండురము, పిటకము- (పీటకము). (తె).— కురుపు-కుఱుపు, గడ్డ-గెడ్డ, పుండు. తద్వి.—౧: (తె) ఎఱ్ఱగడ్డ, నెత్తురుగడ్డ; ౨: గతి, నాడి, నాడీవ్రణము. (తె): నాడి, నారికుఱుపు, సెలపుండు; ౩:కష్టారువు; ౪: చూ, విదర్భిక; ౫: (తె) చేల్లజోండు; ౬: (తె). జెంతికపుండు, లూటి-లూటీ; ౭: భగంధరము; ౮: (తె) మండలూటి - మండిలూటి; ౯: (తె) మోఁద; ౧౦: గులి, విస్ఫోటము. (తె).— గంజిగుల్ల, గుల్ల, చెమటకాయ, చెమరకాయ, పొక్కు, బొబ్బ; ౧౧: (తె) కప్పకుఱుపు; ౧౨:(తె). గోరుచుట్టు, పుష్పి-ప్రిప్పి; ౧౩: కంఠమాల, గండమాల, గలగండము-గళగండము. (తె). వలయము. ౧౪: మసూరి-మసూరిక; ౧౫: పూరము, ప్రతిసరము; ౧౬: కేమము, పాటనము. (తె) పుంగుము, పులిపిరి, పులిపులి, పులిపిరికాయ-పులిపురికాయ; ౧౭: కచము; ౧౮: (తె). నూద; ౧౯: పిచ్చ; ౨౦: కుసుమ; ౨౧. (పుం):కిణము; ౨౨.రణము. (తె). లాడి; ౨౩. (తె):అవాసపుండు; ౨౪: ముక్కల్లము. (తె) ముక్కు, ముక్కుగాయ; ౨౫: (తె) రాచేపుఱుపు, రాచేపుండు; ౨౬(మి)సౌడవ్రిణము:-(తె).లూటి-లూటీ. ౨౭:నఱుకు, గాయము: చూ,హతి. (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు-. క్షురవ్రిణము; విలంబిత్రణము-జీర్ణవ్రిణము; పామావ్రిణము; సమ్మూర్ఛవ్రిణము; అంకురితవ్రిణము; వాతరక్తవ్రిణము; విశోషమాణవ్రిణము-మానుడువ్రిణము; రక్తాదిదోషవ్రిణము-నిజవ్రిణము; దాహివ్రిణము; శోథోత్పాదక (వాపు) వ్రిణము; క్షుబ్ధవ్రిణము—క్షోభితవ్రిణము; సారూజవ్రిణము; వేధకవ్రిణము; ప్రిసర్పివ్రిణము; ధ్వంసకవ్రిణము; రక్తపైత్తికవ్రిణము; శుద్ధవ్రిణము— సామాన్యవ్రిణము, కోథోత్పాదకవ్రిణము; ఫిరంగోపదంశజవ్రిణము; క్షయజవ్రిణము; సిరాజవ్రిణము- సిరావృద్ధిజవ్రిణము; పూతివ్రిణము, నిశ్శక్తవ్రిణము; వ్యాపకవ్రిణము ఇత్యాది)

వ్రితతి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. యా-వ్రితతి.

తీఁగ *: చూ, వృశ్చికము; 2. విరివి: చూ, హేరాళము.

వ్రతమాచరించే. సం. స. క్రి. నోఁచే, నోము.

వ్రతము. సం. వి. అ. పుం. 1: నియమము, పుణ్యకము, సంయమనము. (తె):-జేన్నియ-జేన్నె, నేమము, నోము, బతము, బాస. (వ్రతములు.—365 వ్రతములుకలవు.౧ లక్ష వర్తివ్రతము; ౨. పండ్రెండు దినములలో ముగింపఁదగినవ్రతము.— ప్రాజాపత్యము ఇత్యాది); అం. 2: చూ, పాళములు.

వ్రతముచెడ్డ సుఖముదక్కదు. లో. "వ్రతము చెడ్డ సుఖముదక్కదటన్న వచోనిరూఢి." (వైజయంతీవిలాసము).

వ్రతసూత్రము. సం. వి. అ. న: కంకణము, కౌతుకము, ప్రతిసరము. (తె).—తోరము. ("చూ, సూత్రము. 1.")

వ్రతి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, యజ్ఞకర్త; 2: చూ, అనువ్రతుఁడు.

వ్రతిభేదములు. అం: ఋషి, స్నాతకుఁడు, యతి, స్థాండిలుఁడు, ద్వయాతిగుఁడు, మౌలికుఁడు, లోచకుఁడు, ఔర్వ్యుఁడు, ఖఫుటుఁడు (9). [లము. 4.

వ్రప్ప. వై. వి.=వ్రశ్చ. చీలిక: చూ, శక

వ్రయ్య. వై. వి.—పై.—

వ్రయఁబడు. వై. అ. క్రి: చూ, వ్రక్కవాఱు.

వ్రయ్యబము. వై. వి: చూ, వ్రయ్య.

వ్రయ్యవాఱు. ద్వ. అ.క్రి: చూ, వ్రక్కవాఱు.

వ్రయ్యు. వై. అ. క్రి.—పై.—

వ్రశ్చనము. సం. వి. అ. న. 1. భేదనము; చూ, స్ఫోటము; 2. పత్రిపరశువు, వృశ్చనము. (తె).-ఆకుటాయి (చూ, వృక్షాదనము. 1.)

వ్రా

వ్రాఁకుడు. వై. వి.=వ్యాఘ్రీ. రూ-వాఁకుడు*: చూ, స్పృశి.

వ్రాఁత. దే. వి. 1: దస్తూరి, వ్రాయసము, వ్రాయి. (సం).-అక్షరసంస్థానము, ఆలేఖనము-ఆలేఖ్యము, ఉత్పాదనము, లిఖితము, లిపి-లిబి, లేఖ, లేఖనము. (అన్య).-ఆర్ట్. తద్వి.—౧: చిత్తరువు. (సం).-ఆలేఖనము- ఆలేఖ్యము; ౨: చిలుగు, తీఁగ మోడి- మోడి; (సం) — చీరము; 3: చూ, సంతకము; ౪: చూ, వ్రాలు; ౫: (సం). లేఖ్యము; ౬: ముసాయిదా; ౭: సాపు; వా. 2: చూ, వ్రాలు. 2.

వ్రాఁతకాఁడు. దే. విశ: లేకరి, వ్రాయసకాఁడు, మునిసి-మునిషి, రాయసకాఁడు. (సం).-అక్షరచణుఁడు, అక్షరచుంచువు, కిరకుఁడు-కిరికుఁడు, లిపింకరుఁడు-లిపికరుఁడు_లిపికారుఁడు, లిపీకరుఁడు, లేఖకుఁడు, వర్ణి. తద్వి.—చూ, సంప్రతి.

వ్రాఁతచావిడి. దే. వి. వ్రాసెడుచోటు: చూ, గ్రంథకుటి. (చూ, సదనము. ౬౮).

వ్రాఁతపని. దే. వి. 1. రంగువేయువాఁడు వస్త్రములయంచేలయందు రంగుతో వ్రాసెడు చిత్రము; 2. అక్షరములులోనగువానిని వ్రాసెడుచిత్రము.

వ్రాఁతబల్ల. దే. వి. వ్రాసికొనెడుపలక.

వ్రాఁతసాకిరి. ద్వ. వి. లిఖితుఁడు: చూ, సాక్షి.

వ్రాజె. వా. వి: అంబేద, ఈబరి, ఈబరిగొట్టు, ఎంగిలికాయ, ఎంబన్న, ఎపగొట్టు, ఏబరాసి, కలుమ్రిమ్మె, కానివాఁడు, కిగ్గాడి, కొఱగానివాఁడు, కొంపచెఱుపు, గలపడింపు, గొడ్డుఁబోతు, చేవట, చూపుగుఱ్ఱము,

డాకూళ్లమారి, దూబ, నడపీనుఁగు, నేరఁబోతు, పీతమ్మ, పెంటగాడిద, పెడఱెక్కలగొడ్డు, పెయ్యమ్మ, బచ్చెప్ప, బికారి, బికాసి, మూసనమురికి, మోటవాఁడు, రేకి, రేకివాఁడు, వాజెమ్మ. (సం).—అంతగ్గడుఁడు, అకౌశలుఁడు, అక్షముఁడు, అధృష్టుఁడు, అప్రయోజకుఁడు, అమిత్రుఁడు, కింజ్ఞుఁడు, కింపాకుఁడు, క్షణుఁడు, క్షుద్రుఁడు, త్వాష్ట్రుఁడు, దివాభీతుఁడు, నిష్ప్రయోజకుఁడు, ప్రబుద్ధుఁడు, మందుఁడు, విధవ, వ్యర్థుఁడు, శాలీనుఁడు.

వ్రాతము. సం. వి. అ. పుం. గుమి: చూ, సమూహము. [న్యాయము.

వ్రాత్యసంస్కారన్యాయము. అం: ఒకానొక

వ్రాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపనయనాదిసంస్కారములేని బ్రాహ్మణుఁడులోనగువాఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు.

వ్రాయసకాఁడు. దే. వి: చూ, వ్రాఁతకాఁడు.

వ్రాయసము. దే. వి. 1: చూ, వ్రాఁత; 2. జాబు: చూ, లేఖ.3.

వ్రాయి. దే. వి. 1: చూ, వ్రాఁత; 2. అక్కరము: చూ, వర్ణము. 1; 3. పాచికమీఁది బొట్టు: చూ, వ్యవహారము; 4. గీటు: చూ, రేఖ. 3.

వ్రాయు. దే. స. క్రి: రూ-రాయు, గీచు, గీయు. (సం).—లిఖించు- లిఖియించు. తద్వి. — సవరుచు, పూజెసేయు. (సం). —చిత్రించు.

వ్రాయుట. అం: చూ, అవధానములు.

వ్రాలు. దే. వి. 1: చూ, సంతకము. తద్వి.—౧: గొలుసుమోడి; ౨. ఇతరులవ్రాలునకు.-దస్తూరీ; 3. చేవ్రాఁతకు.-దస్తూరీ;2. ప్రిస్తా నుదుటవ్రాసిన వ్రాఁత: వ్రాఁత; అ. క్రి. 3: రూ-వాలు, అత్తమిల్లు, ఇగ్గు-ఈఁగు, ఒడ్డగిలు-ఒడ్డగిల్లు, ఒరగఁబడు, ఒరగు-ఒఱగు-ఒఱవు, ఒరగువోవు-ఒఱగువోవు, ఒఱగఁబడు-ఒఱవఁబడు, ఓరగిల్లు-ఓరవోవు. కయిజోలు-కైజోలు,కయివ్రాలు-కైవ్రాలు, కొంగోడువడు, కొంగోడువోవు, చేరు, చోగిలు—చోగిల్లు, చోఁగు-సాఁగు, తట్టువిఱుగఁబడు,తొంగు, తొప్పరిలఁబడు, తొప్పజిలు-తొప్పజిల్లు- తొప్పలు, తొరఁగు- తొరుఁగు, దొరగిలు—దొరగిల్లు, దొరు, సొల్వడు. (మి):-అవనతమగు. తద్వి.—దండాకారముగావ్రాలు:- చోఁగు- సాఁగు; 4 మీలు: చూ, సందడించు; 5. పక్షులుక్రిందికిదిగు, కొమ్మపైవ్రాలు, నేలపైవ్రాలు, ప్రక్కపైపరుండు:చూ, వ్రాలు. 3; 6. తగ్గు, ఒత్తగిల్లు, ఓరగిల్లు: చూ, సుక్కు. 9.

వ్రాలుచు. దే. ప్రే. వ్రాలఁజేయు. రూ-వ్రాల్చు.

వ్రాల్చు. దే. ప్రే.—పై.—

వ్రీ

వ్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=బిడియము: చూ, సిగ్గు; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒక్కొక్కపాదమునకు ఒకయగణము, ఒకగురువునుగలదై] నాల్గవఛందస్సునందుఁబుట్టినవృత్తము").

వ్రీలు. కే. అ. క్రి. 1. చీలు: చూ, స్ఫోటించు; 2. చ్యుతమగు. సాం. మాన. 40: చూ, వీడుకొను.

వ్రీలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. దౌర్బల్యముఁబొందు.

వ్రీహి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వడ్లు:చూ, ధాన్య

ము; 2. ఎఱ్ఱవడ్లు: చూ, ధాన్యము. ౪౧; అం. ౪: చూ, దర్భలు.

వ్రీహ్యాగారము. సం. వి. అ. న: చూ, వంటసాల.

వ్రే

వ్రే. దే. వి. గొల్లకులము. (వ్రేఁడు - వ్రేత.)

వ్రేఁక. వా. వి. 1. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2; 2. బరువు: చూ, భారము. 1.

వ్రేఁకటి. దే. వి. (వ్రేఁగు + కట్టు) రూ - వేఁకటి: చూ, భూ్రిణము. 1. తద్వి. - వాఁగడుపు.

వ్రేఁకటివాఁడు. వా. వి. వృకుఁడు: చూ, లంద.

వ్రేఁకన. దే. వి. బరువు: చూ, భారము 1.

వ్రేఁకము. దే. వి. 1. — పై. —; 2. అతిశయము: చూ, హెచ్చు. 2.

వ్రేఁగు. 1. బరువు: చూ, భారము. 1; అ. క్రి. 2: రూ - వేఁగు, తపించు: చూ, సంతాపించు; 3. శుభోదయమగు: చూ, రూ - వేఁగు. 5

వ్రేఁగువడు. ద్వ. అ. క్రి. భారమునొందు, భారవడు. [వ్రేలుచు - వ్రేల్చు.

వ్రేఁచు. దే. వ్రే. రూ - వేఁచు. వ్రేగఁజేయు:

వ్రేఁడు. వై. వి.=వృష్ణి. (దేశ్యమని శ. ర.): ఆలఁగాపరి - ఆలకాఁపరి - ఆలకాఁపు, కాటిపాపఁడు, కిలారి - కీలారి, గొల్లకిలారి - గొల్లకీలారి, గొల్ల - గొల్లఁడు, గొల్లవాఁడు, పసిగాఁపు, పసిమనుపరి, పసులకాఁపరి, పసులవాఁడు. (సం). - అనుగవీనుఁడు, ఆభీరుఁడు, గోరక్షకుఁడు, గోమలుఁడు, గోతుఁ్రడు, గోధుగుఁడు, గోపాలుఁడు, గోపుఁడు, గోసంఖ్యుఁడు, ఘోషుఁడు, టంకుఁడు - టకుఁడు, దోగ్ధ, వల్లవుఁడు, వృష్ణి. తద్వ. — ౧: ఎఱ్ఱగొల్ల. (సం) మహాశూద్రుఁడు; ౨: పూనిగొల్ల; ౩: (సం) శూద్రుఁడు.

వ్రేఁత. దే. వి. రూ - వేఁత - వేటు - వ్రేటు 1. వ్రేయుట: 2. దెబ్బ. నిర్వ. 4, ఆ. 56: చూ, హతి.

వ్రేఁపు దే. వి: చూ, రూ - వేఁపు - వ్రేఁపుడు.

వ్రేఁపుడు. దే. వి. — పై. —

వ్రేటు. దే. వి: చూ, రూ - వ్రేఁత. [వ్రేయు. 1.

వ్రేటుగొను. దే. స. క్రి. కొట్టు: చూ

వ్రేత. దే. వి. గొల్లత - గొల్లెత - గొల్లది, మందపో్రియాలు. (సం). — ఆభీరి, గోపి, గోపిక, గోపాలి, పార్వతి, మహాశూద్రి, రాధ. తద్వి. — ఒకానొకగోపికకు. — (సం). పార్వతి.

వ్రేతలమేలువాఁడు. దే. వి: చూ, కృష్ణుడు 1.

వ్రేపల్లియ. ద్వ. వి గొల్లపల్లె: చూ, దేశము. 1516 పారటఁగో. ౬.

వ్రేపల్లె ద్వ. వి. — పై —

వ్రేయు. దే. స. క్రి: రూ - వ్రేయు. 1: అంచు, అడుచు, కొట్టు, కొను, చేదుపు, చేయుచు, చోఁగఱగొను, జేవురు - జోరు, తాటించు, తాపించు, నులుపు, పులుము, పెట్టు, బాఁదు, బాఁదుకొను, మొత్తు, మోఁదు, రాకించు, రుత్తు, లగాయించు, వ్రేటుగొను. (సం): తాడించు, ప్రహారించు, వాయించు; 2. పఱకు: చూ, పెలగు. భార. ఆది. 4, ఆ. 13; 3: కొను, పొడుచు; 4: చూ, రూ - వైచు. 1; 5: చూ, రూ - వైచు. 2; 6: చూ, రూ - వైచు. 3; 7. దిగవిడుచు: చూ, విసర్జించు; 8. పెట్టు: చూ, పావణించు.

వ్రేలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ - వ్రేలాడు.

వ్రేలాడు. ద్వ. అ. క్రి: రూ - వ్రేలఁబడు - వ్రేలియాడు. ఈఁదులాడు, ఉరియాడు, ఊఁగాడు - ఊగాడు, ఊఁగు - ఊవు, ఊఁగులాడు, ఊటాడు, తుంపెపలాడు, తూఁగాడు - తూఁగియాడు - తూఁగు,

దింపులుపోవు, చిత్తరించు, చేలు, వ్రేలు, వ్రేలుకాడు. (సం).-ఆందోళించు.

వ్రేలినగ. వా. వి. అంగురీయకము: చూ, భూషణము. 12-(౨).

వ్రేలియాడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-వ్రేలాడు.

వ్రేలు. దే. వి, అ. క్రి: చూ, రూ-నేలు.

వ్రేలుకాడు. దే.అ. క్రి: చూ, రూ-వ్రేలాడు.

వ్రేలుచు. దే. ప్రే. రూ-వ్రేల్చు. 1. వ్రేలఁజేయు; 2. కడుగు-కడువు- కడ్గు-కణఁగు, తొడయు. (సం) ప్రక్షాళించు.

వ్రేలుట. వా. వి. ఆలస్యము: చూ, విలంబము. 1.

వ్రేలుడు. దే. విశ. వ్రేలాడినది: లంబితము. తద్వి. ౧: (వి).-(సం).—లంబనము-లంబము. (తె): డింపు-దింపు; ౨. (వి) మిక్కిలి వ్రేలుడుకు.—(సం): ప్రలంబము; 3. (విశ) వ్రేలాడునది:-అవలగ్నము, లంబమానము-లంబము.

వ్రేలుబొట్టన. వా. వి: చూ, బాలక్రీడ.

వ్రేలుమడఁచుట. జా. లెక్కపెట్టుట. "వ్రేలుమడఁచి యొక్కని నెఱఁగింపుము." (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము.)

వ్రేలుమిడి. దే. వి: రూ—వ్రేల్మిడి-వ్రేల్నుడి, చిటిక-చిటికె, చిటికిరింత. (సం).—ఆజి, క్షణము, క్షణికము, క్షితి, ఛోటిక, తృటము-తృటి: చూ, స్వరము. 2; 2 భూతి: చూ, భస్మము.

వ్రేల్చు. దే. ప్రే: చూ, రూ-వ్రేలుచు.

వ్రేల్నుడి. వా. వి: చూ, రూ—వ్రేలుమిడి. తద్వి.— అంగుళిమోటనము-అంగుళిస్ఫోటనము, ప్రచ్ఛటి.

వ్రేల్మి. వా. వి: చూ, రూ-వేలిమి. 1-2.

వ్రేల్మిడి. దే. వి. రూ-వెలిమిడి-వల్మిడి: చూ, రూ-వ్రేలుమిడి. 2.

వ్రేళ్లు. పా. దీనికి ఉపమానములు.—పద్మపుఱేకులు, చిగుళ్లు, పెసరకాయలు, పగడపుతీఁగలు.

వై

వ్రైహేయము. సం. విశ. వ్రీహిపంట పెట్టఁదగినది (నేల): చూ, భూమి. 1-౯౧.

శ

శ. ఒకయక్షరము. అం. 1: చూ, ఋా. 21; 2: చూ, తాలవ్యములు. 1; 3: చూ, ఊష్మములు.

శమ్. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, శిష్యుఁడు; 3. రాజా: చూ, హంసుఁడు. 5; 4. తాఁబేలు: చూ, వృత్తము. 4. (తాఁబేలు); 5. చిన్నసఱచుట; స్త్రీ. 6. దేవపూజ: చూ, సపర్య; 7: చూ, శక్తి. 1; 8: చూ, వెలుతురు; 9. రమ: చూ, హీర. 2. (లక్ష్మి. 1); 10: చూ, శైత్యము; 11: చూ, శాస్త్రము; 12: చూ, శుభము. 1; 13. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య; 14: చూ, బాణము. 1-౧౬; 15: చూ, స్వర్గము; న. 16. కోరినవస్తువు; 17. బుద్ధి*: చూ, వృద్ధి. 7; విశ. 18. సుందరము: చూ, హృద్యము; 19. ఎదుటలేనిది; పుం. 20: చూ, శకునము; 21: చూ, శాంతము; 22: చూ, సంతోషము; అవ్య. 23: చూ, సంతోషము; 24: చూ, శుభము. 1; 25: సుందరము: చూ, హృద్యము.

శంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సంశయము; 2.—జంకు: చూ, వెఱపు; 3: చూ, యోచన; అం. 4: చూ, సంచారిభావములు. ("తనచెలికత్తెలుపలుకుచుండఁ జెలుకలుపలుకుచున్నవోయనియునిగ్గుటద్దముంగాంచి కలు

వ త్కేఁడేయనియనచ్చెలితలఁకుచుండె.")

శంకరనారాయణము. అం: చూ, క్షేత్రములు

శంకరాభరణము. సం. వి. అ. న. ఒక రాగము: చూ, స్వరము. 2.

శంకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; విణ. 2: చూ, శుభంకరుఁడు.

శంకానివృత్తి. వా. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుమానరాహిత్యము; 2. మలవిసర్జనము చేయుట.

శంకించు. సం. అ. క్రి. రూ-శంకిల్లు 1: చూ, సందేహించు; 2: చూ, భయపడు.

శంకిల్లు. సం. అ. క్రి —పై.—[2: చూ, వెఱపరి.

శంకితుఁడు. సం. విు. 1: చూ, సంశయాళువు;

శంకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-శంఖిని

శంకుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడకత్తు, అడకత్తెర, అడకొత్తు, పోఁకొత్తు. (సం): పూగదళని; 2. ఉలి: చూ, వృక్షాదనము. 1.

శంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మోడు: చూ, వృక్షము: 2. మేకు: చూ, శూలము. 8; 3. నీరుపంది: చూ, సూకరము; 4. ఒకానొక సంఖ్య: చూ, సంఖ్య. 1; అం. 5: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (ఆయుధములు, బాణము. 1.) [భూషణము. 2

శంఖచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేర్చుక్క: చూ,

శంఖమాడము. అం: చూ, శ్రుతి-ధ-హీనతానములు (తానములు.)

శంఖద్రావకము. అం: చూ, ద్రావకములు.

శంఖధారి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శంఖపాణి.

శంఖనఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల: చూ, సంకు. 1. [చూ, విష్ణువు. 1.

శంఖపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. వలమురికాలువు:

శంఖపుంఖాదితైలము. అం: చూ, తైలములు.

శంఖపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖపుష్పిక*: చూ, శుక్లకంద.

శంఖపుష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, శంఖపుష్పి.*

శంఖభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

శంఖమర్దకము. అం: చూ, తంత్రములు.

శంఖము. సం. వి. అ. పుం, న.=సంకు. 1: చూ, సంకు. 1; పుం. 2 నొసటియెముక: చూ, శల్యము. 1; 3. గజదంత మధ్యభాగము, కటము: చూ, హస్తి; 4. ఒకానొక నిధి (దుఃఖమును శమింపఁజేయునది): చూ, లిబ్బి. 2; 5. ఒకపాము: చూ, సర్పము; 6. నఖమనెడి గంధద్రవ్యము: (శంఖసామ్యముగలది): చూ, రాజార్హము. తద్వి:— కంబువు, జలజము, దీర్ఘనిస్వనము, శంఖము, వారిభవము.*; అం. 7: చూ, సంయుత హస్తములు; 8: చూ, సుషిరవాద్యములు; 9: చూ, పంచమహావాద్యములు; 10: చూ, విష్ణ్వాయుధములు; 11: చూ, నిధులు; 12: చూ, పరిణవవాదములు; 13: చూ, సంఖ్యాభేదములు (శంకువు).

శంఖస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

శంఖావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

శంఖిణి. అం: చూ, స్త్రీజాతులు.

శంఖిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: రూ-శంకిని, కేశిని, చోరపుష్పి. (తె).-ఎఱచిపిడుక, కట్ల-కట్లి-కట్లె, కడిల-కడిలము, పద్మపుఁదీఁగ; 2. గయ్యాళి: చూ, స్త్రీ. (ఇదిరాక్షసజాతి అఁడుది): 3. బౌద్ధదేవి: చూ, స్వాహా. 3. (చూ, భార్య. 1-౮౦); అం. 4: చూ, స్త్రీజాతులు ("దృఢమైన కుటిలకేశములును, దీర్ఘస్తనములును, దీర్ఘదంతములును, క్షీరగంధమును, రూక్షస్వరమును, పాదసౌభాగ్యమును, కలహప్రియత్వమును గలిగియుండునది.")

శంఖినీనాడి. అం: చూ, నాడులు.

శండము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, షండము. 1.

శండుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=పన్నగండు: చూ, షండుఁడు.

శంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సంప: చూ, విద్యుత్తు; 2. శంఖధ్వని: చూ, స్వగము. 2.

శంపాకము. సం. వి. అ. పుం. రేలు*: చూ, సువర్ణకము (రూ-సంపాకము-శమ్యాకము.)

శంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 2. రోఁకలిపొన్ను: చూ, శంబరము. 4; విశే. 3. సుఖముకలది: చూ, సుఖము.

శంబరదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దరేఁకుమ్రాను*: చూ, శాకోటము.

శంబరము. సం. వి. అ. న. రూ- సంవరము. 1. నీరు: చూ, సలిలము; పుం. 2. చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; 3. ఎఱ్ఱనిచిన్నజింక: చూ, హరిణము. 1; 4. రోఁకలిపొన్ను: శంబము. (తె) పొన్ను, బొందియ. తద్వి.—౧ఏనుఁగుకొమ్మునకు వేసెడు పొన్నునకు.—కటకము; ౨. బండికల్లులోనగువాని మొనను వేసెడు లోహవలయమునకు:- (తె): తొడప.

శంబరారి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

శంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకజీడి*: చూ, స్ఫోటఘ్నోఫ.

శంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

శంబలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=సంబడము: చూ, రూ-సంబళము; 2: చూ, మాత్సర్యము; 3. తీరము: చూ, రోధస్సు.

శంబాకృతము. సం. విశే. రెండుచాల్లుదున్నినది (నేల), నిడివియొకచాలును అడ్డమొకచాలును దున్నినది (అనికొందఱు.) రూ-సంబాకృతము: చూ, భూమి. 1.

శంబుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రామునిచేతఁ జచ్చిన శూద్రతపస్వి: చూ, సన్యాసి; 2: చూ, శంబరుఁడు.

శంబుకము. సం. వి. అ. పుం, ఆ. స్త్రీ. రూ-శంబూకము-శాంబుకము-శంబువు. 1. కవ్వచిప్ప: చూ, సంకు. 1; అ. పుం. 2: రూ-శంబూకము, కణిక. (తె).-నూక. తద్వి.-౧: (తె) పూనూక; ౨: (తె) గండ్రనూక, ముదురునూక; ౩: (తె) చీరు, నెమ్మి; ౪: (తె) రవ-రవ్వ-అవ-అవ్వ; ౫: (తె) చిట్టు; ౬: (తె) దూగర-దూవగ; ౭: కంజాకము, కంబూకము. (తె).— తవుడు-తౌడు; ౮: (తె) ముక్కలు (ముక్కల్లు.); 3. ఏనుఁగు కుంభస్థలముకడచోటు: చూ, హస్తి.

శంబూకము. —పై.—

శంబూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శంబుఁడు. 1-2.

శంభలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సంబలి. వేశ్యావిటసంధానకర్త్రి: అభ్యండి, అజ్జుని- అజ్జుని, అర్థతి, ఆగ్వది, ఇజ్య, కర్ణిక, కార, కిరాతి, కుంభదాసి, కుట్టని, గణేరుక, ఘటదాసి, ఘటోడ్డిక, చుందరి, దూతి-దూతిక, బహుబ-వడవ, మాధవి, వాణిని, విభావరి, సంచారిక. (తె).—ఎడకత్తియ- ఎడకత్తె, కుంటికత్తె-కుంటెనకత్తియ- కుంటెనకత్తె-కుంటెనకత్తియ-కుంటెనకత్తె, కొమ్మతారుపుగుల్ల, తాపికత్తియ- తాపికత్తె, తారుపుకత్తియ-తారుపుకత్తె, తార్పుకత్తియ-తార్పుకత్తె, తారుపుది, దొంతకత్తియ-దొంతకత్తె, బడవ, బొంతకత్తియ, బోటి, బోటికత్తియ, వంతకత్తియ, సంబరి.

శంభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, శివుఁడు; 2: చూ, విష్ణువు. 1; 3: చూ, బ్రహ్మ. 1; 4: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

శంభువ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

శంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాట: చూ, శబ్దము. 2; 2: చూ, స్తోత్రము; 3: చూ, వాంఛ.

శంసనము. సం. వి. అ. న. 1. చెప్పుట: ఆఖ్యానము, ఆముఖము, ఆరంభము, కీర్తనము, నిదేశము, నిర్దేశము, పర్వము, ప్రసంగము, ప్రసక్తి, ప్రస్తావము, వృత్తాంతము, శుశ్రూష. (తె) — అంట-అనుట, చెప్పుట. తద్వి.—౧. స్పష్టముగాఁ బలుకుటకు.—(తె) నిగదము-నిగాదము; ౨. చెప్పినది మరలఁజెప్పుటకు.—(తె).— తోడుపు. (చూ, శబ్దము. 2.); 2. స్తుతించుట: చూ, స్తోత్రము; 3. ఇచ్ఛించుట: చూ, వాంఛ.

శకటము. సం. వి. అ.పుం. న.=చెకడా. బండి: అనస్సు, కణిచి-కణీచి, కుటీరము, కుబ్రము, కూబరి- కూవరి, చంకరము-చంకురము, చక్రపాదము, చక్రి, నేత్రము, రథము, స్యందనము. (తె):— అరదము, తేరు, బండి. తద్వి.—౧: (తె) కట్టుబండి; ౨. ఇంద్రరథమునకు.— అపరాజితము, కౌతుకము; 3: బ్రహ్మరథము; ౪. విష్ణురథమునకు.—శతానందము; ౫. దేవతలరథమునకు.—చూ, విమానము; ౬: పుష్పరథము, పుష్యరథము: ౭. యుద్ధరథమునకు.-శతాంగము, స్యందనము; ౮. తేలికగాఁబోవురథమునకు:-త్వాష్ట్రి, రథి, లఘ్వి; ౯.కప్పఁబడిన రథమునకు:— కాంబలము, కాంబళము, కూవరి; ౧౦. దేవతాదుల కుపయుక్తమగుబండికి:—(తె) బండి; ౧౧: ధూమశకటము. (తె):-కమ్మిబండి, కమ్మీలపైబండి, కేకలబండి, పొగబండి, రైలు; (ట్రాము మొ.); ౧౨: (తె)పారటు; ౧౩: (తె) గిలకబండి; ౧౪: (తె) గూఁడుబండి; ౧౫: (తె) పెట్టెబండి; ౧౬: (తె) కచ్చడము, చెకడా; ౧౭: అమతము, గంతీరథము. (తె): పెంటబండి; ౧౮: కంఠీరథము, కర్ణీరథము, దయనము, ప్రవహణము; ౧౯: కంబళివాహ్యకము- కంబలి వాహ్యకము, కణి, గంత్రి-గాంత్రి, గంత్రీరథము. (తె): కంచేరము, కొలారుబండి-కొల్లారుబండి-కొల్లాబండి, గాడి-గాడీ, గొల్లెనబండి, పాటబండి, హొయలుబండి; ౨౦: నేమి, ప్రధి. (తె): నెమ్మి-నెమ్మ్మి, కమ్మి, దాకల్లు; ౨౧. బండికన్నునకు:-(చూ, బండికన్ను); ౨౨: రథకట్య-రథకడ్య, రథ్య; ౨౩. టాకుబండికి: (తె) మసిలె; ౨౪:- టాంగా: (చూ, బండి.); వా. 2. శకటు. (తె) సగటు; పుం. 3. రెండువేలపలముల పరిమాణము: చూ, పరిమితి; 4. తినాసము *: చూ, స్యందనము. 2; అం.5: చూ, భోగవ్యూహములు.

శకటవ్యూహము. సం. వి. అ. పుం: చూ, బండిమొగ్గరము.

శకటాస్యము. అం. 1: చూ, భూచారులు; 2: చూ, భౌమమండలములు; 3: చూ, కరణములు.

శకటి. అం: చూ, కపుజభాషలు.

శకటు. వా. వి. చేదరంగములోనిజంతువు: చూ, శకటము. 2. (ఇది ఐమూలగానడచును.)

శకము. సం. వి. అ పుం. 1. ఒకని పరిపాలనతోఁజేరిన వత్సరము: చూ, సంవత్సరములు; 2. ఒకదేశము: చూ, దేశములు; 3.ఒకజాతి.

శకములు. అం: యుధిష్ఠిర, విక్రమార్క, శాలివాహన, విజయాభినందన, నాగార్జున, కలిభుజశకములు (6).

శకలము. సం. వి. అ. న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్ట: చూ, వల్కము-వల్కలము. తద్వి.— ౧: చూ, పడదోలు. 1; ౨: చూ, పడదోలు.2. ("చూ, బెరడు".); 2. నార, బెరడు:

చూ, పల్కులము. 2; 3. గవ్యము: చూ, రాగద్రవ్యము; పుం. న, 4: రూ-శకలము, అర్ధము, ఆస్ఫోటనము, ఖండము, తోడనము, త్వష్ట, భాగము, భిత్తము, వల్కము, వికిరము, శల్కము. (తె).— అరవరలు-అఱవఱలు, అరవుడు-అరువుడు, ఇండె, ఇడుపు, ఈరిక, కనియ-గనియ-గనె, గండరలు-గండ్రికలు, చిందఱ, చిందఱవందఱ, చిదుక, చిప్ప, చీరిక-చీలిక, చెక్క, తుంట, తుండము-తుండు-తుండె-తుండెము, తునక-తునుక, తునియ-తునె, త్రుంపు-త్రుంపుడు, మగ్గు, నెఱియ-నెఱె-నెఱ్ఱియ-నెఱ్ఱె, నేమము, పచ్చెడి, పఱియ-పఱియ-పఱె-పఱ్ఱియ-పఱ్ఱె, పలక, పలుకు-పల్కు, పాయ, ప్రిప్పు-వ్రిప్పు, బద్ద-బద్దర-బ్రిద్ద-బ్రిద్దర, బిల్ల, ముక్క, మురియ, ముఱి, మొటిక-మొట్టిక, మోసు, రవ-రవ్వ, వందఱ, వకవకలు-వకావకలు, వ్రక్క, వ్రయ్య, వ్రయ్యబము. తద్వి.— ౧: (తె) బద్ద; ౨: (తె) చెక్క; ౩: లవము: (తె).- రవ-రవ్వ; ౪: సూక్ష్మఖండములు. (తె) —అరవరలు-అఱవఱలు, కడికండలు, తుందునుకలు— తుత్తునియలు, తుమురు; ౫: (తె) పాయ; ౬: పీలుపు; ౭. బంగారు లోనగువాని చీలికకు: స్ఫారము.

శకలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, రూ-శకిలి.

శకాద్యావళి. అం: చూ, పంచమపాదవజాంతరభాషలు.

శకిలి. సం. వి. న్. పుం. చేఁప: చూ, మత్స్యము.1.

శకుంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులుఁగు: చూ, పక్షి; 2. చేమురుకాకి: చూ, వాయసము. 1; 3. ఒకపురుగు: చూ, పురుగు.

శకుంతి. సం. వి. ఇ. పుం. పక్షి: శకుంతము. వంశాకువు. తద్వి.—౧: బంగాళము; ౨: (తె) పడ్డకంకణము; ౩. పక్షాంగము; ౪: వరకము; ౫: విష్కిరము; ౬: వృత్తపటకము; ౭: సూచీముఖము; ౮: బిలబిలాకులు; ౯: (తె) బేరుండము; ౧౦: (తె) ముక్కుపూరెడు; ౧౧: బలిభుక్కు; ౧౨: రథాంగము, రథాంగాహ్వయము; ౧౩: రామదాసు: ౧౪: లావిల; ౧౫: మంజులము; ౧౬: భద్రము; ౧౭: (తె) పాదిగువ్వ: ౧౮. పెద్దపెంటికొక్కెరకు.—బిసకంఠిక; ౧౯. పెంటికొక్కెరకు—బిసకంఠిక; ౨౦. పెద్దకొక్కెరకు.—బలాకము; ౨౧. కొక్కెరకు.—బలాకము; ౨౨. పక్షిలోనగువానిపిల్లకు.—పిల్లాకము, పోతము, పీలుకము, శాబకము. (తె) కందు, పిలక-పిలుక-పిల్క, బోద-(బోదలా- బోదు-బోదులా- బోదె.) (చూ, శిశువు); ౨౩. (తె) పెంట; ౨౪. గుడ్డునకు: చూ, పేశీకోశము; ౨౫: (తె) నీర్పిచ్చుగాఁడు; ౨౬. నల్లపిచ్చుకకు.— శ్యామ; ౨౭. పిట్టకు — సువర్ణము. (చూ, పక్షి)

శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాయికామాత్ర విదితవిప్రియకారి): చూ, నాయకులు. 2; 2. ఒకరాజు: చూ, రాజు. 3-22.

శకుటము. సం. వి. అ. పుం.(తె) అడవిచేమ*. తద్వి.-౧. చేమకు:—ఆలుకము, ఆలువు-ఆలూవు. (తె) చేమ; ౨: (తె) నల్లచేమ.

శకునము. సం.వి.అ.న.1.శుభసూచకమునిమిత్తము. (తె) వలను, సకినము; పుం.2 (రూ-శకుంతి-శకుంతము-శకుని) పిట్ట: చూ, పక్షి; 3 =సకినంపుఁబక్కి: చూ, సకినాలఁబులుఁగు.

శకునగహితములు. అం: దేవునిదర్శనము, స్వస్త్రీ సంగమము, నిత్యకర్మానుష్ఠానము, తీర్థయాత్ర, పుణ్యక్షేత్రయాత్ర, భోజనము, శయనము, గురుసేవ, భిక్షుకసేవ, అర్థకర్మము. (10)

శకునశాస్త్రము. అం. 1: చూ, మహావిద్యలు. (చూ, ఉపవిద్యలు 4-(3, చూ, వేదము, శాస్త్రములు.)

శకుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లపిచ్చుక: చూ, పిచ్చుక. ఇ. పుం. 2. పులుఁగు: చూ, పక్షి: 3. దుర్యోధనుని మేనమామ. అం. 4: చూ, కరణము. 14; 5: చూ, దుష్టులు.

శకునుఁడు. అం: చూ, దుష్టులు.

శకుల. సం. వి. అ. స్త్రీ: అరణ్యవాసిని, అత పత్రిక, కపిత్థపత్ర, కువకాలుక, క్షుద్ర, ఖరపత్రిక, గౌరి, ఘోలి-ఘోళి, చిత్ర, జాతి, ఝురసి, శల్పపత్రిక. (తె): గుచ్చెలి, చేఁతరాసి — చేఁతలాసి*. తద్వి.— మహాఝురసి. (తె) పెద్దచేఁతరాసి. *.

శకులము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-శకలము-శకులి-శల్కి) బేడిసచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

శకులాక్షకము. సం. వి. అ. పుం. తీఁగగటిక*, తెల్లగటిక (అనికొందఱు): చూ, తృణము. 1.

శకులాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అంజని, అశోక, అశోకరోహిణి, కటంభర-కటుంభర, కటుక-కటుకము, కటుకరోహిణి-కటురోహిణి, కటువు, కట్వి, కాష్ఠవల్లిక, కృష్ణ, కృష్ణభేద-కృష్ణభేది, కేదారకటుక, కైతవము, చక్రగుచ్ఛము, చక్రాంగి, తప స్విని, తిక్త, తీవ్ర, మత్స్యపిత్త, రోహిణి, వజ్రాంగి. (తె): ఆసోగము *; 2: అనంత, నీరుపిప్పలి*: చూ, కొండి. 1 (పిప్పలి. 1—3.)

శకులార్భకము. సం. వి. అ. పుం. గడిశము, కుచ్చెమీను, పిల్లవంటిమీను, జెల్ల (అనికొందఱు): చూ, మత్స్యము. 1.

శకులి. సం. వి. న్. పుం. రూ-శకలి-శకిలి, చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

శకృత్కరి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏఁడాదిలోపు దూడ, వత్సము: చూ, ధేనువు. [శమలము.

శకృత్తు. సం. వి. త్. న. పురీషము: చూ,

శక్కరి. సం. వి. ఇ. పుం. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

శక్తావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు (వక్రించియుండు గ్రహము శక్తావస్థను బొందును. శుభగ్రహములకు వక్రము గలిగినపుడు ధైర్యము, సుఖము, శుభము గలుగును.)

శక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=సత్తి: అనుభావము, అవధి, అ, ఉపక్రమము, ఊర్జ, ఊర్జము, ఓజస్సు, క్రమము, ఘర్మము, గోత్రము, ఘనము, తరము-తరస్సు, తేజము-తేజస్సు, దార్ఢ్యము, దృష్టము, ద్యుమ్నము, ద్రవిణము, ధిష్ణ్యము, నిర్వాహము, పక్షము, పరాక్రమము, పరాక్రాంతి, పర్యాప్తము, పాటవము, పింజము, పిండము, పుష్టి, పౌరుషము, ప్రభవము-ప్రభావము, ప్రాణము, బలము, బీజము, భగము, భవము-భావము, లలామము, విక్రమము, వీర్యము, వేగము, శమ్, శాకము, శుష్మము, శౌర్యము, సత్త్వము, సహము, సారము, స్థామము, స్థేయము, స్థౌల్యము. (తె): అలవు, అవఘళము, అవాలు, ఆనిక, ఆనువు, ఉటిది, ఊట, ఊనిక, ఒమ్మి, ఓపిక, ఓపు, కొమ్ము, క్రొవ్వు, ఖద్ది, గండు, గడి, చిక్కువ, చేగ-చేవ, జెవ, జోరు-జోఱు, డంక, తాప్రి, దిట-దిట్ట - దిట్టము, దిటవు, దిమాకు, నిగరము, పించె-పీఁచము, పూఁపు, బలిమి-బల్మి, బలుపు-బల్పు, బలువు, లా

త్తు, శేవ, సత్త - సత్తి-సత్తు- సత్తువ, హొమ్ము. తద్వి.—౧: అతిశక్తిత, విక్రమము, విక్రాంతి; ౨: పౌరుషము. (తె).— గండు, గెండ, గెండశము, పంతము, పాయి, మగఁటిమి-మగఁటిమి, మగతనము. 3. సుజనుపటిమకు.—సాధుశక్తి; ర. బలము గలది :— చూ, స్థౌల్యము; 2.= సత్తి. గా 8: చూ, పార్వతి. 1; 3. చిల్లకోల: చూ, సర్వల (బాణము. 1.); అం. 4 ప్రభుత్వాదిశక్తులు. ఇచ్ఛాది.—ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి. ఇచ్ఛాశక్తికి ద్రవ్యశక్తియనియు పేరు: చూ, త్రయము; 5. ఉత్సాహాది.— ఉత్సాహము, ప్రభుత్వము, మంత్రము: చూ, త్రయము; 6. సత్వాది.—సత్వము, రజస్సు, తమస్సు: చూ, త్రయము; 7: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు (ఆయుధములు); 8: చూ, గుణములు; 9: చూ, దిక్పాలాయుధములు; పుం. 10. వశిష్ఠపుత్రుఁడు: చూ, సూనుఁడు. 1; 11.=సత్తి. పిశాచము: చూ, సోఁకుడు. 1.

శక్తిత్రయము. అం: చూ, శక్తి. 4.

శక్తిధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్కందుఁడు.

శక్తిభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

శక్తిహేతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: శాక్తికుఁడు- శాక్తీకుఁడు.

శక్తుఁడు. సం. విణ: అండీరుఁడు, అంసలుఁడు, అతిబలుఁడు, ఉదారుఁడు, ఉపోఢుఁడు, ఊర్జస్వలుఁడు, ఊర్జస్వి, ఓజస్వుఁడు, ఔజసికుఁడు, కుండీరుఁడు, క్షముఁడు, తరస్వి, బలవంతుఁడు, మహాబలుఁడు, బలుఁడు, మాంసలుఁడు, యువ. (తె).- కలవాఁడు, బంటోతు, బలితుఁడు, బలిమికాఁడు, బలియుఁడు, బలిసినవాఁడు, బలుపుఁడు, బల్లిదుఁడు, బళాయా, బోనుక, బోరంపోతు, మొక్కుఁడు, మొద్దుఁడు, మొద్దు, మోటవాఁడు, లావరి. [చూ, శూర్పకలు.

శక్తులు. అం: చూ, శక్తి 3-4-5-6; తద్వి:-

శక్యము. సం. విణ: అఘాటము, వశము, సాధ్యము. (తె). అయితి-ఐతి, అలవి, కొలఁది-కొల్ది, తరము-తలము, వల్ల, వసము.

శక్రధనువు. సం. వి. స్. న. ఇంద్రాయుధము: (చూ, బాణము. 1.)

శక్రపాదపము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారువు*: చూ, సూక్ష్మదారువు.

శక్రపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నవెదురుకూర*: చూ, హాలిని.

శక్రభవనము. సం. వి. అ. న: చూ, స్వర్గము.

శక్రవల్లిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ: (తె) బుడ్డకాకర* ("చూ, సుషవి. 1.")

శక్రవృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వత్సకము*. [సహస్రాక్షుఁడు.

శక్రుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ,

శక్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏఱు: చూ, నది; 2. వడ్డాణము: చూ, భూషణము. 2; అం. 3: చూ, ఛందస్సులు.

శచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రుని భార్య; వృషాకపాయి: చూ, భార్య; 2. పిల్లపీఁచెర*: చూ, శతమూలి.

శచీదేవి. అం: చూ, దిక్పాలభార్యలు.

శచీపతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శక్రుఁడు.

శటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శఠి*: చూ, షడ్గ్రంథ.

శటితము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రోషము.

శఠత్వము. అం: చూ, అజ్ఞానదాయకములు.

శఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-శటి*.

శఠుఁడు. అం. 1: చూ, నాయకులు. 2; పుం. 2. మధ్యస్థపురుషుఁడు; విణ. 3.=చిల్లకట్టె: చూ, స్తబ్ధుఁడు; 4. కుత్సితుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

శణపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బ్రాహ్మి: చూ, సోమిదకూర. [చూ, శణము. 1.

శణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చజేనము*:

శణపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కింకిణి, ఘంటారవ. (తె): కారుజేనము, గిలక-గిలగిచ్చె, గిలిగిచ్చె- గిలుగిచ్చె- గిలగింత- గిలగిల- గిలిగిట్ట. *.

శణము. సం. వి. అ. న. 1.=జేనము-జేనుము. (సం)కటుతిక్తకము.తద్వి.—౧:చూ, వృత్తపర్ణి; ౨: చూ, శణపుష్పిక; 2: చూ, బాణము. 1; 3. తెల్లు*: చూ, తృణము. 1; 4. వేరుపనస*: చూ, పనస. 2.

శణసూత్రము. సం. వి. అ. న. రూ—సణసూత్రము. జేనపనారతో నల్లిన పలత్రాడు, పవిత్రకము: చూ, సూత్రము. 2.

శతకము. సం. వి. అ. న. 1. నూఱుపద్యముల గ్రంథము: చూ, సంపుటము. 3; విణ. 2 నూఱుసంఖ్యగలది: చూ, సంఖ్య. 1.

శతకోటి. సం. వి. ఇ. పుం.1. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; అం. 2: చూ, సంఖ్యాభేదములు.

శతఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నాలుగుమూరల నిడివిగల యినుపముండ్లకఱ్ఱ: చూ, వెదురు. 1—౫; 2. కానుగు*:చూ, శాదఘ్నము.

శతద్రువు.సం.వి.ఉ.స్త్రీ:ఒకనది.రూ-శతద్రువు. (పుత్రశోకదుఃఖితుఁడై కంఠంబున ఱాయిఁ గట్టుకొని తనయందు దుమికిన వసిష్ఠునిఁజూచి నూఱుపాయలుగాఁ బ్రవహించినది): చూ, నది. [1; 2: చూ, శత్రుఁడు.

శతధృతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, బ్రహ్మ.

శతపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. నెమలి: చూ, శిఖి. 2; 3. బెగ్గురు: చూ, సారసము; 4: దార్వాఘాటము. (తె): బెబ్బులుఁగు, మానిపుక్కిటి పులుఁగు, మానుపోటుపు, మానికోటుపులుఁగు— మ్రానిపోటుపులుఁగు, మ్రానుగోయిల, మ్రాను తొలుచుపిట్ట, వడ్రంగిపిట్ట—వడ్లంగిపిట్ట; 5. రాచిలుక: చూ, శుకము.

శతపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సేమంతి*.

శతపది. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కట్లజెఱ్ఱి, వల్లజెఱ్ఱి: చూ, సర్పము; 2. చెవిచొరుపాము: చూ, సర్పము; 3. గోఁకటిబండ: చూ, సర్పము; 4: చూ, ఆవర్తములు, 5: చూ, ఆగంతుకములు. [చూ, భార్య.

శతపర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శుక్రునిభార్య:

శతపర్వము. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, వెదురు*, 2. ఒకరకము చెఱకు*: చూ, రసాలము. 3.

శతపర్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గఱిక*: చూ, తృణము. 1; 2. వస*: చూ, విష.

శతపర్వేశుఁడు. అం. శుక్రగ్రహము: చూ, రాహువు. 2. [బ్రాహ్మణులు,

శతపస్త్రిబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, శాలీన

శతపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సదాప*: చూ, సదాప. [చూ, హయమారకము.

శతప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. గన్నేరు*:

శతబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

శతభిషము. సం. వి. జ్. స్త్రీ. (రూ-శతభిష— శతభిషక్కు): చూ, రిక్క.

శతమన్యువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శక్రుఁడు.

శతమానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, పలము. 2; 2. కర్షద్వయము; 3. నూటికొలఁది; వా. పుం; న. 4. పుస్తె: చూ, మంగళసూత్రము (సూత్రము. 1); పుం. న. 5. ఫలవతి

మితమైనవెండి. తూమెడుధాన్యము మెంద లైనవి (అనిరోండదలు): చూ, లోహము. 1.
శతము. సం.వి. అ. న. నూఱు: చూ, సంఖ్య.1.
శతమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అభీరు పత్రి, అ భీ రు వు, అ హే రు వు, అ హే రు వు, అహిజిహ్వక, ఇందీవరి, ఊర్ధ్వకంటక, ఋష్యప్రోక్త- ఋష్యప్రోక్త, కాంచన కారిణి, కార్షిణి, కేశిక, తుంగిని, ద్వీపిశత్రు వు, ద్వీ పి న, నా రా య ణి, బ హు సుతి, భీత్రిక, భీరువు, వరము, వరి, వృష శపాయి, శచి, శతావరి, సూక్ష్మపత్రి. (తె): చేల్లగడ్డ, పిల్లపిచ్చెర- పిల్లపీఁచెర- (పిల్లిపీఁచేర.). తద్వి.-మహాశతావరి, పీవరి. వీరవృక్షము. (తె): పెద్దపీఁచెర.
శతర్చులు. అం: మధుచ్ఛందుఁడు, మేధాతిథి, శునశ్శేపుఁడు, హిరణ్యస్తూపుఁడు, కణ్వుఁడు, ప్రస్కణ్వుఁడు, సవ్యుఁడు, నోధసుఁడు, పరాశరుఁడు, గోతముఁడు, కుత్సుఁడు, కశ్యపుఁడు, కక్షీవంతుఁడు, పరుచ్ఛేపుఁడు, దీర్ఘతముఁడు, అగస్త్యుఁడు. (16): (చూ, సూక్తద్రష్టలు).
శతవక్త్రము. అం: చూ, శస్త్రములు.
శతవీర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్ల గఱిక*: చూ, తృణము. 1. [సహస్రవేధి.
శతవేధి. సం. వి. న్. పుం.పుల్లప్రబ్బలి*: చూ,
శతహ్రద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 2. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1. [చూ, శకటము. 1.
శతాంగము. సం. వి. అ. పుం. స్యందనము:
శతానందము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణురథము: చూ, శకటము. 1. (రథము. 1.)
శతానందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు. 1.
శతారము. సం. వి. అ. న: చూ, శతహ్రద. 2.
శతావధానము. సం. వి. అ. పుం. భిన్నాభిప్రాయముల నూఱింటి నొక్కసారి వెలిఁబుచ్చుశక్తి: చూ, అవధానములు.
శతావధాని. సం. వి. ఇ. పుం: భిన్నాభిప్రాయముల నూఱింటి నొక్కసారి వెలిఁబుచ్చు శక్తిగల మేధావి): చూ, అవధాని.
శతావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లపీఁచర*: చూ, శతమూలి; 2: చూ, శచి. 1.
శతావర్తి. సం. వి. న్. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.
శతాహ్వయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దసదాప *: చూ, సదాప.
శతేపంచాశన్న్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.
శతోదరము. అం: చూ, శస్త్రములు.
శత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: (శత్రుఁడు). అభిమాతి, అభిమాతి, అభియాతి, అమిత్రుఁడు, అమృష్యుఁడు, అరాతి, అరి, అరుఁడు, అసహనుఁడు, అసహ్యుఁడు, అసూయార్త్తు, అహి, అహితుఁడు, ఋ, కల్లోలుఁడు, కైరవుఁడు, ఛిత్వరుఁడు, జిఘాంసువు, జీవదుఁడు, దస్యుఁడు, దుర్హృదుఁడు, ద్విషత్తు-ద్విషుఁడు, ద్వేషణుఁడు-ద్వేషి.-ద్వేష్యుఁడు, పరిపంథి, పరుఁడు, ప్రతిపక్షుఁడు, ప్రతియోగి, ప్రతిరోధి, ప్రతీపుఁడు, ప్రత్యనీకుఁడు, ప్రత్యర్థి, రిపువు, విద్విషుఁడు, విద్వేషి, విపక్షుఁడు, విమతుఁడు, విరోధి, వృత్రుఁడు, వైరి, వ్యతిరేకుఁడు, శాత్రవుఁడు, సపత్నుఁడు. (తె. ప).—ఎదిరి_ఎదురు, ఒంటనివాఁడు, కంటు, గొంగ, గొట్టు, తొలఁగుబావ, దాయ, పగ, పగతుఁడు-పవతుఁడు, (బ) పగఱు, పగవాఁడు, బరి, మచ్చరి; మాఱు, మారుతుఁడు-మాఱుతుఁడు_మార్తుఁడు, వెట్టము, సూడు, సూడుకాఁడు. తద్వి.—ని: అల్పశత్రువు, కంట

కుఁడు, క్షుద్రశత్రువు; ౨: అహితుఁడు; ౩: ద్వేష్టి; ౪: ద్వేష్యుఁడు. (తె): పగదారి; ౫: అభిగాతుఁడు, అభియోక్త, అభిరోగి, అభ్యమిత్రీణుఁడు- అభ్యమిత్రీయుఁడు-అభ్యమిత్ర్యుఁడు, ప్రతిపక్షుఁడు, ప్రతిరోధి, ప్రతివాది, ప్రత్యర్థి, ప్రత్యర్థకుఁడు.(తె):పగదారి;2. దండెత్తిపోవువాని దేశమునకుఅవలిదేశపురాజు. (శత్ర్వాదిరాజమండలము.—శత్రుమిత్రులు, తన్మిత్రులు, తన్మిత్రమిత్రులు, పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు, ఆక్రందుఁడు, ఆసారులిరువురు, మధ్యముఁడు, ఉదాసీనుఁడు వీరుపన్నిద్దఱు); అం. 3: చూ, భావములు.

శత్రువుతోడి సంధులు. అం: కోశప్రధానహేతుకము, దండప్రధానహేతుకము, భూమిప్రధానహేతుకము అనునవి.

శని. అం.=సని-సెని: చూ, రాహువు. 2.

శనివారము. అం: చూ, వారములు.

శనైశ్చరుఁడు అం: చూ, శని.

శపథము. సం. వి. అ. పుం: అభియోగము, కటము, ప్రత్యయము, ప్రమాణము, భాష, శపనము, శాపము, సత్యము. (తె): ఒట్టు-పట్టు, పాటి, పూనిక- పూనికి- పూన్కి, బాస. (చూ, శాపము. 1.)

శపనము. సం. వి. అ. న. —పై.—

శపించు. సం. స. క్రి: రూ-శాపించు, ఆక్రోశించు, శాసించు. (తె): కంసు, కంసులుపెట్టు, జోకు, తిట్టాడు, తిట్టు, సాపించు-సెపియించు.

శఫము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱములోనగువానిగొరిసె: వింఖుఁడు; 2. చెట్టువేరు: చూ, వేరు. 1. [డుచేప: చూ, మత్స్యము. 1.

శఫరము. సం. వి. అ. పుం. ప్రోష్ఠి: ఎగసిపడె

శఫరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—(స్త్రీలింగ మనికొందఱు).[చేప: చూ, మత్స్యము. 1.

శఫరాధిపము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లిశమను

శబరము. అం: చూ, దేశములు.

శబరాలయము. సం. వి. అ. పుం. బోయపల్లె, పక్కణము: చూ, దేశములు.

శబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శబరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ.

శబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకులుకట్టుకొని యడవియందు తిరిగెడువాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1, 2: చూ, శివుఁడు.

శబలము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము: చూ, వర్ణము. 6; విశ. 2. చిత్రవర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 3: చూ, నరకములు. [పస్నైయావు: చూ, ధేనువు.

శబలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-శబలీ. మైల

శబళి. సం. వి ఈ. స్త్రీ —పై.—

శబ్దగుణము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశము: చూ, సురవర్త్మము. [శ్రోత్రము.

శబ్దగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. చెవి: చూ,

శబ్దదోషములు. అం: చూ, పదదోషములు-(దోషములు.) [2: చూ, రవణుఁడు. 2.

శబ్దనుఁడు. సం. విశ. 1: చూ, రవణుఁడు. 1;

శబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సద్దు. ధ్వని. చూ, స్వరము. 2; తద్వి.—౧. (తె). వాకొనుట-వాక్రుచ్చుట, ౨: ప్రపంచము, ("చూ, స్వరము. 2"); 2. వ్యాకరణశిక్షితమైనమాట (శబ్దముఅనఁగా ఆక్రోశింపఁబడునది. ఆస్వాదింపఁబడునది. స్పృశింపఁబడునది. ఇంద్రియములను బంధించునది. అర్థము సెటింగించునది): ఇడ, ఉక్తి, కల్య, కాకువు, గిర, గోవు, జ, పదము, ఫణితము-ఫణితి, భాష, భాషణము, భాషితము, ముఖము, లపనము, లపితము, వచనము- వచస్సు, వాకు-వాక్కు, వాచకము, వాచము,

వాణి, వ్యాహారము, వ్యాహృతి, శంస, శ్రుతి, సంభాషణము, సంవిత్తు. (అవ్య): అక్, ఇ, ఋ, ౠ, గీ. (తె): కరుదు—కఱద, దబ్బు, నుడి—నుడు—నొడి, నుడికారము—నొడికారము, నుడుగు—నుడువు—నొడుగు—నొడువు, పలుకు—పల్కు, బాస, మాట, ముక్క, వాకు, సాకు, సుద్ది. తద్విశేషములు:—౧: అత్యర్థమధురము, అమృతవాక్కు: చూ, సాంత్వము; ౨: అనక్షరము, పరిఘోషము; ౩: అబద్ధము. (తె) బద్దు—బద్దుర. (చూ, వితథము.); ౪: అపభ్రంశము, అపశబ్దము, అశ్లీలము, కలాపము, గ్రామ్యము, దురాలాపము. (తె): చెడ్డమాట, చెనుపరి, తొచ్చియము—తొచ్చెము, వెడ; ౫: అపలాపము, అపహ్నవము, అవేలము, జనాంతికము, నిహ్నవము. (తె): అటమట, నానుడి— నానుడు, మఱుఁగుమాట, వేను, సామెత; ౬: అరుంతుదము, మర్మస్పృక్కు; ౭: అవిస్పష్టము, మ్లిష్టము; ౮: అనులాపము, ముహుర్భాష; ౯: అతివాదము, ఉక్తి, కంటకము, కఠినము, కఠినోక్తి, కర్కశవాక్యము, కోపోక్తి, గజనిమిలిక, నిష్ఠురము, పరుషము, పరుషోక్తి, పారుష్యము, ప్రలాపము, రుషోక్తి, విప్రలంభము, విప్రలాపము, విరసోక్తి, విసంవాదము. (విణ): శుక్తము. (అవ్య): ఊమ్. (తె): ఈటెతాఁటులు, కంకర, కంటకము, కంటసము, కచ్చె, కట్టెవిఱుపుమాట, కరసు— కరుసు, కఱకు—కఱుకు, కల్ల, కాఱులు, కాఱ్రొడ్డెము, క్రొవ్విదము, గండ్రలు, గెంటసము, గొడ్డి, చిడిపి, ఛటారము, దురుసు, పగటు, పదరు, పరుసదనము, పరుసనము, పరుసు, పలుసము, పిఱుము, పెటుకుమాట, పెడకట్టెమాట, ప్రల్లదము, బెట్టిదము, బెడిదము, బేరజేము, మొఱకు—మొఱ్ఱ. (చూ, పరుషము); ౧౦: ఆదేశము, ఆమ్నాయము, ఉపదేశము, ఓఘము, చటుచాటుని, చటూవు, పరిభాష, సంగతము, సంప్రదాయము, సామము, సుప్రలాపము, సాంత్వనము, హితవచనము, హృదయంగమము. (తె): బెల్లింపుమాట, మంచి, మంచిమాట; ౧౧: అభాషణము, ఆలాపనము, ఆలాపము, ప్రవచనము, పరిభాషణము, సంభాషణము, సంలాపము. (తె): విందుమాట; ౧౨. ఉచ్చరణము, ఉచ్చారణము, ఉల్లేఖము. (తె): పలుకుబడి—పల్కుబడి; ౧౩: ఉచ్చైర్ఘుష్టము, ఘోషణ. (తె): బెట్టుసరి—బెట్టిసరి; ౧౪: ఉత్ప్రాసము, ఉపాలంభము, ఉల్లుంఠనము, పరిభాషణము. (తె): ఉల్లకుట్టు, ఉల్లసము, పాడుమాట; ౧౫: ఉత్పాదనము; ౧౬: కింవదంతి, కోవాళము, జనశ్రుతి, ప్రవాదము, లోకోక్తి, వదంతి. (తె): ఉత్తమాట, గాలిమాట, నానుడి—నానుడు— నానోడి — నానోడు, పుకారు, పొక్కపోవడి, పొక్కు, బజేలు, బాస, సామిత—సామెత, సుబ్బు; ౧౭: (తె) కేరడము; ౧౮: క్లిష్టము; ౧౯: (తె) కోఱడము; ౨౦: కాసువు; ౨౧: కుతస్త్ర్యము; ౨౨: కురుకుంచిత; ౨౩: గ; ౨౪: గద్గదము; ౨౫. (విణ) ఆఖ్యేయము, గద్యము, వాచ్యము; ౨౬: గుహ్యభాషితము; ౨౭: (తె) గుటగుట; ౨౮: (తె) గంటెసము; ౨౯: (తె) గయాళము—గయ్యాళము; ౩౦: (తె) గద్దపాంకము; ౩౧. గ్రస్తోక్తికి: (తె) కొచ్చెమాట, కొఱుకు—కొదుకు, గచ్చె—గ్రచ్చె, తొందఱమాట, పదరు; ౩౨: (తె) చేదుకు; ౩౩: (తె): చిచ్చి—చిచ్చీ; ౩౪: (తె) చీవాట్లు. ౩౫: (తె) చెవ్వాకు; ౩౬: (తె) చిపటి

మాట; ౩౭. వక్రోక్తి:- జల్పము. (తె): ఒడ్డారము, ఒరగొడ్డియము- ఒరగొడ్డెము- ఒఱగొడ్డియము- ఒఱగొడ్డెము- వఱగొడ్డము, కేరడము, వంకరమాట, (బ)సడుగు; ౩౮: జ్యోత్స్న; ౩౯: (తె) జిడికిరింత; ౪౦: ట; ౪౧: తవ; ౪౨: తతి; ౪౩: (తె) తియ్యము-తీయము; ౪౪: (తె) తొకతొక; ౪౫: (తె) తొక్కు; ౪౬: (తె) తోడు (చూ, శపథము. 1.); ౪౭: తుంబకము. (తె): నంగి, నంగిమాట; ౪౮: దాయము; ౪౯: నిక్కృతి, నిగ్రహము; ౫౦: నిదేశము. (తె): చెప్పుడుమాట; ౫౧: నిజము (తె): నిజేము; ౫౨: నిరూహము; ౫౩: (తె) పదరు; ౫౪: (తె) పల్లెమాట; ౫౫: (తె) పేలాపన; ౫౬: ప్రజ్ఞ. (తె): పగ్గియ-పగ్గె, బింకము; ౫౭: ప్రశంస; ౫౮: ప్రలాపము, స్వప్నభాషణము. (తె): పదరు, పయిజో, పలవరము-పలువరము, పలవరింత-పలువరింత-పలవరింపు-పలువరింపు, పలుకు, పలువ, పల్లపులు, పల్లదము-ప్రల్లదము, ప్రేలడము (ప్రేలుడు), రజ్జో, రొంజోడు-రొండుడు-రొడ్డుకు-రొల్లు, రోఁజోడు, పదావళి; ౫౯: (తె) పలుకరింత- పల్కరింత-పలుకరింపు; ౬౦: భర్త్సనము; ౬౧: మధ్యమ; ౬౨: మన్మనము; ౬౩: (తె) ములికి-ముల్కి; ౬౪: (తె) మొక్కలము; ౬౫: (తె) మాట (ప్రతిజ్ఞావచనము); ౬౬: (తె) లాచారీమాట; ౬౭: సంకులము; ౬౮: (చూ, వ్యంజకము. 1.); ౬౯: (తె) వాహిని; ౭౦: (చూ, శంసనము. 1.); ౭౧: (విణ) చెప్పఁబడినది: అభిహితము, అవగీతము, ఆఖ్యాతము, ఇర, ఇల-ఇళ, ఉక్తము, ఉచ్చరితము, ఉదితము, ఉద్గాహితము- ఉద్గ్రాహితము, ఉల్బణము, ఉల్లాపము, ఉళతి- ఉపతి-ఉర్ష- రుళతి, కథితము, కల్యము, కాకువు, జటాజ్వాలము, జల్పితము, నిరస్తము, నిరుక్తము, ఫణితము, ప్రస్తుతము, భాషితము, యోగ్యము, లపితము, వ్యాఖ్యాతము, వ్యాహృతము, సంభాష్యము. తద్వి.—(౧). చెప్పఁదగినది: చూ, శబ్దము. 2-౨౭; (౨): జల్పితము; (౩): వివక్షితము; (౪): శబ్దితము; (౫): ధ్వనితము: చూ, రవణము. 1; ౭౨: చూ, సూనృతము. ("చూ, సంభాషణము.") (చూ, స్వరము. 2.); అం. 3: చూ, ఇంద్రియార్థము-ఇంద్రియవిషయములు; 4: చూ, ప్రత్యక్షప్రమాణములు; 5: చూ, రసవదలంకారములు; 6: చూ, ప్రకృతులు.

శబ్దపతి. సం. వి. ఇ.న. చేతికత్తి: చూ, వేత్రము. 1.

శబ్దశక్తిమూలము. అం: చూ, వ్యంజనములు.

శబ్దశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ౪. అం: చూ, సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము.

శబ్దశాస్త్రము. సం. వి. అ. న: చూ, వ్యాకరణము. 1.

శబ్దహీనము. అం: చూ, వాక్యదోషములు.

శబ్దాతిదేశము. పా. (ఉదా.—వాక్యము. ఒకచిఱ్ఱెలుక విచ్చలవిడిగా సంచరించుచు సింగమునకు నదరిపాటున నెదురుపడెను.")

శబ్దాధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. చెవి: చూ, శ్రోత్రము.

శబ్దాలంకారములు. అం: (చూ, అలంకారము 8 లో 1-2; 1-2-3-4-5-6. వీనివివరములాయాపదములకడఁ జూచికొనవలయును: చూ, యమకము. 3.): ఛేకానుప్రాసము, వృత్త్యనుప్రాసము, లాటానుప్రాసము, పునరుక్తవదాభాసము, యమకము (ఇందు పదయమకము, పాదయమకము, ముక్తపదగ్రస్తము, సింహావలోకనము), అంత్యనియమము, పునరు

శ్రవదాభాసము ఇత్యాది.(మణిము):—చక్రబంధము, చాపబంధము, గోమూత్రికాబంధము, నాగబంధము, అష్టదళపద్మబంధము, షోడశదళపద్మబంధము, మురజబంధము, కంకణబంధము, సర్వతోభద్రము-సర్వతోభద్రబంధము, ఖడ్గబంధము, క్షురికాబంధము, హలబంధము, ఛత్రబంధము, గుచ్ఛబంధము, త్ర్యక్షరి, మత్స్యబంధము, పుష్పమాలికాబంధము, రథబంధము, గోపురబంధము, ఏకాచక్రము, సర్వలఘువు, నిరోష్ఠ్యము, నిస్తాలవ్యము, నిష్కంఠ్యము, నిర్దంత్యము, నిర్మూర్ధన్యము, నిరంతస్థము, నిరూష్మకము, ఏకాక్షరము, ద్వ్యక్షరము, సర్వశ్లోకయమకము, అంతర్లాపిక, అచలజిహ్వ, అనులోమము, విలోమము (మిగతవానికి "చూ, హేతువు. 2.")

శబ్దావధానము. అం: చూ, కళలు.

శబ్దించు. సం. అ. క్రి: ఆఘోషించు, గర్జించు, ఘోషించు, ధ్వనించు, నాదించు, హుంకరించు. (తె. ప): అఱచు-అరచు-అఱుచు-అర్చు, ఉగ్గడించు, ఉలియు, ఎలుఁగించు, ఒఱలు, కరాళించు, కిచకిచకొట్టు, కిచకొట్టు, కిలకొట్టు, కిలారించు, కిలారుచు-కిలార్చు, కుత్తు, కూపెట్టు, కూయు, కెరలు, క్రిందిలు-క్రిందిల్లు-క్రిందు, కేరుఁటు, క్రోలుచు-క్రోల్చు, గఱగఱలాడు, గీపెట్టు, గుండ్రలుకొలుపు, గోడగించు, చిటుకను-చిటుక్కను-చిటుకురను, చెలఁగు, చేప్పడించు, చేటుకగు, జేడియు, తిఘురు, పెళపెళయను, బిబ్బరంచు-బిబ్బరిల్లు, బెకొక్కట్టు, బొబ్బరించు, బోరుకలఁగు, బోరుకొను, మొలుగు- మూలుగు- మూల్గు, మొగకట్టు, మొఱుఁగు- మొఱవు, మ్రోఁగు-మ్రోయు-మ్రోవు, రవళించు-రవాళించు, రొదాళించు, రొప్పు, ఱంపిలు-ఱంపిల్లు, లొటలొటమను, వాఁగు, వాకొను, వాపోవు. తద్వి.— ౧ రోధులు బొబ్బరించు: అఱచు- అఱుచు- అర్చు, శబ్దించు: ౨: (తె) కిలకిలఁబలుకు, కిలకిలలాడు, కిలారించు, కిలారుచు- కిలార్చు, కెగకొట్టు; ౩:(తె) కేకరించు(1); ౪: (తె) కేకరించు(2); ౫: (తె) కేరుఁటు, కేరుఁటుకొను; ౬: (తె) గుండ్రలుకొలుపు, గూండ్రించు; ౭. పులికూయు: (తె) గోండ్రించు, గోండ్రిలు-గోండ్రిల్లు; ౮.ఎలుఁగుకూయు: (తె) గోండ్రించు, గోండ్రిలు- గోండ్రిల్లు, రొప్పు. ౯: (తె) గీపెట్టు; ౧౦: ఘుర్ఘురించు; ౧౧: ప్రతిధ్వనించు (తె): ఎదురుమ్రోయు, మాఱుచెలఁగు, మాఱుమ్రోయు; ౧౨: (తె) బావురుమను; ౧౩: (తె) బెకబెకలాడు; ౧౪: (తె) ముసముసమను-ముసముసయను; ౧౫: (చూ, రొల్లు. 2.); ౧౬: (తె) ఱంతిలు-ఱంతిల్లు; ౧౭: (తె) లొట్టవేయు; ౧౮: చెప్పు, వచించు: ఉచ్చరించు, భాషించు, వచించు-వ్యవాచించు, శబ్దించు, సంభాషించు. (తె) అను, ఆడు, ఉగ్గడించు, ఎత్తు, గోడగించు, చిటుకుపొటుకుమను, చెలఁగు, చెప్పు, డాఁగురించు, తిడవు, తలపెట్టు, దబ్బు, నుడుగు-నుడువు-నొడుగు-నొడువు, పలుకరించు-పల్కరించు, పలుకు-పల్కు, పేరుకొను-పేర్కొను, పేరుగుర్చు. బాసాడు, మంచలించు, మాటాడు, మునుకు, వక్కణించు- వక్కాణించు-వాకొను, వాకుర్చు, వాపుచ్చు. తద్వి.— (౧) ఏదేని యొకవిషయమును విస్తరించిచెప్పు: పరిసంగించు; (౨) నిద్దుర లేపి మాటాడు.— (తె) పలుకరించు-పల్కరించు; (౩) పిలిచి

మాటాడు.—(తె) పలుకరించు-పల్కరించు; (౪) ప్రస్తావనకు తెచ్చు.—ప్రసంగించు, ప్రస్తావించు; (౫) మాటాడించు.—(తె) పలుకరించు-పల్కరించు, మాటాడించు; (౬) వ్యతిరేకముగా సంభాషించు:-(తె) ఎదురాడు, మాఱాడు, మాఱుపలుకు; (౭) స్పష్టముగా చెప్పు.—నిగదించు. ("చూ, హుంకరించు.")

శబ్దితము. సం. విణ. శబ్దము చేయఁబడినది: చూ, శబ్దము. 2. తద్వి.— మ్రోయునది: చూ, రవణము. 1. (చూ, శబ్దము. 2.)

శమంతకము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుహస్తమునందలి మణి: చూ, రత్నములు.

శమథము.సం.వి.అ.పుం.శాంతి:చూ,శాంతము. 1.

శమథుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మంత్రి.1.

శమనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శమథము; 2. రూ-శసనము: చూ, వధము.

శమనస్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. యమునానది (యముని చెల్లెలు అనికొందఱు): చూ, నది.

శమనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, యముఁడు.

శమము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శాంతి. 1:చూ, శమథము; అం. 2: చూ, రసస్థాయీభావములు; 3:చూ, మానసికపూజాకుసుమములు.

శమలము. సం. వి. అ. న: అమేధ్యము, అవస్కరము, ఉచ్చారము, కల్కము, కిట్టము, గూథవర్చస్కము, గూథము, ఝల్లిక, పురీషము, మలము, వర్చస్కము, వర్చస్సు, విట్టు, విష్ఠ, విష్ఠి, శకృత్తు, శమలము, శోదనము. (తె): పీరుగడము, పీరుగు, చెంబట్టిక- చెంబట్టికి, నింకిరి, నింపిరి, పియ్యి, పీయి, పిసరు, మసటు-మస్టు, పలగము. తద్వి.— ౧ పురాతనమలమునకు.-చిలిక; ౨: కర్ణగూథము, కర్ణజమలము, కర్ణమలము, కర్ణవిట్టు, కర్ణ్యము, కల్కము, తోక్మము, పింజూషము, (తె):- గుబిలి-గులిబి-గులిమి--గుల్మి; 3: (తె) పుల్లు; ౪: కంకష్యము, కాచనికము, దంతమలము, పుష్పిక. (తె): పండ్లపాఁచి, పాఁకుడు-ప్రాఁకుడు, పాఁచి-ప్రాఁచి, బంపు; ౫. లింగమలమునకు.— పుష్పిక; ౬: (చూ, రసనామలము); ౭. దంతమలమునకు:-పిప్పిక; ౮: దూషి-దూషిక, దూషము, అశ్రువు. (తె): పుసి-పుసె; ౯. మలసామాన్యము:- అత్యుషిత, కల్కము, కిట్టము. (చూ, మలములు.); ౧౦: (తె) ఒంటినున్ను: ౧౧: (విణ) గూనము; ౧౨: (తె) గొఱ్ఱెనుచ్చు, నుచ్చు, పెంటిక- పెంట్రిక- పెంట్రుక, రొచ్చు; ౧3: (తె) లద్ది; ౧౪: (తె) రెట్ట; ౧౫. గ్రహణికి.—(చూ, రోగము. 1-౧3; (౧) (౨)); ౧౬. పందిలోనగువాని మలమునకు.—(తె) గొద్ది- గొద్దియు_గొద్దె; ౧౭. గోమయమునకు.—(చూ, పిడక. ౪, ౬.)

శమాంతకుఁడు. సం.వి.అ.పుం: చూ,మన్మథుఁడు.

శమాదిషట్కము. అం: చూ, సాధనచతుష్టయము.

శమాదులు. అం: శమము, దమము, ఉపరతి, తితిక్ష,సమాధానము, శ్రద్ధ (౬) (చూ, శమాదిషట్కము.)

శమి.సం వి.ఈ.స్త్రీ.1.= జెంబ-జెంబు-జెమ్మి*: కచరిఫల, కట్వామ్లిక, కర్కరాహ్వ, శానవారి, కేశమథని, కేశహంత్రి, కేశహంత్ర్ఫల, గోపఘోంట,చీన,జీవంతి, తపనతనయ, న్యగ్రోధము, మంగళ్య, వహ్నిగర్భ, శివ, శీతశివము, సక్తుఫల. (తె): జెంబ, జెంబు, జెమ్మి; *. తద్వి.—శమీరము. (తె): నేలజెమ్మి*; 2. పెసలులోనగువానిపైపొట్టు: చూ, శింబ; విణ. 3. (న్. ఈ. న్.)శమము

గలవాఁడు: చూ, సహానుఁడు. [స్కు. 4.
శమించే. సం. అ. క్రి. =సమయు. అడఁగు: చూ, [ను
శమితము. సం. విణ. శమించినది: చూ, శాంతము. 1.
శమీరోహుఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ, శివుఁడు.
శమీధాన్యము. అం. మినుములు పెసలులోనగు కాయధాన్యములు: చూ, ధాన్యము.
శమీరము. సం. వి. అ. పుం. నేలజెమ్మి*: చూ, శమి. 1.
శమ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: యుగకీలకము. (తె): తమిరె; 2. యజ్ఞపాత్రవిశేషము: చూ, పాత్రము. 6; 3.=సెమ్మె. దీపస్తంభము: చూ, స్తంభము.
శమ్యము. అం: చూ, సశబ్దక్రియలు.
శమ్యాకము. సం. వి. అ. పుం. రేల*: చూ, సువర్ణకము (రూ-శంపాకము-సంపాకము.)
శయదీపము. సం. వి. అ. న.=చేదివియ. కరదీపము: చూ, దివిటీ.
శయనము. సం. వి. అ. న. 1. పడక: చూ, శయ్య. 1; 2. నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2; 3. సురతము: చూ, సంయోగము; అం. 4: చూ, శకునరహితములు. [చూ, గ్రహసమయములు.
శయనసమయము. అం. (సౌభాగ్యవిహీనము):
శయనించే. సం అ. క్రి: రూ-శయించే. (తె): అత్తమిల్లు, తెండు, తెనమణు, తెన్నుండు, తేఁడు, తొంగు, తొన్నుండు, పండు, పండుకొను, పడు, పన్నుండు, పరుండు, పవడించే-పవళించే- పవ్వడించు-పవ్వళించే.
శయనీయము. సం. వి. అ. న. 1. పడక: చూ, శయ్య. 1; విణ. 2. శయనింపఁదగినది: చూ, శయ్య. 1. [సందుకా.
శయపేటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేపెట్టె: చూ,
శయము. సం. వి. అ. పుం. 1.=చె-చెయ్యి-చేయి. పంచశాఖము, పాణి: చూ, హస్తము; 2. పడగ: చూ, శయ్య. 1; 3: చూ, సర్పము.
శయాలువు. సం. వి. అ. పుం. రూ-శయాళువు. 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. నక్క: చూ, సృగాలము; 3. కొండచిలువ: చూ, సర్పము; విణ. 4. నిదురపోతు: చూ, శయితుఁడు.
శయాళువు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—
శయించే. సం. అ. క్రి: చూ, రూ—శయనించే.
శయితుఁడు. సం. విణ: శయాలువు-శయాళువు-నిద్రాణుఁడు (నిద్రాళువు), సుప్తుఁడు, స్వప్నకుఁడు-స్వప్నక్కు. (తె) నిదురపోతు-నిద్దురపోతు. తద్వి.-చూ, సుప్త్యున్ముఖుఁడు.
శయువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శయాలువు. 3.
శయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సెజ్జ: ఆస్తరణము, ఆస్తరము, ఔశీరము, కశిపువు-కసిపువు, తల్పము, పిచండము, మందుర, శయనము, శయనీయము, శయము, స్వాపము. (తె), ఒత్తు, తలిమము-తలివము, దడిబము-దడిమము-దడివము(దలివము), పడక-పడుక, పక్క, పరపు-పరుపు-పఱపు-పఱుపు, పరియంకము, పలంగు, పవళింత-పవళింపు-పవ్వళింపు, పానుపు-పాన్పు, మెత్త, సెజ్జ. తద్వి.—౧. శయ్యపై పఱుపునకు: (తె) రేబ, రేపు; ౨. చిగుళ్లులోనగువాని సెజ్జకు: ప్రస్తరము, సంస్తరము. (తె): సెజ్జ; 3: హంసతూలికాతల్పము. (తె): అంచెగరులపాన్పు; ర: (విణ) శయనింపఁదగినది: శయనీయము; ౫. మంచమునకు.—అవసక్థిక, ఆసంది-ఆసంధి, కర్ణవంశము, ఖట్వ, ఖట్వక, ఖట్వా, నిషద్య, పరికరము, మంచము. (తె): కంకటి-కంగటి, పానుపు-పాన్పు, మంచము. తద్వి.—(౧): రవమంచము. (తె): సకినలమంచము-సకినెలమంచము; (౨): పట్టికామంచము. (తె): పటెమంచము- పట్టెమంచము- పట్టెడమం

చేము; (ర):(తె)చేప్పరమంచేము; (౫).లఘు ఖట్వికకు: పర్యంకము-పల్యంకము. (తె).- పరియంకము, పలంగు, పలకము, కుక్కి, (ఇది చిన్నమంచేము); (౬): చతుష్పథము; (౭) మంచేపుపట్టెకు: (తె) పట్టియ-పట్టె; (౮) మంచేపుచేట్రిమునకు: పట్టిక; 2: చూ, విధము. 1; 3. పదగుంభనము (పచ్చిన యర్థమె రాకుండశబ్దములుమరలమరలఁబ్రయో గించి చెప్పుట.); 4: చూ, కావ్యస్వరూపము.

శరండము. సం. వి. అ. న. 1.=సరడు. మెడ నగ: చూ, హారశిక. 2 (భూషణము. 2-౬-(౨౬)); 2. తొండ: చూ, సరటము.

శరండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జూదరి: చూ, పందెకాఁడు. [యములు.

శరగమనగుణదోషవిభాగము. అం: చూ, పరిమే

శరగ్రహణహస్తప్రతిపాదనము. అం: చూ, పరిమేయములు. [చూ, స్కందుఁడు.

శరజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. రెల్లుమోలి:

శరణము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-శరణు. దిక్కు, చేరుగడ: చూ, సంరక్షణము; 2. రూ-శరణు. రక్షణము: చూ, సంరక్షణము; 3. ఇల్లు: చూ, సదనము; 4. చేంపుట, వధము: చూ, హింస. 1; 5. నతి: చూ, హణిగలు.

శరణీయుఁడు. సం. విశ: అభిపన్నుఁడు, శరణ్యుఁడు. (తె) ఎరఁగుడుకాఁడు.

శరణు. సం. వి. ఉ. న. 1: చూ, రూ-శరణము. 1; 2: చూ, రూ-శరణము. 2; 3. శరణాగతి; 4: చూ, శరణము. 5.

శరణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; విశ. 2: చూ, శరణీయుఁడు.

శరత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. రూ-శరద. 1: చూ, ఋతువులు. (ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు): చూ, మాసద్వయము; 2. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము.

శరద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శరత్తు.

శరధారి. సం. వి. ఇ. పుం.=సరదారు-సర్దారు: కూరుఁడు: చూ, హాంవీరుఁడు.

శరధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చూ, సముద్రము; 2. అమ్ములపొది: చూ, బాణము. 1.

శరనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. —పై.—

శరపుంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గౌ-శరపుంఖము. 1. వెంపలి*: చూ, వెంపలి; 2. తెల్లవెంపలి*: చూ, వెంపలి.

శరప్రయోగ సమయాసమయ నిరూపణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరభక్రీడ. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("చంద్రశ్రీచ్ఛాయను ప్రథమచరణమును, విశాలవృత్తఛాయను కడమమూఁడుచరణములన్ను నడచును.)

శరభము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సెరబము. (ఎనిమిదికాళ్లుగలిగి సింహమును జంపెడు మృగము): చూ, సెరబము; 2. ఒంటెపిల్ల, కరభము: చూ, శృంఖలకము (లొట్టిపిట్ట.)

శరభలీలము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

శరభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శరభుఁడనుకోఁతి: చూ, వానరము.

శరము. సం. వి. అ. న. 1.=పరుదు-సరము: చూ, బాణము. 1; 2. రెల్లు*: చూ, తృణము. 1; 3. నీరు: చూ, సలిలము; 4. మీఁది పెరుఁగు (అడుగుపెరుఁగు ద్రప్సము, నడిమి పెరుఁగు ఘనము, మీఁదిపెరుఁగు శరము): చూ, స్తన్యము: 5: అతిఖరము, ఇక్షుగంధ, ఇక్షురంక, క్షురము, గంధోత్కట, పోటగళము, భద్రముంజము, ముంజేక్షువు. (తె): కాకివెదురు, కుందురెల్లు*. (చూ, తృణము. 1).

శరమోచనప్రకారము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరవ్యము. సం. వి. అ. న. గుఱి: చూ, లక్ష్యము. 1.

శరవ్యాపారయోగ్యతిథివారాదివివరణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శరాఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, శ్రీ తాళము*.
శరాభ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. విలువిద్య నేర్చుట: ఉపాసనము. [చూ, పరిమేయములు.
శరాభ్యాసోచితమాసోపన్యాసము. అం: చూ,
శరారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: ఆటి-ఆడి-ఆతి, పిప్పలము. (తె): ఆడెలు-ఆడేలు, గాతు-బాతువు. తద్వి.—౧: (తె): అడవిబాతు, శాకిబాతు; ౨: (తె): గూడబాతు.
శరారువు. సం. విశ. 1. చేంపునది: చూ, హింసి. 2; 2. చేంపుస్వభావముగలవాండు: చూ, హింసకుండు. [చూ, నది.
శరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకనది:
శరావము. సం. వి. అ. పుం, న.=సావ. మూంకుడు: చూ, పాత్రము. 6.
శరాశరాసనగ్రహణ పౌర్వాపర్యసూచనము. అం: చూ, పరిమేయములు.
శరాసనము. సం. వి.అ. న.రూ-శరావాసము-శరాసము, విల్లు, ధనుస్సు: చూ, బాణము.1.
శరీరము. సం. వి. అ. న. (నశించేనది) 1: అంగము, అజిరము, అపఘనము, అవతారము, ఆకారము, ఆకృతి, ఆత్మ, ఉత్సేధము,ఘా, కరణము, కర్మ, కలాపము, కళేబరము, కాయము, కుటి, కుడి, కులము, కులాయము, కోశము, క్షత్రము, క్షిపణ్యువు, క్షేత్రము, ఖగము, గాత్రము, చుకము, తనువు, దేహము, ధాతుము, పంజరము, పురము, భూతాత్మము, మూర్తి, రథము, వపువు, వర్ష్మము, విగ్రహము, సంహననము, స్కంధము. (తె): ఒడలు-ఒళ్లు, ఓలము, నెమ్మయి-నెమ్మేను,పై,బొంది,మయి-మెయి-మే-మేను-మై. తద్వి.—౧. కోమలశరీరమునకు.—అంగము; ౨. దిగంబరదేహమునకు:(తె):బరిమేను; 3: చూ, ఘ. 11; ౪: బేతాళము; ౫: (చూ, పిండము. 7.); ౬: (చూ, అంగి. 2); ౭: (చూ, శల్యము. 1.); ౮: (చూ,ఎముకలగూండు);౯: (చూ, కండరములు.); ౧౦: చూ, సంధి 7, 14;అం. 2: చూ, దేహము. 3; 3: చూ, దేహము. 4.
శరీరశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రములు.
శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనమ్. లో. దేహము ధర్మములను సాధించేవానిలో మొదటిది. *ఉదా. "శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధన" మ్మని ప్రాజ్ఞులు వక్కాణింతురు" (నీతిచంద్రిక.)
శరీరములు. అం: స్థూలము, సూక్ష్మము. (2).
శరీరి. సం. వి. న్. పుం. 1. జంతువు: చూ, సత్వము. 10; విశ. 2. శరీరముకలవాండు: దేహి, జంతువు, జగత్సు (స్సు) వు, జన్మి. (తె): మయితాలుపు-మెయితాలుపు-మేతాలుపు-మేనుతాలుపు-మైతాలుపు. తద్వి.—౧: అల్పతనువు, కిరాతుండు, వృశ్చి. (తె): అలిపిరి-అల్పిరి; ౨: పరివారము-పరీవారము; 3: (చూ, ప్రాణి. 1.), ౪: చూ, హంసుండు. 2.
శరీరిశరీరసంబంధము. అం: చూ, సంబంధములు.
శరులు. అం: "శ, ష, స." లు.
శర్కర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.=చేక్కెర. (రూ-శర్కరము-శర్కరిలము- శర్కరావంతము-శార్కరము-శార్కరిలము.): ఖండము, ఖేటము,గుడశర్కర,గుడోద్భవ,పంచసారము, మత్స్యండి - మత్స్యంది,మాధవి,రసాల,సితఖండము. (తె):ఇసుకపులకండము, కండ, కండచేక్కెర, కలకండ-కల్కండ, చేక్కెపంచదార, చేక్కెర, పవాళు పంచేదార, పటికబెల్లము, పులకండము-పులుకండము, పులోజే, బాతు, తద్వి.—౧: కఠిన, ఖండజము, గండోలము, గుడము, గులము, గూడము,

స్వాదువు. (తె) అచ్చే, చెఱకడము, బెల్లము; ౨: (తె) మంచిబెల్లము; 3: వణిదము, పాకము. (తె) పాగు; ౪: (తె) తాటిబెల్లము; ౫: (తె) పెద్దాపురి; ౬: మహాశ్వేత, మధుజ. ౭: (తె) కరుగు_కరువు, పోఁతి అచ్చే; ౮: (తె) సీ నా; 2. మొరళ నేల: చూ, భూ వి. 1_౯౨; 3: (తె) పెంకు, పెంచి- పెంచిక-పెంచే, ఓడుబిల్ల. తద్వి.—బంగాళా పెంకు; 4. వ్రియ్య: చూ, శకలము. 4; 5. తెవ్రులువగ: చూ, రోగము. 1.

శర్కరాంకము. సం. వి. అ. పుం: (తె) కమ్మ నిమ్మ, తియ్యనిమ్మ. *. తద్వి. — ౧: ఐరావతము, పారేవతము, రుదాక్షము, రైవతకము. (తె): ఈడ, ఎఱ్ఱకిత్తలి; ౨: చక్రవాకముఖప్రియము, నారంగము, సుగంధము. (తె): కంచెయీడ; ౩: ఖారీభము, మహాపారేవతము, సువర్ణపారేవతము. (తె): పెద్దయీడ; ౪: (తె) చిట్టీడ; ౫: కమల, కమలాఫలము, నాదేయి. (తె): కమలాపండు, కిత్తలి; ౬: కిమ్మీరము, నాదేయి. (తె): నారదబ్బ; ౭: (తె) కోలదబ్బ; ౮: (తె) దూదిదబ్బ; ౯: (చూ, దబ్బ ౪.); ౧౦: (తె) బత్తాయి,బత్తాయినారింజే; ౧౧: అధివాసము, ఐరావణము-ఐరావతము, కంటకి, కర్మి, కిమీరము-కిర్మీరము. కిర్మీరత్వక్కు, గంధపత్రిము, గంధాఢ్యము, గోఘామము, గోరక్ష-చక్రాధివాసి, చోళకి, తిఱభావి, దంతశఠము, నాదేయి, నాగరంగము_నారంగము, నారదము, భూమిజంబుక. (తె): నారింజే; ౧౨. నిమ్మకు:_వక్త్రశోధనము. తద్వి.—వెఱ్ఱినిమ్మ. (చూ, నిమ్మ).

శర్కరాసవము. అం: చూ, ఆసవములు.

శర్కరిలము. సం. విశే. మొరళనేల: చూ, శర్కర. 2. [డుమట: చూ, వాయువు.

శర్ధనము. సం. వి. అ. న. అపానవాయువు వి

శర్ధించే సం. అ. క్రి. 1.అపానవాయువు విడుచే; వా. 2: చూ, విష్ఠించే.

శర్మ. సం. వి. న్. పుం. రూ-శర్మము. బ్రాహ్మణుల పట్టపుఁబేరు "విష్ణుశర్మ." (వర్మ=క్షత్రియుల పట్టపుఁబేరు; గుప్త=వైశ్యుల పట్టపుఁబేరు, దాస=శూద్రులపట్టపుఁబేరు.)

శర్మము. సం. వి. న్. న: చూ, సంతోషము; పుం. 2: చూ, శర్మ; విశే. 3. సంతోషము కలది: చూ, సంతోషము.

శర్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ-శార్వరి. శ్యామ,సంధ్యారాత్రి:చూ, రాత్రి 1;2.పసుపు: చూ, వర్ణము. 6;3.ఆఁడుది:చూ, స్త్రీ.

శర్వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ,పార్వతి. 1.

శర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

శలకము. సం. వి. అ. పుం.=చెలగము: చూ, సాలెపురుగు.

శలభము. సం. వి. అ. పుం: చీరకము, పతంగము. (తె): మిడత-మిడుత. తద్వి.—౧. (తె) ఆకుపురుగు, ఆకుమిడుత; ౨: త్రిశంకువు. (తె) దివ్వార్పుపులుఁగు_దివ్వెఆర్పుఁబుర్వు-దివ్వెయార్పు (దీనినే మిడతఅని కొందఱు); 3: (తె) పెదురుమిడుత.

శలము. సం. వి. అ. పుం, న.=సెల. 1. ఏదుపందిముల్లు:చూ, సితాగ్రము; పుం. 2. ఏదుపంది: చూ, సూకరము.

శలలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శలము. 1; పుం. 2: చూ, శలము. 2.

శలవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, శలము. 1; న్. పుం. 2: చూ, శలము. 2.

శలాక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1=సలాక. 1.గొడుగులోనగువాని కమ్మి: చూ, పంజాంకము;

2. వీణలోనగువాని వాయించెడు కోడుపు:- పఖము, పరివాదము- పరీవాదము, శారిక, (తె): కోడుపు, గోరు, నుడిగోరు. (చూ, పఖము); 3.=సలాక. ఏషణి, శల్యము.(తె): కడ్డి-కడ్డీ, కోపు, గసిక, పాళము- పాళా; వాగలి, సలాక. తద్వి.—౧ (తె): త్ర్వేడ; ౨: (తె) గజెము; 4: చూ, బాణము. 1; 5. ఎముక: చూ, శల్యము. 1; 6.=సలుగు. ఏదుపంది: చూ, సూకరము; 7. మంగ*. చూ, శ్వాపనము.

శలాటువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకానొక వేరు: చూ, వేరు. 1; విణ. 2. పండనిది (కాయ) - (తె): అలము, కాయ, పచ్చికాయ. తద్వి. —౧: (తె) గోగకాయ; ౨: (తె) పసరుగాయ; ౩: (తె) పసుగాయ; ౪: ఝారకము, జాలకము, బాలశలాటువు. (తె) అలము, కసుగాయ, కసురు, పింద-పిందియ-పిందె, పచ్చికాయ, పూఁబిందియ-పూఁబిందె, పూప, లేఁతకాయ; ౫: (తె) కుక్కమూతిపిందె; ౬: (చూ, ఫలము. 1); ౭: (చూ, ఫలములు.)

శలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అస్థివిగ్రహుఁడు, తుండి, నంది, నందీశ్వరుఁడు, నాడీదేహుఁడు, భృంగి, భృంగిరిటుఁడు,భృంగీశ్వరుఁడు.

శల్కము. సం. వి. అ. న. 1.=చేపక్క. తునుక: చూ, శకలము. 4; 2: చూ, నార. 1_2-3-4. (చూ, బెరడు; చూ, వల్కలము; చూ, శకలము. 1-2.); 3. చేఁపపొలుసు: చూ, శుక్తము. 2.

శల్మలి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. రూ-శాల్మలి. 1: చూ, నరకములు; 2. బూరుగు*: చూ, రూ-శాల్మలి. 1; 3. రూ--శాల్మలి. ఒకద్వీపము: చూ, లంక. 1.

శల్యకము. సం. వి. అ. పుం. ఆసువ: చూ, సూకరము.

శల్యకాష్ఠము. సం. వి. అ. న.=సెలకట్టె, బాణము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.) [డు.

శల్యపంజరము.సం వి.అ.పుం:చూ, ఎముకలగూఁ

శల్యసర్వము. అం: చూ, పర్వములు. 2.

శల్యము. సం. వి. అ. న. 1: అస్థి, గ్రా, కీకసము, కుల్యము, భవ్యము, శలాక. (తె): ఎమికె-ఎముక-ఎమ్ముక-ఎమ్ము, ఎఱక, దుమ్ము, నెమ్ము, బొమిక, బోఁకె, ముక్క—ముక్క, ముసుసు.తద్వి._౧: అలి,శంఖము.(తె): నొసటియెముక; ౨: కంపళము, కపాలము, కంకము,కర్పటము-కర్పటి-(కర్పటీ), కర్పరము- ఖర్పరము, కోలము, శుక్తి. (తె): కట్టెర, కప్పెర, చిప్ప, తలపాలు, పిఁచు, పుచ్చి-పుచ్చియ-పుచ్చె, పుఱక-పుఱ్ఱ, పుఱియ-పుఱ్ఱియ-పుఱ్ఱె, పెంకు, పెంచి-పెంచిక-పెంచు, పెగక, బుఱ్ఱ, బొంకి, బొచ్చె, బోఁకి, బోలె; 3: కపికందుకము, మస్తికాస్థి, శిరోస్థి; ౪: (తె) కొంకి, మెడకొంకి; ౫: (తె) (చూ, కొంకి. 4); ౬: (చూ, ఎముకలగూఁడు); ౭: కోరకము, సంధి: (తె): అతుకు, ఇండె, ఎముకకీలు, కీలు, టంకపుగాడి,పూస, మాటు; (వస్తువుల యొక్క రంధ్రములఅతుకునందునువర్తించును): ౮: (తె) చిప్ప, మోఁకాలిచిప్ప; ౯: జత్రువు; ౧౦: (చూ, వెన్నెముక.); ౧౧: చూ, పర్శుక; ౧౨: (చూ, మహాశంఖము); ౧౩: (చూ, ముడుసు); ౧౪: త్రికము.(తె) టికము-తికము, ముచ్చె, ముడుసు, ముడ్డిపూస; ౧౫: (తె) ముకుదూలము-ముక్కుదూలము, ముక్కుకంబము; ౧౬: చూ,పలాము.ఇత్యాది;2: చూ,శల్యకాష్ఠము; 3.=సలా

శ, చూ, శలాక. 3; 4: చూ, విసము. 1; పుం, న. 5 =సెల్లుఁడు-చిల్లు-చీల-సీల-సెల, బాణపుములికి (లేక) మేకు, వపి: చూ, శూలము; 6. చిల్లకోల: చూ, సర్వల (చూ, బాణము. 1.); పుం. 7. ఏదుపంది, ముండ్లపంది-ములుపంది: చూ, సూకరము; 8. మంగ*: చూ, శ్వసనము; 9. దోసము: చూ, వృజినము; అం. 10. చూ, తంత్రులు.

శల్యములు. అం: చూ, ధాతువులు.

శల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాజు: చూ, రాజు. 1.

శల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏదుపంది: చూ, సూకరము; 2. అందుగు*: చూ, రూ-సల్లకి.

శవము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు: చూ, సలిలము; పుం, న. 2 =సబము; కటము, కుణపము, కుణపి, కుముదము, క్షితివర్ధనము, పూయము, స్థాగము. (తె): పీనుఁగు-పీన్గు, బడుగు, సపము-సబము-సబరము. తద్వి.—౧: మృతజీవుఁడు; ౨: జీవన్మృతుఁడు; 3: జీవచ్ఛవము; ౪: ఆకారుఁడు, పరాసువు, పరేతుఁడు, ప్రమీతుఁడు, ప్రాప్తపంచత్వుఁడు, ప్రేతుఁడు, మృతుఁడు, సంస్థితుఁడు. (తె):—చేనిపోయినవాఁడు.

శవయానము. సం. వి. అ. పుం: అంకశయ్య, ఆసంది, ఖట్టి-ఖట్టిక, ఖటువు, కాష్ఠమల్లము, ఖాచి, ఖాటము, ఖాటి, వారుథము, శవవాహనము. (తె): కంచరము, కటుగు-కటువు, పాడె, బడియ-బడె. తద్వి.—మృతినొందిన సన్న్యాసులను తీసికొనిపోయెడి వాహనమునకు:—బ్రహ్మరథము. (చూ, మృతశయ్య.)

శవవాహనము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శశకపింజలన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

శశకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శశము. 1.

శశజాతి. అం: చూ, అంతరజాతిత్రయము.

శశధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శశి: చూ, హిమాంశువు.

శశము. సం. వి. అ. పుం. 1: రూ-శశకము. (తె): కుందెలు-కుందేలు, చెవులపిల్లి, చెవులపోతు; 2. బోళము: చూ, సౌరభము. 3; 3: చూ, లొద్దుగు *.

శశవిషాణన్యాయము. అం. చెవులపిల్లికి కొమ్ము లేదనురీతి.

శశవిషాణము. జా. లేనిది. "దేశాంతరమందున్న నాఁటి నాకుశలమో శశవిషాణము" (నీతిచంద్రిక—విగ్రహము) "శశవిషాణంబు దీర్ఘమై" (కవికర్ణరసాయనము)

శశశృంగము. సం. వి. అ న: (తె). కుందెనకొమ్ము, కుందేటికొమ్ము.

శశాంకుఁడు. సం. వి. అ పుం: చూ, శశధరుఁడు.

శశాదనము. సం. వి. అ. పుం. (కుందేటిని భక్షించునది) డేగ: చూ, శ్యేనము.

శశి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శశధరుఁడు.

శశికళ. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చంద్రకళ. (తె): నెలతునియ, నెలపాలు, నెలవీసము. (చూ, చంద్రకళలు, చూ, హిమాంశువు.)

కశిబిందువు. అం: చూ, మహారాజులు.

శశివదన. అం: చూ, వృత్తము. 1 (ఒకనగణము ఒకయగణము. 6వ ఛందస్సు).

శశోర్ణము. సం. వి. అ. న. కుందేటి తుప్పుకంబళి: చూ, రల్లకము (కుందేటి వెండ్రుక అనికొందఱు.)

శశ్వత్తు. సం. అవ్య: అభీక్ష్ణము-అభీక్ష్ణము, అసకృత్తు, అజ్, పునఃపునః, ముహుః. (తె):—అరముడి, అతిముత, చీటికిమాటికి, పలుమరు-పలుమఱు-పలుమారు-పలుమాఱు-పల్మరు-పల్మఱు-పల్మారు-పల్మాఱు, మాటికి, మాటిమాటికి, మాఱు, వేమరు-వేమఱు-వేమారు-వేమాఱు-సారె-సారెకు, సారెసారెకు. (ఇవి ముహుురర్థకమంచును, అసకృదర్థక, మం

దునుకూడఁ జెల్లును.) (చూ, సెండియు); 2. ఎల్లప్పుడు, సదా: చూ, సతతము. 2; 3. మఱియు: చూ, పెండియు; 4: చూ, పెంబడి. 1.

ష్కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=చేక్కులను: చూ, భక్ష్యము; 2. బయటిచెవి: చూ, శ్రోత్రము.

ష్పము. సం. వి. అ. న. 1. లేఁతకసవు*: చూ, తృణము. 1; 2. కాంభవి, నల్లగఱిక*: చూ, తృణము. 1; పుం. 3. అప్పటప్పటికి వికసించెడు బుద్ధియొక్క హాని, ప్రతిభాహాని: చూ, హాని. 2; వా. వి. అ. న. 4. స్త్రీపురుషుల గుఱుల చేట్టునంటియుండు వెండ్రుకలు: చూ, వెండ్రుక. 1.

శసనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునందలి పశువధము: రూ- శమనము, పరంపరాకము, ప్రోక్షణము.

స్తము. సం. వి. అ. న. 1. మేలు: చూ, శుభము. 1; విణ. 2. శుభకరమైనది: చూ, శుభము. 1; 3 =సిస్తు. స్తుతింపఁబడినది: చూ, స్తోత్రము; 4. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము

శస్త్రకారుఁడు. సం. విణ: చూ, కుమ్మరువు. 2.

శస్త్రమార్జకుఁడు. సం. వి. అ పుం. (రూ- శస్త్రమార్జుఁడు): ఆయుధములు కడుగువాఁడు: చూ, సానలవాఁడు.

శస్త్రమార్జుఁడు. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. అస్త్రము: చూ, బాణము. 1; 2. ఇనుము: చూ, లోహము. 1.

శస్త్రములు. అం. ఇవి 47:- సత్యవంతము, సత్యకీర్తి, ధృష్టి, రభసము, ప్రతిహారతరము, పరాఙ్ముఖము, అవాఙ్ముఖము, లక్ష్యాలక్ష్యము, దృఢనాభము, సునాభము, దశాక్షము, శతవక్త్రము, దశశీర్షము, శతోదరము, పద్మనాభము, మహానాభము, సునాభకము, దుందునాభము, జ్యోతిషము, కృశనము, నైరాశ్యము, విమలము, యోగంధరము, హరిద్రము, దైత్యము, ప్రశమనము, శుచిర్బాహువు, మహాబాహువు, నిష్కులి, విరుచి, సార్చిర్మాలి, ధృతిర్మాలి, వృత్తిమంతము, పిత్ర్యసౌమనసము, విధూతము, మకరము, కరవీరకరము, ధనధాన్యము, కామరూపము, కామరుచి, మోహనము, మారణము, జృంభకము, సర్వనాభము, సంతానము, వరణము, రుచిరము. (ఈ శస్త్రములును అస్త్రములును కామరూపములనియు కృశాశ్వుని పుత్రులనియు శ్రీమద్రామాయణము బాలకాండములో విశ్వామిత్రముని శ్రీరామునకు ఉపదేశించినట్లు చెప్పియున్నది.) (చూ, బాణము. 1; చూ, అస్త్రములు; చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు; చూ, ఉపవిద్యలు) [నములు)

శస్త్రశ్లోకము. అం: చూ, నిహీనతానములు (తా

శస్త్రాజీవుఁడు. సం. విణ. ఆయుధములచేత బ్రదుకువాఁడు: ఆయుధికుఁడు, ఆయుధీయుఁడు, కాండపృష్ఠుఁడు, కాండస్పృష్ఠుఁడు, స్పృష్టకాండుఁడు ఇద్వ —శస్త్రీ.

శస్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చురకత్తి: చూ, రిష్టి. 2(బాణము. 1.); 2 :మొదిగకత్తి: చూ, రిష్టి. 2; విణ. 3. శస్త్రమునుధరించువాఁడు: చూ, శస్త్రాజీవుఁడు.

శా

శాంకరము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

శాంఖికుఁడు. సం. వి అ పుం. 1.=సంకులవాఁడు. (సం): కాంబవికుఁడు. జంగముఁడు అని కొందఱు); 2 శంఖమునూఁదువాఁడు.

శాండిల్య. అం: చూ, గోత్రము. 13.

శాండిల్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము, అం. 2: చూ, కల్పసూత్రము.

శాండిల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శాండిల్యముని: చూ, సన్యాసి; అం. 2: చూ, శాస్త్ర

పవిత్రకులు. [దృష్టులు.

శాంత. అం: చూ, సంచారీభావమునఁ బుట్టిన

శాంతనవుఁడు. సం. వి. అ. పుం: శౌంతనదంతుఁడు, గంగాజుఁడు, గంగాపుత్రుఁడు, గంగాసుతుఁడు, గాంగేయుఁడు, గాంగుఁడు, గాంగాయని, గాందినీసుతుఁడు, దేవవ్రతుఁడు, పురావసువు, భీష్ముఁడు, స్వేచ్ఛామృత్యువు.

శాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. శాంతరసము: చూ, రసములు; 2: ఉపశమము, ఉపశాంతి, క్ష, క్షమ, క్షా, క్షాంతి, ప్రశాంతి, మర్షము, విస్రబ్ధము, శమ్శమథము, శమనము, శమము, శాంతి, శామనము, సహనము, సహము. (తె): అడకర, ఓపిక, ఓపు, ఓరిమి, ఓరుపు-ఓర్పు, డిందుపాటు, తాలిమి-తాల్మి-(తాళిమి), తాళిక, తెఱప, నిమ్మళము, నిమ్మళి, నెమ్మది, పటిమ, మెత్తన, సయిఁపు-సైఁపు, సయిఁపుడు- సైఁపుడు, సయిగణ-సైగణ; విణ. 3. శమించినది:-శమితము, శాంతము; తద్వి.—క్షమము. (తె): తాళిక; అం. 4: చూ, రసదృష్టులు; 5: చూ, వేళావళ్యుపాంగములు.పా 6.దీనిఉపమానము:_ధర్మరాజు.

శాంతములేనిచేదువు. అం: చూ, నిరర్థకములు.

శాంతారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరకముచెఱుకు*: చూ, సుకుమారము. 1.

శాంతావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు. 5. (శుభవర్గములయందున్నగ్రహములు శాంతావస్థనుబొందును.=శాంతము, వినయము, విద్య, సంపత్తి గలుగును.)

శాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కామక్రోధాదిరాహిత్యము: చూ, శాంతము. 2; అం. 2: చూ, వ-రి-హీనతానములు (చూ, తానములు, సర్వతానములు.); పా.3.దీనిఉపమానము:-భూమి; వా. బ. 4. శాంతులు:-గ్రహశాంతి, నక్షత్రశాంతి, గృధ్రశాంతి మొదలగునవి; విణ. 5. ముగిసినది: చూ, సమాప్తము.

శాంతించు. సం. అ. క్రి: సహించు. (తె): అఁటు, తాళికయగు, తాళు, తాళుకొను, సంచు-సయిఁచు-సైఁచు.

శాంతిపర్వము. అం: చూ, పర్వములు. 2.

శాంతుఁడు. సం. విణ: చూ, సహనుఁడు.

శాంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాయ. (ఇంద్రజాలాదులు): చూ, మాయము. 1; 2. రతీదేవి, మన్మథునిభార్య: చూ, సహధర్మిణి (భార్య. 1-౪౭.)

శాంభవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, పార్వతి. 1; 2. శష్పము, నల్లగఱిక*: చూ, తృణము. 1; అం. 3: చూ, ముద్రలు.

శాంభవీయము. అం: చూ, కల్పసూత్రము.

శాకకారుఁడు. సం. వి అ. పుం. కూరలువండువాఁడు: కటంపకుఁడు-కటంబకుఁడు.

శాకటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బండిగొద్దు: చూ, వృషభము. 1; విణ. 2. బండిది. (బండిచేమోయఁదగినది) బరువు: ఆచితము.(తె): బండిబరువు.

శాకటికన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.

శాకద్వీపము. అం: చూ, ద్వీపములు.[వార్తాకము.

శాకబిల్వకము. సం. వి. అ. పుం. వంగ*: చూ,

శాకము. సం. వి. అ. న. 1. కూర. (చూ, వ్యంజనము. 1.): తద్వి.—(౧:కడంబము-కదంబము. కలంబము; ౨: కట్వరము; 3: వ్యంజనము; ౪: శిగ్రువు;౫:కుకురము;౬:సితావరము; ౭: హారితకము); (తె) కూర, కూరకాడ, కూరనార; తద్వి.—౧: (తె) కలగూర; ౨: (తె)కలగలపు-కలగల్పు, కలుసుఁగూర; 3: (తె) తియ్యగూర; ౪: అనుపానము;

౫: కుకుభ, రాగిణి (చూ, మారిషము); ౬: జామాత; ౭: (తె) అలము, కూర; ౮: పృక్క; ౯: నాడి. (తె) కూరకాడ; ౧౦. ఈనెకు: శిర-సిర (చూ, పొరక. 2.); పుం. 2.=టేఁకు. పెద్దటేఁకుమ్రాను*: చూ, శాకోటము; 3. చిఱుటేఁకు*: చూ, హంజిక; 4.=టేఁకు. టేఁకుదీవి: చూ, లంక. 1; వా. 5: (తె) తాలింపు; 6: చూ, శక్తి. 1.

శాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకపిశాచస్త్రీ: చూ, సోఁకుడు. 1; 2. పెరుఁగుతోఁటకూర*. చూ, మారిషము. తద్వి.—౧. కొయ్యతోఁటకూరకు.- విఘ్నశాఖము; ౨. ఎఱ్ఱతోఁటకూరకు - గుంజరి-గుజ్జరి-గుర్జరి, గుడకరి, రాగిణి.*.

శాకునము. సం. వి. అ. పుం. 1.శకునశాస్త్రము. చూ, శాస్త్రములు; విణ 2. శకునసంబంధమైనది. [చూ, వేఁటకాఁడు.

శాకునికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జీవాంతకుఁడు:

శాకోటము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శాఖోటము, ఆపంచనఖము, కుష్ఠఘ్నము, కైశిక్యము,క్షీరనాశకము-క్షీరనాశము, ఖరచ్ఛదము, గంధమూలఘ్నము, గవాక్షి, గృహద్రుమము,ఘూకావాసము, పాలితము, వరదారువు. (తె): పెద్దటేఁకుమ్రాను, సిందురము. ("చూ, హంజిక"); తద్వి.—౧. టేఁకునకు: (చూ, సర్వతోభద్ర); ౨. పాలతేఁకునకు: (చూ, సర్వతోభద్రి); 3. చిఱుతేఁకునకు: (చూ, హంజిక); ౪:గుమ్ముడుకు: (చూ,సర్వతోభద్ర.)*.

శాక్కరము. సం.వి.అ.పుం.ఎద్దు:చూ,వృషభము.1

శాక్తము. అం: చూ, మతములు.

శాక్తవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

శాక్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: రూ-శక్త్యాయుధమును ధరించినవాఁడు: రూ-శాక్తీకుఁడు.

శాక్తీకుఁడు. సం.వి.అ.పుం: చూ,రూ-శాక్తికుఁడు.

శాక్తుఁడు. సం.వి అ.పుం. శక్తిమతప్రవర్తకుఁడు.

శాక్తేయబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, బ్రాహ్మణులు. (శైవబ్రాహ్మణులలోనొకతెగ. ఋగ్యజుస్సామశాఖా ప్రవర్తకులై ఆశ్వలాయన కాత్యాయనాపస్తంబాది సూత్రములకుఁ జెందినవారు. తంత్రోపాసకులు. "సర్వంశక్తిమయంజగత్." అను శక్తియందు సృష్టిస్థిత్యాది కర్తృత్వమును స్థాపించి అర్ధనారీశ్వరుఁడగు శివునియందలి శక్త్యంశమును విశేషము విశ్వసించి వామాచారసంప్రదాయము నవలంబించియున్నవారు): చూ, శైవబ్రాహ్మణులు.) [చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

శాక్యముని. సం. వి.ఇ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు:

శాక్యసింహుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1:కీర్తి, ప్రకాండము, ప్రలంబము,లత,విటపము,శిఖ.(తె):కొమ-కొమ్మ-కొమ్మ, మండ, రేట. తద్వి.—౧.శాఖ, స్కంధశాఖ. (తె): కవట, పెద్దకొమ్మ, పెనుఁగొమ్మ; ౨: ఉపశాఖ. (తె): కశ, గోల, చివక, చివర, చివ్వ, చేవక, చేవ్వ, జేబర-జేబర, జొంపము, బలుగు, మండ, మల్లె, మెణత, మెల్లె, రివట, రివ్వ, రెంబ-రెబ్బ-రెమ్మ, రొట్ట, లేట, సురిగ-సురిగె, సెల, సెలగ, సెలగొమ్మ, సోగ; 3: చమరి, వీరుధము; ౪: పల్లవము, మంజరి, వల్లరి, విటపము; ౫. వితతశాఖకు:- (తె) మండ; ౬. రెండుకొమ్మలమొదలునకు:-(తె) వలవకొమ్మ, వంగ, వలవ, పాయగొమ్మ, ప్రగ్గ; ౭: (తె) మట్టు; ౮. మూలమునకు:- చూ, స్కంధము. 2; 2. వేగభాగమునకు:- చూ,వేదము. ౨౨; 3. చేయి: చూ,హస్తము; వా. బ. 4: చూ, శాఖలు.

శాఖలు. అం: (చూ, నాడులు. 1; చూ, గోత్రములు 13; చూ, వాఙ్మయము: చూ, వేదము.)

శాఖాచంక్రమణన్యాయము. అం. ఒకకొమ్మమీఁదనుండియింకొకకొమ్మ యెక్కినరీతి.

శాఖాచంద్రన్యాయము. అం. ఆకాశమందున్న చంద్రుఁడు చెట్టుకొమ్మ దగ్గఱగానుండెనని చూపించినరీతి.

శాఖాదండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అన్యశాఖాపాఠకుఁడు: చూ, సంతచెప్పువాఁడు.

శాఖానగరము. సం. వి. అ. పుం. ఉపనగరము, పేఁట: చూ, పేంట. 4–5. [వానరము.

శాఖామృగము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి: చూ,

శాఖి. సం. వి. న్. పుం./1. చెట్టు (కొమ్మలుగలది): చూ, వృక్షము; 2. వేదము: చూ, వేదము. 1; 3. తురక: చూ, మ్లేచ్ఛుఁడు; విణ.4. అంతర్భాగములుగలది.

శాఖోట. సం. వి.ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ_శాఘోట*.

శాఖోపశాఖలు. జా. 1. ఒకకొమ్మకు బయలుదేరిన మఱికొన్ని చిన్నకొమ్మలు; 2. ఒకమాటవెంబడి దానితోఁగలసిన మఱియొకమాట. "శాఖోపశాఖవారి, సైఖరిఁదెలుపంగ." (శంతనూపాఖ్యానము.)

శాఘోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: (రూ-శాఖోట_శాఘోటము_శ్యాఘూటము_శ్యాఘోట-స్యాఘూటము), అధోపుష్పి, అధోముఖి, కరచ్ఛద-కరచ్ఛదము, కర్కటచ్ఛద, కాశికోజ్జ్వము, క్షురక, ఖరపత్రి, గోజిహ్వా, చరచ్ఛద. జలవర్ధనము, ఝూంబుకము, పిచులము, భూతవాసము, సిందూరపుష్పి. (తె): పక్కియ-పక్కి-ప్రిక్కి-ప్రిక్కి-ప్రిక్కి, బరివెంక.* (చూ, శాకోటము)

శాఘోటము. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; 2: చూ, రూ-శాకోటము.

శాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=జేడక. రూ_శాటిక. 1. యతిలోనగువారిబట్ట: చూ, వస్త్రము. 1-౮౭; 2. దుప్పటి: చూ, వస్త్రము. 1-౧౦౬.

శాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

శాఠ్యము. సం. వి. అ. న. శఠత్వము, కపటము: చూ, సూక్ష్మము. 2.

శాడ్వలము. సం. విణ: చూ, రూ_శాద్వలము.

శాణతనము. వా. మి. వి: చూ, సమర్థనము (జాణతనము అని కొందఱు).

శాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-శాణి, శానము.=సాన. ఒఱగల్లు: చూ, సాన. 1-2-3.

శాణి. సం. వి.ఇ. పుం.=సాన: చూ, రూ-శాణము. 1. (చూ, రత్నములు.)

శాణికుఁడు. సం. వి. అ.పుం: చూ, సానలవాఁడు.

శాణితము. సం. విణ. సానపెట్టఁబడినది: చూ, శాతము. 2

శాతకుంభము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2. ఉమ్మెత్త.*: చూ, హాలాపుష్పము. [(అంగము. 9)

శాతనీవరాటి. అం: చూ, వరాట్యుపాంగములు

శాతము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-సాతము సుఖము: చూ, సంతోషము; విణ. 2. వాఁడిచేయఁబడినది: ఉత్తేజితము, క్ష్ణుతము, క్ష్ణుతము, తేజితము, నిశితము, నిశాతము, శాణితము. (తె): వాఁడి; 3. కృశించినది: చూ, విశీర్ణము. 2. [వృక్షము.

శాతల. సం.వి ఆ. స్త్రీ.అంతిక అనుఓషధి.*: చూ,

శాతలము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శాతాతపస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

శాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఛ్యాతుఁడు_ఛాతుఁడు, అమాంసుఁడు, అర్భకుఁడు, కృశుఁడు, జైవాతృకుఁడు, దుర్బలుఁడు. (తె):

అతగుఁడు, ఎముకలవట్టు, చిక్కినవాఁడు, వల్లికనరము, పేద, బక్క, బక్కవాఁడు, బడుగు-బడువు, బెండుమానిసి, పక్కికట్టియ-పక్కికట్టె. (చూ, బీదవాఁడు)

శాతోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృశించిన కడుపుగలఆఁడుది. (కడుపు కృశించియుండుట భాగ్యవతీలక్షణము): చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

శాత్రవము. సం. వి. అ. న 1. శత్రుత్వము; 2. శత్రుసమూహము. [చూ, శత్రువు.

శాత్రవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాఁడు:

శాదఘ్నము. సం. వి. అ. పుం: అంగారవల్లి-అంగారవల్లిక, అవకీర్యకము, ఆమిపము, ఉదకీర్యము, కరంజకము-కరంజము, కాకభాండి, క్షుద్రరస, ఖలము, గుచ్ఛకరంజము, గుచ్ఛి, చిరిబిల్వము, ఛాయాప్రియము, ఛిత్తి, తమాలము, తిక్తగుంజ, ధృతమాలకము, నక్తమార్ద (ల) ము, మంజరీపుష్పము, మహాకరంజము, మాతృనందనకము- మాతృవందనకము, లాజపుష్పము, సిద్ధపర్కటి, సరఘు. (తె): కానుగు-క్రానుగు. తద్వి.— ౧: కంటఫల-కంటఫలము, మర్కటి, లతాకరంజము, వజ్రబీజకము, వీరాఖ్యము. (తె): తీఁగెకానుగు; ౨:షడ్గ్రంథము. (తె):గంట్లకానుగు; ౩: అంగారమంజరి-అంగారమంజి, అంగారవల్లరి, కరతాలిక, కాకఘ్ని, కాకస్త్రీ, కుబేరాక్షి. (తె): నిప్పువన్నెగుత్తులకానుగు. ౪: పల్లికరజము. (తె): కోఁతివన్నెకానుగు.

శాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. లేఁతపచ్చిక, శష్పము*: చూ, హరిత (తృణము. 1.); 2: కట్టరము, కర్దమము-కర్దము, కీర్తి, చికిలీలము, జంబాలము, జలకల్కము, జలేంద్రము, దమము, నిషద్వరము, పంకము, పద్ధతి, పలలము, పలితము. (తె): అడుసు, అవుఁజో-బొఁజో, అసలు, ఉబ్బలి-ఉమ్మలి, ఊబి, ఒండు, కేజో, చేదుకు-చేవుకు-చాకు, జేవుకు-జౌకు, జొతుకు, దమ్మ, పంకి, బంద, బందన, బాడి-బాడియ, బాడె, బురద, బెంపడి, రొంపి. రొచ్చు-అొచ్చు, వండడు-వండు, సుబ్బలి తద్వి.—౧: గొప్పబురదకు.-ఘనజంబాలము, చులకము; ౨: నీటితోనుండుబురదకు -నలాఢ్యము, పంకకర్పటము; ౩: (తె) పుట్టు; ౪: వానబురదకు.-(తె) కర్షమము, పంకము. (తె) రొంపి, లతాడు; ౫: తూములనుండిపాఱెడి మురికిబందకు.— (తె) రొచ్చు-అొచ్చు; ౬:ఎండినబురదకు.(తె)-వండ-వండలి-వండు.

శాద్వలము. సం. విశ. 1. లేఁతపచ్చికకలదేశము: వల్లరము. (తె): కడిమిడి: చూ, దేశములు.

శానము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్ణచ్ఛేదనసాధనవిశేషము: చూ, రూ-శాణము.

శానీనబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఉత్కళబ్రాహ్మణులు. (ఉత్కళులలో నొకతెగవారు. శుక్లయజుర్వేదులై మాధ్యందినశాఖకుఁజెందినవారును, కృష్ణయజుర్వేదులై ఆపస్తంబసూత్రము కలవారునైయున్నారు): చూ, బ్రాహ్మణులు.

శాపము. సం. వి. అ. పుం. 1: అకరణి, అనక్షరము, అభియోగము, అభిషంగము-అభిష్వంగము-అభీషంగము, అవాచ్యము, ఆక్రోశనము-ఆక్రోశము, ఆక్షేపము, ఇంద్రకోశము, క్షారణము, గాలనము, గాలి,చోద్యము, పరిగ్రహము,లంఛనము.(అన్య): బజ్.(తె):కసరు-కసురు, జోకు, తిట్టాట, తిట్టు, బండాట-బండాటము, బండు ,బడవ-బడవా, బాస, బూతు, బూతుమాట, లంబిడి-లంబ్డి-లమిడి-లమ్డి, విశంగిలు. తద్వి.—౧:అక్షారణ;

ఇ: (తె) బండబూతు; 2. ఒట్టు: చూ, శపథము.

శాపించు. సం. స. క్రి.=సాపించు_సెపియించు, తిట్టు: చూ, రూ-శపించు.

శాబకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శాబము. పిల్ల, కూన: చూ, శిశువు.

శాబకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శిశువు.

శాబము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శాబకము.

శాబరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-సాబరము. లొద్దుగ*: చూ, హేమపుష్పకము (లొద్దుగు.); 2. శివకృత తంత్రవిశేషము: చూ, తంత్రములు); విశే. 3. శబరసంబంధమైనది.

శాబాసు. వా. వి: చూ, రూ-సెబాసు.

శాబ్దము. సం. విశే. 1. శబ్దసంబంధమైనది; అం. 2: చూ, తార్కికప్రమాణములు; 3: చూ, ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు. [తెలిసినవాఁడు.

శాబ్దికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శబ్దశాస్త్రము

శాబ్దిలక్ష్యశరాభ్యాసవిలాసము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శామనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శాంతి. 2; 2. వధము: చూ, హింస. 1. [సస్యము. 1.

శామాకము. సం. వి. అ. పుం.=చామలు: చూ,

శామిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. జన్నము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము); 2. పశుబంధనము; 3 యజ్ఞపాత్రము: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6_రశ.) [మిడి*: చూ, సమిధ. 1.

శార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=చాఱ. రేఖ, జీడిమా

శారంగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వానకోయిల.

శారద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సరస్వతి; 2. గౌరి: చూ, హైమవతి (పార్వతి.)

శారదగాఁడు. మి. వి: చూ, హాస్యగాఁడు.

శారదము. సం. వి. అ పుం. 1 పచ్చపెసర*: చూ, స్తంబకరి (పెసర. ౨.); పుం. 2. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; 3. ఏడాకులరఁటి: చూ, సువర్ణకదళి (రంభ. 1. ర-); విశే. 4. శరత్కాలమందుఁబుట్టినది; 5. క్రొత్తది: చూ, హోస; 6. ప్రతిభలేనిది: చూ, నిష్పాశ. 2.

శారది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏడాకులరఁటి*: చూ, శారదము. 3; 2. నీరుపిప్పళి*: చూ, శౌండి.

శారభటము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క నాలుగవభాగము: చూ, దినభాగములు (చూ, వాసరము.)

శారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము. 6-ర.); 2 జూదపుసారె: చూ, వ్యవహారము. 4_ట; 3. గాలి: చూ, వాయువు; విశే. 4. చిత్రవర్ణము కలది: చూ, హరితము. 1. (వర్ణము. 6-ర.)

శారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1.=సారియ. గోరువంక పిట్ట: చూ, శారిక. 1; 2. యుద్ధార్థము ఏనుఁగుమీఁదఁ బఱచిన పల్లము: చూ, హస్తి; 3. వ్యవహారవిశేషము; పుం. 4.=సారె. జూదపుపారె. సొగటాలకాయ: చూ, వ్యవహారము. 4.

శారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సారియ-సారె: రూ-శారి, ఉత్క్రోశము, కలహప్రియ, కామాలప్రియ, కురరము, గోకిరటి-గోకిరాటి, గోకిరాటిక, గోరంకువు, గోరాండిక, గోరాటక-గోరాటి, గారిక-గారిక, చిత్రనేత్ర, చిత్రపాద, చిత్రలోచన, చిత్రాక్షి, వచ. (తె): గొగంకి_గొరక-గొరవంక-గొరవక-గొరువంక-గోర_గోరంక-గోరంకి_గోరఁకి-గోరవంక-గోరింక-గోరువంక-గోర్వంక, బట్టికాఁడు, సారియ-సారె. తద్వి.— గ: కాదంబరి. (తె): అఁడుగోరింక (చూ, పక్షి); ఇ: కుణపి, విట్చారిక. (తె): పీతిగో

రువంత; 2. నఖక్షతము: చూ, స్ఫుటత; 3. వీణ లోనగువాని వాయించెడుకోడుపు, నఖము, కోడుపు: చూ, శలాక.

శారిఫలము. సం. వి. అ. పుం, న. జూదమాడెడుపీఁట: అష్టాపదము. (తె) చదరంగపుపలక, నెత్తఁపుపలక_నెత్తపలక, పలక, పాళి, పాళియ-పాళీ-పాళె. (చూ, వ్యవహారము. 4-౯).

శారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అనంత, ఉత్పల, ఉత్పలశారిబ, కన్యాగోపి, కరాళత్రిపుట, కాలానుసారి, కాష్ఠ, కాష్ఠకోష్ఠ, కృష్ణవల్లి—కృష్ణవల్లిక, గోపవధువు, గోపి, చందన, ప్రతానిక-ప్రతానిక, ఫణిజిహ్వక, బస్తాంత్రి, వధువు, శారద, శ్యామ-శ్యామము. (తె): గూడపాల, దూడపాల, మామెన. తద్వి.—౧: సుగంధ-సుగంధి, గోపవల్లి, మూలభద్ర. (తె): సుగందిపాల; ౨: ఉత్పలశారిబ, కాస్త శారిబ, గంధమూల, గోపి, సుగంధిమూల. (తె): తెల్లసుగందిపాల, మావలి; 3: కృష్ణ, కృష్ణమూలి. (తె): నల్లసుగందిపాల; ౪:(తె) అడవిమామెన*.

శారీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంఠస్వరము: చూ, స్వరము. 2; విణ. 2. శరీరసంబంధమైనది: శారీరికము, కాయికము.

శారీరి. అం: చూ, ప-ర-హీనతానములు (తానములు) (చూ, సర్వతానములు)

శారీరికము. సం. విణ. శరీరసంబంధమైనది: చూ, శారీరము. 2

శార్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలనురుగు: నురగ—నురుగు, ఖడ్గికము: చూ, స్తన్యము; విణ. 2. మొరముగలది (నేల): చూ, హారిప్రియ. 2 (భూమి. 1-౯౨.)

శార్ఙ్గదేవప్రోక్త సంగీతరత్నాకరము. అం: చూ, భరతశాస్త్రగ్రంథములు.

శార్ఙ్గదేవుఁడు. అం: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

శార్ఙ్గము. సం. వి. అ. న.=సింగిణి. 1. విష్ణువుయొక్క విల్లు: చూ, హేతి. 4; విష్ణుపంచాయుధములు (బాణము 1-౭౮.); 2. విల్లు: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-3౭.); విణ. 3. శృంగసంబంధమైనది.

శార్ఙ్గి. సం. వి. న్. పుం. శార్ఙ్గమనుధనుస్సుకలవాఁడు, వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

శార్దూలము. సం. వి. అ. పుం. పులి: కర్బరము, కర్వగము, గుహాశయము, ఘోరదర్శనము, చండకము, తరస్వి, ద్వీపి, పంచనఖము, పుండరీకము, పృధాకువు, భయానకము, వ్యాఘ్రము, వ్యాడము-వ్యాళము, శ్వాపదము. (తె): కొల్పులి, చాఱలమెకము, తెఱవుగాఁచకి, దువ్వి-దువ్వ, పసితిండి, పులి, పెద్దపులి, బల్చాఱలమెకము, బెబ్బులి, మువ్వగలపన్నెమెకము, మువ్వన్నెమెకము, మెకములతిండి, వాలము-వాలాము, వేగి. తద్వి.—౧. ఆఁడుపులికి:-కర్బరి; ౨. పులిపిల్లకు:-అర్భము; 3: అల్పశార్దూలము, చిత్రికము, చిత్రకాయము, చులుకము, ద్వీపి, పృధాకువు. (తె): చిఱుత, చిఱుతగండు, చిఱుతపులి—చిఱుపులి, దువ్వి-దువ్వ; ౪: ఆకుచిఱుత; 2. ఏటిగ్రింత: చూ, వ్యాఘ్రాటము; అం. 3. శార్దూలవిక్రీడితము: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, స, జ, స, త, త, గ. 13 యతి. 21 ఛందస్సు.")

శార్దూలవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజైనవిశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు.

శార్దూలవిక్రీడితము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (చూ, శార్దూలము. 3.)

శార్దూలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకఅసురుఁడు: చూ, సురారి (రాక్షసుఁడు. 1.);

2. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

శార్వరము. సం. వి. అ. న. 1. కటికచీఁకటి: చూ, శ్యామిక. 1; విణ. 2. చేంపునది: చూ, హింసి. [న్. పుం. 2: చూ, సంవత్సరములు

శార్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, రాత్రి;

శాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సాల. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. చావడి: చూ, సదనము. 1; తద్వి.—౧. ఇంటిలోనిభాగము: చూ, సదనము. 1; ౨. పశువులసాల: చూ, సదనము. 1; 3. పెనుఁగొమ్మ: చూ, శాఖ. 1–౧; 4. ఒకచెట్టు: (తె) పేరుటురము, పేరెడ*: చూ, వృక్షము.

శాలంకాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నందికేశ్వరుఁడు, తాండవతాలికుఁడు.

శాలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ–సాలపర్ణి*. [చూ, రూ–సాలభంజిక.

శాలభంజిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. కొయ్యబొమ్మ:

శాలము. సం. వి. అ. పుం. వేగముగాఁబోయెడుచేఁప: చూ, మత్స్యము. 1.

శాలవము. సం. వి. అ. పుం. లొద్దుగ*: చూ, హేమపుష్పకము. (లొద్దుగు.)

శాలామృగము. సం.వి.అ.పుం 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. నక్క: చూ, సృగాలము.

శాలావృకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ–సాలావృకము.

శాలి. సం. అప.న్, 1. ఒకప్రత్యయము. "బుద్ధిశాలి, ధీశాలి" మొ; వి. ఇ. పుం. 2. వరి. శాలియనుసస్యము: చూ, సస్యము. 1; 3. గంధమార్జాలము: చూ, సూచకము. 5 (మార్జాలము.); విణ, 4: చూ, హృద్యము

శాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=సాలె–సాలీఁడు: చూ, సాలెవాఁడు; 2: చూ, సుంకరి.

శాలిని. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ, త, త, గగములు. 7 యతి. 11 ఛందస్సు")

శాలివాహనరాజు. సం. వి. న్. పుం. కుమారపాలుఁడు: చూ, రాజు. ౮౦.

శాలివాహనశకము. అం: చూ, శకములు. [ము.

శాలిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము: చూ, హయ

శాలిహోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసిద్ధుఁడు: చూ, సిద్ధుఁడు. [చూ, వ్రిజె.

శాలీనుఁడు. సం. విణ. దిట్టతనములేనివాఁడు:

శాలువు. వా. వి: చూ, రూ–సాలువు.

శాలూకము. సం. వి. అ. న. 1. తామరమొదలగువానిదుంప: చూ, సహస్రపత్రము; 2: జాజీఫలము, జాతిఫలము, జాతికోశము. (తె) జాజికాయ.

శాలూరము. సం. వి. అ. పుం. రూ–సాలూరము, కప్ప: చూ, హరి. 11.

శాలేయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సదాప*; 2. అడవిసదాప*: చూ, సదాప; విణ. 3. (రాజనములు పండునది) పొలము: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1.)

శాల్మలి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. రూ–శల్మలి. 1: కంటకాసి, కంటకి, కంటద్రుమము, కదళి, కర్కశి, కుకూటి–కుక్కుటి, చిరజీవి, చిరాయువు, తూలఫల, దీర్ఘాయువు, దురారోహ, పిచులము, పిచ్ఛిల, పుష్పరమ్యత్వక్కు, పూరణి, మాతులద్రుమము, మోచ, రక్తపుష్పిక, వయస్థ, శారద. (తె): బూరుగ–బూరుగు–బూరువు *. తద్వి.—౧: కాశాల్మలి, కుశాల్మలి, హంసమోచ. (తె): పిన్నబూరుగు; ౨: (తె) కుక్కబూరుగు; 3: కూటశాల్మలి, రోచనము. (తె): కొండబూరుగు, వారిజేము. *; 2: చూ, ద్వీపములు. (ఇందులనదులకు: చూ, నది (౨) ౨); 3: చూ, హరివాహనుఁడు; 4: చూ, నరకములు.

శాల్మలిశలాటువు. సం. విణ. (ఉ): కర్కటము. (తె): బూరుగుకాయ.

శాల్మలీవేష్టము. సం. వి. అ. పుం: అజమోద, నిర్యాసము, పిచ్ఛ, మోచారసము. (తె): బూరుగుబంక. [(శాశితుఁడు అనియు)

శాశిత. సం. వి. ఋ. పుం: చూ, శాస్త. 3

శాశ్వతము. సం. విణ: అక్షయము, అక్షీణము, అపరిశిహతము, ధ్రువము, నిత్యము. సదాతనము, సనాతనము స్థాణువు, స్థిరము (తె) నిజము, నిలుపు, నిలుపరము – నిలువాగము – నిలవరము – నిల్వరము, నెప్పు, పొలుపు, మొక్కలము – మొగ్గలము, సతము. తద్వి.—౧: పరిశిష్టితము; ౨: అనశ్వరము, అవశ్యము, ఆద్యంతరహితము, నిత్యము, శాశ్వతము; ౩: క, క్షుతము, జమ్, ఛ, దుగత్యయము, నిజము, నియతము, నిరత్యయము, శుచి; ౪. నిలుకడైనది:- చూ, స్థిరము. 4.

శాశ్వతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అక్షరుఁడు, సదాతనుఁడు, సనాతనుఁడు, స్థిరుఁడు. (తె): చెడనివాఁడు. (చూ, స్థిరుఁడు ")

శాష్కులుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ- శౌష్కులుఁడు.

శాష్కులికము. సం. వి. అ. న చేక్కులముల సమూహము: చూ, సమూహము (భక్ష్యము).

శాష్కులికుఁడు. సం. విణ: ఆమిషాశి, మాంసాశనుఁడు, మాంసాహారి. (తె): కాచుమేపరి, పొలసుదిండి. తద్వి.— శాష్కులుఁడు – శాష్కులుఁడు.

శాసకుఁడు. సం. విణ. శాసించువాఁడు: శాస్త.

శాసనము. సం. వి. అ. న. 1. రాజు తానుదానము చేసిన భూమికై వ్రాసియిచ్చిన కవులు, భూదానధర్మశాసనపుపట్టా (అనికొందఱు), రాజశాసనము, శిలాశాసనము (అనిమఱికొందఱు); 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 3. శిక్షించుటు: చూ, శిక్ష. 2; 4. ఒట్టు, చేట్టము, లా; చూ, శాస్త్రములు; వా. 5: ఫర్మానా- ఫర్వానా; వా. 6 కట్లు, వియులు, వీలు. "మరణశాసనము"; 7. ఏర్పాటు: చూ, సత్యము. 1.

శాసించు. సం. స క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు, విధించు: చూ, సెలవిచ్చు; 2: చూ, శిక్షించు; 3. తిట్టు: చూ, శపించు.

శాస్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1: చూ, బుద్ధుఁడు. 1; విణ. 2. శాసించువాఁడు: శాసకుఁడు; 3: శిష్యుఁడు, అన్వయసాయవంతుఁడు, దేశకుఁడు, శాసిత, శాసితుఁడు, సంసక్తుఁడు.

శాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. శాసనము: చూ, శిక్ష. 2; 2: చూ, శాస్త్రము 1. [సన్యాసి.

శాస్త్రకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఋషి: చూ,

శాస్త్రప్రవర్తకులు. అం: శివుఁడు, పార్వతి, బ్రహ్మ, విష్ణువు, నందీశ్వరుఁడు, దత్తాత్రేయుఁడు, కోహలుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, నారదుఁడు, హనుమంతుఁడు, వినాయకుఁడు, కుమారుఁడు, బృహస్పతి, అర్జునుఁడు, రావణుఁడు, బాణాసురుఁడు, ఉషాకన్య, ఉత్తర, వశిష్ఠుఁడు, భారద్వాజుఁడు, చ్యవనుఁడు, శాండిల్యుఁడు, శుక్రుఁడు, గౌతముఁడు, శార్ఙ్గదేవుఁడు, సోమేశ్వరుఁడు, అభినవగుప్తుఁడు మొదలగువారు.

శాస్త్రము. సం. వి. అ. న=చేట్టము. (దీనిచేత శిక్షింపఁబడును.) 1. నియమన గ్రంథము: కల్పము, కార్ముకము, కోశము, తీర్థము, దర్శనము, దృష్టాంతము, పురుషము, ప్రస్థానము, మతము, శమ్, శాసనము, శాస్తి, శ్రుతము, సంహిత. తద్వి.— ౧: (చూ, శాసనము. 3.); ౨: (చూ, శాస్త్రములు.); 3: (చూ, శాసనము. 4); 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; విణ. 3. శాస్త్రమువలనఁగలిగినది; అం. 4: చూ, వాసనలు.

శాస్త్రములు. అం. 1: (షట్శాస్త్రములు:- శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. (తర్కము, వ్యాకరణము, ధర్మము, మీమాంస, వైద్యము, జ్యోతిషము

అని మఱియొకక్రమము); 2: చూ, విద్యలు. 3: చూ, ఉపవిద్యలు; 4: చూ, వాఙ్మయము; 5: చూ, వేదము; (౧. శిక్ష=దండనము; ౨. వ్యాకరణము=తంత్రము, లక్షణము, వ్యాకరణము. (తె): లక్కణము-లచ్చనము.) (తద్విశేషములు.-౧ కకుప్పు; ౨ పరిమాణము; 3 సాముద్రికము; ౪ హోర; ౫ వాస్తు; ౬ మల్ల; ౭ సూత; ౮: వైద్య; ౯ శకున; ౧౦ స్వర (శారీర); ౧౧ శకునశాస్త్రాదులు ఉపవిద్యలు అను శబ్దమునందుఁ జూడవలయును.); (చూ, శాస్త్రము. 1.)

శాస్త్రలక్షణములు. అం: స్వరము, వర్ణము, పదము, ధాతుకృత్తులు, తద్ధితములు, కృత్ప్రత్యయములు, తద్ధితము, కారకము, సమాసము. (10)

శాస్త్రవిదుఁడు. సం. విణ. (ప్). శాస్త్రము తెలిసినవాఁడు: అంతర్వాణి, ప్రామాణికుఁడు. శాస్త్రి.— తద్వి.—జైనశాస్త్రజ్ఞునకు వారికుఁడు. (చూ, సముష్ఠుఁడు.) [ఉపదేశకులు.

శాస్త్రాభ్యాసము చేయించినవారు. అం: చూ,

శాస్త్రి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శాస్త్రవిదుఁడు.

శాస్త్రీయము. సం. విణ. శాస్త్రసంబంధమైనది.

శాస్యము. సం. విణ. శాసింపఁదగినది.

శి

శింఘాణము. సం. వి. అ. న. రూ-సింహాణము. 1. ఇనుపచిట్టెము: చూ, లోహము. 1-౧౫. తద్వి.—మండూరము; 2. రూ-సింఘాణము-సింహాణము. (తె):-చీమిడి, చీఁదు; 3. కాచపాత్రము, ఆవిలి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-౫.)

శింజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వింటినారిమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2; 2. అందెలమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

శింజానము. సం. విణ. శింజయనుధ్వనిగలది.

శింజితము. సం. వి. అ. న. భూషణములమ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

శింజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వింటినారి: చూ, స్థావరము. 1; 2. కాలియందె: చూ, భూషణము. 2.

శింబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెసలులోనగువానిపైపొట్టు: రూ-శింబి-సింబ-సింబి, శమి, డాకిని, దుందువు. (తె) కాయ, పొట్టు, బుసి, బూగర. తద్వి.—౧: పెసరపొట్టు; ౨: కందిపొట్టు; 3: సెనగపొట్టు. మొ. (చూ, బకడు. 1.) (చూ, పెసర.) [సమ్మెట.

శింబళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సంబెళ: చూ,

శింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=చెమ్మ. (తె) చెమ్మ, తంబ. తమ్మ*. తద్వి.—వల్మీకశింబి. (తె): పుట్టచెమ్మ, పుట్టతమ్మ.*; 2: చూ, రూ-శింబ. [పెసర*.

శింబికము. సం. వి. అ. పుం. నల్లపెసలు: చూ,

శింశప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శింశుప*.

శింశుప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-శింశప, అగరువు-(అగురువు), కాయుకము, కాలానుసార్యము, కృష్ణశార-కృష్ణశారము- కృష్ణసారకము, కృష్ణసారము, గురునాభము, జొంగకము, తీక్ష్ణసారము, నటము, పిచ్ఛిల, ప్రసారణి, బింబచ్ఛద, భస్మగర్భ, మండలచ్ఛదము, మహాశ్యామము. (తె):-ఇరుగుడు-ఇరువుడు, నల్లదిరిసెనము (అనికొందఱు) *. తద్వి.—౧: కృష్ణశింశుప, నీపము, వీరవృక్షము. (తె): నల్లయిరుగుడు; ౨: కుశింశప-కుశింశుప, కపిల, భస్మగర్భ. (తె): కంపిఱుగుడు-కంపుటిరుగుడు; 3: కపిలశింశుప, కపిలాక్షి, కుశింశప-కుశింశుప, సారిణి. (తె) పచ్చయిరుగుడు; ౪: శ్వేతపత్రము.

(తె) తెల్లయిరుగుడు.* (ఇరుగుడు-రూ-ఇలుగుడు)

శింశుమారము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శిశుమారము. 1. మొసలి: చూ, మత్స్యము. 1-౩; 2. నీరుకోఁతి: చూ, వానరము; 3. నీరుద్రిమ్మరి: చూ, మత్స్యము. 1-౧౦.

శిక్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అవ్యవసాయవంతుఁడు, శా స్త.

శిక్యము. సం. వి. అ. న.=చిక్కము. 1. కావడియుట్టి: (తె): ఉట్టి, చిక్కము; 2. కావడిమట్టు: కాచము. (తె): ఉట్టి, కావడిమట్టు. తద్వి.—క్యాంకటము; 2.=చిక్కము. ఒకరకము కావడియుట్టి: (తె) ఉట్టి, చిక్కము; 3. ఏనుఁగుచేను మొనలఁబుట్టెడి మదము: చూ, గజమదములు. [కాచితము

శిక్యితము. సం. విశే. ఉట్టియందుంచేఁబడినది:

శిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ, షండగములు, చూ, అంగము. 9: చూ, వేదాంగములు: చూ, ఉపవిద్యలు, చూ, వాఙ్మయము). 1. దోషనివృత్తికిశిక్ష:— పాచనము, ప్రాయశ్చిత్తము. (తె): పాచితము-ప్రాచితము; 2. శిక్షించుట: అపచితి, క్రియ, దండనము, దండనము, దమథము, నిష్కృతి, పాచనము, ప్రాయశ్చిత్తము. (తె) దిద్దుగడ, దిద్దుడు, దిద్దుపాటు, దిద్దుబడి, పాచితము-ప్రాచితము. తద్వి.—౧: ఉపగ్రహము, కరమరి, బంది. (చూ, బంది); ౨: (తె) వగకము; 3. విద్యాభ్యాసము; అం. 4: చూ, మహావిద్యలు; బ. 5: చూ, శిక్షలు.

శిక్షలు. అం. "అంగోపాంగోపవేదములు పదునాలుగును వేదమునకుపకరించెడిరీతి.— శిక్షవేదముయొక్క అకారము మొదలుకొని హకారముదనుక నున్న 50 అక్షరములయొక్క వలికెడిరీతిని స్వర, కాల, స్థాన, ప్రయత్న అను ప్రధానముల నైదుప్రకారములచేత నేర్పాటుగా నేర్పడినగ్రంథము. అవి 9ప్రధానశిక్షలు, 9 ఉపశిక్షలు మహర్షులచేత జేయఁబడియుండె. శంభు-పాణినీయ-వ్యాస-భారద్వాజ-సర్వసమ్మతశిక్షఅని. ఈలాగునే నేపీనికి భాష్యములుకలవు. (చూ, వేదాంగములు) (పాణినీయశిక్షయను పేరఁబ్రసిద్ధమైన శిక్షాగ్రంథమే వేదాంతశిక్ష. ఇది సర్వవేదసంబంధమైనది) పాణిని-వ్యాస-భరద్వాజ-వ్యాళి-వ్యాళి-వాల్మీకి-కౌహల-కాలనిర్ణయ-బోధాయన-సర్వసమ్మతి-సిద్ధాంత-ఆరణ్య-హారితనామకములైన 13 శిక్షలు నెల్ల వేదములకు సంబంధించినవి; శమానశిక్ష ఋక్శాఖాసంబంధము; నారద-గౌతమ-లోమశశిక్షలు 3 ను సామశాఖాసంబంధములు; ఆపిశలి-శంభు-స్వర-ఆత్రేయశిక్షలు 4 ను కృష్ణయజుశ్శాఖకుసంబంధములు; యాజ్ఞవల్క్య-వశిష్ఠ-కాత్యాయన-పరాశర-మాండవ్య-అమోఘనందినీ-లఘ్వమోఘనందినీ-అమరేశమాధ్యందినీ-లఘుమాధ్యందినీ-కేశవ-కేశవకారికా-మల్లశర్మ-స్వరభక్తి-స్వరాష్టక-షోడశశ్లోకీ-అవసాననిర్ణయ-క్రమసంధాన-గళదృక్-మనస్స్వార-ప్రాతిశాఖ్య-ప్రదీప-వేదసూత్రపరిభాషా-వేదపరిభాషాకారికా-యజుర్విధాన-క్రమకారికాశిక్ష 25ను మఱిరెండును శుక్లయజుశ్శాఖాసంబంధములు. శిక్షలమొత్తము48. లక్ష్మీ-కపిల-కాలాది శిక్షలుకలవట." (చూ, ఉపవిద్యలు.)

శిక్షాకాలములు. అం: ఉపదేశకాలము, నిద్రాస్ఖలితము, దుష్టచేష్ట, బడబాలోకనాత్సుక్యము, వితతహేషితము, సంత్రాసము, దురుద్ధానము, విమార్గగమనము, భయము, శిక్షాత్యాగము, చిత్తచాంచల్యకాలము (12).

శిక్షాత్యాగము. అం: చూ, శిక్షాకాలములు.

శిక్షించే. సం. స. క్రి: శాసించే. (తె) దండించే, దిద్దు, మందలించే.

శిక్షితాక్షరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అక్షరముఖుఁడు, కాలాక్షరికుఁడు, కావ్యకర్త.

శిక్షితుఁడు. సం. విణ. 1. శిక్షింపఁబడినవాఁడు: ఆమ్నాతుఁడు, శాసితుఁడు, దండితుఁడు, ప్రణతుఁడు. తద్వి.— ౧. దండించేవానికి:- దండుఁడు; ౨. దండింపఁదగినవానికి:— దండుఁడు; 2. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు.

శిఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 =సిగ. జోట్టుముడి: చూ, సిగ. 3; తద్వి.— జోట్టునకు.— శిఖ (చూ, సిగ. 3); 2. నెమలిసిగ: చూ, సిక. 1; 3. జ్వాల: చూ, హుతాశనుఁడు (వహ్ని. 1-౨౬); 4. కొన: చూ, సుస; 5. ఊస: చూ, శిఫ. 1; 6. కొమ్మ: చూ, శాఖ. 1; 7. తటిగొట్టు*: చూ, హాలిని; 8. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 9. కాకపక్షము, పిల్ల జోట్టు: చూ, సిగ. 3; 10. సిగబంతి: చూ, భూషణము. 2.

శిఖండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్లజోట్టు: చూ, సిగ. 3; 2: చూ, రూ-శిఖండము.

శిఖండము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శిఖండకము, శిఖండి, కలాపము, పింఛము, పిచ్ఛము, బర్హము. (తె):— పించియము-పించెము-పీఁచేము, పెంచేము, పురి.

శిఖండి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల*: చూ, హారిణి. 5; న్. పుం. 2. ధృష్టద్యుమ్నునియన్న; 3. నెమలి: చూ, శిఖి. 2; 4. నెమలిపురి: చూ, శిఖండము; 5. కోడి: చూ, పెలుకాలుది (పుంజో.); 6. అమ్ము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.)

శిఖండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లగురిజె*: చూ, శ్వేతపాకి.

శిఖధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజైనవిశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు.

శిఖరము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=సిగరము. కొండకొన: ఐ, ఐక్యము, కంకణము, కూటము, కూలము, జిష్ణువు, శృంగము, శేఖరము. (తె): కొండకొన, కొండకొమ్ము, కొండసిక, కొపురు, కొప్పరము-కొపరము, కొమ్ము, పేటు, మోరు, సిగరము. తద్వి.— ౧: కపిశృంగము; ౨: ప్రాగ్భారము. (చూ, సుద); 2.=చివర. చెట్టుకొన: చూ, సుద; 3.=చివర. మంచేపుకోడుకొన: చూ, సుద; 4.=చివర. కొన: చూ, సుద; 5. కచ్చే (అని కొందఱు) (చూ, వళి. ౧-౨-3-౪); 6. పండిన దానిమ్మవిత్తువంటి కెంపుతునుక; 7. శిలావిశేషము: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము (రత్నములు); 8. అభినయ హస్తవిశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1; అం. 9: చూ, అసంయుత హస్తములు. [పార్వతి. 1.

శిఖరవాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ,

శిఖరాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

శిఖరి. సం. వి. న్. పుం. 1. కొండ: చూ, పర్వతము; 2. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 3. ఉత్తరేను*: చూ, శైఖరికము; 4: చూ, మొక్కము. *. [వికిరణము. 2.

శిఖరికము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేము*: చూ,

శిఖరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సిగరి. చేల్లపులును: చూ, సిగర; 2: చూ, వృత్తము. 1. ("య, మ, న, స, భ, వగణములు. 13 యతి. 17 ఛందస్సు."); 3. ఉత్తమస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 4: రోమరాజి, రోమావళి, కాలిక. (తె): ఆరు-ఆఱు, నూఁగారు-నూఁగాఱు; 5. మల్లె*: చూ, వాసంతి. 2;

శిఖలు. అం: బ్రహ్మశిఖ. ఇంద్రశిఖ, యమశిఖ, వరుణశిఖ, కుబేరశిఖ (5) [చూ, పెమ్మె.

శిఖాతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దీపస్తంభము:

శిఖాఫలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సీకాయ.
శిఖావంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1
శిఖావళము. సం.వి.అ.పుం. నెమలి: చూ, శిఖి. 2.
శిఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 2. నెమలి: అపస్వర్యము, అర్జునము, అహిద్విషము, అహిభుక్కు, క, కంబు, కలధ్వని, కలాపి, కాంతపక్షి, కాలకంఠము, కేకాలాపుఁడు, కుండలి, కుమారవాహిని, కృకవాకువు, కేకాలము, కేకావలము, కేకి, గంధవహము, గరవ్రతము-గలవ్రతము, చంద్రికి, చిత్రపక్షము, చిత్రపింగలము, చిత్రపింఛకము, చిత్రమేఖలము, నీలకంఠము, బర్హి, బర్హిణము, భుజంగభుక్కు, మధుకము, మయూరము, మేఘనాదానులాసి, లాసకము, విష్కిరము, వీరంధరము, శతపత్రము, శిఖావళము. (తె. ప):— కన్నులుగలపక్కి, కప్పుఁగుత్తుకపుల్గు, చిలువతిండి, జోట్టుఁబులుఁగు, నట్టుపులుఁగు-నట్టువపులుఁగు-నట్టువపిట్ట, నమిలి-నమ్మి-నెమ్మి-నెమలి-నెమిలి-నెమ్మిలి-నెవిలి, పాఁపమేపరి, పాఁపమేపుడు, పురిడిపిట్ట, పురిపులుఁగు, పురివిదర్చు పిట్ట, పురివిప్పియాడెడుపులుఁగు. తద్వి.—౧. ఆఁడునెమిలికి.-కేకి; ౨. తిలమయూరమునకు:-గురుంటకము, తిలమయూరము; 3. నెమిళ్ల గుంపునకు.—మాయూరము. 3. కోడి: చూ, సెలుకాలుది (పుంజో); 4. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 5. కేతువు: చూ, రాహువు. 2; 6. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 7. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; విశే. 8. సిగగలవాఁడు.
శిఖికర్పూరన్యాయము అం: ఒకానొకన్యాయము.
శిఖిగ్రీవము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము: చూ, రసాంజనము.
శిఖిధ్వజము. సం. వి. అ. న: చూ, పొగ.
శిఖిధ్వజుఁడు.సం.విశే.కేతువు: చూ, రాహువు.2.
శిఖిముఖి. సం. వి. న్. పుం. చెరుమకిఱాయి: చూ, స్థాలోచ్చయము. 1 (రత్నములు. ౧౨-(౧).) [స్కందుఁడు.
శిఖివాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్కందుఁడు.
శిగ్రుజము. సం. వి. అ. న. మునగవిత్తు.
శిగ్రుపుష్పాదిరసాయనము. అం: చూ, గసాయనములు.
శిగ్రువు.సం.వి.ఉ.పుం.1 మునగ*: అక్షీబము-అక్షీబము-అక్షీబము, అసారము, అవదంశక్షమము, కటుకందము, కాక్షీవకము, కాక్షీవము, కామిసీశము, కృష్ణగంధ, కృష్ణశిగ్రువు, క్షమాదంశము, గంధకము, ఘటచ్ఛదము, ఘనపల్లవము, ఘనపుష్పము, చక్షుష్యము, తీక్ష్ణగంధము, బహుళపల్లవము, మోచకము-మోచము, యువతి, శోభాంజనము. (తె): మునగ-ములుగ*. తద్వి.—౧ మునగకాయకు.—జాలకము; ౨. మునగవిత్తునకు.—గరాత్మకము, శ్వేతమరిచము; 3: ఉదది, శమి, గృంజనము, మురంగి, మూలకదళ, వనశిగ్రువు, సునాభము, హారితము. (తె): అడవిమునగ, కారుమునగ- కార్మునగ*; ౪: కృష్ణబీజము, కేసరి, గర్భపాతకము, గుగ్గులువు, గుడశిగ్రువు, మధుశిగ్రువు, రక్తశిగ్రువు, రక్తశోభాంజనము. (తె): ఎఱ్ఱమునగ, తీమునగ-తీయమునగ-తియ్యమునగ.*; 2. కూర: చూ, శాకము. 1.
శితద్రువు.సం.వి.ఉ.(స్త్రీ): చూ, రూ-శతద్రువు.
శితము. సం. విశే. 1. వాఁడియైనది: కటువు, తీక్ష్ణము, ప్రచండము, శాదము. (తె) చేఱుకు, వాలారు, వాలిక. తద్వి.—వాఁడిచేయఁబడినది అనుటకు (చూ, శాతము. 2.); 2. బక్కయైనది: చూ, విశీర్ణము. 2.

శితశూకము. సం. వి. అ. పుం. యవధాన్యము: చూ, ధాన్యము. 3౫. [చూ, న్ఫూర్జకము.
శితసారకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మికి*:
శితాగ్రము. సం. వి. అ. న. చెట్టుముల్లు: చూ, రూ-సితాగ్రము.
శితి. సం. విశే. (ఇ). 1. తెల్లనిది: చూ, హారితము. 1. (వర్ణము. 6-౫-(౧).); 2. నల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6-౬-(౧).
శితికంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలకంఠుఁడు: చూ, శివుఁడు.
శితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2.
శిథిలము. సం. విశే. 1. సంధులువదలినది: శైథిల్యము, శ్లథము. (తె) అలుగుళ్లు-అలువుళ్లు; అం, 2: చూ, ముఖరజ్జువులు. [పిపీలిక.
శిధిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=చెద-చెదలు: చూ,
శిద్ధాంశ.అం (సిద్ధాం):శ చూ, షోడశవర్గు.("లగ్నమును ౩౦సమభాగములు చేయుటకే సిద్ధాంశ యని పేరు. శిద్ధాంశకనుఁగొనవలసిన గ్రహమే రాశియందెన్నవభాగమునందున్నదో తెలిసికొనవలెను. అట్లుగ్రహము ఓజరాశియందున్నయెడల సింహాదిగను. యుగ్మరాశియందున్నయెడల కర్కాటకాదిగను బయిఁజెప్పినరీతిని యాగ్రహమేరాశియందెన్నవ భాగమునందున్నదనిఁగనుఁగొనఁబడునో యన్నవరాశి శిద్ధాంశయనఁబడును. ఆరాశ్యధిపతియే శిద్ధాంశాధిపతి")
శిపిఃష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, శివుఁడు; 3: చూ, బట్టతలవాఁడు; 4: చూ, కుష్ఠి.
శిప్రి. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.గంగ: చూ,హ్రాదిని (నది.)
శిఫ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: రూ-శిఫము, అవరోహము, జట, బుధ్నము, మూలము. (తె) ఊడ, పడుగొమ్మ (చూ, వేరు.); 2. పడుగొమ్మ; 3. తామరదుంప: చూ, పహాసపత్రము; 4: చూ, మాంసి. 1; 5. ఏఱు: చూ, హ్రాదిని (నది.)
శిఫము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శిఫ. 1.
శిబి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హింసించెడిపశువు; 2. శిబిచక్రవర్తి: చూ, రాజో. 3౨.
శిబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లకి: చూ, సవారి.
శిబిరబ్రాహ్మణులు. అం. సారస్వతులలోని మూఁడవతెగవారు: చూ, అమగోత్ర బ్రాహ్మణులు (బ్రాహ్మణులు)
శిబిరము. సం. వి. అ. న. 1. దండువిడిసినచోటు: చూ, స్కంధావారము. 1; 2. డేరా: చూ, సదనము. 1.
శిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నరము: చూ, రూ-సిర. 1; 2. ఈనె: చూ, శాకము. 1-౧౦. (శారక.)
శిరఃకంపనము. అం: చూ, గాయకదోషములు.
శిరఃక్రియలు. అం: ధుతము, విధుతము, ఆధూతము, అంచితము, కంపితము, ఆకంపితము, పరావృత్తము, అవధూతము, అధోముఖము, నికుంచితము, ఉత్క్షిప్తము, లోలితము, పరివాహితము, సమము, ఆలోలితము, ఉద్వాహితము, సౌందర్యము (17) (చూ, శిరోభేదములు)
శిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-శిరసు-శిరస్సు-శీర్షము.=సిరసు: ఉత్తమాంగము, క, కంబు, కరంకము, కరణత్రాణము, ఖ, తిరువు, మస్తకము-మస్తము, ముండము, మూర్ధము, వరాంగము, శిరసు-శిరస్సు—శీర్షము. (తె): అవుదల-ఔదల, తల, తలకాయ, తలాటము, నెత్తి, నెత్తికాయ, పోలు, బుఱ్ఱ, బుఱ్ఱకాయ, సిరము-సిరసు. తద్వి.—౧. తలవెనుకటిభాగమునకు.—అవటువు, కృకాటిక, ఘాట-ఘాటము—ఘాటి—

ఘాటిక, సీమ. (తె) పెడతల; ౨: (తె) బోడిగుండు, బోడితల; 3. (పెండ్రుకలు గొఱుగఁబడిన) తల: (తె) గుండు; ౪. బ్రహ్మరంధ్రమునకు: చూ, సోడు; ౫. లోమెడకు:-వరుటము. (తె) లోమెడ. ౬: శిరోధి (చూ, మెడ. 1.); ౭: (చూ, మెదడు): 2. పిప్పలివేరు: చూ, శొండి, స్. న. 3. రూ-శిరసు-శిరస్సు. తల: చూ, శిరము. 1; 4. శిఖరము: చూ, సుద; 5. సేనాగ్రము: చూ, సేన. 1; 6. బుద్ధి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 7: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; 8. చెట్టు కొన: చూ, సుక; అం. 9: చూ, తాడితాంగములు; 10: చూ, లక్షణాంగములు. (తల:-"బుడుపులుగలిగినరములుగనఁబడుచే మిక్కిలియెండినట్లున్న దరిద్రుఁడై కష్టమనుభవించును. విశాలమైనరాజగు. మచ్చైయున్న రాజ్యలాభమగు"); 11: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. ("శిరమునడుమ నుడియున్న విధవయగు. విరివియైన నల్పాయువగు."); 12: చూ, నాట్యోపయోగములైన యంగములు. (చూ, శిరఃక్రియలు-శిరోభేదములు). 13: చూ, శరీరాంగములు.

శిరశ్చాలి. అం: చూ, గతివిశేషములు.

శిరసావహించు. సం. స. క్రి. 1. తలయందు ధరించు: చూ, స్వీకరించు. 3; వా. 2. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు; 3. తీసికొను.

శిరస్కము. సం. వి. అ. న. 1. కిరీటము: చూ, సీసకము 1; 2. కవచము: చూ, వారవారణము.

శిరస్త్రము. సం. వి. అ. న. —పై.—

శిరస్త్రాణము. సం. వి. అ. న. —పై.—

శిరస్యము. సం. వి. అ. పుం. స్నానాదిసంస్కారముచేత గరగరికయైన తలవెండ్రుక: చూ, వెండ్రుక. ౨౧.

శిరస్సూత్రము. సం. వి. అ. న. ఉస్మృక్తకము, పాదములదాఁకనుండెడిఅంగి: చూ, వస్త్రము.

శిరాలుఁడు. సం. విశే. లావునరములుగలవాఁడు.

శిరీషపత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిరియ*: చూ, శుకనాసము. 1.

శిరీషము. సం. వి. అ. పుం.=గిరిసెనము*: శుకవాచకము, కపీతనము, కర్ణపూరము, తర్ణకము, భండి-భాండి-భండిగము-భండీరము, భండీలము, వాటిక, శుకము, శ్యామవర్ణ. (తె):—గిరిసెము, దిరిసన- దిరిసనము- దిరిసెనము- దిరిసెము. (తెల్ల దిరిసెనము- నల్లదిరిసెనము అని ద్వివిధము.)

శిరోగృహము. సం. వి. అ. న. చంద్రశాల, సజ్జ: చూ, సదనము. 1.

శిరోగ్రిభము. సం. వి. అ. న. ముచ్చిలిగుంట మీఁది బుడిపి: రూ-శిరోగ్రీవము, కాలకలము, కృకము. (తె) బుడిపి-బుడ్పి.

శిరోగ్రీవము. సం. వి. అ. న. —పై.—

శిరోజము. సం వి. అ. పుం: చూ, శిరోరుహము.

శిరోధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెడ: చూ, శిరము. 1—౬ (మెడ. 1.)

శిరోనక్షత్రము. వా. సం. వి. అ. న. ఆకాశమధ్యమందున్న రిక్క. (ఆకాశమునం దుత్తరమునఁ గ్రిందుగ ధ్రువనక్షత్రముండును. ఇది యెప్పుడును గదలనిది. ధ్రువనక్షత్రమున కెదురుగనిలబడి ధ్రువసూత్రముగుండ నాకాశమధ్యభాగమును జూడఁగ తనభ్రూమధ్యమునకు సరిగ నేనక్షత్రముగనిపించునో యది యుశిరోనక్షత్రము.): చూ, సత్తు.1.(రిక్క.)

శిరోనామము. సం. వి. న్. న.=చిరునామ-చిఱునామ, మతలబు. (సం): విలాసము.

శిరోభారము. సం. వి. అ. పుం: కంబాధ—కబాధ, కఘాతము. (తె): ఏరు, తరెర, తలనొప్పి, తలయేరు- తలేరు(ఋ.)

శిరోభేదములు. అం. 1: సమము, ఉద్వాహిత ము, అధోముఖము, ఆలోళితము, ధుతము, కంపితము, పరావృత్తము, ఉత్క్షిప్తము, పరి వాహితము (9) (చూ, శిరః క్రియలు, శిరము. 10.)

శిరోరత్నము. సం. వి. అ. పుం. తలమానికము: చూ, స్థూలోచ్చయము. 1. (రత్నములు. ౧౦-(౮).)

శిరోరుహము. సం. వి. అ. పుం. 1. శిరోజము: చూ, వెండ్రుక; అం. 2: చూ, లక్షణాంగ ములు. (పురుషుని తలవెండ్రుకలు.- "దీర్ఘ ములైన దీర్ఘాయువును నైశ్వర్యమును గలు గును. విరళములై నునుపులై పింగళవర్ణ ములై తుమ్మెదలవలె నీలములై ఇప్ప ఆకు లవలెనున్న సుఖవంతుఁడగును."); 3: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు.(స్త్రీజోస్యు:-"వంకలై నుదుట వ్రాలియున్న భోగియును సుఖియు నునగు.వంకరలైనఁబూజ్యురాలగు,విస్తారము లైనఁబ్రశస్తము. కురుచలైనఁ బతిని సంప న్నునిగాఁజేయును.సన్ననై నలుపుగలిగియు న్న(బతి)ప్రియయగు.ఇంద్రనీలసమములై దీర్ఘ ములైనునుపుగలిగిన సుఖవంతురాలును ధన ధాన్యసమృద్ధురాలునునగు, ఊర్ధ్వములైనను రక్తవర్ణములైనను నత్యంత దరిద్రురాలగు. కపిలవర్ణములైకురుచలై నుదుట నంటియున్న నప్రశస్తురాలగు. లంబములైన దరిద్రవతియు దుఃఖవతియునగు ")

శిరోస్థి. సం.విశ.కపికందుకము: చూ,శల్యము.1.

శిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాయి: చూ, రత్నములు. ౧౦; 2. కడప క్రింది త్రొక్కు డుఁగమ్ము: (తె) మండిగము; 3.=సెల. కొండకాలువ: చూ, సెలయేఱు. (చూ,నది.)

శిలము. సం. వి. అ. న. కోఁతకోసిన మళ్లయం దు జాఱిపడిన వెన్నులేరుకొని బ్రతుకుట: రూ-సిలము.

శిలాకుట్టకుఁడు.సం.విశ: చూ, ఱాతిపనివాఁడు.

శిలాక్షరము. జా. స్థిరమైనఅక్షరము: చూ, శిలాశాసనము.

శిలాజతువు. సం. వి. ఉ. న. 1.=సిలాజిత్తు: చూ, సిలాజిత్తు; అం. 2: చూ, భస్మములు.

శిలాపాకి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. గురిగింజ*: చూ, శ్వేతపాకి. (గురిజేపూస అని కొందఱు.)

శిలాపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. పొత్రము: చూ, రత్నములు. ౧౭-(౧౦)

శిలాఫల. సం. వి అ.స్త్రీ: చూ, శ్రీతాళము*.

శిలాలినూత్రములు. అం: చూ, భరతశాస్త్ర గ్రంథములు.

శిలాశాసనము. జా: శిలల మీఁదఁ జెక్కఁ బడిన యక్షరాదులెట్లు శిథిలము గాకయుండునో అట్లు ఎన్నటికిని మార్పుఁ జెందక శాశ్వతముగ నుండునది. స్థిరమైనది. "అన్న మాట యన్న మనమ్మున శిలాశాసనమ్ము గఁ దలంచుచుందెదరు." (ధర్మజ రాజసూ యము); "అనతి యిచ్చెనా యది శిలాశాస నము." (విజయవిలాసము); "పలుకుశిలాక్ష రంబు." (రామాభ్యుదయము.)

శిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అఁడుఎట్టి. గండూ పది: చూ, సోరంగి (మత్స్యము. 1-౮౧.)

శిలీంధము. సం. వి. అ. న. 1. అరఁటిపువ్వు: చూ, సుమము; పుం. 2. పుట్టగొడుగు.రూ- శిలీంధ్రము: చూ, సర్పాక్షి. 2.

శిలీంధ్రకము. సం. వి. అ. పుం: అరోగ్యఘ్ని, ఖలిని,ఛత్రి,తాళమాలిక, ముసలి, వారాహి. (తె): నేలతాడి-నేలతాడు*. [ధ్రము. 2.

శిలీంధ్రము. సం. వి. అ. పుం:చూ, రూ-శిలీం

శిలీముఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్ము: చూ,

-హేతి. 4 (బాణము. 1.); 2. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము.

శిలేషుమానవాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

శిలోచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. కొండ: చూ, పర్వతము. [లోహము. 1.

శిలోద్భవము. సం. వి. అ. న. ఇనుము: చూ,

శిలౌకసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

శిల్పకము. అం: చూ, నాటికలు (1-3-4 అంకములు. రంగము శ్మశానము, నాయకుఁడు ద్విజుడు, ప్రతినాయకుఁడు చండాలుఁడు, ఇంద్రజాలము, ఆశ్చర్యము రసము.)

శిల్పకారి. సం. విణ. (ఇ): చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

శిల్పకారుఁడు. సం. విణ. —పై.—

శిల్పకుఁడు. అం. 1. యమకాదులంజెప్పువాఁడు: కృతికర్త, శిల్పి; 2: చూ, జాతులు.

శిల్పము. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరువు వ్రాయుటలోనగు శిల్పులపని: కల-కళ, కారుజము, (తె) కొలు, పంచాణము, పని; 2. నృత్యగీతవాద్యాది చతుష్షష్టి బాహ్యక్రియలు; 3. ఆలింగనాది చతుష్షష్ట్యభ్యంతర క్రియలు.

శిల్పి. సం. వి. న్. పుం. 1. వడ్లంగిలోనగువాఁడు (చూ, శిల్పులు); 2: చూ, శిల్పకుఁడు; విణ. 3. శిల్పికారుఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

శిల్పిని. అం. 1: చూ, దూతీ చతుష్టయము; 2: అభిసారిక.

శిల్పిశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పట్టణ: చూ, సదనము. 1. [ఉపవిద్యలు.)

శిల్పిశాస్త్రము. అం. చూ, కళలు. (చూ,

శిల్పులు. అం: వడ్లంగి, సాలె, మంగలి, చాకలి, ముచ్చి (5). తద్వి:-౧ చిత్రకరుఁడు-చిత్రకారుఁడు, రంగాజీవుఁడు, వర్ణాటుఁడు, వర్ణి. (తె) ముచ్చి; ౨: (చూ, మాదిగ.)

శివ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, పార్వతి. 1; 2. నక్క: చూ, సృగాలము; 3. ఉసిరిక*: చూ, శ్రీఫలి. 1; 4: అజ్ఝుట, అమల, ఉత్తమ, గూఢపత్రి, ఝుట, తమాలము, తామలకి, తాలి, తాలీశవ, తాలీసపత్రము, భూధాత్రి, భూమ్యామలకి, వితున్నకము. (తె) నేలయుసిరిక*; 5. కరక*: చూ, హరీతకి; 6: చూ, శమి. 1*; 7. చిఱుగోద్ది*: చూ, విష్ణుకర్ణి; 8. బౌద్ధదేవి: చూ, స్వాహా. 2. (భార్య 1-౪౧.)

శివంకరుఁడు. సం. విణ: చూ, శుభంకరుఁడు.

శివకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పసులఁగట్టుగూటము: చూ, స్తంభము. 1; 2. మేకు: చూ, శూలము.

శివకీర్తనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

శివక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు (అంగము. 9.)

శివతాతి. సం. విణ. (ఇ): చూ, శివంకరుఁడు.

శివదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి. 1.

శివదూతీయము. అం: చూ, తంత్రములు.

శివధర్మము. అం: చూ, ఉపపురాణములు.

శివపరిచారికలు. అం: చూ, పరిచారిక.

శివపూజాసమయము. అం: చూ, గ్రహసమయములు (శతుర్జయము.)

శివభద్రము. అం: చూ, కావ్యనాటకములు.

శివమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. బకపుష్పము*: చూ, శ్రీవల్లి; 2. క్షుపకము. (తె) మోదెన-మోదుగము*. [చూ, వికీరణము.

శివమల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లజిల్లేడు*:

శివమాడు. ని. అ. క్రి. (దేవతావేశముచేతఁగాని గ్రహపీడచేతఁగాని) తలవిసరు.

శివము. సం. వి. అ. న. 1. మంగళము: చూ, శుభము. 1; 2. సుఖము: చూ, సంతోషము; 3. నీరు: చూ, సలిలము; పుం. 4: చూ, వేద

ము; 5: చూ, మోక్షము. 1; 6: చూ, యోగములు; 7. తియ్యమామిడి*: చూ, సహకారము (మామి.శి. ౫.); 8. నాఁగుదోస*: చూ, హరివాలుకము; 9. గుగ్గిలము*: చూ, మహిషాక్షి; 10. మేకు: చూ, శూలము. +; 11. =సివము. దేవతావిశేషము: చూ, సివము; విణ. 12. శుభకరము: చూ, శుభము. 1.

శివరాత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. మాఘబహుళత్రయోదశి: (తె) బూది. (చూ, హరివాసరము.)

శివలింగము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

శివవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, లింగిదొండ*.

శివశక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకమహాయోగురాలు; 2. సోమాలమ్మయను గ్రామదేవత: చూ, (మహాలక్ష్మి.)

శివాంశ. అం. (పదునొకండు వర్గంబులు స్వవర్గంబులు వచ్చుట.)

శివాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. వెండికొండ: చూ, పర్వతము.

శివాననములు: అం. (శివునిపంచముఖములు): ఈశాన, తత్పుర, వామదేవ, సద్యోజాత, అఘోరములు. (5)

శివాప్రియము. సం. వి. అ. న. మేఁకపోతు: చూ, మేషము. 1.

శివార్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పూజారి.

శివాలము. సం. వి. అ. న: చూ, శైవలము*.

శివాలయము. సం. వి. అ. పుం. శివునియిల్లు: చూ, సదనము. 1; అం. 2: చూ, సంతానములు.

శివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడును నిర్వికారుఁడును గనుక శమించియుండువాఁడు. ఇతనియందు సజ్జనమనస్సులుండును. సాధువుల మనస్సులయందు శయనించి యుండువాఁడు. శివమనఁగా శుభము దానితోఁగూడినవాఁడు. శుభములనిచ్చువాఁడు.): అ, అంధకరిపువు, అంబశాంబరుఁడు, అంబరీషుఁడు, అంబుధీషుధి, అక్షరుఁడు, అగ్నిదృక్కు, అచ్యుతుఁడు, అజితుఁడు, అజుఁడు, అద్భుతశ్వనుఁడు, అద్రిహాసుఁడు, అథర్వణుఁడు, అధ్యాధుఁడు, అనఘుఁడు, అనాదిజటిలుఁడు, అనంగ్గుఁడు, అపగల్భ్యుఁడు, అపరాజితుఁడు, అబ్జవాహనుఁడు, అబ్దుఁడు, అభతుఁడు, అభవుఁడు, అభీకుఁడు, అరరుఁడు, అరుఁడు, అరుణాభుఁడు, అర్ధనారీశుఁడు, అర్ధనారీశ్వరుఁడు, అర్హుఁడు, అవ్యక్తుఁడు, అవ్యయుఁడు, అష్టమూర్తి, అసమనేత్రుఁడు, అస్థిహారుఁడు, అహిభూషణుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు, ఆ, ఆత్మభువు, ఇ, ఈశానుఁడు, ఈశుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, ఉ, ఉగ్రాక్షుఁడు, ఉగ్రుఁడు, ఉమాపతి, ఉమాప్రియుఁడు, ఉమేశుఁడు, ఊ, ఊర్ధ్వరేతసుఁడు, (ఊర్ధ్వరేతుఁడు), ఊర్ధ్వలింగుఁడు, ఋ, ఌ, ఏకపాత్తు, ఐ, ఓంకారేశ్వరుఁడు, కంకటకుఁడు, కంఠేకాలుఁడు, కటప్రువుఁడు, కఠమర్దుఁడు, కపర్ది, కపాలభృత్తు, కపాలిక, కపిశాంజనుఁడు, కలానిధి, కల్మాషకంఠుఁడు, కామధ(ధు)క్కు, కామధ్వంసి, కామాంతకుఁడు, కామారి, కాలంజరుఁడు, కాలకంఠుఁడు, కాలకాలుఁడు, కాలకూటాశనుఁడు, కాలాంతకుఁడు, కాళీపతి, కాలీశుఁడు, కాలుఁడు, కాశీనాథుఁడు, కీలుఁడు, కురంగపాణి, కుహనుఁడు, కూటకృత్తు, కృకరుఁడు, కృత్తివాసుఁడు, కృశానురేతసుఁడు, కృష్ణరుఁడు, కేదారుఁడు, కేశభువు, కైలాసనికేతనుఁడు, కైలాసమందిరుఁడు, కోకనదుఁడు, కోకిలుఁడు, కౌశికీపతి, క్రతుధ్వంసి, క్రీడాకిరాతుఁడు, క్రీడాయుధము, క్రోడుఁడు, క్షోణీరథుఁడు, ఖండపరశువు-ఖండపర్శువు, ఖండేందుశుభికుఁడు, ఖకుంతలుఁడు, ఖట్వాంగభృత్తు, ఖట్వాంగపాణి, ఖట్వాంగి, ఖరువు, గంగాధరుఁడు, గజాసురారి, గణాధిపతి, గణాధ

ఖుఁడు, గణేశుఁడు, గయుఁడు, గరళకంఠుఁడు, గిరిధన్వుఁడు, గిరిశుఁడు-గిరీశుఁడు, గుడాకేశుఁడు, గుహాకేతుఁడు, గుహ్యగురువు, గోపతి, గోపాలకుఁడు, ఘ, ఘనవాహనుఁడు, ఘోరుఁడు, జ, చ, చండిలుఁడు, చంద్రమౌళి, చంద్రశేఖరుఁడు, చంద్రసూర్యాగ్నిలోచనుఁడు, చంద్రాపీడుఁడు, ఛన్నవీరుఁడు, జ, జగద్యోని, జటాచీరుఁడు, జటాటంకుఁడు, జటాటీరుఁడు, జయంతుఁడు, జిష్ణువు, జీమూతుఁడు, జోటింగుఁడు, టంకటీకుఁడు, త, డ, తమోఘ్నుఁడు, త్రిధాముఁడు, త్రియంబకుఁడు, త్రినేత్రుఁడు, త్రిపురదహనుఁడు, త్రిపురాంతకుఁడు, త్రిలోచనుఁడు, త్ర్యంగటుఁడు, త్ర్యంబకుఁడు, త్ర్యక్షుఁడు, ద, దిగంబరుఁడు, దృగాయుధుఁడు, దేవమణి, ధన్వంతరి, ధరణీశ్వరుఁడు, ధర్మవాహనుఁడు, ధూర్జటి, ధ్రువుఁడు, నందివర్ధనుఁడు, నాగకంకణుఁడు, నారాయణుఁడు, నిరాకారుఁడు, నిశ్రేయసుఁడు, నీలకంఠుఁడు, నీలలోహితుఁడు, పంచముఖుఁడు, పంచాననుఁడు, పంచాస్యుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు, పశుపతి, పశ్యత్ఫాలుఁడు, పాంశుచందనుఁడు, పింగళుఁడు, పింగాక్షుఁడు, పినాకి, పునర్వసువు, పురహరుఁడు, పురారి, పురుషోత్తముఁడు, ప్రమథాధిపతి, ప్రహాసుఁడు, ఫాలుఁడు, బభ్రువు, బహురూపుఁడు, బుధ్నుఁడు, బ్రధ్నుఁడు, భగవానుఁడు, భగాలి, భద్రుఁడు, భర్గుఁడు, భవుఁడు, భస్మాంగుఁడు, భీముఁడు, భీష్ముఁడు, భూతేశుఁడు, భృగువు, భైరవుఁడు, భౌతికుఁడు, మ, మహాకాలుఁడు, మహాదేవుఁడు, మహానలుఁడు, మహేశ్వరుఁడు, మారదుఁడు, మిహిరాణుఁడు, మృడుఁడు, మృత్యుంజయుఁడు, రుద్రుఁడు, రైవతుఁడు, వటమూలగుఁడు, వటుకుఁడు, వరవృద్ధుఁడు, వామదేవుఁడు, వాముఁడు, విభుఁడు, విరించి-విరించుఁడు, విరూపాక్షుఁడు, విశ్వనాథుఁడు, విషధరుఁడు, విషమాక్షుఁడు, వీధిసారథి, వృషధ్వజుఁడు, వృషాంకుఁడు, వృషాంచరుఁడు, వృషాకపి, వ్యోమకేశుఁడు, శమ్, శంకరుఁడు, శంభువు, శబరుఁడు, శమిరోహుఁడు, శర్వుఁడు, శితికంఠుఁడు, శిపివిష్టుఁడు, శూలపాణి, శూలి, శైలిధన్వుఁడు, శ్రీకంఠుఁడు, సంధ్యానాటి, సదాగతి, సదాశినుఁడు, సదాశివుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు, సర్వతోముఖుఁడు, సర్వేశ్వరుఁడు, సాంబుఁడు, సావిత్రుఁడు, సుప్రసాదుఁడు, సోముఁడు, స్థాణువు, స్మరహరుఁడు, స్వభువు, స్వయంభువు, హంసుఁడు, హరుఁడు, హీరకుఁడు. (అన్య):— అధి. (తె. వ):— అంగముల వేల్పు, అగ్గికంటి, అయిదుమోముల వేల్పు-ఐదుమోముల వేల్పు, అఱువదిమోముల వేల్పు, ఆఁబోతురవుతు, ఈసరుఁడు, ఎత్తులకెకిమీఁడు, ఏనుఁగురాకాసిగొంగ, కడదెసంగా చెడిరా, కడలిబత్తలికదునేదారి, కప్పుపైదువపెనిమిటి, కఱకంటుఁడు-కఱకంఠుఁడు, కాటిఱేఁడు-కాఱేఁడు, కుత్తుగఁగందువాఁడు, కొండయల్లుఁడు, కొండమల్లయ్య, కొండపీటిజెంగయ, కోడెరవుతు, గట్టువిలుకాఁడు-గట్టువిల్కాఁడు-గట్టువిలుతుఁడు-గట్టువిల్తుఁడు, గట్టువిల్దారి, గిత్తతత్తడిఱేఁడు, గిబ్బరౌతు, గుజ్జుకొమరులకుఁదండ్రి, గుజ్జువేల్పుతండ్రి, గుబ్బలివిలుకాఁడు, చిచ్చుఱకంటి, చిలువతాలుపు, చిలువదారి, జక్కులఱేని చెలికాఁడు, జడదారి, జడముడిజంగము, జన్నఁపుఁగొంగ, జన్నంపువేఁటకాఁడు, జముదంట, జాబిలితాలుపు-జాబిలితా

ల్పు, జింకతాలుపరి-జింకతాలుపు, తడవుఁగనిన పట్టెఁగన్నయ్య, తిగప్రోలుదాయ, తిగప్రోలువేఁటకాఁడు, తుదిదిక్కుటెంకి, తెలివేల్పు, తెల్లనిదొర, తోడుకుసామి, తోల్జంగమయ్య, తోలుదాలుపు-తోలుదాల్పు, దిసమొలవేల్పు-దిస్సమొలవేల్పు, నల్లనైదువగేస్తు, నింగిసిగ, నెలతాలుపు-నెలతాల్పు, పాఁపతొడవులవేలుపు, పుడమితేరెక్కువాఁడు, పునుకచేట్టులగణి, పునుకతాలుపు. పునుకదారి, పునుకకంచేయువాఁడు, పాడకోకఁగట్టుప్రోడ, పొడలగింటెముదాల్పు, బుడుతనెలతాల్పు, బూచేలఱేఁడు, బూఁతనాథుఁడు, బేసికంటి, బేసికంటివేల్పు, మడికాసులఱేఁడు, మరునిసూఁడు, మిక్కిలికంటివేల్పు, మిత్తిగొంగ, మిత్తిమిత్తి, మిత్తివేఁటకాఁడు, మిత్తిసూఁడు, మినుసిగగలాఁడు, మినుసిగవేల్పు, మిన్నువాఁకతాలుపు, మిన్నేటితాలుపు, ముక్కంటి, ముక్కోటికలకంట, ముమ్మొనవాలుదాలుపు, ముమ్మొనవాల్దంట, మేలిమిమెట్టువిల్కాటి, లిబ్బిదొరచెలి, వలిమలల్లుఁడు, వలరాజుసూఁడు, వాఁకతాలుపు, వినుజొట్టుదేవర, వినువాఁకమోపరి, వినుసిగదేవర, విన్నిగతుపాసి, విసపుమేతరి, వెండికొండదునీఁడు, వెలయాలిపోకురౌతు, వేఁడికంటి, వేయంచులపాగగలదిట్ట, వేల్పుటేటిమగఁడు, వేల్పుదణిగన్నతఁడు, సత్తిరా, సామేనుగరితదాలుపు, సెకకంటి, సెగకంటిజోదు. తద్వ. ౧. నాగపట్టణములోని శివుఁడు:- కాయావరోహణేశ్వరుఁడు; ౨. పాతాళమందలి సర్పవనమునందుండు శివుఁడు:-అజమీళుఁడు; 3. పానపట్టముమీఁది శివమూర్తి:-లింగము. ర:(సూ, రుద్రులు, చూ, ఆదిత్యులు.); అం. 2: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

శివునియష్టమూర్తులు. అం: (అష్టమూర్తులు.) పృథివ్యప్తేజో వాయ్వాకాశములు, సూర్యచంద్రులు, సోమయాజి. (8)

శశిర. అం: చూ, భాషాంగములు.

శిశిరము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: చూ, మాసద్వయము, చూ, ఋతువులు (మాఘఫాల్గుణమాసములు); పుం. 2. చల్లన: చూ, శైత్యము; విశే. 3. చల్లనిది. (పద్మముల కాంతిఁ జెఱచునది.): చూ, హిమము. 3.

శిశుకము. సం. వి. అ. పుం. 1.=నిసుగు-నిసువు: చూ, శిశువు; 2. ఉలుచేమీను: చూ, మత్స్యము. 1.

శిశుఘాతిని సం.వి.ఈ.(స్త్రీ): చూ, పడుచేలతిండి.

శిశుత్వము సం. వి. అ. న: చూ, శైశవము.

శిశుపాలవధ. అం. (మాఘుఁడురచించెను): చూ, కావ్యనాటకములు. [సారము. 1-2-8.

శిశుమారము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-శింశు

శిశువు. సం. వి. ఉ. పుం.=సిసువు, నిసుఁగు-నిసువు (మిక్కిలి నిద్రపోవునది): అనేడమూకుఁడు, అపత్యము, అపోగండఁడు-అపోగండఁడు, అర్భకుఁడు, అవలగ్నుఁడు, ఉత్తానశయుఁడు, కనిష్ఠుఁడు, కనీయుఁడు, కుష్మాండుఁడు, క్షీరకంఠుఁడు, ఖేలకము, గర్భము, డింభము, డింభుఁడు, తోకము, పాకుఁడు, పృథుకము, పృథుకుఁడు, పోతుఁడు, ప్రసవము, యవీయసుఁడు, శాబకుఁడు, శిశుకము, సంతతి, సంతానము, స్తనంధయ-స్తనంధయుఁడు. (తె): అడ్డపట్టుపాప, అడ్డపాప, ఎఱగందు, కందు-కందువు, కసుఁగందు, కున్న, కుఱ్ఱ-కుఱ్ఱఁడు, కూన, చెంటిపాప-చెంటిపాపఁడు, చెంటిపిల్ల, చంటివాఁడు, చిటికాఁడు, చోలి-చోలు, చేతిబిడ్డ, దుడ్డె, నిసుఁగు-నిసువు, నెత్తురుకందు-నెత్రుకందు, పట్టి, పరచెంటివాఁడు, పసిపాప, పసి

బిడ్డ, పాప, పాలపాపఁడు, పిల్ల, పూప, బిడ-బిడ్డ-బిడ్డె, బుడుత-బుడుతఁడు, బురక-బురకఁడు, బుజ్జఁడు, సన్నఁడు, సన్నపాపఁడు, సిసువు. తద్విశేషములు.—౧. కడుపులోని పిల్లకు.—గర్భము. (తె): చేవిలివాఁడు-చేవిలివాఁడు; ౨: (తె) ఎత్తుబిడ్డ; ౩. పశుపక్ష్యాదుల పిల్లకు.— కణకము. (తె): కందు, కూన, కొదమ, గున్న, నిసుఁగు-నిసువు, పిల్ల, బోద, బోదలా, బోదు-బోదులా (చూ, పక్షి); ౪. పిన్నవయసువానికి.—కొమరుఁడు—కొమారుఁడు, కొమిర: కోడెకాఁడు (కోడీఁడు); ౫. బాలునకు.—(పదునాఱేండ్లకు లోఁబడినవాఁడు): అవటువు, అర్భకుఁడు, ఈతి, కిశోరుఁడు, కుతపుఁడు, కుమారుఁడు, క్షీరకంఠుఁడు, డింభుఁడు, దారకుఁడు, పోగండుఁడు, బాలకుఁడు, బాలిశుఁడు, బాఁడుఁడు, మాణవకుఁడు, ముగ్ధుఁడు, వటుకుఁడు, వత్సుఁడు, వాలుఁడు, శాబకము, శాబకుఁడు, శాబము, శిశుకము. (తె): అబ్బాయి, అబ్బి, కందు, కున్నఁడు, కుఱ్ఱ-కుఱ్ఱఁడు, కొండిక-కొండొక, కొండికవాఁడు, చిన్న, చిన్నవాఁడు, చిఱుత-చౌఱ-చోర-చోఱ, చోఱవాఁడు, ఠింగణా, డుడుకఁడు, దుడ్డె, నవ్వ, పడుచఁడు, పడుచే, పయిద-పైద, పసివాఁడు, పాప, పాపఁడు, పిన్న, పిన్నవాఁడు, పిల్లకాయ, పిల్లగాఁడు, పిడుచేఁడు, పోఱఁడు, పోటిగాఁడు, బిడ్డ-బిడ్డఁడు, బుడుత- బుడుతఁడు, బొట్టియ-బొట్టియఁడు, బొట్టె-బొట్టెఁడు, బోడిక, లేఁత; ౬. ఎనిమిదేండ్లలోపు బాలునకు.—కుమారుఁడు, శేశవుఁడు; ౭: గర్భాష్టముఁడు; ౮. విశాఖపట్టణప్రాంతపు బాలునకు:—(తె) గుంట-గుంటఁడు, బొట్టియ-బొట్టె- బొట్టియఁడు- బొట్టెఁడు; ౯. బాలురగుంపునకు.—మాణవ్యము. (ఆఁడుదానికి:—చూ, యౌవనభేదములు; చూ, స్త్రీ.)

శిశ్నము. సం. వి. అ. పుం. (భగముతోఁగూడునది): ఉత్తమాంగము, ఉపస్థ, కందర్పముసలము, కామలత, కామాంకుశము, కోశము, గిరిసారము, చపము, జఘన్యము, ధ్వజము, మేఢ్రము, మేహనము, లాంగలము, లాంగూలము, లింగము, వరాంగము, శేఫము, సాధనము. (తె): కాము, కోల, చుల్లి, పిల్లలగలిగించేకాము, బడ్డు, బుల్ల, బెల్లము, మగగుఱి, లొట్ట, లొట్టకాయ. తద్వి.—మగవానికాముచివరకు:—మణి.

శిశ్విదానుఁడు. సం. వి.౨. 1: చూ, సదాచారుఁడు; 2. దురాచారుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

శిష్టకరణబ్రాహ్మణులు. అం. సారస్వతులలోని రెండవతెగవారు: చూ, ఆచార్యఅను బ్రాహ్మణులు.

శిష్టకారోణోబ్రాహ్మణులు. అం. ఉత్కళులలోనొక తెగవారు. సామవేదులు, సామవేదశిష్టులనియుఁ జెప్పఁబడుదురు. వీరిది కాత్యాయనసూత్రము. గౌడబ్రాహ్మణులుసాధారణముగాలేని ప్రదేశములందు కొందఱు ద్రావిడపురోహితులుండా వైదికకర్మలను నడిపించుకొని యజుర్వేదమును ఆపస్తంబమును అనుసరించుచున్నారు. వీరుపట్నాయక్ యను పౌరుషనామము ముఖ్యముగగలవారు. (పట్నాయక్ అనఁగా విద్యాగురువు) మఱియు మహాంతోపాత్రో, పాండితో, మొంత్రి అను పౌరుషనామములుగలవు. వీరి వృత్తి మంత్రిత్వము ఉపాధ్యాయత్వము, గంజాము విశాఖపట్టణము జిల్లాప్రాంతములలో గ్రామకరిణీకపు పనులలోనున్నారు. కొందఱు మీసములుంచెదరు: చూ, ఉత్కళబ్రాహ్మణులు (చూ, బ్రాహ్మణులు)

శిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

శిష్టుఁడు. సం. విశే. 1. సదాచారసంపన్నుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 2: చూ, విధేయుఁడు; 3. ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

శిష్టకరణము. అం: చూ, శిష్టకరణ బ్రాహ్మణులు.

శిష్టుకృష్ణమూర్తికవి.పా. ఇతఁడు క్రీ. శ. 1790 సంవత్సరమున కాకినాడ కనతిదూరమునున్న గొల్లపాలెమునజన్మించెను. వీనిది అపస్తంబ సూత్రము. వశిష్ఠసగోత్రము. ఇతఁడ ధునాతన పండితకవులయందగ్రగణ్యుఁడు సంగీతసాహిత్యకళావిశారదుఁడు అభినవ కాళిదాస బిరుదాంకితుఁడు. బహు గ్రంథ రచయిత. గొప్పపురాణవేత్త. బహురాజా స్థానములయందు సమ్మానితుఁడై యనేక కవితాచమత్కారములంజూపిన విద్వత్కవి. (ఈతనిచరిత్ర మీయాంధ్రవాచస్పత్య కర్తచే ఆమూలాగ్రము సమగ్రముగా వ్రాయఁబడినది. అచిరకాలములోనే ప్రకటింపఁబడును.)

శిష్యవరణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

శిష్యుఁడు. సం. వి.అ.పుం.=సినువుఁడు. 1: అంతేవాసి, ఉపసేదివంతుఁడు, కాపటికుఁడు, కార్పాటికుఁడు, ఛాత్రుఁడు, శుశ్రూషకుఁడు. (తె): చేట్టు, బంటు, సినువుఁడు. తద్వి.—క్రొత్తశిష్యునకు.- క్రియాకారుఁడు, ప్రాథమకల్పికుఁడు, శమ్, శైక్షుఁడు; అం. 2: చూ, పుత్రులు.

శిస్తు. వా. వి: చూ,రూ-సిస్తు. 1.

శీ

శీకరము. సం. వి. అ. పుం. 1: అంబుకణము, తుంతురుము. (తె): తుంపర-తుంపురు-తుపర-తుప్పర- తూర- దూగర- దూపర. తద్వి:—చూ, వమథువు. 1; అం. 2. ఏనుఁగు తొండము చివరయందు పుట్టెడుమదము: చూ, గజమదములు.

శీఘ్రము. సం. వి. అ. న. 1. నీరుకట్టివేరు*: చూ, సేవ్యము, 2. బండికంటియాకు: అరము. (తె): అంచే, అకు; క్రి. విశే. 3. త్వరితముగ: చూ, స్వదము; విశే. 4. వడిగలది: చూ, స్వదము. [సీత. 2.

శీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁగటిచాలు: చూ,

శీతకము. సం. వి. అ. పుం. చలికాలము, సీతి-సీతు-సీతువు: చూ, సంవత్సరము (మాసద్వయము. ౬.)

శీతకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చేందమామ: చూ, హిమాంశువు (ఇట్లు శీతభానుఁడు, శీతమయూఖుఁడు, శీతాంశుఁడు).

శీతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సోమరి.

శీతనగము. సం. వి. అ. పుం. చలిమల: చూ, పర్వతము.

శీతపిత్తహర. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.ఉప్పి*: చూ, లవణి.

శీతభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. మల్లె*: చూ, వాసంతి. 2.

శీతము. సం. వి. అ. న. 1.=సీతి-సీతు-సీతువు. చేల్లన: చూ, శైత్యము; 2.=సీతువు. చలికాలము: చూ, శీతకము, పుం. 3: ప్రబ్బ*: చూ, సహస్రవేధి. 2; 4. చేలిగాలి: చూ, వాయువు; 5. విరిగి*: చూ, శ్లేష్మాతకము; విశే. 6. చేల్లనిది: చూ, హిమము. 3; 7. అలసమైనది: చూ, విలంబము. 1; అం. 8: చూ, కాలములు.

శీతల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చొక్కణ*: చూ, సోమిదము; 2: (రూ-శీతళ) చూ, మొగలి పనస*.

శీతలము. సం. వి. అ. న. 1. పర్వతధాతువిశేషము; 2. చందనము: చూ, సౌరభ్యము (వాసన. 1.): పుం. 3: చూ, శీతల.1.*. (ఈయర్థమునందిది అ. స్త్రీ.): విణ. 4. చేల్లనిది: చూ, హిమము. 3. [శీతము.4.
శీతలవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. చలిగాలి: చూ,
శీతలించు. సం. అ. క్రి: చూ, శైత్యించు.
శీతశమనము. సం. వి. అ. న. అగురువు: చూ, రాజార్హము.
శీతశివము. సం. వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1-౨౦.); 2: చూ, జాపువ్వు; పుం. 3. జెమ్మి*: చూ, శమి. 1; 4. అడవిసదాప* (ఈ యర్థమునందిది అ. స్త్రీ.): చూ, సదాప.
శీతసహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సదాప*.
శీతసారము. సం. వి. అ. పుం: కాండపుష్ప, కాండపుష్పి, క్రియము, పత్త్రారప్రియము, బ్రిహ్మి-బ్రాహ్మి, మండూకపర్ణి, మత్స్యాక్షి, లోహమారకము, వనౌషధి, వయస్థ, సోమవల్లరి. (తె): పొన్నగంటి*.
శీతళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ—శీతల. 1.
శీధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పక్వమైనచెఱకు రసమునఁజేసిన కల్లు: చూ, సుర. 2; 2. ఏనుఁగుకన్నులయందలిమదము. రూ- సీధువు: చూ, గజమదములు. [లాంగలము.
శీరాంగము. సం. వి. అ. న. నాఁగటిదుంప: చూ,
శీర్ణము. సం. విణ. 1. సడలినది; 2. సన్నగిల్లినది. తద్వి—సన్నమగునది:-సలిగొట్టు.
శీర్ణరోమము. సం. వి. అ. న. స్థౌణేయము: చూ, రాజార్హము. [సీసకము. 2.
శీర్షకము. సం. వి. అ. న.=సీసకము: చూ,
శీర్షచ్ఛేద్యుఁడు. సం.విణ. తలకొట్టఁదగినవాఁడు.
శీర్షణ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శీర్షకము; పుం. 2: చూ, శిరస్యము.
శీర్షము. సం. వి. అ. న. తల: చూ, శిరము. 1.
శీర్షోదయపృష్ఠోదయరాసులు. అం. మిథున-సింహ-కన్య-తుల-వృశ్చిక-కుంభములు శీర్షోదయరాసులు. మేష-వృషభ-కర్కాటక-ధనుర్మకరములు పృష్ఠోదయరాసులు. మీనముభయోదయము.
శీలనము. సం. వి. అ. న. దివ్యప్రబంధములోపరీక్ష, పరిశీలనము: చూ, శోధనము. 1.
శీలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, స్వభావము; 2: అనూకము. (తె): అలుసు, మంచినడత.
శీలముతోనియ్యఁకుంది. అం: చూ, నిరర్థకములు.
శీలించు. సం. అ. క్రి. 1. వాడుకపఱచు; 2: చూ, విమర్శించు; 3: చూ, శోధించు.
శీలితము. సం. విణ: చూ, చీర్ణము.

శు

శుంఠ. సం.విణ.=శుంట.రూ-శుంఠుఁడు. 1: చూ, వ్యాధుఁడు. 2; 2. విద్యలేనివాఁడు.
శుంఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సొంటి: చూ, సొంటి; అం. 2: చూ, కటుకములు.
శుంఠీద్వయము. అం: సొంటి, అగలుసొంటి (2).
శుంఠుఁడు. సం. విణ.=శుంట: చూ, రూ-శుంఠ.
శుండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-శుండము-శుండాలము-తొండము: చూ, హస్తి; 2.కల్లు: చూ, సుర. 2; 3. కల్లుత్రాగెడి యిల్లు: చూ, సదనము. 1; 4. నీరేనుఁగు: చూ, హస్తి; 5.అర్క-మందారము, అళము, వికీరణము- (తె): ఉచ్చింత-ఉచింత-ఉచ్చింత-ఉమ్మెత్త. తద్వి.—గ: అలర్కము, వసువు. (తె): ముండ్లయుచ్చింత-ముండ్లుమ్మెత్త, ముండ్లచింత, ముల్లుముత్తె*; 6: చూ, [illegible]

శుండాలము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

శుండానూచీన్యాయము. అం: ఒకానొక న్యాయము.

శుంభపురి. అం. ఏకచక్రపురము: చూ, దేశములు.

శుంభము. సం. వి. అ. న. త్రాడు: చూ, సూత్రము. 1.

శుంభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక అసురుఁడు, శంబరుఁడు, శంబుఁడు, శంబూకుఁడు: చూ, సురారి (రాక్షసుఁడు. ౪)

శుకతుండము. అం. 1. అభినయహస్తవిశేషము. (చూపుడు వ్రేలిని కనుబొమ్మవలె వంచి బొటనవ్రేలఁగూర్చి యుంగరపువ్రేలు వట్లు వంచి నడిమివ్రేలును చిటికెనవ్రేలు నున్నతోన్నతములుగాఁ బట్టినది.): చూ, వ్యంజకము. 1—౧౭; 2: చూ, అసంయుతహస్తములు.

శుకనాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: అగస్తి, అగస్త్యకము, అగస్త్యము, అతసి, ఉమ, కుటజము, క్షౌమి, చోరతుండువు, ముని. (తె): అగసి-అగిసియ-అవిసి-అవిసియ-అవిసె*. తద్వ.—౧: వనయగస్తి. (తె) అడవియవిసె; ౨: లాలని. (తె) ఎఱ్ఱఅగిసె-ఎఱ్ఱగిసె; 3: ముతంగి, వంగసేనకము. (తె) తెల్లగిసె; ౪: కటభి, కైడర్య, క్షుమ, మసృణ. (తె) నల్లగిసియ, నూనెయగిసె; ౫: సీమఅగిసె; ౬: క్షుద్రశ్వేత, వశిరము-వసిరము, శిరీషపత్రి. (తె) గినియ; ౭: కిణిహి, శిరీషపత్రి, సునాథము. (తె) తెల్లగినియ; ౮: కిణిహి, క్షుద్రశమ. (తె) నల్లగినియ (గినియనే అగిసెఅని నల్లగిసెఅని కొందఱు.); 2. దుండిగగము*: చూ, శోణకము.

శుకము. సం. వి. అ. న. మాచి*: చూ, వాయసి. 1; పుం. ౨.—చిలుక: బుతువు, కీరము, కుమారము, కోకిలము, చిరి, చిరాయువు, మేధావి, లాటము, వచ-వచము, వాగ్విహారి. (తె): చక్కెరతిండి, చేదుపులపులుఁగు, చిలక-చిలుక-చిల్క, తొగరు ముక్కుపులుఁగు, తొగరుమోముపుల్గు, పచ్చరెక్కలపిట్ట, పచ్చవిలుతునితేజి, పండురతీబుదంట, పలుకుఁదత్తడి, పలుకులపులుఁగు, పులుకానిపులుఁగు, బట్టికాఁడు, మరుతేజి, మోదుగుమొగ్గపుల్గు, రామతమ్మ, వెడవిల్కాని బాగా. తద్వ—౧: (తె) పెంపుడుచిలుక; ౨: శతపత్రము. (తె). రాచిలుక; 3. చిలుకలగుంపునకు.—శౌకము; 3. దిరిసెనము*: చూ, శిరీషము; 4. స్థౌణేయము: చూ, రాజార్హము.

శుకవర్ణి. అం: చూ, అనువర్ణములు.

శుకవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పచ్చవార్వపుజోదు: చూ, మన్మథుఁడు.

శుకశారికాప్రలాపము. అం: చూ, ఉపవిద్యలు. 1.

శుకసంహిత. అం: చూ, తంత్రములు.

శుకి. అం: చూ, సుషిరవాద్యములు.

శుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాసునికొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. రావణునిమంత్రి: చూ, సచివుఁడు.

శుక్క. సం. వి. చ్. స్త్రీ. వగపు: చూ, శోకము.

శుక్తము. సం. వి. అ. న. 1: అభిషుతము, అవంతిసోమము, ఆరనాళకము-ఆరనాళము, కలి, కాంచికము-కాంజికము, కాంజి, కుంజలము-కుజలము, కుల్మాభిషుతము, కుల్మాషము-కుల్మాసము, గృహామ్లము, గృహోరకము, గృహిణి, తండులాంబువు, తండులోదకము, తుషోదకము, ధాన్యామ్లము, వీరము, శుక్తము, శుక్లసారము, సిద్ధజలము, సౌవీరము. (తె): కూటినీళ్లు, పులగలి, పులికడుగు, పుల్లనీళ్లు. తద్వ.—౧: తండురీణము. (తె) కడుగు-కడ్గు, కలి, కాఁడి, కుడితి, పసగడుగు;

—౨: (తె) ఒరగడుగు; 3: (తె) కూరాడు, —కూటినీళ్లు, తరవాణి (చూ, సాదము. (1).); ౪: శు_క్తము; ౫: (విణ) (తె) పులి; ౬:(తె) పులిమెట్టు, మెట్టు, మెడుద, సిరకా. ("చూ, సౌవీరము. 1.") (చూ, సలిలము); 2: అమి -షము - ఆమిషము - ఆమీషము, ఉద్ధసము, కర్ద -మము, కీరము, కుల్యము, క్రవ్యము, గోవస ము, జ, జరూధము, జాంగలము, తరసము, పలము, పలలము, పిశితము, మాంసము, శల్కము. (తె): అరుచి, ఈరు - ఈరువు, ఎఱచి, కండ, కలిమము, కవుచే - కొచే - కొను, క్రొవ్వు, చిప్ప, చియ్య, వంజోడు, పెరసు, పొల - పొలసు - పొలు (చూ, సాద ము(1).). తద్వి.—౧. శోణితమునందు ప్రి సిద్ధమైన మాంసమునకు: - బుక్కము; ౨: చూ, పప. 1; 3. మాంసపుముద్దకు: - అర్బుదము, పేశి. (తె) కండ, దొబ్బ - ద్రొబ్బ, ముక్క; ౪. మాంస రజ్జుకు.— (చూ, కండరము); ౫: (చూ, సిర.1.); ౬. గోమాంసమునకు.- (తె) పెద్దపొల; ౭. కడుపులో నొక ప్రక్క నుండెడి ఎఱ్ఱని మాంసమునకు.- క్లోమము, క్లోమము, తిలకము; ౮: దుర్మాంసమునకు.- (తె) కుదువ, తస్స; ౯. ఉప్పువేసిరి యెం డబెట్టిన మాంసమునకు - (తె) ఉప్పుకండ - ఉప్పుగండ; ౧౦. ఎఱవేసిన మాంసము నకు.- తత్స్నము; ౧౧. దంతముల చేట్టునుండు మాంసమునకు.-(తె) చిగురు; ౧౨. విషము తిన్న పశువుయొక్క మాంసమునకు: - గృంజ నము; ౧౩. పొగచిన మాంసపు ముక్కకు.- అభిషవము; ౧౪. ఎండిన మాంసమునకు.- ఉ_త్త_ప్తము, వల్లూరము, శుష్కమాంసము; ౧౫. ఇనుప సలాకను గుచ్చి కాల్చినమాం సమునకు:- శూ_త్త_ప్తము, శూల్యము. (తె). కఱకుట్లు - కఱుకుట్లు - కజ్జకుట్లు - కజ్జంకుట్లు;

౧౬. కండినంజోడుకు: - వల్లూరము. ("చూ, సిర.1 "); పుం. 3: అంబ్లము - అమ్లము - అమ్లా ము, చుక్రము, పాచనము. (తె): పులి - పులుసు - పుల్ల - పుల్లన; విణ. 4. పుల్లనిది: (తె) పులి - పుల్ల - పుల్లన; 5. పరుషమైనది: చూ, శబ్ద ము.2; 6. పవిత్రమైనది: చూ, సమీచీనము. 2.

శు_క్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముత్తెపుఁజిప్ప, సీపి: చూ, సంకు. 1; 2. శంఖము: చూ, సంకు. 1; 3. నత్తగుల్ల: చూ, సంకు. 1; 4. పెంచిక: చూ, శల్యము. 1; 5. ఏనుఁగు జెలగ: చూ, వేణివేధని; 6. గుఱ్ఱపుసుడి: చూ, సుడి; 7. నేత్రరోగము: చూ, హాను వు 4 (రోగము); 8 నఖమనుగంధద్రవ్యము: చూ, రాజాహ్వాము; అం. 9: చూ, ఆవర్త రూపములు.

శు_క్తిమంతము. సం. వి. త్. పుం. కులాచలము: చూ, కులపర్వతములు (పర్వతము.)

శు_క్త్యంబుబిందున్యాయము. అం. ముత్యపుచిప్ప లోఁ బడ్డ నీటిబిందువు ముత్యమగునట్టిరీతి.

శుక్రమతమున వ్యూహాంగములు. అం: వక్ష ము, మధ్యము, పృష్ఠము, ప్రతిగ్రహము, కోటి [చూ, గురుమతమున వ్యూహాంగము లు. (అనుబంధములో చూడుము).]

శుక్రము. సం. వి. అ. న. 1. (స్త్రీసందర్శనా దులచేత జాఱునది): చూ, రేతస్సు. 1; 2. కంటిపువ్వు: చూ, హార్ష్ణము. 3; పుం. 3. జ్యేష్ఠమాసము: చూ, మాసములు; అం. 4: చూ, లక్షణాంగములు (పురుషుని రేత స్సు.- స్ఫటికమువలె తెల్లనై సుగంధమైనను, పద్మగంధమైనను, మదిరాగంధమైనను నృప తియగు. తేనెవాసనయైనను, మత్స్యగంధ మైనను స్త్రీసంతతి గల్గును. ధనవంతుఁడగు ను. దుర్గంధమైన గోసమూహముగలవాఁ

డగు. లాక్షాగంధమైనభోగి. మాంసగంధమైన దొంగ. వసగంధమైన వ్యవసాయకుఁడు. కటుగంధమైన దుర్బలుఁడు. దుర్గంధమైనను క్షారగంధమైనను నిత్య దరిద్రుఁడు. శీఘ్రముగ శుక్లము పతనమైన దీర్ఘాయువు. చిరకాలపతనమైన వల్పాయువగు.) (శుక్లము=శుక్రము అని కొందఱు.)

శుక్రలుఁడు. సం. విణ. వీర్యవృద్ధిగలవాఁడు.

శుక్రవారము. అం. భృగువారము: చూ, వారములు.

శుక్రశిష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అసురుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

శుక్రసంహిత. అం: చూ, సంహితలు. (చూ, వాఙ్మయము; చూ, వేదము.)

శుక్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=సుక్కురుఁడు-చేక్క. భార్గవుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; అం. 3: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

శుక్ల. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శుక్లకంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కంబుమాలిని, కంబుపుష్పి, మిత్రి, శంఖపుష్పి-శంఖపుష్పిక*.

శుక్లపక్షము. అం. శుద్ధపక్షము: చూ, శుక్లము. 3.

శుక్లపాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2.

శుక్లబ్రాహ్మణులు. అం. కన్యాకుబ్జులలో నొక తెగవారు. మాధ్యందినశాఖ. శుక్లయజుర్వేదము. గౌతమసూత్రము. ఈ శాఖలుగలవారై భోజనాదులు కలిగికొండఱును, సంబంధములుగలవారొకకొందఱునై ఒకరికంటె మఱియొకరు అధికులమనుకొనుచున్నారు: చూ, కన్యాకుబ్జులు (బ్రాహ్మణులు.)

శుక్లము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. శుక్ల (శుద్ధ) పక్షము, మాసమునందు పూర్వపక్షము. (చూ, పక్షము. 1.)= తద్వి.—బహుళము. (చూ, పక్షము. 1.)= విణ. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 5: చూ, ధాతువులు.

శుక్లవాల గౌడబ్రాహ్మణులు. అం. గౌడులలో నొక తెగవారు. శుక్ల యజుర్వేదులు. కాణ్వ మాధ్యందినశాఖలవారు. వీరిలో 'జోషీలు' 'ఒఝులు' అను రెండుశాఖలుకూడ గలవు: చూ, గౌడులు. [చూ, శుక్తము. 1.

శుక్లసారము. సం. వి. అ. పుం. పులికదుగు:

శుక్లయజుశ్శాఖా ప్రవర్తకులు. అం: వాజసనేయ, జాబాల, బౌధాయన, కాణ్వ, మాధ్యందిన, శాఫేయ, తాపనీయ, కపోల, పౌండరవత్స, ఆవటిక, పరమావటిక, పారాశర, వైణేయ, అర్ధ, బౌధేయ అనునవి. (అనుబంధములో: చూ, కృష్ణయజుశ్శాఖా ప్రవర్తకుల శాఖలు.)

శుక్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అమ్లామ్లిక-అమ్లిక-ఆమ్లిక, ఆమ్లకము, ఆమ్లదళము, కృష్ణామ్లము, గురుపత్రి, ఘనచ్ఛాయ, చండము, చారిత్ర, చించ, చుక్రి-చుక్రము, తింతిడ, తింతిడి-తింతిడిక-తింతిడీకము-తింతిలి-తింతిలిక-తింత్రిణి-దంతశఠము, బహుపత్ర, సంధ్య-(తె): చింత*. తద్వి.- ౧: అమ్లము, మక్రి, చుక్రము, చుక్రామ్లము, చుక్లము, చూడామ్లము, తింత్రిణీకము, వృక్షామ్లము. (తె)- చింతపండు; ౨. బరడుతోనుండుచింతపండు వను.-ఉట్టె, చింతఉట్టె, చింతగుల్ల.

శుచి. సం. వి. ఇ. పుం. 1.=చిచ్చు, నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; 2. ఉపధాశుద్ధుఁడైన మంత్రి: చూ, సచివుఁడు; 3. శృంగారరసము: చూ, రసములు; 4. గ్రీష్మఋతువు: చూ, మాసద్వయము; 5. జ్యేష్ఠమాసము: చూ, మాసము-

ము; 6. అపాధమాసము: చూ, మాసములు; 7. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 8: చూ, రేత స్సు. 1; విశే. 9. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 10. అనుపహతమైనది. (పాళముసొంది నది): చూ, సేగి; 11. పరిశుద్ధమైనది: చూ, శుద్ధము. 3; 12: చూ, శాశ్వతము; వి. 13. మడి: చూ, వ ర్తనము. 1.

శుచిత్వము. పా. (దీనికి ఉపమానము.—అగ్ని.)

శుచిర్భానువు. అం: చూ, శస్త్రములు.

శుద్ధజాతులు. అం: చూ, అంశములు.

శుద్ధతానములు. అం. ఇవి 28:—సహీనతానము లు 7; రిహీనతానములు 7; పహీనతానము లు 7; నిహీనతానములు 7: చూ, తాన ములు. 1376 పొరట.

శుద్ధనాంది. అం. నాందిద్వివిధము:—శుద్ధనాంది, క్రియానాంది. (కేవల పద్యపూర్వక దేవ తాస్తుతి శుద్ధనాంది. ఈస్తుతిపద్యమునం"దా శీ, ర్నమస్క్రియా, వస్తునిర్దేశ" ములలో నొకటియుండును): చూ, నాంది.

శుద్ధపద్ధతి. అం: చూ, ఉద్ధతము.

శుద్ధభిన్న. అం: చూ, భిన్నపంచమజభాషలు.

శుద్ధమధ్య. అం: చూ, మధ్యమగ్రామగతమూ ర్ఛనలు.

శుద్ధమాళవి. అం: చూ, మాళవకైశికజభాషలు.

శుద్ధము. సం. వి. అ. పుం.=సుద్దము. 1. తెలు పు: చూ, వర్ణము. 6; విశే. 2. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 3. పరిశుద్ధమైనది: చూ, సమీచీనము. 2; 4. దోషములేనిది: చూ, సమీచీనము. 2; 5. కేవలము: చూ, సర్వ ము; అం. 6. సూచ్యములైదింటిలోనిదగు వి ష్కంభము. శుద్ధము కీర్ణమునని ద్వివిధము. అందుశుద్ధమొకటి: చూ, సూచ్యము (చూ, విష్కంభము. 8.); 7: చూ, అశ్వసంచా రమార్గములు; 8: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

శుద్ధమూర్ఛన. అం: చూ, అవాంతరభేదములు.

శుద్ధమాళి. అం: చూ, పంచమషాడవజభాషలు.

శుద్ధవరాటి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ-స- జ-గురువులు. 8యతి. 10 ఛందస్సు.")

శుద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపుర ము: చూ, సదనము. 1; 2. అంతఃపురస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 3. రాజుయొక్క యేకాంత స్థలము: చూ, స్థానము. 1; 4. వెనుకటితో ట్టికట్టు: చూ, సదనము. 1.

శుద్ధాచమనము. సం. వి. అ. న: ఆచమనము, ఆచాంతి, ఆపోశనము, ఉపస్పర్శనము-ఉప స్పర్శము. (తె) అపోసానము-అపొసనము- ఆపోసనము_ఆపోసము, వారుపు-వార్పు.

శుద్ధాత్మ. అం: చూ, ఆత్మలు.

శుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=సుద్ది. శుద్ధిచేయుట: చూ, శోధనము. 1; 2. మార్జనము: చూ, రుద్దుడు.

శుద్ధుఁడు. సం. విశే: అగ్ని, అమలుఁడు, అర్యుఁ డు_ఆర్యుఁడు, ఆప్తుఁడు, ఆచార్యుఁడు, ప రిశుద్ధుఁడు, పవిత్రుఁడు, పావకుఁడు, పావ నుఁడు, పూతాత్ముఁడు, పూజనీయుఁడు, పూజ్యుఁడు, పూతుఁడు, ప్రతీత్యుఁడు, ప్ర యతుఁడు, మహనీయుఁడు. (తె): అయ- అయ్య, అయగారు- అయ్యగారు- అయవా రు-అయ్యవారు, నాన్న, నాయన, బాబ య్య, బాబు, సుద్దికాఁడు. ("చూ, సన్మా నితుఁడు.")

శుద్ధులు. అం: మనశ్శుద్ధి, వాక్శుద్ధి, భాండశుద్ధి (3).

శునకము. సం. వి. అ. పుం: కుక్క. (ఇట్టిటుఁదిరుగు నది): అరతత్రపము, అస్థిభక్షము, ఇంద్రి మహాకామకము, ఉదగ్రధము, కపిలము, కు కురము-కుర్కురము, కుక్కుటము,

కుక్కురము, కృతజ్ఞము, కౌలేయకము, గ్రామమృగము, గృహమృగము, దీర్ఘసురతము, ప్రిఖరము, భషకము, భైరవుఁడు, మండలము, మండలి, మృగదంశకము, రతనాలిట్టు, రతప్రిణము, వక్రపుచ్ఛము, వాంతాదము, విలోమము, వృకము, శయాలువు-శయాళువు, శాలామృగము, శుని, శ్వానము, సారమేయము, సాలావృకము-శాలావృకము, సూచకము. (తె): ఏపి-వేఁపి, కుక్క, జాగిలము, మొఱగుసాకు మెకము, తద్వి:—౧. ఆఁడుకుక్కకు.-తుంబురి, శుని, సరమ; ౨: (తె) నీరుకుక్క; ౩: అలర్కము, యోగితము. (తె) పిచ్చికుక్క, వెఱ్ఱికుక్క; ౪: సరమ; ౫: విశ్వకద్రువు. (తె): జాగిలము, జోడఁగి-జోఁగఁగి.-సోనంగి, వేఁటకుక్క; ౬. మొఱిగెడికుక్కకు:-సూచకము. (తె) రేసు-ఱేఁచు; ౭: (తె) ఊడుపకుక్క; ౮: (తె) కంచెడమారము; ౯: (తె) కాట్చిచ్చు; ౧౦: (తె) గడివోతు; ౧౧: (తె) దొంగలమిండగీఁడు; ౧౨: (తె) బురుకఁడు; ౧౩: (తె) మొఱసడము; ౧౪: (తె) గణబేరు; ౧౫: చూ, సివఁగి. 2; ౧౬: శునీరము.

శునాసీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

శుని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కుక్క: చూ, శునకము; ఈ. స్త్రీ. 2. ఆఁడుకుక్క: చూ, శునకము.

శునీరము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుకుక్కలసమూహము: చూ, శునకము. ౧౬.

శుభంకరుఁడు. సం. విణ: అరిష్టతాతి, ఉపకర్త, ఉపకారి, ఇరా, క్షేమకర్త, క్షేమకారుఁడు, క్షేమంకరుఁడు, గోపుఁడు, మద్రంకరుఁడు, శంకరుఁడు, శివంకరుఁడు, శివతాతి. (తె) అక్కఱకాఁడు, మేలుకాఁడు, మేలుచేయువాఁడు. తద్వి.—కృతజ్ఞుఁడు.

శుభంయువు. సం. విణ. (ఉ). శుభముతోఁగూడుకొన్నవాఁడు: శుభాన్వితుఁడు. [శుభము. 4.

శుభకరము. సం. విణ. మంగళ్యము: చూ,

శుభకృత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శుభదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-శుభ్రదంతి-సుదంతి. వాయువుదిక్కునందలి ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 2. చక్కనిపండ్లుగలది.

శుభము. సం. వి. అ. న. 1. సేమము: అరిష్టము, అవ్యయము, ఋతి, కల్యాణము, కుశలము-కుషలము-కుసలము, కౌతుకము, క్షు, క్షేమము, గోజాకరికము, న, పరిణామము, భద్రము, భవము-భవికము-భవుకము-భవితవ్యము, భవిష్యము, భవ్యము, భావుకము, మంగళము, రిష్టము, శస్తము, శివము, షుభము, శ్వశ్శ్రేయసము, శ్రేయము, సుకృతము, సూనృతము, స్వస్తి. (అవ్య): అథ-అస్తు, తథా, తు, శమ్. శుభము. (తె):-చెల్లన, నెమ్మి, పంతు, బాగు, బవిసె-బైసి, మేల్-మేలు, లగ్గు, లెస్స, వాసి, సేమము, సోబనము. తద్వి.—౧. పైపైవచ్చినమేలునకు.-కౌతుకము ("చూ, స్వస్తి.") (శుభముకానిది=కృతాంతము); ౨: పతాక, సౌభాగ్యము; పుం. అం. 2: చూ, యోగములు; 3. ఏడరత్నులపొడుగును తొమ్మిదియరత్నుల నిడుపును పదియరత్నుల వెడల్పునుగల యేనుఁగు (ఇది క్షేమకరము): చూ, హస్తి; అం. 4: చూ, తారలు; విణ. 4. మంగళకరమైనది: ఉపకార్య, కల్యాణము, దివ్యము, భద్రము, మంగళ్యము, శస్తము, శివము, శుభకరము, శుభము, శ్వశ్శ్రేయసము. (తె): తిరు, మేలు; అవ్య. 5. మేలు: చూ, శుభము. 1; వి. అ. న. 6: చూ, వివాహము. (వా.)

శుభలేఖ. వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: లగ్నపత్రిక.

శుభాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

శుభాంశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ- శుభాంశువు-శుభ్రాంశువు- శుభ్రాంశుఁడు-శుభ్రాంశుఁడు): చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

శుభాగతముగ. మి. అ. క్రి: (తె) అచ్చివచ్చె- అయివచ్చె-ఐవచ్చె,ఒప్పివచ్చె,మేలైవచ్చె.

శుభాగతము. సం. వి. అ. న: (తె) అచ్చేదల.

శుభాగమపంచకము. అం: చూ, తంత్రములు

శుభావర్తములు. అం. అశ్వశాస్త్రములోనివి:- ఆవర్తములు శుభములని-యశుభములని ద్వివిధము. శుభావర్తములలో ఒకధ్రువలు ప్రసిద్ధములు: (చూ, ధృవస్థానములు: చూ, ఆవర్తరూపములు. ఇవిగాక మిగిలిన శుభావర్తములకు ఆగంతుకములని నామములు: చూ, ఆగంతుకములు. 65తపొరట)

శుభోదయము. సం. వి. అ. పుం:అభ్యుదయము. వివర్ధనము, వృద్ధి. (తె): తెలుపు, మేలుకను పు-మేల్కనుపు, మేలుకొలుపు- మేల్కొలుపు. తద్వి.—(స. క్రి.) ప్రబోధించు.

శుభ్రదంతి. అం: చూ, దిగ్గజభార్యలు.

శుభ్రము. సం. వి. అ. న. 1: అభ్రకము, అభ్రము, అమలము, ఖమ్, గిరిజము, గిరిజామలము, గైరికము, నిర్మలము, నీరకము, పర్వతోద్భూతము, విమలము. (తె): కాకి బంగారము, బేగడ, ముచ్చబంగారు; పుం. 2. తెలుపు: చూ,వర్ణము.6;అం. 3: చూ, రోగములు; విశే. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము.6; 5. ప్రకాశించేనది: చూ, శోభితము; వా. 6. ఒబ్బిడి; 7 పరిశుభ్రము; 8. నిర్మలము.

శుభ్రాంశువు.సం.వి.ఉ. పుం: చూ,శుభాంశుఁడు.

శుల్కము. సం. వి. అ. పుం, న. 1.=సుంకము: ఘణము. (తె) అసుపు, దాణము, సుంకము (చూ, పిస్తు. 1.); 2.=సంకు: కన్యాశుల్కము. (తె): ఊంకుడు, ఊంకువ-ఊంకువ్రు, ఓలి, వయిఁడి-పైఁడి, ప్రండి, సంకు-సంకుడు, సుంకము; (శుల్కము కన్యాశుల్కము వరశుల్కముఅని ద్వివిధము.); 3.=సంకు. వేశ్యకిచ్చెడి రోయి: భోగము. (తె): వయిఁడి-పైఁడి, బోగము, రో-రోయి-రోయూవి; అం. 4: చూ, తంత్రములు.

శుల్కహారి. సం. వి. ఇ. పుం.=సుంకరి. పన్నువసూలు చేయువాఁడు: చూ, సుంకరి.

శుల్బపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవపత్రిక*: చూ, శకుల.

శుల్బము. సం. వి. అ. న. 1. రాణి: చూ, లోహము. 1; 2. తాడు: చూ, సూత్రము. 1; 3=చెంబు. చేతిపాత్రము: చూ, హరివాణము (పాత్రము 6-౧౭.)

శుశ్రూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విననిచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 2: చూ, సేవ. 1; 3. చెప్పుట:చూ, శంసనము. 1.

శుశ్రూషకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుశ్రూష చేయువాఁడు: చూ, శిష్యుఁడు. [భావము (4)

శుశ్రూషలు. అం: ఆత్మ, అంగము, స్థానము,

శుషిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-సుషిర. గుప్తగుత్తిక*: చూ, రాజార్హము.

శుష్కగోమయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పిడక. తద్వి.—౧.ముద్దపిడకకు.— (తె) ముటము-మూటము; ౨.అప్పుడు పుట్టినదూడ పేడకు.—(తె): రేణము. (చూ,శమలము.)

శుష్కతటాకమత్స్యన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము. [సారుగాకు.

శుష్కపత్రము. సం. వి.అ. న. ఎండాకు: చూ,

శుష్కమాంసము. సం. వి. అ. న. వల్లూరము: చూ, శుక్తము. 2.

శుష్కము. సం. వి. అ. న. 1. వంటచెఱకు: చూ, సమిధ. 2;విశే. 2. ఎండినది: అస్కం

దవము, కాహళము, శుష్మము. (తె): అర
వరలు, ఇంకుట-ఇంకుడు, నిట్టు-నిట్రు;
3: కేవలము: చూ, సర్వము; 4. వట్టిది: చూ,
శూన్యము. 1.
శుష్కాశని. అం: చూ, అస్త్రములు.
శుష్కించు. పం. అ. క్రి. 1. ఇంకు: చూ, శో
షించు. 1; 2. ఎండు: చూ, శోషించు. 2.
తద్వి.-మిక్కిలిఎండు:- (తె)రయువట్టుగొను.
శుష్కీభవించు. సం. అ. క్రి.—పై.—
శుష్మము. సం. వి. న్. న. 1. బలిమి: చూ,
శక్తి. 1; 2. తేజస్సు: చూ, వెలుతురు. 1;
న్. పుం. 3. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; విణ.
4. ఎండినది: చూ, శుష్కము. 2; 5. కేవల
ము: చూ, సర్వము; 6. వట్టిది: చూ, శూ
న్యము. 1.

శూ

శూకకీటము. సం. వి. అ. పుం. 1: కండ్వోఘ
ము, కంబళము, వృశ్చికము. (తె): కంబళి
పురుగు, గొంగళిపురుగు; 2. కడుఁదురీఁగ:
చూ, మక్షిక; 3. నల్లతేలు: చూ, వృశ్చికము.
శూకధాన్యము. అం. యవలులోనగునది:
చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము. 3 ౫.)
శూకపుట్టము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శూకా
పుట్టము. నీలము: చూ, రత్నములు.
శూకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. తేలుకొండి:
చూ, వృశ్చికము. 2; 2. వరిముల్లు: చూ,
సితాగ్రము; 3. కనికరము: చూ, హార్దము. 2.
శూకరము. అం: చూ, నరకములు.
శూకలము. సం. వి. అ. పుం. శిక్షింపఁబడిన
దుష్టాశ్వము: చూ, హయము.
శూకశింబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-శూకశిం
బి-శూకశింబిక, అజహా, అవ్యండ, ఆత్మగు
ప్త, బుశ్యా, బుశ్యప్రోక్త-బుష్యప్రోక్త,
బుషభీ, కండుర-కండూర, కండూకరి, కం
డువు, కచ్ఛూమతి, కపికచ్ఛుర, కపికచ్ఛు
వు-కపీకచ్ఛువు, కపిప్రభ, కపిరోమఫల,
కరీర, కులక్షయ, ఖంఖు, గర్భపాతిని, గా
త్రభంగ, గుప్త, జహా, జాంగలి, దూలవిగ్ర
హ, ప్రావృషాయణి, మర్కటి, లోమశ,
వింఖు, వృష. (తె): తీఁటకోవెల, దురద
గొండి, దురదగోవెల, దూలకొండి-దూల
గొండి, దూలగోవెల*. తద్వి:-౧: పిన్నదూల
గోవెల; ౨: మహాత్మగుప్త. (తె) పెద్దదూల
గోవెల *.
శూకశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—
శూకశింబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.—పై.—
శూకాపుట్టము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-
శూకపుట్టము.
శూద్ర. పం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. శూద్రజాతిఆఁ
డుది: వృషలి; 2. శూద్రజాతి: చూ, సంతతి. 1.
శూద్రకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిమిత్రుఁ
డు: చూ, రాజు.
శూద్రబ్రాహ్మణులు. అం: "కృషిసేవాధమా
చారో ధాన్యసంగ్రహతత్పరః। గోపోషణ
విశేషజ్ఞస్సవిప్రశ్శూద్ర ఉచ్యతే." (కృషి
సేవాపరులై అధమము ఆచారపరులై ధా
న్యసంగ్రహమందఁతిలోలులై గోపోషణపరు
లై కుక్షింభరణ పారీణులగువారే శూద్ర
బ్రాహ్మణులు: చూ, దశవిధబ్రాహ్మణులు.
శూద్రి. పం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శూద్రునిభా
ర్య: చూ, భార్య. 1-౫౯; 2. శూద్రస్త్రీ:
చూ, స్త్రీ.
శూద్రులు. అం: చూ, మనుష్యవర్గములు.
శూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: అవరవర్ణుఁ
డు, కర్మరజ్జుఁడు, తురీయుఁడు, జఘన్య
జాఁడు, దాసుఁడు, పద్యుఁడు, వృషలుఁడు.

(తె): అడుసుపుట్టువు-అడుసుఁబుట్టువు, కలపతాల్పు, కాఁపు, కాలిపుట్టువు, చేపువరి-చాదరి, తుదకులము నేర్పరి, నాలవకొలము వాఁడు, మినువాఁకతోఁబుట్టువు. తద్వి.—౧: (తె) దాసరి; ౨: (తె) తలిరుదాసరి; 3: (తె) తెలగా (బ) తెలగలు-తెలగాలు; ౪: (తె) బలిజె-బలిజెవాఁడు-బజ్జెవాఁడు; ౫: (తె) నాయఁడు; ౬: (తె) రెడ్లు; ౭: (తె) కమ్మలు; ౮: సచ్ఛూద్రుఁడు; ౯ గొల్లను-చూ, వేఁడు; మొదలగువారు); అం. 2: చూ, జాతులు; 3: చూ, మనుష్యవర్ణములు; 4: చూ, చేతవరత్నములు.

శూనాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్కయొక్కపాలు చూ, స్తన్యము; బ. 2. పాముగుడ్లు.

శూన్య. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). మల్లె: చూ, హాసంతి 2.

శూన్యనివేశనము. అం: చూ, అష్టవర్గము.

శూన్యమగు. ని. అ కి: (తె) ఈటువోవు, ఉత్తదగు, రిత్తవోవు, వట్టిదగు.

శూన్యము. సం. వి. అ. న. 1.=సున్న. ఏమియులేమి: అపదార్థము, అభావము, ఖ, ఖమ్, ఖంబు, త, వ, రిక్తకము, రిక్తము, రిష్టము, వశికము, వితానము, సుష్కము-సుష్త్రము, సూనము. (అవ్య): అ, అన-అనా, కిమ్, నఞ్. (తె) ఈటు, ఉత్త, ఉళక్కి-ఉళ్లక్కి-హుళక్కి, ఎద్దడి, కాకు, కేత, కుందేటికొమ్ము, గొడ్డు, చెనఁటి-చెన్నఁటి, దోయిడి, నిప్పచ్చరము, పచ్చెముపాడు, పాడు, బయలు, బరిగి, బీడు, బెస్స, బొప్పటము, బొళ్ల, రిచ్చ, రిచ్చపాటు, రిత్త, లేదు, లేబరము, లొటారము, వట్టి, సున్న, సోడు. తద్వి.—౧. రాహిత్యము. (తె): లేమి-లేమిడి-లేవడి; ౨: కాకాదు, లేలేదు; విణ. 2: (మి) ఎత్తుభారము. (తె) పాడు; అం. 3: చూ, సంచారిభావముఁబుట్టిన దృష్టులు; 4: చూ, ప్రాణాయామము.

శూరణము. సం. వి. అ. పుం. కంద*: చూ, రూ-సూరణము.

శూరసేనము. అం: చూ, దేశములు.

శూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. ఒకానొకగొల్లవాఁడు: చూ, వేఁడు; విశ. 3.=మేటకరి. యుద్ధమునకు భయపడనివాఁడు: చూ, హంవీరుఁడు. 2; 4. ప్రౌఢుఁడు: చూ, సమర్థుఁడు; వా. 5: బిరుదాఢ్యుఁడు. (తె) బిరుదాయత్తు, బిరుదారి-బిరుదులాఁడు.

శూర్పకారాతి. సం. వి ఇ. పుం: చూ, ప్రద్యుమ్నుఁడు (మన్మథుఁడు)

శూర్పణఖ. సం వి. ఆ. (స్త్రీ) =చేప్పనక-చేప్పనాక-చేప్పనాతి-సుప్పనక-సుప్పనాక, సుప్పనాతి, చేటగోళ్లబోటి, రావణుని సోదరి: చూ, రాక్షసి.

శూర్పము. సం వి. అ. పుం, న. 1. రూ-సూర్పము, ప్రస్ఫోటనము. (తె) చేట. తద్వి.-బాలికలాడుకొనుచిన్నచేటను.-(తె) మొంటె-మొరఁటె-మొఱఁటి-మొంటి; 2. రెండుమంతలకొలఁది. [కిర్మి: చూ, హరిణి. 3.

శూర్మి. సం. వి. ఈ (స్త్రీ). లోహప్రపతిమ,

శూల. సం. వి ఆ (స్త్రీ) 1=సూల. కొర్రు. చూ, శూలము. 4; 2: చూ, వేశ్య; 3. డొక్కయందలిపోటు: చూ, శూలము. 5; వా. వి. 4. వాగదోషము.

శూలదృక్కు. సం. వి. హ్. (స్త్రీ): చూ, పార్వతి. 1.

శూలపాణి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శివుఁడు.

శూలము. సం. వి. అ. న. 1. అమ్మకము: చూ, వెల. 1; పుం, న. 2. మువ్మొనవాలు: చూ, బాణము. 1; 3. త్రిశూలము బాణము: చూ, బాణము. 1; 4. రూ-శూల, అచలము, కీలము, కేల, శంకువు, శల్యము, శివకము, శివము, స్థాణువు. (తె): కొఱ్ఱు-కొఱ్ఱు, గవి-

గసిక, గూటము-గూటాము, చీల, జెంజెడ, మేకు, వసి, సీమ. తద్వి.—(తె) తలచీల; (గుండుసూది, తీఁగమేకు, వాసముమేకు, దబ్బనము, సూది మున్నగునవియీజాతియందు చేరును.); 5. శూల, డొక్కలోనిపోటు: చూ, పాసువు. 4 (రోగము. 1.); 6: చావు: చూ, సావు; 7: చూ, సిడము; అం. 8: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు; 9: చూ, యోగములు.

శూలాకృతము. సం. విణ. శలాకుట్లు: చూ, శుక్తము 2.

శూలి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, శూలపాణి; విణ. 2. శూలాయుధముధరించినవాఁడు; 3. శూలరోగి.

శూలించే. వా అ. క్రి. డొక్కలోనొప్పియెత్తు.

శూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: నాగిని, మత్స్యాక్షి, లక్ష్మి. (తె) గొల్లజిడ్డు, నాగురు-నావురు*.

శూలుచితము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

శూల్యము. సం. విణ: చూ, శూలాకృతము.

శృ

శృంఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-శృంఖలము.= సంకెల-సంకలియ. 1. మగవాని మొలనూలు: చూ, సూత్రము. 1; 2. ఏనుఁగుకాలిసంకెల: అంకుశము, అందువు, కలాపకము, త్రియి, త్రిపది, నిగడము-నిగళము, పారి, (తె) ఒరిజె-ఒరిజె, గొలుసు, చేరు-చేఱు, బారి-బారీ; 3. కాలియినుపగొలుసు: అందుకము, నిగడము-నిగళము, పారి, రూ-శృంఖలి-శృంఖలిక-శృంఖలిక. (తె) సంకలియ-సంకెల, అరదండ-(బ) అరదండాలు, గొలుసు, చేరు-చేఱు, బారి-బారీ, (బ) బేడీలు. తద్వి.—౧. చేతియినుపగొలుసు: (చూ, శృంఖల. 3.); ౨. నడుమునకుఁగట్టెడి గొలుసు: కటిశృంఖల, చిత్రిక.

శృంఖలకము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లకు బొందకొయ్యవేసిన ఒంటెపిల్ల: శృంఖలము- (చూ, లొట్టిపిట్ట.). తద్వి.— ౧. ఒంటెకు:- అంబొత్తము; (చూ, లొట్టిపిట్ట); ౨. ఆఁడు-ఒంటెకు:- (తె) వామి (చూ, లొట్టిపిట్ట); 3. ఒంటెపిల్లకు:— శరభము: (చూ, లొట్టిపిట్ట.)

శృంఖలము. సం. వి. అ. పుం, న: చూ, శృంఖల 1-2-3; 4: చూ, శృంఖలకము.

శృంఖలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శృంఖల. 3.

శృంఖలితము. సం. విణ. సంకెలవేయఁబడినది.

శృంఖలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, శృంఖల 3.

శృంఖలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శృంఖలిక.

శృంగకాద్యపప్రయోగము. అం: చూ, తంత్రములు.

శృంగనాదము. సం. వి. అ. న.=సింగినాదము. కొమ్మువాద్యము: చూ, సింగినాదము.

శృంగబేరము. సం. వి. అ. న: రూ-శృంగిబేరము, ఆర్ద్రికము-ఆర్ద్రము, ఓలము-ఓల్లము, కందరము, కటుకందము, కటుభంగము, కటుభద్రము, కటూత్కటకము-కటూత్కటము, గుల్మమూలము, భేషజము. (తె) అల్లము. తద్వి.—౧: తృణపుష్పిక. (తె) కొండల్లము; ౨: (తె) కస్తూరిపసుపు, మామిడి అల్లము (చూ, వేరు. 1.) (చూ, సొంటి.) (దేశవాళీఅల్లము, రంగూను (విదేశపు) అల్లము మున్నగునవి కలవు.) [చూ, సుమంగళి.

శృంగబేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపాల*:

శృంగభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

శృంగము. సం. వి. అ. న. 1. కూణిక, లలామము, విషాణము: చూ, పాసువు. (చూ, పల్లు. 1.). తద్వి.—ఏనుఁగుకొమ్మునకును, మేఁకకొమ్మునకును, పందికోఱకును, ఎద్దులోనగువానికొమ్మునకును: చూ, పాసువు (పల్లు. 1.); 2. కొండకొమ్ము: చూ, శిఖరము;

3: నాళము. (తె): అండియ-అండె, కొమ్మ, -చిమ్మనగొట్టము, చిమ్మనగోవి, పింజెనగ్రోవి, బుఱటకొమ్మ-బుఱ్ఱటకొమ్మ- బుఱ్ఱకొమ్మ; 4. గుఱుతు: చూ, లక్షణము; 5. దొరతనము: చూ, స్వారాజ్యము; 6. ప్రధానత్వము: ప్రాధాన్యము; పుం. 7. జీవకమను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; అం. 8: చూ, సుషిరవాద్యములు.

శృంగాటకము. సం. వి. అ. న. 1. చేదుకము: చూ, మార్గము. 1-౧౭; పుం. 2. జలకంటకము, త్రిశృంగము. (తె) పందిగడ్డ, పరికి, పరికెగడ్డ; అం.3: చూ, అసంయుతహస్తములు.

శృంగారచేష్టలు. అం: భావము, హావము, హేల, విలాసము, మాధుర్యము, ధైర్యము, విభ్రమము, లీల, కిలకించితము-(కిలికించితము-కిలికించితము), మోట్టాయితము, లలితము, విచ్ఛిత్తి, బిబ్బోకము, విహృతము, చకితము, హసితము, కుట్టమితము-కుట్టిమితము, కుతూహలము (18). తద్వి.—౧: ప్రాగల్భ్యము; ౨: (తె)బయకారము.

శృంగారతిలకము. అం: చూ, రూపకములు.

శృంగారనాయకచతుష్టయము. అం. (శృంగారనాయకులు): అనుకూలుఁడు, దక్షిణుఁడు, ధృష్టుఁడు, శఠుఁడు (4) (చూ, నాయకులు.)

శృంగారభూషణము. అం. (భాణుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

శృంగారము. సం. వి. అ. న. 1. గంధపొడి: చూ, సురము; 2. లవంగపువ్వు: చూ, శ్రీసంజ్ఞము (లవంగము); 3: చూ, సిందూరము; పుం. అం. 4: చూ, రసములు; న. 5. ఏనుఁగుఅలంకారము: చూ, హస్తి; 6.=చొకాటము, అందము: చూ, సౌందర్యము; 7.=సింగారము, అలంకారము, నైసేఁత: చూ, హావణిక. 2(భూషణము. 2.); 7. సురతము: చూ, సంయోగము; అం. 8: చూ, జన్యతాళములు.

శృంగారయోని. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

శృంగారవనము. సం. వి. అ. న. ఉద్యానవనము, తోఁట: చూ, హజాముతోఁట (వనము. 2.)

శృంగారి. సం. వి. న్. పుం. 1: చూ, విటుఁడు. 1; 2. ఏనుఁగు; చూ, హస్తి; 3. పోఁకమ్రాను*: చూ, స్త్రంసి. 1 (పోఁక); విశే. 4. శృంగారముగలవాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు. [హావణించే.

శృంగారించే. సం. స. క్రి =సింగారించే: చూ,

శృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రూ—శృంగిక. అతివస*: చూ, విష; 2 పాఁపమీను, కొమ్ముచేఁప: చూ, మత్స్యము 1; 3. శృంగికనకము—శృంగికనకము, కడియము లోనగు భూషణరూపమైన బంగారు: చూ, హజాన్న (లోహము. 1-౨౧); న్ పుం. 4. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 5. కొండ: చూ, పర్వతము. 6 మ్రాను: చూ, వృక్షము; 7. వృషభమనెడియోషధి*: ఇంద్రాక్షము, వృషభ; వా. 8.=సింగి. చెంచుది: (తె) సింగి; 9.=సింగి. ఎఱుకుది: (సం) శృంగి; విశే. 10. కొమ్ముగలది; అం. 11: చూ, వర్షపర్వతములు. 1-2.

శృంగిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, శృంగి. 1.*.

శృంగికనకము. సం వి. అ. న: చూ, శృంగి. 3.

శృంగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు: చూ, ధేనువు; 2.=సింగాణి-సింగిణి, శృంగధనుస్సు: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1-3౭).

శృంగిబేరము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ—శృంగబేరము. * [శృంగికనకము.

శృంగీకనకము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ—

శృగాలము. సం. వి. అ. పుం. నక్క—: చూ, రూ—సృగాలము. [లోనగునవి.)

శృతము. సం. విశే. కాచఁబడినది (పాలు మొదలు

శే

శేఖరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సిగదండ: చూ, భూషణము. 2; 2. బాసికదండ, బాసికము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2-౧౧-(౧౪)); 3.=సిగరము: చూ, శిఖరము. 1.

శేఖరించు. సం. అ. క్రి. , గొప్పపడు. పంచ. నా. 1, ఆ. 308: చూ, సమ్మానించు.

శేఫము. సం. వి. అ. పుం, స్. న. (రూ-శేపము-శేపస్సు-శేఫము-శేవము.) మగగుఱి: చూ, శిశ్నము. [వావిలి

శేఫాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లవావిలి*: చూ,

శేముషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధి: చూ, హృల్లేఖము. 2. | చూ, శ్వేతపుష్పము.

శేలుద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. ఉలిమిడి*:

శేలువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, శ్లేష్మాతకము*.

శేవధి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-సేవధి, నిధి: చూ, లిబ్బి. 2.

శేవలము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-శైవలము*.

శేవాలము. సం. వి. అ. న.—పై.—

శేష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సేసలు. అనుగ్రహించి యిచ్చిన అక్షతలు లోనగునవి: చూ, సేసఁబ్రాలు; 2. అనుగ్రహించి అక్షతలు లోనగువానినిచ్చుట.

శేషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1: అవశేషము, అవసాయము, భక్తి. (తె) కడమ, తక్కు, నిలవ-నిలువ-నిల్వ, బాకి-బాకీ, మిగత-మిగిలి, మిగులు-మివులు, లోతక్కువ, సచ్చెము-సాచ్చెము. తద్వి.—౧. (విణ) మిగిలినది అనుటకు.—అవశిష్టము, ఖిలము, చోక్షము, చోచము, పరిశిష్టము, శేషము, సారాంశము. (తె) నికరము, నిగ్గు, మిగిలినది, సాచ్చెము; ౨: యాచితకము. (తె): ఎరవు-ఎరువు, చేబదులు, పరచి, బాకీ, రో-రోయి; ౩. ధాన్యాదులఋణమునకు.—ఋణము. (తె): అరువు-ఎరవు-ఎరువు, బాకి; పుం. 2. వధము: చూ, హింస. 1; విణ. 3. మిగిలినది: చూ, శేషము. 1.

శేషశయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-శేషశయనుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

శేషశయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

శేషాచలము. సం. వి. అ. పుం. తిరుమల. (ఇట్లు శేషశైలము, శేషాద్రి మొ.): చూ, తిరుపతి.

శేషి. సం. వి. న్. పుం. అంశి. సర్వస్వతంత్రుఁడైన శ్రీమన్నారాయణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1.

శేషించు. సం. అ. క్రి: అవశేషించు (తె): ఉండు, చిక్కు, నిలుచు-నిల్చు, మిగులు.

శేషిశేషసంబంధము. అం: చూ, సంబంధములు.

శేషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సహస్రఫణములుగల సర్పరాజు: చూ, సర్పము; 2. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1.

శై

శైక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగా వేదువ నారంభించిన శిష్యుఁడు: చూ, శిష్యుఁడు. 1.

శైఖరికము. సం. వి. అ. పుం: అపామార్గము, అగ్రశయ్య, కటుమంజరిక, కాండీరము-కాండీరి, కిణి, కిణిహి, కిశపల్లి-కీశపల్లి, కీశపర్ణము-కీశపర్ణి-కేశపర్ణి, కుబ్జము, కోశాతకి, ఖరమంజరి, క్షవకము, క్షారమధ్యము, దురభిగ్రహము, ధామార్గవము, ప్రత్యక్పర్ణి, ప్రత్యక్పుష్పి, మయూరకము, వశిరము-వశిరము, శిఖరి. (తె) ఉత్తరేణి-ఉత్తరేను. తద్వి.—అపామార్గము, అస్థారక్తము, కపిప్పలి, క్షుద్రాపామార్గకము- క్షుద్రాపామా

గ్గము, రక్తభిది. (తె) ఎఱ్ఱఉత్తరేణి*. (దీం తరోగములుహరించును.)

శైత్యము. సం. వి. అ. న. 1. చేలువ: చూ, హిమము. 1; 2: శిశిరము, శీతము. (తె) ఇగము-ఇవము-ఈము, ఇవక, ఇవతాళింపు, చేలవ-చేలువ-చేల్వ, చేలి, చేలిమిరి-చేల్మిరి, చేలువడి, చేల్ల-చేల్లన, జేలుబు-జేలువు, తనుపు-తన్పు, నజ్జే, వలి, వలిపిరి, సీతి-సీతు-సీతువు.

శైత్యించు. సం. అ. క్రి: శీతలించు. (తె) ఇవతళించు-ఇవతాళించు, చేల్లనగు, చేల్లనడు, తనుపారు, తనువడు, వలిగొను.

శైథిల్యము. సం. వి. అ. న: చూ, శిథిలము.

శైనేయుడు. సం. వి. అ. పుం: సాత్యకి.

శైబినుడు. సం. వి. అ. పుం. బోయ: చూ, వ్యాధుడు. 1. (బెస్తఅనికొందఱు)

శైలగోశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలతంగేడు*: చూ, హేమపుష్పకము. 3.

శైలదీర్ఘకోణము. సం. వి. అ. న: అవవ, కోన.

శైలధన్వుడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, శివుడు. (శైలిధన్వుడు అనికొందఱు)

శైలపూగము. సం. వి. అ. పుం. కారుపోక*: చూ, పోక. ౧.

శైలము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రసాంజనము; 2: చూ, తాపువ్వు; పుం. 3: చూ, పర్వతము; అం. 4: చూ, ఆసనములు.

శైలశిబిరము. సం. వి. అ. పుం. కడలి: చూ, సముద్రము.

శైలాలి. సం. వి. న్. పుం: చూ, శైలూషుడు.

శైలూషము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము.

శైలూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నట్టువురాలు: నర్తకి, లాసకి-లాసిక. (తె) ఆటకత్తియ-ఆటకత్తె: (చూ, స్త్రీ: చూ, ఆటవెలది.)

శైలూషుడు. సం. వి. అ. పుం: కణ్వావేశకుడు, కలాయనుడు, కృశాశ్వి, గీష్ణువు-గేష్ణువు, నటుడు, నర్తకుడు, రంగాజీవుడు, లాసకుడు. (తె) ఆటకాడు, నట్టు-నట్టుగుడు-నట్టువుడు-నట్టువకాడు-నట్టువాడు-నట్టువ-నట్టువు. తద్వి —౧: కుశీలవుడు; ౨: (తె) కోణంగి-కోణాంగి, కోణంగివాడు; 3: (తె) బిద్దమువాడు; ४: (విణ) నర్తకుడు.

శైలేయము. సం. వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1-౫౦); 2. చూరయను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; 3: అశ్మపుష్పము, కాలానుసార్యము, పలితము, వృద్ధము, శీతశివము. (తె) రాపువ్వు, తాతిపూవు, తాపువ్వు*; పుం. 4. తేటి; చూ, షట్పదము; 5: శాలేయము.*: చూ, సదాప; విణ. 6. తాతితో సరియైనది.

శైలేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.1.

శైవబ్రాహ్మణులు. అ౧. "వీరు శివపూజావృత్తి గలవారు. కృష్ణయజుశ్శాఖీయులు. ఆదిశైవులు. శైవవిశిష్టాద్వైతమతస్థులు. శ్రీకంఠ శివాచార్య సంప్రదాయులు. బోధాయన సూత్రము. కొందఱు ఆపస్తంబసూత్ర ప్రవర్తకులునుగలరు. వీరిలో అంతర్వేదితెగవారు కంచితెగవారు తిరువాలంగాడుతెగవారు వాలాజీపేటతెగవారని నాలుగుతెగలుగలవు. వీరాంధ్రదేశమున గోదావరీ తీరమందుత్పత్తియై సామాన్యముగా ఆంధ్రదేశమందును విరివిగా దక్షిణదేశమందును వ్యాపించియుండిరి. శివాచార్యులు గురుకులు దీక్షితులు భట్టర్లు అనుబిరుదులుగలవారు. ఆత్మార్థ పరార్థ పూజలయందు శివుని ప్రధానముగా నర్చించుచు శివాలయ ప్రాకారాభ్యంతరమందుగల గణపతికుమారసౌరశక్త్యా

దిమూర్తులను శివునియొక్క అవినాభావసంబంధముతో నర్చించెదరు. శివాలయమునకు వేరుగానున్న అన్యదేవతల నారాధింపరు. మతకాంక్షలు అద్వైదికులు ఉత్కళవంగదేశములనుండి వచ్చి నైజాంరాష్ట్రమందును అక్కడక్కడ ఆంధ్రదేశమందును శివార్చనచేయుచుండిరి. వీరికిని శైవబ్రాహ్మణులకును సహభోజనబాంధవ్యములులేవు."(చూ, బ్రాహ్మణులు; చూ, శాక్తేయబ్రాహ్మణులు; చూ, పట్టుగబ్రాహ్మణులు; చూ, ముత్తదుబ్రాహ్మణులు.)

శైవము. సం. వి. అ. న. 1. శివుఁడేదేవుఁడను ఒకమతము: చూ, మతములు; విశే. 2. శివసంబంధమైనది; అం. 3: చూ, పురాణములు (24000 శ్లో. వాయుదేవుఁడుకర్త. శివప్రతిపాద్యము.); 4: చూ, ఏకవింశతిస్థావకములు.

శైవలము. సం. వి. అ. న: గ్రా—శివాలము—శేవలము— శైవాలము—శైవలి, అత్యూహము, అరకము, ఆకాశమూలి, కాత్రి, కావారము, కుంభి-కుంభిక-కుంభికము, కుతృణము, కుష్ఠవారి, ఖమూలిక-ఖమూలి, గాంగేయము, గృష్టి-ఘృష్టి, జంబాలము, జజ్జరము, జలకేశము, జలనీలి, జలవల్కలము, జలాంచలము, నీలిక, బదర, మంజులము, వారాహి, వారిచత్వరము, వారిపర్ణి, వారిమూలి, వితున్నకము, విష్వక్సేనప్రియ, వ్యవక. (తె): నీటిపాఁచి. తద్వి.—౧: (తె) ఆకుపాఁచి; ౨: (తె) తీఁగపాఁచి, నాఁచు; 3: (తె) తుంటికూర, తూఁటి, తూఁటికూర—(తూఁడికూర, తూఁడుకూర); ౪: ఘృష్టి, విష్వక్సేనప్రియ. (తె) నీరాకు, పాఁచి-ప్రాఁచి, పాఁచితీఁగ, పెద్దపాఁచి, బవర; ౫. నూతిపాఁసుడుకు.-(తె) పాఁకుడు—ప్రాఁకుడు.*; ("చూ, సహస్రపత్రము."); 2: పద్మకాష్ఠము, పత్రాంగము, పద్మకము, పన్నగము*.

శైవలి. సం.వి. ఇ. న: చూ, రూ-శైవలము. 1.*.

శైవలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏఱు: చూ, నది.

శైవవైష్ణవమతసాంప్రదాయములను బోధించువారు. అం: చూ, ఉపదేశికులు.

శైవాలము. సం. వి. అ. న. నీటిపాఁచి*: చూ, రూ-శైవలము. 1.*. [భక్తులు.

శైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభక్తుఁడు: చూ,

శైశవము. సం. వి. అ. న. 1. చిన్నతనము: బాల్యము, శిశుత్వము. (తె):—అలరుప్రాయము, చిన్నకాఱు, చిన్ననాఁడు-చిన్నటనాఁడు, చిన్నతనము, చిన్నరికము-చిన్నఱికము, పడుచుతనము, పిన్నఱికము, పిన్నటనాఁడు-పిన్ననాఁడు; 2. బాల్యదశ: గోద్దాలము. (చూ, దశలు.) [పాధ్యాయులతనము.

శైష్యోపాధ్యాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. శిష్యో

శొ

శొంఠి. వా. వి.రూ—శుంఠి=సొంటి: చూ, సొంటి. (చూ, శృంగబేరము.) (పిండి శొంఠికంటె దేశవాళిశొంఠి ప్రశస్తము).

శో

శోకము. సం.వి. అ. పుం. 1.=చోకురు. (పుత్రమరణాదిదుఃఖములచేత తపించుట): ఆక్రందనము, ఆక్రందము, కందనము, కష్టము, కామాంతకము, క్రందనము, క్రందితము, క్లేశము, ఖేదము, తమము, (మి) దుఃఖపాటు, ప్రలాపము, మన్యువు, రాగము, రుదితము, రోదనము, లావము, విచారము, వియమము—వియామము, విషాదము, వృజినము, వ్యసన

ము, వ్యళీకము, శుక్కు, సంకటము, సాదము. (తె): అడలు, అలంత, ఉమ్మ-ఉమ్మలము-ఉమ్మలిక-ఉమ్మలికము, ఏడుపు-ఏడ్పు, కవిశరము, కస్తి, కుందు, కుతి, కుతిలము, గోడు, చేమ్మ, చేూకురు, జాలి, నెట్టు, నెవ్వగ-నెవ్వము, పగ, పగపు, పదావళి, వనట, (మి) సంకటపాటు, సుర్రుక్కు. తద్విశేషములు.—౧. దుఃఖమునకు. (దీనియందు ఇంద్రియములు దుష్టములౌను. దుష్టముగా ఖేద పెట్టునది):-అంకము, అకము-అఘము, అతిథి, అత్యయము, అన్వాసనము, అపమర్దము, అభిష్యందము, అమానశ్యము-అమనస్యము, అర్తి-అర్తి, అహోబత, అస్రువు, అధి, ఆబాధ, ఆవాపము, ఆశ్రవము, ఉద్వేగము, ఊర్మి, కూటము, కృచ్ఛ్రము, కృతి, క్లేశము, క్వాథము, గహనము, గహ్వరము, తాపము, దుఃఖము, పరంపర, పీడ, ప్రసూతిజము, ప్రైషము, బాధ, విచారము, వ్యథ, సంకటము, హింస. (అవ్య): అ, ఇ, ఈ. (తె.ప):-అంగడ, అంగలారుపు-అంగలార్పు, అటమట, అటమటింపు, అడజేడి, అడలు, అలందురు-అలందురు, అలంత, అలమట, అలుగుల-అలుగులము, అల్లట, ఆటుపోటు, ఇడుమ, ఉత్తలపడుట, ఉత్తలపాటు, ఉమ్మలము-ఉమ్మలింపు- ఉమ్మలిక-ఉమ్మలికము, ఎడరు, ఎర, ఏంపు, ఒంజిలి-ఒందిలి, ఒత్తడి, కక్కసము! కన్నఱ, కఱకటి, కసటు-కస్తి, కారియ-కాఱియ, కినమస, కుందు, కుతికలపాటు-కుతిలపాటు-కుతిల, కుసి, కొందలము, కోఱడము, గంటి. గోడవ, గోడు, జేడి, తొందర-తొందఱ, తొక్కట- తొక్కటము-తొ్రక్కట, తొ్రక్కటము, తొక్కటపాటు-తొ్రక్కటపాటు, త్రిక్కు, దావంతము, దుసుకు, దురపిల్లు, దూఁకరి, దొనుకు, నచ్చు, నలంక-నలంకువ-నలుకువ, నవంత, నెగులు-నెవులు, నొగులు-నొవులు, నొలి, నొప్పి-నొవ్వ-నొవ్వు-నోవి-నోవు, పిరుకేంకు-పిర్వేంకు, పొక్కు, బాద, బామ, బారి, బెడంద, వంత, వందురు, వగ, వాపోక, వెత, వెతారము, వెనుంబాటు-వెన్బాటు, వెసనము, (మి) సంకటపాటు, సణుగు, సలువు, సేగి, సుర్రుక్కు; ౨. మనోవ్యథకు.— అంబరము, ఆధి, ఆపద, ఉపరాగము, విపత్తు, వ్యధ, వ్యసనము, సంగరము. (తె):— అంగద, అంగలారుపు-అంగలార్పు, ఆద, ఆరటము-ఆరాటము, కుర్రిళ్ళగింత, జాలి, తుందుడుకు, నింజిలి-నెంజిలి, పిమ్మట, పొంక్కడ, బిమ్మటి, మనికితపాటు, ముచ్చిరితనము, మెరమెర, వంత (చూ, విపత్తు); ౩. శరీరపీడకు:— అశ్మంతము, అఖిలము, కష్టము. గహనము, సంకటము, (మి) సంకటపాటు; ౪. సంకటమునకు:-అవిధి, సంకటము. (అవ్య): అయొ, అక్, ఈ, ఏ. (తె. ప):-అనరు, ఇంటరము-ఇంట్రము, ఇక్కట్టు, ఇక్కము, ఇక్కుపాటు, ఇజేకు, ఇమ్ముదప్పు, ఇఱుకడము-ఇఱుకటము-ఇఱుకాటము-ఇఱుకటము-ఇఱుకాటము-ఇఱుకు, ఒదుదొడుగు, ఒఱకటము-ఒఱకాటము-ఒఱగడము- ఒఱగడ్డము, ఒఱకము, కక్కసము, చిక్కు, జేడ్డ, తపకలి, తొక్కట-తొక్కటము-తొ్రక్కట-తొ్రక్కటము, నిక్కచ్చి, పోరామి, ముట్టుపాటు, సంగడము, (మి) సంకటపాటు; ౫. విరహవ్యథకు.-సంకటము, (తె) బెంగ, (మి) సంకటపాటు; ౬. కష్టమునకు.-అంకము, ఆదీనవము, అఖిలము, అళి, ఉపాసనము, కష్టము, కావాళము, శ్రమము, సంకటము. (తె. ప): —అందెబందెలు, అగబాటు, అల్లట, అవలి, ఇడుమ, ఇడుమాడి,

ఇబ్బంది, ఎవ్వ, కక్కసము, కడగండ్లు, కడిఁది, కాఱియ, కొడిమె-కొడివె-గొడివె, గండు, చిక్కు, చోదుము, చోద, డెప్పరము, తొంగ, పల్లటము, పాటు, పాము, పీనుఁగుపెంట, బడప; ౭. రాగద్వేషాదిప్రయుక్తమగుదుఃఖమునకు.—ఆదీనవము; ౮. బలాత్కారముగా నరకమునందు త్రోయబ్బటవలని బాధకు:-ఆజావు; ౯.అత్యధికదుఃఖమునకు.—(తె) పంచేకరపాటులు; ౧౦.బాధించుటకు.—హింస, హింసనము. (తె) హేరామి; ౧౧. ఆపదకు:-(చూ, విపత్తు); ౧౨. (విశే) కష్టముగలది:-కష్టము; ౧3. (విశే) శోకమునొందినది: ఆయస్తము, ఆర్తము, క్లిశితము, క్లిష్టము, క్లేశితము, ఖిన్నము, దుఃఖితము. (తె). ఒంజిలి_ఒందిలి, చీకాకు. తద్వి.—శోకింపఁదగినది అనుటకు:_చూ, శోచ్యము; ౧౪. దుఃఖార్థకము.—అహహ_అహహో-అహో_అహో, ఖలు, ఏ, హా. (తె): అకట-అటో-అటో-అక్కట-అక్టే. ౧౫. వ్యథార్థకము.— హా; ౧౬. పీడార్థకము —హా; ౧౭ విచారార్థకము —ఏ, ౧౮. తాపమునకు— (చూ, సంతాపము.); ౧౯:శోచనము. (చూ, దుఃఖ (1) (2).) (ఇవి అన్నియు కొద్దిభేదము కలవి); అం. 2. స్థాయీభావము: చూ, రసస్థాయీ భావములు; 3: చూ, షడూర్మ్ములు. (చూ, ఊర్మ్ములు.)

శోకించు. సం. అ. క్రి =శోకించు. (పుత్రమరణాది దుఃఖముచేత తపించు): విచారించు, విషాదించు. (తె).— అడలు, అడలుకొను, అలఁగు, ఉమ్మలికించు-ఉమ్మలించు, కనికరించు, కుందు, చీకురుపడు, దురపిల్లు, ప్రేమాడించు, ముచ్చిరు, వగచు, వనరు, వేసరు-వేసారు. తద్వి.—౧. రోదించుటకు:-ఆక్రందించు, (మి) దుఃఖపడు, రోదించు,శోకించు. (తె) అడలు, అఱచు, అవురుమను, ఏడు-ఏడుచు-ఏడ్చు, కనికరించు, కూపెట్టు, కూయు, గీపెట్టు, గుదగుదలాడు, చికిలు, జాలించు, పొంబయిడు, వగచు, వాచేఱచు, వాపోవు; ౨:-(చూ, విలపించు); 3. దుఃఖించుటకు.— దుఃఖించు, శోకించు, (తె): అంగలారుచు-అంగలార్చు, ఆలఁదురు, ఉమ్మరించు-ఉమ్మలించు- ఉమ్మలికించు, (మి) కష్టపడు, కుందు, కుల్లు-క్రుళ్లు, క్రుళ్లగించు, గోడాడు, జాలిగొను, జాలిఁబడు, (మి) దుఃఖపడు, దురపిల్లు, పల్లటిల్లు, పొక్కు, బావురుమను, మనికితపడు, ముచ్చిరు, వందురు, వగచు, వెనుఁబడు-వెన్బడు, వేసరు-వేసారు, సలించు, స్రుక్కఁబడు-స్రుక్కు. ౪: చింతించుటకు:_చూ, స్రుక్కు. 11; (ఇవి అన్నియు కొద్దిభేదము కలవి)

శోచనము. సం.వి.అ.న.వగచుట:చూ,శోకము.1.

శోచనీయము. సం. విశే. శోకింపఁదగినది: శోచ్యము.శోచితవ్యము·(చూ,శోకము.1-౧3.)

శోచితవ్యము. సం. విశే.—పై.—

శోచిష్కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్వలనుఁడు: చూ, వహ్ని. 1.

శోచిస్సు. సం. వి. స్. న. 1. వెలుఁగు: చూ, వెలుతురు. 1; 2. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2.

శోచ్యము. సం. విశే. శోకింపఁదగినది: చూ, శోచనీయము. తద్వి శోకింపఁబడినది అనుటకు.—:(చూ, శోకము. 1—౧3.)

శోణకము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శోనకము_శోణము_శ్యోనాకము-స్యోనాకము, అరలువు-అరులువు, ఋక్షము, కట్వాంగము, కుటంవటము-కుటన్నటము, కేశటము, జంబుకము, డింబిక, దుండుకము, దీర్ఘవృంతము, నటము, పత్రోర్ణము, మండూకపర్ణము, మహానింబము,వృకము, శుకనాసము.

(తె): దుండిగము—దుండిలము— దుందిలము—దుందుకము— దుందుకము, పెద్దమ్రాను, పెనుమ్రాను *.

శోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6; 2. ఎఱ్ఱనిగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 3. నదవిశేషము: చూ, సముద్రము; తద్వి.—ఒకానొకనది: చూ, నది: 4. నిప్పు: చూ, వహ్ని. 1; 5. దుండిగము*: చూ, రూ—శోణకము; 6. కేళటమనుబాణము. శోషము-శోషణము (అనికొందఱు): చూ, మన్మథబాణములు; విశ. 7. ఎఱ్ఱనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 8: చూ, వర్ణములు (అశ్వశాస్త్రములోనివి.)

శోణమృత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱమన్ను: [చూ, భూమి. 1.

శోణరత్నము సం. వి. అ. న. కెంపు: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు ౨)

శోణితము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు: చూ, రక్తము. 1; అం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. * ("లత్తుకవలెనున్న ధనియును భోగియునగు. పగడమువలె మనుపుగలిగిన రాజగు. పద్మపత్రి సమమైన బహుకన్యకలు గలిగి సతత దుఃఖియగు. గోమయువర్ణము, శ్యావ, ఉష్ట్రి, మహిషరక్తసమమైన నిర్ధనుఁడగు.); 3 బాణపురమనుదేశము: చూ, దేశములు; 4 చూ, ధాతువులు.

శోణిమ. సం. వి. న్. పుం. రూ—శోణిమము. ఎఱుపు: చూ, వర్ణము. 6.

శోణిమము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శోథము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—శోథము.

శోధకుఁడు. సం. విశ: కారణికుఁడు, పరీక్షకుఁడు, ప్రక్షాళకుఁడు.

శోధఘ్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ: కటిల్లకము-కతిల్లకము-కఠిల్లము, జీవలోధని, పునర్నవ, పూరణము, పూరము, వర్షాభువు, శోథఘ్ని. (తె).—గలజేర-గలజేరు—గలిజెర-గలిజెరు—గలిజేరు*. తద్వి.—౧: దీర్ఘపత్రము, విటాలిక, వృశ్చికము. (తె) తెల్లగలిజేరు; ౨: కృష్ణ నీలపునర్నవ. (తె) నల్లగలిజేరు; 3: కఠిల్లరోగఘ్న, వర్షకేతువు, వికసము. (తె) ఎఱ్ఱగలిజేరు; ౪: పావనము. (తె) పచ్చగుంటగలిజేరు.*

శోధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శోధనము.

శోధనము. సం. వి. అ. న. 1.=సోదన. (రూ—శోధన.) శుద్ధిచేయుట: దానము, ధావనము, పరిశీలనము, పరిశుద్ధి, పరిశోధనము, పరీక్షణీలనము, శుద్ధి, శోధన, సమ్మార్జనము. (తె). కడుగు-కడ్గు, గాలింపు, తెలుపు, మడుఁగు-మడువు-మడ్గు-మణుఁగు-మణువు, పడిఁగట్టు, వేసుపరుపు, సుద్ది, సోదన. తద్వి.—క్షాళనము, ప్రక్షాళనము. (తె) కడుగుట; 2. పరిష్కరించుట: పరిష్కారము, పరిష్కృతి; 3: చూ, వెదకుట; 4. మలము: చూ, కమలము. 1.

శోధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చీఁపురుకట్ట: చూ, సమ్మార్జని.

శోధము. సం. వి. అ. పుం. వాఁపు: చూ, శోఫ.

శోధరోగి. సం. విశ: చూ, శోఫరోగి.

శోధించు. సం. స. క్రి. 1. (కడుగుటలోనగువానిచే) శుద్ధిచేయు: తద్వి.—ప్రక్షాళించుట కు:-(తె) కడుగు - కడ్గు - కడువు, తోడయు, సుద్దిచేయు, 2. పరిష్కరించు: చూ, సవరించు. 2; 3: చూ, వెతకు; 4. పరిశోధించు, పరిశీలించు: చూ, విమర్శించు. 1; 5: చూ, సోదించు.

శోధితము. సం. విశ. శోధింపఁబడినది: అపవస్కరము, నిర్ణిక్తము, నిశ్శోధ్యము, మృష్టము, సంసృష్టము, సమ్మృష్టము (చూ, శోభితము. 2.) తద్వి.—క్షాళితము, ప్రక్షాళితము. తద్వి.—౧. కాఁగినది:-ఉపచితము, జ్వలితము,

దీప్తము, నిర్దగ్ధము, పరిజ్వలితము; ౨. పరికాశించినది:-పరిజ్వలితము; 3. కాల్పఁబడినది: చూ, ప్లుష్టము.

శోధ్యము. సం. విణ. 1. శోధింపఁదగినది; వా. 2. ఆశ్చర్యమైనది: చూ, వింత. 1. [కము*.

శోనకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూ-శోణ

శోఫ. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. (పుం. అనికొందఱు)=సోపు-సోబె: రూ-శోఫము, కిలాసము, శోథము- శోథము, శోషము, శ్వయథువు, సిధ్మ-సిధ్మము. (తె) ఉలుపడ-ఉల్పడ, ఊఁద-ఊఁదు, కులువ, జోబ, బొల్లి, వాఁపు, సిబ్బియము-సిబ్బెము, సోపు-సోబ-సోబు, సోబియ-సోబె, (రోగము. 1)

శోఫము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

శోఫఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, శోథఘ్ని*

శోఫరోగి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) సోబెరోగము గలవాఁడు: చూ, వ్యాధితుఁడు.

శోభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వస్త్రభూషణాదిపరియుక్తమైనకాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1; 3. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ; 4. మిక్కిలిశోభ: చూ, సుషమ. 1.

శోభకృత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శోభనము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగములు; వా. 2.=సోబనము. గర్భాధానము, చూ, సంయోగము; 3.=సోబాన. పెండ్లిపాట; విణ. 4. సుందరము: చూ, హృద్యము.

శోభనములు. అం: ఓక్కుమురెత్తించుట, వీధులయందు నీళ్ళుజల్లించుట, పూవులనిండించుట, గోడలయందుఁ జిత్రములు వ్రాయించుట, మకరతోరణములు గట్టించుట, ఆట, పాట, వాద్యము. (8)

శోభాంజనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, శిగ్రువు*.

శోభించు. సం. అ. క్రి. రూ-శోభిల్లు. పరికాశించు: చూ, పావణిల్లు.

శోభిల్లు. సం. అ. క్రి. —పై.—

శోభితము. సం. విణ. పరికాశమొందినది: జ్వలితము, పరిజ్వలితము, భ్రాజితము, విస్ఫారితము. తద్వి.— ౧. మండినది అనుటకు.—జ్వలితము, పరిజ్వలితము; ౨. పరికాశించునది అనుటకు.-ఉల్బణము, తరళము, భాసురము, రోచనము, విలసితము, శుభ్రము; (చూ, వెలుతురు. 1); 3. పరికటింపఁబడినది అనుటకు.-ఆవిష్కృతము, ప్రకటితము: (చూ, వ్యంజితము.); ౪. ప్రకాశించుచున్నది అనుటకు.-ద్యోతమానము, భాసమానము; ౫. మిక్కిలిపరికాశమొందినది అనుటకు.-ఉదర్చి, విరాజమానము, విస్ఫూర్జితము, సుషమ; ౬. గరగరికైనదిఅనుటకు.-వీధ్రము: (చూ, శోధితము); ౭. ప్రకాశముగలదిఅనుటకు.-(తె) పిసాళి.

శోషణము. సం. వి. అ. న. 1. శోషిల్లుట; అస్కందనము, శోషము. (తె) ఇంకుట, ఇంకుడు; పుం. 2.ఒకానొకమన్మథబాణము: చూ, శోణము. 6.

శోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. శోఫరోగము: చూ, శోఫ; 2. క్షయరోగము: చూ, హాను వు. 4 (రోగము. 1-౧౦); 3: చూ, శోషణము. 1; అం. 4: చూ, శోణము.6; 5: చూ, అస్త్రములు.

శోషించు. సం. అ. క్రి. రూ-శోషిల్లు. 1. చిక్కు: చూ, సొటసొటవోవు; 2. ఎండు: చూ, సొటసొటవోవు.

శోషిల్లు. సం. అ. క్రి. —పై.—

శౌ

శౌంఠ్యము. సం. వి. అ. న. కుంఠత్వము, మూఢత్వము: (తె) సొద్దు.

శౌండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పిప్పలి. 1.*. తద్వి.—౧. గజపిప్పలికి.-ధవ్య; ౨. సిరుపిప్పలికి:-అనంత, విశల్య: చూ, పిప్పలి. 1-3; 3. పిప్పలివేరునకు.-శిరము, సిరము. (చూ, పిప్పలి. 1.)

శౌండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కబ్బిలివాఁడు: చూ, సురాజీవి; 2: చూ, సమర్థుఁడు.

శౌండుఁడు. సం. విణ. సుమాళి, లొట్టిమువ్వె, తాగుఁబోతు, పాయి, కల్లుత్రాగుటలోనగువానిచే మత్తిలినవాఁడు: చూ, సోమరి.

శౌకము సం.వి.అ.న. చిలుకలగుంపు: చూ, శుకము.

శౌక్తికేయము. సం. వి. అ. న. ముత్యము: చూ, శూలోచ్చయము (రత్నములు. ౧.)

శౌక్లికేయము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము: చూ, సంగరము. 6. [2. శుక్లకర్మము.

శౌక్ల్యము. సం. వి. అ. న. 1. శుక్లభావము;

శౌచము. సం. వి. అ. న. 1. నైర్మల్యము: చూ, సమీచీనము. 2; అం. 2: చూ, సాత్త్వికగుణములు; 3: చూ, యోగయమాంగములు.

శౌచములు. అం: బాహ్యము, అంతరము (2).

శౌద్ధోదని. సం. వి. ఇ.పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

శౌనకీయము. అం: చూ, కల్పసూత్రములు.

శౌరసేని. అం: చూ, ప్రాకృతభాషాభేదములు. (చూ, భాషలు)

శౌరి. సం. వి. ఇ.పుం. కృష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు.1.

శౌర్యము. సం. వి. అ. న. 1. శూరత్వము: చండిమ, ఝు, పరాక్రమము, విక్రమము, వీర్యము. (తె): అగ్గలిక-అగ్గలికము, అలుము, ఇలువడి-ఇల్వడి, ఉక్కు, ఏడ్తెఱ, కడిఁది, కడిమి-కడ్మి, కడుదు, కలుకు, గట్టి, గురుము, గోహరి, మేలుకు, డాక, దండ, నెఱి, పూఁపు, పొంపు, పొనుపు, పోటు, బంటుతనము, బింకము-బింకెము, బిగువు, బీరము, మగఁటిమి, మగతనము, మగపాటి-మగపాడి, మాటి, మొక్కలము-మొగ్గలము, వడి, వడిగలతనము, వడితనము, వాఁడి-వాఁడిమి, వాని, విడి, వీఁక-వీఁకు, సోము-సోమము; 2: నేర్పు, ప్రౌఢిమము: చూ, సామర్థ్యము. 1.

శౌర్యవంతుఁడు. సం.విణ.దండి: చూ, సమర్థుఁడు.

శౌల్కికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుల్కాధ్యక్షుఁడు: చూ, సుంకరి. [చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

శౌల్పికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాగిపనివాఁడు:

శౌష్కలము. సం. వి. అ. పుం. ఎండినమాంసమునొక్కవెల: చూ, వెల. 1.

శౌష్కలుఁడు. సం. విణ. రూ-శాష్కులుఁడు. ఎండినమాంసము తినువాఁడు: చూ, శాష్కులికుఁడు.

శ్చ్యో

శ్చ్యోతము. సం. వి. అ. పుం. జలధార, కాలువ (అనికొందఱు): చూ, స్రవము.

శ్మ

శ్మశాన కుసుమన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

శ్మశానము. సం.వి. అ.న.=మసనము: అంకశయ్య, అంతశయ్య (అంతశ్శయ్య), కటము, చితి, మల్లి, చైత్యము, పితృవనము, ప్రేతవనము, రుద్రభూమి. (తె) ఒలికి, ఒలికికాఁడు, ఒలుకులమిట్ట, కాడు, మసనము, వలికి, వల్లకాడు. తద్వి.—— శాస్త్రమతి, చిత-చితి-చిత్యా-చిత్యము, చైత్యము. (తె) సాద, సార.

శ్మశానవైరాగ్యము. అం ఒకానొక వైరాగ్యము: చూ, వైరాగ్యములు.

శ్మశ్రువు. సం. వి.ఉ. న. 1:=మీసము. మీస- (సం) వ్యంజనము. (మూతిపై వెండ్రుకలు): చూ, వెండ్రుక; తద్వి.-౧. పెరిగినమీసము గడ్డములకు.-కూర్చము; ౨. గడ్డమును మీసమును..గడ్డము; 3. గడ్డమునకు.-(తె)గడ్డము, గద్దువ: చూ, చుబుకము; ౪: (తె) బావురుగడ్డము; ౫: (తె) పిల్లగడ్డము; ౬: (తె) మేఁకగడ్డము; బం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. (మీసలు.-కొనలుగలిగి మృదువులై సూక్ష్మములై నదుఃఖి. కపిలవర్ణమైనక్రూరుఁడగు. తుమ్మెదలవలె నీలములై దీర్ఘములై నరాజగు. ముందు మీసమువచ్చినపిమ్మట గడ్డము వచ్చిన దీర్ఘాయువగు. వ్యత్యయమైన అల్పాయువగు.)

శ్యా

శ్యామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=చామన-చామ. యౌవనమధ్యస్థురాలు: చూ, స్త్రీ.(చూ, యౌవనభేదములు.); 2. యమున: చూ, హ్రదిని (నది. (3).); 3: నల్లపిచ్చేక: చూ, శకుంతి (పిచ్చేక); 4. రేయి: చూ, శర్వరి. 1 (రాత్రి. 1.); 5. నల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; 6. నీలి*: చూ, శ్రీఫలి. 2; 7. పేంకణము*: చూ, సన్నకద్రువు; 8. బావంజి*: చూ, సోమరాజి; 9. మామెన*: చూ, శారిబ. [రూ-శ్యామాకము.

శ్యామకము. సం. వి. అ. పుం.=చామలు: చూ,

శ్యామము. సం. వి. అ. న 1. ఇఁదుప్పు: చూ, లవణము. 1; 2. అయోనామము, ఉషణము-ఊషణము, కఫవిరోధి, కృష్ణము, కేవలద్రవ్యము, కోలకము, ధార్మపత్తనము, మరిచ్యము, మాషణము,వరిష్టము. (తె) మిరియము - మిరెము-మిర్యము: చూ, వేల్లజము. తద్వి. ౧: వేశ్యాశక్య. (తె) పిల్లమిరియము; ౨: (తె) చేలువమిరియము, తోఁకమిరియము. 3: శ్వేతమరిచము. (తె) తెల్లమిరియము; ౪. మిర్యాలచెట్టునకు.—ఉషణము-ఊషణము, వల్లీజము:(చూ, వేల్లజము); పుం. 3. ఆకుపసుపు: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము 6-౨); 4. నలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 5. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 6. కోయిల: చూ, సాఁకుడుపులుఁగు; 7. అజగ, ఆవేగి, బుఱ్ఱగంధ, కోతరపుష్పి, క్షతవిధ్వంసి, గుంజకము, ఛగల, ఛగలాండి, ఛాగలాంత్రిక, జుంగము, వృద్ధదారకము-వృద్ధదారుకము-వృద్ధదారువు-వృద్ధవారకము. (తె) బొద్ది, బొద్దికూర*; 8. ప్రయాగయందలిమఱ్ఱి*: చూ, స్కంధజము; 9. మామెన*: చూ, శారిబ; విశే. 10. ఆకుపచ్చనిది: చూ, హారితము. 1(వర్ణము.6-౨); 11. నల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6.

శ్యామలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి.

శ్యామలము. సం. వి. అ. పుం. న. 1 =చామన. నలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 2. అశ్వత్థము, ఆమలము, కపీతనము, కుంజరాశనము, కుంభజము, కృష్ణావాసము, కేశవాలయము, కేశవావాసము, క్షీరద్రుమము, గజభక్షకము, గజాశనము, గుహ్యపుష్పము, చలదళము, చలపత్రము, చైత్యద్రువు, చైత్యము, చైత్యవృక్షము, చైత్రపాదము, దీర్ఘాయువు, నారాయణము, పవిత్రకము, పిప్పలము, ప్లక్షము, బోధి, బోధిద్రుమము, మంగళ్యము, రోహి, వనస్థ, వహ్నిగర్భకము, వృక్షాదనము, శ్రీవృక్షము, (తె) కండ్లరావి, రాగి-రావి*. తద్వి.—౧. కండ్లరావికి.-అశ్వత్థిక-(అశ్వద్ధిక),అశ్వత్థసన్నిభ, కంబూష, నేత్రాశ్వత్థము. (తె

కండ్లరావి; ౭. గంగరావిశి.-క్రముకము, తూదము, తూలము, పూగము, బ్రహ్మచారి, బ్రహ్మణ్యము, బ్రహ్మదారువు, యూపము. (తె) గంగరావి*; విశే. 3. నల్లనిది: చూ. వర్ణము. 6. [శిరీషము.

శ్యామవర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దిరిసెన*: చూ,

శ్యామలాంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సోమాలమ్మ. శ్యామలాదేవి: చూ, మహాలక్ష్మి. 8.

శ్యామలాదేవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమాలమ్మ. 1.—పై—;అం. 2: చూ, దిక్పాలభార్యలు

శ్యామసారము. సం వి. అ. పుం: చూ, వెలి చండ్ర.*. [చూ, రాహువు. 1.

శ్యామాంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు:

శ్యామాకము. సం. వి. అ. పుం.=చోములు. రూ-శ్యామకము: చూ, ధాన్యము. ౨౦.

శ్యామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అంధకారము, అంధము, అంధిక, అకల్పకము, కజ్జలము, కాలిక, ఖలుక్కు-, తమము, తమి, తమిస్రము-తామిస్రము, తమసము, తామసి, తిమిరము, ధ్వాంతము, పాణింధమము, మేచకము, వృత్రము. (తె): ఇరులు-ఇర్లు, కప్పు, గుయ్యారము, చీఁకటి, చీఁకు-చీకు, చీకువాలు, మబ్బు, మయిల-మైల. తద్వి.—౧: అంధతమసము(అంధాతమసము), గాఢాంధకారము, తమస్ర, శార్వరము, సంతమసము. (తె): కటిక-చీఁకటి, గబ్బుచీఁకటి, చిమ్మచీఁకటి, పెంజీఁకటి, పొడిచీఁకటి, మసక-మసకన, మునిచీఁకటి, ముతిచీఁకటి-ముతిముతిచీఁకటి; ౨: తగ్గినచీఁకటికి:— అవతమసము. (తె) కప్పిరి, పొడిచీఁకటి, మసమసన; 3: (తె)కనుచీఁకటి; 2. కందు:చూ, వర్ణము. 6.

శ్యాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భార్యతోడఁబుట్టినవాఁడు: రూ-శ్యాలుఁడు- స్యాలకుఁడు-స్యాలుఁడు, కుంభిలుఁడు; అం. 2: చూ, గయాపిండ దానార్హులు.

శ్యాలిక. సం. వి.ఆ. స్త్రీ.భార్యతోడఁబుట్టినది: రూ-శ్యాలిక.

శ్యాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ, శ్యాలకుఁడు.

శ్యావము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతివన్నె: చూ, వర్ణము. 6;విశే. 2. కోఁతివన్నెగలది: చూ, వర్ణము. 6.

శ్యే

శ్యేతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలుపు: చూ. హరితము. 1 (వర్ణము. 6-౫.); విశే. 2. తెల్లనిది: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము. 6-౫.)

శ్యేనము. సం. వి. అ. పుం: కపోతారి, క్రూరము, గ్రాహకము, ఘాతి, పత్రి, మృగేంద్రచటకము, శశాదనము. (తె) డేగ. తద్వి.-౧: క్షితిజము. (తె) వేసడ-వేసడము-వేస్త్రము; ౨: వారణము. (తె) వయిల-వైల; 3: (తె) సారణము, సాలువము-సాళువ-సాళ్వము; ౪: (తె) అడుజో-అణుజో, కడుజో-కణుజో: ౫: (తె) ఈలగ్రద్ద; ౬: (తె) ఓరణము; ౭: (తె) కంచుమించు; ౮:(తె) కడసరము-కణసెరము-కనిసెరము; ౯:(తె) కురుజో; ౧౦: (తె) గిడ్డు-గిద్దు; ౧౧: (తె) చెంచేడము- చెంచేడము- చెంచెడము; ౧౨: (తె) చోఁపగద్ద; ౧3: (తె) జెలకట్టెయ-జెలకట్టె, జెలాకంటె-సెలకట్టియ-సెలకట్టె; ౧౪: (తె) జోలి-జోలియ- జోలె; ౧౫: (తె) జోవడము; ౧౬: (తె) తటుకు; ౧౭: (తె) తోఁచిగాఁడు, తోనికాఁడు; ౧౮: (తె) నేలాఁపు; ౧౯: (తె) బయిరి-బైరి; ౨౦: (తె) బాఁజో; ౨౧: (తె) బెళఁ

ము-బెళుకు; అం: (తె) లగడు-లగుడు. (చూ, పక్షి); 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము.6; అం. 3: చూ, వ్యాపాములు; 4: చూ, సంచారివర్ణగతాలంకారములు.

శ్యేని. అం: చూ, వృత్తము. 1 ("ర-జ-ర-వ గణములు. 7 యతి. 11 ఛందస్సు.")

శ్యో

శ్యోనాకము. సం వి. అ. పుం-దుండిగము*: చూ, రూ-శోణకము.

శ్ర

శ్రంథుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు 1.

శ్రథనము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు: చూ, బంధము. 1; 2. కూరుపు: చూ, సంధానము. 1; 3. విడుపు: చూ, విమోచనము.

శ్రద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=చేడ్డు: దీక్ష. (తె) అక్కఱ; 2. ఆసక్తి: చూ, పోలి (వాంఛ); 3.=పడ్డ: చూ, నూటి. 1 (లక్ష్యము. 1.); అం. 4: చూ, శమాదులు.

శ్రద్ధధానుఁడుఁ సం. విణ. (శ్రద్ధగలవాఁడు: ఆస్తికుఁడు, శ్రద్ధదాళుఁడు-శ్రద్ధదాళువు-శ్రద్ధాళుఁడు-శ్రద్ధాళువు, శ్రద్ధావంతుఁడు. (తె) అక్కఱగండఁడు, ఓపికగలవాఁడు, పాటుమానిసి-పొట్లమారి.

శ్రద్ధదాళుఁడు. సం. విణ.—పై.—

శ్రద్ధదాళువు. సం. విణ.—పై.—

శ్రద్ధావంతుఁడు. సం. విణ.—పై.—

శ్రద్ధాళుఁడు. సం. విణ.—పై.—

శ్రద్ధాళువు. సం. విణ. 1.—పై.—; ఉ. స్త్రీ. 2. వేవిళ్లుగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ. (భూర్ణి.); విణ. 3. శ్రద్ధగలది.

శ్రద్ధావతి. అం: చూ, దిక్పాలపట్టణము.

శ్రమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక యతి: చూ, సన్యాసి; విణ. 2. నింద్యజీవనముగలవాఁడు. [శ్రమపెట్టు-

శ్రమపడు. మి. అ. క్రి. ఆయాసపడు: చూ,

శ్రమపఱచు. మి. స. క్రి: చూ, శ్రమపెట్టు.

శ్రమపెట్టు. మి.స.క్రి: ఆయాసపెట్టు, ప్రయాసపెట్టు, శ్రమపఱచు. (తె): అలఁగఁజేయు, అలఁచుఁ, అలసటపెట్టు, అల్లటపెట్టు. ఏడాటలాడించు, కాఁకించు. తద్వి.—శ్రమపడు అనుటకు.—(చూ, బానపడు.): అలయు, అలసటపడు, అలుగులపడు, ఓలాకుపడు, గాసిలు-గాసిల్లు, చీకాకుపడు, నలఁగు, పడు, పాటుపడు, శ్రముడించు, బడలు, బడలుపడు, లంపటపడు, లోలాయపడు, వేసరు-వేసారు, సరమగొను, సేదగొను, (మి) ఆతురపడు, ఆయాసపడు, ప్రయాసపడు, శ్రమపడు.

శ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఆదీనవము, ఆయాసము, అస్రివము, కాశి, క్లమము, తాంతి, ప్రయాసము, వ్యాయామము. (తె): అతలకుతలము-అతలాకుతలము, అలఁత, అలకువ, అంజేడి-అల్జడి, అలపు-అలవు, అలయిక, అలపట, (మి) ఆయాసపాటు, ఇజోకు, ఇసుమ, ఓలాకు, కాకు, కుసికుంపులు, గాసి, చిరాకు, చీకాకు, చెక్కుచెమర్పు, జేంజోటము, తపతప, డప్పి-దప్పి-దప్పిక, తంట-తంటా, తపాతపా, నలఁక-నలఁకువ-నలఁగుడు, నిక్కుచ్చి, నెగులు-నెవులు, నొగులు-నొవులు, నొప్పి, నొవ్వి-నొవ్వ-నోవి-నోవు, పాటు, బడలిక, బవవసము, బాదరబంది, లంపట, లాయిలాపా.

బడ, వేసట, సరము, సేద, సోమ. తద్వి.— ౧. దుఃఖరూపమైన విచారమునకు.— వెగులు-నెవులు; ౨. మిక్కిలి అలవు: పరిశ్రమము. (తె) అలవు, ఉటారము, హాంత; ౩: చూ, వేదన; 2. అలవాటు: చూ, స్వభావము; 3:=సాము, గడసాదన, గరిడి-గరిడీ. (సం) వ్యాయామము; 4.=చెమట: చూ, స్వేదము; 5.=సరము. కష్టము: చూ, శోకము; 6.=సొమ్మ. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; అం. 7: చూ, సంచారిభావములు. ("అమ్మగనిం జూచిన యమ్మగువకునొడలెల్ల నాయాసకలితంబై చంద్రుం జూచిన చంద్రకాంతపు బొమ్మవలె స్వేదబిందు సంపూరితంబయ్యె.")

శ్రయణము. సం వి. అ. న: చూ, శ్రాయము.1

శ్రవణము. సం. వి. అ. న. 1.=చెవి: చూ, శ్రోత్రము; 2: ఆకర్ణనము, శ్రుతి. (తె) వింట-వినికి-విన్కి-వినుకలి-విన్కలి- వినికిడి. తద్వి.— ౧. అనుశ్రుతి, ఉపశ్రుతి, చిత్రోక్తి, పుష్పశకటి; ౨: శ్రావణము; 3: కొద్దిగావినుట, సవసవ; అం. పుం, అ. స్త్రీ. 3. తూపురిక్క: చూ, రిక్క; 4: చూ, అధమక్షేత్రములు; 5: చూ, భక్తిరసములు.

శ్రవణరంధ్రములు. అం: చూ, రంధ్రములు.

శ్రవణీయము. సం. విణ. వినఁదగినది: శ్రవ్యము-శ్రావ్యము, శ్రోతవ్యము, సంశ్రవణీయము (అనికొండఱు). [శ్రోత్రము.

శ్రవము. సం. వి. అ. పుం, స. న. చెవి: చూ,

శ్రవిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధనిష్ఠ: చూ, రిక్క.

శ్రవిష్ఠాజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

శ్రవ్యము. సం. విణ. 1. వినఁదగినది: చూ, శ్రవణీయము; అం. 2. (ఇద ప్రబంధాదికము): చూ, కావ్యము. 4.

శ్రా

శ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=సేద: అపరతి, ఆగతి, ఉపరతి, ఉపరమము- ఉపరామము, పరిశ్రాంతి, విశ్రమము-విశ్రామము. (తె): ఉడుకువ-ఉడ్కువ, ఊరట-ఊఱట. (చూ, విరామము. 1.)

శ్రాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యతి: చూ, సన్న్యాసి; విణ. 2. శాంతిఁబొందినవాఁడు; 3. అలసినవాఁడు: మిసిమంతుఁడు.

శ్రాణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కాఁపుడుగంజి: చూ, సాదము (1); విణ. 2. కాచఁబడినది: ఇద్ధము, ఉత్తప్తము, తప్తము, ప్రతప్తము, శృతము. (తె) ఉదిరి; 3. పక్వమైనది: చూ, సంస్కృతము. 5.

శ్రాద్ధకర్మము. అం: చూ, శకునరహితములు.

శ్రాద్ధదేవుఁడు. సం.వి. అ.పుం: చూ, యముఁడు.

శ్రాద్ధము. సం.వి. అ. న. 1. కాలపాత్రనియమములచేతఁజేసెడు శ్రాద్ధబోధిత పితృకర్మము. (అంత్యకర్మాదులు.) తద్విశేషములు.— ౧. మొదటివత్సరమున చచ్చినవారింగూర్చి ప్రతిమాసమునను జేయు శ్రాద్ధకర్మము: అన్వాహార్యము, మాసికము; ౨. చచ్చినవారింగూర్చి సంవత్సరాంతమునఁ జేయు శ్రాద్ధకర్మము: సంవత్సరీకము-సాంవత్సరికము. (తె) ఏఁడుడి; ౩. చచ్చినవారింగూర్చి ప్రతివత్సరమునను జేయు శ్రాద్ధకర్మము: ఆబ్దికము, ఆర్యకము, తద్దినము, తిథి, దినము, ప్రత్యాబ్దికము, వైదికము, సాంవత్సరికము- సంవత్సరీకము. (తె) ఏఁడుడి; ౪: చూ, సపిండీకరణము; ౫: చూ, షాణ్మాసికము; ౬: చూ, షోడశము. 2. (ఇందుల విశేషములు.—ఆగ్నేయము, సాత్యము, సంప్రేషణము, *మాసికము)

(చూ, కర్మములు.) (చూ, సాంవత్సరికము); విశే. 2. శ్రద్ధతోఁగూడినది.

శ్రాద్ధములయందు మాంసపరిగ్రహము. అం: చూ, కలియుగవర్జ్యములు.

శ్రామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మాసము. 1.

శ్రాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రయణము. ఆశ్రయించుట: చూ, సన్నిధానము. 2; విశే. 2. శ్రీసంబంధమైనది.

శ్రావటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొడుగుపట్టెడువాఁడు: ఛాయాకరుఁడు.

శ్రావణము. సం. వి. అ. న. 1. వినిపించుట: చూ, శ్రవణము. 1; అం. పుం. 2. శ్రావణమాసము: చూ, మాసములు.

శ్రావణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. బోడతరము*: చూ, వాపుష; 2. శ్రవణానక్షత్రముతోఁగూడిన శ్రావణపౌర్ణమి.

శ్రావణిక. అం. శ్రావణమాసము: చూ, సంవత్సరము (మాసములు.)

శ్రావ్యము. సం. విశే. 1. వినఁదగినది: చూ, శ్రవణీయము; అం. 2: అనూచ్యము దృశ్యము శ్రావ్యము అని ద్వివిధము. అందు శ్రావ్య మొకటి. ("చూడఁదగినది దృశ్యము; శ్రావ్యము సర్వశ్రావ్యము నియతశ్రావ్యమునయ్యె సర్వశ్రావ్యము (ప్రకాశము) నియతశ్రావ్యము (స్వగతము) కొందఱు దరినున్నవారికి వినఁబడుట యనియూ నందురు.")

శ్రి

శ్రితుఁడు. సం. విశే. 1. ఆశ్రితుఁడు; 2: చూ, సేవితుఁడు.

శ్రీ

శ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సిరి-సీ-తిరు. శ్రీదేవి: చూ, లక్ష్మి. 1; 2.=సిరి-సీ-తిరు. సంపద: చూ, సంపత్తి. 1; 3.=సిరి. ఐశ్వర్యము: చూ, సంపత్తు. 1; 4: చూ, త్రివర్గము. 1 (ధర్మార్థకామములు); 5. వృద్ధి: చూ, హెచ్చు. 2; 6. శోభ: చూ, చెలువము. 1; 7. అలంకరణము: చూ, భూషణము. 2; 8. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1; 9. బుద్ధి: చూ, వ్యాలేఖము. 2; 10: చూ, సరస్వతి; 11. విషము: చూ, సంగరము. 6; 12, ఉపకరణము: చూ, సాధనము. 2; 13. మారేడు*: చూ, శ్రీపర్ణము; పుం. 14. శ్రీయను రాగము: చూ, స్వరము. 2; స్త్రీ. 15. బౌద్ధదేవి: చూ, భార్య. 1—౮౧.

శ్రీకంఠి. అం: చూ, వేసరపాడవజరిభాషలు.

శ్రీకంఠిక. అం: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

శ్రీకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

శ్రీకరుఁడు. సం. విశే. 1. సంపత్కరుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 2. శ్రీరాగము పాడు వాఁడు; 3: చూ, విష్ణువు. 1.

శ్రీకారరేఖాప్రోధి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

శ్రీకార్యము. సం. వి. అ. న. గుడిపారుపత్తెము (చూ, రపము. 1.) [పు. 2.

శ్రీకాళహస్తీశుఁడు. సం. విశే: చూ, కలింగుఁ

శ్రీకీర్తి. అం: చూ, జన్యతాళములు.

శ్రీకృష్ణాయనమః. అం. (కృష్ణః=కర్షతి=ఆత్మసాత్కరోతి, ఆనన్దత్వేన భక్తానాంమనః పరిణమయతి) భక్తులయొక్క మనస్సును ఆనందమయముగాఁ జేయు వస్తువుకొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

శ్రీఖండము. సం. వి. అ. పుం.=సిరిగందము. శ్రీగంధము: చూ, వాసన. 1.

శ్రీగంధము. సం. వి. అ. పుం.=సిరిగందము. 1: చూ, శ్రీఖండము; అం. 2: చూ, గంధములు.
శ్రీగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.
శ్రీఘట్టము. సం. వి. అ. పుం.=సిరిగట్టు: చూ, శ్రీశైలము. [చూ, స్తన్యము
శ్రీఘనము. సం. వి. అ. న. మీఁగడపెరుఁగు:
శ్రీఘనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.
శ్రీచూర్ణము. సం. వి. అ. న: చూ, తిరుచూర్ణము.
శ్రీతాళము. సం. వి. అ. పుం ఒకరకము తాడి* కుంతాళము-కుంతాళి, గుడపాకి, గూఢపాకి, తృణపుష్పిక, బృహస్కంధము, మహాతాళి, మృదుఫలము, శరాఫల, శిలాఫల, హింతాళి. (తె) కోఁగాడు. తద్వి.— ౧. తాడికి:—అక్షము, కరపత్రవంతము, కాలము, కుశికము, తరురాజము, తాళ-తాళము-తాళి, పత్రిల, లాంగలము, లేఖ్యపత్రికము, వరాంగన. (తె) తాటి, తాడి-తాడు-తాఁడు; ౨. పెద్దతాడికి.— (మి) రామతాడు; 3: (తె): ముసుఁగుబొండ*; ౪. తాటిపండునకు:—చోచము; ౫. ఈఁదాడికి: చూ, హింతాలము.
శ్రీదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సంపదనిచ్చువాఁడు.) 1: అర్థపుఁడు, అభ్రకుఁడు, అసిధరుఁడు, ఇచ్ఛావసుఁడు, ఏకకుండలుఁడు, ఏకపింగళుఁడు-ఏకపింగుఁడు, ఏలబిలుఁడు-ఐలబిలుఁడు, ఓ. కిన్నరేశుఁడు-కిన్నరేశ్వరుఁడు, కుండలి, కుతనువు, కుబేరుఁడు, కుహువు, కైలాసనాథుఁడు, కైలాసౌకసుఁడు, గుహ్యకేశ్వరుఁడు, చకోత్రిఘుఁడు, జాతిదైత్యుఁడు, త్రిశిరుఁడు, త్ర్యంబకసఖుఁడు, ధనకేలుఁడు, ధనదుఁడు, ధనాధిపుఁడు, నరవాహనుఁడు, నిధినాథుఁడు, నృపతి, పిశాచకి, పుణ్యజనేశ్వరుఁడు, పౌలస్త్యుఁడు, మనురాట్టు, మనుష్యధర్ముఁడు, యక్షరాట్టు, యక్షుఁడు, రత్నగర్భుఁడు, రాజరాజు, వసువు, వైశ్రవణుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీష్ఠుఁడు, శ్వేతోదరుఁడు, సత్యసంగరుఁడు, సరస్వంతుఁడు, సోముఁడు, హర్యక్షుఁడు. (తె): కాయకంటి (కాయకన్నుటి), గిబ్బరౌతుసకుఁడు, గుడ్డికన్నాదుసా, గొల్ల, చోగకాఁడు, జక్కనీఁడు, జక్కులఱేఁడు, తత్తడిఱెక్కదంట, పయిఁడిఱేఁడు-పైఁడిఱేఁడు-పసిఁడిఱేఁడు, బాబాగౌతు, మానిసిరౌతు, ముక్కంటిచెలి, రాజేరాజు-రారాజు-రాఱేఁడు, రొక్కపుదొర, రొక్కములఱేఁడు, లిబ్బిదొర, లిబ్బులకొంటి, వడజక్కలిక, వానీఁడు; 2: చూ, సంపన్నుఁడు; అం. 3: చూ, దిగధిపతులు. [సర్పము.
శ్రీగరము. సం. వి. అ. పుం.=సీదరము: చూ,
శ్రీధరాయనమః అం. (శ్రీధరః=శ్రియంధరతీతి) కీర్తిపహించిన వస్తువుకొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.
శ్రీధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1: 2 బుద్ధదేవుఁడు: చూ, సన్యాసి (బుద్ధుఁడు. 1)
శ్రీనందనము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
శ్రీనివాసుఁడు. సం వి అ పుం. 1: చూ, విష్ణువు 1; 2: వెంకటేశ్వరుఁడు. (తె) తిమ్మప్ప, తిమ్మప్పఁడు.
శ్రీపతి. సం. వి. ఇ. పుం 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, రాజు. 1. [వాజ్జి.
శ్రీపదము. సం వి. అ. పుం. బోదకాలు: చూ,
శ్రీపర్ణము. సం. వి. అ. న. 1: అగ్నిమంథము, అరణి, కటుశృంగాలము, కణిక_గణిక, కాంచనపుష్పి, గంధకుసుమ, గంధపత్ర-గంధపత్రిక, గంధపీఠి, గంధపుష్పి, గంధశాక

ము, గంధాఢ్య, గణికారిక, గౌరసువర్ణము-గౌరసౌవర్ణము, జయ, పావకము. (తె): కూరనెల్లి, నెల్లి, తక్కడ-తక్కుడ. తద్వి.—౧: అగ్నికము, అరణి, తపనము. (తె): చిఱునెల్లి, పిన్ననెల్లి; ౨: వనాగ్నిమంథము.(తె): అడవినెల్లి.*; 2. తామర*: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 3. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము.

శ్రీపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుమ్మడు*: చూ, సర్వతోభద్ర; 2. ఓఁకు*: చూ, సర్వతోభద్ర; 3. పాఁపరబుడమ*: చూ, సర్వతోభద్ర.

శ్రీపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

శ్రీపాంచరాత్రబ్రాహ్మణులు. అం. వీరు ద్రావిడులలో నొకతెగవారు. ఏకాయన యజుశ్శాఖాప్రవర్తకులు. కాత్యాయన సూత్రానుష్ఠాతలు. వైదికులు. భగవచ్ఛాస్త్రోక్తపంచసంస్కార దీక్షాపరులు. ఆత్మార్థపరార్థయజనముల నారాయణునితప్ప యితరదైవముల నారాధింపని ఏకాంతవైష్ణవులు. వీరుదక్షిణదేశమందు విస్తారముగను క్వచిత్క్వచిదాంధ్రదేశమునను క్వచిత్ కన్నడదేశమునను గనుపించుచేన్నారు: చూ, ద్రావిడులు.

శ్రీపుత్రము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

శ్రీపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సిరిచూలి: చూ, మన్మథుఁడు.

శ్రీఫలము. సం. వి. అ. పుం: కంటకము, కర్కటాహ్వము, కర్కోటకము, గంధపత్రము, గంధఫలము, గోహరితకి, గోహితము, బిల్వము, మంగళ్యము, మాలూరము, వర్షపాకి. శాండిల్యము, శ్రీపర్ణము, శ్రీవృక్షము, శైలూషము. (తె): బిలువము, మారెడు-మారేడు*. తద్వి —౧. గంధగర్భము. (తె) కొండమారేడు*; ౨. మారేడుపండునకు.—బిల్వము. (తె) బిలువము.

శ్రీఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అవంత, అమలాకికము, అమృత, అమృతఫల, ఆసన, ఆమలకము-ఆమలకి, కయస్థ-కాయస్థ, కర్షఫల, కాష్ఠధాత్రీఫలము, కూపాండక, కోరంగము, క్షుద్రజాతిఫలము, క్షుద్రామలకము, గుల్మ-గుల్మి, జాతి, తివ్యఫల, దివ్య, ధన్య, ధాత్రి, మండ, రంగ, రాధ, వయస్థ, వృష్య, శివ. (తె) ఉసిరిక, నెల్లి*. తద్వి.-౧: పుల్లయుసిరిక; ౨: రాచయుసిరిక*; 3. ఉసిరికకాయకు.— గంధమాలిక; 2: అస్ఫోట, కాల, కాలి, కుత్సాల, కృష్ణ, కేశి, క్రితకిక, క్లితకిక, గంధపుష్ప, గ్రామీణ, చండాలి, డోల, దుర్గ, ద్రోణి, నీలము, నీలి-నీలిని, బహుళ, మధుపర్ణి, రంజని-గజని, రేవ, శ్యామ. (తె): అవిరి, నీలి*. తద్వి —౧: అజలోమ, ఆలకము, కేశార్హ. (తె) పెద్దనీలి, పెద్దవిరి; ౨: చండాలిక, విషఘ్ని, విషాణిక, వృష. (తె): పిన్ననీలి.* (చూ, రంజని.)

శ్రీభాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=తివాసి. చిత్రాసనము: చూ, సాకూకము (రల్లకము.)

శ్రీమంతము సం. వి. అ. పుం. 1. బొట్టుగు*: చూ, శ్రీమాన్; విశ. 2. సంపదగలది: శ్లీలము; 3. ఒప్పిదముగలది, వలువు: చూ, హృద్యము. 2.

శ్రీమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, శ్రీదుఁడు; 3: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; విశ. 4.=సిరిమంతుఁడు, లక్ష్మనుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; 5. ఒప్పిదముగలవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు. 2.

శ్రీమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సీమాటి, భాగ్యశాలిని: చూ, సౌభాగ్యవతి.

శ్రీమల్‌బ్రాహ్మణులు. అం: చూ. ఘూర్జరబ్రాహ్మణులు. ("ఘూర్జర బ్రాహ్మణులలో

నొకతెగ. శుక్లయజుర్వేదులు. విష్ణుమతస్థులు. వీరిలో ననేకతెగలు కలవు. మాఘుఁడను కవి యీతెగలోని వాఁడు.")

శ్రీమాన్. సం. వి. న్. పుం. 1. తిలకము*, మంజరి, శ్రీమంతము: చూ, నువ్వు (నువ్వులు). తద్వి.—౧. పెద్దనువ్వునకు.—మహాతిలము. (తె) పెద్దనువ్వు; ౨. పొట్టినువ్వునకు —(తె) పొట్టినువ్వు; 3. నూఁబొడికి.—పిష్టకము; ౪. నువ్వుపువ్వునకు.—వజ్రపుష్పము; 2. శ్రీమంతుని బిరుదు; 3. విష్ణుభక్తులయొక్కయు శ్రీవైష్ణవులయొక్కయు బిరుదు.

శ్రీముఖ. అం: చూ, సంవత్సరములు.

శ్రీముఖము. సం. వి. అ. న. (గురువు మున్నగు పెద్దలువ్రాసిపంపెడు) శుభలేఖ.

శ్రీరంగఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సిరంగఁడు. శ్రీరంగనాథుఁడు. (తె).—నంబెరుమాళ్లు, రంగఁడు, సిరంగఁడు-సీరంగఁడు.

శ్రీరంగము. సం. వి. అ. పుం.=సిరంగము. ఉభయకావేరీలమధ్యమునసుండు ఒక దివ్యక్షేత్రము. దీనినే వైకుంఠమందురు: రంగము: చూ, క్షేత్రములు.

శ్రీరమణము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇదిరుగ్మవతీఛాయను తొలిచరణమున్ను, దోదకవృత్తఛాయను కడమ చరణములున్ను నడచును.)

శ్రీరాగము. అం: చూ, పురుషరాగములు. (స్వరము. 2.)

శ్రీరామావతారము. అం. (శ్రీరామము): చూ, అవతారములు. (రావణుఁడను రాక్షసరాజు భూలోకమంతయు జయించెను. వానికందఱును భయపడుచుండిరి. శ్రీరాముఁడు తన భార్యయగు సీతతోను, తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునితోను, దండకాటవినిఁ దిరుగుచుండెను. అందే పర్ణశాలలో నొంటిగానున్న సీతను రావణుఁడెత్తుకొని పోయెను. రామలక్ష్మణులు సీతకొఱకు వెదుకఁగ సీత రావణుని లంకలో నుండినట్లు తెలిసెను. రామలక్ష్మణులు వానరులసహాయమున సముద్రమును దాఁటి రావణుని, వానికొడుకులు మొదలగు వారినిఁ జంపిఁ సీతనుదీసికొని అయోధ్యకు వచ్చిరి. ఇదియె రామావతారము.

శ్రీరాముఁడు. అం. 1.=సీరాముఁడు. ఏకవీరుఁడు, ఐక్ష్వాకుఁడు, కపిప్రభుఁడు, కపిరథుఁడు, కాకుత్స్థుఁడు, కాళేయుఁడు, కౌశికప్రియుఁడు, కౌసల్యాజని, క్షీరశీర్షుఁడు, ఖరధ్వంసి, దశకంఠజిత్తు, దాశరథి, నాథుఁడు, పురందరుఁడు, రఘునాథుఁడు, రఘురాముఁడు, రామచంద్రుఁడు, రామభద్రుఁడు, రాముఁడు, సీతాపతి. (తె) రాగవుఁడు, సీరాముఁడు; అం. 2: చూ, మహారాజులు.

శ్రీలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, మూలము. 3.

శ్రీలుఁడు. సం. విశ. 1: చూ, సంపన్నుఁడు; 2: చూ, సజ్జుఁడు. 2.

శ్రీవత్సము. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు ఱొమ్మునందలి మచ్చ, లాంఛనము: చూ, లక్షణము. 1-౨3; 2. సురంగభేదము: చూ, రంధ్రము. 1.

శ్రీవత్సలాంఛనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1. [6-2.

శ్రీవత్సగోత్రము. అం: చూ, గోత్రము. 13.

శ్రీవరాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.

శ్రీవరుఁడు సం. వి. అ. పుం =సిరివరుఁడు. -పై.-

శ్రీవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: అటికము, ఊర్ధ్వకము, ఏకాష్ఠీలము, కంటవల్లి, కాకనాము, కాకశీర్షము, కుసలి, క్రిముపూరకము, పాకుపతము, బకపుష్పము, బకము-బుకము, వల్లిక, వసుకము, వసుపట్టము, వసువు*; 2: చూ, లింగదొండ*.

శ్రీవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృక్షధూపము; 2. తామర*: చూ, సహస్రపత్రము.

శ్రీవృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము ఱొమ్మునందుఁగల సుడి: చూ, సుడి; అం. 2: చూ, శుభావర్తములు.

శ్రీవృక్షకి. సం. వి. న్. పుం. శ్రీవృక్షకమను సుడిగల గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

శ్రీవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు*: చూ, శ్రీఫలము; 2. రావి*: చూ, శ్యామలము. 2; అం. 3: చూ, అశ్వోత్పత్తులు.

శ్రీవృత్తము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (పాదమునకు ఒక్కొక్క యక్షరము గురువుగాఁగల మొదటి ఛందస్సునందు పుట్టినవృత్తము. ఉదా.—"శ్రీ-గో-పా-లా")

శ్రీవేష్టము. సం.వి. అ.పుం: చూ, శ్రీవాసము.1.

శ్రీవైఖానస బ్రాహ్మణులు అం. (వైఖానస బ్రాహ్మణులు): చూ, ద్రావిడులు (ద్రావిడులలో నొక తెగ. వీరు ఏకాయనయజుశ్శాఖీయులు. వైఖానససూత్రానుష్ఠాతలు. వైదికులు. భట్టాచార్యులు అను బిరుదముకలవారు. గర్భచక్రాంకిత పరులు. ఆత్మార్థయజనమును శ్రీశాస్త్రోక్త పరార్థయనముల వారాయణునితెప్ప యితరదైవముల నారాధింపని ఏకాంతవైష్ణవులు. వీరు ద్రావిడ, ఆంధ్ర కన్నడదేశములందున్నారు.)

శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ద్రావిడులు ("యజుర్వేదులు కొందఱును, ఋగ్వేదులు కొందఱును, సామవేదులు కొందఱును, శుక్లయజుర్వేదులొక కొందఱును కలరు. ఆశ్వలాయన ఆపస్తంబ బోధాయన ద్రాహ్యాయన కాత్యాయనసత్యాషాఢాదిసూత్రప్రవర్తకులై శ్రీపాంచరాత్రోక్త పంచసంస్కారపరులై వైష్ణవేష్టారులచే శ్రీవైష్ణవులని ప్రసిద్ధిఁజెందినవారు. వీరిలో వడగలై తెంగలయను సంప్రదాయభేదములచే ద్రావిడ ప్రబంధ ప్రాధాన్యముగల వారొకకొందఱును వేదమును ప్రబంధములు రెండును ప్రధానమను వారుకొందఱునునై పురశ్శిఖాదిభేదములతో వర్తింపుచే అందఱును విశిష్టాద్వైత ప్రవర్తకులైయున్నారు.")

శ్రీశైలము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకశ్రేష్ఠపర్వతము: శ్రీఘట్టము, సిరిగట్టు: చూ, హిమాలయము (పర్వతము); అం. 2: చూ, లింగములు.

శ్రీసంజ్ఞము. సం. వి. అ. న. దేవకుసుమము*: వరాళము: చూ, లవంగము. తద్వి.— లవంగపు పువ్వునకు శృంగారము

శ్రీసర్వదండిని. అం: చూ, తంత్రములు.

శ్రీహస్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గురుగు, భూరుండి*: చూ, హస్తిని.

శ్రు

శ్రుతమగు. సం. స. క్రి: చూ, విను. 2.

శ్రుతము. సం. వి. అ. న. 1. వినికి: చూ, శ్రవణము. 2; 2. శాస్త్రము: చూ, శాస్త్రము. 1; విశే. 3. వినఁబడినది.

శ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, వేదము; 2. చెవి: చూ, శ్రోత్రము; 3. వినికి: చూ, శ్రవణము. 2; 4.=సుతి. సంగీతమందలి మేళగింపు: చూ, సుతి. 2; 5.=సుతి. కంఠస్వరాదులకు సహాయమగు తంత్రి లోనగువాని ధ్వని: చూ, సుతి. 3; 6.=సుతి. ఒలిచి సుతిపోయుట చేర్పఱచిన తోలుతిత్తి: ఉపాంగము. (తె) తిత్తి, సుతి (చూ, సంచి): చూ, సుతి. 4; 7.=సుతి. కొలిమితిత్తి (అని కొందఱు): చూ, భస్త్రి; 8.=సుద్ది. వృత్తాం

శమము: చూ, సమాచారము. 2; 9: చూ, శబ్దము. 2; అం. 10: చూ, రసవదలంకారములు; 11: చూ, అష్టావశ్యపదార్థములు.

శ్రుతికారి. సం. వి. ఇ. పుం.=సుతివాఁడు, తిత్తినూఁదువాఁడు: చూ, సుతికాఁడు.

శ్రుతులు. అం. (శ్రుతిస్థానములు.) (చూ, ఉచ్ఛ్రితము): తీవ్రను, కుముద్వతి, దయావతి, ఛందోవతి మందము, రంజనము, రక్తిక, రౌద్రి క్రోధను, వజ్రిక, ప్రసారిణి, ప్రీతి, మార్జని, క్షితి, రక్తా, సందీపను, ఆలాపి, మదంతి, రోహిణి, రమ్యా, ఉగ్ర, క్షోభిణి. (22)

శ్రే

శ్రేణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1: అళి-ఆళి-ఆలి-ఆవళి-ఆవలి, ఛట, ఛాయ, ధోరణి, పంక్తి, పాళి, పిచ్ఛ, వారము, వీచి, వీథి, సరణి. (తె): అంచె (బ), ఓలి, చాలు-చాలుపు-చాల్పు, తరబడి, తరము, తోరణ, దొంతి, దోర, పదుగు, పరి, పవుఁజు-పాఁజు, బంతి, బారు, మునుము-మున్ము, రాజి, రాజిక, రేక, వంతు, వరుస, సంతతి, సారిది, సాలపు, సోరి. తద్వి.—౧. చేక్కాలచాలువు.—(తె) చేక్కాలచేలు; ౨. ఉత్పంక్తి.—ఉత్పంక్తి. (తె) అడుసు, దొంతర-దొంతి, దోర, పేరుపు-పేర్పు, వరుస; ౩. క్రిక్కిఱిసిన పంక్తికి.—రాజి. (తె) రేక; ౪. ఇండ్లవరుసకు.—వాటము, వాటిక. (తె) వాడ (చూ, మార్గము. 1.); 2. సమానులైన శిల్పులవరుస: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 3. బొక్కెన: చూ, హరివాణము. (పాత్రము. 6-౨౫.); అం. 4. శ్రేణి, మాల, క్రమము, పరంపర. ౧. ఆరోహశ్రేణి, ఉచ్చశ్రేణి; ౨. పరిచ్ఛిన్నశ్రేణి; 3. అవరోహణశ్రేణి; ౪. అవసృతశ్రేణి; ౫. అనంతశ్రేణి. మొ.

శ్రేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడారము: చూ, సదనము. 1. [రాజవిశేషము.

శ్రేణుఁడు. సం. వి అ. పుం. మగధదేశీయ

శ్రేయము. సం. వి. స్. న. రూ—శ్రేయస్సు. శమ్. 1: చూ, శుభము. 1; 2. ధర్మము: చూ, సుకృతము. 1; 3: చూ, మోక్షము. 1; 4. ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; విశే. 5. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

శ్రేయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కరక*: చూ, హరీతకి; 2 గజపిప్పలి*: చూ, పిప్పలి.1-౨; 3. చిఱుబొద్ది*: చూ, విద్ధకర్ణి.

శ్రేయస్సు సం.వి.స్.న,విశే: చూ, రూ—శ్రేయము.

శ్రేష్ఠనుకు. మి. అ. క్రి: (తె) ఉరు-ఊలు.

శ్రేష్ఠము. సం విశే ముఖ్యము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

శ్రేష్ఠవాచకములు. అం: మతల్లిక, మచర్చిక, ప్రకాండము, ఉద్ఘము, తల్లజము. (5)

శ్రేష్ఠి. సం. వి. న్. పుం. 1. కులమునందు శ్రేష్ఠుఁడైనశిల్పి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 2. కులశ్రేష్ఠుఁడైనవాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 3.=సెట్టి కోమటిపేరునకు అనుబంధము: చూ, వైశ్యుఁడు.

శ్రేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; విశే. 2. మేలిమిఁబొందిన వాఁడు: అగ్రగణ్యుఁడు, అగ్రజన్ముఁడు, అగ్రతస్సరుఁడు, అగ్రసరుఁడు-అగ్రేసరుఁడు, అగ్రిముఁడు, అగ్రియుఁడు-అగ్రీయుఁడు-అగ్రుఁడు (అగ్ర్యుఁడు). అనపరార్ధ్యుఁడు-అనవరార్ధ్యుఁడు, అనుత్తముఁడు, అనుత్తరుఁడు, ఉత్తముఁడు, ఉదీచ్యుఁడు, ఋషభుఁడు, జ్యాయుఁడు, నాయకుఁడు, పరార్థ్యుఁడు, పారమార్థికుఁడు, పుంగవుఁడు,

పున్నాగము, ప్రధానుఁడు, ప్రబర్హుఁడు, ప్రముఖుఁడు, ప్రవరుఁడు, ప్రవేకుఁడు, ప్రాగ్రహరుఁడు-ప్రాగ్ర్యుఁడు, బృందారకుఁడు, మల్లుఁడు, ముఖ్యుఁడు, యువ, వరిష్ఠుఁడు, వరీయుఁడు, వరుఁడు, వరేణ్యుఁడు, వర్యుఁడు, వీరుఁడు, వృషుఁడు, శార్దూలుఁడు, సత్తముఁడు, సార్థవాహుఁడు, స్థపతి. (తె): అనుఁగు, కన్నాకు, గమికాఁడు, గామిడి, గ్రామణి, జెట్టి, తలకట్టు, దొడ్డవాఁడు, వాఁడెకాఁడు-వాణెకాఁడు, పెగడ-పెగ్రడ-పెగ్గడ-పెవడ, మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు, మేటరి, మేటి, మేలుబంతి, మొదటివాఁడు, హసదు. తద్వి.—ఉత్తమోత్తముఁడు, పరాత్పరుఁడు, వరీయుఁడు. ("చూ, హసదు. 1.")

శ్రై

శ్రైష్ఠ్యము. సం. వి. అ. న. శ్రేష్ఠత్వము: అకరము, ఉత్కర్షము, ఔత్కృష్ట్యము, కల్కము, కుంజరము, తంత్రము, నాగము, ప్రధానము, లక్ష్మము, లలామము, వీరభద్రము, వ్యాఘ్రము, శమ్, శరము, శ్రేయము-శ్రేయస్సు, సింహము. (తె) ఆణిమ, ఎక్కువ, ఒసపరి, తరము, తలకట్టు, నేటు, పచేరణ, మంచి, మిహి, మేలుబంతి-మేల్బంతి. తద్వి.—౧ (విణ) శ్రేష్ఠమైనది:-అంగి, అగ్రణి, అగ్రము-అగ్రిమము-అగ్రియము-అగ్రీయము-అగ్ర్యము, అతిశోభనము. అనవద్యము, అనవరార్థ్యము, అనుత్తమము, అనుత్తరము, అనుపమ, అర్ఘ్యము, అవదాతము, ఉత్తమ-ఉత్తమము, ఉత్కృష్టము, ఉరము, ఏకము, కకుత్తు-కకుదము, కుతూహలము, జ్యేష్ఠము, తిలకము, నాగరికము, నిక రము, పరమము-పరము, పరార్థ్యము, పుష్కలము, ప్రథమము, ప్రబర్హము, ప్రశస్తము, ప్రముఖము, ప్రాగ్రహరము-ప్రాగ్ర్యము, భద్రము, ముఖ్యము, వరము, వరేణ్యము, వర్యము, వీరము, వృషభము, శస్తము, శ్రేయము-శ్రేయస్సు, శ్రేష్ఠము, సంస్కృతము, సత్తమము, సత్తు, సారము. (అవ్య):-అ, అభిక్ష్ణము-అభీక్ష్ణము, ఉరు. (తె. వ):-ఎక్కుడు, కన్నాకు, కుంకటి-కూఁకటి, తలమానికము, తల్లి, నయము, నిగగము-నిగారము, పెద-పెద్ద, మిక్కిలి, మిన్న, మిహి, మీసరము, మేటి, మేలు, మేలుతరము, మేలుబంతి-మేల్బంతి, మొగము, రకము, లెస్స, వంచే-వంచేము, వావిరి, సిరాజీ; ౨. మిక్కిలి యొరుదైనది:-అఘ్ర్యము, వరిష్ఠము.

శ్రో

శ్రోణి. సం. వి. ఇ ఈ. స్త్రీ: ఆవరోహము, ఆరోహము, కకుద్మతి, కటకము, కటీరకము, కలత్రము-కళత్రము, కాంచీపదము, ఖల్లము, జ, జఘనము, నితంబము, ప్రోథము. తద్వి.—౧. మొలస్థానమునకు. (తె) మొత్త; ౨. పిఱుఁదులయున్నతికి.- కటిప్రోథము, స్ఫిక్కు; ౩. పిఱుఁదిమీఁదిగుంటను.-కుకుందరము, కూపకము, కూపము. (తె): గుంట-గుంత; ౪. కటిప్రదేశమునకు: కకుద్మతి, శ్రోణిఫలకము. (చూ, మొల. 1.) (ఇది పలకలవలెనుండు శ్రోణి.)

శ్రోణిఫలకము. సం. వి. అ. న: చూ, శ్రోణి. ౪.

శ్రోణుఁడు. సం. విణ. పిచ్చికుంటు: చూ, సూరసూతుఁడు.

శ్రోత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ): (తె) వినువాఁడు.
శ్రోతవ్యము. సం. విణ. వినఁదగినది: శ్రవణీయము, శ్రావ్యము.
శ్రోత్రము. సం. వి. అ. న: కర్ణము, కుహరము, ధ్వనిగ్రహము, శబ్దగ్రహము, శబ్దాధిష్ఠానము, శ్రవణము, శ్రవము, శ్రుతి. (తె): ఊలివ్రు లాగ, చెవి, జోనుగ-జోనుగు, లాఁగరి, వీను. తద్వి.— ౧. బయటిచెవికి.—శష్కులి; ౨. చెవి వెనుకటిభాగమునకు.—(తె): పెడ అం. 2: చూ, ఇంద్రియములు.
శ్రోత్రశృంగన్యాయము. అం. ఒకన్యాయము.
శ్రోత్రియబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, మైథిలులు (మైథిలులలో నొకతెగ. కృష్ణయజుర్వేదులు సామవేదులు ఋగ్వేదులునై ఆపస్తంబ గోబిల ఆశ్వలాయన శాఖాప్రవర్తకులునై యున్నారు.)
శ్రోత్రియము. సం. విణ. 1. కొద్దిపన్ను (క్విటి రెంటు) గల యీనాముభూమి; అం 2: చూ, ఇంద్రియములు.
శ్రోత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముఁజదివిన బ్రాహ్మణుఁడు, ఛాందసుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.

శ్రౌ

శ్రౌతము. సం. వి. అ. న. 1. గార్హపత్యాహవనీయ దక్షిణాగ్నులు. (చూ, వహ్ని.): చూ, అగ్నులు; విణ. 2. వేదమునందు విధింపఁబడినది. [గముగల పూర్ణోపమాభేదము.
శ్రౌతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇవావిశబ్దప్రయో
శ్రౌషట్. సం. అవ్య. (స్వాహా, శ్రౌషట్, వౌషట్, వషట్, స్వధా అను నీయైదును దేవతలకు హవిస్సునిచ్చుటయందు వర్తించును. "అగ్నయే స్వాహా, అస్తుశ్రౌషట్, శిఖాయై వౌషట్, వషట్కరోతి, స్వధా పితృభ్యః".)

శ్ల

శ్లక్ష్ణుఁడు. సం. విణ: చూ, రూ శ్లక్ష్ణుఁడు.
శ్లక్ష్ణత్వక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. పేఁబోజి:*: చూ, సుభిక్షు. [సూత్రము. 1.
శ్లక్ష్ణము. సం విణ. సన్నపునూలుపోఁగు: చూ,
శ్లక్ష్ణుఁడు. సం. విణ. రూ—శక్ష్ణుఁడు—శ్లక్ష్ణుఁడు. 1. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు; 2: ప్రియంవదుఁడు, ప్రియవాది. (తె). ఇచ్చకాలమారి, ఇచ్చకుఁడు, ఇచ్చకాఁడి.
శ్లథము. సం.విణ: శిథిలమయినది: జర్జరము-జర్జరితము-జర్జరీకము, శిథిలము. (తె) వదుబాటు.

శ్లా

శ్లాఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: 1. ప్రశంస, మిక్కిలిస్తుతి: చూ, స్తోత్రము; 2. పరిచర్య: చూ, సేవ; 3. ఇచ్ఛ: చూ, కోరి (వాంఛ.)
శ్లాఘన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శ్లాఘ. 1.
శ్లాఘనీయము. సం. విణ: చూ, శ్లాఘ్యము.
శ్లాఘించు. సం. స. క్రి. ప్రశంసించు: చూ, స్తుతించు. [నీయము. (తె) పొచ్చె.
శ్లాఘ్యము. సం. విణ. శ్లాఘింపఁదగినది: శ్లాఘ

శ్లి

శ్లిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కౌఁగిలింత: చూ, సంశ్లేషము.
శ్లిష్టము. సం. విణ. శ్లేషతోఁగూడినది.

శ్లీ

శ్లీలము. సం. విణ. సంపదగలది: చూ, సంపన్నము. 1.

శ్లే

శ్లేష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కలయిక: చూ, సంయోగము; అం. 2: చూ, రూ-శ్లేషము; 3. రూ-శ్లేషము. కావ్యగుణములలో నొకటి: చూ, గుణములు, కావ్యగుణములు.

శ్లేషము. అం 1(శ్లేష): చూ, అలంకారము. 3("ఒక వాక్యమునకే యర్థాంతర కల్పనము చేయుట. ఇది ప్రకృత అప్రకృత ప్రకృతాప్రకృత భేదముచేఁ ద్రివిధము. ఉ. మమ్ము మాధవుఁ డేలుత. ఉ. మానవ, మాధవ.") ("ప్రకృతాప్రకృతములకు శబ్దమాత్రసామ్యము కలిగి రెండుపక్షములయందు రెండర్థముల నిచ్చునది శ్లేషాలంకారము. ఉదా.—ఉచ్ఛ్రితరులచే నొప్పుమీఱుచు మంజులతలచే మించుకొమ్మల కాకరంబగు నప్పురంబారామంబు కడింది నొప్పుమీఱు". ఇచట సమానధర్మము లేకున్నను నగరమునకును నారామమునకును నుచ్ఛ్రితరులచే నొప్పుమీఱుచు నిత్యాది శబ్దములు రెండుపక్షములయందు సమానముగా నుండుటవలన శ్లేషాలంకారము. ఉచ్ఛ్రితరులచేతన్=మిక్కిలి యున్నతులైన వారిచే=పురపరము. పొడవగు చెట్లచే=ఆరామపరము. మంజులతలచే=మృదులత్వముచే, మించు=ఒప్పుచున్న, కొమ్మలకు=స్త్రీలకు, అని పురపరము. మంజులతలచే=మృదువగు తీఁగలచే, మించు=ఒప్పుచున్న. కొమ్మలకు=వృక్షశాఖలకు. అని యారామపరము."); 2: చూ, శ్లేష. 3.

శ్లేష్మణుఁడు. సం. విణ: చూ, శ్లేష్మలుఁడు.

శ్లేష్మనాడి. వా. వి. కఫనాడి: చూ, వాతనాడి.

శ్లేష్మప్రకృతి. అం: చూ, ప్రకృతిత్రయము.

శ్లేష్మము. సం. వి. న్. పుం. అవలాశము, కఫము, కఫామయము, కల్కము, ఖటము-ఖేటము-ఖేటకము. (తె): కళ్ల-కళ్లి-కళ్లె, తెమడ. (చూ, రోగము. 1). తద్వి.-చూ, శింఘాణము; అం. 2: చూ, దోషములు.

శ్లేష్మలుఁడు. సం. విణ. శ్లేష్మరోగముగలవాఁడు: శ్లేష్మణుఁడు.

శ్లేష్మాంతకము. సం వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ-శ్లేష్మాతకము; 2 ఒకమందు.

శ్లేష్మాతకము. సం. వి. అ. పుం: రూ-శ్లేష్మాంతకము-శ్లేష్మాతము, ఉద్దాలము, కందరటము, కర్పూదారకము, కర్బురటము, కోలకము, గంధపుష్పము, బహువారకము-బాహువారకము, వసంతకుసుమము, లేఖాశాటము, శీతము, శేలువు. (తె) —: విరిగి-విరిగె-విరివి-విరిరి-విఱిగి-వితవి.*. (నక్కెరు-సీమనక్కెరు అనియు వాడుక.)

శ్లేష్మాతము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

శ్లో

శ్లోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంస్కృతపద్యము. ఛందోబద్ధమైన వృత్తము (కూర్చఁబడునది): కారిక, గాథ, ఇ, పద్యము, వృత్తము. (తె): పద్దియము-పద్దె-పద్దెము. (చూ, వృత్తము. 1.); 2. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య.

శ్వ

శ్వగడి. సం. విణ. వేఁటకుక్కల గుంపువాఁడు,

శ్వదంష్ట్రి. సం. వి. అ. స్త్రీ. పల్లేరు*: చూ, స్వాదుకంటకము.

శ్వనము. అం: చూ, తానములు.

శ్వనాడికము. సం. వి. అ. న. అటకమామిడి*: చూ, మామిడి. [చూ, నురియాభువు

శ్వపచుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు:

శ్వపుచ్ఛన్యాయము. అం. కుక్కతోఁక యెంత వంచికట్టినను వంకర తీఁగదను రీతి.

శ్వభోజనము. అం: చూ, వరకములు.

శ్వభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1; 2. ఏనుఁగునుఁబట్టు కల్లము: చూ, వారి ఁ. [చూ, శోఫ.

శ్వయథువు. సం. వి ఉ. పుం. వాఁపురోగము:

శ్వవృత్తి. సం.వి. ఇ స్త్రీ.కొలువు: చూ, సేవ. 1

శ్వశితము. అం: చూ, రతిస్వనులు.

శ్వశురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఆలుమగల తండ్రి: గురువు, పూజ్యుఁడు. (తె):— మామ; వా. 2: చూ, పూజ్యుఁడు. 2.

శ్వశురులు. సం. వి. అ. పుం.(బ).అత్తమామలు·

శ్వశుర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మగనిఅన్న: (తె) బావ, బావగారు; 2. భార్యఅన్న: బావ, బావగారు. [(తె) అత్త.

శ్వశ్రువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ ఆలుమగలతల్లి:

శ్వశ్రూభిక్షాన్యాయము. అం. కోడలు లేదనిన దానమువకడ్డుతగిలి అత్త స్వతంత్రురాలై తాను లేదనిన రీతి.

శ్వశ్రేయసము. సం. వి.అ.న. 1: చూ,శుభము.1; 2. సుఖము: చూ, సంతోషము; 3. ముక్తి: చూ, స్వర్గము. 2 (మోక్షము. 1.); విశ. 4. శుభకరము: చూ, శుభము. 4.

శ్వసనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శ్వాసము.1; పుం. 2. గాలి: చూ, వాయువు; 3. మంగ*: అరాళము, కంఠము, కట (శ) హాటకము, కరహాటకము, కులకము, గాలవము, గాళము, ఛగలాండి, జగలము, తస్కరము, పిండి, పిండీతకము, బస్తాంద్రి, మదనము, మరువకము, వృషగంధిక, శల్యము. (తె).— గాడిదగడకర, చేఁగరాడి, చేఁగరాడివెలికి, మంగ - మ్రింగ. తద్విశేషములు.—౧: కృష్ణపిండీతకము,కృష్ణపిండీరము.(తె)నల్లమ్రంగ; ౨: కరహాటము, శకగము, మహాపిండీతకము, మహాపుత్రజీవి, స్థూలఫలము. (తె): పెద్దమ్రింగ*; 3 వేమునకు:— (చూ, వేము. 1. *) (ఇందుకొన్ని శీర్షికాపదముల కడ గల "శ్వసనము 2" ను "శ్వసనము 3" అని సవరించుకొనవలయును")

శ్వసథన్యాయము అం. ఒకానొక న్యాయము.

శ్వసితము. సం. వి. అ న. 1. చూ, శ్వాసము.1; 2. బాహ్యరతియందు హస్తతాడనము వలనఁ కలిగిన యొకానొకధ్వని: చూ, స్వరము. 2; అం. 3: చూ, చిబుకక్రియలు.

శ్వా

శ్వాసూటము. సం. వి. అ. పుం. బరివెంక*: చూ, శ్వాఫోట.

శ్వాఫోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ —పై.—

శ్వానజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు*: చూ, సువిరేచని. [ట*: చూ, వాయింట.

శ్వానబర్బర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుక్కవాయిం

శ్వానమకరన్యాయము. అం. మొసలి నీటిలో నుండియేనుఁగునైనలాగును. కానిపైకివచ్చిన కుక్కచే భంగపడునను రీతి. [శునకము. 1.

శ్వానము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ,

శ్వానమైథునము. సం. వి. అ. న. 1. కుక్కరతి: చూ, సంయోగము; వా. 2.లంకెవీడని చిక్కు. "పరివేశేసుఖ మాప్నోతి నిగ్రహేం ప్రాణసంకటమ్."

శ్వాపదము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాఘ్రము: చూ, శార్దూలము; 2. హింసించెడి పశువు.

శ్వావత్కుక్షి. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

శ్వావత్తు. అం.—పై.— [సూకరము.

శ్వావిధము. సం. వి. ధ్. పుం. ఏదుపంది: చూ,

శ్వాసకాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉబ్బసము తోడిదగ్గు: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1_౧౦; దగ్గు. 1.); 2. ఉబ్బసమును పుట్టించెడిదగ్గు: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1–౧౦; దగ్గు. 1.)

శ్వాసబంధము. సం. వి. అ. పుం: యాకము, (తె) ఊపిరికుట్టు, ఒగరుపు–ఒగర్పు.

శ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఆవి, శ్వసనము. (తె) ఊదుపు–ఊద్పు, ఊపిరి, ఊరుపు–ఊర్పు, గుక్క–గ్రుక్క, గ్రుక్కిలి, సరము. తద్వి.—౧. వేఁడియూపిరికి:— ఆశుశుక్షణి, ఉష్ణనిశ్వాసము; ౨: ఆశ్వాసము, ఉచ్ఛ్వాసము, ఉద్గ్రాహము, ఉద్వహనము, ఊర్ధ్వశ్వాసము, ఘుటము, ప్రాణము. (ప్రాణవాయువు). (తె): ఎగఊపిరి, (చూ, వాయువు); 3: పీనశము–పీనసము, ప్రతిశ్యాయము. (తె): పడిసెము, ముక్కుతెవులు, రొంప; ౪: ఊపిరికుట్టునకు.–(చూ, రోగము. 1: చూ, హనువు. 4); 2. గాలి: చూ, వాయువు; 3. దగ్గు: చూ, హనువు. 4 (రోగము. 1–౧౦); అం. 4: చూ, లక్షణాంగములు. (ఊపిరి పద్మగంధమైన భూపతియగు.)

శ్వి

శ్విత్రము. సం. వి. అ. న. తెల్ల పులుము: చూ, సితము 1.

శ్విత్రి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) శ్విత్రిరోగముగలవాఁడు: (చూ, కుష్ఠి).

శ్వే

శ్వేత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గవ్వ: చూ, వరాటకము. 1; 2. కట్లతీఁగ*: చూ, శంఖిని; 3. తెల్లకలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2.

శ్వేతకంటకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లవాఁకుడు *: చూ, వాఁకుడు; 2. శ్లాఘ్యా శ్లాఘ్యగుణోత్కర్షసారము.

శ్వేతకరవీరము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగన్నేరు*: చూ, హయమారకము.

శ్వేతకాంభోజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లగురిజే*: చూ, శ్వేతపాకి.

శ్వేతకుటజము. సం. వి. అ. పుం. పాలకొడిస*: చూ, వత్సకము. ౧. [చూ, సుగంధికము.

శ్వేతకుఠేరకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగ్గెర*:

శ్వేతకేతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

శ్వేతగరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. తెలిపిట్ట: చూ, హంస. [చూ, సుషవి.

శ్వేతజీరకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజీలకఱ్ఱ:

శ్వేతఖురి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

శ్వేతతులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లతొళసి*: చూ, హరిప్రియ.

శ్వేతద్వీపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రుని యేనుఁగు: చూ, హస్తి; 2: తెల్లదీవి (చూ, లంక. 1.); తద్వి.—౧. జంబూద్వీపమునకు.–వర్షము; ౨: సింహళము. (తె) సింగళము. (చూ, ద్వీపములు. లంక. 1.)

శ్వేతపత్రము. సం. వి అ. పుం. 1: చూ, హంస; 2. తెల్లయిరుగుడు*: చూ, హస్తి.

శ్వేతపాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: ధ్వాంక్ష, మధుశ్రవ, శిఖండిని, శ్వేతకాంభోజిక. (తె): తెల్లగురిగింజ–తెల్లగురిజే*. తద్వి.—౧. గురి

వెందకు.—అంగారవల్లి - అంగారవల్లిక. అజ్ఝటాఫల, ఉత్తుండిక, కణిచి-కణీచి-కనీచి, కాంచి, కాంభోజి, కాకచించ-కాకచించి-కాకచించిక, కాకజంఘు, కాకణంతి-కాకణంతిక, కాకతిక్త, కాకతుండి-కాకతుండిక, కాకదతు, కాకనచి, కాకనాసిక, కాకపీలి, కాకపీలువు, కాకధంజి, కాకరక్త, కాకస్వాహా, కాకాదని, కుంచిక, కృష్ణచూడిక, కృష్ణరక్తకము, కృష్ణరక్తిక, కృష్ణల, కృష్ణలకము, కృష్ణశీర్షక, గుంజ, చించి, చూడామణి, తామ్రిక, తిలబీజ, తులాబీజము, మార్కవల్లి, వరాసవ, వాయసి, శార్జేష్ట, శితిక, శిలాపాకి, శీర్షాహ్వా, సప్తల. (తె) గురిగింజే-గురుగింజే-గురిజే-గురివెంద; ౨. బండిగురివెందకు.—అంగారవల్లి - అంగారవల్లిక, ఉత్తండకి, కాంభోజి, కాకతిక్త, కాంతుండిక, గార్గేష్ట, మాధవి, వాసంతిక. (తె)బండిగురిగింజే-బండిగురివెంద- బండిగురుగింజే_ బండిగురువెంద; 3. పూలగురివెందకు.—అతిముక్తకము-అతిముక్తము,ఉదుంబగము,కపిళ_కపిళి, కాముకకాంత, కాముకము,పుండ్రకము-పుండ్రము, మాధవి, లత, వసంతదూతి, వరాశ్రయము, వాసంతి. (తె): పూలగురిగింజే_పూలగురివెంద*; ౪: అధ్యతుము, కాలగుంజ, కృష్ణకాంభోజి, కృష్ణపాకి, కృష్ణల, కృష్ణలకము, శితీశని. (తె): నల్లగురిగింజే*; ౫: కాకిణి. (తె) ఎఱ్ఱగురిజే*. (ఇదె గురివెందఅని కొందఱు) [చూ, వెంపలి.

శ్వేతపుంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లవెంపలి*:

శ్వేతపుష్పము. సం. వి. అ. పుం: అవగణము, అశ్మరీఘ్న, కుమారకము-కుమారము, కృష్ణతాలము, తమాలము, తిక్తశాకము, పీతపుష్పము, మారుతాపహ, వరణము-వరుణము, శేలుద్రుమము, సేతువు. (తె): ఇనుకమాను, ఉలిమిడి-ఉలిమిరి, మాలెంగ, మొగలింగ.*.

శ్వేతబాహువు. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

శ్వేతబిందుకము. సం. వి. అ. పుం. నిష్పావము అను పైరుధాన్యము (ఇవె అనుములు): చూ, ధాన్యము. [చూ, హింగులి.

శ్వేతబృహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లములక*:

శ్వేతమరిచము. సం. వి. అ. న. 1. మునగవిత్తు: చూ, శిగ్రువు; 2. తెల్లమిరియము: చూ, శ్యామము. 2.

శ్వేతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి: చూ, లోహము. 1; 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 3. ఒకద్వీపము: చూ, లంక. 1; 4. కైలాసపర్వతము: చూ, హిమాలయము (చూ, పర్వతము. ౯.); 5. తెల్లపులుము: చూ శ్వేత్రము; 6. సీసము: చూ, లోహము.1-౬; 7. శంఖము: చూ, సంకు. 1; 8. తెల్లమబ్బు: చూ, స్తనయిత్నువు (మేఘము. 1); 9: చూ, దివభాగములు (వాసరము); 10: చూ, మృగమదము; విణ. 11. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము.6; అం. 12: చూ, వర్షపర్వతములు. 1-2;

శ్వేతముఖుఁడు. సం. విణ: చూ, పరంగి.

శ్వేతమృగాండజము. సం. వి. అ. న: చూ, మృగమదము. తద్వి.—౧. కస్తూరికి:_లత.

శ్వేతయూకము. సం. వి. అ. పుం. చీరపేను: చూ, యూకము. [విష.

శ్వేతవచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లవస*: చూ,

శ్వేతవాహనుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. అర్జునుఁడు: చూ, శుభదేవుఁడు; 2. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు. [చూ, సర్షపము.

శ్వేతసర్షపము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లావలు:

శ్వేతసురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లవావిలి*.

(సం): భూతవేశి. (తె) పుల్లవావిలి: చూ, వావిలి. [గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

శ్వేతహయము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుని

శ్వేతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2; 2: చూ, సితుఁడు.

శ్వేతేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. తెల్ల చెఱకు*: చూ, సుకుమారము. 1-౨.

శ్వేతోత్పలము. సం. వి. అ. న. తెల్లకలువ*: చూ, సహస్రపత్రము. [చూ, శ్రీదుఁడు.

శ్వేతోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు:

ష

ష. ఒకయక్షరము. అం. 1: చూ, మూర్ధన్యములు (మూర్ధము=తల) (చూ, ఋ. 17.); 2. చూ, ౠ. 21; 3: చూ, ఊష్మములు.

షండత్వము. సం. వి. అ. న: క్లీబతు, నపుంసకత్వము, వర్షము, షండము. (తె) ఊబ, పేడితనము.

షండము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రూ-శండము. తామరపువ్వులోనగువాని సమూహము. (భ్రమరములకు మకరందము నిచ్చునది): చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2. ఆఁబోతు: చూ, వృషభము. 1; న. 3: చూ, షండత్వము; పుం. 4. పేడి: చూ, హిగ్గడి. 2.

షండుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సన్నగండు. (రూ-శండుఁడు. సండుఁడు): చూ, హిగ్గడి 2

షటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరము*: చూ, షడ్గ్రంథ.

షట్కము. సం. వి. అ. న.=షేక్కు: ఋతువు, కర్తృము, కారకము. (తె): ఆఱు, ఇత్తిగ-ఇరుతిగ-ఇత్తిగ, ఇరుమూఁడు, ఐదునొకటి, షేక్కు; ఆఱంకములుగలవి.- చక్రవర్తులు, రసములు, శరీరాంగములు, శాస్త్రములు, వాద్యములు, ఋతువులు, మగములు, అరివర్గములు, కర్మములు, ఈతిబాధలు, గుణములు (సంధిత్యాది), శమాదులు, గుణములు (శక్త్యాది), ఐశ్వర్యములు, అభిజ్ఞలు, విద్యలు, కారకములు, కాండలు (కాండములు), వర్గములు, శకములు, చక్రములు, లక్షణములు, తాళాంగములు (అంగప్రాణములు), తాళమార్గములు(మార్గప్రాణములు), వేదాంగములు, స్త్రీగికుకులు, అతితాయులు, భావవికారములు, వంధ్యలు, ఉపాయములు, ఊర్మ్ములు, ప్రాకృతభాషాభేదములు, అకృతసాక్షులు, స్త్రీగనములు, షట్కర్మములు, షట్కాలములు, షళ్ళింగములు, షట్కాళలు. జాతకభాగమున:- షష్టాష్టమవ్యయములు, షడ్వర్గు, షడ్బలము ఇత్యాది.

షట్కర్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. యజనయాజనాధ్య యనాధ్యాపన దానప్రతిగ్రహము లనెడు షట్కర్మములుగల స్మార్తబ్రాహ్మణుఁడు, గృత్సుఁడు: చూ, స్వస్తిముఖుఁడు.

షట్చక్రములు. అం: చూ, చక్రములు. (అజ్ఞాతచక్రము అని మఱియొకటిగలదు.)

షట్తారక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. కృత్తిక: చూ, రిక్క. 1.

షడ్జగ్రామగత మూర్ఛనలు. అం: తారమంద్ర, రజని, ఉత్తరాయత, శుద్ధషడ్జ, మత్సరకృత్తు, అశ్వక్రాంత, అభిరుద్గత (7).

షడ్జగ్రామము. అం: చూ, గ్రామములు.

షడ్జభాష. అం: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

షట్తాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

షట్పద. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇంద్రగణములాఱును, ఒక చంద్రగణమును గలిగి మూఁడవ గణాద్యక్షరము ఆఱవగణాద్యక్షరము యతిగలది.)

షట్పదము. సం. వి. అ. పుం: (ఆఱుకాళ్లు గలది.): అళి, అధిపికము, అళిపకము, ఇం

దిందిరము, కలానునాది, కలాలాపము, కాలానునాది, కింకిరము, కృష్ణదేహము, గంధమాదనము, గంధవాహము, గాతువు, గుంజకృత్తు, ఘుండము-ఘుండము, చంచరీకము. ద్విరేఫము, పుష్పంధయము, పుష్పకీటకము, పుష్పలిహము. బంభరము, భసలము, భృంగము, భ్రమరము, భ్రమరకము-భ్రమరము, మధుకరము, మధుకేశటము. మధ్వదిము, మధుపము, మధులిహము, మధువ్రతము, మధుసూదనము, మిళిందము, రేణువాసము, రోలంబము-లోలంబము, శిలీముఖము, శైలేయము, సారంగము. (తె. ప): -జుంటుముక్కాలి, జెమలిముక్కాలి-జెమిలిముక్కాలి, తుమ్మెద. తేఁటి, తేనియతిండి-తేనెతిండి, నెరయొంటరి, పగడవాఁవంచేయడుగులుగల పక్కి, బమపుర్వు, బమి, మరునల్లె, ముద్దుగలకాళ్లపురువు, మొగరంబము, విరతేనెతావుడు, రేతలి. తద్వి.—కంటక, గండోలి-గంధోలి గృహిణి. (తె):-ఎఱ్ఱతుమ్మెద; ౨: భృంగరాజము. (తె): గండుతుమ్మెద, మానిఁగ.

షట్పదాహము. సం. వి. అ పుం: చూ. సంపెఁగ. *.

షట్పల. అం: చూ, ఘృతములు.

షట్పలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: (తె) ఆఱుపలము-ఆఱ్పలము. [(షట్సుతాపుత్రితాళము).

షట్పితాపుత్రిక. అం: చూ, తాళకళలు.

షట్ప్రజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విటుఁడు.

షట్ప్రత్యయములు. అం: ౧ వృత్తసంఖ్య, ౨ ప్రస్తారము. 3 నష్టలబ్ధి, ౪ ఉద్దిష్టము, ౫ గురులఘుక్రియ, ౬ అధ్వవిభాగము. (6)

షట్శ్రీ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆఱుకుంచములు.

షట్స్వరయుక్తరాగములు. అం (షాడవములు): చూ, రాగములు.

షట్సుతాపుత్రితాళము. అం. (ఇది అఘోరమునఁబుట్టిన షట్సుతాపుత్రితాళము): చూ, ముఖ్యకళాప్రాణము. (చూ, తాళకళలు).

షడభిజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

షడాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం. షణ్ముఖుఁడు: చూ, స్కందుఁడు.

షడూషణము. అం: పంచకోలము (శుంఠి, చవ్యము, మోడి, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలము) తో మిరియము చేర్చిన షడూషణము.

షడ్గుణములు. అం: (చూ, గుణములు): చూ, సంధి.

షడ్గ్రంధ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1: రూ-షడ్గ్రంథి-షడ్గ్రంథిక, గంధమూలి, వధువు, షటి. (తె): గంట్లకచోరము. తద్వి —౧: కచోరి-కచ్చూరము- కచ్చుర- కర్చూరకము-కచ్చూరము- కర్చూరకము- కర్చూరము, కర్చూరకము-కర్చూరము-కర్చము, కాల్యకము, గంధమూల- గంధమూలము- గంధమూలి-గంధమూలిక, గంధాహ్వము, గంధాళి, చీరము, చీరి, చోరకము, తస్కరి, ద్రావిడకము-ద్రావిడము, షర్ణి, పలాశి, పలాశము-పాలాశము, వేదముఖకము-వేధముఖ్యకము, శటి-శఠి, సామసంభవము.—(తె): ఒఱ్ఱకసింద, కచోరకము- కచోరము, కప్పురపుసెండ*. తద్వి.—౧. అడవికచోరమునకు — గంధమూలము; ౨. నల్లకచోరమునకు —(చూ, రాజాగ్రము. 1-౧3. (ఇది చోరమను గ్రంధ్యము అనికొందఱు.); 3. కొండబెండకు.—క్రోధన, పిశున, చండ, చర్మచోర, గంధమూలము, వంద. (తె): కొండబెండ. *; 2. వస*: చూ, వస.

షడ్గ్రంథము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లకారుగు.*. చూ, శాదఘ్నము. [చూ, రూ-షడ్గ్రంథి.*:

షడ్గ్రంథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-షడ్గ్రంధిక:

షడ్జకైశిక. అం: చూ, జాతులు. (అంశములు.)

షడ్జమధ్యము. అం.— పై.—

షడ్జము. సం. వి. అ. పుం. 1.ఒకస్వరము: చూ, స్వరము. 2.(షడ్జము:-షట్=నాశిక, కంఠ, వక్ష, తాలు, జిహ్వా, దంతములను నీయాఱు స్థానములందు, జము=పుట్టినది): చూ, సప్త స్వరములు (సంగీతసర్వములు.)

షడ్జోదీచ్యత. అం: చూ, జాతులు (అంశములు)

షడ్ఢకుఁడు. సం వి. అ. పుం =సడ్డకుఁడు. తోడియల్లుఁడు: చూ, సడ్డకుఁడు.

షడ్బలము. అం: (స్థాన, దిక్, చేష్టా, కాల, దృక్, నైసర్గికబలములు) (6).

షడ్బిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1.మండ్రిగబ్బ: చూ, వృశ్చికము. 1; 2: చూ, విష్ణువు. 1.

షడ్భాగము. సం వి. అ. పుం. 1. కప్పము: చూ, పిస్తు. 1; 2. మిడుఁగుఱు: చూ, శహ్నా. 1-౧౮.

షడ్వర్గపురి. అం: చూ, పురులు.

షడ్వింశతి. సం. స. ఇరువదియాఱు.

షడ్వింశబ్రాహ్మణము. అం. ఇందు 6 ప్రపాఠకములు, 68 ఖండములు, 520 గ్రంథములు గలవు. (చూ, సామవేద బ్రాహ్మణము; బ్రాహ్మణము.)

షణ్ముఖి. అం: చూ, ముద్రిలు.

షణ్ముఖుఁడు. సం.వి.అ.పుం: చూ, షడాననుఁడు.

షరతు. వా. వి. 1. యేర్పాటు; 2. కాలపరిమితి; 3. ఒడంబడికె; 4. హద్దు.

షరా. వా. వి. (రిమార్కు.) 1. చిట్టచివర వ్రాయువాక్యములు; 2. అనుబంధము.

షరాఖత్తు. వా. వి. పాలికాఁపుతనము.

షరాబు. వా. వి. 1. నాణ్యాదులనుకొని అమ్ము వర్తకుఁడు; 2. కొఠీదారుఁడు; 3. సాహుకారు; 4. చిల్లరమార్చువాఁడు; 5.ధనికుఁడు.

షరాయి. వా. వి. లాగు: చూ, వస్త్రము. 1-౧౦.

షర్టు. వా. వి. లోపలిధరించుచొక్కాయి: చూ, వస్త్రము. 1-౯.

షర్బత్తు. వా. వి. చెలువనిమ్మపతియ్యనిపానకము.

షష్టి. సం. స. 1. అఱువది (60) (రూ-షష్ఠిఅని కొందఱు); ఈ. స్త్రీ. 2: చూ, పార్వతి. (రూ-షష్ఠి అని కొందఱు.)

షష్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.అ. పుం. అఱువదిదినములలో పండెడుధాన్యము: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము.) [(పొలము.)

షష్టిక్యము. సం. విం. షష్టికలు పండునది

షష్ట్యంశ. అం: చూ, షోడశవర్గ ("లగ్నమును 60 సమభాగములు చేయవలెను. అట్లుచేసిన షష్ట్యంశములగును. షష్ట్యంశ కనుఁగొనవలసిన గ్రహమేలగ్నమునందున్న భాగము నందుండెనో తెలుసుకొనవలెను. అట్టిగ్రహమున్న రాసి యోజరాసియైయునయెడల మొదటిదగు ఘోరాంశము మొదలుగను యుగ్మరాసియయినయెడల నఱువదియవదగు నిందురేఖాంశము మొదలుగను, గ్రహమున్నవభాగమునందున్నదనిఁ గనుఁగొనఁబడెనోయున్నవ భాగము షష్ట్యంశ యనఁబడును): (చూ, షష్ట్యం (ష్ట్యం) శములు.

షష్ట్యం(ష్ట్యం)శములు. అం. ఇవి60:-ఘోరాంశము, రాక్షసాంశము, దేవభాగాంశము, కుబేరాంశము, రక్షోగణాంశము, కిన్నరాం, భ్రష్టాం, కులఘ్నాం, గరళాం, అగ్నిసంఘాం, మాయాం, ప్రేతపురీశాం, అపాంపత్యం, దేవగణాం, కాలాం, ఆదిత్యాం, అమృతాం, చంద్రాం, మృద్వం, కోమలాం, పద్మాం, లక్ష్మీశాం, వాగీశాం, దిగంబరాం, దేవాం, ఇంద్రాం, కలినాశాం, క్షితీశ్వరాం, కమలాకరాం, మందాత్మజాం, మృత్యాం, కాలాం, దేవాగ్న్యం, ఘోరాం, ఆమయాం, కంటకాం, సుధాం, అమృతాం, పరిపూర్ణచంద్రాం, విషప్రదష్టాం, కలినాశాం, ముఖ్యాం,

వంశక్షయాం, ఉత్పాతకాం, కాలరూపాం, సౌమ్యాం, మృద్వం, సుశీతలాం, దంష్ట్రికరాళాం, ఇందుముఖాం, ప్రవీణాం, కాలాగ్న్యం, దండాయుధాం, నిర్మలాం, శుభాం, అశుభాం, అతిశీతలాం, సుధాపయోధ్యం, భ్రమణాం, ఇందు రేఖాంశములు (60) (ఈ అంశములలో అంశనామమునుబట్టి వాటికి సమమైన శుభాశుభఫలములను జూచుకొనవలయును.)

షష్ఠము. సం. విణ. ఆఱవది. (షష్టముఅనికొందఱు).

షష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు ఆఱవతిథి: చూ, హరివాసరము; 2. దూ-షష్ఠి. గౌరి: చూ, పార్వతి.

షష్ఠీవిభక్తి. అం. "కి-కు-యొక్క-లో-లోపల": చూ, విభక్తులు.

షహరు. వా. వి. పట్టణము.

షా

షాడబము. సం. వి. అ. పుం. మధురాదిరసము.

షాడవము. సం. వి. అ. పుం. ఆఱుస్వరములు గలరాగము: చూ, స్వరము. 2.

షాడ్గుణ్యము. అం. 1. ఐశ్వర్యవీర్యాది భగవంతుని షడ్గుణములు; 2. సంధివిగ్రహాది రాజషడ్గుణములు: చూ, గుణములు.

షాణ్మాతురుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, షడాననుఁడు.

షాణ్మాసికము. సం. వి. అ. న. ఆఱవనెలయందుఁజేసెడు మాసికము: చూ, శ్రాద్ధము. 1.

షికారీ. వా. వి: చూ, వేఁటకాఁడు.

షికారు. వా. వి. 1: చూ, వేఁట; 2. దేహపరిశ్రమకును, చల్లగాలికినిఁబోవుట: చూ, సంచారము. (షైరందురు).

షిద్గుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విటుఁడు.

షు

షుమారు. వా. వి.1.సుమారు;2. ఒడలెఱుంగమి.

షురువు. వా. వి. ఆరంభము.

షో

షోడశకర్మములు. అం: చూ, కర్మములు.

షోడశదళపద్మబంధము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

షోడశమహారాజులు. అం: చూ, మహారాజులు.

షోడశము. సం. వి. న. త్రి. 1. పదునాఱు; వా. 2. మరణించిన వారికి పదునొకండవరోజునఁజేయు శ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము; విణ. 3. పదునాఱవది. (పదునాఱంకములు గలవి:—మహారాజులు, కర్మములు, ఉపచారములు, మహాదానములు, హేయగుణములు, వికారములు, కళాస్థానములు, దానములు, మానసికపూజాకుసుమములు, ఋత్విజులు, చంద్రకళలు ఇత్యాది)

షోడశవర్గు. అం: ౧ క్షేత్రము, ౨ హోర, 3 ద్రేక్కాణము, ౪ చతుర్థాంశ, ౫ సప్తమాంశ, ౬ నవమాంశ, ౭ దశమాంశ, ౮ ద్వాదశాంశ, ౯ షోడశాంశ, ౧౦ వింశాంశ, ౧౧ సిద్ధాంశ, ౧౨ భాంశ, ౧3 త్రింశాంశ; ౧౪ ఖవేదాంశ, ౧౫ అక్షవేదాంశ, ౧౬ షష్ట్యంశ. (వీని వివరములా యాపదములకడఁ జూచుకొనవలయును.)

షోడశసంధులు. అం: కపాలసంధి, ఉపహారము, సంతానము, సంగతము, ఉపన్యాసము, ప్రతీకారము, సంయోగము, పురుషాంతరము, అదృష్టతరము, ఆదిష్టము, ఆత్మామిషము, ఉపగ్రహము, పరిక్రియ, ఉచ్ఛిన్నము, ప

కదూషణము, స్కాంధోపనీయము. (16)

షోడశాంశ. అం: చూ, షోడశవర్గు. ("లగ్నమును 16 సమభాగములు చేయుటయే షోడశాంశ, షోడశాంశఁగనుఁగొనువలసిన గ్రహమేరాసి యందెన్నవ భాగమునందున్నదోఁ గనుఁగొనవలెను. అట్టి గ్రహమున్న రాశి చరరాసియైనయెడల మేషాదిగను, స్థిరరాశియైనయెడల సింహాదిగను, ద్విస్వభావరాశి యైనయెడల ధనురాదిగను బయిచెప్పిన ప్రకారము గ్రహమెన్నవ భాగముందున్నదనిఁ గనుఁగొనఁబడెనో నన్నవరాసి షోడశాంశ. ఆరాశ్యధిపతియేషోడశాంశాధిపతియగును")

షోడశార్చి. సం. వి. న్. పుం. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2_ర.

షోడశి. అం: చూ, తానములు (నహీనతానములు.)

షోరీబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరీయె బ్రాహ్మణులు.

ష్ఠి

ష్ఠీవనము. సం. వి. అ. న. రూ-ష్ఠీవనము. ఉమియుట, తూపాడుచేట.

ష్ఠీ

ష్ఠీవనము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-ష్టివనము.

స

స. ఒకయక్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; అం. 2: చూ, దంత్యములు; 3: చూ, ఊష్మములు.

సం. ఇది సంస్కృతమునందలి సమ్ అను నుపసర్గమునకు హల్లు పరమగుచో మకారమునకు అనుస్వారము వచ్చిన రూపము. ఇది సంస్కృత విశేష్య విశేషణములకు ముందున్నప్పుడు 'చేక్కని' 'మిక్కిలి' అనియు, క్రియలకు ముందున్నప్పుడు 'చక్కగా' ననియుఅర్థముగలదియగు చున్నది. (ఉదా — సంకటము=ఇచేట 'సం' అనునది ధాత్వర్థమును ఇఱుకు అను నర్థమునకు మార్చినది; సంకరము=ఇచేట ధాత్వర్థమును గలిసిపోయినది యను నర్థమునకు మార్చినది; సంకలనము=ఇచేటనిరర్థకమైనది; సంకల్పము=ఇచేటధాత్వర్థమును మనోవ్యాపారముగా మార్చినది; ఇట్లు సంక్షయము, సంక్షోభము, సంక్షోభించు, సంగుప్తము, సంబాధము, సంగోపనము, సంఘటన, సంఘటిల్లు, సంఘట్టనము, సంచరించు, సంచలనము, సంచలించు, సంఛన్నము, సంతుష్టి, సంతుష్టుఁడు, సందర్శనము, సందర్శించు, సంపూర్ణము, సంపూర్తి, సంప్రాప్తి, సంప్రాశించు, సంప్రీతి, సంప్రేరణము, సంభ్రాంతము, సంయుక్తము, సంయుతము, సంయోగము, సంరక్షకుఁడు, సంరక్షణము, సంరక్షించు, సంరక్ష్యము, సంరోధము, సంరోధించు, సంవర్ధించు, సంవిభాగము, సంవిభాగించు, సంవేది, సంశుద్ధి, సంశోధనము, సంశోధించు, సంశోధ్యము, సంస్తంభనము, సంస్తంభయిత, సంస్తుతము, సంస్తుతి, సంస్తుత్యము, సంస్థాపనము, సంస్థాపించు, సంస్థాపితము, సంస్మరణము, సంస్మృతి మొ.)

సంకట. వా. వి. పణద్రవ్యము: చూ, సరకు.2

సంకటగార్దభము. సం. వి. అ. పుం.=కంకరగాడిద: చూ, హయము (రాసభము.)

సంకటపడు. మి. అ. క్రి. ఇంటప్రిపడు: చూ, సంతాపించు. [హింసించు. 2.

సంకటపఱచు. మి. ప్రే. ఇంటప్రిపఱచు: చూ,

సంకటపాటు. మి. వి. 1. ఇఱుకుపాటు: చూ, శోకము; 2. కష్టము: చూ, శోకము: 3. దుఃఖము: చూ, శోకము, 4. మనోవ్యథ: చూ, శోకము; 5. విరహవ్యథ: చూ, శోకము; 6. ఏడుపు: చూ, శోకము.

సంకటము. సం. వి. అ. న.=సంగడము — పై.—; వా. 7. సవాయిరోగము: చూ, రోగము. 1—ట; 8. తెవులు: చూ, రోగము. 1.

సంకటి. దే. వి. చోడిఅంబలి, తోఁప: చూ, సాదము. (1).

సంకరమగు. మి. అ. క్రి: (తె) అతుకొను, ఎవియు, కలిసికొను, కత్తరిఁగలయు.

సంకరము. సం. వి. అ. పుం. 1: (తె) కత్తి, తొత్తటము; 2:అవకరము, కటంగరము, సంకరిమము. (తె): ఇంటిపెంట, కసవు, కసవుఁగుప్ప, గాదముపట్టు, చెత్త, తుక్కు—తుక్కుడు, పెంట (పనికిమాలినది.=తుక్కుడు; ఎరువుకుప్ప=పెంట). తద్వి.—గడ్డిమేటికి:—చూ, వెంటి; 3 పాలును నీరుకలసిన విధమునసైన అర్థాలంకారముయొక్క పరస్పరసంబంధము; విశ. 4.వర్ణసాంకర్యముగలది: (తె) కత్తరి;అం.5: చూ, రసవదలంకారములు.

సంకర్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

సంకలనపుగుఱుతు. వా. మి. వి. ప్లస్సు.(+): (ఇందుకు వ్యతిరేకము "మైనస్సు.—").

సంకలనము. సం. వి.అ. న. సంఖ్యలనుకూర్చుట: అన్వితము, ఐక్యము, యోజితము. (తె): అంతకము, అంతు, కలపడము, టోకు, తల, మొట్టు, మొత్తము, వెరసి. తద్వి.—లెక్క కలియకూడినది:—యుక్తము, యుతము.

సంకలితము. సం. విశ. 1. కూర్పఁబడినది (సంఖ్య); 2. భూమియందు పాతినది.

సంకలితరత్నాకరము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర గ్రంథములు.

సంకలియ. సై. వి.=శృంఖలికా: చూ, రూ—సంకెల. (అరదండాలకు.—నిఘ. 7, అ.65.)

సంకల్పజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

సంకల్పజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం.—పై.—

సంకల్పభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సంకల్పయోని. సం. వి. ఇ. పుం.—పై.—

సంకల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1: ఆకలనము కల్పనము, కుశము, గణన, పరిగణనము, సంస్కారము. (అర్థ): కిము. (తె): (చూ, యోచన); ఎత్తికోలు, ఎనిక-ఎనికె-ఎన్నిక, గడ—గడన, గణుతి. (చూ, యోచన); 2: చూ, యోచన; అం. 3: చూ, ద్వాదశావస్థలు; 4: చూ, అవస్థ.

సంకల్పించు. సం. స. క్రి (భగవంతుఁడు) ఎంచు అనుమానించు, ఆలోచించు, ఊహించు, గమనించు, భావించు, మానసించు, యోచించు,వితర్కించు,సంభావించు. (తె): ఉజ్జగొను, ఉజ్జాయించు, ఎంచు, ఏకతమాడు, చిత్తగించు,తడుము, తలఁచు-తలు, తలఁపుచేయు, తలపోయు, మందలించు, మదించు, పగచు,

సంకల్పించుట. అం: చూ, మన్మథావస్థలు.

సంకసుకుఁడు.సం విశ చూ,రూ-సంకుసుకుఁడు.

సంకాశము. సం. విశ.1.సమానమైనది: చూ, నుషము.2;2.సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 3

సంకెలియ.సై.వి.=శృంఖలికా: చూ,రూ-సంకెల.

సంకీర్ణము. సం. విశ. 1. ఒకటితోనొకటి కలసినది: చూ, సంకులము. 2; 2. వ్యాపించినది, సంకులము: చూ, హిండితము; అం. 3: చూ, శుద్ధము. 6. (సంస్కృత ప్రాకృత

317

మిశ్రిమము సంకీర్ణము.); 4: చూ, జాతిక్రియలు; 5: చూ, తాళజాతులు.

సంకు. వై. వి.=శంఖ. 1: కూఁతకైదువు, చిందము, చేట్టువాల్ జోడు, నీరుపుట్టువ_నీరుపుట్టువు, లచ్చిదోరబూరఁగొమ్ము, వలమురి, వెలిగుల్ల. (సం): అబ్జము, కంబువు, జలకరంకము, జలజము, దరము, వారిజము, శంఖము, శుక్తి, శ్వేతము, సూచికాముఖము. తద్వి.—౧. అర్జునుని శంఖమునకు.—(సం) దేవదత్తము; ౨. ఇంద్రుని శంఖమునకు.—(సం) ఝుంఝుకము, లాటి; 3. కుబేరుని శంఖమునకు.-(సం) జాతివైద్యము; ౪. ధర్మరాజుశంఖమునకు.-(సం) అనంతవిజయము; ౫. యముని శంఖమునకు.-(సం) ఇలింగము; ౬. విష్ణుశంఖమునకు.--వలమురి. (సం)పాంచజన్యము; ౭. శివునిశంఖమునకు.-(సం) కుముదము; ౮. సూర్యునిశంఖమునకు.-(సం)గాంగవరితము; ౯. శ్రేష్ఠమైన శంఖమునకు —(సం) కంబూత్తమము, కంబోజము-కంభోజము-కాంభోజము; ౧౦. వలయాకారపు శంఖమునకు—మేట్టుగుల్ల; ౧౧: ఆలిచిప్ప, కప్పచిప్ప, కాకిచిప్ప, గుల్ల, చిప్ప. (సం): కంబువు, కృమిశుక్తి, క్షుద్రశుక్తి, జలశుక్తి, వారిజము, శంబుకము-శంబూకము; ౧౨: గటేచిప్ప, చిప్ప, సీపి. (సం): ముక్తాస్ఫోటము, శుక్తి; ౧౩: నత్తగుల్ల, గుల్ల. (సం): కంబువు, క్షుద్రకంబువు, క్షుద్రశంఖము, క్షుల్లకము, జలడింభము, దుశ్చరము, పంకమండుకము, శంఖనఖము, శుక్తి; ౧౪: గవ్వ. (సం) పటము, వరాటము, వరాటిక; ౧౫. తాఁబేటిచిప్పకు:-చిప్ప, చారను. (సం) వరకము; 2.=శుల్క.-కన్యాశుల్కము: చూ, శుల్కము. 2; 3. వేశ్యకిచ్చేడు రోయి: చూ, శుల్కము. 3.

సంకుచించు. సం. అ. క్రి: చూ, రూ-సంకోచించు.

సంకుచితము. సం. విణ. సంకోచము నొందినది: కుంచితము, ముద్రితము, ముకుళితము.

సంకుడు. వై. వి.=శుల్క: చూ, రూ - సంకు.2-3.

సంకుదారి. వై. వి.=శంఖధారి: చూ, విష్ణువు.1.

సంకుమదము. సం వి. అ. పుం. జవ్వాజి: చూ, రాజాగ్వాము. 2-౧౮;౮3-(౧.)

సంకులము. సం. విణ. 1. పూర్వోత్తర విరుద్ధమైనది (మాట): చూ, శబ్దము. 2; 2. ఒకటితో నొకటి కలసినది: ఆకీర్ణము, సంకీర్ణము. (తె) సందడి; 3. వ్యాపించినది, సంకీర్ణము: చూ, పిండితము. [చూ, యుద్ధము.-

సంకులరణము. సం. వి. అ. పుం, న. దొమ్మి:

సంకులవాఁడు. వా. విణ.=శాంఖిక: శాంఖికుఁడు, కాంబవికుఁడు.

సంకులు. వై. వి. బ. శంఖవలయములు.

సంకువు. సం. వి. ఉ. (స్త్రీ).=జెంగు. జవ్వాజి,-జవ్వాజిపిల్లి. (సం) మదని.

సంకుసుకుఁడు. సం. విణ: రూ-సంకసుకుఁడు, అస్థిరుఁడు.(తె)కంతిరివాఁడు-కంతిరీవాఁడు.

సంకృతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). 1: చూ, ఛందస్సులు; 2. అగ్నిసంస్కారము: చూ, వహ్ని. 1.

సంకెల. వై. వి.=శృంఖలా. రూ—సంకలియ-సంకిలియ 1. కాలికట్టగు ఇనుపగొలుసు: చూ, శృంఖల. 3; 2. ఏనుఁగుకాలిగొలుసు: చూ, శృంఖలము. 2; 3. చేతియినుపగొలుసు: చూ, శృంఖల. 4.

సంకేతము. సం. వి. అ. పుం. 1: అభిఖ్య, అభిధానము, అభిధేయము, ఆఖ్య, ఆహ్వ, ఆహ్వయము, గోత్రము, నామధేయము, నామము, ప్రవరము, లక్షణము-లక్ష్మణము, లాంఛనము, సంజ్ఞ, సంవిత్తు, సమాహ్వాయము. (తె) పేరు; 2. నిలుకడగలది: ధ్రువము, నియమ-

-ము, నిరూఢి, పరిభాషణము, స్థిరము. (తె): పేరుపాటు-ఏర్పాటు, కట్టడ-కట్టడి, కడ -మట్టు, గరుపలనము, నిమితము-నీలకము-నీతము, నేమకము-నేమము, పడితరము, బవిసి-బైసి. ("చూ. స్థిరము. 5"); 3.ఒడంబాటు: చూ, సమ్మతి. 1; 4: చూ, రహస్యము. 1; 5. సయిగ, బాస: చూ, సైగ. 1; అం. 6: చూ, హస్తపాణ్ములు.

సంకేతించు. సం. స. క్రి. 1. పేరుపెట్టు, నామకరణముచేయు; 2. ఏర్పాటుచేయు.

సంకోచపిశునము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు: చూ. వహ్నిశిఖము. 1.

సంకోచము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; పుం. 2 =జెంకముకుళీభావము: సంక్షేపము, సంగ్రహము. (తె): అరవాయి, ఓట, కొంకు, కొంకుకు, కొసరు, జెంకు-జెంకె-జెంకెన, పుయిలోట-పుయిలోటము, బిమ్మటి, ముదముద, మొగమాట-మొమోట-మోమోటము. ("చూ, సిగ్గు"); 3. సంక్షేపము: చూ, సంగ్రహము. 2; 4. ఒకానొకచేఁప: చూ, సొరంగి (మత్స్యము. 1); 5: చూ, మొగమాట.

సంకోచించు. సం. అ. క్రి: రూ-సంకుచించు. (తె): అరవాయిగొను, అలఁగు, ఓటిల్లు, ఓడు, కొంకు, కొంచించు-కొంచు-కొంజు, కొంకుకు-కొదుకు, కొంకుకుపడు, కొసరు, గుక్కిలుమిగ్రుఁగు- గుక్కిళ్లుమిఁగు, గుక్కుమిక్కుమను, జెంకించు-జెంకు, పుయిలోడు, ముడుగు, మొగమోడు-మోమోడు, వెనుకదీయు, సుక్కు. ("చూ, సుక్కు. 13.") [చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సంక్రందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు:

సంక్రమణము. సం. వి. అ. న. 1. సూర్యుఁడు ఒకరాశినుండి మఱియొకరాశికి ప్రవేశించుట: చూ, సంక్రమణములు; 2. చేక్కఁగా వడచుట: సంక్రమము-సంక్రామము-సక్రమము. [ము, మకర సంక్రమణము (2)-

సంక్రమణములు. అం: కర్కాటక సంక్రమణ

సంక్రమము. సం. వి. అ.పుం, న. రూ-సంక్రామము. 1. నీటికట్టగోనగునది, వరణము: చూ, సేతువు. 1; 2: చూ, సంకరము. 2; పుం. 3: చూ, సంక్రమణము. 2.

సంక్రమించు. సం. అ. క్రి. 1. ప్రవేశించు, చొచ్చు: చూ, సోఁకు. 4; 2. (ఆస్తిలోనగునవి) కలియు. తద్వి.—అ. క్రి: చూ, సంయుక్తమగు.

సంక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మేషాదిసంక్రమణము: చూ,సంక్రమణము.1; వా. 2.మకరసంక్రమణము, పొంగటిపండుగ: చూ, సంక్రమణములు. [మణము. 2.

సంక్రామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంక్ర

సంక్షిప్తము. సం. విణ. సంక్షేపింపఁబడినది: చూ, సంగ్రహము. 2.

సంక్షేపణము. సం. వి.అ. న. సంక్షేపపఱచుట.

సంక్షేపపడు. మి. అ. క్రి. అడుమేకొను: చూ, సంక్షేపించు.

సంక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంగ్రహము. 2 (ఉటంకము.); అం. 2: చూ, గుణములు.

సంక్షేపించు. సం. స. క్రి. సంక్షేపముచేయు: సంగ్రహించు. (తె): అడుమేకొను, ఉటంకించు, ఎత్తు, టూకించు, ముడుచుకొను. (మి. అ. క్రి.) సంక్షేపపడు. [సంతాపము.

సంక్షోభము. సం. వి. అ. న. క్షోభము: చూ,

సంక్షోభించు. సం. అ. క్రి:-ప్రక్షోభించు, క్షోభించు. (తె):—అక్కిలిపడు, అదవదపడు,

అతిమతిపడు, ఉద్దాడు, ఉత్తలపడు, కలఁకఁబాఱు-కలఁగఁబాఱు, కలఁగఁబడు, కలఁగు, కలఁతిపడు, కలగుండుకొను-కలగుండువడు, కలగొను, కలవరపడు, కలవరపోవు, కలుచేపడు, కళవళపడు, కళవళించు, కాదువడు-కాద్పడు, కొందలించు, కొందలపడు, గగ్గోలుపడు. గజిబిజించు, గలబరించు, చివుకు్కరుమను, చేమ్మలుచేట్టు, చేమ్మలువాఱు, తలరు, తిరువడు, తెగచు, తెరలు, దురపిల్లు, పుల్లసిలు-పుల్లసిల్లు, పాటవోవు, లొగ్గడిల్లు, నుడివడు. తద్వి.—(స. క్రి.):-ఉద్దాడించు, తిరివెట్టు.

సంఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అంకము, గణన-గణనము, సంఖ్యానము. (తె): అంకియ-అంక, (బ) ఒంట్లు, లెక్క. తద్విశేషములు:-౧: ఒకటికి.-(చూ, పంచి); ౨: రెండునకు:-(చూ, రెండు); 3. మూఁడునకు:-(చూ, రెండొకటి); ౪. నాలుగునకు.-(చూ, నాలుగు); ౫. ఐదునకు:—(చూ, పంచకము. 2.); ౬. ఆఱునకు:-(చూ, షట్కము); ౭. ఏడునకు:-(చూ, సప్తకము); ౮. ఎనిమిదికి:-(చూ, దచ్చి); ౯. తొమ్మిదికి:-గ్రహము, వర్షము, ఖండము, నవకము: (చూ, ముమ్మూఁడు); ౧౦. పదికి:-(చూ, పది (1.).); ౧౧. పదునొకటికి:-(చూ, పదునొకటి); ౧౨. పండ్రెండునకు:-(చూ, ముద్వాదశకము.) మొ; ౧౩: శతము. (తె) నూఱు, వంద; ౧౪.(విణ): ౧శతకము; ౧౫. నూటికంటె అధిక సంఖ్యగల [illegible]ము; పరస్సహస్రము; పరోయు[illegible] (తె) వేలవేలు. ఇత్యాది; ౧౬:-(చూ, [illegible] 1.); ౧౭: అయుతము. (తె) [illegible] పదివేలు; ౧౮: నియుతము, [illegible] (తె) నూఱువేలు; ౧౯. పదిలక్షలకు.-ప్రయుతము; ౨౦. నూఱులక్షలకు.-కోటి; ౨౧. పదికోట్లకు.- అర్బుదము, దశకోటి.-(తె). పదికోట్లు; ౨౨. పదియర్బుదములకు.—న్యర్బుదము; ౨౩. సంఖ్యామానము.—(ఏకము, దశము, శతము, సహస్రము, దశసహస్రము, లక్ష, దశలక్ష, కోటి, దశకోటి, శతకోటి, అర్బుదము, న్యర్బుదము, ఖర్వము, మహాఖర్వము, పద్మము, మహాపద్మము, క్షోణి, మహాక్షోణి, శంఖము, మహాశంఖము, క్షితి, మహాక్షితి, క్షోభము, మహాక్షోభము, నిధి, మహానిధి, పర్వతము, అత్యంతము, పరార్థము, అనంతము, సాగరము, అవ్యయము, అచింత్యము, అమేయము, భూరి, మహాభూరి ఇత్యాది.); ౨౪.సమసంఖ్యకు. (తె) దొర; ౨౫. లెక్కపెట్టఁబడినది అనుటకు:—అంకవిద్య, అంకితము, గణితము, సంఖ్యాతము; అం. 2. (బ): చూ, సంఖ్య. 1—౨3; 3. విచారణ, ఉత్థానము, చర్చ: చూ, సమీక్షణము. 2. తద్వి.—౧: (చూ, విమర్శనము): ౨:-(చూ, యోచన.); 4. దేహవిలక్షణమైన ఆత్మజ్ఞానము; అం. 5: చూ, పరిస్తార ప్రత్యయప్రాణము; 6: (చూ, సంఖ్య. 1) (చూ, గణితశాస్త్రము) (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషా పదములు.—వియుక్తసంఖ్య- శుద్ధసంఖ్య- సాధారణసంఖ్య-నిరుపాధిక సంఖ్య; యుగళాత్మకసంఖ్య; ముఖ్యసంఖ్య- ప్రత్యయసహితసంఖ్య-మూలాంకము-సంఖ్యాగ్రము; మితసంఖ్య; యుక్తసంఖ్య, మిశ్రసంఖ్య-సమహితసంఖ్య-సంయుక్తసంఖ్య-వ్యావహారికసంఖ్య; ఉపలక్షితసంఖ్య; సమసంఖ్య; సమసమసంఖ్య; సమవిషమసంఖ్య; సంకలితసంఖ్య; భిన్నసంఖ్య; [illegible]సంఖ్య; సంకీర్ణసంఖ్య; స్వతస్సిద్ధ[illegible]సంఖ్య-ఏకాద్యి[illegible]సంఖ్య; ఋణసంఖ్య; విషమసంఖ్య; విషమవిషమసంఖ్య; గు

చ్ఛము; పూర్ణసంఖ్య-సంఖ్యానిధి; ఉత్తమ సంఖ్య-దృఢాంకము; బహుభుజాకారసంఖ్య; ధనసంఖ్య; పరిధానసంఖ్య; సజాతీయ సంఖ్య; శుద్ధసంఖ్య; మూలకసంఖ్య; వ్యుత్క్రమసంఖ్య-వాస్తవసంఖ్య: సంబంధిసంఖ్య; త్రిభుజాకారసంఖ్య; అభిన్నసంఖ్య. మొ.)

సంఖ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, యుద్ధము.

సంఖ్యాతము. సం. విణ: చూ, సంఖ్య.1-౨౫

సంఖ్యానము. సం. వి. అ. న. గణనము: చూ, సంఖ్య. 1.

సంఖ్యాబద్ధము. అం: చూ, మహాకావ్యము.

సంఖ్యాభేదములు. అం. (సంఖ్యామానము): చూ, సంఖ్య. 1-౨౩. తర్వా-౧: (చూ, లబ్ధము.)

సంఖ్యావంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. చేదువరి: చూ, విద్యావంతుఁడు; విణ. 2. లెక్కపెట్టఁబడినవాఁడు:గణ్యుఁడు. [గణనీయము.

సంఖ్యేయము. సం. విణ. లెక్కపెట్టఁదగినది:

సంగడము వై. వి. 1.=సంగతమ్. కూడిక: చూ, సంయోగము. 2. దండు: చూ, సేన. 1; 3. కుతూహ్వయ సంగతము. అం. భా. ద్వి. 243; 4: చూ, సమీపము. 1; 5. పరిగ్రహము, పరిజనము, పరివారము. (తె) తోయము, బలఁగము-బలగరము-- బల్గము, మంది, రాణువ, సవరణ-సవరణము; 6. జత: చూ, సమానము. 2; 7: చూ, స్నేహము; 8=సంకట. ఇంటరము: చూ, శోకము; వే. వి. 9. జెట్టిసాధన కుపయోగమైన యినుప గుండు అను మల్లవిద్యా సాధనము. (చూ, కంబము. 2.)

సంగడి. వై. వి. 1. రెండు తాటిబొండులు జతగా కట్టిన తెప్ప: చూ, పడవ; 2. వై పు: చూ, పార్శ్వము. 3.=సంగత-సగంధ: చూ, స్నేహితుఁడు.

సంగడము. 7; 5: ఉజ్జి, ఉద్దిలికవ... గాడ, జంట, జత, జతుట, జతువల్కి... జమిడి, జోక, జోడు, జోడుకోడి... జోడుకోడె, దంట, దొంద్వము... రెండు, సంగడము. (సం): ద్వంద్వము, ద్వయము, ద్వయి, ద్వితయము, ద్వైతము, మిథునము, యమకము, యుగళము, యామళము, యుగము, యుగళము, యుగ్మము, యుగ్యము, యుతకము, ... 6: ... సమాహము; 7: చూ, ...1; 8: ... సమీపము.1; 9: చూ, వెనుక. 1.

సంగడికాఁడు. ద్వ. వి. (పూ-సంగడీఁడు-సంగాడి- సంగాతి- సంగాతకాఁడు) చూ, స్నేహితుఁడు.

సంగడీఁడు. ద్వ. వి. ... 2. ... 30.

సంగతము. సం. వి. ... 1.=సంగతి-సంగాతము: చూ, ... 1. ... 2. ... చూ, సంయోగము; ... యుక్తమైనది: (తె) ... ము. ... (చూ, ...); 4. ... (వాక్యము); 5. ... యొప్పినది: ... పరిగ్రహసమ్మతము: చూ, సమ్మతము; అం. 8: చూ, పదార్థములు.

సంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ... చూ, సంయోగము; 2. జ్ఞానము: చూ, ... 3. కథ: చూ, సమాచారము. 2. ... ముదువు: చూ, సైన్యము. 1.

సంగముడుగు. ద్వ. వి. ఊరికి దగ్గఱగా నుండు ...

సంగమము. సం. వి. అ. పుం. కలయిక: చూ, సంయోగము. [సంగమ (8)

సంగమములు. అం: అంతస్సంగమము- బాహ్య

సంగమించే. సం. స. క్రి. 1. కూడు, చనదేయు: చూ, సంకమము; 2. ... సంధించు ...

సంగము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సంగమము. కూడిక: చూ, సంయోగము.

సంగరము. సం. వి. అ. న. 1: (తె) జెమ్మివం డు; పుం. 2: చూ, యుద్ధము; 3. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్ధ. 4; 4: చూ, సమ్మతి. 1; 5. ఆ పద: చూ, విపత్తు; 6. విషము: అహిఫేన ము, ఉపధానము, కలాకూలము, క్ష్వేడము-గరదము, గరళము, తీక్ష్ణము, మ, మధురము, రసము, రసాయనము, విషము (విశము), శల్యము, త్రి. (తె): చిలుము, నంజో, మం దు, విసము, హాలాహలము. తద్వి..గః- (చూ, మందు. 1-ఎ; 3); ౨. విష భేదము లు.-కర్కోటకము; కాకోలము, కార్ప ణ్యము, కాలకూటము; కిల్బిషము; కుష్ఠము; కేశరము-కేసరము; గరము; గరళము; గో మేధికము; దారదము; బ్రహ్మపుత్రము; వత్సనాభము; వత్సనాభి-వసనాభి; వాలు కము; శౌక్లికేయము; సౌరాష్ట్రికము; హాల హాలము-హాలాహలము-హలాహలము-హాలా హలము-హాలాహలము-హాలహలము-హాలా హలము, కారుజము, నాభి, (మి) అడవినాభి; 3: (తె) గుజ్జుపుజొంగ; ర. మందుల భేదములు.-మేషము; రసాయనము; వల్లూ రము. ఇత్యాది. [స్నేహితుఁడు.

సంగాడి. వై. వి. సంగత-సగంధ: చూ,

సంగాతకత్తియ. వై. వి. రూ-సంగాతకత్తె- స్నేహితురాలు: చూ, స్త్రీ.

సంగాతకాఁడు. ద్వ. వి: చూ, స్నేహితుఁడు.

సంగాతము. వై. వి.=సంగతమ్: చూ, స్నేహము.

సంగాతి. వై. వి.=సంగత-సగంధ (సంగాతము+ ఇ): చూ, సంగాతికాఁడు.

సంగి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) సంగముకలవాఁడు.

సంగీతకావ్యములు. అం. (గీతగోవిందములో నగునవి.) వీటియందు విశేషముగాఁ బగ కవి త్వము దొరలును. శార్ఙ్గదేవవిరచితమైన సంగీతరత్నాకరమందు నాల్గవదియైన ప్రబం ధాధ్యాయమునందు వివరింపఁబడియున్నది: చూ, కావ్యములు. (కావ్యనాటకములు.)

సంగీతచూడామణి. అం: చూ, భరతశాస్త్ర గ్రంథములు.

సంగీతిమనుకువల. మి. వి: ఒకవల: చూ, వల. 1.

సంగీతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేక్షణార్థము జరిగెడు తౌర్యత్రికము. (ఇది మార్గమని దేశి యని ద్వివిధము. మార్గము బ్రహ్మాదులచేత మహేశ్వరునియొద్దనుంచి వెదకి తేఁబడి భర తాదులచే ప్రయోగింపఁబడినది. దేశి దేశ దేశములందలిజనులకుహృదయరంజకమైన విధ ముగా నేర్పడినది) (సంగీతము=౧. మార్గము (ఈశ్వరప్రణీతమై భరతఋషిచేఁ బ్రకటిం పఁ బడినది), ౨. దేశ్యము (ఆయాదేశముల యందు వాడుకగలిగి మనోహరమయినది) అని ద్వివిధము. ఇందుకు శ్రుతి లక్షణము, త్రిస్థాన లక్షణము, వీణావిషయము, మేళ కర్తృరాగముల ప్రస్తారము, జన్యరాగములు, మూర్ఛనాప్రస్తారచక్రము అనగా జన్యరాగ ప్రస్తారము, అంగములు, న్యాసాంశసంగ్ర హములు, వాది-సంవాది-వివాది- అనువాది స్వరములు, దశవిధగమకములు, వీణాదశ ప్రాణములు ఇత్యాదివిభాగములుగలిగియున్న ది.): చూ, స్వరము. 2; చూ, రాగములు; చూ, వీణ; 2. గానము: (చూ, గేయము); అం. 3: చూ, అవధానములు. [శాస్త్రగ్రంథములు.

సంగీత సారసంగ్రహము. అం: చూ, భరత

సంగీతస్వరములు. అం: చూ, స్వరము. 2. (చూ, సప్తస్వరములు.)

సంగీర్ణము. సం. విశే. అంగీకరింపఁబడినది, ఇ

య్యాకోనఁబడినది: చూ, సమ్మతము.

సంగుప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సంగోరు. ద్వ. వి (సగము + కోరు) పంటయం దుసగము కోరు: మేడిపాలు, మేడికోరు. (చూ, కిస్తు. 1.)

సంగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్యగ్గ్రహణము; 2: కల్పనము, క్లప్తి, చయము, పులాకము, రచనము, సంకోచము, సంక్షేపము, పంచయము, సమసనము. సమహరణము, సమాహారము, సమాహృతి. (తె): ఉటంకము, టూకి, ముక్తసరి-ముక్తసరు, సేకరము; తద్వి.— (విణ): (చూ, సంక్షిప్తము.); 3. సంక్షిప్తగ్రంథము: చూ, సంపుటము. 3

సంగ్రహించే. సం. స. క్రి. 1.=సేకరించే. గడించు. చేకొఁగా గ్రహించే: చూ, స్వీకరించే; 2: చూ, సంక్షేపించే; వా. 3. కూడఁబెట్టు: చూ, సంధించే. 3.

సంగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అరిగపిడి: చూ, రిష్టి 2; 2. పిడికిటఁబట్టుట: ముష్టిబంధము; 3. పిడికిలి, ముష్టిబంధము: చూ, పిడి.1.

సంఘము. సం వి. అ. పుం. 1. గుమి, మంది: చూ, సమూహము; 2. సమితి: చూ, సమూహము. (చూ, పరిషత్తు.); 3 ప్రాణిసమూహము, పరివారము: చూ, సంగడము. 5.

సంఘర్షము. సం. వి. అ. పుం.1. ఒరయిక: చూ, సమ్మర్దము; 2. పోటి: చూ, స్పర్ధ. 1; 3. గాలి: చూ, వాయువు.

సంఘాటకము. అం: చూ, చిత్రబంధములు.

సంఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమూహము; 2. గట్టిదెబ్బ: చూ, హతి; 3. రూ-సంహారము. ఒకానొకనరకము: చూ, సంహారము.2(నరకములు.)[కట్టు: చూ, సంతనకట్టు.

సంఘీభవించే. సం. అ. క్రి. గుంపుగూడు, పిండు

సంజ్ఞర్షణాయనమః అం: చూ, ఓమ్. (సంఙ్గర్షణః=సమ్యక్ పాపాని దుఃఖాని కర్షతీతి.)

సంచము. సం. వి. అ. పుం. పుస్తకపు సంచికః చూ, సంపుటము. 3.

సంచయానము. సం.వి.అ.న.1.చేచ్చినవారి కర్మాంతరం భ్రపుదినమున వారియెముకలు ప్రోగు చేయుట, చిన్నదినము (అని వాడుక); 2. ప్రోగు చేయుట.

సంచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రోగు: చూ, రాశి. 1. తద్వి.— వడ్లరాశికి. వలజము (చూ, రాశి. 2); 2: చూ, సంగ్రహము. 2; 3: చూ, సమూహము; 2.=సంచిక. కొన్ని పత్రముల పుస్తకము: చూ, సంపుటము .3.

సంచరణము. సం. వి. అ. న: పయనము: చూ, సంచారము.

సంచరించే. సం. అ. క్రి: అభిచరించే, చరించే, భ్రమరించే. (తె): ఆడు, కిఱుకుపాడుచే, క్రిమ్మరిలు—క్రిమ్మరిల్లు-క్రిమ్మరు, ఛిట్టాడు, చెరలాడు, తారు, తిరుగాడు-తిరుగు-తిరువు-తిర్గు, త్రిమ్మరు, నడయాడు, పాలయు, పాలపాడు-పాలసియాడు, మట్టాడు, మలఁగు, మలయు, మిట్టాడు, మిడుకు, మెదలు, మెలఁగు. తద్వ — భిక్షులో నగువాని కొఱకుతిరుగు.-పర్యటించే (చూ, విహరించే)

సంచారము. సం. వి. అ. పుఁ: అంగనము, అనుగమము, అభినిర్యాణము, అవసితము, ఇంగితము, ఉత్థానము, ఉద్వేగము, గతము, గతి, గమనము-గమము. చారము, వర్తి, ప్రయాణము, ప్రస్థానము, యాత్ర, యానము, వీతి, వ్రజ్య, సంచరణము, సరము, సృతి (తె) అరుగుడమ్మ—అరుగుడు, ఏగడము-ఏగుడు, కమాను, కదలడము, కదలిక, కదలిపోక, కదలుడు, చేనుట, చేమచేరుట, తరలిక—తరలుడు- తెరలుడు, నడ-నడక—నడపు-నడుపు, నడయాట, పయనము - పయినము—పైనము,

పోక-పోకడ. తద్విశేషములు.- ౧. వేదుకగాఁదిరుగుట (షికారు) కు.-ఝా, చరిక్రమము, వాహ్యాళి, విహరణము-విహారము.(తె): అబిసీలు, అసివాలు, ఆరట, ఆరటపాటు, ఈరువాలు, చెరలాటము-చెలలాట-చెలగాటము, మలయిక, వయాళి-వయ్యాళి, షికారు-సికారు, స్వారి; ౨. మందపాద విన్యాసమునకు.—పరిసారము. (తె): పచేరము-పచేరు-పచారు-పసారము-పసారు, లేఁబోక; ౩. పాదవిన్యాసవిశేషమునకు—(తె) బజ్జెన; ౪. భిక్షు లోనగువానికొలకు తిరుగుటకు.-అటట్య-అటాట్య, పర్యటనము, ప్రవ్రజ్య. (తె) అడుగుకోలుతిరుగుడు; ౫: ఉ, చరణము-చారణము, చలనము, ఝు, దిగ్భ్రమము, పర్యటనము, పేరింఖ-పేరింఖణము, పరిచారము, పరివ్రజ్య, భ్రమణము, భ్రమము, వలనము, విహారము. (అవ్య) వా. (తె) కెలుకు, క్రిక్కు, తిరుగలి, తిరుగు-తిరుగుడు-తిర్గులుగుడు, తిరుపు-తిరువు, తిరిప్పు, దిమ్మ-దిమ్మ, సొలయిక, బరిమరి, సులఁకువ, మెలఁపు; ౬. పుణ్యక్షేత్రములంగూర్చి పోవుటకు — యాత్ర; ౭. పరుగునకు.-వీతి: (చూ, ప్రధావనము.); ౮. ఓడప్రయాణమునకు - (తె) పబురు; ౯. యుద్ధయాత్రకు.- (తె) సాది; ౧౦. గిరగిర తిరగడమునకు.—ఘూర్ణి, పరిభ్రమము, భ్రమము; ౧౧. వర్తనమునకు.—(చూ, సమయము. 2.)

సంచారి. సం. వి. న్. పుం. 1. శృంగారభావ విశేషము: చూ, భావములు; విణ. 2. సంచరించేవాఁడు: మందుఁడు.

సంచారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కుంటెవకత్తె: చూ, శంభళి; 2. జత: చూ, సంగడి. 5, 3. మూచేమేట; మూడుకొనుట-మూర్కొనుట. (సం) ఆఘ్రాణము.

సంచారివర్ణము. అం: చూ, వర్ణచతుష్కము.

సంచారి వర్ణగతాలంకారములు. అం: చూ, అలంకారము. 3.

సంచారిభావమువఁబుట్టిన దృష్టులు. అం: శూన్య, మలిన, శ్రాంత, లజ్జ, శంకిత, విషణ్ణ, లలిత, ముకుళ, అర్ధముకుళ, గ్లాన, జిహ్మ, కుంచిత, వితర్కిత, అభితప్త, ఆకేకర, వికాస, విభ్రాంత, విప్లుత, త్రస్త, మదిర. (20).

సంచారిభావములు అం. (వ్యభిచారిభావములు. రసోత్పత్తికి సహాయములై పుట్టుచు నశించుచుండునవి) ఇవి 33:-నిర్వేదము, శ్రమము, దైన్యము, జాడ్యము (జడత), గ్లాని, త్రాసము, శంక, ఆర్తి, కోపము (అమర్షము), గర్వము, ఆవేగము, ధృతి, స్మృతి, చాపలము, ఉగ్రత్వము, అవహిత్థ, త్రప, విషాదము, మదము, ఉత్సుకత్వము, మతి, నిద్ర, మోహము, బోధము, మృతి, మోదము, ఆలస్యము, వితర్కము, సుప్తి, అసూయ, ధ్యానము, భ్రమము (ఉన్మాదము), విస్మృతి (అపస్మృతి, మఱుపు) (33) (వీనివివరములా యాశబ్దములకడఁ జూచికొనవలయును.)

సంచి. దే. వి: రూ-సంచీ, అసిమి, గోతము-గోతాము, గోనియ-గోనె, గోనెసంచి, తిత్తి, పటా-పట్ట-పట్టా, మాత్ర, (సం) గోణి. తద్వి.—౧: బెడక, బెతుక, పట్నము; ౨: బెడక: ౩: విత్త; ౪: నడిసంచి; ౫: మలఁగ; ౬. వంచియ-వంచె; ౭: అట్టెప వంచియ-వంచె, ౮: వంటరము, సంచికట్టు; ౯: పల్లము, పల్లువము; ౧౦: గోతము-గోతాము, జోలియ-జోలియము-జోనె-జోలెను, బాసము; ౧౧: గోతము-గోతాము; ౧౨: కట్లసంచి; ౧౩: చేట్ట; ౧౪: జోలియ-జోలె; ౧౫: జేబు; ౧౬: ఎద్దుమీఁద నీళ్లు తెచ్చెడి

తోలుసంచి: చూ, తగడము; ౧౭: దూపా ర్తి; ౧౮: మూత్రి; ౧౯: సలగ కొందలగునది.

సంచిక. వై. వి.=సంచయ. రూ-సంచికె: చూ, సంపుటము. 3.

సంచికట్టు. దే. విశే. 1. సంచికట్టుకొని యిండ్లవెంబడి తిరిగి వైద్యము చేయువాఁడు: చూ, వైద్యుఁడు; వా. 2. మందులసంచి, వంటపాత్రముల సంచి; 3. పుస్తకములలో నగువాని దస్తరము; 4: చూ, వెజ్జేరాలు; వా. ప. కి. 5. సంచిమూతిని బిగించే.

సంచికె. వై. వి.=సంచయ: చూ, రూ-సంచిక.

సంచితము. సం. విశే. 1. ప్రోగుచేయఁబడినది: చూ. సమూహము; 2. కూడఁబెట్టఁబడినది, ఖ్యాత ము: చూ, సంసక్తము; అం. 3. ఆగామిసంచిత ప్రారబ్ధములు మూఁడింటిలో నొకటి: చూ, త్రియము.

సంచిమొదలు. దే. వి. (పాండు. 1, ఆ. 111): అసలు, ఓలము, బండవలము-బండారము, మొదలిసొమ్ము, మొదలు. (సం) నీవి, పరిగ్రహము, పరిపణము, పరిమాణము, భాండము, మూలధనము, మూలము.

సంచీ. దే. వి: చూ, రూ-సంచి.

సంచేయము. సం. విశే. సంచయముచేయఁదగినది.

సంచేకరము. వై. వి.=సత్యంకార. పెట్టుబడిసొమ్ము: రూ-సంచేకరువు-సంచేకారము, అచ్చేకారము-అచ్చేకారము-అచ్చారము, బజానా-బయానా. (సం) అచ్చంకారము, సత్యంకారము. (ఆం) అడ్వాన్సు.

సంచేకరువు. వై. వి.=సత్యంకార. — పై. —

సంచేకారము. వై. వి = — పై. —

సంచేము. దే. వి. బంగారు: చూ, లోహము. 1.

సంచే. దే. వి. 1. జోడ: చూ, సూచన. 1; 2: చూ, సౌందర్యము; 3: చూ, విధము. 1

సంచుపాటు. వా. వి. గొనబుపాట: చూ, స్వరము. 2.

సంజనము. సం. వి. అ. న. నాలుగిండ్లబనంతి: చూ, సదనము. 1.

సంజయము. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

సంజామలుంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుమేఁక: చూ, మేషము. 1.

సంజీవకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓషధివిశేషము: చూ, వృక్షము; అం. 2: చూ, కరణులు.

సంజీవనము. అం: చూ, నరకములు.

సంజీవి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) జీవమును కలుగఁజేయునది.

సంజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సన్న-సైగ. చేయి లోనగువానితోడి సైగ: చూ, సైగ. 1; 2. పేరు: చూ, సంకేతము. 1; 3. తెలివి: చూ, వ్యాప్తము. 2; 4: చూ, పరిభావ. 1-2; 5. గాయత్రి: చూ, హృద్యము. 5 (మంత్రము. 1); 6 సూర్యునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౬౪; అం. 7: చూ, బౌద్ధశాస్త్రస్కంధములు.

సంజ్ఞపనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; 2. విన్నవించుట: విజ్ఞాపనము, విజ్ఞప్తి, సంజ్ఞప్తి. (తె). దరఖాస్తు, బోణి-బోణీ, మనవి, మొఱ్ఱ, విన్నపము.

సంజ్ఞపితము. సం. విశే. చంపఁబడినది.

సంజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; 2. విన్నవించుట: చూ, సంజ్ఞపనము. 1.

సంజ్ఞువు. సం. విశే. (ఉ): (తె) కంకటికాళ్లవాఁడు, గాడిదకాళ్లవాఁడు, ముట్టికాళ్లవాఁడు, ముడికాళ్లవాఁడు. తద్వి.—ప్రజ్ఞుఁడు, ప్రజ్ఞువు, ప్రగతజానుకుఁడు, (తె) దొడ్డికాళ్లవాఁడు, పంగటి కాళ్ళవాఁడు.

సంజ్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాఁక: చూ, సంతాపము. 1; 2. వేఁడిమి: ఉష్ణము, క్రూ

రము, గ్రీష్మము, ఘ, ఘర్మము, తపనము, తిగ్మము, నిదాఘము.(తె): ఊరుపు-ఊర్పు, ఎండ, చుఱుకు, తీండ్రి, వడ, వెక్క, వెచ్చ-వెచ్చఁదనము- వెచ్చన-వెచ్చు, వెట్ట, వెవ్వ, వేఁడి-వేఁడిమి, సెక-సెగ-సెద, సేక-సేకము. తద్వి.-౧. అత్యుష్ణమునకు. ఖరము.(తె): కట్టాఁ, చుఱ్ఱుకు, నిక్కాఁక; ౨. ఇంచుక వేఁడికి.—కదుష్ణము, కవోష్ణము, కోష్ణము, మందోష్ణము. (తె) ఇనుమంత కాఁక, గోరువెచ్చ-గోర్వెచ్చ; ౩. మిక్కిలి వేఁడిమి కలది:—తీవ్రము. (తె) -ఉగ్గడువు; ౪. ఇంచుక వేఁడిమి కలది:-ఓష్ణము-ఓష్ణ్యము, కదుష్ణము, కవోష్ణము, కోష్ణము, మందోష్ణము. (తె)మిడి; ౫. వేఁడిమిగలది:- ఉష్ణము, ఊష్మలము, తిగ్మము, తీక్ష్ణము, తీవ్రము. (తె) కాఁక-క్రాఁక, చుఱుకు, తీండ్రము, మిడి, వెచ్చ, వెట్ట, వేఁడి-వేఁడిమి; అం. 3: చూ, ద్వాదశావస్థలు.

సంజె. వై. వి.=సంధ్యా-సందా, రూ-సంద-సందె. సాయంకాలము: చూ, సందెజాము; 2. కేదారము: చూ, భూమి. 1-౪౨.

సంజెపడు. వై. అ. క్రి. సంధ్యాకాలమగు.

సంజోయిషీ. వా. వి. సముజోయిషీ: చూ, సమాధానము. 4.

సగజోక. ద్వ. వి. (సగము + జోక) ఉభయముఖములయందు తాఁకెడి కొనముడిగల డుబుడక్కనడిమి త్రాడు: చూ, సూత్రము.1.

సండీనము. సం. వి. అ. న. చెట్టు మొదలగువానిమీఁది కెగురుట; తద్వి.—౧. మీఁదికిఁ బోవుటకు —ఉత్క్రమణము, ఉద్గతి, ఉద్గమము, డయనము. (తె). ఎగపు-ఎగుపు-ఎగవు-నెగవు, పల్లటి-పల్లటీ; ౨ పైకెగురుటకు.—ఉడ్డీనము; 3. మొదటి ఎగురునకు.—ప్రడీనము; ౪: (చూ, సంపాతము. 2.)

సంత. దే. వి. 1. చెంత: చూ, సమీపము. 2— వై. వి. 2. నిర్ణయింపఁబడిన దినమునందుం చెడి యంగళ్లవరుస: కటంకనము (చూ, పసారము, సదవము. 1); 3. వేదపాఠము: పఠనము, విద్య: చూ, విద్య; 4. పాఠముయొక్క వల్లె, వేదముయొక్క వల్లె: రువ్వు, వల్లె. (సం): ఆవర్తనము, ఆవర్తము, ఆవృత్తి, కంఠపాఠము, చింతన, మననము; 5=సంధానము: అనువు, కూర్పు, చేరిక: చూ, సంధానము.

సంతకము. దే. వి. వ్రాఁతకర్తయొక్క చేతి వ్రాలు-చేవ్రాలు, దస్కతు, దస్తూరి, వ్రాలు. (చూ, వ్రాఁత, వ్రాలు.)

సంతగోల. వా. వి. గొప్పధ్వని: చూ, స్వరము.2.

సంతచెప్పు. ద్వ. స. క్రి. వేదమువల్లించు: వాచించు: చూ, పఠించు

సంతచెప్పువాఁడు. ద్వ. వి: చూ, పాఠకుఁడు. తద్వి.—౧ వేదాధ్యయనమందు సహపాఠికి.—(సం) సబ్రహ్మచారి; ౨. సహపాఠికి.-(సం) సబ్రహ్మచారి, సతీర్థ్యుఁడు.

సంతతము. సం. క్రి. విశ. అ. న. రూ-సతతము.1 ఎల్లప్పుడు: చూ, రూ-సతతము.2; 2. ఎడతెగనిది: రూ-సతతము, అచ్ఛిన్నము (అవిచ్ఛిన్నము), అజస్రము, అనవరతము_అనారతము, అనిశము, అపరస్పరము, అవిరతము, అశ్రాంతము, అహరహము, ధ్రువము, నిత్యము, నిరంతరము, శశ్వత్తు. (సం) కలకాలము. (అవ్య) సదా, సర్వదా, సిద్ధము. (తె): అనయము, అప్పసము, అతిముటి, ఎడతెగక, ఎడపక, ఎల్లపుడు-ఎల్లప్పుడు, ఓరంతప్రొద్దు, జెడి, జొంపము, నిచ్చ-నిచ్చలు, వాలాయము-వాలెము (చూ, మఱిమటి. 2).

సంతతి. సం. వి. ఇ. త్రి. 1. (దీనిచేత విస్తరింపఁబడును.):=సంతు: అనూకము, అన్వయము, అన్వవాయము, అభిజనము, ఆమ్నాయ

ము, కార్ముకము, కులము, చరణము, జననము, జాతి, జాము, గోత్రము, నిధనము, పరిపత్తు, ప్రజ, ప్రవరము, వంశము, వర్ణము, సంతానము, న్యాతి. (తె):—కదుపు, కొలము, పజే, పదుగు-పదుపు-పదువు, పరుస, మంది, మొదటిపుట్టుక, వంగడము-వంగసము, సంతు. తద్వి.—౧. బ్రాహ్మణకులమునకు.-కపిలము. (తె) బాఁపనకొలము; ౨. క్షత్రియ వంశమునకు.-(తె) రాచకొలము; 3 వైశ్యకులమునకు.-వైశ్య; ౪. శూద్రకులమునకు-శూద్రి; ౫ సంకరజాతికి —(తె) పలుపట్టడ; ౬. పుత్రపౌత్రాది పరంపరారూపవంశమునకు.- అపత్యము, కులము, గోత్రము, పరంపర, సంతతి, సంతానము. (తె). కొలము, సంతు; ౭. జనమునకు.-ఆవర్తము, మహ్, లోకము, జనము, ప్రజ (తె) పజే, మంది; ౮. చెడుకులమునకు—నిష్క్రమము; ౯. కుటుంబమునకు: చూ, సంసారము. 1; 2.=సంతు. బిడ్డ (బిడ్డలు) చూ, శిశువు; 3: చూ, సంతతి. 1-౬; 4. వరుస: చూ, శ్రేణి 1; 5. విరివి: చూ, విరివి. 2; 6 పలుపట్టడ: చూ, సంతతి. 1-౫. [గము.

సంతన. వై వి =సంధానమ్. చేరిక: చూ, సంయో

సంతనకట్టు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అంటలుగట్టు, గమికొను, గుంపుగూడు, దాఁటుకట్టు, పిండుగట్టు, పొదిగొను, పోగుపడు, ముంపుగొను. (సం): పుంజీభవించు, సంఘీభవించు.

సంతనచేయు. వై. స. క్రి. పోగుచేయు.

సంతపడు. వై. అ. క్రి. ఒద్దికపడు.

సంతపఱచు. ద్వ. సే క్రి. ఒద్దికపఱచు. పంచ. వా. 5, ఆ 13: చూ, సరిపఱచు

సంగపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1.—పై.— పంచ. వా. 1, ఆ. 562; వా. 2. సంతగోజూనఅంగళ్లను తెఱచు, 3. గోలచేయు.

సంతప్తము. సం. వి౯. మిక్కిలి తాపమునొందినది. రూ-సంతాపితము, తాపితము, దూనము, ధూపాయితము-ధూపితము. (తె): చింగఱవందఱ. (చూ, తాప్త. 2.)

సంతమసము. సం. వి. అ న. అంతటనిండినచీఁకటి: చూ, శ్యామిక. 1.

సంతరించు. దే. స. క్రి. 1. పోషించు: చూ, సంరక్షించు; 2: చూ, సరిపెట్టు. 1; 3. సంగ్రహించు: చూ, స్వీకరించు; 4. కలిగించు; 5. రచించు: చూ, సృజించు; 6. అవధరించు: చూ, స్వీకరించు.

సంతర్జనము. అం: చూ, ఖేదత్రయము.

సంతర్పణము. సం. వి. అ. న. తృప్తిపఱచుట. (సంతర్పణ=ఉచితముగ భోజనముపెట్టుట.)

సంతసపడు. వై. అ. క్రి: చూ, సంతసించు.

సంతసపఱచు. మి. స. క్రి. ఆరాధించు.

సంతసము. వై. వి.=సంతోష: చూ, సంతోషము.

సంతసించు. వై. అ. క్రి. రూ—సంతసిల్లు: చూ, సంతోషించు.

సంతానము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిడ్డ: చూ, శిశువు; 2 పుత్రపౌత్రపారంపర్యము: చూ, సంతతి. 1-౬; 3. కులము: చూ, సంతతి. 1; 4. కుటుంబము: చూ, సంసారము. 1; అం. 5: చూ, కల్పవృక్షములు; 6: చూ, షోడశసంధులు; 7: చూ, శస్త్రములు; 8: చూ, ఆగమములు.

సంతానములు. అం. (సప్తసంతానములు): తటాకము, నిధి, అగ్రహారము, దేవాలయము, వనము, ప్రబంధము, పుత్రుఁడు. (౭.)

సంతానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలమీఁదిమీఁగడ: చూ, స్తన్యము.

సంతాపనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సంతాపము. సం. వి. అ. పుం 1: అరివీగ్గము, ఆంగోడనము, ఉద్వేజనము, ఉపతాపము,

క్షోభము, పరితాపము, విచారణ, విచారము, విప్రతిపత్తి, సంక్షోభము, సంజ్వరము. (తె):-అంకిలి-అక్కిలి, అదవద, అతిమతి, అరివేరము-అరివేరము-అర్వేరము, ఉత్తలము, కరకరి, కలఁకువ, కలగుండు, కలఁత, కలఁకపాటు, కలవఁబిండి, కలవరము, కలాఁటన-కలాటము, కలుచే, కళవళము, కొందలపాటు, కొందలము, గగ్గోలు, గలబ-గలబా, గజిబిజి, గబ్బాటు, గసిబిసి, గుబ్బన గూర, గొడవ, చిందఱవందఱ, చిల్లుపొల్లు. చివుక్కురుమను, చీఁదఱ, చెదరు, చోపు-చోపుడు, జిడ్డు-తికమక, తిక్కటుక్కట, తుందుడుకు, లొగ్గడి. తద్వి.—౧. విచారమునకు —అ, ఆతంకము, కష్టకష్టము, తపనము, తాపము, పరితాపము, విచారము, వ్యతికరము, సంక్షోభము, సంతాపము. (తె): అక్కసము, అబ్బాటు, అద, అరటము-అరాట-అరాటము, అవి, ఉడుకు-ఉడుకుట, ఉత్తలము, ఉదిల, ఒఱపు, ఒల్లఁబోక, కంది-కందు, కాఁక-క్రాఁక-కాఁగుడు-క్రాఁగుడు, కెర్లగొవరు, చిమ్చ్చి, చిటచిట, జ్వరము, తనుకు-తమ్కు, తుందుడుకు, తుకతుక, దగ, దొనుకు, మండ్రాటము, మఱుకువ, మల్లడి, వంత, వగ, వడ, వేండ్రము, వేఁడి-వేఁడిమి, సెక-సెగ-సెవ-సేకము; ౨. విరహతాపమునకు.—(తె) వెరవేఁకి; 3 మన్మథతాపమునకు —(తె) వలకాఁక, వలవంత; ౪:-(చూ, సంజ్వరము. 2); ౫. (అవ్య) సంతాపార్థకమునకు.—(చూ, సంతాపార్థకములు). (తె):-అంగద, అకట-అకటకట- అకటకటా- అకటా-అక్కట-అక్కటకట-అక్కటకటా-అక్కటక్కటా-అక్కటా, అబ్బ-అబ్బబ్బ- అబ్బబ్బా-అబ్బా, అయయొ- అయయో-అయో-అయ్యయొ-అయ్యయో- అయ్యయ్యో-అయ్యలు-అయ్యొ-అయ్యో, అకట, ఏఁజెల్ల, ఒచ్చెల-ఒచ్చెల్ల-ఓచెల-ఓచెల్ల, కట-కటా-కట్ట-కట్టా, కదగ-కడరె-కదరే, చెల్ల-చెల్లరె-చెల్లరే, చెల్లఁబో, నల్లవో-నల్లవో, సేఁజెల్ల; ౬:-(చూ, శోకము); అం. 2: చూ, సంతాపార్థకములు; 3: చూ, అవస్థలు. 1.

సంతాపార్థకములు. అం: (సంతాపము) "అకట, అయ్యో, ఇసీ, ఓచెల్ల, చెల్లఁబో, హా, కట్టా, కటకట" అనునవి: (చూ, సంతాపము. 2.).

సంతాపించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలితపించు: తపించు, పరితపించుం, విచారించు, సంకటపడు. (తె):-ఆరటపడు, అరటించు-అరాటించు-అరాటపెట్టు, ఇంట్రిపడు, ఇఱుకుపడు, ఉత్తలపడు, ఉడికిల్లు, ఉడుకాడు, ఉడుకు, ఉదిరిగొను, ఉదిలకొను-ఉదిలగొను, ఉరియు, ఎరియు, కందు, కక్కసపడు, కములు, గుజగుజలాడు, గుజగుజవోవు-గుజగుజలువోవు, చిక్కుపడు-చిక్కువడు, కాఁగు-క్రాఁగు, గొవరువోవు, తనుకు, తొక్కటపడు-తొక్కటపడు, దురపిల్లు, దూపటిలు-దూపటిల్లు, దూపించు, దూపిలు-దూపిల్లు, నులిగొను, పొగులు-పొవులు, పేర్చిలు, మండ్రిడు, మఱుఁగు. మలయు, మల్లడిగొను, మిడుకుమిడుకను, సుట్టుపడు, మునుకు, వందు, వడఁగొట్టు, వడగొను (వడఁగొను), (మి) విచారపడు, వెచ్చ్చి, వెమ్ము, వేఁగు-వేఁగు.

సంతాపితము. సం. విణ: చూ, రూ-సంతప్తము.

సంతు. వై. వి.=సంతతి. 1. సంతానము: చూ, సంతతి. 1; 2. కులము: చూ, సంతతి. 6.

సంతృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి తృప్తి: చూ, సౌహిత్యము.

సంతోసము. వై. వి.=సంతోష. (రూ-సంతోసము-సంతసము): చూ, సంతోషము.

సంతోషపడు. మి. అ. క్రి. ఇంపగు.
సంతోషము. సం. వి. అ. పుం.=సంతసము: చూ, హ్లాదనము. (సంతోషమునకును తద్విశేషముల కును చూ, "హ్లాదనము".)
సంతోషించు. సం. అ. క్రి: అనుమోదించు, అభినందించు, ఆనందించు, ఆమోదించు, ఉత్సేకించు, ఉల్లసిల్లు, పరిణమించు, ప్రమోదించు, హర్షించు, హ్లాదించు. (తె): అంకించు, అలరు, ఇంపారు, ఉబ్బు, ఎలరుచు-ఎలర్చు, ఒడఁబడు, కేరు, చెలఁగు, తిమికొను, తలిరుచు-తలిర్చు, తివురు, తులకించు, పొంగారు-పొంగు, పొంపిరిపోవు, సంతసపడు, సంతసిల్లు, సంతోసించు, హరుసించు తద్వి — ౧. మిక్కిలి సంతోషించు:- పరితోషించు (తె) కడలుకొను-కడల్కొను, ఉప్పొంగు; ౨.సంతోషపెట్టు:-(స. క్రి.)(తె)అలరించు. ("చూ, హ్లాదించు.")
సంతోషియగుట. అం: చూ, నియమములు.
సంతోసము. వై.వి =సంతోష: చూ, సంతోషము.
సంతోసించు వై. అ. క్రి: చూ, సంతోషించు.
సంతోసిల్లు. వై. అ. క్రి.—పై. —
సంత్రాసము. అం: చూ, శిష్టాకాలములు.
సంధానము. సం. వి. అ. న.=సంతన. కూర్పు: చూ, రూ—సంధానము. 1.
సంద. వై. వి.=సంధ్యా-సంధా. రూ-సంజె. సంధ్యాకాలము: చూ, సంధ్యోపాసనము.[త్రివర్తి.
సందంశన్యాయము. అం. కాలుతో నొక్కుట
సందంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-సందంశి, కంకముఖము, దంశిక. (తె) కాఱు, నీరుకాఱు, పటకారు_పటుకారు—పట్టుకాఱు; అం. 2. (సదంశము): చూ, అసంయుతహస్తములు; 3: చూ, వ్యంజకము.1—౧౨; 4: చూ, నరకములు.
సందంశి. సం. వి.ఇ. పుం: చూ, సందంశము. 1.

సందడి. దే. వి. 1. జనసమ్మర్దము, దొందడి, రాటము, రాటు: చూ, స్వరము. 2; 2. జనసమూహధ్వని, దొందడి: చూ, స్వరము. 2; 3. అతిశయము. పంచ. పం. 5, ఆ. 6: చూ, హెచ్చు. 2; విం. 4: చూ, సంకులము. 2.
సందడించు. దే. అ. క్రి. 1. వేడ్కపడు చేయు; సందడిగొను, సందడిపడు. రూ-సందడిల్లు; 2. అతిశయించు-అతిశయిల్లు, ఉత్సేకించు, ఉద్రేకించు, విశేషించు. (తె): రూ-సందడిల్లు, అగ్గలించు, అడరు, అడరుకొంచు, అసలారు, అగుబ్బతిలు, అగుబ్బుకొను, ఉట్టిపడు, ఉత్పతిల్లు-ఉప్పొంగు, ఉబుకు, ఉబ్బరించు. ఉబ్బు, ఎకదొట్టు, ఎక్కు, ఎలరారు, ఎలరుచు-ఎలర్చు, ఎసఁగు, ఎసరు-ఏసరు, ఎసవు, ఏచు, ఒడ్డగిలు-ఒడ్డగిల్లు, ఏపారు, కడలుకొను-కడల్కొను, కడుకొను—కదుకొను, కదురు, కెరలు, కొదరు, కొవ్వరించు, క్రిందుకొను, క్రేళ్లుబ్బు, గడ్డుకొను, గుదిగొను, గుబ్బతిలు-గుబ్బతిల్లు, గురువులువాఱు, గొదకొను, చిలుకు, చెంగలించు, జడిగొను, జొబ్బిలు-జొబ్బిల్లు, తనరారు-తనరు—తనరుచు-తనర్చు, తలిరుచు-తలిర్చు, తుఱఁగలించు, తుఱఁగలిగొను, తొంగలించు, తొట్టగిలు-తొట్టగిల్లు, తొలఁకాడు-తొలఁకు, త్రోచు, దయివాఱు, దుద్దొక్కు, నెట్టుకొను, పంబు-పమ్ము, పయికొను, పయిపడు, పరిఢవిల్లు, పిక్కటిలు—పిక్కటిల్లు, పిచ్ఛెదించు, పెంపుమీఱు, పెనుపడు, పెల్లుకొను, పేరు, పేరుచు-పేర్చు, పైకొను, పైపడు, పొంగారు—పొంపిరిపోవు, పొటకరించు, పొగుపడు, ప్రబలు—ప్రబ్బు, బలకాయించు, బలకొను, బలుపుకొను-బల్పుకొను, బొంపిరిపోవు, మల్లడించు, మించు, మిగులు, మిటారించు, మీఱు, ముజిపడు, ముమ్మరిం

చు, మూరియఁబడు, ములునూఁగు, మూరిఁబోవు, మూరు, మెండుకొను, మొటిల్లు, అంపిలు-అంపిల్లు, ఓరియు, వెలివిరియు-వెల్లివిరియు, వాలు-వ్రాలు, సందడిగొను, సందడిపడు, సరికడచు; 3: కందు, కారుకొను-కార్కొను-కాఱుకొను, చిలివిలిపోవు, నలుపగు, నల్లఁబాఱు, నల్లనగు, నల్లపడు; వా. 4. అల్లరిని అడఁచు

సందడికాఁడు. దే. వి. 1: చూ, సామాన్యుఁడు; 2. కలివిడిగ నుండువాఁడు.

సందడిగొను. దే. అ. క్రి: చూ, సందడించు. 1-2. (ప్రే. సందడిగొలుపు)

సందడిపడు. దే. అ. క్రి — పై.— భాగ. 5 స్కం. 2, ఆ. 118.

సందడిల్లు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-సందడించు. 1-2.

సందరము. వై. వి.=సముద్ర. (రూ-సంద్రము-సంద్రుఁడు.): చూ, సముద్రము.

సందరాతిరి. వై. వి.=సంధ్యారాత్రి: చూ, రాత్రి (శర్వరి. 1)

సందరగ్భము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిబంధము యొక్క మార్పు; 2. పువ్వులులోనగునవి గ్రుచ్చుట; 3 పరిబంధము: చూ, సంపుటము. 3. 4. తతి: చూ, సమయము. 1.

సందర్భించు. సం. అ. క్రి. సమయము.

సందష్టకము. అం: చూ, అధరము. 8.

సందానము. సం. వి. అ. న. 1. పసులను గట్టెడు దామెన: చూ, సూత్రము. 1; 2. ఏనుఁగు మోఁకాలిక్రింది చోటు: చూ, హస్తి

సందానితము. సం. విశే. 1. కట్టఁబడినది: చూ, సితము. 4, 2. కూర్పఁబడినది: చూ, సందితము.

సందావము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సంద్రావము.

సంది. వై. వి. 1. సందిలి, దండచేయి, ప్రగండము. అం, భా. ద్వి. 188: చూ, హస్తము; 2.=సంధి: చూ, సంధి. 10; 3.=సంధి. సం • ధు: చూ, రంధ్రము. 1; 4.=సంధి; ఆటీతము*; 5.=సంధి. రాజీ: (చూ, రాజీ. 3.); 6.= సంధి: చూ, సన్నిపాతము. 1.

సందికడియము. ద్వ. వి. కేయూరము: చూ, భూషణము. 2-౧౨-(౧).

సందిగ్ధము. సం. విశే. 1. సందేహమైనది: అం. 2. శబ్దదోషములలో నొకటి: చూ, కావ్యదోషములు. ("సందేహమునకు స్థానమగుపదము. ఉదా.—సమరధరిత్రి సందీపిత జయశాలి పురందరనుతి విక్రముండు రాముండు." ఇచట జయశాలి యనునది పురందరునకు విశేషణమా ? రామునకు విశేషణమా యని సందేహము గలుగుచున్నది."); 3: చూ, సంధిదోషములు. ("ఒకశబ్దమీ పదముతో నన్వయించునా, యాపదముతో నన్వయించునా యను సందేహము కలుగునట్లు వ్రాయరాదు. ఉదా.—లక్ష్మణుఁడు రాముని యింటికిఁ బోయెను. అతఁడు మిక్కిలి సుకుమారుఁడు. అతఁడనఁగా రాముఁడా లక్ష్మణుఁడా యను సందేహము కలుగుచున్నది. ఇది బహుజనులు చూడనపేక్షించు చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలోని ప్రతిమ. బహుజనులు చూడనపేక్షించునది యేది? శాలయా ప్రతిమయా? ఇది చిత్రవస్తు ప్రదర్శనశాలలోనుండు బహుజనులు చూడనపేక్షించునది ప్రతిమ. 'ప్రదర్శనశాలలోనుండు' ననునది బహుజనులకు విశేషణమా ? తిక్కనసోమయాజి గొప్పకవి. భాస్కరరామాయణమును గ్రంథమును రచియించిన మంత్రిభాస్కరుఁడీతని తాత. అతని తండ్రి కొమ్మన్న. అతనితండ్రి, ఎవని తం

డి? తిక్కనతండ్రియా భాస్కరునితండ్రియా ?" ఇత్యాది.)

సందితము. సం. విశ. రూ-సంధితము-సంధానితము: చూ, రూ-సందానితము. 1-2.

సందిదంప. ద్వ. వి: చూ, సందికడియము.

సందియపడు. వై. అ. క్రి.=సందేహ: చూ, సంశయించు.

సందియము. వై.వి.=సందేహ: చూ,సంశయము.1.

సందిలి. దే. వి: చూ, సంది. 1. [రెంజే. 1.

సందిలిపట్టు. వా. వి. ఒకరకముపట్టు: చూ,

సందీపనము. సం.వి.అ:పుం.అవ*:చూ,సర్షపము.

సందీపము. అం: చూ, పుత్రులు.

సందు. వై. వి. 1. సందర్భము: చూ,సమయము. 1; 2.=సంధి. ఒడపి: చూ, రంధ్రము. 1; 3 ఆఁడుగుతి: చూ, భగము. 12; 4. మధ్యకాలము: ఎడరు, సందుకట్టు; 5. ఇఱుకువీది: బంకు. (సం) రంధ్రము:చూ, మార్గము.1-౫; 6.=సంధి: ఉసి, ఎడతెఱపి-ఎడతెర్పి, ఎడ-ఎడము, ఎసలిక, తీఱిక, తీఱుగడ. తీఱుపాటు, తీఱుబడి, తెఱప-తెఱపి,పట్టు, బిడువు. (సం): అంతరము, అవకాశము, అవధి, మధ్యము, వ్యవధానము, వ్యవధి (అవ్య) అంతరము; వా. 7. తప్పించుకొను ఉపాయము; 8. రెండువిధములుగ తప్పించుకొను ఉపాయము, దోసందు: చూ, సందుపాళి; 9. దొంగదారి. "దొంగకుదొంగకినదీ సందు.": చూ, సందు. 5; 10. రెండులోనగువస్తువులయొక్క చేరికభాగము. "పడిపోయిన సస్తువుకొఱకుపెట్టెలసందున వెదకుము."

సందుఁడు. వై. వి.=స్కంధః:చూ,స్కందుఁడు.

సందుకట్టు. ద్వ. వి. ఎడరు: చూ, సందు. 4.

సందుకా. వా. వి. చిన్నపెట్టె. రూ-చేందుకాపెట్టె- చేందుగుపెట్టె, చేందుగు-చేందువ, మరుగు. (సం) శయపేటి. తద్వి.—౧. పెట్టె కు.-పెట్టి-పెట్టిక-పెట్టియ-పెట్టె, పేరు; బదరికము, మంగేస-మందస-మందసము. (సం): పిటకము, పేట, పేటకము, పేటి-పేటిక, మంజూష; ౨. చల్లకినడిమిపెట్టెకు:-చూ, సందుకా. ౧; 3. బండిపరము మీఁది. పెట్టెకు:-చూ, సందుకా. ౧; ౪. పాము చేట్టుకొను పెట్టెకు:-చూ, సందుకా. ౧; ౫. బట్టలపెట్టెకు.-బట్టలపెట్టె, బొక్కస. ౬: బీరువ-బీరువా; ౭: అలమారు; ౮: బొట్టుపెట్టె; ౯: బోనముపెట్టె; ౧౦: (సం) భోషాణము-భోషాణము; ౧౧: లక్కపెట్టియ-లక్కపెట్టె. (సం) లాక్షాపేటి; ౧౨ వంపుపెట్టెకు.-(సం) వివత; ౧3: చూ, సొరుగు.

సందుకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యాపించు; స. క్రి. 2. కూడు: చూ, సంయుక్తమగు; 3. అలము, కొను, పుచ్చుకొను, పరిగ్రహించు: చూ, స్వీకరించు

సందుగొందులు. వా. వి. బ. ఇఱుకువీధులు.

సందుగొట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (బిడ్డలకు) సంధిదోషముతగులు: చూ, సందుదవులు.

సందుదవులు ద్వ. అ క్రి. —పై—

సందుదోసము. వా. వి. బిడ్డలకు మాససంధియందుఁ గలుగు బాలగ్రహదోషము.

సందుపాళి వా. వి. కాలీసమయము. తద్వి.— ౧: దోసందు; ౨: సందు

సందువంకలు. వా వి. 1. ప్రిగండవఖక్షతములు. వేం. అం. 75: చూ, స్ఫుటత (నఖక్షతములు); అం. 2. (సందుసీసము): చూ, విన్నాణములు.

సందుసీసకము. అం: చూ, సందువంకలు. 1.

సందుసీసము. అం. —పై—

సందె. వై. వి.=సంధ్యా-సంధా. రూ-సంజె-సంద-సందె: చూ, సందెజోము.

సందెజోము. వై. వి: అరసంజె-అసరసంజె-అస

రసంజ్ఞ-అసరసందె, ఎఱసంజె, నెత్తురుఁబ్రొద్దు, పుంట-పుంటె-పురంట-పురఁట-పూఁట, పొద్దు-ప్రొద్దు, మాపు, మునిమాపు-మునుమాపు, లేఁబ్రొద్దు, వాలుప్రొద్దు, సంజె-సంద-సందె. (సం) అరుణము, అసురసంధ్య. ఉషఃకాలము, దినాంతము, పితృప్రసువు, ప్రదోషము, రజనీముఖము, సంధ-సంధ్య, సాయంకాలము, సాయము. తద్వి.—(చూ, కాలములు.)

సందెబొందె. వా. వి. ఒకానొక బాహుభాష.

సందెమల్లియ. వై. వి. రుద్రాక్షతీఁగె*: రుద్రాక్షి.

సందేశము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సమాచారము. 2.

సందేశహారుఁడు. సం వి. అ. పుం సమాచారము కొంపోఁబోవువాఁడు: అపసర్పుఁడు, అయథార్థవర్ణుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, గూఢపురుషుఁడు, చరుఁడు-చారుఁడు, జంఘాకరికుఁడు, ప్రణిధి, యథార్థవర్ణుఁడు, యథార్హవర్ణుఁడు, వార్తావహుఁడు, వార్తికుఁడు, స్పశుఁడు. (తె) కొటికాఁడు-కొట్టికాఁడు-కోటికాఁడు-గొట్టికాండ్రు, తీయవరి-తీర్పరి, దాడికాఁడు, పడవాలు, బాతిని, వేగరి, (బ) వేగురులు-వేగులు, వేగువారు-వేగులవారు. తద్వి.—౧: (చూ, గృహపతి, 4.); ౨: (చూ, రాయబారి.)

సందేహము. సం. వి. అ. పుం =సందియము: చూ, సంశయము; అం. 2: చూ, అలంకారము. 3. ("అవునో కాదో తెలియకుండుట. ఉదా.—నీ మొగము పద్మమో చంద్రుఁడో నేనెఱుంగ.")

సందేహవత్తు అం: చూ, సందేహము. 2.

సందేహించు. సం. అ. క్రి: చూ, సంశయించు.

సందోహము. సం. వి. అ. పుం.=బృందము. గుమి: చూ, సమూహము.

సంద్రము. వై. వి=సముద్ర. రూ-సందరము: చూ, సముద్రము.

సంద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁ బాఱుట: రూ-సందావము, అపక్రమము, అపయానము, ఉద్ద్రావము, ద్రవము, పలాయనము, ప్రద్రవము-ప్రద్రావము, విద్రవము-విద్రావము, విప్రయాణము. (తె): అటమఱ, అటమరింపు, ఈడఁబోక. తద్వి.-వెనుకకుతిరుగుటకు.—(తె) పెడమరలు-పెడమర్లు-పెడమఱు.

సంద్రుఁడు. వై. వి.=సముద్ర: రూ-సందరము-సంద్రము: చూ, సముద్రము.

సంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్ధ. 4; 2 మేర: చూ, సంధ్య. 4, 3.=సందె. రూ-సంధ్య: చూ, సందెజోము.

సంధాత. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ) కూర్పరి: చూ, సంధాయకుఁడు.

సంధానకరణి. అం. 1. ఒకానొక ఓషధి*: చూ, వృక్షము; అం. 2: చూ, కరణులు.

సంధానక్రమవివరణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

సంధానము. సం. వి. అ. న. 1.=జేతను: అనుసంధానము, కల-కళ, ఘటన, యోగము, యోజన-యోజనము, శ్రధనము. (తె):—కూరుపు-కూర్పు, జేతను, పోహణ, సంత. తద్వి.—ఆనయము, నయనము-నయము. (తె) పొందించేట, పొందింపు; 2. బాణము వింటినారియందు కూర్చుట; 3. కల్లుతేట: చూ, సురామండము. 4. కల్లుసేయుట; 5: చూ, దైవఘటన; 6 ఏనుఁగుమోఁకాలిక్రింది చోటు: చూ, హస్తి; 7. పసులఁగట్టెడు దామెన: చూ, సూత్రము. 1; అం. 8: చూ, యానపంచకము.

సంధానవసనఖండము. సం. వి. అ. న: (తె) అతుకు-అదుకు, అస్తరు-అస్తరువు, కుట్టు-కుట్టుడు, మాసిక. (చూ, వస్త్రము.)

సంధాయకుఁడు. సం. విణ: సంధాత, ఘటకుఁడు. (తె): కూరుపరి-కూర్పరి, పొసఁగువాఁడు, ముడికాఁడు. తద్వి.—పొందించువానికి.—ఆనేత. (తె): పొందించువాఁడు

సంధాయయానము. అం: చూ, యానములు.

సంధాయాసనము. అం: చూ, ఆసనము. 4.

సంధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కూడిక: చూ, సంయోగము; 2.=సంది. రాజ. శత్రువులతోడి పొందు. (ఇది కోశప్రధానహేతుకము, దండప్రధానహేతుకము, భూమి ప్రధానహేతుకము అని త్రివిధము.) తద్వి.—సఖ్యము, సాప్తపదీనము. (తె): ఎడ, తీరు-తీఱు, తెఱఁగు, పొందు, ముడి (చూ, సాప్తపదీనము. 2.); 3.=సందు. బిలము: చూ, రంధ్రము. 1; 4. సొరంగము: చూ, రంధ్రము. 1; 5. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12; 6=సంది. జెన్ని అను రోగము: చూ, సన్నిపాతము. 1: 7. ఎముకలకూడిక : చూ, శల్యము. 1; (చూ, సంధి 14); 8. టంకము. (తె) అతుకు-అదుకు, టంకపుపాడి, మాటు; 9=సంది. అటకము*: చూ, సంది. 4; అం. 10: చూ, గుణములు. 3. (సంధి, పోరు, పోక, ఉనికి, రెంట, అండ); 11. ముఖాది: చూ, సంధులు; వ్యా. 12. పూర్వపరస్వరంబులకుఁ బరస్వరంబేకాదేశంబగుట సంధి; 14: (చూ, సంధి 7) శిలు (ఇందుకుసంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు.- అక్షకాంసఫలకసంధి; గుల్ఫసంధి; ప్రితరసంధి, చూడావలయ దంతమూడసంధి, ఉదూఖలసంధి - ఉఖలాముసలకసంధి; కరకూర్పాంతరీయసంధి. కరతలసంధి; ఖల్లకోరసంధి; పరశుకాళ్ళప్లకకేరుకసంధి; శంగోగ్రీవసంధి; కూర్పరసంధి; ఉదూఖలసంధి; పందంశకోరసంధి; దశనోదూఖలసంధి; శ్రేణిసంధి; పావతలసంధి; పశ్చిమకపాలచూడావలయసంధి; పశ్చిమకపాల దంతచూడాసంధి; కరాంగులీసంధి; ప్రకోష్ఠాస్తరీయసంధి; పరస్పరకోరసంధి; గ్రస్తసీవనీసంధి; అంసనసంధి; అక్షకోరకసంధి; పాదకూర్పాంతరీయసంధి; జానుమండసంధి; జంఘానుజంఘాస్థిసంధి: చక్రకోరసంధి. ఇత్యాది. (చూ, శల్యము. 1: చూ, శరీరము.)

సంధించు. సం. అ. క్రి. రూ-సంధిల్లు. 1. కూడు: అతుకు-అదుకు-ఒత్తగిల్లు, కూడు, కూరుసు-కూర్చు, కూడు. (“చూ, సక్తమగు. 1.”); 2: అనురక్తమగు, ఇష్టమగు, రుచించు. (తె) అతుకు-అదుకు, ఇగురొత్తు, ఎక్కు, కూరుచు-కూర్చు, చిగురొత్తు, ప్రియంపడు-ప్రియపడు, ప్రేముడించు, వలయు, సయిఁచు-సైఁచు : (చూ, సక్తమగు. 1); స. క్రి. 3: అనుసంధించు, నిబద్ధమగు, బంధించు, మిశ్రీకరించు, యోజించు, సంగమించు, సంగ్రహించు. (తె): అతికించు-అతుకువేయు, అతుకు-అదుకు, అడ్డపెట్టు, ఈడుపెట్టు, ఎడకట్టు, ఒత్తు, కట్టు, కలుపు, కూడఁబెట్టు, కూడు, కూరుచు-కూర్చు, జతచేయు, జోడించు, మాటు, వెనుకవేయు, సంతరించు, సమకట్టు, సవరించు, సేకరించు. తద్వి.—గ: అన్వయించు (తె) అనటము చేయు, పొందికపఱచు-పొందుపఱచు, పొంకించు; 4. (బాణమును) సంధించు:—(తె) తొడుగు-తొడువు-తొడ్గు; 5. నిర్బంధించు, నిబంధించు, బంధించు: (తె) కట్టు, వాలయించు-వాలాయించు, 6. నిర్బంధ

పడు అనుటకు:—(తె) చెలిపడు, చెలి పోవు; ౫. కట్టఁబడినదగు: (చూ, కట్టు. 13); ౬. (చూ, చేరుచు.)

సంధిచేయుట. అం. (సంధి): చూ,గుణములు.3.

సంధితము. సం. విణ. సంధింపఁబడినది.

సంధిత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంధింపనిచ్ఛ: చూ,వాంఛ. [వాఁడు(చూ,వాంఛితుఁడు.)

సంధిత్సువు. సం. విణ. (ఉ). సంధింపనిచ్ఛగల

సంధిదోషములు. అం: ౧ ఉత్వసంధి, ౨ ఇత్వసంధి, 3 అత్వసంధి, ౪ దుష్ప్రకృతిక సంధి, ౫ కళలకుచ్ఛేదముఁగూర్చుట, ౬ నేయార్థము, ౭ అప్రసిద్ధము, ౮ అప్రతీతము, ౯ దూరాన్వయము, ౧౦ సందిగ్ధము, ౧౧ అప్రయుక్తము, ౧౨ అసమర్థము, ౧3 అపసంస్కృతము, ౧౪ అశ్లీలము, ౧౫ విరుద్ధము. (చూ, దోషములు)

సంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎదావు: చూ, ధేనువు; 2. అకాలమునఁబిదుకనిచ్చెడు యావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు.)

సంధిన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

సంధిప్రచ్ఛాదితము. అం: చూ, అపరోహివర్ణ గతాలంకారములు. [1-2-3.

సంధిల్లు. సం. అ. క్రి: చూ, రూ-సంధించు.

సంధివికల్పము. అం: చూ, ప్రకరణములు.

సంధివిగ్రహము. అం: చూ, తంత్రములు.

సంధుక్షణము. సం. వి. అ. న. రాఁజేఁబెట్టుట.

సంధుక్షితము. సం. విణ. రాఁజేఁబెట్టఁబడినది.

సంధులు. అం: (చూ, నాటకసంధులు, ఇతి వృత్తవిస్తరము.) 1: ప్రతిరూపకమునకు సంధులైదు. సంధియనఁగా నొకేప్రయోజనముతో నన్వయించు కథలకవాంతర ప్రయోజన సంబంధము. బీజాదులైదుఅర్థప్రకృతులు. ఆరంభాదులైదునవస్థలు. (౧) ఆరంభబీజములచే ముఖసంధి, (౨) యత్నబిందువులచేఁ బ్రతిముఖసంధి, (3) ప్రాప్త్యాశాపతాకలచే గర్భసంధి, (౪) నియతాప్తి ప్రకరులచే విమర్శసంధి, (౫) ఫలాగమ కార్యములచే నిర్వహణసంధి యేర్పడియె. (చూ, బీజము. 7.); 2:అచ్చంది, హల్సంధి, మిశ్ర సంధి.(8)

సంధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.=సంజె-సంద. ప్రొద్దుపొడుచుటకు ముందైదు గడియలవఱకును ప్రొద్దుఁగ్రుంకినవెనుక మూఁడుగడియలవఱకునుగల కాలము: చూ, సందెపోము; 2. రూ-సంధి. చేరిక: చూ, సంయోగము; 3. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్ధ. 4; 4. మేర: చూ, సీమ. 1. 5. ఒకానొకనది: చూ, నది; 6.పుష్పవిశేషము: కరవోటము. (తె): కస్తురిపట్టెయలు-కస్తురిపట్టెలు, 7. చింత*: చూ, శుక్లిక; 8: చూ, సంధ్యావందనము. పాండు. 3, ఆ. 12; అం. 9: చూ, విద్యుత్తు.

సంధ్యానటి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, శివుఁడు.

సంధ్యారాతి. సం. వి. ఇ. పుం.=సందరాతిరి: చూ, సందరాతిరి.

సంధ్యావందనము. అం. (సంధ్య.) లెస్సగాధగవంతునియందు మనస్సునిలుపుట. (ఇదిత్రివిధము.-ప్రాత-మాధ్యాహ్నిక-సాయంకాల సంధ్యావందనములు.)

సంప. సం. వి.అ. స్త్రీ. మెఱుపు:చూ,విద్యుత్తు.

సంపంగి. వై. వి.=చంపక: రూ-సంపెంగ-సంపెఁగ-సంపఁగియ-సంపఁగె-సంపెఁగి, చేమపకము, తుమ్మెదకంటు, బంగరు. (సం):కనకము, కాంచనము, కాంచనచ్ఛలము, కుసుమాధిరాట్టు, కుసుమాధిపము, క్షౌద్రము,చంపకము, చాంపేయము, రమ్యము, వనదీపము, షట్పదాహము, సురభి, హేమపుష్పము.* తద్వి.—౧: నేలసంపెఁగ. (సం): భూచంపకము*; ౨. సంపంగి మొగ్గకు:—

(సం) గంధ, గంధఫలి, గంధమోహిని, చంపకలిక; 3:సంపంగిపువ్వు. (సం) చంపకము.

ౘసంపఁగియ. వై. వి.=చంపక: చూ, రూ-సంపంగి.*

ౘసంపఁగె. వై. వి.= —పై.—

సంపంగిమొగ్గ. వా. వి: చూ, సంపంగి. 2.

సంపంగిపువ్వు. వా. వి: చూ, సంపంగి. 3.

సంపంగిపూవడ్లు. అం: చూ, ధాన్యము.

సంపతిల్లు. వై. అ. క్రి: చూ, సమృద్ధమగు.

ౘసంపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: రూ-సంపత్తు-సంపద, అదృష్టము, ఆప్తి, ఉపపత్తి, ఐశ్వర్యము, కృతాంతము, దశము, దిష్టము, దైవము, నంద, నియతి, భగము, భవితవ్యము, భవిష్యము, భాగధేయము, భాగము, భాగ్యము, భూతి, లక్ష్మి, విధి, విపాకము, విభవము, వైభవము, శ్రీ. (తె): కలిమి-కల్మి, కీవి, పదవి, పోఁడిమి-పోణిమి, ప్రాయి, పోఁడి, ఒగి-బవిసి-బయిసి-బైసి, లచ్చి, సొదరు, సిరి, సీ. తద్వి.-౧. ఐశ్వర్యమునకు.-భూతి; 2. వస్త్రభూషణాదులశోభకు.—భాగ్యము, లక్ష్మి; 2: చూ, సమృద్ధి; 3. (సంపద): చూ, ఐశ్వర్యములు.

ౘసంపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ: చూ, రూ-సంపత్తి. 1-2-3; 4. గుణోత్కర్షము: చూ, వ్యాల్లేఖము. 3; 5. హారభేదము: చూ, హారలిక. 2 (భూషణము. 2.); అం. 6: చూ, హారలు. [1-2-3.

ౘసంపద. సం. వి. ద్. స్త్రీ: చూ, రూ-సంపత్తి.

ౘసంపద్వేష్టకతాళము. అం. 1: చూ, ముఖ్యకళాప్రాణము. (ఇది తత్పురుష ముఖమునఁ బుట్టిన సంపద్వేష్టక తాళము); 2: చూ, తాళకళలు.

ౘసంపన్నము. సం. విశే. 1.సంపదతోఁగూడినది. తద్వి.—సంపదగలది.- శ్లీలము; 2. సమృద్ధమైనది: సమృద్ధము. (తె) ఒడుగు-ఒడువు, పుంజి; 3. సాధింపఁబడినది: బుద్ధము.

సంపన్నుఁడు. సం. విశే: అంశుమంతుఁడు, అదృష్టవంతుఁడు, అదృష్టశాలి, అర్థవంతుఁడు, అర్థి, అస్తిమంతుఁడు, అభ్యుఁడు, ఇనుఁడు, ఇభ్యుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, ధనవంతుఁడు, ధని, ధనికుఁడు, భాగ్యవంతుఁడు, భాగ్యశాలి, మహామాత్రుఁడు,లక్ష్మణుఁడు, లక్ష్మీవంతుఁడు, శ్రీకరుఁడు, శ్రీదుఁడు, శ్రీమంతుడు, శ్రీలుఁడు, శ్లీలుఁడు, సుకృతి. (తె) అచ్చేపువ్వు, ఆస్తికాఁడు, కలవాఁడు, గుజోటి, పెట్టిపుట్టినవాఁడు, విడిమూడికలవాఁడు, సిరిమంతుడు. తద్వి.—౧. గొప్ప ధనికునకు.—అధికర్థి, సమృద్ధుఁడు; 2. సదాచారసంపన్నునకు.—శిష్టుఁడు.

సంపరాయము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సాంపరాయము. 1-2-3.

సంపరాయికము. సం. వి. అ. న. రూ-సాంపరాయికము: చూ, యుద్ధము.

సంపర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. కలయిక: చూ, సంయోగము; 2. చేరిక (సంపర్కములకు.—౧: చూ, ఆత్మసంపర్కము; 2: చూ, గోత్రము 13.): చూ, సంయోగము; వా. 3: అదిష్టము, అకుకుకుణి, ఉచ్ఛిష్టము, ఉద్ధాణము, జుష్టము, ఫేల-ఫేలి, భుక్తోజ్ఝితము. (తె) ఎంగిలి.

సంపాకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శంపాకము-శమ్యాకము. ఊల*: చూ, సువర్ణకము.

సంపాటము. సం. వి. అ. పుం. 1: కపాలనాలిక, కార్పాసనాసిక, తంతుకాష్ఠము, తర్కుట్టు, విశాఖము. (తె) కదురు, తక్కిడి; దే. వి. (1) చెక్కడపు పనియందు ఒమ్మచేసిన అందు చెక్కడు రత్నములను లక్కయంకూడఁ జేర్చి తూఁచెడి తూనిక.

సంపాతము. సం.వి.అ. పుం. 1. వేగ్రనిపాతము; 2. ఒకానొక పక్షిగతి: చూ, సండీనము.

సంపాదకుఁడు. సం. విణ. సంపాదించు వాఁడు: అర్జకుఁడు, వసట్కర్త.(తె):గడించేవాఁడు.

సంపాదనము. సం. వి. అ. న: అర్జన-అర్జనము, ఉపార్జనము. (తె) గడన, పడపు.

సంపాదించు సం. స. క్రి. 1: ఆర్జించు, ఉపార్జించు. (తె) కొల్లగొను, గడించు, జోక చేయు, పడయు, పడయు; వా.2.కొల్లపెట్టు.

సంపాదితము. సం. విణ. సంపాదింపఁబడినది: ఆర్జితము, ఉపార్జితము, కల్యము.

సంపాద్యము. సం. విణ. సంపాదింపఁదగినది.

సంపాసారి. వై. వి. కోమటి: చూ, వైశ్యుఁడు.

సంపీడనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి యదుముడు: చూ, సమ్మర్దము.

సంపు. వై. వి. 1: చూ, సమృద్ధి; క్రి.2.రూపుమాపు: చూ, సంహరించు.

సంపుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బరణి: చూ, హరివాణము (పాత్రము 6); 2.ముకుళనము; 3: పుస్తకము, ఉత్థానము, కవిత, కోశము, శాశికి, గ్రంథము. (తె): పొత్తము, పొస్తకము-పొస్తుకము, బుక్కు, వహి. తద్వి.—౧: కావ్యము, కృతి, ప్రబంధము, సందర్భము. (తె) కబ్బము, పొత్తము; ౨: లెక్కల పుస్తకమునకు.— (తె) వహి, పొత్తము; తద్వి.— (౧) కడితము, కవిలియ-కవిలె; (౨) (తె): దండకవిలియ; 3: సంగ్రహము, సమాహృతి; ౪: (చూ, వార్తికము. 1.); ౫: శతకము; ౬: భాష్యము; ౭: భూగోళము; ౮: సంచయము-సంచము. (తె) సంచిక-సంచిక; ౯: సూత్రము; ౧౦: అధ్యాయము, కాండము, పటలము, వర్గము, సర్గము; (తె) అజ్జము, (అవ్య) అపి; ౧౧: అంతాది గ్రంథమునకు.-ప్రతియాల; ౧౨: అసలుగ్రంథమునకు.-మాతృక; ౧౩: ప్రవస్తిక, ప్రహేళిక; ౧౪: చూర్ణి-చూర్ణిక (మహాభాష్యము); ౧౫: చూర్ణి. చూర్ణిక; ౧౬: గుత్స కము; ౧౭: గృహ్యము; ౧౮: పరిచ్ఛేదము, ఆశ్వాసము, పరివర్తనము-పరివర్తము, ప్రకరణము, గ్రంథసంధి (పర్వము. పర్వములు= భారతపర్వములు), సంగ్రహము, స్థానము; ౧౯: (తె) చిందు: ౨౦: (తె) సవలు; ౨౧: ఏకగ్రంథమునకు.-ఫక్కిక; ౨౨: ప్రజ్ఞాపత్రిక మొదలగునవి; 4=సంబెళ. పాందాను: చూ, సంబెళ; అం. 5: చూ, తిర్యక్కరణబంధములు; 6: చూ, చుంబనములు; 7: చూ,సంయుతహస్తములు. [సుశ్రుత(8)

సంపుటించు . సం. స. క్రి. ముకుళించు: చూ,

సంపూర్ణత. వా. సం. వి. అ. న. నిండుట, పూర్ణత: ఆభోగము, పరిపూర్తి, పరిపూర్ణత, పూరణము. (తె) నెరవు-నెఱవు, నెఱి, నిండు: చూ, సంపూర్ణము.

సంపూర్ణమగు. మి. అ. క్రి.పూర్ణమగు, పూర్ణీభవించు. (తె): అరు-జొబ్బిలు- జొబ్బిల్లు, తొట్టు, దీటుకట్టు, దీటుకొను, నిండఁబడు, నిండారు, నిండు, నిండుకొను, నినుపారు, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, నెరయు – నెఱయు, పడు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పూడు,పూరగిల్లు, పూరటిల్లు, బూరటిలు - బూరటిల్లు, బ్రుంగు, మెండుకొను. తద్వి —పల్లము మట్టిచే నిండు అనుటకు:—పూడు.

సంపూర్ణము.వా.సం.విణ:పూర్ణము,పరిపూర్ణము, ఉపపన్నము, వర్ధితము, వ్యాప్తము, సమాప్తము. (తె) నిండు, నెరవు-నెఱవు, దొంపిరి, రెప్పము. తద్వి.—౧. నిండింపఁబడినది.—దుగ్ధము, భర్త్రి, భృతము, పూరితము,

పూర్ణము, పూర్తము, ప్రాణము, భర్తి, భృతము. (తె) బరాబరి; ౨: (చూ, సమృద్ధి.); 3: (చూ, సర్వము.). [సెటకాఁడు.

సంపూర్ణుఁడు. సం. విశ: పూర్ణుఁడు. (తె)

సంపృక్తము. సం. విశ: చూ, సంయుక్తము.

సంపెఁగ. వై. వి.=చంపక*: చూ, రూ-సంపంగి. [ణము. 2—38.

సంపెఁగదండ. వా.ద్వ.వి: కకుబ్బ:చూ, భూష

సంపెఁగలు. వై. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

సంపెట. వై. వి. 1: చూ, మునికోల. 2; 2.=శింబళి. సంబెళ, పెద్దసుత్తె: చూ, రూ-సమ్మెట.

సంప్రతి. దే. వి. లెక్క సరిచూచే పెద్దకరణము: అయకాఁడు, ముసద్ది, లెక్కవాఁడు. (సం) కరణము, కాయస్థుఁడు, కూటకృత్తు, గణకుఁడు-గణికుఁడు, గాంధికుఁడు, పంజీకారుఁడు, లేఖకుఁడు (చూ, సచివుఁడు). తద్వి.— ౧: చూ, లేఖకుఁడు; ౨: (మి) సానికరణము.

సంప్రతించే. దే. స. క్రి: చూ, సరిచూచే.

సంప్రత్యయోగము.అం:చూ, ప్రేమపంచకము.

సంప్రదానము. సం. వి. అ. న. 1. వషట్కారకములలో నొకటి; 2. చేక్కనియీవి: చూ, స్పర్శము. 3; అం. 3: చూ, కారకములు; 4; చూ, అలంకారము. 3.

సంప్రదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గురుపారంపర్యము: చూ, ఆమ్నాయము.3; 2: చూ, హితవచనము. [యుక్తమని) సమర్థించేట.

సంప్రధారణ. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. (దేని నేని యిది

సంప్రధారణము. సం. వి. అ. న. వ్యవహారము నందు నిశ్చయమును బుట్టించేనట్టి లిఖిత సాక్ష్యాదులు.

సంప్రపాతనము. అం: చూ, నరకములు.

సంప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1.చేక్కని ప్రయోగము; 2. మూలికలతోఁ జేసెడియుచ్చాటనాదిక్రియ;3 రతి:చూ, సంయోగము.

సంప్రవేశనము. అం: చూ, కళలు.

సంప్రసారణము. సం. వి. అ. న. "ఇ-ఉ-ఋ-ౡ వర్ణములు య-వ-ర-ల వర్ణములకు మాఱుగా వచ్చేట."

సంప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యుద్ధము; 2. గమనము: చూ, సమయము. 2.

సంప్రాప్తధనోత్సర్గము.అం: చూ, దానపంచకము.

సంప్రాప్తము. అం: చూ, దానపంచకము.

సంప్రేషణము. సం. వి. అ. న. ద్వాదశాహశ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము.

సంప్రేషము. సం. వి. అ. పుం. నియోగము, పనుపు: చూ, సెలవు. 1.

సంప్రోక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. సేకము, చిలుకరించేట:ఉత్సేకము,పరిసేకము, ప్రోక్షణము, వాస్తుకము, సేకము, సేచనము. (తె) జేల్లకము, చేల్లుట; 2. పరిశుద్ధిచేయుట; 3 దైవాదులను ప్రతిష్ఠించేట.

సంప్రోక్షించే సం. స. క్రి. 1: ఉత్సేకించే, ప్రోక్షించే(తె)ఒలుకు,కులుకు,గుప్పు,చేల్లు, చిలికించే, చిలుకరించే,చిలుకు, పింజించే, విత్తు, వెదచేల్లు, వెదపెట్టు; 2.పరిశుద్ధిచేయు.

సంఫుల్లము. సం. విశ. చేక్కఁగా విరిసినది. ఉజ్జృంభితము, ఉత్ఫల్లము - ఉత్ఫుల్లము, ఉద్బుద్ధము, ఉద్భిన్నము, ఉన్నిద్రము,ఉన్ముద్రము, ఉన్మిషితము-ఉన్మీషితము, ఉన్మీలితము, కందళితము, ప్రఫుల్లము—ప్రఫుల్లము, ఫుల్లము, ప్రబుద్ధము, వికచము, వికచస్ఫుటము, వికసితము, వికస్వరము, విజృంభితము, స్ఫుటము, స్మితము, స్మేరము. (వి) వ్యాకోచి;తద్వి.—విరియునది.-ఉజ్జ్వలము, వికస్వరము. (చూ, సురి. (3.).)

సంబ. వై. వి.=చర్మకషా: చూ, సంబరేను*.
సంబంధజుఁడు. అం: చూ, స్వపక్షము వారు. (చూ, అభిధేయము.)
సంబంధము. సం. వి.అ. పుం. 1: గంధము, సంసర్గము. (తె) చుట్టము-చుట్టరికము-చుట్టతికము, తోడును, పట్టు, పాఁగెము, హాము, వావి. తద్వి.— బంధుసమూహమునకు.-బంధుత; 2. కూడిక: చూ, సంయోగము; బ. 3: చూ, సంబంధములు; 4: చూ, సంసృష్టి.
సంబంధములు. అం. 1: నవవిధ సంబంధములు.- ౧ పితృపుత్ర, ౨ రక్ష్యరక్షక, 3 శేషిశేష, ౪ భర్తృభార్యా, ౫ జ్ఞాతృజ్ఞేయ, ౬ స్వస్వామి, ౭ శరీరశరీరి, ౮ ఆధారాధేయ, ౯ భోక్తృభోగ్య సంబంధములు; 2: చూ, అనుబంధములు.
సంబంధవర్జితము.అం: చూ, వాక్యగతదోషములు.
సంబంధవాక్యము. అం: చూ, వాక్యములు. (సంబంధ సర్వనామములతోఁగూడినది.)
సంబంధావ్యయములు. అం: "ఏ, అ; ఏడ, ఆడ; ఎట్లు, అట్లు; ఎందుకు, అందుకు" అనునవి.
సంబంధి. సం. వి. న్. పుం. 1: కలితుఁడు, బంధువు, మారదుఁడు. (తె): గాదిలి, చుట్టము, చుట్టలు-చుట్టాలు, బందుగు-బందుగుఁడు-బందువు-బందువుఁడు, (బ) మంది తద్వి.- ౧. పెండ్లిచుట్టమునకు —వారయాత్రికుఁడు; ౨. దూరపుచుట్టమునకు —(తె) అంతలపొంతలవాఁడు- అందిపొందినట్టివాఁడు- అందిపొందువాఁడు-అందుపొందువాఁడు, దూరపు చుట్టము; విశ. 2. సంబంధముగలవాఁడు
సంబంధించు. సం. అ. క్రి. సంబంధపడు.
సంబసము. వై. వి.=శంబల. రూ-సంబళము. 1.జీతము: చూ, సంబళిక.2;2. బత్తెము,కయిజీతము — కైజీతము: చూ, సంబళిక 2; 3.దారిబత్తెము: చూ, సంబళిక. 2.

సంబళించు. దే. అ. క్రి. రూ—సాంబళించు. 1. వల్లపడు; 2: తెప్పిర్లు: చూ, సేకరించు.
సంబము. సం. వి. అ. పుం. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1.
సంబరము. వై. వి. రూ—సంబ్రము. 1: చూ, సంతోషము; 2.=సంభ్రమ: చూ, సంభ్రమము; 3: ఉత్సవము, ఉద్ధూషణము, ఉద్ధర్షము, ఉద్ధవము, కౌతుకము, కౌముది, క్షణము, పర్వము, మదనము, మహము-మహస్సు. (తె): అంపు, అమని, ఆమెత, తద్దె, తిరునాళ్ల-తిరునాళ్లు, పండుగ-పంకుగు—పండువ— పండువు, పబ్బము-ప్రబ్బము, పరువము, ఉంతు, సాకము. తద్వి.—౧. ఔళవము, యాత్ర. (తె) జాతర—జాత్ర; ౨: భక్తి. (తె) కొలువు-కొలువు-కొల్వు, సేవ; 3: (తె) తంకు; ౪: (తె) తేవ, ౫: (తె) సాకము; ౬: (తె) పొంబువేఁట; ౭: (తె) పబ్బము-ప్రబ్బము; ౮: (తె) సివము. [చూ, మన్మథుఁడు.
సంబరారి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ-శంబరారి:
సంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.1.ఎలుకజీడి*: చూ, స్ఫోటశోఫ; దే. అవ్య. (1): రూ-సంబళి; తోలఁగుము; వై. వి. (2)=శంభలి. కుంటెనకత్తె: చూ, శంభలి.
సంబరేణి. వా. ద్వ. వి: చూ, సంబరేను*.
సంబరేను. ద్వ. వి: రూ-సంబరేణి, సంబ.(సం): చర్మకష, భూరిఫేన, విమల, సప్తల, సాతల*.
సంబలము. సం. వి. అ. పుం, న. రూ—శంబలము: చూ, సంబడము. 1—2—3.
సంబవులు. వై. వి. బ. 1. పావకోష్ఠ: చూ, సమ్మార్జికలు; 2. పాదరక్షలు: చూ, సమ్మార్జికలు.
సంబళకాఁడు. ద్వ. వి: కర్మకరుఁడు, కర్మణ్యభుజుఁడు, కింకరుఁడు, భరటుఁడు, భరణ్య

భుజుఁడు, భృతకుఁడు, భృతిభుజుఁడు, వైత నికుఁడు. (తె) కూలివాఁడు, జీతగాఁడు, వరవుఁడు (కూలివాఁడు=రోజుకూలి తీయు వాఁడు;జీతగాఁడు=నెలజీతముతీయువాఁడు.)
సంబళము. వై. వి.=శంబరి: చూ, రూ—సంబర ము. 1–2–3. (చూ, సంబళిక. 2);
సంబళి. దే. అవ్య: చూ, రూ—సంబరి (1).
సంబళించు. దే. అవ్య: చూ, సంబడించు.
సంబళిక. వై. వి.=శంబల. (దే. అని శ.ర.) 1. దారిబత్తెము: సంబళము–సంబడము;2: బత్తెము: కయిజీతము-కైజీతము,నాతము,బత్తియము–బత్తెము, సంబడము–సంబళము, పొయిను. (సం)పాథేయము, శంబలము–సంబలము, తద్వి.—౧. కూలికి:—కూలి, జీతము, బత్తి,బాడిగ,సంబడము–సంబళము,సంబళిక. (సం) అవక్రియము, కర్మణ్య, జీవితము, నిర్వేశము, పణము, భక్తి, భరణము–భరణ్యము, భర్మము, భృతి, భృత్యః వస్నము, విష్టి, వేతనము; ౨: నిలువుజీతము; 3:(సం) భిక్షు, భిక్షము; 3. వక్కలాకులతిత్తి: చూ, పాడపము. 1. [కృతము.
సంశాకృతము. సం. విః చూ, రూ—శంబా
సంబాగువు. దే. వి. అరడ: చూ, హోడము.
సంబాధము. సం. వి. అ.పుం. 1. ఇఱుకు: చూ, విదిక్కు; 2. ఆఁడుగుఱి: చూ, భగము. 12.
సంబారము. వై. వి.=సంభారః. (రూ—సంబారు–సంబారువు) ఉప్పు మిర్చి చింతపండు లోనగునవి: చూ, వేళవారము.
సంబారు. వై. వి.= —పై.—
సంబారువు. వై. వి.= —పై.—
సంబావులు. దే. వి. బః చూ, ధాన్యము.
సంబాళించు. వై. స. క్రి. 1: ఆదుకొను, ఆలకించు–ఆలించు, కొనియాడు, గారవించు, చేకొను, పాటించు, ముద్దాడు. (సం): ఆదరించు, ఆలక్షించు; 2. నెఱవేర్చు:చూ, సిద్ధి నొందించు. [1–2.
సంబాళిగలు. వై. వి. బ:చూ, రూ—సంబవులు.
సంబుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సంబోధనము.
సంబుద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం:చూ, బుద్ధుఁడు.
సంబెళ. వై. వి. 1 =సంపుట. (దే. అని శ. ర.) వక్కలాకులతిత్తి: చూ, పాడపము; 2.=శంబలి. (దే అని. శ. ర.) (రూ—సమ్మెళ-సమ్మెట-సంపెట) చర్మయష్టి:చూ, సమ్మెట.
సంబోధనము. సం. వి. అ. న. 1: అభిమంత్రణము, అహోబత, ఆకారణ- ఆకారణము, ఆక్రందనము, ఆక్రందము, ఆమంత్రణము, ఆవాహనము, ఆహవము, ఆహ్వ, ఆహూతము, ఆహ్వానము, కందనము, క్రందనము, క్రందితము, కేతనము, సంబుద్ధి, హూతి. (అవ్య): అంగ, అహో, అ, అజ్, ఏ, ఐ, ఓ, ఔ. (తె. ప): అమతి, అమతింపు, అమిత–అమితి–అమెత, ఓ, కైసన్న, చీరుడు, పిలుపు, పిలుపుడు, పేరుకొనుట–పేర్కొనుట, పేరుకోలు–పేర్కోలు. తద్వి.—౧. దూరమునుండి పిలుచుటకు.—(అవ్య) హు; ౨. పిలువఁబడ్డది:—ఆహూతము, హూతము; అం. 2: చూ, సంబోధనార్థకములు.
సంబోధనార్థకములు. అం:అంగ,పాట్,ప్యాట్, భో–భోః, హే, హై,వై.(తె):–ఓ–ఓయి, ఓరి, ఓసి. తద్వి.—హల.
సంబోధించు. సం. స. క్రి: అభిమంత్రించు, ఆమంత్రించు, ఆహ్వానించు, నిమంత్రించు, మంత్రించు. (తె): అమతించు,చీలు,పిలుచు, పిల్చు, పేరుకొను–పేర్కొను, మంతించు.
సంబ్రమము. వై. వి.=సంభ్రమః; చూ, రూ—సంబరము.

సంభజించు. సం. స. క్రి. 1. కొలుచు: చూ, సేవించు; 2: భజించు, భాగించు.

సంభరించు. సం.స. క్రి. మోచు: చూ, భరించు. 1.

సంభరుశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రూ-సంభరువు. పావలు: చూ, సమ్మాళిగలు.

సంభరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ.—పై.—

సంభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక: అ, అవతారము, ఆవిర్భావము, ఉత్పతనము, ఉత్పత్తి, ఉదయము, ఉద్గతి, ఉద్గమము, ఉద్భవము, ఉద్భేదము, ఉపపత్తి, జ, జననము, జని, జనువు, జన్మము, జాతము, జాతి, ధామము, ప్రతిపాదనము, ప్రభవము, భవము, భావము, భూతి, యసతి. (అన్య) అజ్. (తె):—ఉత్పత్తి, కనుబడి, పుట్టు, పుట్టుక-పుట్టుగు-పుట్టువు, పుట్టుబడి, బాము, మేను, తద్వి.—౧. పుట్టించుటకు.— ఆసాదనము, ఉత్పాదనము, ఉపపాదనము. (తె) కలిగించుట, కలిమి-కల్మి, పుట్టించుట: ౨. పూర్వజన్మము, ప్రసవము, ప్రాదుర్భావము, అనూకము, సంసారము; 2. కారణము: చూ, హేతువు. 1; 3. కూడిక: చూ, సంయోగము; 4. ఆధేయమాధారమును మీఱి యుండుట; అం. 5: చూ, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములు; 6: చూ, రసవదలంకారములు.

సంభవించు. సం. అ. క్రి. రూ. సంభవిల్లు, అవతరించు-అవతరిల్లు, అవతారమెత్తు, అపాదిల్లు, ఆవహించు-ఆవహిల్లు, ఆవిర్భవించు-ఆవిర్భవిల్లు, ఉత్పాదిల్లు, ఉద్భవించు, ఘటిల్లు, జనించు, జన్మించు, ప్రభవించు, ప్రాదుర్భవించు, లభించు, లాభించు, సంసరించు (తె):—అడరు, అడరుకొను, అత్తు, అత్తుకొను, అపాదిల్లు, అమరిలు-అమరిల్లు, ఆరు, ఉత్పతిల్లు, ఊరు, ఎత్తు, ఎలయు, ఒందు, ఒట్టు, ఒదవు, ఒనరు, ఒలయు, కదురు, కలుగు-కల్గు, కలువు, కూరు, గండరించు, చెందు, తట్టు, తనుకు, తలకొను, తలకొనుకొంచు, తేరు-తేఱు, తేలువాఱు, తొట్టగిలు-తొట్టగిల్లు, తొడరు, తొరలు, తొలకరించు-తొల్కరించు, దొరయు, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, పట్టు, పనుగొను, పనుపడు, పన్ను, పన్నుపడు, పయికొను-పైకొను, పాటిలు-పాటిల్లు, పుట్టు, పెట్టు, పొంపిరివోవు, పొటము, పొడసెంచు, పోరు, బెరయు, మొడివడు, మూండు, మొయికొను-మేకొను, మొనయు, మొలకెంచు, రక్కొను-రెక్కొను, లాభించు, వటిల్లు-వటిల్లు, పొత్తు. తద్వి.—౧. ఉన్నట్టుండికలుగు.-(తె) ఉట్టిపడు; ౨. మొలకెత్తుఅనుటకు.-అంకురించు, కందళించు. (తె) ఊరికలెత్తు. కోరగించు, తలయొత్తు, మొలకెత్తు, మొలచు-మొలుచు-మొల్చు; ౩. పుట్టించుఅనుటకు.—ప్రసవించు. సృజించు (తె) ఈను, కను, కలిగించు, కొలుపు, నీళ్లాడు, పడచు, పడయు; ౪. సృష్టిచేయు:- చూ, సృజించు. (చూ, సిద్ధించు).

సంభళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-శంభళి.

సంభారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేకూరఁగా భరించుట. 2 చేకూరఁగానరంచుట. 3: చూ, సమూహము; 4=సంబారువు. పదార్థసంచయము: చూ, వేళవారము; 5. సర్వపూర్ణత్వము.

సంభావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, సన్మానము; 2. తలపు: చూ, వాకిలి; 3. ప్రసిద్ధి: అపదేశము, ఆవిష్కరణము, ఆవిష్కృతి, ఆవిష్క్రియ, అనువు, ఖ్యాతి, టంకారము, నిరూఢి, ప్రకటనము, ప్రఖ్యాతి, ప్రతిఖ్యాతి, ప్రథ, ప్రథితి, ప్రత్యయము, ప్రశస్తి, ప్రసిద్ధి, రూఢి, విఖ్యాతి, వ్యాప్తి. (అన్య) అని. (తె) అల-

-అల్ల-పొల్ల, టంకారము, పేరు, మంకు, వన్నియ-వన్నె, వాసి, వీను. సిస్తు. (చూ. స్పష్టము). తద్వి.-౧. అభిపన్నము, ఖ్యాతము, పరాగము, విఖ్యాతి; ౨. (విణ) ప్రసిద్ధి కెక్కినది అనుటకు.-ఘుష్టము, విరూఢము, పరికాశము, ప్రతీతము, ప్రథ, ప్రథితి, ప్రశస్తము, ప్రసిద్ధము, ప్రకటము-ప్రాకటము, ప్రోథము, రూఢము, విజ్ఞాతము, విశ్రుతము, విశారదము, వ్యాప్తము, విశ్రుతము. (తె) పాలపము. (చూ, సమాఖ్య.); 3. (విణ) ప్రసిద్ధి కెక్కఁదగినది అనుటకు.-ప్రశస్యము; 4: చూ, దక్షిణ. 1; అం. 5. (సంభావనము): చూ, అలంకారము. 3 (ఇతరుని గుణములు వర్ణించుటకుఁ దన యశక్తిని సూచించుట. ఉదా.— "నీగుణములు శేషుఁడె యెన్నఁ గలఁడు").

సంభావనము. అం: చూ, సంభావన. 5.

సంభావనీయము. సం. విణ. సంభావింపఁదగినది.

సంభావించు. సం. అ. క్రి. 1. చేకొఁగా తలఁచు: చూ, సంకల్పించు; స. క్రి. 2. సంభాళించు: చూ, సన్మానించు.

సంభావితము. సం. విణ. 1. చేకొఁగా తలఁపఁబడినది; 2. సన్మానింపఁబడినది.

సంభావ్యము. సం. విణ. సంభవింపఁదగినది: (అర్హ) కిల.

సంభాషణము. సం. వి. అ. న. 1. చేకొఁగా మాటాడుట: చూ, శబ్దము. 2; 2. మాట్లాడుట: చూ, శబ్దము. 2; వా. 3. పరస్పర సంభాషణము: చూ, సల్లాపము.

సంభాషించు. సం. అ. క్రి. చేకొఁగా మాటాడు: వచించు, వాచించు, భాషించు. (తె) మాటాడు, వాకుచ్చు: చూ, శబ్దించు. తద్వి — పరస్పరము సంభాషించు: చూ, సల్లాపించు.

సంభాష్యము. సం. విణ. ప్రవచనీయము, వ్యాహృతము, చేకొఁగా మాటాడఁదగినది: చూ, శబ్దము. 2-2౧. తద్వి.—౧: భాష్యము, వక్తవ్యము; ౨: ఆఖ్యేయము, గద్యము, వక్తవ్యము, వ్యాఖ్యాతము. (చూ, శబ్దము. 2.)

సంభూతము. సం. విణ. పుట్టినది: అవిర్భూతము, ఉద్భిత్తము, ఉత్థితము, ఉత్థము, ఉత్పతితము ఉత్పన్నము, ఉదితము, ఉద్గతము, ఉద్భితము, ఉత్పన్నము, జాతము, ప్రసూతము, పరిసూతము, ప్రసూనము, ప్రాదుర్భూతము. తద్వి.—౧. కలిగింపఁబడినది అనుటకు.-ఆపాదికము, ఆపాదము, ఉత్పాదకము, ప్రతిపాదకము, భూతము; ౨. పుట్టిన రూపము కలది అనుటకు.—జాతరూపము; 3. మొలకలెత్తినది అనుటకు.—అంకురితము-అంకూరితము, ఉత్థము, కందలితము, పల్లవితము, రూఢము; ४ (వి) మొలకలెత్తుటకు:-రూఢి. (తె) బోదు; ౫. అప్పుడు పుట్టినది:-సమూఢము.

సంభూతుఁడు. సం. వి ఇ: అభ్యుదితుఁడు, ఉదితుఁడు, జాతకుఁడు, సముత్పన్నుఁడు. (తె): పుట్టినవాఁడు. [పదములు.

సంభూయసముద్ధానము. అం: చూ, వ్యవహార

సంభూయాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సంభూయము. అం: చూ, యానపంచకము.

సంభూయయానము. అం: చూ, యానము. 2.

సంభృతము. సం. విణ. 1. చేకొఁగా ధరింపఁబడినది; 2. చేకొఁగా ధరింపఁబడినది.

సంభృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. చేకొఁగా ధరించుట; 2. చేకొఁగా ధరించుట: తద్వి.— ఉంచుటకు -అభిన్యాసము, అభ్యాధానము, ఆధానము, ఉపాధానము, ధరణము, ధృతి, నిధానము, న్యాసము, పహనము, విన్యాసము. (తె) ఉంచుట, పెట్టుకోలు, తాలుపు-తాల్పు.

సంభేదము. సం. వి. అ. పుం. 1.నదీసంగమము: (తె) కూడిక. తద్వి.—అనేక ప్రవాహములయొక్క కూడికకు.—వేణి; 2. వికసించుట; 3. కూడిక: చూ, సంయోగము.

సంభోగము. సం.వి అ.పుం.1 మంచిసుఖము: చూ, హ్లాదనము; 2. సురతము: చూ, సంయోగము.

సంభోగించు. సం. అ. క్రి: కామించు, భోగించు, మోహించు, రమించు-రమియించు, విషయించు. (తె) క్రియ్యఁబడు, క్రియ్యు, గండాడు, తగులుకొను-తవులుకొను-తౌలుకొను, తమకపడు, మచ్చికపడు, మరులుకొను, వలచు. తద్వి.-పశుమిథునముకూడు.-(తె) పొరలు-పొర్లు.

సంభ్రమము. సం. వి. అ. పుం.=సంబరము. (చలనము గలుగును. పరసైన్య దర్శనాదుల వలనఁబుట్టిన తారతమ్యవిచారము అని కొందఱు): ఆటోపము, ఆడంబరము, ఆరంభము, ఆవశము, ఆవేశనము, ఆవేశము, ఉపతాపము, ఊర్మి, గ్రహము, త్వర, సంరంభము, సంవేగము, సంవేశము, స్ఖలనము, హాళహాళి-హాళాహళి-హాళాహళిక. (అవ్య) అలి, అరె. (తె):- ఆక్కుఱ, అక్కుఱపాటు, అత్తరము, అదవదలు, అరిమురితనము, అటమటి, అలజడి-అల్లాడి, ఆతురత-ఆత్రము, ఉత్తలపడుట, ఉత్తలపాటు, ఉత్తలము, కనుకని-కన్కని, కప్పరపాటు, కప్పరము, కళవళపాటు, కళవళము, కసమస-కసిమసి, చిందిలిపాటు, చిడిముడి, చిడిముడిపాటు, చిఱ్ఱచిఱ్ఱ, జోఁక, తంతీపు, తత్తరపాటు-తత్తఱపాటు, తత్తఱ-తత్తరము-తత్తఱము, తమకము, తమి, తరము, తఱతఱ, తహతహ, తికమక, తిరుగుడు—తిఱుగుడు, తీవరపాటు, తొందర-తొందఱ, తొందరపాటు-తొందఱపాటు, తొట్రు, దడదడ, దడబడ-దడబిడ, దులదుల, పదటము-పదటు, పల్లట-పల్లటము, పెలుచ-పెలుచన—పెల్చన, బుడిబుడిపి, వగ, వేగ, వేగపాటు, వేగిరపాటు, వేగిరము, సంబరము-సంబ్రము, సగ్గిసముగ్గిసలు, హోరాట. తద్వి.—౧. తొట్రుపాటుకలది. (విశ) ఉత్తాలము; 2.గగురుపాటునకు.—: చూ, రోమాంచము; 2. భయము: చూ, సాధ్వసము; 3. ఆదరణ: చూ, సన్మానము.

సంభ్రమించు. సం. అ. క్రి: అవసరపడు, ఆటోపించు, త్వరపడు, భ్రమించు, సంరంభించు, స్ఖలించు; (తె):—అగడుపడు, అడరు, అడరుచు. అబ్బాలాడు, అటమటిపడు, ఉడ్డుకుడుచు (ఉడ్డగుడుచు), ఉత్తలపడు, ఉగడించు-ఉరణించు, ఉరవడించు-ఉరవణించు, ఉవ్విళులూరు-ఉవ్విళ్ళూరు, ఉవ్విళ్లుగొను, ఊటాడు, ఊలమాలగుడుచు, ఒదరు, కప్పరపడు కళవళపడు, కళవళించు, కెరలు, క్రాలు, క్రేటు, క్రేటుకొను, గిజగిజగొను, గిజిగిజలాడు, గొదకొను, చిందిలిపడు, చిడిముడిపడు, చిఱ్ఱలువోడుచు, జోకించు, తడఁబడు, తడవాడు, తత్తఱపడు, తత్తఱించు, తత్తటిలు-తత్తటిల్లు, తమకపడు, తమకించు, తమికొను, తఱతఱలాడు, తఱలు, తఱుము, తలరు, తహతహపడు, తికమకగొను, తికమకలాడు, తిమురు-తివురు, తీవరపడు, తొందరపడు, తొట్టగిలఁబడు-తొట్రిలఁబడు, తొట్రిలు-తొట్రిల్లు, తొట్రుకొను, తొట్రుపడు, తొడరు, తొడిఁబడు, తొరపడు, నిగుడు-నివుడు, పంటించు, పదరు-పదురు, బమ్మరించు, బమ్మరిలు-బమ్మరిల్లు, బమ్మెరపోవు-బొమ్మరవోవు, బాతళించు, బుడిపడు, బ్రమయు, లుకలుకలాడు, వీడుపడు-వీడువడు, వేగపడు, వేగిరపడు, వేగిరించు. తద్వి.— (స. క్రి.) తహతహపెట్టు-

సంముఖము. అం. (సమ్ముఖము): చూ, హస్తచరిచారములు. [హస్తచరిచారములు.
సంముఖాగతము. అం. (సమ్ముఖాగతము): చూ,
సంమృష్టము. సం. విణ. వస్త్రాదులచేతశోధింపఁబడినది. [ము. 4.
సంయతము. సం. విణ కట్టఁబడినది: చూ, సిత
సంయతుఁడు. సం. వి. అ పుం. చౌర్యాద్యపరాధమున బొండకొయ్యమొదలగు దానిచేతఁ గట్టఁబడినవాఁడు: కీలితుఁడు.
సంయత్తు. సం. వి.త్.పుం,స్త్రీ: చూ, యుద్ధము
సంయమనము. సం. వి. అ న. 1. బంధనము: చూ, బంధము. 1; 2: చూ, వ్రతము; అం. 3: చూ, ఉత్తాన కరణబంధములు.
సంయమని. అం. 1. యమునిపట్టణము: చూ, దేశములు; 2: చూ, దిక్పాలపట్టణములు.
సంయమము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సంయామము. 1. హింసాదులవలనవిరమించుట: యమకము, యామము; 2. వ్రతాదులకంగమై తొలిదినము చేయఁదగిన యాచారము.
సంయమి. సం. వి. న్. పుం. 1. ముని: చూ, సన్యాసి; విణ. 2. సంయమముగలవాఁడు.
సంయామము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సంయమము. [చూ, భక్ష్యము.
సంయావము. సం. వి అ. పుం. సారపప్పులు:
సంయుక్తముగ. వి. స. క్రి: చూ, సక్తముగ. 1.
సంయుక్తము. సం. విణ. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము.
సంయుగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యుద్ధము.
సంయుతము. అం: చూ, అభినయ హస్తములు.
సంయుతహస్తములు. అం. (రెండుచేతులతోఁ బట్టవలసినవి.): ౧ అంజలి, ౨ కపోత, ౩ కర్కట, ౪ స్వస్తిక, ౫ డోల, ౬ పుష్పపుట, ౭ ఉత్సంగ, ౮ శివలింగ, ౯ కటకావర్ధన, ౧౦ కర్తరీస్వస్తిక, ౧౧ శకట, ౧౨ శంఖ, ౧౩ చక్ర, ౧౪ సంపుట, ౧౫ పాశ, ౧౬ కీలక, ౧౭ మత్స్య, ౧౮ కూర్మ, ౧౯ వరాహ, ౨౦ గరుడ, ౨౧ నాగబంధ, ౨౨ ఖట్వ, ౨౩ భేరుండ, ౨౪ అవహిత్థము (చూ, అసంయుత హస్తములు=ఒక చేతితోఁ బట్టవలసినవి) (ఈ అసంయుత సంయుతహస్తములలో బాంధవ్య హస్తములు ౧౧:— ౧ దేవతాహస్తములు ౧౬, ౨ నవగ్రహహస్తములు ౯, ౩ దశావతారహ ౧౦, ౪ చతుర్వర్ణహ ౪, ౫ ప్రసిద్ధరాజహ ౨౮, ౬ సముద్రహ ౭, ౭ పుణ్యనదీహ ౧౪, ౮ వృక్షహ ౨౩, ౯ సింహాదిమృగహ ౨౧, ౧౦ పక్షిహ ౨౧, జలజంతు హస్తములు ౧౧.): చూ, వ్యంజకము. 1.

సంయోగముగ. సం.స.క్రి: చూ, సంయుక్తముగ.
సంయోగము. సం. వి. అ. పుం. (స్త్రీపురుషుల కలయిక) అనుషంగము, అన్వయము, అభిభావితము, ఆహతి, ఆసక్తి, ఇజ్య, ఉపపత్తి, ఉపస్పష్టకము, ఉపస్థానము, ఉపస్థితి, ఊర్ధ్వగము, కామకళ, కామకేళి, కామపత్ని, కుమారము, కుసీగము, క్రీడారత్నము, గ్రామ్యధర్మము, త, త్రిభద్రకము, ధర్మితము, నిధువనము, నిషంగము, పరిత్యాసత్తి, మేళకము, మేళనము, మేళము, మైథునము, యుక్తి, యుతకము, యోగము, రతము, రతి, రహస్సు, లంగము, వసంతదూతము, వ్యవాయము, శయనము, శృంగారము, శ్లేష, సంగతము, సంగతి, సంగమము, సంగము, సంధి, సంధ్య, సంపర్కము, సంప్రయోగము, సంభవము, సంభేదము, సంభోగము (భోగము). సంపక్తి, సంసర్గము, సంసృష్టి, సన్నిపాతము, సమాగమము, సమితి, సమ్మేళనము, సాంగత్యము, సాహిత్యము, సురతము, హింసనము. (తె):— మగచెయ్యాలు, మగపనులు, మగ

పోడుములు, అంటు, కలయిక-కలియిక, కలప-కలుప, కవయుట, కూటమి, కూడిక. చేరిక, చేట్టతికము, జేగను, జోటిపని, జోలి, త్రొక్కు-త్రొక్కుడు, దనివు, పెనఁకువ-పెనుఁకువ, పయిసరము-పైసరము, పొందిక, పొత్తు, పొరలిక-పొర్లిక, పొర్లుట, మరువని, మసకము, మేడము, రంతు-అంతు, లంకియ-లంకె, వలరాచేపని, సంగడము, సంతన, సమేలము-సమేళనము, సయ్యోద్ది-సయ్యోద్ది-సయ్యోద్దె, సాళగింపు తద్వి.—౧. పునస్సంధానమునకు:- అబ్రిహ్మచర్యకము, ఔపాసవము, కామోత్సవము, గర్భాధానము, నిషేక ప్రిస్తుతము, నిషేకము, శోభనము. (తె) కలపడము, కలుపుట; ౨: ఉపరతి, పురుషాయితము, విరాయితము. (తె) పయాట-పైయాట, పయికూటమి-పైకూటమి, మగపాడి, మగలాగు, మగపోక్కి-కూటమి - మొగపోక్కి-కూటమి;౩.పరస్త్రీ సంగమమునకు —కలిమము; ౪. మునుల సంభోగమునకు.-ఖంజనతరము; ౫. వేశ్యాసంభోగమునకు.- (తె) లంజెజోకము; ౬. రత్యత్ప్రత్తికి.— (తె) తిమ్మది(తి)య్యము; ౭ కుక్కలకలియికకు.- కలాదము, శ్వానమైథునము; ౮. గుఱ్ఱముల కూడికకు.—(తె) మావు; ౯. చిలుకలకూడికకు.—అలీకము; ౧౦. నెమిళ్ళకలయికకు.—అపవాదము; ౧౧. పాముఁరతికి.— (తె) మసకము, మసకలుపాటుట; ౧౨.కోఁతులసంగమమునకు.-వలీసంగమము; ౧౩.పక్షిరతమునకు.—(తె) త్రొక్కు,త్రొక్కుడు, పొర్లుట, మెట్టు, వెడ; ౧౪. తుమ్మెదలమైథునమునకు.—తిక్తవారము; ౧౫. నాయికకు ప్రియ వియోగకాలమందు మన్మథావేశముచేఁగలిగెడు చేష్ట:-తిపనము (చూ, రతిబంధములు).("చూ,హిండవము"). (ఇం దుఁ గొన్నిపదములు చేరికకును, కొన్నిపదములు స్త్రీ పురుషులకలయికకును,కొన్నిపదములు రెంటర్థములయందును వర్తించును;అం. 2: చూ, షోడశసంధులు;3: చూ,భోగములు.

సంయోగమేరువు. అం: చూ, ప్రస్తారప్రత్యయాప్రిణములు.

సంయోజితము. సం. విణ. మఱియొకదానితోఁ కూర్పఁబడినది: ఉపాహితము.

సంరంభము. సం. వి. అ పుం:చూ, సంభ్రమము.

సంరంభి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) సంరంభముగలవాఁడు.

సంరంభించు. సం. అ. క్రి: చూ,సంభ్రమించు.

సంరక్షకుఁడు. సం. విణ: అవిత,ఆక్రిందనుఁడు, ఆక్రిందుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, ఊ, గురువు, గోపుఁడు, గోప్త, త్రాత, ధాత, పరిపోషకుఁడు, పాత, పోషకుఁడు, పోష్ట,ప్రతిపాలకుఁడు, భర్త, రక్షకుఁడు, రక్షి. (తె):— చేరువకాఁడు, పెనుపరి, ప్రోపరి, మనుపరి. తద్వి.— ఆరక్షకుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, ఊ, యామికుఁడు (తె):ఆరెకుఁడు,కాచువాఁడు, కాపరి, కావలివాఁడు,గోలుకాఁడు, గస్తీలు, తలవరి-తలారి, బంటు. తద్వి.—పరిపోషితుఁడు.

సంరక్షణము. సం. వి. అ. న: అవనము, ఊతి, ఆకారము, కుబ్రము, క్షణము, గుప్తి, గోపనము, గోపేధము, ఛాయ, ణ, త్రాణము, దానము, పరిత్రాణము, పరిపోషణము, పావనము, పాలకము, పాలనము, పూర్తము, పోషణము,ప్రతిపాలనము, భోగము, మండనము, యంత్రణము, రక్షణము, రక్షము, శరణము—శరణు, సాదము. (అవ్య):—అవ,యత, ఊ, ఋ, కీనము. (తె):—అద్దికము,అలన

ఇల్లడ-ఇల్లడము, ఉక్కణము, ఏడుగడ-ఏడ్గడ, ఏలుబడి-ఏల్బడి, కాపాడుట, కాపు, కాపుగడ, కావలి, కుయి-కుయ్యి-కూయి, కూలు, కొనియాట, కోవరము-కోవురము, గస్తి, గస్తు, తోన, సీడ, పారా, పాలియము-పాళెము, పోసనము, పెనుపు, ప్రోద్ది, బలకరము-బళికరము. తద్వి.—౧.శత్రువు లెత్తివచ్చుటను తెలిసికొనుటకై యుంచే కావలి:- ఉక్కళము, కోవరము-కోవురము; ౨.భయారక్షకమునకు.-భ; ౩.భయమునుపోఁగొట్టుటకు.-భ; ౪. గోరక్షణమునకు.-(తె) పసిమునుపు; ౫. మత్స్యాత చ్రిభుత్వమునకు.-కదీశత్వము; ౬. సైన్యరక్షణమునకు.-గుల్మము;౭:శరణము,సాదము, దిక్కు. (తె) చేరగడ.

సంరక్షించు. సం. స. క్రి. చేకొఁగాకాపాడు: అధ్యక్షించు, పరిపాలించు, పాలించు, పరిపోషించు, పోషించు, ప్రతిపాలించు, భరించు, రక్షించు. (తె) అఁగు, ఏదు, ఏలు, ఏలుకొను, ఓము, కాచు, కాపాడు, కొనియాడు, తడవు, పెంచు, పెనుచు, ప్రోచు, ప్రోదిసేయు, బ్రతికించు, మనుచు, మనుపు, సంతరించు, సాఁకు.

సంరక్షింపఁబడు. మి. అ. క్రి: (తె) ప్రోవడు.

సంరబ్ధము. సం. విణ. సంరంభము నొందినది.

సంరావము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

సంరూఢము. సం.విణ. పెరిఁగినది.

సంరోధము. సం. వి. అ. న: అంగులితోరణము, అభ్యంతరము, అర్గళము, అవరోధము, ఆక్షేపణ-ఆక్షేపణము, ఆచ్ఛాదనము, ఆతంకము, ఆసేధము, ఉపరోధము, ఉపసర్గము, ఊమము, తు, గడము, నిగ్రహము-నిగ్రహము, నియంత్రణ, నిరోధనము, నిరోధము, నిషేధము, రోధనము, రోధము, వారణము, విఘాతము, విఘ్నము, విరోధము, విష్కంభము, వ్యాఘాతము, హస్తవారణము. (అవ్య):-అలమ్, అక్, ను (ఉప) అప. (తె):— అంకిలి, అటకాపు, అడ్డంకి, అడ్డకట్ట, అడ్డగాలు, అడ్డగింత, అడ్డగింపు, అడ్డపాటు, అడ్డపెట్టు, అడ్డము, అడ్డవాట్లు, అడ్డి-అడ్డు, అడుగట్ట-అడ్డుగట్ట, అఁక, అటంకము, అఁపు, ఎడ, ఎడ్డము, ఒడ్డు, గెంటుట, గొడవ, తవతవ. తగులము, తడ, తడకట్టు, త్రోపుడు,నిట్టు, నూకుడు, పుషక, బంధు, మున్న, సుంకము, సుంకు. తద్వి.—చూ,విఘ్నము.

సంరోధించు. సం. స. క్రి: అవరోధించు, ఆక్షేపించు, ఆసేధించు, ఉపరోధించు, నిరోధించు, నివారించు, ప్రతిబంధించు, ప్రతిరోధించు, ప్రతిషేధించు, రోధించు, వారించు. (తె) అంకిలిపెట్టు, అటకాయించు,అడ్డకట్టు, అడ్డగించు, అడ్డపెట్టు, అడ్డు, అరికట్టు, అఁకట్టు, అఁకపెట్టు-అఁకవెట్టు, అఁకయొనరించు, అఁగించు,అఁగు, అఁపుచేయు, అను, ఉడిగించు, ఉడుపు, ఒడ్డు, చెఱగొను, డెక్కు, తటాయించు, తడకట్టు, నిలుపు-నిల్పు, మల్లుకట్టు. తద్వి:—౧ (చూ, నిషేధించు.); ౨: (తె) ముట్టగించు, ముట్టు, ముట్టుకొను, ముట్టుకోలుకొను- ముట్టుకోల్కొను, ముట్టుకోలుపట్టు, ముట్టుకోలుపఱచు.

సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము. అం: ౧ శబ్దశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ౨, అర్థశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. 3, ఉభయశక్తిమూలానురణనరూపవ్యంగ్యము. ౧. (ధ్వనిభేదములు ౧౩౨౬ ను సంకరములతోఁ గూడిన ౫౩౦౪ను వీటితోఁగూడిన కావ్యము

గూడ ధ్వనియనిపించుకొనును. ఇదే యుత్తమకావ్యము. ధ్వనిలేని కావ్యము మధ్యమమును గుణీభూతవ్యంగ్యము ననిపించుకొనును. ధ్వని స్ఫుటముగాఁ దోఁచఁబడనిది యధమకావ్యమును చిత్రము ననిపించుకొనును.)

సంలాపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రీతితోడి పరస్పర సంభాషణము: చూ, సంభాషణము.

సంవత్సరము. సం. వి. అ. పుం: అబ్దము, అనర్గము, ఉర్వటము, ఋతువృత్తి, క, కాలగ్రంథి, గడి, ఛ, మానమానము, యుగాంశకము-యుగాంసకము, వత్సము, వత్సరము, వర్షము, శరత్తు-శరద-శారదము, సంవత్తు, సమ, హాయనము. (తె) ఏఁడాది-ఏఁడు, సాలు. తద్వి.— ౧.-చూ, మాసద్వయము (ఋతువులు); ౨.-చూ, మాసములు; ౩.-చూ, సంవత్సరములు.

సంవత్సరములు. ౬౦: ప్రభవ, విభవ, శుక్ల, ప్రమోదూత, ప్రజోత్పత్తి, అంగీరస, శ్రీముఖ, భావ, యువ, ధాత, ఈశ్వర, బహుధాన్య, ప్రమాది, విక్రమ, వృష, చిత్రభాను, స్వభాను, తారణ, పార్థివ, వ్యయ, సర్వజిత్తు, సర్వధారి, విరోధి, వికృతి, ఖర, నందన, విజయ, జయ, మన్మథ, దుర్ముఖి, హేవిళంబి, విళంబి, వికారి, శార్వరి, ప్లవ, శుభకృత్తు, శోభకృత్తు, క్రోధి, విశ్వావసు, పరాభవ, ప్లవంగ, కీలక, సౌమ్య, సాధారణ, విరోధికృతు, పరీధావి, ప్రమాదీచ, ఆనంద, రాక్షస, నల, పింగళ, కాళయుక్తి, సిద్ధార్థి, రౌద్రి, దుర్మతి, దుందుభి, రుధిరోద్గారి, రక్తాక్షి, క్రోధన, అక్షయ. (60) ("భగవంతుఁడు నారదుని కోరికపై యొకతటాకంబు నిర్మించె. అందు భగవంతుఁడు స్నానమాచరించె. పిదప నారదుఁడు స్నానమాచరింప నాతఁడు నొకయువతియై వెలువడి వచ్చి పూర్వజ్ఞానంబు మఱచి యచ్చోటి కాననంబున విహరించుచుండెను. ఇట్లుండ నాయరణ్యనాయకుం డవ్వధూటిం జూచి మోహించి, యామెను వివాహమాడి! యామెతోఁ గొన్నిదినములుఁ గ్రీడింప నాయిరువురకును అఱువదిమంది పుత్రులుద్భవించిరి. నీమహిమవలనఁ బుట్టిన అఱువదిమంది పుత్రుల గతి దుర్గతిగాకుండ సద్గతిఁ జెందునటుల ననుగ్రహింపుఁడని శ్రీమన్నారాయణుని వేడ నవ్విశ్వంభరుండు నోనారదా విచారింపకుము. నీపుత్రులను ప్రభవాదుల నామంబులుగ నొనర్చితిని. గాన లోకంబున నాచంద్రార్కస్థాయిగఁ బ్రతిసంవత్సరంబున నీ కొమరులయందొక్కొక్కని పేరఁ బఱంగుచుఁ బ్రతిరో జేన లోకంబున లోకులవలన నాకొనఁబడునట్లు వరమిచ్చి నారదమహామునినియొప్పటియట్లనుగ్రహించెను. అందువలన సంవత్సరములకీపేళ్లు కలిగెనని పురాణోక్తమయి యుండెను"); తద్వి.— ౧ అనేకసంవత్సరములకు.- (తె) పూండ్లు-ప్రాఁడులు; ౨: (తె) మునియేఁడు-మున్నేఁడు; ౩: లీపుసంవత్సరము; ౪: శకము; ౫: (తె) నిరుడు; ౬: (తె) అయిందా; ౭: (తె) హాలుసాలు; ౮: (తె) తిస్సాలా; ౯. వసంతఋతువునకు.- అవతారము, కాములము (చూ, మాసద్వయము); ౧౦. శ్రావణమాసమునకు.— శ్రావణికము; ౧౧. సంవత్సరము ఐయిదు విధములు.— ౧ చాంద్రమానాబ్దము, ౨ నాక్షత్రమానాబ్దము, ౩ సౌరమానాబ్దము, ౪ బార్హస్పత్యమానాబ్దము, ౫ సావనమానాబ్దము. ఇత్యాది.

సంవత్సరీకము. వా. సం. వి. అ. న. చేచ్చిన వారింగూర్చి సంవత్సరాంతమునం జేయు శ్రాద్ధకర్మము: చూ, సాంవత్సరికము.

సంవననము. సం. వి. అ. న. రూ-సంవదనము: చూ, వశక్రియ. [1-2-3-4.
సంవరము. సం. వి. అ.న: చూ, రూ-శంబరము.
సంవర్తకము. సం. వి. అ. న. బలరాముని నాఁగలి: చూ, హలము. [చూ, హలాయుధుఁడు.
సంవర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు:
సంవర్తనము. అం: చూ, అస్త్రములు.
సంవర్తస్మృతి. అం: చూ, ఋషులస్మృతులు.
సంవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్పము, కల్పాంతము, క్షయము, ప్రళయము-ప్రళయము, యుగాంతము, విలయము. తద్వి— యుగాంతము, మహాప్రళయము; 2. ఒకానొక మేఘము: చూ, మేఘము. 1; 3: అక్షము, అవహితము, కరిసంవర్తకము, కర్షఫలము. కలి, కలిందము, కలిద్రుమము, కల్కము, కల్కి, తుషము, భూతావాసము, రోమహర్షణము, విభీతకము, హార్యము. (తె): తాండ్రి-తాఁడి-తాఁడె*; అం. 4; చూ, మేఘములు.
సంవర్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్రొత్త తామర పూరేకు: రూ_సంవృత్తిక, ణ, నవదళము. (తె) కచ్చ్చె, తామర రేకు, పూరేకు-పూరేకు, రేక-రేకు-రేకు: (చూ, సహస్రపత్రము.) [సన్యాసి.
సంవర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకముని: చూ,
సంవర్ధించు. సం. క్రి: వర్ధించు (తె) పెంచు_పెనుచు
సంవర్ధితము. సం. విణ: ఉపబృంహితము.
సంవసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము. (తె) ఊరు: చూ, సీమ (1) (దేశములు.)
సంవహము. అం: చూ, వాయువులు.
సంవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమాచారము 2; వా. 2: వాదము. (తె) మల్లగుల్లము, వాగు, వాదులాట. [ము-అంగమర్ది.
సంవాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అంగమర్దుఁ
సంవాహనము. సం. వి. అ. న. 1: అంగమర్దనము, అంగమర్దము, ప్రైషము, మర్దనము. (తె) పట్టుట, పిండిపీఁచు, పిసుకుట. (చూ, సమ్మర్దము.); 2. చేకట్టుఁగా మోసికొనిపోవుట.
సంవిత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెలివి: చూ, ప్రొల్లేఖము. 2; 2: చూ, సమాచారము. 2.
సంవిత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1:చూ, సంవిత్తి.1; 2. పేరు: చూ, సంకేతము. 1; 3. పంతము: చూ, స్పర్థ. 4; 4: చూ, సమ్మతి. 1; 5. ఆచారము: చూ, సమయము. 2; 6: చూ, యుద్ధము; 7. సంభాషణము:చూ, శబ్దము.2.
సందల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ_సౌవిదల్లుఁడు.
సంవిభాగించు. సం. స.క్రి: విభాగించు, భాగించు, భజించు-సంభజించు. (తె)పంచు-పనుచు, పాలుగొను-పాల్గొను, పాలుప్రుచ్చు, పాలుపెట్టు, పంగడించు, వేఱుపఱచు.
సంవీక్షించు. సం. స.క్రి: సముద్వీక్షించు :చూ, వీక్షించు.
సంవీక్షణము. సం. విణ: చూ,సమీక్షణము. 2.
సంవీతము. సం. వి. అ. న. 1. హారమువలెవేసికొన్న జందెము: చూ, యజ్ఞసూత్రము; విణ. 2.చుట్టుకొనఁబడినది: చూ, సంవృతము.
సంవృతము. సం. విణ. చుట్టుకొనఁబడినది: అవకుంఠితము, అపావృతము,అవృతము, ఉద్వేష్టితము, నివాళితము, పరిగణితము, పరిక్షిప్తము, పరివృతము, పరీతము, మాసరము, రుద్ధము, వలయితము, వలితము, విశ్వతోముఖము, వృత్తము, వేష్టితము, వ్యాప్తము, వ్యావృతము_వ్యావృత్తము, సంపూర్ణ

ము, సంవీతము. తద్వి.— ౧. చేట్టుటకు - అత్కము, అభివ్యాప్తి, అవకుంఠనము, ఆశ, ఆశము, ఉద్వేష్టనము, పరిచారము, పరిదక్షిణము, పరిసరము-పరిసారము, పరిసర్పణము, ప్రావరణము, వ్యాపకము, వ్యాపనము, వ్యాప్తి, వ్యావర్తనము, హిండనము. (తె):— అవఘుళము, చేట్టు, చేట్టుట, చేట్టుదల, నెరపు-నెఱపు, నెరవు-నెఱవు, పంచోరము, పటవణి, పరవు, పసరింపు, పేపరు, పయిపాటు-పైపాటు, పెనఁకువ-పెనుఁకువ, పిసాళము, పొలపము, పొలయక, మలక, ముసుఁగు-ముసుఁగుడు. (చూ, వ్యవధానము. 3.): ౨. చేట్టుకొనుటకు.- పరివేష్టనము, పరివేశము-పరివేషము, ప్రదక్షిణము, వరణము, వివర్తనము, వృతి, వేల్లనము, వేష్టనము. (తె) పరి, పలచుట్టు, పలుచు; ౩. చేట్టుకొనివచ్చుటకు — పరిక్రియ, పరిసర్పము, పరిసర్య, పరివర్తనము-పరివర్తము-పరీవర్తము, పరిసారము-పరీసారము; ౪. చేట్టుకొనియుండుటకు.-పరిక్షేపము; ౫. వ్యాపించఁదగినదిఅనుటకు.—వ్యాపనీయము, వ్యాప్యము; ౬. ధూళి మొదలగువానిచే కప్పఁబడినది అనుటకు — గుంఠితము, రూషితము; ౭. అంతటవ్యాపించేటకు-పరిసరణము, శిబిరము, సమ్మార్జనము. (తె) పచేరంపు.

సంవృత్తిక. సం.వి అ. స్త్రీ: చూ, రూ-సంవర్తిక.

సంవృద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం చక్కఁగా పెరుగుట. చూ, ఉపబృంహణము.

సంవేగము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సంభ్రమము.

సంవేదము. సం. వి అ. పుం. 1. సుఖదుఃఖాదులను తెలిసికొనుట: చూ, రూ-వేదన; 2. వాదిప్రతివాదుల పరస్పరప్రాగల్భ్యము.

సంవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీఠము: చూ, సింహాసనము. 1, 2. నిద్ర: చూ, స్వప్నము; 3: చూ, సంభ్రమము.

సంవేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, మొగసాల. 1-2-3 (చూ, సదనము. 1.)

సంవ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము: చూ, వస్త్రము; 2. బట్ట: చూ, వస్త్రము.

సంశప్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తిరుగనని ఒట్టుఁబెట్టుకొని యుద్ధము చేయువాఁడు: రూ-సంసప్తకుఁడు.

సంశయము. సం. వి. అ. పుం. 1: అనుమానము, త్రుటి, ద్వాపరము, భ్రమ, యుతకము, లింగము, విచికిత్స, వితర్కము, విశయము, శంక, సందేహము (అవ్య) అపి, ఆ, అహో, కిమ్ను, కిముత. (తె) అరగలి, అరమర-అఱమర-అఱమఱ-అరమరిక - అఱమరిక - అఱమఱిక-అరమరము, ఊగియాట, గుమాను, నొడలదొంతి, పొనలు, మలికితము, మెరమెర, వెడజొంతనము, సందియము, (అవ్య). కో; అం. 2: చూ, అగ్రసోపములు.

సంశయాపన్నమానసుఁడు. సం. విశ: చూ, సాంశయికుఁడు.

సంశయార్థకములు. అం: "అకో, ఏమో, ఒకో, ఒకోౕ, ఓ, కాఁబోలు, నల్లపో." అనునవి.

సంశయాలువు. సం. విశ. (ఈ): చూ, సాంశయికుఁడు.

సంశయించు. సం. అ. క్రి: అనుమానించు, వితర్కించు, శంకించు, సందేహించు. (మి) అనుమానపడు. (తె) అంజాయించు, అరగలిగొను, మెరమెరపడు, సందియపడు.

సంశయిత. సం. విశ. (ఋ. ఈ. ఋ) సంశయించేవాఁడు. [చూ, సన్నిధానము 2.

సంశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము:

సంశ్రయించు. సం. స. క్రి చూ, ప్రాపుగొను.

సంశ్రవణీయము. సం. విణ: చూ, శ్రవణీయము.

సంశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1.

సంశ్రితము. సం. విణ. ఆశ్రయింపఁబడినది.

సంశ్రుతము. సం. విణ. అంగీకరింపఁబడినది: చూ, స్వీకృతము. 1. [శ్లేషింపఁబడినది.

సంశ్లిష్టము. సం. విణ. కౌఁగిలింపఁబడినది, సం

సంశ్లేషమగు. సం. స. క్రి: చూ, సంయుక్తమగు.

సంశ్లేషము. సం. వి. అ పుం. 1: అంకపాళి-అంకపాళిక, అంగపాళి-అంగపాళి, ఆలింగనము, ఆశ్లేషము, ఉపగూహనము, కోలము, క్రోడీకరణము, క్రోడీకృతి, డిండీరము, పరిరంభము, పరిష్వంగము, లయము, శ్లిష, హేలి (లి). (అవ్య) అజ్. (తె): కవుఁగిలి-కౌఁగిలి-కవుఁగిలింత - కౌఁగిలింత, కవుఁగిలింపు-కౌఁగిలింపు, లంకియ-లంకె. తద్వి.— ౧: కట్యాశ్లిష్టకము, ౨: క్షీరనీరము; 3: కుస్తిపట్టు; ౪: - చూ, ఆలింగనములు; అం. 2. (భిన్నహల్లులసంయోగము): చూ, హస్తక్రియలు. [కౌఁగిలించే

సంశ్లేషించే. సం. స. క్రి: (తె) కవుఁగిలించే-

సంసక్తము. సం. విణ. కదిసినది, పొందఁబడినది: అంచితము, అంజసము, అధిగతము, అనుగతము, అపటాంతరము- అపదాంతరము, అభిగతము, అవగతము, అవాప్తము, అవ్యవహితము, ఆగతము, ఆత్తము, ఆనీతము, ఆపన్నము, ఆపితము, ఆప్తము, ఆసాదితము, ఇతము, ఉదూఢము, ఉపలబ్ధము, ఉపాగతము, ఉపాత్తము, ఉపపన్నము, ఊఢము, కలితము, గృహీతము, నిర్విష్టము, పరిగణితము, పరివృతము, ప్రగృహీతము-ప్రణిహితము, ప్రాప్తము, భావితము, భూతము, లబ్ధము, వాహసము, విత్తము, విన్నము, వ్యాప్తము, సక్తము, సనాథము. (వి). అధిగమము, కలన, వ్యాప్తి, సమధిగమము, సమన్వితము. (తె) (వి): అందుబడి, సరవు, పొందుట, పొందుపాటు, పాలకము. తద్వి.— ౧. పొందినది.—సమాగతము; ౨. పొందఁదగినది.- చూ, లభ్యము. 1: 3. పొందింపఁబడినది: చూ, నీతము. 3; ౪. కూడుకొన్నది: చూ, సహితము; ౫. కూడఁబెట్టఁబడినది: పృక్తము, సంచితము.

సంసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కదియిక, చేరిక: చూ, సంయోగము.

సంసక్తుఁడు. సం. విణ: చూ, కాశిత.

సంసత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. కొలువుకూటము: చూ, సభ. 2. [శప్తకుఁడు.

సంసప్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—సం

సంసరణము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సంసారము; 2. బాట: చూ, సృతి. 1 (మార్గము.1.); 3. పట్టణమునుండి వెడలుట; 4. గసను, కసవు: చూ, హరిత. 1 (తృణము. 1.); 5. ఇబ్బుకు లేక దండునడచుట; 6. యుద్ధప్రారంభము.

సంసరించే. సం.అ.క్రి. పుట్టు: చూ, సంభవించే.

సంసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంబంధము.1, 2. చేరిక, సంసృష్టి: చూ, సంయోగము.

సంసారగురువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు.

సంసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. (రూ—సంసరము- సంశరము) ఆలుబిడ్డల తోడియునికి (చూ, సంతతి. 1.): ఆజవంజవము, కష్టకాగము. కుటుంబము, దుఃఖము, పునర్భవము, ప్రపంచము, భవము, లోకము, సంతానము, సంసరణము, సంసృతి. (తె) ఇల్లడ-ఇల్లడము, కాఁపురము, లంబి-లంబీ-లెంబి, విడిపుట్టు; 2. పుట్టుక: చూ, సంభవము. 1.

సంసారి. సం. వి. న్. పుం. సంసారముగల గృహస్థు. (చూ, యజమానుఁడు.)

సంసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, స్వభావము; 2. చక్కనిసిద్ధి: చూ, సిద్ధి. 1; 3. ముక్తురాలు: చూ, స్త్రీ.

సంసు. వా. వి: చూ, సమయము. 1.

సంసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సంసారము. 1.

సంసృష్టము. సం. విణ. 1. సంసర్గమునొందినది, కలిసినది: కదంబకము, కదంబము, కబరము, కరంబము, కరంబితము, కలపము, మిశ్రము, మిశ్రితము, మిళితము; 2. వస్త్రములోనగు వానిచే శోధింపఁబడినది: చూ, శోధితము.

సంసృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తిలతండులములు కలిసినవిధమునవైన అర్థాలంకారములయొక్క పరస్పరసంబంధము: సంబంధము; 2. సంసర్గము: చూ, సంయోగము; అం. 3: చూ, రసవదలంకారములు.

సంస్కరించు. సం. స. క్రి. దిద్దు: చూ, సవరించు. 2; 2. పక్వముచేయు: (తె) వండు. తద్వి.—కూరాకు నీళ్లిగురపార్లించి వండుటకు.— (తె) (వి) పొరఁటు; 3. (శవమును) దహనముచేయు; 4. శుద్ధిచేయు.

సంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. గంధమాల్యాదులచేత వస్త్రతాంబూలాదులయొక్క సంస్కారము: అధివాసము. (తె) చక్కఁజేయుట; 2. (శవమును) దహనముచేయుట: సంస్క్రియ. తద్వి.- మృతిసంస్కారమునకు.- సాధనము; 3: అనుభూతార్థస్మృతి; 4: చూ, సంకల్పము. 1; 5. పాకము: చూ, నూపకారము; 6: చూ, ప్రతియత్నము: 7: అభిఘారము. (తె) తాలింపు: చూ, సాతాలింపు; అం. 8: చూ, బౌద్ధశాస్త్రస్కంధములు.

సంస్కారములు. 1. (దశవిధ సంస్కారములు): గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, కర్ణవేధనము, శిశఖండనము, అక్షరస్వీకరణము, ఉపనయనము (10); 2: తాపము, పుండ్రము, నామము, మంత్రము, వైష్ణవేష్టి. (5).

సంస్కృతభవము. పా: చూ, ప్రాకృతము.

సంస్కృతము. సం. వి. అ. న. 1. వేలుపుబాస, దేవభాష: చూ, భాషలు (చూ, ఉపవిద్యలు) తద్వి.—భోటజభాషకు.- మాంగళి; విణ. 2. చక్కఁగాచేయఁబడినది; 3. చక్కఁజేయఁబడినది; 4. అలంకరింపఁబడినది; 5. వ్యాకరణశిక్షితమైనది; 6. పక్వముచేయఁబడినది, తావితోఁబెనచినది: పొనఁటినది-పొరఁటినది, కయిమూలోనగు వానిచేత సాతాళింపఁబడినది; 8: చూ, శైష్యము; అం. 9: చూ, వ్యాకరణములు; 10: చూ, భాషలు.

సంస్కృతసమము. పా: చూ, ప్రాకృతము.

సంస్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చక్కఁజేయుట; 2. (శవమును) దహనముచేయుట: చూ, సంస్కారము. 2.

సంస్తంభించు. సం. స. క్రి: చూ, స్తంభించు.

సంస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిగుళ్లులోనగు వానిచేత నేర్పఱుపఁబడినపడక: చూ, సెజ్జ. 2. యజ్ఞము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము).

సంస్తవము. సం. విణ. 1: పరిచయము, పరిచితి, ప్రణయము, ప్రతీతి, విభావము. (తె) ఎఱుక, నెలవు-నెళవు, పాఁతతికము. తద్వి- (విణ) పరిచితము; 2. చక్కనిస్తుతి.

సంస్తావము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదబుక్కులు చెప్పెడుచోటు: చూ, స్తావము. 1; 2. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదబుక్కులను చెప్పుట.

సంస్త్యాయము. సం. వి. అ. పుం. (రూ- సంస్త్యా-

యము) 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1:2: చూ, సన్నివేశము. 1.

=సంస్త్యాయము. సం. వి. అ. పుం.—వై.—; 3. విరివి: చూ, పేరాళము; 4: చూ, సమూహము.

=సంస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 2: మర్యాద, ధారణ, స్థితి: చూ, స్థితి. 3; 3. నాశము: అత్యయము, అపచితి, అవసాదము, ఉపహతి, క్షి, క్షయము, క్షితి, ధ్వంసము, నాశము, నిధనము, నిరోధము, నిర్వాణము, నిష్ఠ, పరాభవము, ప్రధ్వంసము, రుజ, లయము, లవము, విగమము, విధ్వంసము, వినాశము. (అవ్య) అతి. (తె):— ఒబ్బిడి, కాడు, చేగఱ, చేటు, తలమాటు, తెగుదల, తొమ్మాడు, తుగ్గింగుడు, నిప్పచ్చే—నిప్పచ్చేరము, పలాములు, పాడు, పెంపు, పొలియిక, పోకడ, రత్త, వమ్ము, వేరువిత్తు. (చూ, సేగి. 4); 4. చావు: చూ, సావు; 5. పోలిక: చూ, సమానము. 2; అం. 6: చూ, తానములు (నిహీనతానములు.)

=సంస్థాత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు) చక్కఁగా నిలుచుండువాఁడు.

=సంస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ఊరిచుట్టునుండు బయలు: చూ, సన్నివేశము. 1; 2. చతుష్పథము: చూ, సృతి. 1 (మార్గము. 1-౧౭.); 3. చావు: చూ, సావు; 4: చూ, స్వరూపము.

=సంస్థితము. సం. విణ. 1. చచ్చినది: పరేతము, ప్రమీతము, ప్రాప్తపంచత్వము, ప్రేతము, మృతము, వృత్తము, సమాప్తము. (తె) అగువు; 2. చక్కఁగా ఉండినది: భాసంతము.

=సంస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చావు: చూ, సావు; 2. చక్కనియునికి: చూ, స్థానము. 1.

=సంస్థితుఁడు. సం. విణ. తెనిపోయినవాఁడు: చూ, శవము. 2.

సంస్పర్శ. సం. వి. అ. స్త్రీ: ఆధారి—ఆధారిక, కపికచ్ఛుఫలోపమము, ఖదిరవల్లి, ఖారికము, గుచ్ఛపత్రిక, చక్రవర్తిని, జంతుకృత్తు—జతుకృత్తు, జతుక, జతూక, జనని, జని, జనూక, తరక, దారి, దార్వి, ధాయ్య, ధారి, ధార్య, మాచపత్రి, మూర్వరి, రజని. (తె) కోరింద—కోరిందె—కోరింద, కోరిందపాద*. [చూ, స్పర్శము. 1.

సంస్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. చక్కనిస్పర్శము:

సంస్పృశించే. సం. సం. క్రి. తాఁకు: చూ, స్పృశించే. [మేషము. 1.

సంస్ఫాలము. సం. వి. అ. పుం. మగగొఱ్ఱె: చూ,

సంస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం: చూ, యుద్ధము.

సంహతము. సం. విణ. 1. చక్కఁగాఁ జేరినది; 2. దృఢసంయోగముగలది: దృఢసంధి; అం. 3: చూ, చిబుకక్రియలు; 4: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

సంహతలము. సం. వి. అ. పుం. రూ—సింహతలము. కుడియెడమచేతులను వ్రేళ్లుచేర్చి కూర్చిన చేదోయి: చూ, హస్తము. 1.

సంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సమూహము.

సంహననము. సం. వి అ. న. మేను: చూ, శరీరము.

సంహరణము. సం. వి. అ. న. చంపుట: చూ, హింస 1.

సంహరించే. సం. స. క్రి. చంపు: అఘాతించే, ఘాతించే, ప్రోక్షించే, వధించే, విఘాతించే, వినశించే, సమాప్తించే, హింసించే. (తె):— కదపు, కసిమసగు, కూలుచే—కూల్చు, కెడపు, గాపుపట్టు, చంపు—సంపు, చక్కడుచే, చక్కాడు, చట్టలుచీరు, చేదుపు, చేదుము, చొగఱగొట్టు, చావఁజేచే, చిలుకుమార్చు, చెండు, తునుము—తున్ము, తునుమాడు—తున్మాడు, తూలించే, తెగఁజేచే, తేయుచే—తేర్చు, తుంచే, తుగ్గ

గంచు, తెగ్గొయ్యను, తెగ్గొయ్యుకొను, త్రోసివే, దునుము, దోరుచు-దోర్చు, నాయ ముడఁచు, నుగ్గాడు, నులుపు, నులుచు-నులుమాడు, నులుము చేయు, నులుము, నేలఁగలుపు, పగదించు, పరిమారుచు-పరిమార్చు, పిండిసేమన్నిగొను, పీఁచమణఁచు, పెంపెరలాడు, పెంపు, పొగరుసూన్చు, పొడవడచు, పొరిగొను, పొరిమారుచు- పొరిమార్చు-పొరిమాలుచు-పొరిమాలుచు-పొరిమాల్చు, పొరిపుచ్చు-పొరివుచ్చు, బలిపెట్టు, బలివారు, మగియించు, మట్టుపెట్టు, మడియించు, మదుపు, మదమడచు, మన్నిగొను, మారిమసలు, వడిపెట్టు, వడివేయు, వేఁటలాడు, వేఁటాడు, సదమదమొనర్చు, సదమదము సేయు, సరిగొను, సరిపెట్టు.

సంహర్త. సం. విణ: చూ, సంహారకుఁడు.

సంహారకుఁడు. సం. విణ: ఆఘాతుఁడు, కాటికుఁడు, ఖట్టికుఁడు, ధ్వంసకుఁడు, వైతంసికుఁడు, సంహర్త. (తె):— కటిక-కట్టిక, కటికవాఁడు-కటికివాఁడు, కసాయి, వేఁటకాఁడు, సూనకాఁడు, సూనరి.

సంహారము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సంహరణము; 2. ఒకానొకనరకము: చూ, నరకములు తద్వి:—నరకమునకు.-కుజము, దుర్గతి, నరకము, నారకము, నిరయము, వీచి, సంఘాతము. (తె) బిద్ద- బిద్దె, బిస్త, రౌరవము-రౌరవము.

సంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వర్ణసంయోగము; 2. వేదమునందుకొంతభాగము. "తైత్తిరీయసంహిత": చూ, వేదము; 3: చూ, శాస్త్రము; విణ. 4. సంధింపఁబడినది.

సంహితలు. అం: వ్యాస, శుక, వసిష్ఠసంహితలు (3)

సంహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనేకులుచేరిపిలిచిన పిలుపు: చూ, హూతి.

సంహృతము. సం. విణ. సంపాదింపఁబడినది.

సంహృతి. సం. వి.ఇ. స్త్రీ: చూ, సంహరణము—

సకర్మకకర్తృప్రయోగము. అం: చూ, ప్రయోగము—

సకలము. సం. విణ. 1: చూ, సర్వము; 2. కలఁతతోఁగూడినది; తద్వి.—కలఁతపెట్టఁబడినది: క్షుబ్దము, క్షోభితము, అనచ్ఛము, ఉద్వేజితము. (తె) గజిబిజి.

సకలాతు. దే. వి. రూ-సకళాతు. 1. మేలైన కంబళి: చూ, సాకూకము (రల్లకము); వా. 2: చూ, జేరత.

సకలాత్మ. అం: చూ, ఆత్మలు.

సకళాతు. దే.వి. చూ, రూ-సకలాతు. 1-2.

సకి. వై. వి. రూ-సకియ=సఖి. 1. చెలికత్తె: చూ, సఖి. 1; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సకిన. వై. వి. 1.=శకున. రూ-సగిన. వసు-6, ఆ. 74: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు; 2. కీచేఁకీఁచే మనుధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 3. బొమ్మ. (బొమ్మకును బొమ్మలలోనిరకములకును): చూ, శారిణి. 3; 4. కీఁచేబిళ్ల: చూ, మురమాలి (లోడు. 2-౨.)

సకినంపుఁబక్కి. వై. వి.=శకునపక్షి: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు.

సకినంపుఁబులుఁగు. ద్వ. వి: గుబిలి-గుమిలి, గుబ్బలికాఁడు-గుబ్బిలికాఁడు, చిలుకగూబ-చిలుగూబ, డబ్బు, పగటిచీఁకు, పయిఁడికంటి- పయిఁడికంటె- పైఁడికంటి-పసిఁడికంటి-పసిఁడికంటె, బంగారుకంటి, సకినంపుఁబక్కి, సకిన-సగిన, సకినాలపులుఁగు. (సం):—కనకాక్షి, గృహమాచిక, జతుని, నిశాచరి, నిశాటనము, పింగళ, శకునము. తద్వి.— ౧. గుడ్లగూబకు.-కొరడు, కోటఁడు, గుడ్ల, గుబ్బలి, గుడ్లగూబ-గుడ్డిగూబ, గుబ-గూబ, పగలుగానని పుల్గు, పులుగు-

పిట్ట, చవటిగుడ్డిగూబ, భులుఁగు, ఘులుఁగు పిట్ట, పెద్దభులుఁగు, బుంధ్రము, బుభేరివు (బుభేరిక). (సం): ఉలూకము, కాకభీరు వు, కాకరుకము-కాకరూకము-కాకలూక ము, కాకారి, కాకోదరము, కౌశికము, ఖర చ్ఛదము, ఘు, ఘుర్ఘుకము-ఘుర్ఘురము, ఘు ర్ఘరకము, ఘూకము, ఘోరదర్శనము, దివాం ధము, దివాభీతము, నక్తంచరము, నక్తకము, పేచకము, హిక్కు; ౨. నల్లగుడ్లగూబకు — కృతమాలకము-కృతమూలకము; 3. గుడ్ల గూబగుడ్డునకు.-(సం) వీరకము.

సకినము. వై. వి.=శకున. 1: చూ, శకునము. 1; 2. శుభాశుభసూచకవాక్కు: చూ, శబ్దము. 2.

సకినలమంచేము. ద్వ. వి. రూ-సకినెలమంచేము. రవమంచేము: చూ, శయ్య. 1.

సకినాలపులుఁగు. ద్వ. వి: చూ, సకినంపుఁబులుఁగు.

సకినెలమంచేము. ద్వ. వి: చూ, రూ-సకినల మంచేము. [3, ఆ. 117.

సకియ. వై. వి.=సఖీ: చూ, రూ-సకి. చను.

సకిరింత. దే. వి. గుఱ్ఱపుకూఁత, (రూ-సకిలింత-సకిలింపు-సకిలింత): చూ, హేష (స్వరము 2.)

సకిలించు. దే. అ. క్రి: చూ, హేషించు.

సకిగింత. దే. వి: చూ, రూ-సకిరింత.

సకిలింపు. దే. వి.—పై.—ఆం, భా ద్వి. 197.

సకుఁడు. వై. వి.=సఖ: చూ, స్నేహితుఁడు.

• సకృత్ప్రజము. సం. వి. అ. పుం. కాకి: అసూ యువు, అన్యవాహము, అరిష్టము, అస్వప్ర ట్, ఆత్మఘోషము, ఉలోక్రీకము, ఉలూ కారి, ఏకదృష్టి, ఏకాక్షము, కంటకము, కటఖాదకము, కరటము, కాకము, కాణము, కాణుకము, కులింగము, కృష్ణము, కౌశికా రాతి, గూఢమైథునము, గృహబలిభుక్కు, ఘూకారి, చిరజీవి, చిరాయువు, దీర్ఘాయు వు, ద్రోణము, ధ్వాంకము, ధ్వాంక్షము, పాలి జంఘము, పరభృత్తు, పికవర్ధనము, పిశునము, బలము, బలిపుష్టము, బలిభుక్కు, బలుఁడు, మాకలి-మార్గలి, వాయసము, వికము, సూచ కము. (తె):—కాకి, గమికాఁడు-గుమికాఁ డు, మొల్లకంటి. తద్వి.—౧. అతాపి. (తె) అల్లకోస, ముదికాకి; ౨: కురుకము, శకుంత ము. (తె) చెమరు-చెమరుఁగాకి-చెముడు కాకి-చెమురుకాకి-చెమర్కాకి; 3: అద్రి కాకము, వాద్రోణవాయసము, శైలజకాక ము. (తె) కొండకాకి; ౪. పిచులము, ప్లవ ము, మద్గువు. (తె) నీరుకాకి; ౫: అసురము, ఐంద్రము, కాకాలము-కాకోలము, కృష్ణ కాకము, క్రూరరావి, ద్రోణకాకము, ద్రో ణము, వృద్ధకాకము. (తె) బొంతకాకి, మాల కాకి; ౬: బుష్కితకము, కాణము, ధూంక్ష్మ ము. (తె) తెలికాకి, తెల్లకాకి, పాలకాకి; ౭. కాకులగుంపునకు.—కాకము.

సక్తఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జమ్మి*: చూ, శమి. 1.

సక్తమగు. మి. స. క్రి: అధిగమించు, ఆసాదిం చు, ఏకీభవించు, గ్రహించు-పరిగ్రహించు, నిర్వహిల్లు, ప్రాపించు-ప్రాప్తించు, లయిం చు, సంగమించు, సంయుక్తమగు, సాళగిం చు. (తె):—అంటు, అందు, అగు-అవు, అతుకు-అదుకు, అత్తు-హత్తు, అత్తుకొను, ఊను, ఎనయు, ఎయిదు-ఎద్దు, ఎలయు, ఏలు, ఏలుకొను, ఒంటు, ఒంటుకొను, ఒం దు, ఒలయు, కదియు, కను, కలయఁబడు, కలయు-కలియు, కలవడు, కలుగు-కల్గు-కలువు, కాంచు, కూడు, కూరు, కొలలు, క్రిక్కిఱియు, గెబ్బు, చేను-సను, చెందు, చేరు, తారుకొను-తార్కొను, తొడరు, దనియు, దనుకు-దన్కు, దూఁకొను, ధొం

యు, వయించే, వడచే, వడయు, పాటించే, పెనఁగు, పెరయు - బెరయు, పొందించే, పొందు, పొరయు-పొఱయు, పఱ్ఱు, మెలఁగు, మెలయు, మేకొను, మేళగించే-మేళవించే, సంధుకొను. తద్వి.—౧: చూ, సంశ్రయించే. 2; ౨. భాగ్యముపొందు.—(తె) కను. [చూ, సంసక్తము.

సక్తము. సం. విణ. ఒకటతగిలినది (మనసు):

సక్తువు. సం. వి. ఉ. పుం.=సత్తు. పేలపిండి: చూ, సాదము. (1).

సక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమముతప్పకుండుట. (వ్యతిరేకము అక్రమము.)

సక్థి. సం. వి. ఇ. న: చూ, తొడ. తద్వి.—తొడమీఁదివెలుపలిభాగము. (తె)జబ్బ.

సఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సకియ. (చూ, స్త్రీ.); న్. పుం. 2: చూ, స్నేహితుఁడు; 3: చూ, సహాయుఁడు; అం. 4: చూ, దూతీచతుష్టయము; 5: చూ, నాయికలు.

సఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1=సకుఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2: చూ, సహాయుఁడు.

సఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, స్నేహము; 2. సాప్తపదీనము: చూ, సంధి. 2; అం. 3: చూ, భక్తిలక్షణములు.

సగంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.=సంగడీఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2: అంశకుఁడు, కలాదుఁడు, జ్ఞాతి, దాయాదుఁడు, బంధువు, భాగస్థుఁడు, సగోత్రుఁడు, సనాభి, స్వజనుఁడు. (తె) దాయ, పాలికాఁపు, పాలిచేట్టము, పాలివాఁడు. తద్వి.—౧. ఏడుతరములలోపలి జ్ఞాతికి.—సపిండుఁడు; ౨: భాగస్థుఁడు. (తె) పాలికాఁపు; విణ. 2.గంధముతో కూడినవాఁడు.

సగటు. వై. వి. 1.=శకట. వేసవంగమునందు శకటము,శకటు. ద్యూతశకటము: చూ, శకటము. 2; 2: రూ—సగుటు, సరాసరి.

సగటుసుమారు.వా.అవ్య.సరాసరికంటె హెచ్చు

సగటురమారమి. వా. అవ్య. సరాసరికి కొద్దిహెచ్చుతగ్గు. [దా": చూ,అష్టగణలక్షణము.

సగణము. అం. (2 లఘువులు + 1గురువు) "వర

సగతు. దే. వి. గుజ్జుపువ్వులమువీఁద కెంపులచిగుళ్లును, పచ్చలు ఆకులును, రవలుపూవులునుగాసంతరించి యేర్పఱచినబంగారుతీఁగమోడిపని. (చూ, ఉల్లారు.)

సగము. వై. వి.=సామి. (దీనికి వృత్తియందుహల్లుపరమగుచో వికల్పముగ దంత్యవర్ణ లోపము. "సగపాలు."): రూ—సవము - సామ - సాబాలు-సావాలు, అద్ద-అద్దము, అర-అఱ. (సం) అర్థము, సమాంశము. తద్వి.—కొంతభాగమునకు.—(పు) ఊనము, ఖండము.

సగర్భ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకతల్లికడుపునఁబుట్టిన తోఁబుట్టువు: చూ, సహోదరుఁడు.

సగలము. అం. (స + గల) "వరమూవాస": చూ, ఉపగణములు.

సగిన. వై. వి.=శకున: చూ,రూ-సకిన.

సగిలించే. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-సకిలించే.

సగిలింత. దే. వి: చూ, రూ-సకిలింత.

సగుటు. దే. వి: చూ, రూ—సగటు. 2.

సగుణజపము. అం: చూ, నియమములు.

సగోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్ఞాతి: చూ, సగంధుఁడు. 2.

సగోత్రులు. అం: చూ, జ్ఞాతులు.

సగ్గాలి. వై. వి.=సృగాల. రూ-సగ్గాలము-వక్క: చూ, సృగాలము.

సగ్గాలము. వై. వి.=—పై.—

సగ్గించే. వా. స. క్రి: అక్కలించే.

సగ్గిసముగ్గిసలు. దే. వి. బ. ఉద్ధుగుడుక్కు: చూ, సంధ్రియము.

సగ్గు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు. రూ—స్రగ్గు: చూ, స్రుక్కు. (4); 2. తగ్గు. రూ-స్రగ్గు: చూ, స్రుక్కు. (9.)

సగ్గుబియ్యము. దే. వి. ఒకానొకకృత్రిమధాన్యము: చూ, సేసఁబ్రాలు.

సగ్గడ. దే. వి. చెంబు: చూ, పాత్రము. 6.

సగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బంతికుడుపు, రూ-సజగ్ధి: చూ, సాపాటు.

సచివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజసహాయుఁడు: అమాత్యుఁడు, కుమారుఁడు, కుశ్యుఁడు, గృహపతి, తీర్థము, తీర్థుఁడు, దివాను, ధీసచివుఁడు, నియోగి, పాత్రము, ప్రధాని, ప్రధానుఁడు, మంత్రి, మూర్ధాభిషిక్తుఁడు, వ్యావహారికుఁడు, శమథుఁడు. (తె):—నిజోగి–నియోగి–నియ్యోగి, పెగడ–పెగ్గడ–ప్రగ్గడ–ప్రెగడ–ప్రెగ్గడ–ప్రెవడ, మంతిరి, మంతు, వజీరు–వజీరుఁడు–వజ్జీరు–వజ్జీరుఁడు, హాజీబు. తద్వి.—౧. బాణాసురునిమంత్రి.—కుంభాండుఁడు; ౨. బుద్ధిసహాయునకు:—అనుజీవకుఁడు; ౩. విభీషణునిమంత్రి.—అనలుఁడు; ౪. రావణునిమంత్రి.—శుకుఁడు; ౫. ఉపధాశుద్ధుఁడైనమంత్రి.—శుచి; ౬: చూ, సంప్రతి; 2: చూ, స్నేహితుఁడు; 3: చూ, సహాయుఁడు. 1.

సచివులు. అం: చూ, నాయకసఖులు (నాయకులు.)

సచ్చెము. దే.వి. రూ-సాచ్చెము. చిల్లరరొక్కము. ప్ర. పంచ. వేం. 1, ఆ. 763: చూ, శేషము. 1.

సచ్చె. దే. అ. క్రి. రూ—చెచ్చె: చూ, సమయు. 1.

సచ్ఛూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తగిన మంచియాచారముగలశూద్రుఁడు: చూ, శూద్రుఁడు.

సజగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, సగ్ధి.

సజోవు. వా. విణ. తిన్నన.

సజ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కవచము: చూ, వారవాణము; 2. అలంకరణము: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2.)

సజ్జక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సజ్జె. పడకిల్లు: చూ, సదనము. 1.

సజ్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగును ఆయితము చేయునపుడు మెడనుగట్టెడితాడు: చూ, హస్తి.

సజ్జనము. సం. వి. అ. న. 1. బెత్తములవారు సందడిలేక తొలఁగించుట; 2. శిబిరరక్షణము కొఱకుఁ జొట్టఁబెట్టిన వెలుగులోనగునది; 3. రేవు. (చూ, రేవు. 1.)

సజ్జనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సనువు. మంచికులమునందుఁబుట్టినవాఁడు: అభిజాతుఁడు, ఆముష్యాయణుఁడు, ఆమ్నాతుఁడు, ఆర్యుఁడు, ఇజ్యుఁడు, ఉచితుఁడు, ఉచితజ్ఞుఁడు, ఉత్తమాంగుఁడు, ఉత్తముఁడు, ఉదంతుఁడు, ఉదారుఁడు, కులజుఁడు, కులసంభవుఁడు, కులికుఁడు, కులీనుఁడు, కులుఁడు, కుల్యుఁడు, కౌలేయకుఁడు–కౌలేయుఁడు, కౌల్యుఁడు, క్షుణ్ణుఁడు, ధనికుఁడు, పాత్రుఁడు, బీజ్యుఁడు, మహాకులుఁడు–యోగ్యుఁడు, విజ్ఞాతుఁడు, వృషాంకుఁడు, వ్యుత్పన్నుఁడు, శ్రేష్ఠి, సభ్యుఁడు, సత్కులప్రసూనుఁడు, సద్వంశోద్భవుఁడు, సాధువు, సుజనుఁడు. (తె) మంచి, మంచివాఁడు, లెస్సవాఁడు, సనువు, సాదు. తద్వి.—౧: శ్రేష్ఠుఁడు, హంసుఁడు; ౨: (తె) టంకు; 3: (చూ, కూత్తముఁడు); ౪: సత్తముఁడు, సర్వోత్తముఁడు, సాధీయానుఁడు.

సజ్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సజ్జాకారము.

సజ్జితము. సం. విణ. 1. కవచముతొడిగినది; 2. అలంకరింపఁబడినది: ఉపస్కృతము, పరిష్కృతము, ప్రసిద్ధము, సంస్కృతము.

సజ్జుఁడు. సం. విణ. 1. కవచము తొడిగినవాఁడు; 2: అలంకృతుఁడు, ఉదాత్తుఁడు, పరి

వ్యాప్తుఁడు, పరిసాధితుఁడు, భూషితుఁడు, మండితుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, శ్రీలుఁడు. (తె) ఒప్పిదుఁడు, కైసేఁతకాఁడు.

సజ్జె. దే. వి. 1. బుట్ట: బుట్టలరకములు.—౧: జల్లిగంప; ౨: గూడ; 3: గంప. (సం) కండోలకము-కండోలము; ౪: ఎండుపుఁడట్ట, దాఁగరి, పల్లిక. బుంగ, సిబ్బి, పల్లిక. (సం) పరిసేవము, బిలకము, స్యూతము-స్యోతము, స్యూనము-స్యోనము; ౫: పూఁబాఁ; ౬. వైష్ణవుల తిరుమణికాటాకులబుట్టకు.-గూడ, తిరుపగూడ; ౭· జంగిడి, తట్ట; వై వి 2 = సజ్జకా. అఱ, వాసగృహము. చూ, సదనము. 1; 3 పురిటిల్లు: చూ, సదనము. 1; 4.=సజ్జకా. మేడ: చూ, సదనము. 1; 5.= సజ్జమ్ యత్నము: చూ, సన్నాహము 2; 6. గంటిచేను*. చూ, సస్యము. 1.

సజ్జకము. దే. విశ. మనోజ్ఞము. వసు. 2, ఆ. 12: చూ, హృద్యము.

సజ్జకట్టు. ద్వ. వి: చూ, సన్నాహము. 2.

సజ్జకాయ. వా. వి: చూ, లింగకాయ.

సజ్జనకోల ద్వ. వి. (సజ్జ + కోల) బెత్తము: చూ, వేత్రము.

సజ్జరసము. వై. వి.=సర్జరస (సం)· అరాళము, కనకలోద్భవము, కలకలము, కలలజము, గళిము, తాలము, బహురూపము, యక్షధూపము, సర్జగసము, సర్వరసము.

సజ్జలు. వై వి.బ =సర్జ గంటెలు చూ,ధాన్యము

సజ్జాకారము వై వి.=సర్జక్షార. ఒకచెట్టునుఁదీయునుప్పు. (సం): సర్జకాక్షారము, సర్జక్షారము: చూ, లవణము. 1-౭. (చూ, సౌవర్చలము.)

సజ్జారము. వై. వి.=సామజాగారమ్. ఏనుఁగుశాల, ఎకరా: చూ, పదవము. 1.

సజ్జె. వా. వి. 1. జేట్టు. కొందఱుజట్టుగూడుట. "అల్లరిసజ్జె"; 2. కొన్నివస్తువుల కూడిక.

సట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=జట. రూ-జట. సన్యాసులజడ: చూ, జవలి; 2. జూలు: చూ, జెంతువ్రీ. 1; వై. వి (1) కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; వా. (2). జాఱుట: (తె) సడలు; (3).=శ్లథ. వదలుట: (తె) సడలు.

సడ. వై. వి. 1.=శ్రద్ధ. రూ-సడ్డ. చూ, వాంఛ; దే. వి. 2 దట్టముగు నాఱువరుస: తసి, సడయి.

సడపు. దే. స. క్రి: (సం) అపహరించు-అపహరించు. (తె)·-అంకించు, అంటుకొనిపోవు, ఆటమటించు, అడగోలుకొను - ఒడగోలుకొను, అఁచికొను, ఎత్తికొను, ఎత్తు, ఎగవేయు, ఒలుచు, కవ్వు, కొను, కొల్లకొట్టు, కొల్లగొను, కొల్లపెట్టు, కొల్లలాడు-కొల్లాడు, గిలుగాడు-గిలుబాడు, గిలుబుకొను, గిలుబుసేయు, గెబ్బు, చూఱకొను, చూఱలాడు-చూఱాడు, దాఁపరించు, దొంగిలించు-దొంగిలు, దొడ్డగొను, దోఁచు, నాఁచు, పఱిగొను, ముచ్చిలించు-ముచ్చిలించు, ముచ్చిలు-ముచ్చిల్లు, లాగుకొను; (అ. క్రి) ఉలిపడు-ఒలిపడు, దోపుఁబోవు.

సడయి. దే. వి· చూ, రూ-సడ. 2.

సడలించు. వై. ప్రే చూ, డీలించు.

సడలు. వై. వి. రూ-సళ్లు. 1. ఊడుట; 2. జాఱుట: చూ, సట (2); 3 వదలుట: చూ, సట (3): అ. క్రి 4: రూ-సళ్లు, అగులు-అవులు-ఔలు, ఉరలు, ఊడు, ఊడు, ఒలుకు, కాఱు, చిందు, డుల్లు-డొల్లు, పడు, పెకలు, పిదులు, రాలు, విదురు-విదుల్చు, (సం) గళితమగు, స్ఖలించు; 5: రూ-సళ్లు, ఊడు, కరగు-కరుగు-జాఱు, జాఱువాఱు, డిగఁబడు-దిగఁబడు, దుపికిలు-దుపికిల్లు, వీడు, విడియు, విడిపడు-విడువడు, 6. రూ-సళ్లు, ఊడు, ఉరలు, ఉరలుకొను, ఊడు,

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], ఏకసక్కెమాడు, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]–[illegible], [illegible], సడలుకదు. (మి) [illegible]. (ఇట్టు సడిలు అనికొందఱు.)

సడలుచు. వై. క్రి. రూ-సడల్చు, సడలఁజేయు.

సడల్చు. వై. క్రి. —పై.—

సడలుకదు. వై. అ. క్రి. 1: చూ, రూ-సడలు. క్రి; క్రి. 2. సడలుకలుగు.

సడవ. గే. వి. తోవ: చూ, మార్గము. 1. (సడప అని కొందఱు.)

సడి. దే. వి. 1. అఘోషణము: చూ, స్వర ము. 2; 2. నింద: చూ, సెగ్గింపు; 3 అగౌ రవము: ఎకసకియము–ఎకసకెము–ఎకసక్కి యము–ఎకసక్కెము–ఎకసెకియము–ఎకసె కెము–ఎకసెక్కియము– ఎకసెక్కెము– ఎ క్కసకియము–ఎక్కసకెము– ఎక్కసక్కి యము–ఎక్కసక్కెము– ఎక్కసెకియము– ఎక్కసెకెము–ఎక్కసెక్కియము–ఎక్కసె క్కెము–ఒచ్చెము, బదనామి, బన్నము, ముడి-నొడి, బాడుదల. (సం) అకీర్తి, అగౌ రవము, అపకీర్తి, అపఖ్యాతి, అపప్రథ. అపయశము, అప్రతిష్ఠ, అభియోగము, అభి షంగము, అమర్యాద, అవమతి, అవమర్యా ద, అవమానము, దుర్యశము, భంగము,భంగి (సెగ్గింపునకు వర్తించునని కొందఱు); 4 జో డు: చూ, సూచన. 1; 5 సద్దు, చేప్పుడు: చూ, సడి. 1.

సడించు. దే. స. క్రి. దంచు.

సడింపులు. దే. వి. బ. 1. ఎపటిపోఁతలుగా [illegible] [illegible]: చూ, నేసఁబ్రాలు (వి [illegible]); 2: రూ-సడ్డింపులు, [illegible]దింపులు, [illegible].

సడికియ. వా. వి. రూ-సడికియ్య–[illegible] క్కటుదశాప్రము: చూ, [illegible]. [illegible]

సడికియ్య. దే. వి.—పై.—

సడికుడక. దే. వి: చూ, భక్ష్యము.

సడికె. దే. వి: చూ, రూ-సడికియ.

సడిసన్న. వా. వి.నిర్లక్ష్యము: చూ, పోకడ[illegible]

సడుగు. దే. వి. (బ. సడుగులు): చూ, శబ్దము.[illegible]

సడుగులు. దే. వి 1.—పై—; 2. కటికప్రదే శమునందలి కీల్పు; 3. చూ, సడింపులు. [illegible]

సడ్డ. వై. వి. 1 =శ్రద్ధ. అక్కఱ. రూ-సడ్డ[illegible] చూ, వాంఛ; 2 గణుతి: చూ, మాటే. 1.

సడ్డకుఁడు. వై. వి.=షడ్డకః. జేగిలెఁడు–జేగిలె కాఁడు, తోడియల్లుఁడు. (సం) షడ్డకుఁడు.

సడ్డచేయనిది. వా. వి: చూ, చీరికిఁగొననిది.

సడ్డసేయు. వై. స. క్రి: చూ, లెక్కసేయు.1.

సడ్డింపులు. వా వి. బ. చూ, రూ-సడింపులు.

సణనూత్రము. సం. వి. అ. [illegible], రూ-శణసూత్రము. [illegible] చూ, ననుకు. [illegible]

సణుగు. దే. వి. 1. బాధ: చూ, శోకము; [illegible]

సతి, వై. స =సప్త రూ-సత్తా: చూ, సప్తకము.1.

సతతపసులకొంకి. ద్వ. వి. దేవగంగ. వేం, అ. 17: చూ, నది.

సతతము. సం. క్రి. విణ. అ. వ.=సతతము. 1. ఎల్లప్పుడు. కళా. 5, ఆ.194: చూ, రూ-సంతతము 2; విణ. 2. ఎడతెగనిది: చూ, రూ-సంతతము. 2.

సతతోద్ధితము. అం; చూ, గుణములు. (సత్త్వ ము, రజము, తమము ఈమూఁడుగుణములు సామ్యసమ్మతితము, సతతోద్ధితమును భేదము ల నాలువిధములగును.)

సతపాలుకలదునీడు. ద్వ. వి. సప్తజిహ్వుఁడు, అగ్ని. పాం. దే. 12: చూ, వహ్ని. 1.

సతపాల్కుచాటకి. ద్వ.వి.—పై.—

సతము. వై. వి.=సతత. నిరంతరము: చూ, శాశ్వతము.

సతహుమూదణి. ద్వ. వి: చూ, సూర్యుఁడు. అం, పదా. సుర. 21.

సతాయించు. వా. స. క్రి. బాధించు: చూ, [హింసించు. 2.

సతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత: చూ, సాధ్వి. 1; 2: చూ, పార్వతి; అం. 3: చూ, భోగములు (అష్టభోగములు.); 4: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒకజగణము, రెండుగురువులు. 5వఛందస్సు")

సతీనకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సతీలకము. లంకసేల: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి.1.)

సతీర్థ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూడచదువువాఁడు: చూ, సహపాఠి.

సతీలకము. సం. వి.అ.పుం:చూ,రూ-సతీనకము.

సతీలము. సం. వి. అ. న: చూ, వెదురు *.

సతృష్ణు. సం॰విశే॰ దప్పిఁగొన్నవాఁడు: తర్షితుఁడు, తృషితుఁడు.

సత్కరించు. సం. స. క్రి: చూ, సన్మానించు.

సత్కారము. సం. వి. అ.పుం:చూ, సన్మానము.

సత్కులప్రసూనుఁడు. సం.విశే:చూ,సజ్జనుఁడు.

సత్కులప్రసూత. అం: చూ, మదములు.

సత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ,సత్కారము.

సత్కృతుఁడు. సం. విశే. సత్కరింపఁబడినవాఁడు: చూ, సన్మానితుఁడు.

సత్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ:చూ,సన్మానము.

సత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 2. మంచితనము: చూ, సత్వము. 1; వై. వి. (1)=సత్వ. రూ-సత్తువ. బలము: చూ, శక్తి.1;(2)=సప్త:చూ,సప్తకము.

సత్తకో. అం: చూ, నాటికలు. (అంకములెన్నియైనసరే. భావప్రాకృతము.)

సత్తమము. సం. విశే: చూ, శ్రేష్ఠము.

సత్తముఁడు. సం. విశే. 1. అందఱికంటెమంచివాఁడు; సర్వోత్తముఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 2. అందఱికంటె పూజ్యుఁడు; 3: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

సత్త్రము. వైశే. వి.=సత్త్రమ్. అన్నదానగృహము(ధర్మశాలలనికొందఱు); చూ,సదనము.1.

సత్త్రువు. వై. వి.=—పై.—

సత్తా. వై. స.=సప్త. ఏడు: చూ, రూ-సత.

సత్తి. వై. వి. 1.=శక్తి. రూ-సత్తువ: చూ, శక్తి. 1; 2.=శక్తి. అమ్మిక: చూ, పార్వతి; 3 =శక్తి. చిల్లకోల: చూ, సర్వల (బాణము. 1.); 4.=శక్తి. కాళి: చూ, పార్వతి; 5. వశిష్ఠునికొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 6.=శక్తి. పిశాచము: చూ, సోఁకుడు. 1.

సత్తికాలువు. ద్వ. వి. శక్తిధరుఁడు, కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు.

సత్తిదొరవేనలి. ద్వ. వి. ఆకాశము: చూ, సురవర్త్మము. [పదా .సుర. 14.

సత్తినెచ్చెలి. ద్వ. వి: చూ, లక్ష్మి. 1. అం.

సత్తిరా. వై. వి:చూ, శివుఁడు. అం,పదా.సుర.10.

సత్తిరావగఱు. ద్వ. వి: చూ, మన్మథుఁడు అం, పదా. సుర. 20.

సత్తు. సం. వి. త్. న. 1. నక్షత్రము: చూ, రిక్క; తద్వి.— ౧. అర్ద్రికు.-లుబ్ధకము; ౨. పుసర్వసునకు.—వసుథ; ౩. ఆకాశమధ్యమందున్న చుక్క.-శిరోనక్షత్రము; విశే. 2. ఉన్నది; 3. చదువరి: చూ, విద్వాంసుఁడు; 4. పూజింపఁదగినది: గంగ, గిరి, పూజ్యము, మహితము. (అవ్య) కన్న. (తె) గంగి. నాగ; 5: చూ, శ్రేష్ఠము; 6. నిజము: చూ, సత్యము; 7. సాధువు, మంచి: చూ, సామర్థ్యము. 2; అం. 8: చూ, భస్త్రములు; దే. వి. (1) సీసము: చూ, లోహ—

ము. 1; వై. వి. (2)=సత్వమ్. బలము: చూ, శక్తి. 1; (3)=సత్యమ్. నిజము: చూ, సత్యము. 1; (4)=సక్తు. పేలపిండి: చూ, సాదము (1).

సత్తువ. వై. వి.=సత్వ. రూ-సత్వు. బలము: చూ, శక్తి. 1.

సత్తెనంగ. దే. వి. ఒకానొకసస్యము: చూ, [సస్యము. 1.

సత్పథము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిత్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. వత్షత్రిమార్గము: చూ, స్మృతి. 1 (మార్గము. 1.)

సత్ప్రతిపక్షము. అం: చూ, పంచోత్తరవాదము.

సత్ప్రవర్తనము. సం. వి. అ. న. మంచినడత: చూ, సమయము. 2.

సత్యంకారము. సం. వి. అ. పుం.=సంచేకరువు. క్రయవిక్రయముల గట్టిమాట: అచ్చంకారము, పరిధానము, సత్యాకృతి, సత్యాపనము-(తె): అచ్చేకారము-అచ్చోకారము-అచ్చోరము, సంచేకరము-సంచేకారము-సంచేకరువు, బజానా-బయానా, అడ్వాన్సు.

సత్యకీర్తి. అం: చూ, శస్త్రములు.

సత్యనిత్యత. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

సత్యము. సం. వి. అ. న. 1.=సత్తు. (సత్పురుషుల యందుఁబుట్టినది.): ఉదాస్థితము, ఔచిత్యము, ఖు, తథ్యము, యథార్థము, వాస్తవము, సమీచీనము, సమ్యక్కు. (అవ్య) యథాతథమ్, యథార్థమ్. (తె) ఉన్నరూపు, ఒప్పు, కలతెఱఁగు, కలరూపు, నికము-నిక్కము-నిక్కువము, నిజము, నిబద్ధి-నిబ్బది-నిబ్బద్ది, నిలవరము-నిలువరము-నిల్వరము, నేటు, సత్తు. తద్వి.—౧. న్యాయమునకు.-అపైశునము, అభ్రేషము, అర్థము, ఉత్సర్గము, కల్పము, తథ్యము, దేవనము, దేశరూపము, నయము, నిగరము, నీతి, న్యాయము, ప్రమాణము, యుక్తి, వ్యవహారము, సమంజసము. (తె) చేకట్టి, తగవు-తగువు, తల, తీరు-తీరువు-తీర్పు, నాయము-నేయము, నెఱి, పాటి, పాడి, మరియాద, సోటిక; ౨. నిశ్చయమునకు.-అంతము, అనుభావము, అరము, అవధారణము, అవసాయము, ఇతిహాసము, కారము, కూటము, క్లృప్తి, నికాశము, నియతి, నిగమనము, నియమము, నిర్ణయము, నిర్ధారణము, నిర్మాణము, నిశ్చయము, నిష్కర్ష, నికాశము, పరిచ్ఛిత్తి, పరిగ్రహము, యంత్రణము, యతి, రూఢి, వినియోగము, వ్యవసితము, శాసనము, సమాధి, సర్గము, సారము, సూత్రము. (అవ్య): అ, అపి, అమ్, ఔమ్, ఖలు, చ, త, తథా, తు, ని, ను, యత్, వా. (తె) అచ్చుపాటు, ఏరుపాటు-ఏర్పాటు, కట్టుమట్టు, కరారు, గుణి, చిక్కువట్టు, దిట్టము, నిచ్చయము, నిచ్చలము, నిరుకు, పా-పోఁబొమ్మ, బడి, మేర, రూడి, విట్టము.-(అవ్య) ఔఁ; 3. న్యాయముతోఁగూడినది:-అర్థ్యము; ౪. యోగ్యమందు వర్తించుటకు-కచ్చిత్; ౫. నిశ్చయార్థకమందు వర్తించేను అనుటకు.-(తె) కాకున్నె, సుమి-సుమ్మీ, సూ: 2. ఒట్టు: చూ, శపథము; 3. (సత్యము) కృతయుగము: చూ, యుగము. 1; పుం. 4. సత్యలోకము: చూ, లోకములు; విశే. 5. నిజమయినది: అప్తము, ఋతము, తథ్యము, భూతము, యథార్థము, రుటము, సత్తు, సత్యము, సత్యవతి, సమీచీనము, సమ్యక్కు. (తె) నికము-నిక్కము. తద్వి.—నిశ్చయింపఁబడినది అనుటకు.-చూ, స్థితము. 3; పా. 6. దీనికి ఉపమానము:-హరిశ్చంద్రుఁడు; అం. 7: చూ, సాత్త్వికగుణములు; 8: చూ, యోగయమాంగములు.

సత్యలక్ష్మీప్రయోగము. అం: చూ, తంత్రములు.

సత్యలోకము. అం: చూ, ఊర్ధ్వలోకములు.

సత్యవంతుఁడు. సం. విణ. న్యాయస్థుఁడు: తటస్థుఁడు, సత్యవచనుఁడు.

సత్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్యాసునితల్లి (శంతనునిభార్య): చూ, మాత. 1; 2. శంతనునిభార్య: చూ, భార్య; 3. నారదునిభార్య: చూ, భార్య; 4. సోమిదకూర: చూ, సోమిద; విణ. 5 సత్యముగలది: చూ, సత్యము. 5. [చూ, శ్రీదుఁడు.

సత్యసంగరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు:

సత్యాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ = సంచేకరువు: చూ, సత్యంకారము. [సన్యాసి.

సత్యాగ్ని. సం. వి. ఇ పుం. అగస్త్యుఁడు: చూ,

సత్యానృతము. సం. వి. అ. న. వాణిజ్యము: చూ, సార్థవాహము (వర్తకము. 1.)

సత్యాపనము. సం. వి. అ. న: చూ, సత్యంకారము.

సత్యాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపు బ్రాహ్మణులు.

సత్యాషాఢము. అం: చూ, కల్పసూత్రము.

సత్యాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సత్రికాయ. వా. వి. 1 వదలివేయఁబడిన అదనపుకాయ; 2. లెక్కలోచేరనికాయ; 3 తోడుగానుండెడివాఁడు.

సత్రము. సం. వి. అ. న. 1.=సత్తరువు. అన్నప్రదానగృహము, ధర్మశాల (అనికొందఱు): చూ, సదనము. 1; 2. సత్రయాగము: చూ, యజ్ఞము; 3. ఎడతెగనియీవి: చూ, స్పర్శము. 2; 4. అడవి: చూ, విపినము; 5. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1; విణ. 6. మంచివారిని కాపాడునది.

సత్రయాగము. సం. వి. అ. పుం. (సత్రము) 13 మొదలు 100 దినములవఱకు జరుగునొక యజ్ఞము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము.)

సత్రి. సం. వి. న్. పుం. ఎడతెగక దానముచేయువాఁడు: చూ, స్థూలలక్షుఁడు (వదాన్యుఁడు.)

సత్వము. సం. వి. అ. న. 1.=సొత్తు. సత్త (సం) భూతి; 2 =సత్త. సత్తువ. దేహబలము: చూ, శక్తి. 1; అం. 3. సత్వగుణము: చూ, గుణములు; న. 4: చూ, స్వభావము; 5. మనస్సు: చూ, హృదయము. 1; 6. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము. 2; 7. ఉసుఱు: చూ, ప్రాణము; 8. పృథివ్యాదిద్రవ్యము; 9. పిశాచాది: చూ, సోఁకుడు. 1; పుం. వ. 10: జంతువు, జగన్వు (త్తు) వు, జన్మి, జన్యువు, జీవము, ప్రాణి, శరీరి. (తె): — మయితాలుపు - మెయితాలుపు - మేతాలుపు - మేనుతాలుపు - మైతాలుపు.

సత్వరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. 1. త్వరితము: చూ, స్యదము; విణ. 2. వడికలది: చూ, స్యదము.

సత్వాలు. అం: చూ, ద్వాదశసత్వాలు.

సత్వవంతము. అం: చూ, శస్త్రములు.

సత్యవచనుఁడు. సం. విణ: చూ, సత్యవంతుఁడు.

సత్సంగము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

సద. వై. వి.=ఛద. ఆకువిూఁదినూఁగు: చూ, సితాగ్రము.

సదంశము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సదనము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-సదస్సు. (దీనియందుందురు.): అగారము, అయనము, అవస్థ్యము, అవసథము-ఆవసథము, ఆధి, ఆయతనము, ఆలయము, ఆశ్రయము, ఆవాసము, ఉటజము, ఉదవసితము, ఓకము-ఓకస్సు, కన్యాటము, కాంతము, కాననము, కిర్మి, కుటము-కూటము, కులము, కేతనము, కోశము, క్షణము, క్షయము, క్షితి, క్షేత్రము, గృహము, గేహము, ఛద్మము, ధామము, ధిష్ణ్యము, నికాయము-నికాయ్యము-నీకాయ్యము, నికేతనము-నీకేతనము, నిర్వ్యాతము, నిలయము, నివసతి, నివసనము-నివాసనము-నివాసము, నివేశము, నిశాంతము,

వస్తము, పురము, వ్రతిక్రియము, భవంతి, భవనము, మందిరము, వనము, వరూధము, వస్థము-వస్త్యము, వాసకము, వాసము, వాసగృహము, వాస్తువు, వేశము-వేశ్మము, శరణము, శాల, సదము-సదస్సు, సద్మము, సభ, సంస్త్యాయము- సంస్త్యాయము, స్థానము. (తె. ప):-ఆదరువు, ఇక్క-ఇక్కువ, ఇమ్మ, ఇరవు-ఇరువు, ఇగవుపట్టు (ఇరువుపట్టు), ఇలు-ఇల్లు, ఉనికిపట్టు, కొంప, గీము, టెంకి-తెంకి, తాణి-తాణియ-తాణె. తావు-తావు, తావలము, తిరుమాళిగ, తోట్టికట్టు, దీమసు-దీము, నట్టు, నెలవు, బవంతి, మట్టు, మనికి-మనిక్క, మనికిపట్టు, మనుకువ, లోగిలి-లోగిలి, వలతి, సాల. తద్విశేషములు.—౧. అంతఃపురమునకు.—అ, అమ్, అంతఃపురము-అంతఃపురి, అవరోధనము- అవరోధము, ఇ, నిష్కుటము, శుద్ధాంతము. (తె): అంతిపురము, అంతిపురి, రాణివాసము; ౨. అంగడికి.-ఆపణము, క్రియారోహము, క్రియ్యము, జన్యము, నిషద్య, పింత, విపణి, హట్టము. (తె):-అంగడి, అంగళ్లవాడ, గంజో, గిడ్డంగి, చిల్లరదుకాణము, దుకాణము, పచారము-పసారము-పసారు, పెంట-పేట, బజారు-బాజారు, మణిగ-మణిగె-మలిగ-మళిగ-మళిగె; తద్వి—(౧) ఉప్పుఅమ్మెడిచోటునకు. (తె) అళము; (౨) కొనుటకు అంగడియందు పఱుపఁబడిన (సరకు): క్రియ్యము; (౩) సంతలోని యంగళ్లవరుసకు.—కచంకనము. (తె) సంత; ౩: అచ్చాఫీసునకు.— ముద్రాక్షరశాల-ముద్రాశాల. (తె) అచ్చుకూటము-అచ్చుఁగూటము; ౪: అల్పహర్మ్యము. (తె) అటక-అటుక-అట్టుక-అట్టువ, గడెసె, మసెల; ౫. అగ్నిశాలకు.-కగేహము; ౬. అత్తింటికి.-(పురుషునకు భార్యపుట్టినయిల్లు=అత్తిల్లు) (స్త్రీకి భర్తపుట్టినయిల్లు=అత్తిల్లు):-(తె) అత్తిల్లు; తద్వి.—(౧) స్త్రీకి అత్తిల్లు.— (తె) చొచ్చినయిల్లు-చొచ్చినిల్లు, మెట్టినిల్లు; (౨) పుట్టినిల్లు-పుట్నిల్లు; (౩) అభిజనము, ఆకరము, జన్మభూమి; ౭ అట్టడికి.-అట్టము, అట్టాలకము, క్షోమము, క్షౌమము, తల్పము, రణగృహము. (తె): అట్టడి-అట్టెడి, అట్టము, కొత్తడము-కొత్తళము-కొత్తడము-కొత్తళము, బురుజు. తద్వి.—(౧) కోటకొమ్మకు —కపిశీర్షకము, కపిశీర్షము, క్రముశీర్షము, ఖోడకశీర్షకము. (తె) కొమ్మ, కోటకొమ్మ; ౮. అడవిలోనియిల్లు.—కొశికి; ౯: ఆయుధశాల, ఆయుధాగారము. (తె) అంపసాల; ౧౦. ఆసుపత్రికి.— వైద్యశాల. (తె): ఆసుపత్రి-ఆస్పత్రి; ౧౧. ఇంద్రుని నగరునకు.- వైజయంతము; ౧౨. ఇంటియొక్కపై కప్పునకు.—(తె) మాఁడు; ౧౩. ఇటికగోడల యింటిచోటునకు.—(తె) వెల్లువ; ౧౪. ఇంటిచోటునకు.- పోతము; ౧౫. ఇంటికొనకు.-కలాచిక, ప్రకోష్ఠము. (తె) ఇంటికొన; ౧౬. ఇండ్లవరుసకు.—వేశ్మజాలము; ౧౭. ఇంటికప్పునకు.—కలటము, కుటలము, కుటంకము, కుటుంగకము, కూటాగారము, ఛది, పటలము. (తె) ఇంటికప్పు, కప్పు, చూరు, టొపారము, నడికొప్పు, పరువు, మొగడు, పెన్ను. తద్వి.—(౧) (తె):-పెడక-పెణక; (౨) చాలము. (తె) చిప్పపెడక-చిప్పపెణక; (౩) ఆలిందము, గృహైకదేశము. (తె) ఇంటిచోపా, తావారము-తాళ్వారము; ౧౮. వాసగృహమునకు.—అంతర్గృహము, అపవరకము, కోట్టము, కోష్ఠము, గర్భాగారము, భోగగృహము, వాసగృహము,

శయనగృహము, సజ్జక. (తె) అయినిల్లు-వినిల్లు, అఱ-అఱ్ఱ, అటకట్టు, నట్టు, కొలవు, కట్టు, పడకగది, పడకయిల్లు-పడకటిల్లు-పడుకటిల్లు, బస, బిడారము-బిడారు, మనికి-మనిక్కి, మునుకుడు, విడిమట్టు, వీడుకట్టు; ఓవర-ఓవరి, గది, లోఁగిలి-లోఁగిలి, నట్టి, నట్టిల్లు, సజ్జ. ౧౯. ఇంటియందు కొంతభాగమునకు.—శాల. (తె) సాల; ౨౦. ఇరుగుపొరుగుల ఇల్లునకు.—ప్రతివేశము; ౨౧. ఉపశాలకు.—(తె): వాజె; ౨౨. ఏనుఁగుసాలకు.—చతురము, సామాజాగారము. (తె) ఎకరా, మొగసల-మొగసాల-మోసల-మోసాల, సజ్జోరము; ౨౩. ఒకరకము చేవికవంటిఇంటికి.-కుత్రిము, కుద్రిము, కోద్ఘాటము, గోమము, జనాశ్రయము, పితరము, మంటపము-మండపము; కూటము-కూటాము, చేవిక-చేవికము-చేవిక, చేవిరె, చావడి, పడసాల, మండపము, మెల్లా, రచ్చ, రచ్చకొట్టము, రచ్చపట్టు; తద్వి.—మండపి; ౨౪: కుండలుచేయు చోటునకు:-కుంభశాల; ౨౫. కమ్మరిసాలకు.—ఆవేశనము, శిల్పిశాల. (తె) కంసాలకొట్టము, పట్టడ; తద్వి —(౧): అన్వాసనము, కారుగృహము; ౨౬. కోఁతిగూఁడునకు.—అగాబంధము, మర్కటగృహము. (తె) కోఁతిగూఁడు, కోఁతిబెంకి, తద్వి.—(౧) కాకిగూఁడునకు.-కర్తనికము, వర్తరూకము; (౨): కులాయము, కులాయిక, జాలకము, నీడము. (తె) పిట్టగూఁడు, పిచ్చుకగూఁడు, గూడు;(౩) పంజరము. (తె) గూఁడు, పంజేరము; ౨౭: కుక్కుటమండపము, ముక్తిమండపము; ౨౮. కచ్చేరిలోనగువానికి:-(చూ, సభ. 2); ౨౯. కిటికీకి.-(చూ, వాతాయనము. 1.); ౩౦. కోకనేఁతయందలి చేచ్చాకపుటిల్లునకు. (తె): చేవ్రకళి-చావకళి; ౩౧. కోటమొదలగువానికి.-గుల్మము; ౩౨. కోటకొమ్మమీఁదిఅవయవమునకు.—(తె) తట్టుచేయి; ౩౩. కిందికప్పునకు.—(తె) చూఱు; ౩౪. గోపురమువలె పొడవుగాకట్టిన కట్టడమునకు.—(తె) చెంచెమిద్దె; ౩౫. గుడికి.—ఆయతనము, ఆలయము, చైత్యము, చైత్రము, కిరికము, కులీరము, దేవాలయము, ప్రాసాదము. (తె) కోయిల-కోవెల, గుడి, దేవళము, పేలుపుబెంకి; తద్వి. (౧):-అల్పదేవాలయమునకు.—మందిరము. (తె) దద్దడము-దద్దళము, మచ్చు; (౨) వర్తులదేవాలయమునకు.-(తె) గుడి; (౩) విష్ణ్వాలయమునకు.—కగేహము, గోపురము; (౪) బ్రహ్మయిల్లునకు-కగేహము; (౫) యమునియిల్లునకు.-కగేహము: (౬): శివాలయము; (౭) శివునియొక్కయు వృషభముయొక్కయు మండపమునకు.—గోపుటము;(౮):(తె) మసీదు; ౩౬. గుఱ్ఱాలసాలకు-అశ్వశాల, ఆలాయము, మందుర, వాజిశాల-వాజిశాలము. (తె) ఆయము, పాగ-పాగా, మండడి, లాయము, సాహిణము; తద్వి.—మాందువా; ౩౭. గృహోద్యపరభాగమునకు:-సన్నివేశము;౩౮. గృహమునందేక దేశము.-పిండము; ౩౯. త్రైబురికి.-గ్రంథకుటి, భాండాగారము; ౪౦. గుడారమునకు.-ఉద్గీథము, ఉపకారిక, ఉపణార్య, ఔపకార్యము, కుటరువు, కేణిక, గుణలయనిక-గుణలయని, గుణవతి, గుల్మి, పటకుటి, శిబిరము, శ్రేణిక, స్థూలము. (తె. వ):- గుండారము-గుడారము-గూడారము-గుడారు-గూడారు, గొతిజె-గొతిజె, గొల్లియన-గొల్లెన, చేప్పరము-చేపరము, డేర-డేరా, దేరిజె-దేరిజె.

తద్వి. (౧) అల్పపటగృహమునకు.- (తె) గుమ్మెత, గొల్లియన-గొల్లెన; (౨) మహాపటగృహమునకు.-స్థూలము. (తె) గొప్పగుడారము, నవగోజే; (౩) ఇరువురిక్కులవంత్రగాకాలవలె నేర్పఱచిన చిన్నగుడారమునకు.-(తె) అసిమిగొల్లెన; (౪): శాగారము. (తె) గాలియిల్లు; (౫) గుడిసెకు.-కుటము, కుటి, కుటిక, కుటిరము-కుటీరము, కూశాలయము. (తె) ఇలపరము-ఇలారము-ఇలువరము-ఇలువారము-నిలువరము- నిలువారము-నిల్వరము, గుడిసి-గుడిసె-గుమను, పల్లి; (౬) చిన్నగుడిసెకు:-(తె) పచ్చి; (౭) కాగారము. (తె) చెడ్డయిల్లు; (౮) పొదరిల్లునకు.-కక్షము, కుంజము, కుండంగము-కుడుంగము, గహ్వరము, చత్వరము, ఝాటము, ఝాటలి, దంతము, నికుంజము, మంజులము. (తె) ఈరము-ఈఱము- ఈఱమి, జొంపము, తీఁగయిల్లు-(తీఁగెయిల్లు,) పొద, పొదరిల్లు-పొదరుటిల్లు; (౯) వంకరకొంకరయింటికి.-గోముఖము; (౧౦) పర్ణశాలకు.-ఆశ్రమము, ఉటజము, కుటుంగకము, పర్ణశాల. (తె) ఆకుటిల్లు, గూఁడు, తోఁట, మునులయిల్లు; (౧౧) గరుత్మంతునియింటికి.-ఉత్తమాంగము; (౧౨) శిష్యాదులయింటికి.-ఆశ్రమము; (౧౩) చిన్నయింటికి.—(తె) కొంప, టొంప, లొంప; (౧౪) చిన్నజలయంత్రగృహమునకు.—జలహము; (౧౫) స్నేహితునియింటికి.—చర్వణము; (౧౬): (తె) చేటకొల్లారు; (౧౭): (తె) బొమ్మరిల్లు; (౧౮): (తె) మోచేతిమడ్పుటిల్లు, మోఁచేతివంపుటిల్లు; (౧౯): (తె) ఓరపాక, దోరపాక, మోరపాక, పాదలి; (౨౦): తృణకుటి. (తె) పూరిగుడిసె, పూరిల్లు; (౨౧): (తె) చేట్టిలు-చేట్టిల్లు; (౨౨): (తె) దంపుటిల్లు; (౨౩): జలయంత్రనికేతనము; (౨౪): (తె) టంకసాల; (౨౫): భాండాగృహము. (తె) నేలమాలె-నేలమాలియ-నేలమాలె; (౨౬): (తె) మల్లసాల; (౨౭) చెప్పులు కుట్టువానియిల్లు: కచకి; (౨౮): శాలాయము, పానీయశాలిక, ప్రపః. (తె) చలివందిరి-చేలిపంఠలి-చేలిమపంఠలి-చలిదిండల-చల్లదిండల; తద్వి.—శాలామానము. (తె) పందిరి-పందిలి; (౨౯): (తె) చేప్పరము-చేపరము, కురాళము; (౩౦): ఘూటీపాక, ఘట్టము, (తె) చేవుకీ-చౌకీ, సుంకరిమెట్టు; (౩౧): (తె) ముట్లచేవిక; (౩౨): (తె) పూఁటకూళ్లయిల్లు,పంటపూఁటియిల్లు;(౩౩): ఆద్యూనము, ఆపానము, గంజ, గంజిక, పానగోష్ఠిక, మదస్థానము, మదిరాగృహము. (తె) కల్లంగడి, కల్లుపాక; ఏలము-ఏలాము; (౩౪): మంగలియింటికి:—ఖరకుటి, ఖరగృహము, ఖరగ్రహము, నాపితశాల, నాపితశాలిక; (౩౫): అరిష్టము, ప్రసవగృహము, సూతికాగృహము- (సూతకాగృహము) (తె) పురుటిల్లు; (౩౬)వాసెడిగదికి — గంధకుటి; (౩౭): సత్రమునకు.—అవసర్జనము, ప్రతిశ్రయము, మండపము, సత్రము. (తె) చెఱువు, చోవడి, సత్తరము-సత్తరువు, లంగరుకానా; (ఇవి ధర్మశాలకును వర్తించును); (౩౮): (తె) మందుపట్టడ; (౩౯) తలవాకిలిచోవడికి.— (సం) సంవేశని. (తె) మొగసల-మొగసాల-మోసల-మోసాల(ఇవినగరతలవాకిటి చోవడికినివర్తించును); (౪౦) తలవాకిటి ప్రక్కగదికి. (తె) ఉలంకు, లంక; (౪౧) తలవాకిలికి.—చూ, పాహారము; (౪౨): గృహపోతకము, వాస్తువు; (౪౩) వాకిటికావలి యింటికి.—(తె) కాణాచి; (౪౪) సాహుకారుఇంటికి.—

(తె) కొఠే; (౪౫) అనుకూలమగుశాలకు.-(తె) కొట్టము-కొట్టాము; (౪౬) వసారాకు.-(తె) పంచె, పంచెపాక, పంచెపాళి, పంచోది, వసార-వసారా; (౪౭) వంటయింటికి.-అట్టశాల, పాకస్థానము, మహానసము, రసవతి. (తె) కుసిని, పొానసము-బానసము, బోనపుటిల్లు, మల్లసాల, వంటకొట్టము, వంటయిల్లు-వంటిల్లు, వంటసాల, సువాగంపుటిల్లు; (౪౮) నైరృతిమూలయింటికి -అర్వానాముము; (౪౯) యజ్ఞశాలకు.—ఆయతనము, చైత్యము; (౫౦) సన్యాసులు పరదేశులు నివశించే ఇంటికి —ఆశ్రియము, చైత్యము, నిలయము, ప్రవ్రజ్య, మఠము. (తె) మటము; ౪౧. ముందువాలోఁగిలికి.—చతుశ్శాలము, సంజనము, భవంతి, భువర్లోకము, సర్వతోభద్రము. (తె) కొలాసము-కొలారు కొల్లారము-కొల్లారు, చేవుసాల-చావసాల, చేట్టుకొల్లారము- చేట్టుకొల్లారు, చుట్టుమాలియ- చేట్టుమాలె, బసంతి, ముందువాలోగిలి. తద్వి.— (౧) వాకిలికిని తద్విశేషములకును "చూ, వాకిలి."; (౨) దిడ్డిగంతకు.- (తె) దిడ్డి, దిడ్డిగంత, దిడ్డివాకిలి; (౩) ఇంటిమొదటిద్వారమునకుం-బహిర్ద్వారము.(తె) తలవాకిలి; (౪) దొడ్డిగుమ్మమునకు —పక్షకము. (తె).—దిడ్డి, దిడ్డిగంత, దిడ్డివాకిలి, దొడ్డివాకిలి, పెరటిగుమ్మము; (౫): (తె) బొడ్డుజేవిక, ముందువా; (౬) సింహద్వారమునకుఁగల చిన్నవాకిలికి.-ఖడక్కిక, పక్షద్వారము;౪౨. శాస్యాదిగృహమునకు.—కృదరము, పల్లము: చూ, పంటసాల; ౪౩. వేశ్యలవాడకు.-వేశము-వేశ్మము; ౪౪. వేశ్యాగృహమునకు.-గోత్రము; ౪౫. బంగారుఇల్లు:-

ఇయాంసము, స్వర్ణగృహము; ౪౬. గరిడీశాల.—ఖురలము, ఖలూరిక-ఖురూరిక-ఖురళము-ఖురళి. (తె) గరిడి-గరిడీ; ౪౭. పట్టుసాలెవానియింటికి—గర్త్రిక; ౪౮. ప్రత్యేకమైనగదికి.-(తె) ఎడపాలు; ౪౯: రామానుజకూటము; ౫౦. సభాగృహమునకు.-కుటి, కుటిక, కుటీరము, వాసము, శాల, సభ (చూ, సభ.);౫౧. పసువులశాలకు.-గోగోష్ఠము, గోగ్రంథి, గోశాల-గోశాలము, గోష్ఠము, గోధనము, గోస్థానకము, గోచరము. (తె) కొట్టము-కొట్టాము, దొడ్డి, మంద. తద్వి.— (౧) గోష్ఠీనము-గౌష్ఠీనము; ౫౨. వాద్యశాలకు.-కోణము; ౫౩. ఇంటిలోపలివాకిలికి.- అంతర్ద్వారము, ప్రచ్ఛన్నము. (తె) లోవాకిలి; ౫౪. ముంజూరునకు.—గోపానసి, చూడ, నీవ్రము, వలభి,వలీకము. (తె) ఎలిసె-వెలిసె, కొణిగ-కొణిగె, చూరు, చూరుపట్టె, తోవ, ముంజూరు, లోవ, వాచూరు. తద్వి.—గొప్పులు; ౫౫: నాట్యశాలకు.-ఆనర్తము, క్రీడాస్థానము, నర్తనశాల, నాట్యశాల.(తె) ఆటపట్టు, ఆటపాక చావడి, నట్టువ, నాటకసాల; ౫౬: గృహవిశేషము:— గృహపోతకము, వాస్తువు. తద్వి.— (౧): నవరంగము; (౨): వాకిటిముందటి పంచేపాకకు.—(తె) ఇసువు, పాదికట్టు; (౩) హావిర్గృహమునకు ముందున్న సభాగృహము:—ప్రాగ్వంశము; ౫౭. బంగాళాపంపిణీయింటికి.—(తె) బంగాళా; ౫౮. కారాగృహమునకు —ఉపగ్రహము, కరమరి, కవరకి, కార, కారాగారము, కారావేశ్మ, క్రియ, గుప్తి, గ్రాహము, చారము, సిగ్రహము, నీవి, ప్రగ్రహము, బంది, బంధకము, బంధనము, బంధనాలయము,

బంధము. (తె): ఆఁక, కయిదు-కైదు, గండారు, గిడ్డంగి, చెఱ, చెఱసాల, జెయిలు, బంది, బందియ-బందె, బందికానా-బందెకానా-బందిగము, బియ్యారము; ౫౯. పరదేశవాసమునకు.—ప్రవాసము; ౬౦. పాఠశాలకు.—కాలీజి, కాలేజి, పాఠశాల, స్కూలు. (తె) బడి; ౬౧. సంతచోటుకు -గుజరీ-గుజిరీ-గుజ్జరి-గుజ్జిరీ; ౬౨. నలుచేఁరపుచోటుకు.—చూ, ముంగిలి. 2; తద్వి.-(౧) వెనుకటితోటకట్టునకు —శుద్ధాంతము; ౬౩. గోడకు క్రిందుగానిర్మించిన క్షుద్రశాలకు.-(తె)పాడలి; ౬౪. పాకకు _శాల.(తె) పాక-పాకి, మండువా, సాల; ౬౫. రాగృహము (మేడ)-అట్టాలకము, ఉపకారక, ఉపకార్య, ఉపణర్య, ఖసంచారిపురము, చంద్రశాల, జాని, దూష్యము, పురము, మాలిక, రాజసదనము, రుచకము, శిరోగృహము, సౌధము, హర్మ్యము. (తె):—అంతస్తు, ఉప్పరిగ-ఉప్పరిగె, ఓవరి, నగరు-నగరు-నవరు, మహలు, మాడుగు, మాలియ-మాలె, మేడ, మేల్లు, మేలుమచ్చు-మేల్మచ్చు, పటారము-పటారు, సజ్జ, హవేలి. తద్వి.—(౧) పడమటఁదక్కఁ జక్కిన మూఁడుదిక్కులవాకిళ్లుగల రాజగృహమునకు.-నంద్యావర్తము, ప్రాసాదము; (౨) దేవగృహమునకు.-నగరు, మందిరము. (తె) నవరు; (౩) తూర్పువాకిలిగల రాజగృహమునకు -స్వస్తికము; (౪) నాలుగుదిక్కుల వాకిండ్లుగల రాజగృహమునకు.- సర్వతోభద్రము; (౫) రాజగృహరచనకు.-పిచ్ఛందనము; ౬౬. చోటునకు.- (చూ, స్థానము. 1); ౬౭. వీడుపట్టునకు.-(చూ, వీడుపట్టు. 3.); ౬౮: చూ, ప్రాఁతచావిడి; 2. నీరు: చూ, సలిలము.

సదమదమగు. దే. అ. క్రి: ఇఱియు, ఉక్కు, చేదియు, చిదియు, చితుకు, నలఁగు-నలుఁగు, నలియు, నుగ్గు, నుగ్గులువాఱు, మఱుకు, మెదుగు, మ్రిందు.

సదమదము. వై. విశే.=సమ్మర్ద. (దే.అని శ.ర.) 1. సంహారము: చూ, హింస. 1; విణ. 2.నలఁగినది. వసు. 4, ఆ. 23 [చూ, సంహరించు.

సదమదముసేయు ద్వి. స.క్రి. 1.నలఁచు;2 చంపు:

సదమదమొనరించు. ద్వి. స. క్రి — పై.—

సదమదమొనర్చు. ద్వి. స. క్రి — పై —

సదము. సం. వి. స్. (స్త్రీ). రూ-సదసు-సదస్సు. 1 సభ: చూ, సభ. 2; 2. రాజసభ: చూ, సభ. 2; 3. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1.

సదరు. వా. విణ. పైనవ్రాయఁబడినది. "సదరుసొమ్ము."

సదరుబోయలు. దే. వి. బోయలలోనొకజాతి.

సదర్థవాదము. అం. (సదర్థవాక్కు): చూ, అర్థవాదము. [చూ, సదమదము. 1.

సదసద. వై. వి.=సమ్మర్ద. (దే అని శ. ర.):

సదస్సు. సం. వి. స్. (స్త్రీ).=చేదురు: చూ, రూ-సదము. 1—2—3.

సదస్సు.—పై.—

సదస్యము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లి మూఁడవ నాటి బ్రాహ్మణుల మహదాశీర్వాదపుసభ: చూ, సభ. 2.

సదస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞవిధి పరీక్షాధికారి; 2. సభికుఁడు: చూ, సభాస్తారుఁడు.

సదా. సం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు: చూ,సతతము. 2.

సదాగతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గాలి: చూ, వాయువు; 2. ముక్తి: చూ, మోక్షము. 1; 3: చూ, సూర్యుఁడు; 4. సర్వేశ్వరుఁడు: చూ, శివుఁడు.

సదాచారము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.
సదాచారుఁడు. సం. విణ. మంచినడవడిక కల వాఁడు: అకృష్ణకర్ముఁడు, అక్లిష్టకర్ముఁడు, శిశ్విదానుఁడు.౯(సదాచారి అని కొందఱు)
సదాటు. దే. విణ. దృఢము: చూ, స్థిరము.
సదాతనము. సం. విణ: చూ, శాశ్వతము.
సదాతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; విణ. 2: చూ, శాశ్వతుఁడు.
సదానీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.కరతోయ చూ,నది.
సదాప. వై. వి.=శతపుష్ప.*: అతిచ్ఛత్రి, అవాక్పుష్పి, కారవి, కారవీచి, గణిక, ఘోష, ఛత్రి, మంగళ్య, మధుర, మాధవి, మిసి, శతపుష్ప, శతాహ్వాయ, సితచ్ఛత్రి. తద్వి.—౧. అడవిసదాపకు.—దీర్ఘపర్ణిక, నిశ్రేయము, మధురిక, మిశ్రేయ-మిశ్రేయము, శాలేయము, శీతశివము, శీతసహ, శైలేయము. (తె) అడవిసదాప, కాప్పి; ౨. పెద్దసదాపకు.—మసి, శతాహ్వాయ; (తె) సొక్కము, పెద్దసదాప; 3. పిన్నసదాపకు.-వవ్యశతపత్రినూన*. [వికీరణము.
సదాపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జిల్లేడు: చూ,
సదాభగపదనుస్మరణము. అం: చూ, భక్తులు.
సదాముస్తె. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు: చూ, వృక్షము.
సదాయోగుఁడు. సం.వి. అ. పుం:చూ,విష్ణువు.1.
సదావృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బైరాగులలో నగువారికిచ్చెడువంటసామగ్రి.
సదాశివుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.
సదుర్లపి. అం: చూ, సుషిరవాద్యములు.
సదృక్షము. సం. విణ. సరి, సమానము: చూ, సుసమ. 2.
సద్గుణములు. అం: ౧ సత్యము, ౨ మంచిమాట, 3 హితము, ౪ ప్రయోజనముగాఁబలుకుట (ఇవి వాక్సద్గుణములు), ౫ తీర్థయాత్రి, ౬ తపస్సు, ౭ దానము (ఇవి శరీరముచేఁ పలుకఁబడు సద్గుణములు), ౮ సద్భక్తి, ౯ నిరాశ, ౧౦ తపోచింత (ఇవి మనస్సుయొక్క సద్గుణములు).
సదృశప్రీతి. అం: చూ, చతుర్విధప్రీతులు.
సదృశము. సం. విణ. 1. సరి. (రూ-సదృక్కు--సదృక్షము) సమానము: చూ, సుసమ. 2; 2. తగినది: చూ, సమీచీనము. 4 (యోగ్యము. 2.)
సదేశము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2.సమీపమైనది: చూ,సమీపము. 2.
సద్దు. వై. వి.=శబ్ద. చేప్పుడు: చూ, స్వరము. 2.
సద్యోధాసక్తి. అం: చూ, నియమములు.
సద్మము. సం. వి. న్. న. 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. నీరు: చూ, సలిలము.
సద్యము. సం.న్.అవ్య.అప్పుడు. (సం)తత్క్షణము.
సద్యస్కాలము. సం. వి. అ. పుం: ఏకపదము.
సద్యోజాతముఖమునఁబుట్టిన పంచత్పుటతాళము. అం: చూ, ముఖ్యకళాప్రాణము.
సద్యోజాతుఁడు. అం: చూ, శివాననములు.
సద్వంశోద్భవుఁడు. సం. విణ. అముష్యాయణుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.
సధర్మము. సం. విణ. (న్.) 1: చూ, సమానము. 2; 2. ధర్మముతోఁగూడినది.
సధి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.
సధ్ర్యంచుఁడు. సం. విణ.(చ్. ఈ. చ్)కూడఁబోవువాఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.
సనందసంహిత. అం. (సనకసంహిత): చూ, తంత్రములు.
సనకసంహిత. అం.—వై.—
సనగ. వై. వి.=చణక. 1. ఒకసస్యము: చూ, రూ-సెనగ: చూ, సస్యము. 1.
సనగలు. వై. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

సనత్కుమారము. అం. (సనత్కుమారీయము): చూ, ఉపపురాణములు.

సనత్కుమారసంహిత. అం: చూ, తంత్రములు.

సనత్కుమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రకర్తయగు మహర్షి, వైధాత్రుఁడు: చూ, సన్న్యాసి.

సనదు. వా. వి. రూ-సన్నదు. 1. దానపత్రము; 2. ఆజ్ఞాపత్రము; 3. యోగ్యతాపత్రము; 4. (ప్లీడర్లకిచ్చే) సనదు లేక పట్టా.

సనాతనము. సం. విణ: చూ, సదాతనము.

సనాతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు. 1; 3: చూ, శివుఁడు; విణ. 4: చూ, శాశ్వతుఁడు.

సనాథము. సం. విణ. కూడుకొన్నది: చూ, సంసక్తము.

సనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. జ్ఞాతి: చూ, సగంధుఁడు; విణ. 2: చూ, సమానుఁడు.

సనాభుఁడు. అం: చూ, జ్ఞాతులు.

సని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పూజ్యులను సత్కారపూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట; వై. వి. (1)=శని: చూ, రాహువు.2.

సనివారము. మి.వి.శనివారము: చూ, వారములు.

సనిష్ఠేవము. సం. విణ. తుంపరకలది (మాట); అంబూకృతము.

సనీడము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2. సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 2; 3. నీడముతోఁగూడినది.

సను. దే. అ. క్రి. రూ-చేను. 1. గమనించు: చూ, సాగు. 2; 2. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2; 3: కడచు, కడతేఱు, కడవఁబడు, గతపడు, చెల్లు, జేరగు-జేరుగు, పోవు, పోవుదెంచు, మీఱు. (మి) కృతపడు. (సం) గతించు, సరించు; 4: చూ, సక్తమగు. 1; 5. చెల్లు: చూ, సిద్ధించు; 6. రూ-చేను: చూ, సమయు. 1.

సనె. దే. వి. (రూ-సన్నె-సన్నెకలు-సన్నికలు-సన్నికల్లు-సన్నెకల్లు-సన్నెగల్లు) నూఱుటాయి: చూ, రత్నములు. ౭౯.

సనెకలు. దే. వి.—పై.—

సన్న. వై. వి.=సంజ్ఞ. చేసన్న: చూ, సైగ. 1.

సన్నగండు. వై. వి.=షండ. నపుంసకుఁడు: చూ, పేగ్గడి. 2.

సన్నకద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. (దీనికి దోహదక్రియాగీతి)*: అంకోలగిరి, కటూవు, కర్ణపుష్పము, కాంత, కామిని, కారంభ, కృశాంగి, కృష్ణపుష్పి, గండఫలి-గంధఫల-గంధఫలి, గుంద్రి, గోవందని-గోవందిని, చాలము, పటము, పియాలము-పియాళము, ప్రియాలము-ప్రియాళము-ప్రియాళువు, ప్రియంగువు, ప్రియకము, ఫలి, ఫలిని, మధురామ్లఫలము, మహిళ-(మహేళ), రసక్షోద్రము, రాజాదనము, లక్ష్మి, లత, వధువు, వరవర్ణిని, విష్వక్సేన, శ్యామ. (తె):-ప్రేంకడము-ప్రేంకణము-ప్రేంకనము, మొరలి, మోరటి, సేళము. *.

సన్నగాఁడు. దే. వి. 1: చూ, చీమ; విణ. 2. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు.

సన్నగాలి. దే. వి. మందమారుతము: చూ, వాయువు.

సన్నగాళె. ద్వ. వి. తిరుచిన్నము. వాద్యవిశేషము: చూ, వీణ. ౩౯.

సన్నగిలు. దే. అ. క్రి. రూ-సన్నగిల్లు. 1. కృశించు: చూ, సొటసొటపోవు; వా. 2. చీఁపురుపుల్లవలె సన్నముగా అగు; 3. తగ్గు. "రాఁబడి సన్నగిల్లెను."

సన్నచూపు. వా. వి. వలజము: చూ, వీక్షణము.

సన్నజీలకఱ్ఱ. వా. వి. కణజీరకము*: చూ నుషవి. 2—౭.

సన్నతము. అం: చూ, కరణములు.
సన్నఁదనము. దే. వి. 1. అల్పభావము: కొంచె తనము; 2: చూ, సన్నన.
సన్నదు. వా. వి: చూ, రూ-సనదు.
సన్నద్ధుఁడు. సం. విణ. 1. కవచముతొడిగిన వాఁడు; 2. ప్రియత్నపడినవాఁడు.
సన్నన. దే.వి. సన్నఁదనము, అలుపము, సూక్ష్మము: చూ, స్వల్పము.
సన్నపాకులగన్నేరు. వా. వి. శతకుంతము.*.
సన్నపిల్లి. ద్వ. వి: చూ, సాలెపురుగు.
సన్నపువల.వా.వి. రూ-సన్నవల. ఒకానొకవల: చూ, వల. 1.
సన్నపువాఁడు. దే. విణ. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు.
సన్నపుబట్ట. వా. వి. సూక్ష్మవస్త్రము: చూ, వస్త్రము.
సన్నపూలములుగోరంట. ద్వ. వి. సహచరి*: చూ, సహ. 2.
సన్నమందెగలు. ద్వ. వి. బ. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.
సన్నము. సం. వి. అ. న. 1. అల్పము: చూ, స్వల్పము; విణ. 2. కృశించినది: చూ, సారపు; వై. వి. (1)=శ్లక్ష్ణమ్. అల్పము, సూక్ష్మత్వము: చూ, స్వల్పము; విణ. 2. సూక్ష్మము: చూ, స్వల్పము. (వృత్తియందంత్యవర్ణము వికల్పముగ లోపించెను. 'సన్న గాలి.')
సన్నయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్న దండు: చూ, సేన. 1; 2: చూ, సమవాయము. 2; 3: చూ, సమూహము.
సన్నయేలకి. ద్వ. వి: చూ, సూక్ష్మైల*.
సన్నరాష్ట్రము. ద్వ. వి: రూ-సన్నరాస్నము, శాలేలకి, దుంపరాష్ట్రము, దుంపరాస్న. (సం) ఏలాపర్ణి, గంధనాకులి, పలంకష, బదర, యుక్తరస, రాస్నా, సువహా*. (శ్లేష్మహరము.)

సన్నరాస్నము. ద్వ. వి: చూ, సన్నరాష్ట్రము.
సన్నవల. వా. వి: చూ, రూ-సన్నపువల.
సన్నవాలు. దే. అ. క్రి: చూ, సన్నగిలు.
సన్నసన. వై. విణ. (సన్న + సన్న) మేలుకవః చూ, సులభము.
సన్నహనము. సం. వి.అ. న. రూ-సన్నాహము. కవచము: చూ, వారవారణము; 2. ప్రియత్నము: చూ, రూ-సన్నాహము. 2.
సన్నిహితము. సం. విణ. ప్రియత్నింపఁబడినది.
సన్నాయి. దే.వి. నాగసరము:చూ, వీణ. ౫౧.
సన్నాయ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-సాన్నాయ్యము.
సన్నాసి. వై. వి.=సన్న్యాసి.యతి:చూ,సన్న్యాసి.
సన్నాహపడు. మి. అ. క్రి: చూ, సిద్ధమగు.
సన్నాహము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సన్నహనము. 1. కవచము: చూ, వారవారణము; 2. యత్నము: అధ్యవసాయము, అభియోగము, అవశ్యము, అవష్టంభము, ఆకర్షము, ఆడంబరము, ఆదరము, ఆత్మ, ఆభోగము, ఆయత్నము, ఆయాసము, ఆరబ్ధము, ఆస్థ, ఈహ, ఉత్థానము, ఉత్సాహము, ఉద్గమము, ఉద్యమము, ఉద్యోగము, ఊర్జము, ఓజస్సు, కారము, కియదేతిక, కృతి, క్రియ, గురణము-గూరణము, జిగీష, తదాముఖము, పదము, పరాక్రమము, పరిత్యక్రమము, ప్రియత్నము, ప్రయోగము, ప్రారబ్ధము, భగము, ముఖము, యతనము-యత్నము, వ్యవసాయము, వ్యాపారము, సత్త్వము, సన్నహనము, సముత్థానము, సర్గము. (అవ్య).— అథ (అధ)-అథో (అధో), అజ్, ఉప, ఓమ్, కించ. (తె):—అంగద, అగ్గలిక, అత్తేలము, ఆయతము-అయితము-అయిత్తము, అరంబము, అరదము, అరబము, ఉం-

కింపు, ఉదియ-ఉద్దియ, ఉబ్బకము, ఉవ్వు, ఊఁకు-ఊఁకువ, ఎత్తనగోలు, ఎత్తికోలు, ఎత్తు, ఎత్తుగడ, ఎలసము, ఒడుపు, ఒడ్డు, ఓజే, కట్టాయితము, కడంక-కడఁక-కణఁక, కదలిక, కదలు, కెలసము, కొమ్మ, కోలుతల-కోల్లల, గమకము, జేతన-జేతనము-జేతను, జోక, తల, తలపాటు, తారసము, తూకము, తూకు, తొడరు-తొడరువు, నెట్టు, పింపిళ్లు, పింపిసలు, పూనిక-పూనికి-పూన్కి, పూఁపు, పొంపు, బరవసము, బోగు, ముని, మునుకువ, ముస్తాదు-ముస్తీదు, ముస్తాబు-ముస్తీబు, మేకోలు, మేకలి, మొక్కలము-మొగ్గలము, మొగి, మొనకట్టు, మొనపు, లలి, వీఁక, సజ్జె, సజ్జెకట్టు, హాళి, హెచ్చరిక, హోదా. తద్వి.—౧. యుద్ధప్రయత్నమునకు.-ఊఁ: ము; ౨ నిష్ఫలయత్నమునకు:-వ్యసనము; 3. అభిముఖముగా స్వీకరించుటకు.—అభ్యాదానము, అరంభము, ఉద్ఘాతము, ఉపక్రమము, పరికరము, ప్రక్రమము, ప్రారంభము, యోగము.(తె) దొరకోలు, తరవాయి; ౪. అరంభింపఁబడినది అనుటకు.—ప్రక్రాంతము, ప్రస్తుతము.

సన్నాహము చేయు. మి. స. క్రి: అయితము చేయు-అయిత్తము చేయు.

సన్నాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకుఁ దగినయేనుఁగు: చూ, హస్తి.

సన్ని. దే. వి. రూ-సన్నీ. తుపాకికొనను చెక్కియుండెడు బాఁకువంటికత్తి: చూ, హేతి 4 (రిష్టి. 2.) [చూ, సమీపము. 1.

సన్నికర్షణము. సం. వి. అ. న. సమీపించుట:

సన్నికర్షము. సం. వి. అ. పుం. చేరువ: చూ, సమీపము. 1.

సన్నికల్లు. వా. వి: చూ, రూ-సన్నెకల్లు.

సన్నికల్లుదాటేఁగనే పెండ్లియాగునా ? లో. అ ర్డదనిభావము. "ఉదా. ఈతఁడొక్కఁడు లేకున్నను మనకొక్కకొంతరాదు. సన్నికల్లుదాచినంతనే పెండ్లి చిక్కునా ?" (నీతి చంద్రిక-విగ్రహము.)

సన్నికృష్టము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సన్నికర్షము; విణ. 2. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 2.

సన్నిధానము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సన్నికర్షము; 2: అధికరణము, అవలంబనము-అవలంబము, అవష్టంభము, అధారము, ఆలంబము, ఆశయము-ఆశ్రయము, ఆసంగము, ఉపసర్పణము, ఉపాశ్రయము, నివాతము, పరాయణము, ప్రతిశ్రయము, శ్రాయము, సంశ్రయము. (తె): అండ, ఆదరువు, ఆనిక, ఆసరా, ఊఁత, ఊఁతము, ఊనిక, ఏలముపట్టు, కుదురు, చేపట్టు, తాపు, తావలము, దండ, దండగోల, దిక్కు, దెస, పట్టు, ప్రాపు, సరిగ. తద్వి.—ఆశ్రయించుటకు.-శ్రయణము.

సన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సన్నికర్షము.

సన్నిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1.=జేన్ని: సంధి, శ్లేదువు. (తె) జేన్ని, సంది. (చూ, రోగము. 1.); 2. కలయిక: చూ, సంయోగము; అం. 3: చూ, సశబ్దక్రియలు.

సన్నిభము. సం. విణ. సమానము: చూ, సుసమ. 2.

సన్నివిష్టుఁడు. సం. విణ. 1. సమీపించినవాఁడు; 2. కూర్చున్నవాఁడు. [లంకారములు.

సన్నివృత్తము. అం: చూ, సంచారివర్ణగతా

సన్నివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పట్టణములోనగువాని చుట్టువాటినబయలు: సంస్త్యాయము-సంస్త్యాయము, సంస్థానము; 2. గృహాద్యవరభాగము: చూ, సదనము. 1.

సన్నిహితము. సం. విణ. సమీపించినది: చూ, సమీపము. 2.

సన్నిహితరాజులు. అం: చూ, ఈతిబాధలు.

సన్నిహితుఁడు. సం. విణ: అంతేవాసి. (తె) దగ్గఱివాఁడు.

సన్నీ. దే. వి: చూ, రూ-సన్ని.

సన్నుతము. సం. విణ. మిక్కిలిస్తోత్రము చేయఁబడినది: చూ, స్తుతము.

సన్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చేక్కనిస్తోత్రము: చూ, స్తుతి.

సన్నుతించు. సం. స. క్రి. చేక్కఁగాస్తోత్రము [చేయు: చూ, స్తుతించు

సన్నె. దే. వి. రూ-సనె: చూ, రత్నములు. ౨౮.

సన్నెకలు. దే. వి. —పై— (రూ-సన్నికలు-సన్నికల్లు.)

సన్నెకల్లు. దే. వి.—పై.—

సన్నెరము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము: చూ, సూతము.

సన్మాననము. సం.వి. అ. న. గౌరవించేట: చూ, [సన్మానము.

సన్మానము. సం. వి. అ. పుం: రూ-సమ్మానము, అ, అమ్, అంతరము, అభిగ్రహము, ఆదరణ-ఆదరణము, ఆదరము, కాష్ఠ, ఉపచారము, గౌరవము, ధారణ, నిగ్రహము, పురస్కారము, ప్రతిపత్తి, ప్రతిష్ఠ, ప్రీతి, బహుమతి, బహుమానము, బహూకరణము, బహూకృతి, భగము, మర్యాద, మానన, సంభావన, సంభ్రమము, సత్కారము, సత్క్రియ, సంస్థ, స్థితి. (అవ్య) అంతరము, అతి, కిము, తు. (తె) ఇనాము, ఉగ్గడ-ఉగ్గడు-ఉగ్గడము, ఉడుగర, ఒఱపు, ఒసఁగు, కట్టడ, కర, కొనియాట, గడి, గడువు, గరుసు, గరువము, గారబము- గారము- గారవము- గారాబము - గారాబు- గారాము- గారవింపు, గొప్ప, గొప్పతనము, డంబము, డంబు- డబ్బు- డాబు, పడికట్టు, పరువు, పెంపు, పెత్తనము, పెద్దతనము, పెద్దఱికము, పేరిమి- పేర్మి, బగిసి-బయిసి-బవిసి-బైసి, బటాబూరము, బెట్టు, బెత్తు, మన్నన, మన్నింపు, మన్నిక, మరియాద, మెచ్చు, మెఱవడి, మేర, మేలిమి, మొగ్గు, మోతాదు, లంబు. తద్వి.—౧. (అన్యదే): ఆబూరు; ౨: సన్మానము. (చూ, సామర్థ్యము. 2.); 3. గుణగౌరవమునకు.- సౌరభ్యము.

సన్మానించు. సం. స. క్రి: రూ-సమ్మానించు, అభిమానించు, ఆదరించు, గౌరవించు, బహూకరించు, సంభావించు, సత్కరించు. (తె) మన్నించు.

సన్మానితము. సం. విణ. 1. గౌరవింపఁబడినది: సమ్మానితము, మానితము; 2. సమర్పింపఁబడినది: చూ, సన్యస్తము. 2.

సన్మానితుఁడు. సం. విణ. పూజింపఁబడినవాఁడు: అపచాయితుఁడు, అంచితుఁడు, అపచితుఁడు, అబలుఁడు, అభిరూపుఁడు, అభ్యర్చితుఁడు, అర్చితుఁడు, అర్హితుఁడు, అర్హుఁడు, ఉచితజ్ఞుఁడు, ఉచితుఁడు, ఉత్తమాంగుఁడు, పూజనీయుఁడు, పూజితవ్యుఁడు, భగవంతుఁడు. తద్వి.—౧. పూజింపఁదగినవానికి.— పూజ్యుఁడు, ప్రతీక్ష్యుఁడు, మానుకుఁడు, మారిషుఁడు; ౨. గొప్పవానికి.- అమలుఁడు, మహనీయుఁడు; (తె): అయగారు, గొప్పవాఁడు, 3. పేర్పరికి:-(చూ, సమర్థుఁడు); ౪. సత్కరింపఁబడినవానికి.—సత్కృతుఁడు.

సన్మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిత్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2. మంచినడవడిక: కల్యాణగోత్రము (చూ, సమయము. 2.)

సమ్మక్షీకరణము. అం: చూ, స్థితకరణబంధములు.

సన్య. వై. వి.=సంజ్ఞా. చేసన్న: చూ, సన్న. ఆం, భా. ద్వి. 295.

సన్యసించు. సం. స.క్రి. కామ్యకర్మలనువిడుచు.

సన్యస్తము. సం. విణ. 1. సన్యసింపఁబడినది;

2. సమర్పింపఁబడినది: అంచితము, అపచాయితము, అపచితము, అర్చితము, ఋతము, పురస్కృతము, పూజితము, మతము, మానితము, సన్మానితము, సమ్మానితము. తద్వి.—సమర్పింపఁదగినది అనుటకు: నివేదితము. (చూ, సపర్య.)

సన్న్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కామ్యకర్మముల విడుపు; అం. 2: చూ, ఆశ్రమము. 2.

సన్న్యాసి. సం. వి. న్. పుం.=సన్న్యాసి (సన్న్యాసాశ్రమము కలవాఁడు): అచ్ఛదనుఁడు, అనాతకి-అనాధకి, ఆచార్యుఁడు, ఊర్ధ్వరేతసుఁడు, ఋషి, కంజారుఁడు, కర్మంది, కర్మసన్న్యాసికుఁడు, కాంతారుఁడు, కామధ(ధు)క్కు, జాపకుఁడు, తపస్వి, తపోధనుఁడు, తాపసుఁడు, దులి, నాకువు, నిరాహారి, న్యంకువు, పరివ్రాజకుఁడు, పరివ్రాట్టు, పారాశరి, పారికాంక్షి, ప్రవ్రజితుఁడు, భిక్షుఁడు-భిక్షువు, మస్కరి, ముని, మునీంద్రుఁడు, మౌని, యతి, యమి, వాచంయముఁడు, విరాగి, విరాగుఁడు, వీతరాగి, శాస్త్రకృత్తు. శ్రాంతుఁడు, సంయమి, సాధువు, సుఖి, సత్యవచనుఁడు. (తె) అడవికాఁపు, అడవినెలవరి, అడవినెలవు, ఆరివేరపుఁదపసి, ఒంటికాఁడు, కావిగోఁచిదారి, కావితాలుపు, కావులగలాఁడు, కుండగోలదాల్పు, గోణముదారి, జేడదారి-జేడలదారి, తపసి-తబి-తబిసి, నిరాచారి, బాసవాలు, బాసవాల్దొర, బీద, బైరాగి-వైరాగి, బోడ, బోడి, రుసి, విన్నాణి, సన్నాసి. తద్విశేషములు.-౧. సప్తఋషులకు.—చూ, గోత్రము. 13 (1118 పొరట); (౧): కశ్యపుఁడు; (౨): అత్రి; (౩): భరద్వాజుఁడు; (౪): విశ్వామిత్రుఁడు, కౌశికుఁడు-కౌషికుఁడు, గాధిజుఁడు, గాధిభువు, గాధేయుఁడు; (౫): గౌతముఁడు-గోతముఁడు, శతానందుఁడు; (౬): జమదగ్ని; (౭): వశిష్ఠుఁడు, అరుంధతీనాధుఁడు, కారకుఁడు, కుంభయోని, కుంభసంభవుఁడు; (౮): అగస్త్యుఁడు, అగస్తి, అగ్నిమారుతి, ఔర్వశేయుఁడు, కలసీసుతుఁడు, కారకుఁడు, కుంభజుఁడు, కుంభయోని, కుంభసంభవుఁడు, కుటజుఁడు, ఘటయోని, ఘటోద్భవుఁడు, దీప్తాగ్ని, యామ్యుఁడు, వాతాపిసూదనుఁడు, వారుణి, వింధ్యకూటుఁడు, విశ్వకర్మ, సత్యాగ్ని, సముద్రచులుకుఁడు. (తె) మఱుపకందు; ౨. సప్తాధికరణశాస్త్రములనురచించిన మునులు.—దత్తకముని.=వైశికము; బాదరాయణముని.=సాధారణము; సువర్ణనాభముని.=సాంప్రయోగికము; ఘోటకముఖముని.=కన్యాసంప్రయుక్తకము; గోనర్దీయముని.=భార్యాధికారము; ఘోటికాపుత్రముని.=పారదారికము; కూచిమారముని.=ఔపనిషదికము రచించెను; ౩. నారదునకు.- కపివక్త్రుఁడు, కలహప్రియుఁడు, కలహాశనుఁడు, కలికారకుఁడు, కలితాపసుఁడు, కలిప్రియుఁడు, నారదుఁడు, పిశునుఁడు, విధాతృభువు. (తె) ఆరివేరపుఁదపసి, కయ్యపుఁదిండి, కలవతపసి, పోరుదిండి, పోరోగిరపుదంట, పోరోగిరపుదిండి, ముల్లయతి, వేలుపుజేడదారి; ౪. వాల్మీకికి.-కవి, కవిజ్యే(ష్ఠుఁడు)ష్ఠము, కవిరామాయణుఁడు, కవివాల్మీకి, కుశి, కుశీలవుఁడు, కుశీవశుఁడు, ప్రచేతసుఁడు-ప్రచేతుఁడు-ప్రాచేతసుఁడు, వల్మీకసంభవుఁడు, వాల్మికి-వాల్మికుఁడు-వాల్మీకి-వాల్మీకుఁడు. (తె) పుట్టచూలు, పుట్టపుట్టువు, బొఱియచూలి; ౫. వరరుచికి.- కాత్యాయనుఁడు, కాత్యుఁడు, పునర్వసువు, మేధాజిత్తు, వరరుచి; ౬. వ్యాసునకు.-కానీనుఁడు, కృపుఁడు, కృష్ణుఁడు,

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు, చిరజీవి,వ్యాసుఁడు; ౭. పాలకాప్యమునికి.—కరేణుభువు, కరేణుసుతుఁడు, రుచిరాసుతుఁడు; ౮.కణాదమునికి.—కణాదుఁడు, కాశ్యపుఁడు, కృతకోటి; ౯. కౌండిన్యమునికి.—కౌండిన్యుఁడు, విష్ణుగుప్తుఁడు; ౧౦. వాత్స్యాయనమునికి.—కౌటిల్యుఁడు, చణకాత్మజుఁడు, చాణక్యుఁడు, వల్మీకసంభవుఁడు, వాత్స్యాయనుఁడు; తద్వి.—సురలోకమునందుండు వాత్స్యాయనమునికి:—వల్మీకపునస్సంభవుఁడు; ౧౧. దిగంబరసన్యాసికి.—అవధూత,అవధూతుఁడు(చూ, దిగంబరుఁడు. 3.); ౧౨. భిక్షుకసన్యాసికి.—ధర్మధ్వజి, భిక్షుకుఁడు—భిక్షువు, లింగవృత్తి, లింగి, వర్ణి, వర్ణిలింగి. (తె) బిచ్చగాఁడు, తాటదమ్ముఁడు; ౧౩. పతంజలిమునికి.—గోనర్దీయుఁడు, పతంజలి; ౧౪. శాక్యమునికి.—కులిశాసనుఁడు, మహాశ్రవణుఁడు, సర్వార్థసిద్ధుఁడు, సిద్ధార్థుఁడు; ౧౫. ఉత్తమపదమునందినసన్యాసికి.—పరమహంస, హంసుఁడు; ౧౬. పాణినియను మునికి.—పాణిని—పానిని; ౧౭. కపటతపస్వికి.—ఛద్మతాపసుఁడు, బైడాలవ్రతికుఁడు, పర్యాభిసంధి; ౧౮.శ్రీధరుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు; ౧౯. మునులు.— అంగిరసుఁడు—అంగిరుఁడు; అంతేవసాయి; అథర్వుఁడు; ఆత్రేయుఁడు; ఆర్ష్టిగవుఁడు; ఉచథ్యుఁడు; ఉదంకుఁడు; ఉదాస్థితుఁడు; ఉద్దాలకుఁడు; ఉపవర్షుఁడు; ఋజుకాయుఁడు; ఋభువు; ఋశ్యశృంగుఁడు-ఋష్యశృంగుఁడు; ఔర్వుఁడు; కతకుఁడు; కణ్వుఁడు; కపిలుఁడు; కహోళుఁడు; కాండర్షి; కాశిరాజు; సుధోద్భవుఁడు; కుంజరుఁడు; కుటపుఁడు; కుటీచగకుఁడు, కుటీచకుఁడు; కుశికుఁడు; కుహనుఁడు; కోహళుఁడు; క్రతువు; ఖపుటుఁడు; గార్గ్యుఁడు; గాలవుఁడు; గోవు; చ్యవనుఁడు; జటి; జహ్నువు; త్రిదండి; దక్షుఁడు;దమనుఁడు; నరుఁడు; నిర్ముక్తుఁడు; నిర్వాణుఁడు; పర్వతుఁడు; పుండరీకుఁడు; పునర్వసువు; పులస్త్యుఁడు; పులహుఁడు; భట్టారకుఁడు; భృగువు; మండూకుఁడు; మతంగుఁడు; మరీచి; మైత్రావరుణి; లిఖితుఁడు; వని, వానప్రస్థుఁడు; వైఖానసుఁడు; వైధాత్రుఁడు; శంబుఁడు—శంబూకుఁడు; శ్రమణుఁడు; సంవర్తుఁడు; సనత్కుమారుఁడు; సురర్షి; హాలభృతుఁడు;హారీతుఁడు; (౧)(తె)వైష్ణవసన్యాసికి.—జియ్యరు;(౨)(తె)మహంతు;(౩)(తె) చటల. ఇత్యాది.

సన్యాసియోషాన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

సపత్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ.=సవతి: చూ,భార్య.

సపత్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శత్రువు.

సపది. సం. అవ్య. శీఘ్రముగ: చూ, వ్యదము.

సపము. వై. వి.=శవ. (రూ-సబము—సబరము): చూ, శవము. ఆం. పదా. నర. 98.

సపరి. వై. వి.=శబరి. రూ-సబరి: చూ,నది.

సపర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అంచనము, ఆధివాసము, అపచయము, అపచితి, అభ్యర్చన, అర్ఘము, అర్చ, అర్చకత్వము, అర్చణ-అర్చన-అర్చనము, అర్హణ, ఆరాధన—ఆరాధనము, ఇజ్య, ఇష్టి, క్రియ, పురస్కారము, పూజ, పూజనము, విధానము. (అన్య): అతి, ఆజ్. (తె)కయిసేఁత—కైసేఁత,చౌసుబడిక, పూజే—వేల్పుడు. తద్వి.—౧: (మి) తిరువరాధనము; ౨: అంతర్యాగము; 3: దేవపూజకు.—శమ్; ర. (విణ): చూ, సన్యస్తము. 2; ౫ నిలుచుండిచేయుసేవకు: (తె) నిలువుఁగొలుపు. (చూ,ఉపచారములు1-2.)

సపాట. దే. వి. రూ-సపాటము, చదను-చదును, పగము, పాటి, మట్టము, సవరన. (సం) సరుము.

సపాటము. దే. విశే —పై.—

సపిండీకరణము. సం. వి.అ. న. చచ్చినవాని పండ్రెండవదివసమునందు చేసెడు సంవత్సరాంత శ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము. 1.

సపిండులు. సం. వి. అ. పుం. బ. 1. ఏడుతరములలోపలి జ్ఞాతులు (చూ, గయాపిండదాతృలు): చూ, సగంధుఁడు; అం. 2: చూ, జ్ఞాతులు. [గ్రా|తాగుట: సహపానము.

సపీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పదిమంది చేరియొకటి

సప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సప్త. ఏడుతంతులుగల వీణె, పరివాదిని: చూ, వీణె.

సప్తఋషులు అం: చూ, మహర్షులు (చూ, గోత్రము 13. చూ, సన్యాసి)

సప్తకము. సం. వి. అ. న. 1: వనము. (తె) ఏడు, చేన్క—పగడ, సత-సప్త- సత్తా. (తద్వి.—ఏడునకు సంబంధించిన సంఖ్యాసూచకములు.— ౧ వ్యసనములు, ౨ సంతానములు, ౩ కులపర్వతములు, ౪ సభాంగములు, ౫ రాజ్యాంగములు, ౬ ఉపాయములు. ౭ మహర్షులు, ౮ సముద్రములు. ౯ ద్వీపములు, ౧౦ ఊర్ధ్వలోకములు, ౧౧ అధోలోకములు, ౧౨ స్వరములు, ౧౩ తాళములు, ౧౪ మాతలు (మాతృకలు), ౧౫ విభక్తులు, ౧౬ జిహ్వలు, ౧౭ వాయువులు, ౧౮ విద్యుత్తులు, ౧౯ ధాతువులు, ౨౦ స్వపక్షములవారు, ౨౧ నిరర్థకములు, ౨౨ రాజలక్షణములు, ౨౩ నష్టములు, ౨౪ పుణ్యనగరములు, ౨౫ పిండదానకరులు (గయాపిండదాతృలు), ౨౬ అశ్వోత్పత్తులు, ౨౭ ఆవరణములు, ౨౮ వారములు, ౨౯ సప్తమండలములు:—వాయుమండలము, వరుణమండలము, చంద్రమండలము, సూర్యమండలము, నక్షత్రమండలము, అగ్నిమండలము, జ్యోతిర్మండలము; ౩౦: చూ, మేఘములు; ౩౧: సప్తవిధచిరజీవులు:—అశ్వత్థామ, బలిచక్రవర్తి, వ్యాసమహర్షి, హనుమంతుఁడు, విభీషణుఁడు, కృపాచార్యుఁడు, పరశురాముఁడు; ౩౨ సప్తవాయువులకు:—చూ, వాయువు.) ఇత్యాది; విశే. 2. ఏడవది: సప్తమము, సప్తమి.

సప్తకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడుపేటలుగల అందుదాని మొలనూలు: చూ, హావణిక. 2 (భూషణము. 2-౭.)

సప్తగుప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సూర్యుఁడు.

సప్తచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులపొన్న*: చూ, సురపొన్న.

సప్తజిహ్వలు. అం. (జిహ్వలు.): కాళి, కరాళి, విస్ఫులింగిని, ధూమ్రవర్ణ, విశ్వరుచి, లోహిత, మనోజవ. (7): (చూ, సప్తకము 1)

సప్తజిహ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సతనాల్కలజేజే, అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

సప్తతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జన్నము: చూ, యజ్ఞము, 2: చూ, సూత్రము. 1.

సప్తతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, డెబ్బది.

సప్తదీధితి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సప్తజిహ్వుఁడు.

సప్తనదీసంగమము. అం: చూ, క్షేత్రములు.

సప్తపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సప్తపదముల సమాహారము.

సప్తపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులరంటి*: చూ, రంభ. 2; 2. ఏడాకులపొన్న*: చూ, సురపొన్న.

సప్తప్రకృతిభాగము. అం: చూ, ప్రకరణములు.

సప్తమండలములు. అం: చూ, సప్తకము. 1.

సప్తమము. సం. విణ. ఏడవది: చూ, సప్తకము. 2.

సప్తమాంశ. అం: చూ, షోడశవర్గ (ఏమవర్గంబులు స్వవర్గంబులు వచ్చెనేని సప్తమాంశ యగును. ఏగ్రహమునకు సప్తమాంశకనుఁగొనవలెనో యా గ్రహమే రాశియెందెన్నవ భాగమందుండునో కనుఁగొని నా భాగసంఖ్య నొకచోటనుంచుకొనుము. ఆ గ్రహము బేసి రాసియందున్న యెడల నా బేసరాసి మొదలుగను, సరరాసియందున్న యెడల నాసరి రాసికి సప్తమరాశి మొదలుగను పైనుంచుకొనిన భాగసంఖ్యను లెక్కింప నేరాసివచ్చెనో యారాసి సప్తమాంశ యనఁబడును. ఆరాశ్యధిపతి సప్తమాంశ్యాధిపతి యగును.)

సప్తమి. అం. 1. పక్షమునందు ఏడవతిథి: చూ, తిథులు (హరివాసరము); విణ. 2 ఏడవది: చూ, సప్తకము. 2; అం. 3: చూ, విభక్తులు.

సప్తల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1: చూ, విరజాజి*; 2. కలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2; 3. గురిజె*: చూ, శ్వేతపాకి; 4: చూ, సంబరేను*; 5. ఏఱువావిలి*.

సప్తవిధబుద్ధులు. అం: (చూ, వ్యాల్లేఖము. 2) ౧ పండ, ౨ మేధ, 3 చార్వి, ౪ చత్వ, ౫ గృహీత, ౬ శ్రోత్రి, ౭ ప్రతిభ. (౧ పండ=తత్త్వముఁదెలిసికొనఁదగినబుద్ధి; ౨ మేధ=విన్నవానిని మఱవకుండుబుద్ధి; 3 చార్వి=ఊహాపోహాలందు నేర్పుగలబుద్ధి; ౪ చత్వ=విషయములను జక్కఁగానడిగి వినుగులేక వినుటయందు ఓర్పుగలబుద్ధి; ౫ గృహీత=చెప్పినవానిని తప్పక గ్రహించుటయందు శక్తిగలబుద్ధి; ౬ శ్రోత్రి=గురుశుశ్రూషాసహనముగలబుద్ధి; ౭ ప్రతిభ=ఏదేనొకవిషయమును పలుకఁదలఁచినప్పుడు వాగ్ధోరణి గలిగి సమయోచితముగ స్ఫురిస్మృతి హాసాలుభవములు పెక్కులుఁజూపి విను వారు చక్కన్నలు సేయఁదొఁచేకపోవుట లేక విషయములను దెల్పుటయందు శక్తిగలబుద్ధి)

సప్తవ్యసనములు. అం: చూ, సప్తకము 1 (వ్యసనములు): జూదమాడుట, స్త్రీలఁగోరుట, కల్లుత్రాగుట, వేటాడుట, కఠినముగఁబలుకుట, ధనమూఱక ఖర్చుచేయుట, కఠినదండనము. (మొదటినాలుగును సామువలనను, మిగతమూఁడునుకోపమువలననుబుట్టును.)

సప్తశతి. అం. (700): చూ, మహాకావ్యము.

సప్తస్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-సప్తాశ్వుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు. [(చూ, సంతానములు).

సప్తసంతానములు. అం: చూ, సప్తకము. 1.

సప్తసముద్రములు. అం. ఒకానొకదానము: చూ, దానములు. [లు (స్వరము. 2.).

సప్తస్వరయుక్తరాగములు. అం: చూ, రాగము

సప్తస్వరములు. అం: (చూ, సప్తకము. 1). (స్వరములు) షడ్జము (స), ఋషభము (ఋషభము) (రి), గాంధారము (గ), మధ్యమము (మ), పంచమము (ప), ధైవతము (ధ), నిషాదము (ని) (7): చూ, స్వరము. 2.

సప్తహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సప్తజిహ్వుఁడు.

సప్తాంగములు. అం. (సభాంగములు): చూ, రాజ్యాంగములు (చూ, సప్తకము. 1)

సప్తాధికరణములు. అం: చూ, కామము: చూ, 816 పొరట.

సప్తార్చి. సం. వి. స. పుం. 1: చూ, సప్తజిహ్వుఁడు; విణ. 2. క్రూరదృష్టిగలవాఁడు.

సప్తాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-సప్తశ్వుఁడు: చూ, సూర్యుఁడు.

సప్తాహము. అం. 1: చూ, రహీనతానములు (తానములు); వా. వి. 2. ఏడుతేయింబవళ్లు చేసెడు దేవునిసేవ.

సప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; 2. సూర్యనిరథాశ్వము: చూ, హయము.

సప్తోపాయములు. అం: చూ, ఉపాయము. 4.

సప్పుపుఁజోక్క. వై. వి. అశ్రేష, అసిలేరు చూ, రిక్క.

సప్పము. వై. వి =సర్ప. పాము: చూ, సర్పము.

సప్పి. వా. వి. రూ-చేప్పి: చూ, రోగము. 1.

సప్లయి. వై. విశ.=సఫలమ్ ఫలముతోఁగూడినది: చూ, సఫలము.

సప్లై. వై. విశ = —పై.—

సఫలము. సం. విశ:=సప్లయి-సప్లై, సరవరా, సవరణ, సార్లా, సరుదుబాటు. సర్దుబాటు (సం) అమోఘు, సార్థకము.

సఫేదు. వా. వి. 1. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; 2. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము 6.

సబడి. వై. వి.=సబిల. రూ—సబరి-సబళము-సబళి-సబిడి—సబిడీ. ఈఁటెవంటి ఆయుధము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.) (చూ, సబళము. 1_2.)

సబబు. వా. వి. కారణము: చూ, హేతువు. 1

సబము. వై. వి.=శవ: చూ, శవము.

సబరము. వై. వి = —పై —

సబరి. వై. వి. 1.=శబరి. శబరీనది: చూ, పాని దిని (నది); 2.=సబిల, సవళి: చూ, సబడి.

సబళము. సం. వి. అ.న. సబరి (దే. అని శ.ర.) 1: చూ, సబడి; అం. 2: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

సబాము. వై. వి =స్వభావ: చూ, స్వభావము.

సబాసు. దే. అవ్య: చూ, రూ-సేబాసు. అం, భా. తృ. 66. [అం, భా. ద్వి. 217.

సబిడి. వై. వి.=సబిల-సబళి: చూ, రూ-సబడి.

సబిడీ. వై. వి.=—పై.—(ఇట్లు సబిరిఅనియు)

సబిలము. సం. వి. అ. న=సబరి: —పై.—

సబురు. వా. వి. 1. ఓడప్రయాణము: చూ, సంచారము; 2. ప్రయాణము: చూ, సంచారము.

సబ్బందు. దే. వి. 1. అబద్ధము: చూ, వితథము; 2. అనేకభేదములుగలది: రొకార్కా-రొక్కములు. (సం) ఉచ్చావచము, నైకభేదము.

సబ్బిడి వా. వి. మేలుకుఁదనము లేమి: సబ్బిడితనము.

సబ్బిడితనము. వా. వి. —పై.—

సబ్బిణి. వా. వి. 1.=సభ్యిణి. సభ్యురాలు; 2. అమాయకురాలు. శుక. 4, ఆ. 42 (నైజాము దేశమునను వాడుక).

సబ్బు. దే. వి. జిడ్డునుపోఁగొట్టెడు ఒకరకము కారము. "సబ్బుబిళ్ళ": తద్వి.— కారము, చేవుకారము-చౌకారము. [ధాన్యము.

సబ్బుబియ్యము. వా.వి. కృత్రిమధాన్యము: చూ,

సబ్రహ్మచారి. సం. వి. న. పుం. 1. వేదాధ్యయనమువందు సహపాఠి: చూ, సంతచెప్పువాఁడు; 2. సహపాఠి: చూ, సంతచెప్పువాఁడు.

సభ. సం. వి. అ. (స్త్రీ). 1. ఇల్లు: చూ, సదనము. 1; 2. కొలువుకూటము (రాజసభ)కు:- ఆస్థ, ఆస్థానము, ఆస్థాని, గోష్ఠి, ఘట, చైత్యము, ధర్మాధికరణము, పరిషత్తు, మండలి, సంసత్తు, సదము, సదసు-సదస్సు, సమజ్జ, సమజ్య, సమితి. (తె) అంగడి, అజారము, ఓలగము, కూటము-కూటాము, కొలువు-కొల్వు, కొలువుకూటము, చేవరు-చేదురు, చావడి, దర్బారు, దివాణము, పడసాల, రచ్చ, సాల, హజారము-హోజారము-హాజారు. తద్విశేషములు.—౧. గ్రామస్థులు చేరి వ్యవహారము చేయుచోటునకు.—ఆస్థ, ఆస్థానము, ఆస్థాని, గోష్ఠి, ఘట, పరిషత్తు, సదము-సదసు—సదస్సు, సభ, సమజ్య, సమితి-సంసత్తు. (తె) అంగడి, ఓలగము, కచేరి-కచ్చేరి, కొలువు-కొల్వు, క్రింత, రచ్చ, రచ్చకొట్టము. తద్వి.-౧. న్యాయాధిపతి న్యా

యము విచారించుచోటునకు.—కాలీచి(కోర్టు), గోష్ఠి, ఘట, (తె) అంగడి, కచేరి—కచ్చేరి, దివాణము; ౨. పెద్దసభకు.—గోష్ఠి, ఘట, మహాస్థానము. (తె) ఒడ్డోలగము, పేరోలగము, వైహాళి; 3. వివాహములోని ఆట కచ్చేరికి.-(తె) చేదురు; ౪. జమీందారీ మున్నగువారల కచ్చేరికి.—(తె) ఠాణా; ౫. పరిషత్సభకు.-గోష్ఠి, పరిషత్తు, సమజ్య, సభ, సమితి; ౬. పడమటి మున్నీటినడుమ నుండు వరుణునిసభకు.-అరవిందాలయము; ౭: చూ, సదస్యము; ౮. దేవసభకు.-దేవసభ, సుధర్మ—స్వధర్మ; 3: చూ, సమూహము; 4. జూదము: చూ, వ్యవహారము 4.

సభయము. అం: చూ, ద్యూష్టులు.

సభర్తృక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మగనాలు, అయిదువ: చూ, స్త్రీ.

సభాంగములు. అం: చూ, రాజ్యాంగములు (చూ, అంగము 9: చూ, సప్తాంగములు)

సభాజనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టములలో నగువారి నాలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట: ఆనందనము, ఆపృచ్ఛనము, ఆమంత్రణము; 2. యాత్రాదులయందు బంధువులలోనగువారి యనుజ్ఞ వడయుట.

సభాపీఠము. సం. వి. అ. పుం. రచ్చబండ: చూ, సింహాసనము.

సభాసదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. సభయందుండుధర్మజ్ఞుఁడు: సభాస్తారుఁడు, సభికుఁడు, సభ్యుఁడు.

సభాసప్తాంగములు. అం: చూ, సభాంగములు.

సభాస్తారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సభాసదుఁడు.

సభికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై:—; 2 జూదమాడించువాఁడు; 3. న్యాయవాది: చూ, స్వామి. 3.

సభ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. హోమరహితాగ్ని: చూ, వహ్ని .1; అం. 2: చూ, అగ్నులు.

సభ్యుఁడు. సం. విశ. 1. సభయందుండువాఁడు: పాశ్నికుఁడు; 2. మంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 3: చూ, సుకృతి. 1.

సమ. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. ఏఁడాది: చూ, సంవత్సరము; విశ. 2. సమానము: చూ, సుసమ. 2; 3. సమస్తము: చూ, సర్వము; 4 సాధువు: చూ, సజ్జనుఁడు.

సమంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 (అంతటవ్యాపించునది): అరుణ, అగ్నివల్లి, కాండీరి, కాల, కాలభాండిక, కాలమేశి—కాలమేషి—కాలమేశిక—కాలమేషిక, చండాకరి, చిత్రపర్ణి, చిత్రలత, జాతుభాతకి, భండి—భండీరి-భాండి, మంజిష్ఠ—మాంజిష్ఠము, మండూకపర్ణి, యోజనవల్లి, వికస. (తె) మంజిటి *. తద్వి: మహామంజిష్ఠకు.-రుహ; 2. ముడుఁగుఁదామర *: చూ, సోఁకుడుముడుఁగు.

సమంజసము. సం. వి. అ. న. 1. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1; 2. న్యాయముతోఁగూడినది: భజమానము, యుక్తము, వాస్తవికము, సత్యవతి (చూ, సత్యము. 1.) [చూ, స్నుహి.

సమంతదుగ్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జెముడు *:

సమంతభద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు. [చూ, వహ్ని. 1.

సమంతభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. అగ్ని:

సమకట్టు. ద్వ. వి. 1. కవచము: చూ, వారవాణము; అ. క్రి. 2. యత్నించు: అంగవించు, అగ్గలించు, అడరు, అడరుకొంచు, అప్పళించు, అరంబించు, ఉంకించు, ఉదియగొను, ఉద్దియ సేయు, ఊఁకించు, ఊఁకు, ఊఁకొనగు, ఎత్తికొను, ఒగ్గు, ఒడికట్టు, కడఁగు, కడుకొను, కదలు, కయికొను—కైకొను, కేరు, కొనకొను, కోలుకొను-కోల్కొను,

గమకించు, గుఱుకొను, గొనకొను, చొఱు, చేకొను, చెలఁగు, జేతనపడు, తక్కొను, తఱిగొను, తలకొను, తలపడు, తలపెట్టు, తివురు, తూకొను, తొడఁగు, తొడరు, త్రోచు, దొరకొను, నుపలు, నెట్టుకొను, పట్టు, పూను, పయికొను-పైకొను, పాలుపడు-పాల్పడు, పూంచు-పూఁచు, పెఱుగు, పేటవఁబెట్టు, పోవు, మలయు, మేకొను, మొక్కలించు, మొగియు, మొదలుకొను, మొదలుపెట్టు, మొనకట్టు, మొనకొను, మొనయు, వసిగొను, వీఁగు, సాగు. (సం) ఆరంభించు, ఉత్సహించు-ఉత్సాహించు, ఉద్యమించు, ఉద్యోగించు, ఉపక్రమించు, ప్రయత్నించు, ప్రారంభించు, యతించు; స. క్రి. 3: అనువుచేయు, అలవరించు - అల్వరించు, జోకచేయు, పన్ను. (మి) సిద్ధపఱచు; 4. సంగ్రహించు: చూ, స్వీకరించు; 5. ఏర్పఱచు: చూ, సృజించు; 6 అగువట్లుచేయు· చూ, సలుపు. 2.

సమకట్టుట. ద్వ. వి. యత్నించుట: చూ, సన్నాహము. 2. ఆం, భా. ద్వి. 205.

సమకుఱు. ద్వ. అ. క్రి. (రూ-సమకూఱు-సమకూడు-సమకొను.) 1. లభించు. భాగ. 4, స్కం 247. చూ, సంభవించు; 2: చూ, సిద్ధించు.

సమకూడు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—

సమకూఱు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—

సమకూరుచు ద్వ. ప్రే. సమకూరఁజేయు. రూ-సమకూర్చు.

సమకూర్చు. ద్వ. ప్రే.—పై.—

సమకొను ద్వ. అ. క్రి: చూ, సమకుఱు.1_2.

సమకొల్పు. ద్వ. ప్రే. 1. లభింపఁజేయు; 2. సిద్ధింపఁజేయు; 3. సిద్ధపఱచు; 4. వహించు, సవరించు: చూ, స్వీకరించు. 1.

సమకోలు. ద్వ. వి. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1: 2. సిద్ధించుట; 3. లభించుట.

సమక్షము. సం. విణ నయనేంద్రియగోచరమైనది, ఎదుటిది.

సమగీతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఇదిపథ్యా కందముచ్ఛాయను నడచును ;

సమగ్రము. సం. విణ. సమస్తము: చూ, సర్వము.

సమగ్రిమ సం. వి. న్. పుం. సమగ్రత—సమగ్రిమము.

సమగ్రిమము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సమచతుష్కము. సం. వి. అ. న:=చచ్చౌకము, నలుచెదరము.

సమజము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి: చూ, విపినము; పుం 2. పశువులగుంపు: చూ, సమూహము.

సమజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (రూ-సమాజ్య.) 1: చూ, సభ. 2; 2. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1.

సమజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

సమత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సవతు—సామెత. సమత్వము, పోలిక: చూ, సమానము. 2; అం. 2: చూ, గుణములు; 3: చూ, కావ్యగుణములు.

సమతలము. వా. వి. సమక్షేత్రము, సమప్రదేశము, ధరాతలము. (ఇందుకు సంబంధించిన శాస్త్రపరిభాషాపదములు:-సరళ (రేఖా) భూమి; సరళ (రేఖా) త్రికోణమితి; కాల్పనిక సమక్షేత్రము; సమభూమి; సమాంతర సమతలము; ఉత్తరణసమతలము; ఛేదకసమతలము; పదార్థవిషయక సమతలము; తిర్యక్ సమక్షేత్రము; మూలసమక్షేత్రము; లంబసమతలము; యథాదర్శసమతలము; చిత్రభూమిక సమక్షేత్రము; ఊర్ధ్వసమతలము; సమతలదర్పణము) ఇత్యాది.

సమతలతాడనము. అం: చూ, తాడనములు.

సమతాళము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

సమదండ. అం: చూ, దండలు.

సమదర్శి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్) సర్వభూతములను సమముగాఁజూచువాఁడు.

సమదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సర్వభూతములను సమముగాఁజూచుట: చూ, వీక్షణము.

సమధికము. సం. విశ. మిక్కిలి యధికమైనది: చూ, హేరాళము (ఇట్లు ఉపసర్గముతోఁ గూడిన పదములు.— సమరూఢము, సమాలోకించు, సమావృతము, సమాశ్రయము, సమాశ్రితము, సమాసాదనము, సమాసాదితము, సమాసాద్యము, సముచితము, సముత్థితము, సముత్పన్నము, సముత్సృతము, సముదితము, సముదిమము, సముద్గీర్ణము, సముద్ధతము, సముద్ధరణము, సముద్ధృతము, సముద్భవించు, సముద్భూతము, సముద్యతము, సముద్వృత్తము, సమున్నతము ఇత్యాదులూహ్యంబులు.) [సంస్కృతము.

సమధిగమము. స. వి అ. పుం. పొందుట: చూ, సమనఖము. అం: చూ, కరణములు.

సమను. వా. వి. విచారణకొఱకు న్యాయాధిపతి పంపిన కాగితము. [సంస్కృతము.

సమన్వితము. సం. విశ. కూడుకొన్నది: చూ,

సమపదము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు రెండు కాళ్లతో సమముగా నిలుచుట. (తద్వి:—ఆలీఢము; ప్రత్యాలీఢము; సమపదము; విశాఖము; మండలము.)

సమపఱచు. మి. స. క్రి: చూ, సరిపఱచు.

సమపాదము. అం. 1: చూ, పుంస్థానకములు; 2: చూ, ఉత్థానకరణబంధములు; 3: చూ, భూచారులు; 4: చూ, ఏకవింశతిస్థానకములు.

సమభిహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెప్పినది త్రిప్పి చెప్పుట; 2. అత్యంతము: చూ, హెచ్చు. 2.

సమభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమస్థలము, అజి: చూ, భూమి. 1. (చూ, సమతలము.)

సమము. సం. విశ. 1: చూ, సపాటము; 2: చూ, సర్వము: అం. 3: చూ, అలంకారము. ఉ. ("కారణకార్యములకు సమత్వము. ఉదా.— "నీరజాతటనీచప్రవరుటప్రపణను నీకుచితమె కమల!"); 4: చూ, పక్షక్రియలు; 5: చూ, చరణక్రియలు; 6: చూ, పుటక్రియలు; 7: చూ, దండక్రియలు; 8: చూ, భౌమమండలములు; 9: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు; 10: చూ, శిరఃక్రియలు; 11: చూ, దృష్టిక్రియలు; 12: చూ, గ్రహపాణులు; 13: చూ, యతిప్రాణములు; 14: చూ, విలుకాని స్థానములు; 15: చూ, దృష్టిభేదములు. 16: చూ, శిరోభేదములు; 17: చూ, దండలు.

సమయపడు. మి. అ. క్రి. సంకేతితమగు.

సమయము. సం. వి. అ. పుం. 1: అంతరము, అధ్వము, అనేహస్సు, అపష్ఠువు, అవధి, అవసరము, ఉదారము, కటము, కాండము, కాలము, క్షణము, ఘ, దిష్టము, పర్యాయము, ప్రక్రమము, భూకము, ము, వితానము, విధి, వేళ, సందర్భము. తద్వి.— ౧:ఉదుంబరావతి.(తె):—అంకె అజ్జి_ఎజ్జి_అదను, హదను, కారు, కయికట్టు-కైకట్టు-కోపు, చో, తఱి, తరవాయి, తరుణము, తటి, తల, తోయము, నాఁడు, నేమము, పదను, పాళము, పూఁట, పొద్దు-ప్రొద్దు, పడి, సందు, సంను, సాని, సేపు; 2: అనుష్ఠానము, అచరణము, ఆచారము, క్రాంతి, క్షి, గగనము, గతి, గమనము, ఛందస్సు, చరణము, చరిత_చరితము-చరిత్ర-చరిత్రము—చారిత్రము, చర్య, చేష్టితము, ధర్మము, ప్రత్యయము, ప్రవర్తనము, ప్రవాహము,

ప్రవృత్తి, యాపనము, వర్తనము, హానము, వృత్తము, వృత్తి, సంవిత్తు, సాధనము. (అన్య) అధి. (తె) నడక, నడత, నడపు, నడవడి-నడువడి- నడవడిక, నడితి-నడ్తి, నాటకము, నెఱి, పోక, పోకడ, మనువు, వగ, వడి. తద్వ.— ౧:-చూ, సన్మార్గము. 2; ౨: సత్ప్రవర్తనము. (తె) ఇలువడి-ఇల్వడి, మంచినడత; 3. కులాచారమునకు.-పరిచారము; ౪. శుచియైయుండుటకు.-(తె) మడి; ౫. కపటప్రవర్తనమునకు.-(తె) నటనము, పోకడ, మిషా, పచేరణ; ౬. గమనమునకు.—సంప్రహారము; 3: చూ, శపథము. 4: చూ, సిద్ధాంతము. 1; 5. బుద్ధి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 6: సంకేతము: చూ, సైగ (గవాస్యము. 1.); 7.=సమ్మె. ప్రతిజ్ఞ: చూ, స్పర్ధ. 4; 8. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు

సమయానుక్రమము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.

సమయు. వై. అ క్రి.=శమ. చెచ్చు: ఇఱుగు-ఈలుగు-ఈల్గు, ఉక్కడఁగు, ఉక్కు, ఉక్కుమడఁగు, ఏగు, కడగొట్టు, కడచేను-కడచు, కడతేఱు, కివ్వు, కూలు, కెడయు, క్రుంగు, గండడఁగు, గంతుకొను, గతపడు, గిట్టు, గీటడఁగు, గుటుక్కను, చెచ్చు-చచ్చు, చేను-చను, చెల్లు, టెక్కుమెగగఁగొట్టు, డమ్మను-డామ్మను, డింకవేయు, డింకాకొట్టు, డింకివేయు, డింకీకొట్టు, డింకు, ఢమ్మను-ఢామ్మను, తీరు-తీఱు, తుదిముట్టు, తెగటాఱు, తెగు, తెగలు-తెఱలు, తేఱు, తొలఁగు. త్రుంగు, త్రుళ్లు, త్రెగు, త్రెయ్యు, త్రెళ్లు, దోరు. నీలుగు-నీల్గు, పడు, పిలుకుమారు-పిలుకుమాలు, పెద్దనిద్దురపోవు, పాడవడగు, పారిమాలు, పారివోవు, పాలియు, పాలివోవు, పోవు, బిద్దు, బ్రుంగు, మక్కు, మడయు-మడియు, మనుఁగు-మనువు, ముగియు, మునుఁగు, మ్రందు, మ్రగ్గు, రూపడఁగు. రూపఱు, రూపుమాయు. తద్వ.—(ప్రే).- ఉక్కడఁచు, చెంపు-సంపు: చూ, సంహరించు. (సం): అంతరించు, మరణించు; 2. అడఁగారు, ఉపశమిల్లు: చూ, స్రుక్కు. 4, 3.=శమ్. నశించు : అడఁగు-అణఁగు, అత్తమిల్లు, అఱు-ఆఱు, ఆవియు, ఇంకించు, ఎత్తువడు, ఎత్తువోవు, ఏదు, కడచేను, కడచు, కడతేఱు, కడివోవు, కుంటుపడు, కొలుపడు-కొల్పడు, కొలుపోవు, గిట్టు, చెడు, తీఱు, తీఱుపడు, తోడువోవు, త్రుంగు, త్రుంగుడుపడు, నలఁగు, నాశిల్లు, పరియు, పతివోవు, పాడఱు, పాడువడు-పాడువాఱు, పాడవడఁగు, పానుగుపడు, పానుపడు-పాన్పడు, పాలియు, పాలివోవు, పోకాడు, పోవు, బుసివోవు, మచ్చుమాయు, మలఁగు, మాయు, మాఱు, మాలు, ముకు-ముక్కు, మునుఁగు-మున్గు, ముసించు, మూరిఁబోవు, రూపడఁగు, రూపఱు, రూపుమాయు, రూపుసెడు, సరిపోవు, సరియుగు. (సం)-అంతరించు, అస్తమించు, ఖిలీభవించు, నశించు, లయించు. తద్వ.—౧. నాశమగు —గాసియగు, పొకారు-పోకారు, పిలుకుమారు-పిలుకుమాలు; ౨. నాశనము చేయు.-పొకారుచు-పోకారుచు, మార్చు. [చూ, సావు.

సమయుట. వై. వి. చావు. ఆం, భా.ద్వి. 225:

సమరత వై. వి.=సమర్తు-సమర్త. స్త్రీ ప్రథమఋతువు, కొత్తముట్టు: చూ, రేతస్సు. 1-౪. [మైనది: చూ, రతి. 4.

సమరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపరతికివ్యతిరిక్త

సమరధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకవిలుకానితో సరిగా నిలిచిపోరెడు యోధుఁడు:

చూ, హంవీరుఁడు. 2; అం. 2: చూ, రథికచతుష్టయము. [యుద్ధము.

సమరము. సం. వి. అ. పుం, న. పోరు: చూ,

సమరసము. సం. వి.అ. పుం. 1. సమానరాగము; 2. అభేదము: అత్యర్థమధురము, అద్వైతము, అభిన్నత, అభేదత్వము, అభేదము, ఇష్టోక్తి, ఉపలాలనము, ఏకత్వము, కేనారము, లాలనము, సంధి, సాంత్వము. (తె): అచ్చికబుచ్చిక-అచ్చికబుచ్చికము-అచ్చికబుచ్చికలు, కలగలపు-కలగల్పు, కలుపుఁగోలు కల్పుఁగోలు-కలుపుఁగోలుతనము-కల్పుఁగోలుతనము, పొందు, బుజ్జగము, బుజ్జగింత-బుజ్జగింపు, బుజ్జనము, బెల్లింపు, బెల్లింపుమాట, మంచి, మచ్చిక-మచ్చికె-మచ్చిగ; (చూ, విణ. సాంత్వము. 3). తద్వి.— ౧. సమీకరణము; ౨. (విణ) సమీకృతము; 3: చూ, సల్లాపము; అం. 3: చూ, లక్ష్యములు.

సమర్త. వై. వి.=: చూ, రూ-సమరత. తద్వి.- ౧. వెలుపలుండుట; ౨. ముట్టు తకు:— చూ, స్త్రీ.

సమర్తాడు. వై. అ. క్రి=సమర్తు (దే అనిశ.ర): అంటగు, అంటుదగు, అంటుపడు, ఈడేఱు, కడపుఁబోవు, కొంగుమాయు, చెఱఁగుమాయు, బట్టగు, బయలుపెడలు, ముగ్గవిచ్చు, వెలుపలుండు, (మి) బుతుమతియగు, బహిష్ఠయగు, రజస్వలయగు.

సమర్థకుఁడు. సం. విణ. 1. వరమునిచ్చువాఁడు; 2: చూ, వరదుఁడు. 1.

సమర్థనము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టినదితెగినట్టు నెఱవేర్చుట: నైపుణము-నైపుణి-నైపుణ్యము, పాటవము. (తె): అజ్జె, నేరుపు-నేర్పు, బోటితనము, (మి) శాణతనము. (తె) జాణతనము అనికొందఱు); 2: చూ, సిద్ధాంతము.1.

సమర్థము. సం. విణ. 1. అన్వయయోగ్యమైన యర్థముగలది: ఉష్ణము, చోక్షము, యోగ్యము; 2. హితముయినది: చోక్షము, హితము. (తె) ఇతము, బాగు (చూ, స్నేహము. 1.); 3. సమర్థమైనది: ఉష్ణము, చోక్షము, యోగ్యము. (తె) బిరుసు, వటారి-వఠారి.

సమర్థించు. సం. స. క్రి. పట్టినది తగినట్టు నెఱవేర్చు: చూ, సిద్ధిఁబొందించు.

సమర్థుఁడగు. ఘ. స. క్రి: (తె) గడిదేఱు.

సమర్థుఁడు. సం. విణ. (పట్టినది తగినట్టు నెఱవేర్చువాఁడు.): అగ్రియ్యుఁడు, అణుకుఁడు, అనధిష్ణుఁడు, అనూచానుఁడు, అభిజ్ఞుఁడు, అర్థ్యర్హిటుఁడు, అలంకర్మీణుఁడు, అనుతీబలుఁడు, ఉద్దామరుఁడు, ఉత్తాలుఁడు, ఉద్భటుఁడు, ఉపాయశాలి, ఉపేత, ఉల్లాఘుఁడు, ఉష్ణుఁడు, ఊష్మలుఁడు, కటారుఁడు, కలింగుఁడు, కల్యుఁడు, కుక్కుటుఁడు, కుర్వాణుఁడు, కుశలము (కుశలుఁడు)-కుశలుఁడు (కుశలవంతుఁడు), కృతకర్త, కృతకర్ముఁడు, కృతముఖుఁడు, కృతహస్తుఁడు, కృతి, క్రియావంతుఁడు, క్షముఁడు, క్షేత్రజ్ఞుఁడు, గీష్పతి, గుణజ్ఞుఁడు, గుణవంతుఁడు, గుణాకరుఁడు, గుణి, చంగుఁడు, చేలుఁడు, ఛేకుఁడు, దక్షిణుఁడు, దక్షుఁడు, దర్శకుఁడు, దాక్షికము (దాక్షికుఁడు), ధన్వి, నిపుణుఁడు, నిష్ణాతుఁడు, పంచముఁడు, పటువు, పరిగల్భుఁడు, పరిభువు, పరియోజకుఁడు, పరివణుఁడు-పరివీణుఁడు, ప్రాజ్ఞుఁడు, ప్రోహుఁడు, ప్రౌఢుఁడు, యుక్తుఁడు, విచక్షణుఁడు, విజయి, విజ్ఞుఁడు, విడంగము, విదగ్ధుఁడు, విశారదుఁడు, వేత్త, వేది, వైజ్ఞానికుఁడు, వ్యక్తుఁడు, శిక్షితుఁడు, శూరుఁడు, శౌండికుఁడు, సూత్రానుఁడు, సోఁడ. (తె.

వు):—అనువరి, అరుహుఁడు, ఉత్తుఁడు, ఉద్దికాఁడు, ఉపమరి, ఓపువాఁడు, కఱకరి, కలుదులాఁడు, గట్టివాఁడు, గాలికుఁడు, గెలుపుకాఁడు, చేతకాఁడు, చేదుకుఁడు, చేనువాఁడు, చాలుమానిసి, చాలువాఁడు, జగజెంటు, జోణ-జోణఁడు, తవర, తీరువరి-తీర్పరి, తెలివికాఁడు, దంట, దిట్ట, నెప్పరి. నెఱవాది, నేరుపరి-నేర్పరి, నేరుపుకాఁడు-నేర్పుకాఁడు, నేరుపులాఁడు, ప్రోడ-ప్రోడుఁడు, బిరుదు, బోటు, మేవడికాఁడు, వటారి-వతారి-వతర, వయిపుకాఁడు-వైపుకాఁడు, వలఁతి, వస్తాదు, విన్నాణి, వెరవరి. తద్వి.—౧: కీశుఁడు; ౨: అంతర్యాణి, శాస్త్రవిదుఁడు, శాస్త్రి; 3: చూ, సన్మాని తుఁడు; ४: శౌర్యవంతుఁడు. (తె) దండి; ౫: చూ, సమీక్ష్యకారి.

సమర్పణము. సం. వి. అ. న. పూజాదిద్రవ్యముల నొసంగుట: అర్పణము, ఔపహారికము, నివేదనము, నైవేద్యము. (తె) అప్పగింత, అప్పనము, ఇల్లడ-ఇల్లడము, ఎర, ఒప్పగింత, ఒప్పన-ఒప్పనము. (చూ, ఇస్తు. 1.)

సమర్పించు. సం. స. క్రి. 1: అర్పించు, నివేదించు. (తె):— అప్పగించు, ఒప్పగించు, ఒప్పఁజెప్పు (ఒప్పచెప్పు), ఒప్పించు; 2: అభ్యర్చించు, అర్చించు, ఆరాధించు, పురస్కరించు, పూజించు, యజించు-యజియించు. (తె):—అమతించు, కయిసేయు-కైసేయు.

సమర్యాదము. సం. వి. అ. న. 1. చేరువ: చూ, సమీపము. 1; విశే. 2 సమీపమైనది: చూ, సమీపము. 2; 3. మర్యాదతోఁగూడినది.

సమవకారము. అం: చూ, దశరూపకముల లక్షణములు.

సమవర్తి. సం. వి. న్. పుం. 1. యముఁడు: చూ, హరి. 5; విశే. 2. అంతటసమముగా వర్తించువాఁడు.

సమవాకారము. సం. వి. అ. పుం. నాటకభేదము: చూ, రూపకములు. (కథకల్పితమేని ప్రఖ్యాతమేని కావచ్చును. దేవాసురాదులు ౧౨ నాయకులు. వీరముఁరసము. సాత్వతీవృత్తి. అవమర్శ సంధిలేదు. మూఁడంకములు. ప్రథమాంకమునఁ గపట, పురనిరోధ, గజాగ్ని, జ్వలన, విరోధాదులుఁదెల్పుమూఁడుహోములుకథ. ద్వితీయాంకమున హోముకథ. తృతీయాంకమున వర్గహోముకథ.): చూ, దశరూపకములలక్షణములు. చూ, నాటకము.)

సమవాయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమూహము; 2. కూడినసంబంధము: సస్నయము.

సమవేతము. సం. విశే. కూడినసంబంధమునొందినది.

సమష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమస్తము: చూ, సర్వము; విశే. 2. కలసియుండువది.

సమష్ఠిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏఱుపంగ*: చూ, వార్తాకము; 2: గండీరము. (తె) తురుజీ *.

సమసకము. వై. వి.=సమాసకము. శుద్ధాంధ్రపదముల సమానము: (సం) సమానకము.

సమసనము. సం. వి. అ. న. 1. సంక్షేపము: చూ, సంగ్రహము; వై. వి. (1)=సమాస: చూ, సమాసము.

సమపము. అం: చూ, విన్నాణములు.

సమసీసము. అం. 1.—వై.—; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (సీసపద్యభేదము.—కొన్నిపాదంబులందు యతులును, కొన్నిపాదంబులందు ప్రాసయతులునుగలది.) [కములు.

సమసూచికము. అం: చూ, ఏకవింశతిస్థాన

సమస్తము. సం. విశే: చూ, సర్వము.

సమస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: సమాసార్థ. (తె) కయిపదము-కైపదము.

స-మ-హీనతానములు. అం: చూ, తానములు

సమాంగకము. అం. చూ, తిర్యక్కరణబంధములు.

సమాంశము. సం. వి. అ. న: చూ, సగము.

సమాంసమీన. సం. వి అ. (స్త్రీ). ఏండేంటసీనె డియాపు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు)

సమాకర్షి. సం విణ. (స్. ఈ. స) దూరముగా వ్యాపించునట్టిది (పరిమళము): నిర్హారి.

సమాఖ్య. సం. వి. అ. (స్త్రీ). 1: అభిఖ్య, ఉమ, కీర్తన, కీర్తి, ఖ్య, ఖ్యాతి, ‌ఝ, ప్రతిష్ఠ, భగము, యశము-యశస్సు, వర్ణము, శ్రీ, శ్లోకము, సమజ్ఞ-సమాజ్ఞ, సుప్రతిష్ఠ. (తె) అనము, కీరితి, పేరు, పొగడిక, పొగడికోలు, పొగడిత-పొగడ్త, బవిసి-బైసి. (విణ) వానికెక్కినది — ఖ్యాతము; 2. జాతికట్టుపాటు: (తె) బందుకట్టు.

సమాగతము. సం. విణ 1. చేక్కఁగావచ్చినది; 2. పొందినది: చూ, సంసక్తము

సమాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేక్కని రాక; 2. పొందిక: చూ, సంయోగము; 3 చేరిక: చూ, సమీపము. 1.

సమాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యుద్ధము; 2. వధము: చూ, హింస. 1.

సమాచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేక్కఁగా నడపుట; 2 ఇంచుక సత్యమైన కల్పితగ్రంథము: ఇతిహాసము, ఉదంతము, ఉపపత్తి, ఉపాఖ్యానము, కథ, కథాప్రసంగము, గాథ, ఘు, చరిత-చరితము-చరిత్ర-చరిత్రము-చారిత్రము, పురావృత్తము, ప్రవృత్తి, వర్తమానము, వార్త, వృత్తాంతము, శ్రుతి, సంగతి, సందేశము, సంవాదము, సంవిత్తి, సూక్తి. (అవ్య) కచ్చిత్. (తె):—అట్టు పుట్టానవాలు, ఉబుసు-ఊసు, కత-కద-కదా, కబురు, చిట్లు, నోలి, తొల్లింటికత-పోలుపొందు, మాట, ముచ్చట, వక్కాణము, సుద్ది. తద్వి.—౧: కిల. (తె) వాడుక; ౨. (తె) కమ్మసుద్ది; 3: పూర్వీకుల పుణ్య చరిత్రమునకు.—గాథ; ౪. ముందుగాఁజెప్పెడి వాగ్విశేషమునకు.—గాథ; ౫. ప్రబంధకల్పన.

సమాజము. సం వి. అ. పుం. పశువులకంటె నితరమైన మనుష్యాది సమూహము: చూ, సమూహము; 2. ఏనుఁగు. చూ, హస్తి.

సమాజ్ఞ. సం. వి. అ. (స్త్రీ): చూ, సమాఖ్య. 1.

సమాధానపడు. మి. అ. క్రి. సమ్మతిపడు: చూ, సమ్మతించు

సమాధానము. సం. వి. అ. న. 1. చేక్కఁగాఁ ఉంచుట; 2. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; 3 యూపస్తంభము యొక్క మధ్యభాగము; వా. 4: ఉత్తరము, ప్రతివచనము, ప్రతివాక్యము, ప్రత్యుత్తరము. (తె) మఱుమాట-మాఱుమాట—మార్మాట, సంజాయిషీ; అం. 5: చూ, శమాదులు.

సమాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1: చైత్రము, మనోలయము, స్థాపనము. (తె) గోరి; అం. 2: చూ, యోగాంగములు; 3: చూ, అలంకారము. 3 (కారణాంతరమువలనఁ గార్య సౌకర్యము. ఉదా.—"కులటయుత్సాహపడునంతనూర్యుఁడస్తమించె"); 4: చూ, గుణములు (కావ్యగుణములు); 5: చూ, సమర్థనము. 2; 6. నియమము: చూ, సత్యము. 1 7: చూ, సమ్మతి. 1; 8. అర్థోత్కర్ష హేతుజహాదరము.

సమాధులు. అం: అంతరాలోక్యానువిధము, అంతరాశబ్దానువిధము, నిర్వికల్పము, బాహ్యదృశ్యానువిధము, బాహ్యాశబ్దానువిధము. (5)

సమానము. మి. అ. క్రి: అనుగలము, తుల్యము. (సం) అవఘులించు. (తె) ఉద్దించు, ఊలు, ఈడుపడు, ఎనయు, కడియు, చో

యవాలు, జోడువడు, దీటుకొను, దొరయు, పురుడించే, పోలు, బాదరించే, మక్కళించే, సరికట్టు, సరితూగు, సరిదాకు, సరిపడు, సరిపోలు, సరిపోవు, సరియగు, సోమించే.

సమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. (సమానవాయువు) నాభియందలి వాయువు: చూ, వాయువు; విణ. 2: అంతరము, అనుకరణము, అనుకారము, అనుకృతి, అనుహారము-అనుహారము, ఆకృతి, ఉత్సర్గము, ఊ, ఔపమ్యము. చిలువాయనము, జాతి, ఝ, తుల్యము, తౌల్యము, ధర్మము, పర్యాయము, ప్రతికారము, బింబము, సంస్థ, సధర్మము, సమత, సమానము, సాదృశ్యము, సాధారణ, సామ్యము, సామాన్యము, స్థానము, స్పర్థ. (అవ్య):— అను, ఏవమ్, నజ్, ప్రతి. (తె):—అనుగలము, ఈడు, ఉజ్జి-ఉద్ది-ఉద్దియ, ఎన, ఎనయిక, ఒర, చాయ, జత, జోక, జోడు, జోడుకోడియ-జోడుకోడె, తరబడి, తరము, దినసు-దినుసు, దీటు, దొర, నెట్టె, పాటి, పాడి, పురుడు, పోలిక-పోలికి-పోల్కి, బడికోలు, బదులు, బోటి, మచ్చు, మాదిరి-మాద్రి, మాఱు, వంటి, వంతు, వరుస, వీక, సరి, సరిపోటు, సవతు, సాటి, సాటిక, సాటువ. తద్వి.—1: చూ, ఉపమ. 4; 2: యథా; 3: అనుకారి, అవస్థితము. 4: అతిదేశము, ప్రతి. (అవ్య) అతి. (తె) తొరలు, బదులు, మారు-మాఱు-మాఱట; 5: చూ, సుషమ. 2; 6: చూ, సామ్యము. 1; 3. ఒకటి; 4. యోగ్యత: చూ, సామర్థ్యము. 2; అం. 5: చూ, ప్రాణములు; వై. వి. (1)=సమానమ్: చూ, సమ్మతి. 1.

సమాని. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-జ-వ. 8వ ఛందస్సు.)

సమానుఁడు. సం విశే. ప్రతిఘ్నుఁడు, బాదరాయణుఁడు, సనాభి (తె) ఉద్దికాఁడు-ఉద్దీఁడు, జతగాఁడు, జోడుకోడియ-జోడుకోడె, పురుడు (పురుఁడు), పోటిగాఁడు.

సమానోదర్యుఁడు. ఒకతల్లి కడుపునఁబుట్టిన తోఁబుట్టువు: చూ, సహోదరుఁడు.

సమాపకము. సం. విణ. 1. (వాక్యమును) ముగించేది. (వాక్యమును ముగించేనిది అసమాపకము.); 2. చేంపునది: చూ, హింస్ర.

సమాపనము. సం. వి. అ. న. 1. ముగించేట; 2. చేంపుట: చూ, హింస. 1. [పములు.

సమాప్తపునరాత్తము. అం: చూ, వాక్యగతదో

సమాప్తముగు. ని. అ. క్రి: చూ, సరిపోవు. 3.

సమాప్తము. సం. విణ. 1. ముగిసినది: పర్యవసితము, శాంతి, సితము. (తె) సరి (చూ, సమాప్తి); చూ, సంస్థితము; 2. చేచ్చినది: 3. నిండు: చూ, సంపూర్ణము.

సమాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: అపవర్గము, అవసానము, అవసాయము, అవసితము, అవస్థితము, అస్తము, ఉత్థానము, నిష్ఠ, నివృత్తి, పర్యవసానము, వ, సాతి. (తె):— తీఱుగడ, తీఱుదల, తేఱుగడ, నెఱవేఱుట, ముక్తాయింపు, ముగింపు, ముగియిక, సరి. తద్వి:—(విశే) చూ, రచము. 2; 2. చావు: చూ, సావు. [2. చేంపు: చూ, సంహరించే.

సమాప్తించే. సం. స. క్రి. 1: (తె) ముగించే;

సమాప్యము. సం. విణ. 1. ముగియఁదగినది; 2. చాపఁదగినది.

సమాలంభము. సం. వి. అ. పుం: చందనము లోనగువానిపూఁత: రూ-సమాలభనము, అంగరాగము, అనులేపనము, అవలేపనము, ఆవర్ణము, కరణము, కషాయము, కుడ్యము,

కుస్త్రిష్ఠము, క్షేపము, ఖిల్లిక, ఈ, ద్రవ్యము, లిపము, లేపనము-లేపము, వర్ణకము, వర్ణము, విచ్ఛిత్తి, విమర్ద్దనము, విలేపనము, స్థాసకము. (తె):—గందపటక, గందపట్టియ-గందపట్టె, గచ్చు, చేట్ట, పట్టు, పూఁత, మైపూఁత. తద్వి.— ౧: (తె) ఓరు, గచ్చు, గారపూఁత, పట్టియ-పట్టె; ౨:(తె) పాలగచ్చు, పాలగార, పాలసున్నము, పూఁత; ౩: సన్నసున్నపుపూఁతకు.- లేకనము, ఉపలేపనము, (తె) మణిగాసనము; ౪: ఉపలేపనము, గోముఖము. (తె) అలుకుట, మెత్తు; ౫. పలుచేనైన గచ్చు పూఁతకు.-(తె) రవకారము; ౬. కుంకుమాదుల పూఁతకు.-చర్చ, చర్చిక, చర్చిక్యము-చార్చిక్యము. (తె) పూఁత, బచ్చెన; ౭.ఎల్లమట్టిపట్టెలకు.-(తె) ఓరు, గచ్చు, గారపూఁత, పట్టియ-పట్టె; ౮: (తె) కళాయి; ౯: (తె) మలామ-మలాము- మొలాము-మొల్లాము; ౧౦: (తె) లప్పము-లెప్పము; ౧౧: (తె) తెల్లచేఱపు; ౧౨. (మి) వజ్రవార; ౧౩:(తె) వన్నియ-వన్నె; ౧౪:చూ, సోద; 2.నలుఁగుపెట్టుట:రూ-సమాలభనము.

సమాలభనము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సమావర్తము. అం: చూ, కర్మములు.

సమావృత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదాధ్యయనానంతరము ఇఁకగృహస్థుఁడవుకమ్మని గురువుచేననుజ్ఞపొందినవాఁడు.

సమావేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటకూడనుండుట; 2. ప్రవేశము: చూ, సాహసము. 1.

సమావేశితము. సం. విణ. 1. ఒకచోటకూడనుండినది; 2. ప్రవేశించినది.

సమాశ్రయము. అం: చూ, షడ్గుణములు.

సమాశ్రితుఁడు. అం: చూ, స్వపక్షమువారు.

సమాశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం: అనునయము, అవహారము, ఆశాబంధము, ఆశ్వాసనము, ఆశ్వాసము, ఉచ్ఛ్వాసము, నిర్వృతి, పరిశ్రయము, సాంత్వనము. (అవ్య) అయి, అహహ-అహహో, కిల, ఖలు. (తె) ఊఁఱట, ఓదారుపు-ఓదార్పు, సాకతము.

సమాశ్వాసించు. సం. స. క్రి: అనునయించు, ఆశ్వసించు-ఆశ్వాసించు (తె) ఊఁఱడించు, ఊఱారుచు-ఊఱార్చు, ఓదారుచు-ఓదార్చు, కుస్తరించు. [హాళి (వాంఛ.)

సమాసంజనము. సం. వి. అ. న. తగులము: చూ,

సమాసంజితము. సం. విణ. తగిలినది.

సమాసకము. సం. వి. అ. పుం.=సమసకము: (తె) సముసకము.

సమాసములు అం. (సమర్థములగుపదముల యేకీభావము.):= (తె) సమసనము.౧ తత్పురుష, ౨ కర్మధారయ, ౩ బహువ్రీహి, ౪ ద్వంద్వ, ౫ ద్విగు, ౬ అవ్యయీభావసమాసములు. ౧ తత్పురుషసమాసము. (౧) ప్రథమాత (లేక) ఏకదేశసమాసము, (౨) ద్వితీయాత, (౩) తృతీయాత, (౪) చతుర్థీత, (౫) పంచమీత, (౬) షష్ఠీత, (౭) సప్తమీతత్పురుషము; ౨. కర్మధారయసమాసము. (౧) విశేషణపూర్వపదకర్మ, (౨) విశేషణోత్తరకర్మ లేక మయూరవ్యంసకము లేక విశేష్యపూర్వపదము, (౩) విశేషణోభయపదకర్మ, (౪) సంభావనపూర్వపదకర్మ, (౫) ఉపమానపూర్వపదకర్మ, (౬) ఉపమానోత్తరకర్మ లేక ఉపమిత, (౭) భిన్నపూర్వపదకర్మ, (౮) అవధారణలేక రూపక, (౯) త్రికపూర్వకర్మ, (౧౦) మధ్యమపదలోపికర్మ; ౩. బహువ్రీహిసమాసము. (౧) విశేషణపూర్వపదబహు, (౨) ద్వితీయాబహు

(౩) తృతీయాబహు, (౪) షష్ఠీబహు, (౫) వ్యధికరణబహు, (౬) ఉపమానబహు, (౭) నఙ్ పూర్వపదబహు, (౮) సహపూర్వపదబహు, (౯) సంఖ్యోభయపదబహు, (౧౦) దిగంతరాళబహు; ౪. ద్వంద్వసమాసము (౧) ద్విపదసమాహార లేక సమాహారద్వంద్వము, (౨) ఇతరేతర లేక ద్విపదద్వంద్వ, (౩) బహుపదద్వంద్వము; ౫. ద్విగువు (౧) సామాన్య లేక ఇతరేతరద్విగువు, (౨) సమాహారద్విగువు, (౩) సంఖ్యోభయపదద్విగు, (౪) తద్ధితార్థద్విగువు; ౬. అవ్యయీభావము; ౭ ప్రకీర్ణకములు. (౧) కృద్వృత్తి, (౨) తద్ధితవృత్తి, (౩) ఏకశేషవృత్తి, (౪) అలుక్సమాసము. తద్వి.— (౧) అపత్యార్థకతద్ధితము, (౨) సంబంధార్థక తద్ధితము, (౩) వికారార్థకతద్ధి, (౪) భవార్థకతద్ధి, (౫) భావార్థకతద్ధి, (౬) మతుబర్థక లేక మత్వర్థకతద్ధితము. ఇత్యాది; మఱియు — ౮. సమాసములు త్రివిధము:— (౧) సాంస్కృతిక, (౨) మిశ్ర, (౩) ఆచ్ఛికసమాసములు. (౧) సాంస్కృతికసమాసము:—(ఎ) పదములన్నియు పూర్తిగా సంస్కృతములుగా నుండునది, (బి) రెండుపదములును తత్సమములు; (౨) మిశ్రసమాసము. ఇందొక తత్సమపదమును, ఒక తెలుఁగుపదమునుఉండును; (౩) ఆచ్ఛికసమాసము.— ఇందు రెండును తెలుఁగుపదములు. ఇత్యాది.

సమాసాదితమత్తల్లి. అం: చూ, భూచాగలు.

సమాసాద్యము. సం. విణ. పొందఁదగినది: చూ. లభ్యము. 1.

సమాసోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. (వర్ణనీయమైన ప్రస్తుతవర్ణనంబునన ప్రస్తుతముఁదోఁచేట. ఉదా. “అనురక్తుఁడై చంద్రుఁడైంద్రీముఖము చుంబించె.”)

సమాసార్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సమస్య.

సమాహరణము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సమాహారము. 1. చెదరినవి ఒకటిగా ప్రోగుచేయుట; 2: చూ, సంగ్రహము.

సమాహారము. సం. వి. అ. పుం.— పై.—

సమాహితము. సం. విణ. 1. సమ్మతము: చూ, స్వీకృతము. 1; 2: చూ, రసవదలంకారములు.

సమాహితుఁడు. సం. విణ. 1. చేకూర్చఁగా ఉండఁబడినవాఁడు; 2. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు; 3. సమాధియందున్నవాఁడు.

సమాహృతము. సం. విణ. సంక్షేపింపఁబడినది.

సమాహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంక్షిప్తగ్రంథము: చూ, సంపుటము 3; 2: చూ, సంగ్రహము.

సమాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పేరు: చూ, సంకేతము. 1; 2. ప్రాణిద్యూతము: చూ, వ్యవహారము. 4; 3: చూ, హారము. 2 (యుద్ధము)

సమికము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-సమీకము.

సమిత. సం. వి. ఆ స్త్రీ: రాజాదనము, వానప్రస్థము, సమిత్తరువు.*: చూ, మోదుగు.

సమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: చూ, సమూహము; 2. పోరు: చూ, యుద్ధము; 3: చూ, సంయోగము; 4: చూ, సభ. 2.

సమిత్తరువు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, సమిత*.

సమిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. పోరు: చూ, యుద్ధము.

సమిధ. సం. వి. ధ్. స్త్రీ: 1. ఇంధనము, ఇధ్మము, ఏధము-ఏధస్సు, కాండము, కృపీటము. (తె) చితుకు-చిదుగు, పుడక-పుడుక, పుల్ల, వేలిమికట్టియ-వేలిమికట్టె. తద్వి.— ౧: (తె) పేడు, బద్ద; ౨. ఇంధనసమూహమునకు:- వంటచెఱకు, వంటసరకు; 2: చూ,

వంటచెఱకు; 3. అడ్డుతగులుట. "పానకము లోని సమిధవలె". [వహ్ని. 1.

సమిధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ,

సమీకము. సం. వి. అ. న. రూ-సమికము: చూ, సమిత్తు. 1.

సమీకరణము. సం. వి. అ. న. ఒకటిగాఁ జేయుట: చూ, సమరసము. 2.

సమీకృతము. సం. విశే. ఒకటిగాఁ జేయఁబడినది: చూ, సమరసము. 2.

సమీక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగాఁ జూచుట: చూ, వీక్షణము; 2: అన్వీక్షణము, అన్వేషణ-అన్వేషణము, గవేషణ, గోకర్ణము, చర్చ, నిరూపణము, పరీష్టి, పర్యేషణ, మార్గణ-మార్గణము-మార్గము, మృగణ, మృగము, విచయనము, విచారణ, విమర్శనము, శోధనము, సంఖ్య, సంవీక్షణము. (తె) అరయిక, అరయుట-అరయుట, తడవుట-తడవుడు, దరియాప్తు-దర్యాప్తు, నెమకుట-నెమకుడు, పరికించుట, రోయుట, వాకబు, వెదకుడు, వెనుకుట-వెనుకుడు-వెన్కుడు. తద్వి.— రాజ్యతంత్ర విచారణకు.— ఉత్థానము, చర్చ, విచారణ. (అవ్య) కిము. (శ్రాద్ధాదులయందు బ్రాహ్మణుని వెదకుటయందును వర్తించును.)

సమీక్ష్యకారి. సం. విశే. (న్ ఈ. న్) ఏపనియేనియుఁ జక్కఁగా యోచించిచేయువాఁడు: చూ, సమర్థుఁడు.

సమీచీనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సత్యము. 1; 2. పరిశుద్ధమైనది: అకల్కము, అనఘము, అమలము, అమ్లానము, అవదాతము, ఆయస్తము, ఇద్ధము, ఉజ్జ్వలము, ఉత్పూతము, ఉల్లాఘము, గౌరము, చోక్షము, ధ, నిర్దోషము, నిర్మాల్యము, పరిపూతము, పరిశుద్ధము, పవిత్రము, పావనము, పుణ్యము, పూతము, పవిత్రము, ప్రసన్నము, మేధ్యము, విమల, వివిక్తము, శుచి, శుక్తము, శుద్ధము. (తె)— అచ్చము, అప్పటము, గరగర, తెలి, తేట, తేరినది, నిచ్చలము, మడి-మడుఁగు-మడుపు-మడ్గు-మణుఁగు-మణుపు, సుద్దము. తద్వి.—౧. నిర్మలత్వమునకు.-(వి) నిర్మలము, నైర్మల్యము, పేయము, శౌచము. (తె) అచ్చికము, అచ్చు, గరగరిక, తెలివి, తేట, తేర-తేరు-తేఱు, వలిపము-వల్పము-వెలిపము, వెలఁది, సొపు, సొంపు, సొచ్చెము. (చూ, శుద్ధము.); ౩: అచ్ఛాచ్ఛము; 4. తగినది, సారము: చూ, యోగ్యము. 2.

సమీపము. సం. వి. అ. న. (సంగతమైన జలమునుగలది. లక్షణచేత సమీపమందు వర్తించును): అంకము, అగ్రము, అభితము, అభ్యగ్రము, అభ్యర్ణము, అభ్యాగమము, అభ్యాశము-అభ్యాసము, అభ్యుపగమము, ఆసన్నము, ఉపకంఠము, ఉపహ్వరము, ఉపాంతము, ఉపాశ్రయము, కంఠము, కుహరము, చక్రవాటము, నికటము, నిదేశము, నిర్దేశము, పరిసరము, పారము, పార్శ్వము, ప్రాంతము, మూలము, సదేశము, సనీడము, సన్నికర్షము, సన్నికృష్టము, సన్నిధానము, సన్నిధి, సమర్యాదము, సవిధము, సవేశము, సాన్నిధ్యము, సామిప్యము - సామీప్యము, (అవ్య)— అను, ఉప, ఏ, హిరుక్కు. (తె):—అంచే, అంచు, అంజే, అండ, అందికోలు, అఱు-అఱ్ఱు, ఒద్ద-వద్ద, కడ, కురంట, కుఱుఁగట, కుఱుఁగలి, కేవ, గరిడి, గెడ, చక్కి, చాయ, చెంగట, చెంగలి, చెంత, చేయలఁతి, చేరిక, చేరు, చేరుగడ, చేరువు, చేరుబడి, చేరువ-చేర్వ, చేవాటు, టోకు, డగర-డగ్గర-డగ్గఱ-దగ్గఱ, డాపు-దాపు, తడ, తటి, తారసము, దండ, దరి, పంచే,

పజ్జ, పాలు, పొంత, పొందిక, పొత్తు, పొరుగు-పొరువు-పొర్గు, ప్రొద్దు, మందట, సంగడము, సంగడి, సంత, సగస. తద్వి.— ౧. సమీపించుటకు:-ఉపగమము, సన్నికర్షణము; (తె) దండపాటు; ౨. (విణ) సమీపించినది:-అంగము, అంతము, అంతికము, అంతిమము, అందిక, అదూరము, అభ్యగ్రము, అభ్యర్ణము, అభ్యాశము-అభ్యాసము, అవష్టబ్ధము, ఆసన్నము, ఉపకంఠము, ఉపాంతము, ఉపోషము, తటస్థము, నికటము, నికటస్థము, ప్రత్యాసన్నము, సంకాశము, సంగతము, సదేశము, సనీడము, సన్నికృష్టము, సన్నిహితము, సమర్యాదము, సమీపము, సవిధము, సవేశము. (తె) అందుపాటు, చేరుగడ, చేరువ; 3. అతిసమీపమునకు.-అంతికతమము, నేదిష్ఠము, నేదీయాంసము. (తె) అందుకోలు, దాపాపు; ౪. సమీపమునందు:-ఆరాత్. (తె) అరత-అఱుత.

సమీపించు సం. అ. క్రి: తటస్థించు. (తె) అంటసిలు-అంటసిల్లు ఇఱియు, ఎడతాఁకు, ఎలయు, ఒడఁగూడు, ఒలయు, కదియఁబడు, కదియు, కాలుద్రొక్కు- కాల్ద్రొక్కు, కిట్టు, కినియు, కూడఁబడు, చేరు, డగ్గఱించు-డగ్గఱించు-డగ్గఱు-దగ్గఱు, డాకొను, డాయు, తఱియఁబడు, తఱియు, తారసించు-తారసిలు-తారసిల్లు, తారు, దండపడు, దాకొను, దాపించు, దాయు, పెనఁగూడు, పెనఁగువడు, పెనఁగొను, పొలయు.

సమీరణము. సం. వి. అ. న. 1. చేకట్టుఁగాపోవుట; 2. పాఱవేయుట; పుం. 3: ఇంద్రమరువకము, జంబీరము, ప్రస్థపుష్పము, ఫణిజ్జకము-ఫణిర్జకము, మరువకము, సురభి. (తె) మరువము, వాసనమొలక*: (చూ, రాజారవాము. 2-౪౭.)

సమీరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వాయువు; 2. బాటసారి: అధ్వగుఁడు, అధ్వనీనుఁడు, అధ్వన్యుఁడు, అలంగామీనుఁడు, ఇత్వరుఁడు, గంత, గంతవ్యుఁడు, గంతువు, గమథుఁడు - గమి, గాంతుఁడు, థ, పథికుఁడు, పాంథుఁడు, ప్రోథము, యాత, యాతువు, యాయి, వర్త్మగుఁడు, వహతువు, వాటచారి. (తె) — చొప్పరి, జాడకాఁడు, తెరువరి. పులుగరి-పుల్గరి, పొలవరి, పోవువాఁడు, బాటసారి. తద్వి —౧: పారదేశికుఁడు; ౨: కార్పటికుఁడు.

సమీరము సం.వి.అ. పుం: చూ, సమీరణుఁడు. 1.

సమీరితము. సం. విణ. 1.చేకట్టుఁగాపోయినది; 2. పాఱవేయఁబడినది.

సమీరుఁడు సం.వి.అ.పుం: చూ, సమీరణుఁడు 1.

సమీహితము. సం. విణ. కోరఁబడినది: చూ, వాంఛితము. [స్తేమము.

సముందనము. సం. వి. అ. న. తడియుట: చూ,

సముఖము. సం. వి.అ.న.ఎదురు: చూ, ముందర.1;

సముఖుఁడు. సం. విణ. మాటలమారి: చూ, వక్త.1.

సముఖమున రాయబారమేల? లో. ఎదుటనుండ మధ్యవర్తులేల? "ఉదా.—మా, ఘాతకుఁడోర్వరాదు సముఖంబున నేటికి రాయబారముల్." (సారంగధర చరిత్ర.)

సముచిసూదనుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సముచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరినవాని నొకటిగా ప్రోగుచేయుట: (అవ్య) అపి. తద్వి. — (అవ్య) సముచ్చయార్థకమునకు.-వా; అం. 2: చూ, అలంకారము. 3. (బహుభంగుల కమ్మెకల్గుట. "ఉదా.— నీరిపులు చేత్తురు. వెనుక దిర్గుదురు. పారిపోదురు".)

సముచ్ఛ్రియము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సముచ్ఛ్రాయము. 1. మిక్కిలిపొడుగు: చూ, సోగ. 2; 2: చూ, వైరము. 1.

సముచ్ఛ్రాయము. సం.వి. అ. పుం. —పై.—

సముచ్ఛ్రితము. సం. విణ. మిక్కిలిపొడుగైనది: చూ, సోగ. 3. [హీనము. 3.

సముజ్ఝితము. సం. విణ. విడువఁబడినది: చూ,

సముతు. దే. వి 1.కట్టుపాటు: చూ, బంధము.1; 2 తాలూకాలో నొక భాగము.

సముతుపడు. ద్వ. అ. క్రి. పట్టుపడు: చూ, స్వవశమగు (లోఁబడు).

సముత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయత్నము: చూ, సన్నాహము; 2. వ్యాధినిర్ణయము: చూ, రోగము. 1.

సముత్పింజము. సం. విణ. రూ-పింజలము. మిక్కిలి కలిగినసేన మొదలగునది: చూ, సేన.1.

సముదక్తము. సం. విణ. పయికెత్తఁబడినది: ఉద్ధృతము, ఊర్ధ్వము.

సముదయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యుద్ధము; 2: చూ, సమూహము; 3 చేక్కని యుదయము.

సముదాయము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-సముదాయము-సమవాయము) 1: చూ, యుద్ధము; 2: చూ, సమూహము.

సముదాయవాక్యము. అం: చూ, వాక్యము. ౧-౨.

సముదాయించు. దే. స. క్రి. ఓదార్చు.

సముద్గకము. సం. వి. అ. పుం. 1. బరణి: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6); అం. 2: చూ, తిర్యక్కగు బంధములు.

సముద్గము. అం: చూ, అధరము. 6. [రుఁడు.

సముద్దారు. హా. వి. సముతుఅధికారి: రూ-సముద్దా-

సముద్దారుఁడు. హా. వి —పై.—

సముద్ధతుఁడు. సం. విణ. గురువుచేశిక్షింపఁబడనివాఁడు: అవినీతుఁడు, ఖట్వారూఢుఁడు, దుర్వినీతుఁడు. (తె) ఉదురుమిడుత, తలకొట్లమారి, పల్లటీఁడు, పల్లదకాఁడు, పల్లదీఁడు-పల్లదుఁడు.

సముద్ధూళించు. సం. స. క్రి. (విభూతి) పూసికొను: చూ, పూసికొను. 2.

సముద్భాషించు. సం. స. క్రి: చూ, స్తుతించు.

సముద్రకట్టన్యాయము. అం. ఒకానొక న్యాయము.

సముద్రచులుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యుఁడు: చూ, సన్యాసి.

సముద్రనవనీతము. సం. వి. అ. న. పాలకడలివెన్న, చందురుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

సముద్ర మధురబిందున్యాయము. అం. సముద్రములో నొక తేనెచుక్క వేసినఁ దియ్యఁబడునా యను రీతి.

సముద్రమథనము. జా. సముద్రమును మథించుట. "నెఱవేఱని పనికై యత్నించుట సముద్రమథనము వంటిది."

సముద్రము. సం. వి. అ. పుం. (చంద్రోదయమువలన మిక్కిలి క్లేదమును బొందునది అనఁగా వృద్ధిబొందునది. అంతట సంతోషము నిచ్చునది. ఈశ్వరాజ్ఞతోఁ గూడుకొనియుండునది.)=సందరము-సంద్రము-సంద్రుఁడు: రూ-సముద్రుఁడు, అంబుధి-అంభోధి-అంభోనిధి, అంభోరాశి, అకూపారము, అగస్త్యమాత్రము, అపాంపతి, అపారపారము-అవారపారము, అబ్రాశి, అబ్ధి, అర్ణవము, అర్ణోరాశి, ఇందుజనకుఁడు, ఉదధి, ఉదగధి, ఉదన్వంతము, ఉదాకరము, ఊర్మిమాలి, క, కంధి, కచంగలము, కబంధము, కమలము, కీలాధి, కూపారము, కూలంకషము, కృపీటపాలము, క్షోణిప్రాచీరము, గంగాధరము, జడధి, జలధి-జలనిధి, జలరాశి, జలాకరము, జలార్ణవము, జలేందుఁడు, జలేశుఁడు, ఝషధ్వజుఁడు, తరణి, తర్షము,

-శిమి, తీవరుఁడు, తోయధి, దారదము, ద్వీపి, ధరణీప్లవము, నదము, నదీనము, నీరధి, పయోధి, పయోరాశి, పరాంగము, పాథోధి-పాదోధి-పాదోనిధి, పాథోధి-పాథోనిధి, పారావారము, మందిరము, మకరాలయము, మహాప్రాచీరము, మహాశయుఁడు, మాలంకషము, మితద్రువు, యాదఃపతి-యాదసాంపతి, యాదోనాథుఁడు, రత్నగర్భుఁడు, రత్నాకరము, వాంకము, వారాన్నిధి, వారాశి, వారిధి, వారిరాశి, వార్ధి, వాహినీపతి, వ్యళీకము, శరధి, శైలశిబిరము, సరస్వంతము, సరిత్పతి, సాగరము, సింధువు. (తె. ప):— ఏటిఱేఁడు, ఏరు(లు)లమగఁడు, కడలి, చేందునయ. నీటికుప్ప, నీటిరాసి, నీటిఱేఁడు, నీరుతొట్టి, నీరువామి-నీర్వామి, పుడమిముద్దియకోక, పుడమిమొలనూలు, ప్రాయేఱు, మబ్బుపువ్వులవెల్లి, మామమామ, ముక్కంటియుమ్మలపాది, మున్నీరు, మొగులువిరిపాది, రతనపుగని, రతనాలపంట, రాతితాలుపరిగా రాపుమామ, రేయింతిమామ, లచ్చితండ్రి, వెన్నునిటెంకి, వేగంటిరాతుఁగావించినదణి, వేల్పునువారంపువిడిది, సందరము-సంద్రము-సంద్రుఁడు. తద్విశేషములు.— ౧. సముద్రపు నురుగునకు.-అబ్ధికఫము, కారుజము, జలహాసము, డిండీరము, తండకము, హరంజము, ఫేనము. (తె):—నుచ్చిల్లు, నురుఁగు-నురువు-మర్వు; ౨. సముద్రమథనమునఁ బుట్టినవి.-(అమృతము-ఐరావతము-సుర-అమృతకలశతోడి మహాలక్ష్మి-ఘృతాచి-రంభ-మేనక-చిత్రరేఖ-మోహిని-మదన-కాంతిచంద్రిక-కుమారియను నప్సరసలు. అష్టనిధులు (శివసహితులు) ఉచ్చైశ్రవము మొదలగునేఁడు తెల్లనిగుఱ్ఱములు-కనకదండము- కామధేనువు-కల్పవృక్షము-సూర్యకాంతమణి-శ్యమంతకమణి-కౌస్తుభమణి-దేవదత్తశంఖము-పుష్పకవిమానము-నందిఘోషమను రథము-హాలాహలము మొ.); 3. సప్తసముద్రములకు.-చూ, సముద్రములు; ౪. సముద్రములు.— (బాల్టిక్, ఉత్తర, మెడిటరేనియన్-ఏడ్రియాటిక్, ఏజీన్, నల్ల, కాస్పియన్, ఎఱ్ఱ, అరేబియా, పచ్చ, జపాన్, కారిబీన్, బేరింగు, మధ్యధరా, పసిఫిక్, అట్లాంటిక్కు, ఆర్కిటిక్, అంటార్కిటిక్కు, హిందూమహాసముద్రములు. (ఇవి శిష్టకాపదములలోఁ జేరలేదు); ఇందు మహాసముద్రములు అయిదు:-ఉత్తర, దక్షిణ, పసిఫిక్కు, అట్లాంటిక్కు, హిందు మహాసముద్రములు) మఱియు:- నదవిశేషములు.-ఝర్ఝరము; శోణము; హిరణ్యవాహము; సరస్వంతము; మఱియు హిందూదేశమునకు తూర్పున బంగాళాఖాతము (ఆంధ్రమహాసముద్రము) మొదలగునవి కలవు); ౫. సముద్రతరంగములకు.-చూ, వీచి. 1; ౬. సముద్రముపోటుపాటులలోపోటునకు.-(౧) ఉల్బణము, వేల (తె) ఉప్పెన, ఉబుకు, పొంగు, పోటు; (౨) పాటు.

సముద్రములు. అం: ౧. లవణ:- క్షారసింధువు, క్షారాబ్ధి, క్షారోదము, లవణము, లవణాకరము, లవణార్ణవము, లవణోదము. (తె) ఉప్పుఁగడలి; ౨. ఇక్షు:- ఇక్షుసముద్రము, ఇక్షూదము. (తె) ఇంచుపాలకడలి, చెఱుకుకడలి; 3. సుర:-సురాకరము, సురార్ణవము, సురోదము. (తె) కల్లువెల్లి, కల్లుసంద్రము; ౪. సర్పి:-ఘృతోదము, సర్పిరర్ణవము, సర్పిరాకరము. (తె) నేతిసంద్రము; ౫. దధి (పెరుఁగు):—దధ్యాకరము, దధ్యర్ణవము, దధ్యుదము; ౬. క్షీర:-కలశాబ్ధి, కలశోదధి-కలసోదధి, క్షీరము, క్షీరాకరము, క్షీరాబ్ధి, దుగ్ధాకరము, దుగ్ధార్ణవము, విష్ణుపదము-

(తె) ఆఱవసంద్రము, జిడ్డుకడలి-జిడ్కడలి, జిడ్డునీర్వామి, పాలకడలి-పాల్కడలి, పాలమున్నీరు, పాలవాఁగు, పాలవెల్లి, పాలసంద్రము, పాలేఱు; ౭. జల (మంచినీళ్లు):- జలాకగము, జలార్ణవము, స్వాదూదము. తద్వి.— (౧) సముద్రములవిస్తీర్ణములు:-౧ లవణ=2 లక్షలయోజనములు; ౨ ఇక్షు=4 ల. యో; 3 సురా=8 ల. యో; ౪ సర్పి=16 ల. యో; ౫ దధి=32 ల. యో; ౬ క్షీర=64 ల. యో; ౭. జల=128 ల. యోజనములు. (౨) జలమునకు - చూ, సలిలము; (౭): చూ, సముద్రము.

సముద్రయానము. అం: చూ, కలియుగవర్జ్యములు.

సముద్రాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తీఁటకసింద*: అనంత, కంటకాలుకము, కచ్ఛుర, కునాశకము, క్షుద్రేంగుది, గర్జాఫలము, గ్రాహిణి, దురాలభ, దుస్పర్శ, ధన్వయాసము, యవాసము, యాసము, రోదని, వికంటకము. (తె) తీఁటకసింద-తీఁటకసివింద-తీఁటకసివెంద, తీఁటకోవెల, రేగడిదూల*; 2. పిక్క*: చూ, స్పృక్క; 3. ప్రత్తి*: అనగ్నిక, ఆచ్ఛాదనఫల, కర్పాసము-కార్పాసము-కర్పాసి-కార్పాసి-కార్పాసిక, కురండనాశి-కురండనాశిని, క్రిముకము, తుండికేరి-ధగము, పింజ, బదర-బదరి, వమని, వస్త్రనా(మము)మాని, సూత్రపుష్పము. (తె) దూది, పత్తి-ప్రత్తి. తద్వి.—౧: అతిబల, కుష్ఠనుత్తు, భారద్వాజి. (తె) అడవిప్రత్తి; ౨: రక్తకార్పాసము. (తె) ఎఱ్ఱప్రత్తి; ౩. విత్తుతీసిన ప్రత్తికి.-ఖంజ, తూలము, పిచుతూలము, పిచువు, బదరి. (తె) దూది, పత్తి-ప్రత్తి; ౪: క్రిముకము, బదరము. (తె) ప్రత్తికాయ; ౫. లక్కదూదికి.-పుత్రిక; ౬. మఱికొన్నిరకముల ప్రత్తిచెట్లు:-(తె) కొండప్రత్తి; జెడప్రత్తి; పయిఁడిప్రత్తి-పైఁడిప్రత్తి; పుల్లప్రత్తి.*; ౭. ప్రత్తిజెడకు.-బదరము.

సముద్రియము. సం. విణ. సముద్రముది.

సముద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, సముద్రము.

సముద్వీక్షించు. సం. స. క్రి: చూ, వీక్షించు.

సముద్వృత్తము. అం: చూ, తారాక్రియలు.

సమున్నతము. అం: చూ, పార్శ్వక్రియలు.

సమున్నద్ధుఁడు. సం. విణ. 1. గర్వించినవాఁడు: చూ, హేరంబుఁడు; 2. చేసుపని తన్నుచేస వరిగా నెంచుకొనువాఁడు: చూ, సుధి; 3. పుట్టినవాఁడు: చూ, సంభూతుఁడు.

సమున్నము. సం. విణ. తడిసినది: చూ, స్తిమము.

సమున్నయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్నదండు: చూ, సేన. 1; 2: చూ, సమవాయము. 2. [ము, ఊర్ధ్వము.

సమురక్తము. సం. విణ. ఎత్తఁబడినది: ఉద్ధృతము, ఊర్ధ్వము.

సమూఢము. సం. విణ 1. ప్రోగుచేయఁబడినది: సంచితము; 2. అప్పుడు పుట్టినది: చూ, సంభూతము; 3. వంగినది, వంపు: చూ, వేల్లితము. 3.

సమూరువు. సం. వి. ఉ. పుం. రూ-చమూరువు. తెల్లనిజూలును లావుమెడయును మెఱుఁగెక్కిన నున్నని పెండ్రికలును గలిగి గోధుమవర్ణముగా నైనను కృష్ణవర్ణముగా నైనను ఉండెడు మృగవిశేషము. (దీనితోలును జనులుపయోగించుకొందురు): చూ, హరిణము. [చూ, సర్వము.

సమూలము. సం. వి. అ. న. ఆమూలాగ్రము: చూ, సర్వము.

సమూహము. వా. సం. వి. అ. న. గుంపు: అగ్రము, ఆకరము, ఆకలనము, ఆమ్నాతము, ఉచ్ఛ్రయము, ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్కరము, ఉపకారము, ఓఘము, కదంబకము, కడంబము, కపాలము, కలాపము, కాండము, కాయము, కురుంబము, కులము, గణము,

గుచ్ఛము, గుల్మము, గ్రామము, ఘట, చక్రము, చక్రవాళకము, చయము, చిత, చితి, ఛట, జాతము, జాలము, ఝూటము, ఝా, త, తతి, దండము, దాఘ, ధట్టము, నికాయము, నికరము, నికురుంబము, నిచయము, నివహము, పటలము, పటలి, పరికరము, పరివస్తు, పిండము, పిండి, పిచ్ఛ, ప్రాగము, పేటిక, ప్రకరము, ప్రచయము, బృందము, మండలము, మండలి, రింఛోళి, వంశము, వనము, వరండము, వారము, వితతి, వితానము, వివర్తనము, విసరము, వ్రజము, వ్రజ్య, వ్రాతము, వ్యూహము, సంఘము, సంఘాతము, సంచయము, సందోహము, సంభారము, సంస్త్యాయము, సంహతి, సన్నయము, సభ, సమవాయము, సమితి, సముదయము-సముదాయము, స్కంధము, స్తోమము. (తె. వ):-అంట (బ. అంటలు), అట్టియ, అత్తము, కందువ, కూటువ-కూటువు, గడ, గమి, గుంపు, గుబురు-గుమురు, గుమి, చేరువ, జంజా, జట్టు, జోక, తోళా, తల, తుటుము, తుట్టియ-తుట్టె, తుడుము, తెగ, తెట్టువ, తెట్టె-తెట్టెము, తెబక, తెరలిక, తెవ, తొగ, తొట్టు-తొట్టువ, తోయము, త్రుట్టియ-త్రుట్టె, దండు, దడము, దాఁటు, దిమ్మ, దిమ్ము, నుతిక, పరి, పరుప, పఱి, పిండు, పయికము-పైకము, పొట్లము, పొతము, పొది, బారు, బిందము, మూంపు, మూఁక, మేళము, మొగి, మొత్తము, మొల్లమి-మొల్లము, రొక్కము, లంపు, లాటు, లేక, లొంపు, సంగడి. తద్విశేషములు.—౧. సజాతీయ సమూహమునకు.—యూథము, వర్గము, వర్గువు, సహాయత, సార్థము. (తె) తెగ; ౨. రాజ్యాంగములగాపాడువారి సమూహమునకు.-అనీకస్థము, రక్షివర్గము; ౩. ప్రముఖులసమూహమునకు.—గణము, గోకర్ణము; ౪. జనసమూహాదులకు:—గ్రామత, జనత, ధూమ్యా, పాశ, గళ్య ఇవి ప్రత్యేకముగా నాయాసమూహములు. (తె) జట్టు; ౫. లంబాడీలగుంపునకు.—తండము. (తె) తండా; ౬. పథికజనసమూహమునకు.-సార్థము, హారి. (తె) పరుస, వీడు, సాతు; ౭. పశుసమూహమునకు.—సమజము, సార్థము. (తె) సాతు; ౮. సమూహవాచకములు.—కేశపక్షము, కేశపాశము, కేశహస్తము: (చూ. పక్షము. 13); ౯. పశుపక్షిసమూహమునకు.— యూథము; ౧౦. యువతీజనసమూహమునకు — యౌవతము; ౧౧. ప్రాణిసమూహమునకు.—పరివారము, మాత్ర, సంఘము. (తె) గుమి, మంది; ౧౨. వర్తక జనసమూహమునకు.-సార్థము. (తె) సాతు; ౧౩. ముసలులగుంపునకు.-వార్ధకము; ౧౪. దొమ్మరవాండ్రసమూహమునకు.-(తె) వీడు; ౧౫. పశువులకంటె నితరమైన మనుష్యాది సమూహమునకు.—సమాజము; ౧౬:- చూ. ఆథర్వణము; ౧౭. చేక్కిలములసమూహమునకు.-శాష్కులికము.

సమూహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందుపయోగింపఁదగిన పేరు: ఉపచాయ్యము, పరిచాయ్యము: చూ. వహ్ని. 1.

సమృద్ధము. సం. విణ: సంపన్నము. (తె) ఒదుగు-ఒదువు, పుంజి.

సమృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: అభిష్యందము, ఉపగ్రహము, ఉపయోగము, ఋద్ధి, ఏధ, పద్మిని, పుష్టి, ముష్టి, పూర్తి, విధ, వినియోగము, వివర్ధనము, వ్యుష్టి, సంపత్తి-సంపత్తు-సంపద. (తె. వ): ఆమని, ఒదుగు-ఒదువు, ఒదుగుబడి-ఒదువుబడి, ఒద్దియ-ఒద్దె, తావు

రతంబర–తామరతంపము– తామరదంపము, తోరపత్తు, దండి, నింపాది, నింపు, నినుపు, పస, పసిక, పుంజి, పెంపు, మస్తు, సంపు, సొంపు. తద్వి.—౧ లెక్కపెట్టలేనన్ని:- బహుళము. (తె) చాల–చాలా, బోలెడు: (చూ, పోరాశము); ౨. గోమహిష్యాది సమృద్ధి:–మాధవి.

సమృద్ధుఁడు. సం. విణ. 1. మిక్కిలిసంపదగల వాఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు. [సహితము.

సమేతము. సం. విణ. కూడుకొన్నది: చూ,

సమేలము. వై. వి.=సమ్మేళన. రూ–సమేళము. ఒద్దిక: చూ, స్నేహము; 2. చేరిక: చూ, సంయోగము. [యోగము.

సమేళనము. వై. వి.=సమ్మేళనమ్: చూ, సం

సమేళము. వై. వి.=: చూ, రూ–సమేలము. 1-2.

సమోర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేదను-చేదును: చూ, భూమి. 1. [చూ, వస్త్రము.

సమ్మకరలచీర. వా. వి. ఆఁడుదాని కట్టుబట్ట:

సమ్మతము. సం. విణ. సమ్మతియైనది: చూ, స్వీకృతము. 1. తద్వి.—(ఇందుకు సంబంధించిన విశేష్యపర్యాయపదములను "సమ్మతి. 1" కడఁ జూచుకొనవలయును)

సమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: అంగీకారము, అంగీకృతి, అనుమతము, అనుమతి, అనుమోదము, అభిమతము, అభ్యుపగమము, అస్తుంకారము, అగువు, ఆశ్రవము, ఉపగమము, ఉపశ్రుతి, ఉరరీకృతి, దత్తత, నియమము, ప్రతిజ్ఞ, ప్రతిజ్ఞానము, ప్రతిశ్రవము, మతము, సంకేతము, సంగరము, సంవిత్తు, సంశ్రవము. (అవ్య) అతి, అథ (అథ)-అథో (అథో), అథకిమ్, అస్తు, అజ్, అమ్, ఉరరి, ఉరి, ఊరరి, ఊరి, ఊరురి, ఏవమ్, ఓమ్, ఔ, పరమము. (తె. ప):—ఇచ్చేగింత, ఇప్పికోలు, ఇయ్యకోలు–ఈకోలు–ఈయకోలు, ఉంకు, ఎకరారు, ఒడఁబడిక, ఒడఁబాటు, ఒప్పికోలు–ఒప్పుకోలు, ఒప్పు, కయికోలు–కైకోలు, దత్తు, మంజూరు, మయికోలు–మెయికోలు–మేకోలు–మైకోలు, మయివడి–మెయివడి–మైవడి, మేముడు, మోజే, రాజీనామా, లాగు, సమకోలు, సమావము. (అవ్య) అగు, అగుఁగాక, అవు–ఔ, అవుఁగాక-ఔఁగాక, అవును–ఔను, అవునెమ్మ-ఔనెమ్మ, అవులే–ఔలే, ఊఁ, కాత–కావుత, మంచిది, మాబాగు, వల్లె, సరి–సరే, హైసరే. తద్వి.— ౧. జనసమ్మతికి.–(తె) అల్లారుముద్దు; ౨: అర్ధాంగీకారము; (ఇందుకు సంబంధించిన విశేషణ పర్యాయపదములకు "సమ్మతము" కడఁజూపఁబడిన "స్వీకృతము" చూడవలయును.); 2. అనుజ్ఞ: చూ, సెలవు; 3. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ

సమ్మతించు సం. అ. క్రి: రూ–సమ్మతిల్లు, అంగీకరించు, అనుమతించు, అనుమోదించు, శిరసావహించు, స్వీకరించు, (మి) ఇష్టపడు, సమాధానపడు. (తె. ప):—అడరు, అడరుకొంచు, అమరు, అలరారు–అలరు, అలుపు, అరు, ఇయ్యసేయు, ఎనయు, ఎలరారు, ఎసఁగు, ఒవరు, ఒప్పారు–ఒప్పు, కొఱలు, కొలుపు, క్రాలు, చేను, చెలఁగు, తవణిల్లు, డిందుపడు, తగు, తనరు–తనరుచు–తనర్చు, తలరు, తుఱఁగలించు, పరఁగు, పరిఢవిల్లు, పొనరారు–పొనరు, పొలుచు, పొలుపారు–పొల్పారు, పొసఁగు, పోలు, మొనరు, రహించు, రాణించు, వఱలు, వెలయు, సవరిల్లు. (స. క్రి):—అమరుచు–అమర్చు, ఇచ్చేగించు, ఇయ్యకొను–ఈకొను-ఈయకొను, ఊలుకొ

మ-ఊలాడ్కొను, ఒడఁబడు, ఒప్పుకొను, డిందుపడు, నూలుకొను, మెయికొను.

సమ్మదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము: చూ, హ్లాదనము.

సమ్మర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సరమదము: అభిమర్గము, అవమర్దము, ఆపీడము, కర్షము, కషణము, ఘర్షణము, ఘృష్టి, దండము, నిఘట్టనము, పరిమళము, పీడనము, మర్దనము, వమనము, సంఘర్షము, సంవాహనము. (తె.ప):- అనుమడు, అమ్మొత్తు, అలుగుఁ_అలుగుల ము, ఈండ్రము, ఒత్తడము, ఒత్తడి, ఒత్తు_ఒత్తుడు, ఒర, ఒరపిడి_ఒఱపిడి, ఒరయిక-ఒఱయిక-ఒఱయిక, కరిసనము-కరిసెనము-కర్సనము, కుక్కుడు, గజిబిజి-గసిబిసి, గులగుల, నలఁగుడు, నలపుట, నెగ్గడము, పట్టు, పటిపటి, రాపిడి-రారాపిడి, రాపు-రారాపు, రాయిడి, అంపు, ఊపిడి, ఊపు (ఊపుడు), వెంపర. తద్వి.—౧: చూ, సంవాహనము; ౨: సంపీడనము. (తె) ఒత్తొరవు; ౩: (తె) రామందాడి-రామునిదాడి; ౪: చూ, యుద్ధము.

సమ్మర్దించు. సం. స. క్రి: ఘర్షించు, పీడించు, మర్దించు, యమించు. (తె. ప.) కరిసించు, దండడిపెట్టు, నూఱు, పిసుకు, మెదించు-మేదించు - మెదుచు, రాపిడి చేయు, రాపాడు, రాయి. తద్వి.—౧: చూ, పిసుకు. 1; ౨: చూ, పిసుకు. 2; ౩: చూ, పిసుకు. ౩; ౪: చూ, పీడితముగు; ౫. అనించు: చూ, మోపు. 9; ౬: చూ, రుద్దు.

సమ్మర్దితము. సం. విణ: నిష్పిష్టము, పీడితము, మర్దితము. (తె) గజిబిజి-గసిబిసి, మల్లామడి.

సమ్మాననము. సం. వి. అ. న. గౌరవించుట: చూ, సన్మానము. [చూ, సన్మానము.

సమ్మానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము:

సమ్మానించు. సం. స. క్రి: చూ, సన్మానించు. తద్వి:-చూ, శేఖరించు.

సమ్మానితము. సం. విణ: చూ, సన్మానితము. 1.2.

సమ్మార్జనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, శోధనము; 2: చూ, రుద్దుడు; 3: (తె) ఊడుపు-ఊడ్పు, తుడుపు-తుడ్పు.

సమ్మార్జించు. సం. స. క్రి: మార్జించు. (తె) ఊడుచు-ఊడ్చు, చౌరు, చిమ్ము, తుడుచు-తుడ్చు, తోడయు, తోడుచు, మూకు, పాముపారిము. (చూ, రద్దు.)

సమ్మార్జని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అతాయి, ఊహాని, ఝూటము, వర్ధని, శోధని. (తె) చీఁకిలి, చీఁపురు, చీఁపురుకట్ట, పారక. తద్వి.- ౧. చీఁపురుముల్లునకు.-(తె) పూతిక; ౨. కళ్లముతుడిచెడు కట్టకు:-పాలికట్ట; 3: చూ, మలారము.

సమ్మాళిగలు. వై.వి.బ ఒకరకము చెప్పులు: రూ- సంబాళిగలు. తద్విశేషములు -౧: అగవాళ్లు, ఆదక, ఆకుచెప్పు, ఉద్దము (బ. ఉద్దాలు), ఊడుపు-ఊడ్పు, ఓరచ్చు, ఓగట్టచెప్పు, కవుసు-కౌను, గుమ్మాళి, చెప్పు, మలకడము, మలఁకవాలు, మెట్టు. (సం) పాదరక్ష; ౨: గొడుగుపావలు; 3: జయిజోలు_పైజోలు; ౪: పాఁకోడు, పాగ-పాగా-పావ-పావా, పావకోడు- పావుకోడు, పోనూడు. (సం) అవస్కరము, ఉపానహము_ఔపానహ్యము, పాదుక-పాదుకము, పాదువు, సంభరుక-సంభరువు; ౫: బిల్లచెప్పులు; ౬: సంబవులు, సంబాళిగలు_సమ్మాళిగలు; ౭: (సం) కంపు, పార్ష్ణి త్రి, మోచక, మోచని. (తె) పాపాసు-పాపోసు-పాయపోసు, ముచ్చె, మోజో; ౮: కిఱుఁ జెప్పు-కిఱ్ఱుఁజెప్పు (కిఱ్ఱుమెట్టు); ౯: కోశి-కోషి; ౧౦: (సం) అనుపదీన, ఉపానహా

ము-ఔపానహ్యము; ౧౧. పాదరక్షలలోపల కాలికిచేయుజోడుకు -మేజోడు; ౧౨. యోగవాగములు-యోగవాగలు. ఇత్యాది.

సమ్మితము. సం. విణ. 1. సమానమైన పరిమితి గలది; 2. సమానము: చూ, సుసమ. 2.

సమ్మితత్వము. అం: చూ, గుణములు.

సమ్మియ. వై. వి.=సమియ: రూ-సమ్మె-సముతు, జాతికట్టుపాటు: చూ, బంధము. 1.

సమ్ముదము. సం. వి. ద్. స్త్రీ. మిక్కిలిసంతోషము: చూ, సంతోషము.

సమ్మూర్ఛనము. సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి మూర్ఛనొందుట: చూ, సొమ్మ; 2. శిబిరము, పరిసరణము, అంతట వ్యాపించుట: చూ, సంవృతము.

సమ్మె. వై. వి.=: చూ, రూ-సమ్మియ.

సమ్మెట. వై. వి. 1.=శింబళి. రూ-సంపెట-సంబెళ-సమ్మెళ. (సం) అయోఘనము, కూటకము, కూటము, ఘనము, చర్మయష్టి, ముద్గరము, లోహశర్మటి, శింబళి; వై. వి. 2: చూ, మునికోల.

సమ్మెళ. వై. వి.=చూ, రూ-సమ్మెట. 1.

సమ్మేళనము. సం. వి.అ. న.=సమేళనము: చూ, సంయోగము. [శోధితము.

సమ్మృష్టము. సం. విణ. శోధింపఁబడినది: చూ,

సమ్యక్కు. సం. వి. చ్. న. 1. నిజము: చూ, సత్యము. 1; విణ. 2. నిజమయినది: చూ, చూ, సత్యము. 1.

సమ్రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. తనయాజ్ఞ చేరాజులను శిక్షించి రాజసూయయాగము చేసిన మండలేశ్వరుఁడు: చూ, రాజో. ౫.

సయాట. వై. వి =సహాటన. (ద్వ అని శ. ర.) (రూ-సయాటము - సయ్యాట-సయ్యాట-సయ్యాటము). 1. పరిహాసము: చూ, హాళి. 5; 2. లీల: చూ, హాళి. 5; 3. స్త్రీ పురుషుల పరిహాసము: చూ, హాళి. 5; వా. 4. అశ్రద్ధ: అలవోక, అసడ్డ, అలము, ఒప్పరికము, కస్కురితి-కస్కుర్తి-కస్కుతితి-కస్కుత్తి-కస్కూరితి-కస్కూర్తి-కస్కూతితి-కస్కూత్తి, కస్నడ, కస్నశవు, కీటు, కేరడము, చేదరు, తరితీపు, మందమేలము, ముప్పొత్తులు, వెనక-వెనుక-వెన్క. (సం. వ) అశ్రద్ధ, ఉపేక్ష, లీల.

సయాటము. వై. వి.= —పై.—

సయాతము.వై.వి.సాతంతరము:చూ,స్వతంత్రము

సయి. వై.వి. (ఉప). సహశబ్దార్థకము:రూ-సై.

సయింపు. వై. వి.=సహన: చూ, సహనము. 1.

సయింపుడు. వై. వి.= —పై.—

సయిఁచు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-సైఁచు.

సయిఁదము. దే. వి. గోమమపిండి.

సయిఁపు. వై. వి =సహన. రూ-సైఁపు: చూ, సహనము. 1.

సయిఁపుడు. వై. వి.=—పై.—

సయికము. దే. వి. రూ-సైకము. 1. సూక్ష్మత్వము: చూ, స్వల్పము; విణ. 2: చూ, సూక్ష్మము.

సయికిలు. వా. వి. బయిసికిలు-బైసికిలు: చూ, రూ-సైకిలు. (చూ, శకటము.)

సయిగ. వై. వి.=సంజ్ఞా: చూ, రూ-సైగ.

సయితము. వై. అవ్య.=సహితమ్: చూ, రూ-సైతము.

సయితుఁడు. వై. వి.=సవిత్ృ: చూ, సూర్యుఁడు.

సయిదోడు. ద్వ. వి: చూ, రూ-సైదోడు.

సయిను. వా. వి: చూ, రూ-సైను.

సయిరణ. వై. వి.=సహనమ్. చూ,రూ-సైరణ.

సయిరించు. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-సైరించు.

సయ్యాట. వై. వి.=సహాటన: చూ, రూ-సయాట. (ద్వ అని శ. ర)

సయ్యాట. వై. వి.= :చూ, రూ-సయ్యాట.

సయ్యాటము. వై. వి.=—పై.—

సయ్యాటించే. ద్వ. స. క్రి: చూ, హసించే.

సయ్యొద్ద. ద్వ. వి. (సయి + ఒద్ద) చేరిక: చూ, సంయోగము.

సయ్యోద్ద. ద్వ. వి.—పై.—

సయ్యోద్దె. ద్వ. వి.— పై.—

సరంగు. దే. వి: ఆరకాటి, ఓడంగి, ఓడమాలి, కర్ణకారుఁడు, చెంబడివాఁడు, తిండెలు-తండేలు, పడవవాఁడు, పల్లెవాఁడు, సీలికాఁడు, మరకాఁడు, మర్కాలి, మాలికాఁడు, మాలిమి, మాలిమికాఁడు, రేవుబోయ. (సం. ప):—ఆబీరుఁడు, కర్ణధారుఁడు, నావికుఁడు, నియామకుఁడు, పోతవహుఁడు-పోతవాహుఁడు.

సరంజోము. వా. వి. వస్తుసామగ్రి. "పెండ్లి సరంజోము సిద్ధపఱిచిరి"

సరంబీ. వా.వి. బల్లలకూర్పుమిద్దె; చూ,మిద్దియ.

సరకట్టు. ద్వ. వి. (సరము + కట్టు) వీణెమెట్టు: చూ, సోపానము.

సరకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కల్లు: చూ, సుర. 2; 2. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె: చూ, పాత్రము. 6_ర; 3. కల్లుత్రాగుట: చూ, స్వాదనము; తద్వి.-౧: వీరపాణము-వీరపానము ౨: కల్లుమీఁది ఆస: అనుతర్షణము-అనుతర్షము. (తె.) కల్లాస; 3: అనుతర్షణము-అనుతర్షము. (తె) కల్లువడ్డన, కల్లువడ్డింపు.

సరకు. దే. వి. 1: చూ, చిల్లర. 1; 2: తరబడి, తరము, దినను-దినుసు-దినుస్సు, బండము, రకము, సంకట. (సం) అర్థము, పదము, పదార్థము, వస్తువు, విపణి. (అవ్య) అపి. తద్వి. ౧. (సం) మహాధనము; ౨: (సం) రుచకము; 3. గణుతి: చూ, సూటి. 1. (లక్ష్యము. 1.)

సరకుగాను. దే. స. క్రి: చూ, లెక్కసేయు.1.

సరకుసేయు. దే. స. క్రి.—పై.—

సరగ. వై. క్రి. విశ.=సాఁక్. శీఘ్రముగ: చూ, స్యదము.

సరగము. సం. వి. అ న.=సరిగె. తావళపుఁ బూస: చూ, హురుమంజి (పూస.)

సరగు. వై. వి.=సాఁక్. వడి: చూ, స్యదము.

సరఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తేనెటీఁగ: చూ, మక్షిక; తద్వి.—౧: అడవిదోమకు.-(తె) అడవిదోమ: (చూ, మశకము. 1); ౨ చిన్నదోమకు.-(తె) నుసము-నుసుము (చూ, మశకము. 1); 3: తీక్ష్ణతుండము. (తె) నల్లదోమ: (చూ, మశకము. 1); ర. దోమకు.—కటుకీటకము. (తె) మూఁగ, రొమ్మేపురుగు. (చూ, మశకము. 1.); ౫. కషాయిక, జలజ (తె) నీరుదోమ, నీరుపట్టుదోమ. (చూ, మశకము. 1); ౬. కందురీఁగకు.-వృశ్చికము. (చూ, మక్షిక. ౨.)

సరజము. సం. వి. అ. న.నవనీతము:చూ, వెన్న.

సరటము. సం. వి. అ. పుం: అండజము, కంటకాగారము, కులాహకము, కృకలాశము-కృకలాసము, కృకవాకువు, కృకూలాసము, క్రకచపాదము, గాత్రసంకోచి, జాహకము, దురారోహము, బహుదూరము, శరండము. (తె) తొండ. తద్వి.—౧ మైలచోయతొండకు.—దుష్ప్రిభ; ౨: అండజము, ఇగా, కామరూపి, కృకలాశము-కృకలాసము-కృకవాకువు, కృకూలాసము, చిత్రబింబము బింబకము-బింబము. (తె) ఊసరవెల్లి-ఊసరిల్లి, వయిజాతితొండ-వైజాతితొండ.

సరటాలు. వా. వి: చూ, భక్ష్యము.

సరటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులుత్థిక-కుళుత్థిక*. (తె) ఉలవలు. *; తద్వి శేషములు.—౧ అడవియులవలకు.—ఆరణ్యకుళుత్థము- అరణ్య

కూలుత్థము, కాలవృంతము, కుంభకారిః కులత్థ-కులత్థిక, కురుబిల్వకము, కులాలి, చక్షుష్య-చక్షుష్యము. (తె) అడవియులవలు, తప్పెట. (చూ, ధాన్యములు.) [షణము. 2.

సరడు. వై. వి.=శరండః. మెడవగ: చూ, భూ

సరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1; 2.=సరవి. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1.

సరదా. వా. వి. ఆనందము: చూ, సంతోషము.

సరదారు. వై. వి. 1.=శరదారీ: చూ, శూరుఁడు; 2. దాహుత్తుఁడు: చూ, పాద. 1.

సరదు. దే. స. క్రి. సమభాగముగాపంచు. పర. 4, ఆ. 236: సరను.

సరపణి. దే. వి. గొలుసు: చూ, భూషణము. 2.

సరపరా. వా. వి: చూ, సప్లై.

సరఫరా. వా. వి. —సై.—

సరబడి. ద్వ్య. వి. 1. ద్వారము. పంచ. నా. 1, ఆ. 282: చూ, వాకిలి; 2: చూ, స్నేహము.

సరమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విభీషణునిభార్య: చూ, భార్య; 2. ఆఁడుకుక్క: చూ, శునకము; 3. వేలుపుకుక్క: చూ, శునకము. 1; వై. వి. (1)=శ్రమ: చూ, శ్రమము.

సరమగొను. ద్వ్య. అ. క్రి. శ్రమపడు: చూ, శ్రమపెట్టు.

సరము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సరి. హారము: చూ, భూషణము. 2. (దీనినే చేరు, బొందు అని కొందఱువాడెదరు); 2. మీఁదిపెరుఁగు: చూ, స్తన్యము; 3. గమనము: చూ, సంచారము; వై. వి. (1)=స్వర. రూ—సారము. ముక్కుగాలి: చూ, శ్వాసము; (2)=స్వర. నాదము. షడ్జాది. రూ—సారము: చూ, స్వరము. 2; (3)=శర. అమ్ము: చూ, బాణము. 1.

సరయువు. సం. వి. ఉ. పుం. గాలి: చూ, వాయువు.

సరవడి. దే. వి: ఈడిక, చేరుగుడు.

సరవి. వైః. వి.=సరణి. 1. క్రమము: చూ, విధము. 1; (దే. అని శ. ర.); దే. వి. 2. దారి: చూ, మార్గము. 1.

సరవెంద. దే. వి: నెగవెంద, నెరవు, నెరవంజి. (సం) కూర్గము, క్షారకము, క్షావకము, క్షుద్విబోధకము, జానకము, తీక్ష్ణగంధము. *

సరషపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—సర్షపము *.

సరస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తెల్లతెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి; విశే. 2. రసముతోఁగూడినది; దే. వి. (1). చేరువ: చూ, సమీపము. 1; (2) అర్ధాసనము. [(వ్య.-విరసము.)

సరసము. సం. వి. అ. న: (తె) చిత్తరము.

సరసర. వై. క్రి. విశే. 1. మిక్కిలిశీఘ్రముగ: చూ, స్యదము; వి. 2. రూ-చేరచేర: చూ, హూహూ.

సరసాంక. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("స-జ-స-న-యగములు. 10 యతి. 15వ ఛందస్సు.")

సరసాలింగనములు. అం: చూ, ఆలింగనములు.

సరసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొలను: చూ, రూ-సరస్సు. 1.

సరసిజనాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పద్మనాభుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1. [చూ, బ్రహ్మ. 1.

సరసిజభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తమ్మిచూలి:

సరసిజము. సం. వి. అ. న. 1. కమలము: చూ, సహస్రపత్రము; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. (౧. "భ-స-గురువు. 7వఛందస్సు"; ౨. "మ-త-య-న-న-న-న-స. 10-18 యతులు. 24వ ఛందస్సు.")

సరసీరుహము. సం. వి. అ. న: చూ, సరసిజము. 1.

సరసు. దే. స. క్రి: చూ, సరదు.

సరసుఁడు. సం. విశే: శృంగారచేష్టలుగలవాఁడు: (తె) సుగుడి.

సరస్వంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. కడలి: చూ, సముద్రము; 2. ఒకానొక నదము: చూ, సముద్రము.

సరస్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు; 2: రసజ్ఞుఁడు, రసికుఁడు; 3. తెలిసినవాఁడు: అవాతలక్షణుఁడు, ఆహితలక్షణుఁడు, కృతలక్షణుఁడు: (చూ, సుధి)

సరస్వతి. సం.వి. ఈ. స్త్రీ. (బ్రహ్మలోకమందు బ్రహ్మసరస్సు నాశ్రయించి నది రూపముగాఁ బ్రవహించేనది) 1: అనుష్టుప్పు, ఆదిత్య, ఈ, ఉక్తి, ఐందవి, కభార్య, కాదంబరి, కాషాయమోహిని, కాషాయవల్లభ, గీ, గీర్దేవి, గోవు, గౌరి, జా, పుస్తము, బ్రాహ్మి, భగవతి, భారతి, భాష, మహాలక్ష్మి, వర్ణరూపిణి, వాకు-వాక్కు, వాణి, వారి, శారద, శ్రీ, సావిత్రి. (తె:) అంచేతత్తడిచెలియ, కలనతపసితల్లి, చేదువుల పడఁతి, చేదువుల వెలఁది, తలవాకిటను మెలఁగు చెలువ, తూటిగాపపుతేజీగలబోటి, నలువరాణి-నల్వరాణి, పలుకుఁజెలి-పల్కుఁజెలి, పొత్తముముత్తో, పొత్తు-పొత్తువు, మినుకుఁబోఁడియ, లచ్చికోడలు, వెన్నునికోడుకురాణి, వెల్లముత్తైదువ; 2. పలుకు: చూ, శబ్దము. 2; 3. నది: చూ, స్రోతస్విని (నది); 4. సరస్వతియనునది: చూ, నది; 5 ఆవు: చూ, ధేనువు; 6. శ్రేష్ఠమైన స్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 7. మనువుపెండ్లాము: చూ, భార్య; అం. 8: చూ, ఆదిశక్తులు. [హిత్యము.

సరస్వతీస్తనద్వయము. అం: ౧ సంగీతము, ౨ సా

సరస్వతీహస్తాలంకారములు. అం: ౧ అక్షమాల, ౨ శుకము, 3 కమలము, ౪ పుస్తకము.

సరస్సు. సం.వి.స్. న. (ప్రవహించేనది) 1: రూ-సరసి, అబ్ధి, అవతారము, ఆధారము, ఆశయము, ఔలానము, కమలిని, కాసారము, కుండము, కుముదిని, కుముద్వతి, కులము-కూలము, కైరవిణి, కోట్టారము, ఖాతము, జ, జలాశయము, జలాష్ఠీవి, తటాకము-తటాగము-తడాగము, నలిని, పద్మాకరము, పద్మిని, పుష్కరిణి, బిసిని, వనబంధము, విదారకము, సరోజిని, సరోవరము. (తె) చెఱువు, తామరబావి, తిరుకొలను-తిరుకోళంబు, నీరుటెంకి, మడుఁగు-మడువు-మడ్గు-మణుఁగు-మణువు, లొండు, లోటి. తద్విశేషములు.—౧: ఆధానము, జలాధారము, నదము, పద్మాకరము, హ్రదము. (తె) మడుఁగు-మడువు-మడ్గు-మణుఁగు-మణువు, నెంచే-వెంచేము; ౨: క్రీడాసరస్సుకు:— ఖేలాకూలము. (తె) కెళకుళి-కెళాకూళి-కేళకుళి-కేళకూళి-కేళాకుళి-కేళాకూళి; 3: ఖాతము-ఖాత్రము, చతుష్కి, పుష్కరిణి. (తె) కలువకాకట్టు; ౪. చతురశ్రమైనకోనేటికు—అవతారము, కోట్టారము, జలకూపి, దీర్ఘిక, పుష్కరిణి, వాపి. (తె) కట్టుదొన, కోనెటి-కోనేటి; ౫. కుబేరుని క్రీడాసరస్సుకు—అచ్ఛోదము; ౬: మానసము. (తె) తలఁపుకేళాకూళి; ౭: (తె) నల్లమడుఁగు; ౮: (తె) సంగమడుగు; ౯. కలువలకొలనుకు.—దివాఖ్యితము; ౧౦: (తె) బొడ్డనబావి; ౧౧: స్నానముచేయు తటాకప్రదేశమునకు— అవతారము, ఘటము, తీర్థము. (తె) నీరాటరేవు-నీళ్లాటరేవు-నీలాటిరేవు, రేవు; ౧౨. ఏటినడుమ లోతుగలచోటుకు.—హ్రదము; ౧3: కూపకము, కూపము, జలాంబిక, దీర్ఘిక, పల్వలము, చపినాహి, పిండపుష్పము, వాపి. (తె) డిగియ-డిగ్గియ-దిగ్గియ, దొరవి-దొరువు (దొర్వు), నడబావి, బావి; ౧౪: అల్పసర

న్స, పల్వలము, వేశంతము. (తె) కుంట, కొలఁకు-కొలఁకువు, కొలను-కొల్కు, పచ్చి కపడియ-పడిగ-పడె, మేచే, లట్టు; ౧౫. నుయ్యికి:-అంధువు, అవటము-అవటువు, అరఘట్టము, ఉదపానము, కారోత్తరము, కూపము, కోట్టారము, ఖటము, చవీనాహి, చుంట-చుంటి, చూడ, చూడకము, చూతకము, జలాంబిక, తమసము, ప్రహి, వికిరము. (తె) చేఁదబావి (చేఁదుడుబావి), నుయి-నుయ్యి-నూయ-నూయి, బావి. తద్వి.—(౧) అంధకూపము, కర్కరాంధకము, ఖటము-ఘటము. (తె) పాడునుయ్యి; (౨) చతురశ్రమగు నూయికి.—కోట్టారము. (తె) కుండి-కుండియ-కుండె-కుండీ; (3): (తె) గరిసెబావి; (౪): (తె) ఆటడిగ్గియ; (౫): (తె) ఇటకనూయి-ఇటుకనూయి; (౬): కూపకము, విదారకము. (తె) పిల్లనూయి; (౭): (తె) ఒఱలనూయి; (౮): (తె) చెలమ; 2. రూ-సారసము. నీరు: చూ, సలిలము.

సరళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-సరళము. తెల్ల తెగడ*: చూ, సర్వానుభూతి.

సరళదేవదారుబంక. ద్వ. వి: చూ, ఆజ్యము. 2.

సరళదేవదారువు. సం. వి. ఉ. పుం: చిత-చిద*.

సరళము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృక్షధూపము; 2: చూ, రూ-సరళ.*; విణ. 3. ఔదార్యముగలది; 4. వంకరకానిది: (తె) సాపు; అం. బ. 5: చూ, సరళములు.

సరళములు. అం. "గ, జ, డ, ద, బ" లు (ఇవి మృదూచ్చారణగలవి.)

సరళుఁడు. సం. విణ: ఉదారుఁడు, దక్షిణుఁడు.

సరాగము. సం. విణ. 1. రాగముతోఁగూడినది; దే. వి. (1) ఒద్దిక: చూ, స్నేహము.

సరాతి. దే. వి. గోడవలె గుడారముచుట్టు నేర్పఱచిన తెర, కణాతిగోడ: చూ, మఱుఁగుగోడ. తద్వి.—వాకిటిలోపలి ప్రక్కగోడకు.—(తె) మొత్త. [సరాబు.

...బు. వా. వి. నాణెముల పరీక్షకుఁడు: రూ-..

సరాసరి. ద్వ. వి. (సరసిన + సరి) సరసిచూడగానైన సమత్వము: సగటు-సగుటు (ఏవరేజీ)

సరాళము. సం. విణ: చూ, రూ-సరళము.3-4.

సరి. వై. వి. 1.=సర. హారము: చూ, భూషణము. 2; 2. వస్త్రములు నేయుటకు సవరించిన తంతుసమూహము. ఆం, భా. ద్వి. 155. తద్వి.—౧. నేతసరితట్టెడు పలకకు.—(సం) వాయుదండము, వేమము: చూ, మగ్గము; ౨: (తె) సేడుకఱ్ఱ; 3: చెండు, తావడము, బంతి. (సం) ఆహారము, ఇరిపకము, కండుకము-కందుకము, కజ్జలము, గిరి, గిరిగుడము, గిరియాకము, గువాకము-గూవాకము, గేండుకము-గేందుకము-గేండూకము-గేండువు, చోరనాగుడము, పిండము, పిండు (పిండువు). తద్వి.—౧. (తె) పుట్టచెండు, పోటనబంతి; ౨: పూచెండు, పూబంతి-పూలబంతి; వై. విణ. 4. (ఏ)=సదృశః: చూ, సమానము. 2; 5. లెస్స: చూ, యోగ్యము. 2; 6: చూ, సమాప్తము; 7. చక్కనైనది: ఋజువు, ప్రగుణము: చూ, సుషమ. 2. (చూ, హృద్యము); దే. వి. 8. పగుల్లువాటినసందు: గండి-గండిక, సరియ; 9: గండి-గండిక, పడఁకు-పణఁకు, సంది; 10: చెక్కఁదనము, చెక్కటి, చెక్కన, చోయు, జేవరన, తిన్నన (చూ, హృద్యము); క్రి. విణ. 11. పూర్ణముగా; అవ్య. 12. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి.

సరించు. సం. అ. క్రి. (పో)వు: చూ, సను. 3.

సరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సరిగ-సరిగె. నూఱుపేటల హారము: చూ, హవణిక 2 (భూషణము. 2.)

సరికట్టు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సరిపడు. 1-2-3-4.
సరికడచు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ముందుమించు; 2. మీఱు, అతిశయించు: చూ, సందడించు.
సరిగ. వై. వి. 1.=సర్-సరిక. రూ-సరిగె. హారము. తావళపుఁబూస (అనికొందఱు): చూ, భూషణము. 2; 2.=స్రిక్: రూ-సరిగె, జరత. జరపోసు, జరి-జరీ, జలతారు, తగటు-తగడు, పైఠాణి-పైఠిణీ, రేకు-ఱేకు, సకలాతు. తద్వి.—౧: లడి; ౨: వరకు-వరము; 3: జరబాజోనకు:-చూ, వస్త్రము; 3: కండియ-కండె, పుత్తడ; క్రి. విణ. 4. చూ, సరిగా. [లు. ఆం, భా. తృ. 111.
సరిగనెదిరించు. వా. స. క్రి: చూ, మాఱుమస
సరిగస్తు. వా. వి. (షహర్ గస్తు) ఊరేగింపు. (నిజామువాడుక).
సరిగా. వా. క్రి. విణ: రూ-సరిగ, అసలారఁ, ఒప్పుగా, చేకూఁగా, బాగుగ (బాగుగా).
సరిగాలి. వా. వి. చూషకము: చూ, వాయువు.
సరిగె. వై. వి.=సర. స్రిక్: చూ, రూ-సరిగ. 1-2-3. [చూ, సంహరించు.
సరిగొను. ద్వ. స. క్రి. చంపు, రూపుమాపు:
సరిచేయు. వై. స. క్రి. 1. నాశముచేయు: చూ, సరిపెట్టు; వా. 2. బాగుచేయు; 3. నుగ్గులు లేకుండ చేయు.
సరిచూచు. వై. స. క్రి: చూ, సంప్రతించు.
సరిటెంకణము. వా. వి: చూ, హాణిగలు.
సరితరము. దే. వి. భూమిని సారమునుబట్టి తరగతులుగా నేర్పఱచుట.
సరితాళంపుమొన. అం: చూ, మొనలు.
సరితూఁగు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సమానమగు.
సరిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ: చూ, నది.
సరిత్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏటిఱేఁడు: చూ, సముద్రము. [ణము. 2.
సరిదండ. వా. వి. కేయూరము: చూ, భూష

సరిదాఁకు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సరిపడు. 1-2-3.
సరిదీయు. వా. స. క్రి: (సం) సాటించు.
సరిపడు. వై. అ. క్రి. 1. అనుకూలపడు: అమయు, ఆవటిల్లు, ఇందు, ఇముడు, ఒంటు, ఒడఁబడు, ఒదవు, ఒనరుపడు, ఒనరుపెట్టుకొను, ఒమ్ము, ఒప్పు-ఓపు, గిట్టు, జితపడు, జితించు, పొందుపడు, పొత్తుపడు, పొనరుపడు, పొసఁగు, మెయికొను, వాటపడు, వీలు, వీలుపడు, సరికట్టు, సరిదాఁకు, సూటిపడు, (ప్రే) ఆవటించు, (మి) అనుకూలపడు, అనుకూల్యమగు, ఉపయుక్తమగు. (సం) అనుకూలించు, ఆవహించు, ఉపయోగించు; 2. యుక్తమగు: అత్తు-హత్తు, అత్తుకొను, అనువుపడు, అమరు, అయిరకొను-ఏరకొను, అలవడు, ఉరు-ఉఱు, ఎచ్చఱు, ఒదవు, ఒనరు, ఒప్పు, ఓజపడు, కలుగు-కల్గు-కలువు, కుదురు, కూడు, కొను, కొలుపు, గుణపడు, చేకూఁబడు, చేను-సను, చెల్లు, చొప్పడు, చొప్పిల్లు, జతపడు, జోకపడు-తగు-తవు-తా, తీరు-తీఱు, నిగుడు-నివుడు, నూలుకొను-నూల్కొను, పొసఁగు, పోలు, బాగుపడు, మక్కళించు, వచ్చు-వ్రచ్చు, వలయు, సరికట్టు, సరిదాఁకు, సూటిపడు, (మి) యుక్తమగు, సూత్రపడు. (సం) ఉపకరించు, 3. సరిపోలు: చూ, సమానమగు.
సరపణి. ద్వ. వి. (రూ-సరిపెణ-సరిపణి-సరిపణీ-సరిపెన) బంగారులోనగువానిగొలుసు: చూ, భూషణము. 2.
సరిపణి. ద్వ. వి.—పై:—
సరిపణీ. ద్వ. వి.—పై.—
సరిపఱచు. వా. ప్రే: చూ, సరిపెట్టు.
సరిపఱుచు. వా. ప్రే.—పై.—
సరిపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఈడుపఱచు, ఉద్దిం

చు, గావునట్టు, జేతపఱచు, జోడాచేయు, లసుకు, వలకట్టు, సంతపెట్టు, సంతసపఱచు, సంతరించు, సరిచేయు, సరిపఱచు-సరిపఱు చు; 2: చంపు: చూ, సంహరించు.

సరిపెణ. ద్వ. వి: చూ, రూ-సరపణి.

సరిపెన. ద్వ. వి.—పై.— [భా. ద్వి. 302)

సరిపోటు. వా. వి: చూ, సాదృశ్యము. (అం,

సరిపోలు. వా. అ క్రి: చూ, సరిపోవు. 1.(అ(ప)

సరిపోవు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సరిపోలు: చూ, సమానమగు; 2: చూ, సమ్మతించు; 3: అయిపోవు-ఐపోవు, కడచేను, కడతెగు, కడతేఱు, కడముట్టు, కడవెళ్లు, తేఱు, ముగియు, ముట్టు, మూఁడు, (మి) సమాప్తమగు; 4 నశించు. చూ, సమయు. 3; ప్రే. 5. సరిపుచ్చు.

సరిపొద్దు. వై. వి. సగమురాతిరి: చూ, రాత్రి.

సరిబిత్తరము. అం: చూ, విన్నాణములు.

సరిబేసులు. ద్వ. వి. బ: చూ, బాలక్రీడ.

సరిమిడిమానిసి. వా. వి. శౌర్యవంతుఁడు: చూ, శూరుఁడు.

సరియ. దే. వి. 1. పగుళ్లువారినసందు: చూ, సరి. 8; 2: చూ, రంధ్రము. 1.

సరియగు. ద్వ. అ. క్రి. 1. నశించు: చూ, సమయు. 3; వా. 2: చూ, సమానమగు.

సరియించు. దే. స. క్రి. అఖండమునకు నూనె సిద్ధముచేయు.

సరిహద్దు. దే. వి. పొలిమేర: చూ, సీమ. 1.

సరీపపము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-సర్షపము*.

సరీసృపము. సం. వి. అ. పుం. పాము: చూ, సర్పము.

సరుకు. వా. వి: చూ, రూ-సరకు. 2.

సరుగు. దే. అ. క్రి: చూ, వర్ధిల్లు.

సరుగుడు. వా. వి: ఈలచెట్టు.

సరుగుడుకఱ్ఱ (పేడు). వా. వి. ఒకరకమువంటకట్టె: చూ, సమిధ. 2.

సరుడు. వై. వి. 1. సరిహద్దు: చూ, సీమ. 1; 2.=శర. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 3.=శర. గతిలేనిశరము: చూ, బాణము. 1.

సరుదు. దే. వి: చూ, సరుడు. 1.

సరువడము. వా. వి. ముద్ద, పిండము, పిడుచే: చూ, సాదము (1).

సరె. వా. వి. 1: చూ, రంధ్రము. 1; అవ్య. 2. అంగీకారార్థకము: చూ, సమ్మతి. 1.

సరే. వా. అవ్య. అంగీకారార్థకము. అం, భా. తృ. 75: చూ, సమ్మతి. 1.

సరేసు. దే. వి. ఒకరకముబంక:(సం) వజ్రము.

సరోజము. సం. వి. అ. న. కమలము, పద్మము, తామర: చూ, సహస్రపత్రము.

సరోజి. సం. వి. న్. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సరోజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, సరోజము; 2. తామరకొలను. చూ, సరస్సు. 1.

సరోరుహము. సం. వి. అ. న: చూ, సరోజము.

సర్కారు. వా. వి. ప్రభుత్వమువారు.

సర్గచ్ఛాయ. అం. ఒకరకముదానము: చూ, దానములు. 2.

సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము: చూ, సంపుటము 3-౧౧; 2. విసర్గము, విసర్జనము: చూ, విమోచనము; 3. నిశ్చయము: చూ, సత్యము. 1; 4. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; 5. అజ్ఞానము, వలపు (అని కొందఱు): చూ, స్వాపము. 3; 6: చూ, స్వభావము; 7. సృజించుట: సృజన, సృష్టి. (ఇది తొమ్మిదివిధములు.— మహత్సర్గము, అహంకారసర్గము, భూతసర్గము, ఇంద్రియసర్గము, దేవసర్గము (ఇది యష్టవిధము.), తమస్సర్గము (ఇవియాఱు ప్రాకృతములు.), వనస్పత్యాదిసర్గము (ఇది షడ్విధము.), తిర్యక్సర్గము (ఇది యష్టావింశద్విధము.), మనుష్యసర్గము (ఇవి మూఁడు వైకృతములు).

కుమాగ సర్గంబనియొకటిగలదు. అదితదంతర్భాగంతంబ. భిన్నంబుగాఁగైకొన్న యెడ దశవిధసర్గంబగు. (ఇదిపురాణలక్షణములలో నొకటి): చూ, పురాణము. 6.

సర్జకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మధుకరము, జీవకమను గంధద్రివ్యము: చూ, రాజార్హము. 1-౧౬; 2: అలకప్రియము, అశనము-అసనము, కామ్యము, కాలకంఠము, కాలస్కంధము, జీవకము, జీవము, పీతసాగకము, పీతసాలము, ప్రియకము, బంధూకపుష్పము, బంధూకము. (తె) వేఁగి-వేఁగిస*. తద్వి.—ఎఱ్ఱవేఁగిసకు:-గోమూత్రి (చూ, రాజార్హము. 1-౧౬).

సర్జకాక్షారము. సం. వి. అ. పుం.=సర్జికాగము. ఒకచెట్టునఁదీసెడుఉప్పు, సర్జక్షారము: చూ, సౌవర్చలము (లవణము. 1-౭.)

సర్జక్షారము. సం. వి. అ. పుం.=—పై.—

సర్జము. సం. వి. అ. పుం. 1. మద్ది*: చూ, సాలము. 3; 2.=సజ్జలు. తద్వి.-౧. ఒకసస్యము: చూ, సస్యము. 1; ౨: చూ, ధాన్యము. ౧౧.

సర్జరసము. సం. వి. అ. పుం. 1.=సర్జరసము. రూ-సర్వరసము. యక్షధూపము: చూ, సర్జరసము; 2. వాద్యభాండము. చూ, వీణె.

సర్దుకొను. వా. స. క్రి. సవరించుకొను.

సర్దుట. వా. వి. 1. సవరించుట; 2. ఇచ్చుట, పుచ్చుకొనుట. "నీసొమ్ము నాకుసర్దుము. నాసొమ్ము నీకు సర్దుదును." :చూ, సరుదుబాటు.

సర్దుబాటు. వా. వి. —పై.—

సర్పగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: ఈశ్వరి, కొమాది, నాగమదని, సర్పగంధిక. (తె) ఈసరి*. (తెల్లఈసరి, నల్లఈసరి అని ద్వివిధము)

సర్పగ్రాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, వ్యాళగ్రాహి.

సర్పచతురము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సర్పదంష్ట్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: బూ. (తె) పాముచూపు: చూ, సర్పము.[చూ, నూరణము.

సర్పనాశము. సం. వి. అ. పుం. అడవికంద*:

సర్పఘణన్యాయము. అం ఒకానొకన్యాయము.

సర్పబందుకత్తెర. అం: చూ, పరువళ్లు.

సర్పమాచికాకశ. సం.వి.ఆ స్త్రీ: చూ, వాయసి.

సర్పము. సం. వి. అ. పుం.=సప్పము. (చరించునది): అండజము, అగిమము-అగము, అఘాయువు, అన్యధము, అహి, ఆశీవిషము, ఇ, ఈ, ఉదానము, ఉరంగము-ఉరగము, ఐరావతము, కంచుకి, కంబళుఁడు, కచాకువు, కపాలము, కర్ణవర్జితము, కాకోదరము, కుండలి, కుంతము, కుంతలము, కుంభీరము, కుంభీనసము, కుశాకువు, కుముదము, కుహానము, కుహరము, గరళముఖము, గూఢపాత్తు (గూఢపాదము), గూఢాంఘ్రి, గోకర్ణము, గోనర్దము, చక్రిధరము, చక్రి, చక్షుశ్రవము, చారము, చికురము, చిత్రము, జలరుండము-జలారుండము, జిహ్మగము, తామసము, దందశూకము, దర్వీకరము, దృంభువు, ద్విజము, ద్విజాతి, ద్విజిహ్వము, ద్విరసనము, దీర్ఘపృష్ఠము, ధనంజయము, నాగము, నీలకంఠము, పద్మము, పన్నగము, పవనాశనము, పింగళము, పృదాకువు, ఫణ-ఫణము-ఫణి, ఫుల్లరీకము, బిలేశయము, భాండపుష్పము, భుజంగమము-భుజంగము-భుజగము, భోగి, మండలి, లేలిహానము-లేలీహానము, విషన్నము, విలోలము, విషధరము, విషధారి, విషాస్యము, వ్యాడము-వ్యాళము, శంఖము, శయము, సరీసృపము, స్ఫటి. హరి. (తె. వ) కంటివినికి (కంటివిన్కి), కంటివిన్కరి, కనువినికి, కానగానడుగులుగల మేటి, గాడుపుమేపరి, గాలిదిండి, గాలిమేఁతరి, గాలి

మేవరి, గుడ్డుకానుపు, చుట్టుపురుగు, చిలువ-చిల్వ, చుట్టచుట్టుకొనెడుదిట్ట, తాఁచు-త్రాఁచు, తొట్టు, నాగుఁబాము, నాగులు, నాగువు, నిడుదవెన్ను, నిడుపడు, పడగదారి, పాము, పుట్టకాఁపరి-పుట్టకాఁపు, పుట్టదిట్ట, పుట్టపెట్టెనట్టు, పుట్టమనెడుగబ్బి, బుసకొట్టుపుట్టువు, బొక్కబేరడు, బొక్కలాఁడు, మంచిపాము, ముక్కంటిసొమ్ము, రెండునాల్కలుగలది, లాఁగడాఁగుడు, వినుకలికంటి, విసదారి, విసముదాల్పు, వీనులకంటి, వెలుచె-వెల్చె, సప్పము, సీదరము-సీద్రము. తద్విశేషములు:—౧. ఆదిశేషువునకు - అనంతుఁడు, అహిపతి, అహీంద్రుఁడు, అహీనుఁడు, ఆదిశేషుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ఔ, కంబళుఁడు, కద్రుసూతుఁడు, కర్కోటకము, కర్కోటము, కళీయుఁడు-కాళీయుఁడు, కాలింగుఁడు-కాళింగుఁడు, కృష్ణసర్పరాజు, క్ష్వేడము, గరళముఖము, తక్షకుఁడు, ద్విజరాజు, ధరణీధరుఁడు, వాసుకి, శేషుఁడు, సర్పరాజు. (తె. ప):-కవ్వంపునులతరిత్రాడు, చిలువఱేఁడు, డిండి, తడవులనిడుపడు-తదువుల నిడుపడు, తరిగట్టుత్రాడు, నాగఁడు, పల్వాలుగలదొర, పాఁపఱేఁడు, పుడమితాలుపు, వెన్నుపాన్పు, వెన్నునిమదుంగుపాన్పు, సీదరపుఁబెద్ద-సీదరంపుఁబెద్ద-సీద్రంపుఁబెద్ద; ౨. నల్లత్రాఁచునకు.-అజగర్దము, అరగర్దము, అలగర్దము-అలగర్ధము, అలిగర్దము-అళిగర్దము, కాలసర్పము, కృష్ణసర్పము, మహాసర్పము. (తె. ప) నల్లతాఁచు-నల్లత్రాఁచు; తద్వి.-(తె) మిడినాగు-మిడునాగు; ౩. అష్టనాగములు:- అనంతుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, శంఖపాలుఁడు, కుళికుఁడు, పద్ముఁడు, మహాపద్మము, కర్కోటకుఁడు; ౪. కొన్ని రకముల సర్పములు.—(౧) ఏలాపుత్రము; (౨) ఐరావతము: (౩) కాకోలము; (౪) కుహరము; (౫) పుష్కరము; (౬) బలాహకము; (౭) దేవయోనిసర్పములు:— కాలీయము; కౌరవ్యము; ఖరరోమ; మహానీలుఁడు; మహాపద్మము; మఱియు:—అశ్వతరము; చిత్రి; ధార్తరాష్ట్రుఁడు - ధృతరాష్ట్రుఁడు మొ; (౮) కులకము-కులికము. (తె) పసిరికపాము; (౯) కుక్కుటాభము, కుక్కుటాహి; (౧౦) కుంభీనసము; (౧౧) కుశీలము; (౧౨) అహీరణి-అహిరిణి, డుండుభము, ద్విముఖాహి, రాజిలము. (తె) రెండుతలలపాము, ఇరుఁదలపాము, పూఁడుఁబాము; (౧౩) మాతులము, మాలుధానము. (తె) నెత్తురుపొడ, నెత్తురుపెనుపొడ, మనుఁడిండి, ముల్లుఁబాము; (౧౪): (తె) పొడ, పొడపాము; (౧౫) అంజనిక, అశ్వలాల, బ్రహ్మసర్పము, బ్రాహ్మణి, రక్తపుచ్ఛిక, హాలాహలము—హాలహలము - హాలాహలము. (తె) అవికిరి, ఉల్లిక, నలికండ్లపాము, నలికిరి, నలికిఁచు, నల్లిక, మిండ, మిద్ద; (౧౬): (తె) కప్పయెలుంగుపాము; (౧౭): (తె) కాటుకఱేకులపాము, పులిపెంజెర; (౧౮): (తె) పెంజెర, పెరజే; (౧౯): (తె) తాటికట్టెడ, తాటిగిఁజిపాము-తాడిగిఁజిపాము; (౨౦). కొండచిలువకు:—అజగరము, ఉద్దండపాలము, ఉన్నతము, ఉలూత, కాకపి, కులికము, కౌక్కుటకందలము, గోనసము—గోనాసము, చక్రిమండలి, తిలిత్సము (తిలిప్సము-తిలీప్సము), వాహసము, శయాలువు—శయాళువు, శయువు. (తె) కొండచిలువ, తిప్పతిమ్మరి, పెనుఁబాము; తద్వి.—తుప్పపెంజెర; (౨౧) కపిలము;

(౨౨) వానపామునకు.—కించులికము-కించులుకము-కించేళివము, కుసువు, క్షితిజంతువు, క్షితినాగము, గండూపదము, గండూపది, భూనాగము, మహీలత, వర్షాభువు. (తె) ఎఱ్ఱ-ఎఱ్ఱి, వానకోయిల, వానపాము, వానపేగు; (౨౩): గండూపది, శిలి. (ఆఁడుఎఱ్ఱి అనివాడుక); ౨౪: వికచము; ౨౫: నిర్ముక్తము, ముక్తకంచుకము; ౨౬: (తె) మకసపుఁబాము; ౨౭. నీరుపామునకు.—అజగర్దము–అరగర్దము– అలగర్దము–అలగర్ధము, అలిగర్దము–అళిగర్దము, కాలకందకము, జలవ్యాళము. (తె) నీగుకట్టియ–నీరుకట్టె–నీర్కట్టె, నీరుతుట్రి, నీరుకొత్త, నీరుపాము, బురదపాము; ౨౮: (తె) గడ్డిపాము; ౨౯: (తె) జెఱిపోతు–జెఱ్ఱిపోతు, జెఱ్ఱి; ౩౦: (తె) తుట్టెపురుగు; ౩౧: (తె) దాసరి; పాము; ౩౨: (తె) పలుగుమఁబాము; ౩౩: (తె) పుల్లురుకుపాము; ౩౪: (తె) బొక్కజెఱుము; ౩౫. పన్నగులతల్లికి.—కద్రువ; ౩౬. గర్భస్థక్రిమికి.—(తె) ఎమిడిక, ఏటికపాము; ౩౭. పాముపడిగెభాగమునకు.—కీలాలము, దర్వి, ఫణి, భోగము. (తె) పటము, పడగ–పడిగ–పడిగె; ౩౮. ఆఁడుపామునకు.—కుంభీనసి, భోగిని; ౩౯: చూ, సర్పదృష్టి. (తె) పాముచూపు; ౪౦: శతపది. (తె) రోఁకటిబండ; ౪౧: కర్ణజలూక-కర్ణజలౌకము, కారస్కరాటిక, క్షుద్రజంతువు, ధారిక, శతపది. (తె) కాళ్ళజెఱ్ఱి, చెవిచొరుపాము, నల్లజెఱ్ఱి; ౪౨. కట్లుగల పెద్ద జెఱ్ఱికి.—క్షుద్రజంతువు, శతపది. (తె) కట్లజెఱ్ఱి, కట్టెడ, కట్లపాము, కట్లపురుగు; ౪౩. సరస్వతిజెఱ్ఱికి.—కుటరాజము. (తె) మెఱుఁగుజెఱ్ఱి; ౪౪: ఆధాతువు, ఆధారిక, ధారిక. (తె) ఎఱ్ఱిజెఱ్ఱి, జెఱి-జెఱ్ఱి, జెఱిపోతు (జెఱ్ఱిపోతు.); ౪౫: (తె) పావది-పాముది; ౪౬. పాముయొక్క శరీరమునకు.—భోగము. [చూ, లోహము.1.

సర్పయూతము. సం. వి. అ. పుం. బంగారు:

సర్పరాజు. సం.వి.అ.పుం.వాసుకి:చూ,సర్పము.

సర్పశిరము. అం. (సర్పశీర్షము) 1: చూ, అసంయుతహస్తములు; 2. అభినయవిశేషము: చూ, వ్యంజకము. 1.

సర్పశీర్షము. అం.—పై.—

సర్పాంకుశము. అం: చూ, కాయమానములు.

సర్పాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కార్తస్వి, గండాలి, గంధనాకులి, చేలి, ఛత్రాకి, నకులేష్ట, నాకులి, నాగసుగంధ, రాస్న, సుగంధిక, సువహ. * తద్వి.—గంధనాకులి; చిత్రాక్షి; 2. పుట్టగొడుగు*. అహిచ్ఛత్రము, కరకము, కురవకము, గోమయచ్ఛత్రము, గోమయచ్ఛత్రిక, గోలాసము, ఛత్రి, ఛత్రాకము, భూస్ఫోటము, వశారోహము, శిలీంధము-శిలీంధ్రకము-శిలీంధ్రము. (తె) కుక్కగొడుగు, పుట్టకొక్కు, పుట్టగొడుగు, పుట్టచేర్పు. *.

సర్పాణామయము. అం: చూ, తానములు.

సర్పి. సం. వి. స్. న. 1. రూ-సర్పిస్సు. నెయ్యి, చేచేమురు: చూ, హవిస్సు. 2; 2. నీరు: చూ, సలిలము; 3. ఉ చేప్పి-సప్పి: చూ, రోగము. 1—౧౪; అం. 4: చూ, సముద్రములు.

సర్పిణి. అం: చూ, దేశీయక్రియలు.

సర్పితము. అం: చూ, కరణములు.

సర్పిరర్ణవము. సం.వి.అ.పుం: చూ, సముద్రములు.

సర్పిరాకరము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సర్మ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాయము: చూ, మంచు. 1-౫. [భూమి. 1.

సర్వంసహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుడమి: చూ,

సర్వక్షారము. సం. వి. అ. న. క్షారమెలకము: చూ, లవణము. 1-౧౧.

సర్వగము. అం: చూ, గతివిశేషములు.

సర్వజనీనము. సం. విణ. 1. సమస్తజనులకు సంబంధమైనది: 2. సమస్తజనులకు హితమైనది.

సర్వజిత్తు. అం: చూ, సంవత్సరములు.

సర్వజ్ఞానోత్తమము. అం: చూ, తంత్త్రములు.

సర్వజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, బుద్ధుఁడు; 2: చూ, శివుఁడు; విణ. 3. సమస్తము నెఱిఁగినవాఁడు: చూ, సుధి.

సర్వతఃప్రాసపీసము. అం: చూ, వృత్తము. 1. (సీసపద్యభేదము.— "అన్నిపాదఁబులందును ఒకటే ప్రాసయతి గాఁగలది.")

సర్వతానములు. అం: చూ, తానములు.

సర్వతోభద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుమ్ముడు*: కంభారి-గంభారి-గంభారిక, కాశ్మద్వీపము, కాశ్మరి-కాష్మరి-కాశ్మర్యము-కాష్మర్యము, కాశ్వరి, కుంచఫల, కుంభాండము-కుంభాండి, కుముద, కృశానువు, కృష్ణ, కృష్ణవృంతిక, కేలికిలము, కైటర్యము-కైడర్యము, గోపభద్ర-గోపభద్రిక, ఘువవాసము, ఘృణావాసము, భద్రపర్ణి, మధుపర్ణి-మధుపర్ణిక, శ్రీపర్ణి-శ్రీపర్ణిక. (తె) గుముడు-గుమ్ముడు, పెగ్గుమ్ముడు-పెద్దగుమ్ముడు*. తద్విశేషములు:— ౧. తెల్లనేలగుమ్ముడుకు.— ఇక్షుగంధ, ఇక్షువల్లి, ఇభాశ్వప్రియ, ఋక్షగంధిక, క్షీరకండ-క్షీరకందము, క్షీరవల్లి, క్షీరవిదారి-క్షీరవిదారిక, క్షీరశుక్త-క్షీరశుక్ల, గంధఫల, రసాల, విదారి. (తె) పాలగుమ్ముడు-పాలనేలగుమ్ముడు, తెల్లనేలగుమ్ముడు; ౨. నల్లనేలగుమ్ముడుకు.—అపరాజిత, ఇభాశ్వప్రియ, కాళింగము, క్రోష్ట్రి-క్రోష్ట్రి-క్రోష్ఠి, భూమికర్కారువు, మహాశ్వేత. (తె) నల్లనేలగుమ్ముడు; 3. పినగుమ్ముడుకు.-కట్ఫలము, కుంభి, కుంభిపాకి, కాఫలము, కుముదిదికుముదిక, కృష్ణగర్భము, కైడర్యము, క్రకచపత్త్రము, మహాఫలము, శ్రీపర్ణి-శ్రీపర్ణిక. (తె) పినగుమ్ముడు. (ఇదె టేఁకు-తేఁకు అని కొందఱు); ౪: క్రకచపత్త్రము, గృహద్రుమము. (తె) పాలటేఁకు-పాలతేఁకు; ౫. పెద్దటేఁకునకు: చూ, శాకోటము; ౬. పాఁపరబుడమునకు.-కట్ఫల, కృష్ణవృంత, గంభారి, గజచిద్భట, శ్రీపర్ణి, శ్రీపర్ణిక, సర్వభద్రిక. (తె) పాఁపరబుడమ. (దీనినే పెగ్గుమ్ముడు-పెద్దగుమ్ముడు అని కొందఱు.); ౭: రోగహారి. (తె) పెండ్లిగుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడి; ౮. గుమ్మడికి.—కకుభాండము, కర్కారువు, కుష్మాండము-కుష్మాండి, కుష్మాండీకము-కూశ్మాండకము-కూశ్మాండము- కూష్మాండకము-కూష్మాండము, గర్భపాతన, చిత్ర, చిత్రకము. (తె) గుమ్మడి * తద్వి.—(౧): (మి) సూర్యగుమ్మడి. (ఇందులపదములకు "చూ, మహాఫలము" అని వ్రాయఁబడెను. అట్టిచోట్ల "చూ, సర్వతోభద్ర" అని చేసుకొనవలయును.)

సర్వతోభద్రన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

సర్వతోభద్రబంధము. అం: చూ, సర్వతోభద్రము. 3.

సర్వతోభద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాలుగుదిక్కుల వాకిండ్లుగల రాజగృహము: చూ, సదనము. 1; 2: చూ, వేము *; అం. 3. శబ్దాలంకార విశేషము: చూ, శబ్దాలంకారములు; 4: చూ, తానములు; 5: చూ, అసంయుత హస్తములు; 6: చూ, మండలవ్యూహములు.

సర్వతోభద్రాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సర్వతోముఖము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకసము: చూ, సురవర్త్మము; 2. నీరు: చూ, సలిలము; అం. 3: చూ, అసంహతవ్యూహములు.

సర్వతోముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆత్మ: చూ, హంసుఁడు; 2: చూ, బ్రహ్మ. 1; 3: చూ, శివుఁడు.

సర్వత్ర. సం. అవ్య. అంతట: చూ, సర్వము.

సర్వదర్శి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సర్వదా. సం అవ్య. ఎల్లప్పుడు: చూ, సంతతము. 2.

సర్వదుంబాలాయీనాము. వా. విణ. పన్ను లేనిమాన్యము: చూ, భూమి. 1.

సర్వధారి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సంవత్సరములు.

సర్వధురీణము. సం. వి. అ. పుం. అన్నిబరువులను మోసెడిఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

సర్వనాభము. అం: చూ, శస్త్రములు.

సర్వనామములు. అం: చూ, పదములు.

సర్వభక్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1. [ము*: చూ, సర్వతోభద్ర.

సర్వభద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాఁపరబుడ

సర్వభాషాపరిజ్ఞానము. అం: చూ, సుగుణములు.

సర్వమంగళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

సర్వసూయాదమనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సర్వము. సం. స: అఖండము, అఖిలము, అనూనకము, అనూనము, అభిన్నము, అవికలము, అశేషము, కార్త్స్న్యము, కృత్స్నము, కేవలము, నిఖిలము, నిశ్శేషము, న్యక్షము, పూర్ణము, మాత్ర, విశ్వము, వృత్తాంతము, శుద్ధము, శుష్మ-ము - శుష్మము, సకలము, సమ, సమగ్రము, సమము, సమష్టి, సమస్తము, సమూలము. (అవ్య) అథ - అథో, సర్వత్ర. (తె) అంత, అంతవట్టు, అన్ని, ఇమ్ము, ఊఁచేముట్టు, ఏకాండము, ఏకోను, చూరపోఁత, దరోబస్తు, యావత్తు. (అవ్య) అంతటికి, ఉద్విత్తు, ఎల్ల, ఎల్లవెంట, ఎల్లవెంటకు.

సర్వరసము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సర్జరసము. = సర్జరసము: చూ, సర్జరసము.

సర్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-శర్వల. చిల్లకోల: చూ, బాణము. 1-3అ: పిశిఖము, శక్తి. (తె) సత్తి. తద్వి.- చేఁపలుఁబొడుచు చిల్లకోలకు.—(తె) మండము-మంగాము.

సర్వలఘువు. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

సర్వలింగి. సం. వి. న్. పుం. వేదబాహ్యుఁడు: పాషండి, పాషండుఁడు, వృష్ణి.

సర్వవేదుఁడు. సం. వి. స్. పుం. సమస్తధనమును దక్షిణగానిచ్చి విశ్వజిదాది యజ్ఞమును చేసినవాఁడు.

సర్వశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రము. 2.

సర్వశ్లోకయమకము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

సర్వసాధకము. సం. వి. అ. పుం. తినాసము*: చూ, స్యందనము.

సర్వసామ్రాజ్యము. అం: చూ, తంత్రములు.

సర్వస్వదక్షిణము. అం: చూ, తానములు (గహీనతానములు)

సర్వాంగీణము. సం. విణ. 1. ఎల్లఅవయవముల సంబంధముతోఁ గూడినది; 2. ఎల్లఅవయవములయందు వ్యాపించినది.

సర్వానుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ*కి అరుణ, కాలమేషి, కాలింగిక, కుంభము, కుటరుణ, కువటగంధిని, క్షీరావహ్యము, త్రిఘటము, త్రిపుట, త్రిభండి, త్రివృత-త్రివృత్తు, పీతదుగ్ధ్రవు, పూతికాష్ఠము, మలయు, శోచని-గోచని, విశల్య, సరస, సరళ - సరళము. (తె) అలిది-అలిది-హాలిది, తెగడ, తెల్లతెగడ *. తద్విశేషములు:-౧: నల్లతెగడకు.—అంబష్ఠ, అర్ధచంద్ర, కాల, కాల

శేయి, కాలమేషిక, పాలింది, పాలివి, సీత దుర్వు, మసూరవిదళ, శ్యామ, శ్యామలత, సుషేణిక. (తె) నల్లతెగడ *.

సర్వాన్నీనుఁడు. సం. విణ. 1. అంటఁబోయన్నము భుజించువాఁడు; 2. అన్నివిధములైన యన్నమును భుజించువాఁడు. (చూ, భక్షకుఁడు.)

సర్వాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమున కుసమస్తబలము నాయిత్తపడుట: సర్వౌఘము.

సర్వార్థసిద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

సర్వార్థసాధిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి.

సర్వాలింగము. అం: చూ, ఆలింగనములు.

సర్వాలియొబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరియొ బ్రాహ్మణులు. [చూ, రాత్రి.

సర్వావసరము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధరాత్రి:

సర్వే. వా. వి. (సర్వే) భూమికొలత.

సర్వేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశ్వరుఁడు: చూ, శివుఁడు; 2. సార్వభౌముఁడు: చూ, రాజు. 5 (రాజే. 2.)

సర్వోక్తము. అం: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు)

సర్వోత్తముఁడు. వా. సం. విణ: చూ, సత్తముఁడు 1.

సర్వౌఘము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సర్వాభిసారము.

సర్షపము. సం. వి. అ. పుం. రూ—సరిషపము (క్రూసిఫరే కుటుంబములోనిది. దీని పుష్పమందలి ఆకర్షణపత్రములు క్రాసుగలిగి నాలుగు ఉండును)*: ఆసురి—ఆసురి, కటువు, కృష్ణ, కృష్ణసర్షపము, కృష్ణిక, క్షవకము, క్షవము, క్షుతాభి జననము—క్షుతాభిజనము—క్షుధాభిజననము, తీక్ష్ణగంధ, తీవ్ర, వాస, నాసికావేదనము, రాజసర్షపము, రాజిక, సందీపనము, సర్షపారాజి. (తె) ఆబలు—ఆవాలు, సానువులు. తద్వి.—౧. ఆవగింజెలకు (నల్లావాలు):— కటుస్నేహము, కదంబము, తంతుభము, తుంతుభము, కంతుస్నేహము—సరషపము—సరిషపము; ౨ తెల్లావాలకు.—కదంపదము—కదంబకము—కదంబము, కుష్ఠనాశనము, గురుఘ్నము, గౌరము, గౌరసర్షపము, దురాధర్షము, శ్వేతసర్షపము, సిద్ధార్థము. (తె) తెల్లావలు—తెల్లావాలు. వెల్లియావలు; 3. కుఱుచేతవాలకు.—కుట్టావలు.

సర్షపారాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవ*: చూ, సర్షపము. [కగణము: చూ, హాహాహా.

సల్లు. దే. వి. నుఱ్ఱుకట్టయందగు ధ్వన్యను

సల. దే. వి. ఏటికాలువలోనగు వానినీళ్ళు అవలికిఁబోవుటకు నడుమ నడ్డముగా నిలిపెడు జల్లితడక. [2. రెండునన్నఁతూము.

సలక. దే. వి. 1. చిన్నగోనె: చూ, సంచి;

సలగ. దే. వి. 1. సలగపాఱ, పాఱచిప్ప: రూ—సలవ; 2: చూ, రూ—సలుగ. 1-2-3-4.

సలగము. వై. వి. 1. విష్ఠ: చూ, శమలము. 1; అం. 2. (స + లగ) "కరుణాకరా": చూ, ఉపగణములు. [ఉపగణములు.

సలము. అం. (స + ల) "పరమాత్మ": చూ,

సలనము. వై. వి.=చలన. కదలుట, వేల్లనము: చూ, లోలము. తద్వి.—ఇంచుకకంపమునకు.—(సం) స్పందము. (చూ, విక్షిప్తము.)

సలలము. అం. (స + లల) "కరుణింపుమి": చూ, ఉపగణములు.

సలవ. దే. వి: చూ, రూ—సలుగ. 1-2-3-4.

సలసల. దే. వి. క్రాఁగుటయందును తెర్లుటయందును నగుధ్వన్యనుకరణము: చూ, హాహాహా.

సలహా. వా. వి. 1. ఉపాయము; 2. ఆలోచన: చూ, యోచన.

సలాక. వై. వి.=శలాకా. బంగారములోనగు వాని సన్నని కమ్మి: చూ, శలాక.

సలాకము. దే. వి. సముద్రములో ముత్యాల చిప్పతేఱుట.

సలాము. వా. వి. (మహమ్మదీయుల) నతి: చూ, హాణిగలు.

సలి. దే. వి. సందడి: చూ, స్వరము. 2.

సలించు. నై. అ. క్రి.=చల. చలించు: అటమటించు, అదరు (అదురు-అదరుచు-అదర్చు-అదురుచు-అదుర్చు-అదురించు), అల్లలనాడు-అల్లలాడు-అల్లల్లాడు-అల్లాడు, అసియాడు, ఆడు, ఇసిఱింతలువాఱు, ఉరలఁబాఱు, ఉరియాడు-ఉరియు, ఉఱ్ఱటలూఁగు-ఉఱ్ఱట్లూఁగు, ఉఱ్ఱూఁతలూఁగు, ఉలియు, ఉలివాడు, ఊఁగు, ఊటాడు, ఔఘళించు, కత్తరిల్లు, కదలాడు-కదలు, కసరు-కసురు, క్రాలు, గెంటెంచు, గెంటు, చేంగలించు, చిందిలు, చిట్టాడు, చేడ్పడు, జంపాడు, జడియు, జవ్వాడు, తకపికలాడు, తడఁబడు, తత్తఱించు-తత్తఱిలు-తత్తఱిల్లు, తమకించు, తమకు, తఱలు, తలఁకించు-తలఁకు, తలడించు-తల్లడించు, తలడిల్లు-తల్లడిలు-తల్లడిల్లు, తలరు, తల్లడకుడుచు, తల్లడపడు, తుంపెసలాడు, తుంపెసలుగునియు, తుప్పలుదూలు, తూఁగాడు-తూఁగియాడు-తూఁగు, తూలఁబాఱు, తూలాడు-తూలియాడు-తూలు, తెమలు, తొడిఁబడు, తొనఁకు, తొలఁకాఁడు-తొలఁకు, నట్టాడు, నడయాడు, పంకించు, పదరు, పల్లటిలు-పల్లటిల్లు, బిత్తరపోవు, బిత్తరించు, బెగ్గిలు-బెగ్గిల్లు, బెడఁకు-బెణఁకు-బెళఁకు, మిడుకు, మిసుకు, వడఁకు-వణఁకు, విసరు, వీఁగియాడు-వీఁగు, వెగడుపడు, సుడివడు, సురుగు. (సం) చంచలించు, చలించు, సారించు. తద్వ—౧: కులుకు, గునియు, గునిసాడు, వూఁయు; ౨: నుసులు, మెదలు.

సలికము. దే. విశే. అల్పము: చూ, స్వల్పము.

సలిగ. దే. వి. ప్రాపు: చూ, సన్నిధానము. 2.

సలితము. కే. వి. కొలువుడు కానిది కొలువు నుండి తొరియుట: పీలితము (కొలువునందుఁ జేర్చుకొనుట లావణము.) [చూ, పుంశో.

సలిలకుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. నీరుకోడి:

సలిలము. సం. వి. అ. న. నీరు. (ప్రవహించునది.): అంకురము, అంధము, అంపి, అంబు-అంబువు-అంభస్సు, అప్పు, అమృతము, అర్ణము, ఆవర్తము, ఇర, ఉదకము, ఋతము, ఏ. ఓ., క, కందకము, కంబళము, కంబు, కబంధము-కమంధము, కమలము, కర్బురము-కార్బురము, కాండము, కీలము, కీలాలము, కులీనసము, కుశము, కృత్స్నము-కృత్స్నము, కృపీటము, కోమలము, క్రోడము, క్షణదము, క్షరము, క్షీరము, క్షౌద్రము, గోవు, ఘనరసము, ఘనసారము, ఘృతము, చంద్రము, జ, జడము, జలము, జీవనము-జీవనీయము, తోయము, నలినము, నారము, నీరము, పయస్సు, పవిత్రము, పాథస్సు, పానీయము, పాయ్యము, పావనము, పిప్పలము, పుష్కరము, పేయము, భువనము, మధువు, మేఘపుష్పము, రసము, వనము, వసువు, వాజము, వారి, విషము, వ్యోమము, శంబరము, శరము, శవము, శివము, సదనము, సద్మము, సరస్సు, సర్పి, సర్వతోముఖము, సారము, సోమము, స్యందనము, హారి. (అవ్య) అధి, కీనము, కీలము. (తె. వ):— జెలకము, జోలు, తడి, నీరు, మొగులువిరి, విసము. తద్విశేషములు.— ౧: చూ, సముద్రము; చూ, సముద్రములు; ౨. జలసమూహమునకు. అమ్మయము, ఆపము-ఆపస్సు-ఆప్యము, జలమయము, జలవికారము. (తె) నీటికుప్ప—నీరుకుప్ప, నీటిరాసి; 3. జలాదికము:— పాద్యము; ౪. ఓడకు మించిననీరువకు.— అతిను, అతినౌక; ౫: (తె) పొఱునీరు;

౬. మహర్షుల స్నానోదకమునకు:—ఇ, తీర్థము; ౭. త్రాగఁదగిన జలమునకు.—(తె) కుడినీరు, బొబ్బ, మంచినీరు; ౮. ఇంచుక వేఁడినీరునకు.—కోష్ణజలము; ౯: (తె) చేన్నీళ్లు (చేలినీళ్ళు); ౧౦. కొండయూట నీరునకు:-(తె)జొంపు. (చూ, సెలయూట); ౧౧: (తె) కలంకనీరు; ౧౨: (తె) చేఁతినీరు; ౧౩: ప్రసవజలము. (తె) ఉబ్బనీరు-ఉమ్మనీరు; ౧౪: ఉపజలము. (తె) కమ్మనీరు; ౧౫: ఉపాంశువు; ౧౬. జలకణమునకు.—కశీకరము; ౧౭. జలకణసమూహమునకు.—(తె) చిమ్మ; ౧౮. ఉప్పునీళ్లకు.—కిట్టిబము; ౧౯. పరిశ్రుతజలమునకు.—మొగిలి(లు)విరినీరు; తద్వి.—(ముత్యమునందలి శుభ్రమైన నీరునకు.—సుపానీయము. (తె) సుపాణి-సుప్పాణి; ౨౦. ద్రవరూపమునకు.—(తె) చేలచేలన; ౨౧: (తె) చిలుప; ౨౨: క్షీరనీరము; ౨౩: అవీచి; ౨౪. నూతినీరునకు.—కౌపము. ౨౫: క్షుద్ర. (తె) పులినీరు; ౨౬: (తె) జేల్లు-దల్లు; ౨౭: (తె) జేవ్వ; ౨౮: (తె) తోడుఁబాలు; ౨౯: ముత్తెపునీరునకు:_పాణి;౩౦:జలరుండము—జలారుండము. ౩౧: పన్నీరము, హిమాంబువు. (తె) గొజ్జంగినీరు, పన్నీరు, పూనీరు; ౩౨: అశ్రము-అస్రము-అశ్రువు-అస్రువు-అస్రము, ఆరామశాకము, ఊష్మము, కల్కము, నేత్రాంబువు, రోదనము. (తె) కన్నీరు-కన్నునీరు, నీరు; ౩౩: (తె) కలయింపి, కలపడము, కలాపి, చౌనపి-సానిప-సానిపి-సానుపు, పేఁడనీళ్లు-పేన్నీళ్లు; ౩౪: పానకము; ౩౫: చుకము; ౩౬: క్షతజము, పూయనము, పూయము. (తె) చీము; ౩౭:(చూ,వసంతము(1)); ౩౮: (చూ, శుక్తము. 1);౩౯:(చూ,నది.)

సలీసు. వా. వి: చూ, సులభము.

సలుగ. దే. వి. (రూ-సలగ-సలవ_సలువ-సెలగ) 1. కొలుచునపుడు నిర్ణీతసంఖ్య మూగిసినతోడనే గుఱుతుకై దోయిలితో నెత్తిపోసెడు ధాన్యపుకుప్ప; 2. కొలుచువానికి ప్రతికింతయని యిచ్చెడు పెచ్చుధాన్యము: కొలగారము; 3. పెచ్చు: చూ, హెచ్చు. 1; 4. రూపాయలు లోనగునవి యెంచునపుడు నిర్ణీతసంఖ్య ముగిసినతోడనే గుఱుతుకై యెత్తియుంచెడు రూపాయలోనగునది.

సలుగు. వై. వి.=శలాకా. రూ-సలువు. ఏదుపంది: చూ, సూకరము.

సలుపరించు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ-సళుపరించు.

సలుపు. దే. వి. 1: చూ, శోకము; 2: చూ, రూ-సళుపు; ప్రే. 3: రూ-చేలుపు, ఒనరించు-ఒనరుచు-ఒనర్చు, కాఁజేయు, కావించు, చేయు, తవణించు, పన్ను, పొనరుచు-పొనర్చు, సమకట్టు, సవరించు. (సం) చరించు, నిర్వహించు, నిర్వహిల్లు, నిర్వర్తించు.

సలువ. దే. వి: చూ, రూ-సలుగ. (హెచ్చునకు.—పర. 4, ఆ. 175.)

సలువు. వై. వి.=శలాకా: చూ, రూ-సలుగు.

సల్లక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-సల్లకి *

సల్లకము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=చిల్ల: రూ-శల్లకి-సల్లక-సల్లకము, అంబుప్రసాదకము-అంబుప్రసాదము, అశ్వమూత్రి, ఇక్ష్వాకువు, ఇభ్య, కతకము, కపి, కపిచము-కపిశము, కపినామము, కపిల, కపిలోమ, కాంతకుట్మలము, కాలానుసారి, కిశోరము, కుంతి, కుందురుకి_కుందురుకి, కురక, కృకరము, కృతిమము, ఖభ్రాంతి, గంగాచిల్లి, గంధనాకులి, గంధపత్రి, గంధఫల, గంధమూల, గజభక్ష-గజభక్ష్య, గజవల్లభ, గజాశన, చక్షుష్యము,

చఁ తైలాఖ్యము, ఛలము, ఛిన్నరుహ, తురుష్కము (చూ, రాజాగ్వము. 1-౧౯.), దోషగ్రాహము, నిర్జర, పార్వతి, పిండకము, పిండము, పిణ్యాకము, మహాధనము, మహేరణ, మురు, మురము, మోచ, యాదోమూత్రి, రస, రసాలము, రేణుక, వల్లకము, వల్లకి, శైలేయము, శ్వల్లము, సిల్హాకము- సిల్హకి, సిల్హభూమిక, సిల్హము, సుగదుగ్ధ్రవు, సురభి, సువహ, సుగ్రివ, హ్రాదిని. (తె.ప):- అందుగు-అందువు, ఎటవారె, చిల్ల, చిల్లముడ్డి, మురము. *. (చూ, రాజాగ్వము. 1-౧; 1.౩౦.).తద్వి.—౧. చిల్లగింజకు.—కతకము, కతఫలము, గుచ్ఛఫలము. (తె):—ఇందుగు-ఇందువు, ఇన్నుగ, చిల్ల, చిల్లగింజె; ౨: రూపనము. (తె) చిల్లముడ్డి.

సల్లపనము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ-సల్లాపము; అం. 2: చూ, నాటికలు (1-3-4 అంకములు. యుద్ధము, కలహము, మోసము చేయునాయకుఁడు.)

సల్లాపకము.—పై.—

సల్లాపము. సం. వి. అ. పుం. పరస్పరసంభాషణము: రూ-సల్లపనము-సల్లాపకము, రాసము, లాపము, సంభాషణము. (అవ్య) బు. (తె) గుసగుస, ముచ్చట, ముసగెస. (చూ, సమరసము. 2) (చూ, సాంత్వము. 3.)

సల్లాపించు. సం. స. క్రి. పరస్పరము సంభాషించు: చూ, సంభాషించు.

సవ. దే. వి. (రూ-సవడి-సవ్వడి-సడి-సావ) జాడ: చూ, సూచన. 1.

సవడి. దే. వి.—పై.—

సవతాలు. ద్వి. వి. సవతి, వీరలు: చూ, భార్య.

సవతి. వై. వి.=సవత్ని.—పై.— [సవితి]. 1.

సవతితల్లి. ద్వి. వి. మాఱుతల్లి, విమాత: చూ,

సవతు. వై. వి. ఏ.=సమతా. 1. సమత్వము: చూ, సామ్యము; విణ. 2. సాటి: చూ, సమానము. 2.

సవదండవల. ద్వి. వి. ఒకానొకవల: చూ, వల.1.

సవదరించు. వై. స. క్రి. వహించు: చూ, స్వీకరించు 3.

సవనము. సం. వి. అ. న. 1. జన్నము: చూ, హోమము. 3 (యజ్ఞము.); 2: చూ, స్నానము; 3: చూ, సోమపానము.

సవము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, యజ్ఞము; 2. కల్లుతేట: చూ, సుర (3); వై. వి. (1)=సామి: చూ, రూ-సగము.

సవయస్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, స్నేహితుఁడు. 1; విణ. 2. సమానవయస్సు గలవాఁడు. [ము; 2. చేదునైనది.

సవగ. దే. విణ. 1. చేక్కనైనది: చూ, హృద్య

సవరచేయు. ద్వి. స. క్రి. 1. చేక్కనఁజేయు: చూ, సవరించు; 2. చేదునుచేయు.

సవరణ. దే. వి. రూ-సవరణము. 1: చూ, సేన. 1; 2. పరివారము: చూ, సంకడము. 5; 3: చూ, సౌమ్యము. 1; 4. వాహనాద్యలంకరణము: దిద్దుగడ, దిద్దుడు, దిద్దుపాటు, దిద్దుబడి, 5: సవరింత.

సవరణము. దే. వి.—పై.—

సవరణచేయు. ద్వి. స. క్రి. వాహనాదులనలంకరించు: చూ, సవరించు.

సవరణించు. దే. స. క్రి.—పై.—

సవరన. దే. వి. 1. చేక్కన: చూ, సౌందర్యము; 2. చేదును: చూ, సపాటము.

సవరపుమెకము. వై. వి.=చమరీమృగ: కుచ్చులమెకము, జేలిమోరమెకము, జేలితోఁకమెకము, జేల్లిమెకము, జేల్లివాలుమెకము. (సం) చమరము, ట. తద్వి.— పెద్దజేల్లిమెకము. (సం) సృమదము.

సవరము. నై. వి.=చమరీ. 1. చమరీమృగము తోఁక: (చూ, వాలము. 1.); 2.(కొప్పులో పెట్టుకొను) వెండ్రుకలచే ట్టు; 3.=చామర. వింజామరము: చూ, సురఁటి.

సవరలు. దే. వి. చెంచే. శబరజాతివారు.

సవరాతిరి. ద్వ. వి. అర్ధమురేయి. అం. పదా. ను. 50: చూ, రాత్రి.

సవరించే . దే. పే్రి. 1. అలంకరించే: చూ, సింగారించే; 2: అలవరించే-అల్వరించే, ఏర్చు, ఒత్తు, కుస్తరించే, చేక్కఁజేయు, చేక్కఁబఱచే,చేక్కఁబెట్టు, తీరుచే-తీర్చు-తీఱుచే, దిద్దు, దీటుకొను, పచేరించే, వగదెంచే, సవరణచేయు, సవరణించే, సవరింతసేయు, హవణించే. (సం.) పరిష్కరించే, శోధించే, సంస్కరించే. తద్వ.—వగదెగు; 3. కూర్చు: చూ, సంధించే. 3; 4. తాల్చు, వహించే: చూ. స్వీకరించే 3; 5. చేయు, ఒనరించే: చూ, సలుపు.

సవరింత. దే.వి. సవరించుట: సవరణ-సవరణము.

సవరింతసేయు. ద్వ. స. క్రి: చూ, సవరించే. 2.

సవరిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. అందమగు: 2: చూ, సమ్మతించే.

సవరుచే. దే. పే్రి. చిత్రించే: చూ, వ్రాయు.

సవర్చల. సం. వి. ఆ.(స్త్రీ):చూ,రూ-సువర్చల*.

సవసవ. వా. వి. కొద్దిగావినుట. అం, భా. తృ. 30: చూ, శ్రవణము. 2.

సవాణము. వా. వి: చూ, సాృవణము.

సవాయి. దే. వి. 1. మేహరోగము: చూ, రోగము. 1-౬; 2. పడవపెద్దమోకు: చూ, సూత్రము. 1.

సవారి. వా. వి. పార్శ్వముల మఱుఁగుగలపల్లకి: రూ-సవారీ. తద్వ.— ౧. పార్శ్వములు మఱుఁగులేనిపల్లకికి.-అందలము. (సం) అందోళము.ఆందోళనము-ఆందోళిక; ౨.కురిచీ వంటిపల్లకికి.-ఆలంకి, మేనా; 3. పెండ్లిపాలకీకి.-పల్లకి-పల్లకీ-పాలకి-పాలకీ-పాల్కి, పెండ్లిపాలకి. (సం) చతురంతయానము, ధోళ, పల్యంకము, పల్యంకిక, శిబిక; ౪. ఒకరకముపాలకీకి:-(సం) ఇళ్య; ౫. యొకులులోన గువారి యానము. (సం).— పల్యంకము; ౬. అనేకులుమోయు వాహనమునకు.-(సం). నైనీతకము; ౭. మనుష్యవాహనమునకు.-కంకేరథము; ౮: తూఁగుటుయ్యెల, తూఁగుమంచేము; ౯: కట్ల-కట్లి-కట్లీ-కట్లై, కట్లమంచేము. (సం) ఆప్యాయానము-యాప్యయానము; ౧౦:ఉయాల-ఉయేల-ఉయ్యల-ఉయ్యాల-ఉయ్యేల-ఉయ్యేల- ఊయల- ఊయాల-ఊయెల-ఊయేల, ఉయ్యాలతొట్టి, చేవుతా-చాతా,డోలి, తొట్టిల-తొట్టెల-తొట్ల-తొట్లియ-తొట్లై, లాలి.

సవారీ. వా. వి. —పై.—

సవాలు. వా. వి: ప్రత్యుత్తరముకొఱకు వేసెడు యుక్తిప్రశ్న. తద్వ.— ప్రశ్నకు:-అడుగుట, అడ్డసాళులు-అడ్డసాళ్లు, ఉదుట. (అవ్య) అ, ఆ, ఎ, ఏ, ఎట్టూ- ఎట్టెటూ-ఎట్టెట్టూ, ఏమి-ఏమీ, ఓ, ఓహో-ఓహోహో. (సర్వ) ఏ-ఏ. (సం) అనుయోగము, ఆకలనము, కథంకథిత, చోద్యము, పృచ్ఛ, ప్రశ్న, ప్రశ్నము, హుం. (విణ):—అనుయుక్తము, కిమ్. (అవ్య):-అతి, అథ-అథో, అపి, ఆ, అహో, ఉ, ఉతాహో, ఊమ్, కచ్చిత్, కిన్ను, కిమ్,కిముత, కింస్విత్తు, ను. (చూ, ప్రశ్నార్థకములు.) (చూ, సోదియ).

సవాలువేయు. వా. స. క్రి. యుక్తితోఁగూడిన ప్రశ్నవేయు. తద్వ.— అడుగు-అడ్గు-అడుగు, ముదలించే.(సం)పృచ్ఛించే,ప్రశ్నించే.

సవి. దే. అవ్య. ఇత్యర్థకము: అని, సవి-సావి.

సవిత. సం. వి.ఋ. పుం. రూ-సవితృఁడు.=సయితుఁడు. 1: చూ, సూర్యుఁడు; 2. తండ్రి: (తె) అన్న, అప-అప్ప, అబ్బ, అయ-అయ్య, అయగారు-అయ్యగారు- అయవారు- అయ్యవారు, కన్నయ్య, జియ్య, తాపసు, తండిరి-తండ్రి, నాన్న-నాయన, పితర-పితరుఁడు, బాబయ్య. బాబు. (సం). ఆర్యుఁడు, ఆవుకుఁడు, గురువు, జనకుఁడు, జన్యుఁడు, జ్ఞాతి, తాత, పిత, పితామహుఁడు, వప్త, వరయిత, వస్త. తద్వి.—౧. తండ్రులు అయిదుగురికి:- చూ, పితలు; ౨: (తె) పినతండ్రి, పిన్నయ్య, బాబయ్య-బాబు; ౩: (తె) పెదతండ్రి, పెద్దయ్య; ౪. తండ్రితోడఁబుట్టినవానికి:— గురువు; ౫:దుర్యోధనునితండ్రి:- ధృతరాష్ట్రుఁడు; ౬. నిషేకవివాహాదులు చేయించుతండ్రికి:-గురువు; ౭. తల్లితల్లికి సంబంధించినవారికి.-చూ, సవిత్రి. 1; చూ, మాత. 1; ౮. తండ్రితండ్రికి.—చూ,పితామహుఁడు; ౯: ప్రపితామహుఁడు. (తె) ముత్తాత; ౧౦: ప్రప్రపితామహుఁడు; ౧౧. తల్లితండ్రికి: చూ, మాతామహుఁడు; ౧౨: ప్రమాతామహి; ౧౩: ప్రమాతామహుఁడు; ౧౪: ప్రపితామహి; 3. హస్త: చూ, రిక్క;4:చూ,గయాపిండదానార్హులు.

సవితృఁడు. సం. వి. ఋ. పుం.=సయితుఁడు: చూ, సవిత.

సవిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తల్లి: చూ, మాత. 1. తద్వి.—౧. బిడ్డను గన్నతల్లికి: బిడ్డతల్లి: చూ, మాత. 1; ౨. విమాత. (తె) మాఱుఁదల్లి, సవతితల్లి; 3. రాక్షసులతల్లికి:- వైతరణి: చూ, మాత. 1; ౪. దక్షునితల్లికి:- మారిష;౫. గరుత్మంతునితల్లికి:—వినత, సుపర్ణ;౬. వీరునిఁగన్నతల్లికి-వీరసువు; ౭. బలరాముని తల్లికి:—రోహిణి; ౮: (తె) పెదతల్లి- పెద్దతల్లి: ౯. తల్లితల్లికి: చూ, మాతామహి; ౧౦. శిశుపాలుని తల్లికి.— సాత్యకి; ౧౧. రాహువుతల్లికి.—సింహి; 2. ఆవు: చూ, ధేనువు.

సవిధము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సమీపము. 1; విణ. 2. సమీపమైనది, సవేశము: చూ, సమీపము. 2.

సవిశేల. వా. వి: చూ, ఇందిరవల్లి. 2.*

సవిషము. అం: చూ, నరకములు.

సవురు. దే. వి. రూ-సౌరు. 1: చూ, విధము. 1; 2: చూ, సౌందర్యము; విణ. 3: చూ, హృద్యము.

సవృష్టికము. సం. వి. అ. న. గాలితోఁగూడిన వాన: చూ, వాన. 1.

సవేశము. సం. వి, విణ: చూ, సవిధము. 1-2.

సవ్యకరము. అం: చూ, పరిచారములు.

సవ్యజానువు. అం: చూ, పరిచారములు.

సవ్యభిచారము. అం:చూ,పంచోత్తరవాదములు.

సవ్యము. సం. విణ. 1. ఎడమ: ఉపష్టువు, ధ, ప్రసవ్యము, వామము. (తె) ఎడమ, డా-దా, డాకడ, డావల-దావల,పుఱ్ఱి, ట్రొడ్డ, లొడ్డ; 2. కుడి: అపసవ్యము, అపాచి-అవాచి, ధ, దక్షిణము, ప్రసవ్యము.(తె) కుడి, వలఁకు-వలను, వలపల,వెలపల. (చూ, హారిత్తు. 1.); 3: అపష్టువు, అపసవ్యము, ప్రతికూలము, ప్రతీకము, ప్రతీపము, ప్రసవ్యము, వామము, విఘాతము. (తె) అగడము, చెఱుపు. తద్వి.—విపరీతము.

సవ్యసాచి. సం. వి. న్. పుం.=కవ్వడి. అర్జునుఁడు: చూ, సుభద్రేశుఁడు.

సవ్యేష్టుఁడు. సం. విణ. (రూ-సవ్యేష్ఠుఁడు. సవ్యేష్ఠ, సవ్యేష్ట్రుఁడు): చూ, సారథి.

సవ్యోత్తరము. అం: చూ, పరిచారములు.

సవ్వడి. దే. వి. (సవ + వడి): చూ, రూ-సవడి.

సశబ్దక్రియలు. అం: ధృవము, శమ్యము, తాళము, సన్నిపాతము. (4).

ససి. వై. వి. 1.=సస్యమ్. (రూ-సస్సి-సస్సియ-సస్సియము-సస్సెము) పైరు: చూ, సస్యము. 1; దే. వి. 2. బాగు: చూ, సౌందర్యము; 3. ఆరోగ్యము: చూ, సహ్యము. 1; 4.నిగ్గు: చూ, సారాంశము; విణ. 5. ప్రక్షిప్తము, బాగైనది: చూ, హృద్యము; 6. ఆరోగ్యమైనది: (సం) ఉల్లాఘము, కల్యము, నిరాతంకము, నిరామయము, వార్తము. (ఈ పదము లకడ (చూ, ససి. 6) అని సవరించుకొనవలయును.); 7. నిగ్గుగలది.

ససువు. దే.విణ.=సజ్జన. సాధువు: చూ, సజ్జనుఁడు.

ససాౕని. దే. వి. రెండుడబ్బులనాణెము.

సస్య. వా. వి. చేసన్న: రూ-సన్న-సన్య: చూ, సైగ. 1—౧. [వెన్న.

సస్యమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎన్ను: చూ,

సస్యము. సం. వి. అ. న. రూ-శస్యము.=ససి-సస్సి-సస్సియ-సస్సియము-సస్సెము. 1: (తె) ఆరబము, పంట, పుంజి, పయిరు-పైరు.(సం) కలమము-కళమము, వలజము. (ఇందుకు సంబంధించిన విశేషములకు "చూ, స్తంబకరి"); 2. వృక్షాదిఫలము.

సస్యసంవరము. సం. వి.అ. పుం. 1.మద్ది*: చూ, సాలము. 3; 2. నల్లమద్ది *: చూ, సాలము.3.

సస్యసంహారి. వా. సం. వి. ఇ. న. సస్యముల నాశనముచేయు పురుగు: (తె) పచ్చే: చూ, పురుగు. తద్వి.—౧. పాలగ్రామము లోపల నుండి తొలిచెడుపురుగు:-వజ్రకీటము; ౨. తప్పటిపురుగునకు.— (తె) ముక్కుపురుగు; 3. తెల్లనిక్రిమికి.—(తె) లద్దిపురుగు, లద్దెపిప్పి; ౪: (తె) ముడికొక్కు; ౫. పట్టుపురుగునకు.—వర్షాభువు: (పురుగు ౫.); ౬: (తె) సీతాకోకచిలుక (పురుగు.)

సస్సెము. వై. వి.=సస్యమ్: చూ, సస్యము.1-2.

సహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, సేమంతి*; 2. పిన్నగోరఁట*: కర్ణిక, కుమారి, కేశరంజని, తరణి. (తె) పిన్నగోరఁట. తద్విశేషములు:—౧: యూథిక, రక్తకము. (తె) ఎఱ్ఱగోరంట, కొమ్మి-క్రొమ్మి, కొరవి, క్రొవి, పెద్దగోరంట; ౨: కురవకము. (తె) ఎఱ్ఱపూల పెద్దగోరంట; 3: అమ్లానము-అమ్లాయనము-ఆమ్లానము, కంటకురంటకము, కూర్మకృష్ణము, ఝంటి, (ఝుంటి), సైరేయకము. (తె) తెల్లగోరంట; ౪: ఆర్తగళము, కంటకురంటకము, కంటార్తగల ఝుంటి, (ఝింటి), దాసి, నీలి, నీలిఝింటి, బాణ-బాణము, (తె) ఆరుదొండ, నల్లగోరంట; ౫: అంగారకము, కింకిరాతము, కుతటకము, కురంటకము, కోదండము, నాగరము, మధువు, మహాసహా. (తె) గోరఁట, పచ్చగోరఁట, మయిద-మైద, మైదగోరంట; ౬: కంటకురంటకము, ఝుంటి(ఝింటి), సైరేయకము. (తె) ముల్లుగోరంట; ౭: కురవకము, ఝుంటి(ఝింటి,) రక్తఝింటి. (తె) ఎఱ్ఱములుగోరంట; ౮: సహచరము, సహచరి, కుశటకము. (తె) పచ్చెములు గోరంట; ౯: సహచరి. (తె) సన్నపూలములు గోరంట; ౧౦: ఇక్షుక, ఇక్షుకుసుమ, కాండశర, బాణ. (తె) తిప్పతెల్లు*; 3. పిల్లపెసర*: చూ, పెసర; 4. నేల: చూ, భూమి. 1; వా. అవ్య. 5. రూ-సహా. కూడ: చూ, సైతము.

సహకారము. సం. వి. అ. పుం. తియ్యమామిడి: (సం) శివము *: చూ, మామిడి. తద్వి.—౧ మామిడికి:—వసంతదూతము, వసంతద్రుమము; ౨. జేడిమామిడికి:—చూ, సవ్రి; 3. అంబాళమునకు.—(సం) వర్షపాకి.

సహకారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్): చూ, సహాయుఁడు.

సహక్రీడ, సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సయ్యాట. 1.

సహగమనము. సం. వి. అ. న. 1. కూడఁబోవుట; 2. భార్య భర్తతోఁగూడ చితిఁజొచ్చుట: అనుమరణము, సహమరణము. (తె) సాగుమానము.

సహచరచ్యుతము. అం: చూ, అర్థదోషములు.

సహచరము. సం వి. అ. పుం. (రూ—సహాచరము—సహాచరి) పచ్చపూవులములు గోరంట*: చూ, సహ. 2.

సహచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్నేహితురాలు: చూ, స్త్రీ; 2. పెండ్లాము: చూ, సహధర్మిణి (భార్య); ఈ. స్త్రీ. అ. పుం. 3. సన్నపువ్వుల ములుగోరంట *: చూ, సహ. 2; 4. పచ్చపూలములుగోరంట*: చూ, సహ. 2; విశే. 5. కూడఁదిరుగునది.

సహజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది.

సహజము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, స్వభావము; విశే. 2. కూడఁబుట్టినది; అం. 3: చూ, భూక్రియలు.

సహజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడఁబుట్టినవాఁడు: చూ, సహోదరుఁడు.

సహదేవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అతిబల, ఓదనాహ్వయ, కల్యాణిని, కేశవర్ధని, కేశారుహ, బల, వాట్యాలకము, సహదేవి. (తె):—చిట్టాముట్టి, ముత్తవపులగము (ఇదె చిన్నముత్తవపులగము) తద్వి.—(తె) పెద్దముత్తవపులగము. *. (ముత్తవపులగము వద్దగల చిట్టాముదముఁజెట్టు అను పదమును కొట్టివైచి "చిట్టాముట్టి" అనిసవరించుకొనవలయును.)

సహదేవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సహదేవుఁడు. అం: చూ, పాండవులు.

సహధర్మిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము: చూ, భార్య. తద్విశేషములు.—౧. మొదటి పెండ్లామునకు.—అధివిన్న, అధ్యూఢ, కృతసాపత్నిక. (తె) మొదటి పెండ్లాము; ౨ అగ్నిభార్యకు.—వృషాకపాయి; 3. కుబేరుని భార్యకు.—యక్షిణి. (తె) జెక్కిని (భార్య. 1—౧౦.); ౪. శ్రీకృష్ణునిభార్యకు.—వైదర్భి; ౫. జమదగ్నిభార్యకు.—రేణుక; ౬. నలునిభార్యకు.—వైదర్భి; ౭. బుధునిభార్యకు.—వేల; ౮. మన్మథునిభార్యకు.—శాంబరి; ౯. మేదరవానిభార్యకు.—(తె) మేదరసాని; ౧౦. యక్షునిభార్యకు—యక్షిణి. (తె) జెక్కిని; ౧౧. యమునిభార్యకు.—ఐరావతి, యమపత్ని; ౧౨. బలరామునిభార్యకు.—రేవతి; ౧3. వాయువుభార్యకు.—అంజన; ౧౪. వీరునిభార్యకు.—వీరపత్ని; ౧౫. రాక్షసునిభార్యకు.—అసురి (చూ, స్త్రీ); ౧౬. సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరునిభార్యకు.—(సం) వల్లి (దేవసేనయును మఱొక భార్యయున్నకలదు.): (చూ, భార్య.)

సహనము. సం. వి. అ. న. 1.=సయిఁపు—సైపు, ఓరుపు—ఓర్పు: చూ, శాంతము. 1; విశే. 2. ఓర్చునది. తద్వి.—ఓర్వఁబడినది:—సోఢము.

సహనుఁడు. సం. విశే: క్షంత, క్షపిత, క్షమావంతుఁడు, క్షమి—క్షమిత, తితిక్షువు, ప్రశాంతుఁడు, వరదుఁడు, వీతుఁడు, శమి, శాంతుఁడు, సహిష్ణువు, సోఢ. (తె) ఓరుపరి—ఓర్పరి, తాలిమికాఁడు.

సహపాఠి. సం. వి. ఇ. పుం. కూడఁజదువు వాఁడు: ఏకగురువు, సతీర్థ్యుఁడు, సహాధ్యాయుఁడు.

సహపానము. సం. వి. అ. న: చూ, సపీతి.

సహభావినుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఏకపక్షుఁడు: చూ, సహాయుఁడు. 1.

సహమరణము.సం.వి.అ న:చూ, సహగమనము.2.

సహము. సం. వి. స్. పుం, న. స్. న. 1. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; స్. న. 2. వెలుఁగు: చూ, వెలుతురు. 1; 3. వేగము: చూ, స్యదము; అ. పుం. 4. ఓర్పు: చూ, సహనము. 1, స్. పుం. 5. మార్గశీర్ష మాసము, అగ్రహాయణికము: చూ, మాసము. 1; 6. హేమంతఋతువు: చూ, మాసద్వయము.

సహవాసము. సం. వి. అ. పుం.=సావాసము. 1. కూడనుండుట. (తె) సోబతు; 2: చూ, స్నేహము. [చూ, సావాసి.

సహవాసి. సం. వి. ఇ. పుం.=సావాసి. ఖోజ్జే:

సహసంచారిక. అం: చూ, మాతీచతుష్టయము.

సహసావిదధీతనక్రియాం. లో. పనినిఁ దొందరగాఁ జేయఁగూడదు. "ఉదా.— ఏనను సాహసంపడియేయొక్కకార్యంబు చేయఁజేనదు. "సహసావిదధీతనక్రియా." మని నీతికోవిదులు వక్కాణింతురు." (నీతిచంద్రిక.)

సహస్యము. సం. వి. అ. పుం. పుష్యమాసము: చూ, మాసము. 1.

సహస్రదంష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. వేయికోఱలుగలచేఁప, పాఠీనము: చూ, మత్స్యము. 1.

సహస్రధేనువు. అం. ఒకరకమగుదానము: చూ, దానములు. 2.

సహస్రపత్త్రము.సం.వి.అ.న.తామర*(వేయి ఱేకులుగలది):అంకతి,అంబుజము, అంబురుహము, అంభోజము, అంభోజిని, అంభోరుహము, అప్సుజము, అబ్జము, అరవిందము, అర్కబంధువు, ఇందీవరము, ఋూ, ఓ, కంకము, కంజము, కంజాతము, కజము, కమలము, కవారము, కుశేశయము, గంభీరము, జలజము, తామరసము, తోయజము, తోయరుహము, నలము, నలినము-నలీనము, నళికము-నాళికము-నాళీకము, నీరజము, పంకరుహము-పంకేరుహము, పంకజము-పంకేజము, పద్మము, పయోజము, పుష్కరము, బిసప్రసూనము, మహోత్పలము, రాజీవము, వనజము, వారిజము, శతపత్త్రము, శ్రీపర్ణము, శ్రీవాసము, సరసిజము, సరసీరుహము, సరోజము, సరోజిని, సరోరుహము, సారసము. (తె):—అసలుఁగుట్టువు, తమ్మి, తామర. నీటిపుట్టుగు-నీటిపుట్టువు. తద్విశేషములు.— ౧. మెట్టతామరకు.-అంఘ్రిపద్మము, అతిచర, అవ్యథ, అవర్త, కాశ్మీరము, ఖదిర, గండకాలి, గంధమూలి, గజాశన, చారటి, పద్మ, పద్మచారణి, పుష్కర-పుష్కరము, మూలము, లక్ష్మి, లక్ష్మీగృహము, సమంగ, సిత, స్థలపద్మిని. (తె): అడుగుదమ్మి, నేలతమ్మి, నేలతామర, పయిఁడితామర-పైఁడితామర, బయలుదామర, మెట్టతమ్మి, మెట్టదామర; ౨. తెల్లదామరకు.- పుండరీకము, పుండ్రము, సితాంభోజము. (తె) తెలిదమ్మి-తెల్లదమ్మి-వెలిదమ్మి, తెల్లదామర; 3. ఎఱ్ఱతామరకు.—కమలము, కుముదము, కోకనదము, జలము, ముకుందము, రక్తపద్మము, రక్తాంబుజము. (తె) ఎఱ్ఱతామర, కెందమ్మి-కెందామర, చెంపమ్మి, చెందామర; ౪.అంతరదామరకు.-(మి) అంతరదామర. (సం) అంతరవల్లి, ఆకాశవల్లి, ఖగవల్లి, ఖవల్లి, జలవల్లి. (తె). నాఁచుపేసగ, నీరుగొలిమిడి; ౫. ముడుఁగుఁదామరకు.-అవ్యథ, ఖదిర-ఖ

చెరి, గండకారి-గండకాళి, గంధకారి, నమస్కారి. (తె) అత్తపత్తి, పాత్తిదామర, ముడుఁగుఁదామర-ముణుఁగుఁదామర, ముగుడుఁదామర, సోఁకుడుముడుఁగు; ౬: కమలబీజము, పద్మబీజము, క్రౌంచాదని, గాలోడ్యము; ౭. తామరగుంపునకు.-కుందిని, నలిని, నాళికము- నాళీకము, శండము-షండము. (తె) తామరతంపము-తామరదంపము, తామరతంపర; ౮. తామరదుంపకు.-కంటకాహ్వయము, కందము, కమలకంద, కరహాటము, కర్కోటకి, కర్దటము, జాలకము, పద్మకంద-పద్మకందము, బిసిని, వజ్రికంఫలము, శాలూరము. (తె) తామరదుంప. (అల్లిదుంప ఇందుఁజేరును.). తద్వి.— మెట్టతామరదుంపకు.-కాశ్మీరము, పౌష్కరము; ౯. తామరలోనగువాని కాడకు.-ఉపనాహము, కందారము, కాండము, కోరకము, కోరిలు, కోరివి, క్రౌంచాదనము, నభము, నాళము, నాళి, పద్మలతాశిఫ, బిసము, మృణాళము. (తె):—కమ్మ, కాఁడ, కామ, తూఁడు, చెడ. తద్వి.— తామరతీఁగెకు.-కందారము, కమలిని, నలిని, పద్మిని, బిసము, బిసిని, నపర్ణి. (తె) తామరతీఁగె; ౧౦. తామరపువ్వునకు.-అంభోజము, అప్సుజము, అబ్జము, కుశేశయము. (తె) తామరపువ్వు; తద్వి.— (౧) తామరదుద్దుకు.-కర్ణిక, బీజకోశము, మధ్యమ, వరాటకము, వరాటిక. (తె) తామరదుద్దు, తామరపూప, దిమ్మె, దుద్దు, మిద్దియ-మిద్దె, ముద్దు, ముద్దె; (౨) తామరదుద్దులోనగు వానిచుట్టునుండునది (కేసరము):- అలిమకము-అళిమకము, కాంచనము, కింజము-కింజలము-కింజల్కము, కేశరము-కేసరము, గౌరము, చాంపేయము, పక్ష్మము,

పలాసకము. (తె) అకరు-అకరువు-ఆకరువు, కరులు, పూదారము; (౩): ౯. (తె) తామరఱేకు. (చూ, సంవర్తిక); (౪): తామరకాయకు.-వజ్రికము; ౧౧. నానావర్ణములుగల కమలమునకు.-కందసంపగము, జాలిక; ౧౨. కలువకు.-ఉత్పలము, ఉదకము, కందోతము, కందోత్థము, కంషోత్థము, కవేలము, కుముదము, కువలయము-కువలము-కువేలము, కైరవము. (తె) కలవ-కలువ-కల్వ, తొగ-తొవ-తోవ. తద్వి.—(౧) ఎఱ్ఱఁగలువకు.-(ఇంచుక యెఱుపును దెలుపును గలిగి మిక్కిలి పరిమళముగల కలువ.): అలిప్రియము, కల్హారము - కహ్లారము, కృష్ణకందము, కోకనదము, రక్తసంధ్యకము, రక్తోత్పలము, రోచన, లక్ష్మీగృహము, సౌగంధికము, హల్లకము. (తె):— ఎఱ్ఱఁగలువ, కెందొగ (కెందొవ), చెంగలువ-చెంగల్వ, చెందొగ-చెందొవ; (౨) కాకికలువకు.-కాకాఖ్యము, కాకోత్పలము, క్షుద్రోత్పలము, హ్రస్వాంగము. (తె) అల్లిపువ్వు, కాకికలువ; (౩) తెల్లకలువకు.-కందమూలము, కందోటము, కహ్లారము, కుముదిని, కుముదము, కైరవము, గంధసోమము, గర్దభకము-గర్దభము, గర్దభాహ్వయము, చంద్రకాంతము, ధవళకైరవము, పున్నాగము, శ్వేతోత్పలము, సితోత్పలము. (తె) తెల్లకలువ - తెల్లకల్వ - తెల్లఁగలువ; (౪) నల్లఁగలువకు.—ఇందీవరము, ఇలిందకము, ఉత్పలము, కందోటము, కర్ణపూరము, కువము-కువలము-కువలయము, నీలాంబుజన్మము, నీలాబ్జము, నీలోత్పలము. (తె) నల్లకలువ-నల్లఁగలువ-నల్లఁగల్వ; (౫) కలువకూనకు.-కంచటము-కంచడము. (తె) నీటికూన; (౬) కలువపువ్వుకు.-కువము- కువలము-కువేల

ము, డోలాబ్జము; (౭) అనేకరంగులు గల కలువపువ్వునకు.— కువలము; (౮) కలువపువ్వుల పోగునకు.— కుముదవతి, కుముదిని, కుముద్వతి; (౯) కలువకాయకు:- కుంభికము; (౧౦) వాసనగల కలువకు.— సురభి

సహస్రపాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, విష్ణువు. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు.

సహస్రబాహువు. సం. వి. ఉ. పుం. చూ, హైహయుఁడు.

సహస్రము. సం. స. అ. న. 1: రూ—సాహస్రము. (తె) పదినూఱులు, వెయి-వెయ్యి-వే-వేయి: చూ, సంఖ్య. 1; అం. 2: చూ, సంఖ్యాభేదములు. 3: చూ, ఆగమములు (చూ, ఉపవిద్యలు.)

సహస్రవీర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గఱిక*: చూ, తృణము. 1.

సహస్రవేధి. సం. వి. ఇ. న్. న. 1. ఇంగువ: చూ, హింగువు; న్. పుం. 2: అభ్రపుష్పము, కలనము, గంధపుష్పము, చుక్రము, నిచులము, రథము, వంజులము, వానీరము, విదులము-విగులము, వీతసము-వీతసి, వేతసము, శీతలము. (తె) ప్రబ్బ-ప్రబ్బలి-ప్రెబ్బ-ప్రెబ్బలి. తద్వి.—౧. నీరుప్రబ్బలికి.— అంబువేతసము, అంభోజిని, కుంభి, క్షుద్రపర్ణము, జలవేతసము, నాదేయము, నిచులము, పరివ్యాధము, పారి, విదులము-విధులము, సూక్ష్మపత్ర, హరి. (తె) నీరుప్రబ్బ-నీరుప్రబ్బలి; ౨. పుల్లప్రబ్బలికి.— అమ్లవేతసము-ఆమ్లవేతసము, గుల్మకేతువు, చుక్రము, శతవేధి, సహస్రవేధి. (తె) చేక్కు, చేక్కుకాఁడ, పుల్లప్రబ్బ—పుల్లప్రబ్బలి, పుల్లబచ్చేలి. *; విణ. 3. వేయింటిని వేధించేనది. [చూ, సూర్యుఁడు.

సహస్రాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. వేవెలుఁగు:

సహస్రాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు(వేయికన్నులు గలవాఁడు): అక్షియోనికుఁడు, అగ్ని, అగ్రధన్వుఁడు, అర్కుఁడు, అహిద్విషుఁడు, అహిహ, ఆఖండలుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ఉలూకుఁడు, ఋభుక్షుఁడు, ఓ, కపిలాశ్వుఁడు, కమలుఁడు, కోటీరుఁడు, కాత్రేయకుఁడు, కౌశికుఁడు, ఖదిరుఁడు, గోత్రభిదుఁడు, గోపాణి, గోపాలుఁడు, గోవిందుఁడు, ఘనవాహనుఁడు, ఘనాఘనుఁడు, జంభభేది, జంభారి, జగత్పతి, జిష్ణువు, జీమూతుఁడు, తపస్తంక్షుఁడు-తపస్తక్షుఁడు, తుషారాట్టు- తుషారాహుఁడు, దివస్పతి, దుశ్చ్యవనుఁడు, దౌర్మి, నముచిసూదనుఁడు, నాకేశుఁడు, నాథుఁడు, పర్జన్యుఁడు, పాకశాసనుఁడు, పాకారి, పురందరుఁడు, పురుహూతుఁడు, పులోమజిత్తు, పృతనాషాట్టు, ప్రయాగుఁడు, ప్రాచీనబర్హి, బలసూదనుఁడు, బలారాతి, బలారుఁడు, బలిసూదనుఁడు, బిడౌజుఁడు, మఖవంతుఁడు —మఘవంతుఁడు, మఖవుఁడు—మఘవుఁడు, మరుత్వంతుఁడు, మహేంద్రుఁడు, మేఘవాహనుఁడు, లేఖర్షభుఁడు, వజ్రి, వాసవుఁడు, వాస్తోష్పతి, విశ్వంభరుఁడు, వృత్రహుఁడు, వృద్ధశ్రవుఁడు, వృషుఁడు, వృష్ణి, వైకుంఠుఁడు, శక్రుఁడు, శచీపతి, శతధృతి, శతమన్యువు, శునాసీరుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, సంక్రందనుఁడు, సముచిసూదనుఁడు, సుత్రాముఁడు, సునాసీరుఁడు, సురపతి, సూత్రధారుఁడు, స్వరాటు—స్వరాట్టు—స్వారాట్టు, హరి, హరిహయుఁడు. (తె. వ):—ఇంతికాపుంజో, ఒడలిచూపాడయుఁడు- ఒడలుచూపాడయుఁడు, కఱి, కొండపగతుఁడు, కొండఱెక్కలు గొట్టినదణి, గట్టుదాయ, చౌదంతియెక్కి

మీఁడు, జేడదారియింటికోడి, జేమిలిరేఁబదుల జెన్నములు చేసిన మేటి, జేజే, తలఁపుమానికముగలాఁడు, తలఁపుటాయిసంతరించినదొర, తూరుపుదణి, తూరుపుఱేఁడు, తెలిగంటిఱేఁడు, నిక్కువీనులజెక్కునెక్కురాతు, నిలువెల్లఁజూపుల నెలయువాఁడు, నూఱంచులకత్తిచేఁగాంచే జోదు, నూఱుజన్నముల సోమాసి, బటువాలారియఁడు, శాసవాల్దొర, మబ్బురవుతు, మలగొంగ, మొగులెక్కుపోరిడ, మొదటిదిక్కుసుబాదారి, మైఁగనురా, వినుపోర్లొర, విప్పుకెవ్వలఱేఁడు, వెన్నునన్న, వేగంటి, వేగన్నులసామి, వేలుపుటేలిక, వేలుపుఱేఁడు-వేల్పుఱేఁడు, సురతాణి, సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు.

సహస్రారము. అం. చక్రములలోనొకటి (ఇది తలయందుండును): (చూ, చక్రములు)

సహాటనము. సం. వి. అ.న.=సయాటము. స్త్రీపురుషుల సహక్రీడ: చూ, హోళి. 5.

సహాధ్యాయుఁడు. సం.వి.అ.పుం:చూ, సహపాఠి.

సహాయత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహాయుల సమూహము: చూ, సమూహము.

సహాయము. సం. విశ. 1.=సాయము: చూ, వెంబడి; అం.2:చూ, అంగపంచకము.

సహాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడైనవాఁడు: అనుగంత, అనుగుఁడు, అనుచరుఁడు, అనుపదుఁడు, అనుప్లవుఁడు, అనుయాయి, అనుసారి, అన్వక్షు-అన్వక్షుఁడు, అభిచరుఁడు-అభిసరుఁడు, ఏకపక్షుఁడు, ఏకీయుఁడు, పక్షము (పక్షుఁడు), సహభావినుఁడు, సఖి-సఖుఁడు, మంత్రి, సచివుఁడు, సహకారి, సధర్మించుఁడు, సఖి. (తె) తోడివాఁడు, తోడు, వెంబడించేవాఁడు, వెనుకఁబోవువాఁడు, వెనుకటివాఁడు, సయిదోడు-సైదోడు; 2: చూ, స్నేహితుఁడు.

సహారువు. దే. వి. జూదమునందలి పరిభాష: చూ, భాష. 1.

సహించే. సం. స. క్రి. 1: చూ, శాంతించే; 2: క్షమించే-క్షమియించే. (తె): ఓరుచే-ఓర్చు, కాచే, తాళు, తాళుకొను, నిలుపోపు-నిలువోవు, మన్నించే, సయిఁచే-సైఁచే.

సహితము. సం. విశ.=సైతము. కూడుకొన్నది: అన్వితము, అసక్తము, పరిహ్వము, ప్రాప్తము, యుక్తము, యుతము, లగ్నము, విశిష్టము, సంపృక్తము, సంయుక్తము, సనాథము, సమన్వితము, సమేతము. (తె) చేరుగొండి, ప్రావ, వాటము.తద్వి.—౦ కూడఁబడినది:-అత్యాహితము, అనువిద్ధము, అన్వితము-అన్వీతము, అవిచ్ఛిన్నము, ఆసక్తము, ఉపేతము, పరిహ్వము, రతము, సంపృక్తము, సంయుక్తము. (తె) అవటము. అవ్య (1) (తెనుగున) సహార్థకమునకు.—చూ, సైతము ("ఈశ్వరుఁడు సహితము నిర్దోషుఁడుగాఁడు".)

సహిష్ణువు. సం. విశ. (త). రూ-సహిష్ణువు. ఓర్చువాఁడు: చూ, సహనుఁడు.

సహీనతానములు. అం: (చూ, తానములు.) అగ్నిష్టోమము, అత్యగ్నిష్టోమము, వాజపేయము, షోడసి, పౌండరీకము, అశ్వమేధము, రాజసూయము (8)

సహృదయుఁడు. సం. విశ. మంచిమనసుగలవాఁడు: బుద్ధిమంతుఁడు, మనసరి, మనస్వి, మనీషి. (తె) మంచివాఁడు: చూ, సుధి.

సహోక్తి. అం: చూ, అలంకారము. 3. ("కూడాయనిఁజెప్పుట. ఉదా.—నీకీర్తికాత్రివులతోనె దిగంతముల నాక్రమించె.")

సహోఢజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గర్భిణిగానుండి తెలిసిగాని తెలియకఁగాని వివాహముచేసికొన్న భార్యయందుఁబుట్టిన యాకొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1 (చూ, పుత్రులు.)

సహోదరి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది (అప్ప లేక చెల్లెలు): జామి, భగిని, యామి, సోదరి, స్వస. (తె) ఆఁడుఁదోడు, తోడఁబుట్టు-తోడఁబుట్టుగు-తోడఁబుట్టువు- తోఁబుట్టు-తోఁబుట్టుగు-తోఁబుట్టువు, తోడిచూలు, తోడు. తద్వి.—౧. పెద్దఅప్పకు.-కులి. (తె) పెద్దఅప్ప; ౨. అప్పకు.-అగ్రజ, అగ్రిమ, అర్య, అవంతి, అగ్రేయ, జ్యేష్ఠ, పూర్వజ. (తె) అక-అక్క, అత్త, అవ-అవ్వ; 3. నాట్యపరిభాషయందు అప్పకు.-అంతిక-అత్తిక; ౪: (తె) చిన్నఅవ్వ; ౫. చెల్లెలుకు.-అనుజ, అవరజ, కనిష్ఠ-కనిష్ఠిక, కనీయసి, కన్యక, జఘన్యజ, యవీయసి. (తె) చెలియలు-చెలెలు-చెల్లియ-చెల్లియలు-చెల్లె-చెల్లెలు; ౬. చిన్నచెల్లెలుకు-అవరజ, కనిష్ఠ, కనిష్ఠిక, కన్యస. (తె) చిన్న.

సహోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: ఆక్రందుఁడు, భ్రాత, సహజుఁడు, సోదరుఁడు-సోదర్యుఁడు. (తె) తోడఁబుట్టు-తోడఁబుట్టుగు-తోడఁబుట్టువు-తోఁబుట్టు-తోఁబుట్టుగు-తోఁబుట్టువు, తోడిచూలు, తోడు, తోడునీడ, సైఁదోడు. తద్వి.—౧. పెద్దఅన్నకు.-అగ్రజన్ముఁడు, అగ్రజుఁడు, అగ్రియుఁడు-అగ్రియుఁడు-అగ్రేయుఁడు, అర్యుఁడు, అవరజుఁడు, కోకుఁడు, జ్యాయుఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు, పూర్వజుఁడు. (తె) అన-అన్న-అప్ప, పెద-పెద్ద, మొదటివాఁడు; ౨ అన్నకు. (తనకంటె పెద్దవాఁడు):—(చూ, సహోదరుఁడు. ౧.); 3. తమ్మునకు.- అంత్యుఁడు, అనుజుఁడు, అవరుఁడు, అవరజుఁడు, కనిష్ఠుఁడు, కనీయుఁడు, కన్యసుఁడు, కేశటుఁడు, జఘన్యజుఁడు-జఘన్యుఁడు, పాశ్చాత్యుఁడు, భ్రాత, యవీయసుఁడు, సూనుఁడు. (తె) కడవాఁడు, చిన్న, తంబు, తమ్ముడు-తమ్మువాఁడు, తుదివాఁడు, పింగలి, వెనుకటివాఁడు. ౪. చిన్నతమ్మునకు.-కన్యసుఁడు. (తె) చిన్న (చూ, సహోదరుఁడు. 3.); ౫. తమ్ముఁడు పెండ్లియాడియుండఁగ పెండ్లిలేనిఅన్నకు:-కులి; ౬. మగనితమ్మునకు.-బ్బు, దేవరుఁడు-దేవృఁడు. (తె) మఱఁది; ౭. మగనిఅన్నకు.-దేవరుఁడు-దేవృఁడు. (తె) బావ; ౮. కుత్సితమైనసోదరునకు:-కసోదరుఁడు; ౯. ఒకతల్లికడుపునఁ బుట్టిన తోఁబుట్టువునకు.- సగర్భ్యుఁడు, సమానోదర్యుఁడు.

సహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. రోగములేమి: అనామయము, ఆరోగ్యము, కల్యత్వము, పాటవము, లాఘవము. (తె) వాసి, సవి; 2. సుఖము: చూ, హ్లాదము; పుం. 3. సహ్యమనుకొండ: చూ, హిమాలయము (పర్వతము); విణ. 4. సహింపఁదగినది; అం. 5: చూ, దేశములు.

సళించు: దే. అ. క్రి. దుఃఖించు: చూ, శోకించు.

సళుపరించు. దే. అ. క్రి. వ్రణములోనగునది పోటెత్తు: రూ-సలుపరించు, సళుపు.

సళుపరింత. దే. వి. వ్రణములోనగువానిపోటు: సళుపు-సలుపు. [సళుపరించు.

సళుపు. దే. వి. 1.—పై.—; అ. క్రి. 2: చూ,

సళువు. దే విణ. భారమైనది: రూ-సలువు.

సళ్లు. వై. అ. క్రి. రూ-సడలు. 1. ఊడు: చూ, రూ-సడలు. 4; 2. జారు: చూ, రూ-సడలు. 5; 3. వదలు: చూ, సడలు. 6.

సా

సా. వై. విణ.=సామి. వృత్తియందు సామిశబ్దమునకు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. "సాఁబాలు, సామేను." మొ.

సాంకవము. సం. వి. అ. పుం. జవాజి. సంకు

నుదము: చూ, సౌగంధ్యము (చూ, రాజా గ్హ్నము. ౨-౧౪; ౪౩-(౧).)

సాంకాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిదినము వచ్చెడివడ్డి: చూ, వృద్ధి. 4

సాంకేతికము. సం. విణ. సంకేతమువలన ఏర్పడినది.

సాంఖ్యము. అం: చూ, యోగములు. ("సాంఖ్యశాస్త్రము.—పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశములను మహాభూత పంచకమును, గంధ, రస, రూప, స్పర్శ, శబ్దంబులనుమహాభూతగుణపంచకమును, త్వక్కు, చక్షు, శ్రోత్ర, జిహ్వాఘ్రాణములను జ్ఞానేంద్రియ ప్రపంచకమును, వాక్, పాణి, పాద, పాయు, ఉపస్థలను కర్మేంద్రియ ప్రపంచకమును, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, ప్రకృతియుఁగూడిచతుర్వింశతితత్వంబులయ్యె. జీవుఁడు పంచవింశకుండయ్యె. ఇట్టిపంచవింశతితత్వంబులంగూడి పరమాత్మ షడ్వింశకుండయ్యె. ఇట్టి పరమాత్మయందు నిష్ఠఁగలుగుట సాంఖ్యంబు అనఁనొప్పు.")

సాంఖ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, అశబ్దవాది.

సాంగకము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సాంగత్యము. సం. వి. అ. న. కూడిక: చూ, సంయోగము.

సాండబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కఫూరియె బ్రాహ్మణులు.

సాంతపనము. అం: చూ, కృచ్ఛ్రము. 7.

సాంతోబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, ఉత్కళ బ్రాహ్మణులు (ఈసాంతోలు (1) గుహాతోరియాసాంతో, (2) నాందోసాంతో, (3) ఛంకిణోవణియా సాంతో, (4) బోత్సోసాంతో, (5) సార్బాపాడియాసాంతో అను అయిదు భేదములు గలిగియున్నారు. వీరుసామఅధర్వణవేదశాఖలకుఁ జెందినవారు.)

సాంత్వనము. సం. వి. అ. వ. ఓదార్పుట: చూ, సమాశ్వాసము.

సాంత్వము. సం.వి. అ. న. 1.సామోపాయము: చూ, సామము. 3; 2. దాక్షిణ్యము: చూ, హార్దము. 2; విణ. 3. మిక్కిలి మధురమైనది (వాక్కు): రూ-స్వాంతము, అమృతవాక్కు, అత్యర్థమధురము, సంగతము, హృదయంగమము. (తె) అచ్చికబుచ్చిక-అచ్చికబుచ్చికము, బుజ్జగము-బుజ్జగింత-బుజ్జగింపు. బుజ్జేము, జెల్లింపు. (చూ.(వి) సమరసము.2.) తద్వి.—చూ, సల్లాపము (చూ, శబ్దము. 2.)

సాందృష్టికము. సం. వి. అ. న. అప్పుడుగలిగిన ఫలము: చూ, లాభము. 1.

సాంద్రము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి: చూ, విపినము; విణ. 2. దట్టమైనది: అచ్ఛేద్యము, ఉద్ధ్మానకము, ఉద్ధురము, ఘనము, ఘనరసము, ఘనాఘనము, నిబిడము, నిబిరీసము, నిరంతరము, పిండము, పిండితము. (తె) అచ్చేము, ఎగ్గడము, కటికి, కద్దుము, కాఱు, గాటము, గుబురు-గుమురు, గెంటెము, చిక్కఁదనము, చిక్కన, జీబు, జోజేరు, దట్టము, దప్పము, దళము, దళసరి, నిద్దము, నెగ్గడము, పొంపిరి, బవరి-బవిరి, మందము, ముదుక, మొల్లమి-మొల్లము. తద్వి.—౧. అచ్ఛిన్నము, అచ్ఛేద్యము, నిబిడీకృతము; ౨: (తె) పొంపిరి; 3. మెత్తనైనది:-కోమలము, బాలేయము. (తె) నయము, మొల్లమి. (చూ, సుకుమారము. 2.); 4. ఎడతెగనిది:-అచ్ఛిన్నము, అచ్ఛేద్యము, అభేద్యము, అనవరతము-అనారతము, అనుస్యూతము, అవిచ్ఛిన్నము, అవిరతము, అశ్రాంతము, ఘనము, నిత్యము, నిరంతరము, సంతతము, సతతము.

సాంధ్యము. సం. విణ. సంధ్యాసంబంధమైనది.

సాంపరాయము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సంప రాయము. 1: చూ, యుద్ధము: 2: చూ, విపత్తు; 3: అనాగతము, ఆగామి, ఆయతి, ఉదర్కము. (తె) మీఁదు, రాఁగలతఱి.

సాంపరాయికము. సం. వి. అ. న. రూ-సాం పరాయము-సంపరాయము, పోరు: చూ, యుద్ధము.

సాంప్రతము. సం. అవ్య. 1. యుక్తము: చూ, యోగ్యము. 2; 2: అద్య, అద్యత్వము, అధు నా, ఇదానీమ్, ఐతర్హి, ప్రస్తుతము. (తె) ఇత్తఱి, ఇపుడు-ఇప్పుడు-ఇప్డు; 3. కూడ: చూ, సైతము.

సాంప్రయోగిక. అం: చూ, సప్తాధికరణములు.

సాంబము. అం: చూ, ఉపపురాణములు.

సాంబ్రాణి. ద్వ. వి. 1. సంబరేను చెట్టువలనఁ గలిగెడు ధూపద్రవ్యవిశేషము. తద్వి. గవ్య సాంబ్రాణి: చూ, రాజార్హము; వై. వి.2. ఉత్తమార్యము. రూ-సామ్రాణి: చూ, హాయము. [వర్తి. 1.

సాంబ్రాణివత్తి. ద్వ. వి. ఊఁదువత్తి: చూ,

సాంయాత్రికుఁడు సం. వి. అ. పుం. ఓడవర్త కుఁడు: పోతవణిజుఁడు. [నేర్పుగలవాఁడు.

సాంయుగీనుఁడు. సం. విశే. యుద్ధమునందు

సాంవత్సరికము. సం. వి. అ. న. రూ-సంవత్స రీకము. 1: చూ, శ్రాద్ధము; విశే. 2. సంవ త్సరాంతమున జేరుగునది (శ్రాద్ధము). (తె) ఏఁడుడి. (ఏఁటీడు అనియు వాడుక.)

సాంవత్సరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: కార్తాంతి కుఁడు, కాలజ్ఞుఁడు, క్షణదుఁడు, గణకుఁ డు, గ్రంథికుఁడు, జ్ఞాని, జ్యోతిషికుఁడు, మౌహూర్తికుఁడు, మౌహూర్తుఁడు, సిద్ధాం తి, సైద్ధాంతికుఁడు. (తె): జోసి, జోస్యుఁ డు. తద్వి.— జ్యోతిషిక స్త్రీ:కి:-గణకి.

సాంశయికుఁడు. సం. విశే: సంశయాపన్నమాన సుఁడు, సంశయాళువు.

సాంశసంఖ్య. వా. వి. అంశము అనఁగా ఒకటి యొక్కభాగము వానితోఁ గూడినసంఖ్య సాంశసంఖ్య. అర పాతికమొదలయినవి అం శములు ఒకటిన్నర రెండుంబాతిక మొదలై నవిసాంశసంఖ్యలు. ఇవిభిన్నములనఁబడును.

సాఁకు. దే. స. క్రి. 1. పెంచు:చూ, సంరక్షిం చు; 2. కాపాడు: చూ, సంరక్షించు.

సాఁకుడుపులుఁగు. ద్వ, వి. కోయిల: కెంపుకం టి, కెంపుకనులపులుఁగు, కోగెల-కోయిల- కోవెల, చిగురాకుదిండి, తలిరుదిండి, తలిరు మేఁతరి, పరితము-బరితము, పెంపుడుగున్న, మావికొమ్మయిలుపులుఁగు. (సం. వు):— అధిపికము, అలిమకము-అలిమ కము, కలకంఠము, కలఘోషము, కలధ్వని, కాకపుచ్ఛము, కాకపుష్టము, కాకలీరవము, కామజానము, కామతాలము, కామాంధము, కాలజ్ఞము, కింకిరము, కుహూకంఠము, కుహూముఖము, కుహూరవము, కోకిలము, గండశైలము, ఘోషయిత్నువు, జర్జరము, తామ్రాక్షము, ధ్వాంక్షపుష్టము, పంచమము, పరభృతము, పికము, మధుకం ఠము, వంగము, వనప్రియము, వలాసకము, వసంతఘోషి, వసంతదూతము, వాసంతము, శ్యామము, తద్వి.—౧: ఆఁడుకోయిల.(సం) కాదంబరి; ౨.పికములగుంపునకు.—పైకము; 3: గండుగోయిల, పొగరుగోయిల, మగకో యిల. (సం)గంధర్వము, గాతువు; ౯: చూ, స్తోకము. 2.

సాఁగఁదీయు. దే. స. క్రి. 1:చూ, వేఁడికొను; 2: పొడిగించు. (సం) ఉత్తంభించు.

సాఁగఁదీయుట. వా. వి. పొడిగించుట: (సం) ఉత్తంభనము.

సాఁగు. దే. వి. 1. అడుగునఁ దాఁపుగట్టిన కటారివలెఁ గుండంటి యాయుధము: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు; అ. క్రి. 2. దీర్ఘమగు: రూ-చాఁగు, నిగుడు-నివుడు, నిడుచేను, పెరుఁగు_పెర్గు, పెరువు-పెర్వు, పొడవగు. (సం) ఉద్దండించు. (మి) దీర్ఘమగు; 3. రూ-చాఁగు, వాలు: చూ, వ్రాలు. 3: 4. రూ-చాఁగు. దండాకారముగ నేలకు వ్రాలు: చూ, వ్రాలు. 3. [ఉద్దంతుఁడు.

సాఁగుడుమానిసి. ద్వ. వి: పొడగరి. (సం)

సాఁడు దే. వి. రేతస్సు: చూ, రేతస్సు. 1.

సాఁతు. దే. వి. గోనెలు నేయువారిజాతి.

సాకతము. దే. వి. 1. ఊఱడింపు. నిర్వ. 9, ఆ. 46: చూ, సమాశ్వాసము; 2: చేపట్టు. (సం) అనుగ్రహము, అభ్యుపపత్తి, ఆగ్రహము, కీర్తి, గ్రహము, ప్రసాదము.

సాకము. దే. వి. 1. నెపము: చూ, వ్యాజము. 1; 2. ఉత్సవము: చూ, సంబరము. 3; 3. ఒకానొక ఉత్సవము: చూ, సంబరము. 3.

సాకల్యము. సం. వి. అ. న. సకలత్వము: చూ, వెరసి. 2. [చూ, సాక్షి.

సాకి. వై. వి.=సాక్షి. రూ_సాకిరి-సాకె:

సాకిరి. వై. వి.=—వై.—

సాకిరిబోను. వా. వి ఒకరకముబోను: చూ, బోను.

సాకు. దే. వి: చూ, సాకము. 1.

సాకురుండము. సం. వి. అ. పుం: కర్బులఫలము.

సాకె. వై. వి.=సాక్షి: చూ, రూ-సాక్షి.

సాకేతము. అం. 1. అయోధ్యాపట్టణము: చూ, దేశములు; 2: చూ, క్షేత్రములు.

సాక్షాత్కరించు. సం. అ. క్రి: గోచరించు. (మి) ప్రత్యక్షమగు. (తె) అగపడు-అగ్గపడు, అనిపించు, కంటఁబడు, కనఁబడు, కనిపించు, కనుపట్టు-కన్పట్టు, కానఁబట్టు, కానఁబడు, కానిపించు_కాన్పించు, కొలువడు-కొల్పడు, చూపట్టు, పొడకట్టు, పొడచూపు, పొలుచు. (చూ, లోఁబడు).

సాక్షాత్కారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యక్షము: చూ, స్పష్టము. [వాఁడు.

సాక్షాత్కృతుఁడు. సం. విణ. సాక్షాత్కరించిన

సాక్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)=సాకిరి. 1. ఏదేనియొక కార్యమును కనిగాని వినిగాని తెలిసి చెప్పువాఁడు: (తె) ఎల, కరి, సాకి-సాకిరి-సాకె. తద్వి.— ౧: గూఢసాక్షి. (తె) గుట్టుసాకిరి; ౨: ఉత్తరసాక్షి. (తె) మీఁదిసాకిరి; ౩: కూటసాక్షి; ౪: యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు. (తె) డబ్బాటుసాకిరి; ౫: స్మారితుఁడు. (తె) తలఁపుసాకిరి; ౬: లిఖితుఁడు. (తె) వ్రాఁతసాకిరి; అం. 2. (బ): చూ, సాక్షులు.

సాక్షులు. అం. వీరు పదునొకండ్రు:—అందు కృతసాక్షులేవురు, అకృతసాక్షు లార్వురు:- కృతసాక్షులు:-లిఖితుఁడు (వ్రాఁతసాకిరి), స్మారితుఁడు (తలఁపుసాకిరి), యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు (డబ్బాటుసాకిరి), గూఢుఁడు (గుట్టుసాకిరి), ఉత్తరుఁడు (మీఁదుసాకిరి); అకృతసాక్షులు:-గ్రామస్థులు, ప్రాడ్వివాకలేఖకసభ్యులు, రాజు, కార్యాధికారి, వారిచేఁ బంపఁబడిన వాఁడు, (కులవివాదములయందు) కులమువారు; కృతసాక్షులనఁగా నిర్ణయించుకొనఁబడిన సాక్షులు. అకృతసాక్షులు అనఁగా నిర్ణయించు కొనఁబడనిసాక్షులు.): చూ, సాక్షి. 1_2.

సాక్ష్యము. సం. వి. అ. న. 1. సాక్షి కని విని తెలిసిచెప్పిన వాక్యము: ప్రామాణ్యము. తద్వి.—౧. ప్రయోగము. (తె) తారకాణ-తారకాణము-తరుకాణము_తార్కాణ-తార్కాణము, మూదల-మూదలిక, రుజువు; 2. ఏకాదశాహశ్రాద్ధము: చూ, శ్రాద్ధము.

సాగనంపు. దే. స. క్రి. (ప్రయాణమై పోవు వారిని)కొంతదూరము దీసికొనిపోయి విడుచు.

సాగరము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సముద్రము; 2. ఏనుఁగు చెవియందలి మదము: చూ, హామిక; అం. 3: చూ, గజమదములు; 4: చూ, సంఖ్యాభేదములు; దే. వి. (1) నెయ్యినూనె మొదలగు వవి నింపిన సిద్దెలజోడు: చూ, సిద్దియ. [సెలవిచ్చు.

సాగవేయు. దే. స. క్రి. పుచ్చు, పంపు: చూ,

సాగించు. వా. స. క్రి. 1 నడపు: చూ, వెలుచు; 2. జరిగించు.

సాగు. దే. వి 1. కృషి: చూ, వ్యవసాయము. 2; అ. క్రి. 2. రూ-చాగు, అరుగు-అర్గు, అరుగుదెంచు-అరుదెంచు, ఎత్తు, ఎళ్ళు-వెళ్లు, ఏగు, ఏగుదెంచు-ఏతెంచు, కుంయు, గలుచు, చేను-సను, చేనుదెంచు, జిగగు-జరుగు, తరలు-తర్లు, తాయు, తూఁగు, తెరలు, తోఁచు, నడచు-నడుచు, నడతెంచు, పయనించు, పరఁగు, పెకలు, పెల్లగిలు-పెల్లగిల్లు, పోకాలు-పోకాలు, పోవడు, పోవు, బయలుదేఱు, బయలువెడలు, బెండగిల్లు, మట్టాడు, విచ్చేయు, విజయంచేయు-విజయముచేయు, వెడలఁబడు, వెడలఁగాఱు, వెడలు-వెలలు, వెలువడు-వెల్వడు, వేంచేయు. (సం) గమనించు, గమించు-గమియించు, నిర్గమించు, ప్రయాణించు. తద్వి.—వెళ్లు; 3. ప్రవర్తించు, క్రాలు: చూ, వర్తించు; 4. యత్నించు: చూ, సమకట్టు. 2; 5: జేరుగు, జీరువాఱు, తొట్టు, దొరయు, మెలఁగు.

సాగుచేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఆయపఱచు, సాగుబడిచేయు, వ్యవసాయముచేయు; 2. నడిపించు, కృషిచేయు.

సాగుపాటు. ద్వ.వి. జరుగుఁబాటు: చూ, స్థితి. 5.

సాగుబడి. ద్వ. వి. 1. —పై.—; 2. కృషి: చూ, సాగు. 1.

సాగుబళా. వా.వి.ఒకరకమునతి: చూ, హాణిగలు.

సాగుమానము. వా. వి: చూ, సహగమనము. 2.

సాచి. అం: చూ, దృష్టిక్రియలు.

సాచివ్యము. సం. వి. అ. న. సచివత్వము.

సాచీముఖము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు.

సాజాత్యము. సం. వి. అ. న. సజాతిత్వము.

సాజము. సై. వి.=సహజ: చూ, స్వభావము.

సాట. దే. వి. రూ-సాటా. ఒకవస్తువునిచ్చి మఱొకటికొనుట లేక మార్చుకొనుట: చూ, వినిమయము. 1.

సాటా. దే. వి. —పై.—

సాటాకోటి. దే. వి. పరివర్తనపు బేరము.

సాటి. దే. విశే. 1.తోత్రము. అం, పదా. 5-5: చూ, హేంతి. 4 (బాణము. 1-రా.); ఏ.2. రూ-సాటిక-సాటువ: చూ, సమానము. 2; 3: చూ, రూ-జోటి. [ము్ళ, టంటం.

సాటింపు. వా. వి: చాటాచాట, టముకు-టం

సాటిక. దే. విశే: చూ, రూ-సాటి (స్వార్థమున కప్రత్యయము.

సాటువ. దే. విశే. —పై.—

సాహూ. హిం.వి. షడ్డకుఁడు. (నిజామువాడుక.)

సాటువు. దే. విశే. —పై.—

సాతము. సం.వి.అ.న. సుఖము: చూ, సంతోషము.

సాతల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సంబరేను*.

సాతాని. వా. వి: రూ-చాతాని, చాతనివాఁడు.

సాతాను. వా. వి. (అం. పదా. నర.21.): చూ, రూ-సైతాను. [బోయు, పాగమే.

సాతాళించు. వా. స. క్రి: తాళించు, తిరుగఁ

సాతాళింపు వా. వి: తాలింపు, తిరుగఁబోత-తిఱుగఁబోత, పోటన, పోగపు-పోగుపు. (సం) అభిఘారము, ప్రక్షేపము, సంస్కారము.

సాతి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవసానము: చూ, సమాప్తి. 1; 2. దానము: చూ, స్పర్శము.3;

3. సన్నపుబట్ట, దుకూలము: చూ, స్థూలశాటకము (చూ, వస్త్రము. 1_3౮.)

సాతు. వై. వి.=సార్థమ్. 1. వర్తకజనసమూహము: చూ, సమూహము; 2. జంతుసమూహము: చూ, సమూహము; 3. తెరువరులగుంపు: చూ, సమూహము.

సాత్యకి. సం. వి. ఇ. పుం: శైనేయుఁడు.

సాత్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శిశుపాలునితల్లి: చూ, సవితి. 1; అం. 2: చూ, వృత్తులు. (కొంచెము కోమలమై వీరభయానక రసములను దెలుపు వర్థరచన. ఇచటగూడ నక్షరములు మిశ్రములై యుండును. ఉదా.— "ఔరౌరా! ఎదురైన యోధవీరుల నతిభయాపాదియై నతనధనుర్దండయి నెక్కువెట్టి నిషంగంబుల నిషుసంచయంబు వెలువరించుట తెలియకుండ ధారాధరంబువోలె బాణపరంపర లరులపైఁ గురియించె.")

సాత్వతుఁడు. సం.వి. అ. పుం:చూ, విష్ణువు. 1.

సాత్వి (త్త్వి)క గుణములు. అం: అహింస, అస్తేయము, సత్యము, శౌచము, బ్రహ్మచర్యము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, అక్రోధము, అనసూయ (అసూయ) (8).

సాత్త్వికభావములు. అం: చూ, భావములు. (చూ, వ్యంజకము. 1.) ఇతరులయందుఁ గల సుఖదుఃఖాదులఁ జూచి తామునట్లసుఖదుఃఖాదులనుభవించుట. ఇది సామాజికులు మొదలగు సహృదయులందుఁగూడఁ గలుగవచ్చును. ఈసాత్త్వికభావ మెనిమిది విధములు.— ౧ స్తంభము = కదలకుండుట, ౨ ప్రళయము = వశముఁదప్పుట, 3 అశ్రువు = కన్నుల నీరువెడలుట, ౪ రోమాంచము = ఒడలు గగుర్పొడుచుట, ౫ స్వేదము = ఒడలు చెమర్చుట, ౬ విస్వరత్వము = గద్గదికపడుట, ౭ కంపము = ఒడలువణఁకుట, ౮ వివర్ణత్వము = ఒడలు రంగుమాఱుట. ఉదా.— ౧. అయ్యారే! యయ్యింతి ప్రియునుంగాంచి చెయ్యి మొలచి రత్నపుబొమ్మయై నిలచినది (స్తంభము); ౨. అయ్యింతి నేమనవచ్చును! తనతోఁ బుట్టిన మదియే వశము గాకుండెను (ప్రళయము); 3. తొలుకారువానచే ముత్తెపుఁజిప్పల ముత్తెంబులు గలుగనట్లు తొలిమోపువ నయ్యింతి కన్నుఁగవనశ్రుపూరంబు తోరంబయ్యె (అశ్రువు); ౪. బాగుబాగు! తొలుకారున నేలంబైరు లంకురించునట్లు రోమంబులు మేనంగగుర్పొడిచె (రోమాంచము); ౫. తడవు వకుం బ్రియు నాలోకించిన యక్కోమలికిం బాంథురగండ పాళిం జెమట చినుకులు చంద్రకాంతశిలల జలబిందు సందోహంబునుం బోలె వెడలసాఁగెను (స్వేదము); ౬. అచ్చెలి ప్రియునకు వార్తంబుత్తెంచుచో దూతికకు నప్పలుకులన్నియు వేఱింతి చేనుగ్గడింపఁబడునట్లు వినవచ్చినవి (విస్వరత్వము); ౭. అద్దిరయ్యా! యిమ్ముద్దుగుమ్మ ప్రియుని సుద్దులు నుడువుచో గాలింజలించు మాంతియుం బోలెఁ దూలిచలించుచుండెను (కంపము); ౮. ఓ సుందరాంగా! యాసుందరి నెగులేమని చెప్పవచ్చును! తొల్లిలచ్చియుంబోలె నుండునది పలుకులచెలి తెలిడాలుం దాల్చి చెలికత్తెలకును గుఱుతు సేయ నలవిగాక యున్నది (వైవర్ణ్యము.) [ఋషులు.

సాత్త్వికత్వము. పా. దీనికి ఉపమానము:—

సాత్త్వికము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోమాంచాదికము; విణ. 2. సత్త్వగుణమువలనఁగలిగినది; అం. 3: చూ, అభినయము. (స్వగత, పరగత, దుఃఖసుఖాదిభావముల సూచించునది

సాత్వికము. ఇది స్తంభ రోమాంచాదులు గలది.) [వ, విరజస్తముఁడు

సాత్వికుఁడు. సం. విణ. సత్వగుణప్రధానుఁడు:

సాద. వా. వి: చూ, సానిక.

సాదన. వై. వి.=సాధన. 1.అభ్యాసము. కళా. 7, ఆ. 34: చూ, స్వభావము; 2. శరాభ్యాసము. సా. 2, ఆ. 125: చూ, స్వభావము.

సాదనకాఁడు. ద్వి. వి. 1: చూ, సాదనజోదు,1; 2: చూ, సాదనజోదు. 2.

సాదనజోదు. వై. వి. 1: కొట్టి, మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు-వస్తాదు, సాదనకాఁడు. (సం) మల్లుఁడు; 2.శస్త్రదక్షుఁడు ఆం,భా. ద్వి. 203: మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు, సాదనకాఁడు.

సాదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు: చూ,రూ-సదనము. 1, 2 ప్రసత్తి: చూ, సాదము. 1.

సాదము. సం. వి. అ. పుం. 1: రూ-సాదనము, ప్రసత్తి, ప్రసాదము; 2. విషాదము: గూ, శోకము. 1; 3. శరణము: చూ, సంరక్షణము; 4. గతి, దిక్కు: చూ, సంరక్షణము; దే. వి. (1)=ప్రసాదము: ఓగిరము-ఓయిరము-ఒరెము, ఓమటి, కూడు, తిండి, గోమటి, పసదనము-పసాదము, బువ్వ, బోనము, బోసనము, మెతుకు-మెదుకు, వంటకము (సం) అంధస్సు, అట్టము, అన్నము, అమృతము, అయస్సు, అశనము, ఆపూపము, ఆహారము, ఓదనము, కశిపువు-కసిపువు, కురువు, కూరము-కూరము, క్షుద్మ, గర్భము, గారిత్రము, జీవాతువు, తల్పము, దీదివి, పాథస్సు, ప్రసాదనము, భక్తము, భిస్స. తద్వి.—౧. దేవతల కియ్యఁదగిన యన్నమునకు.-తళిగ-తళియ.(సం)అమృతము,హవ్యము; ౨. పితృదేవతలకిచ్చెడుఅన్నములోనగువాని ముద్ద: కవ్యము. తద్వి —(౧): (సం) పారణ-పారణము-పార్వణము, పిండము; (౨). శ్రాద్ధకాలమందు నిమంత్రితులు భుజించిన పిమ్మట విస్తరకు ముందఱవేసెడి అన్నము-(సం) వికిరము; 3. భగవంతుఁడు లోనగువారిచే భుక్తపరిశిష్టమైన అన్నాదులు:-(సం) ప్రసాదము; ౪. అగ్నిలో వేల్వఁదగిన పక్వాన్నము:- ఇగిరిక-ఇగిరికె-నిగిరిక. (సం) అగ్నిహోత్రము, చరువు, వషట్కృతము, సాన్నాయ్యము, హవి, హవిస్సు-హవిష్యము-హవ్యము; ౫: (సం) రాజాన్నము; ౬. పెండ్లియూఁడనాటిబువ్వము:— పాకెన-పాకెన్న-ప్రాకెన-ప్రాకెన్న. (సం)పాకాన్నము; ౭. పెండ్లినాలవనాటి బంధుజనపజ్క్తి:— బువ్వంబంతి-బువ్వముబంతి- బువ్వము, హరిబువ్వము (చూ, సాపాటు); ౮. యజ్ఞార్థమైన అపూపము —(సం) తృప్తము, పురోడాశము. తద్వి.—(౧) సోమలతరసము-(సం) తృప్తము, పురోడాశము; ౯. పితృతిథులయందలి భోజనము-(సం) శ్రాద్ధాన్నము; ౧౦: అన్నపురాశి. (సం) కుంభము; ౧౧: పాలుచేర్చి పొంగించిన అన్నము-పొంగలి తద్వి.—అత్రము, క్షీరాన్నము, క్షైరేయి-(క్షైరేయము), పరమాన్నము, పాయసము, పారలౌకికము; ౧౨: పులగము, పొంగలి. (సం) కృసరము, పులకము-పులాకము; తద్వి.—(సం) తిలౌదనము, త్రిసర; ౧౩: కలవంటకము, కిచిడీ-కిచ్చెడి; ౧౪: పూఁటకూళ్లు; ౧౫: చెడ్డకూడునకు.—(సం) కదన్నము. తద్వి.—(౧): చద్ది-చలిది-చల్ది. (సం) ఉషితము, కల్యజగ్ధి, కల్యవర్తము, పర్యుషితము, ప్రాతరాశము, ప్రాతర్భోజనము, వ్యుష్టము; (౨): ఒడిపిలి; ౧౬. పక్వాన్నవిశేషము:- కర్పూరనాళిక;.

౧౭. అన్నవస్త్రములకు:-కూడుగుడ్డ. (సం) కశిపువు-కసిపువు; ౧౮: ఆబూతి, పెనుతిండి. (సం) ఆభుక్తి; ౧౯: పొట్టకూడు; ౨౦. కడిగొలఁదిఅన్నము:—భిక్ష-భిక్షుఁడు; ౨౧: పులికూడు. (సం) మాధవకబళము-మాధవకగము; ౨౨ కెండపతూరికెట్టఁదగిన భోజ్యపదార్థము:—మాలు; ౨౩ అన్నపుపిసుచే (ముద్ద)కు —అంట, అప,అడమర, కరుడు, దొబ్బ-దొబ్బ, పిండలి, పిడచే-పిడుచే, పేరుడు, ముద్ద, సరువడము. (సం) కబళము, గ్రాసము, పిండము; ౨౪. ఏనుఁగునకిచ్చెడుఅన్నపుముద్దకు:—(సం)కరికవలము. పులకము, విధము, విధానము;౨౫ పులియాహారము:—పులికూడు; ౨౬. పులిసినయన్నము:—పులికూడు; ౨౭: పులియోగ-పులిహోర-పులిహోర; ౨౮. దారిలోనియన్నము:-(సం) అధ్వాన్నము; ౨౯: గుజ్జినగూళ్లు-గుజ్జనగూళ్లు; ౩౦: చిమిడిక, లగడ-లగుడు; ౩౧: మాఁడన్నము:-మాఁడు (సం) ఝిల్లి-ఝిల్లిక, దగ్ధిక, భిస్సట; ౩౨ ఇలి, మెతుకు—మెగుకు, రెల్ల. (సం) పులాకము, సిక్థము. తద్వి.—ఎండిన మెతుకు.—పక్కు; ౩౩: దినగోల, దినబత్తెము. తద్వి.— బత్తియము-బత్తెము, బరాతము; ౩౪: పిండి, సత్తు. (సం) కదంబము, కరంబము, క్షిప్రికము, ఖచితకము, చతుష్క్య, జంబిక, పిష్టము, సక్తువు; ౩౫: జేరబు, పేలపిండి, సత్తుపిండి. (సం) ఖాజికము, చూర్ణకము, లాజ, సక్తువు; ౩౬. పెరుఁగుతోఁ గలిపిన పేలపిండికి.—(సం) కరంభకము, కరంభము, కర్కసాగను; ౩౭: వేఁపుడుపిండి. (సం) కేరలి, కైరవి, చంద్రిక; ౩౮: తోఁప,పిండికూడు, సంకటి; ౩౯:సోఁపుఁబిండి (సం) చమస; ౪౦. నుకియలలోనగు వాని మూఁతపిండి:—తోఁపు; ౪౧.స్ఫోటకాదులలో పోలేగన్నకు కొట్టెడి పిండి:-తుత్రిల్లుపిండి; ౪౨. పెంతి జీలకఱ్ఱలోనగు వాని కూరపిండి:-దుంబొడి; ౪౩: నూవుపిండి. (సం) పలలము; ౪౪: చలిమిడి-చేలిమిడి, పాకపుచేలిమిడి; ౪౫: పిట్టు, వాసెనకుడుము, వాసెనపోలె. (సం) పిష్టము; ౪౬: పిండిపోఁక, (మి) లగడపిండము;౪౭: అటుకలి, చిక్కసము, నలుఁగు-నలుఁగుడు, నలుఁగుఁబిండి, సున్ని. (సం) ఉత్సాదనము, ఉద్వర్తనము, పరాగము, స్నానము, స్నానీయము; ౪౮. అటుకులు: చూ, పృథుకము. 2; ౪౯: పేలలు-పేలాలు - పేఁబాలు-పేలలు. (సం) అక్షతలు, ఉత్తుషము, ఖదిర, ఖాజికము, లాజ; ౫౦. పిండికిఁబెట్టు ఎసరు:-కొటరి; ౫౧: అత్తెసరు-ఎత్తెసరు, ఎసరు. (సం) కోష్ణజలము,నభంపచము; ౫౨:చిట్టుడుకునీళ్లు, పొంగునీళ్లు. (సం) ఈధ్రము; ౫౩: గంజి, వారుపు-వారుపుడు-వార్పు. (సం) అన్నరసము, ఆచామము, నిస్రావము, మండము, మాసరము, స్రావము. తద్వి.— (౧). గంజిపైమీఁగడ:-గంజి, తోరిక. (సం) ఆచామము,పిచ్ఛ; (౨).కాఁపుడుగంజికి.-అంబలి, జావ, పెఱవ. (సం) అంబకళము, ఉష్ణిక, గటక, పేయము, యవాగువు, మండము, విలేపి, శ్రాణ; (౩).మెతుకులుగల గంజి:-పేయగంజి; ౫౪. పశుల తిండి:-పొంగలి; ౫౫. పశ్వాదులతిండి:-కాణము-ఖాణము, దాణ. (సం) ఖాదనము; ౫౬. గుఱ్ఱపుతిండి:-రవాణము; ౫౭: దొంగమేఁత, లంపు; ౫౮. తరవాణి: చూ, శుక్తము. 1-3; ౫౯. మాంసాహారమునకు.-చూ, శుక్తము. 2; ౬౦. బియ్యముపేఁచి వండిన

యన్నము:_సాజ్జె.(చూ, సాపాటు.) (చూ, భక్ష్యము.)

సాదరు. వా. వి. 1. వాడకపుసొమ్ము; 2. కలిమి: చూ, సంపత్తి. 1.

సాదా. వా. విణ. వన్నెచిన్నెలులేనిది.

సాది. సం. వి. న్.క్లీపుం. 1: అశ్వవాహుఁడు. అశ్వారూఢుఁడు, అశ్వారోహుఁడు, అశ్వికుఁడు-అశ్వికుఁడు, ఆరోహుఁడు, వరారోహుఁడు, వాహకుఁడు, హయారోహుఁడు. (తె) గుఱ్ఱపురౌతు, జెగిలికాఁడు. తద్వి.—ఁ: రవుతుకు._రాహుతు-రాహుతుఁడు-రాహుత్తుఁడు. (తె) జెగిలికాఁడు, రవుతు-రాతు-రావుత-రాత-రావు_రావుతు-రావుత్తు-రాహుతు, సరదారు, సాని. (ఇవి గుఱ్ఱపురౌతునకును జెల్లును); ఁ: (తె) బేగరి; 2. మావటీఁడు: చూ, హస్త్యారోహుఁడు; 3. తేరుగడపువాఁడు: చూ, సారథి.

సాదించు. వా. స. క్రి. విరామములేకయే కఠినోక్తులచేబాధించు.

సాదిత్తరుళ. వా. వి.పరిపాలింపవలెనని కోరుట. (ద్రావిడపరిభాషాపదము.)

సాధు. వై. వి.=1. సాధువైనగోమహిష్యాదికము. భార. ఉద్యో. 2, ఆ. 18: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); విణ. 2. మంచిది: చూ, సామర్థ్యము. 2; 3. మంచివాఁడు: చూ, సాధువు. 3.

సాదుసత్తి. వై. వి.=సాధుశక్తి. సుజనులసత్తువ.

సాదృశ్యము. సం. వి. అ. న. పోలిక: చూ, సామ్యము. 1.

సాధకము. సం. విణ. సాధించునది.

సాధనచతుష్టయము. అం: నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, ఇహాముత్రార్థఫలభోగ విరాగము, శమాదిషట్కము, ముముక్షుత్వము. (4)

సాధనము. సం. వి. అ. న. 1.=సాధన. సాధించుట. 2: ఉపకరణము, కరణము, కారణము, పరికరము, పరిగ్రహము, స్త్రీ. (తె) ఎత్తళి, కొఱముట్టు, పడమ్చు, పనిముట్టు, ముట్టు. తద్వి.—పరిస్పందము; 3. ఉపాయము: చూ, వెరవు. 1; 4. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 5. వధము: చూ, హింస. 1; 6. మృతిసంస్కారము: చూ, సంస్కారము. 2; 7. గమనము: చూ, సమయము. 2; 8. అనుగమనము: చూ, వెంబడి; 9. ఋణదానము: చూ, స్పర్శము. 8; 10. నివర్తనము: చూ, మరలఁబాటు; 11.దండు: చూ, సేన. 1; 12. మగగుఱి: చూ, శిశ్నము;అం. 13: చూ, తారలు; న. 14.=సాదన. శరాభ్యాసము: చూ, స్వభావము; 15.=సాదన. అభ్యాసము: చూ, స్వభావము.

సాధనములు. అం: చూ, సాధనచతుష్టయము.

సాధనీయము. సం. విణ. సాధింపఁదగినది.

సాధనోపాయము. అం. (ఉపాయము): చూ, అంగపంచకము.

సాధర్మ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, సాదృశ్యము.

సాధారణ. సం. విణ. 1. సామాన్యము: చూ, సామ్యము. 1; 2: చూ, సమానము. 2; అం. 3: చూ, సప్తాధికరణములు(చూ, కామము816 పుట); 4: చూ, సంవత్సరములు.

సాధారణధర్మము. అం: చూ, ఉపమ. ("ఉపమానోపమేయములు రెంటియందుఁగలిగినది. [దేనిచేత రెండువస్తువులకుసామ్యముగల్గునో యది.] సాధారణధర్మము: అదియిందుఁ 'దెలుపు' లోకమున వ్యాపించుటయును రెండుధర్మములై యున్నది. అవియుపమేయమగుకీర్తియందును నుపమానమగు వెన్నెలయందును గలిగియుండుటచే సమానధర్మమని చెప్పఁబడును. ఇట్లు నాలుగును కలిగి యుం

న్నది పూర్ణోపమయనంబడును. వీనిలో నొకటిగాని రెండుగాని మూఁడుగానిలోపించినది లుప్తోపమ. నాలుగును లోపించినచో నలంకారమేయుండదు. ఇట్టి లుప్తోపమలలో లోపించినవి తోఁచుచుండును. ఉదా.— ౧. వానిమోము చంద్రసుందరమై యున్నది. ఇచటఁజంద్రుఁడుపమానము, మోముపమేయము, సుందరత్వము సాధారణధర్మము. ఉపమావాచకములేదు. కావుననిది వాచకలుప్త; ౨. పద్మముఖుఁడు. ఇచటనుపమానమగుపద్మము. ఉపమేయమగు ముఖమును గలవు. ఉపమావాచకము, సాధారణధర్మమును లోపించినవి. కావునధర్మవాచకలుప్త; 3. అతఁడు చంద్రునివలె నుండెను. అతఁడు ఉపమేయము, చంద్రుఁడుపమానము, వలె యుపమావాచకమును జెప్పఁబడినవి. సాధారణ ధర్మమగు నాహ్లాదకరత్వము జెప్పఁబడలేదు. కావున ధర్మలుప్త. ఇట్లు తక్కినవి యూహ్యంబులు.) [చూ, సామాన్యము.

సాధారణము. వా. సం. విశే. సాధారణమైనది:

సాధారణి. అం: చూ, సౌవీరజభాషలు.

సాధారణ్యము. సం. వి. అ. న. సాధారణత్వము.

సాధించే. సం. స. క్రి: చూ, సిద్ధినొందించే.

సాధితుఁడు. సం. విశే. 1. దండుగపుచ్చుకొనఁబడినవాఁడు; 2. సాధింపఁబడినవాఁడు.

సాధిష్ఠము. సం. విశే. 1. మిక్కిలిపదిలము: చూ, స్థైర్యము. 1; 2. మిక్కిలిమంచిది: చూ, సామర్థ్యము. 2. [చక్రములు.

సాధిష్ఠానము. అం. 1: చూ, భక్తులు; 3: చూ,

సాధీయసుఁడు. సం. విశే. (స్. ఈ. స్) 1. మిక్కిలిదిటవుగలవాఁడు; 2. మిక్కిలిమంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

సాధువాదము. అం: చూ, సామపంచకము.

సాధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1: చూ, బుద్ధుఁడు; 2: చూ, సన్న్యాసి; విశే. 3 = సాదు. మంచివాఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 4. చేక్కనివాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 5. వడ్డికిచ్చి బ్రదుకువాఁడు: వార్ధుషికుఁడు, కుసీదుఁడు, వృద్ధ్యాజీవి-వృద్ధ్యాజీవుఁడు; 7. మంచి, సత్తు: చూ, సామర్థ్యము. 2; 8. చేక్కనిది: చూ, హృద్యము. [నుపటిమ.

సాధుశక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ = సాదుపత్తి

సాధ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగములు; విశే. 2. సాధింపఁదగినది: వ్యసాంకము, సాధనీయము: (వి): చూ, శక్యము.

సాధ్యములు. అం 1: చూ, సిద్ధములు. (శాస్త్రముచేగలిగినవి సాధ్యములు. ఉదా.— రాముఁడు, కలఁకులు, గోఁగు, వచ్చెఁగార్యము, వేఁపచెట్టు; సాధ్యఖండములు. ఉదా:- రాముండు, కలంకులు, వచ్చెంగార్యము, వాండ్రు, సాధ్యపూర్ణములు. సిద్ధములు సాధ్యములు అని బిందువులు రెండేసివిధములు: చూ, బిందువులు; 2. సాధ్యములఘువు.

సాధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గణదేవతావిశేషము. (వీరు పన్నిద్దఱు.— మనువు, హనుమంతుఁడు, విష్ణువు, ధర్ముఁడు, నారాయణుఁడు మొదలగువారు); విశే. 2. సాధింపఁదగినవాఁడు.

సాధ్వసము. సం. వి. అ. న. భయము: అధైర్యము, ఆక్షేపము, ఆతంకము, ఉద్వేగము, ఉద్వేజనము, జ, చకితము, చలనము-చాలనము, డ, ఢ, ఞ, త్రాసము, దరము, భయము, భీ, భీతి, శంక, సంభ్రమము, హుం. (అవ్య). అతి, ఋా. (తె) అంజిక, అడలు, అడుకు, అదరు-అదురు, అదరుగడ, అరవాయి, అలుకు-అలుకు-అక్కు, అదుర్దా,

ఉత్తలపడుట, ఉత్తలపాటు, ఉత్తలము, ఉదిల, ఉదుగు, ఉలుకు, ఎడరు, ఎద, ఓజే, ఓట, ఓటమి, కనోట్లు, కొంకు, గగ్గోలు, గిలి, గుబులు, గోరము, జంకు-జంకెన, జేదుపు, జెలదరింపు, జెళుకు, జోలి, జోవడము, డాపు-దాపు, డింబము, తలఁకు, తలఁడు, తలరు, తల్లడింపు, తల్లడము, తేఁకువ, దళుకు, దిగులు, వంగు, వర్వా, పుయిలోట, పిఱికికండ, పేదర్కి-పేదటెమి, బీతు, బెంబేలు, బెగడు-బెగ్గడు, బెగ్గలము-బెగ్గలికము, బెగ్గిలుట, బెట్టిదము, బెదరు, వెరఁగు-వెఱ-వెఱఁగు-వెఱపు, వడలు. తద్వి.—౧. భయంకరత్వమునకు.—(తె) బెడిదము; ౨. భయంకరమునకు.— (తె) బెడిదము, వాలు: చూ, రౌరవము. 2; ౩. మిక్కిలివెఱపునకు.—అత్యాహితము, మహాద్భయము-మహాభయము. (తె) నివ్వెర-నివ్వెఱ-నివ్వెఱఁగు-నివ్వెఱపాటు; విశే. ౪. వెఱపునొందినది.—ఉద్విగ్నము, త్రస్తము, దీర్ణము, భీతము. (తె) బీఱ; ౫ క్రూరమైనది:—వక్రిమము, వ్యాళము.

సాధ్వసస్ఫురితము. అం: చూ, సతతోద్ధితము.

సాధ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత: చూ, స్త్రీ; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("భ-న-జ-న-స-న-న-భ-గురువులు. 8-15-22 యతులు. 25వ ఛందస్సు.")

సాన. వై. వి.=శాణ. 1. మణులు మొక్కలు పోరాచెడుజాయి: ఒరగల్లు-ఒఱగల్లు, కరసాన, టీకము. (సం) శానము-శాణము-శాణి. కషము-కసము, కషీక, కషోపలము, నికషము. :(చూ, రత్నములు); 2. కత్తులు లోనగునవి నూరెడుజాయి: (సం) శాణము-శాణి-శానము. (చూ, రత్నములు.); 3. గంధముతీసెడుజాయి: (సం) నికషము, శాణము-శాణి-శానము (చూ, రత్నములు.)

సానకత్తి. వై. వి. (సాదు + కత్తి) సాదవచేయుకత్తి: చూ, రిష్టి. 2.

సానమంతము. సం. వి. న్. పుం: చూ, రూ-సాన[మంతము.]

సానము. వా. వి: చూ, నారాచి.

సానలవాఁడు. వా. వి. మణులను బాగుచేయువాఁడు: పూసలవాఁడు. (సం) అసిధావకుఁడు, కషుఁడు, మణికారుఁడు, శస్త్రమార్జకుఁడు-శస్త్రమార్జుఁడు, శాణికుఁడు.

సాని. వై. వి.=స్వామిని. రూ-చౌన-చాని. 1. భోగముది: చూ, వేశ్య. "ఆ. ఆయూరి సాని యొకతె వాని సందుకొనియె." (భల్లాణచరిత్రము. 3, ఆ.); 2. రాహుత్తుఁడు: చూ, సాది. 1; 3. కన్నెటికమైన వేశ్య: చూ, వేశ్య; 4. (గౌరవార్థమునందు) అధిపురాలు, ప్రభుభార్య. భార. ఆది. 7, ఆ. 222: చూ, స్వామిని; 5. (ఉత్తరపదమగునో) భార్య. "మేదరసాని, దొరసాని": చూ, భార్య; 6. (నామబిరుదముగా వచ్చెనో) అమ్మ లేక అంబ లేక దేవి. "ముద్దుసానికి......లక్కసానికిన్" (భాగవతము 1, స్కం. 24.); శాసనపద్యము:— "నూకమసానికిన్ బ్రహ్మస్పతినిభుం డుద్భవించె బుధబంధునిదానుండుగంటడిమ్మహిన్." శాస. గుంటూరుమండలము. నాదెండ్ల-మూలస్థానేశ్వరాలయమునందలి యొకజాతిపైనఁ జెక్కఁబడియున్నది.; 7. వృత్తిగలస్త్రీ. "మంత్రిసాని, నాటసాని, నాగవసాని."; 8. దేశవిశేషము. "కురాసాని యోమము."; 9. దేవదాసి. "సానిపెండ్లి యెప్పుడు" భీమేశ్వరపురాణము. 1, ఆ. 113; "భీమేశుండు సాని వాడకరుగున్" భీమేశ్వరపురాణము. 1, ఆ. 112; 10. గృహనామము. "పెమ్మసాని, అల్లసాని." (చూ, పెద్దదాకరేమి. అనుబంధములో.)

సానిక. దే. వి. మట్టికంచేము, మల్ల, పాద, ప
డ్డెము: చూ, పాత్రము. ౬. [చూ, సంప్రతి.
సానికరణము. మి.వి. కరణముల (కిందికరణము:
సానిప. వా. వి. వాకలితుడిచి కళ్లాపుచేయుట.
రూ-సానిపి - సానుపు - సాన్పి - సాన్పు
(నిజాం రాష్ట్రమున వాడుక.)
సానిపి. వా. వి. —పై.—
సానివాఁడు. వా. వి. వ్యభిచరించిన స్త్రీలవలన
జీవించే కులములోనివాఁడు, భోగమువాఁడు
(అని కొందఱు.)
సానుపు. వా. వి: చూ, రూ-సానిప.
సానుమంతము. సం. వి. న్. పుం.కొండ: చూ,
పర్వతము.
సానువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. 1. కొండనెత్త
ము: చూ, హిమాలయము (పర్వతము);
2. కొన: చూ, సుద. 1; 3: చూ, విపినము;
4. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1.
సాన్నాయ్యము. సం. వి. అ. న. రూ-సన్నా
య్యము, హవిస్సు, దధిపయోరూపమైన
హవిస్సు (అనికొందఱు): చూ, హవిస్సు. 1.
సాన్నిధ్యము. సం. వి. అ. న. సామీప్యము:
చూ, సమీపము.
సాన్పి. వా. వి: చూ, రూ-సానిప.
సాపడు. దే. స. క్రి: రూ-పసాదపడు, అను,
అరగించే, ఆరోగించెమొనర్చు, కుడుచే-కు
డుచు, క్రోలు, తిను, దూకొను, దొరలు, నం
జో, నములు-నమలు, పడు, బావుకొను, బో
నేయు, మెక్కు, మెసఁగు-మెసవు. (సం)
అభ్యవహరించే, అనుభవించే, ఆస్వదించే-
ఆస్వాదించే, అహరించే-అహారించే, ప్రా
శించే, భక్షించే, భుజించే, భోగించే.
తద్వి.—౧: చూ, మ్రింగు; ౨. మ్రింగక
ఊరకనములు.—కొదుపు; 3: ఎంగిలితిను:-
గుకు-గదుకు.

సాపత్న్యము. సం. వి. అ. న. సపత్నీత్వము.
సాపాటు. దే. వి: అరగింత_అరగింపు, ఆరో
గణము-ఆరోగిణము, ఎర-ఎఱ, కుడి, కుడు
పు, గాతి, తింట, తిండి, బాతు, బుత్తి-
బూతి, బోనము, మెసవుట. (సం) అభ్యవ
హారము, అశనము, అష్టి, ఆరోహణము, ఆ
శీరము, ఆహారము, ఆహ్నికము, ఖాదనము,
గర, గరణము, గిలనము-గిళనము, గిల్, గీర్ణి,
ఘసి, జంధము, జగ్ధి, జేమనము, దేహయాత్ర,
నిఘసము, న్యాదము, పరిత్యవసాయము, ప్రాశ
నము, భక్షణము, భుక్తి, భోగము, భోజన
ము, లేపము, లేహము, వీతి.తద్వి.—౧:కడి,
ముద్ద. (సం) కబళము-కవళము, కవకము,
గండోలము-గడోలము, గుడేగకము, గుడే
రము, గ్రాసము; ౨. వ్రతాదులచే నియమ
ము తోఁజేయు భోజనము:_ పిక్క-సాగ్రి
ద్దు; 3: చూ, గదుకు; ౪. ఉపవాసముండి
మఱునాఁడు చేయుభోజనము: (సం) పార
ణ-పారణము; ౫:(సం) సగ్ధి, సజగ్ధి (తె) పొత్తు,
పొత్తుగుడుపు; ౬. వివాహచతుర్థదినబంధు
జనసజగ్ధి: చూ, సాదము (1); ౭: చూ, లీ
ఢము; ౮: విందు; ౯. రాజభోజ
నము:-(సం) వేల; ౧౦: చూ, మ్రింగుడు.
సాపాటురాముఁడు. వా. వి. తిండిపోతు.
సాపించే. వై.స.క్రి =శాప.తిట్టు: చూ, శపించే.
సాపు. వా. వి. (రూ-సాఫు.) 1. నిర్మలము:
చూ, సమీచీనము. 2; విశ.2. నునుపుగలది:
చూ, స్నిగ్ధము. 2; 3. వంకరలేనిది: (సం)
సరళము; 4. తుడిచి చేక్కఁజేసినది: చికిలి,
5. చిత్తుచేసి అందముగావ్రాసినది: చూ,
వ్రాఁత.
సాపుచేయువాఁడు వా. వి: చూ, చికిలివాఁడు.
సాప్తపదీనము. సం. వి. అ. న. 1. సఖ్యము,
చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; వా. 2: సంధి,

సఖ్యము. (తె) ఎడ, తీరు_తీఱు, తెఱఁగు, పొందు, ముడి.

సాఫల్యము. సం. వి. అ.న. సఫలత, సఫలత్వము.

సాఫు. వా. వి: చూ, రూ-సాపు. (అప్రి.)

సాబాలు. వా. వి. రూ—సావాలు: చూ, సగము.

సామంజస్యము. సం. వి. అ.న. సమంజసత్వము.

సామంతరాగోల. దే. వి. ఒకానొక ఆయుధము: చూ, బాణము. 1-౧౫-(౧).

సామంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక దేశమునెల్లను చేరికనున్న రాజు: చూ, రాజు. 1.

సామకృతి. అం: చూ, గౌడకృతి.

సామగ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సమగ్రత; 2. రూ-సామగ్ర్యము. (తె) బండవలము, సామాను. (చూ, సగకు.2; చూ, సాధనము.2.)

సామజము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 2. సామవేదమువలనఁ బుట్టినది.

సామజాగారము. సం. వి. అ. న.=సజ్జాగము. ఏనుఁగుసాల: చూ, సదనము. 1.

సామపంచకము. అం: పరస్పరోపకార దర్శనము, గుణకీర్తనము, అన్యోన్య బంధుపరివచనము, ఆయతసంప్రదర్శనము, సానువాదము(5).

సామము. సం. వి. న్. న. (సామవేదము) (పాపమును నశింపఁజేయునది) సామ్ని, స్వరవర్తనము: చూ, వేదము. (చూ, వాఙ్మయము); 2. మంచిమాట: చూ, శబ్దము. 2; అం 3. అనుకూల ప్రవర్తనరూపమైన యొక యుపాయము, సౌజన్యము: చూ, సామపంచకము (చూ, సాంత్వము); 4: చూ, ఉపాయములు. (నాయకుఁడు నాయికయొక్క కోపమును పోఁగొట్టునపుడు ఉపయోగించెడి ఉపాయము.)

సామములు. అం: చూ, సామపంచకము.

సామరస్యము. సం. వి. అ. న. సమరసత్వము.

సామరి. ద్వ. వి. (సాము + అరి) సాము నేర్పెడువాఁడు.

సామర్థ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నేర్పు: అరభటి, ఇభనిమీలిక, ఉద్ఘాటితజ్ఞ, ఉద్భ్రమము, ఉద్యోగము, కియదేహిక, చమత్కారము, చాతురి, చాతుర్యము, డమరువు, పరాక్రమము, పుంభావము, ప్రజ్ఞ, ప్రతిపత్తి, ప్రావీణ్యము, ప్రౌఢి-ప్రౌఢిమ-ప్రౌఢిమము, భంగి, లాటము, విజ్ఞానము, వైదగ్ధి-వైదగ్ధ్యము, శౌర్యము, హేవాకము, (తె) ఒప్పు, కందువ-కందువము, కలితనము, చేదుకు, చౌలిక, చౌలుబడి, చెతురు, నలువు, నేమి, నేరుపు-నేర్పు, పగ్గియ-పగ్గె, పటిమ, పస, పసిక, పోహణ, బండవలము-బండారాలము, మెఱపడి, లావు, వలను, విన్ననువు, విన్నాణము. తద్వి.— ౧: కౌశలము-కౌశల్యము, చతురిమ; ౨ మిక్కిలి చాతుర్యమునకు.- (తె) జోదురజోదుగండు; 2: అగ్గత-అగ్గల-అగ్గలి, గరిమ-గరిమము, ఉపపత్తి, నిర్వాహము, మహత్తు, మాహాత్మ్యము, యోగ్యత, సత్తు, సమానము, సానువు.(అప్ర) కేనము. (తె) ఉరవు-ఉఱవు, ఒఱపు, గొప్పతనము, దొడ్డతనము, దొనరు, మంచి. తద్వి.— (విణ). మిక్కిలిమంచిది.-సాధిష్ఠము. (తె) సాదు.

సామవిధానబ్రాహ్మణము. అం. మూఁడు ప్రపాఠకముల చిన్నగ్రంథము: చూ, సామవేదబ్రాహ్మణము.

సామవేదబ్రాహ్మణము. అం. ఇది 8 విధములు.- ప్రౌఢము, షడ్వింశము, సామవిధ, ఆర్షేయము, దేవతాధ్యాయము, ఉపనిషత్తు, సంహితోపనిషత్తు, వంశము: చూ, బ్రాహ్మణములు

సామవేదము. అం. సామ్ని: చూ, సామము1-2-3.

సామసంభవము. సం. వి. అ. పుం: చూ, పద్మగ్రంథ*.

సామసంహిత. అం. ఇది పూర్వార్చిక ఉత్తరార్చిక అని రెండు ప్రధానభాగములు. (పూర్వార్చిక 5 అధ్యాయములు 59 ఖండములు. అనఁగా మొదటి 4 అధ్యాయములొక్కొకటి పండ్రెండేసి ఖండములు. 5 అధ్యాయములు. 11 ఖండములు; ఉత్తరార్చిక 21 అధ్యాయములు. 120 ఖండములు. ఇందధ్యాయముల ఖండముల లెక్క నియతముగా లేదు: పూర్వార్చిక - ప్రకృతితంత్రములు - ఆగ్నేయము - బహుసామి - ఏకసామి - బృహతి - త్రిష్టుపు - అనుష్టుపు - ఇంద్రపుచ్ఛము - పవమానము - అరుణము - శక్రియము - మహానామ్ని అనునవి. ఇవియే ప్రకృతిసామములు; ఉత్తరార్చిక. - ఊహాతంత్రములు, రహస్యతంత్రములు, దశరాత్రము, సంవత్సరము, ఏకాహము, అహీనము, సత్రము, ప్రాయశ్చిత్తము, క్షుద్రము అనునవి. ఇవిరేు విషయభేదమునుబట్టి యూహాసామములు రహస్యసామములని ద్వివిధము ఇత్యాది.) [దువాఁడు.

సామాజికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సభయందుం

సామాను. వా. వి: చూ, సామగ్రి. 2.

సామాన్య. అం. 1. సర్వసాధారణనాయిక: చూ, నాయికలు, చూ, స్వీయ; 2. సామాన్యవేశ్య.

సామాన్యనిరుక్తి. అం: చూ, పంచోత్తరవాదము

సామాన్యము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక, సాధారణ: చూ, సామ్యము. 1; విశే. 2: సాధారణము. (తె) ప్రాయికము; అం. 3: చూ, అలంకారము. 3. ("సామ్యముకంటె విశేషము లేకుండుట. ఉదా. — తమ్మికొలంకులఁ దూఁకొన్న చెలులమోములు తెలియఁబడవు ")

సామాన్యవాక్యము. అం. (సమాపకక్రియలతోఁ గూడినది): చూ, వాక్యములు.

సామాన్యుఁడు. సం. విశే: (తె) కొంచెకాఁడు, చిల్లరకాఁడు, సందడికాఁడు.

సామి నై. వి. = స్వామి. 1. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు; 2. భర్త: ఇంటాతఁడు - ఇంటియాతఁడు, ఒడయఁడు - ఒడయుఁడు, చెలువుఁడు, పెనిమిటి - పెన్మిటి, మగఁడు - మొగఁడు - మొగుఁడు, మనువు, ఱేఁడు. (సం) కాంతుఁడు, గోప్తుఁడు, జామాత, ధవుఁడు, పతి, పరిణేత, ప్రాణనాథుఁడు, ప్రాణేశుఁడు, ప్రియుఁడు, ప్రేయసుఁడు, భర్త, వప్త, వరయితా, వరుఁడు, వల్లభుఁడు. తద్వి — ౧. ఉపపతికి మాఱుమగఁడు: చూ, విటుఁడు; ౨ మాఱుమనువుమగఁడు. — (సం) అగ్రేదిధిషువు, దిధిషువు; 3. బిడ్డలుగన్న మాఱుమనువు దానిమొదటి బ్రాహ్మణభర్త: అగ్రేదిధిషువు; 8: చూ, మారిషుడు. 1; 3. = స్వామి ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1; 4: చూ, రాజ్యాంగములు (స్వామి.)

సామిత. నై. వి = సమతా. రూ - సామెత. 1. పురాణోక్తి: 2. దర్శనోక్తి; 3. లోకోక్తి: చూ, శబ్దము. 2.

సామితల్లి ద్వ. వి: చూ, పార్వతి. ఆం. భా. ప్ర. 41.

సామిప్యము. సం. వి. అ. న. రూ - సామీప్యము: చూ, సాన్నిధ్యము. [హిమాలయము (పర్వతము.)

సామిమల. నై. వి. కుమారస్వామికొండ: చూ,

సామిసామేనుచే కొన్నచాన. ద్వ. వి: చూ, సామితల్లి.

సామీప్యము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సాన్నిధ్యము, అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము.

సామీరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఆంజనేయుఁడు: చూ, వానరము; 2. భీముఁడు: చూ, వృకోదరుఁడు.

సాము. వై. వి. 1.= సమాంశము: చూ, సగము; 2.=శ్రమ. పరిశ్రమము, వ్యాయామము: చూ, శ్రమము. 3. [చూ, రిక్క.
సాముకంటిమేక్క. ద్వ.వి. పూర్వఫల్గుని, పుబ్బ:
సాముద్రము. సం. వి. అ. న. 1. భాగ్యసూచక దేహలక్షణము; విణ. 2. సముద్రమునఁబుట్టినది (ఉప్పు): చూ, లవణము. 1.
సాముద్రికము. సం. విణ. భాగ్యసూచక దేహలక్షణమును తెలుపునది (శాస్త్రము) (చూ, లక్షణాంగములు. చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు.) చూ, లక్షణము. 1; 2. సముద్రసంబంధమైనది.
సాముద్రికశాస్త్రము. అం: చూ, శాస్త్రములు.
సామెత. వై. వి.=సమతా: చూ, రూ—సామిత.
సామేనుగలితబాల్పు. ద్వ. వి: చూ, శివుఁడు.
సామ్ని. అం. సామవేదము: చూ, వేదము.
సామ్యము. సం. వి. అ. న. సమత్వము, పోలిక: చూ, సమానము. 2. తద్వి.—(అవ్య) ఇవార్థకము.—తోపాటు, పోలె, వలె, బలె. (సం) ఇవ.
సామ్రాజ్యము. సం. వి. అ.న. సమ్రాట్టుతనము
సామ్రాణి. వై. వి. ఉత్తమాశ్వము. రూ—సాంబ్రాణి. జై. 7, అ. 146: చూ, హయము.
సామ్లపుష్పఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: అవిఘ్నము—అవిఘ్నము, కరమర్దకము-కరమర్దము-కరామర్దము-కరమర్ది, కరవంది—కరవింద, కరాంబుకము, కరాంబుజము, కరామ్లకము, కృష్ణపాకఫలము, కృష్ణపాకము, కృష్ణము, క్షీరఫల, క్షీరబల, పాకకృష్ణము, వరాశకము, సుషేణము. (తె) ఓఁక-ఓకలివె, కరివె, కలివి-కలివె, పుల్లకలివె*. తద్వి.— కృష్ణఫలము. (తె) కలివెపండు.
సాయంకాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మునిమాపు: చూ, సందెజాము. తద్వి.—ం: సాయం సంధ్య. (తె) మలుపంజే—మలుసంజే; అం. 2: చూ, కాలములు.
సాయంకాలసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సంధ్యావందనము. [—వై.—
సాయంకాలసంధ్యావందనము. సం. వి. అ. పుం.
సాయంతనము. సం. విణ. సాయంకాలసంబంధమైనది.
సాయంత్రము. అం: చూ, కాలములు.
సాయంసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలుసంజే: చూ, సాయంకాలము.
సాయకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 2. కత్తి: చూ, రిష్టి. 2.
సాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సాయంకాలము: చూ, సందెజాము; 2. అమ్ము: చూ, బాణము. 1; వై. వి. (1)=సహాయమ్. తోడు: చూ, వెంబడి. [చూ, సుంకము. 1.
సాయరు. వా. వి. బండ్లులోనగువానిమీఁదిపన్ను:
సాయించు. వా. అ. క్రి. హితపడు.
సాయిబు. వా. వి: చూ, రూ—సాహెబు.
సాయిల. దే. వి: చూ, రూ—సావలి.
సాయిలాపాయిలా. వా. అవ్య. తేలికగా.
సాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సహాయోగము, దేవభూయము; అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము. [జాము.
సాయోత్సవము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సెగ
సారంగము. సం. వి. అ. పుం. రూ—శారంగము. 1 ఇఱ్ఱి: చూ, హరిణము; 2. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి; 3. తుమ్మెద: చూ, షట్పదము. తద్వి.—సారంగ: చూ, షట్పదము; 4. వానకోయిల: చూ, స్తోకము. 2; విణ. 5. చిత్రవర్ణముగలది: చూ, హరితము. 1 (వర్ణము. 6-ర-(ం); అం. 6: చూ, స్త్రీరాగములు.
సారంగవర్ణి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.
సారంగి. దే. వి. 1. వాద్యము: చూ, వీణ; అం. 2: చూ, తతవాద్యములు.

సారఘము. సం. వి. అ. న. 1. నేయివంటి వర్ణముగల తేనె: పౌత్తికము. తద్వి.—౧. తేనెకు.—ఆర్ఘ్యము, కీలాలము, కుసుమాసవము, క్షౌద్రము, ఛాత్రము, పుష్పరసాహ్వాతము, మధువు, మాక్షికము, మాధవి. (తె) కురుజు, కురుజు తేనె, జున్ను, తేనియ-తేనె; (కురుజుతేనె. ఇది తద్వి శేషమని కొందఱు); ౨. భ్రమరములు గూర్చిన తెల్లని తేనెకు.— భ్రామరము: 3. తైలవర్ణముగల తేనెకు.- తారమాక్షికము; ౪. పుట్టలో పుట్టిన పసుపువచ్చని తేనెకు.— ఔద్దాలకము, ఔద్దాలకము-ఔద్దాలికము, ఛాత్రికము. (తె) తొఱ్ఱ తేనె, తొల తేనె, పుట్టతేనె; ౫: (తె) కొండతేనె; ౬. చెఱకు తేనెకు —ఐక్షురము, ఖరము; ౭. పూఁదేనెకు:- చూ, సుమనోరజము; ౮. పెరుఁగుతో కలిపిన తేనెకు.- మధుపర్కము; ౯. తేనె తెరకు.—చూ, మధుపటలము; 2. పూఁదేనె: చూ, సారఘము. 1–౭; అం. 3: చూ, మధుపులు. (మధుపు. 5.)

సారటు. వా. వి. గుఱ్ఱపుబండి: చూ, శకటము. 1.

సారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-సారణి-ప్రసారణి, కటంభర-కటుంబరము, చారుపర్ణి, చారుపుష్పి, ప్రతానిక, భద్రజల, భద్రపర్ణి, భద్రబల, రాజబల, సుప్రసార, సుప్రసారణి. (తె)గొంతెమగోరు, లంజెసవరము *

సారణము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిసారరోగము: చూ, రోగము. 1; దే. వి. (1) ఒకరకము డేగ: చూ, శ్యేనము.

సారణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరక్కసుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1. తద్వి.— చూ, సోఁకుల ఱేఁడు.

సారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాలువ: చూ, ప్రదిని (నది); 2: చూ, సారణ*; 3=సారె. షడ్జస్వరముఁబలికెడితంతి: తంత్రి. (తె) తంతి, సారె. తద్వి.-అనుసారణి. (చూ, వీణ; చూ, స్వరము. 2; చూ, సూత్రము. 1–3౧.)

సారథి. సం. వి. ఇ. పుం: క్షత్త, చోదకుఁడు, దక్షిణస్థుఁడు, నియంత, యంత, ప్రాజిత, వోఢ, సవ్యేష్టుఁడు-(సవ్యేష్ట్రుఁడు-సవ్యేష్ఠ-సవ్యేష్ఠుఁడు), సాది, సూతుఁడు. (తె) తేరు పూన్పరి. తద్వి.—౧. శ్రీకృష్ణుని సారథికి.. దారుకుఁడు; ౨ ఇంద్రుని సారథికి.- మాకలి, మాతలి, వరుణాత్మజుఁడు, సుజనుఁడు; 3. వల్లము వేయని గుఱ్ఱముమీఁద నెక్కువాఁడు: (తె) బరిగికాఁడు.

సారము. సం. వి. అ. న. 1. నీరు: చూ, సలిలము; 2. ధనము: చూ, హిరణ్యము 3; 3 న్యాయ్యము: చూ, సమీచీనము. 4 (యోగ్యము. 2.); పుం. 4. బలిమి: చూ, శక్తి. 1; 5. మజ్జ. (తె) చేగ-చేవ; 6. ఎముకలయందలి నేయి, మజ్జ, సారము. (తె) మూలగ: చూ, స్నేహము. 2; 7.=చౌరు-చేరు-చేలు. కాఁచిన చింతపండురసము: చూ, సూపము (యూషము); 8: చూ, వెలిచేండ్ర*; విశ. 9: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; అం. 10: చూ, అలంకారము. 3 ("ఉత్తరోత్తరోత్కర్షము. ఉదా.— తేనె యొతీపి. ఆంతకన్న సుధ. అంతకన్న కవివాక్యము.") [శునకము.

సారమేయము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క: చూ,

సారవము. సం. విశ. సరయూనది సంబంధమయినది. [వాపంట."

సారవా. వా. వి: చూ, రూ-సారువా. "సార

సారసనము. సం. వి. అ. న. 1. మూఁడు పేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలు: చూ, భూషణము. 2 (పావడిక. 2); 2. రూ-సారస్పనము. కవచము దొడిగినవాని నడికట్టు: చూ, వస్త్రము.

సారసము. సం. వి. అ. న. 1. తామర: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 2: కలాంకురము, కురంకరము–కురంకురము, కుశేశయము, కోపచంచువు, గోనర్దము, పుష్కరము–పుష్కరాహ్వము, లక్షణము, శతపత్రము. (తె) ఉయ్యాలచేలుఁబులుఁగు, ఉయ్యాలపులుఁగు (ఉయ్యెలచేలుపిట్ట, ఉయ్యెలపురుగు), పెగ్గురు–బెగ్గురు–బెగ్గురము, వలికి. తద్వి.—ఆఁడుబెగ్గురుకు.—గోనంది

సారస్యము. సం. వి. అ. న. సరసత్వము.

సారస్వతము. సం. విణ. సరస్వతీసంబంధమయినది.

సారస్వతులు. అం: చూ, బ్రాహ్మణులు (౧. వీరిలో మొదటి తెగకు.—చూ, కపూరియె బ్రాహ్మణులు. 729 పొరట; ౨. వీరిలో రెండవ తెగకు —చూ, ఆచార్యే అను బ్రాహ్మణులు 654 పొరట; 3. వీరిలోమూఁడవ తెగకు.— చూ, అమగోత్రబ్రాహ్మణులు. 656 పొరట.) [సారాయి.

సారా. వై. వి.=సుర. కాఁచినకల్లు: చూ, రూ-

సారాంశము. వా. విణ. 1. నికరమైనది: ఖిలము. (తె) నికరము, నిగ్గు, సవి; 2. ప్రధానాంశము. ["సారాయిసోఁకు."

సారాయి. వై. వి.=సుర: చూ, సుర. 2.

సారాయితిత్తి. వై. వి: తత్తెర.

సారాలంకారము. అం: చూ, సారము. 10.

సారి. దే. వి. 1.తడవ: చూ, వెండియు; వై. వి. 2. యుద్ధయాత్ర: చూ, సంచారము.

సారించు. సం. స. క్రి. 1: తెఅచు; 2: చూ, చోఁపు. 3; 3. విసరు: చూ, సలించు; 4. సరినొత్తు: చూ, సరిదీయు.

సారిక్ర. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

సారిణి. సం. వి.ఈ స్త్రీ. కపిలశింశుప.* : చూ, శింశుప.

సారియ. వై. వి.=శారికా. గొరవంక: చూ, శారిక. [కము. 1–౬.

సారు. దే. వి. నాట్యగతిభేదము: చూ, నాట

సారువ. దే. వి. 1. ఎక్కుటకును బరువెక్కుం చుటకును పొడుగుగా కట్టవలె వేయించెడి యిసుకలోనగువానిదబ్బ. వసు. 2, ఆ. 57; ఉ, హరి. 4, ఆ. 229: మేరు–మేరువు; 2.అడ్డకట్ట: చూ, సేతువు 1; 3: చూ, వరంజో; వా. 4. శిఖరముండుండెడి మణి: మేరు–మేరువు; 5. హారమధ్యమందు వ్రేలెడుమణి: మేరు–మేరువు.

సారువా. దే. వి: రూ–సొరవా, మొదటిపంట, తొలుకారు, ముక్కారు, ముక్కారుపంట. తద్వి:-చూ, రెండవపంట.

సారూప్యము. సం. వి. అ. న. 1. సమానరూపత్వము; అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము.

సారె. దే. వి. 1. (బ) పీఁటమెట్లు: చూ, సారణి. 3; 2. కూఁతున త్తవారింటికిఁబంపునపుడు పెట్టెడు సామగ్రిలోనగునవి; 3: కుమ్మరసారె; వై. వి. 4 =శారి. పాచిక: చూ, వ్యవహారము. 4; 5.=శారి. సొగటాలకాయ: చూ, వ్యవహారము. 4; 6.=శారిక. రూ–సారియ. గొరువంక. వై. 3, ఆ. 103: చూ, శారిక. 1; 7. తడవ: చూ, వెండియు; దర్శి. 8. చీటికిమాటికి. పా. 3, ఆ. 37: చూ, శశ్వత్తు; 9. అప్పటి. అం, భా. తృ. 69: చూ, వెండియు; అం. 10: చూ, సారు.

సారెకు. దే. దర్శి. మాటిమాటికి. పా. 1, ఆ. 51; పా. 1, ఆ. 73: చూ, శశ్వత్తు.

సారెసత్తు. దే. వి. జేంతిక, సంయానము: చూ, భక్ష్యము. [డితమందు)

సారెసారెకు. దే. దర్శి: చూ, సారెకు. (అమేర్తి

సార్గాలము. అం: చూ, భావదూషితములు.

సార్ప్విర్మాలి. అం: చూ, శస్త్రములు.

సార్జంటు. వా. వి. భటులమీఁదియుద్యోగి.

సార్ద్రము. సం. విశే. తడిసినది. చూ, స్తిమితము.

సార్థకము. సం. విశే. 1: సఫలము, అమోఘము; 2: చూ, సిద్ధము. 3.

సార్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. జంతుసమూహము: చూ, సమూహము; 2 = సాతు. వర్తకజనసమూహము: చూ, సమూహము; 3.= సాతు. తెరువరులగుంపు: చూ, సమూహము; విశే. 4. అర్థముతోఁగూడినది.

సార్థవాహము. సం. వి. అ. పుం సత్యానృతము: చూ, వర్తకము.

సార్థవాహుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. వర్తకుఁడు: ఆపణికుఁడు, ఉదంతుఁడు, ఊరు, క్రయవిక్రయికుఁడు, నిగముఁడు, నైగముఁడు, పణ్యాజీవుఁడు, వణిక్కు-వణిజుఁడు-వాణిజుఁడు, వర్తకుఁడు, వినీశుఁడు, విపణి, శ్రేష్ఠి, వైదేహకుఁడు, వ్యవహారి, వ్యాపారి, సాంయాత్రి. (తె.) గవర-గౌర, పచారి, బెహారి-బేహారి-బేహారి, జేర, సాహు, సాహుకారి-సాహుకారు, సెట్టి, సౌదాగరు; విశే 2. ముఖ్యుఁడు: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 2.

సార్లా. దే. విశే: చూ, సప్లయి.

సార్వభౌమము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరపుదిక్కునందుండెడి యేనుఁగు: చూ, హస్తి

సార్వభౌముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్రవర్తి, సమస్తభూమిని నేలురాజు, రాజరాజు: చూ, రాజు. 1; అం. 2: చూ, దిగ్గజములు.

సాల. వై. వి.=శాల: చూ, శాల. 1-2.

సాలంకలు. వా. వి. బ: చూ, ధాన్యము.

సాలంకృతకన్యాదానము. అం. (కన్యాదానము) వరునకు కన్యనిచ్చిచేయు వివాహము: చూ, దానములు. 2. (వరశుల్కములేనిది.)

సాలంకృతలక్ష్మీప్రతిమ అం. ఒకానొకదానము: చూ, దానములు. 2.

సాలంకృతసప్తాచలము. అం.—పై.—

సాలంకృతహేమవృషభము. అం.—పై.—

సాలగ్రామతీర్థపరిగ్రహము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

సాలగ్రామపూజ. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

సాలగ్రామము. సం. వి. అ పుం. విష్ణుమూర్తిచిహ్నిత శిలావిశేషము: చూ, రత్నములు. ౫౫.

సాలపద్మము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సాలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-శాలపర్ణి, అంశుమతి, అతిగుహ, కండబహుళ, కామత, కాలపర్ణి, కుముద, గుహ, త్రిగుణ, త్రిపర్ణిక, ధ్రువ (ధ్రువ), పీతని, విదారి, విదారిగంధ, సౌమ్య, స్థిర. (తె) ముయ్యాకుపొన్న, మువ్వంచేకు*.

సాలభంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వస్త్రదంతకాష్ఠాదులచేత చేయఁబడినబొమ్మ: రూ-శాలభంజిక, కురంటి, దారుగర్భ, దారుపుత్రిక: చూ, హరిణి. 3.

సాలము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వృక్షము; 2: చూ, ప్రాకారము; 3. మద్ది*: ఇంద్రకకుభ, కుశికము, కృష్ణవల్కలము, గంధవృక్షకము, చండశూకము, జఘనచ్ఛదనము, దధి, ధనంజయము, సస్యసంవరము. (తె) మద్ది. తద్వి.—౧. ఏఱుమద్దికి.- అంకపాళి, అర్జునము, ఇందుకకుభ, ఇంద్రద్రుమము-ఇంద్రద్రువు, కకుభము, కరవీరకము, కలలజోద్భవము, కాంతేయము, కులాలము, కృష్ణసారథి, గాండీవి, ధన్వి, నదీసర్జము (నదీసర్జకము), ఫాల్గునము, వీరతరువు, వీరవృక్షము. (తె) ఏఱుమద్ది; ౨. నల్లమద్దికి.-అజకర్ణము, అశ్వకర్ణకము-అశ్వకర్ణము, ఈతిశమనము,

కార్శ్యమూ-కార్ష్యము, కాశికము, రథద్రుమము, సర్జము, సస్యసంవరము. (తె) ఇనుమద్ది, ఏపె, నల్లమద్ది*.

సాలామిశ్రి. దే. వి. ఒకరకమూ మందువస్తువు.

సాలావృకము. సం. వి. అ. పుం. రూ-శాలావృకము. 1. కుక్క: చూ, శునకము; 2. కోఁతి: చూ, వానరము; 3. తోఁడేలు: చూ, వృకము; 4. నక్క: చూ, సృగాలము.

సాలియ. వై. వి.=శాలిక-జాలిక: రూ-సాలె: చూ, సాలెవాఁడు.

సాలీఁడు. ద్వ. వి. (సాలె + ఈఁడు) 1-వై.-పంచ. వా. 1, ఆ. 166 (వైకృతమని పురుషోత్తమ కవీయము); 2: చూ, సాలెపురుగు. చంద్రా.3, ఆ. [త్సరప్రది.

సాలీయాన. వా. విశే. రూ-సాల్యానా. సంవ

సాలు. వై. వి.=శాలువు (రూ-సాలువ-సాలువు) (దేశ్యమని శ.ర) 1. సూక్ష్మవస్త్రము: చూ, వస్త్రము; 2. రాంకవము, సాలువు: చూ, వస్త్రము; 3.జోమారు. ఆం, భా. ద్వి. 152: చూ, వస్త్రము; వా. 4. ఏఁడాది, ఏఁడు. "వాలుసాలు" : చూ, సంవత్సరము. 1.

సాలువ. వై. వి.=రూ-సాలువు: చూ, రూ-సాలు. 1-2-3. [చూ, శ్యేనము

సాలువము. వా.వి. (రూ-సాళువము-సాళ్వము):

సాలువు. వై. వి.=:చూ, రూ-సాలువ. (సూక్ష్మవస్త్రమునకు.-శకాం. 4, ఆ. 119.)

సాలె. వై. వి. 1. సాలెవానికులము; 2: చూ, సాలెవాఁడు, అం. 3: చూ, శిల్పులు.

సాలెగూఁడు. వా. వి: సాలెపట్టు, పాపట్టు, బూసి. (సం) ఆశాబంధము, జాలపటము, జాలికపటము.

సాలెపట్టు. వై. వి.=జాలపట. —పై—

సాలెపురుగు. వై. వి. బొడ్డునందలి నూలువిడిచి నేఁత నేసెడి యొకపురుగు: ఈఁగపులి, చెలగము, చెలఁది, చెలఁదిబల్లి, జోలికాఁడు, తాండ్రపురుగు, నేఁతపురుగు, పాదాంశ్రి, పాపాట్రపురుగు-పావొట్టుపురుపు సన్నపిల్లి, సాలీఁడు, సాలెపురుగు, సేవబల్లి, సోవబల్లి. (సం) అష్టాపదము, ఊర్ణనాభము, ఊర్ణనాభి, ఊర్ణాయువు, ఊర్ణిపహి, కింతనువు, కీశోరము, క్రిమి, జాలకృత్తు, తంతునాభము, తంతువాయము, దిగ్బంధము, దూషిక, మర్కటకము-మర్కటము, లత, లూత, లూషిక, శలకము.

సాలెవాఁడు. ద్వ. వి. రూ-సాలీఁడు, సాలియ-సాలె-నేఁతకాఁడు, నేఁతరి, మగ్గరి. (సం) శాలికుఁడు, కువిందుఁడు, కృవి, జాలికుఁడు, తంతువాయుఁడు. తద్వి.—౧: జేండ్ర, జేండ్ర, జేండ్రవాఁడు, దేండ్రవాఁడు, దేవాంగి; ౨: తొగట, తొగలవాఁడు; ౩: పటుసాలె-పట్టుసాలె- పట్టుసాలియ-పట్టుసాలె, పట్టుసాలెవాఁడు, పట్నూలవాఁడు; ౪: కయికోలవాఁడు-కైకోలవాఁడు-కైకలవాఁడు; ౫: కరిణబత్తుఁడు-కరిణీబత్తుఁడు-కరిణెబత్తుఁడు, కరిణవాఁడు- కరిణెవాఁడు, (బ) కరిణలు-కరిణెలు.

సాలెవానిపనిముట్లు. వా. వి: చూ, మగ్గము.

సాలోక్యము. సం. వి. అ. న.1. సమానలోకత్వము; అం. 2: చూ, ముక్తిచతుష్టయము.

సాలోమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిన్నముల్లంగి*: చూ, హస్తికంద.

సాల్వాడు. ద్వ. అ. క్రి. (పాలు + పడు) 1. నిస్సారమగు. భార. ఆది. 2, ఆ. 83: చూ, తెట్టగిలఁబడు; 2. సాఁగు. భార, అర. 3, ఆ. 394: చూ, వ్రాలు. 3; పేర్చి. 3. పాల్పడుచు. విక్ర. ౭, ఆ. 80.

సాల్వము. అం. రూ-శాల్వము: చూ, దేశములు. 33.

సావ. వై. వి.=శరావ. మూఁకుడు: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 6-౪౬.)

సావనమానాబ్దము. అం. ముప్పది సూర్యోదయములుగల కాలము. ఇట్టి పండ్రెండుమాసములుగలది సావనమానాబ్దము. ఇదియు సర్వత్రవాడఁబడుచున్నది. ఇది 360 దినములు గలది: చూ, సంవత్సరములు. [రాజాజ్ఞ గము.

సావనము. సం. వి. అ. న. సిద్ధాకము: చూ,

సావమర్శము. అం: చూ, విమర్శనము.

సావలి. దే. వి: రూ-సాయిల-సావలీఁడు, జోలి, డుబుడక్కవాఁడు, బుడుబుడుక్కవాఁడు- బుడుబుడుక్కలవాఁడు.

సావలీఁడు. దే. వి.-పై.-(స్వార్థమున ఈఁడు)

సావాలు. వై. వి.=సమాంశము., రూ-సాబాలు: చూ, సగము. [వెంబడి.

సావాసము. వై. వి.=సహావాస. పొత్తు: చూ,

సావాసి. వై. వి.=సహావాసి. (సావాసము + ఇ) సావిడల్లుఁడు. ఉ, హరి. 3, ఆ. 134: చూ, హెగ్గడి. 2.

సావి. దే. వి. 1. కాలము. కాశీ. 7, ఆ. 40: చూ, సమయము. 1; అవ్య. 2: చూ, రూ-సవి. నై. 4, ఆ. 104; అం. 3: చూ, దృష్టిభేదములు.

సావిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, మంతరసాని.

సావిత్రము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క విడవభాగము: చూ, వాసరము(దినభాగములు).

సావిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకుఁజెలి: చూ, సరస్వతి; 2. గట్రిచూలి: చూ, పార్వతి; 3. సత్యవంతునిభార్య: చూ, భార్య; అం. 4: చూ, దానములు; 5: చూ, వృత్తము. 1. ("రెండుమగణములు 6వ ఛందస్సు")

సావిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒకవసువు; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

సావీరి. అం: చూ, సౌవీరజభాషలు.

సావు. దే. వి: రూ-చావు, ఈల్గుట, కడ, గిట్టింపు, గీటడంగుట, చేక్కడఁగుట, తుది, తెగుట, తుగ్రింగుట, తెగ్గిర్చుట, పెద్దనిదుర-పెద్దనిద్దుర-పెన్నిదుర, పొలియిక, మడియుట, మిత్తి, వీడుకోలు-వీడ్కోలు, సమయుట. (సం)అంకశయ్య, అంతము, అంతశ(శ్య)య్య, అచింతము, అత్యయము, అభావము, అభ్యాగమము, అశ్మంతము-అశ్వంతము-అస్వంతము, కాలధర్మము, కాలము, చైత్రము, త్రుటణము, దిష్టాంతము, దృష్టాంతము, దేహగోత్రి, నాశము, నిధనము, నిమీలనము, నిర్యాణము, నిస్సరణము, నిహతి, పంచత్వము, పరిపరము, పరిమీలనము, పరిశయము, ప్రాయము, మరణము, మారకము, మృతము, మృతి, మృత్యువు, శూలము, సంస్థ, సంస్థానము, సంస్థితి, సమాప్తి, హనువు, హరి, హింస. తద్వి.—౧ అనాయాసమరణమునకు:-అదిమృత్యువు, వేల. (తె) కాకిచావు; చూ, అనాయాసమరణజాతకుఁడు. 639పుట; ౨: అనుమరణము; 3: ఉపమాషితము; ౪: కామృతి, దుర్మరణము.

సాశూకము. సం. వి. అ. న. కంబళి: చూ, రల్లకము తద్వి —౧ మేలైనకంబళికి:- (తె) సకలాతు-సకళాతు; ౨. ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడి యొల్లని కంబళికి.-వర్ణచిత్రము (వర్ణచిత్రాది). (తె) లేవ; 3. తివాసీకి: త్రిభాసి. (చూ, రల్లకము)

సాసువులు. దే. వి. బ. అవాలు: చూ, సర్షపము.

సాస్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, గంగడోలు.

సాష్టాంగనమస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకనతి: చూ, హణిగలు.

సాహసకృత్యము. సం. వి. అ.న. చోరవైనపని: చూ, వ్యళీకము. 2.

సాహసము. సం. వి. అ. న. 1: అభినివేశము,

ఆవేశనము-ఆవేశము, ఉ, నివేశము, ప్రతిపత్తి, ప్రవృత్తి, ప్రవేశము, ప్రేంఖణము, సమావేశము. (తె) కడంక, చేతాకు, చొరవ, తెంపి-తెంపు, తెగువ. తద్వి.—కర్కశము; అం. 2. దండము. దండోపాయము: చూ, ఉపాయములు; 3: చూ, వ్యవహార పదములు. [చూ, కావ్యనాటకములు.

సాహసాంకము. అం. (పరిమళుఁడు వ్రాసెను):

సాహసించే. సం. అ. క్రి: (తె) తెగఁబడు, తెగఁబారు, తెగించే, తెగు-తెగు-తెయ్యు.

సాహసికుఁడు. సం. విణ: ఉద్ధతుఁడు, పటువు, విదగ్ధుఁడు. (తె) ఉటంకి-ఉటంకు, చేబుకరి, చొరవకాఁడు, చొబ్బరి, తెంపరి, తెగువారి. తద్వి.—ప్రవిష్టుఁడు. (దిట్టఁడుశబ్దముకడనున్న పర్యాయపదములు కొన్ని యిచ్చటను వర్తించునని కొందఱు.) (చూ, హంవీరుఁడు. 2) [హము: చూ, ఆధర్వణము.

సాహస్రిము. సం. వి. అ. న. సహస్రములసమూ

సాహస్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రూ-సాహస్రి. సహస్రిబలమునకధికారి.

సాహాయ్యము. సం. వి. అ. న. సహాయత్వము. తోడ్పాటు: చూ, వెంబడి.

సాహిణము. దే. వి. గుఱ్ఱపుసాల. స్వా. 1, ఆ. 40: చూ, సదనము. 1.

సాహిణి. దే. వి. (సాహిణము+ఇ): గుఱ్ఱపువాఁడు. స్వా. 4, ఆ. 28: గుఱాలగోచ, గులప, గులాము-గుల్లాము, మందడీఁడు. (సం) అశ్వపాలకుఁడు, కుమారుఁడు, మందురకుఁడు, వల్లభపాలకుఁడు. (చూ, సాది. 1.)

సాహితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-సాహిత్యము. [కములు

సాహిత్యకావ్యములు. అం: చూ, కావ్యనాట

సాహిత్యదర్పణము. అం. (విశ్వనాథుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

సాహిత్యము. సం. వి. అ. న. 1: అ, అర్థజ్ఞానము, సాహితి. (తె) కూడిక; 2. కూడిక: చూ, సంయోగము; 3: చూ, సుగుణములు.

సాహిత్యరత్నాకరము. అం. (వారణాశి బ్రహ్మభట్టువ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

సాహు వా. వి. సాహుకారి. సాహుకారు, సెట్టి, వర్తకుఁడు. పాండు. 3, ఆ. 18: చూ, సార్థవాహుఁడు. 1.

సాహుకారి. వా. వి:—పై.—

సాహుకారు. వా. వి.—పై—

సాహేబు. వా. వి. (రూ- సాయిబు-సాబు.) ప్రభువు: చూ, స్వామి. 1.

సాహేబు. వా. వి.—పై.—

సాహో. వా. అవ్య. కటికవారుచేసెడుహెచ్చరిక. అని. 4, ఆ. 4. [సన్నైనరాగమేళనము.

సాళగము. సం. వి. అ. న. తిలతండులన్యాయము.

సాళగించే. వా. అ. క్రి. మిళితమగు: చూ, సక్తమగు. (సం. అనికొందఱు.)

సాళగింపు. వా వి. మేళనము: చూ, సంయోగము. (సం. అనియు.)

సాళువము. దే. వి: చూ, రూ-సాళ్వము. 1.

సాళ్వఁడు. దే. వి. సాళ్వమను డేగవలె పోటీ వేఁటాడుటచే కుక్క కియ్యఁబడిన పేరు: చూ, సివఁగి. 2.

సాళ్వము. దే. వి. 1. ఒకరకము డేగ: చూ, శ్యేనము; అం. 2: చూ, దేశములు.

సి

సింగఁడు. వై. వి.=సింహః.1: నరసింహము, నృసింహుఁడు, నృహరి. (తె) నరసింగఁడు, నరసింగము, మానిసిసింగము; 2 =సింహ. ఎలుకువాఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 1; 3 =సింహ: చూ, సింహము-

సింగనాదము. వా. వి. కంటినల్లగుడ్డు: చూ, లోచనము. తద్వి.—కన్నునకు.- (సం):-వి.
సింగన్నదాఁటులు. వా. వి: చూ, బాలక్రీడ.
సింగపుఁబీఁట. వై. వి.=సింహపీఠ: చూ, సింహాసనము.
సింగపుదండ. అం: చూ, దండలు.
సింగపుగొంగ. వా. వి: చూ, సెరబము. సాంబ. తి.4.
సింగపురాసి. వై. వి.=సింహరాశి: చూ, రాసులు.
సింగము వై. వి.=సింహమ్. భార. విరా. 2, ఆ. 330: చూ, సింహము; 2. పదోత్తరఘటితశ్రేష్ఠవాచకము. "రాచసింగము"; అం. 3: చూ, దండలు. [అం, పదా. నర.౧౧.
సింగమునెక్కుడంట. ద్వ. వి: చూ, పార్వతి.
సింగరవళి. వై. వి.=సింహారావమ్. అం, పదా. నర. 114: చూ, స్వరము. 2.
సింగళము. వై. వి.=సింహళ. సింహళద్వీపము: చూ, శ్వేతద్వీపము. 2 (లంక. 1.)
సింగాణి. వై. వి.=శార్ఙ్గమ్-శృంగిణి. (రూ-సింగిణి-సింగిణీ) 1. శృంగధనువు: చూ, విన్నాణములు; 2. ధనువు: చూ, బాణము. 1-౩౭; 3. ఒకరకము కుక్క పేరు. సా. 1, ఆ 92: చూ, సివఁగి. 2.
సింగారపుఁదోఁట. ద్వ.వి. ఉద్యానవనము: చూ, హజానుతోఁట (వనము. 2.)
సింగారము. వై. వి.=శృంగార. 1. అలంకారము, కైసేత: చూ, హవణిక. 2 (భూషణము. 2.); 2. అందము: చూ, సౌందర్యము; 3. మంజులము. ఆంధ్ర. సం. మా. 52: చూ, హృద్యము.
సింగారి. వై. వి.=శృంగారి. శృంగారవతియగు ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.
సింగారించు. వై. స. క్రి.=శృంగార: అలవరించు. అల్వరించు, కయిసేయు_కైసేయు, కుస్తరించు, దిద్దు, పారాణించు, సవరించు, హవణించు. (సం) అలంకరించు, శృంగారించు. ("చూ, హవణించు.")
సింగి. వై. వి.=శృంగి. 1. చెంచుది. (సం) శృంగి; 2.=సింహ. ఎలుకుది. (సం) శృంగి. (చెంచు:- చూ, వ్యాధుఁడు. 1.)
సింగిణి. వై. వి.=శార్ఙ్గమ్: చూ, రూ-సింగాణి.
సింగిణీ. వై. వి.=శృంగిణీ. —పై.— రాజ. 2, ఆ. 134.
సింగితమునుకువల. వా. వి. ఒకవల: చూ, వల. 1.
సింగినాదము. వై. వి. 1.=శృంగనాద. కొమ్ము వాద్యము. పొడదుప్పికొమ్ముతోఁ జేయఁబడిన యోగులనుషిర వాద్యవిశేషము (అనికొందఱు) కళా. 2, ఆ. 48: చూ, స్వరము. 2, వా. వి. 2. హేళనాదులయందుపయోగించెడిది. "సింగినాదము జీలకఱ్ఱ".
సింగిలీకకము దే. వి. (వా. సింగిలీకము) పెద్దనల్లకోఁతి: చూ, హనుమంతుఁడు (వానరము.) (సం. అనికొందఱు.)
సింగులు వా. వి. బ. బొందిలీలనియు, బాలాజీలనియు వాడఁబడెడి యొకజాతివారు.
సింగోట. దే. వి. ఒడ్డగ, దివిదారికొమ్ము, రెండుఱ్ఱకొమ్ములను ఇరుప్రక్కల మొనలుగా జేతఁబట్టుచియేర్పఱచినమల్లసాధనము: చూ, రూ-చింగోటి: చూ, బాణము. 1-౧౫-(౧).
సింఘాణము. సం. వి. అ. న=చీమిడి: చూ, రూ-శింఘాణము. 2. [యె బ్రాహ్మణులు.
సింఘేపాత్రేబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, కపూరి
సిందుకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వావిలి *.
సిందురము. వై. వి. 1.=సిందూరమ్. చెందిరము, నాగసంభవము. నీలా. 2, ఆ. 22: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; 2.=సిందువార: చూ, నువవా (వావిలి). * వసు. 3, ఆ. 149; 3. ఖరచ్ఛదము *: చూ, శాకోటము.
సిందువారకము. సం. వి. అ. పుం. సిందురము: చూ, సిందురము. 2.
సిందువారము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

చూ, వావిలి. *. (దీనికి దోహదక్రియముఖా
నిలము.)   [చూ, శాఘోట.
సిందూరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బరివెంక*:
సిందూరము. సం. వి. అ. న. 1. (రూ-సింధు
రము_సింధూరము)=చేందురము-చెందిరము-
సిందురము: చూ, వహ్నిశిఖము. 1; పుం.
2: చూ, సిందువారము *; వై. వి. (1)=
సిందూరమ్. చెందిరము: చూ, వహ్ని
శిఖము. 1.   [ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.
సింధుకము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-సింధురము)
సింధురము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—
సింధుదేశస్త్రీ. సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, దేశస్త్రీలు.
చూ, స్త్రీ.   [డు: చూ, హిమాంశువు
సింధునందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁ
సింధువారకము. అం: చూ, అనువర్ణములు.
సింధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. సింధునది: చూ,
నది; పుం. 2: చూ, సముద్రము; 3. ఏనుఁ
గు: చూ, హస్తి; 4 పడమర గాఁబారెడి
యేఱు: చూ, నది; అం. 5. సింధుదేశము:
చూ, దేశములు. ౫౫.
సింధువృషుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, విష్ణువు. 1.
సింధుశయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—
సింధుస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సింధుదేశపు
ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.
సింధూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: వీరపుష్పి *.
సింబ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-శింబ.
సింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—
సింహకేళి. సం. వి. ఇ. పుం. పూర్వమైన విశే
షము: చూ, బుద్ధుఁడు.   [నాదము. 1.
సింహగర్జనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సింహ
సింహఘంటాన్యాయము. అం. సింహము మెడ
నున్నగంట యెవ్వరువిప్పలేరనురీతి [తలము.
సింహతలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ—సంహ
సింహద్వారము. సం. వి. అ. న. తలవాకిలి, హ
జారము: చూ, సదనము. 1.
సింహనందనము. అం: చూ, జన్యతాళములు.
సింహనాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సింహగర్జ
నము. ఏనుఁగులు మొదలయినవి భయపడు
టకై వీరులు చేసెడు ధ్వని: చూ, స్వరము 2;
అం. 2: చూ, జన్యతాళములు.
సింహపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడ్డసరము *:
చూ, సింహాస్యము.
సింహపీఠము. సం. వి. అ.న: చూ, సింహాసనము.
సింహపుచ్ఛి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నక్కతోఁక
కసవు *: చూ, సృగాలవిన్న; 2. క్రో
ష్టుపుచ్ఛిక. *: చూ, సురపొన్న.
సింహము. సం. వి. అ. పుం =సింగము-సింగఁ
డు: అగౌకసము, అతుల్యవిక్రమము, కంఠీ
రవము, కరభీరము, కరిదారకము, కరిమా
చలము, కలంకషము, కేశరి-కేసరి-కేశి,
తక్షువు, ఖేచరము, గజమాచలము, గజమోట
నము, గజరిపువు, గజారి, గుహాశయము, గో
వర్ధనము, జటిలము, ధవళమృగము, నగౌక
సము, పంచముఖము, పంచాననము, పంచా
స్యము, పారీంద్రము, మృగరాజు, మృగరిపు
వు, మృగస్వామి, మృగేంద్రము-మృగేంద్రుఁ
డు, రోహితము, హరి, హరితము, హర్యక్ష
ము. (తె. ప):—ఏనికతిండి, ఏనుఁగుఁగొం
గ, గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము, జేడలమెకము, తెఱ
నోటిమెకము, తెఱమొగము మెకము, తెఱ
వామెకము, తెలిమెకము, తెల్ల
డాలు మెకము, నెరసరి-నెఱసరి,
పచ్చకన్నుల మెకము, బాకినోటిమెకము-
బాకినోరు మెకము, బొబ్బమెకము, మెకము
లసామి, మెకములఱేఁడు, రెంటత్రాగుడు
దిండి, వెడఁదనోటి మెకము, వెడఁదమోము
మెకము, సింగఁడు-సింగము. తద్వి.—౧.
తృణసింహమునకు.-కుటారువు; ౨.మృగవిశే

పమునకు._రాజీవము; 3:-చూ, మృగము.1; 2. సింహరాశి: చూ, రాసులు; 3. (ఉత్తర పదమైనచో) శ్రేష్ఠము: చూ, శ్రైష్ఠ్యము; అం. 4: చూ, ఆసనములు.

సింహముఖము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

సింహముఖి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ: చూ, సింహాస్యము*.

సింహరథ. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, పార్వతి

సింహరేఖ. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-జ-గగములు. 8 వ ఛందస్సు.").

సింహలీలము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

సింహవిక్రమము. అం: చూ, ఉద్ధతకరణబంధములు.

సింహవిక్రియము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

సింహవిక్రీడితము. అం. 1.—పై—; 2: చూ, కరణములు. [చూ, హాయము

సింహవిక్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము:

సింహసంహననుఁడు. సం. విణ సర్వాగసుందరుఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సింహళము. అం.=సింగళము. 1. రావణునిపట్టణము, లంక: చూ, దేశములు. ౭౩; 2: చూ, శ్వేతద్వీపము. 2.

సింహాకర్షితము. అం: చూ, కరణములు.

సింహాణము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-సింఘాణము. 1-2-3.

సింహానాదము. సం. వి. అ. న.=సింగరవళి. సింహగర్జనము: చూ, స్వరము. 2.

సింహావలోకనన్యాయము. అం. సింహము కొంతదూరముపోయి తిరిగిచూచెడునురీతి.

సింహావలోకనము. అం. 1: చూ, శబ్దాలంకారములు; 2: చూ, యమకము. 3-౪.

సింహాసనము. సం. వి. అ. న. సింహముఖము చేర్పఁబడిన స్వర్ణమయమైన యున్నతపీఠము: సింహపీఠము. (తె) సింగపుఁబీఁట. తద్వి.— ౧: చూ, సింహాసనములు; ౨: చూ, ఆసనములు; ౩. పీఁటకు.—ఆసంది_ఆసంధి, ఆసనము, ఆస్తరణము, ఆస్తరము, ఉపాసనము, ఔశీరము, కూర్చ, ఖట్టిక, పట్టము, పీఠము. (తె) గద్దియ-గద్దె, పీఁట; ౪: (తె) ముక్కాలిపీఁట_ముక్కాలిపీఁట (మొక్కాలిపీఁట-మొక్కాలిపీఁట.); ౫. భోజన పాత్రయుంచుబల్లకు.—(తె) ఎడ్డెన; ౬. కత్తెరకాళ్లమడుపుబల్లకు.—(తె) కట్లబల్ల; ౭: (తె) పలక, బల్ల, మేజా; ౮: కనకాసనము; ౯: (తె) కురిచీ-కుర్చీ; ౧౦: (తె) తులుసుపీఁట; ౧౧. ఎద్దు వెన్నుపైవేయుపీఁట:—(తె) తారపీఁట-తారాపీఁట; ౧౨: ధర్మాసనము; ౧౩. కాళ్లుంచుకొనెడుపీఁటకు.—పాదపము. (తె) మోగా; ౧౪. ఉత్కృష్టపీఠమునకు.—పీఠిక; ౧౫: (తె) పెండ్లిపీఁట; ౧౬: ఓడ్యాణము; ౧౭: సభాపీఠము. (తె) రచ్చబండ, రచ్చబల్ల.

సింహాసనములు. అం: రాజ్య, భాష్య, మంత్రి సింహాసనములు (3).

సింహాసనాంక. అం. అయిదువర్గంబులు స్వవర్గంబువచ్చెనేని సింహాసనాంకయగు.

సింహాస్యము.సం వి. అ. పుం: అటరుషము-అటరూషము, కంఠీరవి, భిషఙ్మాత, భిషజాత్మ, వాజిగంధక, వాజిదంతకము, వాశకము-వాసకము_వాశము-వాసము, వాసిక, వృషము, వృషవాస, వైద్యమాత, సింహపర్ణ, సింహముఖి, సింహవర్ణ, సింహి, సింహిక, సితవర్ణి. (కన్నడమున.— అడ్డసరదగిడ). (తె) అడ్డసరము. తద్వి.—అంబష్ఠము. (తె) బరుపడ్డసరము *.

సింహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.—పై.—*; 2.ములక*: చూ, హింగులి; 3.రాహుపుతల్లి: చూ, సవితి. 1.

సింహిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, సింహాస్యము.*

సింహాండము. సం. వి. అ. పుం.=చెముడు*: చూ, స్నుహి; 2. బొమ్మజెముడు * (ఇది బ్రహ్మచెముడు. దీనికి ఇంగ్లీషు వారీవడుమ రోయికముందు నుపయోగించి సయూలముగా నళింపుఁజేయుచు చేస్నారు.) (దీనిమట్టలపై ముండ్లు తీసివైచి కుమ్మలోనుడికించి ఆగుం జోను రాచిన కీళ్లనొప్పులు హరించును. వండ్ల లోనిగుంజో పత్థులకాహారము): చూ, స్నుహి.

సిక. వై. వి.=శిఖా. రూ-సిగ. నెమిలిజోట్టు: కూఁకట, చేంచే, నెమ్మిజోట్టు. (సం) చూడ, మయూరము, శిఖ; తద్వి.—౧. పిల్లజోట్టుకు.—కుంకటి-కూఁకటి, చిప్పకుంకటి-చిప్పకూఁకటి, చేంచే, జోంజోరు, జోంజోరుసిక, జోట్టు, పిల్లజోట్టు, రూ-సిగ. (సం) అ. అవచూడము, కపరకి,కవరము, కాకపక్షము, కేశపాశి, చూడ, చూలిక, జూటము, పాశము, మౌళి, వంది, శిఖండకము. (చూ, వెండ్రుక); ౨. సిక ముడికి.—ముచ్చేట, ముచ్చేటముడి, రూ-సిగ; 3. వెండ్రుకలముడికి.—చూ, వేనలి. 3 (చూ, ముడి 3); ౪. రాజులముడికి.—కొండియ-కొండె; ౫ జోట్టుముడికి.—రూ-సిగ, కొడి. జెడముడి. (సం) జూటము, శిఖ; ౬. జోట్టుకు.—రూ-సిగ. (సం) అ, శిఖ; ౭. కొప్పునకు.—వేనలి. ౧; ౮. కీలుముడికి.—చూ, వేనలి. ౪; ౯. జెడకు.—చూ, వేనలి. ౫; ౧౦:-కేశము లోనగువానికి:—చూ, వెండ్రుక. 1; ౧౧:-చూ, ముడి. 2; ౧౨. కొండెసిగకు.— సేసకొప్పు; ౧3. శివునిజెడముడికి.—(సం) జూటము; ౧౪: (తె) జోనపము, గిరజో-గిఱజో.

సికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇసుకనేల.(రూ-సికతావతము-సైకము - సైకతిలము): చూ, భూమి. 1-౯౬; 2. శర్కర, శర్కరిలము, మొరపనేల: చూ, హరిప్రియ. 2 (భూమి. 1-౯౨); 3. ఒకరోగము: చూ, రోగము. 1_౧; 4: వాలుక. (తె) ఇసక-ఇసుక, ఇసుము, ఇసులు, ఉసుక, కంకుడుమ్మ.

సికతిలము. సం. విణ. ఇసుకగలది(నేల): చూ, రూ-సికత. 1.

సికస్తు. వా. విణ. శిధిలమయినది.

సికా. వై. వి.= శిఖర. ముద్ర: అచ్చు, చేప్పు, ముద్దరముద్దు, మొహరు. (సం)ముద్ర.తద్వి.—ఉంగరముమీఁది సంజ్ఞాక్షరములకు.—అచ్చు, చేప్పు, ముద్దు, మొహరు. (సం) ముద్ర.

సికాయుంగరము.ద్వ.వి. మొహరుగలఉంగరము: చూ, భూషణము. 2-౧౨-(౨). [స్వారి.

సికారు. వా. వి. రూ-షికారు: చూ, రూ-

సిక్తము. సం. విణ. తడిసినది: చూ, స్తిమితము 2.

సిక్థకము. స. వి అ. న. రూ-సిక్థము, మదనము, మధూచ్ఛిష్టము. (తె) మయినము-మైనము.

సిక్థము. సం. వి. అ. న. 1.—పై.—; పుం. 2. మెతుకు: చూ, పాదము(1) [వస్త్రము.

సిక్థవస్త్రము. సం. వి. అ. న. మైనపుగుడ్డ: చూ,

సిక్యము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క స్తనాగ్రినందలిమదము: చూ, హోమిక (చూ, హస్తి.)

సిగ. వై. వి.=శిఖా. 1: చూ, సీకాయచెట్టు; 2 నెమ్మిజోట్టు: చూ, సిక. 1; 3. పిల్లజోట్టు: చూ, సిక; (జోట్టునకు సంబంధించిన వానికన్నిటికి: "(చూ,) సిక. 1; చూ, వెండ్రుక. 1; చూ, వేనలి. ")

సిగదండ. వా. వి. శేఖరము, వతంసము: చూ, భూషణము. 2-౧౧-(౧)

సిగబంతి. ద్వ. వి.—పై.—

సిగపట్లు. జా. ఒకరిజోట్టునొకరుపట్టుకొని పోరాడుట. "పలుకులు వాదురేపి సిగపట్లకు దగ్గఱచేసి." (కువలయాశ్వచరిత్ర.)

సిగపువ్వులుజోట్టుట. జా. స్వేచ్ఛగానుండుట.

"అభయం బనువది సిగపూవులు జొత్తై."
(ధర్మజరాజనూయము.)

సిగము. వై. వి.=శివ. (దేశ్యమని శ. ర) దేవ తావిశేషము: చూ, రూ-సివము.

సిగర. వై. వి.=శిఖరిణీ. రూ-సిగరి, చేల్లపులు సు. పాండు. 4, అ. 184: చూ, స్తవ్యము (మజ్జిగ. ట.)

సిగరము. వై. వి.=శిఖరమ్. (రూ-సిగము.) పర్వతశిఖరము: చూ, శిఖరము. 1.

సిగరి. వై. వి. 1: చూ, భస్త్రము. తద్వి.— ౧.భస్త్రమునకు.—(సం) రసాల; ౨.ఔపాస నాగ్నిమసికి.—మేదావి; 3. కట్టెనిప్పుమీఁది నిగులునకు.—రొయి- రొయ్యి - రోఁత బూడిద; ర. రతునకు.—వేలిమిబొట్టు.

సిగరెట్టు. వా. వి. ఒకరకము పొగచుట్ట:తద్వి.- ౧. పొగచుట్ట; ౨. బీడి. (ఇందులరకములు చాలకలవు.)

సిగు. దే. వి: చూ, రూ-సిగ్గు.

సిగ్గరి. దే. విశే. (సిగ్గు + అరి) 1.లజ్జగలవాఁడు: పుచ్చేడీక, సిబ్బితికాఁడు. (సం) అపత్రి ష్ణువు, త్రపిష్ఠుఁడు, లజ్జాలువు, విలక్షుఁడు, హ్రీమంతుఁడు; 2. సిగ్గుగలది (ఆఁడుది): పుచ్చేడీక, సిగ్గరికత్తియ-సిగ్గరికత్తె, సిబ్బితి కత్తె: చూ, స్త్రీ.

సిగ్గరికత్తియ. ద్వ. వి.—పై.—వసు.4,ఆ. 23.

సిగ్గరికత్తె. ద్వ. వి.—పై.—

సిగ్గఱు. దే. అ. క్రి. (సిగ్గు + అఱు) సిగ్గుచెడు.

సిగ్గఁడి. దే విశే. (సిగ్గు + ఇఁడి) 1. లజ్జచెడిన వాఁడు; 2. లజ్జచెడినది. తద్వి.—క్షపణ ము, నిర్లజ్జము.

సిగ్గు. దే. వి: రూ-సిగు, ఈల, కసరు- కసురు, వాన, పుచ్చేటిక - పుచ్చేడిక – పుచ్చేడీక, పుచ్చేడీకతనము, పుయిలోట, బిడియ ము-బిడెము, బోసుకు, లజ్జ, సిబ్బితి-సిబ్బెత. (సం) చోదనము, డ, త్రప, మందాక్షము, లజ్జ, వ్రీడ, వ్యళీకము, హ్రిణీయ, హ్రీ. తద్వి.—౧: (సం) అపత్రప; ౨: చూ, సం కోచము. 2; 3: చూ, సిగ్గుపాటు.

సిగ్గుఁజెందు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సిగ్గుపడు.

సిగ్గుపడు. ద్వ. అ. క్రి: సిగ్గుఁజెందు, సిగ్గువోవు, లజ్జించు.

సిగ్గుపాటు. ద్వ. వి. సిగ్గుపడుట: చూ, సిగ్గు.

సిగ్గువిడుమేట. అం. 1: చూ, దశావస్థలు;2: చూ, మన్మథావస్థలు. [2, ఆ. 90.

సిగ్గువోవు. దే. అ. క్రి: చూ, సిగ్గుపడు. లక్ష్మీ.

సిచయము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, వస్త్ర ము; 2. చింపి: చూ, వస్త్రము.

సిడము. దే. వి. 1. (రుక్మి. 3, ఆ. 65; ఉ, హరి. 4, ఆ. 212): జెండా, టక్కెయము- టక్కెము-టెక్కెయము- టెక్కెము-టెక్క ము, డాల్-డాలు, పడగ. (సం) కందళీ- కదళి, కేతనము, కేతువు, చిహ్నము, చీన ము, జయంతి, ధ్వజము, పతాక,లలామము, వైజయంతి, శూలము. తద్వి.—ఇందుౘని టెక్కెమునకు.—ఝర్ఝరము-జర్ఝరము;2.ధ్వ జస్తంభము. 1. నిర్వ. 6, ఆ. 91: చూ, స్తంభము. 1.

సిడి.దే.వి.1.అంకుశము: చూ, హేతి.4 (బాణము. 1-౨౧.); 2. ఏతపుమ్రాను; 3. సిడులజాతర నాటిన స్తంభముమీఁది యడ్డమ్రాను. పాం డు. 3, ఆ. 77. (ఇదిగంపసిడి, గాలపుసిడి అని ద్వివిధము): (బ) చూ, సిల్లు.

సిడిముడి. వా. వి: చూ, రోషము.

సిడులు. దే. వి. బ. తోత్రము: చూ,రూ-సిళ్ళు.

సిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చెక్కెర: చూ, శర్కర; 2. తెల్లగరిక*: చూ, తృణము.1.

సితపాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు*: చూ, స్థాలి. 2.

సితచ్ఛత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సదాప*.

సితపర్ణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ: చూ, సింహాస్యము*.

సితము. సం. వి. అ. న. 1. తెల్లపులుము: పుండరీకము, శ్విత్రిము. (తె) పాండరము-పాండురము. తద్వి.—౧. కాళ్ళు చేతులు పగిలిన కుష్ఠువునకు.—పాదస్ఫోటము, విపాటిక, విపాదిక, వీటిక, సిహుల్లిక; (తె) పలుచడు; ౨. మండలాకార కుష్ఠమునకు.—(తె) తామర-దామర-దామెర, పడతామర-(పాదతామర)పాదదామర; 3. ఎఱ్ఱపులుమునకు.—శ్విత్రిము, శ్వేతము. (తె) ఎఱ్ఱపులుము; ౪. కుష్ఠభేదములు.—కాకణము; కాపాలము; కాశ్మీరజము; కోశము; పిచువు; వాతికము (ఇవి అష్టాదశ కుష్ఠులలోఁ జేరును); ౫ కుష్ఠమునకు.—అరుణము, అవలక్షణము, ఉదుంబరము-ఔదుంబరము, కపాలము, కుతికము, కుష్ఠము, గదాఖ్యము, గదాహ్వము, మండలము, రామము, స్విత్రిము. (తె) ఉలుపు-ఉలుము, కుష్టు, తెన్ను, పులుము, పెద్దరోగము. ఇత్యాది; పుం. 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 3 తెల్లనిది: చూ, వర్ణము 6; 4. కట్టఁబడినది: అవష్టబ్ధము, ఆవద్ధము, ఉద్గ్రాహితము, ఉద్దితము, ఉద్గ్రాహితము, కీలితము, వద్ధము, నిబద్ధము, నియమితము, పరిణద్ధము, బద్ధము, మూతము, మూర్ణము, యంత్రితము, సందానితము, సందితము, సంయుతము; 5. ముగిసినది: అవసితము, సమాప్తము. తద్వి... చూ, సమాప్తి. 1.

సితవాలుకము. సం. వి. అ. పుం. గురుగు *: చూ, హస్తిని.

సితవీర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీలుగు*: చూ, స్వర్ణపుష్పి.

సితశివము. సం. వి. అ. న. ఇందుప్పు. రూ-శితశివము: చూ, సౌవర్చలము(లవణము.1-౨౦.)

సితాగురువు. సం. వి. ఉ. న. క్రిధవకము: చూ, రాజార్హము.

సితాగ్రము. సం. వి. అ. న. చెట్టుముల్లు: రూ-శితాగ్రము, కంటకము, ణ, తరునఖము, దళసూచి, దుగ్నఖము, దుగ్మరము, పత్రసూచి, రాంకిలము. (తె) ములు-ముల్లు, వసి. తద్వి —౧. ముండ్లసమూహామునకు —కాంటకము. (తె) ముండ్లగుంపు; ౨: (తె) ముండ్లడొంక; 3. ముండ్లనుబ్బునకు.—(చూ, వెలుగు): కంటకాదిభారము. (తె) ఈడిక, ఊఁచే, ఎఱ్ఱము, కంప-క్రంప, తొడుగఱ-తొడుగఱ్ఱ, తొడుగు-తొడ్గు-తొడువు, ముండ్లమండ, ముండ్లకంచె, ముండ్లదుబ్బు, సుడుము (చూ, ప్రాచీనము. 1); ౪. వరిముల్లుకు.—కింశారువు శూకము. (తె) వరిముల్లు; ౫. నీవారాది శూకమునకు.—కంటకము. (తె) ములు-ముల్లు, వసి; ౬. త్రిసుముల్లుకు.— చుంబకము. (తె) ములు-ముల్లు, వసి; ౭. త్రిసుముల్లుకు.— చుంబకము. (తె) ములు-ముల్లు, మొల; ౮. ఏదుపందిముల్లుకు.—శలము, శలలము, శలవి. (తె) సెల, సొన; ౯. మునికోలచివరముల్లునకు.—(తె) సెల; ౧౦: (తె) నూఁగు, నూఁగుడు, సద, సొన; ౧౧: సూదిమొన.

సితాభము. సం. వి. అ. పుం. రూ-సితాభ్రము. కర్పూరము: చూ, సిరము. (1).

సితాభ్రము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

సితారు. వా. వి. రూ-చితారు: చూ, వీణ.

సితార్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లతులసి *: చూ, హరిప్రియ. 3-౧.

సితావరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరకముకూర, కుసూరము: చూ, శాకము. 1.

సితాసితవర్ణి. అం: చూ, అనువర్ణములు.

సితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2; విణ. 2. తెల్లనివాఁడు: చూ, శ్వేతుఁడు. 2. [చూ, సేవ్యము.

సితోసీరము. సం. వి. అ. పుం. వట్టివేరు *:

సిద్దకిన్నెర. వై. వి.=సిద్ధకిన్నర. తంత్రీవాద్యము: చూ, వీణ.

సిద్దాయము. వై. వి.=సిద్ధాయము. 1. నెచ్చెపు సొమ్మునందుకూడఁబెట్టినధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 2. కప్పము: చూ, సిస్తు. 1.

సిద్ది. వా. వి. మంచిబలముగల సిగ్రోజాతివాఁడు: రూ-సిద్ది. "సిద్దికి బమ్మెవేసము."

సిద్దియ. వా. వి. బుంగవలె తోలుతోఁ గుట్టినది: రూ-సిద్దె. తద్వి.— ౧. పెద్దసిద్దెకు -(సం) కుతుప, ౨. సగకుతో నున్న చేతిసిద్దెకు.— బొణిగ; ౩ సిద్దెలజోడుకు.-(సం)సాగరము.

సిద్ది. వా. వి: చూ, రూ-సిద్ది.

సిద్దె. వా. వి: చూ, రూ-సిద్దియ.

సిద్ధకిన్నర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సిద్దకిన్నెర: చూ, సిద్దకిన్నెర. [చూ, శుక్తము. 1.

సిద్ధజలము. సం. వి. అ. పుం. బియ్యపుకడుగు:

సిద్ధపఱచు. మి. అ. క్రి. ఆయిత్తముచేయు: చూ, సమకట్టు. 3.

సిద్ధభైరవతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

సిద్ధమగు. మి. అ. క్రి. సన్నాహమగు. (సం) సంఘీభవించు. (తె) అమరు, ఆయితపడు-ఆయిత్తపడు, చేరు, జితనుపడు, దాఁటుకట్టు, నడుముకట్టుకొను, పొదిగొను, ముంపుగొను, ఉచ్చెగొను, సంతనకట్టు.

సిద్ధము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, యోగములు; విణ. 2. ఆయిత్తమైనది: అలాయము, పరిస్తుతము. (తె) అలవడుట, అలవాటు, ఆయితము-ఆయిత్తము, తయారు; 3. ఈడేపనది: తటస్థము, నిర్వృత్తము, నిష్పన్నము, నిష్పాదితము, సార్థకము. (తె) బాగు. తద్వి:-౧. నిష్పాద్యము: ౨: పరిభావసిద్ధము; 4. ఎడతెగనిది: చూ, సతతము. 2; 5.వండఁబడినది; అం. 6: చూ, ఆసనములు.

సిద్ధములు. అం: చూ, సాధ్యములు. (మాటలతోఁబుట్టిన సున్నలు సిద్ధములు. ఉదా.— కల్ఁగి, మేఁక, కాఁచి, తేఁటి, తోఁపు సిద్ధఖండములు. అందము, ఇందు, కొండ, మెంచు, గొంతి మొదలగునవి సిద్ధపూర్ణములు): చూ, బిందువులు.

సిద్ధసింధు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దేవగంగ: చూ, నది.

సిద్ధాంతభాగము. పా. (దీనివలన గ్రహగమనము, గ్రహభేదములు, గ్రహణములు, గ్రహయోగములు మొదలగునవి కనిపెట్టఁబడును. పంచాంగము దీనివలనఁ జేయఁబడును: చూ, ముహూర్తభాగము చూ, జాతకము.)

సిద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం 1. స్థిరమైనపక్షము: ఉత్తరపక్షము, కృతాంతము, రాద్ధాంతము, సమయము, సమర్థనము, సమాధి; 2: నవవిధజ్యోతిషగ్రంథములు: చూ, తంత్రము.6.

సిద్ధాంతలక్షణము. అం: చూ, పూర్వవాదములు.

సిద్ధాంతి. సం. వి. ఇ. పుం 1. నవవిధజ్యోతిష గ్రంథములను తెలిసినవాఁడు: చూ, సాంవత్సరుఁడు; 2 తత్వశాస్త్రమును తెలిసినవాఁడు.

సిద్ధాంతీకరించు. సం.స. క్రి సిద్ధాంతము చేయు.

సిద్ధాయము. సం. వి. అ. పుం.=సిద్దాయము. కప్పము: చూ, సిస్తు. 1. [సర్షపము.

సిద్ధార్థము. సం. వి. అ. పుం తెల్లావలు: చూ,

సిద్ధార్థి. అం: చూ, సంవత్సరములు.

సిద్ధార్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు: చూ, సన్న్యాసి. ౧౮ (బుద్ధుఁడు).

సిద్ధాశ్రమము. అం: చూ, క్షేత్రములు.

సిద్ధాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1: అపవర్గము, ఉత్పవము, నిష్పత్తి, నిష్పాదనము, పరిసాధనము. (తె) ఈడేఱుట, నెఱవేఱుట. తద్వి.—౧ సంసిద్ధి: చూ, స్వభావము; ౨: చూ, సిద్ధము; 2. బుద్ధియను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము; అం. 3: చూ, యోగములు; 4: చూ, అంగపంచకము.

సిద్ధించు. సం. అ. క్రి: తటస్థించు, నిష్పాదించు, ఫలించు, లాభించు. (తె):— అమరు, అలవడు, ఇరవొందు, ఈడేఱు, ఉరువడు, ఎక్కు, ఏరుపడు-ఏర్పడు, ఒడఁగూడు, ఒనగూడు, కడముట్టు, కొనసాగు, చెల్లు, చేకుఱు- చేకూరు-చేకూఱు, చేకూడు, చేతవులు, చేపడు, చేరు, జేతపడు, తలకూడు, తలపడు, తీరు-తీఱు, దాపరించు, దాపురమగు, దొరకు, దొరకొను, నివ్వటిలు-నివ్వటిల్లు, నెరయు-నెఱయు, నెఱవేఱు, నెఱిపడు, పట్టు, పన్ను, పొంకపడు, పొందికపడు, పొసఁగు, ప్రాఁబడు, బెరయు, మూరిఁబోవు, సను, సమకుఱు, సమకూఱు, సమకూడు, సమకొను (చూ, సంభవించు.)

సిద్ధిత్రయము. అం: ప్రభావసిద్ధి, మంత్రసిద్ధి, ఉత్సాహసిద్ధి. (3).

సిద్ధినొందించు. మి. స. క్రి: (తె) ఈడేఱుచు, నెఱవేఱుచు - పూరగించు, సంబాళించు. (సం) పూరణించు, సమర్థించు, సాధించు.

సిద్ధియాలబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, నేపాళదేశపుబ్రాహ్మణులు.

సిద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సిద్ధులు. 2; 2. వ్యాసాది. తద్వి.—సిద్ధభేదములు:- శాలిహోత్రుఁడు.

సిద్ధులు. అం. 1. (అణిమాదిసిద్ధులు, ఐశ్వర్యముఁగలుగు భేదములు):-౧ అణిమ=సూక్ష్మముగఁజేయునది; ౨ మహిమ=(మహిమము) గొప్పగఁజేయునది; 3 గరిమ=(గరిమము) గురువుగనొనర్చునది; ౪ లఘిమ=(లఘిమము) చేల్కఁగఁజేయునది; ౫ ప్రాప్తి=ఇష్టసిద్ధిఁజేయునది; ౬ ప్రాకామ్యము=(పరీప్సి) నిర్విఘ్నముగ మనోరథ సంచారముఁగాంచుట; ౭ ఈశత్వము=సర్వాతిశాయితగల్గుట; ౮ వశిత్వము=ఇంద్రియములు వశమగుట(ఇట్టి యష్టైశ్వర్యసిద్ధులొంది దత్తాత్రేయ కార్తవీర్యులు ప్రసిద్ధినొందిరి); 2: —౧ అదృశ్యము=మూచేమేండఁగావ రాకుండుట; ౨. పరకాయప్రవేశము=ఒక శరీరమునుండి వేఱొక నిర్జీవశరీరమున జీవునిఁబ్రవేశింపఁజేయుట; 3. ఆకాశగమనము=అకసమునఁదిరుగుట; మఱియు ౪:-మజ్జనము, అను లేపనము, మాల్యము, వస్త్రము, ఆభరణము (5); 3:- (విశ్వాసనుభృతులు): చూ, దేవతాభేదము.

సిధ్మము. సం. వి. న్. న. రూ-సిధ్మ. 1.=సిబ్బియము-సిబ్బెము: చూ, శోఫ. తద్వి.—ముఖసిధ్మమునకు - (తె) మంగు-మంగుడు-మూఁగు.

సిధ్మల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉప్పుఁజేఁప: చూ, మత్స్యము. 1; విశ. 2: చూ, సిధ్మము. 2.

సిధ్మలుఁడు. సం. విశ. సిబ్బెముగలవాఁడు: కిలాసి.

సిధ్యము. సం. వి. అ. న. (రూ—సిద్ధము.) పుష్యమి: చూ, రిక్క. [చూ, వనము. 2.

సిధ్రకారణము. సం. వి. అ. న. దేవోద్యానము:

సిధ్రకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లింగపొట్ల*: చూ, పొట్ల 1-౪. తద్వి.—౧ కొమ్ముపొట్లను.—యవీయసి; ౨ పొట్లకు.—వారము. *

సినీవాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ కానవచ్చెడి యమావాస్య: చూ, సూర్యేందుసంగమము; 2: చూ, పార్వతి.

సిపాయి. వా. వి. మానిసి, కాలిబంటు, భటుఁడు: చూ, పాంథీరుడు. 2. [గ్యతావచనము.

సిఫారసు. వా. వి. 1. యోగ్యతాపత్రిక; 2. యో

సిప్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

సిబ్బంది. వా. వి. సైన్యము: చూ, సేన. 1.

సిబ్బి. దే. వి. 1. ఇత్తడిమట్టిలోనగువాని మూఁకుడు: చూ, పాత్రము. 6; 2: చూ, పళ్లెక; 3. తక్కెడసిబ్బి: చూ, స్యోనము.

సిబ్బితి. దే. వి. రూ-సిబ్బెత: చూ, సిగ్గు.

సిబ్బితిక త్రై. ద్వ.విశ.సిగ్గుగలఆఁడుది: మా, స్త్రీ.

సిబ్బితికాఁడు. దే. విశ: చూ, హ్రీమంతుఁడు కళా. 4, ఆ. 66. [గంప: చూ, సజ్జ.

సిబ్బిపళ్లిక. వా. వి. మూతివెడల్పుగల చిన్న

సిబ్బిముని మెకము. వా. వి: చూ, హస్తి.

సిబ్బియము. వై. వి.=సిధ్మ. రూ-సిబ్బెము: చూ, శోఫ.

సిబ్బెము. వై. వి.=— పై.—

సిభాండి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: (ఋ) అగ్నిమేడి. (తె) అగ్గిమేడి*.

సిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: రూ-శిర, తంత్రి, త్రిపుటము, ధమని, నాడి. (తె) నరము, నారి. తద్విశేషములు—౧ (ఇవి శీర్షికావదములుగ చేర్చలేదు):- మజ్జాతంతువులు (జ్ఞానతంతువులు, నాడులు):-గతివర్ధకమజ్జాతంతువు, క్షోభక, నియామక, గతివాహక, రసవిమోచక, జ్ఞానవాహకమజ్జాతంతువులు. ఇత్యాది; ౨: (తె) పాలచేర్లు; 3. (తె) బీరనరము—బీఱనరము; ౪. పెడతలనరమునకు.—మన్య. (తె) మన్న-మన్ని; ౫. సన్నపునరమునకు.— స్నస, వస్నస, వహోరువు, స్నాయువు; 2. ఈనె, శిర: చూ, శాకము. 1-౧౦.

సిరంగఁడు. వై. వి.=శ్రీరంగ: చూ, శ్రీరంగఁడు.

సిరంగము. వై. వి.=శ్రీరంగ: చూ, శ్రీరంగము.

సిరకా. వా. వి. పులిమెట్టు: చూ, శుక్తము. 1.

సిరదము. వా. వి: చూ, చీనము.

సిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిప్పలికట్టె: చూ, శౌండి (పిప్పలి. 1.); విశ.2. చేల్లనిది. విక్ర. 4, ఆ. 162: మా, హిమము. 3; వై. వి. (1)=శిరస్సు. తల. వసు. 3, ఆ. 149: చూ, శిరము. 1; (2) కప్పురము-కప్పరము-కపరము, గంబుర-గంబురా-గంబురము—గంబురా-గంబూర-గంబూగము, చేరియుసుక, నెల. (సం) ఇందునామము, ఇందువు, ఓషధీశము, కపిశృంగము, కల్పకము, కర్పూరము, కారమిహిక, కుముదబాంధవము, గ్లౌ, ఘనరసము, ఘనసారము, చంద్రభస్మము, చంద్రసంజ్ఞము, చంద్రాహ్వము, నిశాపతి, భూతికము-భూతీకము, రసకర్పూరము, రేణుసారము, విధువు, వేధకము, సితాభము-సితాభ్రము, సోమము, హిమవాలుక, హిమాహ్వయము. తద్వి.—౧: నెలవత్తి, పచ్చకప్పురము; ౨: పారతికప్పురము. [ము. 1.

సిరను. వై. వి.=శిరస్సు. రూ-సిరము: చూ, శిర

సిరస్తాదారు. వా. వి. 1. తలయందు పూచీని పెట్టుకొని మోయువాఁడు; 2. లెక్కలు పరీక్షించెడి యధికారి; 3. పూచీదారు.

సిరా. వా. వి. కలముతో కాగితములోనగువాని పైవ్రాయు ద్రవపదార్థము: తద్వి:— ఊదాసిరా. (పలురంగుల సిరాలుకలవు.)

సిరాజి. దే. వి. 1. కలధౌతవస్త్రము. ఆం, భా. ద్వి. 155: మా, వస్త్రము; 3. పరివాళము:

చూ, రత్నములు; 3. ఒకానొక దేశము. రూ–సిరాజ్: చూ, సీమ (1) (దేశములు); విణ. 4. శ్రేష్ఠమైనది: చూ, శ్రైష్ఠ్యము.

సిరాజీ. దే. వి. 1: చూ, రూ–సిరాజి. 3; విణ. 2: చూ, రూ–సిరాజి. 4; 3. సంపూర్ణముగు నాణెముకలది.

సిరాణము. సే. వి. ఆయుధవిశేషము. ఉ, పారి. 4, ఆ. 212: చూ, బాణము. 1.

సిరి. వై. వి. 1.=శ్రీ: చూ, లక్ష్మి; 2.=శ్రీ: చూ, సంపత్తి 1; 3. శోభ: చూ, వెలుతురు. 1; వా. 4. వీధిబడియందు ముందువచ్చినవానికి చెప్పెడు గుఱుతు. (రెండవవాని గుఱుతుమేక్క, మూఁడవవాని గుఱుతు దెబ్బ. ము.)

సిరికమ్మి. వా. వి: చూ, లచ్చికమ్మి.

సిరిగందము. వై. వి. 1.=శ్రీగంధ. చందనము. కళా. 6, ఆ. 252: చూ, వాసన. 1; 2. శ్రీచందన వృక్షము*. వసు. 3, ఆ. 149: చూ, సుగంధము.

సిరిగట్టు. వై. వి.=శ్రీఘట్ట: చూ, శ్రీశైలము.

సిరిచూలి. ద్వ. వి. శ్రీపుత్రుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

సిరిపిల్ల ద్వ. వి. —పై.— వేం. ఆం. 8.

సిరిమంతుఁడు. వై. విణ.=శ్రీమాన్. శ్రీమంతుఁడు, భాగ్యవంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు.

సిరిరామోఁకాలొడ్డనేల. లో. సంపదవచ్చునపుడడ్డినను రాకమానదు. "ఉదా.— సిరిరామోఁకాలొడ్డనేల ? మనపాలింటి పుణ్యస్వరూపంబు సన్నిహితంబయి నట్లితని ప్రాపు దొరకినది." (నీతిచంద్రిక–విగ్రహము.)

సిరివరుఁడు. వై. వి.=శ్రీవర: చూ, విష్ణువు. 1.

సిరిసింగణాపత్తి. ద్వ. వి. రూ–సిరిసింగణాపత్తి: చూ, బాలక్రీడ. (ఇందులఆటలలోని తొక్కుడుబిళ్ల ఆటనుగుఱించినకథ:—: ఇందుఁగలగళ్లు ౯:—౧. వేద వేదాంగ వేదాంత పురాణేతిహాస చాతుష్షష్టి కళాదులైన సకలవిధ మహోన్నతోత్తమ విద్యలునుతొలి; ౨. తద్విద్యా సంపూర్ణ పరిశ్రమ ఫలభూత వినయ సౌశీల్యాది గుణగణము మలి; ౩. సద్గుణ విశేష సంజనితేష్టా, పూర్తి, శాంతి, పౌష్టిక నామస్వపర సర్వమంగళ ప్రధాన సత్కర్మానుష్ఠానము మంగళము; ౪. తదనుష్ఠాన జనిత మహామాహాత్మ్యకారణ, సకల ప్రాణిహృదయోద్గత, సుఖానంద హేతుసత్కాంత్రిత గుప్పచ్చి; ౫. తత్పావనపాత్రత్వోచిత, సంప్రాప్త ధన ధాన్యకారణ భార్యాపుత్ర గృహారామ క్షేదాగ రాజాశ్రయాది రూపక ప్రమాదహేతు సంసారము కిరుకు; ౬. తత్సంసార యాతనానుభవ సంఘాత శాశ్వతతుచ్ఛ సుఖత్యాగనామక వైరాగ్యము చిన్నన్న; ౭. తద్వైరక్తిజాత పరబ్రహ్మజ్ఞానము పెద్దన్న; ౮. తత్త్వజ్ఞాన కృతభక్తి ధ్యానమిళితద్వైత భావస్ఫుట నిశ్చలసమాధికొండ, ౯. తపమునక్కసమాధసంప్రాప్త నిస్సీమపరదేశము సాయుజ్యనామకమైన కోరాభాయి. జీవుఁడు తుచ్ఛనవద్వారములలో సంచరించి మొదటి ప్రకృతిలో నెట్లునటించెనో అట్లే పంచాశన్ముఖగానములగు నీయుత్తమ నవద్వారముల సంచరించి ప్రకృతిమహాదూర ప్రణవస్వరూపుఁడు గావలెనని భావధ్వని. రాకపోకలలో సర్వదా మనస్సు (బిళ్ల) సంధులలో చిక్కుకొనకూడదు. కల్పాంత పునస్సృష్టి వేళలో ధన సంసారమగు కిరుకు, జన్మపరంపరా హేతు కర్మకాండమైన మంగళము. వీనిరెంటి వా

సనలలోను ఒకఁగూడదు. ఒంటికాలియాట, అతి పరిశ్రమ, నిరుపమాన నిశ్చలత్వ శ్రద్ధాహేతువేగదా? (వైకుంఠపాళీయందెంతో విశేషార్థముగలదు ఇత్యాది)

——

—— వస్తుల బాలఖేలనము. ——

౧. పత్వము. ఆటాడెడు పురుషుఁడు. స్థూలదేహధారియగు జీవుఁడు; ౨ గజము. అతని చేతిలోని బిళ్ళమనస్సు; ౩ తమస్సు. అతఁడు వెంటనిల్చిన చోటు. మాయామయప్రకృతి నామకసస్యము విశాలప్రపంచము. ఈ మూఁడును ఖేలనసాధక ప్రధానవస్తుత్రయము. సకలప్రధాన గుణత్రయ స్వరూపము.

——

—♦ స్త్రీపక్ష భావవిమర్శ. ♦—

౧. సకలగుణప్రవర్తన బీజమగు తల్లితోలి; ౨. తదభివృద్ధికారకుఁడైన తండ్రిమలి, ౩. సర్వమంగళమూలమనుకొనఁబడు పెండ్లి మంగళము; ౪. తత్ప్రతిక్షేమకారణ, సుఖానందప్రద బాల్యప్రీతి మహోత్సవాదికము గుప్పచి; ౫. తదనంతర నిరంతర కష్టసుఖమిళిత సంసారముకిరుకు; ౬–౭. తత్సంసార సుఖసుసాధనాభరణ, పరికర, ప్రసవసహాయసన్నాహాదాదిప్రద సోదరద్వయము చిన్నన్న పెద్దన్నలు; ౮. తత్సోదర సహాయముచే సంసారభారము తేలికకాఁగా వార్ధకమందు సావకాశముగాఁ జేయు, పతిభక్తి, పరిచర్యా, ఘనప్రతానుష్ఠాన తీర్థయాత్రాది సత్కార్యానుష్ఠానము కొండ; ౯. తత్ప్రతిపత్త్య, పత్యాజ్ఞాచరితయాత్రాది ఫలరూపక స్వర్గలోకము కోరాభాయి. స్త్రీకి పురుషజన్మమెత్తనిదే మోక్షములేదందురు. అట్టి సంగ్రహిత పుణ్యస్త్రీ పురుషుఁడై పుట్టుటకు క్రిందికి దిగువప్పడును, "బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేత్" ను బృహదారణ్యవాక్యముచే పూర్వకాలంబున బ్రహ్మచారిణులుగానుండి పోవు స్త్రీలకు నీవిధి చెల్లెడిగి. పశ్చిమదేశములందిప్పుడునుగలదు. క్రిందికి దిగువప్పడు కష్టతర సంసారమగు కిరుకులోను, బంధకమగు మంగళములోను, సంఘులలోను మగవానివలెమనస్సు (బిళ్ల) నను వాసన తగులనీయఁగూడదని ముఖ్యభావధ్వని. (బాలక్రీడ–బాలికాక్రీడ అనుశబ్దములకు సంబంధించిన యాటలన్నియు నొక్కొక్క కథను అనుసరించి యేర్పడినవై యున్నవి. మచ్చునకు ఈ త్రొక్కుడుబిళ్లనుగురించినకథయొకటిమాత్రము వివరింపఁబడినది.)

సిరిసింగణాలవత్తి. ద్వ. వి.— వై.—

సిల వా. వి. రూ–సెల. నీరుపట్టుతావు: చూ, సెల. 9.

సిలము. సం. వి. అ న: చూ, రూ–శిలము.

సిలాజితు. వై. వి.=శిలాజతువు: రూ–సిలాజిత్తు (సం)అర్ఘ్యము, అశ్మజము, కారుజము, గిరిజము, గైరేయము, శిలాజతువు. (ఇదియొక అంగడిమందుదినుసు).

సిలాజిత్తు. వై. వి = — వై.—

సిలుగు. దే. వి. 1. ఉపద్రవము. హరి. ఉ. 9, ఆ. 47: చూ, విపత్తు; 2. అశుభము. ఆం, భా. ప్ర. 99: చూ, హాని. 2;

సిలున. దే. వి. క్రిస్తుబంధించివధించినకొట్టు.

సిల్హము. సం. వి. అ. పుం=చిల్ల. చిల్లమడ్డి: చూ, రాజాహ్వము. ౹–౧ (సల్లకి)

సివఁగి. దే. వి. రూ–చివఁగి–సివ్వఁగి–చివ్వంగి–చివ్వఁగి, మెకములతిండి. (సం) తరక్షువు, మృగాజీవము; 2. సివఁగివలె నుండుటచే నుకక్కేయ్యఁబడినపేరు. స్వా. 4, ఆ:(సం) పూత్యండము. (తె) కస్తురి–కస్తూరి; గబ్బి;

చిటికాఁడు; చిటిలింగఁడు; చెంగలువ; జెట్టి; పులియఁడు; పోతురాజు; బూచిగాఁడు; బూతనాదుఁడు; మల్లెలగుడి; రాహుత్తి; వంశిగుండు; వేఁటకుక్క; సాళ్వఁడు; సింగాణి-సింగిణి-సింగిణీ; (సం) విశ్వకద్రువు. మొ. (చూ, శునకము.)

సివము. వై. వి.=శివ: రూ-సిగము. (సం) శివము. తద్వి.—చూ, సంబరము.

సివముఎత్తు. వా. అ. క్రి. దేవతావేశమగు, రూ-సివమెత్తు: చూ, పూను. 4.

సివమెత్తు. వా. అ. క్రి —పై.— [వినా.

సివా. వా. అవ్య రూ-సివాయి. తప్ప, కాక (సం)

సివారు. వా. వి మవుంజె-మౌంజె. గ్రామము నకు చేరియుండెడి చిన్న ఊరు. (శరపసివారుపేపకాయల పాలెము)

సివిలు. వా. విణ. ఆస్తినిగుఱించినది.

సివ్వఁగి. దే. వి: చూ, రూ-సివఁగి.

సిసలు వా. వి. తిరము: చూ, స్థిరము.

సిసువరకము. వై. వి.=సుశూ్రిష: చూ, సేవ.1.(1)

సిసువు. వై. వి.=శిశు. బిడ్డ: చూ, శిశువు.

సిసువుఁడు. వై. వి =శిష్య: చూ, శిష్యుఁడు.

సిసృక్షు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సృజింపనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ. [వాఁడు: చూ, సిసృప్సువు.

సిసృక్షువు. సం. విణ. (ఉ). సృజింపనిచ్ఛగల

సిసృప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోవనిచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

సిసృప్సువు. సం. విణ. (ఉ). పోవనిచ్ఛ గలవాఁడు: (చూ, వాంఛితుఁడు).

సిస్తు. దే. విణ: అప్పన-అప్పనము, అరి, ఆసికోలు, ఒప్పన-ఒప్పనము, కప్పము, కూలి, కోరు, తీరువ, పంగము, పంజి, పగిడి- పగిది, పడుగు, పన్ను, పటచేము, బడి, బెగడ, బెడిగ-బేడిగ-బేడిక, పరి, సిద్దాయము, హాసీలు. (సం) ఆయము-ఆయము, ఆమిషము, కరము, పణము, బలి, భాగధేయము, శిస్తు, షడ్భాగము, సిద్ధాయము తద్వి.—౧. జమీందారు ప్రభుత్వమువారికి కట్టెడుపన్ను. (వా) పేష్కసు; ౨. నేలయొడయుని ధాన్యభాగము.— మేఁడికోరు, మేఁడిపాలు; 3. సేద్యకాఁపు ధాన్యభాగము.—మేఁడికోరు, మేఁడిపాలు; ౪. రాజుల దర్శనపుకానుక.—చేకానుక, చేదర్శనము, దరిసెనము-దర్శనము. (సం) దర్శనము; ౫. రహస్యముగానిచ్చేలంచము.—(సం) అంతస్థ; ౬. కాలరి-కాలారి, దారిపన్ను; ౭. నైవేద్యమునకు.—చూ, సమర్పణము; ౮: అనుపు, దానము, సుంకము. (సం) ఋణము, శుల్కము; ౯: విరళము-విరాళము; ౧౦. గ్రామసేవకుల జీతములపైపన్ను.—లవాజమా; ౧౧. శవముపై పన్ను.—బూడిదపన్ను; ౧౨. సాయరు; ౧3. కన్యాశుల్కము: చూ, శుల్కము; ౧౪: వరశుల్కము; ౧౫. వ్యవసాయపు నీటిపన్నులు ౪ విధములు:—(౧) హస్తప్రవర్తిము=చేతితిత్తిచే నీరుపాఱించేకృషికి 1/5వ వంతుపన్ను; (౨) స్కంధప్రవర్తిము=ఎద్లసాయముచే నీరుపాఱించేకృషికి ¼వ వంతుపన్ను; (3) స్రోతయంత్రప్రవర్తిము=వాయుయంత్రాదికముచే నీరు పాఱించేకృషికి ⅓వ వంతుపన్ను; (౪) వాతప్రవర్తిము= "శ్లో. వాతప్రవృత్తిమనందిని వంధాయతన, తటాక, కేదారారాము షండవాపానాం, సస్యవణ భాగోత్తరిక మన్యస్యేవా యథోప కారందద్యుః॥ (చాణక్య వర్థశాస్త్రము 3వ భాగము). నదులు చెఱువులు వీట్లవలని క్రింది పంటలు 3 లేక ౪వ వంతుపన్ను; ౧౬. వ్యాపారపుపన్నులు:-(౧) శుల్కము=వ్యాపారసుంకము; (౨) వర్తని=మార్గసుంకము; (3) గుల్మదేయము=సైనికసుంకము; (౪) భాగము=దిగుమతి వస్తుసుంకము. మొదలగునవి; 2. అందము: చూ, సౌందర్యము; వా.

3.=శస్త. ప్రశస్తము: చూ, సంభావన. 3.

సిహుల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విపాదిక: చూ, సితము. 1.

సిహ్లకము. సం. వి. అ. న: చూ, సిల్హము.

సిహ్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సిహ్లభూమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

సిహ్లము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సిళ్లు. దే. వి. బ. (భార. ఆర. 6, ఆ. 175): రూ-సిడులు, ఆరెగోల, బరి, బరిగోల, ముద్దిఁజె, మునికోల, ములకాలకఱ్ఱ, ములుకోల-ముల్లుగోల, వరియ, సాటి. (సం) తోత్త్రము, తోదనము, ప్రతోదము. ప్రాజనము తద్వి.—ం: సెలగోల; ః: కొరడా. (చూ, బాణము. 1-రూ.)

సీ

సీ. వై. వి.=శ్రీ. సిరి. 1: చూ, సంపత్తి. 2. లచ్చి: చూ, హీర. 2 (లక్ష్మి. 1.)

సీకాయ. వై. వి.=శిఖఫల. (దే అని శర) శిఖాఫలము. [భా. ద్వి 70.

సీకాయచెట్టు. వా. వి: చూ, సిగ. 1. అం,

సీకారి. వై. వి. (య. 4, ఆ. 12): గాణ, గాణుఁడు, పాటకాఁడు, పాటరి, బయకాఁడు, లయకాఁడు. (సం) కుశీలవుఁడు, గాత, గైరకుఁడు, గంధర్వులు, గాయనుఁడు, వర్ణాటుఁడు. (చూ, సుగుణములు.)

సీకు. వా. వి. సిక్కు, జబ్బు, వ్యాధి, రోగము.

సీత. సం. వి ఆ. స్త్రీ 1. శ్రీరామునిభార్య, శ్రీ మహాలక్ష్మి: మహీసుత, వైదేహి.(తె) మన్నుకానుపు: చూ, భార్య. 1-౬ం; 2: అనంత, భూమిజ, రూ-శీత. (తె) వరజో, చాలు, నాఁగటిచాలు: చూ, భూమి; 3. గంగ: చూ, హ్రాదిని. 2 (నది); అం. 4: చూ, కన్యకలు.

సీతభేది. వే. వి.ఆమవిరేచనము: చూ, రోగము.1.

సీతాకోకచిలుక. దే. వి. చిత్రవర్ణముగలిగి చేటలవలెనుండు పెద్దఱెక్కలుగల యొక పురుగు: చూ, సస్యసంహారి (పురుగు.)

సీతాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సీతాదేవిమగఁడు: చూ, శ్రీరాముఁడు; 2: చూ, విష్ణువు.1.

సీతాఫలము. సం. వి. అ. పుం. 1. సీతాఫలపుపండు; 2. సీతాఫలపుచెట్టు.

సీతాభోగములు. సం. వి. అ. పుం. శాలిధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

సీతి. వై. వి.=శీతమ్. రూ-సీతు-సీతువు. 1: చూ, శైత్యము; 2. చలికాలము: చూ, శీతకము.

సీతు వై. వి.=శీతమ్.—పై.—

సీతువు. వై. వి.=—పై.—[చూ, సేవ్యము 1.

సీతోసీరము. సం. వి. అ. పుం. వట్టివేరు*:

సీత్కారము. సం. వి. అ. న. చలిలోనగువాని వలని బాధచేఁగలిగెడుధ్వని: చూ, స్వరము.2.

సీత్కృతి. అం: చూ, రతిధ్వనులు.

సీత్యము. సం. విణ. ఒకసారిదున్నినది (నేల), హల్య: చూ, హారిప్రియ 2 (భూమి.1-నా.)

సీదరపుఁబెద్ద. వై. వి. శేషఫణి. అం, భా. ప్ర. 147: చూ, సర్పము. (రూ-సీదరింపుఁబెద్ద.)

సీదరము. దే.వి. 1. రూ-సీదరము, ఎద్దడి, నాదారు, నిప్పచ్చి-నిప్పచ్చిగము, నెవ్వ, పంజె, పంజెతనము, పేదమి-పేదటిమి, పేదటికము, ప్రాయిఁడి, బీదతనము, లిగాడు, లేమి-లేమిడి-లేవడి. (సం) అభాగ్యము, అర్భకము, బూ, దరిద్రము, దుర్గతి; వై. వి. 2. రూ-సీదరము=శ్రీధర, విషధారి: చూ, సర్పము; 3. (వసు. 1, ఆ. 97): రూ-సీదరము, కుపసము(కుప్పసము)-కుబుసము-కూసము, పొర, పొరువ. (సం) అహిరూపధృతు, కం

చుకము, కింశుకము, నిర్గ్రంథికము.

సీదరంపుఁబెద్ద. వై. వి: చూ, రూ-సీదరపుఁబెద్ద.

సీదా. వా. విణ: చూ, పూరా. "బాకీసీదాకు."

సీద్రింపుఁబెద్ద. వై. వి: చూ, రూ-సీదరపుఁబెద్ద.

సీద్రము. దే. వి: చూ, రూ. సీదరము. 1-2-3.

సీధుపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, ధాతకి*: చూ, సుభిక్ష.

సీధువు. సం. వి. ఉ. పుం. చూ, రూ-సీధువు.2.

సీనా.వా.వి.మెత్తనిపంచేదార: చూ, శర్కర.1.

సీను. వా. వి. నాటకాదులలో ముందు వేయు తెర. (ఇది పలురంగులతో వేయఁబడినబొమ్మలతో నొప్పుచుండును): చూ, వస్త్రము.

సీపి. వా. వి. ముత్యపుఁజిప్ప చూ, సంకు 1.

సీమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎల్ల. రూ-సీమము: అణి-ఆణి, అవధి, ఆఘాటము-ఆఘాతము, ఆయత్తి, ఇర, ఋశము, కరి, కాదంబరము, కాష్ఠ, పరిచ్ఛేదము, ప్రమాణము, ప్రాంతరము, మర్యాద, మిర, వేల, వ్యవధి, సంధ్య. (తె) ఎల్ల, కర, కాఁడిగట్టు, గడి, గుదుసు, గుఱుతు, దరి, పొలిమేర-పొలిమెర-పొలిమేర, మండడి, మంచల, మేర, రీతి, వఱ, సరుడు-సరుదు, సరిహద్దు, హద్దు. తద్వి.—౧. దేశసీమ, గ్రామసీమ, క్షేత్రసీమ, గృహసీమ అని సీమచతుర్విధము. అది అయిదు విధములైన చిహ్నములు గలది. (౧) ధ్వజిని (వృక్షములులోనగువని చిహ్నములు గాగలది); (౨) మత్స్యని (తటాకాదిజలస్థానము చిహ్నము గాగలది); (౩) నైధాని (తుషారాంగాది నిధానము చిహ్నము గాగలది); (౪) భయవర్జిత (అభిజ్ఞానముకొఱకు అర్థి ప్రత్యర్థులచే ర్పఱచిన చిహ్నము.); (౫) రాజశాసనసీత (రాజుస్వేచ్ఛచే నిర్మించినచిహ్నముగలది): వా. 2 దేశము చూ, సీమ. (1) (చూ, దేశములు); (చూ, సీమ 1 అని మాపఁబడినచోట్ల "దేశములు" అనుదానికి సంబంధించినవానికి "చూ, సీమ (1)"); 3. పెడదల: చూ, శిరము. 1; 4 వరిమడి: చూ, భూమి. 1; దే. వి. (1). దేశము: చూ, దేశములు. తద్వి — ౧. పట్టణమునకు.— (సం) నిగమము, పత్తనము, పుటభేదనము, పుర, స్థానీయము; ౨. ఊరునకు.— పల్లియ-పాలియము. (సం) నివసథము, నివృత్తు-నీవృత్తు, పల్లి, పరివసథము, ప్రతివసథము, సంవసథము; 3. దేశమునకు.— నేల. (సం) నివృత్తు-నీవృత్తు; ౪. చిన్నపట్టణమునకు.— పాలియము-పాళెము; ౫. పాళెగాని పట్టణమునకు.—(తె) పాళియము-పాళెము - పాళెముపట్టు; ౬. పాటలీపుత్రమునకు.— పట్టణము, ౭. చిన్న ఊరునకు.— పలప, ౮ ఉపగ్రామముల గుంపునకు.-పాయకట్టు. (సం) విషయము; ౯. కుబేరునిపట్టణమునకు.-(సం) వసోౌకసార, ప్రభ; ౧౦. అమరావతీ పట్టణమునకు - (సం) వసోౌకసార; ౧౧. సూర్యుని పట్టణమునకు.- వివస్వతి; ౧౨. కరవాక పట్టణమునకు.- రేవు (రేవాడు); ౧౩. రావణుని పట్టణమునకు.-లంక; ౧౪. ఓకానోక పట్టణమునకు.- మువ్వ-మూవ; ౧౫. దక్షిణకాశీయను పుణ్యక్షేత్రమునకు.-రామేశ్వరము. (కోటిఫణి యనియును కొందఱు.) (చూ, క్షేత్రములు 1332 పొరట); ౧౬. వైడూర్యమణిపుట్టెడి దేశమునకు.-విదూరము-విదూరము; ౧౭ జమీలోనిభాగమునకు.-పరగణా; ౧౮. శూన్య గ్రామమునకు.-పాడు; ౧౯. పూరీపట్టణమునకు.-పూరి-పూరీ; ౨౦. నగరమునకు:-పెంట-పేట; ౨౧. కాంచీపట్టణమునకు.-పెరుమాకోయిల; ౨౨. శరావతీ ప్రాంత్యదేశమునకు.-(సం) ప్రాచ్యము; ౨౩. యమపురమునకు.-(సం) ప్రేతపురము; ౨౪.

మక్కాపట్టణమునకు.-మక్కా; ౨౫. భారతవర్షపు నడిమి దేశమునకు.- (సం) మధ్యదేశము, మధ్యమము; ౨౬. చండాలవాటికకు - మాలపల్లె, వెలివాడ; ౨౭ తురకదేశమునకు.- (సం) మ్లేచ్ఛదేశము; ౨౮. బురదగల దేశమునకు.- (సం) పంకిలము; ౨౯. కొన్ని దేశములు.- (సం) పుళిందము; నిషధము; సహ్యము; శూరసేనము; విదేహము; వీరకము; సురాష్ట్రజము, సుహ్మ. ఇత్యాది (తెన్గుగవాడఁబడు దేశములు):—(తె) వెలనాడు_వెల్నాడు; (తె) వేఁగి; (తె) సిరాజి-సిరాజీ; (తె) సూతిని; ౩౦. వంగదేశమునకు.- (సం) పుండరీము; ౩౧. పఠానుల దేశమునకు.—(సం) యవనము; ౩౨. రాజ్యమునందు కొంతభాగమునకు.—పంటియము-పంతేము, పణితము, తాలూకా, పరగణా; ౩౩ రాజునకు లోఁబడిన దేశము.— రాజ్యము; ౩౪. రాజుగలది(దేశము):-(విశ) రాజవంతము; ౩౫. మంచిరాజులుగలది (దేశము):-(విశ) రాజన్వంతము; ౩౬. కాశీపట్టణము: పెనుమసనము; ౩౭. వరుణునిపట్టణము:-సుఖ. (చూ, దేశములు.); (2). పృథ్విదేశము: చూ, స్థానము. 1; (3) ఇంగ్లండు రాజ్యము పంచ, నా. 4, ఆ. 8: చూ, దేశములు

సీమంతమండనము. సం. వి. అ. న: చూ, వహ్నిశిఖము. 1.

సీమంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాపట: చూ, సేస.3,2 సీమంతోన్నయనము: (తె) పువ్వులముడుపు-పూలముడుపు (చూ,కర్మములు.)

సీమంతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సీమంతోన్నయనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, సీమంతము. 2.

సీమఅగిసె. వా. వి. ఒకరకము అగిసె *: చూ, శుకనాసము. 1.(రూ-సీమయవిసె.)

సీమకరక. వా. వి. చిన్నరకముకరక*: చూ, హరీతకి. [య: చూ, బాణసంచే.

సీమటపాకాయ. వా. వి. చిన్నరకము టపాకా

సీమరేఁగుపండు. వా. వి: చూ, యాపిల్ పండు.

సీమవంగ. వా. వి. టొమేటో*: చూ, వంగ.

సీమాటి. నై. వి.=శ్రీమతి, భాగ్యశాలియైన యాఁడుది, సౌభాగ్యవతి: చూ, స్త్రీ.

సీమానిర్ణయము. అం: చూ, వివాదములు.

సీమావివాదము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.

సీరపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

సీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాఁగలి: చూ, లాంగలము; అం. 2: చూ, ఆసనములు.

సిరాముఁడు. నై. వి.=శ్రీరాము. చూ, శ్రీరాముఁడు.

సిరామసేన. నై. వి.=శ్రీరామసేనా. అపరిమితము (రామదండు).: చూ, సేనాశము. (మి. అనికొంపలు).

సీరాసనము. అం: చూ, ఆసనములు.

సీరి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సీరపాణి.

సీల. నై. వి. శల్య. (దేశ్యమని శ. ర.) మేకు. రూ-చీల: చూ, శూలము.

సీలమండ. దే. వి. రూ—చీలమండ, గుత్తి, గుది, బొరుసు, మండ. (సం) కూర్పరము, గుడ్ఫము-గుడ్భము, గుల్ఫము-గుల్భము, ఘుంటకము-ఘుటము, ఘుటిక, చరణగ్రంథి. తద్వి.—సీలమండబుడిపికి _(సం) ఘుటి-ఘుటిక. ("చూ, హజ్జే")

సెలితము. వా. వి: చూ, పలితము. అం, భా. వ్య. 228.

సీవనము. సం. వి. అ. న. 1; (బట్ట) కుట్టుట: చూ, స్యూతి. 1, నై. వి (1)=సేవన(బట్ట) కుట్టుట: చూ, స్యూతి. 1.

సీవిరి. దే. వి. రూ-సీవురు. 1. ఆలవట్టము: చూ, సూరెపాను; 2. వింజామరము: చూ, సురఁటి; 3. కల్లు. చూ, సుర. 2.

సీసకము. సం. వి. అ. న. 1. సీసము, సత్తు: చూ, లోహము. 1; 2. శ్రీలము: చూ, శూలము. 8; వై. వి. (1)=శీర్షక. (దేశ్యమని శ.ర) కిరీటము: గొగ్గి, చేవుతు-చాతు, జోప, టోపి-తోపి-శొప్పి, డెక్క, తలకట్టు, తలపాగ, తుపారము, పాగ-పాగా, బొమికము-బొమ్మికము, బొమిడికము-బొమిడీకము-బొమ్మిడికము-బొమ్మిడీకము. (సం) ఉత్తంసము, ఉపభృత్తు, ఉష్ణీషము, కిరీటము, కోటీరము, గోలకము-గోళకము, చోలండుకము-చోలోండుకము, తిరీటము, బంధురము, మకుటము-ముకుటము, మౌళి, శిరస్కము, శిరస్త్రము, శీర్షకము (చూ, వస్త్రము. 1-౪౫.) తద్విశేషములు.—౧. తలపాగకు.-(సం) ఉష్ణీషము, చోలండుకము- చోలోండుకము, పరివేష్టనము, వేష్టనము, వ్యామము. (తె) తలకట్టు, తలచుట్టు, తలపాగ, పరివట్టము, పాగ-పాగా, ౨. గుండుపాగకు.—నెట్టియము-నెట్టెము; ౩. టోపీకి –చేవుతు-చాతు, జోప, టోపి, డెక్క, తుపారము, తొప్పి-తోపి, తలకట్టు, పాగ-పాగా. (సం) ఉష్ణీషము, చోలండుకము-చోలోండుకము, వేష్టనము; (2) మల్లబంధవిశేషము, (సీసము, సమసము-సమసీసము). ఉ, హరి 3, ఆ 64: చూ, సమసీసము (ఇది విన్నాణములలోని సమసీసమని కొందఱు.)

సీసము. సం. వి. అ. న. 1. సత్తు: చూ, సీసకము. 1; అం. 2: చూ, లోహములు; అం.3: చూ, వృత్తము. 1. ("ఇంద్రగణములు 6, సూర్యగణములు 2. వరుసనే మొత్తము 8 గణములు. 4 గణము లొకదళము. 2 దళములందు యతి. అనఁగా వేర్వేరు-3 ల యొక్క 5-7 ల యొక్క ప్రథమాక్షరములు మైత్రి నందును. తుదను తేఁటగీతిగాని ఆటవెలఁదిగాని చేర్చవలెను. "శ్రీవిష్ణు, పాదాబ్జ, సేవకులెల్లరు సిద్ధులతోఁగూడి చెలఁగుచుండ్రు."); దే. వి. (1): చూ, సీసకము. (2); (2): చూ, వెఱ్ఱి; (3): చూ, రోషము. (బాలచంద్రోదయము.)

సీసా. వా. వి: గాజుబుడ్డి, గాజుకాయ, సీసాకాయ.

సీసాకాయ. వా. వి.—పై.—

సీసామూఁత. వా. వి. బిరడా.

సు

సు సం. ఉప. 1. మంచి. మిక్కిలి అనునర్థమును తెలుపునది. (౧. సుఖము=ఇచట 'సు' అనునది ఖ శబ్దముతో సమసించి సౌఖ్యార్థము నిచ్చినది; ౨. సుగమము=సుఖము గ అనునర్థముకలది; ౩. సుగుణుఁడు=ఇచట గుణశబ్దముతో సమసించి మేలైన యనునర్థమునిచ్చినది; ౪. సులభము=ఇచటఁ దేలిక యను నర్థముకలది; ౫. సులోచనము=ఇచట మంచియను నర్థముకలది ఇత్యాది.); అవ్య. 2: (చూ, బలవత్.)

సుంకము. వై. వి.=శుల్కమ్. అప్పనము. 1. అమ్ముడు సరకులకుగాను దొరతనమువారికిచ్చెడిపన్ను (వృత్తియందు వికల్పముగ అంత్యవర్ణలోపము. ఉదా.-సుంకసరకు.): చూ, పిస్తు. 1; 2. ప్రతిబంధము, అడ్డగింత: చూ, సంరోధము; 3. కన్యాశుల్కము. అం, పదా. నర 103: చూ, శుల్కము. 2.

సుంకరి. వై. వి.=శుల్కహారి (ద్వి. అని శ.ర): అనుపరి, కేవరి, బిల్లుకలక్టరు, సుంకరీఁడు-సుంకీఁడు. (సం) అకరికుఁడు, శాలికుఁడు, శుల్కహారి, శౌల్కికుఁడు. తద్వి.-లంచెగొండి.

సుంకరిమెట్టు. వా. వి. ఘట్టము, వన్నుపుచ్చు కొను చోవడి: చూ, సదనము. 1.

సుంకరీఁడు. ద్వ. వి. (సుంకరి + ఈఁడు): చూ, సుంకరి.

సుంకీఁడు.ద్వ. వి. (సుంకము + ఈఁడు)–పై.-

సుంకు. దే. వి. 1. సస్యకుసుమము, జొన్నలో నగువాని కంకిమీఁదిపూఁత: చూ, సస్యము. 1; 2. పెండ్లియందు పళ్లెరమునఁబోసి వధూవరులమీఁద చెరుగు బియ్యము, రామా. 8. అ. 67: చూ, సేసఁబ్రాలు; పై. వి. 3. ప్రతిబంధము: చూ, సుంకము. 2.

సుంకేసలము. దే. వి. ఒక చెట్టు: చూ, వృక్షము.

సుంత. దే. విశ. ఇంచుక–ఇసుమంత: చూ, స్వల్పము.

సుందరకాండము. అం: చూ, కాండములు.

సుందరగాత్రత్వము. అం: చూ, సుగుణములు.

సుందరము. వా. విశ. 1. రూప్యము: చూ, ద్రవ్యము. 2; 2: చూ, సౌందర్యము.

సుందరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చక్కనియాఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; అం. 3: చూ, కంఠకిరియలు; 4: చూ, గీవా భేదములు; అం. 5: చూ, వృత్తము. 1. ("భ-భ-ర-స-వ. 9 యతి. 14వ ఛందస్సు")

సుందరుఁడు. సం. విశ. చక్కనివాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సుకందకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుల్లి*: అమృతోద్భూతము, అమృతనిర్గమము, అరుణపలాండువు, అవటము, కృమిఘ్నము, గుడాకేశము, పలండువు–పలాండువు, ముఖదూషణము, మృదుద్భూతము, యవనష్టము. (తె) ఉల్లి, ఉల్లిగడ్డ ఎఱ్ఱగడ్డ,ఎఱ్ఱయుల్లి, నీరుల్లి. తద్వి.— ౧. (తె) తెల్లనీరుల్లి; ౨. దుర్గుమము–దుర్ద్రుమము, లతార్కము. (తె) పచ్చనీరుల్లి; 3. వెల్లుల్లికి:— అరిష్టము, ఆసిగ్గాడికము, ఉగ్రగంధము, కటుకందము, కరిగ్గాడువు, కృమిఘ్నము, కోలకందము, ఖపురము, గృంజనము, దీర్ఘపత్రము, మహాకందము, మహౌషధము, మ్లేచ్ఛకందము, రసోనకము, లశునము (లసునము), పీరసైన్యము. (తె) ఉల్లి, తెల్లఉల్లి, తెల్లగడ్డ, వెల్లుల్లి*. ("ఉల్లి చేసిన మేలు తల్లియైనను చేయదు" నీరుల్లి రసము కండ్లవ్యాధులు తగ్గించును. పొరలుకోయును. "ఆంధ్రవాచస్పత్య కర్త"కండ్లకిది మహోపకార మొనరించెను. వెల్లుల్లినేఁడిమినిచ్చును. శ్లేష్మము హరించును); 2. మట్టుకాఁకర*: చూ, సుపవి.

సుకత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒట్టియ: చూ, ధేనువు.

సుకబోగులు. అం: చూ, ధాన్యము.

సుకము. పై. వి.=సుఖ. రూ–సుగము. సౌఖ్యము: చూ, సంతోషము.

సుకర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రూ–సూకర. సాధువైనయావు: చూ, ధేనువు; విశ. 2: చూ, సులభము. (వా. సుకరము)

సుకర్మము. సం. వి. న్. న. 1. మంచిపని: చూ, వ్యాపారము. 1; అం. పుం. 2: చూ, యోగములు.

సుకలుఁడు. సం. విశ. దాతయుభోక్తయునైన వాఁడు.

సుకల్పము. సం. అవ్య. మంచికల్పము: వా.

సుకవాసి. పై. విశ.=సుఖవాసీ. కష్టపడక సుఖముగ నుండువాఁడు, భోగి: చూ, సుఖి. 2.

సుకాంతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ఒక్కొక్క పాదమునను ఒకజగణము ఒకగురువును గలదై నాలుగవ ఛందస్సునందుఁ బుట్టిన వృత్తము.")

సుకారి. దే. వి. ఎద్దులమీఁద సరకెత్తిందుకొని

యాహూరు తిరిగి వర్తకము చేసెడి యొక నీచ జాతి. [కాష్ఠవల్లిక*.

సుకాష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కటుకవల్లి, ఖట్వి,

సుకిని. వై. వి. 1.=సుఖిని. సుఖవతి: చూ, స్త్రీ; 2.=సుఖుని. రూ-సుకుని, సుకియ, సుస్ని: చూ, భక్ష్యము.

సుకియ. వై. వి.=సుఖుని: చూ, సుకిని. 2.

సుకుని. వై. వి.=సుఖుని. --వై.--

సుకుమార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుయామ, అరఁటి*: చూ, రంభ. 2.

సుకుమారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలుపుగల సినయెఱ్ఱచెఱకు*: కోకిలేక్షువు, పుండ్రము, పుండ్రేక్షువు; ఇక్షువిశేషములు.—౧. పొట్టి కణుపుల చెఱకునకు.-ఖర్వకాండము, ఖర్వ గ్రంథీక్షువు; ౨. కోశ్రేష్ఠేక్షువు, తేజనకము, శ్వేతేక్షువు. (తె) తెల్ల చెఱకు; 3. అసితేక్షువు, ఇక్షువాలిక, కృష్ణేక్షువు, కోకిలేక్షువు. (తె) నల్ల చెఱకు; ౪. బంగారు చెఱకునకు.-(తె) బంగారము-బంగారు; ౫. తెలుపుకలసిన పచ్చ చెఱకునకు.- కాంతారకము-కాంతారము-కాంతారి. (తె) అడవి చెఱకు; ౬. చెఱకునకు.-అసిపత్రము, ఇక్షువు, కర్కటకము-కర్కటము, కర్కరిక, కర్కశము, కాంతారము, కాదంబము, కోపకారము, ఖడపత్రము, ఘనమూలము, గుడతృణము, గుడత్రిణము, గుడదారువు, గుణమూలము, పౌండ్రకము, మధుతృణము, రసాలకము, రసాలము, సుపత్రికము. (తె. ప).— ఇంచే, ఇంచేమ్రాను, కన్నులమండ, కన్నుల మ్రాను, చెఱకు-చెఱుకు, తియ్యమాను-తియ్యమ్రాను, తుంట, ముత్తెపుఁబంట; ౭. మఱి కొన్ని రకముల చెఱకులు:-(౧) కేశకారము, కోశకారము-కోపకారము; (౨) కరంకశాలి; (౩) ఖండము; (౪) నేపాళము-నేపాళిక; (౫) పయోధరము; (౬) శతపర్వము; (౭) కాంతారము; (౮) గుడపాకయోగ్యమైన యిక్షువునకు.— (తె) వంట చెఱకు; (౯) పెదుకుపంటి చెఱకునకు.-వంశజ; (౧౦) చెఱకుచివరకు:-(తె) వాడెదవ; విశే. 2. మెత్తనిది: శ్లక్ష్ణము, మృదువు, మృదులము, మ్రిదిమము, సౌకుమార్యము. (తె) కవట, గోము, చిక్కఁదనము, చిక్కన, చిగురు-చివురు, జేవర-జేవరన, తలిమము, నయగారము, నయము, నసకము, నవురు-నౌరు, నూఁగు, పసి, పిదపిద-పిడపిడన, పూప, పోదు, మవ్వము, మిసిమి, మిహి, మెతక-మెతుక-మెత్త, మెత్తఁబాటు, మెత్తన, మెత్తనిది, మెదువు, మెలపు-మెల్పు, మొలక, లేఁత, సున్నితము. (చూ, సాంద్రము. 3)

సుకుమారరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.

సుకురుసినులు. వై. వి. బ.=శుక్రశిష్యా. రాక్షసులు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1.

సుకులు. వై. వి. బ: చూ, వేలుపు.

సుకృతము. సం. వి. అ. న. 1: ధర్మము, ధర్మువు, పుణ్యము, భగము, భాగ్యము, వృషము, శమ్, శ్రేయము-శ్రేయస్సు. (తె) బాగము, మేలు; 2. మంగళము: చూ, శుభము.1; విశే. 3. చక్కఁగాఁజేయఁబడినది: పరిష్కృతము, సంస్కృతము; తద్వి.— (౧) చక్కఁబెట్టఁబడినది.-పరిష్కృతము; (౨) మేలయినది.-ఉత్తాలము, భాగ్యము. (చూ, హృద్యము).

సుకృతి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్). 1. నెఱవేఱిన పనికలవాఁడు: కృతకృత్యుఁడు, ధన్యుఁడు, పుణ్యవంతుఁడు, సభ్యుఁడు. (తె) బంగరు కొండ, మంచివాఁడు; 2. భాగ్యవంతుఁడు: చూ, సంపన్నుఁడు; అం. 3: చూ, ఛందస్సులు.

సుకేతనము. అం. కేతువు: చూ, రాహువు. 2.

సుకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంచితలవెండ్రుకలవాఁడు: కేశవుఁడు, కేశి, కేశికుఁడు. (తె) పెన్నె(ఱు)లవాఁడు.

సుకేసరము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("స-జ-భ-జ-రగణములు. 11యతి. 15వఛందము.")

సుకోలి. దే. వి. సురకోలి, సుబాణము: చూ, బాణము. 1-8వ.

సుక్కురాచోరిసినువులు. వై. వి. బః=శుక్రశిష్యా. చూ, రూ-సుకురుసినులు. వేం, అం. 22.

సుక్కుఱుఁడు. వై. వి.=శుక్రి. శుక్రుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

సుఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వరుణునిపట్టణము: చూ, సీమ. (1); అం. 2: చూ, గాంధారగ్రామగత మూర్ఛనలు.

సుఖదర్శనము. సం. వి. అ. పుం: లక్ష్మీనారాయణ, విసముంగలము* (దీనిఆకులు వేరు వసనకారి. "ఇపికాక్" అనే ఇంగ్లీషుమందునకు బదులుగా వాడెదరు. దీనిఆకులపాగ గోమలకు విషము")

సుఖదుఃఖములు. అం: చూ, మంచిచెడ్డలు.

సుఖము. సం. వి. అ. న. 1.=సుకము-సుగము-సోము. సౌఖ్యము (సుఖము=సంతోషము): చూ, సంతోషము; 2. ఖంబు: చూ, స్వర్గము; విణ. 3. సౌఖ్యముగలది: శంబము. (తె) వసతి, ఉసులు, బాగు, బోగి.

సుఖవర్చకము. సం. వి. అ. పుం. సజ్జాకారము: చూ, లవణము. 1.

సుఖవాసి. సం. వి. న్. పుం. 1: తీవ్రగంధము. (తె) కారుబుడమ*: చూ, బుడము. 1; విణ. 2.=సుకవాసి, భోగి: చూ, సుఖి. 2.

సుఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. యతి: చూ, సన్యాసి; విణ. 2. సుఖముగలవాఁడు: భోగి, సుఖవాసి. (తె) బోగి, సుకవాసి.

సుఖావతీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకబుద్ధుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

సుఖించు. సం. అ. క్రి. సుఖపడు: భోగించు. (తె) బులియు, సాగియించు. (చూ, సంతోషించు.) [చూ, స్త్రీ.

సుఖిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సుకిని. సుఖవతి:

సుగందిపాల. వై. వి.=సుగంధిపాల గోపవల్లి*: చూ, శారిబ.

సుగంధము. సం. వి. అ. పుం. 1: కంచుకి, కస్తూరి, గందకము, గంధకము, గంభీరము, గ్రంథికము, చందనము, పటీరము, మలయజము, యామ్య, వాయసము. (తె) అగరుమ్రాను, సిరిగందము*; 2. అశోకము *: చూ, హేమపుష్పము; 3. అంటుప్పు: చూ, లవణము. 1; 4. (చూ, వాసన. 1)గందము: అంగరాగము, ఆమోదము, ఉదయము, ఏకాంగము, కటువు, కషాయము, గందము, గంధ, గంధకము, గంధము, గంధరాజము, గంధసారము, గంధాఢ్యము, చందనము, తనము, పటీరము, పరాగము, పిష్టసౌరభము, బలము, భద్రశ్రీ, మాలయము, వర్ణకము, వాసన, శ్రీఖండము, సురభి. (తె) కంపు, కనరు, గందము, గబ్బు, గవులు-గౌలు, పూఁత, మంచిగందము, వలపు, వేదు; 5. పరిమళము: చూ, వాసన. 1; 6. కంచెయోడ*: చూ, శర్కరాంకము; 7: చూ, మొగలి*; అం. 8: చూ, అర్చన.

సుగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నూఁగుదోస*: చూ, వారివాలుకము; వా. 2: చూ, సుగంధికము* (సుగంధి ఆవుసుగంధి-గేదెసుగంధి అని ద్వివిధము. ఆవు సుగంధి శరీరమందలి పురుగునుచంపి మేహమును అణచి దేహకాంతిని యిచ్చును.); విణ. 3. ఇంపైన వా

సనఁగలది; అం. 4: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-జ - ర- జ- రగణములు. 9 యతి. 15 వ ఛందస్సు ")

సుగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సర్పాక్షి*.

సుగంధికము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగ్గర*: అర్జకము, క్షుద్రతులసి, క్షుద్రపత్రము, క్షుద్రపర్ణము, గరఘ్నము, మాలకము, శ్వేత కుబేరకము, సుగంధి. (తె) తెల్లగగ్గర; తద్వి.-౧. నల్లగగ్గరకు.—కరాళము, కాలమానము, కాలమాలము, కుబేరకము, కుబేరజము, కృష్ణ మల్లిక, కృష్ణమూలిక, కృష్ణార్జకము, గంధ పుష్ప, పర్ణాస-పర్ణాసము, సురసము. (తె) నల్లగగ్గర; 3. గగ్గరకు.—అర్జవము, కటచ్ఛదము, కటిల్లకము, కఠింజరము-కరాళము, కుబేరకము, కుబేరజము, గంధబిల్వ, పర్ణాస-పర్ణాసము. (తె). గగ్గర *.

సుగంధిమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మావలి, గోపి, గంధమూల *: చూ, శారిబ.

సుగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సుగము. వై. వి.=సుఖమ్: చూ, రూ-సుకము.

సుగుడి. దే. విశ: (సం) సగర్వుఁడు. స్వా. 4, ఆ. 91; పారం. 2, ఆ. 117.

సుగుణములు. అం: వ్యాకరణ జ్ఞానము, నిఘంటు ప్రావీణ్యము, ఛందోభేదవివేకము, అలంకారకౌశలము, రసభావపరిజ్ఞానము, దేశాటనజచాతుర్యము, సర్వభాషా పరిజ్ఞానము, కళాశాస్త్రజ్ఞానము, తూర్యత్రయకౌశలము, హృద్యశారీరశాలిత్వము, లయతాళకళాజ్ఞానము, అనేక కాకువివేకము, ప్రతిభావిశేష శాలిత్వము, సుందరగాత్రత్వము, దైశిక రాగజ్ఞానము, రాజసభాజిష్ణుత్వము, రాగ ద్వేషరాహిత్యము, సాహిత్యము, ఉచితజ్ఞత, ధాతువిచక్షణత్వము, పరచిత్తపరిజ్ఞానము, ప్రబంధప్రాగల్భ్యము, ఝడితిగీత నిర్మాతృత్వము, పదకవితారచనా వైదగ్ధ్యము, త్రిస్థానగమకప్రౌఢి, వివిధాలప్తిలాపనము, అవధానము, వీణాకౌశలము మొదలగునవి. (ఇట్టి సుగుణములు కలిగియున్నవాఁడే గాయకోత్తముఁడు: చూ, సీకారి.)

సుగుణాఢ్యత్వము. అం: చూ, నాయకస్వరూపము

సుగ్గడితము. వై. విశ =సుఘటితము (దేశ్యము అని శ. ర) గడితము. తఱచే నేఁతగలది (వస్త్రము). వసు. 5, ఆ. 81: చూ, వస్త్రము.

సుగృహము. సం. వి. అ. పుం: కరండము-కారండవము, కామికము, గాంత్రిసంప్లవము, చంచిసూచి, ప్లవము, మహావక్షము, సుపార్శ్వము. (తె) కన్నియలేడి-కన్నెలేడి-కన్నులేడు-కల్నేటుఁడు.).

సుగ్రీవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కృష్ణుని తేరిగుఱ్ఱములలో నొకటి: చూ, హయము; అం. 2: చూ, రథ్యములు.

సుగ్రీవాజ్ఞ. జా. దృఢమైనశాసనము. అతిక్రమింపఁగూడని సెలవు. "మీయాజ్ఞ సుగ్రీవాజ్ఞ గాఁ దోఁచెమేన్నది." (ధర్మజ రాజసూయము.)

సుగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కోఁతి, వాలితమ్ముఁడు, ప్రాద్పుఁగొడుకు: చూ, వానరము; విశ. 2. మంచి మెడగలవాఁడు.

సుఘటితము. సం. వి. అ. న.=సుగ్గడితము: చూ, సుగ్గడితము.

సుచకము. సం. వి. అ. పుం. మొఱిగెడికుక్క: [చూ, శునకము.

సుచరిత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. పతివ్రత: చూ, స్త్రీ.

సుచేలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సన్నకోక, వలిపము: చూ, వస్త్రము; విశ. 2. మంచి వస్త్రముకలది.

సుజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రుని సారథి: చూ, సారథి; 2. మంచి మనుష్యుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు.

సుజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచికులమునఁ బుట్టినయాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సుజ్ఞానదాయకములు. అం: క్షమ, సత్సంగము, సదాచారము, సత్యనిత్యత, హరికీర్తనము, అర్చనము, అహింస, తులసీసేవనము, సాలగ్రామపూజ, సాలగ్రామతీర్థపరిగ్రహము, స్వధర్మపరత, పురాణశ్రవణ పఠనకథనములు, స్నానసంధ్యాజపహోమ స్వాధ్యాయములు, గురువందనము. (౧౮)

సుడాలము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వధాటి విశేషము. సా. 2, ఆ. 101: చూ, హాయము.

సుడి. దే. వి: తిడి. (సం) ఆరణి, కులహాండకము. తద్వి.—౧. ఎద్దులోనగువాని మెడపైతప్పసుడికి.—పారకసుడి; ౨.గాలిసుడికి.—సుడి-సుడిగాలి, సుర, సురగాలి (సం) ఆసంగిని, వాతమండలి, వాతాలి, వాత్య (చూ, వాయువు); 3. గుజ్జుపుసుడికి.—గుజ్జుపుసుడి. (సం) ఆవర్తము, కతమము, ధ్రువ, గోచమానము, శుక్తి. (చూ, హాయము); తద్వి.—గుజ్జము బొమ్మనందలి సుడికి.—(సం) శ్రీవృక్షకము; ౪. నీటిసుడికి.—నీటిసుడి, సుడి. (సం) అంభసాంభ్రమము, అంభోభ్రము, ఆవధి, ఆవర్తము, కణలాభము, కలంకుగము, కులహాండకము, జలగుల్మము, జలరుండము- జలారుండము, ట, ఝల్లరి, పత్రిఝుంకారము, పుగోటి, పదాలము, వాయుగుల్మము; ౫. బుకారమునకు.—పటువ్ర, పటువ్రసుడి; ౬. భ్రూమధ్యావర్తమునకు.—సుడి. (సం) ఊర్ణ; ౭. మెడపైసుడికి.—సుడి. (సం) ఊర్ధ్వస్థితి, ఫురుషికము; ౮. నీటియందచ్చేటచ్చేట వచ్చెడు గోతులవంటిపల్లములకు.—పరకము; ౯.బాటలనడుమ్మగన్గాడిగోతులభాగమునకు.—పరకము. (వా బ.)హూటీలు ఇత్యాది.

సుడిఁబడు. ద్వ. అ. క్రి: చూ, రూ-సుడిపడు. 1—2—3. [చూ,రిప్పి. 2.

సుడికత్తి. వా. వి. చక్రము వేం, ఆం. 18:

సుడిగట్టు. ద్వ. వి. చక్రవాళపర్వతము. య.1, ఆ. 6: చూ, పర్వతము.

సుడిగాలి. దే. వి. వాత్య: చూ, సుడి.

సుడిగొట్టు. దే వి. గాలి: చూ, వాయువు.

సుడిగొట్టుజోణ. ద్వ. వి.—పై.—వేం,ఆం.13.

సుడిగొను. దే.స.క్రి. చుట్టుకొను:చూ, వేష్టించు.

సుడిగోరు. ద్వ. వి. తంతిమీటుబంగారులోనగు గోరు, కొడుపు, నఖము: చూ, శలాక.

సుడియ. దే. వి. 1. తమలపాకుల బరువునందు సగము; విణ. 2.తులువ:చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

సుడియడిదము. దే. వి. చక్రము. ఆం, భా.పర్వ. 52: చూ, సుడికత్తి.

సుడియు. దే. అ. క్రి. 1. చుట్టిమెట్టిపీచు. మార్క. 6, ఆ. 218; 2. చుట్టుకొను. హరి.ఉ, 8, ఆ. 47: చూ, పెట్లైవెట్టు.

సుడివడు. ద్వ. అ. క్రి. రూ-సుడిఁబడు. 1.చుట్టుకొను. స్వా. 3, ఆ. 28: చూ, పెట్టైవెట్టు; 2 కలఁతపడు: చూ, సంక్షోభించు; 3 చలించు రామా. 3, ఆ.85:చూ,సలించు.

సుడివాలు. ద్వ. వి: చూ,సుడియడిదము. అచ్చ. బాల, కాం. 62.

సుడివోవు. దే. అ. క్రి: చూ,వ్యర్థమగు.

సుడుము. దే వి. 1. నూఁకుగొట్టెలగుంపు; 2. కంటకాదిభారము: చూ, పాత్రీనము. 1. (అనుబంధములో చూడుము) (చూ, సితాగ్రము. 3).

సుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు: చూ, సూన. 1; దే. అవ్య. (1) పరిభృత్యర్థకము, మొదలుకొని. "ఆదిసుత, నాటిసుత"; వా.

వి. (2) చివర. "అకుసుత, కొమ్మసుత.": చూ, సుద.

సుతనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కోమలమైన దేహముగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సుతరాము. వా. అవ్య: బొత్తిగా: రూ-సుతలాము, తమాము. "సుతరాము నామాటవినఁడు."

సుతలము. అం: చూ, అధోలోకములు.

సుతలాము. వా. అవ్య. చూ, రూ-సుతరాము.

సుతశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవి*: చూ, స్ఫోటశోఫ.

సుతి. వై. వి.=శ్రుతి. 1. కొలిమితిత్తి: చూ, భస్త్రి; 2.=శ్రుతి. షడ్జాదిస్వరారంభ కానయవమైన హ్రస్వమాత్రక శబ్దవిశేషము: చూ, శ్రుతి. 4 (చూ,స్వరము. 2.); 3.=శ్రుతి. కంఠస్వరాదులకు సహాయమగు తంత్రిలోనగువాని ధ్వని: చూ, శ్రుతి. (చూ, స్వరము. 2); 4.=శ్రుతి. ఒలిచి సుతిపోయుట కేర్పడినతోలు. (తె) బెరడు. (సం) శ్రుతి (చూ, బెరడు.) [(సం) శ్రుతికాఁడు.

సుతికాఁడు. ద్వ. వి: ఒత్తుకాఁడు, తిత్తికాఁడు.

సుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. రాజో, పాంసుఁడు: చూ, (రాజో. ౧.); అం. 3: చూ, అష్టైశ్వర్యములు.

సుత్తియ. దే. వి. రూ-సుత్తె తాడఘు: చూ, వృక్షాదనము. 1. తద్వి.— ౧. బంగారు వఱ కొడియులికి. చీనము- చీనాము- సేనము; ౨: సవాణము-సాత్రవణము. మొదలగునవి.

సుత్తె. దే. వి.—పై.—రా, వి. 1, అ. 9.

సుత్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సోమలతనుకొట్టి పిడుచేట; 2: చూ, సోమపానము; 3. తానము: చూ, స్నానము. 1.

సుత్రాముఁడు. సం. వి. న్. పుం. రూ-సూత్రాముఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సుత్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. యజ్ఞమునందు సోమలతనుకొట్టి పిడుచువాఁడు.

సుద. దే. వి: అంచు, కడ, కడపట, కడపల, కొన-కోన, కొమ్ము, కొస, చిల్ల, చివర, తల, తుద, తుది, తెరువల, మిత్తోడు, మూమ, మొగ, మొన, సుత. (సం) అంతము, అగ్రము, అణి, అవధి, అవసాదము, అవసానము, ఇ, కోటి, కోణము, ఘటము, నిష్ఠ, శిఖ-శిఖరము, శిరము, శిరసు-శిరస్సు, సానువు. (అవ్య) అరము. తద్వి.— ౧. చిట్టచివరకు.— కట్టకడ, కొట్టకొన, చిట్టచివర, తుట్టతుద; ౨. గోడపైచివరకు.—(సం) కపిశీర్షకము, కపిశీర్షము; ౩. విస్తరిచివరకు.— ఏకన; ౪. వృక్షాగ్రమునకు.-కొన. (సం) గృధ్రశీర్షి, శిరము, శిఖరము; ౫. కొండకొనకు:-చూ, శిఖరము; ౬. మంచేపుకోడుకొనకు.—(సం) శిఖరము.

సుదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక బుద్ధశిష్యుఁడు, ఏకచారిణుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

సుదతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చక్కనిపలువరుసఁగల ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ; 2. ఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సుదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. అమరావతీపట్టణము: చూ, దేశములు; పుం. 2. విష్ణుచక్రము, సుదర్శనచక్రము, లోకపావనము: చూ, హేతి. 4 (బాణము. 1.): 3. మేరుపర్వతమునందలి నేరేడు*: చూ, సురభిపత్రి.

సుదర్శనరసాయనము. అం: చూ, రసాయనములు.

సుదామ. సం. వి. అ. న. [ఇంద్రుని ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

సుదామనము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సుదాయము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లియందు అల్లునికి ఆఁడుబిడ్డకు నిచ్చెడి అరణము: యౌతకము. [చూ, వాసరము. ౧౬.

సుదినము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తమాహము:

సుదూరము. సం. విశే. మిక్కిలిదూరము, దవీయము, దవిష్ఠము: చూ, విప్రకృష్టము.

సుద్ద. వై. వి.=సుధా. తెల్లమన్ను: చూ, భూమి. 1—౭౭.

సుద్దగించే వై. వి. బంగారు లోనగువానిని సుత్తెతో మిట్టపల్లములులేక సుద్దపఱచే.

సుద్దము. వై. విశే.=శుద్ధ. పరిశుద్ధమైనది: చూ, సమీచీనము. 2.

సుద్ది. వై. వి. 1.=శ్రుతి-సూక్తి. వార్త: చూ, సమాచారము. 2; 2.=శుద్ధి. మడుఁగు—మడువు-మడ్గు—మణుఁగు—మణువు. (సం) పరిశుద్ధి: చూ, శోధనము. 1; 3. మాట: చూ, శబ్దము. 2.

సుద్దిగాఁడు. ద్వ.వి.పరిశుద్ధుఁడు:చూ, శుద్ధుఁడు

సుద్దిచేయు. వై. స. క్రి. శుద్ధపఱచే: చూ, శోధించే.

సుద్దులమారి. వా. వి: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

సుద్దులకోమారుఁడు. వా. వి. గొల్లసుద్దులు మొదలగునవి చెప్పి జీవించేవాఁడు. [పాడుట)

సుద్దులు. వా. వి. బ. గొల్లసుద్దులు (కృష్ణలీలలు

సుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అబ్ధినవనీతము, అమృతము, అహోబల, ఋ, ఐరావణము, ఐరావతము, కంజము, ఘు, పీయూషము-పేయూషము, లేహ్యము. (తె) వేలుపుబోనము—వేల్పుబోనము—వేల్పులబోనము; 2.పాలు: చూ, స్తన్యము; 3: చూ, సున్నము; 4. జెముఁడు*: చూ, స్నుహి; 5. చేఁగ*: చూ, స్రివ; 6. ఇటిక: చూ, స్థూలోచ్చ యము. 1. (రత్నములు. ౭.)

సుధర్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-స్వధర్మ, దేవసభ: చూ, సభ. 2—౯.

సుధాంగుఁడు. సం.వి.అ.పుం:చూ, సుధాంశువు.

సుధాంశము. అం: చూ, షష్ట్యం(ష్ఠ్యం)శములు.

సుధాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు.

సుధాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సుధాద్రవము. వా. సం.వి. అ. న. 1. నాలుక: లలన (చూ, రసన. 1.); తద్వి. ౧. కొండనాలుకకు—లంబిక, వట, సూన. (చూ, రసన. 1.); ౨. ఉమ్మికి.—అమరి, ఊర్మి, గల్యము. (తె) ఉమి-ఉమ్మి; 3. శైత్యముతోఁగట్టిపడినయుమ్మి.- (చూ, శ్లేష్మము) (తె) కళ్లె—కళ్లి—కళ్లె—గళ్ల, తెమడ;౪. నాలుకమూఁకి —కులకము-కులుకము, జిహ్వామలము, రసనామలము. [శములు.

సుధావరోధ్యంశము. అం: చూ,షష్ట్యం (ష్ఠ్యం)

సుధార్ద్రహరిద్రాన్యాయము. అం. సున్నముఁదడిసిన పసుపు ఎఱ్ఱఁబడునను రీతి.

సుధావర్షి. సం. వి. న్. పుం: చూ, సుఖావతీశ్వరుఁడు. [గ్రంథములు.

సుధాసంగ్రహము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర

సుధాహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు.

సుధి. సం. వి. ఇ. పుం. పండితుఁడు: అక్షరజ్ఞుఁడు, అతివక్త, అభిజాతుఁడు,అభిరూపుఁడు, అర్థజ్ఞుఁడు, అర్థ్యుఁడు, ఆత్మజ్ఞుఁడు, ఉదీచ్యుఁడు, ఋషి, కలానిధి, కవి, కవివేది, కుట్టి, కృతి, కృష్టి, కోవిదుఁడు, క్షుణ్ణుఁడు, జ్ఞ, జ్ఞాని, దాషుఁడు, దీర్ఘదర్శి, దోషజ్ఞుఁడు, ధీమంతుఁడు, ధీరుఁడు, పండితుఁడు, ప్రమాత, ప్రవక్త, ప్రాజ్ఞుఁడు, ప్రాప్త

రూపుఁడు, బుధుఁడు, బుద్ధుఁడు, మనీషి, మేధావి, రసజ్ఞుఁడు, లబ్ధవర్ణుఁడు, వక్త, వాగ్మి, వాచోయుక్తిపటుఁడు, విందువు, విచక్షణుఁడు, విదురుఁడు, విద్వాంసుఁడు, విపశ్చితుఁడు, విశారదుఁడు, వృద్ధు-వృద్ధుఁడు, వేద, వేధ, సంఖ్యావంతుఁడు, సత్త్వ, సుమనస్సు, సుముఖుఁడు, సురూపుఁడు, సూరి. (తె. వ):—ఎఱుకకాఁడు, చేసువరి, చేదువులయ్య, తెలివరి, తెలివికాఁడు_తెల్వికాఁడు, పెద-పెద్ద, బుదుఁడు. తద్వి.—౧. చిత్తతత్త్వము నెఱింగినవానికి.–భుకుఁడు; ౨. నాట్యపరిభాషయందు పండితునకు.-భావుఁడు; 3. చేదువనితన్ను చేసువరిగా నెంచుకొనువానికి.-సమున్నద్ధుఁడు; ౪: చూ, సరస్వంతుఁడు; ౫: చూ, సర్వజ్ఞుఁడు; ౬: చూ, సహృదయుఁడు; ౭: చూ, కోవుఁడు; ౮. చేమవుకొన్నవానికి.–విహస్తుఁడు. [ఋషి: చూ, సన్యాసి.

సుధోద్భవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాశిరాజను

సునాభకము. అం: చూ, శస్త్రములు.

సునాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లగినియ, కిణిహి*: చూ, శిరీషపత్రి; 2. అడవిమునగ*: చూ, శిగ్రువు;అం. 3: చూ, శస్త్రములు.

సునామణి. వా. వి. 1, చేదివివినిపించుట; 2. సవరణ, సొనాయింపు, నెఱవేరుట; 3: చూ, సునితి.

సునాముఖపత్రాసవము. అం. చూ, ఆసవములు.

సునాముఖి. వా. వి. ఒకానొక అంగడిమందు. (సునాముఖీ అను విరేచనకారి).

సునాయాసము. సం. విణ. మిక్కిలిసులభము: చూ, సులభము.

సునాసీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ. సునాశీరుఁడు-శునాసీరుఁడు_సునాశీరుఁడు.) ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సునితి. వా. వి. 1. తురకలఉపనయనము. సునామణి, రూ—సున్నతి-సున్నితి; 2. నష్టము, కోయుట, కోఁత. "నీదా వా సునితీ అయినది." సున్నతి_సున్నితి.

సునిశ్చితుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, బుద్ధుఁడు.

సునిషణ్ణకము. సం. వి. అ. న. పులిచింత*: అంబ, అంబష్ఠ, అమ్లలోణిక—ఆమ్లలోణిక, అమ్లిక, ఆమ్లము, కుచాంగేరి, క్షుద్రపత్రి, క్షుదామ్ల, గాంగేరి, చాంగము, చాంగేరి, చుక్రిక-చుక్రిక, సుచువు, దంతశఠ, వాహసము, వితున్నము. (తె) నీరుచెంచేలి, పులిచించేలము, పులిచింత, పులిచింతేల—పులిచించేలి_పులిచెంచలి. తద్వి.—చెంచేలికూరకు.—అరణ్యవాస్తుకము, కుణంజము-కుణంజరము-కుణంజి-కుఱుంజము, వనవాస్తుకము. (తె) చెంచేలి.*.

సున్న. వై. వి. 1. నిండుసున్న: (సం) అనుస్వారము, పూర్ణానుస్వారము, బిందువు. తద్వి.—౧. సున్నచుట్టుటకు.—బుజే. (సం) కుండలీకరణము; ౨. సున్నయొక్క చుట్టుగీఁతకు.—(సం) పరిధి; 3. చుక్కకు.—గుండు, చుక్క, బొట్టు; ౪: చూ, అనుస్వారము; ౫: చూ, పూర్ణానుస్వారము; ౬: (చూ, అరసున్న.); 2.=శూన్యమ్. ఉత్త: చూ, శూన్యము. 1; 3. మణిదోషవిశేషము: చూ, రత్నములు.

సున్నగిలు. వై. అ. క్రి: రూ. సున్నగిల్లు.

సున్నగిల్లు. వై. అ. క్రి. గుండ్రిమగు: రూ—సున్నగిలు.

సున్నచుట్టు. వా. స. క్రి. 1: (సం) కుండలించు; 2 జయములేకపోవు. "వానిపరీక్ష సున్నచుట్టెను" (సున్నఁజుట్టుఅనియు.)

సున్నచుట్టుట. వా. వి. 1. (సం) కుండలీకరణము; 2. జయములేమి.

సున్నితి. వా. వి: చూ, రూ-సునితి.

సున్నపుఁగాయ. ద్వ. వి. సున్నముంచేకొను కరండము.

సున్నము. వై. వి=చూర్ణము. గుల్లలభస్మము: చూర్ణము, ఛుర, సుధ. ("చూ, సోద.") తద్వి.—మెత్తనిగచ్చేసున్నమునకు.-మెఱుఁగుసున్నము.

సున్నసున్నంగలిసె. జా. నశించిపోయెను. "పసులన్నియు సున్నసున్నంగలిసెనని యప్పుడుఁదేలిచి యొప్పగింతురు" (ధర్మజరాజసూయము.)

సున్ని. వై. వి.=చూర్ణ. 1. నలుఁగుఁబిండి: చూ, సాదము. (1); 2: చూ, సుకిని.

సున్నితి. వా. వి: చూ, రూ-సునితి.

సుపత్రికము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, మొగలి*; 2. చెఱకు*: చూ, సుకుమారము. 1-౬.

సుపథము. సం. వి. న్. పుం. మంచిత్రోవ: చూ, మార్గము. 1.

సుపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గరుత్మంతునితల్లి: చూ, సవిత్రి. 1; 2. తామరతీఁగ: చూ, సహస్రపత్రము. ౯.

సుపర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు: చూ, [హరివాహనుఁడు

సుపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలపిట్ట: చూ, శకుంతి. ౨౬. (పాలపిట్ట.); 2. ఏల*: చూ, సువర్ణకము.

సుపర్వము. సం. వి. న్. పుం. వెదురు*: చూ, [వేణువు.

సువర్ణాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం: అహికేసరము, ఇభసంజ్ఞ, ఇభాఖ్యము, కనకము, కనకాహ్వము, కాంచనము, కాంచనాహ్వయము, కారుజము, కేశరము-కేశరి, కేసరము-కేసరి, ఖరఘాతనము, చాంపేయము, నాగకేసరము (నాగకింజల్కము), నాగము, నాగాఖ్యము (నాగాహ్వము), పుష్పరోచనము, హేమము. *.

సుపర్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. దేవత: చూ, వేలుపు.

సుపాణి. వై. వి. రూ-సుప్పాణి సుపానీయ. 1. (ముత్యమునందలి) శుభ్రమైననీరు: చూ, సలిలము ౧౯; 2. (శుభ్రమైన నీరుగల) ముత్యము: చూ, రత్నములు. ౧౯.

సుపానీయము. సం. వి. అ న.=సుపాణి-సుప్పాణి: చూ, సలిలము. ౧౯.

సుపార్శ్వకము. సం. వి. అ. పుం. కలజువ్వి*: రూ-సుపార్శ్వము, కందరాలకము-కందరాలము, కపీతనము, కవచము, గర్దభాండము, గర్ధము, నంది, ప్లక్షము. (తె) కలజువ్వి-కలుజువ్వి, పచ్చజువ్వి. తద్వి.— జువ్వికి.—కమండలువు, కమండలుపథము, కలాపి, గర్దభాండము, చారుదర్శనము, జటి, పర్కటి, పలాశి, పిప్పలచ్ఛదము, పీతనము, ప్లక్షము, ప్లవము, శృంగి, (తె) జువ్వి.

సుపార్శ్వము. సం.వి. అ. పుం. 1.—పై.—*; 2: చూ, సుగృహము.

సుపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-సుపుష్పము.

సుపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-సుపుష్ప, కశేరుకము, కపిత్థము, కోశకారము, మధురము. (తె) కొట్టిగడ్డ, గొట్టి, నమ్మదుంప, నమ్మి*; 2 దానిమ్మ*: చూ, రక్తబీజము; 3. ధాతకి*: చూ, సుభిక్ష.

సుపూరము. సం. వి. అ. పుం. మాతులుంగము*: ఇంద్రవల్లి, కటభి, కారభి, కేశరామ్లము-కేసరామ్లము, కేసరి, గిరిజ, గుంజము, గోవర్ధనము, ఛోలంగము, పూరకము, ఫలపూర్ణము, బీజపూరము, మాదిఫలము-మాదీఫలము, మాధవి, మాతులుంగము, మాలుంగము, రుచకము-రుచకము, లుంగి, సృప్యాహ్వము. (తె) ఇలింద-ఇల్లంద-ఇల్లింద, దూదినిమ్మ, బొల్లిపూప, మాదిఫలము- మాదీఫలము.

తద్వి.— ౧. పుల్లమాదీఫలమునకు.– కేసర పూరకము, గుంజ, లుంగము *; ౨. పెద్ద పొంఁబరకు.—ఇంద్రవల్లి, ఇంద్రవారుణి, ఇంద్రవారుణిక, ఇంద్రసాహ్వ, ఐంద్రి, క్షుద్రఫల, క్షుద్రసహ, గజచిర్భట-గజచిర్భిట, గణకర్ణిక, గవాదని-గవ్యాదని, గోడుంబ-గోడుంబిక, విశాల, సుపూరము. (తె) పెద్దపొంఁబర*.

సుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2; 2. నిద్రయందలివధము: చూ, స్వప్నము. 2; 3. తిమ్మిరి: చూ, స్వాపము. 4; అం. 4: చూ, సంచారిభావములు. ("అప్పువ్వులఁబోడి నెవ్వగకానితో నెవ్వియొయ్యిరా లీలావిశేషంబులందేలి పూఁబాన్పునకు నిదురకమిని మేనివాత్తించెను.")

సుప్తుఁడు. సం. విణ. నిద్రించినవాఁడు: చూ, శయితుఁడు. [చూచేవాఁడు: ఉత్తానుఁడు.

సుప్త్యున్ముఖుఁడు. సం. విణ. నిద్రించుటకెదురు

సుప్పనక. వై. వి.=శూర్పనఖా: చూ, శూర్పణఖ.

సుప్పనాక. వై. వి.=—పై.—

సుప్పనాతి. వై. వి.=—పై.—

సుప్పాణి. వై. వి. (సుప్ప + పాణి)=సుపాణీయ: చూ, రూ-సుపాణి. 1-2.

సుప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కీర్తి: చూ, సమాఖ్య. 1; అం. 2: చూ, ఛందస్సులు.

సుప్రతిష్టము. అం: చూ, అసంహతవ్యూహములు.

సుప్రతీకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశాన్యపు దిక్కునందలి యేనుఁగు: చూ, హస్తి; విణ. 2. మంచియవయవములుగలది; అం. 3: చూ, దిగ్గజములు.

సుప్రభేదము. అం: చూ, ఆగమములు(ఉపవిద్యలు).

సుప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం మంచిమాట: చూ, శబ్దము. 2.

సుప్రసాద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

సుబా. వా. వి. రాజ్యమునందొకగొప్పభాగము.

సుబాణము. సం. వి. అ. న. పెద్దపిరంగి, సుకోలి, సురకోలి: చూ, బాణము. 1-౪౫. (దే. అనికొందఱు.)

సుబారము. అం: చూ, సుభారము.

సుబేదారు. వా. వి. 1. సుబాకుప్రభువు; 2 సేవలో నొకయధికారి. [మి: చూ, స్కందుఁడు.

సుబ్బఁడు. వై. వి.=సుబ్రహ్మణ్య. కుమారస్వా

సుబ్బలి. వై. వి.=జంబాల. పంకము, అడుసు: చూ, శాదము. 2. (ఇందులవిశేషములకు "చూ, శాదము. 2").

సుబ్బు. వా. వి. గాలిమాట, జనశ్రుతి: చూ, శబ్దము. 2; అ. క్రి. 2: ఏరుపడు-ఏర్పడు, కొఱలు, బయలుపడు-బయల్పడు, బయిలుగు-బైలగు, బయలుమెఱయు, బయలువోవు, బాహిరపోవు, బుగులుపోవు, మెఱయు, విసరు, వెలయు, వెలివిసరు, వెలువడు-వెల్వడు.

సుబ్రహ్మణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సుబ్బఁడు: చూ, సుబ్బఁడు.

సుభగ. సం. విణ. 1. మనోహరురాలు. సుందరి: చూ, స్త్రీ; 2. భాగ్యవంతురాలు, సీమాటి: చూ, స్త్రీ. [రుఁడు.

సుభగుఁడు. సం. విణ=సొబగుఁడు: చూ, సుంద

సుభద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అర్జునునిభార్య: చూ, భార్య; 2. గుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర. [విశేషము.

సుభద్రము. సం. వి. అ. పుం. స్వరగ్రామునామ

సుభద్రేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అర్జునుఁడు, ఏకవీరుఁడు, ఐంద్రుఁడు, కపిధ్వజుఁడు, కర్ణజిత్తు, కర్ణారి, కిరీటి, కృష్ణుఁడు, కౌశికాత్మజుఁడు, గాండీవి, గుడాకేశుఁడు, గోవు, జిష్ణువు, ధనంజయుఁడు, ధన్వి, నరుఁడు,

పార్థివుఁడు, పార్థుఁడు, ఫల్గునుఁడు-ఫాల్గునుఁడు, బీభత్సుఁడు, వార్త్రఘ్నుఁడు, విజయుఁడు, శ్వేతవాహనుఁడు, సవ్యసాచి. (తె. వ) కత్తి, కవ్వడి, క్రీడి, గెలుపుపేరుగలాఁడు, గెలుపుబాస యొడయఁడు, మచ్చెవెన్నుఁడు, వివ్వచ్చుఁడు, వెన్నునంటు, వెన్నుమచ్చెదునీఁడు, వేగంటికొమరుఁడు. తద్వి.- ౧. జయుఁడు (చూ, యుధిష్ఠిరుఁడు); ౨: (చూ, పాండవులు.)

సుభారము. అం: చూ, నిస్సాణములు.

సుభాషితుఁడు. సం. వి.అ. పుం: చూ,బుద్ధుఁడు.

సుభిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలుజాజి*: అగ్నిజ్వాల, అఫల, కుంజర, కుముద, గుంజర, గుచ్ఛపుష్పి, ధాతకి, ధాతుపుష్పిక, పార్వతీయము, మధువాసిని, మధుహేతువు, యమళచ్ఛదము, రక్తపుష్పిక, శ్లక్ష్ణత్వక్కు, సీధుపుష్పి, సుపుష్పము. (తె) ఆడె, ఆరె, ఆరెపువ్వు, ఏలుజాజి *.

సుభిక్షము. సం. విణ. సులభభిక్షముగలది. (దుర్భిక్షము లేనిది యనుట.)

సుమ. వై. అవ్య.=స్మ. (రూ-సుమా-సుమి-సుమీ-సుమూ- సుమ్మీ- సుమ్మా-సుమ్మి-సుమ్మీ-సుమ్ము-సూ-సూవె.) చూడుమి.

సుమంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముత్తయిదువ: చూ, సువాసిని; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("స-జ-స-న-గురువులు. 8యతి. 13వ ఛందస్సు.)

సుమంగళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పాలకూర*: ఉత్తమ, కర్పణి, కర్షణి-కర్షిణి, కాంచనక్షీరి, క్షీరకాకోలిక- క్షీరకాకోలి, క్షీరవిషాణిక, క్షీరశుక్ల, క్షీరాణి, క్షీరావి-క్షీరావిక, క్షీరి-క్షీరిణి, గర్భిణి, చక్షుష్య, జీవ, జీవంతి, జీవకాలిక, జీవని, జీవనీయ, దుగ్ధిక, పయస్య, పార్వతి, మధురస, మధువు, మధుస్రవ, మధుస్రవ, వలక్ష, విషాణి, శాకశ్రేష్ఠి, శుక్ల. (తె) చిలుపాల, తీఁగపాల-తీఁగపాల, పాలకూర, పిన్నపాల, మనుపాల*;. తద్విశేషములు.-౧. పాలచెట్టునకు.-కపీజ్యము, కపీష్టము, క్షీరవృక్షము, క్షీరిక, పయస్య, ఫలాధ్యక్షము, రాజాదనము, శీరవృక్షము. (తె) పాల; ౨. ఇప్పకు.-వలాసకము: చూ, వానప్రస్థము. 2; 3.నీరిప్పకు.-మధూలకము: చూ, వానప్రస్థము. 1-౧; ౪. కొలపాలకు.-అర్కపుష్పిక, చిత్రపత్రిక, పోటగళ, పయస్య-పయస్య, శృంగబేరి. (తె) కొలపాల*; 2. మంగళకరమైన యాఁడుది: చూ, స్త్రీ. [స్సు. 2.*.

సుమన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-సుమన

సుమనము. సం. వి. అ. పుం. గోదుమలు: చూ, స్తంబకరి (ధాన్యము.)

సుమనస్సు. సం. వి. స. స్త్రీ. 1. పువ్వు: చూ, సుమము; 2. జాజి*: కేతకి, గోకంటకము, జాతి, జీరణము, తిలభావిని, ప్రియంవద, మాలతి, స్థపుట*. తద్వి.—౧: (తె) తీఁగజాజి; ౨. జాజిపత్తిరికి.-జాతికము, స్థైర్యము.(తె) జాజిపత్తిరి-జాజిపత్రి, జాపత్తిరి-జాపత్రి; 3. జాజికాయకు.-కోశము-కోషము, సురభి. (తె) జాజికాయ; పుం. 3. దేవత: చూ, వేలుపు; 4. విద్వాంసుఁడు: చూ, సుధి.

సుమనోరజము. సం. వి. స. న: కింజల్కము, పరాగము, మధువు, మధూలిక. (తె) పుప్పొడి, బుక్కాము. తద్వి.— ఆసవము, కౌసుమము, క్షౌద్రము, పుష్పరసము, మకరందము, మరందము, మధువు, మధూళి, మాధ్వి, రజస్సు. (తె) కమ్మనీరు, పూఁదేనియ-పూఁదేనె-పూవుఁదేనియ. (చూ, సారఘము.)

సుమము. సం. వి. అ. న. పువ్వు: రూ-కుసుమ

మ్ము, ఆర్తవము, కుందము, పీలువు, పుష్పము, ప్రసవము-ప్రసూనము, లతాంతము, వనము, సూనము.(తె) అలరు, నన, పుప్పము, పువు-పువ్వు-పూ-పూవు, విరి. తద్వి.—౧: చూ, పూగుత్తి (చూ, స్తబకము); ౨. తాడి, కొబ్బరి, ఈఁత, వరిలోనగు ఏకబీజదళ వృక్షజాతిపూఁతకు -(తె) పువ్వార-పువ్వాగము; ౩. తాటిపూవును పట్టియుండెడు నూఁగుపూవునకు -(తె)బొందపువ్వు; ౪.లాంగలీ పుష్పమునకు.-లాంగలము; ౫.అరఁటిపువ్వునకు: శిలీంధము-శిలీంధ్రము, కదళీకుసుమము. (తె) అరఁటిపువ్వు (అంటిపువ్వు); ౬. పుష్పవిశేషములు.—(౧): రామబాణము; (౨): (తె) బాశెలు; (౩): (చూ, పాటలము); (౪) ఆవజాతిపువ్వునకు -(చూ, ఆవ. 8); (౫) గులాబీజాతిపువ్వునకు.-(చూ,గులాబీకుటుంబము); (౬). చిక్కుడుజాతి పువ్వునకు.—(చూ, చిక్కుడు కుటుంబము); (౭). తుమ్మజాతి పువ్వునకు.—(చూ, తుమ్మకుటుంబము); (౮): (చూ, సువర్ణము. 4)

సుమా. వై. అవ్య.=స్మ: చూ, రూ-సుమ.

సుమారు. వా. వి. 1. కొంచెము హెచ్చు. తద్వి.—హెచ్చుతగ్గునకు.— ఇంచుమించు, రమారమి-రవూరమి; 2. త్రాగిమత్తెక్కియుండుట. "వాఁడు సుమారు మీఁద నున్నాఁడు."

సుమాళము. దే. వి. 1. సుఖము: చూ, సంతోషము; 2. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; 3. సంతోషాదులవలనఁ గలిగెడు పారవశ్యము: మసరు. (సం) ఆవేశనము, ఆవేశము.

సుమాళి. దే. విశే. (సుమాళము + ఇ) శౌండుఁడు, సుమాళముగలవాఁడు. ఉ, హరి. 3, ఆ. 113: చూ, సోమరి.

సుమాళించు. దే. అ క్రి. మత్తించు: చూ, పొంకరించు (మబ్బుకొను.)

సుమి. వై. అవ్య.=ష్మ: చూ, రూ-సుమ.

సుమిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దశరథుని భార్య (లక్ష్మణుని తల్లి): చూ, భార్య.

సుమీ. వై. అవ్య.=1: చూ, రూ-సుమ; 2: నిశ్చయార్థకము. ఆం, భా. తృ. 68. రూ-సుమ్మీ, కాకున్న, సూ: చూ, సత్యము. 1.

సుము. వై. అవ్య.=ష్మ: చూ, రూ-సుమ. [డు.

సుముఖసువు. సం.వి.ఉ.పుం: చూ, సుధాహారుఁ

సుముఖి. అం. 1: చూ, గాంధారగ్రామగత మూర్ఛనలు; అం. 2: చూ, వృత్తము. 1. ("న-జ-జ-నగణములు. 7 యతి. 11వ ఛందస్సు.")

సుముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుత్మంతుని కొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1; 2. ఒక నాగ కొమారుఁడు; చూ, నాగుఁడు. 1; 3: చూ, వినాయకుఁడు. 1; 4. పండితుఁడు: చూ, సుధి; విశే. 5. చక్కనిముఖముగలవాఁడు.

సుమేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. బంగారుకొండ, రూ-మేరువు: చూ, పర్వతము. ౨౨.

సుమ్మ. వై. అవ్య=స్మ: చూ, రూ-సుమ.

సుమ్మా. వై. అవ్య.=—పై.—

సుమ్మి. వై. అవ్య.=—పై.—

సుమ్మీ. వై. అవ్య.=—పై.—

సుమ్ము. వై. అవ్య.=—పై.—

సుయామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరఁటి*: చూ, సుకుమార (రంభ. 2.) [విష్ణువు. 1.

సుయామునుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

సుయోధనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాంధారేయుఁడు, దుర్యోధనుఁడు. (తె) రాజరాజు, రారాజు, రాజేఁడు.

సుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సురి. మద్యపానపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6-౪; 2.=

సారా: అరిష్టము, అలి, ఆసవము, ఇర, ఐరేయము, కత్తోయము, కపిశి-కపిశిక, కల్య-కల్యము, కశ్యము, కాదంబరి, కాపిశము, కాపిశాయనము, కాపిశాయిని, కామాలిక, కాలిక, కీకటము, గంధమాదని, గంధవతి, గంధోత్తము, చషకము, చింతాయన, తరళ, దైత్య, పరిస్రుత, పరిసన్న, మదిర, మద్యము, మధువు, మధూళి, మాధవకము, మాధవి-మాధ్వి, మార్ద్వీకము-మాధ్వీకము-మార్ద్వీకము, మాధురి, వీర, శీధువు, శుండ, హాలిప్రియ, హాల. (తె) కలు-కల్లు, కోపు, చొక్కు-నీరు, గోట్టు, మదురువు, వెఱ్ఱినీళ్లు, సారా-సారాయి, సీవిరి-సీవురు. తద్విశేషములు.— ౧ (తె) బరందు-బ్రాంది; ౨ ఆరెపువ్వులోనగువానితోఁ జేసినకల్లునకు.— మైరేయము; ౩. ఇప్పకల్లునకు.— మాధవకము-మార్ద్వీకము-మార్ద్వీకము; ౪. ద్రాక్షకల్లునకు-మాధవకము-మార్ద్వీకము, మార్ద్వీకము; ౫. తాలకి, తాలతి. (తె) తాటికల్లు; ౬. చెఱకుకల్లు: ఆసవము, కాదంబరము, మైరేయము, శీధువు; ౭. ఒకరకపుసారాయికి:-ఆసురి, గౌడి; ౮. మద్యపిష్టమునకు:-జగలము, మేదకము. (తె) పెల్లెము; ౯. సురాబీజమునకు.-కిణ్వము, నగ్నహువు; ౧౦: (తె) తేనెసారాయి; ౧౧. కడిమిపూలకల్లునకు.-కాదంబరము; ౧౨: (తె) కూటిసారా; ౧౩: (తె) కొబ్బరికల్లు; ౧౪: సురాగ్రము, సురామండము. (తె) కల్లుమీఁగడ; ౧౫. సున్నము కలిసిన కల్లునకు.-(తె) చేరు; ౧౬: కోహళము; ౧౭: చషకము; ౧౮: కడంగము; ౧౯: (తె) బీరు; ౨౦: కురసము; ౨౧. సురామండమునకు.—అభిషవము, ఆసవము, కారోత్తమము, సవము, సురామండము. (తె) కల్లుతేట. (చూ, సుర. 2-౧౪); ౨౨: వై

పుల్యము; పుం. 3: చూ, వేలుపు; అం 4: చూ, సముద్రములు; దే. వి. (1) గాలిసుడి: చూ, సుడి. ౨; (2) గాలి: చూ, వాయువు; విణ. 8. పెద్దది:-బృహులము, పృథువు, బృహతి, మహతి-మహితము. (తె) (వి) ఓరు, గొప్ప, (విణ) కంచి, కోర, గంగ, గండు, గండ్ర, గజే, గసప, గఱువ, జేగ-జేగా-జాగా-జేగ-జేగము, తారు, దండ, దొడ్డ-దొడ్డు, నాగ, పెఱ, పెడ, పెద-పెద్ద, పేరు, బలు-బలువు, బాన, బీఱ, బుఱ్ఱ, బొంత, బొద్ది, బోరు, మలచేము, హురుమత్తు-హుర్మత్తు. (చూ, సోగ). తద్విశేషములు.— ౧. విరివియైనది:-అపావృతము, ఆతతము, ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్తాలము, ఉత్థితము, ఉపచితము, ఉపయుక్తము, ఉరువు, ఊరీకృతము, ఋద్ధము, ఓతప్రోతము, జృంభితము, ౯, తతము, పల్లవితము, పృథువు, ప్రవృద్ధము, మంథరము, రుంద్రము, వికట-వికటము, వితతము, విపులము, విశంకటము, విశాల-విశాలము, విసృతము-విస్తృతము, విస్తీర్ణము, వ్యూఢము. (తె) అచోటము, ఒడ్డు, ఒఱ్ఱు, పరపు, వింగడము, విరళి, విరి, వెంబ, వెడఁబ; ౨. ఎడముగలది:-బహువు, రుంద్రము; ౩. విస్తరింపఁజేయఁబడినది:-చిపిటము; ౪. చిమ్మఁబడినది:-కీర్ణము; ౫. పెద్దదనుట:-ఉరు; ౬. చక్కఁగావిరిసినది:- చూ, సంఫుల్లము; (విణ) వ్యాకోచము-వ్యాకోశము-వ్యాకోషము; (వి) వ్యాకోచి; ౭. విరివికి: చూ, హేరాళము; ౮: చూ, వృద్ధము. 2; ౯: (వి) చూ, సమృద్ధి.

సురంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1=సొరంగము: చూ, రంధ్రము. 1; దే. వి. (1) సొరంగము: చూ, రంధ్రము.1.

సురంగము. సం. వి. అ. పుం. 1=సొరంగము:

చూ, రూ-సురంగ. 1. 2. ఒకరకము పువ్వుల మొక్క*: చూ, వృక్షము.

సురంగాహి. సం.వి. ఇ.పుం: చూ, చోరకుఁడు 2.

సురఁటి. దే. వి. (సుర+అంటు) (కళా. 8, ఆ. 150). 1: రూ-సురఁటీ, వట్టియ-వట్టె, విసనకఱ్ఱ, వీవెన. (సం) ఉత్క్షేపణము, తాళవృంతము, వీజనము, వ్యజనము. తద్వి.—౧: కుంచియ-కుంచె, జేమిడవీచోపు, జల్లి, జల్లెడ, వింజామర-వింజామరము, వీచోపు, సవరము, సురఁటి-సురఁటీ. (పరి భా. 2, ఆ. 15). (సం):—అఘూయువు, అవచూలకము-అవచూ్ళలకము-అవచూ్ళలికము, ఔశీరము, కుంచము, కేశరము, చామర-చామరము-చామరి, భూలము, జలోదరి, ప్రకీర్ణకము, రోమగుచ్ఛము; ౨. జెండాను వ్రేలాడుకుచ్చునకు.—అవచూలకము-అవచూ్ళలకము-అవచూ్ళలికము; 3. ఏనుఁగుచెవివంటి యొకరకము విసనకఱ్ఱకు:-(సం) గజకర్ణము; ౪. యజ్ఞము నందలి విసనకఱ్ఱకు.—(సం) ధవిత్రము; ౫. చామరదండమునకు —(సం) బలి; ౬. వస్త్రముతోఁ గుండ్రముగాఁ జేసిన విసనకఱ్ఱకు.—ఆలవట్టము, వరివట్టము, సీవిరి-సీవురు, సూరెపాను-సూరెపాన్పు. (సం) ఆలావర్తము, వ్యజనము; 2. పారావతవిశేషము: చూ, రూ-సురఁటీ.1. [సాంబ. చే. 13.

సురఁటివీవనులఁబుట్టు. ద్వ. వి: చూ, వాయువు.

సురఁటీ. దే. వి. రూ-సుర్ఁటి. 1. పావురము: ఒడ్డిక, పారవము-పారువము-పారువాయ-పార్వము-పావురము-పావురాయి. (సం) కపోతము, కలకంఠము, కలధ్వని, కలరవము, కామి, కోకదేవము, ఖరప్రియము, గృహకపోతము, గృహనాశనము, చిత్రకంఠము, ఝుల్లకంఠము, పారావతము, మదోత్కటము. తద్వి.—౧. నీటిపావురమునకు.—(సం) కోపి; ౨. అడవిపావురమునకు.—(సం) కాపిని; 3. పావురముల గుంపునకు.—(సం) కాపోతము; ౪. పావురాయి భేదములు.—ఒడ్డి-ఒడ్డీడు; కూకీ; చేపల్లటీ; జెట్టి; దూరుబారు; నేలపల్లటీ; పల్లటీ; పేడగువ్వ; బకదారి; బుఱ్ఱపిట్ట; లకోరీ; సుర్ఁటీ. (సం) అర్ధపారావతము; ఘులఘులారవము; (మి): అంతరపల్లటీ; 2. వింజామరము: చూ, సుర్ఁటి. 1; 3: చూ, సుర్ఁటి. 1—౪.

సురకాని. ద్వ. వి. కానిలో నాల్గవభాగము. (బ్రిటీషునాణ్యపు కానికి నాలుగు దమ్మిడీలు అని కొన్నిచోట్లను, మూఁడుదమ్మిడీలు (మూఁడుపైసలు) అని కొన్నిచోట్లను హాలీనాణ్యమునకు నిజాంరాష్ట్రములో అణాకు ఆఱుపైసలనియు వాడుదురు. (చూ, రువ్వ. 1-2.) (ఇక్కడ సురశబ్దమునకు వ్యతిరేకలక్షణచే చిన్నయని యర్థము.)

సురకోలి. దే. వి. పెద్దపిరంగి (సుకోలి) చూ, బాణము. 1-౪౫.

సురక్రోవి. వా. వి. అగ్నిప్రసరణాయుధము. ఆం, భా. ద్వి. 218: చూ, బాణము. 1-౧ (దీనినే సురకోలిఅనికొందఱు.) [ణము. 1.

సురక్షారము. సం. వి. అ. న. సురుద్భు: చూ, లవ

సురగవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కామధేనువు, వేల్పుటావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు. ౮.)

సురగాలి. దే. వి. సుడిగాలి (ఇట్లు సురకరువలి) జై. 5, ఆ 88: చూ, సుడి. ౨.

సురగి. వై. వి.=శిఖరిణి. రూ-సురిగి. మల్లె*: చూ, హాసంతి. 2. [చూ, సురాచార్యుఁడు.

సురగురువు. సం, వి. ఉ. పుం. బృహస్పతి:

సురజ్యేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేల్పుఁబెద్ద: చూ, బ్రహ్మ. 1.

సురటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక రాగము: చూ, స్వరము. 2. (చూ, సురఁటియనికొం ద ఱు.); వా. వి. (1) రూ - సురఁటి-సురటీ: చూ, రూ-సుర్ఁటి; (2) చూ, రూ-సుర్ఁటీ.

సురటీ. వా. వి: చూ, రూ-సుర్ఁటి. (సురఁటీ అనికొందఱు.)

సురతము. సం. వి. అ.న.రతి: చూ, సంయోగము.

సురతాణి. సై. వి. 1. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 2: (సం): ఇంద్రాణి, ఇంద్రసతి.

సురతాణిలగ్గ. వా. వి: చూ, లగ్గ.

సురతుఁడు. సం. విణ. దయగలవాఁడు: అంతుమంతుఁడు, అభిపన్నుఁడు, ఉదాత్తుఁడు, ఉన్నుఁడు, కారుణికుఁడు, కృపాళువు, దక్షిణుఁడు, దాక్షిణ్యుఁడు, దయాపరుఁడు, దయాళువు, బీభత్సుఁడు, వరదుఁడు. (తె) అక్కఁటి. తద్వి.—కనికరింపఁదగిన వానికి.—తాత. [చూ, నది.

సురదీర్ఘిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ:

సురదుమ్రివు. సం. వి. ఉ. పుం. చిల్ల*: చూ, సల్లకి.

సురద్విషుఁడు. సం. వి ష. పుం. (రూ-సురద్విట్టు) వేల్పుదాయ: చూ, రాక్షసుఁడు.1. (ఇట్లు సురారి.)

సురనిమ్నగ. సం. వి. ఆ స్త్రీ: చూ, సురదీర్ఘిక.

సురపతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, సురతాణి. 1

సురపాడి. దే. వి: (సం) వృక్షము, సురపాలి, కాకాంగము*. (కాకిదొండ అని కొందఱు)

సురపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ —సై.—

సురపున్నాగము. సం. వి.అ.పుం=సురపొన్న*: కాంచనము, కాంభోజము, కుంభీకము, కేశరము-కేసరము, కేశరి-కేసరి, కేశవము, తుంగము, దేవవల్లభము, నమేరువు, నాగము, పున్నాగము, పురుషము, స్థిరచ్ఛాయము. (తె) పొన-పొన్న, సురపొన్న*. తద్వి.—౧. కోలపొన్నకు.—అంఘ్రిపర్ణి—అంఘ్రిపర్ణిక, కదళి-కదళము, కలశి-కలసి, కలశీక్లీతని, క్రోష్టుపుచ్ఛి-క్రోష్టుకపుచ్ఛిక-క్రోష్టుపుచ్ఛిక, క్రోష్టుకమేఖల, ఖగశత్రువు, గుహ, చిత్రపర్ణి, పృథక్పర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, సింహపుచ్ఛి (తె) కోలపొన్న, నేలపొన్న, సొర్లుగాడి, గొఁకటిబండ.*; ౨. ఏడాకుల పొన్నకు.-అయుగ్మపర్ణము, గంధిపర్ణము, గుచ్ఛపత్రము, గుచ్ఛపుష్పము- గుత్సకపుష్పము, సప్తచ్ఛదము, సప్తపర్ణము, సువర్ణచ్ఛదము. (తె) ఏడాకులపొన్న*.

సురపొన్న. సై. వి =సురపున్నాగ*: చూ, సురపున్నాగము.

సురభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కామధేనువు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); 2. ఆవు: చూ, ధేనువు; 3. అందుగు*: చూ, సల్లకి; (చూ, రాజార్హము. 1-30); న. 4. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 5. వాసనగల కలువ*: చూ, సహస్రపత్రము; పుం. 6. వసంతఋతువు: చూ, మాసద్వయము (ఋతువులు); 7. చైత్రము; చూ, మాసము. 1; 8: చూ, సంపెఁగ*; 9. జాజికాయ: చూ, సుమనస్సు.2; స్త్రీ. 10. ఘ్రాణతర్పణము: చూ, వాసన. 1; 11. వాసనమొలక: చూ, సమీరణము(రాజార్హము. 2_౯౩; చూ, సు-భి 8.); విణ. 12. మంచివాసనగలది: కషాయము, తిక్తము, సురభిళము: చూ, వాసన. 1_౧౯. (చూ, సురభి. 10); 13 మనోజ్ఞమయినది: చూ, హృద్యము.

సురభిపత్రి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాజజంబువు*. (కన్న-దొడ్డనేరళ): కోకిలేష్ట, జంబువు,

మహాజంబువు (బృహజ్జంబువు), మహాఫల, రాజజంబువు, సురస. (తె) అల్లోనేరడు-అల్లోనేరేడు-అల్లోనేరడు- అల్లోనేరేడు, పెద్దనేరేడు. తద్వి.—౧. నేరేడుకు.—జంబూ, జంబువు, జంబూలము. (తె) అల్లోనేరడు—అల్లోనేరేడు—అల్లోనేరడు- అల్లోనేరేడు, నేరడు—నేరేడు; ౨ నేల నేరేడుకు.—ఐరావతము, కాకజంబుక, కాకజంబువు, కాష్ఠజంబువు, క్షుద్రఫల, జంబూటము, నాదేయి, భూమిజంబుక, భూమిజంబువు, లకుచము, లికుచము. (తె) కాకినేరడు-కాకినేరేడు, గజేనిమ్మ, జేన్న, డహాలువు, నక్కనేరేడు, నేలనేరేడు, పిన్ననేరేడు; 3. నీరునేరేడుకు.-జలజంబువు, స్నిగ్ధపల్లవము. (తె) నీరునేరేడు; ౪: (తె) నాగనేరేడు; ౫. నేరేడుపండుకు.—జంబువు; ౬. మేరుపర్వతమునందలి నేరేడుకు.-సుదర్శనము.

సురభిసాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, మన్మథుఁడు. [సురభి. 12.

సురభిళము. సం. విణ. మంచివాసనగలది: చూ,

సురభీకరించు. సం. స. క్రి. వాసనగల దానిని గాఁజేయు. [వర్ణము. 6.

సురమాయి. దే. విణ. మిక్కిలి నల్లనిది: చూ,

సురమాలి. దే. విణ. గాలినించినది (దిండు). నీలా. 3, ఆ. 90: చూ, లోడు. తద్వి. కీచే బిళ్ళకు.—సకిన.

సురయాళువు. ద్వ. వి: చూ, రూ—సురియాళువు.

సురర్షి. సం. వి. ఇ. పుం. నారదాది దేవర్షి: చూ, సన్యాసి.

సురలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, శశివదన.

సురలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సురలితీఁగె*: రూ—సురలి, కాకశ్యామ, కుజపుట, కుబ్జపుష్ప, జంతుకారి, జతుక, మహాశ్యామ, స్నిగ్ధపుంత. తద్వి.—౧. కృష్ణమహ, కృష్ణవల్లి-కృష్ణవల్లిక. (తె) కమ్మెరాకుతీఁగె, నల్లతీఁగె; ౨: తాంబూలవల్లి-తాంబూలవల్లిక, తాంబూలి, నాగవల్లి; 3: (తె). ఆకు, తమలపాకు—తములపాకు. (ఈ ౧-౨-3 అనువవి ప్రత్యేకమైనవనియు సురలితీఁగెకు సంబంధించినవి కావు అనియు కొందఱు.)

సురలు. సం. వి.అ. పుం.బ. దేవతలు: చూ, సుర. 3.

సురలోకము. సం. వి. అ. పుం. వేల్పుఁబ్రోలు: చూ, స్వర్గము.

సురవర్త్మము. సం. వి. న్. పుం. ఆకాశము: అంగణము, అంతరిక్షము—అంతరీక్షము, అంబరము, అజము, అనంగము, అనంతము, అపవర్జనము, అభ్రము, అలీకము, ఆకాశము, ఆనందము, ఊకేశము, ఊమము, ఊర్ధ్వము, ఋ, ఏ, కంచుకము, (గగనము, తారాపథము, దివము, దివి) కార్బురము, ఖమ్-ఖంబు, గంగాధరము, ఘనాశ్రయము, ఘామము, జా, నభము, నాకము, నిరాకారము, నిరోత్రకము, నీరంధ్రము, పుష్కరము, బహుళము, భంబు, భువనము, మహాబిలము, మేఘద్వారము, తూలము, రోదసి, లేఖగము, వి, వియత్తు, విష్ణుపదము, విహాయము.విహాయసము—విహాయస్సు, వ్యోమము, శబ్దగుణము, సర్వతోముఖము. (తె) అప్పాతాత, ఆకసము, ఉప్పరము, ఉప్పరవీది, గాలితండ్రి, చేదలు, చుక్కలతెరువు, దివము—దివి, నింగి, బయలు.-బయిలు-బైలు, మబ్బుత్రోవ, మిను—మిన్ను, మొగులుదారి, వేలుపుఁదెరువు-వేల్పుఁదెరువు, సత్తిదొర వేనలి. తద్వి.—ఆకాశమండలమునకు.-ఖగోళము.

సురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: చూ, నాగమాత; 2: చూ, సర్పాక్షి*; 3. రాజజంబువు*: చూ,

సురభిపత్రి; 4. కృష్ణతులసి*: చూ, హరిప్రియ. 3.

సురసము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లగగ్గెర*: చూ, సుగంధికము; విణ. 2. తియ్యనిది: మధురము, స్వాదువు. (తె) కమ్మ, తియ్య, తీయ, తీఁపి-తీఁపు. (వి) మాధుర్యము,రుచి, విపాకము. (తె) తీఁపి. [(సురభితీఁగె.)

సురలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-సురలి.*

సురాకరము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుకడలి: చూ, సముద్రము. [చూ, సుర. 2-౧౮.

సురాగ్రము. సం. వి. అ. న. కల్లుమీఁగడ:

సురార్ణవము. సం.వి.అ.పుం. చూ, సురాకరము.

సురాచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బృహస్పతి: అంగిరసుఁడు-ఆంగీరసుఁడు, ఇఱేనుఁడు, ఓ, కలశీసుతుఁడు, గీరథుఁడు, గీర్పతి-గీష్పతి, గురుఁడు--గురువు, చిత్రశిఖండిజుఁడు, జీవుఁడు, దీదివి, ధిషణుఁడు, ధీమంతుఁడు, బృహస్పతి, వచసాంపతి, వాక్పతి, వాగీశుఁడు, వాచస్పతి, వినాయకుఁడు, సురగురువు, సూరి. (తె) సుతుగుఱేఁడు, వేలుపుటొజ్జ. తద్వి—౧. ఉపాధ్యాయునకు.—బోధకుఁడు.(తె)టీచరు(మేస్త్రరు); ౨:వస్తాదు; ౩. గానవిద్యోపాధ్యాయునకు.-(తె) బయకాఁడు. (మిగతవానికి: చూ, పంతులు.1); 2. బృహస్పతి గ్రహము: గోరదుఁడు,గోవిందుఁడు, తథ్యానుజుఁడు, ద, బృహస్పతి: చూ, రాహువు. 2.

సురాజీవి. సం. వి. ఇ. పుం: ఆసుతీబలుఁడు_ఆసుతీవలుఁడు, ఇక్షుకుట్టకుఁడు, కల్యపాలుఁడు- కల్యాపాలుఁడు, ధ్వజముఁడు, మండహారకుఁడు, శౌండికుఁడు, సౌరికుఁడు. (తె) ఈడిగ, కబ్బిలి, కబ్బిలివాఁడు, గమళ్ళవాఁడు - గవుండ్లవాఁడు, గౌండవాఁడు-గౌండ్లవాఁడు, గవుఁడు_గౌఁడు, చిటిగాఁడు, మొలక్రాలి.

సురాటము. అం: చూ, విస్నాణములు.

సురాపానము. అం. 1: చూ, సప్తవ్యసనములు. 2: చూ, మహాపాతకములు.

సురామండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతేట: చూ, సుర 2-౨౧; 2. కల్లుమీఁగడ: చూ, సుర 2-౧౮.

సురారి. సం. వి. ఇ. పుం. రావణుఁడు: చూ, రాక్షసుఁడు. 1. తద్వి.—వలావాకుఁడు, వృత్రుఁడు, శార్దూలుఁడు, కుంభుఁడు: (చూ, రాక్షసుఁడు. 1.)

సురాలయము. సం. వి. అ. పుం. మేరువు: చూ, హిమాలయము (పర్వతము. ౨౨.)

సురాష్ట్రజము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొగరి: చూ, ధాన్యము. ౨౭. (కందులకు.- (సం) వర్ణి. (తె) కంది.); 2. తొగరిమన్ను: అఢకి, కక్ష, కరవీరభుజ, కాక్షి, కాత్స్న, ఖల్వము, తాళకము, తువరి, మృత్తాలకము-మృత్తాలకము, మృత్తిక, మృత్సు, మృత్స్న, మృత్స్నా. (తె) తుప్సి-తుస్సె, తొగరి-తొవరి. (చూ, భూమి. 1-౭౬); 3. అడవి తొగరితీఁగె*: (చూ, ధాన్యము. ౨౭); తద్వి.—౧ పొట్టికందులకు: కాతువరిక. (తె) పొట్టికందులు; ౨: (తె) కొండకంది; 4 సురాష్ట్రజదేశము, సురాష్ట్రము(అనికొందఱు): చూ, దేశములు.

సురాసవము. అం: చూ, ఆసవములు.

సురాళము. దే. వి. 1. భూతావేశజనిత శిరోభ్రమణము: తద్వి.—దిగదుడుపు, బలాదూరు, మురాళము; 2. కోపావేశము.

సురాళించే. దే. స. క్రి: దిగఁదుడుచే, దిగఁదీయు, బడిదిప్పు, బలియు, మురాళించే.

సురాళింపు. దే. వి. దిగఁదుడుపు, బడిసివాటు.

సురి. వై. వి.=క్షుర-ఛురికా. (రూ-సురియ-సురె-సుర-సురికత్తి-సూరకత్తి- చేర-చేరి-చే

యు-సురె-చురకత్తి-చూరకత్తి - చూర-చూరి-చూరీ) చిన్నకత్తి: చూ, రూ-సురియ.

సురిగ. దే. వి. రూ-సురగె. చిన్నకొమ్మ: చూ, శాఖ. 1. [చూ, వసంతి. 2

సురిగి వై. వి.=శిఖరిణి. రూ-సురగి. మల్లె:

సురిగె. దే. వి: చూ, గిరా- సురిగ.

సురియ. వై. వి.=ఛురికా. చిన్నకత్తి, కటారము. కళా. 3, ఆ. 108; ఉ, హరి. 4, ఆ. 212: చూ, రిష్టి 2.

సురియాళు. ద్వ. వి: చూ, రూ-సురియాళువు.

సురియాళువు. ద్వ. వి. మాలవాఁడు: కడజాతి వాఁడు, గోసంగి, తోచే, తోటి, పాణసి, మాల-మాలఁడు, మాలవాఁడు, వెలివాడ వాఁడు, వెలి వాఁడు, సురయాళువు-సురియాళు-సురెయాళు. (సం) అంతావసాయి-అంతేవసాయి-అంతేవాసి, అంత్యజాతుఁడు, అంత్యుఁడు, కథాప్రసంగుఁడు, చండాలుఁడు-చాండాలుఁడు, జనంగముఁడు, దివాకీర్తి, నిషాదుఁడు, పంచముఁడు, పుక్కసుఁడు-పుల్కసుఁడు-పుల్కసుఁడు, ప్లవుఁడు, శ్వపచుఁడు. తద్విశేషములు.—౧. మాలది. (సం) చండాలి; ౨. అగడుగాఁడు, వెలివాఁడు, వెలివాడవాఁడు, చీవాట్లమారి, రోఁతలమారి. (సం.) అధరీణుఁడు, అపధ్వస్తుఁడు, అవగీతుఁడు, అవరీణుఁడు, చండాలుఁడు, ధిక్కృతుఁడు, నిందితుఁడు, పరిత్యక్తుఁడు, (భ్రష్ట(భ్రిష్టు)) భ్రిష్టుఁడు; 3: దూఱఁబడువాఁడు. (సం) నిందితుఁడు, బ్రహ్మబంధువు; ౪: ఉభయభ్రిష్టుఁడు. (తె) తోఁబ్రిచనంగొఱ.

సురుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అదృశ్యమగు, నష్టమగు: కనఁబడకపోవు, కాడుపడు-కాడ్పడు, చెడు, చేతవులు, లోటువోవు, వమ్మవోవు, పీటిఁబోవు. (చూ, లాఁచు. 2.) 2 పాఱు: చూ, వెళ్లు. 1; 3. జాడగాఁబోవు; 4. కదలు: చూ, సలించు; 5. స్లానమగు. ఆం, భా. త్ర. 107: చూ, స్రుక్కు. 14.

సురుగు. వా. వి. 1. చెందుకాపెట్టె: చూ, సందుకా; 2: చూ, సొరుగు (చూ, సందుకా.)

సురుగుడు. దే. వి. 1. ఒకానొక యొత్తుచేయు చెక్క; 2: (సం) అక్కలత, జాతఘాతకి*; వా. 3. సురుగుడుకాయ. [(చూ, బొప్పి.)

సురుగుడుకాయ. వా. వి: చూ, సురుగుడు. 3.

సురుడు. దే. వి. దివిటీకి మాఱుగా కాల్చెడు జొంజెము: చూ, జొంజెము.

సురుప్పు. వా. వి. సురత్షారము. ఆం, భా. ద్వి. 256: చూ, లవణము. 1-౧౨. [చోఁదు. 3)

సురుమా. వా. వి. ఒకరకము కాటుక. (చూ,

సురుము. దే. వి: ఉసి-నుసి, కసుకు-కస్కు, గుండ, గులగుల, చూరు, తురుము-తుఱుము, నగ్గు, నలి, నలుము, నుగ్గు, నులుము, నుసిం, నూచే-నూచేము, పరుము, పొడి-పొడుము-పొడ్మ (సం) క్షోదము, క్షోదితము, చూర్ణము. తద్వ.—౧: నూఱుట, పొడిసేయుట. (సం) అవచూర్ణనము, అవధ్వంసము, క్షోదము, పేషణము; ౨: గంధపుఁబొడి-గంధపొడి-గందవొడి, బుక్క-బుక్కా-బుక్కాము. (సం) చూర్ణము, పటవాసకము, పిష్టాతరము, వాసయోగము, శృంగారము; 3. పండ్లపొడికి.-పలుగఱ; ౪. ఆసుటాయిపొడికి.-రాపొడి; ౫: చూ, సున్నము; ౬: చూ, రేణువు. 1.

సురుముచేయు. దే. స. క్రి: నలుమాడు-నలుము, నులుమాడు-నులుము, నులుముచేయు, పప్పుచేయు (పిండిచేయు), పొడిసేయు.

సురూపుఁడు. సం. విశే. 1. చక్కనివాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు; 2. పండితుఁడు: సుధి.

సురె. వై. వి.=ఛురికా: చూ, రూ-సురి.

సురెయాళు. ద్వ. వి: చూ, రూ-సురియాళువు.

సురేకారము. ద్వ. వి. రూ-సూరేకారము. ఒక రకము తెల్లఉప్పు: చూ, లవణము. 1.

సురోదము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుకడలి: చూ, సముద్రము.

సుఱసుఱ. దే.వి. (సుఱసుఱ). 1 స్రుక్కుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. నిర్వ. 7, ఆ. 84: చూ, హూహూ; 2. ఆఁకలివేయుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ; 3. మండుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

సులభము. సం. విణ.=చేలకన-సులువు. సుఖముగా లభించేనది: లాఘవము, సుకర, సౌకర్యము. (తె) చేలకన, చెచ్చెర, (విణ) (వి) లగువు, లాగి, లేసు, సన్నసన, సలీసు, సులువు-సుళువు. తద్వి.— ౧. మిక్కిలిచేలుకనకు.-సునాయాసము, సౌకర్యము; ౨. పయిపయిగ-పైపైగ; 3: (చూ, లాఘవము. 1)

సులువు. వై. విణ.=సులభ. రూ—సుల్వు. 1.—వై.—; 2. శీఘ్రము: చూ, స్వాదము; 3: చూ, లాఘవము. 1; వా 4. ఆరోగ్యము.

సులోచనము. సం. వి. అ. న. కంటిజోడు: (తె) ముక్కద్దము.

సుల్తాను. వా. వి. తురుష్కప్రభువు. "ఢిల్లీసుల్తాను."

సుల్వు. వై. విణ: చూ, రూ-సులువు.

సువర్చల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రూ-సవర్చల*: చూ, సూర్యానువర్తిని; 2. సూర్యునిభార్య: చూ, భార్య. 1-౬౮.

సువర్చలము. సం. వి. అ. న: చూ, సుఖవర్చకము.

సువర్ణకదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బంగారుఅరఁటి*: చూ, రంభ. 2. తద్వి.—౧. అరఁటికి.-లోచకము; ౨. ఏడాకులరఁటికి.- విశాలత్వక్కు, విషమచ్ఛదము, శారదము, శారది. (చూ, రంభ. 2.)

సువర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. రేల*: అనీకస్థము, ఆరగ్వధము-ఆర్గ్వధము, ఆరివేరము, ఆరేవతము, కర్ణాభరణకము, కర్ణి, కర్ణికారము, కుష్ఠసూదనము, కృతమాలము, గోమయోద్భవము, చక్రవరివ్యాధము, చతురంగులము, రాజవృక్షము, రైవతకము, వ్యాధిఘాతము, శంపాకము-సంపాకము-శమ్యాకము. (తె) రేల-రేల.

సువర్ణచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులపొన్న*: చూ, సురపున్నాగము.

సువర్ణనాభము. అం: చూ, సప్తాధికరణములు (చూ, కామము 816 పుట)

సువర్ణపారేవతము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దయీడ*: చూ, శర్కరాంకము.

సువర్ణభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

సువర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-స్వర్ణము. బంగారు: చూ, లోహము. 1. (సువర్ణము=ఇరువది రూకల యెత్తుగల బంగారము. 80 గురిగింజల యెత్తు. ఫలము=ఎనుబది రూకల యెత్తు 320 గురిగింజెలయెత్తు.); 2. అరవరా: పిచువు, హిరణ్యము. (తె) మాడ, సొన్నము; సొన్నా; 3. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 2; 4 ఒకరకముపువ్వు: చూ, సుమము. ౬-(౮); 5. నల్లఅగలు: చూ, రాజార్హము. 1-౧౫; విణ. 6. మంచివర్ణముగలది; అం. 7: చూ, దానములు.

సువర్ణాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కర్ణ. *.

సువర్లోకము. అం: చూ, ఊర్ధ్వలోకములు.

సువల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చె*: చూ, సోమరాజి.

సువహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందుగు*: చూ, సల్లకి; 2. కారేలకి*: చూ, సన్నరాష్ట్రము; 3: ఈక్షితప్రియము. ఉపవక్త్రము, కాంక్షితప్రియము, కాకాండము, గోధాపది, చర్మారము. (తె) చెప్పుటట్ట-చెప్పుతట్ట*; 4; న

ల్లవావిలి*: చూ, వావిలి. ౧. తద్వి.—వావిలికి.–సిందురము, సిందువారకము; 5: చూ, సశ్వాత్థి*; 6: చూ, వీణ; విణ. 7. సుఖముగ పోవఁదగినది. [నము. 6.

సువారంపుటిల్లు. వా. వి. అడసాల: చూ, సద

సువారంపువాఁడు. వా. వి. అడబాల: చూ, సూపకారుఁడు.

సువారము. వై. వి.=సూపకార. వంట. రామా. 7, ఆ. 107: చూ, సూపకారము

సువాల. ద్వ. వి. (రూ-సువ్వలాల-సువ్వాల-సువ్వి.) (సువ్వి + అలతి) సువ్వియను పదముతో ఆలాపముచేసి పెండ్లిండ్లయందు ఆఁడువారు పాడెడిపాట: చూ, స్వరము. 2; అం. 2. ఒకానొకవృత్తము: చూ, వృత్తము.1.

సువాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, వాసన. 1.

సువాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-స్వవాసిని. 1. ముత్తయిదువ: చూ, స్త్రీ; 2. పుట్టినింట నుండెడి యాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సువిరేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు*: దళస్నుహి, పత్రిస్నుక్కు, పత్రిస్నుహి, వజ్రద్రువు, వజ్రి, శ్వానజిహ్వా. తద్వి.—చూ, స్నుహి *.

సువ్రత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సులభముగా పిదుకఁదగినయావు: చూ, సౌరభేయి (ధేనువు); విణ. 2. మంచివ్రతముగలది.

సువ్వలాల. ద్వ. వి. (సువ్వి + అలతి + అలతి): చూ, రూ-సువాల.

సువ్వాల. ద్వ. వి. (సువ్వి + అలతి)—పై.—

సువ్వానుఁడు. వా. వి. అడబాల. ఆం, పదా. వర. 24: చూ, సూపకారుఁడు.

సువ్వి. దే. వి. దంచేటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

సుశబ్దకి. అం: చూ, గుణములు.

సుశవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ-సుషవి.

సుశిమము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-సుషిమము.

సుశీతలాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

సుషమ. సం. వి. ఆ. పుం. 1. మిక్కిలిశోభ: చూ, శోభ. 4 (వెలుతురు. 1.); విణ. 2. సరిసమానమైనది: ఋజువు, తులితము, ప్రకాశము, ప్రగుణము, ప్రతీకాశము, భూతము, సంకాశము, సదృక్షము, సదృశము, సన్నిభము, సమ, సమ్మితము. (తె) చేదరము, బరాబరి, సరి; 3. మనోజ్ఞమైనది: చూ, హృద్యము. 2.

సుషవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-సుశవి. 1. కాఁకర*: కందురము, కటిల్లకము-కఠిల్లకము-కఠిల్లము, కాండకటుకము, కారవల్లి, కారవేల్లకము-కారవేల్లము, విశాఖ. (తె) కాఁకర, పొట్ల*; తద్వి.—౧: కర్కటకి. (తె) గొడ్డుఁగాఁకర; ౨: కర్కోటకి, కర్కోటము, ఫలపూరకము, వాయసి, సుకందకము. (తె) పొట్టికాఁకర, మట్టుకాఁకర; 3. (తె) కొమ్ముకాఁకర; ౪: చిరాయువు, వాతాయువు. (తె) ఊరకాఁకర; ౫: మహాకారవేల్లము. (తె) పెద్దకాఁకర; ౬. అడవికాఁకరకు.-ఉత్పలపూరక, కంకణ్యము, కంకసి, కందఫల, కర్కోటకి, కుడుహుంచి, క్షుద్రకారలిక (క్షుద్రకారవేల్లము-క్షుద్రకారవేల్లి), వనకారవేల్లము, వాయసి. (తె) అడవికాఁకర, అఁగాఁకర; ౭: శకృద్వల్లిక. (తె) బుడ్డకాఁకర*; 2. జీలకఱ్ఱ: అజాజి, ఉత్తరాపథము, కటుక, కణ, కరము, కృష్ణ, కృష్ణసఖి, జరణము, జీరకము, జీరణ-జీరణము, జీరము. (తె) జిలకఱ-జిలకఱ్ఱ-జీలకఱ-జీలకఱ్ఱ; తద్వి.—౧. నల్లజీలకఱ్ఱకు.-ఉపకుంచి(భి)క, కారవి, కాల, కాలి-కాళి-కాలిక, కుంచిక-కుంజిక, కృష్ణ, కృష్ణజీరకము, క్షోణి, ఘోష, ఛత్రి, జీరణ-జీరణము-జీర

ము, పృథువు-పృథ్వీ, శూలఘ్న, శూలకుంచిక, శోథకుంచిక, సుశవి–సుషవి. (తె). నల్లజీలకఱ్ఱ–నల్లజీలకఱ్ఱ, సోఁపు; 2. సన్నజీలకఱ్ఱకు.—కణజీరకము, క్షుద్రజీరకము, క్షుద్రజీవము. (తె) సన్నజీలకఱ్ఱ; 3. తెల్లజీలకఱ్ఱకు.—కణజీరకము, కణాది, గౌరజీరకము, జరణము, శ్వేతజీరకము. (తె) తెల్లజీలకఱ్ఱ; 3: క్షుపాలువు, పానీయాలువు.* (ఒకరకము కంద అని కొందఱు.)

సుషవికాఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: పానీయవల్లి, రాజిరాజి. (తె) ఆరెతీఁగ. *.

సుషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (రూ–సుషిరము-సుశిరము) బెజ్జము: చూ, రంధ్రము. 1.

సుషిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ–సుశిర. గువ్వగుత్తిక*: చూ, రాజార్హము. 1-ఁ.

సుషిరము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, రూ–సుషి; పుం. 2. కిక్కిస: చూ, హరిత. (తృణము. 1.); విణ. 3. బెజ్జముగలది; 4.(రూ-శుషిరము) పిల్లంగ్రోవిలోనగువాద్యము: చూ, వాద్యములు. (దీనినే అహికమని కొందఱు: చూ, వీణ. చూ, స్వరము. 2.) (చూ, సుషిరవాద్యములు)

సుషిరవాద్యములు. అం: పాలిక, కాహళి, వాసము, ముకులి, మధుకరి, వంశము, శంఖము, శుకి, శృంగము, సదుర్లపి. (10.)

సుషుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒళ్లెఱుంగని నిద్ర: చూ, స్వప్నము. 2; అం. 2: చూ, అవస్థలు.

సుషుమ్న. అం: చూ, నాడులు.

సుషుమ్ననాడి. అం.—వై.—

సుషేణము. సం. వి. అ. పుం. కలివి *: చూ, పొమ్లుపువ్వఫల. [చూ, సర్వానుభూతి.

సుషేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ *:

సుష్ఠు. సం. అవ్య. 1. మిక్కిలియనునర్థమందు. వర్తించును: చూ, బలవత్; వా. 2. మంచితనము.

సుసారము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రనీలము: చూ, రత్నములు.

సుస్తి. వా. వి. 1. తెవులు: చూ, రోగము. 1; 2. సోమరితనము: చూ, స్త్యానము. (విలంబము. 1.); 3. అశ్రద్ధ.

సుహృత్సమ్మితము. అఁ. (పురాణము): చూ, కావ్యము 5 (శాస్త్రములు.)

సుహృదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. 1. చెలికాఁడు: చూ, స్నేహితుఁడు; 2: చూ, హృదయాళువు; అం. 3: చూ, సుహృదులు.

సుహృదులు. అం: చూ, రాజ్యాంగములు(చూ, సప్తాంగములు. అంగము. 9.)

సుహోత్రుఁడు. అం: చూ, మహారాజులు.

సుహ్మ. అం. ఒకానొక దేశము: చూ, సీమ. (1) (దేశములు.)

సుళువు. వై. విణ.=సులభ: చూ, రూ-సులువు.

సుళ్లమారి. దే. విణ. 1. సుడులుగలవాఁడు; 2. చేట్లబెట్టువాఁడు.

సూ

సూ. వై. అవ్య. 1.=స్మ. చూసుమి: చూ, రూ-సుమ; 2. నిశ్చయార్థకము, సుమీ. ఆం, భా. త్రృ. 68: చూ, సత్యము. 1.

సూకరము. సం. వి. అ. పుం. పంది: ఆఖనికము, ఆఖువు, ఆరువు, ఆసురి, కమలాసనము, తాకరూటి, కిటి, కిరము, కిరి, కుందారము, కుఖనకము, కుముఖము, కోలము, క్రోడము, గృష్టి-ఘృష్టి, గ్రాహము, ఘోణి, చక్రముఖము, జలప్రియము, దంష్ట్రాయుధము, దంష్ట్రి, పోత్రి, రోమశము, స్తబ్ధరోమము, స్థూలనాసము. (తె) ఊటమెకము, ఏఁదుమెకము, ఒంటరి, ఒంటరికాఁడు, ఒంటికాఁడు, కొమ్మకాటు, కొమ్ముకాఁడు, గుర్గురిం

చేమెకము, గుర్గురింత, గూఁటి, చేర్పరించే మెకము, చేప్పరింత, జోగిలంబులమి_త్తి, పంది, పీఁటవెట్టుమెకము, ముట్టెమెకము, ముస్తెలమేపరి. తద్విశేషములు.— ౧: గ్రామసూకరము, విట్చరము. (తె) ఊరపంది; ౨. ఏదుపందికి.-శలలము-శలము, శలలి-శల్లకి, శలాక, శల్యకము-శల్యము, శ్వావిధము. (తె) ఏకు, ఏదుపంది, నెలపంది, ముండ్లపంది-ములుపంది, సలుగు-సలువు; ౩.నీరుపందికి -అలస్యము, కచ్ఛపసంస్థానము, కుటిచరము, ఘోషికము, శంకువు. (తె) నీరుపంది (చూ, జలసూకరము, జలరూపము; చూ, మత్స్యము. 1-3.); ౪. కచ్ఛ, వరాహి-వారాహి. (తె) ఆఁడుపంది; ౫. ఆడివరాహమునకు.-(తె) తొలుపంది-తొల్పంది; ౬: శల్యకము. (తె) ఆఘుగ-ఆఘువ, ఇబ్బంది; ౭. కొంకణదేశపు ఆఘువకు: కందాళువు, కాసకందము, కాసాలువు; ౮. కోడెవయసుగల పందికి.-(తె) చేల్లరము; ౯.అడవిపందికి.-ఏకచరము, ఏకలము, వనసూకరము, వాలమృగము. (తె) అడవిపంది, అడవిరాజో, ఏకలీఁడు, ఏతలము, బంటుమెకము, మొట్టిమెకము, మోటజోరుమెకము, మోటుమెకము, మోటువామెకము, రోబంటరి-లోబంటరి, వాలుమెకము, వేల్పులమి_త్తి; ౧౦: (చూ, వరహావతారము); ౧౧. పందికోఱచివరకు.-ఫలము; ౧౨. పందికోఱకు:-చూ, పల్లు 1-౨. ౧౩. పందిమూతికి.-పోత్రము.

సూకరీప్రసవన్యాయము. అం. ఒక న్యాయము.

సూ_క్తద్రష్టలు. అం: శతర్చులు, మధ్యములు, క్షుద్రసూ_క్తులు, మహాసూ_క్తులు. (4).

సూ_క్తములు. అం: నారాయణసూ_క్తము, పురుషసూ_క్తము, శ్రీసూ_క్తము, భూసూ_క్తము, నీళాసూ_క్తము (5).

సూ_క్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=సుద్ది. వృత్తాంతము: చూ, సమాచారము. 2. [సూక్ష్మల.

సూక్ష్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పత్రిల*: చూ,

సూక్ష్మఖండములు. సం. వి. అ. న. బ. తుత్తునియలు: చూ, శకలము. 4.

సూక్ష్మతండులములు. సం. వి. అ. న. బ: గసకము. (తె) గసగసలు-గసగసాలు.

సూక్ష్మదశాపరిమాణము. అం: చూ, విదశలకు సూక్ష్మదశలుకట్టుపద్ధతి.

సూక్ష్మదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవదారువు*: ఆమీవత్సము, ఉచ్ఛ్రితము, కాష్ఠదారువు, కిలింజము, కిలిమము, కృమిఘ్నము, దారువు, దేవకాష్ఠము, దేవదారువు, ద్రుకిలిమము, ద్రుమము, పారిజాతకము, పారిజాతము, పారిభద్రము, పీతదారువు, పూతికాష్ఠము, పూతిదారువు, భద్రదారువు, వరచందనము, శక్రపాదపము. (తె) దేవదారి. తద్వి.— బాడిదచెట్టుకు. - అంసరంగికము, కపికచ్ఛ్వము, నింబతరువు, పారిభద్రము (అనికొందఱు), రోహిణము, వారిజము. (తె): బాడిద- బాడిదము-బారిజేము-బారిదము-బారిసము- వారిజము-వారిదము. *.

సూక్ష్మపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రామదూతి అను ఒకరకము తొళసి*: చూ, హరిప్రియ.

సూక్ష్మఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుసుగు *: చూ, హస్తిని.

సూక్ష్మము. సం. వి. అ. న. 1. అధ్యాత్మము, బుద్ధి: చూ, హృల్లేఖము. 2; 2. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1. తద్వి.—కపటప్రపంచనకు.—(తె) మెలక; పుం. 3. అణువు: చూ, స్వల్పము; విణ. 4. సన్నము, అలకన,

సయికము_సైకము: చూ, స్వల్పము; 5. పరమాత్మ: చూ, హంసుఁడు; అం. 6: చూ, అలంకారము. 3. ("ఇతరుల భావమెఱింగిన భావగర్భిత చేష్ట: ఉదా.—నేను గనుఁగొను పొండఁదనమాళిమణింగచము చేఁదప్పె"); అం. 7: చూ, శరీరములు; 8: చూ, లక్ష్యములు; 9: చూ, ఆగమములు (ఉపవిద్యలు)

సూక్ష్మైల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నయేలకి.* వయస్థ*: చూ, చిత్రిల

సూచకము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సూది; 2. నక్క: చూ, సృగాలము; 3. కుక్క: చూ, శునకము; 4. కాకి: చూ, సకృత్ప్రజము; 5. పిల్లి: చూ, మార్జాలము. తద్వి.—పూతిమార్జాలమునకు:–లోమశము, శాలి; 6. తెలియఁజేయుట: అభిధాయకము, ఆవేదనము, సూచన. (తె) ఎఱుక, తెలుపుడు-తెల్పుడు; 7. మొఱిగెడి కుక్క: చూ, శునకము.

సూచకుఁడు. సం. విణ. 1. కొండెము చెప్పువాఁడు: కర్ణేజపుఁడు, ద్విజిహ్వుఁడు, పిశునుఁడు. (తె) అంగుడుదుడిపి-అంగుడుదుడుపు, ఇల్లామల్లి, ఒరుదలకాఁడు, కొండగీఁడు, కొండియుఁడు-కొండీఁడు (కొండెకాఁడు)-కొండెగీఁడు, చాడీకోరు, చాడీగొట్టు, తంటలమారి-తంటాలమారి, తనకలి, బందులమారి; 2. బోధచేయువాఁడు: అనుశాసకుఁడు, ఉపదేశకుఁడు, ఉపదేష్ట, బోధకుఁడు. (తె) నేర్పువాఁడు; 3. వేఁచికోరు: చూ, లడాయిగాఁడు.

సూచన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1: ఛాయ. (తె) ఆచోఁకి-ఆచోకి, ఇమ్ము-వ, ఈగడ, ఎచ్చెరిక-హెచ్చెరిక, కఁదువ, కన్ను, చాయ-చోచాయ, చొప్పు, జాడ, తాపి-తాపీ, దత్తా, పొరువ, పులుగు, పొలకువ, పోఁము, పోబడి-పోవడి, సంచు, సడి, సవ-సవడి_సవ్వడి, సౌవ. తద్వి.—౧. కాలిజాడకు.—వర్తని; 2. గుర్తుచేయుట; 3. తెలుపుట: చూ, సూచకము. 6; 4 చూపు: చూ, వీక్షణము.

సూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (రూ-సూచిక_సూచిని-సూచ) శూర్పిక: చూ, సూది; అం. 2: చూ, అసంయుత హస్తములు; 3: చూ, చరణక్రియలు; 4: చూ, అసంహతవ్యూహములు; 5: చూ, దరిభానవ్యూహములు; 6: చూ, దండవ్యూహములు; 7: చూ, కరణములు; 8: చూ, ఆకాశచారలు.

సూచించు. సం. స క్రి. 1. జాడగా తెలియఁజేయు: (తె) ఎగఁబోయు; 2. తెలియఁజేయు.

సూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=సూచి: చూ, సూది; విణ. 2. తెలియఁజేయునది.

సూచితము. సం. విణ. 1. జాడగా తెలుపఁబడినది, ఉచితము: చూ, స్పష్టము; 2. తెలుపఁబడినది, ఉచితము: చూ, స్పష్టము.

సూచినుకు. వా. వి. అల్పధారావర్షము. ఆంభా. చరి 74: చూ, సోన (వాన. 1.)

సూచియానము. సం. వి. అ. న (రూ_సూచీనము - సూచీవయనము - సూచీవానము): చూ, సూయాణము. 2.

సూచీనము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సూచీవయనము. సం. వి. అ. న.—పై—

సూచీవానము. సం. వి అ. న.—పై.—

సూచీకటాహన్యాయము. ఆ. ఒకపనివానికి గాబొకటియు, సూదొకటియు చేయుమనిఁ జెప్పఁ గొంతకాలమునకు సూదియిచ్చి గాబిమ్మనిఁ దొందరచేసినపుడు రెంటిలో నొకటి నిచ్చియుండ రెండవదానికి యింత తొందర యేల ననినరీతి.

సూచీపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. వలీవకము*: చూ, మొగలి. తద్వి.—మొగలికి:— స్త్రీభూషణము:— (చూ, స్వర్ణకేతకి).

సూచీముఖభేద్యము. జా. దట్టము గానున్నది. సూదితో భేదింపఁదగినది. "పిరిఁగి సూచీముఖాభేద్యంబులగు నంధకార ధారాచ్ఛట లాదుకొనిన." (శా. ...).

సూచీముఖము. పం. వి. అ. పుం. 1. అముష్క: చూ, పాము. 1; 2. ఒకానొక పక్షి: చూ, ... (పక్షి). అం. 3. అభినయ హస్త విశేషము. (తిక్కన వేళ్ళు ముడువఁబడి మధ్య మోవ నిలువుగా చాఁపఁబడిన చూపుడు వ్రేలుగలది, సూచి): చూ, వ్యంజకము. 1; 4: చూ, బాణాగ్రములు.

సూచీవానకర్మ. అం: చూ, ఉపవిద్యలు (సూదులచేతఁ గుట్టు పనివిశేషము.)

సూచీకటాహన్యాయము. అం. నూఱుతామర రేకులు ఒకదానిపైనొకటియుంచి సూదితోఁ గసిక్కున గ్రుచ్చేగా నన్నియునొక్కమాఱు చిల్లుపడినట్లు కాన్పించునట్లుకాని నూఱునునూఱుకాలముల యందుఁ జిల్లుపడినవి అతిసూక్ష్మమగుటచేఁ దెలియదను రీతి.

సూచ్యము. అం: విష్కంభము, చూళిక, అంకాస్యము, ప్రవేశకము, అంకావతరణము (5) (వీని యర్థవివరణాదులా యాపదముల కడ జూడఁబడెను.)

సూటి. దే. వి. 1. గురి. ... 2, ఆ. 70: ... చూ, లక్ష్యము. 1, 2: చూ, విధము. 1. ... 8, ఆ. 74.

సూటికాఁడు. దే. విశే. 1. అంపకాఁడు: చూ, విలుకాఁడు (అనుబంధములో చూడుము); 2: అంపకాఁడు, గురికాఁడు. (సం) కృతపుంఖుఁడు, కృతముఖుఁడు, కృతహస్తుఁడు, సుప్రయోగవిశిఖికుఁడు; 3: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సూటిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సరిదాఁకు. వసు. 2, ఆ. 97: చూ, సరిపడు. 1; 2. యుక్తమగు: చూ, సరిపడు. 2.

సూడకములు. అం. (చూ, తాళము. 2. తాళములు): ధ్రువము, మఠిమము, రూపకము, త్రిపుట, జంప, అట, ఏకము (7).

సూడింపు. దే. అ. క్రి. ... సూడఁజేయు: సూడఁజేయు.

సూడిగము. దే. వి. 1. వాలకము, ఒడుదాసి. చేతిగాజో. కాశి. 5, ఆ. 145: చూ, భూషణము. 2; 2. చేతికడియము. అచ్చ. సుం, కాం. 184: చూ, భూషణము. 2 (బ. సూడిగములు.)

సూడిద. దే. వి. కానుక. జై. 3, ఆ. 73. రూ—సూడిదె: అప్పనము, ఉడుగర, ఉపాయము, ఉలుప—ఉలుపా, కట్టనము-కట్నము, కయికానుక—కై కానుక, కానిక-కానికె-కానుక-కాన్క, చేంటా, దాయము, పగిడి-పగిది, పావడము, పోరచి, లంచేము, వాతికాను, వీడు. (సం) అమిషము, ఉత్కోచము—ఉత్కోచము, ఉపగ్రాహ్యము, ఉపచారము, ఉపద, ఉపదానము, ఉపప్రదానము, ఉపహారము, ఉపాయనము, కరదము, ఛాయ, దండము, ప్రదేశనము, ప్రాభృతము, బలి, లంచము. (చూ, సిస్తు. 1.)

సూడిదె. దే. వి. —పై.—

సూడు. దే. వి. 1. ఈర్ష్య: చూ, హంస. 7; 2. ప్రతివైరము. అం, భా. ప్ర. 135: చూ, వైరము; 3. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 4. పగ: చూ, వైరము.

సూడుకాఁడు. దే. వి. పగవాఁడు: చూ, శత్రువు. 1; 2: అసహనుఁడు, అసహిష్ణుఁడు—అసహిష్ణువు, అసూయాపరుఁడు, ఈర్ష్యాళువు—ఈర్ష్యాలువు, కుతాకువు, కుహకుఁడు—కుహకుఁడు—కుహనుఁడు, విరతిశీలుఁడు. (తె) ఈసుకాఁడు, ఉడుకుఁబోతు, ఏవకాఁడు, ఓర్వలేనివాఁడు.

సూడుకొను. దే. అ. క్రి. 1. పగగొను. భో. 3. ఆ. 37: ఈరసించు, ఒడ్డారించు, కంట గించు, పగఁబట్టు, పగగొను, మచ్చరించు-మచ్చరికించు, మాడించు, సూడుపట్టు (సం) ద్వేషించు, విద్వేషించు, విరోధించు, వైరించు, వైరించు. (వి. అసూయకు:) (తె) ఈరసించు, కాంతాళపడు; వా. 3. చేలపట్టు, చేలుగాడుచు, చేలముకొను, చేల పోరు, మచ్చరించు-మచ్చరికించు (సం) అగ్రహించు; వా. 3. గర్భముధరించు (అని కొందఱు.) [8, ఆ 50: చూ, సూడుకొను.

సూడుపట్టు దే. స. క్రి. విరోధించు. వై

సూతకము. సం. వి. అ. న. 1. జాతాశౌచము. (తె) పురుడు; 2. మైల: చూ, మృతాశౌచము; పుం, న. 3: చూ, సూత్రము.

సూతపుత్రకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అంగరాజు, అంగాధిపుఁడు, అర్కనందనుఁడు, ఏకవీరుఁడు, కర్ణుఁడు, ఘటోత్కచాంతకుఁడు, చంపేశుఁడు, యువరాజు, రాధేయుఁడు, వసుషేణుఁడు. (తె) పొత్తిద్దుఁగొడుకు, పొత్తిద్దుఁబట్టు, పొత్తిద్దుకూన, పొత్తిద్దుమోలి. (సూత్రపుష్పుకుఁడు అని కొందఱు.)

సూతము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము: అమరము, అశోకము, చపలము, ఖేచరము, చతంగము, పారతము, పారదము, బలము, మహారసము, రసము, రసధాతువు, రసము, రాసము, సూత్రకక్షము, [illegible] [illegible]

సూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. కుట్టు: చూ, స్యూతి. 1; 2: ప్రసవము, ప్రసూతి, సూనము. (తె) కానుపు-కాన్పు, పెపవము. తద్వి —. ౦. పశ్వాదుల యీనికకు.—ప్రసవము. (తె) ఈనిక; ౩. గర్భసావ్రమునకు.-(తె) కట్టుక-కట్టుగ; 3. పశుగర్భస్రావమునకు.—(తె) కట్టుక-కట్టుగ; ౪. గోవు ప్రసవమునకు.—గువాకము _ గూవాకము-గువాకువు.

సూతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: జాతపత్య-జాతాపత్య, ప్రసూత, ప్రసూతి. (తె) పురుటాలు, పురిటికూన, బాలెంత-బాలెంత, బాలింతరాలు, బాలెంతరాలు, బిడ్డతల్లి (చూ, స్త్రీ.).

సూతికాగృహము. సం. వి. అ న (రూ-సూతికాగృహము) పురిటియిల్లు: చూ, సదనము. 1.

సూతిని. దే. వి. సూతిని యను దేశము. వీలా. 3, ఆ. 90: చూ, సీమ (1)-౨౯.

సూతుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. తేరుగడపువాఁడు: చూ, సారథి; 2. బట్టువాఁడు: స్తుతిపాఠకుఁడు, స్వస్తిముఖుఁడు: చూ, వంది; 3. వడ్లంగి: చూ, స్వర్ణకారుఁడు.

సూత్థానుఁడు. సం. విశ 1. నేర్పరి: చూ, సమర్థుఁడు; 2. శరీరముచేఁ జేనిబంటు: చూ, హంవీరుఁడు. 2. [భేదములు.

సూత్రగ్రాహకుఁడు. అం: చూ, హయపాలక

సూత్రతంతువు సం. వి. అ. పుం. పుస్తె, మంగళసూత్రము: చూ, భూషణము. 2.

సూత్రధారుఁడు. సం వి. అ. పుం.1. ఆటాడించువాఁడు: (తె) కీలుకాఁడు, జంత్రకాఁడు, తారి-దారి-దారిదారి; 2. నడిపించువాఁడు; 3. వడ్లంగి, సూతుఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు; 4. ఇంద్రుఁడు: చూ, సూత్రాత్ముఁడు; అం. 5 నాటకము నడిపించువాఁడు: చూ, నటి.

[illegible] పడు: చూ, సరిపడు. 2. [సూతపుత్రకుఁడు.

సూత్రపుష్పకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ,

సూత్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్తి: చూ, సముద్రాంత. 3.

సూత్రము. సం. వి. అ. న. 1. నూలిపోఁగు: అల్పము, ఊర్ణ, త్రుల్లకము, త్రుల్లము, త

తువు, తనువు, దశ్రము, శ్లక్ష్ణము, సూక్ష్మము, స్తోకము. (తె) అలుపము, తంతువు, నూలు, పోఁగు-ప్రోఁగు-ప్రోవు, పోఁచె-ప్రోఁచె. తద్విశేషములు.—౧. బ్రహ్మసూత్రమునకు.—త్రిసూత్రము. (తె) మునున్నూలు-మూన్నూలు, ముప్పిరి, ముప్పేట; ౨. పట్టుపురుగు నేసెడు పట్టునూలునకు.—(తె) పొత్తినూలు, పొత్తు; ౩. పట్టునూలునకు.-పట్టము. (తె) పట్టు, దసిలీ, బురుసా, మొగ్గపట్టు; ౪. ఎఱ్ఱపట్టునకు.—(తె) బురుసా; ౫. నూలుతునుకకు.—పత్కృము; ౬. నూలిమొలతాడునకు.-ధటిని; ౭. నూలుపిడికి.—(తె) పాగడ, పిడి; ౮. దూరదూరముగా పోయు నూలిపోఁగునకు.—(తె) పాలు పోఁగు; ౯. ముప్పదియొనికెల నూలునకు.-(తె) పుంజెము; ౧౦: (తె) కండియు-కండె, నూలుకండె, ఫత్తెడ. సరిగ; ౧౧: పండెను తీసి చేట్టిన నూలుకు.-(తె) ఈరె; ౧౨. ఎఱ్ఱనూలుకు.-(తె) తోఁగరు; ౧౩. పొడుగుపోఁగునకు—(తె) ఓతము; ౧౪. గట్టినూలిపోఁచేలకు.-(తె) చెవికెలు; ౧౫. జందెమునకు.-(చూ, సూత్రము. 1-౧): ఉత్తరీయము. ఉపవీతము, పవిత్రము, బ్రహ్మసూత్రము, యజ్ఞసూత్రము, యజ్ఞోపవీతము, సప్తతంతువు, సూత్రము. (తె) జందియము-జందెము-జన్నిదము, పోఁచె-ప్రోఁచె; ౧౬. మెడను దండవలె వ్రేలెడు జందెమునకు.-కంఠలంబితము, నివీతము; ౧౭: (చూ, ప్రీతసూత్రము): భుజిష్యము. (తె) డోరము-దోరము; ౧౮. సందిటఁగట్టుకొనెడు తోరము:-(తె) దండచేరు; ౧౯. యోగులు జందెమువలె వేసికొనెడు పట్టులోనగువాని పట్టెకు.-పరికరము, పర్యంకము-పల్యంకము, పర్యస్తిక, యోగపట్టము. (తె) ఒడ్డాణము, జోగపట్టియు-జోగపట్టె-జోగిపట్టియ-జోగిపట్టె-యోగపట్టె; ౨౦. ఎద్దుమొదలైనవాని మెడను గట్టెడు పట్టెడకు.-(తె) పట్టెడ; ౨౧ ఎడ్లకొమ్ములకుఁగట్టెడు కుచ్చులతోలు త్రాడునకు.-(తె) తలత్రాడు, పగ్గము-ప్రగ్గము; ౨౨. మంచెపుపట్టెడకు.—(తె) నవారు, పట్టెడ; ౨౩. దూదిమేట్టకు - తూలనాసిక, తూలనాళిక, పంజిక-పింజిక. (తె) దూదిమేట్ట, ఏకు; ౨౪. త్రాడునకు-అభీషువు, కశ, ఛిదిరము, పాశము, రజ్జువు, రశ్మి, వటము, వటి, శుంభము. (తె) కంబరత్రాడు, కొబ్బరిత్రాడు, చేత్రాడు, చేరు-చేఱు, తాడు-త్రాడు, దాము, పగ్గము-ప్రగ్గము, బొందు, వడము; ౨౫. బట్టలారవేసికొనుటకుఁగట్టిన త్రాడునకు-దండిక. (తె) దండియ-దండియము-దండెము-దణ్ణెము; ౨౬. జెట్టియుపకరణమునకు:—(తె) జోలత్రాడు; ౨౭. మంచెముఅల్లెడు త్రాడుకు: (తె) నులక-నుల్క; ౨౮. కపిలెబొక్కెనతోఁకకు కట్టెడు త్రాడుకు.-తొండపుఁద్రాడు-తొండపుఁద్రాడు; ౨౯. జేనపనారతోనల్లినవల త్రాడుకు.— పవిత్రకము, శణసూత్రము; ౩౦. ఉరత్రాడుకు.-(తె) దామర; ౩౧. తంతువునకు (వీణెలోనగువానికి వేసెడు ఉక్కుతీఁగెలకును వర్తించును):—సుబ్రము, తంతువు. (తె) తంతి, తీఁగ-తీఁగియ-తీఁగె, తీవ-తీవియ-తీవె. (చూ, సారణి. 3.); ౩౨ మెడత్రాడుకు.- గ్రైవము-గ్రైవేయకము-గ్రైవేయము; ౩౩. నెమలియీకల దారముకు: (తె) నెట్టము - నెట్టియము - నెట్టెము; ౩౪. బొంగరపుత్రాడుకు:—(తె) జాలి-జాలియ-జాలె; ౩౫. పెద్దపెద్దదూలములు మోయుత్రాళ్ళకు.-(తె) (బ): జేడ్డికపుత్రాళ్లు; ౩౬. పెక్కుతిలలుగల నిడివిత్రాడుకు.—దా

ము. (తె) దామెన; ౩౭. పాలుపితుకునపుడు వెనుకటికాళ్లు కలిపికట్టు త్రాడుకు.- (తె) గుదిత్రాడు, బందము; ౩౮. చిలుకకాలిత్రాడుకు.-(తె) చిలుకత్రాడు-చిలుకత్రాడు; ౩౯. ఏనుఁగునడుమునఁ గట్టెడు తోలుమోకుకు.-కక్ష్య, కక్ష్యము, కక్ష్య, చూష, దూష్య, వరత్ర. (తె) నడికట్టుత్రాడు, పటకా; ౪౦. లావుత్రాడుకు.- వరాటకము. (తె) మోకు, వడము; ౪౧. కవ్వమును దిగిలించేటకై తరిగంబమునందుఁ గట్టెడుత్రాళ్లు.- (తె) ఆఁకత్రాళ్లు, చేల్లగుదులు, చేల్లత్రాళ్లు, తఁత్రాడు, త్రిప్పుత్రాడు, పగ్గము-పగ్గము; ౪౨. సిరియెక్కించిన త్రాడుకు.-(తె) జిఱ్ఱత్రాడు-జిఱ్ఱుత్రాడు; ౪౩. కర్ణాటకపు గుపాకుల చెవియందుంచి విప్పుముట్టించెడుత్రాడుకు - (తె) జోపకి, ౪౪. పక్షులనుబట్టెడుత్రాడుకు.- (తె) తిరుగుడుత్రాడు; ౪౫. శ్యేనరజ్జువునకు -(తె) తోరెము-దోరెము; ౪౬. ముంజెగడ్డి మొలత్రాడుకు.-క్షోణి-క్షోణీ, మౌంజి, (తె) ముంజి; ౪౭. వేనివేని కట్టియీడ్చెడి త్రాళ్లకు.-పంబుఁదాళ్లు; ౪౮. పట్టుత్రాడుకు - రాగసూత్రము; ౪౯. సాలెవాఁడు పడుగు నీడ్చికట్టెడు త్రాడుకు.-(తె) పగ్గము-పగ్గము; ౫౦. రథాదులను లాగెడు త్రాడుకు.- పరంపరావాహనము, వైనీతకము. (తె) పగ్గము-పగ్గము; ౫౧. మెట్టెలీవల రానీని త్రాడుకు —(తె) పేర్మించే; ౫౨. చెట్టెక్కువాని కాలిత్రాడుకు.— (తె) బందము, గుదిత్రాడు. ౫౩. ఆళ్లపనివారు దిండుపక్క కొయ్యలకుఁ గట్టెడి బిగిదారముకు.— (తె) మేఁకదారము; ౫౪. గోనెలులో పగునవికుట్టెడుత్రాడుకు.—(తె) సిరి-పురి; ౫౫. గడ్డిత్రాడుకు.—(తె) తొంట, పిరి-పురి, వెంటి; ౫౬. కుప్పనూర్పునందు ఎడ్ల వరుసకుఁ గట్టెడి పలుపునకు.-(తె) బంతికట్టు, బంతికట్టుపలుపు; ౫౭. కాళ్లకట్టుత్రాడుకు.-(తె) పుంజెము; ౫౮. ధాన్యముపట్టిన గోనెలుకుట్టెడి త్రాడుకు -(తె) పురి, పురికొస-పురికోస, ౫౯. పిట్టలఁదోలుచేరుకు.- (తె) పిట్టదిమ్మె; ౬౦. వేఁటత్రాడుకు.- (తె) పోఁగు-పోఁగు - పోఁగుఁదాడు; ౬౧. త్రాసు (లేక) తూనికకోలలత్రాడుకు.- ప్రగ్రహము- ప్రగ్రాహము, రాగసూత్రము; ౬౨. కట్టెలమోపుకట్టెడి త్రాడుకు.- (తె) బిగువాళ్లు; ౬౩. సాధము. (తె) ముకుఁదాడు-ముక్కుఁద్రాడు; ౬౪. పురుషుని కటిసూత్రమునకు.- అందుకము, కటిసూత్రము, శృంఖల-శృంఖలము, గోవమొలత్రాడు, మొలత్రాడు, మొలనూలు; ౬౫ పశుకంఠరజ్జువు -ఆబంధము, కుశము, నిదానము, యోక్త్రము, యోత్రము, వనువు, సందానము-సంధానము (తె) కన్నియ-కన్నె, కన్నెత్రాడు, తగులు, తలుగు-తల్గు, పలుపు-పలువు, లంకియ-లంకె, లంకెపలుపు, పల్లె; ౬౬. గుఱ్ఱములోఁ గువాని కళ్లెములో నగువానియందు తగిల్చియీడ్చబట్టెడు త్రాడుకు.-ప్రగ్రహము- ప్రగ్రాహము. (తె) పగ్గము-పగ్గము; ౬౭. గుఱ్ఱము మెడఁగట్టెడుత్రాడుకు.-(తె) పలుపు; ౬౮. గుఱ్ఱము కాళ్ళఁగట్టుత్రాళ్లకు -(తె) పాలసత్రాళ్లు-పాలాసత్రాళ్లు; ౬౯. త్రాళ్లసమూహమునకు.—గళ్య, గ్రామత, జనత, ధూమ్య, పాశ్య; ౭౦. చేఁపలగాలపు త్రాడుకు.- బరండము; ౭౧. చిలుకడత్రాడుకు.- మేఖల; ౭౨. పడవపెద్దమోకుకు.- (తె) సవాయి; ౭౩: సప్తతంతువు; ౭౪. మాలలుచేయుసన్నసూలుకు.-(తె) మాలనూలు; ౭౫. నాలుగు

(వేళ్లకుచుట్టితీసిన నూలుచుట్టకు.-(తె) విచ్చె; ౭౬. మృగములను పక్షులను బట్టెడు ఉరిత్రాడుకు.-వితంసము-వీతంసము; ౭౭. కుక్కపెడతాళ్ళకుక్క.-(తె) పడికియ-పడికియ్య-పడికె; [illegible]
[illegible]
(తె) సంజోక; ౮౦: చూ, అగ్గిబొద్ది; ౮౧: చూ, వాకెన. 1; ౮౨: చూ, వాకెన. 2; ౮3: చూ, వాకెన. 3; 2. శాస్త్రాది సూచకగ్రంథము: చూ, సంపుటము. 3; 3. జన్నిదము: చూ, సూత్రము. 1; 4. ఏర్పాటు: చూ, సత్యము. 1; అం. బ. 5: చూ, సూత్రములు.

సూత్రములు. అం: కల్పసూత్రములు, గృహ్యసూత్రములు, ధర్మసూత్రములు (3): చూ, కల్పసూత్రము.

సూత్రశాటకన్యాయము. అం. నూలుతో బట్టనేసెనఁగా నూలును బట్టగా నేసెనని యర్థము అను రీతి.

సూత్రాభిషేకము. అం: చూ, అభిషేకము.

సూత్రించు. సం. స. క్రి. సూత్రపఱచు.

సూదంటుతాయి. ద్వ. వి. అయస్కాంతము: చూ, రత్నములు. ౬.

సూదనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; విణ. 2. చంపునది: చూ, హింస్ర. 2.

సూదము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]: చూ, [illegible].

[illegible]
౧: కాగితములుకుట్టెడుపిడిగలపెద్దసూదికి.-కంటాణి-కంటాళము, కంతాణి; ౨. చేఁపలనుఁగుచ్చెడుసూదికి:-కోపు; ౩. గోనెలుకుట్టెడుసూదికి:-డబ్బడము-డబ్బనము; ౪: అనువుసూది, గుండుసూది; ౫. మాదిగచెప్పులుకుట్టుసూదికి.-ఆరె, ఎడార, కెంకియ-కెంక, చిలుకయారె. (సం) చర్మభేదిక; ౬. తాటాకులకు బెజ్జము వేసెడి పనిముట్టుకు.- (తె) కెంకి; ౭. మేఁకలకాలిగుట్టలలోని ముల్లుతీసెడు సూదికి.-(తె) ముచ్చెపల్లు; ౮. [illegible]
[illegible]
[illegible]

సూదిగొంటు. వై. వి. లతాపూగము: చూ, [illegible]. 1 (సూదిగొంటు వక్క-అని కొందఱు)

సూదితము. సం. విణ. చంపఁబడినది: జ్ఞపితము, నిబర్హితము, నిహతము, వ్యాపాదితము, సంజ్ఞపితము, సంస్థాపితము. తద్వి.—౧. (యజ్ఞమునందు) వధింపఁబడినది:—అపాకృతము, ఉపసంపన్నము, పరిమితము, ప్రోక్షితము; ౨. చంపునది:—చూ, హింస్ర. 2.

సూదిమల్లె. వై. వి. సన్నమల్లె*: చూ, హాసంతి. 2.

సూదిమొన. వా. వి. సూదియొక్క చివర: చూ, సితాగ్రము.

సూదిరాయి. ద్వ. వి: చూ, సూదంటుతాయి.

సూదుఁడు. సం. విణ. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు.

సూన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు: అంగజ, ఆత్మజ, ఆత్మభువు, ఉద్వహా, కన్య, కుమారి, కుమారిక, ఝుల-ఝూలి, తనయ, తనుజ, దుహిత, నందన, పుత్రిక, మాలిక, వశ, సుత, సూనువు. (తె. వ): అమ్మాయి, ఆఁడుపడుచు, ఆఁడుబిడ్డ, కన్నియ, కన్నె [illegible]
[illegible]
కొమారితె-కొమార్త-కొమాత్తె-కొమిరె, పట్టి, బిడ్డ-బిడ్డె, బుల్లి, బొట్టియ-బొట్టె, మేపుట్టువు. తద్విశేషములు.—౧. ఇతరుని వలన తన భార్యయందుపుట్టిన కన్య.-క్షేత్రజ; ౨. తల్లితోడఁబుట్టినదానికూఁతురు.—మాతృష్వసేయ-మాతృష్వస్రీయ; 3. ఇంద్రు

ని కూఁతురు:-జయంతి; ౪. కవేరరాజపుత్రిక:-కవేరజ; ౫. కుబేరునికూఁతురు:-కటమాలిని, మదిర; ౬. జనకమహారాజుకూఁతురు:-ఊర్మిళ; ౭. ద్రుపదరాజుకూఁతురు:-కాళిక, ద్రౌపది, పంచమి, పాంచాలి, పార్షతి. (తె) దోపద-దొప్పది; ౮. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజుకూఁతురు:- భర్తృదారిక; ౯. బాణాసురునికూఁతురు.-అర్జుని, ఉష, బాణాత్మజ; ౧౦. విరటునికూఁతురు:-ఉత్తర; ౧౧. విష్ణుచిత్తునికూఁతురు:-గోద; ౧౨. మనుమరాలుకు.-(చూ, మనమరాలు); ౧౩. మనుమరాలు కూఁతురుకు.-ప్రపౌత్రిక. (తె) ఇనుమనుమరాలు, మునిమనుమరాలు-ముమ్మనుమరాలు; ౧౪. భాగ్యవతికూఁతురుకు.-సౌభాగినేయి; 2. కొండనాలుక:లంబిక, పట: చూ, రసన. 1; (చూ, రోగము. 1-౪); 3. వధస్థానము; అం. 4. పంచసూనములు:- కండని (రోలు), పేషణి (సన్నికల్లు), చుల్లి (పొయ్యి), ఉదకుంభి (నీళ్లకడవ), మార్జని(పొరక): చూ, స్థానము. 1.

సూనగాఁడు. మి. వా. విణ. చేంపువాఁడు:చూ, సూనరి. (కటికవాఁడు అని కొందఱు).

సూనజీవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (దీనివిత్తులుగర్భోత్పత్తి కలుగఁజేయును. శుక్లవృద్ధిచేయును); అతఃఫలము, అర్థసిద్ధి, కుమారజీవము, కృతబిజ్జము, గర్భండము, గర్భకరము, పుత్రంజీవకము, పుత్రజీవము, పుత్రజీవి*.

సూనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రసవము: చూ, సూతి. 2; 2. రూ-ప్రసూనము. పువ్వు:చూ, సుమము; 3. అంకుశము: చూ, సృణి. 4 (బాణము. 1-౨౧); విణ. 4: చూ, శూన్యము. 1.

సూనరి. వై. విణ.=సూనాకర. 1.చేంపువాఁడు: చూ, హింసకుఁడు; 2: పూలమ్మువాఁడు, పూలకరి-మాకరి. (సం) మాలకరుఁడు-మాలాకారుఁడు, మాలి, మ?నుఁడు, వనార్చకుఁడు. (చూ, మాలకరి. 1); 3. సున్నము పూయువాఁడు, ?: చూ, సూనరి.

సూనాకరుఁడు. సం. విణ.=సూనరి: చూ, సూనరి. 1-2.

సూనుఁడు. సం.వి.ఉ.పుం. 1 (సూనువు)కొడుకు: అంగజుఁడు,ఆత్మజుఁడు, ఆత్మనీనుఁడు,ఆత్మభువు, అనుబంధుఁడు (వు), ఉద్వహుఁడు, ఋక్థ్సు, కుమారకుఁడు-కుమారుఁడు, కులధారకుఁడు-కులాధారకుఁడు, జీవనుఁడు, జైవాతృకుఁడు, ?ృతి, ?, ?, తనయుఁడు, తనుజుఁడు-తనూజుఁడు, తనూభవుఁడు, దాయాదుఁడు, ద్వితీయుఁడు, నందనుఁడు, పుత్త్రుఁడు, భూతుఁడు, వర్ణుఁడు, సుతుఁడు. (తె. వ) అబ్బాయి, కన్నకొడుకు, కుఱ్ఱ-కుఱ్ఱఁడు, కొడుకఁడు-కొడుకు-కొడుకు, కొమరుఁడు-కొమారుఁడు, పట్టి, పీకఁడు, బిడ్డ-బిడ్డఁడు-బిడ్డె, బురకఁడు, బొట్టియ-బొట్టియఁడు-బొట్టె, మేపుట్టువు. తద్విశేషములు.-౧:-పండ్రెండుగురుపుత్రులకు:- చూ, పుత్రులు. 1; ౨. ఐదుగురుపుత్రులకు:- చూ, పుత్రులు. 2; 3. ధర్మపత్నిపుత్రునకు.-ఉరస్యుఁడు-ఔరసుఁడు-ఔరస్యుఁడు; ౪. తండ్రినిఁబోలిన కొడుకునకు.— మనోజవసుఁడు-మనోజవుఁడు; ౫. శూద్రవనితయందు బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినకొడుకు:-పారశవుఁడు; ౬. శూద్రస్త్రీయందు క్షత్రియునకుఁ బుట్టినకొడుకు.—క్షత్త; ౭. దేవరాదిన్యాయము ననుసరించి భర్త మున్నగువారిచేత నియమింపఁబడిన భార్యయందు ఇతరుని

వలనఁబుట్టినకొడుకు- క్షేత్రజుఁడు; ౮. విధవకు అంకుమగనియందుఁ బుట్టిన కొడుకు.- గోలకుఁడు- గోళకుఁడు- గోలుఁడు; ౯. పరస్త్రీవలనఁ బుట్టినకొడుకు.— పారస్త్రైణేయుఁడు; ౧౦. భర్త యనుమతిలేక అంకుఁబోయికన్నకొడుకు.— గూఢజుఁడు, గూఢోత్పన్నుఁడు; ౧౧. చెడిపోయిన బ్రాహ్మణస్త్రీకొడుకు.— కుండకీటుఁడు; ౧౨. అవివాహితపుత్త్రుడు — కన్యకా జాతుఁడు, కానీనుఁడు; ౧౩ మగఁడుండఁగా అంకుమగనికిఁ బుట్టినకొడుకు.— కుండుఁడు, గూఢజుఁడు. (తనభార్యయందు కన్యాత్వమున రహస్యముగా నితరునికిఁబుట్టిన కొడుకు అని కొందఱు); ౧౪. తల్లిదండ్రులయొద్ద వెలకు కొన్న కొడుకు.— కాండపృష్ఠుఁడు, క్రైతిముఁడు, క్రీతసుఁడు, క్రీతుఁడు; ౧౫. దత్తపుత్త్రుడు.— దత్తకుఁడు, దత్తుఁడు; ౧౬: చూ, అంకులాఁడికొడుకు. బంధులుఁడు, (తె) లంజెకొడుకు, పలువిత్తు; ౧౭. భిక్షమెత్తెడి పతివ్రత కొడుకు.— కౌలటినేయుఁడు- కౌలటేయుఁడు- కౌలటేరుఁడు; ౧౮. ప్రసిద్ధికెక్కిన గోత్రముగలకొడుకు.— అముష్యాయణుఁడు; ౧౯. తల్లిదండ్రులు లోనగు పెద్దలననుసరించి నడచుకొనుకొడుకు.— అనుబంధుఁడు; ౨౦. మనుమనికొడుకు.— నప్త, నప్త్రి, పరంపరుఁడు, ప్రపౌత్రుఁడు. (తె) ఇనుమనుమఁడు, మునిమనుమఁడు; ౨౧. నాటకమందుపయోగించే కొడుకు.— కుమారుఁడు; ౨౨. ఒకతల్లికొక్కకొడుకు:— అర్జునుఁడు; ౨3. (నాట్యపరిభాషయందు) ఇతరరాజుకొడుకు.— గోస్వామి; ౨౪. తోడఁబుట్టినదానికొడుకు:- భగినీపుత్త్రుఁడు, భాగినేయుఁడు, భ్రాతృజుఁడు, భ్రాతృవ్యుఁడు, భ్రాత్రీయుఁడు. (తె) మేనల్లుఁడు; ౨౫. మనుమనికి కొడుకుకొడుకు — చూ, మనమఁడు. 1; ౨౬. కూఁతురు కొడుకు:— చూ, మనమఁడు. 2; ౨౭ పినతల్లి కొడుకు.— మాతృష్వసేయుఁడు- మాతృష్వస్రీయుఁడు; ౨౮. దాసీపుత్త్రుడు:— క్షత్త, దాసేయుఁడు, దాసేరుఁడు. (తె) లంపతా, లంపతావాఁడు; ౨౯. ఇంద్రుని కొడుకు.— ఇంద్రపుత్త్రుఁడు, ఐంద్రుఁడు, కాకాసురుఁడు, జయంతుఁడు, జయుఁడు, పాకశాసని; 3౦. కుబేరునికొడుకు:— నలకూబరుఁడు; 3౧. కుశునికొడుకు:- అతిథి; 3౨. కుంభకర్ణునికొడుకు.— నికుంభుఁడు; 33 గరుత్మంతునికొడుకు.— సుముఖుఁడు; 3౪. నాగకుమారుఁడు:— సుముఖుఁడు; 3౫. పరాశరునికొడుకు.— వ్యాసుఁడు; 3౬. భరతమహారాజుకొడుకు.— అంగదుఁడు; 3౭. యమునికొడుకు.— కుముదుఁడు; 3౮. పార్వతికొడుకు — కాలేయుఁడు; 3౯. ధృతరాష్ట్రునికొడుకు - ధార్తరాష్ట్రుఁడు; ౪౦. వరుణునికొడుకు.— పుష్కరుఁడు; ౪౧. వశిష్ఠుని కొడుకు. (తె) శక్తి; ౪౨ రుద్రపుత్త్రుఁడు:- భైరవుఁడు; ౪3. రావణునికొడుకు.— మేఘనాథుఁడు; ౪౪. విరాటునికొడుకు.— ఉత్తరుఁడు; ౪౫. శ్రీకృష్ణునిపుత్త్రుఁడు.— చారుగర్భుఁడు, చారుగుప్తుఁడు, చారుబాహువు, చారువిందువు; ౪౬. సుకేశుఁడను రాక్షసునికొడుకు.- మాలి; ౪౭. సూతుని కొడుకు.— కథకుఁడు; ౪౮. హిరణ్యకశిపుని కొడుకు.— ప్రహ్లాదుఁడు, హ్లాదుఁడు; ౪౯. చంద్రునికొడుకు.— వర్చస్సు; ౫౦: చూ, సహోదరుఁడు; ౫౧. ప్రహ్లాదుని కొడుకు:— విరోచనుఁడు; ౫౨. వసిష్ఠుని కొడుకు: చూ, విశ్వకేతువు;

౫౩. సవతితల్లికొడుకు:— వైమాత్రేయుఁడు; ౫౪. వశిష్ఠుని కొడుకు:— శక్తి. ౫౫. వ్యాసుని కొడుకు:— శుకుఁడు; ౫౬. శ్రీరాముని కొడుకులు.—౧. కుశుఁడు, ౨. లవుఁడు; ౫౭. భాగ్యవతి కొడుకు:— సౌభాగినేయుఁడు; 2. తమ్ముఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; 3. రవి: చూ, సూర్యుఁడు.

సూనువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. కూఁతురు: చూ, సూన. 1.

సూనృతము. సం. వి. అ. న. 1: చూ, సుఖము 1; విణ. 2. ప్రియమును సత్యమునైనది(మాట): చూ, శబ్దము. 2-౭౨.

సూన్మదుఁడు. సం. విణ. పిచ్చివాఁడు: చూ, వెఱ్ఱి. 3.

సూన్మాదుఁడు. సం. విణ. ఉన్మాదరోగవిశిష్టుఁడు.

సూన్యమధ్యము. సం. వి. అ. న. కిక్కసకసవు, విభీషణము*: చూ, తృణము. 1.

సూపకల్కము. సం. వి. అ. పుం. పలుచేనిపప్పు: చూ, సూపము. 3.

సూపకారము. సం. వి. అ. పుం.=సువారము. వంట: అరాధనము, పచ, పచనము, పాకము, విపాకము, సంస్కారము. (తె) ఉడుక, బానసము, వంట, సువారము. తద్వి.— (తె) ఉడుకాటము, ఉడుకుట.

సూపకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అగంధసికుఁడు, ఆంధసికుఁడు, ఆరాళికుఁడు, ఔదనికుఁడు, గుణుఁడు, పాచకుఁడు, వర్ణవుఁడు, వల్లవుఁడు, సూదుఁడు, సూపుఁడు. (తె, అడబాల, కుంచకోకరి, బానసీఁడు, పూఁటకాఁడు, బొనసీఁడు, బోనకాఁడు, వంటపూఁటివాఁడు, వంటరి, వంటలవాఁడు, వంటవాఁడు, సువారంపువాఁడు. తద్వి.— ౧. హీనజాతులకు వంటచేయువాఁడు — (తె) కుకరివాఁడు; ౨. పిండివంటలు చేయువాఁడు.— అపూపికుఁడు, కాందవికుఁడు, కాంయుకుఁడు, భక్ష్యంకారుఁడు.-భక్ష్యకారుఁడు.

సూపతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

సూపధూపనము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ: చూ, హింగువు.

సూపపదము. సం. వి. అ. న. లేశము: చూ, స్వల్పము.

సూపము. సం. వి.అ. పుం.వండినపప్పు: సూదము, కటాహము, కట్వాగము.(తె) పప్పు, బేడలు, ముద్దపప్పు. తద్వి.—౧ కొఱుక.(తె) పెసరపప్పు, ౨: పణ్యాన్నము.(తె) నానఁబప్పు, వడపప్పు; 3. సూపకల్కమునకు.-సూపకల్కము. (తె) పలుచేనిపప్పు; ౪. కందులులోనగువాని పప్పునకు.— విదళనము; ౫. పప్పుకట్టునకు.— సారము: చూ, యూషము; ౬:(తె) కడుగునీరు, లచ్చింపోరు.

సూపాంగము. సం. వి. అ. న: చూ, సూపధూపనము.

సూపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వంటవాఁడు: చూ, సూపకారుఁడు.

సూయవసము. సం. వి. అ. న.=సూయూణము. శత్రుభీకరదండయాత్ర: చూ, సూయూణము.

సూయానము. సం. వి. అ. న.=—పై.—

సూయూణము వై. వి. వైరభయంకర దండయాత్ర. భార. విరా. 2, ఆ. 320.(వావిళ్ల యందు.— సూయూణము =సూచీనమ్.-(సూచీవానమ్ - సూచియాన - సూచీవయాన,) లేసుఅల్లిక. సూదిలో దారముతో గుచ్చి బెజ్జములుగల అట్టపైఁగాని, ప్రత్యేకముగా అల్లికయందేప్పుడుట్లు పూల పాదిరూపములుఁజిత్రించి లేసుపనియందుఁ

జో పెను నిపుణత్వపు వస్త్రముగాని, కాలువ మొదలగువాని యంచులయందును మూలలయందును రచించిన లేసువంటి కుట్టుపని యందలి సొగసు రూపములు గాని గలిగియుండెడి కుట్టుపని)

సూరకత్తి. వా. వి. చేగకత్తి: చూ, రిష్టి. 2.

సూరణము. సం. వి. అ. పుం. కంద*: రూ-శూరణము, అర్శోఘ్నము, అర్శోఘ్ని, ఉల్లువు, ఓలము-ఓల్లము, కందూరము-కందూలము, కంద-కందము, కందలత, కందవర్ధనము, కందసూరణము, కందార్హము. కందూరము, చిత్రదండము, పీలుకము. (తె) ఇంజేటి-ఈఁజేటి, కంద, కందగడ్డ (కందదుంప).తద్వి.-౧. అడవికందకు.-దార్వి, మాలాకందము, మూలము, వనతువరి,సర్పనాశము.(తె)అడవికంద,కారుకంద-కాలుకంద; ౨: మధురకంద. (తె) తియ్యకంద, చిరగడము-చిరుగడము, చిరువడము; 3: అర్షము, ఘాఘసము, పిండాలువు. (తె) చోఁకంద; ౪:కందాఢ్యము,కందాలువు, ధరణీకందము. (తె) ఊరఁగంద, పాటికఁద; ౫:కరవీరకందసంజ్ఞ, తైలకందు; ౬: కనరుకందకు.—క్షీరకంద, మహాకందము. (తె) దురదకంద; ౭: కృష్ణాలువు, నీలాలువు. (తె) నల్లకంద; ౮.వారాహీకందకు.—కులినాశనము, క్రోడకన్య, మహావీర్యము, వారాహీకంద; ౯: (తె) పుల్లకంద; ౧౦: గంధనాకులి. *.

సూరసూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతునియన్న (సూర్యసారథియగు ననూరుఁడు): సూర్యసూతుఁడు, అరుణుఁడు, అనూరుఁడు, కాశ్యపి, గరుడాగ్రజుఁడు, తద్వి.—౧. తొడలులేనివానికి.— అంగవికలుఁడు, అనూరుఁడు-అనూరువు, అరుణుఁడు, అశ్మకుఁడు, కాకుఁడు, కారవుఁడు, కాశ్యపి-కాశ్యపుఁడు, ఖోడుఁడు-ఖోరుఁడు-ఖోలుఁడు,గరుడాగ్రజుఁడు,తార్క్ష్యుఁడు, ప్లవగుఁడు, రమణుఁడు, వైనతేయుఁడు, శ్లోణుఁడు, సూరసూతుఁడు. (తె. వ) కుంటు, పిచ్చికకుంటు-పిచ్చేకకుంటు-పిచ్చికుంటు-పిచ్చేకుంటు, లేవజాలనివాఁడు, ౨: చూ, వికలాంగుఁడు.

సూరి. సం. వి. ఇ. పుం.1.రవి: చూ,సూర్యుఁడు; 2 బృహస్పతి: చూ, సురాచార్యుఁడు; ౩. న్. పుం. ౩. పండితుఁడు: చూ, సుధి.

సూరీగుమ్మడి. వా. వి. పొట్టిగుమ్మడి *: చూ, సర్వతోభద్ర

సూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ-శూరుఁడు: చూ,సూర్యుఁడు; (1) వై. వి.=సూర్య :చూ, సూర్యుఁడు.

సూరె. వై. వి.=ఛురికా: చూ, రూ-సురియ.

సూరెగిలు. దే. అ. క్రి. పక్కకొదుగు. భో. 7, ఆ. 34: రూ-సూరెగిల్లు.

సూరెగిల్లు. దే.అ.క్రి.—పై.—నిర్వ.6,ఆ.103.

సూరెపాను. దే. వి. ఆలవట్టము. రూ-సూరెపాన్పు: చూ, సురఁటి.

సూరెపాన్పు. దే. వి.—పై —

సూరెపుటము.వై.వి.=సూర్యపట. మేల్మొగములు

సూరెలు. దే. వి. బ. వై పు: బాజో, పెట్టు, పెక్కు, (ఇం) సయిడ్డు-సైడ్డు: చూ, పార్శ్వము. 2. (చూ, ప్రక్క. 2.); 3. ఉభయపార్శ్వములు. ఆం, భా. తృ. 25: ఇరుకెలంకులు-ఇరుకెలఁకులు-ఇరుఁగెలఁకులు-ఇరుగడలు, ఇరుచేక్కయులు, ఇరుదెసలు, ఇరుపక్కయులు, ఇరుప్రక్కలు, ఇరుబగులు, ఇరుమయిలు-ఇరుమెయిలు, ఇరుమేరలు, ఇరువంకలు. (సం) అభితము.

సూరేకారము. ద్వ. వి: చూ,రూ. సురేకారము.

సూర్పము. సం. వి. అ.న:చూ, రూ-శూర్పము.

సూర్మి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. లోహప్రతిమ. రూ-శూర్మి. తద్వి.-అయఃప్రతిమకు:-(చూ, పాత్రము. 6-౫౧): చూ, పారిణి.3.

సూర్యకాంతము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యరశ్మి తగులుటచే నిప్పుకలిగెడు ఒకరాయి: చూ, స్థూలోచ్చయము (రత్నములు.)

సూర్యకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, సూర్యానువర్తిని *.

సూర్యక్రాంతము. అం: చూ, తానములు.

సూర్యగణములు. అం: చూ, గణము. 4.

సూర్యగుమ్మడి. వా. మి. వి. సూరీగుమ్మడి*: చూ, సర్వతోభద్ర.

సూర్యగ్రహణము. అం: (తె) పొద్దుపట్టు. ఇది త్రివిధము.—పూర్ణగ్రహణము, ఖండగ్రహణము, కంకణగ్రహణము. (చూ, గ్రహణము)

సూర్యతనయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాళింది, యమునానది: చూ, నది. 1583 పొంకట.

సూర్యపుటము. సం. వి. అ. పుం.=సూరెపుటము: చూ, సూరెపుటము. [వహ్నిశిఖము. 1.

సూర్యకర్తసంజ్ఞము. సం. వి. అ. న: చూ,

సూర్యవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

సూర్యశతకము. అం. (మయూరుఁడు వ్రాసెను): చూ, కావ్యనాటకములు.

సూర్యసావర్ణికమనువు. అం: చూ, మనువులు.

సూర్యస్వరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సూర్యుని భార్య: చూ, భార్య. 1-౬౮.

సూర్యానువర్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: ఆదిత్యభక్త, కపార్థము, కపోతపంక, కపోతవము, జామాత, పార్వతీయము, బ్రహ్మసువర్చల, రవిభక్త, సవర్చల-సువర్చల, సూర్యకాంత. (తె) తీఁగమెఱుఁగు, నింగిమిరి, పొద్దుతిరుగుడు*.

సూర్యుఁడు సం. వి. అ. పుం.= సూరుఁడు. (వ్యాపారములయందుఁ బ్రేరేపించువాఁడు): అంజిష్ఠుఁడు-అంజిష్ణుఁడు- అంజిష్ణువు, అండజుఁడు, అంబరీషుఁడు, అంశుధరుఁడు, అంశుమంతుఁడు, అంశుమాలి, అంశువు, అద్రి, అధ్వగుఁడు, అపరప్రియుఁడు, అబ్జబాంధవుఁడు, అబ్జుఁడు, అబ్ధిజుఁడు, అమిత్రుఁడు, అరిందముఁడు, అరుణుఁడు, అర్కుఁడు, అర్యముఁడు, అవి, అశ్వధిపుఁడు, అశితాంశుఁడు, అశ్వద్ధుఁడు, అసురుఁడు, అహఃపతి, అహమ్-అహర్పతి, అహఃకరుఁడు-అహస్కరుఁడు, ఆదిత్యుఁడు, ఆశిరుఁడు, ఇంద్రుఁడు, ఇనుఁడు, ఉదధి, ఉదరధి, ఉద్భటుఁడు, ఉష్ణరశ్మి (ఊష్మరశ్మి), ఋతువు, క, కంజపుఁడు-కంజారుఁడు, కపి, కపిలద్యుతి, కమలాప్తుఁడు, కమలాసనుఁడు, కర్మసాక్షి, కలాపుఁడు, కలిందుఁడు, కపాకుఁడు (వు), కాలకృత్తు, కాలి, కాశ్యపేయుఁడు, కిరణమాలి, కిశోరుఁడు, కీశుఁడు, కుంజరుఁడు, కుణాఁడు కుతప్రుఁడు, కుథాకువు, కుముదాంతుఁడు, కుహాకువు, కృతాంతజనకుఁడు, కోకబంధువు, క్షీదుర్గుఁడు, ఖ, ఖగుఁడు, ఖచరుఁడు, ఖజ్యోతి, ఖతిలకము (ఖతిలకుఁడు), ఖద్యోతుఁడు-ఖద్యోతుఁడు- ఖద్యోతనుఁడు, ఖమణి, ఖరకరుఁడు, ఖరాంశుఁడు (ఖరాంశువు), ఖలుఁడు, ఖేలి, గగనధ్వజుఁడు, గగనాధ్వగుఁడు, గభస్తి, గభస్తిమంతుఁడు, గభస్తిహస్తుఁడు, గరుత్తు-గరుత్మత్తు, గోపతి, గోవు, గ్రహపతి, గ్రహరాజు, చండాంశువు, చక్రబంధువు, చక్రబాంధవుఁడు, చరణుఁడు, చిత్రభానువు, చిత్రరథుఁడు, ఛాయాప్రియుఁడు, జగచ్చక్షువు, జలతస్కరుఁడు, జలదస్యుఁడు, జ్యోతి, తపనుఁడు-తపానుఁడు, తపువు, తపోవహుఁడు-తమోపహుఁడు, తమోనుత్తు-తమోనుదుఁడు, తమోఘ్నుఁడు, తరణి-తర్ణి, తర్దువు, తర్షుఁడు, త్రయీతనువు, త్విషాంపతి, దినకరుఁడు, దినప్రణి, దినమణి, దివాకరుఁడు, ద్వాదశాత్ముఁడు, ద్యుమణి, ధన్వంతరి, ధామనిధి,

నారాయణుఁడు, నిదాఘకరుఁడు, పతంగుఁడు, పద్మపాణి, పద్మబాంధవుఁడు, పద్మినీవల్లభుఁడు, పావకుఁడు, పీతువు, పీథువు, పూషుఁడు, ప్రతిదివుఁడు, ప్రద్యోతనుఁడు, ప్రభాకరుఁడు, బ్రధ్నుఁడు, భగుఁడు, భట్టారకుఁడు, భా, భాకోషుఁడు, భాతువు, భానుమంతుఁడు, భానువు, భానేయుఁడు, భాముఁడు, భానుఁడు, భాస్కరుఁడు, భాస్వంతుఁడు, భాస్వరుఁడు, మండలి, మంఘుఁడు, మిహిరుఁడు-మిహీరుఁడు, మార్తండుఁడు-మార్తాండుఁడు, మిత్రుఁడు, మృతండుఁడు-మృతాండుఁడు, రవి, లోకబాంధవుఁడు, వశిరుఁడు, వికర్తనుఁడు, విభాకరుఁడు, విభావసుఁడు, వియన్మణి, విరోచనుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విశ్వకర్మ, వీతిహోత్రుఁడు, వృకుఁడు, వేదోదయుఁడు, శూరుఁడు-సూరుఁడు, సదాగతి, సప్తగప్తుఁడు, సప్తాశ్వుఁడు, సరోరుహాప్తుఁడు, సవిత-సవితృఁడు, సహస్రపాదుఁడు, సహస్రాంశువు, సూనుఁడు, సూరి, హంస, హంసుఁడు, హరి, హరిదశ్వుఁడు, హిరణ్యరేతుఁడు-హిరణ్యరేతసుఁడు, హేలి-హేళి. (తె. వ). ఇరులుగొంగ, ఇనముమేఁపరి, ఇనముసూఁడు, ఎండదొర, ఎండఱేఁడు, ఎఱ్ఱనివేలుపు. ఏడుగుఱ్ఱముల తేరెక్కుజోదు, కలఁజోవరులతెన్ను, కలువలదాయ, కాఁకవెలుఁగు, కెంపురా, గాములఱేఁడు, వేదలమానికము, చెలిదాయ, చాయపెనిమిటి (చాయమగఁడు), చీఁకటిగుండెదిగులు, చీఁకటిగొంగ-చీఁకటులగొంగ, చెయువులసాకిరి (చెయ్వుల సాకిరి), జక్కవలయింటు, జక్కవలఱేఁడు, జగముకన్ను, జగముచుట్టము, జమునతండ్రి, జమునయ్య, తమ్మిచెక్కిలిగింత, తమ్మిచుట్టము, తమ్మిదొర, తమ్ములవిందు, తమ్మివాల్గంటిమగఁడు, తామరచెలి, తొగకొమ్మతొలఁగుబావ, తొగసూఁడు, దుగపదిరూపుల దుండగీఁడు, నెలజోడు, పగటిజోతి, పగటివేలుపు-పగటివేల్పు, పగలింటిదొర, పగలుసేయువలంతి, పచ్చగుఱ్ఱముగలాఁడు, పచ్చవారువపుజోదు-పచ్చవార్వపుజోదు, పనులసాకిరి, పొద్దు-ప్రొద్దు, ప్రొఁజేమువుల పెట్టెఁడు, ప్రొఁబలుకుల టెంకి, ప్రొఁబల్కుసొమ్ము పెట్టె, బారిమేనుల పోడ్మి, బంగరూపుల వేలుపు, మింటితెఱువరి, మినుకులబరణి, మినుకుల యిక్క, ముబ్బాసవాల్గీము, మువ్వన్నెకాఁడు, మువ్వేలుపులయిక్క, మొక్కుసొక్కుసామి, మొదలిగాము, రేకంటు, రేవెల్గుజోదు, వినుకెంపు, వినురతనము, వెన్నునివలకన్ను, వెన్నునికలచూపు, వెలుఁగుఱేఁడు, వేఁడివెలుఁగు, వేఁడివేలుపు-వేఁడివేల్పు, వేయిచేతులదిట్ట, వేవెలుఁగు-వేవెల్గు, సతహాలమాదిణి, సయితుఁడు, సూరుఁడు, సెకవెలుఁగు. తద్వి.—౧. రాహుగ్రస్తుఁడైన సూర్యుఁడు.—ఔపగ్రస్తికుఁడు; ౨. పన్నిద్దఱు సూర్యులలో నొకఁడు.—అంశుఁడు; ౩:(చూ. గ్రహములదశాపరిమాణాదులు 1138 పొంట), ౪: చూ. అగ్నులు; ౫౦. 2: చూ. మూర్తులు; 3: చూ. గ్రహములు.

సూర్యేందుసంగమము. సం. వి. అ. పుం. (దీనియందు సూర్యచంద్రులకు సంగమము కలదు): అమ-అమా, అమావస-అమావసి-అమావాసి-అమావశ్య-అమావాస్య- అమి, ఇందుక్షయము, దర్శము, పంచదశి. (తె. వ) అమవస-అమాస. తద్వి.—౧. చంద్రుఁడు కానరాని యమవస.—కుహువు-కుహూవు; ౨. చంద్రుఁడు కానవచ్చెడి యమవస.—సినీవాలి.

(చూ, తిథులు): చూ, హరివాసరము;
2. తిథి: చూ, తిథులు: చూ, హరివాసరము;
3. పౌర్ణమి: చూ, పున్నమ.

సూర్యోదయము. సం. వి. అ. పుం. అరుణోదయము, ఉదయము, ఏ, స్త్రీఘోషము. (తె) ఎఱసంజె, తొలుసంజె (చూ, వేగుజాము.) [విష్ణుక్రాంత.

సూర్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దింటెన *: చూ,

సూల. వై. వి= శూల. శూలము. కుట్టు. కుట్టుసూల, గర్భకువారమందుపోటు: చూ, హానువు. 4 (రోగము 1.)

సూఱచేకట్లు. దే. వి. ఒకరకము కంకణము: చూ, భూషణము. 2-౧౨-(౨౭).

సూవె. వై. అవ్య= స్మ; చూ, సూ-సూ-1.

సూసకతురాయి. వా. వి. స్త్రీలు తలను ధరించెడు తిరుగుడుబిళ్ల: చూ, భూషణము. 2. ౧౧-(౨౦.)

సూసకము. దే. వి.—పై—

సూసరి. దే. వి: గారకాఁడు, తాపివాఁడు-తాపీవాఁడు, సూసరి. (సం) ఖండపరశువు, పలగండుఁడు, లేపకుఁడు. తద్వి.—ఇటికలతో గోడపెట్టువానికి.-(సం) కుడ్యకారుఁడు. (మట్టిగోడ పెట్టువాఁడు=కుడ్యకారుఁడు.)

సృ

సృక్వము. సం. వి. న్. న.= పెదవి. రూ-సృక్వి. పెదవిమూల: చూ, వాతెఱ.

సృక్వి. సం. వి. ఇ. న.—పై.—

సృక్విజములు. అం: చూ, శుభావర్తములు (అంగంతుకములు) (చూ, 653 పొరట.)

సృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. భిందివాలము, పాఁగు: చూ, బాణము. 1-౬౧; అం. 2: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

సృగాలితము. అం: చూ, నాటికలు (ఒకటే యంకము, గానము, సంభాషణగలది.)

సృగాలము. సం. వి. అ. పుం.= స్రగ్గాలము (మాంసమును దినునది.): రూ-శృగాలము (శృకాలము), అఘోరము, కిటఖాదకము, క్రోష్ట-క్రోష్టువు, గోమాయువు, ఘోరము, ఘోరరాసనము, ఘోరరాసి, జంబుకము, జలధి, జలసూచి, నాకము--నాక్రము, నీలంగువు, ఫేరము, ఫేరువు, భీరువు, భూరిమాయము-భూరిమాయువు, మృగధూర్తకము, వంచకము, శయాలువు-శయాళువు, శివ, శాలామృగము, శాలావృకము - సాలావృకము, సూచకము. (తె-ప):—అలమెకము, ఊరమెకము, ఎండ్రిమెక్కుమెకము, ఎండ్రిమేకరి, కయ్యాలమెకము, నక్క, నరియఁడు, పిక్కుమెకము, బుద్ధిమెకము, వఱడు, సగ్గారి, సగ్గాలము. తద్వి.—౧: గృండీకము. (తె) పెద్దనక్క, వఱడు; ౨. గంధిలము. (తె) ముదినక్క, వఱడు; 3. కిఖి-కిఖీ-ఖిఖి, ఖింఖిరము. (తె) ఓడినక్క, కొంకనక్క, గుంటనక్క, పొట్టినక్క; ౪. ఆఁడునక్కకు.— క్రోష్ట్రి-క్రోష్ట్రి, ఖింఖిరి, వామి.

సృగాలవిన్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్రోష్టువిన్న, ధావని, లాంగూలి, సింహపుచ్ఛి. (తె) నక్కతోఁకపొన్న*.

సృజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సృష్టి, సృజించుట: చూ, సర్గము. 7;

సృజించు. సం. స. క్రి. సృష్టిచేయు, లేనిది కలుగఁజేయు: ఆపాదించు, కల్పించు, నిర్మించు: నిర్ణయించు, నిశ్చయించు, నిష్కర్షించు, రచించు-రచియించు, విరచించు, విధించు. (తె. ప):-అచ్చుకట్టు, ఏర్చు, ఏర్పఱచు. కడగట్టు, కలిగించు, గడించు, గుణించు,

చేయు, చన్ను, పొలుపుచ్చు, సమకట్టు. తద్వి.—౧: చూ, సంభవించు; ౨. విశేషముగా రచించు:—విరచించు.

సృజ్యము. సం. విశే. సృజింపఁబడినది: అసృష్టము.

సృణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగు కుంభస్థలము నందుఁ బొడిచెడి ఆయుధము: అంకుశము, ఆతోద్యము, ఆయానము, కంపరము, కుంభచ్ఛేదము, పటకము, విలోచనము, వేణుకము—వైణుకము, సూనము. (తె) అంకుసము, సిడి. (చూ, హేతి. 4. ౬). తద్వి.—హాస్తికర్ణ వేధనాస్త్రము:— కర్ణవేధని, కర్ణార, నీలి. (చూ, బాణము. 1.౨౧).

సృణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ-సృణీక. చొంగ: చూ, స్యందిని.

సృణీక. సం. వి. ఆ స్త్రీ.—పై—

సృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ: చూ, మార్గము. 1. తద్వి.—౧. మార్గమునకు.— రోడ్డు, వీవధము, సంసరణము, స్వస్తికము; ౨. మహాపథమునకు.—రాజమార్గము; 3. చెడ్డత్రోవకు.—వ్యధ్వము; ౪. చతుష్పథమునకు —(సం) సంస్థానము; ౫. నక్షత్రమార్గమునకు.—సత్పథము; 2. పోక, గమనము: చూ, సంచారము.

సృదాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

సృమరము. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్ద చమరమృగము: చూ, సెబరము.

సృష్టము. సం. విశే. 1.=చిట్టి. సృజింపఁబడినది: ఆపాదితము, ఉత్పాదితము. (చూ, విరచితము); 2. విడువఁబడినది: చూ, హీనము 8; 8. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థితము. 3; 4. అధికమైనది: చూ, హెరాళము.

సృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సృజన, సృజించుట: చూ, సర్గము. 7; 2: చూ, స్వభావము; అం. 8. సృష్టిస్థితిలయములలో నొకటి.

సృష్టికరణము. వా. సం. వి. అ. పుం. లోకకృద్దైవ బ్రాహ్మణుఁడు: చూ, శిష్టకరణము.

సృష్టిభేదములు. అం: అండజములు, స్వేదజములు, ఉద్భిజ్జములు, జరాయుజములు (4).

సృష్టిసర్గములు. అం: మహత్సర్గము, అహంకారసర్గము, భూతసర్గము, ఇంద్రియసర్గము, దేవసర్గము, తమస్సర్గము, వనస్పత్యాదిసర్గము, తిర్యక్సర్గము, మనుష్యసర్గము.

సె

సెంటు, వా. వి. 1. ఒకరకపుఅత్తరు; 2. 1/10 కుంచెడుభూమి, 1/100 ఎకరముభూమి (రూ-శెంటు) ("సెంటుమీటరు" మొ.)

సెంటెన్సు. వా. వి. శిక్షావిధి.

సెక. వై. వి.=శిఖా. రూ-సెగ-సెవ. 1. జ్వాల, మంట: చూ, వహ్ని. 1; 2. తాపము: చూ, సంతాపము; 3. ఉష్ణము: చూ, వేఁడిమి; వా. 4. సెకసంకటమను తెవులు. రూ-సెగ: చూ, రోగము. 1-౬.

సెకకంటి. ద్వ. వి. (సెక + కన్ను): చూ, శివుఁడు.

సెకను. వా. వి. 1: చూ, తెప్పపాటు; 2. 1/60 నిమిషము; 1/3600 గంట. [తత్క్షణము.

సెకనుసెకను. వా. వి: (సం) అనుక్షణము, ప్రతి-

సెకవెలుఁగు. ద్వ. వి. ఉష్ణరశ్మి. య. 1, ఆ. 45: చూ, సూర్యుఁడు.

సెగ. వై. వి.=శిఖ: చూ, రూ-సెక. 1-2-3-4.

సెగతోఁడు. ద్వ. వి. శిఖావంతుఁడు, అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

సెగ్గము. దే. వి. (రూ-సెగ్గింపు-సెగ్గు-సెగ్గము). 1. రోఁత. హరి. ఉ. 7, ఆ. 198: చూ, సెగ్గింపు.

సెగ్గించు. దే. స. క్రి. రామా. భాగ. 3, స్కం. 981: అడిపోవికోవు, అడు, అడుకోవు

ఆరడిసేయు, ఈసడించు, ఎంచు, ఎగ్గాడు, ఎగ్గులాడు, ఎన్ను, ఏస, ఏసగించు, ఒదరు, కరాళించు, గోసడుచు, చెడనాడు, తిట్టు, తెగడు, దిసంతడుచు, దిసంతుకొట్టు-దిసంతులు కొట్టు, దూఱు, పదరు, పలుకు-పల్కు, పోనాడు, ప్రిబ్బు, రోయు, అవ్వాడు. (సం. వ) అధిక్షేపించు, ఆక్షేపించు, కుత్సించు, గర్హించు, దూషించు, నిందించు, లంభించు. (చూ, హేళనము చేయు.)

సెగ్గింపు. దే. వి. దూఱు: అంకము, అగడారు-అగడు-అవడు, అసడి, ఆట, ఆడిక, ఆడికోలు, ఆరడి-ఆఱడి, ఆవము, ఈసడము, ఈసడింపు, (బ) ఎగ్గులు, ఏవ-ఏవగింపు-ఏవము, ఓకర, ఓకరింత-ఓకిలి-ఓకిలింత, కళంకు, కింకిరి, కింకిరిపాటు, కొడిమె, గోరపన, గోరము, గోసు, డాబా, డొగరు, తిట్టు, తిట్టువాటు, తుట్టు, తెగడిక-తెగడు, దిసంతు, దూరు-దూఱు, నేవ, పగచోటు, పదరు, పలుకు-పల్కు, ప్రిబ్బు, ప్రియి, మాట, రట్టు, రొచ్చు, రొయి-రొయ్య, రోఁత, రోయి, అట్టడి-అట్టు, అవ్వ, లొచ్చు, లోఁత, లోయి, వట్టిమాట, వాజే, వాదు, వడి, సెగ్గము-సెగ్గు-సెగ్గెము. (సం. వ):-అఖిలము, అధిక్షేపము, అపనింద, అపవాదము-అవవాదము, అభియోగము, అభిశంసనము, అభిశస్తి, అర్తనము, అవగీతము, అవధ్వంసము, అవర్ణము, అవక్షేపము, అవాచ్యము, ఆక్షేపము, ఉపక్రోశము, ఋతీయ, ఏనము-ఏనస్సు, కలంకము-కళంకము, కుత్స, కుత్సనము, కౌలీనము, క్రీడ, క్షేపము, గర్హ, గర్హణము, ఘృణ, జన్యము, జుగుప్స, దూషణము, నింద, నిర్వాదము, పరివాదము-పరీవాదము, రంధ్రము, లంభనము, విద్రవము, వివరము, హ్రిణీయ. (అవ్య):—అ, కుమ్, ఋ-ఋూ, కిమ్, కు, వా. తద్వి.—౧. తిరస్కరింపఁబడినది: అనగణితము, అవమతము, అవమానితము, పరిభూతము, హేలనము-హేళనము. (చూ. ఓ. కు. 2); ౨. ఊరక మోపిన నిందకు.— అపదూఱు-అవదూఱు, అపనింద, అపనెపము, కానిమాట, నిరాపనింద. (సం): అభిశంసనము, అభిశాపము, అపవాదము, మిథ్యాభిశంసనము; 3. ఆరోపితమైన నిందకు-(తె) అగావు; ౪. చూ, వ్యాజము.

సెగ్గు దే వి.—పై.—

సెగ్గెము. దే. వి.—పై —అం, భా. ప్రి. 115.

సెజ్జ. వై. వి.=శయ్యా. 1. పడక. భో. 2, ఆ. 61: చూ, శయ్య. 1; 2. సంస్తరము, ప్రస్తరము. చిగుళ్లులోనగు వాని సెజ్జ. చూ, శయ్య. 1-౨.

సెట్టి. దే. వి.=శ్రేష్ఠి. 1. కోమట్లు లోనగువారి పట్టపుఁబేరు: చూ, వైశ్యుఁడు; 2. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు. (శేరు అనియు వాడుక).

సెట్టిగ. వై. వి: చూ, సెట్టిబలిజె.

సెట్టిబలిజె. వై. వి: ఈండ్రి, ఈడిగ, సెట్టిగ (చూ, సురాజీవి)

సెట్టు. వా. వి. 1. కొన్ని వస్తువుల (పుస్తకముల) మొత్తము; స. కి. 2 దాఁచు, "నీసెట్టెలో సెట్టు"; 3. ఉంచు, "నీదగ్గఱ సెట్టు."; 4. సెట్టు. "బల్లమీఁదసెట్టు" 5. (రహస్యముగా) ఉంచు "ఈమాట నీమనస్సులోసెట్టు."

సెనగలు. వై. వి. [బ.=చణక. రూ-సనగలు. 1. (సం) ఆక్త్యకము, కంటి, చణకము, కృష్ణచంచుకము, హరిమంథకము-హరిమంథజము, తద్వి.—౧. గుండ్రిసెనగలకు:-కలాయము, లంక; ౨: కలాయము. (తె) బోడసెనగలు; 3. చిఱుసెనగలకు:—గభోలికము, గూఢపు

ష్ఫకము, మంగళ్యకము-మంగళ్యము, మసు
ర-మసూర. (తె) చిటిసెనగలు-చిఱుసెన
గలు; శం. 2: చూ, ధాన్యము.

సెనగపొట్టు. వా. వి: చూ, శింబ.

సెపించు. నై. స. క్రి.=శాప. రూ-సెపియిం
చు: చూ, శపించు

సెపియించు. వై. స. క్రి.=—పై.—

సెబాసు. వా. అవ్య. రూ-సబాసు. బళీ: చూ,
రూ-సేబాసు.

సెబ్బర. దే. వి. రూ-సెబ్రి. 1. చెడుగు: చూ,
కౌరవము. 2. విణ. 2. చెడ్డది.

సెబ్రి. దే. వి.—పై.—

సెమ్మె. నై. వి.=శమ్యా: దివియకంబము-దివెకం
బము-దివ్వియకంబము-దివ్వెకంబము- దీవి
యకంబము. (సం) కాముడిదుబ్రివు, దీపవృ
క్షము, దీపస్తంభము, శమ్యా, శిఖాతరువు.
(చూ, స్తంభము 1.) [చూ, వెలుతురు. 1.

సెర. దే. వి. 1. నేత్రమునందలిరేఖ; 2. కాంతి:

సెరగు. దే. వి. ఆపద. భార. ఆది.8, ఆ. 119:
చూ, విపత్తు.

సెరభము. నై. వి.=శరభ: ఆడిసపు మెకము,
ఎనిమిదడుగుల మెకము, ఏనుఁగులగొంగనూ
డు, కటిక మెకము, చేవుగంటి-చౌగంటి,
దచ్చికాళ్ల మెకము, దచ్చియడుగుల మెకము,
మీఁగండ్ల మెకము, సింగపుఁగొంగ. (సం. ప):
అష్టపాత్తు-అష్టాపదము, ఉత్పాదకము, ఉ
త్పాత్తు, ఊర్ధ్వపాదము, ఊర్ధ్వలోచనము,
కుంజరారాతి, ఖడ్గము, ఖడ్గి, గండకము,
గండము, గంధర్వము, గజారి, గవయము,
డింగరము, నగౌకసము, వనోత్సాహము, వా
ర్ధ్రాణసము-వార్ధ్రీణము, శరభము, శశము,
సృమరము. తద్వి.—పటుప్రవయును పెద్దక
డుపునుగల మృగమునకు.—గంధర్వము.

సెరవంజి. వా. వి: చూ, సరవెంద.*.

సెల. వై. వి.=శిలా. 1. అంబుజన్మదేశము. ఆం,
భా. ద్వి. 30; 2.=శిలా. శిలావది. కొండ
కాలువ. (సం) శిల: చూ, సెలయేఱు; 3. ఉ
పశాఖ. ఆం, భా. ద్వి. 46: చూ, శాఖ. 1;
4.=శల్య: చూ, బాణము. 1. (పంచ. వేం.
3, ఆ. 194); 5. బాణముమొలికి; 6.=శల.
ఏదుపందిముల్లు; (చూ, సితాగ్రము. 2.):
7.=శల్య. మునికోల మొదలగు వాని
చివర యందుండు ఇనుపముల్లు:
చూ, సితాగ్రము; 8. వర్ణమునందు చీము
వెడలెడు రంధ్రము. పా. 2, ఆ. 87; ఉ.
హరి. 4, ఆ. 212. 9. నీరుపుట్టుతావు: సెల.

సెలకట్టియ. వై. వి. గా-సెలకట్టె=శల్యకాష్ఠ.
ఉ, హరి. 4, ఆ. 218: చూ, బాణము. 1;
2 బాణమువలె వేగముగాఁబాఱునట్టి శ్యేన
ము. స్వా. 4, ఆ. 57; జేలకట్టె (అనికొం
దఱు): చూ, శ్యేనము; ఆం. 8: చూ, ము
ప్పదిరెండాయుధములు.

సెలకట్టె వై. వి.=—పై —

సెలగ. దే. వి. 1. ఉపశాఖ: చూ, శాఖ. 1;
వా. 2: (రూ-పలగ-సలగపాలు) పాలుచి
ప్ప; 3: చూ, సలుగ. 1-2-3-4.

సెలగత్తి. ద్వి. వి. (సెలగు + కత్తి.) కల్లుగీఁచు
వాని కత్తి. అచ్చ. యు, కాం. 284: చూ,
పేంతి 4 (టిప్ప. 2.)

సెలగు. దే. స. క్రి: రూ-చెలగు-సెలవు, అఱ
పఱసేయు, ఉత్తరించు, కనుపుగొట్టు, కసిమ
సగు, కోరాడు, క్రోడాడు, గండ్రించు,
చేక్కఁడచు, చేక్కాఁడు, చేకుఁజేయు, చోఁ
గఱగొను, చించు, చిందఱ వందఱచేయు,
చిదుము, చీరు-చీఱు, చెండాడు, చెండు
బెండాడు, చెలగు, చెల్లు, తఱుగు-తఱువు,
తీసివేయు, తుండించు, తునుమాడు-తున్మా

-డు, తునుము-తున్ము, తెగఁగొట్టు, తెగవేయు, త్రివు-త్రివ్వు, త్రివ్వటించు, దున్ము రేఁచు, నఱకు-నఱుకు, నుగ్గాడు, పరిమారుచు-పరిమార్చు, పాలాడు, పార్చు, మురికొను, మొత్తు, రేయు, వందఱలాడు, విగ్గవిఱుగు, వేయు-వ్రేయు, వ్రక్కలించు. (సం) ఖండించు, ఛేదించు, దళించు. (చూ, వ్రక్కవాఱు.) తద్వి.—మిక్కిలిఖండించుటకు.—(సం) విదళించు. [శాఖ: చూ, శాఖ. 1.

సెలగొమ్ము. దే. వి. (సెలగ + కొమ్ము) ఉప

సెలగోల. ద్వ. వి. గొల్లవాఁడు పసులమేపెడు (దోలెడు) కోల. హరి. పూ. 5, ఆ, 255: చూ, సిల్లు

సెలపంది. ద్వ. వి. ఏదుపంది, ముండ్లపంది: చూ, సూకరము.

సెలపు. దే. వి: చూ, రూ-సెలవు. ఆం, భా. ద్వి. 192.

సెలపుండు. ద్వ. వి. నారికుఱుపు: చూ, వ్రణము.

సెలయు. దే. అ. క్రి. 1: చూ, విజృంభించు. పాండు. 1, ఆ. 201; స. క్రి. 2: ఏయు, కులుకు, చిదుము, చిమ్ము, చెలయు, తీయు, వయిచు-వైచు, విసరు, వేయు. (సం) ప్రయోగించు. (చూ, వైచు 1.)

సెలయూట ద్వ. వి. (సెల + ఊట): కొండయూట. (సం) ఉత్సము, ప్రస్రవణము. తద్వి.—ఊట, జెల, బుగ్గ, మెగ్గ.

సెలయేఱు. ద్వ. వి. పర్వతమునుండి పాఱెడు నది. పా. 2, ఆ. 87; స్వా. 4, ఆ. 37: చూ, నది (గ).

సెలవడు. వై. అ. క్రి. సెలవేయు: రూ-సెలవాఱు.

సెలవాఱు. ద్వ. అ. క్రి.—పై.—స్వా. 3, ఆ. 40.

సెలవి. వై. వి.=సృక్వి-స్రిక్వి, ఓష్ఠాంత్య భాగము. పెదవిమూల. స్వా. 2, ఆ. 7: చూ, వాతెఱ.

సెలవిచ్చు. దే. స. క్రి. (సెలవు + ఇచ్చు) ఆజ్ఞాపించు. జై. 8, ఆ. 4: అంచు-అంపించు, అంపు, అనుచు (అను), అనుపు, ఆనతిచ్చు-ఆనతియిచ్చు, కట్టుపాటుచేయు, నేమించు, పంచు, పంతగించు, పంపించు-పంపు, పంపువెట్టు, పనిగొను, పనిపంచు, పనుచు, పరమాయించు, పుచ్చు, పురెత్తించు, పురిపించు, పురమాయించు, పురికొలుపు, మందలించు, మొదలవెట్టు, వలయు, సాగవేయు. (సం) ఆజ్ఞాపించు, ఆదేశించు, కథించు, నియమించు, విధించు, శాసించు.

సెలవిల్లు. దే. వి. సెలసుబద్దలవిల్లు: రూ-సెలసువిల్లు.

సెలవు. దే. వి. 1. ఆజ్ఞ: అప్పణ-అప్పన, ఆఁక, ఆన, ఆనతి, ఉత్తరువు, కట్టడ, తోడు, దురా-దురాయి, పంపు, పని, పనుపు-పన్పు, పర్మానా, బరాతము, మొదల, రజా, హద్దు. (ఇం) ఆర్డరు, వారంటు. (హిం) హుకుం. (సం) అను, అనుజ్ఞ, అనుజ్ఞానము, అనుశాసనము, అపవాదము-అప వాదము, అభ్యనుజ్ఞ, అజ్ఞ, అజ్ఞప్తి, అజ్ఞాపనము, ఆదేశము, ఉమ, నిదేశము, నియమము, నియోగము, నియోజనము, నిర్దేశము, విధానము, విధాయకము, విస్రంభము, శాసనము, శాస్త్రము, శిష్టి, సంప్రేషము, సమయము, సమ్మతి, హవము, (అవ్య) అజ్, ఖలు, చ; 2. ఉపయోగము. భార. విరా. 1, ఆ. 239: చూ, వెరవు. 1; 3: చూ, అట విడుపు. 2; స. క్రి. 4: చూ, రూ-సెలగు. హరి. 2, ఆ. 161. [4, ఆ. 522

సెలసు. దే. వి. ఒకరకముచెట్టు. పంచ. వేం.

సెలసువిల్లు. దే. వి: చూ, రూ-సెలవిల్లు.

సెలుకాలుది. వా. వి. ఒకరకముపుంజు. తద్వి.—కోడికి.—(సం) విష్కిరము, శిఖండి: చూ, పుంజు.

సెల్లా. వై. వి.=చేల. అంచుకమ్ములులేని తెల్లనిబట్ట: చూ, వస్త్రము. [ఆది. 7, ఆ. 203

సెల్లుఁడు. వై. వి.=శల్య. శల్యుఁడు. భార.

సెవ. వై. వి.=శిఖ: చూ, రూ-సెగ.

సే

సేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేల్లుట: చూ, సంప్రోక్షణము. 1; 2. తడుపుట: చూ, స్తేమము; వై. వి.=శిఖ. (1) తాపము: చూ, సంతాపము; (2) ఉష్ణము. కంద. వేం. 1, అ. 688: చూ, వేఁడిమి.

సేకరము. వై. వి.=స్వీకార. సంగ్రహము: చూ, స్వీకారము. 2.

సేకరించు. దే. అ. క్రి. 1. అపాయమునుండి తేలు. స్వా. 4, అ. 115: తెప్పిఱిలు_తెప్పి ఱిల్లు-తెప్పిఱు-తెప్పిర్లు-తేలు, సంబడించు-సంబళించు; వై. స. క్రి. 2.=సంగ్రహ. కూడఁబెట్టు.సంగ్రహించు: చూ, సంధించు 3.

సేగి. దే. వి. 1. అశుభము: చూ, హాని. 2; 2.దుఃఖము: చూ,శోకము; 3.ఆపద. రామా. 3, అ. 144: చూ, విపత్తు; 4. నష్టి. హరి. పూ. 5, అ. 233: తుట్టు, దండుగ-దండువ-దండుగు-దండువు, పాలి, పోకు, బొత్త, లుగసాను-లుగ్గాను, వడునుడి, వారడి. (సం) దండము, నష్టి. తద్వి.—౧. రెట్టింపు దండుగకు:-(సం)ద్విపాద్యము; ౨. నాశము పొందినది:— అంతరితము, ఉపహతము, నష్టము, శుచి; 3. నాశము చేయఁబడినది.-ధ్వంసితము; ర. (వి) నాశమునకు:-చూ, సంస్థ. 3.

సేచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు: చూ, మేఘము. 1; 2. చేల్లునది. తద్వి.-౧. చేల్లఁదగినది:—పరికీర్యము; ౨. చేల్లఁబడినది:-అవకీర్ణము; 3. తడుపునది. తద్వి.—తడిసినది:—చూ, స్తిమితము.

సేచనము. సం. వి. అ. న. 1. చేల్లుట: చూ, సంప్రోక్షణము. 1; 2. తడుపుట: చూ, స్తేమము; 3. ఓడలోఁజొచ్చిన నీళ్లు వెలికిఁ-బాఱఁజిమ్మెడుబొక్కెన: చూ, పాత్రము. 6.

సేదుకట్టు. దే. వి. సాలెవానిసాధనము: చూ, సరి. 2 (మగ్గము.)

సేతుబంధనము. అం: చూ, అష్టవర్గము.

సేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీటికట్ట: అలి-ఆలి, బధ్యము, దుర్గసంచరము, వరణము-వారధి, సంక్రమము. (తె) అడ్డకట్ట, అన-అనకట్ట-ఆనకట్ట, కట్ట, కట్టుఁగొమ్మ, పొర్లుకట్ట, పారువ. తద్వి.—౧. మడికి వేసినగట్టు.—(తె) ఎక్కము, కరగ, కురిమిడి, కురిమిడిగట్టు, గట్టు, గనిమ-గనిమె, నడవ, వరుజో; ౨. కత్తవతో వేసినగట్టు.—కత్తువ-కత్తువ,కట్ట,గట్టు (ఇరుకైన చెఱువులో నగువానిగట్టు); 3. నీళ్లుపాఱుటకుఁ గట్టిన అనకట్ట:-ఖేయము; ర: చూ, లాకు; ౫. వంతెనకు.—పిండిలము, వరణము, వారధి. (తె) అట్టెడ, వంతెన; 2. ఉలిమిరి*: చూ, శ్వేతపుష్పము. [క్రమము.

సేద. వై. వి.=స్వేద. శ్రాంతి, బడలిక: చూ.

సేదగొను. ద్వ. అ. క్రి. బడలు. అచ్చ. అ. కాం. 40: చూ, వేసరు. 2.

సేదదేరు. వా. అ. క్రి. బడలికతీర్చుకొను: కుదురు, కోలుకొను-కోల్కొను, తెమ్మవడు, తేఱు, తేఱుకొను, నిమ్మళించు, రక్కొను-రెక్కొను.

సేద్యకాఁడు. ద్వ. వి. పైరుపెట్టువాఁడు: ఆరకాఁడు, కమతకాఁడు- కమతీఁడు-కమ్మతీఁడు, పంటకాఁపు, రయితు_రైతు. (సం) కర్షకుఁడు-కార్షకుఁడు- కార్షికుఁడు-కార్షుఁడు, కీనాశుఁడు, కుటుంబి, కృషకుఁడు-కృషికుఁడు, కృషాణుఁడు, కృషిబలుఁడు-కృషీవలుఁడు, క్రిష్ట, క్షేత్రాజీవుఁడు, వ్యవసాయి, సైరికుఁడు, హలాయుధుఁడు, హలి, హాలికుఁడు-హాలికుఁడు.

తద్వి.— విత్తెడువానికి.—వత్త. (తె) విత్తెడువాఁడు.

సేద్యము. వై. వి. పైరుపెట్టుట: కమతము-కమ్మతము, కరిసనము-కరిసెనము-కరిసెము- కర్షనము-కరిసె, కిసుక, తెగుబడి, దుక్కి, పంట, సాగు, సాగుబడి. (సం) అన్వృతము, కర్షణము, కృషి, కృష్టి, క్లేశము, ప్రమృతము, మహాధనము, వ్యవసాయము. తద్వి.— ౧. తేలికదుక్కికి.- ఒరచోలుదుక్కి— ఒలచోలుదుక్కి; ౨. నీరాసరాపంటకు.—పల్లపుఁబంట; ౩. యజ్ఞార్థమైన దుక్కికి.— (సం) కర్షువు; ౪: రొంపిదుక్కి, కుదప; ౫: జలిదుక్కి; ౬: పంట, మహసూలు-మహస్సూలు; ౭. దున్ని సిద్ధము చేసిన పొలము: (తె) సేవ్యము.

సేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1: అనీకము, అనీకిని, ఉత్థానము, కటకము, చక్రము, చమువు-చమూవు, తంత్రము, దండము, దళము, ధట్టి, ధాటి, ధ్వజిని, పటలము, పతాకిని, పరివారము-పరీవారము, పృతన, బలము, వరూధిని, వాహిని, సాధనము, సైన్యము, స్కంధావారము. (తె) ఎట్టపోగు, కూటువ, చేపలము, చేరువ, తాణా, తత్తబడ, తుటము (తుట్టియు-తుట్టె-తుట్టియ-తుట్టె,తుడుము), తోయము, దండము, దండు, దడము, దణా, దళము, దాఁటు, దాడి, దుమారు, పటాలము, పరి, పాళియము-పాళెము,-పొట్లము, పవుఁజో-ఫౌఁజో, బలువిడి-బల్విడి, మూఁక, మొన, రాణువ, లష్కరు, వాఁగు, వీడు, వెల్లువ, సంగడము, సవరణ-సవరణము, సిబ్బంది. తద్వి.—౧. సేనావిశేషములు-అక్షౌహిణి; అనీకిని; గణము; గుల్మము; చమువు; పత్తి; పృతన; వాహిని; సేనాముఖము. (చూ, సేనాలక్షణము) (వీని వివరములాయాపదములకడఁ జూడనగు); ౨. సేనాముఖమునకు.—ఇర, చమూముఖము, తలతంత్రము, నాసీరము, శిరము, సేనాగ్రము, సేనాముఖము. (తె) పడవలము, మునుము-మున్ను, మొన; ౩. దండులోని అల్లరిజనమునకు.—(తె) పెండారిమూఁక; ౪. పితికిబలమునకు.—(తె) కూటువమూఁక; ౫. యుద్ధసన్నద్ధసేనకు — ప్రచక్రము.(తె) కూరుమొన; ౬. చతురంగబలసేనకు.— (తె) పరి, పరిగమి (చూ, చతురంగములు, చతురంగము.); ౭. సేనవెనుక దండుకు.—కూలము, సన్నయము-పమున్నయము; ౮. మునుదటనుండి రక్షించెడు సేనకు.-పార్ష్ణిత్రము; ౯. కలఁతపాటిన సేనకు.—పింజలము; ౧౦. సేనాగ్రమునకు:—శిరము, సేనాగ్రము;౧౧. సేన వెనుకటిదిక్కునకు:—ప్రతిపరము;౧౨. సేన యొడ్డుటకు —చూ, వ్యూహము; వా. విశ. (1) బహుకాలప్రమాణము. "వాఁడువచ్చి సేనసేపైనది"; (2) ఎక్కువ, చాల. "వాఁడు సేనఅన్నము తిన్నాఁడు" "వాఁడు సేనమంచివాఁడు." (సేనా=చాలా.)

సేనము. దే. వి. రూ—చీనము-చీనాము. చిన్నయులి. బంగారునకు కడియులి (అనికొందఱు): చూ, సుత్తియ (వృక్షాదనము. 1.)

సేనాంగములు. అం: రథ, గజ, తురగ, పదాతి చతుష్టయము: చూ, అంగము. ౪ (చూ, నాలుగంకములు.)

సేనాగ్రము.సం.వి.అ.న.శిరము: చూ, సేన.1-౧౦.

సేనాని. సం. వి. ఇ, ఈ. పుం. 1. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు; 2. సేనాధిపతి, మహాసేనుఁడు: చూ, సైనికుఁడు.

సేనాముఖము. సం. వి. అ న. 1. పడవలము: చూ, సేన.-1-౧-౨; మూఁడురథములు, మూఁడేనుఁగులు, తొమ్మిదిగుఱ్ఱములు, పదునేవురు కాల్బంటులుగల సైన్యము: చూ, సేనాలక్షణము

సేనాలక్షణము. అం. పత్తి మొదలక్షౌహిణిపర్యంతమైన సేవకుఁగలరథగజాశ్వపదాతి సంఖ్యా వివరము.

శ్లో. అక్షౌహిణ్యా మిత్యధికై । స్సప్తత్యా చాష్టభిశ్శతైః । సంయుక్తాని సహస్రాణి । రథానా మేకవింశతిః ।ఏవ మేవగజానాంతు । సంఖ్యాసంకీర్తితంబుధైః । పంచషష్టిసహస్రాణి । షట్ఛతానిదశైవతు । సంఖ్యాతాస్తురగాస్తజ్ఞై । ర్వినారథ్యై స్తురంగమైః ॥ నృణాంశత సహస్రంతు । సహస్రాణినవైవతు । శతానిత్రీణిచాన్యాని । పంచాశత్తుపదాతయః॥"ఇత్యక్షౌహిణీలక్షణముచ్యతే॥

	సేనపేరు	గజములు	రథములు	అశ్వములు	కాలిబంట్లు
1	పత్తి	౧	౧	౩	౫
2	సేనాముఖము	౩	౩	౯	౧౫
3	గుల్మము	౯	౯	౨౭	౪౫
4	గణము	౨౭	౨౭	౮౧	౧౩౫
5	వాహిని	౮౧	౮౧	౨౪౩	౪౦౫
6	పృతన	౨౪౩	౨౪౩	౭౨౯	౧౨౧౫
7	చమువు	౭౨౯	౭౨౯	౨౧౮౭	౩౬౪౫
8	అనీకిని	౨౧౮౭	౨౧౮౭	౬౫౬౧	౧౦౯౩౫
9	అక్షౌహిణి	౨౧౮౭౦	౨౧౮౭౦	౬౫౬౧౦	౧౦౯౩౫౦

సేపు. వా. వి. కాలము: చూ, సమయము. 1. (అంత, ఇంత, ఎంత, కొంత, ఇంకొక, చాల, గంట మున్నగుపదములు సేపుతోఁజేరి కాలనిర్ణయమును సూచించుచున్నవి.)

సేబాసు. దే. అవ్య. ప్రశంసనార్థకము. "క. సేబాసు బళానినున్." కృష్ణా. 3, ఆ: రూ-సెబాసు-సబాసు- శాబాసు, అజ్జ, అజ్జిరె- అజ్జిరే- అజ్జారె-అజ్జారే, (మి) అఝ్ఝా-అఝ్ఝారె-అఝ్ఝారే; అద్దిటి-అద్దిటియ్య, అద్దిఱి, అరె-అరే-ఆరె, అహాను-హసాను, ఎ-ఏ, ఓహో-ఓహోహో, ఓహోరె-ఓహోరే, ఔ, చేంగుబళి, చేఁగు-చేఁగురె-చేఁగురే, పురె-పురే, బలా-బలారా-బలారె-బలారే, బలే, బళా-బళారె-బళారే, బళి-బళిర-బళిరయ్య-బళిరా-బళిరె-బళిరే- బళీ-బళీరె-బళీరే-బాపు-బాపురె-బాపురే, మజే-మజో-మజ్జి-మజ్జిరె-మజ్జిరే-మజ్జా-మజ్జారె-మజ్జారే, (మి) మఝ్ఝా; మమ్మ-మమ్మరె-మమ్మరే-

మమ్మా-సుమ్మారె-మమ్మారే, మా, మాయా, మాయారె-మాయారే, మెర, మేల్-మేలు, రె-రే. (సం) తావత్, భల్లారె-భల్లారే, భళిరె-భళిరే. తద్వి:—చూ, ప్రశంసార్థకములు.

సేమంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=చేమంతి*: రూ-సేమంతిక, సేవంతి, శతపత్రిక. (తె) చేమంతి-సేమంతి; వై. వి. (1)=సేవంతి*: చూ, సేమంతి. 1; తద్వి.—౧. రక్తసేవంతిక. (తె) ఎఱ్ఱచేమంతి; ౨. కురంటకము. (తె) పచ్చచేమంతి. *.

సేమంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=చేమంతి.-వై.-

సేమము. వై. వి.=క్షేమమ్. 1. బాగు: చూ, శుభము. 1; 2. ఉన్నది చెడకుండుట.

సేరి. దే. వి. 1. హెచ్చువరిమితిగల సాగుబడి: రూ-సేరీ; 2. ఈనామకాని పొలము (శ. ర.): రూ-సేరీ

సేరీ. వా. వి.—వై.—

సేరు. దే. వి. 80 తులముల యెత్తుపడి: కుడుపము, పవల, మాన-మానిక-మానికె, మంత. (సం) అంజలి, కుటపము, కుడపము-కుడవము, మానము. తద్వి.-కుడపపరిమాణము.—మానెడు. (వీసెకు సేర్లు 5. సేరుకు పలములు 8. పలమునకు తులములు 3; సేరు=80 డబ్బుల వడియెత్తు; కుంచేము=4 సేర్లు అనికొందఱు.)

సేల. వై. వి.=చేల: చూ, వస్త్రము. యు. 2, అ. 98.

సేలు. దే. వి: చూ, రూ-సాలు. 1-2-3; అం. 4: చూ, సేలము. 4.

సేవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొలువు: అన్వాసనము, అలోకము, ఉపచారము, ఉపస్థానము, ఉపాసన-ఉపాసనము, ఉపాస్తి, చాటూక్తి, పరిచర్య, పరిచారము, పరీష్టి, శుశ్రూష, శ్లాఘ, సేవనము. (తె) ఉడిగము-ఊడిగము-ఊడియము-ఊడెము, కొనియాట, కొట్నము, కొలువు-కొల్వు, చాకిరి, సినువరకము. తద్వి.—౧. కైంకర్యమునకు:-(సం) భక్తి, భజన-భజనము; ౨. మిక్కిలి సేవకు:-పింజలము-సముత్పింజలము; 3: శ్వవృత్తి. (తె) నవుకరి (నౌకరి-నవుఖరి-నౌఖరి.); ౪: భిక్ష-భిక్షము; అం. 2: చూ, వృత్తులు (మనుజ వృత్తులు); వై. వి. (1) సినువరకము. అం, భా. ద్వి. 178: చూ, సేవ. 1; (2): చూ, సంబగము; (3)=సేవికా: చూ, సేవిక. అం, భా. ద్వి. 255.

సేవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=చేమంతి*: చూ, రూ-సేమంతి. (సేవంతిక అని కొందఱు.)

సేవకము. సం. వి. అ. పుం. వీణకరివె, పరిసేవకము: చూ, స్వరము 2. (చూ, వీణాదండము; వీణ. ౭౨.)

సేవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: అనుజీవకుఁడు, అనుజీవి, అర్థి, ఉపాసకుఁడు, కర్మకరుఁడు, కర్మి, కింకరుఁడు, కుర్వంతుఁడు, కుర్వాణుఁడు, ఖరుఁడు, గుప్తి, గోప్యకుఁడు, గోప్యుఁడు, చేడకుఁడు, చేడుఁడు, చేలుకుఁడు, జీవకుఁడు, దాసుఁడు, నియోజ్యుఁడు, నిర్వాణుఁడు, పరిచారకుఁడు, ప్రేష్యుఁడు, భటుఁడు, భృత్యుఁడు, వంశుఁడు, సేవి. (తె. ప): —అడియరి, అలెగాఁడు, ఊడిగీఁడు, కొలువుకాఁడు-కొలువుడుకాఁడు-కొల్వుడుకాఁడు, గుండఁడు, గులాము, జీతగాఁడు, డింగరీఁడు (డింగరుఁడు), నవుకరు, (నవుఖరు-నౌకరు-నౌఖరు), పనివాఁడు, పాత్రిఁత, బంటు, బంటోత్రుతు, (బంటొత్రుతు), బానిసీకుఁడు-బానిసీఁడు, బోడిక, లెంక-లేఁక, వరవు, వరవుఁడు. తద్వి.—౧. పాదసేవకునకు.—(తె) బానసీకుఁడు-బానసీఁడు; ౨. కుత్సితసేవకుఁడు:—కసేవకుఁడు; 3. కుదువయుంచిన బానసీకుఁడు:—అడత్తుఁడు. (తె) లంకమానిసి; ౪. సంకరికొండిబంటు: (తె) కొలుకాఁ

డు; ౫. వంచేసుకొనియుండు సేవకుఁడు: (తె) వడిగాపు; ౬. పెంపుడుబంటు.— పరజాతుఁడు-పరాచితుఁడు, పరిస్కందుఁడు, పరైధికుఁడు; ౭. పూజచేయువానికి:— చూ, పూజారి. 1; ౮. విష్ణుపూజచేయువానికి:— చూ, పూజారి. 2; ౯. శివార్చకునకు:— చూ, పూజారి. 3; ౧౦. పోలీసు బంట్రౌతునకు.— దండపాశికుఁడు. (తె) పోలీసు; ౧౧: చూ, విధేయుఁడు; ౧౨. చిల్లరపనులు చేయు బంటుకు:— (తె) మేటి; విశే. 2. కొలుచువాఁడు.

సేవకురాలు. మి. వి. దాసి, బోటి: చూ, పరిచారిక. (చూ, స్త్రీ) (చూ, దాసి.)

సేవధి. సం. వి. ఇ. పుం. రూ—శేవధి: చూ, నిధి. 2.

సేవనము. సం. వి. అ. న: 1. కొలువు: చూ, సేవ. 1; 2. (సీవనము అనికొందఱు.) బట్ట కుట్టుట: చూ, స్యూతి.

సేవన్యావర్తి. అం: చూ, అనుభావర్తములు.

సేవి. సం. వి. న్. పుం. కొలువుడుకాఁడు: చూ, సేవకుఁడు.

సేవించు. సం. స. క్రి: ఉపచరించు, ఉపాసించు, పరిచరించు, భజించు, సంభజించు, సంభవించు. (తె) ఓలగించు, కొలుచు.

సేవిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ.=సేవియ. నై. 6, ఆ. 20: చూ, భృత్యము.

సేవితము. సం. విశే. సేవింపఁబడినది (కొలువఁబడినది): జుష్టము, వనిత, నిషేవితము. తద్వి.— సేవించునది:- భజమానము.

సేవితుఁడు. సం. విశే. సేవింపఁబడినవాఁడు: ఉపచరితుఁడు, ఉపాసితుఁడు, వరివసితుఁడు-వరివస్యితుఁడు-వరివస్సితుఁడు, శ్రితుఁడు

సేవియ. వై. వి. రూ—సేవి=సేవికా. వై. 8, ఆ. 204: చూ, సేవిక.

సేవ. వై. వి.=:చూ, సేవియ, య. 2, ఆ. 83.

సేవ్యము. సం. వి. అ. న.=చవ్య. 1. వట్టివేరు*: అభయము, అమృణాళకము - అమృణాళము., అవదాహము, ఇష్టకాపథము, ఉశీరము-ఔశీరము, కంభువు, నలదము, మృణాలము, లఘులయము, లయము, లాజము, లామజ్జకము, సీతోసీరము. (తె) వటివేరు-వట్టివేరు, అవురుగంటివేరు. తద్వి.—౧. తెల్లవట్టివేరునకు:- జలాశయము, లామజ్జకము. (అని కొందఱు): (తె) తెల్లవట్టివేరు; ౨. నీరు వట్టివేరునకు: అమృణాళకము_అమృణాళము, అవదాహము, ఇష్టకాపథము, జలాశయము, లఘులయము, లయము, లామజ్జకము, శీఘ్రము, సేవ్యము (దీని తెల్ల వట్టివేరు అని కొందఱు.); 2. చవ్యకము*: చూ, కరికణావల్లి; విశే.3. సేవింపఁదగినది: జుష్యము, భజనీయము; దే. వి. (1) దున్ని సిద్ధముచేసిన పొలము: సేద్యము.

సేవ్యుఁడు. సం. విశే. ఉపాసింపఁదగినవాఁడు: ఉపాస్యుఁడు. తద్వి.—పరిచర్య చేయువాఁడు:- పరిచార్యుఁడు.

సేస. వై. వి.బ.1. అక్షతలు. వసు. 6, ఆ. 28. చూ, సేసఁబ్రాలు; 2. అక్షతలను ధాన్యము: చూ, స్తంబకరి(ధాన్యము); వై. వి 3. కేశవీధి, పాపట. (సం) కేశపద్ధతి, సీమంతము.

సేసఁబ్రాలు. ద్వ. వి. తలఁబ్రాలు. (చూ, బియ్యము.) తద్వి—౧. పీనుఁగుమీఁదవేసెడు బియ్యము:- వాతిబియ్యము; ౨. అనుగ్రహించియిచ్చిన అక్షతలులోనగునవి:—(సం) శేష; 3. ఎసటిపోఁతలుగాదంచిన బియ్యము:— సడింపులు; ౪. పొట్టువీడిపీసనిబియ్యము:- మెతికలు-మెటుకులు; ౫: లక్కపాడి, లక్కబియ్యము; ౬: సగ్గుబియ్యము.

సేసకొప్పు. న్య. వి. కొండెసిగ: చూ, సిక.

సీసలు. వై. వి. బ.=శీష: చూ, సీస. 1-2.

సీశము. దే. వి. శారంభి, పేంకణము*: చూ, పన్నకద్రువు.

సై

సై. వై. ఉప. రూ-సయి.=సహ. సహార్థకము. "సైదోడు" మొ. (చూ, సైకము)

సైంధవము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఇందుప్పు: చూ, లవణము. 1; పుం. 2. గుఱ్ఱము: చూ, హయము; విశే. 3. సింధువునఁ బుట్టినది; అం. 4: చూ, టక్కజభాషలు.

సైంధవలడ్డు. జా. అడ్డము. (పానకములోని పుడకవంటిది.)

సైంధవలవణము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సైంధవము. 1; అం. 2: చూ, క్షారములు.

సైంధవవరాటి. అం: చూ, వరాట్యుపాంగములు (అంగము. 9.)

సైంధవి. అం. 1: చూ, పంచమజభాషలు; 2: చూ, మాళవకైశికజభాషలు; 3: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

సైంహికేయుఁడు. అం: రాహుగ్రహము: చూ, [రాహువు. 1.

సైఁచు. వై. అ. క్రి, స. క్రి.=సహన. రూ-సయిచు. 1. ఓర్చుకొను: చూ, సహించు; 2. రుచించు; చూ, సంధించు. 2; స. క్రి. 3.=సహన. ఓర్పు: చూ, శాంతించు.

సైఁదము. దే. వి. గోదుమపిండి: రూ-సయిఁదము. [చూ, సహనము. 1.

సైఁపు. వై. వి. ఓర్పు. శాంతము, రూ-సయిఁపు:

సైఁపుడు. వై. వి. —సై.—(రూ-సయిఁపుడు.)

సైకతము. సం. వి. అ. న. 1. ఇసుకదిబ్బ: చూ, భూమి. 1; 2. ఇసుకనేల: చూ, భూమి. 1. [(తె) ఇసుకదారి.

సైకతశాకము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకకూర:

సైకము. దే. వి. 1. రూ-సయికము. విజ. 2, ఆ. 48: చూ, స్వల్పము; విశే. 2. సూక్ష్మమైనది: (సం) అగురువు, కనిష్ఠము. (తె) చిన్నది; తద్వి:-౧. సన్నమైనది :- పలుచ; ౨. (విశే.) పలుచనైనది:- పలచ-పలుచ, బద్ద.

సైకిలు. వా. వి. రూ-సయికిలు, బయిసికిలు-బైసికిలు (చూ, బండి.)(ట్రయిసికిలు=మూఁడుచక్రములబండి)

సైగ. వై. వి.=సంజ్ఞ. 1: రూ-సయిగ, బాస, మంతనము. (సం) సంకేతము, సంజ్ఞ (కంటితోను చేతితోను, తలతోను, ఒకవిధమైన స్వరముతోను చూపెడి తెలుపులు సైగలనఁబడును.) తద్వి.—౧. చేసన్న, సన్న. (సం) సన్య-సన్య; ౨. కనుసైగకు.—కన్నసన్న, జాడ; 2: చూ, రహస్యము. తద్వి. ౧.—రహస్యమునకు. (సం) వృత్తాంతము, సమయము; రహస్యార్థమందు :-(వి) అస్పష్టత, అవ్యక్తము, ఉపహ్వరము; (విశే) అస్పష్టము, అస్ఫుటము; (అవ్య) ఉపాంశు. (చూ, రహస్యము.)

సైడ్డు. వా. వి. రూ-సయిడ్డు: చూ. నూరెలు. 1.

సైతము. వై. అవ్య.=సహిత. రూ-సయితము. (క్రి) ఒకట-ఒక్కట-ఒకొట - ఒక్కొట, కూడ, తో-తోడ - తోడుత - తోడుతో, తోడుతోడ- తోడ్తో- తోడ్తోడ, మొదలగునవి. (సం) సు, సహ-సహా, సహితము, సాంవ్రితము. [దునది: చూ, నది.

సైతవాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బాహుదయను

సైతాను. వా. వి. రూ-సయితాను. 1. పిశాచములకుఅధిపతి; 2. వెంటనంటి వదలనివాఁడు. [సహాయుఁడు. 1.

సైదోడు. ద్వ. వి. రూ-సయిదోడు: చూ,

సైద్ధాంతికుఁడు. సం. విశే. సిద్ధాంతము తెలిసినవాఁడు: చూ, సాంవత్సరుఁడు.

సైనికుఁడు. సం. వి. అ. వ. 1: ఖడ్గికుఁడు.

దండనాయకుఁడు, దళపతి, ధ్వజి, వాహినీ పతి, సేనాధిపతి. (తె) గమికాఁడు, చేకువకాఁడు, దణాయుఁడు, దణి-దణియ-దణె, దళవరి-దళవాయి-దళ్వాయి, దొర, పడవాలు - పడాలు, మొనకాఁడు, మోటుకాఁడు, సోల్జరు. తద్వి.-౧. గొప్పసేనగలవాఁడు.- మహాసేనుఁడు; ౨. విష్ణుసేనాధిపతికి.-విష్వక్సేనుఁడు; ౩. చిన్నసేనకు అధిపతికి - (తె) జెంగిలి, జెంగిలిగమికాఁడు; విశే. 2. సేనతోఁ జేరినవాఁడు.

సైను. వా. వి. రూ-సయిను: చూ, వస్త్రము.

సైన్సు. వా. విశే-రసాయనశాస్త్రసంబంధమైనది.

సైన్యము. సం.వి.అ. న రూ-సైనికము. 1. సేనతోఁగూడియుండుబలము (అనికొందఱు): చూ, సేన. 1; పుం. 2. కృష్ణుని తేరిగుఱ్ఱములలో నొకటి: చూ, హయము; అం. 3: చూ, రథ్యములు; విశే. 4. సేనతోఁగూడినది

సైమంతికము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు: చూ, వహ్నిశిఖము. 1.

సైరంధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, గట్టివాలు; 2. అంతఃపురకావలికత్తె: చూ, స్త్రీ; 3. సంకరజాతిఆఁడుది: చూ, స్త్రీ.

సైరణ. వై. వి.=సహన. రూ-సయిరణ: చూ, సహనము. 1. [నిర్వ. 3, అ, 78.

సైరించే. వై. అ. క్రి: చూ, రూ-సయిరించే.

సైరికము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుక్కిటెద్దు: చూ, (చూ, హాలికము. వృషభము. 1-౭౯); విశే. 2. సీరసంబంధమైనది (సీరము=నాఁగలి). [చూ, సేద్యకాఁడు.

సైరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హాలికుఁడు:

సైరిభము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు: కటాగ్దము, లాలికము, వీరస్కంధము. తద్వి: ౧. గవలమువకు.-సైరిభము (అనికొందఱు), కాసరము. (తె) కారుపోతు-కాఱుపోతు-కాఱ్పోతు. కాఱెనుఁబోతు, కాఱుదున్న: (చూ, మహిషము.1-౨); ౨. అడవిదున్నకు.-వనమహిషము. (తె) అడవిదున్న: (చూ, మహిషము); 3. నాకము: చూ, స్వర్గము.

సైరేయకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగోరంట*: చూ, సహా. 2; 2. ములుగోరంట*: చూ, సహా. 2.

సైలరు. వా. వి. ఓడమీఁదపనిచేయువాఁడు.

సొ

సొంటి. వై. వి.=శుంఠి. ఎండినఅల్లము, పక్వముచేసి యెండించిన అల్లము: (సం) ఊషణము-ఊషణము, కటభంగము-కటుభంగము-కటుభద్రము, కటూత్కటకము-కటూత్కము, కఫారి, జగాన్ధవము, నాగరము, మహౌషధము-మహౌషధి, విశ్వభేషజము, విశ్వము, శుంఠి, శొంఠి. తద్వి.—చూ, శృంగబేరము.

సొంటిపిక్క. వా. వి. పిక్క తొడలోనగు చోట్లను వ్రేళ్లతో నొక్కి కదుముగట్టునటుల చేయుట: తొడపాశ(సె)ము.

సొంటు. వై. వి.=శుంఠ. తప్పు: అయిపు-వివు, అవగడము, ఆగడము, ఎగ్గు, ఒప్పమి, కల్ల, కీడు, గొడవ, జోలము, డొగరు, తప్పితము-తప్పిదము, తప్పు, తీఁపురము, దబ్బఱ, దుండగము, దుండతకము, దుడుకు, దోసము, నెపము-నెవము-నేవము, నెరను, నేరమి-నేరము, వంక, సొడ్డు. (సం):—అంకము, అతికర్ణము, అత్యయము, అనయము, అపరాధము, అవకటము, అగము, ఏనము-ఏనస్సు, కిల్బిషము, ఛిద్రము, జఘునము, దంభము, దోషము, మంతువు. తద్వి.—౧. పరిమాణముచేసి తప్పుచెప్పిననేరము.—(సం) అపరి

మాణము; 3. పెద్దలయెడలచేసినతప్పు:— (సం) అపచారము. [సాతంతరము

సాంతము. వై. విశే.=స్వతంత్రి: చూ, రూ-

సాంపిలు. దే. అ. క్రి. రూ-సాంపిల్లు. అందగించు, సొంపగు: చూ, రమ్యమగు.

సాంపిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—

సొంపు. దే. వి. 1. పరిపన్నత: చూ, సమీచీనము. 2; 2. కాంతి. ఆం, భా. వ. 80: చూ, వెలుతురు. 1; 3. ఆనందము: చూ, సంతోషము. రామా. 4, ఆ. 8: 4. సుఖము: చూ, సంతోషము. రామా. 5, ఆ. 182; 5: చూ, సౌందర్యము; 6: చూ, సమృద్ధి. మార్క. 8, ఆ. 207. [చూ, సొగటు.

సొక్కు. వై. వి.=సుఖ. ఇంచుక విపరీతస్మృతి:

సొగటము. ద్వ. వి. బ. పగడాలపాల: చూ, వ్యవహారము. 4-?-౬. [—పై—

సొగటాలు. ద్వ. వి. బ. (సొగపు + ఆటలు)

సొగటు. దే. వి. (అవి. 3, ఆ. 122): సొక్కు— చొక్కు, వాడు. (సం) క్లమథము, క్లమము, మ్లాని. (ఇవి స్మృతియందును వర్తించును.) [ఆ. 149: చూ, విస్మృతి.

సొగపు. వై. వి.=సుఖ. పారవశ్యము వై. 3,

సొగయిక. వై. వి.=సుఖ.—పై.—

సొగయు. వై. అ. క్రి.=సుఖ. రూ-సొగియు. 1. చొక్కు. పరవశత్వమునొందు. భార. ఉద్యో. 4, ఆ. 329: చూ, విస్మృతినొందు; 2 మూర్ఛిల్లు. మార్క. 6, ఆ. 203: చూ, సొమ్మసిల్లు.

సొగసు. వై. వి. 1. యౌవనాదుల వలనఁగలుగు గర్వచేష్ట: ఆం, భా. వ. 133: చూ, విలాసము. 2; 2: చూ, సౌందర్యము; 3: చూ, సొగపు.

సొగసుఁగాంచు. వా. అ. క్రి: ఇంపొలయు.

సొగసుకత్తె. వై. వి. 1. విటకత్తె: చూ, స్వైరిణి; విశే. 2. అందకత్తె, అందకత్తియ, రూపరి, రూపసి: చూ, స్త్రీ.

సొగసుకాఁడు. ద్వ. వి. 1. విటకాఁడు: చూ, విటుఁడు; విశే. 2. అందగాఁడు: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు. [లక్ష్మి, 1. ఆ.

సొగియించు. వై. అ. క్రి: చూ, సుఖించు.

సొగియు. వై. అ. క్రి.=సుఖ. 1. ఇంపగు: నచ్చు; 2 స్లానమగు, వాడు. ఆం, భా. కృ. 107: చూ, మురుక్కు. 14.

సొచ్చెము. వై. వి. పెచ్చు: చూ, హెచ్చు. 1; 2=స్వచ్ఛ-చోక్ష. నిర్మలము, గరగర: చూ, సమీచీనము. 2; 3.=చోచ. మిగులు: చూ, శేషము. 1; విశే. 4. మిగిలినది: చూ, శేషము. 1. [స్నము: చూ, సాదము. (1).

సొజ్జె దే. వి. బియ్యము వేఁచిపండిన యా

సొజ్జెబూరె. ద్వ. వి: చూ, భక్ష్యము. కళా. 7, ఆ. 81. [హరి. 2 (వింత).

సొజ్జెము. వై. వి.=చోద్య. సోద్దము: చూ,

సొటసొట. దే. వి: నకనకలు, పలపలన-పల్పలన.

సొటసొటలాడు. వా. అ. క్రి: చూ, సొటసొటపోవు.

సొటసొటపోవు. దే. అ. క్రి ఎండు: రూ-సొటసొటలుపోవు, అడుగంటు, అఱు, ఇంకు, ఇగురు-ఇవురు, ఇనుకు-ఇముకు-ఈఁకు, ఈచు, ఉజ్జిగిలు (ఉజ్జిగిల్లు), ఎండు, కాటువోవు, కొల్లపడు, చెండు, డిందు, డొంకు, డొందు, తడితీయు, దయ్యు, నవయు, నీరింకు, బక్కటిలు-బక్కటిల్లు, ముడుకు, ముక్కు, వక్కు, వట్టు, వడియు. (సం) శోషించు-శోషిల్లు, హరించు; తద్వ:— గ. చిక్కు అనుటకు.—ఉడుగు, ఉఁచేపడు, ఊచఁపోవు, ఊసరిల్లు, ఒరుదుకలుచు, క్రియ్యు, క్రియ్యఁబాఱు, క్రియ్యు, చిక్కుడయ్యు, తీయు, తొరుపడు, నకనకఁబడు, నకనకలాడు, నకనకలుగుడుచు-నకనకల్గుడుచు, నవయు, పీఁకువాఱు, బక్కటిలు-బక్కటిల్లు, వక్కు, వట్టు, వడియు, సన్నవాఱు,

సొటసొటవోవు- సొటసొటలువోవు. (సం) క్షీణించు; ఇ. కొంచెపడుఅనుటకు.—ఇతియు, కొంచెపడు, మందగించు, వలియు, సన్నగిలు-సన్నగిల్లు, సన్నవాఱు.(సం) కృశించు, మందీభవించు.(ఎండు—చిక్కు-కొంచెపడు వీటి పర్యాయములు గూడదీనికిఁజెంద వచ్చునని కొందఱు). [ఔ, ఆ. 62.

సొటసొటలువోవు. దే. అ. క్రి.—పై.— విజ.

సొట్ట. దే. వి: రూ-చొట్ట కుంటి-కుంటు.

సొట్టపడు. దే. అ. క్రి: కుంటుపడు.

సొడ్డు. దే. వి. 1. న్యూనత. సా. 2, ఆ. 108: అచ్చిక-అచ్చికము, అరవాయి, అఱ—అఱగొఱ, ఒచ్చెము, ఒట్టు, కడమ, కీడుపాటు—కీడ్పాటు, కీఱ, కుందకము, కుందు, కొంచియము-కొంచెము, కొఱ- కొఱవ, కొఱుక, కొఱ, కొఱఁత, కొఱఁతపాటు, గఱగొఱ, గుఱికొండి, చేవుక-చొక, డిందు, డిగు-డిగ్గు-డిగుడు-డిగ్గుడు—దిగుడు—దిగ్గుడు-దిగువాయి, తక్కు, తక్కువ, తక్కువపాటు, తగ్గు, తగ్గుపల, నిమురళా, నులుసు, పొచ్చెము, బెరికి, మట్టము, మట్టు, ములుచే-ముల్చు, మొఱక, లులి, లొచ్చు, లొజ్జ, లొసుకు, లోఁకుప (లొక్కు), లోటు, విన్నన, వెలితి-వెల్తి. (సం):—అపకర్షము, అపచయము, అపచితి, అపహారము, ఇతరము, క్షయము, క్షియ, లుక్కు, లులి, లోపము, హైన్యము. (విణ) నీచము, న్యూనము. (అవ్య) ఉప. తద్వి. ౧: తొట్రిరిద్వ, పీసర-పీసరము, పలితి-పిల్తి, వా. 2. ముందుగతినువాఁడుపందెగానితో నను డుమాట. "నీమీఁద నేను సొడ్డు వేసితిని"; వై. వి. 3=శౌంత్య: శుంఠత్వము, మూఢత్వము: చూ, శొంత్యము; 4=శౌఁత్య తత్వ: చూ, సొంటు

సొంతంత్రము. వై. వి.=స్వతంత్రి. 1: చూ, స్వతంత్రము; 2 లత్త్యములేమి, నిర్లత్త్యము

సొత్తు. వై. వి.=స్వత్వము. 1. హక్కు: చూ, స్వతంత్రము; 2.=సత్వమ్. సొమ్ము: చూ, హిరణ్యము. 3.

సొద. వై. వి.=చితా. పీనుఁగును గాల్చుటకుఁ జేర్చిన కట్టెలులోనగువాని పోగు: చూ, శ్మశానము.

సొన. దే. వి. 1. గుడ్డులోని జిన: రూ-జిన-జెన; 2. బెండలోనగువానిమీఁది నూఁగు. స్వా. 6, ఆ. 27: చూ, సితాగ్రము; 3. ఊట కాలువ: చూ, ప్రదిని (నది. (౧౧).); విణ. 4.=స్రవణ. స్రవించునది.

సొనచిక్కుడు. దే. వి. ఉలవకాయలవలెకాసెడి ఒకానొకచిక్కుడు. (గూ, చిక్కుడుకుటుంబము)

సొనాయి. వా. వి: చూ, గూ-సొన్నాయి.

సొన్న. వై. వి.=స్వర్ణమ్. (రూ-సొన్నా-సొన్నము.పొన్ను.) 1. బంగారము: చూ, లోహము. 1; 2. అర్ధదీనారము, మాడ. విజ. 2, ఆ. 8: చూ, సువర్ణము. 2.

సొన్నము. వై. వి.=—పై.— (బంగారుకు-విజ. 2, ఆ. 83; మాడకు -జై. 8, ఆ 194.)

సొన్నా. వై. వి.=—పై.—(వృత్తియందు ముపర్ణలోపమును అంత్యవర్ణమునకు దీర్ఘంబును నగు. ("సొన్నాటంకము.")

సొన్నాపట్టెరుమాలు. వా. వి. ఒక రకము రుమాలు: చూ, రుమాలు. [చూ, వీణ. ౫౧.

సొన్నాయి. వా. వి: రూ-సనాయి-సొనాయి:

సొన్నారి. వై. వి. (సొన్నము+అరి)=స్వర్ణకార. అగసాలెవాఁడు: చూ, స్వర్ణకారుఁడు (ద్వ. అవి. శ. ర). (వైకృత దీపికలో వై. అని శ. ర.).

సొపాదాబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, మహారాష్ట్రులు. (సామవేదులు, ద్రావిడ్యాయణసూత్రీయులు, తాటిచెట్ల పైరును బెట్టెదరు. ఇతర బ్రాహ్మణులు వీరితో సహపంక్తి

భోజనాదులను చేయకుగాని నీళ్లుమాత్రము త్రాగుమురు.) [2: చూ, హృద్యము.

సొబగు. వై. వి. 1.=శుభగ: చూ, సౌందర్యము;

సొబగుఁడు. వై. వి. 1: చూ, విటుఁడు; 2.=శుభగ. భార. అర. 6, ఆ. 160: చూ, సౌందర్యవంతుఁడు.

సొబను. దే. వి: బడబమోలు.

సొమక. వై. వి.=భ్రమ: చూ, సొమ్మ.

సొమ్మ. వై. వి.=భ్రమ-మూర్ఛ: (చూ, గోగము. 1-౨౨) అరసొవు, ఒల్లము- కల-కళ, కళబుట్టుట, చొక్కు, బవిళి-బావిళి, బ్రమరి, మెయిమఱుపు-మేమఱు(పు)పు, మమాశము, సొమక, సొరగు-సొరుగు, సొలగు-సొలపు, సొలిమిడి. (సం): కశ్మలము, నిర్వేశము, ప్రతిఘము, ప్రలయము, మూర్ఛ, మోహనము, మోహము. తద్వి.—౧. కాకితీపు, కాకిసొమ్మ; ౨. మిక్కిలి మూర్ఛనొందుటకు.—(సం) సమ్మూర్ఛనము. (చూ, విస్మృతి.) [అచ్చ. యు, కాం. 190.

సొమ్మగొను. ద్వ. అ. క్రి: చూ, సొమ్మసిల్లు.

సొమ్మలఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—ఆం, భా. ద్వి. 109. [6, ఆ. 153.

సొమ్మవోవు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—హరి. పూ.

సొమ్మలవోవు. ద్వ. అ. క్రి.—వై.—ఉ, హరి. 4, ఆ. 242.

సొమ్మసిలు. వై. అ. క్రి: రూ—సొమ్మసిల్లు, ఎడఁజెందు, ఒల్లఁబోవు, కళఁబుట్టు, కొఱవోవు, చొలయు, తాళితాఁకు, బాహిరపోవు, బిమ్మటివోవు, మైమఱచు, సొగయు, సొమ్మగొను, సొమ్మలవోవు-సొమ్మవోవు, సొరుగు, సొలయు, స్రుక్కు. (సం) మూర్ఛిల్లు.

సొమ్మసిలినవాఁడు. ద్వ. వి: అంగవికలుఁడు, అపస్మారి, మూర్ఛాలుఁడు, మూర్ఛితుఁడు, మూర్తుఁడు.

సొమ్ము. వై. వి. 1: చూ, భూషణము. 1; 2.=స్వమ్. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 3. గోధనము. అచ్చ. బాల, కాం. 18: చూ, హిరణ్యము. 3; 4. అధీనవస్తువు. హరి. ఉ. 6, ఆ. 125: చూ, స్వతంత్రము.

సొమ్ముదాఁచుట. అం: చూ, వివాదములు.

సొమ్మువినియోగించుట. అం: చూ, సప్తవ్యసనములు. [సౌద. ఆం, భా. ద్వి. 225.

సొర. దే. వి 1: చూ, రూ-సొఱ*; 2: చూ,

సొరంగ. వై. వి.=సురంగా.(రూ-సొరంగము): వానము, సొరి, సొరియ: చూ, రంధ్రము. 1.

సొరంగము వై. వి.=—పై—

సొరకాయ. వా. వి (పై పెంకు కండకాయ.): ఆనపకాయ (ఆనబకాయ), తిపిరి, సొరు: చూ, సొఱ. [చి గొప్పగా చెప్పుట.

సొరకాయకోఁతలు. వా. వి. అబద్ధములు కల్పిం

సొరగు. దే. వి. 1. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ; అ. క్రి. 2. లీనమగు. లక్ష్మీ. 2, ఆ. 75.

సొరదోఁకి. దే. వి. దురాచారుఁడు: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

సొరపు. దే. విశే. బక్కటల్లినది. ఉ, రా. 5, ఆ. 100: ఊరపరము, ఎముకలవట్టు, గిటగిటన, బకేడా, బక్క, బడుగు-బడుపు, వక్కి. (సం) కృశము, శాతము.

సొరము. వై. వి =స్వర. 1. కంఠధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2. షడ్జాది: చూ, స్వరము. 3.

సొరి. వై. వి =సురంగా: చూ, సొరంగ (చూ, రంధ్రము. 1.)

సొరిది. దే. వి. 1. వరుస: చూ, శ్రేణి. 1; 2. రీతి: చూ, విధము. 1; 3: చూ, అనుక్రమణిక.

సొరియ. వై. వి.=సురంగా: చూ, సొరంగ (చూ, రంధ్రము. 1.)

సొరుగాకు. వా. వి. ఎండాకు, చొక్కాకు, చొరుగు-చొరువు-సొగుసు. (సం) శుష్కపత్రము. (చూ, పర్ణము. 1-౭.) తద్వి.—ఆకునకు.—(సం) బభ్రము: చూ, వర్ణము. 1.

సొరుగు. వా. వి. 1.—పై.—; 2. పెట్టెలోని అఱ: రూ—సొఱుగు - చొఱుగు-సురుగు. (చూ, సందుకా); దే. వి. 3. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ: అ. క్రి. 4. వడలు. ఆం, భా. తృ. 107: చూ, సొగియు. 2; 5. మూర్ఛిల్లు. ఉ, రా. 6, ఆ. 275: చూ, సొమ్మసిల్లు.

సొర. దే. వి. 1: రూ-సోర-సొఱ్ఱ, అనప—(అనబ), అనుగ-అనుగము, అనుగు. (సం) అలాబువు. అలాబువు, అలుక, తుంబి-తుంబిక, పిండి, పుష్పఫల*. తద్వ.—ం: చేఁదయానగు, చేఁదిసొర, చేఁదుసొర, చేఁదు అనుగు, పదరు. (సం) అర్జుని, ఇక్ష్వాకువు, ఉప, కటుతిక్తిక, కటుతుంబి, కటుకాలాబువు, కుంజరాలుకము, కంభతుంబి, కూర్చకర్మ, తిక్తాలాబువు, పిండఫల, 2 పెద్ద చేఁదు అనుగు:—క్షుత్రిఘ్నము, తిక్తబీజ. (ఇది నాగసొరపుకాయ అనికొందఱు); 3: పాలానుగు. (సం) దుగ్ధతుంబి; 4. కూర అనపకు.—(తె): చూ, సొరకాయ; 2. సొఱయను చేఁప: చూ, మత్స్యము. 1;

సొఱచేఁప. వా. వి: చూ, సొఱ. 2.

సొఱుగు. వా. వి. రూ-చొఱుగు: చూ, రూ—సొరుగు. 2.

సొఱ్ఱ. దే. వి: చూ, రూ-సొఱ. 1—3 (తుంబికి.—పంచ. వేం. 1, ఆ. 467.)

సొలఁగు. వా. వి. రూ-సొలపు. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ.

సొలపు. దే. వి. 1. పంక్తి. ఆం, భా. ద్వి. 33: చూ, శ్రేణి. 1; 2. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ, 3. పారవశ్యము: చూ, సొగపు; 4. వైముఖ్యము. విజ. 3, ఆ. 13: చూ, పదనము. 2-ఉ. 6, ఆ 225.

సొలయిక. దే. వి: చూ, సొలపు. 4. కళా.

సొలయు. దే. అ. క్రి: చూ, రూ—చొలయు (మూర్ఛపోవు.—పారి, ఉ. 1, ఆ. 135; వెనుదీయు.—"సొలయుట విపదే" (సాంజోపాఖ్యానము); వైముఖ్యమునొందు.—పురజనములయందు సొలయు. భాగ. అను. 4, ఆ; వైరస్యమునొందు.—లక్ష్మీ. 5, ఆ. 142.)

సొళిమిడి. దే. వి. మూర్ఛ: చూ, సొమ్మ.

సొ(చొ)ల్లుకబుర్లు. వా. వి. పనికిరాని మాటలు.

సొవ. దే. వి. రూ-సవ, జాడ: చూ, సూచన.

సొసాయించు. దే. స. క్రి 1: చూ, హెచ్చరించు; నా. 2. సవరణచేయు.

సొసామణి వా. వి. సవరణ. "వానికార్యము సొసామణి అయినది."

సో

సో. సం. వి. ఓ. స్త్రీ. దుర్గ: చూ, పార్వతి.

సోఁకు. దే. వి. 1. గాలి. ఆం, పదా. సుర. 35: చూ, వాయువు; 2. పిశాచము: చూ, సోఁకుఁడు. 1; 3. సోఁకుడు: చూ, స్పర్శము. 1; అ. క్రి 4 ఆవేశించు, (గ్రహము) ఆవేశించు: ఈఁగు, ఎలయు, ఒలయు, కూరుకొను-కూర్కొను, చొచ్చిలు-చొచ్చిల్లు-చొచ్చు, చొత్తెంచు, చొరఁబడు, చొఱఁబాఱు, తూకొను, తూఱఁబడు, తూఱు, దూఱయు, దూఱు, నడుచొచ్చు, పొలయు, లోఁగు-లోఁవు. (సం) ఆవేశించు, ప్రవేశించు, సంక్రమించు; 5. తగులు: చూ, లంకించు. 1.

సోఁకుఁజోక్కు. ద్వి. వి. మూల: చూ, రెక్కు.

సోఁకుటొజ్జి. ద్వి. వి. (సోఁకు + ఒజ్జి): చూ, శుక్రుఁడు 1.

సోఁకుడు. వా. వి: చూ, సోఁకు. 3.

సోఁకుఁడు. దే వి: (చూ, సోఁకుఁడు 2715పొరట).

సోఁకుడుముడుఁగు. దే. వి. ఒకానొక ఓషధి, అత్తపత్తి*. (సహస్రవత్రము 2వ అర్థము కడప న్యాయములు దీనికివర్తించును.): చూ, సహస్రవత్రము. 2.

సోఁకుపయ్యము. ద్వి. వి. స్పర్శనము: చూ, వాయువు.

సోఁకుమూఁకలగొంగ. ద్వ.వి. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1. ఆంధ్రి సం. దే. 7.

సోఁకుమూఁకల దణి. ద్వ. వి. నైరృతి, ఆంధ్రి. సం. దే. 20: చూ, సోఁకుల ఱేఁడు.

సోఁకుల ఱేఁడు. దే. వి: కోన ఱేఁడు, నల్లగ్రోలునట్టి ఱెంకి, నల్ల దాఁపువాఁడు, పొలను దిండి (పొలదిండి), మూలయేలు నేర్పరి, మూల ఱేఁడు, రక్కసి, రక్కసుఁడు, రాతిరి తిరుగు మేటి, రేదిమ్మరీఁడు, సోఁకు మూఁకలదణి. (సం.) అంశుమంతుఁడు, అశ్రపుఁడు–అసృపుఁడు, అసిధరుఁడు, ఆశరుఁడు–ఆసురుఁడు, కర్బురుఁడు–కర్బూరుఁడు–కర్వూరుఁడు, కాలాభుఁడు, కీకసాత్మజుఁడు, కోణపుఁడు–కౌణపుఁడు, జలగోపితుఁడు, నికషాత్మజుఁడు, నిర్ఋతి–నైర్ఋతి–నైరృతుఁడు, నీలాంబరుఁడు, పలంకషుఁడు, పుణ్యజనుఁడు, యాతుధానుఁడు, రక్తపుఁడు, రక్షస్సు, రాక్షసుఁడు. రాత్రించరుఁడు–రాత్రిచరుఁడు: (చూ, రాక్షసుఁడు. 1.)

సోఁకుఁడు. దే. వి. (రసి. 4, ఆ 48) 1. దయ్యము: ఎత్తు, కాలియ, కొఱవి తాల్పు, గాము, గాలి, డగర–డగ్గర–డగిర, దయ్యము, దెయ్యము, దెత్తి, నెగడి, పిసాచము–పిసాసి, పీనుఁగుఁదిండి, బూంచేము, బూచి, బూచివాఁడు, బూఁజేము, బూతము, మరులు, సోఁకు. (సం):–కపిశాపుత్రుఁడు, కాపిశేయుఁడు(యము), గ్రహము, ఘదైవము, పిండకము, పిశాచము, బేతాళము, భూతము; తద్వి.–గ: కొఱవి దయ్యము. (సం) వ్యాసృతి; 2. పిశాచభేదములు:–(సం) కూష్మాండము, ఖేటము, ధూమకేతుఁడు, ప్రేతము; 3. అంతగపిశాచమునకు–(సం) గంధర్వము; 4. బాలురకుసోఁకు గ్రహమునకు.– (సం) ఖాటి, 5. పిశాచపల్లభునకు.–మరులు ఱేఁడు; 6. ఆఁడు దయ్యమునకు.–పిసాసి, సత్తి. (సం) ఝా, ఢాకిని, పిశాచి, రక్తప, శక్తి, శాకిని, హసంతి; 7. పిశాచాది:–సత్వము; 2. గ్రహావేశము. విజ. 3, ఆ. 35: (సం) ఆవేశనము–ఆవేశము; 3. అంటు: చూ, స్పర్శము. 1; 4. రక్కసుఁడు. అచ్చ. బాల, కాం 104: చూ, రాక్షసుఁడు. 1; తద్వి.–గ. రాక్షసస్త్రీలలో భేదములకు.–చూ, రాక్షసి; వి: లంక, లంకిణి. అచ్చ, యు, కాం. 261.

సోఁగు. వై. వి.=సిగ్. సరము. కాశీ. 1, ఆ. 138 చూ, భూషణము-2–6. (36.)

సోఁపు. దే. వి. నల్లజీలకఱ్ఱ. ఆం, భా. ద్వి. 219: చూ, సుషవి. 2.

సోఁపుఁబిండి. ద్వ.వి చమసి. చూ, సాదము (1).

సోగ. దే. వి. 1. ఉపశాఖ (ఆం భా. ద్వి. 37): చూ, శాఖ. 1; 2. దైర్ఘ్యము. భార. విరా. 2, ఆ. 83: ఎత్తు, కొపురు, కొప్పరము, కోల, కోలన, కోళ్లు, తెగ, నిక్క, నిక్కుడు, నిట్ట, నిడివి, నిడుద. నిడుపు, పొడగుపొడవు–పొడుగు–పొడువు, పొగరు–పొవరు, వాసి, వీఁక, వ్రేఁకు. (సం) అమ్, ఆనాహము, ఆయతి, ఆయామము, ఆరోహము, ఉచ్ఛ్రయము–ఉచ్ఛ్రాయము, ఉత్సర్గము, ఉత్సర్జనము, ఉత్సేధము, ఉదయము, ఉద్దంతురము, ఉన్నతి, ఉపచయము, విరళము. తద్వి.–గ. మిక్కిలి పొడుగుకు.–(సం) సముచ్ఛ్రయము–సముచ్ఛ్రాయము; వి: ఉన్నతత్వము, ఔన్నత్యము; విశ. 3. పొడుగైనది.–ఉత్తాణి, ఎగుడు, ఎగువ, ఎత్తరము, ఎత్తగ(రు)వు, ఎత్తు, జేంపు, తనరుపు–తనర్పు, నిడివి, నిడుద, నిడుపు, పెద–పెద్ద, పొడగు-పొడుగు–పొడవు–పొడువు, మిట్ట, మిడి, మిఱ్ఱు, మూర. (సం) ఆయతము, ఆరోహము, ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్తాలము, ఉత్తుంగము, ఉదగ్రము, ఉద్దండము, ఉద్ఘాతము, ఉద్ఘాటము, ఉన్నతము, ఊర్ధ్వము, తుంగము, దీర్ఘము, ప్రభూ

తము, పాంకువు, మూసరము, వ్యాయత
ము. తద్వి.-మిక్కిలి పొడవైనది. (సం)
సముచ్ఛ్రితము. [అని కొండలు)
సోజేరు. వా. వి: చూ, సైనికుఁడు. (సోల్జరు
సోటిక. వా. వి. న్యాయము: చూ, సత్యము. 1.
సోడా. వా. వి. ఒకరకము ఉప్పు: చూ, పా
వర్చలము (లవణము-1.) [సోడావాటరు.
సోడానీరు వా. వి. ఒకరకము త్రాగడినీరు.
సోడావాటరు. వా. వి. —పై.—[కాణము.
సోడాసాపు. వా. వి. సోడానీరు అమ్మెడు దు
సోడు. దే. వి: రూ—చోడు, ఉచ్చి, అవుదల-
ఔడల, నడినెత్తి, నడుగుంట, నుచ్చెన,
మాడపట్టు. (సం) బ్రహ్మరంధ్రము: (చూ,
శిరము. 1.)
సోడుమట్టు. దే. స. క్రి. అంతట వ్యాపించు.
అం, భా. తృ. 133: చూ, వ్యాపించు.
సోఢ. సం. విశే. 1. ఓపువాఁడు: చూ, సమ
ర్థుఁడు; 2. ఓర్పరి: చూ, సహనుఁడు.
సోఢము. సం. విశే. 1. ఓర్వఁబడినది. (అపరా
ధములోనగునది): చూ, సహనము. 2.
సోణము. దే. వి. నాసామూలము.
సోత్ప్రాసము. సం. వి. అ. న. 1: ఎత్తిపొడు
పు, దెప్పు-దెప్పుడు; 2. పరిహాసముతోఁగూ
డినమాట: అమ్మరితకము, సోల్లుంఠనము:
చూ, హాస్యము. 1.
సోద. దే. వి: కంకరి, కళాసగందపడి, బెండడి,
రేసోద, లెవ్వము. (సం) లేవము. (చూ, స
మాలంభము. 1.)
సోదకులు. అం: చూ, జ్ఞాతులు.
సోదన. వై. వి.=శోధనా. 1. గాలింపు: చూ,
శోధనము; 2. శకునార్థము రామాయణము
మొదలైన గ్రంథములయందు దారమువేసి
శోధించుట. [చూ, సహోదరి.
సోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది:
సోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడఁబుట్టిన
వాఁడు: చూ, సహోదరుఁడు; అం. 2: చూ,
స్త్రీగతుకులు.
సోదర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—
సోదా. నా. వి. వెదుకుట (సెర్చి). శోధన.
సోదించు. వై. స. క్రి. శోధనచేయు: ఊండఁ
జూచు, ఒరయు, జల్లించు. (సం) పరీక్షిం
చు, పరిశీలించు, శోధించు. (చూ, విమర్శించు. 1.)
సోదికత్తియ. వై. వి: రూ—సోదకత్తియ-సో
దెకత్తె, ఎఱికెతి-ఎఱుకత, ఎఱుకసాని,
కొరవంజి, జోగిణి, పటిది, వేలుపుసాని-
వేల్పులసాని(వేల్పుసాని). (సం) ఈక్షణి
క, దైవజ్ఞ, రమాగిని, విప్రశ్నిక: (చూ, స్త్రీ.)
సోదియ. వై. వి.=చోద్యమ్. రాగల మేలు
కీడులనుగూర్చి చేయుప్రశ్న: రూ-సోద,
ఎఱుక, గద్దియ-గద్దె, తల, రంగము, సవా
లు. (సం). స్మృతి.
సోద వై. వి.=—పై.—ప్రభా. 5, ఆ.120.
సోదెకత్తె. వై. వి: చూ, రూ—సోదకత్తియ.
సోదము. వై. వి.=చోద్య. రూ-సోద్దము.
1. ఆశ్చర్యము, చిత్రము: చూ, వింత. 1;
విశే. 2 ఆశ్చర్యకరమైనది, చిత్రమైనది:
చూ, వింత. 1.
సోద్దము. వై. వి, విశే.=—పై.—
సోధ్రికము. సం. వి. అ. పుం: (తె) బిళ్లు. *
సోన దే. వి. 1. వర్షము, వృష్టి: చూ, వాన.
1; తద్వి.—అల్పధారావర్షమునకు.—మూచి
నుకు: చూ, వాన. 1; 2. అల్పవర్షము:
చూ, వాన. 1.
సోనంగి. దే. వి. రూ—డోనంగి. శునకజాతి:
చూ, శునకము. 1. [తిర్య. 8.
సోనబల్లి. వా. వి: చూ, సాలెపురుగు. సాంబ.
సోన్మదుఁడు. సం. విశే. మత్తెక్కి మేనెఱుఁ
గనివాఁడు: రూ—సోన్మాదుఁడు.
సోన్మాదుఁడు. సం. విశే.—పై.—
సోపనము. వై. వి.=సోపానమ్: చూ, సోపానము,

సోపప్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహువుచేత పట్టఁబడిన వాఁడు (చంద్రుఁడు లేక సూర్యుఁడు.)(చూ, గ్రహణము.)

సోపానము. సం. వి. అ. న.=సోపనము. రూ-సోపానము, ఆరోహణము, పట్టభంగము. (తె) చీడి, తంతియు-తంతె, తావ, తాపరము, తుతె, పడికట్లు, పావంచే, పావటి, మెటిక-మెటికె-మెట్టిక-మెట్టు, మేలుకట్టు, సరకట్టు, సోపనము. (ఇవి అన్నియు వీణ మెట్టునందును వర్తించును.)

సోపు. వై. వి.=సోఫ. పొడ, వాపు, రూ-సోబు, సోబియు-సోబె: చూ, శోఫ.

సోపుదారికేక. వా.వి.జాగ్రత్త కొఱకు వేయుకేక.

సోపుదారివాఁడు. వా. వి. జాగ్రత్త కొఱకు కావలియుండువాఁడు.

సోబ. వై. వి.=శోఫ: చూ, శోఫ.

సోబతు. వా. వి. తోడుగానుండుట: చూ, సహవాసము. 1. (స్తోమతు అనియు)

సోబనము. వై. వి.=శోభన. మంగళము: చూ, శుభము. 1.

సోబాన. వై. వి.=శోభన.ఒకానొక పెండ్లిపాట.

సోబియు. వై .వి.=శోభ.రూ—సోబె: చూ, శోఫ.

సోబు. వై. వి.= — పై.—

సోబె. వై. వి.=—పై.—

సోబెవాఁడు. వా. వి: చూ, సిధ్మలుఁడు.

సోమ. వై. వి.=శ్రమ. 1: చూ, శ్రమము.1; 2.=స్తోమ. పరాక్రమము: చూ, శౌర్యము.

సోమకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: (తె) కరపుచ్చె, కరబూజా—కర్బూజా. (చేలవనిచ్చెడు ఒకానొక దోస.)

సోమగర్భుఁడు. సం. వి.అ.పుం: చూ, విష్ణువు.1.

సోమజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుధుఁడు: చూ, రాహువు. 2.

సోమధార. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ: చూ, హ్రాదిని. 2.(నది). [గ్రంథములు.

సోమనాథీయము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర

సోమపానము. సం. వి. అ. న. పుల్లతీఁగెరసము పిండుట: అభిషవము, నిషేవణము, సవనము, సుత్య.

సోమపీతి. సం. వి. న్. పుం. (రూ-సోమపీథి-సోమపీవి.) యజ్ఞమునందు సోమపానము చేయువాఁడు: చూ, సోమయాజి.

సోమపీథి. సం. వి. న్. పుం.— పై.—

సోమపీవి. సం. వి. న్. పుం.— పై —

సోమపుఁడు. సం. వి. అ. పుం.— పై.—

సోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి; 2. జలము: చూ, సలిలము; 3. కర్పూరము: చూ, సిరము; 4. దినముయొక్క పదునొకండవభాగము: చూ, వాసరము (దినభాగములు); అం. 5: చూ, తానములు (రి—హీనతానములు); 6: చూ, తానములు (గహీనతానములు); వై. వి. (1)=స్తోమ: చూ, సోమ. 2.

సోమయజ్ఞములు. అం: (చూ, యజ్ఞము, చూ, మహాయజ్ఞములు) అగ్నిష్టోమము, అత్యగ్నిష్టోమము, అతిరాత్రము, అప్తోర్యామము, వాజపేయము (5).

సోమయాజి. సం. వి. న్. పుం. 1.=సోమాసి. యజ్ఞము చేసినవాఁడు: ధర్మ్యుఁడు, యజ్వ, సోమపీతి—సోమపీథి—సోమపీవి. (తె) సోమాసి; 2: చూ, సురాజీవి; అం. 3: చూ, మూర్తులు.

సోమరాజము. సం. వి.అ.పుం: చూ, సోమరాజి*.

సోమరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చ*: అవల్గుజము, కాంతిద, కాలమేషి, కుష్ఠనాశిని, కృష్ణ, కృష్ణఫల, కృష్ణఫలి, క్రిమిఘ్ని, చంద్రరేఖ, ఛేలువు, పూతిఫలి (పూతీఫలి), వాకూచి-వాకోచి- వాగుజి- వ్యాకోచి, శ్యామ, సువల్లి, రూ-సోమరజము—సోమ

రాజిక, సోమవల్లిక. (తె) కలుగచ్చె, కారుగచ్చె, కాలుగచ్చె-కోలుగచ్చె, బావంజి. తద్వి.— ౧. గచ్చకు:— కాలకత్రి, కలింగద్రుకర్కా, యక్షాక్షి*, వసంతదూతి. (తె) గచ్చ—గెచ్చ—గ్రచ్చ; ౨ గచ్చకాయకు.—(తె) లత్రిక.

సోమరాజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.*—

సోమరి. ద్వ. విశే. (సోము + అరి): అలుచే, వేండి, వేండిపోతు, డిమ్మరి-దిమ్మరి—దిమ్మరీఁడు, తోంటు, తొండోరు, దుంటుబలి, నచ్చకాఁడు, నలితిండికాఁడు, బద్దసుఁడు, బమ్యుఁడు, మత్తుఁడు, మంటు, మదల, మస్తువాఁడు, మాలగఁబోతు- మాలుగఁబోతు, మెదుక, సుమాలి. (సం) అనుష్ణుఁడు, అలసము, అలసుఁడు, ఆలస్యుఁడు, కుంఠుఁడు. కుశుఁడు, ఖపురుఁడు. జాల్మి, తుందపరిమృజుఁడు, ద్విహారుఁడు, మందుఁడు, శీతకుఁడు, శౌండుఁడు, స్వైరుఁడు. తద్వి.— కల్లుత్రాగుటలోనగువానిచే మత్తిల్లినవాఁడు — ఉత్కటుఁడు, ఉన్మసుఁడు, ప్రమత్తుఁడు, మత్తుఁడు, మృదువు. (తె) తాగుఁబోతు-త్రాగుఁబోతు, పాయి, లొట్టిముచ్చు.

సోమరితనము. ద్వ. విశే: చూ, విలంబము. 1.

సోమలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.=సోమిద*. అస్పలి, ఇందులేఖ, గుల్మవల్లి, గోధావని. (తె) పుల్లతీఁగ.

సోమవల్కము. సం. వి. అ. పుం.=సోను. 1: చూ, వెలిచేండ్ర*; 2. తేఁకు*: చూ, హంజిక. [చేండ్ర.*.

సోమవల్కలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వెలి

సోమవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.=సోమిద. బ్రాహ్మి*: చూ, సోమెదకూర; 2. పొన్నగంటి*: చూ, శీతసారము.

సోమవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=సోమిద. తిప్పతీఁగె*: ఆనంత, అమర, అమృత, అమృతలత, ఇందులేఖ, కందగుడూచి, కాంజిక, కాండజాత-కుండలి, కుల్య, ఛుద్రజీర. గుడచి-గుడుచి-గుడూచి, గులూచి-గుళూచి, చంద్రిక, చక్రలక్షణ, ఛిన్న, ఛిన్నరుహ, జీవంతి-జీవంతిక, తంత్రి-తంత్రిక, దేవనిర్మిత, నిర్జర, మధుక, మధుపర్ణి, వత్సాదని, వయస్థ, విశల్య, వృషాకపాయి. (తె) తిప్పతీఁగ-తిప్పతీఁగె, సోమిద.

సోమవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కారుగచ్చ: చూ, సోమరాజి.

సోమవారము. సం. వి. అ. పుం. ఇందువారము: చూ, వారములు. [చూ, విష్ణువు. 1.

సోమసింధువు. సం. వి. ఉ. పుం. వెన్నుఁడు:

సోమసూత్రము. సం వి. అ. న. 1. పానవట్టమునుండి నీళ్లుపోవుదారి; 2. సోమసూత్రమువంటి ముఖభాగముగలిగిన ఒకానొకలోహపాత్రము: చూ, హరివాణము (పాత్రము. 8.)

సోమాలమ్మ. వై. వి.=శ్యామలాంబ: చూ, మహాలక్ష్మి. 3. తద్వి:- శివశక్తి.

సోమాసి. వై. వి.=సోమయాజి: చూ, సోమయాజి.

సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

సోమాస్త్రము. అం: చూ, అస్త్రములు.

సోమించు. వై. అ. క్రి. 1: చూ, వ్యాపించు; 2: చూ, విజృంభించు; 3. పరాక్రమించు; 4=సమ. రూ-సామించు. ఉద్దించు. చూ, సరిపోలు. [కూర.

సోమింద. వై. వి. బ్రాహ్మి*: చూ, సోమెద

సోమిద. వై. వి. తిప్పతీఁగ*: చూ, సోమవల్లి.

సోమిదమ. వై. వి. సోమయాజిభార్య: రూ-సోమిదమ్మ-సోమిసాని- సోమెసాని, ఒజ్జెసాని. (ఆంధ్ర. పదా. నర. 11)

సోమిదము. దే. వి. బ్రిమ్మి*: చూ, సోమెద.

సోమిదమ్మ. వై. వి: చూ, రూ-సోమిదమ.

సోమిసాని. వై. వి. (సోమిద + సాని)-వై.-

సోము. వై. వి. 1.=సుఖమ్. సంతోషము: చూ,

ష్లోదనము; విణ. 2. ఆసక్తము: చూ, వాంఛ.

సోముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు; 2: చూ, శివుఁడు; 3: చూ, శ్రీదుఁడు; 4: చూ, వాయువు; 5. పితృదేవత; 6: చూ, వానరము; అం 7: చూ, వసువులు; 8: చూ, రుద్రులు.

సోమెన. వై. వి. సోమిదకూర*: చౌళ్య—ణ, బ్రిమ్మి, రూ—సోమింద, సోమిదము, సోమిద (సం)—అమ్లవ, అపరాజిత, అపవర్ణి, కపోతబంక, కపోతవేగ, జయ, జయంతిక, బ్రాహ్మి, మత్స్యాక్షి, వయస్థ, వాతకము, వాతకి, శణపర్ణి, శీతల-శీతలము, సత్యవతి, సోమవల్లరి.

సోమెదకూర. వా. వి.—పై.—

సోమెసాని. వై. వి: చూ, రూ—సోమిసాని.

సోమేశ్వరుఁడు. అం: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

సోమోద్భవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నర్మదానది: చూ, నది.

సోయగము. దే. వి. 1. అందము: చూ, సౌందర్యము; 2. కాంతి: చూ, వెలుతురు. 1.

సోరంగి. దే. వి. ఒకానొక చేఁప: చూ, మత్స్యము 1. తద్వి.—౧. మొట్టచేఁపకు.—మొట్ట; ౨. తంగుణాగమునకు.—(సం) వరుణపాశము; 3. అఁడుఎల్లికు—(సం) శిలి; ౪: (సం) సంకోచము. (చూ, మత్స్యము. 1.)

సోరణ. దే. వి: సోరణగండి— సోరణగండె— సోర్ణగండి, రూ-సోరణము. చిన్నకిటికీ(అని కొందఱు): చూ, వాతాయనము. 1.

సోరణగండి. దే. వి.—పై.—ఉ, రా. 6, ఆ.

సోరణగండె. దే. వి.—పై.—

సోరణము. దే. వి.—పై—(ము. 1, ఆ. 87.)

సోరిది. వా. వి. రూ—సారిది: చూ, శ్రేణి. 1.

సోరు. దే. వి. నురువు: చూ, లవణము. 1.

సోర్ణగండి. దే. వి: చూ, రూ—సోరణగండి. భార. ఉద్యో. 2, ఆ.

సోల. దే. వి. పదునాలుగు తబ్బెలయొత్తు వస్తువు పట్టెడు ఒకానొక మానము, ఇరువది తులముల యొత్తు వస్తువు పట్టెడు ఒకానొక మానము, ¼ శేరు: (సం) నికుంచకము.

సోలపద్మము. అం. (సోలపల్లవము, అలిపద్మకము): చూ, అసంయుత హస్తములు.

సోలపల్లవము. అం.—పై.—

సోలము. దే. వి. 1. సుగ్గు. విగ్ర. 8, ఆ. 80: చూ, పాముస; 2. చొక్కు. ఉత్త. 2, ఆ; విక్రి. 1, ఆ: చూ, విస్మృతి.

సోలింత. దే. వి. వివశత్వమునొందివాలుట.

సోలు. దే. అ. క్రి. వివశత్వమునొంది వాలు: చెవరయు, మ్రింగు, సొక్కు, క్రాలు, క్రాలుదెంచు, వాడివాలు. [స ఋ. 2.

సోల్లుంఠనము. సం. వి. అ. న: చూ, సోత్ప్రాసము.

సోల్లుక. అం: చూ, ఆంధ్రనాట్యములు

సోళాందొప్పి. దే. వి. ఒకరకము జొన్నము: రూ—సోళాఁదొప్పి-సోళాకొప్పి: చూ, వ్యవసాయము. 4.

సోళాఁకొప్పి. దే. వి.—పై.—(అనికొందఱు.)

సోళాకొప్పి. దే. వి.—పై.—

సోరు. దే. వి: చూ, శూన్యము. ఆం, భా. శ్రృ. 15.

సౌ

సౌందర్యము. సం. వి. అ. న. 1 =చెందు. చేర్పు—దనము. (చూ, హృద్యము): ఉజ్జ్వలము, కర్పూరము, కలింగము, కాంతము, కోశము, చారిమము, పల్లవము, రూపము, లక్ష్మి, వపువు, వర్చస్సు, వర్ణము, వర్ణి, వర్ష్మము, శృంగారము, సౌరభ్యము. (తె) అంగము, అంగు, అందగింపు, అందము, అందు, అనము, అమరిక, అల్లఁదనము, అవ్వము-ఓవము-హవ్వము-హవాము, అగళ్లు, ఇంపు-ఇంబు-ఇమ్ము, ఉనుటు. ఎమ్మె, ఒకిదము, ఒనరు,

ఒప్పిదము, ఒప్పు, ఒయారము-ఒయ్యారము-ఓయారము, ఒఱపు, కయిపు-కైపు, కలికి, కుదిరిక-కుదురు, కొమరు, కోపు, కోమలికము, గరగరిక, చెందు, చెక్కు, చెక్కుఁదనము, చెక్కున, చెన్ను, చెలువము-చెలువు, చొక్కము, జివ్వ, జోను-జోనువు, జోక, తేట, తీరు, తెలుఁగు, తోరము, తె్రవ్వన, దుస్తు, నసుపు, నయ-నయము, నలుపు, నవరు, నెయ్యమి-నెయ్యము, నెళే, పసందు, పసను, పాటి, పాటింపు, పూవు, పొంకము, పొనరు, పొలుపు, పోఁడి-పోణి, పోఁడిమి-పోణిమి, ప్రిన్నఁదనము, బాగు, బెళుఁగు, మద్దు, మురువు-మురువ్వ, మేలు, రకము, రమణ-రవణ, రహి, రాణ, రువాణము, రూపు, వన్నియ-వన్నె, వలను, వాసి, వింగడము, సంచే, సవరన, సవురు-సౌరు, ససి, సింగారము, సిస్తు, సొంపు, సొగసు, సొబగు, సోయగము, హంగు, హవణ, హవణింపు. తద్వి.—౧. కామరూపము; ౨. (విణ) ప్రియమైనది :— (చూ, ముద్దు 5); 3. (విణ) అందమైనది —(చూ, హృద్యము); 2 సౌందర్యమునకు ఉపమానములు.—నలకూబరుఁడు, జయంతుఁడు, వసంతుఁడు, చంద్రుఁడు, నలుఁడు; అం. 3: చూ, శిరః క్రియలు; 4: చూ, మదములు.

సౌందర్యవంతుఁడు. సం. విణ: అనుపముఁడు, ఆకారవంతుఁడు, కంకుఁడు, కమనుఁడు, కాంతుఁడు-కాముఁడు, బృందారకుఁడు మనోజ్ఞుఁడు, రమణుఁడు, రూపవంతుఁడు లక్ష్మీవంతుఁడు, శృంగారి, సాధువు, సుందరుఁడు, సుభగుఁడు. (తె. వ) అందగాఁడు, అవుసుకాఁడు- ఓసుకాఁడు-హవుసుకాఁడు-హౌసుకాఁడు, ఇంపైనవాఁడు, ఎమ్మెకాఁడు, ఒయారికాఁడు-ఒయ్యారికాఁడు, ఒఱపరి, ఒపపరి, గుమ్మడు, గలిబికాఁడు, గొనబుకాఁడు, గోటుకాఁడు, చిగిలికాఁడు, చిన్నెలాఁడు, చూడఁగలవాఁడు, చూపరి, చెన్నుఁడు, చెలువుఁడు, చెందురుఁడు, జిగిలికాఁడు, నీటుకాఁడు, ప్రిన్ననివాఁడు, బాగరి, మానైనవాఁడు, ముద్దులాఁడు, రూపరి, రూపసి, లాడువాఁడు, వగకాఁడు, వగలాఁడు, వన్నెకాఁడు, వన్నెలాఁడు, నూటికాఁడు, సొగసుకాఁడు, సొబగుఁడు. తద్వి.—౧. అభిరూపుఁడు, ప్రాప్తరూపుఁడు, సురూపుఁడు; ౨. సర్వాంగ సుందరునకు.—సింహసంహననుఁడు.

సౌందర్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అంగన, కోమల, చక్షుష్య, రూపరి-రూపసి, విలాసిని. (తె). అంద(ఁగ)కత్తియ-అంద(ఁగ)కత్తె, ఎమ్మెలాఁడి, ఒయారి-ఒయ్యారి-ఓయారి, ఒయారికత్తె-ఒయ్యారికత్తె, ఒఱపులాఁడి, కలికి-కల్కి, కొమరాలు, చిన్నెలాఁడి, బయారి, బిటారి-మిటారి, రూపరి, రూపసి, వగకత్తె, వగలాఁడి, వన్నెకత్తియ-వన్నెకత్తె, వన్నెలాఁడి, సొగసుకత్తె. (చూ, స్త్రీ.)

సౌందర్యోత్పాదనము. అం: చూ, భేదక్రియము.

సౌకర్యము. సం. వి. అ. న. 1: (రూ-సుకరము) మిక్కిలిచులుకన, సునాయాసము: చూ, సులభము. తద్వి.—౧. సులువునకు.-సౌకర్యము: చూ, సులభము; 2 సుకరభావము.

సౌకుమార్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుకుమారత్వము: చూ, సుకుమారము.2; అం. 3: చూ, గుణములు; 3: చూ, గుణములు; 4: చూ, కావ్యగుణములు.

సౌత్ర్యము. అం: చూ, గుణములు.

సౌఖశాయనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. రాజులను నిద్రమేలుకొలుపువాఁడు; విణ. 2. సుఖనిద్రయా యని ప్రశ్న చేయువాఁడు.

సౌఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుఖము, సహ్య.

ము: చూ, హ్లాదనము; 2. ఆనందము, సంతోషము: చూ, హ్లాదనము.

సౌగంధికము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగలువ*: చూ, సహస్రపత్త్రము; 2. కామంచి: చూ, తృణము. 1; పుం. 3. పద్మరాగము, మాణిక్యము. (ఇది ఆంధ్రమునందుఁ బుట్టినది. అశోకపుచిగురుడాలుగలది. మధ్యమజాతిరత్నము.): చూ, రత్నములు; 4. గంధకము-గంధికము, గంధము. (తె) గంధకము. [పుల వర్తకుఁడు.

సౌగంధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సుగంధవస్తు

సౌగంధ్యము. సం. వి. అ. న: చూ, వాసన. 1. తద్వి—౧: (చూ, రాజార్హము. 1.); ౨. కంకుష్ఠమనెడు గ్రంథ్యము.—పరపర్ణి; 3. గోరోజనమునకు.—పరపర్ణిని, వైదేహి; ౪. బుద్ధికి.—వసువు; ౫ జవాదికి.—సాంకవము(రాజార్హము. 2_౧౪; ౪3—(౧)); ౬: చూ, హింగుళము.

సౌచికము. సం వి అ. పుం. కూర్చిక, తున్నవాయము. (తె) అతుకు-అదుకు.

సౌచికుఁడు. సం. వి అ. పుం. కుట్టుపని చేయువాఁడు: కూర్చకుఁడు-కూర్పకుఁడు, తున్నవాయుఁడు, వస్త్రఛేదకుఁడు. (తె) కుట్రపువాఁడు, దరిజీ-దర్జి, దర్జి వాఁడు, చిప్పె చిప్పెవాఁడు.

సౌజన్యము. సం. వి. అ. న సుజనత్వము (మంచితనము చేయుటకు.—చూ, సామము. 3.)

సౌత్రామణి. అం: చూ, తాపములు (నిహీన తాపములు.)

సౌత్రామణేష్టి. అం: చూ, హవిర్యజ్ఞములు.

సౌదాగరు. వా. వి. 1. గుఱ్ఱముల బేరగాఁడు; 2. వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

సౌదామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ-సౌదామిని-సౌదామ్ని. 1. ఒక అప్సరస్త్రీ: చూ, స్త్రీ; 2. మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు; 3. ఒకానొక మెఱుపు: చూ, విద్యుత్తు.

సౌదామిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సౌదామని.

సౌదామ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

సౌదాయికము. సం. వి. అ. న. తల్లిదండ్రులచేత నేనియు అన్నదమ్ములచేత నేనియు నియ్యఁబడు స్త్రీధనము: చూ, హిరణ్యము.

సౌదాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కల్మాషపాదుఁడు: చూ, రాజు. 1.

సౌధము. సం. వి. అ. పుం, న. నగరు, రాజగృహము, మేడ: చూ, సదనము. 1.

సౌనసోపానన్యాయము. అం. చీడీలన్నియు నెక్కకుండ నొక్కసారి మేడ యెక్కుట కష్టమనురీతి. [కలి: చూ, గోకలి.

సౌనందము. సం. వి. అ. పుం. బలరాముని రోఁ

సౌనంది. సం వి. న్. పుం. బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు.

సౌనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను జంపి విక్రయించి జీవించువాఁడు.

సౌపానము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-సోపానము. (వాడుక)

సౌప్తికము. సం. వి. అ. న. 1. నిద్రించుటలో నగు సమయములందు శత్రువుల పైఁబడి చంపుట: అవస్కంధము. (తె) మూఁచ్చిలిపోటు: చూ, హింస. 1; అం. 2: చూ, పర్వములు.

సౌభాగినేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాగ్యవతి కూఁతురు: చూ, సూన. 1—౧౪.

సౌభాగినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భాగ్యవతికొడుకు: చూ, సూనుఁడు. 1—౫౭.

సౌభాగ్యకృత్తు. అం: చూ, తానములు (సర్వతానములు.)

సౌభాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. శుభగత్వము, వశతాక: చూ, శుభము. 1—౭; 2: చూ, పెలిగారము; అం. 3: చూ, యోగములు.

సౌభాగ్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాగ్యశాలిని, శ్రీమతి, పేరంటి: చూ, స్త్రీ.

సౌభికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలికుఁడు: చూ, వ్యాళగ్రాహి. [బట్టుఁడనము.

సౌభ్రాత్రము. సం. వి. అ. న. మంచితోఁడఁ

సౌమనస్యము. సం. వి. అ. న. 1. మనసో భావము; 2. శ్రాద్ధమునందు పిండదానానంతరము బ్రాహ్మణ హస్తమునందిచ్చెడు పుష్పదానమంత్రము; అం. 3: చూ, అస్త్రములు.

సౌమిత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. లక్ష్మణుఁడు, రామానుజుఁడు. (తె) లక్కుమనుఁడు-లక్కుమన్నఁడు-లక్కుమయుఁడు, లచ్చనుఁడు-లచ్చమాఁడు, హరోన్న చేయఁగలాఁడు.

సౌమ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మృగశీర్ష*: చూ, నాలపర్ణి; అం. 2: చూ, సంవత్సరములు. [పత్రము.

సౌమ్యకాండము. అం: చూ, తైత్తిరీయశాఖ

సౌమ్యత. సం. వి. అ. న. (తె) తిన్నన, మెయివడి-మెయిఁబడి-మైపడి.

సౌమ్యము. సం. విశే. (తె) తిన్న, సవరణ-సవరణము.

సౌమ్యంకము. అం. 1: చూ, పట్టాంశములు; అం. 2. కర్మములు; 3: చూ, ఉత్తానకరణబంధములు; 4: చూ, ఖండములు.

సౌమ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుధగ్రహము, రౌహిణేయుఁడు, బుధుఁడు: చూ, రహావు. 2; విశే. 2. తిన్ననివాఁడు; 3. ఒప్పినవాఁడు; 4. సోముఁడు దేవతగాఁ గలవాఁడు.

సౌరభము. సం. వి. అ. న. 1. ఆమోదము: చూ, వాసన. 1; 2. కుంకుమపుష్పము: చూ, పహ్నికము. 1; 3 బోళము: గంధరసము, గాంధారము, గోపము, గోలము-గోళము, గోరసము, జాతీరసము-జాతీరసము, పిండము, ప్రాణము, బోలము, రసగంధము, రసము, రసాలము, శశము. (తె) బాలింతబోలు-బాలెంతబోలు-బాలెంతబోళము, బోళము; పుం. 4. ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1; అం.5: చూ, తానములు (సర్వతానములు.)

సౌరభేయము. సం. వి. అ. పుం. బలీవర్దము, ఎద్దు: చూ, వృషభము. 1.

సౌరభేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు: చూ, ధేనువు. తద్భే.—౧. ఆవునకు.—పయస్విని, పావని, మాత, ధేనువు (ధేనువు); ౨. కామధేనువునకు.—సుగవి, సురభి; ౩. సులభముగాఁ బిదుకఁదగిన యావునకు.—సువ్రత; ౪. సాధువైన గోమహిష్యాదికము.—(తె) సాదు, ౫. ఆవునకుఁ బుట్టిన దూడకు.—రౌహిణేయము. (తె) లేగ; ౬. ఏఁడేఁట నీనెడియావునకు.—సమాంసమీన; ౭. అకాలమునఁ బిదుకనిచ్చెడి యావునకు:—సంధిని; ౮. వంకరకొమ్ముల యావునకు.—వక్రశృంగి: ౯. ఆవుదూడల గుంపునకు.—వాత్సకము; ౧౦. ఆవులమందకు—గోష్ఠపదము, వ్రజము. (తె) మంద; ౧౧. చూలుపడిన వెనుక ఆఁబోతుపై కొనుటచే యీచుకపోయిన యావునకు:—వేహత్తు; ౧౨. పొగచాయగల ఆవునకు.—(తె) మైలావు (ధేనువు. ౨౮); ౧౩ తొలుచూలావునకు.—పలిక్ని, పష్ఠౌహి—ద్రిష్ఠౌహి. (తె) నిరుడీనావియావు, కడ్డ, మొదవు; ౧౪. సమ్మద్దిగ పాలిచ్చెడి యావునకు.—నైచికి (తె) పాడియావు, పాలావు, మజ్జిరి; ౧౫. పెక్కుఈఁతలీనిన యావునకు.—పరేష్టుక, బహుసూతి; ౧౬. గోమహిషజాతికి.—పసులము, పాదబంధనము; ౧౭. పెద్దపొదుగుగలయావునకు:—పీనోధ్ని, పీవరస్తని; ౧౮. ఆవులమందమున్నచోటునకు.—(తె) పెంట-పెంటె; ౧౯. (ఈఁతబోవు సమయమున) పొదుగు చేసిన యావునకు.—ప్రస్నుతి; ౨౦. పసుల దొడ్డికి—(తె) పెంటకట్టు: చూ, (సదనము 1); ౨౧. పాలువిడిచిన యావు దూడ

కు.—(తె) కొయ్య. పేయ; ౨౨. చిన్న చిన్న మచ్చలుగల యావునకు.—(తె) పొడలావు; ౨౩. తెల్లమచ్చలుగల యావునకు.-(తె) బట్టా(ట్టా)వు; ౨౪. కపిలగోవునకు — బభ్రువు; ౨౫ తలపిదూడకు. బష్కయణము; ౨౬. ఆవు పొదుగునకు — ఊధము; ౨౭. తలపియావునకు.—(తె) బాజ్జి; ౨౮. దూడచేచ్చి పాలిచ్చెడు ధేన్వాదికమునకు.—(తె) మలవ; ౨౯. ఆవుయొక్క శిరఃప్రదేశమునకు.- నైచికము.

సౌరభ్యము. సం. వి. అ. న. 1. చూ, వాసన. 1. తద్వి — చందనమునకు-శీతలము; 2. ఒప్పిదము: చూ, సౌందర్యము; 3. గుణగౌరవము: చూ, సన్మానము.

సౌరమానాబ్దము. అం. సూర్యుఁడొక రాశియందు సంచరించుకాలము సౌరమాసము. ఇట్టి ౧౨ మాసములుగలది సౌరమానము. ఈ సౌరమానము శేషాచలమునకు (తిరుపతి) దక్షిణభాగమందు వాడఁబడుచున్నది. ఇది ౩౬౫ దినములు ౬ గంటలు గలది): చూ, మానములు

సౌరము. అం. 1. ఒకానొక మతము: చూ, మతములు; 2: చూ, ఉపపురాణములు; 3: చూ, అస్త్రములు.

సౌరసేని. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

సౌరాష్ట్రమహామంత్రము. అం. సూర్యోపాసనమంత్రము: చూ, మంత్రము.

సౌరాష్ట్రపంచమి. అం: చూ, టక్కజభాషలు.

సౌరాష్ట్రము. సం. వి. అ. న. 1. కంచు: చూ, హోన్ను (లోహము. 1. 3); పుం. 2. సౌరాష్ట్రదేశము: చూ, దేశములు; 3. సౌరాష్ట్రమనెడి రాగము: చూ, స్వరము: 2, అం. 4: చూ, ఘూర్జరాష్ట్రపాంగములు.

సౌరాష్ట్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరవీరకమను సస్యము: చూ, సస్యము. 1.

సౌరాష్ట్రికము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషభేదము: చూ, సంగరము 6; విణ. 2. సౌరాష్ట్రదేశసంబంధమైనది.

సౌరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రూ. శౌరుఁడు, శని: చూ, రాహువు. 2; 2. యముఁడు: చూ, వారి. 5.

సౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కల్లిలి, కల్లమ్మువాఁడు: చూ, సురాజీవి.

సౌరు. దే. వి. రూ. సవురు. 1: చూ, విధము. 1; 2: చూ, సౌందర్యము. నీలా. 3, ఆ; 3: చూ, హృద్యము.

సౌవర్చలము. సం. వి. అ. న. సౌవర్చలవణము: చూ, లవణము. 1-౪. తద్వి —౧. (తె) సోడా; 2. ఉప్పునకు — పాంజము; 3. వంటయుప్పునకు — కడంగము; ౪. ఇందుప్పునకు.— శీతశివము, శైలేయము, సితశివము.

సౌవర్చలవణము. సం. వి. అ. న.—వై.—

సౌవర్ణకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: చూ, వృక్షము; 2: చూ, కరణులు.

సౌవిదల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపుర కావలివాఁడు: రూ-సౌవిదల్లుఁడు, అండీరుఁడు, అంతఃపురపాలకుఁడు, అర్యుఁడు-ఆర్యుఁడు, ఇజ్యుఁడు, ఉదుంబరుఁడు, కంచుకి, కక్ష్యావేక్షకుఁడు, కర్షధర్షుఁడు, క్లీబుఁడు-క్లీవుఁడు, గృష్టి, గోపతి, తుబరుఁడు-తూబరుఁడు, తృతీయప్రకృతి-తృతీయాప్రకృతి, ధర్షపరుఁడు, ధర్షుఁడు, నపుంసకుఁడు, షండుఁడు-పండుఁడు-శండుఁడు-సండుఁడు, మాహిష్యుఁడు, వర్షధరుఁడు, వర్షధర్షుఁడు, వర్షవరుఁడు, సౌవిదుఁడు, స్థపతి, స్థాపత్యుఁడు, హేడకుఁడు-హేడుఁడు. (తె:— అంగజోల-అంగజోలుఁడు, అన్నగరి-అన్నగరి-అన్నగున, ఆడంగి, ఊబ, ఊబవాఁడు, ఎగ్గడి-ఎగ్గడీఁడు-హెగ్గడి- హెగ్గడికాఁడు- హెగ్గడీవాఁడు-

హెగ్గడీఁడు, కొజ్జ-కొజ్జో, దూబ, పంద, సన్నగండు, సావాసి. తద్వి.—౧. నపుంసకత్వమునకు.—అక్షతము, క్లీబము, నపుంసకము, షండము. (తె) కొజ్జె-కొజ్జా, పేడ; ౨. ప్రాయమున గడ్డము మీసము రాని వానికి. — తుబరుఁడు - తూబరుఁడు, మత్కుణుఁడు; 3. అంతఃపుర కావలికత్తెకు:—ఎగ్గడికత్తె-హెగ్గడికత్తె, హెగ్గడి, పక్కిరాలు. (చూ, స్త్రీ.)

సౌవిదుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

సౌవీరజభాషలు. అం: సౌవీరి, వేగమధ్యము, సాధారణి, గాంధారి. (చూ, ఉపవిద్యలు 419 పుట.)

సౌవీరదేశస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేశస్త్రీలలో నొకతె: చూ, స్త్రీ.

సౌవీరభస్మము. అం: చూ, భస్మములు.

సౌవీరము. సం. వి. అ. న. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీళ్లు: చూ, శుక్తము. 1; 2: అంజనము, అంజని, ఆఖుపాషాణము, ఇలిపాషాణము, ఏకవీరము, కపోతకము-కాపోతసారము, కాపోతము, కాపోతాంజనము, కృష్ణము, ఘటి, ఘటిని, దుగ్ధపాషాణము, నీలాంజనము, యామునము, యామునేయము, సౌవీరసారము, స్రోతోంజనము. (మి) ఉల్లిపాషాణము. (తె) కాటుకరాయి. తద్వి.—౧ గంధపాషాణమునకు.—గంధకము, గంధపాషాణము, గంధమాదనము, గంధమోదనము, గంధాశ్మము, గంధికము,(మి) గంధమాదనము; ౨. కర్పూరమణి; 3. రేఁగుపండు: చూ, రేఁగు. 1. (చూ, ఫలములు.); పుం. 4. సౌవీరదేశము: చూ, దేశములు. ౫౬.

సౌవీరసారము. సం. వి. అ. న. కపోతాంజనము: చూ, సౌవీరము. 2.

సౌవీరి. అం. 1: చూ, రూ-సౌవీరి; 2: చూ, షాడ్జగ్రామికగత మూర్ఛనలు.

సౌశీల్యము. సం. వి. అ. న. సుశీలత్వము.

సౌష్ఠవము. సం. వి. అ. న. 1. సుష్ఠుభావము; 2. నాట్యాంగవిశేషము: చూ, నాటకము. 1-౧.

సౌహార్దము. సం. వి. అ. న. సుహృద్భావము, మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

సౌహార్ద్యము. సం. వి. అ. న.—పై.—

సౌహిత్యము. సం. వి. అ. న: అవనము, ఆశితంభవము, ఆతర్పణము, ఆప్యాయనము-ఆప్యాయము, ఆలింపన, ఆశితంభవ, ఉశంతిక, కశలము, తర్పణము, తృప్తి, పర్యాప్తము-పర్యాప్తి, ప్రీణనము. (తె) అదట, ఆపోశ, ఆపోవుట, చాలు, తనివి-తనవు, తనుపు-తన్పు. (అవనము, తర్పణము, ప్రీణనము అనునవి (విణ.) (చాలు=పర్యాప్తి: చూ, హృల్లేఖము. 2;) (అనికొందఱు). తద్వి.—మిక్కిలి తృప్తికి.—సంతృప్తి.

సౌహృదము. సం. వి. అ. న. మైత్రి: చూ, స్నేహము. 1.

సౌహృదయము. సం. వి. అ. న:—పై.—

సౌహృద్యము. సం. వి. అ. న.—పై —

స్క

స్కందపురాణము. అం: చూ, రూ. స్కాంద పురాణము.

స్కందము. అం. —పై.—

స్కందుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=కంధుఁడు-సందుఁడు: అగ్నిభువు, ఉమాసుతుఁడు, ఉమోద్భవుఁడు, ఔ, కార్తికేయుఁడు, కుక్కుటధ్వజుఁడు, కుమారకుఁడు-కుమారుఁడు, కృకవాకుధ్వజుఁడు, కృత్తికాసుతుఁడు, క్రౌంచదారణుఁడు, క్రౌంచారాతి, క్రౌంచారి, గంగాజుఁడు, గంగాసుతుఁడు, గాం

గాయని, గాంగుఁడు, గాంగేయుఁడు, గుహుఁడు, తారకజిత్తు, పార్వతీనందనుఁడు, బాహులేయుఁడు, మహాసేనుఁడు, విశాఖుఁడు, శక్తిజన్ముఁడు, శక్తిధరుఁడు, శిఖివాహనుఁడు, షడాననుఁడు, షడ్వక్త్రుఁడు, షణ్ముఖుఁడు, షాణ్మాతురుఁడు, సుబ్రహ్మణ్యుఁడు, సేనాని, స్వామి. (తె. వ):—అగ్గిచూలి, ఆఱుమోములవేలుపు, కందుఁడు, కొంచెమలఁగొట్టిన జోదుఁడు, కొమరుసామి—కొమరుసామి, కొమరుఁడు, గట్టుమేలికమనుమఁడు, గుజ్జుసైదోడు, జెమిలిముత్తల, జోటిపిట్టతాలుపు, తీఁగపేరికల్కి మగఁడు, నెమ్మిరవుతు, పుంజోదాలుపు, బారకయిపోటరి, ముద్దయ్య, మూఁడుగల తల్లులబిడ్డఁడు, రిక్కరక్కసులమిత్తి, వెల్లుమోలి, విప్పగండ్లమొత్తము పడవాలు, వెనకయ్య వెనకయ్య, వేలుపుగమికాఁడు-వేల్పుగమికాఁడు, వేలుపులమూఁక పేరిఁటి వెఁదిమగఁడు, వేల్పుటేటి సవతికొడుకు, సందుఁడు, సత్తితాలుపు, సామి, సుబ్బఁడు, సెగపాఁపఁడు: (చూ, వినాయకుఁడు. 1.)

స్కంధజము. సం. వి. అ. పుం. మఱ్ఱి*: కర్మజము, కాంచనము, క్షీరద్రుమము, క్షీరము, క్షీరి, జటి, ధ్రువము, నంది, న్యగ్రోధము, పాదరోహము, బహుపాత్తు-బహుపాదము, యక్షావాసము, రక్తఫలము, రోహి, వటము, వనస్పతి, విటపి. (తె). మఱ్ఱి-మఱ్ఱె. తద్వి.—౧. నల్లమఱ్ఱికి.—క్షీరకాష్ఠ, గుటిక, నదీవటము, యజ్ఞవృక్షము, వటకము, (ఇటి). (తె) నల్లమఱ్ఱి. *; ౨. ప్రయాగలోని మఱ్ఱికి.—శ్యామము; 3. (మఱ్ఱిపండు సవృంతపుష్ప సమూహావరణావృత ఫలము: చూ, గుంజాకాయలు.)

స్కంధపట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.=గండపట్టె. తలుపునకమర్చెడు గండపట్టె: (తె) గండపట్టెము-గండపట్టె.

స్కంధఫలము. సం. వి. అ. పుం. కొబ్బరి*: కరకాంభము, కూర్చకేసరము, కూర్చకేశరము, కూర్చశేఖరము, కోశకారము, కౌశికఫలము, ఘటోదకము, జీరవద్రువు, తృణరాజము, నారికేళము-(నారికేళము-నారికేళి-నారికేళి- నాళికేరము-నాడికేరము-నాళికేరము-నారికేరము), బాల, మత్కుణము, మహాప్రాంశువు, లాంగలి, వరారోహి. (తె) కొబ్బరి-కొబ్బెర, టెంకాయ-తెంకాయ, టేమ్రాను-తేమ్రాను, తేఁజెట్టు, నారికడము-నారికెడము-నారికేడము. తద్వి.—౧. పొట్టికొబ్బరి చెట్టునకు.—అఖండుకము, ఖండుకము. (తె) గుజ్జునారికెడము, చెనఁగి-చెన్నంగి-చెన్నఁగి, పొట్టి టెంకాయ; ౨: అగ్నిశిఖము, స్వర్ణము. (తె) ఎఱ్ఱచెన్నంగి; 3. కొబ్బరిబొండమునకు.—చూ, బొండము: (తె) కొబ్బరిపండు, కొబ్బరికాయ, టెంకాయ-తెంకాయ, ముక్కంటిపండు. (సం) చోచ-చోచము, జలకరంకము, పయోధరము, వరకోశి; ౪. కొబ్బరిపుచ్చికి.— పుచ్చి-పుచ్చియ-పుచ్చె: (చూ, ఏకబీజదళము; చూ, ఏకద్విబీజదళవృక్షములు; చూ, గుంజాకాయలు. (కొబ్బరిపండు అవిదీర్ణ కఠినఫలము.)

స్కంధము. సం. వి. అ. పుం.=కందము. (రూ-స్కందము-స్కంధస్సు): అంసము, బుజా, దో, దోష, వితంబము, ప్రగ్రహము, ప్రకోష్ఠము, బాహ—బాహు-బాహువు, భుజశిరస్సు, వాహము. (తె): అరక-అఱక-అఱకడ-ఆఱకడము, ఎఱక, కంసము, కొప్పరము, చేప్ప-జెబ్బ, బుజే-బుజేము, మూఁపు, రెట్ట. తద్వి.—౧. ఎద్దుమూఁపురమునకు.—అంసకూటము, కకుత్తు-కకుదము, వహము.

(తె) ఊఁపురము_ మూఁపురము, మూఁపు; ౨. ఏనుఁగుమూఁపునకు._ఆసనము; ౩. సాముచే మిక్కిలి గట్టిపడినభుజమునకు.–(తె) కండె_ కండెము; ౪. భుజము తుదకు._ కలాచిక, పరికోష్ఠము; ౫. వెనుకకు త్రిప్పిన భుజమునకు.– (తె) పెడకేలు; చూ, హస్తము. 1–౪౧.); 2. చెట్టుబోదె:—కాండము, దండకము, దండము, పత్రి, ప్రకాండము. (తె) బోదియ_బోదె, మొదలు, మొద్దు, మాను-మ్రాను. (మ్రాని మోకునకును వర్తించును): (చూ, శాఖ. 1_౧.). (కందళోవకు దుంపలును, చిన్నదులోవకు తీఁగెలును స్కందములనఁబడును); 3. పోరు: చూ, యుద్ధము; 4 : చూ, సమూహము; 5: చూ, శరీరము; అం. 6. (మూఁపు): చూ, లక్షణాంగములు. (పురుషునకు:_వృషభస్కంధుఁడైన మహాభోగియగు. గజస్కంధుఁడైనధన్యుఁడగు. కదళీస్కంధుఁడైన రాజసమానుఁడగు); 7. (మూఁపు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు (స్త్రీకి.-కుడిముడియున్నఁ బుత్రవతియగు. రోమమున్నఁ నమంగళమగు.); 8 : చూ, హస్తక్షేత్రములు; 9 : చూ, ఆదానము. 3.

స్కందములు. అం. 1 : చూ, ఔషధ స్కంధము; 2. స్కంధపంచకము : చూ, స్కంధము. 9.

స్కంధశాఖ. సం.వి. ఆ. స్త్రీ: మ్రాని మొదటి కొమ్మ. (తె) . కవట, పెద్దకొమ్మ, పెనుఁగొమ్మ : చూ, శాఖ. 1.

స్కంధాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కావటి, వివధము. (తె) కావడి. తద్వ.–(తె) కావడిబద్ద. (అని కొందఱు).

స్కంధావర్తి. అం : చూ, అశుభావర్తములు.

స్కంధావారము.సం.వి.అ.పుం.1. దండు విడిసిన చోటు: ఆసారము, ఉద్ఘీథము, నివేశము, పాటకము, పరిసరణము, విసరణము, విసరము, విసర్పణము, వేలము, శిబిరము. (తె) పాళెము-పాళె-పాళెము, బిడారము_బిడారు, విడిదల, విడిది, విడిపట్టు, విడిచుట్టు, వీడు, వీడుపట్టు. (దండువిడియుచోటు= స్కంధావారము. దండునందొక్కొక్కఁడు విడిసినచోటు= శిబిరము ఇట్లు విభజన.). తద్వ._అంతట సేన వ్యాపించుటకు._ పరిసరణము_ పరిసరణి; 2. దండు : చూ, సేన. 1.

స్కంధావారనివేశవిధి. అం: చూ, పరికరణము౨౦.

స్కంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశార్ణదేశపురాజు: చూ, హంసుఁడు. 5.(చూ, రాజు. 1.) (చూ, ఆసనము. 1; స్కంధములు.)

స్కంధోపనీయము. అం: చూ, షోడశసంధులు.

స్కన్నము. సం. విణ. జాఱినది: చూ, స్ఖలితము. 1.

స్కా

స్కాందపురాణము. అం. (రూ-స్కందపురాణము-స్కందము_ స్కాందము.) 1: చూ, పురాణములు. (కుమారస్వామికృతము. ౧,౦౦,౦౦౦ శ్లోకములుగలది); 2: చూ, ఉపపురాణములు.

స్కాందము. అం: చూ, స్కాందపురాణము.

స్కి

స్కిము. వా. వి. పద్ధతి. (సెలబస్.)

స్కూ

స్కూలు. వా. వి: పాఠశాల, కాలేజి, కాలేజీ. (తె) బడి. తద్వ.—(ని)వీధిబడి.(వా.బరి.)

స్కే

స్కేలు. వా. వి. 1. కొలత; 2. కొలతబద్ద: తద్వ.—చిట్టు.

స్ఖ

స్ఖలనము. సం. వి. అ. న. 1. తొట్రు: చూ, సంభ్రమము; 2. జేరుకుఁడు. జాఱుపాటు: ఆవేగము, గళనము, ప్రసేకము, భ్రంశము, రింగణము-రింఖణము, (అవ్య) అజ్. (తె) ఉరియాట, కళవళపాటు, కొంకుపాటు, గదుగుడు, జేరుగుడు, జారు-జారుడు-జాఱుడు, జాఱుపాటు-జాఱుపు, జీరుకు-జీర్కు, జీఱుకుపాటు, తొందగ-తొందఱ, తొట్రిగిల్లుట, తొట్రు, తొట్రుపాటు. తద్వి.-౧. మిక్కిలిజాఱుటకు.-విగళనము, విస్ఖలనము; ౨. జాఱినది.-చూ, సస్త్రము; 3. వెనుదీయుటకు.-ఛలము.

స్ఖలించే. సం. అ. క్రి. 1. జాఱు, జేఱగు-జేఱుగు: చూ, సడలు. ౬; 2. తొట్రుపడు: చూ, సంభ్రమించే.

స్ఖలితము. సం. విణ. 1. జాఱినది: చూ, సస్త్రము; 2. తొట్రుపడినది. (తొట్రుపాటుగలది.-ఉత్తాలము); అం. 3: చూ, శిక్షాకాలములు.

స్ఖా

స్ఖాలిత్యము. సం. వి. అ. న. స్ఖలితభావము: కుంఠము, ప్రమాదము, భ్రమ. (తె) అదమఱుపు, ఏమఱిక, ఏమఱుపాటు, జాఱుపాటు, తెక్కలి, పరవా, పరాకు, పొర, పొరపాటు, మఱపు- మఱుపు, మోస-మోసము, విరాకు. తద్వి.—అనవధానత, ఉత్ప్రేక్ష.

స్టా

స్టాంపు. వా. వి. 1. దస్తావేజు, పత్రము; 2. తపాలుబిళ్ల. (లేబిలు.)

స్టీ

స్టీమరు. వా. వి. పొగయోడ: చూ, పోడము.

స్టే

స్టేషను. వా. వి. ప్రయాణీకులు లోనగువారు నిలుచేతావు.

స్తం

స్తంబకరి. సం. వి. ఇ. పుం: నీతము, భోగ్యము. (తె) కొలుచే: చూ, ధాన్యము. ధాన్యవిశేషములున్ను, మఱియు ఇందుకు సంబంధించిన విశేషాదులున్ను:—౧: ఉమాకటము. (తె) బుసి,బూగర; ౨. ఎగరఁబోఁతను.—చూ, పవనము. 8; ౩: (తె) ఓదియ-ఓదె, పన; ౪: (తె) కారు, కారువడ్లు; ౫: కుసుమలు, భంగము, మాతులము, మాతులాని, మాతులి. (తె) జేవము; ౬: (తె) నిమాకళా; ౭: (తె) నీరువరి; ౮: (తె) సురపు; ౯: పొట్టుపోయి బద్దలైనవడ్లు.— (తె) పప్పు; ౧౦: (తె) పాలుబాన; ౧౧: (తె) పిప్పి; ౧౨: (తె) పిసికిళ్లు; ౧౩. ముందుపంటకు.—పునర్వను. (తె) పు నా ప; ౧౪: పులాకము; ౧౫: పూకము, బహులీకృతము; ౧౬: (తె) పోటకందులు; ౧౭: (తె) బొడిగలు; ౧౮: మఘు. (తె) మొక్కలు, మొక్కజొన్న, జొన్న; ౧౯: (తె) ముడిపెసలు; ౨౦: (తె) మూఁగబోటు, మూన, మూన; ౨౧: (తె) మొలకొలికి; ౨౨: (తె) ముక్కి; ౨౩: వార్తము; ౨౪: శూకధాన్యము; ౨౫: (తె) పేసలు; ౨౬: స్తంబము; సస్య విశేషములు (పైరుల భేదములు):—

౧: (తె) అఱవదు, ఉద్ది, చోడి, తమిఁద-తమిఁదె-తవిఁద- తవ్వఁద- తవ్వఁడె, రాగి; ౨: సజ్జము. (తె) గంటి-గంటె, సజ్జ; ౩: (తె) అరికె, అరుక-అరుగ-అరులు-అర్లు; ౪: గవటిక, వరకము. (తె) పెద్దారుగ, జరగ; ౫: ఉలవ; ౬: కరవీరక, సౌరాష్ట్రి; ౭: కర్పూరభోగి. (తె) కప్పురబోగి; ౮: [illegible]టకల్లు; ౯: (తె) కాంబోది; ౧౦: (తె) కారామల్లు; ౧౧: (తె) కారు, కారువడ్లు ౧౨: కునటి, ధాన్యకము; ౧౩: కుసుమ. (తె) మంకు; ౧౪: కుస్తుంబరి: ౧౫: కేసరి; ౧౬: (తె) కొండకంది; ౧౭: (తె) కొండజొన్న: ౧౮: కోద్రవము; ౧౯: (తె) గాలిగుంట; ౨౦: జోనకము - జోనళము - జోనాళము. (తె) జొన్న, మొక్కలు; ౨౧: తోక్మము; ౨౨: గంటె చేను లోనగువాని పైరుకు.—తృణము; ౨౩: సస్యదండమునకు.—దండము. (తె) దంటు; ౨౪: యావనాళాదండమునకు.—దండము. (తె) దంటు; ౨౫: జొన్నకఱ్ఱకు.—దండము. (తె) దంటు; ౨౬. (తె) దినసరి: ౨౭: (తె) దిగ్గోలు; ౨౮: నువ్వు-నువ్వ-నూ-నూవు; ౨౯: (తె) పడుపరి; ౩౦: (తె) పొప్రిసఁగు; ౩౧: (తె) బలుసుత్తి; ౩౨: (తె) బుడము; ౩౩: (తె) బొబ్బర; ౩౪: (తె) మెట్టజీలుఁగు; ౩౫: (తె) మొలకొలికి; ౩౬: రాజాన్నము. (తె) రాజనములు; ౩౭: రస; ౩౮: (తె) వంకియ-వంకి; ౩౯: (తె) బుసుకుజొన్న; ౪౦: వనజ; ౪౧: వరి; ౪౨: (తె) వెలువడము-వెల్వడము; ౪౩: శారదము; ౪౪: శ్యామాకము. (తె) చామ; ౪౫: షష్టిక; ౪౬: (తె) సత్తెవవంగ; ౪౭: సుమనము. (తె) గోదుమ (చూ, సస్యము; చూ, స్తంబకరి; చూ, ధాన్యము అను చోటఁగల పదములన్నియు ధాన్యాదులకు సంబంధించినవై యుండును)

స్తంబఘునము. సం. వి. అ. పుం. (రూ-, స్తంబఘ్నము- స్తంబహననము.) వరిపైరు లోనగువాని కోయు పనిముట్టు: (చూ, లవిత్రము) (గుద్దలి అని కొందఱు)

స్తంబఘ్నము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

స్తంబము. సం. వి. అ. న. 1. వరిలోనగువాని గంట: చూ, స్తంబకరి(చూ, ధాన్యము) చూ, పొటకఱ.); 2. బోదలేని చిన్న చెట్టు: చూ, వీరుధము. 1. [హాస్తి-

స్తంబేరమము. సం. వి. అ. పుం: ఏనుఁగు: చూ,

స్తంభనము. సం. వి. అ. న. 1: అవష్టంభము, స్తంభము. (అవ్య) ఆక్. (తె) మ్రానుపాటు; 2. మంత్రశక్తిచేత అగ్నిలోనగువాని శక్తి నణఁగఁజేయుట): చూ, విద్యలు. (చూ, ఉపవిద్యలు). [కంబవల్లి.

స్తంభబలి. సం. వి. ఇ. పుం.=కంబవల్లి: (తె)

స్తంభము. సం. వి. అ. పుం. 1.=కంబము: అను ర, ఆలానము, కవోరము, క్ష్వోడము, ఖుటము, గుంధము, గుత్సము, స్థూణ. (తె) కంబము, కుంద, కూఁచేము, గడ-గెడ, గుంజె, గూటము-గూటాము, తలగుంజె, నిట్ట, నిట్టరాడు-నిటారిడు, మొకరము-మొక్కరము, రాట, రాడు. తద్విశేషములు.— ౧. చోపా స్తంభమునకు —అల్పస్థూణ; ౨. ధ్వజస్తంభమునకు.—ఉచ్ఛ్రితము, గరుడ స్తంభము. (తె) గరుడకంబము; ౩. పసులఁగట్టెడు గూటమునకు.—కీలకము, శివకము; ౪. కుక్కలనుగట్టెడు కొయ్యకు.—(తె) కట్టుఁగంబము, కొణత-కొణతము; ౫. మంచెము లోనగువాని కంబమునకు.—ఖట్వాంగము. (తె) కాలు, కోడు, మంచెపుకోడు; ౬. చెఱకురాట్నపు కంబములు.—(తె) గుండ్రిలు; ౭. దీపస్తంభమునకు:—చూ, సెమ్మె; ౮. ఏనుఁగు లోనగువాని కంబము:—అక్షోభము, ఆలా

షము, బంధస్తంభము. (తె) కట్టుగంబము; ౯. నిడుపాటికోలకు.—(తె) గడ—గెడ; ౧౦. పసులఁగట్టుటకు కళ్లమునఁబాఁతినగుంజకు.— మేధి. (తె) కట్టుగొయ్యి, గుంజె; ౧౧. గృహపరిధాన స్తంభమునకు.— కవాటమ—కవాటము, గృహస్థూణము. (తె) తలగుంజె, నిట్టరాడు-నిటారిము; ౧౨. ఓడనడిమికంబమునకు.—కూపకము, కూపము, గుణవృక్షకము, చూతకము. (తె) ఓడకొయ్య, ఓడకంబము, ఓడకొడికంబము, గడ-గెడ; ౧౩: (తె)గుదిగుంజెలు; ౧౪: (తె)గుదియకఱ్ఱలు; ౧౫: (తె) తిరువడికోల; ౧౬: తోఁకగుంజె; ౧౭: తోరణస్తంభము, నాందీకము; ౧౮: కుకరి, దండవిష్కంభము. (తె) చేల్లరాడు,తరిగంబము; ౧౯: (తె) నిలువుగాళ్లు; ౨౦: పతాక; ౨౧: పాదిక; ౨౨: పిఠరము; ౨౩: (తె) సిడము; ౨౪:(తె)పోటి,పోటుఁగంబము, పోటుఁగోల; ౨౫: (తె) మొగరము- మొగ్గరము, మొగరాడు; ౨౬: యూపము. (తె)పాలకొయ్య,పాలగుంజె; ౨౭:చూ, మదనచేతులు; 2. మ్రానుపాటు:చూ, స్తంభనము. 1; అం. 8:చూ,సాత్త్వికభావములు.

స్తంభయిత. సం. విణ. స్తంభించువాఁడు.

స్తంభించు. సం. స. క్రి: సంస్తంభించు. (తె) కల్లుపడు, చెట్టుపడు, ప్రల్లపడు, మ్రానుపడు-మ్రాన్పడు, మ్రానుదేఱు, మ్రానుపిలు-మ్రానుపిల్లు, మ్రానుసెందు, రాపడు; అం. ప్రే. 2. మ్రానుపడఁజేయు.

స్తంభితము. అం: చూ, ఊరూక్రియలు.

స్తంభిని. అం: చూ, తంత్రములు.

స్తనంధయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలుద్రావెడు ఆఁడుబిడ్డ, చంటిపాప: చూ, శిశువు.

స్తనంధయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలుద్రావెడు మగబిడ్డ, మగబిడ్డ: చూ, శిశువు.

స్తనక్షీరము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళము*: చూ, మామిడి. 2.

స్తనము. సం. వి. అ. పుం.=చేన్ను—చేను:ఉరోజము, కుంచము, కుచము-కూచము, ప్రిలంబము. (తె)ఎదపుట్టువు, గుబ్బ, చేను-చేన్ను, చోంచి, బాయి, తద్వి.—౧. కుచయుగమునకు.—(తె) చేనుదోయి-చేన్నుదోయి.చేన్దోయి; ౨. స్త్రీ స్తనము.-కుంచము-కూచము, పయోధరము,వక్షోరుహము; ౩. (తె)పాలిండ్లు; (ఉరోజము, కుంచము-కుచము-కూచము, ప్రిలంబము. (తె) ఎదపుట్టువు, గుబ్బ, చేను-చేన్ను, చోంచి యివియును స్త్రీ స్తనమందు వర్తించును); ౩. (స్త్రీ పురుషాదుల) స్తనము.— స్తనము. (తె) చేను-చేన్ను; ౪. చేనుమొనకు.—ఉరభృత్తు, కుచాననము, క్రితువు, చుచుకము-చుచూకము-చూచుకము-చూచుపు. వృంతము, స్తనాగ్రము. (తె) అంచేలు (ఏ. అంచే), కాము, చేనుగొవ, చేనుముక్కు, చేనుమొన, చేనుమోము, బొగడ, ముకుముకు; ౫. ఆవుచేన్నుకు.—చీరము; ౬. చేనుమొనచుట్టుగల నల్లని చోటుకు:—(తె) చేషమఱి; ౭: మొగలియూడకు:—(తె) చేను—చేన్ను; ౮. తాటియూడకు.—(తె) చేను-చేన్ను; ౯. గొఱ్ఱెమెడచేన్నులకు.—మణి; ౧౦. మేఁకమెడక్రింది చేన్నులకు.—అజాగళస్తనము, కబళము;౧౧: చూ, స్తనములు. (చూ, స్తన్యము).

స్తనములు: అం. 1. (పురుషుని స్తనలక్షణము): చూ, లక్షణాంగములు. (ఉన్నతములై కనుపుగలిగిన కూర్చుఁడు. నిర్మాంసములై కపూపములైన దుఃఖి. మధ్యభాగ మెడలైయున్న దీర్ఘాయువు. స్వల్పమయిన పల్యాయువు. గుంతలుగనున్న రాజు. కొనలుకానరాకున్న నపుత్రకుఁడు.); 2. స్త్రీ స్తనలక్ష

ణములు): చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు.(బంగారు చెంబువలెవర్తులములై బిగువులై కాంతిగలిగిన పతిధనుఁడగు. సమములైయున్న సుదృఢము లైబలిసియున్నను భాగ్యవతియును రాజపత్నియును నగు. జక్కవపిట్టవలెనున్ననునునుపులై రరోమరహితములైనను సుఖవతియగు. ఎడమచన్ను మీఁద నల్లనిమచ్చయున్న పుత్రవతి సుఖవతియగు, స్వల్పములై శీతలములై ఎడములై నిర్మాంసములై తిత్తులఁబోలినవై తేజోహీనములైన శుభహీనురాలగు. దీర్ఘములైన పతిఘ్నురాలగు. విషమములైన దరిద్రురాలగు. మధ్య నుడియున్నను పైన గోమము న్నను స్థూలములైనను వ్రేలాడుచున్నను విధవయు దరిద్రురాలునునగు.) (చూ, స్తనము.)

స్తనయిత్నువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మబ్బు: (చూ, మేఘము.) వనమూతము, వారిదము, విషధరము. తద్వి.—తెల్లమబ్బునకు.—శ్వేతము; 2. ఉఱుము: చూ, స్తనితము.

స్తనవృంతము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమామిడి*: చూ, మామిడి. [చూ, చూచుకము.

స్తనాగ్రము. సం. వి. అ. పుం. చేన్నుఅంచు:

స్తనితము. సం. వి. అ. న. 1: గర్జ, గర్జనము, గర్జము, గర్జి, గర్జితము, ఘనస్వరము, ఘర్ఘరము, ఘోషము, పరిఘోషము, పర్జన్యము, మేఘనాదము, రసితము, స్తనయిత్నువు, స్వనితము. (తె) ఉఱుము, జోలుకు: (చూ, స్వరము. 2). తద్వి.—భూమిలోని యుఱుమునకు.—గాతువు: (చూ, స్వరము. 2); అం. 3: చూ, రతిధ్వనులు.

స్తన్యము. సం.వి.అ.న: పయస్సు.(తె) చేను(ఁబా) పాలు, బాయి. తద్వి.—౧. పాలకు.—అవదోహము, ఊధస్యము-ఔధస్యము, క్షీరము, గోరసము, ఘృతిము, దుగ్ధము, పయస్సు, పుంసవనము, పేయము, మధువు, మధు. (తె):—చంకము, పాఁడి, పాయి, పాలు, పోసనము-పోసనాలు; ౨: (తె) గుమ్మపాలు; 3. ఇవురఁగాఁచిన పాలకు.—ఆమిక్ష, (తె) ఆనవాలు-ఆనాలు, చిరువాలు-చిఱువాలు; ४. ఈనిన అయిదాఱు దినములలోని పాలకు—ఆమిక్ష. అశిరము, కిలాటము-కిలాటి, కూర్చిక, క్షీరవికృతి, పీయూషము-పేయూషము. (తె) ఆనవాలు—ఆనాలు, జోన్ను, జోన్నగడ్డ, జోన్నబాలు, ముఱు-ముఱ్ఱు, ముఱ్ఱుఁబాలు; ౫. పాలపైనురుగునకు.-కార్కరకము-కార్కరికము.(తె)నురగ—నురుగు;౬.పాలవిఱుగుడునకు—ఆమిక్ష, అశిరము, కిలాటము-కిలాటి. (తె) కూకు, పాలవిఱుగుడు; ౭. గొఱ్ఱెపాలకు.—అవిక్షీరము, అవిదూసము, అవిసోఢము. (తె) గొఱ్ఱెపాలు; ౮. పాలమీఁదిమీఁగడకు.—క్షీరరసము, క్షీరసారము, మండము-మండాము, సంతానిక. (తె) మస్తు, మింగడ- మీఁగడ- మీవడ; ౯. పాలయొక్కవికారము (నెయ్యి, పెరుఁగు, చేల్ల) నకు.—పయస్య; ౧౦: (తె) పాలకువ్వు; 11. కుక్కపాలకు.—కూనారము; 12. మఱ్ఱిలోనగు చెట్లపాలకు.—(తె)పాలు; 13. మృగముల చేనుపాలకు.—(తె) పూరి; 14. గేదెపాలపై నురుగుకు.—ఖడ్గిక ము (చూ, స్తన్యము ౫.); 15. వెన్నకు.—చూ, వెన్న: చూ, హైయంగవీనము. 1-3; 16. పెరుఁగునకు.—అధ్మాతము, క్షీరజము, దధి. (తె) కలుపు, తయిరు-తైరు, పెరుఁగు-పెర్గు, పెరువు-పెగ్గు; 17. మిశ్రిదధికి.—(తె) కలపు-కలుపు; 18. పెరుఁగుగడ్డకు.—(తె) కుదప-కుదువ; 19. అడుగు పెరుఁగునకు.—ద్రప్సము.(తె)మం పెరుఁగు; 20.నడిమి పెరుఁగునకు.-ఘనము; 21. మీఁది పెరుఁగునకు.—ద్రప్సము,శరము,సరము; 22. మీఁగడపెరుఁగు

కు.—ఆశ్లేషఘ్నము, మంగళ్యము, శీఘ్రఘనము. (తె) మీఁగడపెరుఁగు; 23. ఐదుదినములపెరుఁగుకు.—తరుణాధి; 24. పెరుఁగుమీఁదితెట్టెకు.—కాదంబరము, దధిమండము, మస్తువు. (తె) తెట్టి-తెట్టియ-తెట్టె-తెట్టువ-తొట్టి-తొట్టువ, మింగడ-మీఁగడ-మీఁగడ; 25 పెరుఁగుచిదపకు.—(తె) కుదప-కుదుప; 26. మీఁగడతీసిన పెరుఁగుకు:—బుషము-బుసము; 27. కొన్ని సంబారులు చేర్చిన పెరుఁగుకు.—మార్జిక; 28. నీళ్లుకలిపిన పెరుఁగుకు.—దప్సము; 29. మజ్జిగకును తద్విశేషములకును.— మజ్జిగకు.—మార్జిక, మోరట, రసాయనము. (తె) మోరి-మోరు (చూ, మజ్జిగ. 1980 పొరట.); 30. మెంతిమజ్జిగకు.—(చూ, మజ్జిగ. ౬): రసిక. (తె) సిగర-సిగరి; 31. పొదుఁగునకు.-అద్యశ్నీనము, ఆపీనము, ఊధము. (తె) పొది, పొదుఁగు-పొదువు; 32. ఆవుపొదుఁగునకు.—బాణము, వామము.

స్తబకము. సం. వి. అ. పుం. వల్లరి, మంజరి. (తె) రాగుత్తి: చూ, సుమము. (చూ, పూగుత్తి.)

స్తబ్ధము. సం. విణ. 1. అణఁగినది: నివీనము, నిశాంతము, విస్రబ్ధము. (తె) లొట-లొట్ట. తద్వి.—లోపలణఁగినది.—అంతర్యాభృతము (తె) అడకము, ఇమిడిక, తీలు; 2. ముడిఁగినది. [నూకగము.

స్తబ్ధరోమము. సం. వి. న. పుం. పంది: చూ,

స్తబ్ధుఁడు. సం. విణ. తెలివిలేనివాఁడు: అజుఁడు, అజ్ఞాని, అజ్ఞుఁడు-అజ్ఞాఁడు, అర్భకుఁడు, అవివేకి, ఇతరుఁడు, కింపాకుఁడు, కుంఠకుఁడు, జడుఁడు, డింభుఁడు, నిర్గ్రంథుఁడు, పామరుఁడు, బాలిశుఁడు, బుద్ధిహీనుఁడు, ఖేలుఁడు, మందుఁడు, ముగ్ధుఁడు, మూఢుఁడు, మూర్ఖు-మూర్ఖుఁడు, యథాజాతుఁడు, లింపాకుఁడు, సండ, వర్ణి, వర్ణుఁడు, వైధేయుఁడు, హేడుఁడు. (తె):—అక్కుపక్కు, అబ్బకాఁడు, ఉక్కీఁడు, ఎడ్డియ-ఎడ్డె-ఎడ్డెఁడు, ఎఱుకలేనివాఁడు, ఓగు, కంకరతల, కఱటి, కూళుఁడు, గాడచేర్పు, గోల, చేల్లచేవ్వడు, జేజా, జేజేమ్మ, తెలివిలేనివాఁడు, దుడ్డు. పాలనుఁడు, పిసాళి, పెంకి-పెంకె, పెచ్చోరి, పెడకట్టె, పెడసరకట్టె, పెయ్యి-పేయ, పెరుచే, బేల, బొప్పఁడు, మంకు, మడియఁడు, మడ్డి, మద్దుఁడు, ములుచే-ముల్చి, మొండి (మొండరి, మొండికట్టె), మొంము, మొక్కలి-మొక్కలీఁడు-మొక్కలుఁడు, మొద్దు-మొద్దఁడు, మొప్పియ-మొప్పె, మొరను, మొఱకు-మొఱకుఁడు, మొఱటు, మెట్ట, మోట, మోటు, మోఱకు-మోఱకుడు, మోఁడు, వీటేఁడి-వేటేఁడి, వెంగలి-వెంగళి, వెంబర, వెకలి-వెక్కలి, వెడఁగు. తద్వి.—౧. వెడఁద, వెఱ్ఱి, వెఱ్ఱివాఁడు, వెఱ్ఱిబాగులు, వెఱ్ఱిమొగము, వేఁదుఱు; ౨. మూఢాగ్రేసరుఁడు.—(తె) వెంగలివిత్తు, వెంబరవిత్తు.

స్తమితము. సం. విణ. తడిసినది: చూ, రూ-స్తిమితము. 2. [గడిక: చూ, స్తోత్రము.

స్తవనము. సం. వి. అ. పుం. రూ-స్తవము. పొ

స్తవము. సం. వి. అ. పుం —పై.—

స్తి

స్తిమితము. సం. విణ. తిమితము. 1. కదలనిది: చూ, స్థావరము. 3; 2. తడిసినది: ఆర్ద్ర-ఆర్ద్రము, ఉత్తము, ఉన్నము, క్లిన్నము, తిమితము, వోదము, సమున్నతము, సిక్తము, రూ-స్తమితము. తద్వి.-౧. తడుపఁబడినది:-ఉక్షితము, ఉత్తప్తము; ౨. మిక్కిలి తడిఁ

గలది:-(తె)దుముదుము; 3. తేమగలది.—(తె) తడి, తెమ్మ-తేమ; ౪. తడుపునది.—సేచకము; ౬. తడియుటకు.—చూ, స్తేమము.

స్తు

స్తుతము. సం. విణ. స్తోత్రము చేయఁబడినది: చూ, స్తోత్రము.

స్తుతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). స్తవము: చూ, స్తోత్రము.

స్తుతించే. సం. స. క్రి. స్తోత్రము చేయుట: అంకించే. అభినందించే, అభిష్టుతించే, నుతించే, పరిణుతించే, ప్రశంసించే, భూషించే, వందించే, వర్ణించే, సముద్భాషించే.(తె):-అగ్గించే, ఎంచే, కయివారము సేయుట-కైవారము సేయుట, కొండాడు, కొనియాడు, గణుతించే, పిచ్చేలించే, పేరుకొను-పేర్కొను, పొగడు-పొవడు, వలయుట. తద్వి.—౧. మిక్కిలి స్తుతించే.—పరిస్తుతించే, సన్నుతించే; ౨: చూ, వేఁడికొను; 3: శ్లాఘించే, (తె) మెచ్చు.

స్తుతిపాఠకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టువాఁడు: చూ, సూతుఁడు. 2. (వంద); అం. 2: చూ, సభాంగములు.

స్తుత్యము. సం. విణ. స్తోత్రము చేయఁదగినది: ఈడ్యము, కీర్తనీయము, పణితవ్యము, పణ్యము. తద్వి.—నవ్యము, శ్లాఘ్యము-శ్లాఘనీయము. (తె) మెచ్చు, మెచ్చేలాఁడి.

స్తునజము. అం: చూ, శుభావర్తములు(చూ, అగంతుకములు 653 పొరట)

స్తూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మట్టిలోనగువానిదిబ్బ; 2.=తూపి. దేవాలయవిమానము.

స్తే

స్తేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ: చూ, హారకుఁడు.

స్తేమము. మి. అ. క్రి: ఆర్ద్రింబగు. (తె) ఇకముకొను, ఊరు, తడియు, తోఁగు, నాను. తద్వి.—(తె) చెమరుచే-చెమర్చు, చెమ్మగిల్లు, చెమ్మరయించు, తేమగిల్లు, నెమ్మకొను, వదనుకొను.

స్తేమము. సం. వి. అ. పుం.=తెమ్మ-తేమ. తడియుట: ఆర్ద్రిత, క్లేదము, తేమనము—తేమనముందృవము, రసము, సముందనము. (తె) ఈకువ, ఈమిరి, చెమ్మ, చోదుగు, తడి, తనుప్ర-తన్పు, తెమ్మ—తేమ, తోఁగు, నెమ్మ, పంకన, వదను. తద్వి —౧. కొంచెముతడికి.—(తె)ఒరవద(దు)ను, సీవు వదును; ౨. తడుపుటకు —సేకము, సేచనము.(చూ, స్తిమితము.2.)

స్తేయము. సం. వి. అ. న. రూ-స్తైన్యము. 1. దొంగతనము: చూ, హారణము. 1; అం. 2: చూ, వ్యసనాకరపదములు.

స్తేయి. సం. వి. న్. పుం. చూ, స్తేనుఁడు.

స్తై

స్తైన్యము. సం.వి.అ న: చూ, రూ-స్తేయము.1-2.

స్తో

స్తోకకము. సం. వి. అ. పుం. చాతకము: చూ, స్తోకము. 2.

స్తోకము. సం. వి. అ. న. 1. నీటిబొట్టు: చూ, విశేషకము. 1; పుం. 2: రూ-స్తోకకము, అంబుజము, అభ్రిజము. కాలానుసారి, ఖల్లము, ఖల్లి, ఘనతాలము, చాతకము, దాత్యూహము, దివోకసము-దివౌకసము, ధారాటము, వర్షారంభఃపారిరజావరితము, సారంగము-సారంగము. (తె) వానకోయిల,

వావనెచ్చెలి. తద్వి:—చూ, పోఁకుడుపులుఁగు; 3. సన్నని నూలుపోఁగు: చూ, సూత్రము. 1; విశ. 4. అల్పము: చూ, స్వల్పము; 5. కొనియాడఁబడినది: చూ, స్తోత్రము.

స్తోత్రము. సం. వి. అ. న. పొగడ్త: అభిజనము, అభినుతి, అభిమానము, అర్థవాదము, ఆకల్పనము, ఆశీస్సు, ఈడ, కీర్తనము, కూర్పము, ఖ్యాతి, గుణవర్ణనము, గోకర్ణము, నవనము, నవము, నుతి, ప్రశంస, ప్రణయము, ప్రణిధి, ప్రార్థన-ప్రార్థనము, వందనము, వర్ణనము, వర్ణము, వికత్థనము, శంస, శంసనము, శ్లాఘన, స్తవనము-స్తవము, స్తుతి. స్తోమము. (అవ్య). అయి, అథ-అథో, అతి, అ, ఎ, ఏ. (తె) అగ్గలింపు, అగ్గింపు, అడుగుకోలు, అకలింపు, ఉగ్గడింపు, కయివారము-కైవారము, కొనియాట, కొసరు, గడన, గణుతి, పొగడిక, పొగడికోలు, పొగడిత-పొగడు-పొగడ్త-పొవుడు, బడాయి, మెచ్చు, మెప్పు తద్వి.—౧. బట్టువాని స్తోత్రమునకు—ఆలోకనము, కయివారము-కైవారము; ౨. మిక్కిలి స్తుతికి.—ప్రణుతి, ప్రస్తుతి, శ్లాఘ-శ్లాఘన, సన్నుతి; 3. (విశ) స్తుతింపఁబడినది:—అభినుతము, అభిష్టుతము, అవగీర్ణము, ఈడితము-ఈళితము, కుళము, నుతము, పణాయితము-పనాయితము-పణితము-పనితము-ప్రణుతము-ప్రస్తుతము, వర్ణితము, శస్తము, సన్నుతము, సోక్త్రము; ౪. (అవ్య) ప్రార్థించుటను తెలుపును:—ఏ; ౫: (చూ, యాచన); ౬. ఆత్మస్తుతికి.—(తె) రజ్జన-రజ్జో; ౭. మిక్కిలి స్తోత్రము చేయఁబడినది:—స్తుతము.

స్తోమము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, సమూహము; 2: చూ, స్తోత్రము; 3. యజ్ఞము: చూ, హోమము 3 (యజ్ఞము); అం. 4: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

స్త్యా

స్త్యానము-సం. వి. అ. పుం. ఆలస్యము: చూ, విలంబము. 1. తద్వి.—సోమరితనముకు-(తె) సుస్తి.

స్త్రీ

స్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=ఇంతి. ఆఁడుది.(దీని యందు గర్భము కూర్పఁబడును.): అంగన, అబల, అలివేణి, ఇలా, కన్య, కర్త్రి, కల్య, కాంత, కామిని, కురంగనయన, గజయాన, చేటి-చేటిక, జాని, జోష-యోష, తనుమధ్య, తన్వి. తరళేక్షణ, తరుణి-తలుని, తలోదరి, తోయజాక్షి, దయిత, నారి, నితంబిని, పురంధ్రి, ప్రమద, బాల, బాలిక, బింబోష్ఠి, భామ, భామిని-భావిని, భీరువు, మహిళ, మానవతి, మానిని-యువతి, యువని, యోషిత-యోషిత్తు, రామ, వధుక, వధువు, వనిత, వశ, వామలోచన, విలాసిని, శర్వరి, శాతోదరి, సీమంతిని, సుందరి, సుతనువు, సుదతి, సైరంధ్రి. (తె): అతివ, అన్ను-అన్నువ, అలరుఁబోఁడి, ఆఁటది-ఆఁడది-ఆఁడుది, ఆఁడుకూఁతురు, ఆఁడుపుట్టువు, ఆఁటు, ఇంచుఁబోఁడి, ఇంతి, ఇగురుఁబోఁడి, ఉగ్మలి, ఉవిద, ఎలనాఁగ, ఒప్పులాఁడి, కత్తియ-కత్తె, కన్నియ-కన్నె-కన్య, కలికి-కల్కి, కలువకంటి, కొమ-కొమ్మ-కోమ, కోమలి, క్రాలుగంటి, గుమ్మ, గొంతి-గోతి, గోల, చాన, చామ, చిగురుఁబోఁడి (చిగురుఁబోణి), చిలుకలకొలికి, చెలి, చెలియ, చెలువ-చెల్వ, చేడియ-చేడె, జోటి-జోటిక, తమ్మికంటి, తలిరుఁబోఁడి, తియ్యఁబోఁడి, తీఁగఁబోఁడి (తీఁగెఁబోఁడి), తెర

ప-తెలివ, తొగకంటి, తొయ్యలి-తోయలి, ననఁబోఁడి, నవల-నవలా, నాతి-నాతుక, నెలఁత-నెలఁతుక, పడఁతి-పడఁతుక-పణఁతి-పణఁతుక, పయిదలి-పైదలి, పువుఁబోఁడి-పువ్వారుఁబోఁడి-పూఁబోఁడి-పూవుఁబోఁడి, పొలఁతి-పొలఁతుక-పొలితి-పొలుతుక-పొల్తి-పొల్తుక, పోరి, పొరియాలు, బిత్తరి, బోటి-బోడియ, బోణి-బోణీ, మగువ, మచ్చెకంటి, మదఁతి-మదఁతుక, మానిని, మించుఁబోఁడి-మించుఁబోణి, మిటారి, ముగుద, ముదిత-ముదియ-ముద్దియ, ముద్దుగుమ్మ, మెఱుఁగుఁబోఁడి, మెలఁతి-మెలఁతుక-మెల్త-మెల్తుక, లేమ, వలఁతి, వాలుగంటి-వాలుగకంటి-వాల్గంటి, విరిఁబోఁడి, వెలఁది-వెలఁదుక, సకి-సకియ. తద్విశేషములు.—౧. పెండ్లికాని పడుచునకు.—అధివగ్నిక, అనాగతార్తవ, అనూఢ, అలకనంద, కన్య, కన్యక, నగ్నిక, పాకము, బాలిక, వధూటి, వరద, వృషలి. (తె) అమ్మాయి, అమ్మి, ఆఁడుపాప, కన్నియ-కన్నె-కన్య, కొండిక, చిన్నది, పడుచు, పిన్నపాప, పిల్ల, పోఁటి, బుల్లి. తద్వి.-(౧) ఎనిమిదేండ్లవఱకు పెండ్లిలేని పడుచు:—కుమారి, కూకువు; (౨) పెండ్లికాని పదేండ్ల పడుచు:—గౌరి. (తె) పడుచు, పోఁటి; ౨: అన్యస్త్రీ, పరస్త్రీ. (తె) ఒకత-ఒకతి-ఒకతుక-ఒకతె, ఒకరిత-ఒకరితి-ఒకరితె, ఒకర్త-ఒకర్తి-ఒకర్తు-ఒకర్తుక-ఒకర్తె, ఒకోత-ఒకోతి-ఒకోతుక-ఒకోతె, ఒకోరిత-ఒకోరితి-ఒకోరితె, ఒకోర్త-ఒకోర్తి-ఒకోర్తు-ఒకోర్తుక-ఒకోర్తె, ఒక్కత-ఒక్కతి, ఒక్కతుక-ఒక్కతె, ఒక్కరిత-ఒక్కరితి-ఒక్కరితె, ఒక్కర్త-ఒక్కర్తి-ఒక్కర్తు-ఒక్కర్తుక-ఒక్కర్తె, ఒక్కొత-ఒక్కొతి-ఒక్కొతుక-ఒక్కొతె-ఒక్కొరిత-ఒక్కొరితి-ఒక్కొరితె, ఒక్కొర్త-ఒక్కొర్తి-ఒక్కొర్తు-ఒక్కొర్తుక-ఒక్కొర్తె, ఓర్త-ఓర్తి-ఓర్తు-ఓర్తుక-ఓర్తె, వింతరాలు; ౩: (ముఖ్యముగు) దేశస్త్రీలకు.—అంగదేశస్త్రీ, అనూపదేశస్త్రీ, ఆంధ్రదేశస్త్రీ, అవంతిదేశస్త్రీ, ఉత్కలదేశస్త్రీ, కర్ణాటకదేశస్త్రీ, కామరూపదేశస్త్రీ, కాశ్మీరదేశస్త్రీ, కోసలోత్తరదేశస్త్రీ, గాంధారదేశస్త్రీ, గౌళదేశస్త్రీ, ఘూర్జరదేశస్త్రీ, ద్రవిడదేశస్త్రీ, పాటలీదేశస్త్రీ, పాండ్యదేశస్త్రీ, బాహ్లీకదేశస్త్రీ, మలయదేశస్త్రీ, మళయాళదేశస్త్రీ, మహారాష్ట్రదేశస్త్రీ, లాటదేశస్త్రీ, వంగదేశస్త్రీ, వనదేశస్త్రీ, సింధుదేశస్త్రీ, సౌవీరదేశస్త్రీ; ౪. విధవాస్త్రీ:—అనాథ, ఋషభి-వృషభి, గిరిక, గండ, జాలిక, వింతతువు, విధవ, విశ్వస్త, వైధవ. (తె) అవద, అలకి, తెంపి, ముండ, ముండమోపి, మునుకు-మునుఁగుమోపి; తద్వి-బాలవిధవకు:—చత్వరిక. (తె) కుంక (కుంకి); ౫. దిక్కులేనిది:—అనాథ, విధవ, (తె) అవద, అలకి; ౬. అందకత్తెకు.—చూ, సౌందర్యవతి; ౭. పూజ్యస్త్రీకి.—ఆర్య, ఆర్యాణి, కమల, పూజ్యస్త్రీ, భగవతి. (తె) అక-అక్క, అమ-అమ్మ, అవ-అవ్వ, అమ్మగారు-అమ్మగారు-అమ్మవారు, ఆయీ; ౮. అంతఃపురస్త్రీకి.— అంతఃపురకాంత, అవరోధనము, అవరోధము, అసూర్యంపశ్య, గుప్త, శుద్ధాంతము. (తె) రాణివాసము, దొరసాని. తద్వి.—అంతఃపుర కావలికత్తెకు.—సైరంధ్రి(చూ, సౌవిదల్లుఁడు); ౯: అధికురాలు. (తె) అక్కచోరాలు; ౧౦: రాక్షసుని భార్యకు.—అసురి.

(చూ, సహధర్మిణి); 11: ఆజ్ఞానువర్తిని, ఆజ్ఞానుసారిణి; 12: గొడ్డురాలుకు.—అవీర్య, స, వంధ్య, వృషలి. (తె) గొంజె, గొడ్డు, గొడ్డురాలు - గొడ్రాలు; తద్వి.—(తె) పుట్టుగొడ్డు; 13. ఈవు లేనిది (ఆఁడుది):—అవ్యక్తురాలు; 14. ఈడేఱనిది (ఆఁడుది):—అవ్యక్తురాలు; 15. సోదెకత్తెకు.—ఈక్షణిక, కిరాతి, దైవజ్ఞ, యోగిని, విప్రశ్నిక. (తె) ఎఱికత-ఎఱుకత, ఎఱుకసాని, కొరవంజి, జోగిణి, జోగురాలు, చట్రిది, వేలుపుసాని-వేల్పులసాని, సోదెకత్తియ-సోదెకత్తె-సోదికత్తియ-సోదికత్తె; 16: ధనిక, ఉత్తమ, పతివ్రత, మత్తకాశిని, మానవతి, వరవర్ణిని, వరారోహ, సాధ్వి, సుచరిత్ర. (తె) ఈలువుటాలు, కొత్తడి-క్రొత్తడి-గొత్తడి, గరిత; 17: ఉపాధ్యాయ-ఉపాధ్యాయాని-ఉపాధ్యాయి-ఉపాధ్యాయిని. (తె) పంతులమ్మ; 18. మాచేకమ్మకు.—బుసభి, పోట. (తె) మాచేకమ్మ-మాసకమ్మ; తద్వి.—బొమ్మలు గల మాచేకమ్మకు.—(తె) కొమ్మ మాచేకమ్మ; 19: ఏకపత్ని, చిరంటి, పతిపత్ని-పతివత్ని, పునిస్త్రీ (పుణ్యస్త్రీ), రోచన, వరవర్ణిని, వరాంగన, వరారోహ, సభర్తృక. (తె) అయిదువ_ఐదువ, అయిదువరాలు-ఐదువరాలు, కొత్తడి-క్రొత్తడి_గొత్తడి, మగనాలు, మిక్కుటా, ముగతి, ముత్తయిదువ-ముత్తైద - ముత్తైదువ; 20. కణేర, హస్తిని; 21. ఏడు మొదలు ఎనిమిది వత్సరముల మొలక జవ్వనము గలది:— కన్యక; 22. కర్త్రి, క్రియావతి; 23: కళింగ, నితంబిని; 24: కా. (తె) ఎవత-ఎవతి-ఎవతుక-ఎవతె-ఎవరిత-ఎవరితి-ఎవరితె-ఎవర్త-ఎవర్తి-ఎవర్తుక-ఎవర్తె-ఎవ్వత_ఎవ్వతి-ఎవ్వతుక-ఎవ్వతె-ఎవ్వరిత-ఎవ్వరితి-ఎవ్వరితె-ఎవ్వర్త-ఎవ్వర్తి-ఎవ్వర్తుక-ఎవ్వర్తె; 25: కారంధ. (తె) పోకలాఁడి; 26: కాహలి-కాహళి, గంధాఢ్య, చిరంటి, తరుణి-తలుని, ధనిక, యువతి, యౌవని, వయస్థ. (తె):—ఎలనాఁగ, కొమరాలు, గుబ్బలాఁడి, గుబ్బెత, చోమ, జవరాలు, జవ్వని, తల్లి, పడుచుదే, పడుచుదేది; 27: (చూ, స్త్రీ. 58) కుటహారిక, కుటి, దాసి, పరిచారిక. (తె) ఇంటిపాప, ఉంపుడుకత్తియ-ఉంపుడుకత్తె (చూ, పరిచారిక. 1); తద్వి.—కర్మకరి. (తె) ఊడిగపుకత్తె; 28: కరవీరి, కుటుంబిని, పుత్రవతి, పురంధ్రి; 29. భిక్షమెత్తుకొను పతివ్రతకు.—కులట; 30. తల్లిదండ్రులచే నిచ్చి పెండ్లి చేయఁబడినయాఁడుది:—కులపాలిక, కులస్త్రీ, యామి; 31. వ్యభిచారము లేమిచే తన కులము కాపాడు ఆఁడుది:-కులపాలిక, కులస్త్రీ, కుల్య, జామి, యామి; 32. సామాన్యరాలువకు:— (తె) కొంచెకత్తె; 33. అల్పురాలుకు —(తె) కొంచెకత్తె; 34: కుంభకర్త్రి-కుంభకారి; 35 మంచికులమునఁబుట్టినది:—సుజాత; 36. కాముకికి.—ఇచ్ఛావతి, కలతూలిక, కాముకి, వృషస్యంతి. (తె) మాఁటినంగ; 37: (తె) కొల్లకత్తె, దొగ్గకత్తె; 38: కోటవి-నగ్నిక. (తె) ఉద్వెమల్లి; 39: క్రోధన, చండి-చండిక, భామిని, (మి) కోపకత్తె. (తె) పిసాళి; 40: (తె) కీలుబొమ్మ-కీల్బొమ్మ, జంత్రము; 41. వాఁడిముక్కుగలయాఁడుది:—ఖరణస-ఖరణసి-ఖురణస-ఖురణసి; 42. మంగళకరమైనది:—సుమంగళి; 43. అంగహీనయగుఆఁడుది:—తుద్రి; 44. నాట్యమాడుఆఁడుది:-తుద్రి; 45. హింసించెడు ఆఁడుది:—తుద్రి; 46. పరవేశ్మస్థాలంకరణకర్త్రుస్త్రీ:—గంధకారిక, సైరంధ్రి. (తె) గట్టివాయి-గట్టా

కాఁలు; తద్వి.—(౧) ధూర్తురాలు:—(తె) గట్టిద-గట్టివా—గట్టివాయి— గట్టువా- గట్టివాలు-గట్టువాలు, గయాళి-గయ్యాళి, జెంత-జెంతె-జెంత, జోణత, దండులంజె, దుడ్డె, బజారి-బాజారి, బూఁగ; (౨) దుష్టురాలు:-(తె) గొంటి, ఛెదుగు, దోసకారి, పాలనురాలు, పల్లదురాలు, పాప్రిమిడి, వెంబర, పెక్కుసి; (౩) సంకరజాతిస్త్రీ:-సైరంధ్రి; 47. చీరకట్టనికన్నియ:—గౌరి; 48. గాయని. (తె) గాణి-గాణీ, పాటకత్తె: 49. (తె) గడుసు, గరాసు, గద్దరి, గద్దకత్తె, గడుగు, టక్కరి, టాటోటు, టాటోటుకత్తె, దోసకారి, నంగ, నంగనాచి, నాలిబూతము, పిసాళి, బేరజేము, లండి-లండీ-లంజు, లండుబోతు. తద్వి:—(తె) పాడుముండ, (మి) పాడువిధవ; 50: గౌడలి, జెంభి, పలిక్న. (తె) ముదియది, ముసలిది, ముద్ది: చూ, వృద్ధ; 51. (తె) చెలువనచేట; 52: (తె) చివ్వలాఁడి, జెగడగొండి, జగడాలమారి; 53: కర్మకరి, చేటి-చేటిక, చేడి-చేడిక, దాసి, పరిచారిక, భుజిష్య. (తె) ఊడిగపుకత్తె, గులాము, చేడియ-చేడె, తొత్తు, పాచిక, బానిస. (చూ, బానిస); (చూ, స్త్రీ. 27); 54. ప్రేమగల ఆఁడుది:— చండి, ప్రియ; 55. చెంపునట్టి ఆఁడుది:-చండి; 56. దేవవేశ్యలకు.—(దేవతాస్త్రీలుఅని కొందఱు); అప్సర-అప్సరస, అలంబుష; ఊర్వసి-ఊర్వశి-ఊర్వసి; చిత్ర; చిత్రరేఖ; తిలోత్తమ; మంజుఘోష; మేన, మేనక; రంభ, సుకేశి, సురాంగన, హరిణి, హాహా హూహూవులు. (తె): (బ).—అచ్చరలు, తెలిగంటియన్నులు, తెలిగంటులు, వినుమిటారులు, వినులంజెలు, వేలుపులు-వేల్పులు, వేల్పుచెలులు. (చూ, వేలుపు. ౩.); తద్వి.—(౧) దేవతాస్త్రీ.-గంగ; (౨) దేవత. (తె) వేలుపు; (౩): సౌదామని-సౌదామిని; (౪) యోగిని. (తె) జోగి; (౫) అలంబుష; (౬) మోహిని; 57. వంచకురాలు.—(తె) జజ్జరకత్తియ- జజ్జరకత్తె, జాజరకత్తె, టక్కరి-తక్కరి, టాఁటకత్తె, జెల్లి; 58. (తె) భ్రమకలది:— డిమ్మరి-దిమ్మరి; 59. మత్తుకలది:—సిద్ధి. (తె) డిమ్మరి-దిమ్మరి, మదట; 60: జాతపత్య—జాతాపత్య, సూతిక. (తె) పురుటాలు-పురుటియాలు, బాలింత-బాలెంత, బాలింతరాలు-బాలెంతరాలు, బిడ్డతల్లి; తద్వి.—బిడ్డలుగన్న ఆఁడుది:— జాతపత్య—జాతాపత్య, బహుసుత; 61. కొనియమ్మునది.—(తె) జెట్టికత్తియ; తద్వి.—కొనునది:—(తె) జెట్టికత్తియ; 62: (తె) జెగజెంత-టక్కులాఁడి-తక్కులాఁడి-టెక్కులాఁడి, మాయలాఁడి; 63. భిక్షుకురాలు.—జోగురాలు; 64: తత్సతి. (తె) ఆక, ఆకె-ఆమె, ఆబిడ-ఆబిడె-ఆవిడ, అయాక-అయాక్క, అయువ-అయమ; 65. ఈపూజ్యస్త్రీ:—(తె) ఈక, ఈపె-ఈమె, ఈబిడ-ఈబిడె, ఈయమ-ఈయమ్మ; 66. తప్పుగలది:—(తె) దోసి; తద్వి:—పాపిష్ఠురాలు:—(తె) దోసి; 67. మంచి మనస్సుగల ఆఁడుది:—త్రియి; 68. కుటుంబముగల ఆఁడుది:—త్రియి; 69. వేవిళ్లుగలది.—దోహదవతి-దోహళవతి, శ్రద్ధాళువు; 70: (తె) తెగులుగొంటు-తెవులుగొంటు-తెవ్లుగొంటు; 71: (తె) తిండికత్తియ-తిండికత్తె, తిండిపోతు; 72: (తె) తేరకత్తియ-తేరకత్తె, రిత్తకత్తె; 73. మృతసువాసినికి.—శాకిని. (తె) జక్కిణి-జక్కిని, జాగిని, పేరంటాలు-పేరఁటలు-పేరఁటాలు, ముత్తయిదువ-ముత్తైదువ-ముత్తైద-ముత్తో; 74. పతింవర, వర్య, స్వయంవర; 75. కోశలము,

ప్రాజ్ఞ, ప్రాజ్ఞి. (తె) చేడుక_చేడురాలు, జాణ, తెలివికత్తె, నెవ్వరి, నేరుపులాఁడి; 76. పేరఁటమునకు వచ్చిన ముత్తైదువ:— పేరంటాలు—పేరఁటలు— పేరంటాలు; 77. ప్రియురాలు:- దయిత, ప్రణయిని; 78: తాంబూలదాయిని. (తె) అడప, అడపకత్తియ—(అడపకత్తె); 79. దిట్టతనముగలది:— (తె) తుటారి—తుటారికత్తియ—తుటారికత్తె, 80. పారుష్యముగలది:—(తె) తుటారి-తుటారికత్తియ-తుటారికత్తె; 81.(తె) నాగవసాని-నాగవ్వసాని, నాగసాని-నావాపసాని, నావసాని; 82. నిష్కళ-నిష్కలి విగతార్తవ. (తె) ముట్లుడిగినది; 83: (తె) పూఁటకూళ్లమ్మ, వంటలక్క; 84. జీతమునకు వండెడి ఆఁడుది:—(తె) వంటలక్క; 85: సువాసిని, సుమంగలి, స్వవాసిని. (తె) పేరఁటలు-పేరంటాలు-పేరఁటాలు, ముత్తైదువ. (చూ, స్త్రీ 73.76); 86. ఖేల, ముగ్ధ-ముదిత. (తె) గోల, బేల, మాగుద_ముద్ద, ముద్దరాలు, ముద్దియ. తద్వి.—ముద్దుగుమ్మ-ముద్దులగుమ్మ-ముద్దులాఁడి. 87: పుష్పలావిక. (తె) గట్టి వాల్ బోటులు; 88. స్నేహితురాలు:—ఆళి-ఆలి-అళి, దయిత, ప్రియకాంత, ప్రియురాలు, ప్రేయసి, వయస్య, సఖి, సహచరి, స్నేహితురాలు. (తె) అంటుకత్తియ-అంటుకత్తె, అనుఁగుకత్తె, చెలి, చెలికత్తియ—చెలికత్తె - చెలిమికత్తియ-చెలిమికత్తె, చెలిమరి, జోటికత్తియ—జోటికత్తె, నఁటుకత్తె, ననుపుకత్తె, నెచ్చెలి, నెయ్యరి, నెయ్యురాలు, నేస్తురాలు, నేస్తకత్తియ-నేస్తకత్తె, పొత్తుకత్తె, బోటి. బోటికత్తియ—బోటికత్తె, సంగాతకత్తియ-సంగాతకత్తె, సకి-సకియ; (చూ, స్త్రీ 77.); 89. మూఢురాలు:—(తె) పాలసురాలు, పెదసరకట్టె, మొద్దు, మొఱకత్తె, మోట, మొప్పెక 90: రామ; 91. అఱుగదేండ్ల యాఁడుది:— మందాకిని; 92. పిశాచస్త్రీ:— మోహిని; 93: మహేల (మహేళ); 94. ఆత్మస్తుతిపరురాలు:—(తె) గజ్జెలాఁడి; 95. స్వార్థభాషణురాలు:— (తె) రజ్జెలాఁడి; 96. రసికురాలు:— రసిక; 97. సమర్తాడినది:—అవి, ఆత్రేయి, ఉదక్య, ఋతుమతి, త్రిరాత్రి, దుష్టరజ, పుష్పవతి, మధ్యమ, మలిని, రజస్వల, రాక, స్త్రీధర్మిణి. (తె) ముట్టు-ముట్టుత, చెఱగుమాసినది; 98. వీరకత్తెకు.—(చూ, విద్యాంకురాలు); 99. మగఁడు బిడ్డలుగలది:—వీర; 100: (తె) బూమెకత్తియ- బూమెకత్తె, బూమెలాఁడి; 101: (తె) బెట్టిదురాలు, బెడిదురాలు; 102: భీరువు. (తె) బెదరుపోతు, వెఱపరి; 103: నిరతము, లోల (తె) ముప్పదియామోండ్లది; 104: సుఖిని. (తె) సుకివి; 105: సుదతి; 106: వర్తకి, బంధకి, లాసక-లాసిక, శైలూషి. (తె) ఆటకత్తియ-ఆటకత్తె, ఆటరి, ఆటవెలఁది, గొండిలి-గొండ్లి—గొల్లి, పాతరకత్తె, పాతరలు, పాతర; 107. బ్రాహ్మణస్త్రీకి -(తె) పాఱుటక్క, పాఱుత, బాఁపత, బాఁపనక్క, బాఁపనది; తద్వి:_అమ్మగారు-అమ్మవారు; 108: (తె) పేదరాలు, బీద; 109: వృషలి, శూద్రి. (తె) కాఁపత-కాఁపది-కాఁపుది (వృషలి=కన్యక; గొడ్రాలు; చేమ్వేదుబిడ్డలు కలది); 110: ప్రౌఢ. (తె) ఊరిడు, గట్టివయసుది, గాలకురాలు, నడుఁబ్రాయపుది, ప్రోడ. తద్వి.—(౧) తరుణము. (తె) ఎల, కోడె, పడుచైన; (౨)(తె) పదునాఱేండ్లయాఁడుది:_ ఆర్య; 111. ఉపద్రవముచేయు ఆఁడుది:—(తె) రాయిడికత్తె; 112: హ్రీతుంకురాలు. (తె) పుత్యే

ఢీక, సిగ్గరి, సిగ్గరికత్తియ—సిగ్గరికత్తె, సిబ్బితికత్తె; 113: అంజని; 114: అచండి; 115: అనింద; 116: అవినీతి; 117: అభీరు; 118: అశ్వ; 119: అసిక్ని; 120: అలివేణి; 121: ఆచార్య; 122: ఆచార్యాణి-ఆచార్యాని; 123: ఆమరి; 124: ఆయిని; 125: ఆలకి; 126: ఉత్కృ; 127: ఉత్తమ; 128: ఉన్నివి; 129: ఉపకారిక; 130: ఊః; 131: ఊర్మిళ; 132: ఋః; 133: ఋషభి; 134: కనకాంగి; 135: కదళీవంధ్య (చూ, వంధ్యలు); 136: కరభోరు; 137: కర్పూరగంధి. (తె) కప్పురగంధి; 138: కలావతి-కళావతి; 139: కాంత; 140: కాకవంధ్య (చూ, వంధ్యలు); 141: కాత్యాయని; 142: కామిని; 143: కాముక; 144: కాహలజఙ్ఘు. 145: కిన్నరి; 146: కిమిల; 147: కిరాతి; 148: కురంగనయన; 149: కేశిని; 150: కోటరి (కోటలి); 151: కోపన; 152: గజయాన; 153: గార్గి; 154: గణిక; 155: గిరిక; 156: ఖండిత; 157: క్షత్రియ-క్షత్రియాణి; 158: చారుచరిత, చూసోపవాసిని; 159: జాని; 160: జీ; 161: జీరనువు; 162: తనుమధ్య; 163: తన్వి; 164: తపస్విని; 165: తరళేక్షణ; 166: తిలపుష్పనాసిక; 167: తోయజాక్షి; 168: ధగిడీ; 169: ధన్య; 170: నాయిక; 171: నితంబిని; 172: పార్ష్ణి; 173: పావని; 174: పాళి; 175: ప్రమద; 176: బాలము; 177: బింబోష్ఠి; 178: భామిని; 179: భావిని; 180. మానవతి; 181. మాలతి; 182: మానిని; 183. రంభ; 184: లాలస; 185: వరూధిని; 186: వర్య; 187: వర్ణటి; 188: వలజ; 189: వరారోహ; 190 విదుషి; 191: వైదేహి; 192: శబరి (తె) చెంచెత; 193: శాతోదరి; 194: శిఖరిణి; 195: వామలోచన; 196: విశాలాక్షి; 197: వనిత; 198: కృశాంగి; 199: హంసయాన. (తె.) అంచెయాన; 200: (తె) అటుకత; 201: (తె) అలసురాలు; 202: (తె) కొండెకత్తె; 203: (తె) చొగడకత్తియ (చొరవకత్తె); 204: (తె) జాజికత్తియ – జోదకత్తియ—జోదకత్తె; 205: యోగిని. (తె) జోగిణి: చూ, స్త్రీ, 90); 206: (తె) ఎల్లాఁపికత్తియ—ఎల్లాఁపికత్తె; 207: నెట్టికసీల; 208: తరంగన; 209: (తె) తాలిమికత్తియ—తాలిమికత్తె; 210: (తె) తిరుగుఁబోతు; 211: (తె) తగులాటకత్తె; 212: (తె) తటుసరి; 213: తనుకులాఁడి; 214: (తె) తరువుకత్తె; 215: (తె) తోడుసు; 216: (తె) దబ్బఱకత్తియ—(దబ్బఱకత్తె); 217: (తె) దండవకత్తియ-దండనకత్తె; 218: (తె) పెట్లమారి; 219: (తె) పగతురాలు; 220: (తె) పింజారి-పెంజారి; 221: (తె) పోతమ్మ; 222: (తె) బంకెత; 223: (తె) బజేఁగడుగుది; 224. (తె) బేరకత్తె; 225: (తె) బొంకుఁలాడి; 226: (తె) బోయత-బోయెత; 227: (తె) బిబ్బి; 228: (తె) బుత్తి; 229: (తె) బూబు; 230: (తె) మునిముచ్చు; 231: (తె) ముద్దులాఁడి; 232: (తె) రాబోఁడి; 233: (తె) రంపెలాఁడి; 234: (తె) వితాకు; 235: (తె) వేగిరకత్తియ—వేగిరకత్తె; 236: వామ; 237: మృగాక్షి; (తె) లేఁడికంటి; 238: (తె) కటారికత్తియ-కటారికత్తె; 239. సరస్వతి; 240. మఱికొన్ని స్త్రీ విశేషములు:—(తె) అలరుఁబోఁడి, ఇంచుఁబోఁడి, ఇగురుఁబోఁడి, ఒప్పులాఁడి, కలువకంటి, కీలుబొమ్మ—కీల్బొమ్మ, కులుకులాఁడి, కొమరె—కొమిరె, కోమలి, క్రాలుగంటి, గచ్చులాఁడి, గుంట, చిగురుఁబోఁడి-చిగురుఁబోణి, చిన్నెలాఁడి, చిఱుతుక, చిలుకలకొలికి, చెలువ—చెల్వ, చోఱ

బుడుత, చక్కనచేంటి, తమ్మికంటి, తలిరుఁబోఁడి, తియ్యఁబోఁడి–తీఁగఁబోఁడి–తీఁగెఁబోఁడి, తెలిగంటి, తొగకంటి, నన(ఁ)బోఁడి, నాఁడెకత్తె–నాణెకత్తె, నీటుకత్తియ–నీటుకత్తె, పువుఁబోఁడి–పూఁబోఁడి–పూవుఁబోఁడి, పువ్వారుఁబోఁడి, పొన్నికొమ్మ, బంగారుబొమ్మ, బాగులాఁడి, బిత్తరి, మచ్చెకంటి, మించుఁబోఁడి–మించుఁబోణి, మిటారి, మిసిమింతురాలు, మెచ్చులాఁడి, మెఱుఁగుఁబోఁడి, (మి)లతకూన, (తె)వన్నెకత్తియ–వన్నెకత్తె–వన్నెలాఁడి, వాలుఁగఁటి–వాలువకంటి–వాల్గంటి, విరిఁబోఁడి, వెలఁది, వెలఁదుక, సింగారి; 241: శ్రీమతి, సుభగ, సౌభాగ్యవతి, (తె) సీమాటి; 242: (తె) వాసెత; 243: సుందరి, సుభగ; 244: శ్యామ; 245: పుట్టినింటనుండెడి యాఁడుది:—సువాసిని, స్వవాసిని; 246: స్త్రీత్వము. (తె) ఆఁటు, ఆఁడతనము–ఆఁడుతనము; 247: సుతనువు;

248 స్త్రీజాతులు:—

జాతి.	అనుకూల పురుషుఁడు.	ఇష్టమగు జాము.	ఇష్టమగు బంధములు.	కళాస్థానములు	ప్రియ తిథులు.	దేవతాస్త్రీ. మనుష్యస్త్రీ.
౧. పద్మిని	పాంచాలుఁడు	4 వ జాము	పంకజాసనము	పిఱుఁదులు, నాభి, తొడలు	ఏదైన మంచి తిథి	శచీదేవి రుక్మిణీదేవి
౨. చిత్తిని	కూచిమారుఁడు	1 వ జాము	నాగరాఖ్యము	నొసలు, ముంగురులు, కన్నులు	2-4-6-8 10-12 తిథులు	మేనక ద్రౌపది
3. శంఖిని	భద్రుఁడు	3 వ జాము	వేణుధారణము	పెదవి, పిక్కలు, చెక్కులు	30, 1, 11, 13, 14 తిథులు	తార సత్యభామ
౪. హస్తిని	దత్తుఁడు	2 వ జాము	స్కంధపాదయుగళము	కుచములు, చంకలు	3-7-9-15 తిథులు	తిలోత్తమ రాధ

అం. 2: చూ, సప్తవ్యసనములు; 3: చూ, వింశతివిగ్రహములు; 4: చూ, కామజంబులు; 5: చూ, భోగములు; 6: చూ, చేతవరత్నములు; 7: చూ, వృత్తము. 1 ("రెండు గురువులు ఒక్కపాదము. అటుల నాలుగు పాదములునుగల రెండవ ఛందస్సునందుఁబుట్టినవృత్తము.")

స్త్రీ కేసరము. వా. వి: చూ, అంకకోశము. 3.
స్త్రీ ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. వేకువ: చూ, సూర్యోదయము (వేగుజాము.)
స్త్రీ జాతులు. అం. (పద్మిని, చిత్రిణి, శంఖిని, హస్తిని) : చూ, స్త్రీ 248. [స్త్రీ·
స్త్రీత్వము. సం. వి. ఆఁడుతనము, ఆఁటు: చూ,
స్త్రీధనములు. అం: అధ్యగ్నికృతము, అధ్యావాహనికము, ప్రీతిదత్తము, భ్రాతృసౌదాయకము, మాతృసౌదాయకము, పితృసౌదాయకము. (6).
స్త్రీధర్మిణి. సం. వి. ఈ స్త్రీ 1. ముట్టుది: చూ, స్త్రీ; అం. 2. స్త్రీమదము: చూ, మదములు.
స్త్రీపర్వము. అం: చూ, పర్వములు.
స్త్రీ పుంసయోగము. అం: చూ, వ్యవహారపదములు.
స్త్రీప్రజావంధ్య. అం: చూ, వంధ్యలు.
స్త్రీబాలరాజు. అం: చూ, తంత్రములు.
స్త్రీభాషి సం.వి.ఈ. స్త్రీ: చూ, ఆఁడంగి. 2.
స్త్రీభూషణము. సం. వి. అ. న. మొంగలి*: చూ, సూచీపుష్పము (మొగలి.)
స్త్రీమదము. అం: చూ, మదములు(స్త్రీధర్మిణి 2.)
స్త్రీరక్షకులు. అం: తండ్రి, కొడుకు, సోదరుఁడు, పినతండ్రి, పెదతండ్రి, మేనమామ(6)
స్త్రీరాగములు. అం: (చూ, రాగాంగములు, చూ, స్వరము. 2, చూ, పురుషరాగములు): దేశాక్షి, ఘూర్జరి, దేశి, తోడి, దేవక్రియ, ఆందోళి, దేవగాంధారి, గౌళ, గుండక్రియ, ఆహరి, లలిత, బిలహరి, కురంజి, ధన్యాసి, పూర్వగౌళ, వరాళి, నాట, భల్లాతకి, మలహరి, సారంగ, రామక్రియ, కన్నడ, మంగళకౌశిక, నారాయణి. (24)
స్త్రీలంగోరుట. అం: చూ, వ్యసనములు.
స్త్రీలక్షణము. అం: చూ, కళలు.
స్త్రీలక్షణాంగములు. అం. (స్త్రీలకు సుఖదుఃఖాద్యనుభవములఁ దెలియఁజేయు పాదమస్తకపర్యంతముగల లక్షణాంగములు. ఇవి: 1. పాదరేఖలు, 2. పాదతలములు, 3. పాదనఖములు, 4. పాదాంగుళములు, 5. ప్రపదము, 6. పార్ష్ణులు, 7. గుల్ఫములు, 8. గతి, 9. జంఘలు, 10. రోమము, 11. జానువులు, 12. ఊరువులు, 13. భగము, 14 కటి, 15. స్ఫిక్కులు, 16. జఘనము, 17. నాభి, 18. కుక్షి, 19. పార్శ్వములు, 20. మధ్యము, 21. వళులు, 22. రోమావళి, 23. వక్షము, 24. స్తనములు, 25. జత్రులు, 26. స్కంధములు, 27. భుజములు, 28. కక్షములు, 29. మణిబంధములు, 30. కరపృష్ఠములు, 31. కరతలములు, 32. కరాంగుళులు, 33. కరాంగుళనఖములు, 34. హస్తరేఖలు, 35. పృష్ఠము, 36. కంఠము, 37. ముఖము, 38. చిబుకము, 39. అధరము, 40. దంతములు, 41. స్వరము, 42. జిహ్వ, 43. తాలువులు, 44. ఉత్తరోష్ఠము, 45. హనువులు, 46. కపోలములు, 47. హసితము, 48. నాసికము, 49. నేత్రములు, 50. తారములు, 51. భ్రువులు, 52. కర్ణములు, 53. లలాటము, 54. శిరము, 55. శిరోరుహములు, 56. అంగము, 57. దేహవర్ణము, 58. దేహగంధము (58) (వీనిలక్షణాదులులాయా పదములకడఁ జూడనగు.)
స్త్రీలింగము. అం: చూ, లింగములు. [స్త్రీ·
స్త్రీలు. అం.బ: ఆఁడంగులు, ఆఁడువారు.(చూ, ములు; 2: చూ, వివాహములు.
స్త్రీసంగమము. అం: చూ, ప్రకాశింపఁజేయఁగూడనివి.
స్త్రీసంగ్రహణము. అం. 1: చూ, వ్యవహారపద
స్త్రీసల్లాపసమయము. అం. (భోగముఫలము): చూ, గ్రహసమయములు.

స్త్రీసాముద్రికము. అం: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. [తము

స్త్రీస్థానకములు. అం. అశ్వకాంతము, అరయు

స్త్రై

స్త్రైణము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీస్వభావము: చూ, స్వభావము; విణ. 2. స్త్రీసంబంధమైనది.

స్థ

స్థండిలము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రతముపూనినవాఁడు పండుకొనుటకు దర్భాదులచేత సంస్కరింపఁబడిన భూమి: చూ, భూమి. 1; 2. అగ్నిహోత్రమునుంచుటకై సంస్కరించినచోటు: చూ, భూమి. 1; వా. 3. సొత్తు.

స్థండిలశాయి. సం. వి. న్. పుం: చూ, రూ-స్థండిలుఁడు.

స్థగనము. సం. వి. అ. న. కప్పు: అంతరిము, అంతర్థ-అంతర్థి, అంతర్థానము, అపవారణము, అపిధానము, అవగుంఠనము, అవగ్రహణనము-అవగ్రహము, అవరోధము, అవచ్ఛదము-అవచ్ఛాదము, అచ్ఛాదనము, ఆవరణము, గడము, ఛదనము, తిరోధానము, పిధానము, పరిచ్ఛదము, పరిచ్ఛాదనము, యవనిక, లోపము, వర్ణము, వస్త్రాచ్ఛాదనము, విరింగిణి, వ్యవధ, వ్యవధానము, వ్యవాయము, (అవ్య) అపి, అప్. (తె) అడ్డపాటు, అడ్డము, అడ్డి, అట్టాఁక, ఇఱుము, ఎడరు, ఓలము, ఓలిమి, కనుమరువు, కప్పు-కప్పడు, చేఱుపు, చోటు, తెర-తెఱ, తెరపి-తెఱపి, పొదుగుడు-పొదువు, బందు, మఱుఁగు-మఱువు, మాటు, మాయి, మునుకు, మునుఁగు-మునుఁగుడు, మునుపు, మూఁత, మూయి, మూయుట తద్వి.— 1. తిరోభావము; 2: (చూ, స్థాపనము.)

స్థగనముచేయు. ని. స. క్రి, కప్పు: (సం) ఆచ్ఛాదించు, పరిచ్ఛాదించు. (తె) అంటగొను, అప్పళించు, కపించు-కదియించు, కప్పు, కమ్మరించు, దబ్బుపెట్టు, పొదుగు-పొదువు, పాతిము, మూయు. తద్వి.— (తె) పొఁతు, పూడుచు-పూడ్చు. (సం) నిక్షేపించు.

స్థగితము. సం.విణ. కప్పఁబడినది: అపావృతము, అచితము, ఆచ్ఛాదితము, చిత, ఛన్నము, ఛాదితము, పిహితము, పూర్తము, ప్రచ్ఛన్నము, పరిచ్ఛాదితము, మీలితము, వర్ధితము.

స్థపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. శిల్పివిశేషము; 2. బృహస్పతి సవనముచేత యజించినవాఁడు; 3. అంతఃపురకావలివాఁడు: చూ, సౌవిదల్లుఁడు; విణ. 4: చూ, శ్రేష్ఠుఁడు.

స్థపుట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జోడి* : చూ, సుమనస్సు. 2. [న్నతమునైనది.

స్థపుటము. సం. విణ. మధ్యానతము పార్శ్వో

స్థలపద్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టతామర*: చూ, సహస్రపత్రము.

స్థలము. సం. వి. అ. న.=తలము, రూ-స్థలి. మెట్టనేల: చూ, భూమి. 1; 2. చోటు: చూ, స్థానము. 1.

స్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—పై.—

స్థవిరుఁడు. సం. విణ. ముసలివాఁడు: జరంతుఁడు, జరుఁడు, జినుఁడు-జీనుఁడు, జీర్ణుఁడు, జ్యాయుఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు, దశమిస్థుఁడు, దీర్ఘాయువు, దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు, ప్రవయుఁడు, వర్షీయుఁడు, వృద్ధు-వృద్ధుఁడు, (తె): అరగడము, డొక్క-డొక్కు, పక్కు, పన్న, పెద-పెద్ద, పెద్దవాఁడు, పెరుఁగు-పెరువు-పెర్వు, ముదుక-ముదుక-ముదుకఁడు, ముత్త, ముది, ముదిమివాఁడు. ముది

వాఁడు, ముదిసినవాఁడు, ముదుకు, ముదుసరి-ముదుసలి_ముసలి, ముసలివాఁడు. తద్వి.—మిక్కిలివృద్ధుఁడు:—ఆయుష్మంతుఁడు, చిరజీవి, జైవాతృకుఁడు, దశమి, దీర్ఘాయువు, దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు, పూర్ణాయుర్దాయవంతుఁడు, శతానీకుఁడు.

స్థవిష్ఠము. సం. విణ. మిక్కిలిస్థూలము, గరిష్ఠము, బలిష్ఠము, బలీయము: చూ, స్థూలము. 4.

స్థవీయము. సం. విణ. (న. ఈ. న) రెంటికంటె మిక్కిలిస్థూలము: చూ, స్థూలము. 4.

స్థా

స్థాండిలుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. వ్రతముచేత భూమిమీఁదఁబరుండువాఁడు: రూ_స్థండిలశాయి. (చూ, వ్రతి. 2): అం. 2: చూ, గతిభేదములు. [క్రాంత*.

స్థాణుకర్ణిక. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ): చూ, విష్ణు

స్థాణుప్రకీర్ణ. అం: చూ, అశ్వసంచారమార్గములు.

స్థాణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మేకు: చూ, శూలము. 4; 2: చూ, శివుఁడు; పుం. న. 3. కొమ్మలులేని చెట్టు, మోడు: చూ, వృక్షము; విణ. 4. స్థిరమైనది: చూ, శాశ్వతము; అం. 5: చూ, ఆసనములు.

స్థాణ్వాసనము. అం: చూ, స్థాణువు. 5.

స్థాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ): వర్తిష్ణువు, వర్తనుఁడు. (తె) ఉండువాఁడు.

స్థాతవ్యము. సం.విణ. ఉండఁదగినది: ఆలస్యము.

స్థానకములు. (అం: చూ, పుంస్థానకములు. 6. చూ, స్త్రీ స్థానకము 3.)

స్థాననిఘంటువు. అం. లగ్నము_తను, ద్వితీయము-మారకము, తృ-త్రిము, చతు_మాతృ, పం-తనయః, ష-శత్రు, స-కళత్ర, అ-ఆయుః, నవ-భాగ్య, దశ-రాజ్య, ఏకా-లాభ, ద్వాదశము-వ్యయస్థానము. [ములు.

స్థానపాలకుఁడు. అం: చూ, హయపాలకభేద

స్థానబలము. అం: చూ, షడ్బలములు. (1. ఉచ్చ, 2. స్వక్షేత్ర, 3. మూలత్రికోణ, 4. మిత్రక్షేత్ర, 5. స్వనవాంశ, 6. తన ద్రేక్కాణ, 7. తన ద్వాదశాంశ, 8. తన త్రింశాంశ, 9. తన షోడశాంశలయందున్నట్టియు గ్రహములు స్థానబలముకలవారు.)

స్థానము. సం. వి. అ. న. 1—ఠాణా-ఠావము. ఠావు. చోటు: అంకము, అధివాసము, అవదేశము, అవస్థానము, ఆ, శ్రయము: ఆశ్రయము, ఆసనము, ఆస్పదము, ఓకము-ఓకస్సు, కాష్ఠ, క్షేత్ర, కులాయము, క్షి, క్షితి, క్షేత్రము, ఖిలము, గాధము, తటము, తటి, ధామము, ధిష్ణ్యము, నిష్ఠ, నీడము, పదము, పాళి, ప్రతిష్ఠ, ప్రదేశము, భువి_భూమి, వసతి, వసనము, వసి, వాసము, సంస్థ, సత్త్ర, స్థలము, స్థలి, స్థానము, స్థితి. (తె.ప):—ఇక్క, ఇక్కవ, ఇక్కు, ఇరవు-ఇరవు, ఉనికి, ఉనుకువ, ఎడ-ఎడము, కంగవ, కందువ, కట్టు, కడ, కలఁకు, కలను, కలిమి-కల్మి, గరిడి, చేకట్టి, చేక్కి, చేపట్టు, చో, చోటు, జాగా, టెంకి-తెంకి, ఠాణా, ఠాణి-ఠాణియము_ఠాణె, టావు-ఠావు, ఠావు, తల, తలము, తానకము-తానము, తావలము, నట్టి, నిట్టి, నిలుకడ-నిల్కడ, నెట్టు, నెవ్వు, నెల, నెలకువ, (నెలఁకువ), నెలవు, నేల, పట్టు, పాలము, బస, పట్టు మనికి-మన్కి, మనికిపట్టు, మనుకువ, వలతి, సీమ. తద్విశేషములు.—1: ఉత్థానము. (తె) :—ఇంకటము-ఇంకాటము-ఇంకటము-ఇంకాటము, ఇంకు; 2 మంచితావుకు.— ఓక్యము, సంస్థితి; 3. నదిమొదలగువాని సమీపప్రదేశము.— కచ్ఛము; 4. పనులగట్టుచోటు.—(తె)

కట్టుముట్టు; ౫. ఉనికితావు.— కట్టుముట్టు; ౬. నీటికియొక్క యూటగలతావు.— జలబిల్వము. (తె) కసిరుము; ౭. ఏనుఁగును కట్టుచోటు.— గజబంధని; ౮. జెట్టుసాధన చేయుచోటు— అక్షవాటము; ౯. నాలుగు కాలువలు కలియుచోటు.— జలగుల్మము; ౧౦. గోవులు తిరుగుచోటు.— గోష్పదము; ౧౧. కష్టమును గలిగించుతావు.— కష్టస్థానము, వారకము; ౧౨. పోఁగూడనితావు.— డ, (కలిలము, కష్టము, గహనము, దుర్గము); ౧౩. మేఁకలనుగోయుతావు:— కటి; ౧౪. కాఁపురమునకు.— (చూ, విడిముట్టు); ౧౫. ఆలుబిడ్డలతోడి యునికికి.— (చూ, సంసారము. 1); ౧౬. పుట్టినచోటు:— (తె) పుట్టు; ౧౭. ఇంటి వెనుకటిచోటు:— ద్రోణి, పృష్ఠము. (తె) దొడ్డి, పెడలు, పెరడు-పెళ్లు; ౧౮. తెలివికి మొదటి చోటు:— ప్రభవము; ౧౯. ఓడలు చేసెడు చోటు: (తె) జొది; ౨౦. కొండలోనగు వాని మీఁది ఉబ్బు అగుచోటు.— (తె) చోటు; ౨౧. దుర్గము స్థలము.— (చూ, మాన్యము. 2); ౨౨. నడిమిచోటు:— (తె) ముంగిలి; ౨౩. మూఁడుప్రదేశములు — (తె) ముచ్చెట్లు; ౨౪: మూఁడు ఎల్లలు కలియుచోటు: (తె) ముయ్యేలగుట్ట; తద్య:- మూఁడుదారులు కలియు చోటునకు:— ముయ్యేలగుట్ట (చూ, మార్గము. 1.); ౨౫. నుంకముతీయుచోటు:-(తె) మెట్టు; ౨౬. బోగమువాండ్రి ఆటతావు: (తె) మేజోవాణి; ౨౭: వధస్థానము, ఆఘాతనము-ఆఘాతము, నూన. (తె) చేంపుడుగట్టు; ౨౮. ఏకాంతస్థలము:— వీకాశము; ౨౯. రాజోల ఏకాంతస్థలము.— శుద్ధాంతము; ౩౦. నీచస్థానము.— గభీరము; ౩౧. పుడమికి.— చూ, భూమి.1; ౩౨. పరదేశమండలియునికికి — వనము; ౩౩. కారణములేనియునికి.— విలక్షణము, ౩౪: (తె) కందువ, బస, మలుంగు, మలుఁగుచోటు, అంకరువు, అంకస్తు, ఓలము; ౩౫. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదబుక్కులు చెప్పెడుచోటు —సంస్థానము: (చూ, సదనము 1; చూ, భూమి. 1); 2. ఇల్లు (చూ, సదనము. 1); 3. క్షయ-స్థాన-వృద్ధులు మూఁడింటిలోనొకటి: (చూ, వర్గములు. 1); 4. విలుకాని యుద్ధమువ్వటి నిలుపు (ఇది పంచవిధము.— ప్రత్యాలీఢము, ఆలీఢము, సమపదము, విశాఖము, మండలము); 5. పోలిక: (చూ, సమానము. 2); 6. కర్తృవిభాగము; అం. 7: (చూ, శుకూర్పులు, 8: చూ, ఉదయాస్తమయము; 9: చూ, వింశతివిగ్రహములు; 10: చూ, వర్గములు (చూ, స్థానము 8)

స్థానాపతి. సం.వి.ఇ.పుం: మధ్యవర్తి.(తద్య:— దూత, దూతుఁడు. (తె) రాయబారి, కాలరి).

స్థానాపత్యప్రయోగము. అం: చూ, తంత్రములు.

స్థాని. సం. విశ. (న్. ఈ. న్) స్థానముకలది.

స్థానికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 స్థానమునకధ్యక్షుఁడు; 2. గుడిపారుపత్తెగాఁడు: చూ, స్వామి. 3.

స్థానీయము. సం. వి. అ. న, పట్టణము, పోలిమః చూ, సీమ (1)-౧. (దేశములు)

స్థానోపసంవ్యానము. అం: చూ, పరిషేయములు.

స్థాపకుఁడు. సం. విశ. స్థాపించువాఁడు.

స్థాపత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హెగ్గడి: చూ, సావిదల్లుఁడు.

స్థాపనము సం. వి. అ. న. 1 =తాత్ర. స్థాపించుట: ఆధానము, ఉట్టంకణము, ఉపాధానము. (తె) కవ్వుట. (చూ, స్థగనము.) 2: చూ, సమాధి. 1; 3: పుంసవనము.

స్థాపని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిఱుబొద్దిః చూ, విద్ధకర్ణి.

స్థాపించు. సం. స.క్రి. స్థాపనము చేయు: తాచు, తాపించు, నిలుపు. తద్వి.—చక్కఁగా స్థాపనము చేయు.—ప్రస్థాపించు.

స్థాపితము. సం. విణ. 1. నిలుపఁబడినది: ఉట్టంకితము, పోషితము. తద్వి.—౧. బుఱుము; ౨: ప్రస్థాపితము; 2. నిశ్చయింపఁబడినది: కేవలము, క్లృప్తము, నిశ్చితము, నిరూపాము, నిర్ణీతము, రూఢము, వ్యవసితము, స్పష్టము, స్థితము. (తె) అచ్చేము. [శక్తి. 1.

స్థామము. సం. వి. న్. న, శరీరబలము: చూ,

స్థాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) =తాయి. 1.ఉండునది, కదలనిది: చూ, స్థిరము; అం. 2: మధ్యము, మందము, తానము. (3).

స్థాయిక్రమము. అం: చూ, వర్ణ చతుష్కము.

స్థాయీభావము. అం. రసస్థితస్వాదుత: చూ, భావములు ("ఈ సముద్రమందెన్ని నదులు కలిసినను వానివలనఁచి సముద్రమే కాన్పించినట్లు సంచారిభావములు మొదలగునవి మధ్యమధ్య నెన్ని వచ్చినను వానివలనఁచి తానే కాన్పించునది.")

స్థాయీభావములు. అం: చూ, భావములు, (రస స్థాయీభావములు) [కారము. 3.

స్థాయీవర్ణగతాలంకారములు. అం: చూ, అలం

స్థాయుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రామమున కధికారి: చూ, స్వామి. 3.

స్థాలము. సం. వి. అ. న =తలియ. కంచము. భోజనపాత్రము: చూ, పాత్రము. 6.

స్థాలి. సం. వి.ఈ.స్త్రీ.1 =తెలిగ తలి, వంటకుండ, లోవి: చూ, భాండము. 3; 2. కలిగొట్టు*. అంబువాసిని, అమోఘ, కర్బుర, కాచస్థాలి, కామదూతి, కామవృంత, కాల, కాలవృంత, కాలస్థాలి, కాష్ఠకుంభి, కుంజర, కుంభి, కుబేరాక్షి, క్షయతరువు, క్షిరి, గజపాదపము, గద, పాటలి, పావని, ఫలేరుహ, సప్తల. (తె) కలిగొట్టు, పాదిరి-పాదిలి-పాదలి, పాల. తద్వి.—౧. తెల్లకలిగొట్టుకు;—కాష్ఠపాటల-కాష్ఠపాటలి, శుక్లపాటల, శ్వేత, సితపాటల. (తె) తెల్లకలిగొట్టు: ౨: నేలకలిగొట్టుకు.—కుంభి, భూపాటలి, (తె) నేలకలిగొట్టు; 3 కలిగొట్టుపువ్వువవు – పాటలము.

స్థాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, స్థాలము.

స్థాలీపాకము. అం: చూ, పాకయజ్ఞములు.

స్థాలీపులాకన్యాయము. అం. ఉడుకుచున్న కుండఁదుఅన్నమునకుఒక మెతుకును పట్టిచూచుట అను రీతి.

స్థావరము. సం. వి. అ. న. 1. వింటినారి: అకర్షము, గవ్య-గవ్యము, గుణము, జీవ, జ్యా, ప్రతికాయము, వ్యధ్యము, భార్గవము, మౌర్వి, లోచనము, శింజిని, హస్నము. (తె) అరి, అల్లియ-అల్లె, ఎక్కు-ఎక్కుడు, గొనము-గొనయము, తెగ, నారి, మోపు, వల్లియ-వల్లె. తద్వి —౧.మౌర్వీ మధ్యతంతుబంధము.—(తె) అరితోసి-అరిపోసి, కూర్పరి; ౨. వింటినారిని చెవిదాఁక తిగుచుట.—పూర్ణము; 3. తోలునారికి.—(తె) తరటు; ౪: చూ, (తె) కురువేరుదంటినారి; ౫:(తె)చిగురుటల్లె, ౬: చూ,(తె)వెన్నెలనారి; పుం. 2. కొండ: చూ, పర్వతము; విణ.3.=తావరము. కదలనిది: చూ, స్థిరము.

స్థావిరము. సం. వి. అ. న. వృద్ధత్వము; జర, జర్ఝరికము, జాని, జ్యాని, వార్ధకము, వార్ధక్యము. (తె) కారు, పెత్తనము-పెద్దతనము, పెద్దతికము, ముది, ముదితనము, ముదిమి, ముదురు, ముదుసరితనము, ముప్పు, ముసలితనము. (చూ, స్థవిరుఁడు.)

స్థాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేతనిడినకుంకుమలోనగునది; 2. కుంకుమలోనగు వాని

పూఁత: చూ, సమాలంభము. 3. నీరులో నగువారియందలిబుగ్గ: చూ, స్ఫోటకము. 1.

స్థాస్నువు. సం. విణ. (ఉ. బహుకాలము ఉండునది): చూ, స్థిరము.

స్థి

స్థితకరణము అం. (లలనారత్నముకూర్చున్నప్పుడు పురుషునిపైకొనికూడుట): చూ, రతిబంధములు.

స్థితకరణబంధములు. అం: యుగ్మపదము, వితర్థితము, మార్కటకము, ఘట్టితము, సమ్ముఖీకరణము. పరిష్వటము, ఉద్గీరవము, జాఘనము. (8) (చూ, రతిబంధములు.)

స్థితము. సం. విణ. 1. ఉన్నది; 2. నిలుచున్నది; 3. నిశ్చయింపఁబడినది: చూ, స్థాపితము. 2; 4. ప్రతిజ్ఞచేయఁబడినది; అం.5. చూ, రతులు.

స్థితి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). 1. ఉనికి: చూ, స్థానము. 1; 2. కూర్చుండుట: ఆసన-ఆసనము, ఆసిక, ఆసితము, ఆస్య, ఉపవేశము. (తె) కూరుచుండుట, ఉనికి, నిలుకడ; 3: ధారణ, మర్యాద, సంస్థ, స్థైర్యము. (తె) ఉనికి, నిలకడ-నిలుకడ-నిల్కడ, నిలువు-నిల్వు, పదిలము, పొలుపు-పొల్పు; 4. మేర. మర్యాద: చూ, సన్మానము; 5. బ్రతుకు: అనుధారణము, ఆజీవము, ఉచ్ఛ్వాసము; ఉజ్జీవనము, కాయకము. జీవనము, జీవము, జీవవృత్తి, జీవాతువు, జీవిక, నిర్వాహము, పిండము, పరివర్తనము, పరివృత్తి, వర్తనము, వార్త, వృత్తము, వృత్తి. (తె):— జేరుగుబడి, జేరుగుబాటు, బ్రతుకు-బ్రదుకు, బ్రదిమి-బ్రిమిది, బ్రదుకుఁదెరువు, మనికి-మన్కి, మనుగడ, మనువు, మన్కి, మెలఁకువ, సాగుపాటు, సాగుబడి. తద్వి.— ధాన్యాదికము ఏటుంకొని బ్రదుకుట.— ఉంఛము, ఋతము. (తె) లేకిబ్రదుకు; 2. పతిగఏటుంకొనువృత్తి — (తె) పతిగబ్రదుకు; 3. అఁడుదాని బ్రదుకు:— వర్ణాటము; 4. బ్రదుకుఁదెరువునకు.— పిండము (చూ, స్థితి. 5); 5. జీవనోపాయమునకు— (చూ, వృత్తి. 2.) (తె) తెరవు-తెరువు; అం. 6. సృష్టిస్థితిలయములయందొకటి.

స్థిర. సం. వి ఆ (స్త్రీ) 1. నేల: చూ, భూమి 1; 2 మామ్యాకుపొన్న*: చూ, సాలపర్ణి.

స్థిరచక్రుఁడు సం. వి అ పుం. బ్రహ్మ్యైన విశేషము: చూ, బుద్ధుఁడు.

స్థిరచిత్తుఁడు. సం. వి. అ న. అనన్యవృత్తి, ఏకతానుఁడు, ఏకసర్గుఁడు, ఏకాగ్రుఁడు, ఏకాగ్ర్యుఁడు, ఏకాయనగతుఁడు, ఏకాయనుఁడు, ఐకాగ్ర్యుఁడు.

స్థిరచ్ఛాయము. సం. వి. అ. పుం. నమేరువు*: చూ, సురపున్నాగము.

స్థిరపడు. మి. అ. క్రి: (తె) ఇరవారు, ఇరవుకొను, ఇరవుపడు, కుదురు, కుదురుపడు-కుదర్పడు, జీతపడు, జీతించు, డెక్కొను, తావుకొను, తిరపడు, నాటు-నాటుకొను, నెక్కొను, నెట్టుకొను, నెలకొను-నెలవుకొను, పట్టుకొను, పదిలపడు, పాదుకొను, పొందుకొను, పొలుచు-పొల్చు. తద్వి.— చూ, మట్టుపడు.

స్థిరపఱచు. మి. స. క్రి: (తె) పదిలించు.

స్థిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ: చూ, పర్వతము; 2. చెట్టు: చూ, వృక్షము; 3: చూ, మోక్షము. 1; విణ. 4.=తిరము నిలుకడైనది (చూ, శాశ్వతము. 1-గ, 223.): అచలము, అచ్యుతము, ఉత్థము, ఉద్ధురము, దృఢము, ధ్రువము, నిష్ప్రపము, స్థాయి, స్థావరము, స్థిరము. (తె) ఇట్టలము, ఇరవు-ఇరువు, ఉక్కు, ఉతవి, కొదము, చేగ-చేవ. జీతము,

తిరము, దిట్ట, పొలుపు-పొల్పు, బటువు, పదాటు, సిసలు. (చూ, స్థైర్యము. 1).
తద్వి:—౧: చూ, సిద్ధాంతము; ౨: నైయాత్యము; 3: చూ, స్థావరము. 8; ౪. బహుకాలముఉండునది:— స్థాస్నువు; 5. ఏకాగ్రమైనది: చూ, సంకేతము. 2.

స్థిరములు. అం. "పరుషసరళేతర హల్లులు" (చూ, ఊష్మములు)

స్థిరవారము. అం. శనివారము, మందవారము: చూ, వారములు.

స్థిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శనిగ్రహము: రాహువు. 2; 2. చపలత్వము లేనివాఁడు: అచపలుఁడు; 3: అచలుఁడు. (తె) కట్టుపకాను; 4: చూ, శాశ్వతుఁడు. తద్వి.— స్థేయుఁడు.

స్థూ

స్థూణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1: చూ, స్తంభము. 1; 2. ఇనుపప్రతిమ: చూ, అయఃప్రతిమ.

స్థూణాకర్ణము. అం: చూ, దండవ్యూహములు.

స్థూణానిఖనన్యాయము. అం. స్తంభ మొకచోటఁ బాఁతి దిట్టముగానున్నదో లేదోయని మేకొటకై యూఁపెడురీతి.

స్థూరి. సం. వి. న. పుం. బరువుమోసెడు గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

స్థూలకంటకము. సం. వి. అ. పుం. ములుగోరిమిడి, తూలకంటకము*: చూ, మొంగబీర.

స్థూలచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ము: చూ, బాణము. 1. [సూకరము.

స్థూలనాసము. సం. వి. అ. పుం. పంది: చూ,

స్థూలపుష్పము. సం. వి. అ. పుం: (తె) బూరెవ*.

స్థూలపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వల్లెరంటెన*: విష్ణుక్రాంత.

స్థూలఫలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దమ్రింగ*: చూ, శ్వసనము. 3. [ధాన్యము.

స్థూలమధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యవలు: చూ,

స్థూలమధ్యము. సం వి. ఆ? స్త్రీ.—వై.—

స్థూలము. సం. వి. అ. న. 1. గుడారము: చూ, సదనము. 1; తద్వి.—మహావటగృహమునకు:- స్థూలము (అని కొందఱు); విణ. 2.=తోరము. బలిసినది: చూ, స్థూలము. 4; 8. తెలివిలేనిది: ముగ్ధ; 4. లావైనది, బలిసినది: ఉచ్ఛ్రితము, ఉత్ఫుల్లము, ఉదూఢము, కుంటకము, గరిష్ఠము, దృఢము, బలిష్ఠము, బలీయము, స్థవిష్ఠము, సబీయము. (తె) ఉటిది, ఒమ్మ, కడిఁది, కరకటి, గడితము, గమకము, గాత్రము, తొట్ట, తోరము, పొతక, పొత్తర-పొత్రి, బంబ, బలితము, బలువిడి, బల్లిదము, బూర, బెరను, బొనుక, మందము, ముదుక—ముదుక—ముదుగు, మొద్దు, ఱంబు, లావు, వలము, వలుద—వల్ద, హొమ్మ. (వి):—గడితము; అం. 5. చూ, శరీరములు.

స్థూలలక్షుఁడు. సం. విణ. మిక్కిలి యీవికాఁడు: సత్రి: చూ, వదాన్యుఁడు.

స్థూలశాటకము. సం. వి. అ. న. 1. దుప్పటి: చూ, వస్త్రము; 2. ముదుగుకోఁక: చూ, వస్త్రము. తద్వి.—౧. సన్నపుబట్టకు.— పాతి; ౨: (తె) వెన్నుముదుగు.

స్థూలహస్తము. అం:=తొరహస్తము.

స్థూలారుంధతీన్యాయము అం. అరుంధతీనక్షత్రము చిన్నదగావున దానిఁజూపుటకై పెద్దనక్షత్రము నొకదానినిఁ జూపించి దానిసమీపమున నున్నదని చూపునట్టిరీతి.

స్థూలావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

స్థూలించే. సం. అ. క్రి. లక్త్యముపెట్టు, బలియుఁ: ఉబ్బు, ఒళ్లుపెట్టు, కండపట్టు, పొదలుకొను, బలియు, వలముగు.

స్థాలోచ్ఛ్రయము. సం వి.అ. పుం.1. పెద్దఱాయి: చూ, రత్నములు (౫౯.) తద్విశేషములు.- ౧. రత్నమునకు.—వసువు; ౨. (తె) రుబ్బు గుంట,రుబ్బురోలు; 3: (తె) రుబ్బుగుండు, రుబ్బుపాత్రము; ౪: ఉదూఖలము,ఉలూఖలము,కండని. (తె)రోలు-ఱోలు; ౫.కెంపునకు.—లోహితకము, శోణరత్నము; ౬. వజ్రమునకు.—లోహజిత్తు; ౭. చెకుముకిఱాయికి:—శిఖిముఖి; ౮. తలమానికమునకు.- శిరోరత్నము; ౯. ముత్యమునకు.—శౌక్తికేయము; ౧౦. సూర్యకాంతము; ౧౧. పగడమునకు.—వల్లికము; ౧౨. పటికమునకు.— (తె) లెంటు; ౧౩: (తె) వంటరాయి; ౧౪. కెంపుదోషమునకు.-లశునము; తద్వి. రత్నదోషమునకు.— విచ్ఛాయము. (తె) విచ్ఛాయ; ౧౫. శిలావిశేషమునకు.—శిఖరము; ౧౬. ఇటికకు.—సుధ; ౧౭: (తె) వాటురాటు. (చూ, రత్నములు.); 2. బొటిమ: అవగండము, కచ్ఛపి, యువగండము, వదనక్షుర్జువు, వరండకము, వరండము. (తె) బొటిమ-మొటిమ-మొటిమె. (చూ, మొటిమ. 1); 3. పీనుఁగునడితరవునడ: చూ, హాస్తి; 4 అసాకల్యము.

స్థే

స్థేకము. సం. వి. అ పుం: ఛేకము, దీపకము. (తె) జెలగంటె, దీమము_దీము, వేఁటపిట్ట.

స్థేమము. సం వి. న్. న. శరీరబలము: చూ, శక్తి. 1.

స్థేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1: కులవిప్రుఁడు, గురువు, చక్రి, పురోధ, పురోధసుఁడు, పురోహితుఁడు-పౌరోహితుఁడు,బ్రహ్మ.(తె) ఒజ్జీ. తద్వి.—ఆధర్వణుఁడు, యాజకుఁడు, యాజ్ఞికుఁడు. (తె) ఒజ్జ; 2. తీర్పరి: చూ, స్వామి. 3; విశే. 3. మిక్కిలిస్థిరుఁడు.

స్థై

స్థైర్యము. సం. వి. అ. న. 1. స్థిరత్వము: అత్త్ర, ఊర్జితము, దార్ఢ్యము, దృఢము, ధృతి, ధైర్యము. (తె. వి):—ఇట్టలము, ఉక్కు, ఉదిరి, ఉదుట, ఉజేది, ఒఱపు, కటికి, గట్టి, గడుసు, చిక్కన, చిట్టప. తరుపు, తాలిమి-తాల్మి, తేఁకువ, దిటము-దిటవు, దిమాకు, దీమసము-దీవసము, నేటు, పట్టు, పదిలము, బరవసము-బరువసము, బిగి, బిగితము, బిగువు, బిట్టు, బిఱ్ఱు, బెట్టిదము, మున్నుఱక, మెఱవడి, మొక్కలము_మొగ్గలము, రటము, సదాటు. (చూ, స్థిరము). తద్వి.— మిక్కిలి పదిలమునకు.—సాధిష్ఠము, పుం. 2. జోవత్రి: చూ, సుమనస్సు. 2–౨; విశే. 3. నిలుకడ: చూ, స్థితి. 3.

స్థౌ

స్థౌణేయము. సం. వి. అ పుం. 1.గండివనము*: చూ, రాజార్హము. 1-౩౯; 2.మాచిపత్రి*: కాకపుష్పము, కుక్కురము, పుష్పము, బర్హపుష్పము-బర్హిపుష్పము, బర్హము. (తె) మాచి, మాచిపత్తిరి-మాచిపత్రి.

స్థౌరము. సం. వి. అ.న. గుఱ్ఱమువీఁపునమోపెడి బరువు: చూ, హయము.

స్థౌరి. సం. వి. న్. పుం. రూ-స్థూరి. బరువు మోసెడి గుఱ్ఱము: చూ, హయము.

స్థౌల్యము. సం. వి. అ. న. 1. బలము: చూ, శక్తి. 1; 2. స్థూలభావము: చూ, శక్తి. 1.

తద్వి.— ౧. బలముగలది:—పూర్ణము; ౨.మిక్కిలిబలముగలది:—ప్రబలము, బలవంతము, బలిష్ఠము. బలీయము, (తె) జోగము, బలితము, బల్లిదము.(చూ, శక్తి. 1.)

స్ఫారి. సం. వి. ఈ. పుం: చూ, రూ-స్ఫారి.

స్న

స్నపనము. సం. వి. అ. న. మునుక: చూ, స్నానము.

స్నపితము. సం. విణ. స్నానముచేసినది.

స్నవము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ప్రసవము-ప్రావము, కాఱుట: చూ, స్రవము.

స్నస. సం. వి.ఆ.స్త్రీ. పన్నుపునరము: చూ, సిర.

స్నా

స్నాతకము. సం. వి. అ. న.వివాహాత్పూర్వము బ్రహ్మచారి చేసికొను ఒకవ్రతము.

స్నాతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. స్నానవ్రతశీలుఁడు: ఆప్లుతుఁడు (చూ, వ్రతి. 2);అం. 2: వ్రతభేదము: (చూ, వ్రతి. 2); 3: చూ, గతిభేదములు

స్నాతకులు. అం: వీరుతొమ్మండ్రు —౧.సంతానార్థియై పెండ్లిచేసికొనఁదలఁచి తదర్థమయి ధనమునభిలషించువాఁడు;౨. తనకున్న ద్రవ్యమంతయు యజ్ఞమునందు బ్రాహ్మణులకొసంగి దరిద్రుఁడయి ధనమునుకోరువాఁడు; ౩. యజ్ఞార్థమయి ధనము నపేక్షించువాఁడు; ౪. గురుదక్షిణార్థమయి ధనము కోరువాఁడు;౫-౬. పితృమాతృసంరక్షణార్థము ధనము నపేక్షించువాఁడు; ౭. బాటసారి; ౮. రోగి; ౯ వేదపఠనార్థము వలయు సౌకర్యమునభిలషించువాఁడు)

స్నాతుఁడు. సం. విణ. స్నానముచేసినవాఁడు: ఆప్లుతుఁడు. (తె) మునిఁగినవాఁడు, మునుఁగువాఁడు.

స్నానమాడు. మి. అ. క్రి: తీర్థమాడు. (సం) అవగాహించు, విగాహించు. (తె) ఆడు, ఓలలాడు-ఓలాడు, క్రుంకు, తేలు, తోఁగు, నీరాడు, నీరుపోసికొను, నీళ్లాడు, బోరుకాడు-బోర్లాడు, బ్రుంగు, మునుఁగు-మున్గు, తేలు-వ్రేలు. (ప్రే. ఓలలార్చు) తద్వి.—(తె) వసుపాడు.

స్నానము. సం. వి. అ. న. 1.=తానము. మునుక: అభిషవము, అభిషేకము, అవగాహనము, అవగాహము, ఆప్లవము(ఆప్లావము), ఉపస్పర్శనము- ఉపస్పర్శము, గాహనము. గాహము, నిమజ్జనము, విగాహనము, విగాహము, సవనము, సుత్య, స్నపనము. (తె) క్రుంకు, జలకము, తలమునుక-తలమున్క, తానము, తీర్థమాట, నీరాట-నీరాటము, బుడక-బుడుక, మజ్జనము, మునక-మునుక. తద్భేదములు. ౧: (మి) తిరుమజ్జనము; ౨:కంఠస్నానము; ౩: అవగాధము, పాత్రస్నానము. (తె) వేడుకతానము; ౪: అపస్నానము, మృతస్నానము; ౫: (తె) ముట్టునీళ్లు; ౬: (తె) మాఱునీళ్లు; ౭: మంగళస్నానము; ౮: అంగసంస్కారము, అంగసంస్కృతి, అంగసంస్క్రియ, అభిషిక్తము, అభ్యంగనము, అభ్యంజనము, పరికర్మము, మ్లాంతుణము. (తె) తలగడుగు, తలంటు-తలయంటు; ౯. మునిఁగినది:—గాహితము, విగాహితము, విగాధము, మగ్నము. (తె) బ్రుంగుడు; 2. స్నానీయము, నలుఁగుపిండి: (చూ, సాదము 1-౪౭); అం. 3: చూ, ఉపచారములు. 4: చూ, భోగములు. (అష్టభోగములు.) [జ్ఞానదాయకములు.

స్నానసంధ్యాజపహోమములు. అం: చూ, నూ

స్నానసమయము. అం. (ఫలము, స్థైర్యము): చూ, గ్రహసమయములు.

స్నానీయము. సం. వి. అ. న: చూ, స్నానము. 2.

స్నాయువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ: చూ, స్నస. (చూ, కండరములు.)

స్ని

స్నిగ్ధపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. నీరునేరేడు*; చూ, సురభిపత్రి 3.

స్నిగ్ధము. సం. విణ. 1. స్నేహముగలది; (తె) నిద్దము; 2.=నిద్దము. నునుపుగలది, సాపు: చిక్కణము, మసృణము. (తె) నయము, నిద్దము-నిద్దా, నునుపరి, నునువు, నున్న; 3. చిక్కనగలది: మసృణము (తె) చిక్కన, జిగట, జిగురు, జిడ్డు, జిగిలి, నయము, నిద్దము, నునుపు, నున్న, నున్ననిది, మిసిమి, మిహి. (చూ, స్నిగ్ధము. 2); అం. 4: చూ, దృష్టులు; 5: చూ, ఆగమములు.

స్నిగ్ధవృంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. కమ్మరాకుతీఁగె*: చూ, మురలి.

స్నిగ్ధవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. నల్లమామిడి*: చూ, మామిడి. ౨.

స్నిగ్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్నేహితుఁడు.

స్ను

స్నుక్కు. సం. వి. హ్. స్త్రీ. జెముడు*: చూ, స్నుహి.

స్నుతము. సం. విణ. కాఱినది, రిణము: చూ, స్రవము. [చూ, పర్వతము.

స్నువు. సం. వి. ఉ. పుం: కొండపెత్తము:

స్నుష. సం. వి. అ. స్త్రీ: వధువు, వధూటి. (తె) కోడలు, పెండ్లికూఁతురు. తద్వి.— మేనకోడలుకు.— స్వస్రీయ.

స్నుపాత్యము. సం. విణ: చూ, కోటరము. (1)

స్నుహ. సం. వి. ఆ: స్త్రీ: చూ, రూ- స్నుహి.*.

స్నుహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-స్నుహా, కృష్ణసారకము, గండీరము, గుల, మహావృక్షము, వజ్రితుండము, సమంతదుగ్ధ, సింహుండము, స్నుక్కు, సుధ. (తె) చెముడు-జెముడు, (జెముడు). తద్వి.—౧. యామళకంటకము, వజ్రము. (తె) కోలజెముడు; ౨: దళస్నుహి, పత్రస్నుక్కు, వ్యాసజిహ్వ, సువిరేచని. (తె) ఆకుజెముడు; 3: (తె) బొంతజెముడు; ౪: వజ్రకంటక, సింహుండము. (తె) బొమ్మజెముడు; ౫: అలంబుసము, త్రికంటకము, వజ్రిక. (తె) ములుజెముడు*.

స్నే

స్నేహము. సం. వి. అ. పుం. 1.=నెమ్మి-నేయమి-నేస్తము: అజర్యము, అనురక్తి, అనురాగము, అపహ్నవము, అభిగమనము, అభిగమము, అభిమానము, ఆనుకూల్యము, ఆనుగుణ్యము, ఆప్తి, ఆబంధము, ఆయత్తి, ఇష్టము, ఉపగ్రహము, ఉపధానము, ఉపలబ్ధి, ఏకకంఠత్వము, ఏకీభావము, ఐకకంఠ్యము, ఐకమత్యము, ఐక్యము, కామగుణము, గృధ్నుత, గ్రహణము, ఛ, పరిచయము, ప్రణయము, ప్రతియత్నము, ప్రియత, ప్రియము, ప్రీతి, ప్రేమ-ప్రేమము, మమకారము, మమత, మైత్రి, మైత్ర్యము, రక్తి, రతి, రసము, రాగము, విస్తారము, విస్రంభము, సంగతము, సఖ్యము, సహవాసము, సౌహార్దము-సౌహార్ద్యము, సౌహృదము-సౌహృదయము-సౌహృద్యము, స్నైగ్ధ్యము, హార్దము, హితము;

(విశే.) అనుకూలము, అనుగలము, ప్రతీకము, పరిసర్యము. (తె. ప): — అంటు, అనుఁగుఁదనము, అరితి, అర్మిలి, అల్లిబిల్లిక, అల్లిబిల్లి, ఆపము, ఆదట, ఆదటము, ఇచ్చేకము, ఇతము, ఇతవు-హితవు, ఇమిడిక, ఇమ్మ, ఇరవు-ఇరువు, ఎనయిక, ఎమ్మిక, ఎలమి, ఎలసము, ఒంటు, ఒండొరులమిక, ఒందిక-ఒద్దిక, ఒనరిక, ఒనరు, ఒమ్మిక, ఒరిమ-ఒరిమి-ఒరిమిక, ఒలిమె, కాయువు-కాయ్వు, కూరిమి-కూర్మి, కెలవు, గాదిలి, గారము-గారవము, గారవింపు, గారాబము-గారాము-గారాబు, చేనవు-చేమువు, చేట్టుటికము, చెలికారము, చెలిమి-చెల్మి, తమకము, తరితీపు, తియ్యము-తీయము, నంటు, ననుపు, నయగారము, నెనరు, నెమ్మి-నెమ్మిక, నెయ్యమి-నెయ్యము-నేయము, నేస్తము, పల్లాయనము, పెరమ-పెరిమ-పేరిమి-పేరిమె-పేర్మి, పొంకము, పొంతము, పొందిక, పొందు, పొత్తు, పొనరు, పొసఁగుడు, పోరామి, ప్రావ, ప్రేముడి, బాఁతి-బ్రాఁతి, బాళి, మంచమేలము, మక్కువ, మచ్చిక-మచ్చిక-మచ్చిగ, మతకము, మనుకువ, మయివడి-మెయివడి-మైవడి, మాలిమి, ముద్దు, మెచ్చు, మెప్పు, మేలు, రమణ-రవణ-రాణ, రహి, లలి, లియ్యము, లొల్లాపొత్తు, వంటు, వలఁతి, వలను, వల్ల, వీలు, సంగడము-సంగడి, సంగాతము, సమేలము-సమేళము, సగబడి, సరాగము. (ఇందు వి. విశే. పదములు కలిసి యున్నవి.). తద్వి.—౧. తీరని పేరిమకు.—(తె) మరులు; ౨. హితమైనది:—సమర్థము, హితము. (తె) చెలిమి; ౩: చూ, వాత్సల్యము; 2. నూనెనెయ్యిలోనగునది: (తె) చేమురు, మెఱుఁగు. తద్విశేషములు.—౧. నూనెను.—తైలము. (తె) అంటునూనియ-అంటునూనె, నూనియ-నూనె, మంచినూనె; ౨ నెయ్యికిని నెయ్యికి సంబంధించినవానికిని:—చూ, హవిస్సు. 1; ౩:తిల్యము.(తె) నూనియ-నూనె, నువ్వులనూనె; ౪: (తె) చేలిదిమూట, చిట్టాముదము; ౫: కర్పూరతైలము, కర్పూరస్నేహము. (తె) కప్పురపునూనె; ౬: (తె) కజ్జనూనె; ౭: (తె) చేఁపనూనె; ౮: కరపణ్ణము, రక్తైరండము. (తె) పేరాముదము; ౯: క్షారతైలము. ౧౦: (తె) కొవ్వు; ౧౧: (తె) చేందినీ అత్తరు; ౧౨: అవబోధము, పరిబోధనము. (తె) అత్తరు-అత్తరువు, తావినూనె; ౧౩. సంపెంగనూనెకు.—(తె) పూనూనె; ౧౪. సంపెంగ మొదలగువానిఁజేర్చి చేసిన తైలము.—(తె) కస్మ్రనూనియ-కస్మ్రనూనె, తేఁ చేమురు; ౧౫. వెన్న కాఁచిన మడ్డికి.—కల్కము, సుకము, ఖలము, గళకము, బంధురము. (తె) గసి, మడ్డి, పుచ్చు; ౧౬: (తె) గోఁకుడు, గోదారి; ౧౭: సర్జరసము నూనె.—కరాళము; ౧౮: (తె) మెఱుఁగుడు నూనె-మెఱుఁగునూను, వార్నిషు; ౧౯: (తె) వంటచేమురు; ౨౦: ఈనంజి, కిరసనాయిలు-కిరసనాయిలు, మట్టినూనె (చూ, కిరసనాయిలునీల్లు.); ౨౧: ఏరండతైలము. (తె) ఆమిదము-ఆముదము-దివ్వెచేమురు; ౨౨:అస్థిస్నేహము, మజ్జ, సారము. (తె) ఊప, ఎమ్ముత్రుట, చెక్కయము-చెక్కము, నెవడు, మూలగ; ౨౩. తైలములు:-శరపుంఖారి, లక్ష్మీనారాయణ, లాక్షారి, ధన్వంతరి, పంచార్కం, పార్ప్యత్క నింబ, విషముష్టి, కేతకి, స్నేహార్కం, వాతాంతక, పూతిక, భూనాగ, భృంగామలక, కర్పూర, మట్టి, మైనము ఇత్యాది.

స్నేహాశము. సం. వి. అ. పుం. దీపము: కజ్జలధ్వజము, గృహమణి, జటాజ్వాలము, దశాకర్షి, దశేంధనము, దీపకము, దీపము, దీపిక,

-దోషాతిలకము, స్నేహదీపము. (తె) జిగటాలు, జ్యోతి, తిర్లిక, తిర్యలిక, దిబ్బెము, దివియ-దివె-దివ్వియ-దివ్వె-దివ్వ-దీవియ - దీవె, పంజా. తద్విశేషములు:—౧: ఆకాశదీపము; ౨: కరదీపిక, తమోనుత్తు. (తె) అగ్గిబోడి; ౩: ఇంగిలాయి, ఇలాయి-ఇలాయి; కరదివియ-కరదివ్వియ-కరదివ్వె; ౪: కాగడ-కాగడా; ౫: కాలుదివియ, పడదివియ; ౬: కోలదివియ-కోలదివ్వె; ౭: చేదివియ, చేవెలుగు; ౮: జగతీజ్యోతులు, మోబత్తులు; ౯. జొంజెము-జొంజోము; ౧౦: తూటకట్టు; ౧౧: దివటి-దివటీ-దివిటి-దివిటీ-దివియదివె-దివ్య-దివ్వటి- దివ్వటీ- దివ్విటి-దివ్విటీ-దివ్వెటి-దీటి-దీవటి-దీవిటి; ౧౨: నిచ్చెనదివ్వెపంజా-నిచ్చెనపంజా; ౧౩: పంజాయి-పంజా-పముజా; ౧౪: పగలొత్తులు; ౧౫: పెనుపంజె; ౧౬: మసాలు; ౧౭: మహాజ్యోతులు. మఱియు (లాంపు, లైటు, లాంతరు, విద్యుద్దీపములు మున్నగునవి కలవు.) (చూ, విద్యుత్తు)

స్నేహార్ద్ర_తైలము. అం: చూ, తైలములు.

స్నేహించు. సం. అ. క్రి: పరిచయించు. (తె) నను పువడు, నెయ్యమాడు, పొత్తుసేయు, మచ్చికపడు, మరగు.

స్నేహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=నెయ్యుఁడు, నేస్తు: ఆక్రందుఁడు, ఆప్తుఁడు, ఇష్టుఁడు, పక్షము, ప్రత్యయితుఁడు, ప్రియుఁడు, ప్రేయసుఁడు, బంధువు, మిత్రుఁడు, వయస్యుఁడు, సఖి, సఖుఁడు, సగంధుఁడు, సచివుఁడు, సవయస్కుఁడు, సహచరుఁడు-సహృదుఁడు, సహాయుఁడు, స్నిగ్ధుఁడు, (తె.ప):-అంటుపంటు, అంటుకాఁడు-పంటుకాఁడు, అనుఁగు, ఉద్దికాఁడు-ఉద్దీఁడు, కలవాఁడు, చేనవరి, చేట్ల-చేట్లము, చెలి, చెలికాఁడు, చెలిమరి, చెలివుఁడు, నచ్చినవాఁడు, నమ్మకకాఁడు-నమ్ముకాఁడు, నమ్మినవాఁడు, నమ్మువాఁడు, నెచ్చెలి, నెయ్యరి, నెయ్యుఁడు-నేయుఁడు, నేస్తకాఁడు, నేస్తి-నేస్తుం పల్లాయుసంబువాఁడు- పల్లాయునమువాఁడు, పక్కము, పొందు, పొందుకాఁడు, పొత్తుకాఁడు, బోటిగాఁడు, మిత్త, సంగడికాఁడు-సంగడీఁడు-సంగాడి, సంగాతకాఁడు-సంగాతి, సకుఁడు. తద్వి.—౧. క్రొత్తస్నేహితుఁడు:—వయస్యుఁడు; ౨. అంతరంగిక స్నేహితుఁడు.— అంతరంగుఁడు, ఆప్తుఁడు; 3. హితముచెప్పువాఁడు:—క్షముఁడు, హితవుఁడు-హితుఁడు. (తె) ఇతవరి-హితవరి, ఇతవుఁడు; వి౹౹. 2. చెలిమిగలవాఁడు.

స్నేహితురాలు. మి. వి. సఖి: చూ, స్త్రీ.

స్నై

స్నైగ్ధ్యము. సం. వి. అ. న. స్నిగ్ధభావము: చూ, స్నేహము. 1.

స్ప

స్పందము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుక కంపము: చూ, సలనము.

స్పరిశము. సం వి. అ. పుం: చూ, స్పర్శము.

స్పర్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోటి: కక్ష, ఘృష్టి, ప్రతిస్పర్థ, సంఘర్షము. (అన్య) పోమ్. (తె) పంతము, పద్దు, పోటి, పోరితము, మచ్చరికము; 2. పోలిక: చూ, సమానము. తె. 3. క్రిమసమున్నతి; 4.=పంతము: అభినివేశము, కక్ష, కటము, క్రియాకారము, నియమము,

ప్రతిజ్ఞ, ప్రతినివేశము, బాధము, భాష, సంగరము, సంధ, సంధ్య, సంవిత్తు, సమయము, హాతము. (తె) పంతము—పంతు, పట్టు, పట్టుడు, పట్టుదల, పద్దు, పూనిక—పూనికి—పూన్కి, ప్రతిన, బాస, బిరుదు, రవరవ, వంతు, వాశి. తద్వి:—బయిసుక—బైసుక.

స్పర్ధించే. సం. అ. క్రి: ప్రతిస్పర్ధించే. (తె) పోటీచేయు.

స్పర్ధాళువు. సం. విశ. (ఉ). స్పర్ధగలవాఁడు.

స్పర్శనము. సం. వి. అ.న.1. తాఁకుడు: చూ, రూ—స్పర్శము; 2. ఈవి: చూ, రూ—స్పర్శము. 3; పుం. 3. గాలి: చూ, వాయువు.

స్పర్శనాడులు. అం: చూ, నాడులు.

స్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ—స్పర్శనము—స్పరిశము, ఆలంభము, ఉపస్పర్శనము, ఉపస్పర్శము, ఛువము, స్పృక్తి, స్పృష్టి, సంస్పర్శము, స్పృక్కు, స్పృష్టి. (తె) అంటు చెనకు, తాఁకు—తాఁకుడు, తోట్టు, ముట్టు, సోఁకు—సోఁకుడు; విశ. 2. తాఁకినది; వి. 3. ఈవి: అంహతి, అతిసర్జనము, అపవర్జనము, అపవర్గము, అవసర్జనము, ఇజ్య, ఇష్టి, ఉత్సర్గము, ఉత్సర్జనము, చ్యుతి, త్యాగము, దత్తము, దానము, దాయము, ధార, న, నిర్యాతనము, నిర్వపణము—నిర్వాపణము, నిసర్గము, ప్రణయము, ప్రతిపాదనము, ప్రాదేశనము, వర్జనము, వితరణము, వితీర్ణి, విగళము — విరాళము, విలంభము, విశ్రాణనము, విసర్గము, విసర్జనము, విహాపితము, సాతి, స్పర్శనము (అవ్య) అప, అజ్. (తె) ఈగి—ఈవి, ఒసఁగు, చేగము, తెగువ, తేగము, దార, పుడికిరింత పుణికిరింత—పుడుకరింత, పుడిగ—పుడుకు—పుడుగ—పుణుకు, పుస్నెము, పెట్టు—పెట్టుడు, విడువు—విడుపు. తద్వి.— ౧. ధనదానమునకు.— (తె) రోయావి; ౨: పోఁతోషికము. (తె) పసదనము; ౩: పేర్కొనియీకి.—సంకల్పదానము; ౪. ఎడతెగనియీవికి.— ప్రదానము; సత్రము. ౫. ఋణదానమునకు— సాధనము; ౬. ఫలమునుగోరిచేయు దానమునకు.— కామ్యదానము, ప్రవారణము; 4. తపింపఁజేయువ్యాధి: చూ, రోగము. 1—5; అ. 5: చూ, కవర్గము; అం. 6: చూ, ఇంద్రియవిషయములు; 7: చూ, ప్రకృతులు.

స్పర్శములు. అం. (క—చ—ట—త—ప వర్గముల ని ఐదు భేదములు): చూ, కవర్గము.

స్పర్శవేధి. సం. వి. న్. పుం =పరసవేది—పరుసవేది: చూ, పరుసవేది.

స్పశము. సం. వి. అ. పుం. పోరు: చూ, యుద్ధము.

స్పశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగులవాఁడు: చూ, సందేశహారుఁడు; 2. పులితోడనుఏనుఁగుతోడనుపోట్లాడెడువాఁడు: స్పృశుఁడు.

స్పష్టకాలింగనము. అం: చూ, ఆలింగనములు.

స్పష్టత. సం. వి. అ. న: చూ, అచ్ఛత.

స్పష్టము. సం. విశ.=చేట్టము. వెల్లడియైనది: అక్షము, అవగతము, అవసితము, అవస్థితము, ఉపలబ్ధము, ఉన్మీలనము, కలితము, క్లిప్తి, గతము, గోచరము, జ్ఞాతము, పరిగణితము, పరివ్యాప్తము, ప్రచురము, ప్రతిపన్నము, ప్రతీతము, ప్రత్యక్షము, ప్రవ్యక్తము, బాహ్యము, బుధితము, బుద్ధము, మనితము, మితము, విత్తము, విదితము, విన్నము, విశదము, వీక్షితము, వ్యక్తము, సాక్షాత్కారము, స్ఫుటము. (వి) కలన. (ఇవి పరస్పరసంబంధముగలపదములు). (తె) ఇమ్ము, చిట్ట, తెల్ల, తెల్లమి—తెల్లము, తేట, నత్తెచ్చేము, బాహాటము—బాహోటము, బాహిరము— బాహ్యము, వెలి, వెల్లడి, వెల్లాటకము, (వి) ఎఱుఁగుట. (చూ, సంభావం. 3). తద్విశేషములు.— ౧. మిక్కిలిస్పష్టము:- (తె) తేటతెల్ల; ౨. కనఁబడినది, చూడఁబడినది:—ఆలోకి

శము, గోచరము, దృష్టము, నిరీక్షితము, ప్రదర్శితము, ప్రేక్షితము, వీక్షితము; 3. చూడఁబడినది:—ఆదర్శితము, దర్శితము; 4. బాగుగాఁ జూడఁబడినది:—ప్రదర్శితము; 5. చూడఁదగినది:—దర్శనీయము, దృశ్యము, ప్రేక్షణీయము, వీక్ష్యము; 6. చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది:—అధ్యక్షము, అభివ్యక్తము, ఉపాత్తము, ఉచితము, ఐంద్రియకము, వ్యక్తము, సూచితము; 7. జాడగా తెలుపఁబడినది: సూచితము; 8. తెలియఁదగినది:— జ్ఞాతవ్యము, జ్ఞేయము, వేద్యము.

స్పష్టీకరించు. సం. స. క్రి. తెలియఁజెప్పు: ప్రతిపాదించు.

స్పృ

స్పృక్కా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వృక్కా—పిక్కా రూ—వృక్కా*: లఘువు, వధువు: చూ, రాజార్హము. 1-32. [స్పర్శము. 1.

స్పృక్కు. సం. వి. స్. స్త్రీ. తాఁకుడు: చూ,

స్పృశము. సం. విణ. స్పృశింపఁదగినది.

స్పృశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడు*: కంటకశ్రేణి, కంటకారి-కంటకారిక, కంటతనువు, కట్వ్య, కచ్ఛుర, కురువు, కులి, క్రాంతి, క్రోడకర్ణి, క్షుద్రి, క్షుద్రకంటకి, గోజాకరికము—గోజాగరికము, దుస్పర్శ, నిదిగ్ధిక, ప్రచోదని, బహుపుత్రిక, బృహతి, రాష్ట్రిక, వంగము, వ్యాఘ్రిము, వ్యాఘ్రి. (తె) వాఁకుడు. వ్రేఁకుడు. తద్వి.—1. తెల్లవాఁకుడుకు—కటువార్తాకి, కపటేశ్వరి, క్షుద్రదూతి, క్షుద్రఫల, క్షుద్రవార్తాకి, క్షుద్రహింగులిక, క్షేత్రిజ, క్షేత్రదూతి, గర్దభి, దుర్భర. (తె) తెల్లవాఁకుడు; 2. నేలములకను:—రాములుక: చూ, హింగులి. 3.

స్పృశించు. సం. స. క్రి: సంస్పృశించు. (తె) అంటు, అరుకు—అదుకు, అర్పృశించు. చెనకు, చెనయు, తగులు—తవులు—తాలు, తలకడు, తాఁకు, తొట్టు, దసుకు-దసుక్కు, ముట్టు. తద్వి.—1. శరుద్రవ్యాసుదాఁకు.—(తె) ముట్టు; 2. మర్మముదాఁకు.—(తె) ముట్టు.

స్పృశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగులవాఁడు. రూ—స్పర్శుఁడు—స్పశుఁడు: చూ, సందేశహారుఁడు; 2: చూ, స్పశుఁడు. 2.

స్పృష్టకాండుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శస్త్రజీవుఁడు.

స్పృష్టకము. అం: చూ, అజాతస్మరాలింగనములు.

స్పృష్టము. సం. విణ. స్పృశింపఁబడినది: ఉపస్పృష్టము. [కుఁడు: చూ, స్పర్శము.

స్పృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (రూ—వృష్టి) తాఁ

స్పృహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ: చూ, వాంఛ.

స్పృహణీయము. సం. విణ. కోరఁదగినది: స్పృహ్యము.

స్పృహ్యము. సం. వి.అ.పుం. 1. మాదిఫలము*: చూ, సుపూరము; విణ. 2. కోరఁదగినది: స్పృహణీయము.

స్ప్రి

స్ప్రిష్ట. సం వి. ఋ. పుం. రూ—స్పృష్ట. తపించఁజేయు రోగము, ఉపతప్త: చూ, రోగము. 1-4.

స్ఫ

స్ఫట. సం. వి.ఆ. స్త్రీ.—పటము—పడిగె. రూ—స్ఫటము, స్ఫోట, దర్వి, ఫణి. (తె) పటము, పడగ-పడిగ—పడిగె: చూ, సర్పము.

స్ఫటము. సం. వి. అ. పుం. —పై.—

స్ఫటి. సం. వి. స్. పుం. పాము: చూ, సర్పము.

స్ఫటికము. సం. వి. అ. పుం. =పటిక. రూ—స్ఫాటికము. పటికపుఱాయి: చూ, స్థూలోచ్ఛ్రయము (రత్నములు. 12-(8).

స్ఫా

స్ఫాటికము. సం. వి. అ. పుం.=పటికము (పూస), పలుగు (ఱాయి). మెఱయునది.

స్ఫాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వృద్ధి: చూ, హెచ్చు. 2.

స్ఫారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చలనము, వీచి, వేపనము: చూ, లోలము. 1. తద్వి.—౧. కదలించుటకు.— విధువనము— విధూవనము— విధుసము— విధువనము— విధూన్యము— విధూతి— విధూయనము— విధవ్యము— విధావ్యము. (చూ, లోలము. 1); ౨. చలించినది:—(చూ, చలితము) వేపితము; 3. మిక్కిలి చలించినది: ఘూర్ణము వ్యాలోలము; 2. బంగారు లోనగువాని చీలిక: చూ, శకలము. 4; విశే. 8. అధికమైనది: చూ, పోరతము.

స్ఫి

స్ఫిక్కు. సం. వి. చ్. జ్. స్త్రీ. రూ. స్ఫిచము-స్ఫిజము. 1. పిఱుదులయున్నతి: చూ, శ్రోణి; అం. 2: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు.

స్ఫిగావర్తి. అం: చూ, అనుభావర్తములు.

స్ఫితము. సం. విశే. రూ-స్ఫిరము. స్ఫీతము, అధికమైనది: చూ, స్ఫారము. 3.

స్ఫిరము. సం. విశే.—పై.—

స్ఫీ

స్ఫీతము. సం. విశే: చూ, రూ-స్ఫితము.

స్ఫు

స్ఫుటత. అం: చూ, నఖక్షతములు. తద్విశేషములు —౧. కుచనఖక్షతములు:—(తె) నెమలియడుగు; ౨. కంఠనఖక్షతములు:—(తె) మొగలిరేకు; 3. నఖక్షతములు:—శారిక; 4. పరిగండనఖక్షతములు: (తె) సందువంకలు; 5. నఖక్షతవిశేషమునకు.—వ్యాఘ్రినఖము [స్ఫోటము. 1.

స్ఫుటనము. సం. వి. అ. న. భేదించుట: చూ,

స్ఫుటము. సం. విశే. 1. స్పష్టమయినది: చూ, స్పష్టము; 2 వికసించినది: చూ, సంఫుల్లము.

స్ఫుటి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పగిలిన దోసకాయ: చూ, హరివాలుకము.

స్ఫుటితము. అం: చూ, చుంబనములు. ('స్ఫురితము' అని కొందఱు)

స్ఫురణము. సం. వి. అ న. 1. రూ—స్ఫురణము, స్ఫూర్తి. అదురుట; 2: ఉపస్థితి, స్ఫూర్తి. (తె) తోఁచుట, పస.

స్ఫురించు. సం. అ. క్రి. 1 అదురు, చలించు: చూ, చలించు; 2: అవపాఱు, తోఁచు, పొలుపోవు.

స్ఫురితము. సం. విశే. 1. అదిరినది; 2. తోఁచినది; అం. 3 చూ, చుబుకక్రియలు; 4: చూ, గణకములు; 5: చూ, చుంబనములు. 6: చూ, భ్రామమండలములు; 7: చూ, రతిబంధములు.

స్ఫులింగము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నికణము: చూ, వహ్ని. 1.

స్ఫులింగలక్ష్మి. అం: చూ, తంత్రములు.

స్ఫూ

స్ఫూర్జకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లతుమ్మికి: అంజనము, అతిముక్తకము, అతిముక్తము,

కాకతిందుకము, కాకపీలుకము, కాకస్ఫూర్జము, కాకాండము, కాకేందువు, కులకము, ప్లవము. (తె) కాకితుమ్మికి, చిట్టితుమికి, నల్లతుమికి, పిన్నతుమికి; తద్వి —౧. కోఁతితుమికికి.—పారావతము; ౨. నీరు తుమికి.—కాకపక్షము, దీర్ఘపత్రికము. (తె) నీరుతుమికి; 3. పెద్దతుమ్మికి.— కాంజికురుంబ — కురుంబిక, కాండిన్యము, క్షుపపత్రి, గౌతమము, చిత్రాక్షుపము, తీక్ష్ణగంధము, మహాద్రోణము. (తె) ఏనుఁగు తుమ్మి, పెద్దతుమ్మి: (ఇది దేవ తుమ్మి అని కొందఱు.); ౪. తుమ్మికి.— అధిచ్ఛత్రము, ఇందువు, కాలస్కంధము, కురంటక, కురండకము, కుంభయోని, కుటజము, కుతుంబకము, కుపీలువు, కేందువు, తిందుకము, తుంబి, ద్రోణము, రావణము, శితసారకము, ము (తె) తుమికి-తుమికి-తుమ్మి-తుమ్మికి-తుమ్మికి*.

స్ఫూర్జథువు. సం. వి. ఉ. పుం. వజ్రధ్వని: చూ, స్వరము. 2.

స్ఫూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అదరుట: చూ, స్ఫురణము. 1; 2. తోఁచుట. చూ, స్ఫురణము. 2.

స్ఫే

స్ఫేష్ఠము. సం. విణ. మిక్కిలిఅధికమైనది: చూ, ఫారాళము.

స్ఫో

స్ఫోటకము. సం. వి. అ. పుం.=పాటకము-పోటకము-పోదకము, బొబ్బరోగము, మసూచి-మసూచిక-మసూచిక-మసూరిక, మహామసూరి-మరి. (తె) పాటకము - పోటకము-పోదకము. తద్వి. —౧. (తె) అట్లమ్మ, పొంగు, పొంగులమ్మ; ౨: చూ, విషూచిక.

స్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. 1. భేదించుట: అవదారణము, ఖననము, దళనము, దారణము, పరిస్ఫోటనము, పాటనము, ప్రదరము, ప్రభేదనము, భిద, భేదనము, భేదము. వర్ధనము, విదరము, విదారణము, వ్రశ్చనము, స్ఫుటనము. (తె) చీల్చుట, వల్లీకు-వల్లె, విఱుగు-విర్గు, వెంపక, వ్రక్కలింత, వ్రయ్యుట; తద్వి:—౧: (తె) గీఱుపు, పగులు, పేఁటు, బీఱ, బీఁట, బీఁటిక, వంగుడు, వదులుడి. ౨:-(చూ, హతి); 3:-(చూ, శకలము 4.); 2: అంబుస్ఫోటము, కబుద్బుదము, గండము, బుద్బుదము, స్థాసకము. (తె) నీరుకాయ, నీరుబుగడ, నీరుబుగ్గ, నీరుబుడ్డ, పుక్క-బుగ్గ, బుడ్డ. తద్వి.—పర్వతాదులపై కుబుసు నీటిబుగ్గ.—(తె) పుక్క.

స్ఫోటశోఫ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. జీడి*: అగ్ని, అగ్నిముఖము, అగ్నిముఖి, అరుష్కరము, అరుష్కరము, అస్ఫోహితము, కృమిఘ్నము, క్షయకరము, తపనము, దహనము, భల్లాతకి, రక్షోఘ్నము. (తె) జీడి. నల్లజీడి (అని కొందఱు). తద్వి.—౧. ఎలుకజీడికి — ఉపచిత్రి, ఉసరి, బుషికర్వ, కపికచ్ఛువు, కలభము, క్రిమికంటకము, చిత్రి, చుంచువు, చుంచురము, ద్రవంతి, న్యగ్రోధి, పత్రశ్రేణి, ప్రత్యక్శ్రేణి, మూసలి, మూషకపర్ణి-మూషకపర్ణి, రండ, రుండి, రుష, వంతి, వృష, శంబరి-సంబరి, శ్రావణి, సుతశ్రేణి. (తె) ఎలుకచెవి, ఎలుకచెవిపల్లిక, ఎలుకజీడి, ఎలుకజీడిపల్లిక, ఎలుకమొక్క; ౨: వృషాంకము. (తె) నల్లజీడి.

స్ఫోటించు. సం. స. క్రి. పగులు: :ఆస్ఫోటించు, భేదించు, నిర్భేదించు, భేదిల్లు, (మి) ఖండితమగు. (తె):— అగలించు, అగలు-అగులు, అవియు, అవిసిపోవు. ఇండేవాయు, ఇడియు, ఊడు, ఎడలు, కుంటుపడు, చిటులు-చిట్లు, చినుగు-చిరుగు, చీలు, తునియు, తునుగు, తూటకట్టు, తెగు-తెగు, తెగిచ్చు, పగులబాఱు, పగులు-పవులు-సాఱు, పగుల్లువాఱు, పతియువాఱు, పాఱువడు, పికులు-పిగులు, పిక్కటిలు-పిక్కటిల్లు, పీరు పీలు, పెకలు, పెఱుగు, బీటగిలు-బీటగిల్లు, బీటలువాఱు, బీటలువోవు, విచ్చు, విరవాయు-విరియబాఱు, విరియు-విఱియు, విసరు, వీగు :(చూ, సెలగు); (చూ, వ్రక్కవాఱు); (చూ, వేఱుపడు.). తదితశేషములు:—౧ పెల్లగించు:— అభ్యుద్ధరించు, ఉత్పాటించు, ఉత్పాదించు, ఉద్ధరించు, పరిస్ఫోటించు, భేదించు, విదారించు. (మి.) ఉన్మూలితమగు, విదారితమగు. (తె):-అగలు,చిందఱసేయు-చిందఱలుసేయు, చిట్టుముట్టాడు; ౨: (తె)— పీకు, పుచ్చు, పెకలు, పెఱుకు-పెరుక్కు, పెఱుకు, పెల్లగిలు-పెల్లగిల్లు, పెండగిల్లు, మెఱుకు, ముండిగించు, ౩. పక్షులు గోళ్లతో కల్లగించు:—ఉన్మూలించు.(తె) కలకు,కల్లగించు, కొక్కరించు, గీఱు, గుద్దలించు, తోడు, నుఱుము, ౪.వస్త్రాదికము భేదించు— (తె) ఉత్తరించు, కత్తిరించు-కతిరించు, చించు, చింపు, చిదుము, చీలుచు-చీల్చు, తుంచు, ౫.నొవ్వనాటు:-స్ఫోటించు. (తె) ఊటు, ఘుమ్ము, దూటు, పాడుచు, మీటు, మెఱుము.

స్మ

స్మ. సం. అవ్య.=చేమి-సుమ్మి-సుము-సుమ్మా, చూమమి.

స్మయము. సం వి. అ. పుం. 1. గర్వము: చూ, హంకారము; 2. ఆశ్చర్యము: చూ, వింత. 1.

స్మరకూపము. సం. వి. అ. పుం, న. ఆడుగుతి: చూ, భగము. 12. [లు.

స్మరచక్రము. అం: చూ, ఉత్తానకరణబంధము

స్మరణము. సం. వి. అ. న. 1. తలఁపు: చూ, స్మృతి. 1; 2. జ్ఞప్తి, తెలివి: చూ, హ్మాల్లేఖము. 2; అం. 3: చూ, భక్తిలక్షణములు.

స్మరవ్యాకరణము. అం: చూ, వ్యాకరణములు.

స్మరహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

స్మరాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. పెంచిదిద్దిన గోరు. (చూ, నఖము. 1.)

స్మరాంగారము. సం. వి. అ, పుం, న. ఆఁడుగుతి: చూ, భగము. 12. తద్వి —౧ ఉపస్థలోని లింగనాడికి.—(తె) లింగనాడి; ౨. మొగ్గవాలిన యుపస్థకు -దళితకోశము.

స్మరించు. సం. స. క్రి. స్మరణముచేయు: (తె) తలఁచు-తలఁచు.

స్మరుఁడు. సం. వి. అ. పుం =మరుఁడు: చూ, మన్మథుఁడు.

స్మర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) స్మరించువాఁడు: తలఁచువాఁడు.

స్మా

స్మారితుఁడు. సం. విశే. 1. తలఁపుసాకిరి: చూ, సాక్షి; అం. 2: చూ, కృతసాక్షులు, 3: చూ, సాక్షులు.

స్మార్తము. సం. వి. అ. న. 1. స్మృత్యుక్తకర్మము; విశే. 2. స్మృతిసంబంధమైనది.

స్మి

స్మితము. సం. వి. అ. న., అం. 1. అధరమునందు మాత్రము ప్రకాశించెడు చిఱునవ్వు (ఇది యుత్తమము): చూ, హాస్యములు; సం. విణ. 1: చూ, సంఫుల్లము.

స్మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.—పై.—

స్మృ

స్మృతము. సం. విణ. తలఁపఁబడినది: అభిప్రేతము, ఇతము.

స్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలఁపు: అభిప్రాయము, అంతర్గతము, ఆకూతము-ఆకూతి, అధ్యానము, ఆశయము, ఆళి, ఇంగము, ఉద్దేశము, ఉద్బోధము, గమనము, కూతము, ఛందము, చింత, జ్ఞప్తి, తాత్పర్యము, ధ్యానము, భావము, మతము, మతి, విషయము, స్మరణము, గోచరము(అని కొందఱు). (అవ్య).—అని, అవ, ఆ, అమ్, ఏ, ఓ, కిల, తు (తె) ఎడాటము, గుఱి, తలఁపు, దేనము, వెంట. తద్వి.— 1. వ్యాపాదనము-వ్యాపాదము: ౨: అహోపురుషిక-అహోపౌరుషిక-అహోపురుషిక-అహోపౌరుషిక; 2: చూ, ధర్మశాస్త్రము (చూ, స్మృతులు); 3. బుద్ధి: చూ, వ్యాల్లేఖము. 2; 4. ఎఱుక: చూ, సోఁకు; అం. 5: చూ, అలంకారము. 3 (స్మృతిమత్తు అని కొందఱు) ("ఒక వస్తువును జూచినప్పుడు ప్రియమైన పూర్వవస్తు వట్టిదేయని జ్ఞాపకము వచ్చుట ఉదా.— పద్మమును జూడఁగానే కాంత మొగము పొడకట్టినట్టయినది"); 6: చూ, సంచారి భావములు. ("అల్లనాఁడు గోదావరీ పరిసరంబున మన మిరువురము నొక రేఁటికొదమతో జేరిచిన యాటలు నా హృదయంబున నాటుకొని యుండెనని రామునికెఱిఁగింపుము.")

స్మృతికర్తలు. అం: కశ్యపుఁడు-అత్రి-భరద్వాజుఁడు-విశ్వామిత్రుఁడు-గౌతముఁడు-జమదగ్ని-వశిష్ఠుఁడు అను ఏడుగురు ఋషులును, అంగిరసుఁడు-ఉశనసుఁడు-ప్రజాపతి-విష్ణువు-యముఁడు-బృహస్పతి-సంవర్తుఁడు-దేవలుఁడు-నారదుఁడు-ముద్గలుఁడు-పరాశరుఁడు-మనువును పండ్రెండుగురును ఋగ్వేదసూత్రప్రవర్తులు- యాజ్ఞవల్క్యుఁడు శుక్లయజుస్సుతో సంబంధము గలవాఁడు. హారీతుఁడు-శంఖుఁడు-లిఖితుఁడు-వ్యాసుఁడు-పులస్త్యుఁడు-శాతాతపుఁడు-దక్షుఁడు మొదలగు వారు పురాణేతిహాసములకు సంబంధులు. ఆపస్తంబుఁడు-ఆశ్వలాయనుఁడు-బోధాయనుఁడు-గోబిలుఁడు-సత్యాయనుఁడు ననువారు సూత్రకర్తలలోనివారు. ఇంకను కొందఱు స్మృతికర్తలు కలరు. వీరందఱిపేరను స్మృతులున్నవి. (చూ, మూలస్మృతులు, స్మృతులు. (చూ, ఋత్విజుఁడు.)

స్మృతులు. అం: చూ, మూలస్మృతులు. (వీనినే వేఱొకవిధమున.—మను, అత్రి, విష్ణు, హారీత, యాజ్ఞవల్క్య, ఉశన, అంగిరస, యమ, ఆపస్తంబ, సంవర్త, కాత్యాయన, బృహస్పతి, పరాశర, వ్యాస, శంఖలిఖిత, దక్ష, గౌతమ, శాతాతప స్మృతులు. (18.)

స్మే

స్మేరము. సం. విణ. 1. కొంచెము నవ్వినది; 2. వికసించినది: చూ, సంఫుల్లము.

స్య

స్యందనము. సం. వి. అ. న. 1. కాఱుట: చూ, స్రవము; 2. నీరు: చూ, సలిలము; పుం-

3. తినాసము*: అతిముక్తకము, అతిముక్తము, కాముకము, కుబ్జకము, చిత్రికృత్తు, తినిశము, నేమి, రథదుమ్రు, వంజులము, శకటము, సర్వసాధకము. (తె) తినాసము, నెమ్మి; పుం, స. 4. శతాంగము యుద్ధరథము (అనికొందఱు): చూ, శకటము. 1.

స్యందనారోహుఁడు. సం. విశే. రథమునెక్కువాఁడు; రథమునెక్కి యుద్ధముచేయువాఁడు (అనికొందఱు): వ్రతి, రథి, రథికుఁడు, రథిరుఁడు. (తె) జెగిలెకాఁడు, తేరుకాఁడు.

స్యందము. సం.వి.అ.పుం.కాఱుట:చూ, స్రవము.

స్యంది. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) స్రవించునది: చూ, స్రవము.

స్యందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: సృణిక-సృణీక. (తె) చొంగ, జొల్లు, లాలతన్నీ:-౧ చూ, ఖ్రిఃగ్మబిందువు; ౨. పాముయొక్కజొల్లు:- పిచ్ఛ.

స్యదము. సం. వి. అ. పుం. వేగిరము:అంజస్సు, ఓకము, కాకోదరము, కుంతలము, గమకారిత్వము, జవనము, జవము, జూ, తరము-తరస్సు, ప్రసరము, రంహస్సు, రభసము, వేగము, సహము. (విశే):-అరము, అవిలంబనము, అవిలంబితము, ఆశువు, ఉచ్చండము, క్షిప్రము, చపలము, చాపలము, జవనము-జవము, తీవ్రము, తూర్ణము, త్వరితము, నుశ్రితము, యవాని, రంహస్సు, లఘువు, వాజము, శీఘ్రము. సత్వరము, సహము (క్రి.విశే.):—అగము, అవిలంబనము—అవిలంబితము, ఆశువు, క్షిప్రము, చపలము- చాపలము, జవనము, జవము, తూర్ణము, త్వరితము, ద్రుతము, లఘువు, శీఘ్రము, సత్వరము (తె) చెచ్చెర- చెరచెర, తుఱుతు, దడదడ, దఱుసు, వరిగె, వే, వేళము, వయిళము -వైళము - వైడము. (అవ్య) అంజస, అచిరాత్, అహ్నాయము, అంతచనము, ఝటితి-ఝడితి, ద్రాక్, మంక్షు, సపది, స్రాక్కు. (అవ్య)(తె):— జిజిగి, బిట్టు, బిట్టుబిట్టు. (అవ్య.క్రి.విశే)(తె): తురితము, తురితు, నింకిత్, హుసహుస. (వి) (తె):—అంకపొంకములు- అంకపొంకాలు- అంకాపొంకములు-అంకాపొంకాలు, అవచిపాటు, అవ్వళము, ఉద్దవడి-ఉద్దవిడి, గొరగొర, చేఱుకు, జరుగుడు-జరువురు-జరూకు-జర్గుకు, జిఱజిఱ, తరమిడి, తరవు, తివుట, తివురు, తీవరము, తుఱుతు-తుఱ్ఱు, తొర, దడదడ, దురము, నెప్పరము, నెప్పళము, పఱపు, బిరబిర, రవరవ, రింగు, రివ్వు, వడి, వెస, వేఁడి, వేగ-వేగము, వేగిరము, వేగము, వేలము, సరగు. (తె) (అవ్య):—ఏకాయెకి; (దృ):—క్రించేర, క్రుక్కున, క్రిచ్చేఱ, క్రిన్న-క్రిన్నన, గుప్పున-గుబ్బ (బ్బు)న-గొబ్బున, గ్రక్కున-గ్రుక్కున, గ్రద్దన, గ్రమ్మన - గ్రమ్మురన, చేట్టన, చేయ్యన, చివ్వున, చెచ్చెర, చెరచెర, జిరీన, జరీలున, జెఱ్ఱున, జిఱ్ఱున, జివ్వున, డిగ్గన, తటాన- తటాలున, తటుకున - తటుక్కున- తడుకున, తుకీన, తెప్పదెరలఁగ, తెప్పున, దబ్బున, దారున, దిగ్గన-దిగ్గున, దురదుర, దెబ్బున, బిరబిర-బిఱబిఱ, బిరాన-బిఱాన, బీఱీన-బీఱీలున, బొరన, రివ్వున-ఱివ్వున, వెస, వేగ; తద్వి.—౧ వాయువేగమునకు.—అవరాజయ, వాయుఘాటి. ౨ మిక్కిలివడికి —(విశే) క్షేపిష్ఠము, క్షేపీయము, రయము. (తె) ఉరవడి-ఉరువడి-ఉఱవడి, నెవ్వడి, హుటాహుటి; విశే. 3. వేగముగలది: తూర్ణము, త్వరితము, ద్రుతము. (తె) ఉగ్గడువు, తులఁచే, తొర, నులువు-నుల్వు, హుటాహుటి; ౪. మిక్కిలి శీఘ్రముగ.-(తె) సరపర. ౫. నిజముగా తేలినడికి:- (తె) దడదడ;

౬. వేగముగాఁబోవుటకు:—జూతి; ౭: చూ, సంభ్రమము.

స్యన్నము. సం. విణ. కాఱినది, స్రుతము: చూ, స్రవము.

స్యా

స్యాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శ్యాలకుఁడు.

స్యాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: చూ, రూ-శ్యాలిక.

స్యాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-శ్యాలకుఁడు.

స్యూ

స్యూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూ—స్యూనము—స్యోతము. పల్లిక, దాఁగర: చూ, సజ్జె. 1, విణ. ౨. కుట్టఁబడినది: ఉతము - ఊతము, ఘటితము.

స్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: రూ—సూతి, ఊతి, వానము. (తె) కుట్టు, కుట్టుడు, చిమ్మ్ర, పోడుచేట, పోడుపు. తద్వి.—౧. మడుపు కుట్టునకు.—(తె) చీనీకుట్టు; ౨: (తె) తిబ్బి, డిబ్బి (అనికొందఱు); ౩. బట్టకుట్టుటకు.—సీవనము, సేవనము. (తె) సీవనము; ౪: చూ, సంతతి. 1.

స్యూనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్యూతము. 1.

స్యో

స్యోతము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్యూతము. 1.

స్యోనము. సం. వి. అ. పుం—పై.—

స్యోనాకము. సం. వి. అ. పుం. రూ—శ్యోనాకము*: చూ, శోణకము.

స్ర

స్రంసనము. సం. వి. అ. న. క్రిందఁ బడుట.

స్రంసి. సం. వి. న్. న. పోఁక*: శృంగారి. (చూ, పోఁక.). ౧. తోఁటపోఁకకు.—లఘుకము. ౨. లతాపూగము.—రోజనము. (తె) నూదిగొంటు; ౩. నిమ్మపండొడి మగల పోఁకకు.—రామపూగము; ౪. పోఁక చెక్కకు-పూగఖండము, వల్కము. (తె) లీయె-వీయె, వక్క; ౫: వరాగ్రము.(చూ, పోఁక *); పుం. ౭. గొనుగు*: చూ, ప్యాదు మజ్జాఫలము (వరగోఁగు); విణ. ౮. క్రిందఁ బడునది.

స్రగ్గు. దే. అ క్రి: చూ, రూ-సగ్గు.

స్రగ్ధర. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ-ర-భ-న-య-య-యగణములు. 8-15 యతులు. 21 ఛందస్సు.") [గలవాఁడు.

స్రగ్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) పూదండ

స్రగ్విణి. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("నాలుగు రగణములు. 7 యతి. 12 ఛందస్సు")

స్రజము. సం. వి. జ్. స్త్రీ. పూలదండ. హారము: చూ, హావళిక. ౨. (చూ, భూషణము. 2-32).

స్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చాఁగ* రూ-స్రువ, కటంభర, కర్మకరి, కలమము, కిశోరము, కుచండిక, గోకర్ణి, గోవల్లి, గౌరశాకము, ఘనరసము, ధనశ్రేణి, పాటల, బహువల్కము. మధురస, మధుశ్రేణి, మధూలిక, మూర్వ, మోరట, వసంతదూతి, సుధ. (తె) చాఁగ, చేగ, దేవి. తద్వి.—చారకము, చారము, వనగుప్తము, వనప్రియము. (తె) చాలు, జీడిమామిడి, మొక్కమామిడి.

స్రవంతి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తరంగిణి, ఏఱు: చూ, నది; ౨: అపంక్రియు, రుదంతి*.

స్రవణము. సం. వి. అ.న.=సా.న. కాఱుట: చూ, స్రవము.

స్రవద్గర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవతోఁక: చూ, ధేనువు; ఆం. 2: చూ, వంధ్యలు.

స్రవము. సం. వి. అ. పుం. కాఱుట: రూ-స్రావము-స్రవణము, ప్రఘారము-ప్రాఘారము, విద్రవము, శ్చ్యోతము, స్నవము, స్యందనము, స్యందము, స్రుతి. (తె) కాఱుట. తద్వి.—౧. కాఱినది.—రీణము, స్నుతము, స్యన్నము, స్రుతము; ౨. స్రవించునది.—స్యంది; 3. కాఱునది: స్రావకము; ౪. మిక్కిలి కాఱుటకు.—అభిష్యందము.

స్రవించు. సం. అ. క్రి. రూ-స్రవియించు. (తె) ఉట్టు, ఉరలు, ఊడు, ఒలుకు, ఓడిగిల్లు, కరఁగు, కరఁగుపడు, కయివ్రాలు-కైవ్రాలు, కాఱు, గీలు, చినుకు, జేల్లించు, జాఱు, జొబ్బిలు-జొబ్బిల్లు, తొంగలించు, తొట్టు, తొరఁగు-తొరుఁగు, దిగువాఱు, వడియు, వారు. తద్వి.—౧. స్రవియించు, ద్రవించు. (తె):—ఊరు, నీరూరు; ౨. పాలుద్రవించు, స్రవియించు, ద్రించు. (తె) చేఁపు.

స్రవియించు. సం. అ. క్రి.—పై.—

స్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. సలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

స్రస్తము. సం. విణ. జాఱినది: గళితము, చ్యుతము, ధ్వస్తము, భ్రష్టము, స్కన్నము, స్ఖలితము. తద్వి.—విగళితము.

స్రా

స్రాక్కు. సం. అవ్య.=సరగ. శీఘ్రము: చూ, స్యదము.

స్రావకము. సం. విణ. కాఱునది: చూ, స్రవము.

స్రావణము. దే. వి. అగసాలెవాని కొలముట్టు: రూ-సవాణము: చూ, సుత్తియ.

స్రావము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాఱుట; చూ, రూ-స్రవము; 2.—కోవ. నూకలగంజి: చూ, పాదము. (1)-౫3.

స్రావి. దే. వి: చూ, రూ-సరవి. 2.

స్రు

స్రుక్కఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. దుఃఖించు: చూ, శోకించు. (వ్యాఘ్రమునబడు).

స్రుక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. 1. మిల్లివంటి యజ్ఞోపకరణము, జుహువు: చూ, పాత్రము.6; దే.వి. (1) దుఃఖము: చూ, శోకము; (2) ఏడుపు: చూ, శోకము; (3) చికమక, చిక్కు, మాసిక, వరఁకు, వేళాకోళము; అ. క్రి. (4) ఉపశమించు - ఉపశమిల్లు, క్షయించు, క్షీణించు, విశ్రమించు, శమించు, (తె):—అక్కళించు, అడఁగారు-అణఁగారు, అడఁగు-అణఁగు, అత్తమిల్లు, అఁగు, ఆఱు, ఇందు, ఇముడు, ఇఱికికొను, ఊటడిల్లు, ఊటడు, ఓరుచు-ఓర్చు, కుందు, కుదియు, కుంగఁబడు-కుంగిలు-క్రుంగు, గోడుపడు, చెల్లారు, డయ్యు (దయ్యు), డిందు, డిందుపడు, డొంకు, తగ్గు, తమాయించు, తాఱు, తీలగు, తీలుపడు, తూలు, తేఱు, పొలిపోవు, మట్టుపడు, మడుఁగు-మడ్గు, మఱుఁగు-మఱువు, మలుగు, మునుగు, మున్గు, ముప్పటిలు-ముప్పటిల్లు, మ్రొగ్గు, లోఁగు-లోవు, వారు, సగ్గించు, సగ్గు-స్రగ్గు, సమయు. తద్వి.—౧: చూ, వంగు; ౨: (తె) ఇఱుకు; (5) దుఃఖించు: చూ, శోకించు; (6): (మి) అధైర్యపడు, భయపడు, (సం) ఉద్వేగిల్లు, శంకించు, భీతిల్లు. (తె) అంజు, అడలు, అదరు- అదలు, అరవాయిగొను, ఉలుకు-ఉల్కు, అళుకు-అళ్కు, ఉలుకు,

ఎసవడు, ఓడు, కొంకు, కొఁచెవాఁలు, గుబ్బుమను, గ్రక్కిల్లు, జంకు, జడియు, తలఁకు, దద్దఱిల్లు-దద్దఱు-దద్దిర్లు, దంచోడించు-దంచోళించు, • పిచ్చలించు, పిఱువడు, పుల్లగిలు-పుల్లగిల్లు, పొక్కు, బీతుకొను, బెంబేలువడు, బెగడు, బెగడువడు, బెగ్గడిలు-బెగ్గడిల్లు-బెగ్గడు, బెగ్గలించు-బెగ్గిలు-బెగ్గిల్లు, బెదరు, బెదరువడు, వెఱచేఱుచు, వెఱచు, వెలివిరియు-వెల్లివిరియు. తద్వి.—మిక్కిలి భయపడు.—నివ్వెఱపడు; (7): చూ, వెనుదీయు. 1. నిర్వ. 5, ఆ. 122: ముకుళించు, ముకుళీభవించు, (8): సంపుటించు. (తె) కొరగించు, ముడుఁగు, ముడుఁచు, ముడుఁగఁబాఱు, ముడుచు (9)తగ్గు, తగ్గించు. (భో. 1, ఆ 101.):ఉపశమించు-ఉపశమిల్లు, లోపించు, హరించు. (మి) అనర్థకము. (తె) అడఁగు, అణఁగు, అఱు, అఱుగు-అఱుగువడు, ఊరఁబోవు, ఎత్తువోవు, ఓరుచు, ఓర్చు, కడఁబడు, కడమపడు, కీడుపడు-కీడ్పడు, కుంటుపడు, కుందు, కుదియు, కుఱుచపడు, కొంచెపడు, డిగు-డిగ్గు, డిగ్గుపడు, డుఁకు, తక్కువపడు, తగ్గు, తఱుఁగు-తఱువు, తీయు, తొనుగుపడు, పొనుపడు-పొన్పడు, పొలువడు-పొల్లవడు-పొల్లువడు, పొల్లవోవు, పిదులు, మందటిలు-(మందటిల్లు), మాను, ముడుఁగు; వట్రిపడు, వ్రాలు, సగ్గు-స్రగ్గు; (10): పొడుతపడు; (11) (మి):—అనుతాపపడు, పశ్చాత్తాపపడు. (తె):—అలమటపడు, అలమటించు, అలమరించు-అలమరు, తలపోయు, తలరు, నొచ్చుకొను, బెగ్గిలు-బెగ్గిల్లు, వగచు. (సం) చింతించు-చింతిల్లు: చూ, శోకించు; (12). మూర్ఛిల్లు: చూ; సొమ్మసిల్లు; (13): చూ, సంకోచించు; (14): మ్లానమగు. (తె) వడలు, వాడఁబాఱు, వాడు, సురుఁగు, సొగియు, సొగుగు; (15) చుట్టుకొను: చూ, వేష్టించు.

స్రుక్కులు. దే. వి.బ. కడుపుమీఁదిముడతలు: చూ, వళి. 1.

స్రుచావృక్షము. సం.వి.అ.పుం. ములువెలఁగ*: రూ-స్రువావృక్షము: చూ, వెలఁగ. 3.

స్రుతము. సం. విశే. రూ-స్నుతము. కాఱినది: చూ, స్రవము,

స్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాఱుట: చూ, స్రవము.

స్రువ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అందుగు*: చూ, సల్లకి; 2. చేఁగ*: చూ, రూ-స్రివ.

స్రువము. సం. వి. అ. పుం. స్రుగ్భేదము, జుహువు: చూ, పాత్రము. 6.

స్రువావృక్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్రుచావృక్షము*. (ఇది ములువెలఁగ, పుల్లవెలఁగ అనురెంటికిని జెందును.)

స్రో

స్రోతఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, సజ్జోకారము.

స్రోతస్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిమ్నగ, ఏఱు: చూ, నది.

స్రోతస్సు. సం. వి. స్. న. 1.జలప్రవాహము: చూ, వెల్లువ; 2: చూ, స్రోతస్విని; 3. నీరువచ్చెడితూము: చూ, వాహసము. 2; 4.ఇంద్రియము;5.తొండముచివర: చూ, హస్తి.

స్రోతోంజనము. సం. వి అ. న. నీలాంజనము: చూ, సౌవీరము.

స్రోతోనిమ్నన్యాయము అం. నీరుపల్లమెఱుఁగును. నిజము దేవుఁడెఱుఁగును అనురీతి.

స్రోతోవహము. అం: చూ, యతిప్రాణములు.

స్లే

స్లేంటింగు. వా. వి. ఏటవాలు.
స్లేటు. వా. వి. రాతిపలక.

స్వ

స్వకము. సం. విణ: స్వకీయము, స్వము: చూ, స్వతంత్రము.

స్వకీయము సం. విణ.—పై.—

స్వక్షేత్రము. అం: చూ, గ్రహముల దశావరిమాణములు. [చూ, హిమాంశువు.

స్వచమనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు:

స్వచ్ఛందము. సం. విణ: చూ, స్వతంత్రము.

స్వచ్ఛందుఁడు సం. విణ: అపావృతుఁడు, అప్రాకృతుఁడు, ఉద్దాముఁడు, ధీరుఁడు, నిరవగ్రహుఁడు, భుజిష్యుఁడు, స్వతంత్రుఁడు, స్వైరి–స్వైరుఁడు. (తె) అడ్డపాటులేనివాఁడు, అడ్డములేనివాఁడు, ఇచ్ఛనుండువాఁడు

స్వచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 2. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; 3=చొక్కము-సొచ్ఛెము. స్వచ్ఛమైనది: చూ, హృద్యము. 2: (చూ, సమీచీనము. 2)

స్వజనుఁడు. సం వి. అ. పుం. జ్ఞాతి, సగోత్రుఁడు: చూ, సగంధుఁడు. 2

స్వతంత్రత. సం. వి. అ. న. ఛత్రభంగము: చూ, స్వతంత్రము.

స్వతంత్రము. సం. విణ. 1=సొంతము: అప్రావృతము, ఆత్మీయము, నైజము, వ్యక్తౌనము, స్వకము, స్వకీయము, స్వచ్ఛందము, స్వము, స్వత్వము, స్వరుపు, స్వాతంత్ర్యము, స్వామ్యము. (అన్య) అంతరము. (తె) అనాయత్తము, సొంతము. తద్వి.—స్వతంత్రభావమునకు.—ఛత్రభంగము, స్వతంత్రత. (తె) ఇస్తువు, విచ్చేలవిడి, సయాతిము, సొత్తు, సొమ్ము, సొంతంతరము;. అం. 2: చూ, ద్వైదీభావద్వయము. [తానుగావీర్పడు.:

స్వతంత్రించు. సం. అ. క్రి ఒకరియనుమతిలేక

స్వతంత్రుఁడు. సం. విణ: చూ, స్వచ్ఛందుఁడు.

స్వత్వము. సం. వి. అ. న.=సొత్తు. 1: చూ, స్వతంత్రము; 2. సొమ్ము: చూ, హిరణ్యము. 8.

స్వదీపచుంబనన్యాయము. అం. తనదీపమును ముద్దుఁబెట్టుకొనఁగా మీసములు తెగఁగాలినవి అనెడురీతి.

స్వదూకపాపిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధుని భార్య, అనంత(చూ, భార్య. 1-౮౧.)

స్వధర్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రూ–సుధర్మ: చూ, సభ. 2-౯.

స్వధర్మపరత. అం: చూ, మోక్షానదాయకములు.

స్వధర్మము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్వభావము.

స్వధితి. సం. వి. ఇ. పుం. గండ్రగొడ్డలి, పరశువు: చూ, ముద్గరము. 1_3.

స్వనము. సం. వి. అ. పుం. రూ-స్వానము-మ్రోఁత: చూ, స్వగము. 2

స్వనితము. సం. వి. అ. న. 1. ఉఱుము: చూ, స్తనితము; విణ. 2. మ్రోసినది: రణితము.

స్వపతిమువారు. అం: (వీరుఏడుగురు:—చూ, అహిభయము.)

స్వపనము. సం.వి.అ.పుం: చూ, రూ-స్వప్నము.

స్వప్నకుఁడు. సం. విణ. నిద్రించినవాఁడు: చూ, శయితుఁడు.

స్వప్నక్కు. సం. విణ. (జ్)—పై.—

స్వప్నభాషణము. సం. వి. అ. న. నిద్రయందలిపలువరింత: చూ, శబ్దము. 2-౫౯.

స్వప్నము. సం వి. అ. పుం. (రూ-స్వపనము-స్వాపనము-స్వాపము) 1. కల: అదర్శనము, దర్శనము. (తె) కల, కలవరము, కలవరింత—

కలవరింపు—కలువరింత-కలువరింపు, కలవలము. తద్వి.—౧ దుస్స్వప్నమునకు.—కు; ౨. కన్నకలకు.—(తె) నిక్కులు; 3 కునికిపాటునకు.—అవస్కందము, కౌసీద్యము, ప్రమీలనము, తంద్రి-తంద్రి-తంద్రిక, ప్రమీల. (తె) కునికిపాటు, తందర, తూగు, మాచ్చికపాటు; ౪. త్ర్యవస్థలలోనొకటి.-చూ, అవస్థలు: ౫: చూ, సుషుప్తి; ౬. ఒకరకమునిద్రకు.—కుంచితము; ౭. నిద్రయందలి వధకు:-సుప్తి; ౮. స్వప్నభాషణమునకు.—పలవరము: చూ, శబ్దము. 2, 2. నిదుర: (స్వపనము- స్వాపనము- స్వాపము.) సంవేశము, సుప్తి, నిద్ర. (తె) కురుక (కురుకు)-కూరుకు-కూర్కు, కూరుకుపాటు-కూర్కుపాటు, గురుక, తందర, తూగు, నిదుర-నిద్దుర. తద్విశేషములకు.- చూ, స్వప్నము. 1; 3. చూపు: చూ, వీక్షణము; అం. 4: చూ, అవస్థలు.

స్వభాను. అం: చూ, సంవత్సరములు.

స్వభావక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు (అంగము. 9.)

స్వభావము. సం. వి. అ. పుం.=సబాము: అంతము, అనూకము, అభ్యసనము, అభ్యాసము, అయనము, ఆమ్నాయము, ఉచ్చట, ఉపచారము, ఉపపత్తి, కాయము, గుణము, జీవము, తత్త్వము, ధర్మము, నిజము, నిసర్గము, నైజము, పరిణామము, ప్రకృతి, భావము, రూపము, వర్ణము, శీలము, క్రమము, సంసిద్ధి, సత్త్వము, సర్గము, సహజము, సాధనము, సిద్ధి, సృష్టి, స్వధర్మము, స్వరూపము. (అవ్య) అజ్. (తె):—అభ్యాసము, అలవడుట, అలవాటు, గొనబు, నిజము, పాడి, మామూలు, వాడుక, వాడుదల, సబాము, సాజము, సాదన. తద్వి.—౧. శరాభ్యాసమునకు.—సాధనము. (తె) సాదన; ౨. రూపునకు: చూ, స్వరూపము; 3. స్త్రీస్వభావమునకు—స్త్రైణము; ౪. స్వభావముచేతఁగలిగినది:—స్వాభావికము. (తె) నైజము.

స్వభావసాత్త్వము. అం: చూ, ప్రేమపంచకము

స్వభావోక్తి. అం: చూ, అలంకారము 3. ("జాత్యుచితవేషభాషల వర్ణించుట. ఉదా.—లేళ్లు చెవులు నిక్కించి క్రేళ్లుదాఁటుచు మేజంచకత్తులఁజూచెడు.")

స్వభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 3 నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

స్వము. సం. వి. అ. పుం, న. 1=సొమ్ము. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3; 2: తాను; విణ. 3. తనది, స్వకీయము, స్వీయ: చూ, స్వతంత్రము.

స్వయమ్. అం: చూ, దూతీచతుష్టయము.

స్వయంకృషి. అం: చూ, అష్టకష్టములు.

స్వయంగ్రాహము. అం: చూ, దానపంచకము.

స్వయంత్ర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, పుత్రులు. 1—౧౨.

స్వయంపాకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకపూఁట బత్తెము; 2. వ్రతాదులయందు బ్రాహ్మణులకొసంగు వంటపదార్థము; 3. నియమస్థులగు బ్రాహ్మణులకొసంగు వంటపదార్థము.

స్వయంభువు. సం. వి. ఉ. పుం. (రూ—స్వభువు-స్వర్భువు.) 1: చూ, బ్రహ్మ. 1; 2: చూ, విష్ణువు; 3: చూ, శివుఁడు; 4: చూ, మన్మథుఁడు; 5. ఒకానొక బుద్ధశిష్యుఁడు: చూ, బుద్ధుఁడు.

స్వయంవర. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పతింవర, వర్యా: చూ, స్త్రీ.

స్వయంవరము. సం. వి. అం. పుం. తనంతట మగని వరించుట.

స్వరజతులు. అం. (సర్వజితులు): చూ, స్వరము. 2.

స్వరనేత్రాంగవికారము. అం: చూ, భక్తులు.
స్వరవర్తనము. అం. సామవేదము: చూ, సామము.
స్వరము. సం. వి. అ. పుం. = సారము. (ఉచ్చరింపఁబడునది). 1. అకారాది హకారాంతము దనుక యేఁబదిరెండక్షరములును స్వరములగు సంబంధులు అనఁబడును; 2. స్వరము వెలువడఁగానె ధ్వని (శబ్దము) పుట్టును. ధ్వని=స్వరము (అని కొందఱు). (రెంటికిని అవినాభావసంబంధము.): అభిలావము, ఆరభటము - ఆర్భటము - (ఆర్భాటము), ఆరభటి - ఆర్భటి, ఆరవము - ఆరావము, కాహళము, కుణిందము, కుహరితము, కుప్రిష్టము, క్ష్వేడము, గరుత్తు, ఘు, ఘోష, జ, ఝు, ట, త, థ, ణ, ధ్వని, ధ్వానము, న, నదము - నాదము, నినదము - నినాదము, నిర్ఘోషము, నిర్హ్రాదము - నిర్హ్రాదము, నిస్వనము - నిస్వానము, పదము, పరిఘోషము, పాటకము, మృదంగము, రణనము, రణము, రణితము, రవము, రసితము, రాసము, వాద్యము, విరావము, విశ్వకద్రువు, శబ్దము, సంరావము, స్వనము - స్వానము. (తె. వి): — అలికిడి - అలుకుడు - అల్కుడు, (అళుకుడు), ఆర్భాటము, ఉరవలి, ఉలి, ఉలివు - ఉలివుడు - ఉలుకుడు, ఓఱు, కరిందు, గందరగోళము - గండ్రగోళము, గలిబిలి, గొలగొల, చేప్పుడు (చేప్డు), చిమ్మటబుఱ్ఱు, నాదు, మ్రియి, మెడిదము, మొరవము, మొరయిక, మ్రోఁగుడు, మ్రోఁత, రంతు, రవడి - రవలి - రవళి - రవాళి - అవళి, రొద, రొదాళము, రంకె - అంకియ - అంకె, వాఁగుడు, సద్దు, సడి, సలి, వాజ్జెము - వాయిదము - వాద్దెము, వాపు, వాయింపు. తద్విశేషములు. - ౧. వేదస్వరములు: — ఉదాత్త - అనుదాత్త - స్వరితములు; ౨. గాయకదోషములులేని పాటయొక్క ఆఱువిధములున్ను. — (౧) ఘనము, (౨) రాగాలాపము, (౩) మధ్యమకాలము, (౪) పంచాగ్రియొత్తు, (౫) పల్లవి, (౬) పదకీర్తన; వర్ణములు, స్వరజతులు, రాగమాలికలు; 3. షడ్జాది. — స - రి - గ - మ - ప - ధ - ని (గ్రామము): చూ, సప్తస్వరములు; (౧) షడ్జము = షట్. నాశిక, కంఠ, వక్షః, తాలు, జిహ్వా, దంతములను నీయాఱుస్థానములందు, జము = పుట్టినది; (స) (తె) నెమిలిసారము; (౨) ఋషభము = ఋషించినది. ఎద్దుస్వరముతో సామ్యముఁబొందునది. (రి); (3) గాంధారము = గాంధారదేశములో రంజకమై పుట్టినది. (గ); (౪) మధ్యమము. క్రౌంచేసారము. క్రిందిమూఁడు శ్రుతులకు మీఁదిమూఁడు శ్రుతులకు నడిమిది. (మ); (౫) పంచమము = నాభి సముద్గతుఁడై హృత్కంఠమూర్ధ్నములందుఁ దిరిగెడు వాయువు పంచమ స్వరస్థానప్రాప్తిచేత పంచముఁడనిపించుకొనెను; దానియందుఁ బుట్టిన స్వరము పంచమము (ప); (౬) ధైవతము = ధీమంతుల సంబంధిగనుక ధైవతము. (తె) గుఱ్ఱపుసారము (ధ); (౭) నిషాదము = మనస్సు దీనయుంచు నిషాదించును. (కూయుచుండును). (ని); (మిగిలిన నీస్వరలక్షణములెల్ల మిగత విశేషాంశములయందుఁ జూడందగు); ౪: చూ, వీణ; ౫. వీణాదివాదనమునకు. — కోణము, క్వణనము - క్వణము - క్వాణము - నిక్వణము - నిక్వాణము; ౬. వీణాతంత్రులవలనఁ బుట్టెడి స్వరక్రియాభేదము: — ఉష్ణి, కుబ్జిక, కూర్మిక; ౭. సరిగమాది వర్ణసందర్భము: — అలంకారము; ౮. షడ్జస్వరములనుబలుకు రెండవది: (రెండవసారణి) అనుసారణి; ౯. సంగీతములోనిమూర్ఛాభేదము: — కాకలీయుత - కాకల్యంతరయుక్త; ౧౦. ధ్రువాదిభేదబద్ధ సంగీతమునకు. - గీతము; ౧౧. స్వరజాతులకు - షడ్జకైశిక, షడ్జోదీచ్యవ, షడ్జమధ్యమ, గాంధారోదీచ్యవ, రక్తగాంధారి, కైశికి, మధ్యమోదీచ్యవ, కర్మా

రవి, గాంధారపంచమి, ఆంధ్రి, నందయంతి; ౧౨. సప్తస్వరముల కాలపరిమాణము:— అమ్ (చూ, షడ్జము); ౧౩.- సంగీతశ్రుతి జాతివిశేషము:— ఆయత; ౧౪. సంగీతగమక భేదమునకు.— ఉత్ఫుల్లము; ౧౫. సామగానమునకు.— ఉద్గీథము; ౧౬. సంగీతవాద్యముల ధ్వనులకు.— తిక, ధిమి, కిట, ఝుణము; ౧౭. సంగీతమునకు.— కీర్తన, గమ్, గ, గంధర్వము–గాంధర్వము, గాథ, గానము, గీతము, గీతి, గేయము, చారము, రాగము, వర్ణాటము, సంగీతము. (తె) పాట; తద్వి.— అల్లోనేరెడు-అల్లోనేరెడు–అల్లోనేరెడు-అల్లోనేరేడు; ౧౮. నోటితో పాడెడు సంగీతమునకు.— అనిబద్ధవంతము; ౧౯. సంగీత సప్తస్వరసమూహమునకు.— కపాయము. (తె) పాటరవళి; ౨౦. రాగాదియుక్తముగ స్వరస్థానములయందు మెట్లుకుదుర్చుట.- మేళము; ౨౧. నృత్తగీతవాద్యముల విలంబ ద్రుతమధ్యమానములు.— ఓఘము, ఘనము, తత్వము; ౨౨. నృత్తగీతవాద్యములయందు చౌకపుకాలము:— లయప్రాణము, విలంబితము; ౨౩. క్షణమాత్రస్థాయికి:— క్షణికము; ౨౪. ఎడమచేతి తంతిమీటుకు.— తలము; ౨౫. వీణాదిస్వరమునకు.— పరిక్వణము–పరిక్వాణము. (తె) పలుకు-పల్కు; ౨౬. వెనుకటిచరణములయందలి యుద్ధము ననుసరించి సంగీతము మొదటచెప్పెడు వాద్యము.- పల్లవము; ౨౭. స్వరస్థాయి: (తె) తాయము–తాయి; ౨౮. వీణాదిచతుర్విధ వాద్యధ్వని.— వాదనము. (తె) వాదు; ౨౯. నృత్తగీతవాద్యములు సమముగానుండుటకు.— లయ; ౩౦. తానశబ్దపూర్వకమగు రాగాలాపమునకు:— తానము. (తె) తందనము. (చూ, తానములు); ౩౧. వాద్యచతుష్టయము.— తతము, ఆనద్ధము, సుషిరము, ఘనము (ఆతోద్యము=ఘనము); ౩౨. అయిదుస్వరములతోఁగూడినరాగము:- ఔడవము–ఔదవము; ౩౩. గంధర్వగానమునకు.— ఋజిగానము, గాంధర్వము; ౩౪. అనుదాత్తస్వరవిశేషమునకు.— నిహతము, ప్రచయము (చూ స్వరము ౨-౧); ౩౫. గాననాట్యయోగ్యశబ్దసంతతికి.— (తె) జతి; ౩౬ స్వరవిన్యాసభేదము.— గమకము; ౩౭. వీణకంఠము వీనియందలి ధ్వనివిశేషము.— అనేకపస్వరము. (తె) ఏనుఁగుసారము; ౩౮: చూ, స్త్రీ రాగములు; ౩౯: పురుషరాగములు:— భైరవి, మాళవి, బంగాళ, హిందోళ, రాగమంజరి, శ్రీరాగము, గౌళ, భూపాళ. (8); ౪౦. స్వరస్థానము తప్పఁజెప్పినస్వరము:- అపస్వరము; ౪౧. పల్లవివెంబడి చరణమునకు.— అనుపల్లవము, అనుపల్లవి; ౪౨. తాళమానలఘు చతుష్టయకాలము.— నిశ్శబ్దము; ౪౩. పదునాలుగు అక్షరములుగలతాళవిశేషము.- ధ్రువము; ౪౪. కొన్నిరకములతాళములు:- (చూ, రాగములు; చూ, తానములు; చూ, తాళము. 2) ఆనందభైరవి, ఆరభటి, ఆరభి, ఋషభము, కకుభము, ఘురటి, కల్యాణి, కాంభోజి, దర్బారు, ధవళము, నాట, పంచాలి–పాంచాలి. (తె) పంచే-పంజేళము, మలహరి, మోహన, వషట్కర్త, వసంతము, శంకరాభరణము, శ్రీరాగము (శ్రీ), సౌరాష్ట్రము, హిందోళము; (తె). జోవడి-జోవళి; ఇత్యాది. తద్విశేషములు.— హిందుస్థానీరాగ తాళవివరములు:— (ఇవి శీర్షికాపదములుగ చేర్పలేదు) పురుషరాగములు ౬. వీట్లలో నొక్కొక్కదానికి ఆఱుగురు భార్యలచొప్పున ౩౬. స్త్రీరాగములు పుట్టినవి. ఇందువలన "ఛేరాగ్ ఛత్తీస్

"రాగ్ని" అని చెప్పెదరు. కడమరాగములు వీటిబిడ్డలు: పురుషరాగముల పేర్లు. ౧ మేఘ్, ౨ సిరి, ౩ దీపక్, ౪ హిండోల్, ౫ మాల్ కౌస్, ౬ భైరో. తక్కిన ౩౬ రాగ్నులు వీటి భార్యలు. తక్కినవన్నియు బిడ్డలు.

— *సప్తస్వరముల పేరులు *—

ఖరజ్	రిగవ్	గంధార్	మద్ధం	పంచం	ధైవత్	నిఖార్
స	రి	గ	మ	ప	ధ	ని
రి	గ	మ	ప	ధ	ని	ధ
గ	మ	ప	ధ	ని	ధ	ప
మ	ప	ధ	ని	ధ	ప	మ
ప	ధ	ని	ధ	ప	మ	గ
ధ	ని	ధ	ప	మ	గ	రి
ని	ద	ప	మ	గ	రి	స

ఈ స్వరములకు ఎక్కువ తక్కువలనుబట్టి వికృతమేర్పడును. ఇత్యాది — రాగకాలములు, రాగములు.—ఉదయము మొదటి జాముననపాడవలసిన రాగములు:—

బిలావల్, అలయాబిలావత్. అలయ్యా, గౌడబిడావల్, సుద్ బిలావల్, నట్ బిలావల్, సువాబిలావల్, సుగరైబిలావల్, సువా, సుగరై, కోకబ్ బిలావల్, నట్ నారాయన్, సురట్ బిలావల్, బిరారా.

రెండవజామున:—

బరారాతోడి, తోడి, హుసాతోడి, దేస్ తోడి, సింధుతోడి, సావరి, అసావరి, బరహన్స్, బరహన్స్ సారంగ్.

మూడవజామున:—

సారంగ్, సురట్ సారంగ్, జల్ సారంగ్, బన్సీసారంగ్, మద్ మావద్, గౌడ్ సారంగ్, బిందాబ్రిబన్ సారంగ్, నట్ సారంగ్.

నాలుగవజామున:—

నట్, పరకీనట్, మళలానట్, ఛయ్యా నట్, మేఘునట్, భీంపలాస్, ధనాసరీ, పూర్బి, పూర్బా, పూర్వీ, మారో, గౌడ్, గౌరి, గౌరా.

అయిదవజామున:—

సిరి, జయత్ సిరి, మార్వీ, మాల్ సిరి, గౌడ్ సిరి, సిరిపంత్, భాకా, మోహనకల్యాన్, కల్యాన్, శ్యామ్ కల్యాన్, అమీర్ కల్యాన్, అమీగ్ నట్, యమున్ కల్యాన్, యమున్, యమున్నా. దీపక్, దీపక్ కల్యాన్, కామూద్, జామూద్, కామూద్, కల్యాన్, జామూద్ కల్యాన్, కోకబ్ కల్యాన్, భూపాలీ, భూపాలీ కల్యాన్, భూప్ కల్యాన్, జంఝూటి, మేఘ జంఝూటి.

ఆఱవజామున:—

శంకర్, కాటంగడా, బహారానంద్, కాపీ, మాల్ శాసికాపీ, బేహాగ్, శంకర బేహాగ్, దూద్ బచన్ బేహాగ్, జజావంతి, ఖంమాజ్, ఖుద్ ఖంమాజ్, నాయకీ, నాయకా, పీలో, చట్ మంజరీ, కానడా, జోగీ కానడా, బూంది కానడా, జిద్దీ కానడా, మియ్యాకానడా, బాకేసిరీకానడా, బాగేశ్వరి, దర్బార్, రాష్టా, షహానా, అఢానా, కేధార్.

ఏడవజామున:—పరజ్, సోహని, లలిత్, బసంత్, మాధో, బంగాలీ, మంగల్, హిండోల్, మాల్ కౌస్, కంధార్, గంధార్.

ఎనిమిదవజామున:—

దేవ గాంధార్, దేవగిరీ, కోజరీ, రాంకలీ,

మన్ కల్లీ, పూర్ కల్లీ, నైరో, పీకరింభైరో, బేబాస్, భూపాల్, బోహార్, వేహావ్, దేవగిరి. తిరుగ నుదయాదిగా నీరాగములను పైఁజెప్పిన ప్రకారము పాడవలయును. ఇత్యాది వివరములకు సంగీతశాస్త్రమే ఆధారము; ౪౫. వ్యంగ్యప్రధానమగుశబ్దము:— ధ్వని; ౪౬. ధ్వనులభేదములు:—(౧): విష్ణుకీర్తనము, శకీర్తనము; (౨) వివాహప్రయుక్తమంగళవాద్య ధ్వని.— ప్రియవాదిక; (౩) జయజయయను ధ్వనికి — డ, ఢ, జయభేరి. (తె) జేజే; (౪) హేల. (తె) ఏల, ఏలపాట; జంపాలు, జోలపాట, జోల, జోవ; సువ్వలాల-సువ్వాల; (౫) రథము పోవునప్పటి మ్రోఁత:—(తె) తిమిమ్మి; (౬) ఊణి; (౭) ఝుంఝు; (౮): (తె) నపీరు; (౯): హుంకారము, హుంకృతి; (౧౦) గోపకుఁ ధ్వనికి:-(తె) ఈల; (౧౧) తస్కరసంకేతధ్వనికి.—(తె) ఈల, ఊల-ఊళ; (౧౨): కంఠధ్వని, కంఠము, కఠము, కుహరము, రవము, రావము, శారీరము. (తె) అఱపు-అఱుపు-అఱుపు, ఎలుఁగు-ఎల్గు-ఎలువు, కూఁత, గొంతు-గొంతుక, రవము, సారము; (౧౩) ఆర్తకంఠధ్వని, ఉత్క్రోశము, ఉద్ఘోషము, క్రందనము. (తె వ.) అఱపు-అఱుపు-అరుపు-అఱుపు-అర్పు, ఏడుపు-ఏడ్పు-ఏలుపు, కుయి-కుయ్యి-కూయి, కూఁక, కూఁత, మొఱ-మొఱ్ఱ-మొఱపు, మొఱుఁగు-మొఱువు, వంత, వాపోక; (౧౪): ప్రణాదము. (తె) అరుపు-అఱుపు-అర్పు-అఱ్ఱాపు, బొబ్బ, బొబ్బరింత, బొబ్బాటము, బొబ్బట్టు; (౧౫) అవ్యక్త మధురధ్వనికి.—ఆరజము, కందళము, కలకంఠము, కల-కళ, కలము, కలధ్వని, కాకలి, కాహళము, గుంజ, గుండకము, రాసము; (౧౬): విపరీతధ్వని:— (తె) ఆలగోడు-గాలగోడు, పెడబొబ్బ, మొత్తుకోళ్లు; (౧౭) పెద్దకూఁతకు.—ఉన్నాదము. (తె) అరపు-అఱపు-అఱుపు-అఱుపు, కేక, ఱంకె; (౧౮): అవ్యక్తనిస్వనము, మర్మరము. (తె) మొఱమొఱ; (౧౯): సల్లాపము. (తె) గుసగుస; (౨౦) మరణసమయపుకేక.—(తె) కడకేక; (౨౧): గద్గదస్వరము, గద్గదిక (గాద్గద్యము). (తె) ఈరెలుఁగు, క్కీఁచే, కుఱుచే, గగ్గు, గువ్వకుత్తిక, డగ్గుత్తిక, తీఁగయెలుఁగు-(తీఁగెయెలుఁగు); (౨౨): ఆలప్తి-ఆలాప్తి, ఆలాత్రి, ఆలాపనము-ఆలాపము. (తె) ఆలతి-ఆలత్తి, ఆళరి, ఓడము; (౨౩): గుంపునపుట్టిన పెద్దమ్రోఁతకు.—ఆరజము, కలకలము-కళకళము, కోలాహలము, సంరావము. (తె) అఁబలము-అలబలము, ఎలగోలు, కోలకోల, గొలకు-గొలగొల-గొల్లు, రచ్చ, రొద, రొదాళము, ఱంతు, ఱంపు, వాళావళి; (౨౪) వనికిరాని కేక.—(తె) గాలికేక; (౨౫) పొలిమేరకేక:—(తె) పొలికేక; (౨౬) అనురాగపుకేక:—ప్రణాదము; (౨౭) ధ్వనియుక్తరోదనము:—క్రందనము, క్రందితము, క్రుష్టము; (౨౮): తలలోనుండి రాఁబడిన మ్రోఁతకు:—తారము; (౨౯) యుద్ధమందలి భటులమ్రోఁత:—ఆడంబరము, క్రందనము. (తె) పెడబొబ్బ; (౩౦) సైన్యముచెదరినప్పటి శబ్దము:—ఆకులము, ఖంజము; (౩౧) యుద్ధారంభవాద్యధ్వని:—అర్ధతూరము, పటహము; (౩౨) గోపకులగీతము:—గీణి; (౩౩): అశరీరవాక్కు, అశరీరవాణి, అశరీరి, ఆకాశవాణి; (౩౪) గునగునధ్వని.—గుంజనము, గుంజితము; (౩౫) ఇంపుకంఠముచేయుడు:—(తె) చీమచిటుకు; (౩౬) గద్గదకంఠసాధుధ్వని:—(తె) గొణుగు; (౩౭) నిద్రయందలి ధ్వని:—(తె) గుఱక-గుఱుక-

గుఱు-గుఱ్ఱు; (38) ఓర్వలేనితనమున ఆడి పోనుకొనుటకు.—అఘోషణము. (తె) ఉష్పత, గుపారు, గోరవ, రంతు, రట్టడి, రట్టు, రద్ది, రద్దు, రవ-రవ్వ, సడి; (39); (తె) కన్రిందు, గజిబిజి, గలిబిలి, గసిబిసి, దొందడి, దొమ్మి, రాటము, రాటు, అొచ్చో, సందడి; (40): (తె) కొండపలుకు; (41) వింటినారి మ్రోఁతకు.—అస్యాకరణము, కింజ, గుణధ్వని, టంకారము, ధనుష్టంకారము, విష్ఫారము-విస్ఫారము, శింజ; (42) (తె) లాలి, లాలిపాట; (43); చెక్కలగాఁచేప్పుడు:—(తె) రింగు-టింగు, ఉవ్వు; (44) నడిమి వ్రేలిని పెద్ద వ్రేలితోఁ గూర్చి ధ్వనింపఁజేయుట:—(తె) చిటిక-చిటికె, చిటికరింత, నెటిక-నెట్టిక, వ్రేల్నుడి; (45) క్ష్విత, త్పటము, తృటి. (తె) చిటిక-చిటికె, చిటికరింత, నెటిక-నెట్టిక, వ్రేల్నుడి; (46) కళావిహీనముగ చేప్పుడు:—(తె) డిబ్బు; (47) బాజోలధ్వనికి—(తె) బాజోలు; (48): (తె) సంతగోల; (49) పీడాధ్వనికి.—కుంథనము. (తె) ములుగు-మూలుగు-మూల్గు; (50) అచేతనవస్తువులొకదానితో నొకటి తాఁకుటచే కలుగుధ్వని:—(తె) చేప్పుడు-చేప్పు; (51) వానచేప్పుడు:—ఘర్ఘరము. (తె) ఓలు; (52) గర్భము మ్రోఁత:—ఘర్ఘరము; (53) వాద్యముల చేప్పుడు:—ఝుంకృతము, తూర్యము; (54) జలవిహృత సముద్ధ్వని:—(తె) ఓల; (55): కిలకిల, హర్షస్వనము; (56) తనధ్వనికి.—ఆత్మఘోషము; (57): వీరహుంకారము. (తె) ఊటుము; (58): గాలివిసరుట వలన గలిగినధ్వనికి.-ఝూత్కృతము; (59): పశుపక్ష్యాదుల అక్కఱచేప్పుడు:— ఛ, (తె): రివ్వు-తివ్వు; (60) నివ్వలమంట మ్రోఁతకు.—ఛటితము. (తె) చిటచిట; (61) (వీణ) మ్రోగినది:—రణితము; (62) కీళ్లు విఱుగుటచేఁ గలుగు ధ్వనికి.—(తె) మెటికె; (63) ఆకులు లోనగువాని మ్రోఁతకు:—మర్మరము. (తె) మొఱమొఱ; (64) చెడుగుడు ఆటకూఁతకు:—(తె) బిల్లి (అల్లి బిల్లి చెంగలనాత్); (65) అలంకరణములధ్వనికి.—ఆఘ్రాతము, జీన, భూషణధ్వని, శింజితము; (తె) నగలచేప్పుడు; (66) అందెలచేప్పుడుకు.—ఝుంకృతము, శింజ; (67) గొలుసులధ్వనికి:—ఖణత్కృతము; (68) ఆయుధధ్వనికి —ఖణత్కృతము; (69): (తె) గొనబుపాట, సంచేపాట; (70) భూగర్జనము:—గాతువు; (71) శబ్దమాత్రమునకు.—కాహళము; (72) పాముఱోఁ క్కికి.—కాహళము; (73) చెడ్డపినధ్వనికి:—కాగ్రస్వరము; (74) బిడ్డలు నిద్ర లేచేనప్పటి మూలుగు:—(తె) కిదుకు; (75) బిడ్డలమూలుగు:—(తె) కిదుకు; (76) ఘంటచేప్పుడుకు.—ణ; (77) ఘంట అను రాగమునకు—ఘంట; (78) మద్దల లోనగువాని మ్రోఁతకు—ఆతంకము, ఆనకము, గుండిలము, గుందలము. (తె) అరపు-అఱపు-అఱుపు-ఆఱుపు; (79) మురజధ్వనికి:—మార్జన; (80) కొమ్ము వాద్యమునకు:—(తె) సింగినాదము; (81) చర్మాచ్ఛాదితమర్దలాది వాద్యమునకు.-అవనద్ధము; (చూ, వీణె ౫౦); (82) సుషిరవాద్యమునకు.—ఆహికము, సుషిరము. (తె) తార; (83) మృదంగరవము:—(తె) దిందిం-దిమిదిమి-దిముకు; (84) డిండిమధ్వనికి.—డిండి; (85) పిల్లనఁగ్రోవిలోనగువాని ధ్వనికి.— జమ్, జంజని, త; (86) తిప్పెట ధ్వనికి.—టింటి; (87) ఢక్కాధ్వనికి.—టట్టరి; (88) లంపావాద్యమునకు.—టట్టరి; (89) మృగపక్ష్యాదులధ్వనికి.—రుతము, రుతి, వాశితము-వాసితము; (90) కంచుమ్రోఁ

తకు.—(తె) కంగు; (91) మృదంగాదివాద్యమునకు.—వాద్యము. (తె) వాఁజైము—వాద్దెము, వాపు, వాయింపు, వాయిదము (చూ, స్వరము. 2-౭౮); (92) శంబనాదమునకు.—పణవము, పాఁగణము; (93) అతిదారుణధ్వనికి.—కఁందు, గోల, రంపి, రంపు—అంపు-అంతు-అంతె, రద్ది; (94) మాఱుమోఁతకు.—ప్రతిధ్వానము, ప్రతిశ్రుతి. (తె) మఱుమోఁత—మాఱుమోఁత; (95): (తె) పెళపెళ; (96) ప్లుతస్వరమునకు —ప్లవము, ప్లుతము; (97) ధ్వన్యనుకరణములకు: చూ, హూహూ; (98): మంద్రము; (99) అవ్యక్తవాక్యము:—కాహళము; (100): చూ, తానములు; (101) డిండిమధ్వని:—గురుమర్దలము; (102) తుపాకి పిరంగిలోనగువాని ధ్వనికి.—(తె) ఆగాదు; (103) కుండమీఁది వాద్యమునకు.-కమఠము; కరతాళధ్వనులకు:-(104): కరతాళము, కరతాళి, కర్ది, కలంకప, కులక్కము, తాలమర్దలము; (105) శంఖధ్వనికి.-కాంబవకము, ఖమ్, డ, శంప-సంప; (106) ఝర్ఝరమను ధ్వనికి.—ఝ; (107) చూ, జన్యతాళములు; (108) చెడ్డఝిల్లీరవమునకు:-కఝిల్లీరవము; (109) కటంబధ్వనికి — కటంబము; (110): (తె) గొబ్బిళ్లు; (111) దుఃఖభయాదులచేతగలుగు ధ్వని వికారమునకు.—కాకువు; (112) స్వరములలోని భేదములు—కల్లత్వము, ఘర్ఘరి; (113); పక్షిధ్వనికి.—కూజితము. (తె) పలుకు-పల్కు; (114): గంభీరము; (115): సింహగర్జనము, సింహనాదము, క్ష్వేడ, క్ష్వేడితము, క్ష్వేళ, క్ష్వేళితము, గర్జ, చుక్కారము. (తె) బొబ్బ, సింగరవళి-సింగావళి; (116) ఏనుఁగు ధ్వనికి.—కరిగర్జితము, గర్జ, గర్జము-గర్జితము, ఘీంకారము—ఘీంకృతము-ఘీంకృతి, బృంహితము. (తె) కీఁక-గీఁక; (117) ఏనుఁగు చెడ్డకూఁతకు.— కాఫీట్కారము; (118) వ్యాఘ్రిధ్వనికి.—గర్జ. (తె) కోటరింపు, బిబ్బరింత; (119) నక్కకూఁతకు.—(తె) ఊల-ఊళ; (120) కుక్కకూఁతకు.—బుక్కనము, భషణము. (తె) బొంయి—బొయ్యి, మొఱఁగు-మొఱుఁగు-మొఱుఁగుడు-మొఱువు; (121): (తె) మేఁకసారము; (122) పందికూఁతకు:—ఘుర్ఘురము. (తె) గుటగుట, గురగర; (123): వీణ, కంఠము పీని యందుఁబుట్టిన ధ్వనికి —అనేకపస్వరము. (తె) ఆఁబోతుసారము, ఏనుఁగు సారము; (124): ఆవులు లోనగువాని ధ్వనికి.—అంభ, చిత్కృతము. (తె) అంబా-అంబే—ఉంబ; (125) కోతిధ్వనికి.—(తె) ఉఱ్ఱు; (126): ఉత్పాలము, కాకధ్వని. (తె) కాకిహూఁత, కావు; (127) నెమలికూఁతకు — కకూజితము, కేక. (తె) కిప, కీక, కేకిప, కేప; (128) హంసధ్వనికి.—కేఁకృతము; (129) కొంగధ్వనికి.—కేఁకృతము; (130) కోకిలధ్వనికి.—కుహూరితము - కూహూరితము, కుహువు - కుహూవు, కోకిలము, మణితము-మాణితము; (131) గుడ్లగూబధ్వనికి.—(తె) గూండ్రి; (132) తుమ్మెద ధ్వని:—ఝర్ఝక, గుంజనము, గుంజితము, ఝుంకారము-ఝుంకృతి; (133) ఈలపురుగు ధ్వనికి:—ఝిల్లి-ఝిల్లిక. (తె) ఈల, చివ్వటబుఱ్ఱు, జీఱ్ఱు; (134) రతికాలమునందలి గళరవము:—కుహూరితము, కూజితము, మణితము—మాణితము, రతికూజితము. (అవ్య) అనో. (తె) కూకిపలుకు, గిలుకుపలుకు, పావురపుఁబల్కు - పావురాఁబల్కు, మెలిఁగుక్క, రవపలుకు, లోఁగుక్క, వెలిగుక్క. తద్వి —౧ పూ(ప్రూ)త్కృతి: శ్వసితము. (చూ, రతిధ్వనులు); (135) పక్షికంఠరవమునకు.— అరపు-అఱపు-అఱపు—

అఱుపు, రంకె-ఱంకియ-ఱంకె; (136) గుఱ్ఱపుకూఁతకు.— హేష. (తె) సకిలింత-సకిలింత-సకిలిఁపు; (137) గాడిదకూఁతకు.— ఈ. (తె) ఓండ్రు; (138) సప్తస్వరముల యొక్క ఆరోహణావరోహణములు :-మూర్ఛన; (139) సంగీతమునందలి గీత:-వర్ణము; (140) పంచమస్వరధ్వని:-వసంతదూతము; (141) నాదములు.—(౧) ప్రీణననాదము; (౨): (చూ, అట. 3;):అటతాళము; (142) వీణకరపకు.—సేవకము (చూ, వీణాదండము); (143) వజ్రిఘుట్టనవలని ధ్వనికి.— వజ్రనిర్ఘోషము (వజ్రనిష్పేషము); (144) వజ్రిధ్వనికి:-మృష్టధ్వని;(145) కీఁచుకీఁచుమను ధ్వనికి.—సకిన; (146) చేలిబాధకు:— పీతర్కరము; (౧౪౭) అఱుస్వరముల రాగముకు.— షాడవము; 3. ముక్కుగాలి: చూ, వాయువు;అం.4: చూ, లక్షణాంగములు.(పురుషునకు.—"హంసస్వరమైన ధన్యుఁడగు. మేఘస్వరమైన రాజగు. భృంగస్వరమైన భోగియగు. క్రౌంచస్వరమైన భాగ్యవంతుఁడగు దుందుభిస్వరమైన సౌఖ్యమగు. ఖరస్వరమైన నిర్ధనుండగు. కాకస్వరమైన పాపకర్ముండగు."); 5: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (స్త్రీకి.—"తీక్ష్ణము, అతిగంభీరము, అతిమధురములయినను, కోవెల-హంస-వీణాస్వరములఁబోలినను అష్టపుత్రులఁగనును. మృదువైనపుత్రవతియగు. కొంగ-చక్రవాకము-కోకిలధ్వనులఁ బోలినను రమ్యమైనను ధనధాన్యవృద్ధియగు. గాడిదధ్వనిఁబోలిన బిడ్డలు లేనిదై విధవయగు."); 6: చూ, అష్టాదశపదార్థములు. [గ్రంథములు.

స్వరమేళకళానిధి. అం: చూ, భరతశాస్త్ర

స్వరయతులు. అం: చూ, యతులు.

స్వరరాగసుధారసము. అం: చూ, భరతశాస్త్ర గ్రంథములు.

స్వరవల్లి. అం: చూ, భిన్నషడ్జకజభాషలు.

స్వరశాస్త్రము. అం. కుడియెడమ ముక్కురంధ్రములవెడలు వాయువు సూర్య చంద్ర స్వరములను పేరుఁజెంది సకలశుభాశుభములను లోకవ్యవహారములను జీవితకాలమును దెలియఁజేయునది, ప్రత్యక్ష ప్రమాణము: చూ, శాస్త్రములు.

స్వరాటు. సం వి. ట్. పుం. రూ—స్వరాట్టు. 1. బ్రహ్మ: చూ, హంసుఁడు; 2. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

స్వరాట్టు. సం. వి. ట్. పుం.—పై.—

స్వరితము. అం: చూ, వేదస్వరములు.

స్వరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వజ్రాయుధము: చూ, బాణము. 1; 2. యూపస్తంభము యొక్క తునుక; 3 అమ్ము: చూ, బాణము. 1; 4. జేన్నము: చూ, యజ్ఞము; విణ. 5: చూ, స్వతంత్రము.

స్వరూపము. సం. వి. అ. న: (చూ, స్వభావము.) తద్వి.—రూపునకు.—ఆకారము, ఆకృతి, తత్వము, తలము, బలము, రూపకము, రూపము, స్వభావము, (అవ్య) అనో. (తె) అడ, ఉరువు-ఉఱువు, నిలువు,పాడ, పాడవు, పోలిక-పోల్కి, పొడగు-పొడుగు-పొడువు-ఠీవు.

స్వర్గము. సం. వి. అ. పుం. (లెస్సగా సుఖము నుభవింపఁబడునది). 1: అక్షయలోకము, అభ్రము, అపరోధము, అపరోహము, ఇంద్రలోకము, ఇడ, ఊర్ధ్వలోకము, ఋభుక్షకారము, కులకము, ఖంబు, ఖమ్, ఖోలకము, గులూచి, గోవు, గైతి, జీవంతిక, త్రిదశాలయము, త్రిదివము, త్రివిష్టపము, దివము, దేవలోకము, నభము, నాకము, పరమపదము, మోక్షము, వాసుకము, వైకుంఠము, శమ్ సురలోకము, సైరిభము, స్వర్లోకము. (తె. ప) జేజేపట్టు-జేజేలపట్టు - జేజేలపాలెము,

దివము, దివి, త్రివిష్టపోలు,-విష్ణుపోలు-కన్వోలు, వినువలను-విన్వలను, వెల్లజెక్కు-పామిడెంకి, వెల్లకొల్లలవీడు, వేగంటికచ్చేరి, వేల్పుటెంకి; ౨. ముక్తి, శ్వశ్రేయసము: చూ, మోక్షము. 1; అం. 3: చూ, లోకములు.

స్వర్గలోకమునుబొందు జాతకుఁడు. పా. ౧. లగ్నాధిపతి గురునితోఁ గలిసినను, గురుక్షేత్రమందున్నను (పాపగ్రహసంబంధము లేకుండ నుండవలెను). ౨ వ్యయాధిపతివ్యయమందుండి శుభునితో సంబంధముండినను, 3 ఉచ్చగ్రహముతోఁ గలిసినను, ౪ వ్యయమందు శుభులున్నను, ౫ శుభగ్రహములచే వ్యయస్థానము చూడఁబడినను స్వర్గలోకమును బొందుదురు.

స్వర్గస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గమును బొందినవాఁడు తద్వి:— చూ, పరేతుఁడు.

స్వర్గారోహణపర్వము. అం: చూ, పర్వములు.

స్వర్ణకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం.=సొన్నారి. (బంగారుఁ జేయువాఁడు) అగసాలె: కనకకారుఁడు, కలాదుఁడు, కలాపుఁడు, కొటిలుకుఁడు, గాంజికుఁడు, నాడింధముఁడు, పంచాణుఁడు, పశ్యతోహరుఁడు, మూషకుఁడు, రుక్మకారకుఁడు, లోహకారుఁడు హేమకారుఁడు. (తె. వ) అగసాలె, ఓజే, కంసాలి_కమసాలి_కమసాలె, కమ్మటీఁడు, కొమ్మకాఁడు, పటకారుఁడు, పారసి, పొన్నారి, సొన్నారి. తద్వి.—౧. దేవశిల్పికి.—మయుఁడు, విశ్వకర్మ-విశ్వకర్ముఁడు; ౨. శిల్పికులప్రధానుఁడు:-కారుకుఁడు, కులకుఁడు, కులికుఁడు, కులుఁడు, కులశ్రేష్ఠి-కులశ్రేష్ఠుఁడు, కృత్స్నవు, శిల్పి, శిల్పకారి-శిల్పకారుఁడు, శ్రేష్ఠి; 3. వడ్లవానికి.-కారుకుఁడు, కారువు, కాష్ఠతక్షకుఁడు (కాష్ఠతక్షుఁడు), కూటతక్షుఁడు, గ్రామతక్షుఁడు, తక్షకుఁడు-తక్షుఁడు, త్వష్ట-(త్వష్ట్రి), రథకారుఁడు, వర్ధకి, శిల్పి, సూత్రుఁడు, సూత్రధారుఁడు. (తె. వ) వడ్రంగి_వడ్ల-వడ్లంగి, వడ్లబత్తుఁడు, వడ్లవాఁడు; ౪. కంచేరికి.—కాంస్యకారుఁడు, కాముంధమి, కారంధమి. (తె) కంచేరవాఁడు, కంచేరి; ౫ రాగిపనివాఁడు:— తామ్రకుట్టకుఁడు, శౌల్బికుఁడు; ౬. ఇనుము చేయువాఁడు:-వ్యోమకారుఁడు; ౭. కమ్మరి:_వ్యోమకారుఁడు; ౮. (తె) ముద్దకమ్మరి; ౯. సమానమైన శిల్పులవరుసకు:-శ్రేణి; ౧౦: (తె) తట్రి-తట్టురి; ౧౧: చూ, శిల్పులు.

స్వర్ణకేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కామఖడ్గదళ. (తె) బంగరుమొగలి* (చూ, మొగలి.)

స్వర్ణక్షీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1: కంకుష్ఠ, కషిణి, పటుపర్ణి, పయస్య, హిమావతి_హైమవతి. (తె) రెడ్డివారినాఁబ్రాలు; 2: అవ్యాజపత్రిక, క్షేమము, క్షేమిని, గజకర్ణము, గజహాసకము, చండ, చోదనహారి, దుష్పత్రము, ధనహారి, బృహచ్ఛదము (తె) బలురక్కసి-బలురక్కస*. తద్వి:-చూ, రక్కస.

స్వర్ణక్షీరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కంకుష్ఠము, కంకుష్ఠరేచని, కాకకృష్ణ, కృష్ణగంధ, క్షీరిణి*.

స్వర్ణగృహము. సం. వి. అ. న. బంగారపుటిల్లు: చూ, సదనము. 1.

స్వర్ణది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ: చూ, నది: చూ, స్రోఢిని. తద్వి.—౧. పరిఖకు—ఆఖాతము, అఘాటము, ఖాతకము, ఖాతిభువు, ఖేయము, ఘాతిక, గడము, దేవఖాతకము, ప్రతికూపము, పరిఖ. (తె) అగడిత-అగడ్త, కందకము, దవంతి; ౨. ఏఱునకు.—నేత్రము, పయస్విని, పావని, భగవతి, భూమిజ; 3. చిన్నకాలువకు.—(తె) పరి, బోదియ-బోద; ౪. నదిలోనుంచి చీలిపోయిన పాయకు:-(తె) పాయ; ౫. క్షీరనదికి.—(తె) పాలేఱు; ౬. పినాకినియనునదికి.—

పినాకిని. (తె) పెన్న: ౭. ఏటిసంపుననకు.—చక్రిణి, పుటభేదము; ౮. నర్మదానదికి:-పూర్వగంగ; ౯. ఆకాశగంగకు.—(తె) పాడుగుమడుగు; ౧౦. కాలువకు.—సారణి; ౧౧ పశ్చిమసముద్రమునందుండు వరుణోద్యానవదికి. —బుసి; ౧౨. పాతాళమునందగియేఱుకు.—భోగవతి; ౧౩. నదీప్రాంతమునకు:-చూ, మడి. 1; ౧౪. మాలికయనునదికి.—మాలిక; ౧౫. నదులపేర్లు·—రహస్య, రాక. ఇత్యాది. (చూ, నది.)

స్వర్ణదీధితి. సం. వి.ఇ పుం.అగ్ని: చూ, వహ్ని.1

స్వర్ణధేనువు. అం: చూ, దానము. 2

స్వర్ణపక్షుఁడు. సం. వి.అ.పుం.గరుడుఁడు: చూ, హరివాహనుఁడు. [చూ, శర్కరాంకము

స్వర్ణపారేవతము: సం. వి అ న పెద్దయీత*:

స్వర్ణపుష్పి. సం వి. ఈ. (స్త్రీ): ఉత్క్రాంత, సిత వీర్య: (తె) జిలుగు-(జిల్గు)-జీలుగు, బెండు, బొందుబెండు. *. [చూ, విష్ణువు. 1.

స్వర్ణబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. వెన్నుఁడు:

స్వర్ణము. సం. వి. అ. న. 1.=సొన్నము-సొన్న. బంగారు: చూ, లోహము. 1; పుం. 2. ఎఱ్ఱపెంకాయచెట్టు: చూ, స్కంధఫలము; అం. 3: చూ, దానము. 2.

స్వర్ణరంజకము. అం: చూ, అపఁయుక్తహస్తములు.

స్వర్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. (స్త్రీ): కనకప్రభ, కాకాండి, కాకాండోల, కుంగని, మహాజ్యోతిష్మతి. (తె) పెద్దమానేరు; తద్వి.—మానేరుకు:-అగ్నిభాస, అనలప్రభ, ఆరోహము, కంగుణి, కంగునీపత్రి, కటభి, కాకవల్లరి, కాకాయువు, కింశుక, క్షుద్రశ్యామ, జ్యోతిర్లత, జ్యోతిష్మతి, జ్యోతిష్కాస. జ్యోతిష్మా, పణ్యా, పారావతాంఘ్రి, లత. (తె) ఉప్పరింత-ఉప్పిరింత, ఎక్కుడుఁదీఁగ, మానెరు-మానేరు, మెఱపుఁదీఁగ.

స్వర్ణస్తేయము. అం: చూ, మహాపాతకములు.

స్వర్భానువు. సం. వి. ఉ. పుం. రాహుగ్రహము: చూ, రాహువు. 1. తద్వి.—కేతువునకు.—విశేచము: చూ, రాహువు. 1.

స్వర్లోకము. సం. వి. అ. పుం: చూ, స్వర్గము.

స్వర్వైద్యులు. అం: అశ్వినీదేవతలు (అశ్వులు)

స్వల్పదురాలభ. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). పిన్నరేగటిదూలి*: కటు, కరభప్రియ, కరభాదని, కషాయ, కునాశకము, క్షుద్రదురాలభ, క్షుద్రదుస్పర్శ, గంధారి, చోదని, యవాసము, యాసము, యాసలత.*. తద్వి.—రేగడిమాలకు.— చూ, సముద్రాంత *.

స్వల్పము. సం.వి.అ కొంచెము: అంశువు,అణిమ, అణీయము, అణువు,అత్యల్పము,అనుబంధము, అల్పము, అల్పిష్ఠము, అల్పీయము, ఇయాంసము, కణము, కణిక-కణికము, కణిష్ఠము, కణీకము,కణీయము-కణీయము-కణీయస్సు, కాకము, కీలము, కృశము, క్షుద్రము, క్షుల్లకము, ఖర్వము, ఖలము, ఖుల్లకము,గంధము, ఛాయ, టుంటకము, తనువు, త్రుటి,దరము, నఞ్ (నఞ్), మాత్ర, రేణువు, లవము, లేశము, వీచి, సంగ్రహము, సూక్ష్మము, సూచపదము, స్తోకము. (అవ్య) అ, అప, అజ్, ఆత్, ఈషత్, కిమ్, కించిత్తు, కు. (తె) అన్నువ, అలక-అలకన. అల్కన, అలఁతి, అలుకము, అసదు, ఈరు, ఉలి, ఎల, ఒకింత-ఒక్కింత, కన్నియ-కన్నె, కసిడి, కాకి, కింగిరి, కిముడు, కీసర, కుఱుకుఱు,కొంచియము- కొంచెము, కొద్ది, గిటగిటన, గుడిగుడి,గుల్ల,గొఱకము,గోరు,చికిచికి,చిటి-చిట్టి, చిడిపి, చిదుగు, చిదుర, చిన-చిన్న, చిని-చిన్ని, చిప్పు, చిఱి-చిఱు-చిఱుత,చిలిపి-చిలుప, చెణుకు, చెనఁటి-చెన్నఁటి, జినుఁగు, జిలిబిలి, జిలుఁగు జిల్గు, తిక్కఱ, తని, తిబిరి, తుక్కు, తోడెము, తోటము, దడి

ముము-దడిపము-దళిపము, నజ్జు, నఱుజో, నలి, నీరు, నులి, నుసి, పిన-పిన్న, పిల్ల, పిసరు, పున్న, పులు-పుల్లు, పొటిపాటి, బుచ్చి, బుడిబుడిపి, బొమ్మ, మాటి, రవ, లిగాడు, శే, శేత, వాడ, సన్నదనము, సన్నవ, సన్నము, సయికము-సైకము, సలికము, హాల్కా. తద్వి.—౧. బహుస్వల్పమునకు— కనిష్ఠము, క్షోదిష్ఠము, క్షోదీయము, లేశము. (తె) (అవ్య) ఇంచించుక, ఇంచుక, ఇంచుకంత, ఇనుమంత, ఒకింత, కొంత, కీస, కొండిక-కొండొక, చిటిపొటి, చిన-చిన్న, చిని-చిన్ని, గోరంత, బుల్లి, రవంత-రవ్వంత, రొంత, వడవడ, నంత, ౨. కొంచెముకొంచెమునకు — (అవ్య) అల్పశము (తె) చిలువచిలువ, కొద్దికొద్ది, పొటిపాటి, మొటిమొటి.

స్వవశమగు. మి. అ. క్రి: (తె) సముతువడు: చూ, లోబడు. [చూ, స్వాధీనము.

స్వవశము. సం. వి అ. న. తనవశము, వశము:

స్వవాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రూ. సువాసిని. 1. పేరంటాలు: చూ, స్త్రీ; 2. పుట్టినింట నుండెడి యాఁడుది: చూ, స్త్రీ.

స్వవిరము. అం: చూ, సంచారి వర్ణగతాలంకారములు. [చూ, సహోదరి.

స్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది:

స్వసమ్ముఖతలము. అం: చూ, హస్తపరిచారములు.

స్వస్తి. సం. ఇ. (అవ్య): చూ, శుభము.

స్వస్తికచ్ఛము. అం: చూ, సంయుతహస్తములు.

స్వస్తికము. సం. వి. అ. పుం. 1. తూర్పువాకిలిగల రాజగృహము: చూ, సదనము. 1; 2. చేనుకము: చూ, సృతి. 1 (మార్గము.1); 3. భుజబంధవిశేషము; 4. మంగళవస్తువు; 5. ముగ్ధస్త్రీ హస్త విన్యాసవిశేషము; 6. పాముయొక్క పడగమీఁదివంపయిన మొవలుగల యర్ధచంద్రాకారపు నల్లని రేఖ; అం. 7. చూ, అసంయుతహస్తములు; 8 చూ, బహుపరిచారములు; 9: చూ. ఏకవింశతిస్థానకములు; 10: చూ, సంయుతహస్తములు.

స్వస్తికరేచితము. అం: చూ, కరణములు.

స్వస్తికాసనము. అం: చూ, ఆసనములు. (ఆసనవిశేషము=చటువు.) తద్వి.—బ్రహ్మాసనము.

స్వస్తిముఖము. సం. వి. అ. పుం. జోడు; చూ, లేఖ. 3.

స్వస్తిముఖుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు: అగ్నిముఖుఁడు, అగ్రజన్ముఁడు, అగ్రజుఁడు, అధర్వుఁడు, ఏకకుఁడు, కుతపుఁడు, ఘోషయిత్నువు, చతుష్పథుఁడు, ద్విజన్ముఁడు, ద్విజాతి, ద్విజుఁడు, ధరామరుఁడు, బాడబుఁడు, బ్రహ్మ, బ్రాహ్మణుఁడు, భూదేవుఁడు, భూసురుఁడు, వచత్నువు, విప్రుఁడు, శమీగర్భుఁడు, షట్కర్ముఁడు. (తె. వ):—ఇరుఁబుట్టువు, తొలుజాతివాఁడు, దుగపుట్టుక, నేలవేలుపు, పాఱుఁడు, వాఱువాఁడు, పుడమివేలుపు, బాఁపఁడు, బాఁపనయ్య, బాఁపనవాఁడు, బాఁపనుఁడు, బొమ్మఁడు, మిన్కుఁచేదువరి. తద్విశేషములు—౧. వేదాధ్యయన సంపన్నుఁడు:— వైదికుఁడు, గృత్సుఁడు, శ్రోత్రియుఁడు, షట్కర్ముఁడు; ౨. భుజింపుమేండఁగా ముందులేచిపోయిన బ్రాహ్మణుఁడు :—బ్రహ్మఘ్నుఁడు; ౩. జాతిమాత్రోపజీవియైన బ్రాహ్మణుఁడు:—బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు; ౪. విద్వాంసుఁడును సత్కర్మపరుఁడునైన వంశకర్తవలనఁబుట్టినవిప్రుఁడు:—బ్రాహ్మణాయనుఁడు; ౫: వ్రాత్యుఁడు; ౬. విష్ణుభక్తుఁడు:—వైష్ణవుఁడు:— (తె) తిరుమడి; ౭. అధర్వణవేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు:— అధర్వణుఁడు; ౮. అనూ

చానుఁడు; ౯. రజస్వల కన్యను పెండ్లియా
డిన బ్రాహ్మణుఁడు:— అపాంక్తేయుఁడు;
౧౦. కపట బ్రాహ్మణుఁడు:—కంకుఁడు, కర
టుఁడు; ౧౧. విప్రనామానుబంధము:—
భట్టు, శర్మ. (తె) బొట్టి-బొట్టు; ౧౨. పూ
జ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు:— (తె) అయ్య
గారు-అయ్యగారు-అయవారు-అయ్యవారు;
౧౩. యజ్ఞార్హములైననియమములనడపు బ్రాహ్మ
ణుఁడు:—(తె) జన్నిగట్టు; ౧౪:(చూ, బ్రా
హ్మణులు 1932—1933 పొరటలు); 2. బ
ట్టువాఁడు: చూ, సూతుఁడు (వంది).

స్వస్త్రీసంగమము. అం: చూ, శకునరహితములు.

స్వస్థమగు. మి. అ. క్రి: (తె) తేఱు, తేఱు
కొను, రెక్కును.

స్వస్థము. సం. విణ. నెమ్మదిగా నుండునది:
(తె) తిన్న, తిమ్మ, నిమ్మళము, వాసి.
తద్వి.—స్వస్థతకు — ప్రసాదము, స్వాచ్ఛ
ము, స్వాస్థ్యము. (తె) తిన్నన-తిమ్మన.

స్వస్థావస్థ. అం: చూ, అవస్థలు (స్వక్షేత్రమం
దున్న గ్రహము స్వస్థావస్థ యందుండును.
ఖ్యాతి, సుఖము, సంతానము, ధనము గలు
గును) [చూ, స్నప.

స్వస్రీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనగోడలు;

స్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం, భాగినేయుఁ
డు. (తె) మేనల్లుఁడు-మేనయల్లుఁడు,(చూ,
మేన. (1).); తద్వి.—౧. చెల్లెలికొడుకు:—
కానిష్ఠినేయుఁడు; ౨. తోఁబుట్టువు కొడు
కు.—భాగినేయుఁడు.

స్వస్వామిసంబంధము. అం: చూ, సంబంధములు.

స్వా

స్వాంతము. సం. వి. అ. న. 1. మనస్సు: చూ,
హృదయము. 2; 2. బుజ్జగింపు: చూ,
రూ-సాంత్వము. 3; 3. గుహ: చూ, రం
ధ్రము. 1.

స్వాగతము. సం. వి. అ. న. 1. కుశల ప్రశ్న
ము: కౌశలి; 2: సుఖముకోడిరాక; అం.
3: చూ, వృత్తము. 1. ("ర-న-భ-గగ. 7
యతి. 11 వ ఛందము. ఉదా.—స్వాగతం
బెవఁడు-శౌరికి నెంతే." [చూ, శాఘోట.

స్వాఘాటము. సం. వి. అ. పుం. బరివెంక*:

స్వాచ్ఛ్యము. సం. వి. అ.న. స్వచ్ఛత: చూ, స్వచ్ఛము.

స్వాతంత్ర్యము. సం.వి.అ.న: చూ, స్వతంత్రము.

స్వాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంజ్ఞాదేవి: చూ,
భార్య 1-౬౪. తద్వి.—సూర్యుని భార్య
కు.—వరుణ సుత; అం. 2. కరువలిచుక్క—
స్వాతి: చూ, రిక్క.

స్వాత్త్వికము. అం: చూ, అభినయములు.

స్వాదనము. సం. వి. అ. న: ద, పానము, పీతి,
సరకము. (తె) ఆనిక, త్రాగుడు, త్రాగు
డు. తద్వి.—కల్లుత్రాగుటకు:—అనుతర్షణ
ము—అనుతర్షము, సరకము. (అవ్య) కచ్చి
త్. (తె) కల్లుత్రాగుట (చూ, సరకము.3).

స్వాదము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రుచి.1;
2. రుచిచూచుట. [చూ, లేహము.

స్వాదితము. సం. విణ. పానముచేయఁబడినది:

స్వాదుకంటకము. సం. వి. అ. పుం.1.పల్లేరు*:
కంటకిఫలము, కంటఫలము, క్షురకము, క్షు
రము, పలంకష, వనశృంగాటము, శ్వదంష్ట్ర
(తె) పల్లెరు-పల్లేరు. తద్వి:—పెద్దపల్లేరు
కు.-అశ్వదంష్ట్ర, ఇక్షుగంధ, క్షురాంగము,
గోకంటకము, గోక్షురకము, గోఖురము,
గోఖురి, త్రికంటకము, మహాపలంకష. (తె)
ఏనుఁగుఁబల్లేరు, పెద్దపల్లేరు.*; 1. మొలవె
లఁగ*: చూ, వెలఁగ 1-3.

స్వాదుధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. తియ్యవిలు
కాఁడు: వ, విషయి, శూర్పకారాతి, శృం
గారయోని: చూ, మన్మథుఁడు.

స్వాదుపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ఆరుకొండ*:
చూ, రక్తఫల.

స్వాదుఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: ద్రాక్ష, కృష్ణగో స్తని, ప్రియాల, మధురస, మృద్వీక-మృద్వీక, స్వాదురస, స్వాద్వీ. (తె): —దాక-ద్రాక*. తద్వి: —చూ, లికుచము. 2; 2. ఆరుదొండ*: చూ, రక్తఫల; 3. రేఁగు*: చూ, రేఁగు. 1. తద్వి.—కానరేఁగునకు.- చూ, వికంకతము.

స్వాదుమజ్జాఫలము. సం. వి. అ. పుం. గోఁగు*: చూ, వరగోఁగు తద్వి.—౧. కొండగోఁగునకు.—రాజాహ్వయము. (చూ, వరగోఁగు); ౨. గోనుగునకు.—సప్రింసి.

స్వాదురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: కబలి, కాయస్థ, కాక, కాకోలి, కృష్ణ, గౌడదేశిక, ఘృతమండ, మాంసి, వయస్థ, వాయసోలి, వీరవృక్షము. (తె) కారుకొత్తి, కారుకొల్లి (కారు గొలిమిడి), తప్పెట, మాఁడె, మాడి. (అడవియాలవ అనికొందఱు) *; 2. ద్రాక్ష*. చూ, స్వాదుఫల.

స్వాదువు. సం. వి. ఉ. న. 1. బెల్లము: చూ, శర్కర. 1; 2. స్వాదువనుగంధ ద్రవ్యము, గంధధూమజము: చూ, రాజార్హము. 2—ఠం; విణ. 3. ఇంపయినది: చూ, హృద్యము; 4. గరగరికైనది; 5. తియ్యనిది: చూ, సురసము. 2.

స్వాదూదము. సం. వి. అ. పుం. మంచినీళ్ల సముద్రము; చూ, సముద్రములు. 2

స్వాద్వీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష*: చూ, స్వాదుఫల. 1.

స్వాధిష్ఠానము. అం. (స్వాధిష్ఠానము) వెన్నెముకయందలి షట్చక్రములలో నొకటి: చూ, చక్రములు (షట్చక్రములు.) [స్వాధీనము.

స్వాధీనత. సం. వి. అ. న. వశము: చూ,

స్వాధీనపతిక. అం. స్వాధీనుఁడైన పెనిమిటి గల నాయిక: చూ, నాయికలు.

స్వాధీనపురుషనఖా. వా. వి: చూ, ఖండసుక్తి.

స్వాధీనము. సం. వి. అ. పుం: అధీనము, ఆయత్తము-ఆయత్తి, గృహ్యకము, గృహ్యము, ఛందము, ప్రత్యయము, వశము, స్వవశము, స్వాధీనత. (వి. విణ) వశ. (తె) అంకియ-అంక, అగ్గము, ఇల్లెస, ఒళవు, కైవసము, చేవల్ఁతి, జోక, దక్కోలు, పాలు, మస్తరు, లొక్కు, లోఁకువ, లోను, వలఁతి, వసము, వెరవు-వెరువు. తద్వి.—ఒకరికిలోఁబడినది (స్వతంత్రముకానిది): —అవగ్రహము, అస్వతంత్రము, గృహ్యకము, గృహ్యము, పరవశము, పరాధీనము.

స్వాధీనముచేయు. మి. స. క్రి. చూ, వశపఱచు.

స్వాధీనుఁడు. సం. విణ. తనకులోఁబడినవాఁడు: వశి.

స్వాధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదాధ్యయనము: అధీతి, అధ్యయనము, ఉపక్రమము, జపము; 2. ఆమ్నాయము: చూ, వేదము; 3. జపము: అక్షరము, జపము (జాపము), తపము-తపస్సు, సంతాప్రవృత్తి. (తె) కాఁక-కాఁక, తబము; అం. 4: వాచికము, ఉపాంశువు, మానసికము (3).

స్వాధ్యాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేదాధ్యయనము చేయువాఁడు: అధ్యాపకుఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు, గణి, గురువు. తద్వి: —ఛాందసుఁడు, వైదికుఁడు, శ్రోత్రియుఁడు; (చూ, స్వస్తిముఖుఁడు. 1.); 2. పట్టణమునందలి వర్తకుఁడు: చూ, సార్థవాహుఁడు.

స్వానము. సం వి. అ. పుం. రూ—స్వనము, ధ్వని, మ్రోఁత: చూ, స్వరము. 2.

స్వాపతేయము. సం. వి. అ. న. ధనము: చూ, హిరణ్యము. 3. [స్వప్నము 1-2.

స్వాపనము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-

స్వాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిద్ర: చూ, స్వప్నము 2. తద్వి,—!లక: చూ, స్వ

స్నము. 1; 2. శయనము: చూ, శయ్య. 1; 3: అజ్ఞత, అజ్ఞత్వము, అజ్ఞానము, అవిద్య, అవివేకము, అవామ్మతి, జడము, జలము, సగ్గము. (తె) ఎడ్డెతనము, ఎఱుంగమి, కాఱు, తెలివిలేనితనము, నేరమి, పిస, పిసి, మఱకువ, మఱపు, వెడఁగు, వెఱ్ఱి; 4. తిమ్మిరి: ఉన్మాథము, తిమిరము-తిమ్మిరము, సుప్తి. (తె) తిమిరి-తిమ్మిరి-తిమురు, బోము.

స్వాభావికము. సం. విణ. స్వభావముచేతఁ గలిగినది, నైజము: చూ, స్వభావము.

స్వాభావికి. అం: చూ, నాశికాక్రియలు.

స్వామి. సం. వి. న్. పుం. 1.=సామి. ఒడయుఁడు (చూ, రాజు. 1-2-3): అధిపతి-అధిపుఁడు, అధిభువు, అధీశుఁడు, అధీశ్వరుఁడు, అర్యుఁడు, ఇనుఁడు, ఈశితుఁడు, ఈశుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు, కలిమాలకుఁడు, కాంతుఁడు, నాథుఁడు, నాయకుఁడు, నేత, నేతృఁడు, పతి, పరిపాలకుఁడు, పరివృఢుఁడు-పరీవృఢుఁడు, లక్ష్మీపతి, వరుఁడు, వల్లభుఁడు, ప్రభువు, విభుఁడు. (తె. ప):—ఎకిమీఁడు, ఏలిక, ఏలికవాఁడు, ఒడయఁడు-ఒడయుఁడు, గమికాఁడు, జియ్య, ఠాకురు, తీరుపరి-తీర్పరి, దణి-దణియ-దణె, దేవర, దొర, నాయకుఁడు-నాయఁడు, పలువు, మగఁడు, మనెవారి, మన్నియ - మన్నె - మన్నియఁడు-మన్నీఁడు-మన్నెఁడు, మన్నెకొడుకు, మన్నెకాఁడు, మన్నెవాఁడు, మానిసిఁడు, మేటి, రా-రాజు, రాయఁడు-ఁడు, రావు, సర్కారు, సామి, సాయిబు-సాహెబు-సాహేబు. తద్వి.—౧. పన్నిద్దఱు బంటుల కధిపతికి.—నాయకుఁడు. ౨.గొప్ప ప్రభువునకు.—అధీశుఁడు, అధీశ్వరుఁడు, మహేశ్వరుఁడు; 3. గృహస్థునకు.—వాస్తవ్యుఁడు: చూ, యజమానుఁడు.

1, 2. కుమారస్వామి: చూ, స్కందుఁడు; విణ. 3. న్యాయాధికారి: అక్షదర్శకుఁడు, అతిమాత్రకుఁడు, అధికారి, అధికుఁడు, అధికృతుఁడు, అధ్యక్షుఁడు, అభిజాతుఁడు, ఉద్భటుఁడు, నైయాయికుఁడు, న్యాయాధిపతి, న్యాయాధికారి, యజమానుఁడు, వ్యవహర్త, సభికుఁడు, స్థేయుఁడు. (తె. ప) తగవరి (తగుపరి), తీరుపరి-తీర్పరి, పెడనెల. తద్వి:—౧. అధికుఁడు అనుటకు:—(తె) మిండఁడు-మిండగాఁడు-మిండగీఁడు, మిక్కిలివాఁడు; ౨. మహంతు క్రింది యధికారి:—స్థానికుఁడు. (తె) పారుపత్తెకాఁడు, పారుపత్తెదారు, మణిపకాఁడు, మనియకాఁడు; 3. నియమించెడి యధికారికి:—కోలుకాఁడు; 3. ఒక గ్రామమున కధికారి:— స్థాయుకుఁడు; అం. 4: చూ, రాజ్యాంగములు (చూ, అంగము. 9.)

స్వామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=సాని. పట్టపుదేవి. రాజభార్య (అని కొందఱు): దేవి, ప్రభ్విణి, మహిషి, రాజ్ఞి. (తె) ఏలికసాని, ఒడయురాలు, దేవరి-దేవేరి, దొరసాని, పట్టపుదేవి, రాణి, సాని. [ములు.

స్వామిపాల వివాదము అం: చూ, వ్యవహారపద

స్వామిభృత్యన్యాయము. అం: చూ, వివాదములు. [స్వతంత్రము.

స్వామ్యము. సం. వి. అ. న. సొంతము: చూ,

స్వామ్యములు. అం: దాన, వినమయ, జల, తరు, పాషాణ, నిధి, నిక్షేపములు (7).

స్వాయంభువమనువు. అం: చూ, మనువులు.

స్వాయంభువము. అం: చూ, ఆగమములు(చూ, ఉపవిద్యలు)

స్వారాజ్యము. సం. వి. అ. న. స్వర్గలోకపు దొరతనము. తద్వి.—ఆధిపత్యము, ప్రభుత్వము, ప్రాభవము, మహత్తు, మహోద

యము, రాజ్యము, వశము, వాల్లభ్యము, శృంగము. (తె) అడపడి, దొరతనము, నాయంకరము.

స్వారాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. స్వర్గలోకాధిపతి, ఇంద్రుఁడు; చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

స్వారి. దే.వి.రూ-సికారు: చూ, సంచారము. ౧.

స్వారోచిషమనువు. అం: చూ, మనువులు.

స్వార్థము. పా. ఏధాతువునకేది నిశ్చితమైన యర్థమో యదిస్వార్థము. వర్తమాన, భూత, భవిష్య, త్ర్యర్థములని స్వార్థమున నాలుగు కాలములు కలవు.)

స్వాశ్రితావనసమోనహిధర్మః. లో. ఆశ్రితుల రక్షించుటతో సమమగు ధర్మము లేదుగదా? "ఉదా.—తత్త్వజ్ఞులెప్పుడును హింసకుంగడుదవ్వగఁజరియించుచుందురు. "స్వాశ్రితావన సమోనహిధర్మః" యని వేదము. (నీతిచంద్రిక-విగ్రహము)

స్వాస్థ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రసాదము, స్వస్థత: చూ, స్వస్థము.

స్వాహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆగ్నాయి, అగ్నిభార్య; చూ, భార్య. 1-౯౧; 2 బుద్ధుని భార్య: చూ, భార్య.1-౮౦;అం. 3: చూ, దిక్పాల భార్యలు.

స్వి

స్విత్రము. సం. వి. అ.న. పులుసు: చూ, సితము. 1-౫.

స్విన్నము. సం. విశే. స్వేదముతోఁగూడినది.

స్విష్టకృత్తు. అం: చూ, రిహీనతానములు (చూ, తానములు)

స్వస్తికము. అం: చూ, ప్రచారములు.

స్వీ

స్వీకరించు. సం. స. క్రి. 1. అంగీకరించు: చూ, సమ్మతించు; 2. పుచ్చుకొను: అనుగ్రహించు, గ్రహించు, గ్రహియించు, పరిగ్రహించు, సంగ్రహించు. (తె) అందు, అందుకొను, అప్పళించు, అలము, ఇముడుకొను, ఎత్తు, కవుచు, కయికొను-కైకొను, కొను, కోలు, చేకొను, చేపట్టు, తోడుకు, పట్టు, పుచ్చు, పుచ్చుకొను, పుడుకు-పుణుకు, సందుకొను. తద్వి.—రాఁబట్టు, సమకట్టు, సేకరించు; 3. అవధరించు, ధరించు, వహించు. (తె) అలవరించు-అల్వరించు, అఁగు, అదుకొను, ఆను, ఆనుకొను, ఉంచికొను-ఉంచుకొను, పూను, తలకొను, తాలుచు-తాల్చు, నుసలు, వరిషవించు, పాటించు, పూను-ఊను, పెట్టు, పెట్టుకొను, మోచు, సంతరించు, సమకొల్పు, సవరించు, హవణించు తద్వి:-శిరసావహించు. [మేవాఁడు: వహి.

స్వీకర్త. సం విశే. (బు. ఈ. బు) స్వీకరించు

స్వీకారము. సం.వి అ. పుం. 1. అంగీకారము: చూ, సమ్మతి. 1; విశే. 2 = సేకరము: అభినివేశము, అభ్యుపగమము, అభ్యుపపత్తి, ఆగ్రహము, ఆదానము, గ్రహణము, గ్రహము-గ్రాహము, పరిగ్రహణము, పరిగ్రహము, పురస్కారము, ప్రతిగ్రహము, సంగ్రహము. (అవ్య) ఆజ్. (తె) ఎత్తు, కయికోలు-కైకోలు, చేయి, పట్టు-పట్టుట-పట్టుడు, పట్టువల, పుచ్చికోలు-పుచ్చుకోలు, సేకరము. తద్వి.—౧. (తె): చూ, లాగు. 1; ౨. ముక్తపరునకు:— చూ, సంగ్రహము. 2.

స్వీకృతము. సం. విశే. 1. అంగీకరింపఁబడినది: (చూ, సమ్మతి.1): అంగీకృతము, అభిపన్నము, అభిమతము, అనుమతము, ఉపగతము,

ఉపక్రితము, ఉరరీకృతము - ఉరీకృతము - ఊరీకృతము, ప్రతిజ్ఞాతము, మతము, విదితము, సంగీర్ణము, సంశ్రితము, సమాహితము, సమ్మతము. (తె) ఒడఁబాటు; 2: గృహీతము, పరిగృహీతము. తద్వి.—౧. పుచ్చుకొనఁదగినది:— గ్రాహ్యము, పరిగ్రాహ్యము; ౨. సంగ్రహింపఁబడినది:—ఆచితము.

స్వీకృతుఁడు. సం. విణ. పుచ్చుకొన్నవాఁడు: ప్రతిగృహీతుఁడు. తద్వి.— పుచ్చుకొను వాఁడు (గ్రహించువాఁడు):— గ్రహీత, గ్రాయకుఁడు, గ్రహయాలువు, గ్రహీలుఁడు, గ్రాహకుఁడు, గృహయాలువు, గృహీత.

స్వీయ. అం. 1. పతియందుమాత్రము అనురాగముగల నాయిక: వాణిని (చూ, నాయికలు). [(1). "వివిధశృంగారరమణీయలైనరమణీమణులు:—౧స్వీయ, ౨పరకీయ, ౩సామాన్యలను ముత్తెఱంగులు. ౧ స్వీయ వివాహమాడినది. ఇదే ముగ్ధ, మధ్య, ప్రగల్భయను భేదములుగలది. (౧) ముగ్ధాభేదంబులు:—అజ్ఞాతయౌవన ౧, జ్ఞాతయౌవన ౧, నవోఢ ౧, విస్రబ్ధనవోఢ ౧= ౪. ఇది పం[డెండేండ్ల వయసుగలిగి యౌవనోదయ ముందుమేన్నది; (౨) మధ్యాభేదంబులు:—మధ్యధీర ౧, మధ్యాధీర ౧, మధ్యధీరాధీర ౧, మధ్యధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ౧, మధ్యాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, మధ్యధీరాధీరా జ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧=౬. ఇది పదుమూఁడేఁడ్లు మొదలు పదునానిమిదేండ్లదనుక వయసుగల్గి యౌవనోదయమైనది. ఇదిపతి యన్యసతీసక్తుఁడైనను గోపింపక తన పాతివ్రత్యభావము తప్పక యుండును,(౩) ప్రగల్భాభేదంబులు:—ప్రగల్భధీర ౧, ప్రగల్భాధీర ౧, ప్రగల్భధీరాధీర ౧, ప్రగల్భధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, ప్రగల్భాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, ప్రగల్భాధీరాధీరాజ్యేష్ఠకనిష్ఠ ౧, సురతప్రియ ౧, సురతానందమోహిత౧=౮, ఇది పదునెనిమిదేండ్లకుమించిన వయసుగలిగి సంపూర్ణయౌవనముచే వెలయునది. దీనికి రతికళాజ్ఞానము మెండు. వీని విభాగక్రమము.— అజ్ఞాతయౌవన— తనకు యౌవనప్రాదుర్భావమైనదని తెలియకుండునది; జ్ఞాతయౌవన=తనకు యౌవన ప్రాదుర్భావమైనదని తెలియునది; నవోఢ = లజ్జాభయపరాధీన రతిగలది. విస్రబ్ధనవోఢ—కొంత రతిపరిచయముగలది; మధ్యధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందు వ్యంగ్యముగా కోపప్రకాశము చేయునది; మధ్యాధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందవ్యంగ్యముగా పరుషవాక్యములుపలుకునది; మధ్యధీరాధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగమువలన పతియందు వ్యంగ్యవచనంబుచేయుచే వెంటనేఅవ్యంగ్యమైన కోపచేష్టగలది; జ్యేష్ఠకనిష్ఠ=ఇద్దఱి భార్యలయందు పడఁతికిఁగల యధిక న్యూనస్నేహమువలన నేర్పడునది. అట్టి సమయములో తన యందుఁగల న్యూనస్నేహంబు నెఱిఁగి పతియందుకోపప్రకాశము చేయుటలో పైనఁ జూపిన ధీరాధీరాదిలక్షణంబులుగల యది; ప్రగల్భధీర.= అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందురత్యుదాసీనభావముగలది; ప్రగల్భాధీర= అన్య స్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందు తర్జనతాడనాదులు చేయునది; ప్రగల్భధీరాధీర=అన్యస్త్రీ సంభోగముచేసి వచ్చిన పతియందు రత్యుదాసీనభావము గలిగి తర్జనాదులు చేయునది. జ్యేష్ఠకనిష్ఠాది భేదంబులు ప్రగల్భకుంగలవు. తనయందుండు న్యూనస్నేహము నెఱిఁగి పతియందు కోపప్రకాశము చేయుటలో ప్రగల్భకుఁ జెప్పియుండు ధీరాధీరాదిలక్షణంబులు గలయది."; (2): చూ, పరకీయ. ("ఇందనేక

భేదంబులుండినను ప్రాచీనోక్తంబులై ప్రసిద్ధములైన కొన్ని భేదంబులు గలవు. అవే వన:—౧. గుప్త:—జారసురతమును గోపనము చేయునది. ఇది త్రివిధము:—(౧) వృత్తసురతగోపన=జరిగిన జారసురతమును గోపనము చేయునది. (౨) వర్తిష్యమాణ సురతగోపన=జరుగఁబోవు జారసురతమును గోపనము చేయునది. (౩) వృత్తవర్తిష్యమాణ సురతగోపన=జరిగిన జారసురతమును జరుగఁబోవు జారసురతమును గోపనము చేయునది. ౨. విదగ్ధ=తన మనోభిప్రాయము నితరులకుఁ దెలియకుండఁగ జారునికిమాత్రముఁ దెలుపునది. ఇది ద్వివిధము:—(౧) వాగ్విదగ్ధ=వాక్చాతుర్యముచేఁ దెలుపునది; (౨) క్రియావిదగ్ధ=క్రియలచేతఁ దెలుపునది. ౩ లక్షిత=కొంత బయలుపడిన జారసురత వ్యాపారము గలది; ౪. కులట=బహుపురుషానురాగము గలది; ౫. అనుశయాన=సంకేతస్థానా సందర్భమును చింతించునది. ఇందులో ౩ భేదములు.—(౧) వర్తమాన సంకేత స్థలాసందర్భమును చింతించునది. (౨) భావిస్థాన సంకేతస్థలాసందర్భమును చింతించునది. (౩) రతిప్రాప్తమైన సంకేతస్థలమును అసందర్భముచేత పొందఁజాలక చింతించునది: ౬. ముదిత=తనకుసమయము దొరికెనని జారునికిఁ దెలుపుటకు సంతోషించునది; ౭. సాహసిక=పతి సమీపములోనుండఁగా పతిని వంచించి జారునితో రతి సల్పునది; ౮. ప్రతిభాచతుర=తనయంకుతనము కొంత బయలుపడినను సమయోచితముగా తెలియరాకుండఁగ 'కలగనిమేలుకొంటిని' అని బొంకువలె బొంకునది; ౯. అపలాపచతుర=తన జారత్వమును అపలపించి రోదనము చేసి తవయఁదు పతికి కనికరము పుట్టించునది."; (౩): చూ, సామాన్య. 1. (సామాన్య=ద్రవ్యనిమిత్తంబుగ సకల పురుషులయందనురాగముగలది. ఇది ౧. జాతిసామాన్య, ౨. ఆగంతుకసామాన్య. ౩.గూఢసామాన్య అని త్రివిధము. ౧. జాతిసామాన్య=అవివాహితులురాలుగాక తన జాతిరీత్యా పైఁజెప్పిన లక్షణంబులుగలయది: ౨ ఆగంతుక సామాన్య=వివాహితయై పెనుక పతిని విడిచి స్వేచ్ఛలవిడిగా పైనఁజెప్పిన ప్రకారము వర్తించునది; ౩ గూఢసామాన్య=వివాహితురాలైగాని కాకగాని పతి గతించిన వెనుకగాని యింటివారి అనుమతిమీఁద పైఁజెప్పిన లక్షణ ప్రకారము గూఢముగా సంచరించి ద్రవ్యమును సంపాదించి పోషకులకుఁ దెచ్చియిచ్చునది. ఈగూఢ సామాన్యను ప్రాచీనులంగీకరింపలేదుగాని మనుధర్మశాస్త్రములో ఈస్త్రీయొక్క రతిని పురుషునికి వ్యభిచారదోషజనకముగాఁ జెప్పలేదు. గాన నిది సామాన్యలో నంతర్భావముగాఁ జెప్పఁబడెను. (చూ, నాయికలు 1585 పుట. మఱియు నాయికలలో ౯. తమోభిసారిక=చీఁకటిలో ప్రియునిఁగూర్చి పోవునది. ఇట్లనేక భేదంబులూహ్యంబులు. మఱియు నాధునికులేర్పఱచిన నాయికలు. ౧. ప్రవత్స్యత్పతిక, ౨ ప్రవసత్పతిక, ౩.సమాగమిష్యత్పతిక, ౪. సమాగచ్ఛత్పతిక అని నల్వురు గలరు. (౧) ప్రవత్స్యత్పతిక=ప్రియుఁడూరికిఁ బోవుచున్నాఁడని భావివిరహమును గూర్చి దుఃఖించునది; (౨) ప్రవసత్పతిక=దేశాంతరముఁ బోయెడు ప్రియునింజూచి భావివిరహమును గుఱించి దుఃఖించునది; (౩) సమాగమిష్యత్పతిక=ప్రియుఁడు దేశాంతరమునుండి రాఁబోవునని సంతోషించునది; (౪) సమాగచ్ఛత్పతిక=ప్రియుఁడు దేశాంతరమునుండి వచ్చుచుండఁగా చూచి సంతోషించునది. ఈనాయికల ప్రసిద్ధలక్షణములతో ఈఅవాంతర భేదములు చేరియుండునని

చూపేకొని వాటివాటియొక్క, అవాంతర భేదముల నిరూఢిచేసి నామనిర్దేశము చేసికొనవలయును."]; 2: చూ, మానవతి 3 [(౧) "మానవతి = ప్రియునియందన్యస్త్రీప్రియుక్తముగాఁ గోపించుటయును దానికిఁ బ్రియుఁడు చేయు మనశ్శాంతియునుబట్టి చేయునది. ఇది లఘుమాన, మధ్యమాన, గురుమాన అని త్రివిధము. (౨) తృప్త, అతృప్త, తృప్తాతృప్తఅని ముగ్గురు నాయికలు గలరు; (౩) మఱియు గర్వితలలో అయిదు భేదంబులు:- సౌందర్యగర్వితా, ప్రేమగర్వితా, విద్యాగర్వితా, యౌవనగర్వితా, కులగర్వితా; (౪) అన్యాసంభోగదుఃఖిత; (౫) ఉత్తమ, మధ్యమ, అధమ; (౬) పద్మిని, చిత్తిని, శంఖిని, హస్తిని. (చూ, స్త్రీ); ఇత్యాది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నీవిషయమింతటితో ముగింపఁబడియె")

స్వీయము. సం. విణ. తనది: చూ, స్వతంత్రము.

స్వే

స్వేచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు: ఇష్టము, కామము, టకము, నికామము, పర్యాప్తము, ప్రకామము, యథేచ్ఛత, యథేచ్ఛము, యథేష్టము, యస్వచ్ఛ, స్వైరిత. (తె) అలవోక, ఇంపు-ఇంబు, ఒనరు, విచ్చలవిడి. (విణ): యథేప్సితము.

స్వేచ్ఛానువృత్తి సం.వి.ఇ. స్త్రీ: చూ, యథాకామి.

స్వేచ్ఛామృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. భీష్ముఁడు: చూ, శాంతనవుఁడు.

స్వేదజము. సం. విణ. చెమటవలనఁ బుట్టినది. (పురుగు లోనగునది.)

స్వేదజములు. అం: చూ, సృష్టిభేదములు.

స్వేదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెనము: చూ, పాత్రము. 6_3౮.

స్వేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెమట: ఘర్మము, తనురసము, నిదాఘము, పీనము, ప్రస్రవణము, విపాకము, శ్రమము. (తె) చెమట-చెమ్మట, చెమర-చెమరు. తద్విశేషములు.— కొంచె, ముతికిచెమట; 2. చెమటపోయుట; అం. 3: చూ, సాత్వి(త్త్వి)కభావములు.

స్వై

స్వైరి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్): చూ, స్వతంత్రుఁడు.

స్వైరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఱంకులాఁడి: అర్జుని-ఆర్జుని, అసతి, ఇత్వరి-ఈత్వరి, ఋషభి-వృషభి, కర్షణి-కషణి, కలతూలిక, కులట, చర్షణి, ధిక్కు, జార, జారిణి, డింబిక, త్రిప, దిక్చారిణి, ధర్షణి, ధృష్టలంజ, నిశాచరి, పాంశుల-పాంసుల, పుంశ్చలి, బంధకి, ముక్త, లంజ-లంజిక, వండ, వాంఛిని, విటి, షండ. (లై.వ.) అంటిగది, అంటుకత్తియ (అంటుకత్తె), ఆపగలది, గుడిసెవాటు, చెడిప - చెడిపె, చెడ్డతొయ్యాలి, జెంభి, తిరుగుఁబోతు, వనుపుకత్తె, నసగూటి, బజారి-బాజారి, బసవి-బసివి, మిండకోర-మిండలకోర-మిండలకోరి, మిండత, ముండ, రంకుటాలు-ఱంకుటాలు-రంకులాఁడి-ఱంకులాఁడి, ఱంకుఁబోతు, రంకెత-ఱంకెత, ఱాఁగ, ఱండ, లంక, లంజి-లంజియ-లంజె, లంబిడి-లంబ్డి-లమ్మిడి-లమ్డి, వాడవదిన, విటకత్తె, విటుకులాఁడి, వెలిచేవులగన్న తొయ్యాలి, వలిచోరవరి, వెల్లాటకత్తియ-వెల్లాటకత్తె, వేసుకకత్తియ-వేసుకకత్తె, సాగనుకత్తె. తద్వి.— శివదాసియై వ్యభిచరించు స్త్రీ:— బసవి-బసివి.

స్వైరిత. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. యథేచ్ఛత: చూ, స్వేచ్ఛ.

స్వైరుఁడు. సం. విశే. 1. స్వైరి: చూ, స్వతంత్రుఁడు; 2: చూ, సోమరి.

హ

హ. ఒకయక్షరము. సం. అవ్య. 1. పాదపూరణమందువచ్చెడి నిపాతము. "రామం 'హ' ప్రాహలక్ష్మణః." 'తు-హి-చ-స్మ-హ-వై.' ఈఆఱును పాదపూరణమందు వర్తించును; 2. పూజ: (చూ, సపర్య); 3. సంబోధనము: చూ, సంబోధనము. 1;4. నింద: చూ, నెగ్గింపు; అం. 5: చూ, కంఠ్యములు; 6: చూ, తాలవ్యములు; 7: చూ, ఊష్మములు.

హంకరించు. వై. అ. క్రి.=అహంకార: ఎగసిపడు, గర్వించు, గరువపడు, తరితీపుసేయు, తిమురు, తెగటు, తుళ్లియాడు, తుళ్లు, నిక్కు, నిఱ్ఱసీలుఁగు, పొంగు, మురియు, మెకమెకపడు, రేఁగు, విక్కు, విఱ్ఱవీఁగు, విఱుగఁబడు, వేఁచు. (సం.వ)అహంకరించు, అహమించు, ఆటోపించు, ఉత్సేకించు, గర్వించు, దర్పించు. తద్వి.—నుమాళించు: చూ, మబ్బుకొను.

హంకారము. వై. వి. అహంకార.గర్వము: అదటు, అసము, అహు, ఉదుటు, ఎగవు, ఎగసిపాటు, ఏతు, ఏపు, ఒయారము-ఒయ్యారము, కండకావరము, క్రొవ్వు, గబ్బు, గరువము, గురుపతనము, గెబ్బు, గోరింపు, డంబు, డబడబ, తరితీపు, తిమురు, తెగటు, తెగసీలుఁగుట, తుక్కు, తుళ్లింత, తుళ్లు, దిమాకు (ధిమాకు), దుడుకు, నిక్కు, నీటు, నెగవు, పించెము, పిలుకు, పీఁచెము, పురి, పొంగు, పొగరు, పొనరు, పోతరము, ప్రల్లఁదనము, ప్రిల్లదము, బడాయి, బింకము—బింకెము, బిగి, బిగువు, బిఱ్ఱ—బిఱ్ఱు, బీరము, బెట్టిదము, సెట్టు, జెట్టుసరి—జెట్రిసరి, మదము, మల్లరము, మిట్టిపాటు, మిడి, మిడిమేలము, మిడిసిపాటు, మురి, మురిపము—మురిపెము, మురవు, మెఱకము, మెకమెకపాటు, రాలిపాటు, విరగఁబాటు, విఱుగఁబాటు, వీఁక, వీఁకు. (సం.వ.) అంతుకము, అభిమానము, అవలేపము, అవశ్యాయము, అవష్టంభము, అహంకారము, అహంకృతి, అహంక్రియ, అహంత, అహంభావము, ఆటోపము, ఆరంభము, ఉచ్ఛ్రాట, ఉత్సవము, ఉత్సేకము, ఉద్ధతి, ఉద్ధృతి, ఉద్వృత్తి, ఊష్మము, కూర్చము, క్ష్వేళము, ఖరువు, గండము, గంధము, గర్వము, గుహ్యము, చిత్తోన్నతి, ఛా, టంకము, దండము, దర్పము, ధ్వజము, నాసీరము, మదము, మానము, విస్మయము, స్మయము. తద్వి.—౧. గర్వభేదము:—(సం) జాలిక: ౨. విద్యాగర్వము:—(సం) ఇరాద్ధత్యము; 3. అధికగర్వము:—ఉక్కురోసము, తెగసీలుగుట, ర.నడమేటయందలినిక్కు:—టేకు, టేవి.

హంక్షము. అం: చూ, చక్రములు.

హంగామా. వా. వి. 1. కొంతకాలము ఉండు; 2. ఒకవిధమగు అధికారము; 3. నిగహా.

హంగామీ. వా. వి. పెత్తనదారీ.

హంగు. వా. వి. 1. అలంకరించిన అలంకారము, ముస్తాబు; 2. రీతి: చూ, విధము. 1.

హంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (హఞ్జికా=రోగమును బోఁగొట్టునది): రూ—భంజిక, అంగారవల్లి-అంగారవల్లిక-అఙ్గారవల్లి, కంజక, కరి, కాలింది—కాళింది, కాసజిత్తు, కృష్ణబర్బరకము, ఖరశాకము, గంధపత్రిము, గరఘ్నము, గర్దభశాఖ-గర్దభశాఖము-గర్దభశాఖి, పద్మ, బర్బరము (బర్బరకము), బాలేయశాకము, బ్రాహ్మణయష్టిక (బ్రహ్మయష్టి), (బ్రాహ్మ

ణి), బ్రాహ్మి, భార్గి, వందకము, వర్ధనము, శాకము. (తె) ఎరువంటి, గంటుబారంగి, చిఱుతేకు, బంజియ-బంజె, బాఁగి*. (తద్వి.—౧: చూ, శాకోటము. ౧-౨-3. ౪.); ౨. ఒకటేఁకుకు.—క్రకచపత్రము, సోమ వల్కము. (తె) టేఁకు-తేఁకు, తోఁటి*.

హంజే. వై. వి. రూ-అంజె-హజ్జె, పాఠము: రూ-చూ, హజ్జే.

హండ. సం. వి. అ. (స్త్రీ).రూ-హండా-హండీ.= అండా-అండి-అండీ, వెడల్పునోరుగల పెద్ద లోహ (మట్టి) పాత్రము: చూ, పాత్రము. ౬-౧.

హండా. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ). —పై.—

హండి(డీ). సం. వి. ఈ. (స్త్రీ) —పై.—

హండే. సం. అవ్య. (సంబోధనార్థకమైన అవ్యయము)నీచురాలినిపిలుచుటయందువర్తించును.

హంత.సం.విణ.(ఋ.ఈ.ఋ): చూ, హింసకుఁడు.

హంవీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షత్రియుఁడు: చూ, రాజా. ౧. తద్వి.—శరీరముదాఁచేనిబంటునకు —సూత్థానుఁడు; విణ.2 శూరుఁడు: ఊర్ధ్వరుఁడు, కలి, గండీరుఁడు, గండుఁడు, చండుఁడు, ణ, దమనుఁడు,యోధ, యోధవరుఁడు, యోఘుఁడు,యోద్ధ, విక్రాంతుఁడు, వియాతుఁడు, వీరుఁడు, శూరుఁడు. (తె. వ) ఉక్కడీఁడు, ఉక్కరి, ఉక్కుతునియ, ఎక్కటి, కట్టు పకాసి,గండఁడు, గడుసరి, చేలుమానిసి, చేఱుకరి, చేఱుకటీఁడు, జెట్టి, తెంపరి,దునీఁడు-దునీదారు-దునెదారి-దునేదారి, దుముదారి, దొర, నెఱసరి, పాలసుఁడు, పోటరి, పోటుకాఁడు, పోటుబంటు, పోటుమగఁడు, పోటుమానిసి, బంటు, మగఁడు, మగవాఁడు, మనసరి, మాసటి-మాసటీఁడు-మాస్టీఁడు, మిడిమాసి, మొక్కలి-మొక్కలీఁడు-మొక్కలుఁడు, మొనకాఁడు, మొనసరి, వజీరు-వజీరు-వజ్జీరుఁడు-వజ్జీరుఁడు-వజీరుఁడు, వటారి-వతారి, వడికాఁడు, వడిగలవాఁడు, వడివాఁడు, వాఁడిగలాఁడు, వాఁడిమగఁడు, వాలుమగఁడు, సరదారు, సరిమిడిమానిసి, సిపాయి, హంవీరుఁడు. తద్వి.—౧.నీటిలో శూరుఁడు:—కశూరుఁడు; ౨. భూరులకెల్ల శూరుఁడు:—(తె) గండరగండఁడు. 3: మహారథుఁడు, మానిసి: చూ, భటుఁడు. 1; ౪: చూ, సమరథుఁడు; ౫: చూ, సాహసికుఁడు; ౬. రథికచతుష్టయము:—అతిరథ, మహారథ, సమరథ, అర్ధరథులు (4); ౭: చూ, దిట్టఁడు; ౮. యుద్ధమునకు భయపడనివాఁడు: అరిందముఁడు - హరిందముఁడు. (తె) దుడ్డు; వై. విణ. (1)=హంవీర. శూరుఁడు. ఆ. పదా వర. ౩3: చూ హంవీరుఁడు. 2.

హంస. సం. వి. అ. పుం. 1.=అంచే. (చలించునది): అజవాహనము, కలకంఠము, కవీశ్వరుఁడు, క్షీరాశము, చక్రపక్షము, చక్రాంగము, జాలపాదము, జ్యేష్ఠము, ధవళపక్షన్ను, యమి, శ్వేతగరుత్తు, శ్వేతపత్రము. (తె. వ):—అంచే, తూఁడుదిండి, తెలిపిట్ట, తెల్లనిపిట్ట, తొలకరిగల్లుగువ్వ, తొలకరిసూడు, నఱవతేజి, నల్వజేక్క, పాలునీరునవెలిఁజేయుపక్కి, మదికొలంకు పులుఁగు, మదికొలనువెక్కనుపిట్ట, వానజోలిపుల్గు. తద్వి —౧. ఆఁడుహంసకు.—గండోలి-గంధోలి, చక్రాంగి;వరట-వారట, హంసి-హంసిక; ౨. ఎఱ్ఱనిముక్కు కాళ్లుగలహంసకు:—కలహంస-కలహంసము, రాజహంస, హంస-హంసము. (తె) రాయంచే (చూ, రాజహంస 1-2-3 అర్థములు దీనికి వర్తించును.); 3. మధురముగాఁ బలికెడిహంసకు.—అధూసరచ్ఛదము, కలహంస-కలహంసము, కాదంబము, రాజహంస, హంస-హం

సము; ౪. మాసిన ముక్కుకాళ్లుగల హంసకు.—మల్లికము, మల్లికాక్షము; ౫. నల్లని ముక్కుగల హంసకు.— ధార్తరాష్ట్రము. (ఇందలి ౨-౩ అర్థములలోని హంస—హంసము అను శబ్దములు హంసయొక్క విశేషములనిగ్రహించేది.); 2. యోగివిశేషము: చూ, యోగి; 3. పరమాత్మ: చూ, హంసుఁడు; 4 తెల్లగుఱ్ఱము: చూ, హయము; 5. మంత్రవిశేషము: చూ, మంత్రము. 1; 6. శరీరవాయువిశేషము: చూ, వాయువు; 7: మత్సరము, మాత్సర్యము, అంకము, అక్షాంతి, అమర్షము, అసహనము, అసహిష్ణుత, అసహ్యత, ఈర్క్ష్య-ఈర్ష్య, రాగము, శంబలము. (విణ) కుహనము. (తె) ఈరస-ఈరసము-ఈసు, ఊఁద, ఊసివాసము, ఎరుసు, ఓర్వమి, కడుపుబ్బు, కడుపుమంట, కనుపూఁద, కనుసుట్టుఁదనము, కరకరి, కరకొమ్మ, కాంతాళము, చేలపకారము, చేలము, మచ్చరము, మచ్చరికము, సూడు; 8. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము. "రాజహంస"; అం. 9: చూ, కూజితములు.

హంసకము. సం. వి. అ. పుం, న. (హంసవలెఁ బలుకునది) కాలియందె (లేక) కాలికడియము: చూ, భూషణము. 2. (హంసక పాదకటకశబ్దములు కాలిసొమ్ము పేళ్లనికొందఱు). (పాదకటకము=కాళ్లకడియము.)

హంసతూలికాతల్పము. సం. వి. అ. న. అంచెగరులపాన్పు: చూ, శయ్య. 1.

హంసనాదము. అం: చూ, జన్యతాళములు.

హంసపక్షము. అం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

హంసపదన్యాయము. అం: చూ, ఒకానొక న్యాయము.

హంసపదము. సం. వి. అ. పుం.=అంచెపదము: రూ-హంసపాదము, అధ్యాహారము, ఊహము, తర్కము. (తె) అంచెపదము, (వా) హంసపాదు.

హంసపాదము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హంసపాది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.=అంసపాది*. (మిశ్రమనికొందఱు): కాకాండము, కాంక్షితపిత్రయము, కీటపాది-కీటపాదిక, కీటమాత, కీటమారి, కీటమాలిక, గోధాపది, గ్రీష్మసుందరి, ఘృతమండలిక, ఘృతమంథ, చర్మాగము, త్రిపత్రిక, త్రిపాది, ధృతరాష్ట్రపది, రక్తపాది. (తె) అంసపాఁది, చెర్పుటట్ట*.

హంసపాదు. వా. వి: చూ. హంసపదము.

హంసబకన్యాయము. అం. కొంగలలో హంసయున్ననోదానిపేరు వర్తిత్వలు గాన్పింపఁ వను రీతి.

హంసమాల. అం: చూ, వృత్తము 1. ("స-ర-గురువులతోఁగూడినదై ఏడవఛందస్సునఁ బుట్టిన వృత్తము")

హంసము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హంస. 1-౨, 3.

హంసమోచ. సం వి. ఆ స్త్రీ. పిన్నబూరుగు*: చూ, శాల్మలి.

హంసయాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ =అంచెనడక: [చూ, స్త్రీ.

హంసరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం =అంచెరవుతు: చూ, బ్రహ్మ. 1.

హంసరాహిత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై —

హంసరుతము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("మ-న-గగములతోఁ గూడినదై 8వ ఛందస్సునందుఁబుట్టిన వృత్తము.")

హంసవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హంసరథుఁడు.

హంసాయి. వా. వి. 1. ఇరుగుపొరుగువాఁడు; 2. పెత్తనముగలిగియుండుట; 3. సరిహద్దుదారు.

హంసాస్యము. సం. వి. అ. పుం: చూ, అసంయుతహస్తములు.

హంసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుహంస: చూ, హంస. 1.

హంసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

హంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రవి: చూ, సూర్యుఁడు; 2. జీవుఁడు: అంతరము, అంతర్యామి, అకరణము, అక్షము, అక్షరము, అజము, అవ్యక్తము; ఆత్మ, ఇంద్రుఁడు, ఈశ్వరుఁడు, క, కాయస్థ-కాయస్థుఁడు, కేవలుఁడు, క్షేత్రజ్ఞుఁడు, జీవకుఁడు, జీవము, జీవాత్మ, జీవి-జీవుఁడు, జ్ఞ, తత్త్వము, తురీయము, దేహి, నిశామయము, నిరాకారుఁడు, పరబ్రహ్మము, పరమము, పరమాత్మ-పరమాత్ముఁడు, పరుఁడు, పురుషుఁడు, ప్రధానము, ప్రాణి, బ్రహ్మము, భావము, భూతము, మ, మద్గలుఁడు, రవి, వసువు, వి, విశ్వతోముఖము, సూక్ష్మము, స్వరాటు-స్వరాట్టు, హంస. (అవ్య) ఓమ్. (తె) ఆతుము, మిడుకు. తద్వి.— ౧. తత్త్వజ్ఞుఁడు; ౨: జితేంద్రియుఁడు, వినీతుఁడు; 3: ఆత్మవీరుఁడు, చేతనము, ప్రాణి; 3. విష్ణుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 4. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు; 5. లోభగుణములేనిరాజు: చూ, రాజు. 1; తద్వి.— ౧. రాజునకు.— విషయి, శమ్, సుతుఁడు; ౨. ఒకరాజునకు.— వేణువు; 3. సార్వభౌమునకు.— సర్వేశ్వరుఁడు; ౪. దశార్ణదేశపురాజునకు.— స్కంధుఁడు; 6. మత్సరములేనివాఁడు; 7. ఉత్తమసన్యాసి: చూ, సన్యాసి; 8. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠుఁడు: చూ, సజ్జనుఁడు; 9. మత్సరుఁడు (అనికొందఱు.)

హక్కన్ను. వా. వి. రూ—అక్కన్ను. 1. పగ: చూ, వైరము. 1; 2. కోపము: చూ, రోషము. "నీమీఁదనాకు హక్కన్ను తీరలేదు."

హక్కు. వా. వి. సొంతము. "స్వరాజ్యము నా జన్మహక్కు."

హక్కుదారు. వా. వి. ఆస్తికర్త.

హాజేఁతు. వా. వి. గౌరవార్థముగుపడము.

హజారము. దే. వి: రూ—అజారము—హజాఱము—హాజారము—హాజాఱము—హాజారు, హజారు, ఎకరా, తలచావడి, తలదువారము, తలవాకిలి, తలసాల, నడవ, మొగలివాకిలి, మొగసల—మొగసాల—మోసల—మోసాల. (సం) అళిందము—అలిందము, ప్రఘణము—ప్రఘాణము, ముఖశాల: చూ, సదనము. 1.

హజాఱము. దే. వి.—పై.—

హజారు. దే. వి. 1. రూ—హుజారు. ఆస్థానము. రా. వి. 5, ఆ 36: చూ, సభ. 2; వా. 2: చూ, హజారము.

హజ్జె. దే. వి. రూ—హంజె. కాలు చాఁచిపెట్టిన యడుగు: అంగ, అంజె—అంజె, అజ్జె, అడుగు—అడువు—అడ్గు, కాలు, మెట్టిక, మెట్టు. (సం) అ, అమ్. అంఘ్రి, క్రమము, చరణము, పదము, పాదము, పది, పూర్వపక్షము, మూలము. తద్వి.— ౧. బోదకాలు, పుట్టకాలు. (సం) అలసము, పాదవల్మీకము, శ్లీపదము; ౨: ముడుకు, ముడుసు, మోఁకాలు. (సం) జానువు; 3. కుడిపాదమునకు:— నించేఁగాలు; ౪: చూ, సీలమండ; ౫: వాటుఁగాలు; ౬: వట్టికాలు; ౭: మరగాలు; ౮: పెడగాలు; ౯. (సం) ప్రజంఘాగ్రము; ౧౦: చూ, మడమ; ౧౧: చూ, పిక్క; ౧౨: చూ, తొడ; ౧౩: మీఁగాలు. (సం) పాదాగ్రము, ప్రపదము; ౧౪: ప్రపదము. (తె) ముంగాలు; ౧౫: పంగ; ౧౬: అడుగిడుటకు.— క్రమణము, క్రమము, క్రాంతి. [మార్గము. 1.

హట్టము. సం. వి. అ. పుం. అంగడివీధి: చూ,

హట్టవిలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (హట్టమనెడు పట్టణపువీధి యందొప్పునది) నఖమనెడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము. 1-౨3.

హట్టాధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగడిపారుపత్తెకాఁడు: వికర్మికుఁడు.

హాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పట్టుదల: చూ, ప్రతిజ్ఞ. 1; 2. (దీనియందుదొప్పుము చేయు

చురు) బలాత్కారము: కార, ఖప్పము, నిర్బంధము, బలాత్కారము. (అవ్య) అపి; (తె.వ) అట్టాఁక, కడ్డాయము, కఱకతె, కిక్కస, గడ్డు, గ్రిట్టు, చెఱ, జోరావరి, నికటము, నిక్కచ్చి, బంది-బందె, బలవంతము, బలిమి—బల్మి, బలువిడి—బల్విడి, బోము, వాలాయము-వాలెము. తద్వి.—౧. కదలమెదలఁగూడని కట్టునకు.—కట్టు, బారి, ముట్టడము—ముట్టణము-ముట్టడి; ౨. మిక్కిలి నిర్బంధించుటకు:—అ, ఇబ్బంది; 3. ధనాదికములకై నిర్బంధము: (తె) తరువు; అం. 8.యోగచతుష్టయము నందొకటి: చూ, యోగములు. [సాధించువాఁడు.

హఠవాది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) పట్టుపట్టి

హఠాత్తు. వా. అవ్య. రూ-అఠాత్తు: చూ, దబ్బాటు.(తెలుఁగుఅనిబాలచంద్రోదయము వ్రాసిన శబ్దరత్నాకర కారుఁడు.)

హడపము. దే. వి. 1. వక్కలాకులసంచి. (పంచతంత్రము. ౧-౫౭౯): రూ-అడపము, ఆకుసంబెళ, కరతిత్తి, తాంబాళము, తిత్తి, పరదము, పాందాను, పట్రము, సంబళిక—సంబెళ. (సం): కరంకము, కల్మాని, తాంబూలదాని, వీటికాపేటిక, సంపుటము. (చూ, పాత్రము. 6-౨౧); 2. మంగలిపొది: రూ-అడపము, కైపాల, పొది. (సం) ఖురకుటి. తద్వి. —కత్తులతిత్తికి:— తిత్తి. [సాధ్వసము.

హడలు. వా. ౕ. రూ-అడలు, భయము: చూ,

హణిక. దే. వి. అవధానము. ఆంధ్ర, పదా. చర. 12: చూ, హెచ్చరిక.

హణిగలు. దే. వి. బ. నతినికేషము. ౧. నతిభేదములు:—(తెనుఁగున వాడఁబడునవి):— కేకిసలు, కైలాటము, కైవారపుచేతులు, కొల్పుడుచేయి, గిడిగిల్లు, గొండీలు, గొణిగలు, గొబ్బిళ్లు, గోవిందములు, చిన్నిపువు-చిన్నిపువ్వు—చిన్నిపూఁతుక, చేవివ్వ, జోడాలు—జోదిల్లు—జోబిల్లు, డింగిల్లు, దీపకోల, నతిజోబిల్లు, నివాళికరములు, పేరేడల్లులు, పరపుకరము, పింపిళులు—పింపిళ్లు—పింపిసలు, పొరలుదండము, మన్నెలు, వన్నెల, వన్నెలచిన్నిపువ్వులు, సరిచెంకణము, సాగింత, సాగుబళా; ౨. వేదాధ్యయనకాలమందలి మ్రొక్కు:-(సం) బ్రహ్మాంజలి; 3. గోత్రనామములు చెప్పి పాదములు సోఁక మ్రొక్కుట:—అభివాదనము, పాదగ్రహణము, ప్రణిపత్తి-ప్రణిపాతము.(తె): ఏటికోళ్లు; ౪. దేవతానమస్కారము:-(సం) నియమము; ౫. నమస్కారమునకు:—ఎరఁగుడు-ఎఱఁగుడు, ఏటికోళ్లు, ఒరిగ, కయిచోఁపులు—కైచోఁపులు, కేకిసలు, కేలుమొగుట-కేల్మొగుట, కేలుమొగుడుపు-కేల్మొగుడ్పు, కేలుమొగ్గ-కేల్మొగ్గ, కేలుమోడుపు—కేలుమోడ్పు, కేల్మోడుపు - కేల్మోడ్పు, కయిమోడుపు (కయిమోడ్పు)- కైమోడుపు (కైమోడ్పు), కోపు, గిడిగిల్లు, గొబ్బిళ్లు, చోఁగిలింత, చిన్నిపువు-చిన్నిపువ్వు, చిన్నిపూఁతుక, చిన్నిబూచె, చెంగనలు-చెంగనాలు, చేమోడుపు-చేమోడ్పు, చేవివ్వ, జే, జేజే, జోహారు-జోహారువు-జోహరు-జోహరువు, జోత - జోతము-జోతామ, టెంకణము-డెంకణము, తొంగలిపాట్లు, దండము, దీవవకోల, పసుగాటు, పిడికిలింత, మొక్కు-మ్రొక్కు-మ్రొక్కుడు, మొగుపు—మొగుప్పు, మోడుపు—మోడ్పు, వన్నెల, వన్నెలకోలు, సలాము. (సం) అంజలి, అత్యయము, అభిసం(వం)దనము, నతి, నమస్కారము, నమస్కృతి, నమస్సు, ప్రణతి, ప్రణామము, వందనము, వినతి, శరణము, శరణు.

హతస్వరపరాటి. అం: చూ, పరాట్యుపాంగములు (చూ, అంగము. 9.)

హతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దెబ్బ: అభిఘాతము, అభ్యాగమము, ఆఘాతము, ఉద్ఘాతము, ఘాతము, తాడనము, పరిఘము, పరిస్ఫోటనము, ప్రహారము-ప్రహారము, విఘాతము, వ్యాఘాతము, సంఘాతము. (తె.ప) అదుపు, అటు, కొట్టు, గాత, తాఁపు, దెబ్బ, నలుకు-నలుకుడు-నలుకు-నలుకుడు, నిడ్డ, పెట్టు, పొంత్తు, పోదు, లత్త, లాటు, వాటు, వేటు-వ్రేటు, వేఁత-వ్రేఁత. తద్వి ―౧. గాయమునకు.―అపదానము-అవదానము, కుట్టనము, క్షతి, ఖండనము, గాయము, ఛేదనము, ఛేదము, దితి, నికృంతనము, వర్ధనము, విచ్ఛిత్తి, విచ్ఛేదనము. (తె) తెగుడు, తెగుబడి, నలుకుడు-నలుకు-నలుకుడు, ప్రక్కలింత, ప్రవ్రేట; ౨: పరిఘము. (తె) మాఱుదెబ్బ; 3: వర్ధనము, విదరము. (తె) ప్రక్కలింత, ప్రవ్రేలు: చూ, స్ఫోటము. 1.

హతుఁడు. సం. విశే. 1: ఆహతుఁడు. (తె) కొట్టఁబడినవాఁడు; 2. మనస్సు చెడినవాఁడు: ప్రతిబద్ధుఁడు, ప్రతిహతుఁడు, మనోహతుఁడు.

హత్తము. వై. వి.―హస్తః: చూ, హస్తము.

హత్తి. వై. వి.=హస్తీ. రూ-అత్తి. ఏనుఁగు: చూ, హస్తి.

హత్తు. దే. వి. 1. రూ―అత్తు. మైనపుగుడ్డ: చూ, వస్త్రము; అ. కి. 2. రూ-అత్తు: చూ, సరిపడు. 2. [చూ, హింస. 1.

హత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. చంపుట, హననము: చూ, హింస. 1.

హదను. దే. వి. రూ―అదను. కాలము: చూ, సమయము. 2. [1; 2. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు.

హద్దు. దే. వి. 1. మేర, ఎల్ల: చూ, సీమ.

హననము. సం. వి. అ. న: చూ, హత్య.

హననక్రియ. అం: చూ, క్రియాంగములు: (చూ, అంగము. ౪).

హనుమ. వై. వి.=హనుమాన్. రూ-హనుమంతుఁడు-అనుమఁడు: చూ, వానరము.

హనుమంతసేవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధరించేవస్త్రవిశేషము.

హనుమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం=అనుమఁడు-హనుమ-హనుమఁడు. 1: చూ, హనుమ. తద్వి.―పెద్దనల్లకోఁతికి:―(తె) సింగిలీకము; అం. 2: చూ, శాస్త్రప్రవర్తకులు.

హనుమంతునెదుట కుప్పిగంతులు వైచినట్లు. లో. "హనుమంతునెదుట నా కుప్పిగంతులన్నట్లు నాయెదుట నా బింకంబులును బొంకంబులును". (ధర్మజ రాజసూయము.)

హనుమ్మఁడు. వై. వి.=హనుమాన్. రూ―అనుమ్మఁడు: చూ, హనుమంతుఁడు.

హనుమానుఁడు. సం. వి. త్. పుం.―వై.―

హనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. (రోగమునుపోఁగొట్టునది.) నఖము నెడు గంధద్రవ్యము: చూ, రాజార్హము. 1―౧౩; 2. మరణము: చూ, సావు; 3. ఆయుధము: చూ, బాణము. 1; 4: వ్యాధి, వేల, రుగ్మత, రుజ-రుక్కు (చూ, రోగము. 1). తద్వి.―౧. యోనిపుట్టు లింగపుట్టు మొదలగువ్యాధికి.―వల్మీకము; ౨. కడుపులోనిబల్లకు.―విద్రధి; 3. పాసనమునకు.―విరేచనము; ౪. నేత్రరోగమునకు.―శుక్తి (చూ, హర్షణము. 8); ౫. డొక్కనొప్పికి:― శూల-శూలము. (తె) సూల; ౬. క్షయకు.―విశోషము, శోషము, శ్వాసము; ౭. ఉబ్బసముతోఁగూడిన దగ్గుకు:―శ్వాసకాసము; ౮. ఉబ్బసమును పుట్టించెడి దగ్గుకు:―శ్వాసకాసము; పుం. స్త్రీ. 5. (భక్ష్యమునునములునది.) చెక్కిలిమీఁది భాగము, చెలిదౌడలు, కటుమరలు: చూ, బుగ్గ (చూ, పార్శ్వము. 2.); అం. 6: చూ, అధమక్షేత్రములు; 7(బ). (బుగ్గలు

రోమమున్న నచ్రిశస్తము: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. [హనుమంతుఁడు.

హానూమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం: చూ, రూ-

హానూషఁడు. సం. వి. ష్. పుం: యమదూత, తత్పాటుఁడు. (త్రి. శే. 14. చోరట): చూ, యముఁడు. [స్థావగము. 1.

హాన్నము. సం. విణ. మార్ని, గోనము: చూ,

హాన్నుఁడు. సం. విణ. విసిష్టించినవాఁడు, విడువఁబడినవాఁడు, విడియాకుల నందినవాఁడు.

హాన్యావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

హాపుష. సం. వి. అ. స్త్రీ. బోడతరము*: కచ్ఛఘ్ని, కఫఘ్ని, కూలహాలము, క్రోడచూడ, పలంకష, ముండి, ముండిని, శ్రావణి. (తె) బోడతరము. తద్వి.—పెద్దబోడతరమునకు.— కదంబపుష్పి, దేవగడ్డలి, భిన్నగ్రంథిక, మహాముండిని, మహాశ్రావణిక. (తె) పెద్దబోడతరము.

హాపుష్ప. సం వి. అ. స్త్రీ. చూ, రూ-హాపుష.*.

హామాంబావతు. వా. వి. అన్నిబావతులు: రూ-అమాంబావతు.

హామేషా. వా. క్రి. విణ: చూ, రూ-అమేషా.1-2

హాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అశ్వని: చూ, రిక్క.

హాయగతులు. అం: (చూ, హాయము. ౬ ౪.) (౧) ఔపవాహ్యకగతులు= యుద్ధసమయగతులు; (౨) సన్నాహ్యగతులు=శాంతసమయమందలి స్వారికి సంబంధములగుగతులు.

హాయగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణ్వవతారవిశేషము: చూ, అవతారములు; 2. దైత్యవిశేషము.

హాయజీవనమారకము. సం. వి. అ. పుం. అదియూధిక, అరక్తమాల. ఉడుపుష్పము, ఓఘ్రిపుష్పము, ఓఘ్రిము, ఓష్ఠపుష్పము, జప, జవ, జపాపుష్పము, నాదేయి, పిండము, బాలపుష్పిక, రుద్రపుష్పము, శేష. (తె) దాసనము. తద్వి:-పిండపుష్పము. *.

హాయనము. సం. వి. అ. పుం, న. ఏఁడాది: చూ, రూ-హాయనము. 1.

హాయపాలకభేదములు. అం: (౧) సూత్రగ్రాహకుఁడు-నడరువని చేయువాఁడు; (౨) బంధకుఁడు=గుఱ్ఱంబులంగట్టువాఁడు; (3) యావశికుఁడు=తృణమును గొనితెచ్చువాఁడు; (౪) విధాపాచకుఁడు=గుగ్గిళ్లు లోనగునవి వండువాఁడు; (౫) స్థానపాలకుఁడు=అశ్వశాలారక్షకుఁడు; (౬) కేశకారుఁడు=రోమములను కత్తిరించి నునుపుచేయువాఁడు; (౭) జాంగలికుఁడు=ఆహారాదులం బరీక్షించువాఁడు. [ము*: చూ, మినుము.

హాయపుచ్ఛి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాఱుమినుహాయవిచారము. అం: చూ, వృత్తము.1(చూ, రగడ) ("నవవిధరగడలలోనొకటి. ఒక్కొక్క పాదమునందు నాలుగు సూర్యగణములు గలిగి మూఁడవగణాద్యక్షరము యతిగాఁ గలవృత్తము.")

హాయమారకము. సం. వి. అ. పుం. (కళవంటి క్రొమ్ములచేత గుఱ్ఱములను పీడించునది.) గన్నేరు*: కరవీరము, కృకరము, చండాతము, పిచులము, ప్రతిహాసము, శతప్రాసము. (తె) గన్నెర-గన్నెరు-గన్నేరు. తద్వి.—౧. అంబుజము, అబ్జము, ఇజ్జలము-హిజ్జలము, క్షూరము, గణేశకుసుమము, నిచులము. (తె) ఎఱ్ఱగన్నేరు; ౨: ప్రచండము, శ్వేతకరవీరము. (తె) తెల్లగన్నేరు; 3: నాగగన్నేరు; ౪: చండాతము. (తె) పచ్చగన్నేరు, పాడగన్నేరు; ౫ సన్నపాకులఎఱ్ఱగన్నేరునకు.— కుష్ఠఘ్నము, చండకము, లఘుడము.*.

హాయము. సం. వి. అ పుం. (శీఘ్రముగాఁబోవునది.) గుఱ్ఱము: అ, అర్వంతము, అర్వము, అశ్వము, ఇరావతము, ఏకశఫము, కంఖాణము, కాండము, కింకిరము, కింధి, కిల్కి, కిల్వి, కీకటము, కుథరము-కువరము, కేశరి-

కేసరి, ఖురవు, ఖేంఖాణము, గంధర్వము-గాంధర్వము, ఘోటకము, ఘోట్టాణము, చామరి, జూహురాణము-జూహూరాణము, టూరము, తుక్ఖారము, తురంగము-తురంగము-తురగము, ధారాటము, పాకలము, పార్థివము, పీతి-పీతి, ప్రకీర్ణకము, ప్రయాగము, బర్హ్యంగభువు, మరుద్రథము, ముద్గభుక్కు, యయువు, రాజస్కంధము, లలామము, వాజి, వాతాయనము, వహము-వాహము, విమానము, శాలిహోత్రము, శ్రీపుత్రము, సప్తి, సింహవిక్రాంతము, సైంధవము, హరి, హరికాంతము, హేష్కి. (తె.వ): — కిలాతము, కుదిర-కుదిరము, గుంము, గుఱము-గుఱ్ఱము, గోడా, జెక్కి, తట్టు-తట్టువ-తట్టువము-తట్టువా, తత్తడి, తురికి, తేజి-తేజీ, వడగండు, పటాణి (పటాణి), బాబా, మావు, వారువ-వారువము-వార్వము-వావురము, హుమా. హుమాయి. తద్విశేషములు: — ౧.ఆడుగుఱ్ఱమునకు: — అశ్వ, కరభి, ఘోటి-ఘోటిక, తురగి, ధేనుక, ప్రసువు, బడబ. (తె) అశ్వతి, ఆడుగుఱ్ఱము, గోడిగ; ౨. సూర్యరథాశ్వమునకు.— ఇరావతము, కృష్ణహాయము, మూర్మురము, వాతాటము, సప్తి, హరితము; ౩. విష్ణురథాశ్వమునకు.— బలాహకము-వలాహకము; ౪: అశ్వమేధీయము, క్రతుపశువు, యయువు, యాయావరము, వీరభద్రము; ౫. ఉత్తమాశ్వమునకు.— అజానేయము, జాత్యము, వాతాశ్వము. (తె) ఏరాది, సాంబ్రాణి-సామ్రాణి; ౬: ఇంద్రాయుధము. (తె) కాటుకకంటిగుఱ్ఱము; ౭. పంచకల్యాణిగుఱ్ఱమునకు:- పంచభద్రము, పంచాంగము, పంచాంగపుష్పితము; ౮: ఆరట్టజము-ఆరట్టము, పారసీకము-పారసీకము-పారసీకము; ౯. రాజోపస్థమునకు.- ఉపసైంధవము; ౧౦. ఇంద్రునిగుఱ్ఱమునకు.— ఉచ్చైశ్శ్రవము, కర్కము, బిలము, వృషణము, శ్వేతహయము. (తె) చేవలతేజి, జోలుపుట్టువు (జోల్పుట్టువు), తెల్లతేజి, నిక్కువీనులజెక్కి (నిక్కువీన్ వావురము), నీరుపుట్టువు, వెలిమావు, వేల్పుదొరతేజి, వేల్పుమావు; ౧౧. శ్రీకృష్ణుని రథాశ్వము· — పుష్పకము; ౧౨. పూజ్యాశ్వము(ఉన్నతరాజి): (తె) తేజి-తేజీ, పడవలము, పడివాగె; ౧౩: బాహ్లీకము-బాహ్లీకము; 14: వనాయుజము-వానాయుజము; 15: కలమము, ఖిలకము, నీలాశ్వము. (తె) నల్లగుఱ్ఱము, నీలండు; 16: కలీవము. (తె) పచ్చగుఱ్ఱము; 17: ఎఱ్ఱగుఱ్ఱమునకు.— కియాహము, కులమంగళము, గేహవర్ణము, రక్తాశ్వము; 18: నీటిగుఱ్ఱమునకు.— కసైంధవము, జలారము; 19: కర్తలాణము. (తె) కత్తలాన-కత్తలాని, కత్తళిండు; 20. (తె): అరబ్బి-హరబ్బి, కచ్ఛి, తురికి, పటాణి (పటాణి); 21: చోపకము, సింధువారము; 22: అశ్వము. (తె) జేన్నండు, తులవగుఱ్ఱము; 23: (తె) కయిరండు-కైరండు; 24. రథాశ్వమునకు:- రథ్యము. తద్వి.- మూ, రథ్యములు.- (సైన్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, వలాహకము (4).); 25. మోసెడిగుఱ్ఱము: — వినీతము; తద్వి.—(౧). వృత్తకము, స్థూరి-స్థౌరి-స్థౌరి; (౨): స్థౌరము; 26. మట్టపు గుఱ్ఱమునకు.-(తె) టాంగణా; 27. గుఱ్ఱపుకట్టు (పచ్చితాశ్వము) నకు:— దండము. (తె) జోండము-జోనళము, తట్టు-తట్టువ-తట్టువము-తట్టువా, టాటు; 28. శిక్షింపబడిన దుష్టాశ్వమునకు: — శూకలము; ౨౯: అంబరీషము, కిశోరము, కుమారము. (తె) గుఱ్ఱపుపిల్ల; 30: పడిగాపోవుగుఱ్ఱము: — జవనము; 31: విశ్రాంతిలేనిగుఱ్ఱము: — విశ్రాంతి; 31 పార్ల్వాము గుఱ్ఱము —

ఉపావృత్తము, లుఠితము; 33. రశ్మియను గుఱ్ఱమునకు:—రశ్మి; 34: కాంభోజము; 35: (తె) జిరాగుఱ్ఱము; 36: పచ్చెలగుఱ్ఱమునకు:—(తె) పూచి పూవు; 37. సత్తువలేని గుఱ్ఱము:—కీకము; 38: (తె) బొల్లఁడు; 39. మూఢకహయమునకు:—(తె) మోటు; 40: హంస; 41: వల్గితాశ్వము; 42: శ్రీవత్సకి; 43: శోణము; 44: హారితము-హరిత్తు; 45: హలహలము; 46: హేషము; 47: (దీనికి ఉత్పత్తి సముద్రము.—దీని ఱొమ్ము మడి శ్రీవత్సము; మెడనుడి రోచమానము; నిలువుమడి పురుషకము; దీనియగ్రిభాగము పులకము; ఖురము పూటము; గతిః కాంతిః; కవచము కంబళము, జయనము ప్రఖరము; ముసికోల ప్రతోదము; ఖగ్గము రశ్మి; పొల్లకలుఠనము); 48. ఆఁడుగుఱ్ఱపుచాలుకు: (తె) చేని; 49: గుఱ్ఱపుఅలంకారము:—అశ్వాభరణము, ఆదానము, గండము, భాండము. (తె) గుఱ్ఱపుతొడవు. (చూ, భూషణము. 2.); 50: గుఱ్ఱపుమెడగంటకు.—గ్రీవాఘంట, ఘర్ఘుర; (చూ, మీసౌ); 51: అశ్వవాల. (తె) గుఱ్ఱపుతోఁక, లపటి; 52: గుఱ్ఱపునుడికి:—ఆవర్తము. (తె) గుఱ్ఱపునుడి; తద్వి — అశ్వస్యాహ్లావర్తమునకు:—కతనము; 53. గుఱ్ఱపునడుమునకు.—అల్పసనము, కశ్యము; 54. గుఱ్ఱముయొక్క పశ్చాత్ప్రదేశము:-కంచకము; 55. గుఱ్ఱపుజీనుకువేయు అలంకారము:—(తె) అంకెనీడు; 56. గుఱ్ఱపు పల్లమునకు.—పల్యయణము-పల్యయనము-పల్యాణము-పర్యాణము. (తె) జీని, పల్లన-పల్లనము, పల్లము-పల్లాయనము; 57. గుఱ్ఱము పల్లముమీఁది మెత్తకు:—(తె) జీనమ, జీనము, జీను, మెత్త. తద్వి:—గుఱ్ఱము పల్లమునకు క్రిందవేసెడు మెత్తకు:—(తె) చీనము (అనికొందఱు); 58. గుఱ్ఱముమీఁది గంతకోలకు దిగఁగట్టెడు వాలునకు.—కశ్య. (తె) టంగు-తంగు, టంగువాఱు-తంగువాఱు, కొట్టము, పట్టెకట్టెడ: (చూ, వరత్ర)); 59. గుఱ్ఱపుమెడనిమిరెడుచోటు:-నిగాళము; 60. గుఱ్ఱములకరుసకు — అశ్వపంక్తి, అశ్వతరము. (తె) పాగ-పాగా-బాగా; 61 గుఱ్ఱముకట్టుచోటునకు.—అశ్వము, ఆశ్వీయము. (తె) గుఱ్ఱపుమూఁక; 62. గోడిగెగుంపునకు:—బాడబము; 63 గుఱ్ఱమునుతోమటకు:—(తె) మాలీషు; 64. గుఱ్ఱపునడకలు—(చూ, ధారలు):—(1) ఆస్కందితము. (తె) కటము, రవ, రవగాలు, రవాలు, మెనగలు; (2): ధౌరితకము-ధోరితకము. (తె) జోడన, దవుడు-దౌడు; (3): రేచితము, కోప్రంచు. (తె) జోలము-జోలియ-జోలియము-జోళె-జోళెము, నటవాలు-నట్టువాలు-నట్వాలు, పేర-పేరము, బవిరి, వేడెము; (4): వల్గితము-వల్గితము, లంఘనము. (తె) గంతు, చేవృకము-చౌకము-చౌకళము-చేవృకళింత-చౌకళింత-చౌకళింపు, తఁటు, దాఁటు, దుముకు, పల్లటి-కల్లటీ; (5). ప్లుతము. (తె) దువాళము-దువాళి, నిబ్బరము, పురటము. మఱియు:-(6): అంతరఖురి; (7): ఖండఖురి; (8): ఖురళి; (9): ధారా; (10): రింఖ; (11) నీచగతికి.—(తె) ఉలుక్కు, లుక; (12) ముఱళి. (తె) మారువడ; (13) సర్వము వశపోయెడి అశ్వగతికి:-భంజలి-భంజలిక. (తె) అడ్డవేడెము; (14): కంజ; (15): చుఁకురము; 65. గుఱ్ఱపు రౌతుకు: చూ, పాది. 1; 66. గాడిదకు:—చూ, రాసభము. తద్వి —(1) ఆఁడుగాడిదకు.—వాలి; (2) కంకరగాడిదకు.—సంకటగార్దభము; 67. కపచమునకు: చూ, వారవాణము (చూ, కవ్రుము.)]

హయశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. అశ్వములకు గలుగు సావర్తములు, వానిస్థానములు, వర్ణములు, వానిఫలములు, స్థానములు, శిక్షాకాలములు, సంచారమార్గములు మొదలగు లక్షణలక్ష్యములఁ దెలియఁజేయు హయలీలావతి, భోజరాజీయము, రేవంతోత్తరము, అశ్వశాస్త్రము, హాలాస్యమాహాత్మ్యము నందొక ప్రకరణము మొదలగు గ్రంథంబులెల్ల నిప్పటి కాలము నసచ్ఛిద్రములగుటవలన వానలక్షణలక్ష్యముల నెఱుఁగుట దుస్తరంబగనుండెను. అయినను గొన్ని విషయములు వివరింపఁబడియె: (చూ, ధ్రువస్థానములు ౧౦, (1547) పొరట); ఆవర్తరూపములు; ఆగంతుకములు; అశుభావర్తములు; శుభావర్తములు; వర్ణములు; అనువర్ణములు; చిత్రవర్ణములు, ముఖగజ్జావులు; శిక్షాకాలములు; గుణములు; అశ్వసంచారమార్గములు; గతివిశేషములు; ధారలు; ధారలలో భేదములు. చూడుము. ఇత్యాది.): చూ, శాస్త్రములు.

హయశిరము. అం: చూ, అస్త్రములు.

హయాము. వా.వి. 1. అధికారము; 2. కాలము.

హయారోహణశరమోక్షణలక్షణము. అం: చూ, ప్రమేయములు.

హయారోహుఁడు. సం. విణ: చూ, సాది. 1.

హరకత్తు. వా. వి. ఆటంకము, అడ్డు.

హరణము. సం. వి. అ. న. 1. దొంగతనము: అపహరణము, అపహారము, అపహృతి, అభిగ్రహణము, అభిగ్రహము, అభిహారము, ఆహారము, చుర–చౌరి–చౌరిక, చౌర్యము, తస్కరము, ప్రతిరోధము, మోష, స్తేయము, స్తైన్యము, హింస, హృతి. (అవ్య) ఉరు. (తె) ఆటమటింపు, ఒలి, ఒలుపు, గిలుగాడుట, గిలుబాడుట, గిలుబు-గిలుపు, గిలుబుకోలు, చేవాఁడి, చోరి, తెక్కలి, తెరువాటు, దాఁపరము, దారము, దావరము, దావా, దొంగతనము, దొంగపని, దొంగతికము, దోఁగురు, దోపడము (దోపడము), దోఁపిడి-దోఁపు (దోఁపుడు), నాఁచికోలు, పచ్చియము-పచ్చెము, బందిపట్టు, బందిపోటు, మోస-మోసము, ముచ్చిమి, ముచ్చిలి, లంకింపు, వల్లడి. తద్వి.—దొంగిలింపఁబడినది:—చోరితము; 2.=అరణము. (స్త్రీ చేత స్వాతంత్ర్యమున హరింపఁబడునది.) బిడ్డకిచ్చేకానుక: ఉపదానము, జామిషము, దాయము, యౌతకము-యౌతకము, సుదాయము. (తె) అరణము: (చూ, సూడిద.); 3: భాగహారము, వ్యవచ్ఛేదము; 4: చూ, జామిషము; 5. హరించుట: చూ, హరణము. 1; అం. 6: చూ, యోగములు.

హరతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

హరనర్తనము. అం: చూ, వృత్తము. 1. ("ర–స–జ–జ–భ–ర. 9–14 య తి. 18 వ ఛందస్సు.")

హరబ్బి. దే. వి. 1. హరబ్బీదేశము: చూ, దేశములు; 2. హరబ్బీగుఱ్ఱము: చూ, హయము. (రూ-అరబ్బి.)

హరయేనమః. అం. (హరిః=భక్తానాం పాపం హరతీతి) భక్తులయొక్క పాపములను హరించే వస్తువుకొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

హరషము. సం. వి. అ. పుం.=హరసః: చూ, రూ-హర్షము.

హరసము. వై. వి.=హర్ష.—పై.—

హరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వెన్నుఁడు: చూ, విష్ణువు. 1; 2. ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు; 3. (చీఁకటినిఁ బోఁగొట్టువాఁడు) రవి: చూ, సూర్యుఁడు; 4. చంద్రుఁడు: చూ, హిమాంశువు; 5. యముఁడు: అంతకుఁడు, అతిబలుఁడు, అమతి, ఆర్తకుఁడు, ఔదుంబరుఁడు, క, కంకుఁడు, కర్మకరుఁడు, కాలకంతుఁడు, కాలకుంతుఁడు, కాలకుద్ధుఁడు,

కాలాఖుఁడు, కాలిందీసోదరుఁడు, కాలుఁడు, కీనాశుఁడు, కృతాంతుఁడు, కోణాశ్వుఁడు, గుప్తి, చిత్రగుప్తుఁడు, జనార్దనుఁడు, జీవితేశుఁడు, దండధరుఁడు, దండి, దండుఁడు, ధర్మరాజు, ధర్ముఁడు, పరేతరాట్టు, పాశి, పితృదేవత, పితృపతి, పృథివీపతి, ప్రాణనాథుఁడు, మ, మందుఁడు, మహిషవాహనుఁడు, యమరాట్టు, యముఁడు, యమునాభ్రాత, వరంధకుఁడు, వైవస్వతుఁడు, శమనుఁడు, శ్రాద్ధదేవుఁడు, సమవర్తి, సౌరి. (తె. వ):—గుదియతాలుపు, జముఁడు, జమునతోఁబుట్టు (జమునప్రైఁదోఁడు), దక్షిణంపురాయుఁడు, దుంతరవుకు, పితరదొర (పితరులదణి), పెతరులసామి, పోతుగుఱ్ఱముగలాఁడు, పోతురాతు, ప్రొద్దుకూన, ప్రొద్దుఁగొడుకు, ప్రొద్దుచూలి, మిత్తి. తద్విశేషములు:—౧. యమకింకరునకు:—చండుఁడు (మహాచండుఁడు); ౨. యముని వద్ద లెక్క వ్రాయువానికి:-చిత్రగుప్తుఁడు; ౩. యమదూతకు.—తపాటుఁడు, హానూషుఁడు; ౪. పితృదేవతలు.—అగ్నిచిత్తుఁడు, అగ్నిమాలుఁడు, అగ్నివాహనుఁడు, అగ్నిష్వాత్తుఁడు, కవ్యవాలము, సుకుడాత్ముఁడు, (బ)చంద్రగోళస్థులు, జలవ్రిదుఁడు, నలుఁడు; అం. 5: చూ, దిగధిపతులు; ఇ. పుం.6.(గజాదులను హరించునది) సింగము: చూ, సింహము; 7: చూ, హయము; 8: చూ, వానరము; 9: చూ, సర్పము; 10: చూ, వాయువు; 11. కిరణము: చూ, హాయనము. 2; 12. కప్ప: అగ్నిసహము, అజిరము, అజిహ్మము-అజిహ్వము, అలిమకము-అళిమకము, కంఠధర, కటిల్లకము, కటురవము, కాకాహి, కృతాలయము, కేందుకము, కోశాహము, గూఢవర్చస్సు, గోమి, చక్రి, దర్దురము, నందకము, పుండరీకము, ప్లవంగమము—ప్లవంగము-ప్లవగము-ప్లవము, భేకము, మండూకము, రేకము, వర్షాభువు, శలాసకము, వ్యంగము, శాలూరము—సాలూరము. (తె) కప్ప, చేలికాఁపు, దాఁటరి. తద్విశేషములు:—౧: (తె) గుఱుకుడుఁగప్ప; ౨: (తె) వదరుఁగప్ప; 3: కరటము. (తె)గోండ్రికప్ప, గోఁడుకు, గోఁడురుఁగప్ప, పెద్దకప్ప; ౪.ఆఁడుకప్పకు.- భేకి, వర్షాభువు, వర్షాభ్వి; 13. చిలుక: చూ, శుకము; 14. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1; 15. అశ్వని: చూ, రిక్క; 16.నీరు: చూ, సలిలము; 17. నీరుబ్రిబ్బలి*: చూ, సహస్రవేధి. 2; విణ. 18. పచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6; 19. బంగారువర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6 (బంగారువర్ణము=కపిలవర్ణము); అం. 20 హరివర్షము; చూ, వర్షములు; 21: చూ, గతులు; వా. 22. మోక్షముకొఱకు ప్రాణముఁ గోల్పోవునప్పుడు స్మరించెడి మంత్రము. "వాని ప్రాణము హరియనిన మఱుచేటిదినమున వానిగుట్టునీకు తెలియకపోదు.": చూ, సావు; 23. భగవన్నామము (పాపములనుహరింపఁజేయునది) "హరి యనురెండక్షరములు హరియించును పాతకముల... హరి శ్రీకృష్ణా. (కృష్ణశతకము.)

హరించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు. (జై. 1, ఆ. 80): చూ, మ్రుక్కు. (9); అం. క్రి 2. అడఁచు.

హరిందముఁడు. వా. సం. వి. అ. పుం. అరిందముఁడు: చూ, హంవీరుఁడు.

హరికీర్తనము. అం: చూ, సుజ్ఞానదాయకములు.

హరికేన్‌లాంతరు. వా. వి. పెద్దగాలిలోఁగూడ దీపమునుఆరిపోకుండఁజేయు లాంతరు: చూ, లాంతరు.

హరిక్రాంతము. సం. వి. అ. న. గుల్మము: చూ, హయము.

హారిగ. దే. వి. కేడెము. (శై. 3, ఆ. 189): రూ-అరిగ, అడ్డనము (అడ్డణ-అడ్డణము)-ఒడ్డనము, కేడము-కేడియము-కేడెము-కేవడము, డాల్-డాలు, డాలువాలు, దడిగ, పలక-పలుక, బద్దపరి-బిద్దపరి. (సం) అందనము, అడ్డాణము, ఖడ్గారిటము, ఖేటకము, ఖేటము, చర్మము, ఢాలము, ఫలకము, ఫలము. తద్భే:—౧: వనుఖేటము; ౨: (తె) చిల్లోటి, చిల్లోటికేడము-చిల్లోటికేవడము. (చూ, సునికోల. 2.); 3: (తె) కటిక.

హారిగతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (నవవిధరగడలలో నొకటి. "నల-స-భ-గ గ"ములలో నొక్కొ్కనను రెనిమిది గలిగి యయిదవ గణాద్యక్షరము యతిగాఁగల వృత్తము.): చూ, రగడ.

హారిగ్రహము. అం. శంభపురి: చూ, దేశములు.

హారిగోలు. దే. వి. రూ-అరిగోలు: చూ, కోడము.

హారిచందనము. సం. వి. అ. న. 1. చెందిరము: చూ, సిందూరము. 1; 2: చూ, వెన్నెల; పుం, న. 3. పసుపువన్నెగల చందనము (మామిడిపండు వాసనగల పసుపువన్నెగల చందనము). (పసుపువన్నె=కపిలవర్ణము.) గోశీర్షము, కృష్ణతామ్రము: చూ, వాసన. 1-౬; అం. 4: చూ, వేలుపుఁజెట్లు. (ఇందుని సంతోషింపఁ జేయునట్టిది)

హారిణ. అం: చూ, గతులు.

హారిణక్రీడనము. సం. వి. అ.న: చూ, బాలక్రీడ.

హారిణగతి. అం: చూ, వృత్తము. 1. (ఒక్కొక్కపాదమునందు పదునాలుగుమాత్రలు గలిగి రెనిమిదవ మాత్ర యతిగాగల వృత్తము.): చూ, రగడ.

హారిణప్లుతము. అం: చూ, కరిణములు.

హారిణము. సం. వి. అ. పుం, స్త్రీ. 1. జింక. (మనస్సును హరించేనది): అజినయోని-అజినయోని, ఏకపీఠుఁడు, కురంగము-కురంగము, కృష్ణసారము, గౌరము, ఘోరము, మృగము, లిగువు, వలనము, వాతాయువు, సారంగము. (తె. వ) ఇఱ్ఱి, జింక, దుప్పి, నులికొమ్ముల మెకము, పితికి మెకము, మెకము-మెగము, లేటి-లేడి. తద్భేదములు:—౧. దుప్పికి.—పృషతము-పృషత్తు. (తె) కారుకొమ్ము మెకము, దుప్పి, పొడమేను మెకము, పొడల మెకము; ౨. ఆఁడు దుప్పికి:—హారిణి. (తె) పిడి, పెంటిజింక; 3. ఆఁడుజింకకు:—మృగి. (తె) లిగువు, లేటి-లేడి; ౪. మగజింకకు.—(తె) లేటి-లేడి; ౫. తెల్లని పెండ్రికలును పొత్తని తోలునుగల యిఱ్ఱికి.—రంకువు; ౬. గాలికెదురునడిచెడి యిఱ్ఱివంటిమృగమునకు:—జవి, వాతప్రమి, వాతమృగము, వాతాయువు; ౭. పెద్దకన్నుల నల్లలేడికి.—ఏణి; ౮. పెద్దకన్నుల యిఱ్ఱికి.—ఏణము; ౯. ఎఱ్ఱనిచిన్నజింకకు.—శంబరము-సంబరము; ౧౦. కొంచెము పొడవుగల జింకకు. — కరంగము; ౧౧. చిత్రవర్ణముగలిగి యజ్ఞమునకుఁదగినయిఱ్ఱికి.—కృష్ణము, నిరంజనము; ౧౨. యజ్ఞమునకుఁదగిన చిత్రవర్ణపులేడికి.— కృష్ణసారము-కృష్ణసారకము-కృష్ణసారము (ఇఱ్ఱి=లేడి అనికొందఱు); ౧3. బోయవాని చేత రొమ్మునుప్రక్క గాయము చేయఁబడిన జింకకు.—ఉత్తరేగ్మము; ౧౪. శివుని చేతి యిఱ్ఱికి.—కమలము, కోమలము; ౧౫. మువ్వదియంగుళముల పొడవుగల యిఱ్ఱికి.—చీన-చీనక-చీనము, చీని; ౧౬: గోకర్ణమృగము. (తె) కడంజో-కడఁజో-కడితి, కణఁజో-కణితి-కణుజో, ౧౭. హారిణభేదములు:—(౧): కందళి-కదళి; (౨): కురంగముము-కురంగము; (3): ప్రియకము; (౪): కాలపృష్ఠము; (౫): చమూరువు-సమూరువు, రామ-

ము.(తె)దుప్పి;(౬):(తె) బుఱ్ఱజింక;(జింక=ఇఱ్ఱి; దుప్పి=దమూరువు; లేడి=జింక; అని వాడుక); 2. తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; పుం 3. (మనస్సును హరించునది.) పసుపుతోఁ గూడిన తెలుపు: చూ, వర్ణము. 6; విశే. 4. తెల్లనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 5: చూ, గతులు. [మూర్ఛనలు.

హారిణాశ్వ. అం: చూ, మధ్యగ్రామగత

హారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుజింక: చూ, హారిణము. 1; 2. ఒకయప్సరస్త్రీ: చూ, వేలుపులు; 3. బంగారుప్రతిమ: కిర్మి, పుత్త్రిక. (తె) పుత్తడి తద్విశేషములు:— ౧. విష్ణ్వాదిమూర్తులకు సదృశముగా శిలాదులచేతఁ జేసిన ప్రతిమకు:— అర్చ, పాంచాలి-పాంచాలిక, పుత్తలి, ప్రతికృతి, ప్రతిచ్ఛాయ, ప్రతినిధి, ప్రతిబింబము, ప్రతిమ, ప్రతిమానము, ప్రతియాతన, బింబము, బేరము, మూర్తి, విగ్రహము. (తె. వ) చిట్టె, చిత్తరువు, పతిమ, పుత్తడి, బొమ-బొమ్మ, సకిన-సగిన; ౨. లోహపుబొమ్మకు:— కిర్మి, పుత్త్రిక, పుత్రిక, శూర్మి-సూర్మి; ౩. తగరపుబొమ్మకు.-త్రపుసము-త్రాపుసము; ౪. మన్నుపుగచ్చు బొమ్మకు.— అంజలికారిక; ౫: అయఃప్రతిమ. (తె) ఇనుపపమిడె, ఇనుపబొమ్మ (చూ, పాత్రము. ౪-౫౧: చూ, మూర్తి); ౬. కసవుతోఁజేసినబొమ్మకు.— చంచ; ౭. రంగుబొమ్మకు.—(తె) బజేగేడి; ౮: (తె) గండారపుబొమ్మ, పెఱబొమ్మ; ౯. కొయ్యబొమ్మకు.— కురంటి, దారుగర్భ, దారుపుత్రిక, శాలభంజిక-సాలభంజిక; ౧౦. వ్రాసినబొమ్మకు:— చిత్రము. (తె) చిత్తరువు; 4: చూ, వృత్తము. 1 ("న, స, మ, ర, స, వగణములు. 12 యతి. 17 వ ఛందస్సు."); 5. అడవిమొల్ల*: అంబష్ఠ, గంధవల్లి, గణిక, గణోజ్వల, యూథిక, వనయూథిక, వాసంతి (వాసంతిక), శిఖండి, (తె) అడవిమొల్ల, ఏఱుమల్లియ (ఏఱుమల్లె). (మొల్లకు:— చూ, హసంతి. 2.); విశే. 6. ఆకుపచ్చవర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6.

హారిణిజాతి. అం: చూ, అవాంతరజాతులు.

హారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గఱిక*: చూ, తృణము. 1. తద్విశేషములు:— ౧. తెల్లగఱికకు.— నాడి, మంగళ; ౨. తుంగకు:— నీరదము; 3. నీవారతృణమునకు:—(తె) నీరువరి; ౪. లేఁతకసవునకు.— బాలతృణము, శాదము; (తె) పల్లగఱిక, పచ్చిక, పసిరిక, లేఁగసవు; ౫. అగ్నిచేట్టు పఱచిన దర్భకు.— పరిస్తరణము; ౬. పర్పటమునకు:-(తె) పిచ్చోరకాలు; 3. తృణకాండమునకు.—(తె) పుడక-పుడుక, పుల్ల; ౮. తృణద్రుమమునకు: (తె) పుల్లమ్రాను; ౯: (తె) పెద్దగఱిక; ౧౦. తృణశ్రేణికి.—(తె)పొలఁకు; ౧౧. మంచుకదిసిన గడ్డికి.—(తె) పోఁకు-పోఁపు; ౧౨. ఒకరకము పచ్చికకు —(తె) పొత్తరమల్లె; ౧౩. కుథమనుదర్భకు.— ప్రస్తరము; ౧౪. గంధతృణము (వాసనగడ్డి)నకు.— ప్లవము, భూతికము-భూతీకము; ౧౫. దర్భకు.— బర్హి-బర్హిస్సు; ౧౬. పెద్దకిక్కిసకు.— బృహన్నలము; ౧౭: బ్రహ్మమేఖలము; ౧౮. వాగము నైకు.— భద్రము; ౧౯. కామంచికసవుకు.— భూతికము-భూతీకము; ౨౦. చీఁపురుకసవునకు.— భూతికము - భూతీకము; 21. ముంజికసవును:— మేధ్యము; 22. ముంజదర్భకు.— యజ్ఞియము, ముంజము. (తె) జెన్నియ-జెన్ను, పానిక, ముంజి; 23. కిక్కిసకసవుకు — విభీషణము; 24. అవురుగడ్డికి — వీరభద్రము; 25. ముస్తకు.— నాగరము, పికరము, వనజము, వరాహము, వల్లి, వారిదము; 26. పటువ్రపము నైకు — వృత్తముస్తకము; 27. తృణతతివిశేషమునకు —(తె) రేవంది, వంద - వందియ-వందె-వన్నియ—

పశ్నె;28.గవనుకు—సంసరణము;29: (చూ, ముస్తకము, తృణము. 1.)

హారితకము. సం. వి. అ. న. (పచ్చనై యుండునది) కూర, శాకము, శిగ్రువు: చూ, వ్యంజనము. 1.

హారితదక్షిణపాది. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

హారితపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: గారుత్మతపత్రిక, ప్రాచి, బర్హపుష్పము-బర్హిపుష్పము. బర్హము. (తె) పచ్చాకు*.

హారితమంజరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ:(తె)కుప్పింట*.

హారితము.. సం. వి. అ పుం. 1. (మనస్సును హరించేనది.) ఆకుపచ్చన(రూ—హరి—హరిత్తు-హారితము): చూ, వర్ణము. 6. తద్విశేషములు.—౧. చిత్రవర్ణమునకు.—శారము; ౨. చిత్రవర్ణముకలది:—శారము; 3. ఆకుపసుపునకు.-శ్యామము; ౪. ఆకుపచ్చనిది:—శ్యామము; ౫. తెలుపునకు.— శ్వేతము; ౬. తెల్లనిది:—శితి, శ్వేతము. (చూ, వర్ణము. 6); ౭. పచ్చగుఱ్ఱము:చూ, హయము; 8. పచ్చపిట్ట: రూ-హారీతము.(తె) గిజిగాఁడు-గిజ్జిగాఁడు, పచ్చపిట్ట, పచ్చపులుఁగు, పసిరిక, పసిరికపిట్ట, పసుపుఁబిట్ట, పసుపుముద్ద; 4. పచ్చపెసర*: చూ, పెసర; 5: చూ, సింహము; 6. అడవిమునగ*: చూ, శిగ్రువు; విణ. 7. ఆకుపచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6; అం. 8: చూ, వర్ణములు (అశ్వశాస్త్రములోనిది)

హారితసగోత్రము. అం. (ఆంగీరస, అంబరీష, యువనాశ్వ): చూ, గోత్రము. 13.

హారితస్మృతి. అం: చూ, మూలస్మృతులు.

హారితాగ్రకర్ణి. అం: చూ, చిత్రవర్ణములు.

హారితాళకము. సం. వి. అ. న.=హారిదళము-అరిదళము: చూ, హారిదళము.

హారితాళము. సం. వి. అ. న.—వై.—

హరిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. (తమస్సులను హరించునట్టిది. దీనిచే నజ్ఞానము హరింపఁబడును.) దిక్కు: ఆశ, ఐ, కకుప్పు, కాష్ఠ, గోవు, దిక్కు-దిశ-దిశ. (తె) ఆస, కడ, కెలఁకు, కెలను, చేక్కటి, చెఱఁగు,దిక్కు, దిస-దిస్స-దెస, వంక, వలఁకు-వలఁకువు, వలను. తద్విశేషములు (చూ, దిక్కులు):-౧. తూర్పునకు.—పూర్వదిశ, పూర్వ, ప్రాగ్దిశ, ప్రాచి, ఐంద్రి. (తె) తూరువు-తూర్పు-తూఱుపు, తొలుదెస; ౨. దక్షిణమునకు:—(చూ, సవ్యము. 2.)అనుత్తరము. దక్షిణము, యామ్య. (తె) కుడి, దక్కినము, వలకడ, వలను, వలపల, వలపు; 3. పడమరకు.—ప్రతీచి, వారుణి, పశ్చాద్భాగము-(తె) పడమట-పడమర, వెనక-వెనుక-వెనుక; ౪. ఉత్తరదిక్కునకు:—(చూ, సవ్యము. 1.) ఉత్తరము. (తె) డాకడ, బడుగు-బడువు, వడదెస; ౫: ఆగ్నేయము; ౬: నైరృతి; ౭: అవంతి, వాయవ్యము. (తె) మూఁడవమూల; ౮: ఈశాన్యము, పూర్వోత్తర; ౯: మొదటి దిక్కుది:—పూర్వము, పౌరస్త్యము; ౧౦. తూర్పుదిక్కునందలిది:—ప్రాచ్యము; ౧౧. పడమటిది:-పశ్చిమము; ౧౨. (పండుకొనునప్పుడు) తలయుంచేకొనడి దిక్కునకు.—(తె) తలగడ, తలయంపి, తలాట, తలాటి-తలాఁడ- తలాఁడు-తలాఁపి-తలాఁపు-తల్లఁడ-తల్లఁపి; ౧3. మూలమూలకు.—(చూ, కోణము, చూ,ఏంగిలు); ౧౪. రెండుదిక్కులనడుమనకు:— చూ, విదిక్కు; పుం. 2. ఆకుపచ్చరంగు: చూ, వర్ణము. 6; 3. పచ్చగుఱ్ఱము, హారితము: చూ, హయము; 4: చూ, సింహము; పుం, న. 5. గతిక: చూ, తృణము. 1; విణ. 6. ఆకుపచ్చనిది: చూ, వర్ణము. 6.

హరిదశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పచ్చనికాంతిగల గుఱ్ఱముగలవాఁడు)రవి: చూ,సూర్యుఁడు-

హారిదళము. వై. వి. రూ—హరితాళమ్.—అరిదళము. శాకి. 1, అ. 132: రూ—అరిదళము. (సం. వ):-అలంతాళము, అలము—అళము, కనకప్రభము, కనకరసము, కర్బూరము, కాంచనకము, గోదంతము, గోరోచనము, చిత్రాంగము, తాలము, తాళకము, దళము, నటభూషణము, పింజరము, పిండాలకము, పీతనము, పులకము, బిడాలకము, హరితాళకము, హరితాళము—హరీతాళము.

హారిదాసు. వా. వి. రామదాసు: చూ, హరిభక్తుఁడు.

హారిద్ర. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1. పసుపు, నిశాహ్వ: చూ, వర్ణము. 6; అం. 2: చూ, అంజనములు. (హారిద్రము అని కొందఱు.)

హారిద్రము. అం: చూ, శస్త్రములు.

హారిద్రవము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హారిద్రువు *.

హారిద్రాభము. సం. వి. అ పుం. 1. పసుపు రంగు: చూ, వర్ణము. 6; విశే. 2. పసుపు వర్ణముగలది: చూ, వర్ణము. 6.

హారిద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. మ్రానిపసుపు*: అంకపీలి, కటంకట, కటంకటేరి, కర్కటిని, కర్బూరకము-కర్బురకము, కాంతిదాయకము, కామవతి, కాలీయకము-కాలేయకము—కాలేయము, కాల్పకము, కాల్పము, కాల్యకము, కాష్ఠ, కుసుంభకము, దారుహరిద్ర, దార్వి, నిశ, పచంపచ, పర్జని—పర్జని, పీతదారువు, పీతద్రువు, ప్రగ్రహము, వరచందనము, హారిద్రవము. (తె. వ) ఎట్టిక పింద, మానిపసుపు-మానుపసుపు—మ్రానిపసుపు-మ్రానుపసుపు. [ములు.

హరినామసంకీర్తనము. అం: చూ, రాజలక్షణ

హారిన్మణి. సం. వి. ఇ. పుం. పచ్చ, మరకతము: చూ, రత్నములు. [హాస్తికంద.

హారివర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లంగి: చూ,

హారిప్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. విష్ణునెదకొమ్మ: (హరికిప్రియురాలు): చూ, లక్ష్మి. 1; 2 భూమి: లిగుత్త, వలజ, విశ్వధారిణి: చూ, భూమి. 1. తద్విశేషములు:—౧. యుద్ధభూమికి.—రంగము; తద్వి—(౧) భయంకరమైన యుద్ధభూమికి.—వీరాశంసనము-వీరాశసనము; ౨. మాషములు పండునది (పొలము):—మాషీణము (మాష్యము); 3. యవలుపండు పొలమునకు.—యవక్యము, యవ్యము, షష్టిక్యము; ౪. లంకనేలకు.—పతీనకము—పతీలకము; ౫. శర్కరభూమికి.—సికత. (తె) మొరపనేల — మొరపునేల - మొరసునేల; 6. గనిముచేరిక నేలకు.—(తె) మడల; 7: పెరలుపండుపొలము:—మాద్గీనము; 8. బావుల నీళ్లు పాఱించి పండించెడిపొలము.—(తె) మాలువ; 9. గనికి:—రోని; 10. వరిమడికి.—రాజిక, వలజము (చూ, భూమి. 1-౪౨); 11. మన్నుకు.—రోదసి; 12. ఇల్లు మొదలగునవి యేర్పఱుపఁదగినభూమికి:—వాస్తువు. (తె) లోఁగిలి; 13. ఇసుకతోఁగూడిన కరవాఁకకు. (తె)-లంక; 14. పొగాకు ప్రత్తి పండెడు నేలకు.—(తె) లంక; 15. ఒకసారి దున్నిన నేలకు.—సీత్యము; 16. కంకరమన్ను కలిసిన నేలకు.—(తె) వలికత్తెర నేల; 17. మెట్ట నేలకు.—(తె) వెలిగడ; 18. దున్నని నేలకు.—(తె) వెవిలి; 19. నిరుడు దున్నిన పొలమునకు.—(తె) వెవిలి; ౨౦. రాజనాలు పండెడు పొలమునకు —కాలేయము; 3. తులసి*: కఠిల్లకము, కఠిల్లము, కాయస్థ, కాసఘ్నము, చక్రవర్ణి, తులసి, దేవదుందుభి, పావని, బృంద, రాజమాత. (తె) తొలసి—తొళసి. తద్విశేషములు:— ౧: కటుపత్రము, కుఠేరజము, గంధపత్రము, గంధవహాలము, శ్వేతతులసి, సితార్జకము. (తె) తెల్లతొళసి; ౨: కాండమణి, రామతులసి, రామదూతి, సూక్ష్మపత్రి; 3: కృష్ణ

తులసి, కరాళకము, కాలతులసి, కృష్ణ, కృష్ణార్జకము, గంధతులసి, బహుమంజరి, సురస. (తె) నల్లతోళసి; ౨: తువరము. (తె) అడవితోలసి; ౩: గంధనామము, గంధఫణిజ్జకము. (తె) ఎఱ్ఱతోళసి (ఇది రక్తతులసి); ౪: ఫణిర్జకము. (తె) కుక్కతోళసి; ౫: భూతులసి. (తె) నేలతోళసి*; 4. ఏకాదశి: చూ, హరివాసరము.

హరిబువ్వము. దే. వి. బువ్వంబంతి_బువ్వము: చూ, పాదము (1)-౭.

హరిభక్తి. అం: చూ, రాజలక్షణములు.

హరిభక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తుఁడు: (తె) ఆళువారు-ఆళ్వారు. తద్వి.—రామదాసు, హరిదాసు.

హరిమంథకము. సం. వి. అ. పుం. చణకము: (గుఱ్ఱములచేతఁ దినఁబడునది: చూ, సెనగలు.

హరిమంథజము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హరిరక్ష. సం వి. ఆ. స్త్రీ. తలంటు అయిన పిదప జలములతలచుట్టుఁ ద్రిప్పుచేచేయు ఆశీర్వాదము: శ్రీరామరక్ష.

హరిలాంఛనము. సం. వి. అ. పుం. పీత.ఆరువు, ౫, కర్కటకము, కర్కటము, కర్కము, కుటరువు, కురుపిల్లము, కులిరము-కులీరము-కుళీరము, జలబిల్వము, పీతము, ముఖాస్త్రము, వహి. (తె) ఎంట్రికాయ-ఎండ్రికాయ, ఎంటుక-ఎండ్రిక-ఎండ్రి, నండ్రికాయ, పీత. తద్వి.—ఏర్వారువు.

హరివర్షము. సం. వి. అ. పుం: చూ, వర్షములు. (చూ, ఇలావృతము).

హరివాణము. సం. వి అ. పుం.=అరివాణము. చిన్నపళ్లెము, తట్ట: చూ, పాత్రము. 6. తద్విశేషములు:—౧.బగణిక:-వస్నము, సంపుటము, సముద్గకము; ౨. గిండిక:-వరిణము; 3. పెద్దపళ్లెరమునకు:—(మి) పీరభద్రపళ్లెరము; ౪. బొక్కెనకు.—ద్రోణి; ౫. యజ్ఞపాత్రకు.—కామిత్రము; ౬. కావపాత్రకు.-శింఘాణము-సింఘాణము; ౭. కంబునకు—కుల్బము; ౮. రాజద్వారాదులయందుంచఁబడెడి పూర్ణకలశమునకు.—పూర్ణకుంభము, భద్రకుంభము; ౯. వస్తుసంపూర్ణపాత్రమునకు.—పూర్ణపాత్రము; ౧౦. కలశమునకు.—వర్గిగ్రవము; 11: భోజనపుటి. (తె) బోనపుటిక; 12. నీళ్లుత్రాగెడి గిన్నెకు.—(తె) పేలా; 13. తమ్మపడిగమునకు.-పత్రిగాహము; 14. అంచుకంచేమునకు.—(తె) మండకంచేము; 15. కుత్సితపాత్రమునకు.—(తె) బోఁకి; 16. చేక్కులములు లోనగువానిని త్తెచులోహందళమునకు.—(తె) చేటిము, బిత్తెడ; 17. స్వర్ణఘటమునకు.—(తె) బంగారుకంచు; 18. జోడువెలవలెబలపు తాతితోఁజేయఁబడిఃపాత్రమునకు:—(తె) మటిగ; 19. దీపపుప్రమిదకు.—మల్లకము; 20. గాదెవంటికాఁగు:—(తె) రంజణ-రంజేణి; 21. ఓడలోఁదొచ్చిన నీటిని వెలికిఁజల్లెడు పాత్రమునకు:— సేచకము; 22. దొప్పకు.-పుటము, పుటి; 23. వంటపాత్రమునకు —బాండ్లి; 24. కొత్తయిత్తడిపాత్రముల సమూహమునకు.—(తె) బణ్ణము; 25. పెద్దతెడ్డునకు-మహోర్ఘురసి; 26: సోమపాత్రము; 27. చిన్నమాతిపాత్రకు:—(తె) లట్టము, లడ్డిగ-లడ్డిగము; 28. చిన్నపాత్రకు.-(తె) లోట; 29. నీళ్లుతెచ్చేకొనుపాత్రమునకు.—(తె) లోవి, లోహండి; 30. యజ్ఞమునందు పిండివేఁచెగిన్నెకు.—పీచి; 31. గంజోయిపొగఁబట్టెడు పాత్రమునకు.—(తె)లాహిరీమోదము; 32. (తె) సున్నపుఁగాయ; 33. మట్టికంచేమునకు.—మల్లకము. (తె) మల్ల; 34.కుండకు.—వారి; 35. వంటకుండకు.—(తె) వెసల; 36.మూఁ

కుడుకు—(తె) సొర; 37. పిశల్లిబానకు.- బొటగూన, బొటబాన. (చూ, పాత్రము 8; చూ, భాండము. 8.)

హారిబాలుకము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోస*: ఇష్టగంధము, ఏలవాలుకము_ఏలావాలుకము, ఐలేయము, కచామోదము, కపిత్థత్వక్కు, కర్కటము, కాండిక, కుంతలోశీరము, కుష్ఠగంధి, గంధత్వక్కు, దుర్వర్ణము, వాలుకము, శివము, సుగంధి. (తె. వ):—కూఁతురుబుడము, నూఁగుదోస_నూదోస. తద్విశేషములు:—౧. దోసకు:—ఇర్వారువు-ఈర్వారువు, ఉర్వారువు- ఉర్వారుకము, ఏర్వారువు, కర్కటి-కర్కటీ, కర్కరి_కర్కలి. (తె) దోస; ౨. పెద్దదోసకు — రాజకర్కటి, కాలింగి. (తె; పెద్దదోస 3. నక్కదోసకు.—కటుదళ, కమండలువు, కర్కచిర్భటి, క్షుద్రామ్లి, క్షేత్రిజ, చిర్భటి_చిర్భటి-చిర్భటము, వాటిక, శశాండులి. (తె) నక్కదోస; ౪. తియ్యదోసకు — కుల కర్కటి, కుశ, మధుకర్కటి, మధుబీజపూరము. (తె) తీయదోస; ౫. చేఁదుదోసకు.- క్షేత్రిరుహా, ఛదిని, త్రిపుస, మూత్రఫల, వాలుంగి-వాలుంగిక, వాలుకీకర్కటి (తె) చేఁదిదోస; ౬. ములుదోసకు.—త్రిపుకర్కటి, రోమశి. (తె) ములుదోస, ములుదోస తీఁగె; ౭. కరుబూజాదోసకు.—అతిక్తఫల, అదద్భుజ, వృత్తకర్కటి. (తె) కరుబూజాదోస. (కరుబూజా పుచ్చె అనికొందఱు); ౮. పగిలిన దోసకాయకు.— ఇర్వారుకుత్తిక, స్ఫుటి; ౧౦ దోసకాయకు:—బాల్యంగి; ౧౧ ఒకరకముపుచ్చెకు:-పెత్తిపుచ్చె. (చూ, పుచ్చె)

హారివాసరము. అం. ఏకాదశి; తిథులకు:— ౧:(తె) పాడ్యమి (సం) ప్రతిపత్తు, పక్షాదేవత; ౨: ద్వితీయ, విదియ; 3: తృతీయ. (తె) తదియ-తద్దె; ౪: చతుర్థి, చవితి; ౫: పంచమి; ౬: షష్ఠి; ౭:సప్తమి; ౮: అష్టమి; ౯: నవమి; ౧౦: దశమి; ౧౧:ఏకాదశి, హరివాసరము; ౧౨: ద్వాదశి. (తె) దోదశి; 13· త్రయోదశి; 14. చతుర్దశి.(తె) బూదె; 15: చూ, పున్నమ; 16: చూ, సూర్యేందుసంగమము. తద్విశేషములు:—(౧) జయతిథి.—విజయ. (౨) సంపూర్ణకళలతోఁగూడిన పున్నమకు:— రాక; (3). శివరాత్రి (తె) బూదె, పున్నమతోఁగూడినవి:—చైత్రి; వైశాఖి, జ్యేష్ఠి,ఆషాఢి; శ్రావణి; భాద్రపది; ఆశ్వయుజి:కార్తికి,మార్గశీర్షి;పౌషి; మాఘి; ఫాల్గుణి (ని). ఇత్యాది.

హారివాహనుఁడు. సం. వి. అ. న.గరుత్మంతుఁడు: అమృతాహరణుఁడు, అరిందముఁడు, అరుణావరజుఁడు, అహిద్విషుఁడు, అహిభుక్కు, ఇంద్రజిత్తు, ఇంద్రారి, ఉన్నతీకుఁడు, ఉపచారుఁడు, కశ్యపనందనుఁడు, కామాయువు, కాశ్యపి, కిరాతాశి, క్షేమకృత్తు, క్షేమము, ఖ, ఖగపతి, ఖగాంతకుఁడు, ఖగేంద్రుఁడు, ఖగేశ్వరుఁడు, గజకూర్మాసి, గరుడుఁడు, గరుత్మంతుఁడు, తార్క్ష్యుఁడు, ద్విజరాజు, నాగాంతకుఁడు, నాగాశనుఁడు, పక్షిసింహుఁడు, పన్నగాశనుఁడు, భుజగాశనుఁడు, రథాయనుఁడు, వజ్రితుండుఁడు, వినతేయుఁడు, వినాయకుఁడు, విరాట్టు, విష్ణురథము, వైనతేయుఁడు, శాల్మలి, శివోకనుఁడు, సుధాహరుఁడు, సుపర్ణుఁడు, సుముఖసువు, స్వర్ణకాయుఁడు. (తె. వ):—క్రిడిచెలితేరు, గరుటామంతుఁడు- గరుటాలమంతుఁడు, గరుడి- గరుడి, చిలువతిండి, చిలువమేఁతరి, మేకానుదుటిపిట్ట, తల్లివేసటఁబాపినదంట, తుటైపురుగుగుంపు గొంగ, తెలుగంటిబోవము తెచ్చినలావరి, తెలిమొమువక్కి, తొడయు

లేనివాని సైఁదోడు, నల్లనయ్యగ్గరవాలు, పక్షి-రాయఁడు, పాఁపమేపరి, పాఁపమేప్రోఁకు, పాములమేఁతరి, పాములవేఁటగాఁడు, పులుఁగులదొర, పులుఁగుగొల్లఁడు, పులుఁగుఱేఁడు, పెంపిరువడి, బొల్లిగద్ద-బొల్లిఁగద్ద, బొల్లినెమ్మొగముపిట్ట, మరునయ్యతేజి, మేలిమేప్రపులుఁగు, వెన్నువడగ, వెన్నునరదము. తద్విశేషములు —౧. గద్దకు.—కంకము, గృధ్రము, దక్షాయ్యము-దాక్షాయ్యము, దీర్ఘదర్శి, దూరదర్శి. (తె) గద్ద గ్రద్ద; ౨ (తె) తేనెగద్ద; ౩ ఆతాపి, ఆతాయి-ఆదాయి, కంఠనీళకము, కువలాయితము, కన్నయి, చిరంభణము, చిల్లము, చుల్లము. (తె) చింద, చీఁద, చీదర, పిన్నగ్రద్ద, పీగ్రద్ద, పీతిరిగ్రద్ద, ౪. ఒకరకము పెద్దగ్రద్దకు —(తె) బందు, బోరువ; ౫: గృధ్రరాజము, జటాయువు; ౬: కంకణము-కంకణాయి (చూ, లోహపృష్ఠము); ౭ (తె) వెన్నడపులుఁగు చూ, లకుముకి; ౮. (తె) వరుగు, ౯ (తె) బంము, బోరువ.

హారిశ్చంద్రుఁడు. అం. చూ, చక్రవర్తులు.

హరిహయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పచ్చనిగుఱ్ఱములు గలవాఁడు.) ఇంద్రుఁడు: చూ, సహస్రాక్షుఁడు.

హారిహరము. అం. చూ, క్షేత్రములు-తీర్థవిశేషములు (చూ, 1332 పుట).

హారీతస్మృతి. అం. చూ, స్మృతులు.

హారీతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రోగములు హరించునది) కరక*. అనంత, అభయ, అమృత, అమోఘ, అవ్యథ, కల్య, కాయస్థ, చేతకి-చేతనకి-చేతుకి, పాచని, పూతన, రేచకి, వయస్థ, శివ, శ్రేయసి, హైమవతి. (తె) కరక. తద్వి.—సీమకరక్క. (శ్లేష్మహరము. విరేచనకారి).

హారితాళము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-హరితాళము.

హార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, శివుఁడు.

హారువు. దే. వి. 1. మనోజ్ఞత: చూ, హృద్యము; 2. నాణెమైనది: చూ, వ్యాపారము. 1; విణ. 3 మనోజ్ఞము. అచ్చ. అ, కాం. 4: చూ, హృద్యము; వి ౪ నాణెము. అచ్చ కిష్కిం, కాం. 1: (చూ, లోహము. 1.): నాఁడెము-నాణియము-నాణెము. (సం) కలధౌతము-కలధాతము, నాణకము, రూప్యము-రౌప్యము. తద్వి.—రెండుకాసుల నాణెమునకు.—(తె) వయిసము-పైకము.

హారువుకాఁడు. దే. వి. రూ-హార్వుకాఁడు. కర్మదక్షుఁడు, వితరుడు చూ, వ్యవహర్త. 2.

హారుసము. వై. వి.=హర్షము. రూ-అరసము. ఉ, రా. 2, ఆ 134: చూ, హ్లాదనము.

హారుసించు. వై. అ క్రి చూ, సంతోషించు.

హారేణువు. సం వి. ఉ స్త్రీ. 1 (హరేణువు అనికొందఱు. రోగములను హరించునది). రేణుకయను గంధద్రవ్యము: చూ, రాజాగ్రము. 1-3 ౨, పుం 2. లంకలు (గుండ్రని పెసలు అనియు నూఁగునోలు అనియు కొందఱు): చూ, లంకపొలము (చూ, భూమి. 1.)

హార్కార. వా. వి. వార్తాహరుఁడు: చూ, వేగువాఁడు

హార్మ్యము. సం. వి. అ. న. (మనస్సును హరించునది.) (రూ-హర్మ్య) మిద్దెటిల్లు, (ధనికుల) మేడ: చూ, సదనము 1.

హార్యక్షము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చకన్నుల మెకము: చూ, సింహము.

హార్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు: చూ, శ్రీదుఁడు.

హార్వుకాఁడు. దే. వి: చూ, రూ-హారువుకాఁడు.

హార్ష. అం: చూ, మూలవైశికజభాషలు.

హార్షకుఁడు. సం. విశే. సంతోషింపఁజేయువాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. సంతోషించుట: చూ, హ్లాదనము; పుం. 2: చూ, యోగములు; 3. ఒకానొక నేత్రరోగము. తద్వి.- ౧. గిరి; ౨: తిమిరము; ౩: (తె) కిసర, పర, పొర; ౪: నేత్రరోగమునకు.—అభిష్యందము, అభిసంధము, అర్జునము, అర్బుదము, అర్మము, కచ్ఛపము, కాచము, కుంచనము, క్రోధము, పిచ్చటము, పిష్టకము, బిడాలము, శుక్తి. (తె) కంటితెవులు; ౫: (తె). అయిర-ఐర, అవిరి, కంటికలఁక, కలఁక; ౬. (తె): కండకన్నులు; ౭: (తె) కాయ; ౮: కంటిపువ్వునకు.—శుక్రము; ౯. కంటినొప్పికి:- మంథము; (చూ, రోగము. 1.)

హర్షణుఁడు. సం. విణ. సంతోషించువాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షమాణుఁడు. సం. విణ. సంతోషమునొందిన మనస్సుగలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షము. సం. వి. అ. పుం. రూ-హరుసము. (సంతోషము=హర్షము): చూ, హ్లాదనము.

హర్షస్వనము. సం. వి. అ. న. కిలకిల: చూ, స్వరము. 2.

హర్షి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్). సంతోషము గలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హర్షించు. సం అ. క్రి=హరుసించు. 1: చూ, సంతోషించు; 2: చూ, సమ్మతించు.

హల. సం. అవ్య. చెలికత్తెనుగూర్చి పిలుచుట: చూ, సంబోధనార్థకము.

హలంతములు. అం. హల్లుఅంతమునందుఁగలవి. "ఉదా—దిక్, రాజన్, చంద్రమస్, మరుత్, రాట్ ఇత్యాది

హలబంధము. అం: చూ, శబ్దాలంకారములు.

హలభృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపవర్షమహాముని: చూ, సన్యాసి.

హలము. సం. వి. అ. న. 1. రూ-హాలము (భూమినిగీఁచునది). నాఁగలి.(బలరామునిహలము సంవర్తకము.): చూ, లాంగలము. తద్విశేషములు.-౧. పారటమునకు.—(తె) గుంటక- గుంటుగు-దిండు-ద్రిండు, పారటము-పాశనము; ౨: (తె) మెట్టగుంటక; ౩: కఱుకోలకు:- ఫాలము, ఫలము: చూ, కఱుగోల. 2; అం. 2: చూ, ముప్పదిరెండాయుధములు.

హలముఖి. అం: చూ, వృత్తము. 1.("ర-న-స. 9వ ఛందస్సు.")

హలహలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ- హాలాహలము. 1.

హలాపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్త*: ఉదర్కము, ఉన్మత్తము, కంటకిఫలము, కంటఫలము, కంఠము, కనకము, కనకాహ్వయము, కాంచనము, కాంచనాహ్వయము, కార్యపుటము, కాహళాపుష్పము, కితవము, కూటకృత్తు, కైటర్యము, ఖలము, గ్రామ్యము, గ్రాహి, ఘంటికము, చలపత్రికము, జాంబూనదము, జాతరూపము, దుత్తూరము- ధుత్తూరము-ధుర్త్తూరము- ధుస్తూరము- ధూర్త్తము, ధవము, బృహత్పాటలి, మదనము, మాతులము, శాతకుంభము, హాటకము, హేమము. (తె. వ) ఉమ్మెత- ఉమ్మెత్త. తద్విశేషములు:—కృష్ణధుత్తూరము, కృష్ణపుష్పము, కృష్ణపుష్పిక, క్రూరధూర్త్తము, త్రిపుష్పి, పుష్పిమోహిని, మోహిని, హేమిక. (తె) నల్లఉమ్మెత్త *.

హలాయుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు. (నాఁగేలు ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు.): అచ్యుతాగ్రజుఁడు, అనంతుఁడు, ఏకకుండలుఁడు, కామపాలుఁడు, కాలభృత్తు, కాళిందీకర్షణుఁడు, కాళిందీభేదనుఁడు, కాళింది, గుప్తచరుఁడు, తాలధ్వజుఁడు, తాలభృత్తు, తాలాంకుఁడు, నీలాంబరుఁడు, ప్రలంబఘ్నుఁడు, ఫాలుఁడు, బలదేవుఁడు, బలభద్రుఁడు, బలరాముఁడు,

(అనుబంధములో చూడుము), బలుఁడు, భేదనుఁడు, మధుప్రియుఁడు, ముసలి, రాముఁడు, రుక్మిదారి, రేవతీరమణుఁడు, రౌహిణేయుఁడు, శేషుఁడు, సంకర్షణుఁడు, సంవర్తకుఁడు, సీరపాణి, సౌనంది, హలిహాలుఁడు. (తె. వ):—ఒంటిపోఁగు, కవ్వపేటిగొంగ, కలపతాల్పు, జేమునగొంగ, తాటిడాల్దొర, తాటివడగవాఁడు, తెల్లనిదొర, తెల్లనిమయిదంట, దుక్కివాలుదాలుపు, నలుపుగింటెము దాల్పు, నల్లవలువ దాలుపు, నాఁగటిజోదు, నాఁగలివాల్జోదు, బలియుఁడు, రోఁకలితాల్పు, వెన్నదొంగయన్న, హత్తిగీల్ల మేలువాఁడు. (ఇతని నాఁగలిసంవర్తకము, రోఁకలి సౌనందము); 2. మడఁక దున్నువాఁడు: హాలికుఁడు, హలి: చూ, వ్యవసాయి.

హాలాహలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, రూ-హలహలము. (కడుపులో నొకపర్యాయము చీల్పుచేసినట్లును, ఒకపర్యాయము లేనట్లుండునది. తాటాకువంటి యాకృతిఁగలిగి నల్లనై గోస్తనాకృతియైన గుత్తులుగలిగి సమీపమందుండెడి వృక్షముల దహించునది. ఇది హిమవత్పర్వత కిష్కింధాదులయందుండును.); 2: చూ, బల్లి; 3. వలికేఁచే: చూ, సర్పము. [చూ, బుద్ధుఁడు. 1.

హాలాహలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకబుద్ధుఁడు:

హాలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నాఁగలి: చూ, లాంగలము. 1; న్. పుం. 2. (నాఁగలి ఆయుధముగాఁగలవాఁడు) బలరాముఁడు: చూ, హలాయుధుఁడు. 1; 3: చూ, హలాయుధుఁడు. 2.

హాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హలి. 2.

హాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విటపమను తతిగొట్టు*: అగ్నిశిఖ, అనంత, కలికాలి, గర్భపాతిని—గర్భపాతిని, విశల్య, శిఖ. (తె) చెన్నచెర్ల, చెన్నచెఱకు, తరిగొట్టు-తతిగొట్టు, పొత్తిగడ్డ, నాఁగటిచాలుకూర, పొత్తి, వెన్నదేవికూర; 2. శక్రపుష్పియను తతిగొట్టు*: అనంత, ఫలిని, విశల్య, శక్రపుష్పి. (తె) చెన్నచెర్ల, చెన్నచెఱకు, తరిగొట్టు-తతిగొట్టు, పొత్తిగడ్డ, నాఁగటిచాలుకూర, పొత్తి, వెన్నదేవికూర, వెన్నవెదురు, వెన్నవెదురుకూర; 3. కలికాలియను తతిగొట్టు*: ఇంద్రపుష్పి, కలికాలి, క్రోష్ట్రి, ఫలిని, లాంగలి—లాంగలికి. (తె) పిన్నచెఱకు.

హాలిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (బలభద్రునికిఁ బ్రియమైనది.) కల్లు: చూ, సుర. 2.

హాలిప్రియము. సం. వి. అ. పుం. (మద్యస్థానమగుటచేత బలభద్రునికిఁ బ్రియమైనది.) కడిమి*: ఆలువు-ఆలూవు, కదంబము, కర్ణపూరము, జాలము, నీపము, పులకము, ప్రావృషేణ్యము, ప్రియకము, వృంతపుష్పకము, హరిద్రము. (తె):—కడకు, కడప, కడమ, కడిమి-కడ్మి, కొరవి. తద్వి.—౧. ఉమాప్రియము, కలంబము, కాదంబర్యము, కురవకము, కేలివృక్షము, ధారాకదంబము, నీపము. (తె) నీరుకడిమి, మొగులుకడిమి; ౨: ధూమకదంబము, ధూళికదంబము. (తె) బట్టకడిమి; ౩: భూకదంబము. (తె) నేలకడిమి; ౪: వసంతకడిమి, వాసంతి*.

హాల్కా. వా. విశే. అల్పము: చూ, స్వల్పము.

హాల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాఁగళ్లసమూహము: చూ, లాంగము. 1; విశే. 2. నాఁగటిచేత ఒకతూరి దున్నినది (పొలము): చూ, భూమి. 1.

హాల్లకము. సం. వి. అ. న. చెంగలువ*: చూ, సహస్రపత్రము. (సంకోచమును జేయునది. దీనియందు తుమ్మెద తిరుగును.)

హల్లకల్లోలము. దే. వి. రూ-అల్లకల్లోలము. జై. 2, ఆ. 33: చూ, వ్యత్యయము.

హల్లీసకము. సం. వి. అ. న. వేష్టితము. స్త్రీలు చెక్కుండు చేరిమండలాకారముగాతిరుగుచు చేయునృత్యము. (నాటికలు పదునెనిమిదింటిలో నొకటి, 1 అంకము, 1 పురుషుఁడు, 8—10 స్త్రీలు. నాట్యగానములు: చూ, నాటికలు.) (చూ, వ్యంజకము. 1.)

హల్లులు. వ్యా. వి.బ. కకారాది హకారాంతము వఱకుఁగల యక్షరములు.

హావణించు. దే. క్రి. 1. అలంకరించు. (కళాం. 1, ఆ.65): చూ, సింగారించు; 2. ధరించు: చూ, స్వీకరించు. 3:3. చక్కఁబఱచు: చూ, సవరించు; 4: ఉంచు, ఊఁదు, గుప్పించు, గుప్పు, తగులఁగట్టు, తగులఁబెట్టు, పెట్టు, వేయు. (సం) కీలించు, విన్యసించు.

హావణింపు. దే. వి. 1. అలంకరణము: చూ, భూషణము.2;2.మనోజ్ఞము:చూ,హృద్యము.

హావణిక. దే. వి. 1. అవధానము: చూ, హెచ్చరిక;2 అలంకారము:సింగారము.(సం):— మాత్రి, వర్ధమానము, శృంగారము, సజ్జ: చూ, భూషణము. 2. తద్విశేషములు:— ౧. కంఠభూషలు:—(౧) మెడతీఁగకు.— (సం) మాలిక; (౨) ముత్యాలదండకు.—(సం) ముక్తావళి, ముక్తాహారము, లత; (౩) హారాదులముఖ భాగమునకు.- మొగపు; (౪): ముప్పేట పేరు;(౫)హారమునకు:-(సం) మాలిక-మాలికము-మాల్యము, రజతము, పటము, స్రజము; (౬): (సం) సంపత్తు; (౭)ఏడుపేటలముత్యాల హారమునకు:-(సం) లంబుషము; (౮) నూఱుపేటలహారమునకు.-(సం) యష్టిక, లతిక, సరిక, హారము, హారి; (౯) వనమాలకు.—తోఁటమాలియ—తోఁటమాలె, తోమాలియ-తోమాలె, పూదండ, మాలియ-మాలె. (సం) ప్రతిరసము, వనమాల; (౧౦), ఏనూఱుపేటలుగల హారమునకు.— విజయచ్ఛందము; (౧౧). కంఠమాలకు.— (సం) కలయము; (12). విష్ణుమాలికకు.- వైజయంతి; (13). మొసవగ (సరము)కు:— (సం) కరండము, ౨. కటిభూషలు:—(౧) పదియాఱుపేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలుకు.—(సం) రశన-రసన, (౨) ఏడుసరముల మొలనూలుకు.—(సం) సప్తకి; (౩)తొమ్మిదిసరముల మొలనూలుకు.—(సం) మేఖల; (౪) మూఁడుసరముల మొలనూలుకు.— (సం) సారసనము; (౫) మొలనూలుకు.— (సం) కాంచి, మేఖల, రశన-రసన, సప్తకి, సారసనము;౬.స్త్రీల మొలనూళ్లు:—ఇవి ౫:— ౧. రశన, ౨.మేఖల, ౩. కాంచి, ౪. సప్తకి, ౫.సారసనము;౩. కర్ణభూషలు:—(౧)మకరకుండలములకు.- మొసలివాపోఁగులు, మొసలివాయొంట్లు;(౨) పూఁగమ్మకు —వతంసము, (౩) చెవిపగకు .— (సం) లోచకము; ౪. శిరోభూషలు:—(౧). (౬)తములపాకు; ౫. ముఖభూషలు:—(౧). ముఖభూషకు:- మొగపుతీఁగె; (౨): చిన్నవాండ్రి నుదుటి నగ:—రారేక; (౩) నాసికమునకు.—లలామకము, శేఖరము. (౬) నాసికదండ; (౪) రాజ్యాభిషేకకాలమున నొసటఁగట్టెడు పట్టు:—(సం) పట్టము, పట్టి; ౬. అంగుళీభూషలు:—(౧) చూపుడువ్రేలి నగ:— మెండియము-మెండెము; (౨) ఉంగరమునకు —ఠింగు-ఉంగు. (సం) వాలకము; (౩) పదుగుంగరముకు.—(సం) పటువు; (౪) ముద్దుటుంగరముకు —(సం) వేఢి; ౭.భూషణభేదములు:—(౧) బిడ్డలకు కొండెయుంచుఁగట్టెడు రావాకువంటిపతకమునకు:- రారేక; (౨) ఆఁడుదాని చేతిగాజే (సూడిగము)కు:—(సం) వాలకము. ౨: (౩) జేడ

బిళ్లకు.—బాలపాశ్య; (౪) జెందమువలె వేసికొనెడు పూదండ:—వైకక్షకము-వైకక్ష్యకము; (౫) గుత్తిపునగకు.—రుచకము.

హావణిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు. పంచ. వేం. 1. ఆ. 70: అలరారు, ఉరడించు_ఉరణించు_ఉరళించు-ఉరవడించు-ఉరవణించు, కాయు, చెంగలించు, చెల్గు, తనుకు, తిలకించు, తీండ్రించు-తీడరించు, తుఱంగలించు, తుఱంగలిగొను, తులకించు, తేజరిలు-తేజరిల్లు, తొంగలించు, తొలగు-తొలకాడు-తొలకియాడు, దగదగమను, పిసాళించు, బిత్తరములాడు, బిత్తరించు, మెఱచు, మెఱయు, మెఱుము, వరగలించు, వఱలు, వెలయు, వెలుగు, వెలుగొందు. (సం) ఉద్యోతించు-ఉల్లసిల్లు, జ్వలించు, ద్యోతించు, ప్రకాశించు, విద్యోతించు, విలసిల్లు, శోభించు-శోభిల్లు. తద్వి.—౧. మిక్కిలి ప్రకాశించు:—కనకనమను, కనకనలాడు; ౨. మిక్కిలి ప్రకాశించు:—తళుకొత్తు; 2: చూ, విజృంభించు.

హావణు. దే. వి. ఒప్పిదము. విజ. 1, ఆ. 194: చూ, సౌందర్యము.

హావనము. సం. వి. అ. న: చూ, హోమము. 1.

హావనీయము. సం. విశే. హోమము చేయదగినది: హోమ్యము.

హావము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ: చూ, సెలవు; 2. పిలుపు: చూ, సంబోధనము; 3: చూ, యజ్ఞము.

హావశాఖాబ్రాహ్మణులు. అం: చూ, మహారాష్ట్రులు. ("బ్రాహ్మణితో కాపురము చేసిన యొక బ్రాహ్మణుని సంతతి. దక్షిణమహారాష్ట్రదేశమున వీరిని చూడనగు. వీరు ఋగ్వేదులు. ఆశ్వలాయన సూత్రానుష్ఠాతలు."): చూ, బ్రాహ్మణులు. [3. అధీనము.

హావాలా. వా. వి. 1. శరీరబలము; 2. కావలా;

హావి. సం. వి. స్. ఇ. న: చూ, రూ—హవిస్సు.

హావిర్యజ్ఞములు. అం: దర్శపూర్ణమాసేష్టి, చాతుర్మాస్యేష్టి, పశుబంధేష్టి, సౌత్రామణేష్టి, ఆగ్రయణేష్టి. (5)

హావిష్యము. సం. వి. అ. న: చూ, రూ-హవిస్సు. 1-2; వా. 3. గొప్ప. "సీతప్పనకు నీ హవిష్యము భవిష్యను ఉంచెరు."

హవిస్సు. సం. వి. స్. న. 1. అగ్నిహోత్రమునందు వేల్చుటకు ఇవురబెట్టిన యన్నము. హవి, సాంనాయ్యము-సాన్నాయ్యము: చూ, సాదము. (1)-౪; 2. నెయ్యి: అంబ, అభిఘారం, అమరాశనము, అమృతక, అమృతము, ఆఘారము, ఆజ్యము, ఆయువు, ఘజపము, ఘృతము, జననీయము, తోయదము, సర్పి, హవి, హవిష్యము, హోమ్యము. (తె) చేచేమురు, నెయి - నెయ్యి - నే_నేయి. తద్వి.—౧. ఆవునెయ్యికి.—గోఘృతము, హైయంగవీనము; ౨. కాచి తేటిన నెయ్యికి.—(తె) తేత; 3. పెరుగులోగలపబడిన నెయ్యికి.—పృషదాజ్యము; ౪. నెయ్యి నూనెలోనగు వాని తేట:—మండము; ౫. పర్వఘృతమునకు.—(తె) తెలి; ౬: ఆజ్యధార, ఇర. (తె) నేతిచోలు; ౭: చూ, హైయంగవీనము. 1_2-3.

హావురా. వా. వి: చూ, రూ-హవారా.

హావును. దే. వి. రూ-హవాను_అవును- ఔను. 1. సొగసు: చూ, సౌందర్యము; 2. ఒయ్యారము: చూ, విలాసము.

హావును కాడు. ద్వ. విశే. రూ-హవాను కాడు_ఔను కాడు- అవును కాడు. 1: చూ, సౌందర్యవంతుడు; 2: చూ, విటుడు; 3: భోగి. (తె) బోగి. [సదనము. 1.

హావేలి(లి.). వా. వి. నగరు, రాజో ఉద్యానము చూ

హవ్యము. సం. వి. అ. న. దేవతలకిఁదగినయన్నము: చూ, పాదము (1).

హవ్యవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (హవిస్సును వహించేవాఁడు.) అగ్నిహోత్రుఁడు: చూ, వహ్ని. 1. (రూ-హవ్యవాహనుఁడు).

హవ్యవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (నిప్పులచే నవ్వుచానివలెనుండునది.) కుంపటి: రూ-హసని. అంగారణి- అంగారిణి-అంగారి, అంగారధాని-అంగారధానిక, అంగారపాత్రి, అంగారశకటి, అంగారిక, అంగారిత, ఉఖ. (తె) ఇనుపగోలెము, కమటము- కమ్మటము, కుంపటి, కుమురు, బంగల, సుంగటి, వయ్యంది. తద్విశేషములు:—౧. పొయ్యికి.—అంతిక, అధిశ్రయిణి, అశ్నంతము-అశ్మంతము-అస్వంతము, ఉద్ధానము-ఉద్ధానము-ఉద్ధ్మానము-ఉద్ధ్వానము, చిత, చుల్లి-ఛుల్లి, జాతి, మలకారిక. (తె) పొయి-పొయ్యి-ప్రొయి-ప్రొయ్యి; ౨. నాలుగైదుపాత్రములు వేఱువేఱుగాఁబెట్టినట్లేర్పఱచిన పొయ్యికి:— ఆలెపొయ్యి, గాఁడి, గాఁడిపొయ్యి; 3. ఎత్తుడుపొయ్యి గడ్డలకు.—(తె) ఎత్తుగడ్డలి, పొక్కలి; ౪. మూఁడురకముల ప్రొయ్యిలు:-(౧)గడ్డపొయ్యి (౨)గాఁడిపొయ్యి;(3)గుంటప్రొయ్యి; ౫ ఊఁచేలప్రొయ్యికి.—(తె)బోను; ౬. మూఁడురాళ్లుపెట్టినపొయ్యికి: (తె) పొక్కలి; ౭. పొయ్యినోరునకు.—పత్కము; 2. మల్లె*: అష్టపత్రిక, అష్టాపది, అళినువృత్తు, ఉదకము, కర్దమి, కుందము, కూటపుష్పము, కోశిక-కోషిక, గవాక్షి, తృణశూన్య-తృణశూన్యము, తృణశూల్య-తృణశూల్యము, త్రిపుట, భూపతి, మధురము, మల్లిక, మాఘ్యము, ముద్గరము, విచికిలము, శిఖరిణి, శీతభీరువు, శూన్య. (తె) తోఁటమొల్ల, మల్లియ-మల్లె, మొల్ల, మరగి-మరిగి. తద్విశేషములు:—౧. మొల్లకు.—కుందము, కూటపుష్పము, జాతి, మాఘ్యము, మాలతి. (తె) తోఁటమొల్ల, మొల్ల, మొల్లతీఁగె; ౨: ముకుంద. (తె) ఎఱ్ఱమల్లె; 3: హేమపుష్పిక. (తె) పచ్చపూమొల్ల; ౪: (తె) తీఁగమల్లియ; ౫: నాగమల్లిక. (తె) నాగమల్లియ- నాగమల్లె - నాగుమల్లియ; ౬: పెద్దమల్లెకు.—(తె) పెడమల్లె; ౭: బాలయనుమల్లెకు.—బాల; ౮: కుమారిక, వృత్తపుష్పి, వృత్తమల్లిక. (తె) గుండుమల్లె, బొండుమల్లె; ౯: (తె) నూదిమల్లె; ౧౦. మల్లెపువ్వునకు.— ముకురము-ముకురము. (తె) మల్లెపువ్వు; 11. అడవిమల్లెకు.— ఆఖేటము, ఆస్ఫోట-ఆస్ఫోటము, ఆస్ఫోటి, కాకమల్లి, గిరిక, పరికుట్యము. (తె) అడవిమల్లె; 12. వానాకాలపుమల్లెకు.—వార్షిక; 13. అడవిమొల్లకు.—చూ, హారిణి. 5; 14. విచికిలమనుమల్లెకు:—విచికిలము; 15: వసంతమల్లిక, వసంతదూతి; 16: గువాకము-గువాకువు-గూవాకము. (తె) మల్లెమొగ్గలు; ౧౭. కుందలతకు:—మల్లెతీఁగ*; 8. పిశాచస్త్రీ: చూ, భూతము.

హసదు. దే. విశ. 1. దొడ్డవాఁడు (అవ్రి): చూ, శ్రేష్ఠుఁడు. 1; వై. విశ. 2. అసత్. అల్పుఁడు: చూ, హీనుఁడు.

హసనము. సం. వి. అ. న. 1. నవ్వు: చూ, హాస్యము. 1; 2. హాస్యరసము: చూ, రసములు.

హసని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంపటి: చూ, హసంతి. 1.

హసనీమణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని: చూ, వహ్ని. 1.

హసము. సం. వి. అ. పుం. (జనులను నవ్వించేనది) రూ-హసనము-హాసము-హాస్యము-హసిక: చూ, రూ-హసనము. 1-2.

హసాదు. దే. అవ్య. రూ—అసాదు, గొప్పవారి యాజ్ఞను విధేయులు మంచిదని యంగీకరించెటయందు వచ్చేనది, ప్రశంసనార్థకము: చూ, సెబాసు. [ము: చూ, వస్త్రము.

హసావళి, గే. వి. కప్పడు దుప్పటి, నిచోళ

హసించు. సం. అ. క్రి. నవ్వు, హాసముచేయు: రూ-హాసించు, అపహసించు, ఆక్షేపించు, పరిహసించు. (తె. ప):—ఆడకించు—అణకించు, ఆలిగొను, ఎంచు, కేరు, క్రీడిసేయు-కేళిసేయు, గుంజెనునగు, గేలికొట్టు, చెంగలించు, చెక్కిలించు, తచ్చనసేయు, నగు-నవ్వు, పరియాచకముచేయు, పిసాళించు, మేలమాడు, వెక్కిరించు, సయ్యాటించు. తద్వి.—౧ దేహముదురగా కన్నీళ్లుకారంగానవ్వు.—అపహసించు; ౨. పెద్దనవ్వు నవ్వు:—ప్రహసించు.

హసితము. సం. విణ. 1. వికసించినది: ఉదంచితము, ఉదిత్తము, జృంభితము, దళితము, పుష్పితము, ప్రఫుల్లము, ఫుల్లము, వికచము, వికసితము, విజృంభితము, వివృతము, వ్యాకోచము, స్ఫుటము, స్మేరము. (తె) విరి; 2. నవ్వునది; వి. అ. న. 3. పండ్లుతెలియక నవ్వెడునవ్వు. (ఇదియు స్మితమువలె నుత్తమము): చూ, హాస్యము; 4: చూ, హాస్యములు; 5. (నవ్వు): చూ, స్త్రీ లక్షణాంగములు (దరహాసముం గలిగిన అంకులాండి యగు.); 6: చూ, ఆరోహివర్ణగతాలంకారములు; 7: చూ, శృంగారచేష్టలు.

హస్త. అం. కాయిసాటిమెక్క: చూ, రిక్క.

హస్తకరణములు. అం: ఆవేష్టితము, ఉద్వేష్టితము, వ్యావర్తితము, పరివర్తితము.(4.)

హస్తకవచము. సం. వి. అ. న. అత్రైము: చూ, వారవారణము.

హస్తక్రియలు. అం: విసర్గము, ధూనము, రక్షణము, సంశ్లేషము, మోక్షణము, విక్షేపము, ఆందోళనము, నిగ్రహము, పరిగ్రహము, ఆకర్షణము, వికర్షణము, వియోగోత్కర్షణము, తాడనము, మోటనము, ఛేదనము, భేదనము, స్ఫోటనము, అంహానము, తర్జనము, తోదనము (30).

హస్తక్రియాభేదములు. అం:(చూ) బాహుప్రచారములు (10), హస్తప్రచారములు (15), హస్తకరణములు (4), హస్తక్షేత్రములు(8), ఉత్తమక్షేత్రములు (3), మధ్యమక్షేత్రములు (౪), అధమక్షేత్రములు (4), మతాంతరమందు హస్తక్షేత్రములు (12), అసంయుతహస్తములు (15), సంయుతహస్తములు (32), నృత్తహస్తములు (29), హస్తప్రాణములు (12)

హస్తక్షేత్రములు. అం: 1. ఉత్తము, మధ్యము, అధమక్షేత్రములు. (3); 2: ఉభయపార్శ్వములు, అగ్రము, పృష్ఠభాగము, ఊర్ధ్వము, అధోభాగము, లలాటము, శ్రవణము, స్కంధము, వక్షము, నాభి, కటి, శిరము, ఊరుద్వయము. (13.)

హస్తగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లి, చేపట్టుట: చూ, వివాహము; 2. కరగ్రహణము. (తె) చేపట్టు.

హస్తచలనము. అం: చూ, కళలు.

హస్తతలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అరచేయి: చూ, హస్తము. 1; అం. 2: చూ, లక్షణాంగములు. (అరచేయి:—కఠినములైన స్త్రీ లోలుండగు. మృదువులైన దరిద్రుండగు. పనిచేయక చేతులు కఠినస్వభావములైన ధనియగు. మోదుగుపువ్వు కాంతిగల్గి చలువమైయున్న రాజగు. లోతుగనున్న ధనియగు. మెఱుగులేకున్న దరిద్రుండగు. సమములుగాక రూక్షములైన ధనభాగ్యహీనుండగు.)

హస్తత్రాణము. సం. వి. అ. న: చూ, హస్తకవచము.

హస్తధారణము. సం. వి. అ.న. రూ. హస్తవారణము. చేంపవచ్చినవాని నడ్డుట: రూ-హస్తవారణము, పరిత్రాణము, పర్యాప్తి.

హస్తపుచ్ఛము. సం. వి. అ.న. హస్తావయవములు(వ్రేళ్లు):కమ్యూసము. [శా(స్త్ర)ములోనివి.]

హస్తపుపాదువు. అం: చూ, ఉపవీతములు (మల్ల

హస్తపృష్ఠములు. అం: చూ, లక్షణాంగములు. (పురుషునకు:-హస్తపృష్ఠముపైమచ్చేయున్న కులక్షణమగు.)

హస్తపరిచారములు. అం: ఉత్తానము, అధస్థలము, పార్శ్వతలము, అగ్రితస్థలము, స్వసమ్ముఖతలము, ఊర్ధ్వగము, అధోగతము, పార్శ్వగతము, అగ్రిగము, సంముఖాగతము, పరాఙ్ముఖము, సంముఖము, ఊర్ధ్వముఖము, అధోముఖము, పార్శ్వతోముఖము. (15)

హస్తప్రాణములు. అం: పరిసారణము, కుంచితము, రేచితము, పుంఖితము,అపవేష్టితకము, ప్రేరితము, ఉద్వేష్టితము, వ్యావర్తకము, పరివర్తము, సంకేతము, చిహ్నము, పదార్థటీక. (12).

హస్తభము. అం: చూ, తతవాద్యములు.

హస్తభూష. సం. వి.అ. స్త్రీ. మురుగు: చూ, భూషణము. 2.

హస్తభేదము. అం: చూ, నృత్యములు.

హస్తము. సం. వి. అ.పుం. 1.= హత్తము (చేతులబడిన అరచెయ్యిగల మోఁచేతికి దిగువనున్న ప్రదేశము. దీనిచేత వస్త్రాదులు కొలువబడును) చేయి: అళ, ఐ,ఐక్యము,కరము, కరన్నువు, కులి, కుశాలి, గుడము, పంచశాఖము, పరిఘోరము,బాహ,బాహు_బాహువు, భుజ, భుజము. (తె):—కయి-కై, కేలు, చెట్టు, చెయి-చెయ్యి-చై-చేయి, బుజము, హత్తము. తద్విశేషములు:—౧. చంకకు.- కక్షము, కక్ష్య, కణము, దోర్మూలము, బాహుమూలము. (తె) చంక-చంకిలి-చక్కిలి, మడిసంది, ౨. మోఁచేతికి మీఁదిభాగమునకు.— ప్రగండము. (తె) దండచే-దండచేయి, సందిలి. (దృఢసంధికి: చూ, సంహతము);3.ముంజేయికి.-కటక,కిష్కు-వు, జఘునము, ప్రకోష్ఠము, మణి. (తె) మడికట్టు-మణికట్టు-మనికట్టు, ముని, ముంగేలు, ముంజెయి-ముంజెయ్యి-ముంజే- ముంజేయి; ౪.మణికట్టునుండి వ్రేళ్లతోఁగూడినచేయికి.- కంగులము, పంచశాఖము, పాణము_పాణి, ప్రతలము, ప్రహస్తము, శయము;౫. చాచినవ్రేళ్లుగల అఱచేయికి.—చపటము-చపేటము-చర్చరి, చర్పటము, తలము. (తె) చేప్పట;౬.కరపృష్ఠభాగమునకు.- (తె) పెడచేయి, మీఁజేయి; ౭. అఱచేయికి.—ఉద్ఘము, కరతలము, కిరంజి, ఖుజ, చపటము-చపేటము, తాలము, ప్రతలము, ప్రహస్తము,హస్తతలము (చూ,హస్తము. ౧-౪,౫) (తె)అరచెయి-అరచెయ్యి-అరచేయి. అఱ- అఱచెయి_అఱచెయ్యి-అఱచేయి, చేప్పట, లోచెయి-లోచెయ్యి. (చూ,హస్తము.1_౪, ౫);౮.పద్మమువంటిహస్తమునకు:-(తె) కేలందమ్మి;౯.హస్తాగ్రమునకు:—(తె)కేగయి; ౧౦.రోగినిపరీక్షించు హస్తమునకు: -అమృతహస్తము; ౧౧. శివునిహస్తమునకు.—పల్లారము;౧౨. ఈచేఁబోయిన చేయికి:—(తె) తొంటచేయి;౧౩. చేరెడుకు.—చులుకము, నికుబ్జము, పాణి, ప్రసృతి. (తె) చార-చేర_చేఱ-చేరెడు;౧౪. పుడిసిలికి:—చులుకము, ప్రసృతి. (తె)కొడిద-కొడిదిలి-కొణిదిలి,పుడిసలి-పుడిసిలి; ౧౫.కుదియఁబట్టినచేతలో సగముపరిమాణమునకు:-(తె)పుడిసెడు; ౧౬. దోసిలికి:—అమ్, అంజలి, పుటితము. (తె) అంజలి-అంజలికి, దోయిలి-దోసిలి; ౧౭.లొడితిలికి:-ప్రదేశము-ప్రాదేశము.(తె)

లోడిత-లోడితిలి; ౧౭. తర్జని మొదలైన నాలుగు వ్రేళ్ల అడ్డకొలతకు.—ప్రదేశము-ప్రాదేశము, భిత్తి. (తె) బెత్తిలి; ౧౮. చాచబడిన బొటనవ్రేలి చూపుడువ్రేలి నడిమి కొలతకు:—ప్రదేశము-ప్రాదేశము. (తె) జోట్ట-జోట్టిలి-జోట్టె-జోత్త-జోత్తిలి-జోత్తె; ౨౦: ముష్టి, ముష్టిబంధము, సంగ్రాహము. (తె) పిడి-పిడికిలి, గబ్బిలి-గుప్పిలి; ౨౧. పిడికిలి పట్టుటకు.—ముష్టిబంధము, సంగ్రాహము; ౨౨. చేదోయికి:—సంహతిలము, సింహతలము; ౨౩. గర్భపిడికిలికి.—విష్టి ౨౪. వంచబడినవ్రేళ్లుగల పుడిసిలికి:—(తె) కమి, కమికిలి, కుప్ప, పట్టిలి, లప్ప; ౨౫. వ్రేలుకు.—అంగుళము-అంగులి, అంగుష్ఠము, కరపల్లవము, కరశాఖ. (తె) వేలు-వ్రేలు తద్విశేషములు:—(౧) బొటనవ్రేలుకు:—అంగుళము, అంగుష్ఠము. (తె) అంగుటము-ఉంగుటము, పెద్దవ్రేలు, పెనువ్రేలు, బొటనవ్రేలు-బొటమనవ్రేలు-బొటవ్రేలు-బొట్టనవ్రేలు-బొట్టవ్రేలు, వేలు; (౨): తర్జని: ప్రదేశని-ప్రదేశిని. (తె) చూపుడువ్రేలు, జోట్టనవ్రేలు-జోట్టవ్రేలు-జోట్టెనవ్రేలు-జోత్తనవ్రేలు-జోత్తెనవ్రేలు, ముత్తనియవ్రేలు, మెండేడు; (౩): అనామిక. (తె) ఉంగగపువ్రేలు, దబ్బవ్రేలు; (౪): కణిక, కర్ణిక, మధ్యమ-మధ్యమము. (తె) నడిమివ్రేలు-నడివ్రేలు, నిడివ్రేలు; (౫): కనిష్ఠ, కనిష్ఠిక, కనీని-కనీనిక, ఊర్మిక. (తె) చిటికెన, చిటికెనవ్రేలు-చిటివ్రేలు-చిట్టివ్రేలు, పిల్లవ్రేలు; ౨౬. చిటికె చాచినమూరకు:—అరత్ని, రత్ని. (తె) పిడిమూర; ౨౭. రెండుచేతులకొలదికి:—కరము, కిష్కువు, హస్తము. (తె) మూర, మూరెడు; ౨౮. మోచెయ్యికి.—కఫణి-కఫోణి-కఫోణి, కీలము, కుర్పరము-కూర్పరము, కూబరము, కూరరము. (తె) మోచెయి-మోచెయ్యి-మోచేయి; ౨౯: చూ, నఖము, పునర్నవము; 30. హస్తపరిమితార్థములు:—(తె) జిట్టెడు, జొత్తెడు, జేనెడు, నల్లెడు, పిడికెడు, పుడిసెడు, బారెడు, బెత్తెడు, మూరెడు; 31. భుజశిరస్సునకు:—చూ, స్కంధము; 2. తొండము: చూ, శుండము. 1; 3. మూర: చూ, హస్తము. 1—27; 4. (కేశపర్యాయములకు వెనుక వచ్చినపుడు) వానిసమూహము. "కేశహస్తము, కేశపాశము, కేశపక్షము".

హస్తములు. అం. 1: దక్షిణహస్తము, వామహస్తము; 2: చూ, నాట్యోపయోగములైన యంగములు (చూ, అంగము. 9.)

హస్తరేఖలు. అం. 1. పురుషలక్షణాంగములు ౫౫ లో నొకటి: చూ, లక్షణాంగములు; 2. స్త్రీలక్షణాంగములలో నొకటి: చూ, స్త్రీలక్షణాంగములు. (హస్తరేఖల విషయము మహారము. ఇందుకు సాముద్రిక శాస్త్రము చూడదగు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నిట వివరించలేదు.)

హస్తలాఘవము. అం: చూ, ఐంద్రజాలికము.

హస్తవారణము. సం. వి. అ. న. 1. చేతితో అడ్డగించుట: చూ, సంరోధము; 2. చంపెడువాని హస్తముపట్టి నిలుపుట; 3. చంపవచ్చినవానినడ్డగించుట: చూ, హస్తధారణము.

హస్తాంగుళములు. అం: చూ, లక్షణాంగములు. ("పురుషునికి:—చేయి సగముపంచిన వ్రేళ్ల సందులు లేకున్న శుభలక్షణవంతుండగు. వంకరలై రొడములైన దరిద్రుండగు. శుభములై వరములుగనుపించు భావకుడుండగు")

హస్తాంగుళనఖములు. అం: చూ, లక్షణాంగములు. ("పురుషునికి:—వంకరలై తెల్లనై యున్న దుఃఖవంతుండగు. పుప్పిగలిగిన దుష్టుండును కామభోగవర్జితుండును నగు. పచ్చైగనున్న బ్రహ్మఘ్నుడగు. అర్ధ్రిపుత్రులవలె

మనుపుగలిగి తామ్రవర్ణములైన రాజెగు. వర్తులములైన నైశ్వర్యప్రదము. పుష్టితములైన శుభగత్వము. మొనలు వంకలై త్రిశూలసమములై ఆఃసియున్న దరిద్రుఁడగు")

హస్తాగ్రము. సం. వి. అ. న. కేలికొన: చూ, హస్తము.

హస్తాభరణము. అం: చూ, కామమానములు.

హస్తావలంబము. సం. వి. అ. పుం. చేదండ: చూ, భూషణము. 2.

హస్తి. సం. వి. న్. పుం =అత్తి హత్తి, ఏనుఁగు: ఆదీనము, అనేకపము, అరాళము, అనుగము, ఇభము, ఋ, కంజరము–కంజారము, కంబువు, కక్షీవంతము, కటి (కటి), కపటి, కపి, కరటి, కరభి, కరి, కరేణువు, కర్ణికి, కాలింగము–కాళింగము, కుంజరము, కుంభి, కునాసికము, కూబరము, కృష్ణము, క్రోడము, గజము, గిరి, గిరిమానము, గూఢముష్కము, చందిరుఁడు, చక్రపాదము, జలకాంక్షము, జీమూతము, దంతావళము, దంతి, దీర్ఘమారుతము, ద్విపము, ద్విపాయి, ద్విరదము, నాగము, పద్మి, పిండపాదము, పిప్పలాశనము, పీలువు, పుష్కరము–పుష్కరి, పేచకి, పేచిలము, మతంగజము, మహామరము, మహామృగము, రాజీవము, లతాలకము, వరాంగము, వారణము, విలోమజిహ్వ, విషాణి, శుండాలము, శూర్పకర్ణము, శూర్పశృతి, శృంగారి, శృంగి, సమాజము, సామజము, సారంగము, సింధుకము, సింధురము, సింధువు, స్తంబేరము. (తె. ప): — అత్తి–హత్తి, ఇరుదంతి, ఎక్కుడు మెకము, ఏనిక–ఏనుఁగు ఏప్గు, గబ్బుచెంప మెకము, గొప్పబొజ్జ మెకము, గొప్పయజ్జె మెకము, గారు, చెయ్యిగలమెకము–చేగలమెకము, చేటచెవుల మెకము, పలుఁగొమ్ముల మెకము, బలునంజె మెకము, బలుహజ్జె మెకము, బల్లుల మెకము, రెంటతాగుడు, రెంటతాగుడు మెకము, వెల్లఁగొమ్ముల మెకము, సిబ్బిమని మెకము. తద్విశేషములు: — ౧. అష్టదిగ్గజములు: — ఐరావతము, పుండరీకము, వామనము, కుముదము, అంజనము, పుష్పదంతము, సార్వభౌమము, సుప్రతీకము. (౮); ౨. దిగ్భేదస్త్రీగజములు: — అభ్రమూతంగము; (౨) దక్షిణమునకు — అంగద, పింగళ; (3) పడమరకు. — అంజనము, అంజనిక, తామ్రకర్ణి, తామ్రపర్ణి; (౪) ఉత్తరమునకు — అంగన, అంజన; (౫) ఆగ్నేయమూలకు. — కపిల; (౬) నైరృతిమూలకు. — అనుపమ, సుమానము; (౭) వాయవ్యమూలకు. — శుభదంతి–శుభ్రదంతి; (౮) ఈశాన్యమూలకు. — అంజనావతి; 3. గజజాతులు — (౧) భద్రము (రాజెక్కెడి ఏనుఁగు) తద్వి: — ఉపవాహ్యము= ఔపవాహ్యము, పక్షము. (తె) పట్టపుటేనుఁగు; (౨) మందము (యుద్ధకాలమందు వాహనయోగ్యమైనది). తద్వి. — సన్నహ్యము; (3) గోకర్ణము, మృగము (అడవియందు తిరుగునది); ఈత్రివిధగజములకును మానభేదముచే అరాళము, అత్యరాళము, మద్యము, కనిష్ఠము, వామనము అని నామములు గలవు (చూ, గజశాస్త్రము 1035 పొరట). మఱియు పిష్టకము, వ్యాళము, పూతనము, మాత్సకము, మాయుకము, పంచనంగళము మున్నగు గజభేదములనేకములు గలవు. గజము యొక్క: — (1) శిరఃపిండములు కుంభములు. (2) కుంభములక్రిందిచోటు అరతము–అరతము, కుంభసంధి (అనికొందఱు). ప్రతిసరము. (3) వానినడిమిచోటు విదువు. (4) చెక్కిలికటము, గండము (అని కొందఱు). (5) నొసలు అవగ్రహము. (6) కనుగ్రుడ్డు ఈషిక. (7) కడకన్ను (కడగంటి

చోటు) నిర్యాణము. (8) కర్ణమూలము చూళిక. (9) దంతమూలము కరీరిక. (10) దంతమధ్యము కంఖము. (11) అడ్డముగా విసరఁబడిన కొమ్ముదెబ్బ పరిణామము. (12) నొసటిబొడిపి వాతకుంభము (తె) పిన్ననుదురు (13) వాతకుంభము క్రిందిచోటు వాహిత్థము. (14) వాహిత్థము క్రింది కొమ్ములలో పలిచోటు ప్రతిమానము. (15) తొండము శుండ. (16) తొండము చివర కర్ణిక (17) తొండమున వచ్చు తుంపురులు వమథువు. (18) ముఖమునందలి బొట్లగుంపు పద్మకము (19) మూఁపు ఆసనము. (20) మోఁకాలు ప్రోహము (21) మోఁకాలి క్రిందిచోటు సందానము. (22) పిక్కకుముందటిచోటు అయస్కారము. (23) ప్రక్కచోటు పక్షభాగము. (24) ముందటిచోటు దంతభాగము. (25) ముందటికాళ్ల పిక్కలు మొదలుగాఁగలచోటు గాత్రము (26) వెనుకటికాళ్లపిక్కలు మొదలుగాఁగలచోటు అపరము (27) మెడనుగట్టెడు గొలుసు కలాపకము. (28) కాళ్లఁగట్టెడు గొలుసు త్రిపది (29) నడుమునఁగట్టెడు మోకు వరత్ర (30) దీనిని అయితము జేయునపుడు మెడనుగట్టెడు త్రాడు సజ్జన (31) వీఁపుమీఁదఁ బఱచు కంబళము విధానము. (32) గంతకారి. (33) ఇది నీళ్లమునుఁగుట నిర్వాణము. (34) దీనిఅలంకారము శృంగారము, భూతి (అనికొందఱు). (35) దీనిఁబట్టుటకు త్రవ్వెడు పల్లము అవపాతము. (36) దీనికిఁగలిగెడు పిత్తజ్వరము పాకలము. (37) మదము దానాది దానాదులు శ. (చూ, మదములు 1990 పొరట.). ఇందుకుసంబంధించిన మతికొన్ని విశేషములు:— (38) ఏనుఁగుయొక్క మందబుద్ధి ప్రసరించుటకు .— అవిన్తాల. (39) ఏనుఁగు వెన్నెముకయొక్క మాంసాదిభాగమునకు.— తన్మనము (40) కొమ్ముతో నడ్డముగాఁబొడిచినది (ఏనుఁగు) నకు:—(విశే) పరిణతము (41) ఏనుఁగురేతస్సునకు.- మదము. (42) తనకిదుపుమబాసి యొంటిగాఁ చరించెడు ఏనుఁగకు - పక్షచరము (43) సేనాపతికిని, రాష్ట్రమునకును నాశనము కలిగించు ఏనుఁగునకు — మాయుకము (44) చిన్నకొమ్ములుగల ఏనుఁగకు —(తె) మొక్కట్టీఁడు - మొక్కడి; (45) ఏనుఁగుకొమ్మునకు — రజతము, విషాణము (చూ, హాస్తి (58)) (46) ఏనుఁగుకవచము ప్రఖరము. (47) ఏనుఁగుకాలు ప్రోహము. తద్వః- మోఁకాలుప్రోహము. (48) తొండము చివరకు -అంగురి—అంగులి, కర్ణిక, గండూషము, పుష్కరము, స్రోతస్సు. (తె) తొండముచివర. (49) తెగకు ముఖ్యమైన ఏనుఁగునకు — యూథనాథము, యూథపము (తె) పరికాడు (50) ఏనుఁగును కట్టుచోటునకు — గంజబంధని (చూ, స్థానము 1-2) తద్వి —(1) ఏనుఁగును బట్టెడు చోటునకు - వారి; (2) ఏనుఁగును బట్టెను పల్లమునకు — చూ, వారి 6. (51) ఏనుఁగు నడితరపువడకు — స్థూలోచ్చయము (52) ఏనుఁగుల గుంపునకు.— ఘట-ఘటితము, గజత, హాస్తికము (53) ఏనుఁగు కాలి కణుపునకు.— చరణపర్వము, ప్రోహము (54) ఏనుఁగు కుంభస్థలముకడచోటుకు .— శంబుకము - శంబూకము. (55) ఏనుఁగుతోఁక మొదలునకు - పేచకము. (56) గజకుంభమునకు — పిండము. (57) కొలఁదికి రెండరత్నులుకొరవడిన ఏనుఁగునకు:— కనిష్ఠము. తద్వి.— ఏడరత్నుల పొడుగును తొమ్మిదియరత్నులనిడుపును పదియరత్నుల వెడల్పునుగల యేనుఁగునకు — శుభము. (58) ఏనుఁగుదంతమునకు:— ఈశాదంతము, [illegible], కుంజము, గజదంతము, జీవదంతము, నా

గదంతము, మహాదంతము. (తె) కొమ్ము. (మా, పల్లు. 1.); తద్వి.—(౧). ఏనుఁగు జీవించియుండఁగా కోసియెత్తిన దంతమునకు.—జీవదంతము. (౨) కొమ్ములులేని యేనుఁగునకు.—మత్కుణము; (59) నిర్మించిన ఏనుఁగునకు.—కల్పితము. (60): నారాచము, తుండ. (తె) నీరేనుఁగు. (61) ఏనుఁగుమీఁది పీఠమునకు.-పల్యాణము. (తె)అంబారి, చేవుడోలు-చౌడోలు, పల్లవ-పల్లవము, హౌవుదా-హౌదా. (62) ఏనుఁగును కట్టు స్తంభమునకు:—కరిబంధము,పొ్రిక్ధి. (63) ఏనుఁగు కుంభస్థలమునకు.—కుంభము, ఘటము. (తె) కుండ. (64) విఱిగినపల్లుగల ఏనుఁగునకు.—ఖండపరశువు (65) ఏనుఁగు ముక్కునకు.—కరము, తుండము, శుండ-శుండము, హస్తము. (తె) కయి-కై, కేలు, చెయి - చెయ్యి-చే-చేయి, తొండము. (66) మగయేనుఁగునకు:—పుష్కరి. (తె) కొమ్మయేనుఁగు. (67) ఆఁడేనుఁగుయొక్క అంతర్భాగమునకు.—ఇ. (68) సత్తువలేని యేనుఁగునకు—వీతము.(69)లేఁతఏనుఁగుపిల్లకు.—కరిజము, కరిపోతనము, కరిశాబకము, కలభము-కళభము, కారుజము, కుతపము, వికర్ణము. (తె) ఎత్తుగున్న, కొదమయేనుఁగు, గున్న. తద్వి.-పోతము, బాలము,వికర్ణము. (70) కొన్నిరకముల ఏనుఁగులు:—(౧) కంబోజము-కంభోజము- కాంభోజము. (౨) కశేరువు. (3) కుబ్జము. (౪) పిష్టకము. (71) వయస్సునుబట్టి ఏనుఁగులు:— (౧) 5 సం= బాలము. (౨) 10 సం= పోతము. (3). 14 సం=ఇభేరమము. (౪). 15 సం= కపోతము. (౫). 16 సం.=కుతపము. (౬). 17 సం.=అమోది. (౭). 19 సం.=తుండి. (౮) 20 సం.=కలమము, వికర్ణము. (౯). 30 సం.-కలభము-కళభము. (72) మత్తగజమునకు.—అంకుశదుర్ధరము, ఆరాళము, ఉపాశ్రయము, ఋషభము,గంధగజము, గంధమాదనము, గంభీరవేది, గర్జితము, చాలకము, తుంగభద్రము, ప్రభిన్నము, మత్తము, మదకలము, మదహస్తి, వ్యాలకము. (తె) మదటయేనుఁగు, మదపుటేనుగు,మదహస్తి. (73) మదమువిడిచిన ఏనుఁగునకు.—ఉద్ధాంతము, ఉద్భ్రాంతము, ఉద్వాంతము, ఉపపన్నము, గతసన్నకము,నిర్మదము. (74) హింసించు (చెంపు) నట్టి మదపుటేనుఁగునకు.—ఘనాఘనము. (75) ఆఁడేనుఁగునకు.—ఇ, ఇభి, ఇభ్య, కచ, కటంభర, కటుంబరము, కరిణి, కరేణువు, కుంజర-కుంజరి, కుంభిని, కుముద, గణిక, గణేరువు, ధేనుక, వర్తకి, పత్త్రిణి, పుష్కరిణి, బంధకి, వరాంగము, వశ, వాశిత-వాసిత, హస్తిని. (తె) ఆఁడేనుఁగు, పిడియేనుఁగు. (76) ఇంద్రుని ఏనుఁగునకు.—అభ్రమాతంగము,ఇరావణము,ఐ, ఐరావణము, ఐరావతము, గజాగ్రణి, చతుర్దంతము, పున్నాగము, భద్రరేణువు, మందావరము, శ్వేతద్వీపము, సుదాము, హస్తిమల్లము. (తె. ప) అడవిపుట్టువు, వేదలయేనుఁగు-వేదలయేన్గు, చేవుదంతి-చౌదంతి, జోలుపుట్టువు-జోల్పుట్టువు, తెల్లయేనుఁగు, నీరుపుట్టువు, మబ్బురూవరి, వెంపటిహస్తి, వెలిగారు,వేగంటియెక్కుడు,వేలుపులగారు.

హాస్తికంద. సం. వి. అ. (స్త్రీ) ముల్లంగి *: అభ్రమార్దవము, కటిమూలము, కుంజరక్షారమూలము,కురకందకము,కుష్ఠహంత్,క్షారకము, గిరివాసి, గజకంద, గృంజనము, నీలకంఠము, మూలకము, హరిపర్ణము, హాస్తిదంతకము. హిలమోచి-హిలమోచిక. (తె) ముల్లంగి. చిలకకూర-చిలుకకూర-చిల్కకూర (అని కొందఱు). తద్విశేషములు:— ౧. పిన్నముల్లంగికి.—కర్కటము, తుణక

ము, క్షుద్రమూలకము, చరణామల, పిండమూలము, బాలేయము, విష్ణుగుప్తఫలము, విస్రము, పాలోవ. (తె) పిన్నముల్లంగి; 2: మహామూలకము. (తె) పెద్దముల్లంగి.* (చూ, నూరణము.)

హస్తికము. అం: చూ, ఆసనములు.

హస్తికర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: గజకర్ణి. (తె) ఏనుఁగుచెవిచేమ. * (ప్రసవించిన స్త్రీలకు దీని ఆకులు ఆముదములో వెచ్చచేసి పొత్తికడుపునఁగట్టిన మైలరక్తము జారీయగును.)

హస్తికందకము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లంగి*: చూ, హస్తికంద.

హస్తినఖము. సం. వి. అ. పుం. (ఏనుఁగుగోరువలెనుండునది) పట్టణము వాకిట గొబ్బున శత్రువులు రాకుండునట్లు నిమ్నోన్నతముగా చేసిన మట్టితిన్నె: మాలకము, మాలము. (తె) తిన్నె, దిబ్బ.(చూ, భూమి. 1-౯౯): చూ, వేదిక.

హస్తినపురము. అం. రూ-హస్తినాపురము-హస్తిని, హస్తినిపురము-హస్తినీపురము, ఢిల్లి: చూ, దేశములు. ౨౦. 1516 పొరట.

హస్తినాపురము. అం.—పై.—

హస్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు: చూ, హస్తి (75.); 2: చూ, హస్తినపురము; 3. హస్తినీజాతిస్త్రీ: (ఊర్ధ్వములైన యల్పకేశములు, వక్రస్తనములు, ఉన్నతదంతములు, మధుగంధము, గూఢస్వరము, ఊరుసౌభాగ్యము, ద్రవ్యమందుకోర్కె కలిగియుండును.): చూ, స్త్రీ; 4. గురుగు*: కరటుకము, కురకటము, కురుటకము, కృష్ణ, పిచుకము, భూరుండి, మస్తకమంజరి, శ్రీహస్తిని, సితవాలుకము, సూక్ష్మఫల. (తె) గురుగు, గురుగువల్లిక *; అం. 5: చూ, స్త్రీజాతులు; 6: చూ, అవాంతరజాతులు.

హస్తినిపురము. అం: చూ, రూ-హస్తినపురము.

హస్తినీపురము. అం.—పై.—

హస్తిపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హస్త్యా[రోహుఁడు.

హస్తిపదన్యాయము. అం. ఏనుఁగడుగులోనన్ని జంతువులయడుగులు నిముడుననురీతి.

హస్తిపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱాముదము*: చూ, వ్యడంబకము.

హస్తిమల్లము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునియేనుఁగు: చూ, హస్తి.

హస్తిమశకన్యాయము. అం. ఏనుఁగునకును దోమకును నెంతయంతరువో అంతయనురీతి.

హస్తిశుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: అస్థిసంహారము, వజ్రవల్లి, వజ్రాక్షి, వనాలిక. (తె) నల్లేరు*.

హస్త్యారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (ఏనుఁగునెక్కువాఁడు): ఆధోరణుఁడు, ఆరోహుఁడు, గజాజీవుఁడు, నిషాది, మహామాత్రుఁడు, యంత, వరారోహుఁడు, సాది, హస్తిపకుఁడు. (తె. ప) బరికాఁడు, మావంతి, మావంతు, మావటి, మావటికాఁడు, మావటివాఁడు-మావటీఁడు, మావతుఁడు (ఏన్గుకాపరి అనికొందఱు.)

హాళఁది. వై.వి.=హరిద్రా. రూ-అళఁది-అడది-అలిది-హాళిది: చూ, వర్ణము. 6.

హాళహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్వర. రూ-హాళహాళిక-హాళాహాళి. ఉ, రా.6, ఆ.18: చూ, సంభ్రమము. 1.

హాళహాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—పై.—

హాళాహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1.—పై.— విజ. 1, ఆ. 165; 2. శూరత్వము. సా. 2, ఆ. 175: చూ, శౌర్యము. 1; దే. వి. (1) కలకలధ్వని. నీలా. 3, ఆ: చూ, స్వరము. 2.

హాళిది. వై.వి: చూ, రూ-హాళఁది.

హాళ్లి. కొ. అవ్య. ఏమియు లేదనుటయందు వర్తించును. (హాళ్లికిహాళ్లి=సున్నకుసున్న): చూ, శూన్యము. 1.

హా

హా. సం. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును దెలుపునది: చూ, వింత. 1; 2. వ్యథ దుఃఖము పీడలోనగు వానిం దెలుపునది: చూ, శోకము. ౧౪—౧౫—౧౬.

హాకీము. వా. వి. 1. యజమాని; 2. వైద్యుఁడు.

హాజరు. వా. వి. వచ్చుట, ఉండుట, నిలుచుట.

హాజరుపట్టీ. వా. వి. (అటెండెన్సు రిజస్టరు) 1. వచ్చినవని వారలకొఱకేర్పడిన మస్తరు పాత్రము; 2. బడికివచ్చిన బాలబాలికల హాజరుపాత్రము.

హాజారము. దే. వి: చూ, రూ-హజారము.

హాజోలము. దే. వి.—పై—

హాటకగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలువ: చూ, బ్రహ్మ 1.

హాటకము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2. ఉమ్మెత్త*: చూ, హలాపుష్పము.

హాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తక్కువయగుట; 2. కీడు: అనయము, అనర్థము, అపకారము, అపకృష్టి, అపచయము, అపచితి, అపనయము, అపాయము, అమంగళము, అరిష్టము, అశుభము, ఖలీకారము, గండము, ప్రళయము, భంగము, మోప, రిష్టము, రిష్టి, విప్రకారము, వైశసము, వ్యసనము. (అవ్య.) అరాత్. (తె. ప):—అఱ, ఇబ్బంది, ఎగ్గు, ఎడరు, ఒంజిలి-ఒండిలి, ఒప్పమి, ఓగు, ఓటమి, ఓటు, కీడు, కోలుపాటు-కోల్పాటు, చెట్ట, చెడిది, చెడుగు, చెడ్డ, చెఱుపు-చెఱుపు, చేట, చేటు, చేటుపాటు-చేట్పాటు, చేడి, చేడిది, చేఁతఱికము, దగరము-దగరము, [దుండగము—దుండగీకము, దెబ్బర-దెబ్బరము, దోసము, పడవ, బెడఁద, మొప్పి, మోపాది, పిలుగు, పెబ్బర-పెబ్బ.
సేరి. తద్వి.—అప్పటప్పటికి ఒకరింపాడు బుద్ధియొక్క హానికి.—తప్పదు; వా. 3. వేఁపట: చూ, హింస. 1.

హానికాఁడు. వి. గుణ: అపకారి. (తె) రాయిడికాఁడు.

హాఫిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: ఉజ్జృంభణము, ఉపప్రప్తిక, జృంభ, జృంభణము-జృంభము, జృంభితము. (తె) ఆవరింత-ఆవలింత-ఆవురింత-ఆవులింత.

హామిక. వై. వి. రూ-ఆమిక-ఆము, [అడిబీరము, కావరము, క్రొవ్వు, గజ్జె, దిమ్ము, మఁపు, మత్తా-మత్తు-మస్తు, మయికము-మైకము. (సం) ఉత్కటము, క్షీబ. తద్వి.—౧. ఏనుఁగుచెక్కిలి మదము.—కటారము; ౨. ఏనుఁగులోఁడము చివరము దమకరశీకరము; 3. ఏనుఁగుహృదయమదము.—చిక్కణము; ౪. ఏనుఁగుమదమునకు.—గఁడకుసుమము; ౫. ఏనుఁగుమదములకు.—(చూ, మదములు.)

హామీ. వా. వి. పూచీ, బాధ్యత, జామీను.

హామీదారు. వా. వి: చూ, లగ్నకుఁడు. 1.

హాయనము. సం. వి. అ. పుం, న. (వరుసగా ఋతువులను గడచేనది.) రూ-హాయనము: చూ, సంవత్సరము; 2. కిరణము (సూర్యచంద్రాదుల కిరణములయందు వర్తించునది.): అంశము, అంశువు, [అభిషువు-అభీశువు-అభీషువు-అభీషుపు-అభీషువు, అర్చి-అర్చిస్సు, ఇయాంసము, [క్ష్మ ఈహ, ఉస్రము, ఋషి, ఓజస్సు, ఔస్రము, కరము, కిరణము, గభస్తి, గోవు, గ్రీవము, ఘృణి, ఘృష్టి, ఛవి, త్విట్టు, దీధితి, ద్యుతి, ధృష్టి, పదము-పాదము, పృశ్ని, భంబు, మయూఖము, మరీచి, రశ్మి, వసువు, శిఖ, హరి. (తె. వ):—కలుకు-కల్కు, చేయి, తళుకు-తళుక్కు-తల్కు, త్రాడు, నిగ్గు, మించు, మిసు

కు, మెఱుఁగు, వెలుఁగు. తద్వి.—౧. సూర్యకిరణమునకు.—ఇంద్రాయుధము, ఉఖ, కకిరణము, కఘృణి, గభస్తి, ట, భా, భానువు, భానుము, రుక్కు, రుచి, రోచిస్సు, శోభిస్సు, హేతి; ౨. చంద్రకిరణమునకు.—ఇ; ౩:(తె) పొగకఱ్ఱ; ౪: (తె) నీరుకాళ్లు; పుం. ౩. హాయనమను ధాన్యము: చూ, ధాన్యము.

హాయి. దే. వి. 1. సుఖము, సౌఖ్యము: చూ, హ్లాదనము; 2. అపరిమితసుఖము: చూ, హ్లాదనము.

హారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగ. (అన్నిరకములగు దొంగలకును వర్తించును): అపహర్త-ఆహర్త-అపహరుఁడు. అపహారుఁడు, ఐకాగారికుఁడు, కలమూఁడు, కుంభిల్యుఁడు-కుంభీరుఁడు-కుంభీలుఁడు, కుఠంభయుఁడు, ఖర్పరుఁడు, చ, చోరుఁడు, చౌరుఁడు, ఝు, త, తస్కరుఁడు, దస్యుఁడు, దివాభీతుఁడు, పరాస్కంది, పాటచ్చరుఁడు, ప్రతిరోధి, మలిమ్లుచుఁడు, మోషకుఁడు, లుంటాకుఁడు, శంకిత వర్ణకుఁడు, స్తేనుఁడు, స్తేయి, హారి. (తె.ప):—ఎతుబరికాఁడు-ఎత్తుబరికాఁడు, కొల్లకాఁడు, చోఱకారుఁడు, చేవాఁడికాఁడు, జోజేరకాఁడు, డొంగ-దొంగ, తపళి, తెక్కలికాఁడు, దాఁపరీఁడు, దొద్దకాఁడు, దోఁపరి, దోఁపిడికాఁడు, దోఁపుకాఁడు (దోఁపుడుకాఁడు), ద్రోఁచేవాఁడు-ద్రోయువాఁడు, నాఁచే, పచ్చిదొంగ, పచ్చెకాఁడు, బరి, మచ్చేరి, ముచ్చు-మ్రుచ్చు, రేదిమ్మరి-రేదిమ్మరీఁడు, లోవాడికాఁడు, వల్లడికాఁడు, వాఁడికాఁడు. తద్విశేషములు:—౧. మాటలదొంగకు:-(తె) ముడియువిడుపు-ముడియవిడుప్పు, ముల్లియవిప్పు (ముల్లియవిప్పువాఁడు); ౨. కన్నగానికి:-అఖనికుఁడు, కపికుఁడు (కపీకుఁడు), ఖనకుఁడు, ఖానిలుఁడు, కుంభిలుఁడు, సురంగాహి. (తె) కన్నగాఁడు, కన్నడీఁడు, గండిదొంగ, గజిముచ్చు, గడిదొంగ (ఒకపెతెఁగినదొంగ), పచ్చిదొంగ, బందకాఁడు-బందకాఁడు, బొక్కలాఁడు; ౩. దారిదొంగకు:—చిల్లాభుఁడు, పరిపంథి. (తె) ఎడతోవకాఁరి, ఏనాది, తెరువాటుకాఁడు, తెరువాటీఁడు, దారిదొంగ, పాలరి-పోవరి; ౪. వమ్మించి దొంగిలించేదొంగ:—(తె) దొరఁకుసన్నాపి, దొరకోలుసన్నాసి; ౫. పెద్దదొంగకు:—(తె) గజిముచ్చు, గరిడిముచ్చు, జెట్టింగ, మ్రిమ్చెగోర; ౬. అడవిదొంగకు.—(తె) ఎల్లాఁపి; ౭: (తె) కత్తెరదొంగ; ౮. శ్లోకార్థచోరునకు:— కుంభిల్యుఁడు; ౯. కావ్యచోరునకు:— చంద్రరేణువు; ౧౦. చేంపిద్రోఁచేకొను దొంగకు.—కుజంభిరుఁడు-కుజంభల్యుఁడు-కుజంభిలుఁడు, వధచౌరుఁడు; ౧౧: (తె) తడకదోపరి-తడికద్రోపరి-తడికదోపరి; ౧౨. పరిహరించేవాఁడు:—పరిహారి, హారి; ౧౩. (తె) ఎల్లాఁపికత్తియ; ౧౪: (తె) కొల్లకత్తె, దొద్దకత్తె; ౧౫. ఎదురుగా దొంగిలించేవాఁడు:—పశ్యతోహరుఁడు. (తె) మునిముచ్చు; ౧౬. ఎదురుగా దొంగిలించేనది (స్త్రీ):- పశ్యతోహరురాలు:— (తె) మునిముచ్చు; ౧౭: (విశ)—ప్రహారకుఁడు, ప్రహారి; ౧౮: పగటిదొంగకు.—కుసుమాలుఁడు, చోరుఁడు; ౧౯: (విశ) లుంటాకుఁడు; ౨౦: ఎఱుఁగఁదగినదొంగకు:-గోత్రుఁడు; 2. జూదరి:—అక్షదేవి, అక్షధూర్తుఁడు, అజగలుఁడు, అసభికుఁడు, అక్షకుఁడు, కితవుఁడు, కృష్ణభోజికుఁడు, కృష్ణకోహలుఁడు, దురూదరుఁడు - దురోదరుఁడు, ద్యూతకారుఁడు, ధూర్త-ధూర్తుఁడు, శరండుఁడు. (తె.ప).—జూజకాఁడు-జూదకాఁడు, జూజరి-జూదరి,

సాత్తరి, పండరకాఁడు - పండరపుకాఁడు తద్వి.—జూదమునకు— చూ, వ్యవహారము. 4; విణ. 3. దోఁచుకొనువాఁడు: చూ, చోరకుఁడు. 1-౧౭, ౧౮.

హారతి. వై. వి.=ఆరాత్రికమ్: ఆరతి-ఆర్తి, నివాళి—నివాళిక-నివ్వాళి-నివ్వాళిక, మంగళహారతి-మంగళారతి. (సం) ఆరాత్రికము, నీరాజనము, మంగళార్తి తద్వి.—యుద్ధసన్నద్ధుఁడైన వరిభునకిచ్చుహారతికి-లోహాభిసారము-లోహాభీసారము.

హారతికర్పూరము వై. వి. హారతికొఱకుప యోగించెడి తెల్లని సుగంధద్రవ్యము చూ, సిరము. (2)

హారము. సం.వి అ పుం. 1. (దీనిచేత మనస్సు హరింపఁబడును) ముత్యాలదండ రూ-హారి. ముక్తావళి. నూటయెనిమిది పేటల ముత్యాల పేరు చూ, హవణిక. 2 (చూ, భూషణము 2.). తద్వి.—విజయచ్ఛందము: చూ, హవణిక. 2 (చూ, భూషణము. 2); 2 =అలము: చూ, యుద్ధము. యుద్ధమునకు.—సమాహ్వయము. తద్వి.-౧ కల్లజగడమునకు.-(తె) లేనిమాట; ౨. పోట్లాటకు —వలజము, వాదము; 3. అట్లాటజగడమునకు — విస్రంభము; ౪. పులులజగడమునకు.—వీరంధరము; ౫. గొప్పయుద్ధమునకు - వైరాకోహము; విణ.3.హారసంబంధమైనది: చూ, (వి) ఛేదము. 8.

హారి. సం. వి ఇ.(స్త్రీ).1.పథికజనసమూహము: చూ, సమూహము; విణ. 2. మనోజ్ఞమైనది: చూ, హృద్యము; న్. ఈ. న్. 3. దొంగ. పరిహారి (అనికొందఱు): చూ, హారకుఁడు. 1-౧౨; 4. హరించువాఁడు, నశించువాఁడు; 5. మాలగలవాఁడు: మాలి.

హారిద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1 కడిమి*: చూ, హాలిప్రియము; 2. పసుపురంగు: చూ, వర్ణము. 6; విణ. 3. పసుపురంగుగలది: చూ, వర్ణము. 6.

హారీతము. సం. వి అ. పుం. 1 పచ్చపిట్ట: చూ, హారితము 3; 2. కపటము: చూ, వ్యాజము. 1 [ముని: చూ, సవ్యాసి.

హారీతుఁడు సం. వి. అ పుం. హారీతుఁడను

హారువు దే వి. జూదమునందలిపరిభాష: చూ, భాషలు

హార్దము సం. వి. అ న. 1 (హృదయమందుఁ బుట్టినది.) చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1; 2 ప్రేమ-ప్రేమము కనికరము చూ, దయ. 1. తద్వి —దాక్షిణ్యము, విరాళి, శూకము, సాంత్వము. (తె) మొగమాట-మొగమాటము-మొగమోట-మొగమోటము - మోమోట-మోమోటము-మొగవిచ్చే.

హార్యము. సం వి అ పుం. 1. తాండ్ర*: చూ, విభీతకము, విణ 2. హరింపఁదగినది.

హాల. సం వి. ఆ. (స్త్రీ). సారాయి. చూ, సుర. 2.

హాలము సం. వి అ. పుం. నాఁగేలు: చూ, రూ-హలము

హాలహాలము. సం వి. అ. పుం, న. రూ-హాలాహాలము. నలికండ్లపాము: చూ, సర్పము; 2 బల్లి: చూ, రూ-హాలాహాలము. 2; 3. ఒకానొకవిషము: చూ, సంగరము. 6

హాలాహలము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషము. (రూ హాలాహాలము—హలాహాలము—హలహాలము-హాలాహలము-హాలహలము. హలహలము): చూ, సంగరము. 6. తద్విశేషములు -౧. ఒకానొక విషము; ౨. ఇందుకు సంబంధించిన వానికి:— చూ, సంగరము. 6; 2. బల్లి: రూ-హాలహాలము, అంజనము, అండజము, కుడ్యమత్సి, కుడ్యమత్స్య, కోకము, గృహగోళ, గృహగోధిక, గృహగోళిక, గృహాలిక, గృహోలిక, చికురము, జ్యేష్ఠ-దైవజ్ఞ, బల్లి,

ముసలి, హాలహాలము-హాలహాలము-హాలా హాలము.(తె) బల్లి. తద్వి.—౧. శకునములు చెప్పెడుబల్లికి.—(తె) గవుడు-గౌర గవులి-గౌళి; ౨.కాటుకబల్లికి.—అంజనాధిక, అంజనిక. (తె) కాటుకబల్లి; 3 తెల్లబల్లికి:—కుండుర్గిణావి, కుందుర్గిణ (తె) తెల్లబల్లి; పుం, న. 3. హాలాహలమను విషము: చూ, రూ-హాలాహలము. 1.

హాలికము. సం వి. అ. పుం. దుక్కిటెద్దు, సైరికము: చూ, వృషభము 1.

హాలికుఁడు సం వి అ. పుం రూ-హాలికుఁడు చూ, సేద్యకాఁడు.

హాలుఁడు సం. వి అ పుం. బలరాముఁడు చూ, హలాయుధుఁడు

హాలుసాలు. వా. వి. ఈసంవత్సరము: చూ, సంవత్సరము.

హాలుసాలుమక్తా. వా. క్రి ఈసంవత్సరపువంట.

హాలెము. దే వి అత్యంతము చూ, ముతిమతి.

హావడి దే వి రూ-హావళి ఆవడి చూ, విరత్తు.

హావము. సం వి అ పుం 1. భ్రూనేత్రాది వికారములచేత కొంచెము తెలియఁదగిన మనోవికారము కిలకించితము-కిలికించితము. తద్వి.—గాంభీర్యము, అం 2: చూ, శృంగారచేష్టలు.

హావళి. దే వి చూ, రూ-హావడి.

హాస. దే వి, విణ క్రొత్త (అం, భా తృ. 23) కన్నియ-కన్నె-కన్య, క్రొత్త, మిహి (సం) అక్లిష్టము, అభినవము, అయాతయామము, అధునికము, నవము, నవీనము, నవ్యము, నూతనము-నూత్నము, ప్రత్యగ్రము, ముగ్ధ, శారదము.

హాసము. సం. వి. అ. పుం. 1: చూ, రూ-హాస్యము; 2 (జనులను నవ్వించునది) హాస్యరసము. చూ, రసములు; 3. చూ, రసస్థాయీభావములు.

హసించు. సం అ.క్రి. నవ్వు: చూ, వెక్కిరించు. 3.

హసీలు. వా. వి. వన్ను: చూ, సిస్తు.

హనువు. సం వి. అ. న. దంతము: చూ, పల్లు.1. తద్వి.—౧. పల్లునకు.—రదకము; ౨. ఏనుఁగు దంతపల్లునకు — రాజదంతము; 3. ఏనుఁగుకొమ్మునకు.—చూ, హస్తి (౮౫-౫౯); ౪. మేఁకకొమ్మునకు —విషాణి, ౫. పందికోఱకు.—దంష్ట్రి, విషాణము. (తె) కోఱ, పందికోఱ; ౬ ఎద్దుగోనగువాని కొమ్మునకు:—(తె) కొమ్ము (చూ, పల్లు 1)

హాస్తికము. సం వి. అ. న ఏనుఁగులగుంపు: చూ, హస్తి

హాస్యకరుఁడు. సం వి: చూ, వికటకవి.

హాస్యకరులు. అం. చూ, సప్తాంగములు (చూ, అంగము. 3)

హాస్యగాఁడు. మి. వి. వినోదగాఁడు. (సం) కేళికిలుఁడు, కేళికిలుఁడు, పరిహాసకుఁడు, వాసంతికుఁడు (తె) పరియాచకుఁడు.

హాస్యము. సం. వి అ న 1. నవ్వు: రూ-హాసము, ద, స్మితి. (తె) అలరింత, ఇసిరింత, కేరింత, దిసంత, నగవు-నగు-నవు-నవ్వు-నా. తద్వి శేషములు —౧ చూ, హాస్యములు; ౨ చిఱునవ్వునకు — ఈషద్హసితము, దరహాసము, మందస్మితము, మందహాసము, స్మితము. (తె) అల్లఁతినగవు, ఎలనవ్వు, చిరునగవు-చిర్నగవు-చిర్నవ్వు-చిఱునవ్వు, మూసినగవు-మూసిమూసినగవు-ముసిముసినవ్వు, లేనగవు, 3: అపహసితము-అపహాసము-అపహాస్యము; ౪. అకృతరసమువలనఁ బుట్టిననవ్వు:—ఘర్ఘరము; ౫. తలయూడించుచేసినవ్వెడు నవ్వు —పరిహాసము; ౬. శిరఃకంపముతోఁ గూడిన నవ్వు:—పరిహసితము; ౭: అట్టహాసము, పరిహాసనము. (తె) పెదనవ్వు — పెద్ద నవ్వు; ౮. లోలోననవ్వు.—అంతర్హాసము,

ఉద్వర్ధనము. (తె)లోనవ్వు; ౯. ఎత్తిపొడుచేమేనవ్వుటకు:—అచ్ఛురితకము, సోత్ప్రాసము, సోల్లుంఠనము. (తె) ఎత్తిపొడుపు, దెప్పు; ౧౦: (తె) ఎకతాళి.(చూ, హాళి.5.)

హాస్యములు. అం: స్మితము, హసితము, విహసితము, పరిహసితము, అపహసితము, అతిహసితము. (6) (చూ, హాస్యము.)

హాసీలు. వా. వి. నవ్వు: చూ, సిస్తు. 1.

హాహా. సం. అవ్య: చూ, రూ-హా.1-2.

హాహాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేవగాయకుఁడు. (గానము చేయునప్పుడు హాయను శబ్దమును పలికెడువాఁడు): హుహువు-హూహూవు: చూ, సీకారి. (గానమే ధర్మముగాఁగలవారు గంధర్వులనియును గలదు.)

హాళి. దే. వి. 1. సంతోషము: చూ, హ్లాదనము; 2. కాంక్ష: శ్రద్ధ, శ్లాఘ, సమాసంజనము: చూ, వాంఛ; 3. ఉత్సాహము: చూ, యత్నము; 4. ఒయారము: చూ, విలాసము. 2; 5. ఎగతాళి: ఆట, ఎకతాళి-ఎగతాళి, ఎకిరింత-ఎక్కిరింత, కేరడము, క్రేణి-గ్రేణి, కోడిగము-కోడిగెము, కోఱడము-గోరడము, గిగ్గలు-గేలి, తచ్చేన-త్రిచ్చేన, త్రిస్తరి, నగుఁబాటు-నవ్వుఁబాటు, నవ్వు, నవ్వుటాల(లు)— నవ్వులాట, పరాచకము-పరియాచకము- పరేచకము, పిసాళము, మందె మేలము, మేలము, వేలాకోలము- వేళంకోళము-వేళాకోళము, (వి. విణ) ఎకసకియము-ఎకసకెము-ఎకసక్కియము-ఎకసక్కెము-ఎకసెకియము-ఎకసెకెము-ఎకసెక్కియము-ఎకసెక్కెము-ఎక్కసకియము-ఎక్కసకెము-ఎక్కసక్కియము-ఎక్కసక్కెము-ఎక్క సెకియము-ఎక్కసెకెము-ఎక్కసెక్కియము-ఎక్కసెక్కెము. (సం. ప.) కేళిముఖము, క్రీడ, క్రీడనము, ద్రవము, నర్మము, పరిహసనము, పరిహాసము-పరీహాసము, ప్రహసనము, బర్కురము, రాసము. (చూ, విలాసము.). తద్వి:- ౧. స్త్రీపురుషుల పరిహాసమునకు:- కౌతుకము, సహాటనము. (తె) సయాట-సయాటము, సయ్యాట-సయ్యాట-సయ్యాటము; ౨. వేరలాటమునకు.—చూ, విలాసము. 1; 3. లీలకు.—(తె) సయాట-సయాటము-సయ్యాట-సయ్యాట-సయ్యాటము; ४. కందుకాదిక్రీడకు.—(తె) మందెమేలము, సయాట-సయాటము-సయ్యాట-సయ్యాట - సయ్యాటము: చూ, విలాసము. 1-४; వా. వి. 6. నిజాము దేశపు నాణెమునకుఁ బేరు: (చూ, బీజీ, కల్దారు. అనుబంధములో చూడుము.)

హి

హి. సం. అవ్య. పాదపూరణమందు వచ్చెడి అవ్యయము. "అహంహియాస్యే నగరమ్" (తు-హి-చ-స్మ-హ-వై ఈయాఱును పాదపూరణమందువర్తించెను.)

హింగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: రూ-ఇంగుదము-ఇంగుది, క్రోష్టుఫలము, తాపసతరువు.(తె) గార, తపసి*.

హింగునిర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగువరసము; 2. వేఁప*: చూ, వేము.

హింగుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: మరుపత్రి*.

హింగువు. సం. వి. ఉ. న.=ఇంగువ. 1. ఉగ్రగంధము, జంతుకము-జతుకము, దారవము, పింగ, బాహ్లికము-బాహ్లీకము, రామఠము, సహస్రవేధి, సూపధూపనము, సూపాంగము-(తె):—ఇంగువ; 2. ఇంగువ*: ఉగ్రగంధము, కేశరము-కేసరము, గౌరి, పిణ్యాకము, పృథువు-పృథ్వి. (తె) ఇంగువ.* (ఇందలి పదములన్నియు 1-వయర్థమునకుఁ జెందును, వని కొందఱు.)

హింగుళము. సం. వి. అ. పుం.=ఇంగిలీకము. రాగద్రవ్యవిశేషము: అగురువు, కపిశీర్షకము, కురువిందము, చూర్ణపారదము, జాతిలింగము, దరదము-దారదము, రంజకము, రంజనము, రసగర్భము. (తె. వ):—ఇంగలము-ఇంగిలికము-ఇంగిలీకము, కెంపుకావి రాయి. (చూ, సౌగంధ్యము. ౬.)

హింగుళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: కంటకవృంతాకి, దుష్ప్రధర్షణి, బృహతి, బంటాకి, వార్తాకి, సింహి. (తె. వ) ములక-ములంక, మోళంగి.*.తద్విశేషములు:—౧: శ్వేతబృహతి. (తె) తెల్లములక; ౨: మహావార్తాకి. (తె) పెద్దములక; 3. నేలములకకు.—(తె) నేలములక-నేలములగ-నేలమూలక, పిన్నములక, రాములక. (చూ, వాఁకుడు; చూ, సింహి. ౨.)*; ౪. కవ్రిములకకు:—(చూ, వార్తాకము. 1-౫). [నీరుగన్నేరు.*

హింజలము. సం. వి. అ. పుం. ఇలసము. (తె)

హిండనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాపించుట, వ్యాప్తి: చూ, వ్యాపనము; 2: ఆఘూర్ణనము, ఘూర్ణనము, యంత్రము. (తె) జంతిరము-జంత్రము, తిరుగుడు-తిఱుగుడు, తిరుగుడు చీల, తిరుగుడునొక్కు-తిఱుగుడునొక్కు, మర-మఱ. తద్విశేషములు:— భ్రమణమునకు:-చూ, సంచారము. 1; 3. భ్రమణము: చూ, హిండనము. 2; 4. సురతము: చూ, సంయోగము. 1.

హిండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గౌరి: చూ, పార్వతి.1.

హిండితము. సం. విణ. వ్యాపించినది: అభ్రగుణము, ఆకులము, చితము, వ్యస్తము, వ్యాప్తము. (తె) పొలసము. (తె) విణ. ఆకులత, అకులపాటు. (చూ, సంవృతము). తద్వి.— ౧. వ్యాపనముగలది:—(తె) పిసాళి; ౨. ఒకటితోనొకటి కలసినది:—ఆకీర్ణము, సంకీర్ణము, సంకులము.

హింతాలము. సం. వి. అ. పుం.=ఈఁదాడు-గిఱకతాడు*: కోశము, గర్భస్రావము, తృణరాజము, ప్రలంబము, లతాంకూరము. (తె) ఈఁదాడి(ఈదాఁడు)-ఈఁదు, గిరకతాడి-గిగకతాడు-గిఱకతాడు. తద్విశేషములు:— ౧: పిండి; ౨: అల్పాక్షి; 3: కోలకర్కటిక; ౪: ఖర్జూరి, ఖర్జువు, గిరిపీలువు, వరూషి, మధుఖర్జూరిక, మృదుఫలము. (తె): చిట్టీఁత-చిట్టీఁదు; ౫: (తె) ఇందు, ఈఁత, ఈఁద, ఈఁదు; ౬. వృద్ధఖర్జూరమునకు.-అశ్వభత్స్య; ౭. పేరీఁదుకు.—ఖరస్కంధ, ఖర్జూరము, గాతువు, చీర్ణపర్ణము, వరూషము, పాండువు, రోషణము, వికచము. (తె. వ) ఉబ్బలి, కజ్జూరము-కజ్జూరము-కజ్జూరము (గజ్జూరము), పేరీఁదు; ౮. హింతాళఫలమునకు:-కిరిటి. (పైనఁజూపిన పర్యాయపదములు శీర్షికలయినచోటుల "చూ, మధుఖర్జూరిక" అనిఁజూపఁబడెనుగాని పొరపాటున "మధుఖర్జూరిక" 1992 పొరటలో శీర్షికాపదముగఁజూపలేదు. గాన "మధుఖర్జూరిక" అనుపదము అనుబంధములోఁజూపఁబడినది. అక్కడ చూడవలసిన విషయమిచేట పొందుపఱుపఁ బడినది.)

హిందూమతము. అం: చూ, మతము. 7.

హిందూమహాసముద్రము. అం: చూ, సముద్రములు.

హిందోళజభాషలు. అం: వేసరి, భూతమంజరి, వృషమధ్యమ, మధ్యవిత్తు, భిన్నవరాళి, గౌడి, మాళవవేసరి, చేవాటము, ఓంజలి.(9)

హిందోళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక రాగము. (దీనిని శిశిరవసంతఋతువుల సంధిని పాడుదురు): చూ, స్వరము. 2; అం. 2: చూ, పురుషరాగములు.

హింస. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చంపుట: అవిసర్జనము, అపాసనము, అభిమరము, అభిమా-

వము, ఆయోధనము, ఆరంభము, ఆలంభము, ఉజ్జాసనము, ఉద్వాసనము, ఉన్మంథనము-ఉన్మంథము-ఉన్మాథము, ఉపసంహారము, కారణము, కారము, క్రథనము, క్షణనము, క్షుజ, ఘాతము, దండము, నికారణము, నిబర్హణము, నిరసనము-నిరాసనము, నిర్యాతనము, నిర్వాపణము, నిర్వాసనము, నిర్గ్రంథనము, నిశారణము, నిషూదనము, నిస్తర్హణము, నిహననము, నిహింసనము, పరాసనము, పరిఘము, పరివర్జనము, పింజము, ప్రతిఘాతనము, ప్రమథనము, ప్రమాపణము, ప్రవాసనము, బంధనము, మారణము, వధము, వపువు, వర్జనము, విదారణము, విశరఘాతము, విశసనము, విస్రంభము, వ్యాపాదనము, శమనము, శరణము, శసనము, శేషము, సంజ్ఞపనము, సంజ్ఞప్తి, సంప్రహరణము, సంహారము, సంహృతి, సమాఘాతము, సమాపనము, సాధనము, సూదనము, హననము, హత్య, హాని, హింసనము. (అవ్య.) ఆక్. (తె. వ) కొల, చంపుడు, చేక్కాట, చేఁగరలాట, చిదుముట, జేపువు, తునుముట, తుంచుట, నుగ్గాట, పగదెంచుట, పరిమార్పు, పించేపడుపు-పీఁచేపడుపు, పొరిగొనుట, బారి, బిల్కుమార్పు, వెంపర, సదమదము, సదసద తద్విశేషములు:— నిద్రించునపుడు శత్రువులపైఁబడి చంపుట:— అవస్కంధము, సౌప్తికము. (తె) ముచ్చిలిపోటు; 2. దొంగతనము: చూ, హరణము. 1; 3. బాధించుట: చూ, శోకము; 4. పాపము: చూ, వృజినము. 1; అం. 5: చూ, అజ్ఞానదాయకములు. (హింసము అనికొందఱు.).

హింసకుఁడు. సం. విణ. హింసించువాఁడు: ఉన్మాథుఁడు, కపి, కష్టకారకుఁడు, కుఘాకువు, కుపాకువు, క్రూరుఁడు, క్షుద్రుఁడు, ఘాతుకుఁడు, నృశంసుఁడు, పాపుఁడు, పీడాకరుఁడు, బాధకుఁడు, మారకుఁడు, హంత. (తె. వ) కనుకట్టు, నమ్మెకాఁడు, ముక్కుకొయ్య, వల్లడికాఁడు, వేపరి. తద్వి.— ౧. చంపువానికి.— (తె) మూవకాఁడు, మూనరి; ౨. నఱకువానికి.— కుట్టకుఁడు, (మి) ఛేదించువాఁడు. (తె) నఱకువాఁడు; 3: చూ, వ్యాధుఁడు. 2.

హింసనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట: చూ, హింస. 1; 2. బాధించుట: చూ, శోకము.

హింసాకర్మము. సం. వి. న్. న. హింసయే ఫలముగాఁగలిగిన యథర్వణవేద విహితమైన హోమాదికర్మము: కార్మణము, మూలకర్మము. (తె) చిల్లింగి.

హింసించు. సం. స. క్రి. 1. చంపు: చూ, సంహరించు. 2: కారించు, పీడించు, బాధించు, విషమించు, వేధించు. (తె) ఉడికించు-ఉడికిలించు, ఏఁచు, కక్కసపెట్టు, కక్కసించు, కతిలపెట్టు, గాసిఁబెట్టు, చెకపికలాడు, తల్లడపెట్టు, నొంచు, నొగులుచు-నొగుల్చు, నొప్పించు, పసగరగొను, పిరువీఁకుసేయు-పిరువీఁకులుసేయు, పీఁకిపిండెట్టు, ప్రాము, వెంపరలాడు, సతాయించు. తద్వి.—౧. (ని) బాధపఱుచు, సంకటపఱుచు; ౨: (మి) అతపరపెట్టు, (తె) తొందరచేయు, నచ్చుపెట్టు; 3: (తె) బారిముసరు, వెంపరలాడు.

హింసితము. సం. విణ. బాధింపఁబడినది:— అక్షతము, అర్దితము, కీర్ణము, కృతము, ప్రతిపన్నము, బాధితము, విద్ధము, వేధితము. తద్వి.— ౧. బాధించునది:— బాధకము. (తె) గొడ్డగము. (చూ, క్రూరము 9, కర్కశము); ౨. బాధింపఁదగినది:— బాధ్యము.

హింస్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నల్లయుప్పి... చూ, లవణి; విణ. 2. చంపునది: ఘస్రము,

శరారువు, శార్వరము, సమాపకము, సూదనము. తద్వి.— ౧. చేంపుటకు.— చూ, హింస. 1; ౨. చేంపంబడినది:— చూ, సూదితము.

హింస్రువు. సం. విణ. స్వభావముచేతనే చేంపువాండు: ఘాతకుండు, శరారువు.

హిక్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1.=ఎక్కిలి (పైత్త్యమునం బుట్టునది. దప్పి లోనగువానిచేం గలుగు తెవులు.): అనుబంధ, క్షవథువు, విదాహము. (తె) ఎక్కిలి-వెక్కిలి-వెక్కలి-వెక్కిలి-వెక్కిలి- వెక్కిలి - వెక్క-వెక్కు; 2 పైండికంటియనుపక్షి: చూ, పకీసంపుంబులుంగు

హిజోరు. దే. వి: చూ, రూ. ఇజోరు.

హిజిరి. వా. వి. మహమ్మదీయశకము.

హిజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. రూ-ఇజ్జలము ఎఱ్ఱగన్నేరు*: చూ, హయమారకము.

హిడింబజిత్. సం వి. త్, పుం. భీమసేనుండు: చూ, వృకోదరుండు.

హిడింబారమణుండు. సం. వి. అ. పుం. అంజనేయుండు: చూ, వానరము.

హితకారి. సం. వి. ఇ. పుం.=ఇతకరి: క్షముండు, హితుండు. (తె) ఇతకరి-ఇతవరి, ఇతవుండు, హితవుండు: చూ, స్నేహితుండు

హితము. సం. విణ. 1. వెనుకటికి మేలుచేయునది: ఆశీస్సు. (తె) మంచిపని: విణ. 2. ధరింపంబడినది: గృహీతము, ధృతము. తద్వి.- ధరింపందగినది:— ధర్తవ్యము, ధార్య; 3. పోయినది: అత్తము, అపగతము, అభ్యక్తము, గతము, యాతము, వీతము. తద్వి:—ప్రగతము, విగతము; 4.=ఇతము. హితవైనది, సమర్థము: చూ, స్నేహము. 1; అ. న. 5. చెలిమి: చూ, స్నేహము. 1.

హితపడు. మి. అ. క్రి: చూ, సాయించు.

హితవచనము. సం. వి. మంచిమాట, కల్యము, ఆరోగ్యము: చూ, శబ్దము. 2.

హితవరి. వై. విణ. (హితవు + అరి)=హితకారి: చూ, హితకారి.

హితవు. వై. విణ.=హిత. రూ-ఇతవు-ఇతము. సత్తుపన్యము, హితవుకలది: చూ, స్నేహము.1.

హితవుండు. వై. విణ.=హిత: చూ, హితకారి.

హితుండు. సం. విణ =హితవుండు.— పై—

హితావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుష్ఠుమనుమందు: చూ, మంగు. 1. [నుమంగళ.

హిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ పాలకూర*: చూ,

హిమకరుండు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుండు: చూ, హిమాంశువు. [రిక్క.

హిమనిధితి. అం. మృగశీర్షానక్షత్రము: చూ,

హిమద్యుతి. సం. వి. ఇ. పుం: చూ, హిమకరుండు.

హిమద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దవేము*: చూ, వేము. [చూ, హిమము.1.1-౧.

హిమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ రూ-హిమాని:

హిమము. సం. వి. అ. న. 1.=ఇగము-ఇవము, మంచు: అవశ్యాయము, ఇందాగ్ని, ధూమము, ఋూ, కుజలము, ఖనిశాజలము, తుషము, తుషారము, తుహినము, నిహారము-నీహారము, ప్రాలేయము, మహిక-మిహిక, రజనీజలము, వరంధకము, హిమని-హిమాని, హిమిక. (తె.ప): ఇగము-ఇవము, ఈము, పొగమంచు, మంచు. తద్వి.—౧. మంచుసమూహమునకు.—కుహేళిక, ధూమిక, హిమని-హిమాని, హిమసంహతి. (తె) మూడమంచు; ౨. పిడుగునకు:— భిత్తిక: చూ, పిడుగు; 3: చూ, చేలిపిడుగు, 2. చందనము: చూ, వాసన. 1: విణ. 3. చేల్లనిది: అనుష్ణము, జడము, తుషారము, శిశిరము, శీతము, శీతలము, సిరము, సుషిమము.

హిమకరుండు. సం. వి. అ. పుం. చలివెలుంగు: చూ, హిమాంశువు.

హిమగ్రస్తుఁడు. సం. విణ. మంచుచేతఁగొట్టఁబడినవాఁడు: జడుఁడు. [కరుఁడు.

హిమధాముఁడు. సం. వి. న్. పుం: చూ, హిమ

హిమవంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. మంచుకొండ. (మంచుగలిగినది. ఇది కింపురుషవర్గమునకు దక్షిణమందు మేరయైయుండునది.): చూ, పర్వతము; అం. 2: చూ, కులపర్వతములు; 3: చూ, వర్షపర్వతములు.

హిమవత్పర్వతము.—పై— [చూ, సిరము.

హిమవాలుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కర్పూరము:

హిమసంహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హిమాని. చూ, హిమము. 1. [సలిలము.

హిమాంబువు. సం. వి. ఉ న. పన్నీరు: చూ,

హిమాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు (చల్లని కిరణములు గలవాఁడు): అంశుమంతుఁడు, అత్రిజాతుఁడు, అత్రినేత్రభువు, అబ్జారి, అబ్జుఁడు, అబ్ధిజుఁడు, అబ్ధినవనీతుఁడు, అమతి, అమృతసర్గముఁడు, అమృతాంశువు, అవలక్షగువు(ఁడు), ఆత్రేయుఁడు, ఇందుఁడు, ఇభుఁడు, ఈరుఁడు, ఉడుపుఁడు, ఉద్గీధుఁడు, ఊః, ఏకత్రింశుఁడు, ఏణతిలకుఁడు, ఓషధీశుఁడు, ఔపగ్రస్తికుఁడు, కంఠీరవుఁడు, కలాదుఁడు, కలానిధి, కలాపతి, కలాపుఁడు, కలాపూర్ణుఁడు, కలాభృత్తు, కళానిధి, కుముదబాంధవుఁడు, కుముదినీపతి, కుముదేశుఁడు, కువలయప్రియుఁడు, కైరవి, కైశికుఁడు, కౌముదీపతి, క్లేదుఁడు—క్లేదువు, క్షపాకరుఁడు, క్షపాపతి, క్షీరాబ్ధిజుఁడు, క్షీరాబ్ధితనయుఁడు, క్షీరోదనందనుఁడు, ఖగుఁడు, ఖచమసుఁడు, గోపతి, గోవు, గౌరుఁడు, గ్రహరాజు, ఘూమాఁడు, చ, చండిలుఁడు, చందిరుఁడు, చంద్రమసుఁడు, చంద్రుఁడు, చిత్రాటీరుఁడు, చిత్రేశుఁడు, ఛాయాభృత్తు, ఛాయామృగధరుఁడు, జయంతుఁడు, జర్ణుఁడు, జలజుఁడు, జీమూతుఁడు, జైవాతృకుఁడు, జ్యోతి, తపనుఁడు, తమోనుత్తు—తమోపహృత్తు, తమోఘ్నుఁడు, తమోపహుఁడు, తారాపీడుఁడు, తిథిప్రణి, తుంగీపతి (తుంగీశుఁడు), తుహినకరుఁడు, త్రినేత్రచూడామణి, ధ, దక్షజాపతి, దశాశ్వుఁడు, దర్శవిపత్తు, దాక్షాయణీపతి, దాక్షాయణీరమణుఁడు, దోషాకరుఁడు, దోషాచరుఁడు, ద్విజపతి, ద్విజరాజు, నక్షత్రేశుఁడు, నారాయణుఁడు, నిశాకరుఁడు, నిశాపతి—నిశిపతి, నిశామణి, పక్షచరుఁడు, పక్షజన్ముఁడు, పక్షజుఁడు, పర్వధి, ప్రహాసోమి, మ, మృగపిప్లుఁడు, మృగాంకుఁడు, యజ్వపతి, రజనీకరుఁడు, రాజరాజు, రాజు, రాత్రిమణి, రోహిణీశుఁడు, వరాళి, వలక్షగుఁడు, వికసుఁడు, విధువు, విబుధుఁడు, విరోచనుఁడు, శశధరుఁడు, శశి, శశాంకుఁడు, శీతకరుఁడు, శుభ్రాంశుఁడు—శుభ్రాంశువు—శుభ్రమాంసుఁడు—శుభ్రాంశుఁడు—శుభ్రాంశువు, శ్వేతవాహనుఁడు, సముద్రనవనీతుఁడు, సింధునందనుఁడు, సిప్రుఁడు, సుధాంగుఁడు, సుధాంశువు, సుధాకరుఁడు, సోముఁడు, స్వచమనుఁడు, హరి, హిమకరుఁడు, హిమద్యుతి. (తె. ప):—ఎవఁగందు, కందుగలదుండగీఁడు, కడలిమీఁగడముద్ద, కడలివెన్న, కఱివేల్పుడాకన్ను, కఱకంఠుతలమానికము, కఱకంఠుతలయేలు, కలువరాయఁడు, కలువవిందు, కవపుల్గుదాయ, చందమామ—చందురమామ, చందు, చందురుఁడు, చలివెలుఁగు—చలివెల్గు, చలువజోతి, చలువఱేఁడు—చలువలఱేఁడు, చేటుబోటులబావ, చీఁకటిమిత్తి, చీఁకటి పెరువిత్తు, చుక్కలగమికాఁడు, చుక్కలదొర,

చుక్కలఱేఁడు, చెంగలువనెచ్చెలి, జక్కవగొంగ, జక్కవకవవిచ్చు, జడదారికన్నువు, జాబిలి-జాబిల్లి, జింకతాలుపరి-జింకతాలుపు, తపసికన్నువ, తమ్మిపగతుఁడు, తమ్ములపగవాఁడు, తలమగరాకుఱాయి, తొగచెలికాఁడు, తొగఱేఁడు, తొగవిందు, నిసివెలుఁగు, నీరుపుట్టువు, నెత్తమ్మిదిమ్మలనిదురమందు, నెల, పంటపైరుల దొర, పదార్వాళ్లదొర, పయిరులయొకిమీఁడు-పైరులయొకిమీఁడు, పాలకడలివెన్న, పాల్కడలిపట్టి, పుట్టుకచేల్వజోతి, పెనుకాఁకరాజోడు, పొద్దుజంట, పొద్దుజోడు, పొద్దుజోడుకోడె, బిత్తరిజింకదాల్పు, బూతములసామి, మందురా, మరుమామ, మామమామభావ, ముక్కంటితలపువ్వు, మున్నీటిపట్టి, మునుచీఁకటులవిచ్చుమొగ్గ, రాజు, రిక్కలపంటు, రేజేనరాలిమగఁడు, రేజోతి, రేదొర, రేపాల్ఁతిమగఁడు, రేయివెల్గు-రేవెలుఁగు-రేవెల్గు, రేఱేఁడు, లచ్చియన్న, లచ్చితోనెకమకన్ను, లేటిమ్రోఁగలమేటి, వలివెలుఁగు-వలివెల్గు, వెన్నముద్ద, వెన్నునెడమకన్ను, వెన్నెలగుత్తి, వెన్నెలరాయఁడు, వెలివెల్గు, వేలుపులబోనము, సిరియన్న. తద్విశేషములు:—౧. బాలచంద్రునకు:—(తె) నెలకూన, నెలవంక; ౨: చూ, పున్నమ. [వంతము.

హిమాచలము. సం. వి. అ. పుం: చూ, హిమ

హిమాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, రూ—హిమని.

హిమాలయము. సం. వి. అ. పుం. శీతనగము: చూ, హిమవంతము. (చూ, పర్వతము). తద్విశేషములు:— ౧. కొండకు:—భూధరము, మరువు, వృత్రము; ౨. వెండికొండకు:—వజ్రాలయము, వీర, శ్వేతము(చూ, పర్వతము౯.); ౩. వరుణపర్వతమునకు.—వరుణము; ౪: వింధ్య. (తె) వింజేము (చూ, పర్వతము. ౨౭.); ౫. ద్రోణపర్వతమునకు.(తె) మందుమల(చూ, పర్వతము౧౯); ౬. క్రౌంచపర్వతమునకు.—మాల్యవంతము (చూ, పర్వతము౧౪); ౭. మేరుపర్వతమునకు.—రత్నసానువు, సురాలయము(చూ, పర్వతము ౨౨); ౮. శ్రీఘట్టము, శ్రీశైలము.(తె) సిరిగట్టు; ౯. సహ్యము; ౧౦. కుమారస్వామికొండకు:—(తె) సామిమల; ౧౧. పర్వతశిఖరమునకు.—(తె) పేటు, కొరు(చూ, శిఖరము 1); ౧౨. పర్వతమునందు పుట్టినది:— (విణ) పార్వతీయము; ౧౩. పర్వతసంబంధమైనది:— (విణ) పార్వణము; ౧౪. కొండనడుమునకు.—మేఖల(చూ, పర్వతము౧౭); ౧౫. కొండనెత్తమునకు.—పత్రము, సానువు(చూ, పర్వతము ౧౩.); ౧౬: రోహణము.

హిమావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెడ్డివారినానబ్రాలు*: చూ, స్వర్ణక్షీరి.

హిమాహ్వయము. సం. వి. అ. న. కర్పూరము: చూ, సిరము. [హిమము. 1.

హిమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచు: చూ,

హిరణ్మయము. అం: చూ, వర్షములు.

హిరణ్యగర్భము. అం: చూ. మహాదానములు.

హిరణ్యగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (గర్భమంద హిరణ్యముగలవాఁడు) నలువ: చూ, బ్రహ్మ. 1.

హిరణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు: చూ, లోహము. 1; 2. మాడ: సువర్ణము, నిష్కము. (తె) మాడ, అరవరా, సొన్న—సొన్నము—సొన్నా. తద్వ.— నూటయెనిమిదిమాడలకు.—నిష్కము(చూ, సువర్ణములు); 3. ధనము: అర్థము, ఆదాయము, ఋక్థము—రిక్థము, ఋా, కటప్రవము. గుహిలము, గోత్రము, గ్రంథము, జ్యోతి, ద్యుమ్నము, ద్రవిణము, ద్రవ్యము, ధనము, నీతము, పణము, భోగము—భోగ్యము, మాత్ర, రయాగ

ము, రుక్మము, రై, రోకము, వసువు, వస్నము, వామము, విత్తము, విధానము, విభవము, సాధనము, సారము, సువర్ణము, స్వత్వము, స్వము, స్వాపతేయము. (తె):— ఆస్తి, ఒడమి-ఒడమె, కాసు, చోకట్టు, డబ్బు, దనము, దస్తు, నగదు, నెలగ, పయికము-పైకము, పయిఁడి-పైఁడి, పసిఁడి, పింగు, ముదువు, మొల్లము, రూక, రొక్కము, రో, లవక, లిబ్బి, విడిముడి, సొత్తు, సొమ్ము. తద్విశేషములు:—౧. ఆర్జితవిత్తమునకు:—(తె) పడవు; ౨. దాఁచుకొన్న సొమ్మునకు:— కుండము.(తె) చిలువాసము, దాఁపురము. (చూ, లిబ్బి, పంటసాల, విత్తము.); 3. దొంగసొత్తునకు:— లుప్తము-లోప్త్రము-లోప్త్రము; ౪. కానుకిచ్చినసొమ్మునకు:— (తె) కానుమొదలు; ౫. మంచి నడవడికకు పూఁటగాఁగట్టిన ధనమునకు:-(తె)టీపు;౬. రైతులులోనగువారివలన కోఁగుచేసిన సొమ్మునకు:. (తె)దస్తు;౭.వసూలుచేసినసొమ్మునకు: (తె) బస్తు; ౮.మృత్పాషాణాదివస్తువునకు:- అర్థము; ౯. పంచుకొనఁదగిన తండ్రిసొత్తునకు:-దాయము;౧౦.చేతివెలకు:-(తె) నగదు, రొక్కము; ౧౧. వెచ్చపు సొమ్ము వందుకూడఁబెట్టినధనమునకు:-(తె)సిద్దాయము; ౧౨. మెట్టమొదట సరకు అమ్మగా వచ్చినసొమ్మునకు:- (తె)బోణి;౧౩. గోధనమునకు:(తె)సొమ్ము; ౧౪.స్త్రీధనమునకు:— సౌదాయికము; 4. గవ్వ: చూ, సంకు. 1; 5: చూ, రేతస్సు.1;అం.6:చూ, దానములు.

హిరణ్యరేతసుఁడు, సం. వి. స్. పుం. 1.అగ్ని (హిరణ్యమేరేతస్సుగాఁగలవాఁడు): చూ, వహ్ని. 1; 2: చూ, సూర్యుఁడు.

హిరణ్యరేతుఁడు. సం. వి. స్. పుం.—పై—

హిరణ్యవాహుము. సం. వి. అ. పుం. శోణనదము, శోణము: చూ, సముద్రము.

హిరలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లయుప్పి*: చూ, లవణి. 2.

హిరుక్. సం.అవ్య.పాయుటయందువర్తించును.

హిలమోచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ: చూ, రూ-హీలమోచిక *. (హిలమోచిఅనియు.)

హిహుకము. సం. వి. అ. పుం.దేహముముడుఁచుకొనినపిల్లి: చూ, మార్జాలము.

హిహీ. దే.అవ్య.ఇసీ-ఇహిహీ:చూ, హూహూ.

హీ

హీ సం. అవ్య. అహో. ఆశ్చర్యార్థకము:చూ, వింత. 1.

హీనతానములు. అం: చూ, తానములు.

హీనమగు. మి. అ. క్రి: చూ, ఉలివడు.

హీనము. సం. విశ. 1. తక్కువైనది: అంత్యము, అణకము, అధమము, అధరము, అవకృష్టము, అర్వము, అవద్యము, అవమము, ఊనము, కంకరము, కచ్చరము, కనీసము, కాండము, కుత్సితము, కుపూయము, క్షామము, క్షితము, క్షీణము, ఖర్వము, ఖలము, ఖేటము,గర్హ్యము, చేల-చేలము, నికృష్టము, నైచ్యము, న్యక్కుము, న్యూనము,పరిక్షీణము, యాప్యము, (అవ్య) అను. (తె. వ):—(వి) అడుగు-అడ్గు, అసదు, అలి, ఈరు, కడ, కనీసము, కిలుకు, కీడు, చిలిపి, తున్న, దాలిబ, నాలి, పిచ్చె, బీడు, లాలూచి. (విశ) కిలుదు, కుక్క, కుచ్చితము, కుటిల, కూళతనము, కైలాటము, గొంటు, చెనఁటి-చెన్నటి,టకటొంకు, నాతి, పలుచే, పిదప, పొచ్చెము, పోటిపాటి, మందము, మట్టము, మసలిక, ముత, మెదుక, మెదువు,లొచ్చె, లొజ్జె, వెల్లితి; 2. దూలఁదగినది: జఘన్యము, దూష్యము, నింద్యము, న్యక్కృతము, రేఫము, వక్తవ్యము, వాచ్యము. (తె)

అగడు, హాస్యము, రట్టడి-అట్టడి-రట్టు-అట్టు. తద్వి:- హేళి(నిందింప)బడినది:- అధిక్షిప్తము, అవగీతము, అవధ్వస్తము, గర్హితము, నికృతము, పురస్కృతము; 3. విడువఁబడినది: అపనీతము, అవధ్వస్తము, ఉజ్ఝితము, ఉత్సర్జితము, ఉత్సృష్టము, కిశోరరము, కీర్ణము, త్యక్తము, త్యజితవంతము-త్యాజితవంతము, ధుతము-ధూతము, నిర్ధూతము, నిర్వ్యూఢము, నిస్తుషితము, పరిచ్యుతము, పరిత్యక్తము, పరివర్జితము, పరిహృతము, ముక్త-ముక్తము, మీఢము, యాతయామము, రహితము, విరహితము, విధుతము-విధూతము, సముజ్ఝితము. (తె) తొలఁగింపు, మినహాయింపు. తద్వి—౧. విడువఁబడనిది:—అవిముక్తము; ౨. అనుభవించి విడువఁబడినది:—యాతయామము; 3 విడువఁదగినది:—త్యాజ్యము, దేయము, పరిత్యాజ్యము, పరిహార్యము-పారిహార్యము, వర్జనీయము, వర్జ్యము, విసర్జనీయము, హేయము; ౪: చూ, వాంతము.2.

హీనుఁడు. సం. విణ. తక్కువపడినవాఁడు: అనయుఁడు, అధరుఁడు, అపశదుఁడు-అపసదుఁడు, అర్వాన్యుఁడు, అల్పుఁడు, అపటువు, ఇతరుఁడు, ఇత్వరుఁడు, కటుంటుకుఁడు, కటుఁడు, కనిష్ఠుఁడు, కనీయుఁడు, కీచకుఁడు, క్రూరదృక్కు, క్షుద్రుఁడు, క్షుల్లకుఁడు, క్షోదిష్ఠుఁడు, ఖలుఁడు, ఖుల్లకుఁడు-ఖుల్లుకుఁడు, ఖేటుఁడు, గర్హ్యుఁడు, గోనసుఁడు, చపలుఁడు, చేలుఁడు, జంబుకుఁడు, జఘన్యుఁడు, జఘన్యజుఁడు, జాల్మ్యుఁడు, నిహీనుఁడు, నీచ-నీచుఁడు, న్యక్షుఁడు, పాపుఁడు, పామరుఁడు, పిశునుఁడు, పుల్కశుఁడు-పుల్కసుఁడు, పృథగ్జనుఁడు, ప్రాకృతుఁడు, మందుఁడు, యాప్యుఁడు, వివర్ణుఁడు, శక్లుఁడు, శ్లథుఁడు. (తె. ప) అనద, కడ, కించే-క్రించే-క్రించేఁడు, కొంచెకాఁడు, కొద్దివాఁడు, గొఱకు, చిల్లరకాఁడు, తక్కువవాఁడు, దూబ, ద్రాబ, నీచె, పాదలి, పెయ్య-పేయ, ప్రిద్యాకుఁడు, లుల్లిగాఁడు, వెలితిమానిసి, సన్నగాఁడు-సన్నపుగాఁడు, హాసదు. తద్వి.—పామురవకు.—గోండుఁడు.

హీనోపమము. అం: చూ, అర్థదోషములు.

హీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చీమ: లత, లూతః చూ, పిపీలిక; 2. లచ్చి: విచర్చిక, శమ. (తె) సీ: చూ, లక్ష్మి. 1.

హీరకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి: చూ, శివుఁడు.

హీరము. సం. వి. అ. పుం. వజ్రము: చూ, రత్నములు.

హీరింగు. వా. వి. వాయిదా. (హియరింగు.)

హీలమోచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, బచ్చేలి. తద్విశేషములు:—పుల్లబచ్చేలికి:—భేదము, వనస్థ, వరుణసూరణ-వరుణసూరణము, వల్లి. (తె) వెఱ్ఱిబచ్చేలి *.

హీలమోచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ: రూ-హీలమోచిక. (తె):-చిలకకూర-చిలుకకూర-చిల్కకూర. *. (దీనినే ముల్లంగి అని కొందఱు: చూ, హస్తికంద.)

హు

హుం. సం. అవ్య. 1. ఊహయందువర్తించును: వితర్కము, వివేకము: చూ, యోచన; 2.—ఊ. ప్రశ్నార్థకము: చూ, సవాలు; 3. కోపమందువర్తించును: చూ, కోపము; 4. బెదరించుటయందు వర్తించును: చూ, బెదురు.

హుంకరించు. సం. అ. క్రి. హుమ్మనిధ్వనించు: చూ, గద్దించు.

హుంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. హుమ్మను ధ్వని: చూ, స్వరము. 2; 2=ఊఁకర, ఊఁ కొట్టుట. (సం) హుంకృతి.

హుంకారించు. సం. అ.క్రి. హుంకారముచేయు.

హుంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1-2: చూ, హుంకారము. 1-2; అం. 3: చూ; రతిధ్వనులు.

హుండి. వా. వి. రూ-హుండీ. 1. వెంటనే సొమ్ము చెల్లించుమని అడుగు పత్రిక: చెక్కు; 2. దేవళములలో ముడుపులువేయు డబ్బి.

హుండీ. వా. వి.—పై.—

హుకుము. వా. వి. 1. ఆజ్ఞ; 2. అధికారి యాజ్ఞాపత్రము. "హుకుంనామా."

హుజూరు. వా. వి. సమక్షము, సముఖము.

హుటాహుటి. దే. వి. 1. గమన వేగము; చూ, స్యదము; 2. వడి: చూ, స్యదము; విశే. 3. వేగవంతము; చూ, స్యదము.

హుడుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1.=ఉడుక. డుబ డక్క: చూ, వీణె; వై.వి.(1)=హుడుక్కా: చూ, హుడుక. 1.

హుడుకము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హుడుకు. వై. వి.=హుడుక్కము.—పై.—

హుడుక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1—పై.—; అం. 2: చూ, ఆనద్ధవాద్యములు.

హుడుక్కము. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హుడువు. సం. వి. ఉ. పుం. మగగొఱ్ఱె: చూ, మేషము. 1. తద్వి.—కొండ గొఱ్ఱెకు.— రోహిషము (చూ, మేషము 1)

హుతభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. అగ్నిహోత్రుఁడు: చూ, వహ్ని. 1; స్త్రీ. 2. కృత్తిక: చూ, రిక్క.

హుతభుక్ప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిభార్య, స్వాహా, ఆగ్నాయి: చూ, భార్య.

హుతము. సం. విశే. హోమముచేయఁబడ్డది: చూ, ఇష్టము. 7. తద్వి.—హుతశేషమునకు:— పురోడాశము. [భుక్కు.

హుతవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హుత

హుతాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ: చూ, హుతభుక్కు.

హుతాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.— తద్వి.—జ్వాలకు.—శిఖ.

హుతాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పై.—

హుమా. దే. వి. రూ-హుమాయి. గుఱ్ఱము: చూ, హయము. [178.

హుమాయి. దే. వి.—పై.—ఉ, రా. 2, అ.

హురుమంజి. దే. వి.—మాణిక్యము: చూ, రత్నములు. తద్వి.—గు:— చూ, పూస. 1-2-3-4; 2. రంధ్రముగల మణ్యము:— (తె) పూస (చూ, పూస. 5); 3. తారకపు బూసకు:—(సం) సగరము.

హురుమత్తు. దే. విశే. గొప్ప, పెద్ద. రూ- హుర్మత్తు-హుర్మత్తు: చూ, నుర. (3)

హురుమంజి. దే. వి. రూ- హుర్మంజి- హురుమంజీ. ఒక దేశము: చూ, దేశములు.

హురుమంజీ. దే. వి. —పై—

హుర్మంజి. దే. వి.—పై.—

హుర్మత్తు. దే. వి: చూ, రూ-హురుమత్తు.

హుర్మత్తు. వా. వి.—పై.—

హుషారు. వా. వి. 1: బందోబస్తు, జాగ్రత్త; 2. కనువిప్పు: చూ, మేలుకొలు; 3. హెచ్చరిక (హుషారుఅనియు.)

హుహువు. సం. వి. ఉ. పుం. రూ-హూహువు. ఒక గంధర్వుఁడు: చూ, పేకాట.

హుళక్కి. దే. వి. రూ-హుళికి-హుళిక్కి- హుళ్లి. 1. అబద్ధము: చూ, వితథము; 2. అసత్యము: చూ, వితథము; 3. రూ-ఉళక్కి. అభావము: చూ, శూన్యము. 1.

హుళికి. దే. వి.—పై.—

హుళిక్కి. దే. వి.—పై.

హూ

హూ. దే. వి. అవులించేట యందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హూహూ.

హూణము. సం. వి. అ. పుం. చూ, దేశములు.

హూతము. సం. విణ. పిలువఁబడినది, ఆహూతము: చూ, సంబోధనము. 1-౨.

హూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రూ-సంహూతి. పిలుపు: చూ, సంబోధనము.

హూరేణావు. సం. వి. ఉ. పుం: చూ, రాజార్హ్యము.

హూహువు. సం. వి. ఊ. పుం. హూహూయనిపాడెడి ఒకదేవగాయకుఁడు: చూ, సీకారి.

హూహూ. దే. వి. చేసియుండగు ధ్వన్యనుకరణము. భాగ. 4, స్కం. 648. తద్వి.—అమ్మయ్య, అనురునురు-అన్నురు, అవురు, ఇన్స్, ఇహిహీ, ఉచే కుక్క,ఉచ్చిచ్చిరె-ఉచ్చిచ్చిరే, ఉడుకుట, ఉబ్బు, ఉల్లల, ఉసురుసురు-ఉసురు-ఉన్సు - ఉన్సురు-ఉసూరు-ఉన్సురున్సురు, ఓంబాయి, కకకకలు, కచికుక్క, కటకట, కటపెట, కటుక్కు, కడిల్లు, కతుక్కు, కనకన, కరకర-కఱకఱ, కలుక్కు, కలకల, కలుక్కు, కళపెళ, కవకవ, కవ్వోయ్యము, కాండ్రి-కాండుర్రి, కావు, కికకిక-కికాకిక, కిచేకిచే, కిటకిట, కిఱకిఱ, కిల్లు, కిలకిల, కిసకిస, కిసాలున, కీఁచే, కుతకుత, కులకుల, కే, కై, కొకొక్కొరొకో-కొక్కొరోకో, కో, కోవు, కోహో, కుర్రింగు, క్రియో, కేర్రివు, ఖంగుఖంగు, గడగడ-గణగణ-గనగన, గజిల్లు, గబాలు, గబీగుబీ, గబీలు, గమగమ, గమ్మ, గఱగఱ, గబ్బు, గలగల-గళగళ, గల్లు-గల్లుగల్లు, గింగురు, గిజేగిజే, గిటగిట, గిరగిర, గిఱుక్కు-గిబ్బు, గిలగిల, గిలుకు, గుటగుట, గుటుకు-గుటుకు గుటుకు-గుటుగుటుకు-గుటుక్కు, గుడగుడ, గుడిగుడి, గుడుక్కు, గుడుగుడు, గునగున, గుప్పు, గుబగుబ, గుబాలు-గుబీలు-గుబేలు, గుబ్బు, గుమగుమ, గుమ్మ, గుఱక-గుఱుక-గులు-గుల్లు, గుఱగుఱ, గుఱుగుబ్బు, గులగుల, గొటగొట, గొణగొణ, గొఱగొఱ, గొలగొల, గోండ్రి, గోలుగోలు-గోల్గోలు, చేంగు, చేకచేక, చేటాలు-చేటిల్లు, చేరచేర, చేలో చేలో-చెలో-చెలోచెలో, చిటచిట, చిటపొట, చిటాలు, చిటుకుపొటుకు, చిమచిమ, చిలచిల, చిల్లు, చివచివ, చివుకుచివుక్కు, చేంయి, చేమ్చే, చేఱచేఱ, చేఱుకు-చేఱుక్కు, చేబ్బు, చెల్లు, చొటచొట, చొడచొడ, చొఱచొఱ, జేగ్గు, జేఱజేఱ, జేలజేల, జేల్లు, జేనజేన, జేవు జేవ్వు-జాజేవ్వు, జిఱ-జిబ్బు-జిఱజిఱ, జిబ్బు, జిల్లు, జివ్వు, జివ్వురు, జేంజేం, జేఱుకు, జేబ్బు, జేవ్వు, జొటజొట, జోఱు జోఱు, టంటం (టముకు-టముక్కు), టివు, ఠంగు, ఠంగుఠంగు, డబ్బుడబ్బు, డులడుల, డూడూ, తకతక, తటతట, తటాలు, తపతప, తళతళ, తళుక్కు, తిమిడి, తుకతుక, తుటుక్కు, తుపుక్కు, తుప్పు, తుబ్బు, తున్సు-తుర్రిస్సు, తూ, తెకతెక, తొటతొట, తొట్టు, దగదగ, దబదబ, దబాదిబ, దబ్బు, దిగదిగ, దిగ్గు, దిబదిబ, దిరదిర, దిద్దిర, దన్సు, దు, దుడిదుడి, దుమా, దుముక్కు, దూ, దూబూచి, దొడదొడ, దొప్పుదొప్పు. (సం) ధగద్ధగ, ధుత్కారము, ధూధూ, ధే, ధై ధై. (తె) నడునడు, నఱుక్కు, నిగనిగ, నెగ్గురు, నెటుకురు, నెళినెళి, పకపక-పకాపక, పకీలు, పటపట, పటుకు-పటుక్కు, పటేలు, పఱపఱ, పబ్బు, పలపల-పల్పల-పళపళ-పలపలన-పల్పలన, పిలపిల, పుటపుట, పుటుక్కు, పుతపుత, పురపుర, పులుకుపులుకు - పుల్కుపుల్కు, పుసుకు-పుసుక్కు, పెటపెట, పెటిల్లు, పెళపెళ, పెళ్లు, పొటపొట, పొటుకు-పొటుక్కు, పొలపొల, బంబం, బగబగ, బగీలు, బ

బడబడ, బఱబఱ, బళుకున – బళుక్కున, బల్లు, బళ్లున, బాకురుబాకురు, బావురు, బిఱబిఱ్ఱు, బిస్సు, బుగబుగ, బుగులుబుగులు, బుటుకు-బుటుక్కు, బుడబుడ, బురబుర, బుఱ్ఱు, బుసబుస, బుస్సు, బొడ బొడ, బొసబొస, బొళుకుబొళుకు, బొళుక్కు, బోరు, బ్రిల్లు, మటమట, మలమల, మిటమిట, మినమిన, మిలమిల, మిసమిస, ముర ముర, మూసమూస, రవరవ, రిక్కు, రెవరెవ, ఱివ్వు, రివ్వు-ఱివ్వు, ఱుఝ్ఝ, లగాలగా, లటుక్కు, లబోలబో, లివలివ, లుకలుక, లుసుక్కు, లొటలొట, లొడలొడ, వజీ వజే, వటవట, వడవడ, వలవల, వికవిక-వికా విక, విజ్జే, విరవిర, విలవిల, విసవిస, వెకవెకలు, సరసర, సఱ్ఱు, సలసల, సుఱసుఱ, సువ్వాల, సువ్వి, హుఱ్ఱా, హూహూష్లు, హో, హోరు. మఱి కొన్ని ధ్వన్యనుకరణములు:—౧: (సం) ఆఘీట్కారాకర్ణనము, ఆఫూత్కారాచరణము, కా; ౨: కొక్కొరొకో–కొక్కొరొకో; (అ. కి౹.): అవసోపాలుపడు, ఉఱుగొట్టు; ౩: పూర్వకవులచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన ధ్వని లోపగు అనుకరణములు:— (౧) నవ్వుట, (౨) అల్లుట, (౩) అడుట=జోగుట, (౪) రొవ్వుట, (౫) సుర్రుక్కుట, (౬) మాడుట, (౭) వేగుట, (౮) మంచుట, (౯) మ్రోఁత, (౧౦) ఏడ్చు, (౧౧) చొచ్చుట, (౧౨) పొక్కుట, (౧౩) ప్రొద్దుఁబొడుచుట, (౧౪) ఒలుకుట=కాఱుట, (౧౫) చినుకులుపడుట, (౧౬) ఉడుకుట, (౧౭) కూయుట, (౧౮) తెల్లవాఱుట, (౧౯) కొఱుకుట, (౨౦) పడుట, (౨౧) త్రిమ్ముట, (౨౨) మూచుట, (౨౩) గులగుల, (౨౪) మెట్టుకొనుట. (౨౫) ఝుళంఝుళలు, (౨౬) కాంతులు, (౨౭) కప్పలు, (౨౮) పందులు, (౨౯) ఏనుఁగులు, (౩౦) సింహము, (౩౧) పెద్దపులి, (౩౨) గుఱ్ఱము, (౩౩) ఎద్దులు, (౩౪) గాడిద, (౩౫) కోళ్ళు, (౩౬) పాములు, (౩౭) పిల్లులు, (౩౮) కొంగలు, (౩౯) ఆఁబోతులు, (౪౦) మేఁకలు, (౪౧) ఎలుకలు, (౪౨) కొట్టుకొనుట, (౪౩) మద్దెలమ్రోఁత, (౪౪) మెఱయుట, (౪౫) నొక్కుట, (౪౬) ఘల్లుమనుట, (౪౭) జల్లుమనుట, (౪౮) తుమ్మెదలు, (౪౯) ఈఁగలు, (౫౦) ధ్యానములు, (౫౧) దంతములచేవ్రేళ్లు ఇత్యాది; ౪. మఱికొన్ని శబ్దములనుకరణములవలెనుండి యొకానొక యర్థ విశేషము నిచ్చుచున్నవి. ఉదా.— మనసు కళవళపడెను, చెకపికలాడెను, చిత్తము వకావకలయ్యెను, సొంపు సొటసొటవోయెను, బుడిబుడి తేఁకువ కొనుకనకలాడెను, వెల వెల వెలఁబాఱెను, వలవల కన్నీరు నించెను, తోవలు విలవిలఁబడెను, కస్తూరి ఘుమఘుమలు, బంగరువిగనిగలు, మెఱుపుల తళతళలు, పసిఁడి గాజుల మిసమిసలు, గర్వపుమిటమిటలు, శుకపికములు పిలపిలనే తేరెను, పావట బొట్టు మొకమునతళుకుపికలు నేసె, గుసగుసలాడుట, రవరవ, హుటాహుటి, ముసిముసినవ్వులు, మిడిమిడి యెండ, యదాయదలై వఱతెంచె, మాటలు తొకతొకలై పెనలెను, గంటాలు కిలకిలలు, కత్తి ఝుళిపించుట, “కట పెట తొటతొట రాలెడు సొట సొట చినుకులు ధరిత్రి పొడనట్లు పడన్ । సొట సొట న్యాఁకట సోలుచు చిటచిటపడు చాతకముల దైన్యము వాసెన్”, బుడిబుడిచేను డించుట, రవరవలు వోడముట=కోపము, బిసి బిసి మాటలు, తెలతెల వాఱెు, వెలవెలఁబాఱెు, అంగంబులు చేకచేకలు మొక మొకపాటు, మదిచివుక్కు మనెను, బొజ్జపుటపుటలాడెను ఇత్యాది; ౫: చూ. ఉపస్కారపదములు. (౩-౪ విశేషాంశములు

అకారాదిక్రమమున శీర్షి కలుగఁజేర్పలేదు.); ౘ: చూ, స్వరము. 2.

హాహాష్టు. (హహాన్స్సు. హాష్టు.) వా. వి. శాకి లోనగువానిని రెచ్చగొట్టుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము: చూ, హహాహహా.

హృ

హృతము. సం. విణ. హరింపఁబడినది: అపహృతము, ఆత్తము, ఉపాత్తము, ముషితము-మూషితము. తద్వి.—తేఁబడినది;—అహృతము. [(అహృతి అనియు.)

హృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ, హరణము. 1.

హృదయంగమము. సం. విణ. మనసుకింపైనది (మాట), సంగతము: చూ, శబ్దము. 2.

హృదయగతశల్యము. జా. బాధచేయునది. "ఒప్పిదంబున వీనితోడిన శరధులు హృదయశల్య వ్యథ నెఱియకున్నె." (కవికర్ణరసాయనము.)

హృదయము. సం. వి. అ. న.—ఎద-ఎడఁద. మనస్సు. రూ-హృది. (మనస్సులోనుండునది. విషయాదులచేత హరింపఁబడునది.): అంతరంగము, అంతఃకరణము, అనంగము, ఆత్మ, ఆశయము, అస్వనితము, ఇచ్ఛ, క, కర్మి, కాళీనము, గుహ, గూఢపదము, చిత్తము, చేతస్సు, చైత్యము, తనము, తురగము, మనము-మనస్సు, మానసము, సత్యము, స్వాంతము, హృది. (తె.వ) అద, ఇచ్చె, ఉల్లము-ఉల్లల, ఎద-ఎడఁద-ఎడ్డ-ఎడ్డ-ఎద, కందనకాయ, గుండియ-గుండె-గుండెకాయ, డెందము-దెందము, తలఁపు, మది, మనము. తద్విశేషములు:—౧. కఠిన హృదయమువాడు.—(తె) బాతిగుండె; ౨. పిశాచము పట్టిన మనస్సువాడు:—రిక్తవారము; ౩. దేవ హృదయమువాడు:—శీరకము; ౪. మనసులో నుండునది:—అంతరంగము; ౨. గుండెకాయ: చూ, హృదయము. 1; (ఎవనిగుండె వానికు ప్పిడంతయుండును. ఇందు నాలుగుగదులుండును:—౧. ఎడమకర్ణిక, ౨. కుడికర్ణిక, 3. ఎడమజఠరిక, ర. కుడిజఠరిక. ఊపిరితిత్తులయందు శుభ్రపరుపఁబడిన రక్తము గుండెయందు చేరును. దానినుండి ధమని (అరోర్టా) యను శుద్ధరక్తవాహినిగుండ శరీరమంతటను వ్యాపించును. (చూ, ధమని. ౪. ఇది శారీరశాస్త్ర విషయము.); 3. బ్రొమ్మ: చూ, వక్షము; అం. 4: చూ, చక్రములు.

హృదయశంకువు. జా. బాధచేయునది: హృదయశూలము.

హృదయశూలము. జా.—వై.—"నేను మీకు హృదయశూలమును"(ధర్మజరాజసూయము.)

హృదయావర్తి. అం: చూ, అశుభావర్తములు.

హృదయాళువు. సం. విణ. (ఉ): సుహృదుఁడు.

హృది. సం. వి. ద్. న: చూ,హృదయము.1-2-3.

హృద్భేదతంత్రము. అం: చూ, తంత్రములు.

హృద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధియనెడుఓషధి: చూ, రాజార్హము.

హృద్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. వశీకరణ వేద మంత్రము: చూ, మంత్రము.1; విణ. 2. మనసు కింపైనది, మనోజ్ఞము: అంకతి,అంతము, అనఘము, అనువము, అభిరామము, అభిరూపము, అభీష్టము, అమృతము, ఉజ్జ్వలము, ఉదాత్తము, కమనము, కమనీయము, కమ్రము, కాంతము, కామనము, కూబరము-కూవరము, చంగము, చారువు, చోక్షతరము, చోక్షము-చాక్షము, జాత్యము, ణ, తలిమము, ధవళము, నిర్భరము, నందమము, పేశలము, పరిక్షిప్తము, బంధురము, మంజువు, మధురము, మనోజ్ఞము, మనోరమము,మనోహరము,ముగ్ధ,రమణీయము,రమ్య

ము, రామము, రుచిరము, రుచ్యము, రూప్యము, లఘువు, వలితము, వల్గువు, వామము, విమల, శమ్, శాలి, శృంగారము, శోభనము, శ్రీమంతము, సాధువు, సుందరము, సురభి, సుషమ, స్వాదువు, హారి. (అవ్య) ఆరాత్, శమ్. (తె. వ):—అనుఁగు, అలరు, అరజేతు, ఇంపితము, ఇమ్ము, ఒడికము, ఒనరు, ఒప్పిదము, ఒఱపు, కలికి-కల్కి, కొమరు, గమకము, గరగరిక, గొనబు-గొనము, గోవ, చిని-చిన్ని, చిన్నరి-చిన్నారి, చిన్నరిపొన్నరి-చిన్నారిపొన్నారి, చెంచే, చేందు, చోక-చోకా, చొక్క-చొక్కా, చోకాటము-చొక్కటము-చొక్కాటము, చోకారము-చొక్కారము, చొక్కరము, చొక్కము, జోక, తిన్న-తిన్నన, తీరు-తీఱు, తోరము, నయము, నలువు, నిబ్బరము, నున్న, నునుపు, పొంపు, పొన్నరి-పొన్నారి, పోలు, ప్రిన్న, బాగు, బెడఁగు, బెళఁగు, మాను, ముద్దు, మురువు-మురువ్వ, రకము, రమణ, రెస్స, వింగడము, విన్నాణము, సవర-సవరన, సవురు-సౌరు, సని, సింగారము, హరువు, హవణింపు. తద్విశేషములు:- ౧. మిక్కిలి మనోజ్ఞమునది:—బృందిష్టము. (తె) అల్లారుముద్దు; ౨. చేక్కనిది: (తె) చేక్క, జేవర, తిన్న. (వి) ఆర్జవము, ప్రగుణము. (తె) చేక్కన, చెక్కటి, చోయ, జేవరన, తిన్నన; 3. మనోజ్ఞతకు.—మంజిమ-మంజిమము, మనోజ్ఞత. (తె) గొనబు, తిన్నన, ప్రిసన్న, బంగారుకుఁడ, మాను, ముద్దు, హరువు. (సం) (అవ్య.) వ; ౪. సరిమైనది:—అజిహ్మము-అజిహ్మము, ఋజువు, ప్రగుణము; ౫. మేలైనది:—చూ, సుశ్రుతము. 8; ౬: చోక్షతరము. (తె) చొక్కటరము: చూ, సమీచీనము. 2 (చూ, ప్రశస్తము. 8.)); 8. మనస్సునకు ప్రీతమైనది (వస్తువు): చూ, హృద్యము. 2; 4. మనస్సునందుఁ బుట్టినది (కోరిక): చూ, వాంఛ; 5. వశీకరణ వేదమంత్రము: చూ, మంత్రము. 1; తద్వి.—౧: వ్యాహృతి; ౨: గాయత్రి, సంజ్ఞ.

హృద్యశారీరశాలిత్వము. అం: చూ, సుగుణములు.

హృల్లేఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు: అయోగము-అయోగము, అయుల్లకము, విచ్ఛిత్తి, విచ్ఛేదనము, విధురము, విప్రయోగము, విప్రలంభము, వియోగము, విరహము, విరోధము, విశ్లేషము. (అవ్య): అప. (తె): ఎడఁబాటు, ఎడయిక, విరాలి; 2. బుద్ధి: అంకము, అనుభవము, అకలధి, అభిజ్ఞానము, అభిమానము, అవగతి, ఆకలనము, ఆత్మ, ఆత్మజ్ఞానము, ఆయోగము, ఇంగము, ఇతము, ఇతిహాసము, ఉపజ్ఞ, ఉపలంభము, ఉపలభ, ఉపలబ్ధి, ఋ, క, కలాపము, కావ్య, కానువు, ఖుంబు, గతి, గృధువు, గృహీతి, గ్రహణము, చర్వరి, చార్వి. చితి-చిత్-చిత్తు, చేతన, చైతన్యము, జ్ఞప్తి, జ్ఞానము, ఢ, ణ, దర్శనము, దృక్కు, దృష్టి, ద్రవ్యము, ద్రవ్యాంగము, ధిషణ, ధీ, న, నిర్వేదము, నివేదనము, నిష్క్రమము, పండ, పరికరము, ప్రజ్ఞ, ప్రజ్ఞానము, ప్రతిపత్తి-ప్రతిపత్తు, ప్రణిధ, ప్రత్యయము, ప్రధానము, ప్రాజ్ఞ, ప్రేక్ష, బుద్ధి, బోధము, భగము, మంతువు, మతి, మనము-మనస్సు, మనీష, మాయ, మేధ, రహి, వికసనము-వికాసము, విజ్ఞానము, విద్య, విద్రవము, వివేకము, వేదన, శరము, శేముషి, సంఖ్య, సంగతి, సంజ్ఞ, సంవిత్తు, సంవిత్తి-సంవిత్తు, సమయము, సూత్మము, స్మరణము, స్మృతి, హేవాకము. (అవ్య) అధ్యాత్మము—అధ్యాత్మికము, ఇతి. (తె. వ.):—అరువు, ఎఱుక-ఎఱుకువ, కఱదు, గరగరిక, గురికొచ్చే, తెలుకువ-తెలుకువ తెలివి-తెలివిడి నేఁకువ నేట

నెఱి, వగ్గె, బుద్ధి, మది, రహి. తద్వి.— ౧. సామాన్యజ్ఞానమునకు:—బుద్ధి (తె) బుద్ధి; ౨. నిష్ఫలమైన తరువాత నుండెడి తెలివికి: ఖేదము; 3. బుద్ధికుశలతకు:—(తె) చొరవ; శాస్త్రజ్ఞానమునకు:— వ్యుత్పత్తి. (అవ్య) ఆజ్; ౫. శ్రవణేంద్రియములోఁగాడు కొను బుద్ధికి:— ఆశ్రిమము, ౬. ఇచ్ఛలేని బుద్ధికి:—క్షేపము, వికల్పము; ౭. చాలు ననెడి బుద్ధికి:—పర్యాప్తి. (తె) చాలు; ౮. దేహాత్మాది భేదజ్ఞానమునకు:(తె) తెలివి; ౯. మిక్కిలి తెలివికి:— ప్రబోధము; ౧౦. యథార్థజ్ఞానమునకు:—ప్రమ, ప్రమితి; ౧౧. స్వాధీనముకానిబుద్ధికి:— (తె) చిమ్మటి; ౧౨. జ్ఞానవిశేషమునకు:—కేవలము; ౧౩. తెలివిగలది:—అర్థ్యము; ౧౪. సప్తవిధబుద్ధులకు:—చూ, సప్తవిధబుద్ధులు; 3.అపూర్వార్థమును తేఁప్రేక్షించుట: అధ్యాహారము, ఊహము, తర్కము,యోచన. (తె) ఉజ్జె.

హృషితుఁడు. సం. వి. అ. పుం: చూ, హృష్టుఁడు,

హృషీకము. సం. వి. అ న.(దీనిచేత సంతోషింతురు.): అక్షిగతము, గోచరము, ఇంద్రియము, విషయి: చూ, ఇంద్రియార్థము, చూ, విషయము. 3) తద్వి.— నేత్రాదిజ్ఞానేంద్రియములు:—ఇందు జ్ఞానేంద్రియములు 5, కర్మేంద్రియములు 5=10. జ్ఞానేంద్రియములు:—త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము; కర్మేంద్రియములు.—వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు ఉపస్థలు, మనస్సుతోఁడఁగూడ ఏకాదశేంద్రియములు. మఱియు ఆకర్షణము, ఇంద్రియము, కరణము, ఖమ్-ఖంబు, గుణము మొ.)

హృషీకేశాయనమః. అం. (హృషీకేశః=హృషీకాణాం=ఇంద్రియాణాం, ఈశః=నియామకః) ఇంద్రియములను నియమించే వస్తువుకొఱకు నమస్కారము: చూ, ఓమ్.

హృషీకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం.చూ, విష్ణువు.1.

హృష్టమానసుఁడు. సం. విణ. సంతోషించేమనస్సుగలవాఁడు: చూ, హృష్టుఁడు.

హృష్టము. అం: చూ, దృష్టులు.

హృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ: చూ హ్లాదనము.

హృష్టుఁడు. సం. విణ. సంతోషించినవాఁడు. రూ-హృషితుఁడు, ఆనందుఁడు, ఉత్కుఁడు, ఉల్లాఘుఁడు, ఊర్జస్వలుఁడు, ఊర్జస్వి, తుష్టుఁడు, తృప్తుఁడు, నందనుఁడు, ప్రమనుఁడు, ప్రముదితుఁడు, ప్రహ్లన్నుఁడు, ప్రీతుఁడు, ముదితుఁడు, వికుర్వాణుఁడు, హర్షమానుఁడు, హృష్టమానసుఁడు. (తె) గెలివికాఁడు. తద్వి.—౧. సంతోషముగలవాఁడు:— హ్లాది; ౨ సంతోషించేవాఁడు:— హర్షణుఁడు; 3. సంతోషింపఁజేయువాఁడు: హర్షకుఁడు.

హృష్యక. అం: చూ, మధ్యమగ్రామ గత మూర్ఛనలు.

హృష్టాంశము. అం: చూ, షష్ట్యంశములు.

హె

హెగ్గడి. దై. వి.=హేడక. 1. అంతఃపురకావలికత్తె: చూ, సౌవిదల్లుఁడు; 2.=అంతఃపురకావలివాఁడు: చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

హెగ్గడికత్తె. దై. వి. అంతఃపుర కావలికత్తె. కళా. 2, అ 69. రూ-ఎగ్గడికత్తె-హెగ్గడి: చూ, సౌవిదల్లుఁడు. [చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

హెగ్గడికాఁడు. ద్వ. వి.అంతఃపుర కావలివాఁడు:

హెగ్గడివాఁడు. ద్వ. వి.—దై.—

హెగ్గడీఁడు. ద్వ. వి.=హేడక. (హెగ్గడి+ ఈఁడు)—దై.—

హెచ్చరించు. దే. స. క్రి. 1: రూ-ఎచెరించు-ఎచ్చరించు-ఎచ్చరికించు-హెచ్చరికించు, పలుకరించు-పల్కరించు, సుందలించు, మూదలించు, సొపాయించు; అ. క్రి. 2. వృద్ధిఁబొందు. ఆం, భా. త్రి. 88: చూ, వర్ధిల్లు.

హెచ్చరిక. దే. వి. 1: రూ-ఎచ్చరిక-ఎచ్చరరము-ఎచ్చరింత-ఎచ్చరింపు-హెచ్చరింపు, ఎదబదిలము, ఏద, ఏవ, బదిలము, పొణవి, బరాబరి-బరాబరిక, హణిక-హవణిక. (సం. వ):—అవధానము, ఆవేక్ష, నిపకము-నిపాకము, పాకము, ప్రతిజాగరము, భద్రము. తద్వి.—పలుకరింత-పల్కరింత, పలుకరింపు; 2. రూ-ఎచ్చరిక, అమోకి: చూ, సూచన. 1; 3. ఉత్సాహము: చూ, సన్నాహము. 2; వా. 4: ప్రేరేపణ-ప్రేరేపణము, ఎక్కుట, డీకు-దీకు. (సం) ప్రేరణము.

హెచ్చరికపడు. దే అ. క్రి: రూ-ఎచ్చరికపడు. (సం) అవధరించు.

హెచ్చరికరించు. దే. స. క్రి. రూ-ఎచ్చరించు. చూ, రూ-హెచ్చరించు.

హెచ్చవేఁత. దే. వి: గుణకారము, ఆహతము, గుణము, గుణితము, క్షుణ్ణము, రితము, నిదిగ్ధము, నిహతము, పాలితము, పిండితము, పూరణము, పూరితము, వర్ధితము, వృద్ధి. తద్వి:—ఘనము. (చూ, గణితశాస్త్రము.)

హెచ్చవేఁతగుఱుతు. వా. వి. ఇఁటు. గుణకారపు గుఱుతు ×.

హెచ్చించు. దే. స. క్రి. ఎక్కుడించు.

హెచ్చిరిలు. దే. అ. క్రి. హెచ్చిరిల్లు-హెచ్చిలు-హెచ్చిల్లు-ఎచ్చిరిలు: చూ, వర్ధిల్లు.

హెచ్చిరిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—

హెచ్చిలు. దే. అ. క్రి.—పై.—

హెచ్చిల్లు. దే. అ. క్రి.—పై.—

హెచ్చు. దే. వి. రూ-ఎచ్చు. 1. అధికము, ఉఁకపోఁకములు: చూ, హేరాళము. తద్విశేషములకు.—చూ, హేరాళము; 2. ఆధిక్యము, అగ్గలము: చూ, హేరాళము. తద్విశేషములకు:—చూ, హేరాళము; విశే. 3. అధికమైనది: చూ, హేరాళము; అ. క్రి. 4: (మి) అధికమగు. (తె) ఎచ్చు, కడచు, దళకొను-దళముకొను, దళగించు, దొట్టువాఱు, బలపడు, బలియు, మున్మరించు. (సం) ప్రకోపించు

హెచ్చుగలవాఁడు. దే. విశే. అతిశయవంతుఁడు: (సం) అతిమాత్రుఁడు.

హెచ్చుతగ్గులు. వా. విశే. రూ-ఎచ్చుతగ్గులు: చూ, విషమము. 2.

హెచ్చు రాయసతనము. వా. వి. పెంకితనము.

హెచ్చైనవాఁడు. వా. విశే. మేలుచేయి: చూ, సమర్థుఁడు.

హెడ్. హెడ్డు వా. విశే. 1. అధికారి; 2. యజమాని. "హెడ్ మేస్టరు, పోలీసు హెడ్డు" మొ.(రూ-హేడ్డు.)

హే

హే. సం. అవ్య: చూ, సంబోధనార్థకములు.

హేజీబు. దే. వి. మంత్రిరి: చూ, మంత్రి. 1.

హేడకుఁడు. సం. విశే.=హెగ్గడీఁడు: చూ, సౌవిదల్లుఁడు.

హేడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1.—పై.—; విశే. 2. ఎడ్డె: చూ, మూర్ఖుఁడు.

హేడ్డు. వా. విశే. రూ-హెడ్-హెడ్డు.

హేతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అగ్నిశిఖ, నిప్పుమంట: చూ, వహ్ని. 1; 2. మంట: చూ, వహ్ని. 1; 3. సూర్యకిరణము: చూ, హాయనము. 2; 4. ఆయుధము: చూ, బాణము.1. తద్విశేషములు:— (౧) బాణమునకు సంబంధించినవి: ౧. క్రూరబాణమునకు.—(తె) లకోరి-లకోరీ; ౨. వత్సదంతము; ౩. ఇం

ద్విధనుస్సునకు.-వాల్మీకము; ౪. విష్ణుచక్రమునకు.-లోకపావనము, సుదర్శనము; ౫. వాఁడిగలబాణమునకు.— (తె) వాలికతూఁపు; ౬. ఏనుఁగునుబొడిచెడి బరిగోలకు.—తోత్రకము, వైణుకము. (చూ, సృణి); ౭. అలుఁగులేనియీఁటెకు.—(తె) బరికట్టె, బతిగమ్మి; ౮. బాణమునకు.—భల్లము, శల్యకాష్ఠము, శిలీముఖము, శిఖండి; ౯. వజ్రాయుధమునకు.-(తె) మగమానికపురాలు, మగటాతివాలు; ౧౦. యుద్ధసాధనమునకు:-(తె) మున్ను; ౧౧. శివుని శూలమునకు:—మహితము, లోహితము; ౧౨. విల్లుకు:-కార్ఙ్గము; ౧౩. విష్ణువుయొక్క విల్లుకు.-శార్ఙ్గము; ౧౪. ఈఁటెవంటి ఆయుధమునకు.—(తె) సబడి-సబిడి-సబిడీ-సబరి-సబళము—సబళి; ౧౫. చిల్లకోలకు.—శర్వల, శక్తి, విశిఖము. (తె) సత్తి; ౧౬. తోత్రమునకు:(తె) సాటి; ౧౭. అంకుశమునకు.—సూనము. (తె) సిడి (చూ, సృణి.); ౧౮. (తె) పెడఁగవాతియమ్ము; ౧౯: శృంగిణి; (౨) రిష్టికి సంబంధించినవి:- ౧. కల్లుగీఁచేవానికత్తికి:-(తె) పెలగత్తి; ౨. తుపాకికొనను చెక్కియుండెడి బాఁకువంటి కత్తికి: (తె) సన్ని-సన్నీ; ౩. కత్తికి:-వాలము; ౪. కొంకికత్తికి.—వక్రిమ; ౫. శిపాయికత్తికి:—వజ్రపాసము; ౬. పెద్దకత్తికి:—వరాకము, వరాశి-వలాసి; (చూ, రిష్టి 2; చూ, బాణము. 1.)

హేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కారణము: అ, అప్, అపదేశము, అర్థము, ఉపపత్తి, ఉపాదానము, కారణము, కార్యము, గుంభము, త, తంత్రము, తర్కము, తలము, నిబంధనము, నిమిత్తము, ప్రత్యయము, ప్రయోజనము, బీజము, యోని, సంభవము. (అవ్య) అను, ఇతి, కిమ్, కిల, ఖలు, చ, తత్, తు, యత. (తె. వ):-అక్కఱ, కతము, కోపు, జోలి, నెవము-నెపము, నేరము, కట్టు, రిజేను, పయినము-పైనము, సబబు, హేత్వర్థకమునకు—అటుగాన, కనక-కనుక, కాఁగ, కాన, కాఁబట్టి, కావున; అని; ఎందువలన. తద్విశేషములు:—౧. ముఖ్యకారణమునకు.—ఉపాదానము; ౨. పుట్టుటకుకారణము:—ప్రభవము; అం. 2. హేత్వలంకారము. కార్యకారణములకు హేతువుఁ జెప్పుట. ఉదా.—"చంద్రుఁడిదేమదవతీమానవిచ్ఛేదసాధ్యముదయించెమేం శ": చూ, అలంకారము 8; అలంకారములు నూటయిరు అలంకారము 8 వ యర్థమందుఁ జూపఁబడెను. వానివివరము లాయాపదముల క్రిందఁ జూడనగు. ఇంకను లెక్కకుమించినన్ని యలంకారములుగలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే కొన్నిమాత్రమేఁ జూపఁబడెను:—(చూ, శబ్దాలంకారములు.) (చూ, అలంకారము 8.): అంగాంగిభావసంకరము, అక్రమాతిశయోక్తి, అత్యంతాతిశయోక్తి, అధేయపర్యాయము-ఆధేయపర్యాయము, అధికతాద్రూప్యరూపకము, అధికాభేదరూపకము, అనుక్తవిషయస్వరూపోత్ప్రేక్ష, అనుభయతాద్రూప్యరూపకము, అనుభయోక్తిరూపకము, అనుపలబ్ధి, అన్యత్వ్యాయోక్తము, అన్యత్వ్యాయోక్తి అన్యద్విషమము, అన్యాతుల్యయోగిత, అన్యావినోక్తి, అన్యాసంగతి, అపరాతుల్యయోగిత, అపరాసంగతి, అపరవిషమము, అపహ్నుతి, అప్రస్తుతతుల్యయోగిత, అప్రకృతానేకవిషయశ్లేషము, అప్రస్తుత ప్రసంగము, అయోగసంబంధాతిశయోక్తి, అర్థాంతరము, అర్థాపత్తి, అశ్లాఘ్యగుణోత్కర్షసారము, అసదర్థనిదర్శనము, అసి, అసిద్ధవిషయహేతూత్ప్రేక్ష, అసిద్ధవిషయఫలోత్ప్రేక్ష, అక్షేపణ, అచారప్రమాణశబ్దము, అత్యుక్తి